

SCRIPTORUM

VETERUM

NOVA COLLECTIO.

MUR ESTAD3

MUR ESTAD3

MUR ESTAD3

SCRIPTORUM VETERUM

NOVA COLLECTIO

E VATICANIS CODICIBUS EDITA

AB A. M.

T O M U S IX.

R O M A E

TYPIS COLLEGII URBANI

M· DCCC· XXXVII·

EDITORIS PRAEFATIO.

I. De Photii amphilochianis quaestionibus partim editis partim ineditis, deque ipsarum viginti ex codice vaticano a me iampridem divulgatis, abunde ut puto disserui in voluminis primi praefatione. Nunc earundem quaestionum apographum ex vaticano codice sumptum forte nactus, constitui denique quicquid praeclari operis adhuc invulgatum supererat, typis committere; exceptis iis, quae etsi titulum amphilochiorum gerebant, nihilominus alibi, puta inter Photii epistolas, iam extabant: quamquam non ita fui morosus, ut si res alibi interdum, brevioribus aut diversis verbis, dicta vel adumbrata fuisset, eam idcirco praetermitterem. Latinam autem quaestionum interpretationem non addidi, quia me festinare oportebat: attamen argumenta saltem haec latine exponam, ut graece ignari rem interim summis labris delibent. Porro in editione quidem numerandi ordinem, ut est in codicibus, conservavi, ut si aliquando totum amphilochiorum opus uno volumine comprehendatur, suum unaquaeque quaestio locum occupet: haec tamen latina argumenta continuatis numeris scribo.

Photii quaestionum amphilochianarum CXXX, quibus universi operis editio nunc demum absolvitur,

Argumenta.

1. Si septimo die requievit Deus a cunctis operibus suis, quomodo salutare patris Verbum ait: pater meus usque modo operatur, et ego operor? p. 1.
2. Cur Dominus luti usu, non alia ratione, caeci oculos persanavit? p. 3.
3. Quid est, odientes etiam carnalem maculatam tunicam? p. 3.
4. Si quicquid necessitati subiacet, invitum violentiae paret, praetereaque necesse est scandala in orbe fieri, haud iuste divi devovetur qui fuit coactus, vel poena peccati de eo sumitur p. 4.
5. Si fines saeculorum iam in nos pervenerunt, quibusnam saeculis divitiae Christi nobis ostendentur? p. 5.
6. Cur Dei filii dicuntur nequaquam peccare; hos autem scriptura esse asserit qui per aquam et spiritum geniti sunt; et tamen multos cernimus, qui etiamsi baptisate adoptionem consecuti fuerint, nihilominus peccant? p. 6.
7. Quomodo theopatre dicente Davide, homo sicut foenum ilies eius etc. filius illius Salomon hanc protulit sententiam: res magna homo, et pretiosum aliquid est vir? p. 8.
8. Cur daemoniaco morbo correptos evangelista appellat lunaticos? p. 9.
9. Cur etiamsi Adam peccavit, et poenali mortis decreto percussus fuit, nihilominus eius filius innocens praemortuus est? p. 10.

10. *Quod minime repugnant dicta (etsi aliter quibusdam videtur); ego veni ut mundum iudicem ; itemque : non veni ut mundum iudicem , sed ut mundus per me salvetur p. 12.*
11. *Quid est , aperti sunt oculi eorum ? et quomodo praecepti transgressio , vini apriendi oculos habuit ? p. 14.*
12. *Cur tellurem Moyses invisibilem appellavit ? p. 15.*
13. *Cur Deus esum carnium a feris discerptarum hominibus interdixit ? p. 16.*
14. *Quomodo intelligendum illud , non apparebis vacuis coram me ? p. 17.*
15. *Quomodo non repugnant dicta haec , nempe omnia erant valde bona ; deinde vero distinctio , qua alia animalia dicta sunt munda , alia immunda ? p. 18.*
16. *Cur vir ab haeresi resiliens , si modo vitam inculpatam habeat , ad sacerdotium admittitur ; qui autem corporeis maculis fuerit inquinatus , etiamsi pravus actibus abstinerit , nihilominus ad sacerdotium non promovetur ? p. 20.*
17. *Curiam antequam Ioseph de dimittenda Maria cogitaret , haud adstitit angelus cogitationem eam antevertens ; verum postquam a cogitatione ad actum ille venit , tunc adstitit ? Et cur virginem , Iosephi uxorem dixit ? p. 21.*
18. *Quid significavit verba , ecce Adam tamquam unus ex nobis factus est , ad boni pravique cognitionem ? p. 24.*
19. *Quid significavit illa dicta : omni tempore vestes tuae sint candidae , neque oleum desit capiti tuo ; et oculi sapientes in capite eius ? p. 27.*
20. *Verba , quoniam est mater mea , et quinam sunt fratres mei , quomodo intelligenda ? Multi enim hinc offendiculum ansam sumpserunt p. 30.*
21. *Quomodo dictum illud antiquis , oculum pro oculo , et dentem pro dente , non repugnat huic dicto : ego autem dico vobis , ne malo resistatis ; sed si quis in dextera gena te percusserit , ei praebeto etiam alteram ? p. 35.*
22. *Quomodo Dominus dixerit , vos estis ex patre diaboli , quaeritur quemnam diabolum dicat , et quemnam diaboli patrem ? p. 36.*
23. *Quotnam illae sint , quae Dominum unguento unxerunt ? p. 40.*
24. *Quomodo intelligendum illud : quodlibet peccatum remittetur hominibus ; blasphemanti autem adversus Spiritum sanctum neque in hoc saeculo venia dabitur neque in futuro ? p. 46.*
25. *Quomodo beatus Marcus evangelista scripserit : exierunt cognati eius ut eum comprehenderent , atque ab eo ipsam insanire ; quemnam sensum huic verborum structurae tribuentes , haud procul evangelica narratione abibimus ? p. 51.*
26. *Cur paradysum Deus consecverit , siquidem ilico hominem ex eo depulsurus erat ? p. 53.*
27. *Divo monente apostolo , si esurierit inimicus tuus , esca illum ; si sitiverit , potum da ; hoc enim agens , igneos carbones super caput eius congeres ; quomodo intelligemus illud , carbones igneos congeres super caput eius ? p. 56.*
28. *Quomodo intelligendum dictum illud a Deo Moysi , ecce constitui te Pharaonis Decem ? g. 58.*
29. *Quomodo intelligendum apostolicum dictum , quod si invicem mordetis ac devoratis , cavete ne invicem consumemini , etc ? p. 58.*
30. *Quanam sententia subsit his verbis : ubicumque praedicatum fuerit evangelium hoc , dicetur et quod haec fecit mulier , in memoriam eius ? p. 60.*

31. *Quinam congruentior honestiorque sensus a nobis excogitari possit verborum illorum: tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.* p. 61.
32. *Cur baptizantibus Servatoris discipulis, Iohannes adhuc baptizabat?* p. 65.
33. *Cur in genesi Moyses principum familiae Esau genealogias recensens, ceterorum quidem iuda ponit nomina; ad Aonan autem deveniens; hic, inquit, invenit iamin in deserto, dum Seogonis patris sui subiugalia pasceret? quidnam ergo in invenit? et cur memoria dignus habetur.* p. 66.
34. *Quid significat in deuteronomio: quod si aedificaveris novam domum eique coronidem imposueris, non facies caedem domi tuae?* p. 67.
35. *Cur vetante lege leprosi contactum; secus, impurum fore qui tetigerit, usque ad vesperam; cum quidem leprosum sanavit Servator, ipsum tetigit, etiamsi verbo sanare poterat?* p. 69.
36. *Quid significant verba: sperare licet, viventem canem praestare leoni extincto?* p. 72.
37. *Quid significat Ecclesiae dictum: mitte panem tuum in superficiem aquae, etenim in multitudine dierum reperies illum?* p. 73.
38. *Quid significat: qui foveam fodit, in ipsam incidet?* p. 75.
39. *Quinam est sensus verborum apud Ecclesiam: qui ligna fudit, periclitatur in ipsis, si forte securis exciderit; et ipse faciem turbavit, et vires roborabit; et abundantia viri, sapientia?* p. 76.
40. *Quo spectant verba: generatio abit, et generatio venit; terra autem aeternum stat?* p. 78.
41. *Quenam sensum continent verba: est iustus qui in iustitia sua perit; et est iniustus in sua iniustitia permanens?* p. 80.
42. *Quomodo intelligendum illud: si autem iniustitia nostra Dei iustitiam commendat?* p. 81.
43. *Si genuerit quis centum liberos, et multos annos vixerit, et quantoscumque dies aetatis habuerit, non satiabitur felicitate, neque illi sepultura erit. Dixi melius esse ipso abortivum, quod incassum venit, cuiusque nomen occultitur tenebris, neque enim solem vidit aut novit. Huic magis quam illi requies est. Venne hoc dictum quodnam iudicium aut notionem exhibere potest?* p. 83.
44. *Quid significant verba: vive in bono, et vide in die mala; vide, siquidem hoc consonium illi fecit Deus circa loquelam; ne homo quicquam post se reperiat?* p. 84.
45. *Quanam intelligendae sint pelliceae tunicae, quibus Adam et Eva post praevagationem induti fuerunt?* p. 85.
46. *Ad quamnam sententiam nos vocant illa verba, non recte obtuleris, recte autem non diviseris; peccasti? quiesco etc.* p. 87.
47. *Divo Paulo dicente: Adam non est deceptus, mulier autem decepta in praevagatione fuit; verumtamen propter liberos parandos servabitur; quomodo intelligenda sunt verba, propter liberos parandos servabitur?* p. 89.
48. *Quomodo Deus ubique esse dicitur; et quomodo dissolvi possunt dubitationes, quae adversus hanc sententiam a nonnullis proferuntur?* p. 93.
49. *Quomodo Deus ipse hebraicum populum in samariticum et iudaicum dividerit, si-*

- cut ipsemet Salomoni se facturum dixit, cur nos eos reprehendimus qui a Deo divisionem passi sunt? p. 95.*
50. *Quomodo caeli enarrant gloriam Dei? p. 97.*
51. *Quid est, increpasti gentes, et periit impius? p. 98.*
52. *Cuiusnam est illa vox, quis est iste rex gloriae? p. 99.*
53. *Cur ieiunii tempus quadragenario dierum numero praefinitur? p. 99.*
54. *Cur primogenitum Deus Israëlem appellaverit? p. 100.*
55. *De ethnicorum sententiis, quae in scriptura nostra reperiuntur p. 101.*
56. *Tiaram, inquit scriptura, in capite pontifex gerebat. p. 102.*
57. *Quomodo legatus venit Christus a patre? p. 104.*
58. *Cur omissa visione Isaïas de caelo terraque disserit? p. 104.*
59. *Quomodo intelligendum illud de Iobo dictum, maledicta dies qua natus sum? p. 105.*
60. *Quid est illud, per memetipsum iuravi, inquit Dominus? p. 106.*
61. *Quid est, et tuam ipsius animam gladius pertransibit? p. 107.*
62. *Quid est, nolite ingemiscere in alterutrum, ne invicem iudicemini? p. 107.*
63. *Quinam sunt moechi et moechae? p. 108.*
64. *Quid est apostolicum illud, subiecti estote omni humanae creaturae propter Dominum, tamquam libertate utentes? p. 109.*
65. *Si Deus ubique est, cur nam sit calumnia adversus mysterium, praesentia eius in feminae utero? Utique, ait adversarius, haud est calumnia praesentia Dei in feminae utero, sicut alibi ubique; verum enimvero incarnatio Dei ex ipsa, qui fieri potuit? p. 111.*
66. *Utrum daemones sciverint, quod si resipuissent, veniam peccati consequerentur; an potius divina sapientia semel amissa, huius quoque rei notitia spoliati fuerint? p. 112.*
67. *Cur nam totus leprosus in testamento vetere, mundus existimabatur; leprosus autem ex parte, immundus? p. 112.*
68. *Cur Spiritus dicitur Filii imago? et quinam est pythagoreorum quaternio? p. 113.*
69. *Cur lapidem Iacob unxerit? p. 113.*
70. *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut vincas cum iudicaris p. 113.*
71. *Scio, quod in me non habitat, id est in carne mea, bonum p. 114.*
72. *Cur admonemur renunciare Satanae, non item pravis hominibus? p. 114.*
73. *Cur Samonae inditum nomen confessoris? p. 115.*
74. *Cur crucifixus Christus fuerit? p. 115.*
75. *Quomodo apostolicum dictum "signa non sunt fidelibus, sed infidelibus, cum dominici verbis "fides tua salvum te fecit", et "haud potuit signa facere propter eorum incredulitatem", et cum ceteris eiusmodi, conciliabitur? p. 116.*
76. *Si tellus erat, quomodo facta est? Ait enim, tellus erat p. 116.*
77. *Si lucem Deus creavit, nequaquam ipse et tenebras fecit; sunt enim haec inter se contraria p. 117.*
78. *Cur feras et reptilia Deus creavit? p. 117.*
79. *Cuiam dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram? p. 118.*

80. *Quid est, ad imaginem?* p. 119.
81. *Qui Deum appellatis bonum, cur eidem tantam duritiam attribuitis? Crudelitas enim atque saevitia est, exigui cibi causa tantam poenam infligere, non solum peccantibus, verum etiam ipsorum posteris* p. 121.
82. *Quosnam Dei filios Moyses appellaverit?* p. 123.
83. *Lege nondum posita, quae patrem matremque revereri iuberet, curnam Cham veluti parricida damnatur?* p. 123.
84. *Curnam Chami peccatoris filius dilectus est?* p. 124.
85. *Curnam Abraham credentis titulo insignitur, qui Deo dixerit: quo signo agnoscam, me illam (terram) fore possessurum?* p. 125.
86. *Quam ob causam luctatur cum Iacobo angelus?* p. 125.
87. *Cuiusnam rei signum fuit, rubum ardere et non comburi?* p. 126.
88. *Lepra manus iuncta cur?* p. 126.
89. *Cur angelus Moysen interimere voluerit?* p. 126.
90. *Cur fugam properantibus imperavit Deus paschatis sollemnitatem peragere?* p. 127.
91. *Quomodo intelligendum illud apostoli, omnes in Moysen baptizati sumus etc. usque ad, petra autem erat Christus?* p. 129.
92. *Quomodo, iustitia incolumi, pro parentibus puniuntur liberi?* p. 129.
93. *Quid est, configuratus infans?* p. 130.
94. *Cur tabernaculum Deus fieri iusserit?* p. 131.
95. *Cur tabulas Moyses confregerit?* p. 134.
96. *Quomodo vestimentis lepra accidebat?* p. 134.
97. *Quid significant duae aviculae pro mundato oblatae?* p. 135.
98. *Cur procul tabernaculo Deus iussit pecudes esui aptas occidi?* p. 135.
99. *Cur numerari populum Deus mandavit?* p. 136.
100. *Cur farina hordeacea pro ea, quae suspecta de adulterio erat, offerebatur?* p. 136.
101. *Cur peccantibus statim poenae irrogabantur?* p. 137.
102. *Cur seditiosorum turibula servari deposita apud altare Deus imperaverit?* p. 138.
103. *Cur Moysi et Aeroni indignatus est Deus propter aquam e petra eductam?* p. 139.
104. *Cur caelum et terram testes invocari iussum est?* p. 139.
105. *Quomodo intelligendum illud, lactamini gentes cum populo eius, et huic auxilientur angeli Dei?* p. 140.
106. *Cur ob leve erratum Moyses iussus est terram procul aspicere, illuc autem populum inducere vetitus?* p. 141.
107. *Quid est, in modico mihi persuades ut christianus fiam?* p. 141.
108. *Quid est, qui praefinitus est filius Dei in virtute?* p. 142.
109. *Quid est, prohibitus sum usque adhuc, quominus fructum aliquem caperem?* p. 142.
110. *Quid est, iustitia autem Dei in ipso revelatur?* p. 143.
111. *Quid significat dictum illud apostolicum, tradite ipsum Satanae?* p. 144.
112. *Quid est, in finem propter eam quae hereditatem sortitur?* p. 144.
113. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me?* p. 145.
114. *Quia conturbata sunt ossa mea.* p. 146.

115. *Domine ad te clamavi, exaudi me.* p. 147.
 116. *Voco mea ad Dominum clamavi, voce mea Dominum deprecatus sum.* p. 147.
 117. *Quid est, quod Michol Davidi benedixit?* p. 148.
 118. *Cur David ephod indutus est?* p. 148.
 119. *Quidnam agebat Adam in paradiso?* p. 149.
 120. *Cur sub vesperam immolabatur agnus?* p. 149.
 121. *Quid est, ponam arcum meum in nube?* p. 150.
 122. *Iustus Noë cur ebrius deprehenditur, neque poenas dat?* p. 150.
 123. *Quid est, Domine non est exaltatum cor meum?* p. 151.
 124. *Qua de causa in rubo, non autem in alio arboris genere, Moysi Deus apparuerit?* p. 152.
 125. *Cur a Deo permissum sit, divum Davidem in tale tantumque peccatum incidere?* p. 154.
 126. *De populi descriptione sub David.* p. 154.
 127. *Cur David dictus sit vir secundum cor Dei?* p. 155.
 128. *Cur mane deplueret in desertum mauna?* p. 156.
 129. *Cur a Deo dictum Abrahamo, ponam pactum meum inter me et te?* p. 157.
 130. *De Iacobo et Lia.* p. 157.

Sedulius
scotus, et
Decorosus.

II. Sedulii scoti, qui sub Carolo magno eiusque filio Ludovico pio floruit, parvum opus in autographo ut reor codice apud nos superstite scriptum, non indignum luce putavi. Quippe eius materia ad sacram criticem valde pertinet: nam primo paragrapho de evangeliorum brevitiis, capitulis, canonibusque agitur. Deinde trium evangeliorum priorum antiqua argumenta recitat Sedulius, eaque mox minuta ac sedula explanatione declarat. Porro ipsa argumenta non esse Sedulii, sed alius incogniti auctoris, ex pp. 473. 475. 484. evidenter cognoscitur. Novit hoc opusculum doctus Arevalus, de quo eo ut inelito verba fecit in prolegomenis ad Sedulium seniore n. 56. seqq. rursusque ad Isidorum cap. 61. n. 38. Sedulio attexui Decorosum, cuius prisci hominis nullam equidem notitiam tradere quco, sed laudatorium de S. Luca scriptum ex vaticano duodeccimi sacculi splendidissimo codice sumptum, non incepte hie posse inseri visum est.

Luculentius.

III. Luculentius quis homo fuerit, uandem videlicet ortus, utrum monachus an clericus vel episcopus fuerit, vel quanam aetate vixerit, nondum comperi: quum tamen eius exegetica scripta partim in codicebus vaticanis, partim in quodam vallicelliano deprehensa mihi fuissent, haud negligenda iudicavi: est enim auctor gravis, perspicuus, morum aequè dogmaticae orthodoxus magister, talis demum qui in ecclesiasticorum scriptorum classe non immerito collocandus sit. Explanationum eius in Matthaeum, in Pauli epistolas ad Romanos, ad Corinth., ad Ephes., ad Philip., ad Colos., ad Tit., ad Hebr., et ad Petri primam, sunt capita octodecim, quorum pleraque inscribuntur *commentum*, duo *expositio*, unum denique *homilia*; quamquam omnium eadem ratio est; itaque utrum ad populum recitata fue-

rint, an potius lectioni tantum exposita, incertum est: etsi ego priori potius sententiae adhaereo, quia pleraque capita dominicalia dicuntur; ita ut videantur sermones de tempore, qui nempe diei lectionem sive evangelicam sive apostolicam in concione edisserunt. Neque tamen integrum Luculentii opus tenemus; nam praeter quam quod p. 244. et p. 253. codices hiant, ipse quidem auctor p. 222. in epistolam quoque ad Galatas se scripsisse commemorat, cuius expositionis nullae in nostris codicibus reliquiae sunt. Porro in hoc scripto moralia multa et exegetica occurrunt; tum p. 231. locus est notabilis de psalmodia; et p. 250. docta defensio, qua Paulo auctori adseritur epistola ad Hebraeos. Arianos non uno in loco reprehendit auctor, quod mihi antiquitatis videtur indicium, veluti etiam locus de catechumenis p. 195. Et quod ad Arianos adinet, animadvertendum illud (p. 214. et 224.) quod hi patrem maiorem dicebant, filium minorem, Spiritum sanctum perminorem, quod postremum vocabulum theologi simul grammaticique notabant. Denique p. 253. testimonium clarissimum legitur de Christi corpore in eucharistia praesente: *fidelibus suis corpus et sanguinem suum dat comedendum ipse qui dicit, ego sum panis vivus etc.* Et mox: *iturus ad passionem discipulis ait, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur.* Tum p. 226. contra Eutychianos ait: *semper, ut saepe dictum est, duas naturas in Dei filio intelligere debemus, divinam scilicet atque humanam.* Ipsi quoque lexicographi nova aliquot apud Luculentium vocabula nanciscuntur, si volent. Et uterque sane Luculentii codex vallicellianus et vaticanus saeculo XII. videntur conscripti (inmo vero vallicellianus in alio vat. recente codice repetitus fuit, Latini Latini cura); auctor tamen longe antiquior credendus est: quem unus, quod sciam, nominat Mabillonius in museo italico T. I. p. 69. ubi de vallicelliana bibliotheca scribens ait: *in alio codice varii sermones Luculentii*; quae verba Ioh. A. Fabricius quum in bibl. lat. referret, suspicatus frustra est vocabulum *Luculentii* elogium potius esse reo proprii nominis appellationem, id est *luculentii* adiectivum esse reo sermones; quem Fabricii errorem codices nostri coarguunt, in quibus *Luculentii* nomen unicuique sermone constanter adponitur. Postremo a me gratiae cl. Aug. Theinero agenda sunt, qui mihi negotiis aliis implicito Luculentium, Sedulium, et Decorosum ex praedictis codicibus benigne descripsit.

IV. Codex vaticanus optimae notae, et antiquitatis eximiae, nempe saeculi noni vel certe decimi, exhibuit mihi libellos quinque commentariorum in Apocalypseos capita priora duodecim; quibus libellis *ALCUII* nomen inscriptum est. Quamquam autem in plenissima Alcuini editione per Frobenium curata id opus minime extat, attamen Ioh. Trithemius script. eccl., Sixtus senensis bibl. sacr., et Balaeus script. britan. cent. II, Alcuini

in Apocalypsin commentarium discrete commemorant : quare supcrest ut arbitremur, hunc in deperditis hactenus iacuisse. Nil autem interest, quod praedicti auctores unum dicant eius operis librum; nostri enim libelli quinque tam breves sunt, ut intuentibus ipsorum molem, unius instar videri potuerint. Ne vero lectores mei facile mirentur, quod id opusculum in codicibus nostris tamdiu latuerit, illud quaeso meminerint, quod nempe decessor meus in vaticana praefectura Petrus Fogginius incognitum aliud Alcuini opusculum ex vat. palatino codice extulcrit, libellum scilicet adversus haeresim Felicis orgelitani, quem a se praefatione instructum preloque iam paratum, deinde ad Frobenium misit, ut in novam quam splendide adornabat editionem (vol. II. p. 659. seq.) insereretur. Id, inquam, Foggini exemplum, et operis etiam stilius ab alcuiniano minime discrepans, codicis alta antiquitas, et inscriptum Alcuini, ut dixi, nomen, animos mihi addiderunt, ut confidenter opus in lucem emitterem: cuius quidem erudita praefatio, eos qui ante se Apocalypsin illustrarunt, usque ad aequales suos Bedam venerabilem et Ambrosium Autpertum, enumerat: ratio autem operis pia, moralis, mystica, et ad Christum atque ad Ecclesiam cuncta ut par est refrens. Neque illud contemnent philologi, quod p. 270. et 279. alteram non immerito Alcuinus translationem Apocalypseos demonstrat. Quod si quem non immerito offendat minuta illa, quam interdum perscrutatur, etymologia nominum propriorum et explicatio, is eam conformem esse sciat alteri Alcuini opusculo (opp. vol. II. p. 449.) ubi nominum hebraicorum litteralem, allegoricam, et moralem facit interpretationem. Omne scilicet acuum suos quodque patitur manes; neque id tamen impedit, quominus Alcuinus saccuti sui fax fuerit, ut ait Baronius ad an. 802., divinarum et humanarum litterarum peritia nemini secundus, et Anglorum certe post beatum Adelmu et Bedam doctissimus, parisiensis academiae fundator, magni denique Caroli magister, ut eum veteres appellant, deliciosus: et quem Deus in occidente pugilem haereticis Adoptianis opposuit, ut in oriente Cyrillum Nestorianis.

Erembertus, Prudentius Treccianus, Algerus.

V. Eremberti, saeculo nono casinensis monachi, clarum nomen est ob historiam praesertim beneventanam Langobardorum ab eo conscriptam, cuius nonnisi epitome edita fuit; sed eam integram e pervetusto codice, qui fuit ex alio antiquiore in urbe Stabiarum descriptus, divulgari posse scio. Nunc eius litteralem psalmorum quatuordecim explicationem, ex autographo ut suspicor palatino codice depromendam curavi, quam nemo quod sciam doctus, et ne Marus quidem in adnotationibus ad Petri diaconi de Eremberto notitiam, memorat. Sane in hoc commentariolo nil aliud fere quam pium Eremberti animum cernimus; attamen p. 346. testimonium egregium legimus pro latino orthodoxo dogmate circa spiritus sancti processionem, tamquam ab

uno principio, a patre filioque. Etenim ad illa quinquagesimi psalmi verba *spiritum rectum innova in visceribus meis, spiritu principali confirma me*, sic iuxta aliorum auctoritatem Erembertus ait: « voluit dicere quod principalis spiritus pertinet ad patrem; spiritus rectus ad filium; spiritus sanctus ipse est procedens a throno communi patri et filio. » Hoc inquam testimonium, ipsa aetate photiana scriptum, non minimi faciendum est. Sequitur in libro nostro aequalis hominis Prudentii Treacarum episcopi prologus ad suam psalmodiam deflorationem, cui ceteroqui iam Alcuinus similiter ratione proluserat in libello, qui extat, de psalmodiarum usu. Denique nihil aieo de subsequente Algeri scholastici opusculo, a me iam alibi in adnot. illustrato, nisi quod novum sacramenti eucharistici iuxta catholicum dogma documentum est.

VI. Porro Georgii hamartoli de barbarorum doctrina, et Iohannis siculi de diversis populorum religionibus fragmenta, commendatione non indigent. Pietati vero fidelium augendae, et quod plurimi interest, catholico dogmati confirmando, profutura putavi opuscula tria, quae ex antiquo reginae svecae codice exscripti; quorum quidem in primo fit dominicae orationis, in aliis autem utriusque symboli apostolici et athanasiani, gravis et perbona explanatio. Ecce enim in apostolici commentariolo dogma nostrum firmatur adversus Graecos: « spiritus sanctus consubstantialis est eis, a quibus procedit, hoc est patri et filio » quod sane in athanasiano disertissimis verbis adfirmari, exploratum est. Utrum vero utriusque symboli idem sit explanator, nescio; sed illud patet, nempe athanasiani praesertim explanatorem, non mediocri theologiae peritia fuisse instructum. Testibus autem praeis Athanasio symbolum vindicantibus apud Maurinos opp. T. II. p. 652. seq. addenda iam sunt explanatoris nostri verba p. 396: « traditur quod hoc opusculum a beatissimo Athanasio alexandrinae ecclesiae antestite sit editum: ita namque semper eum * vidi praetitulatum etiam in veteribus » codicibus. »

G. hamartolus, Ioh. siculus, Explanatioe variae.

* ita cod.

VII. Leontius patria byzantinus, incolatu autem hierosolymitanus, quippe in laura S. Sabae prope sanctam urbem monachatum professus, ingenium sum, quo pollebat plurimo, contra praesertim Monophysitas ac Nestorianos, duas contrariae sententiae sectas, diu exercuit saeculo Christi desinente sexto, cuius zeli atque laboris testes extant nonnulla opuscula in antiquis Canisii lectionibus obvia, quae in Gallandii mox bibliotheca T. XII. cumula fuerunt. Ego vero libris orientalium ecclesiarum cognoscendis iamdiu addictus, ideoque erroribus, qui ab antiquis ipsarum doctoribus dictati sunt, peculiari studio eruendis intentus, Leontium saepenumero duce optimam expertus sum; cuius nunc tractatum nondum luce donatum contra Nestorianos, copiosum atque praeclarum, nec tam aliena auctoritate

Leonius.

pugnans, quam proprii ratiocinii acumine convincentem, in praesenti volumine vulgandum suscepi. Nempe hoc opus in octo distinctum libros (quamquam ultimus deest) cunctas Nestorianorum adversus catholicum dogma obiectiones complexum est, cum invictis Leontii nostri refutationibus. Agitur enim per contradictionem et apologiam in 1. libro de coniunctione divinae Verbi naturae cum humana; in 2. de unica Christi persona; in 3. de unico filio Christo; in 4. de Virgine deipara; in 5. de Christo Deo et homine; in 6. de Christo non homine theophoro sed humanato Deo; in 7. de illo dicto, unus de S. Trinitate passus est in carne. In 8, qui ut dixi desideratur, Nestorianorum impictas coarguebatur hypostaticam unionem negantium, alias vero nescio quas haud reapse uniones communiiscentium, puta honoris, dominationis, affectus, habitationis, quamlibet scilicet coniunctionem moralem, non hypostaticam et naturalem. Haec enim est nestoriani erroris summa, haec virulenta vis haereseos qua divina incarnatio pessumdat, Christus revera deitate deiicitur, et de beatissima Maria Deum esse natum negatur. Namque ut observat Iustinianus imp. in theologia epistola (apud nos T. VII. p. 299.) impius Nestorius aiebat: *οὐδαμῶς τόνον ἢ θεία γὰρ ἡ θεὸν ἐκ τῆς χριστοτέκου παρθένου λίγυ γεγενῆσθαι*. Tum postquam dixerat, sacris verbis utens, Moysen Pharaónis Deum, Israël Dei filium, Saulem et Cyrum Christos, sic horrende blasphemans concludebat: *ὄρω λήγομεν καὶ τὸν δεσπότην Χριστὸν, καὶ θεόν, καὶ υἷον, καὶ ἄμω, καὶ Χριστὸν*.

De Nestorianis.

VIII. Sane intererat scire, ex quibusnam nominatim sectae discipulis aut doctoribus, tot obiectiones Leontius hauserit; sed quia is nomina reticet, cogitandum est de plurimis illis Nestorianorum scriptoribus, quantum actas patitur, quos recenset in catalogo chaldaeus Ebedicus a cap. 59. et deinceps, cum Assemani appendice; in quo copiosissimo numero tractatores passim occurrunt, qui nestorianum dogma de morali unione duplicique persona propugnant. Et quidem, ne forte miremur tantam in semibarbaris argumentorum subtilitatem, deprehendimus in dicto catalogo logicos tractatus varios, et aristotelicae dialecticae interpretationes. Est autem de Persis nominatim locus insignis chronographi Georgii hamartoli apud nos p. 375: « aiunt ipsos acute intelligere sermonum nexus et fallacias et involucra; et » brevibus dictis eos quicum loquuntur convincere; etenim et syllogismi artem apprime callere dicuntur, et alienas obiectiones facile solvere, et pro verbis uti, ac sapientissimis aenigmatibus: quamquam reapse nullis philosophicis aut rhetoricis innutriti fuerint doctrinis, sed solam habeant naturam magistram. Indos autem multo adhuc sapientiores et acriore praeditos ingenio aiunt. Quin adeo propinqui nostri nomades Ismaelitae: multa ingenii sagacitate, intelligentiaeque et sollertia ornantur, mentemque acutam et calliditatem habent ad dignoscendam potissimum veritatem, fal-

» sitatem eoarguendam, et a meliore deterius distinguendam. » Sed et graecae linguae nestoriani multi fuere auctores: est enim exploratum, orientales ex graecis urbibus errorem suum in patriam comportavisse: ex quo enim in concilio ephesino discidium accidit orientalium episcoporum Iohanni antiocheno contra S. Cyrillum faventium, indidem scilicet prima veriorque nestorianismi apud orientales origo repetenda est. Scilicet dum Nestoriani non obtemperant ephesinae synodo, et paulo post Eutychemiani seu Monophysitae reiiciunt ac detestantur chalcedonensem, duae teterrimae haereses radices suas altius egerunt, totumque Orientem ad hanc usque diem contaminarunt. Adeo dissidere ab ecclesia exitiosum est! Scio equidem, inter haereseos primipulos, sanctosque, ut miseri Chaldaei vocant, doctores numerari antiquiores homines Diodorum tarsensem et Theodorum mopsuestenum, quorum cum Nestorio celebrem in menaeis atque liturgia commemorationem festumque agunt; verumtamen Diodorus quidem in ecclesiae pacis mortuus est; quare huius damnantur scripta a catholicis, non persona: Theodorus aequae praemortuus erat damnationi Nestorii et ephesino concilio. Attamen ex eo discidii tempore, schola edessena, ubi utraque lingua, graeca scilicet et aramaea audiebatur, nestoriano contagio, quod diu retinuit, infecta est, ut narrant Theodorus lector aliique auctores apud Assemanum Bibl. or. T. III. part. 2. p. 926, conversis ibi in vernaculum idioma Diodori atque Theodori multis libris; donec eius corruptae scholae parietes, Zenone imp. iubente, diruti sunt, ibique templum S. Mariae deiparae substitutum. Quod si Chaldaei nestorianum nomen sibi affingi indignantur (teste etiam apud me Ebediesu in tomo X.) rem tamen ipsam retinent; Graeci autem et Aegyptii, seu catholici seu monophysitae, propter notissimum sibi Nestorii nomen, orientalibus eiusdem erroris adseclis appellationem, ut fit, famosae apud se haereseos indiderunt. Nestoriani certe Cyrillo in primis, iam inde a concilio ephesino, valde succensent, quem *aegyptium* contemptum vocant: namque et apud Leontium nostrum p. 463, non Severus sed Cyrillus intelligendus est in hac sententia: ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλάσσομαι, θεὸς ὁ θεὸς σαρκὶ καὶ ὑπόστασιν ἦνωται ὁ λόγος, θεὸς ὁ ἀγένητος ὁ διχόμενος τὸν Κύριλλον ἀληθεύοντα, ψεύσασιν πάλιν τὸν θεόν: ego sum, et non immutor, clamat Deus. *Carni secundum hypostasim unitum est Verbum, clamat aegyptius. Igitur qui Cyrillum ceu vera dicentem recipit, mendacem facit Deum.* (Quo loco librum quoque Severi celebrem, ἡμιθεϊστικὴν inscriptum, seu *Cyrrillum*, simul innui, non est incredibile.) Cui obiectioni (quam heic dilui aequum est) sic respondet, similitudine utens Leontius: εἰ ἢ ἕνωσις, ἀλλοίωσις ἴστιν ἀπλῶς, πᾶσα ψυχὴ ἕνωθεῖσα σώματι ἠλλάσσοται: *atqui si unio, perinde est simpliciter ac immutatio, omnis anima corpori unita immutatur.* Sed enim plura de Leontii opere non sum dicturus, quod quum peraeutorum ratiociniorum thesau-

rus sit, conferri ad compendium nequit; ideoque id opus a nestorianae pravitatis curiosis indagatoribus, et a theologiae praesertim doctoribus assidua manu versandum est.

Nicolaus
et Anasta-
sius.

IX. Quo ego tempore conscriptum ab Ephraemio ebronographo patriarcharum byzantinorum catalogum typis committendam, multa quoque ad manus erant praedictorum praesulum scripta inedita, quae lucem pleraque expectant atque merentur; quorum non infimus Nicolaus est, hoc nomine primus, qui Leone sapiente atque Alexandro fratre regnantibus, Byzantinam cathedram tenuit. Is abs praedicto Ephraemio in iambicis chroniceis v. 10051. sic laudatur:

ἀρχιεὺς δέδικτο τῆς Βυζαντίδος
ἀντὶ μοναχὸς εὐλαβὴς σοφὸς μέγας,
κλήσων μὲν Νικολάος, ἄξιος Σρόνου,
μυστικὸς ἄξιαν δὲ πρόσθεν τυγχάνων,
ἐκφύς Ἰταλῶν, εὐφρυνὸς περὶ λόγους.

patriarcha Byzantii electus est
monachus homo pius sapiens magnus,
nomine Nicolaus, sede dignus,
quiungebatur antea officio mystici,
itala gente ortus, ornatus litteris.

Erat igitur Nicolaus ante suum pontificatum monachus, et in aula byzantina dignitate mysticus, quod officium, ut ait Codinus, a nomine suo denotatur. Huius ego exiguum scriptum ex collegii graeci codicibus sumpsit, quae est summaria quaedam christianae vitae, et praesertim monasticae, institutio; breve sane sed memorabile severitatis asceticae monumentum. Sequitur Anastasii patriarchae antiocheni opusculum in illud *creavit Deus hominem ad imaginem suam* (confer in hexaem. lib. VI. B. PP. Lugd. T. IX.) quod ex eodem codice, unde Procopii in proverbialia commentarios, exscripsi, ne derelictum ibi iaceret, sed aliis potius eiusdem Anastasii scriptis accenseretur, quae in volumine primo editionis primae, nec non in septimo collocavi.

Eutychius.

X. De Eutychio quidem constantinopolitano dixi breviter in adnotatione ad p. 623. Sunt autem haec, quae damus, praeclara fragmenta; quae quia diversas haereses arguunt, vix iam dubito quin sint ex iis Eutychii sermonibus, quos contra omnes haereses eum scripsisse ait Eustratius a nobis loc. cit. laudatus. Namque in primo fragmento quartadecimanis contradicit, qui pascha iudaico tempore celebrandum censebant. Rursus, contra aquarios sive hydroparastatas invehitur, nempe eos qui aquam tantummodo ad sacrificium adhibebant, inutiliter; quia, ut recte inquit Eutychius, semet sanguine et corpore Domini excludebant. Doct autem offerendum esse vinum aqua mixtum, secundum Domini traditionem, quo dicto schismaticos Armenos percutit, qui merum pertinaciter offerunt, falsis nixi maiorum suorum traditionibus, quae certe cum illa domini Iesu comparari non queunt.

In secundo item prava arguitur consuetudo, quae apud schismaticos sive Graecos sive Armenos superest, circa oblatæ ad eucharistiam materiæ, sed nondum consecratæ, venerationem; de quo abusu breviter ego in adnotatione, sed copiose Arcudius in Concordia lib. III. 49. seq. Verum enimvero illud insignis est, quod magni Athanasii palmarum auctoritatem Eutychieus recitat ex illius sermone ad baptizatos (qui titulus inter editos Athanasii sermones non conspicitur) de Christi corpore et sanguine per transubstantiationem panis viniq; in eucharistico mysterio præsentibus. Sic enim ait:

« Videbit (baptizatus) levitas panem calicemque vini ferentes, mensamque apparantes. Et ante quidem quam supplicationes precesque fiant, panis simpliciter calixque est: verumtamen ubi magnæ mirificæque preces peractæ fuerint, tunc panis quidem fit corpus, calix autem sanguis domini nostri Iesu Christi. » Et iterum. « Veniamus ad mysteriorum confectio-nem: hic est panis, et hic est calix; qui sane uterque, nondum peractis precibus et supplicationibus, suam simpliciter naturam retinent: sed tamen statim ac magnæ preces sanctæque supplicationes in caelum conscenderint, descendit Verbum in panem et calicem, eiusdemque corpus conficitur. » Tertium Eutychiei fragmentum in classicorum auctorum tomo decimo edidi p. 488-493, de tribus a domino Iesu circa tempus paschale celebratis conviviis; quorum postremum describens Eutychieus, egregium rursus mysterio eucharistico dat testimonium his verbis: « mystice se ipsum immolavit, quo tempore suas in manus, post caenam, panem accipiens, gratias egit, ostendit ac fregit, se ipsum typo commiscens. Similiter et calicem ex genuimine vitis temperans et gratias agens, Deoque patri ostendens, dixit; accipite, manducate; accipite, bibite; hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus. Totum itaque cuncti sanctum corpus, pretiosumque sanguinem recipiunt, etiamsi partem tantummodo typorum recipiant. Dividitur enim indivisibiliter inter omnes, propter commixtionem. » Rem deinde declarat Eutychieus sigilli exemplo, cuius omnes impressiones ab uno sunt eoque immutabili. Item ab exemplo vocis, quæ una eademque et individua tum in clamante est, tum in aëre, tum etiam in omnium audientium auribus. Tum sic concludit: « nemo igitur ambigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium et post sanctam resurrectionem, immortalabile, sanctum, et vivificum corpus cum sanguine Domini, typis conclusum per sacrificii operam, nemo inquam ambigat quin aequæ ac prædicta rerum exempla, vim suam iisdem typis imprimat, totumque in omnibus reapse sit. In ipso enim dominico corpore universa inhabitat plenitudo divinitatis Verbi Dei corporaliter, id est substantialiter. Panis autem venerandi fractio, mortem significat: quare et pascha desideratum dictum fuit, cent salutis, immortalitatis, perfectæque scientiæ auspex. Atque ut illo

» tempore a caena cum canticis exierunt in montem olearum, sic nos post
 » sancti corporis et sanguinis participationem gratias agimus, et in proprias
 » quisque domos revertimur. » Haec mercurii pretiosae doctrinae fragmen-
 ta sitim nostram desideriumque augent detegendi aliquando, si Deus fave-
 rit, largiores Eutychiei fontes, illos videlicet sermones multos, quos Eustratius
 ab eo scriptos fuisse commemoravit.

Catena PP.
 in Lucam.

XI. Pervenimus ad catenam Patrum in Lucae evangelium, quam a Niceta diacono constantinopolitano et mox Serrarum episcopo olim textam, nunc e maximo bibliothecae vaticanae codice extractam damus. De ipso quidem catenae artifice Niceta, nequaquam ea repetenda puto, quae Fabricius atque Harlesius in septimo B. G. volumine p. 750. seq. iamdiu scripserunt. Hoc tamen addo, quod nempe id spatiosissimum opus in quatuor ab auctore libros distributum fuerit; sic enim in calce primi libri legebam: τέλος τῷ πρώτῳ τῶν τεσσαρῶν τόμῳ, τῶν εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον, κατὰ συν-σχημὴν ἐξηγήσεων γεγονυῖαν παρὰ Νικητᾶ διακόνου τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ διδασκάλου τοῦ Σεβέρου. Ante autem quartum sic: βιβλίον δ', ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἕξ κεφαλαίου, καὶ διήκον μέχρι τοῦ τέλους. Secundum vero nostram saeri textus distributionem incipit is quartus liber a cap. XVIII. v. 48. Iam Patres, quorum Nicetas collegit auctoritates, in tres mihi classes secernere placuit, nempe in publicae editos, quos praetermissi; in insigniores aliquot, quos separatim dedi, veluti S. Cyrillum, Severum, Apollinarem, Origenem, Eutychieum, Iobium, et quosdam alios: tertia denique classis est eorum, quos diuturniori meditationi reservavi. Numquam enim hunc maximum inspexi codicem, quin aliquid notabile aut novum mentem meam oculosque percelleret. Ecce enim dum haec ipsa scriberem, viso obiter codice, locum S. Cyrilli ex eius deperditis in epistolam ad Hebraeos commentariis, ibi legebam p. 299. B. Κυρίλλου ἐκ τοῦ (εἰς τὴν) πρὸς Ἑβραίους. Οὗκ ἦν δὲ ἀνδρῶν ψυ-λεῖν, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνὸς τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς ἀποπειραίνειν θύνασθαι τὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦτο χάριτι Θεοῦ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος λόγου, καὶ τοὶ κατὰ φύσιν ὄντες ζωῆς, ὑπὲρ τῆς ἀπάντων σωτηρίας ἐγγύστατο θανάτου, καθὰ φησὶν αὐ-τός ὁ ἱερώτατος Παῦλος· ἵνα μὴ τοῦ γίνεσθαι σώματος ἔργον εἶναι νουθεσίῃ τὸ καταργῆσαι θάνατον, αὐτοῦ δὲ μᾶλλον τοῦ ἐνωθέντος αὐτῷ, καὶ παρ' αὐτὸ ἕτερον κατὰ φύσιν ὑπάρ-χοντες λόγου. De singulis catenae a me editae auctoribus disputare non inter-est; sunt enim nomina multorum notissima, etsi eorum scripta in Lucam inedita. Hypatius quidem obscurissimus erat; sed tamen hic etiam praeter codicem vaticanum memoratur in barociano apud Fabricium B. G. ed. nov. T. VIII. p. 658. Phostorius graecus pari ferme in obscuritate versatur, ac Luculentius latinus; sed hoc mirum, quod latinum nomen interpretatio graeci videtur. Quod attinet ad Nicetam Davidem, qui idem est Nicetas

paphlago, recitalo ex inedita Leonis Allatii diatriba de Nicetis historicum articulum, qui ita se habet.

XII. « Nunc vero inter varia cognomina, et dignitatum titulos unum
 • Nicetam latitantem, sed propter eadem incommode in plures variosque
 • immaniter divisum (1), si fieri potest, suis partibus integrum in me-
 • dium adducamus. Fuit is byzantius, et paphlago dictus. Iohannes Scy-
 • litza in prohoemio suae historiae: ὁ γὰρ θαυμαστάτης Θεόδωρος, Νικίτας ὁ πα-
 • ραφλων, Ἰωσήφ Γενέσιος, καὶ Μανουὴλ οἱ βυζάντιοι, Νικηφόρος διάκονος ὁ ἐφεξῆς, καὶ
 • τὰ ἑξῆς. Namque Theodorus daphuopates, Nicetas paphlago, Iosephus
 • Genesius, et Manuel byzantii, Nicephorus diaconus phryx etc. A Scy-
 • litza sua hausit Cedrenus. Consentit hisce Nieephorus Callistus histor.
 • eccles. lib. 44. cap. 28. Sed paphlago cognomen ne fuerit, an episco-
 • patus titulus, quis extricat? Plane in multis manuscriptis legitur, Ni-
 • κίτου Παφλαγονίας, Nicetae Paphlagoniae, ut in codice vat. 4246. et ante
 • vitam Ignatii patriariae. Et potuit quoque esse ex Paphlagonia, sed by-
 • zantina civitate donatus; neque id probatione eget. Sunt enim omnes om-
 • niu Scriptorum chartae de alienis in cives proprios adscitis a civitatibus
 • plenae; et episcopatus Paphlagoniae nullus apparet. Fuit is quoque hi-
 • nominis: namque et Davidis appellatione insignitur. Hinc saepius Νικίτου
 • τοῦ καὶ Δαυὶδ, Nicetae qui et David, et absolute a nonnullis Nicetas Da-
 • vid appellatur. Et videant, qui David hoc cognomen fuisse tradunt,
 • quo se fulciant fundamento. In aliquibus codicibus adnectitur loco Davi-
 • dis et Paphlagoniae, Δαδύβρων, Dadybrorum, qui esset episcopatus sub
 • gangrensi Paphlagoniae. Hinc arguo non male dadybrensem episcopum
 • dictum etiam paphlagonem, qui nempe possideret in Paphlagonia episco-
 • patum. Huic additur quoque nomen philosophi, Νικίτου τοῦ καὶ Δαυὶδ τοῦ
 • φιλοσόφου, Nicetae, qui et David, philosophi, ut clare videtur in co-
 • dicebus manuscriptis vaticanis 365. 344. et 679. et in aliis, nullo alio
 • addito, Νικίτου τοῦ φιλοσόφου, Nicetae philosophi, non quod tantum in-
 • stitutum monachorum professus, sed quod inter alia potissimum sibi phi-
 • losophiae munus adscriberet, quales plerique eo aevo fueri; et primus
 • inter eos ὑπέτετο τῶν φιλοσόφων titulo colonestabatur. Quare hic fuerit Ni-
 • cetus, qui et alio nomine David vocabatur, byzantinus, dignitate philo-
 • sophus, Dadybrorum in Paphlagonia sub gangrensi episcopus: et omnia,
 • quae sub Nicetae nomine hisce titulis ad varios referuntur, huic soli vin-
 • dicantur. Floruit circa Leonis et Constantini tempora, ut colligitur ex
 • prohoemio vitae S. Ignatii patriariae, quam ille neque indocte, neque
 • ineleganter concinnavit. Scripsit historiam, ut Scylitza atque Cedrenus

De Niceta paphlagon.

(1) Reapse ita agunt Fabricius et Harlesius B. G. T. VII. p. 746. seqq.

» tradunt : et Nicephorus Callistus loco dicto , ut divus Cyrillus per visio-
 » nem divinam nomen Iohannis susceperit , conceptumque antea odium in
 » Chrysostomum , Dei genitricis hortatu , deposuerit , scribit : ἐν ἀποκρυφῇ ἱστο-
 » ρίᾳ τῶν Νικηταῶν φιλοσόφου τοῦ καὶ Δαυὶδ , καὶ ἄλλων , καὶ αὐτὸς θεῖν ἔργον ἐν τῇ
 » παραύση ἱστορίᾳ ἐντάξει , ὡς ἂν μὴ τινὶ ἀμφιβάλλειν γένοιτο , πῶς οἱ τοσοῦτοι φωστῆ-
 » ρες δι' ἔχθρας ἀλλήλοις ἰόντες , ἀγωνιστῆς καὶ ἄμω εἰς ἄμω ἦσαν , καὶ τῆς ἐκκλη-
 » σίας θεμελίαι ἐχρημάτισαν , μηδαμῶς τὸ τῆς ἔχθρας μέγα τὴν κρατούσαν δοξαν λυ-
 » μῆναι δοκῶσι. *In arcana Nicetae philosophi , qui et David dictus*
 » *est , historia , et apud alios item cum invenerim , operi huic meo inse-*
 » *rendum esse quoque duxi : ne cui ambigue in mentem veniat , quomo-*
 » *do tanta luminaria , inimicitias mutuas exercentia , ambo ad summam*
 » *sanctitatem pervenerint , et Ecclesiae fundamenta extiterint , inimicitias*
 » *huiusmodi nullum illorum gloriae detrimentum afferentibus.* » Pergit
 deinde Allatius Nicetae huius scripta varia enumerare , quae partim extant ,
 sed latent pleraque. De duabus denique in Lucam catenis a diyo Thoma
 aquinate , et a Balthasare Corderio latine editis , satis ut puto in praefatio-
 ne ad classicorum AA. tomum decimum dixi.

Scripta ve-
 terum con-
 tra Severi
 errores.

XIII. Operum a Severo patriarcha antiocheno , Monophysitarum facile
 principe , conscriptorum nemo uberiorem notitiam tradidit , quam Assemanus
 in codicum syriacorum bibliothecae vaticanae catalogo , Montfaucium in li-
 bliothecca coisliniana , et inde Harlesius cum Fabricio B. G. ed. nov. T. X.
 Exin mihi vaticanam Scriptorum veterum collectionem instruenti , forte con-
 tigit ut complura variorum Auctorum opuscula in septimo tomo ederem ,
 quae Severi doctrinam permultosque eius libros patefecerunt. Edidi scilicet
 Anastasii presbyteri doctissimum opus , Patrum sententias de Verbi incar-
 natione redundans , sed praecipue Severi atque ipsius adseclarum errores cir-
 ca hanc refutans , quo fit ut plurimas eiusdem *χρόσις* scriptaque appellet
 atque eventilet. (Namque aliud Anastasii opusculum item contra Monophy-
 sitas in dicto volumine editum , utrum eiusdem hominis , an tantum homo-
 nymi sit , non definio.) Edidi insuper Leontii hierosol. tractatum contra
 eosdem haereticos , qui liber adhuc plures Severi sententias operumque ti-
 tulos refert. Tertius accedit editus a me Eustathius , nempe eius liber no-
 minatim inscriptus contra Severum , ut huius potissimum inconstantiam coar-
 guat , qui modo unam modo duas Christi naturas , earumque item idiomata
 atque operationes , diebat ; modo Christum ex duabus personis duabusque
 naturis unum factum naturâ , modo cum in unica persona unicaque natura
 affirmabat subsistere ; nunc denique Phantasiastis adversabatur , nunc fave-
 bat. Quare ipsam merito Eustathius , ὅσιν δὲ γλωσσῶν , μυριάμορρον , φιλετάραχεν ,
 φύρτην , et φιλοσκώπτειν appellat. Sequitur quarto loco apud me in dicto vo-
 lumine Iustinianus imperator cum sua theologica epistola , in qua praeci-

puos sacrae oeconomiae corruptores Maneten, Paulum samosatensem, Arium; Apollinarem, Nestorium, Eutychem, Severum, cum eoque Acephalos, Monophysitas, ac Phantasiastas, late refutat, scriptumque suum anathematismis undecim, quae sunt totidem fidei regulae, concludit. Grave quoque adversus haeresim monophysiticam monumentum est in sexto meo volumine, verax illa et genuina, quam auctoritas quinque eodiem a me visorum confirmat (et multo plures deinde firmabunt) et quam testimonia insuper vetera, et ipsa vis intrinseca, evidentissime adserunt; Theoriani, inquam, graeci disputatio seeunda (1) eum Armenis et eum Syris iacobitis, qui sane postremi diserte Severum damnare recusant, quem suum magistrum dicunt, et a quo liturgiam atque eccles.asticos hymnos habere gloriantur. Haec a me recenter vulgata, non tenuem ut spero lucem dispellendis, quas orientalis fallacia obicit, tenebris studioso theologo subministrabunt. Neque is idcirco negliget monumenta alia adversus hanc haeresim, puta Leontii opuscula egregia a Canisio edita, Anastasii hodegon, Rustici dialogum, Liberati breviarium, Iustiniani edictum in quinta synodo, S. Iohannis damasceni singularem tractatum, Photii bibliothecam eod. 228. ubi Ephraemii antiocheni contra Severianos excerpta recitantur (2), Nicetam apud Allatinum in Graecia orthodoxa, magnum denique Assemanum in classica de Monophysitis dissertatione.

XIV. Iam ut ad Severum veniam, famosi nominis hominem, et copiosa scribendi vi praeditum; non eius operum tantum titulos, quod Montfauconius Assemanusque fecerunt, sed ipsos textus quoad fieri poterit, vulgare constitui, cum idoneis ubi opus erit animadversionibus. Itaque veterum Patrum ad Isaiam et Ezechielem graecam eatenam naetus, Severi indidem multos haud paenitendos etsi minutos locos exeussi, sermonum quidem triginta quatuor, ab octavo, cum intervallis, ad CXXII; epistolarum autem quinque; diversorum librorum item quinque; denique aliorum sine titulo operum fragmenta complura, quae gustui saltem studiosis sint. Tot igitur apud me, et apud Montfauconium laudati ab auctoribus graecis Se-

Severi
graeca
fragmenta
nunc edita.

(1) Hoc loco adnotare libet (uti me admonuerunt monachi armeni Antoniani) vocabulum *Ἐρασμίου*, quod Tom. cit. p. 315. aegre explicabam, lucem plenam accipere a Zonara lib. XVIII. 12. ubi de Philarco Diogenis imp. duce dicitur: *ὃν τοῦ Ἐρασμίου γένους ἔδειξεν*.

(2) Ephraemii antiocheni recitare iuvat, gratum Romanis futurum, pethonoricum de S. Leone I. PP. testimonium apud Photium loc. cit. p. 775. *Ἐρῶτος ἐν ἀγίοις λέων ἰδικῶς εἶπεν αὐταῖς λέξιαι, ὡς μήτηρ θεοῦ ἰστὴν ἢ ἀγία θεοτόκος, τὴν καὶ αὐτοῦ πατρίων (οὐτῶ) ἁκαρτωσίως ἡμῶσι μὴ τοῦτο φημίνας: primus sanctus Leo proprie ipsis vocibus pronuntiavit, MATREM DEI esse sanctam delparam; quem aliorum ante ipsum patrum nemo id tam claris verbis dixisset. Nimirum etsi ante Leonem S. Cyrillus alex. centies dixerat B. Mariam θεοτόκον, Leo tamen frequentata magis ab usu hominum phrasi, et proprio vocabulo matrem Dei, μήτηρα θεοῦ, appellavit.*

veri loci, et quidem semper cum suae dignitatis titulo τῶ ἀγῶνιστῶν Σεβήρου ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας, satis demonstrant, et in usu apud Graecos fuisse Severi codices, et non levem hominis existimationem. Revera sermones eius non medioeri eloquentia, doctrina multiplici, et insigni quodam scribendi genere se commendant. Atque haec in praesenti tomo; nam de fragmentis, quae sunt in septimo, superius dixi; et de largioribus partibus inter classicos Auctores T. X. divulgatis, suo pariter in loco verba feci; ad quem classicorum tomo sex item divi Cyrilli alexandrini (infra p. 744.) fragmenta deperditorum in Lucam commentariorum ableganda sunt. Neque adhuc rependiendarum cyrilliani huius operis reliquiarum finem feci: ecce enim in vat. syriaco codice 441. Severus noster capitulum 120. cyrilliani in Lucam operis recitat, quod aliquando ad reliquias partes me curante accedet. Denique in decimo praesentis Scriptorum veterum tomo, cum Zachariae rhetoris historicis capitulis, Severi ad Iulianum non ita brevem epistolam protuli ab eodem historico conservatam.

Severi quatuor sermones nunc primum edidit.

XV. Interim colligendorum brevium Severi fragmentorum prope pertaesus; quandoquidem in graecis codicibus nulla fere huius hominis opera supersunt integra, ad Orientis linguarum codices coepi respicere, quibus in regionibus et Severus vixit, et ob sectae studium, ut dixi alibi, scripta eius latius diffusa diligentiusque et integrius retenta fuerunt. Reapse in codice vat. syriaco 441, qui in catalogo meo T. V. part. 2. p. 61. describitur, quatuor vidi Severi nostri sermones ex syriaco in latinum sermonem ab Assemano vel alio quovis eleganter conversos; nempe unum de magno Antonio, de sancta Droside duos, quartum denique de S. Thallelaeo; quorum ego editionem non distuli, praesertim quia nil nisi utile rectumque continent: quamobrem sperare licet, reliquias quoque Severi ad populum orationes plerumque sanas compertum iri, nisi forte aliquando, sectae suae stimulante rabie; extra fines orthodoxiae demens rapitur; ad quos ocer nos revocandum severa voce Severum curabimus. Nunc unum observo in orthodoxis his quos impressi sermonibus de SS. Antonio et Droside, nempe illud dogma manifeste a Severo praedicari, quod iustorum animae, statim ab obitu corporis, in caelestes sedes descendant, non expectato supremi et generalis iudicii die, quod quidem ob eam causam fiet, ut corpora quoque, Dei virtute ad vitam revocata, remunerationem simul consequantur. Quare et illa Severi opinio (classie. Auct. T. X. p. 442-449.) in fragmento graeco sermonis de latronis in paradisum ingressu (qui sermo integer extat apud Arabes cod. vat. 498, atque a nobis postea vulgabitur) ea inquam perversa opinio, quae terrestrem paradisum a caelesti distinguit; et illum ante corporum resurrectionem, hunc post supremum generale iudicium iustis adsignat, ab ipsomet auctore nunc negligitur vel potius abin-

ratur. Quod autem subiicit, nos in fine saeculorum ad iudicium esse sistendos, id videlicet nihil est aliud, nisi dogma catholicum de plena animarum simul cum corporibus remuneratione. Quam rectam fidem egregio carmine expressit S. Adelmus (namque Adelmo, non Aleuino vel Valafrido Straboni, codex vat. tribuit) de S. Thaddaeo apostolo loquens:

Cuius in Armenia sopitum morte cadaver

Exsurrecturum fatali sine quiescit;

Sed tamen aethereas lustrarat spiritus auras.

Itemque in pulcro epicedio doctor maximus S. Hieronymus epist. CVIII.

Aspicias angustum praecisa in rupe sepulcrum?

Hospitium Paulae est caelestia regna tenentis.

XVI. His ego lactus pracludiis editorum quatuor Severi sermonum, dilatavi protinus consilia mea, et vaticanos aliquot syriacae linguae inspexi codices, qui Severi homiliis referti sunt. Ex his nimirum agnovi, collectionem Severi homileticam, centum et viginti quinque constituisse sermonibus; quorum desiderantur priores quadraginta tres, qui erant in primo collectionis deperdito tomo; reliqui omnes sunt incolumes, et quidem aliquot his terve in codicibus scripti. Illic, inquam, plenus videtur apud Syros Graecosque fuisse numerus (1), quandoquidem apud me quidem in fragmentis graecis, ut paulo ante dixi, ab octavo sermone cum intervallis decurritur usque ad CXXII, in coislinianis autem apud Montfauconium usque ad ipsum CXXV: nam quod apud eundem p. 53, laudatur etiam sermo 65 (CLX), nullo alio in tanta intercapedine posito, id sine dubio mendum numeri arguit 65 pro 66, qui reapse 67 (CVII) in fragmentis meis bis appellatur. Firme igitur credendum videtur severianorum sermonum collectionem hoc fere numero, nempe CXXV, fuisse comprehensam; superesse autem in syriacis vat. codicibus duos supra octoginta; ex quibus quatuor latine edidimus; octo vero et septuaginta vulgandi deinde sunt. Severi homilias syriacas fecit e graecis Iacobus edessenus, cognomento librorum interpres, qui anno Christi 710. obiit, teste Dionysio telmarensi in Chronico (2). Reapse in cod. 444. Iacobi edesseni interpretis nomen conspicitur. Quod vero in cod. 442. alia earundem deprehenditur versio, ea scilicet Pauli urbis Callinici episcopi credenda est, saeculo sexto clari, a quo item Severi aequalis sui libros in syriacum idioma translatos narrat Assemanus (3). Sunt autem haec Severi homiliae partim de festis domini Iesu, et S. Spiritus, beataeque Virginis, et sanctorum virorum ac feminarum; partim de dictis veteris novique Testa-

Severi
sermones
multi in
cod. vati-
cani.

(1) De syriacis certo exemplaribus affirmat librarius syr. in fine codicis 257: *universim sunt numero centum viginti quinque homiliae, comprehensae in quatuor tomis.*

(2) Apud Assem. B. O. T. II. p. 105.

(3) B. O. T. II. p. 46.

menti; partim denique de argumentis variis; atque in his nonnullae dogmaticae, catecheticae, ac paraeneticae. Neque tamen extra syriacam collectionem nulli sunt Severi sermones; puta in codice arabico vat. 404. sermo de verbis *Deus meus Deus meus quare dereliquisti me*; nec non brevis ad Anastasium imp. de dogmate adlocutio; ibidemque sunt aliquot fidei professiones Severi atque epistolae. Tum in codicibus copticis vat. 34. et 34. de resurrectione sermo dictus in sabbato; in coptico autem 25. oratio ob impetrandam pacem, et alia dicenda super aquam; denique in copt. 62. illa legitur Severi epistola ad Anastasiam diaconissam, cuius breve fragmentum nos graece edidimus.

Severi
opus con-
tra Iulia-
num halic.

XVII. Postremo loco opus aliud Severi ingens, quod codex syriacus vat. ipsi auctori prope coaevus conservat, commemorandum est; nempe eius controversia cum Iuliano Halicarnassi episcopo, qui sectae Incorrupticolarum factus est princeps, nempe eorum qui Christi corpus, ante etiam passionem et obitum, incorruptibile aiebant. Ergo praedicto in codice, primum quidem aliquot epistolae sunt Iuliani pro sua haeresi, quibus late respondet Severus; addito mox tractatu insigni pro orthodoxo dogmate, cum plurimis Patrum tam editis quam ineditis auctoritatibus. Quum igitur tota Severi sententia Catholicis faveat, quumque tot veterum desiderata fragmenta simul lucremur, quis non huius egregii monumenti editionem exoptet? quam nos sine dubio editionem ob communem utilitatem curabimus. Sunt enim haec genuina et solida theologicae historiae Patrumque doctrinae incrementa, quae si diutius, praesertim post notitiam premantur, nemo non doleret. Accedit in codice aliud Severi opusculum, id est apologia *Philalethis*, de quo libro, qui inscribitur etiam *Cyrillus*, in praefatione ad decimum classicorum Auctorum tomum locuti sumus: in alio denique syr. codice, de proprietatibus et operationibus Christi brevis Severi eiusdem tractatus legitur.

ΦΩΤΙΟΥ

ΑΜΦΙΔΟΧΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

Β. Εἰ τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, πῶς ὁ σωτήριος τοῦ πατρὸς λόγος φησὶν ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι.

Τέσσαρας ὁρῶμεν τοῦ δημιουργοῦ ἐργασίας ὧν πρώτη μὲν ἴστι αὐτὴ τῶν ὄντων ἢ κατ' ἀρχὰς προβολή τε καὶ δημιουργία· καθ' ὃ σημαίνόμενον εἴρηται, καὶ τῇ ζ' ἡμέρᾳ κατέπαυσεν ὁ θεὸς· καὶ γὰρ τὰς φύσεις τῶν ὄντων ἀπάντων ἐν ἑπτὰ τελεσάμενός τε καὶ οὐσιώσας ἡμέραις ὁ δημιουργὸς οὐκέτι παραγωγὴν οὐδεμίαν ἐπεδείξατο. Δευτέρα δὲ ἡ ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν τῶν ἀπαξ ἐφροσάτων ἐνεργουμένη διαμονή τε καὶ συντήρησις καὶ μηδαμῇ παραχωροῦσα εἰς ὀλόκληρον εἶδος παραπολέσθαι καὶ πρὸς τὸ μὴ ἂν χωρῆσαι ἡ δὲ τοιαύτη ἐνεργεία καὶ συντήρησις, πρόνοιά τε θεοῦ καὶ κηδεμονία καλεῖται· καὶ ταύτης τῆς ἐνεργείας τε καὶ ἐργασίας οὐδεμίαν οὐδέποτε κατέπαυσεν, μέχρις ἂν τὸ περίγειον τόδε σύγκριμα τὴν ὑπόστασιν ἔχη, ὃ ἀληθὲς ἐξεπίσταται λόγος. Ἐπι δὲ τρίτην ὁρῶμεν τοῦ δημιουργοῦ ἐργασίαν, ἐξ ἧς ἐκάστη φύσις τὰ οἰκεῖα φράττουσα οὐδὲν ἀνόμοιον ἢ ἀλλότριον αὐτῆς προβάλλεται, ἀλλ' ἐκάστη πρὸς τὸ οἰκεῖον καὶ ἰμπερὲς διαπλαττομένη καὶ μορφοποιούσα τὸ γέννημα ἀνόθευτον τὴν διαδοχὴν ἐπιδείκνυται· εἴη δ' ἂν καὶ ἡ τοιαύτη ἐργασία εἰς τὸν τῆς προνοίας καὶ κηδεμονίας ἀνηγμένη λόγον. Πλὴν τῶν εἰρημένων τριῶν ἐργασιῶν, ἡ μὲν περὶ οὐσιώσεως, ἡ δὲ περὶ διαμονῆς, ἡ δὲ περὶ ὁμοιότητος τὸν σκοπὸν ἀπευθύνει. Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ συναχθεὶς λόγον καὶ τῆς τάξεως τῶν ὑποστάντων ἢ ἀναλλοιώτως τε καὶ ἀμετακίνητος διαδοχῇ ἥλιός τε γε καὶ σελήνη τὰς ἀνατολάς τε καὶ δύσεις, συνόδους τε καὶ ἀποστάσεις, καὶ τὰς ἄλλας ἐνεργείας, ἅς ὁ δημιουργικὸς αὐτοῖς ἐναπέδιδτο λόγος οὐκ ἂν ἀμείβοντες, οὐδὲ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς παγεῖσαν εὐτακτον τοῦ δρόμου περιφορὰν φωραθεῖεν διαφθείροντες· οὐδ' ὁ λοιπὸς τῶν ἀστέρων χορὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς ἐνδοθέντα τῆς τε περιφορᾶς καὶ τῆς τάξεως εἰρμόν, φάσειός τε καὶ κρύψεως, οὐκ ἂν ἀλοῖεν ἀμειβόμενοι τε καὶ διαλύοντες· νύκτες τε ταῖς ἡμέραις ὑποχωροῦσαι, καὶ τὸ ἀνάπαλιν αἱ ἡμέραι ταῖς νυξίν ἐξιστάμεναι, ἀνόθευτόν τε καὶ ἀπαραποίητον τὴν εὐτακτον ἀναλογίαν διεσώσαντο· ὡσαύτως καὶ ὠρῶν αἱ φύσεις τὰς διαδοχὰς ἀλλήλαις παραπέμπουσαι, οὐδεμίαν καινοτομίαν ἐδέξαντο, ἀλλὰ τὴν

ἀρχαίαν καὶ θαυμασίαν ταύτην μεταβολὴν, ἀμετάβλητον καὶ ἀμετακίνητον συνετήρησαν καὶ ταύτην τὴν ἐν τοῖς οὐσιν εὐταξίαν τε καὶ ἀναλογίαν, δῆλον ὡς ὁ τῆς προνοίας συνέχει τε καὶ συγκροτεῖ λόγος· ἔργασία δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ δημιουργήσαντος Θεοῦ.

Ἔστι δὲ τις ἐπὶ τούτοις καὶ ἑτέρα ἔργασία, φιλανθρωπία δεσποτικῆ τῆ ἀνθρωπίνῳ μάλιστα ἐπιθεωρουμένη γίνε· διπλῆ δὲ αὕτη· ἡ μὲν γὰρ τέμνεται περὶ σῶμα δι' ἧς λῶβαι τε καὶ πάθη μυρία ἄλλα τοῦ πλάσματος ἀπελαύνεται, ἃ δὴ παραγεγονῶς ὁ κοινὸς τοῦ γένους σωτὴρ ἔπραττε τε καὶ ἐνήργει, παντοδαπῶς παθημάτων καὶ νόσων τὸ ἀνθρώπινον ἐλευθερῶν ἢ δὲ περὶ ψυχῆν ταύτην ἰὰρ πολλοῖς ἀμαρτήμασι συγκεχωσμένην καὶ κατὰ δόξαν ὄλην γυγεννημένην ταῖς τοῦ σωνηροῦ μυριάσι αἰκίαις, ὁ αὐτὸς ἡμῶν πλάστης καὶ δημιουργὸς ἀπδιαθρηράμιόνος τε καὶ ἀποξέσας διὰ τῆς αὐτοῦ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἐπιδημίας, εἰς τε τὸ ἀρχαῖον ἄξιωμα ἐπανήγαγε, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀναλαβὼν ἰσχύν τε καὶ χαρὰν παρέσχετο· αὕτη τοιγαροῦν ἢ περὶ τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔργασία τυφλοῖς τὸ βλέπειν χαρίζεται, παράλυτον σφίγγει, τεταρταῖον ἀνιστᾷ τοῦ τάφου, καὶ κρείσσον ἢ ἀριθμῆσθαι, ὑπερφυῖ ἔργα ἐπιδείξαστο· ἃ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας ὄρω καὶ νόμῳ διαπραττομένου, ἔξονειδίξει μὲν τὴν εὐεργεσίαν ὁ ἀχάριστος τῶν Ἰουδαίων δῆμος, τὴν τοῦ σαββάτου τιμὴν πρόσφασι τε καὶ προκάλυμμα τοῦ φθόνου καὶ τῆς σωνηρίας προβαλλόμενος· ἀκούει δὲ παρὰ τοῦ δεσπότου τοῦτο μὲν δεσποτικῶς, τοῦτο δὲ διδασκαλικῶς τε καὶ σωτηριωδῶς· ὁ πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι. Ἄλλα τοὺς μὲν ἀχαρίστους Ἰουδαίους τὴν περὶ τὸ σῶμα θεραπείαν ὅτι γέγονε σαββάτω διασύροντας καὶ δυσφημοῦντας οὕτως ὁ δεσπότης ἐπιστομίζων, τούτων τε καὶ τῶν τοιοῦτων ἔργων μῆτε τὸν πατέρα σπειῖσθαι, μῆτε αὐτὸν τῆς ἔργασίας λήγειν τρανῶς ἡμᾶς ἀνειδίδαξεν. Ἀπὸ δὲ τῆς δεσποτικῆς ἀποφάσεως ταύτης καὶ ἃ πρὸ βραχίος διευκρίνησεν ὁ λόγος σημαίνόμενα τῆς ἔργασίας εὐχέρεις ἔστι σοι λαβεῖν, ποίων μὲν ἔργων κατέπαυσεν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, τίνα δὲ μέχρι τοῦ νῦν οὐ παύεται ἐργαζόμενος· καὶ γὰρ δημιουργῶν μὲν τὰς φύσεις πᾶσαι κατέπαυσεν, ἀδιάφορα δὲ δημιουργηθέντα συντηρῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἀπαρachaράτους καὶ ἀκίβδηλεύτους τὰς ὁλότητας τῶν οὐσιωθέντων διὰ τῆς αὐτοῦ συνέχων προνοίας, καὶ τὴν ἐντεθεῖσαν εὐταξίαν τε καὶ τὸν εἰρμόν, ἀναλλοίωτα συντηρῶν, οὐδαμοῦ φαίνεται πιπαυμένος οὔτε ὁ πατὴρ οὔτε ὁ υἱός, οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς γὰρ ὑπερουσίου καὶ παντοκρατορικῆς καὶ δημιουργικῆς τῶν ὄλων οὐσίας μία τε καὶ ἡ αὐτὴ βούλησις καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια· δῆλον δὲ ὡς κατ' εἰεῖνο καιροῦ καθ' ὃ τὰς Θεοσημίας ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐπιτίλει, ἐργάζεται μὲν ὁ υἱός, συνεργάζετο δὲ αὐτῷ ὁ πατὴρ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Γ. Διὰ τί χρυσάμενος πληρῶ ὁ δισπότης, ἀλλὰ μὴ ἄλλω τρόπῳ, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξίασατο τοῦ τυφλοῦ.

Πληρῶ δὲ χρυσάμενος ὁ πλάστης ὀφθαλμοὺς ἐκανούργησεν τῷ τυφλῷ, ἵνα τῶν διαπορούτων, πῶς ἀπὸ γῆς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπλάσθη, ἐπίπερ τῆς τοιαύτης δημιουργίας οὐδεὶς ἰπόπτης οὐδὲ μάρτυς εἰσθήκει, τὴν Ἰωάννην εἰς ἀναμφίβολουσιν συμβιβασθῆναι πῶσιν· ἢ γὰρ περὶ τὸ τιμιώτατον τῶν ἐν τῷ σώματι τοῦ ἀνθρώπου μελῶν δημιουργία ὑπ' ὄψιν ἀπάντων προτεθεῖσα καὶ περὶ λοιποῦ σώματος, ὧσπερ πλαττομένη οὐδεμία ὄψις ἐφιστήκει, μὴ ἀμφιβάλλῃ μηδεὶς ἀπορομένης διασχίζεσθαι γνώμας, μεγάλην ἰσχὺν καὶ βεβαιώσιν παρέχει· οἷς γὰρ ἂν τις τὸ ἄριστόν τε καὶ τιμιώτατον τῶν ἐν ἡμῖν ἐκ πηλοῦ τὴν πλάσιν καὶ ὑπόστασιν ὄρα προαχθεῖσαν, πῶς οὗτος οὐκ ἀντιρρήτως λογισμῶ καὶ τὸ λοιπὸν ὄργανον ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ δυνάμεως ἀπομολογήσει γεγενῆσθαι; ἄλλως τε δὲ ἵνα τοῦτο τρανῶς ἀναμάθῃς ὅτι περ ἐν πᾶσιν οἷς ὁ πατήρ τὸ θεὸς εἶναι γνωρίζεται, δυνάμις, λέγω καὶ δόξα καὶ οὐσία καὶ κυριότητι, ἐν τούτοις καὶ ὁ υἱὸς τὸ ἴσον ἔχειν καταλαμβάνεται καὶ ἀπαράλλακτον, πηλὸν καὶ οὐκ ἄλλην ὕλην λαβὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναπλάττει τοῦ τυφλοῦ· ὥσπερ καὶ ὁ πατήρ πάλαι σὺν αὐτῷ ἐκ πηλοῦ τὸν ἄνθρωπον δημιουργεῖ· συναναφαίνεται δὲ καὶ τοῦτο ὅτι περ ὁ νῦν ἐν μορφῇ ἀνθρώπου χρηματίσας θεὸς καὶ πηλὸν εἰς φύσιν μεταβάλλων ὀφθαλμοῦ, αὐτὸς ἦν καὶ ὁ πάλαι τὸν ἄνθρωπον συμπλαστούργων ἐκ πηλοῦ.

Δ. Τί ἐστι, μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα.

Ἐνδυμα γάμου παρὰ τῆς θείας διδασκόμιθα γραφῆς, τὸν κατ' ἀρετὴν εἶναι βίον καὶ πολιτείαν τὴν ἑλευθέραν ἀμαρτημάτων καὶ καθαρὰν ἢ οἱ ἰστολισμένοι, τῆς τε μυστικῆς πασάδος παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ νυμφίου ἐπάξιον κρίνονται, καὶ εἰς τὸν μακάριον ἐκείνον καὶ δισποτικὸν ἀνακλίνονται δεῖπνον· οἱ δὲ γε τὰ τοιαῦτα τῶν ἐνδυμάτων βυψώσαντες, καὶ τῆς θαυμασίας ταύτης ἀπειλαυνοῦνται ἀπολαύσεως, καὶ πικρὰν τὴν ἀτιμίαν ὑφίστανται. Εἰ δὲ τοῦτο μμηθήκαμεν, δῆλος ἂν εἴη καὶ ὁ παρὰ τῷ θεοπιστῶ ἀποστόλῳ ἐσπιλωμένος καλούμενος χιτῶν, ὃν καὶ μισοῖν ἡμᾶς καλῶς τε καὶ δικαίως παρακελεύεται· ὁ γὰρ ταῖς ἀμαρτίαις κατάστικτος καὶ βυπῶν ὅλος, οὗτος ἂν εἴη ὁ ἐσπιλωμένος χιτῶν. Τοῦτο δὲ σαφέστερον ἀνακαλύπτων οὐχ ἄλλως ἐσπιλωμένον χιτῶνα, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς φησὶ ἐσπιλωμένον καὶ ἔρρυπωμένον, καὶ ὅσα ἢ σὰρξ ἐπιθυμοῦσα κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸν βίον ἡμῶν κεκλιδωμένον καὶ κατάστικτον ἀποτελεῖ, ὃν ἀποστρέφεισθαι παν-

τὴ τρέφω προσήκει· ὅτι τῆς μυστικῆς παστάδος τὰς θύρας ἡμῖν ἀποκλείει, ὅτι τοῦ καλοῦ νυμφίου ποιεῖ ἀναξίους, ὅτι τοῦ φρικτοῦ καὶ σωτηρίου δεῖννου πόρρωθεν ὀπτεῖται.

Ε. Εἰ πᾶν τὸ ὑποκείμενον ἀνάγκη καὶ μὴ βουλόμενον ποιεῖ τὰ τῆς βίας, ἀνάγκη δὲ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα ἐν τῷ κόσμῳ, οὐ δίκαιον ἀραῖς ὑποβάλλειν τὸν βιασθέντα οὐδὲ μὴν δίκας ἀπαιτεῖσθαι τοῦ ἀμαρτήματος.

Ερχεῖ μὲν τι πιθάνον ἢ κατασκευὴ τοῦ λόγου, πλὴν ἐπὶ θύραις καὶ τὸ δυσσεβές· εἰσπράττει γὰρ τὸν θεὸν δίκας ἀνθ' ὅτου τὸ βιαζόμενον κολάζει, καὶ περὶ τὸ οἰκεῖον πλάσμα πικρὰν ἀφήσει τὴν ψῆφον· εἰ γὰρ ἀνάγκη φησὶ τὰ σκάνδαλα ἔλθειν, καὶ τὸ γένος ἡμῶν ἐξ ἀνάγκης ἀλώσεται τοῖς σκανδάλοις· εἰ δ' ἄνω ἐγὼ δουλεύω, διὰ τί τὸ βιαζόμενον παραδραμῶν, ἐμὲ τὸν βεβιασμένον ὁ κριτὴς ἀραῖς ὑποβάλλει; οὐαὶ γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ φησὶ δι' οὗ τὰ σκάνδαλα ἔρχεται· οὐ γὰρ ἐχρῆν ἐπαρᾶσθαι καὶ ἐπεμβαίνειν τῷ ἠδικημένῳ καὶ τυραννίδος ἄρπαγμα γεγεννημένῳ, φιλάνθρωπίας δὲ μᾶλλον καὶ συμπαθείας ἄξιον νομίζειν ἵνα μὴ λίτω καὶ πρὸ τούτων ὡς ἀπαλλάττειν ἴδῃ τῆς βίας τὸ οἰκεῖον πλάσμα. Οὕτω μὲν οὖν ἂν τις καὶ δρυμύτερον τὴν σὴν συμπλέξειεν ἀπορίαν. Ἀρχὴ δ' ἂν εἴη φασὶ λύσεως τῆς ἀπορίας τὸ κραταιότερον τὸ γὰρ οὐκ ἐχρῆν φᾶναι τὸ οἰκεῖον πλάσμα ἐπαρᾶσθαι, ἀλλὰ τῇ ποιῆ καδυποβάλλειν τῆς βίας τὸ αἴτιον, οὐκ ἔστιν ἄλλο τι λέγειν ἄλλ' ἐχρῆν ὑπὸ κατάραν ποιεῖσθαι τὸν ἀνθρώπον· εἰ μὲν γὰρ ἄλλοθεν ποθεν καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς ἡμέτερας καὶ αὐτοδεσπότης γνώμης ἠφαλοῦτο τὰ σκάνδαλα, εἰκότως τε ἂν ὁ λόγος ἀπῆται μὴ δὲ ἀραῖς τινα τῶν ἀνθρώπων ὑποβάλλεσθαι· εἰ δὲ καταβάλλω μὲν ἐγὼ τῶν σκανδάλων τὰ σπέρματα, ἐπεὶ δὲ κατεβλήθη, ἀνάβη καὶ γεωργηθῆναι καὶ καρποφορῆσαι τὴν ἀκανθάν, ὁ προξενήσας ἐμαυτῷ διὰ τῶν σκανδάλων τῆς ἀκάνθης τὸ ἐπιτίμιον, εἰκότως καὶ τῆς ἀραῆς καὶ τῆς δίκης ἐμαυτὸν παρῆστημι ἔνοχον· ἀλλ' οὐ συγγνώμην πῶθεν ἀπαιτεῖν, οὐδὲ φιλάνθρωπίας οὐ μὲν οὐδαμοῦ κριθείης ἄξιος· σκάνδαλα δ' ἂν ἐκεῖνα εἴη ὅσα κωλύματα γίνεται τῆς πρὸς τὴν ζωὴν ἀγούσης ὁδοῦ τὴν αἰώνιον· τίνα δ' ἔστι ταῦτα; πορνεία, μέθη, κλοπὴ, καταλαλιὰ, καὶ πρὸ τούτων φόνος καὶ φιλαργυρία καὶ ὅσα ἄλλα κακὰ διὰ τούτων ἄπειρ ὁ ἀνθρώπινος κατ' εἰκόνα θεοῦ πεπλάσμενος νοῦς ῥαθυμῆ καὶ βραστῶν παρασχῶν ἑαυτὸν εἰς τὸν κόσμον ἔλθειν παρμασκυάζει· καὶ τῶν ἀρετῶν ἐργάτης πλάσθεις γεωργὸν ἑαυτὸν κατασκευάζει τῶν φαύλων ῥοσῶν δὲ ἀπαξ ἐξ ἡμῶν καὶ βλάστην τὰ τοιαῦτα τῶν παθημάτων λαβόντα, ἐξ ἀνάγκης τὸ λοιπὸν ἐπιχωριάζει· τε καὶ παρῆστιάζεται τῷ ἡμετέρῳ βίῳ· εἰ γὰρ καὶ ὁ ἀρχαῖος τοῦ γένους ἡμῶν

ἰχθῆρος ἀνακινῆι τε καὶ ἀνεγείρει πρὸς τὰ χεῖρονα τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐδαμῶς φαίνεται κρατῶν ἡμῶν μὴ πειδομένων, μηδὲ τὰ χεῖρονα πρᾶττειν ὠρμημένων ἐρεθισμούς, δὲ τινὰς καὶ οἶον παρακλήσεις ἀλλαλόθεν ἀναμενόντων, ἡμῶν δὲ τοῦ ἀρρένωπου τε καὶ γενναίου τῆς ἀρετῆς ὑπολισθηνοτάτων, λαμβάνει χῶραν ἢ τοῦ πονηροῦ συμβουλή, καὶ γίνεται συνεργός ἀλλ' οὐκ ἀρχηγός τοῦ παραπίωματος· ἄλλο δὲ ὅτι καθάπερ τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ ἐπιλυμαίνεται τε καὶ ἀνατρέπει τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα καὶ πάθη, οὕτω δὲ οὕτω καὶ τῷ κατ' εὐσέβειαν λόγῳ ἐπιπροσθεῖ τε καὶ καταλιζέται τὰ αἰρετικά καὶ παλίμφημα τῶν δυσσεβούντων δόγματα καὶ φρονήματα· οἷωσι εἰς ἀρχῆς ταῖς πονηραῖς αὐτῶν διανοαῖς συλλαβόντες αὐτὰ καὶ ἀποτεικόντες οὐκ εἰς ἀνάγκης οὐδὲ βίᾳ, ἐκουσιότητι δὲ βουλῆς τε καὶ γνώμης, τὰς τε τῶν πλησίον ἀκοᾶς τῆς δυσφημίας ἐνέπλησαν, καὶ εἰς ἀνάγκης δι' ἑαυτῶν τε καὶ τῶν παραδειξαμένων εἰς τὸν κόσμον ἰλθεῖν τὰ σκάνδαλα παρεσκευάσαν· οἷς καὶ τὸ οὐαί, ἀδικαστῶ κρίσει ἢ θεῖα ψῆφος ἐπαφίσειν ἑαυτοὺς ἀναξίους παρεσκευασίαι πικρῶν οἰκτιρμοῦ, ὡς που καὶ ἀλλαχόθι φησὶν ὅτι τοῖς τοιοῦτοις συμφέροι ἵνα μύλος ὀνικός δεῖξῃ περὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Λέλυται τοίνυν ἀπορία εἰς ὧν ἐδόκει κρατύνεσθαι· καὶ οὐχ ὁ βιασθεὶς ἔχει τὴν ἀρὰν, ἀλλ' ὁ τῶν σκανδάλων προβολεὺς δι' οὗ προέβη τὰ σκάνδαλα· τούτου γὰρ προβαλλομένου, εἰς ἀνάγκης λοιπὸν ἐπιδημεῖ τε καὶ παρρησιάζεται τῷ κόσμῳ τὰ σκάνδαλα.

Z. Εἰ τὰ τέλη τῶν αἰῶνων εἰς ἡμᾶς κατήντησεν, ἐν ποίοις αἰῶσιν ὁ τοῦ Χριστοῦ πλοῦτος εἰς ἡμᾶς ἐπιδειχθήσεται.

Οὐκ ἄπορον δὲ οὐδ' εἰ τὰ τέλη τῶν αἰῶνων εἰς ἡμᾶς κατήντησεν, ἐν τοῖς ἐπερχομένοις αἰῶσι τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐπιδείξασθαι εἰς ἡμᾶς τὸν κοινὸν τοῦ γένους σωτήρα καὶ λυτρωτὴν· ἐπὶ μὲν γὰρ τῷ τέλει τῶν αἰῶνων ἡμεῖς ἴσμεν, ὅσοι τὸν παρόντα κόσμον ἤδη μαραινόμενόν τε καὶ καταρρέοντα πρὸς τέλος ἐτάχθημεν παραμετεῖν, ἐπερχομένους δὲ αἰῶνας ἐκείνους δεῖ νοεῖν, ὅσοι τῇ τῶν μελλόντων ἀδιαδόχῳ παραπολαύσει συμπαρευομένην ἔχουσι φύσιν τὴν ἑαυτῶν. Ὅρα δέ μοι καὶ οὕτως ἐν μὲν τοῖς αἰῶσιν, ὧν εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη κατήντησε, τὸ πρὸ τῶν αἰῶνων ὀρισθὲν μυστήριον ἐπὶ κοινή τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σωτηρία πέρας ἔλαβέ τε καὶ ἐτελέσθη· ὅπερ ἔστιν ἢ τοῦ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἔνωσις τε καὶ ἐπιδημία· ἐν δὲ τοῖς ἐπερχομένοις ἐπιτέλεισθαι ἂν ἢ τῶν ἀνθρώπων πρὸς θεὸν ἀνοδός τε καὶ ὑψηλοτέρα συνάφεια· καὶ τὸ κατὰ χάριν ἡμᾶς γενέσθαι θεοῦ, μηκέτι πρὸς τὰ χεῖρω τὴν μεταβολὴν δεχομένους. Ἔτι δὲ ἐν μὲν τοῖς αἰῶσιν, ὧν εἰς τὰ τέλη κατηντήσαμεν, τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν ἀπαταόμεθα· καὶ πρὸς τὸ γυμνάσιον

ἀποδύμεθα ἐν δὲ τοῖς ἐπερχομένοις τὰ τε τῶν πρακτικῶν ἐπίχειρα κομιζόμεθα καὶ τῶν βραβείων ἀξιούμεθα, ὅτε δὴ ὅτε καὶ ὁ πλούτος τῆς δεσποτικῆς χρηστότητος καὶ φιλοτιμίας ἀρρήτῳ λόγῳ καὶ ἀκαταλήπτους λογισμοῖς ἡμῖν ἐπιδαφιλεύοιτο. Εἰ βούλει δὲ ἐν μὲν τοῖς περατούμενοις αἰώσει φθαρῶ σώματι τὸν βίον ἡμῶν διανύομεν, ἐν δὲ τοῖς ἐπερχομένοις τῆς φθορᾶς τὴν ἀφθαρσίαν ἀμειβομένοι, οὕτω τὸν ἀτελεύτητον διατέλουμεν αἰῶνα. Καὶ πάλιν ἐν μὲν τοῖς παρούσι τὴν κατεξανισταμένην ἡμῶν τὴν ἀμαρτίαν καὶ διανοχλοῦσαν ὑφιστάμεθα· ἐν δὲ τοῖς ἐπερχομένοις οὐκέτι καταστρατηγοῦσαν οὐδὲ ἐνεργουμένην, ἀλλὰ μὴδὲ ὑφιστάσαν ὅλως εὐρήσομεν, μὴδὲ δυναμένην ὑφίστασθαι. Πολλὰ δ' ἂν τις καὶ ἄλλα μυρία τοῦτοις ἐπιθεῖη, δι' ὧν ἡ διαφορά τῶν τε πρὸς τέλος ἐπιεγομένων αἰῶνων καὶ τῶν εἰς ἀπέραντον διαμενόντων ῥαδίως καταλαμβάνεται· καὶ ὡς τὰ προκειμένα ῥητὰ οὐδὲ ἀλλήλοις ἀντινομοθετεῖ οὐδὲ διαμάχεται.

Η. Πῶς τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ λέγεται ἀμαρτίαν μὴ ποιεῖν, εἶναι δὲ ταῦτα ἢ αὐτὴ λέγει γραφὴ τὰ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος γεννηθέντα, καὶ πάλιν πολλοὺς ἀρῶμεν τοὺς διὰ βαπτίσματος υἰοποίηθέντας τὴν ἀμαρτίαν διαπραττομένους.

Εἰ δὲ ὕδατος καὶ πνεύματος οἱ γεννηθέντες τέκνα θεοῦ χρηματίζουσι, τὰ δὲ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὡς ὁ Θεοσέσιος Ἰωάννης βοᾷ, ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ἐπερωτᾷς καὶ διαπορεῖς πῶς μεθ' ὃ τοῦ λουτροῦ τῆς παλληγγενεσίας τοῦ τηλικούτου χαρίσματος ἠξιώθημεν, πρὸς ἀμαρτίαν καταφερόμεθα. Ἀλλὰ πρὸ γε τῆς λύσεως τῶν δοκούντων ἔχειν ἐναντιότητα ῥημάτων, αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ ἀποστολικὸν ἐπισκεπτέον ῥητὸν πῶς ὅλως ἄνθρωπος τέκνον θεοῦ γενοῦντος ἀμαρτίαν οὐ δύναται ποιεῖν; Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐπιλυόμενος ἐπάγει τὸ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ τοῦ γὰρ δεσποτικῶ σπέρματος ἦτοι διδασκαλικῶ λόγου· ἐξῆλθεν γὰρ φησὶν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι· τούτου δὲ τοῦ σπέρματος ἐν τῇ ψυχῇ ῥιζωθέντος καὶ παραμένουτος οὐ δύναται ποιεῖν ἀμαρτίαν ὁ ἐκείνου τοῦ σπόρου τὴν ἀφομοίωσιν πρὸς τὸν γεγεννηκότα κησάμενος θεὸν· παραιρηθέντος δὲ τοῦ τοιοῦτου σπέρματος ἐκ τῆς διανοίας ἡμῶν, αὐτίκα ὁ τοῦ ἐχθροῦ ἀντικαταβάλλεται σπόρος, καὶ ἡ τῶν ζιζανίων βλάστη λαμβάνει ἀρχήν. Ἔνιοι μὲν οὕτως ὡς ἔμοιγε δοκεῖ καὶ τῆς ἀληθείας ἐγγυὸς τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν γενόηκασιν. Οἱ δὲ ἀπλοῦστερον φασιν, ὡς οὔτε ὁ δίκαιος τὴν δικαιοσύνην παρᾶντων, οὔτε ὁ σῶφρων τὴν σωφροσύνην ἐπιτελῶν, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ἄλλος παρώνυμος ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐν ᾧ ταύτην τελεῖ καὶ διαπράττεται, οὐμένου οὐκ ἂν ποτε καὶ τῆς ἀμαρτίας ὑπάρξειε δημιουργός.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν εἰ καὶ τισιν εἴρηται, οὐ μοι δοκεῖ τοῦ ὕψους τῆς ἀποστολικῆς ἐφικνίσθαι διανοίας· οὐδὲ γὰρ σοφὸν εἰδέναι, ἀλλ' οὐδὲ διδάσκειν, ὡς ὁ δίκαιος δικαιοπραγῶν οὐκ ἀδικεῖ, ἀλλ' οὐδὲ ὁ σώφρων οὐκ ἀκολασταίνει ἐν τῷ σωφρονεῖν ἄμεινον δὲ ἂν ἴσως εἴη κἀκεῖνο συνιδεῖν, ὡς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἦτοι τὴν ἀρετὴν (πᾶν γὰρ δῶρημα τέλειον ἀνωθέν ἐστι καταβαίνειν ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων) καὶ τελιωθεὶς ἐν αὐτῷ ὡς καὶ ταύτης καθαρῶς εἰς ἕξιν ἰλάσσει, μὴ ἔχων ἐπιμιγνυμένην ἑαυτῷ τοῦ κακοῦ τὴν σποράν, ὁ τοιοῦτος οὐ δύναται ποιεῖν ἁμαρτίαν· τουτέστι οὐκ ἔχει τὴν γνώμην βέπουσαν πρὸς τὰ πάθη, οὐδὲ πρὸς ἐκεῖνα τὸν νοῦν ἐπιστρέφόμενον ὡσπερ γὰρ ἡ ἀδίδακτος φύσις ἰσχυρὸν τὰ παρὰ φύσιν ἀποστρέφεται, οὕτως ἡ ἐκ διδασκαλίας διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν πράξεως γυμνασίας ἐπιγινόμενη ἕξις μεγάλην λαμβάνει τὴν ἰσχὺν εἰς τὸ πρὸς μηδὲν τῶν φαύλων ἐπιρρέπτως ἔχειν καὶ τούτοις ἐφίδεσθαι· ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ ῥητοῦ καδ' ἑαυτὴν σκέψις τοιαύτη τις αἰ εἶη. Ἐπιβλήσειτο δ' ἂν καὶ ἡ κατὰ συμπλοκὴν τῶν ῥητῶν προκειμένη ἀπορία οὐδὲν ἔλαττον καὶ δι' ἐνὸς ἐκάστου τῶν εἰρημίμων· οὐδὲν γὰρ ἄπορον οὔτε τὸν ἔχοντα τοὺς σπερματικούς λόγους ἐν ἑαυτῷ βλαστάνοντα, ἢτε τῶν ἀρετῶν εἴησαν, ἢτε τῆς εὐσιβείας αἰ καταβαλαί, τότε μὲν μηδαμῶς ἀποδέχεσθαι τὴν ἐπισποράν τοῦ πονηροῦ· ἐπειδὴν δὲ τοῦ κακοῦ βλαστήματος ἔρημοι κατασῶμιν, τότε πρὸς τὴν τῶν ζιζανίων ὑποδοχὴν παρασκευασμένους ὁρᾶσθαι· ἀλλ' οὐδὲ τὸν πράττοντα τὴν ἀρετὴν ἐπειδὴν ταύτην εἰλικρινῶς πράττη, ἀνιέρηγον αὐτὸν πρὸς τὴν κακίαν εἶναι· ἀμελήσαντα δὲ τῶν καλῶν ἔργων πρὸς τὰ χείρονα κατενεχθῆναι, οὐδεὶς ἂν διαμφισβητήσει.

Λυθεὶς μὲν ἂν ὡσπερ εἴρηται διὰ τούτων καὶ ἡ δοκοῦσα κατ' ἀρχὰς τῶν ῥητῶν ἐναντιολογία· οἰκειωτέρα δὲ καὶ ἰδιόζουσα λύσις εἶη ἂν αὐτῇ προσαγομένη τοιαύτη. Διττός ἐστιν ὁ τῆς ἀνωθεν υἰοθεσίας τρόπος· ὁ μὲν ἐκ μόνης τῆς φιλοτιμίας τοῦ υἰοθετοῦντος ἐπιδεικνύμενος, ὁ δὲ μετὰ συνεισφορᾶς τῆς ἡμετέρας σπουδῆς, καδ' ἢ ἡ τῶν ἀρετῶν συνεισάγεται ἐργασία· καὶ ἡ δοθεῖσα τῆς υἰοθεσίας ἀνωθεν χάρις τῇ ἀπὸ τῆς γνώμης συνελθοῦσα τῶν ἀρετῶν πράξει, ὅλον ἀναμορφοῖ τὸν υἰοθετούμενον πρὸς τὴν ὁμοίωσιν καὶ τὸν χαρακτήρα, καδ' ὅσον ἐστὶν ἀνθρώπῳ μιμήσασθαι δυνατὸν τὸν γεγεννηκότα θεόν· οὕτως μὲν οὖν ὁ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον χρηματίας τέκνον Θεοῦ, καὶ οὕτω βεβαίαν καὶ ἀμετακίνητον τὴν υἰοθεσίαν κτησάμενος, ἀναλλοίωτον λαμβάνει τὴν ἕξιν τοῦ καλοῦ, καὶ μισεῖ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀποστρέφεται, καὶ οὐκ ἐθέλει ταύτην οὐδαμῇ ποιεῖν. Ὅ μὲν τοι γὰρ τῆς δεσποτικῆς ἀπολαύσας φιλοτιμίας, μηδὲν δὲ τηλικούτου συνεισενεγκῶν ὡς βεβαίαν τὴν υἰοθεσίαν δεῖξαι, καὶ ἑαυτὸν ἄξιον ταύτης διὰ τῶν

ἔργων παραστῆσαι, οὗτος δὴ οὗτος καὶ τῆς υἰοθεσίας ἔτυχεν, ἢ ἡ δεσποτικῆ χάριζέται φιλοτιμία, τῷ ταύτην οἰκεία γνώμη καὶ σπουδῇ μὴ συγκροτεῖν, εὐχερῶς φέρεται πρὸς τὰς τῶν ἀμαρτημάτων πράξεις· τὸ μὲν ἀπὸ τῆς χάριτος δολερὸν σπέρμα, ὅσον ἀτελεσφόρητον καταλιπὼν· τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ἰσισπαρὲν, τελεσφορούμενόν τε καὶ ζωηρούμενον οἰκεία ῥαθυμία· ὅπερ καὶ περιφέρειον ἐν ἑαυτῷ, εἰκότως ἀντὶ τοῦ τέκνον εἶναι θεοῦ, τέκνον χρηματίζει τοῦ διαβόλου.

Θ. Πῶς τοῦ θεοπάτορος Δαβιδ εἰπόντος, ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ καὶ ἔξῃς, ὁ τούτου παῖς Σολομὼν ἀποφαινεται, μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ.

Τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ὡς τὰ πολλὰ καὶ ὁ θεὸς Δαβιδ κατευτελίζων, καὶ ὁ σοφὸς μεγαλύνων Σολομὼν, οὐκ ἐναντίαν ἀλλήλοις ἀντιεσάγουσι δόξαν οὐ γὰρ οὗτοι μόνον τοιαύτας ἀποφάσεις περὶ τοῦ ἀνθρωπίου γένους ποιοῦνται, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς θείας γραφῆς εὐρήσεις, τοῦτο μὲν ἐπαίρουσαν τὴν ἡμετέραν φύσιν, τοῦτο δὲ πάλιν κατευτελίζουσαν καὶ κάτω τιθεῖσαν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν ἡμετέρων ἱερῶν πατέρων ἐκεῖθεν τὴν ἀληθινὴν ἐμυσταγωγῆθησαν σοφίαν, καὶ οὗτοι διαφόρους δόξας θέμειοι περὶ τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ ἐν τῷ διαφύρῳ τῶν ψηφισμάτων στάσιν ἢ μάχην πρὸς ἑαυτοὺς ἢ πρὸς ἀλλήλους φαίνονται συνεισενεγκόντες, ἀλλ' ὁμοιοῖάν τε καὶ συμφωνίαν ὀρῶνται διαπεπραγμένοι. Πῶς δὲ διάφορα ἀποφαινομένων οὐδεμία μάχη ἢ ἐναντίωσις πρὸς τὴν ἀληθεῖαν ἐπακολουθεῖ, ἐντεῦθεν ἐστὶν ῥάδιον λαβεῖν. Διπλὴν τὴν κατασκευὴν ὁ ἄνθρωπος ἔχει, καὶ διπλοῦν ἰπολιτεύσατο βίον· τὸν μὲν πρὸ τῆς παραβάσεως, τὸν δὲ μετὰ τὴν ἀθήτησιν τῆς ἐντολῆς ἢ δὲ κατασκευῆς, τὸ μὲν αὐτοῦ πηλὸς ἐστὶ καὶ κόνις, τὸ δὲ τὴν παντοκρατορικὴν καὶ δεσποτικὴν τῶν ὄντων ἀπάντων ἐξεικονίζει φύσιν· ὅσα οὖν ἐπαίρει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄνω ἴσται, ἢ τοῦ δοθέντος αὐτῷ ἀξιώματος τὸ μέγεθος ὑπεμφαίνει, ἢ τὸν πρὸ τῆς παραβάσεως μακάριον καὶ εὐδαίμονα βίον· ὅσα δὲ εὐτελίζει καὶ κάτω τίθησι, τοῦτο μὲν τὰ μετὰ τὴν παράβασιν τίθησιν ἀλγεῖνά, τοῦτο δὲ καὶ ὅτι χεῖρος ἐστὶ καὶ εἰς γῆν ἀναλύει, παρίστανει σαφῶς. Ἄλλὰ ταῦτα φημὲν οἰοῖναι τὰς πρώτας καὶ κυριωτάτας ἀναγράφοντες ἀρχάς. Ἐκ δὲ τούτων πολλὰ καὶ ἄλλα φέεται· μεθόριον γὰρ ὡσπερ ὁ ἄνθρωπος γεγωνὸς καὶ δυνάμενος εἴπερ βούλοιο θεωθῆναι, οὐκ ἔχων δὲ ἀνάγκην ἂν περὶ βούλοιο πρὸς τὰ χεῖρω ῥέψαι ἀναστελλοῦσαν τὴν ὀρμὴν, θεούμενος μὲν τῶν μυρίων ἐπαίνων ἀξίος ἐστὶ τυχεῖναι, ἀποθηριούμενος δὲ καὶ κτηνώδης γενόμενος, ἵνα μὴ λέγω τῇ τῶν πονηρῶν δαιμόνων παραμιλλώμενος κακία, μυρίοις ὑποβάλλεται ψόγοις· καὶ πρὸ γε

τούτου περὶ τὰ ἐν τῷ βίῳ τερῶνά καὶ ἡδέα τὸν νοῦν ἐνσυχολημένος, μῆ-
 ροίς καθ' ἑκάστην περιαντλεῖται κακοῖς· μόλις ποτὲ τὸ ματαιότης ματαιο-
 τῶν τὰ πάντα ματαιότης, δυτάμενος συνιδεῖν ἑαυτὸν διὰ τῷ λόγῳ χωρίζων
 τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ περιστάσεων καὶ ἀδολεισιῶν τῆς ὅτι
 μάλιστα εὐδαιμονίας ἀπολαύει· καὶ πρὸ τοῦ τυχεῖν τῶν ἐκείθεν ὡς ἐν ἐι-
 κόνι τῷ παρόντι, καὶ ἐν προσιμῷ πολλῆς τῆς μακαριότητος ἐντροφᾷ. ὥστε
 οὔτε ὁ πατὴρ τῷ παιδί μάχεται, ὁ θεοπάτωρ φημί Δαβὶδ τῷ σοφῷ Σολο-
 μῶντι, ὁ μὲν ἰπαιῶν ὁ δὲ κατάγων τὸν ἄνθρωπον, οὔτε ἡ θεία γραφὴ
 διαμάχεται ἑαυτῇ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν πατέρων ἡμῶν ὁ θεῖος χορὸς ποτὲ μὲν τὴν
 ἀνθρώπου ἐκδειάζοντες φύσιν, ποτὲ δὲ κατιυτελιζόντες καὶ εἰς ἕσχατον
 συγκατακλίοντες ταπεινότητος· καὶ χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων τὰ περὶ τὸ σω-
 μάτιον πάθη καὶ αἱ καθημεριναὶ λῶσαι πῶς οὐ κατιυτελιζουσι τὰ ἡμέτε-
 ρα; ἡ δὲ πρὸς Θεοῦ ἐπιστροφή τοῦ νοῦ καὶ τὸ ἐκείθεν τῆς ἡδονῆς κα-
 θαρὸν, πῶς οὐ μακαρίαν ἡμῶν καὶ εὐδαίμονα τὴν πολιτείαν ὑποδεικνύουσι;

I. Τί δὴ ποτε τοὺς δαιμονία νόσφ κακουμένους, σεληνιαζομένους ὁ εὐ-
 αγγελιστὴς ὀνομάζει.

Σεληνιαζομένους ὁ εὐαγγελιστὴς τοὺς δαιμονία κατόχους ὀνομάζει νό-
 σφ, οὐχὶ τὴν σελήνην αἰτίαν τοῦ πάθους ἀναγράφων, οὐδ' ὅτι αὐτὴ τὸν
 ἄνθρωπον τοῦ ἀλῶναι τῷ κακῷ τὰς ἀφορμὰς παρέχει, ἀλλ' ἐθίμοις τῷ
 πλήθει καὶ γνωρίμοις ὀνόμασι τὰς τοῦ δεσπότης θαυματουργίας σπουδά-
 ζων διηγείσθαι· οὐ γὰρ ἦν αὐτῷ σκοπῷ ἀπτικῶς εἰπεῖν ἀλλὰ σαφῶς τὴν
 ἀλήθειαν διδάξαι· τοῦτο δ' ἂν ὑπάρξει, εἰ τῇ κοινῇ χρήσει τῶν ὀνομά-
 των καὶ ὡς ἐπιχωριάζει τὸ ἔθος τὰ γεγονότα τίς ἀπαγγελεῖ· ἄλλως τε
 δὲ οὐδ' ἐμπειδὼν ἦν τοῦ ῥήματος ἡ χρήσις τῷ κηρύγματι τῆς εὐσεβείας·
 ἐπεὶ γὰρ πολλοὶ τῶν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ λειλατρευκόντων ἔμελλον κατήκοοι
 τῶν δεσποτικῶν γίνεσθαι θαυμάτων, ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς ὑπολήψεως καὶ
 τῆς τῶν ῥημάτων χρήσεως, τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ καὶ δυσσεβοῦς ἀπαλ-
 λάττει πλάνης, μονονουχὶ τούτους ἀνακαλούμενος καὶ βοῶν ἄνθρωποι
 πῶς σελήνη καὶ ἡλίῳ τί σέβας ἀνάπτειτε καὶ Θεοῦ καὶ εὐεργέτας νο-
 μίζετε, ἐξ ὧν ἡμεῖς ὡς ἂν αὐτοὶ καὶ τῷ ῥήματι φαίητε τηλικαῦτα μὲν
 παθήματα φέριτε, τοσαύτη δὲ λύμη τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἐπιπέμνεται; δέον
 σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀπαλλάττεσθαι, οὕτως χαλεπῶς καὶ ἀθλίως, ὡς
 ὑπελίθηκατε, διατιθέντων ὑμῶν τῷ δὲ καὶ τούτων καὶ ἄλλων μυρίων πα-
 θῶν νέμοντι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ αἰώνια ἐπιδαφιλουμένην ἀγαθὰ, ἐκεί-
 νῳ καὶ τὸ σέβας ἀνάπτειν καὶ τὴν λατρίαν προσάγειν καθαρῶς· οὕτως

οὐδὲν προσίσταται τῆς κοινῆς καὶ ἐθίμου λέξεως ἢ χρῆσις τοῖς εὐσεβέσι λογιμοῖς.

Ἦκουσα δὲ τινων λιγόντων ὡς ἄλλοι τὸ σεληνιάζεσθαι παρὰ τὸ δαιμονῶν ἢ εὐαγγελιστῆς οἶδεν· οὐ γὰρ ἂν εἶπεν σεληνιαζομένους, ἐν ταυτῶ προσέθηκε καὶ δαιμονιζομένους· καὶ εἶναι τὸν σεληνιαζόμενον οὐχ ὑπὸ δαιμόνος ἐνεργούμενον, ἀλλ' ὑπὸ τινος ἑτέρου νοσήματος, ὃ τὰς ἀρχὰς ἀπὸ τῶν ἐν σώματι σεσηπτότων χυμῶν λαμβάνει· οὗτοι δὲ μᾶλλον αὖξοντα καὶ σφοδρότερον ἐπιτίθενται τῆς σελήνης πλησιφαοῦς οὐσῆς· καὶ γὰρ πολλὰ τῶν ἄλλων ὕγρων καὶ ἐν ὕγρῳ διαιωμένων, ὥσπερ ὄστρια τε καὶ τὰ τοιαῦτα, τότε μᾶλλον ὁρᾶται πρὸς αὖξιν ἐπιτιδοῦντα, οὐκ αὐτοδιδότῳ κράτει τῆς σελήνης τοῦτο πραττούσης, ἀπαγε, ἀλλὰ τῆς ἀπορρήτου δημιουργίας τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ πεποικῆτος τοιαύτας αὐτῇ τὰς ἐνεργείας ἐγκαταθεμένου· καὶ γὰρ φησιν ὡς τὸ ἐν αὐτῇ θερμὸν φύσειω χλιαρᾶς ὑπάρχον, ἐπειδὴ τῶν ἡμετέρων σωμάτων ταῖς βολαῖς ἐπιψαύει, ἀνάχουσιν μὲν τῶν ἐν ἡμῖν ὕγρων παρασκευάζει, διαφόρῃσιν δὲ καὶ ἀσώκρῃσιν τῶν ἀναχυθέντων διὰ τὸ μὴ σφοδρὰν εἶναι τὴν θερμὴν, ὥσπερ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου, οὐ ποιεῖ· τούτων δὲ τῶν χυμῶν οὕτως ἀναχυθέντων ἐν τῷ σώματι καὶ συνταραχθέντων, μᾶλλον τε τὸ νόσημα ἰσχύει, καὶ μᾶλλον ἐπιτιθέμενον τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ τῇ κεφαλῇ, διαστρέφει τε τὸ ζῶον, καὶ ἄλλοιοῖ, καὶ τὰς φυσικὰς παραποδίζον ἐνεργείας ῥήγνυσθαι τε καὶ σπαράσσεισθαι παρασκευάζει· καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοιούτου κατόχου νοσήματος καὶ τὸ πλῆθος σεληνιαζομένους καλεῖ, καὶ καλεῖν οὐδὲν ἐστὶν ἐμποδῶν. Ἔστι δὲ τις καὶ παρὰ ταῦτα λόγος ἕτερος· ὡς δαιμονιῶσι μὲν καὶ οὗτοι οὐς οἱ πολλοὶ λέγουσι σεληνιαζομένους· τὰ δαιμόνια δὲ διαβάλλειν τὰ κτίσματα τοῦ δημιουργοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἔχοντα σπουδὴν, ἐπιτηρεῖ τὰς αὖξήσεις τῆς σελήνης· καὶ τότε τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὸ πάθος ἐκδηλότερον ποιεῖ· ἵνα κακῶς αἴτια τὰ κατὰ τοῦ θεοῦ δημιουργήματα πείσωσιν ὑπονοεῖν, κῆκεῖθεν βλασφημησῶσιν τὸν δημιουργόν. Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ λόγος οὐ διὰ τί κέχρηται τοιαύτῃ λέξει ὁ θεὸς ἀπόστολος γινώμην εἰσάγει· ἀλλὰ τί δήποτε ἐφειδρεύοντα τὰ δαίμονια τῆς σελήνης τοὺς καιροὺς, τότε καθ' ἡμῶν σφοδρότερον ἐπιπηδᾷ καὶ τὴν τυραννίδα κρατύνει. Πλὴν πολλῶν εἰρημίων καὶ οὐδενὸς τῶ εὐσεβοῦντι διαμαχομένου λογιμῶ, τὸ δοκοῦν ἐκάστη τοῦτο καὶ κρατεῖται.

ΙΑ. Διὰ τί τοῦ Ἄδαμ ἡμαρτηκός καὶ τὸ τοῦ θανάτου διεξιμένου ἐπιτιμιον, ὃ τούτου παῖς μηδὲ ἡμαρτηκὸς προτιλευτῆ.

Ὁ μὲν βαρύτερος καὶ ὑψηλότερος περὶ τούτου λόγος ἐμφιλοχρηρεῖν ἴσως εἰς τὴν τῶν θείων κριμάτων ἐθέλει ἄβυσσον, τοὺς ἀνθρώπους λι-

πὼν λογισμοὺς, πλὴν ὅσα καὶ εἰς ἡμετέραν γνώσιν κατέβη. Λαμβάνει μὲν Ἄδὰμ τὸ ἐπιτίμιον, προτελευταῖα δὲ ὁ τούτου παῖς, ἵνα τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁ ὑπεύθυνος τὸ τοῦ θανάτου βαρὺ καὶ ἐπώδυνον καθορῶν, εἰς συναίσθησιν μὲν μᾶλλον τοῦ ἁμαρτήματος καταστῆ, εἰς φόβον δὲ καὶ ἀγωνίαν ἐμβάς, μεταμελεία καὶ πένθει τοῦ τολμηθέντος ἑαυτῷ καταπραυῆν τὴν ποιήνῃ· καὶ γὰρ πᾶσα μὲν ἀπειλή, πᾶσα δὲ ἐπανατινομένη δίκη τότε καθίσταται φοβερὸν, ἥνικα πῶθεν ἔπειρα τῶν δεινῶν εἰς γνώσιν ἔλθοι τῶν ὑπευθύνων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ εἰ μὴ τεθνηκότα ὁ Ἄδὰμ ἤδει τὸν παῖδα, οὐδ' ἂν οὐδ' ὅσα ὁ θάνατος συνεπιφέρεται φρικτὰ συνηδεῖ, οὐ τὸν πολλὸν ἐκείνον καὶ ἀβρόθητον ἀγῶνα, οὐ τὸν Ἑόρυβον τῆς ψυχῆς, οὐ τὸν μερισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, οὐδ' ὅσα ἄλλα ἔπεται, λύσις, καὶ σῆψις, καὶ δυσωδία, καὶ χοῦς, καὶ ἰχώρες, καὶ σκώληκις· ὁρᾷ τοίνυν ὁ Ἄδὰμ ἐν ἐτέρῳ τοῦ ἰδίου ἐπιτιμίου τὸ φοβερὸν καὶ ἀνυπόστατον καὶ ὄρων, μᾶλλον τὸ μέγεθος τοῦ πταίσματος συναισθάνεται· καὶ διὰ τοῦτο χειραγωγεῖται πρὸς τὴν μετάνοιαν· καὶ κερδαίνει λοιπὸν παιδὸς στερηθεὶς, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὸ σωτήριον· εἰ δὲ καὶ θανάτου τις οὐδὲν ἀνεκτότερον τὴν ἀποβολὴν τοῦ παιδὸς ἐπιλογίσουτο τῷ Ἄδὰμ, εὐρήσῃοι πολλοὺς πατέρας τοῖς τοιαύτης διανοίας μάρτυρας, οἱ πολλῶν ἰδίῳ θανάτων τὴν τοῦ παιδὸς αὐτῶν πολλὰκις σωτηρίαν ἀλλάσσονται· φθάνει τοιγαροῦν τὸν Ἄδὰμ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ πρὸ τοῦ θανάτου, τοῦ παιδὸς τὸ ἀφορισθῆν αὐτῷ ἐπιτίμιον, βαρυτέρα θανάτου πληγῆ, τῇ ἀφορήτῳ λύπῃ ἀλισκόμενον.

Σὺ δὲ μοι καὶ τρίτον ἐπιθεύρει· τρεῖς ἄνδρας ὁ σύμψας κόσμος πολλίτας εἶχε τότε· γυνὴ δ' αὐτοῖς συνεπολιτεύετο μία· ὣν οἱ μὲν γενήτορες, οἱ δὲ παῖδες ἦσαν τῶν γεννησαμένων· ὁ μὲν Ἄδὰμ οὐχ ὑπάγεται τῇ δίκῃ, δι' ἣν ὁ λόγος ἔδωκεν αἰτίαν· καὶ ἡ Εὐὰ δὲ τοῦτο μὲν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν οὐχ ὑποβάλλεται τῷ θανάτῳ, τοῦτο δὲ ὅτι καὶ μιᾶς οὐσης γυναικὸς, ὁ ταύτης ἀφανισμὸς ὅλον τὸ γένος, τῆς γενέσεως ἀνηρημένους, συνήλαυεν εἰς φθοράν. Οὐ μὲν ἀλλὰ οὐδὲ τὸν Κάϊν ὁ ἐξ ἐπιβουλῆς εἶχε λόγον διαδέχασθαι θάνατος· χεῖρων μὲν γὰρ οὗτος, ἀμείνων δ' ἦν Ἄβελ· καὶ πῶς οἶον τε ἦν τὸν καὶ δόλου καὶ φθόνου καὶ τῆς ἄλλης κακίας καθαρῶντα μαιφόνους ἐπαφείναι χεῖρας τῷ ἀδελφῷ; λείπεται δὲ ἐκείνον εἰς τὸν ἐξ ἐπιβουλῆς ὀρμηῆσαι θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, ὅς καὶ πρὸ τῆς ἀθέτου ταύτης πράξεως, ἐλύπει μὲν οἷς ἐκαρποφόροι θεοὶ, εἰς φθόνον δὲ τοῦ μηδὲν ἠδικηκός ἀνηρίθιστο, πονηρᾷ δὲ γνώμῃ καὶ βουλῇ δολία τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας εἰς τὴν ἀδελφοκτονίαν νύτρηπιζε. Καὶ ὅρα μοι κἀνταῦτα τῆς προνοίας τὸ σοφόν τε καὶ ἀνεξιχνίαστον· δι' ὧν γὰρ ἐνόμιζεν ὁ πονηρὸς κρατεῖν τὰς χεῖρας κατὰ τῶν ἀμεινόνων ἐπανιστῶν, δι' ἐκείνων αὐτῷ τὰ προόμια τῆς καταστροφῆς ἀπαντᾷ· συγχωρεῖ μὲν γὰρ ὁ

τῆς Θείας τε καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν οἰκονομίας λόγος, ἔργον ἀδικῶν καὶ μισαφόνων χειρῶν τὸν Ἄβελ γενέσθαι, καὶ προφθάνει τὸν φῦντα ἐπὶ τῷ θανάτῳ ὁ παῖς. Ἄλλα γίνεται τοῦ ἄδου τὸ κράτος καὶ ἡ πρώτη καταβολὴ ἀσθενῆς· εἰ μὲν γὰρ τὸν Ἀδὰμ εἰδίξατο πρῶτον, ἰσχυρὸς ἂν αὐτῷ ὁ θεμέλιος ἐπιγυνοτο, τὸν Θεία καταδικασθέντα ψῆφω τοῦτον ὑποδεξαμένου καὶ πρῶτον· ἐπεὶ δὲ τὸν ἀνάτιον ἐξ ἠπηρείας ὑπεβάλλετο, αὐτόθεν αὐτοῦ ἀνατετραμμένον ὁ κράτος εὐρίσκειται ὡς σαθρὸν ἐξ ἀρχῆς ὑποβαλλομένου θεμέλιον· καὶ γίνεται προίμιον τῆς παντελοῦς καταλύσεως τοῦ ἄδου ὁ τοῦ δικαίου ἐξ ἠπηρείας θάνατος.

* Cod. 100.

IB. Περὶ τοῦ ὅτι οὐ μάχεται κἀν τισὶ δοκῇ τὸ, εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, καὶ τὸ, οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

Τὸ, εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, καὶ τὸ, οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον, οὐ μόνον οὐδεμίαν ἐναντιότητα πρὸς ἄλλα φέρουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ πολλὴν τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὴν συμφωνίαν δεικνύουσιν· εἰς κρίμα γὰρ φησὶν ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα· οἱ γὰρ ὀφείλοντες βλέπειν ἐκόντες τυφλώττουσιν· καὶ ὅσοι τυφλώττειν ἐνομιζόντο, πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας εἰδείχθησαν βλέποντες· οἱ μὲν γὰρ τὴν σωτηρίαν οὐ προσήκοντο· οἱ δὲ παραγενομένη προσέδραμον· ὥστε κἀν ἡ ἐμὴ φησὶν ἔλευσις ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου γεγένηται, ἀλλ' οὖν οἱ ἐδιλοκάκη ῥοπῇ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀπαυθαδιαζόμενοι λυσιτέλειαν,

* Cod. 101. κρίμα ἑαυτοῖς τὴν ἐμὴν παρουσίαν κατεπράξαντο. Τί οὐ ὁ πῦρ κατάγει, οὐδὲ τὴν γῆν αὐτοῖς ἀνασεύει; οὐδὲ τοὺς καταρβάκτας τοῦ οὐρανοῦ ἀνοίγει, καὶ βυθίζεις αὐτῶν τὴν ἀπόνοιαν; ὅτι οὐκ ἦλθον φησὶ κρῖναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σώσαι, ἀλλ' ἀνακαλέσασθαι διὰ τοῦτο μακροθυμῶ, διὰ τοῦτο ταμειύομαι τὴν κρίσιν· οὐ γὰρ κρίσεως καιρὸς τῆς πρῶτης μου παρουσίας ὁ καιρὸς, ἀλλὰ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ συμπαθείας, ἀλλ' εὐμενείας, ἀλλὰ ἀνακλήσεως. Οὕτως οὐ μόνον οὐδεμίαν μάχην ἀλλήλοις ἐπιφέρουσιν οἱ προκείμενοι θεῖοι χρῆσμοὶ, ἀλλὰ καὶ πλεῖστον ὡς ὄργῃ τὸ ἐναρμόνιον διασώζουσιν· ἄλλως τε δὲ καὶ κρίμα καὶ κρίσις συμφέρονται μὲν ἐν πολλοῖς, ἀναδέχονται δὲ καὶ διαφορὰν τὸ μὲν γὰρ κρίμα μᾶλλον δηλοῖ τὸ κατάκριμα, ἢ δὲ κρίσις εἰς τὴν τοῦ προσήκοντος ἀπονεύει διανέμειν· εἰς κρίμα οὖν ἐλήλυθεν ὁ σωτὴρ εἰς τὸν κόσμον, τουτέστιν εἰς κατάκριμα γέγονεν ἐκείνοις ὅσοι μὴ διαβλέψαι πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἠθέλησαν λυσιτέλειαν, μηδὲ σύνεσιν παρίσχον ἐπιγινῶναι τὴν ἑαυτῶν ἀπολύτρωσιν· τούτοις οὖν εἰς κρίμα γέγονεν ὁ κοινὸς ἡμῶν σωτὴρ· οὐκ αὐτὸς αἴτιος τοῦ δίκην ὀφεί-

λειν αὐτοὺς γεγωνῶς, ἀλλ' ἐκείνων τὸ σωτήριον εἰς δλίθριον ἑαυτοῖς μετασκευασαμένον φάρμακον. Τὸ γὰρ, ἵνα οἱ βλέποντες καὶ ἐξῆς, οὐκ αἰτίας ἴσιν ἔνδειξις, ἀπαγγέλια δὲ τῶν ἱερολοκάκῳ γνώμη τὰ χεῖρα τῶν κριτότων ποιησαμένον ἐπίπροσθεν· τὸ μὲν οὖν ἐνόχους ἑαυτοὺς κρίματος ἀποφῆναι καὶ μὴ παραδειξαμένους τὸν κοινὸν σωτήρα, τῆς ἐκείνων ἴσιν μοχθηρίας ἀπόδειξις· ἀντιπίπτει δὲ οὐδὲν πρὸς τὸν ἐπόντα ἰλθεῖν οὐκ ἐπὶ τὸ κρίναι τὸν κόσμον ἀλλ' εἰς τὸ σῶσαι.

Τούναντίον οὖν μαρτυρεῖ φιλανθρωπίας πέλαγος ἄπειρον, ὅτι τε πολλοὺς τῆς πλάνης ἀνείλκυσε, καὶ ἀπειθήσαντας καὶ ὑπὸ κρίμα θίντας ἑαυτοὺς οὐκ εὐθύνει, οὐδὲ κολάζει, οὐδὲ κατακρίνει, ἀλλὰ πρὸς ἀπειθοῦντας χρηστεύεται· ὅλην γὰρ φησι τὴν ἡμέραν ἐξῆπείτασα τὰς χεῖρας μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα· κατακριμα οὖν γίνεται παραγεγονῶς ὁ φωνητὴρ διὰ μοχθηρίας τῶν παραδειξαμένων αὐτὸν· οὐ κρίνει δὲ τούτους οὐδὲ τιμωρεῖται διὰ φιλανθρωπίαν ἄκραν, καὶ τὸ τὴν προτέραν αὐτοῦ παρῴσια μὴ κρίσιως καιρὸν ἀλλ' οἰκονομίας καὶ συμπαθείας ἐπιδείξαι βούλοσθαι. Εἰ δὲ τις ἐθέλοι νεανικώτερον ἐκβιάσασθαι, καὶ μεταλαβεῖν τὸ κρίμα εἰς διάκρισιν καὶ διαχωρισμὸν, παρὰ μὲν τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν, οὐκ ἂν οἶμαι τὴν λέξιν τοῦτο σημαίνουσαν, κατὰ χρῆσιν ἀδιάπτωτον εὑροῖ· εὐρήσει δ' ἴσως διανοίας οὐδ' ἀποφαινούσας πρὸς τὰ τοιαῦτα σημαίνόμενα· οἷον μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν· ἦλθον γὰρ δικάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· καὶ, οὐ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ τὸν μὲν σῖτον συναῖξει εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω· καὶ τινὰ τοιαῦτα ἕτερα. Πλήν οὐδ' οὕτως ἢ τῶν ἱερῶν ῥημάτων μάχῃ τῷ ταύτην διασκευαζομένῳ, λέγω δὴ τὸ τε εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον ἔλθλυθα, καὶ τὸ οὐκ ἦλθον κρίναι τὸν κόσμον ἀλλὰ σῶσαι, οὐ μὲν οὐδαμῶς συγχροτηθήσεται· ὁ μὲν γὰρ σωτὴρ εἰρηνεύσει τὸν κόσμον καὶ καταλλάξαι τῷ πατρὶ τοὺς ἐκπεσολιμωμένους πάλαι αὐτῷ παραγέγονε· καὶ δὴ καὶ τὸ μεστόχορον τοῦ φραγμοῦ περιελών, τοῖς κάτω τὰ ἄνω συνῆψε τε καὶ εἰρηνοποίησεν· εἰ δὲ τις ἑαυτοῖς τὴν εἰρήνην εἰς ἔχθραν μετέστησαν, καὶ τὴν διαλλαγὴν εἰς διάστασιν ἀπειργάσαντο, οὐχὶ τοῦ τὴν εἰρήνην παρασχόντος οὐδὲ τοῦ καταλλάξαντος ἢ αἰτία, ἀλλὰ τῶν διασπασάντων ἑαυτοὺς καὶ διακοφάντων ἀπὸ τῶν καταλλαγάντων τῷ πατρὶ, καὶ τῶν τῆς εἰρήνης ἀπολειανκῶτων ἀγαθῶν.

ΙΔ. Τί ἐστι τὸ, διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ πῶς ἡ παρά-
 βασις ἰσχὺν ἔσχε διανοίγειν ὀφθαλμούς.

Τὸ δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, οὐχ ὅτι ἡ παράβασις διή-
 νοξεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, ἄπαγε· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ παρα-
 βάσει γέγραπται τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν διηνοίχθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τὴν
 παράβασιν· φησὶ γὰρ· καὶ λαβοῦσα ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε
 καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἔφαγον καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ
 τῶν δύο· ὅπερ τοιοῦτόν ἐστι· μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὡς τὰ πολλὰ ἢ ἐπίνοισις
 τοῦ ἁμαρτήματος γίνεται, καὶ τὸ μέγιστος τοῦ τολμήματος τότε μᾶλλον
 ἐπιγινώσκεται· τοῦ γὰρ ἐπιπροσώθουτος πάθους καὶ κινούτος οἴστρου
 πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, μετὰ τὴν ἐκδυσμον πρᾶξιν πεπαυμένου τε καὶ ἡρε-
 νοῦστος, τότε δὴ τότε ὡσπερ διακύψας τῆς πολλῆς ἀχλύος ἐκείνης ὁ λογι-
 σμὸς καὶ ἀνανήψας ἐφορᾷ τὰ πεπραγμένα, καὶ εἰς οἷαν κατάστασιν καὶ ἐξ
 οἷας μετηνέχθη, τὴν συναίσθησιν μᾶλλον λαμβάνει, καὶ τὸ συνειδὸς τι-
 τρώσκον αὐτὸν καὶ διεγείρον ἔχων, διαβλέπει τρανῶς ἅ τοῦ πάθους ἐπι-
 προσώθουτος οὐχ ὁμοίως ἔβλεπεν ἄλλως τε δὲ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἕκα-
 στος χωρῶν οἷς ὁ πονηρὸς διαγαργαλίζων τε καὶ ὑποθέλων ἡμᾶς ἐκθλύ-
 νει καὶ γνώφου πληροῖ κεκαρωμένους ὡσπερ φέρι τοὺς λογισμοὺς καὶ πε-
 πρωμένους τὸ ὀπτικὸν τῆς διακρίσεως· μετὰ δὲ τὴν πρᾶξιν ὑπ' ὄψιν ἄγει
 τὸ τολμηθὲν, καὶ ἀνακαλύπτει πικρῶς ὁ πρότερον πολλαῖς μηχαναῖς συν-
 ἐκάλυπτον· εἶτα δι' ὧν κατάφωρον τὸν ὄγκον ἀποτελεῖ τοῦ τολμήματος,
 πρὸς ἀπόγνωσιν ὠθεῖν πειράται τὸν ἁμαρτήσαντα.

Τὸ γοῦν διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, οὐ πρὸς τὸν ἔμπροσθεν
 χρόνον, οὐδὲ πρὶν ἢ τῆς ἐντολῆς αὐτοὺς ἐκπεσεῖν παραληπτέον· τότε γὰρ
 ἠνεωγμένους τε μᾶλλον εἶχον, μήπω τοῦ ὄφους τοῖς ψιθυρισμοῖς ὑποκλα-
 πίντες, καὶ συνορᾶν τὸ πρακτέον ἐρήγορον ἔφερον τὴν διάνοιαν. Οὐκ οὖν τὸ
 βλέπειν οὐκ ἔχοντες, ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας ἀνέλαβον· τούναντίον δὲ τὴν ἁμαρ-
 τίαν ἐν τῷ πράττειν τυφλώττοντες· πεπαυμένης, τὴν ὄρασιν ἀνεκλήσαντο· ὁ
 γοῦν πονηρὸς καὶ ἀρχέκακος ἡμῶν τῆς φύσεως ἐχθρὸς εἰδὼς καὶ αὐτὸς ἐξ
 ὧν ἐπιπόνηι, ὡς μετὰ τὴν τοῦ κακοῦ πρᾶξιν ἢ συναίσθησις ἐφίσταται τοῦ
 πλῆμμειλήματος, καὶ αὐτὸς οὐκ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν ἀνάνηψιν· καὶ πείρα
 μαθὼν ὡς ἐπίται τοῖς ἁμαρτάνουσι τὸ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν κέντρον τῆς συν-
 ειδήσεως, καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ ἁμαρτεῖν διὰ παραβάσεως ὑποτίθεμενος,
 ἢ δ' ἂν φησιν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοίχθῆσοντα ὑμῶν οἱ ὀφθαλ-
 μοί· εἶτα κακομήχανος ὧν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ψεύδους πᾶν, συγκαταμιγνύει
 τῇ τῆς ἀληθείας θρυαλλίδι ὅλον τὸ τοῦ ψεύδους σκότος καὶ φησὶν· εἴσεθε

ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἁμαρτάνει μὲν τυφλωτότετες, τῷ τῆς παραβάσεως ἔρωτι· μετὰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν συναίσθησιν καὶ ἀνάνηψιν τοῦ τολμηθέντος ἀναλαβόμενοι· διὰ τί δὲ μετὰ τὸ διανοιχθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, πρῶτον τὴν γύμνωσιν τῶν παιδογόνων μορίων αἰσθάνονται καὶ αἰσχύνονται; ὅτι τε δριμύτερον ἐπιτίθεται τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων, θερμοῖς σωφροσύνης οὐ χαλιναγωγούμενοι, τὸ διὰ τούτων πάθος· καὶ ὅτι κινήσεις τῆς κατὰ τὰ ἀφροδίσια ἐν τῷ ζῶῳ διαδέσεως, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν παθῶν συναναφύεσθαι εἴωθε, καὶ διότι ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ τὰ ἄλλα πάντα τῶν ἁμαρτημάτων ὑπὸ κρίσιν ἄγεται· τὰ γὰρ πρὸ ἐκείνου ὡς ἐπίπαν φρενῶν ἀρρώστια καὶ κηπίοτης ὅ τε πνευματικὸς νόμος καὶ ὁ διὰ τῆς πολιτείας ἀνατίθεται.

15. Διὰ τί ἄορατον τὴν γῆν ὁ Μωσῆς ἀνόμασεν.

Ἄορατον τὴν γῆν ἔφησεν ὁ Μωσῆς, ἐπεὶ τὸ τῆς θείας δίκαιον τῆς τῶν ὕδατων πλημμύρας κεχυμένης αὐτῇ οὕτω εἶχεν ἀπολαβοῦσα· ἀλλ' ἦν ἡ ἰσχύς καὶ τὸ κράτος τῆς ἀβύσσου, τοῦτο μὲν τὴν ἐμφυτον τῆς γῆς ἐξηρότητα περινοτιζούσης, τοῦτο δὲ τὸν ἴδιον κόσμον ἀπολαβεῖν οὐκ εἴωθε, ὅς δὴ φυτῶν ἦν γένη καὶ βοτανῶν καὶ ἡ ἄλλη τῶν ἀνθίων καὶ καρπῶν ὠραιότης· ἔτι δὲ ἄορατος ἦν ἡ γῆ ὅτι μήπω παρῆν ὁ ταύτην ὄραν ἄνθρωπος λαβὼν ὄψιν. Καὶ προσέτι· ἄορατος λέγοιτο· ἂν εἰκότως, ὅτι τοῦ φωτὸς οὕτω γεννηθέντος δι' οὗ τὸ ὄρατόν τῃ ὄψει καταλαμβάνεται, οὐδ' αὐτὴ τὴν αἴγλην εἶχε δι' ἧς ἂν ὑπερτίετο τῷ ὄμματι· ὡςτε εἰ καὶ τοῖς οἰκιστοῖς κόλποις ἡ ἀβυσσὸς καταμεριθεῖσα συνεδίλλετο, καὶ τοῖς φυτοῖς καὶ τὸ ἄλλω κόσμῳ ἡ γῆ ἐεικόσμητο, καὶ ὁ μέλλων ὄραν ἐφεισθήκει ἄνθρωπος, οὕτω δὲ τοῦ φωτὸς ἡ φύσις ἐξέλαμψεν, οὐδ' οὕτως ἂν ἐχρημάτιζεν ὄρατή· ἄλλο δὲ ὡς κατὰ τὸν Ἰσον τρόπον οὐδ' αὐτὸς ἀρ' ὅς τὴν ἀκτῖνα τοῦ φωτὸς διεισχύμενος τὴν τοῦ ὄραντος ἐνέργειαν τῷ ὀρωμένῳ συνάπτει μέσος γινόμενος· οὐδ' αὐτὸς οὐδὲ τὸ ὕδωρ τοῦ φωτὸς οὐ λαβόντος ὑπόστασιν οὐκ ἂν ἐτύγχανεν ὄρατος· καὶ τοι γὰρ μήτε ὑφ' ἑτέρων ἐπιπροσθεύμενος ὡσπερ οὐδ' ἡ ἀβυσσὸς, μηδὲ κόσμου τινὸς οἰκοῦν ἀποστερούμενος. Διὰ τοῦτο ἄρα καὶ Μωσῆς τὸν αἶρα εἰδὼς τῷ ὕδατι ἐποχοῦμενος, τὸ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου σκότος ἀνόμασε· τῆς γὰρ φωτιζούσης αὐγῆς διὰ τῆς αἰρίου φύσεως οὐ δεικνυμένης, οὕτω γὰρ οὐδὲ τὸ πηγάζον ταύτην εἶχε τὴν ὑπαρξιν, οὔτε αὐτὸν ὄρατόν εἶναι τὸν αἶρα, πολλῶν δὲ μᾶλλον οὐδὲ τὴν ἀβυσσον, ἐφ' ἧς ἐχέιτο τὸ αἰρίον πνεῦμα ἐνεδέχεται· διὸ καὶ σκότος εἰκότως ἐπωνομάζεται. Τὸ γὰρ λέγειν τὸ θεῖον εἶναι πνεῦμα τὸ τῇ ἀβύσσῳ περιφερόμενον, μήποτε καὶ περιγραφὴν τοῦ ἀπεριγράπτου συνεισάγει; καὶ τῶν ἄλλων κτισμά-

των οἷς οὐκ ἐπεφέρετο τὴν θείαν πρόνοιαν καὶ ἐποψίαν συστέλλει; ἴσως δ' ἂν οὐκ ἂν εἴη θεολογίας ἐπάξιον ἐν τῇ τῆς κτίσεως καταβολῇ τῇ ἀκρίστῳ καὶ μακαρίᾳ φύσει ἤτοι τῷ παναγίῳ πνεύματι χῶραν ἐκείμην· εἰ δὲ καὶ σῦρα γλωῶσσα τὸ πανάγιον πνεῦμα τοῖς ὕδασι ἐπωχεῖσθαι βούλεται, καὶ οἷον ἐπωάζειν ταῦτα καὶ ζωογονεῖν, οὐκ ἂν καταγοιήν· ἀρκεῖν γὰρ εἶδέναι τίως τὸ πανάγιον πνεῦμα εἶδεν ἂν καὶ δύναιντο, ζωογόνου τε καὶ δημιουργικῆς ὑπάρχειν οὐσίας καὶ δυνάμεως. Ἄρατος οὖν ἡ γῆ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν θείων κτισμάτων κατὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν καὶ τὰς προδιδομένας, πλὴν μιᾶς· ὅτι τὸ ἐπιπροσθεῖν οὐκ εἶχον οὔτε τὸ ὕδωρ οὔτε ὁ ἀήρ. Τὸ μὲν τοι σκότος εἶτις μὴ στέρηναι τοῦ φωτός ἀλλὰ τὸν ἀρχέλακον διάβολον ὑπολάβοι, ἄβυσσον δὲ τὰς ὑπ' αὐτὸν πονηρὰς δυνάμεις, πόρρω τε τῆς ἀληθείας οὗτος πλανώμενος εἴη καὶ δυσσεβούσης ἀνάπλευς δόξης, μετὰ τοῦ μὴ δύνασθαι συνορᾶν εἰρδὸν διηγήσεως καὶ τάξιν καὶ ἀπαρίθμησιν τῶν κατ' αἴσθησιν γεννητῶν, ὃν ὁ Μωσῆς τὴν ἱστορίαν συνέγραψεν, καὶ ἀσωμάτου καὶ νοεῶς φύσεως δημιουργίαν τε καὶ θεωρίαν καὶ καιρὸν ὃς ἀφορίζουν οἶδεν εὐτάκτως τὴν περὶ τούτων παραδόσιν πνεῦμα δὲ Θεοῦ ὁ ἀήρ εἶρηται· καθάπερ καὶ τὰ λοιπὰ οἷα δὴ κτίσμα καὶ ποίημα αὐτοῦ· ἐξαποστιλεῖ γὰρ φησι τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ τῆξει αὐτὴν πνεύσει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ῥησίσταται ὕδατα περὶ τηκομένης ἐκ τῶν νοτίων πνευμάτων λέγων χιόνος ὁ Δαβιδ'· καὶ εἴη ἂν εἰρημένον πνεῦμα Θεοῦ ἐν ἴσῳ τὸ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν κακείνα γὰρ Θεοῦ ὡς ποιήματα, καὶ τοῦτο ὁμοίως κτίσμα Θεοῦ καὶ ποίημα τοῦ αὐτοῦ· διὸ καλῶς εἶρηται πνεῦμα Θεοῦ.

ΙΖ. Διὰ τί θηριάλωτα κρέα τοὺς ἀνθρώπους ἐσθίειν ἀποκωλύει.

Παραλλαχθένον διὰ τοῦ παρόντος προστάγματος νομοθετεῖ τὸν τῶν θηρίων εἶναι τρόπον καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον· οἷς γὰρ ἡ τράπεζα κωλύεται μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶναι, τούτοις καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἤθη τε καὶ δίαίτα καὶ ὄρμαι καὶ κωλύσεις κατὰ πολλὴν διαφέρειν συνεισάγεται νόμος· ἀρπάξει τὸ θηρίον καὶ πλειονεῖται, καὶ πρὸς τὰς ὁρμάς ἴσφι προπιπέστατον, καὶ νόμους οὐκ οἶδε φιλανθρωπίας καὶ κοινωνίας καὶ ἡμερότητος· τούτων ἀπάντων καθαρὸν καὶ ἀπαραλλαχθένον προσήκει τὸν ἀνθρώπον εἶναι· ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τὰ ἄλλα τῶν παθῶν, ἀκρατής ἐστὶ τὸ θηρίον καὶ ἀχαλίνωτον οὐκοῦν ἢ τῶν ἀνθρώπων πολιτεία δι' ἐγκρατείας καὶ παιδαγωγίας ὀδύουσα, ταῦτα παράσχοι τῆς διαφορᾶς τὰ γνωρίσματα· καὶ τόνγε τούτοις ἀσημαντόν τε καὶ ἀνεπίγνωτον τοῖς γνωρίσμασιν ὡς θηρίον καὶ θηριάλωτον καὶ τῆς ἡμέρου καὶ λογικῆς καταψευδόμενον φύσεως ἐντραπήσεται. Εἰ δὲ πρὸς καθαρειότητα παιδεύειν τε καὶ ἀνάγειν φαίη τις διὰ τῆς ἀποχῆς τῶν θηρια-

λάτων τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ διαπεπλασμένοι φιλοτέχνημα, καὶ βδελυρίας ἀπάσης καΐασκιάζειν ἀμέτοχον, ὅση τε διαμολύνει τὴν γαῖαν καὶ ὅση διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων προείσιν, ἢ γὰρ ἐπὶ τῆς μιᾶς παραφυλακῆ καὶ συντήρησις, καὶ τὰς ἄλλας ὁμοίως τῆς ἀκαθαρσίας καὶ βδελυρίας καθαρύειν δι' ἐκείνης ἀσφαλίζεται, οὐδὲ τοῦτο ἂν εἴη τῆς πολιτικῆς προνοίας καὶ ἀγιοπρεποῦς ἀλλότριον καταστάσεως.

ΙΗ. Πῶς νοπτέον τὸ, οὐκ ὀφθῆση κενὸς ἐναντίον μου.

Τινὲς μὲν οὖν φασιν ὡς ἀπίοντα προσκυνῆσαι θεῷ δι' καὶ δῶρα προσάγειν ἢ ἢ χεῖρ εὐπορος, οὐχ ὡς ἐν χρείᾳ τούτων καθεστῶτος Θεοῦ· τίνας γάρ ἂν εἴη Θεὸς προσδεῖς; ἀλλ' ὡς εὐεργετουμένου κατ' ἴαυθα τοῦ προσάγοντος· ἐν ᾧ γὰρ τις ἀξιοῦται καρποφορεῖν θεῷ, καὶ τῶν ἔνδον διὰ τῶν ἐκτὸς ἀνακαλύπτειν εὐσέβειαν, καὶ συνάπτεσθαι διὰ μέσων τῶν μειλιγμάτων τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τοῦ μὲν ἴλιω δεχομένου, τοῦ δὲ πιστῶς καὶ προθύμως φέροντος, πῶς οὐκ ἂν εἴη θαυμαστῆς προνοίας καὶ εὐεργείας ἀπόλαυσις; καὶ τί ἂν ἄλλο εἰ μὴ τοῦτο εἴη πρὸς εὐεργείαν καὶ πρόνοιαν τῆ λογικῇ ζῳῷ σπουδαιότερόν τε καὶ τιμιώτερον; τί δὲ χαριέστερόν τε καὶ ἰδύτερον; εἴη δ' ἂν καὶ προσφυσίτερον μᾶλλον τὰς ἀρετὰς ἐνταῦθα καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐνοεῖν, ὧν οὐ κενὸν οὐδέποτε δεῖ κατενώπιον ὀραῖσθαι Θεοῦ· ὁ γὰρ ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας κενωμένος, καὶ δοκῆ προσείναι θεῷ, οὐτ' ἂν ὄψεται Θεὸν οὔτε ὀφθῆσεται ὑπ' αὐτοῦ· ὁ γὰρ ἀσεβῆς οὐκ ὄψεται δόξαν Θεοῦ· οὐδὲ διηγῆσεται ὁ ἀμαρτωλὸς τὰ δικαιώματα αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲ γινώσκει κύριος οὐδ' εὐμενείας ὄμματι καὶ οικειώσεως καθορᾶ τούς τῆς ἀνομίας ἐργάτας. Ἀναγκαῖον οὖν ὡς δῶρα τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐν ψυχῇ φέροντας, οὕτω προσείναι θεῷ καὶ τὸ πρόσταγμα πληροῦν τὸ δεσποτικὸν τὸ παρακελεύόμενον, οὐκ ὀφθῆση κενὸς ἐναντίον μου. Πρίσωοι δ' ἂν καὶ τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ Θεῶν ζήτημα, μὴ κενὸν εὐλαβείας μηδὲ πνευματικῆς ἀνακρίσεως εἶναι· ὁ γὰρ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, οὐδὲ ὁ ἰταμῶς ἐπιβρίπτων ἑαυτὸν τοῖς Θεοπρεπείαις ζητήμασιν οὐ μόνον οὐκ ἂν ἀνιχνεύσῃ τὴν ἀλήθειαν· ζητεῖτε γὰρ φησι, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς ζητεῖτε. Ὁ μὲν τοι πνευματικὸς σὺν εὐλαβείᾳ διασκοπῶν τε καὶ ἐπιζητῶν τὰ τοῦ πνεύματος, οὗτος εἰς εὐρεσιν τῆς ἀληθείας ἀφίξεται καὶ τῆς σπουδῆς οὐ διαψευδῆσεται· ἀψευδῆς γὰρ ἴσθιν ὁ ὑποσχόμενος· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· κρούετε, καὶ ἀνοίγησεται ὑμῖν.

ΙΘ. Πῶς οὐκ ἔστιν ἐναντίον τὸ λέγον, ἰδοὺ πάντα καλὰ λίαν, καὶ τὸ μετὰ ταῦτα ἐπιδιελεῖν, καὶ τὰ μὲν τῶν ζώων καθαρὰ λέγειν, τὰ δὲ ἀκάθαρτα.

Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις εἴποι περὶ ταύτης τῆς ζήσηςως· καὶ γὰρ καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν οὐκ ὀλίγοι ταύτην ἐπελύσαντο· εἶποι δ' ἂν τις οὐ πῶρρον τῆς ἀκριβείας φερόμενος, ὡς οὐκ ἀντικεῖται ἀλλήλοισι τὸ τε καθαρὸν καὶ τὸ καλὸν· τῷ μὲν γὰρ καλῷ τὸ κακὸν, τῷ δ' ἀκαθάρτῳ τὸ καθαρὸν διαμάχεται· ἀκάθαρτον δὲ καὶ καλὸν οὐκ ἂν εἴη γε τῇ γε ἀκριβείᾳ μαχόμενον· εἰ μὲν οὖν εἶπὼν ἔμπροσθεν πάντα καλὰ λίαν, ὕστερον ἐπήγαγε τὰ μὲν αὐτῶν εἶναι καλὰ, τὰ δὲ φαῦλα, τοῦτο ἂν εἴη παρέχον τὸ ἄπορον· ἐπὶ δὲ καλὰ λίαν εἶπὼν, τὰ μὲν αὐτῶν ἔφησι καθαρὰ, τὰ δὲ ἀκάθαρτα τὴν μάχην διέφυγεν· ἀλλ' οὕτω μὲν ἂν κοινότερον ἂν τις εἴποι καὶ λογικώτερον. Ἐκείνο δὲ δεῖ συνιδεῖν, ὡς τὸ μὲν καλὰ λίαν πάντα εἶναι ἐπὶ τῆς τῶν δημιουργηθέντων φύσεως εἴρηται· τὸ δὲ καθαρὸν καὶ ἀκάθαρτον ἐπὶ τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων χρήσεως· χῆρσις δὲ καὶ φύσις παμπόλλην ἔχουσι τὴν διαφορὰν· πολλὰ μὲν γὰρ τῇ φύσει ἐστὶ λίαν χρῆσθαι, τοῖς χρωμένοις δὲ γίνεται λίαν πονηρὰ, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν χρωμένων φαυλότητα· καὶ ἵνα τοῖς προκειμένοις ἢ πιστοῖς καὶ ἐτέρωθεν ἐπιστῇ, αὐτίκα ὁ οὐρανὸς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο καὶ σοφὸν φιλοτέχνημα τῶν λίαν ἐστὶ καλῶν· τοῖς δὲ ζῶων ἐμφυχον αὐτὸ καὶ λογικὸν καὶ θεῶν ἀναπαλάσσει, καὶ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῷ δημιουργήματι τὸ σέβας ἀνάψαι, καὶ οἷς ἐξὸν μὲν χρῆσθαι ὡς κτίσματι τὸν ὁμόδουλον, τούτοις δὲ τούτοις τὸ κάλλιστον τῇ φύσει, ὀλέθριόν τε καὶ κάκιστον ἀναδείκνυται, οὐδὲν μὲν αὐτὸ τῆς οικείας καὶ ἐμφύτου καλλονῆς ἀποβαλὼν, παρὰ δὲ τὴν ἀγνώμονα τῶν ὁμοδούλων τόλμαν καὶ παράχρησιν ἔσχατον αὐτοῖς κακὸν γεγονὸς· οὕτως ἕτερόν ἐστι φύσεως καλλονὴ καὶ χρῆσις ἀπρόσφορος· πάντα μὲν οὖν λίαν καλὰ τῷ λόγῳ τῆς φύσεως· ἢ δὲ τούτων χρῆσις οὔτε πᾶσι καλὴ, οὔτε πάντων ὁμοία, οὐ μόνον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην παραβαλλομένη φύσιν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἄλλων πρὸς ἄλληλα.

Τάχα δὲ οὐδ' ἡ λύσις αὕτη πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν κατῆλλε σαφήνειαν, ἀλλ' ἔτι δεῖ κατεῖναι πλησιαίτερον διὸ φαμὲν τὸ μὲν καλὰ λίαν εἶναι πάντα, εἰς τὸν τῆς δημιουργίας καὶ φύσεως λόγον ἀναφέρεσθαι· τὸ δὲ τὰ μὲν αὐτῶν εἶναι καθαρὰ, τὰ δὲ ἀκάθαρτα, οὐδὲ εἰς τὸν τῆς δημιουργίας, οὔτε μὴν εἰς τὸν τῆς φύσεως, ἀλλ' εἰς τὸν τῆς θυσίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπολήψεως δημιουργία δὲ καὶ φύσις πρὸς ὑπόληψιν καὶ θυσίαν, οὐδὲ ῥητῷ μέτρον διατείχίζεται, μάλιστα γὰρ τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ὑπολήψεων

οὐχὶ τῶν αὐτῶν διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἰσχυμένων κρίσεως· καὶ ὅτι οὐδ' ἀπ' ἀρχῆς τῆς δημιουργίας τὰ μὲν καθάρα, τὰ δὲ ἀκάθαρτα διεστέλλετο· ἀπὸ τίνος δὲ περιστάσεως τὴν διαφορὰν ταύτην ἐδέξατο. Αἰγυπτίων γὰρ ἐν οἷς τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος ἐθῆτιε πολλά τῶν ζώων εἰς θεῶν ἀναφερόντων σίβας, ἐπειδήπερ αὐτοῖς λίαν οὖσι καλοῖς κακῶς ἐκέρηπτο, ἵνα μὴ καὶ τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος εἰς ἐκείνην τὴν φαύλην ἀπεινεχθῆ ἤρησιν, καὶ τὸ θεῖον σίβας τοῖς ἀλόγοις περιάψῃ, ἀκάθαρτα ταῦτα νομοθετῶν ὁ Μωσῆς δικαίως ὠνόμασε· μέτοχον γὰρ ἀκαθαρσίας οὐκ ἀπὸ τῆς δημιουργίας, ἀπαγε, 'οὐδ' ἡ φύσις εἶχε τὸ ἀκάθαρτον, ἀλλ' ὅτι οὐ καθαρῶς, μᾶλλον δὲ βεβήλωσ λίαν καὶ ἀνέρωσ, τὸ Αἰγυπτίων ἔθνος τούτοις ἐπεκρήσατο· εἰ δὲ καὶ τινα τῶν θεοποιοιμένων παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ Μωσῆς ὡσπερ τὸν βοῦν καὶ τὸν τράγον εἰς τὴν τῶν καθαρῶν τάξιν ἀπέκρινεν, οὐδὲν οὐδὲ παρὰ τὴν προκειμένην θεωρίαν, οὐδὲ παρὰ τὸν οἰκίον σκοπὸν διεσπράξατο· καὶ γὰρ τῶν θειαζομένων παρ' αὐτοῖς τὰ μὲν βδελυκτὰ κατέλασ, τὰ δὲ σφαγῆ καὶ αἵματι καὶ ἀναιρέσει δοῦς, τῆς τούτων λατρείας τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ τῆς αὐτόθεν αὐτοῖς ἀναφουμένης βλάβης ὁμοίως ἀπεκάλυψεν· οὔτε γὰρ τὸ βδελυκτὸν οὔτε τὸ σφαγιαζόμενον καὶ θοῖνῃ προκείμενον οὐκ ἂν νομισθεῖται τοῖς οὕτω περὶ αὐτὰ διακειμένοις θεοῖς.

Ἡ μὲν οὖν δημιουργία τοῦ θεοῦ τὰ δημιουργήματα πάντα λίαν καλά προήγαγετο· καὶ ἡ φύσις πάντων ἔχει τὸ ἄριστον· ἀνθρώπων δὲ παρὰ λογιοὶ καὶ ἔκθεμοι χρήσεις πολλὰ τῶν δημιουργηθέντων βεβηλώσασαι, τὰ μὲν ἀκάθαρτα· καὶ νομιζεσθαι καὶ καλεῖσθαι παρεσκύασαν· τὰ δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀκαθαρσίας κλησιν διέφυγεν, ἀλλ' οὖν παρέσχον τῶν θεόσφτη αἰτίαν συνιδεῖν ἑτέρα μεθόδῳ, καὶ ταῦτα τῆς βεβηλώσεως ἐκτεμνῖν καὶ δι' ἐκείνου τρόπου τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς διανοίας τό τε πολύθειον ἐξελεῖν, καὶ τὸ ἀκατάγνωστον πραγματεύσασθαι· καὶ γὰρ καὶ κλησις ἀκάθαρτος καὶ χοῆσις τὸ θυόμενον εἰς γαστέρα παραπέμπουσα, οὐδὲν θεῖον οὐδὲ σεπτὸν ἐνοοῖν περὶ αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲ ψιλὴν τινα φαντασίαν παραχωρεῖ ἀναδέχεσθαι. Εἰ δὲ τις εἶρε πῶς οὖν τῶ Νῶε τῆς μωσαϊκῆς νομοθεσίας οὐπω δοθείσης καθάρα καὶ ἀκάθαρτα διακρίνειν καὶ συνεισάγειν τῇ ζωῶν προσητάχθαι εἰρήλῃσι; πρόληψις μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ σχῆμα· καὶ εἰ μὴ ἐξ ἂν τότε ἔγνωρίζοντο τὰ ζῶα, ἀλλ' ἐξ ἂν ἔσχατον ἐπεγνώσθησαν ὠνομάσθησαν, οὐδὲ παρὰ τὸ τοῦ εἰρημένου λόγου ἰδίωμα· καὶ γὰρ καὶ τὴν γένεσιν οὐχὶ Νῶε γράφει, ὅς τῆς νομοθεσίας ὑπῆρχε πρεσβύτερος, ἀλλὰ Μωσῆς ὁ περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων νόμον ἐκθέμενος· εἰ δὲ καὶ ἂ ὁ νόμος ὑστερον ἔθετό, ταῦτα τῶ Νῶε προανακηρύττετο, θαυμαστὸν οὐδὲν· ἐπεὶ καὶ τοῦ κοινου ναυαγίου μῆπω σπάντος, τὴν γυνῶσιν λαβῶν εἶχεν ἀδίστακτον· πῶς οὖν αὐτῆκε καθαρωῶν καὶ ἀκαθάρτων διαφορὰν ἐνωτιζόμενος διάκρισιν τούτων κατασπράξα-

σθαι, τοῖς ἰγγύς εἰρημένους καὶ τοῦτο συμπεριέλπται· ὁ γὰρ τὸ παγκόσμιον ναυάγιον πρὶν ἐπιστῆναι διαγνοῦς, καὶ σπέρμα τῶ ἀνδρῶν ἰνῳ γένει διασώσασθαι παρὰ Θεοῦ χάριν εἰληφώς, οὗτος οὐδὲ τῆν τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων διάγνωσιν ἀνωθιν λαβεῖν, καὶ τῶν ὀνομάτων ἢ χρῆσις οὐκ ἐπιχωρίαξεν, οὕμενον οὐδαμῶς ὑπεριζῶν ἦν.

Κ. Διὰ τί τῆς αἵρέσεως ἀφιστάμενος ὁ ἀνδρῶπος τὸν βίον οὐκ ἔχων ἐπίμωμον πρὸς ἱερωσύνην ἀνέρχεται· ὁ δὲ κηλίδων σωματικῶν γεγρονῶς ὑπεύθυνος, καὶ τῶν ἀδεμίτων ἀποστῆ πρᾶξιων, πρὸς τὸ τῆς ἱερωσύνης τέλος οὐκ ἀνάγεται;

Τὸ δ' εἰς ἀπορίαν προαγόμενον πρόβλημα, τί δήποτε τῶν πλημμελημάτων τὸ χαλεπώτατον λιπὼν τὴν αἵρεσιν ἀνθρωπος εἰς ἱερωσύνην, μὴ τῶν ἄλλων ἔργων μαχομένων, παραγέλλειν δύναται· ὁ δ' ὀρθόδοξον φέρων τὸ φρόνημα, ἐμφύλῳ τῇ χεῖρα μιάνας αἵματι, ἢ τάφους ἀνορύξας, ἢ κατενεχθεὶς μέχρι σώματος εἰς καίνοχλοῦσαν ἰδανὴν, ἢ ἄλλης τινός οὐκ εὐαγοῦς πρᾶξιως ἔνοχος γεγρονῶς, οὐκέτι οὐδὲ πρὸς μέλαινιαν ἐπιστρέφομενος, οὐδὲ διδοὺς πληροφρίαν μὴ διδάξουσαν τοῖς ἀδεκάστως κρύουσι, τῶν μολυσμάτων κεκαθάρται· ἀλλὰ γὰρ οὐδεὶς τῶν τοιούτων, μηδὲ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιμαρτυρούντων, οὕμενον οὐ νομίζεται τῆς ἱερωσύνης ἐπάξιος.

Τὸ μὲν οὖν ζήτημα παλαιόν τε καὶ τὴν τοιαύτην προαγωγὴν οἰκειούμενον εἰ δὲ τινες ὀρθῶς ἐπελύσαντο, ἠδέως ἂν αὐτῶν μαθητῆς γενοίμην διδάξαιμι· δ' ἂν ἴσως εἰ καὶ μὴ ἄλλους, σὲ δὲ πάντως· ὡς ὅσοι μὲν δυσσεβεῖν εἴχοντο γνῶμης προῆλθον οὐχ αἰρουμένης τὸ φαῦλον ἀλλ' ἐπιζητούσης τὸ ἄμεινον, ἀποσφαλέντες δὲ τοῦ ἱεροῦ τῶν κριτῶνων ἔρωτος, πρὸς τὸ χεῖρον ὃ μὴ προέβητο ἀπνήχθησαν· ἢ μὲν ἀπ' ἀρχῆς ὀρμὴ τούτοις ἦν· θει τὸ ἀγαθὸν ἢ δ' ἀποτυχία δύναται· ἂν καταφεύγειν εἰς τὸ τῆς φύσεως ἀπομαραινόμενον καὶ ἀσθενές· καὶ οὗτοι μὲν τῶν χειρόνων μεταναστάντες, εὐμενῶς αὐτοῖς ὀρῶσιν τὴν συγγνώμην ἐπιβλέπουσαν· οἱ δὲ φαῦλον μὲν εἰδότες ἀπ' ἀρχῆς τὸ πρᾶττόμενον, πρὸ ἐκείνο δὲ τὸν νοῦν ἀπεριόχοντες, πολλὴν κατ' αὐτῶν παρέχονται τοῖς πρὸς εὐσεβίαν μεταβαλλομένοις τὴν ὑπεροχὴν· οἱ μὲν γὰρ ὀρμῆς ἀντείχοντο τῆς ἀγαθῆς, εἰς τούναντίον δὲ μὴ τοῦτο προθέμενοι παρῆσθησαν· τοῖς δὲ τῶν τε φαύλων ἦν ἢ κατ' ἀρχὰς αἵρεσις, καὶ κατὰ σκοπὸν συνέβαινεν ἢ ἀπόλεια· καὶ τοῖς μὲν οὕτως ἰδοὺς τὸ δοξαζόμενον βέλτιστον, ὡς ἐπιγαυριῶν τε τῇ δόξῃ καὶ θάνατον ἰσθιν ὅτε προαιρεῖσθαι τῶν δεδοξασμένων τῆς ἐξομώσεως· τοῖς δὲ τὸ κακὸν ἐπιποσοῦτον ἐγνωρίζετο, ὡς καὶ μηδενὸς ἔξωθεν συνειδότος, καθ' ἑαυτοῦς ἐπευθριάξεν τῇ πράξει, καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νομίζειν λαβεῖν ἅπαντας. Ἐξ

ὡν οὖν ἀπ' ἀρχῆς ἀγαθὸς ἦν ὁ σκοπὸς, πρὸς γὰρ τὸ ἄριστον ἔβλεπον, καὶ ἡ μεταβολὴ προΐουσα δι' ἐπιγνώσεως ἐπιστηρῆσας κρηπίδος ἐβάλλετο, τῆς ἀληθοῦς αὐτὴν πηγνυμένης διακρίσεως, ἀσάλευτον οὗτοι κατὰ τὸ πλείστον τηροῦσι τῆς ἐπὶ τὴν εὐσίβειαν μετὰβολῆς τὸ κραταίωμα· τοῖς δὲ φαῦλῃ τε ἦν ἐξ αὐτῆς κινήσεως ἡ ὁρμὴ· οὐ γὰρ ἠγνόουν ἀτόπων ἀπτόμενοι, καὶ τῆς μιταθέσεως γεγενημένης μὲν, οὐκ ἐχούσης δὲ τῷ ἀμεταθέτῳ στηρίζεσθαι· οὐδὲν γὰρ οὗτοι τῶν προεγνωσμένων πλείον προειλήφισαν, ἐν οἷς ἂν ἐδρασεῖν σταθερώτερον, ἀλλ' ἐπισκιρτώσης τῷ αὐτοδεσπότη τῆς γνώμης ἐφ' ἑκάτερα ἄδηλον τε τὴν κρίσιν παρεχομένης ἐφ' ὃ ῥέψειεν, εἰκότως οὐκ ἔστιν αὐτοῖς πίστιν ῥᾶον παρασχεῖν, ὡς οὐ μηκέτι εἴησαν εἰς τὴν προτέραν ἱπαινόντες φαυλότητα. Πρόσθε εἰ βούλῃ καὶ διότι τοῖς μὲν καὶ ἡ πρότερα δόξα καὶ ἡ μεταγενετέρα κατὰ τὸν ἴσον τρόπον, ἵνα μὴ λείψω καὶ πολυλάκις προίχουσα, παρρησιάζεται· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἡ δευτέρα τῆς προτέρας πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐπίγνωσιν διευτερεύουσα· τοῖς δὲ τὸ μὲν ἀμάρτημα θριαμβεύεται· φίλον γὰρ ἀνθρώποις διακωδωνίζει τὰ ἀλλότρια· ἡ δὲ μεταμίλεια ἐν ἡσυχίᾳ τε καὶ καταμόνας πραπτομένη οὐχ ὅτι μόνον τῷ λανθάνοντι ἐκφεύγει τοὺς πολλοὺς, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν φθόνον ἔχει πικρὸν ἕξετασθὴν, οὐχ ὅτι περιφανῆ καὶ κατάδηλον τῆς καθάρσεως· δεῖ δὲ μηδὲ τῶν μικρῶν μηδένα σκανδαλίζειν· οὐ μόνον οὐ παρέχεται παραπλησίαν πᾶσιν ὡσπερ δὴ τοῦ ἐλαττώμενος τὴν ἐπίγνωσιν.

ΚΒ. Τί δήποτε πρὶν διανοηθῆναι τὸν Ἰωσήφ ἀπολύσαι τὴν Μαριάμ, μὴ ἐπίστη ὁ ἄγγελος αὐτὴν προαναπέλλων τὴν μελέτην, ἀλλ' ὅτε πρὸς τὴν πρᾶξιν ἀπὸ τῆς μελέτης κατέβη, τότε κωλύσαν ἐπίσταται; καὶ διὰ τί τὴν παρθένον, γυναῖκα λέγει τοῦ Ἰωσήφ;

Περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ τῶν μακαρίων ἡμῶν πατέρων οὐκ ὀλίγοι διέλαβον· καὶ οἶδα τινὰς αὐτῶν εἰπόντας, διὰ τοῦτο πνικαῦτα τὸν ἄγγελον ἐπιστῆναι καὶ τῆς ὁρμῆς τὸν δίκαιον ἐπισχεῖν, ἵνα μὴ δεηθῆν πίστιως ἑτέρας κύειν ἀπαγγέλλων τὴν παρθένον, ἀλλ' ἔχη τὸ κυοφοροῦμενον μάρτυρα τῆς κυοφορίας. Τάχα δ' ἂν καὶ ἕτεροι τοιαύτας τινὰς ἀπέδοσαν αἰτίας καθόσον εἴλλουσε τῆς ἀνωθεν σοφίας. Ἔμοι δὲ δοκεῖ τῶν λεγομένων τε καὶ πραπτομένων τότε τὴν οἰκίαν ἰσχὺν ἕκαστον παρέχειν, ὅτε τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἀναμένει· τὸ γὰρ ἄκαιρον περιθραύειν εἴωθεν ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἐνεργείας τὴν δύναμιν· ὅτε οὖν εἰς ἀπορίαν λογισμῶν κατέστη ὁ Ἰωσήφ, τότε τὴν ἔριν ὁ ἄγγελος ἐπίστη λύων τῶν λογισμῶν. Ὅτε δὲ διηπορεῖτο καὶ ταῖς τῶν διαβουλιῶν ἀντιπανοίαις ἐκυμαίνετο, δῆλον ἡ μελέτη τῆς πράξεως ποιεῖ· ἡβουλήθη γάρ φησι λάθρα ἀπολύσαι αὐτὴν· οὐκ

ἀν οὔτε λάθρα δηλονότι οὔτε ὄλως ἐκπέμψαι βουλευθεῖς, εἰ νόθου γονῆς τὸν ὄγκον ἐπέιστο τῆς γαστρὸς· ἀλλὰ τούναντίον δίκαιος ὢν καὶ ἔραστή καὶ παρανομίαν εἴτις ἄλλος μισῶν, νόμῳ ἂν καὶ τιμωρίᾳ τοῦ γάμου τὴν κλοπὴν, λύων τε πᾶσαν ὑπόνοιαν εἰς αὐτὸν ἀναφουμένῃ πονηρᾶν, καὶ τοῦ δικαίου τὴν προστασίαν οὐ παροδιδούς· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐμνοῦν οὐδόλως ἐπίειστο· πολλὰς γὰρ ἢ παρθένας τὰς ψίσεις, αἱ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ὑπόληψιν ἀφῆρουν παρῆχε, τὴν ἀκρίβειαν τοῦ βίου, τῆς ἀναστροφῆς τὴν σιμνότητα, τὸ καθαρὸν τῆς διαίτης, καὶ πρὸ τούτων τὸ ἐκ λαμπροῦ γένους προελθεῖν, βασιλικῆς γὰρ καὶ ἱερατικῆς κατήγετο φυλῆς, τὴν ἐν ἱερῶ τῆς πρώτης ἡλικίας ἀνιέρωσιν· ταῦτα καὶ τούτων πλείονα μακρὰν ὑπονοίας οὐχὶ τῆς ἐρώσεως εἰς εὐθύνας, ἀλλ' οὐδὲ τῆς τὸ ἀπρέπεις εὐλαβουμένης τὸν πρεσβύτην ἐποίει· οὐδὲ ἑκείνο δὲ πάλιν ᾗδει τὴν κύσιν τῆς θείας ἐνεργείας εἶναι· ὑπὲρ ἔνοιαν γὰρ ἀνθρωπίνην καὶ λόγον ἅπαντα τῆς περὶ ἡμᾶς Θεοῦ κηδεμονίας τὸ ἔργον ὑπῆρχε. Διόπερ τοὺς λογισμοὺς ἐνοχλοῦμενος οὐκ εἶχε συνορᾶν ὅπερ ἂν διαπραξάμενος τὴν τε τοῦ δικαίου μὴ καθυβρίσῃ κλησὶν, καὶ Θεῶ συνδιασώζων τὸ εὐάρεστον ὀφθεῖν.

Ὅτε τοίνυν ἐν τοῖς τοιοῦτοις διεκλονεῖτο, καὶ ἡ πρὸς θάτερον ῥοπή τῆς ἀνθρωπίνης κρίσεως αὐτὸν ἐπιειλοῖπει, τότε λίαν ἀρμυδίως καὶ κατὰ καιρὸν ὁ ἄγγελος ἤκε στηρίζων αὐτοῦ τὴν κεινημένην διάνοιαν, ἐφ' οὗπερ εἶδει μένειν ἀκλόνητον καὶ φησὶν Ἰωσήφ υἱὸς Δαβὶδ μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκα σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματος ἰστὶν ἁγίου· τίξεται δὲ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· μηκέτι φησὶν τῆς ἀμνηχανίας ἔσο μηδέ σε δόξαι μαχόμεναι διαπορεῖν ἀναπεθίτωσαν· τὸ πρακτικόν ἐκ πνεύματος ἰστὶν ἁγίου τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἁγίου δὲ πνεύματος παρουσία, καὶ θέλημα σαρκὸς, οὐχ οἷον τε ἰστὶν, οὐδέ σε λήθηεν, εἰς ἐν συνελθεῖν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἐξοικειοῦσθαι πράξιν παραδόξος ὁ λόγος, ἀλλὰ παραδοξοτέρου τόκου ἰστὶν εὐαγγέλιον· ἐκ πνεύματος ἰστὶν ἁγίου, καὶ τίξεται υἱὸν ὅρα καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως τὸν υἱὸν καὶ γεννηθέντος ἔστω σοι τεκμήριον τοῦ ἐκβεβηκότος ἢ πρόρρησις καὶ τῆς ἄλλης τῶν εὐαγγελίων ἀληθείας· ὁ γὰρ ἔτι τὸ κρυπτόμενον ἐν τοῖς θαλάμοις τῆς φύσεως καὶ εἰδῶς καὶ προανακηρύττων υἱὸν, οὗτος καὶ τεχνίτης ἴσῃσι τῆς ἄνευ σπορᾶς ὑπὲρ λόγον δημιουργηθείσης σαρκὸς, καὶ τῆς παρθενίας φύλαξ, ὥστερ μετὰ τὸν τόκον, οὕτω καὶ πρὸ τοῦ τόκου μὴ διαλύων τὰ σήμαντρα· καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· ἀλλὰ καὶ ἡ κλησις ἀνωθεν ἔχει τὴν κρίσιν Ἰησοῦς γὰρ ὅτι σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ. Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκα σου· ταῦτα γὰρ οὐ πάντα μόνον ἀφαιρεῖται φόβον, ἀλλὰ καὶ μεγάλης θυμυδίας καὶ ἐλπιδῶν ἀνελπίστων χαρίζεται πλοῦτον μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκα σου. Γυναῖκα σὴν τὴν παρθένα ἀκούων

ἔχεις ἐκ τῆς φωνῆς τὴν πρὸς πᾶσαν ἀνδρὸς ὀμιλίαν καθαρότητα. Εἰ γὰρ ᾧ συνήθη νόμῳ τὸ τῆς παρθενίας, ἀνέπαφόν τε καὶ ἀκήρατον συνδέσσωσ, πῶς ἂν ἐτέρου τινὸς ἔρωτα παραδέξασθαι; καὶ γοῦν σκιάν τινα καταλίπη ὑπολήψεως, σοῦ γυνὴ νόμῳ γεγενημένη μνηστείας κρείττω καὶ ὑψηλοτέραν ἑαυτὴν καὶ τῶν νομίμων διετήρησεν, ἐτέρῳ παρανομεῖν πῶς ἂν ὑπέστη χῶραν παρασχεῖν; καὶ τῆς ἐκείνου χάριτος ὕβριν ἀλλάξασθαι, ἢ μηδὲ χωρὶς ὕβριως ἀνασχομένη τῆς παρθενίας ἐξίστασθαι; Ἐχεις οὖν παρὰ σιαυτῷ τῆς καθαρότητος τὴν μαρτυρίαν ἀσπαράγχατων διὸ μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκα σου· οἷς γὰρ πρὸς σε τὸ τῆς παρθενίας ἀμόλυτον διεσώσατο, τούτοις καὶ τοὺς ἀναντιρρήτους ποριζέσθαι γυνή σου φησὶν ὅρα καὶ παρ' ἐμοῦ λέγεται, καὶ πείραν αὐτῆς οὐκ ἔχεις· εἰ δ' ἐφ' οὗ τὸ τῆς γυναικὸς ἤρμοσεν ὄνομα, τοῦτον ἢ παρθένος ἔδειξε καθαρεύοντα τῆς πρὸς αὐτὸν ὀμιλίας, πῶς οὐκ εὐδελον ὅτι καὶ παντὸς ἄλλου, οὐ μῆτι ἀνθρώπινος μῆτι θεῖος λόγος ὀνομάζων ὦψθη γυναῖκα;

Οὕτω μὲν οὖν ὁ ἄγγελος διὰ τῆς προσηγορίας τῆς γυναικὸς καθαρύειν πάσης οὐκ εὐαγοῦς ὑπολήψεως τὸν Ἰωσήφ ἐκιδιάσκει. Ὀνομάζοι δ' αἱ ἴσως αὐτὴν γυναῖκα, καὶ διότι περὶ γυναικὸς ὅσαι φροντίδες ἔχουσι ἀνδρα, οὐδεμιᾶς ταύτην ὁ δίκαιος ἀπειστέρει. Γὰρ γὰρ ἄλλα προνοούμενος αὐτῆς οὐκ ἡμέλει, καὶ οἶκοι συνοῦσαν περιεῖπε, καὶ μώμου παντὸς καὶ διαβολῆς ἀπάσης οἷα δὴ κόσμος ἀνὴρ γυναικὸς σωφρονούσης ἀνωτέραν ἐσπούδαζε καθορᾶσθαι. Εἰ δὲ καὶ γυναῖκα προσεῖπε, διότι μνηστῆρος τάξιν ὁ Ἰωσήφ εἶχεν, ὥσπερ δὲ καὶ τοὺς μνηστῆρας τὸ ἔθος, καὶ οὕτω συνήθον εἰς εὐνὴν, οὐ κωλύει προσαγορεύειν ἀνδρας, οὕτω δὲ καὶ ὅσαι τὴν παρθενίαν ἐτι διασώζουσι, γυναῖκας αὐτῶν δίδωσι καλεῖσθαι, οὐδὲν ἐμοὶ διαφέρεισθαι προσήκει· καὶ γὰρ καὶ Ἰακώβ ὁ πατριάρχης, ἦς οὕτω καταστάς ἦν εἰς πείραν ὀμιλίας, τὴν Ῥαχὴλ λέγων, γυναῖκα αὐτοῦ περιφανῶς ὀνομάζει. Φησὶ πρὸς Λάβαν, ἦδη τὸν τῆς δουλείας ὄρον ἐκπεπληρωκὼς, ἀπόδος τὴν γυναῖκα μου, πεπληρωνται γὰρ αἱ ἡμέραι μου, ὅπως εἰσέλθω πρὸς αὐτήν. Οὕτως ἐστὶ παλαιὸν ἔθος γυναικας καὶ τὰς μνημνευόμενας ὀνομάζειν. Ὡστε κἀντεῦθεν ἐστὶ λαβεῖν ὡς μηδὲν ἢ τῆς γυναικὸς προσηγορία παραλυπεῖν ἐθέλει τὴν παρθενίαν. Ὅτι δὲ πρὸς τὴν παρθένον τὸ τῆς γυναικὸς οὐ μάχεται ὄνομα, ἦτε συνήθης τοῦ γένους διαίσεις εἰς ἀνδρα καὶ γυναῖκα τέμνουσα τὴν φύσιν, ποιεῖ φανερόν. Τῷ γὰρ τῆς γυναικὸς ῥήματι οὐχ ὅσαι μόνον ἔλαβον γνῶσιν ἀνδρὸς, οὐδ' ὅσαις γέγονεν ἐν τῷ τῆς παρθενίας ἀπαρλλάκτῳ τὴν τῶν νεανίδων ἡλικίαν ὑπαλλάττειν, ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸ τῆς ἀμῆς θῆλυ μέχρι τοῦ νεογενοῦς περιλαμβάνεται· ὥσπερ δηλονότι τῆς προσηγορίας μετέχουσι τοῦ ἀνδρὸς ὅσοι τε παῖδας ἔφυσαν καὶ ὅσοι τῶν ἠΐθεων τὴν τάξιν ἐπέχουσι, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῆς

ἡλικίας ταύτης μέχρι βρέφους ὑποβιβάσασιν. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τῆς εἰθισμένης χρήσεως ἐστὶν λαβεῖν ὡς ἡ τῆς γυναικὸς οὐκ ἀφαιρεῖται φωνῆ τῆς παρθεσίας τὸ δίκαιον γυναῖκα γὰρ οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλακίς τὴν Ἐὐαν ὀνομάζει τοῦ Ἄδὰμ ἔτι τοῖς παρθενικοῖς ἐμπρέπουσαν ὠραῖσμάσιν, καὶ τοῖς ἀκράτοις ἀνδραῖς τοῦ παραδείσου ἐνεαρίζουσαν, καὶ πόρρω τῆς παραβάσεως καὶ τῆς δισποτικῆς καθισταμένην ἐντολῆς καὶ τῆς γυμνώσεως καὶ τῆς τοῦ θηρίου συμβουλῆς ὑψηλότερον τὸ πολίτευμα φέρουσαν ὅτε καὶ αὐτοὺς οὐκ ἔστι σοι ἀπ' αὐτῆς τῆς τῶνπραγμάτων ἐναργείας λογισασθαι, ἀνενοχλήτους ἔφερε τοὺς λογισμοὺς σωματικῆς ἡδονῆς, ἡ πολλὰκίς ἐξονομασθεῖσα γυνὴ τοῦ Ἄδὰμ, κρείττονος ἀξιομένη κλήσεως ἢ σαρκικῶν ἐρασιμάτων ἐνταλαιπωρεῖσθαι μάχαις.

ΚΓ. Τί σημαίνει τὸ, ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν.

Οἶδα μὲν οὖν ὡς τινὲς τὸν εἴρωνα λόγον διὰ τῶν προκειμένων ῥημάτων φασὶ προενηνεχθῆναι, καὶ ὀνειδίξιν τὸν Ἄδὰμ ἐφ' οἷς ὑπέρογκα φαντασθεῖς καὶ ἂ φιλανθρωπία τοῦ πλάσαντος χερσὶ κατέχεν, ἐξ ἰδίας ἀβουλίας ἀπώλειεν οἱ δὲ γείτονα προκομίζοντας λόγον, ἑτέρον τι νομίζουσι λέγειν. Διασύρεισθαι γὰρ φασὶ καὶ διαχλιεύεσθαι τοῖς παροῦσι λόγοις τὴν τοῦ Ἄδὰμ περιπέτειαν. Καὶ ἄλλοις ἔδοξεν ἐπεγγελασθαι τὴν πρᾶξιν, δι' ἣν ὑψηλότερον τῆς αὐτοῦ φύσεως τοῖς λογισμοῖς ὁ ἄνθρωπος ἀναδραμῶν, καὶ ἧς ἠξιώθη τάξεως παρὰ τοῦ πλάσαντος ἐφεστᾶναι, κατηνέχθη. Παραπλήσια ταῦτα καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιβολῆς τὴν πρόδοον λαβόντα, εἰ καὶ πρὸς διαφόρους δοκοῦσι παραφυάδας ἀποσχίζεσθαι, ἐγὼ δὲ ταῦτα μὲν οὐκ ἂν οἰκθεῖην σοφὸν ἀποδοκιμάζειν, ἀκολουθότερον δ' ἂν φαίην κατανοεῖν ἑτέρας εἶναι διανοίας παραστατικὸν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο χωρίον ποίας ταύτης; ἐπειδήπερ ὁ Ἄδὰμ ἀντὶ τοῦ νομοθετεῖσθαι, νομοθέτου ἀξίωμα ἤρπασεν ἀντὶ τοῦ κηδεμονίας καὶ παιδαγωγίας τῆς ἄνωθεν ἀπολάσειν, τῇ ἰδίᾳ γνώμῃ καὶ προνοίᾳ τὰς τοῦ βίου πράξεις κατεπίστευσε, καὶ τὴν βώμην ἔχειν ἐνόμισεν ἄνευ θείας ἐπιροπῆς καὶ τῆς τοῦ κρείττονος ἐπινεύσεως, ἐξαρκεῖν αὐτῷ διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ χείρονος οὐ γὰρ ἂν μὴ ταῦτα διαθέμενος καὶ κυρώσας παρ' ἑαυτῷ, οὐμνοῦν οὐκ ἂν ὑψώσαι δόξαν ἑαυτὸν ἐπίδραμεν εἰς τὸ μέγεθος τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἢ κρίνειν τε καὶ διακρίνειν τοῦ πονηροῦ τὸ καλὸν, σοφία ἐμφυτος καὶ ἀπειροπότος ἐξ αἰδίου περίεστιν, ἀλλ' οὐδ' ἂν προτάττειν ὁρμὴν ἐτόλμησεν τὴν αὐτοῦ τῆς ἀπάντων δισποζούσης τε, καὶ πάσας χάριτας διαγνώσεως πηγαζούσης καὶ διακρίσεως οὐδ' ἂν τὴν θεῖαν ἐντολὴν παρ' οὐδὲν θέμενος, ὄλην αὐτοῦ τῆ γνώ-

μη τῶν πρακτικῶν διοικήσιν ἐνεχειρίσιν ἐπὶ οὖν, φησὶν ὁ θεός, τοῖς ἔργοις παρήσχει τὸν ἔλεγχον, ἑαυτῷ καταπιστεύσας τοῦ βίου τὴν πρόνοιαν καὶ οὐκέτι τοῖς ἡμετέροις ὑποκύπτειν ἐδίδει προστάγμασιν, ἀλλὰ τό γε δοθέν αὐτῷ αὐτεξούσιον πρὸς τὴν τοῦ διδωκότος ὕβριν ἀπειχρήσατο, καὶ ἐνόμισεν ἑαυτὸν εἶναι ὡς ἓνα ἐξ ἡμῶν, νομοθέτην οὐ νομοθετούμενον, προνοητὴν οὐ προνοίας διόμενον, δισωπτόν οὐ δεισποζόμενον, ἄμεινόν ἐστιν αὐτὸν ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου, διὰ δύο μάλιστα ταῦτα· ἐν μὲν ἵνα μη πρυφῆς εἰς ἀκαίρον τε καὶ ἀπαιδαγωγῆτον ἀπόλαυσιν καταστάς, χίρσοι καταλισθῆσθαι παραπτώμασι, καὶ διύτερον ἵνα τοῖς τῆς ὑπερορίας κόλποις ἐνταλαιπωρούμενος, ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων καὶ τῆς τῶν παθῶν σείρας μάθοι τῆς τε οἰκίας τὸ μέτρον δύναιως, καὶ ὡς πολλὸ αὐτῷ λυσιτελέστερον ἦν, τῆς ἡμῶν προνοίας ἐξάπτει τὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς πολιτίας κινήματα, ὅσον τε καθέστηκεν ἐνδεὴς τοῦ γινώσκειν ἀφ' ἑαυτοῦ τε τὸ καλὸν καὶ τὸ πονηρὸν.

Ταύτης δὲ τῆς διανοίας οἶμαι καὶ Σύμμαχον ἐγγύς γεγενοτά τὴν πειροχὴν τοῦ ῥητοῦ ἐκδιδάσκον· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν τοῦ γινώσκειν ἀφ' ἑαυτοῦ καλὸν καὶ πονηρὸν. Αἱ δὲ ἔμπροσθεν εἰρημίαι τοῦ ῥητοῦ διηγήσεις ἐδίδασκον ἂν ἡμᾶς μὴ πρὸς ἕτερόν τι βλέπειν εἴγε σύνθεσις ἡμῖν ἐπὶ ὄρῃ τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν λόγοις ἐν τῷ διασύροντί τε καὶ ἐπιρηναίῳ καὶ διαγελωτῷ τρόπῳ τὰ ἀντικείμενα τοῖς κερτοισμοῖσι· παραδαικόμενά τε καὶ ἀνιγνματιζόμενα καὶ . . . ον διὰ γράμματος ἰσχύει. Οὐδὲν γὰρ ἐν πλάτει κωλύει λόγων παρεμπύπτειν κατὰ τὸ σπάνιον καὶ τὸ ἀσθεῖς. Ἀλλὰ πῶς οὐκ ἐκλύσει τοῦ διασύρειν καὶ ἐιρωνεύεσθαι καὶ ἐπιγελᾶν τὸν τόνον ἢ κατὰ παραβολὴν γεγενημένη καὶ ὁμοίωσιν λέξις; τούναντίον γὰρ εἴπερ εἶχεν ἀκολουθίαν τὰ εἰρημίαι, ἅπαν εἶδει παραφυλάττεσθαι ῥῆμα τὸ ἀτότομον καὶ πικρὸν διαπραύνον τῶν ἐνειδισμῶν ἢ δὲ, ὡς εἶς ἐξ ἡμῶν, τὸ δριμύ τῆς ἐιρωνείας ὑποτέμνεται καὶ τὴν τραχύτητα καταλαίπει τοῦ προσωπλακισμοῦ. Οὐ γὰρ ἴσον εἰπεῖν εἰς ἐπίπληξιν, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ· ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ εἰς ἐξ ἡμῶν, καὶ ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν τὸ μὲν ἄκρατον καὶ σφοδρὸν ἐπάγει καὶ καίριον τὸν χλευασμὸν· τὸ δὲ διὰ τῆς παραβολῆς καὶ ὁμοιώσεως κεκραμένην πως καὶ μιτριάζουσαν τὴν ἐπιτίμησιν ποιεῖ, καὶ τίνα λόγον ὑφέξει χλευάζειν τε ἅμα καὶ τὴν χλευὴν ὑφαιρεῖσθαι, ἔξδὸν ἀπ' ἀρχῆς τὸν τρόπον μηδέλως ὑπελθεῖν τῆς χλευῆς.

Ἐπὶ δὲ τούτοις κἀκείνο συλλογίζου· εἰ διασύροτος, εἰ διαγελωτός, εἰ ἐιρωνείας προβάλλοντος ὁ λόγος ἦν ὁ λέγων ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν, τίνα πρὸς αὐτὴν συνάφειαν ἢ ἀκολουθίαν ἔχει τὸ ἐπαγόμενον, οὐκ ἂν ἐπιλήσῃ γνῶσιν παρασχεῖν ὅμοιον γὰρ ὡσπερ ἔλεγεν. Ἐπειδὴ τῶν ἐλπίδων καταπεσῶν ὁ Ἀδὰμ, αἷς ὀχρούμενος τὰς ὀφρῦς ἀνέ-

σα, ὁρμῆς μὲν καὶ ἄκων τῆς ἀλόγου καθυφῆκε· τὸ γαυρίαμα δὲ κατήφεια διεδέξατο· καὶ αἰσχύνῃ τῆς γυμνώσεως αὐτὸν περιτειχίσαι· εἶτα τὸ ἐπαγόμενον διὰ τοῦτο προσῆκεν αὐτὸν ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου, ἵνα μὴ τὸ περιγεγονὸς αὐτῷ θράσος καὶ τὸ ὑπέρογκον τοῦ φρονήματος θρασυτέρην τὴν χεῖρα ἀπεργασάμενα εἰς τὴν ἀρπαγὴν ἐκείνων συνελθῆσθαι, ὧν οὐδ' ἄπτεσθαι πρότερον οὐδεμίαν τόλμαν ἐπέδεικνυτο. Ἄρα γὰρ ἔχει τινὰ ταῦτα λόγον ἀκολουθίας, ἢ συνδιασώζει καθαρύουσαν μάχης διάνοιαν; Καὶ μὴ οὐδὲν μᾶλλον ἔτερον τὸ ἐπαγόμενον ἢ τὸ εἰρημένον δηλοῦ· λέγει γάρ· καὶ νῦν, μήποτε ἐκτίνη τὴν χεῖρα καὶ λάβη ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγη καὶ ζῆσαι εἰς τὸν αἰῶνα. Πῶς γὰρ οὐκ ἐπίδηλον, εἰ ἐφ' οἷς τῆς προσδοκίας διέπεισιν ἐχλευάζετο, ὡς τούτοις ἰδεῖνυτο, πᾶσαν τε δύναμιν εἰς τὸ ἀσθενὲς μεταβιβλημένος, καὶ τῆς ἐφ' οἷς ἰσοβαρῆναιτο παρρησίας ὑποστὰς ἀφαιρέσιν, καὶ οὐ περιτειχίζεσθαι συνεχόμενον οἰκοθεν, προσῆκον ἢ ὧν ἀπτεῖχιζέτο πρότερον, ὡς αὐτῆς τῆς τοῦ βουλήματος διαμαρτίας καὶ τὸ περιθραυσθῆναι τὸ γενναῖον τοῦ φρονήματος ἰκανῶν ὄντων, δευτέρως αὐτὸν ἀπάγειν θρασυτέρος; ἔμφανες δὲ καὶ ὡς ἡμῶν χλεῖν κατὰ κατὰπτωσιν αὐτοῦ τῶν νεανικῶν λογισμῶν καὶ ἀσθένειαν στήλιτιέμυ περιφανῶς. Τὸ δὲ κωλύειν αὐτὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς μετασχεῖν τὸ ἄ μετὰ τὴν παράβασιν καὶ ἀνδρίζεσθαι ποιεῖν ἄ μὴ πρότερον ἠδύνατο, μαρτυρεῖ. Οὐδὲις γὰρ ἀπείργει τὸν οἰκοθεν ἀπειργόμενον. Ἄλλ' ἐκ πολλῶν μὲν ὀλίγα ταῦτα.

Εἶρηται μὲν τοι γε τισὶ τῶν χαριστιέρων τὸ, ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν, ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν, οὐ πρὸς τὴν τῆς τριάδος ὑπεροχὴν τὴν ἀναφορὰν ἔχειν, ἀλλ' εἰς τὸ πληθὸς ἀφορᾶν τῶν λειτουργικῶν καὶ ἀσωμάτων δυνάμεων. Ἐγὼ δὲ τοῦτον τὸν λόγον μετὰ τοῦ ἐνέχουσθαι ταῖς προειρημέναις αἰτίαις, οὐδ' ὁρῶ τίνα χῶραν ὅπως ἔχει παρεντεθῆναι ἐνταῦθα. Οὔτε γὰρ τὴν συμβουλὴν τοῦ ὄφειος διασύρει, οὐδ' ἀγγέλων φύσιν ὑπελθεῖν ἔρωτά ποθεν λαβεῖν ὁ Ἄδὰμ ἐφωράθη. Οὐδ' ἦν πολὺ πόρρω δόξης τῆς ἀγγελικῆς δειστώς, κατὰ τὸν παράδεισον τὰς διατριβάς ἔχων, καὶ τῆς ἀθανασίας ἐπὶ γε τῇ προνοίᾳ τοῦ πλάσαντος ἀπολαύων· διὰ ταῦτα τοίνυν οὐ βῶων ἐμὶ τῇ τοιαύτῃ τοῦ ῥητοῦ συνεπινεύειν ἐρμηνείᾳ· μάλιστα δὲ καὶ διότι περὶ τὸ ἀπὸ ὀνόματος παραλληλῶδὲν τοῦ λόγου μέρος εἰς τοιοῦτον σχηματίζεται τύπων. Τάχα δ' ἂν καὶ ἑτέροις τεθειρῆται πᾶν εἰρημένον βειότερά τε καὶ τελειότερα. Ἐμὲ δὲ μήτε μνήμην ἔχειν τούτων ἢ τῶν πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων πειρασμῶν πληγῇ παραχωροῦσα, μηδ' εἰς ἔρευναν καθίστασθαι μηδεμίαν ἄδειαν παρεχομένη, εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς ὁ τῶν ἀνθρώπων φθόγος συνέκλινεν, ἃ παρῆν εἰπεῖν ἐξ ὧν συνεῖδον κατὰ τὴν σὴν φιλομαθεστάτην ἀξίωσιν οὐκ ἐπίσχευ οὐδεμίᾳ· καίπερ σι-

γῆς κρόφασις· ἀλλὰ κατὰ μὲν ἐπιβολὴν κεφαλαϊοῦδῃ καὶ σύντομον καὶ καιρὸν τοιοῦτον ἀρκίσει τὰ ἐιρημένα. Εἰ δέ τι καὶ σὺ τούτοις προσθεῖς οὐκ ἔλαττον σαυτῷ ἢ καὶ ἡμῖν γε τοῖς διδασκάλοις τὴν χάριν ἀναποδοίης· ἴσως δ' ἂν τινος ἀφορμῆς παρὰ σοῦ πορισθεῖσης, καὶ ἡμῖν ἂν γένοιτο τῆς μουσαϊκῆς θεοπτίας οὐ πόρρω τὴν σπουδὴν ἡμῶν διωθουμένης, μάλιστα γὰρ καὶ τῶν συνεχότων παθῶν εὐμενεία τοῦ κριττοῦς ἐλαττούμενων, σοφωτήρον τι περὶ τῶν προκειμένων διανοηθῆναι.

ΜΔ. Τί θηλοῖ τὸ εἰρημένον ἐν παντὶ καιρῷ ἴστωσαν τὰ ἰμάτιά σου λευκά, καὶ ἔλαιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου μὴ ὑστερησάτω, καὶ τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ.

Τὸ λευχειμονεῖν οἷς ἢ κατὰ τὰ παλαιὰ νόμιμα πολιτεία περισπούδαστον εὐφροσύνης ἱεράς καὶ ἀγιοπρεποῦς καταστάσεως παρελαμβάνετο σύμβολον καὶ δὴ καὶ τὸ τὴν κεφαλὴν ἐλαίῳ ἀλείφεισθαι τῆς αὐτῆς τεκμήριον ἐπιούνητο διαθέσεως· διὸ καὶ ὁ κύριος ἡμῶν τῆς τῶν φαισαίων ἀπάγων ἡμᾶς μιμήσεως ἔλεγε· σὺ δὲ νησιῶν ἀλείψαι σου τὴν κεφαλὴν ἐλαίῳ· οἷον μὴδὲν σκυθρωπὸν μὴδὲ κατηφές τῷ τῆς νηστείας κατορθώματι συνδιαπλίξης· ἐπεὶ οὖν τὰ λευκὰ ἰμάτια τοῖς ἐν τῷ νόμῳ καὶ τὸ ἔλαιον ἐκόσμη μὲν τὸ σῶμα, ἐδήλου δὲ τὴν ἐν τῇ εὐφροσύνῃ κατάστασιν τῆς ζωῆς, οὕτως ἀπὸ τῶν ἐκτὸς παραδειγμάτων ὁ λόγος αὐτὴν παρακελεύεται φαιδρὰν ἔχειν καὶ ἐξωραϊσμένην τὴν ψυχὴν φαιδρύνετο δ' ἂν καὶ ὠραίζοιτο καὶ τῶν ταύτης περιβολαίων λευκῶν ὑπαρχόντων· λευκὰ δ' ἂν γένοιτο ἐπειδὴν τὴν καθαρότητα καὶ λαμπρότητα τῶν ἀρετῶν ἄνευ τινὸς ἐπιμελαινούσης αὐτὰ κακίας ἀποσθίλοντα εἶη καὶ διαφανῆ ὧν οὐκ ἔστι χωρὶς οὐδ' ἢ πρὸς τὸ θεῖον εὐσέβεια· αὐτὴ γάρ ἐστιν ἢ καὶ τὰς ἀρετὰς προβαλλομένη καὶ πηγάζουσα, καὶ τὸν ἐν ἐκείνοις χορὸν ἐναρμόνιον τε καὶ σύμφωνον ἀποφαίνουσα, καὶ τὸν νυμφικὸν χιτῶνα καὶ τῆς ἰπουρανοῦ παστάδος ἐπάξιον ἐξυφαίνουσα τε καὶ περιβάλλουσα παρασκευάζουσα τὴν ψυχὴν καὶ τῆς σωτηρίας ὑπάρχουσα πρόξενος· οἷς καὶ τοῦ ἐλαίου χρίσις μάλιστα τε προκαταβάλλεται τε καὶ προκαταρτίζεται· καὶ ὁ λόγος φησὶ· καὶ ἔλαιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου μὴ ὑστερησάτω· τὴν εἰς τοὺς πλησίον ἐλεημοσύνην καὶ τὸ τῆς γηγενοῦς ἐλαίου λιβάδος ὑπογραφομένον· ἥς μὴδέποτε ὑστερεῖσθαι ἡμῶν τὴν κεφαλὴν παρακελεύεται· οὐ γὰρ εἴ τις ποτὲ ἠλέησε, τὸν ἔλειον καταρωθῶσατο· ἀλλ' εἴ τις πολλὰκις τὸν δέοντα ὑπερεῖδε, τὸ προλαβὼν τῆς ἀγαθοουργίας κατήγορον ἀπειργάσατο, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλεημοσύνης ὑπερόπτην ἑαυτὸν οὐκ ἔχων ὕβριν διελέγχεσθαι· καὶ τὸ πραχθῆναι οὐκ ἀρετῆς ἀλλὰ τινος διελέγχει περιστάσεως.

Καὶ ὅρα τὸ βαθὺ καὶ περινενοημένον τῆς λέξεως· μὴ ὑστερησάτω φησὶ τὸ ἔλαιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου· εἰ γὰρ καὶ πολλαίς ἠλείφατο, ἐν ᾧ φησι τοῦ λιπαίνεσθαι διέστη, ὑστέρημα τοῦτο τῆς ἐμπροσθεν καδίσταται πράξεως· καὶ ἄλλως δὲ τὸ τῆς λέξεως ἐμφαντικὸν θεωρήματος εὐρεῖται γίνεσθαι ὡς ὁ τῷ ἔλαιῳ χρώμενος οὐ τοσαύτην τοῖς ἔλαιουμένοις τὴν εὐεργεσίαν εἰσάγει, ὅσον ἐαυτῷ καταβάλλεται καὶ προξενεῖ τὸ κέρδος· διὰ τοῦτο τὸ περιορᾶν τὸν εἰς τοὺς ὁμοφυεῖς ἔλεον, ὑπέβησιν τῆς ἰδίας λιπάνσεως καὶ τῆς ὠφελείας ἀποκαλεῖ· καὶ οὐχ ἁπλῶς στήρῃσιν μέρος τινὸς τῶν τυχόντων ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τοῦ κυριατάτου καὶ συνεκτικώτατου τῆς κεφαλῆς· ἀλλὰ γὰρ οἶον εἶρηται τοιοῦτόν ἐστι τὸ ὑστερεῖσθαι δι' ὧν ἡ κεφαλὴ ἐπαλείφεται· πολλοὶ γὰρ οὔτε τοῦ ἔλαιου τὴν κτῆσιν οὐδὲ τὴν χρῆσιν θαυμάζοντες τῆς ἀπ' αὐτοῦ δόξης καὶ ὀνομασίας τὸν ἔρωτα ὑποδύονται· καὶ οἱ μὲν διανέμουσί τινα τῶν προσόντων, καὶ ταῦτα οὐδὲ αὐτοῖς περισπούδαστα, τὴν τοῦ ἔλαιου παρωνυμίαν συνάγειν βουλόμενοι· οἱ δὲ ἴνα τοῖς πολλοῖς δόξωσι χρημάτων κρείττους, καὶ τῶν πολλῶν σπουδαζομένων ὑπερόπτοι· οἱ δὲ δι' ἕτερόν τι τῶν μηδὲν εἰς τῆς ἀρετῆς ἀναφερομένων λόγον ὧν καὶ δοκῆ διαφύρειν ὁ ἔλεος, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς οὐδ' ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὁ τοιοῦτος φέρεται· οὐ γὰρ ἐν κρίσει διανοίας καὶ ὀρθότητι, ἀλλὰ σαλευομένη γνώμη καὶ θεραπεία παθῶν ὁ συμφερόντως ἂν καὶ σωτηριωδῶς μάλιστα τῷ κενουῦντι διαχεῖσθαι τε καὶ διαψιλεύεσθαι εὐ μάλα ἠδύνατο, ἐπιζημίως τε καὶ ἐπισφαλῶς ἀποκενοῦται, καὶ μηδὲ σταλαγμῶν ὠφελείας τοῖς κενούσιν ἀνταλλαττόμενον· ὁ δὲ ἐπὶ θεραπεία μόνη τῶν πηνήτων καὶ τῷ ἰλασμῷ τῆς ἰδίας ψυχῆς καὶ τῷ τῆς ἀρετῆς νέμων τὸν ἔλεον, οὗτος ὡς ἀληθῶς ἀπὸ κεφαλῆς τε τὸ δῶρον προχέει καὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεως, καὶ τὴν ἐαυτοῦ κεφαλὴν οὐκ ἀποστερεῖ τῆς ἀναρρουνούσης τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ἰλαρνούσης λιπάνσεως· δῆλον δ' ὅτι τῷ τῆς ἐλεημοσύνης κατορθώματι· καὶ ἄλλα συναναφύουσι καὶ συνεξανθούσιν ἀρεταί· τίς γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀκακῆλυτον φέρων ἐν ἐαυτῷ τοῦ ἔλεους τὸ πολύτιμον χρῆμα βάσκανον ὀφθαλμῷ ἐπιβαλεῖ τῷ πλησίον, ἢ τύραννον ἐπαφήσει χεῖρα καὶ ταύτην ἢ οὕτω ἔληξεν προτινεῖν τὸν ἔλεον ἀναβλύζουσαν; τίς δὲ ληστής ἀλλοτριῶν ἔσται γάμων τῷ ἔλαιῳ περιρρέομένός τε καὶ τὴν γνῶμην μαλασσόμενος; ἀλλὰ γε τόκους πῶς εἰσπράξειται τοὺς ὀφειλίτας οὗτος ὁ κάταμερίζων τοῖς ἐνδιστοτέροις καὶ ὅσα κληρὸς ὁ πατρῶος εἰς αὐτὸν διειβασιν; οὐκοῦν διὰ μᾶς ἀρετῆς τῆς ἀναβλυζούσης τὸν ἔλεον καὶ τὰς ἄλλας ὡς συγγενεῖς καὶ συνακολούθους ὁ τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνης προκαταλαβὼν εἰς φάλαγγας ἐαυτῷ καὶ συμμάχους διατάξει· καὶ ἐξοικειώσεται.

Τοῦ δὲ καθ' ὄρθωκότος ἐν σπουδῇ καὶ σοφίᾳ τὸν ἔλεον, τούτου δ' ἂν εἴην καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τούτῃσιν ἡ ἐποπτικὴ τε καὶ διακρίνουσα

τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἕξις καὶ δύναμις· τοῖς γὰρ ἀποδιίσταμένους τῆς κατὰ τὸν ἔλεον πράξεως καὶ συμπαθείας, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ διάκρισις οὐκέτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οὐδ' ὥστε φαίνειν καὶ ὀδηγεῖν τὸν αὐτοῖς χρωμένον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὀσφύος ἢ τῆς γαστροῦ, μᾶλλον δὲ τῶν ποδῶν γερόνασι ὑποπόδιον κάταπαύόμενοι τε καὶ ἀρχειούμενοι, καὶ τυφλὸν καὶ πλανώμενον ἐν βαθεῖ σκότῳ καταλιπόντες τὸν ἀνθρώπον· εἰ δὲ κεφαλὴ ἀνδρὸς ὁ Χριστὸς, παραινεῖ τὸ λόγιον ἡμᾶς αἰεὶ καὶ διὰ παντὸς ἀφορᾶν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἡμῶν στηρίζειν καὶ ἀνατείνειν τὴν ἰποπτικὴν τε καὶ θεωρητικὴν ἡμῶν ἐπιμέλειαν· προωρώμην γὰρ τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν ἵνα μὴ σαλευθῶ· ἀλλὰ γὰρ ὡς ὀφθαλμοὶ παιδείας φησὶν εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ τὸ κέρδος οἶον κάταλαμβάνουσι ἡμᾶς οἱ φιλότιμοι καὶ πλούσιοι δωρεάν· καὶ μὴν καὶ διὰ παντὸς ὄντων τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν πρὸς τὸν κύριον, αἱ παγίδες ἅς ὁ ἐχθρὸς παρὰ τὰ διαβήματα ἡμῶν ἐκτείνει, ἀργαὶ καὶ ἀπρακτοὶ καὶ τοὺς πόδας ἡμῶν κατέχειν οὐδεμίαν ἰσχύον ἔχουσαι· αὐτὸς γὰρ ὁ πλάστης καὶ προνοητὴς, καὶ δι' οὗ τὸ ὄραν πεποίθαμεν τε καὶ πεπιστεύκαμεν, ἀμάχῳ βίῳ τὸς πόδας ἡμῶν ἐκ τῶν τοῦ ἐχθροῦ παγίδων ἀποσπάσει, καὶ λίαν καὶ ἐμαλὴν τὴν ὁδὸν ἡμῶν τῆς σωτηρίας ἀπεργάσεται. Τὸ μὲν οὖν ἔλαιον τῆς κεφαλῆς σου μὴ ὑστερησάτω, τίνα προσήκει νοεῖσθαι τρόπον, διηγοῦνται.

Εἰ δ' ἀπὸ τοῦ μὴ ὑπερησάτω, τὸ λόγιον οὐ μὴ ὑπερήσῃ τῷ γράμματι ἀπαγγέλλοιτο, εὐρίσκειται γὰρ καὶ τοιαύτη τῶν βημάτων ἡ πορορᾶ, οὐδὲν κωλύει· καὶ οὕτω τὸ μὲν ἕστωσαν τὰ ἱμάτια σου λευκά, ὡς καὶ προεῖρηται σύμβολον τῶν ἀρετῶν ἐλαμβάνειν· τὸ δὲ μὴ ὑστερήσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔλαιον, ὅτι τῶν κατορθωμάτων περιουγαζόντων τὴν ψυχὴν, καὶ περιβαλλομένης αὐτῆς τὸν νοητὸν κόσμον καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν λαμπρότητα, τὸ πολυτίμητον ἔλαιον καὶ μύρον ὁ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν καὶ δωρεάν ὑπογράφεται, οὐ μὴ ὑστερήσῃ καταρθεῦον καὶ καταμυρίζον σου τὸ ἡγεμονικόν, καὶ πάσης ἱεῶς καὶ μακαρίας ἀνεμπιμπλῶν θεωρίας τε καὶ τελειότητος. Εἰ δὲ καὶ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦτέστι τῶν πιστῶν ὁ Χριστὸς λέγεται καὶ πιστεύεται, οἰκιστὴς αὐτῆς δὲ πάλιν τρόπον ἕτερον τοὺς πένκτας καὶ τὴν εἰς ἐκείνους ἐλεημοσύνην εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται· ἐφ' ὅσον γὰρ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Διὰ τῶν προκειμένων λόγων ὁ ἐκκλησιαστὴς παραινεῖ μὴ καταμελεῖν τοῦ ἀλείφειν ἡμῶν ἔλαιον τὴν κεφαλὴν· ὅπερ εἶσιν ἀέναντος τὴν ἐλεημοσύνην τοῖς πενομένοις χορηγεῖν· διὰ γὰρ ἐκείνων εἰς τὴν ἡμῶν κεφαλὴν τὸν Χριστὸν τὸν ἔλεον ἀναφέρομεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

Οἶδα δὲ τινὰς ἀξιόλογον ἐν πολλοῖς ὑπόληψιν παρεχομένους τὴν

ἀποκαθαίρουσαν ἡμῶν τοὺς ἀπὸ τῆς γενέσεως μολυσμοὺς καὶ τῆς ἐνύλου προσπαθείας τὸν ῥύπον ταύτην δὲ τὴν καθάρσιον καὶ σωτήριον ἀναγέννησιν διὰ τῶν προκειμένων ῥημάτων ὑπὸ τοῦ Σολομώντος δηλοῦσθαι· παραινεῖν γὰρ προορῶντα Χριστοῦ τὴν ἐπιδημίαν καὶ τὰς μυστικὰς δι' αὐτοῦ τελετάς τὸν ἄνθρωπον τὴν καθαρὰν ταύτην καὶ διαυγῆ λαμπροφορίαν καὶ μέγχι ψυχῆς ἰμβαδυομένην λευκότητα τῶν ἄλλων ἀπάντων προαιεῖσθαι· ἐν ἧ' καὶ ἡ κεφαλὴ τῷ ἰλαίῳ ἐπαλείφεται τῷ τετελεισμένῳ μύρῳ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ ὧν αἰσθήσεων ἡ κεφαλὴ καθηγείται, ἐξ αὐτῆς τὸ ρεῦμα τῶν ἀντιλήψεων χορηγοῦσα· καὶ τὸ μὲν μικροῦ σύμπαν τῶν λέξεων περὶ πῶδα εἶναι τῇ προκειμένῃ θεωρίᾳ καὶ τῶν ἄλλων πασῶν ἀναπτύξεων ἐξοικειοῦσθαι τὴν ἑρμηνείαν, οὐδενὶ διασταγῶν μὴ οὐχὶ καλῶς καὶ εἰς τὸ ἀκριβέστατον τεθεωρηῆσθαι παρέχει· τὸ δὲ ἐν παντὶ καιρῷ περιβεβλησθαι τῶν ἱματίων τὰ λευκὰ, καὶ τὸ μὴ ὑπερεῖσθαι μηδέποτε τῆς διὰ τοῦ μύρου χρίσεως τὴν κεφαλὴν, οὐκ οἶδα πῶς ἂν ῥαδίως συμβιβασθεῖ ἀπαξ ἔχοντα καιρὸν ἐπιτελεῖσθαι· ἀλλὰ καὶ τὸ παραίνεσιν εἰσαγγεῖν μηδενὶ τνικαῦτα μῆτε συνίναί δυναμένῳ, μῆτε μὴν εἰς ἔργον ἄγειν ἀνεχομένῳ, οὐκ οἶδα πῶς ἂν ἐκ τοῦ ῥάστου τὸ μάταιον ἀποσκειυάσασθαι κατευοδάθει. Τάχα δ' ἂν ἐν παντὶ καιρῷ φορεῖν λευκὰ νοηθεῖ ὁ μετὰ τὸ καθάρσιον βάπτισμα τῇ λαμπρότητι τῶν ἀρετῶν περιστελλῶν ἑαυτὸν, καὶ τὸν τῆς ἀμαρτίας ζῶφον παντελῶς ἀπελαύνων πλησιάζειν ἑαυτῷ· ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐν παντὶ καιρῷ λαμπροφορεῖ· καὶ τὸ μῦρον δὲ ὁ τοιοῦτος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἶη ἂν μὴ ὑπερούμενος, ἀεὶ φρονῶν τὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐκεῖθεν χάριτος καταρδόμενος τοῖς βείθροις. Εἰ δὲ καὶ τὸ κροφητικὸν ὁ Σολομὼν εἶχε χάρισμα συμπληρούμενον, τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα διεξιῶν, τὸν λόγον προεῖπεν οὗ χρόνους ὕστερον ἔμελλε τὸ ἔργον ἐκβαίνειν.

ME. Τὸ, τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνας οἱ ἀδελφοὶ μου πῶς νοπήον· πολλοὶ γὰρ αὐτὸ προσκόμματος ἔθεντο πρόφασιν (1).

Οὐδὲν θαυμαστὸν ἂν ὁ τὴν γνώμην ἀσθήρικτος προσκόπη ἐφ' οἷς ἡ σωτηρία πολλοῖς διαλάμπει καὶ ὠφέλεια· ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμαστὸν εἶ καὶ τοῦ ἰκουσῆως τυφλώτοντας, τὸ φορητὸν φῶς ἀνέχεται περιαιυάζειν τὴν γνώσιν καὶ χειραγωγεῖν, οὐκ ἐξουθενεῖ καθορᾶν τὴν ἀλήθειαν· ἐπεὶ καὶ ὁ κύριος καὶ σωτὴρ ἡμῶν τοῖς ἀπολλυμένοις πρόσκομμα γέγονε καὶ πέτρα σκανδάλου καὶ λίθος ἀποδοκιμασμένος εἰς κεφαλὴν γωνίας ὑποβεβλημένος,

(1) Quaestionem hanc edisserit, sed aliis plerumque verbis, Photius etiam in epistola 15a. ed. Montacut.

οὐκ αὐτὸς ταῦτα γιγνῶνς ἀλλὰ τοῖς πεπλανημένοις δόξας γιγνόμεναι κἀν-
ταῦθα τοῖνον οὐκ ἀποσκευαζόμενος τὴν μητέρα, ὡς τὸ ἄθεον φρόνημα βού-
λειται τῶν δυσσεβούντων, τὸ τίς ἐστίν εἶπεν ἡ μήτηρ μου, οὐ δὲ παρὰ
φαῦλον τὴν τεκούσαν τιθέμενος, ταύτην ὁ σωτὴρ ἀφῆκε τὴν φωνὴν· πῶς
γὰρ ὅς γε κατὰ τὸ ἀτελείτερον τῆς ἡλικίας νόμῳ φύσις ἐτι γινωσκόμε-
νος ὑπετάσσεται τε τῇ μητρὶ καὶ τὰ προνόμια πανταχοῦ τῇ τεκούσῃ συν-
δέσσει, πῶς οὗτος πρὸς τὴν τελειότητα τῆς ἡλικίας φθάσας ἀτελείτερον
καὶ ἀγνωμονέστερον πρὸς τὴν μητέρα ἂν διετίθετο; οὐκ οὐκ ἀποσκευα-
ζόμενον τὴν μητέρα τὰ ῥήματα, ἀπαγε, ἀλλ' ἑτέραν τινὰ διάνοιαν ἔρ-
μηνεύοντος· ποῦ γὰρ ἀκόλουθον, ποῦ δ' ἀστασίαστον, ἐξ ἧς διὰ φιλα-
νθρωπίας ἤξιωσε σαρκὶ προιλθεῖν καὶ τῶν ἀχράντων αἰμάτων ὁ εὐδοκίσας
ἑαυτῷ βροτείαν μορφήν συμπήξασθαι τε καὶ περιέψασθαι, ταύτην ἀπα-
ξιῶσαι μητέρα συνομολοεῖν καὶ τῆς ἐν ῥήμασιν ἀποσιερεῖν οἰκιοτήτος προῦ-
ποστάς καὶ προκαταλαβῶν καὶ προδωρησάμενος τὴν ἐν τῷ πράγματι σχέ-
σιν καὶ ἀλήθειαν καὶ εἰ ἔμελλεν, ὡ τῆς γλωσσαλγίας, ἀπαρνήσασθαι
ταύτην, τί καὶ τὴν ἀρχὴν ὄλωσ προσήκατο; τί καὶ σχῆμα περιέδου, οὐ τὴν
μορφήν ὕβριν ἐνόμιζε; καὶ γὰρ καὶ μέχρι τούτου τῆς γλώσσης ἤλασε τὰ
τολμήματα· ἀλλ' ἡ μὲν ἐκείνων ἀπόνοια, ταύτη τε καὶ ἐξ ἄλλων πλειό-
νων τὸν ἔλεγχον δίδωσιν.

Ἰσως δ' ἂν τις οὐ πόρρω τῶν εὐαγγελικῶν γνωρισμάτων διαπλαττό-
μενος φᾶναι τὸν σωτῆρα τὸ ῥῆμα ἔρει, οὐχ ὑποτεμνόμενον μὲν τῇ μητρὶ
τὴν τιμὴν, οὐδὲ πολλῶ μάλλον ἀπαρνούμενον τὴν ἑμφύιον σχέσιν καὶ ἴσορ-
γίαν, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ γέμοντα δὲ πρόποντα τῇ γεννησαμένη γέρα, ὅμως
τῆς περὶ αὐτὴν θεραπείας τὴν τῶν ἀνθρώπων προτιμῶν σωτηρίαν, καὶ τὴν
εἰς τοῦτο τὸ τέλος φέρουσαν διδασκαλίαν, δι' οὐς καὶ μήτηρ καὶ τόκος
καὶ τῶν πατρῶν κόλπων ἀκένωτος κένωσις καὶ ἐν ἀνθρώποις ἀναστροφή
καὶ πολιτεία καὶ σταυρὸς ἰερούσιος καὶ κακούργων θάνατος, εἶτα καὶ τα-
φή καὶ ἀνάστασις, ἐπισχύσαι δ' ἂν πειραθεῖη τὴν ἐπίνοιαν, καὶ ὅτι περ
οὐδ' ἦν ἄλλως πράττειν τὸν Ἰησοῦν, εἰ μὴ κατὰ ταύτην τὴν ἀκολουθίαν
καὶ τὸν εἰρμόν τῆς προνοίας διετίθετο· ἰδίδιασε γὰρ ὁ σωτὴρ μετὰ τῶν
ἄλλων σωτηρίων μαθημάτων καὶ τὸ μὴ προτιμῶν πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυν-
αῖκα, τῆς αὐτοῦ ψυχοφειλοῦς διδασκαλίας καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπονεύσεως·
ὅστις γὰρ φησὶ οὐκ ἐγκαταλείψει πατέρα ἢ μητέρα κ. τ. λ. οὐκ ἐστὶ μου
ἄξιος, τουτέστιν, ὅς οὐ προτιμήσει τὴν ἑμὴν καὶ σώζουσαν παραινέσιν καὶ
νουθεσίαν καὶ τὴν εἰς ἐμὲ στοργὴν, οὗτος ἐξέπεισι μὲν τῶν ἀτελειότητων
ἀπαθῶν, ἐξέπεισι δὲ τῆς μακαριότητος ἧς οἱ προτιμήσαντες τῶν συγγενικῶν
θεσμῶν τοὺς ἑμοὺς νόμους καὶ τὸν θεῖον ἔρωτα διὰ παντὸς ἀπολαύουσι.
Ταύτης δὲ τῆς ἐντολῆς τὸ βῆον καὶ εὐκατόρθωτον καθιστῶν ὁ σωτὴρ, αὐ-

τὸς ταύτην μετέρχεται πρώτος καὶ εἰς τοὺς ἀκροατὰς διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς προκορῖνει χρίσας καὶ χάριτος, μονουοχι λέγων ὅτι καθάσπερ ἐγὼ διδάσκων ὑμᾶς, καὶ περὶ τὴν ὑμῶν σωτηρίαν ἀσχολούμενος τὴν μητρικὴν ἐθέμην δευτέραν θεραπείαν, τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν προελόμενος, οὕτω χρὴ ὑμᾶς ἀπάσης τῆς διὰ τῶν σωματικῶν δεισῶν προΐούσης σχέσεώς τε καὶ συμπαθείας τὴν ὑμῶν αὐτῶν σωτηρίαν ἀνταλλάττεσθαι, καὶ τῶν ἐμῶν διδασμάτων καὶ νόμων τὴν φυλακὴν καὶ συντήρησιν. Ταύτη τοι καὶ τὸν αἰτσαμένον ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸ θάψαι τὸν πατέρα, οὐκ ἐπέτρεψεν οὐ κατὰφρονεῖν μῆδρος, μήτι γένοιτο καὶ μάλιστα τῆς ὀσίας, οὐδὲ τοῦ πατρὸς ἐξαργεῖσθαι τὴν σχέσιν καὶ τὸν πόθον ἐνουβρίζειν ἀφορμὰς διδούς, ἀλλὰ παντᾶχοῦ παραινῶν τὴν ψυχικὴν προκορῖνει σωτηρίαν τῆς σωματικῆς ἀπάσης καὶ συναφείας καὶ διαδέσεως. Ταῦτα μὲν οὖν ἴσως ἂν τις ὡσπερ εἴρηται δοκῶν τῇ μητρὶ τῶν προνομίων τῆς τιμῆς οὐκ ἀποστερεῖν ἀλλ' ἐν τῷ ἴσῳ συντηρεῖν, διέλθοι πραγματευόμενος καὶ τὴν προσήκουσαν αἰδῶ συνδιασώζων καὶ σεβασμιότητα καὶ τοι τὸ τῆς συγχρίσεως τὸν τρόπον μὲν ἐρμηνεύει καθ' ὃν πρὸς τὴν ἐλάττω τάξιν κατέβη τὸ συγκρινόμενον, οὐκ ἀπαλλάττει δὲ τῆς ἐλαττώσεως.

Οἶδα δὲ τινὰς τῶν μακαρίων ἡμῶν πατέρων, οὓς ἐν πολλοῖς πολλὰς ταυμάσας καὶ ἀποδεχόμενος, οὐκ ἂν ἐν ταύτῃ τῇ γνώμῃ ταυμάσαιμι ἐπ' ἀθετησί τῆς δυσσεβοῦς δόξης εἰς τοιαύτην κατὰβεβηκότας διανοίαν ὡς ἐπίπερ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἀνθρώπινόν τι παθοῦσα ἐπισεμνύνειτο μὲν τῷ παιδί, ἐζήτει δὲ παρρησιασθῆναι καὶ διαχυθῆναι τῷ ἀγαλλιάματι, ὅτι τηλικούτου παιδὸς ἐχορημάτισε μήτηρ, καὶ διὰ τοῦτο προσῆμι διδάσκατος τοῦ υἱοῦ καὶ ὡς εἰκόσ τῇ διδασκαλίᾳ δοξαζομένου συνδοξασθῆναι καὶ τὸν ἔβαινον συμμερίσασθαι διὸ καὶ σωτῆρ καὶ ὁ τοὺς ἄλλους ἀποκαθαίρων τῶν ψυχικῶν παθῶν καὶ τὴν μήτέρα τῶν τοιούτων ἀπαλλάττειν θέλων ἐλαττώματων, τάξιν ἐπιτιμήσεως ἐπέχουσαν ἀφῆκε τὴν λέγουσαν φωνὴν· τίς ἐστίν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνας οἱ ἀδελφοί μου; Ἄλλ' οἷς μὲν ἐπῆλθεν ταῦτα εἰπεῖν, καὶ γε εἴρηται ἡ δὲ τῆς ἀκολουθίας συνεξέτασις, πρῶτον μὲν οὐχ ὀρᾷ τὴν μητέρα οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιδεικνυμένη οὐδὲ σοβαρὸν φέρουσαν φρόνημα· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ διδάσκατος ἀντεπάγγελος ἐπεχωρίασεν, οὐδ' εἰς τὸ μέσον ἐπῆλθεν τοῦ συλλόγου, οὐδὲ τὸν διδασκαλικὸν λόγον περιέκοφεν, οὐδ' εἴπαι οὐδὲν ὑψηλὸν ἢ μεγάλυχον, ἀλλ' ἔξω πανευλαβῶς ἰσταμένη τὴν παρουσίαν μόνον ἐμῆνυσε, ἡ οὐδὲ τοῦτο λίσω ἐμῆνυσε, ἀλλ' ἀπαγγέλλειν ἐφιλοσοφεί τὴν θέαν τὸ μῆνυμα· ὁ πῶς ἂν φιλοτιμουμένης τὸ δοξάζεσθαι, πῶς δὲ ζητούσης σεμνύνεσθαι καὶ τῇ τοῦ υἱοῦ ἐπιγαυροῦσθαι μεγαλειότητι; τί δ' ἂν ἔτερον καὶ θεράπων ἔπραξε χρίσας αὐτὸν ἐπὶ τὸν κύριον παραγενέσθαι καλούσης; οὐκ οὐκ ἦν ἐπιτιμῆσις ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ τῇ μητρὶ, οὐδὲ τις τρόπος ἀνακαλούμενος διὰ μέμφεως τὸ ἐλάττωμα· οὐ γὰρ

ἦν ἱλάττωμα οὐδαμοῦ, ἀλλὰ ἰουδαϊκὸν ἰσαστόμιζε τὸ εἰρημένον χλεύασμα τῶν γὰρ κέκοχθλων τε καὶ ἀγνωμόνων ἰουδαίων νῦν λεγόντων ἐπὶ διαβολῇ καὶ ὕβρει σωτήρος, οὐχ οὗτός ἐστιν τοῦ τέκτονος υἱός; νῦν δὲ οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ παρ' ἡμῖν; καὶ πάλιν τοῦτον δὲ οἵδαμιν πόθεν ἐστὶν ἔπειτα καὶ τότε διδάσκοντος καὶ τὴν ψυχικὴν σωτηρίον εἰσηγομένου, τῷ πλήθει διεφθόνου τε καὶ διεβάσκαينو καὶ πρὸς διαβολὰς ἀνεφλέγοντο· οὐκ ἦν δὲ πόρος ὅλως διαβολῆς ἐπὶ τὴν συνήθη λοιδορίαν ἀπαφεύγουσι, καὶ τὴν μητέρα πάλιν καὶ τοὺς ἀδελφούς εἰς ψόγον καὶ ἐξουθένημα προκομίζουσι, μονοουχὶ λέγοντες τίνα διδάσκει; τίνα δὲ σαυτὸν κομίζεις; οὐχὶ γυναικὸς πένθος ὑπάρχεις υἱός; καὶ οἱ ἀδελφοί σου οὐδὲν διαφέρουσιν, ὧν ὁ βίος διὰ χειρῶν; ἰδοὺ οὗτοι ἐσθήκασιν ἔξω ζητοῦντες σε· ἔα τὸ διδάσκειν καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἀπότρεχε, τὴν ἐκείνοις ἴσῃ μετιῶν πολιτείαν, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἀναβαίνων ἀξίωμα.

Ταῦτ' οὖν ἐκείνων ὡς ἔθος πονηρευομένων ὁ σωτὴρ ἀντιτιθεῖς καὶ ἀντιπεξάγων τῇ μακροθυμίᾳ καὶ πραότητι, τοσοῦτον φησὶν ἀπέχου τοῦ ἰσασχύνεσθαι μητρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι οὐ μόνον ἦν ἡ φύσις ἔδωκεν καὶ οὐκ εἰς γένος ἡ ὑπόληψις ἔθετο οὐκ ἀποστρέφομαι, οὐδὲ αἰσχύνην ἠγοῦμαι οὐδὲ ὄνειδος, ἀλλὰ καὶ τούτους ἅπαντας οὓς ὁρᾷτε τῶν ἱερῶν λόγων ὄντας σωτηρίων ἀροσῆς, καὶ πατέρας καὶ ἀδελφούς οὐκ ἀπαξιῶ κατονομάζειν, τὸ πατρικὸν μόνον θέλημα ποιοῦντας, κἂν μήτε τῇ φύσει μήτε τῇ ὑπολήψει τὰς εἰρημένας φιλοστόργους σχέσεις ἔχωσι βοηθημένας· τίς οὖν ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ ἡ ἀδελφὴ μου; τί μοι τὰς κλήσεις ταύτας εἰς ὕβριν καὶ ὄνειδος μεταπλάττεις; ἐγὼ τοσοῦτον ἰσασχύνεσθαι τούτοις διέστηκα, ὥστε καὶ τοὺς ἀληθινοὺς μαθητὰς ταῖς κλήσεσι ταύταις καὶ σχέσεσιν ἐμαυτῷ συνάπτειν προειλόμην. Καὶ ἐστὶν ἐντεῦθεν συνορᾶν ὡς οὐ μόνον οὐδὲν ἀγνωμοσύνης οὐδὲ παροράσεως μητρικῆς τὰ προενηνεγμένα ῥήματα ἦν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην αὐτῇ καὶ πρέπουσαν συγκατασκευάζει Τιμὴν τοσοῦτον γὰρ αὐτῇ τὴν σεβασμιότητά καὶ τὸ γέρας ἀπονέμει καὶ τὸ δίκαιον τῆς στοργῆς, ὥστε καὶ τοὺς ἐκτελοῦντας τὸ πατρικὸν θέλημα, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἐπαρθένας ὕψος ἀρετῆς, ὡς εἰς μέγα τι δόξης καὶ ἐξαιρέτων, εἰς τὴν μητρικὴν σχέσιν καὶ κλήσιν τούτους ἀνάγειν, δι' ἣν καὶ ἡ τῶν ἀδελφῶν νῦν τιμῆς ἀπολαύει προσηγορία· πῶς γὰρ ἦν ἔκριεν, εἴπερ ἔκριεν, ἀποσκευάζεσθαι σχέσιν, ποῦ δ' ἂν ἦ ἰδικαίου, εἴπερ ἰδικαίου, παραγράφεσθαι κλήσιν, ταύτην ὡς κορωνίδα καὶ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν τοῖς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοις ἐπιφέρειν τε καὶ χαρίζεσθαι χάραν εἶχεν; Ἐμφανέστατον οὖν οἶμαι καθὰ καὶ προεῖρηται γέγονεν, ὡς οὐ μόνον οὐκ ἐστὶν οὐδὲ εἰς ὕβριν τῆς μητρικῆς στοργῆς καὶ αἰ-

δοῦς τὸ τίς ἐστίν ἡ μήτηρ μου κ. τ. λ. εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ τὴν πρέπουσαν αὐτῇ πανταχόθεν συνάγει δόξαν καὶ εὐφημίαν.

Οὕτω δ' ἂν περιτραπείη τοῖς ἀνόητοις πρὸς τὸναντίον ἢ ἐφρουάττοντο, πρὸς δὲ τὴν εὐσιβῆ καὶ οἰκείαν ἀπευθύνοιο Θεοσοφίαν καὶ τὸ τί ἔμοι καὶ σοὶ, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου· εἴ τις γὰρ ἐπιμελῶς ἐφ' οἷς ἐβρήθη ταῦτα διαμελείτω, τῆς θείας χάριτος συνεργούσης τε καὶ τῆ μελέτῃ συναντίλαμβανομένης, εὐρήσει τῇ μητρὶ μᾶλλον δόξαν περιάπτοντα καὶ τιμὴν, ἢ παρόρασιν ὄλως ἀφιέντα· καὶ γὰρ ἐπὶ τοῖς θαύμασιν οὐδὲν ἦν κοινὸν τῇ μητρὶ καὶ τῷ υἱῷ· ἐπεὶ καὶ θεοτόκος μὲν ἦν τὸ θαυματουργεῖν καθ' ἑαυτὴν ἀνδρωπίνης δὲ φύσεως οὐκέτι καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸν προσειληφότα λόγον. Πλὴν καὶ ἐφ' οἷς κοινὸν οὐδὲν ἦν μητρὶ καὶ υἱῷ, ὅρα πῶς τὴν ὑπερβολὴν τῆς τιμῆς καὶ ἐν τῇ διαφορᾷ συνιστᾷ θαυματουργεῖν γὰρ τῆς μητρὸς ἀξιώσεως, ἐπιστημῆνας μὲ εἶναι ταῦτο κοινὸν αὐτῆς τε καὶ ἑαυτοῦ, καὶ τὸν καιρὸν μὴ παρῆναι προσδεῖς καθ' ὃν εἶδει τὰς Θεοσημείας ἐνεργεῖν, τὴν πρὸς τὴν μητέρα αἰδῶ καὶ τιμὴν ἔδειξε καὶ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς διαλλακτικῆς δυνάμεως ἐπικρατέστεραν· ὥστε τοσοῦτον τὰ εἰρημένα τῆς μητρικῆς δόξης ἐνδείαν ποιεῖν, ὡς καὶ πολλαπλασίονα ταύτην ἀποτελεῖν τὸ γὰρ καὶ καιροῦ κυριωτέραν ἠγεῖσθαι, καὶ τῆς ἐν θαύμασιν ἀκολουθίας ὑπερβαίνουσαν τοὺς νόμους, εἶτα πράττειν τὸ παρ' αὐτῆς προτεινόμενον, πόσῃ πολλαπλασίονα τὴν τιμὴν καὶ τὴν αἰδῶ κατασκευάζει; ἢ ἐὼ μὴ ταῦτα εἰρητῶ τε καὶ ἐπιδείκνυτο· μονονουχὶ γὰρ δι' ὧν ἐφθέγγετό τε καὶ ἐπραττεν, ἐπιδείκνυται λέγων ἢ κοινωνία μὲν τῆς φύσεως, κοινωνίαν οὐ συνάγει τοῦ θαυματουργεῖν· τί ἔμοι καὶ σοὶ, γύναι; οὐδὲ ὁ καιρὸς πάρεσθιν ὁ ἐπιτήδειος τῶν Θεουργιῶν· πλὴν ἵνα γνῶς σὺ τε καὶ ὅσους ὄρεῖν καὶ ἀκοῦειν ἢ χρεῖα συνήγαγεν, ὅτι καὶ τὰ μητρικὰ σοὶ δίκαια ἀκαινοτόμητα διασώζω, καὶ αὐτὸς ὁ νόμον θέμενος εἰμὶ μητρὶ τοὺς παῖδας τὴν σεβασμιότητα νέμειν, μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει θεωρουμένων εἰρῶν καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος τοῦ καιροῦ τὴν σὴν αἰδῶ καὶ ὑπακοὴν καὶ δόξαν ἔμπροσθεν ποιοῦμαι, ἰδοὺ μεταβάλλω τὸ ἕδωρ εἰς οἶνον, τῆς σῆς ἀξιώσεως ἐκείνα δεύτερα ποιησαμένης· οὐδὲ γὰρ κατὰ τὸν ἴσον τρόπον ἐνταῦθα εἴρηται τὸ τί ἔμοι, καὶ σοὶ, καθ' ὃν εἴρηται πρὸς τὸν ἐπιζητούντα διαιτητὴν αὐτῶ τοῦ πατρικοῦ κλήρου χρηματίζσαι· ἐκεῖ γὰρ εἶπεν, τί ἔμοι καὶ σοὶ; καὶ τίς με κατέστησεν ἀρχόντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ὑμᾶς; τῇ πράξει τὴν ἐν τῷ λόγῳ παραίτησιν ἐβεβαίωσε, καὶ δικαστῆς ἀμφισβητήσεως χαμαιζήλου καὶ προσύλου κέρδους οὐχ εἴλετο γενέσθαι, ἀλλὰ τὴν ἐν τοῖς βήμασιν ἀπαγόρευσιν, ἢ διὰ τῶν ἔργων παραγραφῇ διεδέξατο· ἐνταῦθα δὲ τῷ σχήματι χρησάμενος τῆς φωνῆς, τὴν μητρικὴν οὐκ ἀπεπέψατο περὶ τῷ θαύματι γνώμην· οὐδὲ τῆς αἰτήσεως εἰσηγήσατο τὴν ἀθέτησιν, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς

φύσεως τὴν διαφορὰν διδαξάμενος τῶν θεωρημάτων, τὸ ἔργον σύνδρομον εἶδειξεν τῇ ἀξιώσει· σαφῶς ὡς εἴρηται πολλάκις παριστῶν καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἐν θαύμασι ἰδιότητος τὴν μπρικὴν στοργὴν καὶ τὸ κλέος μίζον ἰσχύειν παρ' αὐτῶν.

Με. Πῶς οὐ μάχεται τὸ ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις ὀφθαλμῶν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε βραβίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

Πρῶτον μὲν διότι ὁ εἰπὼν, οὐκ ἦλθον καταλύσαι τὸν νόμον ἀλλὰ πληρῶσαι, αὐτός ἐστιν ὁ ψῆφον ἰκατέραν ἐξενεγκὼν οὐδεὶς δὲ ἄρα οὐδὲ τῶν τυχόντων, μήτι γε νομοθέτης, ἅμα τὰναντία λέγει ἑαυτῷ, οὐδ' ὁ λέγων καταλύει τὸν νόμον, οὐκ ἂν τὰς καταλυούσας αὐτὸν προεκόμιζε φωνὰς, καὶ μάλιστα οὐκ ἐν ἄλλῳ καὶ ἐν ἄλλῳ χρόνῳ, οὐδ' ἐν ἑτέρᾳ φράσει καὶ ἑτέρᾳ, ἀλλ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν ῥημάτων καὶ ἐξῆς· οὐκοῦν οὐκ ἀντίκειται ταῦτα, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ. Ἄλλ' ἡ μὲν τῶν ἐπτολῶν λόγον ἔχουσα νομοθεσίας ρυθμίζει τε καὶ καταρτίζει τὸν κριτὴν ἀδίκαστον μὲν ἔχειν τὴν γνώμην, ἀδυσώπητον δὲ τὴν ψῆφον, ἰσόρροπον δὲ παρέχειν τοῖς δικαζομένοις τὸν τῆς δίκης ὀφθαλμῶν ἢ δὲ λέγουσα μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἐν ἴσῳ ἐστὶ τοῦ μὴ ἐπιξελεῖν μηδ' ἀμύνασθαι κατὰ τὰ πονηρέματα αὐτοῦ τὸν ἀρξάντα χειρῶν ἀδίκων καὶ οὐκ ἔτι αὐτῇ πρὸς τὸν κριτὴν ἀφορᾶ, ἀλλὰ τὸ ἡδικημένον πρόσωπον εἰς ἰσιτεύειαν καὶ εὐλάβειαν παρακαλεῖ. Τοῦτο γὰρ καὶ τὸν ἡδικηκότα αἰσχύει καὶ μετάγει τῆς θρασυτήτος καὶ ἀπονοίας ἐπὶ τὸ μιταμιλούμενον καὶ κατηφές, εἰ μήπου θρηῖον ἢ μορφήν ἀνθρώπου περιβαλλόμενον, καὶ τὸν ἡδικημένον τῷ τῆς πραότητος καὶ φιλοσοφίας στεφάνῳ κοσμεῖ· καὶ γὰρ ἐξουσίαν αὐτῷ δίδωσιν ὁ νόμος τὸν λιλυπηκότα δίκην εἰσπράττεσθαι· ὁ δὲ τὴν ἐξουσίαν ἂν εἰς φιλανθρωπίαν πρέψῃ καὶ τοῦ ὀμοφύλου λάβῃ ἔλεον, εἰς μόνον τὸν ἀρχηγρὸν τῶν κακῶν καὶ τὸν ἀρχαίον πολέμιον τοῦ γίνους ἡμῶν ἀποτείνων τὸν δίκαιον θυμὸν, οὗτός ἐστιν ὡς ἀληθῶς ὁ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξευγενίζων τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τὸν κοινὸν δισπότην τὰς ἀνθρωπίνας ὀφειλάς ἔχων διαλύοντα. Οὐ γὰρ πρὸς ἄλλο τοῦ ἐναντίου φύσις συμπλέκεσθαι· ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν οἷς ἂν πρόεισιν, ἢ μάχῃ πρόεισιν. Ἐλαβες κράτος τὸν ἡδικηκότα νόμῳ κολάζειν· εἰ μὲν κολάσεις, ἄδηλον, εἰ καὶ μὴ λαβῶν τῇ τιμωρίᾳ τοῦ πλησίον ἐπιπέδησας, καὶ τὸ φθάσαι παθεῖν τοῦ μὴ ποιῆσαι, ἀλλὰ μὴ φιλανθρωπῶν γνώμῃ καὶ φιλαδέλφῳ τὴν πρᾶξιν ἐξήνεγκας. Εἰ δὲ μὴ κολάσεις, δὴλὴν ἔστησας ἀνεξάλειπτον καὶ φιλανθρωπίας καὶ πραότητος, καὶ τῷ

βίῳ παραδείγμα καταλείποις, φιλανθρώπως τε καὶ πρῶως τοῖς ὁμογε-
νεῖσι συναναστρέφεις, μάλιστα δὲ τὸ ἱερασιώτατον καὶ μακαριώτατον
πρὸς τὴν θείαν ἐστὶν ἀναχθῆναι διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως μίμησιν τε καὶ
ἀγαθότητα, καὶ υἱὸν θεοῦ κατὰ χάριν καὶ χρηματίζεαι καὶ γνωσθῆναι,
ὡς ἡ ἐνυπόστατος ἐβεβαίωσε σοφία καὶ ἀλήθεια γίνεσθε γὰρ οἰκτιρόμενος
καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν οἰκτιρῶν ἐστὶ. Σὺ δ' εἰ βούλει καὶ ἐτι τοῖς νό-
μοις ἐμφιλοσοφεῖν, τὴν συμφωνίαν αὐτῶν ἐντεῦθεν ἐπόψει. Ὁ μὴ ὀφθαλ-
μὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ τὸν κριτὴν ἐκκόπτειν ἀξιών, φόβῳ δηλονότι τοῦ πα-
θεῖν ἂ μὴ ἐστι φυγεῖν, τὴν ἐπ' ἀδίκους τόλμαν ἀναστέλλει ἢ δὲ τοῦ μὴ
ἀμύνασθαι ἀρετὴ τὸν ἡδικημένον κρείττω περιπαθοῦς διαθέσεως καὶ ἀνθρω-
πίνης ἀντιλυπήσεως καὶ θαυμάζειν ἀνακηρύττουσα ἄξιον δι' ἐκατέρου δὲ
τρόπου ἐστὶ τὴν φιλανθρωπίαν ὄραν προΐουσαν καὶ καθαρὸν τὸν ἔλεον ἐπὶ
τοῖς ὁμοφύλοις προχεόμενον· εἰ δὲ δι' ἐκατέρας πράξεως ἡ φιλανθρωπία καὶ
ἡμερότης συνίσταται, δῆλον ὅτι οὐδεμία μάχεται ταῖς ἐντολαῖς, οὐδὲ παρὰ
θεάτερας ἢ τῆς ἑτέρας ἀναίρεσις· πῶς γὰρ ἂν παραπλησίως ἄμφω τὴν τῶν
ἀνθρώπων σωτηρίαν κατεσκεύαζον; ἢ μὲν τῶν ἀδίκους χεῖρας ἐπανατινόν-
των τὴν ὁρμὴν ἀνακόπτουσα ἢ δὲ τοὺς ἡδικημένους ὑψηλότερον μικροψυχίας
πάσης τιθεῖσα καὶ οὐκ ἀξιοῦσα δουλεύειν πάθειν ὕβρεως. Καὶ ἡ μὲν δεικ-
νύουσα οἶος καθ' οἴου τὴν πληγὴν ἀφῆκε, καὶ ὡς ὁ παθεῖν ἄξιος τὸν κρείτ-
τω ἐτιμαρῆσατο καὶ πολλὰ ἄλλα δι' ἀμφοῖν τῶν ἐντολῶν τῶν σωτηριωδῶν
καὶ ὠφελίμων εἰς ἓν συντρέχει καὶ συναπαρτίζεται.

ΜΖ. Τοῦ κυρίου λέγοντος, ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὶ, ζη-
τοῦμεν τίνα λέγει διάβολον, καὶ τίνα τὸν πατέρα αὐτοῦ;

Διάφορος δόξα τοῖς πρὸ ἡμῶν περὶ τούτου προελήλυθε τοῦ ζητήματος·
α οἱ μὲν γὰρ λέγουσι πατέρα τοῦ διαβόλου, τὸν εἰς ἄκρον κακίας ἐλάσαν-
τα καὶ τοῦ πονηροῦ ἐν ἑαυτῷ πολλαπλασιάσαντα τὰ γεννήματα, καὶ πολ-
λάκις πολλὰ ἀποτεικόντα τοιαύτας πράξεις, οἷας ἂν ὁ πονηρὸς οὐκ ἐτόλ-
βη μῆτις πρότερον. Εἰ δὲ ταῦτα οὐδὲν κωλύει καὶ τὸν πατέρα τῷ τόκῳ τῶν
ἐξ αὐτοῦ προελθόντων ἐλαττωθέντα, αὐτὸν μὲν τὴν τοῦ υἱοῦ μεταλαβεῖν
τάξιν, τὸν δὲ πλειονεκτήσαντα ἐν τῇ κακίᾳ καὶ τρόπον τινὰ τὸν γεννήσαν-
τα γεννηκόντα εἰς τὴν πατρικὴν ἀντιμελεθεῖν σχέσιν οἶον ὁ Καῖν, εἰ
βούλει πολλοὺς γὰρ οὗτος ἅμα διαβόλους τέτοκε· τούτεστι τὰς τοῦ δια-
βόλου πράξεις συλλαβῶν ἀπεκύησεν, οὕτω πρότερον θάρσος ἐχούσας
λύειν τὰς ὁδῖνας, ψεύδει φενακίζειν ἐπιχειρῶν οὐχ ἕτερόν τινα, ἀλλὰ
τὸν πάντα καὶ πρὶν γενέσεως ἐπιστάμενον, ἀπάτη μετερχόμενος ἀδελφῶν
καὶ δόλον κατὰ τῶν φιλιτάτων σπλάγγχων ἐντεινῶν τῆς στοργῆς τῶ σχά-

μαῖι καλυπτόμενον, φόνον ἀδελφικῆ δεξιᾷ παλαμώμενος, καὶ τὴν γῆν πῶ-
 τος ἀνθρωπίνῃ καθυβρίζων αἵματι, πληγὴν ἐπάγων τοῖς γεννησαμένοις ἀθε-
 ράπευτον· καὶ τοῦ τόκου μισθὸν ἀπαιτεῖν, τὸ μὴ δευτέρους τόκοις ἴσα-
 γάλλεσθαι, ἀπονοίξαι καὶ ἀντιλογία χαλιπωτέρα τὰ φθάσαντα διελίχου-
 σα· καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. Εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἀναλόως τὰ
 ὅμοια συνορᾶν ὥσπερ ὁ εἰς ἄκρον ἀρετῆς τῆ τοῦ παναγίου πάντως ἐπι-
 φοιτῆσει καὶ ἐνεργεῖα δῆκων, καὶ πολυπλασιάζων ἐν ἑαυτῷ τὴν χάριν,
 καὶ πολλοῖς ὠφέλιμος καὶ σωτηριοῖς τῷ τόκῳ γινόμενος, πνεῦμα λέγεται
 τικτὸν Θεοῦ διὰ γὰρ τὸν φόβον σου κύριε ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδι-
 νήσαμεν καὶ ἐτέκομεν, πνεῦμα σωτηρίου σου ἐκούσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτω
 δὲ οὕτω καὶ ὁ εἰς ἄκρον κακίας ἐλάσας ἀνθρώπος τὰ τοῦ πονηροῦ σπέρ-
 ματα ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν καὶ πολυπλασιάσας τὸν τόκον καὶ τὰ τῆς πονη-
 ρίας κήματα, τικτεῖν ἂν εἰκότως λέγοιτο τὸν διάβολον καὶ πατὴρ χρη-
 ματίζειν αὐτοῦ. Οἱ δὲ οὐδέτερον μὲν τῶν εἰρημένων ἐγκρίνουσι, τὸν ἔριν δ
 δὲ τοῦ διαβόλου πατέρα κληθῆναι νομίζουσι· διατί; ὅτι πρῶτον ὁ ὄφτις
 τὴν ἐκείνου διαβολὴν συλλαβὼν, τῆ γλώττῃ ἀπέτεκε· πρὸ γὰρ τῆς ἀνθρώ-
 που πλάσεως καὶ τῆς τοῦ ὄφτιος ὑποστάσεως, οὐκ ἦν ὁ ἀπορρύεις τῆς ἀγ-
 γελικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἀξείως, τὰ τοῦ διαβόλου πράττων, καίτοι ζη-
 τῶν κακὸς εἶναι καὶ χῶραν οὐκ ἔχων παρῆσθυσως· οὐκοῦν τὸ ἐρεπτόν ὁ
 ὄφτις τοὺς διαβόλους ἐγκυμονήσας λογιζομένους καὶ τῆ γλώσσῃ εἰκότως ἂν
 τοῦ διαβόλου πατὴρ λέγοιτο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἕτερα τοιαῦτα εἰς ἀνάπτu-
 ξιν τοῦ ῥητοῦ, τίς τε καλοῖτο διάβολος, καὶ τίς ὁ τούτου πατὴρ, ἐτέ-
 ροις πεφίλοσφῆται· ἐμοὶ δὲ τὰς εἰρημένας ἐπιλύσεις οὕτε λίαν ἐπίσει θαυ-
 μάζειν, οὕτε μὲν φιλολόγων εἶναι πόνους ἀνδρῶν· ὅσοις δὲ μᾶλλον τὰ
 τοιαῦτα εὐτέρεπτα συνορᾶν, δικαιότεροι ἂν εἴεν οὗτοι καὶ τὴν σμείνω πε-
 ρὶ αὐτῶν ἤῃφον ἐξενεγκεῖν ἂ δ' ἂν προστάῃ ἐμοὶ τε καὶ ἴσοις ἐτέρῃ τινὶ
 τὴν τελειότητα ταύτης μὴ καταλαβεῖν, ἐκεῖνα καὶ δὴ τῷ λόγῳ διέξιμι.

Πρῶτον μὲν οὐδαμοῦ τῆς ἱεραῆς ἡμῶν γραφῆς γέγονα δυνατὸς εὐρεῖν, α
 οὕτε κατὰ τὰ παλαιότερα τῆς νομοθεσίας, οὕτε ἐν οἷς ἡ χάρις τὸ τῆς
 εὐσθεβείας φῶς λαμπρότερον ἤστραφεν, οὐ μένον οὐδαμοῦ πατέρα τινὰ τοῦ
 διαβόλου λεγόμενον· καὶ τοι γὰρ πολλαὶ πολλαῖς χωρίων περίοδοι τῆς πο-
 νηραῆς ἐκείνης καὶ ἀληθινοῦ μηνῆμι καταβάλλονται προαιρέσεως· ἀλλὰ σα-
 τανᾶν μὲν καὶ διάβολον καὶ ἀποστάτην καὶ νοῦν ἀσσύριον καὶ τῶν παθῶν
 ἄρχοντα καὶ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων ἐξουσιαστὴν καὶ τοιαῦτα τινὰ
 τὸν ἀρχέεκαον ἐχθρὸν τοῦ Γένους ἡμῶν ὀνομαζόμενον ἐκδιδάσκουσι· καὶ οὐδὲν
 ἐστ' ὅτε διαβόλου μᾶλλον τὸν τὰς μοχθηρὰς αὐτοῦ γονὰς ἐν ἑαυτῷ συλ-
 λαβόντα καὶ τῷ τῆς πλάνης τόκῳ υἱοθετούμενον· ἐξ οὗ καὶ ὁ Θεσπέσιος
 Παῦλος οὐδὲν διαβόλου τὸν Ἐλύμαν ἐπωνόμασε· πατέρα τοῦ διαβόλου μέ-

χρη νῦν ἕτερόν τινα οὐκ ἔχω τείως ἀπισχυρίσασθαι τὴν ἰσθάν ἡμῶν ἐπιστάνην ἢ ἔπονομάζουσιν γραφὴν· ἀλλ' ἐν μὲν τοῦτο τὸ μηδαμοῦ πατέρα τοῦ διαβόλου τῶν τοῦ πνεύματος λογίων τῷ ἰδιώματι μήτε γινώσκουσι μήτε β ὀνομάζουσι. Δεύτερον δὲ οὐδ' ἔνθα δοκοῦσι μνήμην αὐτοῦ γεννηθῆσθαι, οὐδ' ἔνθα παρασχέειν τὴν ὑπόληψιν ἀσφαλῆ δύνανται· καὶ γὰρ ὁ τῶν ἰουδαίων δῆμος οὐκ εἰς πατέρα τοῦ θεοῦ ἀναφέρειν οὐδαμοῦ διτίθειτο ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸν θεὸν μὲν ἰσπούδαζον τῷ ῥήματι ἐπιγράφουσι πατέρα, παῖδας δὲ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ· καὶ τῷ δημιουργῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν οὐκ ἦν σκοπὸς δεῖξαι τοὺς ἰουδαίους τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου τέκνα χρηματίζουσαν ἕτερον γὰρ ἂν ἐκείνοις ἠλαζονεύετο· καὶ πρὸς ἕτερον οὐ μήπω μὲν ὄνειδος, μήπω δὲ κατηγορίαν εἶχον, μεθεῖλεν ἂν καὶ μετέφερον, ὅπερ οὐκ ἦν συντηροῦντος τὸ ἀκόλουθον, ἀλλ' αὐτοῦ γε δηλονότι τοῦ διαβόλου παῖδας ὀνομάζουσαν, οὐ καὶ τὴν ἐν τῇ κλήσει σχίσιν κἄν τῇ γνώμῃ καὶ τῇ μιμήσει τῶν πράξεων συνεφέροιντο, βαρὺ τε ἦν αὐτοῖς ἀκούειν καὶ ἀποτρόπαιον· ἐπεὶ οὖν ὁ ἰουδαῖος πατέρα τὸν θεὸν ἐπέγραφεν ἑαυτοῦ, καὶ ὁ σωτὴρ ἰσπούδαζε δεικνύειν διὰ τῶν ἔργων τοῦτο μὲν ψευδομένους, τὸν διάβολον δὲ δι' ὧν ἔπραττον πατέρα ποιούμενους, τίς ἂν εἴη λόφος ὁ περαινὸν τὸν πατέρα τοῦ διαβόλου πατέρα τῶν ἰουδαίων διὰ τῶν λογίων ὀνομάζεσθαι;

γ Ἡ γὰρ τοι δι' ὑποφορᾶς πρὸς τοὺς ἰουδαίους ἀποτεινομένη τοῦ σωτῆρος φωνή, οὐδὲν αὐτῶν συναντιλήφεται τῇ προθέσει· τὸ μὲν γὰρ πρόχειρον καὶ τὴν διαστολὴν οὐκ εἶδὸς τῆς ἀνανώσεως, καὶ πρὸς ἦν μάλιστα τῶν πολλῶν ἢ γλώττια παρασύρεται αὐτοσχέδιάζειν, εὖρεν ἔτοιμον πατέρα τοῦ διαβόλου, ὃν οὐδεμία χρῆσις οὐδ' ἐν τῇ κλήσει τὴν φύσιν ἔχειν ἐγνώρισεν· τὸ δὲ περισεκμιμένον τῷ τρόπῳ τῆς διαστολῆς, ῥυθμιζόμενον καὶ ταῖς προλαβούσαις ἐνομίαις συνδιαιρούμενον, αὐτὸν τε τὸν διάβολον πατέρα τῶν ἀγνωμόνων ἰουδαίων ἀπαγγέλλει· καὶ ὃν ὁ ἀνεπίσχυτος τῆς γλώττης δρόμος τὴν διαστολὴν ὑπερβαίνων περιαγγέλλει πατέρα τοῦ διαβόλου πλάτων, οὐ μόνον οὐδαμῶς συνεπίσταται· ἐπιτιμήσεως δὲ τρόπῳ τὸν λόγον ὁ σωτὴρ προάγων, ἐπειπερ ἔλεγεν ὁ ἰουδαίων δῆμος ἕνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεὸν· τοι μᾶτε δὲ γε ἄρα φησὶ καὶ οὐκ ἐγκαλύπτουσι πατέρα κατονομάζουσαν τὸν θεόν; ἢ οὐχὶ ὑμεῖς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, δι' ὧν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν, υἱὸς αὐτοῦ δεικνύντες ἑαυτοὺς; οὐ γὰρ τις κατὰ τὰς ἐντολάς μορφοῦται καὶ διαπλάττεται, τούτου καὶ υἱὸς κατονομάζεσθαι δικαίος εἴη ἂν· τίνας δ' ἂν ἐντολάς οἱ ἰουδαῖοι ἰσπούδαζον, ἢ δι' ὧν ὁ διάβολος ἰδοξάζετο; δόξαν παρ' ἄλλων λαμβανούσας, ταῖς συκοφαντικαῖς τοὺς πλησίον καταθεσθίοντες, φθόνῳ τὰ κάλλιστα λυμαινόμενοι, φόνον κατὰ τοῦ σωτῆρος μηχανώμενοι, καὶ γλώσση καὶ γνώμῃ τὸν θάνατον συσκευάζοντες, τὸ ψεῦδος τῆς ἀληθείας ἔμπροσθεν ἄγοντες, καὶ δόλον καὶ διαβο-

λὴν καὶ φιλαργυρίαν τὸν βίον ποιούμενοι, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια, δι' ὧν καὶ τὴν τοῦ διαβόλου τυγγένειαν, ὡς ἀρχηγῶ καὶ σποροῦς τούτων, περιφανῶς ἠκείωσαντο ἐπὶ τούτοις καὶ τὸ ἐπαγόμενον καὶ συνηρημένον λόγιον, τὸ μὲν οὐκ οἶδεν ὅπως, πατέρα λέγω τινὰ τοῦ διαβόλου, κατονομάζεσθαι τὸ δὲ πάλιν ὑποβάλλει καταργήλλεσθαι πατέρα τῶν Ἰουδαίων τὸν διάβολον καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι: φησὶ γάρ, ἐκείνος ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἦν, τὸν διάβολον δηλονότι, ἀλλ' οὐχ ἕτερον τινα πατέρα τοῦ διαβόλου· τίνι δ' ἂν ἐτέρῳ τὸ ἀνθρωποκτόνος, καὶ τὸ, ἀπ' ἀρχῆς, ἐφαρμόσει; καὶ τὸ, μηδαμῶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐστάναι; εἰ μὴ αὐτῶν γε τῶ διαβόλῳ, ὅς τὴν γλώσσαν μὲν κατὰ τοῦ δημιουργοῦ τῶ ψεύδει παρώξυνε, τῶ δόλῳ δὲ ταύτην γλυκάνας τῶ πρωτοπλάστῳ προὔτεινε· καὶ λόγοις ἐπικλόπως καταδοκτεύσας, τῆς ἐν παραδείσῳ ζωῆς καὶ τρυφῆς αἰδίου υπερώρισεν, ἐργαστήριον θανάτου, τῆς ἀθανασίας τὸ χωρίον ἐργασάμενος· θάνατον γὰρ ὁ θεὸς οὐκ ἐποίησεν· ἀλλ' ἢ τοῦ πρωτοπλάστου παράβασις τὴν συμβουλήν συλλαβοῦσα τοῦ ὄψεως, τὸν θάνατον ἀπεκύχυσεν· οὐκοῦν καὶ ἀνθρωποκτόνος ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστιν· καὶ αὐτοὶ ζητούντες ἀποκτεῖναι τὸν κύριον, καὶ τὸ ψεύδος αἰεὶ πρὸς τῆς ἀληθείας ἐλάμενοι, τὴν μορφήν τοῦ γεγεννηκότος ἀπαραχάρακτον διασώζουσι.

Καὶ φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι πατὴρ μὲν τῶν Ἰουδαίων ὁ διάβολος ὀνομάζεται· πατὴρ δὲ τοῦ διαβόλου οὔτε λαβεῖν ἐστι φύσιν, οὔτε κλήσιν οὐδαμῶς παραδουμένην, οὔτε τῶ νοήματι· ἢ μὲν ται γε τῆς προκειμένης ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεως τελευταῖα περίοδος δόξει μὲν ἴσως τοῖς πρὸς μηδὲν τῶν βαθυτέρων ἐμφιλοχωρεῖν κέρδος ποιουμένοις, ὡς εἶπ τοῦ διαβόλου πατέρα ὑποσημαίνουσα· τούναντίον δὲ ἅπαν κάτσακευάζει καὶ τοῖς πρὸ αὐτῆς συνάδει ἐνθυμήμασιν, πατέρα καὶ αὐτῆ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδεικνυμένη τὸν διάβολον· διπλῆς γὰρ προσβολῆς παντὸς τοῦ προκειμένου λόγου ἐνθυμημάτων γενομένης, καὶ νῦν μὲν ἐκ τῆς τῶν γεγεννημένων κακίας τοῦ γεγεννηκότος τὴν μίμησιν ἐπιδεικνυμένης, νῦν δὲ διὰ τοῦ γεννησαμένου τῶν γεγεννημένων τὴν ὁμοιότητα παριστώσης, ἔτι πάλιν ἀπὸ τῶν γεγεννημένων ἐπὶ τὸν γεγεννηκότα διαβαίνουσα, ἀπαράλλακτον τὴν ὁμοιότητά στήλιτεύει, καὶ τὴν συγγένειαν αὐτῶν οὐδὲν ἐπιφερομένη ἐπιδείκνυσι νόθον· φησὶν οὖν, ὅταν ὁ Ἰουδαῖος τὸν ψεύδος λαλεῖ, ὡσπερ καὶ νῦν πατέρα λέγων ἑαυτοῦ τὸν θεόν, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ἴδιος γὰρ κληρὸς τῶ πατρὶ, τοῦ πατρὸς ὁ πλοῦτος· ἐκ τῶν ἰδίων οὖν ὁ Ἰουδαῖος λαλεῖ τὸν πατρῶον ὑπελθῶν κληρὸν· καὶ αὐτὸς γὰρ ψεύστης ἐστὶν ὡσπερ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· δῆλον οὖν ὡς ἢ τοῦ λόγου αὐτῆ περίκοπῃ, οὐ μόνον συμφέγγεται τοῖς πατέρα πλάττουσι τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰουδαίων πατέρα τὸν διάβολον μόνον ἀφο-

ρίζει. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν συγλυμνασίας εἶδος καὶ λόγον ἐχέτω τὴν τοῦ δόγματος τῶς προσγορίαν εὐλαβοῦμενον ἕως ἂν ὁ ὑψηλότερος λόγος ἀναφανεί, καὶ δόγμα εἶναι τῆ διανοίᾳ, καὶ τῷ κράτει τὴν κρίσιν λαβὼν, καὶ τῶν διὰ βίου φιλοσοφούντων τὴν ἱεράν ἐμπλήσας ἐπιθυμίαν, δείξῃ μὴ μάτην ἀεὶ πρὸς ζήτησιν ἀνατεινομένην τοῦ ἐξηρημένου νοήματος τῆς τῶν πολλῶν καταλήψεως.

ΜΗ. Πόσαι εἰσὶν αἱ τὸν κύριον ἀλείψασαι μύρω.

α Οὐχὶ τὴν αὐτὴν εὐρίσκω προῖοῦσαν δόξαν παρ' οἷς ταῦτα διερευνησθαι γέγονεν ἢ σπουδῇ. Οἱ μὲν γὰρ ἀπλουστερον καὶ ἐπιπολαιότερον, ἵνα μὴ ἀμαθέστερον εἶπω, τῇ διαφορῷ κλήσει τῶν ἀναγραφάμενων τὴν ἱστορίαν ταύτην καὶ τὰ τῶν γυναικῶν συνδιαουῶσι πρόσωπα. Καὶ τέσσαρας ταύτας εἶναι φασί, πρὸς οὐδὲν οἶμαι βαδύτερον λογισμὸν ἐπιστήσαντες, ἢ πρὸς μόνην τὴν τῶν εὐαγγελισαμένων ποσότητα. Τοῖς δὲ εἰς δύο περιεστάλλῃ τὰ πρόσωπα· καὶ τὴν μὲν φασὶ σεμνὴν εἶναι καὶ σώφρονα καὶ ἀδελφὴν τοῦ Παζάρου καὶ τῆς Μάρδας· τὴν δὲ διαφορῷ μὲν ἀναγραφῆς τυχεῖν, μίαν δὲ εἶναι καὶ ταύτην ἐξ ἀσέμνου καὶ πανδήμου βίου παρθενοῦς ἀγῶνας ἐξ ἀκαθαρσίας μετελθοῦσαν περὶ ταύτης δὲ τόν τε Ματθαῖον καὶ Μάρκον, ἀλλὰ καὶ τὸν Λουκᾶν διαλαβεῖν· καὶ τὴν αὐτὴν ἱστορίαν διαφορῶς βήμασιν β ἀπηγγελκότας ἀναγράφασθαι. Οἱ δὲ καὶ πρὸς μίαν πάσας συνάγουσιν, οὐδεμίαν τῇ δόξῃ ἀσφάλειαν περιθέμενοι· ἀλλ' οὐδ' ἀπὸ τῆς τῶν προσώπων ποιότητος τῆς τοιαύτης ὑπολήψεως, ἐπιφερομένης τὸ αἰδέσιμον. Ἀπολλινάριος γὰρ καὶ ὁ Μοψουεσταίας Θεόδωρος ταύτης εἰσὶν οἱ γενήτορες· ἐμὲ δὲ οὐδὲ δύο ταύτας ἐπιτρέπουσι λέγειν, οὔτε τοῦ σωτήρος οἱ λόγοι, οὔτε τῶν φιλοθέων γυναικῶν αἱ πράξεις, οὔτε τὸ διάφορον τοῦ καιροῦ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν θεατῶν καὶ ἀκροατῶν ἢ ἐπὶ τῷ πραχθέντι γνώμη, καὶ ἄλλα δὲ τούτων οὐκ ἐλάττονα, τρεῖς εἶναι ταύτας· ἀλλ' οὔτε πλείους τῶν τριῶν οὔτε ἐλάττους ἐκιδιάσει. Πρώτη μὲν οὖν ἔστιν ἢ παρὰ τῷ Λουκᾷ ἀναγεγραμμένη, ἥτις καὶ πρὸ πολλῶν πράξεων καὶ διδασκαλιῶν τοῦ Ἰησοῦ εἰς ἱστορίαν μνήμης παρελήφθη· μετὰ ταῦτα γὰρ εἰς τὸ κήρυγμα καὶ τοὺς μαθητὰς ἀποπέταλε, καὶ τὸ τῶν πέντε ἄρτων θαυματουργεῖται πλήθος, καὶ ἡ περὶ τοῦ διδασκάλου τῶν μαθητῶν ὑπόληψις λογιθεύεται, καὶ ἡ τῆς μεταμορφώσεως ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον πράξις θεωρουεῖται. Ἐγένετο γὰρ φησὶ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσει ἡμέραι ὀκτώ, καὶ παραλαβὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύχασθαι· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἵματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἕξαστράπτων· καὶ ἐξῆς. Ἄλλὰ γὰρ καὶ οἱ ἐβδομήκοντα μαθηταὶ μετὰ ταῦτα

ἀναδείκνυνται καὶ παραβολαὶ ταῖς νοθεύσαις συνυφαίνονται· δῆλον δὲ ὡς οὐδὲ τὸ πάθος οὕτω ἐνεστέκει· οὐδ' ἡ τῶν μαιφόνων Ἰουδαίων ἐπιβουλὴ διὰ βουλῆς καὶ μελετῆς τὸ κῦρος ἐλάμβανεν.

Ἀπὸ μὲν τοῦ καιροῦ τὸ διάφορον τῆς παρὰ τῷ Λουκᾷ γυναικὸς πρὸς τὰς ἄλλας οὕτω φανερῶς καὶ ἀναμφιβόλως ἔξεισιν ἰνοοῖν τοῖς βουλομένοις· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων ἑκατέρας ἤδη τοῦ δισποτικοῦ πάθους ταῖς τῶν Ἰουδαίων μελέταις ἐνεργουμένου αἱ ἱστορίαι τὴν μνήμην εἰσάγουσι· τὴν μὲν πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα, τὴν δὲ πρὸ δύο τοῦ πάθους καὶ τῆς μὲν τὴν πρᾶξιν ὁ ἠγαπημένος καὶ παρ᾽ ἑθῆς μαθητὴς ἀναγράφει, ἢ τις καὶ ἀδελφὴ τοῦ τε Δαζάρου καὶ τῆς Μάρθας ἐχρημάτιζε, καὶ τῶν ἀγαπωμένων ἐγνωρίζετο τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν θαυμαζομένων, ὅσα γε ἐπὶ τῇ τοῦ βίου σεμνότητι· ἢ τις καὶ πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἱερουργήσασα τελετήν, τὸν οἶκον αὐτῆς ἱερὸν ἀκάκτορον ἀπειργάσατο· ἐπὶ ταύταις ἢ τρίτῃ καὶ ἢ τελευταία, ἢ πρὸ δύο ἡμερῶν ἀλείψασα τοῦ πάθους τὸν σωτήρα, περὶ ἧς Ματθαῖος τε καὶ Μάρκος τὴν διήγησιν ἀνετάξαντο· οὐκοῦν ὁ λόγος εὐλόγως αὐτὰς τρεῖς ἀνακηρύττει. Καὶ ὅρα κἀνεῦθεν· καὶ ἡ μὲν ἀπλῶς τῷ τῆς κακίας ὀνόματι, ἀμαρτωλὸς ὀνομάζεται, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φαρισαίου, οὐχὶ δὲ τοῦ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, τὸν Ἰησοῦν ὄρεῖ, τῇ παρακλήσει τοῦ ἰστυῶντος ἁλῶν καὶ τραπέζης κοινωῆσαι κατακλιμένον· αὐτὴ καὶ τοῦ μύρου προχέει τὰ δάκρυα, καὶ τοὺς πόδας βρέχει τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ταῖς θριξί τῆς κεφαλῆς ἐμάσσει, καὶ καταφιλεῖν λαμβάνει θάρσος, κἀκίθεν παρρησιάζεται, καὶ τῷ μύρῳ τοὺς πόδας ἀλείφει· καὶ σιωπῶσι μὲν ἐπὶ τῇ πράξει πάντες οἱ παρόντες, καὶ οὐδεὶς οὐδεμίαν ἐπιτίμησιν ἐπάγει τῷ γυναικί· ὁ δὲ φαρισαῖος μόνος καὶ τότε ἐν ἑαυτῷ τῇ πράξει δυσχεραίων ἐγνωσθή· φησὶ γάρ· οὗτος εἰ ἦν προφήτης ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ σοταπὴ ἢ γυνὴ ἥτις ἀπειται αὐτοῦ, ὅτι ἀμαρτωλὸς ἐστίν· ἵτα ὁ Ἰησοῦς ἐκίτων μὲν ἐκ τῶν οἰκείων λόγων συμποδίζει· τε καὶ ἐπιστομίζει, τῆς δὲ γυναικὸς τὴν πρᾶξιν ἐπαίρει τε, καὶ τοῖς πρέπουσιν ἐγκωμίοις ἀποσεμνύνει, καὶ μισθὸν αὐτῇ τῆς πράξεως ἀντιδίδωσιν τὸ μέγα δῶρον, τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵσταται ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς γυναικὸς σωτηρίαν εἰς τὴν αὐτῆς ἀνάγει γνώμην, ἢ πῶς σου γὰρ φησὶ σέσωκέ σε. Αὕτη μὲν οὖν ἡ παρὰ τῷ Λουκᾷ καὶ τοσαύταις πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀφορίζεται διαφοραῖς.

Ἡ δὲ παρὰ τῷ ἠγαπημένῳ μαθητῇ ἐμφανεστάτην μὲν ἔχει τὴν διαφορὰν, ὅτι καὶ γίνους λαμπροῦ καὶ οἰκίας ἐπισήμου καὶ θαυμαζομένου βίου, καὶ τὸν ἀδελφὸν ἀπέλαβεν ἄφτι τῶν πωλῶν ἀναδεδυκότα τοῦ ἄδου· ὡς καὶ συνανέκειτο ἐν τῷ δείπνῳ τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Μαρίας αὐτῆς διακονούσης, ἠνίκα καὶ προσάγει τὸ μῦρον, καὶ ἐμάσσει καὶ αὐτὴ ταῖς θριξίν, οὐ πρὸς ἀντ-

ἀμειψιν τινὰ τὸ θεοπρεπὲς ἔργον καταβαλλομένη, ἀλλ' εὐχαριστίας μάλ-
 λον τῆς γεγενημένης περὶ τὸν ἀδελφὸν θεωργίας ἀφοσίωσίν τινα ἐπινοοῦσα.
 Κάτωθθα μὲν οἱ μαθηταὶ πάντες, σιγῇ τὴν πραξίν ἠσάζοντο· καὶ τοῦ
 περὶ τὸν Λαζάρου θαύματος ἴσως τὴν ὑπερβολὴν ἐνοοῦμενοι, καὶ τῆς γυ-
 ναικὸς τὴν εὐλάβειαν δι' αἰδοῦς φέροντες· μόνος δὲ τῆς φιλαργυρίας τὸ ἀν-
 δράποδον, τῆς προδοσίας ὁ κάπλος καταλογυρίζει τῆς πράξεως· καὶ ὁ Ἰη-
 σοῦς τὴν νόσον ὑφ' ἧς κεκρατημένος ταῦτα ἔπραττεν εἰς μέσον ἄγων, εἶπεν
 αὐτῷ· ἄφες αὐτὴν, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό.
 Ἄντι τοῦ, οὐ μὲν τὸν ἐμὸν σπουδάζεις θάνατον, διὰ τοῦτο σοὶ καὶ ἡ τοῦ
 μύρου τιμὴ περισπούδαστον· αὐτὴ δὲ σοὺ τὴν ἐκθεσμον πράξιν καὶ δι' ὧν
 εἰργάσατο σπηλιτεύει· καὶ διδάσκει καὶ μὴ μαθεῖν ἐπωρώθης, ὅτι ὄνπερ οὐ
 προδοῦναι σπουδάζεις, αὐτὴ θεῷ Ἰσα θυσιάζει καὶ σέβεται· ἀλλὰ τοιαύτη
 μὲν καὶ ἡ τοῦ Λαζάρου ἀδελφῆ. Ἡ δὲ λοιπὴ τρίτη τῶν ἐπιχραμένων τῶν
 δεισότη τὸ μῦρον, περὶ ἧς Μάρκος καὶ Ματθαῖος ἰστορήκασιν, ἀπὸ δὲ τοῦ
 τῆς πορνείας ἀγῶνος ἐπονομάζεται, ἐν τῇ οἰκίᾳ μὲν παραγίνεται Σίμμωνος τοῦ
 λεπροῦ, οὐ τότε λεπρωτός, ἀλλὰ πάλαι μὲν τῷ πάθει κατεχομένου, τό-
 τε δὲ τῇ τοῦ Ἰησοῦ φιλανθρωπία κικαθαριμένου, ὃν καὶ ἡ πόρνη συνεπιστο-
 μένη καὶ ἐξ οὗο βδελύγματος εἰς ὅαν ὄφιν ἀποκατέστη τὸν χρωῖτα, ἐλ-
 πιδας τε ἀνελάμβανε χρηστάς ἀπαλλαγῆναι τοῦ ψυχικοῦ μύσου, καὶ παρ-
 ῥησίας ἐγίνετο προσηλθεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ δὴ προσελθοῦσα οὐχ ἄπτεται μὲν
 τῇ χειρὶ, οὐδὲ ταῖς θριξίν ἐκμάσσει· οὐδὲ γὰρ οὐδενὶ μέλει τοῦ σώματος
 ψαῦσαι τοῦ σωτήρος ὀτόλμητον ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἄψαπτον αὐτὸ τοῦ ἔρρωπω-
 μένου χρωτός συτηροῦσα, κλέπτει τὴν διὰ τοῦ μύρου τιμὴν καὶ θυσίαν·
 καὶ τὸ ἀλάβαστρον συντρίψασα, ἀθρόον τὸ μῦρον τῆς κεφαλῆς ἐπιχρῆει·
 καὶ ἀγανατοῦσι τνικαῦτα οὐχ ὁ φαρισαῖος, οὐδὲ μόνος ὁ προδότης, ἀλλὰ
 τῶν μαθητῶν οὐκ ὀλίγοι. Ἡ δὲ γεγενημένη διαφόρως ἀγανάκτησις οὐκ
 ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀνεῤῥηπίζετο γνώμης, ἀλλὰ τοῦ μὲν Σίμμωνος ὡς οὐδὲν ὑψη-
 λὸν περὶ τὸν θεραπευτὴν καὶ σωτήρα φανταζομένου, τοῦ δὲ Ἰούδα ὡς τῷ
 τῆς φιλαργυρίας πάθει κεκρατημένου, τῶν δὲ μαθητῶν ὡς ἐλίω τῶν πε-
 νομένων ἐκνενηκμένων· οὐχ ὥστε τὸ δειστικὸν φιλτροῦν καὶ σέβας ἐνδευ-
 τερωθῆναι, ἀλλ' ὅτι κἀκείνον ἤδεισαν τὸν ἔλιον καὶ αὐτῆς προκρίνοντα τῆς
 θυσιᾶς· ἔλιον γὰρ φησι· θέλω καὶ οὐ θυσίαν· ἄλλως τε δὲ καὶ τῷ πε-
 ρὶ τὸν διδάσκαλον σεβάσματι, φρικτὸν ἠγοῦντο τὴν γυναῖκα κατὰ τῆς κε-
 φαλῆς τὸ μῦρον ἐπιχρῆαι· ἐνθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς κατ' αὐτὴν ἀγα-
 νακτῆσιως ἀπάγων τοὺς μαθητάς, οὐδὲν τολμηρὸν φησιν ἔπραξεν, ἀλλ'
 ἔργον ἀγαθὸν εἰργάσατο. Καὶ πρὸς μὲν τῶν μαθητῶν τοὺς εὐγνώμονας ταῦ-
 τα· πρὸς δὲ τὸν Ἰούδαν πάλιν εἰς μέσον ἄγων τῷ αἰνίγματι τὴν μελετη-
 μένην προδοσίαν φησι· βαλοῦσα τὸ μῦρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου,

πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με πεποίχην ἀγανακτικῆς φησι τοῦ μύρου κενουμένου πόσης ἀγανακτικῆς αἴξιοι; ταυτὸν προσῆκεν ἠγεῖσθαι κατὰ τοῦ δισωδίου καὶ διδασκάλου προδοσίαν καὶ θάνατον καὶ τάφον διαμελιετώγῃ; πτωχῶν ἔσσι σοι φροντίς; καὶ πῶς τοῦ ἀστέγου, μηδὲ τὴν κεφαλὴν ἔχοντος ἔνθα κλινεῖ, τὴν σφαγὴν σπουδάζεις; ἐφ' ᾧ μηδὲν τῶν ἰδίων ἀποκεινοῖς, τούτου βαρὺ καὶ ἀφόρητον τὴν συνουσίαν νομίζεις; Ἐν οἷς σε δεῖ καὶ τῶν οἰκείων πολλὰ καταβάλλειν, ἔλεῖν τὴν ἔνδειαν τῶν πενομένων ἀναπληροῦντα, πῶς ἀνεπαχθῶς καὶ φιλανθρώπως τούτων τὴν συνδιατριβὴν οἴσεις;

Ἀναλαβόντες οὖν χωρὶς τινος προλήψεως καὶ προσπαθείας ἔνεστι συνιδεῖν καὶ φιλαλήθως εἰπεῖν, ὡς ἡ μὲν τῶν ἀλειψαμένων μύρῳ τὸν κύριον, πολλῶ τῶν ἄλλων τῷ μίῳ προέλαβεν· αἱ δὲ περὶ τὸ πάθος τὴν ἱερούργιαν ταύτην ἐπὶ τοῦν βάλλονται· καὶ τούτων ἡ μὲν πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχῃ, ἡ δὲ πρὸ δύο τοῦ πάθους· καὶ ἡ μὲν ἀμαρτωλὸς, ἡ δὲ πόρνη ἀπὸ τῶν πασῶν μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν κυρίων τῆς κλήσεως γινωσκόμεναι, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ φέρει τὸ ἐπώνυμον· καὶ ἡ μὲν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου τοὺς δισποτικοὺς πόδας ἀλείφει τῷ μύρῳ· καὶ τοῖς δακρυοῖς προσοπλύνει, ἡ δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἰδίᾳ καὶ δακρυῶν καιρὸν οὐ γινώσκει· δεξιούται δὲ μᾶλλον τραπέζῃ καὶ εὐφροσύνη αὐτὸν τε τὸν Ἰησοῦν, καὶ οὐ τὸν τάφον ἢ σωτήριος φωνὴ γενέσεως εἰδείξεν ἔργαστήριον, καὶ χωρίον ἀναβιώσεως· κινεῖ δὲ καὶ αὐτὴ κατὰ τῶν ἀχράντων ποδῶν τὸ μῦρον καὶ ταῖς θριξίν ἀπομάσσει· ἡ δὲ λοιπὴ τρίτη ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ τοῦ λεπροῦ παραγίνεται πολυτίμων· καὶ αὐτὴ μῦρον φέρουσα, οὐδαμῶς δὲ τοῖς μέλεσι τοῦ σωτήρος ψαύει, ἀλλ' ἄφνω τὸ ἀλάβαστρον συντρίψασα, κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ μῦρον ἐπιχέει, τέχνη προφθάνουσα καὶ σπουδῇ τοὺς εἴτινας ἐπιχειρεῖν μελετήσαι τὴν πρᾶξιν καλύειν· καὶ ἡ μὲν τὴν πόλιν φέρει μάρτυρα τῆς ἀκολασίας, ἐν τῇ πόλει γὰρ ἀμαρτωλὸς ὠνομάζετο· ἡ δὲ τὴν κάμην· ἡ δὲ τοῖς τῆς σφροσυνῆς καὶ καθαρότητος ἀνακτόροις ἐθαλαμύετο· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης ὁ Φαρισαῖος μόνος ἀγανακτεῖ, ἐπὶ δὲ τοῦ Λαζάρου μόνος ὁ Ἰούδας· ἐπὶ δὲ τῆς τελευταίας ἄλλοι τε τῶν μαθητῶν, καὶ τὸ τῆς φιλαργυρίας λάφυρον, πάλιν ὁ προδότης· καὶ τῇ μὲν τοῦ Λαζάρου ἀδελφῇ, οὐδεὶς μισθὸς τῆς τοῦ μύρου κινώσεως ἐπαγγέλλεται· προκαταβληθεὶς γὰρ ὑπὲρ λόγον εὐεργισίας καὶ δωρεᾶς, τὸ παρ' αὐτῆς τελούμενον ὑπῆρχε χαριστήριον· μόνη δὲ κἀνταῦθα ἡ τοῦ Ἰουδα προδοσία καὶ προπέτεια γνωρίζεται τε καὶ διελέγχεται. Καὶ ἡ μὲν παρὰ τῷ Λουκᾷ ἄφειν ἀμαρτιῶν εὐρίσκει, τὴν μισοπροδοσίαν καὶ τοῦ μύρου καὶ τῆς πίστιος· τῇ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ, τὸ μνημόσυον ἐπαγγέλλεται δι' αἰῶνος εἰς τὴν οἰκουμένην κηρύττισθαι· διάφορος μὲν ἡ μισοπροδοσία ἑκατέρᾳ τῶν γυναίων ἐπαγγέλλεται· οὐ μέντοι θεαίρας ὁ

μισθός, τὴν ἑτέραν ἀγέραςτον καταλείπει. Καὶ γὰρ ἄμφω μὲν τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν εὗραντο, ἄμφω δὲ διὰ τῆς ἱεράς ταύτης πράξεως ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ κηρύσσονται, καὶ δι' αἰῶνος ἐκληρώσαντο τὸ μνημόσυνον φέρειν τοῖς ἱταίνοις στεφανούμενον.

Ἄλλ' ὁ μὲν ἤρωςεν ἑκατέρᾳ πρὸς παραμυθίαν καὶ ἀποδοχὴν τῆς ἐργασίας ἀπαγγέλλεσθαι, ποῦτο εἰρηταί' καὶ γὰρ τὴν μὲν ἐπιτιμῶν οἱ ἀποστολοὶ ὡς παραχρωμένην τῷ μύρῳ καὶ μάτην ἐκδαπανῶσαν αὐτὸ καὶ καταναλίσκουσαν· περὶ δὲ τῆς λοιπῆς ὁ φαρισαῖος διετόγγυζεν, ὅτι ἀμαρτωλὸς οὖσα καὶ κατεγνωσμένη τοιαῦτα πράττειν ἐπὶ νοῦν ὁμῶς ἐπιβάλλετο· καὶ λαυθάειν ἐνόμιζε τὸν διδάσκαλον ἐξ οἴου βίου καὶ πολιτείας τὸ γύναιον ἐγνωρίζετο. Διὸ ταύτη μὲν ὁ μισθὸς ἀνερῆθη τῶν ἀμαρτημάτων ἡ ἄφεσις· ἐκείνη δὲ τὸ εἰς πάντας περιηχηθῆναι τὴν πρᾶξιν ἀνεκλήρυθη, καὶ παρὰ πάντων μακαρίζεσθαι· τῇ μὲν τοιγε ἀδελφῇ τοῦ Λαζάρου οὐδέτερον τούτων ἀνταποδίδοται· ἐπειδὴ οὐδὲ ἐκείνη προσδοκωμένης εὐεργεσίας καὶ χάριτος ἀρραβῶνα κατεβάλλετο· ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ἀπῆλαιεν ὑπὲρ λόγον τὸν ἀδελφὸν ἀντὶ νεκροῦ καινότερα ζῶν τὴν τοῦ θανάτου νεκρωσιν προοιμιασάμενον ἀπολαβοῦσα, τὸν εὐεργέτην δι' εὐχαριστίας ἤγε· καὶ κατὰ γὰρ γνώμην καὶ δύναμιν, τὸ γέρας ἀπένεμιν. Ἄλλως τε δὲ αἱ μὲν ἀτελεῖς ἦσαν, καὶ δὴ καὶ τῷ φορτίῳ τῶν ἀμαρτημάτων ἐβαρύνοντο· εἶδοντο τοῖνον παρακλήσεως τινός καὶ πληροφορίας ὡς ἡ πρᾶξις αὐτῶν ἀπέδεχθη, καὶ τῶν ἐλπιδῶν οὐ ψευθεύονται· διὸ καὶ τοῦ γένους ἡμῶν ὁ σωτὴρ καταλλήλως αὐταῖς καὶ οικειῶς τὰς ἐπαγγελίας διενείματο· ἡ δὲ τελειότερα τε ὑπῆρχε, καὶ τοῦ παραδόξου θεάματος ἔτι διὰ τῶν ὁμμάτων ἀπῆλαιε, καὶ οὐκ εἶδετο τίως ὑποσχέσεων μιζόνων· ἤρχοῦτο δὲ τῷ τε παραδόξῳ θεάματι καὶ τῇ κοινῇ πρὸς πάντας τοὺς πεπιστευκότας ἐπαγγελίᾳ τοῦ δεσπότου, ὅτι ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸν κληρὸν ἀναφαίρετον ἔξει.

Διὰ τί δὲ ἐπὶ μὲν τῆς παρὰ τῷ Λουκᾷ γυναικὸς οὐδεὶς τῶν μαθητῶν οὐδὲ ὁ Ἰούδας ἀγανακτεῖ, ἐπὶ τῆς τοῦ Λαζάρου μόνος ὁ προδότης; ἐπὶ δὲ τῆς πόρνης, τῶν μαθητῶν οὐκ ὄλιγοι; ἢ διὰ τοῦτο τῶν μαθητῶν οὐδεὶς ἐπὶ τῇ πρώτῃ, οὐδὲ ὁ προδότης ἀγανακτεῖ, διότι ὁ μὲν Ἰούδας οὕτω ἦν κατὰ κράτος ἄλοος τῷ τῆς φιλαργυρίας νοσήματι, οὐδὲ τῆς προδοσίας ὁ σατανᾶς οὕτω ἦν αὐτοῦ τὴν καρδίαν κατασκευασάμενος ἐπιτηδέιον ὄργανον· οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἀγανάκτησιν οὐχ ὑπήγοντο, διότι τοὺς τῆς ἐλεημοσύνης σου διδασκάλου λόγους οὕτω ἦσαν σφόδρα ἐμπειρηγῶτας φέροντες τῇ ψυχῇ· οὐδ' οὕτως αὐτοὺς ἢ τῶν πενήτων ἤρκει φροντίς. Ἐπι δὲ καὶ τὴν γυναῖκα κλαίουσιν ἑώρων, καὶ οὐδὲ τῆς κεφαλῆς καταχίουςαν τὸ μῦρον, ἀλλὰ τοὺς πόδας ἀλείφουσιν· καὶ τὸ πάθος ἐπιστάναί παρὰ τοῦ σωτῆρος οὕτως ἐδιδάσκοντο· ἅ πάντα ἱκανὰ ἦν τῆς ἀγανάκτησεως

ἀπάγειν αὐτούς. Ἄλλως τε δὲ καὶ μηδενὸς τῶν εἰρημίων παρόντος, εἴ-
τινι τῶν μαθητῶν ἀγανάκτησις ὑψιφύετο, εἰς τὸ φανερὸν ἂν ἐπισχεῖθῃ
προελθεῖν. Προλαβὼν γὰρ ὁ Φρισαῖος, τῆς ἐπιτιμήσεως ὑπέσχεε τὸν ἐλεγ-
χον· καὶ τῆς σιωπῆς τῶν ἄλλων, σωφρονισμὸς ὥφθη καὶ παραίτιος· ἐπὶ
δὲ τῆς Λαζάρου ἀδελφῆς οὐκ ἀγανακτοῦσι μὲν οἱ εὐγνώμονες τῶν μαθη-
τῶν, τῆς τε γυναικὸς τῇ εὐλαβείᾳ ἐπεχόμενοι καὶ τῷ ἐπιστηκότητι Θαύμα-
τι συστελλόμενοι· καὶ ὅτι οὐδ' αὐτὴ κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐκένου τὸ μῦρον,
ἀλλὰ καὶ τοὺς πόδας πανευλαβῶς ἤλειφε· μόνος μὲν τοιγαυὶ ὁ Ἰούδας ἀγα-
νακτεῖ, ἀρχόμενος ἤδη τῇ φιλαργυρίᾳ φλεγμαίνειν, καὶ τοῖς τῆς προδο-
σίας ὁλοιορκεῖσθαι λογισμοῖς.

Ἐπὶ μὲν τοι τῆς τρίτης ὡς εἴρηται, κἄν ἐκ διαφοροῦ γνώμης οἱ τε
ἄλλοι μαθηταὶ καὶ ὁ Ἰούδας μάλιστα διαγογγύζει, ὁ μὲν ὡς ἦδη κατὰ κρά-
τος ἀλοῦς τῇ προδοσίᾳ, καὶ φέρειν οὐχ οἶος τε ἂν ἔτι τῆς φιλαργυρίας τὸν
φλόγα, τὰ ἔνδον ἅπαντα πυρπολοῦσαν καὶ διὰ σιβάσματος ὄρῃν καὶ τιμῆς
παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀγόμενον τὸν διδάσκαλον· οἱ δ' ἄλλοι μαθηταὶ ἐλεημοσύ-
νης τε, ὡς πολλὰκις εἴρηται, πολὺν ἤδη λόγον ἔχοντες καὶ φιλοπτωχίας καὶ
πρὸς τὴν διδασκάλου γνώμην οὐδὲν οἰόμενοι διαφέρεισθαι· οὐ γὰρ ἀπεικὸς
ἐνόμιζον μὴ δεῖν ἀνίχεσθαι γυναῖκα πόρνην κατὰ τῆς ἀχράντου κεφαλῆς
ἐκείνης τὸ μῦρον ἐκχεῖν. Ἄλλως τε δὲ κατ' τὸν διδάσκαλον ὁρῶντες πάντων
μὲν ὀλιγοῦντα, πρὸς δὲ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον ἐπειγόμενον· καὶ
γὰρ συνεχῶς τὸ πάθος αὐτοῖς ἤδη πρόελεγεν· εἰ τοίνυν ὁ διδάσκαλος ἡμῶν
εἰκὸς ἦν αὐτοῖς λογίζεσθαι, πρὸς τὸν θάνατον εὐτρεπίζεται, τί τὸ κῶρος
κέρδος τῆς τοῦ μύρου κενώσεως; τίνος δ' ἐξ αὐτοῦ τῆς ὠφελείας μεθίξει,
ὃν κακούργων μετὰ βραχὺ θάνατος ἐκδέχεται; διὸ καὶ ὁ σωτὴρ τὴν αὐτῶν
διὰ τῶν ἐναντίων διορδούμενος διάνοιαν, εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν μου φησὶ
τοῦτο πεποιήκει· μονοουχὶ λέγων, δι' ἃν ὑμεῖς τὸ μῦρον μὴ δεῖν κενωθῆναι
διαλογίζεσθε, ἃ τε δὴ πάντων ὀλιγοῦντος ἑμοῦ, καὶ παρασκευαζομένου
πρὸς τὸν θάνατον, διὰ τούτων μᾶλλον τῆς γυναικὸς τὸ ἔργον ἀξιολόγως
φαίνεται προελθόν· εἰς γὰρ τὸν ἐνταφιασμὸν μου τοῦτο πεποιήκει· καὶ πρὸς
μὲν τοὺς εὐγνώμονας τῶν μαθητῶν κατὰ ταύτην τὴν διάνοιαν ὁ δεσποτι-
κὸς λόγος ἀρμόσειεν ἂν· πρὸς δὲ τὸν Ἰούδαν ὡς προεῖρηται· καὶ γὰρ πρὸς
τὴν τῶν λογισμῶν διαφορὰν οἷς ἐμερίζετο τῶν ἀγανακτούντων τὸ σύνταγ-
μα, εἰκὸς ἦν καὶ τὸν δεσπότην ἐκατέραις γνώμαις προεινεργεῖν τὸν λόγον
ἀρμόζοντα καὶ τοὺς ἀκροατὰς πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος συνειδὸς τὴν ἀπό-
φασιν οἰκείωσασθαι. Ἄλλὰ γὰρ περὶ τῶν γυναικῶν αἱ τῷ μύρῳ τὸν θε-
σωπότην ἀλείφαι κατηξιώθησαν, ὅτι μῆτε πλείους ἦσαν τῶν τριῶν, μῆτε
εὐλάτους, ἰκανὰ οἶμαι παρασχεῖν τὰ ρηθέντα τὸ βέβαιον καὶ ἀδίστακτον
τοῖς μὴ τὸ φιλογικεῖν τοῦς μαθεῖν σπουδαιότερον καὶ τιμιώτερον ἄγουσιν.

ΜΘ. Πῶς νοητέον τὸ, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφιθίσταται τοῖς ἀνθρώποις, τῷ δὲ βλασφημήσαντι εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀφιθίσταται οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Εἴρηται μὲν τοῖς μακαριοῖς πατράσιν ἡμῶν ἅτε δὴ βηθῆνα κατὰ τοὺς αὐτῶν ἤρωτες καιρούς· καὶ οὐδεμίαν κηλὶς αἰρετιζούσης δόξης, τὰ εἰρημμένα καταστίζει· οὐδεμίαν πρόφασιν ἔλαβεν· εἰρήσεται δὲ νῦν ἂ τῆς μὲν προτέρας αἰτίας οὐκ ἐλάττονα προβάλλεται τὴν ἰσχὺν, τὴν δὲ δευτέραν μᾶλλον ἰσὶ κριθευγότεα. Οὐκ ἀφέται τοιγαροῦν τοῖς εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημήσαντι ἢ ἁμαρτία, διότι μὴδ' ὑπελείποντο ἑαυτοῖς, δι' οὗ τῆς ἀφίσσεως ἀξιοθίσσονται· καὶ γὰρ ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀφesis, διὰ τοῦ πνεύματος διδοται ὡς που καὶ ὁ σωτὴρ ἐμαρτύρησεν εἰπὼν· λάβετε πνεῦμα ἅγιον ὃν τινὼν ἀφέτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται ὧν δ' ἂν κρατήτε, κεκρατήναι· τὴν ἀφesis τῶν ἁμαρτιῶν καὶ κατὰκρισιν δηλονότι τῆς τοῦ πνεύματος ἐξουσίας καὶ δυνάμεως εἶναι· διδάσκει· διὰ τοῦ πνεύματος οὖν ἱερουργεῖται τῶν ἁμαρτημάτων ἢ κάθαρσις, καὶ ἀδώσις· ὁ δὲ βλασφημῶν ἐκείνο καὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας ἀποσκευαζόμενος, πῶς ἂν εἴη δι' αὐτοῦ καθαιρέμενος, ἢ τῆς χριστοῦμένης αὐτῷ τιμωρίας καὶ τῶν εἰσπράξεων ἀθωούμενος; Καὶ οὐδεμίαν οἶμαι ζήτησιν ἐπιπαρέχειν τοῖς ἀκριβῶς ἐπισκοποῦσιν ὅπως τῶν ἁμαρτημάτων ὁ κατὰ τοῦ πνεύματος βλασφημῶν οὐχ εὐρήσει τὴν ἀφesis. Εἰ δὲ καὶ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας διὰ τοῦ πνεύματος ἱερουργεῖται, καὶ τὸ δῶρον ἐκείθεν βρῦει, καὶ τῆς ἐκείθεν πηγάζει χάριτος, οἱ δὲ τοῦτο διασύρουσι καὶ βλασφημοῦσιν ὡς οὐδὲν παρασχεῖν ὄφελος οὐδὲ κέρδος δυνάμενον· τί γὰρ ὕδωρ καὶ ἔλαιον ἐπιφαῖον τοῦ σαρκίου τῶν διὰ βάθους ἐντακέντων τῆς ἁμαρτίας στιγμάτων καὶ τῶν ψυχικῶν παθημάτων ἀπαλλαγὴν ἐργάσασθαι δύναται; Ὁ οὖν ταύτην τὴν βλασφημίαν κατὰ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, καὶ τοῦ μηδενὸς τῶν καλλίστων δώρων ἐνδεοτέρου, κατασκευάζειν ἐπαρθεῖς εἰς ἀπόνοιαν, καὶ διὰ τοῦτο τελειοῦσθαι τῷ πνευματικῷ χαρίσματι μὴ ἀνεχόμενος, ἀλλὰ διασῶρον αὐτὸ καὶ χλευῖν ποιοῦμενος, οὗτος δὴ οὗτος καὶ δι' ὅσων ἄλλων ἔρπει τὸ βλάσφημον, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι, τὴν τῆς βλασφημίας εὐρήσει ἀφesis καὶ γὰρ καὶ ὁ σωτὴρ διαβεβαιούμενος ἔλεγεν· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Εἰ δὲ καὶ πνεῦμα οὐ μόνον ἰδιαίτερον τὸ πανάγιον πνεῦμα λέγεται, ἀλλὰ καὶ κοινότερον ἢ ἅγια τριάς, πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν, δηλονότι ὁ εἰς πνεῦμα βλασφημῶν, τουτέ-

στιν ὁ κατὰ μιᾶς τινὸς τῶν ὑπερφυῶν καὶ ὁμοουσίῳν ὑποστάσεων τῆς παντοκρατορικῆς καὶ ὑπερουσίῳι Θεότητος βλάσφημον γλωῦσαι ἀφίεις, καὶ δοκῆ τῆς περὶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὸν βίον ὕβρεις καὶ δυσφημίας ἀνεύθυνος εἶναι, ἀλλ' οὖν τῷ πολλῷ μείζονι συνεχόμενος τε καὶ ἐταζόμενος ἁμαρτήματι, οὐδαμῶς εὐρήσει τὴν ἀφίειν, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὅρα δὲ κἀντεῦθεν υἱὸς ἀνθρώπου λέγεται ὁ σωτὴρ, ἐπειπερ ἀληθῶς ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος καὶ ἀνθρωπίνοις ἐκὼν ὑποκύψαι λέγεται πάθει· ἐν οἷς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὀρωμένη, τὸ ἀδιάβλητον καὶ ἀνεπιτήμητον ἐκληρώσατο· λέγει τοίνυν διὰ τῶν προκειμένων ῥημάτων ὁ σωτὴρ, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν ἀπὸ τῶν ἀδιαβλήτων παθῶν βλασφημῶν αὐτὸν καὶ διασύρων, οἷον ὅτι ἐπίπασεν, ἰδίψησεν, ὅτι τὸ πάθος ἠγωνίασεν, ὅτι ἰδρώτες αὐτὸν περιέσταζον, ὅτι περίλυπον ἑαυτὸν ἔλεγε τῷ τοῦ θανάτου φόβῳ διοχλούμενος, ὅτι προσκύχετο, ὅτι παρητίτο τὸ ποτήριον· ἐκ τούτων οὖν ὁ σκανδαλιζόμενος τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ δι' ὧν ὁ σωτὴρ υἱὸς ἀληθῶς ἀνθρώπου παρείχει ἐπιγινώσκεσθαι, οὗτος ῥᾶν δύναται· ῥίψαι τὸ σκάνδαλον καὶ τὴν βλασφημίαν διαφυγεῖν, καὶ τῆς ἁμαρτίας λαβεῖν ἀφίειν τυφλοὺς ὀρῶν λόφῳ δημιουργομένουσ τὰ ὄμματα, χυλοὺς δὲ τῷ δρόμῳ τὸ πάθος ἐλέγχοντας, τὸν ἐν νεκροῖς τίταρταῖον τοῦ θανάτου καταγελῶντα τὴν δύναμιν, καὶ ὅσα ἄλλα θεουργῶν ὁ σωτὴρ ἐδείκνυτο· καὶ τούτων μὲν γὰρ ἑκάστον ἄμαχον ἔχει τὴν ἰσχύν, τὸν σκανδαλιζόμενον, ἂν ἄρα μὴ ἐκὼν κακουργῆ, ἀπαλλάξαι τῆς πλάνης καὶ τῆς βλασφημοῦσης διαθέσειωσ· ὁμοῦ δὲ πάντα ταῖς διανοαῖς ἐπιμελῶς μελετώμενα, πῶς αὐτῶν μεταστήσει πρὸς Θεολογίαν τὸν ἀπὸ τῶν ταπεινῶν καὶ ἀνθρωπίνων εἰς βλασφημίαν ὑποσυρόμενον; Ὁ δὲ ἀπὸ τούτων τῶν Θεοπρεπῶν τε καὶ ὑπερφυῶν ἔργων εἰς βλασφημίαν κακουργῶν, καὶ σπουδάζων ὅπως διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ φαῦλον δημιουργήσεις· καὶ νῦν μὲν λέγων, δαίμονας ὀρῶν διώκοντα, δαιμόνιον ἔχει· νῦν δὲ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια· νῦν δὲ οὐ τὰς ὄψεις ἢ γένεσις ἀπιστήρσει, τούτου πληρῶ καὶ λόφῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς παστοουργήσαντα, προπληκίζων τε καὶ τὸ θαῦμα εἰς ὕβριν ἔλκων, καὶ λέγων ὡς οὐκ ἔστιν οὗτος παρὰ τοῦ Θεοῦ· ὁ τοίνυν διὰ τῶν Θεοτιέρον τε καὶ ὑπερφυῶν ἔργων οὐδὲν βελτιούμενος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τὸ χεῖρον φερόμενος, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν ἀνοιστρούμενος· καὶ δι' ὧν ἔδει θαναμάξιν καὶ ἀυμνεῖν τὸν εὐεργέτην δι' ἱκείων ἐνυβρίζων τε καὶ βλασφημῶν, διὰ τῶν ἄλλων ἂν ἐπιστραφῆ καὶ ψαλιωθῆαι ἄσπ, καὶ πρὸς τὴν μετάνοιαν καταφεύξεται, καὶ τῆς δυσσειβείας τε καὶ θεομαχίας τὴν ἀφίειν λήφεται; ἢ δλονότι δι' ἑτέρου οὐδενὸς.

Τὸν βλασφημῆσαντα τοίνυν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦτέστιν εἰς τὰς θεοσημίας, καὶ μὴ δι' αὐτῶν τὴν πρότεραν δυσφημίαν ἀποσκευασάμενον, τοῦτον οὐδὲν ἕτερον διορθώσεται· μὴ διορθούμενον δὲ, ἄφθεν ἢ ἄφεισι ἀκολουθήσει τοῦ ἀμαρτήματος; διότι ἐυλόγως τε καὶ θεωρητικῶς ὁ σωτήριος λόγος τὸν τὰς θεωριῶν εἰς βλασφημίαν μεταστρέψαι φιλονεικήσαντα, πάσης συγγνώμης ἀνάξιον ἢ πηγὴ τῆς ἀφέσεως ἀπεφῆνατο· οὐδέ μιν γὰρ ἑαυτῷ πρῶφασιν ὑπολειποῦς οὔτε διορθώσεως τὴν κατὰ τοῦ πνεύματος ὕβριων καὶ βλασφημιῶν, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ τῆς ἀφέσεως ἀξιωθήσεται· ἐσιθόντα καὶ πίνοντα εἶδες, καὶ διὰ τοῦτο φάγον καλεῖς καὶ οἰνοπότην; ἀμαρτωλοὺς καὶ τελώνας προσδεχόμενον, καὶ τοῦτο σε τελωνῶν ἐπικαλεῖν φιλίαν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐπῆρῆν; ἀλλ' ὑπολείπεται σοι τὰ ὑψηλὰ, δι' ὧν καὶ τούτων τῶν ὕβριων ἀποστάς καὶ πρὸς μετάνοιαν καταφυγὼν, τὴν ἄφεισιν εὐρήσεις· ὅτι μετὰ γυναικὸς καὶ τότε σαμαρίτιδος ἐλάλου καὶ πιεῖν παρ' αὐτῆς ὕδωρ ἐπιζητεῖς, τὰ ταπεινὰ συνηλάτης λογίζεσθαι περὶ αὐτοῦ; πῶς ὡσπερ ἔλαβες τὴν σαμαρεῖτιν, πρόφασιν ταπεινοτέρας ὑπολήψεως καὶ δόξης, οὕτως οὐ παρέλαβες αὐτὴν διδάσκαλον καὶ τῆς ὑψηλοτέρας; δεῦτε γὰρ, φησιν, ἴδετε ἀνθρώπων, πόσῳ ὅλῳν ἐπιστρέφουσα ἐκάλει, ὃς εἶπε μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· οὐδὲ ταῦτα σε θεωρὸν ἐργάζεται τῶν θεωτέρων τε καὶ ὑψηλοτέρων; ἀλλ' ὅτι συνθάνεται τῶν μαθητῶν, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, ἀνοίας ἄρπαγμα τὴν ἐρώτησιν ποιησάμενος, ἕνα τῶν πολλῶν νομίζεις; καὶ πῶς οὐ πρὸς θεωρεῖν δόξαν ἀναβαίνεις, ἀκούων λέγοντος τῷ τῆν ἀπόκρισιν παρεσχημένῳ, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπέκαλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; καὶ σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατασχύσουσιν αὐτῆς ἀνθρώπινα ταῦτα, ἢ μόνης τῆς παντοδυνάμου Θεότητος καὶ φιλανθρώπου; ἀλλὰ ῥήματα ταῦτά ἐστι, καὶ τὴν ὄψιν οὐσω προσέλαβε μάρτυρα; οὐδὲ τῶν πραγμάτων εὐθὺς ἐπέστηκεν ἢ ἐνέργεια; τυφλοὺς ὁρᾶν μετὰ γέννησιν τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἰορτάζοντας ἀναγίνησιν, καὶ τῇ ἐναργείᾳ τῶν ὄψων τὸ ἐκ γενέσεως πάθος ἀπέλασαντας, κωφούς ἀκούοντας, καὶ χωλῶν τὰς βάσεις ὀρθομένης ῥημάτι, καὶ νεκροὺς ἀνίσταμένους, καὶ πέτρας τῷ πάθει τῷ δεσποτικῷ ῥηγνυμένας, καὶ ἥλιον σκυθραπάζοντα, καὶ σκότος ἀπὸ τῶν ἀκτίων καὶ τῆς πολλῆς λαμπρότητος περιβαλλόμενον, καὶ τάφους κενουμένους, καὶ νεκροὺς μετὰ τῶν ζώντων τὴν κοινὴν ἀνάστασιν προδιατυποῦντας καὶ συγεορτάζοντας.

Ταῦτα ὁρῶν, πῶς οὐ πάντῳ ἀπέσις δι' ὧν σαυτῷ συνῆες τὰ σκάνδαλα, καὶ τὸν γνώμονα ἐτραυμάτιζες, καὶ πολλῇ σπουδῇ καὶ δρόμῳ καταφυγὼν πρὸς μετάνοιαν ἐπεδείξω τὴν διορθώσιν; ἴνα δι' αὐτῆς καὶ ἀφει-

σιν τῶν ἁμαρτιῶν ἐκέρδησας· ἀλλ' οὐδὲ τούτοις καταμαλάττεσθαι τὴν τῆς καρδιάς πύρωσιν ἀνέχη' ἔτι δὲ μᾶλλον φιλονεικῆς τὴν ἀπόνοιαν καὶ τὸ θεόμαχον κρατύνειν· καὶ νῦν μὲν ἐν τῇ τοῦ σαββάτου περιεργότερα καὶ καιρὸν οὐκ ἔχουσα φιλοδομίᾳ, τὰς ὑπὲρ τὸ σάββατον θεοσημίας φαυλιζέσθαι· νῦν δὲ τὸ σάββατον οὐκ ἔχων ἀναχώρησιν τῆς βλασφημίας, ὄρων δαιμονίας πληγῆς ἀπαλλαττόμενον τὸ γένος, ἐπι τὸν βειλξιβουλ καταφεύγει· νῦν δὲ καὶ ταύτην τὴν πρόφασιν ἀναπλάττει παντελῶς ἀφρημένος, τὸν θάνατον ἔγνωσεν καὶ τὴν μισαιφονίαν βοηθῶν καὶ σύμμαχον ποιεῖσθαι· καὶ ὃν ἐκεῖνος τεταρταῖον οὐκ ἴσχυσεν ἔτι κατέχειν νεκρὸν, τοῦτον πάλιν ὑποστρέφειν πρὸς αὐτὸν, τὰς παλαμναίας γνώμας καὶ χεῖρας ἐκτείνεις· ἐζήτουν γὰρ φησὶν οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα καὶ τὸν Δάξαρρον ἀποκτείνωσι· καὶ τὸ τελευταῖον, τὸν ταῦτα θαυματουργήσαντα, σταυρῶ καὶ θανάτῳ καταδικάζεις· καὶ κουστωδιᾶν ζητεῖς· καὶ σφραγίδας ἐπιβάλλεις τῷ νεκρῷ καὶ τῷ τάφῳ· καὶ τὸ ἀναισχυντότατον καὶ πᾶσαν ὑπερβάλλον ἀδιόττητα καὶ συγνώμην οὐδεμίαν οὐδαμῶς ὑπολειπόμενον τῆς κλοπῆς τῷ πλάσματι τὴν ἀνάστασιν κλέπτεις· μὴδὲ τῷ τῶν ἑξ αἰῶνος ἀπάντων ὑπερκειμένῳ παραδόξῳ καὶ ὑπερφυῶν ἔργῳ δυσωπηθεῖς τε καὶ μεταβληθεῖς θαύματι, ἀλλὰ κατ' ἐκείνου μᾶλλον τὸ κακοῦργον μελίψασας, ὅσῳ καὶ τῇ ὑπεροχῇ τῶν ἄλλων δῖέφερον. Ὁ γοῦν ἐκ μηδενὸς τῶν λαμπρῶς ἀπαστραπτόντων τὸ ἀξίωμα τε καὶ τὴν ἀμαχον ἰσχὺν τῆς θεότητος ἦτοι τῶν πνευματικῶν τε ἐνεργειῶν καὶ πράξεων μηδεμίαν μείαβολὴν, μὴδὲ μετάνοιαν ἐπιδειξάμενος, οἷς ἑαυτὸν διὰ τῶν ἀνθρωπίνων φαύλοις καὶ ψυχοφθόροις κατηκρίαστό τε καὶ κατέστιξεν ὑπόληψειν· ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα προσθήκη ἀπονοίας καὶ θεομαχίας μείζονος τοῖς τετολημμένοις ποιησάμενος, κατάδηλόν τε καὶ ἐμφανέστατον, ὡς ὁ τοιοῦτος μηδὲν ἑαυτῷ ὑπολειψάμενος, δι' οὗ τὸ κρεῖττον τοῦ φαύλου προέλιτο, καὶ θερμῆ καὶ ὀξείᾳ μετανοίᾳ διαλύσει τῶν φθασάντων τὰ ὀφλήματα, οὐδὲ τῆς ἀνέσεως ὅλως ἀξιοθήσεται· οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Εἰσι δὲ, οἷς τὸ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι τρόπον ἕτερον ἐκλαμβάνεται, καὶ τῆς ἀπορίας ἢ λύσις ἀπλωστότερον τε καὶ ἰτοιμότερον πρόαγεται· ὁ μωσαϊκὸς φασὶν, νόμος τὸν εἰς τὸ θεῖον βλασφημήσαντα, θανάτῳ ζημιῶ, οὐ μεταδίδους αὐτῷ συγγνώμης· οὐδεμιᾶς οὐδ' ἀφέσεως· καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ μὴ ἀφίεσθαι τὸν βλασφημήσαντα ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι· διό φασιν εὐλογον διανοεῖσθαι ὡς ὁ βλασφημῶν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον θεόθεν καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα δώσει τὴν δίκην καὶ τὰς τῆς βλασφημίας ποινὰς εἰσπραχθήσεται, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν παρόντα τιμαρίαις ἰσχύταις ὑποβάλλεται, τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου τὴν καταρωμένην γλῶσσαν ἐπαφίεοντα κατὰ τοῦ θεοῦ, τούτεστι τὸν βλασφημίας ἐνυβρίζον-

τα τὸ Θεῖον, οὗ τῆς οὐσίας καὶ τῆς κυριότητος ὑπάρχει καὶ τὸ πνεῦμα, λιθοῖς νομοθετήσαντος λιθοβολεῖσθαι καὶ τῆς ζωῆς ἀπελαυνέσθαι· ὥστε θεὸς τὸ πνεῦμα, καὶ τοῖς θεομαχοῦσιν οὐ δοκῆ, περιφανῶς ἀνακηρύττεται· ἐν ᾧ καὶ τὰ ὑπὲρ λόγον ἔργα ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἰδεούργει, ἐν δακτύλῳ θεοῦ, λέγων, ἐγὼ τὰ δαίμονια ἐκβάλλω· δάκτυλον θεοῦ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀδιάφορον καὶ τῆς ἐνεργείας τὸ αὐτοδύνατον ἰενομαζῶν τὸ πνεῦμα· ἐν μὲν τοι τῷ ἁγίῳ πνεύματι φησὶ ἐκβάλλει τὰ δαίμονια, οὐχ ὅτι αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ μὴ ἠδύνατο, ἀλλ' ἐν πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς Θεοπρεπίειν ἔργοις, τὴν τοῦ πατρὸς καὶ πνεύματος ἐνεργίαν ὡς ὁμοουσίων καὶ ὁμοφυῶν καὶ πρὸς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα νεούτων συμπαραίται διδάσκων· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἔλεγει, ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεσθαι, καὶ γὰρ ἐργάζομαι· καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ λαλῶ καὶ τὸ, ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαίμονια· καὶ ὅσα ἄλλα τὸ ὁμοφυὲς καὶ ὁμοδύναμον καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ Θελήματος τὸ ἐνιαῖον ἱερολογουσί καὶ ἐκδιδάσκουσιν· οἷα δὲ τινὰς εἰπόντας, ὅτι κατ' ἐκείνο καιροῦ καδ' ὃν ἡ δεσποτικὴ ἀπόφασις προήχθη καὶ τὸ κράτος εἶχε περιγραφόμενον· καὶ γὰρ τνηκαῦτα οὕτω τῆς ἀναστάσεως ἐπιστάσης, οὐδὲ τῆς εἰς οὐρανὸς ἀναλήψεως ἐπιδειγμένης, οὐδὲ τοῦ πνεύματος αὐτοσχιδίους καὶ κοινούς τῆς οἰκουμένης ῥήτορας τοὺς μαθητὰς τελεσαμένους, οὕτω τούτων τῶν ὑπερφυσιῶν ἐπιστάντων, ὁ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου βλασφημῶν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσπαίων, εὐρήσει ἄφεσιν· ἐπισκιάζετο γὰρ αὐτοῖς ἔτι τότε τῷ σαρκίῳ τὸ ἄξιωμα· τῷ δὲ εἰς τὸ πνεῦμα βλασφημοῦντι, οὕτε κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον, οὕτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἢ τῆς βλασφημίας δοθῆσεται ἄφεσις· οὐδὲν γὰρ ἐπιπροσδοῦν εἶχον οὗτοι πρὸς τὸ μὴ καθορᾶν αὐτοὺς τὴν ὑπὲρ λόγον ἐνεργίαν καὶ τὰς δι' αὐτῆς ἀπαστραπούσας τῆς Θεότητος ἀκτῖνας. Ἄλλοι δὲ πρὸς τοιαύτην διάνοιαν διὰ τῶν προκειμένων ἔλκοντας ῥημάτων· ποίαν ταύτην; τοῦ λουτροῦ φασὶ τῆς ἀφέσεως τοῦ ἐν παντὶ ἁγίῳ καὶ πυρὶ τελεσιουργουμένου μήπω παρρησιαζομένου οὐκ ἦν εὐρεῖν τῷ εἰς τὸ Θεῖον πνεῦμα βλασφημήσαντι τὴν ἄφεσιν· ὅτι μηδὲ τὸ μέλασχεῖν ἐνῆν τῆς παλιγγενεσίας καὶ τῆς ἐκείθεν καθάρσεως· διὸ εἰκότως ὁ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίας, οὕτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι, οὐδαμῶς τυγχάνει τῆς ἀφέσεως.

Ν. Τοῦ μακαρίου Μάρκου καὶ εὐαγγελιστοῦ γεγραφότος ἐξῆλθον οἱ παρ' αὐτοῦ κρατήσαι αὐτὸν ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξίστη ποία διανοία τῆν τῶν ῥημάτων συνθήκη ἀρμόζοντες, οὐκ ἂν εἴημεν πόρρω τοῦ εὐαγγελικου διηγήματος περινηγμένοι ;

Διαφόροις κατελάβομεν τὸ ῥῆθὸν ὑποβαλλόμενον ἐρμηνείαις· καὶ γὰρ ἔνεστι λαβεῖν τὸ, ἔλεγον ὅτι ἐξίστη, τὸν εὐαγγελιστὴν εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ ἔλεγον ὅτι ἀποσῆναι αὐτῶν βουλείαι, κατὰλιπιῖν αὐτοὺς διανοοῖται πρὸς ἐτέρους μεταχωρῆσαι· καὶ ταύτης συνήγορον τῆς ἰννοίας οἱ ταύτης προσηκότες τὸν ἱερὸν παράγουσι Δουκᾶν τὴν γὰρ αὐτὴν φασιν ἰστορίαν παρὰδιδόντα λέγειν καὶ οἱ ὄχλοι ἐπιζήτουν αὐτὸν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἄπ' αὐτῶν· οἱ δὲ καὶ διάφορον ἀποφαίνοντες τὴν ἰστορίαν ἦν ὁ Θεωσίσιος ἀναγράψαι Δουκᾶς πρὸς ἦν ὁ Θεῖος ἀπαγγέλλει Μάρκος, εἰς ἑτέρας σαφηνείας ζήτησιν μετῆλθον καὶ γὰρ, φασιν· ἐπ'αὐθα μὲν ἐν οἰκίᾳ τε ἦν ὁ Ἰησοῦς, καὶ αὐτὸς ὁ μανθάνων τὰ Θεῖα καὶ θεραπευόμενος ὄχλος, καὶ οὐδὲ φαγεῖν ἄρτον τῆ συνεχείᾳ τῆς ὀχλήσεως παρεῖχοντο καιρὸν καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατήσαι αὐτὸν, καὶ ἐλθόντες ἕως αὐτοῦ, κατεῖχον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἄπ' αὐτῶν τῆς οὖν ἰστορίας φασὶ τὸ διάφορον ἐχούσης, πῶς ἂν εἴη λέγειν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἑκάτερον διαλαμβάνειν ; ἀλλ' ἴσθιν εἰπεῖν πρὸς αὐτοὺς ; ὡς εἰ καὶ διάφορος ἡ ἰστορία, ἀλλ' ἐκκαλύπτεται καὶ ἀνακαθαίρεται πρὸς εὐκρίνειαν διὰ τῆς ὁμολογουμένης ἢ ἀμφίβολος· δηλούσης ἐκείνης τὸ κατεῖσθαι καὶ κρατεῖσθαι ἐφ' ᾧ τε ἐγένετο, καὶ ὅτι μὴ ἀφίστασθαι αὐτῶν καὶ ἀποχωρεῖν, καὶ ὅτι ποθοῦντες αὐτοῦ τὴν διδασκαλον ὀμίλιαν, καὶ τῆ τῶν θαυμασίων ἔργων ἐντροφῶντες ἀπολαύσει, ἰπεινῶν τὴν κατάσχεσιν· καὶ γὰρ πολλάκις κατελίμπανε τόνδε τὸν χώρον ὁ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς, καὶ τοὺς διοχλοῦντας ἐν αὐτῷ τῶν ὄχλων εἰς ἑτέρους τὴν ἀπὸ διδασκαλίας καὶ θεωρίας μιτάγων σωτηρίαν· πλὴν οὗτοι· τὸ μὲν κρατήσαι αὐτὸν, εἰς τὸ ἐπισχεῖν αὐτὸν τοῦ λέγειν καὶ διδάσκειν μεταλαμβάνουσιν τὸ δὲ, ἐξίστη, πρὸς τὴν τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ τῆς καθίστασης διαθέσεως, ἦν οἱ κόποι προξενεῖν εἰώθασιν ἔστασιν, τοιαύτην ἑρμηνείαν προσάγουσι· τῷ χρόνῳ φασὶ καὶ τῆ συνεχείᾳ τῆς διδασκαλίας ἐνόμιζον οἱ παρ' αὐτοῦ εἰς ἀμικρον κατανήσαντα κόπον, τοῦ ζωτικῆς τόνου καὶ τῆς ἐμφύτου δυνάμεως εἰς ἔστασιν τε καὶ ἀσθένειαν ἐμπεσεῖν· ὅπερ γὰρ ἐκείνοι πεπονηότες ἴσως ἐτύγχανον τῆ ἐπιμονῆ καὶ τῷ ἀεινάῳ τῆς ἀπροάσεως καὶ τῆ τοῦ πλήθους συνωθήσει καὶ τῷ θορύβῳ, τοῦτο παθεῖν καὶ τὸν διδασκαλον ὑπέτοπαζον· διὸ καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ φασιν, τουτέστιν οἱ πρὸς αὐτὸν

οικειότερον διακείμενοι, ἐξῆλθον κατασχεῖν αὐτὸν ὡς πολλὴν αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν ἔχοντες καὶ κρόνοιαν τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ καὶ τῆς τῶν κόπων διαλύσεως, ὡς ἂν τοῦ πλήθους τὸν διδάσκαλον διασῆσαντες, τροφῆς τε καὶ τῆς ἄλλης ἐπιμελείας, δι' ὧν τὸ σῶμα καμάτων ἀπαλλάττεται, μεταδώσουσιν ἐξῆλθον δὲ ἴσως ἀπὸ τινος ἐπιτηδείου πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν τόπου, ἐν ᾧ ἐπῆλθον ἑαυτοὺς ἀνακτήσασθαι· ὁ μὲν οὖν δεύτερος λόγος τῷ προτέρῳ μὴ τιθέμενος, οὕτω βούλεται διευκρινεῖν τὸ εὐαγγελικὸν λόγιον.

Εἶσι δὲ οἱ πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μοχθηρίαν καὶ τὸ βλάσφημόν τε καὶ κακόσχιλον ἀποβλέψαντες τὸ, ἐξέστη, κατὰ τὸ πρόχειρον ἐξακούουσι, τοῦτέστι τῶν φρενῶν ἔκστασιν ἔσχε καὶ παράφορος τοῦ καθεστῶτος ἐγένετο· καὶ γὰρ τοιοῦτον τῶν Ἰουδαίων τὸ μισόχριστον, πάσας ὕβρεις καὶ διαβολὰς ἀναπλάττειν κατὰ τοῦ σωτῆρος οὐ φρίττοντες τῷ γὰρ φθόνῳ διὰ παντός καὶ τῇ βασκανίᾳ ἀνοιστρούμενοι, καὶ μεμνημένων οὐδὲν διαφέροντες, καὶ ὡς ἀληθῶς τοῦ ἰμύτου κριτηρίου τὴν ἐσχάτην ὑποστάνας ἔσπασιν, τὸ οικεῖον πάθος εἰς τὸν πολλοὺς τῶν τοιούτων νοσημάτων ἀπαλλάξαντα, ἐναπέρριπτον· οἱ γὰρ θεωροῦντι τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔνονοιαν τὸ ἀντιθεῖον ἐπιφημιζόντες, διότι τὸ σάββατον ἡμέραν σωτηρίας καὶ θαυμάτων ἑορτὴν ἐπεδείκνυτο, καὶ δαιμόνων λόγῳ τὸ πλάσμα βλέποντες ἀπαλλάττοντα, ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων βλασφημοῦντες αὐτὸν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, οὐδὲ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν διδάσκοντος καὶ θεραπεύοντος τοὺς ὄχλους, οὐμενον οὐχ ἠγοῦντο τολμηρὸν φρενῶν ἐκπασιν κατηγορεῖν, καὶ τῶν βλασφημῶν ῥημάτων μάρτυρας ποιεῖν, τὰς ὕβρισιτικὰς αὐτῷ καὶ θρασεῖας ἐπανατεινόμενοι χεῖρας· ἀλλ' οὕτω μὲν οὕτοι φασι μὴδὲν τῇ δόξῃ αὐτῶν διαμάχεσθαι, μὴδὲ τὸ, ἐξῆλθον οἱ παρ' αὐτοῦ κράτῃσαι αὐτὸν· καὶ γὰρ οὐδ' οἱ νομιζόμενοι ἀδελφοὶ οὐδ' αὐτοὶ πρὸς αὐτὸν οικειῶς καὶ εὐσιβοφρόνως δέκνυντο· ἀλλὰ κἀκείνοι ἐσκανδαλίζοντο, Ἰουδαϊκῆς ἀνωμοσύνης ἐκ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀναστροφῆς καὶ διαίτης οὐ καθερεύοντες, πολλὰς πολλὰς κατ' ἀρχὰς παρασχόντες λαβὰς τῆς εἰς αὐτὸν ἀπιστίας· καὶ μὴδὲν τῶν ἄλλων Ἰουδαίων ἄμεινον τὴν διάθεσιν ἐπιδείκνυσθαι, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα μαρτυρικοῖς ἄθλοις ἑαυτοὺς ἀνεκαλίσαντο· καὶ τὴν Ἰησοῦ Θεότητα ἢν πρότερον οὐδὲ γλώσσην παριδέχοντο, αἵματι καὶ σφαγαῖς πᾶσιν ἀνεκήρυξαν. Ἐγὼ δὲ σκανδαλίζεσθαι μὲν τοὺς νομισθέντας ἀδελφούς παρὰ τοῦ σωτῆρος, καὶ μὴ θεωρηπῆ τὴν ὑπόληψιν κατ' ἀρχὰς ἔχειν περὶ αὐτοῦ, διὰ τε τὸ πρόβλημα τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν συγκαταβάσεως τοῦ λόγου, τῷ παραδόξῳ καὶ μεγάλῳ μὴ δύνασθαι συνεπαίρειν καὶ συνανυψοῦν τὴν διάνοιαν, τῶν σιβασμίων με τοῦτο λογίων διδασκόντων, οὐκ ἀμαθῆς εἰμι· ὅτι δὲ μέχρι τούτων προῆλθον μοχθηρίας,

ὡς καὶ δαιμονῶν καὶ ἐξιστᾶναι καὶ φρενῶν ἀρρώστιαν αὐτοῦ κἀπηγορεύειν, οὐχ ὁμοίως τῖθισθαι οὐδὲ συγχωρεῖν οἷός τε εἰμί.

ΝΑ. Δεατὶ τὸν παράδεισον ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς, μέλλων εὐθύς ἐκβάλλειν τὸν Ἀδὰμ ἐξ αὐτοῦ;

Τῶν μὲν ἀπορρήτων καὶ κρειττόνων ἢ ζητεῖσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι, Παῦλῳ μὲν καὶ τοῖς κατὰ Παῦλον πρὸς τὴν θεωρίαν ἀνατίεισθαι, οὔτε ἀδύνατον γίγονεν οὔτε σφαλερόν· ὅσοι δὲ τῷ σαρκίῳ καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων τῷ βάρει συγκατελκόμεθα, οὐδ' ἄλλον ἡμῖν χεῖρα φιλανθρωπων καὶ χειραγωγῶν προτεινόντων, ἀσφαλῆ δυνάμεθα τὴν ἄγουσαν τρίβον πρὸς τὸ ὑψηλότερον καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ποιήσασθαι. Ταῦτη τοί καὶ ἡ παραινέσις, χαλιπώτερά σου μὴ ζῆτει, φσι, καὶ ἰσχυρώτερά σου μὴ ἐξέταζε· πλὴν ἐπιπέτερ ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀγαθότητος, φιλανθρώποις ἡμᾶς ὑποσχέσις διέξιουμένη, αἰτεῖτε, παρκελεύσατο, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, κρούετε, καὶ ἀνοίγησεται, ταύτη τῇ ἐπαγγελίᾳ τῆς ἐνυποστάτου ἀληθείας πεισποιοῦσθαι καὶ κρούσαντες καὶ αἰτήσαντες, εἰ δὲ δέδοται καὶ ἠνέμεται, δηλώσει ὁ λόγος. Φαμέν ὡς ὁ Θεὸς ἐφύτευσε τὸν παράδεισον, οὐ τὸν Ἀδὰμ ἐκεῖθεν εὐθύς μέλλων ἐλαύνειν· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἔμελλεν οὐδ' ἐθετο σκοπὸν χερσὶ διαπλάττων τὸν Ἀδὰμ, καὶ παράδεισον φυτουργίῳν ὑπερόριον εὐθύς ἐκεῖθεν ποιεῖν, καὶ τῆς ἀφορισθείσης αὐτῷ μακαρίας διαγωγῆς· ἀλλ' ἐκεῖνος τὸν νόμον τῆς ἐντολῆς εἰς ἀθέτησιν λύσας, καὶ τὴν ἄλλην εὐφροσύνην εἰς λύπην μετήνεγκεν, καὶ τοῦ παραδείσου τὴν ἐκβολὴν συνεισηνεγκεν· ἐπεὶ ὡσπερ θάνατον ὁ θεὸς οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐν ἀρβασῶνι τῆς ἀθανασίας τὸν ἄνθρωπον ἐπλαστούργησεν, οὕτως οὐδὲ τοῦ ἑεροῦ χωρίου, οὐδὲ τῆς μακαρίας αὐτὸν τρυφῆς ὑπερῴρισεν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ τοῦ παραδείσου πρῶτος πολίτης, τῇ συμβουλῇ τοῦ ὄφεις, τῆς ἐντολῆς προτιμήσας τὴν παράβασιν, ἑαυτῷ καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐκβολὴν τοῦ παραδείσου κατειργάσατο.

Δεύτερον δὲ οὐδ' εἴθε τὸ θεῖον τὰ τῶν ἀνθρώπων παρορᾶν πλημμελήματα, τὸν εἰς αὐτοὺς τῆς εὐεργεσίας πλοῦτον καὶ τὰς δωρεὰς ἀναστέλλειν· οὐδ' ἐθέλει τῶν πλημμελημάτων λαμβάνειν τὴν δίκην, ὅπως τοῦ τολμήματος εἰς ἔργον προειληλυθότες· οὕτω καὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεως τὸν ἀποστάττα τῆς αὐτοῦ προνοίας καὶ ἀγαθότητος εἰδώς, καὶ τὴν συναποστᾶσαν αὐτῷ μερίδα ὅμως πρόνεγκεν ἀγαθότητι, καὶ δημιουργεῖ μὲν ὡς ἑωσφόρον τὸν ἀποστάτην, μηδαμῶς μὲν ἐξ ὧν ὕστερον τὸν τῆς ἀγνωμοσύνης ὑπέδου ζῶφον, μήτε τῆς δημιουργίας ἀποστερήσας, μήτε τῆς λαμπρότητος· ἀποστάτην δὲ καὶ ὡς ἀστραπὴν τοῦ οὐρανοῦ πεισόντα ἰδὼν, τὴν δίκην ἀφῆκεν εἰσπράττεσθαι τῆς

ἐπάρσεως τοιαύτη τοῦ δημιουργοῦ ἢ περὶ τὰ δημιουργήματα οἰκονομία καὶ διάρκεισις. Διὸ καὶ ἔμιλλεν ὁ Ἄδὰμ ἀμαρτάνειν καὶ ἐκβάλλεσθαι τοῦ παραδείσου, οὐδὲν ἦτον ἔπρεπε τῇ τοῦ δημιουργοῦ ἀγαθότητι καὶ λογικὸν ζῶον ὑποστῆσαι τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν παράδεισον ἐν ᾧ διαιτῶμενος ἔμακαρίζετο, ἀλλὰ μὴ τὸ κάλλιστον τῶν ἐπιγείων ἔρῳ ἐπισχεῖν διὰ τὴν τοῦ Ἄδὰμ παράβασιν τε καὶ τῆς παραβάσεως εἴσπραξιν· καὶ γὰρ αἰὶ τὸ θεῖον τὸ ἑαυτοῦ ποιεῖ αἰνιῶς μὲν βρῦειν τὰνάματα τῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἀγαθότητος, τῆς ἀμαρτίας δὲ τολμωμένης τὴν τιμωρίαν ἐπάγει· ἀνίaton τὴν ἀπὸ τοῦ πλημμελήματος πληγὴν καὶ τὰ τραύματα διαμέμειν καὶ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἀνεχόμενον κατανέμεσθαι· καὶ νῦν προαιρωῶτο μὲν ἢ παράβασις, προαιρωῶτο δὲ ἢ ἐκβολή· τὸ δὲ κάλλιστον τῶν ἐπιγείων φιλοτοτέχνημα ἔργων ὁ παράδεισος πρὸς ἀνυπαρξίαν διὰ τὸν Ἄδὰμ οὐκ ἀνεστέλιτο· διὸ καὶ προάγει τοῦτον ὁ Θεὸς, καὶ τὸν Ἄδὰμ εἰς τετηνῆν ἀσποκαθίστησι· δάιταν, παραβεβηκότα δὲ μένειν ἔτι καὶ Ἰρυφῆς ἀπολαύειν ἧς ἀπῆλαιεν ἂν νομοφυλακῶν, τῆς δικαιόσυνης οὐκ ἐπέτρεπε τὸ ἀδέκαστον. Τρίτον δὲ εἰ καὶ πλαστοουργήσας τὸν Ἄδὰμ τῷ παραδείσῳ κατώκισεν, ἀλλ' οὐδ' ἐκείνον μὲν μόνον τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικούτον ὑπεστήσατο φιλοτέχνημα, διὰ πάντας δὲ οὐδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ καὶ μάλλον τοὺς ἐξ Ἄδὰμ, ὅσοι τὴν ὑπερχαλλῆ καὶ ὠρεῖαν διάπλασιν τοῦ Ἄδὰμ καὶ τῆς θείας εἰκότος τὸ ἀνύβριστόν τε καὶ ἀπαραχάρακτον διεσώσαντο· ποῦ τοῖνυν ἦν καλόν; ποῦ δὲ σοφὸν δι' ἓνα παραβεβηκότα, καὶ τότε μὴδ' αὐτὸν ὑστέριος χρόνοις τῆς κοινῆς ἀποστερουμένον ἀπολαύσεως, τοσοῦτον πληῆθος ἀποστερεῖν τοῦ παραδείσου, τὸ ἱερὸν ἐκείνο χωρίον μὴ δημιουργοῦντα μὴδὲ προάγοντα;

Πρὸς τοῦτοις δὲ μὴδὲ τοῦτο παροπτέον· εἶδει τὸν Ἄδὰμ πράξεως τινὸς καὶ ἐνεργείας τὸν πρωτόπλαστον οὐχ ὑβρίζουσης ἐπιμέλειαν ἔχειν, ἵνα μὴ ἀρίστον εἶη καὶ ἀδιανόητον τὸ λογικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος. Ταύτην δὲ κατορθοῦντι στεφάνους καὶ δόξαν, καταμελοῦντι δὲ τιμωρίαν καὶ ἀδοξίαν ἐπισθαι· ῥέψαντα δὲ πρὸς τὸ βῆστον ἢ κόλασις ἠκολούθησεν· οὐκοῦν τοὺς αὐτοὺς ἂν τις προβάλλοιτο λόγους, οὐς καὶ περὶ τοῦ παραδείσου καὶ περὶ τῆς ἐκβολῆς καὶ τίνος χάριν ἐπιζητήσῃ καὶ ζυγομαχήσῃ, οἱ στέφανοι ἐπλέκοντό τε καὶ νῦν τρεψίζοντο· εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔτι παράδεισος, καὶ Ἄδὰμ καὶ ὑπερορία λογοθετεῖται. Ἀλλὰ κατὰ παντὸς οὐπερ ἂν τὴν προαγωγὴν ἢ φιλάνθρωπος καὶ δημιουργικὴ ἀγαθότης προείλετο ὑποστῆσασθαι, ταῖς αὐταῖς καὶ μὴ ὁμολογῶσιν οἱ ἐκείνα λογοθετοῦντες, ὑπέβαλλον ἂν πολυπραγμοσύνας τῇ τοῦ δημιουργήσαντος μὴ συναρεσκόμενοι σοφία. Ἐπισκοπεῖν δ' ἔξισσι καὶ τοῦτο· τίνος γὰρ ἂν ὁ Ἄδὰμ ἔγνω μετὰ τὴν ἀμαρτίαν αἰσθῆσις κρινομένης ἀπολαύσεως ἐστερημένος, μὴ τῆς τοῦ παραδεί-

σου διαγωγῆς ὑπερόριος γεγενημένος; ταύτην δὲ τὴν ἐπίγνωσιν ἰστηρημένος, πῶς ἂν αὐτὸν συνέσχον λύπαι καὶ ὀδύνας; μηδενὸς δὲ πλῆττοντος καὶ συνδύβοντος τῶν παραλυπούντων, πόθεν ἂν ἐπίγνω τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτηθέντος; πῶς δ' ἂν τῆς μετανοίας ἐγένετο, καὶ τὴν θεῖαν εὐμείναιαν ἰδυσώπησεν, ὥστε μὴ τῆς συγνώμης αὐτῷ καὶ τῆς ἀφίσιας εἰς τὸ παντελεῖς καὶ δι' αἰῶνος ἀποστερηθῆναι;

Εἰ δὲ καὶ τοῦτο τίς ἐπιλογίσασθαι βούλοιτο, ὡς διὰ τοῦτο τὸν παράδεισον ὑπέστησε, καίπερ μέλλοντος τοῦ Ἀδάμ καὶ ἁμαρτάνειν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπυλαίνεσθαι, ἵνα μὴ δόξη θνητὸν ἀπ' ἀρχῆς πλαστοουργῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ἐπιτήδειον πρὸς ἀθανασίαν χωρίον, καὶ λύπης καὶ κόπων καὶ ἀκανθῶν καὶ ἰδρώτων ἐλεύθερον, μηδὴ ὡς ὑποστησάμενος, ἀλλ' ἵνα πάντα καὶ τὰ πραττόμενα καὶ τὰ οἰκονομούμενα δείξῃ πρόποντα αὐτῷ καὶ τῆς ἀπορρήτου προνοίας τὴν σοφίαν ἀνακηρύττοντα· καὶ μὴν καὶ δι' ἑνὸς τῶν ὑλικῶν κτισμάτων ἔργῳ προδιατυπῶν τε καὶ προαγγέλλων ὡς ἅπαντα ἢ κτίσις κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ καὶ φρικτὴν παρουσίαν εἰς ἀμείνω μίβαλλάξει λῆξιν, οὐδὲν τῆς ἐνύλου ἀνεπιτηδειότητος ἐναντιουμένης τῷ δημιουργικῷ καὶ θεῷ βουλήματι· καὶ γὰρ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀνακαινισθῆσεσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν ἡμᾶς ἐξεδίδαξε, τῆς τοῦ διδασκάλου ἐπαγγελίας τὸ ἀψευδὲς διδασκαλίας διαβεβαιούμενος· οὐδὲ ταῦτα ἂν εἴη ταῦτα πῶρρω θεοφιλοῦς ὑπολήψεις. Ἄλλως τε δὲ οὐδὲ τὸ κάλλιστον εἶδει τῶν ἐπιγίγων ἔργων πάντων ἔσχατον δημιουργηθῆναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ κατ' ἀρχὰς τῆς ἐλοκληρίας τῆς κτίσεως συγκαταβληθῆναι· τὸ μὲν γὰρ εἰς δημιουργίαν προελθεῖν, ἀναγκαῖον ἦν, ἐπιπέρι εἶδει τοῖς κατὰ δαιμόνων καὶ πτωδῶν ἀριστεύσασιν δάιταν καὶ κληρον ἐξαίρετον ἀπονεμηθῆναι· τὸ δὲ θεῖον εἶωθεν αἰεὶ τὰς ἀντιμισθίας ἀποτίθεσθαι καὶ ἀροκαταβάλλειν· δεῦτε γὰρ φησιν οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἰτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· οὐκοῦν εἶδει καὶ τὸν παράδεισον, εἴτε θᾶπτον ἔμελλεν ὁ προπάτωρ ἡμῶν ἐκβάλλεσθαι αὐτοῦ, εἴτε μὴ, ἀροκαταβληθῆναι μὲν τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τῶν ἀγωνισμάτων ὧν καὶ ἔπαθλον ὤφθη, συγκαταβληθῆναι δὲ τῆς κοσμογονείας, ἵνα μὴ νομισθῆ ἔργον ὑστεροβουλίας καὶ μεταμελείας γεγονέναι, ἀλλὰ τῆς ἀπ' ἀρχῆς πάντα σοφῶς ὑποστησάμενης κρίσεώς τε καὶ ἀγαθότητος.

NB. Τοῦ θεσπεσίου Παύλου παραινοῦτος· ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτὸν· ἐὰν διψᾷ, ποτίζει αὐτὸν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνδρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· πῶς νοήσομεν τὸ, ἄνδρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ;

Ἄνθρακας μὲν ὁ τῆς ἀναγωγῆς λόγος, τοὺς ἀποστόλους κυρίου καὶ μάρτυρας ὀνομάζει, τοῦ Θεοῦ δηλονότι καθαρτηρίου καὶ πᾶσαν κακίαν φλέγοντός τε καὶ καταναλίσκοιτος πυρὸς ἀναφθέντας· πῦρ γὰρ θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν· ψάλλει δὲ καὶ ὁ μελωδὸς, ἄνδρακας ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ, κλίναντος οὐρανοῦς καὶ καταβάτος καὶ οἷα γνόφον τινὰ τὰς ἀστράπας τῆς Θεότητος περιστέλλουσαν τὴν ἡμετέραν περιβαλλομένου σάρκα. Ἄνθρακας δὲ πάλιν καλεῖ καὶ τὰς φλορίζουσας τε καὶ δαπανώσας κολαστικὰς καὶ πικρὰς βασάνους, κατὰ τὸ ἐιρημένον· τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα σὺν τοῖς ἀνθραξὶ τοῖς ἱρημικοῖς, τουτέστι ταῖς ἀφανιστικαῖς τε καὶ ἱρημοποιοῖς τιμωρίαις, αἱ καταναλίσκουν τὸν ὑπεύθυνον ἀμύχανον ἔχουσι τὴν ἰσχύ· καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἔστιν εὐρεῖν τὰς τιμωρητικὰς δυνάμεις καλουμένας ἄνθρακας. Κατὰ τὸ δεύτερον οὖν σημαίνον ἄνθρακας τὰς τιμωρητικὰς πληγὰς καὶ εἰσπράξεις προσαγορεύει, ἀπὸ τῶν ἀνθράκων αἱ τῆς αἰσθητῆς εἰσι καὶ δαπανώσης τὴν περιγίγιον ὕλην φλογὸς ὑπεκκαύματα, μεταφέρων τε καὶ μεταβιβάζων τὴν κλησιν· παραινῆ τοίνυν πεινῶντα μὲν τὸν ἐχθρὸν ψώμιζειν, διψῶντα δὲ ποτίζειν· τουτέστι πολυτρόπως εὐεργετεῖν τε καὶ ἀγαθύνειν· τὸ γὰρ ψώμιζειν καὶ ποτίζειν, τὸ τῆς εὐεργεσίας ὀλόκληρον ἀπὸ τοῦ μέρους υπογράφει· εἴτα εὐεργετῶν φησι τὸν ἐχθρὸν καὶ φιλανθρώπως πρὸς αὐτὸν διακείμενος, ἄνθρακας σωρεύσεις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ.

Εἰς διπλῆν οὖν σημασίαν τὸ σωρεύσεις μεριζόμενον, διπλῆν προάγειν καὶ τὴν διάνοιαν ὑποτίθεται. Ἐν μὲν τὸ, σωρεύσεις, δηλώσειεν ἂν τὸ, ἐπισυνάξεις, δι' αὐτὴν καὶ τὸ ἐσαγόμενον τῆς ἐρμηνείας κατευθύνεται· τὰ κατὰ μέρος γὰρ φησι καὶ χρόνῳ μέλλοντα καταλαμβάνειν τῆς ἐπιχειρίας ἐπιχειρεῖν τὸν ἐχθρὸν· σὺ δὲ ὦν κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀνταποδοῦναι μὴ διανέστης, ἀλλὰ καὶ εὐεργεταῖς, αἱ πρὸς τὸ Θεῖον ἡμᾶς ἀφομοιοῦσι, διεξιωσάμενος τὸν λευπηκτότα, τὸν δίκαιον κριτὴν καὶ ἀλάθητον παρασκευάζεις ἅμα πάσας ἐπισωρεύσαι τὰς τιμωρίας καὶ ποινὰς κατὰ τῆς ἀλαζόνος ἐκείνης καὶ ἀγνώμονος κεφαλῆς· ἐμοὶ γὰρ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος· πῶς οὖν φιλάνθρωπος; πῶς δὲ συμπαθὴς; πῶς δὲ εὐεργετῆς ὁ ταῦτα περὶ τῶν ἐχθρῶν μεθοδεύων καὶπραγατευόμενος καὶ τὴν ἐκείνου φιλανθρωπεύομος τιμωρίαν καὶ κόλασιν; ἢ ὅτι οὐκ αὐτὸς ταῦτα

ἤπιστο, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ταῦτα ἔπραττεν, ὥστε συντηρῆσαι τὴν θεῖαν ἐντολὴν καὶ τὸν ἔχθρον εὐεργεσίαις ἀμείψασθαι· εἰ δὲ τὸ ὑβριζόμενον δίκαιον παρώξυνεν εἰς ἐκδίκησιν τὸν κριτὴν, οὐκ ἔτι ἂν εἶη ἀποδεχομένου τῆς προνοίας τὰ κρίματα τοῦ πρὸς τὴν ἐκδίκησιν ἀκχιζομένου καὶ μὴ τεθλοτότος τε καὶ ἀνυμνοῦτος τοῦ κριτοῦ τὸ ἀδέκαστον· τὸ μὲν εὐεργετεῖν καὶ ζητεῖν ἅμα τιμωρίαν λαβεῖν παρὰ τοῦ ἔχθρου, ἀσύμβατόν τε καὶ φρενὸς συγκεχυμένης καὶ πρὸς ἑκάτερον τῶν ἐναντίων ἐπιρρέπως ἰχουσίας, καὶ πρὸς ματαιότητα διαλυούσης τὸ κέρδος τοῦ κατορθώματος· τὸ δὲ τὴν εὐεργεσίαν τῷ ἀμνησικᾷ τῆς γνώμης καὶ τῇ συμπαθείᾳ τοῦ ὁμοφυοῦς; καὶ διὰ τὴν ἐντολὴν καὶ διὰ τὸ ὁμοιωθῆναι τῷ πατρὶ ἡμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τοῦ φθάσαντος ἐστὶν εἰς τὸ τέλειον τῆς ἀρετῆς· καὶ οὐκ ἂν οὗτος ἠδῶς τιμωρίαν θεάσαστο τοῦ ἔχθρου, μή τι γὰρ λαβεῖν ἐπιζητήσει· θεοῦ δὲ κρίνοντος καὶ τὰς εὐθύνas ἀπαιτοῦντος τὸν ἠδικηκότα, τῆς αὐτῆς ἂν εἶη φρενὸς καὶ θεοσεβείας μὴ λογοθετεῖν τὸν κριτὴν, μηδὲ πρὸς τὴν κρίσιν δυσχεραίνειν.

Τὸ μὲν οὖν ἕτερον τοῦ, σωρεύσεις, σημαίνόμενον πρὸς τοιαύτην ἡμᾶς θεωρίαν παραπέμπει· τὸ δὲ λοιπὸν ὁ σημαίνει, τὸ ἰπισυναΐξεις καὶ περιέλοις καὶ ἀπαλλάξεις τῶν ἀνδράκων τὴν τοῦ μισοῦντος κεφαλὴν, τοιαύτην ἂν τὴν τῶν ῥημάτων δύναμιν ὑποδηλώσῃ· εὐεργετῶν φησι καὶ ἀγαθῶν τὸν ἔχθρον, τοὺς κατανομομένους ἀνδρακας καὶ θάττον ἂν διαφθεροῦντας αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἂν μή τις αὐτοῦ ἀφαιρήσεται καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν μεθοδεύσῃ, μέγα τὸ κέρδος καὶ ψυχικῆς ὁσιτηρίας πρόξενον εὐρήσει· ἀνακαλούμενος γὰρ τὸν πλησίον τῆς σωματικῆς καὶ μᾶλλον διαβασιουσίας εἰς τὴν ψυχὴν βλάβης καὶ ἀπωλείας, πρὸς τὴν τοῦ δεσπότητος μίμνησίν τε καὶ ὁμοίωσιν ἀνατρέχει· ψυχὴν γὰρ ὁ σώζων, φησὶν, ὡς ὁ κτίσας αὐτὴν πῶς δὲ διὰ τῆς εὐεργεσίας συνάγονται καὶ ἀποσύρονται τῆς φιλαπεχθῆμονος οἱ ἀνθρακες κεφαλῆς; διότι τροφή καὶ ποτῶ διζιούμενος καὶ ἀπλῶς εὐεργετούμενος ὁ ἔχθρος, εἰ καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλόν, ἀλλὰ γὰρ διὰ τὴν οἰκίαν εὐπάθειαν καὶ ἀφόδλουσιν τῶν ἀγαθῶν, παύεται μὲν οὗτος τῆς ἐχθρας, ἐξίσταται δὲ τῆς ἐπιβουλῆς· καὶ κατὰ μικρὸν ἀνανήφων τοῦ πάθους, καὶ τὴν ἐν τοῖς λογισμοῖς διὰ τῆς ἐχθρας πύρρωσίν τε καὶ φλεγμονὴν ἀποτιθέμενος, ἐπὶ τὸ φιλεῖν καὶ στέργειν καὶ εἰδέναι τὸν εὐεργετὴν ἐλεύσεται· κακεῖθεν κατὰ μικρὸν ἐνεδισθεῖς γλώσσαν φεύγειν διάβολον, καὶ οἷς ὁ πλησίον ἔργοις βλάβην ὑφίσταται, τῆς ἀρετῆς ἐραστῆς ἀποκαθίσταται. Καὶ τίς ἂν ἐπιζητήσει τοῦ ψομίξειν καὶ ποτίξειν τὸν ἔχθρον, ἀντιμισθίαν ταύτης μείζονα; τί δὲ ταύτης ἰσχυρότερον; Εἰ δὲ μετὰ τοσαύτην εὐεργεσίαν, τῆς μαχθηρίας καὶ φαυλότητος ὁ εὐεργετούμενος οὐκ ἐθέλει μεδίτασθαι, θεωρίαν μὲν ἂν εἶη ὁ τοιοῦτος, ἀγτί

τοῦ μετέχειν ἀνθρωπίνης φύσεως· σὺ δὲ οὐδὲν ὄμως ἔλαττον τοὺς καταβοσκομένους αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀνδρακας τῆ τε γνώμῃ καὶ τῆ σπουδῇ ἀπεισώρευσας· καὶ ἀντιμισθίαν οὐδὲν ἔλαττον ἔσχες· οὐδὲ τὸν χαρακτῆρα παρ' οὐδὲν παρεχάραξας, ὅς τὴν πρὸς τὸ Θεῖον σε συνῆπτιν ὁμοίωσιν· ἐκείνος δὲ φέρων ὄλον αὐτόν, τῷ κολαστηρίῳ καὶ ἀσβέστῳ πυρὶ ἐναπέριψεν· ἄνδρακες μὲν τοι γε τισὶ παρελήφθησαν αἱ ζωπυροῦσαι καὶ ἀναθάλλουσαι τὸ ἡγεμονικὸν ἐργασίαι τε καὶ παραινέσεις, καὶ τὸν πολὺν τῆς ἔχθρας χιμῶνα εἰς εἰρηνικὴν γαλήνην μεταβάλλουσαι τε καὶ διαλύουσαι· οὐς φασιν ἐπισωρεύων ὁ εὐεργετῶν τῆ τοῦ θυσιανοῦς κεφαλῇ, καὶ τὴν νεκροποιὸν δὲ αὐτὸν ἔλαύνων ἔχθραν, καὶ ἀναρρώωνὺς εἰς ἀγάπην τὸν πάσχοντα, ἐκείνον τε μιγάλης καὶ ὀλεθρίας νόσου ἀπήλλαξεν, ἑαυτῷ δὲ τὴν ἐκεῖθεν μακαριότητα προεξένησεν.

ΝΓ. Πῶς νοκτίον τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Μωσεί, ἰδοὺ δέδωκά σε Θεὸν Φαραῷ;

Ἐκ τῶν κατὰ πόδας ῥημάτων ἢ τοῦ ζητούμενου ἰρηνία· ἐπάγει γὰρ καὶ Ἄαρὼν ὁ ἀδελφός σου ἔσται σοὶ προφήτης· σὺ δὲ λαλήσεις πάντα ὅσα ἐντέλλομαι σοι· ὁ δὲ Ἄαρὼν ἀδελφός σου λαλήσει πρὸς Φαραῷ ὡς οὖν ἐχρήσατο τῷ Μωσεί ὁ Θεὸς ὑπηρετῆσαι ταῖς κατὰ Φαραῷ καὶ Αἰγυπτίω ἀπληγαῖς, οὕτως ἐχρήσατο Μωσῆς τῷ Ἄαρὼν αὐτὸς μὲν προστασίας ὁ παρὰ Θεοῦ προστασσόμενος· ὑπηρέτη δὲ χρώμενος πρὸς τὸν Φαραῷ τῷ ἀδελφῷ. Καὶ δέσωζεν ἢ πρᾶξις ἐν τῷ ἀνάλογῳ τὸ ἀπαράλλακτον ὡς γὰρ Θεὸς πρὸς Φαραῷ διὰ μέσου Μωσείως, οὕτως Μωσῆς πρὸς Φαραῷ διὰ μέσου Ἄαρὼν τὰς Θεοσημείας ἐπιτέλει· ἐπέτασεν ἐν τῇ ἐρήμῳ Χωρῆβ τῷ Μωσεί βίβαι τὴν ῥάβδον ὁ Θεὸς, καὶ μετεβάλλετο εἰς ὄφιν· ἐπέτασεν πάλιν κατὰ πρόσωπον Φαραῷ τῷ Ἄαρὼν ὁ Μωσῆς βίβαι τὴν ῥάβδον, καὶ εἰς δράκοντα τὸ ξύλον ἐζωσπλαστεῖτα· καὶ ἀπλῶς ὅσα Μωσεί κατεπιστεύετο τερατουργεῖν, πάντα Μωσῆς παραθέμενος καὶ ἐχειρίσας τῷ ἀδελφῷ, δι' ἐκείνου τῷ προστεταγμένα θαυματουργῶν διεπίραινεν ὥστε φανερὸν γέγονε τί ποτε βούλεται δηλοῦν τὸ, ἰδοὺ δέδωκά σε Θεὸν Φαραῷ.

ΝΔ. Πῶς νοκτίον τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν· εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὕψ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε, καὶ τὰ τούτῳ συνημμένα.

Εἰσὶν ἄνδρες ἱεροὶ τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων τὴν ἐν τῷ βίβαι τεθησαύρισμένην διάνοιαν, χάριν ἔχοντες ἀνακαλύπτειν, οἷς τὸ προκείμενον ἀνα-

πνύσσειται ῥητόν ὡν τὴν θεωρίαν ἀποδεχόμενοι καὶ σὲ συνείναι τὸ περὶ ταῦτα σου φιλόπονον ἡμᾶς ἀναπέθει· οὐδ' εἴ τι ἄλλο πηγάζει τῶν τοῦ Παύλου ῥημάτων ὑπεροψόμεθα ἀπορρήσασθαι· εἰπὼν γὰρ οὐ ἡ γλῶσσα τοῦ παναγίου πνύματος ὄργανον, ὑμῖς ἐπ' ἑλευθερίᾳ ἐκλήθητε ἀδελφοί, καὶ διδάξας ὡς οὐχ ὑπόκειται δουλείᾳ περιτομῆς τὰ τῆς χάριτος τέκνα, οὐδὲ τῷ πολυμήχθῳ καὶ δυσεξανύστῳ ζυγῷ τοῦ νόμου συνέχισθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι κεχρεώσθηεν, ἵνα μὴ τὴν ἑλευθερίαν αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων ὅσα μὴ δεῖ πράττειν χαρίζεσθαι νομιούσι, καὶ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἑλευθερίας ὕβριν ποιήσωνται τῆς ἑλευθερίας ὑποκόπτοντες σαρκὶ καὶ πάθεισιν, ὅσα τῆς σαρκὸς ἀποβλαστάνει καὶ φύεται. Διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις· οἷον ἀνεκλήθητε δουλείας χαλεπῆς εἰς ἀπροσδόκητον καὶ μακαρίαν ἑλευθερίαν, φεύγετε τῆς σαρκὸς τὴν ἐπικράτειαν, δι' ἣν ὑμῖν βαρύνεται ἡ δουλεία· μὴδὲ τοῖς ἐκείνης κατακλίνεσθε νόμοις· ἡ δὲ τῆς σαρκὸς δουλεία δῆλον ὡς πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐστὶ παθῶν καὶ κακίας δημιουργὸς καὶ τεχνίτης, καὶ διαμνησάται λυμαινεσθαι τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἑλευθερίας τὸ κάλλος· ἀτὰρ δὴ καὶ τὴν ἀγάπην ἐπιχειρεῖ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἀπειλάνειν. Ἴνα τοίνυν, φησὶ, τῆς ἄλλας τίους τῆς κακίας ἐπινασάσεις ἐλάσω, αἱ γενήματα τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ σαρκικοῦ καθιστήκασι φρονήματος, πρὸς σαυτὴν τὴν ἐκείθεν ἐρχομένην ἐπιβουλὴν καὶ πληγὴν καθ' ὑμῶν, τὴν νεκροποιοῦσαν λέλω τὴν ἀγάπην, γενναίως ἀνταγωνίσασθε, μὴδὲ πάροδον εὐρεῖν ἐν ὑμῖν τῷ ψυχοφθόρῳ τούτῳ τῆς ἀμαρτίας βέλει πρόφασιν τινα παράσχητε. Τοῦτο δὲ ἔσται πῶς οὐκ ἐρῶνδες οὐδὲ χαλεπὸν ἀνύσαι, ἀλλὰ καὶ ῥάδιον καὶ σωτήριον· εἰ γὰρ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις ἅπαν ὅσων πονηρίας καθ' ὑμῶν βαλλόμενον ἀπρακτῆσι τῷ θυρῷ γὰρ ἐπίπτων τῆς ἀλλήλοις ὁμοιοῦς τε φιλίας, καὶ θραύττον περιθραύεται, καὶ ἀποκρούμενον εἰς κωφὴν διαπίπτει βολίδα, μετὰ τοῦ καὶ τὸν βάλλοντα τῆς προσκοῦσης αἰσχύνης ἀναπλῆσαι· ἐπιπέτρ ἢ πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς ἀγάπης δουλεία, τὴν ἄνωθεν ἀβραβωνίζεται συμμαχίαν, καὶ τὴν καθαρὰν καὶ μακαρίαν καταπράττεται ἑλευθερίαν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις εἰρήνης, καὶ τὴν ἐνυπόστατον εἰρήνην τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ταῖς ὑμῶν ἐγκατοικίζουσα καρδίαις.

Ἐἶτα προσέθησιν ὅτι καὶ νόμου κεφάλαιόν ἐστὶ τὸ ἀγαπᾶν ὡς αὐτὸν τὸν πλησίον· καὶ ταύτης τῆς ἀγάπης τὸ ὑψηλὸν καὶ ὠφέλιμον, ἱεροῖς τε ἐνθυμήμασι κατασκευάζων καὶ ἐπιδεικνύων· καὶ διὰ τῶν παρεπιμένων δὲ ἀνθρωπίνων τῷ βίῳ παραστήσας, ἐπισφίγγει καὶ συγκροτεῖ τὴν διδασκαλίαν· ἐπεὶ γὰρ ὁ πολὺς ἄνθρωπος οὐ τοσοῦτον τοῖς νόμοις καὶ ταῖς ἀπειλαῖς αἰ τῷ μακρῷ χρόνῳ τὰς κολάσεις ἐπιφέρουσι σωφρονίζεσθαι θέλει, ὅσαν ἀπὸ τῶν ὁρμμένων τε καὶ ἐπικέρων καὶ τὴν τιμωρίαν δεικνύτων ἐγ-

γίζουσαν, οὐδὲ τὴν ἀπὸ τούτων παραινέσιν ἀποτρέχει· διὸ μονουοῦχι φησὶν· εἰ μὲν οὖν τῆς ἐλευθερίας ὑμᾶς δυσωπεῖ πόθος, μὲν τὸ ἀπὸ τῆς εἰς ἄλλους δουλείας παρακαλεῖ κέρδος, μὴδ' ὅτι τοῦτο μὲν ἐπιθυμία τοῦ πνεύματος, τὸ δ' ἐναντίον ἐπιθυμία τῆς σαρκός, μὴδ' ὅτι πλήρωμα νόμου τὸ τῆς ἀγάπης κατόρθωμα, ἀλλὰ καὶ γοῦν τὴν κατ' ἀλλήλων φθορὰν καὶ ἀπώλειαν εὐλαβήθητε· τὸ γὰρ ἀλλήλους δάκνειν καὶ κατεσθῆναι φθόνῳ τε διαβολαῖς καὶ ταῖς συκοφανταῖς ἐξ ὧν καὶ ὁ φθόνος παρρησιάζεσθαι, πῶς οὐκ ἂν εἴη βδελυκτὸν; πῶς δ' οὐ φευκτὸν; πῶς δ' οὐχὶ καὶ χωρὶς παραινέσεως ἀποτρόπαιον; διὸ δεῖ φυλάττεσθαι μὴ διαπαισῆναι τῆς ἀγάπης· τὸ γὰρ ταύτης ἀπορρῦναι εἰς μάχας ἐστὶ καὶ στάσεις καὶ ἔριδας καταποθῆναι καὶ κατ' ἀλλήλων ὀπλιζέσθαι παρασκευάζει, τὰ δὲ τὴν φθορὰν ὑμῶν καὶ ἀπώλειαν συγκατασκευάζει. Καὶ σκόπει ὅπως τὴν ἀγάπην ἐνταῦθα παρέβαλε· καίτοι τὴν τῆς περιτομῆς ἀποθέτησιν ὁ λόγος αὐτῶ προκρουμένως εἰσηγείτο· καὶ ταύτης αὐτῶ τῆς σπουδῆς προκειμένης, τὸ τῆς ἀγάπης ἀγαθὸν ὁμῶς τῇ προθέσει συνδιαφέκεται· διὰ τί; ἴνα μὴ πρὸς ἀλλήλους διίσταμένῳ τῶν περιτομῆν σημειολόγημα ποιουμένων, καὶ οἷς ἡ τοῦ Παύλου παραινέσεις ἐγγένοι κριτῶν στάσεις καὶ φιλονεικίας καὶ ἔρισι συγκαταμερίσωσιν ἑαυτοὺς δι' ὧν τὸ ὑπ' ἀλλήλων δάκνεσθαι καὶ κατεσθῆσθαι ἑάττον συνεσπόμενον ὁράται· ὧν τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτὸς ἄριστος φιλοσοφῶν παρὰ γε ἑμοῦ κριτῆ, εἴη καὶ τοὺς πλησιάζοντας συμφιλοσοφεῖν, ὥσπερ τῇ πράξει, οὕτω καὶ τοῖς λόγοις ἐκδιδάσκων.

NE. Πῶς ὁ ἱερὸς χρησμὸς ὡσπερ ἐστὶ κριτῶν αἰτίας ἀπάσης, οὕτω καὶ δευτέρῃ ταύτης ἀπροσπέλαστος· ὡς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, φησὶν, ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐπιθήσεται αὐτῇ εἰς μνημόσυνον αὐτῆς· εἰ μὲν γὰρ τις εὐαγγέλιον αὐτὴν τὴν πράξιν θείην τῆς γυναικός, ἀδολειχίας οὐ φοκί φεῦγεν αἰτίαν· ἂν δὲ τὴν ὅλην γραφὴν τῶν συνταξαμένων μαθητῶν τὰ τοῦ διδασκάλου καὶ κοινοῦ σωτῆρος ὑπερφυῆ ἔργα καὶ πολιτεύματα, οὐδὲ τοῦτο νομίζεται σώζειν τὸ ἀκόλουθον· οὕτω γὰρ ταῦτα τοῖς γράμμασι παρατίθετο.

Τὸ μὲν οὖν σὸν διαπόρημα δριμύτερον ἐπελθεῖν τοῦτο, οὐδὲν δ' ἐργῶδες, οὐδὲ πολλῆς προσοχῆς δέουσι τὸ τε ἀκόλουθον ἐν τοῖς προκειμένοις θείοις συνιδεῖν λογίοις, καὶ τὸ πολλῶν καθεστῶναι μείζον, ἢ ἀδολειχίας ἐπισπράττεσθαι πρόφασιν πρώτον μὲν γὰρ εἰ καὶ μήπω τὰ εὐαγγέλια συνεγέγραπτο, ἀλλ' οὖν ἀγράφων λόγῳ αἱ θεωρηταί τοῦ Ἰησοῦ, πᾶσι περιηγγέλλοντο· εἰ δὲ καὶ πρὸ γενέσεως ἕκαστον αὐτὸς ἐστὶν ὁ σα-

φῶς εἶδῶς, τί καλύει αὐτὸν εὐαγγελία, ἃ μετ' οὐ πολὺν χρόνον καὶ τὴν γραφὴν ἐμελλεν ἀναδέξασθαι; ὥστε ποῦ ἂν εὐροίμι χῶρον τὸ ἀσυνάρτητον ἐν οἷς εἴρηται ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὐτὴ; εἰ δὲ τὸ εὐαγγέλιον αὐτὴν εὐσειβοῦσαν πράξιν τις ἐνοήσει τῆς γυναικὸς, οὐδ' οὕτως αὐτοῖς οὐδαμῶς ὁ τῆς ἀδολοσχίας προσάψαιτο μῶμος· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἔφη, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ, λαληθήσεται, ἀλλ' ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς λαληθήσεται· τούτοις δόξαν αὐτοῖς ἀείμνηστον ἀναστήσει, καὶ πανταχοῦ θαυμαζόμενον περιηγήσῃ τὸ φιλόθεον· τὸ γὰρ μνημόσυνον τὰ ἱερὰ λόγια εἴωθε παραλαμβάνειν ἐπὶ ἐγκωμίων λαμπρῶς, καὶ δόξαν ὑποδηλοῦν ἀνθρώπων καὶ τῷ τοῦ χρόνου δρόμῳ συνακμάζουσαν ὡς τὸ, εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος· καὶ ἀπόλειτο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἤχου· καὶ πολλὰ τοιαῦτα· εἰκότως δὲ δόξαν ἐπάγει, τὴν τῆς γυναικὸς ἱερουργίαν προαγορεύει· ἐπεὶ γὰρ ἐκεῖνος ἴδιον καὶ μῶμον ἐπέτριβον τῇ φιλοθείῳ πράξει τῆς σώφρονος πόρνης καὶ δι' ἐπιτιμήσεως αὐτὴν ἤγον, τούτου χάριν ὁ σωτὴρ τὰ ἄλλα παρῆς ἃ τῇ προκειμένῃ συνείπετο πράξει, τὸν ἔπεινον ἀντίθεκε καὶ τὴν δόξαν, τὸ περιώνυμον τῆς ἐργασίας πανταχοῦ διαπλωθῆναι· ἔδει γὰρ οἷς ἐκεῖνοι τὸ σκυθρωπὸν αὐτῇ κατεσκέδαζον ἐπιτιμῶντες καὶ τὴν ψυχὴν συνέχον, τούτων τοῖς ἐναντίοις παρακαλεῖν, καὶ ἀνακλιᾶσθαι, καὶ τὸ φρόνημα χαῖρον αὐτῇ καὶ ἀγαλλιώμενον ἀποκαθιστάνειν, ἅμα δὲ καὶ τὴν προπίτειαν τῶν αἰτιασαμένων ἀναχαιτίζειν· μονοουχὶ τὸ παρ' ὧμῶν αἰτίαις ὑποβαλλόμενον ἔργον ἀναβοῶν ὁ σωτήριος λόγος· ὡς οὐ μόνον ἐστὶν ἀπολελυμένος πάσης αἰτίας ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ κηρυχθήσεται, τῆς ἐκ πορνικῶν βλαστημάτων ἀνδρος σωφροσύνης ἀνασχούσης ὥραϊον τε καὶ ἀμάρτανον, καὶ θαυμασίαν τὴν γνῶμην ἐπιδείξει, καὶ ὑψηλοτέραν ἢ κατὰ γυναῖκα φρόνημα λαβεῖν θεὸν ἐπιγνώσκει καὶ θυσίαις θείαις, ὃν ἡ ἀνθρώπινη μορφή περιέστειλε· διὸ καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ὀφθῆσεται τὸν μακαρισμὸν αὐτῇ δωροφοροῦντα καὶ τὰ ἐγκώμια.

Νγ. Τίνα νοῦν ἐστὶν ἀκόλουθον καὶ ἀδυσφήμτον ἀνιχνεύσαι καὶ κατανοῆσαι διὰ τῶν δαυιδικῶν ῥημάτων λεγόντων, σοὶ μόνῳ ἤμαρτον καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρινέσθαι σε.

Ἰδιάζουσα μὲν τοῦ διαπορήματος ἐπιλυσίς καὶ πρὸς τὴν δαυιδικὴν σοφίαν καταρρυθμιζουσα τὸ δοκοῦν ἀπεμφαίνει τῶν ῥημάτων καὶ πρὸς διαφωνίαν ἐπιρρέπεστερον, τοιαύτη οὐκ ἐστὶν ἀνταπόδοσις· τοῦ, σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, τὸ, ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, εἰ καὶ τὴν τάξιν τοῦ προ-

γουμενόν ἐγγυτέραν ἔλαχεν ἀποδοθεῖν δ' ἂν οἰκειότερόν τε καὶ σφωτέρον, εἴ γε τῶ ἀπ' ἀρχῆς προηγουμένῳ, τὴν ἀναφορὰν παραληφθεῖν παρεχόμενον ὅσον, ἐλήσόν με ὁ Θεὸς κατὰ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οικτιρημάτων σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου, ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαι σε· τὰ δὲ ἄλλα μεταξολογίας ἔχοντα, οὐ περικόψει τὸν εἰρμόν οὔτε τῆς διανοίας οὔτε τῆς συντάξεως· ὅσοι δ' ἂν εἴεν λόγοι δι' ὧν ὁ Θεὸς ἐλεῶν δικαιοῦται; ἢ λίγῃ σὺ πρῶτος τὰς ἀμαρτίας σου ὅπως δικαιωθῆς· καὶ ὅτι μὴ θελήσει θελήσω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφειν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς καὶ ζῆν· καὶ πάλιν οὐ θέλω τὸν τοῦ ἀποθνήσκοντος θάνατον, ἀλλ' ἐπιστρέψατε καὶ ζήσεσθε· οὗτοι γὰρ οἱ λόγοι δικαιοῦσαι τὸν Θεόν, ἔργοις φιλανθρωποῦς βεβαιουόντος καὶ συμπαθείας οικτιρημοῦς ἐκπληρουόντος αὐτούς· εἰ γὰρ τῆς δαυιδικῆς ἀμαρτίας καὶ μεταμελείας τῶ χρόνῳ δευτερεύουσιν, ἀλλ' οὖν τῆς ἐν τῷ Δαυὶδ προφητικῆς οὐ δευτερεύουσιν γνώσεως. Ἐπει καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς οὐκ ἔλαττον τὴν τοῦ Δαυὶδ σπληνογραφεῖ μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς παραπτώμασιν ἔλεον ἢ τὴν ὑστέριος χρόνοις αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰσραὴλ προαγγέλλει· καὶ ἐλείους ἀξιώσθῃναι τούτους καὶ φιλανθρωπίας ἐν διατυπώσει τε καὶ σχηματισμῷ δεομένου προδεισίζει, ἀκουτισθῆσεσθαι τε ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνῃ προφητικῇ χρησιμολοεῖ διαγνώσει, ἀγαλλιάσεσθαι τε ὅσπτα ταταπεινομέγα καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριχθῆναι, καὶ ἀγαθυνθῆναι θεία εὐδοκία τὴν Σιών, ἄνοιχοδομηθῆναι τε τὰ πεπορθημένα τείχη καὶ κατρηπειωμένα τῆς Ἱερουσαλήμ. Τῶν δαυιδικῶν τοίνυν ῥημάτων ἀντὶ τοῦ σχηματίζεσθαι τῶ ὑπερβεβηκότι, τῶν τρόπων ἐπ' εὐθείας ἀλλήλοις συναπτομένων, οὐδὲν ὡς εἶρηται στασιάζον πρὸς τὴν ἀρθεύτητα καὶ σύνεσιν τῶν προφητικῶν λόγων ἀπαντᾷ· ἐκκαλοῦνται γὰρ τὸ ἀνοθεῖν ἔλεος καὶ τὴν εὐμένειαν, δι' ὧν μᾶλλον ἢ δικαιοσύνη διαλάμπει τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀλήθεια· οὕτω μὲν οὖν ῥῶν ἔστι καὶ ἀταλαίπωρον συνορᾶν, ὅπως τε τὸ ἀμφισβητούμενον διὰ τῆς συγγενοῦς ἱερολογίας ἀνεκαθάρθη καὶ τὴν προφητικὴν θεοσοφίαν καὶ ἀρετὴν οὐκ ἰνόθεισεν, οὐδέ τινα λογιμοῖς ἐμβαλλομένην δισταγμὸν καὶ τῆς θεοπροποῦς ἀλλότριον ὑπολήψεις.

Ἐπει δὲ τὸ μὲν δαυιδικὸν ῥητὸν ἰδιάζοντα τὸν καθαρτισμὸν εὐρίσκει καὶ τὴν εὐμάρειαν, εἰσι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν λογίων τὴν αὐτὴν μὲν ζήτησιν ἀναδεχόμενα, οὐ διὰ τῆς αὐτῆς δὲ μεθόδου ἐπιλυόμενα, ἀμεινον ἐπὶ τὴν καθολικώτερον ταῦτα θεουργοῦσαν καὶ διευθετίζουσαν ἀναδραμεῖν θεωρίαν, κακίτην ἀπὸ τῆς κοινῆς πάντων διακρίσεως τὴν ἀκόλουθον καὶ ἱεροπρεπῆ διάνοιαν ὡς ὅσον τί ἐστιν ἐμφανῆ καταστήσαι. Ἔστι δ' οὖν ἂ τὸν αὐτὸν σχηματισμὸν ὑποβάλλεται τῆς συνθέσεως καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν τοῦ λόγου δεῖται

φυσικὴν ἀναπλωθῆναι καὶ ἀσχημάτιστον ἰδιότητα, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα παραθεῖναι ταῦτα. Ἀποστελῶ τὴν χεῖρά μου πατάξαι σε καὶ τὸν λαὸν σου, καὶ ἐκτριβήσῃ ἀπὸ τῆς γῆς, πρὸς τὸν Φαραῶ λέγει διὰ Μωσέως κύριος· καὶ ἔνεκεν τούτου διετηρήθης ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν ἰσχύν μου, καὶ ὅπως διαγγεῖλῃ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ· καὶ πάλιν, ἐγὼ ἐβάρυνα τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ἵνα ἐπέλθῃ τὰ σημεῖα μου ἐπ' αὐτοῦς, ὡπως διηγήσῃται τὰ σημεῖα μου εἰς τὰ ὅτα τῶν τέκνων ὑμῶν· εἶτα καὶ οὐκ εἰσακούσεται ὑμῶν Φαραῶ, ἵνα πληθύνω τὰ σημεῖα μου καὶ τὰ τέρατά μου ἐν τῇ γῇ αὐτῶν· τούτων γὰρ ἕκαστον καὶ ὅσα ἄλλα διὰ τῶν ὁμοίων προάγεται φωνῶν κατὰ τὸν αἰτιολογικὸν ἀποδιδόμενα τῆς φράσεως σχηματισμὸν, ἰδιώματι μὲν ἀπαγγέλλεται τῆς ἱεραῶς ἡμῶν γραφῆς· πρὸς τὸ φυσικὸν δὲ τοῦ λόγου μεταλαμβάνομενα εἶδος, τὸ εὐσιβὲς ἀναπτύσσει, καὶ πρὸς τὸ τῆς Θεοσοφίας ἡμῶν συγγενὲς καταρτίζεται φρόνημα· καὶ γὰρ ἔθει κρατύνεται ψαλιῶ τὰ πάντως ἀποβησόμενα καὶ μὴ οἶά τε ὄντα τῷ ἀτελεῖ τῆς ἐκβάσεως περικόπτεσθαι πολλάκις ἐν τούτῳ περιαιελλεῖν τῷ σχίσματι· ἐπεὶ καὶ ὅσα τὴν φράσιν αἰτιολογουμένην ἔλαχε, τὴν τάξιν ἐπέχει τῶν ὁμολογουμένην ἔχόντων τὴν ὑπαρξιν.

Ἄλλα γὰρ τὸ μὲν ἰδίωμα τοιοῦτον τῆς Γραφῆς, ὅσον ἠπειθεῖ Φαραῶ καὶ ἐσκληρύνεσθαι, αἱ παράδοξοι πληγαὶ καὶ μάστιγες εἰσπραττόμεναι τῆς ἀπειθείας αὐτὸν καὶ σκληρότητος εἶποντο· ταῦτα δὲ τὸ περιβόητον εἶχε, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἐφοῖτα, τὴν τοῦ Θεοῦ δυναστείαν περιηχούμενα· καὶ θαυμάζειν καὶ ὑπερεκπλήττεσθαι τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ παρασκευάζοντα τοῦτο οὖν τὸ πάντως ἐκ τῆς ἐκείνου σκληρότητος ἐκβησόμενον, εἰς αἰτιολογικὸν εἶδος ἢ γραφῆ σχηματίσασα προεινήνοχε προκρυπτούσα τῷ τρόπῳ τὸ τῆς ἐκβάσεως ἀμετάθετον· καὶ γὰρ ὡς ἐπίπαν καὶ τὰ αἰτιολογούμενα τῷ ἀπαραβάτῳ τῆς προόδου εἰδοποιεῖσθαι θέλει καὶ ἐρμηνεύεσθαι. Κολάζεται τοίνυν Φαραῶ, οὐχ ἵνα δοξασθῇ ὁ θεὸς, εἰ καὶ τῆς φωνῆς καὶ τῆς συνθέσεως τὸ σχῆμα τοιαύτην φαντασίαν ὑπέρχεται, ἀλλ' ὅτι ἠπειθεῖ καὶ τῆς ἀπειθείας αὐτὸν ἴδει τὰς δίκας εἰσπραττέσθαι· εἰ δὲ κἂν μὴ πρὸς τοῦτο ἑώρων αἱ τιμωρίαι, μὴδὲ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτὸν τῆς ἀπειθείας ἀνδράποδον, ἀλλ' οὖν ἐπιέπειρ κατὰ πόδας ἵκολούθησαν τὸν ἀλιτρίον τιμωρούμεναι, ταύταις δὲ ταῖς τῶν μαστίγων καὶ πληγῶν παραδόξοις θεοσημείαις ὡς εἴρηται ἢ ἰσχύς καὶ ἢ δόξα τοῦ Θεοῦ συνηυξήθη καὶ συνανεβλάστανεν, οὐκ ἀπεικότως ἢ κατὰ τὴν αἰτιολογίαν τῷ διηγήματι μορφῇ καὶ ἰδέα περιτίθεται, τὸ ἐκβησόμενον πάντως καὶ πρὸ τοῦ ἐκβιβηκέναι διαμαρτυρομένης καὶ ἀπαγγελλούσης τῆς τῶν λογίων προηνώσεως· διὰ τῆς αὐτῆς δ' ἂν ἐφόδου καὶ τῶν δαυιδικῶν ῥημάτων ἃ πρότερον ἰδιαζούσης ἔτυχε σαφηνείας καὶ καταστάσεως εἰς τὴν ἴσῃν καὶ ὁμοίαν τοῖς εἰρη-

μένοις ἀσπαρισθεῖν τελειότητα ἡμαρτεν ὁ Δαυὶδ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων τὰ μέγιστα· οὐχ ἵνα θεὸς δικαιωθῆ· οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἐστιν οὐδενὸς ἀμαρτία θεῷ δικαισύνην περιάπτουσα· ἀλλ' ἐπειπερ ἡμαρτε μὲν, οὐκ ἤζησε δὲ οὔτε τῇ πωρώσει οὔτε τῇ φρογνώσει τὴν ἀμαρτίαν, καταφεύγει δὲ μάλλον πρὸς τὴν μετάνοιαν καὶ τὰ δάκρυα, ἑαυτὸν σπουδάζων ἀποσπλύνειν τοῦ ἀμαρτήματος· δίδωσι δὲ θεὸς συγγνώμην ἐν τῇ φιlanθρωπία, τὸ οἰκεῖον δίκαιον καὶ μῖζον ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην διάνοιαν, λαμπρὸν ἄσασι ἐπιδικῆς καὶ πρίβλεπτον· διὰ τοῦτο εἰπὼν ὁ Δαυὶδ, σοὶ μόνῳ ἡμαρτον, ὥπως ἂν δικαιωθῆς, ἐπισυνῆψεν, ἐν τοῖς λόγοις σου τὴν μὲν ἀνομίαν τῆς μετανοίας διαδεξαμένης τὴν μετάνοιαν δὲ τῆς ὑπὲρ λόγον φιlanθρωπίας· ἐν δὲ τῇ φιlanθρωπία τοῦ ἐν τοῖς λόγοις ἕξαστραφτοντος δικαίου καὶ πάσης συμπαθείας καὶ ἀγαθότητος ἀφίεντος ἀπτίνας. Καὶ λόγοι ἂν ἐν ταῦτα νοθεύειν τοῦ θεοῦ, τῇ ἀνθρωπίνῃ συγκαταβαίνοντος ἀσθενείᾳ καὶ εἰς λόγους καὶ κρίσιν καθισταμένου· καὶ γάρ φησι, δεῦτε καὶ διελεγχθῶμεν, λέγει κύριος· ἀντεζητάσεις δὲ συνισταμένης ἂν δωριῶν ἀπῆλαυσε καὶ εὐρεσιῶν ὁ Δαυὶδ πρὸς ἅς κατωλίσθησεν ἀθέστους· πράξει· ἀπὸ γλώττης καλαμίνης, καὶ αὐλεῖν ἀλόγως τέχνην ποιουμένης, Γλώσσα τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς ὑπὲρ λόγον σοφίας καὶ Γνώσεως ὄρσανον· ἐκ μεираίου μυκτηριζομένου, στρατηγὸς αὐτοσχίδιος τοῦ πολέμου καὶ τῆς ὕλης παρατάξιως καὶ μόνος καὶ χωρὶς βελῶν καὶ ὄπλων καὶ τῆς ἄλλης παρασκευῆς καὶ ἐμπειρίας τοῦ ἀγωνίσματος, τροπαιοφορῶν τὴν νίκην, καὶ τὴν ἰχθρῶν ἀναδούμενος ἐπικράτειαν· ἐξ ὑπαίθρου ταλαιπωρίας, διαρῶφον καὶ τριαρῶφον εἶκων λαμπρότητες καὶ λαμπρότεροι διαγωγῆι, καὶ ὑπώροφιος καὶ τρυφῶσα δίαίτια· καὶ πολλῶν πόλειον ὁ κωμήτης, κύριος· ἀπὶ ποιμεινικοῦ καδίσκου καὶ πῆρας, σκηπτρον ἐν τῇ χειρὶ, καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν στροφίον βασιλείας· ἐξ ἀγέλης βοσκημάτων καὶ σύριγγος καὶ τῶ ἤχῳ κατακλυθόντος αὐτῶν τὰ ὄτα, χορημολόγος τῶν ὑπὲρ λόγον ἔργων καὶ προφητείας βρύων χαρίσματα· ἐξ αὐλῶν νομάδων καὶ θεραπείας θρεμμάτων καὶ σκυτάλης ἀνεχοσῆς τὸ σωματίον κόπῳ βαρυνόμενον, θρόνος βασιλείος καὶ πορφύρα καὶ δορυφόροι καὶ στέφανος· συνελόντι φάναι, ἐξ ἰδιώτου προφήτης, καὶ βασιλεὺς ἐκ φυγάδος, καὶ τὸ κατ' ἰχθρῶν κράτος συκλωσάμενος ἄμαχον.

Τὰ μὲν οὖν θεῖα περὶ τὸν Δαβὶδ, ταῦτα, καὶ πολλῶν πλείονα τὰ λειπόμενα. Τὰ δὲ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ Δαβὶδ, γυναικὸς ἥττατο, τοῦ πολέμου λαβὼν ἐπίκουρον ἔρωτα· μοιχεία καὶ φόνος κατὰ τοῦ μεγέθους ἐχόρευον τῶν εὐεργετῶν ὕβριζεν ἢ σὰρξ τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπιθυμία ἄδικτος τοῖς τῶν δωριῶν χαρίσμασιν ἐπικώμαζε, καὶ πόσα τοιαῦτα; ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς, κἀπῆλος, οὐκ οἶνον ὕδατι κεραννὺς, ἀλ-

λά τὰς ὑπὲρ λόγον δωρεὰς καταμιγνύς, καὶ κιβδηλεύων τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεισι καὶ σιρτήμασιν. Ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις λόγοις ὁ θεὸς κρινόμενος τε καὶ δικαιολογούμενος πρὸς τὸν Δαβίδ' ἄρ' ἔστιν εἰπῆν εἰς ὅσον τῷ δικαίῳ ὑπερέβαλε, καὶ τῆς αὐτοῦ παρίστηεν ἀγαθότητος τὸ ἀνυπέβλητον, μάλιστα δὲ μηδὲ τιμωρίας ὑπάγων τὸν ἀντὶ τοσούτων ἀγαθῶν κακοῖς ἀμειψόμενον ὑπετίμητο γὰρ ἂν οὕτως τὸ ἄφατον ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ λαμπρὸν καὶ οὐκ ἔχον ἀπαγγέλλειν λόγον τὸ μέγεθος· τιμωρία γὰρ καὶ κολάσις ὁ ἠδικημένος ζημιούμενος τὰ πολλὰ τῶν ὀφλημάτων ἄγει πρὸς διάλυσιν. Τὰ τοίνυν δαυιδικὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως ῥήματα καὶ τῶν παραπλησιῶν ἕκαστον ἢ τῶν ἱερῶν λογίων συνήθεια τὸ πάντως ἀποβησόμενον προμηνύουσα, αἰτιολογικῶς ἀπαγγέλλει, καὶ διατυποῦσα τῷ σχήματι τὸ συγγενὲς τοῦ ἀκωλύτως ἐκβησομένου παρίστηεν· ὁ τοίνυν τῷ τῶν λογίων ἔθει καὶ τῷ κανόνι τῆς διανοίας εὐθυνόμενος, ἐπειδὴν εἰς ὁμιλίαν καταστῆ τῆ αἰτιολογίᾳ τροπολογίᾳ κατεσχηματισμένου τινὸς προβλήματος, ἄλλον ὡς οὐδένα θόρυβον οὐδὲ ταραχὴν οὐδ' ἀπορίαν τινὰ τοὺς λογισμοὺς συνέχουσιν ὑποστήσεται· ἀλλὰ τῷ λόγῳ περιελθὼν τοῦ σχήματος τὴν ἐπίνοιαν, καθαρῶς τὰ ἐκβησόμενα ὄψεται· οὐπὲρ καὶ εἰς δῆλωσιν ὁ σχηματισμὸς παραλαμβάνεται.

ΝΖ. Διὰ τί τῶν τοῦ σωτῆρος βαπτιζόντων μαθητῶν, ἔτι ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης.

Ἐπειδὴ τὴν αὐτὴν γνώμην μέχρι τῆς σφαγῆς ἀπαράτρεπτον συνέτηρει, δι' ἣν καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπὲρ τῆς ὄψεως τοῦ βαπτισμάτος· καὶ τότε μὲν γὰρ ἐβάπτιζεν, ἵνα κηρύττῃ τῶν προσιόντων τῷ πλήθει τὸν κοινὸν σωτῆρα τοῦ γένους· καὶ ὕστερον δὲ ἵνα μὴ τὸν τόνον ὑποκαλῶν ἐλεγχθεῖ τῆς τοιαύτης Θεοφιλοῦς μαρτυρίας καὶ ἀγιοπρεποῦς προαιρέσεως· ἐβάπτιζον οὖν οἱ μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος, τὸν λυτρωτὴν τοῦ γένους κηρύττοντες· ἐβάπτιζε δὲ καὶ Ἰωάννης, ἀπαρχὴ μὲν παραδείγμα· τῆς ἐκείνων ἱεραῶν ἐργασίας γενόμενος, συναφαπτόμενος δὲ τούτοις συναγωνιζόμενος καὶ συνεργὸς τῆς σωτηρίου ταύτης καὶ προκαθαροῦ καθιστάμενος πράξεως· καὶ γὰρ ἀνακίεραγε βαπτίζων, τὴν Ἰησοῦ πᾶσι θεόπτετ' ἀμαρτυρομένους· τοῦτο γὰρ ὁ ἐπουράνιος αὐτῶν νυμφίος ἐβούλετο, καὶ κατασκευάζειν ἐποπιδάξαιτο, καὶ ὁ καθ' ὑπερβολὴν μείζων ἀπάντων, καὶ ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἀπεισταλμένος, καὶ ὁ Θεοῦ ῥήματα λαλῶν καὶ ὁ λαβὼν καὶ ἔχων τὸ πνεῦμα οὐ μέτρον δωρεῶν καὶ ἐνερθείας μεθίξει, ὡς περ' ἀπαντες οἱ προφῆται, ἀλλὰ συγγενείας δικαίᾳ, καὶ ὑπερουσίῳ ὁμοουσιότητος· ἀξιώματι· τὸ μὲν τοι βαπτισμα τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ σωτῆρος οὐδεὶ διαφόρῳ πλὴν τῆς τῶν προσ-

ώπων ἐναλλαγῆς διετελλετο· καὶ γὰρ παρεσκευάζεν μὲν ἑκάτερον αὐτῶν τοὺς βαπτίζομένους ἐπιθηδεῖους εἶσθαι, τὸ διὰ πυρὸς καὶ πνεύματος τελεσθησόμενον δέξασθαι βάπτισμα, οὐδέτερον δὲ αὐτῶν παρεῖχεν τὴν τοῦ πνεύματος χάριν καὶ ἐνέργειαν, οὐδὲ τὴν παντέλη τῶν ἀμαρτημάτων ἄφεσιν· ἢ τοιαύτη γὰρ ὑπὲρ λόγον δωρεὰ μετὰ τὴν διανομὴν τῶν πυρίνων Ἰλωσῶν καὶ τὴν δι' αὐτῶν τοῦ αἰῶνος πνεύματος παρουσίαν τοῖς βαπτίζομένοις ἐχαρίζετο.

ΝΗ. Τίνος ἔνεκεν ὁ Μωσῆς κατὰ τὴν γένεσιν γενεαλογῶν τὰς ἡγεμονίας Ἡσαῦ, τῶν μὲν ἄλλων ἀπλῶς ψιλὰ διέρχεται τὰ ὀνόματα, ἐπὶ δὲ τὸν Αἰνᾶν ἰλθῶν φησιν· οὗτός ἐστιν ὃς εὔρε τὸν ἱαμὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ ὅτε ἔνεμε τὰ ὑποζύγια Σιεγῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· τί οὖν ἐστιν ὁ εὔρε; καὶ τίνος ἔνεκα μνήμης ἀξιούται;

Η σύρα φωνὴ τὸν ἱαμὴν ἢ ὡς ἔνιοι τὸν ἐλμεῖν, πηγὴν ἐθέλοι καλεῖν· αἱ πηγαὶ δὲ καὶ τὰ φρέατα περισπούδαστον ὑπῆρχε χρῆμα τοῖς ἐξ Ἄβρααμ ποιμένες γὰρ ὄντες καὶ τὸν βίον ὅλον ποιοῦμενοι ἐκ τῆς τῶν στροβάτων πολυπληθείας τε καὶ εὐθηνίας, πολὺν λόγον εἶχον τῶν πηγῶν καὶ φρεάτων· αἱ δὲ τῆς τροφῆς οὐ πολὺ ἔλαττον οὐδὲ τοῦ πόματος καταπιαίνοντες καὶ διατιθέντες ἐπὶ τὸ ἄμεινον τὰ βοσκήματα· οὕτω δὲ φαίνεται καὶ ὁ Ἄβρααμ καὶ ἄλλης ἀπολαύσας παρὰ τοῦ Ἀβιμέλεχ Θερρασιῶς, οὐκ ἀγνωμοσύνην ἠγορεύμενος διελέγχειν αὐτὸν περὶ τῆς ἀφαιρέσεως ὧν αὐτὸς ἀνωρύξατο φρεάτων· οὐδ' ἐκεῖνος τὸν ἔλεγχον μυκτηρίζει· ἀγνοεῖν δὲ τὴν πρᾶξιν παρὰ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων τολμηθεῖσαν ὑποκρίνεται καὶ σπουδάζει ὁ Ἄβρααμ διὰ τῶν ἐπτὰ ἀμνάδων τὴν τοῦ Ἀβιμέλεχ ὁμολογίαν ὡς εἶη τὸ φρέαρ ἔργον καὶ πόνος τοῦ Ἄβρααμ βιβαιώσασθαι· καὶ ὄρκος καὶ συνθήκαι προβαίνουσι· καὶ ἡ πηγὴ λαμβάνει τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ τῆς πράξεως, φρέαρ ὀρκισμοῦ ἱενομασθεῖσα· καὶ οἱ Φυλιστιεῖμ δὲ χρόνῳ ὑστερον τῆς ἰδίας χώρας ἐν ἧ παρῶκει ὁ Ἰσαὰκ φυέγων τὸν ἐν τῇ πατρίδι λιμὸν, ἀπελάσαι φθόνῳ μελετήσαντες, ἐμφράττουσι τὰ φρέατα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοὺς ποιμένας εἰδότες μὴ δύνασθαι ζῆν, τῆς τῶν φρεάτων ἀποστειρομένους χρήσεως· καὶ Μωσῆς ὅτι τοὺς χειρῶν ἀδίκων ἀρξάνας ποιμένας ἀπωσάμενος παρέσχε ταῖς θυγατράσι τοῦ Ἰοθὼρ θάπτον ἢ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας ποτίσαι τὰ θρέμματα τῷ πατρὶ κηδεύει, καὶ κύριος οἰκίας ἀντὶ προσηλύτου γίνεταί· καὶ μυρία ἄλλα ἔστι λαβεῖν δι' ὧν περισπούδαστον καὶ μέγα κτῆμα τοῖς ἐξ Ἄβρααμ τὰ φρέατα ἐνομίζετο· ὁ δὲ καὶ ἀταλαπύρως εὐρὼν ὁ Αἰνᾶν ἢ ὁ Ὠνᾶν, ἐκατέρως γὰρ τῆς φωνῆς ὀνομάζεται, ἱστορίας παρέσχεν· ὑπόθεσιν τῷ θεόπτη Μωσεί· κατὰ γὰρ τὴν κοσμογένειαν καὶ τὴν τοῦ Ἡσαῦ φυλὴν γενεαλογήσαντι.

ΝΘ. Τὸ δὴλοῦ τὸ ἐν δευτερονομίῳ γεγραμμένον ἐὰν δὲ οἰκοδομήσης οἰκίαν καινὴν καὶ ποιήσης στεφάνην τῷ δωματίῳ σου, καὶ οὐ ποιήσεις φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου.

Εἴρηται μὲν τοῖς πρὸ ἡμῶν περὶ ταύτης τῆς ῥήσεως οὔτε τῆς σαφηνείας οὐδὲν οὔτε τῆς ὀρθότητος ἐνδεέστερον· πλὴν ἐπιπερ σοι φίλον καὶ ἄ βράδιόν ἐστι παρ' ἐτέρων μαθεῖν, ταῦτα παρ' ἡμῶν ἀκούειν, συνάδοντες καὶ ἡμεῖς ἐκείνοις, καὶ μάλιστα οἷς τι τῶν ἄλλων ἐπὶ τὸ ἄμεινον τεθωρήσεται, καὶ σύμφωνον ποιοῦμενοι τὴν ἀνάπτυξιν, πρῶτον μὲν εἰδέναι φαμὲν δεῖν, ὡς ὁ καὶ πολλάκις σύνδεσμος ὥσπερ καὶ ἄλλαι πολλαὶ τῶν λέξεων παρὰ τοῖς μωσαϊκοῖς διατάγμασι παρέλκοντος ἐπέχει χώραν διὸ καὶ πρὸς τὸ εὐθύτερον ἀναγνωσθεῖη ἂν τὸ ῥητὸν, τοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν συνδέσμου περιαιρηθέντος· διπλαῖς δὲ διανοίαις ἡ ἑρμηνεία μερίζεται. Ἡ μὲν γὰρ πρὸς τὸ γράμμα διαβαίνει καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν ἀπευθύνεται, ἡ δὲ πρὸς θεωρίαν θέλει μᾶλλον ἀνάεσθαι· ἡ μὲν οὖν τὴν πρόοδον δι' ὧν ἡ λέξις μᾶλλον καὶ ἡ αἴσθησις ἐπικρατεῖ, ποιουμένη, ὡδέ πη τὸ δηλούμενον ἀναπτύσσει· οἰκίαν γάρ σοι, φησὶν, προθεμένῳ σκοπὸν ἀνοικοδομῆσαι, καὶ τάφον ὡς, εἰδὸς κρηπιδώσαι καὶ καταβαλεῖν τὰ θεμέλια ἀνορυξαμένην, οὐ χρὴ καταλιπεῖν τὰ βοδρῦματα ἕρην εἰς τέλος ἀγαγείν τὸ ἔργον χωρὶς τῆς ἀρμοζούσης περιβολῆς καὶ ἀσφαλείας· ἵνα μὴ τῷ τὴν σὴν ἀγνοήσαντι πράξῃ, αἴτιος ἀναφανήσῃ φόνου, τοῦ μὲν ἰμπισόντος τῷ βοδύνῳ, ἄτε μηδὲν τῶν καινουργηθέντων προειδότης, σοῦ δὲ μηδεμίαν ἐπιμέλειαν περὶ τοῦ μηδὲν συμβῆναι τοιοῦτον εἰσηρησαμένου· καὶ γὰρ καὶ πολλὰ τῶν ἀλόγων οὐδὲν ἀπεικὸς παρεμπότειν τῷ βοδύνῳ καὶ ἀπόλλυσθαι· ἀλλὰ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἐπίους οὐς ἡ προτέρα τῶν χωρίων θέσις καὶ τὸ ἔθος τῆς διόδου καὶ ὁ βραχύς μετὰ τὴν καινοτομίαν χρόνος ἐπισκιάζοντα τὰ νεωχρωθέντα, καὶ μηδὲν καινὸν μηδὲ πρόσφατον βλάβην ὑφοραῖσθαι συνεξαπατῶντα ὄλεθρον εὐρεῖν ἀντὶ τῆς προκειμένης χρείας συνώθησεν· δεῖ δ' οὖν διὰ ταῦτα πάντα μηδεμίαν παραλιμπάνειν ἐφ' οἷς πράττομεν, ἀσφάλειαν δὲ ἥς τὸ ὁμογενὲς καὶ ὁμοφύλον πάσης βλάβης καὶ ζημίας ἀσείρατον συντηρήσομεν· ἐκθεσιμον γὰρ καὶ ὠμότητος ἐφ' οἷς ἡμεῖς τὰς ὠφελείας δρεπόμεθα, τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ὁμοφύλους περιορῶν τὰ τῶν παθημάτων καὶ ἀλγεῶν ὑφίστασθαι ἴσχυα· τῆς μὲν τοι χρεωστούμενης προνοίας κἀναυθῶν καὶ μηδὲν τῶν παραπορευομένων τοῖς βοδύνοις ὑποφερομένων, οὐκ ἔσται φόνος οὐδεὶς ἐν τῇ νεουργουμένῃ οἰκίᾳ· καὶ ἡ περὶ τὸν βόθρον περινηθεῖσα περιβολὴ καὶ στεφάνη καὶ φόνου καθαρὰν τὴν οἰκίαν ἀπέφηνεν καὶ τὴν τοῦ πλησίον πρόνοιαν λαμπρῶς πᾶσιγ ἐμφανίζουσα, πολλῶν καὶ

καλῶν ἐπαίων πρόξενος τῷ προνοησαμένῳ γίνεται' καὶ τῆς τοιαύτης κηδεμονίας τὴν ἀπόλαυσιν ἐν ὁμοίοις ἔργοις καὶ συγκυρήματα τῷ προκαταβαλόντι ἀπεθασαύρισε' καὶ τότε θεοφιλέστατον τῆς νομοθεσίας ἐβεβαίωσε, τό τε δυνατόν καὶ σωτήριον καὶ αἰδέσιμον' ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ αἰσθητὸν, τοιαύτην ἔστι λαβεῖν καὶ τὴν τοῦ προκειμένου λόγου εὐκρίνειαν.

Ἡ δὲ πρὸς θεωρίαν μᾶλλον τὸν νοῦν ἀναφέρουσα, τοιαῦτα ἂν εἴη καὶ βουλομένη καὶ τῇ παραινέσει τὴν πράξιν συσφίγλουσα. Οἱ φιλοσοφία καινοτέρη καὶ τῶν πολλῶν ὑπεράνω κειμένη χρώμενοι καὶ τὸν βίον ἐξηρημένον τῆς δημῶδους πολιτείας ἐπιτηδεύοντες, οὐκ ὀφείλουσιν οὗτοι καινὸν μὲν τὸν θεμέλιον πηγῦναι, καινὴν δὲ κατασκευάζειν ἐπιχειρεῖν τὴν οἰκίαν καὶ μηδὲν πρὸς τὸ πλῆθος συμφερομένην' μήτε τῆς ἐθίμου διαγωγῆς πρὸς τὰ ἔχρη καταπίπτουσαν' ἐν αὐτοῖς δὲ μέσοις τοῖς ἔργοις γενόμενοι, τὸν τόνον τῶν ἀγωνισμάτων ὑποχαλᾶν, καὶ τῇ ῥαστώῃ τῶν ὁμοίων πόνων σαθρὸν καὶ εὐδιάπτωτον τὸ καλῶς ἀρξάμενον οἰκοδομεῖσθαι φιλοτέχνημα' καὶ τὴν οἰκίαν δι' ἧς ἐνῆν καὶ καταρρήγνυμένους ὄμβρους τὰς τῶν πειρασμῶν νιφάδας σφειρῶς ἀποκρούεσθαι, καὶ φλοῖζιζουσαν ἀλίνα ἥτοι τῶν παθῶν ἀποστέγειν τε καὶ ἀναστέλλειν τὴν πύρωσιν' ταύτην δὲ τὴν οἰκίαν οὕτω μὲν λαμπρῶς ἀρξαμένη οἰκοδομεῖσθαι, οὕτω δὲ πρὸς θαῦμα γλυκῶς προϊούσαν οὐ χρῆ ῥαθυμία γνώμης ὑστερον εἶναι εἰς γέλωτα καταπίπτειν, καὶ τὸ σκυθρῶπὸν καὶ περιυβρισμένον τῆς πρὶν εὐκλείας ἀνταλλάττεσθαι' ἀλλὰ δεῖ ταύτην καινῶς ἀρξαμένην οἰκοδομεῖσθαι, ἐν τοῖς ὁμοίοις συντηρεῖν κατόρθωμα' καὶ στεφάνῃ τῷ τερπῶ τούτῳ καὶ περικαλλεῖ δωματίῳ περιδεῖναι, τούτεστι μέχρι τέλους τὴν πρὸς τοὺς στεφάνους ἄγουσαν ἀκρίβειάν τε καὶ ἐπιμέλειαν ἐπιτηδεύειν' τῶν γὰρ νομίμως καὶ τῶν μέχρι τέλους ἀθλούντων οἱ στέφανοι' οὐδεὶς γὰρ φησι τῆς ἐκκλησίας ὁ κῆρυξ, στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ' οἷδε δὲ καὶ καινὴν κτίσιν τὴν κατὰ Χριστὸν κροκοπήν καὶ τελείωσιν ὁ τοῖς αὐτοῖς καινοῖς πολιτεύμασι τὴν καινὴν διαθήκην καινότεραν ἀεὶ συντηρήσας' εἴτις γὰρ φησιν ἐν χρόνῳ καινὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθαι' τούτεστι διὰ πάντων ἐν τῇ σοφῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον οἰκονομηθεῖσῃ καινότητι διατηρεῖσθε καινίζόμενοι, μηδὲν παλαιὸν μηδὲ σαθρότητος νόσον ἐπιφέροντες' εἰ γὰρ μὴ ἐπιτεθεῖη στεφάνῃ τῷ καινισμένῳ δωματίῳ τοῖς κατόρθωμασι, τούτεστιν εἰ μὴ μέχρι τέλους τοὺς νεανικοὺς καὶ καινοὺς καὶ καλοὺς ἀγῶνας τοὺς προξένους ἡμῖν τῶν σφειρῶν συντηρήσομεν, φόνος καὶ φόνων ὁ χαλεπώτατος ἐν τῇ σαθρότητι τοῦ οἰκοδομήματος' συγκατενεγκόντος δὲ καὶ συγκατορύξαντος καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς τῆς καινότητος τῆς οἰκοδομῆς, ὡς εἶθε μὴ ὄφειλεν εἰς μάτην, φιλοτιμψάμενον τῷ γὰρ οὕτως ἀθλίως περιεχθέντι καὶ μετὰ τοσοῦτους πόνους καὶ ἰδρώτας ὡσπερ ἐκ μεταμελείας ἐνουβρίσαι τὰ φθάσαντα, καὶ πα-

ἄν ἀνδράποδον γενέσθαι καὶ τοῦ ἐχθροῦ θήραμα, οὐδὲν ἂν εἴη χεῖρον, μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐλείσθαι τὴν καινότητά τοῦ πολιτεύματος, ἢ προειρημένους μὴ διενεγκῆναι μέχρι τέλους, ἀλλ' ἀνθελίσθαι τῶν σπουδαζομένων τὰ ἀπευκταῖα καὶ οἷς ἂν ἐξοῦσιν οἱ μισοῦντες ἐντροφᾶν τῇ χλεύῃ καὶ τοῖς οὐνειδίμασιν, οὐδὲ τὸν θεσπέσιον δὲ παρασιωπεῖσθαι Κύριλλον ὄσιον.

Ξ. Τί δήποτε τοῦ νόμου κωλύοντος ἄπτεσθαι λιπρῶ, εἰ δὲ μὴ ἀκάθαρτον εἶναι ἕως ἰσπέρας, ἐν τῷ θεραπεύειν τὸν λιπρὸν ὁ σωτὴρ ἄπτεται αὐτοῦ, καίτοι λόγῳ θεραπεύειν δυνατὸς ὢν.

Πρῶτον μὲν ἐκίετο προσῆκεν εἰδέναι, ὡς ἐξ ὧν ὁ σωτὴρ νῦν μὲν τὸν νόμον ἐκρινε φυλάττειν, νῦν δὲ τῶν κρειττόνων καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἔργων ἀπέφαινε ἥττονα, οὐδ' ὅτε νομοφυλακῆν ἐδοκίμαζεν, ὡς ὑποκειμένος τοῖς νόμοις ἐφύλαττεν ἀλλὰ τοῦτο μὲν οἰκονομίαν πλεονῶν, καὶ δεικνύς οἷα δὴ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μὴ ἀσπαζιώσας ἀναλαβεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς οὐκ ἀτιμάζει τὰ δι' ὧν ἤδη ρυθμίζεται τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ καὶ μετέρχεται ταῦτα ὅταν μὴδὲν ἄλλο τῶν κρειττόνων εἰς ἑαυτὸν μεθέλκη καὶ μεταβιβάξῃ τὴν κρινοίαν· τοῦτο δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων ἄμκ ἐμψράττων τὰ βλάσφημα καὶ ἀπύλωτα στόματα, καὶ τὸ ἀντίθεον καὶ παράνομον ὡσπερ εἰς τὸν δεσπότην ἐναπορρίπτειν οὐκ ἔφριττεν ἢ θεομάχος αὐτῶν ἀτόνοια, εἰς τὰς ἐκείνων περιτρίπων κεφαλὰς· ἐπεὶ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐγκαλουμένους ὅτι κατὰ τὸ σάββατον πορευόμενοι τοὺς στάχεις ἐτίλλον, καὶ ψύχοντες λιμοῦ τὴν αὐτοσχέδιον τράπεζαν ἐποιούοντο ἴαμα, ἰεραῖς τε ἄλλαις ἐφόδοις καὶ δὴ καὶ παραδειγμάτων ἐπιφορᾶ κράτει καὶ ἀξιώματι τὸ ἀπαράγραπτον προβαλλομένων ἀνευθύνοὺς εἰδείκνυ καὶ πάσης ἀνεπάφους μίμψεως· καὶ μὲν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου κύριον εἶναι τοῦ σαββάτου, οὐχὶ δὲ τῆ ἐκείνου παρατηρήσει δουλεύοντα περιφανῶς ἀνεκέρυττε· διὸ καὶ παρόντος αὐτοῦ τὸ προνόμιον τοῦ σαββάτου συνετέλλετο, ὡσπερ ἐπιστάντος δεσπότου ἢ τοῦ δούλου παρῶρησία ἡρεμεῖ, τῷ δεσποτικῷ δὲ κεριάγεται νεύματι· ἀλλὰ γὰρ ἐν οἷς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιούργει σωτηρίαν, οἱ τοὺς ἀνθρώπους παιδαγωγοῦντες νόμοι ἡσύχαζον· κρεῖσσον γὰρ εἶναι πολλῶν τῆς ἰδίας παιδαγωγίας, αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας συνίσταν. Ἐν οἷς δ' οὐκ ἦν τῶν νόμων ἢ φυλακὴ τὴν θαυματουργίαν ὑπερτιθεμένη, οὐδὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κατολιγορῶσα, θνηταῦτα καὶ αὐτοὶ τὸ οἰκεῖον δικαίωμα ἐπεγίνωσκον· μᾶλλον δ' αὐτοῖς αἰεὶ συδιασωζόμενον ὑπῆρχεν ἐξ ὧν ὁ σωτὴρ διεπράττετο· καὶ γὰρ ἢ τῶν νόμων εἰσφορὰ ὅτε καὶ μᾶλλον ἀνδοῦντες ἐφαίνοντο, τὸ ξυλοκοπεῖν καὶ πῦρ ἀνάπτειν καὶ

μείνος ἀσπασισθεὶς τελειότητα ἤμαρτεν ὁ Δαυὶδ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων τὰ μέγιστα· οὐχ ἵνα θεὸς δικαιωθῆῖ οὐ γάρ ἔστιν οὐκ ἔστιν οὐδενὸς ἀμαρτία Θεῷ δικαιοσύνην περιάπτουσα· ἀλλ' ἐπειπερ ἤμαρτε μὲν, οὐκ πύξῃσε δὲ οὔτε τῇ πωρώσει αὐτὴ τῇ φρογνώσει τὴν ἀμαρτίαν, καταφυγεῖ δὲ μάλλον πρὸς τὴν μετάνοιαν καὶ τὰ δάκρυα, ἑαυτὸν σπουδάζων ἀποσωλύνειν τοῦ ἀμαρτήματος· δίδωσι δὲ Θεὸς συγγνώμην ἐν τῇ φιλανθρωπίᾳ, τὸ εἰκεῖον δίκαιον καὶ μεῖζον ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην διάνοιαν, λαμπρὸν ἄσπασι ἐπιδεικνύς καὶ περιβλεπτον· διὰ τοῦτο εἰπὼν ὁ Δαυὶδ, σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, ὅπως ἂν δικαιωθῆς, ἐπισυνῆψεν, ἐν τοῖς λόγοις σου τὴν μὲν ἀνομίαν τῆς μετανοίας διαδεξαμένης τὴν μετάνοιαν δὲ τῆς ὑπὲρ λόγον φιλανθρωπίας· ἐν δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ ἐν τοῖς λόγοις ἐξασπράττοντος δικαίου καὶ πάσης συμπαθείας καὶ ἀγαθότητος ἀφίεντος ἀκτίνας. Καὶ λόγοι ἂν ἐνταῦθα νοηθεῖεν τοῦ Θεοῦ, τῇ ἀνθρωπίνῃ συγκαταβαίνοντος ἀσθενείᾳ καὶ εἰς λόγους καὶ κρίσιν καθισταμένου· καὶ γάρ φησι, δεῦτε καὶ διελεγχθῶμεν, λέγει κύριος· ἀντεξετάσεως δὲ συνισταμένης ὧν δωρεῶν ἀπήλαυσε καὶ εὐεργεσιῶν ὁ Δαυὶδ πρὸς ἃς κατωλίσθησεν ἀθέσμως· πράξεις· ἀπὸ γλώττης καλαμίνης, καὶ αὐλεῖν ἀλόγως τέχνην ποιουμένης; Γλώσσα τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς ὑπὲρ λόγον σοφίας καὶ γνώσεως ὄρσαντο· ἐκ μεираκίου μυκτηριζομένου, στρατηγὸς αὐτοσχέδιος τοῦ πολέμου καὶ τῆς ὅλης παρατάξεως καὶ μόνος καὶ χωρὶς βελῶν καὶ ὅπλων καὶ τῆς ἄλλης παρασκευῆς καὶ ἐμπειρίας τοῦ ἀγωνίσματος, τροπαιοφορῶν τὴν νίκην, καὶ τὴν ἐχθρῶν ἀναδούμενος ἐπικράτειαν· ἐξ ὑπαίθρου ταλαιπωρίας, διωρόφων καὶ τριωρόφων εἰκων λαμπρότητες καὶ λαμπρότεραι διαγωγαί, καὶ ὑπωρόφιος καὶ τρυφῶσα δίαίτια· καὶ πολλῶν πόλεων ὁ κομήτης, κύριος· ἀντὶ ποιμνικῆς καδίσκου καὶ πῆρας, σκῆπτρον ἐν τῇ χειρὶ, καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν στροφίον βασιλείας· ἐξ ἀγέλης βοσκημάτων καὶ σύριγγος καὶ τῶ ἤχῳ κατακλυθόντος αὐτῶν τὰ ὄτα, χρησμολόγος τῶν ὑπὲρ λόγον ἔργων καὶ προφητείας βρύων χαρίσματα· ἐξ αὐλῶν νομάδων καὶ θεραπείας θρεμμάτων καὶ σκυτάλης ἀνεχόσης τὸ σωματίον κόπῳ βαρυνόμενον, θρόνος βασιλείας καὶ σφοδύρα καὶ δορυφόροι καὶ στέφανος· συνελόντι φάναι, ἐξ ἰδιώτου σφοδρήτης, καὶ βασιλεὺς ἐκ φυγάδος, καὶ τὸ κατ' ἐχθρῶν κράτος συγκληρωσάμενος ἄμαχον.

Τὰ μὲν οὖν θεῖα περὶ τὸν Δαβὶδ, ταῦτα, καὶ πολλῶν πλεονα τὰ λειπόμενα. Τὰ δὲ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ Δαβὶδ, γυναικὸς ἠττάτο, τοῦ σολέμου λαβὼν ἐπίκουρον ἔρωτα· μοιχεία καὶ φόνος κατὰ τοῦ μεγέθους ἐχώρευον τῶν εὐεργετῶν ὑβρίζεν ἢ σαρξ τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπιθυμία ἄθεσμος τοῖς τῶν δωρεῶν χαρίσμασιν ἐπεκώμαζε, καὶ πόσα τοιαῦτα; ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς, κάπηλος, οὐκ οἶνον ὕδατι κεραννός, ἀλ-

λά τὰς ὑπὲρ λόγον δωρεὰς καταμιγνύς, καὶ κιβδηλιῶν τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεισι καὶ σικιτήμασιν. Ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις λόγοις ὁ θεὸς κρινόμενός τε καὶ δικαιολογούμενος πρὸς τὸν Δαβὶδ ἄρ' ἔστιν εἰπεῖν εἰς ὅσον τῷ δικαίῳ ὑπερέβαλε, καὶ τῆς αὐτοῦ παρίστησιν ἀγαθότητος τὸ ἀνυπέβλητον, μάλιστα δὲ μηδὲ τιμωρίας ὑπάγων τὸν ἀπὲρ τοσοῦτων ἀγαθῶν κακοῖς ἀμειψάμενον ὑπέτιμνετο γὰρ ἂν οὕτως τὸ ἄφατον ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ λαμπρὸν καὶ οὐκ ἔχον ἀπαγγέλλειν λόγον τὸ μέγεθος· τιμωρία γὰρ καὶ κολάσει ὁ ἠδικημένος ζημιούμενος τὰ πολλὰ τῶν ὀφλημάτων ἄγει πρὸς διάλυσιν. Τὰ τοίνυν δαυιδικὰ τῆς μετανοίας καὶ ἔξομολογήσεως ῥήματα καὶ τῶν παραπλησίων ἕκαστον ἢ τῶν ἱερῶν λογίων συνήθεια τὸ πάντως ἀποβησόμενον προμηνύουσα, αἰτιολογικῶς ἀπαγγέλλει, καὶ διατυποῦσα τῷ σχήματι τὸ συγγενὲς τοῦ ἀκωλύτως ἐκβησομένου παρίστησιν ὁ τοίνυν τῷ τῶν λογίων ἔθει καὶ τῷ κανόνι τῆς διανοίας εὐθυνομένος, ἐπιθεῖν εἰς ὁμιλίαν καταστῆ τῇ αἰτιολογίᾳ τροπολογίᾳ κατεσχηματισμένου τινὸς προβλήματος, δῆλον ὡς οὐδένα θόρυβον οὐδὲ παραχρῆν οὐδ' ἀπορίαν τινὰ τοὺς λογισμοὺς συνέχουσαν ὑποστήσειται· ἀλλὰ τῷ λόγῳ περιελθὼν τοῦ σχήματος τὴν ἐπίνοιαν, καθαρῶς τὸ ἐκβησόμενον ὄψεται· οὐπὲρ καὶ εἰς δῆλωσιν ὁ σχηματισμὸς παραλαμβάνεται.

ΝΖ. Διὰ τί τῶν τοῦ σωτῆρος βαπτιζόντων μαθητῶν, ἔτι ἰβάπτειν ὁ Ἰωάννης.

Ἐπειδὴ τὴν αὐτὴν γνώμην μέχρι τῆς σφαγῆς ἀπαράτρεπτον συνέληρει, δι' ἣν καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπηρετῆς ὤφθη τοῦ βαπτίσματος· καὶ τότε μὲν γὰρ ἰβάπτειν, ἵνα κηρύττῃ τῶν προσιόντων τῷ πλήθει τὸν κοινὸν σωτῆρα τοῦ γένους· καὶ ὕστερον δὲ ἵνα μὴ τὸν τόνον ὑποχαλῶν ἐλεγχθεῖ τῆς τοιαύτης Θεοφιλοῦς μαρτυρίας καὶ ἀγιοπρεποῦς προαιρέσεως· ἰβάπτειν οὖν οἱ μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος, τὸν λυτρωτὴν τοῦ γένους κηρύττοντες· ἰβάπτει δὲ καὶ Ἰωάννης, ἀπαρχὴ μὴν παραδείγμα τῆς ἐκείνων ἱερᾶς ἐργασίας γενόμενος, συνεβαπτόμενος δὲ τούτοις συναγωνιζόμενος καὶ συνεργὸς τῆς σωτηρίου ταύτης καὶ προκαθαρσίου καθιστάμενος πράξεως· καὶ γὰρ ἀνακήραγε βαπτίζων, τὴν Ἰησοῦ πᾶσι θεοτόπα διαμαρτυρούμενος· τοῦτο γὰρ ὁ ἐπουράνιος αὐτῶν νυμφίος ἐβούλετο, καὶ κάτασκευάζειν ἐπουδάζετο, καὶ ὁ καθ' ὑπερβολὴν μείζων ἀπάντων, καὶ ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἀνεσταλμένος, καὶ ὁ Θεοῦ ῥήματα λαλῶν καὶ ὁ λαβὼν καὶ ἔχων τὸ πνεῦμα οὐ μέτρω δωρεῆς καὶ ἐνεργείας μεθέξει, ὡσπερ ἅπαντες οἱ προφῆται, ἀλλὰ συγγενείας δικαίῳ, καὶ ὑπερουσίῳ ὁμοουσιότητος ἀξιώματι· τὸ μὲν τοι βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ σωτῆρος οὐδενὶ διαφόρῳ πλὴν τῆς τῶν προσ-

ἰσῶν ἐναλλαγῆς διεστέλλετο· καὶ γὰρ παρεσκευάζεν μὲν ἑκάτερον αὐτῶν τοὺς βαπτίζομένους ἐπιηδέιους ἕσσεσθαι, τὸ διὰ πυρὸς καὶ πνεύματος τελεσθησόμενον δέξασθαι βάπτισμα, οὐδέτερον δὲ αὐτῶν παρῆρχεν τὴν τοῦ πνεύματος χάριν καὶ ἐνέργειαν, οὐδὲ τὴν πανῆλῃ τῶν ἀμαρτημάτων ἄφεισιν ἢ τοιαύτῃ γὰρ ὑπὲρ λόγον δωρεὰ μετὰ τὴν διανομὴν τῶν πυρίνων ἰλωσῶν καὶ τὴν δι' αὐτῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος παρουσίαν τοῖς βαπτίζομένοις ἐχαρίζετο.

ΝΗ. Τίνος ἔνεκεν ὁ Μωσῆς κατὰ τὴν γένεσιν γενεαλογῶν τὰς ἡγεμονίας 'Ἡσαῦ, τῶν μὲν ἄλλων ἀπλῶς ψιλὰ διέρχεται τὰ ὀνόματα, ἐπὶ δὲ τὸν Αἰνᾶν ἐλθὼν φησιν· οὗτός ἐστιν ὃς εὔρε τὸν ἱαμὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ ὅτε ἔνεμε τὰ ὑποζύγια Σιεγῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· τί οὖν ἐστιν ὁ εὗρε; καὶ τίνος ἔνεκα μνήμης ἀξιούται;

Η σύρα φωνὴ τὸν ἱαμὴν ἢ ὡς ἔνιοι τὸν ἔλμεϊν, πηγὴν ἐθέλοι καλεῖν· αἱ πηγαὶ δὲ καὶ τὰ φρέατα περισπούδαστον ὑπῆρχε χρῆμα τοῖς ἐξ 'Αβραάμ· ποιμένες γὰρ ὄντες καὶ τὸν βίον ὅλον ποιούμενοι ἐκ τῆς τῶν σποράτων πολυπληθείας τε καὶ εὐδηνίας, πολὺν λόγον εἶχον τῶν πηγῶν καὶ φρεάτων· αἵτε δὲ τῆς τροφῆς οὐ πολλὸν ἔλαττον οὐδὲ τοῦ πόματος καταπαίνοντος καὶ διατιθέντος ἐπὶ τὸ ἄμεινον τὰ βοσκήματα· οὕτω δὲ φαίνεται καὶ ὁ 'Αβραάμ καὶ ἄλλης ἀπολαύσας παρὰ τοῦ 'Αβιμέλεχ θρασείας, οὐκ ἀγνωμοσύνην ἠγούμενος διελέγχειν αὐτὸν περὶ τῆς ἀφαιρέσεως ὧν αὐτὸς ἀνωρύξατο φρεάτων· οὐδ' ἐκεῖνος τὸν ἔλεγχον μκκτριζεῖ· ἀγνοεῖν δὲ τὴν πρᾶξιν παρὰ τῶν αὐτοῦ θρασυτόνων τολμηθεῖσαν ὑπεκρίνεται καὶ σπουδάζει ὁ 'Αβραάμ διὰ τῶν ἐπτὰ ἀμνάδων τὴν τοῦ 'Αβιμέλεχ ὁμολογίαν ὡς εἶη τὸ φρέαρ ἔργον καὶ πόνος τοῦ 'Αβραάμ βεβαιώσασθαι· καὶ ὄρκος καὶ συνθήκαι προβαίνουσι· καὶ ἡ πηγὴ λαμβάνει τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ τῆς πράξεως· φρέαρ ὀρκισμοῦ ἰπνομασθεῖσα· καὶ οἱ Φυλιστιεῖμ δὲ χρόνῳ ὕστερον τῆς ἰδίας χώρας ἐν ἧ παρῶκει ὁ Ἰσαὰκ φεύγων τὸν ἐν τῇ πατρίδι λιμὸν, ἀπελάσαι φθόνῳ μελετήσαντες· ἐμφράττουσι τὰ φρέατα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοὺς ποιμένας εἰδότες μὴ δύνασθαι ζῆν, τῆς τῶν φρεάτων ἀποστειρουμένους χρήσεως· καὶ Μωσῆς ὅτι τοὺς χειρῶν ἀδίκων ἄρξαντας ποιμένας ἀπωσάμινος παρέσχε ταῖς θυγατράσι τοῦ Ἰοθάρ θάπτον ἢ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας ποτίσαι τὰ θρέμματα τῷ πατρὶ κηδεύει, καὶ κύριος οἰκίας ἀντὶ προσηλύτου γίνεσθαι· καὶ μυρία ἄλλα ἔστι λαβεῖν δι' ὧν περισπούδαστον καὶ μέγα κτήμα τοῖς ἐξ 'Αβραάμ τὰ φρέατα ἐνομιζέτο· ὁ δὲ καὶ ἀταλαιπώρως εὐρὸν ὁ Αἰνᾶν ἢ ὁ Ὀνᾶν, ἐκαῖτερας γὰρ τῆς φωνῆς ὀνομάζεσθαι, ἱστορίας παρέσχε· ὑπόθεσιν τῷ θεόπτη Μωσῆϊ κατὰ γε τὴν κοσμογένειαν καὶ τὴν τοῦ 'Ἡσαῦ φυλὴν γενεαλογήσαντι.

ΝΘ. Τὶ δηλοῖ τὸ ἐν δευτερονομίῳ γεγραμμένον ἰὰν δὲ οἰκοδομήσης οἰκίαν καινὴν καὶ ποιήσης στεφάνην τῷ δωματίῳ σου, καὶ οὐ ποιήσεις φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου.

Εἴρηται μὲν τοῖς πρὸ ἡμῶν περὶ ταύτης τῆς ῥήσεως οὔτε τῆς σαφηνείας οὐδὲν οὔτε τῆς ὀρθότητος ἐνδείκτερον· πλὴν ἐπιπερ σοὶ φίλον καὶ ἄ ρά- διόν ἔστι παρ' ἐτέρων μαθεῖν, ταῦτα παρ' ἡμῶν ἀκούειν, συνάδοντες καὶ ἡμεῖς ἐκείνοις, καὶ μάλιστα οἷς τι τῶν ἄλλων ἐπὶ τὸ ἄμεινον τεθεώρη- ται, καὶ σύμφωνον ποιούμενοι τὴν ἀνάπτυξιν, πρῶτον μὲν εἰδέναι φαιμέν δεῖν, ὡς ὁ καὶ πολλάκις σύνδεσμος ὥσπερ καὶ ἄλλαι πολλαὶ τῶν λέξεων παρὰ τοῖς μωσαϊκοῖς διατάγμασι παρέλκοντος ἐπέχει χώραν· διὸ καὶ πρὸς τὸ εὐδύτερον ἀναγνωσθεῖς ἂν τὸ ῥητὸν, τοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν συνδέσμου περιαιριεῖσθε· διπλαῖς δὲ διανοαῖς ἢ ἐρμηνείαι μερίζεται. Ἡ μὲν Ἰὰρ πρὸς τὸ γράμμα διαβαίνει καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν ἀπευδύνεται, ἢ δὲ πρὸς θεω- ρίαν θέλει μᾶλλον ἀνάσσει· ἢ μὲν οὖν τὴν πρόοδον δι' ὧν ἢ λέξεις μᾶλ- λον καὶ ἢ αἰσθησις ἐπικρατεῖ, ποιουμένη, ὡδέ πη τὸ δηλούμενον ἀναπτύσ- σαι· οἰκίαν γάρ σοι, φησὶν, προθεμένῳ σκοπῶν ἀνοικοδομῆσαι, καὶ τάφον ὡς, εἰκὸς κρησιδῶσαι καὶ καταβαλεῖν τὰ θεμέλια ἀνορυξαμένην, οὐ χρῆ καταλιπεῖν τὰ βοθρυμάτα πρὶν εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὸ ἔργον χωρὶς τῆς ἀρμοζούσης περιβολῆς καὶ ἀσφαλείας· ἵνα μὴ τῷ τὴν σὴν ἀγνοήσαντι πρᾶ- ξιν, αἴτιος ἀναφανήσῃ φόνου, τοῦ μὲν ἐμπιστότος τῷ βοθρύνῳ, ἅτε μη- δὲν τῶν καινουργηθέντων προειδότος, σοῦ δὲ μηδεμίαν ἐπιμέλειαν περὶ τοῦ μηδὲν συμβῆναι τοιοῦτον εἰσηγησαμένου· καὶ γὰρ καὶ πολλὰ τῶν ἀλόγων οὐδὲν ἀπεικὸς παρεμπόπτειν τῷ βοθρύνῳ καὶ ἀπόλλυσθαι· ἀλλὰ γι τῶν ἀν- θρώπων ἐπίους οὐς ἢ προτέρα τῶν χωρίων θέσεις καὶ τὸ ἔδος τῆς διόδου καὶ ὁ βραχὺς μετὰ τὴν καινοτομίαν χρόνος ἐπισκιάζοντα τὰ νεωχμωθέν- τα, καὶ μηδὲν καινὸν μηδὲ πρόσφατον βλάβην ὑφορᾶσθαι συνεξαπατῶντα ὄλεθρον εὐρεῖν ἀντὶ τῆς προκειμένης χρείας συνώθησεν· δεῖ δ' οὖν διὰ ταῦτα πάντα μηδεμίαν παραλιμπάνειν ἐφ' οἷς πράττομεν, ἀσφάλειαν· δι' ἧς τὸ ὁμογενὲς καὶ ὁμόφυλον πάσης βλάβης καὶ ζημίας ἀπειράτον συν- τηρήσομεν· ἐκδεσμον γὰρ καὶ ὠμότητος ἐφ' οἷς ἡμεῖς τὰς ὠφελείας δρε- πόμεθα, τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ὁμοφύλους περιορᾶν τὰ τῶν παθημάτων καὶ ἀλλογενῶν ὑφίστασθαι ἔσχατα· τῆς μὲν τοι χρεωστουμένης προνόιας κή- ταῦθα καὶ μηδὲν τῶν παραπορευομένων τοῖς βοθρύνοις ὑποφερομένων, οὐκ ἔσται φόνος οὐδεὶς ἐν τῇ νεουργουμένη οἰκίᾳ· καὶ ἢ περὶ τὸν βόθρον πε- ρινοηθεῖσα περιβολὴ καὶ στεφάνη καὶ φόνου καθαρὰν τὴν οἰκίαν ἀπέφθην καὶ τὴν τοῦ πλησίον πρόνοιαν λαμπρῶς πᾶσιγ ἐμφανίζουσα, πολλῶν καὶ

καλῶν ἐπαίων πρόξενος τῷ προνοησαμένῳ γίνεται· καὶ τῆς τοιαύτης κηδεμονίας τὴν ἀπόλαυσιν ἐν ὁμοίοις ἔργοις καὶ συγχυρήματα τῷ προκαταβαλλόντι ἀπεθασαύρισε· καὶ τότε θεοφιλέστατον τῆς νομοθεσίας ἰσθεβαίωσι, τό τε δυνατόν καὶ σωτήριον καὶ αἰδέσιμον· ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ αἰσθητὸν, τοιαύτην ἔστι λαβεῖν καὶ τὴν τοῦ προκειμένου λόγου εὐκρίνεια.

Ἡ δὲ πρὸς θεωρίαν μᾶλλον τὸν νοῦν ἀναφέρουσα, τοιαῦτα ἂν εἴη καὶ βουλομένη καὶ τῇ παραινεῖσι τὴν πρᾶξιν συσφίγουσα. Οἱ φιλοσοφία καινότερα καὶ τῶν πολλῶν ὑπεράνω κειμένη χρώμενοι καὶ τὸν βίον ἐξηρημένον τῆς δημῶδους πολιτείας ἐπιτηδεύοντες, οὐκ ὀφείλουσιν οὗτοι καινὸν μὲν τὸν θεμέλιον πηγυῖναι, καινὴν δὲ κατασκευάζειν ἐπιχειρεῖν τὴν οἰκίαν καὶ μηδὲν πρὸς τὸ πλῆθος συμφερομένην· μήτε τῆς ἐδέμου διαγωγῆς πρὸς τὰ ἴχνη καταπίπτουσαν· ἐν αὐτοῖς δὲ μέσσις τοῖς ἔργοις γενόμενοι, τὸν τόνον τῶν ἀγωνισμάτων ὑποχαλᾶν, καὶ τῇ βραστάῃ τῶν ὁμοίων πόνων σαθρὸν καὶ εὐδιάπτωτον τὸ καλῶς ἀρξάμενον οἰκοδομεῖσθαι φιλοτέχνημα· καὶ τὴν οἰκίαν δι' ἧς ἐνῆν καὶ καταρρήγνυμένους ὄμβρους τὰς τῶν πειρασμῶν νιφάδας στερρῶς ἀποκρούσθαι, καὶ φλορίζουσαν ἀπῆλια ἦτοι τῶν παθῶν ἀποστῆναι τε καὶ ἀναστέλλειν τὴν πύρωσιν· ταύτην δὲ τὴν οἰκίαν οὕτω μὲν λαμπρῶς ἀρξάμενην οἰκοδομεῖσθαι, οὕτω δὲ πρὸς θαῦμα γλυκὺ προιοῦσαν οὐ χερῆ βραδυμῖα γνώμης ὑστερον ἔαν εἰς γέλωτα καταπίπτειν, καὶ τὸ σκυθροπὸν καὶ περιουβρισμένον τῆς πρὶν εὐκλείας ἀνταλλάττεσθαι· ἀλλὰ δεῖ ταύτην καινῶς ἀρξάμενην οἰκοδομεῖσθαι, ἐν τοῖς ὁμοίοις συντηρεῖν κατόρθωμα· καὶ στεφάνῃ τῷ τερπῶ τούτῳ καὶ περικαλλεῖ δωματίῳ περιθεῖναι, τούτεστι μέχρι τέλους τὴν πρὸς τοὺς στεφάνους ἄγουσαν ἀκριβείαν τε καὶ ἐπιμέλειαν ἐπιτηδεύειν· τῶν γὰρ νομίμως καὶ τῶν μέχρι τέλους ἀθλούντων οἱ στεφάνοι· οὐδεὶς γὰρ φησι τῆς ἐκκλησίας ὁ κῆρυξ, στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ· οἷδε δὲ καὶ καινὴν κτίσιν τὴν κατὰ Χριστὸν προκοπὴν καὶ τελείωσιν ὁ τοῖς αὐτοῖς καινοῖς πολιτεύμασι τὴν καινὴν διαθήκην καινότεραν αἰεὶ συντηρήσας· εἴτις γὰρ φησιν ἐν χρόνῳ καινὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθαι· τούτεστι διὰ πάντων ἐν τῇ σοφῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον οἰκονομηθεῖσῃ καινότητι διατηρεῖσθε καινίζόμενοι, μηδὲν παλαιὸν μηδὲ σαθρότητος νόσον ἐπιφέροντες· εἰ γὰρ μὴ ἐπιτεθεῖη στεφάνῃ τῷ καινιζομένῳ δωματίῳ τοῖς κατορθώμασι, τούτεστι εἰ μὴ μέχρι τέλους τοὺς νεανικῶς καὶ καινοῦς καὶ καλοῦς ἀγῶνας τοὺς προξένους ἡμῖν τῶν στεφάνων συντηρήσομεν, φόνος καὶ φόνων ὁ χαλεπώτατος ἐν τῇ σαθρότητι τοῦ οἰκοδομήματος· συγκατενεχόντος δὲ καὶ συγκαταρύξαντος καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς τῆς καινότητος τῆς οἰκοδομῆς, ὡς εἶθε μὴ ὄφειλεν εἰς μάτην, φιλοτιμησάμενον· τῷ γὰρ οὕτως ἀθλίως περιενεχθέντι καὶ μετὰ τοσοῦτους πόνους καὶ ἰδρώτας ὥσπερ ἐκ μεταμελείας ἐνουβρίσαι τὰ φθάσαντα, καὶ πα-

δῶν ἀνδράποδον γενέσθαι καὶ τοῦ ἔχθρου ἠήραμα, οὐδὲν ἂν εἴη χεῖρον, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἰλέσθαι τὴν καινότητά τοῦ πολιτεύματος, ἢ προελομένους μὴ διενεγκεῖν μέχρι τέλους, ἀλλ' ἀνθελίσθαι τῶν σπουδαζομένων τὰ ἀπεικταῖα· καὶ οἷς ἂν ἔξουσι οἱ μισοῦντες ἐντροφᾶν τῇ χλεΐῃ καὶ τοῖς οὐκ ἐπίσημοις, οὐδὲ τὸν θεσπίσιον δὲ παρασιωπεῖσθαι Κύριλλον ὄσιον.

Ξ. Τί δήποτε τοῦ νόμου κωλύοντος ἄπτεσθαι λεπρού, εἰ δὲ μὴ ἀκάθαρτον εἶναι ἕως ἰσπέρας, ἐν τῷ θεραπεύειν τὸν λεπρὸν ὁ σωτὴρ ἄπτεται αὐτοῦ, καίτοι λόγῳ θεραπεύειν δυνατὸς ὢν.

Πρῶτον μὲν ἐκείνο προσῆκει εἰδέναι, ὡς ἐξ ὧν ὁ σωτὴρ νῦν μὲν τὸν νόμον ἔκρινε φυλάττειν, νῦν δὲ τῶν κρειττόνων καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἔργων ἀσπίβαιεν ἥττονα, οὐδ' ὅτε νομοφυλακεῖν ἰδοκίμαζεν, ὡς ὑποκείμενος τοῖς νόμοις ἐφυλάττειν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οἰκονομίαν πλεονῶν, καὶ δεικνύς οἷα δὴ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν μὴ ἀπαξιώσας ἀναλαβεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς οὐκ ἀτιμάζει τὰ δι' ὧν ἤδη ῥυθμίζεται τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ καὶ μετέρχεται ταῦτα ὅταν μηδὲν ἄλλο τῶν κρειττόνων εἰς αὐτὸν μετέλῃ καὶ μεταβιβάξῃ τὴν πρόνοιαν· τοῦτο δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων ἄμα ἐμφράττων τὰ βλάσφημα καὶ ἀπύλωτα στόματα, καὶ τὸ ἀντίθεον καὶ παράνομον ὡσπερ εἰς τὸν δεσπότην ἐναπορρίπτειν οὐκ ἔφριττεν ἢ θεομάχος αὐτῶν ἀπόνοια, εἰς τὰς ἐκείνων περιτρίπων κεφαλὰς· ἐπεὶ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐγκαλουμένους ὅτι κατὰ τὸ σάββατον πορευόμενοι τοὺς στάχεις ἔτιλλον, καὶ ψύχοντες λιμοῦ τὴν αὐτοσχέδιον τράπεζαν ἐποιούοντο ἴαμα, ἱεραῖς τε ἄλλαις ἐφόδοις καὶ δὴ καὶ παραδειγματῶν ἐπιφορᾶ κράτει καὶ ἀξιώματι τὸ ἀπαράγραπτον προβαλλομένων ἀνευθύνους εἰδεῖν καὶ πάσης ἀνεάφους μέμφειν· γαί μὲν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου κύριον εἶναι τοῦ σαββάτου, οὐχὶ δὲ τῆ ἐκείνου παρατηρήσει δουλεύοντα περιφανῶς ἀνεκέρυττε· διὸ καὶ παρόντος αὐτοῦ τὸ πρόνομιον τοῦ σαββάτου συνεστέλλετο, ὡσπερ ἐπιστάτης δεσπότου ἢ τοῦ δούλου παρρησία ἡρεμεῖ, τῷ δεσποτικῷ δὲ περιέργεται νεύματι· ἀλλὰ γὰρ ἐν οἷς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐδιοῦργε σωτηρίαν, οἱ τοὺς ἀνθρώπους παιδαγωγοῦντες νόμοι ἡσύχαζον· κρεῖσσον γὰρ εἶναι πολλῶ τῆς ἰδίας παιδαγωγίας, αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας συνίσταν. Ἐν οἷς δ' οὐκ ἦν τῶν νόμων ἢ φυλακὴ τὴν θαυματουργίαν ὑπερτιθεμένη, οὐδὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κατολιγοῦσα, θνηταῦτα καὶ αὐτοὶ τὸ οἰκεῖον δικαίωμα ἐπεγίνωσκον· μᾶλλον δ' αὐτοῖς αἰεὶ συνδιασφόμενον ὑπῆρχεν ἐξ ὧν ὁ σωτὴρ διεπράττετο· καὶ γὰρ ἢ τῶν νόμων εἰσφορὰ ὅτε καὶ μᾶλλον ἀνευθύντες ἐφαίνοντο, τὸ ξυλοκοπεῖν καὶ πῦρ ἀνάπτειν καὶ

κρεανομῆν τοὺς ἱερεῖς οὐχ ὕβριν ἠγοῦντο οὐδὲ τῆς αὐτῶν ἰσχύος καθάρσειν ἀλλὰ καὶ κόσμον ἐποιοῦντο καὶ σεμνολόγημα φέρειν ἐκείνων τὰ δεῦτερα· καὶ βουὴν δὲ καὶ ὄνον λύειν τῆς φάτνης· καὶ ἀπάγειν ποτοῦ μετασχεῖν τῆς ἰδίας ἐπικρατείας ἀσθένειαν οὐκ ἐτίθειντο, οὐδὲ λύσεισιν αὐτοῖς ἐνομιζέτο τὸ μὴ καὶ ταῦτα δουλεύειν τῷ παραγγέλματι· τί δὲ δι' ἐλέγειν πρόβατον βοδύου ἀνασπώμενον καὶ βουὴν καὶ υἶδον ἀνδρώπου τῶν φρεάτων ἀνιμώμενον· καὶ πόσα τοιαῦτα ἕτερα· ὧν οἱ τοῦ σαββάτου νόμοι τὸ κράτος διευλαβοῦμενοι, ἤρχοῦντο μᾶλλον καὶ ἐσεμνύοντο· οἷς ἀπ' ἀρχῆς εἰσφερόμενον, πολλῶν ἄλλων ἔργων περισχῆ καὶ τῇ διατυπώσει τῶν ἐν αὐτοῖς ἀφωρίζοντο πράξεων.

Ταῦτα τοιγαροῦν καὶ τὰ τοιαῦτα παράβασιν τοῦ σαββάτου τῶν ἀγνωμόνων Ἰουδαίων τὰς θυματοουργίας τε καὶ τὴν τῶν ἀνιάτων νόσων θεράπειαν ἐπιβουόμενων, ὁ σωτὴρ εἰς μέσον προήνεγκεν ἀντιπαραιθεῖς τὰ ὑπὲρ λόγον ἔργα ταῖς χειροκμήτοις πράξεσι, καὶ δεικνύς ὅσον ἐκατέρων τὸ μέσον· καὶ οὐκ ἦν οὐδὲ τοῖς ἀναισχύντοις ἐξαρνεῖσθαι Ἰουδαίοις μὴ οὐχὶ πολλῶν τιμιωτέρας εἶναι καὶ θυμασιωτέρας τὰς σωτηρίου πράξεις ξυλοκοπίας τε καὶ κρεανομίας καὶ βόθρου καὶ φρεάτος πρόβατον καὶ βουὴν ἀνασπᾶν, καὶ ὅσα τούτοις ἐνάμιλλα, καὶ τῆς ἀσθενοῦσης ἰνῶμης καὶ θεομαχούσης οὐ μεδίستانτο· ὅρα δὲ σὺ τὴν ἀκατάληπτον τοῦ θεοῦ σοφίαν καὶ ἀπόρρητον πρόνοιαν· ὅπως ὅπερ ἤμιλλεν ὑπέρτοις χρόνοις εἰς τὸ παντελῶς λελύσθαι τῷ τῆς χάριτος ὑπεξιστάμενον ὁ νόμος λέγω κράτει καὶ δόγματι, τοῦτο κατ' ἀρχὰς εἰσαγόμενον καὶ κρατυνόμενον συνεσφίγγετο, ὡς ἂν ἡ παντελής ἐπιστάσα λύσεισιν τὴν ἐπὶ μέρους καὶ μεθ' ἧς προῆλθεν ὁ νόμος προβαλλομένη, οὐδὲν καινὸν οὐδὲ παράδοξον τὸ συνεχεῶς ἐπιδείξειεν· ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰουδαίων καταισχύνη καὶ ἐπιστομίση τὸ ἀπειθεῖς, καὶ παρὰ τὸν νόμον οὐκ ἐν καιρῷ περιπούδαστον, ὡς οὐ νῦν τοῦ νόμου πρὸς λύσειν χωροῦντος, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μετὰ λύσεως προεληλυθότος, καὶ λύσει μὲν συνισταμένου, τῷ ἀλύτῳ δὲ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὑφισταμένου· καὶ οὐκ ἐπὶ μόνων τῶν σαββάτων τὴν νομοθεσίαν ἢ λύσεισιν ἐν τοῖς ἑαυτῆς ὅροις περιέσωζεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς τελειῆς τοῦ πάσχα τὸν ὠρισμένον καιρὸν ἐπιμερίζουσα, καὶ ἐν τῇ κατὰ μέρος ὑπερθέσει τὴν τῆς πράξεως ὀλοκληρίαν συνάγουσα· καὶ δὴ καὶ ναὸς εἰς ἐπὶ ταῖς θυσίαις ἀφοριζόμενος τοῖς πανταχόσι γῆς διεσπαρμένοις Ἰουδαίοις τὴν θυσίαν αὐτον καὶ ἀκαλλίερον παντὶ τρόπῳ προεισέσκιζεν ἔσσεσθαι· τοῦτο μὲν μὴ δυναμένων πανταχόθεν πάντων εἰς τὸν αὐτὸν νεῶν δι' ἔτους συναθροίεσθαι, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ ναοῦ οὐ μετὰ πολλὸν χρόνον πολεμίας χερσὶν ἀνατρέπεσθαι μέλλοντος· καὶ ἐπὶ μυρίων ἄλλων ὡς πανταχόθεν τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν εἶναι συγιδῆν εἰς τέλος παλαιωθῆσε-

οσαι, ἅτε δὴ τῶν συνιστῶντων αὐτὴν συμβόλων τοῦτο προανακηρυττόντων καὶ προκαταγγελλόντων, οὐ λόγους μᾶλλον ἀλλ' αὐταῖς ἐργασίαις καὶ πράξεσι· καὶ δὴ καὶ ἑτέρας πολιτείας ὑψηλοτέρας τε καὶ θειοτέρας καὶ λύσειν οὐκ ἐπιδεχομένης προοίμιον ἀπ' ἀρχῆς καὶ προγύμνασμα γεγενῆσθαι ταύτην, δι' ἣν ὅλως καὶ τῆς ἐπικαίρου μετέσχε γενέσεως.

Ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν διὰ τε ταῦτα ἀφ᾽ ἑραπειῦει τὸν λεπρὸν καὶ ἵνα δεῖξῃ ὅτι κυριος αὐτὸς ἦν, ὡσπερ τοῦ εἰσενεγκεῖν τὸν νόμον, οὕτως καὶ μὴ εἰσενεγκεῖν ὡσπερ δὲ μὴ εἰσενεγκεῖν, οὕτω καὶ εἰσενεγκεῖν ἑτέροις, ἀλλ' οὐχ ἑαυτῷ εἰσενεγκεῖν· μηδὲ γὰρ μηδ' ὑποκειῖσθαι τὸν νομοθέτην νομοφυλακεῖν, ὣν ἡ φυλακὴ τοῖς νομοθετοῦμένοις ἀρμόζει· ὡσπερ γὰρ νομοθετῶν βασιλεὺς πόλει καὶ πολιτείαις, οὐχ οἷς ἀρμόζεται καὶ καθιστᾷ τὴν πολιτείαν, τούτοις ἑαυτὸν ὑπάγει, καὶ τῶν ἀρχομένων ἕνεκα καταγγέλλει καὶ παραπλησίως ἐκείνοις τεθῆναι τὸν ὄρον τοῦ ψηφίσματος παρασκευάζει· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἄνω κάθηται τῆς πολιτικῆς τάξεως καὶ ὑπηρεσίας· τὸ δὲ πολίτευμα τοῖς αὐτοῦ συνέχει καὶ συνδιασώζει παραγέλυμασιν· οὕτως καὶ ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς τε καὶ παμβασιλεὺς νόμους παρέσχε κατὰ καιροὺς τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ, δι' ὧν ἦν αὐτῶν μὲν τὴν γνώμην ἐπὶ τὸ ἄμεινον μετακοσμεῖν τε καὶ μεταρρῦθμιζεῖν, αὐτὸς δὲ τῆς τοιαύτης προνοίας ἀπροσδιῆς ἦν καὶ κρείττων, οἷς φιλοτιμούμενος ἐπλοούτιζε τὸ ὑπήκοον τούτων ἀναδέχεσθαι τὴν χρείαν· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων νομοθετῶν οἱ πολλῶν ἑτέρων συνεπικρινόντων τε καὶ συμφύφων τῇ γνώμῃ καθισταμένων τοὺς νόμους τιθέασιν, οὕτω καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν εἰσέφερεν, ἀλλ' ὡς θεὸς καὶ κύριος πάντων καὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας αὐτὸς ἐπανηρημένος τὸ κράτος· διόπερ ἀνάγκη τοὺς μὲν τοῖς νομοθετηθεῖσιν ὑποτετάχθαι, τὸν δὲ λόγος ἅπας ἐξάιρει μὴ οὐχὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων καθ' ὑπερβολὴν ὑπερανιστηκέναι.

Ἄλλὰ μοι δεῦρο καὶ τόδε συνεπισκόπει· ὁ νόμος τὸν ἀπτόμενον λεπροῦ, ἀκάθαρτον ὀνομάζει, οὐχ ὃν ἐκ τῆς ἀφῆς ἦδει τῆς λέπρας ἀποκαθαίροντα τὸν συνεχόμενον τῷ πάθει, οὐ γὰρ ἦσαν ἐλπίδες οὕτω τῆς χάριτος ἐπιστάσης, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ταύτης προοιμίῳ αἱ τὸν ἄνθρωπον ὑπέφαινον θεουργοῦντα, καὶ κρείττω πάθους, μάλιστα γέ τοῦ τὴν θεραπείαν ζητοῦντος ἐμφανῆ καθιστῶσαι· ἀλλ' ὅς οὐδὲν τῷ λεπρωθέντι πρὸς κάθαρσιν συνεισάγει, καὶ ὃν μετασχεῖν μᾶλλον τοῦ πάθους ἢ τῆς ἀκαθαρσίας ἀπαλλάξαι τὸν παρασχόντα συνεώρα· ὁ δὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἰατρὸς Χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν αὐτίκα μὲν τῆς λέπρας διὰ τῆς ἀφῆς ἀποκαθαίρει, αὐτίκα δὲ τὴν νόσον λόγου κρείττον φυγαδεύει· πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον διευλαβεῖσθαι τὴν ἀφὴν ὡς ἀκαθαρσίας πρόξενον, τὸν εἰδὸτα διὰ ταύτης κεκαθαρμένον ἀναδεῖξαι τὸν τῇ λέπρᾳ πιεζόμενον, πῶς δ' οὐ παράλογον τὸν μὲν λεπρὸν οὐκέτι λεπρὸν

οὐδ' ἀκάθαρτον εἶναι, κεκαθαρμένον δὲ καὶ ὑγιᾶ διὰ τῆς δεσποτικῆς ἀφῆς καὶ νομίζεσθαι πᾶσι καὶ ἐπιδεικνυσθαι, τὸν δὲ τὴν κάθαρσιν αὐτῶ φιλανθρώπως καὶ ὑπερφυῶς δωρούμενον, ἀκαθαρσίας μετασχεῖν νομίζειν, ἢ οὐδ' ἐν ἑτέρῳ σώματι συνεχώρησεν μένειν; Οὐκοῦν οὐχὶ τὸν διὰ τῆς ἀφῆς τὸ πάθος τοῦ χρωτὸς ἀποξύνουσα, τοῦτον μὴ ἀπίσθαι ὁ νόμος ἐκάλυε, μισανθρωπίας γὰρ οὐκ ἂν ἔφυγε δίκην, ἀλλὰ τοὺς ἐν τῷ ἀπιστεῖσθαι μηδὲν μὲν τῆς ἀκαθαρσίας ἀφαιρούμενους, ἀπτομένους δ' ὅμως τῶν ἐτι τῇ διαφθορᾷ συνεχωμένων καὶ λυμαίνεσθαι τῇ μετὰδόσει μᾶλλον δυναμένων, ἢ τὴν θεραπείαν διὰ τῆς ἐκείνων χειρὸς ἀποκερδαιονόντων ὥστε διότι τε κύριος ἦν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ θεῖναι καὶ μὴ θεῖναι τὸν νόμον, οὐ γὰρ ἢ τῆς σαρκὸς πρόσληψις τὴν ἐξουσίαν περιεῖλε τῆς θεότητος, ἀλλ' ὁ προσληφθεὶς ἄνθρωπος τὸ κράτος τοῦ προσλαβόντος ἠκειώσατο· καὶ διότι ὁ κυρίως καὶ οἰκοῦν νομοθέτης τοὺς ὑπὸ χεῖρα μὲν ὑποτάττει τῇ νομοθεσίᾳ, οὐ συνπαύγεται δὲ οὐδὲ συμπεριάγεται τοῖς νομοθετούμενοις· καὶ ὅτι διὰ λύσεως ὁ παλαιὸς νόμος τὴν γένεσιν ἔσχεν καὶ σύνδρομον τῇ λύσει τὴν ἀσφάλειαν ὑπέστη, οὐ θατέρου τὸ ἕτερον ἀναιροῦντος, δι' ἀμφοῖν δὲ τὴν σύστασιν τῆς νομοθεσίας λαμβανούσης· καὶ ὅτι οὐχὶ τοὺς δι' ἀφῆς ὁ νόμος καθαίροντας τῆς ἀκαθαρσίας τὸν ἄνθρωπον ἀπιστεῖσθαι καλύει· ἀλλὰ τοὺς μηδὲν ἄμεινον διαθεῖναι δυναμένους τὸν ἐξυβρισμένον τῇ ἀκαθαρσίᾳ· καὶ ὅτι δι' ὧν ὁ σωτὴρ ἔπραττεν, τὴν νομοθεσίαν μᾶλλον ἐτίμα οὐκ ἀνδισταμένην ταῖς θεοσημείαις διελέγχων, σύνδρομον δὲ μᾶλλον ἐπιδεικνύς παραλαμβανομένην. Διὰ τοίνυν ταῦτα πάντα, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ θεὸς τὸν λεπρὸν θεραπεύων καὶ λόγῳ τὴν ἀφῆν συνάπτων ὑπὲρ λόγον ἔδειξε κεκαθαρμένον.

ΞΑ. Τί δηλοῖ τὸ, ἔστιν ἑλπίς ὅτι ὁ κύων ὁ ζῶν, αὐτὸς ἀγαθός ἐστιν ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν τεθνηκότα;

Κατὰ μὲν τὸ γράμμα, τὸ πρόχειρον ἢ διάνοια ἔχει· πρὸς οὐδὲν δὲ δοκεῖ τῶν λυσίτελωντων οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων συντείνειν· καὶ γὰρ πᾶσιν ἐστὶν ἐγνωσμένον, ὡς οὐ μόνον ὁ κύων ὁ ζῶν τοῦ τεθνηκότος λέοντος ἀμείναι, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὃ μέτεστι ζωῆς ἴχνος τοῦ ταύτην ἀποβεβληκότος κἂν λέων ἢ, κἂν τῆς τῶν λεόντων φύσεως καὶ ῥώμης καθ' ὑπερβολὴν ἐκληρώσατο τὸ ὑπερέχον, πολλῶν κρείττονος λέξεως τὸ ζῶν τοῦ τεθνηκότος ἀξιοῦται· οὐκοῦν ἄμεινον ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ πνεῦμα χωρεῖν, καὶ πρὸς τὴν τῶν νοητῶν ἀναφέρεσθαι θεωρίαν. Ἐμάθομεν τοίνυν ἀπὸ τῶν ἱερῶν λογίων κύνας μὲν τοὺς ἐξ ἑθῶν καλουμένους, βασιλικὸν δὲ καὶ περισούσιον ὃν ἂν εἰκονίσειεν ὁ λέων, τὸν ἰουδαϊκὸν ἱενομαζόμενον λαόν. Λέγει γοῦν ὁ ἐκ-

κλησιαστής· και γὰρ αὐτῷ τὸ τῆς σοφίας χάρισμα πρὸς τὰ παρόντα και δὴ τὰ φθάσαντα και πρὸς γὰ τὰ μέλλοντα πλατύνεσθαι και συμπαρατεῖσθαι θεόθεν ἰδωρήθη· λέγει τοίνυν ὡς ὁ κύων, τουτίστιν ὁ ἐξ ἰδῶν ἄνθρωπος, τοῦτο γὰρ αὐτὸν καλεῖσθαι διὰ τῆς χαναναίας διδασκόμεθα, ἐὰν αὐτὸν ἢ κατὰ τὰς ἀρετὰς ζωὴ μὴ παντελῶς καταλίποι, οὗτος ἂν ἐλπίδας εἴη παρέχων μᾶλλον ὡς τῆς ἀγαθότητος οὐκ ἐκπαιεῖται, ἢ ὁ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ μὲν και γαύρου γένους τῶν Ἰουδαίων, νεκρὸς δὲ τοῖς κατορθώμασι κείμενος· ὁ μὲν γὰρ τῆς ἀμείνονος μετέχων ζωῆς ἐλπίδας ὑποτείνει και πρὸς τὴν τελειότητα τῶν κατορθωμάτων ἀναδραμεῖν· ὁ δὲ νεκρὰν φέρων ἐν ἑαυτῷ τῶν ἀρετῶν τὴν ἐνέργειαν, και διὰ τοῦτο νεκροῖς ὦν ἐναριθμῶς μάτην τὸν λέοντα μετ' αὐτοῦ, τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἕχνος οὐδὲν ἐπιφερόμενος· και μὴν και ὁ νομιζόμενος ἀκάθαρτος ἄνθρωπος, αἵτι δὴ ταῖς ἀμαρτίαις ῥυπῶν, και τῆς διὰ τῶν ἀρετῶν ἀπιστηρημένος καθαρότητος, οὗτος δὲ δάκρυσι και μετ' αὐτῶν τῶν παθῶν τὸν βόρβορον ἀποπλυνάμενος, τοῦ φαινομένου μεγάλου και ταῖς ἀρεταῖς ἐσηρημένου φρονεῖν ὑπεργκον και βασιλικὸν πολλὰκις εὐρέθη κρείττων, και αὐτὸς τὰς οὐλὰς τῶν ἀμαρτημάτων τῇ συνεχείᾳ τῆς θεραπείας ἀπαλειψάμενος. Ὁ δὲ γὰρ τῷ χρώματι τῶν ἀρετῶν εἰς λέοντα ζωγραφούμενος, πολλὰκις χανωνδεῖς τῷ φυσήματι τοῦ φρονήματος, κατερράγη τε τοῦ φρυάγματος και νεκρὸς ἐγένετο, τῆς ἀμαρτίας αὐτὸν ὑποδεξάμενης τοῖς νεκροσποιοῖς αὐτῆς και νεκροφόροις σκηνώμασιν. Εἰ βούλει δὲ και ὁ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν ἀναγεννημένος, κἄν κυνὸς διεμόρφου πρότερον αὐτὸν ἀναίδεια, κἄν πρὸς ἄλλο τι τῶν ἀλόγων διετυποῦτο ἰδίωμα, ἐλπίδας οὐτος ὅμως παρέχεται πρὸς ἀγαθότητα μεταμορφωθῆναι, και ἀγαθὸς χρηματίσαι· ὁ δὲ ταύτης τῆς ἀναγεννήσεως ἐκπεσὼν και τῆς ἐκείθεν ἀπιστηρημένος ζωῆς, εἰ και τισι τῶν ἀρετῶν ἐπιστεμνύεσθαι δόξει και ἐπιγαυριᾶν ἐπλημένῳ τοῦ πολιτεύματος, οὐδὲν ἤττον διαμένει νεκρὸς, και πολλῷ χεῖρον τοῦ κυνὸς μὲν πάλαι γεγονότος, τῆς ζωοφόρου δὲ μὴ ἀμοιρήσαντος χάριτος.

ΞΒ. Τί βούλεται δηλοῦν, τὸ παρὰ τῷ ἐκκλησιαστῇ ρηθὲν· ἀπόστειλον τὸν ἄρτον σου ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ὕδατος, ὅτι ἐν πλήθει τῶν ἡμερῶν εὐρήσεις αὐτόν.

Τὸ τῆς ἐλεημοσύνης χρεῖμα διὰ πολλῶν εἴωθε παραδηλοῦν ἢ γραφῆ, μάλιστα δὲ τῇ χορηγίᾳ και μεταδόσει τοῦ ἄρτου· και γὰρ και ἡ τούτου χρεῖα τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν μᾶλλον συνέχει· διόπερ ἀπὸ τοῦ συνεκτικωτέρου μέρους τοῦ ἄρτου, ὅλον τὸ τῆς ἐλεημοσύνης κατ' ἄνωγμα διαλαμβά-

νει γέγραπται οὖν, διάθρυπτε πεινώσι τὸν ἄρτον σου· καὶ νῦν δὲ ὁ Σολομών, ἀπόστειλον, λέγων, τὸν ἄρτον σου ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ὕδατος, τὴν ἐλεημοσύνην ἐδήλωσεν, ἧς δεῖ χορηγὸν εἶναι τοῖς ἐν ἐνδείᾳ καθεστῶσι, καὶ πρὸς χεῖρα μόνον φιλάνθρωπον ἀφορᾶν τὴν ἐλπίδα τοῦ βίου κτημένην ταύτην δὲ φησι τὴν ἐλεημοσύνην ἐκ διαθέσεως προσῆκε φέρειν συμπαθοῦς καὶ διὰ θαυμάσιων προΐουσης· μὴ μὲν τοι γε τὴν τοῦ πλοσίου συμφορὰν, ἐπιδείξεις καὶ μέγαλαυχίας ἀρπάζειν ὑπόθεσιν· ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ὕδατος τὸν ἄρτον ἀφῆκεν, ἀλλ' ἐξυβρισμένον τῇ μέγαλαυχίᾳ καὶ λελυμασμένον τῇ δοξοκοπίᾳ προσέρριψεν· ἔλεος γὰρ δι' ὄγκου καὶ φιλαυτίας καὶ ἐπιδείξεως προχεόμενον, εἰς ὕβριν μᾶλλον ἢ παραψυχὴν τῷ δεομένῳ περιτίσεται· τὸ γὰρ μὴ παριδεῖν τὸν ἀδελφὸν ἐνδεία τηρόμενον, καὶ ἀπορία συνδιολλύμενον, χρέος μὲν καὶ χρωτῶν τὸ ἀπαραιτήσιον ὁ εὐνόμων ἠγήσεται, καὶ σπουδάσει κάλαβεῖν καὶ μὴ γινέσθαι μηδαμῶς ὑπερήμερος· δόξαν δὲ θηράσαι καὶ εὐεργέτου διὰ τῆς τοιαύτης πρᾶξεως περιβαλέσθαι ἀξίωμα, τῶν ἀγνωμόνων ἂν εἴη, καὶ τὸ καλὸν κακῶς εἰδόντων μετέρχεσθαι· διόπερ ὁ μὲν ἐν τῷ πλήθει τῶν ἡμερῶν, τοῦτέστι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τὸν ἄρτον εὐρήσει τῆς ἐλεημοσύνης, ἀντίλαμβάνων τὸν ἔλεον· ὁ δὲ οὐχ εὐρήσει· δοξοκοπία γὰρ καὶ τῇ τῆς ἐπιδείξεως ἱμορορία προκατηνάλωται.

Δύναιο δ' ἂν διὰ τῶν προειρημένων βημάτων καὶ πρὸς ἑτέραν μεταληθῆν διάνοιαν ποίαν ταύτην; τὸ τῶν ἀνθρώπων πλήθος, φίλον τῇ γραφῇ κάλονομάζειν ὕδατα· ῥῦσαι γὰρ με, φησὶν ὁ ἐν τῷ πνεύματι ψάλλον, ἐξ ὕδατων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτριῶν· ὁ τοίνυν τῶν ἱερῶν μαθημάτων διδάσκαλος τὸν τρέφοντα τὴν ψυχὴν ἄρτον ὃν θεὸς ἐν κατεπιστεύθῃ, τοῦτον ὀφείλει τῷ τῶν ἀκροατῶν πλήθει χωρὶς ἀναβολῆς πάσης καὶ υπερθέσεως διανέμειν, καὶ μηδέποτε τῆς χορηγίας ἀωσπερεῖν τοὺς ἐν χρεῖα ταύτης καθισταμένους· καὶ τίς ὁ μισθὸς τῆς φιλάνθρωπου ταύτης ἐργασίας; ἢ δῆλον ὁ ἐν τῷ πλήθει τῶν ἡμερῶν ἀνταποδιδόμενος· ἐπεὶ δὲ τὸ ὕδωρ διαφόρους πραγμάτων ὑποθέσεις αἰνιγματίζει δύναται, εἴη ἂν οὐκ ἀλόγως τὸν προκειμένον λόγον θεωρῶν ὁ τὴν ἐλεημοσύνην λέγων προσήκειν ἐργάζεσθαι διὰ παντὸς πρὸς τὰς αἰνάτους τῶν ὑδάτων ἐνατείνων πηγὰς, καὶ τὴν ἐκείνων ἐνέρθειαν ἐπὶ τὸν ἔλεον τῇ μιμήσει μεταφέρειν καὶ μὴ ποτὲ μὲν προχέειν τὸν ἔλεον, ποτὲ δὲ ἀναστέλλειν, ἀλλὰ διηκεῖ τὰ ρεῖθρα καὶ ἀδιάδοχα τοῖς χρήζουσιν ἀναβλύζειν· ὅλην γὰρ τὴν ἡμέραν ἔλεεῖ καὶ δανείζει ὁ κύριος, τοῦ Δαυὶδ ἔστιν ἀκούειν ψάλλοντος· καὶ εἰ ὁ ἐλεῶν πτωχὸν, δανείζει θεῶν, πῶς ἂν τις φιλόθεος ὢν καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα σώζων τὸ εὐγενές, ἀνεκτὸν ἠγήσαιο μὴ διὰ παντὸς ἑαυτῷ παρασκευάζειν χρεώσθη τὸν θεόν, ἀλλὰ περικόπτειν καὶ ἀωσπερεῖν ἑαυτὸν τοῦ τηλικού-

του και τοσούτου κέρδους τὴν συνεισφοράν; Ἄηλον δὲ ὡς ὁ ποιούτος αἰετὸν μὲν, μάλιστα δὲ ἐν πληθει τῶν ἡμερῶν εὐρήσει, ἢν ἡ τοῦ ἄρτου μεταδόσις διηγεκῆ μισθοδοσίαν ἀπειθασαύρισην αὐτῷ.

Ἀποστέλλει μὲν τοι γε τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον καὶ μυστικὸν καὶ ὁ μυσταγωγὸς ἐπὶ πρόσωπον τοῦ τῆς παλιγγενεσίας ὕδατος τοῖς μυσταγωγουμένοις καὶ δεομένοις οὐρανοῦ καὶ ψυχὴν σπηριζούσης τροφῆς παρέχων αὐτὸν· καὶ γὰρ μίτᾳ τὴν τοῦ ὕδατος θεῖαν ἀναγέννησιν ὁ οὐράνιος καὶ ζωοποιὸς ἄρτος τοῖς ἀναγεννηθεῖσι προσφέρεται· καὶ ὁ γε τοῦτον ἐν σοφίᾳ διανέμων καὶ κατ' ἀξίαν οἰκονομῶν, εὖρε τὸν ἄρτον ὡς ἀληθῶς τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκότα, καὶ ζῶν τῷ κόσμῳ διδόντα, αἰετὸν μὲν ζωοποιούτῳ αὐτὸν καὶ σπηριζόντα καὶ τρέφοντα, μάλιστα δὲ ἐν καιρῷ τῆς τῶν βεβιωμένων ἀγασπιδόσεως. Εἰσὶ μὲν τοι γε τινὲς οἱ καὶ τοιαύτην ἔνοιαν τὸ ῥητὸν ὑποβάλλειν νομίζουσιν οὐ δεῖ πολυπραγμονεῖν τὸν τρεφόμενον ἢ ἰλεούμενον· καὶ τούτοις δὲ δῆλον ὅτι τὸ ὕδωρ τὸ τῶν ἀνθρώπων σύστημα σημαίνειν παραλαμβάνεται· οὐ δεῖ οὖν φασὶ τὸν τῆς ἰλεημοσύνης δεόμενον λογοθετεῖν πρότερον, σῆξιός ἐστι τοῦ ἰλέους καὶ τῆς εὐεργεσίας ἢ οὐ, ἀλλὰ τὸν φιλανθρωπίας ἀξιούντα τυχεῖν, ταύτην χωρὶς λογισμῶν διασταζόντων παρέχειν· ὡσπερ γὰρ ὁ κατὰ πελάγους ἀφίεις τὸν ἄρτον ἐπ' ἀήλω μὲν ἔβαλε, καὶ οὐκ οἶδεν ἐν ᾧ τὸ ῥεῦμα τοῦτον ὑποσύρει, τῷ δὲ πάντων ἔχοντι τὴν γνώσιν καθαρῶς ὁραταὶ καὶ τῇ αὐτοῦ περιέχεται παντοκρατορικῇ καταλήψει· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τὸν ἔλεον οὐ διακρινομένη γνώμη καὶ ἀμφιβαλλούσῃ τοῖς ἐπιζητοῦσι παρεχόμενος, νῦν μὲν οὐκ ἐπιγνώσκει τίς ἐστὶν ὁ λαβὼν, ἐν δὲ τῷ πληθει τῶν ἡμερῶν, τουτέστιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἐπιγνώσεται· καὶ τὸν ἄρτον ἐκείνον ἐπὶ τῆς χειρὸς εὐρίσκων τοῦ δεσπότης ἐπιδεικνύντος καὶ λέγοντος, ἐπεινάσα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, δῆλον ὅτι πάσης εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως πλησθήσεται· οὐ μόνον ὃν ἀπέστειλεν ἄρτον ἐπὶ προσώπου τοῦ ὕδατος ἀνευρῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν γεγονότα τιμωπιρόν τε αὐτῷ καὶ λυσιτελεῖστερον.

ΞΓ. Τί δηλοῖ, ὁ ὀρύσσων βόθρον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται.

Βόθρον ἐνταῦθα τὴν κατὰ τοῦ πλησίον μελέτην καὶ τὸν βόθρονον ὄλεθρον ὀνομάζει, κατὰ γε τὸ γεγραμμένον· λάκκον ὠρυξεν καὶ ἀνέσκαφεν αὐτῷ καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο· καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἀμαρτωλὸς· ὁ τοίνυν τὸν τοιοῦτον βόθρον καὶ τὴν ἀπώλειαν ἐτέρῳ διορύσσων, αὐτὸς πρῶτος ἐμπίπτει ἐν αὐτῷ· ἐν γὰρ τῷ ταῦτα διαμηχανᾶσθαι πρὸ τῆς τοῦ πλησίον κακώσεως, τὴν ἑαυτοῦ διόλλυσι ψυχὴν· ἀν. μὲν γὰρ τῷ σώματι τὴν βλάβην ὑποτεῖναι τοῦ ὁμογενοῦς, πολλά-

ως ἐκείνων μὲν ὠφέλῃσι μᾶλλον ἢ διώλεσεν, ἑαυτὸν δὲ τῆς ψυχικῆς τῷ βόθρῳ συνώθησεν· ὁ δὲ τῆς τοῦ πλησίον ψυχῆς μηχανησάμενος τὴν ἀπάλειαν, οὗτος ἂν τε εἴλεν, ἂν τε μὴ εἴλε τὸν ἐπηρεαζόμενον, οὐδὲν ἔλαττον τὴν ἑαυτοῦ προαπώλεσεν· ἡ γὰρ ἀδέκατος κρίσις πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν γοῆμν λογοθετοῦσα τὸ ἀδίκημα, εἰ καὶ πολλάκις τὸν βλάπτειν ὠρμημένον ὁ ἐπιβουλευόμενος διαπίφειλε, τὴν τιμωρίαν οὐδὲν ἔλαττον εἰσπράττεται· παραινεῖ τοίνυν διὰ τούτων ὁ ἐκκλησιαστής, ἀφίστασθαι πάσης κακουργίας τὸν ἀπείρατον ζητοῦντα βλάβης καὶ κακώσεως συντηρηθῆναι· καὶ μὴ ὁ διαμηχανώμενος κακὸν τῷ πλησίον οὐ διαφεύξεται τὴν ἐκ τοῦ νόμου τιμωρίαν, ἀλλ' ἂν τε ὀφθαλμὸν ἐκκόψας εἴη, τὸν οἰκεῖον ἐξορχηθῆσεται· ἂν τε ὀδόντα ἐξελῶν, προσπολέσει τὸν ἴδιον· καὶ οὐκ ἔστιν ἀδίκημα τὸν πλησίον λυμαινόμενον ὁ μὴ τὸν ἀδικήσαντα τῇ τιμωρίᾳ παραδίδωσιν· ὥστε ὁ τὸν βόθρον ἐτέρῳ διορύσσων, τουτέστιν ἀπολῆσαι ζητῶν, οὐ διαφεύξεται τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τὸν τιμωρίας βόθρον ὃν ἑαυτῷ κατὰ τοῦ πέλας τὸν βόθρον διορύττων ἐβαθύνατο.

ΞΔ. Πῶς νοήτιον ὁ γέγραπται τῷ ἐκκλησιαστῇ· σχίζων ξύλα κινδυνεύει ἐν αὐτοῖς, ἐὰν ἐκπέσῃ τὸ σιδήριον· καὶ αὐτὸς πρῶσωπον ἐτάραξε καὶ δυνάμεις δυναμώσει· καὶ περισσειά τοῦ ἀνδρείου σοφία.

Ὁ ἐκκλησιαστής τὸ παρὸν βιβλίον ὡσπερ τὰ ἄσματα τῶν ἁσμάτων προηγούμενον ἔχει σκοπὸν τὸν τῶν νοητῶν καὶ ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν θεωρίαν, καὶ αἱ παροιμίαι τὰ τῶν ἀνθρώπων ἤδη ῥυθμίζειν· οὕτω καὶ οὗτος περὶ τῶν φυσικῶν ἐπιβάλλει διαλαμβάνειν, ὑπόθεσιν προσθησάμενος τοὺς ἀχροατὰς πρὸς τὴν τῆς φύσεως χειραγωγεῖν κατανόησιν· οὐ μὲν οὐδεμία τῶν τριῶν πραγματεῶν τῆς τῶν ἄλλων φιλοσοφίας διόλου ἀπήλλακται· ἀλλ' ἔστιν εὐρεῖν καὶ τοῖς ἠθικοῖς ἐπ' ἔλαττον μὲν ὅμως καὶ φυσικῶν καὶ θειοτέρων θεωρημάτων παράδοσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ περὶ τῶν θειοτέρων φιλοσοφίᾳ ἠθῶν τε διακόσμησιν εὐρεῖν ἔνεστι κατεσπαρμένην, καὶ δὴ καὶ φύσεως κατανόησιν· ἀλλὰ γε δὴ καὶ ἐν ᾧ τῆς φύσεως ἔστιν ἀναθεωρεῖν τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸ ἐναρμόνιον, οὐκ ὀλίγα λαβεῖν ἔστι τῶν διὰ τῆς παραινέσεως τὴν ἀναγωγίαν τοῦ ἤθους ἀνορθουμένων· διὸ καὶ νῦν ἀπαγγέλλων τῶν φυσικῶν ὁ ἐκκλησιαστής διὰ τοῦ παραδείγματος εἰς τὴν παραινέσιν δι' ἧς ἔστι πορεύσθαι τὸν παρόντα βίον λύμης ἐλεύθερον καὶ πρὸς εὐροσταν συντηρεῖσθαι τὸν ἀχροατὴν παραπέμπει, καὶ φησὶν· ὁ σχίζων ξύλα, καὶ βίον τὴν τούτων ποιούμενος τέχνην, ἐὰν ἐκπέσῃ τὸ σιδήριον ᾧ τινι σχίζεται τὰ ξύλα, ἢ δ' οὐ μετὰ τὴν πρώτην σχίσιν ἐπὶ πλέον δίσταται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ εἰς περιγραφὴν ἀπαρτίζεται ἰδίαν, κινδυνεύει ἐν αὐτοῖς, τῆς ἐκείνου

δηλονότι ἀφαίρουμένους ὠφελείας· καὶ συνταράξει τὸ πρόσωπον, ἀντὶ τοῦ φαίδρυνομένου ἐν ἰλαρότητι, σκυθρωτὸν ἀναδιεδυγμένος· καὶ δυνάμεις δυναμώσει· ὅσαι διεβάσκαινον αὐτόν, τὴν αὐτοῦ ἀσθένειαν καὶ ἀπορίαν, ἰσχύνη ἰδίαν περιβυλλομένην, οὐδὲν τῆς ἐν τῇ ἀνδρείᾳ αὐτοῦ συνεπαμνουόσης, ἀλλ' εἰς τὸ περιστῶν καὶ ἄχρηστον διὰ τὴν ἐκπτώσιν τοῦ σιδήρου διαλυομένης· ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ σχίζοντος τὰ ξύλα, ἐὰν ἐκπέσῃ τὸ σιδήριον, τσσαῦται παρακολουθοῦσι συμφοραὶ καὶ καταλαμβάνουσι τὴν ἐκ τῆς τοῦ ξύλου διαίρέσεως καὶ καλλιεργίας ἐν αὐταρκείᾳ δυνάμενον βιοῦν οὕτω καὶ ὁ τῷ λόγῳ χρώμενος τῷ διδασκαλικῷ καθάπερ τινὶ σιδήρῳ καὶ ὄργανῳ διαιρητικῷ δι' οὗ τὴν θείων γραφῶν διὰ τῆς ἀσφαλείας σύμφυσιν τε καὶ συναίρεισιν καταλλήλως τε καὶ προσφυῶς καὶ ὡς ἡ τοῦ πνεύματος βούλεται χάρις ἀναπτύσσει τε καὶ ἀνὰ μέρος συνδιαίρει διὰ τῆς ψυχωφελούς ἐρμηνείας ἑαυτῷ τὴν πνευματικὴν ζωὴν συντηρεῖ, τοὺς ἀκρατάς ἐπὶ ταύτην ὀδηγῶν τε καὶ παρακαλῶν.

Ἐὰν δὲ τὸ τῆς διδασκαλίας ἀκριβὲς καὶ πρὸς τὴν εὐσέβειαν εἰλικρινές καὶ ἠκονημένον λαθὼν αὐτὸν τὴν διαίρεισιν τῶν γεγραμμένων καὶ σαφῆναιεν προενέγκῃ, μηδ' ὀρθοδόξοις θεωρήμασι τὴν διάνοιαν διερμηνεύῃ, ἀλλὰ πρὸς αἵρεσίν τινα καὶ δόξης φαυλότητα τὸν σωτήριον λόγον διαπεισῆεν ἰάσῃ, οὗτος ὡς ἀληθῶς καὶ τὸ πρόσωπον ὅπερ ἐξ ἀρχῆς περιείθετο τῆς ὀρθοδόξουσης διδασκαλίας συγχέει καὶ ταρασσει, καὶ τὰς τῶν ἀκροατῶν ψυχὰς ἀντὶ σωτηρίας βλάβης ἀναπλήσει· καὶ δυνάμεις μὲν ἐνδυναμώσεν, αἱ διαφθορούμεναι αὐτὸν εὐδοούμενον πρότερον ἐζήτουν ἐπιβουλεῦσαι καὶ ἀντιπράττειν ἐφιλονείκου· ἑαυτὸν δὲ ἀσθενῆ καὶ καταβιβλημένον ἔδειξε, καὶ τὴν ἔμπροσθεν θαυμαζομένην αὐτοῦ σοφίαν εἰς τὸ περιστῶν καὶ μάταιον κατεννευγμένην διήλεγξεν· ὁ μὲν τοι τὸν νοῦν ἀνδρείος, καὶ τοὺς ἐπὶ ἡμέρους τῶν αἵρετικῶν λογισμοὺς πολιορκεῖν αὐτοῦ τὴν ὀρθὴν δόξαν διωθόμενος, καὶ τῷ τμητικῷ τοῦ πνεύματος λόγῳ, ἐκείνων μὲν τοὺς παρεμβυλλομένους λοξοὺς καὶ τὰς συστροφὰς τῶν σοφισμάτων ἐκτέμνων, τὴν δ' ἀληθινὴν δόξαν καὶ θεὸν τιμῶσαν καὶ ἀρετῆς ἀντεχομένην περικαθαίρων τε τῶν ἐπισκιαζόντων καὶ ἀποδιαιρούμενος, εἴτι τοῦτος ἔξωθεν καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν προστρίβεται νόθον, τοῦτον οὐδέποτε τὸ σιδήριον, οὔτε λαθὼν διαπέσῃ οὐδὲ ἐκ προδοσίας οὐδεὶς ἀπολείσαντα διελέγξει· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς πρόσωπον ἀναλλοίωτον καὶ ταραχῆς ἀπάσης ἀνακακαθαρόμενον συντηρήσει· καὶ τὰς ἐν αὐτῷ φυσικὰς δυνάμεις τῇ προσθήκῃ τῶν ἀπὸ τῆς χάριτος δυναμώσει, δείξας ὡς ἀληθῶς ὅσον περισσεύει τοῦ ἀνδρείου ἢ σοφία τῆς τοῦ δειλοῦ βραθυμίας καὶ βραδίου τοῖς ἐργοῖς ἀλῶνας πολλὴν ἔχοντος τὴν ἀναληψίαν.

ΞΕ. Πρὸς τίνα σκοπὸν ἀποβλέπει τὸ , γενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται , ἢ δὲ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκεν.

Εἰπῶν τῶν ἀνθρώπων ὁ Σολομὼν τὰ σπουδάσματα καὶ τοὺς διηνεκίς πόνους οὐς περὶ τὴν τοῦ βίου ἀπόλαυσιν καταβάλλονται, διαδαρρῆν εἰς ματαιότητα, καὶ μηδὲν πλέον εὐρίσκειν κέρδος τὸν μοχθοῦντα καὶ κοπιῶντα τοῦ πρὸς μηδὲν τούτων ταῖς μερίμας ἀποβλέποντος, ἀλλ' ὁμοίως μὲν τοῖς σωματικοῖς πάθεισι ὑποκείμενον, ἐν ἴσῳ δὲ πρὸς ἀλλοίωσιν καὶ φθορὰν ἔχοντα τὸ σῶμα διακείμενον, πρὸς ὁμοιον δὲ τέλος ἐδεύοντα καὶ καταδύομενον ταῦτα εἰπὼν καὶ ἐπιδειξάμενος διὰ τοῦ εἰπεῖν, τίς περισοσία τῷ ἀνθρώπῳ ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ ἢ μόχθῳ ὑπὸ τὸν ἥλιον εἶη; καὶ γὰρ τὸ, τίς, ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ, οὐδέμια, λαμβάνεται· οἷον οὐδέμια περισοσιτέρα ὠφέλεια τῷ ἀνθρώπῳ περιγίνεται ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἢ εἰ πρὸς μηδὲν τούτων κατετρίβετό τε καὶ κατετείνετο· οὐ μὲν οὐδὲ πρὸς τὸν ἀππλλαγμένον τοιαύτης ματαιότητος ἄμεινόν τι διακείμενος δείκνυται, ἀφιστᾶναι διὰ τοῦτο τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς καὶ ματαιότητος εἰσάγει παραίνεσιν· ὑπὸ τὸν ἥλιον δὲ καλεῖν εἴωθεν ὅσα μᾶλλον γενέσεώς ἐστιν ὑψηρέηματα καὶ φθορᾶς· ἅτι δὴ τῇ ἐκείνου συνδιαφέρεσθαι φθορᾶ τοῦ δημιουργικοῦ λόγου τάξαντος θῆρος καὶ χιμῶνα, καὶ τὰ μεταξὺ τούτων ἔαρ τε καὶ μετόπωρον· ἐπεὶ οὖν μέγα μέρος συνεισάγει ὁ τοῦ ἡλίου πρὸς τὰς τῶν ὥρων γενέσεις δρόμος, αἱ δὲ ταῖς σωματικαῖς καὶ ἀνθρωπίναις ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολαῖς πολλὰς ἀφορμὰς συνεισάγουσιν, εἰκότως τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδὴν καὶ φροντίδα κατονομάζει κόπον καὶ μόχθον ὑπὸ τὸν ἥλιον, εἰς μάτην τοὺς σπουδαστάς αὐτῶν μαρτυρούμενος κατὰ τρίβεσθαι·

Ἀλλὰ γὰρ ταῦτα περὶ τῶν καθέκαστα προδιαλαβῶν ἀνθρώπων, νῦν φησιν ὡς οὐ μόνον ἕκαστος αὐτῶν οὐδὲν κέρδος προσλαμβάνει διὰ τῶν συνεχῶς περισπασμῶν καὶ τῶν πόνων, οἷον τῶν διὰ γενέσεως καὶ φθορᾶς βεόντων, τὴν σπουδὴν ἀπαυστον καὶ ἐπιμέλειαν ἀναδέχονται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γενεᾶς ὅλης τὴν ὁμοίαν κενόσπουδιαν οὐδὲν ἔλαττον ὄραν ἔστι συμβαίνουσιν· τῶν γὰρ γενεῶν ἢ τε τοῦ κρεῖττονος ἀντεχομένη καὶ δὴ καὶ ἢ πρὸς τὸ φαῦλον ἀποκλίνουσα, ἢ μὲν ὑπὸ τὸν ἥλιον μοχθήσασι ἀπερχομένη σκυθρωπὸν εὐρίσκει καὶ ἀδλιότητος πλήρη τὴν ἀναχώρησιν, καὶ ἐρχομένη πρὸς οὐδὲν τῶν χρησίμων τὴν ὁδὸν ἀνύει· ἀλλὰ τούναντίον μόχθοι καὶ κόποι ταύτην συνήλθοντες, ἀντὶ τοῦ παρέχειν ὄφελος, ἐπιγελάσιν αὐτὴν τῆς ματαιότητος· ἢ δὲ τὰ ἐν γενέσει καὶ φθορᾶ, τουτίστιν τὰ ὑπὸ τὸν ἥλιον, σῶφρονι λογισμῷ παρωσαμένη, καὶ λόγον αὐτῶν ὅσα μὴ ὁ τῆς φύσεως δεσμός ἀπαραιτήτως

ἀπήτει, μηδένα θεμένη· ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ τὸν ἥλιον, Τουτέστιν ὅσα κρεῖττω πέ-
 φουκε τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ, ζητήσασά τε καὶ φιλοσοφήσασα, ψυχῆς
 καθαρότητα, ἔλειον τοῦ πλησίον ἰλαρύνοντά τε καὶ διασπαρύνοντα τὰς ἀπὸ
 τῆς πείνας πληγὰς· εἰ δὲ καὶ παντελῶς τῶν τραυμάτων ἀπαλλάττοντα καὶ
 τῆς ὅλης διαθέσεως μακαριωτάτον ἴε καὶ θεοιδέστερον, σωφροσύνης ἔρωτι
 τὴν ἀκολασίαν ὑπερορίζουσα καὶ τῷ χορῷ τῶν ἄλλων ἀρίτων συγχορευούσα·
 αὕτη τοίνυν ἡ γενεὰ καὶ τῶν συμπληρούτων αὐτὴν ὁ κατάλογος, ὡς μη-
 δὲν τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον σπουδάσασα, μηδὲ τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ συμ-
 περιενεχθεῖσα καὶ συγκαταδύσασα, δῆλον ὅτι πολὺ τῶν ἄλλων πρὸς τὸ
 κρεῖττον ἀπέβλεψε, τὴν μένουσαν καὶ ἀπαντῆ πολιτείαν ἀπαλλαχθεμένη
 τῆς πλανωμένης καὶ διαρρέουσης πρὸς ματαιότητα· ταῦτα τῷ αἰνιγματι-
 ζοντι καὶ συντεταμημένῳ λόγῳ διεξιὼν, ἐπιφέρει.

Ἢ δὲ ἦν εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκεν αἰῶνα μὲν καλῶν τὸν χρόνον ἐν ᾧπερ
 ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ἡ τῶν ἄστρον χορεία καὶ αὐτὸς ὁ οὐράνιος πόλος
 ἐν ἀντιθέτῳ πορείᾳ τὴν εὐτακτόν τε καὶ ἐναρμόνιον φορὰν πρὸς ἡμερῶν καὶ
 νυκτῶν καὶ καιρῶν διάκρισίν τε καὶ ἀποκατάστασιν ἀνελίσσουσι· τὴν ἦν δὲ
 πάλιν παραλαβὼν ἐπ' ἐλέγχῳ τῆς σπουδῆς τῶν κατατριψάντων αὐτῶν τοὺς
 λογισμοὺς καὶ καταναλωσάντων τὴν προαίρεσιν περὶ τὰ μάταια, ἀνθ' ὧν
 ᾧφειλον ἐμφιλοχωρεῖν τοῖς σωτηριώδεσι καὶ περὶ τὰ ψυχικὰ φιλοποιεῖσθαι
 κέρδη· μονοουχί· τί γὰρ ἄνθρωπε, λέγων, ἀπὸ τῆς τοσαύτης ὀχλήσεως καὶ
 σπουδῆς ἐκέρδησας; οὐχ ὁμοίως μὲν τῶν ἄλλων οἱ μηδένα τοιοῦτον τάρα-
 χον ὑπέστησαν, μηδὲ τοιαύταις Τρικυμίας ἐχειμάσθησαν; οὐχὶ παραπλησίως
 τοῦτοις καὶ ἐρχόμενος ἔρχη, καὶ ἀπέρχη ἀπερχόμενος; σαυτὸν δὲ πάν-
 τως ἀθλίως ἀποστερεῖς τῆς μακαριότητος; οἷς τὰ ὑπὲρ τὸν ἥλιον οἱ ζη-
 τοῦντες καὶ φιλοσοφήσαντες ἀπολαύουσι· καὶ τό γε χαλεπώτατον τὴν ἀπὸ
 τῶν πολλῶν πόνων καὶ κόπων διαφορὰν, φιῶ τῆς ἀφορήτου καὶ ἀπαρα-
 κλήτου ζημίας, ἐπὶ τὸ χεῖρον εὔρες σέ τε καὶ τὰ σὰ κατατύρουσαν, πρὸς
 οὐδὲν δὲ τῶν κρειττόνων ἀναφέρουσαν· ὅρα γὰρ ὅτι μηδὲ πρὸς τὸ ἄψυχον
 τοῦτο καὶ ἀκίνητον καὶ κοιῆν πᾶσιν ὑποκείμενον γῆς ἔδαφος, οὐδὲ πρὸς
 τοῦτο διὰ τῆς πολλῆς ἐκείνης κενόσπουδίας, οὐδὲ κατὰ γε τὸν χρόνον πα-
 ρατείνεσθαι σαυτῷ διεπράξω, οὐδέ τινα πρόφασιν πολλὰ διανοησάμενος
 εὔρες· ἀλλὰ γὰρ σὺ μὲν ματαιοπονῶν καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιῶν θάττον παρ-
 ἔρχη, καὶ πρὸς ἃ μηδ' ἀκοῆ φέρειν ἀνεκτὸν νομίζειν, τρέμων καὶ ἀμη-
 χανῶν καταδύεις· οὐδὲν δ' ἐπὶ βραχύτατον σαυτῷ προστιθεῖς τοῦ χρόνου,
 μὴ ὅτι γε τῇ παρατάξει συμπαρατεινόμενος τοῦ ἀψύχου καὶ ἀκινήτου
 αὐτὸ δὲ τὸ πατούμενον ἔδαφος ἢ φύσις ἢ ἀναίσθητος καὶ μὴ κινουμένη
 ἔστηκεν καὶ διαμένει, οὐ πολλοὺς μόνον ἐξαλλάττουσα, κατηγόρου μὲν
 τάξιν λαβεῖν παρὰ σοῦ συναλασθεῖσα, κατηγοροῦσα δὲ τῆς σῆς κενόσπου-

δίας καὶ τῶν σοβαρῶν ἐνθυμήσεως διὰ τε τῆς ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ διαμονῆς καὶ παραπτώσεως καὶ διότι μηδὲν ἐξαλλάττουσα ὤφθη τῶν ὑπὸ τῆς προνοίας αὐτῆ κεχαρισμένων σοῦ τοῦ λόγῳ τιμηθέντος διὰ τῆς περὶ τὰ μάταια σπουδῆς καὶ φιλονεικίας, πάντα τὰναντία τῆς δημιουργικῆς διαπραξαμένου κηδεμονίας, καὶ ἀνεπισχέτῳ ῥύμῃ φερομένου πρὸς ἃ τε νόμοι Θεῶι δικαίους, καὶ Θεομοὶ φύσεως ἀνωθεν καταβληθέντες ἐδυσχεραίνον, ὕβριν ἀφόρητον τὴν σὴν κεινοσπουδίαν καὶ τὸ ὀξύρροπον περὶ τὰ μάταια φέροντες· ὡς δι' αὐτῶν τῆς διαβολῆς παραπεμπομένης εἰς τὸν πανσόφως τε καὶ φιλανθρώπως, καὶ οὐ μὴ ἔστι μήτε φιλανθρωπότερον μήτε ἄμεινον, μήτε λόγῳ φράσαι μήτε λογισμοῖς ἀναπλάσαι δημιουργήσαντά τε καὶ προνοησάμενον τὰ ἡμέτερα. Ἄλλὰ γὰρ σοὶ μὲν ἴσως ἱκανὰ καὶ ταῦτα· εὐρεῖν δ' ἔστιν ἐπίου γενεὰν μὲν ἐκπορευομένην καὶ ἐκβαλλομένην, τὸ Ἰουδαῖον γένος ἐλαμβάνοντας, γενεὰν δὲ ἐρχομένην καὶ διαμέουσαν τὰ τέκνα τῆς χάριτος αἵτε δὴ τοῦ Θεοῦ σπόρου καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν γεωργίας ἀναβλαστήσαντα· γῆν δὲ εἰς τὸν αἰῶνα ἐστᾶναι τὴν τε παλαιὰν καὶ νέαν γραφὴν· ὅτι τε τὸ καρποφόρον τῶν ἀρετῶν ὄραν ἔστιν αὐταῖς ἀνευθνηόμενον, καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τὸ δι' αἰῶνος ἀκίνητον· ὡν τὰς μὲν τοῖς δικαίοις ἀπενείμαντο, ταῖς δὲ τοὺς ἁμαρταλοὺς καὶ ἀμετανόητα πλημμελήσαντας παραπέμπουσιν.

Ξ. Τίνα νοῦν ἀναπτύσσει τὸ, ἔστι δικαίος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ, καὶ ἔστιν ἀσεβὴς μένων ἐν κακίᾳ αὐτοῦ.

Δίκαιος μὲν ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει καὶ ὡς ἡ κέδρος ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται· δι' ἑκατέρας λέξεως τῆς δικαιοσύνης τὸ κέρδος, καὶ τῶν καλῶν ἡ εὐφροσύνη τε καὶ εὐθηνία διαγγέλλεται, διὰ τε τοῦ ἀνθήσει δηλονότι καὶ τοῦ πληθυνθήσεται· οὗτος ὁ δικαίος κᾶν μαστίχηται, κᾶν στρεβλοῦται, κᾶν πάσχη· τὰ ἀλγεινότερα, κᾶν πρὸς σφαγὴν, κᾶν πρὸς θάνατον, κᾶν πρὸς σταυρὸν ἀπάγηται, οὐδὲν ἥττον ὡς φοῖνιξ ἀνθεῖ καὶ ὡσεὶ κέδρος πληθυνθήσεται, πολλαπλασιῶ τῶν πόνων καὶ παθημάτων τὴν ἀσόλαυσιν εὐρίσκων, καὶ τοῖς ἀδίκητοις ἀγαθοῖς ἐντροφῶν τε καὶ ἀνευθνηόμενος· Τίς οὖν ἔστιν ὁ δικαίος ὁ ἐν τῷ δικαίῳ αὐτοῦ ἀπολλύμενος, καὶ τίνα τρόπον ἀπόλλυται; ἢ δηλονότι ὁ τοῦ δικαίου μὲν ἀρπάζων καὶ κατασχηματιζόμενος τὴν κλῆσιν καὶ τὸ πρόσωπον, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ μηχανῇ αὐτοῦ· καὶ περιεργία διολλύμενος· οὐ γὰρ ἀσπλῶς εἶπεν ἐν τῷ δικαίῳ ἢ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ ἀπολλύμενος, ἀλλ' ἐν τῷ δικαίῳ αὐτοῦ ὁ ἐκείνος δικαίον ἐμηχανήσατο εἶναι, τὸ τοῦ δικαίου πρόσωπον οὐκ ἐξ ὧν ἦν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐσχηματίζετο, περιβαλλόμενος· ὁ τοιοῦτος οὖν δικαίος κᾶν πάντες αὐτὸν

ὕμῳσιν; καὶ πάντες αὐτῶ τὸ δίκαιον ἐπιχρῶσιν; ἐν αὐτῶ τῶ σχήματι τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ καὶ τῶ ὀνόματι πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀδικίαν καὶ ἀπώλειαν καταφέρεται· τίς γὰρ μίζων κλοπὴ τὴν τοῦ δικαίου κλέπτειν προσηγορίαν τοῖς ἀδικοῖς ἀνακείμενος; τί δ' ἀναιδέστερον ἔρωτι σεμνόμενος τῆς καλλιότητος τῶν ἀρετῶν, καὶ δι' ἀπασῶν αὐτῶν δικησύνης καὶ τὴν συμφωνίαν ἀποτελούσης ἐναρμόνιον, πρὸς ἣν οὐδενὸς διάκειται δυσμενέστερον; ἀρ' οὖν ὁ τοιοῦτος οὐκ ἐν τῶ αὐτοῦ δικαίῳ δικαίως ἀπόλλυται; ζητῶν ἄ μὴ ἔχει δεικνύειν, καὶ πρὸς ἃ διαβέβληται ἀπατᾶν τοὺς ἄλλους τῆ προσωποῖσει ὅτι στέργει ταῦτα μηχανώμενος· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων, ἑαυτὸν πολλῶ κάκιον καὶ ἀθλιώτερον· καὶ γὰρ ἐξ ἄν μὲν καταφεύγειν πρὸς τὸ δίκαιον σχηματίζεται, αὐτὸς γινώσκων καὶ ἄκων ὁμολογεῖ τὸ χεῖρον προελθεῖν τοῦ κρείττονος· οὐ γὰρ ἂν ἐζήτει μορφὴν ἀλλοτριαν περιθέσθαι δι' ἧς τὴν οἰκίαν ἐπικρύψειεν· εἶτα καὶ ἔστι ἀσεβῆς μένων ἐν τῇ κακίᾳ αὐτοῦ ἄλλος οὗτος λογισμὸς καὶ ἄλλη τοῦ Σολομῶντος πρὸς τὰ πρότερον διάνοια παραλλάσσουσα· ἐκί· μὲν γὰρ τὸν νομίζοντα ἑαυτὸν δίκαιον εἶναι, μὴ ὄντα δὲ ἐν αὐτῇ λέγει τῇ ματαίᾳ ὑπολήψει καὶ μηχανουργίᾳ διόλυσθαι· ἐνταῦθα δὲ, οἷς μὲν ὁ κατεσχηματισμένος ἐκίως δίκαιος περιέπιπτε· καὶ τὸν ἀσεβῆ τούτοις ἐνέχουσθαι εἰδὼς, ὁμοῦς οὐκ ἐξ ἐκείνων αὐτοῦ διεiléγγει τὴν πονηρίαν καὶ ἀθεότητα, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπὶ τὸ ἀσεβεῖν διαμονῆς καὶ οἰκειώσεως δι' οὗ καὶ τὴν ἐσχάτην δίκην καὶ ἀπώλειαν ἀπηνέγκατο· ὁ γὰρ μὴ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν Θεοῦ, ἢ ἐνυπόστατος εἶπεν ἀλήθεια, ἥδη κέκριται ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· δῆλον δὲ ὅτι περ· ἢ εἰς τὸν υἱὸν ἀπιστία καὶ τὴν τῶν ὁμοφυῶν καὶ ὁμοουσίων πατρὸς καὶ πνεύματος συνιστάγει ἀπιστίαν, ὡς περ καὶ τῇ πίστει συνακολουθεῖν εἶωθεν ἢ πίστις. Φησὶν οὖν ὁ αὐτῶ, ὡς τῶ βλασφημῆσαντι εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Τουτέστιν εἰς μίαν τῶν ὑπερφυῶν καὶ ζωαρχικῶν καὶ ὁμοφυῶν ὑποστάσεων τῆς παντοκρατορικῆς τε καὶ δημιουργοῦ θεότητος, Τουτῶ καὶ τῶν ἀρετῶν τῶ ἔρωτι τῶν παθῶν δοκίμῃ εἶναι τὸ ἀνεύθυνον, οὕμενον οὐκ ἀφιθέσθαι τὸ ἀμάρτημα οὔτε ἐν τῶ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῶ μέλλοντι.

ΞΖ. Πῶς νοκτίον τὸ, εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν.

Ενταῦθα τὸ, συνίστησιν, τῶ Θεοσιῶ Παύλῳ εἴρηται· οὐχὶ προκαταρκτικὸν αἴτιον, ἢ ὅπως αἰτιῶ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης τὴν ἡμῶν ἀδικίαν δογματίζοντι· ποῦ γὰρ τοῦτο λογισμὸς οὐκ ἀφρημένος τὸ αὐτεξουσίον, οὔτε περιουριόμενος τὸ κατ' εἰκόνα, περὶ τοῦ Θεοῦ Παύλου· λογισασθε

δύναται; ἀλλὰ τὸ συνίστησι, νῦν ὅτι ἀντὶ τοῦ καθίστησιν ἔμφανῆ περιλήπται, πᾶσιν ἐπιγινώσκουσαι ποιεῖ· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὴν εἰς ὑπαρξιν προαγωγὴν νυνὶ τὸ τῆς λέξεως σημαίνει· οὐδὲ τῆς ἀδικίας ἡμῶν καρπὸς ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη· οὐ μὲν οὐδὲ ἐν ἀπορίας ὡς ἂν τῆς δόξαι προάγουσας σχήματα καιρὸν εὐρίσκει· πρὸς χλεῦν γὰρ καὶ οὕτω τυπούμενον καταλήγει· καὶ πρὸς τὸ μύτατον ἀποφέρεται· καὶ γὰρ καὶ τὸ σχῆμα τῶν ἀποριῶν, δι' ἐρεύνης εἶωθε βαθυτέρας καὶ τὸ ἐπιπροσδοῦν ἀποτίθεσθαι καὶ τὸ σαφὲς διαλύεσθαι· ὅσα δὲ τοῦ ἀτόπου τὸν ἔλεγχον ἔχει προφανόμενον, πρόχειρόν τε καὶ ἐμφανεστάτην τὴν κατ'ἀγνοσιν συνεπάγει· ταῦτα δὲ ἄρα οὐδ' εἰς ἀπορίας τύπον σχηματίζουσαι παρρησίαζονται, φλυαρίας δὲ ἅμα καὶ ματαιολογίας σπουδάσματα διελέγχεται· ὅτι δὲ τὸ συνίστησιν ἀντὶ τοῦ καταδήλον ἐργάζεται περιλήπται, ἔμφανῆ παρασκευάζει πᾶσιν ἐπιγινώσκουσαι, αὐτὸς ἑαυτοῦ μάρτυς ὁ τῆς ἀληθείας κήρυξ καὶ παρίσταται καὶ τὴν διδασκαλίαν ἡμῖν ἐμφανεστάτην διὰ τῆς μαρτυρίας παρέχεται· καὶ γὰρ ῥωμαίοις γράφων φησὶ· συνίστημι δὲ ὑμῖν φοίβην τὴν ἀδελφῶν ἡμῶν οὕσαν διακόνον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεῖληραις· δῆλον γὰρ ὡς ἀντὶ τοῦ παρατίθημι περιλήπται τὸ, συνίστημι· ἐπιγινώσκουσαι βούλομαι, γνωρίζουσαι ταύτην ὑμῖν παραινῶ· διὰ τί; ἵνα αὐτὴν προεδίξασθε ἐν κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων ὡσπερ οὖν ἐνταῦθα τὸ συνίστημι, οὐκ ἀντὶ τοῦ ὑφισταναί· οὐδὲ πρὸς ὑπαρξιν ἄγειν παραλαμβάνεται ἀλλὰ τὸ γινώσκουσαι καὶ γνωρίζουσαι καὶ ἔμφανῆ καθιστάναί τοις ἐν Ῥώμῃ τὴν μακαρίαν Φοίβην ἐπισημαίνεται, οὕτω κἀνταῦθα· πῶς δὲ ἡ ἀδικία ὑμῶν τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην παρίστησιν; ὡς τῷ φωτὶ τὸ σκότος παρὰτιθέμενον μᾶλλον αὐγάζειν ἀποβλέποντας, ὡς τὸ σκερὸν τῷ γλυκάζοντι γλυκυτέραν ἐμποιοῦν τῇ γεύσει τὴν τοῦ γλυκέος ποιότητα· ὡς τὸ τραχὺ καὶ πῆκτον τὴν ἄφην μᾶλλον ἡμᾶς διατίθησιν τὴν τοῦ λείου ἰσότητα καὶ ὁμαλότητα ἐκαιοθάνουσαι· ὡς τὸ ψεῦδος ἐμφανεστέραν τε καὶ ποθεινοτέραν καὶ μᾶλλον αἰρετωτέραν ἀποφαίνει· τῇ παρατίθει τὴν ἀλήθειαν· ὡς ἑκάτερον τῶν διαφοραῖς ἀντιτεταγμέναις πορρωτέρω διεστῶτων ἀπ' ἀλλήλων, τὸ μὲν τὴν φαυλότητα τοῦ χείρονος ἐπὶ πλείον διελέγχει, τὸ δὲ τὴν τοῦ κρείνοντος ἐμφανίζει· ἀγαθότητα· καὶ γὰρ ἀπ' ἐκάστου τῶν ἀντικειμένων ἐπὶ θάτερον οἱ μεταβαίνοντες ἀπὸ μὲν τοῦ χείρονος τὴν τοῦ κρείνοντος ὑπερβολὴν, ἀπὸ δὲ τοῦ κρείνοντος τὴν τοῦ ἀντικειμένου φαυλότητα· ὡσπερ δι' αἰσθήσεως τῶν αἰσθητῶν οὕτω δὴ οὕτω καὶ τῷ πανσόφῳ Παύλῳ εἰ καὶ κατὰ σχῆμα διαπορευμένης ὑποθέσεως ὡς τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, ἡμῶν ἡ ἀδικία συνίστησιν· διὸ καὶ συνάψας τοῖς προλαβοῦσι τὸ, μὴ ἀδικος ὁ Θεὸς ὁ ἐπιφείρων τὴν ὄργην; ἐπάγει τὸ, μὴ γένοιτο· διατί; διότι οὐχὶ εὐγνωμονοῦνται ἡμῶν καὶ Θεραπεύειν τὸ Θεῖον ζητούντων, ἡ ἀδικία ἡμῶν

διαμαρτυρομένη και κηρύττουσα τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ ἐπιφανίσιν, ἀλλ' ὄν τρόπον εἶρηται τὴν ἀγαθότητα διὰ τῆς κακίας ἐμφανιστέραν καθίστασθαι· τὰ δὲ ἐξῆς τοῦ χωρίου δυσθεώρητα ἰδιαίτερας ἴσως ἐπιλύσεως, τῆς θείας προνοίας εὐμνέστερον ἡμῖν ἐφορώσῃς, οὐκ ἀποτεύξεται.

ΞΗ. Τὸ, ἐὰν γενήσῃ ἀνὴρ ἑκατὸν, καὶ ἔτη πολλὰ ζήσεται, καὶ πλῆθος ὅτι ἔσονται ἡμέραι ἐτῶν αὐτοῦ οὐκ ἐμπλησθήσεται ἀπὸ τῆς ἀγαθωσύνης· καὶ γὰρ ταφὴ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ, εἶπα ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτὸν τὸ ἐκτρωμαί· ὅτι ἐν ματαιότητι ἤλθε, καὶ ἐν σκότει τὸ ὄνομα αὐτοῦ καλυφθήσεται· καὶ γὰρ ἥλιον οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἔγνω· ἀνάπαυσις τούτῳ ὑπὲρ τούτου· τοῦτο δὴ τὸ ῥητὸν τίνα διάκρισιν καὶ σαφηνίαν ἐπιδείξασθαι δύναται;

Ἡ πολυκαϊδία τοῖς ἐν κόσμῳ οἷα δὴ μέγα χρεῖμα φιλοτιμώτερον ἰσπουδάξεται, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πολυχρόνιον καὶ γὰρ πολλαχοῦ τοῖς φυλάττουσι τὰ τοῦ κυρίου δικαιώματα, τὸ πολυχρόνιον εἰς ἀντιμισθίαν ὑποτίθεται· ἐὰν οὖν τίς φησὶν ὁ Σολομῶν καὶ τῇ πολυπληθείᾳ τῶν τέκνων καθ' ὑπερβολὴν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὑπερέξῃ καὶ τῷ πολυχρονίῳ τὴν ζῶν παραπενομένην ὅτι μάλιστα ἔξει· τὰ δ' ἄλλα πονηρίας τὸν βίον κακύνῃ, τῆς ἀγαθότητος τῇ ἀπολαύσει μὴ ἐμπιμπλῶν αὐτοῦ μηδὲ διακοσμῶν τὴν ψυχὴν, καὶ διὰ τούτου ἴσως μηδὲ ταφῆς ἀξιώσῃ, ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ πολλῷ χροίῳν καὶ δικαίως ἀν λογισθήσεται τοῦ ἐκτρώματος· τὸ μὲν ἐκτρωμα ἥλιον οὐκ εἶδεν, οὐκ ἔσχεν οἷς ἀν ἐπιεῖδε τε τὰ ὄντα καὶ τῶν πράξεων τὰς ἀμείνους προεἶλετο· ὁ δὲ τούτοις ἅπασι τιμηθεῖς καὶ πολυπληθεῖρα παιδῶν εὐφρανθεῖς καὶ ἀπολαύσας τῆς μακροβιότητος, ἐπεὶ τῆς ἀγαθότητος οὐ μετέσχεν, οὐδὲ τρυφῶν ἀπίσχετο τῆς φαυλότητος καὶ ἡ ταφὴ κατ' ἀξίαν τούτοις ἠκολούθησεν· εἰκότως δὲ τῆς χειρόνος οὗτος μᾶλλον μοίρας ἢ ἐκείνο λογισθήσεται· καὶ γὰρ οὗτος τὸν ἥλιον ὄρων ἐν τῷ σκότει ἰπορεύετο, καὶ τὸ ὄνομα λαμπρὸν καταλιπέιν διὰ τῶν σπουδαίων ἔργων δυνάμενος, ἐν τῷ ζόφῳ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπέρριψε σβένυσθαι καὶ συγκαταρτέσθαι τῇ μάλιστα. Καὶ ἄλλη δὲ τούτου πρὸς τὸ ἐκτρωμα διαφορὰ, ὅτι τὸν μὲν ποιεῖ καὶ κολάσεις καταλιπόντα τὸν βίον ἐδέξαίτο, τὸ δὲ τούτων οὐδενὸς εἰς πείραν καθίσταται· εἰ δὲ τις ἀκούων Παύλου λέγοντος, ὕστερον δὲ πάντων ὠφθη κἄμοι ὥσπερ τῷ ἐκτρώματι, εἰς ἐκείνο τὸ σολομόντιον ἀφορᾶν νομίσαι· καὶ ἴαθ' ἐκείνος τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἐπὶ γῆς οὐκ εἶδεν ἀνατέλλοντα· οὐδὲ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς συγκαταρτιμωθῆναι τνικαῦτα ἠξιώσθη· πολλοὶ δὲ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐωρακότες, οὐδὲ ἔλαττον ἰπορεύοντο ἐν τῷ σκότει πρὸς τὰς ἐναποστραπτού-

σας ἀκτῖνας τῆς ἐν αὐτῷ Θεότητος καταμύοντες, εἰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τοῦ βίου κατὰ ῥοῦν αὐτοῖς ἐφέρετο· καὶ ὡς ἂν οὐδὲ ῥάδιον ἐνόμιζον εὐξασθαι· ἀλλὰ καὶ τέκνων ἦν αὐτοῖς πλατυσμός καὶ πλῆθος καὶ χρόνων ἐπίδοσις τῇ παρατάσει τὸ παράδοξον ἐφιλοκόμενη· εἰ γοῦν τις εἰς ταῦτα τὰ σολομοῦνεια λόγια μεϊαλάβοι, καὶ τὸ ἐκπῶμα τὸν Παῦλον τῶν ἰουδαϊκῶν ἀρχιερέων τε καὶ ἱερέων καὶ πολλῶν ἄλλων τῇ τοῦ βίου μὲν εὐδαιμονία λαμπυρομένων, ἀσειβεία δὲ καὶ φαυλότητι πρᾶξεων ἰσοκτισμένων, καὶ τούτων ἐκείνων ὑπερθῆσει καὶ πολλῶν κρείττω κατὰ πάντα ἀποφαίνει, ἀληθὲς μὲν πάντως λέγει· οὐδὲν δὲ οἶμαι προσάπτει μέγα τῷ τὸν γυρον τῆς οἰκουμένης τῷ κηρύγματι περιλαβόντι.

ΞΘ. Τί δηλοῖ τὸ, ζῆσι ἐν ἀγαθῷ καὶ ἴδε ἐν ἡμέρα κακίας· ἴδε καί γε τοῦτο σύμφωνον τούτῳ· ἐποίησεν ὁ Θεὸς περὶ λαλιας· ἵνα μὴ εὕρη ἄνθρωπος ὀπίσω αὐτοῦ· μηδέν.

Σὺ φησὶ τὴν ζῶην πρὸς ἀρετὴν ὄραν παρασκευάζει, καὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐκείθεν ἀγαθῶν καταρρῦθμιζει· οὕτω δὲ καταρτίσας ἑαυτὸν καὶ τοῖς εὐσειβείαι τῶν λογισμῶν κριτηρίου δύναμιν τὸν νοῦν φρενύσας ἀναλαβεῖν, δυνήσῃ συνιδεῖν οὐ χαλεπῶς καὶ τὰς ἐν ἡμέρα νομιζομένας κακίας, τούτεστι τὰς ἀνθρωπίνας συμφορὰς καὶ λύπας αἷς ἢ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἡμέρα κυμαιομένη τε καὶ συνταρασσομένη κακύνεται, συνεκταράσσοσα τοὺς ταύτην παραπορευομένους καὶ συγκακύνουσα· καὶ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα κακία ἦν κύριος οὐκ· ἐποίησεν· δυνήσῃ δὲ συνιδεῖν ὡς οὐδὲ αὐταὶ περὶ ἡμᾶς ἀσυμφώνως τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι καὶ προνοίᾳ συμβαίνοσι· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσε διὰ τοῦ ἐπιεῖν· ἴδε καί γε τοῦτο σύμφωνον τούτῳ, τούτεστι καὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι πειρασμοὶ καὶ κακώσεις τοῦ σώματος οὐκ ἐκβάλλουσι τὴν θείαν κηδεμονίαν, οὐδὲ ἐναντιοῦνται αὐτοῦ τῇ περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπία· παιδείας γὰρ καὶ διορθώσεως τὰ μὲν ἐπάγεται, τὰ δὲ συγχωρεῖται, δι' ἄμφοιν ἀρρήτου τε καὶ σοφῆς οἰκονομίας τῷ κρίνειν χαριτωθέντι τὰ τοιαῦτα θεωρουμένης· ταῦτα δὲ τὰ συμβαίοντα τοῖς ἀνθρώποις οὐκ ἔδει· το ὁ Θεὸς ἐπὶ πάσης λαλεῖσθαι γλώσσης, οὐδὲ προειδέναι τὰ ἐρχόμενα πάντα· διατί· ἵνα μὴ προμαδῶν αὐτὰ καὶ προτερῶν ὁ ἄνθρωπος ἀμελέστερον περὶ τὴν ἀρετὴν διατεθεῖ· νῦν μὲν ὡς πολλῶν κακῶν καὶ λυπηρῶν συμπτωμάτων ὀπισθεῖν αὐτὸν καταλαμβάνειν μελλόντων· τίς γὰρ μοι τῆς ἀρετῆς λόγος τοσούτων κακῶν καὶ Τηλικούτων προσδοκωμένων; εἰς τοῦτο γὰρ τοὺς πολλοὺς ἢ ἀπόγνωσις εἴωθε συνωθεῖν· νῦν δὲ ὡς οὐ πολλῆς καὶ μεγάλης ἀλγηδόνος μελλούσης ἐπισυμβαίνειν, ἐκπῆρωθεν καὶ ὑποσκι-

λίξιν οἶδεν ἢ σφαιερὰ τῶν πρακτικῶν κρίσις, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ πολλῆς νήφειος μήτε τῆς τῶν ἀρετῶν ἐπιμελείας δεῖσθαι· διὰ τοῦτο οὖν ὁ θεὸς τὴν περὶ τῶν μελλόντων λαλιὰν ἄγνωστον ἐποίησε τοῖς πολλοῖς, ἵνα μὴ εὐρῶν ὁ ἄνθρωπος ἂ μέλλει ἐν τοῖς ὄπισθεν αὐτὸν χρόνοις καταλαμβάνειν δυσχερῆ, ἐπὶ μὲν τῶν χαλεπωτέρων ἀμηχανία καὶ ἀπογνώσις προδοῦς ἑαυτὸν, οὐδὲν πρὸς ἀρετὴν ἐπιστρέφοιτο· ἐπὶ δὲ τῶν μετρίως ἐχάντων ὑπερφίαν νοσῶν ὡς τῆς τῶν ἐπιεικέων ἀπολαύσεως καὶ τρυφῆς, οὐδὲν ἐλπίζων ἀντεπινεχθῆσεσθαι κώλυμα καὶ τὴν πρὸς τὰ κατορθώματα σπουδὴν ὑπερτίθειτο· ἄλλως τε δὲ ὁ τὸ κριτήριον κεκαθαρμένον πᾶθους φέρων καὶ ἀδέκαστον τὴν ὑγίαν ὄρᾱ καὶ τὴν νόσον συμφώνως ἔχουσαν περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων βλάβην καὶ ὠφέλειαν· ἀλλὰ καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν ὡσαύτως, ἰσχύν τε σώματος καὶ ἀσθένειαν, θόξαν τὴν ἐξ ἀνθρώπων καὶ ἀδοξίαν καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια· καὶ γὰρ ἑκατέρου μόρας ἕκαστον τῶ μὲν φιλοσοφεῖν εἰδότι, σωτηρίας ὑπόθεσις γίνεταί τῶ δὲ πρὸς μόνὰ τὰ ἰδέα καὶ γαργαλίζοντα κεχηνότι, καὶ τὰ ἰδύοντα βλάβης γίνονται πρόφασις, καὶ τὰ λυποῦντα πρὸς τὴν αὐτὴν καταρρίβει καὶ ὑποσύρειται κακίαν, οὐκ εὐχαρίστως ταῦτα φέροντος τοῦ διὰ τῶν τοιούτων καθαιρέσθαι θεομένου, ἀλλ' εἰς ἀπόνοιαν μᾶλλον καὶ ἀθανάτησιν ἐξ ὧν ἔδει σωφρονίζεσθαι, περιτρεπομένου.

Ο. Τίνας δεῖ νοεῖν δερματίνους χιτῶνας, οὓς ὁ Ἄδᾱμ καὶ ἡ Εὐὰ μετὰ τὴν παράβασιν ἐνεδύσαντο.

Οἶδα μὲν τινὰς δερματίνους χιτῶνας οὓς ὁ Ἄδᾱμ καὶ ἡ Εὐὰ μετὰ τὴν παράβασιν ἐνεδύσαντο, ἀσφραγμαμένους τὸ σῶμα ἐξ οὗ τὸ λογικὸν ζῶον καὶ τῆς ψυχῆς ἀπ' ἀρχῆς ὁ πλάστης τὸν ἄνθρωπον ὑπεστήσατο· ἀλλ' οὗτοι τῆς προκαταλαβούσης αὐτοὺς ὑπολήφειος ἀκόλουθα λέγειν φιλονεικήσατες, ἀνακολούθῳ γνώμῃ καὶ γνώσει λυμαίνοντα τὴν ἀλήθειαν· καὶ γὰρ ὁ παράδεισος αὐτοῖς λόγῳ μὲν πλάττεται, ἔργῳ δὲ διαβάλλεται· ἀλλὰ τὰ τοῦ παραδείσου φυτὰ καὶ ἡ βρωσίς καὶ ἡ διὰ τῆς πλευρᾶς τῆς Εὐᾶς προαγωγὴ, καὶ ἀπλῶς ἡ τῶν ὄντων δημιουργία πᾶσα καὶ πρὸς ὄδος καὶ τὸ τῆς θείας κηδεμονίας περὶ τὸν ἄνθρωπον φιλόανθρωπόν τε καὶ θαυμάσιον καὶ τὰς κατὰ διαδοχὴν δὲ τῆς γενέσεως ἀρχὰς, εἰς νοστήν τινα σκηνὴν ἀναφέροντες, οὐδὲ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν καὶ οὐσίωσιν ὠφθησαν εὐλαβούμενοι· ἐκεῖθεν δὲ τὴν τραγωδίαν ὄλην κατὰ τὴν ἰδίαν πρόθεσιν καταμερίσαντες, τε καὶ ὑποκρινάμενοι καὶ εἰς οἷας ἂν καὶ βούλοιτο μορφὰς καὶ ἱενοίας διαπλάττοντες, τῶν ὡς ἀληθῶς γεγενότων καὶ ὑπαρξάντων τὸ ἀκόλουθον καὶ μέχρι νῦν ὁρώμενόν τε καὶ γνωριζόμενον ἀναίρουσιν ἐξομ-

νύμνοι, θελκτῆριοις μὲν καὶ ἱπαγωγῶσι λόγοις τὰ τῶν πολλῶν ὧτα καταγοητεύσαντες· εἴωθε γὰρ τὰ πολλά τῶν πλασμάτων κατ' ἐξουσίαν καὶ πρὸς τὸ ἡδὺ πλαττόμενα ὑπογαργαλίζειν μὲν τὰ τῶν ἀκροατῶν ὧτα καὶ πρὸς ἠδοῆς παρασκευάζειν διάχυσιν, οὔτε δὲ ἑαυτοῖς οὐδὲν ὄφελος, οὔτε τοῖς πειδομένοις οἱ τῶν τοιούτων ἀρχιτίκτονες παρέχειν δύνανται· ἀλλὰ γὰρ τούτους μὲν Ὀριγένης τε καὶ ὁ ὠριγένειος ἐχέτω χορός· ὁ δὲ ἡμίτερος Γρηγόριος ὃν ἡ Θεολόγος τε καὶ Θεόδωρον αὐτῶ διδομένη περὶ τοῦ πνεύματος παρρησία θεολόγον ἀνεκέρυξεν, οὗτος δερματίνους ὀνομάζει χιτῶνας οὐχ οὐσπερ ὁ ὠριγένειος μῦθος ἀνέπλασεν· ἀλλὰ τούναντίον τῆς ὠριγενείου δόξης τοὺς ἀνθρώπους μεταβάλλειν μὲν ὅτι μάλιστα ποιούμενος σπουδὴν σοφῶς δὲ καὶ οἰκονομεῖν εἰδῶς ἐν κρίσει τοὺς λόγους αὐτοῦ εἰς γείτονα μὲν Θεωρίαν μεθοδεύει μεταβιβάζειν, κατ' ἐκείνης δὲ τῆς δοξοκοπίας ὀξὺ καὶ δραστήριον ἐπαφειῖσαν τὸ μέλος, δερματίνους χιτῶνας οὐχὶ τὸ σῶμα καθὰ καὶ προεῖρηται καλεῖ, ἀπαγε· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὠφθη τοιαύτην τινὰ φωνὴν ἀφίεις, ἀλλὰ τὴν τοῦ σώματος παχύτητα καὶ θνητότητα καὶ τῆς προτέρας μακαρίας ἀντίτυπον καὶ ἀντικειμένην διαδέσσεως· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς μετὰ τὴν παράβασιν ἀντὶ τοῦ ἀπαθοῦς καὶ ἀνευθύνου καὶ μὴ βαρουμένου τῷ σώματι καὶ τῇ θνητότητι σώματος, ἀλλὰ τῶν τῆς σαρκὸς κινήματων καὶ γαργαλισμάτων καθεστῶτος κρείττονος, τάναντία τούτοις μετὰ τὴν παράβασιν ὁ Ἀδὰμ οἶα δὴ χιτῶνα τοῖς εἰρημίνοις κατάστικτον πάθει καὶ ῥυπῶντα μετημφιάσατο· ἀλλ' ὁ μὲν ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ τοὺς ἐξ Ὀριγένους ἀναφῦντας οὕτω πραότερόν τε καὶ φιλανθρωπότερον μεθέλκων καὶ μετὰβιβάζων πρὸς τοὺς εὐσεβεστέρους λοισμούς, τοιούτους εἶναι τοὺς δερματίνους χιτῶνας οὐδὲ χωρὶς ὑπέθετο διατάζοντος ἐπιρρήματος.

Σὺ δὲ τί λέγεις; τὸ μὲν ἴσως πρῶτον γελᾶς, τάχα δ' ἂν μᾶλλον δυσχεραίνεις μῦθον κλεψομένην ἀκούων τὴν ἀλήθειαν· τοῦ δὲ Θεολόγου οἶμαι τὴν οἰκονομίαν καὶ μέθοδον οὐκ ἀτιμάσαι· οὐδὲ ἡγνοίει τὰ ἀπὸ τῆς συκῆς φύλλα οἷς οἱ περὶ τὸν Ἀδὰμ τὴν ἀπὸ τῆς γυμνώσεως ἀσχημοσύνην εἰς τὸ εὐσχημον περιεστειλεν· οὐδ' ὅτι προφθάνει μὲν τὰ τῆς συκῆς φύλλα τῆς αἰδέσεως τὴν καταφυγὴν παρασχεῖν, οἱ δὲ χιτῶνες ὕστερον οἱ δερματίνοι τὴν ἐκείνων κατὰ διαδοχὴν χρεῖαν ἀνεπλήρωσαν· καὶ γὰρ μετὰ τὴν προτέραν περιβολὴν καὶ τὰ φύλλα τῆς συκῆς, τοὺς δερματίνους χιτῶνας ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἐποίησατο· ποῦ τοίνυν οἰεσθαι δεῖ τὸν Θεολογικώτατον ταῦτα καὶ Θεοπτικώτατον διδάσκαλον ἀγνοεῖν; ἀλλὰ μὴ λέγεις μᾶλλον οἰκονομεῖν τε καὶ τῶν ἄλλων σωτηρίαν μεθοδεύειν, δι' ὧν ὁ τότε συνέτρεχε καιρὸς, μηδεμιᾶς ἐπακολουθούσης αἰρέτικῆς ἐπισποραῖς ἢ σκολιότητος· ἂν τε γὰρ τὰ φύλλα τῆς συκῆς τοὺς περὶ τὸν Ἀδὰμ εὐλασθῶ-

μίνους τὴν αἰδῶ ὑπεδείκνυεν, ἂν τε μετὰ ταῦτα χιτῶνας ἐκ δερμάτων αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐπιποιήτο, τῆς αἰδέσεως χαριζόμενος παραμύθιον, οὐδὲν ἤπτον εὐσεβοῦντος ἔστι λέγειν ὡς μετὰ τὴν παράβασιν ὁ Ἄδὰμ τὴν παχυτέραν σάρκα καὶ θνητὴν καὶ καθελομένην τῷ βάρει τοῦ παραπτώματος καὶ τῆς πρότερας ἀντίθεόν τε καὶ ἀντίτυπον ἡμφιάσατο. Πόθεν δ' ἂν ἴσως ἐπαπορήσεις, οἱ δερμάτινοι προῆλθον χιτῶνες; ἀλλ' ἐπειδὴν ἀκούσας τὸν νοῦν ἐπιστήσεις, ὅτι καὶ ἰσοίησεν ὁ Θεὸς τοῖς περὶ τὸν Ἄδὰμ χιτῶνας δερμαλίους, αὐτίκα σύνδρομον οἶμαι τῆς ἀπορίας εὔρειν καὶ τὴν λύσιν ὁ γὰρ ἐκ μὴ ὄντων οὕτω φιλοτίμως τε καὶ πολυτελῶς προαγαγὼν τὸν ἄνθρωπον, οὗτος καὶ δερμάτινους χιτῶνας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ποιήσασθαι καὶ περιβολῆν αὐτῷ κατασκευάσαι ἐκ τοῦ βράστου, μᾶλλον ἂν τοῖς λογισμοῖς ἀδίστακτον πίσιν ἐβίβησιν· εἰ δὲ καὶ δοραῖς τισὶ ζῶων, ταῦτα γὰρ προὔπεστι τὴν χρείαν τῆς περιβολῆς αὐτοῖς ἀναπληρῶσαι, λογισμὸς ἀνεκίνησαι θεοῦ σοφίζονος αὐτοῦς πρὸς τὴν οἰκίαν εὐκοσμίαν ἢ καὶ σωτήριαν διανίστασθαι, οὐδὲ τοῦτο πόρρω τῆς θείας κηδεμονίας, οὐδ' ἀνάξιον αὐτοῦ τῆς πολλῆς περὶ τὸ γένος ἡμῶν ἀγαθότητος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ κεφαλαιώδης ἐπιφέρει λόγος. Εἰσὶ δέ τινες οἱ πρὸς μηδὲν τούτων ἀφορᾶν βουλόμενοι μηδὲ σπουδάζοντες, τὰς τῶν δένδρων περὶ τὸν φλοιὸν ἐπιδερμίδας δερμαλίους χιτῶνας ἐνόμισαν, ὥσπερ τῶν δερμάτων τῶν ἀπὸ τῶν ζῶων ἐνδεστέραν ἢ ἀτιμοτέραν τῆς περιβολῆς τὴν χρείαν παρηχομένον· καίτοι φλοιοῦ παντὸς εὐαφεστέρων τε καὶ μαλακωτέρων καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν ἐπιτθειστέρων πολλαῖς διαφοραῖς ὑπαρχόντων.

ΟΑ. Πρὸς τίνα διάνοιαν ἡμᾶς παραπέμπει τὸ, οὐκ ἂν ὀρθῶς προσενέγχεας, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλχης, ἡμαρτες; ἡσύχασον κ. τ. λ.

Τὸ παρὸν χωρίον διαφόροις ἐρμηνείαις ὑποβάλλεσθαι δύναται, τοῦτο μὲν τῆς ἀναγνώσεως διαφορὰς προβαλλομένης δύο· τοῦτο δὲ τοῦ ῥητοῦ διαφόρους Τρόπους σχημάτων ἀναδέχεσθαι πεφυκότος· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ, πρὸς σε ἢ ἀποστροφὴ αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ππραγμάτων οἰκίως ἔχει παραλαμβάνεσθαι· ἢ μὲν οὖν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν διαφορὰ εἰς τε τὸν ἐρωτηματικὸν τύπον καὶ ἀποφαντικὸν καταμερίζει τὸ λόγιον· οἶον· οὐχὶ ἂν ὀρθῶς μὲν προσενέγχεας, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλχης, καὶ σοὶ γνωρίμιόν ἐστι καὶ ἀναμφίβολον ὅτι ἡμαρτες; καὶ ὅσα τὴν φιλάνθρωπον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, κριτὴν αὐτὸν καθίζει τὸν ἡμαρτηκότα τοῦ ἀδικήματος, ἵνα τοὺς οἰκίους λογισμοὺς ἐκείνων εὐρὰν φέροντας αὐτῷ τὴν κατάγνωσιν, μᾶλλον τε πρὸς μετάνοιαν δράμῃ καὶ τὴν ἄφεισιν εἴπτον συνεπισπάσῃται· καὶ ἢ ἀπόκρισις δὲ τὸ ἐναργῶς προβαλλομένη τῆς συγκαταθέσεως, οὐδὲν ἔλαττον τῇ σιωπῇ

τὸ βούλημα περαίνει τοῦ ἐρωτήσαντος, καὶ τὴν ἀμαρτίαν ὁμολογοῦντα τῷ μηδὲ στόμα διὰραι καὶ φωνῆν ἀφείναι θαρροῖν καὶ μὴ βουλόμενον τὸν ἡμαρτηκότα ἐπιδείκνυσι: καὶ γὰρ εἰώθε ταῖς ἐρωτήσεσιν αἷς ἡ ὁμολογία καὶ συγκατάθεσις τῶν ἐρωτωμένων περιφανῶς τε καὶ ἀδιστάκτως ἔσται οὐδὲν ἕλαττον ἢ ἀποσιώπησις ἔχουσα τὴν ἰσχὺν ἀλλὰ μᾶλλον τῆς ἀπαγγελλούσης φωνῆς τὴν συγκατάθεσιν καὶ τὸν ἔλεγχον ἂν ἄρα τοῦτο βούλεται ὁ ἐρωτῶν, δριμύτερόν τε ποιεῖ καὶ ἐπικρατέστερον σχῆμα μὲν οὖν ἐρωτήσεως ἀναδεχόμενος ὁ λόγος τὴν προκειμένην ἀπαγγέλλει διάνοιαν: τῷ ἀποφαντικῷ δὲ εἶδει μορφοῦμενος οὐχ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χαρακτῆρι τῆς φωνῆς ἀπαγγέλλεται ἐπιπέρι καὶ διαφοροῖς τρόποις τῆς συνθέσεως δι' ἧς αἱ λέξεις ἀλλήλαις ἀρμόζονται, ἐθέλει προαγορευθῆναι ἢ γὰρ ὁ ἀποφαινόμενος ἀποφαινεται, ὡς οὐκ ἂν ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς: οἶον ὅτι οὐκ ὀρθῶς προσπνεύκας ὅτι μηδὲ διείλις ὀρθῶς ἢ ὅτι ἐπι μὴ διείλις ὀρθῶς, κἄν ὀρθῶς προσπνευκῆν ἔδοξας, ἡμαρτες: τὴν γὰρ τοῦ μὴ διελεῖν ἀμαρτίαν, τὸ τῆς προσενέξεως ὀρθὸν οὐ διωρθώσατο: τὸ μὲν οὖν, ἡμαρτες, ἢ μὲν ἐρώτησις κατὰ συνέπειάν τε καὶ συνέχαιαν ἀπαγγέλλει τῶν προτεταγμένων λέξεων τῶν δὲ κατὰ ἀπόφασιν προενηνεγμένων, ἐκάτερος λόγος κατὰ διασπολὴν ἐπιφέρει τοῖς προλαβοῦσι τὸ, ἡμαρτες: διὰ τοῦτο δὲ ὁ μὴ διελὼν ὀρθῶς, κἄν ὀρθῶς ἔδοξε προσπνευκῆν, οὐδὲν ἕλαττον ἡμαρτες: διότι οὐ μᾶλλον τὸ κατορθωθὲν ἀφαιρεῖται τὸ φθάσαν ἀμάρτημα: ἀλλὰ τὸ διαμαρτηθὲν διαβαῖνον καὶ πρὸς τὸ δόξαν ἐκφυγεῖν τὴν ἀμαρτίαν, εἰς τὸ ὑπεύθυνον συνεφέλικται: καὶ γὰρ πολλάκις ἀκαθὸν κακοῦ προηγούμενον καὶ φαῦλον ἀμείνονος, οὐ μεταδίδωσι μᾶλλον τῆς οικίας: καλλονῆς τὸ κρείττον τῷ χείρονι, ἀλλὰ συνεκαυλίξεται ὡς ἐπίπαν τῆ τοῦ χείρονος φαυλότητι: καὶ ὁ καθαρὸς δὲ ἀπόμομος ἀκαθάρτου παρά γε αὐτῷ τῷ θεόθεν σοφισθέντι τοῦ κόσμου τὴν γένεσιν μεταδίδωσι γε τῆς καθαρότητος παρ' ᾧ καὶ τὸ βέβηλον μᾶλλον τῷ ἄλιῳ προσαπτόμενον, πρὸς τὴν βεβήλωσιν συνεφέλικται, ἢ τοῦ ἁγίου μεταλαμβάνει τῆς ἀσιότητος: ἀλλ' οὕτω μὲν ἂν διευκρινηθεῖη τὸ, οὐκ ἂν ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἡμαρτες;

Τὸ δὲ, ἡσύχασον, καὶ μὲν καὶ τὸ, πρὸς σὲ ἢ ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξεις: τὸ μὲν, ἀρκίσθητι φησὶ τῷ προλαβόντι κακῷ, μηδ' ἀμαρτίαν ἐφ' ἀμαρτία προσθήης, μηδὲ κακῷ τὸ κακὸν κατασκευάσης ἀνίατον, ἀλλ' ἐν τῷ ἡσυχῶ τε καὶ ἀταράχῳ τῆς κρίσεως τὸ καθ' ἐαυτὸν σκοπήσας καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀμαρτήματος συνεῖς: τί γὰρ μίτῃζον εἰς ἀπόνοιαν τῆς ἰδίας ἡδονῆς τὸ θεῖον σέβας παριδεῖν; τῆς μετανοίας γινοῦ καὶ διὰ θεοσεβίας εἰλικρινοῦς καὶ εὐγνωμοσύνης τὸ πλημμυλῆθὲν ἐξιλίωσαι, σαυτὸν ἀνωρθώσας τοῦ πτώματος: τὸ δὲ καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξεις, καθ' ἐτέ-

ραν μὲν ἐκδοχὴν, οὐδὲ τὸ σὸν φησιν οὐ προσδεχθῆν δῶρον εἰς ἕτερον παρὰ πέμπεται, οὐδὲ τινὰ σοι ζημίαν τὸ ἀπόσδεκτον ᾤροξενεῖ, ἀλλὰ πρὸς σε πάλιν ἀποστρέφεται· καὶ σὺ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ κυριότητα ὡς καὶ πρότερον ἔξεις· οὐδεμίαν ἐκ τῆς προσαλωγῆς, πλὴν ὅσα γε ἡ ἀμαρτία ἐλυμήνατο, ζημίαν ὑποστὰς· ἀλλ' εἰ μὲν ἐπὶ τοῦ ᾤροξενεχθέντος, καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξεις, ἐξακοῦσαι τις τὸ λόγιον ἐθέλοι, τοιαύτην τινὰ τὴν ἀνάπτουξιν εὐρήσει. Εἰ δὲ καθ' ἑτέραν ἐπιβολὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄβελ, ὃς ὀρθῶς τε διεῖλε καὶ τὸ δῶρον προσήνεγκεν ὀρθῶς καὶ τὴν ἄνωθεν εἴλκυσεν ἀποδοχὴν, ὧδε ἂν ἡ θεωρία προέλθοι· οὐδὲν φησιν ἐκ τοῦ προκριθῆναι τὴν τοῦ ἀδελφοῦ θυσίαν ἐπὶ τοῖς ἐκ γενέσεως ᾤρονομίοις ἡλάττωσαι· οὐδέ τις ἐπῆλθε σοι δίκη τῆς φαύλης διαιρέσεως τῆς προτέρας κατὰ τὸν βίον δόξης καθέλκουσα· οὔτε γὰρ τῶν πρωτότων ἀντὶ τοῦ πλημμελήματος εἰσπράχθη τὴν ἀφαίρεσιν, οὔτε ὑπὸ χεῖρα τελεῖν κατεκρίθη τὸ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ μένει σοι τὰ ἀπὸ τῆς γενέσεως δίκαια καὶ τῆς τῶν πρωτότων τιμῆς τὸ ἀξίωμα· καὶ πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφή τοῦ ἀδελφοῦ σου ἔσται· τούτεστι σὲ καταφυγὴν καὶ βοηθὸν βλάβης αὐτῷ προσιούσης ἀλλαχθῆν προστέλει· καὶ σὺ αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν ὅσα ἴε χαρίζεται ὁ πρωτότοκος, ἔξεις· μόνον τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἐρησύχασον· μηδὲ τραγωδίαν πρώτος ἀσυγγνώστου πλημμελήματος εἰσάξεις τῷ βίῳ· μηδὲ τὰ πρωτοτόκια τῆς γενέσεως πρωτοτόκια φιλονεικῆσης ποιῆσαι μεγίστου καὶ ὀλεθριωτάτου παραπτώματος· ἵνα μὴ σαυτὸν ἀπάντων στειρήσης, ὧν τε ἡ φύσις τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ δημιουργήσαντος ἐδωρήσατο, καὶ οἷς ἔμελλες μετάνοῶν ἀγαθοῖς ἐνευθνεῖσθαι καὶ τῆς ᾤρονομίας διὰ βίου τῶν πολυτρόπων εὐεργεσιῶν ἔχειν τὴν ἀπόλαυσιν.

OB. Τοῦ Θεοπεσίτου Παύλου λέγοντος· Ἄδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε, σωθήσεται διὰ τῆς τεκνονομίας.
κ. τ. λ. πῶς δεῖ νοεῖν τὸ σωθῆσθαι διὰ τῆς τεκνονομίας τὴν γυναῖκα.

Παραινῶν ὁ τοῖς πᾶσι πάντα γινόμενος Παῦλος τὸ δεῖν ὑποτετάχθαι τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ, καὶ μανθάνειν μάλλον ἢ διδάσκειν ἐπιχειρεῖν, ἐξ ἄλλων τε πολλῶν τὴν παραινεῖσιν ὅτι καὶ δικαία παρῆσθη καὶ συμφέρουσα· καὶ νῦν δὲ διότι φησὶ πρῶτος ἐπλάσθη τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ· εἶτα καὶ ἡ μίζων αἰτία· καὶ Ἄδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἀλλ' ἡ γυνὴ τῷ δειλάτι περιχανοῦσα καὶ τῷ τῆς ἀπάτης ἀγκίστρῳ περιπαρεῖσα τὴν ἀψ' αὐτοῦ πληγὴν καὶ βλάβην εἰς τὸν ἀνδρα διεβίβασε· διόπερ ἀνεπιτήδειον τῇ γυναικὶ τὸ διδάσκειν· καὶ γὰρ διδάσκειν προαχθεῖσα τὸν ἀρχηγὸν ἡμῶν τοῦ γένους τοῦ παραδείσου ἐξέβαλε· διὰ τοῦτο μὲν εἶρηται τὸν Ἄδὰμ μὴ ἀπα-

τηθῆναι, διότι μὴ αὐτὸς ἀλλ' ἡ Εὐα πρῶτον ὄργανον μετὰ τὸν ὄφιν τοῦ ἐχθροῦ χρηματίσασα τῆς ἀπάτης καθηγήσατο· δεύτερον δὲ διότι μὴ αὐτὸς τοὺς ἀπατηλοὺς καὶ θῶπας λόγους τοῦ ὄφους παρεδίξατο· μηδὲ φθορεῖν αὐτοὺς τῆς τε ἄλλης εὐδαιμονίας καὶ τῆς θεώσεως τὸν οἰκίρμονα δισπότην καὶ προσητὴν ἀνεπίεστη· ἀλλὰ ταύτην τὴν ἔκθεσμον κατὰ τοῦ πλάσαντος συμβούλῃν, καὶ ἀκοῆ καὶ γνώμῃ ἀρπάσασα ἡ Εὐα, καὶ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου φαγοῦσα, ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐκάλει τραπέζαν τὸν ἄνδρα· ὁ δὲ μαρτυρουμένην ὡς εἰκὸς ὑπὸ γυναικὸς ἐπὶ γλυκύτητι καὶ ἡδονῇ διαφέρειν βρώσιν, καὶ πρὸς τὸ σύμφορον καὶ ὠφέλιμον παρακαλεῖν νομίσας τὴν βοήθην, καὶ τοῦ φυτοῦ μετέσχε καὶ τῇ παραβάσει περιέπεσε· μὴ ἠπατῆσθαι τοῖνον τὸν Ἄδὰμ καὶ διὰ τοῦτο ῥηθεῖα ἂν οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος· καὶ γὰρ πολλοὶ τὸ διάφορον ἔχουσιν οἱ τὴν αὐτὴν μὲν ἀποτρόπαιον πρᾶξι, οὐ τῇ αὐτῇ δὲ καὶ ὁμοίᾳ διανοίᾳ μετερχόμενοι· ὁ μὲν γὰρ μελέτη καὶ διακρίσει καὶ τῇ τοῦ κρείττονος καταγνώσει πρὸς τὸ χεῖρον ἀπονεύσας καὶ τὴν φαύλην μοῖραν προελόμενος, ἀσύγνωστον ἀπέλειπ' τὸ πλημμέλημα· ὁ δὲ μηδενὸς τούτων ἔνοχος, πρὸς τὴν κοινωνίαν δὲ παρολιθίσασας τῆς πράξεως, πολλαχόθεν ἔλκειν τὸν ἔλεον δύναται καὶ τῆς συγγνώμης μὴ ἀπειλαυένεσθαι· οὕτω γοῦν κἄνταῦθα· ἡ μὲν Εὐα καὶ μελέτη καὶ τῇ κατὰ τῆς ἐπιτολῆς διαβολῇ τοὺς λογισμοὺς παραθήξασα, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὸ λεγόμενον πρὸς τούναντιον ἐχώρησεν· ὁ δὲ Ἄδὰμ τούτων μὲν οὐδενὶ τὸν δοθέντα νόμον προεξύβρισε, πρὸς μόνην δ' ὑπεσύρη τὴν τούτου παράβασιν· ἀλλὰ διὰ ταῦτα μὲν λέγοιτ' ἂν μὴ ἠπατῆσθαι τὸν Ἄδὰμ.

Λέγειτο δ' ἂν οὐδὲν ἔλαττον καὶ διότι ὁ μὲν γλώσσης ὁμοφύλου καὶ συνήθους, καὶ ἐν πολλοῖς οὐδὲ σφαιραῶς ἀναφανείσης ὑπήκοος γέγονεν· ἡ δὲ ἀλλοφύλου τε φωνῆς καὶ οὐδὲ καθίστασθαι πρὸς ὁμίλιαν λαβούσης ἔθος ἀνδράποδον ᾤφθη καὶ τῆς μοχθηρίας ἐγένετο θήραμα· οὐκοῦν καὶ ταύτην προσθήκην δέχεται τὴν αἰτίαν τὸ λέγεσθαι τὸν Ἄδὰμ μὴ ἀπατηθῆναι· τὴν δὲ γυναῖκα ἀπατηθεῖσαν ἐν παραβάσει γενέσθαι· παρίβησαν μὲν γὰρ ἄμφω· ἀλλὰ κἄνταῦθα προφθάνει τῆς γυναικὸς ἡ παράβασις· καὶ μὲν διπλῆς αὕτη παραβάσειως ᾤφθη ἔνοχος, τῆς τε οἰκείας καὶ πρὸς ἡν τὸν ἄνδρα συνώθησε. Τί οὖν ἂν τις ἐρεῖ πρὸς ἐμὲ τῆς γυναικείας φύσεως προϊστάμενος ἢ τῆς Εὐας ἀπάτη καὶ παράβασις, ὅτι μιᾶς τε καὶ ἴσης φύσεως ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς οὐσης τὰ δευτερεία φέρειν κατεκρίθημεν, καὶ μανθανόντων αἰεὶ λῆξιν ἐπέχειν, τοῦ διδάσκειν δὲ παντελῶς ἀφρημέδα; πρὸς δὲ ὁ ἀκόλουθος ἀνδυποφύρων φαῖν λόγος, ὅτι κατ' ὃν τρόπον τοῦ Ἄδὰμ τὸ θνητὸν καταδικασθέντος εἰς πάντας τοὺς ἐξ αὐτοῦ διῆλθεν ὁ θάνατος, οὕτω καὶ τῆς γυναικὸς οὐ μόνον ἀπατηθείσης, ἀλλὰ καὶ ἐν παραβάσει γενομένης· καὶ γε τὸ χαλεπωτέραν ἐκατέρᾳ τῶ ἀνδρὶ καθηγήσα-

μῆνης ἀμαρτάδος, οὐδὲ τὸ κατὰ διαδοχὴν γένος τῆς αἰτίας ἐστὶ παντελῶς ἀφαιμένον, οὐδὲ πρὸς κρείττονα διάθεσιν ἐκ μεταβολῆς ὁράται ἀγόμενον· τὸ μὲν οὖν μὴ ἠπάτῃσθαι τὸν Ἀδὰμ διὰ τούτων οἶμαι καὶ οὐκ ἀμελῶς διευκρίνεται. Εἰσὶ δὲ οἱ τούναντιον τὴν λέξιν τιθέμενοι· οὐκ ἀπατηθῆναι φασὶ τὸν Ἀδὰμ, οὐχ ὅτι τῆς γυναικὸς ἔλαττον ἀλλ' ὅτι μείζον ἐξήμαρτεν· οὕτω γὰρ τῇ λέξει καὶ τὸν ἀπόστολον χρῆσασθαι· ἢ μὲν γὰρ δειλασθεῖσα λόγους ἐπικλόποις καὶ ἠδύνουσι πρὸς τὴν ἀδείτην παρηνήνεκται, ὁ δὲ γνώμη μᾶλλον καὶ θελήματι ταύτην ἠσώασατο· οὐδὲ φαίνεται τούτων ἡ γυνή, ὥσπερ ἐκλάπη, οὕτω βήμασι κλέπτουσα· καὶ ἡ μὲν καὶ ἀντεπιπῆν διανέστη τῷ ὄφει, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἐπαγγελίας διαχουθεῖσα πρὸς τὴν ἀπάτην ἀπέκλινε· περὶ δὲ τὸν Ἀδὰμ οὐδέτερον τούτων γέγονεν· οὔτε γὰρ ἀντεπῆε τῇ γυναικί, οὔτε μέγεθος αὐτὸν ἐπαγγελίας συνήρπασεν· ἀλλ' οὐδὲν ἔλαττον οὗτος ὄφθη ἔτοιμος πρὸς τὸ μεταλαβεῖν ἢ ἐκείνη· μεταδοῦναι τῆς βρώσεως· διόπερ εἰκότως ἂν νοοῖτο οὐκ ἀπάτη μᾶλλον ἀλλ' ἔρωτι πεσιῖν τῆς βρώσεως εἰς παράβασιν· ἀλλ' ὁ μὲν λόγος οὗτος εἴπερ ἐν ἄλλοις ἔχει χῶραν, ἐχέτω· νῦν δὲ οὐκ ἔχει πάροδον· ὑπερτιθεῖς γὰρ τῆς ἀληθείας ὁ κηρυξ καὶ προτιμῶν τὸν Ἀδὰμ τῆς γυναικὸς, καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῇ παραινῶν, καὶ διὰ τὸ μὴ ἀπατηθῆναι τὸν Ἀδὰμ ὥσπερ καὶ διὰ τῶν ἄλλων ἐνθυμημάτων, οὕτω καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἰσχυρὸν ἄμαχον ἔχειν τὴν παραινέσιν ἐπεδείξατο· ἀλλ' ὧδε μὲν οἶμαι διευκρίνεται, τίνα τρόπον οὐκ ἠπατήθη ὁ Ἀδὰμ.

Τὸ δὲ, σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας ἡ γυνή, τουτέστιν ἡ τῶν γυναικῶν φύσις· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τὴν Εὐάν τὸ λόγιον εἰς τὴν γυναικα μετέλαβεν· οἱ μὲν φασὶ τεκνογονίαν εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον, τὴν περὶ τὰ τέκνα πρόνοιαν καὶ σπουδὴν δι' ἧς αὐτοὶ τε πίστει καὶ ἀγάπῃ στηριζόμενοι τὸν ἀβίασμον καὶ τὴν σωφροσύνην συγκατορθώσουσι, καὶ αἱ πρὸς ἀρετὰς αὐτοὺς παιδαγωγῶσαι μητέρες δηλονότι τὰ αὐτὰ καὶ μελετῶσαι καὶ διαπραττόμεναι εἶπαν, δι' ὧν καὶ τῆς παραβάσεως τὴν αἰτίαν διαλύουσι· τοῦτο γὰρ ὁ τῆς οἰκουμένης ἔφη διδάσκαλος· σωθήσεται δὲ φάμενος διὰ τῆς τεκνογονίας· καὶ γὰρ ἢ περὶ τὰ τέκνα παιδαγωγία καὶ σφοφιλῆς πρόνοια καὶ κηδεμονία μέγα δικαίωμα πέφυκε τὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ τῆς Εὐας σφαλερὰν ἀνακαλέσασθαι διδασκαλίαν· ἐδίδαξα τὸν ἄνδρα σφαλερῶς· ἀλλ' ἀσφαλῶς παιδαγωγῶ καὶ τρέφω τὰ τέκνα· ἐκείνο καταδικάζει· τοῦτο πῶς οὐκ ἂν εἶη μάλιστα γε παρὰ δικαίῳ καὶ φιλανθρώπῳ κοιτῇ συγγνώμῃ καὶ γείτοني τοῦ πταισματος καταρθώματι τῆς δίχης ἀπολύον· διὸ ταύτης τῆς τεκνογονίας ἡ γυναικεία φύσις ἀντεχομένη καὶ ταύτην σπουδάζουσα διαλύει καὶ ἀποτίθεται τὴν ἀπὸ τῆς ἀπάτης αἰτίαν καὶ δίχην· οἱ δὲ τεκνογονίαν καὶ δὴ καὶ τεκνοτροφίαν ὁ ἀπόστολος τὴν περὶ τὰ τέκνα σωτή-

ριον ἐπιμέλειαν εἴωθε καλεῖν, ἄλλον ἐντεῦθεν' καὶ γὰρ εἰς τὴν τῶν χηρῶν τάξιν καὶ τιμὴν καὶ τὴν πρόνοιαν τὰς κεκρωμένιας τῶν ἀνδρῶν ἀνάγων, χήρα φησὶ καταλείεσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα· εἴτα καὶ τίνα καταβαλλομένη μισθὸν τῆς τοιαύτης λήξεως, εἰ ἐτεκνοτρόφησε φθῖν, εἰ ἀγίων πόδας ἐνίψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσε· καὶ ὅρα ὅπως τῇ τῶν ἀγίων θεραπεία καὶ δεξιώσει καὶ τῷ τῆς ἐλεημοσύνης λαμπρῷ κατορθώματι, τὴν περὶ τὰ τέκνα σπουδὴν καὶ πρὸς ἀρείων παιδαγωγίαν συνέταξέ τε καὶ συνηρίθμησεν· ἀλλ' οὗτοι μὲν οὕτως τὴν τεκνοτροφίαν καὶ τεκνογονίαν ἐξακούουσιν.

Οὐ χεῖρον δὲ ἴσως ἔνοεῖν τεκνογονίαν ἢ ἡ εὐσέβεια τῶν σπουδαίων ἔργων καὶ κατορθωμάτων τὸν ὀρθὸν συλλαβοῦσα λόγον τὴν διὰ καθαρῶν καὶ ἀμολύντων ἀδίνων ἀποτικτομένην καὶ ὡς ἀληθῶς εὐγενεστάτην πληθύνει γοῆν, δι' ἧς ἅπαν ἀνακαλεῖται τὸ φθάσαν ἐλάττωμα· τῷ ὄντι καὶ αἱ τοιαύτας ἀδῖνας λύουσαι τῷ τόκῳ πολλοὺς υἱοὺς ἐτεκνώσαντο, καὶ θυγατέρας· καθ' ἣν υἱοθεσίαν γινώσκεται καὶ ἡ στείρα τίκτουσα ἐπά, καὶ τὴν πολλὴν ἐν τέκνοις παρευδοκίμησασα· αὐταὶ καὶ τὸ, πληθύνουσαι καὶ αὐξάνουσαι θεοπρεπετέρον τε καὶ οἰκειότερον εἰς ἑαυτὰς μεταφέρουσαι, τὴν δεσποτικὴν ἐν ἑαυταῖς δεικνύουσαι εὐδηνουμένην εὐλογίαν· ἡ τοιαύτη τεκνογονία οὐκ εἰς μόνας τὰς ἐξ ὀμιλίας ἀνδρῶν παιδοποιοὺς γυναῖκας περιγράφει τῆς ἀπάτης τὴν διάλυσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῶν γυναικῶν καὶ μάλιστα τὰς παρθέτους διαβιβάζει τοῦ σφάλματος τὴν διόρθωσιν· σώζονται γὰρ πᾶσαι καθ' ὧν τὸ προγονικὸν ἐλάττωμα ἐπενέμετο διὰ τῆς τοιαύτης τεκνογονίας, τὸ τῆς ἀπάτης αἶσχος καὶ ἄχος λαμπροῖς δικάσις ἀποσκευαζόμεναι καὶ τῷ οἰκίῳ τόκῳ τῆς ἐκκλησίας τὰ τέκνα πληθύνουσαι· καὶ τῇ πίστι καὶ ἀγάπῃ καὶ τῷ διὰ τῆς σφροσύνης ἀγιασμῷ λαμπρυνόμεναι τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα δοξάζειν τοὺς εἰς αὐτὰς ὄρωντας καὶ τὴν καλλομένη τῶν ἔργων ἀνασκοπούντας παρασκευάζουσαι· ἀλλὰ γὰρ οὕτω μὲν οὗτοι οὐ φαύλως οἶμαι πρὸς θεωρίαν τὸ γράμμα ἀνέλκοντες.

Οἱ δὲ τεκνογονίαν ἱερώτερον ἢ καὶ θεοπρεπέστερον τὴν ἐκ τῆς παρθένου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἱερολογουσί γέννησιν· δι' ἧς τεκνογονίας οὐ τῶν γυναικῶν ἢ φύσις μόνον ἰδοξάσθη καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀπάτης ὕβριν καὶ κατάγνωσιν ἀπεσκευάσατο, πίστιν καὶ ἀγάπην καὶ ἀγιασμὸν ὅς ἐστι καρπὸς τῆς σφροσύνης μετερχόμεναι, ἀλλὰ καὶ τὸ γένος ὅλον οἰκειοῖς καὶ ἐκουσίοις τοῦ τεχθέντος παθήματι ἀνεκλήθη τοῦ πτώματος καὶ πολλῶν θειοτέρας ἢ πρὸ τοῦ κατενεχθῆναι λήξεως κατηξιώθη καὶ ἀπολαύσεως. Θέλειε δὲ μᾶλλον καταμαθεῖν ὅπως τῆς ἀπάτης ἡ γυνὴ διὰ τῆς εἰρημένης τεκνογονίας τὴν δίκην διέφυγε, καὶ τὸ δῶρον ἔλαβε τῆς ἀφέσεως· αἱ πρὶν μαλακισθεῖσαι πρὸς τὴν τοῦ ὄφειος γλῶσσαν ψιθυρίζουσαν τῆς ἱεραῆς ταύ-

της και καινης ως αληθως υπό τον ηλιον τεκνογονίας προελθούσης, τω-
 ράνων γλώσσαις αντίκαταστᾶσαι ῥητορευούσαις τὴν ἀσέβειαν και ποιῶν
 οὐ μόνον ἰδεῖν οὐδ' εἰς πείραν ἔλθειν, ἀλλὰ και εἰπεῖν φρικωδεστάτων,
 κατευμεγεθῆσαι, ἐν πολλοῖς πολλαῖς οὐκ ἐλάττους τῶν ἀνδρῶν τοῦ
 ἄθλου και τοῦ ἀγῶνα διήνεγκαν και οὐ λυγαιῶν μόνον ἀλλὰ και ἀν-
 δρῶν ὠφθησαν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, και τὰς ὑπὲρ Χριστοῦ πικρὰς
 τιμωρίας και τοῦς θανάτους και τὰς σφαγὰς γενναίῳ και ἀκαταπλήκτῳ
 και εὐφραϊνομένῳ ὑπέστησαν τῷ φρονήματι.

ΟΕ. Πῶς λέγεται τὸ θεῖον εἶναι ἐν τῷ παντὶ; και πῶς ἐνεσι διαλύειν
 ἂ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην παρ' ἐνίων προκομίζεται διαπορούμενα;

Πολλὰ τῶν ἱερῶν περὶ θεοῦ θεωρημάτων, ἵνα μὴ πάντα λέγω, οὐ μόν-
 ον ὅσα τοῖς τῆς εὐσεβείας ὀργίοις οὐκ ἐτελέσθησαν και τῷ τῆς διανοίας
 κρατεῖ και τῇ τῶν ἐνύλων γνώσει τῶν ὀματαγῶν ἐν τῷ κρατεῖν διενηνό-
 χασιν, οὐχι τούτων μόνον τὴν ἔξω τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου τὴν θεωρητικὴν
 ἰσχὺν ἀσθενεστεράς τῆς οικίας καταλείψιως τῇ πείρᾳ διήλεγξαν ἀλλὰ
 και ὅσους ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος και ἡ τοῦ βίου καθαρότης τῆς ἐπιγνώ-
 μονος τῶν βαθυτέρων ἔθετο, εὐδὲ ταύτων ἢ τῶν θειοτέρων εὔρεσις ἐκ τοῦ
 ῥάστου φιλεῖ παραγίνεσθαι και τί λέγω εὔρεσις; ὅπουγε οὐδ' αὐτὴ κα-
 θαρῶς και κατὰ λόγον αὐτοῖς ἢ εὔρευνα διατίθεται. Γλαφυρωτέρα δὲ ὡς
 ἐπίπαν και αὐτὴ τῆς τῶν πολυπραγμονούντων διανοίας ὑπεριδρυμένη, φι-
 λοτιμιεῖται ἐπιγινώσκεσθαι οὐκ οὖν τῶν ῥηθησομένων ἐξακοῦειν δεῖ οὐ-
 τως ὡς τὸ ἀκριβέστερον κατεληφθῶν, και μηδὲν πλέον εἰς τὴν τοῦ προ-
 κειμένου γνῶσιν ὑπολειπομένων ἀλλ' ὡς οἷον τε τὰ κρείττω τῆς ἀνδρω-
 πίνης ἐπιβολῆς ἐπινοίας ἀνθρωπίναις πανευλαβῶς και σὺν ἀγωνίᾳ μενόν-
 των εὐμενῶς ἀκοῦειν και ἀποδέχεσθαι. Ἐν τῷ παντὶ τοιγαροῦν τὸ θεῖον
 ἐστὶν, ὅπερ εἰς συζήτησιν προετίθη σοι, ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἐν τοῖς οὐσιν
 ἢ γὰρ ἂν τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, ἐν ἂν ἦν τῶν ὄντων και ὁ προαγωγὸς
 τε και δημιουργὸς ἀπάντων, εἰς ἂν ἐχρημάτιζε τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργ-
 ηθέντων. Τοῦτο γὰρ νομοθετεῖν οἶδεν ἢ πρὸς τὰ ὄντα τῆς διαθετικῆς
 συγγενῆς τε και ὀμοταγῆς τῆς δημιουργικῆς ἀρχῆς κοινωνία, ἐπειδὴν τὸ
 ἀπαράλλακτον τις ἐκβιάζοιτο τὴν σχέσιν ἔχειν πρὸς ἄλληλα τὰ ὄντα και
 τὸν κτίστην πρὸς τὰ κτίσματα οὐκοῦν ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων τοῖς αὐτοῦ
 συνάπτεται και συγκαταβαίνει τὸ θεῖον δημιουργήμασιν ἀλλ' ἰδιαζούσῃ
 διαθέσει και οἰκονομίᾳ διακεκριμένη τὴν πρὸς τὰ ὄντα σχέσιν ἀρμόζεται
 ὡσπερ δὲ ἐστὶ τὸ θεῖον σοφὸν τε ἅμα και ὑπέροσον, θεὸς τε ἰσχυρὸς
 και ὑπέρθεος, κυρίως τε οὐσία και ὑπερούσιον, και αὐτάγαθον ὁμοίως

καὶ υπεράγαθον, οὕτως υπάρχειν λέγεται καὶ τῷ παντὶ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἐπὶ μόνῃς γὰρ τῆς ἀρρήτου καὶ πολυωνύμου καὶ ὑπερφουῶς φύσεως, ὁ καταφατικὸς τῶν ὀνομάτων τύπος, σύνδρομον ἴσχει τὴν σημασίαν τοῖς διὰ τῶν ἀποφατικῶν ἢ στερητικῶν φωνῶν σχηματισμοῖς δηλοῦσι τὸ βούλημα διότι περὶ τὸ ἐν παντὶ οὐκ ἔστιν ἀθέτησις τοῦ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἀλλὰ συμφωνία μᾶλλον καὶ βεβαίωσις· οὐ μὴν δὲ ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὑπὲρ πᾶν παραλλαγὴν προλαμβάνει θαυμασιωτέραν τῆς μυσταγωγοῦ θεολογίας, παρ' ἣν ἢ ἐν τῷ παντὶ ἱερολογουμένη θεωρία παραδίδωσιν ὥστε ὁ διαπορῶν εἰ ἐν τῷ παντὶ τὸ θεῖον οὐκ ἂν ὑπὲρ τὸ πᾶν, λέληθεν ἑαυτὸν τὴν τῶν ἱερῶν ῥημάτων ἐπὶ τῆς φύσεως χρῆσιν ἀγνοῶν καὶ τῆς συνήθους περὶ τῶν ἐνύλων ὀμιλίας οὐδὲν ὑψηλότερον οὐδὲ θεϊότερον περὶ τῶν αὐτῶν φανταζόμενος· ἀλλὰ γὰρ πῶς ἐν τῷ παντὶ, εἰρηται μὲν ὡς κατ' οὐδένα τρόπον τῶν ὄντων.

Εἰ δὲ δεῖ τι μᾶλλον θεωρητικωτέρων δογμάτων πρὸς τὸ ὕψος μὴ ἀποδειλιάσαι, ἔστι τὸ θεῖον ἐν παντὶ κατ' ἐνεργεῖάν τε καὶ κατ' οὐσίαν καὶ μὴ μοι λέγε, πῶς; προεῖρηται καὶ ὡς κατ' οὐδένα τρόπον τῶν ὄντων πῶς οὖν ἔστι κατ' οὐσίαν; ὡς ἐννοήσας κατ' ἐνεργεῖαν· ἐπειδὴ γὰρ τὰ μὲν ἄλλα καὶ δυναμίς ἐστὶ πωτὲ καὶ ἐνεργεῖα, τὸ δὲ θεῖον, ὡς ἃ θεωρητικῶς ἐννοήσῃε νοῦς, αἰετὲρ ἐστὶν ἐνεργεῖα· οὐ γὰρ ἐξ ἀτελοῦς εἰς τελειότητα πρόεσιν, οὐδ' ἄλλο τι παρὰ τῆν αὐτοἐνεργεῖάν ἐστι τὸ αὐτοούσιον, δῆλον ὡς ἐν οἷς ἔστι κατ' ἐνεργεῖαν, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἔστι καὶ κατ' οὐσίαν ἐνεργεῖ μὲν γὰρ κατὰ συνοχὴν καὶ διαμονὴν τῶν ὄντων· οὐσίῳ δὲ καὶ διακρατεῖ τῶν δημιουργηθέντων ὑπ' αὐτοῦ τὴν φύσιν· πῶς οὖν τὸ θεῖον ἔστι οὐσιωδῶς ἐν τῷ παντὶ, οὐ μία τις ἐκ τούτων ἀποτελεῖται συνουσίωσις καὶ φύσις; ὅτι οὐδ' ὅταν αὐτὸ ἐνοῆς κατ' ἐνεργεῖαν καὶ λέγῃς ἐν τῷ παντὶ εἶναι, οὐδ' οὕτως ἔσται συντετελεισμένοι καὶ φύσεως λόγον ἐπέχων τὸ δυνάμιμον ὀλόκληρόν πῶς ὑποσχεῖν τὴν χρεῖαν ἐκ τε τοῦ παντός καὶ ἐκ τῆς θείας καὶ κρείττονος συνελθεῖν ἐτέρῳ πρὸς μίαν ὑποστάσεως αὐτοτέλειαν· καὶ πῶς ἂν τὸ κατ' οὐσίαν ὑπάρχον τινί; τοῦτο γὰρ εὐλόγον προσεπιζητεῖν δοκεῖ μίαν ἐννοεῖν οὐκ ἀπαρτίζει σὺν ἐκείνῳ ὑπόφασιν. Ἄλλ' οὐ χαλεπὸν ἐπιλύσασθαι· ἔτι διττὸν λέγεται τὸ κατ' οὐσίαν ὑπάρχειν τινί· τὸ μὲν γὰρ τῶν σημαινομένων ἐν τῷ παρεῖναι δηλοῖ, μέρος τε γίνεσθαι τοῦ συγκριματος καὶ ἀναπληρωτικὸν ὑπάρχειν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν τελειότητος, καθάπερ τῷ σώματι ἢ ψυχῇ· τὸ δὲ, οὔτε μέρος ἂν ποτε γένοιτο τοῦ φεράματος, οὔτε τοῖς ιδιώμασιν ἐπαλλάττεται κοινοποιουμένων τῶν ἀφωρισμένων ἑκατέρω τῶν φύρων· οὔτε ὑπὸ θατέρου τῶν συζηριμάτων ἀπαρτίζεται· ἀλλ' ἔστιν ἡ σύνοδος αὐτοῦ συστατικὴ τε μᾶλλον καὶ σωστικὴ τῆς συναπτομένης καὶ αὐτοτελοῦς ὑποστάσεως· καθ' ὃν τρόπον διὰ βραχυτάτης εἰκόνας καὶ τῆς ἀνα χεῖρα χρήσεως εἰπεῖν ἡ τοῦ κυβερνήτου

τέχνη τῆ νηϊ. Ἄλλα ταῦτα μὲν οὐχ' ὁ δογματικὸς διέξεισι λόγος καὶ ἀκίνητος, ὡς ἤδη καὶ τοῦ προοιμίου ἢ διασκευῆ ἐπέδειξάτο, ἀλλ' ὁ εἰκαστικὸς τε καὶ γυμναστικὸς διετυπώσατο κρατεῖτω δ' οὐν ὁμως ταῦτα, ἕως ἀνακύψῃ τὰ κρείττονα.

ΟΠΙ. Τί δὴ ποτε τοῦ θεοῦ διαρρήξαντος καὶ διαμερίσαντος τὸν τῶν Ἑβραίων λαόν, καὶ τὸν μὲν εἰς Σαμαρείαν ἐξωκικότος, τὸν δὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγκαταλειπόμενος; γέγραπται γὰρ ὡς εἶπεν ὁ κύριος τῷ Σολομῶντι· διαρρήσων διαρρήξω τὴν βασιλείαν σου· ἐκείνου τοίνυν διαρρήγνυντος, τί δὴ ποτε τοὺς τὴν ἐκ θεοῦ διαίρειν υποστάτας μίμψει καθυποβάλλομεν καὶ αἰτίαις; Θεοῦ γὰρ διαρρήσσοντος, τίς ἂν συναφθεῖν; καὶ μερισμὸν καταδικάζοντος, τίς ἐξελεῖται;

Τὸ μὲν οὖν διαωρηθέν σοι, εἴ τι μέμνηται, τοιοῦτον εἰδέναι δὲ δεῖ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς παρουσίας ἀπορίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν παραπλησίαν τὴν περίστασιν ἔχόντων, ὡς αἱ προλαμβάνουσαι τῆς ἐκβάσεως τιμωρητικαὶ τοῦ Θεοῦ ψῆφοι, οὐκ αὐτὰι τῆς ἐκβάσεως τὴν αἰτίαν εἰσὶν ἀναδεικνύμεναι· οὐ γὰρ εἴ τι τῶν γενησομένων προειωρήσας τις προαναφωνήσει οὐδ' ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρωπίνων, μὴ τοι γε τὸ θεῖον, αὐτὸς ἂν εἴη δίκαιος τὴν αἰτίαν ἔχειν τῶν ἐκβεβηκότων λέγεται οὖν ἐν τῇ θεῖα γραφῇ τὰ τοιαῦτα· ὡς ἂν μὴν εἰς ἑτέραν τινα δύναμιν καὶ ἀρχὴν τὰς ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις ἡμῖν ἐπαγομένης τιμωρίας προαχθεῖν μὲν ἀναφέρειν· καὶ ταύτην ὁ θεῖος λόγος τὴν ὑπόνοιαν ἀναστέλλων, προαγορεύει τὰ ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν συμβησόμενα· καὶ μία μὲν αἰτία αὕτη τοῦ τὴν αἰτίαν τῶν τοιοῦτων εἰς τὸ θεῖον τὴν ἀναφορὰν ἔχειν· δευτέρα δὲ ὅτι δυνατὸς ὢν ἐπισχεῖν τὴν πρὸς τὰ χεῖρα ἡμῖν ῥοπήν, οὐκ ἐκβιάζεται, οὐδὲ πρὸς τὰναντία μεθέλκει· τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ, ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακὰ· καὶ οἶδα ὅτι οὐκ ἀκούσεται σου Φαραῶ· διὰ τοῦτο σκληρυνῶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ· καὶ γὰρ τὸ, σκληρυνῶ, οὐχ ὅτι αὐτὸς τὴν τοῦ Φαραῶ καρδίαν μεταπλάσει εἰς σκληρότητα, ἀλλ' ὅτι πρὸς ταύτην αὐτοῦ ῥέποντος καὶ συνεστραμμένου, οὐκ ἀναστέλλει οὐδὲ ἀναχαιτίζει, ἵνα μὴ περιέλῃ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ αὐτεξούσιον καὶ παρ' ἐκούσιον τοῦ αἰγυπτίου ὀρμηκός, οὐ μεταβαλεῖ οὐδὲ μεταστήσει πρὸς τὸ ἀκούσιον τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ, σκληρυνῶ· ἔχει δ' ἂν τινα καὶ ἑτέραν ἢ λέξις αὕτη παραδηλουμένη περιπέτειαν· σκληρυνῶ γὰρ ἀντὶ τοῦ, σκληρῶ καὶ ἀπεράμοι τὴν γνώμην ὄντι σκληρὰ αὐτῶ ἐπάξω καὶ τῆς τοῦ τρόπου ὁμότητος ἐπάξια.

Οὕτω δὴ οὖν ἐνταῦθα ὡσπερ ἔφημεν προειδὸς τὸ θεῖον ὡς ἐξ οἰκείας ὀρμῆς καὶ θελήσεως ἀποστήσονται μὲν τοῦ Ῥοβοάμ, ἀκολουθήσουσι δὲ τῷ

δούλω και ἀποστατήν Ἱεροβοάμ και μερισθήσεται τὸ ἔθνος εἰς τμήματα δύο, τούτου τὴν Γνωσιν ὡσπερ και τῶν ἄλλων ἀπάντων προειληφῶς ὁ θεός, πραιορεύει τὸ ἰσόμενον· και φησὶ διαβρήξω τὴν βασιλείαν, διὰ τὰς προειρημέναις ἔμπροσθεν αἰτίας δύο· εἰ γὰρ και οὕτω τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ λέγοντος και εἰς ἑαυτὸν τὸ πᾶν ἀναφέροντος, οὐ διέλιπον αὐτοὶ πρὸς ἐτέρους ἀποτρέχοντες Θεοὺς, και τῇ Ἀσάρτῃ ἦτις ἐστὶ παρ' Ἑλλησιν Ἀρτεμις, και τῷ Χαμῶς και ταῖς μύαις λατρεύοντες, κακείνοις τῆς ἑαυτῶν ζωῆς τὴν πρόνοιάν τε και τὴν διαμονὴν περιάπτοτες, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησαν εἴτινα πόθεν λαβεῖν ἀφορμὴν ἔσχον ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν γραμμάτων διανοίας, ὡς ἄλλος τίς ἐστὶν αὐτοῖς ὁ τὰς τιμωρίας ὀρίζων, και ἕξ ἐτέρου τινὸς ἢ τῶν χειρόνων αὐτοῖς ἐπιταί φορά; ἴδοις δ' ἂν και κατὰ τὸ πειράθριον τοῦ δικαίου Ἰωβ τὸν Θεὸν συγχωροῦντα τοὺς πειρασμοὺς και ὄρους τινὰς καθορίζοντα τῷ πειράζοντι· οἷον τάδε δίδοται σοι πειράσαι, τούτου δὲ μὴ ἄφη· πάντα γὰρ τῆς παντοκρατορικῆς ἐξῆπται δεξιᾶς, τὰ μὲν ἀντιλαμβανόμενης και συμπρατούσης, τὰ δὲ παραχωρούσης και οὐκ ἀπειργοῦσης.

Παραπλήσιον δὲ πως εἶναι δοκεῖ και τὸ, προσέθετο ὄργῃ κυρίου τοῦ θυμωθῆναι ἐπὶ Ἰσραὴλ· και ἐπίσεισε τὸν Δαβιδ εἰς αὐτοὺς λέγων, ἀριθμῶσον τὸν Ἰσραὴλ· ἐπίσειε γὰρ τὸν Δαβιδ ἀριθμῆσαι τὸν Ἰσραὴλ, ὅτι τοῦ δικαίου κριτοῦ ὄργῃ και τιμωρία τῷ Ἰσραὴλ ἐφ' οἷς ἤμαρτον ἐκεχειρώσθητο· και οὐκ ἄλλος τίς ἐστιν ὁ ἀνασειῶν τὸν Δαβιδ, ἀλλ' ὁ ὄργισμένος μὲν τῷ Ἰσραὴλ, ἐπινεγκεῖν δὲ μέλλων αὐτοῖς τὴν πωινὴν· και γὰρ τῆς μὲν ἀμαρτίας αὐτοὺς ἴσμεν τε αἰτίους, και τὰ Θεῖα διαμαρτύρονται λόγια, τῶν δὲ ἐρχομένων ἡμῖν ἐφ' οἷς ἐξαμαρτάνομεν θλιβερῶν ἢ θεῖα ψῆφος δημιουργός· κριτοῦ γὰρ δικαίου, πρὸς τὴν τῶν ἔργων βαρύτητα και τὴν ἐπ' αὐτοὺς τιμωρίαν ἀρμόζεσθαι· και γὰρ τῆς μὲν ὄργῆς οἱ ἡμαρτηκότες παραίτιοι· ἢ δὲ ὄργῃ τούτοις τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγε, μέσου παραλαμβανομένου τοῦ Δαβιδ, εἰς ὃν ἐκεῖνοι προσέκρουσαν, διὰ τὸ και αὐτὸν ἡμαρκεῖναι θεῶ· και γὰρ ἠρίθμησεν· εἰ και θᾶπτον αὐτὸν πρὸ τῶν ἄλλων κατέδικασεν· φησὶ γὰρ ἐπάταξε καρδία Δαβιδ αὐτὸν ὅτι ἠρίθμησε τὸν λαὸν· ποίας δὲ παρανομίας τνικαῦτα ὁ λαὸς ὑποσχεῖν ἰδικαιοῦτο τιμωρίαν, ἢ δηλονότι τῆς ἐπαναστάσεως τῆς κατὰ τοῦ σφῶν βασιλείως Δαβιδ; ἠνίκα διαβράχεντες ἐκ νόμου και δικαίας ἀρχῆς τῷ κατὰ πατρός και βασιλείως τυραννικὰς χεῖρας ἀνίστασθαι, και μήτε τὴν φύσιν εὐλαβηθέντι, μήτε τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα δυσωπηθέντι, συνεπανάστησάν τε και συναπεστάτησαν· ἕξ οὗ κυρίως μὲν κατ' ἀλλήλων ἐβρύηκει ὁ φόνος, ἅπας δὲ φύσεως κατεπατήθη νόμος, παιδῶν πολλάκις κατὰ πατέρων τὰ ξίφη φερόντων, και ὁ φιλιτατος υἱὸς χειρὸς πατρικῆς ἔργον κείμενος· τοιαῦτα γὰρ τὰ κακὰ τῆς ἐμφυλίου στάσεως ταύτης οὖν τῆς κατ' ἀλλήλων μισοφονίας,

δίκαιος ἦν ὑποσχεῖν τὴν τιμωρίαν ὁ Ἰσραὴλ· ἐπεὶ δὲ ἔδει ποινηλαθῆναι αὐτὸν, οἷόν τις προκαταρκτικῆ αἰτία τιμωρίας διατίθεται τὸ ἀνασιῶσθῆναι τὸν Δαβὶδ ἔξαρῖθμῆσαι τὸν λαόν.

“Οτι γὰρ οὐδὲ τῶν δεινῶν σφόδρα παρὰ βασιλείως ἦν ἡ ἀριθμῆσις τοῦ λαοῦ, καὶ νῦν εἰς αἰτίαν τῆς τιμωρίας παρείληπται, δηλοῖ καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ἀπαριθμῆσις παρὰ τῷ αὐτῷ γεγενημένη Δαβὶδ· ἐφ’ ἧ οὔτε τι μηδὲν ἀπῆλθισε ποινρὸν καὶ μήτε ποινηρίας ἐγκλήματι ὑπαχθεῖσα μητέ τινα ἐφελκυσσαμένη ποιηνὴ αὐτῆ δὲ περὶ τὰ Τέλη Γέγονε τοῦ βασιλείως· ὅτε καὶ ὁ τῶν Λευιτῶν συνελογίσθη ἀριθμὸς· τοῦτο δὲ καὶ συνυπεμφαίνουσα ἡ Γραφή, τὸ, προσέθετο ὄργη κυρίου θυμωθῆναι ἐπὶ Ἰσραὴλ διατίθῃσι πρὸς τοῦ, ἀνείσεισε τὸν Δαβὶδ, ἐνάφουσα οἰονεὶ καὶ διανιστῶσα τὸν ἀκροῶν συνιδεῖν ὡς οὐχὶ διὰ τὸ ἀριθμῶσθῆναι τὸν λαὸν ἡ ὄργη ἀνήφθη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν προσγεγενημένην αὐτῶν στάσιν τε καὶ τυραννίδα καὶ μισοφονίαν τὸ γὰρ τὴν ὄργην προτεθεῖσθαι τῆς ἀριθμῆσεως, οὐ διὰ τὴν ἀριθμῆσιν ἐπαχθῆναι ταύτην δηλοῖ· ἀνασιῶεται δὲ αὐτὸς ὁ Δαβὶδ καὶ οὐκ ἄλλος, ὅτι περ διὰ τὸ αὐτοῦ ἀμάρτημα ἡ τοῦ Ἀβεσαλώμ ἐπανάστασις συνέβη· ἀνθ’ ὧν γὰρ φησιν ἐφόνουςας καὶ ἐμοίχευσας, καὶ ἐτέροις μὲν ὑπαχθῆση, πλὴν ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες σου ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου εἰς ἐτέρους μέλασθήσονται, ὁ δὲ καὶ διαπέπρακται τῷ Ἀβεσαλώμ· ἀνασιῶεται οὖν αὐτὸς ὁ ἡμαρτηκὸς ἵνα τοῦ οἰκείου πταισμάτος εἰς συναίσθησιν ἔλθων, ἐγὼ ἡμαρτον, ἀναβοήσῃ, καὶ ἐγὼ ἐκακοποίησα, οὗτος δὲ ὁ λαὸς τί ἐποίησε; καὶ ἐκ μὲν τῆς ἐξαγορεύσεως καὶ μετάνοιαις ἡ θραῦσις κοπάσῃ ταύτης δὲ ληγούσης ἡ σωτηρία περιγένοιτο τῷ γένει· μᾶλλον δὲ ἄνωθεν εἰπεῖν, ἐκεχρεωστήκει τὴν δίκην ὁ λαὸς· διὰ τοῦτο προσέθετο ὄργη θεοῦ θυμωθῆναι ἐπ’ αὐτούς· ἀνασιῶει δὲ ὁ θυμὸς πρὸς τὴν ἀριθμῆσιν τὸν Δαβὶδ· ἀριθμῶσθῆναι δὲ ἐπέθετο ἡ πληγὴ· ἰσταμῆνης δὲ τῆς πληγῆς, εἰς συναίσθησιν τοῦ παραπτώματος ἦκει ὁ Δαβὶδ· ἐκ τῆς συναισθήσεως, εἰς μετάνοιαν ἡ μετάνοια δὲ τὴν ἄνωθεν συγγνώμην καὶ τὸν ἔλεον κινεῖ· τὰ δὲ παύουσι τὴν θραῦσιν· ὥστε καὶ τὸ δεινὸν τῷ λαῷ ὥσπερ ἀπὸ τινος κεφαλῆς τῷ ἡμαρτηκῷ κατέβη· καὶ ἡ τοῦ πάθους πάλιν ἀναστολὴ διὰ τὴν αὐτοῦ μετάνοιαν κατεπράχθη.

ΠΑ. Πῶς οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Οἱ δὲ οὐρανοὶ μὴ ἔχοντες στόμα διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, διότι ἐκ μεγέθους καὶ καλλοῆς κτισμάτων ὁ γενεσιουργὸς θεωρεῖται, καὶ τὸ περὶ αὐτὰ θαῦμα τοῖς γε φρονούσιν· εἰς τὸν δημιουργὸν ἀναφέρεται καὶ διαβαίνει· ὥστε οἱ οὐρανοὶ οὐχὶ ῥήμασι, ἀράγμασι δὲ τὴν τε δύναμιν ἀνακηρύττουσι τοῦ δημιουργοῦ, καὶ πρὸς δοξολογίαν παρακαλοῦσι τοὺς ὀρθῶς

αὐτοῖς ἐνορῶντας· εἰ δὲ κατ' ἐπιβολὴν θεωρίας ἐθειλήσῃς ἰννοεῖν, εὐρήσεις οὐρανοὺς τοὺς ἀποστόλους, οἱ διηγήσαντο τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, καὶ δοξάζειν τὸν Θεὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ἡμέτερα ἀναλαβόντα, ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ καθηγήσαντο· εἰ βούλει δὲ, διηγήσαντο οἱ οὐρανοὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Χριστοῦ, ἡνίκα τῶν πατρικῶν μὴ κενώδεις κόλπων, ἐκ παρθένου σάρκα λαβεῖν κατηξίωσεν, καὶ εἶχεν αὐτὸν ἡ Βηθλεὲμ καὶ τὸ σπήλαιον· τότε γὰρ δὴ τότε ἡ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀριθρομμένη φύσις, τοῦτο μὲν ἡ ὄρατῆ, τοῦτο δὲ καὶ ἡ ὑπὲρ τὸ ὀρώμενον, ὑπηρετεῖτο τε καὶ καθυπουργεῖ τῷ Θεαύματι· ἡ μὲν οἰονεῖ τινα κήρυκα κοινὸν τὸν ἀστέρᾳ χειροτονοῦσα καὶ προβάλλουσα ἀνακρῦττει τοῦ δεσπότη τὴν δόξαν, καὶ τὸν κρυπτόμενον βασιλείᾳ δι' ἐνὸς δορυφόρου προπομπέουσα· ἡ δὲ πλῆθος στρατιᾶς προβαλλομένη τὸν κτίστην αἰνούτων, καὶ τὸν τελουμένων τὸ θαῦμα διηγουμένων τῷ Θεαύματι· ῥηθεῖεν δ' ἂν οὐκ ἀπεικότας οἱ ἄγγελοι οὐρανοῖ, ἅτε δὴ ἄνωθεν ἀφιγμένοι πρὸς τὰ ἐπίγεια· εἰ δὲ καὶ τὸν ἥλιον ἐθέλοις ἰδεῖν ἐπὶ τῷ δεσποτικῷ πᾶθει σκυθρωπάζοντα, καὶ τῇ ἀποθέσει τοῦ περικαλλοῦς ἐκείνου φωτὸς τὴν θεότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πᾶσχοτος ἀναγγέλλοντα, ἐγγὺς ἂν γένοιτο καὶ τῆς κατὰ Θεωρίαν ἀναπτύξεως.

ΠΓ. Τί ἐστὶν ἐπιτίμησας τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής.

Τὸ ἐπιτίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής, φασὶ τοῦτο δηλοῦν ὡς ἐν τῷ ἐπιτιμηθῆναι τὰ ἔθνη καὶ τῆς οἰκείας ἀποστῆναι πλάνης, γενέσθαι τε τῆς ποιμνης Χριστοῦ, ὁ πρὸς ἀσέβειαν αὐτοὺς ἐκκαλούμενος ἀπώλετο διάβολος· ἀσεβής γὰρ αὐτός τε ὁ ἀσεβῶν εἴη ἂν καὶ ὁ Τοῦτον ἔλκεον πρὸς τὴν ἀσέβειαν· εἴη δ' ἂν ἐγγύτερον ὡς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημηκός τῇ γῆ, καὶ κοινῶς ἄπαντας Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλλήνας, καὶ βαρβάρους ἐπὶ τὴν οἰκείαν προσκαλούμενου ἐπίγνωσι καὶ οἰονεῖ τῶν πρώην αὐτοῖς ἡσεβημένων καθαρτικὴν τε καὶ τελειωτικὴν ἐπιτίμησιν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπάγοντος· ὅσοι μὲν εὐπειθῶς τε καὶ εἰλικρινῶς τὴν ἐπιτίμησιν ἐδέξαντο, οὗτοι τῆς μερίδος τῶν σωζομένων ἐγένοντο· εἰ δὲ τις πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν ἀπειδυπέτησε, μῆτε τὸν τοῦ βαπτίσματος καθαρμὸν μῆτε τὴν δι' αὐτοῦ τῆς πίστεως προσδεξιόμενος ἔλλαμψιν, οὗτος ὡς ἀσεβής τε καὶ ὀλέθρου ἀπολεῖται ἄξιος· οἶδα δὲ ἐπιτιμίας παρά γε μάλιστα τοῖς ἔξω σοφοῖς τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιφάνειαν ὀνομαζομένην καὶ τὸ περιδοξοῦν λέγειν ἂν οὐδὲν τὸ ῥητὸν, εἴτις τὴν λέξιν εἰς τοῦτο τὸ σημαίνονμενον μεταλλάβοι, ὡς τοῦ Χριστοῦ τιμῆσαντος καὶ δοξάσαντος τὰ ἔθνη, υἱοὺς γὰρ κληρονομοῦς τῆς

αὐτοῦ βασιλείας τοὺς πειθομένους ἔδειτο, οἱ ἀναξιοὶ τοῦ κλήρου καὶ τῆς υἰοθεσίας, ἀσιβεῖς ὄντες ἀπολοῦνται.

PKΘ. Τίνος ἡ φωνή, τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;

Ὅσπερ ἡ γῆ θεασαμένη τὸν κύριον καὶ σωτῆρα δύναμιν ἔχοντα θεϊκὴν καὶ ἐπιτάσσοντα τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, ξενίζομένη ἔλεγε, τίς ἐστιν οὗτος ὅτι καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἀνεμοὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; οὕτω καὶ ὁ οὐρανὸς ἐν σαρκὶ βλέπων τὴν θεότητα, ξενίζόμενος λέγει· τίς ἐστιν οὗτος ὁ β. τ. δ.

PA. Διὰ τί ὁ τῆς νηστείας χρόνος ἐν μ̄ ἡμέραις ἀριθμεῖται.

Ζητοῦσι τινές· τί δήποτε ὁ τῆς νηστείας χρόνος ἐν ἡμέραις ἡμῖν μ̄ περιγράφεται· καὶ οὔτε εἰς τὸν πινθηκοστὸν ἢ ἐξηκοστὸν παρατείνεται, οὐδὲ ἐντὸς πάλιν τῶν μ̄ περικλείεται· καὶ οὐχ ἡμῖν μόνον οὕτω παραδίδεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κοινὸς δεσπότης καὶ σωτῆρ ἡμῶν, ὁ νομοθέτης τῶν ἐν τῇ χάριτι, μ̄ ἡμέρας φαίνεται νηστεύσας, ὅποτε αὐτῷ προσβαλεῖ· ὁ πειράζων, πρὸς ἀγῶνα ἀπιδύετο· καὶ πρό γε τοῦ δεσπότου ὁ τροφίτης Ἡλίας, τοσαύτας ἡμέρας διανύσαι ἐν νηστείαις ἀναγέγραπται· καὶ ἔτι πρὸ τούτου Μωϋσῆς ἐν τῷ σιναίῳ ὄρει ἠνίκα τὰς πλάκας θεόθεν λαβεῖν παρεσκευάζετο· ἢ μὲν οὖν ζήτησις αὐτῆ. Ἀλλὰ γὰρ τὴν μὲν βαθυτέραν καὶ ἀπορρητότεραν αἰτίαν ἴσως ἂν τις ἄλλος κατὰ τοὺς προειρημένους ἀνδρας ἀνηγμένοις τε καὶ μεταρσιος τὴν θεωρίαν, ὑψηλοτέραν τε καὶ θειοτέραν ἀποδώσειν· ἃ δὲ εἰς ἡμέτεραν ἦκε μάθησιν, ἐροῦμεν. Ἐν ἑξ ἡμέραις ὁ θεὸς τὸν παρόντα καὶ ὀρώμενον τοῦτον κόσμον ἐδημιούργησι, τῇ δὲ ἐβδόμῃ κατέπαυσε μὲν ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ πέρας ἔθηκε τῷ φιλοτεχνήματι· συναριθμεῖται δὲ καὶ αὕτη ταῖς πρὸ αὐτῆς, ὥσπερ καὶ πᾶσα ἀρχὴ χρόνου τινὸς καὶ πέρας ἐν τῇ συναριθμῆσει τῶν μεταξὺ συμπεριλαμβάνεται· καὶ ὁ παρῶν αἰὼν τῆς ἐβδομάδος συνεχῶς ἀνακυκλούμενος ἀσπαρτίζεται· ἢ δὲ ὀγδοῶς τὸν μέλλοντα αἰῶνα δηλοῖ, καὶ τὸν ἐκ τοῦ παρόντος εἰς ἄλλην τινὰ θειοτέραν λῆξιν καὶ κατάστασιν, ἢ τις καὶ ὀγδοῶς καλεῖται καὶ πρώτη καὶ μία· ὀγδοῶς μὲν ὡς ἄλλο τι διάστημα παρὰ τὸν συμπληρούμενον χρόνον παρὸ τῆς ἐβδομάδος ὑπάρχουσα· πρώτη δὲ ὡς ἀρχὴ οὐσα λήξειως ἑτέρας καὶ πολιτείας θειοτέρας καὶ ἀμεινόνος· μία δὲ ὡς οὐκ ἔχουσα μετ' αὐτὴν, ἑτέραν χρονικὴν περίοδον, ἀλλ' αὐτὴ ἀτελειυτέτως ὑπάρχουσα καὶ διαμείνουσα.

Τούτων οὕτω προτεθεωρημένων ἡμῖν, ὅσοι μὲν ἐβδόμῃ κατὰ τὴν ἐβ-

δομάδα βούλοντο τὸν βευστὸν τοῦτον χρόνον καὶ ἐπίκρον καὶ τοὶς βευστοῖς καὶ φαρτοῖς συμπαραμετρούμενον τε καὶ συμπαραρρέοντα, οὗτοι ταῖς ἀμαρτίαις καὶ τῶν παθῶν τῇ ἀχλύϊ τὰς αἰσθήσεις πάσας κατεκλήδωσαν· καὶ ἀκοὴ μὲν ἐπλησαν ἁσμάτων πορνικῶν καὶ τῶν ὅσα τοῦτοις συνέπιπται· καὶ ὄψις μὲν αὐτοῖς τὰ ψυχοφθόρα θεάματα· ἀφ' ἧς καὶ γυῖσις καὶ ὄσφρησις, ἵνα μὴ καθέκαστον ἀσθητήριον λέγων εἰς μῆκος ἀποτείνω τὸν λόγον, οἷς οὐ θέμις ἐνδιατρίβουσιν· ἐξ ὧν αὐτοῖς ἀκατακρίτως ἄπει ἡ φύσις παρέσχετο καὶ ἃ μὴ θεῖος νόμος ἐκάλυψε, περὶ ταῦτα ἀναστρέφονται. Τῶν οὖν ἐν ἡμῖν ἐαῖσθήσεων οὕτως ἐρρύπωμένων τε καὶ λελυμαμένων ὑπὸ τῶν παθῶν τε καὶ τῆς ροῆς, ἃ ἐν τῷ βέοντι προσλαμβάνομεν χρόνῳ, τούτων ἡ καθαρσις καὶ ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασις οὐκ ἂν γένοιτο κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν μίμησιν τοῦ βευστοῦ καὶ φιλαμαρτήμονος χρόνου· κατὰ τὴν τάξιν δὲ μᾶλλον καὶ παιδαγωγίαν καὶ ἐκμίμησιν τοῦ ἀπαθοῦς τε καὶ ἀρρέυστου καὶ ἀτελευτήτου χρόνου· ἐν ᾧ λόγος μικρὸν ἄνωθεν, ὀγδόην τε καὶ πρῶτην καὶ μίαν ἐδίδαξεν ἐπωνομάζεσθαι· Ἐπεὶ οὖν αἱ ἐαῖσθήσεις ἡμῶν ἐπὶ τὴν ὀγδοάδα πολλαπλασιαζόμεναι τὸν μὲν ἀποτελοῦσιν ἀριθμὸν· διὰ δὲ τῶν ἐαῖσθήσεων ζῶμεν τε καὶ τὰς πράξεις ἐπιτελοῦμεν ὅσαι τε φαῦλοι καὶ ὅσαι εἰς ἀρετῶν ἀναφερόνται λόγον, εἰκότως διὰ μὲν ἡμερῶν ταύτας καθαίρομεν, καὶ πᾶσαν αὐταῖς ἰατρίαν προσάφειν παρελάβομεν, οὕτω κατὰ ταύτας πολίτευεσθαι ὡς ἂν ἡ ὀγδοὰς, ἀλλὰ μὴ τὸ βευστὸν τῆς ἐβδομάδος ἐπιτάττη τε καὶ διακελεύεται· ταύτη δὲ ἡμῶν τῇ θεωρίᾳ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν τινὶ τῶν αὐτοῦ λόγων ὃς ἐπιγέγραπται, περὶ νηστείας, συνάδων τε καὶ προματυρόμενος ἐπιδεικνυται.

ΡΑΒ. Διατί πρωτότοκον ὁ Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ ἐκάλεσε.

Πρωτότοκον δὲ ὁ Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ καλεῖ, ἥνικα τὸν Μωϋσῆ ἀπέστειλλε πρὸς τὸν Φαραῶ, ἐνδεικνύμενος τὴν ἀγάπην καὶ στοργὴν ὅσην εἶχε περὶ αὐτὸν· ὡσαυτεῖ ἔλεγε τῷ Μωϋσεῖ· λάλησον τῷ Φαραῶ· ὅτι ἤλικη σὺ στοργὴν περὶ τὸν σὸν υἱὸν τὸν πρωτότοκον ἔχεις καὶ διατηρεῖς, τὴν αὐτὴν ἐννοεῖ καὶ πρὸς τὸ γένος τοῦ Ἰσραὴλ ἔχειν τὸν Θεόν· διὸ καὶ ἀπειθοῦντος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἄνοδον τοῦ Ἰσραὴλ, κατὰ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Φαραῶ καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἀφίεται ἡ πληγὴ· ἔτι δὲ ὁ θεὸς ἐπειδὴ ἀπάντων ἐστὶν ἐθνῶν πλάστης καὶ δημιουργὸς, οὕτω καὶ πάντων προνοήσας χρόνοις δ' ὑστεροῖς τὰ ἔθνη πάντα πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπίγνωσιν ἐμελλεν ἐπιστρέφειν καὶ καλεῖν καὶ υἱοὺς αὐτοῦ καὶ κληρονόμους τῆς χάριτος ἀποφαίνειν· πρὸ δὲ τούτων τὸ ἔθνος ἐξελίξατο τοῦ Ἰσραὴλ ὡς ἂν δι' αὐτοῦ

συναγάγη καὶ τοὺς ἄλλους· καὶ δηλοῦσιν οἱ ἀπόστολοι τοῦτο, ἔξ Ἰσραὴλ μὲν φύντες, πάντων δὲ τῶν ἰθῶν διδάσκαλοι καὶ συναγωγεῖς γεγενημένοι· διὰ τοῦτο τοῖς Ἰσραηλίταις ἢ πρωτότοκος ἰχარიόθη φωνή· οὐ λαμβάνει δὲ ὁ πρωτότοκος οὗτος τὰ τῆς εὐσεβείας τελειώτερα· διότι σκληρὸς καὶ ἀπειθής γέγονεν, οὐ κατὰ τὴν Αἴγυπτον μόνον, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξ Αἴγυπτου ἔξοδον ἐν τῇ ἐρήμῳ· διὸ τῶν μὲν τελειοτέρων οὐκ ἀξιοῦται μυστηρίων, διὰ δὲ τοῦ δευτέραν τάξιν ἔχοντος νόμου τῶς παιδαγωγεῖται· ἐπεὶ καὶ τὸν δακτύλῳ Θεοῦ γεγραμμένον νόμον πλαξί τε ἀχειροποιήτοις ἐντετυπωμένον, ὡς τὸν ἡμέτερον καὶ κατὰ Χριστὸν προοιτύπου νόμον οὐκ ἀξιοῦται διέξασθαι τὸ Ἰουδαίων ἔθνος διὰ τὴν περὶ τὸν μόσχον δυσσεβειάν τε καὶ παρανομίαν· λαμβάνει δὲ τὸν δεύτερον καὶ ὁ Μωϋσῆς πλαξὶν ἅς αὐτὸς ἐλάξευσεν ἐγεγράφε· εἰ γὰρ αὐτὰς τὰς Θεογράφους πλάκας ἔλαβον καὶ κρείττον ἢ κατὰ χειρὸς ἔργον ἐκλειλαξιμέναις, τάχα ἂν καὶ θεοὺς αὐτὰς ἠγόουντο καὶ ἐπὶ μείζον τὴν Θεῖαν κατ' αὐτῶν ὄργην ἀνῆψαν· ἀλλ' ἐκείνοις μὲν δι' ἣν ἔφημεν αἰτίαν τὰ τελειότερα οὐ παραδίδοται τῶν μυστηρίων, ἐπ' ἰσχύων δὲ ἡμερῶν ἄνθρωπος γεγονὼς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ θέμενος τὰ ἔθνη εἰς υἱούς, δίδωσιν αὐτοῖς οὐκέτι τὴν ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ παλαιωθεῖσαν λατρείαν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀληθείᾳ καὶ πράγματι νεάζουσάν τε καὶ ἀνακαμάζουσιν τὸ τῆς εὐσεβείας ἀκέραιον κάλλος· πάντων γοῦν υἰοθετηθέντων τῶν ἰθῶν, εἰκότως ὁ πρὸ αὐτῶν εἰς υἰοθεσίαν κληθεὶς πρωτότοκος ἐλέγετο τοῦ Ἰσραὴλ λαός· ὧδε δὲ μοι καὶ ἕτερον σκοπεῖ· ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐκ σπέρματος φαίνεται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐκλυθῶς Ἰσραὴλ· δι' αὐτοῦ δὲ πρωτότοκον ἅπαν αἰγυπτιακὸν, τούτεστιν ἀσεβεῖς καὶ ἄθεον γέννημα, τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ ὑποβέβηκται· ἐπεὶ οὖν ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ ἔφυ ὁ τῶν αἰγυπτιακῶν ἀναιρέτης πρωτοτόκων, πρωτότοκον καὶ τὸν Ἰσραὴλ καλεῖ· καὶ τοῦτο ἄρα καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἀναγράφει· ἔξ Αἴγυπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου· ἐπισκεπτίον οὖν ἁμίων τούτων

PNA. Περὶ τῶν χρήσεων τῶν ἔξω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γραφῇ εὐρισκομένων.

Ἰούδας μὲν οὖν ὁ ἀπόστολος ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ ἐκ τῶν λεγομένων ἀποκρούφων Μωϋσέως ταύτην προάγει τὴν χρεῖαν· ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος διελέγετο περὶ τοῦ Μωϋσέως σώματος, οὐκ ἐτόλμησε κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας, ἀλλ' εἶπεν, ἐπιτιμήσαι σοι κύριος. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ ἐκ τῶν Ἐνώχ ἀποκρούφων ἑτέρας μνημονεύει τοιαύτης· ἰδοὺ ἤλθε κύριος ἐν ἀγίοις μυριάσιν αὐτοῦ ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων, καὶ ἐλέγξει πάντας τοὺς ἀσεβεῖς περὶ πάντων ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν ὧν ἐλάλησαν

κατ' αὐτοῦ ἀμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς· Λουκᾶς δὲ ἐν ταῖς ἀποστόλων πράξεσιν τὸν μακάριον εἰσάγει Παῦλον ἐκ τῶν τοῦ Ἀράτου ἠρωϊκῶν στίχων μέρους τι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐν τῷ διαλέγεσθαι προκομίζοντα ἐν οἷς φησιν, ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἰσμήν· Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ προφήτου Ἡλίου ἀποκρύφων ταύτης μνημονεύει τῆς φωνῆς· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ δηλώδους τιγὸς λακωνικῆς μέμνηται παροιμίας, ἣν καὶ παρολαβὼν Ἡσαΐας ὁ προφήτης ἐν τοῖς ἑαυτοῦ κατατάττει λόγοις· φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκωμεν· ἐτι δὲ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, Μεγάνδρου τοῦ κωμικοῦ, γνώμας δὲ αὐτὸς ἀναγράφεται ἀρχαίων τιῶν, μέμνηται λέγων οὕτως· φθείρουσιν ἤδη χρυστὰ ὀμιλίας κακαὶ· καὶ ἐξῆς· καὶ μὴν καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐκ τῶν Μωϋσείως ἀποκρύφων κέχρηται τῇ λεγούσῃ φωνῇ· οὐτε περιτομή τι ἰσχύει, οὐτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις· καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος καὶ ἐπι τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐκ τῶν λεγομένων Ἱερεμίου ἀποκρύφων· ἔγειραι ὁ καθυδῶν καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφάσει σοι Χριστὸς· καὶ ἐν τῇ πρὸς Τίτον δὲ ἐπιστολῇ Ἐπιμενίδους τε τοῦ μάντεως κρητοῦ καταλείπει τὸν χρυσμόν, οὐ καὶ Καλλιμαχος μέμνηται ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιήσει· εἶπεν τις ἐξ αὐτῶν προφήτης· Κρητες αἰεὶ ψεύσται, κακὰ θηρία, γαστέρις ἀργαί· ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής.

ΡΞΕ. Ὅτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερε φησὶν ὁ ἀρχιερεὺς τιάραν.

Διότι τὸν προχειριζόμενον ἀπάντων κεφαλῆν, κατὰ κεφαλῆς ἔδει τὴν ἔξουσίαν ἔχειν, καὶ εἰδέναι ὅτι κεφαλὴ τῶν ἄλλων προβαλλόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπὸ κεφαλῆν ἐστίν, τὸν κοινὸν ἀπάντων δεσπότην καὶ ἐξουσιαστὴν· ἀπολειμμένη γὰρ αὐθεντία καὶ αὐτόνομος, ἀφόρητος ἐστὶ καὶ χαλεπὴ διὰ τούτου καὶ οἱ ἐν τῇ χάριτι ἀρχιερατεύειν τελούμενοι, τὸ εὐαγγέλιον ἐπὶ κεφαλῆς δέχονται, ἵνα μάθῃ ὁ χειροτονούμενος ὅτι τὴν ἀληθινὴν τοῦ εὐαγγελίου τιάραν λαμβάνει· καὶ ὅτι εἰ καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργεῖται κεφαλῆ, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ὑπὸ τούτους τελεῖται τοὺς νόμους· καὶ τῶν ἄλλων κρατεῖται, τῷ νόμῳ κρατεῖται· ἀλλ' ἡ μὲν τιάρα τὴν ἔξουσίαν ἐτύπου, ἣν τε αὐτὸς εἶχε τοῦ λαοῦ, καὶ ὑφ' ἧν αὐτὸς ἐφέρετο τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ πέταλον τοῦ χρυσοῦ ἐν ᾧ τὸ ὄνομα ἐκεκόλαπτο τοῦ Θεοῦ, ἐπέκειτο μὲν τῷ στήθει, φυλακῆς δ' ἐπέιχε τόπον τῶν ἐν καρδίᾳ κινήματων, καὶ ὡς δεῖ ταῦτα καταρρυθμίζειν τῇ πρὸς τὸ Θεῖον νεύσει καὶ ἀναφορᾷ. Ἐπὶ

δὲ τῶν ὤμων σμαράγδου λίθοι δύο ἔχοντες τὰς ἐξ φυλάς ἐντεύθεν καὶ τὰς ἐξ ἐντεύθεν, οὗτοι δὲ σύμβολον ἦσαν τῆς ὀφείας τῆς ἀρχιερατικῆς ἔχει γὰρ ἡ τοῦ σμαράγδου ψῆφος καὶ χλωρότητα εὐσπερῆ, καὶ καθαρότητα διαυγῆ, κατώτρου δύναμιν ἀποφαίνουσα· καὶ γὰρ δεῖ τὸν ἱερέα καὶ ἀσκήσει νήφειν καὶ τὸν βίον τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὡσπερ κάτοπτρον παρέχειν. Ἐπὶ τῶν ὤμων δὲ ἡ σμάραγδος· ἐπειδὴ πράξιώς ἐστι σημεῖον ἡ γὰρ πρακτικὴ δύναμις τῶν ὤμων ἤρτηται· διὸ καὶ ὁ Θεὸς πρὸς Ἱερουσαλὴμ λέγει· θές τὴν καρδίαν σου ἐπὶ τῶν ὤμων σου θύγατερ ἠτιμωμένη, ὅτι κύριος κτίζει σε εἰς σωτηρίαν· καὶ γὰρ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὤμους εἰς πράξεις ἡ γραφὴ λαμβάνει· ὡς ὅταν λέγει περὶ τοῦ Δαβὶδ· καὶ ἐν ταῖς συνέσει τῶν χειρῶν αὐτῶν ὠδήγησεν αὐτοὺς. Ἐνήσαν δὲ τῶν λοφείων τῶν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ οἱ δώδεκα λίθοι ἐνημοσμένοι, τὰς δώδεκα φυλάς ὑποδηλοῦντες· καὶ ὅρα, ἄνω μὲν καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων μία ἦν ἡ φύσις τῶν λίθων, ἡ σμάραγδος· κάτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους, οἱ δώδεκα, αἰνιτομένου τοῦ λόγου ὅτι ἄνωθεν μὲν ἅπαντες ἐκ μιᾶς προήλθομεν φύσεως· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου διαφοροίς ἐμερίσθημεν γνώμας· καὶ τὸ μὲν δίδοσι τῇ γνώμῃ, τὸ δὲ τῇ φύσει.

Ἐπὶ δὲ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱερέως τὸ λεγόμενον λῶμα, ἄνθη ῥόας, καὶ ῥοῖσκι χυροὶ καὶ κώδωνες ἀσπώρηντο· καὶ πῶς ἂν εἴη θεῶν ταῦτα κατὰ πρῶτον λόγον ἀρέσκοντα; ἀλλ' ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἱερέως ἐφῆκεν ἔξεικονίζεσθαι τὰς ἀρετάς· κάτω ἄνθη καὶ καρποὶ, τὰ τῶν ἀρετῶν κατορθώματα· ἅτινά ἐστιν ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ φιλανθρωπία καὶ τῶν (ἄλλων) ὁ σύσφοιχος χορός· Ὅτι φησὶ· μὴ μετὰβαλλε ῥήματα θεοῦ ζῶντος· εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἄγιον πνεῦμα ἱεραπίσθης, τί ἀναιρεῖς τὰ ὀνόματα τὰ ζῶντα καὶ εἰσάγεις ὀνόματα λογισμῶν; Γέννημα λέγων καὶ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, ὃν αἰεὶ καὶ μὴ ὃν αἰεὶ, τούτων ἀνέχεται Θεὸς τὸν ματαῖων ῥημάτων; ἐν ῥῆμα ἵνα μεταβάλη, προφήτας ποτὲ ἐκινδύνευεν ἀπολέσθαι· καὶ βλέπε ῥήματος μικροῦ ἀκριβολογίαν· τὰ ῥήματα τῶν προφητῶν τινὲς ἐκάλοον ὑπὸ ἀπειρίας, λῆμμα κυρίου· λέγει ὁ Θεὸς διὰ Ἡσαίου· ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ λαὸς ἢ ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ σποροφῆτης, καὶ εἴπω σοι τί τὸ λῆμμα, εἰπέ αὐτοῖς, ὅτι λῆμμα κυρίου ὑμεῖς ἐστέ· λήψομαι γὰρ ὑμᾶς λῆμμα καὶ ῥάξω ὑμᾶς, ἵνα μὴ λέγητε, λῆμμα. Ἐν ῥῆμα ἵνα μεταποιήθῃ, ἀπειλεῖ ὁ Θεὸς· καὶ σὺ ὀλόκληρον δογμάτων ἀκρίβειαν διαστρέφων, νομίζεις διαφυγεῖν τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ;

ΡΞΓ. Πῶς πρεσβευτὴς ἦλθεν ὁ Χριστὸς παρὰ τοῦ πατρὸς;

Ὅτι ἦλθε φησὶ παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πρεσβευτὴς, ἐσφάγη ὁ πρεσβευτὴς καὶ τότε γέγονεν ἡ εἰρήνη· ἀλλ' οἱ πρέσβεις ἐρχόμενοι καὶ δῶρα φέρουσι καὶ δῶρα λαμβάνουσι· ὡς οὖν ἦκε φέρων δῶρον, καὶ ποῖον ἀντίλαβε; παράδοξον τὸ δῶρον, ὡς καὶ ὁ πρεσβευτὴς παράδοξος τὸ αἷμα αὐτοῦ φέρων ἦλθε δῶρον· τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθε φέρων δῶρον· καὶ τί παρ' ἐμοῦ ἔλαβε δῶρον; πίστιν· καὶ τί ἀντὶ αὐτῆς μοι παρέσχε; χάριν· ἐπίστυσα ἐγὼ· ἐχαρίσατο ἐκείνος· ἐλύθη ἡ ἔχθρα· ὁ πρεσβευτὴς ὅταν ἔλθῃ πρὸς ἔθνος, οὐκ ἀξιοῖ τινὶ τῶν ἀγοραίων ἢ πενήτων διαλεχθῆναι, ἀλλ' εὐθύς τῷ βασιλεῖ πρόσσειν· οὗτος δὲ ὁ πρεσβευτὴς ἦλθε, καὶ εὐθύς πόρνη, καὶ ληστῆ, καὶ τελώνη, καὶ μάγους διηλέχθη· εἶδες πρεσβευτοῦ φιλανθρωπίαν; οὐ γὰρ πρὸς ἕνα καὶ δευτέρον ἦλθεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν κοινὴν φύσιν· καὶ ἦλθε τὸ ἐμὸν περιβεβλημένος ἱμάτιον, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι παραγενόμενος φοβήσῃ τὴν θήραν.

ΡΞΘ. Διατί ἀφεῖς τὴν ἔρασιν Ἡσαΐας περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς διαλαμβάνει;

Εἰσὴ τὴν ἔρασιν ἦν εἶδεν ὁ δὲ ἄκουε οὐρανὸν καὶ ἐνωτιζοῦ ἡ γῆ· ὅτι κύριος ἐλάλησεν· ἀλλὰ ἐπηγγείλω, καὶ ἄλλα λέγεις; ἀρχόμενος εἶπες ἔρασις κατὰ Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀφεῖς τὴν διήγησιν, οὐρανῶ καὶ γῆ διαλέγῃ· ἀφῆκας τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοῖς ἀλόγοις στοιχείοις προσδιαλέγῃ; καὶ φησιν· ἐπειδὴ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι γεγόνασιν οἱ λογικοί· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διότι μέλλων ὁ Μωϋσῆς εἰσάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ προορῶν τὰ μέλλοντα εἶσθαι, οὕτω πῶς φησιν· ἄκουε οὐρανὸν καὶ λαλήσω· προσεχέτω ἡ ῥήματι ἐκ στόματός μου· διαμαρτύρομαι ὑμῖν φησιν Ἰουδαῖοι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὁ Μωϋσῆς· ὅτι ἐὰν εἰσέλθῃτε εἰς τὴν γῆν τῆς ἀπαγγελίας καὶ ἐκκατάλιπτε κύριον τὸν θεόν, διασκευασθήσθε εἰς πάντα τὰ ἔθνη· ἦλθε τοίνυν Ἡσαΐας· ἐμίλλεν ἢ ἀπειλὴν περατοῦσθαι· οὐκ ἠδύνατο καλεῖν Μωϋσῆα τὸν ἦδη τεθνηκότα, οὐδὲ τοὺς τότε ἀκηκόοντας· λοιπὸν τὰ στοιχεῖα καλεῖ ἄπερ διαμαρτύρομενος αὐτοῖς ἐκάλεσε καὶ ὁ Μωϋσῆς· καὶ τοῖς ἐκείνους καὶ τὸν Ἄραων ἠδύνατο καλεῖν εἰς μαρτυρίαν καὶ πολλοὺς ἄλλους· ἀλλὰ διὰ τοῦτο φαῖν ἂν, οὐκ ἐκάλεσα τούτους, ἐπειδὴ περ ἐμίλλον ἐκείνοι τελευτῶν καὶ μὴ παραῖναι μάρτυρες· ἐπειδὴ εἰς παρανομίαν ἐξέκλι-

νεν ὁ Ἰσραὴλ· διὸ τὰ μένοντα στοιχεῖα εἰς μαρτυρίαν καλῶ· οὕτω καὶ Ἡσαΐας ποιεῖ οὐ δια τὰ εἰρημένα μόνον ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ διαλεχθεὶς τοῖς Ἰουδαίοις εὔρε μὴ ἀκούοντας αὐτοῦ, ἐπὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεται, καὶ μάρτυρας παραλαμβάνει αὐτοῦ· ἄκουε οὐρανὲ· σὺ γὰρ τὸ μάννα ἤνεγκας ἐνωτίζου γῆ· σὺ γὰρ τὴν ὀρυγομήτραν ἔδωκας· ἄκουε οὐρανὲ· τὰ γὰρ ὑπὲρ φύσιν αὐτοῖς ἐχορήγησας· ἄνω καὶ ὄν τρόπον ἐστερωώθης ἔμενες, καὶ μή μῃσιν οὐχ ὑπερέϊδες ἄλωνος· ἐνωτίζου γῆ· σὺ γὰρ κάτω ἦς, καὶ τράπεζαν αὐτοῖς παρετίθεις αὐτοσχέδιον διὰ τοῦτο καὶ ἕτερος προφήτης ὁρῶν βασιλεία μαινόμενον, τὰ εἶδωλα λατρευόμενον, τὸν θεὸν ὑβρίζομενον, τοὺς ἄλλους ἐπτηχότας πρὸς οὐδένα τούτων ποιεῖται τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποστραφεὶς, ἄκουσον φησὶν θυσιαστήριον, ἄκουσόν μου· τί οὖν λίθω διαλέγη; καὶ φησὶν· ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ βασιλεὺς· ἄκουσον θυσιαστήριον· τὰδε λέγει κύριος· καὶ εὐθέως ἐσχίσθη τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐρράγη καὶ ἐξέχευε τὴν θυσίαν· ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἤκουσεν· ἀλλ' ἐκτείνει τὴν χεῖρα ὁ βασιλεὺς τὸν προφήτην ἀρπάζαι βουλόμενος, ὁ δὲ θεὸς τί ποιεῖ; ἐξήρανε αὐτοῦ τὴν χεῖρα· οὐ ξηραίνει δὲ ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ τὴν χεῖρα, ἵνα τῷ τοῦ λίθου πάθει σωφρονέστερος γένηται· ἐβούλετο γὰρ αὐτὸν ἄνευ τῆς εἰς αὐτὸν κολάσεως σωφρονισθῆναι· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ λίθος ἐσχίσθη καὶ σὺ οὐ διαρωθώθης, ἐπὶ σὲ τὴν δικαίαν ὀργὴν ἐπιστρέφω.

ΡΟΔ. Πῶς δεῖ νοεῖν τὸ περὶ τὸν Ἰωβ εἰρημένον καταραθεῖν
ἢ ἡμέρα ἐν ἧ ἔγεννήθη.

Καταράται τὴν ἡμέραν τῆς γενέσεως αὐτοῦ ὁ Ἰωβ τάτε ἄλλα καὶ οὐ τοσοῦτον ὅτι τοῖς λοῖσιμοῖς ἐκμαίνετο· μή ποτ' ἄρα εἶη ἐπὶ τοσοῦτον πλημμελείας ἐλληλακῶς ὡς τοσαύτην ὀργὴν θεοῦ κινήσαι κατ' αὐτοῦ· τουτέστιν εἰς τοσοῦτον ἐξώκειλα τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν ὥστε λαθεῖν μὲν ἐμὲ τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ, εἰς τοσοῦτον δὲ παροξύναι τὸ μακροθύμιον καὶ φιλόανθρωπον τοῦ θεοῦ, ὥστε καὶ τοσαύτης ὀργῆς ἐνοχον ἐμὲ κριθῆναι καὶ τιλικαύτας ἀπαιτεῖσθαι δίκας· ἐπικατάρατος ἢ ἡμέρα ἐκεῖνη ὥστε οὐκ ἀγανακτήσεως ἦν ὑπὲρ ὧν ἔπασχεν ἢ ἀρὰ, ἀλλὰ θρήνων καὶ ἐλεεινολογίας ὑπὲρ ὧν ἐδόκει λυπησάαι τὸν θεόν· καὶ τοῦτο παρίστησι σαφῶς ἡ δεσποτική φωνὴ πρὸς αὐτὸν ἐν οἷς φησὶν· οἶε με ἄλλως σοι κεχρηματικῆναι ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἔστι σοι τῶν ἡμαρτημένων ἀπαίτησις τὰ πάθη ἐν οἷς ἐναθλεῖν παρεχωρήθης· ἀλλὰ γυμνασία μὲν τῆς ἀρετῆς· ἐπάθλων δὲ καὶ μειζόνων στεφάνων ἢ κατὰ τὰς δούνας καὶ πληγὰς προξενούντα τὴν ἀμοιβὴν· οὐκοῦν οὐκ ὀργὴν ἐχέων ὑπαχθῆναι σε συνεχώρησα ταῖς τοσαύταις ποιναῖς, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ἢ σὴ λαμπρότερον ἀναφανῆ

ἀρετή· καὶ κατὰ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐχθροῦ ἀριστεύων καὶ τροπαιοφορῶν πᾶσιν ἐπιδειχθῆς· καταράται δὲ τῆς γενέσεως τὴν ἡμέραν οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς, ἀλλὰ ἐπειδὴ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν λαμπραῖς ἐστίασι-
σιν ἐφιλοφρονεῖτο τοὺς ὀκειομένους εἰς φιλίαν αὐτῶν καὶ ἄλλως προσγι-
νεῖς· εἰκὸς δὲ τρυφῶντας καὶ τοῖς διὰ θεμάτων τινῶν ἀκουσμάτων τέρ-
ψαι καὶ ἡδοναῖς ψυχαγωγεῖν ἑαυτοὺς, δι' ὧν τέρπεται μὲν ἀκοή, τέρ-
πεται δὲ ὄψις· βασιλείων γὰρ συνεστιαμένων, εἰκὸς ἦν καὶ τὰ τοιαῦτα συν-
εσάγεσθαι τῇ πανδαισίᾳ· διὰ τοῦτο ἄρα λογισμοὶ συνετάραττον αὐτὸν,
μηποτε ταῦτα μιστὰ γεγονότα τῷ θεῷ τὴν ὀργὴν ἐκίνησαν κατ' αὐτοῦ·
διὰ τοῦτο τῆς γενέσεως τὴν ἡμέραν ἐπαράται, τοῦτέστιν ἐν ἧ τὸν τόγον τῆς
ψυχῆς καὶ τὸ συνεστραμμένον καὶ νεῦον πρὸς ἑαυτὸ εἰς Τρυφὴν ἐδίδου διαρ-
ρεῖν, καὶ πρὸς τὰς ἐπιπολαίους ταύτας ὑπομειδιᾷν ἡδονάς· εἰ δὲ καὶ τὴν
ἀρὰν διὰ χειλέων προῆγεν, ἵνα μὴ τοῖς πολλοῖς ἀναισθητῶς δόξη τὴν
ροβερὰν ἐκείνην φέρειν συμφορὰν, οὐδὲν ἐστὶν ἐννοεῖν ἀπεικός· φέρει γὰρ
τὴν ἀρὰν οὐ κατὰ τινος ὑφειστηκότος πράγματος, ἀλλὰ μετὰ τὸ γενέσθαι
μηδαμῶς ὑφειστώτος· καὶ εἴη ἂν ἡ ἀρὰ καὶ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους καὶ
τὴν συναίσθησιν τῶν ἀλλεῖων ἐπίδηλον ποιουμένη· καὶ τὸν ἐπαρώμενον μη-
δεμιᾶς ἔσοχον πηλημελείας ἀποφαίνουσα· κατὰ γὰρ τῶν ἀνυπάρκτων ἦν
αὐτῷ ἡ ἀναγκησὶς· εἰ δὲ τις αὐτὸν φήσειε καὶ τῆς δεσποτικῆς ἀποφά-
σεως ἀναμνησθέντα τοῦτο εἰπεῖν, οὐκ ἂν πόρρω Θεοφιλοῦς γνώμης ἐνεχ-
θεῖν ποίας ἀποφάσεως; ἢν ἀφῆκε κατὰ τῆς Εὐας, ἠνίκα κοινωγὸν ἐκείνη
τῆς ἀπάτης ἐποίησάτο τὸν Ἀδὰμ· καὶ γὰρ τνικαῦτα φησὶν, ἐν λύπαις
καὶ ὀδύναϊς τὸν ἀνθρώπινον ὑποζευγνύων τόκον καὶ τὴν ἀρὰν ἐξ ὧν πρέ-
τριχον ἐλπίδες χαρᾶς, σκυθρωπότητι κρατύων λυπηρᾶ· εἰς ταύτην οὖν
τὴν λύπην ἀναφέρων τὸν νοῦν ὁ Ἰῶβ, μονοουχιᾷ τὴν ἀπόφασιν ἀποθαι-
μάζει· καὶ ὑμνεῖ τὸν δεσπότην, ὄντως λέγων ἐπικατάρατος ἡ ἡμέρα, καθ'
ἦν τὰς μητρικὰς ὠδῖνας λύων ὁ ἀνθρώπος πρὸς τὰς τοῦ ἡλίου ἐρχεται
αὐγὰς.

ΡΟΕ. Τί ἐστὶ τὸ, κατ' ἑμαυτοῦ ὄμοσα, λέγει κύριος.

Κατ' ἑμαυτοῦ ὄμοσα λέγει κύριος· καὶ τοῦ λαβεῖν ἐστὶν ὀμωμοκότα τὸν
θεὸν ἢ καθ' ἑαυτοῦ, ἢ καθ' ἑτέρου τινός; πῶς δ' ἂν θεὸς ὀμωμοκῆι, πάν-
τας ἀπειργῶν διὰ τῶν εὐαγγελίων ἀπὸ παντός ἑαυτοὺς φυλάττειν ὄρκου
καὶ μὴ τῇ γλώττῃ χρῆσθαι πρὸς ὑπερσίαν ἐνόρκου φωνῆς; καὶ γὰρ κατὰ
πάντα σύμφωνος τῷ πατρὶ ὁ υἱός· καὶ ἅπερ λέγει, ἐξ αὐτοῦ λαβὼν ἔχει·
τί οὖν ἐστὶ τὸ, κατ' ἑμαυτοῦ ὄμοσα, λέγει κύριος; ἀπὸ τοῦ, ὡς ἐστὶν ἀν-
θρώποις ἢ τοῦ ὄρκου δύναμις βεβαιούσα· τὸ ὑπισχυόμενον, οὕτως ἐστὶ

τῆς ἐμῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀπαράβατον ὄρκου γὰρ πολλαίς προεληλυθότος ἢ τὸ τῆς γνώμης οὐ πάγιον εἰς ἐπιορκίαν τὸν ὄρκον διέλυσε , ἢ τὸ ρέον τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐπιγείων πραγμάτων τὸ ἄστατον καὶ τῆς γνώμης ἐβρωμένης τῶν ὠμωσμένων τὸ πέρασ διέκοψεν ἐπὶ δὲ τῆς ψιλῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ , οὐδέν ἐστι τοιοῦτον οὐδὲ ἐνοεῖν , μῆτι γὰρ καὶ πίστει λαβεῖν διὸ καὶ μηδὲνα παραλαμβάνων ὄρκον ὁ Θεὸς ἐπὶ παντός ἐστιν ὄρκου τὸ θεῖον ἐπάγγελμα δυνατώτερον , ἐπάγειν εἴωθε τὸ , κατ' ἐμαυτοῦ ὠμωσα μᾶλλον δὲ καὶ προτάττει τῶν ἰδίων ὑποσχέσεων , εἴτε σκυθρωπότητος καὶ ποιηῆς , εἴτε χαρᾶς καὶ θυμηδίας ὑπάρχουσι παρεκτικαί μάτην ἄρα οἱ τοῖς ὄρκους ἐνασιλγαίνοντες ἐπὶ τὸ προκείμενον σχῆμα τοῦ λόγου καταφεύγουσιν οὐδαμού Γάρ οὕτε τοῖς ὄρκους , οὕτε τοῖς ὄρκικοῖς ἐπιρρήμασι Τὸ θεῖον ὤφθη χρυσάμενον .

ΡΟς. Τί ἐστι καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία .

Τῆς παναγίας καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τὴν ψυχὴν ῥομφαῖα διήλθε κατ' αὐτὸ τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ πάθος , οὐκ ἐπιδιστάζουσι λογισμοῖς βαλλομένης , οὐκ ἀπιστίας βίβεισι τιτρωσκομένης , οὐκ ἐφ' οἷς ἔχαιρε τὴν λύπην ἀλλασσομένης , ἀλλὰ τὰ μητρικὰ σπλάγχνα διδούσης πρὸς τὴν ἔμφυτον συμπάθειαν , ἀνασκοπωζομένου τοῦ υἱοῦ , παρτάττει τὰ οἰκεῖα τί γὰρ μήτηρ οὐκ ἂν πάθοι βλέπουσα τὸν υἱὸν καὶ μάλιστα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πολιτευόμενον κρείττον , τὰς τῶν κακούργων ὑπέχοντα δίκας ; τοῦτο γέγονε τῇ παναχράντῳ μητρὶ τοῦ λόγου πικρότερον καὶ θριμύτερον ῥομφαίας ἀπάσης τὸ πάθος· εἰ γὰρ καὶ θεὸν πολλὰς ὑποθέσεις εἶχεν εἰδέναι τὸν υἱὸν σαρκαρκωμένον , ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων ἔλυε τοὺς τῆς φύσεως νόμους· ἐνεδίδου δὲ καὶ τῇ φύσει τοῖς οἰκειοῖς ἐνδιαπρέπειν ὄροις διὸ πάθος ὄρωσα μητρικοῖς ὀφθαλμοῖς προκείμενον θέαμα κατὰ πληγὴν ῥομφαίας ἐτέμετό τε καὶ κατεμερίζετο .

ΡΟΖ. Τί ἐστι μὴ στενάζετε κατ' ἀλλήλων ἵνα μὴ κριθῆτε .

Καὶ πῶς ἐνὶ προπληκίζομενον ἢ τῶν οἰκειῶν ἐλαυνόμενον ἢ τυπτόμενον μὴ κατὰ τῶν αἰτίων στενάζειν ; μὴ ἀμύνεσθαι μὲν γὰρ μὴδ' ἀντιπεσεῖν· εἰ καὶ χαλεπὸν , ὅμως οὐν τοῖς γὰρ φιλοσοφοῦσι κατὰ τὰς θείας ἐπιλοκαῖς ἡσφαλισμένοις ἐνεστι δυνατόν τὸ δὲ μὴδὲ στένειν κατὰ τῶν ἡδικηκότων , πῶς ἂν εὐρήσει χῶραν ἐν φύσει ρεούσῃ καὶ θνητῇ ; ἢ πολλῶ τοῦ προτέρου ῥᾶον ; ἢ γὰρ καὶ ἐξόν θυμὸν ἐμπληῆσαι καὶ ἀντιλυπῆσαι καὶ τὴν ζῆμίαν πᾶσαν ἀνακαλέσασθαι ; τούτων δὲ τηλικούτων ὄντων καὶ σφόδρα

γενναίας ψυχῆς δεομένων ὥστε παριδεῖν καὶ κρείττω προσπαθείας καὶ ἀντιπαθείας ἀνθρωπίνης γενέσθαι, ἃ δὴ πολλάκις καὶ τοὺς μεγαλοφρονεῖν σπουδῆν ποιουμένους, καταπαλαίειν ἴσμεν καὶ περιγιγνέσθαι, εἰ καὶ πολλοὺς ὁ τῆς φιλοσοφίας ἔρως καὶ ὁ θεῖος φόβος ἀνωτέρω τῶν εἰρημένων ἐποίησε παθῶν· εἰ οὖν τούτων τῶν ἀσχέτων δυνατὸς ἐγένου κρατῆσαι παθῶν, πῶς οὐχὶ πολλῷ μᾶλλον καὶ τὸ στενάξειν ἐλάσεις ἀπὸ σοῦ, πρᾶγμα οὕτως εὐτελές καὶ μηδὲν κέρδος δυνάμενον παρασχεῖν; ἄλλως τε δὲ ὁ στενάζων εἰ μὲν ἐφ' ᾧ τὴν δίκην λαβεῖν σπουδάζων οὐκ ἔλαβεν, οὗτος τῇ αὐτοῦ ῥύμη καὶ κρίσει καὶ τῷ τῆς ὀρμῆς ἀνταπέδωκεν ἀρατεῖ· εἰ θεῖμῃς δ' εἰπέιν, καὶ βαρύτερον· ὅς γε καὶ συμφορὰν ἠγέται τοῦ ἀντιλυπῆσαι τὸν λελυπηκότα ἐκπαιεῖν· εἰ δὲ στένει μὲν, οὐ βούλεται δ' ἄμυνα λαβεῖν, ἐν ἀνδρείῳ φρονήματι γυναικῶν ὀλιγωρίας ὑπέρχεται σκηνήν ὥστε νῆψαι δεῖ μόνον καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστραφῆναι καὶ ἡ σκηνὴ διαλέλυται· καὶ τὸ σοφὸν ἄρα καὶ τὸ ῥᾶδιον, εἰ βούλει δὲ καὶ τὸ λυσιτελοῦν καὶ σωτήριον, ἢ τοῦ ἀδελφοθέου βρούει παραινέσεις.

ΡΟΗ. Τί ἐστὶ μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες.

Τὴν πρὸς τὰ πάθη τῶν ἀμαρτημάτων ῥοπὴν ὁ ἀπόστολος εἰς δύο τέμνει διαφορὰς· καὶ γὰρ μοιχὸς ἐστὶν ὁ μὴ μόνον ἑαυτὸν διαζεύξας τῆς θείας στοργῆς καὶ συναφείας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρμολογήσαν Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ νυμφίῳ ψυχὴν ἐκείθιν ἀποσπᾶσαι σπουδῆν συνεισαγαγὼν καὶ τῇ πρὸς ἑαυτὸν συναφείᾳ μοιχαλίδος αὐτὴν ἐγκλήματι περιβαλὼν· τὸ γὰρ ἀπὸ θεοῦ ἀποστάσιον, μοιχόν τε ποιεῖ τὸν ἀποστήσαντα καὶ μοιχαλίδα τὴν ἐπακολουθήσαν αὐτοῦ ταῖς ἀπάταις ψυχὴν· μοιχαλὶς δ' ἂν εἴη κυρίως, ἥτις διεζεύχθη μὲν τῶν θεῶν ἔργων καὶ προσταγμάτων καὶ πρὸς τὰς κοσμικὰς ἀπέκλινεν ἡδονὰς, εἴτε τινὸς αὐτὴν ἐξαπατῶντος, εἴτε καὶ οἰκοθεν οἰστηλατουμένης· συναρμολογήσα γὰρ αὕτη διὰ τοῦ βαπτίσματος τῷ Χριστῷ, καὶ τὰς νυμφικὰς καὶ ἀειπαρθένους καὶ ἀμιάντους ἐνυβρίσασα πασθιάδας, εἰκότως ἡ τοιαύτη ψυχὴ μοιχαλίδος ὑποδυομένη πρᾶξιν καὶ κλησιν ἐστὶ τῇ πράξει ἐναρμολογήμενη ἀναδέχεσθαι πολύτροπον δὲ καὶ τὸ τοῦ μοιχοῦ καὶ τὸ τῆς μοιχαλίδος· ἂν τε γὰρ ἔρωτα χρημάτων προδίμησῃ Χριστοῦ καὶ παρακαλῶν ἄλλους εἰς τὴν ὁμοίαν πρᾶξιν παραπειχειρῇ, μοιχὰς ἐστὶ καὶ μοιχαλὶς ἢ πειθομένη· ἂν τε δόξαν τὴν ἐν τῷ βίῳ, ἂν τε βρούσας ἄλλας ἡδονὰς, ἂν τε τινὸς ἄλλης χρείας καὶ τέρφως καταγοητευούσας τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς καὶ ὑποταττούσας τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς, μοιχαλὶς ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἀθλία ψυχὴ, καὶ τῶν μοιχαλίδων αἷς ἐλέγχονται χρεωστῆ παρασχεῖν τὰς ποινὰς· πολλὰ μὲν οὖν εἰσι μοι-

χαλίδες, και ὀλίγον ἐλάττους μοιχοί· πράττει μὲν γὰρ ἂ μὴ δεῖ, πολλοῖς ἐστὶ δι' ἀπροσεξίαν ἐλεῖσθαι· ἐτέρους δὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἀνερεθίζειν πρᾶξιν και εἰς παράκλησιν τῆς ἐκθέσεως μιμήσεως ἀγειν και παρὰδειγμα τοῖς ἄλλοις μηδαμῶς ἐπερυθρίαν τὸ οικεῖον ἀμάρτημα ποιεῖσθαι, οὐκ ἐστὶ τῶν πολλῶν ἀλλὰ τῶν εἰς ἀκραν πόρωσιν ἐληλακώτων διὸ και ὁ ἀπόστολος φησὶ, μοιχοὶ και μοιχαλίδες· τὸ τῶν μοιχῶν ὡς ἐπὶ κακίᾳ τὸ πρῶτον ἔχόντων προτάττει τῶν μοιχαλίδων πᾶς γὰρ ἀμαρτίας διδάσκαλος τῶν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἀμαρτίαν περιγραφόντων, διπλοῦν αὐτῶ τὸ ἔγκλημα ἐπιγράφεται, και οἷς αὐτὸς ὄλωλε, και οἷς ἐτέρους ἐπεχείρησε συναπολλύναι.

ΡΟΘ. Τί δηλοῖ τὸ τοῦ ἀποστόλου· ὑποτάγῃτε πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν κύριον, ὡς ἐλεύθεροι.

Τοῦτο δὴ τὸ ῥητὸν τοῖς ἀνωτέρω συνάπτεται· οἷον ὑποτάγῃτε πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν κύριον ὡς ἐλεύθεροι, τουτέστι, μὴ διὰ τὸν ἐπληρωμένον ὑμῖν ἀπὸ τῆς πολιτείας φόβον· οἱ γὰρ οὕτω ὑποτασσόμενοι τὴν τῶν δούλων τάξιν ὑπέρχονται· και ὡς δούλοι τὴν ὑποταγὴν ὑποδείκνυται, φοβούμενοι μὲν τὰς δεσποτῶν πηληγὰς, φοβούμενοι δὲ τὰς τῶν νόμων ἀπειλὰς και τῶ δέει πρὸς τὴν ὑποταγὴν συναδούμενοι· ὁ δὲ διὰ τὸν κύριον ὑποτασσόμενος, οἷον ὁ πιθηρχῶν ταῖς δεσποτικαῖς ἐντολαῖς, ἐλεύθερος μὲν ἐστὶ παντὸς ἐπιγείου φόβου, ἐλεύθερος δὲ πάσης αἰτίας, ἐλεύθερος δὲ ὑποψίας ἐπισειούσης ποινὰς· τῶ πόθῳ δὲ τῶ δεσποτικῷ και τῇ συντηρήσει τῶν ἐντολῶν ἐξευγενίζων ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν, και οὕτως τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐξουσίᾳ φέρων ἐκούσιον τὴν ὑποταγὴν· ἄλλως τε δὲ ἐπιπέτερ ἅπαξ ἐξαγορασθέντας ἡμᾶς τῷ τιμῷ αἵματι αὐτοῦ τῆς τῶν διαβόλων τυραννίδος ἐλευθέρους ἀπέφηνεν ὁ Χριστὸς· ἵνα μὴ τις λέγῃ· εἰ γεγόναμεν ἐλεύθεροι, πῶς πάλιν ὑποτάτῃς τοῖς ἐγκοσμίοις ἄρχουσι ἡμᾶς; ὡς ἐλεύθεροι λέγω φησὶν ὑποτάγῃτε, τουτέστιν ἐκόντες ἀπὸ γνώμης, ἐκ προαιρέσεως· ὡσπερ γὰρ δούλων τὸ ἀκούσιον και κατηναγκασμένον και ἀπροαίρετον· οὕτως ἐλευθέρων τὸ ἐκούσιον, και χωρὶς ἀνάγκης και αὐτοπροαίρετον· ὅταν οὖν ἐκόντες ὑποτασσόμεθα τοῖς δεσποτικοῖς νόμοις πειθόμενοι, τὴν ἐλευθερίαν μᾶλλον κρατύνομεν, και ἀξίους ἡμᾶς τῆς δωρεᾶς ταύτης παριστώμεν και ἐπιδεικνύμεθα· οἷς γὰρ τὸν δεσπότην τιμῶμεν, τοῖς αὐτοῦ νόμοις ἀγόμενοι περιχαρῶς, ὁμολογοῦμεν τὸ δῶρον ὑποδέξασθαι και τὴν φιλοτιμίαν θαυμάζειν· δι' ὧν τὸ σέβας τῷ δεδωκότι προσάγομεν ἀπροφάσιστον· πῶς δὲ και ἄλλως οὐ σωτήριον ἐκουσιότητι γνώμης τὴν ἐν πολιτείᾳ τάξιν διαφυλάττειν και τὸ κατ' ἀξίαν νέμειν τοῖς ὑπερέχουσι; και

γὰρ ὡς ἀληθῶς οἱ τοιοῦτοι ἐλευθέρως τε φέρουσιν ἐκ πάσης ἀταξίας καὶ στάσεως τὰς ψυχὰς, καὶ τῆς θεόθεν δομένης ἡμῖν ἐλευθερίας ἀξιοὶ πᾶσιν ἐπιδείκνυνται· οἱ δὲ γνώμη μὲν μοχθηρᾶ, τόλμη δὲ πονηρᾶ καὶ ταρραχῆς χαιρούση τὴν ἐλευθερίαν ἐπιφημίζοντες, καὶ διὰ τοῦτο στάσει τὴν εὐνομίαν λύοντες, οὗτοι προκαλύμμα πονηρίας καὶ αὐθαδείας τὴν ἐλευθερίαν προβαλλόμενοι, δούλοι μὲν εἰσιν ἀλογίστων παθῶν, δούλοι δὲ ταρραχῆς καὶ θυροῦβων, καὶ τῆς ἐλευθερίας κατήγοροι, καὶ διὰ τοῦτο ταύτης ἀνάξιοι.

Βούλεται δὲ ἡμᾶς διὰ ταύτης τῆς παραινήσεως, ὁ ἀπόστολος ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον συναλλάγμασι καὶ τοῖς ἄλλοις πολιτεύμασιν, ὅσα μὴ τὴν θεῖαν ἀγάπην καὶ πίστιν ἐπιλυμαίνεται, πειθνηνός ἐῖναι τοῖς νόμοις παρασκευάζειν· καὶ οἷς ἡ τῶν νόμων κατεπιτεῦθη κυριότης καὶ πρόνοια, εὐγνωμόνας τε εἶναι καὶ μὴ ὑπερορᾶν τοὺς ὑπερέχοντας, καὶ εἰς τούναντιον αὐτοῖς τῆς ἀληθείας τὸ σέβας ἀποδιακρίνεται διὰ τί; ἐν μὲν, ἵνα καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἀσέβειαν οἱ διαφωνοῦντες ὀρῶντες ἡμῶν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸ τῶν τρόπον εὐγενὲς καὶ πειθῆνιον, ἅμα μὲν ἡμῶν ὑπερυθριῶσι τῇ πολιτείᾳ καὶ τοῖς ἡθεσίῃ ἅμα δὲ τὸ μὴ κρείθισθαι αὐτοῖς κατὰ τὸ σέβας, μὴ αὐθαδείας ἔργον νομίζωσι, μηδὲ γνώμης ἀτεράμονος ἐπιτήδεημα, ἀλλ' ἔρωτος ὑπὲρ λόγον θεοῦ καὶ θείας δυνάμεως καὶ ἐνργείας· ἅμα δὲ ὡς ἂν δυνθεῖεν διὰ τῆς ἡμέρου καὶ ἐπεικουῆς ἡμῶν πολιτείας, εἴπερ ἄρα βουληθεῖεν ἀναβλέψαι πρὸς τὸ τοῦ σεβάσματος ἡμῶν ἄφραστον κάλλος, καὶ τῷ ἐκείθεν ἔρωτι πτερωθέντες, βδελύξωνται μὲν τὸν δαιμονιώδη καὶ εἰδωλικὸν οἶστρον, τὴν συνάφειαν δὲ καὶ τὸν πόθον ἀνπαλλάξωνται τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας· ἀλλ' αἰτία μὲν αὕτη πρώτη τῆς ἀποστολικῆς νουθεσίας. Εἰ βούλει δὲ καὶ δευτέρην, ἵνα διώκοντες καὶ ἐλαύνοντες καὶ τιμωροῦμενοι τοὺς πιστοὺς οἱ τὰ ἐλλήνων τιμῶντες, μὴ εἰς ἄλλας τινὰς αἰτίας τον διωγμὸν ἔχωσιν ἀναφέρειν· μηδ' ὡς στασιώδεις καὶ παραχοποιοὺς ὑπάψωσι δίκαις, ἀλλὰ δι' αὐτὴν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ μὴ ἀνασχέσθαι τὸ θεῖον σέβας εἰς τὴν ὕλην καὶ τὰ κτίσματα κατὰ γειν τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ἰδῆλωσεν εἰπὼν· ἵνα ἐν ᾧ καταλαῶσιν ἡμῶν ὡς κακοσοπιῶν ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες δοξάσωσι τὸν θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς· καὶ πάλιν· οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀγαθοποιούοντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν· στάσει τις τῶν ἐλληνιστῶν ἢ καὶ ἰουδαῖος ἐπικαλεῖ σοι; τὸ εἰρηνικὸν ἐπίδειξον· ἀνήκοοι διαβάλλει καὶ ἀπειθῆ; διὰ τῆς ὑποταγῆς ἐπιστόμισον ἀλαζόνα καὶ αὐθαδῆ; τῷ ταπεινῷ καὶ ἡμέρῳ τοῦ φρονήματος τὴν γλωσσαλγίαν διέλεγγον· τάξιν πολιτικὴν διαλύοντα; διὰ τοῦ μηδὲν ἐν τούτοις ἀγνωμονεῖν τὴν συκοφαντίαν σπηλίτευσον· οὕτως ἄφρων ἀνὴρ δύναται φιμοῦσθαι· οὕτως·

θεοῦ δοξάζεται δούλος· οὕτως νικά τὸν κόσμον καὶ μαρτύρεται, καὶ στρεβλῶται, καὶ ἀνασκοποῦνται, ὁ δὲ κατὰ τῆς ἀμαρτίας τρόποιον ἀνύβριστον συνδιασώζων ἑαυτῶ· ὁ κατὰ ταῦτα πολιτευόμενος τὰ προσταγμάτα, ἑλεύθερα φέρει καθαρῶς καὶ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους καὶ πρό γε τοῦτων αὐτὴν τὴν ψυχὴν.

ΣΚΓ. Εἰ πανταχοῦ τὸ θεῖον, πῶς διαβολὴ τοῦ μυστηρίου γυναικὸς μήτρα παρῖναι; ναί φησι παρῖναι μὲν γαστρὶ γυναικὸς, ὡς καὶ πανταχοῦ οὐδεμία διαβολὴ· σαρκωθῆναι δὲ θεὸν ἐξ αὐτῆς, πῶς οἶόν τε ἐστίν;

Οὐκοῦν ὦ βέλτιστε καὶ αὐτὸς τῆς μὲν κατὰ τοῦ μυστηρίου διαβολῆς καὶ ἄκων ἐξέστης· λανθάνεις δ' αὐτὸν ἀπὸ πολέμου εἰς τὴν τῶν φίλων τάξιν μεταβαίνων· ὁ γὰρ ἀφείς μὲν τὴν διαβολὴν, ἀποδείξιν δὲ τοῦ προκειμένου ζητῶν, οὐ δι' ὧν μὴ ἀπαχθεῖν τῆς δόξης φιλονεικεῖ, ἀλλ' οἷς ἂν καὶ αὐτὸς ταύτην προσδέξεται· καίτοι τῶ πρὸς ταῦτα παρασκευαζομένῳ, ἤρκει συνίεσαι τὴν ἀλήθειαν καθάρσιον τῆς διαβολῆς τοῦ προβλήματος· δι' ὧν γὰρ τις ὡς ἀποποιεῖται, εἰ τοῦτο κατίθῃ μὴ μόνον μηδεμίαν ἔχον ἀποτίαν, ἀλλὰ καὶ λόγου συμβαῖνον ἀνάγκην, πῶς οὐχὶ μὲν τὰ τὴν ἀποβολὴν τῆς διαβολῆς οὐκ ὀφείλει περιπτύσσεται τοῦτο; ἀδύνατον ἀρετῆ; ἀλλ' ἔδειξα πολλοὺς μετιόντας· οὐκοῦν τὸ δυνατόν ἀντισηχθη· καὶ τὸν πρὶν φυγάδα, νυνὶ ταύτης εἶναι δεῖ σωτήρη· βλαβερόν ἢ ἀνδρεία; ἀλλὰ λυσίτελον εἰπὲρ τι ἄλλο περίσθησα τῶ βίῳ· οὐκοῦν γέγονεν ἑραστὸν τὴν βλάβην οὐκ ἔχον, ὃ μιστὸν ἐδόκει διὰ τὴν βλάβην ἀδύνατον θεὸν γαστρὶ παρθένου παρῖναι; συναμολόγησας ὅτι μᾶλλον ἀδύνατον μὴ παρῖναι· τινὸς λοιπὸν ἑτέρας κατασκευῆς τὸ προβληθὲν δεῖται· ἀλλὰ χρὴ με φησὶ μαθεῖν καὶ πῶς οἶόν τε ἐστὶ σαρκωθῆναι, μᾶλλον δὲ εἰ τὸ παρῖναι σάρκωσις θεοῦ οὐκ ἂν φθάνοις παντὸς ζωῶν μορφῆν τούτων περιβαλὼν· νῦν οὐκέτι τῶν φιλοῦντων, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν πολέμιων πάλιν ἔχθραν ἐπανῆλθες· πλὴν οἷς τὴν ἦπταν ἔσχες ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, οὐδὲ ἐν τούτοις σοὶ τὸ μὴ πεισῖν ἔσται παρατατομένη κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ γε πρὸς τὸν ἀκροβολισμὸν διανάστηδι· ἐστὶ τις ἀνθρώπων πρόνοια μᾶλλον θεῶν ἢ τῶν ἀγγελίων ζωῶν; οὐκ ἂν φήσεις· καὶ γὰρ καὶ τούτων ἡ δημιουργία καὶ ἡ πρόνοια διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων χρείαν· οὐκοῦν οὐδὲ ὁμοίως ἐν ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς ἄλλοις ζωῶν ἡ τοῦ θεοῦ παρουσία· ἐν γὰρ ὅν καὶ ἀπλήθυντον ταῖς διαφοραῖς, ἀπληθύντως πληθύνεσθαι λέγεται· ὥστε σοὶ αἱ πολλαὶ μορφαὶ εἰς μίαν μόνην τὴν ἀνθρώπων δηλαθῆσαν ὄρα· ὅπως εὐχερῶς ὁ τῆς ἀπιστίας καταπίπτει πρόμαχος· καὶ τί τοῦ-

το φησίν; εἰ γὰρ καὶ τῶν ἄλλων ζώων τὰς μορφὰς ὁ λόγος ὑπέξέφυγεν, ἀλλ' οὖν τὸ μὴ ἀπὸ μιᾶς παρθένου, ἀλλ' ἐκ πασῶν γυναικῶν καὶ παρθένων σάρκωσιν λέγειν ὑπολείπεται· ἀλλ' ὃ ἀγαθὸν, φανερὰ μὲν κἀνταῦθα ἡ τῶν ἀναισχύντων ἐν οἷς ἴφθασαν ἀναισχυντήσαντες, πτωχῶσις ὅμως οὖν ὡς δοκεῖ ἀναστάντα . . . ἀποχρήσει μοι πάλιν σε τοῖς σοφοῖς καταβάλλειν λόγοις· ἀδύνατον γὰρ φαίην ἂν ἔγωγε μᾶλλον τὸν ἅπαξ σαρκώδητα δευτέρας σαρκώσεως δεῖσθαι· οὐκοῦν οὐδὲ ἡ διὰ πασῶν τῶν παρθέων σάρκωσις χώραν ἔχει, μόνη δὲ ἡ διὰ μιᾶς.

ΣΚΔ. Πότερον οἱ δαίμονες ἴσασιν ὡς μετανοοῦντες ἐφ' οἷς ἐτόλμησαν ἀφίενται τοῦ τολμήματος, ἥτοι ἅπαξ θεοσοφίας πεσόντες, καὶ τὴν τούτου γνῶσιν συναφρέθησαν.

Ἄλλ' εἰ μὲν τὸ πρότερον, πῶς ἀσώματος φύσις καὶ μηδὲ τοσαύταις βαρύτησι σαρκὸς καθειλομένη τῆς ὑπὸ τούτου συνεχομένης χεῖρων γεινῆται; πολλοὶ γὰρ ἀνθρώπων εἰς ἔσχατον ἐλάσαντες κακοῦ, διὰ μετανοίας καὶ τῆς προτέρας αὐτοῖς ἐνούσης πολιτείας ὑπερήρθησαν· εἰ δὲ μετὰ τὴν πᾶσιν διόλου τούτους καὶ τῆς τόλμης καὶ τῆς ἐπανάστροφῆς ἔλαβεν ἄγνοια, καὶ οὕτω βαθεῖ σκότῳ μεμυκότες καθεύδουσι, πῶς εἰς κακουργίαν πᾶσαν ἐπίνοιαν ὑπερβάλλουσαν οὐκ ἀνίστι τούτους ἀνθρώπους ἐφ' οἷς οὐδὲ μελέτησις πολλὰκις προσηγάτο εἰς ἀπορρήτους τόλμας ἅμα ἐρεθίζουσι τε καὶ συγκαθέλκουσι; τὸ μὲν σὸν ὡς ἡγοῦμαι εἴτις τούτους πολλοὺς συνοπλικώτερον εἶποι λόγους, τοσοῦτον ἂν εἴη πρόβλημα· ἐπίτασε τὸ δαιμόνιον· τί μέλανοι; ἀλλ' ἐπωρώθη· πόθεν ἡ πάρωσις; αὐτὸ γὰρ τῶν ἄλλων αἰτία παρώσεως· ἀλλὰ πεπωρώται· πῶς οὐκ ἐπωρώθη; ἀλλ' οὔτε πεπωρωμένους ποιεῖν καὶ αὐξάνειν τὴν πάρωσιν· πῶς δ' ἐπ' ἀγαθῷ πλασθὲν ὅλας νέεικε μὲν οὐδαμῶς πρὸς ἐκεῖνο πρὸς ὃ δὲ μὴ προήχθη ὡς ἐκεῖνο καταπέπτωκε; καὶ τί ἂν ἐκεῖνο εἴη, ὃ μὴ πραπίετος τοῦ δαιμονίου φύλου τούτους ὑπεδέξατο;

ΣΛΔ. Τίνος ἔνεκα ὁ μὲν ὀλόλεπρος παρὰ τῆ παλαιᾷ, καθαρὸς ἐλογίζετο· ὁ δὲ ἐκ μέρους, ἀκάθαρτος.

Ὅτι ὁ μὲν διόλου λεπρὸς τὸ ἀνέλπιστον ἔφερε πρὸς τὴν ἴασιν· διόπερ ὁ φιλιάνθρωπος θεὸς διπλῆν αὐτῷ τὴν ποινήν ἐπάγειν οὐκ ἐδοκίμαζε, τὴν τε λίπραν φημί καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀκαθαρσίας ὄνομα καὶ τοῦ ἱεροῦ τὸ ὑπερόριον· τῷ δὲ ἐκ μέρους λεπρῷ ἐπέπερ ἡ-ἐλπὶς τῆς ἴασεως τὸ πολὺ τοῦ λυπούντος ἐπεκούφιζεν, εἰκότως οὐ τῆς ἴσης φιλιανθρωπίας ἀπολαύειν ἐπιδείκνυται.

ΣΛΕ. Τίνος ἔνεκα λέγεται τὸ πνεῦμα εἰκὼν τοῦ υἱοῦ
καὶ τίς ἡ τῶν πυθαγορείων τετρακτύς.

Εἰκὼν λέγεται τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν κατ' αἰτίαν ἀναφερόμενος, καὶ ὡς αὐτῶν τὸν πατέρα προδικινύς καὶ εἰκονίζων, ὅς που καὶ πρὸς τὸν Φίλιππον ὁ ἰωρακὼς ἐμὲ, ἰώρακε τὸν πατέρα· εἰκὼν δὲ υἱοῦ τὸ πνεῦμα οὐχ ὡς εἰς ἀναφερόμενον ἄπαγε· ἀλλ' ὅτι μὴ οἶον τε γνωρίσαι τὸν υἱὸν ἐτέρωθεν, εἰ μὴ τὸ πανάγιον πρὸς τὴν χειραγωγίαν συνερῶν λάβοιτο πνεῦμα. Τὴν τετρακτὺν δὲ τιμῶσιν οἱ πυθαγόρειοι ὡς εἰκόνα τῶν τεσσάρων οὐσάν στοιχείων.

ΣΛΓ. Διὰ τί ἀλείφει τὸν λίθον ὁ Ἰακώβ.

Τὴν ἀτεράμονα καὶ κατὰ λίθους καρδίαν προτυπῶν τῶν ἔθνῶν ὅτι χρισθῆσεται μὲν αὕτη πνεύματι ἁγίῳ, ἀφορισθῆσεται δὲ ὡς περ ἐκείνος τῷ θεῷ· νοοῖτο δ' ἂν καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ὅτι περ τὸν λίθον ἀλείφει· διότι ἐμελλε δι' ἄφατον ἔλειος ἢ προσληφθεῖσα σὰρξ τῆς θεότητι χρισθῆσαι· λίθος δὲ ὁ κύριος ἀροζωνιαῖος ἔντιμος συνάπτων δι' αὐτοῦ τοὺς δύο λαούς.

ΣΛΗ. Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα
ἕως νικήσης ἐν τῷ κρινεσθαί σε.

Διορύττει μὲν ὁ Δαβὶδ τοὺς ἀλλοτρίους γάμους· ἐπίτιθησι δὲ τῆς μοιχείας φόνον· καὶ λήσειν ἐτεχνάζετο τὴν πράξιν· ἐπεὶ δὲ τὸ θεῖον εἰς ἑλεῖχον ἄγει τοῦ πολυήματος διὰ τοῦ προφήτου, γίνεται ὁ ἀνὴρ αὐτοῦ καὶ φησὶ· σοὶ μόνῳ ἥμαρτον· εἰ γὰρ καὶ Οὐρίας ἠδίκηται, ἀλλ' ἐγὼ τὸ ἀμάρτημα εἰς σὲ τετολημῆσθαι διὰ τῶν ἐλέγχων μαθῶν, ἐπὶ τὴν συγγνώμην τρέχω· καὶ γὰρ οὐδ' ἀφῆκας λαθεῖν εἰς δοῦλον ἐμὸν ἡμαρτηκότα, ἀλλ' ὡς εἰς σὲ πιπαρμνηκότα τὸν δεσπότην· διὰ τί; ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου· τουτέστιν ἵνα ἢ σὲ δικαιούσῃ τῆς ἀνθρωπίνης κρατήσεως μηχανῆς· καὶ τὴν σὴν κρίσιν μηδεὶς ἐξαμαρτάνων σοφίζεσθαι οἴηται· τοῦτο γὰρ ἴσθι τὸ· νικήσεις ἐν τῷ κρινεσθαί σε· νικᾷς ἐν τῷ μηδένα ἔχειν παρὰ σοὶ δίκαιον ὀφθεῖναι· καὶ ἔτι τῆς σῆς ἀγαθότητι τὴν πάντων διψῶν σωτηρίαν τῷ παρὰ σοῦ ἐλέῳ τὰς ἡμῶν νικᾷς ἀμαρτίας, ἐπιστροφὴν καὶ μετανοίαν ἀντὶ μεγίστων δεχόμενος δάωρ· καὶ γὰρ κρίνεται ὁ θεὸς πρὸς

ἡμᾶς τὸν οἰκεῖον ἔλεον ταῖς ἡμετέραις ἀντιταλαντῶν ἀμαρτίαις· καὶ νικᾷ τῇ εὐσπλαγχνίᾳ λύων τὴν κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν τιμωρίαν.

ΣΑΘ. Οἶδα ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ τούτέστιν
ἐν τῇ σαρκί μου τὸ ἀγαθόν.

Τοῦτο οὐκ εἰς ἑαυτὸν ὁ Παῦλος εἴρηκεν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπίνης οἰκειούμενος φύσεως. Τότε δὲ οὐκ οἰκεῖ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ σαρκὶ ἡμῶν, ἥνικα χρόνῳ καὶ ἔδει καταδουλωθέντες τῇ ἀμαρτίᾳ, ἔμμονόν τε καὶ δυσεξάλειπτον ἐν ἑαυτοῖς φέρομεν τὸ κακὸν· ὁ γὰρ δουλωθεὶς τῇ χρονίᾳ τούτων διατριβῇ, κἄν βουληθῇ πάλιν πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐπαναδραμεῖν, δύσπεργόν τε καὶ δυσπνύστον εὐρίσκει τὴν βουλὴν· διὸ φησιν οὐκέτι ἐγὼ κατηργάζομαι αὐτὸ· τούτέστιν οὐκ ἐμὸν οἶδα τὸ ἔργον· πῶς γὰρ; ὅγε στενοχωρούμενος ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς οἰκώσεως ἐν ἐμοὶ ἀμαρτίας ἐδραΐαν καὶ ἀμετακίνητον τὴν οἴκησιν κησάμενος· διὸ καὶ ἀποδύρομαι τὴν ἐλευθερίαν ζητῶν, καὶ ἀνακραζῶν ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με; καὶ ἐξῆς.

ΣΜΔ. Διὰ τὴν διδασκόμεθα ἀποτάσσεισθαι τῷ σατανᾷ
καὶ οὐχὶ τοῖς πονηροῖς ἀνθρώποις.

Ἀποτασόμεθα τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ τοῖς πονηροῖς ἀνθρώποις, πρῶτον μὲν ἵνα μὴ ἀφορμὰς, εἰ καὶ μὴ εὐλόγους, ἐκ ταύτης λάβωμεν τῆς ἀποταγῆς, μισεῖν καὶ ἀποστρέφεισθαι καὶ ἐκτρέπεισθαι καὶ ἀποτάσσεισθαι τὸ ὁμόφυλον. Δεύτερον δὲ, εἰ ἀπειτασόμεθα τοῖς πονηροῖς ἀνθρώποις, οὐχ ἡμεῖς δὲ ἀλλὰ καὶ πρὸ ἡμῶν οἱ διδάσκαλοι καὶ ἀπόστολοι, τίς ἂν τῶν ἀμαρτωλῶν ἐσέωστο, τῆς μὲν ἀποταγῆς τὴν ἀποστροφὴν τιτούσης; τῆς δὲ τὴν παραίνεσιν καὶ διδασκαλίαν συναναίρουσης, ἧ καὶ ἡ ἐπιστροφή καὶ ἡ μεταμέλεια συναναίρειται. γ. Καὶ τίς ἂν ἐκείνος ὁ λέγων ἀποτάσσομαι τοῖς ἀμαρτωλοῖς ἢ πονηροῖς ἀνθρώποις; εἰ μὲν λέγοι ἑαυτὸν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἑαυτῷ ἂν ἀπειτάττετο· εἰ δὲ τῶν δικαίων, ἵνα τᾶλλα ἐάσω, ἀλλ' ἐν καιρῷ τῆς μετανοίας καὶ σωτηρίας, βάρβαρον ἑαυτῷ μεγαλαυχίας καὶ φαρισαϊκῆς ἀπωλείας διώρτυτε. δ. Οὐχ ὁ ἄνθρωπος ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλ' ὁ πονηρὸς ἠπάτησε. ε. Ὁ μὲν σατανᾶς τὴν κακίαν ἐστὶν ἀμετάβλητος. ς. Ἐν τῇ ἀποταγῇ τῶν τοῦ σατανᾶ ἔργων καὶ ὅσα ἄνθρωπος πράξει, ἐπεὶ ἐκεῖθεν ἐκ τῆς ἀπάτης τὸ σπέρμα, ἐν ἐκείνοις περιέχεται· εἰς γὰρ ἐκεῖνον ἀναφέρεται.

ΣΜΕ. Διατί ὁμολογηταὶ καλοῦνται εἰ περὶ Σαμωνᾶν.

Ὁμολογηταὶ δ' ἂν οἱ περὶ Γουρίαν μάρτυρες καλοῦντο, οὐχ ὅτι τὸν Χριστὸν ἐν σταδίῳ διωμολογήσαντο· κοινὸν γὰρ ἀγώνισμα τοῦτο πάντων τῶν μαρτύρων· ἀλλ' ὅτι τῶν ὁμολογιῶν ἄς πρὸς ἀλλήλους ἀνθρώποι τίθενται ἐπόπται καὶ μεσίται παραληφθέντες, οὔτε τῶν πεπιστευκότων αὐτοῖς τὰς ἐλπίδας ἐψεύσαντο, καὶ τοὺς ἀδειτήσαντας τὰ ὁμολογηθέντα, τὴν δικαίαν δίκην ἠπάτησαν· ὡς οὖν ἐπόπται θερμοὶ καὶ ἀπαραίτητοι τῶν πρὸς ἀλλήλους τοῖς ἀνθρώποις ὁμολογιῶν γεγενημένοι, εἰκότως τὴν τῶν ὁμολογητῶν ὀνομασίαν διεκληρώσαντο.

ΣΜϚ. Διατί σταυροῦται ὁ Χριστός.

Σταυροῦται σαρκωθείς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος καὶ Θεὸς ἵνα λαμπρῶς ἀδικούντα διελέγξῃ τὸν διάβολον καὶ ἵνα τὸ πρὸς ἀνθρώπους φίλτρον παραστήσῃ ἀνυερίβλητον καὶ ἵνα μὴ δόξαν εὐχερὲς τὸ λέγειν αὐτὸν εἶναι Θεὸν, πολλοῖς ἀφορμὴ κατασταθῇ Θεοποιεῖν ἑαυτοὺς, καὶ πλάνην καταργῶν πλάνην εἰσάγειν ὀλίθριον καὶ ἵνα τοῖς ἐν ἐπιηρείαις καὶ ἐπιβουλαῖς καὶ κακώσεσι πρὸς Θάνατον ἀγούσαις ἐξεταζομένοις, ἑαυτὸν ὑπόμονῃς καὶ καρτερίας παρὰδειγμα προθεῖς, γενναίως φέρειν καὶ εὐχαρίστως παρασκευάσῃ τὰ συμπίπτοντα καὶ ἵνα τὸ πανοθενέστατον αὐτοῦ μᾶλλον φανερώσῃ τῆς δυνάμεως· τὸ μὲν γὰρ βῶμη καὶ χειρὶ καὶ ἐπλοῖς καὶ συμμάχοις τὸν ἀντίπαλον, ἐπαινετὸν μὲν, τῶν συνήθως δὲ διαπεπραγμένων καὶ οὐδὲν εἰσάγον· Θεουργίας ἐξαιρέτων· τὸ διὰ Θανάτου, αὐτὸν τε Θάνατον καὶ ἄδην καὶ διάβολον καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ κόσμου καταργῆσαι τε καὶ θριαμβεῦσαι, τοῦτο ἂν εἴη ὡς ἀληθῶς τῆς ὑπὲρ νοῦν καὶ ἔννοιαν παντοκρατορικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἵνα τὴν ὑπερβολὴν τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν ἐνδειξάμενος, χρεώστας τῆς καθαρᾶς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης παραστήσῃ, καὶ τῆς κατὰ τοὺς αὐτοῦ νόμους πολιτείας· δι' ὧν τὸ κέρδος εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναστρέφεται, βασιλείας ἡμῖν κληρὸς ὄν, καὶ ἐν ἀδιηγήτοις διαγωγῇ καὶ ἀπόλαυσι.

ΣΜΖ. Πῶς συμβιβασθήσεται τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν Τὸ φάσκον· Τὰ σημεῖα οὐ τοῖς πιστεύουσιν ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις, τοῖς δισποσικαῖς λογίοις τοῖς λέγουσιν, ἡ πίστις σου σίσσάκῃ σε· καὶ οὐκ ἠδύνατο ποιῆσαι σημεῖα διὰ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν· καὶ ὅσα ἄλλα τὴν αὐτὴν ὑποβάλλει διάνοιαν.

Τῷ διερευνῶντι φιλομαθῶς, οὐκ ἐργώδης τῶν εἰρημένων ἢ κατανόσεις τοῖς τε γὰρ ἤδη χρόνῳ πεπιστευκόςι καὶ μηδεμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου παραδεχομένοις, ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς τελείως τῆ ἀπιστία κεκρατημένοις καὶ μὴ θέλουσι διὰ τῶν σημείων πρὸς τὴν εὐσέβειαν χειραγωγηθῆναι, κενὸν καὶ μάταιον ἢ τῶν σημείων ἐπίδειξις τοῖς δέ γε ἐν τῇ ἀπιστία μὲν τετραμμένοις, εἶτα ἠρέμα πως τοὺς λογισμοὺς πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἐνδιδόναί διανισταμένοις, τούτοις οἰκία καὶ πρόσφορος ἢ τῶν παραδόξων ἔργων φανέρωσις· διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος οὔτε παρὰ τῶν παντελῶς ἀπίστων πίστιν ἐπιζητεῖ· ἥδει γὰρ οὐχ εὕρισκον ἐν αὐτοῖς· οὔτε παρὰ τῶν εἰλικρινῶς πεπιστευκῶτων προειλήφει γὰρ καὶ ταύτην προεισενεγκόντων αὐτῶν· ζητεῖ δὲ παρ' ἐκείνων οἱ ἐξ ἀσεβείας εἰς εὐσέβειαν μεταβαλλόμενοι ἤδη τὴν πίστιν ὠδίνουσιν ἐν ἑαυτοῖς· τοῖς τοίνυν πιστοῖς οὐ δίδοται τὰ σημεῖα· εἰς κενὸν γὰρ· ἀλλὰ τοῖς ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μεταβαλλομένοις ὧν καὶ ἡ πίστις ζητεῖται τελεσφορηθῆναι, καὶ τελεσφορομένη πρῶξις γίνεται τῆς ἀσφαλείσεως τῶν θεοσημειῶν· οὐδὲν οὖν διαμάχεται τοῦ θεοπιστοῦ Παύλου ἡ φωνὴ τοῖς εὐαγγελικοῖς ῥήμασι· πρὸς μὲν γὰρ τοὺς πεπωρωμένους τὴν καρδίαν οὐκ ἤξιον παραδοξοποιεῖν ὁ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων πάντα πράττων θεός· οἱ δὲ εἰλικρινῶς πεπιστευκότες οὐκ ἰδέοντο τούτων εἰς τὸ πιστεῦσαι· ὑπόλοιπον οὖν πρὸς ἐκείνους τὰς θαυματουργίας τὸν τοῦ γένους ἡμῶν σωτῆρα ἐπιτελεῖν, οἱ οὕτω μὲν πεπιστευκότες ἦσαν, τὴν δὲ τῶν ἀπίστων ἔτι χάραν ἀνεπλήρου, ὅμως ἐζητοῦν δι' ὧν πιστεύουσιν, καὶ χειραγωγὸν λαμβάνοντες τὰ σημεῖα, εἰς τὴν τῶν πιστῶν μετηλλάττοντο μοῖραν.

ΣΜΗ. Εἰ ἦν ἡ γῆ, πῶς ἐγένετο; λέγει γὰρ ἡ δὲ γῆ ἦν.

Ἡλίθιον τὸ ἐρώτημα· ὁ γὰρ εἰπὼν, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οὐκ αἰδίων δηλονότι ἔφην τὴν γῆν· ἔφη δὲ οὐχ ὅτι ἦν ἡ γῆ ἀπολύτως, ἀλλ' ὅτι ἦν ἀκατασκευάστος· ἔτι γὰρ ἀόρατος ἦν ἐπικειμένου τοῦ ὕδατος· καὶ ἀκατασκευάστος, μηδέπω κοσμηθεῖσα βλάστη· καὶ διατὶ τοῦ φωτὸς πρῶτον εἶδος, εἶτα τὸ ὑποκείμενον ἦτοι τὸ ἡλιακὸν σῶμα ὑπέστησεν; ἴνα θαυματουργήσῃ, φησὶν ὁ θεολόγος, μίζονα· ἐπειδὴ

γὰρ τοῖς ἄλλοις ὕλην προϋποστήσας εἰδοποίησεν, ὕστερον τᾶξιν ἑκάστου καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος περιδείξας, ἐνταῦθα παραδοξότερον τῆς ὕλης τὸ εἶδος προϋπεστήσατο· εἶδος γὰρ ἡλίου τὸ φῶς.

ΣΜΘ. Εἰ τὸ φῶς ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν, οὐκ αὐτὸς τὸ σκότος ἐποίησεν· ἐναντία γὰρ ταῦτα ἀλλήλοισι.

Ἐναντία μὲν ἀλλήλοισι, ἀλλ' ἀναγκαῖα τοῖς ἀνθρώποις ἀμφοτέρα· καὶ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ ἐξυμνῶν τὴν τοῦ ποιητοῦ μεγαλοουργίαν λέγει· ἔθου γὰρ φησι σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ· κ. τ. λ. ἔως, ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ἔρασιάν αὐτοῦ ἕως ἐσπέρας· ἀλλ' ὅτι μὲν ἀναγκαῖον τὸ σκότος, δῆλον· ὅτι δὲ οὐκ οὐσία, ἀλλὰ συμβεβηκὸς, καὶ ἐντεῦθεν ἔστι λαβεῖν· οὐρανοῦ γὰρ καὶ γῆς ἐστὶν ἀποσχίσασμα· διὰ τε τοῦτο καὶ φροῦδον γίνεσθαι καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν διαλύεται τοῦ φωτὸς ἀνίσχοντος· τὸ δὲ φῶς οὐσία ἐστὶ καὶ ὑφέσθηκε· διὸ καὶ δύο μὲν ἀνίσχει· καὶ ἀπὸν ἐπανέρχεται· γνοίη δ' ἂν τις κἀντεῦθεν ὅτι τὸ σκότος ἐπισυμβέβηκεν· οἶκος γὰρ οὐκ ἔχων φωταγωγὸς σκότους ἐστὶ πλήρης, εἰσκομισθείσης δὲ λαμπάδος φωτίζεται, οὐ τοῦ σκότους ἄλλοσι πη μεταβαίνοντος, ἀλλὰ πᾶμπαν διολλυμένου τῇ τοῦ φωτὸς παρουσίᾳ· οὐ τοίνυν ἀγέννητος οὐσία τὸ σκότος, οὔτε μὴ γεννήτῃ, ἀλλ' ἐκ τῶν γεννητῶν συνιστάμενη χρῆσις ἀναγκαῖα, τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν κηρύττουσα· αὐτίκα γοῦν καὶ ὁ προφήτης καὶ ἐντεῦθεν ὕμνει τὸν Θεόν, ὁ ποιήσας γὰρ φησι φῶς καὶ κατασκευάσας σκότος· ἐπὶ μὲν τοῦ φωτὸς ἀρμοζόντως εἰπὼν, ὁ ποιήσας· ἐπὶ δὲ τοῦ σκότους, κατασκευάσας· συμβεβηκὸς γὰρ ἐστὶ συνιστάμενον καὶ διαλυόμενον.

ΣΝ. Διατί τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά πεποίηκεν ὁ Θεός.

Ἄετται τὰ παιδία καὶ μορμολυκίων καὶ ἰμάντων καὶ ῥάβδων· καὶ τοῖς μὲν αὐτὰ δεδιττόμεθα, τοῖς δὲ καὶ παιδεύομεν· καὶ ἡμᾶς τοίνυν προσιδὼς ὁ Θεὸς ὡς εἰς ῥαθυμίαν ἐκκλίνοντας, ὅσον ἰμάντας τινὰς ἢ μορμολύκεια προκατεσκεύασεν ἡμῖν τὰ θηρία· ἵνα τούτοις ἡμᾶς δεδιττόμενος, πρὸς ἑαυτὸν ἔλκη καὶ καλεῖν αὐτὸν εἰς συμμαχίαν παρασκευάζῃ· ἀλλ' ὥσπερ οἱ τέλειοι τῶν παιδικῶν δειμάτων καταφρονοῦσιν, οὕτω καὶ οἱ τῆς ἀρετῆς τρόφιμοι τὰς τῶν θηρίων οὐ δειμαίνουσι προσβολὰς· καὶ γὰρ τῶ Ἀδάμ πρὸ τῆς ἁμαρτίας παρεστῆκει τὰ θηρία τὴν δουλείαν ὁμολογοῦντα· καὶ τῶ Νῶε συνώκλιζτο ἐν τῇ κιβωτῷ· καὶ τῶ Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ οἱ λέφντες, καὶ τοὶ λίαν λιμώττοντες· καὶ ὁ ἔχρις δὲ τῇ ἀποστόλου χειρὶ τοὺς ὀδόντας ἐμβαλὼν καὶ τῆς ἁμαρτίας τὸ χαῦνον καὶ χαλαρὸν οὐχ εὐρών

ἀπεπώθησε παραυτίκα καὶ κατὰ τῆς πυρᾶς ἤλλατο, ὡσπερ δίκας ἑαυτὸν εἰσπραττόμενος ὅτι τῷ μηδαμῶθεν προσήκοιτι προσέβαλε σώματι. Καὶ ἡμῶν δὲ βραθυμούντων ὁμως κηδόμενος ὁ θεὸς, τοὺς ἐρημόφρους ἐκείνους τόπων καὶ τῆς νυκτὸς ἀπεκλήρωσε τὸν καιρὸν, τοῖς ἐρπετοῖς δὲ τοὺς ἐν τῇ γῆ κατένειμε χηραμούς, ὅπως μὴ ῥᾶον ὑπ' αὐτῶν, τῶν ἀνδρώπων πημαίνοιτο τὸ γένος· συγχωρεῖ δὲ ἔσθ' ὅτε τινὰς, ὑπ' αὐτῶν παραβλάπτουσαν ὡς ἂν ἕκαστος δεδιὼς μήτι παραπλήσιον πάσῃ, πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν θεὸν κατὰφεύγῃ· ἄλλως τε δὲ ταῦτα καὶ πρὸς πολλὰ τῶν ἀλεξικάκων φαρμάκων συντελεῖ. Μηδεὶς τοίνυν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ θηρίον ἐξετάζων, ἐπιμυφθεῖσθω τῷ ποιητῇ, ἀλλὰ τὴν χρεῖαν ἐπιζητεῖτω· ἐπεὶ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον πολλὴν ἔχει καὶ ὤραν καὶ ἄρμονίαν καὶ τῶν μορίων τὴν χρεῖαν ἀλλ' ἔχει καὶ κόρυζαν καὶ πτύελον καὶ δυσώδη κόσπον· ἀλλ' οὐδεὶς εὐφρονῶν ἀπὸ τούτων διαβάλοι τὸ ζῶον δίχα γὰρ τούτων βιώναί, τῶν ἀδυνατῶν· διὰ γὰρ τούτων ἀρδόμενον τέθηλε, καὶ αἵματος καὶ φλέγματος καὶ χολῆς ἐκἀτέρας· ἀλλ' ὡσπερ διὰ τούτων συνέσθηκεν, οὕτως διὰ τούτων καὶ τῶν ἐρημίων πλεονάσαντος ἢ ἠλλείψαντος διόλλυται καὶ σκυταλίδα εἶτις ἐπέμοι τῶν δακτύλων ὄψεται αὐτὴν παντελῶς ἄχρηστον· προήκει δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἡμᾶς μὴ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀπομερίζοντας τοῦ παντὸς ἕκαστον μέρος ἐξετάζειν τῆς κτίσεως· ἀλλὰ ζητεῖν καὶ ἐπισκοπεῖν εἰ τῷ κοινῷ χρεῖαν τινὰ συντελεῖ· καὶ τὰ θηρία αἰδεῖται· μὲν τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ δοθεῖσαν ἐξουσίαν κατ' αὐτῶν παραβεβηκότος δὲ τὸν θεῖον νόμον, ἔστιν ὅτε καταφρονεῖ.

ΣΝΑ. Τίνι ὁ θεὸς εἰρηκέν· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

Ἐκλονότι τῷ ὁμοουσίῳ καὶ ταυτοφυεῖ υἱεῖ· τούτων γὰρ καὶ μία δύναται γενέσθαι εἰκὼν· οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἀγγέλους εἰρῆσθαι τοῦτο παραλήσαντες αἰρετικοὶ, καὶ πρὸς γε τοὺς δαίμονας τὸ ἀθιωτέρον, λίαν εἰσὶν ἀνόητοι· τίνα γὰρ κοινωσίαν ἔχει εἰκὼν θεοῦ καὶ ἀγγέλων ἢ δαιμόνων; ὦν γὰρ οὐσία ἀσυγκρίτη λόγῳ διενήνοχε, τίς μηχανὴ τούτων τὴν αὐτὴν εἰκόνα ἐνοήσῃ; ἰουδαῖον γὰρ ἂν τις καὶ γελάσει τὴν ἄνοιαν· πρὸς ἑαυτὸν γὰρ τοῦτο τὸν θεόν φασιν ἀποφῆνασθαι, κατὰ τινὰ μίμησιν τῶν καὶ τοι εἰ καὶ πληθυντικῶς καὶ τὸ κειλούμεν καὶ τὸ ποιήσωμεν προφέρεται, ἀλλ' οὖν πολλὴν ἔχει πρὸς ἄλλα τὴν διαφορὰν· τὸ μὲν γὰρ ποιήσωμεν, ὡσπερ ἐπὶ κοινωσίᾳ τῆς πράξεως τὸν ἰσότιμον καλεῖ· τὸ δὲ κειλούμεν ἢ Γράφομεν εἰ καὶ πληθυντικῶς ἐσχημάτισται, ἀλλ' οὐδαμῶς ἑτέρου κληῖσιν εἰς συνερίαν δίδωσιν ἐνοεῖν· ἄλλως τε τὸ μὲν Γράφομεν καὶ κειλούμεν, ἔχει·

πρόσωπον φανερόν ὡς λέγεται· δῆλον γὰρ ὡς πρὸς τὸν ὑπεξούσιον ἰνταῦθα δὲ τὸ ποιήσωμεν μάλιστα γὰρ διὰ τὴν ἐπαγωγὴν τοῦ κατ' εἰκόνα, οὐδαμῶς δίδωσι πρόσωπον ἄλλο παρὰ τὸν οὖν καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐνοεῖν, τὰς μεγάλας πιστευόμενον ἀρχάς, οἱ λέγειν εἰώθησαν κελύουμεν, καὶ Γράφομεν καὶ προσάτφομεν καὶ τὰ ὅμοια· καὶ τοὶ τὰ πλείω εἰκόνας ἢ θεῖα γραφὴ προφέρει λέγοντα τὸν τῶν ὄλων θεόν· καιρὸς γὰρ παντὸς ἦκει ἐναντίον ἡμοῦ καὶ ἐνεδυμήθη ὅτι ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐκ ἔσονται θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἡμοῦ· καὶ μυρία· ὀλιγὰς δὲ πληθυντικῶς σχηματίζει τῶν τῆς τριάδος προσώπων ἐμφαίνων τὸν ἀριθμὸν ὥσπερ τὸ, διῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν τὰς γλώσσας· καὶ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος· καὶ γὰρ ἰνταῦθα ἐπειδὴ τὸ λογικὸν ζῶον διέπλαττεν ὁ θεὸς· ὁ καὶ ἀνακαινίζει μετὰ πολλὰς ἔμελλεν γενεὰς ταῖς τῆς ἀγίας τριάδος ἐπικλήσει τελεσιουργῶν τὸ πανάγιον βᾶπτισμα, μέλλων δημιουργεῖν τὴν ἐκεῖνα τὰ μυστήρια παραληφθεῖσιν φύσιν, αἰνιγματῶδες καὶ τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας καὶ τὸν τῶν προσώπων παρδῆλωσεν ἀριθμὸν διὰ μὲν γὰρ τοῦ εἰπεῖν, εἶπεν ὁ θεὸς, τὸ κοινὸν τῆς θείας δεδήλωκε φύσεως· ἐπαγωγῶν δὲ τὸ, ποιήσωμεν, ἐπέφηνε τῶν προσώπων τὸν ἀριθμὸν· πάλιν εἰπὼν εἰκόνας εἰκόνα τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως ἔδειξεν· ἡμετέραν δὲ προσθεῖς, τὸν τῶν ὑποστάσεων ἀριθμὸν· ἅπαντα γὰρ προορῶν ὁ τῶν ἀπάντων θεὸς καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς ἐνανθρώπησιν, ὡς ταύτην τὴν φύσιν ἐκ πανάγου τῆς παρθένου λήφεται, μάλα εἰκότως καὶ αὐτὴν τοῦ γένους τὴν κρηπίδα τιμῆς μεγίστης ἠξίωσε· πρῶτον μὲν γὰρ βουλὴν τῆς δημιουργίας προέταξεν ἵνα τοῦ δημιουργουμένου τὸ λογικὸν προσημᾶν· εἶτα τῶν προσώπων τῆς θεότητος παρεδήλωσε τὸν ἀριθμὸν, ἵνα τὰ τῆς θεολογίας ὁ πλαττόμενος ἄνθρωπος λάβῃ αἰνίγματα, καὶ ὁ τοῦ παναγίου βαπτίσματος ἀξιούμενος γινώσκῃ σαφῶς ὅτι ὁ πλάσας καὶ δέσους, καὶ ὁ σώσας αὐτὸς καὶ διέπλασε· πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἷον αὐτοῦργὸς τῆς διαπλάσεως γενόμενος, ἔδειξε τὴν πλείονα περὶ τότε τὸ πλάσμα φιλοσοργίαν· ἀλλ' οὔτε χεῖρας ἔχειν τὸ θεῖον φαιέν οὔτε δεῖσθαι βουλῆς τινὸς καὶ προθεωρίας, ἵνα κατὰ τοὺς Πλάτωνος μύθους πρὸς τὴν τῆς ἐνδυμήσεως ἰδέαν κατασκευάσῃ τὸ ποίημα· ἀλλὰ καὶ τούτων ἕκαστον τὴν πλείονα τοῦ θεοῦ περὶ τὸ ζῶον κηδεμονίαν δηλοῖ.

ΣΝΒ. Τί ἐστὶ τὸ κατ' εἰκόνα.

Τινὲς τὸ ἀόρατον τῆς ψυχῆς τὸ κατ' εἰκόνα εἰρήκασιν· ἀλλ' εἰ τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον κατ' εἰκόνα ὑπῆρχον ἂν οἱ ἄγγελοι· τινὲς δὲ λίαν ἀνοήτως τὸ ἀνθρώπινον κατ' εἰκόνα θεῖαν γεγενῆσθαι φασίν, ἀπατηθέντες ἐκ τοῦ

λέγειν πολλάκις ἐπὶ Θεοῦ τὴν Θεϊαν γραφὴν ὀφθαλμοῦς καὶ χεῖρας καὶ τὰ ὅμοια, μὴ συνιδόντες ὡς ἀνθρώποις δι' ἀνθρώπων διαλεγόμενος ὁ θεὸς τῇ τῶν ἀκουόντων ἀσθενείᾳ τοὺς λόγους μετρεῖ· καὶ ἰσπεῖδι δι' ὀφθαλμῶν ὀρώμεν ἡμεῖς, τὴν ὀπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν ὀφθαλμοῦς ἐνομάζει· ὡσπερ καὶ ὅτα τὸ ἀκουστικόν· καὶ τὸ πρόσταγμα στόμα· καὶ τοὶ τὸ ἀπερίγραφον τοῦ Θεοῦ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς ἐστὶν ἔκμαθεῖν· τινὲς τοίνυν τῶν διδασκάλων οὕτως ἐνόησαν τὸ, κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ὅτι τὴν κρίσιν τὴν αἰσθητὴν τε καὶ νοητὴν πεποιηκὸς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὸν ἀνθρώπων διέπλασεν ἐσχατον· οἷον τινὰ εἰκόνα αὐτοῦ ἐν μέσῳ τεθεικὸς τῶν ἀψύχων καὶ αἰσθητῶν καὶ νοητῶν· ἵνα τὰ μὲν ἀψυχὰ τε καὶ ἔμψυχα τοῦτω προσφέρῃ ὡσπερ τινὰ φόρον τὴν χρεῖαν· αἱ δὲ νοηταὶ φύσεις ἐν τῇ περὶ Τοῦτον κηδεμονίᾳ, τὴν περὶ Τὸν πεποιηκότα δεικνύουσιν εὐνοίαν· τινὲς δὲ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κατὰ τὸ ἀρχικὸν γεγενῆσθαι τὸν ἀνθρώπων ἔφησαν· ἐπήγαγε γὰρ φησὶν· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης κ. τ. λ. ὡσπερ γὰρ αὐτὸς ἔχει τῶν ὅλων τὴν δισσωστείαν, οὕτω καὶ δέδωκε τῶ ἀνθρώπων τῶν ἀλόγων τὴν ἐξουσίαν.

Ἔστι μὲν τοι καὶ ἄλλα εὐρεῖν ὡς ἀρχετύπου μίμηματα· δημιουργεῖ γὰρ καὶ ἄνθρωπος κατὰ μίμησιν τοῦ πεποιηκότος Θεοῦ καὶ οἰκίας καὶ τείχου καὶ πόλεις καὶ λιμένας, οὐρανοῦ ἐκτυπώματα, καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀλόγων ζώων εἰκόνας· εἰ καὶ τὸ τῆς δημιουργίας διάφορον ἄφατον· ἀλλ' ὅμως δημιουργῶν ὁ ἄνθρωπος ἀμηγέτη, τὴν οἰκίαν μιμεῖται ποιητὴν ὡς εἰκὼν τὸ ἀρχέτυπον· καὶ γὰρ ἡ εἰκὼν ἔχει τὰ τοῦ ἀρχετύπου ἰνδάγματα· ἀλλὰ τὸ μὲν τῶν μορίων εἶδος ἔχει, τὰς δὲ ἐνέργειας οὐκ ἔχει· ἐστέρηται γὰρ ψυχῆς δι' ἧς κινεῖται τὸ σῶμα· οὕτω πάλιν καὶ βασιλεύει ὁ ἄνθρωπος καὶ κρίνει κατὰ μίμησιν τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ· ἀλλ' ὁ μὲν καὶ μαρτύρων καὶ κατηγορῶν δεῖται καὶ μυρίων ἄλλων ἐν τῇ συγκρίσει· ὁ δὲ, οὐδενὸς· πάντα γὰρ καὶ πρὶν γενέσθαι οἶδεν· οὕτω καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος ὀνομάσθη· διότι καὶ εἰκὼν ἐκλήθη Θεοῦ· καὶ γὰρ ὁ Παῦλος φησὶν· ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτειν τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων· ἀλλὰ πάλιν ὁ μὲν Θεὸς καὶ τὴν φύσιν ἐστὶν ὅσπερ καλεῖται· ὁ δὲ ἄνθρωπος ὡς εἰκὼν τοῦνομα μόνον ἔχει· πάλιν ἀπερίγραφον κυρίως μὲν καὶ ἀληθῶς ὁ Θεὸς μιμεῖται· δι' αὐτὸ πως καὶ ὁ ἀνθρώπινος λογισμὸς· ἐν ἀκαρεῖ γὰρ περινοσθεῖ τάτε ἕωα καὶ τὰ ἐσπέρια καὶ τὰ νότια καὶ τὰ βόρεια καὶ δὴ καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ὑποχθόνια· ἀλλ' ὁ μὲν τῇ τοῦ λογισμοῦ μόνῃ φαντασίᾳ· Θεὸς δὲ καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ δυνάμει τὸ ἀπερίγραφον ἔχει· εὐροὶ δ' ἂν τις καὶ ἑτέραν μίμησιν ἀριβιστέραν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου· ἔχει γὰρ αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ ζωτικὸν καὶ γενεᾶ μὲν ὁ νοῦς τὸν λόγον· συμπρόσεισι δὲ τῷ

λόγῳ πνεῦμα, οὐ γεννώμενον καθάπερ ὁ λόγος, συμπαραμαρτοῦν δ' αἰεί. Ἄλλα ταῦτα ὡς ἐν εἰκόνι πρόσεισι τῷ ἀνθρώπῳ διδ' ἀνυπόστατός ἐστι καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα· ἐπὶ δὲ τῆς ἀγίας τριάδος τρεῖς νοοῦμεν τὰς ὑποστάσεις καὶ ἀσυγχύτως ἠνωμένας καὶ καθ' ἑαυτὰς ὑφιστάσας.

ΣΝΓ. Ἄγαθὸν τὸν θεὸν ὀνομάζοντες, πῶς αὐτῷ περιάπτετε τοσαύτην ἀποτομίαν; ἀμότητα γὰρ καὶ ἀπῆνειαν τὸ διὰ βρώσιν ὀλίγην τοσαύτην ἐπενεγκεῖν τιμωρίαν, οὐ τοῖς ἡμαρτηκόσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνων βεβλασθηκόσι·.

Πρῶτον προσήκει πεπεισθαι τοὺς εὐσεβεῖν προαιρουμένους ὡς πᾶν ὀτιοῦν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων γινόμενον ἢ κελιούμενον καὶ ὅσιον καὶ δίκαιον καὶ ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον ἔπειτα εἰδέναι χρῆ ὡς πᾶς νόμος εἰ καὶ περὶ μικρῶν τιῶν διαγορεύει, τὴν ἴσιν ἔχει δύναμιν τῷ τὰ μέγιστα κελιεύοντι δρᾶν, καὶ διαφερόντως ὅταν Θεὸς ἢ ὁ νόμος αὐτίκα γούν ὁ περιπέμνεσθαι κελιεύων, οὐδεμίαν παραβαινόμενος τῷ πέλας ἐξεργάζεται βλάβην· ἀλλ' ὅμως ὁ νομοθέτης φησὶν ὅτι πᾶς ἄρσην ἀπερίτμητος ὅς οὐ περιτμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ἐξολοθρευθήσεται· καὶ ἦν ὤρισε τοῖς ἀνδροφόνοις καὶ μοιχοῖς τιμωρίαν, ταύτην δὲ τούτοις ἐπαλήρωσεν· εἰ δὲ Μαρκίων καὶ οἱ τῆς αὐτῆς δυσσεβείας διὰ ταῦτα μάλιστα τὸν νόμον καὶ αὐτὸν κακίζουσι τὸν νομοθέτην, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ἰσχυροποιήσαντες· ὁ γὰρ λάγνως ὄρων γυναῖκα ὡς μοιχὸς ἐκείνῳ κρίνεται· καὶ ὁ ῥακὰ λέγων τὸν ἀδελφόν, γραφῆς ὑπεύθυνος· καὶ ὁ εἰκῆ ὀργιζόμενος, ἐνοχος τῇ κρίσει· καὶ ὁ μωρὸν καλῶν, ἄξιος τῆς γεέννης· τί γὰρ τὸν μὲν ἀγαθὸν ὀνομάζουσιν, ἀπῆνῃ δὲ τὸν τῆς παλαιᾶς νομοθέτην; ταῦτα γὰρ ἐκείνων κατὰ τὸν τούτων ὅρον ὠμότερα· ἡμεῖς δὲ καὶ τούτους κἀκείνους ἴσμεν τοὺς νόμους ἐνός· τὸ δὲ διάφορον ἢ τῶν νομοθετουμένων ποιότης εἰργάσατο· οἷα γὰρ σοφὸς διδάσκαλος τοῖς μὲν ἀτελείσι τὰ ἀτελεῖ, τοῖς δὲ τελείοις τὰ τέλεια προσεινήοι.

Πρὸς δὲ τούτοις σκοπητέον καὶ τοῦτο, ὅτι τοῖς πρῶτοις παραβαίνουσι τοὺς νόμους δίχα συγγνώμης ἐπιφέρονται αἱ τιμωρίαι, ὥστε τοὺς ἄλλους ὀρώντας τὴν κόλασιν μὴ παραβαίνειν· οὕτως ὁ πρῶτος ἐν σαββάτῳ ξύλα συλλέξας ὑπὸ παντός τοῦ λαοῦ κατελεύσθη· χρόνῳ δὲ ὕστερον πολλῶν τὸν περὶ σαββάτου νόμον παραβεβηκότων, μακροθύμως ὁ νομοθέτης ἤνεγκεν· οὕτω Καὶν πρῶτος φονεύσας ἀνηκίστοις τιμωρίας περιβάλλεται, πολλῶν φονέων ὕστερον οὐ παραυτίκα δόντων τὰς τιμωρίας· εἶδει τοῖσιν καὶ τὸν Ἀδὰμ δεξάμενον τὸν νόμον καὶ νόμον κουφότατον, τῶν παντοδαπῶν γὰρ καρπῶν αὐτῷ ἐδεδώκει τὴν ἀφθονίαν, ἐνὸς δὲ μόνου ἀσπ-

γορεύει, δοῦναι δίκας τοῦ πλημμελήματος εἰς ὠφέλειαν τοῦ γένους· εἰ δὲ θυορρήγος ὢν ὡς ὁ δυσώνυμος ἔφη *Μαρκίαν*, διὰ βρωσίν ὀλίγην τὴν τοῦ θανάτου τιμωρίαν ἐπήνεγκε, πῶς ἀπάντων ἀνθρώπων εἰς ἀσέβειαν ἐξοκειλάντων καὶ παρανομήσαν, οὐ πανωλεθρίαν ἐπήνεγκεν; ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν ἔδωκε καὶ τὴν διὰ τοῦ πάθους καὶ σταυροῦ ἔδωκ' ἰσοστάτου σωτηρίαν· καὶ τοὶ δῆλον τοῖς τὰ θεῖα πεπαιδευμένοις ὡς οὐδὲν ἐκ μεταμελείας ποιεῖ ὁ Θεός· τοῦτο γὰρ ἴδιον τὸ πάθος τῶν τρεπτῶν ἐχόντων τὴν φύσιν; ἔτι δὲ καὶ τὸ μέλλον ἀγνωσούντων ὁ δὲ Θεὸς καὶ τὰ μήπω γεγενημένα ὡς ἤδη γεγενημένα ὁρᾷ· διὸ καὶ τὸν Ἀδὰμ προειδὼς ὅτι θνητὸς γενήσεται τὴν ἐντολὴν παραβάς, τοιαύτην αὐτοῦ καὶ τὴν φύσιν εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ προκατασκευάσας· τῶν γὰρ θνητῶν καὶ παιδοποιίας δεδομένων εἰς τὴν τοῦ γένους διαμονὴν ἢ τοιαύτη τῶν σωματίων διάπλασις· ἢ γὰρ ἀθάνατος φύσις οὐ δεῖται τοῦ θήλεος· τούτου χάριν ὁ ποιητὴς, τὸν μὲν τῶν σωματίων ἀριθμὸν ἑμοῦ παρήγαγε, τῶν δὲ θνητῶν ζῶων ἀνά δύο· καθ' ἕκαστον δημιουργησάμενος, τῆς αὔξης αὐτοῖς τὴν εὐλογίαν προσήνεγκεν.

Ταῦτα τοίνυν προορῶν ὁ Θεὸς οὐ μόνον εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ τὸν ἀνθρώπων διέπλασεν, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ τῆς βρώσεως αὐτοῖς νόμον ἔδωκεν· ἰδοὺ γὰρ φησὶν ἔδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον καὶ ἐξῆς ὑμῖν δέδωκα εἰς βρωσίν· καὶ ταῦτα σπρὸ τῆς ἐντολῆς· οὐ τοίνυν ὀργῆς ἢ τιμωρίας ἀλλ' οἰκονομία σοφίας μεστὴ· ἵνα γὰρ μισήσῃ τὴν ἀμαρτίαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὡς αἰτίαν θανάτου γεγενημένην, μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ἐπιφέρει τοῦ θανάτου τὴν ψῆφον ὁ πάνσοφος, τοῦτο μὲν τὸ περὶ τὴν ἀμαρτίαν μηχανώμενος μίσος, προεἰρηπίζων δὲ τῷ γένει τῆς σωτηρίας τὸ φάρμακον, τὴν τοῦ μονογενοῦς ἑνανθρώπησιν· δι' ἧς ἡμῖν ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις καὶ ἢ ἀθανασία διαπεπραγμάτευται· τί δὲ καὶ ἀπηνῆς ἢ ἀπόφασις ἔχει; γῆ εἴ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· ἀπὸ γῆς σε φησὶν εἰς ἀμείνω πολλῶ φύσιν μετεσκεύασα· ἐπεὶ δὲ φυλάξαι μου τὴν ἐντολὴν οὐκ ἠθέλησας, πρὸς τὴν προτέραν ἐπανελεύσῃ φύσιν· ἀνθρώτου δὲ καὶ σμικρὸν εἶναι δοκεῖ τὸ ἀμαρτημα, ὁ μὲν πάντων ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν, ἐνὸς δὲ μόνου ἀπέτρεξεν· ὁ δὲ καταλιπὼν ἅπαντα, τοῦτον καὶ μόνον καὶ πρῶτον ἐτρέφυσεν τὸν καρπὸν· τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ ὁ δεσπότης ἐμίμησάτο· τί γὰρ φησὶν ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὐ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνον μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; δεδήλωκε δὲ καὶ ὁ διάβολος μὴ φαγεῖν αὐτοὺς ἀπὸ τίνος ἄλλου ξύλου δι' ὧν ἔφη τῇ Εὐφ· τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν παραδείσῳ; εἰ γὰρ οἶδεν ἐδωκ' ἄνευ, οὐκ ἂν ᾤκησεν περὶ πάντων αὐτοῦ τῶν δένδρων εἰληφέναι τὴν ἐντολὴν· οὐ μικρὰ τοίνυν ἢ παράβασις· πρῶτον γὰρ μετέλαβον, οὐ μόνου μὴ μετασχεῖν ἐκελεύσθησαν.

ΣΝΔ. Τίνας υἱούς Θεοῦ κέκληκεν Μωϋσῆς.

Οἱ μὲν τοὺς ἀγγέλους ὑπονοήσαντες, μαινόμεναι υἱούς δὲ κέκληκε τῶν τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκ τοῦ Σὴθ καταγομένους· εἰποῦσα γὰρ ἡ γραφή ὅπως ἐκ τοῦ Σὴθ ὁ Ἐνώς ἐγεννήθη, προσέθηκεν οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ Ἀχιλας φησὶ τότε ἤρχθη τὸ καλεῖν ἐν ὀνόματι κυρίου ἀνίττεται δὲ ὡς διὰ τὴν εὐσέβειαν οὗτος πρῶτος τῆς θείας προσηγορίας τετύχηκε καὶ ὑπὸ τῶν συγγενῶν ὠνομάσθη θεός· ὅθεν οἱ ἐκ τούτου φῦντες, υἱοὶ Θεοῦ ἐχρημάτιζον διὸ καὶ ὁ κύριος διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἐστέ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· καὶ ὁ θεός ἐστιν ἐν συναγωγῇ θεῶν ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ· οὕτω δὲ ὀνομάζει τοὺς ἄρχοντας· καὶ γὰρ ἐπάγει ἕως πότε κρίνετε ἀδικίαν καὶ πρῶσωπα ἀμαρτωλῶν λαμβάνετε, καὶ ἐξῆς· καὶ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς εὐρήσεις Θεοὺς τοὺς διαφερόντας τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ὀνομαζομένους· οἱ τοίνυν τοῦ Σὴθ ἀπόγονοι εἴτε ἐκ τοῦ Ἐνώς, ὃς θεὸς ἐπεκλήθη πρῶτος, ἐκφῦντες, εἴτε ἀπλῶς ὡς εὐσεβεῖα τῶν ἐκ τοῦ Κάιν τεχθέντων διαφέροντες, υἱοὶ Θεοῦ ἐκαλοῦντο, καὶ οὐκ ἐμίγνυτο τοῖς ἐκ τοῦ Κάιν διὰ τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτῶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἀράν· χρόνῳ δὲ ὑστερον εὐειδῆς Θεασάμενοι τὰς ἐκ τῆς τοῦ Κάιν συγγενείας θυγατέρας, καὶ καταβελχθέντες ὡς εἰκὸς τοῖς παρ' αὐτῶν ἐπινοήθεισι μουσικοῖς ὄργανοις, ὁ γὰρ Ἰωβὰλ ἐξ αὐτῶν ἀνθήσας ψαλτήριον καὶ κιθάραν κατέδειξεν, ἐπεμίγησαν αὐταῖς καὶ διέφθειραν τὴν οἰκίαν εὐγένειαν, καὶ θεήλατον τιμωρίαν ἐδέξαοντο, καρπὸν τῆς παρατομίας τὴν πανωλεθρίαν εὐράμενοι· ἐκεῖνο μὲν τοῖς ἐπισημῆνασθαι χρὴ, ὡς οὐκ ἀπλῶς αὐτῶν ἀμαρτίαν ὁ θεὸς λόγος κατηγορεῖ ἀλλὰ τὴν μετ' ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς παρανομίαν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, πῶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πᾶσας τὰς ἡμέρας· οἱ μὲν γὰρ δυσχεραίνοντες τῆς ἀμαρτίας τὴν ὑπερβολὴν, ἠτῶμενοι δὲ διὰ τὴν τοῦ νοῦ βραθυμίαν, οὐ πονηρίαν, εἶτα ὑστερον ἀλγοῦντες καὶ στένοντες ἔχουσι τινὰ μείριαν ἀμνητέπην παραίτησιν· οἱ δὲ εἰς ἀκολασίαν καὶ πονηρίαν παντάπασιν ἀποκλίναντες, ὥστε καὶ προσεπινοεῖν νεωτέρας κακίας ἰδέας, ποίας ἄξιον συγγνώμης;

ΣΝΕ. Τοῦ νόμου μήπω τεθέντος ὃς διαγορεύει τιμᾶν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, πῶς ὁ Χάμ ὡς πατραλοίας κρίνεται.

Τῇ φύσει τοὺς ἀναγκάσιους νόμους ἐντέθεικεν ὁ θεός· οὕτω τὸν Κάιν κατέκρινεν, ἐπειδήπερ αὐτὸν ἡ φύσις ἐδίδασκεν ὡς ὁ φόγος παράνομον· αὐτί-

κα Γουὺν δόλω χρησάμενος συνεργῶ, πόρρω τῶν γεγεννηκότων ἀπάτων ἀνεῖλε τὸν ἀδελφὸν καὶ τοῦ Θεοῦ πυνθανομένου ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου ἤρῆθη, δηλονότι ὡς ἐπιστάμενος κακὸν εἶναι τὸ τολμηθῆν, ἐλεγχεῖς δὲ ὑπὸ τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὠμολόγησεν ὑπὲρ συγγνώμην ἡμαρτηκέαι· μείζων γὰρ ἡ ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναι με· καὶ μὲν τοι καὶ ὁ Ἄδὰμ τῆς Θείας ἐπιφανείας αἰσθόμενος ἐπειράσθη λαθεῖν· καὶ εἰδὼς ὅτι δὴ τὸ κλέπτειν κακὸν· οὕτω δὴ ὁ Χὰμ τὴν τοῦ πατραλοῦ καταγορίαν ἐδέξατο ὡς παραβάς τὸν τῆς φύσεως νόμον· ὅτι δὲ καὶ τὸ γεραίρειν τοὺς γεγεννηκότας ἡ φύσις ἐδίδασκε, ματυροῦσιν οἱ τοῦ Χὰμ ἀδελφοὶ οἱ μετὰ πολλῆς αἰδοῦς τὸν πατέρα συγκαλύψαντες.

ΣΝε. Τί δήποτε τοῦ Χὰμ ἐπταικότος, ὁ ἐκείνου παῖς ἠράσθη.

Κοιῆ πάντες μετὰ τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ παῦλαν, τῆς Θείας μετέλαχον εὐλογίας· τολμηρὸν τοίνυν ὑπέλαβεν ὁ Νῶε ἐπάγειν ἀρὰν τῷ τῆς Θείας εὐλογίας μετεκληχότι· τούτου χάριν τῷ ἐκείνου παιδί ταύτην περιέθηκεν· ἔχει δὲ ἡ τιμωρία τὸ δίκαιον· ἐπειδὴ γὰρ υἱὸς ὦν ἐξῆμαρτεν εἰς πατέρα, διὰ τῆς τοῦ παιδὸς ἀρὰν δέχεται τιμωρίαν· πρὸς δὲ τούτῳ, σκοπωτέον κακείνο· ὡς εἰ αὐτὸς ὁ Χὰμ εἰδέξατο τὴν ἀρὰν, εἰς ὅλον ἂν διέβη τὸ γένος ἡ τιμωρία· ἐκ δὲ τούτου ἐβλάστησαν Λιθίοπιες καὶ Λιγύπτιοι καὶ Λιβύη πᾶσα καὶ Φοινίκη καὶ Παλαιστίνη· ἵνα τοίνυν μὴ ἄπαν τὸ γένος περιβάλλῃ τῇ τιμωρίᾳ, εἰς τὸν νεώτατον υἱὸν τὴν τιμωρίαν παρέπεμψεν· καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι προσηκεῖ ὡς ἀπόρρησις ἐστὶν οὐκ ἀρὰ τοῦ δικαίου τὰ ῥήματα· ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλεν ὁ Ἰσραὴλ ἐκ τοῦ Σὴμ κἀτάγων τὸ γένος τῆς Παλαιστίνης κύριος εἶσθαι, ταύτην δὲ πάλα φῶκον οἱ ἐκ τοῦ Χαναὰμ, εἰς ἀρὰν σχηματίζει τὴν πρόρρησιν, προαγορεύων μὲν τὰ ἐσόμενα, δεδωτόμενος δὲ τοὺς ὕστερον ἐσομένους μὴ πλημμελεῖν εἰς γονέας· καὶ τοῦτο σαφῶς ἡμᾶς ἡ τοῦ Σὴμ εὐλογία διδάσκει· εὐλογητὸς γὰρ κύριος ὁ Θεὸς τῷ Σὴμ· ἔσται Χαναὰμ παῖς· πλατῦναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ· καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σὴμ· καὶ τοῦ Ἰάφεθ τὴν πολυγονίαν προείρηκε, τοῦ δὲ Σὴμ τὴν εὐσέβειαν· τὸν γὰρ Θεὸν ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σὴμ κατοικήσειν προείρηκεν· κατώκησε δὲ ἐν τοῖς τοῦ Σὴμ πατριάρχαις καὶ ἐν τοῖς ἐκ τούτων βιβλασθηκόσι προφῆταις, καὶ ἐν τῇ σκηνῇ πρότερον καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὕστερον· ἀκριβὲς δὲ τέλος ἔσκηκεν ἡ προφητεία τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον· ὅτι αὐτὸς Θεὸς λόγος ἐνηνθρώπησεν καὶ ναὸν ἑαυτοῦ προσγόρευσεν ἢ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἀβραὰμ ἔλαβε σάρκα· ἐκ τοῦ Σὴμ γὰρ καὶ οὗτοι κατήγον τὸ γένος· ἡ δὲ Χαναὰμ δουλεία ἐν τοῖς Γαβωνίταις τὸ τέλος εἰδέξατο.

ΣΝΖ. Πῶς Ἀβραὰμ πιστὸς ὀνομάζεται εἰρηκῶς τῷ Θεῷ, κατὰ τί γινώσκωμαι τοῦτο ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;

Τὸ, κατὰ τί γινώσκωμαι, οὐκ ἀπιστοῦντος ἐστὶν ἀλλὰ μαθεῖν ποθοῦντος τῆς κληρονομίας τὸν τρόπον ἕπειδὴ γὰρ ἰώρα πλῆθι μυρία τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦντα, μαθεῖν ἠβούλετο τίνι τρόπῳ παραλήφεται τῆς γῆς ἐκείνης τὴν δισποτείαν νόμῳ πολέμου; δίχα πολέμου; ζώντων ἐκείνων; ἀναιρουμένων; ἐξελαυνομένων; τοῦτο χάριν μετὰ τὴν θυσίαν ὁ τῶν ὄλων ὀφθεῖς Θεὸς, γινώσκων φησὶ γινώσῃ ὅτι πάροικον εἶσαι τὸ σπέρμα σου καὶ ἕξῃς ἕως τοῦ, οὕτω γὰρ ἀνασιωπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἐκ τῆς Θείας τοίουν ἀποκρίσεως ἐστὶ γινῶναι τὸν τρόπον τῆς ἐρωτήσεως ἕπειδὴ γὰρ εἶπαι, κατὰ τί γινώσκωμαι ὅτι κληρονομήσω αὐτήν, ἐδιδάχθη μὲν ὅσον παροικήσουσι χρόνον, καὶ ὅπως ταλαιπωρήσουσιν, ὅσας δὲ ἀξιώθησονται προμηθείας τῶν μὲν πολιμησόντων αὐτοὺς κολασθησομένων, τῶν δὲ τὰ ἐκείνων καρποσαμένων καὶ ὅτι τούτων αὐτὸς οὐδεμίαν πείραν λαβὼν ἐν εἰρήνῃ καταλύσει τὸν βίον ἐδίδαξε δὲ καὶ τῆς ἀναβολῆς τὴν αἰτίαν ἵνα γὰρ μὴ τις τοπάσῃ καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων μὴ δυναθῆναι τὸν δισπότην Θεὸν τῆς γῆς ἐκείνης παραδοῦναι τὴν δισποτείαν, φησὶν ὅτι οὕτω ἄξια πανωλεθρίας δεδράκασιν οἱ Ἀμορραῖοι οὐ χρῆ γὰρ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἐκ προγνώσεως ἐνεχθῆναι τὴν τιμωρίαν ὅτι δὲ εἶχον κατ' ἐκείνο καιροῦ εὐσιβεῖς, δῆλον ἐκ τε τοῦ Ἀβιμέλεχ καὶ ἐκ τῶν τὴν Χιβρῶν οἰκούντων ὧν ἐστὶ πρὸς τὸν πατριάρχην ἀκούσαι λεγόντων βασιλεὺς εἶ σὺ παρὰ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς μνημείοις ἡμῶν θάψον τὸν νεκρὸν σου.

ΣΝΗ. Τίγος ἔνεκεν ἐκπαλαίει τῷ Ἰακώβ ὁ ἄγγελος.

Ἐιδίῳ τὸν ἀδελφὸν θάρσος ἐντίθησι διὰ τοι τοῦτο καὶ τῆς νίκης αὐτῷ παρακωάρηκε μονονουχὶ λέγων ἔμὲ νενίκηκας, καὶ ἄνθρωπον διδοικας; ἵνα δὲ μὴ μέγα φρονῆ δόξας νενικῆκῆναι Θεόν, τῇ ἀφῆ τοῦ μηροῦ τὸ ἐθελούσιον τῆς ἤτης ἐδήλωσε τῇ γὰρ ἀφῆ τοῦ μηροῦ τὴν νάρκην ἐργάσατο. Γνοὺς δὲ τοῦ ἐπιφανέντος τὴν δύναμιν, τὴν εὐλογίαν αἰτεῖ ὁ δὲ καὶ τὴν αἴτησιν δίδωσι καὶ τὴν προσηγορίαν ἀμείβει διέμεινε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἰγρήγορσιν ὁ μηρὸς ναρκῶν τε καὶ ὑποσκάζων, ἵνα μὴ φαντασίαν ὑπολάβῃ τὴν ὄψιν διὰ τοῦτο καὶ ἐρωτήσας τίνα προσηγορίαν ἔχει, οὐ μόνον διαμαρτάνει τῆς αἰτήσεως ἀλλὰ καὶ ἐπιπλῆττειται ὡς ὑπερβάς τὰ μέτρα τῆς φύσεως ἵνα τί γάρ φησιν ἐρωτᾶς τὸ ὄνομά μου; καὶ τοῦτο ἐστὶ

Θαυμαστόν' ἐπισημαντέον δὲ κινταῦθα ὅτι τὸν αὐτὸν ἐκάλεσε καὶ ἄνθρωπον καὶ θεόν' ἐνισχύσας γὰρ ἔφη μετὰ Θεοῦ καὶ μετὰ ἀνθρώπων ἔση δυνατός· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου· εἶδος θεοῦ· εἶδον γὰρ φησιν θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· καὶ ἰσώθη ἡ ψυχὴ καὶ πάλιν' ἐνέτειλε δ' αὐτῷ ὁ ἥλιος· ἤνικα παρήλλαθε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ· διὰ τούτων δὲ πάντων μανθάνομεν ὡς ὁμογενὴς υἱὸς ἐφάνη κινταῦθα τῷ Ἰακώβ.

ΣΟ. Τί δηλοῖ τὸ, τὴν βάτον κτεῖσθαι καὶ μὴ κατακαίεσθαι.

Τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ φιλανθρωπίαν κηρύττει ὅτι φρυγανώδη οὖσαν οὐκ ἀνήλπισκε τὸ ἄσβεστον πῦρ· οἶμαι δὲ δι' αὐτοῦ παραδηλοῦσθαι καὶ ὅτι ὁ Ἰσραὴλ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐπιβουλεύομενος οὐκ ἀναλωθήσεται· ἔτι δὲ καὶ ὡς ὁ μονογενὴς ἐνανθρωπήσας καὶ παρθενικὴν ἐνοικήσας νηδὺν, φυλάξει τὴν παρθενίαν ἀκέραιον· φασὶ δὲ τινες ἐν βάτῳ φανῆναι τὸν θεόν, καὶ οὐκ ὄν ἄλλῃ φυτῷ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τινα ἐκ βάτου γλύψαι θεόν· εἰκὸς γὰρ ἦν Ἰουδαίους καὶ τοῦτο τολμᾶσαι εἴπερ ἐν ἄλλῳ ὤφθη φυτῷ.

ΣΟΑ. Ἢ λέπρωσις τῆς χειρὸς τί δηλοῖ.

Ἐν εὐσεβείᾳ τραπὲν τὸ γένος τοῦ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον εἰσελήλυθεν· ἀλλ' ἐκεῖ τῶν Αἰγυπτίων μετέμαθε τὴν ἀσεβειαν· τῆς ἐκείνων δὲ δουλείας ἀπαλλαγὴν μετέμαθε τὸν τῶν ὄλων θεόν· δεδήλωκε τοίνυν διὰ τῆς ἀλλοιωσεως τῆς χειρὸς, τὴν λέπρωσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀκαθαρσίαν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἕτερον ὠκονόμει ὁ θεός· ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τὸν περὶ τῶν λεπρῶν τιθέναι νόμον καὶ ἀκαθάρτους τούτους προσαγορεύειν, ἕτερα διὰ τούτων οἰκονομῶν ἐλέπρωσε τοῦ νομοθέτου τὴν χεῖρα τὴν τὰ τέλεια πεπαιδευμένην, διδάσκων ὡς οὐδὲν τῶν τοιούτων τἀληθεῖ λόγῳ ἀκαθάρτον· πῶς γὰρ ἀκαθάρτον τὸ ἀκούσιον; διὸ ἡ τὰ θαύματα ἐκεῖνα ἐργασασμένη δεξιὰ, λεπρὰ πρότερον γενομένη ταῖς θεοσημείαις ὑπούργησε· τοῦτο δὲ καὶ τὸν νομοθέτην ἐπαίδευσε μὴ μέγα φρονεῖν, ἀλλ' εἰδέναι τὴν φύσιν τῆς λεπρωθείσης ἀναμνησκόμενον δεξιᾶς.

ΣΟΒ. Διατί ἠβουλήθη ὁ ἄγγελος ἀτελεῖν τὸν Μωϋσῆν.

Ἡ γυνὴ μὲν ἐτόπασε διὰ τὸ θάτερον τῶν παίδων ἀπερίτμητον εἶναι, διὸ καὶ αὐτὴκα περιέτεμε· τινὲς δὲ φασὶ, διότι ἐπ' ἐλευθερίᾳ πεμφθεὶς τῶν ἑμοφύλων, κοιωνῶν τῆς ὁδοῦ ἐπήγετο τὴν ὁμόζυγα οὗς ἐχρῆν συνιδεῖν ὅτι πεῖσαι τὸν κηδιστὴν βουλόμενος ὡς οὐκ ἀμελήσει τῆς γυναικὸς, οὐδ' αὖ-

τῆς ἄλλης προτιμήσει, ταύτην ἠναγκάσθη συνεπάγεσθαι, ἀλλ' οὐ καταφρονητικῶς διακονῶν τῷ θεῷ προστάγματι αὐτίκα γοῦν λαβὼν τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἀγγέλου, ταύτην ἀναστρέψαι πρὸς τοὺς οἰκίους προσέταξε· καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς, ἡ ἱστορία διδάσκει μετὰ γὰρ τὴν ἔξοδον τὴν ἐξ Αἰγύπτου διαβάτων αὐτῶν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ εἰς τὸ Σίναιον ὄρος παραγεγονότων ἀρίετο σὺν τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς δύο παισὶν ὁ κηδεστὴς πρὸς αὐτὸν τοιγάρτοι ἄλλο κατασκευάζων ὁ ἀγγεῖλος, ἔδειξε τὴν ῥομφαίαν γυμνὴν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ μέγας Μωϋσῆς ἰδεδίει τὸν Φαραῶ, ὡς πολλαχοῦ τὸ δέος ἐδήλωσε, νῦν μὲν λέγων, Τίς εἰμι ἐγὼ ὅτι πορεύσομαι πρὸς Φαραῶ βασιλίᾳ Αἰγύπτου; νῦν δὲ προχειρίσαι ἄλλον δυνάμενον ὃν ἐξαποστελεῖς· καὶ πάλιν ἰσχυρόφωτος καὶ βραδύγλωσσος εἰμὶ ἐγὼ· ἀπειλεῖ αὐτῷ τιμωρίαν ὁ ἀγγεῖλος, φόβῳ φόβον ἐξηλαύνων, τῷ μίξζονι τὸν ἐλάττονα μενουουχι λέγων διὰ τῆς γεγυμνωμένης ῥομφαίας· εἰ τὸν Φαραῶ δέδοικας, μᾶλλον δεῖσον ἐμὲ τὸν καὶ ἀοράτως σοὶ τὴν πλῆγὴν ἐπάγειν δυνάμενον.

ΣΟΓ. Διατὶ φεύγουσιν ἐπιτελεῖσαι προσέταξε τοῦ πάσχα τὴν ἑορτὴν.

Αἰμνηστον ἠβουλήθη φυλαχθῆναι τῆς σωτηρίας τὴν μνήμην διὸ καὶ νομοθετῶν ἔλεγεν· ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου λέγων, τί ἐστὶ τὸ πάσχα· εἰρεῖς ὅτι ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἐξήγαγεν Ἰούδας πατέρας ἡμῶν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῆς Αἰγύπτου· καὶ ἐξῆς· τούτου χάριν παρακελεύεται ταύτην ἐπιτελοῦντας τὴν ἑορτὴν περικεῖσθαι τὸ τῆς ὁδοπορίας σχῆμα· ἔστωσαν γὰρ αἱ ὀσφύεις ὑμῶν περιεζωσμέναι· καὶ ἐξῆς· τὸ δὲ πάσχα ὁ μὲν Φίλων ἠρμήνευσε διαβατήρια· ὁ δὲ Ἰώσηπος, ὑπερβάσια· ὁ δὲ Σύμμαχος, ὑπερβάσεις· ὁ δὲ Θεοδοσίω, φασίκα, αὐτὴν τὴν ἑβραϊαν τεθεικῶς φωνὴν σημαίνει· δὲ τὸ ὄνομα, τῶν ἑβραίων πρωτοτόκων τὴν σωτηρίαν· παρεκελεύσατο γὰρ δέσμων ὑσώπου λαβεῖν καὶ τῷ αἵματι τοῦ θυομένου προβάτου ἰμβάλλοντας τοὺς σταθμοὺς ἐπιχρίσαι τὴν φλιάν, ἵνα ὅταν ἐπιστῇ ὁ ὀλοθρεύων πατάξαι τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἰδὼν τὸ αἶμα, ὑπερβῆ τῶν ἑβραίων τὰς οἰκίας, οὐκ ἐπειδὴ τοιούτων ἰδεῖτο σημείων ἢ ἀτόματος φύσεως, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ συμβόλου εἶδει κἀκείνους μαθεῖν τὴν τοῦ θεοῦ κηδεμονίαν, καὶ ἡμᾶς τοὺς τὸν ἄμωμον ἀμὸν θύοντας γινῶναι προδιαγράφοντα τὸν τύπον· οὐκ ἐκ τῶν προβάτων δὲ μόνον ἄρνας λαβεῖν κελεύει, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν αἰγῶν ἐρίφους· οὐχ ἵνα κατὰ ταυτὸν ἐκείνον θύσωσιν, ἀλλ' ἵνα ὁ μὲν πρόβατον, τὸν ἄρνον· ὁ δὲ μὴ ἔχων, τὸν ἐρίφον θύσῃ· τῇ δεκάτῃ δὲ τοῦ πρώτου μηνὸς παρεγγυᾷ τούτο λαβεῖν ἵν' εὐτρεπίσῃ πρὸ τῆς ἑορτῆς· τῇ δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τυθῆναι πρὸς ἐσπέραν· ὅτι καὶ ὁ δεσπότης

της τὴν ἐσπέραν τοῖς Ἰουδαίοις παρεδόθη· μετὰ πικρίδων δ' αὐτὸ βρωθῆ-
ναι, εἰς ἀνεμνησιν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πικροτάτης ζωῆς· διὰ δὲ τῶν ἀζύμων
οὐ μόνον τῆς ὀδοιπορίας τὸ σύντομον καὶ τὸ τῆς τροφῆς αὐτοσχέδιον, ἀλ-
λὰ καὶ ὅτι προσήκει μηδὲν ἔχουσι τῆς αἰγυπτιακῆς πολιτείας ἐπιφέρεισθαι·
οὕτω γὰρ ὁ κύριος ἡρμήνευσε· προσέχετε λέγων ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν γραμ-
ματίων καὶ φαρισαίων· ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς μὴ διαρκούντας εἰς θύσιν
προβάτου παραλαβεῖν τοὺς γείτονας καὶ κατὰ ταυτὸν θύσαι τὸ πάσχα,
φιλαδελφίαν αὐτοὺς ἐκπαιδεύων καὶ τὸν εἰς τοὺς πίνοντας ἔλεον· διὰ τοῦ-
το παρακελεύεται καὶ τὰ περιτίθεντα τῶν κρεῶν κατακαίεσθαι, ταύτη κατα-
ναγκάζων αὐτοὺς καλεῖν τοὺς δεομένους εἰς κοινωνίαν τῆς ἑορτῆς.

Ταῦτα δὲ πάντα τῶν ἡμετέρων ἐστὶ μυστηρίων αἰνίσματα· χρίομεν γὰρ
καὶ ἡμεῖς τῷ αἵματι τοῦ ἡμετέρου ἀμνοῦ οὐ μόνον τὴν φλιάν ἀλλὰ καὶ
τοὺς δύο σταθμούς, κατὰ μὲν τὸ ὁρώμενον τὴν Γλωττίαν καὶ τὰ χεῖλη καθαί-
ροντές τε καὶ ἀγιάζοντες· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον ἀντὶ φλιάς τὸ λογικὸν
ἀντὶ δὲ τῶν δύο σταθμῶν, τὸ θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικὸν· ἀρμόττει δὲ
ἡμῖν καὶ τὸ μήτε ὤμα, μήτε ἐψήμενά ἐσθίειν, ἀλλ' ὅσπα στυρὶ· οὔτε
γὰρ μόνῳ τῷ ὄμματι προσβλέπομεν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν ἐρευνῶμεν, οὔτε
μὴν ἀνθρωπίους λογισμοὺς τοῖς θεοῖς ἐπεισάγομεν λόγοις· τοῦτο γὰρ
καὶ Ἡσαΐας τινῶν κατηγόρησεν, ὡς ἀναμιγνύτων ὕδατι τὸν οἶνον· ἀλλὰ
μόνῳ χρώμεθα τῷ θεῷ πυρὶ, τῇ τοῦ παναγίου πνεύματος χάριτι· τὸ δὲ
μὴ καταλιπεῖν τὴν κρεῶν εἰς τὴν ὑστεραίαν, οὕτω νοοῦμεν· ὅτι ὁ μέλλων
βίος τῶν συμβόλων οὐ δεῖται· αὐτὰ γὰρ ὁρώμεν ἐν ἐκείνῳ τῷ πράγματι·
τὰ δὲ ὅσπα τοῦ προβάτου συντρίβουσι· οἱ κακῶς τὰ θεῖα ροῦντες λόγια
καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὰ πειρώμενοι μεταφέρειν ἀσέβειαν· τὸ δὲ μὴ μό-
νον ἐκ προβάτων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐρίφων λαμβάνειν, τὴν θεῖαν πάλιν κη-
ρύττει φιλανθρωπίαν· οὐ γὰρ μόνον ὑπὲρ δικαίων ὁ Χριστὸς ἀλλὰ καὶ
ὑπὲρ ἀμαρτωλῶν τὸ σωτήριον ὑπομέμενηκε πάθος· ἔριφον γὰρ ὑπὲρ ἀμαρ-
τωλοῦ ὁ νόμος προσφέρειν ἐκέλευσε· καὶ τῶν θεῶν δὲ μυστηρίων οἱ με-
ταλαμβάνοντες, οἱ μὲν ὡς προβάτου μεταλαμβάνουσι, ἅτε δὴ τελείαν
τὴν ἀρετὴν κεκτημένοι· οἱ δὲ ὡς ἐρίφου, διὰ μετανοίας ἐξαλείφοντες τὰς
τῶν ἀμαρτημάτων κηλίδας· οὕτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν οὐκ ἐκ σιτίων μό-
νον ἀλλὰ καὶ ἐκ κριθίνων τοὺς συνεκλυθότας ἄρτων διέθρεψε· καὶ ἡμῖν
δὲ διεκέλευσε εἶχιν τὰς ὀσφύας περιεζωσμένας καὶ τοὺς πόδας ὑποδεθε-
μένους καὶ τοὺς λύχνους καιομένους, ὡς οἰκέτας δεσπότην προσμένοντας·
ἀλλ' ἑβραῖοι μὲν ὡς Αἰγυπτίῳ ἀπαλλαττόμενοι καὶ εἰς τὴν Χαναναίων
γῆν εἰσαγόμενοι τοῦτο εἶχον τὸ σχῆμα· ἡμεῖς δὲ ὡς ἐντεῦθεν εἰς ἕτερον
μεθιστάμενοι βίον.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμῖν ὁ θεῖος παρακελεύεται Παῦλος βοῶν· ἐκκαθά-

ρατε τὴν παλαιὰν ζύμην καὶ ἐξῆς· εἰσὼν ὥστε ἰορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας· ἀνωθεν δὲ προμεμήνυκε τὴν τῶν ἐθῶν σωτηρίαν ὁ Θεός· καὶ γὰρ προσήλυτους μεταλαγχάνειν τοῦ πάσχα προσέταξε. Γιόραν γὰρ τὸν προσήλυτον ἐκάλεσεν, καὶ ἰσονομίας αὐτῷ μετέδωκεν· ἔσται γὰρ φησὶν ὡς αὐτόχθων τῆς γῆς· καὶ τὸ ἐν οἰκίᾳ μιᾷ βρωθήσεται, φυλάττουσιν οἱ πιστοὶ, ἐν μόνῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Θεῶν μεταλαμβάνοντες μυστηρίων, τὰς δὲ τῶν αἰρετικῶν συναγωγὰς βδελυττόμενοι· τὰ μέντοι πρωτότοκα καὶ τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν προσφέρεσθαι νενομοθέτηκε, τῆς τῶν πρωτοτόκων αὐτοῦ σωτηρίας ἀναμνηστικῶν· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τῶν θυμάτων ἰδεῖτο, ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν ἐπραγματεύετο· τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ νόμος δηλοῖ· ἰὰν γὰρ ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου, τί ἐστί τοῦτο; καὶ ἐξῆς, ἕως τοῦ, διὰ τοῦτο ἐγὼ θύω τῷ κυρίῳ πᾶν διανοίγον μῆτρην, τὰ ἀρσενικὰ καὶ πᾶν πρωτότοκον τῶν υἰῶν σου λυτρώσομαι· καὶ ἔσται εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς σου καὶ ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν· ἐν γὰρ χειρὶ κραταῖᾳ ἐξήγαγέ σε κύριος ἐξ Αἰγύπτου· τοιγάρτοι τούτων ἕκαστον οὐ τῆς τοῦ Θεοῦ χρείας ἕνεκα, ἀλλὰ τῆς τοῦ λαοῦ ἐγένετο ὠφέλειας.

ΣΟΔ. Πῶς νοητῶν τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον, πάῃς εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθημεν καὶ ἐξῆς· ἕως, ἢ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός.

Τύπος ἦν τῶν νέων τὰ παλαιὰ, καὶ σκιὰ μὲν ὁ νόμος, σῶμα τι δὲ ἡ χάρις· ἐπειδὴ τοῖνον ἰδίωκον τοὺς Ἑβραίους οἱ Αἰγύπτιοι, διαβάντες δὲ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν οἱ Ἑβραῖοι τῆς μικρᾶς τῶν Αἰγυπτίων ἀπηλλάγησαν δεσποτείας, τύπον ἔχει τῆς κολυμβήθρας ἡ θάλαττα· ἢ δὲ νεφέλη, τοῦ πνεύματος· ὁ δὲ Μωϋσῆς, τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ· τοῦ σταυροῦ δὲ, ἢ βάβδος· τοῦ διαβόλου δὲ, ὁ Φαραὼ τῶν δαιμόνων, οἱ Αἰγύπτιοι· τὸ δὲ μάννα, τῆς Θεῆς τροφῆς· τὸ δὲ τῆς πέτρας ὕδωρ, τοῦ σωτηρίου αἵματος· ὥσπερ γὰρ ἐκείνοι μετὰ τὸ διαβῆναι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τῆς ξένης τροφῆς καὶ τοῦ παραδόξου ἀπήλαυσαν νόματος, οὕτως ἡμεῖς μετὰ τὸ σωτήριον βάπτισμα, τῶν Θεῶν μεταλαγχάνομεν μυστηρίων.

ΣΟΕ. Πῶς τὸ δίκαιον σώζεται, τῶν παιδῶν ὑπὲρ τῶν πατέρων κολαζομένων.

Μείζους τῶν κολάσεων παρὰ τῷ Θεῷ αἱ ἀπειλαί· φησὶ γὰρ πᾶς ἀπηρίτμπος ἄρσην ὅς οὐ περιτμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ἐξολοθρευθήσεται· ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν τοὺς μὲν περιτετμημένους ἐν τῇ ἐρήμῳ διαφόρους

ἀναιρεθέντας· τοὺς δὲ ἀπεριτμήτους, καὶ τῆς τῶν προγόνων ἐπαγγελίας ἀντὶ τῆς τιμωρίας τετυχηκότας· τούτους γὰρ ἐν Γαργάλοις ὁ Ἰησοῦς περιέριψε· πάλιν ταῖς ἐχούσας ζύμην οἰκίαις, πανωλεθρίαν ἠπειλησεν, ἀλλ' οὐχ ἐπήγαγεν· καὶ ἐνταῦθα τοῖνυν ὡς φιλοπαίδας διδίδτεται ταῖς ἀπειλαῖς καὶ φησὶν ἀποδιδοῦς ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν τοῖς μισοῦσι με' ὅτι προσέχειν γυμνῷ τῷ γράμματι ἀσέβεις, αὐτὸς δι' ὧν τὰναντία διδάσκει ὁ Θεὸς, δῆλον· οὐκ ἀποθανοῦνται γὰρ παῖδες ὑπὲρ πατέρων φησὶν, οὐδὲ πατέρες ὑπὲρ παιδῶν· ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἀμαρτίᾳ ἀποθάνειται· καὶ δια' Ἐξκειλῆ· τίς ὑμῖν παραβολὴ αὕτη λεγόντων, οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακας καὶ οἱ ὀδόντες τῶν υἱῶν αἰμοδιάσαν·; ζῶ ἐγὼ λέγει κύριος ὁ Θεὸς εἰ ἔσται ἡ παραβολὴ αὕτη, ἀλλὰ τῶν φαγόντων τὸν ὄμφακα αἰμοδιάσουσιν οἱ ὀδόντες· ὅτι πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐμαί εἰσι· καὶ τὰ ἐξῆς δὲ ταύτην τὴν ἔννοιαν ἔχει· ἐγὼ δὲ οἶμαι μᾶλλον τὴν Θεῖαν φιλανθρωπίαν ἐμφαίνειν τὴν ἀπειλήν· φρονεῖται γὰρ, τοῖς μισοῦσι με' τουτέστι μακροθυμῷ τοῖς πατράσιν ἡμαρτηκόσι μακροθυμῷ καὶ πιασίν· εἰ δὲ οἱ ἔκγονοι καὶ οἱ ἀσόγονοι τὴν τῶν προγόνων ζηλώσασιν πονηρίαν, τότε ἐπάξω τὴν τιμωρίαν· παιοῶν γὰρ φησὶν ἔλεος εἰς χιλιάδας καὶ μυριάδας τοῖς ἀσπᾶσι με. Εὐροὶ δ' ἄν τις καὶ τὴν ἰστορίαν σύμφωνον πέμπτη γὰρ γενεᾷ ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· ἀλλὰ τοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἐν Αἰγύπτῳ δεδουλευκότες θεοῖς οὐκ ἔτισαν δίκας οὔτε οἱ πατέρες αὐτῶν οὔτε οἱ προπάτορες, αὐτοὶ δὲ ζηλώσαντες τὴν ἐκείνων ἀσέβειαν ἐκολάσθησαν· ὡς μετὰ τοσαύτην εὐεργεσίαν καὶ τὰ μυρία θαύματα τὴν ἀσέβειαν οὐκ ἐκπύσαντες· οἱ δὲ τούτων παῖδες τὸν σωτῆρα Θεὸν ἠγαπηκότες τῆς προγονικῆς ἀπῆλυσαν ὑποσχέσεως· καὶ ὀρώμεν τὸ ἀψευδὲς τῆς πρὸς τοὺς πατέρας γεγενημένης ἐπαγγελίας· τὰ γὰρ ἔθνη διὰ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ τῆς εὐλογίας τετύχηκεν· ἐπειδὴ τοῖνυν τὸν μόσχον ἐμελλον προσκυθεῖν, προαπειλεῖ τὴν τιμωρίαν.

ΣΟϚ. Τί ἐστι ἐξεικονισμένον βρέφος.

Φασὶ τοῦ σώματος ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλασθέντος, τότε ἐμφυχοῦσθαι τὸ ἔμβρυον· καὶ γὰρ καὶ τὸ τοῦ Ἀδάμ σῶμα πρότερον διέπλασεν ὁ θεὸς, εἶτα ἐνεφύσασε τὴν ψυχὴν· κτελεῖται τοῖνυν ὁ νομοθέτης γυναικὸς ἐγκύμονος ἐν μάχῃ ἀμβλωσάσης, εἰ μὲν ἐξεικονισμένον τουτέστι μεμορφωμένον ἐξέλθοι τὸ βρέφος, φόνον καλεῖσθαι καὶ φόνου δίκην ὑπέχειν τὸν διδρακότα· ἂν δὲ μὴ, φόνου μὲν ἀφίεσθαι· οὐ γὰρ ἐμφυχον ἐξημβλώθη· ζημίαν δὲ τίνα τίειν.

ΣΟΖ. Τὴν σκηνὴν τί δήποτε γενέσθαι προσέταξεν.

Αὐτὸς ὁ Θεὸς αἰτίαν διδῆλωκε· καὶ ποιήσεις γάρ μοι φησὶν ἀγίασμα καὶ ὀφθῆσθαι ἐν ὑμῖν· καὶ ποιήσεις κατὰ πάντα ὅσα ἐγὼ δείκνυμι σοι ἐν τῷ ὄρει, τὸ παράδειγμα τῆς σκηνῆς καὶ τὸ παράδειγμα τῶν σκευῶν αὐτῆς· ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ νόμον ἐδεδώκει, εἰκὸς δὲ ἦν τινὰς ὑποτοπάσαι περιγεγράφθαι τὸ θεῖον, ἐκέλευσε γενέσθαι σκηνὴν· ἐκεῖθεν τὴν οἰκίαν ποιούμενος ἐπιφάνειαν, ἐκπαιδεύει τὸν λαὸν τὴν εὐείθειαν· ὡσπερ γὰρ τὴν ἐπηγγελμένην ἀπειληφότων, νεὼν γενέσθαι προσέταξε, καὶ τὰς θείας λειτουργίας ἐν τούτῳ γίνεσθαι προσέταξεν, ἵνα μὴ ἀδεῶς τοῦτο δρώντες τῇ τῶν δαιμονίων περιπέσωσι πλάνη, οὕτω τὴν ἔρημον διαβαίνουσι σκηνὴν γενέσθαι προσέταξε μεταβῆναι καὶ αὐτὴν δυναμένους· καὶ ἀπαίροντων, ἠγγείσθαι προσέταξεν ἵνα μὴ ζητώσιν κάλιν Θεοῦς, οἱ ἀροπορεύονται αὐτῶν καὶ αὐλιζομένον ἴσασθαι· εἶχε δὲ αὐτῆ τῆς κτίσεως τὴν εἰκόνα· ὡσπερ γὰρ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν δημιουργήσας ὁ Θεὸς μίσην ἔσθησε τὸ στερεώμα δι' αὐτοῦ διορίσας τὰ ἄνω τῶν κάτω, οὕτω τὴν σκηνὴν μίαν προστάξας γενέσθαι, ἐν μέσῳ διαταχθῆναι κελύει τὸ παραπέτασμα ἐν τύπῳ τοῦ στερεώματος· καὶ δι' αὐτοῦ διήρητο ἡ κιβωτὸς· καὶ τὸ παρὰ τὴν θύραν μέρος ἐκάλεσεν, ἅγια· τὸ δὲ τοῦ παραπετάσματος ἔνδον, ἅγια ἁγίων· καὶ ὡσπερ λέγει ὁ Δαβὶδ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ τὸ ἔξω μὲν τοῦ καταπετάσματος εἰσημιτὸν ἦν τοῖς ἱερεῦσι· τὰ δὲ ἔνδον ἄψαυστα ἦν καὶ ἄδυστα· τὸν ἀρχιερέα γὰρ μόνον ἄπαξ τοῦ ἔτους νόμος ἦν εἰσείηαι.

Ἦν δὲ ἐκεῖ τὰ τῶν Χερουβὶμ εἰκονίσματα, Τύπον τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἐπέχοντα· ἐν μέσῳ δὲ τούτων ἡ κιβωτὸς τὰς πλάκας ἔχουσα τοῦ νόμου, καὶ τὴν σάμνον τοῦ μάννα, καὶ τὴν ῥάβδον Ἀαρὼν τὴν βλαστήσανταν ἐπέκειτο δὲ αὐτῇ τὸ ἱλαστήριον ταῖς πτέρυξι τῶν Χερουβὶμ σκιαζόμενον· ἐν τούτῳ δὲ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὴν οἰκίαν ἐπιφάνειαν ἐποιεῖτο· ἐπειδὴ γὰρ ἡ Θεία φύσις ἀνείδεός τε καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ τῆς τοιαύτης οὐσίας εἰκόνας τεκτῆνασθαι παντάπασιν ἀδύνατον, τὰ σύμβολα τῶν μεγίστων αὐτῶν δωρεῶν ἔνδον κεῖσθαι προσέταξεν· αἱ μὲν γὰρ πλάκες τὴν νομοθεσίαν ἐδήλουν· τὴν ἱερωσύνην δὲ ἡ ῥάβδος· τὸ δὲ μάννα τὴν ἐν ἔρημῳ τροφήν· τὸ δὲ γε ἱλαστήριον τῆς προφητείας σύμβολον ἦν· ἐκεῖθεν γὰρ αἱ προρήσεις ἐγίνοντο· τὰ μὲν οὖν ἔνδον τοῦ καταπετάσματος, τῶν οὐρανόθεν εἶχε τύπον· διὸ καὶ ἅγια τῶν ἁγίων ὀνόμαστο· μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγων· οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν· τὰ δὲ τούτου

ἐντὸς εἰκόνα ἔφερε τῶν ἐπιγεῖων εἶχε δὲ ταῦτα λυχνίαν μὲν ἐν τῷ νοτίῳ μέρει ἐπτάκαυλον, ἰσαριθμούς ἔχουσαν λύχνους ἐπικειμένους· ἐδήλου δὲ οὗτοι τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος τὸν ἀριθμὸν· τράπεζαν δὲ ἐν τῷ βορείῳ χρυσῆν, ἐφ' ἧς ἄρτους προσέταξε προσκείσθαι δυοκαίδεκα, καὶ φιάλας χρυσᾶς πλήρεις λιβανωτοῦ καὶ ἀλῶν· ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς τε λυχνίας καὶ τῆς τραπέζης, χρυσοῦν ἔκειτο θυσιαστήριον· ταῦτα δ' ἦν συντάγματα τῶν ἀπὸ γῆς τοῖς ἀνθρώποις δωρημένων καρπῶν.

Πρὸ δὲ τῆς σκηνῆς ἔξω τὸ χαλκοῦν θυσιαστήριον, τὸ τὰ προσφερόμενα δεχόμενον θύματα· δηλοῖ δὲ τοῦτο περιττὰ εἶναι ταῦτα καὶ μὴ ἀρεστά τῷ Θεῷ· ὅθεν ἐπιτελεῖσθαι μὲν αὐτὰ συνεχώρησεν διὰ τὴν Ἰουδαίων ἀσθένειαν, ἔξω δὲ σκηνῆς ὡς οὐκ ἀναγκαῖα τοῖς ἔνδον ἡμεῖς δὲ τὴν τοῖς ἔνδον ἀπονεμθεῖσαν λειτουργίαν ἐπιτελοῦμεν· θυμίαμα γὰρ καὶ λυχνιά· ἔνδον φῶς προσφερόμεν τῷ Θεῷ καὶ τὴν μουσικὴν τῆς τραπέζης ἱεουργίαν· τριάκοντα δὲ πήχυν ἦν τὸ μήκος τῆς σκηνῆς, καὶ δέκα τὸ εὖρος· καὶ τοῦτο καταμαθεῖν εὐπέτε· εἴκοσι γὰρ σανίδας εἶχε τὸ νότιον μέρος, καὶ τοσαύτας τὸ βόρειον· σανίδας δὲ τοὺς στύλους ἀνόμασαν οἱ ἄλλοι ἔρμηνευται· ἐκάστης δὲ σανίδος πῆχυν ἐχούσης καὶ ἥμισυ, τριάκοντα πήχεις αἱ εἴκοσι σανίδες ἐπλήρουν· οὕτω πάλιν τὸ πρὸς δυσμᾶς ἀποβλέπον ἐξ εἶχε σανίδας τὸ αὐτὸ μέτρον ἐχούσας καὶ δύο γωνίας· δώδεκα δὲ πήχεις ἐκ τούτων συναγόμενοι οἱ μὲν δέκα τὸ ἔνδον μέρος ἐπλήρουν, οἱ δὲ ἄλλοι δύο τῶν ἐκατέρων πλευρῶν τὰς ἀρμονίας ἐδέχοντο· ἐκ μέντοι τοῦ εἴφου μέρους τὴν θύραν γενέσθαι προσέταξεν, ἵνα καὶ αὐτὸς ἀνίσχων ὁ ἥλιος οἶόν τινα προσκύνῃσι προσφέρῃ τοῖς προφυλαίοις εὐθὺς ἐκείσε τὰς ἀκτῖνας ἐπέμπων· καὶ οἱ τῷ Θεῷ μόνῳ λατρεύοντες ὅπισθεν τὸν ἥλιον ἔχουσι πρὸς τὴν σκηνὴν τετραμμένοι, καὶ μὴ τοῦτον ἀλλὰ τὸν τούτου ποιητὴν προσκυνῶσι· δρυφακτῷ τοῖνον ἢ σκηνὴν προσεῴκει, σανίδας πάντοθεν ἔχουσα συνηρμοσμένας ἀλλήλαις· εἶχον δὲ καὶ τὰς βάσεις ἀργυρᾶς καὶ κεφαλίδας ὡσαύτως· καὶ αὗται δὲ ἔξωθεν καὶ ἔνδοθεν ἦσαν εἰλημμέναι χρυσοῦ· τὸν δὲ ὄροφον εἶχεν ἐξ ὕψασμάτων ποικίλων, ἐκ διαφόρων κατεσκευασμένον χρωμάτων· τὸ μὲν γὰρ ἦν ἀλουργόν· τὸ δὲ ῥοδοειδὲς ἢ κοκκοβαφές· τὸ δὲ ὑακίνθου προσειοκός· ἢ δὲ βύσσος τὴν λευκὴν εἶχε χροάν· καὶ ταῦτα δὲ τῶν Ἰεσσαίων στοιχείων ἦν αἰνίγματα· ὁ μὲν ὑακίνθος τῷ αἵρι προσείκει· τὸ δὲ ῥοδοειδὲς ἢ κοκκοβαφές τῷ πυρὶ· τὸ δὲ ἀλουργόν μνησθεὶς τὴν θάλασσαν· ἐκείνη γὰρ τρέφει τὸν κόχλον, ἐξ ἧς τὸ τοσοῦτον γίνεται χρῶμα· ἢ δὲ βύσσος τὴν γῆν, ἐκ ταύτης γὰρ φύεται καὶ δέβρης· δὲ εἶχε τριχίνας ἐπικειμένας, καὶ μέντοι καὶ διφθέρας ποικίλας, ὥστε καὶ τὸν ὑπερὸν ἀπείργειν.

Καὶ τοῖς ἱερεῦσι δὲ παντοδαπὸν περιέθηκε κόσμον, τὸν μὲν λαὸν κα-

ταπλήττοντα τῷ διαφόρῳ τοῦ σχήματος, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἱερέας διδάσκοντα ὅπως χρῆ τὴν ψυχὴν ἐξωραΐζειν καὶ κοσμεῖν ὑποδύτην δὲ καλεῖ τὸν ἐνδότερον χιτωνίσκον· ἐπεδύτην δὲ τὸν χιτῶνα τὸν ἐξώτερον ὑακίνθινον δὲ τοῦτον προσέταξε γενέσθαι· ποδῆρη δὲ ποσηγόρευσε ὡς μέχρι ἄκρων τῶν ποδῶν δίκοντα· ἀπῆρτησε δὲ τούτου κώδωνας χρυσοῦς καὶ βρόσκους ἵνα εἰς τὸ ἄδυτον καὶ ἀνάκτορον τῆς σκηνῆς εἰσῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων ἐπιτελουμένην ἤχην εἰσδεχόμενος μετὰ δέους τὴν λειτουργίαν ἐπιτελῆ εἰς μνήμην τοῦ προσεταχότος ἀφικνούμενος· διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ ποδῆρης, τοῦ αἴρος εἶχε τὸ χρῶμα· ὑάκινθος δὲ ἦν ὡς ἂν εἰς τοῦτον ἀφορῶν μετάρσιος γίνηται· ἐπέκειτο δὲ τῇ κεφαλῇ κίθαρις τὸν οὐρανὸν μιμουμένη· ἐπικάλυπτε δὲ καὶ ταῖνα τὸ μέτωπον, ἦν μίτραν εἶπον οἱ ἐβδομήκοντα· εἶχε δ' ἐν μέσῳ αὐτῆ πέταλον χρυσοῦν ἐγγεγραμμένον ἔχον τοῦ θεοῦ ἄφραττον ἔνομα ὃ καλοῦσιν Ἑβραῖοι τετραγράμματον· εὐλάβειαν δὲ τὸν λαὸν ἐκπαιδεύων δι' αἰνίγματος τοῦτο δεδήλωκεν· ἐπιγράψεις γὰρ φησιν αὐτὸ ἀγίασμα κυρίου.

Ἐκέλευσε δὲ αὐτῷ καὶ ἐφεστρίδα γενέσθαι, ἣν οἱ ἐβδομήκοντα, ἐπωμίδα ἐκάλεσαν· ἐν δὲ ταῖς βασιλείαις εὐρίσκομεν, ἐφοῦδ', αὐτὴν κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων γλωτταν ὠνομασμένην· αὐτὴ εἶχεν ἐφ' ἑκατέρου μὲν ὤμου δύο λίθους πολυτελεῖς ἔχοντας τῶν φυλῶν τὰς προσηγορίας ἐγγεγραμμένας· τῷ στήθει δὲ τὸ καλούμενον λογεῖον τὴν λογικὴν συγκαλύπτου καρδίαν· εἶχε δὲ καὶ τοῦτο δώδεκα λίθους προσηροσμένους διάφορον ἔχοντας χρῶμα· διὰ δὲ τοῦτο ἐδηλοῦτο πολέμου συγχροτηθέντος, ἡ νίκη, ἡ ἥττα· καὶ τοῦτο εἰς τῶν βασιλειῶν ἡ ἱστορία διδάσκει· ἐπιστρατευσάντων γὰρ τῶν πολεμίων τῷ Ἰσραὴλ οὐ πρότερον ἐτάλμησεν ὁ Σαοὺλ παρατάξασθαι ἕως εἶδε τὰ τῆς νίκης μνηύματα· διὰ τοῦτο εἰρηκῶς ὁ τῶν ὄλων θεὸς· καὶ ἐπιθήσεις τὸ λογεῖον τῆς κρίσεως ἐπὶ τὸ στήθος Ἁραῶν, καὶ συνάψεις αὐτὸ πρὸς τὴν ἐπωμίδα· ἐπήγαγε· καὶ ἐπιθήσεις αὐτῷ τὴν δῆλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν· καὶ δῆλωσιν μὲν ἐκάλεσιν τὰ ἐκεῖθεν μνηύματα· ἀλήθειαν δὲ τῶν μνηυμάτων τὸ ἀψευδές· ἰστίον μὲν τοι ὡς παχυτέροις οὔσι τοῖς τνικαῦτα καὶ τῶν νοπῶν ἐφικέσθαι μὴ δυναμένους, διὰ τῶν σωματικῶν συμβόλων τὴν ὠφέλειαν ὃ πάνσοφος ἡμῶν δισπότης ἐπραγματεύετο· καὶ γὰρ ἡμεῖς νοοῦμεν διὰ τοῦ λογεῖου, τὴν θεωρίαν τῶν νοπῶν· διὰ δὲ τῆς ἐπωμίδος τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν τοῦ λογεῖου καὶ τῆς ἐπωμίδος ἀρμονίαν· ἵε καὶ συνάφειαν εἰς τὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγαθῆς πράξεως λαμβάνομεν συμφωνίαν· τὸ δὲ πρῶτοις ἐπιτίθεισθαι τὴν ἐπωμίδα, εἶθ' οὕτως ταύτη τὸ λογεῖον συνάπτεσθαι τὸ τὴν ἀγαθὴν πράξιν ὑποβάθραν εἶναι τῶν ἀρετῶν.

ΣΟΗ. Διατί τὰς πλάκας συνέτριψεν.

Ἀνάξιον κρίνας τὸν λαὸν τῆς νομοθεσίας· ἐπειδὴ γὰρ προικῶν γραμματείων τύπον εἶχον αἱ πλάκες, ἡ δὲ νύμφη πρὸ τῆς πασπαδος εἰς μοιχείαν ἀπέβλιπε, μάλα εἰκότως τὸ προικῶν γραμματεῖον διέρρηξεν ἐπισκεπτέον μὲν ὡς τότε δεξάμενος ὁ Θεὸς τὴν ἰκυσίαν, ἀπεβάλετο τὴν τιμωρίαν προσέθεικε δὲ, ἧ δ' ἂν ἡμέρα ἐπισκίπτωμαι, ἐπάξω ἐπ' αὐτοὺς πᾶσαν τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν· ἔκοικε δὲ τοῦτο τοῖς ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένοις· ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν σε ἄγει· κατὰ δὲ τὴν σκληροτητά σου, καὶ ἐξῆς· ὁ μέντοι νομοθέτης ἀκούσας ὡς οὐκ ἀνέξεται συνείναι αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἔτι, ἀλλ' ἄγγελον ἐπιστήσις, ἦτις μὲν γινῶναι τὸν ἐπιστησόμενον, ἠντιβόλησε δὲ μὴ δοῦναι αὐτοῖς ὀμόδουλον ἡγεμόνα, ἀλλ' αὐτὸν αὐτῶν καθηγήσασθαι· ὡς δὲ καὶ ταύτην ἔσχε τὴν ἀρχὴν ἔρωτι μεθύων ἐπαινουμένω τῶν ὑπερ ἄνθρωπων ἡράσθη καὶ τὴν ἀθέατον φύσιν ἰδεῖν ἐπιθύμησεν, ἀλλὰ μεμάθηκεν ὡς τοῦτο ἀδύνατον· τὰ δὲ τῆς οικονομίας τε καὶ ἐνεργείας, οὕτω γὰρ δι᾽ νοεῖν τοῦ Θεοῦ τὰ ὀπίσθια, θεωρῆσαι δυνατόν τοῖς κατὰ Μωϋσεία, οὐδὲ τούτοις δὲ ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς τὴν πέτραν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Τιθεμένοις· σημαίνει δὲ αὕτη τῆς πίστεως τὸ στερεὸν καὶ ἀκράδαντον· καὶ διὰ τῆς ὁπῆς τῆς πέτρας, δηλοῖ δὲ αὕτη τῆς πίστεως ὀφθαλμὸν θεωροῦντα τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἀνέφικτα καὶ ἀθέατα.

ΣΟΘ. Πῶς ἐν ἱματίοις λέπρα ἐγίνετο.

Πολλὰς αὐτοῖς παιδείας ὁ Θεὸς τοιαύτας ἐπέγαγεν· αὐτίκα γοῦν καὶ περὶ λεπρῶν οἰκιῶν οὕτως ἔφη· ὡς ἂν εἰσέλθῃτε εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναανίων ἢ ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν· καὶ δώσω ἀφ᾽ ἑαυτοῦ λέπρας ἐν ταῖς οἰκίαις τῆς γῆς τῆς ἐγκτήτου ὑμῶν· καὶ ἐξῆς· διδάσκει δὲ διὰ τούτων ὅτι θελητοὶ ἦσαν αἱ πληγαὶ, ποτὲ μὲν κατὰ ἱματίων, ποτὲ δὲ κατὰ οἰκιῶν φερόμεναι· ταῦτα δὲ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἀνεδήλου· τῶν γὰρ ἀνθρώπων ἁμαρτανόντων, ἱματίοις καὶ οἰκίαις ἐπέφερε τὰς πληγὰς, διὰ τούτων τοῖς ταῦτα κεκτημένοις τὴν θεραπείαν προσφέρων· ἔοικε δὲ τῶν λεπρῶν τι οἶκος ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, οὗ πολλάκις μὲν ἐξηρέθησαν καθάπερ λίθοι διὰ λεπρῶντες οἱ πλημμελήσαντες, ποτὲ μὲν διὰ Ἀσσυρίων, ποτὲ δὲ διὰ Βαβυλωνίων, ἄλλοτε δὲ διὰ Μακεδόνων· ἐπειδὴ δὲ παγίαν ἔσχον τὴν λέπραν, ἄρδην καταλυθῆναι τὴν οἰκίαν ὁ νομοθέτης ἐπέλευσεν.

ΣΠ. Τί σημαίνει τὰ δύο ὀρνίθια ὑπὲρ τοῦ καθαριζομένου προσφερόμενα.

Τοῦ σωτηρίου πάθους περιέχει τὸν τύπον ὡσπερ γὰρ τούτων τὸ μὲν θύεται, τὸ δὲ εἰς τὸ τοῦ τυθέντος αἷμα βαπτόμενον ἀπελύετο, οὕτως ὑπὲρ τῆς λεπρώσεως ἀνθρωπότητος ὁ δεσπότης ἰσταυρώθη Χριστὸς, τῆς μὲν σαρκὸς δεξαμένης τὸν θάνατον, τῆς δὲ θεότητος οἰκειωσαμένης τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πάθος· καὶ καθάπερ ὕδατι καθαρῶ τοῦ σφαγέντος ὀρνιθίου τὸ αἷμα μίγνυμενον, καὶ κεδρίνου ξύλου καὶ ὕσσωπου καὶ κοκκίνου κελωσμένου περιρραϊνόμενος ὁ καθαριζόμενος λεπρὸς λαμπρὸς τε καὶ καθαρὸς ἀποδείκνυται, οὕτως ὁ τῶ σωτῆρι πιστευῶν Χριστῶ καὶ τῶ τοῦ παναγίου πνεύματος ὕδατι καθαιρόμενος, τὰς τῶν ἀμαρτημάτων ἀποβάλλει κηλίδας· σύμβολον δὲ τὸ μὲν κέδρινον ξύλον, τῆς ἀπαθείας θεότητος· ἀσηπτον δὲ τὸ ξύλον· τὸ δὲ κόκκινον τὸ κλωστόν, τῆς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἀνθρωπότητος· τὸ δὲ ὕσσωπον, τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος θερμότητος τε καὶ εὐοσμίας· διὰ τούτων οἱ βαπτιζόμενοι τῆς ψυχικῆς ἀπαλλάττονται λέπρας· καὶ ἡ κοτύλη δὲ τοῦ ἐλαίου, τοῦ πνευματικοῦ ἐστὶ μύρου σημαντικῆ· δηλοῖ δὲ τὸ ἐπιχρισόμενον ἔλαιον τῶ ὀπίω τῶ δεξιῶ καὶ τῆ δεξιᾶ χεῖρι καὶ τῶ δεξιῶ ποδί, τὸ μὲν τὴν ἀκοὴν τοῖς δεξιοῖς ἀφορεῖσθαι λογίους· τὴν δὲ ἔτερα καὶ τὸν πόδα, ταῖς δεξιαῖς πράξεσιν ἐπιβαλλόμενον δὲ καὶ τῆ κεφαλῆ, τὴν ἀφίερωσιν τοῦ λογικοῦ δηλοῖ· ὁ μὲν τοι διαμείνας λεπρὸς, ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλεται.

ΣΠΒ. Διατί ἀπαγορεύει πόρρω τῆς σκηνῆς θύεσθαι τὰ ἰσθιόμενα θρέμματα.

Ἦιδει τὴν ἐνίων ἀσίβειαν, καὶ ὅτι τοῖς δαίμοσι θυσίας προσοίσουσι· προσέταξε τοίνυν πάντα θύσαι βουλόμενον μόσχον ἢ πρόβατον ἢ αἶγα, παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς ἀγαγεῖν· καὶ τὸ αἷμα ἐχέαι καὶ μεταβαλεῖν ὀπίω καδὲ τῶν κρεῶν· τὸν δὲ τοῦτο μὴ δεδρακότα, ὡς φόνων ἔνοχον κατηγορεῖσθαι ἐκέλευσεν· αἷμα γὰρ φησι λογισθήσεται τῶ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ· αἷμα ἐξέχεε· καὶ ἐξῆς· ὅτι δὲ τοῦτον ἔχει τὸν σκοπὸν ὁ νόμος, τὰ ἐφεξῆς διδάσκει· ἀνοίσει γάρ φησιν ὁ ἱερεὺς τὸ στέαρ εἰς ὄσμην εὐωδίας τῶ κυρίῳ, καὶ οὐ θύσουσιν ἔτι τὰς θυσίας αὐτῶν τοῖς ματαίοις, ἃν αὐτοῖ ἐκπορεύουσιν ὀπίω αὐτῶν· οὗτος ὁ νόμος παρὰ Ἰουδαίους ἐπικρατεῖ· ὁ γὰρ ἱερεὺς θύει τὰ ἰσθιόμενα ζῶα· ἀπηγόρευσε δὲ καὶ τὸ ἰσθίειν αἷμα καὶ τὴν αἰτίαν ἐδίδαξεν· ἡ γὰρ ψυχὴ φησι πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστὶ·

καὶ ἐγὼ αὐτὸ δέδωκα ὑμῖν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐξιλάσκεισθε διὰ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐξιλάσεται· διὰ τοῦτο εἰρήκα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· πᾶσα ψυχὴ ἐξ ὑμῶν οὐ φάγεται αἷμα· ὡσπερ σὺ φσιλ ψυχὴν ἀθάνατον ἔχεις, οὕτω τὸ ἄλογον ζῶον ἀντὶ τῆς ψυχῆς ἔχει τὸ σῶμα· οὐ δὴ χάριν κελεύει ἀντὶ τῆς σῆς ταύτην προσενηχθῆναι· ἐὰν δὲ τοῦτο φάγῃς, ψυχὴν ἐσθίεις· λογικῆς γὰρ ψυχῆς τάξις τοῦτο πληροῦ· διὸ καὶ φόνον τὴν βρώσιν ἀνόμασε· τούτου ἕνεκα καὶ τὰ τεθνηκότα τῶν ζῶων ἐσθίειν ἀπαγορεύει, ὡς τοῦ αἵματος μὴ χωρισθέντος τοῦ ζώου.

ΣΠΔ. Διὰ τί προσέταξεν ἀριθμηθῆναι τὸν λαὸν ὁ Θεός.

Ἴνα τῆς οἰκίας ἐπαγγελίας δείξῃ τὸ ἀληθές· ὑπισχνούμενος γὰρ τῷ Ἀβραάμ ἔφη· πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης· εἶδειξε γὰρ τὴν τῆς ἐπαγγελίας ἀλήθειαν· ἐκέντησε γὰρ καὶ ἐβδομήκοντα τῶν εἰς Αἰγυπτῶν καταβάντων, ἐξακόσιαι χιλιάδες καὶ τριαχιλίαι καὶ ἐξακόσιοι καὶ πενήκοντα ἠριθμήθησαν ἄνδρες δυνάμενοι πολεμεῖν, καὶ ἐξώρου ἡλικίας καὶ τῆς ἀώρου κειχωρισμένης, καὶ μὲν τοὶ καὶ τοῦ θήλεος γένους καὶ τῆς λευιτικῆς φυλῆς· ταύτην αὐτοῦ διδάσκων τὴν δύναμιν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦ Ἰσαίου ἔφη· ἐμβλέψατε εἰς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ὑμῶν καὶ εἰς Σάρραν τὴν ὠδίνασαν ὑμᾶς, ὅτι εἷς ἦν καὶ ἐκάλεσα αὐτὸν, καὶ ἐπλήθυνα αὐτόν.

ΣΠΕ. Διὰ τί ἄλευρον κρίθινον ὑπὲρ τῆς ὑποπτειομένης μοιχευθῆναι προσκομίζετο.

Αὐτὸς ὁ δεσπότης ἠρμῆνευσεν· ἔστι γὰρ ἔφη θυσία ζηλοτυπίας, θυσία μνημοσύνου, θυσία ἀναμιμνήσκουσα ἀμαρτίαν· ὅθεν οὐδὲ ἔλαιον αὐτὴν οὐδὲ λίβανον ἔχειν προσέταξεν· ἐστέρηται γὰρ καὶ τῆς εὐωδίας καὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης φωτός· τοῦτο μὲν τοὶ γίνεσθαι νενομοθέτηκε τὴν μαιφόνον αὐτῶν ἐπιστάμενος γνώμην· ἵνα γὰρ μὴ ἐξ ὑποψίας κατακτείνωσι τὰς ὁμοζύγους, ἐκέλευσε τὴν ὑποπτειομένην αὐτῷ προσενηχθῆναι, ἅτε δὴ πάντα καὶ τὰ λαθραία σαφῶς ἐπιστάμενῳ προσάξει· γὰρ φησὶν ὁ ἱερεὺς καὶ σῆσει τὴν γυναῖκα ἔναντι τοῦ κυρίου, καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς ὕδωρ καθαρὸν ζῶν ἔναντι κυρίου· καὶ ἐξῆς ταῦτα δὲ πάντα γενέσθαι προσέταξε, τὴν γυναῖκα τὴν ὑποπτειομένην ἐκεδιματῶν, ἵνα εἰ ἐξήμαρτεν, ὁμολογήσῃ καὶ διὰ μέτανοίς λάβῃ τὴν ἄφεισιν· τούτου χάριν καὶ ἀκάλυπτον αὐτὴν τῷ θεῷ προσενηχθῆναι κελεύει, διδάσκων ὅτι ἑμνά πάντα καὶ τετραχρηλισμένα ἐνώ-

πιον αὐτοῦ· ὅτι δὲ ταῦτα, δεδιπτόμενος αὐτὴν, γενέσθαι κεκέλευε, τὰ ἐξῆς μαρτυρεῖ καὶ ὀρκιεῖ αὐτὴν ὁ ἱερεὺς καὶ ἱερεῖ τῆ γυναικί· εἰ μὴ κοιμήσῃ τις μετὰ σοῦ, εἰ μὴ παραβέβηκας μιανθῆναι ὑπὸ τὸν ἄνδρα σεαυτῆς, ἀθῶος ἴσθι ἀπὸ τοῦ ἐλεγμοῦ τοῦ ἐπικαταρωμένου τούτου· εἰ δὲ παραβέβηκας, ὑπανδρος οὖσα καὶ ἐξῆς ἕως, οὐ δῶή σοι κύριος ἐν ἀρᾷ καὶ ἐνόρκιον ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ δοῦναι τὸν μηρόν σου περιπετωκένας καὶ τὴν κοιλίαν σου πεπρισμένην· ἐκέλευσε δὲ καὶ τὴν γυναῖκα συντίθεσθαι τῇ ἀρᾷ· καὶ λέγειν· γεινοίτό μοι· γεινοίτό μοι· καὶ γραφῆναι δὲ τὴν ἀρὰν προσέταξε καὶ ἐξαλειφθῆναι ὕδατι· καὶ πιεῖν τὴν γυναῖκα τὸ ὕδωρ· πρότερον δὲ τὴν θυσίαν προσενεχθῆναι, τουτέστιν τὸ κρίθινον ἄλευρον· εἶτα διδάσκει ὡς ἀθῶος μὲν οὖσα, ὕλις φυλαχθήσεται· ἔνοχος δὲ οὖσα καὶ κρύπτουσα, τῇ πείρᾳ μαθήσεται τῆς ἀρᾶς τὴν ἰσχύν, καὶ τῆς κοιλίας διαβρῆγνυμένης καὶ τοῦ μηροῦ διαπίπτοντος· δι' ὧν γὰρ ἡ ἁμαρτία, διὰ τούτων ἡ τιμωρία· τὸ δὲ ἐνόρκιον οὕτω νοπτέον· ὅταν τις δεῖνὰ καὶ ἀήκεστα πάθῃ, εἰώθασι τινες ὀμνύντες λέγειν, μὴ πᾶδοιμι ἃ ὁ δεῖνα πίπον· Δευ.

ΣΠΣ. Τίνος ἕνεκεν ἁμαρτάνουσιν εὐθὺς ἐπάγει τὰς τιμωρίας.

Ἀρχὴν εἶχεν ὁ νόμος· ἔδει τοίνυν τῇ τῶν παραβαινόσων τιμωρία σωφρονίζεσθαι τοὺς λειπούς· ἀρμόδιος γὰρ τοῖς ἀρχομένοις ὁ φόβος· συνεζευκτο μὲν τοι τῇ τιμωρία φιλανθρωπία· μεταμελόμενοι γὰρ φιλανθρωπίας ἀπῆλαιον αὐτίκα γοῦν τοῦ θελάτου πυρὸς μέρος τι τῆς παρεμβολῆς ἀναλώσαντος, εἶτα πάντων συνδεδραμκῶτων εἰς δέησιν, ἤτησεν ὁ νομοθέτης τὴν ἄφεισιν παρέσχε δὲ αὐτὴν ὁ φιλάνθρωπος θεός· ὅτι δὲ αὐτοῖς ἀναγκαίως αἱ τιμωρία ἐπήγοντο, τὰ ἐξῆς μαρτυρεῖ· εὐθὺς γὰρ μετὰ τὴν παῦλαν τῆς τιμωρίας, τῆς Λιγύπτου καὶ τῶν ἐν Λιγύπτῳ τὴν μνήμην ἀνενώσαντο· μάλα τοίνυν εἰκότως τῇ ἐκείνων ἀχαριστίᾳ τὴν θεῖαν συνῆψε φιλοτιμίαν ὁ συγγραφεὺς τὰ περὶ τοῦ μάννα διηγησάμενος, καὶ ὅτι οὐ μόνον ἄρτου χρεῖαν, ἀλλὰ καὶ κρεῶν ἐπλήρου· ἤλθον γὰρ ἐν τῷ μύλῳ καὶ ἔτριβεν ἐν τῇ θύρᾳ καὶ ἤψουν ἐν τῇ χύτρᾳ καὶ ἔποιουν ἐγκουφίας· ἐκείνων δὲ ὀλοφυρομένων χαλεπαίνει μὲν ὁ δεσπότης θεός, δυσχεραίνει δὲ ὁ προφύτης καὶ βοᾷ λέγων· ἵνα τί ἐκάκωσας τὸν θεράποντά σου, καὶ διατί οὐχ εὔρηκα χάριν ἐνώπιόν σου ἐπιθεῖναι μοι τὴν ὀρμὴν τοῦ λαοῦ τούτου ἐπ' ἐμέ; μὴ ἐγὼ ἐν γαστρὶ ἔλαβον τὸν λαὸν τούτον; καὶ ἐξῆς· δεδύλωκε διὰ τούτων τὸ ἀτελὲς αὐτῶν καὶ νηπιῶδες· θελάζοντι γὰρ αὐτοὺς ἀπεικασιν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐργάσασθαι δυναμένῳ, ἐκβυζᾶν δὲ μόνον βουλομένῳ τὸ γάλα· ἐπειδὴ δὲ σφόδρα ἦν τὰ ῥήματα τὰ δυσχεραίνόντος, καὶ

τὰ ἐξῆς γὰρ τοῦτον ἔχει τὸν νοῦν, διδάσκειται παρὰ τοῦ δεσπότητος Θεοῦ, ὡς οὐκ ἀνθρωπινή δύναμις θεία δὲ χάριτι τὸν λαὸν κυβερνᾷ· ἔφη γὰρ συναγάγε μοι ἐβδομήκοντα ἀνδρας· εἶτα μετ' ὀλίγα· καὶ ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ, καὶ ἐπιθήσω ἐπ' αὐτούς· καὶ συνατιλήψομαι μετὰ σοῦ τὴν ὄρμην τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ οὐκ οἴσεις αὐτούς σὺ μόνος· μεμάθηκε δὲ διὰ τούτων τῶν λόγων ὁ νομοθέτης ὡς ἀποχωρῶσαν ἔλαβε τῇ οἰκονομίᾳ τὴν χάριν· διὰ τοῦτο εἶπεν ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος σοῦ ἐν σοὶ· οὐ γὰρ σπανίζων ἐτέρας δυνάμεις, ἀλλ' ἐκείνον διδάσκων ὡς εὐλόφει δύναμιν ἀρκούσαν τῇ χρείᾳ, τοῦτο ἔφη· ἔτι γὰρ καὶ τοὶς ἐβδομήκοντα δοῦς, οὐκ ἐμείωσε τούτου τὴν χάριν, τὰ πρᾶγματα μαρτυρεῖ· τὰ αὐτὰ γὰρ καὶ οἰκονομῶν καὶ θαυματουργῶν διετέλει· ἅ καὶ πρότερον· τοῦτο καὶ νῦν ὁρῶμεν γινόμενον· πολλοὶ γὰρ ὑπὸ ἐνὸς ἀνδρώπου ἱερέως βαπτίζομενοι, ἄλλοι δὲ παρὰ ἀρχιερέως χειροτονοῦμενοι, καὶ τὴν θεϊὰν δεχόμενοι δωρεάν, οὕτε σμικρύνουσι τοῦ μεταδότος τὴν χάριν, καὶ αὐτοὶ τὸ τελεῖον δέχονται· μεμαρτύρηκε μὲν τοι ὁ δεσπότης καὶ τῇ τοῦ θεράποντος ψήφῳ· ἔφη γὰρ αὐτῷ· ἔκλεξαι οὐς οἶδας.

ΣΠΖ. Διατί προσέταξεν ὁ θεὸς τὰ τῶν στασιαστῶν κυρεῖα τῷ θυσιαστηρίῳ γενέσθαι περίθεμα.

Εἰς ἔλεγχον τῶν κατὰ τῆς ἱερουσύνης θρασυνομένων, καὶ βεβλιώσιν τῶν ἱερουργεῖν τεταγμένων· τοῦτο γὰρ ἐπήγαγε· μνημόσυνον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· καὶ ἐξῆς· τούτου χάριν καὶ τὴν βλαστήσασαν τοῦ Ἁαρὼν ῥάβδον ἐντεθῆναι προσέταξε τῇ κιβωτῷ· καὶ πάλιν ἐνομοθέτησε τοὺς μὲν ἱερέας ἱερουργεῖν, τοὺς δὲ Λευίτας ὑπουργεῖν, μήτε τῷ θυσιαστηρίῳ μήτε τοῖς ἱεροῖς πελάζοντας σκεύουσιν· εἶτα διδάσκει καὶ τίνα χρῆ τοὺς ἱερέας λαμβάνειν· τὰς γὰρ αὐτῷ προσφερομένας ἀπαρχὰς σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου καὶ ἄρτων, αὐτούς ἐσθίνειν προσέταξε, καὶ μὲν τοι καὶ τὰ ἀναθήματα καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν μὲν ἀκαθάρτων κτηνῶν ὄσας, τὰ λίτρα πέντε σίκλων ἕκαστον κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἅγιον, ὅς ἐστιν εἴκοσι ὄβολοι· τῶν δὲ καθαρῶν πρωτοτόκων ζῶων τὸ μὲν αἷμα ἔκχεθῆναι παρὰ τὴν τοῦ θυσιαστηρίου βᾶσιν, τὸ δὲ στέαρ προσενεχθῆναι, τὰ δὲ κρέα αὐτούς λαμβάνειν· ὥσπερ δὴ τὸ στηθύνην καὶ τὸν βραχίονα ἀπὸ τῶν ἄλλων θυμάτων κομίζονται· διαθήκη δὲ ἄλλος τὴν κοινωσίαν ἐκάλεσεν· ἐπειδὴ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται· τινὲς δὲ φασὶν, ἐπειδὴ ταῖς θυσίαις ἐπιβάλλεσθαι τοὺς ἄλλας προσέταξεν, εἶτα διδάσκει καὶ τοὺς ἱερέας καὶ τοὺς Λευίτας καὶ τῶν ἀπὸ γῆς φουμένων τὰς δεκάτας, καὶ τῶν ἐκ ποιμνίων καὶ βουκολίων προσενομένων κερ-

δῶν, καὶ τῶν ἐξ ἐμπορίας καὶ ἐτέρας τιτὸς χρείας· τοὺς δὲ Λευίτας τῶν δεκατῶν τὰς δεκάτας προσφέρειν τοῖς ἱερεῦσι· καὶ τούτων μὲν ἐν παντὶ τό-
 πῳ κελύει μεταλαγχάνειν τὰ δὲ γε ἐκ τῶν θυσιῶν ἀφορισμένα αὐτοῖς,
 ἔνδον ἐσθίουσιν ἐν τῷ ναῷ· καλεῖ δὲ καὶ τὰς δεκάτας μισθὸν εἰς τὴν τοῦ
 λαοῦ ὠφέλειαν· ὑμῶν γὰρ φησὶν οἰκοδομούντων ἢ ἐμπορευομένων ἢ οἴκοι
 διαλόφῳν, οὗτοι ἀπὸ πάντων ὑμῶν τῇ ἐμῇ προσεδρεύουσι λειτουργίᾳ· τοῦ-
 το γὰρ ἔφη· ὅτι μισθὸς ὑμῶν οὗτός ἐστιν, ἀπὸ τῶν χειουργιῶν ὑμῶν τῶν
 ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου.

ΣΠΗ. Τί δήποτε ὠργίσθη τῷ Μωϋσεῖ καὶ τῷ Ἄαρὼν ὁ Θεὸς,
 ἵνα τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας ἐξήγαγεν.

Ἀθυμοῦσιν αὐτοῖς διὰ τὴν τῆς ἀδελφῆς τελευτὴν, ἐπέκειντο αὐτοῖς ὁ
 λαὸς διὰ τὴν τοῦ ὕδατος σπάνιν· δυσχεραίνοντες οὖν τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀκρα-
 σίαν, ἀμφιβόλοισ ἐχρήσαντο ῥήμασιν τὸ ὕδωρ ἐξαγαγόντες· ἔφη γὰρ· ἀκού-
 σατέ μου οἱ ἀπειθεῖς, μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξω ὑμῖν ὕδωρ; τοῦ-
 το γοῦν ὁ Θεὸς ἔφη· ὅτι οὐκ ἐπιστιύσατέ μοι ἀγιάσαι με ἐναντίον τῶν
 υἱῶν Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξῃτε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν
 γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς· τοῦτο καὶ Δαβὶδ φησὶ· καὶ ἰκακώθη Μωϋσῆς δι'
 αὐτούς· καὶ ἐξῆς ὀργιζόμενος γὰρ ἐκείνοις ἀμφιβόλως τὸν λόγον κρη-
 νεικεν· καὶ ἦν οὐ τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τῆς γλώσσης ἀμφιβολία· τῷτο γὰρ
 ἔφη· καὶ διέστειλεν ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ· ἴστίον μὲν τοι ὅτι ἔτερον οἰ-
 κονομῶν ὁ Θεὸς ταύτην ἐξενήνοχε τὴν ἀπόφασιν.

ΣΠΘ. Διὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
 διαμαρτύρεσθαι προσετάχθη.

Οὐκ ἐπειδὴ ἐμφυγα ταῦτα καὶ λογικά, ἀλλ' ὅτι πάντων ἐστὶ τῶν κτι-
 σμάτων περιεκτικὰ· τοῦτο καὶ Ἡσαΐας ὁ προφήτης κειρολόγησεν· ἀκούε γὰρ
 φησὶν οὐρανὸν καὶ ἐνωπίζου γῆν καὶ ἐξῆς· καὶ Ἰερειμίας· ἐξῆσθη οὐρανὸς ἐπὶ
 τούτῳ, καὶ ἐξῆξεν ἐπὶ πλείον ἢ γῆν, λέγει κύριος· ἐπειδὴ γὰρ εἰς μαρτυ-
 ρίαν αὐτὰ τῆς ἀπειλῆς ὁ νομοθέτης ἐκάλεσεν, εἰκότως μετὰ τὴν τῶν νό-
 μων παραβάσιν καὶ φρίζαι λέγεται καὶ ἐκστῆναι· οὕτω γὰρ καὶ Ἰακώβ
 καὶ Λάβαν τὸν οὐρανὸν ὠνόμασι βουρὸν τῆς μαρτυρίας· καὶ Ἀβραάμ ὁ πα-
 Τριάρχης καὶ Ἀβιμελὴξ τῶν Γεράρων ὁ βασιλεὺς φερέαρ τοῦ ὄρκου ὡς ἐκεῖ
 μεθ' ὄρκου ποιησάμενοι τὰς συνθήκας.

Σ. Πῶς νοητέον τὸ, εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ.

Καὶ ἐξ Ἰουδαίων πολλαὶ μυριάδες ἐπίσταν τῷ δεσπότη Χριστῷ, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἔθνῶν ἀλλὰ τοῖς ἔθνεσι τὴν διδασκαλίαν οἱ ἐξ Ἰουδαίων πεπιστευκότες προσήνεγκαν· ἐξ Ἰουδαίων γὰρ οἱ Θεοὶ ἀπόστολοι· ταῦτα τοῖνυν προθεσπίζων ὁ προφήτης ἔφη· εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τούτεστι τῶν ἐξ ἔθνῶν πεπιστευκῶτων, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτοὺς πάντες ἄγγελοι Θεοῦ τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας· καὶ γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γεννηθέντος, χορὸς ἀγγέλων ὑμνεῖ τὴν Θεῖαν φιλανθρωπίαν βοῶν· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· καὶ τὰς ἀσώαυτους δὲ καὶ ἀλοχεύτους ἐκείνας ὠδίναν Γαβριὴλ προεῖρηκεν ὁ ἀρχάγγελος· κἀν τῷ πρὸς τὸν διάβολον ἀγωνίᾳ παρήσαν τῶν ἀγγέλων οἱ δῆμοι· προσελθόντες γὰρ φησὶν οἱ ἄγγελοι, δικκόνουν αὐτῷ· καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄγγελοι τῷ τάφῳ προσεδρεύουσιν, εὐαγγελιζόμενοι ταῖς γυναῖξι τὴν ἀνάστασιν καὶ τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν τοῦ δεσπότου· καὶ τῷ Κορνηλίῳ ἄγγελος τὰ κατὰ τὸν μέγαν Πέτρον ἐμήνυσε· καὶ αὐτὸν Πέτρον τῆς φυλακῆς ἄγγελος ἐξήγαγε· καὶ ὁ Θεὸς Παῦλος τοῖς συμπλέουσιν ἔφη· ὥφθη μοι τοῦ Θεοῦ ἄγγελος οὗ εἰμι· καὶ πολλὰ τοιαῦτα· εἰπὼν δὲ περὶ τῶν πεπιστευκῶτων ὁ προφήτης ταῦτα, προλέγει καὶ τῶν ἀπίστων τὰς τιμωρίας καὶ τὰς αἰτίας δι' ἃς πείσονται· ἔφη γὰρ· ὅτι τὸ αἷμα τῶν υἰῶν αὐτοῦ ἐκδικεῖται, καὶ ἐκδικήσει, καὶ ἀνταποδώσει δίκην τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς μισοῦσιν αὐτὸν ἀνταποδώσει, καὶ ἐκκαθαριεῖ κύριος τὴν γῆν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· υἱοὺς δὲ Θεοῦ κέκληκε τοὺς ἀγίους οὐς ἀνείλον οἱ μισοφόνοι· ἵνα γὰρ τὰς τῶν ποροφνητῶν σφαῖρας παραλίπω, καὶ τοῦ δεσπότου τὸ σῶτήριον πάθος, τὸν μὲν καλίνικον κατέλευσαν Στέφανον, ξύλῳ δὲ τὸν μέγαν ἀνείλον Ἰάκωβον, καὶ μυρία ἄλλα, καὶ τῶν τῷ κυρίῳ δὲ πεπιστευκῶτων τὰς οἰκίας ἐξεσώρθησαν, ὡς πολλαχοῦ Παῦλος ὁ Θεὸς καὶ Θεσσαλονικεῦσι δὲ γράφων ἐπιμαρτύρεται· γιμνηταὶ γὰρ ἐγένεσθε τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἁλίων· τὰ αὐτὰ γὰρ φησι καὶ ὑμεῖς ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδιῶν συμφυλετῶν, καθάπερ ἐκείνοι ὑπὸ Ἰουδαίων τῶν καὶ τῶν κύριον ἀποκτείναντων, καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων· ταῦτα καὶ ὁ κύριος αὐτῶν κατηγορήσεν ἐν τῇ τοῦ ἀμπελώως παραβολῇ· ὅτι τῶν δούλων ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθάβαλλαν· τούτου χάριν αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέσπειρεν.

ΣΔΑ. Τί δήποτε διὰ σμικρὰν πλημμέλειαν Μωϋσῆς πωρόρωθεν ἰδεῖν
προσιτάχθη τὴν γῆν, εἰσαγαγεῖν δὲ τὸν λαὸν ἐκωλύθη.

Διδάσκει διὰ τούτων ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ὡς τοὺς ἐν ἀρετῇ τελείους, τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἀπαιτεῖ· καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις μεγάλα παρανομοῦσι μακροθυμῶν, τοῖς ἁγίοις ταύτης οὐ μεταδίδωσι τῆς συγγνώμης· τούτο καὶ σοφὸς τις ὁ μὲν γὰρ ἐλάχιστος, σύγχρονός ἐστιν ἐλείους, δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐπασθῆσονται· καὶ ὁ κύριος ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ᾧ μὲν ὀλίγον δοθήσεται, ὀλίγον ἀπαίήσουςι παρ' αὐτοῦ· ἰστέον μὲν τοι καὶ τοῦτο, ὡς ἕτερα δι' ἐτέρων ὁ δεσπότης οἰκονομεῖ ὥσπερ ἀμίλι καὶ τουτοὶ τὸν μέγαν προφήτην οὐκ εἶπεν εἰς τὴν ἴην τῆς ἐπαγγελίας εἰσαγαγεῖν τὸν λαὸν, ἵνα μὴ ὡς Θεὸν αὐτὸν σεβασθῶσιν οἱ Ἰσραηλῖται· τούτου χάριν αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἀδελον ἐποίησεν ὁ σοφῶς τὰ καθ' ἡμᾶς πρυτανεύων Θεός. Εἰδέναι δὲ καὶ τοῦτο προσήκει, ὡς Μωϋσῆς τύπον ἔχει τοῦ νόμου· διὸ καὶ Μωϋσῆς τὴν προσηγορίαν ὁ νόμος ἔχει· ἔχουσι γὰρ φησι Μωϋσεία καὶ τοὺς προφῆτας· Μωϋσεία τὸν νόμον καλέσας· καὶ πολλαχοῦ τοῦτο εὔροις ὥσπερ γὰρ Ἠσαΐας καὶ Ἱερεμίας καὶ Ἰεζεκίηλ οὐ τοὺς ἀνδρας μόνους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱερίων βιβλία καλοῦμεν· καὶ σχεδὸν τὸ αὐτὸ ἐπὶ πάντων καθορᾶν ἐστὶ τῶν συγγραφῶν Θείας ἀπολειπομένων· οὕτω καὶ Μωϋσῆν οὐ τὸν ἀνδρα μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν νόμον ἐστὶν ἰδεῖν κεκλημένον· τύπος μὲν οὖν Μωϋσῆς τοῦ νόμου· Ἰησοῦς δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ, τύπος τοῦ σωτῆρος· ὥσπερ τοίνυν Μωϋσῆς μὲν ἐξῆγαγε τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου, Ἰησοῦς δὲ αὐτὸν εἰς τὴν ἐπηγγελμένην εἰσήγαγε γῆν, οὕτως ὁ νόμος τῆς μὲν ἀσεβείας ἀπαλλάττει τοὺς παιδομένους, ἡ δὲ τῶν εὐαγγελίων χάρις εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει τῶν οὐρανῶν.

ΣΔΒ. Τί ἐστιν, ἐν ὀλίγῳ με πείθεις χριστιανὸν γενέσθαι ;

Τουτέστι δι' ὀλίγων ῥημάτων, ἐν βραχείσι λόγοις, ἐν ὀλίγῃ διδασκαλίᾳ, χωρὶς πολλοῦ πόνου καὶ συνεχοῦς διαλέξεως· διὸ καὶ πρὸς αὐτὸν καταλλίως ὁ Παῦλος φησὶν· νυξάμην ἂν τῷ θεῷ· καὶ ἐξῆς οἶον ὅτι ἐμοὶ σπουδὴ τοῦτο τὸ γενέσθαι πάντας χριστιανούς· καὶ τοῦτο ἐστὶ μοι εὐχὴ πρὸς Θεὸν· ἐπεὶ ἔτοιμός ἐμι καὶ πολλῶν λόγων καὶ ὀλίγων τὴν ἐν Χριστῷ κηρύσσειν πίστιν καὶ μετὰ πόνου καὶ κόπου καὶ ἐκ τοῦ παρασχῆμα· κόπος καὶ πόνος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ κηρύγματι οὐδαμῶς λογίζεται μοι· ἀλλ' ἴσόν ἐστὶ κοπιᾶν καὶ μὴ, καὶ πολὺν χρόνον τρίβειν κηρύττοντι καὶ ὀλίγον μόνον εἴτινας ὀρῶ πρὸς τὸν Χριστὸν ἐπιστρέφοντας· ταῦτα δὲ ἔλαγεν, ἅμα

μὲν τὸ αὐτοῦ πρόθυμον καὶ διάτυρον ἐνδεικνύμενος, ἅμα δὲ κἀκείνον ἐκκαλούμενος, ὡς εἰ βούλοιο καὶ πλείω ἀκοῦσαι καὶ τελειότερας διδασκαλίας ἀπαιτεῖν, οὐ μόνον οὐδὲν ἀποκνήσει, ἀλλ' οὕτως ἐπιτιμῶν ἔτοιμος καὶ τὸ πρόθυμον παρέχων, ὥστε καὶ εὐχῆς ἔργον αὐτὸ ποιεῖται, ἂν μόνον τυγχάνῃ τοῦ σκοποῦ· εὐξάμενη γὰρ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ οὐ μόνον σὲ κ. τ. λ.

ΣΤΓ. Τί ἐστὶ, τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει.

Τοῦ εἰς γῶσιν ἐλθόντος, τοῦ ἐπιγνωθέντος ἡμῖν καὶ φανερωθέντος υἱοῦ Θεοῦ· πῶθεν δὲ γνωσθέντος; διὰ τῶν προφητῶν, διὰ τῶν ἐπιδειχθέντων σημείων καὶ δυνάμεων, διὰ τοῦ ἀγιαστικῆς αὐτοῦ πνεύματος ὁ παρῆσχε τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, οἳ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς ἐκ νεκρῶν παραδοξοτάτης ἐγέρσεως· τούτου οὖν τοῦ προαγγελθέντος διὰ τῶν προφητῶν, τοῦ γνωρισθέντος ἐν τῇ ἐπιδείξει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, τοῦ φανερωθέντος κατὰ τὸ ἀγιαστικὸν πνεῦμα ὁ παρῆσχε τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, τοῦ δηλωθέντος ἐκ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, τούτου ἐμὶ δουλός· εἰ γὰρ καὶ δούλος, ἀλλὰ τούτου δούλος, τοῦ διὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων μαρτυριῶν πιστωθέντος ἡμῖν ὅτι υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ· δι' οὗ φησὶν καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως, οἷον ἔχομεν τὰς μαρτυρίας φησὶν καὶ ἐξ ἄλλων ἅς εἵπομεν· μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον, υἱὸν αὐτὸν ἀληθῆ εἶναι Θεοῦ· ποῖον τοῦτο; τὸ τρέχειν μὲν ἡμᾶς καὶ κατεπείγεσθαι εἰς τὰ ἔθνη ἃ οὐκ ἔγνωμεν ἐκεῖνα δὲ ὑπακούειν καὶ δεχέσθαι τὸν λόγον τῆς πίστεως· μαρτύριον γὰρ ὡς ἀληθῶς Θεοφανείας τούτου· ἀνθρώπων καταλιπόντα πατρίδα καὶ γένος τρέχειν εἰς ἄλλοτρίαν οὐδεμιᾶς ὠφελείας ἢ κέρδους ἕνεκα σωματικῶν· τί λέγω κέρδους καὶ ὠφελείας; ἀλλὰ κοπιῶντα, λιμώτιοντα, τυπτόμενον, μαστιζόμενον, ὑπερορώμενον, ἀλλ' ὅμως τὸ οἰκτεῖον ἔργον ἀνύοντα καὶ τὴν πίστιν καταγγέλλοντα· ἐλιμωττες; ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἔτρεφεν ὑπεριώρων αὐτόν; ἀλλ' ὕστερον καὶ ἐθαύμαζον ἔτυπτον; ἀλλ' ἐπίστευσον ἔδωκον; ἀλλ' ἐπέζητουν ἑμάστιζον; ἀλλὰ διὰ τῶν σουδαρίων αὐτοῦ καὶ σιμικινθίων, τῶν σωματικῶν ἀπηλλάσσοντο μαστιγῶν ἄρα μὴ μικρὸν μαρτύριον τοῦτο ἢ ἐνδίων τῶν προειρημένων; εἰς τὸ ἐπιγνώσκειν πάντας υἱὸν Θεοῦ εἶναι τὸν Χριστόν;

ΣΤΔ. Τι ἐστὶ, καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο, ἵνα καρπὸν τινα σχῶ.

Καθ' ὑπερβατὸν εἰρηῆσαι μοι δοκεῖ, ἵν' ἢ τὸ κατὰ συνέχειαν οὕτως· πολλὰκις προεβίμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἵνα τινα καρπὸν σχῶ· καὶ γὰρ

ἡ τούτου παρουσία πάντως αὐτοὺς καρποφορεῖν ἐποίησεν ἂν τὴν εὐσέβειαν τὸ δὲ καρπὸν, οἷδα φησὶν ὅτι ἡ πίστις ὑμῖν ἐνέσπαρται, ἀλλὰ καὶ καρπὸν σχεῖν ἐπιθυμῶ παρ' ὑμῶν ἵνα καρπὸν σχῶ· τὰ γὰρ ὑμέτερα, ἐμὰ λογίζομαι· ἂν οὖν ἴδω καρπὸν ἐν ὑμῖν, οὕτως εὐφρανθήσομαι ὡς αὐτὸς ἐγὼ τὸν καρπὸν ἔχων, καὶ ἐν τούτῳ κομῶν· οὕτω μὲν γὰρ εἰ καθ' ὑπερβατόν τις ἐκλάβοι τὸ χωρίον· ἔσται γὰρ τὸ ἐφεξῆς· καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο· εἰ δὲ μὴ καθ' ὑπερβατόν, οὕτω νοηθεῖ ἂν ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο ἀναμένων καρπὸν τῆς πίστεως ἐν ὑμῖν ἰδεῖν· τί οὖν ἂν καὶ καρποφορῶμεν; τίς χρεῖα τῆς σῆς παρουσίας; πολλὰ μὲν οὖν οὐ γὰρ πάντα τὸν καρπὸν φησὶ ἀνέμενον, ἀλλὰ τινὰ καρπὸν ἵνα πρόθυμον αὐτὸς παρασκειάσω καὶ τὸν λείποντα φέρειν καρπὸν ὥσπερ γὰρ περιττόν τὸ τὸν τελείως καρποφοροῦντα διδάσκειν, οὕτω παντελῶς ἐπίπονον καὶ μοχθηρὸν τὸν μηδὲλως εἰς εὐκαρπίαν εὐχρηστον τῷ ἴης διδασκαλίας ἀετότῳ ἐξεργάζεσθαι καὶ ἀροτριᾶν· εἰ γὰρ καὶ κλητοὶ, ἀλλ' οὖν χρεῖα καὶ τῆς οἰκείας προαιρέσεως καὶ σπουδῆς· ἐπεὶ καὶ πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

ΣΔΕ. Τί ἐστι, δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται.

Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ, τουτέστιν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ ἀποκαλύπτεται καὶ φανεροῦται· πῶς καὶ τίνα τρόπον; ἐκ πίστεως μὲν τοῦ προσιόντος τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσα τῆς φανέρωσις καὶ ἀποκαλύψεως· εἰς πίστιν δὲ προάγουσα καὶ τελειοῦσα τὸν πιπιστευότα, εὐλικρινῆ καὶ ἀέραιον· οὐχ ἦν τέχνη συγκροτοῦσιν, ἀλλ' ἦν ἡ ἄνωθεν ἑλλαμψις χαρίζομένη τῷ μέτρῳ παρέχει τῆς προαιρέσεως· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυπτομένη διὰ τοῦ εὐαγγελίου δικαιοσύνη, ὅτι σπέρμα πίστεως εὐροῦσα, καρπὸν βλαστῆσαι παρεσκεύασε πίστεως· ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλως ὑπολαβεῖν τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ· ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ πιστεύοντι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καθοράται καὶ γινώσκειται· ὅτι μικρὰν πίστιν προαιρέσεως λαβὼν παρ' αὐτοῦ, ὅλην αὐτῷ τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως καὶ θείας γνώσεως πίστιν παρέσχετο, ἐκ τῆς ἀτελοῦς πίστεως εἰς μεγάλην αὐτὸν χειραγωγήσας καὶ καταρτίσας ἀπίστεως τελειότητα· εἶτα καθὼς γέγραπται· ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· μὴ νομίσης δὲ φησὶ καινὸν καὶ πρόσφατον· τοῦτο προφητικῆ φωνῆ τοῦ Ἀββακούμ ἄνωθεν προανακηρῦττεται· ποίε ταῦτη; ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· τουτέστιν ἡ τοῦ δικαίου καὶ σπουδαίου ζωῆ· δίκαιον γὰρ τὸν πᾶσαν τὴν ἀρετὴν κατορθώσαντα νῦν λέγει· τούτου οὖν ἡ ζωὴ πίστει· ἐστὶ πετρατωμένη καὶ συμπεριλαμβανομένη· ἄρχειται μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς κατὰ προαίρεσιν πίστεως τελευτᾶ δὲ καὶ ἀποπερατοῦται εἰς τὴν κατὰ θεῖαν ἀποκάλυψιν πίστιν· διὸ αἰεὶ ὁ δίκαιος ἐκ πί-

στεως ζῆ' τὸ δὲ ζήσεται, ὅτι οὐκ ἔζησε μὲν, παύσεται δὲ, ἀλλὰ καὶ εἰστί ζήσεται, ὡς καὶ πρότερον ζήσας ὅπερ Ἰσον τῷ αἰεὶ ζῆ' ἐκ πίστεως τὸ δὲ ζήσεται, ἀντὶ τοῦ διὰ παντὸς ἐν αὐτῇ ἔσται καὶ στηριχθήσεται ὥστε μὴδὲ ζῆν αἰρεῖσθαι χωρὶς αὐτῆς μὴδὲ ἀναπνεῖν.

ΣΔς. Τί ἐστὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον·
πάραδοτε αὐτὸν τῷ σατανᾷ.

Ὅτι τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῷ σατανᾷ περὶ τοῦ ἡμαρτηκότος Κορινθίου τῷ Θεοπεσίῳ Παύλῳ εἰρημένον, ἐστὶ φησὶ ἐξῶσαι αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας· οἱ γὰρ τῶν ἐκκλησιῶν ἐξωθούμενοι, ἔξω τῆς θείας γινόμενοι κηδεμονίας, ὑπὸ τὴν βουλήν καὶ τὴν δυναστείαν πίπτουσι ἴην ἐκείνου· καλῶς δὲ ἐπήγαγε καὶ τὸ, εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, δεικνύς ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἀφειδία ποιεῖ καὶ μίσει, ἀλλ' ἵνα τῇ πείρᾳ γνόντες τὸ διάφορον, πρὸς μεταμέλειαν νέψωσιν οὕτω τε τῆς δυναστείας τοῦ διαβόλου ἔξω γινόμενοι τῇ τοῦ κρείττονος αἰρέσει, τῆς σωτηρίας αὐτοὺς τῆς μελλούσης καταστήσωσιν ἀξίους· ἔθεν καὶ ἐπήγαγεν ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ' ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΣΔΖ. Τί ἐστὶν, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς κληρονομίας.

Τρία ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ζητήματα ἀνακύπτει· τίς ἡ κληρονομοῦσα, τίς ὁ κληρὸς, καὶ πότε ἡ κληρονομία κληρονομοῦσα μὲν ἐστὶν ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· κληρὸς δὲ ἂ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὗς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· τὸ δὲ πότε, αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰπὼν, εἰς τὸ τέλος ὅπερ ἐστὶν ὁ μέλλων, ἀλλ' οὐχ ὁ παρῶν· αἰῶν· διατί δὲ κληρονομοῦς ἡμᾶς ἐγγράφει; ὅτι υἱοποιήσατο· τίνας δὲ; τοὺς ἀξίους· ἀξιοὶ δὲ τίνας; οἱ τῶν ἐντολῶν φύλακες· περὶ ταύτας τῆς κληρονομίας καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ἠρμοσάμην ὑμῖν παρθέρον ἀγνὴν ἐνὶ ἀνδρὶ παραστῆσαι τῷ Χριστῷ· καὶ ὁ Ἰωάννης φησὶν ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστὶν· ἀλλ' ὁ μὲν ἐνταῦθα νυμφίος μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, καταλείπει τὸ σφοδρὸν τοῦ ἔρωτος, ὁ δὲ ἡμέτερος νυμφίος μένει διηνεκῶς ἀγαπῶν ἡμᾶς, καὶ ἐπιτείνων τὸν πόθον ὕπερ δηλῶν ὁ Ἰωάννης, νυμφίον αὐτὸν ἐπεκάλει· ὅτι ἀκμάζοντες οἱ πόθοι· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον νυμφίος, ἀλλὰ καὶ ὅτι πάσας ἐν σῶμα εἶναι βούλεται καὶ μίαν ψυχὴν κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγάπης λόγον· καὶ ὅτι καθάπερ ἡ νύμφη πάντα ποιεῖ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ ἀνδρός, οὕτω καὶ ἡμᾶς διὰ παντὸς τοῦ βίου τοιοῦτος εἶναι χρὴ, οἷα ἡ νύμφη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οἷα ἐπὶ τῶν παστᾶδων

καθίζεται, ἐν μεριμῶσα μόνον ὅπως ἀρέσῃ τῷ νυμφίῳ ταύτης τῆς νύμφης καὶ ὁ Δαβὶδ μέμνηται λέγων· παρίστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξῆς· ἴδεις τὸν ἱματισμὸν· θέλεις δὲ εἶδέναι αὐτῆς καὶ τὰ ὑποδήματα ; Παῦλος διδάσκει ὁ νυμφαγωγὸς λέγων· ὑποδυσάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἱτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης· θέλεις ἰδεῖν καὶ τὴν ζώνην πῶς ἀπὸ ἀληθείας σύγκειται; περιζωσάμενοι φησὶ τὴν ὁσφῦν ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ· θέλεις καὶ τοὺς πόδας ἰδεῖν; ἀκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ ἐκπλήξιος γέμον ὅτι καὶ κοσμήσας τοῦτον τὸν τρόπον ἤλθεν οὐχὶ τὴν δόξαν ἐπιδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὑπερβολῇ τοῦ κάλλους ἐκπλήξῃ αὐτὴν καὶ παράφρονα ἐργάσῃται, ἀλλ' ἐρχέται ἱμάτιον περιβεβλημένος οἷον ἡ νύμφη· μετέσχκε γὰρ αἵματος καὶ σαρκὸς παρασπλησίως αὐτῇ· καὶ οὐκ αὐτὸς αὐτὴν ἄνω καλεῖ, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτὴν παραγίνεται, τῆρῶν κἄνταῦθα τὸν τοῦ νυμφίου νόμον, ὃς αὐτὸν ἄγει πρὸς τὴν νύμφην· ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν· ἐλθὼν τοίνυν εἰς τὸ καταγῶγιον αὐτῆς, καὶ εὐρῶν αὐτὴν ρυπῶσαν, ἀχυμῶσαν, γυμνήν, πεφυρμένην αἵματι, ἔλουσεν, ἤλειψεν, ἔξρεψεν, ἐδέδυσεν ἱμάτιον οἷον εὐρεῖσθαι ἕτερον οὐκ ἔνι, αὐτὸς αὐτῇ γενόμενος περιβολῇ· καὶ λαβὼν αὐτὴν οὕτως ἀνάγει εἰς τὸν οὐρανὸν· ταύτης συνήγορός ἐστιν ὁ προφήτης· καὶ γὰρ πολλὰ καὶ περὶ τοῦ νυμφίου καὶ περὶ τῆς νυμφαγωγίας καὶ περὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν διαδεξομένων αὐτὴν προεῖπε καὶ προανεφώνησε· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ὑπὲρ αὐτῆς ποιεῖται τὸν λόγον· καὶ τί αἰτεῖ ἡ κληρονομοῦσα; ἀκούσωμεν τί φησι· τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι κύριε.

ΣΠΙ. Κύριε μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με.

Ὅταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργὴν ἐπὶ θεοῦ, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπτεύσης· συγκαταβάσεως γὰρ ἐστὶ τὰ ῥήματα· καὶ γὰρ τὸ θεῖον ἀπάντων ἀπῆλ-
λακται τῶν παθῶν· διαλέγεται δὲ οὕτως ὥστε καθάψασθαι τῆς τῶν πα-
χυτέρων διανοίας· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὅταν βαρβάρους διαλεγώμεθα, τῇ ἐκεί-
νων χροάμεθα γλώσσει· κἄν πρὸς παιδίον φθειγώμεθα, συφελλίζομεν,
κἄν μυριακίς ὦμνι σοφοί· ἄλλως τε δὲ καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ οὐκ ἐξ
ἀνάγκης πάθος τῶν προβαλλομένων αὐτὰ ἐνδείκνυται· ἐν δυσὶ γὰρ τὸ δι'
αὐτῶν ἐγγινόμενον πάθος συνίσταται, ἐν τε τῷ βαλλομένῳ, καὶ ἐν οἷς

ταῦτα πλήττοντα ἀλγυιὴν διάθεισιν ἀπεργάζεται· ὁ τε γὰρ θυμούμενος ἢ ὀργιζόμενος διατίθεται πῶς κατὰ ταῦτα· καὶ ὁ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν ἐκδεξάμενος, κρείετος πεπονθὸς διετίθει κατὰ τὴν πάθεισιν· ἐν ἀμφοτέροις μὲν οὖν τὸ πάθος ὁρᾶται· ἀλλ' ὥσπερ ἐστὶν ἰδεῖν ἐνίοτε μόνον τὸν προβαλλόμενον τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν ἀσάχοντα, πρὸς ὃν δὲ ταῦτα ἀφίεται, ἀπαθῆ καὶ ἀναλλοίωτον, ἴσως φιλοσοφία τὴν ψυχὴν τωύσαντα, καὶ κρείττω τῆς ὀργῆς τῶν θυμούμενων καὶ ὀργιζομένων γενόμενον· ἀλλ' ὁμως κἄν ἐν θατέρῳ τὸ πάθος ὁρᾶται, οὐδὲν ἦττον θυμὸς ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ λέγεται· οὕτω κἄν μόνος ὁ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν ἐκδεχόμενος κατὰ τὸ πάθος διατεθείη, τοῦ προβαλλομένου ταῦτα μηδὲν ὅλων ἀλλοιωθέντος ἢ κατὰ τι πάθος διατεθέντος, οὐδὲν ἔλαττον ταῦτα ἀλλ' ὁμοίως θυμὸς καὶ ὀργὴ πάθος καὶ ἄλλος τῷ ἐκδεξαμένῳ ἔμπεποικῶτα, ἀκολουθῶ λόγῳ καλοῖτ' ἄν καὶ ἰατροὶ δὲ τέμνοντες καὶ καίοντες οὐ θυμῷ τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ σκοπῷ τῆς διορθώσεως, οὐκ ὀργιζόμενοι τοῖς κἀμνουσιν ἀλλ' ἔλεούντες αὐτοὺς καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάττοντες· ὅταν οὖν εἴπῃ μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, τουτέστι μὴ ἀπαίτησης με δίκην τῶν ἡμαρτημένων, μηδὲ ἐπεξέληθης τοῖς πεπλημμελμένοις.

ΣΘ. Ὅτι ἐταράχθη τὰ ὄστα μου.

Ὅστα δὲ ἐνταῦθα λέγει τὴν ἰσχύν ἅπασαν ταραχὴν δὲ τὴν πληγὴν τὴν κόλασιν τὴν τιμωρίαν τινὲς φασὶν ἐνταῦθα ταραχὴν λέγειν αὐτὸν, τὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας γινόμενον (φόβον)· τοῦτο δὲ μάλιστα καὶ ἐν ἐπιθυμίαις ἀσελγείας συμβαίνειν εἴθε, τοῦτο δὲ ἐν θυμῷ καὶ ἐν συμφοραῖς· πάντα γὰρ ταῦτα ταραττει ψυχὴν καὶ ὄστα, καὶ αἱ κόραι διαστρέφονται, καὶ οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ κατὰ τάξιν βλέπουσιν, ἀλλ' ὥσπερ ἠνιόχου θορυβηθέντος ἀτάκτως· οἱ ἵπποι φέρονται, οὕτω τοῦ λοῖσμοῦ διαταραχθέντος, πάντα συγχεῖται, πάντα διαστρέφεται· καὶ πῶς αὕτη γίνεται ἡ παραχῆ; ἀναγκαῖον γὰρ καὶ τοῦτο εἰπεῖν· οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν θαλάσῃ παρὰ τὴν τῶν πνευματικῶν ἐμβολὴν, οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ, οὐ κατὰ τινὰ ἀδόκητον περίστασιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν βεθυμίαν συμβαίνει· καὶ γὰρ καὶ τοῦ γενέσθαι καὶ τοῦ μὴ γενέσθαι τὴν περίστασιν τῆς ἀμαρτίας ἡμεῖς κύριοι, τῆς ἐπιθυμίας ἀναπτομένης· ἀλλ' ἂν μὴ σὺ τὴν φλόγα ἀνάψῃς, οὐκ αἴρεται ἡ κάμιμος, ἂν μὴ τροφὴν παρὰσχησῃ τῇ ὕλῃ, ἂν μὴ τὰς εὐμόρφους ὄψεις περιεργάσῃ, ἂν μὴ θέατρον παρανομίας ἀναβαίνης, ἂν μὴ παινίης τρυφῇ τὴν σάρκα ἂν μὴ καταποντίξῃς οἴνω τὸν λοῖσμον, οὐκ αἴρεται ἡ φλόξ, οὐ γίνεται χαλεπωτέρον τὸ θηρίον, οὐ διατίθεται καθάπερ ὑπὸ πνευμάτων ἀγρίων τῆς διανοίας τὸ καθαρὸν· ἀρκεῖ οὖν ταῦτα φησὶ πρὸς τὸ διαφυεῖν

τὴν φλόγα τῆς ἁμαρτίας· οὐκ ἀρκεῖ· ἀλλὰ δεῖ καὶ ἕτερα προστεθῆναι, προσευχὰς διηκείῃς, αἴων συνουσίαν, νησιεὶαν σύμμετρον, διαίταν λιτὴν, ἀσχολίας ἀναγκαίας· πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων, τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν διὰ τούτων πάντων δύνασαι χαλινῶσαι τὴν λυσσῶσαν ἐπιθυμίαν καὶ στήσαι τὴν κυμαινομένην θάλασσαν.

Τ. Κύριε ἐκέκραξα πρὸς σε, εἰσάκουσόν μου·

Τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὰ μὲν ῥήματα ἅπαντες ὡς εἰπεῖν ἴσασι, καὶ διὰ πάσης ἡλικίας διατελοῦσι ψάλλοντες, τὴν δὲ διάνοιαν ἐνίων τῶν εἰρημένων ἀγνοοῦσιν· ὅσπερ οὐ μικρὸν εἰς κατηγορίας λόγον· ψάλλειν μὲν καθ' ἡμέραν, μὴδ' ἄπαξ δ' ἐπιζητῆσαι μαθεῖν τὸν νοῦν τῶν ψαλλομένων· καὶ γὰρ νωθείας καὶ χαυνότητος ἐσχάτης διὰ παντὸς τὸν ψαλμὸν καὶ ἐκ πρώτης ἡλικίας εἰς ἑκατοντὸν ἔτη μελετῶντας διατελεῖν, τὰ ῥήματα μόνον εἰδότας ἔργμα διανοίας· καὶ παρακαθῆσθαι θησαυρῷ συνεσιασμένῳ, καὶ βαλάντιον περιφέρειν ἐσφραγισμένον· καὶ οὐδὲ ὑπὸ πολυπραγμοσύνης παρωξύνθη τις μαθεῖν, τί ποτὲ ἴσθι τὸ λεγόμενον· καὶ τοι γε οὐδὲ ἐκεῖνο ἔστιν εἰπεῖν ὅτι σαφὴς τις ὦν πάντας εἰς ὕπνον ἤγαγε· καὶ οὐκ ἀφῆκε ζητῆσαι τὸ προχειρῶς κείμενον· καὶ γὰρ ἴσθιν ἀσαφὴς καὶ ἱκανὸς διεγείρει τὸν μὴ σφόδρα καθεύδοντα, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν καθεύδοντα.

ΤΑ. Φωνῆ μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα, φωνῆ μου πρὸς κύριον ἐδεήθην.

Ἐν ταῦτα ἀρετὰς μανθάνομεν, τό τε εὐτονον τῆς προθυμίας, τό τε συντεταγμένον τῆς διανοίας, καὶ ἕτερον πρὸς τούτοις τὸ αὐτοῦ εἶναι τὴν φωνὴν· οὐ γὰρ πάντες οὔτε φωνῆ βοῶσιν, οὔτε πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε τῇ οἰκίᾳ· δεῖ δὲ ἅπαντα ταῦτα συνελθεῖν· ὁ κατ' ἐχθρῶν βοῶν οὐκ ἀνθρώπου φωνὴν προήσεται, ἀλλὰ θηρίου καὶ ὄφειος· ὁ ῥαθυμῶν καὶ μὴ ἀκούων ὦν λέγει οὐ πρὸς τὸν Θεὸν βοᾷ, ἀλλ' εἰκῆ καὶ μάτην φέγγεται· ὁ μὴ διεγείρων τὴν διάνοιαν, καὶ μεγάλα κράζει, πάλιν οὕτως οὐ βοᾷ· φωνὴν γὰρ, ὡς πολλάκις ἔφθην εἰπών, οὐ τὸν τόνον λέγει τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τὴν συντεταγμένην διάνοιαν· ἀλλ' οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τὰ τρία ταῦτα συναγεί· ὅτι τε φωνεῖ, καὶ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τῇ ἑαυτοῦ φωνῇ διὰ τοῦτο· δεύτερον φησὶ· φωνῆ μου, καὶ φωνῆ μου.

ΤΒ. Τί ἐστὶ τὸ εὐλόγησε Μελχὸλ τὸν Δαβίδ.

Τὸ δὲ, εὐλόγησε Μελχὸλ τὸν Δαβίδ, λαμβάνει μὲν καὶ ἐκ τῆς προεπιμένης ἀναπτύξεως τὸ σαφὲν ἀντὶ γὰρ τοῦ ἐξουδέωσεν εἶρηται ἀλλότριον γὰρ ἐδόκει τὸ γύναιον βασιλικῷ φρονήματος καὶ ὄγκου, χοροῖς καὶ σιριτήμασιν ἐνδιατρίβειν ἀλλ' αὐτὸ μὲν τοῦτο τὸ χοροῖσιν μὴ συγκαταφέρεσθαι τὸν βασιλέα, οὐκ ἀνεπισκέπτως ἐλογίζετο ἢ τοῦ Σαοὺλ θυγάτηρ . . τὸ δὲ θεῖον πόθον ἐπιδεινύμενον ἐπὶ τοσοῦτον ἀλῶναι τῷ ἔρωτι τοῦ ποθομένου ἐνίκα τῆς γυναικείας φύσεως τὴν γυνῶσιν καὶ ἀγνοῦσαν διήλεγχε τὰ κέντρα τοῦ δαυιτικῷ πόθου. Ἐπισημαίνεται δὲ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, ὡς μήτηρ οὐκ ἐχρημάτισεν αὐτὴ παιδίον, τῆς ἐπὶ τῷ Δαβίδ χλεύης ἀπαγγέλλουσα τὴν δίκην ἀφίεται δὲ ἡ Μελχὸλ εἰς τὴν περὶ τοῦ Δαβιδ κατενεχθῆναι χλεύην ἥνικα δίκην χρεωστούσα ἀσπαιτηθῆ τὴν ἀπαιδίαν ἀπαιτεῖται δὲ τὴν ἀπαιδίαν, ἵνα μηδεὶς ἐκ τοῦ σπέρματος ἔπερ ἀπεφύετο τοῦ Σαοὺλ τοῦ βασιλικῷ διάδοχος ἀξιώματος καταστῆ ἔτι δὲ ἵνα μὴ στάσις καὶ φόνος τοῦ τε ἐξ αὐτῆς προεληλυθότος καὶ τῶν ἐξ ἐτέρων γυναικῶν ἐπιγεγονότων διαπραχθῆ.

ΤΓ. Διατί ὁ Δαβίδ τὸ ἐφούδ περιεβάλετο.

Εἶρηται δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ Δαυιδ, ἐφούδ καίτοι οὐκ ἐξὸν αὐτῷ εὐσεβῶς βιοῦντι ἱερέως στολὴν περιβαλέσθαι ἀλλὰ περὶ τούτου τισὶ μὲν ἐρρήθη, ὡς ἐπειδὴ Σαμουὴλ μὲν ἀπειβίω, οἱ δὲ τούτου παῖδες ἐξητάζοντο ἐν αἰτίαις, εἶδει δὲ ἱερέα τῆς κιβωτοῦ τοῦ θεοῦ προπορεύεσθαι, καὶ οὐκ ἦν ὁ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἠξιωμένος, ἐξ ἀνάγκης ὁ βασιλεὺς τὴν τοιαύτην ἀναδέχεται λειτουργίαν ἅτε δὴ καὶ τῶν ἀλλοφύλων, τὴν κιβωτὸν αὐτὸς ἀνενηγκῶν διδὸ καὶ χρησμὸν ἀνείλε τὸ ἐφούδ νίκην ἐπαγγελλόμενον τῷ Ἰσραὴλ καὶ τὴν νίκην ὁ Δαυιδ ἀνατίθησι τῷ θεῷ ἅμα δὲ οὐδ' ἀτιμάζοντος ἢν τοῦτο τὴν ἱερατικὴν στολὴν, ἀλλὰ σεβαζομένου καὶ τῆς ὅτι μάλιστα τιμῆς ἀξιοῦντος· εἰδείκνυ γὰρ δι' ὧν εἰς ἐκείνην κατέφευγεν, ὅση ὠφείλετο τοῖς ὡς ἀληθῶς ἱερεῦσιν ἢ τιμῇ ὧν ἢ στολῇ τῷ βασιλεῖ δόξαν τε καὶ νίκην καὶ τοσαύτην χάριν προξενεῖ. Ἄλλ' οὕτω μὲν ἔνιοι φασὶν ἐτέροις δὲ δοκεῖ μὴ ἂν ποτε κατατολῆσαι τὸν βασιλέα Δαυιδ ἱερατικὴν στολὴν περιβαλεῖν, ἀλλ' εἶναι τί φασιν ἀποκεκληρωμένον τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφίσμα, ὃ καὶ αὐτὸ ἔφερε τὴν ὀνομασίαν τῆς ἱρατικῆς στολῆς, καὶ τοῦτο κατ' ἐκείνο καιροῦ περιβεβλησθαι τὸν βασιλέα Δαυιδ.

ΤΑ. Τί ἔπραττεν Ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ.

Ἐν δὲ τῷ παραδείσῳ τεθεῖς ὁ Ἀδὰμ οὐκ ἀργὸν οὐδὲ ἄπρακτον ἐπολιτεύετο βίον, ἀλλ' ἀρετῆς μὲν ἐπιμελεῖτο, τοῖς δὲ κατ' αὐτὴν ἔργοις ἐνησχολεῖτο· διὸ καὶ ἡνίκα τοῦ φύλαξ εἶναι τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν δεδωμένων ἐξέστη, τοῦ παραδείσου τὴν ὑπερορίαν κατεδικάσθη· μέσον δὲ τοῦ παραδείσου τὸ ξύλον· διότι ζωῆς ἦν ξύλον· καὶ ἀναλογίαν τινα ἐπέχει πρὸς τὴν καρδίαν· ὡς περ οὖν αὕτη ἐν μέσῳ τῷ τοῦ ζώου καταβέβληται σώματι, οὕτω καὶ αὐτὸ ζωῆς ὑπάρχον ξύλον, μέσον ἐπιφύτευτο τοῦ παραδείσου· εἰ δέ σοι φίλον καὶ ὁ ἀναγωγικὸς λόγος, ἡ γενικωτάτη φασὶν ἀρετὴ ἐν τῷ λογικῷ θεωρουμένη ζῶν ὡς περ ἀπὸ μέσης τινὸς ἀκρωρείας ἐπὶ πᾶσαν διαχεῖται· πρᾶξι' καὶ καθ' ὃν τρόπον ἡ ζωὴ ἐκ μέσου τινὸς χωρίου προχιομένη, πάντα τὰ τοῦ ζώου μέρη ζωογονεῖ τε καὶ συνέχει, οὕτω καὶ αὕτη ἐκ μέσης τινὸς οἰοεὶ πηγῆς προϊούσα ἄρδει τε καὶ ἐκτρέφει καὶ τὰς ὑποβεβηκείας αὐτῇ λοιπὰς ἀρετὰς. Ἐγγυὸς δ' ἂν εἴη διανοεῖν, μέσον εἰρησθαι τοῦ παραδείσου τὸ τῆς ζωῆς πεφυτεῦσθαι ξύλον, ὅτι καὶ Χριστὸς ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐν μέσῳ τῆς γῆς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐδέξατο σταυρὸν· καὶ γὰρ εἰς τὸ μισαίτατον φασὶ τῆς γῆς τὸ ζωφόρον ξύλον, τὸν σταυρὸν παγῆναι· τὸ δὲ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν εἴρηται μὲν, οὐδεὶς δὲ χωρὸς αὐτῷ ἀποτέτακται· διατί; διότι ἡ κακία χωρῶν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ παρυφίσταται· ἄμεινον δὲ μετὰ ταῦτα περὶ τούτου διαληπτέον.

ΤΕ. Διατί πρὸς ἐσπέραν ἐθύετο ὁ ἀμνός.

Πρὸς ἐσπέραν δὲ ἐθύετο ὁ ἀμνός, ὅτι τύπον προδιέγραφε τοῦ ἀληθινοῦ ἀμνοῦ καὶ ποιμένου Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ἐπὶ δυσμαῖς γὰρ τῶν αἰώνων καὶ ὁ πλάττης τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκούσιον ὑπέστη θάνατον· πλησιφαοῦς δὲ τῆς σελήνης οὐσης προσήγεται τὸ θῦμα· ἐπεὶ καὶ ὁ τοῦ γένους ἡμῶν σωτὴρ οὐκ ἄνθρωπος μόνον ἐχρημάτιζεν, ἀλλὰ καὶ θεός· καὶ τύπον μὲν τῆς Θεότητος φέρει τὸ φῶς, τὸ δὲ σεληνιακὸν σῶμα τῆς προσληφθείσης σαρκὸς· πλὴν ἐπειδὴ κατὰ τὴν κοσμογένειαν ὀλοκλήρῳ φωτὶ καταλαμπομένη ἡ σελήνη λαμβάνει τὴν προαγωγὴν, ὁ δὲ τοῦ σωτῆρος ὑπὲρ τοῦ γένους θάνατος ἀνανεώσιν τε καὶ ἀνακαίνισιν ἐπραγματεύετο τοῦ παντός, εἰκότως ἡ σελήνη τὸ φῶς ἀμείωτον κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρέχειν ὑπὸ τοῦ πάντα σοφῶς οἰκονομοῦντος ἀπειτάχθη.

ΤΓ. Τί ἐστι, θῆσω τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ.

Τὸ δὲ ἐν τῇ νεφέλῃ τόξον ἑλλήνων μὲν παῖδες φυσικόν τι νομίζουσι ἔργον, καὶ ἀφ' οὗ νεφέλαι καὶ ἥλιος, καὶ κείνο τὴν σύστασιν λαμβάνει· τῷ δέγῃ θεισπισίῳ Μωϋσεί ὅσον ἀπὸ τῆς τῶν λέξεων προφανοῦν σημασίας οὐκ ἰδόκει τοῦτο, ἀλλὰ σύγχρονον εἶναι τῇ δεδομένῃ διαθήκῃ· ἰδοῦ γάρ φησι τίθημι τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ, ὡς νῦν τιθεμένου καὶ τῆς διαθήκης χρηματίζοντος σημείου· οὐδὲν δὲ ἄτοπον ἰννοεῖν καὶ φάσεως μὲν ἀπαρχὴν προσβολὴν εἶναι τὸ τόξον, ἐπὶ βεβαιώσει δὲ τῆς πρὸς τὸν Νῶε διαθήκης τὸ θεῖον αὐτὸ προσλαμβάνειν· οἶον ὡς εἰ λέγοντες, ὅτι ἕως ἂν τοῦτο γίνηται καὶ ἡ φύσις τὸ οἰκεῖον ἀποβάλλεται ἔργον, οὐκ ἔσται κατακλυσμός· καθ' ἃ ἂν τις εἴπω· ἕως οὖν ἀνταναιριθῇ ἡ σιλὴν, καὶ ἕως ἂν ὁ ἥλιος τὸν οὐράνιον διατρέχων πόλον τὰ ἐπίσεια φωτίζει· ὅπῃ ἐστίν· ἕως ἡ φύσις τὸν οἰκεῖον εἰρμὸν διασώζει καὶ πρὸς λύσιν οὐ διαστρέφει, ἕως τότε τὸ ἀνθρώπινον γένος κατακλυσμῷ ἀτιμώρητον ἔσται· ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Συρίας μαθεῖν ἀποστέλλει περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἐλισσαῖον· καίτοι μὴ τῷ θεῷ ἀλλ' εἰδώλοις λατρεύον, ὅτι προφῆτην αὐτὸν πανταχοῦ διήγγαλλον ἢ φῆμ, καὶ ἡ νόσος ἐπιστάσα τῷ βασιλεῖ συνηνάγκαζε πυνθῆσθαι πρὸς οἶον ἀποβήσεται τέλος.

ΤΖ. Δίκαιος δὲ ὁ Νῶε τυγχάνων, διατί ἀλίσκεται μέθῃ, καὶ οὐ δίδωσι δίκην.

Δίκαιος δὲ ὁ Νῶε τυγχάνων ἀλίσκεται μέθῃ καὶ οὐ δίδωσι δίκην, ὅτι μήτε ἀκρασία κεχηρμένος τὴν μέθην ὑπέστη, καὶ νόμον οὐκ εἶχε τῆς εἰς κόρον ἀπεύρογκα οἰνοποσίας· ἄλλως τε δὲ καὶ ἀγνοία τῆς χρήσεως, ἀλλ' οὐχὶ πολυποσία κατέπεισεν εἰς μέθην· κινράμενος γὰρ ὁ οἶνος οὐχ οὕτως τῶν ἐπιθολούτων ἀτμῶν τὸν ἐγκέφαλον πληροῖ καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἐπισκοτίζει· ἢ δὲ ἄκρατος τούτου προσφορὰ θερμοτέρους τούτους ἀναφέρουσα καὶ δριμυτέρας καὶ ἐξ ὀλίγου πόματος μάλιστα τοῖς ἀσυνήθως πρὸς τοῦτο διακειμένοις ἐνεργάζεται τὸ πάθος· πλὴν ὁ θεσπέσιος Παῦλος πρὸ ἡμῶν τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖται λόγον, ἁμαρτία φάσκων οὐκ ἔλλογεῖτο μὴ ὄντος νόμου· διὸ πολλὰ ἂν εὖροι κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην πολιτείαν τοὺς θαυμαστίους ἐκείνους ἄνδρας διαπεπραχότας ἐξ ἀπειρίας, ἐξ ὧν αὐτοῖς οὐδεμία παρηκολούθησε δίκη· νυνὶ δὲ ἐπὶ παρ' ἡμῖν καὶ νόμοι καὶ τῶν πρακτέων ἢ γῶσις ἐπιφανεστάτη, εὐλόγως τοὺς παραβεβηκότας ἢ τῆς παρανομίας ὑποδέχεται τιμωρία.

ΤΗ. Τί ἐστὶ, κύριε οὐχ ὑψώθη ἡ καρδιά μου.

Τὸ δὲ, κύριε οὐχ ὑψώθη ἡ καρδιά μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις, οὐδὲ ἐν Σαυμασίοις ὑπὲρ ἐμὲ τάχα μὲν καὶ εἰς αὐτὸν ἐκληφθεῖν τὸν Δαβὶδ· τὸ γὰρ βασιλείαν μὲν περιεζῶσθαι, κατ' ἐχθρῶν δὲ πολλαίαις τρόπαια ἀναστῆσαι, καὶ πρὸ τούτων ἀπὸ ποιμένος ἐν βασιλείοις διαϊτῆσθαι, καὶ μειζόνων ἢ κατ' ἐλπίδας ἀξιοῦσθαι, καὶ ὄρσῃν ὑψέρον κατὰ τοῦ Νάβαλ ἐπιδεδείχθαι, θανάτου τε ἀπαίτησιν ἐπισκῆψαι τῷ παιδί, παρὰ τε τοῦ Ἰωάβ καὶ τοῦ Σεμεὶ λαβεῖν, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα, Σαυμασιώτερον μὲν ἀποφαίνει μᾶλλον τὸν Δαβὶδ εἰ ἐν τοσοῦτοις καὶ τοιούτοις ἐξεταζόμενος, τὸ τῆς ψυχῆς οὐκ ἐκλονήθη πάγιον, οὐδὲ μειζόνων ἢ κατὰ τὰς ἐλπίδας ἀξιούμενος ἐπῆρεν αὐτοῦ καὶ ὑπερύψωσε τὴν καρδίαν, μῆϊζον ἢ προσῆκε τὰ κατ' αὐτὸν φανταζόμενος· ἀλλ' εἰς τὴν παντοκράτορα καὶ κυριεύουσαν τῶν ὄλων ἅπαντα φέρων ἐτίθει πρόνοιαν, οὐδαμῶς λήθην λαμβάνων τοῦ, ἐγὼ δὲ εἰμι σκοληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. Εἰ δέ τις ἐθέλει τὸ εἰρημένον ἐλαβεῖν καὶ ἐφ' ἐτέρου τινὸς τὴν ταπεινόφρονα ἀρετὴν κατορθωκότος, καὶ εἶναι τοῦτο ὡσπερ στήλην καὶ ὑπογραφήν ἀνδρὸς ἂν φρόνημα τεταπεινωμένον καὶ συντετριμμένον φέροντος, οὐδ' οὗτος ἂν εἴη τοῦ εἰκότως φερόμενος ἕξω ταπεινοφροσύνη δ' οὖν, ὡς ἐστὶ πολλαχῶδες λαβεῖν, καὶ ὁ μέγας ἐκείκοσμητο Δαβὶδ. Ἐνίοις δὲ καὶ εἰς ὄλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔδοξεν ἐναρμόζεσθαι τὸ ῥητόν· αὐτὴ γὰρ φησι διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα φουομένων τε καὶ ἀναστρεφομένων παθῶν, οὐδ' ὄν τινα καιρὸν ἀνατεινέσθαι τε καὶ ἀνυψοῦσθαι ὑπὲρ αὐτὴν δύναται, οἷονεὶ τῷ βάρει καθελωμένη· καὶ ποτὲ μὲν τούτῳ, ποτὲ δὲ ἐκείνῳ βαρυνόμενη, καὶ μηδέποτε καθαρὰ τοῦ διανοχλοῦντος τε καὶ βιάζοντος καθεστῆκυία, μηδὲ τὰς μεγίστας τε καὶ περὶ αὐτῆς ἀναλογιζέσθαι διδουνημένη ἐννοίας· ἀλλὰ καλῶς γι ποιούσα, γῆν τε αὐτὴν καὶ σποδὸν ἡγίγται, καὶ ἀναξίαν τῆς ὑπὲρ ἀνθρώπον ἀναβάσεως· ἵνα μὴ μετῆλαβοῦσα τοῦ ξύλου ἐφέσει θεότῃτος, καὶ αὐτῆς τῆς πρεπούσης αὐτῇ καὶ ἐναρμολομένης πάλιν τᾶξεως κατενεχθῆ· ἐντεῦθεν δὲ ὑψοῖ τὴν ψυχὴν καὶ τρέφει τὴν ἡδεῖαν τροφήν, ἐκείνας τὰς ἐννοίας ἄς μετὰ τοῦ σώματος τραφῆναι οὐ δύναται· καὶ γὰρ τὸ, ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ. . .

Τῷ μὲν τοι εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μεταφέροντι τὴν ἐρμηνείαν, καὶ προφητείας εἶναι τὸν ἐκείνου βίον καὶ τρόπαιον ὑπογράφουσαν δόξαν ποιουμένῳ, οὐδὲ τοῦτο ἂν γένοιτο τοῖς δευτερείοις ἐναριθμῆσθαι τῶν ὀρθῶς περὶ τῆς ῥήσεως τεθεωρηκότων ὡσπερ γὰρ τὸ, ὠρῆξαν χεῖρας

μου και πόδας μου, Δαβὶδ μὲν λέγει, εἰς Χριστὸν δὲ ἐξέβη, οὕτως και τὸ εἰρημένον, ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατατάτω, και διμεμρίσαντο τὰ ἱμάτιά μου, και μυρία ἄλλα· τούτο δὲ και ὁ Παῦλος συνορῶν, αἰχμαλωτίζειν παραινεί πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· και γὰρ οὐδ' ὑψώθη Χριστός ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ὑπὲρ παντός ὕψους και πάσης ὑπεροχῆς τελῶν, οὐδὲ ἔμετεωρίσθη· μᾶλλον δὲ τὸ ἀποστολικὸν εἰπεῖν· οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, και σχήματι εὐρέθεις ὡς ἄνθρωπος, ἑταπειώσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου· και αὐτὸς δὲ ἐκείνος κατὰ καιρὸν τοῦ πάθους φησὶν ἠδυνάμην παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου και παρέστησέ μοι πλείονας ἢ δώδεκα λεγιῶνας ἀγγέλων· ἀλλ' οὐ μοι γνώμη τὸ ὑψοῦσθαι, μέγεθος δὲ και θαυμασιότης ὑπὲρ αὐτὸν οὔτε ἦν οὔτε ὑπνοεῖτο, οὔτε αὐτὸς οὐδὲ ἐπιστράφη ποτὲ ὑπερευχθῆναι τούτῳ· τί γὰρ ἂν εἴη θαυμασιώτερον ἢ μείζον τῆς ὑπὲρ πᾶν μέγεθος και ἀξίωμα ὑπεριδρυμένης φύσεως Θεϊκῆς; πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ὡς ἄνθρωπος τοῖς κατὰ τὰ περίγεια και τὴν σάρκα μεγάλην δόξαν και ὄγκον περιβεβλημένοις οὐδὲ τούτοις συνημιλλᾶτο και συνεπορεύετο· μᾶλλον δὲ τούταντίον ἅπαν ταπεινοφροσύνη και μετριότητι ὄλον ἑαυτὸν διεβρύθημιζε· διὸ και ὁ προφήτης· χαίρε φησὶ θύγατερ Σιών· και τῆς αἰτίας ἡ χαρὰ, ὅτι πρῶτος και ἡσυχος ἦκει σοι ὁ βασιλεύς· τὸ δὲ ἀπογογγαλακτισμένον ἐναρμολογεῖν ἂν τοῖς εἰρημένοις, ὅτι και τὴν ψυχὴν ἦν προσέληφεν ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτὴν και προγονικὸν ἐπανήγαγεν ἀξίωμα· τούτο γὰρ ἂν εἴη τὸ, ὡς τὸ ἀπογογγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ· εἰ δὲ τις ἐθέλοι νοεῖν ὅτι και τὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναστροφὴν Θεοσχεπῶς τε και ἀνθρωποσχεπῶς τελείσας πάλιν ἐπὶ τοὺς πατρικοὺς, ἂν οὐκ ἐξίστη, κώλωπος ἐπανέλθῃ, και οὗτος ἂν τὰ εἰκότα ἐρεῖ· και γὰρ ἐκείσε ἀναδραμὸν και τὴν ὑπὲρ πάντων κρίσιν δεξάμενος, ἐδικαίωσε πάντας ἐν ἑαυτῷ, ὅπερ ὑποδηλώσει ἂν και τὸ, ὡς ἀνταποδώσεις ἐπὶ τὴν ψυχὴν μου.

ΤΘ. Διὰτι ἐν βᾶτῳ και οὐκ ἐν ἑτέρῳ φυτῷ τῷ Μωϋσεῖ
ὁπατάται ὁ Θεός.

Διὰ πολλὰς αἰτίας· μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ ἀποδοῦναι τὰς διὰτι ὤφθη αἰτίας, ἀμεινον εἰπεῖν ὅτι Τρία τινὰ τὸ σύμβολον μνῦει· ἢ ὅτι ὡσπερ ἡ βᾶτος πυρὶ περιελαμβάνετο μὲν οὐ κατεκαίετο δὲ, οὕτω και ὁ Ἰσραὴλ ἐκδοτος τοῖς πειρασμοῖς και ταῖς τιμωρίαις και τῇ φλογὶ τῆς ταλαιπωρίας ἦν αὐτοῖς εἰ αἰχμαλωτεύσαντες ὑφῆπτον, μόνη δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ δεξιᾷ τοῦ μὴ διωλολέναι και ἀποτρεφρωθῆναι διετηρήθησαν· ἢ ὅτι ὁ Θεὸς λόγος τὸ φῶς τὸ πατρικὸν και τὸ αὔλον τῆς θεότητος πῦρ ἐν τῇ γεγραπῇ τε και ὑλώ-

δει τῆς παρθένου μήτρα περιαστράφαν, ἀκατάφλεκτον καὶ ἀπήμονα διασώσει τὴν δεξαμένην αὐτὸ· εἰ βούλει δὲ τὸ αὐτὸ τῆς Θεότητος πῦρ τῆ ἀνθρωπίνῃ προσομιλήσαν φύσει, πυρακτώσει μὲν καὶ θεοποιήσει, οὐ καταφλέξει δὲ καὶ ἔξαφανίσει· ἀλλὰ προτυποῖ μὲν τὸ ἐπὶ τῆς βάτου μυστήριον ἴσως ἂν τὰ τοιαῦτα· καὶ ἡ βάτος δὲ ὑποβάλλεται τῷ πυρὶ καὶ οὐχὶ φυτὸν ἕτερον τάχα μὲν ὅτι περ οὐδ' ἦν ἑτέρου τινὸς ἢ ἔρημος παρὰ τοῦτο φυτοῦ καρποφόρος· ἔτι δὲ καὶ ἵνα μάθωμεν, ὡς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὸ τῆς Θεότητος περιλαβὼν πῦρ, οἶονεῖ τινας ἀκάνθας τὰς ἀμαρτίας προβεβλημένην, ταύτην μὲν ἐφλόγιζεν, οὐ κατέκαιε δὲ· τὰς δὲ περὶ αὐτὴν ἀκάνθας κατέκαιε καὶ διέφθειρεν· εἰ βούλει δὲ, καὶ ἐπιείπερ τὰ πλῆθη τῶν ἔθνων ταῖς χαμαιπετίαι περὶ Θεοῦ συρόμενα διανοίαις, καὶ οἷον τῆ ἀθεότητι περιεκεχυμένα, καὶ τὰς τῶν ἀμαρτιῶν ἐκφέροντα ἐκφύσεις, καὶ τὴν τοῦ σεβάσματος σύστασιν σαθρὰν, ἔμελλε δὲ ταῦτα τῆ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσει τε καὶ ἐλλάμψει, τῆς μὲν ἀκανθώδους καὶ ζιζανιώδους περιφλέγισθαι καὶ ἀποκαθαίρεσθαι πλάνης, τὰς δὲ τοῦ Θεϊκοῦ πυρὸς ἀκτίνας ὑποδέχεσθαι· αὐτὸς γάρ φησι βαπτίσει ἡμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ· ἴν' ἐμφανέστερόν τε καὶ τηλαυγέστερον τὸ εἰκονιζόμενον προσδιατυπωθῆ, ἡ βάτος παραλαμβάνεται ὑπηρετουμένη μὲν, οὐ φλεγόμενη δὲ τῷ πυρὶ· χαμιρπὴ τε γάρ ἐστι καὶ ἀκανθώδης καὶ τὴν ὑπόστασιν ἀσθενῆς καὶ κατὰ τὴν ὄψιν διηλωμένη τῆς γῆς· καθ' ἃ καὶ τὴν ἀναλογίαν πρὸς αὐτὴν διασώζει τὰ ἔθνη.

Ἐτι δὲ τοῦ τοιοῦτου μὲν φυτοῦ σχεδὸν τι οὐδὲν ταπεινότερον, ἀλλ' αὔξην μὲν τινα δέχεται, οὐδέπω δ' ἐπαίρεται τῆς Γῆς· αἰεὶ δὲ ταύτῃ προσέρπει· τὸ δὲ πῦρ κούφον τε καὶ τῶν ὅσα κρίνεται αἰσθήσει ἀνωφερέστατόν τε καὶ ἀνώτατον· ὡς ἂν οὖν ἐπίδειχθῆ ὅτι ἡ πάντων ὑπέρεικεια τῶν ὄντων ἀνωκισμένη τε καὶ ὑψηλοτέρα τῆς θεότητος φύσις, πῦρ γὰρ πολλὰκις ἢ γραφῆ τὸν Θεὸν ὀνομάζειν, πρὸς τὴν ταπεινότεραν φύσιν τῶν ἀνθρώπων τῆ πηλῶ καὶ γῆ συμπεφυρμένην οὐκ ἀπηξίωσε κατελθεῖν εἰκότως τῷ ὑποδείγματι κατάλληλον παρελήφθη φυτόν. Ἐτι δ' ἂν ἐπιθεωρήσαις, ὡς τοῦ Ἑβραίων ἔθνους αὐτομολεῖν πως ἐπιβρεπῶς ἔχοντος πρὸς πολυθεΐαν, ἅτε τοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἔθεσιν οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι συναναπεφυρμένου, ἵνα μὴ αὐτοῖς πρόβασίς τις εἰς πολυθεΐαν περιγίνηται ἐν τῷ τοιοῦτῳ εἰδεχθεῖ τε καὶ ταπεινῶ καὶ ἀνεπιτηδείῳ πρὸς παραγωγὴν ζωάνων παραδείκνυται τὸ θαῦμα· ἵνα μὴ καταπλαγέμετες τὸ ὀρώμενον, ἢ αὐτὸ γε τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ αὐτοῦ εἰς Θεὸν ἀναγραφάμενοι προσκυνήσωσιν ἢ διαγλύφοντες ἐξ αὐτοῦ ἀπεικασμάτα τε καὶ ὁμοιώματα, ὡς Θεοῦς αὐτῶν τὰ τῶν χειρῶν ἔργα προσκυνήσωσιν· οἱ γὰρ μετὰ τῶσαύτης ζημίας μοσχοποιήσαντες, καὶ ὡς Θεῶ τῷ τύπῳ τῆς τοῦ βοῦς κεφαλῆς προσκυνήσαντες, ἐν ᾧ μηδὲ Θεοση-

μείαν μηδ' ἠντιναοῦν ἰθεάσαντο, τί ἂν οὔτοι οὐκ ἐτόλμησαν, εἰ τῶν ὠραίων τί φυτῶν καὶ πρὸς χρείαν ἐπιτηδείων τὸ πῦρ αὐτοῖς ἀφλέκτως φέρον ἐφαίνετο. μάλιστα ἀκηκοότες τοῦ νομοθέτου λέγοντος· ἐλάλησεν ὁ θεὸς τῷ Μωϋσεί ἐκ τῆς βάρου.

ΤΙ. Διατί ὁ Θεοπέσιος Δαβιδ παραχωρεῖται πεσεῖν εἰς ἁμαρτίαν καὶ τότε τηλικαύτην.

Τάχα μὲν καὶ διὰ τινὰς ἐτέρας ἀπορρήτους αἰτίας· πλὴν ὡς ἂν καὶ τῷ βίῳ μετανοίας προστεθειμένον εἴη παράδειγμα· εἰ γὰρ αὗτος βασιλεὺς τε ἂν καὶ κατὰ τὴν καρδίαν πεπολιτεύσθαι μεμαρτυρημένος Θεοῦ, πεσὼν οὗτος θάπτον ἀνέστη καὶ διὰ μετανοίας καὶ δακρύων ἰσοῦδασεν ἐκκαθάραι τὸ ὀλίσθημα, πῶς οὐ χρὴ καὶ ἡμᾶς οὐχ ἅπαξ πεσόντας, ἀλλὰ διὰ παντὸς πίπτοντας, θερμοῖς τοῖς δάκρυσι καὶ συντετριμμένη καρδίᾳ ἀπαλείφειν πειρᾶσθαι τὰ ἁμαρτήματα; ἔτι δὲ, ἵνα μὴ δήποτε τινὲς τῶν ἐν κατορθώμασι διαλαμπόντων, οἷα δὴ τὰ ἀνθρώπινα εἰς παράπτωμά τι καταλισθηκότες ἀπογνώσει ἑαυτοὺς καὶ ἀπειπιστία παρὰδῶσιν· ἀλλ' ἔχοντες τὸν μακάριον ἐκεῖνον Δαβιδ τηλικαύτην μὲν παρανομίαν εἰργασμένον, οὕτω δὲ ταχῆϊαν τὴν θεραπείαν εὐρημένον, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν ὅμοιον διαναστῶσι ζῆλον, καὶ τοῦ πτώματος ἀνασφαλέντες, καὶ τῆς μετανοίας ὅλοι γεγονότες, τῶν προτέρων ἔχωνται κατορθωμάτων ἴσως δὲ καὶ συγχαρεῖ ὁ Θεὸς εἰς ἁμαρτίαν πεσεῖν τὸν Δαβιδ, ἵνα μὴ τὰς τῆς ἱερᾶς γραφῆς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀκούοντες εἰς Θεὸν αὐτὸν ἀναστήσωσι· καὶ γὰρ καὶ τὸ Μωϋσείως σῶμα διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν μετατεθὲν, ἀγνωστον μέχρι καὶ τήμερον χρηματίζει τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· καὶ ὁ Θεοπέσιος δὲ Παῦλος τοιοῦτόν τι περὶ αὐτοῦ ὑποδηλοῖ λέγων ἵνα μὴ τις ὑπολογίσηται τις περὶ ἐμοῦ ὑπὲρ ὃ βλέπει καὶ ἀκούει· ἀλλὰ καὶ τινες τῶν ἐλθνηζόντων ἐπεὶ τερατουργούντας εἶδον αὐτὸν τε καὶ Βαριάβαν', ὡς Θεοῖς προσφέρειν θυσίας ὤρμησαν.

ΤΙΑ.

Τὸ μὲν τοι ῥητὸν ὃ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν βασιλειῶν ἀνέσεις κεῖται τὸν Δαβιδ, τοῦτο δὲ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν παραλειπομένων, ἀνέστη, παρατέθειται, σατὰν τῷ Ἰσραὴλ· καὶ ἀπέσεις τὸν Δαβιδ ἀριθμησάμενον τὸν λαὸν· καὶ οὐκ ἔστιν ἀλλήλοις ἐναντία ταῦτα, εἰ καὶ δοκεῖ· ἢ μὲν τοῦ Θεοῦ ὄργῃ ἀνέσεις τὸν Δαβιδ, ἥτοι ἐκίνησε καὶ διεσάλεισε πρὸς τὴν ἀρίθμησιν, διὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ λαοῦ· τὸ δὲ σατὰν ὡς ἐπίπαν εἴωθεν ἐν τῇ θείᾳ

γραφή ἀντί τοῦ κολαφισμὸς καὶ πειρασμὸς ἐκλαμβάνεσθαι ὅσπερ εἰ καὶ μὴ ἀργίσθη θεὸς, οὐκ ἂν ἀνεσίσθη ὁ Δαβὶδ, ἥτοι πρὸς ἐνθύμησιν μετέστη τοῦ ἀριθμῆσαι τὸν λαόν· εἰ δὲ μὴ ἀνεσίσθη, οὐδ' ὁ πειρασμὸς ἔπεισε τῷ Ἰσραὴλ, ἥγουν ὁ σατὰν αὐτὸ γὰρ τὸ ἀριθμηθῆναι τοῦτο αἴτιον λέγεται τοῦ πειρασμοῦ, καὶ τοι τῆς ἀποστάσεως μάλλον τὴν αἰτίαν ἀποτεκούσης· ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς ἠρίθμησε, καὶ Δαβὶδ πάλιν μετὰ τὴν πληγὴν καὶ οὐδεμιᾶ τούτων τῶν ἀριθμήσεων οὔτε μῶμος οὔτε πληγὴ ἐγκατέσκηψεν· ὅτι δὲ τὸ σατὰν ἀντί τοῦ πειρασμοῦ καὶ κολαφισμοῦ λαμβάνεται, καὶ ἐξ ἐτέρων δῆλον· καὶ ἀνέστησε γὰρ φησι σατὰν ἐπὶ Ἰσραὴλ, Ἔδερ τὸν Ἰουδαίων· καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος· ἰδὸθ μοι σκόλοψ τῆ σαρκὶ ἄγγελος σατὰν ἵνα με κολαφίσῃ· οἷον ἄγγελος καὶ ὑπηρετὴς πειρασμοῦ καὶ κολαφισμοῦ· τουτίστι δι' οὐ μοι οἱ κολαφισμοὶ καὶ οἱ πειρασμοὶ ἐπιέρχονται· αἰνίτιτοιο δ' ἂν τὸ ῥητὸν ἥτοι Ἀλέξανδρον τὸν χαλκίεα τὸν πολλὰ κακὰ ἐπεινεχόντα τῷ Παύλῳ, ἢ τοὺς κατ' ἐκείνο καιροῦ τυράννους καὶ ἑτεροδιδασκάλους ἐπανισταμένους αὐτῷ, καὶ πολλῶν πειρασμῶν αἰτίους καὶ διακόνους αὐτῷ γεγενημένους.

ΤΙΒ.

Τὸ δὲ, εὔρον τὸν Δαβὶδ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ῥητῶς μὲν οὕτως ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ οὐκ ἂν εὐρεθίη· εἰ γὰρ καὶ ἐν ψαλμοῖς ἄδειται· εὔρον Δαβὶδ τὸν δούλον μου, ἐν ἁγίῳ ἰλαίῳ ἔχριστα αὐτὸν· ἀλλ' οὖν πολὺ τοῦ εἰρημένου ῥητοῦ τῇ λέξει διεστῆκεν· ἐγγύτερον δ' ἂν εἴη μάλλον τὸ εἰρημένον τῷ προφήτῃ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Σαοὺλ· ὀνειδίζων γὰρ αὐτὸν τὴν παράβασιν τῶν νομικῶν ἐνόλων καὶ τὴν ἐκπίωσιν τῆς βασιλείας αὐτῷ προαναφωνῶν φησὶ πρὸς αὐτὸν· ὅτι ἐπειδὴ σὺ κατὰ τὰς ὁδοὺς κυρίου καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ πορεύεσθαι οὐ βούλει, ἐκλέξεται ἑαυτῷ ὁ θεὸς ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὃς ποιήσει πάντα τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ· ἀλλ' εἰ καὶ πλατύτερον τοῦτο τῆς ῥήσεως τῆς ψαλμικῆς, πλὴν οὐ κατὰ πάντα ἀπαράτρεπὸν ἔστι τοῖς ὀνόμασι πρὸς τὸ εὔρον τὸν Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου· ἀλλ' οὖν τοῦτο ὁ θεοπέσιος Παῦλος εἰδὼς εἰς ἐκείνον δημηγορῶν ἐν ταῖς πράξεσι σχηματίζει· ἀνὴρ δὲ λέγεται κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ εὐρησθαι ὁ Δαβὶδ, ἐπειδὴ πολλῶν ἐντολῶν ὑπαρχουσῶν, δι' ὧν ὁ τῆς ἀρετῆς χαρακτηρίζεται τρόπος, οὐδεμία ἄλλη ἴσθησι πλησίον θεοῦ καὶ ὅσον ἀνθρωπίνῃ φύσει δυνατόν εἰς τὴν πρὸς ἐκείνον ὁμοίωσιν ἀναβιβάζει, ὡς τὸ τοὺς ἐχθροὺς ἀμείβεσθαι ἀγαθοῖς· καὶ γὰρ ὁ κυριακὸς ἐν εὐαγγελίοις λόγος φησὶ· γίνεσθε οἰκτιρμονεῖς ὡς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτιρῶν· αὐτὸς γὰρ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐ-

τοῦ ἐπὶ ἀγαθοῦς καὶ πονηροῦς· καὶ πάλιν καλῶς σπαιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς ἵνα γένησθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὁ γοῦν Δαβὶδ ταύτην κατορθώσας τὴν ἀρετὴν, εἰ καὶ ἐν ἄλλοις ἄτε δὴ ἀνδρωπος ἂν κατηνέχθη, εἰκότως κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ Δαβὶδ οὐ πρὸς ἐκείνον μόνον, κατὰ τε τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τὴν ὑπεροχὴν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐφεξῆς μικροῦ πάντας· οὐδεὶς γὰρ φησὶν ἐγένετο ὡς Δαβὶδ ποιήσας τὸ εὐθὺ ἐνώπιον κυρίου· διὰ τοῦτο προσορώμενος τὴν τοῦ Δαβὶδ ἀρετὴν ὁ προφήτης φησὶν· ὡς ἐκλίξεται αὐτῷ ὁ Θεὸς ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ ποιήσει πάντα τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ.

Οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ ἀπὸ τοῦ γράμματος πρὸς τὴν διάνοιαν ἀναχωροῦντα μὴ ἐπ' ἐκείνου μόνον τοῦ Δαβὶδ τὸν χρησμὸν ἐκβῆναι, ἀλλὰ πολλοὺς μᾶλλον ἐπὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σπέρματος Δαβὶδ καὶ Ἰησοῦ καταγομῶν Χριστὸν, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· τὸ γὰρ ἱερὸν γράμμα φησὶν ἀλλαχοῦ περὶ αὐτοῦ· αὐτὸς ἐπικαλεῖται με πατέρα, κἀγὼ πρωτότοκον θῆσω αὐτὸν ὑψηλὸν παρὰ πάντας τοὺς βασιλεῖς· τούτου τοιγαροῦν προδηλῶν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου, τὸν ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐκ Θεοῦ δὲ Θεὸν λόγον, Χριστὸν τὸν σωτῆρα ἡμῶν, φησὶν αὐτὸν εὐρασθαι κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, οἶονεὶ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συναπτόμενον θελήματι, κἀν ἐν τῷ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐγνωρίζετο συγχρίματι, καὶ τούτῳ ἡ βουλὴ καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ πατρικοῦ θελήματος ἀδιάστατος· ἂν γὰρ θέλει, φησὶν, ὁ πατήρ, ταῦτα θέλει καὶ ὁ υἱός· καὶ μυρία ἄλλα καὶ κατὰ τὸν ἀκριβῆ λόγον· οὗτός ἐστιν ὁ πάντα τὰ ἀρεστὰ πεπληρωκὴς τοῦ πατρὸς· ἐπεὶ ὁ γε Δαβὶδ ἔχει ἂν τισὶ καὶ ἐξ ὧν ἔπραξε λαβὰς παρασχεῖν· ἐπὶ μὲν τοῦ Οὐρίου περιφανῶς, καὶ ἐπὶ τῇ ἀπαριθμησεί τοῦ λαοῦ, τάχα δὲ καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ Νάβαλ καταφόρῳ ρύμῃ καὶ ὀργῇ, καὶ ὅτι μὴ πάντα τὰ τοῦ νόμου φυλάττων ὑπὸ ἀράν τινα ἐπιπτεν· οὔτε γὰρ τὸ πᾶσα φαίνεται φαγῶν, καὶ οὐκ ὀλίγα τῶν ἐν τῷ νόμῳ κἀν μὴ τὰ καίρια παραβεβασμένους· καὶ ἡ κατὰ τοῦ Ἰωάβ δὲ καὶ Σιμεεὶ δεδομένη ἐντολὴ τῷ παιδὶ· καὶ τὸ, οὐ σὺ οἰκοδομήσεις μοι οἶκον, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων εἶ· εἰ καὶ τὰς ἐπιλύσεις ἔχουσιν εἰς ἀθώωσιν περιεϊτώσας τὸν Δαβὶδ, ἀλλ' οὖν κατὰ τὸ πρόχειρον πολλοῖς ἐμποδῶν ἴστανται, μὴ κατὰ τὴν καρδίαν πάντα τελέσαι αὐτὸν τοῦ Θεοῦ.

ΤΙΓ.

Τὸ δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ πρῶτῳ μὲν τὸ μάννα καταπέμψασθαι τῷ Ἰσραὴλ, ἐσπέρας δὲ τὴν ὀρυγομήτραν, τοιαύτης ἀναφθίῃ ἂν θεωρίας· τὸ μὲν μάννα πρῶτῳ κατήρχετο, ὅτι τύπος ἦν τοῦ οὐρανοῦ ἄρτου Χριστοῦ τοῦ θεοῦ

ἡμῶν, ὃς δικαιοσύνης ἥλιος καὶ ἀνατολὴ ἡλίου ἡμῖν ἐπεδήμησε τοῖς ἐν σκότει· ἐπεὶ οὖν τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ καὶ τῇ ἀνατολῇ παρεικάζεται τὸ αἰσθητὸν μάννα, εἰκότως κάτεισι πρῶτῃ, τῷ συγγενεῖ τὴν ἀναλοσίαν φυλάττον· ἡ δὲ ὀρθογώνητρα κάτεισιν ἐσπίρας ζωοφυσίαν τοῖς Ἰσραηλίταις πληροῦσα, ἐπειδὴ τὴν ἐν τῷ νόμῳ παρεδήλου λατρείαν, ἥτις ἐν σκιαῖς τε καὶ ἀμυδροτέροις ἔχρυσεν τῆς ἀληθείας ἐτελείτο· ἔτι δὲ καὶ κνίσσαι καὶ ἀτμοὶ ζοφώδεις διὰ τῶν θυμάτων ἐπελύγαζον τὸν ἀέρα· καὶ εἰκότως πρὸς ἐσπίραν τὸ προχαράττον τὴν νομικὴν Φυσίαν κατεφέριτο τοῖς Ἰσραηλίταις· ὡσαύτως δὲ εἴ τις ἄλλος ἐδελήσοι λαβεῖν τοῦτο ὡς προχάραγμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, οὐκ ἂν τοῦ εἰκότος παρασφαλεῖν· καὶ τοῦ σώματος δὲ Χριστοῦ ὁ λαβὼν ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς ὁ σωτὴρ λείων, φάτετε πάντες, εἴ τις προτύπωσιν φαίη τὸ μάννα, εὐλόγως ἂν εὔροι τὸ ἐν τῇ πρώτῃ τοῦτο φέρεσθαι τοῖς Ἰσραηλίταις· καὶ γὰρ ἡ καθολικὴ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, τοῦτο νυνὶ διαφυλάττει, ἐν τῷ τῆς πρωΐας καιρῷ τὴν ἱεράν καὶ καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον Φυσίαν μυσταγωγούσα καὶ τὴν τοῦ παναγίου πνεύματος χάριν ἐκδεχομένη.

ΤΙΔ.

Εν μέντοι τῷ, Θῆσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἑμοῦ καὶ σοῦ πρὸς τον Ἀβραάμ εἰρημένῳ, διαθήκην μὲν τὰ νῦν τὴν περιτομὴν δηλοῖ· τὸ δὲ ἀνὰ μέσον ἑμοῦ καὶ σοῦ, ὅτι αὕτη ἐκτὴ διαθήκη μεσιτεύσει ἀμφοῖν ἀναμεταξὺ, ὅτι ἀψευδεῖς σοι αἱ παρ' ἑμοῦ ἔσονται ἐπαγγελίαι· δύναται δὲ τὸ, ἀνὰ μέσον ἑμοῦ καὶ σοῦ καὶ χρονικὴν τινα παράτασιν ὑπεμφαίνειν, καὶ ταύτην εἴ τις ἔμελλε τῇ περιτομῇ παραμετρεῖσθαι· ὡσανεὶ· ὁ τὴν πρὸς σὲ νυνὶ διαθήκην συνιστὰς ἐγὼ, ἔσται ὅτε γενήσομαι ἄνθρωπος· καὶ ἡ διαθήκη μου αὕτη ἦτοι ἡ περιτομὴ ἀπὸ σοῦ τὴν ἀρχὴν λαβοῦσα, μέχρις ἑμοῦ διακρητάσασα λήξει· καὶ γὰρ μετὰ τὴν περιτομὴν τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, οὐκέτι χῶραν ἔσχεν ἡ κατὰ νόμον γενομένη τῆς ἀκροβυστίας περιτομῆ· ἀλλ' ὅσοι περιετμήθησαν καὶ παρανομοῦντες περιετμήθησαν· ἡ δὲ παρὰ Θεῷ ὄρισμένη περιτομὴ ἐν αὐτῷ πέπαυται τῷ Χριστῷ.

ΤΙΕ. Περὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ τῆς Λείας.

Οτι μὲν μετὰ ἐπαπειτίαν ὁ Ἰακώβ τὴν Λείαν ἀντὶ τῆς Ῥαχὴλ εἰς γυναῖκα παρέλαβε, δῆλον ἢ γραφῇ ποιεῖ· καὶ ὅτι ἀντὶ δουλείας ἄλλης, ἐπάτα καὶ αὐτῆς ἔτι παραπεινομένης, τὴν Ῥαχὴλ ἠγάγετο, καὶ ἐκ τούτου σαφῶς διδάσκει· εἰ δὲ ὑποσχόμενος τὴν δούλειαν εὐθύς ἔλαβεν, ἢ καὶ μετὰ τὸ διελθεῖν ταύτην ὄλην, ὕστερον ἠγάγετο, οὐκ ἀντιπαρὰδίδωσι σαφῶς,

ἀλλ' ἀμφίδρονον ὄσον ἀπὸ τῶν βημάτων ὑπολείπει· σπώτερον ὑποσχόμενος τὴν δουλείαν εὐθὺς τὸν μισθὸν τῆς 'Ραχὴλ ἔλαβεν, ἢ μετὰ τὴν τῶν πόρων ἐπίδειξιν καὶ τῆς ὑποσχέσεως τὴν συμπλήρωσιν, μετὰ τοῦτο πρὸς γάμον ἠγάγετο· ἀλλ' ἀπὸ μὲν τοῦ βήτου πρὸς ἑκάτερον μερίζεται ἡ διάνοια· λογισμοὶ δὲ τινες μᾶλλον βέβαιον τὸν νοῦν ὑποτίθενται, ὡς μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν εἰς ἑμίλιαν εὐθὺς τὸ γύναϊον προσελάβετο· ἐπεὶ εἰ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπαγγελίας ταύτης ἠγάγετο, οὐ μόνον εἴκοσι ἔτη ἐν τῇ τοῦ Λάβαν οἰκίᾳ ὁ 'Ιακώβ ὡς αὐτὸς φησι διατρίψας φαίνεται, ἀλλὰ καὶ τούτων πλείονα· εἰ γὰρ μετὰ τεσσαρεσκαίδεκαετίας τὴν 'Ραχὴλ ἠγάγετο, χρόνος πάντως ἕτερος διεληλύθει, ἐν ᾧ τε ἡ στείρωσις αὐτῆς διηλέγχετο, καὶ ἐν ᾧ τὰς παιδίσκασι εἰς παιδοποιῖαν τῷ 'Ιακώβ παρείχετο, ἐν ᾧ τε ἐκεῖνοι κατὰ γαστροὺς λαβοῦσθαι τοὺς παῖδας ἀπέτικτον, καὶ μετὰ τούτων ἕτερος ἐν ᾧ ἡ 'Ραχὴλ τῶν ὀνειδισμῶν ἀπολυομένη τῆς στερώσεως, τὸν 'Ιωσήφ ἐτεκνώσατο· εἴτα μετὰ τὸν τόκον τοῦ 'Ιωσήφ ἕτερα ἐξ ἐπισημάνεται ἡ Γραφὴ ἐπὶ μισθῷ προβάτων δουλεῦσαι τὸν 'Ιακώβ τῷ Λάβαν οὐκ ἴδιον μόνον εἴκοσι συγκαταλογεῖται· ἀλλὰ καὶ ταῖς χρόνοις τούτοις μεταξὺ προστιθεμένου καὶ ὄν τε ἐστερεύσειεν ἡ 'Ραχὴλ καὶ καὶ ὄν αἱ παιδίσκασι ἔτικτον, πλέον ὁ χρόνος συνάγεται· τίς δὲ καὶ μισθὸς τούτου τὸ μεταξὺ τῶν δεκατεσσάρων χρόνων καὶ τῶν ἐξ τῷ 'Ιακώβ δουλεύοντι τῷ Λάβαν ἀφορίζεται; εἰ δὲ οὐδεμίαν τῶν περιόδων τῷ 'Ιακώβ φαίνεται ἀμισθὴ τὴν δουλείαν ἐταλαιπωρεῖτο· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ ἐπαγγελίᾳ ἀντὶ τῆς 'Ραχὴλ ἡ Λεία μισθὸς αὐτῷ· ἀντὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡ 'Ραχὴλ· καὶ ἀντὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐξ, ὁ διὰ τῶν προβάτων αὐτῷ χορηγούμενος· ἀντὶ γοῦν τοῦ μεταξὺ χρόνου τῆς τεσσαρεσκαίδεκαετίας καὶ τῶν τελευταίων ἐξ, τίς ἐπιγινώσκειται μισθὸς ἕτερος; ἔδει δὲ εἰ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τεσσαρεσκαίδεκαετίας τὴν 'Ραχὴλ ὁ 'Ιακώβ ἔγημν, εἶθ' οὕτως ἡ παιδίσκη καὶ ἡ 'Ραχὴλ στείρουσα καὶ πάλιν τίκτουσα χρόνον ἄλλον ἀπηνάλωσαν, καὶ τούτου τὸν μισθὸν καθεστάναι γνώριμον· ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς οὔτε μισθὸς φαίνεται, οὔτε χρόνος ἄλλος παρὰ τὰ δεκατέσσαρα καὶ τὰ ἐξ ἔτη παρενδήκην ἐπέχων λόγων συγκατάττεται.

Τῷ Θεῷ χάρις καὶ δοξα· τέλος τῶν ἀμφιλοχιῶν.

Editae sunt in hoc volumine Quaestiones amphiloichianae CXXX. Sic autem operis universi editionem tandem aliquando absolutam existimamus. Recole quae nos diximus in praefatione voluminis primi huius Collectionis.

S E D U L I I S C O T I

EXPLANATIUNCULA DE BREVIARIORUM ET CAPITULORUM
CANONUMQUE DIFFERENTIA.

INCIPIT BREVIARIUM SECUNDUM MATTHAËUM.

Nativitas Christi. Magi cum muneribus veniunt; et reliqua. Perquirendum est quid inter breviarium et capitulum atque canonem distet. His etenim tribus, quasi quibusdam clavibus, cuncta evangelici voluminis arcana reserantur. Nam sublatis breviariis capitulis et canonibus, omnia confusa erunt et ambigua, et quæ sunt eadem, vel vicina, vel sola, et qui vel quot evangelistæ in quibuslibet sentiis consonent, aut de quibus rebus edisserant, hoc totum sine prædictis clavibus amphibolum erit. Itaque hæc tria propriis differentiis ab invicem discernamus. Breviarium est rerum in contextu evangelii narratarum compendiosa et brevis expositio. Unde et breviarium, brevis causa nominatur, eo quod per hoc totus evangeliorum textus breviter comprehenditur. Capitulum est quaelibet in evangeliiis sententia seu narratio. Canon est titulus, quo cognoscitur, concordia evangelistarum, id est quis vel qui vel quot evangelistæ unumquodque capitulum ediderunt. Ob necessarias itaque causas hæc tria reperta sunt. Nam breviarium ob hoc repertum est, quatenus ipsæ res, quæ evangelico volumine narrantur, hoc breviter præmisso et considerato compendio, citius et lucidius pateant, ut quod in evangelio quisque invenire desiderat, breviorum consideratione, cum summa facilitate reperiat. Canones ob hanc causam reperti et vocati sunt, quatenus eorum distinctione, concordia evangelistarum, id est qui et quot evangelistæ eadem vel vicina vel sola in evangeliiis capita dixerunt, agnoscat. Capita ob hoc inventa et notata sunt, ut per hæc quaelibet sententia vel narratio in quolibet evangelio agnoscat. Notandum quoque quod nec capitulum sine canone, nec canon sine capitulo, per totum evangelii contextum esse possunt, quia hæc duo sibi invicem inseparabiliter conexas sunt. Licet enim fieri possit, ut ex negligentia scriptorum, quodvis capitulum, numerum

sui canonis non habeat subscriptum, vere tamen aliquo canone carere non poterit. At breviarium sine canone vel capitulis subscriptis, licet non absque capitulorum sensu, consistit. Non enim in breviario qui vel quot evangelistae quolibet sensu ediderunt, neque capitulorum numerus perquiritur: alioquin quomodo contextui evangelico, sic et breviario, uterque numerus canonum et capitulorum superscribendo apponeretur. Quod quia non agitur, manifestum est quod illud in breviario proprie discitur, ut quae in evangelico textu diversis capitulis et canonibus multiplici narratione exponuntur, ea in breviario, quasi quodam pugillo, brevi assertione demonstrantur.

Illud quoque notandum, quod sicut breviarium sine canone et capitulis consistit, sic et capita sine breviario saepe posita reperiuntur. Nam in exordio evangelii secundum Matthaem, in quo ter XIV, hoc est XLII, generationes describuntur, duo capita duoque canones, tertius videlicet ac decimus canon, absque breviario includuntur. Si quidem in eo quod subsequitur, Christi autem generatio sic erat, et reliqua, initium breviarii exorditur. Nam ibi nativitas Domini exponitur. Cur autem non a principio XL et duarum generationum, breviarium evangelii secundum Matthaem sumat exordium, investigandum est. Poterat, enim tale breviarium, nulla obsistente ratione, sic constare, XL duarum generationum enumeratio, nativitas Christi, et reliqua: sed propter nativitatis dominicae excellentiam, ab ultima id est quadragesima secunda generatione seu nativitate Salvatoris, exordium breviarii sumpsit. Nec mirum si in breviario sicuti quaedam in brevi colliguntur, ita nonnulla causa brevitas omittuntur, cum utrumque breviarii sit proprium: alioquin breviarium non erit breviarium. Notandum quoque in ceteris evangelistis, quod in his quaedam capita et canones ante initium breviarii posita reperiuntur, ut in exordiis evangeliorum Marci, Lucae, et Iohannis, post quaedam capita vel canones, initia breviorum exordiantur. Illud quoque sciendum est, quod cum canones et capita, aliquando in principio, aliquando in medio, nonnunquam etiam prope finem cuiuslibet sensus annotentur, breviora nonnisi in primordialibus sensuum locis exordiantur. Unde evenit ut ipsa breviora saepe in principio, aliquando in medio, nonnunquam etiam prope finem capitulorum, sed tamen in principio sensuum, exordia sumant.

ARGUMENTUM IN MATTHAEUM (*).

Matthaeus sicut in ordine primus ponitur, evangelium in Iudaea primus scripsit: cuius vocatio ad Deum ex publicanis actibus fuit. Duorum patrum in generatione Christi principia praesumens; unius, cuius prima circumcisio carnis; alterius, cuius secundum cor electio fuit: et ex utrisque patribus Christus: sicque quaternario denario numero triformiter posito, principium a credendi fide in electionis tempore porrigens, ex electione in transmigrationis diem dirigens; atque a transmigratione usque ad Christum definiens, decursam adventus Domini ostendit generationem: ut et numero satisfaceret et tempori; et sic quod esset ostendens, et Dei opus in se monstrans, etiam in his, quorum genus posuit, Christi operantis a principio testimonium non negaret. Quarum omnium rerum tempus, ordo, numerus, dispositio vel ratio, quod fidei necessarium est, Deus Christus est, qui factus est ex muliere, factus sub lege, natus ex virgine, passus in carne, omnia in cruce fixit: ut triumphans ea in semetipso, resurgens in corpore, et patris nomen patri restituens in filiis; sine principio, sine fine, ostendens unum se cum patre esse, quia unus est. In quo evangelio utile est desiderantibus Deum sic prima, vel media, vel perfecta cognoscere, ut et vocationem apostoli, et opus evangelii, et dilectionem Dei in carne nascentis, per universa legentes intelligant; atque in eo quo apprehensi sunt, et apprehendere expetunt, recognoscant. Nobis enim hoc in studio argumenti fuit, et fidem factae rei tradere, et operantis Dei intelligendam diligenter esse dispositionem quaerentibus non tacere.

EXPLICIT ARGUMENTUM.

(*) Argumentum hoc, in quod commentatur Sedulius, extabat mendosissimum apud Sabatierium, Vulg. vers. T. III. p. 1, quod nos demum nunc emendamus.

EIVSDEM SEDULII SCOTI

EXPOSITIUNCULA

IN ARGUMENTUM SECUNDUM MATTHAEUM.

Inter argumentum et argumentationem hoc distat, quod argumentum est sensus totius orationis; argumentatio vero est argumenti elocutio, verbisque competentibus explicatio. In argumentis autem evangelicis hoc praecipue adtendendum est, quod in his et sermonis brevitatis, et sensuum clandestina subtilitas scintillare cernitur; unde nostrum torpens ingenium ex inertiae somno suscitatur, et ante introitum doctrinae evangelicae nos exercitatiores evigilantioresque reddunt, ne lippidulis fortasse oculis, pedibusque sensuum titubantibus, prata dominica segniter incedamus, sed illustrata mentis acie florida Christi rura, coruscis praecedentibus lucernis, percurramus. Quid etenim sunt argumenta evangelica, nisi quaedam caelestium thesaurorum provenientes lampades simul et aureae claves gazas reserantes dominicas? Matthaeus ex Iudaea, sicut in ordine primus ponitur, ita evangelium in Iudaea primus scripsit. Primo notandum, quod in huius argumenti exordio, VII circumstantiae elucent, quae sunt: persona, res vel factum, causa, tempus, locus, modus, materia. Persona dinoscitur, cum ipse evangelista proprio nomine Matthaeus nominatur: cuius personae gens et origo ostenditur, cum idem Matthaeus ex Iudaea fuisse commemoratur. Nec parvae quoque laudis praeconium ipsi personae cumulatur: Matthaeus namque donatus interpretatur, in eo quod ei Dominus VII praecipua dona largitus fuerit: primum donum, fidem; secundum, apostolatam; tertium, virtutes atque miracula; quartum, linguarum peritiam; quintum, evangelium scribere; sextum, ante ceteros evangelistas primum esse in ordine; septimum, martyrii gloria coronari. Notandum vero est, quod cum ipse evangelista ex tribu Levi fuisse tradatur, hic ex Iudaea fuisse refertur. Quod tripliciter intelligi poterit: aut enim ex utraque tribu et Iuda et Le-

vi ortus est; aut, licet prosapia non sit ipse iudaeus, tamen ex Iudaea fuisse asseritur, eo quod forte parentes eius, quomodo et multi ex Levi tribu, ibidem habitaverunt. Aut si neque hoc est neque illud, ex Iudaea iudaeus ob hoc *συνεχδοχικῶς* nominatur, eo quod omnes Israelitae generaliter Iudaei appellantur.

Sequitur factum, hoc est evangelium ab eodem Matthaeo conscriptum. Locus facti describitur, cum illud evangelium in Iudaea fuisse scriptum declaratur. Tempus evangelii conscribendi ostenditur, cum is Matthaeus primus ante alios evangelistas suum evangelium scripsisse perhibetur. Causa ipsius facti manifestatur, cum subiungitur: cuius vocatio ad Deum ex publicanis actibus fuit. Idcirco enim tam magnificentum divinumque opus scripserat, quia ex publicanis operibus in apostolatam a Domino electus erat. Itaque a perversis actibus segregatus, ad actum evangelicum a Domino fuit vocatus. In quo et modus seu qualitas eiusdem facti latenter insinuat: quomodo enim vel qualiter, nisi ordinate vel veraciter, nisi que sapienter suum evangelium conscripserit, qui a vero Deo, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi, vocatus atque electus fuit? Porro principalis materia conscribendi evangelii ostenditur, cum subinfertur: duorum patrum in generatione Christi principia praesumens. Non enim ab alia materia, nisi a Salvatoris genealogia, exordium evangelii sumendum esse censuit: fit dum Christum filium et duorum id est, David et Abraham, originaliter ostenderet, ipsum esse intimaret qui utrisque patribus quondam promissus fuerat: Abrahae quidem, ut: in semine tuo benedicentur omnes tribus terrae. David vero: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Ac ne quis dubitaret quanti meriti sint illi duo patres, quorum principia Matthaeus in genealogia Christi praesumpsit, continuo exponit cum subdit: unius, cuius prima circumcisio in carne: alterius, cuius secundum cor electio fuit. Ex praecedentibus, id est ab eo quod est principia, per sylleptim, principium assumendum est, atque ἀπὸ κοινοῦ participium, quod est praesumens, repetendum est, ut sit sensus: unius, cuius prima circumcisio in carne, principium praesumens: alterius, cuius secundum cor electio fuit, principium praesumens.

Ob quam vero causam Matthaeus Abraham et David in genealogia Salvatoris principaliter poneret, ostendit subdens: et ex utrisque patribus Christus. Siquidem Christus ex utroque patre, id

est Abraham et David, secundum carnem exortus est. Oportebat enim ut Salvator noster, qui spiritualis circumcisionis auctor existit, cuius fidei dono nos ab omnibus peccatis circumcidimus, ex Abraham, cuius prima circumcisio per fidem in carne fuit, secundum carnem originem duceret. Et quomodo Deus de Deo natus est, secundum divinitatem; ita et rex filiusque Dei ex David rege, cuius secundum cor electio fuit, nasceretur secundum carnem. Quot autem generationibus genealogia Christi in multis patribus contextitur, protinus enumerat subdens: sicque quaternario denario numero triformiter posito; et reliqua usque: generationem. Facile est quod proloquitur. Nam sic, id est tantum duobus patribus Abraham et David in fronte genealogiae antepositis, ter XIV, id est XLII, generationes in dominica genealogia continentur. Atque in ipsa serie, triplex ordo dinoscitur. Primus XIV generationes ab Abraham usque ad David. Secundus XIV generationes a David usque ad transmigrationem Babylonis. Postremus a transmigratione Babylonis usque ad Christum. Sed hunc numerum ac temporis ordinem, non sine certi mysterii ratione Matthaeus in Christi genealogia digessit, unde subditur, ut et numero satisfaceret et tempori. Numero satisfecit, dum ter XIV generationes in ipsa genealogia posuit; quo numero et decalogus legis et evangelica doctrina exprimitur. Tempori quoque satisfecit, dum Abraham patriarcham in exordio dominicae genealogiae posuit. Nam prima mundi aetas, quasi quaedam infantia, ab Adam usque Noë protenditur. Secunda aetas, quae est veluti ipsius mundi pueritia, a Noë usque ad Abraham computatur. Tertia aetas, quae est quasi florida mundi adolescentia, ab Abraham usque ad David regem extenditur, quae quidem aetas habilis ad generandum habetur. Ideoque ab Abraham, quasi ab exordio adolescentiae mundi, Matthaeus ipsas generationes in genealogia Christi congruenter enumerat, quia ipsa aetas ad generandam sobolem apta esse videtur.

Sequitur: et sic quod esset ostendens, et reliqua usque: non negaret. Ob hoc praecipue genealogiam Christi Matthaeus contexit, ut non ore tacito negaret testimonium Christi. Nam testimonium perhibet de Christo, dum in ipsa genealogia ipsum filium David et Abrahae esse testatur, et praeterea conceptionem eius de Spiritu sancto, et nativitatem ex virgine, et cetera eiusdem miracula in suo evangelio narrat. Qui Christus non solum in apostolis

novi testamenti, suo adventu multa divina operatur, sed a principio id est a credendi fide, hoc est ab Abrahae tempore, etiam in his patriarchis et prophetis et iustis, quorum genus in Christi genealogia Matthaeus posuit, in signis et miraculis potentialiter operatus est. Sanctus itaque evangelista testimonium perhibere de Christo non denegat; sed quod esset ostendens, id est, quod a Domino ex publicanis actibus vocatus sit, atque in apostolatum electus, ostendit se apostolicum ministerium accepisse, cum testimonium perhibet de Salvatore. Et Dei opus vel evangelium Christi, in se demonstrat, dum ipsum evangelium non solum hebraicis litteris scripserit, sed etiam ut verus apostolus aliis praedicavit. Sequitur: quarum omnium rerum, et reliqua usque: Deus Christus est. Illud quod ait: necessarium est, per syllemsin ad omnia coniungendum est, ut sit sensus, quarum omnium rerum tempus necessarium est. Ordo quoque et numerus necessarius est. Dispositio vel ratio necessaria est. Quod autem fidei necessarium est, Deus Christus est. Omnes itaque res dicit, cuncta quae superius in hoc argumento dixerat, hoc est, quod Matthaeus ex Iudaea primus in Iudaea evangelium scripserit, quod a publicanis actibus ad Deum vocatus sit, quod duo principia, id est Abraham et David in generatione Christi praesumpserit, et reliqua consimilia. Quarum omnium rerum tempus necessarium est, id est ad dinoscendum quo tempore haec gesta sunt. Ut verbi gratia, a tempore Abraham series genealogiae Salvatoris exordium sumit; ceteraque consimilia.

Ordo quoque et numerus in supra dictis evidenter cognoscuntur. Ordo, quod Matthaeus in ordine primus ante alios evangelistas ponitur. Item quod ipse prius publicanus, dehinc vocatus atque electus sit apostolus: nec non et ordo in genealogia Salvatoris cernitur, cum ab Abraham usque ad David, atque a David in transmigrationsis tempus, dehinc usque ad Christum, ordinata genealogiae series percurrit. Numerus in ter replicatur, id est in XLII generationibus elucescit. Dispositio, quae significantius ratio nominatur, abdita et occulta causa ipsius temporis vel ordinis seu numeri intelligitur. Nam cum subtiliter discutitur, cur a tempore Abraham usque ad David, dehinc a David ad transmigrationem, atque a transmigrationsis usque ad Christum, tempus et ordo ac numerus XLII generationum, in genealogia Salvatoris causa mysterii disponitur, hoc solum dispositio vel ratio nominatur. Quae prorsus

omnia supradicta omnibus veritatis amatoribus ad cognoscendum dicit esse necessaria. Quod autem fidei necessarium est, Deus Christus est, ac si dicat: si omnia supradicta de Christo cognoscimus, necessarium est, ut ea per fidem firmiter credamus. Quod est autem quod credere debeamus? Illud profecto quod Deus Christus est, id est, quod unigenitus filius, qui verus et eternus Deus est secundum divinitatem, idem quoque Christus, id est unctus sit oleo laetitiae prae participibus suis secundum susceptam humanitatem. Nam hoc totum negotium in genealogia Christi Matthaeus ostendit. Quomodo autem qui verus Deus est secundum divinitatem, Christus homo sit secundum carnem, continuo explanat subdens: qui factus est ex muliere, et reliqua usque: in cruce fixit. Nam qui omnium factor est secundum divinitatem, ipse homo factus est secundum nostrae fragilitatis participationem. Sed ceteri homines ex utroque sexu fiunt; ipse vero qui supra homines verus Deus est, non ex virili semine, sed de superna Spiritus Dei gratia conceptus ex muliere verus homo est factus. Et qui suae divinitatis excellentia, summa lex supra legem est, sub lege mosaica factus est. Ideoque quasi legi subditus octavo die circumciscus est. Et quia ex muliere eum dicit esse factum, ne ulla nuptialis copula in hoc cogitetur, ipsum ex virgine Maria natum esse consequenter asserit. Qui dum secundum divinitatem impassibilis et immortalis existat, tamen ut nos ab aeternae mortis passione et cruciatu eriperet, passus in carne, spontaneam pro nobis mortem susceperat, omnia nostra et originalia et propria peccata in cruce figens.

Sed audisti passum in carne; audi quoque victoriam triumphantis, gloriamque ab inferis resurgentis. Nam sequitur: ut triumphans ea in semetipso, et reliqua usque: in filiis. Omnia, inquit, in cruce fixit, ut triumpharet ea, scilicet peccata peccatorumque tormenta, ipsaque daemonia vincens. Turc enim triumphator factus est, cum post passionem suam et mortem ad inferos descendens, ipsum qui habebat mortis imperium sua morte detraxit, atque captivam captivitatem ad superos secum eduxit. Hoc autem fecit, non in aliorum caelestium vel terrestrium confidens fortitudine, sed in semetipso. Quo triumpho peracto, gloria resurrectionis est eius subsequuta. Unde ipse resurgens in corpore cunctis credentibus ad vitam aeternam praedestinatis, spem gloriae resurrectionis sua prima resurrectione praemonstravit. Sicque nomen summi patris in patri-

bus, id est, ecclesiae pastoribus et doctoribus, sibi filio quasi capiti ecclesiae, ad sui nominis gloriam suamque ad imaginem restituens. Ut quomodo caelestis pater natura sit pater, sic eiusdem patris dono, pastores ecclesiae, per filii resurgentis gratiam, spirituales patres nominentur. Quomodo autem nomen patris summi, catholicae ecclesiae patribus, qui dono superni genitoris patres nominantur, per filium donatum est, sic et nomen filii, in multis ecclesiae filiis, per eundem unigenitum filium patri restitutum est. Nam per redemptoris passionem mortemque ac resurrectionem, utrumque donum ecclesiae collatum est, ut in patris et filii gratiam, multi tam patres quam filii in ecclesia spirituales superni muneris largitione fiant. Sequitur: sine principio, sine fine, ostendens unum se cum patre esse quia unus est. Brevis superiorum conclusio esse videtur, ac si aperte dicat: cum Christus ex virgine sit natus, passus in carne, omniaque delicta in cruce fixit, atque ea triumphans in semetipso propria in carne gloriose resurrexit, sicque spirituales patres et filios in ecclesia restituit, hisque omnibus a nullo angelorum hominumque sed sola suae divinitatis potentia gestis, evidentissime ostendit unum Deum se cum patre esse. Non quomodo carnales filii temporali spatio suis patribus sunt aetate minores; sed sine principio, sine fine, secundum aeternam divinitatis substantiam, unus ipse Deus est cum patre. Quare? quia unus est. Siquidem unicus est secundum naturam patris filius. Nam ceteri filii non natura, sed adoptione et gratia, filii Dei nominantur. Hic vero unus est natura filius.

Itaque decursa secundum Matthaeum evangelii periocha, sequitur totius argumenti anacephalosis, id est recapitulatio, qua conscripti evangelii utilitas ostenditur. In quo evangelio utile est, et reliqua usque: recognoscant. In ipso evangelio, in doctrina scilicet evangelica, tria quaedam utilia esse ad cognoscendum asserit. Id est vel prima, vel media, vel perfecta: et quae sunt illa prima, media, et perfecta, protinus exponit dicens: ut et vocationem apostoli et opus evangelii et reliqua. Primo namque Matthaeus ex publicanis actibus a Domino vocatus est ut esset apostolus. Secundo Christi evangelium ab eodem est conscriptum, in quo prorsus opere donum perfectae dilectionis Dei in carne nascentis erga humanum genus, per universa dicta et facta dominica, quilibet studiose legentes intelligere possunt. Sicque in eodem evangelio ipsum cari-

* Cod. ac
receptione
Deum.

tatis donum in quo a Deo apprehensi sunt atque electi, ipsique toto mentis ardore Deum fontem dilectionis apprehendere expetunt, legendo et perscrutando recognoscant. Licet et aliter prima et media et perfecta intelligi possunt, id est quaeque in doctrina evangelica, utilia utiliora atque utilissima. Ut verbi gratia coniugium, viduitas, virginitas, quae per tricesimum et sexagesimum atque centesimum fructum allegorice designantur. Aliter prima sunt ea, quae in evangelio a conceptione Domini * usque ad eius baptismum narrantur. Media, quae a baptismo usque ad imminens passionis tempus in eodem evangelio continentur. Perfecta, quae in ultimis evangelii partibus de eius passione morteque ac resurrectione conscribuntur. Sequitur: nobis enim hoc in studio argumenti fuit, et reliqua usque: non tacere. Quia argumentum est oratio, rei dubiae faciens fidem, ob duas causas hoc argumentum composuimus. Prima causa est, ut nos factae id est cuiuslibet gestae rei, et in evangelio per Matthaem narratae, fidem, hoc est simplicem veritatem rerum gestarum, brevi sermone a genealogia Salvatoris usque ad eiusdem triumphum resurrectionis, summam hoc argumento monstraremus. Secunda causa est, ut illud non taceremus, sed potius lectores hoc argumento admoneremus, quod in omnibus, quae in evangelio de dictis et factis dominicis narrantur, operantis Dei mirabilis dispositio a piis quibusdam Deumque desiderantibus diligenter intelligenda sit. Nam in argumentis utrumque necessarium est, ut et fides rei dubiae efficiatur, et certa rerum intelligentia monstretur, quia fidei rerum gestarum intelligentia necessaria est: non enim sufficit credere, nisi etiam intelligatur quod creditur.

EXPLICIT IN ARGUMENTUM SECUNDUM MATTHAEUM.

ARGUMENTUM IN MARCUM.

Marcus evangelista, Dei et Petri in baptisate filius, atque in divino sermone discipulus, sacerdotium in Israel agens, secundum carnem levita, conversus ad fidem Christi evangelium in Italia scripsit, ostendens in eo quid et generi suo deberet, et Christo. Nam initium principii in voce propheticae exclamationis instituens, ordinem leviticae electionis ostendit, ut praedicans Iohannem praedestinatum filium Zachariae, in voce angeli adnuntiantis emissum, non solum Verbum caro factum, sed et corpus Domini in omnia per verbum divinae vocis animatum initio evangelicae praedicationis ostenderet: ut qui haec legens sciret, cui initium carnis in Deo, et Iesu advenientis habitaculum caro deberet agnoscere, atque in se verbum vocis, quod in consonantibus perdidit, inveniret. Denique et perfecti evangelii opus intrans, et a baptismo Domini praedicare Deum inchoans, non laboravit nativitate carnis, quam in prioribus viderat, dicere; sed totus in primis expositionem deserti, ieiunium numeri, temptationem diaboli, congregationem bestiarum, et ministerium protulit angelorum: ut instituens nos ad intelligendum, ac singula in brevi compingens, nec auctoritatem factae rei demeret, et perficiendo operi plenitudinem non negaret. Denique amputasse sibi post fidem pollicem dicitur, ut sacerdotio reprobis haberetur. Sed tantum consentiens fidei praedestinata potuit electio, ut nec sic in opere verbi perderet, quod prius meruerat in genere. Nam Alexandriae episcopus fuit, cuius per singula opus scire, evangelii in se dicta disponere, et disciplinam in se legis agnoscere, et divinam in carne Domini intelligere naturam, quae in nos primum requiri, dehinc inquisita volumus agnoscere, habentes mercedem exhortationis: quoniam qui plantat, et qui rigat, unum sunt; qui autem incrementum praestat, Deus est.

Sabat. tom.
III. p. 183.

EXPLICIT ARGUMENTUM.

EIVSDEM SEDULII SCOTI

INCIPIT EXPLANATIUNCULA

IN ARGUMENTUM SECUNDUM MARCUM.

Hoc argumentum, genus officiumque et electionem Marci evangelistae prima sui parte declarat; secunda, intentionem eiusdem evangelistae in scribendo Christi evangelio ostendit; tertia, ipsius Marci episcopatus dignitatem cum laudis praeconio describit. Postremo qualiter per singula ipsum opus evangelicum intelligere debeamus admonet. Itaque nomen et officium ipsius personae in argumenti fronte ponitur, cum Marcus evangelista ipse designatur. Marcus evangelista: Marcus hebraeo sermone excelsus dicitur; evangelista graece, bona nuntians interpretatur. Dei et Petri in baptismo filius atque in divino sermone discipulus. Ob hoc excelsus merito et evangelista fieri promeruit, quia divina praestante gratia prius baptismo in Christo renatus, in divina sapientia instructus est. Sic autem distinguendum est, ut primo pronuncietur Marcus evangelista, ac deinde subinferatur: Dei et Petri in baptismo filius. Marcus filius Dei est in baptismo, quia baptismatis fonte in Deo renatus, per adoptionis gratiam filius Dei efficitur. Filius Petri in baptismo esse dicitur, quia ab ipso baptizatus et instructus, recte spiritualis eius filius nominatur. De qua re apostolus: filii mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. Sacerdotium in Israel agens secundum carnem levita. Pristinum sacerdotiale officium et nobilitas carnalis prosapiae eiusdem Marci ostenditur, ut non immerito ad apicem spiritualis et excellentioris sacerdotii postmodum transcenderet, qui prius carnale sacerdotium iuste ac legitime in Israel agebat, cum ex Levi sacerdotali tribu ortus est. Sed quando et ubi evangelium scripserit, demonstratur cum subditur: conversus ad fidem Christi evangelium in Italia scripsit. Tunc, inquit, evangelium scripsit, postquam ad fidem Christi conversus est. Nam antequam fidem Christi perciperet, digna de Chri-

sto scribere non poterat. Locus conscribendi evangelii Italia esse monstratur, in qua ipsum opus scriptum fuisse traditur: non quod italico vel romano, sed graeco sermone, conscriptum sit.

Cur autem Marcus evangelium scripserit, demonstratur cum subiungitur: ostendens in eo opere quid generi suo deberet et Christo. Nam cum ipse levita erat, ex qua tribu multi prophetae orti fuerant, suum evangelium a voce prophetica rite inchoavit: et tanquam levitam, de Iohanne baptista similiter levita et altissimi propheta, ipsum oportebat prophetica voce testimonium perhibere. Quin etiam quum Christus non solum ex tribu Iuda, sed ex tribu quoque Levi carnis originem duxit, ipsi Domino leviticus evangelista debitor erat ut eius evangelium conscriberet. Unde subditur: nam initium principii in voce propheticae exclamationis instituens ordinem leviticae electionis ostendit, Claret namque quod beatus Marcus debitum levitarum ministerium in opere evangelico demonstravit, dum non alibi exordium sui evangelii, quam in prophetis eloquiis instruere procuravit, et quasi bonus opifex et architectus super prophetarum fundamentum, opus evangelicum construere coepit: non quod prophetae ex aliis tribubus orti non essent, sed quia praecipue leviticae tribui secundum electionem Domini propheticum ministerium fuerat concessum. Non ergo quasi per rapinam indebitum sibi ministerium Marcus usurpavit, sed iuxta electionem suae sapientiae evangelium scribere inchoavit.

Quod vero ait, initium principii, difficile est ad intelligendum. Nam huius argumenti repertor, usitatius dicere poterat: initium evangelii, vel principium evangelii: sed magis abstruse quam usitate eloqui voluit. Sciendum est itaque, hanc distantiam esse inter principium et initium, quod principium plures in se sententias comprehendit, initium autem pars est principii, id est quaelibet sententia principalis intra ipsum principium conclusa. Ergo principium evangelii secundum Marcum, totum illud intelligamus, quod in quatuor principalibus capitulis de Iohanne baptista refertur. Initium vero, inchoamentum esse ipsius principii, id est propheticum illud vaticinium quod de ipso Iohanne praecursore Domini quondam fuerat praedictum; hoc est quod sit angelus ante faciem Domini praemissus, et vox verbum patris praecurrens. Cur autem in voce propheticae exclamationis, initium ipsius principii Marcus inchoaret; causa ostenditur cum subditur: ut prae-

dicans praedestinatum Iohannem filium Zachariae, et reliqua usque ostenderet. Dum beatus Marcus Iohannem praecursorem Domini praedicat, quod angelus sit ante faciem, id est, manifestam apparitionem incarnationis Christi praemissus, et quod vox sit verbum patris, conceptione, nativitate, doctrina, baptisate, praecurrens, ibi procul dubio non solum Verbum, id est unicum Dei filium, carnem sumpsisse ostendit, sed et veram animam inseparabiliter habuisse declarat. Non enim iuxta haeticam pravitatem, Christi divinitas solam sine anima carnem, sed totum hominem secundum corpus et animam assumpsit. In eo autem quod ait, corpus Domini in omnia per verbum divinae vocis animatum, non aliud ibi verbum, quam divinam vocem intelligere oportet, ut sit sensus, per verbum divinae vocis, per ipsum verbum, quod nihil aliud est quam divina vox. Verbum namque patris, id ipsum est et vox patris, per quod verbum quomodo omnia facta sunt, sic anima Christi creata est. Ob hoc namque dicitur corpus Domini in omnia per verbum divinae vocis animatum. Audito itaque verbi vel vocis nomine, non nobis carnalis consuetudo obstrepat, ut tale verbum vel vocem patris cogitemus, qualia verba sonantia et transitoria proficimus. Sed hoc melius in sequentibus advertemus.

Nam subditur. Ut qui haec legens sciret cui, et reliqua usque inveniret. Ordo verborum est. Ut qui haec legens sciret, cui deberet scire et praedicare agnoscere initium carnis in Domino; et caro, id est habitaculum Ihesu advenientis; atque in se verbum vocis inveniret, quod in consonantibus scilicet aliis evangelistis perdiderat. Aptum inquit erat, ut Marcus levita de domino Salvatore, qui ex Levi ortus est, scriberet, ut quisquis haec legeret principatum, ordinem et quoddam privilegium leviticae electionis pernosceret. Nam quae congruentius quam levitae caro, id est carnalis prosapia et origo, debuit agnoscere initium sumendae carnis in Domino, vel in unitate personae Domini? Quae Salvatoris caro, quid aliud dicenda est quam Ihesu in hunc mundum advenientis habitaculum, qui habitu carnis inventus est ut homo? Illis enim evangelistis qui ex Levi orti sunt, ut Matthaeus et Marcus, dignius quam ceteris, mysterium incarnationis Domini ex Levi quoque oriundi, scribere congruebat. Aptum quoque erat, ut eadem levitica caro, vel Marcus qui carnalem originem ex tribu Levi traxerat, in se, id est in suo animo et intellectu, verbum vocis inveniret. Ubi nobis est advertendum, quod

quamvis Iohannes baptista vox, et Christus verbum nominetur, non tamen Christus vocis vel Iohannis, sed potius patris verbum est vel filius. Possumus tamen Ihesum ipsum verbum vocis, Ihesum incongrue dicere verbum Iohannis, qui vox nominatur, quia verbum vel Christum praeuendo praedicabat. Nam verbum vocis, verbum vel sermonem, quem vox loquitur, dicere possumus. Non quod Iohannes illud verbum genuerit, sed quod tanquam vox, ipsum verbum, vel Christum prophetando antecesserit. Quis enim dubitet quod vox nostra prius sonat, ut postmodum verbum audiri possit?

Illud autem quod ait: quod in consonantibus perdidit, quasi inextricabilis nodus esse videtur. Nam si huius argumenti effector sic diceret, quod consonantibus prodiderat, ut esset sensus, quod Marcus hoc verbum vocis, vel sermonem Iohannis, etiam aliis evangelistis simul cum Marco consonantibus manifestaverat, facilis intelligentia esset. Sed quum non prodiderat sed perdidit, in exemplaribus scriptum habetur, perquirendum est quomodo Marcus hoc verbum vocis in consonantibus aliis evangelistis perdidit. An forte in ipsis hoc verbum vocis non invenerat, ut hoc sit perdere, quod est non invenire? Constat namque quod mysterium incarnationis Christi Marcus Petri apostoli discipulus, tam ex prophetica quam ex apostolica doctrina perceperat. Tamen verbum divinae vocis, vel Christum, secundum deitatem verbum esse patris, in consonantibus evangelistis, vel Matthaeo et Luca, qui secundum quosdam, ut ecclesiastica dicit historia, ante Marcum primo sua conscripsere evangelia, monstratum non invenerat, siquidem hoc verbi mysterium aliquando monstrandum soli Iohanni tanquam altius volanti aquilae fuerat reservandum. Et quum Marcus vocem clamantis, hoc est Iohannem, vocem fuisse dictum, etiam aliis evangelistis consonantibus, invenerat, Christum quoque verbum vocis, licet non in aliorum scriptis, tamen in se, id est in sua mente, procul dubio invenit. Quamvis itaque Marcus in consonantibus evangelistis, vel Matthaeo et Luca, ipsum Iohannem nomine vocis nuncupatum esse invenerat, tamen verbum vocis, vel unicum Dei filium, nomine verbi designatum, in consonantibus evangelistis non legerat, dum neque adhuc beatus Iohannes arcanum ipsius verbi mysterium scriptis monstraverat; quod tamen verbum in se, id est, in suo intellectu, divina revelante gratia, Marcus procul du-

bio invenerat. Neque enim sanctum evangelistam, qui templum Dei electum erat, mysterium verbi divinae vocis latebat, quamvis aliorum evangelistarum scriptis hoc verbum non didicerat.

Sequitur: denique et perfecti evangelii opus intrans, et reliqua usque: protulit angelorum. Perfectum evangelium dicitur, quod per triennium et semis post perceptum ab Iohanne baptismum usque ad tempus suae passionis et resurrectionis ab ipso Domino fuerat praedicatum. Ideoque per hominis formam Marcus designatur, quum ea praecipue quae homo Christus in carne gesserat, breviter enarravit, omisso scilicet Verbi quod est Christus mysterio, atque carnis genealogia quam in prioribus evangelistis, id est, Matthaeo et Luca, pleniter descriptam esse agnoverat. Totus itaque dicitur vel plenus vel perfectus, quia plena et perfecta de Domino retulit. In primis dicitur, vel in principalibus evangelii sui locis: non enim per omnia in mediis neque in ultimis locis, totus tota protulit, quum multa in quibusdam tota praetermisit, sed in primis totus haec tota breviter narravit; expositionem videlicet deserti, ieiunium numeri, temptationem diaboli, congregationem bestiarum, et ministerium angelorum. Ubi notandum, quare ieiunium numeri, et non potius numerum ieiunii dixerit; nisi quia eminentior est numerus quam ieiunium. Non enim numerus propter ieiunium, sed propter sacramentum numerum, ieiunium illud tot dierum et noctium fuerat transactum. Nam quadragenarius numerus, magnum in se mysterium continet, et ab hoc illud ieiunium proprii iuris est ipsius quadragenarii numeri. Cur autem totus haec tota protulerit? Ut instituens, inquit, nos ad intelligendum, et reliqua usque: non negaret. Aptum namque erat ut singula dominica gesta quasi in brevi pugillo sive tabella astringeret, quia sicut nihil est fastidiosius prolixitate, ita nihil est gratius lucida brevitate. Ut nec sic auctoritatem factae rei demeret. Auctoritatem nominat auctorale magisterium, quo ex ore Petri apostoli de dictis et factis dominicis Marcus fuerat instructus. Ergo sicut ex magisterio Petri apostoli ipsam factam rem, id est, gestam dominicam historiam didicit, sic decurtans, prout Spiritus sanctus eius intellectum gubernabat, eandem historiam literis tradidit, et tamen de ipsis quae scripserat, tacendo et celando nihil dempserat. Sicque suo operi evangelico perficiendo, plenitudinem non negavit, dum plenum opus ex omnibus quae scribere coeperat, licet brevi sermone perfecit.

Marcum itaque ad opus evangelicum divina praedestinatione fuisse electum, et quod nulla occasione praedestinatio Domini possit impediri, attendamus in eo quod sequitur. Denique amputasse sibi post fidem pollicem dicitur, et reliqua usque: episcopus fuit. Mos fuerat hebraici populi, ut nullus inhonestam habens in corpore maculam, ad sacerdotium perveniret. Quo mystice insinuatum est, ut nemo peccatorum maculis contaminatus sacerdotio dignus sit. Quod Marcus secundum litteram attendens, propter humilitatem amputavit sibi pollicem, ne fastigium melioris sacerdotii quasi iam reprobis ascenderet. Sed in eo ipso quo se indignum sacerdotio aestimavit, magis factus est dignus. Nam secundum divinam praedestinationem non utcumque sacerdos vel doctor, sed etiam praeclarissimae urbis Alexandriae episcopus extitit, ut qui graeco sermone evangelium scripserat, graecis ibidem habitantibus et cunctis Africae gentibus, quasi terrae inaquosae, divini dogmatis fluentia ministraret.

His expositis, brevis argumenti conclusio subditur: cuius per singula opus scire et reliqua usque volumus agnosci. His sententiolis omnibus verbum quod est volumus per zeugma subnectendum est. Ut sit sensus, cuius per singula opus scire volumus, et evangelii in se dicta disponere volumus, et divinam in carne Dei intelligere naturam volumus, quae nos primum requiri volumus, dehinc inquisita agnosci volumus. Quod vero ait, disciplinam legis nos in Marco agnoscere, tam propheticas sententias, quam testimonia ex divina lege sumpta, ubicunque in evangelio Marci introducuntur, non incongrue accipimus. Saepe namque nomine legis et mosaica lex, et prophetia, et psalmus, designantur. Itaque huius argumenti repertor pro suo labore se mercedem accepturum sperat, ita subiungens: habentes mercedem exhortationis: qui plantat et qui rigat, unum sunt, qui autem incrementum praestat, Deus est. Hunc sensum apostolus ita scribit: ego plantavi Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit. Apostolus plantat, dum in vinea dominica, vel in Christi ecclesia, fidem radicans laborat: Apollo vero, tam baptismate quam subsequenti exhortationis doctrina, eosdem irrigat: Deus tamen incrementum fidei suis fidelibus tribuit. Ergo et qui plantat et qui rigat, unum sunt, quia id ipsum credunt, id ipsum desiderant: siquidem inquirendo, inveniando, exhortando, docendo, veritatem apprehendere desiderabiliter exoptant. Ex quibus et unus fuit huius argumenti repertor.

Sabat. tom.
III. p. 253.

Lucas natione Syrus, Antiochensis, arte medicus, discipulus apostolorum, postea vero Paulum secutus usque ad passionem eius, serviens Domino sine crimine (nam neque uxorem unquam habuit, neque filios) septuaginta et quatuor annorum obiit in Bithynia plenus Spiritu sancto. Qui, cum iam scripta essent evangelia; per Matthaeum quidem in Iudaea, per Marcum autem in Italia; sancto instigante Spiritu, in Achaiae partibus hoc scripsit evangelium: significans etiam ipse in principio ante alia esse descripta. Cui, extra ea quae ordo evangelicae dispositionis exposcit, ea maxime necessitas laboris fuit, ut primum graecis fidelibus omni prophetatione venturi in carnem Dei Christi manifestata humanitate, ne iudaicis fabulis attenti in solo legis desiderio tenerentur, ne vel haereticis fabulis et stultis sollicitationibus seducti exciderent a veritate, elaboraret: dehinc ut in principio evangelii, Iohannis nativitate praesumpta, cui evangelium scriberet, et in quo electus scriberet, indicaret: contestans in se completa esse quae essent ab aliis inchoata. Cui ideo post baptismum filii Dei, a perfectione generationis in Christo impletae, repetendae a principio nativitatis humanae potestas permissa est: ut requirentibus demonstraret in quo apprehendens erat, per Nathan filium introitu recurrentis in Deum generationis admissio, indispabilis Dei: ut praedicans in hominibus Christum suum, perfecti operis hominis redire in se per filium faceret, qui per David patrem venientibus iter praebebat in Christo. Cui Lucae non immerito etiam scribendorum apostolicorum actuum potestas in mysterio datur: ut Deo in Deum pleno, et filio perditionis extincto, oratione ab apostolis facta, sorte Domini electionis numerus completeretur; sicque Paulus consummationem apostolicis actibus daret, quem diu contra stimulum recalcitrantem Dominus elegisset. Quod legentibus ac requirentibus Deum etsi per singula expediri a nobis utile fuerat, sciens tamen quod operantem agricolam oporteat de fructibus suis edere, vitavimus publicam curiositatem, ne non tam volentibus Deum videremur, quam fastidientibus prodesse.

EIUSDEM SEDULII SCOTI

EXPOSITIUNCULA

IN ARGUMENTUM SECUNDUM LUCAM.

In huius argumenti exordio, evangelistae nomen, genus, patria, et ars humana, caelestisque disciplina, beviter ostenditur cum dictum est: Lucas Syrus, Antiochensis, arte medicus, discipulus apostolorum, postea Paulum secutus usque ad passionem eius, serviens Domino sine crimine. Haec omnia, magnam evangelistae laudem ostendunt. Unde et Lucas elevans vel consurgens interpretatur, quia divina praestante gratia, de vitiis ad virtutum culmina consurgens, ac veritatis lucem elevatis mentis oculis videns, ex corporali medico, in spiritualis medici eminentiam transcenderat. Unde et Syrus nominatus, quod interpretatur sublimis, scilicet fidei meritis sublimatus. Hic ex paupertatis silentio, quod Antiochia sonat, ad evangelicas delicias translatus est, ut quod prius propter inopiam scientiae longo silentio propalare non poterat, postmodum caelesti doctrina opulentus effectus, thesauros evangelicae doctrinae largiter dispensaret. Hic primitus apostolorum discipulus, postea Paulum magistrum gentium, quasi gentilis, et virgo virginem secutus fuerat, non tantum ad evangelii praedicationem, sed etiam, quod est laude praeclarior, usque ad ipsius Pauli sub Nerone principe confessionem. Quod dicitur serviens Domino sine crimine, significat quod virgo intactus, sine fornicationis vitio, castam duxerit vitam. Hinc apte sequitur: nam neque uxorem unquam habens neque filios, LXX et IV. annorum obiit in Bithynia plenus Spiritu sancto. Valde consequens esse videtur, ut si uxorem non habuit, filios quoque non haberet. Quod certus annorum eius numerus describitur, non vacat a mysterio. Nam denarius numerus propter decalogum perfectionem designat. Septenarius numerus, septiformem Spiritus sancti gratiam exprimit. Itaque quia Lucas legis decalogum, praestante Spiritus sancti gratia, impleverat, recte in eius aetate hic numerus supputatur: unde et Spiritu sancto plenus esse refertur.

Quo vero tempore, vel quo loco, seu pro qua causa, suum scripserit evangelium, mox declaratur cum subditur: qui cum iam scripta essent evangelia per Matthaeum quidem in Iudaea, per Marcum autem in Italia, sancto instigante Spiritu, in Achaiae partibus hoc scripsit evangelium, significans etiam ipse, in principio ante aliorum evangelistarum evangelia alia esse descripta. Tempus et locus conscribendi evangelii est, quia post Matthaeum et Marcum, in Achaia suum scripsit evangelium. Causa conscribendi evangelii est, quod nonnisi instigante sancto Spiritu illud opus scripsisse commendatur. Sed et aliam multiplicem fuisse causam eiusdem operis, adhuc declarat, ita subdens: cui, extra ea quae ordo evangelicae dispositionis exposcit, et reliqua usque: elaboraret. Ordo vel ratio evangelicae dispositionis illud exposcebat, ut non solum tres, id est Matthaeus, Marcus, et Iohannes, sed potius quatuor evangelistae, adiuncto scilicet Luca, Christi evangelium conscriberent. Hoc namque apud Deum ante tempora saecularia fuerat praedestinatum, hoc postmodum per quatuor animalium formas praefiguratum fuit et ostensum. Sed praeter illa praedestinata, praefigurata, et ostensa, quae ad ordinem evangelicae dispositionis pertinent, ea maxime necessaria et multiplex causa huius evangelici laboris exitit, quatenus graecis fidelibus, venturi in carnem Dei Christi manifestata esset humanitas.

Sed unde illa manifestaretur? Omni inquit prophetatione, id est, per omnem prophetationem illa fuerat manifestata. Nam ut beatus Lucas in exordio sui evangelii pleniter narrat, conceptio et nativitas dominica, et ab archangelo praenunciata, et ab omni sexu, tam viris quam feminis, et ab angelis hominibusque, demonstrata est. Sed in his omnibus ob hoc evangelista pro studio elaboravit, ne idem graeci fideles nuper in Christo renati, iudaicis fabulis deciperentur. Constat enim quod usque adhuc reprobi Iudaei Christum in carne venisse denegant, et alium Christum venturum esse congingunt: ideoque spreta Christi gratia nequaquam evangelium, sed sola legis constituta persuadent esse sectanda. Contra hos evangelista Christum iam natum fuisse ostendit, et hoc non sine idoneis testimoniis astruit, sed omni prophetatione indubitabiliter approbat, ut omne os reprobum obstruatur. Et quum nonnulli haeretici Christum in mundum venisse, non tamen veram carnem habuisse, sed aethereum corpus suum de caelestibus traxisse dogmatizabant, non mi-

nus hos quam illos idem vitulus spiritualibus cornibus convincit, dum Christum secundum carnem et conceptum et ex Maria virgine natum fuisse asserit. Ob hoc itaque cornutus evangelista laboravit, ne alii laborent. Bos spirituali stilo exarante laboravit, ne graeci fideles a veritate discederent, Christumque, qui est veritas, relinquerent, et in erroris flexibus laborarent.

Alia quoque pars causae ostenditur cum subditur: dehinc ut in principio evangelii, et reliqua usque: inchoata. Non solum inquit propter graecos fideles Lucas in opere evangelico laboravit, sed et alia causa eiusdem operis extitit, hoc est, quod ipse Lucas a beato Theophilo postulatus erat, quatenus Christi evangelium conscriberet, quod et Lucas in proëmio sui evangelii indicat, id est, evangelium se Theophilo poscente edidisse, et quod in Spiritu sancto ad hoc ministerium electus fuerat, contestans in se completa esse evangelia, quae ab aliis pseudo evangelistis erant non perfecta, sed prave inchoata. Sed in principio sui evangelii non Christi genealogiam praeposuit, quomodo Matthaeus in suo fecit evangelio, sed potius Iohannis tanquam praecursoris Domini nativitate, quam in aliis descriptam esse non viderat, praesumpta, sic tandem apto temporis ordine conservato, Christi nativitatem aut genealogiam pleniter enarravit. Unde sequitur: cui ideo post baptismum filii Dei, et reliqua usque: permessa est. Non caret ratione, quod post Christi baptismum Lucas eiusdem Salvatoris genealogiam edisserit. Haec namque facultas repetendae nativitatis humanae, evangelistae a Domino concessa est, et quamvis a fine septuagesimae et septimae generationis in Christo impletae, ipsa series genealogiae per filios in patres ascendendo recurrit, non proprio tamen principio caret. Etenim a principio, id est, Christo, qui est totius creationis principium, retrograda genealogia incipit, ut quomodo ad patrem principium recurrit, sic a Christo principio exordium ipsa generationum series sumat.

Sequitur: ut requirentibus demonstraret, et reliqua usque: indisparabilis Dei. Studiosis et prudentibus evangelista intimare curavit, in quo arcano mysterio non per Salomonem, quomodo Matthaeus, sed per Nathan filium David, introitum recurrentis in Deum generationis apprehenderat. Sed quomodo ipsa genealogia in Deum recurrit, protinus declaratur cum subditur: admissio; hoc est, cum admissione seu receptione in ipsam genealogiam indisparabilis Dei,

id est summi patris, qui est a filio inseparabilis. Tamquam apertius diceret: apte Deus pater in Christi genealogia admittitur, cum Adam filius in eadem genealogia pronuntiatur, quoniam ipse pater a filio inseparabilis est. Alii namque et loco et tempore a filiis suis sunt dispertibiles. Quia vero summus pater semper in filio, et filius in patre inseparabiliter manet, in eadem filii etiam secundum carnem genealogia pater admitti debuit. Perquirendum tamen est, cur per Nathan filium David, introitus recurrentis in Deum generationis exordiri fertur, cum non ab ipso Nathan, sed potius a Christo series generationum recurrere incipit. Nisi forte introitum, non totius genealogiae initium, sed quolibet in loco in quemlibet patrem, generationis ingressum intelligere debemus. Sequitur: ut praedicans in hominibus Christum suum, et reliqua usque: in Christo. Pater inter homines Christum suum praedicat, non solum cum ad horam baptismatis, vox paterna de nube intonuit dicens: tu es filius meus dilectus, in te mihi complacuit, sed et cotidie usque ad consummationem saeculi, unigenitum filium toto orbe terrarum per ora doctorum evangelizat, quatenus opus perfecti hominis, id est, opus Dei, quod est perfectus homo ad imaginem sui conditoris recreatus, redire in se per filium faciat, dum nemo venit ad patrem, nisi per filium, quomodo nemo venit ad filium, nisi pater traxerit eum. Ad hoc enim attinet illud quod protinus adiungitur. Qui per David patrem venientibus iter praebebat in Christo. Nam in eo quod Matthaeus per patres in filios seriem genealogiae Salvatoris enarrat, hoc specialiter insinuat, quum per patris notitiam, pervenitur ad filium. In eo vero quod Lucas per filios in patres recurrit, illud procul dubio indicat, quia nemo ad patrem nisi per filium venit.

Sequitur: cui Lucae non immerito etiam scribendorum apostolicorum actuum potestas in mysterio datur. Non sine arcani gratia mysterii, idem Lucas actus conscripsit apostolicos, cui Deus illi tamquam apostolorum dilecto discipulo, qui nonnunquam gestis eorum intererat, hanc potestatem concesserat. Quod protinus mysterium panditur cum subinfertur: ut Deo in Deum pleno, et reliqua usque: Dominus elegisset. Nota historia est, sicut in actibus apostolorum refertur, quod oratione ab apostolis facta, cecidit sors super Matthiam, qui locum Iudae proditoris supplerat. Unde duodenarius numerus, qui mysticus est, divina disponente sapientia fuit completus; ut non tantum XI sed potius XII apostoli essent. Duo-

denarius quippe numerus magnum in se continet mysterium, quem tres quater; ant quatuor ter, consummant. Illudque nimirum insinuat, quod sanctae Trinitatis fides, per quatuor mundi plagas, ore apostolico praedicari deberet, qui duodenarius numerus tunc in apostolis pleniter fuerat completus, Deo in Deum pleno, et filio proditionis extincto, cum post triumphalem resurrectionis et ascensionis dominicae gloriam Christus Deo plenus, discipulis claruit, quando idem discipuli, viso Domino pleni erant laetitia, pleni scripturarum scientia, pleni quoque musto spiritualis gratiae; qua plenitudine miser Iudas caruit, ut quum vitae auctorem, morti tradidit, ipse vitam amitteret, ac pessimam sibi tanquam pessimus mortis occasionem inveniret. Sequitur: sicque Paulus consummationem apostolicis actibus daret. Sic, id est ut Lucas apostolorum actus scribendo, in Paulo ipsos actus apostolicos consummaret, id est in quo ipso finem illorum faceret, quem diu contra stimulum recalcitrantem Dominus elegeret. Hoc ita potest intelligi, quod fortasse Dominus Paulum in loco Iudae statim elegeret, nisi quod diu contra stimulum Dei recalcitrabat. Sed haec cuncta diligentioribus exponenda relinquimus, ne in vulgum cuncta haec mysteria propalare videamur. Unde etiam huius argumenti repertor subintulit: Quod legentibus ac requirentibus Deum, et reliqua usque: prodesse. Haec, inquit, occulta mysteria utile quidem fuerat ut a nobis per singula exponerentur, quod tamen non egimus, scientes quod operantem agricolam, id est doctorem quemlibet, oporteat non tantum de alienis sed etiam de suis fructibus propriis edere, quatenus copiosum afferat fructum. Nulli namque dubium est, quod cibi alienis dentibus commoliti, nauseam generent. Quod ne fiat, nos vulgarem vitamus curiositatem, ne fastidiosis lectoribus plus alienae curiositatis vitio, quam proprio elaborata studio cupientibus, sed potius veritatis amatoribus et inquisitoribus aliquam utilitatem conferre videremur (*).

EXPLICIT IN ARGUMENTUM SECUNDUM LUCAM.

(*) Hactenus Sedulium edidimus ex codice vat. pal. saec. IX, adeoque contemporaneo fere Sedulio ipsi; in quo tamen codice commentarius ad argumentum Iohannis desideratur.

DECOROSI VENERABILIS

EXPOSITIO IN LAUDEM B. LUCAE EVANGELISTAE.

INCIPIT PROLOGUS.

Ex codice vaticano saec. XII.

Cum in divinis voluminibus studiose lectitando perquirerem, ex qua ortus esset prosapia, quibusque instructus sit viris, quibus etiam in partibus beatissimus Lucas scripserit et docuerit evangelium, quove pausaverit eiusque sacrum deportatum fuerit cada-ver loco, in singulis singula repperi, et pauca de pluribus capens, prout sensu capere potui ingenioli mei, partim stilo proprio explicare conatus sum, partim sicut a quibusdam repperi scripta doctoribus exarans, ut vestris nunc intentis caritatis auribus noster subsequens sermo declarat.

INCIPIT VITA EIUSDEM.

Igitur gloriosissimus apostolus et evangelista Iesu Christi domini Lucas natione Syrus Antiochenus, arte medicus, discipulus apostolorum, quorum almificos actus, prout vidit, lucido disertoque sermone prosequutus in brevi libello ad carum scripsit Theophilum; cuius quoque pulchra inchoatio talis indubitanter videtur fore: primum quidem sermonem feci de omnibus o Theophile, quae coepit Iesus facere et docere. Theophilus enim graece, latine vero resonat Dei amator, sive a Deo amatus. Ergo ut verius demonstretur, eorundem apostolorum ab ipso fore compositos actus, Aratoris sanctae romanae ecclesiae subdiaconi testimonium in medium deducatur, qui ita versificans ait:

Versibus ergo canam quos Lucas rettulit actus,
Historiamque sequens carmine vera loquar.

Alternis reserabo modis quos littera pandit ,

Et res si qua mihi mystica corde datur.

Deinde Paulum secutus egregium doctorem gentium , usque ad triumphum passionis eius cum apostolo suo Petro Romae exceptus est , et individuus comes peregrinationis ac tribulationis eius ubique existens permansit ; eius quippe peregrinationis et sacrae doctrinae gesta , eorundem annectens apostolorum libello , ad laudem nominis et memoriam ipsorum et universalis ecclesiae sanctae stabilimentum contexit. Qui dum eundem gloriosissimum Paulum isdem venerabilis sequeretur Lucas in plurimis terrae marisque tribulationibus , digne ab illo huiusmodi testimonio diligentiae meruit laudari. Sic enim Corinthiis de eo scribens ait : salutem vos Lucas medicus carissimus meus , qui est in Domino fidelis. Et Timotheo illustri viro scribens ait : Lucas est mecum solus. Et in alio epistolae suae loco ait de illo inter reliqua salutationis verba ecclesiae Dei quae erat Corinthi : misimus et fratrem nostrum , cuius laus est in evangelio per omnes ecclesias , non solum set et ordinatus ab ecclesiis comes peregrinationis nostrae.

Verè ut ita dicam omnium ore laudabilis hic Domini evangelista , qui meruit a tanto apostolo et doctore gentium praedicari. Laudemus et nos illum carissimi , consona voce , corde et ore laudemus , et verum a Deo medicum missum animarum praedicemus eum ; cuius omnia doctrinae verba nihil aliud sonare videntur , nisi animae languentis esse medicinam. Praeterea non inmerito iste tale sortitus est nomen. Lucas quidem in nostra lingua interpretatur consurgens , sive elevans dicitur , qui terrenis despectis curis sese ad caelestia consurgendo elevans , toto mentis conamine liber expeditusque est Dominum prosecutus. Unde et eius praedicare praesentibus in ergastulo adhuc carnis retentus , scribere sequentibus evangelium meruit , multasque gentes verbo suae praedicationis ad Ihesu Christi domini perduxit fidem. O dominica atque veridica personans longe lateque evangelica tuba , Luca sanctissime , cuius flagor * colicis quidem primum intonans auribus , rigans corda penetralia , ad instar caelorum tonitrua demum , ut psalmographus cecinit vates ! Non solum occiduas usque protenditur partes vox omni suavitate melliflua , set et in omnibus terrae finibus sonus ocuis personavit. O insignis praeconii almitas , evangelii lucifer , ab orientalibus partibus renidens nobis lumen fidei , quod caelestis iueneris patenter

* Ita alibi
in codd.
flagrans.

scandere callem demonstrat! O animae salubre medicamentum, beatissime Luca, qui velut nardi pretiosi unguentum redolens, interiora pectoris nostri arcana demulcens, ad semper mansura gaudia nos conducis, ubi nullus invenitur languor, nullus dolor, nullus gemitus, voce incessabili omnes invitare non destitit! Recte huic cuiusdam poetae epigrammatis versiculus potest aptari:

Vivere post obitum vatem vis nosse viator?

Quod legis, ecce loquor; vox tua nempe mea est.

Haec prorsus cum iam descripta essent per evangelistam Matthaeum in Iudaea, per Marcum in Italia, instigante Spiritu sancto magis auditu quam visu, in Achaia Boeotiaeque partibus historice suum composuit evangelium attico sermone, sicut ab his traditum habuit, qui ab initio viderunt et ministri sermonis Dei fuerunt, incipiens a sacerdotio regumque temporibus in hunc videlicet modum: fuit in diebus Herodis regis Iudaeae sacerdos quidam nomine Zacharias, huius itaque strenuissimi evangelistae Lucae librum hi qui quatuor evangelii libros intelligendos arbitrati sunt, vituli specie figurari nituntur. Vitulus sacerdotalis est victima, quae in Redemptoris nostri immolatione completa est, qui pro totius mundi salute in patibulo crucis suspensus, semetipsum Deo patri hostiam vivam exhibuit. De quo evangelista pulchre Sedulius presbyter in paschali descriptione carminis sui, heroico percurrens carmine ait:

Iure sacerdotii Lucas tenet ora iuveni.

Et Paulinus sanctae nolanae ecclesiae antistes, de isto Domini venerabili viro versibus ait:

Hic medicus Lucas, primus arte, deinde loquela,

Bis medicus Lucas ut quondam temporis aegros

Terrena curabat ope, et nunc mentibus aegris

Composuit gemino vitae medicamine libros.

Quid plura referam de hoc tam veridico eximioque evangelista, qui meruit a tantis talibusque laudari doctoribus? hoc est Ambrosio, Hieronymo, et aliis quamplurimis, qui muri sunt ecclesiarum et eloquentiae fontes? Quidve digne resonare ignoro, cum mihi si ferrea vox esset, et omnium membrorum meorum artus verterentur in linguas, pleniter in eius laude minime cuncta explere valerem quae meretur? Sed amore tanti viri ductus, non praesumptione vel temeritate hoc gerens, homo imperitus, sed quorundam

fratrum convictus precibus caritatis, hoc vestrae dilectioni, carissimi compulsus sum exarare. Nunc autem ea quae omisimus prosequamur. Ecce etenim ut vestra roboretur oratio eiusdem luculenti doctoris Ambrosii exempla, nostro nunc compendio opusculo adiunximus, sic enim dicit. " Sanctissimus vero Lucas velut quendam
 „ historicum tenuit ordinem, et plura nobis legentibus Domini mira-
 „ cula commendavit; ita tamen ut omnes sapientiae virtutes evange-
 „ lii sui complecteretur historia. Quid enim praecellentius ad sapien-
 „ tiam naturalem, quam quod Spiritus sanctus referat? qui etiam
 „ dominicae incarnationis annuntiator extitisse perhibetur. Docet natu-
 „ ralia quae creat Spiritus, unde et David, naturalem docens sa-
 „ pientiam ait: emitte spiritum tuum et creabuntur. Docet moralia
 „ in eodem evangelii sui libro, cum me in illis beatitudinibus docet
 „ mores, quemadmodum non referiant et percutiant verberantem.
 „ Docet quemadmodum benefaciamus, mutuum demus, cum despe-
 „ ratione remunerationis et recuperationis mercedis; merces enim fa-
 „ cilius sequitur non expectantem. Docuit etiam rationabilia, cum le-
 „ go quoniam qui fidelis est in minimo, et in maiore fidelis est. Quid
 „ adhuc de naturalibus dicam? quod docuit virtutes caelorum moveri,
 „ Dominum solum esse unigenitum Dei filium, in cuius passione te-
 „ nebrae per diem factae sunt, terra obscurata est, sol refugiens ra-
 „ dios suae claritatis subtraxit. Ergo omnia quae mundana sibi pru-
 „ dentia falso vindicat principatu, sapientia vere possidet spiritualis.
 „ Praesertim cum, audacius ut aliquid usurpemus, ipsa fides nostra,
 „ ipsum mysterium Trinitatis, sine hac triplici sapientia esse non pos-
 „ sit, hoc est, naturalis, moralis, rationalis; nisi credamus et illum
 „ generaliter patrem, qui nobis genuit redemptorem; et illum filium
 „ unicum * qui patri usque ad mortem secundum hominem obediens
 „ nos redemit; et illum rationabilem Spiritum, qui rationem colen-
 „ dae divinitatis et vitae regendae humanis pectoribus infudit. Nulla
 „ ergo operationum distantia, nulla discretio est vel in Patre vel in
 „ Filio, vel in Spiritu sancto, nulla secunda plenitudo virtutis est.

Prolog. in
Luc.

* Ridicule
in edit.
Maur. ethl-
cum.

Nunc ad narrationis ordinem redeamus. Omnis itaque qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et qui pulsat aperitur ei. Aperiat ergo pulsantibus nobis qui tenet clavem scientiae, ut aliquid adhuc congrue in laudem sancti evangelistae sui beatissimi Lucae, ad aedificationem audientium dicere valeamus. Igitur ut isdem Domini apostolus in primo evangelii sui testatur, plures fuerant qui evangelia

conati sunt ordinare narratione rerum, quae in nobis completae sunt, sicut tradiderunt nobis, ut superius diximus, qui ab initio viderunt sermonem, id est filium Dei, et ministraverunt ei, et perseverantia usque ad praesens tempus monumenta declarant, quae a diversis auctoribus edita, diversorum haereseon fuere principia, ut est illud iuxta Aegyptios et Thomam et Matthiam et Bartholomaeum, duodecim quoque apostolorum, ac Basilides atque Appelles, quos enumerare longum est, cum hoc tantum iupresentiarum necesse sit dicere, extitisse quosdam qui sine Spiritu et gratia Dei conati sunt ordinare magis narrationem quam historiae retexere veritatem. Quibus iure potest illud propheticum adaptari: vae qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suum, qui dicunt haec dicit Dominus, et Dominus non misit eos; de quibus et Salvator in evangelio: omnes qui ante me venerunt, fures fuerunt, et latrones: qui venerunt, dicit, non qui missi sunt. In venientibus praesumptio temeritatis est, in missis obsequium servitutis. Ecclesia autem quae supra petram Domini est voce fundata, quam introducit rex in cubiculum suum, et ad quam per foramen descensionis suae occulte misit manum suam, similis damulae, hinnuloque cervorum, quatuor flumina paradisi ad instar eructans de uno fonte, quatuor et anulos et angelos habet, per quos quasi arca testamenti et custos legis Domini lignis mobilibus vehitur. Haec est et illa in Zacharia quadriga, quae per omnem orbem recta leni iugo colla sibi cunctarum gentium subicit. Quatuor praeterea flumina, pulchre dicitur de uno paradisi procedere fonte, quae quatuor fore evangelistarum numerus demonstrat; et quatuor esse virtutes, id est prudentiam, temperantiam, fortitudinem atque iustitiam similiter esse demonstrat. Nam sicut a quatuor saluberrimis luculentisque fluminibus Domini irrigatur paradisi, ita et cor nostrum rigatur a quatuor evangelicis instrumentis. Ex quo per lucidum Iesu Christi domini nostri fontem, sanctus iste velut Euphrates procedens, de quo nobis sermo est, apostolus Lucas, evangelii atque apostolici disputator libri, qui saepius cor nostrum rigare et madefacere non cessat. Et quia Euphrates fertilis seu ubertas nuncupatur, et iste magnae fertilitatis atque ubertatis evangelii sui dogmate sanctae ecclesiae toto terrarum orbe diffusae augens verbo doctrinae suae fidei incrementum, et radio suae claritatis velut iubar ab aethere veniens diffudit, multorum caeca hominum pectora illu-

minans, et cotidie illuminare non desinit, cum eius boni nuntii verba in ecclesia leguntur.

Evangelium attice, romane dicitur bonum nuntium, seu bona annuntiatio. Nuntiat enim incarnationem et sanctam nativitatem Christi, passionem ac resurrectionem, nec non et in caelis ascensionem, venturum quoque esse ad iudicium cum gloria ad regnum. Haec sunt quippe septem sigilla, quibus Iohannes dicit librum esse signatum, quem nullus potest aperire, neque in caelo neque super terram, neque subtus terram; nec solvere, nisi solummodo leo de tribu Iuda, id est Christus. Vel ideo dicitur bonum nuntium, quia annuntiat regnum post servitium, requiem post laborem, vitam post mortem. Recte hoc ipsum evangelium iste evangelista Lucas ad eundem ut praefati sumus scripsit Theophilum, cui et librum actuum apostolorum, id est ad Dei dilectum. Ergo et nosse te convenit, quisque es o homo, quia si Deum diligis, ad te scriptum est evangelium: et si ad te scriptum est, suscipe pretiosissimum omnibus margaritis munus evangelistae, pignus amici, impenetrabilibus animis diligenter observa. O quale munus vel quale pignus! Si consideres, si adtendas, si mente pertractes, si bene et pervigil observaveris, ad semper mansura caeli gaudia te feliciter perducent et sociabunt sanctorum angelicis choris incessabiliter exultandum.

Iste etiam examussim docetur graeco fuisse eloquio cruditus, cui immo extra ea quae evangelicae dispositionis ordo exposcit, id maximae necessitatis laboris fuit, ut primum graecis fidelibus omni prophetatione venturi in carnem Dei Christi manifestaretur humanitas, ne vel iudaicis fabulis intenti, in solo legis desiderio tenerentur, ne vel haereticis fabulis et stultis sollicitationibus seducti excedendo elaborarent. Deinde quidem velut caelestis studiosus agricola, semen doctrinae evangelii sui innumerabilium hominum mentibus arcane serens, et vomere suae insignis linguae annuntiationis exaltans, ad creatoris sui fidem convertit. Duplicatis etenim talentis Domini sui, centesimum secum afferens fructum, ad caelica palatia perhenniter regnaturus satagens properavit. Nam martyrium suo corpori assiduis lamentationibus, crebris vigiliis membra sua macerans, ipse sibi indixit. Hic etiam ab ipso suae pueritiae tempore castus omnimodo perseverans, neque uxorem neque liberos perhibetur habuisse. Ideoque non immerito iste inter angelorum agmina, et gloriosum apostolorum chorum, inter laudabilem prophetarum numerum, atque can-

dentia lilia virginum, et immarcescibilum martyrum rosarum flores coruscat, omniumque beatorum fruitur consortiis sanctorum.

Tradunt praeterea nonnulli hunc evangelistam unum esse ex illis duobus discipulis, quibus post resurrectionem Christi in Emmaum pergentibus castellum, et de Domino confabulantibus invicem, in peregrino illis habitu semetipsum Salvator noster sociavit. Quorum sensum aperuit ut intelligerent scripturas, quem nisi in fractione panis cognoscere non valuerunt. Qui beatus Lucas dum septuagesimum quartum suae aetatis ageret annum, obiit in Bithyniae partibus quinto decimo kalendarum novembris, et a viris catholicis corpus eius humatum est. Cuius quidem sacrum corpus plurimis annis evolutis, Constantino Augusto regnante, in constantinopolitanam urbem cum gloria translatum et honorifice locatum est. Ubi quanta et qualia miracula ad laudem nominis sui Christus Deus noster cotidie faciat, quia ad notitiam nostram minime pervenerunt, omittimus retexere. Hoc utique divina providentia constat actum, scilicet quod per plura loca istius venerabilis evangelistae Lucae apostoli reliquiis deportatis, plura virtutum signa fiant, pluresque per memoriam doctrinae et vitae huius ad fidem ac dilectionem Iesu Christi domini quem praedicavit confluerent; qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

LUCULENTII

IN ALIQUOT NOVI TESTAMENTI PARTES

COMMENTARII

EX CODICIBUS PRISCIS BIBLIOTHECARUM
VATICANAE ET VALLICELLIANAE.

Lect. S. Ev. sec. Matth. (VI. 24). *In illo tempore dixit Iesus
discipulis suis: nemo potest duobus dominis servire,
et reliqua.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Quidam duos homines volunt intelligere Christum, et diabolum, quorum societas esse non potest. Quae enim societas luci ad tenebras? quae coniunctio Christi ad Belial? vel quae pars fideli cum infidele? subauditur nulla. Sed qui sint duo domini deinceps aperit cum subiungit: non potestis Deo servire, et mammonae. Non enim dixit: qui divitias habent, Domino servire non posse; sed qui divitiis serviunt. Multi enim habentes divitias non distribuunt eas ut domini, sed custodiunt ut servi. De qualibus dicit apostolus: thesaurizat sibi iram in die irae, et revelationis in iudiciis Dei. Et e regione, multi habent divitias, et distribuunt ut domini, non custodiunt ut servi, sicut Abraham, Isaac, Iacob, Iob, ceterique qui suis divitiis bene praeesse noverunt, eas fideliter distribuendo. Aut enim unum odio habebit, et alterum diliget, id est Deum; aut unum sustinebit, et alterum contempnet; non dixit odio habet, set contempnet, non ideo timet. Nullus enim tam demens est ut dicat, se Deum odio habere, sed Deus illum odit, qui praecepta illius contempnit, dicente propheta: odisti omnes qui operantur iniquitatem. Sicut enim ex uno fonte dulce et amarum, utrumque simul, emanare non potest; ita nullus pariter duobus dominis, Deo scilicet et divitiis, servire potest. Non potestis Deo servire, et mammonae. Mammon syrum est, quod latine divitiae nuncupatur. Nemo potest Deo pariter, et divitiis servire, quia qui Deo toto corde

servierit, servus divitiarum esse non poterit. Omne quodcumque plus diligit homo, hoc est avarus, aurum Deum habet, et vorantium Deus venter est. Quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt. Et quid dicam? quodcumque amplius diligit homo quam Deum, utique illi est Deus, et ideo nemo potest Deo servire, et mammonae; quia qui avaritiae studuerit, Deo servire non poterit: ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.

Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis. Cum cibus plus pertineat ad corpus, quam ad animam, quare dicit, ne solliciti sitis animae vestrae, quid manducetis? sed animam hoc in loco pro praesenti vita nosse debemus; sicut et in multis scripturae locis, ut est illud David: viri isti animas suas posuerunt in manibus suis; et anima mea in manibus meis semper. Paulus quoque apostolus: nec facio animam meam pretiosiores quam me. Sicut et hic cum dicit: ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis: ac si dicat, vitae vestrae qualiter vivere possitis. Sed quaeritur quare dicat: ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis, cum Paulus dicat: sollicitudine non pigri. Sed ibi sollicitudo spiritualis intelligenda est, in qua pigri esse non debemus, quia ea quae spiritus sunt, cum aviditate quaerere debemus. Ad exteriorem pertinens hominem, labor quidem exercendus est, sollicitudo tollenda. De qua Dominus Iudaeis, cum eos videret in terrena cupiditate laborare, dixit: operamini non cibum, qui perit; sed qui permanet in vitam aeternam. Et ideo quidem opus exercendum est, sicut Paulus apostolus dixit: qui non vult operari, nec manducet. Et alibi: operantes cum silentio manducet. Et hoc est quod ait: ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis: ac si dicat, qui maiora dedit, utique et minora praestabit; quia, qui animam et corpus fecit, dabit et subsidium. Nonne anima plus est quam esca? et corpus plus quam vestimentum? anima plus est quam esca, quia semper manebit; esca vero peribit. Et corpus plus quam vestimentum est, quia quamvis in cinerem redigatur, tamen instar prioris reformabitur. Scriptum est enim velut amictum mutabis eos, et mutabuntur; vestimentum vero ad nihilum redigitur.

Respicite volatilia caeli quoniam non serunt, neque congregant in horrea, et pater vester caelestis pascit illa. Dederat comparationem de maiore ad minorem; de anima ad corpus, et de mi-

nore ad maiorem, de esca ad animam: nunc iterum de minore ad maiorem dat comparationem, de volucris ad hominem cum dicit: respicite volatilia caeli. Quidam volatilia caeli angelos intelligere voluit, propter illud: volavit, inquit propheta, ad me unus de seraphim, qui non laborant. Ideo quidem visione Dei perfruntur, dicente Petro apostolo: in quem desiderant angeli prospicere. Sed nequaquam ita intelligendum est, ut homo malus sit apud Deum quam angeli. Sed melius est ut intelligamus volatilia caeli, aves, quae per hunc aërem discurrent, unde et aves caeli vocantur: non laborant neque metunt, sed rostro, et unguibus pascuntur. Si inquit volatilia caeli, quorum anima cum corpore moritur, Deus sic pascit, quanto magis vos qui ad imaginem Dei facti estis illis? Ratio enim haec non ad numerositatem, sed ad comparationem intelligenda est. Si ad numerum intelligas, plus sunt volatilia caeli quam homines; sed ad quantitatem, et comparationem est intelligendum quod dicit: nonne vos magis plures estis illis? idest meliores et cariores estis, et plus valetis; illa enim si laesa fuerit anima, corpus interibit. Homo moritur corpore, anima ad caelestia tendit. Deus enim omnipotens non homines propter aves, sed aves propter homines fecit, et propter homines venit in mundum, non propter aves, quos et caro pretio emit, sicut scriptum est: empti enim estis pretio magno. Quis autem vestrum cogitans potest adicere ad staturam suam cubitum unum? Nullus enim ad staturam suam cubitum unum adicere valet: immo nec unum capillum capitis album facere aut nigrum. Danda erat comparatio de vestimento ad corpus, sicut et de anima data erat. Quod dicit istiusmodi est: illi relinquitur curam qui fecit staturam: qui enim corpus qua voluit mensura constituit, scilicet quam longum, quam breve esset, utique quod minus est dabit, scilicet indumentum et tegumentum. Qui enim maiora contulit, nec non utriusque et minima praestabit.

Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent. Hoc loco non specialiter lilius, sed omnes herbas intelligamus, quae hieme arefactae videntur, aestate diversis floribus adornantur. Agrum mundum istum intelligamus; de quo Dominus in evangelio, ager enim est mundus. Non laborant in filando, nec in texendo, nec telam ordiendo, sed Dei providentia crescunt. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooper-

tus est sicut unum ex istis. Quid est quod, tot regibus praetermissis, qui ante Salomonem, vel post eum fuerunt, omnibus ipsum praetulit? nempe propter sapientiam, vel divitias, eo quod omnibus sapientior, vel ditior fuerit, dicente sibi Deo: quia non petisti tibi divitias auri et argenti, nec dies multos, neque animas inimicorum tuorum; sed sapientiam ad discernendum bonum et malum; ecce dedi tibi sapientiam ad discernendum bonum et malum, ecce dedi tibi sapientiam ut sis sapiens super omnes qui fuerunt ante te. Insuper, et quod non petisti, dabo tibi, divitias saeculi, auri et argenti. Sed in omni multitudine divitiarum, et varietate vestium non est coopertus, sicut unum ex istis, subauditur liliis agri. Non enim sericum, nec regum purpura, nec pictura texturicum potest floribus comparari. Quid enim ita rubet ut rosa? quid ita candet ut lilium? violae vero purpura, nullo superari murice, oculorum magis quam sermonum iudicium est. Fecit enim Salomon vasa aurea in domo Domini, velut ad dignitatem regiam. Sed et ferculum fecit Salomon de lignis Sethim, columpnasque fecit argenteas, ascensum purpureum, reclinatorium aureum, medio claritate constravit propter filias Hierusalem. Ferculum enim sanctam significat ecclesiam, columpnae vero sanctos doctores, sicut de quibusdam eorum dictum est: Iacobus et Cephas, et Iohannes, qui videbantur columpnae esse. Ascensus purpureus sanctos significat confessores: reclinatorium aureum, divinam sapientiam. De qua alibi: thesaurus desiderabilis, requiescit more sapientis. Filiae Hierusalem significant animas sanctas. Quamvis enim sic decoratus fuisset Salomon, tamen nunquam potuit sic candidum habere vestimentum ut est lilium, nec purpureum sicut viola, nec coccineum sicut rosa. Spiritualiter per lilium significatur virginitas, per violas confessores, per rosas martyres. Salomon namque virginitatem non habuit, sed etiam cor eius depravatum est per mulieres.

Si autem foenum agri quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit. Hic aperte datur intelligi quia superius omne genus herbarum comprehendere voluit cum dicit: si autem foenum agri quod hodie est, et cras in clibanum mittitur. Hodie pro praesenti tempore posuit, cras pro futuro; ut est illud Iacob: cras exaudiet me iustitia mea. Et Samuel dixit ad Saul: cras tu, et filii tui, mecum eritis. Quanto magis vos minimae fidei? Reprehenditur fides apostolorum, vel Iudaeorum, qui modicam habent

fidem. Nolite ergo solliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? De esca, et vestimento superius sollicitudinem tulerat, de potu reticuerat. Recapitulando subdit: nolite solliciti esse dicentes: quid manducabimus aut quid bibemus? aut quo operiemur? subauditur exquisitas epulas: aut quid bibemus, quot genera potionum: aut quo operiemur, vestimenta scilicet pretiosa. Haec omnia gentes inquirunt. Haec, quae superius dicta sunt, scilicet manducare, bibere, vestimenta pretiosa indui, omnia ista, et his similia, gentes quaesierunt, quae erant sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, ignorantes Dominum. Scit enim pater vester caelestis, quia his omnibus indigetis. Nonnulli fuerunt, qui dicerent: si Deus omne quod nobis necessarium est scit, quid indigemus ei petere? scit enim ille omnia; attamen petendus est et rogandus. Dicit enim ipse: petite et accipietis, quaerite et inuenietis. Laboribus etiam manuum nostrarum vivere debemus; quia primo homini dictum est: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Quaerite autem primum regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis. Regnum Dei multis modis accipitur, sed hic aut filii Dei, aut scriptura sacra intelligitur regnum Dei, quod utrumque quaerere debemus. Filii Dei, sicut dicit propheta, quaerite Dominum, et confirmamini, quaerite faciem eius semper. Vel scriptura sacra, quam legendo et perscrutando, invenire possumus, qualiter iustitiam et praecepta eius custodiamus, vel qualiter ab ipso remunerari mereamur. Et omnia haec adicientur vobis; scilicet superius dicta adicientur vobis. Non dabuntur dixit, sed adicientur; quia quicquid in praesenti accipimus, vile est ad comparisonem supernorum praemiorum; et ideo prius illa quae maiora sunt petenda sunt, scilicet regnum Dei, et iustitia eius, ut ista quae necessaria sunt corpori adiciantur, insuper et maiora dentur.

Lect. S. Ev. sec. Ioh. (I. 29.) *In illo tempore vidit Iohannes Iesum a Nazareth venientem ad se, et dicit ei : ecce agnus Dei, et cetera.*

HOMILIA * LUCULENTII.

* Ita codd. modo commentum, modo homilia, modo expositio.

Recte beatus Iohannes agnum appellat Iesum Dei filium; agnus enim quia innocens. Iste est agnus de quo multo ante dixerat Esaias: tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se obmutescet, et non aperuit os suum. De quo agno Iohannes in apocalypsi: agnus qui occisus est a vobis a constitutione mundi: quia agnus occisus est in Habel, offertus * in Isaac, immolatus in Aegypto: quia ipse in mundum veniens adimplevit in veritate quicquid ante de eo per figuras dictum vel gestum fuerat, cum vesperscente mundo pro nobis in ara crucis est immolatus, apostolo dicente: etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Ecce agnus Dei. Ecce particula adverbium est ostendentis: quia enim beatus Iohannes oculo videbat, digito ostendebat, recte dicebat: ecce agnus Dei. Dicti sunt et apostoli agni, Domino dicente: ecce ego mittò vos sicut agnos inter lupos. Bene agni, quia innocentes, quia simplices: veri enim agni instar *, de quo superius diximus. Agnus erat et Iohannes, quia et ipse innocens quantum Christus. Omnes enim cum peccato nascimur, dicente propheta: in iniquitatibus conceptus sum. Solus ille sine peccato venit, solus macula peccati caruit. Venit enim in similitudine carnis peccati, tamen sine peccato. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius. Carnem assumpsit de Adam, peccatum non assumpsit. Et ideo quia non assumpsit de nostra massa peccatum, ipse est qui tollit peccatum nostrum. Sed dicit aliquis, quid nobis prodest ille agnus Dei? Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Tulit peccatum mundi, quia signa et miracula faciens, caecos illuminavit, mortuos suscitavit. Insuper cui volebat potentialiter dicebat: dimittuntur tibi peccata tua. Tulit etiam peccata mundi, cum pendens in cruce, aperto latere emanavit sanguis et aqua. Hinc de eo Petrus dicit: peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.

* Ita cod.

* Cod. vero agno inserat.

Tollit cotidie peccata mundi per participationem corporis et sanguinis sui. Ferunt enim quia sicut stipulam consumit ignis, sic minima peccata per participationem corporis et sanguinis eius. Ipse enim dicit: nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et iterum: qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo.

Sed quaeri potest cur Dei filius ad baptismum venire voluit, cum non haberet peccatum, quod illi necesse fuisset expiare? Certe quia futuri erant in ecclesia catechumeni excellentiores genere, qui dedignantur venire ad baptismum, dicentes apud semetipsos: hoc sum accepturus quod habet ille? ego melior sum illo et illo fidele: ut horum superbiam frangeret, venire dignatus est ad baptismum servi, quasi alloquens superbientem dicat; quid te extollis? quid te extendis? quanta potestate est gratia tua? quanta excellentia? Numquid maior potes esse quam me? Si ego veni ad baptismum servi, tu dedignaris venire ad baptismum Domini? Vel certe baptizari voluit, ut omnibus aquis sanctificationem daret et purificationem. Sive etiam ut veteri testamento finem daret, et novum inchoaret. Ipse enim tamdiu sub lege fuit, quamdiu baptizatus legi veteris testamenti finem, et gratiae sancti evangelii initium daret. Baptizari voluit, ut omnem humilitatem doceret. Unde, sicut alii dicunt evangelistae, cum veniret ad Iohannem ut baptizaretur ab eo, ait illi Iohannes: tu ad me venis baptizari? ego a te debeo baptizari. Et Dominus ei: sine modo impleatur omnis iustitia. Quid est impleatur omnis iustitia, nisi impleatur omnis humilitas? Ac si dicat: mori veni, baptizari non veni. Mori habeo pro hominibus, baptizari non habeo pro hominibus. Et certe suscipere debuit baptismum a bono servo, qui passionem suscepit a malis servis. Hic est de quo dixit: post me venit vir, qui ante me factus est. Ubi hoc dixerat Iohannes de Domino? ubi interrogatus a sacerdotibus et levitis negavit se esse Christum, Eliam, atque prophetam. Adhuc illis percunctantibus: quid ergo baptizas? si tu non es Christus neque Elias neque propheta; respondit et ait: ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Hoc ipsum recapitulat dicens: post me venit vir qui ante me factus est. Virum recte appellat, de ipso enim propheta dicit: ecce vir, oriens nomen eius. Post me venit, qui postmodum natus est. Praecessit enim bea-

tus Iohannes Dei filium in conceptione, in nativitate, in passione. Qui ante me factus est, id est praelatus est mihi, quia prior me erat; prior me erat, quia in principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat apud Deum, et Deus erat verbum. Prior Iohanni, prior et Mariae, ipse enim fecit Mariam, et ipse natus est per Mariam. Prior etenim et omni creaturae, sicut ipse dicit in sapientia: Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio. Et ante luciferum genui te. Et ego nesciebam eum; sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in mundum, in aqua baptizans. Ut manifestaretur in Israel dicit, id est ipsi populo Israel. Propterea missus est Iohannes in aqua baptizans, ut manifestaret Dei filium populo Israel, quia occultus veniebat, ut vix a paucis vel a nullo cognosci potuisset. Unde ipse Iohannes alibi ait: ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stat quem vos nescitis. Aqua tantummodo baptizabat, peccata dimittere non poterat, sicut et modo sacerdotes in ecclesia faciunt. Corpora tingunt aqua, ceterum * peccata nullus dimittere potest, nisi solus Deus.

* Cod. cetera.

Et testimonium perhibuit Iohannes, quia vidi Spiritum descendentem. Alius evangelista dicit, quia baptizatus Dominus confestim ascendit ab aqua, et ecce aperti sunt ei caeli, et vidit Spiritum quasi columbam descendentem, et mansit super eum. Aperiantur caeli baptizato Domino, et descendit Spiritus sanctus super eum, ut nobis daretur intelligi, quia omnis homo antequam veniat ad baptismum aditum regni caelestis clausum habet propter originale peccatum, sed in baptismo egreditur spiritus malus, et incipit habitare Spiritus sanctus, dicente apostolo: scitis quia templum Dei estis vos, et Spiritus sanctus habitat in vobis. Habes hoc in loco totam Trinitatem comprehensam. Pater auditur in voce, Filius in nomine, Spiritus sanctus demonstratur in columba. Sed quid est Spiritus sanctus, non iam alterius avis similitudine demonstrari voluit, nisi a columba. Certe quia columba simplex est animal, atque a malitiae faece alienum. Ut ostendat quia nullus nisi simplex fuerit effectus, Spiritum sanctum accipere potest. Quidam enim in corvi specie Spiritum sanctum accipere voluerunt, sicut fuit Simon magus, qui sanctis apostolis pecuniam optulit dicens: date mihi hanc potestatem, ut cuique manus imposuero, accipiat Spiritum sanctum. Emere volebat, quod carius venundaret, et ideo audivit a Petro: pecunia tua tecum sit in perditione, quia existimasti do-

num Dei pecuniis possideri. Non erit tibi pars, neque sors in sermone isto. Ergo qui Spiritum sanctum accipere desiderat, in columba, id est in simplicitate, illum quaerere debet. Propter illud quod scriptum est: in simplicitate cordis quaerite illum. Et Dominus dicit discipulis: estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.

Et ego nesciebam eum. Quid est quod dicit nesciebam eum? cum iam tot et tanta testimonia perhibuerat; iam enim digito ostenderat eum, iam dixerat ecce agnus Dei. Si enim nesciebat eum, quomodo ad se venienti ut baptizaretur dicebat: tu ad me venis? ego a te debeo baptizari. Sed intelligendum est, quia aliquid in eo non noverat, et aliquid noverat. Noverat Dominum, noverat Dei filium, sed nondum noverat potestatem baptizandi sibi Dominum retenturum, et in neminem servorum translaturum. Hoc noverat et hoc didicit per columbam. Si enim daret alicui potestatem, forsitan aliqui eligerent sibi sanctiores viros a quibus baptizarentur. Sed sive bonus, sive malus baptizet in ministerio in potestate; hic enim qui baptizat, sive adulter, sive castus, sive ebriosus baptizet, hic est qui baptizat. Sive columba, sive milvus baptizet, hic est qui baptizat. Petrus baptizet, Paulus baptizet, Iudas baptizet, hic est qui baptizat, qui peccata dimittit, qui Spiritum sanctum tribuit, qui discipulis suis dicit: Iohannes baptizavit aqua, vos autem baptizemini Spiritu sancto. Hoc nesciebat de Domino beatus Iohannes, et hoc didicit per columbam. Sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit: super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto et igne. Et testimonium perhibuit Iohannes dicens: quia hic est filius Dei. Vidit beatus Iohannes caelos apertos super Dominum, vidit Spiritum sanctum descendantem in columba. Audivit vocem patris dicentem: hic est filius meus dilectus. Et ideo dicebat: ego vidi et testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Sed notandum est, quod dicit: super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum. Sic enim descendit Spiritus sanctus super Dominum baptizatum, ut nunquam ab eo discederet. Nullum enim fecit peccatum, pro quo ab eo discedere debuisset. Sed non diceret manentem super eum, nisi a sanctis aliquotiens discederet, aut per malas cogitationes, aut per mala opera. Scriptum est enim: Spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum. Et iterum: perversae enim cogi-

tationes separant a Deo ; non est enim homo super terram qui faciat bonum et non peccet. Sicut apostolus dicit : si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Et iterum : in multis offendimus omnes. Ceterum super Dominum baptizatum venit, ut ab eo nunquam discederet. Et ideo in solo filio sibi complacuit pater, sicut dicit : tu es filius meus dilectus, in te complacuit. Et propheta: iuravit Dominus et non paenitebit eum. De mortalibus vero scriptum est Dominum dixisse : paenitet enim me fecisse hominem super terram.

DOMINICA POST EPIPHANIAM.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Romanos (XII. 1.)
*Fratres obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis
 corpora hostiam viventem, sanctam, Deo placentem,
 rationabile obsequium vestrum.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Dixerat Paulus apostolus superius, qualiter omnis observatio mandatorum Dei transisset de Iudaeis ad gentes. Iam nunc omnes, scilicet gentes, et eos qui de circumcissione ad fidem venerant, hortatur ut fidem quam acceperant inconcussam servarent. Immo vero sicut ante consueverant hostias mortuorum animalium, sic iam inciperent se ipsos hostiam vivam offerre Deo, dicens : obsecro vos per misericordiam Dei. Inter rogare et obsecrare hoc interest, quia rogamus de minimis, obsecramus pro maximis. Sed obsecrabat apostolus Romanos, id est, obnixe rogabat, dicens : obsecro vos per misericordiam Dei. Ac si diceret : per illius misericordiam vos obsecro, qui vos vocavit de tenebris in ammirabile * lumen suum, et per illam misericordiam vos obsecro, qua reconciliati estis Deo, non per philosophiam, nec per aliquam mundanam sapientiam, non per potentiam, non per suasoria verba, sed per Dei misericordiam vos obsecro qua regenerati estis in fonte baptismi. Quid vero eos obsecret, aperit cum subiungit : ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem. Mos fuit filiis Israel, et lex praecipiebat, ut offerrent sacrificium Deo, vitulos arietes, et hircos, agnos, turtures, seu co-

* Ita cod.
 amm. pro
 adm.

lumbas, et cetera quae in lege praecipiebantur. Sed quod illi carnaliter faciebant in pecudibus, nobis in corporibus nostris specialiter convenit. Etenim corpora nostra, et hostia sunt et viva. Hostia scilicet, quia mortificatur caro: viva, quia vivificatur spiritus secundum eiusdem apostoli praeceptum dicentis: mortificate membra vestra quae sunt super terram. Vel quia in bonis inhabitat ille qui dicit: ego sum via, veritas, et vita. Et de quo apostolus: habitare Christum per fidem in cordibus vestris: veteres namque offerebant Deo hostias pecudum mortuas, sed nunc iam hostiam vivam offerimus nosmetipsos, quando vitia et peccata in nos mortificamus, et virtutes nutritimus; implentes illud quod idem apostolus ait: ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione et honore. Vas in sanctificatione et honore possidemus, quando in nobis vitia mactamus, et per bona opera sancti efficitur, Domino dicente: sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Et psalmista: cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Multi videntur vivere, sed mortui sunt. Sicut de vidua scribit Paulus: vidua in deliciis vivens, mortua est. Et psalmista de talibus: descendant in infernum viventes. Hii tales non offerunt semetipsos vivam hostiam Deo, sanctam, Deo placentem. Cum dixit sanctam, subiicit: Deo placentem; quia multi videntur hominibus sancti, sed ante Deum reprobi sunt; de quibus scriptum est: sunt viae quae videntur hominibus rectae, quarum finis usque ad profundum inferni demergitur: et ideo necesse est ut unusquisque de bono quod agit non hominibus, sed Deo placere studeat, ne dicatur ei: recepisti mercedem tuam. Quod qui fecerit, hostia Deo placita effici poterit.

Rationabile obsequium vestrum. Ad hoc pertinet quia supra dictum est quod offerebant vitalos, arietes, et horum similia. Quod illi faciebant carnaliter, nos modo spiritualiter; quod illi in figura, nos in veritate facere debemus. Quia sicut apostolus dicit: omnia in figura continebant illis. Et ideo rationabile obsequium nos praecipit exhibere apostolus dicens: rationabile obsequium vestrum. Inter rationale et rationabile hanc distantiam dicunt esse doctores, ut rationale pertineat ad rationem et opera bona: rationabile vero ad discretionem. Et bene dicit rationabile obsequium vestrum, quia illud quondam obsequium vestrum non erat rationabile. Stultum est enim ut vivo Deo et invisibili mortua cadavera offerantur. Sicut enim mortuum vivo obsequium non praestat, ita nullus immortalis et incorporeo

Deo vitulos seu arietes digne potest offerre. Et nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri. Saeculum non ambitus caeli et terrae, quem solem, lunam, stellas, arbores appellat, quibus nullus se conformare potest, sed amatores saeculi dicuntur. Filii autem regni eiciuntur in tenebras exteriores. Cui saeculo, id est amatoribus saeculi, nullus se conformare debet, quia scriptum est: qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Sic quicumque se stulto coniunxerit, communicaverit operibus eius. Cum sancto sanctus eris; quod ille facit qui opera carnis a se repellit, et fructus spiritus operatur. Qui vero fornicationum impudicitiae et immunditiae servit, conformat se huic saeculo, hoc est amatoribus saeculi. Sed nos potius reformari debemus, non exterius, sed interior, sicut dicit: in novitate sensus vestri, quando deponentes veterem hominem induimus novum. De quo idem apostolus: si exterior homo noster corrumpitur, is tamen qui intus est renovatur de die in diem. Et alibi: renovamini spiritu mentis vestrae. Tunc reformamur in novitate sensus nostri, quando mundamus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus. Quod qui fecerit, dicitur illi a Deo: tota pulchra es amica, et macula ulla non est in te.

Ut probetis quae sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta. Voluntas Dei quae sit, nullus approbare potest, nisi fuerit reformatus in mente, et a vetustate vitae mandatus. Sicut enim probat homo cibum, utrum salsum an insalsum sit, dulce an amarum, calidum an frigidum, ita tribus qualitatibus probatur voluntas Dei. Aut enim in cogitatione, locutione, et opere approbatur, aut reprobatur; quia bona est voluntas Dei in cogitatione, beneplacita in locutione, perfecta in operatione. In multis videtur voluntas Dei bona, et beneplacita et perfecta, sed non est bona: qui demoliuntur facies suas, qui eleemosynam, orationem, et omnia quae faciunt, non propter Dominum, sed propter favores hominum faciunt. Quod apostolus faciebat qui dicebat: si hominibus placere vellem, Christi servus non essem. Sed in illis est voluntas Dei bona, et beneplacens et perfecta, quodcumque faciunt. Sicut enim, verbi gratia dicam, granum tritici cadens in terram, surgit in herba, elevatur in calamo, acuitur in spica, sic voluntas Dei, ut dixi. Voluntas Dei bona in cogitatione, beneplacita est in locutione, perfecta in operatione. Hinc enim scriptum est: corde enim creditur ad iustitiam, ore confitetur ad salutem. Aliter: voluntas Dei bona est in coniu-

gatis, beneplacita in continentibus, perfecta in virginibus: vel bona in spe, bona pleniter in fide, perfecta in caritate. Et ideo ammonet apostolus Paulus, ut in omni actu nostro, sive cogitandi, sive loquendi, sive aliquid faciendi, illud semper tota intentione quaeramus, quid Deo placitum sit.

Dico enim per gratiam, quae data est mihi omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere. More solito apostolus per gratiam sibi datam loquitur, non in suasoriis humanae sapientiae verbis, non per philosophiam, nec inanem iactantiam, sed per gratiam sibi datam loquitur. Est enim multa differentia per gratiam loquentis et per humanam iactantiam. Multi enim eluculento sermone et composito loquuntur rhetorice, sed auditores suos non aedificant: neminem enim ad compunctionem possunt incitare, quia quod verbis dicunt, operibus destruunt. Hi tales non locuntur per gratiam, quae data est Paulo. Et e regione sunt alii, qui non magna eloquentia sed simpliciter tantum et incomposite locuntur, attamen auditores suos et multos infidelium converterunt potius bonum operando. Et hoc est loqui per gratiam, quae data est Paulo. Omnibus qui sunt inter vos scilicet presbyteris, diaconibus, et omnibus qui sunt in ecclesia. Sed quid est quod dicit, non plus sapere quam oportet sapere? cum nullus pleniter omnia possit scire, quia nec oculus vidit nec auris audivit, quanta et qualia praeparavit Deus diligentibus se. Et iterum. O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius! Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus. Et hic dicit: omnes schismatici, omnes superbi, qui male de Deo sentiunt; omnes, qui ea docent quae nec Dominus nec apostoli docuerunt, hii omnes plus sapiunt quam non oportet sapere. Potest in adversos superbos Romanos, qui se extollebant adversus olivam: quibus idem dicit, noli gloriari adversus ramos: quod si gloriaris, non tu radicem portans, sed radix te. Dicit ergo: fracti sunt rami, ut ego inserar. Bene propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas. Noli altum * sapere, sed time. Sed sapere ad sobrietatem. Sobrietas, ut a maioribus traditur, una est ex quatuor virtutibus principalibus, quae sunt prudentia, fortitudo, temperantia, atque iustitia. Temperantia ipsa est et sobrietas, quae non solum exterius, propter illud, attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate, sed interius habenda est. Er-

* Cod.
autem.

go sapere ad sobrietatem, temperate sapere. Unde et idem dicit: non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Et alia scriptura: altiora te ne quaesieris, et fortiora te ne scrutatus fueris.

Et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. Subauditur, ita sapiat. Et recte dicit, mensura fidei quia quanto quis fidem habet, tantum accipit donum sancti Spiritus. Non quantum vult quis accipit, nec unus omnia, sed inter omnes: alii enim datur per Spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientiae secundum eundem Spiritum. Dividens singulis prout vult. Et iterum: unicuique datur in manifestatione spiritus ad utilitatem, iuxta propriam scilicet capacitatem, quantum humana fragilitas capere potest. Huic simile est: habentes donationes secundum gratiam quae data est vobis, differentes. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo. Physice loquitur apostolus Paulus, disputans de membris hominum. Quis enim dubitare potest quod multa sunt membra in corpore, sed non unum actum habent? Quia nec manus loquitur, nec os operatur, nec audiunt nares, nec odorantur aures; sed oculi vident, aures audiunt, os loquitur, nares odorantur, manus operantur, pedes discurrunt; tamen unum est corpus, et omnia membra se indigent. Non enim possunt manus dicere auribus, non estis mihi necessariae*; nec aures manibus, opera vestra non indigemus. Sed si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, dicente apostolo: vos estis corpus Christi, et membra de membris vestris. Sed neque omnia membra eundem actum habent, quia alius est in ecclesia oculus videndo; alius os qui recte praedicat; alius manus bonum operando, tamen non potest alius alio* dicere: non te indigeo, quia omnes nos indigemus: sicut praedicator quilibet non potest dicere subiectis: non vos indigeo, quia necesse habet sumptus accipere ut valeat implere officium sibi commissum. Dicit enim apostolus Paulus: si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus? Singuli autem alter alterius membra, id est, ego tibi sum oculus, ille mihi pes, tu mihi manus: sic invicem onera nostra portamus, unum corpus sumus, et alter alterius membra, implentes illud: alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Et hoc in Christo Iesu, quia in ipso nobis, et per ipsum omnis tolerantia datur, et dilectio, ut alterutrum sufferre possimus.

* Cod. ne-
cesarii.

* Ita cod.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Romanos (XII. 6.)

*Fratres, habentes donationem secundum gratiam,
quae data est vobis, differentes.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Donum non ex nostro, sed ex donantis pendet arbitrio. Sed donationes quae donantur, quas in sequentibus apostolus enumeratus est, superius pertinent ubi dixerat: in uno corpore multa membra habemus; et recte donationes vocantur, quia desuper dantur: omne enim datum optimum et omne donum perfectum de sursum est. Et illud Pauli: quid enim habes quod non accepisti? et si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Et recte dicit: secundum gratiam quae data est vobis, differentes; quia quantum gratia sancti Spiritus tribuit, tantum quis accipit, sicut superius dixerat: unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. Non enim quilibet hoc aut illud quod vult accipit, sed gratia sancti Spiritus illi largiri dignatur. Et bene differentes, quia differt una donatio ab alia. Ego enim habeo quod alius non habet, et tu habes quod ego careo, et ille alius habet quod nec ego nec tu habemus. Sic differt una ab alia donatione. Alii datur per Spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientiae. Nullus omnia habet nisi ipse solus, super quem septiformis Spiritus requievit, cui non ad mensuram dat Deus Spiritum. Ceterum fideles inter omnes habent omnia.

Sive prophetia secundum rationem fidei. Iam incipit enumerare donationes quae sint, primo loco ponens prophetiam. Prophetia dicitur quae non in praesenti videtur, sed in futuro protendit. Et bene dixit, secundum rationem fidei, quia fides illam promeruit. Nam lex vel prophetia secundum fidem datur, quia quantum quis habet fidem, tantum accipit a Domino, Christo dicente: sicut credidisti, fiat tibi. Et si bene habueritis fidem ut granum sinapis, dicetis huic monti tollere et mittere in mari, obediret vobis. Et in veteri testamento legimus quosdam per fidem Deo placuisse; sicut Abraham de quo scriptum est: credidit Abraham Deo, et putatum est illi ad iustitiam. Sed magis in novo. Sive ministerium* in mini-

* Cod. mysterium.

strando. De ministris ecclesiae dicit, scilicet diaconibus, subdiaconibus, et ceteris ordinibus, quae qui accipit, fideliter et sollicitè exercere debet, propter illud: quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus suus super familiam suam? Et si quis ministrat, tanquam ex virtute quam amministrat Deus. Sive qui docet in doctrina. De doctoribus ecclesiae dicit, qui ministerium praedicationis acceperunt fideles servi, et non abscondunt quod acceperunt. Scriptum est enim: sapientia abscondita, et thesaurus invisus, quae utilitas in utrisque? Et Daniel dicit: docti fulgebunt ut splendor firmamenti; et qui ad iustitiam erudiunt plurimos, sicut stellae in perpetuas aeternitates. Qui exhortatur in exhortando. Inter docere et exhortari hoc interest: maior est qui docet quam qui exhortatur; docere non potest nisi sit doctus, quia qui non fuerit discipulus veritatis, erit magister erroris. Exhortari vero omnes possumus dante Deo, qui bonum operatur, et ceteros ad peragendum hortatur. Hinc apostolus dicit ad Titum: haec loquere et exhortare. Et Dominus in evangelio: sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum qui in caelis est.

Qui tribuit in simplicitate. De eleemosynariis dicit, qui egen-tibus necessaria praebent. Propter illud: cum videris nudum operi eum, et carnem tuam ne despexeris. Quod qui facit, cum simplicitate debet facere, non cum irrugata facie. Hilarem enim datorem diligit Deus: et si hilarem diligit, tristem sine dubio odit. Et alibi: in omni dato hilarem fac vultum tuum. Vel cum simplicitate facit, ne laudem captetur ab hominibus. Et propter illud: cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua. Qui praees in sollicitudine. De his dicit, qui praesunt in ecclesia, qui locum magisterii accipiunt, ammonet ut solliciti sint supra gregem sibi commissum, ne aliquis propter eius inertiam pereat, et dicatur ei: sanguinem eius de manu tua requiram. Quos idem ammonet dicens: attendite vobis et universo gregi. Et iterum: pascite qui in vobis est gregem Dei. Qui miseretur, in hilaritate facere debet iuxta praefatam rationem. Vel qui nescienti litteras imbuunt, cum hilaritate facere debet, sicut dictum est: in omni dato hilarem fac vultum tuum. Dilectio sine simulatione. Fingere reproborum est, qui timent ne puniantur; diligere, filiorum, et ideo nulla finctio debet esse in christiano. Multi videntur diligere foris, interius machinantur malum: quorum ty-

pum Iob tenuit, qui tenens manu sua mentum Amasae, defixit gladium in ventrem eius. De talibus scriptum est: simulator ore decipit amicum suum. Et psalmista: vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum. Et iterum: qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus eorum. Sed viri christiani dilectione, sicut dixi, non simulata debent esse, sed cum exhibitione operis propter illud: qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, et clausit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?

Odientes malum, adhaerentes bono. Odientes malum, id est diabolus, de quo Dominus dicit in evangelio: malus homo superseminavit zizaniam in medio tritici, et abiit, et venit malus et rapuit. Adhaerentes bono, id est Christo, dicentes cum psalmista: mihi autem adhaerere Deo bonum est. Aliter: odit malum, id est vitia et peccata. Adhaerentes bono, virtutibus spiritualibus, quas enumerat Paulus dicens: fructus est spiritus, caritas, gaudium, pax, patientia, et cetera his similia. Non enim sufficit odire malum, nisi e contrario adhaereatur bono. De quo psalmista dicit: declina a malo et fac bonum. Ante certe malum odire debemus hominem, scilicet non naturam eius sed vitium. Sicut ille faciebat qui dicebat: iniquos odio habui. Adhaerere bono propter illud: cum sancto sanctus eris. Caritate fraternitatis invicem diligentes. Ibi est enim vera fraternitas, ubi est vera caritas, et ideo invicem diligere debemus, dicente Domino: in hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Sciendum est enim quia fratres uterini in tantum se diligunt, ut unus pro alio morti se tradat. Et si illi tantum se diligunt, quanto magis spirituales se debent diligere? Omnes enim redempti in Christo fratres sumus, Domino dicente: omnes enim vos fratres estis. De qua fraternitate sanctus David dicit: ecce quam bonum et quam iucundum, habitare fratres in unum! Honore invicem praevinentes, id est antevinentes. Omnes enim nos invicem diligere debemus, et honore praevinire propter illud: cum vocatus fueris ad nuptias, non discumbas in proximo loco. Dicit et alibi idem: alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Non enim debes expectare, ut quis te prius diligat, sed tu potius eum debes praevinire diligendo, quia si te alius prior diligat, iam non tam magnam habes mercedem. Si enim diligis eos qui te diligunt, quam mercedem habebis? nonne ethnici hoc faciunt?

Sollicitudine non pigri. Superius dixerat, qui praeest in sollicitudine; et hic sollicitudine non pigri. Superius ammonuerat, hic omnes hortatur. Sed quid est quod dicit: sollicitudine non pigri, cum Dominus dicat, nolite solliciti esse? Et ipse alibi: nihil solliciti sitis. In his enim quae Dei sunt, quae animae necessaria sunt, non pigri, non solliciti esse debemus, scilicet in ieiuniis, in vigiliis et oratione, et his similibus. Ceterum de transitoriis et caducis solliciti esse non debemus. Spiritu ferventes; id est calentes propter illud: utinam frigidus esses aut calidus! sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo. In tepidis enim nausiat Dominus, in frigidis iniuriam patitur, in ferventibus inhabitat. Iudas enim quia tepidus erat, evomuit eum Deus. Sicut enim succensae ollae non appropinquant muscae, tepidae vero superinsedunt*, sic qui ferventes sunt in illo igne, de quo Dominus dicit: ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendantur; illis appropinquare non audent maligni spiritus, tepidum vero illudunt. Et ideo in bono opere non tepidi, sed ferventes esse debemus. Domino servientes, id est eius praeceptis obedientes. Spe gaudentes. Spe gaudet qui non respicit ea quae videt, sed futurum expectat gaudium. Spes enim quae videtur, non est spes, sed quae non videtur. In omnibus enim quae patimur propter spem gaudere debemus, momente Iacob apostolo: omne gaudium existimate vos, fratres mei, cum in variis temptationibus incideritis. Spe gaudentes, in tribulatione patientes. De gaudio enim spei tolerat tribulationes, scilicet multo maiora esse quae pro illis promissa sunt praemia. Et ideo in omnibus tribulationibus gaudere debemus, propter illud: beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Et iterum, si quid patimini propter iustitiam, beati.

Orationi instantes. Necessaria est valde oratio, quia ut tribulatio possit tolerari, precibus est insistendum. Praestat enim vobis auxilium in adversis oratio assidua. Et ideo praecipit orationi insistere. Et Dominus in evangelio: orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato. Et Petrus: vigilate itaque orantes, omni tempore. Necessitatibus sanctorum communicantes. Dupliciter intelligi potest, scilicet ut sancti tribulantur, sic cum illis contribuamur, propter illud: si fuerimus socii passionum, simul et resurrectionis erimus. Et illud: scientes eandem passionem ei, quae in mundo est, verae fraternitati fieri. Vel certe ad fidem venientes, infideles eorum sub-

* Ita cod.

stantiam diripiebant, quos idem apostolus laudat: nam et vincti compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Hortabat * ceteros apostolus: recordamini fratrum * qui erant in Hierusalem. Sicut tunc, ita et nunc, necessitatibus sanctorum communicandum; hoc est in cibo, et potu, et vestimento, et in omnibus quae indiget frater. Qui enim habuerit substantiam mundi, et viderit fratrem suum necessitatem patientem, et clausit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? Hospitalitatem sectantes. Magna virtus est hospitalitas. Per hanc quidam placuerunt Deo, angelis hospitio receptis; sicut Abraham vel Loth, qui propter hospitalitatem de Sodoma liberari meruerunt. Legimus enim quod non solum venientes suscipiebat, sed trahebat; unde et angelos in suo hospitio suscipere meruit. Hic datur intelligi, quia hospites non solum invitandi, verum etiam trahendi sunt. Inter suscipere hospitem et hospitalitatem sectari, multa distantia est. Multi hospites ad se venientes suscipiunt, sed non est hoc hospitalitatem sectari. Sed qui circumeunt vicos et plateas, invitos trahentes hospites ad domum suam, isti sunt sectatores hospitalitatis. Habemus enim scriptum quod duo discipuli Domini eum ad hospitium cogentes, in fractione panis cognoscere meruerunt, quem per totum spatium itineris non cognoverant. Scriptum est enim: non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed et factores legis iustificabuntur. Hinc Dominus in fine dicit: hospes fui et suscepistis me.

Benedicite persequentibus vos, benedicite et nolite maledicere. Ipsum est quod et Dominus dicit: orate pro persequentibus et calumpniantibus vos. Hoc enim et ipse prior fecit, quando in cruce pro crucifigentibus se rogavit patrem dicens: pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. Sicut et nos inimicis nostris bonum potius quam malum reddere debemus, propter illud quod monet Petrus: non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes. Multi sunt qui non maledicunt, sed e regione benedicunt. Isti implent apostoli Pauli praeceptum: gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Evidenter percunctandum est cum quibus gaudendum, cum quibus sit flendum. Non est gaudendum cum his qui gaudent in acquisitione rerum temporalium, in copia auri et argenti, et in venustate mulierum, in procreatione filiorum, qui laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. Cum his talibus non est gaudendum,

* Ita etiam
Cicero pro
Archia
Class. AA.
T. II. pag.
248.
* Cod. fra-
tribus.

quia de his scriptum est : vae vobis qui ridetis nunc , quia lugebitis et flebitis. Sed cum illis est gaudendum qui gaudent pro spe vitae aeternae , quibus dicit Dominus : gaudete quia nomina vestra scripta sunt in caelo. Vel cum eis qui in persecutionibus positi gaudent , tenentes apostoli Iacobi praeceptum qui dicit : omne gaudium existimate vos , fratres mei , cum in variis temptationibus incideritis. Talibus Dominus dicit : iterum videbo vos , et gaudebit cor vestrum. Flendum quoque non cum illis est qui dolent in amissione rerum , in morte parentum , sed cum illis flere debemus , qui propria peccata deplorant , conversi ad fidem , quod nequiter egerunt deflentes , sicut ille faciebat qui dicebat : ego enim sum minimus apostolorum , qui non sum dignus vocari apostolus , quoniam persecutus sum ecclesiam Dei. Cum his talibus flendum est , quia scriptum est : beati qui lugent , quoniam ipsi consolabuntur. Melius est ire ad domum luctus , quam ad domum gaudii , convivii exultantis *.

* Cod. c.
bi tantis.

Idipsum invicem sentientes. Haec sententia in superficie obscurior videtur ceteris ; adtamen idipsum invicem sentire debemus , quod variare non licet , scilicet quod sentis de Patre , hoc de Filio , hoc de Spiritu sancto. Sicut habes in psalmo : in pace in idipsum , obdormiam et requiescam. Potest aliter intelligi , quod dicit idipsum , scilicet ut unanimes una voluntate simus , sicut de primitiva ecclesia in actibus apostolorum : erat illis cor unum et anima una. Ut unanimes uno ore honorificetis Deum et patrem domini nostri Iesu Christi. Vel certe de tribulationibus intelligi potest in compatiendo ceteris , sicut supra : gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus : si quid patitur unum membrum , compatiuntur omnia membra : et si fuerimus socii passionis , simul et consolationis erimus. Non alta sapientes , sed humilia respicientes. Quia superbis Deus resistit , humilibus autem dat gratiam. Et alibi scriptum est : quia radix omnium malorum est superbia. Et psalmista : alta a longe agnoscit , idest superbiam. Et ideo iuxta apostoli Petri praeceptum , humiliari nos debemus in conspectu Dei. Dominus enim sic ait : super quem requiescam , nisi super humilem et quietum , et trementem verba mea ? Et discite a me quia mitis sum et humilis corde. Superbia de angelis daemones fecit , humilitas vero de hominibus angelos.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Romanos (XII. 16.)
Fratres , nolite esse prudentes apud vosmetipsos.

COMMENTUM LUCULENTII.

Superiori capitulo dixerat: non alta sapientes id est superba. Subdit: nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Duas novimus prudentias, Dei et diaboli, carnis et spiritus. De prudentia Dei idem ipse dicit: estote prudentes sicut serpentes. De prudentia carnis idem apostolus dicit: prudentia carnis mors est: et vae qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes: et notandum quia non dixit tantum, nolite esse prudentes; sed cum omni additamento, apud vosmetipsos. Apud semetipsum prudens est ille qui ulcisci se vult de inimico suo, qui maledicenti se remaledicit, percutienti se percutit. Hic talis apud semetipsum prudens est. Nos prudentiam animae tenere debemus, ut possimus resistere malo; prudentiam carnis nequaquam, ut nos ulciscamur. Nulli malum pro malo reddentes. Nullus nostrum malum pro malo reddere debemus, sed potius pro malo bonum: propter illud: orate pro persecutibus et calumpniantibus vos. Qui malum pro malo reddit, filius est Adae; qui bonum pro bono, filius est hominis; qui malum pro bono, filius est diaboli: sicut Iudaei quibus Dominus multa bona opera ostendit pro quibus occiderunt eum. Et ideo filii diaboli appellati sunt, Domino eis dicente: vos ex patre diaboli * estis. Qui vero reddidit bonum pro malo, filius est Dei, qui pro Iudaeis crucifigentibus oravit dicens: pater ignosce illis, quia nesciunt quod faciunt. Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Idest facientes bona, ostendentes bonum, operantes bonum, non ut ab hominibus laudes captemini propter illud: attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; sed propter intentionem vitae aeternae, vel ut ceteris bonum exemplum ostendamus, Domino dicente: sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum

* De patre diaboli videndus est Photius in Amphilochianis.

qui in caelis est. Et illud apostoli: conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detractant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Dominum in die visitationis. Omnibus hominibus dicit, Iudaeis, Barbaris et Scythis, Graecis, Latinis, et omnibus omnino, bonum exemplum ostendere debemus; coram Deo, ut illi placeamus; coram hominibus, ut nos imitentur.

Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Quantum in nobis est, cum omnibus hominibus pacem habere debemus, et dicere cum psalmista: cum his qui odierunt pacem, eram pacificus. Sed haec humana fragilitas dicere solet: quomodo pacem habere possum cum eo qui me persequitur, qui mihi res meas aufert? Audi eundem apostolum dicentem: dilectio proximi malum non operatur. Ceterum, si quis paganus, si quis schismaticus, si quis haereticus, de via veritatis deviare vult, pacem cum eis habere non possumus nec debemus. Sed melius est permittere scandalum nasci, quam ut veritas Christi relinquatur. Ceterum in illis naturam diligere, vitium odire debemus. Non vosmetipsos defendentes carissimi, id est ulciscentes. Nullus enim nostrum semetipsum defendere debet, propter illud: si quis te percuferit in dextera maxilla, praebe ei et alteram. Et orate pro persequentibus et calumpniantibus vos. Duobus etenim modis locum irae dare debemus, scilicet aut non resistendo aut certe fugiendo. Locum irae dare debemus non resistendo, non remaledicendo, non repugnando, non reluctando, iuxta praefatum testimonium. Locum irae dare debemus fugiendo, sicut et ipse Dominus fecit, qui fugiendo ex Aegypto declinare voluit. Et alibi cum lapidare eum vellent, abscondit se ab eis, quando sicut dicit evangelium, tulerunt lapides ut iacerent in eum, Iesus autem abscondit se et exivit de templo. Et de eo scriptum est quia coepit Iesus facere et docere. Melius est enim fugiendo locum dare, quam superbe manendo residere.

*. Mili vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Sic se dicit Dominus iniuriam sanctorum vindicaturum quasi suam. Et ideo nullus nostrum seipsum vindicare debet, quia habemus ultorem Deum qui nostras iniurias quasi suas vindicaturus est. Qui per prophetam dicit: qui tangit vos, quasi qui tangit pupillam oculi mei. Et in evangelio: qui scandalizaverit unum ex his pusillis, qui in me credunt, oportet ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et de-

* pro resistere.

mergatur in profundum maris. Ergo illi ultio reservanda est, qui ita novit ulcisci iniurias sanctorum.

Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Non sufficit alicui malum pro malo non reddere, nisi e contrario non dederit vel tribuerit ea quae indiget; propter illud: qui habuerit substantiam mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clausurit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? Et specialiter verbo praedicationis unusquisque prout valet proximum cibare debet. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Sunt nonnulli qui ea intentione cibant inimicos suos, ut carbones ignis, hoc est poenas, illis ingerant. Qui enim taliter cibant vel potant inimicum suum, non eum diligit sicut se. Sed non taliter cibare vel potare debemus inimicum nostrum, sed potius ut eum convertamus ad nos. Ut qui ante nos exosos habebat, incipiat diligere. Qui taliter diligit inimicum suum, carbones ignis illi congeret super caput, hoc est amorem caritatis. Carbones enim mortui, si vivo coniungantur, solent accendi. Sic et is qui ante nos exosos habebat, si viderit se diligi a nobis, incipit et ipse diligere nos. Scriptum enim est: cum sancto sanctus eris. Hi sunt carbones de quibus dicit propheta: habes carbones ignis, sede superbos, hii erant tibi in adiutorium. Caput vero illud intelligere debemus, de quo Dominus in evangelio: levate capita vestra, quoniam appropinquabit redemptio vestra. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Noli vinci a malo, id est ab eo qui te persequitur et odit: si te similem sibi fecerit, victus es ab eo. Sed vince in bono malum, id est in patientia vince eius malitiam. Aliter. Noli vinci a malo, id est a diabolo, de quo in evangelio scriptum est, quod malus homo superseminavit zizaniam in medio tritici et abiit. Et illud: aut facite arborem malam et fructus eius malos; quo intelligitur diabolus et mala eius opera. Bonus autem Christus: unde dicitur: aut facite arborem bonam et fructus eius bonos. De quo in psalmo: mihi autem adhaerere Deo bonum est. In bono vince malum, in Christo diabolum. Aut certe noli vinci a malo, id est a peccato, ab opere carnis. Sed vince in bono malum, id est in fructu spiritus. De quo idem apostolus dicit: fructus autem spiritus est. Vince malum, id est peccatum, mortificando opera carnis.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Romanos (XIII. 8.)
Fratres nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.

COMMENTUM LUCULENTII.

Superius ammonuerat apostolus Romanos omnibus debitum persolvere dicens: reddite omnibus debitum, cui tributum tributum, cui honorem honorem, cui timorem timorem, cui vectigal vectigal; nunc subinfert et dicit: nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Hoc ipsum et Dominus facere praecipit cum dicit: reddite quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo. Est enim debitum quod ita persolvere debemus: id est si aliquis nos laesit vel iniuriatus est, hoc debitum persolvere, ut ultra malum pro hoc non respondeamus. Ut libere audeamus dicere in oratione dominica: dimitte nobis debita nostra, sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Quod ille servus facere noluit, cui a Domino dimissa sunt decem millia talenta, et ipse conseruo centum denarios noluit dimittere. Est aliud debitum, scilicet peccatum, quod ita persolvere debemus, ut ultra ad illud non redeamus. De quo alio loco idem apostolus dicit: debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Et est debitum, quod ita solvere debemus, ut semper teneamus: ita tenere, ut solvamus semper: scilicet caritas quam semper solvere et semper tenere debemus. Hoc est quod dicit, nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Quia nunquam a dilectione proximi cessare debemus, scilicet esurienti cibum, sitienti potum, argenti vestimentum, et cetera quae indigere videmus, exhibeamus, et semper Deum toto corde diligere, proximum sicut nosmetipsos. Et hoc indeficienter propter illud: qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Hinc idem apostolus dicit: alter alterius onera portate. Et Dominus ipse: mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. Qui enim diligit proximum, legem implevit.

Dilectio et in veteri testamento et in novo optinet principatum. In veteri habemus scriptum: diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, et proximum tuum sicut te ipsum. In novo Dominus recapitulat, cum legis perito interroganti, quod es-

set maximum omnium et primum mandatum, Dominus ait: diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut te ipsum. Proximum hoc in loco non consanguineum tantum intelligere debemus, sed omnem hominem. Si proximum consanguineum tantum vel propinquum intelligere volueris, videtur tibi dari licentia, ut alios odiis insequaris, cum tuis tantum caritatem tenere. Sed melius est ut proximum, omnem hominem intelligas: quem qui sicut se diligit, implet legem Christi qui dicit: in hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis invicem. Et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Dominum, diligat et fratrem suum. Nam non adulterabis. Qui ita diligit proximum sicut se ipsum, id est omnem hominem, adulterare non potest uxorem, quia nec ipse vult ut alius uxorem eius adulteret, maxime cum apostolus dicat: fornicatores et adulteros iudicabit Deus. Et fugite fornicationem, quia omne peccatum, quodcumque facit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Non occides. Et facillime patet, quia nullus proximum suum occidere potest, si diligit eum sicut se, quia ipse non vult ab aliquo occidi se, sciens scriptum: omnis qui occiderit gladio, gladio peribit, vel Dei vel hominis. Non furaberis. Et sicut superius diximus, nullus fratri suo furatur, si eum sicut se diligit; sciens scriptum, quia fures ad poenam vadunt. Non falsum testimonium dices: similiter intelligendum est, quia qui fratrem diligit sicut semetipsum, contra falsum testimonium proferre non potest; propter illud quod scriptum est: falsus testis non erit impunitus. Sicut nec illi duo senes fuerunt, qui contra Susannam falsum dixerunt testimonium. Et in passione Domini et in beati Stephani legimus falsos testes affuisse, quorum nullus impunitus esse potuit.

Non concupisces rem proximi tui. Sicut superius diximus, ita intelligendum est. Sed est alter proximus, videlicet dominus Iesus Christus, qui cum esset Deus noster, proximus fieri dignatus est, sicut ipse in parabola hominis qui descendebat ab Hierusalem in Iericho, et incidit in latrones, dicit. Cum enim dixisset quod sacerdos et levita, viso saucio pertransissent, et miserti non sunt, samaritanus transiens misertus est: statim subintulit: quis horam trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille di-

xit, qui fecit misericordiam in illo. Hunc *dicit* proximum, qui diligit omnem legem, et universa mandata in eius amore complet. De quo scriptum est: finis legis Christus. Neque ullo pacto fieri potest, ut ex toto corde totisque visceribus suis quis diligens Christum, faciat aliquid quod non placeat Christo. Non enim adulterat verbum illius, si veraciter eum diligit; sicut nec apostolus faciebat qui dicebat: non sumus adulterantes verbum Dei, sed sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur. Et propheta in psalmo: perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Hic talis non solum non adulterat, sed nec mulierem respicit ad concupiscendum, sed magis dicit cum psalmista: sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Non solum autem non occidit, sed nec irascitur; propter illud: omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Sed neque furatur verba illius, sicut illi faciebant de quibus ille dicit: quotquot venerunt ante me, fures fuerunt et latrones. Neque falsum testimonium dicit, sciens ipsum quem diligit falso testimonio proditum. Vel non eum minorem patri facit, sicut Arriani qui dicunt patrem maiorem, filium minorem, Spiritum vero sanctum per minorem dicunt falsiloqui et seductores. Et si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratum. Sunt quidem alia mandata vel quae superius sunt dicta, vel in tabulis lapideis sculpta, sed in hoc verbo instaurantur, scilicet in dilectione Dei et proximi, Domino dicente: in his duobus mandatis tota lex pendet et prophetae: diliges proximum tuum sicut te ipsum. Et nota: quia in dilectione Dei aequalitatem, in proximi vero dilectione quantitatem cum dixit: sicut te ipsum. Dilectio autem Dei, nulla mensura constringitur. Dilectio proximi malum non operatur. Verum est, quia nunquam in proximum suum malum operatur, quia ita illum diligit ut se. Vel qui Christum diligit ut se, malum non operatur, id est peccatum non facit, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat. Plenitudo ergo legis est dilectio, quia omnia mandata de caritate procedunt, et ad ipsam usque perveniunt; sine qua virtutes vitia reputantur. Et hoc est quod dicit Dominus per prophetam: verbum brevium faciet Dominus super terram. Quid enim plus breve potest esse, quam in duobus praeceptis omnia concludi? Si enim omnia perquirere non vales, tene ista duo, et omnia implesti, quicquid patet, quicquid latet in divinis scripturis.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Corinthios (I. 1. 4.)
Fratres, gratias ago Deo meo semper pro vobis, et reliqua.

COMMENTUM LUCULENTII.

Corinthii sunt Achaei: hii praedicati a Paulo apostolo, post eius discessionem illius doctrinam deserentes seducti sunt e falsis prophetis. Hoc apostolus cupiens reformare scribit illis epistolas duas. In prima laudat eos in capite, inferius valde reprehendit more periti medici dicens: sic enim peritus prius tangit carnes sanas ut perveniat ad putridas: si enim prius infirmas tangeret, forsitan aeger eius medicinam respueret. Sic apostolus prius tetigit hoc quod sanum erat in Corinthiis, cum laude inchoavit: fratres gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Iesu. Ad putridas pervenit cum ait: audiuntur inter vos fornicatores. Si enim in primo capite redarguerentur, forsitan non reciperent eius doctrinam. Ait ergo: gratias ago Deo meo semper pro vobis. Ac si dicat: gratias quidem ago Deo, qui habet scientiam matrem virtutum: sed volo vos scire quae illa sit vera scientia, ubi mores cum vita concordant; non quae inflat, sed quae aedificat. Scientia enim inflat, charitas autem aedificat. Quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia. Ostendit in omni bono eos ditatos, quoniam ad fidem Christi venerunt; scilicet in omnibus virtutibus, in omni verbo, et in omni scientia, in utroque testamento veteri et novo. In omni verbo dicit, in lege, in scientia, in evangelio. Ille enim dives in omni verbo, et in omni scientia, qui omnes paene scripturas valet discere, et alios erudire. Ille est veraciter sapiens in omni verbo et in omni scientia, qui hoc quod legit et intelligit, aliis praedicat; si prius opere implet, ne aliis praedicans ipse reprobus efficiatur. Nonnulli sunt divites in omni verbo, sed non in omni scientia; sicut Iudaei putant, qui tantum litteram legis custodiunt, evangelium vero respuunt. Sunt alii divites in scientia, sed non in verbo, qui evangelium respuunt, sicut Manichaei. In omni verbo dicit in superficie, in scientia, in intellectu spiritua-

li. Et hoc forsitan ideo dicit, quia erant in Corinthiis, qui utrumque testamentum recipere nolebant. Et ideo sicut magister imperfectos discipulos laudando ad meliora provocat. Sic enim et ad Calatas ait: vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.

Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis desit in ulla gratia. Testimonium Christi utrumque dicit testamentum quod Christi adventum vel prophetavit vel ostendit. Unde et ipse Dominus: ideo omnis scribe doctus in regno caelorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera. Confirmatum est inquit in vobis, idest me praedicante, nec novum enim sine veteri, nec vetus sine novo; sed utrumque eos docuit, sicut alibi dicit: tradidi enim vobis in primis quod et accepi: ita ut nihil vobis desit in ulla gratia. Huic simile est, quod ait Salomon: venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Expectantibus revelationem domini nostri Iesu Christi. Ille qui dives est in omni verbo et in omni scientia, nihil ei restat, nisi ut expectet revelationem domini, sicut Dominus ait: estote parati, similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis. Quod dupliciter intelligi potest, et specialiter, et generaliter. Specialiter quando unuscuiusque anima viri perfecti a corpore egrediens migrat ad Dominum, ipso dicente: volo pater ut ubi ego sum, ibi sit et minister meus. Generaliter vero in die iudicii, quando omnes astabimus ante tribunal Dei. Unde et alibi: nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus. Unusquisque enim fidelis sic vivere debet, ut possit expectare revelationem Domini; scilicet cupiat dissolvi, et esse cum Christo, propter illud quod Dominus dicit: beati servi illi, quos cum venerit dominus invenerit vigilantes.

Qui confirmavit vos usque in finem sine crimine. Expectant enim sancti revelationem domini, quia nunc vita nostra abscondita cum Christo in Deo. Revelabitur vero, quia cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. Nunc enim filii Dei sumus, et nondum apparet quod erimus. Revelabitur vero quod expectamus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, et videbimus eum sicuti est. Qui et confirmavit, qui de tenebris vos vocavit in ammirabile lumen suum. Illuminavit enim his qui in tenebris, et in umbra mortis erant. Et hoc est quod dicit, qui et confirmavit vos.

Usque in finem dicit, idest mortis, vel in diem iudicii. Et nota quia non dicit sine peccato, sed sine crimine. Nec contrarius videtur Iohanni qui dicit: si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Aliud est peccatum, aliud est crimen. Dante Deo sine crimine potest esse homo; scilicet sine sacrilegio, sine adulterio, sine furto, vel maiori crimine; sine peccato vero nullus. Quia non est homo super terram qui facit bonum, et non peccet. In multis enim offendimus omnes. Et ideo non ait sine peccato, sed sine crimine. In die adventus domini nostri Iesu Christi, vel in diem mortis, quando ad suos venire dignatur. Unde et dicit: sic cum volo manere, donec veniam. Vel in diem iudicii, quando venturus est iudicare vivos et mortuos. Bene dicitur in die adventus domini nostri Iesu Christi. Unde et Matthaeus: cum sederit rex in solio regni sui, et coeperit iudicare. Quae dies amara erit iniustis, blanda et mitis iustis et piis, quibus dicitur a Domino: venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Reprobis autem: ite maledicti in ignem aeternum, qui vobis paratus est. Quem diem propheta prospiciens dicit: dies irae dies illa, dies tribulationis, et angustiae, dies calamitatis et miseriae, dies nebulae et turbinis, dies nubis et clangoris. De qua et alius propheta: beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die malo liberabit eum Dominus.

DOMINICA IV.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Ephesios. (III. 13.)
*Fratres, obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus meis
 pro vobis, quae est gloria vestra, et reliqua.*

EXPOSITIO LUCULENTII.

Videbat Paulus apostolus consumari cursum * suum, et simulacra * Cod. cor.
 deorum ad nihilum redigi, principem mundi foras proici, pullulare fidem credentium, aedificari ecclesiam et crescere, se autem atrociter persequi propter instantiam laboris et praedicationis accepti officii ad construendam ecclesiam. Discipulos, quos ante praedica-
 verat verbis, voluit instruere exemplis, cum ait: obsecro vos ne

deficiatis in tribulationibus meis; ac si dicat: totum quod patior, quo artor, quo tribulor, mea tribulatio vestra est gloriatio, quia tunc in fide discipuli solidantur, cum propter eos magister patitur et angustiatur. Potest et aliter intelligi quod dicit: obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis; ac si dicatur: sicut ego inter procellas mundi istius et persecutiones non titubo, ita et vos apposita supplicia, si contigerit, pro Christi nomine formidare nolite. Bene dicit, quae est gloria vestra. Cui simile est: siquid patimini propter iustitiam, beati eritis. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi. Et hic convenit sensus superioris causae, quod apostolus rogat pro Ephesiis, ne deficiant in tribulationibus, cum dicit: huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi. Sicut enim sunt genua exterioris hominis, sic sunt et interioris. Tale quid et ad Philippenses idem apostolus ait: ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium terrestrium et infernorum. Quod utique non ad solam corporis pertinet genuculationem. Multi enim videntur erecta cervice orare, apud Deum vero humiliter poplite flectuntur. Et e regione nonnulli prolixè orantes, poplitem figunt ante homines humiliter, apud Deum erectam cervicem habent. Paulus vero non tantum genu flexo, quantum affectu mentis, orabat cum diceret: huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in caelis et in terra nominatur. Paternitatis honorem dicit apostolus Paulus nominari in caelis et in terra. In caelis scilicet in angelicis potestatibus, quia sicut nos in terris propter reverentiam, venerationis causa, anteriores nostros patres nominamus patriarchas, et prophetas, sic et digniores potestates in caelestibus paternitatem optinent. Dicuntur enim angeli minoris ordinis. Archangeli, throni, dominationes, principatus, et potestates paternitatem habent. Et ideo dicit apostolus Paulus: ex quo omnis paternitas in caelis et in terra nominatur. Et nota quia non dixit ex quo nata est, sed ex quo nominatur: ac si dicat, ex Domino qui exemplum reliquit sanctis ita faciendi.

Ut det vobis secundum divitias gloriae suae virtute corroborari per Spiritum eius. Divitiae ipsius sunt, utpote dona charismatum, dona virtutum, quae sanctis largitur: sicut unus ex eis qui acceperat dicebat, nos de plenitudine eius accepimus gratiam pro gratia. Orat apostolus pro Ephesiis dicens: ut det vobis secundum di-

vitiis gloriae suae virtute corroborari per Spiritum eius. Ac si dicat: tantis fultis sitis donis virtutum, ut inter persecutiones fortes maneatis, quod nullus utique facere poterit, nisi gratia sancti Spiritus fuerit imbutus. Sicque dicit virtute corroborari per Spiritum eius: qui enim Spiritum Dei in se habitantem habuerit, erit fortis, et habebit virtutes. In interiorem hominem habitare Christum per fidem in cordibus vestris. In hoc vult ostendere duos homines esse in uno homine, exteriorem videlicet et qui corrumpitur, interiorem qui renovatur de die in diem, sicut ipse in alio loco dicit: si exterior homo noster corrumpitur, is tamen qui intus est renovatur de die in diem. Habitat enim Christus in interiorem hominem, et hoc non nisi per fidem. Sine fide enim impossibile est placere Deo: et contra, iustus ex fide vivit. Qui enim perfectam habet fidem, habet Christum habitantem in se. Utique et pater loquitur, et inhabitabo in illis, et inambulabo.

In caritate radicati et fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quae sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum. Ille in caritate radicatus pariterque et fundatus est, quem nec prospera elevant nec adversa perturbant. Sicut ille erat qui dicebat: quis nos separabit a caritate Dei? subauditur nullus. Ceterum multi videntur in caritate radicati, sed non sunt fundati, quos prospera elevant, adversa perturbant; qui tempore pacis credere videntur; tempore adversitatis negant; sicut de false credentibus dicit Dominus: non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum caelorum. Et Paulus: qui continentur se nosse Deum; factis autem negant. Orat beatus Paulus apostolus pro Ephesiis, ut essent in caritate radicati et fundati, et cum omnibus sanctis comprehendere potuissent quae sit latitudo, sublimitas, et profundum; non mundanae sapientiae quae stultitia est apud Deum, sed spiritualis quae amica est Dei. Sapientes enim huius mundi comprehendere solent spatia terrarum, latitudinem scilicet ab aquilone usque ad meridiem, longitudinem autem ab ortu solis usque ad occasum, sublimitatem vero a terra usque ad caelum, profunditatem usque ad abyssum; numerantes etiam guttas maris oceani, numerum arenarum eiusdem maris, stellas caeli, et haec fatuitas est. Nos autem cum apostolo Paulo spiritualibus spiritualia comparantes, comprehendamus cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum. Primo crucem nostri Redemptoris conside-

rantes in qua mysteria significata sunt. Ibi namque fuit latitudo, longitudo, et profunditas primo, et non statim sublimitas: latitudo fuit lignum quod in transversum iacuit, ubi manus nostri Redemptoris fixae fuerunt: longitudo lignum illud quod ab eo in terra figebatur, usque ad latitudinem pertingens, in quo corpus nostri Redemptoris tensum fuit: profundum illud quod in terra fixum fuit, ubi steterunt pedes eius. Primo namque crux in similitudinem tau litterae facta fuit, sed postea additum fuit ibi lignum ubi causa ipsius scripta fuit: et nutu Dei hoc actum fuit, ut plenum mysterium in se contineret, ut sancto signo crucis muniti, tuti manerent ab hoste antiquo. Haec ad litteram.

Spiritualiter vult apostolus Paulus intelligere quae sit latitudo, et longitudo. Latitudo est caritas, quae non solum amicos in Deum, verum inimicos propter Deum diligere consuevit, de qua scriptum est: latum mandatum tuum nimis. Longitudo est perseverantia boni operis, de qua Dominus dixit: qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Sublimitas est spes. Quod enim non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quod illi possunt dicere qui mente in caelestibus habitant, sicut ille qui dicebat: conversatio autem nostra in caelis est. Profundum est fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentum. Aliquis enim coepit diligere proximum, idest omnem hominem, et nunquam etiam nec in persecutione cessavit ab eius dilectione; haec latitudo est. Facit hoc totum propter adipiscendam vitam aeternam; et hoc sublimitas est. Pendent haec omnia ex occulta divina misericordia quae interius semper hominem protegit; et hoc profundum est. Si autem quislibet ingeniosus altero sensu indagare sategerit, intelligat id quod sequitur. Scire etiam supereminentem scientiam caritatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Supereminens est enim caritas Christi et praecellens omnia ista. Quod sequitur: ei autem qui potens est facere omnia superhabundanter quod petimus aut intelligimus, secundum virtutem quae operatur in nobis. Nullus enim tantum petere potest et intelligere quod petat, quantum ipse potest largire, qui dat ut petamus, qui per prophetam loquitur dicens: antequam me invocetis, ego exaudiam. Et per semetipsum dicit: sine me nihil potestis facere.

Ipsi gloria, et in ecclesia in Christo Iesu in omnes generationes saeculi saeculorum amen. Ipsi scilicet Deo patri; in ecclesia,

hoc est in congregatione iustorum fidelium, qui eum sine intermissione glorificant, gratias agentes Deo, et hoc per Christum. Cum dicit in Christo Iesu in omnes generationes, per filium eius laudatur pater in terris. Et bene dixit in omnes generationes saeculi saeculorum amen. Ante enim quam Dei filius venisset in mundum, unam plebem tantum cognoverat, iuxta quod scriptum est: notus in Iudaea Deus, in Israël magnum nomen eius. Postquam vero Dei filius venit in terris, eius doctrina per universum mundum claruit. Iam nunc dicitur: exaltare super caelos Deus, et in omnem terram gloria tua. Hoc est quod dicit apostolus, in omnes generationes saeculi saeculorum amen. Cum vero dicit saeculi, formam ostendit praesentis temporis; cum autem subiungit saeculorum, sine fine ostendit laudare Deum in sanctis. Et ideo sine intermissione illi gratias agere debemus, qui talem nobis dedit doctrinam, ut sic eum cognoscere possimus.

DOMINICA XV.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Ephesios (IV. 1.)

Fratres, obsecro vos ego vincus in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, et reliqua.

COMMENTUM LUCULENTII.

In hac sententia duplex intelligenda est ratio. Quantum enim ad litteram attinet, vincus erat in Domino, idest propter Dominum, quia fidem Christi praedicans, a nullo persecutore obsisti potuit vel elevari, et ob hanc causam in carcere trusus fuit, et hoc est quod ait: ego vincus in Domino. Aliter vincus in Domino erat vinculo caritatis cum Ephesiis; de quo in alio loco dicit: super omnia autem haec caritatem habentes, quae est vinculum perfectionis. Sic sancti postquam in caritate adglutinantur, separari non queunt. Sic de David et Ionathan legimus: conglutinata est anima Ionathae cum anima David. Et ideo prae tanta dilectione cum Ephesiis iunctus erat Paulus, ita ut non solum tempore pacis, verum etiam nec in persecutione ab eis non recedat: licet corpore absens fuisset, spiritu cum illis erat. Exorabat etiam ut fi-

dem quam acceperant inconcussam servarent : ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis. Quasi diceret , eum qui de tenebris vos vocavit in ammirabile lumen suum , digne sequimini vestigia eius , humilitate , patientia , obedientia , ceterisque virtutibus. Quod iter quomodo ambulandum est ? videlicet non gressu pedum , sed affectu mentis. Ille etenim digne ambulat vocatione qua vocatus est , qui nec in prosperis erigitur , nec in adversis deicitur , nec declinat ad dextram sive ad sinistram , audiens prophetam dicentem : haec via , ambulate in ea , neque ad dextram neque ad sinistram. Nam qualiter ambulare debet unusquisque fidelis , quasi exponens apostolus statim subiecit cum ait : cum omni humilitate , et mansuetudine , cum patientia. Recte primo dixit , cum omni humilitate , quia qui sine humilitate virtutes congregat , quasi qui in ventum pulverem portat. De humilitate Dominus dicit : super quem requiescam , nisi super humilem , et quietum , et trementem sermones meos ? Hinc est enim quod Petrus ait : humiliamini sub potenti manu Dei , ut vos exaltet in tempore visitationis. Hinc iterum ipse Dominus dicit : omnis qui se exultat humiliabitur. Et mansuetudine ; quam qui habet non solum domesticis , verum etiam agrestibus , semitam praebet , imitans Deum qui ait : discite a me quia mitis sum et humilis corde. Et iterum : beati mites , quoniam ipsi Deum videbunt. Cum patientia ; quicquid fidelibus evenerit adversitatis , omnia patienter tolerant ; sicut idem apostolus alio loco dicit : in multa patientia. Et propter illud , beati pacifici , quoniam filii Dei vocabuntur. Alibi quoque dicitur : in patientia vestra possidebitis animas vestras. Hanc virtutem Dominus ad passionem pergens commendavit discipulis suis dicens : pacem relinquo vobis , pacem meam de vobis.

Supportantes invicem in caritate. Hanc sententiam in epistola ad Galatas edisseruimus * in loco quo dicitur , alter alterius onera portate , et sic adimplebitis legem Christi. Lex Christi est dilectio , sicut ipse dicit : in hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli , si dilectionem habueritis in invicem. Et ideo cum patientia nos supportare debemus in invicem , sic ut qui viderit errantem , ad viam veritatis debocet , irascentem ad concordiam , lapsum erigere , dolentem consolare , esurientem cibum , sitienti potum , argenti vestimentum tribuere. Sicque

* Ergo noster in epistolam quoque ad Galatas commentarios scripserat.

fit, ut omni necessitate fraterna consolando cum patientia subportemus. Unum corpus dicit sanctae ecclesiae, sicut in alio loco dicit; quia unum corpus, et unus panis sumus in Christo. Nam quamquam in membris divisa sit sancta ecclesia, tamen in unitate fidei consistens, unum est corpus, sicut idem apostolus dicit alibi: vos estis corpus Christi, et membra de membris; addidit: unus spiritus. Unanimitatem ostendit, quam omnes fideles habere debent, iuxta quod scriptum est: qui habitare facit unanimes in domo. Petrus quoque ammonet dicens: omnes unanimes in oratione estote compatiētes. Aliter, unum spiritum dicit, idest Spiritum sanctum, qui dividitur in septiformes gratias, quo omnes fideles innuntur. Ideo unus spiritus Trinitatem tenet. Sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unam spem vocationis vestrae dicit caelestem beatitudinem, ad quam tendent omnes electi. Sed valde contraria videtur esse sententia apostoli Pauli verbo Domini ubi ait: in domo patris mei mansiones multae sunt. Et apostolus ait: in una spe vocationis vestrae: attamen si recte consideres, et Dominus verum dicit, et apostolus Paulus verus. In domo, inquit Dominus, patris mei mansiones multae sunt; sicut idem subiecit, alius autem sic, alius vero sic. Et hoc propter diversorum merita, quia unusquisque sanctorum prout meretur, ita et accipit praemium. Dicit enim ipse Dominus de se: fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum; attamen non omnes aequaliter; sed, sicut ait scriptura, stella differt in claritate, sic erit in resurrectione multorum. Alia est enim claritas solis, alia claritas lunae, alia claritas stellarum, sic erit et in resurrectione mortuorum iuxta praefatam rationem. Hinc angelus ad prophetam Danielem ait: docti fulgebunt ut splendor firmamenti: et qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. Attamen una spes omnium electorum, caeleste scilicet regnum, ubi semet iungentes nequeunt separari.

Unus dominus, una fides, unum baptisma, unus dominus et pater omnium, qui est super omnes, et in omnia. Unus est dominus, id est dominus Iesus Christus, qui non partitur, sed in unitate semper consistit. Et una fides credentium, pariter et unum baptisma, sicut ipse Dominus dicit: ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Valde pensandum est quare dicat apostolus unum baptisma. Sic et Lu-

cas in actibus apostolorum testatur cum dicit, baptismum quod praedicavit Iohannes, Iesum a Nazareth quomodo unxit eum Dominus Spiritu sancto et virtute. Unum est enim baptismum, quod in Trinitate dari testetur; sicut ipse Dominus in alio loco dicit: Iohannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Et ideo unus dominus est, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis. Deus pater dicitur unus esse: et bene dicit pater omnium, quia pater omnium creaturarum, iuxta quod scriptum est: qui manet in aeternum cuncta creavit simul.

Quia hic de Trinitate mentio facta est, restat ut inde restrictius aliquid loquamur. Dixit enim primo, unus Spiritus: deinde unus Dominus: tertio unus Deus et pater omnium. Primum posuit Spiritum sanctum, deinde Filium, tertio Patrem. Utitur hoc testimonio contra Arrium, suosque similes, qui dixerant: Pater maior, Filius minor, Spiritus sanctus per minor Patre et Filio. Quem enim ille per minorem dicebat, apostolus primum posuit cum dicit, unus Spiritus. Rursumque quem ille minorem dicebat Patri, in secundo loco posuit cum dixit, unus Deus et pater omnium, qui est super omnes et per omnia. Non solum autem Paulus, verum etiam et sanctus David, et Spiritum sanctum praemuniens * *fidemque* sanctae Trinitatis et honorem ab haeretica pravitate, ita distinguit: cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis. Dicens spiritum rectum ostendit Spiritum sanctum. Et cum subiungit: ne proicias me a facie tua, de Filio dicit. Cum vero infert: redde mihi laetitiam salutaris tui, patrem utique insinuat. Et nota quod dicit Paulus: qui est super omnia Deus benedictus in saecula; non qui sunt dii, sed qui est Deus. Prudenter namque Trinitatem distinxit, sed fideliter univit cum dixit: qui super omnes, id est Deus pater; et super omnia, Deus filius. In ipso enim, ait apostolus, vivimus, movemur, et sumus. Et in omnibus, Spiritus sanctus, qui vadens circuiensque replet corda fidelium, iuxta quod scriptum est: scitis quia templum Dei estis vos, et Spiritus sanctus habitat in vobis, qui est benedictus in saecula; in omni creatura, in quibus laudatur, et benedicitur Deus, sicut scribitur in hymno trium puerorum: benedicite omnia opera Domini Dominum, laudate et superexaltate eum in saecula.

* Cod.
praevidens.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Ephesios (IV. 23.)
Fratres, renovamini spiritu mentis vestrae, et reliqua.

EXPOSITIO LUCULENTII.

Renovari praecepit apostolus spiritu mentis vestrae, de quo alibi: si exterior homo noster corrumpitur, is qui intus est renovatur. Et recte dicit: renovamini spiritu mentis vestrae; quia nec in sensu sine spiritu; nec in spiritu sine sensu renovamur. Sicut enim psallimus spiritu, psallamus et mente: oramus spiritu, et mente oremus; ita renovari debemus sensu, ut cum ipse mundus fuerit atque purgatus, adiungatur ei et renovatus spiritus. Quod qui fecerit, iam non simplex eius spiritus dicitur, sed spiritus sensus dicitur esse. Et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est. Id ipsum mihi videtur esse quod dicit et alibi: induimini vos Christum Iesum, quoniam omnes fideles Christum induunt, et dicitur eis ab apostolo: quotquot credidistis, Christum induistis. Nam et sancti indumentum Domini interdum dicuntur, sicut alibi dicit: vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamentum vestiris. Sancti autem induunt Dominum, dum renovant spiritum mentis suae. Et recte novum hominem dicit dominum Iesum, quia novus homo venit in mundum, nova praecepta dedit mundo. Nova etenim fuit conceptio, partus, nativitas, baptismum, doctrina, passio, mors, resurrectio, et in caelis ascensio. Quicquid in illo consideres, in assumpto homine tantum novitas fuit. Qui enim in sua Deus ante saecula extitit, in fine saeculi in nostra novus homo apparuit. Quem novum hominem novi homines indui debent, eum imitando, ut sint mansueti, mites, humiles, misericordes, non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, et his similia quae ipse iubet implendo. Quod qui fecerint, induuntur novum hominem Christum: et valent dicere: vivo autem iam non ego, vivit vero in me Christus, qui secundum Deum creatus est.

Nota quia in scripturis sacris non de minimis, sed de summis et praecipuis creationibus invenitur nomen. Verbi gratia: creatus est mundus, aedificata est domus, condita est urbs. Considera ordinem,

et vide magnitudinem assumptum hominem Deum. Quasi creatus dicitur, quomodo mundus. Qui enim ante saecula Deus una cum patre extitit, sicut habes in sapientia, Dominus possedit me in initio viarum suarum; in fine saeculorum novus, novus homo secundum Deum creatus est. Sed contrarium videtur fidei nostrae, quam confitemur dicentes: filius a patre solo est, non factus non creatus sed genitus. Sed semper, ut saepe dictum est, duas naturas in Dei filio intelligere debemus, divinam scilicet atque humanam; divinam, in qua aequalis est patri, in qua nec factus nec creatus est; *humanam, in qua de matre natus est homo*. Ordinem exponit quomodo in iustitia et sanctitate et veritate. Iesus ergo filius Dei in iustitia, et sanctitate creatus est, quia Deus veri Dei filius est. Et nota: religio atque iustitia in illo cum veritate completa est; et ideo bene in iustitia, quia maculam peccati non habuit; iustus, quia iustitiam diligit; sanctus, sicut ipse dicit: sancti estote quia et ego sanctus sum dominus Deus vester. Et veritas, cum dicit: ego sum via veritas et vita.

Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Propterea quia novum hominem indui debetis, primo mendacium deponere debetis, et veritatem loqui. Simile est quod peccatori dicit sanctus David: declina a malo, et fac bonum. Et idem apostolus ad Titum: ut abnegantes impietatem, et saecularia desideria. Petrus ad sparsos *: qui vult vitam diligere et videre dies bonos, coherceat linguam suam a malo. Sic et hic deponentes mendacium. Mendacium est omne verbum dolosum. Augustinus dicit omne mendacium peccatum esse. Audi et aliud: Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Proximum hoc in loco consanguineum, vel propinquum, aut vicinum tantum intelligere non debemus; sed omnem hominem: alioquin qui proximus non est debet mendacium audire? non utique. Si enim proximum consanguineum ut propinquum intelligere tantum debemus, quid faciemus de quo alibi dictum est, non adulterabis uxorem proximi tui? Si proximum consanguineum intelligis solummodo, videtur dare illi licentiam cum extraneis mulieribus concumbendi. Et vere omnes adulteri ad poenam vadunt: et fornicatores et adulteros iudicabit Deus. Ergo proximum omnem hominem intelligi debet, cum quo relicto mendacio, veritatem loqui necesse est. Quoniam sumus invicem membra. Hic distantia facta est, ut proximum intelligas omnem hominem. Membrum autem non potest esse, nisi fidelis fideli.

Quae enim societas luci ad tenebras? aut quae pars fidei cum infidei? subauditur nulla. Ita nec paganus christiano membrum esse potest, nisi illis apostolus quibus dicit: vos estis corpus Christi, et membra de membris.

Irascimini, et nolite peccare. Duplex non solum apud nos, verum etiam apud philosophos est ira. Est enim ira, quae naturaliter accidit homini, concitato furore mentis, de qua propheta: turbatus est a furore oculus meus. Quam funditus vetare non potuit, et ideo ait: irascimini, et nolite peccare. Est enim et alia ira quae ex livore invidiae descendit, de qua nascitur rixa, et odium, quam in catalogo vitiorum enumerans dicit: irae, rixae, dissensiones, sectae, invidiae, homicidia, ebrietates, comessationes. Sol non occidat super iracundiam vestram. Si simpliciter hunc solem intelligimus, quem oculis corporeis cernimus, videtur nobis licentia data per diem irascendi. Et quid faciemus? quia potest homo una die peccare quantum non potest annorum curriculum paenitere. Ergo non de isto sole, sed de sole Christo, qui occidit malis, iuxta quod de pseudopropheta dicitur: occidit eis sol in meridie; oritur vero sanctis, iuxta quod dicitur: vobis timentibus nomen Domini orietur sol iustitiae. Et hoc est quod dicitur: sol non occidat super iracundiam vestram. Ac si dicat, si concitata mente ira subreperit, cito ad paenitentiam convertimini, ne subito rapta anima obtenebretur, vel sol iustitiae, vel principale cordis tenebris obvolvatur. Potest adhuc et simpliciter de hoc sole intelligi dictum, iuxta quod in quarto psalmo dicit David, unde sumptum videtur: quae dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini; idest quaecumque in die cogitatione, ira, vel opera, delinquitis, in cubilibus vestris compungimini. Ante solis occasum in pace revertimini, vel in crastinum non differatis. Nolite locum dare diabolo. Diabolus ergo, cum nomen est, latine criminator dicitur; lingua hebraica satan, adversarius appellatur, sive contrarius: ab apostolo belial nominatur, idest absque iugo, eoque quod de collo suo abiecerit servitutem: quem Aquila apostatam transtulit: cui locum dare non debemus peccando, irascendo: locus enim diaboli peccatum est. Locum cotidie quaerit circumiendo, dicente Petro apostolo: adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens, quem devoret. Et hoc ideo, quia invidet omni bono. Invidia enim diaboli mors introivit in orbem terrarum.

Qui furabatur, iam non furetur. Furtum nominat apostolus Paulus omne nocumentum proximi: amatores enim saeculi huius facultates praesentis temporis amplectendo, proximis invident, vi rapiunt, vel in negotiis circumveniunt, et auferunt; ideo ammonet Ephesios ne in occasione lucri incurrant crimen furti. Hinc aliis discipulis dicit: neque circumveniat avarus in negotio fratrem suum. Potest et altius intelligi quod dicit, qui furabatur iam non furetur; scilicet sicut de pseudopropheta dictum est, quia sermones furabatur unusquisque a proximo suo: et quotquot venerunt, fures fuerunt et latrones. Hii tales omnes furantur verbum Dei, loquuntur mendacium cum proximo suo. Et hos tales prohibet furtum facere, iuxta quod et superius dixit: deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est. Simile est quod iam dictum est, declina a malo, et fac bonum. Et recte dicit operando manibus, quod bonum est, ut qui antea res alterius furto rapiebat, incipiat propria largiri. Similiter et de ceteris rebus intelligendum est. Et nota non dixit, quia laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat victum, et non indigeat, vel nulli molestiam faciat; sed laboret, inquit, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Qui enim sibi laborat, ut non indigeat ipse, nec dum apostoli praeceptum implet. Ergo laboret operando manibus suis; quia sicut saepe dictum est, quilibet homo quam promptus esset ad bonum faciendum. Si promptior non potest, saltim quasi mensura *, sicut alibi idem apostolus dicit: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra in sanctificatione. Ex proprio labore cibare esurientes, vel potare sitientes, et in ceteris quae indigere prospexerit subvenire. Vel specialiter operare in agro animae suae, ut spiritalibus panibus impleatur, et dare possit cibaria in tempore suo conservis suis propter illud: quis putas est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

* Ita se habet locus in cod.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Ephesios (V. 15.).
Fratres , videte itaque quomodo cautè ambuletis , non quasi insipientes sed ut sapientes , et reliqua.

COMMENTUM LUCULENTII.

Saepe dictum est , quia sicut sunt exteriores oculi corporis , cum quibus hanc lucem videmus , sic sunt et interiores cordis , cum quibus Deus videtur , de quibus ipse dicit : beati mundo corde , quoniam ipsi Deum videbunt. Et sicut sunt exteriores gressus corporis , sic sunt et interiores mentis , de quibus scriptum est : a Domino gressus hominis diriguntur. Quod vero hic dicit : videte itaque quomodo caute ambuletis ; tale est quod ait Salvator : ambulate dum lucem habetis. Sicut enim , verbi gratia dicam , aliquis homo iter faciens prospicit ubi gressus figat pedis , sic qui spiritaliter ambulare desiderat , prospicere debet ubi gressum mentis figat , ne corruat. Ergo unusquisque caute ambulare debet , ne cedat , nec declinet ad dexteram , sive ad sinistram ; sed per arma iustitiae tutus incedat audiens prophetae monita : haec via , ambulate in ea. Quod qui fecerit , valebit dicere : lucerna pedibus meis verbum tuum Domine , et lumen semitis meis. Redimentes tempus , quia iam dies mali sunt. Illud dicit tempus quod in Adam omnes perdidimus , scilicet immortalitatem , et paradisiacam beatitudinem. Sciendum enim est , quia a Deo immortalis conditus fuerat , si non peccasset. Non fuisset necesse redimere tempus , quia caeli cives effecti , Deum facie ad faciem conspiceremus , sicut ipse faciebat , antequam peccasset. Quod si tempus quis vult redimere , consilium Domini audiat dicentis : si quis te percusserit in dexteram maxillam , praebe ei et alteram. Et iterum : orate pro persecuentibus et calumpniantibus vobis. Et hoc est quod ait : redimentes tempus , quoniam dies mali sunt. Tempus quippe redimimus quando anteactam vitam ad memoriam reducimus , et ea quae negligenter commisimus , flendo punimus , quod iniqui nequaquam faciunt , dicente propheta : viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. Quoniam dies mali sunt. Quantum ad rationem , et spiritalem intelligentiam pertinet , dies boni

a Deo facti sunt, dicente scriptura: vidit Deus cuncta quae fecit, et erant valde bona. Habes in libro Genesi scriptum, quia per intervalla dierum Deus cuncta creavit. Et dicitur ibi: vidit Deus cuncta quae fecit, et erant valde bona. Si ergo cuncta quae fecit Deus valde bona fuerunt, ergo et dies boni. Sed vitio hominum depravati sunt, et facti sunt dies mali. Et quid dicam? ex quo Adam in paradiso peccavit, nunquam fuerunt dies nisi mali. Nascuntur pueri, a ploratu incipiunt et a miseria, fiunt hi dies mali calamitatis suae. Haec lugebat propheta cum diceret: heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Quos dies redimere debemus abstinendo, ieiunando, orando, vigilando, et cetera quae Dominus iussit implendo. Quod qui facit, redimit dies malos, et facit non praesentis temporis, sed futuri, dies bonos. In tantum ut iam non plurali numero dies dicatur. De qua propheta: melior est dies una in atriis tuis super milia.

Propterea nolite fieri imprudentes. Imprudens est ille homo qui non prospicit sibi viam qua gradere debeat, ne offendant, sed caute ambulet. Non quasi insipientes, sed ut sapientes. Imprudens est qui non redimit tempus et dies malos ad paenitentiam sibi concessos, de quibus apostolus: ignoras quia patientia Dei ad paenitentiam te expectet? Imprudens est qui non intelligit, quae sit voluntas Dei bona, et bene placens, et perfecta. Et ideo dicit: propterea nolite fieri imprudentes. Voluntas Dei est, ut declinet a malo, et faciat bonum. Dicit enim propheta: nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat. Et iterum, declina a malo et fac bonum. Voluntas Dei est ut diligamus invicem. In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis in invicem. Voluntas Dei est, ut omnes sancti simus, sicut ipse dicit: sancti estote, quia ego sanctus sum. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Sicut enim homo non potest duobus dominis servire, Deo scilicet et mammonae, ita nullus potest inebriari vino pariter et Spiritu sancto repleti. Qui Spiritu sancto repletus fuerit habebit prudentiam, castitatem, munditiam, pudicitiam, mansuetudinem, verecundiam. E regione qui vino inebriatur, habebit proccacitatem, insipientiam, audaciam, furorem, libidinem. Et ideo praecipit apostolus, non debere inebriari vino, in quo est luxuria. Unde dicit et Salomon, ne aspicias vinum cum flavescit in vitro; Color enim blande * ingreditur, sed mordet ut coluber. Potest et

* Cod.
blandis.

aliter intelligi quod dicit: nolite inebriari vino, idest vino malitiae, de quo Moyses in cantico Deuteronomio, de vinea Sodomorum, vinea eorum. Hoc vino inebriantur omnes amatores mundi. De quibus dicit apostolus: quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

Loquentes vobismetipsis psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus. Qui abstinuerit a vino, et Spiritu sancto repletus fuerit, omnia ista repleta * impleri poterit. Psalmi, et hymni, et cantica in psalterio repperiuntur; sed inter psalmum et hymnum hoc interest, quod psalmus pertinet ad corpus, quia per organum corporis discitur qualiter perveniatur ad organum mentis; hymnus vero pertinet ad orationem; canticum ad laudem Dei. Si vero altius intelligere volueris, psalmus pertinet ad corpus, hymnus ad laudem Dei, canticum ad fortitudinem et virtutem Dei. Et nota quia cum dicit psalmis, hymnis, et canticis, addidit spiritualibus, quod utique non fecisset, nisi essent cantica quae non sunt spiritalia, sicut sunt carmina poetarum, dicta philosophorum, cantica luxuriosa, et verbarisum moventia, quae ad rem non pertinent, et scurrilitas. In gratia cantantes in cordibus vestris. Audiant hoc pueri, audiant adulescentes, et omnis ordo ecclesiasticus, quibus officium psallendi commissum est in ecclesia, ut sicut psallunt ore, psallere discant et corde, ne dicatur de illis: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. E contra multi psallunt corde, et non psallunt ore. Clamant corde, silent ore. Sicut ille faciebat cui dicitur: quid clamas ad me? Et certe ibi non est scriptum, quid clamasset Moyses; sed clamabat, et corde clamabat, et ideo dicit ei Deus: quid clamas ad me? Ideo melius est psallere corde, silere ore; quam tacere corde, psallere ore. Et ideo qui psallit ore, psallat et corde; psallamus spiritu, psallamus et mente.

Domino gratias agentes. Haec sententia dupliciter intelligi potest, hoc est in rebus acceptis, et perditis, sicut Iob ait: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Vel in prosperis, et adversis. Hinc in psalmo canitur: benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aliter: si habes officium psallendi in ecclesia, non propterea te extollere debes super ceteros, sed magis Deo gratias agere, dicens cum psalmista: non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Deo et patri subiecti invicem in ti-

* Ita cod.

* *God.
orante.*

more Christi: Deo scilicet Dei filio, qui cum esset Deus, homo fieri dignatus est, assumens nostram humanitatem, et ideo patri videlicet subiecti invicem. Audiant hoc episcopi, presbyteri, et omnes qui praesunt in ecclesia, ut sicut ceteri subiecti sunt eis, et ipsi ita per caritatem suis subiecti sint, hortante * Salomone: principem te constituere, noli te extollere, sed esto inter ipsos sicut unus ex ipsis. Et Paulus apostolus dicit: cum essem liber ab omnibus, omnium me servum feci, et hoc in timore Christi. Timentes ne praeter voluntatem eius aliquid faciamus, ne propter favores hominum vel laudes; ne dicatur de nobis: receperunt mercedem suam; sed totum pro amore Christi faciamus, monente apostolo: sive manducatis, sive bibitis, sive aliud aliquid facitis, omnia in nomine Domini facite. Et iterum: omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini facite. Et hoc est quod ait, in timore Christi.

DOMINICA V.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Ephesios (VI. 10.)

Fratres de cetero confortamini, et in potentia virtutis eius, et reliqua.

COMMENTUM LUCULENTII.

Ammouerat enim superius apostolus Paulus seorsum viros, seorsum feminas, dominos et servos, filios et patres, dicens: viri diligite uxores vestras, sicut et Christus ecclesiam. Mulieres viris suis subditae sint, filii obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum est in Domino. Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. Servi obedite dominis carnalibus, non ad oculum servientes quasi hominibus placentes, sed magis Deo, et his similia. Deinde vero omnes in unum comprehendens dicit: de cetero confortamini in Domino. De cetero, idest de reliquo. Noverat enim scriptum, maledictus homo qui confidit in homine. Et rursus: benedictus vir qui confidit in Domino. Et ideo dicit: confortamini in Domino, idest nihil de vestris meritis praesumatis, et semper in Domino gloriamini, iuxta quod idem apostolus dicit: qui gloriatur, in Domino gloriatur. Et psalmista: non no-

bis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Et ne aliquis putaret in nomine tantum spem ponere debere, ideo adiunxit: et in potentia virtutis eius. Ac si diceret, in Christo domino ponite spem vestram, sine quo nullum bonum esse potest, et per quem omnia bona largiuntur, dicente Iacobo apostolo: omne datum optimum de sursum est. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Ex his enim, quae infra leguntur, et iis quae hic dicit apostolus Paulus, totum de Christo intelligere possumus. Sicut enim cingulum veritas, et lorica iustitia est, quin dubium Christus et veritas, et iustitia est; ergo qui veritatem et iustitiam indutus fuerit, Christum indutus erit; quem necesse est indui, qui contra diabolum vult dimicare. Diabolus enim nomen graecum est, latine criminator dicitur: iste est criminator, de quo in Apocalypsi legimus dixisse sanctos Deo: gratias tibi agimus, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri. Iuxta hebraicam veritatem deorsum fluens interpretatur, qui nos invisibiliter telis suis percutere vult, contra quem invisibilia sunt arma sumenda ad resistendum ei.

Quoniam nobis non est collectatio adversus carnem et sanguinem. Caro et sanguis aliquotiens viva, aliquotiens peccata significat, aliquotiens parentelam, aliquotiens propagationem humani generis, aliquotiens persecutores homines, de quibus hoc in loco dicit Paulus: nobis non est collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates. Sed magis vult ostendere quod ipsi persecutores diabolum habeant auctorem, contra quem arma invisibilia sumenda sunt, ut ipso extincto homines non timeamus. Est enim collectatio adversus carnem et sanguinem, quando concupiscit caro adversus spiritum. Scilicet ex hoc exemplo colligere possumus quando ipsa caro concupiscit adversus spiritum, non nisi instinctum diaboli, quoniam non est nobis collectatio etc. Peragratis enim legendo seriebus veteris ac novi testamenti, nusquam reperire poteris principes et potestates daemones esse dictos, nisi primum hoc in loco. Quo nomine apostolus ideo ad Ephesios scripsit de invisibilibus creaturis, multa illis ostendere volens. Et quia exercitatos habebant sensus ad intelligenda etiam occulta, ideo de invisibilibus creaturis diversa nomina eis praedixit. Dixit enim non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum. Appellat enim

principes et potestates mundi rectores, daemones qui sunt maiores. Sed minoris ordinis daemones sunt. Sicut dicimus de angelicis dignitatibus angelos, archangelos, propter diminutionem minorum; sic dicimus daemones principatus et potestates, propter scelerum malitiam. Quanto enim callidiores sunt ad suadendam malitiam, tanto maiores esse videntur. Ut verbi gratia dicam, mali sunt daemones, qui perpetrantur homicidia, peiores qui fratricidia et parricidia. Sic de adulteris, de incestis, de quibus propheta dicit: spiritu fornicationis seducti sunt. Hos enim appellat principes et potestates, hos mundi rectores tenebrarum harum, hos nominat spiritalia nequitiae* in caelestibus. Mundi rectores daemones appellat, unde et Dominus: nunc princeps mundi eicietur foras. Ipse fuit angelus primus, qui propter superbiam cecidit de caelo. Ipsum impropere dicens: quomodo cecidisti de caelo lucifer, qui oriebaris mane? corruisti, qui vulnerabas gentes? Ipse est angelus tenebrarum, de quo dicit Paulus: qui cum sit angelus tenebrarum, figurabat se in angelum lucis. Est mundi rector, omnium scilicet amatorum mundi, qui mundum diligunt. Horum enim rector, et sessor pariter, et diabolus est, et omnes peccatores tenebrae aliquotiens mutantur, et fiunt lux, sicut dicitur de illis: fuitis aliquando tenebrae, nunc autem lux Domino: quorum rector efficitur Christus, et dicitur de illis: quicumque spiritu Dei aguntur, hii filii sunt Dei. Contra spiritalia nequitiae in caelestibus. Spiritalia enim nequitiae fuit, qui habitat in caelestibus. Quamquam amisissent beatitudinem, et perdidissent claritatem, non amiserunt subtilitatem, et ideo dicit in caelestibus, quia in caelestibus sunt, de quibus in evangelio Dominus dicit: volucres caeli comederunt illud. Non dico caelum aethereum, vel sidereum, sed aëreum, quicquid aves caeli volitant. Caelum hoc, quod inter caelum et terram est medium, spiritali nequitia plenum esse dicitur. Et ideo spiritalia nequitiae superare pro caelestibus, scilicet dimicare debemus, quia regnum caelorum vim patitur.

Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. Propterea quia non vobis collectatio adversus carnem et sanguinem, accipite armaturam Dei, quae in subsequentibus apostolus Paulus enumeratus est. Ut possitis resistere in die malo. Diem malum dicit praesens tempus, de quo supra dictum est: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Aut diem iudicii, de quo propheta ait: dies illa dies irae. Ut in die malo resi-

* In cod. constanti nequitia.

stere possitis, accipite armaturam Dei, idest accingimini vos dominum Iesum Christum. Et in omnibus perfecti stare. Scilicet per arma iustitiae a dextris et a sinistris. Estote ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica m iustitiae. Iam enim incipit exponere quae sit armatura Dei, quam superius indui iusserat. Et quem alium debuit primum ponere in armatura Dei, quam cingulum? Verbi gratiam dicam, si quis belligerator contra hostem pergens, necesse habet cingulum, ne fluxa vestimenta impedimento fiant, et corruat in conspectu inimici sui; sic nimirum necesse est, ut lumbi vestri praecincti sint in castitate, de quo in evangelio Dominum dixisse puto: sint lumbi vestri praecincti. Hinc est enim quod Iohannes zonam pelliciam cingebat circa lumbos suos, ne fluxu seminis pollueretur. Hinc Salomon dixit: Tria sunt quae bene gradiuntur, et quartum incedit feliciter; leo fortissimus bestiarum a nullius pavebit occursum; gallus succinctus lumbis; et aries, nec est rex qui resistat ei. Gallus succinctus lumbos, sanctos significat praedicatores, qui in membris fluxum luxuriae restringunt. Estote ergo succincti lumbos vestros in veritate, idest castitate muniti, ne ab hostibus corruatis.

Et calciati pedes in praeparatione evangelii pacis. Sicut enim sunt exteriora membra, manus scilicet, oculi, auditus, olfactus, et tactus, sic sunt et interiora. Et nota quia quidem virtutem animae dixit, pedes esse, quia exteriores pedes nisi calciati fuerint, offendunt in lapidem seu sentem, et expediti iter carpere non possunt. Sic pedes animae nostrae nisi fuerint calciati ex coriis mortuorum animalium, antiquorum scilicet exemplo patrum muniti, recte absque offendiculo in via mandatorum Dei currere non valent. Recte dicit evangelii pacis, de quo alibi scriptura: quam speciosi pedes evangelizantium bona! Induti lorica m iustitiae. Lorica enim ex multis virgulis textitur, sic homo multis virtutibus fultus, interiorius lorica m iustitiae indutus, ab omni zelo inimici erit illaesus. In omnibus sumentes scutum fidei. Sicut superius texere coepimus de armis, sic nunc de scuto aliquid dicendum est. Si quis enim homo cinctus, indutus lorica fuerit, et calciatos habuerit pedes, pergens in inimicum suum, non habens scutum, vulneratus a lanceis seu sagittis, in similitudine cervi corruit; si autem scutum habuerit, iacula inimici huc et illuc proicere valebit. Spiritualiter autem per scutum, fidem intelligere possumus, quam miles Christi plenam habere de-

bet : quam qui habuerit , hostem suum , idest diabolum , interimere poterit , in tantum ut in mare mergatur ; sicut Dominus dicit : si habueritis fidem ut granum sinapis , diceretis huic monti transire in mare , obediret vobis. In quo possitis omnia tela nequissima ignea extinguere. Tela diaboli ipsius iacula intelligenda sunt ; sicut est gastrimargia , ebrietas , comessiones , adulteria , et his similia. Et bene dixit ignea , quoniam igneae sunt sagittae diaboli. Haec enim omnia per caritatem , quae est pacis foedera possumus extinguere , et galeam salutis assumere. Sicut enim per scutum fidem intelleximus , quid per galeam nisi spem intelligere possumus ? Galea enim in capite ponitur , ne ab inimico feriat. Sic spiritualiter galea nostra , idest spe firma , caput nostrum , quod est principale mentis , munire debemus , ne ab inimico , idest diabolo , feriamur.

Et gladium spiritus , quod est verbum Dei. Iam enim dederat cingulum , dederat loriam , dederat calciamentum , dederat scutum , sed necdum dederat gladium. Et quid prodest homini , si totum mundum lucretur ? si omni armatura , quae superius enumeratur , indutus sit , et gladium in manu *non* teneat ? Certe quamquam eius tela possit vitare , ipsum inimicum non poterit interficere. Et si habuerit gladium , ab eius iaculis non ferietur , et ipsum interficiet. Sic omnia spiritualiter intelligenda sunt ; castitas scilicet , iustitia , caritas , evangelica doctrina , fides , atque spes. Haec omnia qui habuerit , a caede inimici tutus manebit : et si gladium habuerit , ipsum prostrare potuerit ; illum nimirum gladium , quem Dominus venit mittere in mundum , de quo ipse dicit : non veni pacem mittere , sed gladium ; quem semper sancti in manu teneant , qui plurali numero apud psalmistam scriptus est : et gladii ancipites in manibus eorum. Hoc Paulus aperit cum dicit : et gladium spiritus quod est verbum Dei. Sermo enim Dei acutus est ; ipse enim est gladius , de quo idem Paulus alibi scribit : vivus * est enim sermo Dei et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti , et pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus , compagum quoque et medullarum , et discretor cogitationum et intentionum cordis.

*Cod. unus.

DOMINICA VI.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Philippenses (I. 6.)
*Fratres , confidimus in domino Iesu , quia quod coepit
 in vobis opus bonum , perficiet usque in diem
 Christi Iesu , et reliqua.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Philippenses sunt Macedones : hos praedicavit apostolus Paulus , qui acceptam fidem firmiter tenuerunt , nec falsos receperunt apostolos , sicut quidam , nec persecutiones malorum hominum timerunt. Scribit enim epistolam apostolus Paulus , nil causa reprehensionis ostendit , sed exhortationem tantum , ut fidem , quam acceperant , et coeptum opus bonum , usque ad consummationem perducerent , et ut semper proficerent hortatur. In tantum enim perfecti erant , ut suos eos oraret fieri imitatores , et ut semper ad meliora proficerent , dicens : confidimus in domino Iesu , quia qui coepit in vobis opus bonum , perficiet usque in diem Christi Iesu. Omnis enim mea spes et confidentia de vobis in Domino talis est , ut hoc bonum quod coepistis , usque ad consummationem perducatis , et doctrinam quam a me accepistis firmam teneatis. Quia qui coepit in vobis opus bonum , perficiet : idest aliquis ex vobis bonum opus vovit , scilicet servire se Deo , et hoc usque ad diem mortis perducatur. Seu qui coepit in vobis , idest ipse Dominus qui fidei fundamentum posuit in vobis , ipse dabit perseverantiam boni operis. Diem Christi dupliciter intelligere debemus ; specialiter diem mortis , quando aliquis vir perfectus de hac vita migrat ad Christum. Generaliter diem iudicii quando omnes astabimus ante tribunal Christi. Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis. Ac si dicat : caritas me compellit ut ipsum de vobis sentiam , ipsum intelligam ; quia caritas omnia credit. Iustum est mihi ut taliter de omnibus vobis sentiam , ut qui coepit opus bonum , perseveret usque in diem mortis. Consuetudo est enim sanctorum , ut de bonorum actione gaudeant , de malorum doleant , sicut ipse Paulus faciebat qui dicebat : quis infirmatur , et ego non infirmor ? Et alibi : lugeam plures ex his , qui non egerunt paenitentiam. Eo quod habeam vos in corde , et

in vinculis meis. Quos enim caro semel copulaverit, quamquam simul non sunt corpore, tamen mente semper iuncti sunt. Et quia Philippenses perfecti erant in opere bono, apostolus absens corpore, in arcano pectoris semper eorum memor erat. Et hoc est quod dicit: eo quod habeam vos in corde et in vinculis meis. Reddit causam quare, cum dicit: et in defensione et confirmatione evangelii: quia sicut ille defendebat evangelium Christi, idest doctrinam veritatis; ita et illi firmiter tenendo, et alios ammonendo. Socios gaudii mei omnes vos esse. Societas hoc in loco non praesentis temporis intelligenda est, sed futuri, idest vita aeterna. De quo gaudio Salvator discipulis ait: iterum videbo vos, et gaudebit cor vestrum; aut certe si de praesenti tempore malum intelligi vult, possumus eo aptari, iuxta quod apostolus Iacobus ait: videlicet omne gaudium existimate fratres mei cum in variis temptationibus incideritis. Consuetudo est sanctorum, ut inter persecutionem plus gaudeant, quam tristentur, scientes scriptum: non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.

Testis est mihi Deus quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi. Est etiam consuetudo sanctorum, ut quando aliquid affirmare volunt, Deum qui est inspector cordis testem sibi adhibeant, sicut Moyses coram filiis Israel: testes, inquit, hodie invoco caelum, et terram. Et quia Paulus apostolus multum diligebat Philippenses, Deum sibi adhibuit in testimonium dicens: testis enim mihi est Deus quomodo cupiam ut dominus Iesus Christus in vestris habitet visceribus. Ipse, qui per prophetam loquitur, dicens de sanctis: et inhabitabo in illis et inambulabo. Et idem apostolus alibi: habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Vel certe omnes vos in eius cupio inesse visceribus, ut sic eum omnes vos diligatis, ut nec inter persecutiones ab eius visceribus separemini. Et hoc oro ut caritas vestra magis habundet. Oro ut Deum toto corde, toto ore, tota mente, totis visceribus diligatis in scientia, et omni sensu. In scientia, dicit seriem veteris testamenti; sensu autem, scripturas novi testamenti. Aliter: scientia omnes series tam veteris, quam novi testamenti. Et sensu, ut quid spiritualiter intelligere valeas, quia scientia sine sensu nihil est; scientia enim inflat, caritas autem aedificat. Ut probetis potiora, et sitis sinceri, et sine offensione in diem Christi. Potiora dicit, idest maiora. Scientes sitis ut de visibilibus invisibilia comprehendere valeatis. Sicut enim

eum cibo palati crescit aetas corporis, sic cum cibo spiritali debet crescere et sensus mentis.

Ut sitis sinceri, et sine offensa in diem Christi; casto videlicet corpore, et mundo corde; sicut de universali ecclesia apostolus dicit: aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Sinceritas est enim ubi duo simul concordant, spiritus videlicet, et caro, de quibus Dominus ait: si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quodcumque petierint, fiet illis a patre meo, dicit Dominus. Et sine offensa. Sine offensa dicit sine criminali actione. Aut certe sic sitis sinceri, ut in diem Christi nulla rubigo peccatorum in vobis appareat ne cum fatuis virginibus a thalamo regis excludamini. Diem vero Christi sicut iam diximus, diem mortis, vel diem iudicii debemus intelligere, in quo die, qui sine offensa fuerit, a Domino remunerabitur, iuxta quod ait Salomon: date ei fructum manuum suarum, et laudent eam in portis opera eius. Repleti fructu iustitiae per Iesum Christum in gloriam et laudem Dei; idest fructu boni operis; de quo fructu idem apostolus dicit; fructus spiritus est gaudium, caritas, pax, patientia, et his similia. Quod qui fecerit, fruebit * illam in vitam aeternam: fructus enim a fruendo dicitur. Quod fructificare nemo poterit, nisi per Iesum Christum qui dicit: sine me nihil potestis facere. In gloriam et laudem Dei, ut semper glorificetur Deus in nobis; iuxta quod alio loco dicit: qui gloriatur, in Domino gloriatur. Et laudem Dei; scilicet ut semper Deus laudetur, sicut psalmista dicit: benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aliter: in gloria, idest in opere bono fructificantes. Et laudem Dei, in praedicatione. Sit gloria in opere, laus in verbis; ut impleatur in nobis illud quod ait Salvator: sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est.

* Ita cod.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Colosenses (I. 9.)
*Fratres , non cessamus pro vobis orantes
 et postulantes , et reliqua.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Audierat enim beatus Paulus apostolus Colosensium fidem ex dilectione quam habebant in Deum , et ut in virtutibus sequentibus se crescerent , orabat dicens : non cessamus pro vobis orantes et postulantes. Hanc consuetudinem habebant apostoli , et nos tenere debemus , ut invicem oremus , et magistri pro discipulis , et discipuli pro magistris , sicut in alio loco dicit : Deus autem spei repleat vos omni gaudio , et pace in credendo , ut habundetis in spe et virtute Spiritus sancti. Deus autem patientiae et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum , ut unanimes uno ore honorificetis Deum et patrem domini nostri Iesu Christi. Et iterum : flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi. Ut autem et discipuli pro magistris orare debeant , ipse et alibi dicit : expedit vobis orare pro nobis. Nam de beato Petro in carcere posito legimus , quia oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo. Quod autem non dixit singulariter non cesso , sed pluraliter non cessamus , et de se hoc dicebat , et de aliis qui cum illo erant. Quamvis orare postulare unum sit , hoc interest , quia orare dicimus de levioribus rebus , postulare autem de maioribus et difficilioribus. Orando est , qui stant ne cadant ; postulando , ut qui iacent surgant. Orandum est ut iusti remunerentur , postulandum ut scelerati iustificentur. Ut impleamini in agnitione voluntatis Dei. Primum quaerendum est quid sit Deus , iuxta psalmistae vocem , qui ait : quaerite Dominum , et confirmamini ; quaerite faciem eius semper : deinde agnitio voluntatis eius quid velit Deus , sicut idem apostolus ait : ut probetis quae sit voluntas Dei bona , et bene placens , et perfecta. De quo * qualiter serviamus Deo , quod facere non possumus , nisi eius voluntatem faciamus. In omni sapientia , et intellectu spiritali. Omnis sapientia , et intellectus , et operatio , scilicet quia impossibile est sine fide pla-

* Ita cod.

cere Deo ; sic et fides sine operibus mortua est. Omnis sapientia est non solum historiam veteris testamenti scire ; sed etiam spiritalem intelligentiam cognoscere. Ut ambuletis digne Deo , per omnia placentes. Ambulare dicit , non solum corpore , sed mente ; ambulare de virtute in virtutem. Digne ambulat , qui recte vivit , et alios per bonum exemplum attrahit , iuxta illud : qui audit , dicat veni. Deo per omnia placet , qui hoc adimplet quod subditur : in omni opere bono fructificantes , et crescentes in scientia Dei. Non dixit in uno ; sed in omni : non dicit constantes ad tempus , sed fructificantes et crescentes in scientia Dei , idest de omnibus bonis illi sciamus gratias referre , iuxta illud : gratia Dei sum : et non nobis Domine non nobis , sed nomini tuo da gloriam. Quoniam ipsius est nobis perficere in omni virtute. Omnis virtus est Dei donum , qui omnia praestare potest. Omnis virtus est et mentis et corporis. Confirmati a quo ? nisi a Domino. Unde et alibi ait : qui et confirmavit vos usque in finem sine crimine. Secundum potentiam claritatis eius , idest secundum eius virtutem , dicente psalmista : fortitudinem meam ad te custodiam. Hinc Dominus ait : sine me nihil potestis : lucerna pedibus meis verbum tuum Domine , et lumen semitis meis. In omni patientia , idest cum proximis et subiectis atque extraneis , et persequentibus nos. Et longanimitate , ut semper simus patientes ut in prosperis , ita in adversis. Cum gaudio. Scilicet ut in tribulationibus semper gaudeatis , monente Iacobo apostolo : omne gaudium existimate fratres mei cum in variis temptationibus incideritis. Vel per passiones et tribulationes futurum gaudium cum Christo percipiatis , secundum ipsius promissum dicentis : beati estis cum maledixerint vobis homines , et persecuti vos fuerint , et dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me : gaudete et exultate , quoniam merces vestra multa est in caelo.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Colosenses. (Cap. III. 12.)
Fratres, induite vos, sicut electi Dei, sancti et dilecti,
viscera misericordiae, et reliqua.

COMMENTUM LUCULENTII.

Colosenses sunt sicut Laodicenses Asiani. Hii, accepto verbo veritatis, firmiter steterunt in fide, nec falsos receperunt apostolos. In tantum perfecti * erant, ut apostolo non indigerent, nisi exhortatione tantum. Hortatur eos apostolus et ammonet qualiter Christum induant, dicens: fratres, induite vos sicut electi Dei viscera misericordiae. Nota, quia aliis discipulis dicit, quotquot credidistis, Christum induistis; hic vero Colosensibus dicit: induite vos sicut electi Dei. Ac si dicat: induite vos Iesum Christum. Et bene dicit, sicut electi Dei sancti, quia a Deo electi erant, sicut Dominus discipulis dicens: non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et apostolus: quos praescivit, hos et vocavit. Bene sancti, quia et ipse sanctus est qui dicit: sancti estote, quia ego sanctus sum. Viscera misericordiae dicit viscera pietatis, quia in tantum vos dilexit, ut non pretium aliud pro vobis daret, sed proprium sanguinem funderet. De quo olim propheta praedixerat: per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Benignitatem. Iam incipit exponere quid aut qualiter indui se debeant cum dicit: benignitatem. Bene dicit benignitatem; hoc est benevolentiam, hoc est ut sitis benevoli ad omnes, ita diligentes ut vosmetipsos. Humilitatem. Post benignitatem sequitur humilitas. Humilitas magna est virtus, quae homines angelos fecit. De hac namque dicitur: qui sine humilitate virtutem congregat, quasi qui in ventum pulverem portat, et quasi qui merces congregavit, misit eas in sacculum pertusum. Et Dominus dicit: discite a me quia mitis sum et humilis corde. Modestiam. Modestia ipsa est et temperantia, una ex quatuor virtutibus principalibus. Modestus enim, id est temperatus, debet esse quilibet vir perfectus, non solum in cibo et potu propter illud: attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate, verum etiam in cogitatione, et locutione, et operatione, et in omni

* Cod. per-
seculi.

actu. Patientiam. Patiens debet esse vir perfectus, monente apostolo: pacem sectamini, et sanctimoniam. Et Dominus dicit: in patientia vestra possidebitis animas vestras. Et alia scriptura dicit: sapientia viri per patientiam dinoscitur. Supportantes invicem. Ipsum est quod alibi dicit: alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Lex Christi dilectio est, quam tunc implemus, si invicem nos sufferimus. Et Dominus dicit: in hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis in invicem. Et donantes vobismetipsis. Id est alterutrum dimittentes. Si quis adversus aliquem habet querelam. Id est si tu in aliquo fratrem, aut frater te laesit, invicem dimittere debetis, id est donare, propter illud: dimitte, et dimittetur vobis; date, et dabitur vobis; quod qui fecerit, fiducialiter audet dicere in oratione dominica: dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

Saper omnia autem haec, caritatem habentes, quod est vinculum perfectionis. Huic simile est illud apostoli Petri: estote prudentes, et vigilate in orationibus; ante omnia autem mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes. Caritas aliquotiens inter ceteras virtutes prima ponitur ab apostolo propter dignitatem, vel mansuetudinem, eo quod maior sit ceteris virtutibus. Ubi vero ultimo loco ponitur, non propter exiguitatem vel diminutionem, quod minor sit, sed propter fundamentum vel solidamentum ponitur, sicut pro Ephesiis orat diceus: in caritate radicati et fundati; ipsa est enim radix omnium virtutum, sine qua virtutes ceterae vitia reputantur. Sicut enim, verbi gratia dicam, aliquis homo manipulum faciens ex virgulis agrestibus, necesse est ut cum una ex illis et ceteras constringat, ne huc illucque dispergantur; sic necesse est ut quicumque ceteras virtutes habere desiderat, habeat vinculum perfectionis, caritatem, quia ut dixi ceterae virtutes sine caritate nihil sunt. Hinc alibi dicit apostolus: si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem non habeam, factus sum velut aes sonans aut cymbalum tinniens. Et pax Christi exultet in cordibus vestris. Pax nostra Christus est, dicente apostolo: ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum. Et iterum: pax Dei quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras. Exultat enim in cordibus sanctorum, cum eos exultare facit. De qua exultatione propheta dicit: exultabunt sancti in gloria. Huic simile est quod alibi:

misit Deus Spiritum filii sui in corda clamantem abba pater, et ipse Spiritus testimonium reddet spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

In quo et vocati estis, id est in Christo, qui vos vocavit de tenebris in ammirabile lumen suum. Unum corpus dicit sanctam ecclesiam, quamquam in partes divisa sit, membris fidelium tamen collecta unum est corpus. Vos estis corpus Christi, dicit apostolus, et membra de membris, et sicut in uno corpore multa membra habemus. Et grati estote. Id est gratiosi, acceptabiles ad omnes. Sicut idem de se dicit: sicut et ego per omnia omnibus placeo. Verbum Christi, id est doctrina Christi, et evangelium Christi, habet in vobis habundanter, ut hoc quod intelligitis opere compleatis. Habundanter enim in quolibet, cum recte intelligit, et opere implet; superhabundanter, cum aliis erogat. Propter illud quod Dominus dicit: quis putas est fidelis dispensator et prudens quem constituit Dominus super familiam suam? Et iterum: omnis scriba doctus in regno caelorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera. In omni sapientia, id est in veteri et in novo testamento. Qui enim recipit novum testamentum, et respuit vetus, non est doctus omni sapientia. Aliter: in omni sapientia, in littera et intellectu spirituali, in allegoria ut hoc quod legit, spiritualiter disserere valeat. Docentes et commonentes. Docentes alios, commonentes vosmetipsos. Id ipsum est quod aliis discipulis dicit: qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando. Quod ibi dicit, qui docet in doctrina, hoc et hic dicit docentes. Et quod ibi, qui exhortatur, hoc et hic commonentes vosmetipsos. Unde et ad Titum: haec loquere et exhortare. Sed in quo se commonere debent, evidentè aperuit cum subiunxit: in psalmis et hymnis. Psalmus pertinet ad corpus, hymnus ad mentem, canticum ad fortitudinem. . . .

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Titum. (Cap. II. 11.)

*Apparuit gratia Dei salvatoris nostri omnibus
hominibus , et reliqua.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Titus interpretatur quaerens bonum sive luctatus. Secutus est Paulum apostolum , et pastor ecclesiae sive magister ab eodem constitutus est , cum dicit : huius rei gratia reliqui te Cretae ut quae desunt corrigas et constituas episcopos per civitates , sicut ego tibi disposui. Omnis qui bonum quaerit , id est Dominum ac vitam aeternam , epistolam hanc ad se noscat conscriptam , per quam erudiat. Dupliciter intelligi potest quod dicit. Apparuit gratia Salvatoris ; hoc est vel ipse Salvator , de quo Iohannes : vidimus gloriam eius , gloriam quasi unigeniti a patre. Qui apparuit ad hoc ut in se credentibus daret bravium vitae aeternae , quod * nullus valet consequi , nisi gratuita Dei misericordia. Aut certe gratia sancti evangelii , quae per universum claruit mundum , Domino praecipiente discipulis : ite in mundum universum , praedicate evangelium omni creaturae. De qua gratia dicit propheta : exaequavit gratiam in gratiam. Et Iohannes : de plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Omnibus hominibus , sive Iudaeis , sive omnibus nationibus quae in eum crediderunt. Ad hoc illis apparuit , ut relicta creatura , adoret creatorem. Erudiens nos. Id est docens nos. Eruditus enim dicitur doctus , inbutus atque instructus. Sicut e contra , ineruditus dicitur brutus , ideo quod carere videtur sensu vel prudentia. Erudire dicitur , quasi a rure sublevare. Erudire nos voluit , qui ligna et lapides colebamus , se cognoscere fecit. Sicut ad Hierusalem peccatricem per Hieremiam prophetam dicitur : erudire Hierusalem , nec recedat anima a te. Et bene post decalogum doctrinae , quid senex ? quid anus ? quid virgines ? quid adolescentes ? quid ad extremum servos ammonere debuisset ? omnes in unum comprehendit dicens : apparuit enim gratia Salvatoris nostri omnibus hominibus , erudiens nos : quia nulla est apud illum differentia , Iudaei et Graeci , Barbari et Scythae , servi et domini , circumcisi et praeputia habentis , masculi et feminae , sed omnes in Christo unum su-

* Cod.
quem.

mus. Non est enim personarum acceptor, qui omnes vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Omnes enim ad regnum suum vocat; omnes post offensam patri nostro sumus reconciliandi, non per merita nostra, sed per gratiam Salvatoris, idest filii. Quae gratia patris, aut gratia filii? qua redempti sumus, cui dicitur per prophetam: pro nihilo salvabis nos.

Ut abnegantes impietatem. Impietatem, idololatriam, vel infidelitatem dicit: ipsa est impietas, quam Zacharias propheta vidit sedere super massam plumbeam, in foramine amphorae. Saecularia desideria dicit actus carnales, quos apostolus exponit: manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus. Et adiungit virtutes cum dicit: fructus Spiritus est gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas. Ita hoc in loco omnia vitia comprehendit cum ait: declina a malo. Perstringit et virtutem cum ait: et fac bonum. Sobrie. Sobrietas, ut a maioribus traditur, una est ex quatuor virtutibus principalibus. Quatuor virtutes principales, prudentia, fortitudo, temperantia, iustitia. Sobrietas ipsa est temperantia, est enim temperantia in cibo et potu, propter illud quod Dominus ait: attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate. Sed in cogitatione quoque et locutione et operatione, in omni actu nostro temperati esse debemus, quia omne quod nimis est, sive de sursum sit, sive de deorsum, in vitium reputabitur. Et iuste, idest fideliter. Iustus ex fide vivit. Unde et Iohannes: omnis qui facit iustitiam, ex Deo est. Cuius participes sunt, pudicitia, castitas, et horum similia. Et pie vivamus, hoc est religiose. Ne enim immoderata sit iustitia, pietas comitanda est, quae pars est iustitiae. Et sicut beatus Augustinus dicit, Dei cultor intelligitur. In hoc saeculo, id est in praesenti vita, propter illud quod Dominus ait: qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Quae pietas adventum gloriae et Salvatoris nostri Iesu Christi expectat, secura de fide et opere suo; sicut e contra impietas reformidat. Beatam spem dicit caelestem patriam. Est enim spes expectatio futurorum honorum. Spes dicta est, quasi recte gradiendi pes. De qua apostolus; spes quae videtur, non est spes. Contraria est illi desperatio, cui nulla est paenitendi facultas. Quandiu enim homo peccatum amat, futuram beatitudinem non sperat; sed ille fiducialiter expectat, qui eius praeceptis in omnibus obtemperat. De qua non potuit amplius sentire, ut eam beatificaret, quam cum

ait : expectantes beatam spem. Bene beatam spem, quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod prae-
paravit Dominus diligentibus se. Nullus enim narrare potest, qualis est illa beatitudo sanctorum; quod Iohannes considerans dicebat : nunc filii Dei sumus, et nondum apparet quod erimus.

Et adventum gloriae magni Dei. Adventum gloriae dicit diem iudicii, quando omnes astabimus ante tribunal Christi. Bene magni Dei, quia magnus veniet, qui primo humilis venit, sicut ipse dicit : cum sederit rex in solio regni sui, congregabuntur ante eum omnes gentes. Et iterum : tunc videbunt filium hominis venientem in nube, cum potestate magna et maiestate. De hoc dicit et Petrus : invenitur in laudem et gloriam et revelationem Iesu Christi domini nostri, et salvatoris nostri Iesu Christi. Notandum quod in hac brevi epistola bis Deum nominavit, dominum Iesum; supra ubi ait : apparuit gratia salvatoris nostri Dei. Et hic cum dicit, adventum gloriae magni Dei et salvatoris nostri Iesu Christi. Iesus proprium nomen est, interpretatur salvator sive salutaris. Christus vero ab unctione dicitur. Chrisma namque unctio interpretatur. Unctus est ipse specialiter prae omnibus dono Spiritus sancti, sicut dicit propheta : unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis. Idcirco autem apostolus bis Deum nominavit, ut plus mulceat audientes. Sicut etiam in psalmis dicitur : Deus Deus meus respice in me. Qui dedit semetipsum pro nobis. Iesus filius Dei dedit semetipsum pro nobis, quia pro salute totius generis humani se immolari permisit in ara crucis. Sicut idem apostolus dicit : tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. Quare ergo culpamus Iudaeos vel Iudam, cum dicat apostolus, quia ipse se tradidit? Sciendum tamen est, quia tradidit eum Iudas propter avaritiam, Iudaei propter invidiam, Deus pater pro nostra redemptione, filius ipse se tradidit pro nostra caritate. Sicut in Apocalypsi dicit Iohannes : qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Aliter ergo eum Iudas tradidit, aliter Iudaei, aliter pater, aliter ipse se tradidit.

Ut nos redimeret ab omni iniquitate. Redemit nos ab omni iniquitate, fundendo pro nobis sanguinem suum; eodem dicente : empti enim estis pretio magno. Et propheta dicit : gratis venundati estis. Ab omni iniquitate. In baptismo, ubi originalia et actualia peccata dimituntur; sive, sicut dictum est, fundendo sanguinem suum

pro nobis, iuxta praefatum testimonium: qui dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Quod dicit Iohannes fecit: nos Deo nostro regnum, sacerdotes Deo et patri, hoc et hic dicit apostolus. Populum acceptabilem, id est placitum vel perfectum, ut Deo sit acceptus, et qui ante diaboli, nunc Dei est populus, dicentes cum psalmista: nos autem populus eius et oves pascuae eius. Sectatorem honorum operum, id est virtutum. Sicut idem dicit: ut in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigiliis, in ieiuniis, et caritate non ficta, per arma iustitiae a dextris et a sinistris. Ergo sectatores debemus esse bonorum operum, ut in bonis operibus crescamus. In illis videlicet quae apostolus enumerat dicens: fructus Spiritus est. Haec loquere et exhortare. Loquere verbis, hoc est praedica; exhortare exemplis; quod dicitis, fac prius. Tunc enim erit apta locutio, si quod praedicat magister, prius operatus fuerit, sicut de Domino scriptum est: quia coepit Iesus facere et docere. Sed e diverso nonnulli maiora dicunt, minora facere nolunt, sicut scribae et pharisaei, de quibus scriptum est: alligant onera gravia et imponunt in humeros hominum, digito autem suo volunt ea movere. Et quia noverat beatus Paulus apostolus scriptum: qui solyerit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum; ideo exhortari curavit discipulum, ut quae docebat verbis, operibus impleret prius.

* Ita cod.

Lec. Epist. B. Pauli apostoli ad Hebraeos (I. 1.)
*Multifarie multisque modis olim Deus loquens
 patribus in prophetis, et reliqua.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Hebraei ab Heber sumpserunt nomen, qui fuit septimus ab Adam. Hebraeus interpretatur transiens, Hebraei transennentes; quam gentem Deus multum dilexit, in tantum ut dicat: Israel primogenitus meus; et sanctus Israel Domino, primitiae frugum eius. Legimus in libro Geneseos quod congregati filii Noae post aquas diluvii in terra Senaar coeperunt aedificare turrem, de qua dixerunt, quod cacumen illius pertingeret usque ad caelum, et si ite-

rum inundasset diluuium non perirent, sicut dudum illi qui ante eos exiterant. Non reminiscens quod dixerat Deus ad Noe: ponam arcum meum in nubibus caeli, et recordabor foederis mei, et non perdam aquis diluuii omnem carnem. Creverant enim nimis, et simul habitare non poterant: antequam dividerentur in regiones vel terras, voluerunt sibi acquirere nomen sempiternale. Habueruntque lateres pro saxis et bitumum * pro caemento, et coeperunt aedificare cuius operis auctor extitit Nemphrot. Videns vero Deus eorum irrevocabile propositum, ait: venite ascendamus et confundamus ibi linguam eorum. Sicque factum est ut qui unam loquebantur, dividerentur in septuaginta duo. Lingua vero, qua omnes loquebantur antea, non remansit nisi solummodo in domo Heber. * Ita cod.

De cuius domo longo post tempore natus est Habraam, quem Deus multum dilexit. Dedit ei circumcisionem signaculum fidei, et reputatum est ei ad iustitiam: insuper promissum est ei quod in semine eius benedicentur omnes gentes, his verbis dicens: in semine tuo benedicentur omnes gentes. Quod exponens apostolus non dicit, inquit, et seminibus quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo qui est Christus. Dedit ei Isaac filium suum in senectute, quem die octavo circumcidit in typum nostri Salvatoris: et Isaac Iacob, et Iacob duodecim patriarchas, qui ducti fame descendunt in Aegyptum, ubi multiplicati nimis afflicti sunt vehementer. Sed in manu valida liberati, in signis et portentis de Aegypto educati, transierunt mare rubrum, per quadraginta annos manna aliti sunt, non sunt attrita vestimenta eorum. Deus dedit illis legem, templum, aram, mensam, panes propositionis, velum interius, victimas, holocausta, sacrificia. Insuper promisit ei filium suum de eadem stirpe nasciturum. Qui veniens adimplevit quae pater promiserat, quia de eorum stirpe secundum carnem natus est, sicut testatur Paulus: Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones patrum. Quem videntes non sicut debuerant receperunt, sed eicientes extra vineam occiderunt. Non de omnibus dico, quia ex eis processit radix sancta et massa, hoc est sancti apostoli et primi credentes, sed quam plures in caecitate remanserunt; de quibus scriptum est: caecitas ex parte contigit in Israel donec plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel salvus erit. Hi vero qui in infidelitate remanserunt, eos qui ad fidem veniebant eorum substantiam diripiebant, sed

ipsi patienter substinebant. Quos collaudat apostolus Paulus : nam et vincti compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Eorum curam gerens per singulos annos collectam faciebat dicens fratribus : recordamini fratrum * qui sunt in Hierusalem ; mittebatque eis.

* *Confratribus.*

Scribens etiam epistolam misit eis, in qua voluit ostendere, omnia quae tunc ad litteram gerebantur, sabbatum scilicet, circumcisionem, neomeniam, et cetera quae lex praecipiebat, omnia typica fuisse, et in adventu filii Dei spiritualiter fuisse adimpleta. De qua epistola multi Latinorum dicunt, quod non sit apostoli Pauli, eo quod nomen ipsius in capite praetitulatum non sit, sed Barnabae iuxta Tertullianum, vel Lucae, aut Clementis, aut alicuius ex discipulis apostolorum. Quibus respondendum est, quia si apostoli Pauli non est, pro eo quod nomen ipsius in capite praetitulatum non est, ergo nec alicuius illorum erit, quia nullus eorum habetur in capite. Sed omnino scire debemus ipsius esse hanc epistolam. Quod vero nomen suum in capite praetitulare noluit, ob varias causas egit. Prima causa extitit, quia noverat ibi Deum et magistrum suum fundamentum posuisse. Ideo non fuit ausus fundamentum ponere praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Secunda causa fuit, quia non acceperat in eis officium praedicationis, sed in gentibus, dicente Spiritu sancto : segregate mihi Paulum et Barnabam, in opus quo assumpsi eos. Quia unusquisque suam provinciam ad praedicandum acceperat, unde ipse ait : qui operatus est Petro in apostolatu circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes. Tertia causa fuit quia exosum eum habebant Iudaei, eo quod evacuaret omnem ritum legis. Quidam enim ad fidem venientes, filios suos baptizare pariter et circumcidere volebant, quod Paulus funditus prohibuit dicens : si circumcidimini, Christus vobis nihil proderit, in Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praepitium, sed fides quae praedilectionem operatur. Quod si nomen suum praetitulasset in ea, forsitan non eam reciperent, quia quilibet homo eum quem odio habet, non solum epistolam eius non recipit, sed etiam nomen illius audire non vult. Quarta causa humilitatis extitit, sciens eorum superbiam et suam humilitatem, nomen suum noluit ante ponere. Huius rei causa etiam beatus Iohannes, in capite epistolae suae non protulit. Dicunt etiam eam ideo non esse Pauli, quia ceteras epistolas non sic rhetorico sermone composuit, et ex vete-

ri novoque testamento fulcivit, quomodo ista composita est quae ad Hebraeos legitur. Quibus respondendum est, quia ceteras epistolas in peregrina scripsit lingua, hanc vero in propria; ceteras in graeca, hanc in hebraea. Nec mirum si eloquentior, quae in propria lingua scripta est, quam quae in graeca. Dignum enim sic erat, ut ea, quam in propria lingua scribebat, plus luculento sermone componeret, et veteri novoque testamento fulciret. Cuius sensum et ordinem tenens evangelista Lucas post excessum apostoli Pauli graeco sermone composuit. Sed iam nunc ipsam apostolicam epistolam tractemus quae ita exordium habet.

Multifarie multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis. Quod dicit multifarie, ostendit quoddam vaticinium fuisse ex filio Dei. Phari graece, latine loqui dicitur. Multifarie dicit, multis locutionibus. Multis enim modis locutus est Dominus anterioribus patribus, qui fuerunt in veteri testamento: aliquotiens per visiones, aliquotiens per similitudines, aliquotiens per modos. Per visiones, ut est illud: ego quoque visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum. Locutus est per similitudines, sicut multis locis inveniri dicitur. Sic Iezechiel cum ait: et tu fili hominis perfode tibi parietem manu. Per verba, sicut Esaiae prophetae: verbum Domini quod factum est ad Esaiaem prophetam. Per revelationem, sicut Danieli. Per se ipsum, sicut Abrahae: exi de terra tua. Et Moysi: loquebatur Moyses cum Deo facie ad faciem. Et hoc est quod dicit: multifarie et multis modis. Olim, dicit ante, in veteri testamento scilicet. Novissime, dicit novissimo tempore, diebus incarnationis Domini. De quibus diebus idem Paulus dicit: nos sumus, in quos fines saeculorum devenerunt. Et Iohannes: filioli, novissima hora est. Et iterum Paulus: at ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Cum vero dicit: novissimis diebus istis, locutus est nobis in filio; ac si dicat: quid mirum si patribus misit prophetas, et per eos eis locutus est, qui nobis per filium est locutus? Illis prophetas destinavit, nobis filium suum misit, et per eum loqui nobis dignatus est. De quo Matthaeus dicit: erat docens eos sicut potestatem habens, non sicut scribarum et pharisaeorum. Ipse qui quondam per patriarchas et prophetas loquebatur, per semetipsum loqui dignatus est.

Quem constituit heredem universorum. Hereditas ab hero, idest

a Deo dicta est, quod ea libera potestate donetur. Constituit pater filium heredem universorum, id est totius mundi cum dicit: omnia subiecisti sub pedibus eius. Unde et isdem filius dicit: ego autem constitutus sum rex ab eo. Resurgens ergo a mortuis datam sibi asserit potestatem; sicut idem: data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Et iterum: pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Ergo non iam portio Domini tantum Iacob, et sors eius tantummodo Israel, sed omnes gentes et nationes, toto orbe diffusas, in hereditatem sanguinis Christi amplectimur. Ut in nomine Iesu omne genu flectatur; in id quod homo constitutus est a patre, et omnia ei subiecta sunt ab eo; in id quod aequalis patri, idem filius dicit: omnia mea tua sunt, et tua mea. Per quem fecit saecula. Subauditur per filium. Utitur hoc apud haereticos qui dicebant: si est Christus, erat tempus quando non erat, sed in hoc eos destruit cum dicit: per quem fecit et saecula. Quod enim dicit, et quem constituit heredem universorum, ad humanitatem pertinet. Quod vero addidit, per quem fecit et saecula, ad divinitatem. Per filium enim fecit Deus pater saecula, sicut habes scriptum: in principio fecit Deus caelum et terram. Ostendit eum ante omnia saecula fuisse cum patre, et cum eo omnia condidisse. Unde et Iohannes: omnia per ipsum facta sunt. Et ipse in Sapientia loquitur: Dominus possedit me in initio viarum suarum. Sicut enim neminem iudicat pater, sed omnia dicit iudicare per filium, quem iudicem genuit, sic etiam dicitur operari per filium, quem constat opificem genuisse.

Qui cum sit splendor gloriae. Ipse est enim splendor gloriae, hoc est Deus de Deo, lumen de lumine, omnipotens de omnipotente, filius de patre, qui dicit: ego sum lux. Et de quo Iohannes: erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et figura substantiae eius. Cum audis figuram, noli scandalizari; figuram enim vel characterem hoc in loco non pro similitudine sed pro veritate intelligere debes, qualiter si videris imaginem pictam in pariete et dicas: ecce homo, ecce manus, ecce pedes. Sed aliter est imago, aliter tu; illa per similitudinem, tu per veritatem. Portansque omnia verbo virtutis suae. Verbum et veritas Christus est, de quo Paulus: Christus Dei virtus et Dei sapientia. Et de quo Iohannes: in principio erat verbum. Dicit autem apostolus de filio Dei, quod portans omnia, destruit Arrianorum vesaniam, qui dicunt, quod pater

praecipit dicens: fiat lux et filius obedierit; quia ostendit, quod suo verbo cuncta perfecit, portans, inquit, omnia, id est gubernans. Continet namque cadentia, et ad nihilum tendentia. Sicut enim absque ullo labore cuncta creavit ex nihilo, iuxta quod scriptum est: qui manet in aeternum, cuncta creavit simul; sic omnia regit et continet et portat absque labore. In ipso enim vivimus, movemur et sumus, et omnia in ipso constant; sicut idem apostolus alibi ait. Neque enim aliquid subsistere poterat, nisi per se omnia contineret. Et hoc est quod ipse filius dicit Iudaeis: pater meus usque modo operatur, et ego operor. Tam * enim missus est gubernare mundum quam creare. Quando enim creatus est mundus, ex nihilo facta sunt omnia ut essent. In gubernatione vero agitur ut ea quae sunt, ad nihilum non redigantur nec pereant.

Purgationem peccatorum faciens. Postquam enim apostolus ostendit, quia omnia gubernaret et contineret filius quae fecit, voluit etiam manifestare eius curam, eius misericordiam, quam erga nos exhibuit, dicens: purgationem peccatorum faciens. Fecit enim purgationem peccatorum, quando pendens in cruce, aperto latere eius manavit sanguis et aqua pro redemptione nostra, dicente apostolo: empti enim estis pretio magno. Et illud: qui dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. De hac purgatione peccatorum per Petrum dicitur: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Facit cotidie purgationem peccatorum per baptismum; de quo dicitur: quotquot credidistis, Christum induistis. Facit etiam purgationem peccatorum, cum fidelibus suis corpus et sanguinem suum dat comedendum ipse qui dicit: ego sum panis vivus qui de caelo descendi: et caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Et iterum: nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in ipso. Iturus namque ad passionem discipulis ait: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum. Sicut enim ignis liquefacit ceram, et sicut flamma comburit stipulam, sic minora peccata per participationem corporis et sanguinis Christi

* Cod. non.

Lec. Epist. B. Petri apostoli. (I. 5. 6.)

* Col. nos. *Karissimi, humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos * extollat in tempore visitationis, et reliqua.*

COMMENTUM LUCULENTII.

Humiliatio enim ultima intelligitur; nam unusquisque se humiliare debet ieiunando, orando, obediendo, patienter adversa tolerando, propter illud quod scriptum est: omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. Humiliari nos praecipit apostolus Petrus dicens: humiliamini sub potenti manu Dei. Humilitas enim multiformis est gratia. Humiles nos oportet esse propter illud quod Dominus ait: discite a me quia mitis sum, et humilis corde. Et alibi: super quem requiescam, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos? Sub potenti manu Dei. Manus enim Dei aliquotiens intelligitur filius, aliquotiens protectio divina; filius intelligitur manus, ut est illud propheticum: emitte manum tuam de alto. Protectio divina, ut est illud: facta est super me manus Domini. Sed in hoc loco protectio divina intelligitur, teste psalmista: protexisti me Deus a conventu malignantium. Sub cuius manu nos humiliari debemus, scilicet sub divina protectione, ut nos exaltare dignetur in die visitationis. Et in tempore visitationis; hoc est in die iudicii, quando omnes humiles exaltari merebuntur, et superbi humiliari, sicut iam superius dictum est: omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. Et omnes reprobi una cum capite suo proicientur in infernum. Omnem sollicitudinem vestram proicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Simile est illud quod ait psalmista: iacta cogitatum tuum in Domino. Et Dominus in evangelio: nolite solliciti esse dicentes quid manducabimus, aut quid bibemus? scit enim pater vester quid vobis opus est. Ideo omnem sollicitudinem nostram in eum proicere debemus, a quo omne bonum largiri credimus. Et quicquid perfectum, quicquid bonum est quod agit homo, ab ipso accipit, teste Iacobo qui dicit: omne datum optimum et omne donum perfectum de sursum est. Et alibi scriptum: quis speravit in Domino et confusus est?

Sobrii estote. Sobrietas enim non solum corporis, sed et animae intelligenda est. Sicut enim sobrius debet esse homo exterior, parcus videlicet a cibo et potu, propter illud quod Dominus dicit: attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate; ita homo interior in vigiliis, ieiuniis, et orationibus, et ceteris bonis operibus. Et vigilate iuste. Vigilare nos oportet propter illud quod scriptum est: et vigilate iuste, et nolite peccare. Et Dominus in evangelio: vigilate ne fiat fuga vestra hieme, vel sabbato. Et iterum: hoc autem scitote quia si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique. Sed hoc in loco propter quid nos oportet vigilare, insequenter ostenditur, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret. Diabolus enim adversarius atque hostis est generis humani, qui ab initio mundi semper sanctos persequi non destitit, atque caulas fidelium dispergere nititur. Leo namque dicitur diabolus, non propter fortitudinem, sed propter saevitiam; quia non solum occulte insidiatur, verum etiam aperte saevit. Occulte insidiatur, quia nonnunquam per nefarias cogitationes suadet aliquem, per gastrimargiam, per ebrietatem, per avaritiam, subplantat iracundia, vel luxuria inquinat: aliquem vero ut leo saevit, aperte persequitur hominem, sicut hic dicit Petrus apostolus: adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens, circuit quaerens quem devoret. Diabolus enim circuit unumquemque nostrum, prospiciens sibi aditum per quem irrumpere possit, atque decipere: in qua parte ad peccandum videt esse procliviorum in ea amplius inardescit. Scilicet aut per dexteram; temptans enim hominem in maiora vitia, si decipere non praevallet, minora infert, et de bono quod videt superbiam ingerit, ut sic per dexteram partem ingrediatur. Quia ut dixi ab initio, ex quo primus homo iustus Abel a Cain fratre suo per invidiam est interemptus, usque ad ultimum sanctum, qui in finem nasciturus est, diabolus persequi non cessat. Cui resistite fortes in fide. Imitamini ergo Christum, qui diabolum temptatorem in deserto vicit. Et nota, quia cum dicit resistite, addidit in fide, quia nulla virtus sic poterit diabolum prostrare quomodo fides perfecta, de qua Dominus: si haberetis fidem ut granum sinapis, diceretis huic monti, transire, obediret vobis.

Scientes eamdem passionem ei quae in mundo est, vestrae fraternitatis fieri. Eamdem passionem dicit in mundo, scilicet quam universa patitur ecclesia. Nullus enim fidelis in mundo est, qui bra-

vium vitae aeternae percipere cupiat, ut sine passione ad portum pervenire possit, iuxta quod scriptum est: multae tribulationes iustorum, et de his omnibus liberavit eos. Et ideo, si fuerimus socii passionis, simul et resurrectionis erimus. Et alibi: non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. Et Paulus apostolus: foris pugnae, intus timores. Attamen non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. Deus autem omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gratiam in Christo Iesu modicum passos. Vocavit enim nos Deus in aeternam suam gloriam primo de tenebris in ammirabile lumen suum, quia quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Tamen praesentis temporis gloria non est aeterna, quia nonnumquam deficit, de qua dicit Iohannes: filioli, nunc filii Dei sumus, et nondum apparet quid erimus. Illa est aeterna, quae permanet cum Deo, in qua ibunt sancti de virtute in virtutem. Et hoc in Christo Iesu, quia per filium sumus redempti, et per ipsum remunerati. Deus pater per filium suum nos redemit, per quem et vocavit, quem pro redemptione generis humani incarnari * constituit. Modicum passos. Bene dicit, modicum passos, quia passiones huius temporis modicae sunt ad comparationem futurae beatitudinis. Sic enim ait Dominus: nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Ipse perficiet, scilicet Deus, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam, perficiet corpore, confirmabit animo, solidabit spiritu: perficiet in perseverantia boni operis, confirmabit praemio, solidabit bravio vitae aeternae.

* Cod. in-
coronari.

ALCUINI

COMMENTARIORUM IN APOCALYPSIN

EX CODICE PERVETUSTO BIBLIOTHECAE VATICANAE

LIBER PRIMUS.

 INCIPIT PRAEFATIO ALCUINI IN EXPOSITIONEM
APOCALYPSIS.

Beatu8 Beda in septem periochis dicit Apocalypsin consistere. In prima post salutationem commemorat Domini passiones et glorias ad confirmandos infirmos: deinde commemoratis quae in septem ecclesiis gesta et gerenda sunt, describit pugnas et victorias universalis ecclesiae. In secunda videt quattuor animalia, et viginti quattuor seniores, et agnum stantem, et librum septem sigillis signatum: narrat etiam pugnas et triumphos ecclesiae. In tertia sub specie septem angelorum tuba canentium varios eventus ecclesiae describit. In quarta sub figura mulieris et draconis, pugnas et victorias ecclesiae narrat, ubi per septem angelos dicta et facta commemorat, et si non ut prius. In quinta per septem angelos septem plagis terram percutit. In sexta damnationem meretricis narrat. In septima uxorem agni dicit ornatam de caelo descendere. De septem regulis Tychonii; quarum prima est de Domino, eiusque corpore; secunda de Domini corpore vero et simulato; tertia de promissis et lege; quarta de specie et genere; quinta de temporibus; sexta recapitulatio. Septima de diabolo, eiusque corpore. Hae septem regulae, non solum in Apocalypsi, sed in aliis libris inveniuntur, maxime autem in propheticis.

In Apocalypsin primus commentatus martyr Victorinus; quem sequens beatus Hieronymus quaedam quae ille iuxta litteram intellexerat auferens, quaedam ex proprio adiciens, unum in eam condidit librum, promittens, se in ea potissime laboraturum, si vitae spatium adesset: sed opus illud utrum impletum fuerit, incertum est. Donatista etiam Tichonius multiplicem in eam edidit expositio-

nem ; sed perfidiae veneno commiscuit. Post quem Primasius africanae ecclesiae antistes, vir per omnia catholicus, et in divinis scripturis eruditus, quinque eam libris enodavit, in quibus, ut ipse asserit, non tam propria, quam aliena contextuit, eiusdem scilicet Tichonii bene intellecta deflorans; nihilominus et beati Augustini quaedam exposita capitula adnectens. Et quamvis eam plenius quam alii exposuerit, altissimo tamen sermone composuit. Denique etsi numero pauca, luculentissime tamen a sancto Gregorio exposita sunt capitula per eius diversa opuscula. Postremo beatus Ambrosius Autpertus presbyter quaedam ex his, multa vero ex suo ponens, pulcherrime pertractavit.

EXPLICIT PRAEFATIO.

EXPOSITIO PROPHETIAE NOVI TESTAMENTI.

Inter reliquos novi testamenti libros, sola Apocalypsis prophetia vocatur; iuxta illud: beatus qui legit, et qui audiunt verba prophetiae libri huius, et cetera. Quia ergo nova prophetia est, sic excellit veterem prophetiam, sicut evangelium observantiam legis, quia quae de Christo et de ecclesia, antiqua prophetia revelanda praedixit, haec iam revelata denuntiat. Unde et Apocalypsis, idest revelatio, inscribitur. Huius autem libri magna auctoritas est, quia a Trinitate per angelum ad Iohannem mittitur. A patre, ut illud: quam dedit illi Deus palam facere. A Filio, ut illud: ego Iesus misi angelum meum testificari vobis. A Spiritu quoque sancto, ut illud: dominus Deus omnipotens Spiritus prophetarum misit angelum suum, et cetera. Igitur quia nihil historicum sonet, ipsius verba docere probantur. Neque enim in caelo sunt fabri qui loricas fabricent, nec mulier in caelo parere potuit. Nunc superest ut qualitatem visionis eius discutiamus. Tres itaque visionum modos patres nostri intelligendos docuerunt: corporalem, ut videmus per oculos solem, lunam, et reliqua: spiritalem quae fit per mentis excessum sive vigilantibus sive dormientibus viris, cum non res corporales, sed similitudines rerum corporalium per spiritum intuentur; quemadmodum Pharaon vidit septem boves, et Nabuchodonosor lapidem prae-

cisum de monte sine manibus , et Petrus linteum. Tertius est qui intellectualis appellatur , per quem nec corporales res , nec earum similitudines , sed ipsa rerum veritas intuentibus manifestatur , quod huic tantum modo Apocalypsis beatus Hieronymus adscribit. Sauctus vero Augustinus spiritalem in hac intelligi debere visionem , ac per similitudines rerum corporalium ostensam , omnimodis docet. Sed ipsi viderint quis eorum verius dixerit. Ordo vero narrationis hic est. Aliquando ab adventu Domini inchoat , et perducit usque ad finem saeculi. Aliquando ab adventu Domini inchoat , et antequam finiat , ad initium redit , et ea quae dimiserat , sive quae dixerat , diversis figuris repetens , ad secundum Domini adventum percurrit. Aliquando incipit a novissima persecutione ; sed antequam ad finem veniat , recapitulando utraque coniungit. Aliquando ad enarrandum proposita paululum intermitit , et aliud non ad hoc pertinens interponit ; post quod ordine conciso quae coeperat perdocet. Aliquando in ipso genere locutionis sic mutata figura quasi alia permiscet , ut non nil aliud significet , quam quod narrare coeperat. Et nota quia rarissime in hac revelatione vel angelus , vel Iohannes proprias tenent personas. Recurrit autem sermo a specie ad genus , quemadmodum cum Iezabel specialiter increpasset , subiunxit : et dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Quod generaliter sive bonis sive malis congruere videtur. Item a genere ad speciem transit quando cum ecclesiae , quae habitat inter malos , sub specie pastoris Pergamenorum diceret : scio ubi habitas , ubi sedes est Sathanæ , et reliqua. Continuo negligenti pastori intulit : habeo adversus te pauca , et cetera. Ab hac specie transit ad aliam , cum protinus subdit : ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Qui enim non ait habes etiam illic , sed habes et tu , patenter innuit , quia ab una specie ad aliam sermonem convertit. Invenitur etiam genus in specie. Nam dicendo ego Iohannes frater , et reliqua , in sua persona totius ecclesiae persecutiones insinuat , quas cottidie propter verbum Dei patitur. Iungitur etiam genus generi , cum sedes dicitur posita in caelo. Utrumque enim per se positum , idest et caelum et sedes , in hac revelatione frequenter ecclesiam designat : cum autem simul iunguntur , unam eandemque ecclesiam figurant.

C A P. I.

v. 1. **A**pocalypsis Iesu Christi. Primo notandum, quia plenior sensus redderetur, si haec est Apocalypsis diceret; sed scripturarum mos est brevitatis causa praeonomatas particulas sub auditione relinquere. Hinc est quod Salomon non ait: haec sunt parabolae Salomonis, vel haec sunt verba Ecclesiastae. Apocalypsis, ut dictum est, ex graeco in latinum revelatio interpretatur. Iesus hebraice, graece sotir, latine autem dicitur salutaris. Christus graece, latine unctus. Nam chrisma unctio dicitur. Chrisma vero primus iubente Domino Moyses in libro Exodo composuisse narratur, quo reges, et sacerdotes unguebantur, praefigurantes Christum a patre invisibiliter unctum. Quam dedit illis Deus palam facere servis suis, quae oportet fieri cito. Hic quoque notandum quia usitatius diceretur qua dedit illi Deus: sed sacrae scripturae consuetudo est frequenter pro ablativo sine praepositione accusativum ponere. Unde est illud psalmi; exaudi Domine vocem meam, quam clamavi ad te. Et Paulus: bonum certamen certavi. Ostenditur enim his verbis haec revelatio esse Iesu Christi, et hoc a Deo illum accepisse, ut sua revelatione palam faceret servis suis quae oportet fieri cito. Quam ob rem ita distinguendum est, Apocalypsis Iesu Christi; et deinde inferendum, quam dedit illi Deus palam facere servis suis; et reliqua: quorum unum ad divinitatem redigitur, secundum quam ipse cum patre cuncta revelat mysteria; alterum ad humanitatem, secundum quam non solum a Patre et Spiritu sancto, sed et a semetipso accepit, ut ipse sua revelatione ea quae cito oportet fieri, servis suis declaret. Unde non dicitur, quam dedit illi Deus pater, sed indefinite, quam dedit illi Deus, idest Trinitas. Et nota quia dicendo servis suis, ostendit filium etiam in forma servi, non servum, dum eius humanitas domina praedicatur servorum. Suis autem dicit, id est divinae gratiae subiectis; iuxta illud: confiteor tibi Domine pater caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. In eo vero quod subditur, quae oportet fieri cito, quamquam innumera possint intelligi, singulari tamen intentione de temporalibus ecclesiae pressuris gaudiisque perennibus venturis, ac de malorum praesenti felicitate, aeternisque futuris cruciatibus sermonem contextit. Quae omnia cito fiunt, quia

hoc praesens tempus sine aliqua momenti interpositione ad finem i. transvolare compellitur. Unde idem Iohannes alibi dicit: filioli novissima hora est.

Et significavit mittens per angelum suum servo suo Iohanni. Significavit. Idest sigillavit. Nam signum sigillum dicitur; unde et Danieli dicitur: clausi sunt signatique sermones. Et Esaiae: signavi visionem in discipulis meis. Sed quid sibi vult quod signata haec visio dicitur, cum in sequentibus dicatur, ne signaveris verba prophetiae libri huius? nisi quia piis reserantur, impiis signo clauduntur, neque enim propter fideles servos, sed propter fures divitiae sigillantur. Unde ad Danielelem dicitur: impie agent impii; porro docti intelligent. Dicendo autem significavit, ostendit non iuxta litteram accipi debere, sed ad mysteria altius perscrutanda significationis verbo nos fecit intentos. Haec igitur visio per angelum missa est; sed incircumscriptus spiritus, qui hanc misit, et in eo fuit per quem misit, et in eo cui misit. Idem autem angelus qui apparuit solius incarnati Verbi figuram gessit, eiusque corporis, quod est ecclesia. Ipse etiam Iohannes, cui apparuit, ecclesiae typum praetendit. Non autem duas ecclesias angelum et Iohannem praefigurasse credendum est; sed cum angelus typum tenet capitis, Iohannes praedicatorum; cum angelus praedicatorum, Iohannes auditorum; et cum per angelum praecedentia membra, per Iohannem sequentia designantur; sive in angelo ecclesia intelligitur post resurrectionem glorificata; in Iohanne vero praesens erudienda a Christo. Praeterea sciendum, quia sic Dominus post ascensionem apparet quemadmodum ante incarnationem patribus apparuit, id est per angelicam creaturam. In quo facto patenter ostendit, non se corporaliter nunc ad docendum requiri debere, qui ubique praesens est maiestate: nec enim existimandum est, humanitatem ex virgine sumptam fuisse in angelo; sed illius figuram angelum expressisse. Nihil etiam mirum; quod similis filio hominis vocatur, cum Daniel propheta angelum Gabriel virum nominasse perhibetur. Sic autem per hunc angelum dicitur: ego sum primus et novissimus, et reliqua. Quemadmodum ante incarnationem Deus in assumpta angeli persona dicit: ego sum Deus Abraam, et cetera. Sicut enim Moyses eum, qui sibi in rubo apparuit, modo angelum, modo Dominum vocat; sic Iohannes hanc revelationem sibi per angelum missam perhibet, et ipsum in mysterio et figura dominum Iesum

1. Christum fuisse confirmat. Itaque et Paulo Dominus in via per angelum apparuit; quia si in propriae carnis substantia apparere debuisset, Iohanni quem specialiter dilexit, appareret. Et notandum, quia more aliorum Iohannes de se quasi de alio loquitur. Moyses quippe ait: erat Moyses vir mitissimus. Et Iob, vir erat in terra Hus nomine Iob, et cetera. Non enim ipsi a se, sed Spiritus sanctus per eos loquebatur.
- v. 2. Qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Iesu Christi quaecumque vidit. Perhibuit tunc Iohannes, perhibet nunc ecclesia, cuius ille figuram gerebat, cum hanc Apocalypsin cerneret. Verbum autem et Iesum Christum distinguit propter duas Christi substantias, qui de utroque testimonium perhibuit dicens: in principio erat Verbum. Et item: Verbum caro factum est. Vidit autem ad utrumque refertur. Vidit enim spiritalibus oculis Verbum, corporalibus vero omnia quae de humanitate ipsius narrantur. Beatus qui legit, et qui audiunt verba prophetiae libri huius, et servant ea quae in ea scripta sunt. Tempus enim prope est. Hic claret quanta sit huius libri auctoritas, qui inter omnes prophetias speciali quodam modo sponsione beatitudinem repromittit. Dicendo autem qui legit, et qui audiunt, doctorum personam et audientium demonstravit. Quod vero subditur, et servant ea, ad utrosque pertinet, quia non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et ut ad haec observanda utrorumque animos incitaret, subiecit: tempus enim prope est; scilicet quo vel iusti post observantiam mandatorum remunerentur, vel iniusti post neglegentiam puniantur.
- v. 4. Iohannes septem ecclesiis quae sunt in Asia. Per septenarium numerum universalis ecclesia exprimitur, propter septem dona illius qui replevit orbem terrarum. Hinc Eliseus septies puerum oscitare fecit super quem incubuit, quoniam populus infidelitate mortuus, per septem dona sancti Spiritus vivificatur. Septenarius itaque numerus perfectus est, qui a ternario et quaternario formatur; ternarius namque in divinis scripturis perfectus habetur propter mysterium Trinitatis; sive propter tres virtutes, fidem, spem, et caritatem; sive propter tres ordines fidelium, praedicatorum, abstinentium, et coniugatorum. Quaternarius vero perfectus est propter mundi partes, sive propter quattuor principales virtutes, id est prudentiam, temperantiam, fortitudinem, atque iustitiam; seu propter

quattuor evangeliorum libros. Quia igitur Trinitatis cognitio quattuor caeli cardines comprehendit; sive quia spes, fides, et caritas quattuor principalium virtutum summam perficiunt; seu quia tres ordines credentium, quattuor evangeliorum praeceptis se subdunt, recte per hunc septenarium numerum universalis ecclesia figuratur. Attamen sciendum, quia specialiter ad septem Ephesiorum ecclesias haec sacramenta de exilio scripta mandavit. Non ergo species excluditur, sed in specie genus, id est universalis ecclesia ostenditur, quae bene in Asia esse dicitur. Asia enim elatio interpretatur. Elatio autem non semper pro vitio ponitur, sed aliquando pro culmine virtutis, ut illud: ponam te in superbiam saeculorum. Id est faciam ut voluptates omnes, et infimos honores despicias. Et alibi: sustulit te super altitudinem terrae. In hac igitur elationis celsitudine consistit ecclesia. Aliter si elatio pro vitio ponitur, non accipiendum est quod sancta ecclesia elata permaneat, sed quia dum in elationis fastu erecta, humilis futura superno munere sit praedestinata. Iuxta illud: nunquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti, quae praeparavi in tempus hostis, in diem pugnae et belli?

Gratia vobis et pax ab eo qui est, et qui erat, et qui venturus est, et a septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt, et a Iesu Christo. Gratia dicitur venia gratis collata, qua infulgente ex servis peccati in filios iustitiae adoptati sumus. Hanc Petrus, hanc Paulus scripturi fidelibus, titulo salutationis praemisissent, ut populos gratiae exhortaturi, omnem salutationis summam in hac esse monstrarent: et apte gratia paci praefertur, quia nullus ad pacem Dei reconciliatus venire poterat, nisi hunc gratia misericordiae praecessisset. Quod autem dicit ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est, specialiter unigenito Dei filio assignandum est. Ipse essentialiter est cum Patre et Spiritu sancto, cui mutabilitas nunquam accidit, iuxta illud Pauli. Non fuit in illo est et non; sed est in illo fuit erat, quia ante quam de virgine nasceretur in tempore, cuncta cum Patre tempora fecit. Unde idem Iohannes: in principio erat Verbum. Idem etiam venturus est in assumpta humanitate ad iudicandum vivos et mortuos; sicut scriptum est: sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. Cum ergo certum sit quia hanc gratiam ecclesia sicut a Filio et Spiritu sancto, ita a Patre per Filium et Spiritum sanctum acceperit; cur

i. hoc loco persona Patris reticetur? Scilicet quia sacrarum scripturarum mos est, ut ubi una vel duae de Trinitate personae ponuntur, tota simul Trinitas intelligatur. A septem vero spiritibus dicitur propter unius spiritus septenariam operationem: qui ideo in conspectu throni, idest ecclesiae, hoc est in memoria sanctorum solus esse dicitur, quia eidem specialiter remissio peccatorum assignatur; iuxta illud: accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Vel certe in Spiritu tota Trinitas intelligitur. Dicendo autem a Iesu Christo, ideo Filii personam repetit, quoniam qui dicitur erat ante saecula, homo factus est in fine saeculorum.

Qui est testis fidelis primogenitus mortuorum, et princeps regum terrae. Manifesto genere locutionis Christum dicit, specialiter testem fidelem, cum tres sint, qui testimonium dant, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, et tres unus Deus sunt. Potest et specialiter Filius in assumpto homine dici testis fidelis, eo quod pro testimonio veritatis usque ad mortem pervenerit carnis. Nam cum omnis ecclesia in sanctis praedicatoribus testimonium de Christo perhibeat, illi principaliter martyres, idest testes, dicuntur qui pro Christo mortem pertulerunt corporis. Primogenitus autem ideo dicitur, quia nullus ante ipsum non moriturus surrexit. Aliter omnes sancti mortui sunt mundo, ut illud: mortui enim estis; sed iste singulariter, in quo nullum fuit peccatum. Reges vero, aut omnes sanctos dicit, qui se bene regere noverunt; aut certe praedicatores, qui bonis se sociant; sed super malos erigunt, sicut Petrus super Ananiam, et Paulus sceptrum vibrat dicendo: quid vultis? In virga veniam ad vos. Quia dilexit nos. Quomodo nos dilexerit, mala quae pertulit manifestant. Non autem nos quales eramus dilexit, idest impios; sed quales ipso amore nos fecit. Unde continuo subditur: et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Sed quo ordine in sanguine suo nos laverit, apostolus indicavit dicens: quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et fecit regnum nostrum sacerdotes Deo et patri suo. Quia caput nostrum rex est et sacerdos, ideo omnia membra reges sunt et sacerdotes; ut illud Petri apostoli: vos genus electum regale sacerdotium. Reges autem sunt, seipsos regendo; sacerdotes vero, Deo offerendo; iuxta illud: obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem. Dicendo itaque Deo et patri, unam personam ostendit; quamquam Spiritus sanctus secundum praedictam regulam ibi

intellegatur, sicut et apostolus dicit: benedictus Deus et pater domini nostri Iesu Christi; Deum et Patrem unam personam volens intellegi; proinde dicendum est: ipsi gloria in saecula saeculorum. Ipsi, idest qui fecit nos reges et sacerdotes, Patri scilicet et Filio, ubi intellegimus amborum caritatem, quae est Spiritus sanctus: caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Bene autem non sibi, sed ei, a quo accepit, pro his ecclesia tribuit gloriam; iuxta illud: non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Ecce venit cum nubibus. Si iuxta litteram intellegamus, veniente Domino ad iudicium, erit nubes candida, quae sanctos obumbrans ab igne saeculum cremante defendat. Erit terribilis, cuius fragoribus reprobi terreantur; attamen in hac apocalypsi non facile iuxta litteram quippiam sentiendum est. Itaque in sacro eloquio, cum plurali numero nubes ponuntur, praedicatores sanctos designant, qui et munditia mentis leves sunt, et praedicationum guttis corda audientium rigare non desistunt. Cum his igitur nubibus Dominus ad iudicium veniet; iuxta illud prophetae: ecce venit Dominus ad iudicium cum senioribus populi. Et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Omnis oculus videbit; idest omnis homo, a parte totum, qui tunc resurrexerit, sive ad vitam, sive ad mortem: non autem animalium, quibus non est datum post mortem resurgere. Videbit vero omnis homo in forma servi, in qua ab impiis iudicatus est, non in forma divinitatis, quae ab impiis videri non potest. Et nota quod alter interpretis ait: videbit eum omnis terra, talem ac si diceret, qualem hic positum impii futurum non credebant. Et plangent se super eum omnes tribus terrae. Hoc loco notandum quia cum adiectione ait tribus terrae: ac si diceret terrena desiderantes, et avaritiae studentes, quibus dicitur; vae vobis divitibus; et item vae vobis qui ridetis. Quae vero sit causa doloris, aperitur cum dicitur, super eum. Nam etsi multarum miseriarum ibi luctus erit, ad comparisonem tamen fletus ex visione claritatis Christi nullus erit; magis enim tunc dolebunt infelices pro eo quod talem perdidierunt Dominum, quam quod in atrocissimum inciderunt tormentum; sed ecce cum interpositione iuramenti quae dicta sunt affirmat cum subdit: etiam amen. Quod apud Latinos est etiam, hoc apud Hebraeos amen. Utrumque autem adverbium est affir-

I. mandi : ait ergo etiam amen , ac si ingeminando diceret , verum est verum est.

- v. 8. Ego sum α et ω , principium et finis , dicit dominus Deus qui est , et qui erat , et qui venturus est. Dicendo sum , aperte insinuat quia Deus per se loquebatur. Unde apostolus : an experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus? Et David : attendite populus meus legem meam ; cum nec populus nec lex David fuerit. Hoc autem significat α et ω , quod principium et finis. Nam α apud Graecos principium est elementorum ; ω vero finis eorumdem. Principium autem Christus dicitur , quia ab ipso omnis creatura initium accipit ; finis vero , quia ipse quasi terminus omnia concludit. Aliter principium et finis vocatur , quia ipse est Deus ante saecula , et homo in fine saeculorum. Unde Iohannes : in principio erat Verbum. Et item : Verbum caro factum est. Ego Iohannes frater , et particeps in tribulatione , et regno , et patientia Iesu , fui in insula , quae appellatur Pathmos propter verbum Dei , et testimonium Iesu. Hoc loco Iohannes , et specialiter suam , et generaliter ecclesiae personam designat. Et notandum , quia regnum pertinet ad caput , tribulatio ad membra , patientia ad utrumque , quod totum in uno Iesu reperitur. Tribulationem namque patiebatur caput cum membris dicendo : Saule Saule quid me persequeris ? Regnum in capite , ut illud : venite benedicti patris mei percipite regnum , quod vobis paratum est ab origine mundi ; quod est aperte dicere : venite membra , regnate cum capite , quia ego sum regnum. Se enim dabit suis , ut scriptum est : iusiurandum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. Patientia vero nos expectat , iuxta illud : ignoras quoniam benignitas Dei ad patientiam te adducit ? Et nos in patientia nostra possidebimus animas nostras. Per Pathmos autem insulam , quae fretus * interpretatur , in qua Iohannes erat religatus , persecutiones et angustiae designantur , quas patitur Iohannes et ecclesia , idest species et genus ; sed propter verbum Dei , non pro suis malis ; iuxta illud Petri apostoli : nemo vestrum patiatur quasi fur , sed quasi Christi discipulus. Fui in spiritu in dominica die. Hinc iam singillatim de specie , singillatim de genere dicendum est. Non autem Iohannis spiritus carnem funditus deseruit , quando hoc vidit , quia corpus sine spiritu non viveret , sed in extasi positus , nihil per corpus vel sentire vel intellegere potuit. Et nota , quia non in sabbato , sed in

* Ita cod.

v. 10.

dominica die se in spiritu fuisse dicit, quia iam vetus illa, quae mortem operabatur, lex transierat, et nova quae vivificat in Christi resurrectione claruerat. Allegorice ecclesia, quia in electis facta carnis spiritu mortificat, ut in novae vitae conversatione assurgat in spiritu, et dominica dies esse demonstrat. Unde est illud apostoli: vos in carne non estis, sed in spiritu.

Et audiivi post me vocem magnam tamquam tubae dicentem: quod vides scribe. Illud sciendum, quia sicut Iohannes in spiritu audivit, ita vox ad eum facta spiritalis fuit. Sed quaerendum est, quod dorsum spiritus habere potuit, ut post se vocem audiret. Videtur itaque facies spiritus illius fuisse ipsa vis divinae contemplationis; dorsum vero oblivio de praesentibus. Idcirco ergo vocem in his quae oblitus fuerat audivit, ut faciem mentis ad ea converteret, et quaeque videret in libro, in libro scriberet. Ac si ei ipsa vox diceret: ea quae in spiritu Dei videre incipis, hic ubi me audis sine sono sonantem, idest in terris, vel gesta vel gerenda sunt. Sic autem dicitur quae vides scribe; ac si diceret, quae visurus es; necdum enim aliquid viderat. Allegorice ecclesia de Christi ac sua copula vocem post se audit, a lege et prophetis, ut illud: erunt duo in carne una. Vox autem haec sive in ecclesia sive in Iohanne, recte magna dicitur, quia de summis mysteriis loquitur, quaeque ideo tubae comparatur, et per ora praedicantium diffunditur. Unde uni eorum dicitur: quasi tuba exalta vocem tuam. Haec vox in Iohanne ecclesiam admonet, ut quae videt scribat, idest in memoria recondat.

Et mitte VII. ecclesiis, Epheso, Smyrnae, Pergamo, Thyatirae, Sardis, Philadelphiae, et Laodiciae. Dicendum quomodo interpretatio horum nominum universali conveniat ecclesiae. Ephesus interpretatur voluntas, sive consilium meum*; et cuius? nisi eius qui reprobatur consilia principum, consilium vero eius manet in aeternum. Ecclesia autem voluntas Dei est, cui per prophetam dicitur: vocaberis voluntas mea. Et nota quia voluntas pertinet ad caritatem, consilium vero ad correctionem. Ille enim voluntas Dei est, qui non timore poenali, sed sponte se creatori subdit. Ille vero qui nec timore, nec amore, se conferre vult, divina agente clementia, fit ad eum correctionis sermo, ut relicto errore, consilium salutis percipiat. Smyrna in latinum vertitur canticum eorum, idest

* Hanc et sequentes urbicorum nominum interpretationes quis eruditus probet?

- i. electorum, canticum vero illud est mandatum novum. Ecclesia igitur canticum hoc cottidie cantat, cum mandatum novum diligendo Deum et proximum implet. Pergamum interpretatur dividendi cornua eorum. Et quorum nisi Christi, et diaboli? In cornibus itaque Christi regnum eius ostenditur, idest ecclesia. In cornibus vero diaboli, eius etiam regnum, idest impii. Audi igitur divisionem cornuorum: omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua iusti. Thyatira dicitur illuminata; et quae alia illuminata intellegitur? nisi illa, cui per Esaïam dicitur: surge illuminare Hierusalem. Et apte illuminata dicitur ecclesia, ut meminerit se tenebras fuisse. Unde apostolus ad eius membra: fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Sardis latine sonat principi pulchritudinis, ubi subintellegendum est aptata, vel praeparata. Princeps autem pulchritudinis ille est, de quo psalmista ait: speciosus forma prae filiis hominum. Et quae est huic praeparata? nisi illa de qua eidem principi dicit propheta: astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumamicta varietate. Philadelphia interpretatur salvans hereditatem Domino. Unde apte intellegitur electorum ecclesia, quae cum divino adiutorio se ipsam salvare contendit. De hac enim hereditate dicitur: dabo tibi gentes hereditatem tuam. Laodicia interpretatur tribus amabilis Domino; sive fuerunt in vomitu; quae interpretatio permixtos bonos cum malis in ecclesia ostendit.
- v. 12. Et conversus sum ut viderem vocem, quae loquebatur mecum. Dicendo viderem, ostendit non corporalem fuisse vocem, quae videri non potest; sed spiritalem, quam nihil aliud est videre, quam audire. Allegorice ecclesia conversa est ut vocem videret, quia mentis desiderio ad verba legis et prophetarum se contulit, ut eorum sacramenta impleta iam cerneret. Et conversus vidi septem candelabra aurea, et in medio septem candelaborum aureorum similem filio hominis. Per septem candelabra septiformis ecclesia designatur, in cuius medio est Christus, qui ideo similis filio hominis dicitur, quia iam erat immortalis; sive quia non cum peccato, sed in similitudine carnis peccati apparuit. In medio autem apparuisse legitur, iuxta illud: ubi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et apte per septem candelabra aurea, ecclesia figuratur. Nam septiformis operatio sancti Spiritus per numerum, et aeternae sapientiae claritas per aurum figuratur. Sicut
- v. 13.

itaque aurum per ignem probatum, percussionibus perductum candelabrum efficitur; sic ecclesia igne tribulationis ad purum excocta temptationum ictibus in longanimitatem extenta consummatur. Unde Esaias ait: dixit Dominus cuius est ignis in Sion, et caminus eius in Hierusalem. Praeterea sciendum, quia et per septem candelabra, et per filium hominis una designatur ecclesia, quoniam una est Christi et ecclesiae persona. Unde idem Dominus qui vestitus podere in medio candelabrorum apparuit, indutus est ipsa candelabra. Quapropter hoc est vestis Christi quod septem candelabra, idest ecclesia. Genus enim iungitur generi, cum et per septem candelabra, et per filium hominis intellegitur ecclesia. Et nota, quia ad nos pertinet similitudo filii hominis, quoniam sicut resurrexit caput nostrum in re, ita et nos in spe.

Vestitum podere. Podes graece, latine pedes dicuntur. Quid ergo per poderem, id est talarem tunicam, quam Zacharias sacerdotalem esse dicit, accipimus, nisi specialiter Christi carnem, et generaliter omnem ecclesiam? Ipse quippe Deo patri in cruce se offerendo sacerdotium gessit. Sed haec sacerdotalis vestis usque ad talos est, quia corpus eius, quod est ecclesia, usque ad novissima membra, ea quae desunt passionum Christi adimplet; vel certe vestis eius usque ad talos, fuit opus caritatis usque ad passionem mortis. Et praecinctum ad mamillas zona aurea. Illud sciendum quod Daniel vidit virum praecinctum renes, Iohannes ad mamillas, quia vetus testamentum luxuriam carnis, novum vero etiam mentis frenat. Duplex autem illa praecinctio non ad caput, sed ad membra redigitur, cum constet Redemptorem nostrum nec corporis nec cordis luxuria tactum. Haec igitur zona bene aurea fuisse dicitur; quia quisquis supernae patriae civis est, non timore supplicii, sed amore supernae claritatis immunditiam deserit. Quod autem apostolis in novo testamento iubetur, sint lumbi vestri praecincti, in eorum persona eis iubetur, qui necdum carnis fornicationem frenantes, ad vitae veteris hominem pertinent. Nam ipsi prius carnis immunditiam deseruerant. Aliter, ad mamillas zona aurea angelus praecingitur, quia ecclesia ex dnobus populis veniens, in Christo caritatis compage unitur. Caput Christi est Deus pater; unde apostolus: v. 14. caput Christi Deus; cuius aeternitas iuxta morem humanae locutionis in candore capitis demonstratur. Allegorice caput ecclesiae Redemptor eius est; iuxta illud: caput viri Christus. Capilli praecipui sunt in

1. ecclesia, qui propter innocentiam agnis id est lanae, propter resurrectionem niui comparantur. Et quia utrumque Christus in se ostendit, idest innocentiam et resurrectionem, quorum alterum imitari, alterum expectare iubemur; idcirco non solum capilli, sed et totum caput lanae albae et niui assimilatur.

Et oculi eius velut flamma ignis. Isti oculi illi sunt, de quibus inferius dicitur: vidi agnum tamquam occisum habentem oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei. Nam quia Spiritus sanctus et ad fidem illuminat ecclesiam, et in amorem Dei concremat; recte oculorum luminibus, et flammae ignis assimilatur. Possunt et per hos oculos spirituales angeli in ecclesia designari, qui luce scientiae eandem ecclesiam illustrant, et amoris incendium praebent. Et pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti. Aurichalcitalis perhibetur effectus, quod aes in caminum missum, adhibito vehementi incendio, immisso etiam quodam medicamine, et firmiter accipiat fortitudinem, et in auri convertatur fulgorem. Unde apte pedes similes aurichalco ad illa novissima ecclesiae membra rediguntur, quae sub Antichristo nimio persecutionis incendio sunt excoquenda; sed adhibito medicamine tolerantiae, fortiora ac clariora reperientur. Et quia in Iudaea vehementior erit vexatio, ubi Dominus ab impiis Iudaeis crucifixus est, idcirco alia translatio aurichalcum Libani posuit, qui mons in Iudaea esse perhibetur. Et vox eius tamquam vox aquarum multarum. Superius huius, qui apparuit, vocem tubae comparavit; nunc autem voci aquarum multarum, quia quod prius pauci praedicatores, postea totus mundus clamavit. Aliter per vocem tubae, vox veteris et novi testamenti; et per vocem aquarum multarum caritas potest intellegi, cuius multiplex lex est, ut illud: et scies quod multiplex est lex eius.

- v. 16. Et habebat in dextera sua septem stellas. Per septem stellas, ut idem angelus inferius exponit, angeli intelleguntur. Non autem illi caelestis patriae spiritus, in quibus nihil reprehensibile invenitur, sed ecclesiae praedicatores, de quibus dicitur: angeli pacis amare flebunt, qui recte per stellas et angelos designantur, quia et in huius saeculi nocte lucent per munditiam vitae, et auditoribus suis caelestia nunciando, angeli veritatis existunt. Quia vero septem non numero sunt, sed significatione universitatis, omnes ecclesiae praedicatores haec species comprehendit. Unde in significatione non iam septem, sed unus angelus, id est perfectus ordo praedicatorum. Si-

cut et septem candelabra, non tantum Asiae ecclesias, sed universalem ecclesiam designant. Et si subtiliter intendimus, in his septem stellis etiam candelabra invenimus; id est in sanctis praedicatoribus universalem ecclesiam. Unde Dominus cum uni angelo loquitur, subdit: audiat quid spiritus dicat ecclesiis. Dextera in hoc loco summa beatitudo debet intellegi, quae nunc in spe, tunc erit in re. Unde est illud Esaiae: suscipiet te dextera iusti mei. Cum ergo ecclesiam in dextera teneri audimus, a toto partem intellegere debemus, quae in futuro ad dexteram collocanda est. Et de ore eius gladius utraque parte acutus exiebat. Quid per gladium, nisi praedicationis veteris et novi testamenti? ut illud Pauli: et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Qui bene utraque parte acutus dicitur, quia hinc culpas operis, illinc resecat illicitas cogitationes. Sive quia imperfectos iuxta litteram exterius informat, et perfectos iuxta mysticum intellectum interius erudit. Et facies eius sicut sol lucet in virtute sua. Per faciem fulgentem ut sol, electi possunt accipi, ut illud: fulgebunt iusti sicut sol. In qua sententia si solem istum visibilem volumus intellegere, sciendum quia tunc maioris erit claritatis quam nunc, et sanctorum tunc gloria maior, Esaia attestante qui ait: erit lux lunae sicut lux solis; et lux solis septimpliciter sicut lux septem dierum, in die qua alligaverit Dominus vulnus populi sui. Unde hoc loco additum est: in virtute sua. Aliter quid per faciem angeli, nisi incarnatio Redemptoris manifesta, quae velut ortum habuit nascendo, occasum moriendo, et item ortum resurgendo? Et quia iam eius resurrectio per totum orbem claruerat, quasi sol meridianas horas conscenderat, cum Iohannes ista cernebat; ideoque cum additamento ait: sicut lucet sol in virtute sua.

Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tamquam mortuus. Iohannes hoc loco Christi membra, angelus autem specialiter Christum significat. Iohannes ergo quasi mortuus ad pedes angeli cecidit, quia ecclesia ut moriatur mundo, Christi vestigia sequitur. Et apte dicitur quasi mortuus, quia ecclesia etsi mundo et vitiis moriatur, vivit tamen Deo. Et posuit super me dexteram suam dicens: noli timere. Per dexteram angeli hoc loco praedicatores designantur. Hinc per Moysen dicitur: in dextera eius ignea lex; id est in sanctis praedicatoribus doctrina Spiritus sancti. Siletur plane quid angelus superposita dextera fecerit; sed certa ratione colligimus, quia sive Iohannem, sive ecclesiam, in illo a terra levavit. Sed numquid

- I. ecclesia ab imitatione passionum Christi submota est? Absit. Angelum ergo Iohanni tamquam mortuo ad pedes suos iacenti dexteram superponere, eumque a terra erigere, est dominum Redemptorem ecclesiam passiones eius imitantem a cordis maerore ad spem futurae gloriae per sanctos praedicatores exhortando elevare; ut illud: non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. Et apte dicit, noli timere; ac si Dominus ecclesiae dicat: accepta desuper fiducia, humanum timorem
- v. 18. longe propulsa. Ego sum primus, et novissimus; et vivus fui, et mortuus, et ecce sum vivens in saecula saeculorum. Hic declarat quia angelus iste domini Iesu Christi specialiter personam gessit, cui haec omnia conveniunt. Et habeo claves mortis et inferorum. Per claves potestas divini iudicii designatur, quam nullus effugere valet, sed cunctos ut clavis includit; iuxta illud: claudit et nemo aperit. Per mortem vero ille, de quo scriptum est: invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. Et per inferos, hi qui ad eum pertinent exprimuntur. His itaque clavibus laxatur diabolus ad temptandum ecclesiam, et istis religatur. Unde scriptum est: fidelis Deus
- v. 19. qui non patietur vos temptari supra quam potestis facere. Scribe ergo quae vidisti, et quae sunt, et quae oportet fieri post haec. Transit a genere ad speciem. Hinc enim Iohannes praedicatores specialiter designat. Et nota, quia quae iam dixerat repetit, ut culpa torporis amoveatur. Scribe ergo, ait, quae vidisti, tamquam diceret, in lege et prophetis futura de me, et quae sunt, scilicet impleta per me, et quae oportet fieri post haec, id est quae sunt adimplenda in membris meis. Sed hic liber iam debito fine claudendus est, ne ante lassemur in camporum planitie, quam ad huius Apocalypsis subeundos montes veniamus.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

Ut praecedenti libro iam diximus, hanc visionem alii spiritalem, alii intellectualem asserunt. Quod si intellectualis fuit, non in sua sed in aliorum dicit * persona. Si vero spiritalis, quibusdam locis quomodo intellegentiam visionis acceperit dicit, quibusdam autem tacet. Et hoc quidem moderate, quia si per totum aperta visio esset, vilesceret; si ex toto clausa, contempneretur. Sacramentum septem stellarum quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea; septem stellae, angeli sunt septem ecclesiarum; et candelabra septem, septem ecclesiae sunt. De his sufficienter iam dictum est.

* Cod. dicit.

v. 20.

C A P. II.

Et angelo Ephesi ecclesiae scribe: haec dicit qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelaborum aureorum. Scio opera tua, et laborem, et patientiam tuam. Hoc loco beatus Iohannes, vel ex propria, vel ex praecedentium praedicatorum persona, verba Domini ipso iubente scribit ad universalem ecclesiam, quae per angelum demonstratur. In quo angelo modo totum electorum corpus, quod ex sanctis praedicatoribus et bonis auditoribus constat, praeconio laudis attollitur; modo etiam pars specialiter notatur in malis. Quid igitur est dominum Redemptorem stellas in dextera tenere, nisi electos suos in prosperitatis beatitudine praedestinos habere? Quid autem est eundem in medio candelaborum ambulare, nisi unicuique sanctorum gratiam donorum largiendo per internam discretionem ubique praesentem adesse? Quod si per stellas et candelabra totum corpus ecclesiae accipimus, quod ex electis et reprobis constat; per dexteram Christi potentia divinitatis eius intellegenda est, quam nullus potest evadere, quia in manu eius sunt omnes fines terrae; qui inter candelabra ambulat, iustos visitando, et iniustos deserendo. Opera autem, et laborem, et patientiam sanctorum se Dominus scire perhibet, hoc est per electionis gratiam approbare. Sed ecce ad infirmantem specialem corporis partem sermo recurrit cum subditur:

Et quia sustinere non vales malos. Non enim laudis, sed ma-

- II. gnae infirmitatis indicia sunt, angelum malos sustinere non posse. Et notandum, quia eidem angelo inferius dicit: sustinuisti propter nomen meum: quod huic loco contrarium non est; quia in uno infirmitas, in altero membrorum firmitas demonstratur. Et temptasti eos qui se dicunt esse apostolos, et non sunt, et invenisti eos mendaces. Pullulasse credendum est tunc in Ephesi ecclesia falsos apostolos, quos idem Iohannes in epistola sua antichristos vocat, in quorum persona omnium haereticorum perfidia notatur. Temptatio autem aliquando ad probationem pertinet, ut illud: temptat vos dominus Deus vester. Ecclesia ergo falsos temptat, cum in praedicatoribus haereticos de fide interrogat, utrum veritatis, an mendacii sint discipuli. Et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, nec defecisti. Haec quia manifesta sunt transeamus. Sed habeo adversus te quod caritatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris, et age paenitentiam, et prima opera fac. Absit ut is primam caritatem reliquisset credatur, quem in praedecenti versiculo tanta laude prosecutus est. Sed ab hac specie ad aliam reflectit sermonem, quam dignam iudicat reprehensione. Primam autem caritatem usu humanae locutionis dicit prioris temporis.

Sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi paenitentiam egeris. Quid est inpaenitenti dicere, venio tibi, nisi praesentiam irae meae sentire te faciam? Et quia angelus et candelabrum per significationem unum sunt, quid est dicere movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi movebo te? ubi non totus angelus, sed pars eius inpaenitens debet intellegi, cuius locus est ecclesia. Nam quia non genus sed speciem in angelo tangit, ideo locum speciei in genere ostendit. Et notandum, quia non ait, proiciam, sed movebo, ostendens inpaenitentem quamdiu in hac vita versatur, nequaquam ab ecclesia funditus avelli; sed donum sanctitatis, quo ante humanos oculos lucebat, propter cor inpaenitens non mereri. Movere autem Dominus candelabrum dicitur, id est non statuere, sicut cor Pharaonis indurare. Quando igitur quisque crimen admittit, tunc in conspectu hominum movetur candelabrum eius, qui si cito per paenitentiam surrexerit, quia in eodem loco misericorditer collocatur, et ob hoc multi stant in conspectu Dei, qui in conspectu hominum iacere videntur. Dicit ergo, movebo cito candelabrum tuum de loco suo, nisi paenitentiam egeris; id est

munus sanctitatis post lapsum non recipies, nisi cor ad pœnitentiam emollire curaveris.

Sed hoc habes, quod odisti facta Nicolaitarum, quae et ego odi; ac si universali angelo diceretur: non in ea specie, quam nunc terrui, sed in alia hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quae et ego odi. Quae sunt autem specialia facta Nicolaitarum, beatus Augustinus in libro de haeresibus ostendit dicens: Nicolaus ut fertur unus fuit ex illis septem diaconibus, qui ordinati sunt ab apostolis, quique, cum zelo pulcherrimae coniugis culparetur, purgandi se causa permisisse fertur ut ea, qui vellet uteretur, quod eius factum in sectam turpissimam versum est, qua placet usus indifferens feminarum. Sectatores etiam eius, nec ab his quae idolis immolantur dividunt cibos suos. Generaliter autem omnes haeretici Nicolaitae sunt. Nicolaus enim interpretatur stultus populus. Quicumque igitur de sapientia Patris, quae est Filius, vera non sentiunt, etsi sapientes sint saeculo, secundum Deum stultos se esse demonstrant. Invenimus et in ecclesia Nicolaitas; eos scilicet, quos stulte in terreno amore thesaurizare videmus. Notandum denique, quia non ait, odisti Nicolaitas, sed facta Nicolaitarum, quia non naturam, quae bona in illis creata est, sed pessima facta Dominus, et qui ex parte illius sunt, in eis odisse probantur.

Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesiis. Hoc dicto evidenter ostendit, quia in una Ephesiorum ecclesia, universitatem credentium comprehendit. Aures vero non corporis, sed cordis requirit; iuxta illud: vobis dico, qui auditis. Sed cum angelus specialiter Filii personam gesserit, quid sibi vult quod non dicitur, quid Dei filius, sed quid Spiritus dicat ecclesiis? nisi quia ad instruendos mores humanos verba Filii, Spiritus verba sunt. Vel non specialiter Spiritus sancti persona, sed tota Trinitas in Spiritu accipienda est. Vincenti dabo ei edere de ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei. Lignum vitae sapientia Dei patris est, iuxta illud Salomonis: beatus homo qui invenit sapientiam lignum vitae, et reliqua. Et apte lignum vitae vocatur, quia in praesenti electos suos ab aestu vitiorum protegit, et in futura beatitudine cibum aeternae contemplationis se desiderantibus praebet; unde est illud: satiabor dum manifestabitur mihi gloria tua. Qui ergo vicerit, id est qui in Christo, et per Christum atque hostis temptamenta su-

II. peraverit, dabit ei Christus secundum humanitatem suam edere de ligno vitae, quia ad iudicium veniens perducet ad contemplandam divinitatis suae maiestatem. Paradisus autem, in quo lignum est vitae, vita est aeterna, quae est in ligno vitae. Et nota, quia Deum se habere dicit, secundum humanitatem loquens, quam pro nobis assumpsit. Praeterea quia hunc angelum partim laudat, partim vituperat, secundum suum nomen; quia Ephesus, et lapsus magnus, et voluntas mea dicitur.

v. 8. Et angelo ecclesiae Smyrnae scribe: haec dicit primus, et novissimus, qui fuit mortuus, et vivit; scio tribulationem tuam, et paupertatem; sed dives es. Hoc tantum non uni, sed magis unitati sanctorum dicitur, quorum tribulatio multiplex est. Unde alia translatio, tribulationes plurali numero posuit. Paupertatem vero geminam intellegere debemus; altera enim est in terrenarum rerum abdicatione; altera in spiritus contritione, qua superbia minuitur, humilitas augetur; de qua Dominus dicit: beati pauperes spiritu: ille enim spiritu pauper est, qui cum bona agit, semper se inutilem attendit. Dicatur itaque: scio paupertatem tuam, sed dives es; ac si diceret: unde te per humilitatem spiritus pauperem existimas, inde per omnia dives comprobaris. Sic autem dictum est scio, tamquam diceretur, scire te facio. Potest etiam quilibet electus ideo pauper et dives vocari, quia caelestis patriae divitias nondum habet in re, quas possidet in spe. Et blasphemaris ab his qui se dicunt esse Iudaeos, et non sunt, sed sunt synagogae Satanae. Hoc universali ecclesiae dicitur, quae in singulis membris per loca, et in toto corpore per orbem, ab inimicis blasphematur. Neque enim in sola Smyrna vel fuisse vel esse Iudaeos blasphemantes credendum est. Quaerendum vero est, ubi Iudaei proprium nomen amiserint, cum etiam post necem Redemptoris, eos sacra scriptura ita nominet, ut in actibus apostolorum. Sed sciendum quia nomen, quod iuxta litteram exterius praetendunt, interius spiritu amiserunt, cum Christum confiteri noluerunt. Nam Iudaeus confessor interpretatur. Secundum figuram vero, haeretici ista conveniunt, qui falso sibi Iudaeorum, id est confitentium, nomen assumunt.

v. 10. Nihil horum timeas quae passurus es. Iuxta illud evangelicum: nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem, ut tempte-

mini, et habebitis tribulationem diebus decem. Hic liquido ostenditur, II. diversas in uno angelo personas alloqui. Cum enim singulari numero praemiserit, timeas, plurali intulit ex vobis; et item, ut temptemini; sed nec aut temptentur, vel habebunt; sed ut temptemini, et habebitis: ut hoc dicto insinuaret, in uno multos constare. Universas igitur pressurarum angustias nomine carceris designavit. Quod autem non ait vos sed ex vobis, illos vult intellegi, qui ex illatis tribulationibus victores existunt. Sed quid sibi vult, quod ecclesiae tribulationem decem dierum numero concludit? nisi quia contra varias persecutionum passiones, contra diversas cupiditatum illecebras, decalogi mandatis subdita confligitur. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae. Hoc generaliter omni ecclesiae, et specialiter unicuique fidei dicitur. Hinc Dominus in evangelio: qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Qui habet aurem audiat quid spiritus dicat ecclesiis: qui v. 11. viderit non laedetur a morte secunda. Cum sacra scriptura tres mortes ponere solita sit; unam scilicet peccati; alteram carnis; aliam vero damnationis; cur hoc loco ultima damnatio non tertia, sed secunda mors appellatur, nisi quia illae hic poni videntur quae nocere probantur? Mors scilicet peccati, et mors aeterni supplicii, ad quarum comparisonem, ista quae carnis est, mors dicenda non est. Laesionis vero vocabulo, miseriarum debet intellegi corruptio.

Et angelo Pergami ecclesiae scribe: hoc dicit qui habet rom- v. 12. phaeam ex utraque parte acutam. Hoc superius dictum est. Scio v. 13. ubi habitas, ubi sedes est Satanae. Hoc generaliter ecclesiae dicitur, quae per orbem universum habitat, quo diabolus regnat. Et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam, et in diebus *illis* Antiphas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi Satanas habitat. Haec sententia aut scriptorum vitio corrupta est, aut per subauditiones debet explanari, ut iste sit ordo verborum. In diebus *illis* Antiphas testis meus fidelis qui occisus est apud vos, non negavit fidem meam; vel certe in diebus *illis* extitit Antiphas testis meus, qui occisus est apud vos. In quo martyre omnes testes praeconio laudis attolluntur. Apud vos autem dicit, non quo ab *illis* occisus sit; sed inter illos ab his, in quibus Satanas habitat. Et nota, quia singulari numero praemittitur tenes, et plurali infertur vos, quia plures in una persona affatur. Sed habeo adversus te pauca: habes v. 14. *illic tenentes* doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scan-

11. *dalum* coram filiis Israel, edere, et fornicari. Nequaquam ista illi conveniunt, cui praemiserat, tenes nomen meum, et reliqua. Sed in alteram speciem sermo convertitur, doctrinam vero Balaam consilium vocat, quod dedit Balac ut poneret mulieres pulcherrimas coram filiis Israel, quarum speciebus delectati in amplexus illicitos ruerent, earumque blanditiis deliniti de sacrificiis Behelphégor manducarent; ac per hoc a Deo deserti coram inimicis suis caderent. Sed si a proprietate ad figuram recurrimus, qualiter post vel gesta vel gerenda sunt, invenimus. Balaam quippe interpretatur populus varius; unde apte designat haereticos, qui diversis erroribus evanescent: Balac autem elidens, per quem huius saeculi potestates exprimuntur, quae plerumque haereticis suadentibus, dignitatem ecclesiae ad tempus inclinant: per Israel vero, virum Deum videntem Dominum, electi figurantur. Docente itaque Balaam, mittit coram filiis Israel Balac scandalum mulierum, scilicet deceptionem, cum quibus de idolothytis edant, et fornicentur, quia haereticis suadentibus, principes huius saeculi, eorum sectas, quasi pulchras foris ostendunt in locutionibus, quae intus omni spurcitia plenae esse noscuntur. Aliter Balaam, idest diabolus, docet Balac, idest carnem, ut mittat mulieres, idest saeculi voluptates, quibus pereant animae.
- v. 15. Ita habes et tu tenentem doctrinam Nicolaitarum. De factis Nicolaitarum satis iam dictum est. Dum autem ait, non habes illic, sed habes et tu, ostendit a specie ad speciem sermonem converti. Et quia nihil interest utrum quis pro doctrina Balaam an pro Nicolaitarum tacuisse redarguatur, recte subiungitur: similiter paenitentiam age; quo dicto illi etiam ad paenitentiam latenter provocantur, quos idem torpentes praedicatores nequaquam correxisse notantur;
- v. 16. unde et subditur: sin autem venio tibi, et pugnabo cum illis in gladio oris mei. Cur enim non ait pugnabo tecum, sed pugnabo cum illis? nisi quia ut dictum est, illos etiam ad lamentum venire hortatur quos praedicatorum torpore perisse cognoverat. Quod tale est ac si diceret: venio tibi, et pugnabo tecum; sicut alia translatio demonstrat. Vel venio vobis, et pugnabo vobiscum. Quid est autem dicere venio tibi, nisi respectum irae meae sentire te facio? Vel quid pugnabo cum illis in gladio oris mei, nisi acutis eloquiorum meorum sententiis damnabo? Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesiis: vincenti dabo manna absconditum. Manna abscondi-
- v. 17.

tum panem dicit invisibilem, qui de caelo descendit, qui ideo factus est homo, ut panem angelorum manducaret homo. Quod manna nunc sumitur in sacramento per fidem, quandoque autem in veritate per speciem; iuxta illud psalmistae: satiabor dum manifestabitur mihi gloria tua. Manna enim interpretatum sonat, quid est hoc; quod non dicimus, nisi de re, quam ante non vidimus. Apte ergo illa satietas caelestis gloriae manna vocatur, quia iuxta Pauli vocem, nec oculus vidit, nec in cor hominis ascendit quae prae-paravit Deus diligentibus se.

Et dabo illi calculum candidum, et in calculo nomen novum, quod nemo novit, nisi qui accipit. Calculus lapis est pretiosus, qui et carbunculus vocatur; quoniam sicut carbo succensus, qua magnitudine subsistit ea in tenebris positus fulget, ita et hic lapis facere perhibetur. Quid itaque per calculum candidum, nisi Christus Iesus designatur? qui sine ulla peccati offuscatione mundus inter homines apparuit, et divinitatis suae luce tenebras nostrae mortalitatis illustravit. Et est sensus: de mortis auctore triumphantem coheredem meum in regno patris efficiam. Alia vero translatio pro calculo margaritum posuit. Nomen novum dicit christianum pridem inauditum, de quo per Esaiam Dominus ecclesiae dicit: vocabitur tibi nomen novum quod os Domini locutum est. Sed cum multi a diabolo victi hoc nomine censeantur, quomodo solis vincentibus hoc se dare pollicetur? nisi quia datio hic illa accipienda est, qua praedestinos ad vitam supernae civitatis novimus electos. Ubi apte subditur, quod nemo novit, nisi qui accipit; tamquam diceret: nullus dignitatem nominis christiani vita et moribus defendit, nisi qui hoc divina praedestinatione ad vitam aeternam promeruit. Nosse enim Christi nomen, ad custodiam mandatorum permerit: accipere vero, ad gratiam divinae praedestinationis refertur.

Et angelo Thyatirae ecclesiae scribe: haec dicit filius Dei, qui v. 18
habet oculos ut flammam ignis, et pedes eius similes aurichalco:
novi opera tua, et caritatem, et fidem, et ministerium, et patientiam, et opera tua novissima plura prioribus. Haec universali ecclesiae dicuntur, cuius Dominus opera, caritatem, et fidem novit, quia per electionis gratiam approbat. Sed haec praepostere dicuntur; primum enim est credere, dehinc quod credis amare, postremum quod amor et credulitas compellat operari. Ministerium hoc loco vult v. 19.

II. intellegi impensam misericordiam extrema facultate. Sed quaerendum est; cur ecclesiae opera novissima plura praedicantur quam priora. Sciendum itaque quia primo ab apostolis quattuor tantum capitula gentibus ad Christum conversis servari praecepta sunt: videlicet ut abstinerent se ab immolatis et fornicatione, suffocato et sanguine. At cum processu temporis parva spatia devoluta fuissent, creverunt ad culmen perfectionis; ita ut multi credentium cuncta mundi postponerent. Vel quia ab Antichristi persecutione amplior in ea virtus enitebit operationis. Quae enim nunc ex gentibus sola laborat, tunc Iudaeos etiam ad fidem perducens duplo laborabit.

V. 20. Sed habeo adversus te quia permittis mulierem Iezabel, quae se dicit propheten, docere et seducere servos meos, fornicari, et manducare de idolothytis. Haec non illi conveniunt, quem superius tanta laude prosecutus est; sed specialiter ad malos praedicatores, qui sua negligentia fornicationem et idololatriam in ecclesia sinunt. Non autem credendum est usque ad illud tempus Iezabel uxorem Achab in corpore mansisse, quam equorum unguis novimus comminutam; sed quia erant tunc in illa qui coitus illius imitabantur, idcirco in eis ipsa mater fornicationum notabatur. Reprobi enim vitiorum parilitate coniuncti, unum antiqui hostis corpus efficiunt; sicut electi virtutum compagine unum Christi corpus de se reddunt. Fornicatio vero Iezabel quattrimoda est. Est enim delectationis, ut illud: qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est eam in corde suo. Est et operis, unde apostolus: fugite fornicationem fratres. Est idololatriae, iuxta illud: moechata est cum lapide et ligno. Est etiam avaritiae, iuxta illud: avaritia quae est idolorum servitus. Notandum quoque, quod Iezabel propheten se dicit, et idcirco Dei servos seducit. Cum igitur quilibet continenti dicit: veni fruamur concupitis, quia si hoc Deus fieri nollet, marem et feminam non crearet, quasi prophetando Dei militem seducere quaerit. Iezabel itaque interpretatur sanguinis fluxus, aut fluens, vel sterquilinum. Sanguinis vero nomine peccata figurantur, iuxta illud: libera me de sanguinibus. Mulierum autem in patiendo fluxum sanguinis ista consuetudo perhibetur, ut plurimorum dierum collectus humor sanguinis, cum menstruum tempus advenerit, superhabundans egeratur. Sic universali Iezabel evenire probatur: diu enim congesta turpis delectatio, cum tempus advenerit, ad apertam operationis deformitatem prosilit. Deinde fit mens vehementius an-

xia, et ut cera ante faciem ignis pariter homo liquescit: unde recte ^{11.} fluens vocatur. Postremo et ipsa perpetratae luxuriae iteratione lounge lateque malae opinionis fetor emittitur. Unde consequenter Iezabel sterquilinum interpretatur.

Et dedi illi tempus ut paenitentiam ageret, et non vult paenitere a fornicatione sua. Hinc de quolibet reprobo per beatum Iob dicitur: dedit ei Dominus locum paenitentiae, et ille abutitur eo in superbiam. Sed cum praecedenti versiculo torpentem praedicatorum pro fornicatione Iezabel redarguerit, cur non dicitur, dedi tibi, et illi, sed tantum illi? praesertim cum testetur apostolus: quia non solum qui faciunt malum, sed etiam qui consentiunt facientibus, aeterna sunt morte plectendi. Sciendum ergo quia sermo Dei a specie ad genus transit, et in eo partem speciei reprobam quasi ex occulto impaenitentem redarguit, quam supra aperte increpaverat; quatenus una eademque species modo rea, modo digna appareat, cum et aperte neglegens, et non aperte impaenitens redarguitur. Hoc autem idcirco, ne pars speciei quae in sanctis praedicatoribus constat, illi quae in reprobis est, videretur coniuncta. Ecce pono eam ^{v. 21.} in lectum, et qui moechantur cum ea in tribulatione maxima erunt, nisi paenitentiam egerint ab operibus eius, et filios eius interficiam ^{v. 22.} in mortem. Iezabel ac moechantes in ea et filii eius unum sunt corpus Satanae, quod in lecto ponitur non ut quiescat, sed ut phrenesim incurrat; lecti enim nomine audacia ac securitas delinquendi accipitur. A Deo autem poni dicitur, non quo ipse impellat, sed quo ab hac securitatis deceptione flagellando non cripiat. Et quia incrementa vitiorum, quasi quaedam supplicia sunt, bene ipse lectus tribulatio magna vocatur. Potest etiam per lectum, aeternum supplicium designari. Unde mihi alter interpres pro lecto luctum posuisse videtur. Et scient ecclesiae, quia ego sum scrutans renes et corda. In renibus ipsam vult intellegi corporalis luxuriae perpetratae nequitiam, quia humanae conceptionis semen de lumbis egreditur virorum; cordium autem vocabulo spiritualis adulterii incentiva. Unde psalmista: ure renes meos, et cor meum. Sed nunquid prius quam Dominus idololatrias et fornicatores in publicum prodat et trucidet, nescit hunc ecclesia occultorum cognitorem esse? Aut quomodo ecclesia dici potest, si hoc exitu rerum, et non potius fide cognoverit? Certa ergo fide tenendum est, quantum ad praesentis temporis qualitatem abdita eos morte puniri. Ut sit iste sensus: cum in

- ii. abditis atque occultis reprobos condemno, etiam tunc cunctorum me acta cognoscere fideles non ambigunt. Et dabo unicuique verstrum secundum opera sua. Redit a specie ad genus. Hic autem quod exponi debeat amplius non est, sed quod magis timeri.
- v. 24. Vobis dico ceteris qui Thyatirae estis: qui non habent doctrinam hanc, qui non noverunt altitudinem Satanae Hoc loco ad electos verbum recurrit. Altitudo autem Satanae ruinosae illius superbia intellegenda est, qua primus contra Deum elatus tumuit; quam electi ignorare dicuntur, idest nullo consensu imitandam recipere; sicuti sacra scriptura innuptas mulieres dicit non cognovisse viros, id est nequaquam fuisse expertas opera virorum in concubitis; et sicut hominem veracem dicimus ignorare mentiri. Quemadmodum dicunt, non ponam super vos aliud pondus. Qui sunt illi qui dicunt, nisi populi Iudaeorum, qui super credentium humerum caerimonias veteris legis dicunt imponi? Unde Lucas evangelista: quidam descendentes a Iudaea docebant fratres, quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvi fieri. Tamen id quod habetis tenete, donec veniam. Id est onus leve ad quod vocati estis, gratiam scilicet Redemptoris abicere nolite. Dicendo autem donec veniam, ostendit ecclesiam usque ad restaurationis tempora sub gratia manere. Et qui vicerit, et qui custodierit opera mea usque in finem, dabo illi potestatem super gentes, et reget illas in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringentur. Sicut et ego accepi a Patre meo. Hanc potestatem Filius a Patre, non in divinitate, sed in humanitate accepit, qua minor est a Patre. Unde illud: data est mihi omnis potestas in caelo et in terra; et quia electi membra eius sunt, et ipsi hanc potestatem in capite suo accipiunt, iuxta illud: quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelo, et reliqua. Per virgam ferream regimen praedicatorum exprimitur. Virga enim ferrea rectitudinem sine mollietate habet. Sic et sancti praedicatores nec sibi nec aliis contra vitia parcere noverunt; sed in se et in aliis tantum iustitiae tramitem dirigere student. Unde Christo dicitur: virga recta est virga regni tui. Et apte credentes vasis fictilibus comparantur; vasa enim sunt portando thesaurum a saeculis absconditum; fictilia autem, quia carnis corruptione gravantur. Unde apostolus: habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Quod autem haec vasa tactu virgae confringi narrantur, pars vasorum debet intellegi quae adhuc dissipatur ut in melius reformetur. Hinc

humani generis figulo dicitur : verte impios , et non erunt ; subauditur impii , sed pii. Sed quid sibi vult quod praemittitur , qui vicerit , et custodierit opera mea usque in finem ? Numquid non regit credentes aliquis priusquam de diabolo triumphet perveniendo usque ad finem ? aut forte postmodum reget ? Quapropter sciendum , quia futuro Dominus pro praeterito utens , per gratiam praedestinationis iam vicisse , iam opera sua usque ad finem custodisse designat , quibus se potestatem super gentes daturum pronuntiat ; ac si diceret : illi bene regendi effectum ministrabo quem victorem , et opera mea usque ad finem perseveraturum perspexero. Et hoc ideo , quia futura apud illum praesentia sunt. Et dabo illi stellam matutinam. In scriptura sacra singulari numero stella matutina Christum significat. Unde inferius : ego sum stella matutina ; plurali vero angelos. Matutinam ergo stellam Dominus vincitibus dabit , quando corpus humilitatis nostrae reformabit , scilicet quando omnes , qui in monumentis audient vocem filii Dei , et procedent : quos ad perfectum diem perducet , cum divinitatis suae claritatem illis ostendet.

C A P. III.

Et angelo ecclesiae Sardis scribe : haec dicit qui habet septem spiritus Dei et septem stellas : scio opera tua , quia nomen habes quod vivas , sed mortuus es : esto vigilans , et confirma cetera quae moritura erant. Aliter Dominus septem spiritus , aliter habet stellas. Habet enim septiformem spiritum aequalem sibi in natura divinitatis : habet septiformem ecclesiam subiectam sibi tamquam ancillam in ditione potestatis. Sed si sola fidei confessione sive in praedicatoribus , seu in quibusdam suis auditoribus , hunc angelum nomen habere quod vivat , operibus vero mortuum designat , quomodo eidem admonendo subinfert : esto vigilans , et confirma cetera quae moritura erant ? Sciendum itaque quia mortuum ex parte criminibus , ex parte vero bonis operibus vivum ostendit. Sed quomodo ex parte vivit , qui vel uno crimine mortuus est ? nisi quia si per paenitentiam a peccato surrexerit , nec illa bona quae mortuus gessit , post vivens amittit , quia cum illo et ipsa vivificantur ; et ideo audit : esto vigilans , et confirma cetera quae moritura erant. Id est si ea parte qua mortuus es reviviscis , cetera quae adhuc in te vivunt , ne moriantur , confirmas. Aliter , multi sunt intra sinum ecclesiae , qui vitam ab omni crimine

III. custodientes, vivi apud homines aestimantur: quia intentio recta non procedit, apud Deum mortui deputantur; quibus dicitur: esto vigilans, et confirma cetera quae moritura erant; ac si diceretur: sis ut compago virtutum vivat, cave intentionem operationis, elatio vivet. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. Id est quia caput elanguit intentionis, nequaquam plena vel pingua vigent membra virtutum, sed macilenta ac paene mortua tabescunt.

v. 3. In mente ergo habe qualiter acceperis et audieris, et serva, et paenitentiam age. Haec sententia ad utrumque redditur sensum. Audierat enim: qui observaverit totam legem, offeriderit autem in uno, factus est omnium reus: item si oculus tuus nequam est, totum corpus tenebrosum erit. Si autem non vigileris, veniam ad te tamquam fur, et non scies quando veniam. Vigilare est a peccati somno per paenitentiae sletum ad iustitiam exsurgere. Apta autem hic furis comparatio introducitur, qui dum improvidus advenit, dormientes quosque repperiens iugulat, et bona eorum depredat: sic caelestis iudex dum insperatus occurrit impaenitentes animadversionis sententia perimit, eorumque acta velut fortissimus praedo disperdit. Sed habeo pauca nomina in Sardis qui non inquinaverunt vestimenta sua, et ambulabunt mecum in albis quia digni sunt. Illi vestimenta sua sordibus non intingunt, qui post baptismatis sacramentum mortale crimen non admittunt. Sed quia rari sunt, idcirco praemittitur, pauca nomina. Quo igitur, Domine, tecum ambulaturi sunt? Unde, et quo, nisi de te in te? Tecum enim cottidie ambulant, quia passionis tuae vestigia sequentes observant. Tu quippe praecedis exempla dando, illi haec eadem imitando secuntur. Digni autem dicit, aut mundi, aut mea dignatione condigni. Sed numquid desperandum est his qui post baptismum vitam coinquinant? Absit. Currant itaque ad sanguinem agni, non quo rursus aqua baptismatis in eo tingantur, sed lacrimarum fonte a peccatorum maculis abluantur. Unde mox sequitur:

v. 5. Qui vicerit, sic vestietur albis. Id est qui pro recipiendis vestibus cum inimico dimicans vicerit, ita rursus eisdem indutus splendet, ut illi qui eas immaculatas servarunt. Potest hoc et infidelibus aptari, qui hortantur ut vincant, idest credant in Christum; quia haec est victoria quae vincit mundum, fides nostra. Et non delebo nomen eius de libro vitae. Magna nobis hoc loco oritur quaestio. Sic enim verba sonare videntur, ac si eius qui non vincit no-

men de libro deleatur, cum constet non alios nisi electos in caeli libro beatae praedestinationis stilo teneri ascriptos. Restat itaque ut secundum usitatum sacrae scripturae locutionem intellegamus reproborum nomina de libro vitae deleri; id est per meritum reprobationis nequaquam scribi; quemadmodum cor Pharaonis a Domino dicitur indurari. Liber autem iste est vis quaedam divina, quae electorum numerum certum ac definitum ante saecula praedestinavit in gloria futurum. Dicatur ergo de victore: non delebo nomen eius de libro vitae; ac si diceret: quem victorem futurum scio, nomen eius iam scriptum in caelis teneo. Et confitebor nomen eius coram Patre meo, et angelis eius. Quid est Filio Dei victoris nomen coram Patre et angelis confiteri, nisi bonis operibus unitum sibi illum ostendere qui vicerit? quod tunc principaliter fiet, cum electis dicturus est: venite benedicti Patris mei, et reliqua.

Et angelo Philadelphiae ecclesiae scribe: haec dicit sanctus v. 7. et verus, qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit: ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere. Idcirco Dominus singulariter sanctus ac verus v. 8. dicitur, quia ad eius comparisonem nullus est sanctus vel verax. Scriptum est enim: nemo mundus a sorde. Et item: omnis homo mendax. Clavem autem David incarnationem Redemptoris nostri accipimus, quam sumpsit ex semine David. Ostium quod eadem clavis aperit aut claudit, ipse est Christus; iuxta illud: ego sum ostium, et cetera. Sic enim clavis et ostium, sicut in evangelio pastor, et ostiarius simul et ostium vocatur. Ostium itaque apertum est Christus secundum carnem natus, et passus, ac die tertia suscitatus; apertum vero non incredulis, sed credentibus. Hoc ostium claudere nitentur Iudaei, cum caesis apostolis nuntiarent ne in nomine Iesu loquerentur; sed quia illo aperiente nemo claudit, continuo responderunt: non possumus nos quae audivimus non loqui. Hoc Asianis clausum apostoli aperire temptaverant; sed quia eo claudente nemo aperit, prohibuit eos spiritus Iesu. Potest et per ostium apertum scriptura intellegi, per quam fidei gressibus ad Christum intramus. Aperit itaque ostium clave David, et nemo claudit, quia scripturae sacrae eloquia, quae per gratiam incarnationis suae electos spiritaliter intellegere facit, nullo Iudaeorum velamine in eorum cordibus adumbrare valet. E contrario Iudaeis non credentibus claudit, et a quoquam aperiri non potest. Hoc

III. etiam moraliter discuti valet: quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum. Hic non parva oritur quaestio; quomodo modicam habeat virtutem, qui verbum Dei servat, et nomen eius non negat. Sciendum igitur, quia iuxta aestimationem humanae infirmitatis dictum est, quia electi cum multa per Christum possunt, parum se posse praesumunt. Sic enim dicitur, modicam habes virtutem, tamquam diceretur, parvam te putas habere virtutem.

v. 9. Ecce dabo de synagoga Satanae, qui se dicunt esse Iudaeos, et non sunt, sed mentiuntur. Ecce faciam illos ut veniant, et adorent ante pedes tuos, et scient quoniam ego dilexi te. Hoc loco fides praedicitur Iudaeorum, iuxta illud: donec plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel fiat salvus; qui nunc Iudaeos se esse dicunt, sed non sunt, quia nomen, quod exterius secundum litteram gerunt, intus secundum spiritum amiserunt. Iudaeorum quippe nominis expressio, Christi est confessio. Elia autem et Enoch praedicanibus, ante pedes ecclesiae adoraturi venient, quia actionis eius exempla imitando venerabuntur. Quoniam servasti verbum patientiae, et cetera. Verbum patientiae est quod Dominus exemplo monstravit, cum in cruce positus pro persecutoribus oravit, et verbis docuit dicens: in patientia vestra possidebitis animas vestras. Quod autem sequitur, et ego te servabo ab hora temptationis quae ventura est in orbem universum temptare habitantes in terra; ad Antichristi tempora referendum est, sub quo tanta erit tribulatio, quanta non fuit ab initio saeculi. Dura quippe erunt corporum vulnera, sed graviora adversariorum iacula *.

* *Col. miracula.*

v. 10. Sed sancti a temptatione deceptionis reservabuntur, quia non provocabuntur ad Christi negationem. Venio cito, tene quod habes. Cito se Dominus venturum dicit, nequis in certamine deficeret. Cito enim fit omne quod transit. Tenere autem illum ammonet caelestis vitae conversationem, et reddit causam, subiungens: ut nemo alius accipiat coronam tuam. In qua sententia electorum numerum certum ac definitum videmus complecti; stupenda prorsus consideratione intuentes, huic nec addi quemquam posse nec minui.

v. 12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Templum Dei ecclesia est, iuxta illud: templum Dei sanctum est quod estis vos. Et quia non solum praedicatores, sed et boni auditores, de antiquo hoste triumphant; atque in hoc versiculo omnis qui vi-

cerit, columna in templo Dei fieri perhibetur, fateri cogimur hoc III
 esse columnam quod templum, idest universalem ecclesiam. In eo
 vero quod subditur: et foras non egredietur amplius, aperte osten-
 ditur, quia ecclesia iam pridem in iuniore fratre ab unitate fidei et
 operationis, quam in prophetis sub lege tenuit, ad errorem perfidi-
 aet et pravae actionis transierat; sed occisione vituli saginati rece-
 pta est. Aliter, in Adam omnes exivimus tam Iudaei quam gentes;
 sed introducti victores ad secundum Adam, columna templi Dei ef-
 ficimur; quia per sanguinem eiusdem mediatoris nostri, antiqui ho-
 stis temptamenta superantes, illa mandatorum stabilitate in superna
 sanctorum gloria solidamur, quam in primo Adam amisisse proba-
 mur. Sed nequaquam amplius foras egredimur, quia nullis inimici
 suasionibus ab illa caelestis patriae communi felicitate avellemur.
 Et nota, quia Deum se dicit habere, secundum humanitatem lo-
 quens. Et scribam super illum nomen Dei mei, et nomen civitatis
 Dei mei novae Hierusalem quae descendit de caelo a Deo meo, et
 nomen meum novum. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat v. 13.
 ecclesiis. Nomen Patris supra vincentem scribi, est per adoptionem
 Spiritus Filium eius effici. Quo enim stilo scribitur, nisi amborum
 gratia Spiritus? Unde apostolus, ipse Spiritus testimonium reddit
 spiritui nostro quod sumus filii Dei. Hierusalem vero, visio pacis in-
 terpretatur; quae de caelo a Deo descendere perhibetur, quia ele-
 ctorum ecclesia, quae ad visionem supernae pacis passibus amoris
 tendit, cum Domino, cuius corpus est, in uterum virginis praedesti-
 nata descendit: vel quia caelesti gratia cottidie eius numerus auge-
 tur. Nova autem ideo vocatur, quia per baptismum et dilectionem,
 terreni hominis vetustate expoliatur, et caelesti novitate vestitur.
 Unde est illud: transierunt vetera, et ecce facta sunt omnia nova.
 Hierusalem ergo nomen super victorem scribitur, cum sanctorum
 numero sociatur. Unde nobis haec omnia sint, aperitur cum subdi-
 tur: et nomen meum novum, subauditur scribam; illud scilicet
 quod eidem mediatori accessit ex tempore, id est Christus. Hinc
 nobis dignitas, hinc celsitudo provenit, hinc filii Dei, hinc nova
 Hierusalem, hinc Christiani vocamur. Igitur ubi totius summa sa-
 lutis sonat, ibi tandem liber debitum finem accipiat.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

- v. 14. **E**t angelo Laodiciae ecclesiae scribe: haec dicit amen testis fidelis et verus, qui est principium creaturae Dei. Amen, verum interpretatur, quod ad illam veritatem redigendum est quae de se ipsa ait: ego sum veritas. Cum autem Dominus multos et fideles et veros habeat testes, apte singulariter ipse fidelis et verus dicitur; quia in eius comparatione nullus est fidelis, et verax: ille enim natura fidelis, et verax, et bonus est, nos vero eius participatione. Quomodo vero solus Filius testis dicatur, cum tres sint qui testimonium dicunt, in primo libro iam dictum est. Principium denique creaturae Dei filius dicitur, quia ab illo habent cuncta existendi
- v. 15. initium. Nam sicut scriptum est, omnia per ipsum facta sunt. Scio
- v. 16. opera tua quia neque frigidus es neque calidus. Utinam calidus esses, aut frigidus! sed quia tepidus es, et nec frigidus nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo. Frigidi sunt quos aut Iudaeorum perfidia, aut error gentilium tenet astrictos, quoniam ille eos sua glacie constringit qui dixit: sedebo in lateribus aquilonis; e contra calidi sunt quorum corda auster, idest Spiritus sanctus adveniens calore fidei tangit, ut resoluta incredulitatis duritia, et amisso erroris frigore, bonorum operum flagrantiam emanent. Tepidus autem et ex frigido solet fieri et ex calido, quia et alius a frigore iniquitatis conversus ad perfectum iustitiae fervorem non transit; et alius a calore iustitiae descendit ad torporis ignaviam. Omnes igitur experimento didicimus, quia frigidum quid vel calidum facile in corpus
- * ita cod. traicitur; tepidum autem cum nausea ab ipso ore proicitur. Sic sic* doctores facilius possunt infidelem ad fidem, aut perversum christianum ad fervorem boni operis trahere, quam tepidum; ideoque deserunt eum, velut agricola infructuosam terram linquit, et illam excolit de qua iam spinas eruit et est fructuosa, vel illam quae adhuc plena quidem est spinis, sed fructuosa futura praevidetur.
- v. 17. Quia dicis quia dives sum, et locupletatus, et nullius egeo, et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus. Quisquis pro rectae fidei confessione se divitem iactat, nisi mala agere desistat, non dives, sed pauper est; quod quia tepidorum quilibet non intellegit, recte miser, et miserabilis, et pauper, et nu-

dus et caecus a Domino redarguitur; miser, quia semetipsum decipit; miserabilis quia non illud intellegit, quod se ipsam illudit; pauper et nudus, quia veris virtutibus vacuus; sed peius quia nec conscius, unde et merito caecus. Sed quia divina pietas aliquos ex tepidis ad fervorem iustitiae vocat, recte subiungitur: suadeo tibi v. 18.
 emere aurum ignitum probatum, ut locuples fias. Per aurum hoc loco incarnata Dei sapientia intellegitur, de qua alibi dicitur: accipite sapientiam sicut aurum. Et bene hoc aurum probatum et ignitum vocatur, quia Redemptor noster igne passionis examinatus est. Et est sensus: si vis virtutibus dives existere, me imitandum assume, ut fias et ipse aurum igne excoctum. Et quod pro hoc auro pauper pretium dabit, nisi devotum petitionis affectum? Cui ad haec subditur: et vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuae. Ad operiendam nuditatis confusionem vestimentis albis induitur, qui aurum ignitum probatum mercatur, qui ad devitandum tepiditatis pudorem in novae vitae conversionem transfertur, qui novo caelestique homini imitationis virtute inhaerere meretur. Et collyrio inungue oculos tuos, ut videas. Ac si diceretur: adhibe divina praecepta ad mentem caecam, quatenus virtutum nuditatem quam pateris, videns operire festines. Nisi enim divina praecepta collyrium essent, psalmista non diceret: praeceptum Domini lucidum illuminans oculos. Potest per collyrium quod ex terra fit, et terrae pulverem ab oculis eicit, assumpta pro nobis Redemptoris nostri temporalis egestas designari. Qui ergo caecatos oculos pulvere habet, collyrium superimponat, ut lumen recipiat; id est qui per terrena delectamenta defluit, temporalem Redemptoris sui egestatem ad mentem reducat, ut interioribus oculis contempletur futura sanctorum praemia.

Ego quos amo arguo; et castigo. Redargutio ad verba, castigatio pertinet ad flagella. In hac autem sententia amplius quod exponi debeat non est, sed quod libenter amplecti. Aemulare ergo, et paenitentiam age. Ac si diceret: nisi temporaliter cum illis hic flagella susceperis, sine illis aeternis cruciatibus subiacebis. Ecce v. 20.
 sto ad ostium, et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit ianuam, intrabo ad illum, et caenabo cum illo, et ipse mecum. Status hic non corporalis, sed sine loco accipiendus est, quia quem Dominus inhabitat, non deserit ad alium transeundo. Ostium autem mentis aditum significat, quem aut per se sine socio inspiran-

III. do Dominus pulsat: cuius vocem audit quisquis amore dilectionis praeceptorum illius monita custodit. Et ianuam aperit cum ad videndum summum aeternitatis bonum cor dilatat. Aperta denique ianua, Dominus ad illum intrat, quia per internam dulcedinem desiderio animam aestuantem illustrat. Caenat igitur caput quia faciendo voluntatem patris cottidie membra cum capite, quae ut voluntatem patris faciant, cottidie moriuntur cum illo; ut illud: mortui enim estis, et reliqua. Qui vicerit, faciam illum sedere in throno meo, sicut et ego vici, et sedeo cum Patre meo in throno eius. Vincens Dominus in throno Patris sedet, quia post passionem et resurrectionem aequalem se Patri esse indicavit. Et nos sedere dicit, quia iudicii potestatem in Filii virtute percipimus; iuxta illud: vos qui secuti estis me, sedebitis super thronos, et reliqua. Nec abhorret a vero quod alibi super duodecim thronos, hic vero in throno suo perhibet esse sessuros. Per thronos quippe duodecim, universale iudicium; per thronum vero Filii, singulare culmen iudicariae potestatis ostenditur. Hoc ergo duodecim thronis, quod uno throno Filii designatur. Sed quaerendum est, quomodo * omnes victores iudicare dicat, cum non omnes iudicaturi sint, sed alii ex vincentibus iudicabunt, alii iudicabuntur? Sciendum igitur, quia potestatem, quam in se ipsis non habent habebunt in aliis; sicuti totum hominis corpus potestatem habet loqui per os, videre per oculos. Sed si subtilius hanc sententiam intuemur qua dicitur, sicut ego vici, clariores in victoria atque excellentiores per eam designari invenimus.

* Cod.
quando.

C A P. IV.

v. 1. **P**ost haec vidi, et ecce ostium apertum in caelo. Recapitulata Redemptoris nativitate, quae iam dicta fuerant sub aliis diversis figuris; ac si quis unam rem diversis modis enarret, narrationes habebunt diversum tempus, non ipsa res quae uno in tempore gesta est. Sed quaerendum est, cum alii prophetae per reges soliti sint manifestare quantum intervallum fuerit inter visionem et visionem, cur Iohannes tempus prophetiae non manifestat? Ob hoc scilicet, quia totum ecclesiae tempus ad illam continuatam resurrectionis diem docet referendum, de qua dicitur: beatus qui habet partem in resurrectione prima. Prima enim resurrectio, id est qua

a morte peccati ad vitam iustitiae animae resurgunt, toto nunc tempore agitur. Sed quibus oculis Iohannes ostium hoc vidit? Nimirum quantum ad figuratam ostensionem, non carnis sed mentis; quantum vero ad ipsius rei veritatem, quae iam Domino apparente in carne manifestata erat, non solum oculis carnis vidit, verum etiam manibus contractavit. Per ostium autem apertum Christus designatur, nascendo, moriendo, resurgendo, cunctis iam fidelibus manifestatus; quod apte in caelo id est in ecclesia videtur, quia Redemptor noster natus, et passus, suscitatus, atque ad caelos ascendisse in ea praedicatur et creditur. Et vox prima quam audivi tamquam tubae loquentis mecum dicens: ascende huc. Quo? nisi ad ostium et caelum, idest Christum et ecclesiam? et quibus gressibus, nisi fidei? Et recte Iohannes ad hoc a voce prima invitatur, quia nriusque electorum, ut inoffenso credulitatis pede per evangelium ad verae fidei sacramenta pertingat, veteris testamenti doctrina, quae novam praecedit, roboratur. Et recte haec vox tubae comparatur, quia ad bellum provocat spiritale. Unde est illud: quasi tuba exalta vocem tuam. In eo vero quod subditur: ostendam tibi quae oportet fieri post haec, non negat dum esse exaltationes ecclesiae, sed ostendit quod permaneant usque in finem saeculi.

Et statim fui in spiritu. Hoc si ad Iohannem referatur, in extasim eum dicit assumptum; si vero ad ecclesiam, hoc dicto spiritualis eius conversatio declaratur. Et ecce sedes posita erat in caelo, et super sedem sedens. Tam per caelum quam per sedem ecclesia designatur; sic enim genus iungitur generi, ut non duo, sed unum intellegatur. Sedes ergo in caelo ponitur, cum ipsum caelum, idest ecclesia, a Domino praesideri meretur. Sedens autem super sedem, nil aliud est quam Filius hominis in medio candelaborum aureorum apprensus: nisi quod illic ambulat, id est dona tribuit; hic vero sedet, id est pro collatis muneribus iudicium exercens singulos diiudicat. Nam quod per sedentem hoc loco Filius designetur, declaratur cum subditur: et qui sedebat similis erat aspectui lapidis iaspidis et sardini. Per iaspidem, qui ex virenti specie constat, illa paradisi virentia pascua designantur. Et quae sunt illa, nisi Christi divinitas, in qua omnia vivunt? Ut idem Iohannes: qui habet Filium, habet vitam. Per sardinum vero, qui terrae rubrae similitudinem habet, humanitas nostri Redemptoris exprimitur; quia veritas de terra orta est. Potest etiam per horum lapidum species eccle-

- IV. *sia designari. Et iris erat in circuitu sedis similis visionis smaragdinae. Per irin, quae graeca latinaque lingua arcus vocatur, reconciliatio mundi designatur per incarnati Verbi dispensationem facta. Sole quippe nubem illustrante iris apparuit, quia cum Patris Verbum, quod sol iustitiae est, humanam naturam suscipiendo irradiavit, ipsa humanitatis eius susceptio, quae a propheta nubes vocatur, reconciliatio facta est mundi. Cuius rei ipsa interpretatio nominis consonat. Si enim una littera addita irini (εἰρήνη), dicas pax a graeco in latinum interpretatur. Cum solida sanctorum corda, quae nubes sunt vocata, illuminat, arcus speciem reddunt, quia orando Deum ad pietatem inflectuntur. Et apta figurarum conexio, quia inferius fulgora et tonitrua de throno tamquam de nube procedere narrantur. Igitur quia arcus duobus principaliter coloribus resplendet, aquae scilicet et ignis, designatur vel baptismus aquae et Spiritus sanctus; vel iudicium praecedens per diluvium, ac subsequens per ignem. Ut per eum hoc loco repropitiata mundo divinitas apertius ostendatur, idcirco visioni smaragdinae comparatur. Hic enim lapis viridissimi coloris est, qui divinitatis naturae non inconvenienter aptatur.*
- v. 4. *Et in circuitu sedis sedilia XXIII, et super thronos XXIII seniores sedentes. Cum Dominus in evangelio XII thronos commemoret, quid sibi vult quod Iohannes XXIII dicit? nisi quia propter geminum testamentum numerus etiam duodecim tribuum duplicatur. Igitur quantum ad distinctionem utriusque testamenti, XXIII sunt throni, totidemque seniores; quantum vero ad unitatem et concordiam eorundem, tantum duodecim. Sed nec debemus tantum carnaliter sapere, ut aliud aestimemus unam sedem, aliud vigintiquatuor thronos. Nam quia singulariter ac principaliter universam Dominus iudicabit ecclesiam, idcirco seniores et throni una sedes esse dicuntur; quia vero sancti praedicatores utriusque testamenti cum eodem subditas plebes examinabunt, consequenter in circuitu sedis super XXIII thronos totidem sedent seniores. Quod autem de senioribus subditur: circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronae aureae; ad omnem ecclesiam pertinet, quae vestimentis albis induitur, id est inviolatis baptismi sacramentis. Coronas aureas in capite habet, quia veraciter de mortis auctore triumphat. Aliter, potest per hunc numerum sancta ecclesia figurari pro-*

pter senariam perfectionem, quae per quattuor evangelii libros consummatur; vel certe quia veteris testamenti XXIII utitur libris. IV.

Et de throno procedunt fulgora, et voces, et tonitrua. Hic aperte ostenditur per thronum ecclesiam figurari, cui haec omnia conveniunt. In fulgoribus enim miraculorum signa accipimus. Unde psalmista: illuxerunt fulgora tua orbi terrae. Per voces autem et tonitrua praedicationis veritatis exprimitur, sicut idem psalmista dicit: vox tonitruum tui in rota. Et nota, quia quasi ex obliquo ab una figura ad aliam transiens, de sede haec dicit procedere, cum non sedi, sed nubi conveniant. Ipsam ergo sedem nubem vult intellegi. Bene autem iustorum ecclesia per nubem figuratur, quia praedicatores eius et verbis pluunt, et comminationibus tonant, et miraculis coruscant. Et septem lampades ardentes ante thronum, quae sunt septem spiritus Dei; et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo. Apte Spiritus sanctus lampadibus comparatur, quia ad amorem Dei et proximi electorum animos accendit. Quid autem per mare vitreum, nisi baptismus figuratur? Et quare vitreum, nisi quia fides per eum transeuntium tropica locutione demonstratur? Ab efficiente scilicet illud quod efficitur. Sicut enim in vitro nihil aliud videtur exterius, quam quod gestatur interius; ita ecclesiae fides intus simplex est credulitate, et foris verax ostenditur confessione. Sed ne fragile putaretur ut vitrum, additum est simile crystallo. Sicut enim glacies hiemali frigore pressa post multos annos in similitudinem lapidis obdurata crystallum efficitur, ita fides sanctorum inter pressuras per incrementa temporum solidatur. Et in medio sedis et in circuitu sedis quattuor animalia plena oculis ante et retro. Nulli dubium est, quin per haec quattuor animalia quattuor figurentur evangelistae. Sed si in medio sedis, quomodo in circuitu sedis esse perhibentur? praesertim cum in medio sedis Dominum, et in circuitu sedis XXIII seniores sedere iam dictum sit. Quapropter sciendum, quia in Domino animalia, et in animalibus Dominus; et rursus in senioribus animalia, et in animalibus seniores inveniuntur. Potest et quattuor animalium specie designari generaliter ecclesia. Plena itaque sunt animalia oculis, quia quot sunt sacrarum scripturarum eloquia, tot sunt electorum spiritualia lumina, quibus ad fidem illuminantur. Ante autem et retro sunt oculi, quia veteris et novi testamenti sacramenta in se continent. Ante enim hoc loco pro praeterito ponitur. Aliter, ante et retro habent v. 5.

v. 6.

IV. oculos, quia quaedam impleta, et quaedam implenda denuntiant; vel quia praeterita peccata plangunt, et futura cavent.

- v 7. Et animal primum simile leoni, et secundum animal simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilae volanti. Quaecumque est, quare Iohannes primum animal leoni simile dixerit, cum Ezechiel hominis speciem primo animali inesse perhibeat. Igitur aut ordo historicus mutatus est, quem mystica scripturarum eloquia non semper servant; vel quia non propter nativitatem, aut passionem crediderunt in Christum homines, sed propter resurrectionem, quae in leone figuratur, eius speciem primam posuit. Denique quia ab humana generatione coepit, recte per hominem Matthaeus; quia a clamore in deserto, recte per leonem Marcus; quia a sacrificio exorsus, bene per vitulum Lucas; qui vero a divinitate coepit, digne per aquilam Iohannes. Possunt et haec ad Christum referri, et ad cuncta membra
- v 8. eius. Sed haec brevitatis causa dixisse sufficiat. Et quattuor animalia singula eorum habebant senas alas. In aliis quattuor animalium, duorum testamentorum eloquia accipimus. Cum ergo duae sint hae alae, propter geminatum tamen duodenarium numerum, qui in tribus Israel et in apostolis invenitur, duodecies multiplicantur, et viginti quattuor de se reddunt. Sic etiam propter Trinitatis notitiam, quam toto orbi diffundunt ter multiplicantur, et sex in solidum apparent. Aliter, possunt per sex alas, sex leges intellegi. Prima naturalis, secunda Moysi, tertia prophetarum, quarta gratiae, quinta apostolorum, sexta synodorum, quibus ecclesia volat ad caelum. Et in circuitu, et intus plena sunt oculis. Animalia et in circuitu, et intus plena oculis sunt; quia sancta ecclesia praedicationis lumen ostendit credentibus, infidelibus claudit: vel quia sancti praedicatores parvulorum mentibus tamquam foris per solam historiam, et perfectorum quasi intus per allegoriam iter fidei et sanctitatis ostendunt; vel quia indesinenter conspiciunt ut foris bona exempla fratribus praebant, et intus recta intentione persistant.

Et requiem non habent die ac nocte dicentia sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui est, et qui erat, et qui venturus est. Requiem non habent, id est a clamore non cessant. Unde claret quod animalia quattuor totam ecclesiam designant: quia non soli evangelistae, sed et omnes fideles die ac nocte, id est in prosperis et in adversis Deum laudare non cessant. In eo autem quod

ter dicunt sanctus, tres personas designant. Dicendo vero, Dominus ^{IV.} Deus omnipotens, unius substantiae Deum in his tribus ostendunt. Sed quomodo Trinitati congruere potest quod in praefata laude dicitur, qui venturus est, cum solus Filius ad iudicandum in humanitate venturus sit? Sciendum igitur, quia invisibilis Trinitas per assumptam Filii personam iustos et peccatores examinabit. Veniet autem non de loco ad locum transeundo; sed per susceptam hominis formam, quae de caelo ad inferiora descendet, manifestam potentiam ostendendo. Potest et hoc loco praesens divinitatis adventus, quo sancti eius cottidie illustrantur, intellegi. Et cum darent illa animalia gloriam, et honorem, et benedictionem sedenti super thronum viventi in saecula saeculorum; procidebant viginti quattuor ^{v. 9.} seniores, et adorabant viventem in saecula saeculorum. ^{v. 10.} Illic animalia non iam genus, sed speciem signant, id est evangelistas. At vero per XXIII seniores universalis ecclesia in praelatis et subiectis exprimitur. Dant ergo animalia gloriam et honorem sedenti super thronum, cum sancti evangelistae docent pro omnibus bonis laudandum; ut est illud: datum optimum, et reliqua. Illis ita dicentibus, XXIII seniores, id est omnes sancti, cadunt, humilia de se sentiendo. Ubi autem cadunt, ibi adorant; quia unde sibi nihil tribuunt, inde Deum honorant. Casus autem et adoratio spiritalis intellegenda est, iuxta illud: Deus spiritus est, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. Et mittebant coronas suas ante thronum dicentes, et reliqua. Hoc ipsum repetit. Seniores enim ante thronum coronas suas ponere, est electos pia mentis confessione ante conscientias suas, quibus Deus praesidet, de acceptis virtutibus tumorem superbiae deponere, et praesidenti sibi cuncta tribuere; unde et dicunt: dignus es Domine ^{v. 11.} Deus noster accipere gloriam et honorem et virtutem. Ac si dicant: tibi principaliter ista conveniunt, a quo et per quem et in quo est gloria et honor et virtus sanctorum. Sed quid est quod sequitur: quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt? Si enim creata sunt, quomodo antequam crearentur, erant? Sciendum ergo quia erant in praedestinatione, priusquam fierent in opere.

C A P. V.

v. 1. **E**t vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris. Per sedentem in throno, Patris persona ostenditur: per dexteram vero sedentis, eiusdem Patris Filius per quem facta sunt omnia, et de quo paterna voce dicitur: tollam in caelum manum meam, et iurabo per dexteram meam. Liber autem scriptus intus et foris, utrumque testamentum, vetus scilicet et novum, continere videtur; et vetus quidem iuxta litteram foris patebat, sed iuxta mysticum intellectum intus novum occultabat. Sive intus liber scriptus ostenditur allegoria, foris historia. Idcirco autem vetus et novum testamentum unus liber dicitur, quia nec novum a veteri, nec rursus vetus a novo valet distingui. Et recte in dextera liber esse dicitur, quia principalis divinarum *scripturarum* intentio ad dispensationem nostri Redemptoris refertur. Signatum sigillis septem. Septenarius numerus universitatem saepe designat. Septem autem sigillis liber signatus esse perhibetur, quia dispensatio domini Salvatoris, antequam revelata in plenitudine temporum fuisset, in divinis voluminibus omnifaria mysteriorum latentium plenitudine abscondebatur. Si alicui iste intellectus non sufficit, noverit, in septem sigillis septem modos verborum comprehendendi. Indicativum, ut illud quod quaerenti prophetae dicitur: ego Dominus qui loquor iustitiam. Pronuntiativum, ut illud: audi me Iacob et Israel quem ego voco, et reliqua. Imperativum, ut illud: clama, ne cesses. Optativum, iuxta illud: utinam attendisses mandata mea! Coniunctivum, ut illud: si custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium. Infinitivum, ut illud: continere a malo intellegentia est. Impersonale, ut est: quis loquetur potentias Domini?

v. 2. Et vidi angelum fortem praedicantem voce magna, quis dignus est aperire librum, et solvere signacula eius? Per angelum fortem praeco legis debet intellegi; labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius, quoniam angelus Domini exercituum est. Quid est autem requirere, quis dignus sit solvere librum, nisi anxie Christum desiderare? qui possit in se ostendere legem esse impletam et revelatam, quatenus non iam carnaliter, sed spiritualiter debeat servari et intellegi. Et recte prius liber aperitur, deinde septem eius signacula solvuntur, quia ante

ritu scripta. Et nota, quia involutus liber dicitur; sicut enim non videtur quid liber involutus contineat, nisi ab illis quibus voluntate aperitur; sic electorum ecclesia persecutionis tempore intima sua et extraneis claudit, et suis discrete intus aperit.

Et omnis mons et insulae de locis suis motae sunt. Per montes praecelsae dignitatis viros debemus intellegere, qui alios verbis et virtutibus transcendunt. De quibus dicitur: levavi oculos meos ad montes. Per insulas vero minoris iustitiae homines accipimus adhuc in tribulationibus fluctuantes. Quod ergo montes et insulae de locis suis motae dicuntur, ad superiorem sensum pertinet, quo sanctorum ecclesia fide et opere a malorum recedit consortio. Quasi enim locus eius erat permixta conversatio malorum. Et reges terrae, et principes, et tribuni, et divites, et fortes, et omnis servus, et liber absconderunt se in speluncis, et in petris montium. Reges sunt qui se ipsos bene regunt. Similiter et principes, qui non sicut reges, tamen ut possunt vitiis resistunt. Similiter tribuni iam minoris sunt potestatis, quam principes; veruntamen et ipsi, ut possunt, resistunt diabolo. Divites dicit virtutibus, non rebus; fortes quoque non corpore, sed animo. Hi igitur extrema persecutione nihil de suis virtutibus praesumentes in cavernis, et in speluncis montium se abscondunt, quoniam sanctorum suffragia quaerunt, qui recte montes vocantur, quia virtutibus alti terrena despiciunt. Recte petrae, quia fortes sunt robore; utique in Christo, qui est petra, roborati. Hinc Dominus in evangelio dicit: tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes. Et Salomon: lepusculus plebs invalida collocat in petra cubile sibi. Et Esaias: introibunt, inquit, in speluncas petrarum, et in voragines terrae, a facie fortitudinis Domini, et a gloria maiestatis eius, cum resurrexerit percutere terram. Quod etiam agendum admonet dicens: ingredi petram, abscondere fosso * humo. Possunt et per haec supernae virtutes intellegi; iuxta quod in libro Iob legitur: in petris manet, et in praeceptis silicibus commoratur et inaccessis rupibus. Quid vero sive ad angelos sive ad sanctos homines fugientes dicant, audiamus:

Et dicunt montibus cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira agni. Ac si aperte dicant: misericordia animum flectite, nosque piis interventionibus ab ira iudicantis tegite. Non autem a facie parentis, sed a facie nos abscondite irascentis. Cur ita pertimescant, adhuc subiungunt: quo-

VI. niam venit dies magnus irae eius, et quis poterit stare? Tamquam dicant: si illius Dei iram sanctus pertimescit, quis nostrum subsistet? Praeteriri possunt haec omnia quae de sanctis dicta sunt, et de reprobis intellegi: montes enim, superbi sunt; insulae, cupidi; iuxta illud: tacete qui habitatis in insula, negotiatio Sidonis. Reges, et principes, et tribuni reprobos designant, iuxta qualitatem sui. Divites illos dicit, qui non indigent alieno adiutorio ad malum: fortes autem ad miscendam ebrietatem: servum peccati, liberum iustitiae. Hos omnes non dubium est imminente futuro iudicio ad auxilium daemonum currere, cum desperati ad quemlibet sanctorum non praesumunt accedere. Hoc est enim eos in speluncis et petris montium latibula quaerere. Sed quomodo alios ab ira furoris defendent qui hanc primi excipient? Denique haec omnia etiam iuxta litteram magnum audientibus timorem incutiunt; sed non propterea figuratae elocutiones violenter ad litteram inflectendae sunt.

C A P. VII.

v. 1. **E**t post haec vidi quattuor angelos stantes super quattuor angulos terrae, tenentes quattuor ventos terrae, ne flaret ventus super terram, neque super mare, neque super ullam arborem. Notandum, quia a primo usque ad sextum sigillum perveniens ordinem custodisse videtur. Sed praetermisso septimo, ad initium incarnationis Christi redit, et ea quae exsecutus fuerat, mutatis aenigmatum figuris breviter recapitulat: atque easdem duas narrationes septimo sigillo concludit, quae recapitulatio non semper isto modo, sed diversis fit. Quid itaque per quattuor angelos figurari, nisi corpus antiqui hostis intellegimus? Propter quattuor autem principalia mundi regna, Assyriorum scilicet, Medorum, Persarum vel Macedonum, atque Romanorum, in quibus diabolus per idololatriam culturam regnavit, quattuor in reprobam partem angeli ponuntur. Hinc Nabuchodonosor statuam vidit, cuius caput erat ex auro, pectus autem et brachia de argento, porro venter et femora ex aere, tibiae autem ferreae. In auro enim Assyriorum, in argento Medorum, in aere Persarum vel Macedonum, in ferro Romanorum regnum figuratur. Non autem mirum per angelos malos homines figurari, cum de Iuda dictum sit: unus ex vobis diabolus est. Sciendum quoque, hoc esse quattuor angelos quod quattuor ventos; iuxta Danielis pro-

phetiam dicentis : ecce quattuor venti pugnabant in mari magno ; VII. et quattuor bestiae descendeabant de mari diversae inter se. Ventos enim et bestias unum esse designat, id est quattuor praefata regna. Igitur cum angeli ventos tenent, seipsos utique tenent : et quia omnes huiusmodi corpus diaboli sunt, et ipse in eis intellegitur. Quid itaque fuit quattuor angelos terrae quattuor ventos, ne flarent, tenere ? nisi occultum adversarium, eiusque totum corpus ita se unire atque constringere, ita os omnium praefocare, ut nullus auderet contra idololatriae culturam verbum veritatis efflare. In terra autem diversitas provinciarum ; in mari numerositas designatur insularum. In arboribus quoque, quia genus siluit *, pro earum di- * Ita cod. versitate, diversa hominum officia praesignantur. Sed quia a diabolo suffocabantur, domini sui adventu erepti sunt. Unde mox sequitur :

Et vidi angelum alterum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi, et clamavit voce magna quattuor angelis, quibus datum est nocere terrae et mari, dicens : nolite nocere terrae, neque mari, neque arboribus, quousque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Christus est angelus, quia novae vitae gaudia mundo nuntiasse cognoscitur, de quo scriptum est, magni consilii angelus. Ascensus autem ab ortu solis ille intellegitur quo ab ipsa resurrectione, quae tamquam novus sol emicuit, totum mundum crescendo replevit, et evangelica doctrina illustravit. Illa etiam voce quattuor angelorum noxiam potestatem a laesione prohibuit, et in auctoribus simul et ministris confregit. Unde et Nabuchodonosor lapidem de monte praecisum sine manibus praefatam statuam percussisse vidit in pedibus ferreis, et comminuisse. Per quem dominus Iesus Christus designatur de stirpe iudaica sine maritali opere procreatus, qui in pedibus statuam percussit, et cecidit ; quia verbi praedicatione extremitatem regni Romanorum tetigit, et praefata saeculi regna salubriter erigenda convertit. Idem autem mediator signum Dei habere dicitur, id est crucis mysterium. Quod autem non ait signem, sed signemus, ostendit plures in se esse per quos illud mysterium adimpletur. Dicendo vero in frontibus, interiorum ostendit ; nam sanguine agni utrumque postem linimus, nec prodest exterius quemquam portare, nisi accipiat et interius ; quia fides sine operibus otiosa est.

Et audivi numerum signatorum C. XL. III. milia signati ex v. 4. omni tribu filiorum Israel. Finitus est numerus pro infinito : nec ad

VII. duodecim tantum tribus Israel pertinet; sed omnis ecclesia per hunc in electis designatur. Nam ternarius in scriptura sacra perfectus est numerus; praesertim quia Trinitatem ostendit; similiter et quaternarius propter quatuor mundi partes vel quatuor evangelia sive quatuor principales virtutes: his per se ductis ad duodenarium pervenimus, qui et ipse propter duodecim tribus vel duodecim apostolos sacratus est: millenarius autem universitatem designat, iuxta illud; in mille generationes. Ecclesia igitur quia ex universis gentibus Trinitatis notitia aggregatur, et quatuor evangeliorum libris irrigatur, recte in duodenis milibus figuratur. Sed ut in eo quod creditur perficiatur, necesse est ut duodenarius milium numerus quadra soliditate iungatur. Ducantur ergo duodecim milia per quatuor, et quadraginta et octo milia fiunt. Ut vero ad id quod creditur, idest ad Trinitatis contemplationem, pertingat, XL et VIII milia ter multiplicentur, et de se C XL et III milia reddunt.

v. 5. etc. Ex tribu Iuda XII signati, ex tribu Ruben XII signati, ex tribu Gad XII signati, ex tribu Aser XII signati, ex tribu Nephtalim XII signati, ex tribu Manasse XII signati, ex tribu Simeon XII signati, ex tribu Levi XII signati, ex tribu Isachar XII signati, ex tribu Zabulon XII signati, ex tribu Ioseph XII signati, ex tribu Benjamin XII signati. Si ad Geneseos historiam recurrimus, horum nomina iuxta singulorum nativitatem, nequaquam hoc ordine inserta invenimus; nam Iudas ibi quarto, hic primo ponitur loco. Ruben ibi primo, hic secundo. Gad ibi octavo, hic tertio. Aser ibi nono, hic quarto. Nephtalim ibi septimo, hic quinto. Manasses ibi nono, hic sexto. Simeon ibi secundo, hic septimo. Levi ibi tertio, hic octavo loco subrogatur. Isachar tantum, Zabulon, Ioseph, atque Benjamin, sicut ibi, ita hic ponuntur. Dan vero quintus Iacob filius in hoc spiritali catalogo omnimodis non recipitur. Sed hoc cur factum sit, facile animadvertimus si a carnis nativitate mentis intentionem revocemus, et cum interpretationibus nominum spiritalem in eis prosapiam requiramus. Iudas itaque confessio interpretatur, sive laudatio, cuius nominis interpretatio, quid aliud designat, quam confessionem peccatorum, et laudem virtutum? Quamvis confessionis vocabulum pro laude poni videatur; unde Dominus nullum omnino habens peccatum ait: confiteor tibi Pater, et reliqua. In Ruben vero, qui videns Filium vel videntes Filium dicitur, ipsa virtutum opera designantur; saepe enim filiorum vocabulo bonorum operum fructus

figuratur; iuxta illud: videas filios filiorum tuorum; hoc est virtutes ex virtutibus natas: et quia virtutum opera aliorum provecibus deservire debent, recte videns filium appellatur. Scilicet ut ea in quibus nos profecisse videmus, aliis videnda manifestemus; iuxta illud Domini: ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Bene igitur primo Iudas ponitur.

Deinde Ruben succedit; quia nisi per confessionem renuntiemus actibus malis, non informamur rectis et placitis. Quis itaque iam non videat quod si a primogenito carnis inchoasset, et quarto loco Iudam posuisset, spiritalem ecclesiae prosapiem utique confadisset? Verum quia bene operantes semper temptatio solet probare, iure post Ruben Gad, id est temptatio subrogatur. Et quia contra eandem divina virtute praecincti fortes existunt, recte eis convenit quod idem Gad etiam accinctus vocatur. Quia vero bonorum certaminum finem ad Deum non ad faciem humanae laudis retorquere debemus, ob hoc praedictus Gad latrunculus vocatur, tamquam bona cordis latenter acquirens Deo offerat approbanda, non humanis obtutibus detegat praeferenda. Igitur quia illata tribulatio electos probat, et post probationem coronat; recte post Gad Aser ponitur, qui beatus vocatur. Et quia beatitudinis promissione roborati bellatores ecclesiae, inter ipsos malos dilatantur visceribus caritatis, bene post Aser Nephtalim ponitur, qui latitudo vocatur. Quia per hoc amplissimum dilectionis praeceptum currentes, et ea quae retro sunt obliviscuntur, et ad aeternas divitias, quae venturae sunt, extenduntur; digne post Nephtalim Manasses interseritur, qui oblitus vel necessitas intelligitur: oblitus scilicet, quia unum quod retro fuerat, dimisit; necessitas vero, quia ad hoc quod extenditur, nondum pervenit. Quorum desiderium quia saepe in longum differtur, iure post Manassem collocatur Simeon, qui audi vi tristitiam interpretatur. Sed qui audiunt tristitiam, audiant necesse est et nomen habitaculi, quod idem Simeon sonare videtur; ut qui moerent in tabernaculo corruptionis, gaudeant in habitaculo aeternae quietis.

Quales autem omnes isti sint, Levi subiunctus indicat, qui additus sonat. Multa enim tales generalia transcendentis praecepta, addunt non iussa; ut est caelibatus sanctae virginitatis, et cetera huiusmodi; quae dum non iubentur, sed admonentur; utique non iussa consilio superadduntur. Quibus iure congruit

VII. quod Isachar post Levi adnectitur, qui interpretatus dicitur merces: nam ista agentibus, praecipua et specialis merces debetur. Unde cuidam eorum Hieremias dicit: quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrimis, quia est merces operi tuo, ait Dominus. Sed talia facientes priusquam remunerentur solent illatae persecutiones probare, non autem superare. Unde *non* inmerito Zabulon post Isachar sequitur, qui habitaculum fortitudinis appellatur; tunc enim quilibet horum habitaculum efficitur, quando virtus in infirmitate perficitur. Itaque quia non solum pacis tempore amicis, verum etiam in ipsa persecutione talentum divini verbi gratis erogant inimicis: apte post Zabulon Ioseph annectitur, qui augmentum interpretatur. Ut enim de accepta pecunia lucrum referant, nec ipsis inimicis hanc erogare dubitant. Igitur ut hos omnes in dextera regis aeterni locandos intellegas, pulchre Beniamin, idest filius dexterae, postremo loco subrogatur, tamquam ipse sit finis ordinis, in quo felicitas promittitur aeternae mercedis.

Sancta ergo ecclesia confessione laudabilis in Iuda. In Ruben piis operibus claret fecunda. In Gad temptationum exercitiis probata. In Aser post devictas temptationes beata. In Nephtalim caritatis amore dilatata. In Manasse ea quae retro sunt oblita, ad ea vero quae ventura sunt extenta. In Simeon quasi tristis adhuc in convalle plorationis, sed spe gaudens de supernorum civium habitaculis. In Levi virginitate decora, misericordia pietatis uberrima. In Isachar futurae mercedis expectatione suspensa. In Zabulon martyrio coronata. In Ioseph duplicato spiritalis substantiae talento ditata. In Beniamin dexteram felicitatis aeternae comprobatur sortita. Non autem quispiam duodecim in ecclesia professiones aestimet, cum tres tantum sint, id est virginum, continentium, ac bonorum coniugatorum, virtutes. Inter haec autem nequaquam praetereundum est, cur Dan Iacob utique filius sive in Genesi, sive in Exodo cum cunctis fratribus annumeretur, in hac Apocalypsi de catalogo spiritali fuerit eiectus; Manasses vero inter alienigenas natus, utique non filius, quamquam in filium adoptatus, sexto videatur loco subrogatus. Dan igitur interpretatur iudicium, sive iudicans Hebraeorum transeuntium. Et quid est hoc iudicium transeuntium Hebraeorum, nisi reprobatio veteris sacerdotii? Dan ergo de spiritali catalogo eiectus, ipsa nominis sui interpretatione docet, quia in sexta mundi aetate occulto quidem, sed iusto iudicio, iudaica plebs perfida prorsus sedi-

bus expulsa sacerdotii dignitatem perdidit; atque in eius loco Ma- VII
nasses, id est gentium populus, per gratiam meruit subrogari.

Post haec vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo po- v. 9
terat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis. Haec
liquido manifestatur, quia praedictus numerus non solummodo Iu-
daeorum est, sed omnium electorum. Hi enim per innumerabilem
turbam, qui per centum XL·III· milia signatos designatur. Innume-
rabilis autem haec turba non Deo, sed nobis est. Nam ipse ait: dinu-
merabo eos, et super arenam multiplicabuntur. Stantes ante thronum.
Cum ipsa innumerabilis turba thronus Dei sit; idcirco tamen ante
thronum stare dicitur, quia visio figuris obumbrata variatur; cum
tamen res figuris ostensa nequaquam varietur. Sed numquid aliquid
significat quod haec turba stare dicitur, cum superius per circuitum
throni cum senioribus ipsa sedisse describatur? Significat plane; sedet
namque cum per quaedam membra sua aliorum facta examinat; stat
vero cum in cunctis suis electis animum in soliditate fidei et dile-
ctionis roborat. Et in conspectu agni amicti stolas albas. Quid per
stolas albas, nisi habitus mentis designatur? quae tamen ante Domini
adventum albae non erant, quia humani generis corda originalium
peccatorum maculis erant respersa. Et palmae in manibus eorum.
Per palmas, victoria; per manus, operatio exprimitur. Palmas ita-
que in manibus habere est, de antiquo hoste et mundi voluptati-
bus triumphare.

Et clamabant voce magna dicentes. Clamor hic non cor- v. 10
poris, sed cordis intellegitur. Magna enim haec vox, magnus est de-
votionis affectus; quia voce tanto magis quisque clamat, quan-
to amplius Deum amat. Salus Deo nostro, qui sedet super thronum,
et agno. Et est ordo, Deo nostro, et agno qui sedet super thronum sa-
lus. In quibus et Spiritus sancti persona iuxta iam dictam regulam in-
tellegitur. Et nota, quia mirabili genere locutionis unam in Patre et
Filio substantiam et duas personas ostendunt. Praeterea sciendum,
quia dum omnem suam salutem Deo referunt, Pelagii atque Caele-
stii * dogma evacuatur, qui in tantum liberum arbitrium defen-
dunt, ut dicant homines sine gratia Dei posse salvari. Et omnes
angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quattuor anima-
lium, et ceciderunt in conspectu throni in facies suas. Tam per an-
gelos, quam per thronum, et seniores, nihilominus et per animalia
ecclesia figuratur. Unam ergo eamdemque rem diversis modis signifi-

* Cod.
Caelesti-
ni.
v. 11.

- vii. cat. Nam quod Christus singulariter in ecclesia regnat et iudicat, recte omnes sancti per unum thronum figurantur: et quia ipsa etiam ecclesia aliorum facta examinat, digne per seniores: et quia virentibus paradisi pascuis in quibusdam suis membris adhuc per fidem tantum inhaeret, in quibusdam vero iam per speciem fruitur, bene per animalia. Quia vero ventura quaeque praedicando annuntiat, apte per angelos; et quia ex diversis gentibus aggregatur, iure per turbam figuratur. Hi ergo ceciderunt in facies suas in conspectu throni; id est in secreto mentis suae, quo internus iudex sedet.
- v. 12. Et adoraverunt dicentes amen; benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, et honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in saecula saeculorum: quae cuncta Trinitati apte conveniunt. Et respondit unus de senioribus dicens mihi: li qui amicti sunt stolis albis qui sunt, et unde venerunt? Cum nullius interrogatio praecesserit, quid sibi vult quod unus de senioribus respondisse perhibetur? Sed mos est sacrae scripturae hoc verbum ita ponere; nil autem significationis habere videtur, unde nec eius ignorantio inutilis est nec laudabilis scientia. In uno igitur seniore unitas praedicatorum utriusque testamenti, sive ipse senior senioribus, Dominus scilicet Iesus Christus accipitur, qui idcirco Iohannem interrogat ut ipse quaerat, quaerens audiat, et intelligat, et ad imitandum semetipsum accendat. In stolis autem albis, et mentis candor, et ea quae eis in futuro tribuetur gloria. Ad haec cum beatus Iohannes ex persona honorum auditorum respondisset: Domine mi tu scis; rursus ille ex persona Domini, vel honorum praedicatorum eius subinfert:
- v. 14. Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et reliqua. In "venerunt," tria tempora continentur, pro eo quod est venerunt, veniunt, et venturi sunt. Quia igitur omnis electorum numerus hac sententia terminatur, valde metuendum est, ne, si aliunde quis veniat, ad electorum consortium non pertingat. Tribulationes autem iustorum, ut ait psalmista, multae sunt; ex quibus illa generalis est qua nemo nostrum novit si ad electorum consortium pertingat, Salomone attestante, qui ait: nescit homo utrum amore an odio dignus sit; sed omnia reservantur in futurum incerta. Et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine agni. Omnes electi stolas suas in sanguine agni candificant; id est in Christi passionibus habitum mentis exornant, eumque ad accipienda futura gaudia prae-

in Christo divinae legis praeconia impleta sunt, deinde in toto corpore quadam ratione, sicut declarat singulorum apertio sigillorum. Et quia necdum Christus advenerat, recte subiungitur : et nemo poterat neque in caelo, scilicet angelus; neque in terra, idest homo; neque sub terra, id est anima, aperire librum, neque respicere illum. Nam nullus horum humanae salutis dispensationem perficere poterat. Sed, beate Iohannes, quomodo nemo potuit respicere librum, cum tu ipse dicas: vidi librum in dextera Dei? forte nec in caelo, nec in terra, nec sub terra fuisti? Ne ergo contrarium sit, respicere pro comprehendere accipiendum est. Quis enim comprehendere sufficit, quomodo incarnatur sine semine Deus? Quomodo clauso exiit utero virginis homo Deus? Quomodo Dominus gloriae crucifigatur, cum sola caro moriatur?

Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum. Nequaquam Iohannes in sua persona flevisse creditur, qui post huius libri apertionem ista scribebat, sed in eius ecclesiae quae ante adventum Christi fuit, quae gravata oneribus peccatorum, mediatoris sui praesentiam anxie quaerebat. In cuius etiam persona David dicit: fuerunt mihi lacrimae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi cottidie ubi est Deus tuus? Cui consolatio dirigitur in eo quod subditur: et unus de senioribus dicit mihi, ne fleveris. Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, et solvere signacula eius. Per unum seniore[m] ordo intellegitur prophetarum, quorum oraculis consolabatur ecclesia; iuxta illud: non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat qui mittendus est. Et nota, quod hic Christus leo dicitur, quia diabolus vicit: in sequenti versu agnus, quia semetipsum offerens mundum redemit. Radix autem David, id est genus et filius David. Notandum praeterea, quia dicendo vicit, praeteritum pro futuro posuit; iuxta illud: foderunt manus meas, et reliqua.

Et vidi; et ecce in medio throni et quattuor animalium, et in medio seniorum agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Ut iam dictum est, thronus, et animalia, et seniores ecclesiam significant, in cuius medio agnus stat, iuxta illud: narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te. Non autem contrarium est quod alibi legimus: Dominus in circuitu

- v. tu populi sui, quia et in medio praesidens regit et iudicat, et et in circuitu ambiens protegit et defendit. Sed quare hic stare, superius autem sedere legitur? nisi quia ibi examen et regnum, hic autem auxilium ostenditur. Sedere enim regnantis est et iudicantis, stare vero adiuvantis. Et nota, quod non occisus sed tamquam occisus cernitur; quia etsi crucifixus est ex infirmitate, vivit tamen ex virtute Dei. Aliter, totiens non occiditur, sed quasi occiditur Christus, quotiens membra eius aut se sponte mortificant, aut persecutiones tolerant, ut in se impleant ea quae desunt passionum Christi. Per septem cornua, ut ipse exposuit, septiformis sancti Spiritus operatio designatur, quae non solum in capite quiescit, sed etiam totum corpus illustrasse probatur: unde hoc loco septem spiritus Dei in omnem terram missi narrantur. Haec autem septiformis operatio, quae propter regnum et fortitudinem figuratur, recte propter illuminationem ecclesiae etiam per oculos designatur. Aliter, possunt per cornua, quae carnem excedunt, eminentiores in ecclesia intellegi, quibus dicitur: vos in carne non estis, sed in spiritu. Et venit, et accepit librum de dextra sedentis in throno. Idem est dextera sedentis in throno, qui et agnus tamquam occisus in medio throni; quia Dei filius per quem creatus est mundus, et hominis filius per quem redemptus est, non duo, sed unus est Christus. Quamobrem agnus, id est hominis filius a seipso, id est a sua divinitate, accepit librum, id est humanae salutis dispensationem, cui omnes scripturarum paginae attestantur.
- v. 8. Et cum aperuisset librum, quattuor animalia et viginti quattuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas, ac phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum. Tunc agnus librum aperuit, cum opus voluntariae passionis implevit. Quid vero est animalia et seniores citharas habere, nisi electorum ecclesiam ea quae desunt pressurarum Christi implere? Apte autem per citharas passiones Christi figurantur. In cithara enim aliae fortius aliae chordae lenius tenduntur; sed tamen dissimiliter tensae, nequaquam dissimile canticum reddunt. Sic sic diversa in Christi corpore membra passiones eius alia plenius, alia minus imitantur; sed unam concordiae resonant laudem. Cum citharis ergo animalia et seniores ante agnum cadunt, quia omnes sancti quicquid pro Christo patiuntur, Christo, non sibi, ascribunt. Per phialas aureas caritas intellegitur; quae non solum pro amicis, verum etiam pro inimicis no-

vit exorare : unde plenae fuisse memorantur. Et bene post citharas v.
 phialae ponuntur, quia prius Dominus patibulum crucis subiit, et sic
 pro persecutoribus incomparabili caritate oravit dicens : Pater di-
 mitte illis, et reliqua. Et cantabant canticum novum dicentes : dig- v. 9.
 nus es Domine Deus noster accipere librum, et cetera. Cantavit
 Christus canticum novum, verbis praedicando, et factis imitando.
 Quid est autem dicere, dignus es Domine Deus noster accipere li-
 brum, et aperire signacula eius quoniam occisus es, et redemisti nos
 Deo in sanguine tuo ex omni tribu et lingua, et populo, et natione,
 nisi ad comparationem nostrarum victoriarum tua sola iudicatur vi-
 ctoria, qua nos de mortis principe, et maledicto legis sumus redem-
 pti? In eo vero quod quattuor animalia, et viginti quattuor senio-
 res, ex omni tribu, et lingua, et natione redemptos se dicunt,
 aperte ostenditur per eos universalem ecclesiam designari. Et fe-
 cisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super
 terram. Reges sunt electi, dum corpora sua frenando, quasi super
 subiectam terram lege virtutis regnant : unde et super terram reg-
 num accepisse confirmant. Sacerdotes sunt, quia seipsos cotidie
 castigando, Deo offerunt, iuxta illud : sacrificium Deo spiritus con-
 tribulatus.

Et vidi, et audivi vocem angelorum multorum in circuitu v. 11.
 throni, et animalium, et seniorum. In eo quod se vocem audisse
 dicit, qualis haec visio fuerit ostendit. Visus enim ille audit, et au-
 ditus videt. Sed si in circuitu sedis, ut iam dictum est, animalia
 sunt et seniores, quomodo in circuitu eiusdem angelus, nisi quia
 eadem animalia et seniores angeli sunt? de quibus dicitur : angeli
 pacis amare flebunt. Licet caelestis quoque militia angelorum no-
 mine possit intellegi; sive tamen de his, sive de illis innumerabilis
 ostenditur multitudo cum subditur : et erat numerus eorum milia
 milium, dicentium voce magna : dignus est agnus qui occisus est ac- v. 12.
 cipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et
 honorem, et gloriam, et benedictionem, et omnem creaturam, quae v. 13.
 in caelo est, et super terram, et sub terra, et mari, et quae in
 eo sunt. Mare, et quae in eo sunt, praesens saeculum designat.
 Omnes audivi dicentes, sedenti in throno et agno, benedictio, et
 honor, et gloria, et potestas in saecula saeculorum. Dicendo omnes,
 illos repetit ex quibus superius totam ecclesiam constare dixit; id est
 animalia, et seniores, et angelos. In sedente vero et agno, id est in

- v. Patre et Filio, secundum iam dictam regulam, etiam Spiritus sanctus intellegitur. Et quattuor animalia dicunt, amen. Et viginti quattuor seniores ceciderunt, et adoraverunt viventem in saecula saeculorum. Quia animalia et seniores unum sunt, idest una ecclesia, cum senioribus animalia cadunt et adorant, et ipsas laudes seniores cum animalibus veras esse asserunt, sermone confirmationis respondentes amen. Casus autem et adoratio, ut iam dictum est, spiritalis accipi debet. Ne itaque longo progressu ultra modum lassemur, hunc librum isto fine claudamus.

EXPLICIT LIBER TERTIUS.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

C A P. VI.

- v. 1. **E**t cum aperuisset agnus unum ex septem sigillis, audiui unum ex quattuor animalibus dicens tamquam vocem tonitruum magni: veni, et vide. Apertio sigilli, revelatio est sacramenti. Verum quia non unum, sed multa sunt sacramenta, et de singulis longum est tractare, possunt universa in his tribus modis comprehendi, idest locutionis, cognitionis, et actionis. Locutio omnia praecepta in se concludit. Cognitio regulariter adhibita intellegentiae formas insinuat. Actio vero utrisque concordat. Aperto vero uno ex septem sigillis, unum ex quattuor animalibus in modum tonitruum magni Iohannem invitavit, ut veniat, et videat; quia manifestata veritate praecedens
- v. 2. in apostolis ecclesia subsequenter ad fidem provocat. Et ecce equus albus, et qui sedebat super eum habebat arcum. Per equum album Christi humanitas designatur sine peccati offuscatione, quam Verbum Patris singulariter voluit praesidere; sive omnes electi. Per arcum vero vetus et novum testamentum exprimitur, ex quo tot prodeunt iacula, quot sunt testamentorum eloquia. De hoc arcu eidem sessori dicitur: tendens et extendens arcum tuum super sceptrum. Quod vero sequitur: et data est illi corona, non solum ad caput, sed etiam ad corpus refertur. Et exiit vincens ut vinceret. Unde exiit nisi ex aperto sigillo? Nam ex revelato scripturarum sacramento, ipsa sacramenti veritas manifeste apparuit. Exiit autem vincens, pi-

nium caput, ut post in corpore vinceret cottidie diaboli temptamen-
ta, et malorum hominum persecutiones. VI.

Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal
v. 5.
dicens: veni, et vide. Quid est quod in causa dissimili similis
fit ammonitio? nisi quia sicut ibi laetitia de peracta victoria, sic
etiam hic sollicitudo de futuro certamine ministratur. Et exivit alius
v. 4.
equus rufus, et qui sedebat super eum, datum est ei, ut sumeret
pacem de terra. Equus rufus antiqui hostis est corpus; omnes scilicet
reprobi animarum interfectione sanguinei. Et quidem sessor ele-
ctorum dicit: pacem meam do vobis; sessor vero reproborum pa-
cem sumit de terra, quia ille concordiae auctor est, iste vero dis-
cordiae. Et nota quod non de caelo, sed de terra, idest terrena
quaerentibus, pacem aufert. Et ut invicem se interficiant. In hac
sententia non carnalis sed spiritalis interfectio debet intellegi. Unde
autem se reprobi interficiant, aperitur cum de Iudaeorum principe
subditur: et datus est illi gladius magnus, id est spiritalis, et mali-
guus, quo non corpora, sed animae reproborum iugulantur. Hunc
gladium diabolus duobus modis exercet; cum aut per se spiritali
locutione interius decipit, aut per carnalium suorum linguam exter-
ius pulsans ad occisionem animae pertingit. Haec autem omnia illi
data dicuntur, id est Deo iusto cuncta disponente permissa.

Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal
v. 5.
dicens: veni, et vide. Et ecce equus niger, et qui sedebat super
eum habebat stateram in manu sua. In huius equi nigredine illa
malorum esuries designatur, qua Christi corpus inhianter devorare,
et in malitiae suae ventrem traicere concupiscunt: quorum sessor
habet stateram in manu sua, quia temporalibus stipendiis bonorum
vitam mercari quaerit, ut suam suorumque esuriem satiare possit.
Hanc stateram in manu tenuit quando unum ad manducandum op-
tulit pomum, et totum ad perdendum mercatus est mundum. Nam
sciendum, quia diabolus prius audiendi verbum Dei alimentum sub-
trahit, ut spiritalis cibi inedia affectos in augmentum sui corporis
facilius sumat. Unde per prophetam Dominus dicit: ecce ego mit-
tam famem in terram; non famem panis, neque sitim aquae, sed
audiendi verbum Dei. Hoc enim Dominus agit deserendo, diabo-
lus invadendo. Sed quomodo possunt pati hanc famem qui sunt fru-
mentum Dei vinum et oleum? Immo patiantur hanc palcae, vina-

- VI. cia, et amurca; et ipsi occurrant ad stateram nullo pretio digni, non illi qui Christi sunt sanguine redempti. Unde mox subditur:
- v. 6. Et audivi tamquam vocem in medio quattuor animalium dicentem: bilibris tritici denario uno, et tres bilibres hordei denario uno, et vinum et oleum ne laeseris. Tunc in medio quattuor animalium, id est in medio ecclesiae, haec vox sonuit, quando adunatis in fide gentibus, divina potentia diabolus ab electorum laesione compescuit; ac si ei per irrisionem diceretur: frumentum et hordeum, vinum et oleum ablato denario sessor equi albi praelegit et comparavit; paleas autem, vinacia, et amurcam, tibi reliquit. Una igitur bilibris, quae fit ex duobus sextariis, ecclesia est ex duobus testamentis in Dei proximique dilectione consistens. Sed in hoc loco unam ecclesiam in sanctis praedicatoribus, vel magnarum virtutum viris, non generaliter in cunctis intellegere debemus. Non enim sine causa hic post frumentum, hordeum ponitur. Designet itaque una bilibris tritici ex duobus populis novos ecclesiae praedicatorum, et eminentiores virtutibus viros, qui tribulationum molendino confracti, et persecutionum igne decocti, panis pulcher Christi et candidus fieri meraerunt. Designent tres bilibres hordei subiectorum et infirmantium vitam, ex utroque populo venientium. Et nota, quia unum est pretium tritici et hordei, quoniam etsi dispar est sanctorum labor, uno tamen sunt pretio empti, et unum sunt post laborem denarium accepturi. Notandum praeterea, quia eadem sententia repetitur cum subditur: vinum et oleum ne laeseris. Quomodo * enim ecclesia vinum et oleum non est, quae in pressurarum torculari ut uva calcatur, et in angustiarum prelo ut oliva contusa liquatur?
- v. 7. Et cum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentis: veni, et vide: et ecce equus pallidus, et qui sedebat super, nomen illi mors; et infernus sequebatur eum. Ipsi designantur per equum pallidum qui et per rufum, quorum nunc spiritalis mors in ipsius equi pallore figuratur. Supra quos bene mors, id est diabolus, contra vivos pugnaturus sedere dicitur; quia per officium eorum, quos iam spiritaliter occidit, electorum vitam extinguere quaerit. Infernus illi dicuntur, in quibus habitat mors. Infernus ergo sequitur mortem, quia mali imitantur diabolus. Posunt et specialiter per equum pallidum haeretici intellegi. Et data est illi potestas super quattuor partes terrae, interficere gladio, fa-

* *Coel. quando.*

me, et morte, et bestiis terrae. Duae sunt in hoc mundo partes, VI. id est Christi, et diaboli; sed Christi pars non est divisa; iuxta illud: una est columba mea. Pars vero diaboli in quattuor dividitur partes, in paganos, iudaeos, haereticos, et malos catholicos. Tot igitur sunt plagae quot diaboli partes. Sed quomodo gladio, et fame, et morte interficiat, iam dictum est. Per bestias autem designantur efferati motus animorum. Bestiis ergo hostis noster reproborum animas interimit; quia dum divinorum praeceptorum caveis carnales animi motus non retinentur, efferati ut ita dixerim impulsu diabolicae suggestionis per abrupta quaeque miserorum vitam praecipitant.

Et cum aperisset sigillum quintum, vidi subtus altare Dei v. 9. animas occisorum propter verbum Dei, et testimonium quod habebant. In occisorum animabus omnium electorum animas intellegimus, qui sive corporalibus sive spiritalibus a reprobis impugnationibus angustantur. Martyrum enim duo sunt genera, unum in aperto, alterum in occulto. Per altare vero Christus intellegitur: in quo Deo patri sacrificia nostra offerimus, cum unigenitum eius Filium imitantes, hostia viva in conspectu illius appaeremus. Sub altare igitur animae occisorum sunt, quia mediatori nostro subsunt *. Si vero per altare ipsi electi intelleguntur, sub se sunt; quia necdum corporis immortalitate vestiti sunt. Et clamabant voce magna dicentes: usquequo Domine sanctus et verus non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Quid est animas sanctorum vindictam sanguinis de persecutionibus exposcere, nisi diem extremi iudicii praestolari? Non autem per organum gutturis folle ventris attracto animarum verba formantur; sed magnus earum clamor magnum est desiderium. Sed cum aliter moveri soleat mens quae petit, aliter quae petitur, et sanctorum animae ita Deo inhaereant ut inhaerendo quiescant, quomodo dicuntur petere, quas et voluntatem Dei certum est, et ea quae futura sunt, non ignorare? Sciendum ergo, quia in ipso positae ab ipso petere aliquid dicuntur, non quia vindictam desiderent quod ab eius quem cernunt voluntate discordet; sed de se ipso accipiunt, ut ab ipso petant quod eum facere velle noverunt. Et datae sunt illis singulae stolae albae, et dictum v. 10. est illis ut requiescerent, modicum adhuc tempus, donec compleatur numerus conservorum et fratrum eorum qui interficiendi sunt sicut et illi. Quid per stolas albas, nisi praemium martyrum? Ante re-

* Col. non possunt.

v. 10.

v. 11.

VI. surrectionem quippe stolas singulas accepisse perhibentur electi, quia in sola adhuc anima aeterna beatitudine perfruuntur. Et nota quia animarum vox est hoc quod amantes desiderant; respondere Dei est, ut collectionem fratrum expectare debeant, eorum mentibus expectandi moras libenter infundere. Optant ergo corporum resurrectionem; sed audiunt ut libenter expectent fratrum collectionem.

- v. 12. Et vidi cum aperuisset sigillum sextum, terrae motus factus est magnus; et sol factus est niger, tamquam saccus cilicinus; et luna facta est sicut sanguis. Per terrae motum, ultima sub Antichristo persecutio debet intellegi. Magnus autem dicitur, quia iuxta Domini vocem, erit tunc tribulatio, qualis nunquam fuit, sed nec fiet. Sol autem Christus est, iuxta illud: vobis qui timetis Deum orientur sol iustitiae, qui novissimis obscurabitur, cum hi qui quasi in Christi corpore lucere videbantur, ad aperti erroris tenebras devolventur. Potest et per solem fulgens vita praedicantium demonstrari. In extremo ergo tempore sol quasi saccus cilicinus erit, quia fulgens vita praedicantium ante reproborum oculos aspera et despecta monstrabitur. Cilicium quippe criminosis et peccatoribus congruit. Per lunam versam in sanguinem, agnoscimus sanctam ecclesiam in electis cruore passionis infectam. Tota autem infecta dicitur, quia nullus illa novissima persecutione expers erit qui in fide mediatoris permanserit; unde Iohel: sol, inquit, convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies magnus et manifestus. Et stellae caeli ceciderunt super terram, sicut ficus mittit grossos suos cum a vento magno movetur. Caelum est sanctorum ecclesia, quae in nocte vitae praesentis, dum innumeras sanctorum vitas continet, quasi radiantibus desuper sideribus fulget. Stellae ergo de caelo in terram cadere, est eos, qui videntur sanctorum fidei vel operibus inhaerere, ex amore terreno ad iniquitatem aperti erroris ruere. Hoc est etiam ficum grossos suos mittere: quasi enim arbor fici a magno vento movetur, cum extrema persecutione omnis ecclesia concutitur. Porro alia translatio acerbos posuit.

- v. 14. Et caelum recessit ut liber involutus. Sicut reprobi ab ecclesia, non corpore sed transgressionibus cadunt, sic eadem ecclesia in electis suis non abscessu corporis, sed fide et operatione de medio malorum recedit. Bene autem per librum ecclesia designatur, quia totius vitae caelestis mandata in se continet, non in membranis tantum calamo, sed etiam in tabulis cordis carnalibus Dei spi-

parant. Ideo sunt ante thronum, et serviunt ei die ac nocte in templo eius, et qui sedet in throno habitat super illos. Ac si diceret. idem thronus Dei, et templum sunt, quia talibus indumentis vestiti, et sanguine agni videntur abluti. Et nota, quia non ait habitat in illis, sed super illos, ut eos thronum simul ostenderet, et templum. Die autem et nocte dicit, in prosperis et in adversis. Non esurient, neque sitient amplius, et non cadet super illos sol neque ullus aestus: quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos, et ad vitae fontes aquarum deducet eos; idcirco nihil incommoditatis sustinent, quia agnus regit eos. Sed quo eos perducit, nisi ad fontem aquarum? scilicet ad Trinitatem, quae significatur per fontem. Et per quam viam, nisi per se? Ipse enim ait: ego sum via. Notandum etiam, quia unus idemque fons, et esuriam aufert quia panis vivus est, et sitim quia potus est vitae. Nam ut ait apostolus: erit Deus omnia in omnibus. Unus igitur fons dicitur propter unitatem naturae Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Aquarum vero fons introducit, ut multiplicitas donationum Dei in sanctis per hanc sententiam exprimat. Itaque qui agno regente ad huius aquae satietatem perducitur, nec solem, nec ullum aestum patitur, quia vitiorum calore non uritur. Et abstergit Deus omnem lacrimam ab oculis eorum. O mirae pietatis affectum! patrem se demonstrat, matrem ostendit, qui plangentium filiorum lacrimas abstergit. Unde merito Esaias dicit: tu enim pater noster, et Abraam nescivit nos, tu Domine pater noster. Sed quae sunt hae lacrimae? Scilicet quia alius plangit malum quod egit, alius quia bonum non fecit, et alia multa similia. Hae autem lacrimae filiorum tunc abstergendae erunt, cum de exilio ad patriam redierint.

C A P. VIII.

Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in caelo quasi media hora. Caelum ut frequenter diximus ecclesia vocatur, quae dum a frequentia rerum corporalium per quaedam membra sua secessum intimae contemplationis petit, quasi silentium Deo parat; quod quia in hac vita non potest esse perfectum, quasi media hora dicitur factum. Et nota, quia ibi recapitulationem finivit ubi ait: post haec vidi turbam magnam; nunc autem septi-

VIII. mo sigillo concludit narrationem. Et vidi septem angelos stantes in
 v. 2. conspectu Dei, et datae sunt illis septem tubae. Et alius angelus
 v. 3. venit, et stetit ante altare habens turibulum aureum. Hoc loco narra-
 tionis ordinem praeposterat, et interdicat; sicut enim sequentia
 demonstrabunt, prius ille cum turibulo veniens ante altare stetit,
 quam septem tubas acceperint. Interdicat vero, quia antequam de
 illis finisset, hunc cum turibulo medium interseruit. Quid itaque
 in septem angelis intellegimus nisi sanctam ecclesiam in suis praedicatoribus,
 qui sunt aeternae vitae annuntiatores? Recte etiam septem dicuntur,
 quia septiformi spiritu replentur; vel quia universitati credentium
 praeponuntur. In conspectu autem Dei stare prohibentur, qui terrenis
 cupiditatibus calcatis divinae contemplationi inhaerent. Quid autem
 per septem eorum tubas, nisi perfecta veteris ac novi testamenti
 praedicatio declaratur? iuxta illud: quasi tuba exalta vocem tuam.
 In eo autem quod sacerdotis officium est altari assistere, et aptatum
 aromatibus thymiama cremare, agnoscimus quia angelus iste mediator
 est Dei et hominum, septem angelorum angelus, et ut ita dixerimus
 septem sacerdotum pontifex; de quo propheta: magni consilii angelus.
 Unde aperte colligimus prius hunc venisse, quam septem angelos
 tubas accepisse. Per altare vero electi designantur, in quibus
 spiritale sacrificium celebratur. Venit ergo angelus per carnem,
 stetit per divinitatem. Quid quoque per turibulum nisi humanitas
 Christi? Et apte aureum dicitur, quia caro a verbo Dei suscepta
 una cum eo est sapientia, de qua dicitur: accipite sapientiam sicut
 aurum. Potest per turibulum, quo cremantur aromata, ecclesia
 figurari, quae igne divini amoris succensa cottidie dicit: dirigatur
 oratio mea sicut incensum, et cetera. Recte autem singulariter de
 Christo subiungitur:

v. 4. Et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum
 super altare aureum, quod est ante thronum; et ascendit fumus
 incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo.
 Sicut fumus ex crematis aromatibus egreditur, sic virtus compunc-
 tionis gignitur ex studio orationis. Sed ut Deo fiant accepta,
 angelo dantur incensa, id est Redemptori nostro committuntur
 orationum studia. Nec omnino ad Deum potest loqui corpus, nisi
 officio capitis. Quod vero super altare aureum incensa offeruntur,
 ostendit quia non alibi, nisi in corpore Christi quod totum divini
 verbi sapientia respundet, orationum sacrificium ab eo accipitur. Et

nota quia thronus, et ante thronum altare; non duas sed unam ecclesiam significant; sicut arca Noë, et octo animae iu ea. Et accipit angelus turibulum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram. Tunc angelus turibulum accepit, cum Dominus sibi intra uterum virginis humanam naturam coniunxit; sive de corpore intellegamus, cum primum in Iudaea discipulos elegit. Cum autem et angelus et turibulum et altare unum sint corpus, quia turibulum de igne altaris dicitur impletum, intellegendum est quasi diceret: et caput, et corpus non alieno, nisi proprio igne succensum est, id est Spiritu sancto. Misit autem in terram, id est in hanc gentilitatem perduxit; unde apte subditur: et facta sunt tonitrua, et voces, id est praedicationum terrores: et fulgora, hoc est miraculorum signa: et terrae motus, id est persecutiones. Et septem angeli praeparaverunt se ut tuba canerent. Quid est sanctos doctores ad canendum se praeparare, nisi divina eloquia scrutari, ut sciant quid, cui, et qualiter loqui debeant? Admonendus itaque lector est ut in sequentibus non plus septem, quam unum angelum intellegat; sed semper in singulis septem cognoscat, cum propter figuratas locutionum causas, quae non possunt sub uno narrari, in septem distinctos inveniat.

Et primus angelus tuba cecinit, et facta est grando et ignis mixtus sanguine, et missus est in terram, et tertia pars arborum combusta est, et omne foenum viride combustum est. Per grandinem ira omnipotentis Dei exprimitur; iuxta illud: ira Domini sicut grando descendens. Per ignem zelus vel odium designatur; et recte mixtus sanguine dicitur, quia iuxta Iohannis vocem, qui odit fratrem suum homicida est. Ab hoc igne non posse comburi ecclesiam Dominus per Esaiam pollicetur dicens: cum ambulaveris per ignem, non combureris, et flamma non ardebit in te. Notandum autem quia cum tertiam partem deperisse dicit, non duas partes in electis remansisse existimare debemus, contra illud: multi sunt vocati, pauci vero electi. Non enim ad qualitatem litterae, sed ad quantitatem figurae pertinere videtur numerus iste; quod ipsa immutatio demonstrat, quae uno loco duas tertias, altero tres, alio unam tertiam in reproborum sortem venisse narrat: et quidem superius in quattuor partes distinxit totum diaboli corpus, nunc in duobus tertiis, post in tribus, deinde in una; sed non est una tertia minor a duabus, vel tribus. Nam cum in quattuor partes distin-

VIII. *guit diaboli corpus, unam vult intellegi in ecclesia, in falsis fratribus, et tres foris; idest haereticos, iudaeos, et paganos. Cum vero totum corpus in tribus tertiis describit, una intus intellegenda est in pravis fidelibus simplex, altera foris in iudaeis atque haereticis duplex, tertia foris in gentibus et ipsa simplex. Cum vero unam corporis partem eodem ternario, tertiatoque numero figurat, duas omnino ex tribus tertiis partes constituens, et occultos simul, et apertos intellegi vult haereticos. Restat una tertia intus et foris, quae omnium in se retinet formas. Cum vero in duabus tertiis, unam simplicem vult intellegi intus in malis christianis; alteram triplicem foris in iudaeis, haereticis, atque paganis. Et sciendum quia hoc est terra quod arbores, id est malorum summa in duabus tertiis comprehensa, quarum una simplex, altera triplex est: terra enim sunt peccatores, quia terrena quaerentes; et arbores quia instabilitate nutantes, de quibus per Iudam dicitur: hi sunt arbores autumnales infructuosae, eradicatae, bis mortuae. Missa itaque grandine, et igne cum sanguine, duae tertiae comburuntur; una inlibata servatur, quia exaggerante ira superni iudicis, societas antiqui hostis dum praedicatione sanctorum non colligitur, odii sui flammis succenditur. Congregatio vero Christi, ipso malorum odio exercetur; sed non consumitur. Quod autem subditur: omne foenum viride combustum est, repetitio sententiae videtur. In duabus scilicet tertiis omne foenum viride combustum est; idest memorata malorum pars odii sui flammis consumpta. Viriditas enim foeni hoc loco propter illecebras ponitur carnis; iuxta illud: omnis caro foenum, et reliqua. Unde contra turbae, quae a Domino pascuntur, super foenum sedere memorantur; idest voluptates carnis premedo subigere.*

- v. 8. *Et secundus angelus tuba cecinit, et tamquam mons magnus*
 v. 9. *igne ardens missus est in mare. Et facta est pars maris sanguis, et mortua est in eo tertia pars creaturae, quae habent animas, et tertia pars navium interiit. Mons magnus diabolus dicitur, sive quia similis illi esse voluit, de quo dicitur: erit in novissimis diebus praeparatus mons; sive quia in novissimo extolletur supra omne quod dicitur, aut quod colitur Deus. Ardens autem quia malitia sua, atque invidia torquetur, quia angelo tuba canente, idest ecclesia praedicante a sanctis eiectus, in mare, hoc est in incredulos, mittitur; non quo in eis ante non erat; sed quia ab istis eiectus, am-*

plius illis incipit dominari. Videtur autem in una tertia, quae in VIII. sanguinem versa est, genus mortis quo duae tertiae intereunt figurari; ut in una mors, in duabus numerus morientium assignetur. Aqua in sanguinem versa, sapientia carnalis est, quae animas occidit: unde apostolus: sapere secundum carnem mors est; quae sapientia, et malam credulitatem, et pravam operationem significat. Nam pro pravo dogmate dicitur: littera occidit; pro pravo opere: libera me de sanguinibus.

Et tertius angelus tuba cecinit, et cecidit de caelo stella mag- v. 10.
na tamquam facula ardens. Diabolus sive pro prima dignitate, sive quia transfiguratur se in angelum lucis, stella vocatur. Magna autem quia ceteris angelis praelatus est. Ardens vero facula propter malitiae fervorem. Casus iste non ille intellegendus est, quo prius de supernis sedibus eiectus est; sed quo angelo canente, idest ecclesia praedicante, ab electis exclusus est. Nam caelum est ecclesia, quam Dominus praesidendo inhabitat. Et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum; hoc est in humanam naturam, quae ab ortu suo carnalium voluptatum undis praeterfluens decurrit ad mortem. Et nomen stellae dicitur absinthius. Quia a veritatis v. 11.
dulcedine diabolus resiliens in amaritudinem mendacii commutatus est, iure absinthii vocabulum sortitus est. Et quia malorum exemplis plurimi pereunt, apte subiungitur: et multi hominum mortui sunt ex aquis, quoniam amarae factae sunt. Quasi enim ex amaris aquis moriuntur homines, cum perversorum dogmatibus, vel operationum exemplis carnales illecti spiritualiter pereunt.

Et quartus angelus tuba cecinit, et percussa est tertia pars v. 12.
solis, et tertia pars lunae, et tertia pars stellarum, ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et nox similiter. Per solem, et lunam, et stellas ecclesia figuratur, quorum obscuritas proprie ad haereticorum perfidiam refertur. Et quamvis duae partes sint ex tribus tertiis confectae, una scilicet diei per solem, altera noctis per lunam atque stellas; unam tamen duae faciunt, aut una in duabus subdividitur. Ad hoc scilicet ut apertum eius errorem per diem, et occultum designet per noctem; publicas videlicet haereticorum conflictationes, et obstrusas machinationes. Ideo autem non dicitur, percussa est tertia pars et obscurata, sed percussa ut obscuraretur congruo tempore, quia tunc veraciter obscurantur haeretici, cum aperte ab ecclesia separantur. Nam prius qua-

- VIII. si occulte vulnerantur. Percutiuntur autem ex lumine fidei, et divini verbi claritate. Quae perditio non ad Deum redigenda est, sed
- v. 13. sic intellegenda, sicut de indurato corde Pharaonis. Et vidi, et audivi vocem unius aquilae volantis per medium caelum, et dicentis voce magna: vae, vae, vae, habitantibus terram. De ceteris vocibus tubarum trium angelorum, qui erant tuba canituri, tam Iohannes, quam aquila, quamque angeli, ecclesiae figuram gerunt: quae bene una aquila dicitur, quia in unitate fidei consistit, et calcatis terrenis voluptatibus ad caelestia sublevatur. Ipsa ergo in Iohanne se ipsam videt. Ipsa in aquila volat; ipsa in tribus angelis postremo tempore mala ventura denuntiat. Et nota, quia in spiritali visione hoc est videre quod audire. In eo autem quod non de praecedentibus vocibus, sed sequentium angelorum dicitur lugere, ostenditur ecclesia venturas plagas diversae calamitatis diversis temporibus lugere et praedicare; lugere scilicet in aquila, praedicare in angelis. Per medium itaque caelum volare dicitur, quia hinc inde orbem terrarum possidet, cuius praedicatio idcirco vox magna vocatur, quia in toto mundo personuit.

C A P. IX.

- v. 1. **E**t quintus angelus tuba cecinit, et vidi stellam cecidisse de caelo in terram, et data est illi clavis putei abyssi: et aperuit puteum abyssi, et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnae. Quid autem per angelum et stellam designatur, iam dictum est. Per abyssum iniquorum corda signantur errorum tenebris obscurata: per puteum abyssi, praedicatores errorum debent intellegi. Si enim os abyssi puteus est, recte illi signantur per puteum, per quos malorum iniquitas venena sui cordis effundit. Per clavem putei potestas temporalis exprimitur, qua antiquus adversarius ad perversa dogmata reproborum ora resolvit; quae dogmata recte fumo comparantur, quia lumen veritatis sibi in caliginem vertunt, et claritatem fidei etiam in aliis obscurare videntur. Fornax autem magna, Antichristi est persecutio, de qua fumus egreditur, id est perversa doctrina, quae pereuntium animas in caliginem vertat. Sed quomodo fumus iste similis dicitur fumo fornacis magnae? cum Dominus de illa tribulatione dicat: erit tunc tribulatio magna, et reliqua. Sciendum ergo, quia non propter tormenta, vel falsa dogma-

ta immanior omnibus illa dicitur, in quibus ista similis est, sed ix.
 propter miraculorum signa per quae magis decipiet. Et obscuratus
 est sol, et aër de fumo putei. Ecce quintus angelus iam factum di-
 cit in sole, et aëre, quod quartus in sole luna et stellis futurum
 praedixerat. Et de fumo exierunt locustae in terram. Digne per lo- v. 3.
 custas haeretici designantur. Sicut enim ille nec perfecte ut aves
 volantes, nec gradatim passibus pergentes, sed saltus dantes terrae
 sata videntur corrodere; sic isti nec plenae scientiae volatum, nec
 perfectae operationis gressum habentes, sed solis elationum saltibus
 moti, inaudita praedicando pravorum animas necant. De fumo igitur
 locustae exeunt, cum ex haereticis haeretici nascuntur.

Et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones
 terrae. Potestas scorpionum in cauda est extrema corporis. Sic tem-
 poralitas a semetipsa deficiens a tergo relinquitur; quasi enim re-
 tro est omne quod transit; ante vero quod permanet. Locustae ergo
 ut scorpiones terrae nocendi potestatem accipiunt, quia haeretici
 temporalibus fulti potestatibus, per ea tantum quae retro sunt
 nocent. Et praeceptum est illis ne laederent foenum terrae, neque v. 4.
 omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines qui non
 habent signum Dei in frontibus suis. Superior sensus repetitur, ubi
 angelus ab ortu solis ascendens quattuor angelis qui nunc in locu-
 stis intelleguntur praecepit, ne nocerent terrae, et mari, neque ar-
 boribus. Nam per foenum, quod non hominum, sed animalium ci-
 bus est, parvuli in Christo designantur, de qualibus apostolus: ani-
 malis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei. Per virentia
 vero, ex quibus plurima in victum hominum solent, in fide profici-
 entes, et ad paradisi virentia desideranda quodammodo aptiores.
 Per arbores autem robusti, et inter temptationum ventos quadam
 stabilitate radicati. Quid hoc omne viride, vel omnem arborem lo-
 custae laedere prohibentur? A toto pars intellegenda est, quae ab
 illa laesione servatur. Homines itaque signum Dei in frontibus non
 habentes, sunt qui ea fide quae per dilectionem operatur, non pol-
 lent. Et datum est illis ne occiderent eos, sed ut cruciarent adhuc v. 5.
 mensibus quinque. Si reprobi sunt qui signum non habent, quo-
 modo ab eorum interfectione locustae prohibentur? An forte qui sig-
 num Dei non habent, vivunt? Quapropter ad superiorem senten-
 tiam fit subauditio. Dicatur ergo: datum est eis ne occiderent eos,
 sed ut cruciarentur mensibus quinque; id est ut haeretici non pos-

IX. sint signatos decipere ; sed cruciando in praesenti vita probare , quae quinque sensibus corporis regitur , quibus apte congruit quod sequitur :

- Et cruciatus eorum , ut cruciatus scorpii cum percutit hominem. Ut videlicet electi posteriora contempnentes , et ad ea quae ante sunt semetipsos extendentes , ex eo ab aliis affligi credantur , quod ipsi per contemptum saeculi respuisse videntur ; id est vel
- v. 6. potestate saeculari vel malae credulitatis errore. Et in diebus illis quaerent homines mortem , et non invenient , cupient mori , et fugiet mors ab eis. Dies isti ab adventu Domini usque ad finem saeculi decurrunt. Mortem quippe electi quaerunt , cum secreta conversatione Deo inhaerere cupiunt : sed fugit mors ab eis , quia eos aut regiminis insolubile vinculum , aut inferioris gradus astringit.
- v. 7. Et similitudines locustarum , similes equis paratis in proelium , et super capita eorum tamquam coronae similes auro. Propter velocem discursum , recte haeretici in equis exprimuntur. Parati autem sunt in proelium adversus eos , de quibus in Habacuc dicitur : misisti in mare equos tuos turbantes aquas multas. Sed quia Domino favente non superant , ideo non coronas , sed quasi coronas habere dicuntur. Ac si diceretur : nec coronae nec ex auro , sed quoddam falsitatis figmentum erant. Et facies earum sicut facies hominum ,
- v. 8. et habebant capillos mulierum. Facies locustarum similis faciei humanae , simulatio est rationis. Capilli vero mulierum , sunt effeminati mores haeticorum. Aliter , per facies hominum , viri : per capillos mulierum , ipse sexus potest intellegi. Nam et feminarum favor haeticis fuit. Et dentes earum ut leonum erant. Dentes leonum naturalem solent asferre pudorem , in quibus haeticorum foetor ostenditur.
- v. 9. Quod autem sequitur : et habebant loricas sicut loricas ferreas ; obfirmata contra veritatem et dura ipsorum corda demonstrat , ne sagitta veritatis penetrentur. Et vox alarum sicut curruum , vox equorum multorum currentium in bellum. Per alas locustarum , elatam haeticorum scientiam intellegimus , quarum vox bene curruum multorum equorum et simul in bellum currentium similis esse dicitur : et dogmatibus haetici semetipsos dividunt , et uniti contra
- v. 10. ecclesiam dimicant. Et habebant caudas similes scorpionum , et aculei in caudis earum. Potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. De caudis scorpionum iam dictum est. Et nota quod apostolus aculeum peccatum dicit. De quinque mensibus in superiori

iam dictum est. Sed illic de bonis, hic de malis dicit, quia illos cruciant, sed non occidunt; istos autem non cruciant, sed nocendo perimunt, aut doctrina perversa, aut temporali potentia. Et habebant super se regem angelum abyssi, cui nomen hebraice abaddon, graece apolion, et latine nomen habet exterminans. Antiquus hostis non adeo perversorum rex dicitur, quia creavit, aut regit, sed quia Deo iuste permittente tyrannidem dominationis exercet. Et nota, quia ut iam dictum est, ipsi sunt abyssus. Igitur quia fallaciter sibi Christi nomen per damnatum hominem nititur usurpare, propterea trium linguarum vocabulis profertur, quibus * Redemptoris nomen a Pilato expressum in titulo fuisse evangelica testatur auctoritas. Sed quia beatus Hieronymus in hebraeorum nominum interpretatione non abaddon, sed labaddon dicit, constat quia scriptorum vitio primam litteram amisit, et apte diabolus exterminans dicitur, quia multi per eum ab electorum termino eliminantur, et ad perpetuae mortis exilium deducuntur.

* Cod.
quarum.

Vae unum abiit. Idest narratione praecessit, vel in operatione praeteriti temporis impletum est. Ecce veniunt duo vae post haec, id est narratione, vel opere in futuro implenda. Post haec et sextus angelus tuba cecinit, et audivi vocem unius ex cornibus altaris aurei quod est ante oculos Dei dicentem sexto angelo, qui habebat tubam: solve quattuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Altare ecclesia est; aureum vero quia superna sapientia illustratur. Et nota quia ante Dei oculos est altare, quoniam oculi Domini super iustos. Cornua altaris sunt sancti praedicatores. Per unum vero cornu princeps intellegitur praedicatorum, id est Christus. Hic dicit sexto angelo tuba canenti, id est ecclesiae praedicat ut solvat quattuor angelos, quia potestatem ei ligandi et solvendi et in caelis et in terra tribuit; secundum illud: quaecumque ligaveris, et cetera. In quattuor autem angelis universum reproborum corpus cognoscimus, quod ex malignis spiritibus, et pravis hominibus constat; natura quidem discretum, sed iniquitate coniunctum. Quaternarius enim pro universitate poni solet; unde in fine saeculi a quattuor caeli ventis electi per angelos assumi perhibentur. Per Euphraten, qui in mala significatione poni solet, designatur mundani regni potentia Christo ecclesiaeque contraria: in qua ideo antiquus hostis cum corpore suo alligatus dicitur, quia quantum nocere vult non permittitur. Dicatur ergo: solve quattuor angelos, qui sunt in flu-

- IX. mine magno Euphrate ; ac si ecclesiae diceretur : et in angelis homines , et in hominibus angelos solve. Et attende quantum persecutionis angustias aequanimiter ferre debeas , quas adversarii inferre non valent , nisi tuo iudicio , quod in capite constat , quodque pro te , et in te clamat : data est mihi omnis potestas in caelo et in terra.
- v. 15. Et soluti sunt quattuor angeli , qui parati erant in horam , et diem , mensem , et annum , ut occiderent tertiam partem hominum. Horum angelorum solutio novissimae persecutionis initium designat. Parati dicit , quia diabolus semper defectum expectat bonorum. In hora , die , mense , et anno , quattuor tempora , id est triennium , et sex menses , quibus illa persecutio crassabit , per metalemsin intelligimus. Tertia pars hominum , quae occidi narratur , in praelatis et subditis ; id est in suasoribus et suasis constat , quia mortui
- v. 16. mortuos occident. Et numerus equestris exercitus vicies milies , dena milia audiui numerum eorum. Hic numerus sic ad errorum praedicatores specialiter refertur , ut tamen seductae plebes in seducto-ribus intellegantur , qui contra electorum numerum veniens duplex simul , et bis milies multiplicatus ostenditur. Nam de electis dicitur , currus Dei decem milia ; de istis vero , vicies milies dena milia. Duplex itaque est , quia ex malignis spiritibus , et reprobis hominibus constat. Restat ergo ut contra geminum malum dimicet simplex bonum. Et ita vidi equos in visione , et qui sedebant super eos habebant loricas igneas , et hyacinthinas , et sulphureas. Equi isti , id est errorum praedicatores , in quibus et seducti intelleguntur , sessores daemones habent , non ad regimen , sed ad praecipitium. Loricarum nomine impiorum tormenta figurantur dura , et nulla prece evacuanda. Hyacinthinas autem fumeas debemus intellegere , ex igne enim fumus egreditur. Hoc etiam ipse color hyaciuthinus indicat , qui speciem aeris tenet.

- Et capita equorum erant ut capita leonum. Capita equorum auctores errorum , qui et fortes sunt ad conterendos infirmos , et foetoribus pleni. Unde recte subditur : et de ore eorum procedit ignis ,
- v. 18. et fumus , et sulphur. Ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum , de igne , et fumo , et sulphure , qui procedebant de ore ipsorum. Scilicet quia malorum praedicatio suis sequacibus aeterna supplicia praeparat , quae per eam tropice figurantur ; ab eo quod procurat , illud quod procuratur. Potestas equorum in ore eorum est , et in caudis eorum. In ore , doctorum scientia ; in cauda vero postpo-

nenda, temporalis potentia designatur. In ore ergo et in cauda IX.
 testas eorum est, quia perversa suadendo praedicant; sed tempora-
 libus potestatibus fulti, per ea quae retro sunt exaltantur. Nam cau-
 dae eorum similes serpentibus, habentes capita, et his nocent. Illic
 e contrario per caudas, iniqui doctores; per capita vero, ipsa sae-
 cularis potentia designatur. Et apte falsi praedicatores similes ser-
 pentibus, quia illius voce mala suadent, cuius sibilo delectata est
 Eva. Et quia potentium favore fulti multos violenter ad illicita per-
 trahunt, recte capita habere dicuntur, quae iuxta aliam interpreta-
 tionem capita draconum vocantur. Et ut ostenderet gentiles etiam ad
 hoc corpus pertinere, subiunxit: et ceteri homines, qui non sunt, ne
 que paenitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non ad- v. 20.
 orent daemonia, et simulacra aurea et argentea et aerea et lapi-
 dea et lignea, quae neque videre possunt, neque audire, neque
 ambulare, et non egerunt paenitentiam ab homicidiis suis, neque v. 21.
 a fornicatione sua, neque a furtis suis. Ac si diceretur: et hi tales
 ad supradictum numerum pertinere videntur.

EXPLICIT LIBER QUARTUS.

INCIPIT LIBER QUINTUS.

C A P. X.

Cum per ceteras prophetias quam multa quae mediatori nostro
 conveniant in terrenis rebus, et pauca in caelestibus reperiamus,
 Iohannes in hac adventum eius saepius per angelum designavit. Ut
 quid? nisi ut uberiorem aliis hanc prophetiam ostendat. Unde nunc
 dicitur: et audiivi alium angelum descendantem de caelo amictum v. 1.
 nube. Et iure angelus dicitur, quia aeternae vitae novus hominibus
 nuntius apparuit, de quo legimus; magni consilii angelus: fortis
 autem, quia aërias potestates moriendo vicisse probatur; unde est
 illud: Dominus potens in proelio. Quod dicit "alium," non est rei
 diversitas, sed consuetudo recapitulationis; alium angelum vidit,
 quia aliam visionem repetivit. Nube amictus apparuit angelus, quia
 carne indutus inter homines visus est Dominus; cuius de caelis de-
 scensio, ipsa carnis assumptio. Et iris erat in capite eius. Caput Chri-

- x. sti, ut dicit apostolus, ipsa est divinitas. Iris autem arcus vocatur, per quam mundi reconciliatio, quae per incarnati Verbi dispensationem facta est, figuratur; cuius mysterium supra dictum est. Et nota quod descripto novissimo certamine, ac praetermisso septimo sigillo, sub quo et finis consummationis, et Domini secundus speratur adventus, ad initium incarnationis Christi, unde modo dictum est, redit, et praedicationem eius describit. Hac narratione finita, ad ea quae paulisper omiserat redit. Meminerimus autem cum hanc narrationem ad finem usque perduxerit, debere finem ordini conciso subiungi; locus enim ille, quo in sequentibus dicitur vae secundum abiit, ad hunc subauditionem habet, quo praecedentis libri termino de nequissimorum equorum ac gentium perditione tractavimus. Et nota, quia in hac narratione non solite agens, ambas narrationes non uno fine, sed duobus determinat, quia et ordinem praetermissum, et recapitulationem singillatim distinguit, sicut post paululum apparebit.

Et facies eius sicut sol. Facies angeli incarnatio est Christi, qua a mortalibus est cognitus; de qua psalmista: ostende faciem tuam et salvi erimus. Haec facies soli non propter claritatem, qua incomparabiliter maior est, comparatur, sed quia ut sol ortum habuit nascendo, occasum moriendo, et rursus ortum resurgendo. Unde Salomon: oritur sol, et occidit, et cetera. Possunt et sancti per faciem intellegi. Et pes eius tamquam columna ignis. Pedes angeli sunt praedicatores, quibus incarnata Dei sapientia totum mundum ut ita dixerim perambulavit; qui bene columnae et igni comparantur, quoniam et superpositum aedificium ecclesiae portant, et Spiritu sancto accensi auditorum corda ad amorem Dei praedicando inflammant. Et habebat in manu libellum apertum. Manus angeli operatio est nostrae salutis, idest incarnatio Christi. Libellus apertus declarata gratia est novi testamenti. Et nota quia nisi prius facies angeli refulsisset, libellum apertum in manu non teneret, quia in eius dispensatione omnis scripturarum summa revelata est. Et posuit pedem suum dexterum super mare, sinistrum vero super terram. Hac sententia distinctio praedicatorum ac temporum ostenditur: quasi pes dexter fortiores sunt, quos nec prospera levant, nec adversa deiciunt, dicentes: sicut tenebrae eius, ita et lumen eius. Hi super mare ponuntur, id est ad perferendas malorum persecutiones. Sinister vero pes, minoris virtutis sunt, qui dum pacis tempore mittuntur, qua-

si in terrae soliditate ponuntur. Sicut enim rex contra fortiores dirigit, ita et Christus.

Et clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Sicut v. 3.
 leonis clamor timorem incutit bestiis, sic Christus per sanctos praedicatorum minando timorem incutit bestialibus hominibus; iuxta illud: leo rugit, quis non timebit? Et cum clamasset, locuta sunt v. 4.
 septem tonitrua voces suas. Hoc significant septem tonitrua, quod vox leonis, id est verbi praedicationem; ut illud: vox tonitruum tui in rota. Et nota quia post leonis vocem, locuta dicuntur tonitrua, quia quod Dominus docuit, hoc etiam Spiritus septiformis docuit apostolos praedicare: unde Filii tonitruum dicuntur. Suas autem voces locuta sunt, quia non Iudaeorum fabulas, non philosophorum nenas sancta doctrina in suis dogmatibus recipit. Sed valde nobis perplexa quaestio generatur in eo quod subditur: et quae locuta sunt septem tonitrua scripturus eram, et audivi vocem de caelo dicentem: signa quae locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere. Si enim sancta praedicatio scripta non fuisset, ad nos unde venisset? Videtur ergo hoc loco quandam descriptionem intellegi debere. Nam sciendum, quia ideo aliquid nos sub sigillo claudimus ne cunctis pateat, sed congruo tempore quibus credimus solvatur; quod autem palam scribimus, ad cunctorum notitiam deducimus. Iubemur ergo eloquiorum Dei sacramenta non omnibus indiscrete propalare; sed ad mensuram, et quasi de sub sigillo, prout idoneos ad accipiendum videmus, ea subministrare; et aliis potum lactis, aliis solidum cibum dare. Clauduntur etiam divina sacramenta sub custodiae signo, ne pandantur minime credituris, quia cum ea non recipiant, incipiunt irridere.

Et angelus, quem vidi stare supra mare et supra terram, v. 5.
 levavit manum suam ad caelum, et iuravit per viventem in saecula saeculorum. Cum Dominus iurare prohibeat, quid sibi vult v. 6.
 quod ipse iurat? nisi quia homines saepe iuramento falluntur, ipse vero qui veritas numquam fallitur. Levare igitur ad caelum angelo manum, fuit Redemptorem nostrum sua virtute ad sedem paternam suam humanitatem evehere. Iurare vero per viventem in saecula saeculorum, se ipsum quod est Patris Verbum, et carnem, quae totum hominem, qui constat ex carne et anima demonstrat, unam personam Dei et hominis Deum verum ostendere; vel certe per Patrem iurat, quia omnia illi tribuit. In eo quod sub-

- x. datur: qui creavit caelum et ea quae in illo sunt, terram et ea quae in ea sunt, et mare et ea quae in eo sunt; haereticorum errorem destruit, qui quaedam a bono, quaedam a principe tenebrarum facta non verentur asserere. Quid autem iuraverit, audiamus:
- v 7. quia tempus iam non erit; sed in diebus septimi angeli, cum coeperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos prophetas. Septimus angelus ac septima tuba finis est ecclesiasticae praedicationis; in cuius consummatione secundus Domini speratur adventus. Sed si tempus iam non erit, cum sancta praedicatione finem acceperit, quomodo psalmista dicit: erit tempus eorum in aeternum? Sciendum ergo quia iustus, quos aeternitas immortalitatis susceperit, nequaquam tempus varietatis succedit; et iniustus, quos aeternus defectus assumet, quasi tempora mutabilitatis occurrent: quia enim tempus per momenta deficit, congrue nomine temporis malorum defectus vocatur. Quod ergo de iustus Dominus denegat, hoc de iniustus psalmista confirmat. Denique quod dicit sacramentum Dei consummari, non a consumptione, sed a perfectione dictum est. Quod per prophetas praedictum dicit, quia paene omnis eorum intentio de primo et secundo Domini adventu ac consummatione saeculi fuit.
- v 8. Et vocem quam audivi iterum loquentem mecum, et dicentem: vade, accipe libellum de manu angeli stantis supra mare et supra terram. Vox illa, quae superius propter non credituros vel parvulos, voces tonitruorum claudere iusserat, nunc ad apertum librum sanctam ecclesiam in suis praedicatoribus invitat. Vox autem ista spiritalis intellegitur, qua Deus corda praedicatorum instruit, ut legis et prophetarum manifestatam intellegant veritatem, quae omnino perituris vel in septem tonitruis vel in septem sigillis clauditur. Gressus vero quibus sancta ecclesia ad angelum pergit, non corporales sunt, sed spirituales, mentis scilicet desiderium quo Deo propinquare videtur. Igitur quia iubentis vocem paratissimus sequitur sanctorum affectus*, recte subditur: et abii ad angelum dicens ei ut daret mihi libellum. Et quia is qui ad promissa invitatur, neminem fallit, apte subinfertur: et dicit mihi: accipe libellum, et devora eum. Libellum devorare, est scripturarum intelligentiam in secretis recondere. Sciendum nempe quia sacra scriptura in obscuris locis cibus nobis est, quae nisi exponendo mandantur, degluttiri non possunt; in apertis vero potus, quae non ex-

* Cod. 9.
fectus.

posita facile ut inveniuntur bibimus. Unde quamvis sancti praedicatorum in Iohannis persona iam revelata scripturarum sacramenta de Domino intellexerent, tamen quia adhuc qualiter ad eum pertinerent, expositione indigebant, nequaquam de aperto libello dicitur: accipe librum, et bibe, sed devora. Ac si diceretur: quasi mandens pertracta, et intellege, deinde deglutti.

Et faciet amaricari ventrem tuum; sed in ore tuo erit dulcis tamquam mel. Ordo praeposterus est, qui tamen paulo inferius recte invenitur. Nam sequitur: et accepi libellum de manu angeli, et devoravi eum, et erat in ore meo tamquam mel dulcis; et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus. Recte per os, ex quo praedicatio emanat, hi exprimuntur, qui in lege Dei die ac nocte meditantur; quique cum psalmista dicunt: quam dulcia faucibus meis eloquia tua! Per ventrem vero, de quo stercora exeunt, carnales terrenis voluptatibus dediti, de quibus electi dicunt: adhaesit in terra venter noster. Tamquam ergo per os in ventrem cibus descendit, cum per ecclesiae praedicatorum scripturarum notitia ad eos etiam pervenit, qui carnaliter vivunt. Unde liber in ore dulcis, in ventre amarescit. Quid enim illis amarius quam quod Dominus iubet, non concupisces uxorem proximi tui, et omnia quae illius sunt? Aliter, in ore liber dulcis est, cum legentibus in eo gaudia aeterna promittuntur, ut illud: fulgebunt iusti sicut sol. In ventre, id est mentis secreto, amarus, cum austera praecepta in illo opponantur; ut illud: nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum caelorum. Et dicit mihi: oportet te iterum prophetare populis, et gentibus, et regibus, et linguis multis. Hoc specialiter Iohanni, et generaliter praedicatoribus dicitur, qui idcirco iterum prophetare, id est praedicare iubentur, ut quod praedicant ore, factis iterato clament.

C A P. XI.

Et datus est mihi calamus virgae dicens: surge et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo. Hoc generaliter in praedicatorum loquitur persona. Per calamum, qui latine arundo dicitur, tropice divina praedicatio, quae per eum scribitur, designatur: similis autem virgae dicitur, quia sancta praedicatio non est flexibilis sed recta. Templum Dei fideles sunt, quibus dicitur: vos estis templum Dei vivi. Altare in templo est vita religiosorum

XI in plebe fidelium ; in quibus principaliter et continue permanet indeficiens ignis sanctae compunctionis. Adorantes in eo dicit in templo et altari, quo dicto ipsi exprimuntur. Quid est ergo de arundine templum et altare metiri, nisi sancta praedicatione donorum gratiam largiri? quod utique ecclesia in Christo, idest in capite suo, facit. Et nota quod is qui templum Dei metiri debet, surgere admonetur, id est *ad* excelsa virtutum fastigia per exercitium operis exurgere, quatenus eo quod metitur aedificio altior fiat. Atrium autem quod foris templum est eice foras, et ne metiaris illud*, quoniam datum est gentibus. Quod foris est, foras eice, dicit illo locutionis genere, quo pulsantem si intrmittere nolumus*, foras eicere iubemus. Quid igitur atrium, nisi iudaeos, haereticos, et gentiles intellegimus? quod datum gentibus dicitur, quia omnes ad incredularum gentium numerum transeunt. Et civitatem sanctam calcabunt mensibus ·XL· duobus. Civitas sancta, hoc est templum, et altare, id est caelestis Hierusalem, quae aedificatur ut civitas. Quid est ergo sanctorum ecclesiam ab his qui foris sunt calcari, nisi verbis et tormentis persequi? Quadraginta et duo menses, tempus, et tempora, et dimidium temporis, id est Antichristi tempus significant; nihilominus et omne tempus vitae praesentis propter septem aetates, et septem quibus volvitur dies. Sexies enim septem ·XL· et duo faciunt. Hoc etiam significabat, quod filii Israel quadragesima secunda mansione terram repromissionis intrarunt.

- v. 2. Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccos. Victorinus martyr duos testes Eliam; et Hieremiam intellegit; dicit enim quia nusquam Hieremiae legatur interitus. Sed melius alii Eliam et Enoch. Nos autem in specie genus intellegamus; id est per duos testes ecclesiam, et per dies mille ·CC· ·XL· non solum Antichristi tempus sed etiam retroacta tempora volvuntur. Et bene per duos testes ecclesia, propter duo testamenta, duos populos, duo mandata dilectionis, et duo martyrii genera. Per saccum vero intellegimus humilitatis confessionem, vel despectam malis claritatem sanctorum. Hi sunt duo olivae, et duo candelabra in conspectu Domini terrae stantes. Ecclesia sive in illis duobus, sive generaliter in omnibus praedicatoribus propter unctionem sancti Spiritus, per olivam; propter lumen fidei et operationis, per candelabra exprimitur. Cum autem una sit ex duobus populis, oliva et unum candelabrum propter duo testamenta duae olivae et duo candelabra di-
- v. 3.
- v. 4.

v. 2.
* Col. metiaris eum.

* Cod. volumus.

cuntur. In conspectu Domini stant, quia intima contemplatione con- XI.
 ditori suo inhaerent. Hinc Elias cui specialiter ista adscribuntur dic-
 cit; vivit Dominus in cuius conspectu sto. Potest hoc sub alio intel-
 lectu specialiter ad Eliam et Enoch referri, qui humanis aspectibus
 subtracti Deo secretius inhaerent. Et si quis eos voluerit nocere, v. 5.
 ignis exiet de ore illorum, et devorabit inimicos eorum: et si quis
 eos voluerit laedere, ita oportet eum occidi. Quid per ignem, nisi
 sancta praedicatio Spiritus sancti facibus inflammata? Non autem
 mirum si ex praedicatione mali moriantur, cum apostolus dicat:
 Christi bonus odor sumus Deo in his qui pereunt, et cetera. Ali-
 ter de ore testium ignis exiens inimicos eorum interficit, quia ec-
 clesia in malo perseverantes anathematis fulgore percutit. Aliter, po-
 test a toto illa pars intellegi, quae ideo uritur ut in melius conver-
 tatur. Exit ergo ab ecclesia ignis claritatis, quo mali in melius con-
 vertuntur.

Hi habent potestatem claudere caelum, ne pluat diebus pro- v. 6.
 phetae ipsorum. Quid per caelum, nisi quod per duos testes, id
 est sanctos ecclesiae praedicatores, intellegimus? qui dum caelum
 ne pluat claudunt, seipsos utique claudunt. Claudunt autem non
 ut omnino non pluant, sed ne super terram spinosam, et maledic-
 to proximam: quam potestatem in capite possident membra. Et
 potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem. Gla-
 dius litterae quo spiritaliter utens ecclesia electorum corda transfi-
 git, ut ea spiritu vivificet in cordibus male intellegentium homi-
 num, hunc sanguinem emanare facit. Et percutere terram omni
 plaga quotiescumque voluerint. Quotiescumque fidelibus divina my-
 steria claudunt, totiens eos insanabili plaga percutiunt. Quoties-
 cumque vero fidelibus Dei sacramenta pandunt, totiens alios ad vi-
 tam, alios ad mortem pertrahunt. Et nota quia non habituri, sed
 iam habere potestatem dicuntur, ut hoc *non* de illis duobus tan-
 tum, sed iam et de praesentibus intellegamus praedicatoribus dic-
 tum. Et cum finierint testimonium suum, bestia quae ascendet v. 7.
 abysso faciet adversus illos bellum, et vincet et occidet illos. Cum
 finierint, id est cum ad calcem finiendi testimonium, hoc est ad An-
 tichristi tempus pervenerint. Unde claret, ante novissimam perse-
 cutionem haec fieri; propter brevitatem enim illorum dierum, de
 quibus Dominus dicit, propter electos breviabuntur dies illi, cum
 illo ventum fuerit, quasi iam finitum ecclesiae testimonium perhi-

- xI. hetur. Bestia igitur, id est totum diaboli corpus, de abyssu ascendere dicitur, quia divino iudicio effari permittitur: iudicia enim Domini abyssus multa: inde ergo ascendit, unde levari permittitur. Si vero per bestiam solum Antichristum accipiamus, ascensio de abyssu carnalis nativitas est ex profundissimae impietatis Iudaeorum populo, id est de tribu Dan. Pugna autem et corporalis erit et spiritalis. In eo itaque quod dicitur, et vincet eos, pars est quaedam admixta corpori Christi, quae sive terroribus, sive blanditiis vinci posse narratur. Unde nequaquam praemissa sententia de duobus tantum testibus prolata est. Si enim esset, quod absit, bestia illos vinceret. Ii ergo in illa parte ecclesiae intellegantur de qua dicitur, et occidet illos; id est in parte electa quae occidi potest, sed vinci non potest.
- v. 8. Et iacebunt corpora in platea civitatis magnae, quae vocatur spiritaliter Sodoma, et Aegyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. Per hoc quod sanctorum ecclesia in platea civitatis magnae mortua iacere describitur, vehementer afflicta et Dei iudicio spiritaliter hostibus suis substrata monstratur. Et nota quod non illorum solum corpora, qui ferro occiduntur, sed et illorum, qui adhuc vivunt, oporteat intellegi; de qualibus apostolus: mortui enim estis, et reliqua. Et quia Hierusalem crudelior erit persecutio, ideo dicuntur ibi esse sanctorum martyria; ubi ostenditur, quia Iudaei principaliter Antichristo adhaerebunt, quousque Elia et Enoch praedicante, qui salvandi fuerint convertantur. Aegyptum autem, et Sodoma spiritaliter civitas illa vocatur propter ipsorum imitationem. Et quia illa persecutio in toto mundo erit, totus orbis contra ecclesiam saeviens per hanc civitatem potest intellegi. Nam et Dominus non intra illam civitatem, sed extra portas eius passus est, ut in toto mundo crucifixus, et totum mundum occupasse crederetur. Per Aegyptum, et Sodoma persecutorum iniquitas designatur. Et videbunt de populis, tribubus, et linguis, et gentibus corpora eorum tribus diebus et dimidio, et corpora eorum non sient poni in monumento. Sicut sepulcra ab humanis oculis corpora, sic sanctos a tribulatione contegit tranquillitas temporis. Quia ergo pax sanctis non erit, ideo dicuntur insepulti manere. Nulli vero sit contrarium, si mortuos non solum occisos, sed etiam afflictos dictum est intellegi posse, quoniam tropice a corporibus totos indicat homines. Itaque trium dierum et dimidii spatio, triennium et sex mensium summa
- v. 10. describitur; a parte scilicet totum. Et inhabitantes terram gaudebunt

super illis, et iucundabuntur, et munera mittent invicem, quia hi XI.
duo cruciaverunt eos qui habitant super terram. Quomodo ab eis
crucientur, paulo superius diximus; scilicet devoratione ignis spi-
ritalis, suspensione salutaris pluviae, et conversione aquarum in
sanguinem.

Et post tres dies et dimidium, spiritus vitae à Deo intravit v. 11.
in eos, et steterunt super pedes suos. Generalis hoc loco omnium
sanctorum resurrectio post illam persecutionem novissimam ventura
declaratur. Spiritus autem vitae a Deo intrabit in illos, non quo
alium accipiant, sed quia eundem quem habuerunt recipient. Super
pedes vero stare, est nulla iam rerum spiritualium mutabilitate nut-
re. Sanctis itaque evigilantibus, quid reprobi patiantur audiamus:
et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. Nec mirum
si reprobos timor invadat, cum ipsi etiam electi, etsi securo timore,
tamen pavebunt. Et audierunt vocem magnam de caelo dicentem il- v. 12.
lis: ascendite huc. Vox haec illa est, de qua apostolus dicit: ipse
Dominus in iussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet
de caelo. Et ascenderunt in caelum in nube, et viderunt illos ini-
mici eorum. In nube ascendunt, id est in potestate iudicantis. Hinc
est quod Dominus, devicta morte, in nube ad sedem paternam
ascendit. Quod autem ex vivis et mortuis dnorum testium corpora
constare praemisimus, ad hoc confirmandum Paulum idoneum te-
stem introducimus dicentem: nos qui vivimus qui relinquimur, si-
mul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëre, et sic
semper cum Domino erimus. Si ergo, ut apostolus dicit, vivi qui in-
venientur in nubibus obviam Christo in aëra rapiemur, ergo men-
dax est psalmista dicens: quis est homo qui vivit, et non videbit
mortem? Et liber Genesis: terra inquam es, et in terram ibis?
Sed absit. Nam ut pater Augustinus dicit, in ipso raptu nubium
momentaneam mortem gustabunt. Hoc est autem corpus in terram
reverti, quod exeunte anima remanere corpus, quod utique terra
est. Quam autem velox sit utraque immutatio, apostolus indicat, qui
omnia in ictu oculi fieri confirmat.

Et in illa hora factus est terrae motus magnus. Ostensa resur- v. 13.
rectione, a novissima persecutione recapitulat. Non autem mirum si
propter electos abbreviatum tempus horam vocet, cum alibi de toto
hoc tempore dicat: filii, novissima hora est. Et nota quia magnum
dicit terrae motum, quoniam iuxta Domini vocem, erit autem tri-

- xī. bulatio qualis, non fuit ab initio. Et decima pars civitatis cecidit. Decima pars civitatis in illis cadit, qui ad electorum numerum non pertinent. Electi enim novem ordinibus angelorum iuncti ruinas daemonum sua numerositate instaurant, et decimum ordinis sui locum adimplent. Non itaque tota decima, sed pars decimae, debet intelligi, quae cadit, id est illa quae ad novem ordines angelorum non pertingens, locum decimi ordinis minime tenet. Et occisa sunt in terrae motu nomina hominum $\bar{\text{vii}}$. In his pars illa intellegenda est, quae nunc inter agnos latitat, sed agente novissima persecutione ad publicum errorem deducta in corpus bestiae devoranda traicitur. Reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo caeli. Quos reliquos dicit? Illos qui in fide permanserunt? an illos qui negaverunt, et post reversi sunt? an illos qui sine fide fuerunt, et post praedicantibus Elia et Enoch sunt credituri? Vere omnes
- v. 14. possumus intellegere. Vae secundum abiit, ecce vae tertium venit cito. Hic finis est duplicis recapitulationis; sed non huic secundum vae adscribitur. Dictum enim fuerat superius, peracto proelio locustarum, vae unum abisse, et alia duo ventura esse. Atque enarratis quae ad secundum vae pertinebant, id est in solutione quattuor angelorum et ceteris, non est redditum vae secundum. Hoc autem idcirco, quia recapitulatio ab adventu Christi sequebatur; ne putaremus, si ibi dictum fuisset vae secundum abiit, tertium vae ad recapitulationem pertinere. Vae ergo secundum non ad hunc, sed ad superiorem locum subauditionem habet. Enarrata enim recapitulatione quae ordinem concidit, ordini conciso redditur. Quid sit autem vae tertium, aperitur cum subditur:
- v. 15. Et septimus tuba cecinit, et factae sunt voces magnae in caelo. Apparente Domino ad iudicium, hic septimus angelus tuba canit; in quo ecclesia intellegitur non iam praedicans, sed misericordiam et iudicium Domino decantans. Hinc est quod angelus super terram et mare stans iurat quod iam non sit tempus, sed in tuba septima consummatio. Voces autem magnae in caelo, id est in ecclesia, gratiarum sunt actiones; et bene magnae, quia de magnis rebus magnum exoritur desiderium. Sed unde sint haec voces, Iohannes ostendit, qui subdit: dicentes, factum est regnum huius mundi; id est in quo prius antiquus hostis regnabat Dei et Christi eius. Et regnabunt in saecula saeculorum. In his, id est in Patre et Filio, Trinitas intellegitur. Et viginti quattuor seniores, qui in conspectu Dei
- v. 16.

sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas. De senioribus XI.
iam dictum est quia praedicatores significant, quod in specie genus
intellegi debeat. Bene autem viginti quattuor pro duodecim tribus,
et duodecim apostolis. Per sedes et seniores una Christi sedes intellegitur,
in praelatis et subditis. Recte autem seniores in conspectu Dei sedere perhibentur,
quia subiectorum facta examinantes, non humanam per hoc gratiam, sed Dei gloriam quaerunt. In faciem cadunt;
quia omne bonum non sibi, sed Deo tribuunt. Et adoraverunt Deum dicentes: gratias tibi agimus, Domine Deus v. 17.
omnipotens, qui eras, et qui es. In eo quod non dicunt qui venturus est,
claret haec omnia in extremo iudicio dicenda vel agenda. Quod autem sequitur:

Quia accepisti virtutem tuam magnam, et iratae sunt gentes; v. 18.
ad primum eius adventum pertinet. Accepit virtutem magnam in humanitate,
quam semper habuit per divinitatem. Quod vero subditur, quia advenit ira tua
et tempus mortuorum, de secundo dicitur. Sed cum Dominus dicat, diligite inimicos vestros,
quomodo de adventu irae eius in reprobos isti gratias agere referuntur? Non ergo
pro malorum perditione, sed pro sua gaudent resurrectione et glorificatione,
quam sciunt nequaquam posse impleri, nisi damnatio praecesserit impiorum.
Iuxta hunc intellectum, animae occisorum sub altare Dei clamare perhibentur,
usquequo Domine, et cetera. Non enim vindictam exposcunt, sed * quo ipsi post malorum
vindictam remunerentur. Hinc psalmista: laetabitur iustus cum viderit vindictam.
Ira igitur iudicis, non perturbationem mentis, sed rectitudinem significat.
Qualem itaque conscientiam quis tulerit, talem eum videbit. Iudicare et reddere mercedem
servis tuis prophetis, et sanctis, et timentibus nomen tuum pusillis, et magnis.
Cum apostolus dicat gratia nos salvatos, quomodo Dominus hic mercedem dicitur reddere?
Sciendum ergo, quia cum Deus mercedem servis suis reddit, sua in eis dona remunerat.
Opus enim mercedis habere nequimus, nisi ab illo ut operaremur accepissemus.
Et nota quod in prophetarum nomine apostoli designantur. Interea nullus de sua
imperfectione desperet, si tamen perfecta agere contendit, et non valet,
quia etiam pusilli ad illam mercedem pertingunt. Unde beatus Iob: parvus et magnus ibi sunt.
Et exterminandi eos qui corruerunt terram. Idcirco non occidi, sed exterminari dicuntur,
ut perpetuum damnationis exilium aeterna illorum demonstraretur inopia.

* Cod. in
pro sed.

XI. Terram corrumpere est iniquis operibus vitam depravare. Hinc itaque pendet tertium vae malorum, quod in septimo angelo praedictum est cito venturum.

v. 19. Et apertum est templum in caelo, et visa est arca testamenti eius in templo eius. Haec locutio ad initium fidei recurrit, et conflictus ecclesiae sub aliis figuris intexit. Quid enim Dei templum, nisi Christum significat? in quo omnis plenitudo divinitatis inhabitat corporaliter. Apertum vero dicitur, quia iam natus, passus, suscitatus, et elevatus est Christus; quae omnia quia in ecclesia Christus fecisse praedicatur, ideo in caelo templum aperire dicitur. Arca testamenti ecclesia vocatur, in qua duorum testamentorum virtus digito Dei scripta est: quae iuxta fidem Exodi quattuor circulos aureos habet, in quibus quattuor vectibus portetur; id est quattuor evangelia per quae a sanctis praedicatoribus gubernatur: in qua est urna aurea manna continens, id est divini verbi sapientia cum pabulo vitae: nec non et virga Aaron, id est approbatio regalis sacerdotii. Et facta sunt fulgora, et voces, et tonitrua, et terrae motus, et grando magna. Fulgora sunt miraculorum signa, quibus perculsae infidelium mentes, humilitati se subdiderunt. Unde psalmista: fulgora multiplicabis, et conturbabis eos. Bene autem post fulgora voces id est praedicatores ponuntur; quia praedicatores, ut loquendo incredulos ad fidem perducerent, prius nova miracula exhibuerunt. Post verba autem secuntur tonitrua, ut qui voces despiciunt, terrore iudicii quatiantur. Deinde terrae motus, id est persecutio, quae per grandinem signatur. Sicut enim grando fruges terrae comminuendo comminuitur, et terra denuo fructificat; sic furens turba gentilium, dum nomen Dei de terra auferre conata est, ipsa ad nihilum redacta est, aut viribus aut commutatione in melius. Plures enim de his ad fidem Christi redierunt.

C A P. XII.

v. 1. **E**t signum magnum apparuit in caelo, mulier amicta sole, et luna sub pedibus eius. Mulier amicta sole beata virgo Maria est, obumbrata Altissimi virtute, in qua etiam genus, id est ecclesia, intellegitur; quae non propter mollitiem mulier dicitur, sed quia novos cottidie populos parit, ex quibus generale Christi corpus conformatur. Ecclesia itaque sole amicta est, iuxta illud: quotquot in Chri-

sto baptizati estis, Christum induistis. Christus est enim sol iustitiae, XII. et candor lucis aeternae. Per lunam vero, quae per incrementa temporum deficit, mutabilitas temporis exprimitur, quam ecclesia quia despicit quasi sub pedibus premit. Et nota quia sunt quaedam in sequentibus quae non speciei, sed generi conveniunt. Et in capite eius corona stellarum duodecim. Duodecim stellae quibus corona aptatur, duodecim sunt apostoli, per quos primo caput ecclesiae, id est Christus, victoriam reportavit. Stellae autem vocantur, quia tenebras ignorantiae ratio veritatis illustrat. Et in utero habens clamat v. 2. parturiens, et cruciatur ut pariat. Haec beatae Mariae specialiter aptari nequeunt; sed ecclesiae quae dum eos, quos iam pepererat, iterum parturit, quandam partus difficultatem, hic patitur; quousque, iuxta apostoli vocem, omnes occurramus in virum perfectum. Et v. 3. visum est aliud signum in caelo; et ecce draco magnus rufus habens capita septem, et cornua decem, et in capitibus suis septem diademata. Diabolus propter malitiam draco; propter multitudinem insidiarum magnus; propter homicidium rufus vocatur. In caelo autem, id est in ecclesia videtur, non quo possideat, sed quia ei adversatur. In capitibus et in cornibus totum eius regnum ostenditur; tamquam septem capita contra septem ecclesias, septem spiritus nequam contra septiformem spiritum Dei, decem cornua contra decem praecepta legis venientia. Sed de his latius in sequentibus dicetur. Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum caeli, et v. 4. misit eas in terram. Cauda draconis sunt perversi praedicatores, iuxta illud: propheta docens mendacium, ipse cauda est. Eos qui fors studio vitae caelestis videntur inhaerere, ex amore terreno per falsos praedicatores ad aperti erroris iniquitatem devolvi, de quibus Iob: obscurerent stellae caligine eius. Quia vero cauda finis est corporis, potest per eam Antichristus eiusque praedicatores intellegi, ut praeteritum pro futuro accipiamus. Et revera tunc manifestior erit harum stellarum deiectio.

Et draco stetit ante mulierem quae erat paritura, ut cum peperisset filium eius devoraret. Stetit tunc draco ut natum caput degluttiret; stat semper ut membra capitis degluttiat. Sed ut sequentia demonstrant, ideo mulieris filius morsum draconis evasit, quia ad thronum patris raptus est. Unde gravis oritur quaestio. Neque enim mox ut Christus natus est, et ab Herodé quaesitus, corporaliter caelos conscendit; nec eius membra ideo draconis dentes cavent, quia

- xii. corpus funditus deserentes ad caput suum perveniunt. Sciendum ergo, quia fides recta, quae vitae praecepta conservans per sacras scripturarum paginas declaratur, ascensus mentis est ad Deum, quo draconis malitia vitatur. Ac per hoc non corporaliter ascensum dicit. Et nota quod non retro, sed ante stare illis dicitur, a quibus
- v. 5. eius astutiae cognoscuntur. Et peperit filium masculum. Illa caput peperit, haec membra capitis gignit. Sed quare masculum addidit, cum praemiserit filium? Scilicet quia aut in bono dicitur pro excellentia fortitudinis, aut in malo pro immensitate sceleris. Sicut enim licet in bono, sic pro malo ponitur in Hieremia dicente: maledictus homo, qui annuntiavit patri meo dicens, natus est tibi puer masculus. Ceterum ecclesia non effeminatum, non remissum generat. Qui recturus erit gentes in virga ferrea. Hoc et ad caput, et ad corpus redigitur. Per virgam rectitudo iustitiae exprimitur. Unde psalmista: virga recta, et cetera. Quid est autem quod subditur: tamquam vas figuli conterentur? nisi quia censura iustitiae lutulenta in subditis opera conteruntur, ut fiant ex vasis contemptilibus vasa honoris et sanctificationis. Quamvis possit hoc etiam ad reprobos Christi referri. Et raptus est filius eius ad Deum, et ad
- v. 6. thronum eius. Hoc paulo superius dictum est. Et mulier fugiet in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo, ut ibi pascant illam diebus mille ·CC· LX· Hoc est mulierem in solitudinem fugere, quod filium eius ad Deum rapi; fugit enim ecclesia, non corporali, sed spiritali ascensu. Solitudo secretum est mentis. Nam sancti viri, ut serpentis venenum evadant, seipsos solitudinem faciunt, omnia transitoria et carnalia desideria contemnendo. Et nota quod praedicatorum est hanc mulierem pascere. Locus autem ubi pascitur, ipse est cui dicitur: esto mihi in Deum protectorem, et in locum refugii. Ipse est et cibus quo pascitur, qui ait: ego sum panis vivus. Numerus autem iste dierum sic tempora Antichristi significat, ut tamen omne tempus vitae praesentis a praedicatione et passione Christi assumat. Eodem enim dierum numero evangelica *praedictio* a Domino edita est, quo in fine per novissimos praedicatorum terminanda.
- v. 7. Et factum est proelium magnum in caelo; Michaël et angeli eius proeliabantur cum dracone, et draco pugnabat et angeli eius. Absit a fidelium cordibus, ut hoc proelium tunc factum credant, quando per superbiam antiquus hostis cum satellitibus suis de caelo cecidit. Sed ab initio fidei christianae usque ad finem vitae praed

sentis fieri sine ulla dubitatione tenendum est; quod ex eo * in caelo, id est in ecclesia (quo apostolica voce clamatur: non est nobis conculcatio adversus carnem et sanguinem, sed contra spiritualia nequitiae in caelestibus) draco ille id est diabolus repugnare semper et adversari probetur. Quod si nos pugnamus contra hanc sententiam, cur Michaël pugnare dicitur? Quapropter sciendum, et nostrum et angelorum certamen contra diabolum esse, etiam in multis aliis locis ostendi. Nam quamvis Petrus dixerit: cui resistite fortes in fide; et Iacobus: resistite diabolo, et fugiet a vobis; tamen hoc ipsum per angelos fieri David declarat dicendo: immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos. In quibus exemplaribus ostenditur, quia nec nos sine angelorum, nec angeli sine nostro conflictu dimicant. Angeli autem Michaël non ideo dicuntur, quod ipse eos iuxta quorundam haereticorum perfidiam creaverit; sed quia eos a Deo in adiutorium acceperit; vel quia sub uno rege et ex una civitate militare creduntur: sicut et draconis angeli vocantur, qui ad eum pertinere, et eius voluntatem perficere probantur. In quorum numero mali homines comprehenduntur; sicut et nos in honorum angelorum. Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in caelo. Quomodo non praevalere dicuntur maligni spiritus cum multos decipiant; et qui fuerunt habitatio Redemptoris, fiant locus deceptoris? A toto ergo pars intellegenda est, cui praevalere ad aeternam mortem malignorum spirituum turba non potest. Ille enim antiquo hosti locum dat, qui mortale crimen admittit. Vel certe haec prophetia ad Antichristi tempus respicit, quo ab electis exclusi, decipiendi tempus ultra non habebunt.

Et proiectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus; et satanas qui seducit orbem universum proiectus est in terram, et angeli cum eo eius missi sunt. Hostis noster propter malitiam draco, propter immanitatem sceleris magnus, propter insidias serpens, propter seductionis diuturnitatem antiquus, propter lapsum de caelo, et fidelium et electorum accusationem diabolus vocatur: diabolus enim et deorsum fluens et criminator sonat; satanas autem dicitur contrarius. In eo vero quod dicit, qui seducit orbem universum, totum pro parte posuit. Unde igitur, et quo proiectus est, nisi de caelo in terram? id est de mentibus electorum in corda reproborum, non quod in eis et ante non erat, sed quod ab illis exclusus amplius dominatur. Et audivi vocem magnam

XII.
* Scilicet
initio.

v. 8.

v. 9.

v. 10.

- XII. dicentem in caelo : nunc facta est salus , et virtus , et regnum Dei nostri , et potestas Christi eius ; quia proiectus est accusator fratrum nostrorum qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Quia cottidie draco de caelis in terram ruit , constat quia vox haec , id est mentis desiderium in laudem ab adventu Domini incipit , et usque ad finem saeculi in caelo , hoc est ecclesia , clamare non desinit. Unde adverbio “ nunc „ omne tempus comprehenditur. Salutem factam dicunt , quia gratuita Dei bonitate sumus salvati ; virtutem , quia roborati ; potestatem , quia in celsitudinis gloriam sumus erecti. Cuncta enim haec in hominibus facta sunt , quamvis non per hominem , sed per Iesum Christum. In die autem et nocte diabolus accusat , cum alios in prosperitatibus extolli , alios inspicit adversitatibus frangi. Diabolum vero sanctos accusare , est non loquendo exterius , sed audiendo interius. Malitia enim ipsius , accusatio est
- v. 11. adversus sanctos. Et ipsi vicerunt illum propter sanguinem agni , et propter verbum testimonii sui. Propter sanguinem agni vincunt , quia passiones Christi secuntur. Propter verbum testimonii , quia fidei rectitudinem custodiunt , de quibus subditur : et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Id est ad mortem se posuerunt
- v. 12. ne eas nequiter amarent. Propterea laetamini caeli , et qui habitatis in eis. Plurali numero caelos ad laetandum invitat , quia numerositatem ecclesiarum assignat , quae omnes unam de se reddunt. Habitantes in caelo , angelos vel sanctos homines dicit , quibus concorditer in Domino convenit gratulari cum homines devicto hoste ad consortium redeunt angelorum. Ubi non est aliud quod exponi debeat , nisi ut hac manente laetitia , hic liber debitum finem accipiat.

EXPLICIT LIBER QUINTUS.

Reliquorum capitum expositio deest in codice , sive eam scripserit Alcuinus , sive secus ; quamquam reapse hoc cap. v. 3. p. 335. plura se scripturum promittit.

EREMBERTI

MONACHI CASINENSIS

QUI SAECULO IX. FLORUIT

EXPOSITIO IN ALIQUOT PSALMOS

ex codice coaevo *.*Psal. VI.*

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Ista vox est paenitentium, et requiem in futuro precantium, ne aliquando sentiant iram iusti iudicis cum sederit in sede maiestatis. Aliqui dicunt quod furor iram praecedat, sed maxime unum est. Precamur tamen liberari hic in praesenti a furore, et in futuro ab ira aeterna regis Christi. Miserere mei Domine. Precatur misericordiam pro his qui se ipsos miseros cognoscunt. Qui miser est misericordia indiget: quomodo potest misericordia fieri, nisi super misero? ideo a miseria sumpsit nomen misericordia. Quoniam infirmus sum. Aperte dixit, ego sum homo infirmus, et tu medicus fortis; ego habeo infirmitatem, et tu habes sanitatem; infirmus sum propter peccata, tu sana propter misericordiam. Sana me Domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea. Tu es medicus, ego sum aegrotus. Ossa hic appellat animae virtutes quas in primo homine perdidit; nunc precatur ut per paenitentiam emendet. Et tu Domine usque quo? Ac si aperte dicat, non pertrahas iram longo tempore, sed hic emendare praecipe. Convertere, et eripe animam meam. Non

* In codice nostro, litteris quadratulis scripto, prostat picta imago Eremberti ante S. Martinum inclinato capite orantis, cum hac inscriptione fortasse autographa: *pius pontifex sanctus Martinus dona indulgentiam humili servo tuo Eremberto te supplicanti.* De Casinensi S. Martini ecclesia, in loco, ubi Apollinis templum fuerat, constructa, leges Petrum diaconum de vitis iust. coenob. Casin. apud me in Coll. vat. T. VI. n. IX. Porro hoc Eremberti opus ignorat Marius in adn. ad huius viri notitiam a Petro diacono scriptam.

ideo rogamus Christum converti, quia dorsum habeat, sed hoc rogamus ut nos faciat ad se converti, sicut ipse dixit: convertimini ad me, et ego convertar ad vos. Salvum me fac propter misericordiam tuam. Non propter mea merita, sed propter tuam clementiam. Quoniam non est in morte qui memor sit tui. Quamdiu perseverat homo in peccatis non est bene memor creatoris sui. In inferno autem quis confitebitur tibi? Pauci sunt qui hoc faciunt, et difficile hoc fieri potest, sed tamen legimus quod ille dives hoc fecit; elevatis oculis vidit Abraham a longe, ait: miserere mei. Tria habuit in se iste dives, caritatem, confessionem, et seram paenitentiam. Confessio fuit quando dixit: pater Abraham miserere mei; caritas quando dixit, quinque fratres habeo, et cetera; sera paenitentia quando non potuit reverti et emendare. Dicti sunt pauci praeter istum solum; difficile dictum est post iudicium; qui in inferno positus est, non creditur confiteri posse.

Laboravi in gemitu meo. Intellectus animae gemit in paenitentia pro peccatis suis. Lavabo per singulas noctes lectum meum. Lectus animae carnalis voluntas est. Lacrimis stratum meum rigabo. Lectus et stratum unum sunt: maior causa est rigare, quam lavare: debemus nos parva peccata lavare, et maiora inrigare: quanto ille homo plus est in sordibus, tanto maius opus est lavare. Turbatus est a furore oculus meus. Pro peccatis suis turbabit semetipsum, ne ira Dei in vindictam vertatur. Inveteravi inter omnes inimicos meos. Ecclesia dicit: ab Adam usque ad finem mundi semper durant adversarii, quia morientibus et nascentibus, alii sunt filii ecclesiae, alii adversarii. Discedite a me omnes. Optat ecclesia ut recedant contrarii, quia aliter non potest agere paenitentiam, si non est segregata ab his, qui perseverant in malo. Qui operamini iniquitatem. A me discedite, non dixit qui operati fuistis, sed qui operamini: de illis non dixit qui peccaverunt, sed de his qui perseverant in malo. Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. Ecclesia mandat suis inimicis recedere quia meruit a Christo exaudiri. Erubescant, et conturbentur omnes inimici mei. Erubescant de illorum peccato, et timeant Deum, ne in novissimo erubescant; quia scriptum est, qui me erubuerit, et meos sermones, hunc erubescet filius hominis cum sederit in sede maiestatis suae. Avertantur, et confundantur. Avertantur a malis operibus, et sequantur Dominum: iustus in faciem cadit, et impius retro. Valde velociter, ante diem

mortis, sive ante diem iudicii veniant ad emendationem, ne illis superveniat vindicta, sed misericordiam mereantur.

Psal. XII.

Usquequo Domine oblivisceris me in finem? Ecclesia clamat ad Dominum, et dicit quamdiu me oblivisceris, quare usque in finem? Finis creaturarum terra est, ideo dicit ecclesia in finem. Homo stat elementis quattuor, igne, et aëre, aqua, et terra. Etsi vilior sum et ultima in istis creaturis quasi terra, noli me oblivisci quia infirma sum, tamen opus sum manuum tuarum. Usquequo avertis faciem tuam a me? Similitudinem dixit de homine qui cogitat: consilia multa vertit ad unum necessarium consilium, dimittit cetera; sicut ille homo fecit in evangelio qui unam pretiosam invenit margaritam invenit, dedit omnia sua et emit eam; sic sancta ecclesia multas habet cogitationes, et ad unam perfectam pervenit quando Christi mandata adimplet. Quamdiu ponam consilium in anima mea, dolorem in corde meo per diem? In hoc versiculo tempus praesens intellegitur, quia hic stat cottidie ecclesia quasi in pugna ad stadium. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Ac si dixisset ecclesia, si usque in finem inpugnant me adversarii mei? Respice et exaudi me. Adiuva in tribulatione, et exaudi me in hoc quod deprecor. Inlumina oculos cordis mei, ne umquam obdormiam in morte. Certe homo non potest dormire quando in tormentis est: mortem hic nominat pro nocte tenebrosa, quia talis est mors peccatorum sine morte. Quid est mors sine morte, nisi cruciatus sine fine? Aliqui dormiunt feliciter, et feliciter resuscitantur, sicut Dominus dormivit in nave quando apostoli excitabant eum dicentes: Domine salva nos perimus, non tantum ipse dormiebat quantum apostolorum fides trepidabat. Omni homini Deus per fidem suam vigilat, et per fidem excitatur. Qui fidem non habet, dormit; et ideo scriptum est, excita fidem tuam, et tunc suscitabis Christum in te. Nequando dicat inimicus meus praevalui adversum eum. Aperte dixit, si nos potest adversarius mittere in somnum infidelitatis, tunc praevaleret adversum nos. Exultabunt si motus fuero. Ipsi qui non steterunt in fide veritatis, gaudent si me possunt elongare de via veritatis, id est de fide catholica; tunc gaudebunt, sicut propheta ait: mei autem paene moti sunt pedes. Sed ego in tua misericordia spero.

Vox ecclesiae adfirmat spem suam in Domino. Exultavit cor meum in salutari tuo. Quia credo in Christo tuo. Cantabo Domino. Laudabo, et praedicabo. Qui bona tribuit mihi. Necessaria in ista praesenti vita; et hoc est subsidium ecclesiae, fides, spes, caritas in futuro, in vita aeterna. Psallam nomini tuo, Altissime. Cantabo tibi laudes; fac me voluntarie operibus bonis impleri.

Psal. XXIV.

Ad te Domine levavi animam meam. Vox ecclesiae ad Christum, quia prius iacuit in valle lacrimarum antequam Christus veniret in mundum: per suum adventum elevavit eam in spe, et fide, et charitate. In similitudinem dicitur sicut triticum quando iacet in imo computrescit; si sursum elevatur, salvabitur; siq̄ anima quae in peccatis perseverat computrescit, et perit; si sursum eregitur, et emendat se, et stat in fide, et spe, et caritate, custoditur a Domino, Deus meus in te confido, non erubescam. Ecclesia confitetur Christo in te confido, non in homine; ideo non erubescam, quia scriptum est: benedictus vir qui confidit in Domino, et maledictus qui spem suam ponet in homine. Neque inrideant mei inimici mei. Illi inimici qui confidunt in homine, non me derideant: ecclesiae inimici sunt vitia et peccata, daemones et haeretici. Etenim universi qui te expectant non confundantur. Neque hic, neque in futurum. Confundantur iniqua agentes supervacua. Propheta non optando, sed praenuntiando * hoc dixit, quia unusquisque qui in malitia perseverat usque in finem, ille confunditur in die iudicii. Vias tuas Domine notas fac mihi Tua mandata mihi demonstra. Et semitas tuas doce me. Semita est minor quam via: significat semitam artam portam, et angustam viam quae ducit ad regna caelorum. Direge me in veritate tua. Ecclesia Christum rogat, direge me, quia tortuosa sum, in veritate tua, in Christo tuo. Doce me quia tu es Deus salutaris meus, et te sustenui tota die. Id est toto tempore in te speravi, et propter te sustenui patienter. Reminiscere miserationum tuarum, Domine. Christianus populus loquitur; rogat ut Christus faciat illos memorare suae misericordiae quia talis est. Christi misericordia non est mutabilis, neque deficiens, tales miserationes nobis sunt promissae ab initio saeculi.

* Col. praenuntiando.

Delicta iuventutis, et ignorantias meas me memineris. Iuventutis

delicta ante baptismum, ignorantiae post baptismum ne recorderis, Domine. Secundum magnam misericordiam tuam, Domine, memor esto mei. Non secundum meum meritum Christe, sed secundum tuam misericordiam. Propter bonitatem tuam, Domine. Dulcis et rectus Dominus. Dicitur dulcis quia promittit praemia futura; rectus quia unicuique reddit secundum opera sua. O homo non te blandire de dulcedine Christi; et respice recta iudicia. Propter hoc legem dabit delinquentibus in via. Talem legem statuit reddere unicuique quod fecit. Delinquentibus in via. Idest peccantibus in ista vita. Dirigit mites, et humiles corde glorificat in iudicio. Facit discretionem inter corpus et animam, ut se corrigant invicem, et ambulent in viis mandatorum Dei. Docebit mansuetos vias suas. Hoc est mandata Christi. Universae viae Domini misericordia et veritas. Repetit quod ante dixit, hoc est misericordiam. Si homo se ipsum miserum cognoscit, miserebitur illi Deus; hoc est veritas, quando homini reddit quod fecit. Quarentibus testamentum eius. Illis donat praemia, qui novum testamentum servant. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim. Propter tuam misericordiam non consideres mea crimina; quia grande est peccatum meum. Quis est homo, qui timet Dominum, legem statuit ei in via quam elegit? Omnis homo qui Deum timet legem custodit, sive qui in coniugio legitimo vivunt, sive illi qui in casta virginitate perseverant; utriusque legem Dei custodiunt. Anima eius in bonis demorabitur. Sperat praemia futura. Et semen eius hereditate possidebit terram. Semen significat opera bona; terra ponitur propter vitam perpetuam.

Firmamentum est Dominus timentibus eum. Nos sumus infirmi, et imbecilles, opus est ut a Christo robaremur. Et testamentum ipsius, ut manifestetur illis. Hoc est ut notam facias eis gratiam evangelii. Oculi mei semper ad Dominum. Oculi cordis mei, intenta mens ad Dominum. Scriptum est: oculi sapientis in capite eius; caput enim Christus est. Quia ipse evellet de laqueo pedes meos. Tua gratia me eduxit de laqueo diabuli. Respice in me et miserere mei. In adiutorium meum respice, quia miser sum et infirmus. Miserere mei Deus, quia unicus et pauper sum. Hoc pertinet ad Christum; ipse fuit unicus sine peccato, ut propheta ait: nec inventus est dolus in ore eius. Cum dives esset, pauper factus est pro nobis, ut nos divites faceret in caelesti-

bus. Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt, de necessitatibus meis eripe me. Hoc rogat ecclesia ut Christus eam liberet. Vide humilitatem meam, et laborem meum. Nunc loquitur ecclesia ad Christum de his qui humiliant illam, et persequuntur eam. Dimitte omnia peccata mea. Parva, et maiora, praesentia, praeterita, et futura; sive mea crimina, sive parentum meorum. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt. Iterum rogat ecclesia, de persecutoribus tu me libera. Quia iniquo odio oderunt me. Ideo iniquo odio, quia nihil nocebat eis ecclesia: est odium bonum, est odium iniquum; ideo dixit propheta: perfecto odio oderam illos. Custodi animam meam, et eripe me. Supplicat ecclesia, ut ab omni malo custodiat. Non confundar quia invocavi te. Non sim confusa, neque hic, neque in futuro, quia te invocavi, Domine. Innocentes et recti adhaeserunt mihi*. Sicut collum capiti adhaeret, sic adhaesit primitiva ecclesia Christo per successores apostolorum, sive sanctorum numerum. Quia sustinui te, Domine. Ecclesia rogat se liberari, quia sustenui te, aperte dixit, patienter expectavi te, Deus Israel, animarum videntium Dominum. Ex omnibus angustiis meis libera me rex Israel, quia in te posui spem meam.

* Cod. me.

Psal. L.

Miserere mei Deus. Psalmus iste pertinet ad David, vel ad unumquemque paenitentem. Qui se miserum cognoscit de peccatis suis, super illum ostendit Deus misericordiam suam. Propheta Dei dixit, magna misericordia tua. Aliquis cogitat quomodo sit una misericordia minor, et altera maior. Maior misericordia est in futuro; minor in praesenti. Hoc est praesens misericordia, quod omnia ex nihilo creavit, et nunc regit, et gubernat; maior misericordia quando sanctos suos remunerat in futuro cum gloria sine fine. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Aperte dixit, multa sunt mea scelera; sed multo plus sunt misericordiae tuae. Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me. Cur dicit amplius lava? Propheta erat David et rex et multum sapiens; ideo dixit: amplius me lava. Tu me potes plus lavare, id est dimittere, quam ego cognosco te rogare. Quando dixit propheta Dei: secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam; beatam et sempiternam vitam desiderabat

habere, quaerebat multitudinem miserationum Dei. Ista praesens misericordia parva et temporalis est. Quando David audivit sententiam Dei contra se inlatam, ait: peccavi coram Domino: respondit ei propheta Nathan: non morieris, indulgit tibi Dominus peccatum tuum. Non perdonavit ei Dominus mortem filii sui, neque persecutionem quam passus est a filio suo Absalon, sed tamen multum fuit quod ei perdonavit. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Si tu cognoscis in confessione peccata tua, ignoscet tibi Dominus. Delictum meum contra me est. Delictum et peccatum unum est; pone peccata tua ante oculos tuos, tunc non ponet Deus ante se; sed proiciet post tergum suum, sicut dixit, nec memor ero nomina * illorum per labia mea.

* Ita cod.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci. David dixit; ego peccavi, tu solus sine peccato, sicut in evangelio ait: quis ex vobis arguet me de peccato? Propheta ait: ipse peccata nostra portavit, qui peccatum non fecit. Et iterum: ad me venit princeps mundi, non invenit quicquam in me. Ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris. Quod tu iudicas Christe, iustum et rectum est iudicium tuum: nos iniusti, et transgressores, et peccatores; tu solus sine peccato. Qui iudicatus fuit, venturus est iudicare in gloria patris sui. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea, Propheta loquitur in persona generis humani. Parentes nostri fuerunt facti in bona creatione Adam et Eva: angelis aequales in aeternitate formati, transgressi sunt mandatum Dei, et omnis posteritas eorum sub iugo mortis. Christianus habet patrem, et matrem; sed tamen est sub vinculo diaboli, donec lavetur aqua munda. Ecce enim veritatem dilexisti. Christus est veritas, sicut dixit: veritas de terra orta est. Dilexisti veritatem. Filium Dei est veritas, Pater enim diligit Filium. Incerta et occulta sapientia tua manifestasti mihi. Per Nathan prophetam manifestavit Deus David peccatum suum, propterea ut emendaret se, et converteret de malo in bono. Aspergis me hyssopo et mundabor. In veteri lege aquam miscebant cum sanguine, mittebant hyssopum in summitate virgae, et aspergebant populum; illa aqua praefigurabat gratiam baptismi. Hyssopus in virga *significat* humilitatem crucis Christi. Hyssopus herba humilis est, nascitur * super petram, inde sanat medicus infirmos pulmones. Hyssopo admonet exemplum illius sequi qui ait: discite a me quia mitis sum et humilis corde. Lavabis me, et super nivem deal-

* Cod. nascit.

habor. Ita voluit lavare, ut propheta ait: si fuerint peccata vestra rubra, velut nix dealbabuntur in baptismo, et in paenitentia, sicut Christi vestimenta in monte resplendebant.

Auditui meo dabis gaudium et laetitia. Talem laetitia desiderabat, sicut audivit dimissum est peccatum tuum. Exultabunt ossa humiliata. Aperte ait, potentiam quam habui in peccato, per paenitentiam humiliavi. Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. Precatur, Domine ne videas neque recorderis scelera mea, sed dele per paenitentiam. Cor mundum crea in me Deus. Unusquisque hoc debet rogare, ut a Christo mundetur cor illius, quia cum peccatis venimus in hoc mundo*. Spiritum rectum innova in visceribus meis. Fac me videre et discernere, quod rectum sit coram te Domine. Ne proicias me a facie tua. Qui proicitur, dispertus est et contemptus; ideo rogo, ne me proicias a praesentia tua; ne me habeas dispertum, et abiectum in iudicio tuo Domine. Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. De spiritu prophetiae hoc rogabat, quia per Spiritum sanctum praevidebat Christum esse in carne venturum. Redde mihi laetitia salutaris tui. Salutaris Dei patris Christus est. Spiritu principali confirma me. Hoc est in rectum regnum dirige me. Volunt dicere quod principalis spiritus pertinet ad Patrem, Spiritus rectus ad Filium, Spiritus sanctus ipse est procedens a throno communi Patri et Filio*. Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. Aperte dixit, ipse me castigo ut ceteri habeant exemplum de me emendandi: maiorum casus timor debet esse minoribus. Multi volunt imitari David neglegentiam, et non volunt imitari David paenitentiam; de tanta sublimitate perduxit se ad talem humilitatem in cinere et cilicio. Libera me de sanguinibus. Hoc est educ me, Christe, de carnalibus peccatis per bonam confessionem. Exaltavit lingua me iustitia tuam. Semper narrat mea lingua mandata tua.

Domine labia mea aperies, et os meum adnuntiabit laudem tuam. Clausum erat per peccatum, quia non fuit locus nec tempus ut laudarem te propter peccata mea. Holocaustis autem non delectaberis. Dona peccatoris non quaerit Deus; nisi tantum ut convertatur, et vivat. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum

* Notemus dogma catholicum adversus Graecos eo ipso tempore circa id agnoscere peccantes.

et humiliatum non dispertit Dominus. Multi habent contritum cor, et non habent humiliatum; plangunt quod fecerunt, et desiderant iterum neglegenter vivere. Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion. Usque nunc propheta rogabat de se ipso, modo interpellat pro plebe Dei, et pro sancta ecclesia. Ut aedificentur muri Hierusalem. Duas fracturas fecit David in isto muro, adulterium, et homicidium; sed postea clausit per paenitentiam. Muri sunt Hierusalem virtutes animae, sive ecclesiae. Tunc acceptabis sacrificium iustitiae. Hoc est humilem confessionem ex ore peccatoris. Oblationem, et holocausta. Laudationem cum iubilatione. Holocausta hoc sunt, quicquid habes in verbo, spiritaliter comple. Super altare tuum vitulos. Altare fides est; quicquid offeres Deo tuo, per fidem offer, ut beneplacitum sit et acceptabile coram summo Deo.

Psal. LIII.

Deus in nomine tuo salvum me fac. Vox sanctorum maxime ad illos pertinet, qui huic mundo sunt arescentes, et in futuro regno florentes, et virides* in nomine tuo, in Christi humilitatis nomine, magna salus mundo plaudebat. Et in virtute tua iudica me. Et hoc mirabile est quod sancti precabantur sanitatem per nomen humilitatis. Consideremus quid est illa humilitas, et quid sit veritas: de caelis descendit in uterum virginis, de utero in praesepe, deinde ductus in temptationem, multa sustenuit pro nomine humilitatis, ut salvum faceret genus humanum. In virtute tua iudica me. virtus fuit quando surrexit a mortuis, ascendit in caelos quadragesimo die, in quinquagesimo venit Spiritus sanctus super apostolos cum tali virtute, ut fiducialiter praedicaverint per totum orbem de nomine Christi. In nomine tuo salvum me fac. Audiamus quale sit illud nomen; apostolus nobis indicavit dicens: nomen est super omne nomen; et in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et infernorum. Deus exaudi orationem meam. Hoc rogat ecclesia; ut mereatur a Deo exaudiri, ac si dixisset; tu es medicus, tu scis quando tolles herbam sanitatis, et quando pones. Auribus percipe verba oris mei. Aures Dei dicuntur, quando pro sua clementia dignatur exaudire. Isti florentes nesciunt quid te rogo, tu scis Christe quid te rogo. Quoniam alieni insurrexerunt adversum me. Iudaci insurrexerunt adversum Christum, non fuerunt

* Cod. vi
ridi.

illi alieni cognatione carnis, sed operibus alieni extiterunt, sicut propheta ait: filii alieni mentiti sunt mihi. De una tribu erant; sed alieni filii dicti sunt, quia cogitabant Christum mortificare, et ille venit vivificare eos. Fortes quaesierunt animam meam. Ipsi sperabant illorum fortitudine vincere Christum; sed non potuit sic fieri. Ipse dixit: non haberes in me ullam potestatem, nisi tibi desuper datum fuisset. Et hoc similiter pertinet ad ecclesiam. Non proposuerunt Deum ante conspectum suum. Si Deum ante oculos haberent Iudaei, nunquam fecissent tanta mala contra filium Dei. Ecce enim Deus adiuvat me. Christus suam ecclesiam adiuvat, et in fide corroborat. Et Dominus susceptor est animae meae. Deus Pater suscepit Filium ad se clamantem in cruce: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Converte mala inimicis meis. Non dixit hoc propheta optando, sed praenuntiando *. Et in veritate tua disperde illos. Quos tolerasti usque nunc per humilitatem, iudica illos in veritate. Semper vadet adversarius sanctis insidiando, sicut de beato Iob dixit: numquid frustra colit Deum? Sperabat ille adversarius propter terrenas divitias, quas abstulerat, quod Iob murmurare debuisset; ignorabat fortitudinem quam intus habebat. Voluntarie sacrificabo tibi. Ecclesia dixit, non coacte sed spontanee servio tibi. Confitebor nomini tuo quoniam bonum est. Laudabo nomen tuum. Bonum hoc indeficiens est. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me. Pater eripuit Filium, et Christus suam ecclesiam liberat. Et super inimicos meos respexit oculus tuus. Propheta dixit: voluntarie debetis Deo sacrificare hostiam laudis, ut oculus suae maiestatis respiciat super inimicos vestros.

* Cod. praenuntiando.

Psal. LVI.

Miserere mei Deus, miserere mei. In quali loco invenis duas repetitiones de uno verbo, unum est pro re, alter pro affirmatione. Miserere mei quia miser sum. Hoc pertinet ad nos, quia opus est his, qui se miseros cognoscunt propter peccata eorum, ut clementia Christi illis misereatur. Vox ecclesiae est, et vox prophetae sonat de passione: rogat propheta sive ecclesia defensionem. Quoniam in te confidit anima mea. Quasi unus homo loquitur pro multis, sicut dixit in alio loco: a finibus terrae ad te clamavi; ecclesia enim Christi habet unum cor cum suis servientibus. In umbra alarum

tuarum spero. Umbra protegit contra calorem solis : in calore persecutio figuratur , in umbra protectio divinitatis , ibi debemus semper fugere. Non ideo dixit alarum , quod Deus alas habeat , ut avis sit , sed duae alae sunt duo testamenta , sive duo praecepta caritatis Dei et proximi ; ideo dixit : sub pennis eius sperabo. Donec transcat iniquitas. Usque in finem iniquitas transit quando diabolus cum suis membris erit ligatus , et Christi ecclesia glorificata. Clamabo ad Deum altissimum. Christus in cruce clamavit ad patrem pro suis persecutoribus ; ecclesia cottidie orat pro inimicis suis. Et ad Dominum , qui bene fecit mihi. Vox ecclesiae est. Christus fecit illam ad suam imaginem , et donat ei omnia bona vitae praesentis , et promittit coronam in futuro. Misit de caelo et liberavit me. Pater Filium suum misit in mundum , ut liberaret genus humanum de inferno , et de potestate diabuli , non misit sicut homo de uno loco ad alterum ; sed quod mittere dicit , voluntas sua fecit , salus nostra. Dedit in obproprium conculcantes me. Hoc pertinet ad caput et ad membra ; dedit enim Christus apostolis potestatem calcandi super serpentes , et scorpiones , et super omnem inimici virtutem. Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam. Misericordia et veritas Christus est ; non potest esse una sine altera ; si misericordia sola fuisset , homines habuissent licentiam peccandi ; si veritas sola fuisset , nullus homo sustenere potuisset. Animam meam eripuit de medio catulorum leonum. Iudaeorum principes sunt leones vocati , plebs sequens catuli nominati sunt , quia clamabant dicentes , crucifige eum. Dormivi conturbatus. Christus enim dormivit in cruce ; ideo dictum est , ego dormivi ; in tali somno dormivit , sicut ipse dixit : potestatem habeo ponendi animam meam , et iterum sumendi. Dormivi conturbatus ; turbavit semetipsum , non pro se ; sed pro peccatis nostris , ut nos turbemus ipsi , et melius emendemus. Filii hominum , dentes eorum. Filii carnales peccatores sunt. Dentes eorum , arma et sagitta ; et lingua eorum , gladius acutus : mala verba vulnera sunt gravia.

Exaltate super caelos Deus. Propheta hoc dixit optando , non Deo consilium dando ; tu qui fuisti a Iudaeis interfectus , exalta te super caelos , super angelos , et apostolos , et super omnes sanctos tuos. Et super omnem terram gloria tua. De sancta ecclesia exivit sonus quod illa fuit dilatata per orbem terrarum. Laqueum paraverunt pedibus meis. Iudaei voluerunt laqueum parare quando spe-

rabant Christum capere in sermone, sicut de illa muliere in adulterio deprehensa. Et incurvaverunt animam meam. Sic voluerunt Iudaei Christum extinguere, ut non nominaretur in toto orbe. Foderunt ante faciem meam foveam. Videbam ipse hoc quod fecerant. Et ipsi inciderunt in eam. In foveam, quam parabant, ipsi cadebant. Paratum cor meum. Sicut ante dixi, unum pro re, alterum pro adfirmatione. Ecclesia dixit fiducialiter, paratum cor se habere martirium sustinere propter nomen Domini. Cantabo, et psalmum dicam Domino. Quod in psalmis canto ad laudem Christi, hoc opere impleam. Exurge gloria mea. Vox Patris de Filio loquitur; gloria patris filius est. Exurge psalterium, et cithara. Ista duo organa sunt, una de supernis, altera de terrenis. Psalterium de Christo intellegitur, sicut in evangelio ait: nunciate Iohanni quae vidistis, caeci vident, claudi ambulant; haec operatur divinitas in humana carne, et reliqua. Cithara de terrenis pertinet, sicut Christus inter homines in mundo sitivit, dormivit, fatigatus fuit ut homo. Psalterium similiter ad nos pertinet per fidem, et spem, et caritatem. In cithara intelleguntur sex opera misericordiae quae implere debemus, id est esurivi, sitivi, hospes eram, infirmus fui, vel in carcere. Per psalterium debemus in tribulatione gratias agere Deo; de supernis venit tribulatio, quam sustenes pro Domino. Exurgam diluculo. Respondit Christus ad Patrem; unde superius dixit: exurge gloria mea. Confitebor tibi in populis Domine. Postquam resurrexero praedicabo gloriam tuam. Psalmum dico tibi in gentibus. Ore laudabo, et opere impleam. Quoniam magnificata est usque ad caelos misericordia tua. Propheta loquitur ad patrem, nomen tuum magnificatum est super angelos, et super omnes sanctos misericordia tua: ideo dixit, Deus meus misericordia mea. Usque ad nubes veritas tua. Sancti Dei caeli sunt vocati, quia de caelestibus cogitant; nubes sunt nominati, quia arida corda inrigant de spiritali pluvia doctrinae caelestis.

Psal. LXXVI.

Deus misereatur nostri, et benedicat nos. Spiritus sanctus per prophetam loquitur in persona ecclesiae; sed nos hic in isto psalmo rogamus ut benedicat animam nostram; rogaverunt et illi patres antiqui, ut Christus venisset in carne, et illis fuisset miser-

tus, ut non perissent propter praevagationem Adae; et nos rogamus cottidie, ut nos liberet de ista captivitate: quamdiu sumus in hoc corpore peregrinamur a Domino, cum apostolo cupimus dissolvi et esse cum Christo. Et benedicat nos. Illic loquitur intellectus animae ad semetipsam, ut Christus augeat suam benedictionem, ita ut de paucis Christianis multiplicentur et crescant. Semper dictum est de creaturis, benedixit illis Deus: adsidue legimus in sancta scriptura, quod benedictio ponitur pro multiplicatione. Inluminet vultum suum super nos, et misereatur nostri. Ecclesia rogat Deum patrem, ut lux veniat, de qua dictum est; in lumine tuo videbimus lumen; hoc est lux quae inluminet omnem hominem venientem in mundum in carne. Hoc rogamus ut in nobis inluceat lux de lumine, id est imago Dei. Propter Adae praevagationem tenebrosa facta est humana creatura, per adventum Christi fuit discoperta*; venit illa mulier in similitudinem divinae sapientiae * Ita eod. (ipse Christus) quaerere quod perierat, ait: inveni drachmam quam perdi; velociter accendit lucernam; lux incensa divinitas in carne, domum exquisivit, singulorum conscientias perspexit, quaesivit imaginem suam pro qua pati dignatus est, misericors misertus est nostri, carnem quam suscepit ipse redemit. Ut cognoscamus in terra viam tuam. Terra gentilitatem significat, via Christus est. In omnibus gentibus salutare tuum. Hanc salutem vidit Simeon quando dixit: nunc dimitte servum tuum Domine in pace, quia oculi mei viderunt salutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus. Prima confessio est in baptismo per fidem Trinitatis; est confessio in martyrio, confessio peccatorum, confessio in gratiarum actione pro acceptis beneficiis Christi, confessio ducens ad tristitiam, et confessio ducens ad laetitiam; quando homo torquetur obdurat, timet, non est ausus dicere ut non puniatur; ideo confortat Spiritus sanctus ut non timeamus tristitiam, sed per confessionem possideamus sempiternam laetitiam. Laetentur, et exultent gentes. De qua re laetentur? de eo quod sequitur: quoniam iudicas populos in aequitate. Iudex terrenus secundum verba iudicat et fallit, adsidue sicut audit ita et iudicat; Deus autem non secundum verba, sed de cogitationibus iudicat; et ideo reddit unicuique iuxta opera sua. Gentes in terra diregis. Extra viam fuit genus humanum antequam Christus direxit eos in via, in semetipso, ut ait: ego sum via, et veritas. Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi po-

puli omnes. Exhortat propheta iterum, ut per confessionem laudent Dominum. Terra dedit fructum suum. Venit imber serotinus, et pluvia fecundat terram, ut germinet. Praedicaverunt apostoli duri cordis homines *, sicut terra, qui Christum interfecerunt; et illi dixerunt apostolis: quid faciamus, ostendite nobis. Petrus autem ait ad illos; agite paenitentiam, et baptizamini in remissionem peccatorum vestrorum. Conversi sunt in illa die tria milia; et in alio quinque milia. Ecce terra dedit fructum suum. Fructus est secunda generis confessio ex ore peccatoris. Terra dedit fructum, cum florente germine, gemmis turgentibus, uterus sanctae Mariae portabat nobis Salvatorem. Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. Fidem Trinitatis ostendit Deus Pater, Deus filius, Deus Spiritus sanctus. Metuent eum omnes fines terrae. Omnes gentes, qui ad vitam sunt praedestinati laudent nomen Domini.

Psal. LXIX.

Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuvandam me festina. Iste psalmus cantatur ex persona martyrum. In novo testamento rogat ecclesia, ut martyres a Deo habeant patientiam; et Dominus dixit: sine me nihil potestis facere. Non rogaverunt illi de praesenti, sed de sempiterna vita; vel ut habeant possibilitatem tribulationes hic in praesenti sustinere. Ad adiuvandam me festina, numquid Deus citius veniat, pro eo quod rogant ut festinet ad adiuvandam? non rogant ut ad iudicium veniat ante statutum tempus, sed rogat ecclesia, festina ut non sit mihi tarde quod tu venis ad iuvandum; ut patientiam habeam, et non cadam in negationem, neque in desperationem. Confundantur, et reveantur omnes inimici mei, qui quaerunt animam, ut auferant eam. Bene optat ecclesia ut confundantur de illorum peccatis, et de ignorantibus quas fecerunt reveantur. Sicut Paulus apostolus fecit, quod antea persequabatur, postea praedicabat. Qui quaerunt animam meam. Duobus modis occidit homo hominem, vult ei tollere substantiam terrenam, occidit illum; volet animam tollere, occidit illum; non potest animam habere, substantiam potest. Alteri tollet suam, et ipsius perdit. Multi quaerunt, non aequaliter quaerunt;

* Id est hominibus. Sic etiam apud Luculentium praedico regit accusativum casum.

aliquis hominem propter rem bonam ad imitandum, alter quaerit ad perdendum. Ipse Christus dixit: perit fuga a me, non est qui quaerit animam meam. Avertantur retrorsum, et erubescant, qui cogitant mihi mala. Hoc optat propheta de malo cursu, quem habuerunt, veniant ad bonum. Avertantur statim, et erubescant, qui dicunt mihi euge euge. Duo persecutores sunt ecclesiae, blasphemantes, adulantes. Sunt qui sic dicunt: non est similis tui, tu es bonus, iustus, sanctus. De istis dixit propheta: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Gregorius dixit: adulatores sunt olei venditores. Euge euge adsidue in bonum dicitur, sicut in evangelio: euge serve bone et fidelis. In blasphemiam dicitur, euge, ac si dicatur, bene bene vidimus quod cupimus. Exultent, et laetentur. Iucundentur hic et in futuro. Qui quaerunt te Domine. In fide perfecta, et operibus bonis. Et dicant semper magnificetur Dominus. Quare? quia de peccatore facit iustum, et de negligenti bonum operatorem. Homo non habet quicquam unde gloriatur, nisi de gratia Dei; et propterea est necesse, ut perfectam fidem habeat in se unusquisque; sed hoc non potest ullus habere, nisi per donum Dei. Qui diligunt salutare tuum. Salutaris noster Christus est. Ille diligit Christum, qui bonum, quod facit non sibi sed de dono Dei dicat. Ego vero egenus et pauper sum. Corpus Christi domini pauper fuit in ista peregrinatione, et nos quamdiu sumus in corpore peregrinamur a Domino. Studeat unusquisque esse in Deo dives, ut non quaerat laudes terrenas. Adiutor et liberator meus es tu Domine. Adiutor hic in tribulatione, liberator in futuro iudicio. Deus meus ne tardaveris. Noli moram facere, sed veni, et adiuva; ne dicant adversarii mei, quare Deus non adiuvat? Libera me, ne desperatio veniat mihi.

Psal. LXXXV.

Inclina Domine aurem tuam ad me, et exaudi me. Aures Domini dicuntur quando dignatur exaudire; tu es in alto, et ego in imo: tu inclina ad me, habeo quod tibi rogare debeo. Non elevat se homo in superbia contra Deum, ipse Christus inclinat aurem suam ad se clamantibus. Tu es homo, tene humilitatem, Deus exaudit te; ab illo homine fugit Deus, qui se exaltat in superbia, sicut illi qui turrem voluerunt aedificare contra Deum confusi recesserunt.

Quoniam egenus et pauper sum ego. Vox Christi ad Patrem, sive ecclesiae clamat ad Deum. Egenus est qui eget alicui * rei; pauper est, quem urget necessitas precari; inops et pauper unum est, egenus et inops. Christus egenus pro nobis factus est, ut nos divites faceret. Multi habent divitias huius saeculi; sed felix paupertas est cum illis, qui sic habent terrenas divitias velut stercora propter caelestes divitias quas sperant possidere. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, salvum fac. Deus Pater custodit animam Christi sui in passione, et Christus custodit in tribulatione. Christus enim natura sanctus est, nos per gratiam eius, sive per adoptionem. Ipse dixit, sancti estote, quia ego sanctus sum. Apostolus dixit: aliquando fuistis tenebrae, nunc autem lux in Domino. Non debemus dicere quod non simus sancti; in baptismo sanctificati sumus per gratiam Christi, cuius membra sumus: caput sanctum est, ita debent esse et membra.

Salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te. Christus ad Patrem clamat; caput cum membris servus vocatus est propter adsumptam humanitatem. Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi tota die. Qui se miserum cognoscit, misericordiam consequitur a Domino; misericordia Christi gratia est, quia nobis indulget nostra peccata. Multae sunt tribulationes nostrae, ita debent esse multi clamores nostri ad Deum. Tota die laetifica animam servi tui. Toto tempore vox Christi loquitur ad Patrem; laeta fuit anima filii Dei quando genus humanum redemit. Haeretici dixerunt, quod Christus animam non habuisset, sed verbum caro fuisset; nos credimus quod veram animam haberet: eorum exsertio nihil est, ipse Christus dixit: perit fuga a me, non est qui requirat animam meam. Et iterum potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam. Quoniam ad te Domine animam meam levavi. Non solum animam levavit, sed et carnem quam induit exaltavit super angelos, et super ordines caelorum in dexteram paternae maiestatis; et nos debemus, quantum possumus animas nostras sursum levare per caelestem contemplationem. Apostolus dixit: conversatio nostra in caelis est. Quoniam tu Domine suavis sustentens es, Deus noster. Non potest hoc esse quod in nostra oratione semper de Deo cogitemus; per varias temptationes adversarius insidiatur; mittit cogitationes vanas, quia vult debellare nos; ipse autem sustinet patienter, non vindicat statim; si homini

petenti aliquid loqueris de tua causa, interea loqueris ad alterum, ille irascitur statim, sicut David ait: cor meum derelinquit me. Et multum misericordiae tuae omnibus invocantibus te. Misericordia fuit magna, qua redemit genus humanum; et hoc fuit magna misericordia quod de illis qui eum crucifixerunt sua membra fecit. Omnibus invocantibus te. Multi invocant Deum non perfecto corde; rogant mortem inimicorum; rogant longos dies, et divicias saeculi; rogant quod volunt per Christum habere, non rogant semetipsum habere. Scriptum est: prope est Dominus omnibus invocantibus eum. Sequitur, in veritate qui invocant, ut ipsum habeant protectorem. Auribus percipe Domine orationem meam. Hoc in ante dixit ecclesia. In die tribulationis meae clamavi ad te, quoniam exaudivisti me. Christus in passione clamavit ad Patrem; et sua membra in tribulatione cottidie invocant illum. In praesentis vitae fluctibus semper est tribulatio, ut Iob ait: temptatio est vita hominis super terram.

Non est similis tibi in diis Domine. Neque in caelo neque in terra non permisit ullam angelicam creaturam, nec unum vermiculum facere, ut creatura unum creatorem adoraret. Omnes gentes quascumque fecisti venient. Christus vult omnes homines salvos fieri. Omnes gentes quas tu fecisti. Non est gens quam Deus non creasset; sed de illis dixit, qui praedestinati sunt ad fidem. Adorabunt coram te Domine, et glorificabunt nomen tuum. Non est hoc magnum Deo, si tu ipsum glorificas, ille facit te magnum si tu ipsum laudas. Faciens mirabilia tu es Deus solus. Sancti faciunt mirabilia, sed per gratiam Christi; Christus per se solum facit. Deduc me Domine in via tua. Vox ecclesiae clamat ad Christum: per te ipsum duc me, ut ad te veniam. Ingrediar in veritate tua. In Christo tuo. Laetetur cor meum, ut timeat nomen tuum. Quomodo utrumque simul, timor et laetitia? Christi timor est vera laetitia; propterea dixit in psalmo: servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. Laetari debemus propter spem regni caelestis; timere debemus propter iudicium. Talis debet esse spes ut non desolvat, et talis timor ut non veniat desperatio. Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo. Haec est gratiarum actio. Honorificabo nomen tuum in aeternum; laudabo te sine fine. Quia misericordia tua magna est super me. Propheta loquitur in persona generis humani. Magna misericordia fuit quod

Deus Pater misit Filium suum unigenitum nos in mundo redemere. Eruiisti animam meam ex inferno inferiori. Est inferior infernus, est superior: ista vita infernus dicitur propter habitatores inferni: sicut paradus dicitur propter habitatores paradisi. Christus dixit ad latronem: hodie mecum eris in paradiso. Paradus est ubi patriarchae, et iustorum animae gaudent. Humanitas Christi loquitur ad divinitatem, Deus Pater eruit Filium suum, ut ipse ait, non derelinquis animam meam in inferno. Impossibile erat teneri illum ab eo; sed liberavit eum Pater, solutis doloribus inferni; non exivit ille solus; sed alios liberavit de inferno. Vera caro fuit, et vera anima. Non potuit illa humanitas sola quae passa fuit infernum spoliare, et illa claustra frangere, si divinitas non adiuvasset. Ideo posuit nobis Deus sua mandata ut devitemus infernum. Similitudinem posuit de illo homine qui paratus est ferire: dicit alius non ferire, et sic liberat illum: dicit ille postea, si tu non me liberasses mortuus fuisset: similiter medicus dicit homini infirmo, si vis vivere, non manduca hoc, neque bibe: observat ille infirmus, habet inde melius; dicit postea, si tu mihi haec non mandasses custodire, mortuus fuisset; ita nobis posuit Christus sua praecepta ut vivamus, ut non moriamur.

Deus iniusti insurrexerunt super me. Vox adsumpti hominis loquitur ad Deum Patrem, sive ecclesiae ad Christum. Iudaei insurrexerunt contra Christum; et mali Christiani pugnant contra ecclesiam. Synagoga potentium quaesierunt animam meam. Hoc ante dictum est; contra ecclesiam et contra Christum pugnant adversarii. Non proposuerunt Deum ante conspectum suum. Si Deum Patrem timuissent, Filium Dei non crucifixissent. Et tu Domine Deus miserator et misericors. Hoc habet de natura quod misericors est; quia misericordiam suam numquam derelinquit; misericors dicitur, quia miseris miserebitur. Patiens, et multum misericordia tua, et verax. Patiens est quia multum sustinet, misericors quia indulget, verax quia reddit secundum opera. Respice in me et miserere mei. Vox Christi ad Patrem secundum adsumptam humanitatem; sive ecclesia optat Christi misericordiam. Da imperium tuum puero tuo. Hoc est imperium quod in evangelio dixit: neque enim Pater iudicat quemquam; sed omne iudicium dedit Filio. Hoc rectum est ut illa persona quae iudicata fuit iudicet. Salvum fac filium ancillae tuae. Fecunda virgo Maria angelo consentiens dixit: ecce ancilla Domini,

fiat mihi secundum verbum tuum. Nos sumus ancillae filii, id est Christi ecclesiae qui non est filius regis. Fac mecum signum in bonum. Item loquitur Filius ad Patrem. In evangelio scriptum est: generatio adultera signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Ioniae prophetae. Hic precabatur Filius signum bonum, a mortuis resurrectionem, ut sicut caput immortalis resurrexit, ita mereantur membra sequi. Videant qui oderunt me, et confundantur. Iudaei oderunt Christum, sed tamen videant in quem punxerunt: carnalem formam videant, non divinitatis gloriam. Illam claritatem maiestatis soli videant, qui in dexteram sunt vocati, de quibus dictum est: beati mundo corde, ipsi Deum videbunt. Quoniam tu Domine adiuvasti me, et consolatus es me. Deus Pater in passione adiuvavit Filium suum, et Christus sua membra cottidie adiuvat. Consolatus es me: in aeterna beatitudine habemus consolationem de aspectu divinitatis, et de laudibus sanctorum in illa beatitudine: non manducemus non bibamus, non dormiamus, omnino otiosi non erimus. Hoc propheta per Spiritum sanctum explanavit quid agemus, ait: beati qui habitant in domo tua Domine, in saeculum saeculi laudabunt te. Vident Christum, et desiderant videre; audiunt, et nituntur audire; sociantur sine fastidio, et semper dilectantur.

Psal. CXXII.

Ad te levavi oculos meos qui habitas in caelis. Semper conscendunt isti psalmi. Ad te levavi oculos meos; vox ecclesiae est; oculos suos levat ubi desiderat, de terrestribus tendit ad caelestia: dispicit terrena, amat altiora; ideo subiungit, qui habitas in caelis; Christus habitat in cordibus sanctorum. Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum; et sicut oculi ancillae in manibus dominae suae. Hic loquitur secundum historiae similitudinem; sicut servus quando per disciplinam corripitur a domino suo, semper ad eum oculos intendit, ut misereatur illi; ita ecclesia inter mundi flagella posita in saeculi temptationibus rogat auxilium ut liberetur a Domino. Utrumque sexum hic nominat, servum et ancillam. In manibus dominae. In loco isto domina pro divina sapientia intellegitur. Miserere nostri Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus dispectione. Omni tempore ecclesia sustinet temptationes a ma-

lis. Multum repleta est anima nostra obprobrium habundantibus. Non tantum de illis solis loquitur ecclesia, qui in divitiis abundant, et propter saeculi gloriam pauperes Christi dispiciunt; hoc plus pertinet ad illos qui in malitia vivunt, et plus propter superbiam, quam propter divitias illos dispiciunt, qui propter Christi nomen paupertatem sustinent: semper elati et contumaces obprobrium ponunt contra Christi ecclesiam.

Psal. CXXIX.

De profundis clamavi ad te Domine. Vox prophetae loquitur; sed secundum historiam de Iona potest intellegi, quia ille sub fluctibus, et de profundo maris de ventre ceti clamavit, et exauditus est a Domino. Secundum spiritalem expositionem ecclesia loquitur in persona ascendens, quia hic positi de profundis clamamus, de ista praesenti vita suspiramus, precantes ut mereamur venire ad ipsum qui est super omnes creaturas, per spem remunerationis quae est in Christo. Domine exaudi orationem meam. Ecclesia rogat ut Christus dignetur exaudire eam. Fiant aures tuae intendentes. Aures Dei dicuntur, quando exaudire dignatur; clementiae Dei est quando dignatur nos exaudire. Intendentes in orationem servi tui. Oratio ecclesiae est ad Deum patrem. Si iniquitatem observaveris Domine quis sustenebit? Aperte dixit: nisi tu facias misericordiam nobis, nullus sustenebit: si iudicas secundum peccata nostra quantum nos facimus, portare non possumus; ideo sequitur: quia apud te propitiatio est. Propitiatio Christi fuit, et sua misericordia, nullis meritis praecedentibus, sacrificium quod pro nobis oblatum est, sanguis innocens effusus est, obtulit semetipsum in patibulo crucis, ut nos redemeret.

Propter legem tuam sustenui te Domine. Lex data fuit populo iudaico sancta et perfecta et iusta: illa lex reos demonstrabat, et non vivificabat; non liberabat illa lex a peccatis, sed prohibebat: modo est lex quae liberat a peccatis, id est lex caritatis dat veniam peccantibus, admonet mala praeterita oblivisci, et de futuris custodire. Christus nobis dedit legem misericordiae; hoc est dimitte, et dimittetur tibi, ecce lex misericordiae. Sicut tibi vis a Christo, sic rogas quando dicis dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Apostolus monuit dicens: honera ve-

stra invicem portate. Sustenuit anima mea in verbo tuo. Homo sustenet quando accipit quod ei promissum est. Nobis est a Deo promissa peccatorum remissio, adhuc expectamus regnum caelorum: ambae promissiones a Deo sunt factae, peccatorum remissio, et regni caelestis possessio. Sperabat anima mea in Domino, quia non fallit quod promittit; Deus veritas mentiri non potest. A vigilia matutina usque ad noctem. Quarta vigilia noctis est, in qua Christus surrexit. Hoc speramus quod nos habemus resurgere, et felicem vocem audire: venite benedicti, possidete regnum quod perseverantibus in bono paratum est. Speret Israel in Domino. Animae videntes Deum sperant in Domino. Quia apud Dominum misericordia. Et sua misericordia, et sua clementia copiosa est et multum habundans. Ipse redemit Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Israel per se potuit Deum videre; sed per se redemi non potuit, neque ullus homo tam sanctus fuit ut redemere potuisset, nisi unicus Filius Dei qui dignatus est propter magnam misericordiam sanguinem suum fundere pro nobis.

Psal. CXXXIX.

Erripe me Domine de homine malo. Vox capitis cum membris, vox Christi, sive ecclesiae. Homo malus adversarius est propter malam suggestionem, quam ab initio fecit, et usque finem non desinit. Prima suggestio, quod Adam eiecit de paradiso, et nunc insidiatur semper membris ecclesiae exterioris et interioris. Exterior homo et interior est corpus et anima: interior homo desiderat castitatem custodire, exterior trahit ad terrena desideria: interior homo vult vigilare, vult abstinere, exterior contendit contra omnia bona, quia terra est, et in terram revertitur; ideo adgravat animam. Ecclesia rogabat eripi ad homine malo, hoc est ab homine exteriori; inde habet anima pondus grande. Si ecclesia hoc rogat sine Dei voluntate non liberatur. Apostolus dixit: infelix ego homo, quis liberat me de corpore mortis huius? Gratia Dei hoc facit per Iesum Christum dominum nostrum. A viro iniquo libera me. Unum est homo malus et vir iniquus, hoc est adversarius; inde rogat ecclesia membra sua liberari. Quia cogitaverunt malicias in corde. Inprimis loquitur quasi de uno homine malo, nunc pluraliter dixit, cogitaverunt. Iudas cum Iudaeis contra Christum, et haeretici, gentiles,

pagani contra ecclesiam cogitant malum semper contra sanctos Dei ut praevalcant, et decipiant. Tota die constituerunt proelia. Tota tempora pugnant contra ecclesiam. Acuerunt linguas suas sicut serpentes. Lingua doctrinam illorum significat; unde dicit in alio psalmo: lingua eorum gladius acutus. Venenum aspidum sub labiis eorum. Aspides sunt serpentes qui in veneno nascuntur, et venenum fundunt; sub lingua doctrina venenata sibilat illis; ideo dixit in evangelio: genimina viperarum quis ostendit vobis iram venturam fugere?

Custodi me Domine de manu peccatoris. Idem ipse est, ab homine malo, a viro iniquo. De manu peccatoris rogat ecclesia se custodiri. Ab hominibus iniquis libera me, de quibus ante dixit, ab haereticis, et eorum similibus rogat se Christum liberare. Quia cogitaverunt subplantare gressus meos. Ecclesia rogat auxilium contra hos, qui eam volunt subplantare. Gressus meos voluerunt subplantare, sensum meum avertere voluerunt, quod non habuissem stabilitatem firmam fidei per Christi divinitatem. Absconderunt superbi laqueum mihi. In occulto paraverunt tendiculas ut me inlaqueare potuissent per errorem doctrinae suae, sed non possunt me decipere, neque per laudem neque per terrorem. De laude venit superbia, de terrore desperatio; sed ego illis non consentio, ne me seducant. Et funes extenderunt mihi in laqueum. In similitudinem hominis dicitur, qui facit tendiculas ad capiendum in laqueo. Semper doctrina mala intellegitur; funes extenderunt, haec sunt peccata; inde sunt ligati quasi de funibus constricti. Iuxta iter scandalum posuerunt mihi. Aliqui dicunt iuxta semitam. Semita et iter unum sunt; sed iuxta semitam, id est iuxta Christum. Qui scandalum ponunt iuxta semitam, hi sunt illi qui sanctis insidiantur iuxta Christum; sed non cadit in laqueum qui in Christo ambulat; non habet scandalum anima, quae fidei in Domino. Ipse Christus dixit: ego sum via; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habet lumen vitae. Scriptum est: non declines ad dexteram, neque ad sinistram. Qui a dextera declinat, hoc est a via quae in Christo est, statim invenit scandalum animae quae non manet in Christo.

Dixi Domino, Deus meus es tu. Haec est oratio: exaudi Domine vocem deprecationis meae in tribulatione mea, suscipe preces meas, exaudi me Domine virtus salutis meae. Virtus animae Christus est, sive ecclesiae; ipse salvat vel custodit. Obumbrasti super

caput meum in die belli. Protexisti me sub umbra alarum tuarum; id est sub duobus praeceptis caritatis Dei, et proximi. In die belli protexisti me; in die necessitatis exaudisti me. Ne tradas me, Domine, desiderium meum peccatori. Aperte dixit: Redemptor meus non me tolle de illo sancto desiderio quod in te habeo; Christe non tradas me peccatori diabolo, et membris eius. Cogitaverunt contra me, ne derelinquas me. Iudas cum Iudaeis contra Christum cogitabat; et cottidie perversi indocti contra ecclesiam cogitant mala. Noli me derelinquere, ne unquam exultentur, non habeant super me victoriam; me vincere possunt; sed fac me illos per te vincere Christe. Caput circuitus eorum. Christus certe caput omnium credentium in se; ita adversarius est impiorum caput. In circuitu impii ambulat, quia ista praesentia diligunt, et in ante non extendunt in bonum voluntatem. Labor laborum ipsorum operiet eos. Illa mala doctrina et falsa, quamvis laudant, seducet illos, et operiet eos caligo tenebrarum. Cadent super eos carbones ignis. Ibunt in supplicium aeternum. In ignem deicies eos, ibi erit fletus, et stridor dentium. In miseriis non subsistent. Propter illa mala quae fecerunt, cum in poenam sunt perducti, non possunt resistere. Vir linguosus non diregitur super terram. Mala loquentes contra ecclesiam, non diregentur in terra. Virum iniustum mala capiunt in interitu. Quia iniuste egerunt, et docuerunt sua peccata, et sua opera mala, quod viventes fecerunt in poena receperunt. Cognovi quia faciet Dominus iudicium inopis, et vindictam pauperis. Ecclesia dicit: cognovi per Spiritum sanctum, quod primis facit iudicium, et postea vindictam de paupere et inope. De talibus pauperibus in evangelio dixit: beati pauperes spiritu, ipsorum est regnum caelorum; de talibus facit Christus vindictam qui suos pauperes persecuntur. Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo. In te credentes laudent nomen filii tui. Iusti et recti sunt qui in prosperis et in adversis laudant filium Dei. Et habitabunt recti cum vultu tuo. De illis rectis dicit, quibus placent omnia iudicia Dei, et semet ipsos accusant de peccatis illorum; in laetis et in tristibus semper laudant Dominum: hii tales habitant cum facie tua, quia sancti in futuro iudicio pleniter erunt visuri Christi praesentiam sine fine.

Psal. CXL.

Domine clamavi ad te, et exaudi me. Hoc possumus intellegere de tribus personis, de David, de Christo, et sua ecclesia. Christus in passione clamavit ad Patrem; et ecclesia clamat in persecutionibus, quas sustenet; et David clamavit adsidue in tribulationibus. Intende vocem deprecationis meae, cum clamavero ad te. Exaudiri se rogat ecclesia sicut et ante. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Incensum de quatuor pigmentis conficitur, id est onice, et galbano, et stacte, et ture; postquam conficitur fortis est, et a vento non dispergitur facile neque flectitur sicut alius fumus facit. Sic rogat ecclesia, ut sua oratio non impediatur; sed recta et munda consendat in conspectu Domini. Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In veteri testamento sacerdotes offerbant sacrificium vespere et mane. Nobis fuit factum sacrificium vespertinum in salutem; quia ipse summus sacerdos in crucis patibulo se obtulit pro nobis. Vespertinum sacrificium dicitur, quia in fine mundi factum fuit; primitivi martyres fuerunt matutinum sacrificium, successores eorum fuerunt sacrificium vespertinum. **Pone Domine custodiam ori meo.** Rogat ecclesia ut habeat custodiam ne loquatur aliud, nisi quod ratio sit; quia scriptum est, et non delinquam in lingua mea; et iterum, qui custodit os suum, custodit animam suam. Ostium circumstantiae labiis meis. Propheta ostium non parietem ponere voluit; quia ostium clauditur et aperitur. Sic debent membra ecclesiae ostium oris aperire: quod utile sit et ad salutem animae pertinet, hoc loqui; et claudere ostium oris contra ociosum verbum: verba inutilia nec in ore, nec in mente, sed talia debent esse quod in praedicatione proficiant.

Non declines cor meum in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis. Ecclesia optat ut in malitiam non declinet cor suum, neque in verba mala. Malum verbum est quando homo agit iniqua, et dicit ego non peccassem si Deus non voluisset. Reputat Deo sua peccata, et ipse per negligentiam facit. Neminem Deus hortat ad aliquid mali, sed ignavia vitae suae; et quando aliquid boni facit, hoc non sibi inputet sed Deo. Ad excusandas excusationes in peccatis. De talibus rogat se ecclesia liberari, qui volunt excusare iniquitates eorum non confiteri. Cum hominibus operantibus

* Cod. non
pro sed.

iniquitatem. Ipsi sunt homines iniqui, qui Christo non credunt. Non communicabo cum electis eorum. Rogat ecclesia ut non habeat societatem in illorum malitia, neque commisceatur prave viventibus. Corripiet me iustus in misericordia, et increpabit me. Ecclesia dicit: corripiat me iustus, hoc est Christus: in misericordia, in mensura: increpet me, probet me Deus meus; quia ipse castigat, et corripit omnem filium quem recipit; sed tamen suam ecclesiam non permittit tribulari, nisi ad mensuram, ut possit sustinere. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Hoc cognitum habemus in sancta scriptura; olei venditores sunt adulatores. De tali oleo non possumus nostras lucernas inluminare, si extinctae proveniunt; ideo dixit in evangelio: ite potius ad vendentes et emite vobis. Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum. Ecclesia dicit quod sua opera placent adulatoribus; ut decipere eam possint; ideo dicunt, omnia quae agis bona sunt, in vigiliis, in orationibus, in eleemosynis; per talia verba seducunt illam.

Absorti sunt continuati petrae iudices eorum. Legimus in historia, quod terra petrosa absorbit Dathan et Abiron et Chore. Viventes intrabunt in terram. Firma petra Christus est; sed tamen ibi sunt iuncti haeretici per baptismum quod acceperunt. Post baptismum male intellexerunt de Christo dicentes; quod filius Dei in tempore potestatem accepisset; propter talia verba sunt disiuncti petrae, et absorti in inferno. Audierunt verba mea quoniam potuerunt. Haeretici et inique viventes verba ecclesiae audiunt, sed non implent, nec retinent in corde spiritualiter. Sicut crassitudo terrae eructat super terram. Terrae crassitudo significat malitiae habundantiam; non potest homo mensurare latitudinem terrae, neque profunditatem eius; sed non est mensurabilis malicia eorum, si potuissent tantum eructare, quantum voluntatem habent mali agere. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum. Ossa sunt fortiores martyres; per illorum victoriam nos sumus fortes. Dissipati fuerunt per multas tribulationes secus infernum: non dixit in inferno, quia persecutores sanctorum in infernum descendunt, et sancti de morte in vitam transeunt. Quia ad te Domine oculi mei, in te speravi. Ecclesia cum suis membris dicit: in te habeo omnem spem Christe, non in me. Ne auferas animam meam. Non tollas mihi spem animae meae; in te fido, ne tradas me in manus adversariorum meorum. Custodi me a laqueo, quem absconderunt mihi. Hoc rogat ecclesia ut defendat

se ab illorum doctrina iniqua, et ab insidiis quas in absconso prae-
parant ut eam possint capere; inde rogat defensionem. Et ab scan-
dalis operantium iniquitatem. Libera me ab his qui scandalum prae-
parant animae meae, et sunt operarii iniquitatum. Cadent in retia-
culo eius peccatores. Hii tales cadent in rete inimici, qui vivunt
prave. Singulariter sum ego donec transeam. Singulariter Christus
solus iustus est, quia ipse iustificat credentes in se, et singulariter
cum potentia sua ascendit in dexteram paternae maiestatis; singu-
lariter fuit solus sine peccato. Donec transeam: membra Christi in
finem transeant de ista visibili ecclesia ad illam caelestem Hierusa-
lem, quae est nunc invisibilis: tunc erit sanctis Dei visibilis, quan-
do Deus erit omnia in omnibus.

Psal. CXLI.

Voce mea ad Dominum clamavi. Clamor iste pertinet ad tres per-
sonas; ad David, et ad Christum, et ad ecclesiam. Sed nunc lo-
quitur ecclesia. Clamat; vox sua propria est quando pro salute ani-
mae orat, tunc est vox propria non aliena: quando rogat pro tem-
poralibus rebus, aut morte inimicorum, non est vox propria, sed
aliena. De propria voce Christus dixit: oves meae vocem meam au-
diunt. Voce mea ad Dominum deprecatus sum. Idem ipse est pro
tali deprecatione, ego vitam aeternam do eis. Effundo in conspectu
cuius orationem meam. Non in conspectu hominum, sed in conspe-
ctu Domini orationem meam effundo; in absconso cubiculo, ubi
Deus solus videt, et audit. De tali oratione ipse admonuit Christus
in evangelio quando dixit: intra in cubiculum tuum, et clauso ostio
ora ad patrem tuum, ipse qui videt in absconso orationem tuam,
reddet tibi. Tribulationem meam ante ipsum pronuncio. Praevidet ec-
clesia per Spiritum sanctum quicquid sustinent membra eius. Haec
omnia Christus cognoscit. In deficiendo ex me spiritum meum. Ali-
quis dicat, quomodo oro Dominum, quando deficit spiritus meus?
Bene orat Deum unusquisque quando relinquit spiritum superbiae;
ideo dixit propheta: aufer spiritum eorum et deficiant. Dixit aper-
te, tolle eis spiritum superbiae, et da illis spiritum humilitatis ut
te laudent. Tu cognovisti semitas meas. Hoc dicit ecclesia: antequam
initium vitae praesentis accepissem, tu cognovisti quid mihi futurum
erat, quia tibi nihil latet. In via hac qua ambulavi, absconderunt

superbi laqueum mihi. Semita et via duo significant; minora praecepta, et maiora. Unusquisque per semitam venit ad viam, quia semita enim vetus testamentum significat, via evangelium. Evangelii gratia est via; ipse Christus dixit: ego sum via, et veritas; extra viam vadunt in scandalum, qui haereticorum doctrinae consentiunt; sed non possunt inpedire illos qui tenent viam veritatis quae Christus est.

Considerabam ad dexteram et videbam. Hoc dicit ecclesia: dexteram considerabam, hoc est videbam vitam aeternam; quia melior est aeterna beatitudo, quam vita praesens. Alius hoc non intellegit, nisi cui tu tribues intellegentiam. Non erat qui me cognosceret. Hoc singulariter ad Christum pertinet; quando venit ad passionem, summi ministri et apostoli tunc scandalizabantur; et ipse Petrus qui prius dixit, ego pro te moriar, postea dixit, nescio hominem, non novi eum; ideo dixit non erat qui cognosceret me, neque de adversariis non fuit qui cognosceret divinitatem meam. Perit fuga a me, et non est qui requirat animam meam. Ad Christum hoc pertinet; fuga et conclusio a forti periit. Christus est fortis, non dignatus est fugere quando venit ad passionem; et postea martyres stabiles fuerunt et fortes, quando venerunt ad passionem. Victricem manum tuam laudaverunt Domine, quia fortis fortem conculcabat, Christus mortem. Duobus modis fuga fit; multi fugiunt animo, et non fugiunt corpore, et aliqui fugiunt corpore, et non fugiunt animo; melior est fuga corporis, quam fuga animae. Non est qui requirat animam meam. Duobus modis anima requiritur aut imitatione, aut perditione. Clamavi ad te Domine, dixi tu es spes mea. Ecclesia dicit: in te habeo spem, Deo vivo, non in homine terreno. Portio mea in terra viventium. Portio nostra ipse Christus est, et pars nostra; de hac portione dixit: credo videre bona Domini in terra viventium. Haec est pars ecclesiae Dei.

Intende orationem meam, quia humiliatus sum nimis. Ecclesia dicit: intende quod te rogo, quia humiliata sum in tribulatione, quam susteneo praesentis vitae. Libera me a persequentibus me, quia confortati sunt super me. Iudaei super Christum, quia putaverunt extinguere illum in crucis passione; et peccatores super ecclesiam sunt confortati, quia volunt illam perdere; inde rogat se liberari. Educ de carcere animam meam. Christi divinitas in corpore fuit, quasi in carcere inclusa, descendit ad inferna, voluit inde liberare qui diu inclusi fuerant. Et ecclesia precatur se educi de carcere, id est

de hoc mundo , ut perveniat ad spem promissae beatitudinis in mansionibus caelestis Hierusalem : nos enim in imaginem Dei creati fuimus ; sed praevaricatio nos inclusit in carcerem. Nunc precatur ecclesia pro suis membris ut perveniat ad talem mansionem , ubi ei non sit necessitas laborare , sed possit beate vivere. Ad confitendum nomini tuo. Ideo me educ de carcere , ut te laudem sine fine. Me expectant iusti , donec retribuas mihi. Vox Christi dicit : ante adventum Domini expectaverunt prophetae et patriarchae , quia per Spiritum sanctum praevidebant Christum esse in carne venturum ut illos liberaret. Caelum enim clausum fuit propter peccatum primi hominis ; et non fuit qui non periret ; si Christus non venisset in carne humana. Venit Christus in carne ; intravit in caelum apertum ipsum humanum corpus quod adsumpsit , in quo laboravit , exultabat , et consolabatur in dextera sede maiestatis. Donec retribuas mihi. Modo retribuit sanctis suis bona , sed tunc pleniter quando Deus erat omnia in omnibus.

Psal. CXLII.

Domine exaudi orationem meam. Ista oratio pertinet ad tres personas , ad David , et ad Christum , et ad ecclesiam. David in sua necessitate in pugna clamat ; humanitas Christi in passione orat ad divinitatem ; sive ecclesia clamat in tribulatione , rogat a Deo auxilium. Auribus percipe obsecrationem meam. Idem ipse est quod ante dixit. In veritate tua exaudi me in tua iustitia. Hoc pertinet ad ecclesiam. Aperte dixit : tua est iustitia , tua est veritas , non est mea ; tu me exaudi , hoc rogo , imple quod promisisti. Non intres in iudicium cum servo tuo. Hoc rogavit David Dominum ; et unusquisque precari debet Dominum dicens : non secundum mea peccata , neque post culpas meas iudica me Domine , sed secundum misericordiam tuam , quia ego sum peccator , et tu pius ; noli in iudicium intrare cum servo tuo. Ego sum servus , tu Dominus ; ego peccator , tu innocens. Iudaei voluerunt cum Domino intrare in iudicium quando dixerunt : ieiunavimus , et tu nescisti ; humiliavimus animas nostras , et tu non respexisti ad nos ; laudaverunt iustitiam illorum , et gloriam Dei non praedicaverunt : unusquisque sic facit qui se laudat , non Dominum. Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Ille homo non iustificabitur coram Deo , qui saeculo

vivit, et mortuus est Deo; vivit carnalibus desideriis, et non vult sic vivere sicut apostolus monuit dicens: vivo quidem, sed non ego vivo, vivit vero in me Christus. Ipse vivit vere, qui vivit Deo; Christus enim dixit ad Moysen: nemo vivit, et vidit Deum. In carnali vita viventes non possunt videre Deum; sed sicut in evangelio ait: beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt.

Quia persecutus est inimicus animam meam. David persequatur filius suus; et Iudas cum Iudæis Christum persequatur. Humiliavit in terra vitam meam. Humiliatus fuit David quando pedester ambulavit in deserto, non in curribus, neque in equitibus sicut rex; et Christus in passione humiliavit semetipsum, pedibus ambulavit ad crucem; dedit exemplum martyribus, et cunctis in se credentibus pro nomine eius tribulationes sustinere. Conlocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi. Sic voluerunt David extingui persecutores sui, ut nomen eius non resonaret amplius; et Iudæi sic voluerunt Christum tollere sicut dixerunt, nomen eius non memorabitur amplius; non potuit hoc fieri sicut ipsi cogitabant. Anxiatus est in me spiritus meus. David fuit anxius quando filius eius persequatur illum; et Christus in passione habuit anxietatem, quia discipuli eius scandalizabantur. In me turbatum est cor meum. David habuit *cor* conturbatum, non voluit filium suum occidere, sed vincere eius crudelitatem cum misericordia, sicut ipse dixit ducibus suis: parcite filio meo Absalon. Cogitabat in corde suo: quando sustenui Saul inimicum meum, quare non susteneo Absalon filium meum? Et Christus in passione habuit conturbatum, sicut ipse in evangelio ait: tristis est anima mea usque ad mortem; et in propheta dixit: contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea. Hoc fuerunt apostoli, titubabant in passione. Memor fui dierum antiquorum. David memorabat antiquas persecutiones, et ecclesia memorat persecutiones quas sancti sustinuerunt pro Christo; sicut tres pueri fecerunt in camino ignis, et Machabæi similiter; sed consolata fuit ecclesia quando vidit eos post tribulationem coronari. Meditatus sum in omnibus operibus tuis. Vidi sanctos tuos in mundo operibus mirabilibus coruscare. Et in factis manuum tuarum meditabor. De spe futuræ consolationis meditata fui in corde meo. Expandi manus meas ad te. Christus in cruce expandit manus suas, sicut propheta dixit: expandi manus meas in cruce tota die ad populum non credentem, et contradicentem mihi:

et David quando orabat manus suas expandit, et ecclesia suas manus expandit, quando opera bona ostendit coram Domino.

Anima mea sicut terra sine aqua. Per similitudinem dixit, sicut arida terra expectat pluviam, post imbres venientibus fructum ostendit, sic ecclesia Christi desiderabat eloquia Domini ut inrigetur gratia Spiritus sancti, et fructificet in operibus bonis. Velociter exaudi me. In ista praesenti vita digneris me exaudire, ut ad te perveniam. Deus meus quia defecit spiritus meus. Hoc ante diximus: de superbia veni in humilitatem ut te laudem, domine Deus meus. Non avertas faciem tuam a me. Aperte dixit, in praesenti tribulatione noli te avertere, ut me non exaudias. Et ero similis descendentibus in lacum. Dixit ecclesia, ne dimittas me in illorum similitudinem qui descendunt in lacum inferni. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam. Hoc postulat ecclesia, ut Christus eam faciat cum suis membris suam clementiam intellegere. Quia in te speravi Domine. Ideo fac me intellegere tuam misericordiam; in te habeo spem, non in me. Notam fac viam in qua ambulem. Fac mihi cognoscere Christum, ut desidero mandata tua implere. Quia ad te Domine animam meam levavi. Propter spem vitae aeternae, et propter salutem animae meae. Fac me ad te levare oculos cordis, Domine. Ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam. Eripe me ab adversariis meis, quia confugi in auxilium tuum. Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Quomodo si spiritus Dei est, bonus non est? Scriptum est: spiritus Domini malus arripuit Saul; non enim creatio Dei mala fuit; sed inventio voluntatis malae trahit de bono in malum. Deducet me in viam rectam; id est in terram viventium. Propter nomen tuum Domine vivificabis me. Non propter meum meritum, sed propter tuam misericordiam vivifica animam meam, quia pius et misericors es. Educ de tribulatione animam meam. David rogavit de adversariis suis liberari, et ecclesia a persecutoribus suis. In misericordia tua disperdes inimicos meos. Iusto iudicio iudica illos Domine. Disperde illos in vindicta tua, qui tribulant animam meam. Spiritus adversariorum mitte in supplicium aeternum, ne temptent ecclesiam tuam Domine. Quoniam ego servus tuus sum. Non invitus, sed voluntarie servio tibi Domine. Utrumque factus sum servus tuus amore et timore; quia per timorem venit homo ad amorem, et postea voluntarie servit Deo suo usque praemium consequatur.

PRUDENTII EPISCOPI

INCIPIT PROLOGUS

AD FLORES PSALMORUM *.

Cum quaedam nobilis matrona in civitatibus vel oppidis a pluribus fuisset oppressa, atque ex accidentibus variis tribulationibus, ut plerique noverunt, adesset angustiata, nimisque taediis afflicta, direxit ad me rogans obnixè, ut aliquid ex laude psalmodum ad consolationem compassionis suae, brevissimis scripturam versiculis. Quod ego, non solum condolens petitioni, verum etiam ad omnes qui per diversas peraguntur provincias montesque ac valles, nec non et qui per flumina discurrunt et maria, timentes periclitari, ut ait scriptura, periculis in flumine, periculis in mari, periculis in civitate, periculis latronum, periculis in solitudine, et cetera, cupientes eripi, et a Deo gubernatore salvari; hoc opusculum parvitatatis meae, veluti ex immanissimo prato summatim brevitatimque studui psalmodum carpere flores. Et licet sint plures imitantes sanctorum patrum exempla, quod experimento didicimus, qui omni videlicet die in divinis laudibus totum complent psalterium; et tamen hi, qui hoc petunt opus, et qui in diversis sunt periculis constituti, nec totum queunt explere psalterium, etiam nec horis valent psallere canonicis; hos non pigeat in corde et ore revolvere * versiculos: remotis cunctis, in quibus ex parte Iudaeorum, vel ceterorum perfidorum, apertissime lucideque patuli manent versiculi; ut psalmus continet secundus, vel tertius, quintus, tertius decimus, vigesimus primus, nec non et tricesimus quartus, tricesimus quintus, et tricesimus sextus, vel quid gloriaris (LI), seu sexagesimus

* Cod.
revolvi.

* Ex codice vaticano vetere sumpsi hunc prologum Prudentii episcopi trecentis, qui saeculo IX. in Gallia claruit: ipsos tamen psalmodum flores, sive ipsum quod consequitur opusculum, exscribendum non iudicavi; cum nihil fere praeter davidica verba ibi occurrat.

septimus, sexagesimus octavus, et sexagesimus nonus, atque Deus laudem meam (CVIII), vel ceteri qui licet in suis sunt congrui sensibus, tamen in his non pertinent flagitari anxietatibus. Sed nequis totum, quod absit, perdat in rebus praeoccupatus activis, hos dum vacat et potest, non tardet orando recitare psalmorum versiculos. In his, ut scriptum est, totum pro parte, et partem pro toto, potest iuvante domino Christo, centum quinquaginta perficere psalmos. Et ne immemor sit, ternis quaternisque horarum temporibus, septies in die Deo omnipotenti persolvens efficiat laudes; ut idem beatus David ait: septies in die laudem dixi tibi Deus, et cetera. Sed iam coeptum adgrediar opus, inserens primum cum ultimo ita: beatus vir qui in lege Domini meditatur die ac nocte, et cuius spiritus in excelsis laudat Dominum de caelis; nam omnis spiritus laudat Dominum. Tu autem huius negotii utilitatis receptor receptrixque, inchoa primum, et ora cum David ita dicendo: Deus in adiutorium meum intende, tribus vicibus cum gloria patri. Atque deinceps ut permixtum insertumque reppereris, ora recitando, et flores cum iubilo fidenter carpe, davidica psalmata canendo a primo incipiens psalmo ita.

ORATIO.

Suscipere digneris domine Deus omnipotens hos versiculos consecratos, quos supplex decantare ego cupio in honorem nominis tui, pro me misero indigno peccatore, et pro omnibus facinoribus meis, sive actis, sive factis, dictis, cogitationibus iniquis, concupiscentiis, sive omnibus neglegentiis meis magnis ac minimis. Ut hii versiculi proficiant mihi ad vitam aeternam, et ad remissionem omnium peccatorum, et ad spatium bene vivendi, et ad veram et condignam paenitentiam agendam. Amen.

A L G E R I

SCHOLASTICI LEODIENSIS

DE SACRIFICIO MISSAE *

Solemnis celebratio totius missae ad hoc instituta est, ut memoriam exprimat Christi venientis in carnem, et eius passionem in mysterio refiguret; unde illa quae primo ponuntur ab introitu missae usque ad secretas preces, quas secum loquens sacerdos effundit, adventum dominicum et tempora evangelicae praedicationis repraesentant. In primis illae secretae orationes, quae super oblata funduntur, trinam precem exprimunt, quam ante passionem suam Salvator ad Patrem effudit dicens: Pater si fieri potest, transeat a me

* Opusculum hoc suppeditavit mihi vir de rep. litteraria praeclare meritus Augustinus Theinerus, qui et sequentem notitiam communicavit. Algerus, vir sui temporis clarissimus, diaconus et scholasticus leodiensis, an. 1121. monachus cluniacensis redditus, mortuus est an. 1151. Multa eaque egregia opera conscripsit, quorum quaedam supersunt, quaedam in bibliothecis adhuc latent; alia, ut magnus Trithemius (de scriptoribus ecclesiasticis cap. 328. p. 84. ed. I. A. Fabricii bibl. eccles. Hamburgi 1718 fol.) dicit, ad nostras manus non venerunt. Tres habentur Algeri libri de sacramento altaris contra Berengarium turonensem, quos Petrus venerabilis abbas cluniacensis operibus, quae S. Lanfrancus et Guthmundus aversanus in hac re conscripserunt, praefert. Edidit Erasmus Friburgi Brigoviae 1530, Antuercp. 1536; Lovanii 1561; Bibl. PP. ed. Lugd. 1671. f. T. XXI p. 251-292. Libri tres de misericordia apud Martene et Durand thes. Anecd. nov. T. V p. 1021-1138. De gratia et libero arbitrio apud Pez thesaur. Anecd. T. IV Par. 2 p. 111-118. Noster Algeri tractatus *de sacrificio missae* invenitur in cod. ms. lat. n.º 812 bibl. reg. parisiens., et adscriptus est eius tractatui de gratia et libero arbitrio, qui in eodem cod. ms. membraneo optimae notae medii saec. XIII deprehenditur. Non exhibet Algeri nomen, sed ab eadem manu ac tractatus de gratia et libero arbitrio conscriptus est, adiecta adnotatione amanuensis: *sequitur de sacrificio missae*; quo fit ut nullum dubium de auctore nostri tractatus commoveri possit. Idem amanuensis in margine adnotavit, in hoc tractatu quaedam omnino nova (i. e. novas explicationes) inveniri. Conferantur de Algero *histoire littéraire de la France* T. XI p. 158-167; *Celier histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques* T. XXII p. 257-267, ut Fabricium, Caveum, et Oudinum omittamus.

calix iste. Ubi etiam legitur Dominus sudasse sanguinem, et factus in agonia prolixius orasse, ut patenter inueneret in quanta cordis contritione et spiritus anxietate sacerdos peccator sacrificium orationis debeat offerre Deo, cum sacerdos iustitiae oblaturus seipsum non sine sanguinis effusione emiserit preces ad Patrem, et ita evidenter ostenderit suum erga nos compassionis affectum. Quod ipsum legalis sacerdos faciebat, qui sancta sanctorum intrabat sine sanguine nunquam, quoniam secundum apostolum sine sanguinis effusione non fit remissio. Postea sacerdos noster salutat populum sublimi voce, sursuum corda erigere et gratias agere Domino exhortatur, exprimens illud quod revertens Dominus ad discipulos ait: *vigilate et orate*, ut non intretis in tentationem. Sequitur ille caelestis hymnus: *sanctus sanctus dominus Deus sabaoth*, quem in veteri testamento animalia cecinisse dicuntur. In quo ostenditur in hora sacrificii spiritus adesse angelicos, debitam reverentiam divinis mysteriis exhibentes.

Consequenter incipit sacerdos noster *te igitur*, et quasi ingrediens sancta sanctorum, primo generalem pro tota ecclesia precem effundit, imprimens signum crucis, et oblationem illam Christi sanguine superfundit, qui quotiens caelesti sacrificio similitudinem crucis apponit, totiens propositam oblationem Christi sanguine superaspergit. Vocat ea, quae afferuntur, primo dona, quia a Patre luminum dantur nobis; secundo munera, quod eisdem muneramus oratorem; tertio sacrificia, quoniam per illa et abluimur a peccatis, et reconciliati pacem habemus ad Deum. Secunda in canone oratio fit pro illis, qui vel panem ad sacrificium obtulerunt, vel sacris mysteriis circumstant. Tertia oratione sanctorum suffragia simplex implorat, et quasi carbones ignis inferens iuxta legem incensum affectuosae orationis imponit, ut more caelestis pontificis propositam hostiam nebula compunctionis obumbret. Quarto loco rogat sacerdos fieri oblationem illam primo benedictam, ut per eam impleamur omni benedictione caelesti; secundo adscriptam, ut eius efficacia libro viventium adscribamur; tertio ratam, ut per eius effectum radicati vel fundati in fide, a caritate Dei nullatenus avelamur.

Recenset deinde dominica, quae Christus in caena dixisse fertur, quorum virtute et gratia panem converti in carnem, et vinum mutari in sanguinem fides catholica confitetur. Quare autem

dicitur calix sanguinis novi esse et aeterni testamenti? Ideo utique dicitur, quia per fidem sanguinis Iesu Christi promittitur nobis peccatorum ablutio et consecutio caelestis regni. Quod utrumque novum dicitur et aeternum, quia videlicet dum expurgat a peccatis, nos innovat; et dum regnum nobis tribuit, ad incorruptionem aeternam sublata corruptibili mutabilitate transtulit. Porro mysterium fidei est, quoniam christiana fides hoc habet, ut sub specie panis et vini veritatem carnis et sanguinis fateatur, quoniam illud mysterium utrumque simul est et sacramentum et res sacramenti; dum exterius colorem quidem et saporem panis et vini repraesentat, interius vero substantiam carnis et sanguinis oculis fidei subministrat. Subsequenter dicit sacerdos visibilem hostiam illam esse puram, quia purgat a vitiis; sanctam, quia virtutum gratiam confert electis; immaculatam, quia incorruptibilitatis gloriam largitur iustis. Orat sacerdos acceptum fieri sacrificium sicut munus Abel, cuius innocentia Christi innocentiam et vitam designat: sicut sacrificium Abrahae, quod sanctitatem dominicae passionis insinuat: sicut hostiam Melchisedech, quae in pane et vino quotidianum ecclesiae sacrificium praefigurat. Supplex interea presbyter orat Dominum, ut haec iubeat perferri per manus sancti angeli in sublime altare suum, ut sit evidens in illa hora sacramentum, illum panem uniri dominico corpori, et eidem unius communionem substantiae cooperari. Osculatur etiam tunc altare, ut ostendat eiusdem sacramenti participem velle se fieri; et signo crucis se muniens, ad perceptionem mysterii praeparat semetipsum. Rogat pro defunctis, deinde etiam pro se ipso, et in fine nomina sanctorum interserens, quasi alter Aaron nomina XII patriarcharum insculpta suo pectore repraesentat.

Sequitur *per quem haec omnia Domine semper bona creas*, de pane carnis substantiam proferendo; *sanctificas*, spirituali virtutum abundantia cumulando; *benedicis*, gratiarum omnium efficaciam largiendo. Consequenter amovet corporale, et ex ipso sacro pane crucem faciens super calicem, Christi crucifixionem ostendit: iterumque deponens in altare, et corporali operiens, triduanam assimilat Domini sepulturam. Ubi etiam dicit patrari nobis hoc virtutis sacramentum *per ipsum*, qui dat omnibus affluenter et non improperat; *et cum ipso*, qui regit et disponit universa; *in ipso*, in quo vivimus movemur et sumus. Sequitur dominica oratio *sed libera*

nos; in cuius fine sacerdos dominicum panem dividit in tres partes, quarum primam deponit in calicem, mediam servat sibi, offert communicandis extremam. Fractio panis Christi passionem significat, in qua templum corporis eius confractum est et solum, quod tribus diebus divina potentia suscitavit. Calix designat sepulcrum dominicum, in quo Christus devoratus a morte sicut Ionas in ventre ceti, ita per triduum iacuit in corde terrae. Prima portio, quae sanguini admiscetur, rogat pro eis qui iam exuti corporibus sed corporum vitiis obligati, habent in se quod per poenam purgatoriam examinari debeat et purgari. Media portio pro eis orat, qui adhuc viventes in carne et quasi in medio positi, libertate arbitrii sui possunt declinare quo volunt ad dexteram vel ad sinistram. Tertia portio gratias agit pro sanctis qui in gloria constituti non habent necesse, ut pro eis fundatur oratio. Ita passio Christi proposita omnibus prodest, defunctis ad veniam, vivis ad gratiam, sanctis ad gloriam. Idemque sacramentum singulis cooperatur in bonum, dum mortuos purgat, vivos iustificat, iustos coronat, per eundem qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

Postremas folii huius paginas occupare mihi placet duobus Excerptis chronographorum Georgii hamartoli, et Iohannis siculi; quorum uterque ineditus adhuc est; sed tamen Iohannes plerumque Georgium exscribere solet, hic autem vetustiores alios chronographos. Boni interim lector consulat hoc breve specimen.

Περὶ τῶν καλουμένων βαρβάρων.

Τῶ ὄντι ὡσπερ τοῖς Ἑλλησιν Ἰλλυριεῖς καὶ Παῖονες καὶ ἄλλοι βαρβαρίζειν δοκοῦσιν, οὕτως ἐκείνοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις, ὅσοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἑλληνικῆς τεχνολογίας καὶ στωμυλίας ἐπαίειν οὐ δύνανται, βαρβαροὶ δοκοῦσιν εἶναι. Ὅτι δὲ τὴν αὐτὴν ἔχει πᾶσα Γλώσσα διάνοιαν, μία γὰρ ἢ πάντων ἀνθρώπων φύσις, καὶ ἡ πείρα διδάσκαλος ἔστι γὰρ εὖρεϊν καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις τέχνας καὶ ἰπιστήμας, καὶ τὰς ἐν πολέμοις ἀνδραγαθίας ἐκ περιουσίας ἔνιοι δὲ τούτων καὶ σοφώτερον τῶν Ἑλλήνων παιδείαν, καὶ πολυλογίαν βραχυλογία νικῶντες. Τοῦτο γὰρ δὴ καὶ Πέρσαι μαρτυροῦσι, καὶ οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς, καὶ εἴ τις νῦν πρῆσβευόντων ἢ στρατηγῶν ἢ ἐμπορίαν τινὰ μετιῶν συνεγένετο, καὶ πεπειρατο καλῶς τῆς ἐκείνων ἀρχινοίας καὶ πανουργίας φασὶ γὰρ αὐτοὺς ὀξέως νοεῖν τὰς τῶν λόγων πλοκάς τε καὶ κλοπὰς καὶ ἐπικρύψεις, καὶ ὀλίγα φθειρομένους νικᾶν τοὺς προδιαλεγόμενους, καὶ γε καὶ συλλογιστικοὺς ἄγαν εἶναι διαβεβαιοῦνται, καὶ διαλύειν ἱκανοὺς τὰ παρ' ἐτέρων πλεονόμενα ῥαδίως, καὶ παροιμίαις κερῆσθαι καὶ σοφώτατοις αἰνίγμασιν οὐ γὰρ δὴ πού φιλοσοφικοῖς ἢ ῥητορικοῖς ἐνετρώθησαν, λόγοις ἀλλὰ τὴν φύσιν μόνον εἶχον διδάσκαλον. Τοὺς δὲ γ' Ἰνδούς καὶ τούτων πολλῶ σοφοτέρους λέγουσιν εἶναι καὶ ἐντραχειστέρους. Καὶ οἱ παρ' ἡμῖν δὲ νομάδες καὶ πρῶσχωροὶ, τοὺς Ἰσμηλίτας φημί, τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις βιωτεύοντας, καὶ μηδὲν τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων ἐπισταμένους, ἀρχινοία πολλῇ συνέσει τε καὶ πολυπειρία κοσμοῦνται, καὶ διάνοιαν ἔχουσι καὶ πανουρτίαν ὀξυτάτην ὅτι μάλιστα συνιδεῖν τ' ἀληθῆς δυναμένην, καὶ διελέγξαι τὸ ψεῦδος, καὶ διακρίναι τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος. Περὶ δὲ τῶν Αἰγυπτίων, περιττὸν οἶμαι λέγειν καὶ γὰρ αὐτοὶ τῶν φιλοσόφων οἱ πρῶτοι κρεῖττους εἶναι τούτους ἔφασαν τῶν ὀνομαστοτάτων γεγεννημένων παρ' Ἑλλησιν. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ ποιητὰς ἔσχον, καὶ συγγραφείας καὶ ῥήτορας, ὡς φασὶν οἱ ταύτην κακείνην ἡσχημένοι τὴν γλῶτταν καὶ πυκνότερα καὶ δεινότερα τῶν ἑλληνικῶν εἶναι τὰ τούτων ἐνθυμήματα, καὶ συντομωτέρας ἅμα καὶ βαθυτέρας τὰς γνώμας. Ταῦτα λέγω, οὐ τὴν ἑλλάδα σμικρῶν φωνῶν, οὐδὲ ἐναντία γε αὐτῇ παραδείγματα παρήχων, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ ταύτῃ μεγαλαυχούντων συστέλλων τὴν γνώδα, καὶ τὴν ὄφρυν κατασπῶν, καὶ διδάσκων μὴ κωμωδεῖν γλῶτταν ἀληθεῖα λαμπρυνομένην μὴ δὲ βρονθῦσθαι μὲν ἐπὶ λόγοις κομψοτικῇ τέχνῃ πεποικολμένοις, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ γεγυμνασμένοις.

Ἔστι ἐν ἐκάστῳ ἕθνεϊ διάφορος ἐστὶν ἡ δόξα
καὶ τὸ ἔθος καὶ ἡ λατρεία.

Τῶν ἐν εἰδωλοῖς μανέντων πάντων διάφορός ἐστιν ἡ δόξα καὶ ἡ θρησκεία, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ παρὰ τοῖς αὐτοῖς εὐρίσκεται κ. τ. λ. Αἰγύπτιοι μὲν οὖν τὸν Ἄπιν βοῦν μόσχον ὄντα σέβουσι, καὶ τὸν μινδῆσιον τράγον καὶ τούτους ἄλλοι τῷ Διὶ θύουσι. Λίβυες δὲ πρόβατον θεοποιούσι καὶ τοῦτο παρ' ἐτέρων εἰς θυσίαν σφάττεται. Ἰνδοὶ δὲ τὸν Διόνυσον θρησκεύουσι, συμβολικῶς οἶνον αὐτὸν ἐνομάζοντες καὶ ἄλλοι τοῦτον σπένδουσιν. Ἔτεροι δὲ ποταμούς καὶ κρήνας καὶ πάντων μᾶλλον Αἰγύπτιοι τὸ ὕδωρ προτετιμῆκασιν, καὶ θεὸν ἀνηγόρευσαν ἐν οἷς καὶ τοσοῦτον ἐπιλέονασεν ἡ εἰδωλομανία παρὰ τὰ ἔθνη πάντα, ὡς οὐ μόνον βόας τε καὶ τράγους καὶ κύνες καὶ πιθήκους θεραπεύσαι, ἀλλὰ καὶ σκόροδα καὶ κρόμμυα, καὶ πολλὰ τῶν εὐτελῶν ἐτέρων λαχάνων, θεοὺς ἐνομάσαι καὶ προσκυῖναι, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς ἀσιβείας καὶ τὸ μὲν ὕδωρ Νείλου ἐσίβοντο ὡς τὴν χώραν αὐτῶν ἀρδύουσαν τὸν δὲ βοῦν ἐθεοποιούον ὡς τὴν γεωργίαν ἐπιτελοῦντα, καὶ τὴν τροφὴν πορίζοντα τὸν δὲ τράγον καὶ τὰ πρόβατα διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν χρῆσιν τὰ δὲ λοιπὰ βδελύγματα κύνες τε καὶ πιθήκους καὶ κνώδαλα καὶ τὴν λοιπὴν ἀπρέπειαν τῶν ζώων τε καὶ τῶν λαχάνων ἐθεράπευον, καθότι πρόφασιν αὐτοῖς αἱ περὶ ταῦτα χρῆται γεγόνασιν· ἤρπεν αἰτία σωτηρίας ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Φαραῶ πανωλεθρίας· ἠνίκα γὰρ ἐκεῖνος τὸν Ἰσραὴλ διώκων κατεποῦλίσθη, ἕκαστος περὶ ὃ ἀπσχολήθη, μὴ ἐξακλουθήσας τῷ Φαραῶ, καὶ περισωθεὶς, τοῦτο ἐθεοποίησε λέγων, θεός μου γέγονε σήμερον· μάλιστα δὲ οὐ καὶ σωθεὶς οὐ συναπωλόμην τῷ Φαραῶ, κλυθεὶς διὰ τούτου προνοίας ὑπὲρ χρόνον τοίνυν κατὰ περίοδον τινα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐγεννᾶτο βοῦς, ἔχων σημεῖα τινα περὶ τὴν γλῶτταν καὶ τὴν κίρκον, ἐξ ὧν ἐγνωρίζετο ὅτι Ἄπις ἐστὶν ἦτοι θεός· ὤθεν καὶ ἐορτὴν ἐποίουν, ὡς θεοῦ αὐτοῖς ἐνδημήσαντος καὶ παρετίθεισαν τῷ βοὶ πανδαισίαν ἐν τῇ φάτῃ πολλὴν, εὐωχοῦντες τὸν θεὸν αὐτῶν ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν τράγον σεβόμενοι, μίνδῆτα λιγόμενον κατὰ τὴν ἑαυτῶν γλῶτταν, ὡς ἀνακείμενον ἔφασκον τῇ γονίμῳ δυνάμει· οὐτινος τράγου καὶ ἱερὸν ὑπῆρχεν, ἐν ᾧ ἦν τραγοσκελὴς, ὄρδιον τὸ αἰδοῖον ἔχων ἔτι μὴν καὶ τοὺς κροκοδείλους καὶ τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς αἰλούρους καὶ τοὺς ἰχθύας τιμώντες ἐξ ἀλόγου τιμῆς ἀτιμίαν ἑαυτοῖς περιποιοῦντο· ἤδη δὲ τινες εἰς τὴν αὐτὴν ἀσθένειαν καὶ παραφροσύνην ἐξήχθησαν, ὡς καὶ ἀνθρώπους τοῖς παρ' αὐτῶν ψευδοθεοῖς κατασφάττειν καὶ εἰς θυσίαν προσάγειν κ. τ. λ. ἐπειδὴ τοίνυν Ἕλληνας ἀναπλάττουσι τὰς οὐχ ὑφεισθῆσας μορφάς, Τρίτωνας καὶ σφίγγας, καὶ κενταύρους, καὶ Αἰγύπτιοι κνηπροσώπας καὶ βουκιφάλους κ. τ. λ.

ORATIONIS DOMINICAE

EXPLANATIO

EX CODICE SAECULI CIRCITER XI.

Dominus et Salvator noster, clementissimus suorum eruditor, docturus discipulos quid orarent, praemisit docendo eos quomodo orarent, dicens: *vos autem cum oratis*, inquit, *introite in cubicula vestra*. Quae sunt ista cubicula? nisi ipsa corda, quae in psalmo etiam significantur, ubi dicitur: *quae dicitis in cordibus vestris; et in cubilibus vestris compungimini*. Et cludentes * ostia orate patrem vestrum in abscondito. Parvum est intrare in cubicula, si ostium pateat inportunis, per quod ostium ea quae foris sunt inprobe se inmergunt, et interiora nostra appetunt. Foris autem diximus esse omnia temporalia et visibilia quae per ostium, id est per carnalem sensum, cogitationes nostras penetrant, et turba vanorum phantasmatum orantibus obstrepunt. Claudendum est ergo ostium, id est carnali sensui resistendum, ut oratio spiritalis dirigatur ad patrem, quae fit in intimis cordis, ubi oratur pater in abscondito: *et pater*, inquit, *vester qui videt in abscondito, reddet vobis*. Et hoc tali clausula terminandum fuit; non enim hoc monet nunc ut oremus, sed quomodo oremus: de corde itaque mundando praecipit, quod non mundat nisi una et simplex intentio, solo et puro amore sapientia. *Orantes autem*, ait, *nolite multum loqui, sicut ethnici; putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur*. Et revera omne multiloquium a gentilibus venit, qui exercendae linguae potius, quam mundando animo dant operam, arbitantes sicut hominem iudicem verbis adduci ad sententiam, ita etiam Deum multiloquio flectendum. *Nolite itaque adsimilari eis; scit enim pater vester quid vobis necessarium sit ante quam petatis ab eo*: quibus verbis docemur, non verbis nos agere debere apud Deum ut inpetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus, et intentione cogitationis, cum dilectione pura et supplici affectu: sed

* Ita heic
cod.

res ipsa verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriae mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur.

Sed rursus quaeri potest sive rebus, sive verbis orandum sit, quid opus sit ipsa oratione, si Deus iam novit, quid nobis necessarium sit? nisi quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat, et purgat capaciusque efficit ad excipienda divina munera, quae spiritaliter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum nos exaudit Deus, qui semper paratus est dare suam lucem nobis, non visibilem sed intellegibilem et spiritalem: sed nos non semper parati sumus accipere, cum inclinamur in alia, et rerum temporalium cupiditate tenebramur. Fit ergo in oratione conversio cordis ad eum qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit. Sed iam considerandum est quae nos orare ille praecipit, per quem et discimus, et consequimur quod oramus. Sic itaque orate vos, inquit: *pater noster qui es in caelis*, et reliqua.

Cum in omni deprecatione benivolentia concilianda sit eius, quem deprecamur, deinde dicendum quid deprececur, laude illius ad quem oratio dirigitur solet benivolentia conciliari, et hoc in orationis principio poni solet, in quo Dominus noster nihil aliud nos dicere iussit, nisi *pater noster qui es in caelis*. Et quoniam quod vocamur ad hereditatem ut simus Christi coheredes, et in adoptionem filiorum veniamus, non est meritorum nostrorum sed gratiae Dei, eandem ipsam gratiam in orationis principio ponimus cum dicimus: *pater noster*, quo nomine et caritas excitatur: quid enim carius filiis debet esse, quam pater? et supplex affectus cum homines dicunt Deo *pater noster*; et quaedam impetrandi praesumptio quae peturi sumus, cum prius quam aliquid peteremus, tam magnum donum accipimus, ut sinamur dicere, *pater noster* Deo? Quid enim iam non det filiis petentibus, cum hoc ipsum ante dederit ut filii essent? Postremo quanta cura animum tangit, ut qui dicit *pater noster*, tanto patre non sit indignus? Et gratias misericordiae ipsius, qui hoc a nobis exigit, ut pater noster nullo * sit, quod hoc sumptu de sola bona voluntate comparari potest. Ammonentur etiam hic divites, vel genere nobiles secundum saeculum, cum christiani facti fuerint, non superbire adversus pauperes et ignobiles, quoniam simul dicunt Deo *pater noster*; quod non possunt vere ac pie dicere, nisi se fratres esse cognoscant.

* Ita cod.

Utatur ergo voce novi testamenti populus novus ad aeternam

hereditatem vocatus, et dicat: *pater noster qui es in caelis*: id est in sanctis, et iustis; non enim spatio locorum continetur Deus; sed quemadmodum terra appellatus est peccator, cum ei dictum est: *terra es, et in terram ibis*; sic caelum iustus e contrario dici potest: iustis enim dicitur, *templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Quapropter si in templo suo habitat Deus, et sancti templum eius sunt, recte dicitur, qui in caelis es, qui es in sanctis: et adcommodatissima ista similitudo est, ut spiritaliter tantum interesse videatur inter iustos et peccatores, quantum corporaliter inter caelum et terram; cuius rei significandae gratia cum ad orationem stamus, ad orientem convertimur, unde caelum surgit, et lumen oritur: non tamquam ibi sit et Deus, quasi ceteras mundi partes deseruerit, qui ubique praesens est, non locorum spatiis, sed maiestatis potentia, sed ut ammoneatur animus ad naturam excellentiorem se convertere, id est ad Deum, cum ipsum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, id est ad corpus caeleste, convertitur. Recte ergo intellegitur quod dictum est: *pater noster qui es in caelis*, in cordibus iustorum esse dictum, tamquam in templo sancto suo. Simul etiam ut qui orat, in se quoque ipso velit habitare quem invocatur; et cum affectu * teneat iustitiam, quo munere invitatur ad inhabitandum animum Deus.

* Cod. affectat.

Iam videamus quae sint petenda: dictum est enim qui sit qui petitur, et ubi habitat. Primum autem omnium, quae petentur, hoc est: *sanctificetur nomen tuum*. Quod non sic petitur quasi non sit sanctum Dei nomen, sed ut sanctum habeatur ab hominibus, id est ita illis innotescat Deus, ut non existiment aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Neque enim quia dictum est: *notus in Iudaea Deus, in Israhel magnum nomen eius*; sic intellegendum est, quasi alibi minor sit Deus, alibi maior; sed ibi magnum est nomen eius, ubi pro suae maiestatis magnitudine nominatur. Ita ibi dicitur sanctum nomen eius, ubi cum veneratione, et offensionis timore nominatur. Ad hoc pertinet illud quod in psalmo dicimus de eo: *cum sancto sanctus eris*, et cetera; et quod in evangelio glorificari dicitur pater bonis sanctorum operibus. Deinde sequitur: *adveniat regnum tuum*; id est manifestetur hominibus, non quasi Deus non regnet nunc in terra, semperque regnaverit; sed quemadmodum praesens lux absens est caecis, et eis qui oculos

claudunt; ita Dei regnum quamvis numquam discedat de terris, tamen absens est ignorantibus. Nulli autem licebit ignorare Dei regnum, cum eius unigenitus, non solum intellegibiliter, sed etiam visibiliter in homine dominico de caelo venerit iudicaturus vivos et mortuos ipsos. Post quod iudicium, id est cum discretio et separatio iustorum ab iniustis facta fuerit, ita inhabitabit iustos Deus, ut non opus sit quemquam doceri per hominem, sed sint omnes, ut scriptum est, *docibiles Deo*: deinde beata vita omni ex parte perficiatur in sanctis in aeternum; sicut nunc caelestes angeli sanctissimi atque beatissimi solo Deo iulustrante sapientes et beati sunt; quia et hoc promisit Dominus suis: *in resurrectione erunt*, inquit, *sicut angeli in caelis*.

Et ideo post illam petitionem qua dicimus: *fiat voluntas tua sicut in caelo, et in terra*; id est sicut in angelis, qui sunt caelis, voluntas tua, ut omnino tibi adhaereant, teque perfruantur, nullo errore obnubilante sapientiam eorum, nulla miseria impediende beatitudinem eorum, ita fiat in sanctis tuis qui in terra sunt, et de terra quod ad corpus attinet facti sunt, et quamvis in caelestem habitationem atque immutationem, tamen de terra adsumendi sunt. Item fiat voluntas tua recte intellegitur, oboediatur praeceptis tuis, *sicut in caelo et in terra*, id est sicut ab angelis, ita ab hominibus. Nam fieri voluntatem Dei cum obtemperatur praeceptis eius, ipse Dominus dicit, cum ait: *meus est cibus ut faciam voluntatem eius qui me misit*. Et saepe non veni facere voluntatem meam, sed eius qui me misit. Est etiam ille intellectus: *fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra*; sicut in sanctis et iustis, ita etiam in peccatoribus. Quod adhuc duobus modis accipi potest; sive ut oremus etiam pro inimicis nostris; quid enim aliud sunt habendi contra quorum voluntatem christianum et catholicum nomen augetur? Ut ita dictum sit: *fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra*; tamquam si diceretur: faciant voluntatem tuam sicut iusti, ita etiam et peccatores ut ad te convertantur; sive ita *fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra*; ut sua cuique tribuantur, quod fit extremo iudicio, ut iustis praemium, peccatoribus damnatio retribuatur, cum agni ab haedis separabuntur. Ille etiam non absurdus, immo etiam et fidei et spei nostrae convenientissimus intellectus est, ut caelum et terram accipiamus spiritum et carnem; et quod dicit apostolus: *mente servio legi Dei, carne autem legi peccati*;

videamus factam voluntatem Dei in mente, idest in spiritu: *velle*, inquit apostolus, *adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio*. Oramus ergo ut fiat voluntas Dei sicut in caelo et in terra; id est ut quemadmodum spiritus non resistit Deo, sequens et faciens voluntatem eius, ita et corpus non resistat spiritui. Nec illud a veritate abhorret ut accipiamus *fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra*, sicut in ipso domino nostro Iesu Christo, ita et in ecclesia, tamquam in viro qui patris voluntatem implevit, ita et in femina quae illi desponsata est. Caelum enim et terra convenienter intelligitur quasi vir, et femina, quoniam terra caelo secundante fructifera est.

Quarta petitio est: *panem nostrum cotidianum da nobis hodie*. Cotidianum panem accipiamus spiritalem, praecepta scilicet divina, quae cotidie oportet meditari et operari. Nam de ipsis Dominus dicit: *operamini escam, quae non corrumpitur*. Cotidianus autem iste cibus nunc dicitur, quamdiu vita ista temporalis per dies decentes succedentesque peragitur. Et revera quamdiu nunc in superiora, nunc in inferiora, id est nunc in spiritalia, nunc in carnalia animi affectus, tamquam ei qui aliquando pascitur cibo, aliquando famem patitur, cotidie panis necessarius est, quo reficiatur esuriens et relabens erigatur. *Da nobis hodie* autem dictum est, quamdiu dicitur hodie, id est in hac temporali vita: sic enim cibo spiritali post hanc vitam saturabimur in aeternum, ut non tunc dicatur cotidianus panis, quia ibi temporalis volubilitas, quae diebus dies succedere facit, unde appellatur cotidie, nulla erit. Si quis autem etiam illa quae de victu corporis necessario, vel sacramento dominici corporis istam sententiam vult accipere, oportet ut coniuncta accipiantur omnia tria; ut scilicet panem cotidianum simul petamus, et necessarium corpori, et sacramentum visibile, et invisibile verbi Dei. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Debita peccata dici manifestum est, vel illo quod ait idem Dominus: *non exies donec reddas novissimum quadrantem*; vel illo quod debitorum appellavit qui ei nunciati sunt extincti vel ruina turris, vel quorum sanguinem Herodes sacrificio miscuit; dixit enim putare homines quod illi ultra modum debitores essent, idest peccatores, et addidit: *amen dico vobis, nisi paenitentiam egeritis, similiter moriemini*. Non hic ergo quisque urguetur pecuniam dimittere debitoribus, sed quaecumque in eum alius peccaverit:

nam pecuniam dimittere illo potius iubemur praecepto, quod superius dictum est : *si quis tibi tunicam tollere voluerit, et iudicio, et reliqua*. Nec ibi necesse est omni pecuniario debitori dimittere debitum, sed ei qui reddere noluerit, in tantum ut velit etiam litigare : servum autem Domini, ut ait apostolus, *non oportet litigare*. Intellegitur etiam in ista quinta petitione qua dicimus *dimittere* et reliqua, non de pecunia quidem dici, sed de omnibus quae in nos quisque peccat ; namque in te *, inquit, tibi pecuniam debitam cum habeat unde reddere, recusat reddere. Quod peccatum, si non dimiseris, non poteris dicere *dimitte nobis, sicut et nos dimittimus*. Illud sane tractari potest, ut quod dicimus *dimitte nobis* et reliqua, tunc convincamur contra istam regulam fecisse, si eis non dimittimus, qui veniam petunt ; quia et nobis veniam petentibus a benignissimo patre dimitti volumus. Fatendum est omnia peccata dimittenda esse, quae in nos committuntur, si volumus nobis a patre dimitti quae committimus.

Sexta petitio est : *et ne nos inferas in temptationem*. Nonnulli codices habent *inducas*, quod tantundem valere arbitror ; nam ex uno graeco quod dictum est *εισεβάλλης* utrumque translatum est. Multi autem in precando ita dicunt : *ne nos patiaris induci in temptationem*, exponentes videlicet quomodo dictum sit *inducas* ; non enim per seipsum inducit Deus, sed induci patitur eum, quem suo auxilio deseruerit, ordine occultissimo ac meritis causis etiam saepe manifestis dignum iudicat ille quem deserat, et in temptationem induci sinat. Aliud est autem induci in temptationem, aliud temptari ; nam sine temptatione probatus esse nullus potest, sive sibi ipsi, sicut scriptum est : *qui non est temptatus, qualia scit ?* sive alii, sicut apostolus ait : *et temptationem vestram in carne mea non sprevisis*. Hinc enim eos firmos ipse cognovit, quod eius tribulationibus, quae apostolo secundum carnem acciderant, non sunt caritate deflexi : nam Deo notissimus, et ante omnes temptationes, qui scit omnia antequam fiant. Quod itaque scriptum est : *temptat vos dominus, Deus vester, ut sciat si diligitis eum*, illa locutione positum est *ut sciat*, pro eo quod est, ut scire vos faciat, sicut diem laetum dicimus quod lactos faciat, et frigus pigrum, quod pigros faciat, et innumerabilia huiusmodi. Non ergo hic oratur ut non temptemur, sed ut non inferamur in temptationem ; tamquam si quispiam cui necesse est igne examinari, non oret ut igne non contin-

* Ita cod.

guatur, sed ut non exuratur; vasa enim figuli probat fornax, et homines temptatio tribulationis. Ioseph ergo temptatus est inlecebra stupri, sed non est inlatus in temptationem. Susanna temptata est, nec ipsa inducta vel inlata in temptationem; multique alii utriusque sexus, sed Iob maxime cuius ammirabilis stabilitas in domino Deo suo. Fiunt igitur temptationes per satanam, non potestate eius, sed permissu Domini, ad homines aut pro suis peccatis puniendos, aut pro Dei misericordia probandos et exercendos. Et interest plurimum in qualem quisque temptationem incidat; non enim in talem incidit Iudas qui vendidit Dominum, in qualem incidit Petrus cum territus Dominum negavit. Sunt etiam humanae temptationes, credo, cum bono quisque animo, secundum humanam tamen fragilitatem, in aliquo consilio labitur, aut irritatur in fratrem studio corrigendi, paulo tamen amplius quam christiana tranquillitas postulat; de quibus apostolus dicit: *temptatio vos non adprehendat, nisi humana*: cum idem dicat: *fidelis Deus qui vos non sinet temptari supra quam potestis ferre, sed faciet cum temptatione etiam exitum, ut possitis tolerare*; in qua sententia satis ostendit, non id nobis orandum esse ut non temptemur, sed ne in temptationem inducamur. Inducimur enim si tales inciderint, quas ferre non possumus. Sed cum temptationes periculosae, in quas inferri, atque incidere perniciosum est, aut prosperis rebus temporalibus, aut adversis oriantur, nemo frangitur adversarum molestia, qui prosperarum delectatione non capitur.

Ultima et septima petitio est: *sed libera nos a malo*. Orandum est enim, ut non solum non inducamur in malum quo caremus, quod sexto loco petitur; sed ab illo etiam liberemur, quo iam inducti sumus. Quod cum factum fuerit, nihil remanebit formidolosum, nec omnino metuenda erit ulla temptatio; quod tamen in hac vita quamdiu istam mortalitatem circumferimus, in quam serpentina persuasionem inducti sumus, non sperandum est posse fieri, sed tamen aliquando futurum sperandum est. Et haec est spes quae non videtur. Tria in aeternum manebunt; nam et sanctificatio Dei sempiterna erit, et regni eius nullus est finis, et perfectae nostrae beatitudini aeterna vita promittitur. Permanebunt ergo ista tria consummata atque cumulata in illa vita quae nobis promittitur; reliqua vero quattuor, quae petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur, quod primum est, *panem nostrum cotidianum da*

nobis hodie ; hoc ipso enim quod dictus est cotidianus panis , sive spiritalis significetur , sive sacramento , aut in victu iste visibilis , ad hoc tempus pertinet quod appellavit hodie . Et peccata nunc nobis dimittuntur , et nunc dimittimus ; quae harum quattuor reliquarum secunda petitio est . Tunc autem nulla erit venia peccatorum , quia nulla peccata . Et temptationes temporalem istam vitam infestant ; non autem erunt cum perfectum erit quod dictum est : *abscondes eos in abdito vultus tui* . Et malum a quo liberari obtamus , et ipsa liberatio a malo , ad hanc utique vitam pertinet , quam et iustitia Dei mortalem meruimus , et unde ipsius misericordia liberamur . Amen .

SYMBOLI APOSTOLICI

EXPLANATIO

EX EODEM CODICE.

Quando beatum legimus Paulum apostolum dixisse fidelibus : *vos autem estis filii lucis et filii diei , non estis noctis neque tenebrarum* ; et iterum : *fuistis aliquando tenebrae , nunc autem lux in Domino* ; nulli licet ignorare per infidelitatem nos fuisse filios tenebrarum et noctis , et per fidem filios lucis effectos et filios diei ; vel potius ipsi esse coepimus lux in Domino per fidem , qui antea eramus tenebrae in nobis per incredulitatem . Ergo qui tantum beneficium per fidem adepti sumus , ut per eam eriperemur de potestate tenebrarum , et transferremur in regnum filii claritatis Dei , debemus summopere in eiusdem fidei virtutem de die in diem proficere , et cum apostolis a Domino petere , ut dignetur nobis adaugere fidem ; quoniam per eam a dominio diaboli unusquisque eripitur , et regno Christi sociatur ; per ipsam diabolo resistitur , et Deo propinquatur ; per ipsam qui erant filii diaboli et filii mortis , efficiuntur filii Dei et filii resurrectionis . Cum haec ergo ita absque ulla dubitatione sint , quis in tantum erit stultus , et salutis suae contrarius , ut non omni intentione pietatis , et affectu puritatis quae-

rat nunc cognoscere in fide quod visurus est post in specie? Quid enim repraehensibilis esse potest, quam quemquam professionem suam ignorare? cum apostolus omnibus fidelibus praecipiat: *estote, inquit, parati ad satisfactionem omni poscenti rationem vos de fide*. Quod si indecens est rationem fidei quaerenti a nobis, non posse ore respondere, quanto erit inconvenientius quid unusquisque nostrum corde credere debeat, ignorare? Sed quod fidelium professio per totam divinorum librorum seriem, partim aenigmatibus involuta, partim rebus mysticis figurata, partim vero apertis sermonibus est prolata, nec possunt omnes homines scripturam divinitus inspiratam, quae talis est, secundum apostolum, ad docendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, in tantum addiscere, ut hoc quod sequitur in omnibus impleatur; id est ut perfectus sit homo Dei ad omnia instructus; saltem verba apostolici symboli ita unusquisque totius studii diligentia meditari humiliter, et cognoscere veraciter, et intellegere satagat, ut professionis suae ex toto ignarus non inveniatur. Praesertim cum huius symboli verba ita sint pauca, ut nullus omnino excusari possit, quin ea memoriter tenere valeat; nisi forte quispiam ita sit pecudeus, ut experti rationis merito iudicetur.

De hoc namque symbolo, quod dicitur apostolicum, ita auctoritas ecclesiastica tradit: sancti igitur apostoli cum adhuc in unum Hierosolymis consisterent, divisuri se ad praedicandum circumquaque evangelium Christi, hoc symbolum spiritus sancti auctoritate ediderunt, confessionem fidei mirabili brevitate invicem conferentes; et inde appellatum symbolum, id est collationem, vel pactum, quia id inter se ad invicem contulerunt, et ut indicium esset divis-

* Cod.
divis.

sis * per diversas mundi partes praedicatoribus, ut ille verum evangelium praedicare crederetur, qui hoc symbolum nihil augens, vel demens, traderet auditoribus: in quo symbolo totius (fidei) sacramenta idcirco tam brevi sermone signata sunt, ut nulli sexui, nulli aetati, nulli capacitati esset difficile ad tenendum. De hoc etiam symbolo, vel dominica oratione, dictum per Esaiam creditur: *consummationem et abbreviationem audivi a domino Deo exercituum super universam terram*; quae consummatio, idest perfectio et abbreviatio, de tam sublimibus rebus hominis ingenio fieri nullatenus poterat, sed facta est virtute creatoris; ut sancti, ut dictum est, praedicatores per universum mundum uniformem fidei tenorem ec-

cliesiae auribus traderent, et omni ad fidem venienti facilis esset ad memoriae commendandum.

Sed iam quid eiusdem textus symboli dicat, in quantum Dominus donare dignatus est, advertamus. Cum enim *credimus Deum*, et *credimus Deo*, *credimusque in Deum*, primo discernenda sunt haec tria, et perspicendum quid commune sit, quid speciale, quid soli debeamus congrue Deo. Cum enim dicimus *credo Deum*, quid subaudiendum est, nisi credo Deum esse? Et utique non solum Deum credimus esse, sed credimus etiam et ea quae fecit esse, sive sint spiritalia et invisibilia, sive corporea et visibilia. Nisi forte de ineffabili incommutabilitate Dei sermo est; nam ad comparationem incommutabilis illius essentiae, ea quae mutabilia condita sunt, tamquam non sint, hic ille solus esse dicitur, sicut ad Moysen ipse de se loquitur: *ego, inquit, sum qui sum. Et dices filiis Israhel: qui est, misit me ad vos. Et psalmista: tu autem idem ipse es, caeli inquit peribunt. Et beatus Iob: ipse enim solus es. Nam si non comparetur creatura creatori, unamquamque rem in sua qualitate credimus esse; et tunc non solum Deum esse credimus, sed credimus esse quoque caelestes virtutes, quia ab eo conditae sunt. Credimus quoque esse et inferna; caelum namque, et terram non credimus, sed novimus; quoniam fides argumentum est sperandarum substantia rerum non apparentium. Hic ergo primus modus non de solo Deo dici potest, sed et de rebus ab eo factis; et tunc demum non erit speciale soli congruens Deo. Secundo namque modo cum dicimus, *credo Deo*, quid est aliud, nisi credo ea quae dicit veritas? credimus et ea quae dicuntur a veracibus, id est vere sapientibus, quae de veritate locuntur. Ergo neque hic modus erit specialis, qui soli competat Deo.*

Tertio quoque modo quod dicimus, *credo in Deum*, de nullo alio similiter dicere possumus, neque de ulla re congrue umquam dici poterit. Hic ergo erit specialis modus, qui de solo supremo et vero Deo dicatur. Et quid est credere in Deum, aut quis credit in Deum, nisi cui fides ita est certa, ut scientia? cui fides intellectum aperit, qui intellegit non solum quia est, sed quia diligendus et colendus est; et quod faciendum intellegit facit, hoc est diligit Deum, ita ut non possit, id est nolit omnino peccare, ne forte offendant eum, quia et diligit. Et tali fide credere Deum, hoc est nasci a Deo: et de huiusmodi fidelibus loquitur Iohannes

apostolus dicens : *qui natus est ex Deo, non peccat, quia generatio Dei conservat eum.* Generationem Dei dixit nativitatem ex Deo; et nasci ex Deo hac fide renasci per Deum; id est ut credendo cognoscas, cognoscendo diligas, diligendo inoffense adhaereas; id est ut fidem et intellectum tuum dilectione monstres, et dilectionem ab oboedientia patere facias. Illi autem qui voluntate peccant, etsi fide confitentur Deum, factis tamen, secundum apostolum, negant, quos etiam incredibiles dicit. Et haec non idcirco dicimus, ut eos qui vere fideles sunt, sine peccato esse credamus, sed sine voluntate peccandi; nam etsi non voluntate, tamen subreptione aliqua, aut infirmitate, aut oblivione peccant utique, et propterea certa fide ad Deum cotidie clamant: *dimitte nobis debita nostra*; et cotidie confidenter dicunt: *credo in Deum*, id est patrem, et filium, et spiritum sanctum; quam credulitatem nulli alii debemus, quia nullus alius est Deus.

Credo igitur *in Deum patrem omnipotentem*; cum enim dico *Deum*, nomen confiteor essentiae, quia Deus nomen est essentiae, totius videlicet Trinitatis naturae, non unius tantum personae: cum autem adiungo *patrem omnipotentem*, specialem denuntio patris personam. Nam cum de Deo loquimur, illa nomina, quae ad substantiam eius pertinent aequalia, sunt, et communia sunt patri, et filio, et spiritui sancto; illa vero quae personam designant, relativa dicuntur, et proprietates tantum indicant personarum. Ergo cum dicimus: *credo in Deum*, cum Deus nomen sit substantiae, totius videlicet Trinitatis vocabulum, quoniam tota Trinitas unius est substantiae, de tota Trinitate dictum accipiamus. Quia necesse est, ut cum indiscretae maiestatis deitate, differentiae quoque ostendantur personarum, ideo adiungimus, *patrem omnipotentem*; pater namque relativum est nomen ad differentiam, vel proprietas personae, quia qui genuit, non est filius, sed pater; sicut qui genitus est, non est pater, sed filius; et haec est nominis relatio, ut ex nomine patris intellegatur filius, quia non est pater, nisi habeat filium; sicut ex nomine filii intellegitur pater, quoniam non potest esse filius, nisi qui genitus est a patre. Cum enim tota Trinitas sit Deus omnipotens, non tamen tota Trinitas est pater, nisi forte ad creaturam referantur, cuius est Trinitas Deus pater. In illa tamen summa Trinitate, solus ille, qui genuit filium est pater, de quo dicitur *creatorem caeli et terrae*, quod licet de tota Trinitate dici

possit, quia Trinitas sicut unus est Deus, ita unus creator, et unus gubernator, et rector; in hoc tamen loco idcirco proprie patri adsignatur creatio caeli et terrae, quia usus est scripturae dicere Deum patrem omnia fecisse, sed per filium cuncta fecisse, sicut in capite geneleos de patre scriptura testatur: *in principio fecit Deus caelum et terram*. De filio quoque in evangelio: *omnia per ipsum facta sunt*. Unde in hoc symbolo solertissime singula sunt verba pensanda, ut quicquid de patre substantialiter dicitur, similiter intellegatur de filio, et spiritu sancto; quicquid vero personaliter, soli adsignetur patri. Similiter etiam quicquid de filio dicitur, si de substantia, vel essentia dicitur, similiter quoque de patre intellegatur; si de persona, soli tribuatur filio. Simili quoque modo de spiritu sancto intellegendum est.

Sequitur: *et in Iesum Christum filium eius unicum, dominum nostrum*. Subauditur *credo*. Nullum hic locum calumniae haeretica reperiet rabies, quia dicit de filio *dominus est*, non (*Deus est*); quoniam secundum supra scripturationem* in nullum credere oportet, nisi in Deum. Deus ergo est filius absque ambiguo, quia et in illum credimus sicut et in patrem. Nam cum initio huius symboli profiteamur: *credo in Deum patrem omnipotentem*; et in consequentibus adiungamus: *et in Iesum Christum filium eius unicum, dominum nostrum*, unam nos credulitatem patri et filio exhibere confitemur; et quia eos una fide credimus, unum procul dubio Deum praedicamus. Et sicut illorum est una substantia, sic nostrae confessionis una credulitas. Credimus in patrem et filium, non alia credulitate in patrem, et alia in filium, quia non est alius Deus pater, et alius filius; alius utique est in persona, non est alius in substantia. Illa quippe coniunctio quam interponimus dicentes: *et in Iesum Christum filium eius*, ad distinctionem pertinet personae, non ad divisionem naturae, ac si dicamus: *credo in patrem, credo et in filium*; quia alia est persona patris, et alia filii; una tamen ac indifferens est nostra credulitas, quia indivisa et inseparabilis est patris et filii deitas.

Sciendum quoque nomen Iesum esse hebraicum; transferri tamen in latino eloquio salutarem, sive Salvatorem. Sed quia non sola appellatione, sed essentialiter Salvator habet hoc commune cum patre, quia non solus filius salvat, sed salvat pater, salvat spiritus sanctus; et non est alia salus patris, alia filii, alia spiri-

* Ita cod.
Num scri-
pturae ra-
tionem?

tus sancti ; sed eadem salus est patris quae et filii , eademque spiritus sancti ; neque alios salvat pater , alios filius , alios spiritus sanctus ; sed eosdem quos salvat pater , eosdem filius , eosdem spiritus sanctus . Sed idcirco in hoc loco solus filius dicitur Iesus , quia solus missus est a patre et spiritu sancto pro salute mundi . Sed tamen non solus operatus est mundi salutem ; quia licet solus sit missus , non tamen solus operatur . Missio enim eius est personalis , operatio vero substantialis ; et sicut iam supradictum est , quod personale est , non communicat alteri personae ; quod vero substantiale est , indifferens , et commune est totius Trinitatis . Christus autem graeco appellatur vocabulo , quod in latino exprimitur *unctus* ; unctum autem cum oleo laetitiae , id est spiritu sancto , constat in adsumpta carne , non in adsumentis verbi divinitate ; et idcirco hoc vocabulum non habet commune cum patre et spiritu sancto , sed solius speciale est filii , et hoc , ut dictum est , propter carnem . Sed tamen quia carnis et verbi una est persona , Christus est etiam secundum carnem , Christus secundum animam , Christus secundum divinitatem , sicut dicimus Christum descendisse ad inferos , Christum iacuisse in sepulchro . Et apostolus ait : *neque temptemus Christum , sicut quidam eorum temptaverunt* ; id est quidam ex eis , qui per Moysen ex Aegypto ducti sunt , quo tempore nondum erat Christus nisi secundum sempiternam divinitatem .

Filium eius unicum . Cum dicit *unicum* , procul dubio nativitatem eius ex substantia patris sempiternam nos intellegere facit , quam nativitatem non communicat cum ceteris filiis Dei ; dicuntur enim sancti angeli filii Dei ; dicuntur et sancti homines ; sed isti per eius gratiam adoptati , non de eius substantia editi . Unicus vero , non gratis adoptatus , sed genuina nativitate ex eius substantia est filius ; ac per hoc non potest esse minor patri quia cum sit figura imago substantiae , et sapientia patris , non potest pater imaginis figurae et sapientiae suae esse maior . *Dominum nostrum* . Non solus filius dominus est noster , sed et pater , et spiritus sanctus ; sicut non solus pater est Deus , sed et filius , et spiritus sanctus ; neque alia dominatio filii , et alia patris ; sicut nec alia deitas patris , nec alia filii , sed deitas et dominatio una est patris , et filii , et spiritus sancti . Crebro tamen in divinis litteris in Dei vocabulo pater ; in domini , solet intellegi filius .

Qui conceptus est de spiritu sancto , natus ex virgine Maria .

Conceptus quippe de spiritu sancto, hoc est gratia vel virtute spiritus sancti; non enim credimus, sicut quidam sceleratissimi et nefandissimi ausi sunt dicere, spiritum sanctum in utero virginis fuisse pro semine, tamquam hoc egerit spiritus sanctus in conceptione dominicae carnis, quod agit semen paternum in conceptione ceterorum hominum, sed potentia spiritus sancti carnem Christi creatam. Merito autem quaeritur, cum opera totius Trinitatis sint inseparabilia, cur conceptionem carnis dominicae solus operatus esse dicitur spiritus sanctus? Sed quia sanctificatio sit per spiritum, et idem spiritus, sic est Deus, ut sit etiam donum Dei; idcirco spiritus sanctus dicitur carnem in utero virginis creasse, ut intellegamus sanctificatione divinae gratiae per donum spiritus sancti ita creatam Christi carnem, ut et divinum esset opus, et in unitate personae unici filii Dei, absque ulla originalis peccati sorde, ita sit adsumpta, ut ex ipsa conceptione sanctificata, et Dei verbo substantialiter unita, nullum posset deinceps recipere peccatum. Et in tantum sanctificata est, et divina caro facta, ut non solum ipse peccatum habere non posset, verum etiam in aliis peccata purgare efficacissime possit. Nam ceteri homines ad hoc sanctificantur ut peccatis careant; homo tamen dominicus ad hoc sanctificatus, ut peccatum nullo modo recipiens, peccatores ex potentia divinitatis suae iustificaret. Natus namque est de spiritu sancto, et virgine Maria; sed de spiritu sancto non sic natus tamquam eum habeat patrem; de virgine vero Maria sic natus, ut eam haberet matrem: de spiritu sancto natus, ab spiritu sancto secundum hominem natus est, ut non de spiritu sancto substantiam habeat; de matre vero natus ex eius substantia accepit carnis substantiam, hoc est de corpore virginis traxit proprium corpus; ut sicut divinitate erat consubstantialis patri, sic per humanationem fieret * consubstantialis matri, ut inconprehensibilis et invisibilis haberet in quo videretur et comprehenderetur.

* Cod. humanationem.

Passus sub Pontio Pilato. Sicut ad veritatem fidei pertinet ut credamus, eum de infirmitate nobis medicinam procurasse, id est sua passione nos non solum a passionibus peccatorum, sed etiam a passionibus poenarum, liberasse; ita et ad veritatem pertinet historiae quod dicitur, *sub Pontio passus Pilato*. Sicut necessarium est ut credamus, quod pro nostra fuit salute passus; sic congruum est ut noverimus quando fuerit passus; quoniam, sicut evangelium indicat, natus est Dominus tempore Caesaris Augusti, id est Octa-

viani , cum Iudaeis regnaret Herodes ; passus est tempore Tiberii Caesaris , cum Iudaeam procuraret Pilatus : constatque hunc Pilatum hominem romanum a principe romano , videlicet Tiberio , ad procuracionem Iudaeae pauco tempore ante quam Dominus pateretur missum , et vocatum Pontium a quadam insula romana urbi vicina , ubi natus fuisse fertur. Sub hoc itaque praeside passus est Dominus multas et diversas acerbae mortis iniurias , ut nos ineffabilibus honoribus suavissimae ditaret vitae.

Crucifixus , mortuus , et sepultus. Sacramenta crucis , mortis , et sepulturae eius ita sunt inexplicabilia , ut nullius linguae laudibus , sed nec sensu cuiusquam possint digne explicari. Hoc tamen convenit in crucis contemplatione nos cogitare , quia ideo Dominus inter ceteras mortes ligni suspensionem praecelegit , ut per hanc restauraret primam ligni transgressionem ; ut sicut in Adam per ligni dilectionem humani generis facta deiectio , ita in Christo per ligni asperitatem fieret eius erectio. De compositione autem eiusdem crucis ad aedificationem pertinentia multa utiliter dicuntur , unde nunc aliquid temptare longum est ; sed tamen breviter aliquid dicere commodum est propter sacratissimi symboli necessariam meditationem. Senserunt namque sancti doctores , quod illa verba apostoli , ubi ait : *in caritate radicati , atque fundati , ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis , quae sit longitudo , latitudo , sublimitas , et profundum* , ad crucis compositionem mirabiliter et veraciter abtinent. Latitudo enim crucis est in transverso ligno ubi figuntur manus ; longitudo vel illud rectum lignum , in quo totum corpus extenditur ; sublimitas quoque crucis est hoc quod super transversum lignum eminet , cui caput adiungitur ; profundum quoque eius est hoc quod terrae infixum.

Et quia apostolus *mortuos nos dicit cum Christo , et vetus homo noster simul confixus cruci cum illo , ut evacuetur corpus peccati , et ultra non serviamus peccato* ; attendendum omnino quomodo ista quattuor , idest latitudo , longitudo , sublimitas , atque profundum nostrae crucifixioni convenient. Solet namque gaudium , atque hilaritas mentis per latitudinem significari ; per manus quoque significantur opera nostra ; et quia manus crucifixi in latitudine crucis id est transverso ligno figuntur , hoc significat quia bona opera nostra tunc fiunt Deo acceptabilia , si cum hilaritate fiant. Et quae sunt illa opera , nisi ea de quibus homini dicitur : *tolle cru-*

cem tuam et sequere me? Et iterum: *qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt.* Crucifigitur autem caro, cum mortificatur membra nostra super terram, a fornicatione, immunditia, luxuria, avaritia, et ceteris huiusmodi. Omnia enim bona quae nunc agimus, tamquam clavis praeceptorum in Dei timore confixi, hilariter et cum caritate facimus; ut cum apostolo dicere possimus: *non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus;* neque murmuremus difficultatibus, ne perdamus in cruce latitudinem hilaritatis, sed simus spe gaudentes. Per longitudinem quoque, in qua totum corpus extenditur, potentia atque tolerantia significatur, unde longanimes dicuntur, qui tolerant; et pertinet ad perseverantiam. Per sublimitatem, vel cui caput adiungitur, significatur expectatio retributionis, sed sublimi iustitia Dei, *qui reddet unicuique secundum opera sua,* his quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem parentibus * vitam aeternam. Profundum autem, quod terrae infixum est, secretum sacramenti praefigurat; et pertinet ad occultam gratiam, ex qua invisibiliter operantur, sicut ipsa profunditas terrae infixae non apparet; sed tamen superiora quae apparent, per ipsam continentur. Igitur cum crucem Christi quis tollit, ut sequatur eum, teneat latitudinem caritatis, longitudinem perseverantiae, habeat etiam sublimitatem ut ea, quae cum caritate hilariter ac perseveranter agit, ad supernum finem referat, ut in actibus suis nullam aliam intentionem interserat, sed fiat sicut scriptum est: *inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter aeternam retributionem.* Teneat quoque profundum, ut sciat quia omnia, quae bene agit, quod perseverat, et hoc propter supernam intentionem facit, per occultam gratiam Deus per illum, et in illo agit.

* merentibus.

Haec de compositione crucis; nam de statu eius alia est figura. Significat enim status crucis universitatem potestatis Christi, de qua ipse ait: *data est mihi omnis potestas in caelo, et in terra;* et apostolus dicit: *in nomine Iesu omne genu flectitur caelestium, terrestrium, et infernorum;* in qua universitate, et in sublimibus caput nostrum elatum est, ubi ei ministratur ab angelis; et inferna ei subiecta sunt; et media ea, scilicet quae infra caelos ac terram sunt, quasi extensis brachiis potestatis suae gubernat, regit, ac moderatur. Est etiam qualitas crucis, ita ut si eam non erectam, sed planam, et aequali tenore libratam teneas, quattuor tibi pla-

gas mundi monstrare videatur, tamquam eos *quibus mundus crucifixus est, et ipsi mundo a solis ortu, et occasu, ab aquilone et mari a Deo elegi et vocari.*

De mortis vero eius mysterio omnes hoc cognoscunt fideles, quia ideo immortalis mortuus est, ut mortales ad immortalitatem reduceret; et ut spolia, quae diabolus de paradiso fraudulenter abstraxerat, non per potentiam sed per iustitiam ab eo eriperet; per iustitiam scilicet, ut diabolus eos, quos per peccatum sibi subderat, quibusque peccantibus merito dominabatur, iuste amitteret, cum iniuste unum sine peccato et innocentem occidisset. Sepulturae quoque mysterium, quod actum est in capite, agitur etiam figurate in corpore eius, quod est ecclesia. Nam sicut Dominus sexta die laboravit in passione, sic ecclesia a sexta die, aetate mundi, laborat in aerumnis et periculis vitae praesentis: et sicut ille septima die, hoc est sabbato, quievit in sepulchro, sic sanctorum animae post molestias vitae praesentis excipiuntur ab illa requiè quae interposita est inter labores huius vitae, et ultimam corporum resurrectionem; tamquam post sextam aetatis diem sabbatizantes, hoc est requiescentes, in solis animabus expectantes etiam octavam resurrectionis diem, quando receptis corporibus, finita mutabilitate temporum, in incommutabili luce animae cum suis corporibus, sine ullo deinceps timore, ad visionem sublevabuntur divinitatis, sicut *Christus resurgens a mortuis iam non moritur.* Hoc igitur triduum sacratissimum crucifixi, sepulti, suscitati, unum quod significat crux, in praesenti agimus vita: biduum autem, quod significat sepultura, et resurrectio, fide ac spe agimus, quia ea nondum videmus, nondum tenemus. Sicut enim Dominus propterea crucifixus est, ut sepeliretur, et resurgeret; ita nos ea quae in praesenti vita agimus, sic in necessariis deputantur, ut per ea veniam ad illa, quae per se ipsa petenda sunt, et concupiscenda; id est ad illam requiem animarum, quam suspirabat Paulus dicens: *cupio dissolvi, et esse cum Christo*; et exinde ad illam perfectissimam renovationem, quando absorta morte in victoria novissima, inimica morte destructa immutati erimus, et aequales angelis facti. Unde Dominus: *erunt, inquit, angeli Dei*, quod significat dominicae resurrectionis clarificatio.

Descendit ad inferna ut sanctos, qui per prima mortis debita ibi essent * liberaret. *Tertia die resurrexit a mortuis*, ut nobis ipse

* Cod. libit in se.

illam vitam ostenderet, quae futura est post generalem hominum resurrectionem. Resurrectio tamen Christi ibi exitit, ubi et mors, hoc est in sola carne. *Ascendit ad caelos*; hoc est adsumptam carnem ad regnum caelestis habitationis sublevavit, ut ipse qui in terris mala nostra pertulit, in caelestibus bona sua possideat. *Sedet ad dexteram patris*; hoc est regnat in beatitudine patris; sedere enim regnare est, sicut apostolus exponit dicens: *oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos suos scabellum sub pedibus suis*: dextera quippe patris aeterna est beatitudo, sicut sinistra eius aeterna miseria. *Inde venturus est iudicare vivos et mortuos*. Vivos dicit eos, quos in saeculo viventes in suo adventu invenerit; mortuos autem, qui ante eius ultimum adventum de hac vita discesserint. *Credo in spiritum sanctum*, similiter ut in patrem, et in filium. Deus ergo est spiritus sanctus, quoniam in nullum alium credere debemus nisi in Deum; et fides una est, quia credimus in unum Deum patrem, et filium, et spiritum sanctum, qui spiritus sanctus consubstantialis est eis a quibus procedit, hoc est patri et filio. Quia sicut non potest aliud esse generans, et aliud generatus, sed hoc est genitus quod generans Deus; sic aliud non potest esse procedens spiritus, et aliud ipse a quo procedit Deus; sed hoc quod ipse est, hoc etiam ab eo procedit; id est de Deo Deus nascitur, de Deo Deus procedit; et non alius Deus genitor, alius Deus genitus, aliusque procedens; sed generans, genitus, procedens, unus est Deus; hoc est pater, et filius, et spiritus sanctus.

Sanctam ecclesiam catholicam. Subauditur *credo*; non enim dicitur: *credo in sanctam ecclesiam*, sed *credo sanctam ecclesiam*; hoc est non in eam credo sicut in Deum, sed in ea credo esse Deum, et illam in Deo; credo scilicet eam domum esse Dei, habitaculum Dei, sed non quae contineat Deum, sed quae contineatur a Deo; et hoc est quod dixi eam esse in Deo. Ecclesia quippe graeco vocabulo vertitur in latinum evocatio, vel collectio, et subauditur fidelium: catholica vero interpretatur universalis, eo quod a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari laudet nomen Domini, et a finibus terrae clamet ad Dominum, cum certe sit toto orbe terrarum diffusa.

Remissionem omnium peccatorum; hoc est *credo*, omnium scilicet et originalium et actualium peccatorum remissionem fieri per baptismum, tamen in sola ecclesia Christi, quae et domus est Dei, extra quam nullam fas est credere remissionem, nullam iustitiam:

quolibet enim quis modo ab ecclesia Christi discedat, nullam deinceps consequetur peccatorum remissionem, nullam operabitur iustitiam, quoniam extra ecclesiam positis sacramenta ecclesiastica non solum haud valent ad salutem, sed potius ad perniciem. *Carnis resurrectionem*; subauditur *credo*; carnis utique non animae, quoniam anima licet pro peccatis suis moriatur, id est a sua vita, quae Deus est deseratur, tamen substantialiter vivit, et non moritur; et quia in substantia sua non moritur, idcirco substantiae suae non eget resurrectione, sed in sola, ut dictum, carne homo resurget, quia in carne moritur, et eadem quae moritur caro, eadem etiam resurget, sed ita immortalis effecta atque spiritualis, ut deinceps mori non possit, neque ullam sentire corruptionem; eritque homo post resurrectionem et eiusdem naturae, et alterius qualitatis, secundum illam apostoli disputationem ubi ait: *seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale*, et cetera.

Et vitam aeternam; subauditur *credo*. Quaerendum est, cum iustis futura sit vita aeterna, et impiis mors aeterna, quare in symboli professione non confiteamur mortem aeternam nos credere sicut vitam aeternam? Sed sciendum est quia ex contrariis contraria intellegere in promptu est; in professione enim huius fidei fidelium causa inserta est; illi vero qui sunt alieni a fide, erunt extorres et de causa fidelium, hoc est vita aeterna: cum enim confiteamur sanctam ecclesiam, remissionemque peccatorum, ac vitam aeternam, quid ex contrariis de impiis sentiendum est, nisi quia qui non communicant sanetitati ecclesiae, remanent in inudiciis suis? qui non participantur ei in remissione peccatorum, manent in detentione peccatorum: et tunc demum quia non erunt possessores vitae aeternae, erunt perpressores mortis aeternae: a qua morte hac fide eripientur vere fideles, non illi qui etsi verbis dicunt se nosse Deum, factis autem negant. Restat quidem huius symboli conclusio, id est *amen*, quod est verbum hebraicum, transferturque in latinum *vere*, sive *fideliter*: et cum per totum textum symboli aut aperte dicimus, aut tacite subaudiri facimus *credo*, ad ultimumque concludimus *amen*, quid aliud intellegi datur, nisi vere credo quod in symbolo recitavi, fideliter credo quae in symbolo continentur? Amen.

SYMBOLI ATHANASIANI

EXPLANATIO

EX EODEM CODICE.

Iniunxistis mihi illud fidei opusculum, quod passim in ecclesiis recitatur, quodque a presbyteris nostris usitatius quam cetera opuscula meditatur, sanctorum patrum sententiis quasi exponendo dilatarem, consulentes parrochiae nostrae presbyteris, qui sufficienter habere libros nullo modo possunt, sed vix et cum labore sibi psalterium, lectionarium, vel missalem adquireunt, per quos divina sacramenta vel officia agere queant; et quia cum inopia librorum plerisque neque studium legendi aut discendi suffragatur, idcirco vultis ut saltem hanc fidei expositionem meditari cogantur, ut aliquanto amplius de Deo possint sapere et intellegere. Quia maxima omnium ista pernicies est, quod sacerdotes, qui plebes Dei docere debuerant, ipsi Deum ignorare inveniuntur: nam sicut laico blasphemia, ita sacerdoti voluntaria Dei ignoratio in sacrilegium deputatur. Hoc namque opusculum non quidem est altis sermonibus obscurum, nec laciniosis sententiis arduum, cum paene plebeo conscriptum sit sermone; sed tamen si adiunguntur ei pro locis necessariis tractatorum * fidei verba, plurimum iuvat ad fidei notitiam. Traditur enim quod a beatissimo Athanasio alexandrinae ecclesiae antestite * sit editum: ita namque semper eum vidi praetitulatum etiam in veteribus codicibus; et puto quod idcirco tam plano et brevi sermone tunc traditum fuerit, ut omnibus catholicis etiam minus eruditis tutamentum defensionis praestaret adversus illam tempestatem, quam ventus contrarius, hoc est diabolus, excitavit per Arrium, qua tempestate navicula, id est Christi ecclesia, in medio mari, videlicet mundo, diu tantis fluctibus est vexata, sed non soluta aut submersa; quia ille imperavit vento et mari, qui se eadem ecclesiae promisit usque ad finem saeculi adfuturum. Quicumque ergo de huius maris fluctibus salvari desiderat, et in profundum abyssi, aeternam videlicet perditionem, demergi pavescit, teneat integre et inviolabiliter fidei veritatem.

* Cod. tractatorum.

* Ita cod.

Ita enim incipitur ipsum opusculum: *quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem, quam nisi quisque integram inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit.* Quod dicitur in capite horum versuum, hoc repetitur in fine; nam hoc est in aeternum perire, quod salvum non esse; et hoc est salvum esse, quod non perire. Sed quid est quod integram et inviolatam servandam ammonet fidem, nisi quia nihil de illa est auferendum, nihil mutandum? sicut in fine libri apocalypsis terribiliter contestatum est; demunt namque, et violant, et est minuunt et corrumpunt, sacramenta fidei haeretici et schismatici, et idcirco eicit illos foras ecclesia, et excludit a se, ut ipsa sine macula inveniatur et ruga. Sicut enim Deus veracitas est, ita ea quae apostolica ecclesia de Deo docuit, vera sunt; si aliquid horum depresseris, aut mutaveris, intrat putredo de veneno serpentis, nascitur vermis mendaciorum, et nihil integrum remanebit; quia ubi fuerit corruptio falsitatis, non ibi erit integritas veritatis.

Oportunum namque mihi videtur paucis ammonendum, quae illa sit fides, quae in aeternum perire non sinit; nempe non est illa qua daemones credunt, et contremescunt, non tamen diligunt, aut sperant quod credunt; sed illa potius est, quae per dilectionem operatur; illa videlicet dilectio, de qua Dominus ait: *qui diligit me, sermones meos servat*; quam dilectionem quisquis adeptus fuerit, sentit procul dubio quantum et quale bonum sit Deus. Quod etiam ex hoc evidenter ostenditur, quia nulli ab eo recedenti bene est; a quo enim habet homo ut sit, ab eo habet ut bene sit; et hoc est bonum hominis, ut summae et incommutabiliter bonae adhaereat naturae; quod si noluerit, bono se privat illo, cuius participatione esse ipse poterat bonus; et magnum malum est ei bonum non esse: propter quod etiam per iustitiam Dei cruciatus consequitur. Quid enim tam iniquum, quam ut bene sit ei qui voluntarie deserit summum bonum? Sed hoc malum quod fit deserendo summum bonum, idcirco plerique non sentiunt, quia inferius amant temporale bonum; sed divina iustitia est, ut qui voluntate deserit Deum, cum dolore amittat quod amat praeter eum, et ab hoc dolore fides non liberet eum. Fides namque alio nomine dicitur credulitas: nam apud Graecos fides et credulitas uno dicitur nomine. *Catholica* graecum nomen est, interpretatur autem latino eloquio *universalis*, quia toto mundo diffusa ecclesia, et toto tempore hanc

tenet fidem, et tenuit, neque umquam aut tempore mutata est, aut locis variata; nam haereticorum fides non potest dici catholica, quia non est publica, sed privata; nec ubique tenetur, nec semper fuisse monstratur.

Sequitur: *fides autem catholica haec est, ut unum Deum in trinitate, et trinitatem in unitate veneremur.* Unitas in deitate, trinitas in personis. Veneremur ergo unitatem deitatis in trinitate personarum: in qua trinitate tanta est substantiae unitas, ut aequalitatem teneat, pluralitatem non recipiat; tanta personarum distinctio, ut unione non permisceantur. Tres personae unius sunt essentiae sive naturae, unius virtutis, unius operationis, unius beatitudinis, atque unius potestatis; ut trina sit unitas, et una sit trinitas; ita ut unusquisque eorum verus, perfectusque sit Deus; videlicet ex plenitudine divinitatis: nihil minus in singulis, nihil amplius intellegatur in tribus: nec huius trinitatis tertia pars est unus; nec maior pars duo, quam unus. Ita tota deitas sui perfectione aequalis est, ut exceptis vocabulis, quae proprietatem indicant personarum, quidquid de una persona dixeris, de tribus dignissime possit intellegi. Et non maius sit in tribus, quam in singulis; nec minus in singulis, quam in tribus; velut si de tribus hominibus dicas quod sint immortales, ego non intellego plus posse vivere simul tres, quam singulos; nec minus singulos, quam totos tres, quoniam trium una est immortalitas: aut si aequaliter sint sapientes, non plus sapiunt simul, quam singuli; sed tanta est in unoquoque sapientia, quanta in tribus. Si haec ergo in creatura inveniuntur, ubi non est una anima, aut unum corpus, nisi forte per dilectionem et fidem, quanto magis in creatore, in patre scilicet, et filio, et spiritu sancto? qui est aeterna et incommutabilis unitas, qui est indifferens trinitas, unus, unum lumen, unumque principium.

Sequitur: *neque confundentes personas, neque substantiam separantes*; sicut enim confutantes Arrium unam eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, et unum in tribus personis fatemur Deum; ita impietatem Sabellii declinantes, tres personas sub proprietate distinguimus. Sabellius quia intellexit, unam esse trinitatis substantiam, ideo confundens personas, ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum sanctum esse dicebat. Nos tamen non nomina tantum, sed etiam nominum proprietates, id est personas confitemur; nec pater filii, aut spiritus sancti personam ex-

cludit aliquando, nec rursus filius aut spiritus sanctus patris nomen personamque recipit; sed pater semper pater, filius semper filius, spiritus sanctus semper spiritus sanctus. Arrius vero quia cognovit tres personas, idcirco et tres asseruit divisas substantias. Sed nos confitemur quia pater et filius et spiritus sanctus substantia unum sunt, personis ac nominibus distinguuntur.

Sequitur: *alia est enim persona patris, alia filii, alia spiritus sancti; sed patris, et filii, et spiritus sancti una est divinitas, aequalis gloria, et coaeterna maiestas.* Aequalis gloria, quia non est maior in gloria pater, quam filius, aut spiritus sanctus; non minor est gloria spiritus sancti, quam patris, aut filii. Coaeterna maiestas, quia non est anterior pater filio, aut spiritu sancto; non est posterior spiritus sanctus patre, aut filio. Sciendum tamen est, quia personas dicere necessitas fecit disputationis contra haereticos; nam in scripturis divinis dictum non invenitur; doctores tamen licenter hoc adsumpserunt, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit; nam cum dixeris tres sunt, et mox interrogatus fueris, quid sunt tres? nihil omnino respondendum restat nisi personae; nam aliud quid respondeas nihil habebis, quia non potes dicere tres Dii, aut tres substantiae, aut aliquid huiusmodi, quod absit. Dicta autem persona, quasi per se una, eo quod per se sit. Dicitur etiam subsistentia, eo quod per se subsistat, nam quod nos dicimus personas, graeci dicunt *ὑποστάσεις*, quod interpretatur in latino *subsistentias*: et quod apud nos dicitur substantia, apud illos dicitur *οὐσία*. Et quidem in latina lingua quasi unum videtur esse substantia et subsistentia; in alexandrino tamen concilio, ubi hoc primum tractatum fuit, ita definitum est, ut substantia ipsam rei alicuius naturam rationemque qua constat designet; subsistentia autem uniuscuiusque personae hoc ipsum quod extat et subsistit, ostendat. Alia est enim persona patris, alia filii, alia spiritus sancti, quia alius est in persona pater, alius in persona filius, alius in persona spiritus sanctus. Non est alius in deitate, non est alius in gloria. Alius est pater, et alius filius, quia non est ipse pater qui filius; non est tamen aliud pater, et aliud filius, quia hoc est pater quod filius.

Adtendendum quoque diligenter, quod dicitur non est ipse pater qui filius. Pater enim genitor est, non genitus: filius genitus est non genitor: spiritus sanctus non est genitor, quia non est pater; non est genitus, quia non est filius; sed procedens est, quia

* spiratus? spiritus * est: hoc est tamen filius quod pater, quia Deus, quia creator, quia omnipotens: et cetera nomina quae substantialia sunt non personalia, totius trinitatis aequalia sunt. Sciendum quoque summo opere est, quod pater, et filius, et spiritus sanctus inseparabiles sunt etiam in personis, quia sicut ubique est pater, ita ubique filius, et spiritus sanctus; neque alium locum occupat pater, alium filius, alium spiritus sanctus; non enim mundum inter se in tres partes diviserunt, quas singulas singuli implerent; quasi non haberent ubi essent filius, et spiritus sanctus in mundo, si totum occupasset pater: non ita se habet vera incorporea inmutabilisque divinitas. Non enim corpora sunt, quorum amplior sit in tribus quam in singulis magnitudo; nec loca suis molibus tenent, ut distantibus spatiis simul esse non possint. Si enim anima in corpore constituta, non solum nullas angustias sentit, verum etiam quandam latitudinem

* seu? invenit incorporalium locorum, sed * spiritualium gaudiorum; cum sit quod ait apostolus: *nescitis quoniam corpora vestra templum in vobis spiritus sancti est, quem habetis a Deo?* Nec dicimus, si stultissime potest, non habere locum in nostro corpore spiritum sanctum, eo quod totum nostra anima impleverit; quanto stultius dicitur ullis angustias alicubi inpediri trinitatem, ut pater et filius et spiritus sanctus ubique simul esse non possint? Inseparabile est etiam opus trinitatis, quia quaelibet persona, sicut sine aliis personis esse non potest, ita sine aliis non operatur, et nihil seorsum agit inseparabilis caritas.

Sequitur: *qualis pater, talis filius, talis spiritus sanctus.* Sciendum est omnino quod qualitas de Deo proprie non dicitur; nam de illis decem speciebus categoriarum hae sunt, quibus caret Deus; id est qualitate, quantitate, situ, habitu, loco, tempore, et passione; non tamen caret substantia, aut relatione, quia pater et filius relativa sunt nomina unius substantiae. Itaque absque illis speciebus intellegamus nos Deum, quantum possumus sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ praesentem, sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Unam autem de his speciebus, id est actionem, ideo praetermisi, quia actio creatoris longe dissimilis est ab actu creaturae; nam creatura sine motu et labore nihil potest agere, actio vero creatoris sine motu et labore sola fit eius

voluntate. Hoc tamen quod dicitur: *qualis pater, talis filius, talis et spiritus sanctus*, propter necessitatem contra haereticos usurpatum est, qui dissimilem Deo patri filium asserebant, dissimilemque spiritum sanctum. Nos tamen dinoscamus quid sit in creatura substantiae qualitas, quid in creatore sine qualitate substantia: proinde si de Deo dicamus: aeternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, vivus, sapiens, et speciosus, iustus, bonus, beatus, spiritus; horum omnium quod novissimum posui, id est spiritus, quasi tantummodo videtur significare substantiam; cetera vero qualitates substantiae eius. Sed non ita est in illa ineffabili simplicique natura: quicquid enim secundum qualitatem illic dici videtur, secundum substantiam vel essentiam est intellegendum: absit enim ut spiritus secundum substantiam dicatur Deus, et bonus secundum qualitatem, sed utrumque secundum substantiam, sicut secundum substantiam sapientia dicitur Deus.

Sequitur: *increatus pater, increatus filius, increatus et spiritus sanctus*. Nihil in trinitate creatum, quia tota trinitas unus est creator: omnis itaque substantia, quae Deus non est, creatura est; et quae creatura non est, Deus est. Nulla igitur differentia est in deitate trinitatis, quoniam quod Deo minus est, Deus non est. Sequitur: *immensus pater, immensus filius, immensus et spiritus sanctus*. Immensus est Deus trinitas, quia nulla ratione, nulla estimatione metiri valet. Mundo non capitur, sic replet mundum, ut ipse contineat mundum, non contineatur a mundo; est enim mundo superior, inferior, exterior, et interior: regendo superior, portando inferior, circumdando exterior, replendo interior: sic est per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi. Sine labore regnans, sine onere continens mundum; non tamen per spatia locorum quasi mole diffusus; non ut in dimidia mundi parte sit dimidius, et in alia dimidia dimidius, atque ita per totum totus; non sic, sed in solo caelo totus, et in sola terra totus, et in parte totus, et per cuncta totus, et nullo contentus loco, sed in se ipso ubique totus: ita pater, ita filius, ita spiritus sanctus, unus Deus trinitas. Sed miro ineffabili modo cum sit ubique totus per divinitatis praesentiam, non est ubique per habitationis gratiam; et cum quosdam peccantes deserit, eisdem tamen ipsis adest per iudicium, quibus deesse cernitur per adiumentum; unde non dicimus: *pater noster qui es ubique*, cum procul dubio ve-

rum sit, *sed pater noster qui es in caelis*; in sanctis videlicet angelis, et sanctis hominibus esse dicitur non solum per praesentiam suae immensitatis, verum etiam per gratiam suae inhabitationis. Et propterea cum supra dicerent ubique esse Deum, addendum putavi in se ipso: est namque ubique, quia nusquam est absens; in se ipso autem, quia non continetur eis quibus praesens est, tanquam sine his esse non possit. Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt; et quia nusquam erunt, nec erunt. Iterum tolle ipsa corpora qualitatibus corporum, non erit ubi sint, et ideo necesse est ut non sint. Deus autem, qui corporali loco non continetur, in se ipso est, ubique scilicet per cuncta diffusus; sed non ita diffusus sicut aqua, sicut aer, sicut etiam ipsa lux, quae in minori loco minora sunt, et in maiori maiora. Deus autem, cuius immensitas atque magnitudo non est molis sed virtutis, sic est etiam in quolibet uno homine sicut per cunctam rerum machinam totus.

Sequitur: *aeternus pater, aeternus filius, aeternus et spiritus sanctus*. In deitate trinitatis quod est esse, perpetuum est, quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut non incipitur, ita nec sine terminatur. Ibi quippe est, ubi nec expectatur quod veniat, neque percurrit quod debeat recordari, sed est unum quod semper esse est. Quod si nos et angeli cum initio videre incipimus Deum esse, tamen hunc sine initio videmus, ubi sic semper sine fine esse, ut numquam semet * animus tendat ad sequentia, in qua nulla pars suae longitudinis praeterit, ut pars alia succedat, in qua omne quod est animus videt et tardum non esse, et longum esse. Et haec quidem per fidem novimus; qualiter tamen sit haec ipsa aeternitas, sine praeterito ante saecula, sine futuro post saecula, sine mora longa, sine praestolatione perpetua, adhuc non videmus. Sequitur: *et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus; sicut non tres increati, nec tres immensi, sed unus increatus, et unus immensus*. Ideo non sunt tres aeterni, sed unus, quia sicut unius naturae est pater et filius et spiritus sanctus, sic una est eorum increatio, et immensitas, atque aeternitas.

Sequitur: *similiter omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens et spiritus sanctus, et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens*. Omnipotens dicit, quia omnia potest, sicut scriptum est: *apud Deum autem omnia possible sunt*; vel quia omnia quae sunt, ut sint, potestate illius tenentur ne concidant. So-

* Cod. scf.

lent autem plerique, aut quasi adulando Deo superflua de omni-
 potentia eius loqui, aut non necessaria vera docere, cum camicum,
 aut muscarum vel culicum multitudinem ad curam Dei pertinere
 aiunt et notitiam, et propter illud quod in evangelio dicitur: *unum*
de duobus aut quinque passeribus non cadere in terram sine Deo,
aut foenum agri vestire, audent praedicare quod non solum genera,
 sed et numerum vermium noverit Deus *, quotquot ex corruptio-
 ne corporum, aut viventium, aut mortuorum, lignorumque,
 aut aquarum corruptionibus vivificantur. Aliqui dicunt, quia non
 omnia potest Deus, quippe qui sibi mortem concedere nequit, nec
 mutari possit a bono. Sed qui ista dicere vel audire delectantur,
 intellegant adtentissime Deum esse simplicis naturae ita ut non sit
 in Deo aliud esse, aliud habere, nec est eius aliud velle et aliud
 posse, sed hoc est velle quod posse. Omnia ergo quae vult potest,
 et quod potest vult; quoniam sic potens est, ut dispositionem suam
 servet, et nullo modo sua statuta convellat; nec maior est voluntas
 quam potentia eius, sed neque minor; sed utraque tanta est, quan-
 ta et ille; quia Deus hoc est quod habet; aeternitatem quippe ha-
 bet, sed ipse est aeternitas sua; lucem habet, sed lux sua ipse est.
 Nam in creatura nulla vere simplex substantia est, cui non est hoc
 esse quod nosse; potest enim esse, nec nosse; at illa divina non
 potest, quia id ipsum est quod habet: ac per hoc non sic habet
 scientiam, ut alia sit scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed
 utrumque unum, quamvis non utrumque dicendum sit, quod veris-
 sime simplex et unum est.

Sequitur: *ita Deus pater, Deus filius, Deus et spiritus san-*
ctus; dominus pater, dominus filius, dominus et spiritus sanctus;
et tamen non tres Dii, aut tres domini, sed unus Deus, et unus
dominus. De unitate deitatis et dominationis sanctae trinitatis iam
 sufficienter dictum est; sed tamen sciendum est, quod Deus dica-
 tur ad se, dominus ad creaturas quibus dominatur; Deus quia so-
 lus colendus, dominus quia solus timendus; Deus religiosorum,
 dominus vero servorum. Sequitur: *quia sicut singulatim unamquam-*
que personam Deum ac dominum confiteri christiana veritate com-
pellimur; ita tres Deos aut tres dominos dicere catholica religio-
*ne * prohibemur.* Singulatim hoc est viritum, vel singulariter, quia
 singulus pater Deus et dominus est; singulus filius Deus et domi-
 nus est; singulus spiritus sanctus Deus et dominus est. Ita nos di-

* Atqui
 Dei scien-
 tiam nihil
 fugit.

* Ita cod.

cere fides christiana cogit, quia nisi ita dixerimus, christiani esse non possumus. Et tamen alium Deum aut dominum dicere patrem, alium Deum aut dominum dicere filium, alium Deum aut dominum dicere spiritum sanctum, prohibet nos catholica relegio, quia si ita dixerimus, nec catholici, nec relegiosi esse poterimus; sed ut christiani simus atque catholici, dicamus vel potius credamus, et patrem Deum, et filium Deum, et spiritum sanctum Deum, et simul non tres Deos, sed unum Deum, qui substantia et natura sit veraciter unus.

Sequitur: *pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius a patre solo est, non factus aut creatus, sed genitus. Spiritus sanctus a patre et filio non factus aut creatus, nec genitus, sed procedens.* Quod factus aut creatus nec pater sit, nec filius, nec spiritus sanctus, iam supra dictum est: sed et de patre, quod non sit genitus quia non est filius, sed genitor tantum quia pater est, iam praemissum est. Nunc vero adtendendum omnino quod dicitur: filius a patre solo est genitus; spiritus autem sanctus ab utroque; id est a patre et filio procedens, spiritus amborum est, patris scilicet, et filii; filius autem solius est patris; et haec est causa, quae distinguit, quid differat inter nativitatem filii, et processionem spiritus sancti. Filius sic est de patre quomodo natus, non quomodo datus; spiritus vero sanctus sic est de patre simul et filio quomodo datus, non quomodo natus; hoc est donum amborum. Itaque filius nascendo procedit, spiritus vero sanctus procedendo non nascitur, ne sint duo filii.

Sequitur: *unus ergo pater, non tres patres; unus filius, non tres filii, unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti.* Haec sunt illa relativa nomina vel appellativa, in quibus trinitas invenitur: non enim sic dicitur: unus pater, aut unus filius, sicut dicitur unus immensus, aut unus aeternus, aut unus Deus, quia illa nomina sunt substantiae, hoc est unitatis; ista vero, pater videlicet, filius verbum, et spiritus sanctus, nomina sunt personarum, hoc est trinitatis. Et ideo relativa sunt nomina, quia pater ad alium refertur, hoc est ad filium; non enim sibi ipsi est pater, sed alteri, hoc est filio: similiter filius ad patrem refertur: sed et spiritus sanctus, vel donum, cum dicitur, refertur ad patrem et filium, a quibus procedit vel datur. Nam illa nomina substantialia, hoc est Deus, dominus, aeternus, et cetera, de quibus iam satis scriptum est,

in quacumque persona dicantur, non referuntur ad alium, sed ad se ipsam. Nam etsi apostolus dicat Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam, tamen non ita est relativum in eo virtus, et sapientia, sicut est quod dicitur verbum aut filius; virtus enim et sapientia in Deo substantia est: verbum autem, aut imago, aut filius, relativum: quod si pater qui genuit sapientiam, et ex ea sit sapiens, neque hoc illi esse quod sapere, qualitas eius erit filius non prolis eius, et non ibi erit iam summa simplicitas; sed absit ut ita sit. Ergo et pater ipse sapientia est, et ita dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris; id est ut quemadmodum lumen de lumine, et utrumque unum lumen, sic intellegatur sapientia de sapientia, et utrumque una sapientia. Pater igitur, et filius simul una essentia, et una magnitudo, et una virtus, et una sapientia. Sed non pater, et filius simul ambo unum verbum, quia non simul ambo unus filius. Verbum enim relative sapientia essentialiter intellegitur: sapientia ergo filius de sapientia patre, sicut lumen de lumine, et Deus de Deo; ut singulus pater lumen, et singulus filius lumen; ut singulus pater Deus, et singulus filius Deus; ergo et singulus pater sapientia, et singulus filius sapientia: sicut utrumque simul unum lumen, et unus Deus, sic utrumque una sapientia: sed filius factus est nobis sapientia a Deo, de qua cum aliquid in scripturis dicitur, filius nobis insinuat. Spiritus quoque sanctus sapientia; et simul non tres sapientes, sed una sapientia pater, et filius, et spiritus sanctus.

Sequitur: *sed in hac trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus.* Haec trinitas unus est Deus, et quia unus est, non potest esse diversus, quia una natura non potest se ipsa esse prior aut posterior, maior aut minor. Non est pater prior filio, neque maior; non est spiritus sanctus posterior patre aut filio, vel minor. Sequitur: *sed totae tres personae coaeternae sibi sunt et coaequales; ita ut per omnia, sicut iam supra dictum est, et trinitas in unitate, et unitas in trinitate veneranda sit.* Quicumque ergo vult salvus esse, ita de trinitate sentiat. Et haec iam dicta sunt. Sequitur: *sed necessarium est ad aeternam salutem, ut incarnationem quoque domini nostri Iesu Christi fideliter credat.* Sicut fideliter credenda est divinitas regnantis; ita fideliter credenda est humanitas salvantis, quia aequalis periculi est de mysterio incarnationis prave sentire, ut de divinitatis arcano male intellegere; nihil

enim iustius quam ut salvus non sit, qui salutis mysterio derogare non timuerit. Sciendum sane quod aliam significationem habeat Iesus, aliam Christus, cum sit unus Salvator; Iesus tamen proprium nomen est illi, sicut propria nomina sunt Elias, aut Abraham; Christus autem sacramenti nomen est, quomodo si dicatur propheta, aut dicatur patriarcha. Iesus quoque nomen hebraeum interpretatur in latino salutaris, sive Salvator; Christus autem graece dicitur, quod transfertur in latino unctus, ab unctione, id est chrismate, et hebraice dicitur Messias.

Sequitur: *est ergo fides recta ut credamus, et constitemur quia dominus noster Iesus Christus, Deus pariter et homo est.* Hoc enim est illud sacramentum ab initio ex vulva dispositum, ut semen Abrahae mundi conditor adprehenderet, quatenus in se ipso nostrae probaret primitias naturae, ut Deus homo fieret, ut singularitate personae copulans utramque naturam, mediator Dei et hominum hominibus appareret, et his, propter quos venerat redimendos, ipse unus esset Deus et legifer, rex et magister, redemptor et redemptio, sacerdos et oblatio, veritas et via, sapientia et doctor, qualiter et sequentibus exempla vivendi monstraret, et suo generi, id est hominibus, homo ipse factus per gratiam consuleret, quibus suffragari iniustitia nullatenus valebat: ut cum ille in homine mortem vinceret, natura in eo humani generis triumpharet; in illo enim nostra portio, quia nostra caro et sanguis; ut ubi regnat nostra portio, nos quoque glorificemur. Quamvis igitur peccator, de hac communionem gratiae non desperet; quia etsi peccata nos prohibent, substantia nos requirit; si delicia propria excludunt, naturae communicatio non repellit. Nullum enim maius donum praestare posset Deus hominibus, quam ut verbum suum, per quod condidit omnia, faceret illis caput, et illos ei tamquam membra coaptaret ut esset filius Dei et filius hominis, unus Deus cum patre, unus homo cum hominibus.

Sequitur: *Deus est ex substantia patris ante saecula genitus; homo est ex substantia matris in saeculo natus; perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens.* Ingressus est igitur filius Dei uterum virginis, ut iterum nasceretur ante iam genitus, qui suscepit totum hominem, quia iam habebat a patre plenissimam deitatem, non dissimilis patri cum nascitur ex aeterno perpetuus, non dissimilis homini cum ex matre nascitur

moriturus; consubstantialis patri secundum divinitatem, consubstantialis matri secundum cognatam nobis infirmitatem; quia essentialiter natus est de patre, et essentialiter conceptus natusque de matre; ut esset unius naturae cum patre, et unius naturae cum virgine; et idcirco perfectus Deus quia non est dissimilis Deo patri, perfectus quoque homo quia similis homini matri; quae mater ita illum salva virginitate concepit. Verus enim Deus, verus factus est homo, quia omnia nostra suscepit, quae in nobis ipse creavit; id est carnem et animam rationalem. Propterea confitemur eum Deum et perfectum hominem.

Sequitur: *aequalis est patri secundum divinitatem, minor est patre secundum humanitatem.* Ideo aequalis et minor, quia Deus et homo, quia sempiternus et temporalis, ut incomprehensibilis comprehendi posset, et immortalis haberet in quo moreretur. Sequitur: *quia licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus.* Non est alter Christus in deitate, et alter in humanitate, quia non sunt duae personae, sed una; Deus enim verbum non accepit personam hominis sed naturam; et persona divinitatis accepit substantiam carnis, ut singularitate personae tota humanitas suscepta unus Christus sit, et unus filius Dei atque hominis. Nam sicut tres personas sanctae Trinitatis credimus in unitate naturae, ita credimus duas Christi naturas in unitate personae. In uno etiam Christo, sicut duas credimus naturas, ita duas naturales voluntates, et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, et has duas voluntates non contrarias, sed sequentem humanam eius voluntatem, et non resistantem, vel reluctantem, sed potius subiectam divinae eius atque omnipotenti voluntati: sicut enim eius caro Dei verbum dicitur, et est ita, et naturalis carnis eius voluntas propria Dei verbi dicitur, et est. Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animataque eius caro deificata est, non est precepta, sed proprio sui statu et ratione permansit; ita et humana eius voluntas, Dei facta est: nam Salvator, sicut humanam naturam propterea suscepit ut salvaret, ideo et humanam voluntatem vel operationem suscipiendo salvavit.

Sequitur: *unus autem non conversione divinitatis in carnem, sed adsumptione humanitatis in Deum.* Conversio mutatio dicitur; non enim conversa, id est mutata divinitas in carnem, sed manens quod erat, suscepit carnem. Humanitas quoque adsumpta est in

Deum, non consumpta; sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate; homo Deo accessit, Deus a se non recessit; adquevit esse quod non erat, non desiit esse quod erat. Sequitur: *unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae*. Confusio dicitur permixtio, sicut solent duo licores ita misceri, ut neutrum servet integritatem suam. In Christo ergo non sunt permixtae substantiae, quia servat utraque, cum alterius communionem proprietatem suam in singularitate personae. Sequitur: *nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus*. Sicut in quolibet homine, non est una persona animae, et alia caro, sed ex anima et carne unus est homo; ita in Christo non sunt duae personae, sed una divina quae incarnata est. Nam sicut hominis personam gestat anima; non enim corpus mortuum dicitur persona, sicut nec lapis aut lignum; ita Christi personam gestat divinitas adsumptrix humanitatis; propter quod in utraque substantia dicitur, et creditur unicus, et unigenitus filius Deus; unde et verbum propter carnem homo est, et caro propter verbum Deus est. Sequitur: *qui pro salute nostra passus est, sed in sola adsumpta substantia*. Licet enim iuxta naturam suam expers passionis extiterit, pro nobis tamen carne passus est, quia erat in crucifixo proprio corpore impassibiliter Dei verbum ad se referens passiones. Gratia vero Dei pro omnibus gustavit mortem, tradens ei proprium corpus, quamvis naturaliter ipsa vita sit, et resurrectio mortuorum.

Sequitur: *descendit ad inferna*; ut morte ineffabili potentia proculcata expoliaret infernum. *Tertia die resurrexit a mortuis*. Ut primogenitus ex mortuis fieret primitiae dormientium, et faceret viam humanae naturae ad incorruptionis recursum. Sequitur: *ascendit ad caelos, sedet ad dexteram patris*. Propterea humiliatus est Deus in homine, ut homo exaltaretur in Deo; et unus Christus, qui inclinatur in adsumptis, adsumpta glorificasset in propriis, dum et affici non dedignatur iniuriis, et ad aequalitatem recurrit genitoris. *Sedet ad dexteram patris*; id est regnat in beatitudine superna; sedere enim regnare est; dextera vero patris beatitudo est sempiterna. Sequitur: *inde venturus iudicare vivos et mortuos*. Inde, hoc est dextera patris, venturus est, quia visionem humanitatis omnibus praesentaturus, ut in iudicio sit conspicuus in ea forma qua iudicatus est. Querendum autem, quomodo intellegatur

quod ipse Dominus ait in evangelio: *ego non iudicabo, sed verbum, quod locutus sum vobis, iudicabit vos*; cum in alio loco dixerit: *pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio*; ita intellegendum est: ego non iudicabo ex potestate humana, sed iudicabo ex potestate verbi; quapropter filius hominis iudicatorius est, nec tamen ex humana potestate, sed ex ea qua filius Dei est. Et rursus filius iudicaturus est, nec tamen in ea forma apparens, in qua Deus est, sed in ea qua filius hominis est. Ita quoque dicitur: *pater non iudicat quemquam*, ac si diceretur: patrem nemo videbit in iudicio, sed omnes filium, quia filius hominis est, ut sit in iudicio conspicuus bonis et malis: nam invisibiliter tota Trinitas iudicabit vivos et mortuos, id est eos quos dies iudicii vivos invenerit, et eos qui iam antea obierant.

Sequitur: *ad cuius adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, et reddituri sunt de factis propriis rationem*. Adveniente Domino resuscitantur mortui cum corporibus suis, ut unusquisque in eo corpore, quo bona vel mala gessit reddat rationem gestorum suorum, et in eo corpore, per quod operatus est, recipiat retributionem factorum suorum. Sequitur: *et qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam*. Tunc enim humana substantia ad conditoris sui similitudinem sublimabitur, et omnia ei bona, quae naturaliter accepta per peccata corruerat, reparabuntur in melius; id est intellectus sine errore, memoria sine oblivione, cogitatio sine pervagatione, caritas sine simulatione, sensus sine offensione, incolumitas sine debilitate, salus sine dolore, vita sine morte, facultas sine impedimento, saturitas sine fastidio, et tota sanitas sine morbo. Sequitur: *qui vero mala egerunt, ibunt in ignem aeternum*. Multi egerunt mala, qui non et ibunt in ignem aeternum, quia ante mortem suam veram paenitentiam de peccatis suis gesserunt; sed hoc de illis dicitur, qui mala egerunt, et in malis perseveraverunt, et non emendaverunt. Aeternus vero est ignis, quia aeternus exhibet cruciatus, quia numquam finietur, nec eos desinet cruciari*. * Ita cod. Sequitur: *haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*. Fideliter credamus, ut in fide non erremus; firmiter credamus, ut de creditis non dubitemus, si volumus ad aeternam salutem pervenire, ubi cum angelis Deum laudantes, de illius laude vivamus, de illius laude et nos gloriamur, qui vivit et regnat per infinita semper saecula saeculorum. Amen.

ΤΟΥ ΠΑΝΣΟΦΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
ΚΥΡ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΑΣ ΥΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΕΓΟΝΤΩΝ,
ΤΗΝ ΔΕ ΟΙΑΝΟΥΝ ΣΥΝΘΕΣΙΝ ΕΠ' ΑΥΤΟΥ
ΟΥΧ ΟΜΟΛΟΓΟΥΝΤΩΝ.

SAPIENTISSIMI MONACHI
LEONTII HIEROSOLYMITANI

ADVERSUS EOS QUI DUAS ADFIRMANT CHRISTI PERSONAS,
NULLAMQUE IN IPSO CONIUNCTIONEM CONFITENTUR.

LIBER I.

Π Ρ Ο Ο Ι Μ Ι Ο Ν.

Ἐντεῦθεν ἡμῖν ἡ διχότομος δόξα, μᾶλλον δὲ ἡ διχότμητος γλῶσσα, κατεξανίσταται ἥς τὸ μέρος μετὰ τῶν ἀπίστων τεθήσεται, ἥκοντος τοῦ δεσπότης καὶ κριτοῦ τῶν πάντων ἐλέγξει ὅσα ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ ἀμαρτωλοὶ ἀσιβεῖς, ὡς γέγραπται· ἐὰν ἄρα μὴ νοήσῃ τῇ καρδίᾳ ἐπιστραφῆναι πρὸς κύριον, ἀναγγεῖλαι τε ἐν ἀνθρώποις τὴν ἑαυτῆς μέμψιν· ταυτὶ γὰρ ἡμῖν ἐτέρωθεν ἐγκαλοῦσιν οἱ τῆς ἀφράστου καὶ θεοπρεποῦς ἐνώσεως τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα διαιρέται, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκονομίας αὐτοῦ ἀπαγορευταί, οἱ τὸν ἐξαγοράζοντα αὐτοὺς θεὸν ἐξαρουμένοι φασιν. Πρῶτον μὲν, ὅτι οὐκ ὀρθῶς σύνθεσις τῆς θείας καὶ ἀνθρωπείας φύσεως δοξάζομεν. Δεύτερον, ὅτι δύο οὐσῶν τῶν ὑποστάσεων Χριστοῦ, οὐ καλῶς καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν γενέσθαι λέγομεν, καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν γινώσκομεν. Καὶ τρίτον πάλιν, ὅτι δύο ὄντων υἱῶν, κακῶς ἕνα ὁμολογοῦμεν. Δεῖν εἶναι υἱὸν τὸν Χριστόν. Τέταρτον, ὅτι ψευδῶς θεόλοκον τὴν ἀγίαν παρθένον ὀνομάζομεν. Πέμπτον ὅτι μὴ ψιλὸν ἀνθρώπων μόνον τῇ φύσει ἴσμεν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ θεόν. Ἑκτον, ὅτι μὴ θεοφόρον ἀνθρώπον ἀλλὰ θεὸν Ζεὶ ἐνανθρωπήσαντα ἴσμεν τὸν λόγον. Ἑβδομον, ὅτι ἀθέσμως τὸν ἕνα τῆς ἀΐας

τριάδος πεπονθέναι σαρκί κηρύττομεν. Ἐν ὀρθῶν δὲ τῆς δυσσεβείας, τὴν Η καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν ἀρνούμενοι, ἀσυστάτους τινὰς ἑτέρας τερατεύονται. Ὅσα μὲν οὖν οὐκ ἀλόγως τοῖς λέγουσι τὴν μίαν τὴ φύσιν ὡς καὶ ὑπόστασιν ἐπὶ Χριστοῦ ἀπορήσειεν, τούτων ἡμεῖς οὐχ' ὑπεραπολογησόμεθα· τοῖς δὲ ἐν ἐκάστῳ τῶν προειρημένων κεφαλαίων ὑπ' αὐτῶν λειομένοις καθ' ἡμῶν ἰδίως τῶν μίαν μὲν τὴν ὑπόστασιν, δύο δὲ τὰς φύσεις Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν ὁμολοούτων ἐν δυνάμει αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Χριστοῦ ὑπαντήσαντες, καὶ ταῦτα ἀνατρέψαντες, πᾶσαν αὐτῶν τὴν τοῦ δόγματος ὑπόθεσιν ἀσεβηστάτην διελέξασμεν ἐγκαλοῦσι δ' οὖν ἡμῖν ὡς εἴρηται πρωτίστως περὶ τῆς ὁμολογίας τῆς τῶν φύσεων συνθέσεως ἐπὶ τοῦ δεσπότη ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ λέγουσι τάδε.

C A P. I.

Πᾶν ὅτι οὖν συντιθέμενον ἑτέρῳ, ἢ ὅλον ὅλῳ συντίθεται, ἢ μέρος μέρει, ἢ μέρος ὅλῳ ἄλλως γὰρ σύνθεσιν λέγειν ἀδύνατον ὅλον δὲ καὶ μέρος ἐπὶ τοῦ ἀπεριγράφου, οὐ λέγεται· οὐκ ἄρα συνετέθη ὁ Θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ ἀπερίγραφος ὑπάρχων· εἰ δὲ συνετέθη, καὶ ἑμμερῆς καὶ περιγραφτὸς ἔστιν, ὅπερ ἀσεβές. Πρῶτον μὲν οὖν οἱ πάντα τρόπον τῶν γινομένων ὑπὸ Θεοῦ συνθέσεων τῇ οἰκείᾳ γνώσει περιορίζοντες, πῶς λέγουσι πᾶν τὸ συντιθέμενον ἢ ὡς ὅλον ἢ ὡς μέρος συντίθεσθαι; τὸ γὰρ αἰσθητὸν τὸδε πᾶν, ἡγοῦν ὁ κόσμος ὁ ὁρατὸς, ἐν συνθέσει ἔστι δηλαδὴ τί οὖν φασὶ, ἐξ ὅλων ἢ ἐκ μερῶν τινῶν εἶναι προὑπαρξάντων τούτου τὴν σύνθεσιν; ἢ μᾶλλον ἐκ μὴ ὄντων ὅλως συμμαγῆναι αὐτὸν; εἰ μὲν γὰρ ἐκ τινων προὑπαρξάντων ὅλων ἢ μερῶν κατ' ἀρχὰς γενέσθαι αὐτὸν οἴονται, τὴν οἰκείαν δόξαν Ἰνωριζέτωσαν ἡμῖν, ἵνα εἰ οὕτως λείψωσιν, ὡς πρὸς ἑλλήνας λοιπὸν, καὶ οὐ περὶ τοῦ τρόπου τῆς οἰκονομίας διαφερομένου μόνον πρὸς ἡμᾶς, διαλεξώμεθα· εἰ δὲ τῆς φιλοκεικίας προκρίναντες τὴν εὐσέβειαν ἐκ μὴ ὄντων φασὶ τὸν σύνθετον κόσμον γενέσθαι, ἀκούσονται ὅτι τὸ μὴ ὄν, οὔτε ὅλον, οὔτε μέρος ἔστι· πῶς οὖν οὔτε ὅλου τινὸς οὔτε μέρους προὑπάρχαντος, ἢ σύνθεσις τοῦδε τοῦ παντός γέγονε κόσμου; παντὶς συνθέτου γινομένου ὅλου τινὸς ὅλῳ, ἢ μέρους μέρει, ἢ μέρους ὅλῳ τινι, ἀναγκαίως συντιθεμένου, ὡς φατέ· ψευδὴς ἄρα ἢ καθόλου ὑπόφανσις τῆς πρώτης εὐθύς προτάσεως.

Καὶ ἕτερον δ' οὖν ἡμῖν πυνθανομένοις ἀποκρίνασθε· ἐπεὶ πᾶν σῶμα καὶ ἐκ ποιοῦ καὶ ποσοῦ συγκείσθαι λέγεται, τούτων ὡς ὅλων, ἢ ὡς μερῶν λέγεται εἶναι τὴν σύνθεσιν; εἰ μὲν γὰρ ὡς ὅλων, ἐπεὶ χωριστὰ οὐσίαι ταῦτα οὐκ εἰσὶ πρὸ σώματος, ποῦ καὶ πῶς ὄντων ὅλων; εἴτα δὲ πῶς τῆς ὀλότῃος τοῦ ποιοῦ καὶ ποσοῦ ἐν τῷ ἐνὶ σώματι τῷ πρώτῳ τῶν ἀπόμων συντίθεισις, μετὰ τὸ πρῶτον σῶμα, δεύτερον ἔτι γέγονε τι ἐκ ποιοῦ

καὶ ποσοῦ σώμα; οὐδὲ γὰρ ἦν τι ὑπολειφθὲν ἀσύνδετον, τῶν τοῦ ποιοῦ καὶ ποσοῦ ὁλοτήτων συνθεθεισῶν· εἰ δὲ ὡς μέρος μέρει ἀλλήλοις τάδε σύκειται, πρῶτον μὲν ποίας ὁλότητος μέρος τὸ ποιδὸν ὡς ποιδί;· εἰ μὲν γὰρ ὁμοιομεροῦς, ποσῶ διάφορον μόνον ἐστὶ πρὸς τὴν οἰκειάν ὁλότητα· κατὰ τὸ οὖν ποσόν, καὶ μέρος ἐστὶν· εἰ δὲ καθ' ὃ μέρος ἐστὶ, κατὰ τοῦτο καὶ σύκειται, κατὰ ποσὸν ἄρα, καὶ τὸ ποιδὸν τῷ ποσῶ σύκειται ἐν σώματι· εἰ δὲ ἀνομοιομεροῦς ἐστὶ τάδε ὁλότητος, ἐπεὶπερ οὐ ταυτὸν τῷ τε ὅλῳ καὶ τῷ μέρει εἶδος ἐστὶν, ἐπὶ τῶν τοιωδῶν τοῦ ὅλου ποιοῦ ὄντος· τούτου δὲ μέρος ποσόν, ἢ ἕτερόν τι ἔσται· καὶ τοῦ ὅλου πάλιν ποσοῦ ὄστος, τὸ τοῦδε μέρος, ποιδὸν ἢ ἕτερόν τι ἔσται· καὶ ἄλλως δὲ εἰ ὡς μέρος πρὸς μέρος ἐστὶ τούτων ἢ σύνδεσις, ζητητέον ἔτι καὶ τῆς τούτων ἑκατέρας ὁλότητος τὴν σύνδεσιν, εἰ ἐξ ὅλων ἢ μερῶν ἐστὶ; καὶ ἐπ' ἀπειρον τοῦτο, ἕως οὗ εὐρομῆν τι ὃ τῶν πάντων συνδέτων ὄν· μόνον γὰρ τὸ θεῖον πάντη ἀπλοῦν, μήτε ἐξ ὅλων μήτε ἐκ μερῶν γέγονεν· καὶ οὕτω πάντως δευτέρως δέχεται, οὐ καὶ σύνδετον, ὅλου τινὸς ὅλῳ, ἢ μέρους μέρει, ἢ μέρους ὅλῳ συντεθέντος, συγχεῖσθαι ταῦτα μὲν οὖν τῆς πρώτης ὑμῶν ἀποστάσεως τὰ ἀνακόλουθα.

Καὶ τῆς δευτέρας δὲ τίς ἢ ἀπόφασις τοῦ πᾶν τὸ καθ' ἑαυτὸν σύνδεσιν συντιθέμενον, πάντως ἐμμερές εἶναι δεῖν καὶ περιγραφτὸν· καὶ οὐχὶ καὶ ἀμερές τι ὅλον δύνασθαι ποτε συντιθεσθαι, παρελθόντες ἀποκρίνεσθαι· ἰδοὺ γὰρ τὸ σημεῖον ἀναντιρρήτως ἀμερές ἐστὶ, συντιθέμενον δὲ γραμμῆν ἀπετέλεσε· πῶς οὖν συνετέθη τὸ οὐκ ἐμμερές; τὸ γὰρ σημεῖον, κοιναῖς ὁμολογίαις ἀμερές δέδοται εἶναι· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἔσχατα μόρια τοῦ χρόνου, ἀμερῆ ὄντα, χρόνον ἐκ συνθέσεως ἀποτελεῖ· εἴτα δὲ καὶ περὶ ψυχῆς ἡμῖν τί φατέ; ἢ γὰρ ἐμμερὲς καὶ αὕτη ὑμῖν δοκεῖ εἶναι ἐπεὶ σύκειται τῶν σώματι; ἢ ἀμερὲς οὕτω καὶ ἀσύνδετος, πρὸς σῶμα πέφυκειν εἶναι, κατὰ τὸ ὑμέτερον ἀξίωμα; εἴπερ πᾶν τὸ συντιθέμενον, ἐμμερές ἐστὶν· εἰ μὲν οὖν ταύτην ἀμερῆ τε καὶ ἀπερίγραφτον, δι' ὃ δὴ καὶ ἀσύνδετον ἴστε πρὸς τὸ σῶμα, οὐ πλείστοις ὑμᾶς λόγοις ἐγκόψομεν, ἀλλὰ πρὸς Θραυαλλίδα τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ, εἴγε λοιπὸν καὶ ὑμέτερον λέγοιτο, προσάψαντες, πηλοῦμεθα ὑμῶν ἄρα γε ἀλλεῖ ἐπὶ τῷ καιομένῳ ἢ προσδιαλεγόμενῃ ἡμῖν ψυχῇ ὑμῶν περὶ τούτων; ἢ οὐχὶ; οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ σῶμα τὴν πεῦσιν κοιοῦμεθα· καὶ μὲν εἵποτε μὴ πάσχειν τί τῇ ψυχῇ ἐπὶ τῷ καιομένῳ, ἀπελευσόμεθα σιγήσαντες, οἷα τῇ ἀπαθείᾳ ὑμῶν ἐληλεγεμένοι, τὴν περὶ τούτων ἄγνοιαν ἐναργέστατα· εἰ δὲ καὶ ἄγαν σφοδρῶς ὀδυῖσθαι ἐπὶ τούτῳ εἵποτε, καὶ μὴ δὲ καρτερεῖν διαλέγεσθαι περὶ τούτων διὰ τὸν φλογισμὸν, ἀκούσεσθε παρ' ἡμῶν, ὅτι οὐκ ἀφεξόμεθα οὐδὲ ἀποστήσομεν τὴν Θραυαλλίδα ἕως ἂν ὁ λόγος ἡμᾶς πείσῃ τὴν αἰτίαν τῆς συμπαθείας·

ἄπορον παρ' ἡμῖν ἀνακύπτει μέγα· διότι ἡμεῖς σῶμα καίομεν ἡμερῆς καὶ οὐχ' ὑμᾶς· ἔγουν ψυχὴν ἀμερῆ καὶ ἀσύνθετον πρὸς σῶμα τὴν ὑμετέραν, ἢ προσλαλοῦμεν· καὶ ὁμῶς αὐτῆ τῆς φυσικῆς αὐτῆ ἐνεργείας ἐμποδίζεσθαι φησὶ· καὶ γὰρ εἰ ἀμερῆς ὄντως ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ἢ ἑτέρα τις οἰαοῦν φύσις καθ' ὑμᾶς, οὐδενὶ τρόπῳ πρὸς τι συγκρίσεται, τὸ δὲ κατὰ μὲν δὴνα τρόπων τινὶ συγκείμενον· ἀλλ' ἀπόλυτον αἰεὶ καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον, οὔτε τυπτομένῳ ἑτέρῳ τινὶ συμπλήττεται, οὔτε πάσχωσι συγκολαφισθήσεται, οὔτε ἡδομένῳ συνευφραίνεται, ἢ ἀπλῶς τῶν αὐτῶν ἀπολαύσειεν· οὐδὲ τοῦτ' ἐπίσης τὸ αὐτὸ, κατ' ἀριθμὸν τῶν ἑτέρῳ συμβαινόντων, τινὶ συμμερισθήσεται· ἀμέλει τοῦ πλουσίου ἐν σπατάλῃ κατευωχομένου, Λάζαρος οὐκ εὐφραίνεται· ὁμοίως δὲ οὔτε ἐν γείνην τοῦδε φλογιζομένου, Λάζαρος ὠδυνᾷτο· ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς νῦν ὑμῖν φάσκουσιν ὀδυνᾶσθαι ἐπὶ τῇ θραλλίδι, συνηλθίσταμεν, ἀσύνθετοι πρὸς ὑμᾶς ὁμολογουμένως ὑπάρχοντες.

Εἰ δὲ ταῦτα ἀντιπεριτραπίσης αὐτοῖς τῆς ἰδίας κακουργίας, αἰσθήσει μάχασθαι, τοὺς ἄγαν φυσιολογεῖν βουλομένους καὶ εἰς τὰ θεία σαφῶς παρίσθαι, μὴ τι ἄρα τὸ ἕτερον αἰρήσονται σκίλλος τῆς διαιρέσεως, περὶ ψυχῆς λέγειν, ὅτι ἡμερῆς τέ ἐστὶν αἶε καὶ περιγραπτῆ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ σύγκριται ἡ ψυχὴ τῷ ἡμερεῖ καὶ περιγραπτῶ σώματι· εἰ οὖν τοῦτο λέγοιτε, πάλιν σκέψασθε φαίμεν τὰ συναγόμενα· πρῶτον μὲν γὰρ συναξοῖσθαι καὶ συναπομειοῖσθαι καὶ συνδιατέμενοισι τῷ σώματι· εἰ δὲ μὴ γέ, τὸ ἀζήτην σῶμα οὐ ζῶσει, μὴ ἐγγενομένη κατὰ σύνθεσιν καὶ αὐτῷ· οὐδὲ τῷ μειωθῆναι ἀρκεσθῆναι, μὴ συμπερισταλεῖσα αὐτῷ πῶς· εἶτα δὲ, τὸ ἂν εἶποιτε ἔτι, ἐπεὶ τὸ ἡμερῆς καὶ περιγραπτὸν πᾶν ἐν τόπῳ ἐστὶν· τὸ δὲ ἐν τόπῳ ὄν, ἢ σῶμα, ἢ συμβεβηκὸς σώματι ἀχώριστόν ἐστιν, ἀνάγκη ἢ συμβεβηκὸς καὶ τοῦτο ἀχώριστόν τι· ὅθεν οὐδὲ ἀθάνατον ἔτι, ἢ αὐθύπαρκτον, οὐδὲ οὐσίαν οἶσθαι τὴν ψυχὴν, ἢ σῶμα εἶναι λέγειν αὐτὴν, ὑπὸ σώματος περιεχόμενον· εἰ δὲ σῶμα ἢ ψυχὴ, διὰ σώματος οὐ χωρήσει, μὴ διαιρούσα τοῦτο, ἢ διαιρουμένη ὑπὸ τούτου, εἰ ἀληθὲς τὸ σῶμα διὰ σώματος μὴ χωρεῖν, ἀνευ τῆς βατέρου διαιρέσεως· ἀλλὰ καὶ ἐν ὄγκῳ μίζονι τὰ ἐμψυχα σώματα παρὰ τὰ νεκρὰ ὀρᾶσθαι ἀναγκαῖον, εἴπερ πᾶν σῶμα σώματι ἐπιγινόμενον, ἐν ὄγκῳ μίζονι τοῦτο δεικνύσιν· ἔτι μὲν τοι καὶ αὐτὴ εἰ σῶμα ἐστὶν ἡ ψυχὴ, συνεχές τε ποσὸν ἔχει καὶ σχῆμα· σῶμα οὖν δι' ὅλης αὐτῆς ἐν τῇ συνθέσει εἰσδεξαμένη, ἐν ὄγκῳ μίζονι καὶ αὐτὴ κατασταθήσεται· ὁ γὰρ ἐμποιοῖσει ἑτέρῳ τὸ ἕτερον σῶμα, ὡς σῶμα, τοῦτο καὶ αὐτὸ πείσεται ὑπὸ τοῦ ἑτέρου· ἔτι δὲ καὶ ἄλλων ἀτόπων πληθους, ὁ διὰ τὴν ἐπὶ πλείστον παρέχασιν τῶν ζητούμενων παρορατέον ἡμῖν πρὸς τὸ παρὸν, καὶ τῶν εἰρημένων δεικνύντων οὐκ ἐλλιπῶς τὸ ἀνίσχυρον τῆς ὑμετέρας ὑποθέσεως· ἀλλὰ ταῦτα μὲν, καὶ τῆς δευτέρας ἀπο-

φαντικῆς ὡμῶν ἕνεκα προΐασως, λειούσης ὅτι τὸ συντιθέμενον πάντως καὶ ἡμερῆς εἶναι ἀνάγκη, καὶ περιγραπτὸν, ἐξ οὗ τὸ γενναῖον ὡμῖν ὄλον ἐπιχείρημα κατεσκεύαστο.

Ἐπεὶ οὖν καὶ τὰ εἰρημένα ἀρκοῦντα ἐστί εἰς κατάλυσιν τῆς ψαμμαίας ὡμῶν οἰκοδομῆς διὰ τόδε ἐπόμυνα μυρία καὶ ἄλλα ἀποπήματα ταῖς ὑμέτεραις ὑποθέσεσι, παραλείψομεν, εἴτε τὸ νοερὸν καὶ πνευματικὸν καὶ ἰσάγγελον, ἔτι μὴν καὶ τὸ καθ' εἰκόνα θεοῦ, καὶ ἐμφύσημα τῆς δόξης τοῦ παντοκράτορος, τοῦτο ὑμεῖς ἀπλῶς ἡμερῆς εἶναι ὑποτίθεσθε, διότι συντίθεσθαι ὡμολόγηται· ἔσται γὰρ τούτου δοθέντος, καθ' ὑμᾶς ἐξ ἀνάγκης ἢ καὶ τὰ συγγενῆ καὶ πρωτότυπα καὶ προακτικά τούτου ἤγουν τῆς ψυχῆς, ἡμερῆ κατ' αὐτὴν λογίζεσθαι εἰκόνας τούτων οὐσης καὶ ὁμοιάσεως ταύτης· ἢ ἀμερῆ φάσκοντας εἶναι ταῦτα καὶ ταύτην σὺν ἐκείνῃ τῆς ἡμερείας ἀφιέναι τῆς κατὰ τὰ σώματα· εἴτε δὲ ἐκόντες, εἴτε ἄκοντες, παρὰβλέπετε τὴν ἀλήθειαν, ἡμεῖς ὡμῖν ἐν δυνάμει Χριστοῦ ταύτην ὑποδείξομεν· ἔσται γὰρ ἢ εἰς σύνεσιν εἰ βούλεσθε, ἢ εἰς τὴν κατάχρισιν ὡμῶν τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν. Τὸ ὄλον οὐχ' ὡς οἴεσθε, τὸ κατὰ τὰ μέρη, ἢ ἐκ μερῶν, τέλειον αἰεὶ σημαίνει ἀπλῶς καὶ πάντως· οὕτως γὰρ ἂν πάντα δέον ἦν τὰ ἀπλᾶ, ἢ ἀτελῆ λέγεσθαι, ἀμερῆ ὄντα, καὶ ἐκ μερῶν συγκειμένῃ οὐκ ἔχοντα τὴν οἰκείαν ὁλότητα· ἢ ὅλα τὰ καὶ τέλεια λεγόμενα, σύνθετα εἶναι ἐκ μερῶν, καὶ οὐκέτι ἀπλᾶ ὡς μηδὲν λοιπὸν τῶν ἐν ἀπλότητι, τέλειον εἶναι· ἢ ὁλόκληρον φαίνεσθαι τούτου δὲ δοθέντος, καὶ καθ' ὡμῶν ἔσται τὰ ὑμέτερα, μὴ δὲ αὐτῶ τῶ θεῶ ἀνευ τῆς ἐκ μερῶν ὁλότητος, συγχωροῦντα τὴν ἀπλότητα· καὶ γὰρ ἀναγκαιῶς δεῖσθαι καὶ αὐτὸ συνδέσεως καὶ μερῶν πρὸς τελείωσιν καὶ ὁλότητα αὐτοῦ παριστάοντα, βατέρου πάντως ἐκπεσεῖν εἴη βιαζόμενα, ἢ τοῦ ἀπλοῦ ἢ τοῦ τελείου, τόδε τὸ ἀμερῶς ὑπερέλειον θεῖον ὄλον· ἄλλ' ἔστιν ἀληθῶς ὄλον ὃ οὗτοι κυρίως· τὸ κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον ἀπῆρτισμένον, καὶ ἀπλοῦν εἴη καὶ ἀμερῆς, καὶ τε σύνθετον καὶ ἡμερῆς· μόνον εἰ ἀνελλιπῶς ἔχειν τοὺς ἑαυτοῦ λόγους θεωρηθεῖν· ὅτι γὰρ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ οὐκ ἐμποδίζει τῶ λόφῳ τοῦ ὄλου, τὸ ἀμερῆς εἶναι τὸ ὑποκειμένον, ἰδοὺ δὴ τέλειον φαμέν καὶ ὄλον τὶ εἶναι, καὶ τὸ σημεῖον, καὶ τὴν μονάδα, καὶ τὸ νῦν τοῦ χρόνου τὸ ἀμερῆς καὶ ἀκαριαῖον, καὶ τὸ θεῖον, καὶ τὰ ἀπλᾶ πάντ'· καὶ οὐχ' ὅτι ἀνελλιπῶς τὰ οἰκεῖα μέρη ἔχουσι, διὰ τοῦτο τούτοις μαρτυροῦμεν τὴν ὁλότητα· προωμολόγηται γὰρ ἡμῖν ἢ τούτων ἀμερεία· ἄλλ' ὅτι ὄλον ἔχουσι τῆς οἰκείας τοῦ εἶδους ἀμερείας τὸν λόγον σῶον τὴν καὶ ἀπαράβλαπτον καὶ τέλειον, τούτων ἕκαστον, κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, τοῦ εἶδους γνωριστήριον φέρουσι ταῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τὸ ὄλον δεικνύντα, ὡς καὶ ὄλον ὅλα συν-

τίθεσθαι τι δυνατόν, και οὐκ ἑμμερες εἶναι τὸ λεγόμενον ὄλον, ἐκ τῆς συνθέσεως, ἀνάγκη.

Ὅμοιος δὲ τοῖς εἰρημένους περὶ τοῦ ἀμεροῦς, και τὸ ἀπερίγραφτον ὄλον δίον εἶναι και λέγεσθαι τῷ λόγῳ γὰρ τοῦ ἀπεριγράπτου ὄλου μετὰ τῶν ἰδιωμάτων πάντων τῆς ἀπεριγραφίας, τέλειον τοιόνδε ἐστὶν ἐπει οὐκ ἔσται ἄλλως ἀπερίγραφτον· εἰ γὰρ κατὰ τὴν σφῶν ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ ἀνελλιπούς τῶν μερῶν τὸ ὄλον νοεῖται μόνως, ἐπεὶ ἀμερῆς ἐστὶ και ἀπερίγραφτος ὁ θεός, τὸ ὄλον οὐχ' ἔξει· μὴ ἔχων δὲ τὸ ὄλον, εἰ και συνθέσεως ἠλευθέρωται, ἀλλὰ ἀτελειότητα κατηγορηθήσεται· εἰ δὲ ὄλον τί ἐστι, και συντίθεσθαι δύναται· εἰ οὖν και τὸ ἀπερίγραφτον αὐτοῦ ἔχει και τὸ τοῦ ἀπεριγράπτου ἀνελλιπῶς, ὡς ἀπεριγράπτου μὲν τοι, δύναιτο ὅσον τῶν, και ἐπὶ τῷδε, ὡς δοκεῖ τῇ ἀποφάνσει αὐτῶν και οὕτως συντίθεσθαι ὄλον τὶ ὄν, τῷ τῆς ἀπεριγραφίας λόγῳ και ἀμερείας ἀπρητιμέον· ταῦτα δὲ ἡμῖν κατεξήταται, διὰ τὸ μὴ ὀρθῶς εἰδέναι ὑμᾶς τὸ ὄλον, ἀλλ' ἐπὶ σωμάτων μόνον, μᾶλλον δὲ ἐπὶ συνεχῶν ποσῶν μόνων παράθεσις τοπικὴν μορίων τινῶν συναπτομένων, και θέσιν ἔχόντων πρὸς ἄλλα, τοῦτο λογιζομένων συνεστᾶναι. Ἐοίκατε δὲ ὡ γεννάσαι ἐκ τῆς ἄβαν κατ' αἰσθησὶν σπουδαζομένης ὑμῖν φυσιολογίας, εἰς τοσῆνδε τὴν ἀναισθησίαν κατασπασθῆναι· ἴδωμεν γὰρ και ἀκριβέστερον ὅμως τὸ ἀπερίγραφον ὑμῖν πῶς λέγεται, τῷ ἑμμερεῖ μὴ δυνατόν εἶναι συντίθεσθαι· πρῶτον μὲν γὰρ τὸ ἀπερίγραφτόν τι εἶναι, ἐπιπολαιότερον ἐκ τοπικῆς σχέσεως λέγεται· ἄρα οὖν και τῇ κατὰ τόπον ἐνώσει παρεμποδῶν τὸ ἀπερίγραφτον αὐτῇ δὲ παράθεσις ἐστὶ και οὐ σύνθεσις· εἰ μὲν οὖν τοιαύτην εἶναι και τὴν ἔνωσιν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα οἴεσθε, ὅτι ὑπερικείμεται θετέρου τὸ ἔτερον συντιθέμενον τῶνδε, και δίον ὡς τὰ διπλᾶ καττύματα τῶν πεδίλων, τὰ οὕτως ἐνούμενα ἀλλήλοις και παρατιθέμενα, μὴ θετέρον ἐξέχον ἀπαιωρεῖσθαι και περιττεύειν θετέρου καττύματος, πρόδηλοι οὖν κἀντεῦθεν γιγόνατε ὡς και τὴν ἔνωσιν και τὸ ἀπερίγραφον, οὐ θεοπριπῶς ἀλλὰ σώματος μεγέθει φαντάζεσθε, μυριόπληχ' τι ἢ ἀπλῶς ἀπειρόποσον κατὰ μορίων τινὰ θέσιν πρὸς ἔτερον ἕλαττόν τι σῶμα συνάπτεσθαι λογιζόμενοι· πλὴν οὐδὲ εἰ τοῦτο οἴεσθε, ἐκαλύετο ἂν αὐτῶν εἶναι παραθέσεις καθ' ὑμᾶς· ἐδώκατε γὰρ και μέρους πρὸς ὄλον τὶ τινὸς γινέσθαι σύνθεσιν, ὥστε και τοῦ βραχέος πρὸς τὸ μέγα ἐστὶ παράθεσις· εἰ δὲ εἴποιτε οὐχ' ὄλον πρὸς μέρος αὐτῇ ἐστὶ ἢ παράθεσις ὄντως ἀλλ' ἐκ μέρους αὐτοῦ ὄλου πρὸς ὄλον τὸ μέρος, σκοπιῖτε ὅμως και οὕτως ὅτι ὦν τὰ μέρη περιγραπτά, τούτων και τὸ ὄλον ὥστε εἰ και μὴ τῷδε τινὶ τῷ ἑμμερεῖ, ἀλλ' ἐτέρῳ μείζονι, ἔχοι ἂν φύσιν παρατίθεσθαι, και τὸ τοῦ παρατίθεν-

τος Θείου μέρους ὄλον, οὐδὲν ἄρα ἐκ τῆς τοπικῆς ἀπεριγραψίας, φύσει ἀπεριγράφτον δειχθήσεται.

Ἐρωτηθέν δὲ ὑμᾶς ἔτι τὸ ἀπεριγράφον τοῦτο ἤγουν ὁ Θεὸς, περιγράφει τὸν κόσμον, ἢ οὐ; εἰ μὲν γὰρ οὐ περιγράφει, οὔτε ἐν αὐτῷ ὁ κόσμος ἄρα, οὔτε ὄντως ἐλάττων αὐτοῦ ἀναγκαίως δειχθήσεται· καὶ τ' ἄλλα δὲ βλάβημα ἔψονται· εἰ δὲ περιγράφει, ἐπεὶ πᾶν ἡμέμερς, εἴτε περιγράφεται, ἢ μέρος ὑπὸ μέρους, ἢ ὡς ὄλον ὑπὸ ὄλου, ἢ ὡς μέρος ὑπὸ ὄλου, ἢ ὡς ὄλον ὑπὸ μέρους, περιγράφεται· τοῖς γὰρ ὑμετέροις χρησόμεθα· δέον πάντως ἡμέμερῃ εἶναι καὶ τὸν Θεὸν τὸν περιγράφοντα τὸ περιγραφόμενον ἡμέμερς· ταῦτα δὲ πάλιν πῶς λέγετε γίνεσθαι; εἰ γὰρ ὡς σῶμα τί μείζον, τὸ ἐλάττων, καὶ ὡς οἱ τοὺς κανθάρους εἰς τὰς κηρίνας σφαιράς κατακλείοντες, οὕτω περιγράφει Θεὸς, τόπος ἐστὶ μόνον ἐν αὐτῷ, καὶ συνεχές τι ποσὸν ὁ Θεὸς, σῶμα τὶ σωματίων, καὶ ἡμέμερς, καὶ σύνθετος, καὶ οὐ μόνον ἐλευθερούμενος συνδέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίως πεφυκὸς ἐπιδέχασθαι σύνθεσιν· εἰ δὲ ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς βδελυρίας ἀνόητα, ἑτέρως περιγράφειν τὸν κόσμον λέγοιτ' ἂν ὁ Θεὸς, ἢ ὡς τὰ σώματα περιγράφουσι· δεῖ γὰρ ἀληθῶς εἰπεῖν, ὅτι περιγράφει μὲν τὰ πάντα σώματα καὶ ἀσώματα, οὐχ' ὡς σῶμα δὲ ἀπεριγράφος τε ἐστίν, οὐχ' ὡς σῶμα μὴ ἔχον ὑφ' οὐ περιγραφείῃ μείζονος σώματος· καὶ ὡς ἐν κενῷ που τόπῳ τοῦ παντός, μέρη τινὰ τῶν αὐτοῦ παραιωρημένους, ἀλλ' ὡς δυνάμει πᾶσαν φύσιν ὑπερεκκίπτων, καὶ παντὸς τόπου καὶ χρόνου ὑπερἑξαπλούμενος· οὔτε γοῦν ἄρα συντιθέμενος ὡς σῶμα ἢ μεριστή τις φύσις συντεθήσεται, ἵνα ὡς μέρος ἢ ὄλον, μεριστὸς συγκαίμενος λογισθήσεται· ἀλλ' ὄν τρόπον οὐκ ἀναγκαίως αὐτῷ γέγονεν ὁ τοῦ σώματος λόγος καὶ τῆς ἡμεμερίας εἰς τὸ περιγράφειν τὰ ἡμέμερῃ, οὕτως οὐδὲ εἰς τὴν πρὸς ἀνθρώπων σύνθεσιν, τὴν τοιάνδε ὑπόνοιαν ἐπισύρεται· ἄλλως γὰρ οὐδὲ μέγα οὕτως τῷ ἀπεριγράφῳ, εἰ οὐ χωρεῖται ὑπὸ τοῦ περιγραπτοῦ· καὶ σῶματι γὰρ ἀπεριγράφῳ ἔνεστι τάδε, ἤγουν τῷ οὐρανῷ· ἀλλ' εἰ καὶ ἐν τῷ μείονι καὶ περιγραπτῷ ὑπ' αὐτοῦ ἀκωλύτως ὄλος τε καὶ ἀπεριγράφτως δύναίτο χωρῆσαι ἐν οὐδενὶ στενοχωρούμενος, τοῦτο ἀληθῶς δυνάμει φυσικῆς τὸ ἀπεριγράφτον οὐδενὶ βίαιῳ ἀποκλειομένης καὶ ἀπεριγραφομένης ἐνεργεῖν ὁ βούλεται· τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ ὡς ἄγαν θαυμαστόν· εἰρημῶν τῷ φήσαντι περὶ Χριστοῦ τοῦ κατὰ σάρκα, ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς.

Καλῶς οὖν τάλας ἀξιοῦτε καὶ ἐπὶ Θεοῦ πᾶν τὸ συντιθέμενον, ἢ ὡς μέρος ἢ ὡς ὄλον μεριστὸν δηλαδὴ συντίθεσθαι· ἤκει μὲν οὖν καὶ μᾶς μόνον τῶν ὑμετέρων προτάσεων ἔλεγχος πρὸς καθάρειαν παντὸς ὁμῶν τοῦ ἐπιχειρήματος· εἰπερ ἐνὸς ἀτόπου δοθέντος, πάντα ἀτοπα ὁμολογῆται· ἰδοὺ

δὲ δι' ὅλων ὑμῶν τῶν προτάσεων, εἰ καὶ μακρότερον τὸν ἔλεγχον παρεί-
ναμεν, ψευδέστατον ὑμῶν τὸ συμπέρασμα δέδεικται τοῦ ὅλου συλλογι-
σμοῦ· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ, κακῶς ἤξιούτε, πᾶν συντιθέμενον ὡς μέρος
ἢ ὅλον μεριστὸν συντίθεσθαι· ἐλήλικται γὰρ οὐχ' οὕτως ἔχοντα τὰ πράγ-
ματα, εἴπερ ἐκ μὴ ὄντων σύγκειται τόδε τὸ πᾶν· δεῖα βουλήσει συναρ-
μοσθῆν· ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα ἐκ ποιοῦ τὲ καὶ ποσοῦ κατηρτισμένα ἐστὶν
οὐσιωδῶς· ὧν ἐν οὐδετέρῳ τὸ ὅλον ἢ μέρος πρὸ τῆς συνθέσεως αὐτῶν,
λέγειν δυνατὸν, διὰ τὰ ἀνωτέρω ἡμῖν εἰρηκμένα· ἢ δὲ δευτέρα ὑμῶν πρό-
τασις ἐπλάνα φάσκουσα τὸ ὅλον ἐπὶ ἀμερῶν ἢ ἀπεριγράφων μὴ λέγεσθαι·
καὶ εἰδείξῃ τὸ τε σημεῖον, καὶ ἡ μονὰς, καὶ τὸ νῦν, καὶ ψυχὴ, καὶ
τὰ ἀπλᾶ πάντα, καὶ τὸ θεῖον, ὅλα τὲ λέγεσθαι ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὰ λό-
γοις, καὶ ἀμερῆ εἶναι, εἰ καὶ μὴ ὡσαύτως ἐκάστου ἐστὶν ἡ ἀμέρεια.

Εἰ δὲ καὶ ἐδόθη ὑμῖν πάντα τὰ ἀπλᾶ ἐξ ἀνάγκης, ἐπεὶ ἀμερῆ ἐστὶ,
μήτε ὅλα λέγεσθαι μήτε εἰς σύνθεσιν ἐρχεσθαι πάποτε, ἡδέως ἂν συ-
δοιμην ὑμῶν πῶς οὖν οὐκ ἐκ συνθέτων γενέσθαι τὰ ὄντα σύνθετα πάντα
δοδεῖν; καὶ ἐπ' ἀπειρον τὴν ἀνάβασιν ποιήσει, εἴπερ μὴ ἐξ ἀπλῶν ἐστὶ
τὰ σύνθετα, διότι οὐκ ἐξ ἀμερῶν δύνανται εἶναι καθ' ἡμᾶς, τῶν πρώ-
των συνθέτων, οὐκ οἶδα ὅθεν συντεθέντων, ἐὰν μὴ παρελθόντες ἡμῖν ὑπο-
δείξῃτε· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπεριγράφων τῷ λόγῳ τοῦ ἀπεριγράφου ὅλον εἶ-
ναι, ὡσπερ καὶ τὸ περιγραφτὸν τῷ λόγῳ τοῦ περιγραπτῶ δέδεικται· καὶ
συντίθεσθαι οὖν δυνατόν, εἴγε τοῦτο ὑμῖν δοκεῖ συνθέσεως εἶναι κω-
λυτικὸν· καὶ ὅτι ὡς περιγράφειν τὸ ἐμμερὲς οὐκ ἐμποδεῖζεται τὸ ἀμερὲς,
οὕτως οὐδὲ συντίθεσθαι κατὰ τὸ ἑαυτῶ μὲν τοι οἰκεῖον, καὶ οὐκ ἐμμε-
ρῶς οὐκοῦν καὶ μειρακίοις εὐδηλον τὸ ἀνίσχυρον τοῦ ὑμετέρου ἀσεβοῦς
συμπεράσματος, τὸ λέγον· οὐκ ἄρα συνετέθη ὁ θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν
ἀνθρώπῳ· οὕτω μὲν οὖν ὡσεὶ χνοῦς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου ἐξεχύθη καὶ
διεσκορπίσθη πάντα ὑμῶν τὰ σοφίσματα, διὰ τὸ ἐν ἀπιστίᾳ συμπαγῆναι
καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ βουλήματος.

Ἄλλ' ὧ οὗτοι, εἰ καὶ μηδεὶς ἦν ὁ λόγος ὁ ἐλέγχων ὑμῶν τὴν ἀτο-
πίαν, ἄρ' γε οὕτως ἐνοεῖν οὐ φρίττομεν, ὅτι ὁ μὴ ὄντα τὰδε τὰ ὄντα
πάντα καὶ τὰς τοιαύσδε αὐτῶν συνθέσεις ἐξευρῶν θεὸς πάσας καὶ ποιήσας
εἶναι τε αὐτὰ, καὶ τοιῶσδε εἶναι, οὐκ ἡδύνατο καινοτέραν τινὰ καὶ ἀναΓ-
καιοτέραν σύνθεσιν παρὰ τὰς ἐγνωσμένας ἡμῖν ἢδε προβάλλεσθαι, καὶ
ἐφευρεῖν ἑαυτῷ, ὑπὲρ τῶν ὄντων ἑαυτὸν συνθεῖναι· τῶν ὄντων τινὶ βουλό-
μενος, καὶ τὴν μήπω ἐντεταγμένην τοῖς οὐσιν ἰμφανίσαι· πῶς οὖν εἰ τοῦ-
το διαμφιβάλλοιμεν, οὐχὶ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τῶν ὄντων, ἐκ τινῶν προ-
γεγονότων εἶναι, εἰκότως δοξάσομεν; οὐ γὰρ ἦν οὕτω τις ἐγνωσμένη τι-
νὶ σύνθεσις τῶν ὄντων· ὅτε καθ' ἀρχὰς θεῷ ἐμμηχανήθη· καὶ ὅμως οὐδε-

νὸς αὐτῶν πρώην ὄντος, ὕστερον ποιήσῃ τὸν θεὸν τὰ πάντα σύνθετα ὁμολογοῦμεν· τότε δὲ καὶ ποῖ ἄλλος γέγονε κόσμος ἢ ἐπεφάνη τοιοῦσδε Χριστὸς τῷ κόσμῳ; ἄηλον οὖν, ὅτι ἐν ἀρχῇ τὲ καὶ ἐκ μὴ ὄντων, κατὰ τὴν τῶν χριστιανῶν εὐσέβειαν καὶ κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν δόξαν, ποιεῖ ὁ Θεὸς ἀβούλεται· καὶ φύσεως γὰρ αὐτὸς ποιητὴς ὢν, πῶς οὐ δύναται ἂν εἶναι καὶ τῶν φυσικῶν καινιστῆς ἀθεωρήτος;

C A P. II.

Πᾶν οὖν συντιθέμενον ἑτέρῳ, περιγραφτὸν ἔστι καὶ ἑμμερῆς, καθὼς ἐδιδάχθη ἀνωτέρω· πᾶν δὲ περιγραφτὸν καὶ ἑμμερῆς, ἑτεροούσιον ἔστι τῷ ἀπλῷ καὶ ἀπεριγράφῳ· εἰ δὲ τοῦτο, οὐ συνετέθη ὁ Θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ, ὁμοούσιος ὢν τῷ ἀπλῷ καὶ ἀπεριγράφῳ πατρὶ· ἢ συντεθεὶς, ἑτεροούσιός ἐστι τῷ ἀπλῷ καὶ ἀπεριγράφῳ πατρὶ, ὅπερ ἀσεβές. Ἄλλ' οὐχ' ὡς ἀπεφάνθη παρ' ἡμῶν, πᾶν ὅτιοῦν συντιθέμενον ἑτέρῳ κατὰ τὴν οἰανοῦν σύνθεσιν, περιγραφτὸν ἔστι καὶ ἑμμερῆς, ὡς ἀπεδείχθη ἀνωτέρω ἀληθῶς παρ' ἡμῶν, καὶ μάτην αὐτοὺς περὶ τῶν ἀβεβαιῶν πληροφοροεῖτε· ἐπὶ δὲ τοῖς ὁμολογημένοις κατασκευάζειν ἕτερα ἅτινα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ὑμετέρων ἐπιχειροῦντες, ταυτὸν πεπόνδατε τοῖς οἰκοδομῆν ἐν αἴρι, ἢ πατέρω στήριζεσθαι βουλομένοις· ἐπεὶ οὖν τὰ ἐναντία μᾶλλον ὢν ὑπεθέσθε ἀποδείκναι ἡμῖν, δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἐναντία τοῖς ὑμετέροις συμπεράσασι συναχθήσεσθαι· εἰ γάρ τινι τῶν ἐναντίων ἐπιταί, καὶ τῷ ἐναντίῳ τοῦδε πάντως τὸ ἐναντίον ἐψεται.

C A P. III.

Πᾶν ὅτιοῦν συντιθέμενον ἑτέρῳ, ἑτεροούσιον ἔστι τῷ ἀπλῷ καὶ ἀπεριγράφῳ πατρὶ· πᾶν δὲ ἑτεροούσιον τῷ ἀπλῷ καὶ ἀπεριγράφῳ πατρὶ, οὐκ ἔστι κυρίως υἱὸς τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπεριγράφου πατρὸς· πᾶν τὸ ἄρα συντιθέμενον ἑτέρῳ, οὐκ ἔστι κυρίως υἱὸς τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπεριγράφου πατρὸς, οὐ συνετέθη ὁ Θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ κυρίως ὑπάρχων υἱὸς τοῦ πατρὸς· ἢ συντεθεὶς, οὐ κυρίως ὑπάρχει τοῦ πατρὸς υἱὸς ὁ Θεὸς λόγος, ὅπερ ἀσεβές. Ταῖς ὑμετέραις πάλιν συμπεριαιχόμενοι ταυτολογίαις, καὶ ἡμεῖς φαιμέν' ἄλλ' ὡ οὔτοι οὐ πᾶν συντιθέμενον ἑτέρῳ, ἑτεροούσιον ἔστι τῷ ἀπλῷ καὶ ἀπεριγράφῳ πατρὶ· καὶ πᾶς ὑμῶν καὶ ὁ παρῶν ἀναμειβόμενος συλλογισμὸς, τῆς πρώτης αὐτοῦ προτάσεως ἀνάδραπέσης· οὐδὲν γὰρ ἀκατάπτωτον μένει τοῦ οἰκοδομήματος, τῶν θεμελιῶν ἐκ βάθρων προανατετραμμένων· οἱ δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ μόνον φρόνιμοι, πολλὰς τοῖς ἀβεβαιοῖς ἐνισχυρίζόμενοι, οὐδὲν ἕτερον δοκοῦσι ποιεῖν, ἢ ἐφ' ὕδατος γράφειν, καὶ κατὰ πυρὸς ξαίνειν, καὶ εἰς αἶρα δαίρειν.

C A P. IV.

Πᾶν ὅτιοῦν συντιθέμενον ἐτέρῳ, καταχρηστικῶς πως λέγεται, εἴπερ καὶ λέγεται υἱὸς τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπεριγράφου πατρὸς· πᾶν δὲ τὸ καταχρηστικῶς πως λεγόμενον υἱὸς τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπεριγράφου πατρὸς, κυρίως κτίσμα τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπεριγράφου πατρὸς ὑπάρχει· πᾶν οὖν ἄρα συντιθέμενον ἐτέρῳ, κυρίως κτίσμα τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπεριγράφου πατρὸς ὑπάρχει· εἰ δὲ τοῦτο ἦ, οὐ συνετέθη ὁ Θεὸς τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπων κτίστης ὑπάρχων τοῦ παντὸς καὶ οὐ κτίσμα τοῦ πατρὸς· ἢ συντεθείς, κτίσμα ἐστὶ τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπεριγράφου, καὶ οὐχ' υἱὸς κυρίως, ὅπερ ἀσεβές. Τοῖς ἀναποδείκτοις ὑμῶν ἀξιώμασιν αἰ ἀντιτιθέμενα καταφάσκουσι μὲν ἅπλως τινὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ἀποφάσκουσι δὲ τὴν κατάφασιν, κόπος μὲν οὐδεὶς τῷ ἀντιλέγοντι· δέον δὲ ἦν ὑμᾶς, τὰ πρῶτα γενναίως προβάλλεσθαι, ἵνα μὴ τὰ δεύτερα σαθρῶς ἐπιφέρητε· ἐπεὶ γὰρ ἐν τοῖς πρώτοις ἐκ ριζῶν ἀνατέτραπται τὰ ὑμέτερα, λῆρος ἂν δόξειε περὶ τῶν δευτέρων ἐπὶ πλεῖστον ὑμῖν ἀποκρίνασθαι, πάντων ὑμῶν τῶν μέχρι τοῦ παρόντος συλλογισμῶν, τῆ τοῦ πρώτου ὑμῶν ἐπιχειρήματος δυνάμει ἐπιστηριζομένων· ἄλλως δὲ ἐνὸς ὄντος μόνου υἱοῦ ἀληθοῦς τῷ ἀπεριγράφῳ πατρὶ τοῦ καὶ συντεθέντος, πῶς ἐστὶ διὰ καθολικῆς ἀποφάσεως δεικνύειν, ὅτι οὐ συντίθεται οἱ κυρίως υἱοὶ τοῦ ἀπεριγράφου, ἢ διὰ καταφάσεως ὅτι πᾶς υἱὸς τοῦ ἀπεριγράφου, κυρίως ὢν, καὶ ἀσύνθετός ἐστιν; εἰ γὰρ καὶ τὰ ἰδικῶς ὄντα, ἐφ' ὧν οὐκ ἔστιν εἶδος ἢ γένος, διὰ τῶν καθόλου δεικτέον· ἐπεὶ πᾶν σῶμα ἐν τόπῳ, καὶ ὁ οὐρανὸς ἄρα ἐν τόπῳ, καὶ τόδε ἐπ' ἀπειρον καὶ ἐπεὶ οὐδὲν ἄσπρον ἡμεροφανές, οὐδὲ ὁ φωσφόρος, καὶ τοι κατὰ πλείους ὠφθη καιροῦς· καὶ ἐπεὶ οὐδεμία στιγμή ἐν τῷ μισητάτῳ ἰσότητι τοῦ κύκλου, οὐδ' ἄρα τὸ κέντρον τίνα δὲ καὶ θέλοισιν ἔχειν λόγον σύνθεσις μετὰ υἰότητος ἀγχιουστάτου, εἴτε κυρία εἴτε καταχρηστικῆ; ποιὸν γὰρ ποιῶ, καὶ ποσὸν ποσῶ, καὶ ὁ ποσὸς κυρῶ, καὶ λίθος ξύλων συντιθέμενος· ἄρα διὰ τὸ καταχρηστικῶς εἶναι υἱὸς τοῦ ἀπεριγράφου συνετέθη, ἢ οὐδὲ διὰ τὸ καταχρηστικῶς, οὐδὲ διὰ τὸ κυρίως; εἰ δὲ δι' οὐδὲν τούτων συντίθεται τινὰ, οὐδὲ διὰ τι τούτων ἀσύνθετα μείνοισιν τ' ἂν, ἀλλὰ δι' ἑτέρους οἰκείους καὶ ἀναγκαίους τῆ συνθέσει λόγους.

C A P. V.

Πᾶσα οὐσία ἀπερίγραφος πανταχοῦ, καὶ ἐν ἐκάστῳ καὶ ἐφ' ἑαυτῇ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ὑπάρχει ἀπεριουσίως καθ' οὐσία, ἐπεὶ τοῦτο ἴδιον ἀπεριγράφου· πᾶν δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ἐν πᾶσιν ὑπάρχον, ἀλλοίως καὶ ἀλλοίως οὐ δύναται εἶναι ἐν τινι καθ' οὐσία· τὸ γὰρ ὡσαύτως ἀναιρετικόν ἐστὶ τοῦ ἀλλοίως καὶ ἀλλοίως· πᾶσα ἄρα οὐσία ἀπερίγραφος οὐ δύναται ἀλλοίως καὶ ἀλλοίως εἶναι ἐν τινι καθ' οὐσία· εἰ δὲ

τοῦτο, ζηητέον ἄρα τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ λόγου περιγραφτῆν εἶναι φαιμέν, ἢ ἀπερίγραφτον; καὶ εἰ μὲν περιγραφτὴν εἴπομεν, πρόδηλον τὸ βλάσφημον· εἰ δὲ ἀπερίγραφον, ἢ πᾶσι σύγκειται ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ λόγου, ἢ οὐδενὶ σύγκειται ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ λόγου· ἀλλοίως γὰρ καὶ ἀλλοίως ἐν τινι οὐ δύναται εἶναι καθὼ οὐσία, ἐπὶ καὶ ἀπερίγραφος· ὠμολόγηται δὲ ὅτι πᾶσιν οὐ σύγκειται· οὐδὲ ἄρα τινὶ σύγκειται· καὶ ἀσεβοῦσιν οἱ λέγοντες συγκεῖσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ λόγου τῇ ἐξ ἡμῶν εἰς οἰκείαν αὐτοῦ φανέρωσιν ληφθεῖσα σαρκί. Ὅντως ἐν ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ ἐπιστρέφει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ· κατὰ γὰρ τὰ νῦν παρ' ὑμῶν εἰρημμένα εἰ πανταχοῦ καὶ ἐν ἐκάστῳ, ἤγουν ἐν ἐνὶ καὶ παντὶ περιγραφτῶ, καὶ ἐφ' ἑαυτῇ ἤγουν ἐν τῷ ἀπεριγραπτῷ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ὑπάρχει ἡ ἀπερίγραφος οὐσία· καὶ τοῦτο ἴδιον ὡς φατέ ἀπεριγράφου οὐσίας, μὴ ἐτέρως εἶναι ἐν τῷ περιγραφτῷ καὶ ἐτέρως ἐν ἑαυτῇ, ἤγουν ἐν τῷ ἀπεριγραπτῷ· καὶ οὐ δύναται ἀλλοίως εἶναι ἐν οἷς ἐστίν, εἰ καὶ ἀλλοῖα εἰσὶν ἐκεῖνα, καθὼς ἤδη ὑπέθεσθε· ἐν τε γὰρ τοῖς περιγραφτοῖς καὶ ἐν ἑαυτῇ ἀπεριγραπτῷ οὐση ὁμοίως ἐστὶ, πῶς διὰ τὸ ἀπερίγραπτον εἶναι, οὐ δυνατόν εἶναι αὐτὴν ἐν τινι περιγραφτῷ πρώην τε καὶ νῦν; ἔσται γὰρ κατὰ τὸ ἀκόλουθον τοῖς ὑμετέροις, οὐδὲ ἐν ἑαυτῇ δυναμένη εἶναι, εἴπερ ὁμοίως ἐν τε ἑαυτῇ καὶ ἐν τοῖς παρ' αὐτὴν ἐστίν· ἀνάγκη δὲ ἦν μᾶλλον, εἴγε ὁμοίως ἐστὶν ἐν πᾶσιν, ὡς καὶ ἐν ἑαυτῇ, μηδὲν ἐμποδίζεσθαι τοῦ εἶναι αὐτὴν ἐν περιγραφτῷ, ἀλλ' ὡς ἐν ἀπεριγραπτῷ, καὶ ὡς ἐν ἑαυτῇ ἀπλῶς, οὕτω Ἰε κατὰ τὰ ὑμέτερα, καὶ ἐν τῷ περιγραφτῷ εἶναι· καὶ τούναντίον ὑμῖν ἀπεδείχθη ἥπερ βούλεσθε, ἐν τούτῳ τε καὶ τοῖς προλαβοῦσιν ἐπιχειρήμασι, τοῦ μὴ δυνατόν εἶναι συντίθεσθαι περιγραφτῷ τὸ ἀπερίγραφτον.

Εἰ δ' οὖν διὰ τὸ μὴ ἀλλοίως καὶ ἀλλοίως ἐνεῖναι τισὶ δύνασθαι τὸ ἀπερίγραφτον, οὕτως ἐν Χριστῷ, ὡς καὶ ἐν πᾶσιν εἶναι αὐτὴν βιάζεσθε· ἄρα οὖν διὰ τὸ ὡσαύτως ἐμφαίνεσθαι, καὶ ἐφ' ἑαυτῇ ὡς φατέ, ὡς καὶ ἐν πᾶσιν, οὕτως ἔσται ἐν ὕδατι, καὶ λίθῳ, καὶ φυτῷ, καὶ μύρμηκι, καὶ ἰχθυί, καὶ ἵππῳ, καὶ ἀνθρώπῳ, καὶ ἀγγέλῳ, καὶ ἐν πᾶσιν ὡς ἐφ' ἑαυτῇ· εἰ δὲ οὐχ' ὁμοίως ἐφ' ἑαυτῇ καὶ ἐν μύρμηκι ἐστὶ, λέλυται τὸ ὡσαύτως, καὶ ἔσται ἐν Χριστῷ παρὰ τοὺς ἄλλους τῶν ὄντων πάντως· πρὸς δὲ τὸ λέγειν ὑμᾶς, ἐπεὶ ὠμολόγηται ὅτι ἐν πᾶσιν οὐκ ἐστίν, οὐδ' ἄρα ἐν τινὶ ἐστὶ, τοὺς εἰπόντας ὅτι ἐν πᾶσιν ἐστὶν ὡς καὶ ἐφ' ἑαυτῇ, τούναντίον ἀκούσεσθε· ὅτι ἐπεὶ μᾶλλον τοῦδε ὠμολόγηται πᾶσιν ὅτι ἐν ἑαυτῇ ἐστὶ, σαφὲς ἂν εἴη ὅτι οὐκοῦν καὶ ἐν πᾶσιν ὄντως ἐστὶ· τὰ γὰρ ἐξ ὑμῶν φασὶν ὅτι ἐν πᾶσιν ὁμοίως ἐστὶν, ὡς καὶ ἐν ἑαυτῇ· ἢ οὖν οὐδὲ ἐν ἑαυτῇ ἐστίν, ἀλλὰ παρ' ἑαυτὴν τε καὶ ἑαυτῆς διακεκριμένη, ἢ ἐν ἑαυτῇ ἐστὶ καὶ

ἐν τινὶ καὶ ἐν πᾶσιν ἔστιν· ὡς μὴ δὲ μίαν εἶναι ἢ ἐπινοεῖσθαι λοιπὸν μόνην, ἀλλὰ πάσαν τῶ ἀπεριγράφῃ μαρτυρεῖσθαι σύνδεσιν παρ' ὑμῶν τῶν βουλομένων ἀδειτῆσαι τὴν ἀληθείαν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα, ὑπερένδοξον ἔνωσιν.

C A P. VI.

Πᾶν ὁτιοῦν συνθιθέμενον ἐτέρῳ εἰς τὸ ἀποτελεῖσαι μίαν φύσιν ἢ καὶ ὑπόστασιν ζῶσαν, μέρος εὐρίσκειται ταύτης τῆς φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως· πᾶν δὲ μέρος μιᾶς φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως ζώσης, φυσικῇ ἀνάγκῃ συμπάσχει τῶ μέρει μεθ' οὗ τὴν τοιάνδε φύσιν ἢ καὶ ὑπόστασιν ζῶσαν ἀπειτέλεσε· μὴ θέλουσα δὲ ἡ ψυχὴ, συμπάσχει τῶ σώματι· ὡς καὶ παύεσθαι τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν ποτὲ, τῶν τοῦ σώματος μελῶν, μεθ' ὧν ἐνεργεῖ, βλαπτομένων ὁμοίως καὶ τὸ σῶμα φυσικῇ ἀνάγκῃ συντίκεται ταῖς λύπαις τῆς ψυχῆς καὶ ταῖς μερίμναις· τὸν δὲ θεὸν λόγον, ἀνάγκῃ λέγειν συμπεπονθέναι τῇ ἐξ ἡμῶν ἐμφύχῳ σαρκί, οὐ θέμις· οὐκ ἄρα συνέτεθῃ ὁ θεὸς λόγος τῶ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ εἰς μιᾶς φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως σύστασιν· εἰ δὲ συνέτεθῃ, καὶ πέπονθεν ἀνάγκῃ, ὅπερ ἀσεβές. Ἰδιῶς ἂν ὑμῶν ψυδομένη πρό γε ἀπάντων, εἰ ταυτὸν φύσιν καὶ ὑπόστασιν εἶσθε καὶ ὑμεῖς, ὡσπερ καὶ οἱ φύσεως μιᾶς ὑπερμαχοῦντες; εἰ γὰρ τοῦτο καὶ ὑμεῖς φατέ, ἴδε ἀκονητὴ ἡμῖν φωραθήσεσθε σοφιζόμενοι, καὶ τὰ ἑτερόνυμα καὶ ἑτερόσημα διὰ προλήψεως τῶν πολλωνύμων συσκιάζοντες· ἐλεγχθήσεσθε γὰρ τέως ἡμῖν ἐν τούτῳ· πρῶτον μὲν κατὰ τὸν τριαδικὸν λόγον· εἰ γὰρ τὸ αὐτὸ ἐκδέχεσθε τάδε εἶναι, ἢ τρεῖς τὰς οὐσίας, ἢ μίαν εἶσθε τὴν θείαν ὑπόστασιν· δεῦτερον δὲ, ὅτι καὶ δύο φύσεις ἡμῶν λεγόντων, εἰσπράττετε ἡμᾶς δύο λέγειν καὶ ὑποστάσεις τοῦ κυρίου· ὡς οὐκ ἐντελῶς εἰρημίζον πρὸς τὴν ὑμείραν δόξαν τοῦ διττοῦ τῆς φύσεως, ἐὰν μὴ πρότερόν τι καὶ τὸ διπλοῦν τῆς ὑποστάσεως· καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὑμᾶς θριαμβεύσει τὰ περὶ τούτου ἐν τῷ ἰδίῳ εἰρημνῆα κεφαλαίῳ· ἐν ᾧ κοινῶς ὑμεῖς τὲ καὶ οἱ ἀπὸ εὐτυχούς, ποῦτό ἡμῖν ἐσκαιωρήσατε λέγοντες, ὅτι φύσις καὶ ὑπόστασις ταυτὸν σημαίνει· ἢ οὖν δύο καὶ τὰς ὑποστάσεις, ἢ μὴ δὲ τὰς φύσεις λέγοιτε· ἀλλ' ἑτέρωσε μὲν τάδε ὑμῖν τὲ κἀκείνοις δὴ λέγεται.

Εἰ δὲ τοῦτο νῦν αἰδεῖσθε λέγειν, καὶ ὡς ἕτερον λαμβάνετε ἐκάτερον, τοῦτο γὰρ δοκεῖ μαρτυρεῖν ὑμῖν ὁ καὶ σύνδεσμος, φασκόντων εἰς τὸ ἀποτελεῖσαι μίαν φύσιν ἢ καὶ ὑπόστασιν ζῶσαν· ἐπεὶ οὐκ εἰρηκάτε μίαν φύσιν, εἴπου ὑπόστασιν, ἀλλὰ προσθετικῶ τινὶ συνδέσμῳ καὶ τὸ ἕτερον ἐπηγάγετε, τοῦτο λέγειν ἔχομεν πρὸς ὑμᾶς, ὡς εἰ πρὸς τοὺς λέγοντας μίαν φύσιν ἐκ τῆς συνθέσεως ἀποτελεῖσθαι ἀπειτέινεσθε μόνον διὰ τῶνδε, εἶχεν ἂν τι ὑμῖν τὸ ἐπιχείρημα· ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοὺς μίαν τὴν ὑπόστασιν καὶ οὐ τὴν φύσιν ἐκ τῆς συνθέσεως ἡμᾶς ὁμολογοῦντας, τὸ αὐτὸ ἐγκαλεῖν

ἀπρηυθριάσατε, πρῶτον μὲν, πῶς μέρος φάτῃ τῆς ἰνουσίου ὑποστάσεως πᾶν τὸ συντιθέμενον εἰς τὸ ἀποτελεῖσαι αὐτὴν, ἀκούσωμεν τῆς γὰρ ὑποστάσεως ἢ ὑπόγραφῃ, ἐξ ἰδιότητων τινῶν παρὰ τὰ ὁμοουσία ἐν τινι ἰπουσιωδῶν ἢ ἐπισουδιωδῶν καὶ συμβεβηκότων τινῶν, ἀχωρίστως ἔντων ἢ ἐπιγενομένων, συνίσταται· οὔτε δὲ αἱ οὐσίαι τῶν συνθέτων μέρη τῶν ὑποστάσεων εἰσὶ τῶν γὰρ οὐσιῶν, οὐσίαι τὰ μέρη γίνοιναι, οὐ τῶν ὑποστάσεων, οὐδὲ μὴν τῶν συμβεβηκότων τί τῶν γινομένων, χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου ἀναιρέσεως, ὡς μέρος ἐν τινι ὑποστάσει ὑπάρχει· ἀλλ' οὐδὲ αὐταὶ αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες, ὡς μέρος εἰσὶ τῶν ὑποστάσεων ὧν εἰσὶν οὐσιῶν, ἀλλα καὶ μερικοὶ λόγοι· εἰ γὰρ μέρη αἱ ἰδιότητες εἰσὶ τῆς ὑποστάσεως, τὸ δὲ ὅλον συγγενὲς τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι καὶ ταυτὸν, καὶ οὐδὲν γένος παρὰ πάντα αὐτοῦ τὰ μέρη, ἔσται καὶ τὸ ὅλον τῆς ὑποστάσεως, ἰδιότης καθόλου μόνον ἀνούσιος· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ πᾶσα ἰδιότης ἔσται τὸ ὅλον τῆς ὑποστάσεως, εἴπερ ἰδιότης ἢ ἑτέρου τινὸς ἔσται ἰδιότης καὶ τοῦτο πάλιν ἐπ' ἄπειρον ζητητέον ἢ οὐχ' ἑτέρου οὐσα, οὐδὲ ἰδιότης ἔσται, οὐδὲ ὑπόστασις ἄρα· οὐκ ἄρα οὖν οὐδὲ αἱ οὐσίαι, οὐδὲ τὰ συμβεβηκότα, οὐδὲ αἱ ἰδιότητες αἱ οὐσιώδεις ὡς μέρη εἰσὶ τῆς ἰνουσίου ὑποστάσεως· ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας, περὶ τὴν οὐσίαν ἢ καὶ ἀλλαχόθεν ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν, τίνα ἔστι τὰδε ἰδίως ἐν τῷδε τινι θεωρούμενα· πλὴν εἰ καὶ τοῦτο ἡμῖν συγχωρήσομεν, οὐ γὰρ σπουδαῖον περὶ τούτου νῦν ἀντιτάσσεσθαι, καὶ ὡς μέρος εἶη ἐν τῇ ὑποστάσει ἑαυτοῦ ὁ θεὸς λόγος· ἀκόλουθον ἔσται, μείζονα τῆς οὐσίας τῆς θεότητος πάσης ἕκαστον τῶν τριῶν ἀγίων προσώπων ὡς ὅλον καὶ αὐτὸ νοεῖσθαι· καὶ οὕτω μὲν τόδε.

Ἡ δευτέρα δὲ ἡμῶν πρότασις πάλιν, πῶς ἔχει τὸ βέβαιον; ὅτι πᾶν μέρος ὑποστάσεως λείψμενον, συμπάσχειν τῷ ἑτέρῳ ἀνάγκη καὶ τοῦτο αἰεὶ καὶ κατὰ πάντα ἀδιορίστως τῆς γὰρ τοῦ κόσμου ὑποστάσεως καὶ φύσεως, ἵππος, καὶ γῦψ· καὶ οὐ μόνον οὐ συμπάσχει θεῆρον θάτερον εἶδος, ἀλλὰ καὶ εὐσθενεῖ τὸ γῦπτιον, ἵππων ἀναιρουμένων τὸ δὲ λεόντειον αὐτόθεν οὐδὲ ἔχει τὸ εἶναι, εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ βοείου τυχῶν καὶ τῶν ποιούτων ἐπιβουλής, ζωοφθόρον τὶ ὄν καὶ σαρκοφάγον· τί δὲ ἂν εἴποι τις ἔρνιδας πεπονθέιναι, εἰ νοσοῖεν αἱ τούτων ἐπίβουλοι ἀλώπεικες; τούναντιον γὰρ ἔστιν ἰδεῖν, ὡς ἑτέρου πάσχοντος μέρους τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἕτερον εὐεκτεῖ· καὶ ἑτέρου εὐθαλοῦντος, ἕτερον δυσπραγεῖ· ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνός τινος ἀνθρώπου κατὰ τίνα διδάξαντα ἡμᾶς, κατὰ τὸ ἐξω διαφθειρομένου, ὁ ἔσω ἀνακαίνουται ἡμέρα καὶ ἡμέρα· καὶ γὰρ τοῦ αὐτοῦ κατ' ἀριθμὸν ἐνός, τὸ μὲν πνεῦμα, κατὰ τῆς σαρκὸς ἐπιθυμεῖ· ἢ δὲ σὰρξ, κατὰ τοῦ πνεύματος· καὶ τὰ τοῦ ἐνός ὁμοφυῆ πάντα πλεῖστα ὄντα μέρη, ἀντίκεινται ἀλλήλοις· καὶ διὰ τῆς θατέρου τῶν μερῶν θλίψεως, τὸ ἕτερον εὐε-

κατ' κατακλιθέντες γὰρ ἐπὶ δεξιὰν πλευρὰν, τὴν λαϊὰν ἀνεπαύσαμεν· καὶ καμνούσης τῆς λαϊᾶς χειρὸς, ἡ δεξιὰ διαναπαύεται· ἀλλὰ καὶ ἐκ μιᾶς ὑποστάσεως τοῦδε τινὸς, τηκομένης πιμελῆς, ἀδρύνονται αἱ σάρκες ἐν Συμ-
 νασίσι· ὅτῃ δὲ καὶ χόνδροι μαστιζομένου τοῦ δέρματος, οὐδὲν αἰσθάνονται, καὶ τοι ἐν τῷ αὐτῷ ὄντα ἐνὶ συνδέτῳ σώματι· τινὰ δὲ μόρια τοῦ σώματος πρῶν καὶ ἀσθενούντα, ἐτέρων τοῦ αὐτοῦ σώματος μορίων παθόντων, οὐ μόνον οὐ συνεπάθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπηλλάγησαν τοῦ πρῶν ἰνότος αὐτοῖς πάθους· ὡς ἐστι ἐπὶ τῶν κεφαλαλούντων ἢ ὀφθαλμιῶντων, εἰ ποδαλθίσαιεν, ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν καιομένων τὴν χεῖρα διὰ τὰ ἐνστόμια πάθη· καὶ τὸ βρέγμα, λάβης χάριν· εἰ γὰρ καὶ συμπαθεῖα τινὶ γίνεται τάδε, ἀλλὰ τὸ ἐτέρου φθαρτικὸν πάθος, ἐτέρου σωστικὸν φαίνεται· ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ζώων τῶν σαρκοφάγων εἴρητο ἀρτίως· πῦρ δὲ ὕδατι συντεθέν εἰς μίαν σώματος φύσιν καὶ ὑπόστασιν, θαυμαστὸν εἰ συμπάσχει ὡς μέρος· καὶ οὐ μᾶλλον πλεονάζειν τὸ καὶ ἐπιτείνεσθαι λέγεται τῇ τοῦ ἀντιπάλου ἀμβλύτητι καὶ ἰνώσει.

Εἰ δὲ οὐ τὰς οὐσίας αὐτὰς, ἢ τὰ μέρη τῶνδε, λείπει μέρη τῶν υποστάσεων, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν, πῶς οἶον ὅτι σιμότης γλαυκότητι ἢ φαλακρότης ἰσχνότητι συμπίπονθε; πλεῖστον ἡμῖν καὶ τοι οὐ παίζουσι ἀλλὰ σπουδάζουσι ἐξεγερεῖτε γέλωτα οἱ δεινοὶ περὶ τὸ λέγειν καὶ τοῖς φυσικοῖς αἰεὶ πράγμασιν ἐπόμενοι· πῶς οὖν συμπάσχειν πᾶν μέρος ὑποστάσεως τῷ ἐτέρῳ συνεισάγετε ἀπλῶς; ἵνα λεγόντων ἡμῶν εἰς μίαν ὑπόστασιν συναλληθῆναι τὸν λόγον τῆ σαρκὶ, καὶ συμπάσχειν αὐτῇ τούτον κατὰ φύσιν ἀποδείξετε· οὐς ἐχρῆν ἀληθῶς νοεῖν, ὡς τὰ ἐπιγιγνώμενα πάθη τῷ ἐκ διαφορῶν συνδέτῳ, ὡς ἀνῆκεν ἐκάστῳ μέρει τῶν ἐν αὐτῷ, ἐγγίνεσθαι· οὐ γὰρ ὡς τῆκε τὸ πῦρ σάρκας, οὕτω καὶ ψυχῆν· εἰ οὖν εἶη τῶν συντεθέντων τί, καὶ πάντα ἀπαράδεικτον τοῦ κατὰ τοῦ συνδέτου φερομένου πάθους, ἢ ἄλλον ὡς καὶ συγκείμενον τῷ παθητῷ, οὐ συμπίσεται· οὐ γὰρ καὶ τὸ ἀμίαντον χόρτῳ συμφυρὲν, καὶ καυθίσεται· οὐδὲ τὸ πῦρ τῷ σιδήρῳ συντυπηθῆσθαι ἄπερ καὶ δι' αἰσθήσεως, καὶ ἐν αἰσθητοῖς ὁράται· τί οὖν εἰποῖμεν εἰκότως περὶ τῆς τῶν αὐλοτέρων καὶ μετὰ συμπλοκῆν φυλαττομένης σαφοῦς ἀπαθείας, λογίσασθε· καὶ οὕτω μὲν τάδε.

Τὸ δὲ ἕτερον, πανουργήσαντες οὐκ ἐλάθετε· οὐκ οἶδαμεν γὰρ ὅθεν τὸδε κατασκευάσαντες, πλὴν πᾶσαν ἀκούσιον εἶναι τὴν συμπάθειαν θατέρου μέρους πρὸς θάτερον τῶν συντιθεμένων ἔφητε· ὅπερ καθ' εἰρμὸν ταῖς προλαβούσαις ἅμα προτάσεις ὑμῶν συνψεύδεται καθολικῶς λεγόμενον· ἰδοὺ γὰρ παθητικῶς τοῦ σώματος τοῖς ἥδουσι τῶν αἰσθητῶν ὑποκειμένου, ἡ ψυχὴ ἰκουσίως συμπάσχει τὰ τοιαῦτα πάθη τῷ σώματι· ὅθεν καὶ ἐφέεται καὶ ἐπιτρέχει καὶ πάντα ποιεῖ πρὸς τεύξιν τῶν καθ' ἡδονὴν παθῶν

ἐν τοῖς ἀσελγεστέροις· τί οὖν ἀναγκαῖον ἢ πιθανὸν ἢ ψιλῶς ἐνδεχόμενον συναγαθόντες ἐξ ἀνάγκης λύειν, συμπεπονθέναι τὸν θεὸν λόγον τῇ ἐξ ἡμῶν ἐμφύχῃ σαρκὶ ἡμᾶς ἀποδείξετε, ὅπερ συνάειν ἐδόξατε; ἐξεστὶ γὰρ ἡμῖν τοῖς ὑμετέροις ἠπισκίπτουσι, καὶ εἰς τὰ νῦν παρ' ἡμῶν εἰρημένα βλεπούσι, συναισθάνεσθαι τῆς ἀληθείας, καὶ εἰδέναι ὅτι πάσης μὲν ὑποστάσεως οὐ περιττεούσης φύσεις, ἀλλὰ κατὰ μίαν τιὰ σύνθετον φύσιν ὑπαρχούσης ἐκ διαφόρων δυνάμεων, ἢ φυσικῆ σύνθεσις οὔσα κατὰ πάντα, συμπάσχοντα τὰ φυσικὰ αὐτῆς μέρη δείκνυσιν· εἰ δὲ ἐκ πλειόνων εἴη φύσεων ἢ ὑποστάσεων, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ὁμοιότητος αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας εἶναι ἀνάγκη καὶ τὰς συμπαθείας τῶνδε ἐν αὐτῇ μόνον· καὶ γὰρ οὕτω καὶ τὰς ἐνώσεις αὐτῶν τὰς φυσικὰς ἔχει· οὐδὲν γὰρ πάντη ἄνευ τινὸς ταυτότητος καὶ συγγενείας, συνάπτεται ἐτέρῳ οὐδὲ συμπάσχει ἄρα οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἀψύχων ἀμέλει τοίνυν τὰ ἀπλᾶ στοιχεῖα λεγόμενα, εἴτουν αἱ φρωταὶ ποιότητες οὐκ εἰσὶν ἐν ὑάρξει καθ' αὐτὰ ὑφειστώτα· ὅτι καὶ εἰ ἦσαν, ἀχρηστα ἂν ἦν εἰς τὴν κοσμικὴν τῶν σωμάτων σύνθεσιν· οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς πάντη διαφέρουσι ἀλλήλων πῶς συνάπτεσθαι· καθάπερ τῷ πυρὶ καὶ ὕδατι, καὶ γῆ καὶ ἀέρι, διὰ μιᾶς τῶν ἐν αὐτοῖς ποιότητων ἀλλήλοις κίρναμένων ὅτε δέοι, καὶ διὰ τῆς ἐτέρας εἰ δέοι διακρινομένων· ὅθεν οὐδὲ πῦρ ὕδατι, οὐδὲ γῆ ἀέρι, ἀμείσως συντίθεται.

Ὁμοίως δὲ καὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἔστιν ἰδεῖν καὶ πάντων τὰς ἐνώσεις ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ λόγου τεταγμένας· ἔστι γὰρ τις αὐτῶ πάντως γνωστὴ, ἡμᾶς δὲ πολλάκις λανθάνουσα, ἐν πᾶσι τοῖς κτιστοῖς, ὁμοιώσις τε καὶ διαφορὰ· ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐξ ὁμοιώσεως καὶ συγγενείας φυσικῆς, θεὸς σαρκὶ φυσικῶς ἦνται, οὐδὲ συμπάσχει ἀνάγκη, ἐκ βουλήσεως δὲ ἀγαθῆς καὶ εὐεργετικῆς, κατ' εὐδοκίαν προσλαβόμενος αὐτὴν· ἵνα τὲ εἴη διὰ τῆς ὁμοιώσεως, βεβαία ἢ ἔνωσις αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν, καὶ ἢ διὰ τῆς ἐνώσεως ἡμῖν εὐεργεσία, ἑαυτὸν τρέψαι καθ' αὐτὴν οὐ δυνάμενος· οὐδὲ μὲν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν οὕτως ἰσχυροῦσθαι, τούναντίον συναπαθίζει αὐτὴν ἑαυτῷ, καὶ τρεπτὸν φύσει κατὰ τὴν κρείττονα τροπὴν καὶ φύσιν ἐφάπαξ, ἤγουν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀτρεψίαν· οὐ τρεπόμενος ὁ ἀτρεπτος τῇ φύσει, εἰς τὴν χείρονα φύσιν ἐξωμοιώθη αὐτῇ· καὶ σύνθεσις φυσικὴ αἰδίως ἑαυτῷ μεμηχανῆσαι, ἀρχῆς μὲν τῆσδε γενόμενης τῆς ἐνώσεως τῆς τοῦ ἀγαθοῦ βουλήσεως καὶ εὐδοκίας· πέρατος δὲ καὶ ἀποτέλεσματος, καὶ βεβαιώσεως τῆς ἀφομοιώσεως τῆς πρὸς αὐτὸν, τῆς συντεθείσης φύσεως σὺν αὐτῷ· τῇ γὰρ ἐκ φυσικῆς ἀγαθότητος εὐδοκίᾳ καὶ τοῖς τὴν φύσιν ἀνομοίοις ὄλον ἑαυτὸν ἄκρα τῇ ἀγαθότητι χαριζόμενος, ἐνοῦται νῦν ὁ κατ' ἀρχὰς τῆς κτίσεως καὶ αὐτῷ τῷ πάντη ἀντικειμένως ἔχοντι πρὸς αὐτὸν, τὸν ὄντα τῷ μὴ ὄντι ἑαυτὸν πῶς ὡς αὐτὸς οἶδε συνάψας, καὶ τὰ πῶς ὄντα, καὶ πό-

τε πάντα ἑαυτῷ παραστήσας, νῦν δὲ προβιβάσας ἤδη εἰς τὸ εἶναι, καὶ εἰς τὸ ὑψηλότερον εἶναι αὐτὰ ἄγων, ἑαυτῷ ἐνυπίστησε πάντα ἐγκολπι-
σάμενος καὶ περιπράξας ὁ ὢν ἑαυτῷ, ἴνα μηδὲν ἐτι τῶν ἰδίων διὰ τῆς
φθορᾶς, εἰς τὸ μὴ ὄν πάλιν ἀνακάμψῃ μείνοι δὲ τὰ ὅλα σὺν τῷ ἀφάρ-
τῳ ἀφάρτα, αἰάσης τῆς κτίσεως ἐλευθερωθείσης ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς
φθορᾶς ἐν Χριστῷ· διὰ γὰρ τῆς ἀπ' ἀρχῆς εὐθου . . . τὰ ὁμοιεῖν τῇ ἀπαρ-
χῇ, εἶτα καὶ τὰ συγγενῆ τούτοις πάντα καὶ πρὸς τὴν χρείαν τῆς καταλ-
λήλου εὐφροσύνης τῶν ἐλευθερωθέντων πρῶτως γενόμενα εἶδη, πλουτεῖ
θεὸν καὶ ἔσται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι.

C A P. VII.

Πᾶν ὁτιοῦν συντιθέμενον ἐτέρῳ πρὸς μιᾶς φύσεως καὶ ὑποστάσεως ζώ-
σης σύστασιν, μέρος δείκνυται τῆς ἀποτελεσθείσης φύσεως ἢ καὶ ὑποστά-
σεως πᾶν δὲ μέρος φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως ζώσης, δέεται πάντως τοῦ
ᾧ συνετέθη μέρους, πρὸς εὐεργεσίαν ἰδίαν· δέεται γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ σώ-
ματος, καὶ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, θάτερον θατέρου οικίαν εὐεργεσίαν ἢ
μὲν πρὸς μάθησιν τῶν θείων ἐντολῶν καὶ εὐαρέστησιν θείαν, τὸ δὲ πρὸς
τὴν ζῶν μετ' αὐτῆς τῆς καὶ τῶν ὀρωμένων ἀπάντων κρείττονα τιμὴν ἔχειν
τὸν δὲ θεὸν λόγον ὑπολαμβάνειν δέεσθαι τινος πρὸς οικίαν εὐεργεσίαν,
οὐ θέμις· οὐκ ἄρα συνείλεθ' ἡ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ εἰς μιᾶς φύσεως ἢ ὑπο-
στάσεως ζώσης σύστασιν· εἰ δὲ συνετέθη, καὶ δέεται αὐτοῦ πρὸς οικίαν
εὐεργεσίαν, ὅπερ ἀσέβες. Ἐσεὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, μᾶλλον δὲ ἀδυνα-
μίας, τοῦ προειρημένου ὑμῖν συλλογισμοῦ μᾶλλον δὲ παραλογισμοῦ,
καὶ τὸ παρὸν ἐπιχειρήμα ἐστὶ, δῆλον ὅτι καὶ τῆς ὁμοίας ἔλαχε καταπτώ-
σεως· εἰ καὶ μετὰ τινος ἀντεκλογῆς λέξωμεν, ἐκ τῶν ἐπομένων τοῖς πρῶ-
τοις, τὰ δεύτερα εἰσηγάγετε, πλῆθος ἡμῖν καὶ εὐπορίαν ἐπιχειρημάτων
ἐμφανίζοντες· τὸ γὰρ συμπάσχον τινὲς ὁμολογουμένως, τοῦτ' ἀπὸ τῆς πάν-
τως καὶ συνήδεται· τοῦτο ἄρα καὶ δεῖται αὐτοῦ διὰ τὴν οικίαν ἠδονὴν
εἶπερ οὖν ἡ τευξίς τῆς τοιάσδε ἠδονῆς εὐεργεσία τις τῷ ἠδομένῳ λελόγι-
σται, τὸ αὐτὸ ἡμῖν ἐκ τῆς συμπαθείας πρώην, καὶ νῦν ἐκ τῆς εὐεργε-
σίας δι' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιχειρημάτων ἠπορήσατε· ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς φθά-
σασιν, ἰδοὺ οὕτε μέρη εἶναι πάντως φυσικὰ τὰ συντιθέμενα εἰς ὑπόστα-
σιν ἐδείκνυτο, οὕτε συντεθέντα πάντως καὶ συμπάσχειν· οὕτε συμπάσχοντα,
πάντως καὶ ἀκουσίως συμπάσχειν· τίνος οὖν ἀκαταλύτου φυλαχθέντος
ἐν τῷ πρῶτῳ ὑμῶν ἐπιχειρήματι, πρὸς τὸ θάτερον ἐλθεῖν ἐτολμήσατε,
οὐ φανερόν.

Τὸ δὲ παράδειγμα τόδε τὸ παρ' ὑμῶν ὅτι πρὸς μάθησιν τῶν θείων
ἐντολῶν καὶ εὐαρέστησιν δεῖται τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ, πῶς ἄρα ὑμῖν εἴ-
ρηται; οὐδὲ γὰρ τοῦτο, καὶ τοι πῶς λέγεσθαι δυνάμενον, καλῶς ὑμεῖς

προηγάγετε· και γάρ ου προς την μάθησιν των ἀληθῶν και θείων, τούτο ἔστι τὸ ὀδηγοῦν και συναίρομενον τῇ ψυχῇ· ἀλλ' ἔστιν ὅτε και τὰ μέγιστα παραβλάπτει, τὴν τῶν νοητῶν νοητὴν ἐπισκιάζον θεωρίαν διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν φαντασίας ὧπερ και ὑμεῖς συχνοτέρως προσπταίετε πάθει περὶ τῶν Θεοσπερῶν ἐρευνητῶντες τινὰ μυτηρίων· ὅτι γάρ τῶν ὑλικῶν και σωματικῶν και τῶν κατ' αἴσθησιν μαθησῶν λίθοι και ξύλα και ζῶα και οὐρανὸς και ἥλιος και ὕδωρ και πῦρ ἔστιν, ἐν οἷς ὁ ὀλισθος τῶν ἀσεβῶν και εἰδωλολατρῶν, τῶν μηδὲν πλέον τῶν ὀρωμένων δοξασάντων εἰς Θεοσέβειαν, γέγονεν εὐδηλον ἅπασιν· και ὅτι ἡ ψυχὴ οὐ πειθομένη τῇ διὰ τοῦ σώματος αἰσθήσει μόνῃ λόγῳ εὖρε, και οὐ δι' αἰσθήσεως τὸν ἀόρατον τοῦδε τοῦ παντός δημιουργόν, και τοι μὴ ὀφθέντα αἰσθήσει πώποτε, ἢ σωματικῶς ὄντα, ὅλως ἰνωσῶν, οὐδὲ ὑμᾶς οἶμαι διαμφιβάλλειν· πῶς δὲ και τὸ ἐπιθυμοῦν κατὰ τοῦ πνεύματος, πρὸς μάθησιν τῶν θείων ἐντολῶν και εὐαρέστησιν, συμβάλλεισθαι αὐτῷ εἴποιτε ἂν ὀρθῶς, εἰ μὴ τι ἄρα τοῖς τούτων ἐναντίοις τὸ πνεῦμα συναίρεσθαι νομίζετε, ἀδελον· ὃ δὲ λέγων τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; ἄρα τοῦ πρὸς μάθησιν τῶν θείων ἐντολῶν και εὐαρέσθησιν χροειώδους ῥυσθῆναι δυνατῆ; και πῶς ἐν ὁμοίαις και Θεοδιδάκτοις και φιλοθέοις οὗτος ἐπίσημος; τί δὲ ἂν εἴποιμεν ἐκ τῶν καθημέραν περὶ τὰς σωματικὰς ἐπιμελείας ἡμῶν πνευματικῶν μαθησῶν και πράξεων ἡμῖν ἀμβλυνομένων; ἀλλ' ἔστιν ἀληθῶς ἰδεῖν τὸ ἐναντίον ἢ βούλεσθε δεῖξαι κερδαίνουσαν τὴν ψυχὴν διὰ σώματος; τῇ γὰρ πρὸς τοῦτο μάχη και τῇ τούτου παιδεία, μισθὸν ἑαυτῇ περιποιεῖται, μέχρι μόνον τοῦδε τῆς κατ' αὐτὸ φροντίδος ἀντεχομένη τοῦ μὴ ὀδυνοῦν αὐτὴν, τῶν ἰδίων ἐνεργειῶν ἐμποδίζεῖν ἢ θνήσκον διὰ τὸ ὑπ' αὐτῆς ἀπρονοήτον, αὐτονομίαν τῆς λύσεως τοῦ πρὸς αὐτὸ δεσμοῦ καθήγορεῖν· διὸ δὴ και ἐν σαρκὶ ζῶντες, μὴ κατὰ σάρκα περιπατεῖν προστετάγμεθα.

C A P. VIII.

Πᾶν ὁτιοῦν συντιθέμενον ἐτέρῳ ἑτεροουσίῳ εἰς μίαν φύσεως ἢ ὕποστασιως σύστασιν, μέρος τῆς ἀπόλειπθῆσθαις ἐξ αὐτῶν φύσεως δεικνύται· πᾶν δὲ μέρος ἑτεροουσίον μιᾶς φύσεως ἢ και ὑποστάσεως, οὐ καλεῖται τῷ ὀνόματι ἐκεῖνου ὧπερ σύγκριται· και ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου γὰρ, εἰ και τὰ μέρη αὐτοῦ καλεῖται τῷ τοῦ ὄλου ὀνόματι μετὰ προσθήκης τινὸς τοῦ ἔσω και ἔξω, ἢ οὐκ ἄνευ προσθήκης τοιαῦσθε· εἰ δὲ και τὸ ὄλον ἀπὸ μέρους ποτὶ σημαίνεται, ἀλλ' οὖν ἴε τὰ μέρη τῶν ἐτέρων μερῶν οὐκ ἠξιώται τῶν ὀνομάτων· οὔτε ἴαρ ψυχὴ σὰρξ καλεῖται, οὔτε σὰρξ ψυχὴ· πᾶν ἄρα συντιθέμενον ἐτέρῳ ἑτεροουσίῳ εἰς μιᾶς φύσεως ἢ και ὑποστάσεως σύστασιν, οὐκ ἠξιώται τοῦ ἐτέρου μέρους τοῦ ὀνόματος· εἰ δὲ τοῦτο, ἢ οὐ συνετέθη ὁ θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ, υἱὸς ἀνθρώπου λεγόμενος, ἢ συν-

τεύεις, οὔτε αὐτὸς λέγεται υἱὸς ἀνθρώπου, οὐδὲ τὸ ἐξ ἡμῶν, υἱὸς θεοῦ, ὅπερ ἀσεβείας.

Νῦν ὡσπερ ἀμελήσαντες περὶ τῶν πραγμάτων ζητεῖν, εἰς τὴν περι τῶν κλήσεων ἔρευαν μίτεχωρήσατε, καὶ θαυμασιῶν τι ἡμᾶς ἐδιδάξατε διὰ παντός τοῦδε τοῦ ἐπιχειρήματος ὑμῶν, ὡς μᾶλλον ἂν λέγοιτο τῷ τοῦ ἐτέρου ὀνόματι τὸ πάντη αὐτοῦ κεχωρισμένον, ἢ τὸ κατὰ τι αὐτῷ συγκείμενον· καὶ τοι ἡμῶν μὴ δὲ τοῦτο λεγόντων, ὡς ὁμοίως λέγεται, εἰ καὶ λέγοιτο θάτερον μέρος τοῦ συνθέτου τῷ τοῦ ἐτέρου ὀνόματι· ἴδωμεν δὲ καθεξῆς τὴν ὑμετέραν κατασκευὴν· λέγετε γὰρ· πᾶν ὀτιοῦν συντιθέμενον ἐτέρῳ ἑτεροουσίῳ εἰς μίαν φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως οὐσασιν, μέρος τῆς ἀποτελεσθείσης ἐξ αὐτῶν φύσεως δέικνυται· εἴρηται μὲν οὖν ἡμῖν ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡς τὰ ἐκ συνθέσεως μίαν φύσιν ποιοῦντα, οὐχ' ἡμῖν, τοῖς δὲ μίαν φύσιν τοῦ κυρίου λέγουσι, προσαγάγοιτε ἂν εἰκότως· τὰ δὲ ἐκ συνθέσεως, μίαν εἶναι τὴν ὑπόστασιν μόνον παριστάνοτα δέδεικται, ὡς οὐ κυρίως ἂν τις εἴποι μέρη ὑποστάσεως ἰδιωμάτ' αἰνα οὐσιῶν, εἰ καὶ μὴ ἄνευ τῶν ἰδίων οὐσιῶν, ταῦτα θεωρεῖται· τούτων γὰρ ἡ ἄθροισις, μίαν παρέστησε τὴν ὑπόστασιν, καθ' αὐτὰ χωρὶς τῶν φύσεων, οὔτε εἶναι, οὔτε ἀλλήλους συνελθεῖν δυναμένων ὧν δὲ ὑπαρξίς ἢ συνίλευσις ἰδικὴ οὐκ ἔστιν, ἅτε ἄλλοις παραπεμπομένων, πῶς ἂν τούτων ἴδια ὀλότης ἐπινοῦτο; ὧν καὶ ἀμειβομένων, οὐχ' ἅμα δὲ πάντων ἐν τοῖς ἀτόμοις, ἢ αὐτὴ κατ' ἀριθμὸν λέγεται εἶναι ὑπόστασις· οὐδέποτε δὲ τὸ αὐτὸ κατ' ἀριθμὸν ὅλον ἀμειφθέντος τινὸς αὐτοῦ ἢ τινῶν μερῶν ὑποληπτέον.

Εἰ δὲ μέρη τῆς ὑποστάσεως τὰς τῶν κατ' αὐτὴν ἰδιωμάτων φύσεις λέγετε, ἢ καὶ τὸ ὅλον ὁμοίως τοῖς μέρεσι φύσιν εἰδότες πᾶσαν ὑπόστασιν, φύσιν τινὰ κατὰ σύγχυσιν τῶν συνθειῶν ἴσπε φύσεων, καὶ ἐπὶ γέννησιν ἐτέρας παρὰ τὰς ἐν τῇ ὑποστάσει συνελθούσας· ἢ οὐχ' ὁμοίως τοῖς μέρεσιν ἑαυτοῦ, τὸ ὅλον τῆς ὑποστάσεως εἶναι λέγετε, εἴπερ οὐσίας τὰ μέρη, ἀνούσιον τὸδὲ τι εἶναι νομίζετε, καὶ ἐκ συνθέσεως τῶν ἐνυπάρκτων συναγέτ' εἰ ἀνυπάρκτον· μέσον γὰρ τι οὐσιῶν καὶ ἀνουσιῶν, οὐκ ἔστι· εἰ δὲ μέρη τῆς ὑποστάσεως, τὰς τε οὐσίας καὶ τὰ ἐνούσια ἰδιωμάτα αὐτῆς λέγετε, καὶ οὕτω πάλιν ἐπεὶ ἅμα καὶ ἐν ταυτῷ οὐσιώδη τὲ εἶναι αὐτὴν καὶ ἀνούσιον οὐκ ἔστι, θάτερον τῶν μερῶν ἑαυτοῦ μόνον τὸ ὅλον αὐτῆς ὁμοιωθήσεται εἰκότως, καὶ τῷ ἐτέρῳ διενέξεται, καὶ ἔσται οὕτως πρῶτα μὲν ἕτερον ἀριθμητὸν ἐξ οὐσίας τὲ ἀπὸ μέρους ὄν, πῶς ἀνούσιον εἶη, ἄπορον· ἢ ἐκ συμβεβηκότος ἀπὸ μέρους ὄν, πῶς οὐσία τίς εἶη, ἄδηλον· πρὸς τῷ καὶ εἰ τὰ ἐνούσια ὡσπερ καὶ αἱ οὐσίαι μέρη καὶ αὐτὰ τοῦ ὅλου ἔστιν ἐν ταῖς οὐσίαις, τὰ μέρη τοῦ ὅλου ἐν μέρεσιν αὐτοῦ ὑπάρχειν ἐπ' ἄπειρον, καὶ οὐκ ἐν τῷ ὅλῳ ἀπλῶς θεωρεῖσθαι· ἔτι μὴν καὶ θάτερον

μέρους, ἤγουν τῆς οὐσίας φθαρέντος, ἐν τῷ ὅλῳ συμφθερίσθαι καὶ τὰ ἕτερα ἀνάγκη, ἤγουν τα ἐνούσια μέρη τὰ συμβεβηκότα πάντα οὐκοῦν καὶ τὸ ὅλον συναναίρεισθαι τῷδε τῷ ἐνὶ τῶν ἰδίων μερῶν, τίς ἂν εὐλόγως εἴποι τὸ πάντων ἀτοπότερον; εἴπερ γὰρ ἡ οὐσία μέρος, καὶ τὰ συμβεβηκότα μέρος τούτων δὲ οὐδὲν πλεῖον ἐστὶ τῷ ὅλῳ, ἐνούσια δὲ συμβεβηκότα, ἀναιρουμένης τῆς οὐσίας, ἤγουν τοῦ ἐνὸς μέρους τοῦ ὅλου, πάντα συναναίρειται τὰ ἄλλα μέρη, καὶ τὸ ὅλον ἄρα ἐξ ἐνὸς μέρους τῶν ἑαυτοῦ ἀπόλλυται· ποῖα οὖν ταῦτα μέρη καλεῖν ἠξιώσατε ὑποστάσεως πρὸς ἡμᾶς; εἴπερ μὴ δὲ αἱ οὐσίαι μὴ δὲ τὰ φυσικὰ ἰδιώματα ἢ συμβεβηκότα ὡς μέρη εἰσὶν ἐν τῇ ὑπόστασει· οὐ γὰρ τὸ ἐν τινι, πάντως καὶ ὡς μέρος ἐστὶν ἐν αὐτῷ· πολλαχῶς γὰρ τὰ ἐν τινι.

Ἔτι μὴν εἰ πρὸς ἡμᾶς τοὺς εἰς μῖα ὑποστάσεις ἔνωπιον μόνον κσιστεύοντα εἶναι τὴν σύνθεσιν τῶν φύσεων ἀντιερχάτε, πῶς ὡς οἶσατε εὐφωῆς ἡμᾶς παρακρούμενοι, φύσεως εἶναι μέρη τὰ συντεθέντα εἰς ὑπόστασιν ἀπεφρίνασθε; εἰ μὲν γὰρ ὡς ταυτὸν εἰδότες φύσιν τὴν καὶ ὑπόστασιν τοῦτο φατέ, ἤδη διὰ τῶν οἰκείως πρὸς τοῦτο εἰρημένων, ἤγουν τὸ μὴ ταυτὸν τάδε εἶναι, καταβέβλησθε· εἰ δὲ ἕτερον οἰόμενοι φύσιν, καὶ ἕτερον ὑπόστασιν, ἔμωσ πᾶν τὸ συντιθέμενον εἴτε εἰς φύσεως ἐλόττητα, εἴτε εἰς ὑποστάσεως λόγου σύστασιν, οὐ γὰρ πᾶσα σύνθεσις καὶ συναγωγὴ, φυσικῆς ἐλόττικὸς ἐστὶ μέρος δεικνυσθαι φύσεως φατέ, δῆλον ὅτι μέρος φύσεως τυχὸν ἀνθρωπιᾶς ἴσῃ καὶ ζανθόκητα, καὶ λευκόκητα καὶ γλαυκότητα· καὶ ταῦτα γὰρ ὑποστάσεως, εἰ καὶ μέρη φυσικὰ, ἀλλὰ μερικὸι λόγοι τῶν ἐν αὐτῇ· ἔσται οὖν κατὰ φύσιν συγγενῆς, ἥτε γυψὸς καὶ χρυσὸς καὶ θάλασσα τῷ ἀνθρωπιῶ εἶδει κατ' οὐσίαν, ἐκ μέρους ἔχοντα πρὸς αὐτὸν τὴν τοιαύτην ἐν τοῖς τοιούτοις οὐσιώδη ὁμοιότητα· πλὴν οὐκ ἐν τούτοις μόνον ὁμῖν τὸ ἀτοπον, ἀλλ' ὅτι καὶ εἶπατε ἀπλῶς, τὰ μέρη τοῦ ὅλου, τῶν ἑτέρων μερῶν τῶν σὺν αὐτοῖς ἐν τῷ ὅλῳ μὴ ἀξιοῦσθε τῶν ὀνομάτων· οὔτε γὰρ ψυχὴ ἢ σὰρξ καλεῖται, οὔτε ἡ ψυχὴ σὰρξ· καὶ μὴ τὸ ὅλον ἢ ἀγία γραφὴ ἐκάλεσε σάρκα λέγουσα· οὐ μὴ καλαμῆνη τὸ πνεῦμα μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις· διότι εἰσὶ σάρκες· ἐν δὲ τῷ ὅλῳ ἤγουν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς μέρος δηλονότι ἡ ψυχὴ ἐστὶ, μάλιστα τε αὐτὴ νῦν κατηγορεῖται γενέσθαι σὰρξ· ἢ γὰρ σὰρξ οὐδὲ ἐκ κακώσεως ἑαυτῆς γέγονε σὰρξ, οὐδὲ ἐγκαλοῖτο ἂν ὑπὸ θεοῦ ὅτι γέγονε σὰρξ, οὕτως ὑπ' αὐτοῦ γενομένη.

Πῶς οὖν οὐκ ἠξιώται τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ ὀνόματος, τὸ ἕτερον; καὶ τοῦτο Θεοῦ καλεῖν εἰωθότος τάδε· καὶ ἦν μὲν εἰπεῖν ὅτι οὐχ' ὁμοίως οὐδὲ φύσει λέγεται, εἴγε ὀρθῶς ἐξετάξιν ἠβούλεσθε· καὶ συνεφήσαμεν ἂν καὶ ἡμεῖς τοῦτο ὁμῖν· οὐδὲ γὰρ φαιμέν ὁμοίως πατέρα τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς κατὰ φύσιν τὸν αὐτὸν ἢ ὁμοίως μητέρα τοῦ λόγου καὶ τῆς

σαρκὸς κατὰ φύσιν εἶναι τὴν αὐτὴν, ὅσον κατὰ τὸν τῆς φύσεως τρόπον καὶ λόγον· ἀλλ' ἴσμεν ὅτι τοῦ μὲν τῶν μερῶν ὡς εἰπεῖν ἐν Χριστῷ, κατὰ φύσιν τοῦ δὲ κατὰ χάριν τὴν διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς πρὸς τὸ κατὰ φύσιν, ὁ αὐτὸς εἰς πατὴρ ἐστὶ καὶ ἐτέρως τοῦ μὲν κατὰ φύσιν, τοῦ δὲ κατὰ χάριν διὰ τῆς πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἐνώσεως, ἢ αὐτὴ μία μήτηρ ἐστὶ· πλὴν τὸ συμπέρασμα τὸ ὑμέτερον φάσκον ὅτι ἢ οὐκ οὐ συνετέθη ὁ Θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν, υἱὸς ἀνθρώπου λεγόμενος ὡς τῆς συνθέσεως καταργουμένης ὑπὸ τῆς κλήσεως· ἢ συντεθεὶς, οὔτε αὐτὸς λέγεται υἱὸς ἀνθρώπου, οὐδὲ τὸ ἐξ ὑμῶν υἱὸς Θεοῦ, μάλιστα γὰρ ὑμᾶς πλείστη περιπίπτουσα ἀπροσεξίᾳ τῶν οἰκείων παρίστανται· Δαυμαστόν γὰρ εἰ ὑμεῖς, υἱὸν ἀνθρώπου τὸν αὐτὸν καὶ Θεὸν λόγον φατέ καὶ τὸ ἐξ ἡμῶν πάλιν ὑπάρχον, υἱὸν Θεοῦ ὅπερ καὶ μὴ δοξάζειν, ἀσεβὲς νῦν ἐκηρύξατε, εἰ τῶν ὑμείρων ἐπατεῖν ἐθέλοιτε· τὴν αὐτὴν ἐκάτεραν ὀνομασίαν ἐκατέρω τῶν μερῶν προσάψαντες, σὺν ἀκροατῆρ ματαίᾳ πανουργίᾳ καὶ οὐκ ὀρθῇ τῇ διανοίᾳ· ἀλλ' ἵνα φησὶ ἐκ τῆς ἀντιδόσεως τοῦ ὀνόματος δείξῃτε μὴ εἰς σύνθεσιν ὡς ὅλου κτείνε τάδε τὰ ὡς μέρη συνελθόντα κατὰ τὴν προεκτεθεῖσαν ὑμῖν ἀλόγιστον ἀπόφασιν· ὅτι τὸ συνιθέμενον εἰς μίαν ὑπόστασιν, οὐκ ἤξιώται τῆς κλήσεως τοῦ συνόντος αὐτῷ μέρους· ἤξιώται δὲ τῆς τε τοῦ λόγου ἢ σαρκὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· εἰ μὲν γὰρ ἀληθῶς ᾧ οὗτοι ἤξιώται τοῦ ὀνόματος, οὐδὲ ζητεῖν δεῖ τι περὶ τῆς συνθέσεως· οἰκειωθὲν γὰρ δι' αὐτῆς θάτερον θατέρω κατὰ φύσιν, μετέσχε καὶ τῶν φυσικῶν ὀνομάτων· εἰ δὲ οὐκ ἀληθῶς ὀνομάζεται, οὐδὲ ἀληθῶς κατὰ γὰρ ὑμᾶς κειώλνται τῆς συνθέσεως τῆς πρὸς ἄλληλα.

Τοῦτο γοῦν αὐτὸ εἰ ὅλως ὑμᾶς ὁ Θεὸς ὁμολογεῖν κατανούξειεν, ὡς ὁ αὐτὸς υἱὸς τε Θεοῦ καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἀληθῶς ὀνομάζεται, οὐδεμίαν ἔτι πρὸς ὑμᾶς ἀντίστασιν ποιούμεθα, ἀλλ' ὡς φίλους καὶ ἀδελφοὺς ἀπασόμεθα· εἰ μὲν τοι εἰ τῷ μὴ συγκεῖσθαι τὸν Θεὸν λόγον τῷ ἀνθρώπῳ, ἐκ τούτου ὑμᾶς ἔχειν ἀκωλύτως φατέ τὸ θάτερον ὀνομάζειν μέρος τῷ θατέρου ὀνόματι, τῶν ἀσυνθέτων καὶ διακεκριμένων· εἰ συντεθεῖεν γὰρ, τῆς τοιαύτης μεταδόσεως τῶν ὀνομάτων ἄμφω τὰ συνελθόντα στηρίζεσθαι, δῆλον ὡς τοῦτο συναίτοιτε, ὅτι τὰ πάντα διακεκριμένα ταῖς ὁλότῃσιν αὐτῶν, καθ' ὅσον ἂν ἀλλήλων ἀφίστανται, τοσοῦτον μᾶλλον δύνανται ἂν συνονομάζεσθαι τοῖς ἀλλήλων ὀνόμασι· τὰ δὲ συνελθόντα καὶ συγκεῖμενα ταῖς φύσεσιν εἰς μίαν ὁλότητα τοῖς ὀνόμασιν, ἀναγκαῖον μὴ συνάπτεισθαι· οὐ τί ἂν εἴη ἴλιότιον; εἴ τις τῶν πραγμάτων νομίζοι τὴν συνέλευσιν ποιῆσθαι τὴν τῶν κατ' αὐτὰ ὀνομάτων διάκρισιν· τὴν δὲ διάκρισιν τῶν πραγμάτων, τὴν τῶν κατ' αὐτὰ ὀνομάτων συνέλευσιν· καὶ τοι, τὰ ἐναντία ὀρωμεν· ὅτε γὰρ πυρὶ πυρωθεὶς ὁ σίδηρος ἐνωθῆ, τότε καὶ πῦρ ὀνομάζεται

καὶ ὅτε χρυσῶ ἢ κιβωτὸς προσπλασθῆ, χρυσῶ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ ὀρῶμεν ὅτι ὁ ἐν τῷ λευκῷ λευκὸς καθ' ὑμᾶς δὲ ἔδει, ὅτε πυροῦται τι, ὕδωρ μᾶλλον καλεῖσθαι καὶ ὅτε τις σωφρονεῖ, τότε ἀκόλαστος λέγεσθαι καὶ ὅτε ἀδικεῖ, δίκαιος· τότε γὰρ μᾶλλον διέστηκε τάδε τῶν ἐναντίων αὐτοῖς· καὶ τοι πᾶν παρώνυμον, ἐκ μεταλήψεως καὶ ἐνώσεως τοῦ πράγματος, ἔσχε καὶ τούνομα· ἀλλ' ὄντως ἰοίκατε τὸ τῶν ἐσχάτως νοσοῦντων τὴν παραφροσύνην πεπονθεῖναι, οἱ πολλὰκις ἑαυτοὺς καὶ σφοδρῶς παίοντες οὐκ αἰσθάνονται.

C A P. IX.

Πᾶν ὁτιοῦν συντιθέμενον ἐτέρῳ εἰς τὸ ἀποτελεῖσαι μίαν φύσιν ἢ καὶ ὑπόστασιν, μέρος δέικνυται τῆς ἐν αὐτῷ ἀποτελουμένης μιᾶς φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως· πᾶν δὲ μέρος μιᾶς φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως, οὐκ οἶδε πῶς, ἢ ποῦ, ἢ πότε συνετέθη τῷ ὧπερ συνετέθη, μήτι γε μετὰ ταῦτα ἀμυδρῶς πῶς μάθοι· πᾶν ἄρα συντιθέμενον ἐτέρῳ, εἰς τὸ ἀποτελεῖσαι μίαν φύσιν ἢ καὶ ὑπόστασιν, οὐκ οἶδε πῶς ἢ ποῦ ἢ πότε συνετέθη τῷ ὧπερ συνετέθη, μήτι γε μετὰ ταῦτα ἀμυδρῶς πῶς μάθοι· εἰ δὲ τοῦτο, ἢ οὐ συνετέθη ὁ θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ πάντα ἐπιστάμενος, καὶ μηδὲ πῶς μηδὲν μανθάνων, ἢ συντεθεῖς, οὐκ οἶδε πῶς ἠνώθη τῷ ἡμῶν ἀνθρώπῳ, ὧπερ ἀσεβές. Ἡ μὲν πρώτη ὑμῶν κἂν τούτῳ τῷ ἐπιχειρήματι πρῶτασις, οἷά τις οὕσα τρόπις καὶ τοῦ πρώην καὶ τοῦ παρόντος συλλογισμοῦ ἤδη προκατέακται ἐν ταῖς προλαβούσαις ἡμῶν ὑπαντήσεσι· πλὴν δεδύσθω καὶ οὕτως ἔχειν καθ' ὑπόθεσιν, ὅτι καὶ μέρη εἰσὶ τὰ τῆς ὑποστάσεως συστατικά, καὶ οὐκ ἴσασι πῶς ἢ ποῦ ἢ πότε συνετέθησαν· ἀλλ' ὡς οὗτοι ὅλον τοῦτο οὐ νοήσεται τις ἂν, κἂν εἰ μικρὸν μετέχοι λογικῆς φύσεως ἐμπύρευμα, ὅτι ταῦτα τότε συμβαίνειν ἀνάγκη· ἠνίκα δὲ ὠμολογήται ὅτι ὁ αὐτὸς ἐστι τῆς συνθέσεως ποιητῆς ὁ συγχεόμενος, πῶς ἂν ἀγνοήσῃε τὴν ἑαυτοῦ σύνθεσιν, ὅς καὶ πάσης συνθέσεώς ἐστι ποιητῆς; ἄλλως δὲ πάλιν εἰπεῖν πᾶν μέρος ὁ τέλειον ὑπάρχει κατὰ γινῶσιν, προὑπάρχει τὲ τῆς οικείας συνθέσεως, κἂν εἰ ὑφ' ἐτέρου συντίθεσθαι λέγοιτο, δέον καὶ αὐτὸ πάντως εἰδέναι, ποῦ τὲ καὶ πῶς, καὶ πότε συνετέθη, εἶγε μὴ τῆς οικείας τελείας γνώσεως, ἢ μετὰ τὴν σύνθεσιν ἐξέστη, ἢ πρὸ συνθέσεως ἀπολείπεται· ἢ οὖν οὐ τέλειος τὴν γινῶσιν ὁ θεὸς λόγος, ἢ οὐ προὑπάρχων τῆς συνθέσεως ἑαυτοῦ καθ' ὑμᾶς ἔσται, ἢ πάντως τὴν ἰδίαν σύνθεσιν εἴσεται· τί οὖν ἡμῖν ἡ ἀχυρμία τῶν εἰρημένων ἀναγκαῖον ἐπαγεται, εἰς δεῖξιν ἀσφαλῆ τοῦ λέγειν, ὡς εἰ συνετέθη ὁ θεὸς λόγος, οὐκ οἶδε πῶς ἢ ποῦ ἠνώθη τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ;

C A P. X.

Εἰ σύνθετος ὁ δεσπότης Χριστὸς καθὰ φασί, μέρος ὁ Θεὸς λόγος καθὰ βούλεται τῶν συνθέτων ὁ νόμος· πᾶν δὲ μέρος, ἔλαττον κατὰ τι καθίστηκε τοῦ ἰδίου ὅλου· ἐλάττων ἄρα τινὸς κατὰ τι ὁ Θεὸς λόγος· οὐκ ἂν γὰρ εἴη μέρος, μὴ ἔλαττον ὦν τοῦ ὅλου· εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Θεὸς λόγος· ἔπει εὖ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, οὐθενὸς ἐλάττονα λέγειν δυνατὸν· ἀσύγκριτος γὰρ ὁ Θεὸς πάμπαν καὶ ἀπαραβλήτος· ἢ γοῦν ὁμολογείτωσαν φανερώς τὴν πρὸς τοὺς ἀληθινὸν Θεὸν εἰδότας τὸν Θεὸν λόγον ἐναντιότητα, ἢ παυσάσθωσαν σύνθετον ἡμῖν εἰσάγοντες οὐσίαν ἕκ τε τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ τῆς ἡμῶν σαρκὸς ἐμφύχου. Αἱ καθολικαὶ ὑμῶν καταφάσεις· καὶ αἱ ἐκ τούτων ἀποδείξεις, ἀνόνητοι ὑμῖν ἀληθῶς νῦν ἀποδειχθήσονται· δι' ὧν γὰρ ἰσχύειν ἠγήσασθε, διὰ τούτων προφητικῶς φημὲν ὑμῖν ἠτήθησθε· τὸ γὰρ καιρῖον ἠγνοήσατε περὶ οὗτοῦ ὁ λόγος, οὐκ ἐπισκέψαντες αὐτοῦ τῆ φύσει· οὐ γὰρ ἔπειδὴ πᾶν μέρος ἐλάττον τοῦ ὅλου καθίστηκε, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ὡς μέρος θεωρούμενος τοῦ λόγου καὶ τῆς σημασίας τοῦ ὅλου, τῆς κατ' αὐτὸν συνθέσεως, ἐλάττων τοῦ ὡς ὅλου λεγομένου κατ' αὐτὸν συνθέτου νομισθῆσεται· τοῦναντίον μὲν οὖν, ἐπὶ πάντα τὰ ἄλλα τῶν ὄντων συντιθέμενα ὡς μέρη τὴ καὶ ἐλάττονα τοῦ οὐκ οὐλοῦ τεθεωρηται· Θεὸς δὲ οὐχ' εἰς τῶν πάντων, ἀλλὰ περὶ πάντα, καὶ ὑπὲρ πάντα ὑπεροχικῶς ἔχει· ἀκολουθῶς οὐδὲ κατὰ πάντα τὰ ἄλλα τὸν λόγον ἔχει συντεθεῖς ἢ ὡς μέρος λογισθῆσεται ὅλου τινός.

Ἔστι γὰρ ὑμᾶς ἐπισκίπτειν, ὡς πᾶσαι αἱ καθόλου τῶν προτάσεων ἀποφάνσεις τότε ἔχουσι τὸ ἀναγκαῖον εἰς ἀπόδειξιν, ἡνίκα τινὸς ταυτογενοῦς ἢ ταυτοειδοῦς τῶν ὑπὸ τὸν προσδιορισμὸν ὁ λόγος ζητεῖται· εἰς γὰρ τὴν τῶν ἑτεροειδῶν ἢ ἑτερογενῶν φύσιν, οὐδὲν ἔχει ἀν λυσιτελοῦν εἰς ἀπόδειξιν οὐδὲ τὰ καθόλου ἀποφαντικά, εἴπερ μὴ συμπεριλαμβάνοι ὡς ὁμοειδῆς τὸ ζητούμενον καὶ δείκνυσιν ἢ ὑποκείμενον ἢ παραβαῖνον τὸν λόγον τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ· οἷον εἰ περὶ Παύλου τοῦ ἀνθρώπου ζητοῖτο εἰ ζῶν ἐστίν, ἢ καθ' ὅλου κατὰφασις τοῦ εἶδους φάσκουσα πάντα ἄνθρωπον ζῶν εἶναι χρησιμεύουσι ἀν πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ ζητουμένου· ὁμοίως δὲ καὶ ἐξεταζομένου ἡμῖν εἰ Παῦλος οὗτος τὸ ζῶν οὐσία ἐστὶ, πρόσφορος εἴη ἂν ἡ καθόλου κατὰφασις φάσκουσα πᾶν ζῶν οὐσία· εἰ δὲ ἑτερογενοῦς τινὸς ἢ ἑτεροειδοῦς ζήτησις πρόκειται, πᾶσαι αἱ καταφάσεις καὶ ἀποφάσεις, ὅσαι ἂν εἴεν μὴ περὶ τῶν ὁμοειδῶν ἢ ὁμογενῶν τὸδὲ τι λέγουσαι, ἀργαὶ καὶ ἀνόνητοι καθιστήκασιν πρὸς τὸ ζητούμενον· οἷον ζητουμένου εἰ οὐ λογικὸς ὁ Παῦλος, τοῦτό τις σπουδάζων ἀποδεικνύειν ἤγουν ὅτι οὐκ ἐστὶ λογικὸς, λέγοι πᾶς λίθος καὶ πᾶσα μέλανσις ἄλογος, οὐ-

δὲν οὐδόλως τῷ προκειμένῳ συνήγαγεν· εἰκότως οὖν ἐπὶ τούτῳ γηλασθήσεται· καθ' ὅλου μὲν καταφάσκων τινὸς τὸ ἄλογον, ἀλλ' ἀνομοειδοῦς.

Φάσκοντες οὖν καὶ ἡμεῖς πᾶν μέρος, ἔλαττον τοῦ οικείου ὄλου, εἰ μὲν πάντων τῶν μερῶν ὧν συντιθεμένων μεῖζον τὸ ὄλον γινώσκειται, καὶ τοῦτο τοῦτοις ὁμογενές καὶ ὁμοειδές φατέ εἶναι τὸν θεὸν λόγον, καλῶς τὴν ἐκ τῆς καθόλου καταφάσεως ὁμοίαν αὐτῷ κατηγορίαν ἐπάτετε, ἵνα ὡς πάντα τὰ ὁμογενῆ καὶ ὁμοειδῆ μέρος γενόμενος, ὁμοίως ἔχειν καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ οικεῖον ὄλον λογισθῆσεται· εἰ δὲ τοῦτο οὐ τολμήσετε τὸ ἄθεον ἀπερεύξασθαι, διὰ τὸ μὴ φέρειν τὸν λικμῶντα ὑμᾶς ἔλεγχον τῆς ἀσεβείας παραχρῆμα ὑμῖν ἐπισκέπτοντα, δῆλον ὅτι οὐκ εὐλόγως· ἐπεὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πράγμασι φυσικοῖς, τοῦτο βλέπετε καθολικῶς, καὶ ἐν τῷ ὑπὲρ φύσιν καὶ παρὰ τὰ ἄλλα ὄντι τὸν λόγον λόγῳ, τοῦτο ὀρθῶς φαίνεσθε· αὐτόθεν δὲ οἱ διὰ τιμὴν προσποιούμενοι, τῆς συνθέσεως ἐλευθεροῦν τὸ θεῖον, ἥδη λιαν ἀθέσμως αὐτὸ ἠτιμάσατε, οἴομενοι μηδὲν ἔχειν τὴν αὐτοῦ φύσιν ἐξαίρετον παρὰ τὰ λοιπὰ γνωστὰ· διὸ δύναίτο ἂν καθ' ὑμᾶς, ὁμοίους λόγους τοῖς πᾶσιν εἰσπραττόμενος, καὶ πρὸς σύνθεσιν ἦκειν καὶ αὐτὸς σὺν ἐτέρῳ.

Καὶ ποῦ ὑμῶν αἱ προκείμεναι ἀπαγορεύσεις αὐτοῦ τῆς συνθέσεως, διὰ τὸ ἀσύγκριτον καὶ ἀπαράβλητον αὐτοῦ τῆς φύσεως παρὰ πάντα; ἀλλὰ δῆλον, ὡς καὶ ἐφ' ὧν λέγοιτό τι ποιεῖν ἢ πάσχειν θεὸς ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς, οὐχ' ὁμοίως ἡμῖν ἐν τοῖςδε θεωρεῖται, εἰ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἡμῖν ὑποβάλλοιτο λόγοις, τινῶν γινομένων κατ' εἰκονομίαν αὐτοῦ, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν διαφόρῳ γὰρ τρόπῳ ἀναλόγῳ τῆς ἰδίας φύσεως· ὡσπερ γὰρ καὶ γενεᾶν ὁμοίως ἡμῖν λεγόμενος καὶ γενεᾶσθαι, οὐχ' ὁμοτρόπος πάντῃ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, οὕτω καὶ συντιθέμενος, ἐν κρείττονι λόγῳ τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς φθαρτοῖς εἰ καὶ λέγοιτο ἐπὶ πάντων σύνθεσις, ὁ αὐτὸς λόγος καὶ τρόπος ἐπὶ πάσης συνθέσεως, ἀλλ' οικειῶς ἔχει ἐπὶ ἐκάστης φύσεως· ὑμεῖς δὲ νῦν ὡς τῆς αὐτῆς ὄντα τὸν θεὸν τοῖς κτιστοῖς οὐσίας, ὑπὸ τῶν αὐτῶν τὰ καὶ τούτοις συμβαίοντα, καὶ αὐτῷ ἐπισθαι νομίζετε· μόνην οὖν ἔσται νοεῖν καθ' ὑμᾶς φύσεως θείας μακαριότητα, τὴν ἐκκλησίαν τε καὶ παρὰ τὴν αὐτῆς τὴν ἀπὸ τῶν δοκούντων εὐτελεστέρον καὶ ταλαιπωροτέρων καὶ ἀτιμωτέρων διαθέσεων, οὐ τὴν κατὰ φύσιν καὶ ἰσχὺν οὐσιαῶδη τῶν τοιοῦτων ὑπεροχὴν καὶ ἐλευθερίαν, καὶ τὸ πρὸς τὰς τοιαύτας ταπεινώσεις οὐσιαστικῶς ἀμέδεκτον καὶ ἀνυπόβλητον· οὕτω δ' οὖν ὦρα ὑμᾶς καὶ τὸ ἀράτωρ αὐτοῦ, μὴ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐξ ἀποκρύψεως τινὸς ἀντιφράττοντος αὐτῷ πρὸς πᾶσαν ὄψιν ὑποπτέειν· καὶ τὸ ἄφθαρτον ἄρα τοῦδε, τῷ μὴ παρεμβалаεῖν, ἀλλ' ἀφεστηκέναι τῶν παρ' ἡμῖν φθαρτικῶν τόπων, καὶ ποιῶν παθῶν τὰ καὶ ἐνεργειῶν καὶ ἀπλῶς πάσης τῆς κατ' αὐ-

τοῦ ἐπιβουλῆς· τοῦτο οὖν δέον ἐστὶ νοεῖν ὑμᾶς· τὸ καὶ μειρακίοις εὐδηλον, ὡς ἂν αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων καὶ αἱ συνθέσεις· καὶ τὰ ταύτας παρεπόμενα, διάφορα.

Πῶς οὖν εἰ τὸ διάφορον τῆς Θείας φύσεως μὴ ἀρνεῖσθε πρὸς ἡμᾶς, τὸ ὅμοιον τῆς συνθέσεως αὐτῆς ἀπαιτεῖτε καθ' ἡμᾶς; ἀλλ' ὄντως τὸ οὕτως εὐκολον ὑμῶν εἰς ἀσέβειαν φρίζαντες, δεῖν ὑμᾶς ὑπομνησκαίνει νομίζομεν, ὅτι γραμματικοῖς μὲν φάσκουσι σεσημειῶσθαι τινὰ λέξιν ἐν τοῖς ἰδίοις καθολικοῖς κανόσι, παραχωροῦμεν καὶ ἀνεχόμεθα, μὴ προτιθέτες τῆς χρήσεως τὸν κανόνα· προτέρα γὰρ αὕτη· καὶ γὰρ ὁ κανὼν τῆς ἀναλογίας, ἐκ τῆς χρήσεως εὔρηται αὐτοῖς· καὶ οὐχ' ἡ χρήσις, ἐκ τοῦ κανόνος εἴληπται· καὶ βασιλεῖ τοὺς νόμους ὑποτάττομεν, οὐ τοῖς νόμοις τὸν βασιλέα· τὸν δὲ Θεὸν τὸν πρὸ πάσης τῆ κτίσεως, καὶ πάσης συνθέσεως εὐρετὴν, οὕτως ἀξιοῦμεν μὴ δύνασθαι παρὰ τοὺς πάσαις ταύτης νόμους βουληθέντα συντίθεσθαι; ἢ καινότερόν τι καὶ ἰδικώτερον, τῆ κατ' αὐτὸν συνθέσει νομοθετεῖν; καὶ πῶς ταῦτα πάλιν οὐκ εἰς τὴν προειρημένην ὑμᾶς ἀσκληίουσιν ἀδείαν; τοῦ μὴ δὲ ἐκ μὴ ὄντων οὐκ ποιητὴν εἶναι δοξάζειν τὸν τοῦ παντὸς δημιουργὸν τὸν καὶ σαρκωθέντα λόγον ἀκαταλήπτως· τί δὲ καὶ μόνῳ τούτῳ τῆς Θεοπρεποῦς συνθέσεως ἐνεσκέφατε τῷ Θαυμασῶ, εἰ ἄρα μηδενὶ τῶν ὑπὲρ λόγον καὶ φύσιν ἡμετέραν πισθεύετε; καὶ γὰρ καὶ ἄλλους ὑμῖν λόγους παραδοξοτέρους κηρύττομεν κατὰ τήνδε καὶ κερὶ τῆςδε τῆς ὑπὲρ φύσιν Θείας ἐνώσεως· καὶ γὰρ καὶ ἄπορον σύλληψιν φημὲν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃν εἰ καὶ ἄνθρωπον οἶσθε εἶναι ψιλὸν, πολλῶν μᾶλλον ἀπιστότερον ἔσται· φυσικῶ γὰρ λόγῳ, τίς ἀνθρώπων ἀσπάρως συνελήφθη πάποτε;

Τί οὖν εἶποιτε; ἐπεὶ μὴ φύσει τόδε δυνατόν, οὐδὲ ὑπὸ Θεοῦ γινεσθαι δύναται; ἢ δεῖ τούναντιον εὐσεβῶς ἐνοήσαντας ἰδεῖν, ὅτι εἰ τῶν Γिनόμενων φύσει ἦν, οὐδ' ἂν Θεοῦ ἐνέργεια ἀλλὰ φύσεως ἦν, καὶ ἐκ ταύτης ἐγεγόνει τὸ γινόμενον; ἢ νῦν δὲ Θείας ἀμίσεως φύσεως γένοιτο ἐπινοία τὸ γινόμενον, οὐκ ἐκ προὔπαρξεως, ἀλλ' ἐκ μὴ ὄντος, νειωστί τῷ οὐσι συντάττεται καὶ συνομολογεῖται· καὶ οὐ δέον ἐκ τῶν πάσαις ἐγνωσμένων, τοὺς λόγους καὶ τὴν δόξαν ζητεῖν τῶν παραδόξων, ἅπαξ μὴ ἀρνούμενους ὅτι ἔστι τι καὶ παράδοξον γίνεσθαι ὑπὸ Θεοῦ· νόμοι γὰρ φύσεως καταλύονται ἅπαντα τῷ νομοθέτῃ ἐν καιρῷ· εἰ γὰρ μὴ οὕτως ταῦτα καταδέχισθε, ὅρα ὑμᾶς, μὴ δὲ τὴν ἐκ παρθένου μήτρας προέλυσιν προσείσθαι οὐτινοσοῦν σώματος, καὶ ὡς βούλεισθε ἀνθρώπου ψιλοῦ τίς εἶναι λέγοι τὴν ἡένησιν τὴν ἀπ' αὐτῆς· πᾶν γὰρ σῶμα διὰ σώματος χωροῦν, ἴσχυρον δεῖξαι διαιρεθῆν· ἀλλ' οὐδὲ ἀβρόχῳ ποδὶ πεζεῦειν ἐπὶ θαλάσσης ἀνδρεῖον σῶμα ἔχει λόγον, ἐπεὶ μὴ δὲ φυσικὴν πιθανότηῖα· τὰ γὰρ κωφότερα τοῖς

βαρύτεροις, οὐ τὰ βαρύτερα τοῖς κουφοτέροις ἐπινήχεται σώμασιν' ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ πηλοῦ καὶ πτυίλου ὀφθαλμοὺς διαπεπλάσθαι ποτὲ, καὶ πρὸς τὴν παραχρῆμα ὀρατικὴν ἐνέργειαν ἀπαρτίζεσθαι τοῦ ἐκ γεννήτης τυφλοῦ, οὐ δὲ νεκροὺς ἐκ τάφου ἀνίστασθαι, οὔτε δὲ τινα τῶν ἄλλων ὁμοίων θαυματουργιῶν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν ἁγίων ἐμολογεῖν ἔστιν, ἕπει μὴ τοῖς φυσικοῖς λόγοις προεγνωσμένην ἔχουσι τῆς αἰτίας τὴν ἀποδείξιν· οὐκοῦν, οὐκ ἐκ τοῦ συντεθεῖναι ἤδη εὐλόγως τῆς Θείας τελειότητος μερικὴν ἀτέλειαν κατήγορήσετε· ὁ γὰρ ὡς μέρος λεγόμενος τοῦδε τοῦ ὅλου συνθέτου Θεὸς ἄσπαξ νοούμενος, ὡς ὅλον τι μῆζον ἔχειν ἑαυτοῦ ὡς μέρους, οὐ νοηθήσεται· τῶν τῆς φύσεως αὐτοῦ ἀκολούθων λόγων νικῶντων καὶ τοὺς τῆς συνθέσεως αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ τῆς συνθέσεως τῆς Θείας ὁ λόγος ἀπαιτεῖ, μῆζον εἶναι τοῦ μέρους τὸ ἴδιον ὅλον, ἀλλὰ τῆς φύσεως τῆς Θείας ἀσπαιτεῖ λόγος, μηδὲν αὐτῆς μῆζον ἐπινοεῖσθαι· τῶν δύο οὖν ἐναντίων λόγων, τίς μᾶλλον τῷ ἑτέρῳ ἀνατραπήσεται; εἰ μὲν οὖν τῇ φύσει συναναίρεται ἢ σύνθεσις, οὐ συναναίρει δὲ, πῶς οὐ δέον τῇ φύσει παραχωρεῖν τὴν σύνθεσιν; εἰ δὲ μὴ οὕτως ἔχει, δῆλον ὡς δέον κρατεῖν ὑπὲρ τὴν φύσιν τὴν σύνθεσιν· φανερὸν οὖν ἐκ τῶν ἀποδειγμένων πάντων, ὡς καὶ μέρος ὁ λόγος, οὐ μετὰ μερικῆς ἀτελείας λέγεται· καὶ συντιθέμενος, οὐ καθὼς φατέ τῷ νόμῳ τῶν συνθέτων οὐσιῶν τῶν παρ' αὐτῶν ὑποβάλλεται· οὔτε ἔλαττον τοῦ λεγομένου ὅλου, κατὰ τινα τρόπον σημασίας τοῦ συνθέτου· ἢ κατὰ τὴν τῶν κτιστῶν σμικρότητα καὶ σχέσιν φυσικὴν, τὴν ἑαυτοῦ ἄκτιστον οὐσιώδη τελειότητα ἐπιδείκνυται· οὐκ ἔλαττον οὖν ἄρα τιγὸς ἢ κατὰ τι ὁ Θεὸς λόγος, οὐδὲ συντιθέμενος, οὐδὲ ἀσύνθετος· καὶ οἴχεται ὑμῶν καπνοῦ δίκην διαλυθέντα τὰ ἅλута ὡς οἶσθε καὶ δυσκαταγώνιστα σοφίσματα· πλὴν καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡμεῖς σύνθετον μὲν κατ' οὐσίαν τὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμέτεραν οὐσίαν φάμεν τὸν λόγον· καὶ ὡς μέρος τοῦ συνθέτου ὅλου Χριστοῦ διαστέλλομεν· σύνθετον δὲ οὐσίαν, ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τὲ καὶ τῆς ἡμέτερας, οὐ φάμεν ποτε, μὴ γένοιτο.

C A P. XI.

Πᾶσα μία φύσις ἢ καὶ ὑπόστασις συνειμένη ἐκ μερῶν ἑτεροουσιῶν, ἔχει τινὰς ἐνεργείας, ἅς οὐδ' ὀπότερον, ἐξ ὧν συνέστηκε, δύναται καθ' ἑαυτὸ καὶ χωρὶς τῆς τοῦ ἑτέρου ἐνεργείας ἐκτελέσαι τινὲν τρόπον· πότε· οἶον ψυχὴ καὶ σῶμα, δέονται ἀλλήλων εἰς τὸ καταρτίσαι πλεῖον, οἰκοδομησαί οἶκον, ὑφᾶναι χιτῶνα, καὶ εἴτι τοιοῦτον· ὅπερ ὡς εἶπον ἀδυνάτον ἐνὶ αὐτῶν χωρὶς τῆς θατέρου συνεργίας ἐκτελέσαι, δι' οὐδὲποτε τρόπον· εἰ τοίνυν μία φύσις, ἢ μία ὑπόστασις ἀπετελέσθη ἐκ συνθέσεως ὡς φασι τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον, εἰσι τινὲς ἐνεργεῖαι τῆς τοιαύτης φύσεως καὶ ὑποστάσεως, ἅς ὁ Θεὸς λόγος καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἠδύ-

νατο πληρῶσαι τινὲς τρόπῳ τὸ δὲ μὴ δύνασθαι, διχῶς λέγεται παρὰ τῆς θείας Γραφῆς καὶ ἐν τῇ κοινῇ συνθεσίᾳ ἢ ὡς ἀδύνατον τὸν θεὸν ψεύσασθαι, διὰ τὸ ἀπερίγραπτον ἢ ὡς δῶρα τὰ καὶ ἑαυτὸν μὴ δυνάμενοι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα, διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀνέφικτον οἰασοῦν ἐνεργείας, εἰ δῶσουσιν ἄς οὐ δυνάμενος ὁ θεὸς λόγος πληρῶσαι καθ' αὐτὸν, τῆ τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείᾳ ἐξετέλεσεν ἢ ἀσθενῆ δεικνύουσι τὸν θεὸν λόγον, ἢ πεπραχότα τὰ ἀπρεπῆ καὶ εἰ μὲν τὸ πρῶτον, ἔτι καὶ νῦν ὁ πατὴρ ἀτονεῖ πρὸς τὴν ἀποπλήρωσιν τῶν τοιῶνδὲ ἐνεργειῶν, μὴ συγχείμενος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ καὶ κατὰ τοῦτο, μείζων ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς ὅπερ ἀσεβείας εἰ δὲ τὸ δεύτερον, πρόδηλον τὸ βλάσφημον ὁ θεὸς γὰρ οὐδὲν τῶν ἀπρεπῶν διαπραττεται, οὔτε καθ' ἑαυτὸν, οὔτε μὴδ' ἑτέρου· εἰ δὲ οὐδέτερον δοῦναι ὅσιον, οὐδὲ ἄρα οὐδὲ ἡ σύνθεσις γεγένηται τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου.

Ὅμοιόν τι πεποθέναι ἡμῖν δοκεῖτε τοῖς ἀφυῶς ἐν ταῖς τοξείαις τῶν σκοπῶν ὑπερακοτιζοῦσι, καὶ ἀτεχνίαν μᾶλλον ἢ ἐπερ εὐστοχίαν ἐπιδεικνυμένοις, τῷ μὴ εἰδέναι καθ' οὐ τὲ καὶ ὅσον καὶ ὅπως τὰ βέλη δέον ἀποπίμπασθαι· καὶ γὰρ καὶ ἐν τούτῳ μᾶλλον πρὸς τοὺς μίαν τὴν φύσιν λέγοντας ἀντιλέγειν ὀνειροπολήσαντες, ὥσπερ καὶ τῷ πρὸ τοῦδε ἐπιχειρήματι, νῦν ὥσπερ τῆ ῥύμη τῆς πρὸς φιλονεικίαν ἐπίσεως, καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς μίαν λέγοντας τὴν ὑπόστασιν καὶ οὐχὶ τὴν φύσιν, ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀντιφέρεσθε· ἀλλ' ἡμεῖς γε συντόμως ὑμῶν τὴν κατασκευὴν, ἀνασκευάσομεν· πᾶσα γὰρ ἐνέργεια, ἐκ δυνάμειώς ἐστι· πᾶσα δὲ δυνάμις τῶν συνδέτων, ἢ ἐκ τῶν κατ' αὐτὰ μερῶν, ἢ ἐκ τῆς συνδέσεως αὐτῆς ἐνυπῆρξεν αὐτοῖς· εἴπερ οὖν τὸ μὲν ἐν μέρος τῆςδε τῆς συνδέτου ὑποστάσεως αὐτός ἐστιν ὁ θεὸς λόγος, τοῦ δὲ ἑτέρου μέρους τοῦ σὺν αὐτῷ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ δὲ πρὸς ἐκεῖνο συνδέσεως αὐτός ἐστιν αἴτιος, πᾶν δὲ αἴτιον, μείζον τὴν τε δυνάμιν καὶ τὰς ἐνεργείας ὑπὲρ τὰ ἴδια αἰτιατὰ, πῶς τὸ κατὰ Χριστὸν ὅτι ἂν τις εἴποι γεγονὸς σύνθετον, μείζονα ἔξει τινὰ ἐνέργειαν τοῦ ἐν αὐτῷ μὲν, αἰτίῳ δὲ αὐτοῦ μέρους, ἧγουν τοῦ θεοῦ λόγου; ἀλλ' ἐπεὶ περὶ οὐσιῶν ἡμῖν παρέσχε τῶν ὑμετέρων ἀτοπιῶν ἢ ὑπερβλύζουσα ἀλογία, ἔτι καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅμως καὶ τοῦτο λικτέον ὑμῖν, ὅτι εἰ τοῖς νοητοῖς ὀφθαλμοῖς ἀτενίσθητε, εὐκόλον ἰδίῳ πάνυ ὡς καὶ γεγόνασιν πλείστα καὶ τρανὰ τινες ἐνεργεῖαι τῷ συνδέτῳ, ἄς οὔτε θεὸν ἄσαρκον, οὔτε ἀνθρώπον ἀδέωτον ἢ δυνατὸν ὥσπερ νῦν γεγόνασι διαπραχῆσθαι· τίς γὰρ εἶπατε ἡμῖν λόγῳ, ἢ θεὸς ἄσαρκος σωματικὸς διὰ μήτρας ἀφθόρου χωρήσει, ἢ σῶμα ἀθέωτον διὰ σώματος ἀφθόρου μήτρας χωρήσει πώποτε; μὴ δὲ ἡμέρας τίς νηστεύσας, οὐκ ἐπινασεν ἀνθρώπος; τίς δὲ πρῶην ἢ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας θεὸς ὅλως ἐπιεί-

νασεν ; ὑπὲρ ὕδατος δὲ τίς ἂν εἶποι θεὸν ἀληθῶς σαρκικῶς ποδὶ πεζεύσαι ποτὲ ; ἢ ἀνθρωπιαν ἀθεὶ φύσιν ἴχνησιν ἀβυθίστοις θαλάσσια νῶτα διαπορεύεσθαι ; καὶ τὰ τούτοις ὅμοια μεγαλουργήματα , ὧν οὐδὲ φύσις θεία ποτὲ τί σαρκικῶς διαπέπραχεν , οὔτε ἀνθρωπιὰ τὸ σύγολον ἐθαυματουργήσεν· εἰ οὖν πρὸς ταῦτα πάντα μηδὲν ἔστι ὑμῖν λέγειν , καλὸν ὑμᾶς ἐξ ἐπιγνώσεως , θάτερον διαπράττεσθαι ἢ βλέποντας τὰ ὡς ἀληθῶς θαυμαστά καὶ ἐξάϊσια , λαλεῖν οὕτως ὡς τῶν μεγάλων θεατᾶς , ἢ μὴ ὄρωντας τὸ μέγα , μὴ ληρεῖν περιττά .

C A P. XII.

Πᾶν ὁποιοῦν συγκεείμενον ἐτέρῳ , ἢ δι' ἑαυτὸ σύγκειται , ἢ δι' ἕτερον καὶ σύγκειται μὲν δι' ἑαυτὸ , οἷον ψυχὴ τῷ σώματι· δι' ἕτερον δὲ , τὰ μέρη τῆς οἰκίας· δι' ἀνθρωπων γὰρ ὁ δὲ θεὸς λόγος , οὔτε δι' ἑαυτὸν συγκείσεται , ἀπροσδεὴς γὰρ οὔτε δι' ἕτερον , οὐ τις γὰρ χείρων ἐπὶ πᾶν συγκεείμενον ἐτέρῳ , οὐ δι' ἑαυτὸ , ἀλλὰ δι' ἕτερον , ἥττον ἐκείνου καθέστηκε δι' ὅπερ σύγκειται· εἰ δὲ μήτε δι' ἑαυτὸν , μήτε δι' ἕτερον συντιθήσεται ὁ θεὸς λόγος , ἀσύνθετος ἄρα καὶ τινὲ ποτὲ εἰς σύνθεσιν μὴ συντρέχων . Μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀσεβοῦς ῥίξης , ἅπαντα ὑμῶν τὰ βλαστήματα , καὶ τὴν ὁμοιοτροπίαν τῆς ἀτοπίας ἔχοντα , ἐν τῇ παραλόγῳ τοῦ ὑπὲρ πᾶντα θεοῦ σὺν τοῖς πᾶσι καταμίξει· εἰ γὰρ ὡς βούλεσθε πᾶν ὁτιοῦν συγκεείμενον ἐτέρῳ , ἢ δι' ἑαυτὸ ἢ δι' ἕτερον σύγκειται· εἰ δὲ τῶν πάντων ὁ θεὸς , ὡς οἴεσθε , ἐκ τῆς καθόλου ὑμῶν προτάσεως τὰ τῆς ὑμετέρας ἀποπλανήσεως δείξομεν· εἰπομεν γὰρ ἂν καὶ ἡμεῖς οὕτως τοῦτο· ἐπεὶ πᾶν τὸ ποιοῦν τι , ἢ δι' ἑαυτὸ ἢ δι' ἕτερόν τι ποιεῖ· τὸ δὲ ποιοῦν δι' ἑαυτὸ , ἐπιθεὶς τοῦ γινομένου καθ' ὑμᾶς· καὶ τὸ δι' ἕτερόν τι ποιοῦν , ἥττον ἐκείνου καθέσθηκεν ὡς φατέ· θεὸς ἄρα ποιῶν τὸν κόσμον ἢ δι' οἰκίαν χρείαν , ἢ διὰ τὴν ἐτέρου κρείττονος λειτουργίαν , τοῦτον ποιεῖ· ἢ εἰ μήτε δι' ἑαυτὸν , μήτε δι' ἕτερον μίζονα ποιεῖ , οὐδὲ ποιήσει ὡποτε· καὶ πῶς ὑμῖν ταῦτα λέγειν ἐξείη , μὴ τὴν ἀκροτάτην αἰρουμένους κακοδοξίαν ἐπιγράφεσθαι ; ἀλλὰ καὶ τὸ προνοῦν τινός , ἢ δι' ἑαυτὸ ὡς ψυχὴ σώματος , ἢ δι' ἕτερον , ὡς τῆς κατ' οἶκον ὑπηρεσίας οἱ θεράπωντες , διὰ τὸν ἴδιον δεσπότην· καὶ θεὸς οὖν κατὰ τὰ ἐξ ὑμῶν λεγόμενα προνοῶν πάντων , ἢ διὰ τὴν ἑαυτοῦ χρείαν τοῦτο ποιεῖ , καὶ ἔσται τῶν προνοουμένων ὑπ' αὐτοῦ ἐπιθεὴς· ἢ ὡς ὑποθεὴς τις , οὐχ' ἐνός μόγου δεσπότης , ἀλλὰ τῶν ἀπάντων· καὶ ἥττων φανήσεται τῶν προμηθευμένων ὑπ' αὐτοῦ , καὶ κοράκιων , καὶ κρῖων τοῦ ἀγροῦ , καὶ κτηνῶν οἷς ἐτοιμάζει ἐν καιρῷ τὰ σιτία καὶ περιβόλαια· ταῦτα δὲ τίς ὑποίσει τὰ βλάσφημα ;

Ἄλλ' οὐκ ἐλάθετε καὶ τοῦτο πάλιν ἐκοντὶ παρορῶντες , καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως τὸ κεφαλεωδέστερον παρασιωπῶντες , οἱ

τὸν ἕτερον τρόπον τῶν γινομένων οὐδὲ ὅλως εἰς μνήμην ἀγαγόντες· ὅς ἐστιν ὁ κατὰ πρόνοιαν τῶν χειρόνων, ὁ τῆ ὑπὸ τοῦ κρείττονος δι' ἀγαθότητα προϊούση κηδεμονίᾳ γινόμενος· καθ' ὃν καὶ γνωρίζεται ἰδιαιτάτα ὁ ἀγαθός τε καὶ παναλλῆς Θεὸς καὶ πάντων αἴτιος· διὰ τοῦτον οὖν καὶ συντεθεῖσθαι λέγεται, τὸν ἴδιον σκοπὸν ἀληθῶς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων περι- αὐτοῦ λογιζομένων τὴν περὶ αὐτοῦ ἀλήθειαν· φησὶ γὰρ αὐτὸν τὰ λόγια· ὅτι οὐχ' ὄρπαγμαδὸν ἠγησάμενος τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶ, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορ- φὴν δούλου λαβὼν· τί οὖν χρήσιμον ἐκ τούτου γένοιτο, τέλος κατὰ τὸν σκοπὸν ἐκβεβηκὸς τοῦ κενωθέντος; οὐδὲν ἄλλο πλὴν τοῦ ἡμᾶς ἐκ δουλείας ῥυσθῆναι οὐς προσελάβετο, καὶ εἶναι Ἰσα Θεῶ, κατὰ τὴν ἀρχῆθεν αὐτοῦ περὶ ἡμῶν εὐδοκίαν, τοῦ εἶναι κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν· ἄρα δὲ οὕ- τως ἀληθῶς διάχεισθε, τὴν οἰανοῦν ἐπαρκίαν οὐδέποτε ἐκ τῶν ἀπροσδεῶν γινομένην τοῖς χείροσιν οἰόμενοι, μῆτε ἑαυτοὺς μὴ δὲ ἕτερόν τινα ἰδόν- τες ἢ ἀκηχοότες πώποτε διὰ τὸν ἐν λάκκῳ ἢ ἐν βοθρῷ καταπιπτωκότα ἄνδρα τυχόν ἢ κῦνα ἢ ἕτερόν τι κτήνος, πολλάκις ἑαυτὸν ἐσαφίνα τῷ κινθύνῳ, ἵνα ἐκεῖνο ἀνασπᾶσθαι; εἰ δὲ τοῦτο τῶν ὁσημέραι γινομένων τοῖς μὴ σατανικοῖς τὴν πρόθεσιν, καὶ ταῖς φθοραῖς τῶν ὄλλυμένων ἐπι- τερπομένοις, τί ἂν εἴπομεν ἐπὶ τούτοις προφανῶς γινομένοις; ἀρὰ γὰρ ὅτι δι' ἑαυτῶν ὁ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐστὼς συνεκινδύνευσε καὶ συνεβυθίσθη τῷ ἀπολ- λυμένῳ; ἀλλὰ τί τὸ χρήσιμον αὐτῷ ὅσον ἐπὶ τούτῳ, σημάτα· εἰ δὲ ὡς κρείττονι τῷ βοηθούμενῳ ὁ βοηθῶν ἐπεκούρησε, πολλάκις μὲν οὖν καὶ κυ- νὸς χείρονα τὸν σεσωκότα τοῦτον· ἄνδρα δέικνυσιν ὑμῶν ὁ λόγιος οὗτος· ἀλ- λά καὶ τὸν παρατυχόντα βασιλέα ζωῦφίῳ κατ' οἰκίαν αἵρεσιν ἐπαμύνο- τα· ὁ δὲ τὸν τοῖς λησταῖς περιπεσόντα θεραπεύσας σαμαρείτης, καὶ ἀνα- κομισάμενος εἰς τὸ ὑποζύγιον καὶ θητεύων καὶ παντοίως ἐπιλούμενος καὶ προσδαπανῶν, ἢ αὐτὸς πεπονθὼς τὰ ἐκείνου ἐποίηε τάδε, καθὼς φατὲ δι' ἑαυτὸν τε καὶ οὐ δι' ἐκεῖνον ἤλγει ἐπὶ ταῖς ἐκείνου πληγαῖς· ἢ ὡς κρείτ- τονι δουλεύων, οἰκετικῶς ταῦτα εἶρηται ποιεῖν· καὶ εἶσαι καθ' ἕτερον οὐκ ἐνάρετος οὐδὲ μισθὸν ἢ εὐχαριστίαν εἰκότως ὀφειλόμενος· οὕτως δ' οὖν πάντων μᾶλλον ἂν εἴη Θεὸς ὁ πᾶσι βοηθὸς, χείρων πάντων· ἑλαττοῦσθαι τε, οὐ τινὸς ἢ τινῶν ὑποπτεύοιτο μόνον καθ' ὑμᾶς ὁ πᾶσιν ἐπαρκῶν, ἀλ- λά τῶν ὄλων· καὶ τίς ἀνέξεται τῆς τοσαύτης παρανοίας; οὐκοῦν δῆλον, ὡς δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν συνετέθη ὁ Θεὸς ἡμῶν.

C A P. XIII.

Πᾶν ὁτιοῦν συντεθέμενον ἑτέρῳ, ἢ μένει ἐν τῇ συνθέσει τῇ πρὸς ὁ συν- τετέθη ἀδιαλύτως, ἢ οὐ μένει· καὶ οὐ μένει μὲν, ὅσον τὰ μέρη τῶν ἀλό- γων ζώων· μένει δὲ, ὅσον τὰ τῶν ἀνθρώπων, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνά- στασιν· πᾶν δὲ τὸ μένον ἀδιαλύτως, ἢ καὶ μὴ μένον, ἐν τῇ πρὸς τὸν ᾧ

συνετίθει συνδέσει, οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ μένει, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐντεθέντα τῆ φύσει ὄρον ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ διαλύεται, οὔτε τῆ οἰκεία δυνάμει μένει, ἀλλὰ τῆ κρείττονός τινος καὶ ὑπερβιβηκότος· τοῦ δὲ Θεοῦ λόγου εἶναι πάντα κρείττονα δυνάμιν, οὐ θέμις ἐπιείν' οὐκ ἄρα συνετίθη ὁ θεὸς λόγος τῶ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ συνετίθει, ἢ οὐ μένει ἀδιαλύτως ἐν τῆ πρὸς αὐτὸν συνδέσει, ἢ μένων, κρείττονός τινος δυνάμει μένει, ὅπερ ἀσεβές.

Καιρὸς ἡμῖν τῆς ὑμετέρας θρασυλογίας παρακμαζούσης, δαυτικῶς ἐπιφθέγγεσθαι· τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ βρομφαῖαι· τί γὰρ δὴ τοῦτο ὑμᾶς βούλεται τὸ ἐξ ἀπορίας πρόβλημα; τούναντίον γὰρ ἡμεῖς εἴπωμεν ἂν, ἐπεὶ πάντα τὰ συντιθέμενα ὑπὸ τινος μίζονος διατηρεῖται ἢ κατὰ καιρὸν διαλύεται· τοῦτο αὐτὸ μάλιστα ζητητιὸν τοῖς ἀσφαλῶς ἔρευνην βουλομένοις· τί τὸ πάντων διατηρητικὸν τῶν συντιθεμένων ἐστίν· εἰ δὲ πῆ μὲν ἀμέσως, πῆ δὲ διὰ μέσων ὡς τινες φασὶ φύσεως τυχόν ἢ ἐτέρας δυνάμειος, πάντων ὁμοῦ ὁ θεὸς μόνος λόγος διατηρητικὸς τε καὶ διοριστικὸς ἐστίν, ἐπεὶ καὶ προακλικὸς ὡς καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ διὰ τῶν μέσων συσφιγόμενα ἢ διακρινόμενα τῆ αὐτοῦ διαταγῆ τε καὶ συνοχῆ, καὶ διατηρεῖσθαι τε καὶ συντιθεσθαι· πῶς οὐκ ἠλίθιον αὐτοῦ παρόντος, ἕτερον ζητεῖν συνοχέα ἐπὶ τῆς αὐτοῦ συνδέσεως; μήτι δὲ ἄρα τοῦτο φατέ, ὅτι τὰ μὲν πορρωτέρω που τῆς αὐτοῦ φύσεως διατηρεῖν οἶός τε ἂν εἴη, τὸ δὲ τῆ φύσει ἰδίως τῆ αὐτοῦ ἐνούμενον συνέχειν οὐ δύναται; καὶ τί τούτου ἂν εἴη ληρωδέστερον; εἰ δὲ διότι μὴ ὑπ' ἄλλου διατηρεῖται κρείττονος, διὰ τοῦτο μὴ δὲ ὑφ' ἑαυτοῦ, μὴ δὲ ὅλως διατηρεῖσθαι τὴν αὐτοῦ σύνδεσιν ἀδιαλύτως νομίζετε, ὁμοίως ἂν διότι μὴ δὲ ὑπ' ἄλλου γέγονε κρείττονος· πᾶν γὰρ ὃν ὑπὸ τινος κρείττονος γεγένηται, μὴ δὲ εἶναι αὐτὸν ὁμολογήσοιτε ἂν θεοῦ γὰρ οὐδὲν κρεῖττονον καὶ ἀνάγκη μὴ δὲ εἶναι θεὸν, ἐπεὶ μὴ δὲ ἔσχεν ὑφ' ὃ τοῦ κρείττονος γεγένηται· ἢ ὄντα κατὰ τὴν ὑμετέραν δοκῆσει σοφίαν, ὑπὸ τινος κρείττονος γεγενῆσθαι ἀνάγκη· τούτων δὲ τὴν ἀσέβειαν ὄση, ὑμῖν καταλείψομεν ἀφυπνοῦσιν ἐμμετρήσασθαι· ἀλλ' οὕτως μὲν τάδε· ἐν δὲ τῶ συμπεράσματι, πῶς τὴν διάκρισιν τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ συγκειμένου αὐτῶ παρεχωρήσατε, τὴν δὲ συνοχὴν, ὑπὸ κρείττονος εἶναι συνασπάζετε, οὐκ ἴσμεν· ἐν ἀρχῇ γὰρ τῆς κατασκευῆς ὑμῶν, πᾶν τὸ μὴ μένον, ἢ μένον ἐν τῆ συνδέσει, οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ μένειν, οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ διαλύεσθαι ἐλέγχετε συλλογιστικώτατοι.

C A P. XIV.

Εἰ σύγκειται ὁ θεὸς λόγος τῆ ἐξ ἡμῶν ἐμφύχῳ σαρκὶ ὡς σύγκειται ἡ λογικὴ ψυχὴ τῶ ἡμετέρῳ σώματι, τῆς ἐξ ἡμῶν ἐμφύχου σαρκὸς καθυδοκούσης, εἴργεται ὁ θεὸς λόγος τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν ἀβουλήτως, καθάπερ ἡ ψυχὴ παύεται τοῦ ἐνεργεῖν ἐξ ἀνάγκης, τοῦ σώματος εἰς ὕπνον

τρεπομένου· εἰ δὲ μὴ σύγκειται ὁ θεὸς λόγος τῆ ἐξ ἡμῶν ἐμφύχῃ σαρκί, ὡς σύλλεγεται ἡ ψυχὴ τῷ ἡμετέρῳ σώματι, σύγκειται δὲ ὅλως, δόξαν ἡμῖν δεῖγμα τῆς συνθέσεως καθ' ἣν βούλονται συγκείσθαι τὸν θεὸν λόγον τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ· εἰ δὲ μὴ εὐποροῦσι τούτου, βεβαιούτῳσαν τὸ λεγόμενον αὐτοῖς γραφικῇ μαρτυρίᾳ πιστοτέρα γὰρ ἡμῖν αὕτη πάσης φυσικῆς ἀποδείξεως· εἰ δὲ πρὸς ἐκείνῳ καὶ ταύτης ἀμοιροῦσιν, ἀμάρτυρον ἄρα τὸ λεγόμενον αὐτοῖς, καὶ ἀπόφανσις ψιλλή· διὸ καὶ ἀδεικλον τὸ γὰρ φυσικῶ λόγῳ μὴ δεικνύμενον καὶ γραφικῇ μαρτυρίᾳ μὴ βεβαιούμενον, πλάσμα τοῦ λέγοντος εἴη ἂν καὶ τούτο ἀπίθανόν τι ἅμα καὶ ἀσεβές.

Ἄρα γὰρ οὕτως ἀνάγκη ᾧ σοφοὶ τὸ κατὰ τι πρὸς ὁμοίωσιν τιδὸς παραλαμβάνόμενον, καὶ κατὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἰσοκείναι τῷ παραδείγματι; καὶ πῶς ἂν ἔτι μένοι λεγόμενον παράδειγμα; ἔσται γὰρ καὶ τοῦτο πρωτότυπον, τῷ ἀνελλιπέι τῆς ὁμοιώσεως· μάλιστα δὲ ὀπνηκα τῶν περὶ τὴν οὐσίαν ἰδιωμάτων, ἢ ἐν οὐσίᾳ προσεινομένων, καὶ οὐκ οὐσίας εἶναι λέγοιτο ὁμοίωσις, πῶς καὶ τὰ θεατέρου ἴδια, θεατέρῳ τις ἐπισύρεται ὡς ἰδικά; ἔσται γὰρ λοιπὸν κοινὰ θεόν τοῦν ἡμᾶς, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν οἴεσθε, καὶ τὰ τοιαῦτα ἄρα λογιζέσθε τυχόν· ἐπεὶ ἐν τοῖς αἰθίοψιν τὸ μέλαν οὕτως ὀρατίον, ὡς καὶ ἐν τοῖς κόραξιν, ὅσα τοῖς κόραξι προσμαρτυρεῖται, ἀναγκαῖον προσεῖναι καὶ τοῖς αἰθίοψιν· εἴπερ ἐφ' ὧν ἐκ μέρους τῶν ἰπουσιωδῶν ἐστὶν ὁμοίωσις, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ὡσαύτως ζητεῖν ἐν ἑκατέρῳ τῶν ὁμοίων ἀνάγκη· λέγεται δὲ περὶ τῶν κοράκων, ποτὲ μὲν αὐτοὺς ἴπτασθαι, ποτὲ δὲ πεζεύειν ἡρεμουῖνας τῆς πτήσεως· οὐκοῦν καὶ τοὺς αἰθίοπας, οὕτως ἔχειν δοξαστέον; ἀλλὰ καὶ τοῦμπαλιν τὰ τῶν αἰθίοπων τοῖς κόραξι πάλιν· λέγονται δὲ καὶ οἱ ἐν θεατέρῳ λαοὶ, οἷτε ἐν αὐτῷ λίθοι ὁμοίαν ἔχειν τὴν παράθεσιν, καὶ καθ' ὁμοίαν ἔνωσιν τοπικὴν συγκείσθαι ἀλλήλοις ὡμολόγηται· ἔψεται οὖν καὶ τοῖς λίθοις γλαστικόν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις τὸ πελεκητὸν· ἐπεὶ ἐν θεατέροις ἢ παράθεσις ὁμοία φαίνεται ὡς τῆς εὐκολίας· ὡ τῆς ἀπροσεξίας ὅση.

Ἄλλ' ἵνα μὴ διὰ τῶν προτέρων ἀπειλεχθίντες ᾗδῃ τὰ ὑστέρας ὑμῶν ἀτοπίας διαλάθετε, ἐπιμνηστέον καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ ἐπιχειρήματος· πῶς τὴν ψυχὴν ἐξ ἀνάγκης τῶν οἰκείων παυομένην ἐνεργειῶν ἡμῖν δεικνυτε, τρεπομένου τοῦ σώματος εἰς ὕπνον· πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ σώματος ὄντα τὸν ὕπνον· ἐπεὶ μὴ δὲ τὴν ἐγρήγορσιν δεῖξαι δύνασθε, εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῖς ἄλλοις ἀψύχοις τοῦτον ἐλογίζεσθε· ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίως καὶ αὐτὸς οὗτος ψυχῆς ἴδιόν τι εἶναι λογισθήσεται, ἢ τοῦ συναμφοτέρου, ᾧ φυσικῶτατοι· ἀφείσθω δὲ καὶ τούτο ὑμῖν· εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἐν τοῖς ὕπνοις ταῖς φυτικῆς δυνάμειος τῆς ψυχῆς, πλείστην οἱ πολλοὶ δοξάζουσι τὴν ἐνεργεῖαν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀργὴ οὐδὲ κατὰ τόδε ἡ ψυχὴ· τὸ δὲ ἀναντιρρή-

τον ἡμῖν προβλητέον, ὅτι τῆς φανταστικῆς μὲν καὶ ἄγαν, ἀλλὰ καὶ τῆς μνημονικῆς πολλάκις, ἔτι δὲ καὶ τῆς νοεῶς τῆς ψυχῆς δυνάμεως, πολλὰ ἐνεργεῖα κατὰ τοὺς ὕπνους προάγεται· καὶ μάρτυρες ἀμέτρητοι μὲν αἱ τῶν καθημέρας ὄνειρων ἐποψαίαι, εἴτε δίαιταν, εἴτε φροντίδα, εἴτε μελέτην, εἴτε πλάνην τινὰ, ἢ ἑτέραν ἔχουεν αἰτίαν· εἰ δὲ καὶ σπάνιοι καὶ εὐαρίθμητοι, πλὴν ὁμολογημένοι τοῖς ἀξίοις καὶ θεοφάνειαί, καὶ μελλόντων ἐκβάσεων προρρήσεις, καὶ ἰατρεῖαι, καὶ ποικιλίαι τῆς προνοίας κηδεμονίαι γίνονται τοῖς ὑπνοῦσι· τί οὖν οὕτω δὴ ἀβασανίστως ἀργῆν, καὶ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης, ἐν τοῖς ὕπνοις τὴν ψυχὴν ἀπεφῆνασθε; ὅτι μὲν γὰρ οὐ πάσας αὐτῆς τὰς ἐνεργείας ἐν τοῖς ὕπνοις ἐπιδεδίκευται καὶ πάντοτε, ἀλλ᾽ ἕξ ἐστι· φυτικὴν φέρε καὶ τοπικὴν κίνησιν, αἰσθητικὴν τε καὶ φανταστικὴν, μνημονικὴν τε καὶ νοητικὴν, καὶ ἀμφοτέρων ὀρεκτικὴν· ἀλλὰ ταῦτα οὐδὲ ἐν ἐγρηγορήσει ἅμα ἐνεργεῖν, καὶ πάντα κατὰ τὸ αὐτὸ προμαρτυρεῖται· οὐδὲ γὰρ ἀέφυκε πάντοτε καὶ πάσας τὰς ἑαυτῆς προΐσχεσθαι ἐνεργείας· ἐπιπέτερ οὐδὲ ἀπλῆς ἐστι πᾶντι φύσεως· ἵνα καὶ μιᾶς εἴη τὰ ἐξ αὐτῆς πάντα, καὶ ὕφεν ἐνεργείας· ἀλλὰ πῆ καὶ πότε καὶ τινὰς ἐνεργεῖ· θεοῦ δὲ μόνου ἐστὶν ἅμα τὰ καὶ πᾶσαν καὶ ἀχρόνως ἑαυτοῦ ἐνεργεῖαν καὶ πάντοτε προΐσχεσθαι.

Πῶς οὖν εὐλόγως τοῦ παραδείγματος ἐπελάβασθε; καὶ τοῖς λέγουσιν ὅμοιαν ψυχῆς πρὸς σῶμα γενέσθαι τὴν σύνθεσιν τοῦ λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπον κατὰ τι ὅμοιον οὐκοῦν συμβαίνειν καὶ τὴν ἀγίαν καθ' ὕπνον τῷ θεῷ λόγῳ ἐπαγέτε; ὅπου γε καὶ ἡ παρὰ βλήσις τῆς ὁμοιώσεως, οὐ δι' ἑτερόν τι τοῖς εἰρηκόσιν ἐξείληπτο· ἢ διὰ μόνην ἀναίρεσιν τῶν ἐγνωσμένων ἑτέρων συνθέσεως, σχέσεως τυχὸν ψιλῆς, ἢ παραθέσεως τοπικῆς, ἢ ἀλλοιωτικῆς ἐνώσεως, ἢ συγχυτικῆς κράσεως· σημασίαν γὰρ μόνον φυσικῆς ἀσυγχύτου ἐνομένης συγκράσεως καὶ ἀτρέπτου τῶν διαφερόντων οὐσιῶν ἐνώσεως ἐκ τοῦδε παρίστησαν· οὐ διὰ τοῦτο οὖν, καὶ πάντα τὰ ἠνωμένα τοῖς ἐπὶ τῇ τοιᾶδε ἐνώσει συγχειμένοις, καὶ ἐπὶ τοῦ λόγου λέγειν ἡμᾶς εἰσπράξετε· οὕτω γὰρ ἂν καὶ πασχούσης τῆς σαρκὸς, τὸν λόγον ὀδυσθῆναι, καὶ αὐξανομένης συναυξάνεσθαι πως, καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτῇ συμπατεῖνέσθαι, καὶ παραμαζούσης συστέλλεσθαι καὶ ἐμποδίζεσθαι· ὡσπερ ἐπὶ ψυχῆς συμβαίνει καὶ σώματος· εἴποίτε ἂν καὶ ὑφ' ἑτέρου καὶ οὐχ' ἑαυτοῦ συβλήθηναι, καὶ ἄκοντα μείσασθαι καθ' ὅσον θέμις τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς, ἢ διὰ ἀνάγκην, ἢ διὰ μισθόν· ταῦτα γὰρ ἐπὶ ψυχῆς καὶ σώματος συμβαίνει.

Διὰ ταῦτα ἰοῦν τόδε ἡμῖν προαποδέδεικται, ὡς οὐ τὸ κατὰ τι ὅμοιον, καὶ κατὰ πᾶν εἶναι τὸ αὐτὸ ἀναγκαῖον· εἰ δὲ πάντα ἔψεται τῇ τοιᾶδε σύνθεσι τοῦ λόγου ὅσα καὶ τῇ ψυχῇ συντιθεμένη τῷ σώματι, μὴ δὲ συγ-

κεῖσθαι αὐτὸν λέγειν καταδέχεσθε· ἀλλὰ ἀπαιτεῖτε ἢ κατὰ πάντα ὁμοίαν λέγειν τὴν ἔνωσιν, ἢ ἑτέραν τινὰ καὶ ἢ ἄπαρραλλάκτως ἔοικεν ἢ τοῦ λόγου σύνθεσις ὑποδεικνύειν ὑμῖν ὡς οὐκ εὐπαράδεικτον εἰς πίστιν τῶν οὐκ ἐξ ἐπαγωγῆς τῶν ὁμοίων, ἀλλ' ἐν ἰδιάζοντι λόγῳ θεωρουμένων. Πρῶτον μὲν πάλιν ἐροῦμεν ὑμῖν· δότε ἡμῖν τινὰ φύσιν ἐν τοῖς οὖσιν ἢ κατὰ πάντα ἔστιν ἢ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ φύσις ὁμοία, καὶ δώσομεν καὶ ἡμεῖς σύνθεσιν ἢ κατὰ πάντα ἔστι τῇ κατ' αὐτὸν συνθέσει ὁμοία· εἰ δὲ μὴ ἔστι φύσις τῶδε ὁμοία, δῆλον ὡς οὐδὲ σύνθεσις φυσικῆ ὁμοία τῇ τούτῃ· οὐ γὰρ οὐκ ἔστιν ὅμοιον ὄργανον μουσικὸν ἐν τοῖς οὖσιν, ἀνάγκη καὶ τὸν φθόγγον πάντων τῶν ὄντων παραλλάσσειν· ὥρα δὲ ὑμᾶς ἐπεὶ μὴ εὐποροῦμεν ἕτερόν τινα δεῖξαι δημιουργὸν ἐκ μὴ ὄντων παράγοντα τὰ γινόμενα, μὴ δὲ τὸδε περὶ Θεοῦ καταδέχεσθαι· ἀλλ' οὐδὲ πατέρα τοιῶσδε γεννώντα Θεόν, ἢ υἱὸν τοιῶσδε γεννώμενον, θεὸν πιστεύειν· οὔτε δὲ Χριστὸν αὐτὸν γε τὸν καὶ ἡμᾶς ὄντως γενέσθαι· ἀλλ' οὐδὲ τὸν καθ' ὑμᾶς διαγραφόμενον· ἐπεὶ μήποτε τοιόνδε τινὰ ἄλλον ἔχομεν ὑμῖν ἐπιδείξασθαι, ἢ ὑμεῖς ἡμῖν· εἰ μὴ ἄρα τοῖς προφήταις αὐτὸν ἴσον πάντα λέγετε κατὰ τὴν νῦν οὖσαν ἰουδαϊκὴν Γνώμην· καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ σπάνια καὶ ὑπερέχοντα τὴν φύσιν καὶ τὰ θαύματα καὶ ὧν οὐκ ἐν πᾶσιν ἢ γινώσις ἔστιν, ὧν τὲ μὴ κανὼν καὶ τέχνης λόγος περιγράφει τὴν ἐπιστήμην, ἢ οἷς ἢ πείρα μὴ μαρτυρεῖ, πάντων ἢ ἀναίρεσις καὶ ὑμᾶς ἔσται, ἢ ὡς εἰπεῖν δι' ὑμᾶς· καὶ τί τούτων ὑμῖν χεῖρον ἂν τις ἐγκαλέσειεν; Εἰ δὲ δὴ ὅλως τοῦ γραφικοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας ἀξιοῦμενοι, κατανύσθε πεισθῆναι, καθὼς νῦν ἡμῖν ὑπέσχεσθε, καὶ τὴν ἐκ τῶν θεοπνεύστων λογίων μαρτυρίαν παραδέχεσθε, ὃφ' ἐ γοῦν διεγνωκότες ὅτι ἐμῶρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου, μυρίαὶ δὲ ὑμᾶς ἔχομεν δυσωπῆσαι ταῖς χρήσεσιν· ὡς θεοῦ ἀληθοῦς πρὸς ἀνθρώπων ἀληθῆ γέγονεν ἀληθῶς ἢ φυσικῆ σύνθεσις τοῦ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὐ προϋποστάσης τῆς πρὸς τὸν λόγον ἐνώσεως τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκός, ἀλλ' ἅμα τὲ φύσις καὶ συμφύσις τῷ ὑπερφυεῖ.

Σκεπτέον δὲ καὶ οὕτως ἔτι περὶ τούτου τὰ παρ' ἡμῶν· ὅτι τινὰ ὀργανικὰ μόρια ἐν ἡμῖν τῶν φυσικῶν τε καὶ ἰδικωτάτων ἐνεργειῶν εἰσὶ· καὶ οὐχ' ἀπλᾶ ὄργανα ὡς ἔξωθεν ἐνεργούμενα νοοῖντο ἂν, ἀλλὰ καὶ συνεργούντα τοῖς ἐν αὐτοῖς τε καὶ δι' αὐτῶν ἐνεργοῦσι κατὰ φύσιν, καὶ μετ' αὐτῶν τι πράγουσιν· ὡσπερ ἀνθρώπῳ γλῶττα καὶ ὑπερῶα καὶ τὰ λοιπὰ φωνητικὰ τε καὶ διαλεκτικὰ ἢ καὶ γελαστικὰ μόρια· ἐπεὶ οὖν ἰδικωτάτη τῆς Θείας φύσεως ἐνεργεῖα ὁμολόγηται ἢ τῶν μηδέπω μὴ δὲ δυνάμει ὄντων, ἀλλ' ἄνευ φύσεως τινὸς ἀμέσως ἐξ αὐτοῦ προαγομῆμεν ποίησις, οἷα ἔστιν ἢ ἀπὸ γῆς τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς πρὸς ζωὴν πλάσις ταύτην δὲ ὁ δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐπεδείξατο ἐπὶ τοῦ ἐκ γεννη-

τῆς τυφλοῦ, καὶ διὰ σώματος οἰκείου ταύτην ἐνήργησε, δακτύλοις πηλοποιῶν καὶ διαπλάττων αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τοι λόγῳ μόνῳ τάδε ποιεῖν δυνάμενος, ἄλλοι ὡς κατὰ φύσιν τὴν σάρκα αὐτοῦ παριστῶν αὐτῷ συγκεῖσθαι, τάδε οὕτως ποιεῖ· διότι τὰ ἰδικωτάτως αὐτοῦ τῆς φύσεως ὄντα, διὰ τοῦ σώματος, ἀνθρωπίνως ἐνεργῶν προβάλλεται· ὥσπερ οὖν τις οὐδὲ θελήσας δύναται ἂν δι' ὄργανου τινὸς ἀσυνθέτου πρὸς αὐτὸν ὄντος κατὰ φύσιν, αὐτὸς λαλεῖν ἢ ἱελεῖν καὶ προσδιαλέεσθαι, οὕτως οὐδὲ θεὸς μὴ κατὰ φύσιν τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ συκείμενος, τὰς ἰδικωτάτας θεοῦ ἐνεργείας διὰ σαρκὸς ἂν προΐσχετο· ἀλλ' ὄντως θεία δύναμις μόνη ἰδίῳ σώματι ἀπὸ γῆς σαρκίνοιο ὀφθαλμούς ἐπλασε καὶ ἐζώωσε καὶ ἐφώτισεν, ἢ καὶ ἰδίῳ σώματι ἐκ γῆς ἀνέστησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν τοῦ θανάτου δύναμιν κατήργησεν· οὐ γὰρ ἄλλῳ ταῦτα ἐνεργεῖν δυνατὸν, ἢ πρὸς ἐνδειξιν τῆς οἰκειᾶς συνθέσεως, διὰ σαρκὸς ἐνεργῶν ὁ θεὸς λόγος ἐγνωσθη ἡμῖν.

C A P. XV.

Πᾶν ὅτιοῦν συντιθέμενον ἑτέρῳ εἰς μίαν φύσεως ἢ καὶ ὑποστάσεως ζωῆς σύστασις, ἐξίσταται κατὰ τι τῶν ἐν οἷς ἦν πρὸ τῆς συνθέσεως· πᾶν δὲ ἐξιστάμενον κατὰ τι τῶν ἐν οἷς ἦν, ἢ κρείττον ἐαυτοῦ γίνεται κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο καθ' ὃ ἐξίστη τῶν ἐν οἷς ἦν, ἢ χεῖρον τὸν δὲ θεὸν λόγον γεννηθῆσαι ἑαυτοῦ κρείττονα ἢ χεῖρονα, οὐ θεὸς εἰπεῖν οὐκ ἄρα συνετέθη ὁ θεὸς λόγος τῷ ἕξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ, κρείττων ἢ χεῖρον ἑαυτοῦ μὴ γενόμενος· εἰ δὲ συνέτεθη, προσέκοιτο ἢ ἐπὶ τὸ κρείττον, ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον, ὅπερ ἀσεβές· τῶν γὰρ χειρόνων ἀδεκτὸς ἡ θεία φύσις· ἀλλὰ καὶ παντὸς οὐτινοσοῦν κρείττων καθέστηκεν αὐτῇ χορηγὸς ὑπάρχουσα ἀπάντων τῶν καλῶν, καὶ μὴ δεομένη τίνος. Ἄλλ' εἰ μὲν τι ἦν τοῦ συνθέτου λόγου μετὰ τὴν σύνθεσιν, ἢ πρὸ τῆς συνθέσεως ἀλλότριον ἢ μείζον εἶναι, τάχα ἂν ἐν ἐκείνῳ αὐτὸν ἐξιστώσα ἡ ἰεουσία σύνθεσις αὐτοῦ κατέστησε κρειττόνως χειρόνως γὰρ οὐκ ἔστιν· ἐπεὶ κατ' εὐδοκίαν αὐτοῦ γενέσθαι ὁμολόγηται· οὐδεὶς γὰρ τοῖς χείροισιν ἐνευδοκεῖ· εἰ δὲ πάντα ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ὑπὲρ πάντα, καὶ πρὸ τῆς συνθέσεως καὶ μετὰ τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ, τί ἕτερον ἐπινοηθήσεται, ἐν ᾧ γένοιτο ἂν μετὰ σύνθεσιν κρείττων ἢ χείρων τῶν ἐν οἷς ἦν πρῶτον ἐξιστάμενος; οὐ γὰρ ἡμῖν μὲν ἐξὸν ἂν εἴη μαρτυρεῖν τῇ φύσει τῆς συνθέσεως, ὡς τῶν ὑπ' αὐτὴν τρεπτικὴν τε καὶ ἀλλοιωτικὴν· ἡμῖν δὲ τῇ φύσει τοῦ πάσης συνθέσεως αἰτίου, τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοιώτων ἐπιγινώσκειν οὐ συγχωρηθήσεται· εἰ μὲν οὖν τούτου μὴ κατ' ἐξουσίαν ἡμᾶς κωλύετε, οὐκ ἄλλως ἔχοιμεν τοῦτο ἡμῖν οὕτως ἐμφανῶς ἐπιδείκνυσθαι, ἢ αὐτῷ τῷδε τῷ καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς ἀλλοιωτικῇ τε καὶ ἐξιστώσῃ καὶ τρεπούσῃ συνθέσει ὑποβληθεῖσαν τὴν οἰκειαν ἀτρεψίαν διαφυλάξαι αὐτοῦ, τὴν οὐσίαν τῶν ἑαυτῆς

ὄρων καὶ λόγων ἀπεριορίστως καὶ ὑπὲρ λόγον ἐντὸς μείνασαν, καὶ ἀνεξι-
τήτως ἔχουσαν πρὸς πᾶν τὸ αὐτῆς ἀλλότριον· οὐκοῦν ἀληθῶς καὶ τούτω
λίαν ἀχρείως προσερίδισθε τῷ ἐπιχειρήματι ἀθλιώτατοι.

C A P. XVI.

Πᾶν ὁποιοῦν ἐτέρῳ συντιθέμενον ἢ ἄγει τὸ ᾧ συντίθεται, ὡσπερ ἡ ψυ-
χὴ τὸ σῶμα ἢ ἄγεται ὑπ' αὐτοῦ, ὡσπερ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἢ
οὔτε ἄγει, οὔτε ἄγεται, ὡσπερ τὰ μέρη τῆς οἰκίας· πᾶν δὲ τὸ ἐν συνθέ-
σει ἀλόμενον, ἢ μῆτε ἄγον, μῆτε ἀλόμενον, τοῦτο πάντως ἄλοον τέ ἐστι
καὶ ἄνου, καθάπερ τὸ σῶμα καὶ τὰ μέρη τῆς οἰκίας· εἰ τοίνυν συνετί-
θη ὁ θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ, ἢ ἄγει ἢ ἄγεται ἢ οὐδὲ τοῦ-
το οὐδὲ ἐκείνο· καὶ εἰ μὲν ἄγει, ἔσται ὁ ἐξ ἡμῶν ἀνθρωπος, ἀλογός
τε καὶ ἄνου, ὅπερ ἀσεβές· καὶ βλάσφημα Ἀρείου τε καὶ Ἀπολιναρίου· εἰ
δὲ ἄγεται, τετράφθω τὸ ἐκ τούτου βλάσφημον εἰς κεφαλὴν τῶν συγκεϊ-
σθαι λεγόντων τὸν θεὸν λόγον τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ· εἰ δὲ οὐδὲ ἄγει
ὡς ἐν συνθέσει, διὰ τὸ μὴ ἄλογον εἶναι τὸν κυριακὸν ἀνθρωπον· μὴ δὲ
πάλιν ἄγεται, διὰ τὸ ἐκ τούτου ὁμολογημένον βλάσφημον, οὐδὲ ἄρα οὐ-
δὲ συνετίθη τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ πᾶν γὰρ ὅτιοῦν συντιθέμενον ἐτέρῳ,
ἢ ἄγει ἢ ἄγεται ἢ οὐδὲ τοῦτο οὐδὲ ἐκείνο, καθὼς εἶπομεν.

Θαυμάσαντες ὅπως τὰς τοιαύδαι τῶν ἀναγκαστικῶν συλλογισμῶν μεθ-
όδους ἐφευρίσκειτε, εὐζαίμεθα ἂν τῆς τοιαύδαι ὑμῶν συντίσεως μὴ μαθεῖν
τὴν δεινότητα· τί γὰρ ὑμῖν εἰς πίστωσιν τοῦ μὴ συγκεῖσθαι τὸν λόγον τῇ
σαρκὶ ἔχουσι τὰ εἰρημένα σκοπήϊον· ἐξόν γὰρ ἡμᾶς ἀντιστρέφοντας, τού-
ναντίον εἰς δεῖξιν τῆς συντίσεως, τοῖς ὑμετέροις χρήσασθαι ῥήμασι, λέ-
γοντας οὕτως· πᾶν ὅτιοῦν μὴ συντιθέμενον ἐτέρῳ, ἢ ἄγει τὸ ᾧ οὐ σύγ-
κεῖται ὡσπερ ὁ κύβερνος τὴν ναῦν, ἢ ἄγεται ὑπ' αὐτοῦ, ὡσπερ ἡ ναὺς
ὑπὸ τοῦ κυβέρνου· ἢ οὔτε ἄγει οὔτε ἄγεται, ὡσπερ τὸ Σινᾶ ὄρος ὑπὸ τῆς
θαλάσσης· πᾶν δὲ τὸ ἀσυνθέτως ἔχον, καὶ ἢ ἀλόμενον μόνον, ἢ μῆτε ἄγον
μῆτε ἀλόμενον, ἄλογον τέ ἐστι καὶ ἄνου, καθάπερ τὰ εἰρημένα· εἰ τοί-
νυν οὐ συνέτεθη ὁ λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ, καὶ αὐτὸς ἢ ἄγει ἢ ἄγε-
ται ἢ οὐδὲ τοῦτο οὐδὲ ἐκείνο· καὶ εἰ μὲν ἄγει, ἔσται ὁ ἐξ ἡμῶν ἀνθρω-
πος ἀλογός τε καὶ ἄνου· εἰ δὲ ἄγεται, τετράφθω τὸ βλάσφημον εἰς κε-
φαλὴν τοῦ δράκοντος τοῦ πρώτως τὰ τοιαῦτα ὑμῖν ἐνηγήσαντος ἀσεβήμα-
τα· συνέντες οὖν τῶν οὕτως εἰρημένων ὑμῖν τὸ ἀνόητον, εἰ ἐπαναλάβοιτε
ἑαυτοὺς, καὶ ἀπὸ τῆς δευτέρας ὑμῶν προτάσεως, τῆς κατασκευῆς λοιπὸν
ἄρχεισθε τοῦ συλλογισμοῦ οὕτω λέγοντες ἴσως· ὅτι τὰ ἐν συνθέσει ἀγό-
μενα, ἄλογα ἴσμεν πάντα, οὐχ' ἀπλῶς διὰ τὸ ἄγεσθαι ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν
συνθέσει ὄντα ἄγεσθαι· ἐροῦμεν καὶ πρὸς τοῦτο· ἄρα οὖν ταῦτα διὰ τὸ
ἐν συνθέσει ἄγεσθαι, ἢ τὸ ἀπλῶς ἄγεσθαι, ἄλογα ἴσται ἢ διὰ τὸ τῇ

φύσει αὐτῶν αἰεὶ τοιαῦτα εἶναι καὶ ἰδίᾳ τε καὶ ἐν συνθέσει λεγόμενα, καὶ θεωρούμενα εἶη, ἄλογα γνωρίζομενα ὑπὸ τε τῶν συγκαίμενων καὶ τῶν μὴ συγκαίμενων αὐτοῖς, ἰσχὺν δὲ ὅλως τοῦ ἄγειν αὐτὰ ἐχόντων φερόμενα· οὐ γὰρ τὸ φύσει λογικὸν ἐν συνθέσει ἄλογον ἐσόμενον δεῖξετε, ἢ τοῦμπαλιν· διὰ τὴν σύνθεσιν γὰρ, οὐδὲν ἥττον λογικὸν ἐστίν.

Εἰ μὲν οὖν οὐχ' οὕτως ταῦτα εἶναι συντίθεσθε, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν τῇ συνθέσει ἄγεσθαι, ἄλογον γενέσθαι τὸ σῶμα λογίζετε, καδ' ἑαυτὸ ἄρα γενόμενον, λογικὸν ἴστε δηλονότι· τὸ δὲ ἀσύνθετον πρὸς ψυχὴν γινόμενον σῶμα, ἐν δὲ τῇ πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν συνθέσει μεταλαμβάνει τῆς ἀλογίας οἷσθε· καὶ τίς ἀνέξειαι τῆς τοιαύτης ἀλογίας τῶν ταῦτα οἰόμενων; ἐπεὶ δὲ τῆς συνθέσεως γινομένης αἰτίας τῆς ἀλογίας τῷ σώματι, εἰ ταύτην κυρίως αἰτίαν τῆς ἀλογίας ὑποτίθεσθε, καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοίως ἀλογεῖν βιάσεσθε ἂν, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ συνετέθη· εἰ δὲ ἀλογεῖ, καὶ αὐτὴ ἄγεται· εἰ δὲ ἄλογο ἐν τῇ συνθέσει, καὶ αὐτὴ ὑπ' οὐδενὸς ἐτέρου ἢ ὑπὸ τοῦ συγκαίμενου αὐτῇ σώματος ἀχθήσεται· καὶ ἔσται ὑμῖν τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύειν, ὧν ἤρξασθε κατασκευάζειν, ὡς τῷ σώματι τούναντίον ἢ σύνθεσις τοῦ ἄγειν τι, ἧγουν τὴν ψυχὴν, καὶ οὐ τοῦ ἄγεσθαι, γέγονε αἰτία· οὐκ οὖν ἐπεὶ ταῦτα οὕτως, μάταιον φρονεῖν τὴν ψυχὴν, δηλαδὴ τῷ φύσει εἶναι λογικὴν ἐν τε τῇ συνθέσει καὶ ἄνευ συνθέσεως· οὐκ ἀγομένην τὲ ὑπ' ἐκείνων ἃ πέφυκεν, ἄγειν· ἀλλ' ἄγουσαν αὐτὰ οἶδαμεν· καὶ τὸ σῶμα δὲ διότι ἄλογον κατὰ φύσιν καὶ ἄψυχόν ἐστι ἐν τε τῇ συνθέσει καὶ ἄνευ συνθέσεως, ἀγομένον μᾶλλον καὶ οὐκ ἄγον γινώσκομεν.

Τούτων δὲ οὕτως δεικνύτων, ὅτι οὐχ' ἢ σύνθεσις ἀλλ' ἢ φύσις τὸ τε ἄλογον ἢ λογικὸν εἶναι τι τοῦ ἄγειν ἢ ἄγεσθαι αὐτὸ αἰτίον ἐστίν, ἐξεταστέον ἡμῖν λοιπὸν ἐκ περιουσίας, καὶ εἰ τῶν λογικῶν ἢ φύσις ἄγειν δὴ κατὰ πάντα πέφυκεν, ἄγεσθαι δὲ κατ' οὐδὲν οὐδέποτε, ἵνα γινώμεν εἰ ὄντως εἴπερ ἄλογο ὑπὸ τοῦ λόγου ὁ κυριακὸς ἄνθρωπος, ἄνους καὶ ἄλογος δειχθήσεται· εἰ μὲν οὖν οὐκ ἄγεται οὐδὲ ὅλως, οὔτε θειάροντες ὑπὸ δεσπότου, οὐ πόλις ὑπ' ἀρχοντος, οὐχ' ὀπλίται ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἤχθησαν ἢ ἀχθήσονται πώποτε· καὶ τοι καὶ μέγχι θανάτου τῷ ἐκείνου νεύματι καθελκόμενοι ὀρῶνται· οὔτε δὲ ψυχὰὶ ὅσιων οὔτε ἄγγελοι οὔτε δυνάμεις ἢ τί ὅλως τῆς τῶν ἀγιοπρεπῶν τάξεων φάλλαγος λογικὸν ἢ νοερὸν ὑπὸ Θεοῦ ἄλογο ἂν κατ' οὐδὲν, ὡς βούλεται δεικνύειν τὰ τῆς ὑμετέρας ἀρχινοίας· ἢ ἀγόμενον, ἄλογον δεικνύται πάντη· δεδώκατε γὰρ τοῦτο ὡσπερ τεκμήριον λογικοῦ, τὸ μὴ ἄγεσθαι ἀπλῶς, μὴ προσθέντες δεόντως τὸ μὴ κατὰ πάντα ἀνεξουσίως εἶσθαι· καὶ ταῦτα μὲν τὰ κοινὰ ὑμῶν ὧ βέλτιστοι ἐπιχειρήματα συλλογίζομενα, οὕτως εἰς γέλωτα ὑμᾶς τοῖς ὄντως λογικοῖς προτιθέασι.

C A P. XVII.

Τὸ φύσει ἀπαθὲς, παθητῶ συγχεῖσθαι οὐ δύναται· τῶν γὰρ εἰς τὸ σύνθετον γίνεσθαι φαινομένων, ἢ καὶ τὸ ἀπαθὲς μετασχεῖν λέξομεν, ἢ μὴ δὲ τὸ παθητὸν πεπονθέναι, ἀλλὰ μόνον δοκεῖν ὑπολάβομεν· εἰ οὖν θεία φύσις ἦν ἐν τῷ πάσχοντι σώματι, ἄρα ἢ καὶ αὐτὴ οὐκ ἀπαθὲς μεμείνηκεν, ἢ οὐδὲ ἢ σὰρξ ἀληθῶς πέπονθε. Θαυμαστὸν εἰ οὕτως φρονεῖτε ὡσπερ καὶ λαλεῖτε ὡ σοφώτατοι· οὐ γὰρ δὴ τις τοῦτο φησί, οὐδὲ τῶν πάντη ἡλιθίων, ὡς ἐπεὶ σύγκειται ψυχὴ τῷ σώματι, πάντως καὶ συντέμενεται καὶ συνθάλλεται καὶ συμψύχεται· καὶ τοι οὐ τοσαύτην ἀπάθειαν μαρτυρημένη ὅσον τὸ θεῖον, ἀλλ' ἀσυγκρίτως πρὸς τὸ τῆς θείας φύσεως ἀπαθὲς διαφέρουσα· οὐ μὲν τοι· ἐπεὶ μὴ αὐτὴ τέμενεται διὰ τὸδε, οὐδὲ τὸ ταύτης σῶμα ἀληθῶς τέμεσθαι ἢ ψύχεσθαι· εἴποι τις ἂν ψυχὴ δὲ τῶν εἰς ἐκείνο γινομένων παθῶν, ἐτέρως ἀντιλαμβάνεται· οὐδὲ γὰρ τὴν τομὴν ἢ διαίρσειν τοῦ ὀργάνου, εἰ καὶ τὴν ὀδύνην ἐπὶ τούτοις πέπονθεν ἢ ψυχῇ· πλὴν πάντων μᾶλλον, ἐκεῖνο ὑμῖν φαινόμενον, ὡς εἰ διὰ τὸ φύσει ἀπαθὲς μὴ συντίθεσθαι τῇ παθητῇ φύσει λέγετε τὸν θεῖον λόγον, ἵνα μήτι τῶν συμβαινόντων αὐτῇ παθῶν καταλειφθῆν ἐν αὐτῇ ὑποστῇ τὸ θεῖον, μᾶλλον αὐτὸ καθυβρίζετε ἐν τούτοις, ἥπερ δοξάζετε· εἰ γὰρ τὸ μὴ συμπαρεῖναι ταῖς ὕλαις ταῖς τυπομέναις ἀθραυστος ὁ ἀδάμας νομίζεται, οὐκ ἂν ἔχει τὸ ἀθραυστον κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἐκ συμβεβηκότος κατὰ φυγὴν καὶ ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ τοῦ θραύοντος, ἔσται αὐτῷ τὸ τῆς ἀθραυσίας ἐξαίρετον· οὕτω δὲ δυνατόν εἴη καὶ τὴν ὕελον ἔχειν τοῦτο τὸ ἐξαίρετον, καὶ πᾶν ἕτερον τῶν σαθροτάτων σωμάτων· τότε δὲ μᾶλλον τὸ ἐνὸς ἀπαθὲς ἐκ φύσεως γνωρισθῆσεται, εἰ τοῖς πληττομένοις ἀπλήκτως συμπλήττοιο· καὶ οὕτως δοκιμασθεῖς, εἰκότως θαυμάζοιτο ἂν ὁ ἀδάμας, δοκιμὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐν τῇ βασάνῳ τοῦ πράγματος παρεχόμενος· ὁμοίως γὰρ καὶ τὸ λεγόμενον ἀμίαντον, οὐχὶ τῷ μὴ προσομιλεῖν τῇ πυρεῖα φύσει μαρτυρεῖται τὸ ἀκαυστον· οὕτω γὰρ ἂν πᾶσαν ὕλην καὶ τὸν χόρτον αὐτὸν, δυνατόν εἴη λέγειν ἀφλεκτον· ἀλλ' ὅτι καὶ ἐνὸν καὶ οὐτιθέμενον τοῖς καιομένοις σώμασιν, οὐ συμφλέγεται τούτοις, διὰ τοῦτο αὐτὸ εἰκότως ἐκπληκτόμεθα· ὅτι μὲν οὖν ἢ δεσποτικῇ σὰρξ πέπονθεν, ἰδοὺ καὶ ἢ αἰσθησις τοῖς αὐτόπταις ἐμαρτύρησεν· ὅτι δὲ ὁ λόγος οὐ συμπέπονθεν, ἢ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐν τε τῷ πάσχειν καὶ μετὰ τὸ πάθος τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πεπληροφρήκασιν· οὐ γὰρ ἂν παθῶν καὶ θανῶν καὶ αὐτὸς τῇ θανούσῃ φύσει ἤγρου τῇ ἀνθρωπείᾳ ζωῇ ἔδωκεν, ἑαυτὸν ἀνασῆσαι μαρτυρούμενος ἀληθῶς κατ' ἄλλο μὲν οὖν τι τέθνηκε τῶν ἐν αὐτῷ· κατ' ἄλλο δὲ τι τῶν αὐτοῦ, ζῶν καὶ οὐ θανὼν Χριστὸς ἑαυτὸν ἀνέστησε.

C A P. XVIII.

Τὸ συντεθῆναι τὸν Θεὸν λόγον τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ καὶ ὁ ἡμῶν, ἢ αὐτὸν μόνον εὐηργέτησεν, ἢ τὸν ὧ συντέθειν ἄνθρωπον, ἢ ἀμφοτέρους ἅμα, ἢ οὐδ' ἑαυτὸν οὐδὲ ἐκείνον, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς μόνους, ἢ θεὸν καὶ ἡμᾶς τὸν δὲ ἐξ ἡμῶν ἑαυτῷ συντεθέντα ἄνθρωπον οὐδαμῶς, ἢ αὐτὸν τε καὶ ἡμᾶς ἅμα, ἢ ἡμᾶς τε καὶ τὸν ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον, Θεὸν δὲ οὐδὲ ὅλως ἀλλ' εἰ μὲν τὸν Θεὸν εὐηργέτησεν, ἢ τὸν ὧ συντέθειν ἄνθρωπον μόνον, ἢ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον κοινῶς, ἡμᾶς δὲ οὐκίτι, πῶς οὐ ψευδὴς τὸ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμέτεραν σῶσιν σαρκῶσθαι, καὶ ἐνηθηκέναι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν; εἰ δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἢ θεὸν καὶ ἡμᾶς, τὸν δὲ ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον οὐδαμῶς, πῶς οὐ κρείττους ἡμεῖς βελτιωθέντες οὐ ἡμεῖς, τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου μηδαμῶς ἐκ τῆς δι' αὐτοῦ οἰκονομίας εὐεργετηθέντος; οὐ γὰρ ἀνευθεὶς οὐδὲ ὁ ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπος παντάπασιν, ἐπεὶ καὶ κτιστὸς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παθητὸς καὶ φθαρτὸς ἦν κατὰ τοὺς σοφοῦς; εἰ δὲ καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, πῶς οὐ προσθεὶς ὁ θεὸς λόγος κατ' ἡμᾶς, καὶ κατὰ τὸν ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον αὐτῷ συντεθέντα; εἰ δὲ ἡμᾶς τὸ καὶ τὸν ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον εὐηργέτησεν τὸ συντεθῆναι τὸν Θεὸν λόγον τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ καὶ ὁ ἡμῶν, θεὸν δὲ οὐδ' ὅλως ἐπεὶ καὶ πάντῃ ἀνευθεὶς, ὁ βουλόμενος παρελθὼν λεγέτω ἡμῖν τί τὸ προσγεγόμενον εὐεργέτημα; ἢ τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ ἢ τινὶ τῶν κτισμάτων ἐκ τῆς συνθέσεως τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου; ἔπερ μὴ ἡδύνατο διαβαίνειν εἰς τε αὐτὸν καὶ ἡμᾶς, ἀνευ τῆς οὐσιώδους αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους συνθέσεως; εἰ δὲ οὐδὲν ἔχουσιν εἰπεῖν, ἤρκει γὰρ ἡ μεσιτεία τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου ἢτε εὐδοκία τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ τῆς τοιαύτης συνθέσεως δίχα, καὶ ἡμῖν παραίτιον γενέσθαι παντὸς οὐτινοσοῦν εὐεργετήματος, καὶ αὐτὸν ἀποδείξει πάλιν κρείττονα καὶ δεσπότην ἀπάσης ὁμοῦ τῆς κτίσεως, εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου, ὅπερ οὐδὲν τιμιώτερον, εἰς κτιστὴν φύσιν διαβαίνειν δυνάμενον, πῶς οὐκ ἔσται περιττὴ καὶ εἰκαίμ τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον, ἢ ἐπιφημιζομένη σύνθεσις; ἀλλ' εἰ μάτην τὸ καὶ εἰκῆ ποιεῖ ὁ θεὸς οὐδὲν, οὐδ' ἄρα συντέθειν ὁ Θεὸς λόγος τῷ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπῳ.

Τοῖς νοήμασιν ἀποστεινωθέντες οἰά τινὰ ἐρίων μηρύματα καταξαινοῦντες ἡμῖν, νυνὶ ταῖς λέξεσιν ἐμπλατύνεσθε διὸ τὸ, ἐκ πολυλοφίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, ἔπαυοιτε; τί γὰρ δὴ ὑμῖν, εἶπατε, ταύτης χρεῖα ἦν τῆς πολυσχιδοῦς διαιρέσεως; εἰς τίνα τὸ καὶ τίνας καὶ τίνα γέγονε τὰ τῆς εὐεργεσίας τῆς θείας οἰκονομίας; ἡμῶν εὐσυνόπτως καὶ παρρησια τοῦτο ὑμῖν ἀπλῶς βωόντων, ὅτι οὐ διὰ τίνα εἰς αὐτὴν συντεινέουσαι εὐεργεσίαν ἢ θεῖα φύσις τῇ ἡμετέρᾳ συντέθειναι κατεδέξατο τοῦτο γὰρ λέγειν ἢ νοεῖν

μη γένοιτό τιμι τῶν θεοσεβῶν ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς εἰς ἡμᾶς μόνον με-
γίστην εὐεργεσίαν, γέγονεν αὐτῆς ἡ ἐνανθρώπησις· ὥστε γενέσθαι τῷ μὲν
κυριακῷ ἀνθρώπῳ ὡς ἀπαρχῇ τοῦ ἀνθρωπίνου φυράματος καὶ πρωτοτόκῳ
τῶν πολλῶν ἀδελφῶν καὶ κεφαλῇ τοῦ τῆς ἐκκλησίας σώματος, πρῶτος
καὶ πρωτοδόχος καὶ ἀμέσως διὰ καὶ ὑπόστασιν πρὸς αὐτὸν συναξακρα-
τικῆς ἐνώσεως αὐτῆς, εἰς τὴν ἰδικὴν φύσιν αὐτοῦ, τὸν πλοῦτον τῆς ἐκ-
θεώσεως, ἐκ τῆς πρὸς θεὸν συμφύτας· εἰς δὲ τὸ λοιπὸν τῆς ἀνθρωπότη-
τος φύραμα καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, καὶ
τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας, διυτέρως καὶ μεταληπτικῶς καὶ ἐμμέσως διαβῆ-
ναι τὰ τῆς ὑπεργεσίας διὰ τῆς κατὰ φύσιν ἐνώσεως, τῆς πρὸς τὸν πρῶ-
τον εὐεργετηθέντα ἐξ ἡμῶν κυριακὸν ἀνθρώπον, ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυρά-
ματος εἰ καὶ ἀπαρχὴν, καὶ ὡς ἀδελφὸν ὁμοιογενῆ εἰ καὶ πρωτότοκον,
καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος εἰ καὶ κεφαλὴν ὄντα τὸν μεσιτεύσαντα ἡμῖν, ἕνα
μεσίτην τυγχάνοντα θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρώπον Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν
κύριον ἡμῶν.

Εἴγε οὖν φατέ, ὅτι τῆς οὖν χρεῖα ἦν συντεθῆναι τὸν μηδὲν εὐεργε-
τηθέντα θεὸν τῇ εὐεργετηθείσῃ φύσει, καὶ ἐκ τούτου ἀδοξεῖν καὶ ἀτιμά-
ζεσθαι, ἰεροῦμεν ὑμῖν ὡς ἡ τῶν εὐεργετουμένων θεώσις, δι' ἧς τοσαύτην
ἀγαθότητα καὶ δύναμιν εὐεργετικὴν ἔχειν ἑαυτὸν θριαμβεύσας τῷ κόσμῳ,
μᾶλλον καὶ μᾶλλον δοξάζεται τε καὶ ἀγαπᾶται παρὰ πάντων ὁ συντεθείς
ἡμῖν δι' ἡμᾶς θεὸς ἡμῶν καὶ αὕτη μὲν ἡ αἰτία ὅμως κατὰ ταύτην ὑμῶν
τὴν ἀπόνοιαν, οὔτε δημιουργεῖν ἔδει αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν πρώτην
κτίσιν τὸν ἀνθρώπον ἀλλ' ὥσπερ τῇ γῆ ἢ τοῖς ὕδασι προσέταπτεν ἐξα-
γαγεῖν φυτὰ καὶ βοτάνην χόρτου σπείρον σπέρμα κατὰ γένος, καὶ ψυχὰς
ἔρπιτων ζώων, καὶ τὰ λοιπὰ, οὕτως ἔδει καὶ νῦν ἐτέρῳ μέσῳ τὴν δη-
μιουργίαν ἐπιτρέψαντα, μὴ ἑαυτὸν διὰ τῆς αὐτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης
ποιήσεως καθυβρίζειν ἔτι δὲ μὴ δὲ κατ' εἰκόνα ἰδίαν καὶ ὁμοίωσιν τοῦτον
προσαγαγεῖν, καὶ τὸν ἴδιον χαρακτῆρα ἐν τῷ χοικῷ καταβιβάζειν φυρά-
ματι· ἔτι δὲ μάλιστα μὴ δὲ ψυχὴν ζώων καὶ νοηὴν ζωῆς τῷ ἴδιῳ ἐμφυ-
σῆματι ἐνίεναι αὐτῷ, καὶ ἐνοικίξειν ἑαυτὸν ἐξ ἀρχῆς τῷ πηλῷ, καὶ ὡς-
περ ἀρραβῶνα τῆς πρὸς αὐτὸν συνθέσεως καταβάλλεσθαι ἐκ τῆς οἰκείας
φύσεως πρὸς τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα· οὐ γὰρ δὴ διὰ τινος οἰκείαν εὐεργεσίαν,
οὐδὲ τὰδε πέρασεν· εἰ δὲ ταῦτα, ἐτέραν μὲν δυνάμει μίζονα ἦν τοῦ
ποιεῖν· οὐ γὰρ δὴ τι οὕτως θείας φύσεως χαρακτηριστικὸν ἐστίν, ὡς τὸ
τῶν λογικῶν ζώων δημιουργικόν, καθ' ὃ πάντων τῶν κτιστῶν καὶ νοερῶν
ὁ μόνος κτίστης τῶν νοητῶν τε καὶ λογικῶν πάντων διαστέλλεται· τί ὑμῖν
ἀσημφαῖνον ἔδοξεν εἰς τὰ τῆς κτίσεως τοῦ ἀνθρώπου μηδενὶ ἐτέρῳ τῶν
παρ' αὐτὸν καὶ ὑπ' αὐτὸν ὄντως ἐγγυρισάμενος, καὶ νῦν τὰ τῆς ἀνακτι-

σεως αὐτοῦ αὐτοουρικῶς αὐτὸς ὑπεδύσατο ; ἔτι δὲ τί ἂν εἶποιτε Μωϋσείως ἄγγελον συνοδοπόρον καὶ ὁδηγὸν πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐξ Αἰγύπτου μὴ καταδεχομένου λαβεῖν, τοῦ Θεοῦ τοῦτο πορευθέντος αὐτῷ ; ἀλλ' εἰ μὲν αὐτὸς συμπερὸς μεθ' ἡμῶν, φήσαντος ἐπιτοῖα γε οὐκ ἀναβησόμεθα· καὶ τῆς Θεοπρεποῦς φιλανθρωπίας τοῦ ἀγαθοῦ πάντων κυρίου, καὶ τοῦτο διακονῆσαι κατὰ τὴν τοῦ ἰδίου Θεράποντος ἀπόφασιν καταδειξάμενης· καὶ ὁ φήσας δὲ προφήτης· οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς, πῶς οὐ καὶ ὑμᾶς ταῦτα ἤδη ἀπαξιούον ἡγούμενος, τὸν μηδὲν εἰς οἰκειὰν φύσιν ἀνούμενον, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν δι' ἑαυτοῦ ἀνεπωσισχύντως ἐργάζεσθαι, ἀλλ' οὐ μείσῳ τινὶ διακόνῳ κεχρηῆσθαι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ εὐεργεσίαν, πῆ τῶν λογίων διεμαρτύρητο ; ὁ γὰρ αἰσχύνης καταφρονήσας θανάτου σταυροῦ, αὐτὸς οὗτος ἦν κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸν Θεοδίδακτον, ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων καὶ ἑαυτὸν οὐχ' ἔτερον κενώσας.

Εἰ δὲ ἔστιν ὑμᾶς εὐσεβῶς ἀνοίξαντας τὰ ὄντα ἀνοιγομένοις χεῖλεσιν ὑποτίθεσθαι καὶ ἑτέρως τὶ τὸ πορευθέντων εὐεργέτημα ἡμῖν, καὶ τῷ κυριακῷ ἀνδρῶπι, οὐκ ἄνευ τῆς πρὸς τὸν λόγον συνδέσεως αὐτοῦ, οὐκ ἠδυνάτο διαβιβῆναι εἰς ἡμᾶς, σὺν Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν ἀποκρινόμεθα· καὶ χρεῖαν εἶναι πάντως φήσομεν, καὶ ἀναγκαίως γενέσθαι διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν συνδέσεως τὴν ἡμετέραν ἀνανέωσιν· ὡσπερ γὰρ εἴ τις ἐκ τινος δακτυλίου σφραγιδα ἀνατυπωσάμενος ἐν φύσει ἀγνοῦ κηροῦ, ταύτην δὲ κατὰ γῆς πεσοῦσαν καὶ κόνει προσπλασθεῖσαν λοιπὸν, εἰ θεασάμενος εὗροι διὰ τὸν ἐμπλασθέντα χροῦν ἐκ τῆς γῆς ἀμαυρώτατον ἤδη γενόμενον καὶ ἀγνώριστον τὸ ἐνυγχος ἐνδοθὲν τῷ κηρῷ ἐκμαγεῖον τοῦ χαρακτήρος τοῦ δακτυλίου, βουλόμενος δὲ τρανώσαι πάλιν καὶ ἀνανεῶσαι τὴν πρώην τυπωθεῖσαν σφραγιδα τὴν συγκαλυφθεῖσαν ἐπὶ τῇ συναφύρσει τοῦ χροῦς τῇ γενομένῃ πρὸς κηρὸν, τὸν δακτύλιον πάλιν αὐτὸν ἀφ' οὗ τετύπωτο καὶ παρῶν ἢ εἰκῶν, ἐν τῷ κηρῷ ἐνδύει καὶ συνάψας σφοδρότερον ἐπίησι τῷ αὐτῷ πάλιν κηρῷ τὸν ἐνυγχος χαρακτῆρα μετὰ τρανοτέρας τῆς παραδέσεως καὶ προσενώσεως καὶ ἐμβατεύσεως τῆς διαπλαστικῆς φύσεως τοῦ σιδήρου καὶ ὄν ὁ χαρακτῆρ ἐγκείται, καὶ γινώσκει τῷ κηρῷ καὶ οὐκ ἐπαρδέκτω γινομένη τῆς μεταμορφώσεως, ὅμως τὴν προτέραν αὐτῆς μορφήν διατυπώσεται, οὕτω καὶ Θεὸς τὴν κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ κτισθεῖσαν ἀνθρωπότητα, καὶ τῇ τῶν γηίνων περιπλακῇ, τὸ τῆς Θείας εἰκόνας κάλλος ἀμαυρώσασαν, διὰ τῆς ἑαυτοῦ πάλιν ἐνδύσεως ἐκτενεσίτερας καὶ δραστικωτέρας πρὸς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ἀπ' αὐτοῦ κάλλος ὃ ἐστὶ τὸ τῆς Θείας ὁμοιώσεως ἀνετυπώσατο, τὴν Θεϊκὴν ἑαυτοῦ χαρισάμενος συμπλοκὴν τοῖς τῇ γῆνι προσπεπλασμένοις στολῇ, καὶ τὴν ἔνωσιν αὐτοῦ τὴν πνευματι-

κὴν τοῖς τὴν σαρκικὴν σύμφυρσιν παθοῦσιν ἐνεργήσας· παντοδυναμῶ γὰρ ἀγαθότητι, αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν τοὺς λογικοὺς ὁ λόγος ἀνεκαλίσατο.

C A P. XIX.

Τὸ σῶμα κατ' οὐσίαν συζυγούμενον τῇ ψυχῇ, κερδαίνει ἐκ ταύτης τὸ ζῆν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι· τὸ δὲ σῶμα τοῦ κυρίου συντέθειν ὀυσιώδως καθ' ὑμᾶς, εἶπατε τι προσεκτήσατο, αἰσθήσιν, ἢ κίνησιν; ἀλλὰ ταῦτα εἶχεν ἐκ τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ἀπάθειαν καὶ ἀφθαρσίαν; ἀλλὰ τοῦτο ἐξ ἀναστάσεως ἐσχηκέναι φατέ, καθὰ καὶ πάντες μέλλουσιν εἶχειν οἱ ἄνθρωποι· πῶς οὖν οὐ χεῖρων ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ τῆς ψυχικῆς, εἶγε ἢ μὲν πολλῶν αὐτῶ μεταδίδωσιν, ἢ δὲ οὐδενὸς κρείττονος γνωρίσματος; ἄρα δὲ μὴ τὸ ἄνευ σπορᾶς διασπεσθῆναι φατέ, ἀλλὰ τοῦτο ἐνεργείας σύμβολον τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ οὐσιώδους συμπλοκῆς τοῦ λόγου τεκμήριον; πρὶν ἢ γὰρ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου· ἀλλὰ σημεῖα καὶ δυνάμεις; ἀλλὰ καὶ τούτων μείζονα ἰποίησαν οἱ ἀπόστολοι, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελίαν· ἀλλ' ἄξιαν καὶ δεσποτείαν, καὶ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα δοθῆν αὐτῶ; καὶ τίνι ἰδόθη τοῦτο διὰ τῆς πρὸς τὸ κρείττον οὐσιώδους ἐνώσεως θεῷ λόγῳ; καὶ τίνι κρείττον ἦνώθη ὁ λόγος; ἀλλὰ σαρκὶ ἤγουν ἀνθρώπων τῶ ἐξ ἡμῶν οὐκὼν πρῶτον μὲν ἰδοῦ τὸ τῆς ἀξίας ἀκούοντες ὄνομα δοθῆν αὐτῶ, τὴν φύσιν ἀντιεσαγγέτε· δεύτερον δὲ τοῖς λέγουσιν ἄξιαν ἀσύγχετον εἶναι τὴν ἐνωσιν τῆς ἐξ ἡμῶν σαρκὸς πρὸς τὸν Θεὸν λόγον, καὶ οὐ φυσικὴν σύνθεσιν, ὑμεῖς ἀντιφέρεσθε· τρίτον εἰ ἢ ἀξία καὶ δεσποτεία τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου, οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας οὐσίας πρόσεστιν αὐτῶ θελήσεως, ἀγάπης ἄρα καὶ εὐδοκίας χάρισμα εἶναι αὐτὴν ἀνάγκη, οὐκ οὐσιώδους ἐνώσεως δώρημα· ἐπεὶ μηδὲν τῶν κατ' οὐσίαν ἠνωμένων, ἄξιαν τινὰ καὶ δεσποτείαν δωρεῖται ὡς περ ἂν ἦνται· ἀλλ' ἄρα μὴ τὸ ἀναμάρτητον τοῦ κυριακοῦ ἀνθρώπου λέγουσι τεκμήριον τῆς οὐσιώδους πρὸς τὸν λόγον ἐνώσεως; καὶ πῶς ἐπὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναφέρει τοῦτο ἡ Θεῖα γραφὴ λέγουσα, ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ; καὶ τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ καθαρίετ τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων· καὶ ἀλλαχοῦ ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι· οὐκὼν τῷ πνεύματι ἐν ᾧ δεδικαιώται, καὶ οὐ τῷ λόγῳ ἐν ᾧ τὸ κατ' οὐσίαν ἔσται· οὕτως καὶ οὐ προαιρετικὸν ἀλλ' οὐσιώδες τὸ κατόρθωμα.

Ὡς περ οἱ τὰς μεγάλας πυρκαϊὰς ἀξάπτειν ἐθέλοντες, καὶ τῷ παμφάτῳ πυρὶ νικῶμενοι, μετὰ τὴν τῆς ἀδρότερας ὕλης διαπάνη μαραγίσωσαν ἤδη αὐτοῖς τὴν φλόγα θεώμενοι, καὶ μὴ διαρκούσαν τὴν ὕλην εἰς παραμονὴν τοῦ σπουδαζομένου κεκτημένοι, καρφολογίαις τισὶ ταύτην ἐξ ἀπορίας ἐπιτρέφειν σπουδάξουσιν, ἵνα μὴ τελείως αὐτοῖς ἡ λαμπρὰ ἀποσβέν-

νυται, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς νῦν τῆς τῶν προτάσεων ὑμῶν ἐξ ἀναλωθείσης πάσης ὑλαισθιάτης συρφετολογίας τῷ τοῦ ψεύδους ἀναλωτικῷ πυρὶ τῆς ἀληθείας, βαττολογίαις τισὶ μόνον τὴν ἐκκαυθεῖσαν ὑμῖν ἔριν, πρὸς ἡμᾶς παρυφάσσετε· ποίαν γὰρ ἡμῖν ἀνάγκην ἐπάξει καθολικῆς ὁμοιότητος ἢ πρὸς τι τοῦ παραδείγματος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐξ ὑμῶν εἰρημένη παράδεισις; ἄρα γὰρ πάλιν ὑμᾶς ὑπομνήσομεν, ὡς τοῦτο ἠγνοήσατε ὡ σοφώτατοι, ὅτι οὐ πάντως ὧν αἱ συνθέσεις αἱ αὐταὶ κατὰ τι τούτων καὶ αἱ ἐνέργειαι αἱ αὐταὶ πᾶσαι, ἢ τὰ ἄλλως ἐπόμενα; ἀλλ' οὐκ οἶμαι τοῦτο ὑμᾶς ὄλον ἠγνοηκέναι· ἀνὴρ γὰρ ἀνδρὶ κατὰ τόπον ἦνται τὸν ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ ψηφὶς ψηφίδι ὁμοίως κατὰ τόπον ἦνται ἐν αὐτῇ· καὶ τῷ μὲν ἢ σύνθεσις ἢ παράδεισις, ὁμιλίαν τὲ καὶ θέρημν τὴν ἐξ ἀλλήλων καὶ τὰ λοιπὰ ἀμφοτέροις χαρίζεται· τῶν δὲ ἢ σύνθεσις οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιδαίκνυται· δέον δὲ ὑμᾶς ἦν τοῦτο ἐπισκέπτειν, ὡς ὧν αἱ φύσεις οὐχ' αἱ αὐταὶ, οὐδὲ αἱ μεταδόσεις· ἐπεὶ μὴ δὲ αἱ ποιότητες αἱ αὐταὶ εἰσιν, μὴ δὲ αἱ δυνάμεις ἢ αἱ ἐνέργειαι γένοιτο ἂν αἱ αὐταὶ, εἰ καὶ αἱ συνθέσεις εἴεν αἱ αὐταὶ πως νοούμεναι· ταῦτα οὖν πρὸς τὸ ἀπαιτεῖν ἡμᾶς φυτικὴν ζωὴν καὶ αἴσθησιν καὶ κίνησιν τοπικὴν ἐκ τοῦ λόγου δεῖξαι τῆ σαρκὶ γινόμενῃ, διότι ταῦτα ἐκ ψυχῆς ἐπέφυκε γίνεσθαι συντιθεμένης τῷ σώματι.

Ἐπειδὴ δὲ εἰ καὶ μὴ τὰ τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἑτερόν τι ἰδεῖν τῶν παρὰ τοῦ λόγου τῆ σαρκὶ κερδαινομένων ἡμᾶς εἰσπράττετε, εἴγε ὡς φατέ μὴ μέλλοι πάντη ἀνόητος ταύτη εἶναι τῆς θείας συνθέσεως ὁ τρόπος, μηδὲν τι τῶν τῆς ψυχῆς ἢ ὑπὲρ ταύτην αὐτῇ δωρούμενος· τοῦτο γὰρ βούλειαι ὑμῶν ἢ ῥῆσις φάσκουσα, ὅτι εἰ ἀπάθειαν καὶ ἀφθαρσίαν τῆ συνθέσει μαρτυρησοίμεν, ψευδόμεθα· τοῦτο γὰρ ἐξ ἀναστάσεως ἐσχηκέναι ὁ κυριακὸς ἄνθρωπος μεμαρτύρηται· ἀκούσεσθε παρ' ἡμῶν καὶ περὶ τοῦδε τάδε οἱ τῶν θεῶν δωριῶν ἀνεπίσκηπτοι, ὅτι καὶ πλεῖστά εἰσι τὰ ἐκ τοῦ λόγου τῆ σαρκὶ δωρήματα καὶ μέγιστα· εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἐξ ἀναστάσεως ἐπεδείχματο καδὰ πάντες μέλλομεν ἔχειν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἀναστάσεως, πᾶσι τοῖς πιστοῖς τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἦγον θαυματουργικά· διδωρῆται χαρίσματα· καὶ ἀναμαρτησία δὲ καὶ ἐξουσία πολλή τε καὶ ποικίλων μαρτυρηθέντα αὐτῇ, πόθεν προσγενοῖσθαι τῆ σαρκὶ εἴποιμεν αὐτῇ; οὐ γὰρ ἂν ἀπλῶς τις εἴποι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐν ὑποκειμένῳ θεωρούμενον πρᾶγμα, καὶ μὴ αὐτὸ βεβηκὸς νοούμενον, ἦγον τὴν ἀνάστασιν, φύσιν εἶναι τινὰ ἐνεργητικὴν ἐγέρσεως καὶ ἀπαθείας καὶ ἀφθαρσίας σώματος Χριστοῦ· μόνον γὰρ ταῖς οὐσίαις ἐνθεωρούμενόν τι ἐστὶ, καὶ ἐπισυμβαῖνον αὐτῇ ὥσπερ καὶ ἡ κατάκλεισις καὶ ὕψωσις καὶ ταπεινώσις καὶ τὰ τοιαῦτα· ταῦτα γὰρ οὐσία μὲν τις ἐνεργήσοι, καὶ εἰς οὐσίαν ἐνεργηθεῖν ἂν· αὐτὰ μὲν τοι, οὔτε ἑαυτὰ, οὔτε ἑτερόν τι ἐξ ἑαυτῶν ἐν

οὐσίαις ἐνεργῆσαι πάποτε· οὐδὲ γὰρ ἡ Λαζάρου οὐδὲ τῆς παιδὸς Ἰαίρου ἢ τῶν ἄλλων ἀνάστασις τί πεποίηκεν εἰς αὐτούς αὐτὴ αὐτουργικῶς.

Πῶς οὖν ἐξ ἀναστάσεως ταῦτα ἐσχηκέναι τὸν κυριακὸν ἄνθρωπον φατέ; εἰ γὰρ ἐκ τοῦ ἀνυπάρκτου πράγματος ταῦτα γέγονεν αὐτῷ, οὐχ' ὁ ὑπάρχων καὶ ὢν Θεὸς τούτων αἴτιος ἡμῖν τὲ καὶ αὐτῷ λογισθήσεται, οὐδὲ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐγείρειν· εἰ δὲ ὑπάρχων τί ἐστι, καὶ φύσις ἐστὶν ἡ ταῦτα ποιήσασα καὶ λεγομένη ἀπαθείας καὶ ἀφθαρσίας εἶναι χαριστικῆ· ἐπεὶ οὐχ' ἑτέρα φύσις ἔσται τούτων παρεκτικὴ πλὴν Θεοῦ· οὔτε γὰρ ἀνθρώπου τὸδε καθὼς εἴρηται· τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον, ῥύσεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ἄδου; Θεὸς ἀληθινὸς ἔσται τὸ τῶνδε ποιητικὸν αἴτιον· καὶ ἔσται ἀληθῶς ἐντεῦθεν ἰδεῖν ἡμᾶς ὡς αὐτὸς ἦν ὁ τῶνδε αἴτιος, καὶ τάδε ποιῶν, ἤγουν τὴν ἀπάθειαν καὶ ἀφθαρσίαν· εἴπερ αὐτὸς ἑαυτὸν ὄντως ἀναστήσῃ λέγεται, ὁ καὶ φήσας· ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις, ἧς μᾶλλον ἡμεῖς φωνῆς παρηκούσατε· καὶ τοι ἐγὼ εἰμὶ ὁ λαλῶν σοι δεικτικὸν ὄν· καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν προσφορὰν αἰσθητοῦ λόγου ἐνηχοῦμενοι μετὰ τῆς ἀδελφῆς Λαζάρου αἰσθητῶ σώματι ἐκοντὶ κοφεύετε· ὡσπερ, φησὶ, ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκρούς, καὶ οὕτως καὶ τῷ υἱῷ δίδωκεν ἐξουσίαν ἐγείρειν τοὺς νεκρούς. Εἰ μὲν οὖν ἀρκεῖ ταῦτα ἡμῖν εἰς πίστωσιν, ἐπεὶ τοι γε καὶ ἑτέρων ἀκούσεσθε λεγομένων ἡμῖν· εἰ γὰρ καθὰ πάντες μέλλουσιν ἔχειν οἱ ἄνθρωποι, ἔσχε καὶ ὁ κύριος τὴν ἀνάστασιν, τίς ἢ χρεια τοῦ αὐτὸν ἀναστήσῃαι πρῶτον; εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς καθ' ἡμᾶς ἀνέστη, καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτὸν ἀνιστάμεθα, τίς ἢ χρεια τοῦ προγενέσθαι αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν; εἴπερ ἡμεῖς μὴ δι' αὐτῆς ἀνιστάμεθα· καὶ τῷ προγενέσθαι αὐτὴν· καὶ αὐτοῦ γὰρ μὴ ἀναστάντος, ὁ ἀναστήσας αὐτὸν καθ' ἡμᾶς, ἀνιστᾷ ἂν ἡμᾶς κατ' αὐτὸν διὰ τῆς κοινῶς ἐν ἅσασιν γινομένης καὶ ὁμοίας αὐτοῦ ἐνεργείας· οὕτω μὲν οὖν δέδεικται αὐτοῦ τὴν ἡ ἀνάστασις αὐτοενέργεια εἶναι, καὶ ἡμῶν ἐκ συνθέσεως τῆς πρὸς τὸν λόγον τῆς σαρκὸς ἀνάστασις.

Σκοπητέον δὲ λοιπὸν καὶ τὸ ἕτερον τὸ παρ' ἡμῶν εἰρημένον· τὸ γὰρ παράδοξον τῆς Θεοπρεποῦς αὐτοῦ γεννήσεως, ἐπεὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀγατέτε, καὶ σύμβολον εἶναι ταύτην τούτου νομίζετε, καὶ οὐκ οὐσιώδους συμπλοκῆς τοῦ λόγου τεκμήριον· εἴπατε οὖν ἡμῖν ὄντως ἂ οὗτοι, διὰ τί ἐπὶ τῆς τούτου καὶ μόνου γεννήσεως τούτου γεγένηται; καὶ διὰ τί τῆνδε τὴν αὐτοῦ τοιαύτην γέννησιν, τὸ τοιόνδε σύμβολον καθηκτίαστο μόνον; καὶ γὰρ ἐκ τῶν ὑμετέρων λημμάτων ἔχομεν, ὅτι ὢν ἀσυγκρίτως διαφέρουσιν αἱ φύσεις, τούτοις οὐ δυνάττον τὴν αὐτὴν σύνθεσιν ἐπισυμβαίνειν· νῦν οὖν ἡμῖν διὰ τὸ ὑμέτερον ἀρτίως θέμα, ἐναντίως μὲν τῷ σκοπῷ τὸδε αὐτὸ ἀξίωμα φήσομεν, ὅτι ὢν αἱ γεννήσεις διάφοροι ἀσυγκρίτως, οὐδέποτε αἱ αὐταὶ

φύσεις γενήσονται· ὅτι γὰρ τὸ ἐν ἀνομίαις συλληφθῆναι ἀσύγχιτον ἔχει τὸ διάφορον, οὐκ ἀμφιβάλοι ἀν οὐδὲ ὅλως τις τῶν ὄντων ἔτι δὲ καὶ οὕτως πάλιν ἐροῦμεν· εἰ τὸ ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ ἐστὶ τὸ δὲ ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμα ἐστὶ σὰρξ δὲ καὶ πνεῦμα οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας· πᾶς δὲ ἄνθρωπος σὰρξ ἐκ σαρκὸς διδὸ καὶ ἐκ σαρκὸς ὁμοουσιῶς σαρκωθεὶς ἐγεννήθη· ὁ δὲ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου τῶν ἑτεροουσιῶν σαρκωθεὶς ἐγεννήθη· πῶς οὖν οὐκ οὐσιώδους συμπλοκῆς τοῦ λόγου τεκμήριον, ἢ τοιαύτῃ γέννησις ἐν ἧ τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος σύμβολον ὡς ἐνομιζέτε ὑμεῖς γέγονε; καὶ τὸ οὖν ἐκ πνεύματος καὶ πνεῦμα εἶναι μετὰ τοῦ καὶ σάρκα, τότε παρίστησιν αὐτὸν πνεῦμα δὲ ὁ Θεός· καὶ ὁ κύριος τὸ πνεῦμα ἐστὶ· συνελήφθη γὰρ ἐκ πνεύματος ἁγίου· οὐ γὰρ ἀπλῶς πνεύματος εἴρηται· ταῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τῆς οὐ δοκεύσης ὑμῖν παραδόξου θείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γεννήσεως.

Τὸ δὲ ἕτερον τῆς ὑμετέρας διαβολῆς, ἐν ἧ πῶς τὰς θεοσημείας τοῦ δεσπότου ὡς οὐδὲν ἔχειν δι' οἰκειᾶς ἀποδείξεως παρελχάρασσειν . . . ὅθεν ὑμῖν τοῦτο μὴ θεοῦ . . . Ἠδέως ἀν τοῦτο πυθοίμεθα παρ' ὑμῶν, ἄρα γε βασιλιῶς λοιδορησαντος ἢ ἀπειλήσαντος λόγῳ μόνῳ τινὶ, τῶν δὲ τούτου ὑπαπιστιῶν παρ' αὐτὰ καὶ αἰκίζόντων πολλάκις ἢ ἀναιρούντων τὸν ὕβρισθάντα ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτῶν, ἐπι μείζονες αἱ πληγαὶ αὐτῶν, μείζους ἢ ὁμοίους ἄρα καὶ τοὺς ὑπέρτερας τοῦ βασιλιῶς εἵπομεν εἶναι; πάλιν ἐν εὐεργεσίαις ταῦτα ὀρῶντες συμβαίοντα, ὡς ᾗ τινι λόγῳ μόνου μεταδίδωσι καὶ συντυχίας ὁ βασιλεὺς, δῶρα τε ποικίλα καὶ τιμαὶ παρὰ τῶν ὑπῆκόων τοῦ βασιλιῶς προσφέρονται, μείζονας εὐεργέτας εἶναι φήσομεν τοὺς ὑπῆκόους; ἢ ὄντως δέον εἶδέναι τοὺς περὶ τούτου διαγιγνώσκοντας, πόθεν ἢ ἀρχὴ τοῦ γενομένου καὶ τίνας δυνάμεις ἐνεργεῖα, καὶ τίς ἢ τούτων πρῶτως αἰτία παρασκευαστικὴ; εἰ γὰρ μὴ τούτοις ἐπισκέψομεν, καὶ τὴν μάλιστα εἶναι μείζονα εἵπομεν ἀν τοῦ ἡνιόχου, καὶ τὸ βέλος τοῦ τοξότου, καὶ τὸν μαθητὴν τοῦ διδασκάλου, καὶ πῶδας ἐπὶ κεφαλὴν τὸ δὴ λειόμενον ἀνατρέψομεν· ἄλλως δὲ πάλιν· εἰ καθ' ὑμᾶς ἴσον αὐτὸν ἑαυτοῖς οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ γήϊνοι ὄντες διεγνώκεισαν, καὶ αὐτὸς ὁ τούτων καὶ ἡμῶν κύριος, πῶς μὴ δὲ πατέρα μὴ δὲ ἄβββι μὴ δὲ κύριον ἢ καθηγητὴν καλεῖν τινὰ τῶν ἐπὶ γῆς προσταττομένης, κύριον αὐτὸν καὶ θεὸν ἐκάλουν καὶ διδάσκαλον; ἀλλὰ καὶ ὁ ταῦτα αὐτοῖς προστάξας, ὡς καλῶς παρ' αὐτῶν τάδε λειόμενα αὐτῷ ἀπεδέχετο, εἰπὼν ὑμεῖς φωνεῖτέ με ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γὰρ οὐκοῦν σαφές ὡς εἰ καὶ τὰ αὐτὰ ἢ καὶ μείζονα παρὰ τῶν αὐτῶν ἐγίνετο, οὐχ' ὁμοίως οὐδὲ ἐξ ὁμοίων γίνεσθαι ὁμολόγησαν· ἀλλ' ἐκ τοῦδε μὲν, ὡς κυρίου αὐτῶν, ἐκ τῶνδε δὲ ὡς δούλων αὐτοῦ καὶ λειτουργῶν.

Πλὴν καὶ τούτων εἰς ἔλεγχον τῆς ἀποδομίας τῶν εἰρημένων ὑμῖν . . . ἔτι μαθεῖν ὁμῶς βουλόμεθα παρ' ὑμῶν, ποῦ ἢ πότε οὗτοι εἰ καὶ τὰ αὐτὰ . . . κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτῶ ταῦτα προεβάλοντο, ἢ ὁμοίως αὐτῶ ἐν τοῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐγνωρίζοντο; ὁ μὲν γὰρ αὐθεντία καὶ ἐξουσία ἰδίᾳ καὶ οἰκείῳ προστάγματι, ἔλεγγε· Θέλω, καθαρσίθητι· οὗτοι δὲ ἐν τῶ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ναζωραίου ἔγειραι καὶ περιπάτει λέγοντες· ἰδοὺ σαφῶς ἐκείνου εἶναι τὴν ἐνέργειαν, αὐτῶν δὲ τὴν ὑπουργίαν μάλιστα ὡμολόγουν· καὶ αὐτὸ γὰρ ὅλως τὸ ὑπ' αὐτῶν διακονούμενον διὰ τῶν θαυμαμάτων ἢ εἰς τὸν δεσπότην αὐτῶν πίστις ἦν, ὃ καὶ μόνον ἐσπουδάξεται αὐτοῖς· ἔτι μὴν, ποῦ τὸ ἰδίως Θεοῦ χαρακτηριστικόν, τὸ δημιουργικὸν λέγω, ὡσπερ αὐτὸς τοῦτο εἰς τὸν ἐκ Γεννητῆς τυφλόν, καὶ οὗτοι ἐπεδείξαντο; τὸ γὰρ ἐκ πληοῦ τὸ καιριώτερον καὶ ποικιλώτερον μέρος τῶν ἐν ἀνθρωπιῷ σώματι πλάσας, δι' ἐνὸς μορίου παρίστησεν, ὡς αὐτὸς ἦν καὶ ὁ λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ἐξ ἀρχῆς καὶ πλάσας τὸν ἄνθρωπον· τίς δὲ αὐτῶν ἢ προφητῶν ἐτέρους, ἀλλ' ὁμῶς ἑαυτὸν, ἐκ νεκρῶν ἀναστῆσαι ἠδυνήθη; ἢ τίνας ἀδιάφορον τὸ σῶμα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τάφῳ γίγονεν; ἢ τίς ἔχειν ἐξουσίαν τῆς ἀποθέσεως τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ ἀπολαβῆς μεμαρτύρηται; οὐδὲ ἀκούσειθε ὀψὲ γοῦν πότε τοῦ λέγοντος, τίς ἐστὶ ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον, ῥύσεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ἄδου; τίς δὲ αὐτῶν ἐπ' ἐξουσίας ἐπίπασσεν τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις, ἢ ἐπ' ἐξουσίας ἐπιτιμᾶν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ εἴρηται; ἢ τίνας ἐτέρου ἐθαμάσθη ὁ λόγος ὅτι ἐπ' ἐξουσίας ἦν καὶ οὐχ' ὡς οἱ τῶν λοιπῶν; τίνας δὲ τῶν ἀποστόλων ἢ προφητῶν ἀποθνήσκοντος οὐρανὸς καὶ γῆ, ἥλιος καὶ σελήνη, ἡμέρα καὶ νύξ, νεκροὶ καὶ ζῶντες συνεσείσθησαν, καὶ τῶν οἰκείων ὄρων καὶ τόπων ἐξέστησαν; τίνας δὲ ἐν τῇ γεννήσει ἄσπορος ὠράθη τόκος, ἀστέρος ἀπ' οὐρανοῦ δρόμος, ἀγγέλων ὡμολόγος χορὸς; τίς δὲ αὐτῶν ἐν μὲν τῶ σαρκικῷ σώματι τὰ πνευματικά ἐπεδείξατο, ὑμένοις τοῦτο διαβιβάζων παρθενικοῦ, καὶ ὑδάτων ἐπιπολάζων; ἐν δὲ τῶ πνευματικῷ σώματι, τὰ σαρκικά προεβάλειο, χερσὶν αἰσθηταῖς ψηλαφώμενος; καὶ βρωτὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν προσιέμενος, καὶ ἐσθίων, εἰ καὶ μὴ τρεφόμενος; δεικνύς διὰ τούτων, ὅτι τῆς σαρκικῆς τε καὶ πνευματικῆς φύσεως, αὐτός ἐστιν ὁ ποιητής τε καὶ κατασκευαστής, καὶ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων, καὶ θαυματουργεῖν αἰεὶ δυνάμενος; ἐν ἅπασιν τοῖς φυσικοῖς καταστάμασι τῶ γὰρ ποιοῦντι τὶ, τοῦτ' ἰδὼν καὶ τὸ μετασκευάζειν αὐτὸ, εὐκολον· τίς δὲ εἰς οὐρανὸν ἀναβέβηκεν, ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβηθῆκεναι μόνος μεμαρτύρηται, τῶν τῆς ἀνθρωπίνης μόνης ὄντων φύσεως; οὐκοῦν οὐδὲ τοῦτο ἡμῖν τὸ ἀσεβὲς πα-

ραστήσαι κατά γνῶμην ἐκβέβηκεν, ὡς ἡ αὐτῆ τῶν τε οὐσίῳν ἀνδρῶν, καὶ τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας ἡ θαυματουργία ἐστὶ.

Τὸ δὲ ἕτερον ὧν φατέ ἐστι, τὸ τὴν ἀξίαν καὶ δεσποτείαν καὶ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆ σαρκὶ ὑπὸ τοῦ κρείττονος αὐτῆς λόγου δοθῆναι, καὶ μὴ δέον εἶναι συνθέσει ταῦτα προσλογίζεσθαι. Ἄλληθῶς μὲν οὖν ἐκ τοῦ λόγου δίδοσθαι τὰ εἰρημένα συντιθέμεθα· πλὴν τοῦτο ὑμᾶς ἐρωτήσομεν· τάδε τὰ ὄντα τινὰ ἐν τῷ δέ τιμι φυσικῶς ποτέ, καὶ τῷ δέ τιμι μεταδιδόνται, ὅτε ἀσυνθέτως ἔχει πρὸς τὸν ἔχοντα, ὁ μὴ ἔχων αὐτὰ κατὰ φύσιν, ἢ ὅτε πρὸς τόνδε συντιθέθῃ; τί δήποτε οὖν πολλῶν ὄντων τῶν ἀσυνθέτων πρὸς τὸν ἔχοντα τάδε φυσικῶς, ἐνὶ μόνῳ τῷδε δέδονται; ἰδοὺ γὰρ ἐν παραδείγματι βλέπομεν, ὡς ἡνίκα κατὰ φύσιν συντιθέθῃ τὸ πῦρ τῷ σιδήρῳ, τότε πεπυρωμένος λέγεται ὁ σίδηρος, τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὡς ἂν τις εἴποι ἀξίαν φυσικὴν τοῦ πυρὸς, ἐκ τῆς συνθέσεως προσκτησάμενος· καὶ ὅτε φῶς τῷ ὕδατι εἰσκραθὲν τοῦτο φωτίζει κατὰ σύνθεσιν, πεφωτισμένος ὀνομάζεται ὕδωρ· καὶ ὅτε χρυσῷ ἐπιχρισίμενος ἐνωθῆ, τότε χρύσεος ἀνδρίας· ὅτε δὲ τῷ σκεπάρον εἰς ἐνέργειαν μόνον χρῆται ὁ τέκτων, οὐ κατὰ σύνθεσιν φυσικὴν αὐτῷ ἠνωμένος, τότε οὐδὲ τὸ ὄνομα οὐδὲ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ μεταδίδωσι τῷ ὄργάνῳ, ἢ παρ' αὐτοῦ μεταλήφεται ὁ ἐργαζόμενος· ἀλλ' οὐδ' ὁ βασιλεὺς, ἢ εὐγενῆς τις ὄντιναοῦν τῶν οἰκείων θεραπόντων εἰ προσλάβοιτο, καὶ οἰαιοῦν ἀξίαις τιμήσει, κατὰ φύσιν δὲ αὐτῷ μὴ ἢ συγκείμενος, οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὴν ἀξίαν καὶ δεσποτείαν τὴν βασιλικὴν, οὔτε τὴν εὐγένειαν αὐτοῦ τῷδε συγχωρήσειεν· οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἐστιν οὐδὲ εἰ βούλοιο, ὥσπερ οὖν ὑποδείξομεν, ὅσον ἂν καλλωπίσοι τινὰ τῶν ἰδίων ἵππων, ἀνθρώπον αὐτὸν ὀνομάζειν ἀληθῶς εἶναι ὀμολογημένου ὀνόματος καὶ οὐ δύο τῶν ὑπὲρ πάντα τὰ φυσικὰ ὀνόματα· τρία γὰρ καὶ οὐχ' ἐν εἰ τὰ ὑποστατικά· θεῖα καὶ ὑπερέχοντα φῆ τις, τοῦτο εἶσται, τί ἂν ἄλλο ἢ ὁ θεὸς καὶ κύριος ὁ φύσει; ὁ θεῖς γὰρ οὔτε μόνῳ αὐτῷ χρισθὲν οὔτε ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ἐστὶ· πολλῶν ὄντων κατὰ τι λεγομένων θεῶν τὲ καὶ κυρίων ἐν οὐρανῷ τὲ καὶ γῆ· εἰ οὖν ἕτερος τοῦτο λάβοι παρὰ τὸν ὄντως φύσει θεὸν, ἀνάγκη ἐστὶν ἢ ἀνώμυμον μείναι τὸν δόντα ἢ ἐν θαίρῳ αὐτῶν ψευδῶς ὀνομάζεσθαι λοιπὸν τοῦτο· ἢ γὰρ ἐκ τοῦ προσφάτως αὐτὸ λαμβάνοντος ἑτεροουσίου ὄντος, καὶ οὐ κυρίως αὐτὸ κτησαμένου, ψευδῶς κέκληται· ἢ ἐπὶ τοῦ πρώην ἔχοντος αὐτὸ, οὐκ ἀληθῶς λέγεται λοιπὸν ὡς νεωστὶ ἀποκτησαμένου, καὶ μὴ μείναντος μὴ δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει τοῦ ὀνομάτος· πᾶν γὰρ φυσικὸν κύριον ὄνομα, μιᾶς καὶ οὐ δύο φύσεων διαφόρων ἐστὶν· ἢ οὖν οὐ κυρίως καὶ ἀληθῶς τοῦτο δεδῶσθαι λέγεται τινὶ, ἢ εἰ ἀψευδῶς δέδοται, ἐκ συνθέσεως αὐτοῦ τοῦ τούτου μόνου ἀληθῶς ὀνομαζομένου κατ' αὐτὸ καὶ πρὸς τὸ ἑτέρως μετεδόθῃ· οὕτως

γὰρ καὶ ἐτι τῷ αὐτῷ ἐνυπάρχοντι ὀνόματι καὶ ἐν τῷ ἐτέρῳ ἔσται, διὰ τὸν γενόμενον ἐν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἔστι τι τῆς φύσεως ὄνομα ἀληθῶς ὀνομάζεσθαι ἀποχωροῦν τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τῆς ἀξίας καὶ δεσποτίας λόγος καὶ τὰ λοιπὰ πάντα νοεῖται.

Ἐπει δὲ διὰ ταῦτα ἡμῖν μὲν ἐκ τῆς φύσεως δοθῆναι καὶ τὸ τῆς ἀξίας ὄνομα, καὶ φύσιν εἶναι τὴν ἀξίαν ἐπὶ Θεοῦ, οὐ γὰρ ἐπίκτητόν τινα περιβολὴν, ὑμῖν δὲ ὡς εἰσικεν, οὐχὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν φαίνεται, εἶπατε τί μάλιστα βούλεσθε ἡμᾶς νοεῖν, ἀληθῶς οὖσαν τὴν κατὰ Χριστὸν ἀξίαν καὶ δεσποτείαν καὶ τὸ ὄνομα· καὶ εἰδῶμεν εἰ μὴ πάντως ὅσον ἂν τῷ μᾶλλον ὑπερέχει τὰ καθ' ἡμᾶς, τὸ λειόμενον παρ' ὑμῶν, ἐπεὶ εἶδος τοῦτο οὐκ ἐξαλλάσσει· καὶ γὰρ ἂν οὕτω πᾶς ἄνθρωπος παντὸς ἀνθρώπου ἐτεροούσιος γένοιτο, κατὰ τίνα εἶναι τῶν ὁσίων ἀνθρώπων τὸν Χριστὸν ἡμῖν τὸν ὄντως Θεὸν καὶ υἱὸν Θεοῦ ζῶντος ὁμολογημένον ὑποτίθεσθε; ἔστιν οὖν ἀκεοίαι ὅπως ἀξίαν εἶναι καὶ οὐ σύνθεσιν φυσικὴν ταύτην ἐπὶ Χριστοῦ κατασκευάζετε λέγοντες, ὡς ἡ ἀξία ἐκ θελήσεως δίδοται· ἐπεὶ οὖν εὐδοκία γεγένηται καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας, πάντως ἀξία τις ἔσται τὸ δοθῆν. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο φαιμέν ὅτι μὲν ὡς τιμὴν τινα οἴεσθε τὴν ἀξίαν διὰ τὸ ἐκ θελήσεως δεδῶσθαι, ἱεροῦμεν ὑμῖν ὅτι καὶ πληγαὶ καὶ πίδααι καὶ ἀτίμιαί τοις κακούργοις οἰκέταις καὶ δημόταις ἐκ θελήσεως δίδονται τῶν οἰκειῶν ἀρχόντων καὶ δεσποτῶν τῷ οὖν καθ' ὑμᾶς λόγῳ ἐπεὶ ἐκ θελήσεως ἔστι ταῦτα δεδομένα, ἀξίαι λογισθῆσοῦναι καὶ τιμαί· μὴ δὲ γὰρ τοῦτο ὑμῖν εἰς ἀποτίαν πλήρη παροράσθω λέγειν· ἄλλως τε εἰ λεγόντων ἡμῶν τὴν φυσικὴν σύνθεσιν, μὴ καθ' εὐδοκίαν καὶ φιλανθρωπίαν αὐτοῦ τοῦ παναγάθου θεοῦ ταύτην ἔφαμεν γενέσθαι, εἴχετε ἂν εἰκὸς ἐκ τοῦ μὴ καθ' εὐδοκίαν εἶναι τὴν οἰκονομίαν, μὴ σύνθεσιν εἶναι διαβεβαιουῦσθαι· νῦν δὲ τοῦτο αὐτὸ ὑπερβῶμεν ὑμῶν ὡς ἀγαθότητος ἀκροτάτην ἔνδειξιν ἔχει, τὸ καθ' εὐδοκίαν εἶναι τὴν τοιάνδε σύνθεσιν· οὕτως γὰρ ἴσμεν παντελῶς ἀφθονοῦν τὸ θεῖον, ὡς εὐδοκεῖν οὐ συμβεβηκυίας οὐδὲ ἀνοσίου τινὸς ἀξίας μεταδοῦναι ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ φυσικῆς καὶ ταύτης οὐ τῆς τυχεύουσ' οὐχ ἐτέρου γὰρ ἀγαθοῦ ἀλλ' ἑαυτοῦ ἡμῖν τοῖς αὐτοῦ μεταδέδωκεν· οὐ τί ἂν εἴη λοιπὸν τὴν οἰανοῦν φύσιν ἀφθονώτεραν ἢ ἀγαθότεραν θεοῦ ἐνοεῖν συχωροῦν, εἶπατε ὑμεῖς, καὶ ἐν τούτῳ ὑμῖν συμφωνήσομεν.

Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ πρὸς τοῦτο καταβληθέντες ἐτι ψυχορραγικῶς ἀσπαίροντες οὐκ ἐνδιδάσκει τῷ ἀληθεῖ τῆς εὐσεβείας λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναμάρτητον ἡμῖν οὐ θείας ἐνώσεως εἶναι σύμβολον ἐπὶ τοῦ δεσπότητος ἡμῶν Χριστοῦ διαβεβαιουῦσθε, καὶ τοῦτο ὑμῖν συνεξετάσομεν· ἐν οἷς μὲν οὖν ἔστι τὸ ἀμαρτάνειν, ἐν τούτοις θαυμάζεται καὶ τὸ ἀναμάρτητον· ἐπεὶ οὐδὲ κυρίως ἐπαινετὸν λέγειν τὸ ἀναμάρτητον· τίνας οὖν ἴδωμεν ἢ ἀμαρτία,

ἢ ὄλον ὡς τοῦ καθέκατον τῶν ἀνθρώπων αὐτεξουσίου; τούτου γὰρ καὶ ἡ δικαιοσύνη· εἰ γὰρ μὴ κατὰ προαίρεσιν καὶ ἐφ' ἡμῖν αἱ ἁμαρτίαι τὲ καὶ αἱ δικαιοσύαι, ἵνα πάντα παραλείψωμεν, ἄδικος ὁ κολάζων τόν τε οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτάνοιτα, καὶ γεραίρων τὸν οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ δικαιοπραγοῦντα· εἰ οὖν ὠμολογημένως ἡ ἁμαρτία τὲ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν ἡμῶν αὐτεξουσίου, τὸ δὲ ἀναμάρτητον ἦθον δίκαιον τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ πνεύματος ἀγίου μεμαρτύρηται, καὶ ὑμῖν ἀνάγκη ἔστι τοῦτο εἶναι αὐτοῦ τὸ αὐτεξούσιον, ἐξ οὐπερ ἐδικαιώθη ὡσπερ καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς αὐτεξουσίου· εἰ δὲ ὅπερ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἔστι αὐτεξούσιον καὶ τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν αἴτιον, τοῦτο τῆς Χριστοῦ φύσεως ἴσμεν εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦτο δὲ ἀληθῶς Θεὸς ἀληθινός, πῶς οὐκ σαφέστατα ἡμῖν καὶ ἄκοντες τὴν θείαν φύσιν διὰ τοῦ πνεύματος ἐν Χριστῷ εἶναι δεδώκατε; οἱ πρώην μὲν ὑπολαμβάνοντες ἀνομίαν, ὅτι ὅμοιός ἐστιν ὑμῖν ἐλεγχθέντες δὲ κατὰ πρόσωπον νῦν ὑπ' αὐτοῦ ὅτι ὑπὲρ ἡμᾶς ἦν νοούμενος ὁ καθ' ἡμᾶς θεωρούμενος· ὁ γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ ἡγεμονικὸς λόγος κατορθοῖ μερικῶς, τοῦτο παντελῶς ὁ Θεῖος λόγος πρὸς τῷ ἡμετέρῳ καὶ τοῦδε καὶ τῶν λοιπῶν ἡγεμονουόντων ἐν Χριστῷ κατάρθωσεν· εἴτε οὖν ὡς συνυπάρχον τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἴτε καὶ ὡς πνεῦμα ἅγιον ἀπὸ τῆς φύσεως λεγόμενος, οὐκ ἀπὸ τῆς ὑποστάσεως, αὐτὸς ἑαυτοῦ τῆς δικαιοσύνης οὐχ' ἕτερος αἴτιος.

C A P. XX.

Ὁ λόγος ὁ Θεῖος, ἀτρεπτός ἐστι τὴν ὑπόστασιν ὡς καὶ τὴν φύσιν, ἢ οὐχί· εἰ μὲν οὖν οὐχί, οὐδὲ πάντῃ ἀπλοῦς, οὐδὲ ἀφθαρτος φασι, ἀλλ' οὐδὲ Θεὸς ἔτι μὴν καὶ ὁ πατήρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ μὴ ἄρα ἐτέρως ὑφειστήκασιν, τοῖς αὐτοῖς ὑπενεχθήσονται· δυνάμει γὰρ τρεπτοὶ καὶ αὐτοὶ τὰς ὑποστάσεις νοθήσονται· εἰ δὲ γὰρ διὰ τὸ ἐναργὲς τῆς ἀσεβείας, πᾶς τις ὁμολογῆι ἀτρεπτον καὶ καθ' ὑπόστασιν τὸν λόγον, πῶς ἐξ ἀπλῆς σύνθετον ἔξει τὴν ὑπόστασιν; Ἀλλὰ πῶς τὸ ἀπλοῦν τῆς ὑποστάσεως νοεῖται ὑμῖν; αἱ γὰρ ὑποστάσεις, φύσεις εἰσὶ μετὰ ἰδιωμάτων· εἰ μὲν οὖν τῷ μίαν τὲ ἔχειν φύσιν καὶ ἐν ἰδίῳ ἀπλοῦν τὴν ὑπόστασιν ἀπλῶς εἶσαθε, ἢ φύσεις μὲν ὅσας τύχοι, ἰδίωμα δὲ ἐν μόνον ἀπλοῦν, οὔτε μία εἶσται τινὸς ἀπλῆ ὑπόστασις οὐδὲ τῶν Θεῶν αὐτῶν· ὁ πατήρ τε γὰρ λόγος ἐστὶ γεννήτωρ καὶ ἀγέννητος καὶ ἐκπορευτὴς πνεύματος ἀγίου· καὶ ὁ υἱός, γεννητός καὶ λόγος καὶ διαπορευμενὴς τοῦ ἀγίου πνεύματος· ἃ ἐστὶ πλείονα ἀπλᾶ ἰδιώματα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ἐξ ὧν ἅμα πάντων, καὶ τὸ ἐν σύνθετον ἰδίωμα νοεῖται, τῆς πατρικῆς ἢ υἱικῆς ὑποστάσεως· εἰ δὲ τῷ φύσιν μὲν μίαν ἔχειν, ἰδιώματα δὲ ἀπλᾶ ὅσα ἂν τύχοι, τί ἂν διαφέρει ἀπλῆ ὑπόστασις ἀπλῆς φύσεως, λήξατε· εἰ δὲ οὐδὲν, ἀνάγκη ἄρα, ὡς

περ τὴν ἀσύνδετον φύσιν ἐν τῷ μὴ σὺν ἑτέρᾳ φύσει ἠνωσθαι νοϋμην, οὕτως καὶ τὴν ἀσύνδετον ὑπόστασιν, ἐν τῷ μὴ σὺν ἑτέρᾳ ὑποστάσει ἠνωσθαι, ἐρῶδως δοξάζειν ὑποστάσει δὲ ὑποστάσει ἐνωθῆναι, οὐχ' ἡμεῖς ἀλλ' ἡμεῖς φατέ· ὥστε καὶ ἡμεῖς λέγετε σύνδεσιν ὑποστάσεων ἡμεῖς γὰρ ὥσπερ τὸν ἐν καμίνῳ πυρωθέντα σίδηρον οὐχ' ὑπόστασιν ἀποσπάσαι τινα μερικὴν ἐκ τοῦ πυρείου εἶδους, ἀλλὰ φύσιν μόνον ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει προσδέξασθαι· μένει γὰρ ὡσαύτως ἀνελλιπὴς ἡ τοῦ πυρὸς ἐν τῇ καμίνῳ ὑπόστασις καὶ μετὰ τὴν τοῦ σιδήρου πύρωσιν· οὕτω φαμέν τὸν λόγον ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν προσλαβέσθαι φύσιν ἰδικήν τινα· κατὰ τὴν ὑπόστασιν οὖν ταῖς φύσεσιν ἢ σύνδεσιν, εἴτ' οὖν ἕνωσις ἢ πρὸς ἀλλήλας· οὔτε δὲ φύσις σύνδετος ἐκ τῶνδε γέγονεν· οὐ γὰρ κατὰ σύγχυσιν συνετέθησαν, οὔτε ὑπόστασις σύνδετος· ὅτι οὐκ ἐξ ὑποστάσεων ἀλλ' ἀσυνθετώτερον ἰδίωμα τῆς τοῦ λόγου γέγονεν ὑποστάσεως, πλειόνων ἐπισωρευθέντων ἐν αὐτῇ τῶν ἀπλῶν ἰδιωμάτων μετὰ τὴν σάρκωσιν· ὑπερ οὐδὲ σύνδετον οὐδὲ τρεπτὴν δείκνυσιν οὔτε τὴν φύσιν οὔτε τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ.

C A P. XXI.

Ἀλλὰ φασι καὶ τὸδε οἱ πάντα λόγον εἰς ἀθέτησιν τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ λόγου διερευνῶντες, ὅτι πᾶν τὸ ἐκ διαφορῶν μερῶν συγχείμενον ὅλον, ἑτερόν τε ὁρᾶται, καὶ ἑτέρως ὀνομάζεται παρὰ τὰ ἐξ ὧν ἔστιν· εἰ οὖν ἐκ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου σύνδετος ὁ Χριστός, οὔτε Θεὸς ἀληθῶς, οὔτε ἄνθρωπος. Πρῶτον μὲν οὖν καὶ τοῦδε ψευδῆς ἢ ἀποφασις· ἔστι γὰρ ἐφ' ὧν διαφορῶν μερῶν ὀλόγητος γενομένη, οὐκ ἄλλη παρ' ἑκάτερα τὰ μέρη αὐτῆς νοεῖται ἢ λέγεται, ἢ δι' ἐπικράτειαν θατέρου τῶν μερῶν ἐν τῇ συνδέσει· ὡσπερ φαμέν τό τε ἀνεφθον λάχανον, καὶ τὸ μετὰ μίξιν καρυκείας πλειόνων ἐψηθὲν ὁμοίως λάχανον καὶ σμιδαλιν καὶ τὰ ἔσπρια· ἢ διὰ τὸ μὴ εἶναι ὅλων ἑτερόν τι εἶδος γινόμενον ἐκ τῶν ὁμογενῶν τοῦ συνθέτου μερῶν τῶν ἀνομοιοειδῶν· διὰ τοι γὰρ τοῦτο καὶ ἄρτιον μέρος ἀριθμοῦ, καὶ περιττὸν συντεθέντα εἰς μίαν ὀλόγητα, ὁ ἐπτά τυχὸν καὶ ὁ ἑκτώ, οὐχ' ἕτερον εἶδος ἀριθμοῦ παρὰ τε τὸν ἄρτιον καὶ περιττὸν ἐποίησαν ἐν δεκαπέντε· ἀλλ' ὁμοίως θατέρου τῶν ἑαυτοῦ μερῶν λείδμενον περιττὸν· διότι οὐδὲν παρὰ τὸν ὅρον τοῦ περιττοῦ οὐδὲ ἐν αὐτῷ ὤφθη, ὡσπερ οὐδὲ ἐν τῷ ἑβδόμῳ· δῆλον οὖν ὡς ἐφ' ὧν πρὸς τῷ διαφορῶν τῶν συνελθόντων μερῶν καὶ ἕτερος εἶδους λόγος ἐν τῷ ὅλῳ φανῆ, τότε ἐξαλλάσσειν ἀνάγκη τάτε ὀριστὰ καὶ τοὺς ὀρισμοὺς καὶ τὰ ὀνόματα, ὅσπερ ἐξ ἀρχῆς ἠγνόησαν· λέγεται οὖν περιττὸς ἀληθῶς καὶ ὁ δεκαπέντε σύνδετος ἔλος, ὡς ὁ ἑβδόμος· καὶ περιέχει δὲ ἐν τῇ οἰκείᾳ ὀλόγητι ἀληθῶς περιττὸν φυλαττόμενον τὸν ἐπτά ἐν ἑαυτῷ· οὕτως οὖν μοι νοεῖ τὸν τε λόγον

Ἐδὲν ὄντως, καὶ τὴν σάρκα ἀνθρώπου ὄντως· καὶ Χριστὸν τὸν κατὰ λόγον οὐ φύσιν· καὶ τὸν ἀληθῶς Ἐδὲν καὶ ἀνθρώπου.

C A P. XXII.

Εἰ οὖν, φασί, καὶ ὑμεῖς φυσικὴν τὴν ἔνωσιν ὁμολογεῖτε, τί διαφέρεσθε πρὸς τοὺς περὶ Σεβήρου μίαν φύσιν λέγοντας Χριστοῦ; πᾶσα γὰρ φυσικὴ ἔνωσις, φύσιν τινὰ μίαν παρὰ τὰς ἐνωθείσας δείκνυσι· φύσις γὰρ ὁ ἀνθρώπος μία· ὡς ἀνθρώπος καὶ οὐ πλείους, οὔτε ψυχῆς, οὔτε σώματος μόνου· οὔτε ἄμφω τοὺς λόγους μόνους ἔχουσα τοὺς φυσικούς· τὸ γὰρ θνητὸν, ἐν ἀνθρώπῳ μὲν οὔτε δὲ ἐν ψυχῇ, οὔτε ἐν σώματι ἰδίᾳ ἐστὶ. Τί οὖν ὧ οὔτοι καὶ πυρὸς πρὸς σίδηρον οὐκ ἐστὶ τῶν φύσεων ἔνωσις; καὶ ἐπὶ πώκου αἰμοβαφοῦς οὐ τῶν οὐσιῶν ἢ συμπλοκὴ τῶν σωματικῶν; καὶ τίς ἐστὶ ἢ γενομένη καινότερα φύσις ἐν τοῖςδε, εἶπατε διὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν σύνθεσιν· τί γὰρ ἄλλο τὰδε καὶ μετὰ τὴν οὐσιώδη ἔνωσιν, εἰ μὴ σίδηρος πεπυρωμένος, καὶ πόκος ἡμαῖωμένος, δύο τε φύσεις ὡσαύτως; ἀλλ' ἴσπερ εἶπερ πείθεσθε μανθάνοντες, ὡς πολλαχῶς θεωρεῖται καὶ λέγεται ἢ φυσικὴ ἔνωσις ἢ μὲν γὰρ λέγεται φυσικὴ ἔνωσις ἄλλων τινῶν καὶ οὐ φύσεων οὔσα· κατὰ τινὰ μὲν τοὶ φύσιν, ἔνωσις· ἅμα δὲ καὶ φύσεως οὐσιώδει λόγῳ αὐτῆς τὴν ἔνωσιν τῶνδε ὑφιστάσασα· οἷον ἢ θεία φύσις τῶν θείων ὑποστάσεων· καὶ ἢ τῆς ψυχῆς φύσις ἐπὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων· καὶ ἢ τοῦ πυρὸς φύσις τῶν οὐσιωδῶν αὐτοῦ ποιότητων· ἑτέρα δὲ λέγεται φυσικὴ ἔνωσις ἢ κατὰ τὸ φυσικὸν εἶδος τῶν διαφορῶν ὑποστάσεων ὁμοίωσις· οἷον ἀγγέλου πρὸς ἄγγελον, καὶ ἵππου πρὸς ἵππον· ἑτέρα δὲ ἐστὶ φυσικὴ ἔνωσις, ἢ διαφορῶν φύσεων εἰς φύσεως γέννησιν καινιτέρας συνέλευσις· ὡσπερ ἢ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος φύσις, εἰς ἀνθρώπου φύσιν, καὶ τῶν ὀστέων εἰς σαρκοῦς φύσιν, καὶ πλειόνων ποῶν εἰς ἐμπλάστρου φύσιν· ἢ τις καὶ λέγεται δημιουργικὴ· ἄλλη δὲ λέγεται φυσικὴ ἔνωσις, ἢ καδ' ὑπόστασιν μίαν πλειόνων φύσεων συνδρομὴ καὶ εἰς φύσιν μίαν· οἷον ἢ τοῦ κατὰ τὴνδε τὴν ἡμέραν φωτὸς καὶ αἴρος τῶν φύσεων συμπλοκὴ· καὶ τοῦ πυρὸς καὶ σιδήρου ἔνωσις φυσικὴ λεγομένη, ὡς κατὰ τὰς φύσεις αὐτῶν καὶ οὐ κατὰ τινὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς οὔσα ἔνωσις αὐτῶν· πῶς οὖν παρατρέχοντες μὴ συνιέναι καδ' ἦν φαινὲν ἔνωσιν φυσικὴν τοῦ λόγου τὴν σάρκωσιν ἡμεῖς, καδ' ἦν ἄτοπα ὑμῖν συββάψουσι· ὡς καὶ τοῖς σεβηρίταις, κατὰ ταύτην ἐνδέχονται τόδε λεγόμενον καὶ ὑφ' ἡμῶν; ἀλλ' ἐν τοῖςδε οὕτωςι κάταλελυμένοι, καὶ τι δεινότερον πρόβλημα κατὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως τοιοῦδι φασίν.

C A P. XXIII.

Οτι ἢ καδ' ὑπόστασιν σύνθεσις, εἶπουν τοῦ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπου, ἢ ὑπὲρ φύσιν ἐστὶ τῆς θεότητος, ἢ παρὰ φύσιν, ἢ κατὰ φύσιν· εἶγε ὄντως

ἔστι· ἀλλ' εἰ μὲν ὑπὲρ φύσιν αὐτὴ ἐστὶ, μείζονός τε δυνάμεως ἔργον εἰς αὐτὴν γέγονε καὶ εἰς τὸ ὑπὲρ αὐτὴν κινήθη, καὶ οὐκ ἀλλοθῶς παντοδύναμος αὐτῇ, οὐδὲ πάντα λόγον ὑπερίχουσα· εἰ δὲ παρὰ φύσιν αὐτὴ ἐστὶ, χεῖρων τὲ αὐτῆς γέγονε, καὶ τριπλῆ δέδεικται, καὶ πρὸς ὕψισιν καὶ κινήθη· εἰ δὲ κατὰ φύσιν αὐτὴ ἐστίν, οὔτε χάριτι ἢ σάρκωσις τοῦ λόγου, οὔτε μόνου τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου· τί δὲ ἄρα καὶ κατὰ φύσιν ὄσα, πάλαι μὲν οὐκ ἐγένετο, νῦν δὲ ἐπράχθη, ὡς ἀτελοῦς τότε οὔσης τῆς φύσεως, καὶ ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖν νῦν προαχθείσης; εἰ δὲ πάντα ἄτοπα ἐστὶ ἐπὶ Θεοῦ, ἀνευ δὲ τούτων ἐνοῦσθαι φύσεις οὐκ ἔστιν, ἢ ἀτόπως ἦνται, ἢ οὐχ ἦνται φησὶ καθ' ὑπόστασιν ἢ θεῖα φύσις ἑτέρα φύσις. Ταῦτα ἂν οὕτως εἶχεν, εἰ ἀπλῶς παντὸς πράγματος ἡνωμένου· φύσις ἦν τὸ προσεχὲς αἰτίον τὸ γὰρ μὴ νήχεσθαι καθ' ὕδατος, ἢ μὴ κυβιστῶν, ἢ καλωβατέιν τὸν δὲ τινα τὸν ἄνθρωπον, τί ἂν εἴποι τις ὅτι ὑπὲρ φύσιν αὐτῶ ἐστὶ; καὶ μὴ ἰμοφυὸς αὐτῶ τάδε πράττει· ἀλλ' ὅτι παρὰ φύσιν, καὶ μὴν οὐδὲν ἦττον ἄνθρωπος ἐστὶ καὶ μὴ πρᾶκτων τάδε· ἀλλ' ὅτι κατὰ φύσιν, καὶ πῶς μὴ νηχόμασι ἢ κυβιστῶν, ἢ καλωβατῶν, ἐν τοῖς κατὰ φύσιν οὐδὲν ἔλαττον ἔσται; οὐκοῦν σαφῶς κατὰ τὴν εὐδοκίαν ἐστὶ τάδε τῆς φύσεως, καὶ οὐ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ εὐδοκοῦντος ἔχει τὴν αἰτίαν πρώτως· τινῶν γὰρ ἐναντίων ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, ἢ γνώμη ἐστὶ καὶ οὐχ' ἡ φύσις· ἀλλ' αὐτὴ φησὶ ἢ ἔνωσις τοῦ Θεοῦ καθ' ἡμᾶς φυσικῇ συνδέσει ἀποτελέσθη· γνώμη δὲ ἰδίᾳ φύσις οὐχ' ὑποτίταται· οὐ γὰρ ἐπεὶ εὐδοκία ἐστὶ πολλοῖς ἀδαμαντῖνων ἢ ἀερίῳ σώματι συγκεῖσθαι αὐτῶν τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς, ἤδη καὶ σύγκειται· ἀλλ' ὄντως οὕτως ἔχει τάδε, ἐφ' ὧν ἥτιον ἐστὶν ἡ εὐδοκία τῆς δυνάμει τῆς φύσεως τοῦ εὐδοκοῦντος· οὐδὲ γὰρ οἱ πεζοὶ πτηνώσαι ἑαυτοὺς ἰσχύομεν φύσει, καὶ τοὶ βουλόμενοι ἵπτασθαι τοῦ δὲ Θεοῦ ἢτε εὐδοκία καὶ ἡ φύσις, ἰσοδύναμος καὶ σύμφωνος τῶν οὖν γεγομένων εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἢ ἰδίᾳ εὐδοκίᾳ, αἰτία τῆς εὐδοκίας αὐτῆς, ὡς εὐδοκοῦσα αὐτὴ ἢ φύσις περὶ ἑαυτῆς, αὐτὴ ἐστὶν αἰτία· οὐτε οὖν χεῖρων, οὐδὲ κρείττων κατὰ δύναμιν εὐδοκία τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀπλοῦ· πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησε· καὶ ὅσα μὴ ποιῆται, μὴ δὲ εὐδοκεῖν τάδε πρώτως δύναται οὖν ποιεῖν ὅπως ἐβδόκησά· τι ἢ θεῖα βουλή ὡσπερ ἡ φύσις· καὶ μήτε κατὰ φύσιν, μήτε ὑπὲρ φύσιν, μήτε παρὰ φύσιν ὄντα, δεικνύουσι τὸν εὐδοκοῦντα Θεὸν ἀπλῶς ἐκ τούτου.

G A P. XXIV.

Θεὸς ἀληθινὸς ὁ λόγος ἀπλῆν ἔχων οὐσίαν κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς· εἰ ἔχει οὖν τὴν σάρκα εἰς οὐσίαν, καθὼς καὶ αἰγυπτίῳ δοκεῖ, τοῦ ἀληθινοῦ ἠλλοτριῶνται, ὡσπερ τῆς φύσεως, οὕτως καὶ τῆς κλήσεως· Ἀλλ'

οὐκ εἰς οὐσίαν τὴν ὡς λόγου γυμνοῦ ἔχει τὴν σάρκα, ἀλλ' εἰς οὐσίαν τὴν ὡς μίαν τῶν τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, τοῦ καὶ διουσίου ἕντος Χριστοῦ· εἰ δὲ διὰ τοῦτο ἠλλοτριῶνται ἢ τοῦ λόγου οὐσία τῶν ὁμοουσίῳν αὐτῇ ἀπλῶν ὑποστάσεων, διότι ἐν συνθέτῳ ὑποστάσει νῦν μετὰ τῆς οὐσίας τῆς σαρκὸς ὁραταί, ἄρα γε καὶ Ἰωάννου ἢ ψυχῆ ποτε ἑτεροούσιος ἦν πρὸς τὴν τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Ἰακώβου ψυχὴν, ὃν προανείλεν αὐτοῦ μαχαίρα ὁ Ἡρώδης πάλαι· καὶ γὰρ ἢ μὲν Ἰακώβου ψυχὴ, ἐν ἀπλῇ ὑποστάσει γέγονε μετὰ θάνατον· ἢ δὲ Ἰωάννου ἐν συνθέτῳ ἦν ἔτι φαινομένη ὑποστάσι.

C A P. XXV.

Ο λόγος καθ' ὑπόστασιν ἄμετρος, ἢ σὰρξ καθ' ὑπόστασιν ἕμμετρος· ὁ τὴν καθ' ὑπόστασιν Θεοῦ καὶ σαρκὸς δογματίζων ἔνωσιν, ἢ τὸν Θεὸν κάμπτει εἰς τὸ σύμμετρον τῆς σαρκὸς, ἢ τὴν σάρκα ἀποτείνει εἰς τὸ ἄμετρον τοῦ Θεοῦ· μήτε γὰρ τούτου μήτε ἐκείνου γινομένου, ἀδύνατον σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἔνωθῆναι τὸν Θεόν. Εἰ τὸ ἄμετρον τοῦ λόγου κατὰ τι ποσὸν συνεχῆς νοεῖς ὥσπερ καὶ τὸ ἕμμετρον τῆς σαρκὸς, ὁρθῶς συνελογίσω· εἰ δὲ ἐτέρως ἄμετρος ὁ λόγος ἦγουν τῇ δυνάμει, ἢ δὲ σὰρξ ἕμμετρος, οὐδὲν ἄτοπον τὴν ὑπερέχουσαν δύνάμιν ἐνοῦσθαι ἐλάττωι.

C A P. XXVI.

Ακτίστος τοῦ λόγου ἢ ὑπόστασις, κτιστὴ τῆς σαρκὸς ἢ ὑπόστασις, οὔτε ἢ σὰρξ ἀκτίστως δύναται ἐνωθῆναι τῷ λόγῳ, οὔτε ὁ λόγος κτιστῶς δύναται ἐνωθῆναι τῇ σαρκὶ· κατὰ ποίαν οὖν ὑπόστασιν γέγονεν, ἢ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις; Τὰ τῶν ἐνουμένων κατηγορήματα, οὐκί ταῦτα καὶ τῆς ἐνώσεως ἐστὶ πάντως· ἔνωσις μὲν οὖν καθ' αὐτὴν, οὔτε ἀκτίστος, οὔτε κτιστὴ τίς ἐστίν· ἦτε γὰρ κτίσις καὶ ἢ ἔνωσις, οὐκ οὐσίαι· κτίσματα δὲ καὶ ἀκτίστα ἐνούμενα καθ' ὑπόστασιν, οὐσίαι τινὲς ἀν' ἑἑν ὥσπερ οὖν προούσαις ταῖς ψυχαῖς ἐνοῦσθαι τὰ ἐν τῇ ἀναστάσει ἡμῖν ἀποδιδομένα σώματα οὐ κικάλυται, οὕτως οὐδὲ τῷ ἔφρονοντι, ἀκτίστως προὔπαρχοντι λόγῳ, τὸ προσφάτως κτιζόμενον τῆς σαρκὸς, διὰ τὴν προὔπαρξιν ἀπλῶς· εἰ δὲ διὰ τὴν τοῦ ἀκτίστου φῆς πρὸς τὸ κτιστὸν ἑτεροφυῖαν, οὐκ ἄρα οὖν οὐδὲ ἐτέρα ὑπόστασις ἐξ ἀνομοφυῶν ἔσται· καὶ τοι πᾶσα, σύνθεσις ἢ καθ' ὑπόστασιν, ἐξ ἀνομοουσίῳν, οὐδεμία δὲ ἐξ ὁμοουσίῳν, πλην εἰ μὴ τῶν ὁμοιομερῶν εἴη τις συλλογὴ· ὅσπερ μᾶλλον ἐκ τῆς ἀνομοφυίας καθ' ὑπόστασιν ὑποπτειτέαν εἶναι τὴν ἔνωσιν τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς.

C A P. XXVII.

Η διαφορὰ τοῦ ἀκτίστου καὶ τοῦ κτιστοῦ, τὴν καθ' ὑπόστασιν φυσικῶς κωλύει ἔνωσιν ἢ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις Θεοῦ καὶ σαρκὸς, ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ, ἀναιρεῖ τὴν διαφορὰν· ὁ ἄρα ἀναθεματίζων τοὺς μὴ ὁμολογούντας τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, τοὺς ὁμολογοῦντας ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ

τὴν διαφορὰν, ἀναθεματίζει. Διὰ τί δὲ ἄρα κωλύει τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν φυσικῶς ἐπὶ τοῦ ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ ἢ διαφορὰ; εἰ μὲν γὰρ τῇ θατέρου προϋπάρξει ὡς μὴ δυναμένου τινὸς συνάπτεσθαι τῇ μὴ συμπροσελεύσει αὐτῷ εἰς τὸ εἶναι φύσει, ἄρα γε οὐδὲ τῷ πλωσθέντι πρῶτον σώματι Ἄδᾶμ, τὸ θεῖον ἐμφύσημα καθ' ὑπόστασιν ἠνώθη· εἰ δὲ αὐτὴ ὅλως ἢ κατὰ φύσεως λόγον παραλλαγῆ ποιεῖ τὸ ἀσύμβατον εἰς ἔνωσιν τούτοις, οὐδὲ ἄρα τι ζῶον ἔσται ἐξ ἀοράτου καὶ ὁρατῆς φύσεως, ἢ θνητῆς καὶ ἀθανάτου, φθαρτῆς καὶ ἀφθάρτου· οἷον ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος εἰς ὧν τὴν καθ' ὑπόστασιν· εἰ δὲ εἴποι τις οὐχ' ἀπλῶς τὴν διαφορὰν, ἀλλὰ τὴν ἄγαν εἶναι κωλυτικὴν τῆς ἐνώσεως τοῦ κτιστοῦ πρὸς τὸ ἀκτίστον, ἄρα οὖν καὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς ὁμοιότητος μᾶλλον, ἠνωμένα ποιεῖν τινὰ θεοῖ καθ' ὑπόστασιν· τί οὖν μᾶλλον ὅμοιον τῷ σώματι Ἐφραὶμ κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον αὐτοῦ, ἢ ψυχῆ αὐτοῦ, ἢ τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μανασσῆ; εἰ δὲ τὸ σῶμα πάντως, πῶς τῇ μὲν ἀνομοίῳ αὐτοῦ ψυχῆ ἠνώτα καθ' ὑπόστασιν, τοῦ δὲ ὁμοίου σώματος αὐτῷ τῇ φύσει διώησται καθ' ὑπόστασιν, εἴποιεν οἱ βουλόμενοι.

C A P. XXVIII.

Εἰ ἦν εἶχεν ὁ θεὸς λόγος χωρὶς ἐνώσεως ἰδίαν ὑπόστασιν, νῦν οὐκ ἔχει ὁ λόγος, ἐτράπη ἄρα ἢ τοῦ λόγου ὑπόστασις· τῆς δὲ τοῦ λόγου ὑποστάσεως τραπίσης, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ τῆς τριάδος τραπήσεται λόγος. Ἄλλὰ τὴν αὐτὴν ἔχει, μετὰ μὲν τοι προσθήκην τῶν τε ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων τῆς σαρκὸς, τῆς ἐν αὐτῷ τε καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ τῆς πρὸς σάρκα ἐνώσεως λόγου ἰδιώματος αὐτοῦ, νῦν ἰνουμένου τοῦ λόγου· καὶ γὰρ ἐν τῷ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ λόγῳ καὶ τὸ τῆς σαρκὸς προσλήμματι, οὐσίας μὲν ἔστι πρὸς τὴν αὐτοῦ οὐσίαν σύνθεσις, ἰδίωμα δὲ ὑποστατικὸν, καὶ τότε συνεισάγει τῷ προσώπῳ τοῦ αὐτοῦ, διακριτικὸν καὶ αὐτογενόμενον τούτο, ἀπὸ τῆς πατρικῆς ὁμοφύας καὶ τῆς τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος, τῶν ὁμοίων αὐτῷ.

C A P. XXIX.

Κ . . . τῶν θεῶν ὑποστάσεων ἂ . . . εἰ δὲ σαρκικά . . . ὥστε ὁ λόγος οὐκέτι ὁ εἰς . . . ὑπαρξίν τριῶν ἄλλων ὑποστάσεων δύναται πιστευθῆναι· πλὴν οὖν ὑπόστασιν, τί νοοῦμεν; εἰ μὲν γὰρ τῷ ἐνὶ μόνῳ ἰδιώματι διεστῶσαν τῶν ὁμοουσίῳν . . . ἀπλῆ φανείη . . . τῷ εἶναι ἀγεννήτως ἀφ' . . . ἀλλὰ καὶ τῷ γεννητικὸς τοῦ λόγου εἶναι, καὶ ἐκωρευτικὸς τοῦ πνεύματος, καὶ ἀνεκπόμετος· ὁμοίως δὲ καὶ πνεύματος, πλείων ἐστὶ τὰ ἴδια· οὐκ ἄρα οὖν ὁ πλεονασμὸς τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων, σύνθετον ποιεῖ τὴν ἀπλῆν ὑπόστασιν· ἀλλ' εἴπερ ἐκ πλειονῶν ὑποστάσεων μίαν ὑπόστασιν τις συγκρίσθαι ὑπόβηται, ὅπερ ἡμῖν ἀπευκτέον λέγειν· μὴ

δὲ διαπλασθῆναι τὴν σάρκα, εἶτα προσληθῆναι τῷ λόγῳ ἐνοήσασαι ποτε, ὡσπερ ὑμεῖς δοξάζετε, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς υπέρβειος αὐτῆς ἐπὶ τῆς τοῦ λόγου προσωποποιήθηαι ὑποστάσεως εἰς Χριστὸν ὃν ὑμεῖς μᾶλλον ἐκ δύο ὑποστάσεων τιθεῖτε εἰς διπλὴν ὑπόστασιν ἢ μὴ συνθέτης, προσποιεῖσθε τὴν ἔωσιν· οὐδὲν ἐχούσης πλείον τῶν λοιπῶν ἀνδρῶν τὴν πρὸς Θεὸν σχέσιν τῆς τοῦ Χριστοῦ φύσεως· καὶ πόθεν οὗτος μόνος εἰς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων εἶρηται, λέγειν οὐχ' ἐξέτε.

C A P. XXX.

Εἰ ἄλλη ἦν ἡ ὑπόστασις τοῦ λόγου χωρὶς σαρκός, καὶ ἄλλη τοῦ λόγου ἡ ὑπόστασις μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, καὶ ὁ λόγος ἐξ ἀνάγκης ἄλλος ἦν ποτε, καὶ ἄλλος μετὰ ταῦτα· ἀκολουθεῖ γὰρ τῇ ἐναλλαγῇ τῆς ὑποστάσεως, ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ ἔχοντος τὴν ὑπόστασιν. Τὸ ἄλλο καὶ κατ' ἐναλλαγὴν φύσεως νοεῖται, καὶ κατ' ἐπίκτησιν καὶ κατὰ παραβολὴν τινὰ τῶν ἐπουσιωδῶν ἢ μὲν οὖν αὐτὴ σῶκος ἐστὶ καὶ οὐκ ἄλλη· ἢ τε λευκὴ φυσικῶς τὸ χρῶμα, καὶ ἡ δι' αἵματος κόχλου πορφύρα γινομένη . . . ὀρωμένη . . . ὡς κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν ὅμοι . . . ἔχειν πρὸς αἶμα λοιπὸν . . . ὡσπερ τὸ πᾶν τῷ . . . πο . . . εἶδος . . . ἄλλη οὖν . . . ὑπόστασις νοοῖτο ἂν ἡ σεσαρκωμένη πρὸς τὴν ἄσαρκον· οὐ γὰρ τροπὴ λόγου ἡ σάρκωσις αὐτοῦ ἀλλ' ἡ ἀλογία· τῆς δὲ ἀσαρκίας αὐτοῦ τροπὴν . . . σεσαρκωμένου νῦν . . . τοῦ υἱοῦ . . . Θεοῦ ἂν ἡ κατηγορία . . . οὐχὶ δὲ ἡ ἀσαρκία τοῦ . . . τῆς τοῦ λόγου ὑποστάσεως· οὕτω γὰρ ἂν καὶ ὁ παῖθρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἄγγελοι καὶ ψυχαὶ, λόγοι ἂν εἶεν, κατὰ τὸν υἶδ'· ἔστι δὲ ἀσφατικὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ κατηγορημα πρῶτως, δευτέρως δὲ καὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ διὰ τὴν οὐσίαν πάλαι οὕτως κατηγορουμένην· καὶ νῦν δὲ τῆς μὲν οὐσίας αὐτοῦ ὡσαύτως κατηγορεῖται· τῆς δὲ ὑποστάσεως οὐχ' ἀπλῶς εἴπουν μόνως κατηγορηθήσεται· διότι ἐπεδέξατο αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ καὶ ἑτέραν οὐσίαν ἥτις σαρκικὴ εἶναι κατηγορεῖται· καὶ δύναται καὶ αὐτὴ ὡσπερ ἡ φύσις τοῦ λόγου· δευτέρως ἐπῆγεν ἐν τῇ ὑπόστασει αὐτῆς τὸ τῆς ἀσαρκίας ἴδιον κατηγορημα, οὕτω καὶ ἡ φύσις τῆςδὲ τῆς σαρκός αὐτοῦ ἐπιρρίπτειν αὐτῇ δευτέρως τὴν ἑαυτῆς κατηγορίαν, ὡς ἰδίᾳ ὑποστάσεως καὶ αὐτῆς γενομένης, ἤγουν τὴν σάρκωσιν ἀλλ' οὐκ ἄλλος μὲν ἦν πάλαι καὶ ἄλλος μετὰ ταῦτα· ἀλλ' ὁ αὐτὸς μὲν, ἄλλως δὲ καὶ ἄλλως ἐμφαινόμενος ὁ λόγος· ἐπεὶ πάλαι μὲν μόνον ἀόρατος ἦν αὐτὴ ἡ ὑπόστασις, νῦν δὲ καὶ ὁρατὴ διὰ τὸ ὁρατὸν εἰς ἑαυτὴν πρόσλημμα.

XXXI.

Εἰ ἀμφοτέρω ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος καὶ Θεὸς, ὡσπερ οὖν καὶ ὁ Θεὸς λόγος ἄμφω ἐστὶ, δῆλον ὅτι ὡσπερ οὐ φύσει Θεὸς ὁ ἄνθρωπος, οὕτως οὐδὲ ὁ λόγος φύσει ἄνθρωπος· εἰ δὲ μὴ φύσει, οὐδ' ἄρα ὑποστά-

σει. Ἄρα οὖν εἶτι μὴ φύσει ταυτὸν, οὐδὲ ὑποστάσει; τί οὖν ἐπεὶ τοῦ ἵππου ἢ ψυχῆ οὐ ταυτὸν τῇ φύσει τοῦ σώματος αὐτοῦ; εἴπερ ἢ μὲν κινητικὸν ἦ, ἢ δὲ ἀκίνητος, οὐδὲ ἄρα τῇ ὑποστάσει; καὶ ἐπεὶ οὐ ταυτὸν τῇ φύσει φῶς καὶ ἀήρ, οὐδὲ τῇ ὑποστάσει ἐν ἡμέρᾳ ἐν εἰσιν· ἀλλὰ διώρισται ἀλλήλων.

Ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι, βοᾷ ὁ Θεὸς· σαρκὶ καὶ ὑπόστασιν XXXII. ἦνται ὁ λόγος, βοᾷ ὁ αἰγύπτιος· ὁ δεχόμενος τὸν Κύριλλον ἀληθεύσαντα (1), ψεύστην ποιεῖ τὸν Θεόν. Ὁ οὖν λόγος ἄρα ἐνούμενος σαρκὶ καὶ μένει λόγος, ἀλογοῦνται ἢ μὴ μένων λόγος, καὶ οὐχ' ἐνοῦται σαρκὶ, τότε ἠλλοίωται· εἰ γὰρ ἢ ἔνωσις ἀλλοιώσεως ἐστιν ἀπλῶς, πᾶσα ψυχὴ ἐνωθεῖσα σώματι ἠλλοίωται.

Σὺ ὁ αὐτὸς εἰ βοᾷ ὁ προφήτης περὶ τοῦ Θεοῦ· ἀντιβοᾷ ὁ αἰγύπτιος XXXIII. τῷ προφήτῃ τοῖς δόγμασι· σὺ ὁ αὐτὸς οὐκ εἶ· γέγονας γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἕτερος ὁ οὐκ ἦς. Ἄρα οὖν κατακαίνιων τὰ σώματα πολλῶν μαρτύρων, ταῖς δὲ ψυχαῖς καὶ τοῖς πνεύμασιν ἑαυτοῦς ἐμφανίζόντων, καὶ θαυματουργαῖς πλείστασι ἑαυτοῦς ἡμῖν καὶ νυνὶ ζῶντας συνηστατόντων, εἰπομέν αὐτοῖς· ὑμεῖς οἱ αὐτοὶ οὐκ ἐστὲ· γέγονατε γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἄσαρκοι ὁ οὐκ ἦτε· καὶ αὐτὸν δὲ Χριστὸν ὁ μὴ γινώσκων οὐκέτι κατὰ σάρκα εἰ καὶ ἐγνω ποτὲ, ἄρα γε οὐκ αὐτὸν ἀλλ' ἕτερον γινώσκει· καὶ τίς ὁ τοῖςδε συντιθέμενος; ὁ λόγος οὖν σὰρξ ἐγένετο, καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ καὶ οὕτως.

Εἰ κατὰ τὴν ἄσαρκον ὑπόστασιν ὁμοούσιος ὁ λόγος τῷ πατρὶ, δῆλον XXXIV. ὅτι κατὰ τὴν ἔνσαρκον ὑπόστασιν ἑτεροούσιος ὁ λόγος τῷ πατρὶ. Εἰ τῷ μὴ ἔχειν καὶ ὑπόστασιν ἠνωμένην σάρκα αὐτῷ, τούτῳ ἦν ὁμοούσιος ὁ λόγος τῷ πατρὶ τὴν ὑπόστασιν, δεόντως ἐξ ὑμῶν ἀπορηθῆσεται τότε· εἰ δὲ τῷ μὴ εἶναι φύσει σὰρξ ἀλλὰ Θεὸς τὴν οὐσίαν ὁ λόγος τούτῳ ἐστὶν ὁμοούσιος τῷ Θεῷ πατρὶ, καὶ ἐνούμενος ἄρα σαρκὶ, οὐκ ἐτράπη τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν· καὶ δῆλον ὡς καὶ μεμνήσκην ὁμοούσιος ἢ τοῦ λόγου ὑπόστασις πρὸς τὸν πατέρα· γεγνηταὶ δὲ ὄντως καὶ ἑτεροούσιος πρὸς τὸν αὐτὸν, δι' ἑτέρας μὲν τοῖς ἐγγενομένης αὐτῇ φύσεως.

Εἰ μὴ ὑπόστασιν ἦν εἶχεν ἔχει ὁ λόγος, οὐδὲ ἄρα αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἦν. XXXV. Ἄλλ' ἔχει τὴν αὐτὴν ἀνελλιπῆ μὲν τοῖς πρόσθεροις ἰδιώμασι· μετὰ μὲν τοῖς προσθήκῃς ἑτέρων ἰδιωμάτων, διακριομένην νῦν ἀπὸ τῶν ὁμοουσιῶν.

Ἀξίαν καὶ αὐθεντίαν καὶ δυναστείαν τοῦ Θεοῦ λόγου δύναται ἔχειν XXXVI. ὁ ἄνθρωπος· καὶ τὸ τὴν τάξιν ἐπέχειν ὄλου τοῦ Θεοῦ λόγου τὴν ὑπόστασιν, ἀδύνατον· κτιστὸς μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ἄκτιστος δὲ ὁ Θεὸς λόγος.

(1) Severi Monophysitarum coryphaei ineditum opus, inscriptum φιλαλήθης seu Κύριλλος, ego quidem in manibus habeo: verumtamen Severus haud fuit ortu aegyptius, quaquam in ea quoque regione diu vixit.

Τὸ γοῦν ἀπιστότερον ὑποτίθη ὡ οὗτος· εἶπερ γὰρ τὴν φυσικὴν, οὐ γὰρ ἐπίβλητον, ἔρεις, τοῦ λόφου τὴν ἀξίαν καὶ αὐθεντίαν καὶ δυναστείαν, τὴν τοῦ θεοῦ λόφου δύναται ἔχειν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὄντως τάξιν ἐπέχειν ὅλον τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ τοι ἑτέρας ἂν φύσεως· καὶ κτιστὸς ἂν τῆ φύσει τοῦ ἀκτίστου θεοῦ λόγου μὴ διαφέρειν τοῦ φυσικοῦ θεοῦ· ὁ δὲ θεὸς λόγος μὴ δύναται εἰς τὴν οικεῖαν ὑπόστασιν ὑφιθάνειν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου; ἄρα γὰρ ὁ μὲν ἄνθρωπος, οἷός τε ὑποδέχασθαι τὰ θεῖα, ὁ δὲ θεὸς οὐχ' οἷός τε ὑποδέχασθαι τὰ ἀνθρώπινα;

XXXVII. Θεὸς καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα καθ' ἑνωσιν φυσικὴν, οὔτε θεὸς, οὔτε ἄνθρωπος ἐστι. Πρόσδες τὸ μόνον καὶ ἄφες τὸ δέον.

XXXVIII. Ὁ αἰγύπτιος τὸ φυσικὸν ἀδύνατον δογματίζει, καὶ τὸ οικονομικῶς δυνατόν ἀναθεματίζει. Ἄλλὰ τὸ οικονομηθὲν, τοῦτο αὐτὸ ἦν τῆ θεῖα πρόπον ὑπεργαθιότατη φύσει, τὸ εἰς τὴν ἡμῶν φύσιν ὑπερφυῆς ἡμῖν χάρισμα ἑαυτὸν δωρήσασθαι.

XXXIX. Εἰ τὸ ἀκτίστως ἔχειν τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ λόγου τὴν ὑπόστασιν ἢ ἀμικχανία τῆς φύσεως οὐκ ἔῃ, καὶ τὸ κατ' οικονομίαν ἔχειν τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ λόγου τὴν ἀξίαν ὁ αἰγύπτιος οὐκ ἔῃ, μεταξὺ ἄρα τῆς φύσεως καὶ τοῦ αἰγυπτίου, οὐδὲν ἔχει τοῦ θεοῦ λόγου ὁ ἄνθρωπος, οὔτε τὴν ὑπόστασιν, οὔτε τὴν ἀξίαν. Ἄλλ' ἔχει τὴν ἀκτίστον ὑπόστασιν τοῦ λόγου καὶ τῆς κτιστῆς αὐτοῦ φύσεως οὔσαν ὑπόστασιν σὺν τῷ λόγῳ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐν Χριστῷ ἔχει μὲν γὰρ ἀκτίστως καὶ ἀχρόνως προὔποκειμένην τινὰ ὑπόστασιν ἑτέρου· καὶ τῷ ἑτέρῳ τῷ κτιστῶς καὶ ἐγχρόνως ἐν αὐτῇ ὑποστάντι, δυνατόν ἀκτίστως δὲ αὐτὴν καὶ ἀχρόνως κτήσασθαι ὑπόστασιν τῆς φύσεως ἑαυτοῦ τῷδε τῷ κτιστῷ ὄντι τὴν φύσιν, ἀδύνατον· καὶ μεταγενεστέρως γὰρ αὐτοῦ κτισθεῖσα καὶ οὐ σύγχρονος οὔσα φύσις μερικὴ ἢ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐκ γεννητῆς τυφλοῦ εἰς τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ τὴν προὔποκειμένην ὑπέστη· καὶ ὡς μέρος αὐτῆς ἀληθῶς τὸ λοιπὸν θεωρεῖται· καὶ τοι μιᾶς ὑποστάσεως ἀνελλιποῦς ὅλης θεωρουμένης καὶ πρὸ τῶνδε τῆς τοῦδε ἑλλιποῦς δὲ ὡς κατὰ τινα λόφον φύσεως καὶ φυσικοῦ μέρους στέρησιν· ἥτις στέρησις καὶ πλεονάζειν μᾶλλον τὸν λόγον τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ἑσοίει τρανότερον διοριζομένης καὶ τῷδε τῷ ἑξαίρετῳ ἐν τοῖς ἰδιώμασιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὁμοφυῶν τελειωθείσης γοῦν αὐτῶν τῆς φύσεως τοῖς μέρεσιν, οὐκ ἐνέλιπέ τι ὑπόστασις τοῖς ἰδιώμασιν αὐτῆς· οὐκ ἀδύνατον ἄρα κατὰ πρόθεσιν τι εἰς ἑαυτὰς ἐπιδέχασθαι τὰς προὔσας ὑποστάσεις ὅπως οὖν, εἴτε κτιστῶς εἴτε ἀκτίστως προῦσαν.

XI. Εἰ κατὰ τὴν συνοουσίωσιν θεότητος καὶ σαρκὸς εἰς υἱὸς ὁ υἱὸς, δὴλον ὅτι πρὸ τῆς συνοουσιώσεως, οὐκ ἦν εἰς ὁ λόγος οὔτε θεός, οὔτε υἱός. Ἄλλὰ καὶ πρὸ τῆς συνοουσιώσεως θεὸς καὶ υἱὸς ὁ λόγος· καὶ ἐπὶ τῆςδε

ὁμοίως, καὶ Θεὸς καὶ υἱὸς καὶ λόγος· οὐ γὰρ ἐπὶ ἀναιρέσει τῶν ὄντων αὐτῷ, ἀλλὰ προσκτίσει τῶν οὐκ ἐνόητων, γέγονε Χριστὸς ὁ Θεὸς λόγος καὶ υἱὸς τοῦ πατρὸς.

Ὁ Θεὸς λόγος γνωμικῶς δύναται ἐνωθῆναι τῇ κτιστῇ φύσει, φυσικῶς δὲ οὐ δύναται· οὐδὲ γὰρ ἔκτισε τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, οὔτε μεταρμόζειν αὐτὴν εἰς ἑτέραν οὐσίαν δύναται. Ἄρα γε ὡς μίζοντα δυναμένης αὐτοῦ τῆς γνώμης ὑπὲρ τὴν φύσιν δύναται γνωμικῶς, ἂ οὐ δύναται φυσικῶς, ἢ ὡς ἥτονα; εἰ μὲν γὰρ ὡς μίζοντα, ὁ τῷ ἰσχυροτέρῳ τῶν ἑαυτοῦ ἤγουν τῇ γνώμῃ τῇ κτιστῇ φύσει συναφθεῖς, τῷ ἑλαττοτέρῳ, ἤγουν τῇ φύσει, εὐκολότερον συμπλακῆσθαι· εἰ δὲ ὡς ἥτονα, δῆλον πάλιν ὡς τῷ ἀσθενεστέρω τῶν ἑαυτοῦ τι ῥᾶστα καταπραξάμενος, τῷ δραστικωτέρῳ ἂν μειζόντως τοῦδε αὐτοῦ περιγενήσεται· καὶ οὕτω μὲν τάδε· οὐκ ἔκτισε δὲ οὐδὲ μεταρμόζει τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ὁ Θεὸς· ἄρα γε γνώμην ἔχων ποτὲ τοῦδε ἢ οὐδὲ γνώμην ἐσχηκῶς τοιάνδε· τὸ μὲν γὰρ κτίσαι ἑαυτὸν, καὶ ἀνεπινόητον τὸ δὲ μεταρμόσαι, ἄλογον· ποῦ γὰρ ὑφειστώσα ἡ γνώμη αὐτοῦ κτίσει τὸ γνωμικόν; πῶς δὲ ὁ ἐν πᾶσι μακαριότησι ὢν, γνώμην ἔξει μεταστρέψαι ἑαυτὸν εἰς τὸ χεῖρον; τὸ κρεῖττον γὰρ οὐκ ἔστιν· ἄρα οὐν ὅσα ἡ φύσις αὐτῷ δύναται, ταῦτα αὐτῷ ἔχει· καὶ ἡ γνώμη ποιεῖν αὐτὸν· καὶ ὅσα ἡ γνώμη ἔχει, ταῦτα καὶ ἡ φύσις αὐτοῦ δύναται ποιεῖν· οὐ γὰρ διαμάχεται ἐν τῷ πᾶντι ἀπλουστάτῳ καὶ ἀδιαφόρῳ ἀγαθῷ Θεῷ γνώμη καὶ φύσις· ὥστε εἰ γνωμικῶς δύναται συναφθῆναι ἡμῖν, πολλῶν μᾶλλον φυσικῶς· ἢ μὲν γὰρ φύσις καὶ ἡ ἡμέτερα, ἀγαθὴ καὶ ἀδιάβλητος, καὶ ἐξ αὐτοῦ· ἢ δὲ γνώμη καὶ αἱ ἡμῶν ἁμαρτίαι, διίστῶσιν ἀνὰ μέσον ἡμῶν καὶ αὐτοῦ· γνώμην οὖν ἐσχηκῶς καὶ αὐτὸ τοῦτο ἤγουν τὸ συναρμόζειν ἑτέρα οὐσίᾳ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, οὐκ ἀδυνατῆσει· εὐδοκίᾳ οὖν αὐτοῦ ἅτε φύσις ἀγαθοῦ, τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἔνωσιν πρὸς ἡμᾶς, ὀρθῶς φαμέν.

Εἰ τοῦ Θεοῦ βουληθέντος δέχεται αὐτοῦ ἡ φύσις προσθήκην, δύναται ἄρα καὶ μείωσιν δέξασθαι βουληθέντος αὐτοῦ· εἰ δὲ ἀδύνατον τὸ δεύτερον, ἀδύνατον ἄρα καὶ τὸ πρῶτον. Ἄλλ' οὐχ' ἡ φύσις, ἢ ὑπόστασις δὲ προσθήκην ἐπιδέξαστο ἢ τοῦ λόγου· καὶ τοῦτο οὐχ' ὑποστάσις, ἀλλὰ τῶν ὡς στοιχείων ὑποστάσις νοουμένων ἰδιωμάτων, διὰ τῆς πρὸς φύσιν ἑτέραν ἐνώσεως τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐπιγενήθεντων αὐτῇ· ἀφαιρέσειν τῶν ἰδιωμάτων αὐτῆς τῶν αἰδίων καὶ ἔκπαλαι μὴ καταδεχομένης ὡς ἅπαξ αἰδίων· ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλα, ὧν ἐπαύξησις μὲν ἐστὶ, οὐ μὴν καὶ μείωσις· τὸ γὰρ ἀπλουστάτον οἶον τὸ σημῖον, ἐπαύξηθη μὲν διὰ συνθέσεως, δυνατόν· μειώθη δὲ ἐνεργείᾳ ἁμέρης ὄν ὡς τῶν μεριστῶν ἔσχατον, ἀδύνατον.

Εἰ ὁμοῦ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, δηλονότι ὁμοῦ δεσπόζει καὶ δεσπόζεται ὁ Χριστὸς· εἰ δὲ ἡ διαφορὰ τοῦ δεσπόζειν καὶ τοῦ δεσπό-

ζεσθαι ἐν τῷ Χριστῷ οὐκ ἔστι, καὶ Θεοῦ ἄρα καὶ ἀνθρώπου ἀναιρεῖται ἡ διαφορὰ. Καὶ γὰρ ὁμοῦ καὶ ἐν ταυτῷ δεσπόζεται τῆ φυσικῆ τάξει ἕως συμπληρώσεως τῆς κατὰ τὴν οἰκονομίαν ταπεινώσεως· ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ τῶν αὐτοῦ μερῶν ὁ αὐτὸς· τῆ γὰρ φύσει τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ Πιλάτου δεσπόζεται· τῆ δὲ φύσει τοῦ ἐν αὐτῷ λόγου, πάντων καὶ τῶν οὐρανίων ὁ αὐτὸς κυριεύει· Χριστὸς δὲ καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον φησὶ· ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

XLIV. Εἰ ὁμοῦ θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, ὁμότιμος ἄρα ὁ ἄνθρωπος τῷ θεῷ· εἰ δὲ μὴ ὁμότιμος ὁ ἄνθρωπος τῷ θεῷ, δικαίως διαβάλλει ὁ αἰγύπτιος τὴν συμπροσκύνησιν· εἰ δὲ ὁμότιμος, ἐξ ἀνάγκης συμπροσκυνεῖται, καὶ ἀσεβεῖ ὁ αἰγύπτιος. Ὡσπερ ἡνίκα ὡς φύσιν προσκυνητὴν προσκυνοῦμεν θεόν, οὐ χρεῖα τρισὶ προσκυνήμασι τὰς τρεῖς θείας ὑποστάσεις προσκυνεῖν, ἀλλὰ μιᾷ προσκυνήσει ἡ ὁλότης τοῦ προσκυνητοῦ θεοῦ φύσει προσκυνηται, οὕτως ἐπὶ τῆς οἰκονομίας· εἰ ὡς ὑποστάσει τῆ τοῦ λόγου τοῦ σεσαρκωμένου προσάγομεν τὴν προσκύνησιν, οὐ δέον τι λέγειν ἕτερον ἑτέρω συμπροσκυνεῖσθαι ἐν Χριστῷ, ἀλλὰ μιᾶς ὑποστάσεως προσκυνεῖται τιμᾶσθαι τὸ τοῦ λόγου πρόσωπον ἓν, εἰ καὶ σεσάρκωται· εἰ μὲν τοι ὡς φύσιν προσκυνεῖς τὴν τοῦ λόγου, καὶ τῷ πατρὶ προσκυνεῖς ἐν αὐτῷ καὶ τῷ πνεύματι· ἐνθα δὲ πατὴρ καὶ πνεῦμα ἐνθεωρεῖται τῆ μονάδι τῆ προσκυνουμένη, σὰρξ τῆδε οὐ συμπεριέχεται, ἵνα καὶ ὡς τῆςδε οὕσα τῆς μονάδος συμπροσκυνηται· δέον οὖν τρισὶ μὲν ὁμοίμοις προσκυνήσεσι τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τὰς θείας προσκυνεῖν· τῆ θεία δὲ σὰρξ ὡς συνθεωθεῖση αὐταῖς καθ' ὑπόστασιν φύσει, αἵ ἐν μιᾷ τῶνδε περιεχομένη, καὶ τὰ τῆς θεότητος ἱερά λοιπὸν προσδεχομένη, συμπροσκυνητέον κατὰ τὸν ἓνα οἶδον· ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ κάμψαι πᾶν γόνυ· ἕπει καὶ αὐτῷ κεχαρίσται ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἤγουν τὸ τῆς θεότητος, φύσει ὄν προσκυνητὸν φυλαττομένης τῆς διαφορᾶς τῆς φυσικῆς, καὶ οὕτως τοῦ χαρισμένου τὰ ἴδια φυσικὰ πρὸς τὸν λαμβάνοντα, καὶ τοῦ θεωθέντος πρὸς τὸν θεώσαντα.

XLV. Εἰ ἡ φύσει σὰρξ οὐκ ἔστιν ἑτέρου τινὸς παρὰ τὸν θεὸν λόγον φύσει, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ λόγου, δηλονότι ἑτέρου λόγου ἐστὶ ἡ σὰρξ παρὰ τὸν φυσικῆ θεότητι λόγον. Ἐτέρας μὲν φύσεως ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ προσώπου· ὁ λόγος γὰρ ἄσαρκος πάλαι, νῦν δὲ σεσαρκωμένος ὁμολόγηται.

XLVI. Εἰ ὅλως ἀποδέχη ὁ αἰγύπτιος θεοῦ ἐν ἀνθρώπῳ θείαν ἐνοίκησιν, παῦσαι θεοῦ καὶ σαρκὸς δογματίζων τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν· ἀλλήλων γὰρ εἰσιν ἀναιρετικαὶ ἡ ἐνοικήσεις καὶ ἡ καθ' ὑπόστασιν φυσικῆ ἔνωσις. Εἰ ὑποστατικῆ λέγοιτο καὶ ἡ ἐνοικήσις ἤγουν ὡς ὑποστάσεως εἰς ὑπόστασιν ἐνοικούσης, ὄντως φῆς· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν καθ' αὐτὰς μὲν ὑπαρχου-

σῶν πλακῶν τοῦ νόμου ἰδιοπεριγράφτως, περιλαμβανομένον διέ πάντοθεν ὑπὸ τῆς κυρωτοῦ, ἔχει· εἰ δὲ οὐσιακῆ ἰνώσει καθορώμενη τὴν ἰνοίκσιον ὡσπερ ὁ λέγων περὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ὅτι ἐξῆλθε καὶ ἀπέληθεν ἀπ' ἐμοῦ ὡσπερ ὁ καταλύων σκηνὴν πῆξας, πῶς κωλύεται ἢ καθ' ὑπόστασιν ἰνώσει ἐπὶ Ἐξείχιον νοεῖσθαι, φύσεως φύσει ἰνοικούσης; ἄνθρωπος δὲ καὶ σὰρξ ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ πῶς λέγεται, τῷ τῆς ἰνοικήσεως ἀπλῶς λόγῳ; ὁ γὰρ ἰνοικῶν, οὐ τῆς τοῦ ἰνοικουμένου προσηγορίας εὐρίσκεται κύριος.

Εἰ τὸν παντοδύναμον φύσει λόγον καὶ ἀναμάρτητον κοινῶν ἔσχεν XLVII. ἢ σὰρξ τῆς ἰδίας ὑπέριξεως, πῶς αὐτὴ ἂν εἴη ἀναμάρτητος λεγόμενη; ἢ ποία νίκη τῆςδε πρὸς τὴν κακίαν τοιοῦνδε λαβούση βοηθῶν, ὃν οὐδὲ ἔστι νικηθῆναι; τοῦδε γὰρ ἂν καὶ οὐ τῆςδε εἴη τὸ κατόρθωμα. Ἐρα οὖν οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι οὐκ ἐξομολογήσεσθε σὺν ἡμῖν ὅτι ἀδελφὸς οὐ λυφρούται, οὐδὲ λυτρώσεται ἄνθρωπος; καὶ ὅτι οὐκ ἐν ἰσχύϊ ἑαυτοῦ δυνατὸς ἀνὴρ, ἀλλὰ κύριος ἀσθενῆ ποιήσει τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ κύριος ἅγιος ἀκούσας ὧ οὔτοι τοῦ λέγοντος· μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ· καὶ γινώτε ὅτι τὸ καθ' αὐτὴν ἁμαρτίας κατακρατεῖν ἀβουθήτως, φύσεώς ἐστι μόνης τῆς ἀναμαρτήτου· καθ' ἣν εἰ εἴημεν, θεοὶ πάλοι ἂν ὄντες εἰδείχθημεν· πταιστῆς δὲ ὄντες φύσεως, καὶ ἐντεῦθεν εὐεπιβούλευτοι καθεστῶτες τῷ πειράζοντι καὶ εἰς τὴν ἐνεργεῖα ἁμαρτίαν κατασύροντι, εὐκολοὶ δυνάμειώς τινος ἐμφολευούσης τῇ ἀδυναμίᾳ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἰδεόμεθα, ἵνα μὴ καταδυναστευθῶμεν ὑπὸ τῆς ἀντικειμένης ἡμῖν ἐπιβούλου δυνάμειος, ἢ τις τῷ κέντρῳ τοῦ θανάτου ἤγουν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμᾶς ἐπικεντρίζουσα, θνήσκειν ἐποίει καὶ τῆς ἀθανασίας ἐστέρει· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξωτέρως πως τῆς οὐσίας, οὐδὲ προσκαίρως· ἀθάνατός τε γὰρ ὁ εὐρετῆς τῆς κακίας οὗτος καὶ τῶν καρδιῶν ἡμῶν αὐτῶν ἐμβατευτικός· τῆς φύσεώς τε αὐτῆς ἡμῖν ἦν ἢ ἀσθένεια· ἐικότως οὖν τῇ τε φύσει ἡμῶν ἢ πρὸς δικαιοσύνην δυναμοποιὸς καὶ σωτήριος φύσις συνεπλάκη, εἰς μίαν ὑπόστασιν τὴν ἑαυτῆς ἡμᾶς διὰ τῆς ἀπαρχῆς προσλαβομένη· ὡς ἂν μῆτε ἐνδοτέρως τῆςδε εἰς τὴν φύσιν ἡμῶν ἐμβαλεῖν ἔχοι ὁ ἐχθρὸς καθ' ὑπόστασιν ἐγγινόμενος πως οἷα κἀπὶ τῶν ἐνεργουμένων μέχρι νῦν, μῆτε καιρὸν γυμνώσεως τῆς ἡμετέρας εὐροὶ ποτὲ φύσεως, ἐν αὐτῇ ὑφειστηκυίας τῇ τοῦ φύλακος ἡμῶν ὑποστάσει, ἢ ἐστὶ φύσει τῷ τε διαβόλῳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῷ θανάτῳ ἀνεπίβαστος· τῇ τοιαύτῃ οὖν ὑπερφυεῖ φιλανθρωπία τὴν ἰδίαν σάρκα ἀναμάρτητον κατίστησε· καὶ τοὺς ὁμοουσίους αὐτῇ ἁμαρτωλοὺς, ἐνθάδε τῆς ἀναμαρτήτου πνευματικῆς οὐσιώσεως, ἐν τῷ μέλλοντι σὺν αὐτῇ, ἠξίωσεν ἀπεράντως· ὁ οὖν θεὸς λόγος αἰώνιαν ἡμῖν λύτρωσιν εὐράμενος οὕτως δοξάζεται.

XLVIII.

Καὶ τότε δὴ ἴσως ἂν ἡμῖν ἀπορήσοιεν οἱ τὴν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα ἔνωσιν ἀληθεῶς καὶ ὑπόστασιν ἀρνούμενοι . . . ἂν ἄπειρον φύσει παρὰ τὸ φύσει, καθ' ὑπόστασιν ἰνούσθαι ἀδύνατον εἶτε γὰρ ἄπειρός ἐστι καὶ ἐκ τῶν ἀμφοτέρων ὑπόσταςις, δι' ὅλης διήκειν τὸ περὶ τὸν φύσει, ἤτοι ἢ σάρξ, οὐ δύναται· εἶτε περατὴ εἴη, ὅλον περιέχειν ἐν αὐτῇ τὸ φύσει ἄπειρον ἤγουν τὸν λόγον, οὐκ ἰσχύσει. Ἐτοιμῶς οὖν καὶ τούτῳ ὑπαντητέον· πρῶτον μὲν λέγοντας, ὅτι πᾶσα ὑπόστασις τοῖς οἰκείοις λόγοις διωρισμένη τυγχάνουσα, ἀπὸ πάσης ὁμοουσίῳ τὴν καὶ ἑτεροουσίῳ ὑποστάσεως, πάντως περατὴ ἐστίν· εἰ γὰρ μὴ περατοῦται τι ἰδίῳ ὄρει, οὐδὲ ἀποδιορίζεται τῶν ἀλλοτριῶν ὄρων· οὐκ ἄρα οὖν οὐδὲ καὶ αὐτὴν ἢ ἄπειρος τοῦ λόγου φύσις, ἐν ὑποστάσει θεωρεῖσθαι δύναται, οὐδὲ ἢ τοῦ πατρὸς, οὐδὲ ἢ τοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἐστὶν πανάπειρον εὐθύς καὶ ἀνυπόστατον, μὴ δυναμένης χωρῆσαι τῆς κατὰ τοὺς οἰκείους λόγους περατῆς ὑποστάσεως τὴν κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἄπειρον φύσιν.

Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἐτέρως λυτέον σὺν θεῷ τὸ ἄπειρον. Φαμὲν γὰρ ὅτι τὸ ἄπειρον, πολλαχῶς λέγεται· εἴρηται γὰρ ἄπειρον τὸ κατὰ θεῖσιν ὥσπερ ὁ ἀπὸ γραμμῆς κύκλος, πλάτος μὲν οὐκ ἔχούσης, τοῦ δὲ μήκους αὐτῆς ἀορίστου καὶ ἀδήλου ὄντος πάση θεῖα καὶ ἀδιαφόρου κατὰ πᾶν αὐτῆς τὸ διάστημα, ὡς μὴ τὸ μὲν αὐτῆς ἀρχὴν φαίνεσθαι, τὸ δὲ πέρασ αὐτῆς, τὸ δὲ μεσότητά· λέγεται ἄπειρον καὶ τὸ κατὰ τὴν εἰς ἑαυτὸ στροφὴν ἐπαυξάνον, οἷον ὁ πολιπλασιασμός τῶν ἀριθμῶν· καὶ γὰρ τὰ μύρια ἀριθμήσαντες, ἐστὶ καὶ μυριάκις μύρια ἐπιμετρήσαι· καὶ πάλιν μυριάκις τὰ μύρια, μύρια ἐπαριθμεῖν, καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον φαμὲν δὲ ἄπειρον, καὶ τὸ αἰεὶ διαιρεῖσθαι τῇ φύσει, οἷον τὴν στιγμὴν καὶ τὴν μονάδα· καὶ γὰρ τὰδε εἰς ἡμίσεια διαιρεῖσθαι νοοῦμεν· καὶ τούτων τὸ ἥμισυ, εἰς ἕτερον ἡμίσειος ἥμισυ· καὶ ἐκείνο εἰς ἄλλο τὸ ἑαυτοῦ ἥμισυ· καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον· οὐκ ὄντος τινὸς εἶδους ἑτέρου τοῦ ὀφείλοντος τῇ ἐπιτάσει τῆς διαιρέσεως διαδέξασθαι τὸ διαιρούμενον εἶδος· ὥσπερ τῆς γραμμῆς ἐπὶ πολὺ διαιρουμένης, πέρασ ἦν τῆς διαιρέσεως αὐτῆς, ἢ εἰς σημεῖον κατάντησις· καὶ πέρασ ἀριθμοῦ διαιρέσεως ἦν, ἢ εἰς μονάδα κατάντησις· λοιπὸν γὰρ οὐκ ἀριθμὸς ἢ ὁ διαιρούμενος. Λέγεται δὲ ἄπειρον, καὶ τὸ κατὰ τι συνεχὲς ποσοῦ διάστημα πέρασ οὐ λαμβάνον τοπικόν, ὥσπερ φαμὲν ἄπειρον τὸ μήκος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· καὶ γὰρ σώματος οὐ καταφράττοντος παχυτέρου, ἀπ' ἄκρων ἀνατολῶν καὶ ὑπὲρ τοὺς ἑσπερίους τοῦ οὐρανοῦ τόπους, εἴπερ ἦν τι διαφανὲς τὸ ὑποδεχόμενον αὐτὰς ἐπεκτείνονται· τοιόνδε δὴ ἂν λέγηται καὶ τὸ πελάγιον ὕδωρ εἰς βάθος ἐπ' ἄπειρον πρὸς τὴν ἄβυσσον κατακινούμενον. Ἄπειρον δὲ εἴρηται καὶ τὸ κατὰ τὸ ποτὲ δινηκὲς καὶ ἀτελεύτητον ὄν, ὥσπερ ὁ μέλλων αἰὼν, καὶ ἢ ζωὴ τῶν ἀγγέλων.

Ἄπειρον λέγεται καὶ τὸ κατ' ἐπίνοιαν μόνον ἀπεράντως ἔχειν τὴν ἢ πάσχειν θεματιζόμενον οἶον ἢ ἐπ' ἄπειρον ἐκφέρεσθαι λεγομένη ἢ διαιρεῖσθαι γραμμῇ. Ἄπειρον λέγεται καὶ τὸ ὡς πρὸς τι τοιούδε εἰ καὶ μὴ φύσει, οἶον τὸ ἕψος τοῦ οὐρανοῦ ὡς πρὸς ἡμᾶς. Ἄπειρον λέγεται καὶ τὸ ἀτελὲς κατὰ θεωρίαν, οἶον, εἰ πᾶν σῶμα ἐν τόπῳ, ὁ δὲ τόπος σῶμα, καὶ ὁ τόπος ἄρα τοῦ σώματος ἐν τόπῳ, καὶ ὁ τόπος δὲ τοῦ τόπου καὶ ἐπ' ἄπειρον οὕτως εἶσθαι προβαίνουσα ἡ νόησις. Ἄπειρον ἐτι δοξάζεται εἶναι καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐνεργητικὴν τῆς φύσεως δύναμιν μέτρῳ μὴ περιοριζόμενον, ἢ ἐν ταῖς δὲ τισὶ μόναις ταῖς ἐνεργεῖαις γνωριζόμενον τοῦδε γὰρ τινος ἀνθρώπου τυχόν δυναμένου δύο στάδια δραμεῖν, ἢ καὶ δέκα μόνον, καὶ τοῦ δὲ τινος ἰσχύοντος ῥ λίτρας ἄραι ἢ χιλίας μόνον καὶ τοῦ δὲ τινος γεωργεῖν τε καὶ ναυπηγεῖν καὶ γράφειν καὶ ἑτέρα τινα διαπράττεσθαι δυναμένου μόνον μὴ μὲν τοι τιδὸς τούτων ἢ ἀπειρώς σταδιοδρομεῖν, ἢ ἀμέτρως ἀχθοφορεῖν, ἢ ἀπλῶς παντοῦργεῖν ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ πολεμεῖν καὶ καθαροῦδεῖν καὶ ἰατρεύειν καὶ πάντα ποιεῖν ὅσα γίνεται ἐν κόσμῳ ἰσχύοντος· εἴ τις καθ' ὑπόθεσιν ὄφθη τοιοῦτος ἀνὴρ, τοῦτον ἄπειρον τῆ ἐνεργητικῇ δυνάμει εἴφημεν ἄν.

Τούτων οὖν οὕτως διεγνωσμένων, πυθόμεθα τῶν ἀποφασκόντων τὴν τοῦ ἀπείρου πρὸς τὸ περατὸν ἔνωσιν· ἄρα γε τοῦτο τὸ θεῖον τοῦ λόγου ἄπειρον ποῖον νοούντες, περατῶ ἰνοῦσθαι οὐ συγχωροῦσιν; εἰ μὲν οὖν τὸ κατὰ θεῖον, ἢ πολυπλασιασμόν, ἢ διαίρεσιν ἰροῦσιν, εἰκότως ληροπαρπατεῖν δόξουσιν· εἰ δὲ τὸ κατὰ τοπικὴν παρέκκλασιν τῆς ἰδίας συνεχείας φασίν, ἀνάγκη τοσόνδε ἄπειρον ὄν τὸ θεῖον, ἢ πάντῃ ἔξω ποι εἶναι πάντος τοῦδε τοῦ περατοῦ κόσμου, καὶ ἀσχετῶς ἔχειν πρὸς τὰ τῆδε πάντα ἀποδωρισμένων αὐτῶν καὶ ὁπωσοῦν αὐτῶν οὐχ' ἠνωμένων καὶ εἶσθαι ψευδῆ τὸ τε ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα, καὶ εἰσμεν καὶ τὸ, ἔξ οὗ καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα καὶ τὸ, τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου καὶ τὸ, ἵνα ἢ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα εἰρημίνα· ἢ εἰ τὰδε ἀληθῶς εἴρηται, καὶ τοι ἀπείρου ὄντος τοῦ θεοῦ, περατοῦ δὲ τοῦ κόσμου κατὰ τόπον, μάτην ὑφορῶνται τὴν τοῦ τοιοῦδε ἀπείρου πρὸς τὸ περατὸν ἔνωσιν, ἰνομένου καὶ πληροῦντος τοῦ θεοῦ τὰ πάντα· εἰ δὲ τὸ κατὰ τὸ ποτὶ ἀτελειότητος ἔχον, τοῦτο ἐπὶ θεοῦ φασὶ νοεῖσθαι αὐτοῖς τὸ μὴ ἰνούμενον ἄπειρον, αὐτόθεν εἰσὶν εὐέλεγκτοι ἐκ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως· καὶ γὰρ τούτων ἡ ψυχὴ ἄπειρον ἔχουσα τὴν κατὰ τὸ ποτὶ διάρκειαν, εἴπερ αὐτοῖς ὄντως ἀθάνατος δοκεῖ, ὅμως τῷ μὴ νῦν βραδίως περὰ τῶ σώματι αὐτῶν ἦνται καὶ καθ' ὑπόστασιν· εἰ δὲ πάντοθεν συνωθούμενοι, ἔξ ἀνάγκης τὸ κατὰ δύναμιν ἄπειρον ἐπὶ τοῦ θεοῦ φασὶ λέγειν, λεκτέον αὐτοῖς, ὡς ἔξ ἀνάγκης θάτερον ἀνατραπήσεται τῶν παρ' αὐτῶν ἢ γὰρ ἄπειρον ὄν

τῇ δυνάμει καὶ πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν ἰσχύον δύναται ἂν καὶ διὰ περατῆς φύσεως μηδὲν ὑπὸ μηδενὸς ἐμποδιζόμενον ἐνεργεῖν τὰ ἴδια πάντα· ὃ ἔστιν ἐνδιδοῦντος ἑαυτὸν τῷ ἐτέρῳ καὶ μίαν ὑπόστασιν ἐξ ἐνώσεως τῶν δύο διὰ τῆς ἀλληλοχωρίας δεικνύντος· ἢ μὴ δυνάμενον καὶ διὰ περατοῦ τὰ τῆς οικείας δυνάμεως πάντα προάγειν καὶ παριστᾶν ἑαυτοῦ, ὅλον ἐν εἶναι τῷ περατῷ, οὐκ ὄντως ἄπειρον εἶναι τῇ ἐνεργείᾳ δυνάμει φωραθὲν κατὰ τινὰ τρόπον, ἧγουν τῇ σμικρότητι τοῦ ἐτέρου, κωλυόμενον ὑπὸ τοῦδε τὰς οικείας προάγειν πάσας ἐνεργείας· ὡσπερ Δαβὶδ, γυμνὸς μὲν καὶ ἀπερίθετος πικρὸς ἀλλοτρίου τῆς ποιμενικῆς διασκευῆς, δυνατὸς καταγωνίζεσθαι καὶ νικᾶν τὸν Γολιάθ ἢν περιεικόμενος δι' εὐάρακα καὶ κράνος καὶ κνημίδας καὶ ἀσπίδα καὶ ξίφος καὶ ἀπλωῶς ἀχθοφορῶν τοῖς ὅπλοις τοῦ Σαουλ, ἀδύνατος ἦν πρὸς τὴν ἀντιπαράταξιν καὶ ἀναίρεισιν τοῦ ἀλλοφύλου· ἔσται οὖν σαφῶς, ἢ οὐκ ἄπειρος τὴν δυνάμιν ὁ Θεὸς λόγος, ἢ εἰ ἄπειρος, οὐκ ἀδύνατος· καὶ διὰ περατῆς φύσεως πάντα τὰ ἴδια πικρὸτε ἐνεργεῖν· διόπερ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦδε τὴν καθ' ὑπόστασιν πρὸς τήνδε ἔνασιν, ἀδύνατον παραστήσαι.

XLIX. Ἡ σύνθεσις φησὶ ἢν φατέ, ἢ φύσιν καινοτέραν ἐποίησε, καὶ τί μὴ καταδέχεσθε τοὺς μίξοφυσίτας; ἢ ὑπόστασιν νεωτέραν, καὶ διὰ τί ἡμᾶς ἀποσειέσθε; ἢ οὐδὲ φύσιν οὐδὲ ὑπόστασιν, καὶ μάτην γενένηται. Ἄλλ' οὐκ ἀγαγκαιῶς ὡς οὗτοι πᾶσα σύνθεσις, ἢ φύσιν ἢ ὑπόστασιν νεωτέραν ἐκτελεῖ· πυρωθεὶς γὰρ ὁ σιδήρος ἐν ἀνθραξιν, οὔτε φύσιν τινὰ ξένην ἐπιδείκνυται, οὔτε ὑπόστασιν νέαν· ἢ τε γὰρ τοῦ σιδήρου ὑπόστασις καὶ ἢ τῶν πυρίνων ἀνθράκων, ὁμοίως ἔχουσιν· ἄλλ' ἐν τῇ τοῦ σιδήρου ὑποστάσει, φύσις πυρὸς ἀνυπόστατος καθ' αὐτὴν οὔσα, συνετέθη τῇ φύσει τοῦ σιδήρου, συνυπόστατος αὐτῇ γενομένη· τί οὖν ἐποίησεν ἢ σύνθεσις καὶ ἐπὶ Χριστοῦ; οὐδὲν ἕτερον ἄλλ' ἢ τὰ πρῶν ἀσύνητα ἀλλήλοις, σύνθετα εἶναι κατὰ μίαν τὴν θεατέρου τῶν συγχειμένων ὑπόστασιν· ὅπερ ἀρκεῖ πρὸς τὸ πάσης καταπλουτεῖν τῆς θείας φύσεως τὴν ἡμετέραν φύσιν.

L. Ἡ φυσικὴ ἔστιν ἢ ἔνωσις αὕτη ἢν φατέ τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς, καὶ τίμη διαφέρεσθε πρὸς τοὺς λέγοντας ὁμοίαν πάντη εἶναι τοῦ ἀνθρώπου τὴν σύνθεσιν, καὶ τὴν Χριστοῦ; ἢ ὑποστατικὴ ἔστι, καὶ πῶς ἡμῖν οὐ συμφέρει γινώσκειν ὡς ἀγαπητοῦ πρὸς ἀγαπῶντα ἐξαιρέτως ταύτην δοξάζουσιν; ἢ οὐδὲ φυσικὴ ἔστιν οὐδὲ ὑποστατικὴ, καὶ τίς αὕτη εἶναι δοκεῖ ὑμῖν διασαφῆσατε. Ἄλλ' ὡς σοφιστικοὶ κατὰ τὰ ἐξ ὑμῶν εἰρημένα, οὐδὲ φυσικὴ οὐδὲ ὑποστατικὴ· κατὰ δὲ τὰ εὐσεβῶς νοούμενα, καὶ φυσικὴ καὶ ὑποστατικὴ λέγοιτο ἂν ἡμῖν ἐρωτῶς· δύο γὰρ οὐσῶν τῶν ὁμωνυμῶν τῶνδε, ἐναλλάξ θεατέρον ἐκ θεατέρας ὑπεκλέψατε τὸ εὐσεβεστερον τῶν σημαυνομένων· λέγεται γὰρ φυσικὴ, ἢ ὡς κατὰ λόγον φύσεως οὔσα τῷ δέ τινι, οἷον

ἡ κοίμησις τοῦ Λαζάρου· οὐ γὰρ ὡσπερ ἡ ἀναβιώσις αὐτοῦ ὑπὲρ λόγον τῆς φύσεως αὐτοῦ, καὶ ἥδε ἦν λέγεται φυσικῆ, καὶ ἡ ὡς φύσειεν τινῶν ἀπλως ἡ φύσεως οὐσα καὶ οὐ συμβεβηκόντων ὡσπερ ἡ κρασις τοῦ ὄξυμέλιτος· οὐ γὰρ τὸ κατὰ λόγον φυσικὸν τούτων ἐκότερον καὶ τῷ ἐξ ἀνάγκης ὑποκείσθαι τῇ πρὸς ἄλληλα κράσει· ὡσπερ τὸν Λάζαρον τῇ κοιμήσει τοῦ θανάτου, φυσικὴν φαμέν καὶ τήνδε· τὸ γὰρ μέλι καὶ τὸ ὄξος, ὡσαύτως ἔχει αἰεὶ καὶ μὴ συντεθῶσι ποτὲ ὡς ὄξυμέλι· Λάζαρος δὲ οὐκ ἔστι ζῶν θνήσκον, εἴπερ μὴ καὶ κοιμᾶσθαι μέλλοι ποτὲ· ὡσαύτως δὲ καὶ ὑποστατικῆ ἢ μὲν τις λέγεται μερῶν κατὰ λόγον ὑποστάσεως, ἢ δὲ ὡς ὑποστάσεων· φυσικὴν μὲν οὖν φαμέν ἡμεῖς τὴν ἔνωσιν ἐπὶ Χριστοῦ, ὡς φύσεων ἡνωμένων κατ' αὐτὸν· εἰ γὰρ λόγῳ φυσικῶ ταύτην εἵπομεν, ἄρα γε τῆς αὐτῆς αὐτῶ φύσεως ὄντα ὃ τε πατὴρ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ αὐτὰ ποτὲ σαρκὶ ἐνωθήσεται· ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι, εἰ φύσεως λόγῳ ἦνῶται θεῶ ἢ ἀνθρωπότης, Χριστοὶ ἔσονται, Πιλάτος τε καὶ Ἡρώδης καὶ Ἄνας καὶ Καϊάφας ἐξ ἀνάγκης· ὡσπερ καὶ πάντες ὁμοίως, ἐκ φυσικοῦ λόγου θνήσκουσιν· ἔτι μὴν ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ προκόψας, ἐν τοῖς φυσικοῖς ἑαυτοῦ ὁ λόγος φανεῖται κατὰ τὴν σάρκωσιν, καὶ ἀτελεῖς ἔτι ὁ πατὴρ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα συγχρηθήσονται· ὦν τί ἀσβεβέστερον; καὶ ὑποστατικὴν δὲ φαμέν τὴν ἔνωσιν ἐπὶ Χριστοῦ ἀνάπαλιν μὲν τοι τῷ σημαινομένῳ ἡμῖν κατὰ τὴν φυσικὴν· οὐ γὰρ ὡς ὑποστάσεων, ἀλλ' ὡς τοῦ λόγου οὐσαν τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· ὡσπερ γὰρ ἰδίᾳ κρίνει τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ὁμοουσίῶν αὐτῶ ἢ γενήσεως, καὶ τὸ αὐτολόγον εἶναι, καὶ τὰ τοιάδε, οὕτω καὶ ἡ σάρκωσις αὐτοῦ ἀναγκαίως αὐτὸν τούτων διαστέλλει καὶ οὐχ ἕτερον ἀπὸ τῶν ἀτάκτων ὁμοφυῶν αὐτῶ προσώπων· καὶ ἰδίωμα ἐπίκτητον μὲν, ἀχώριστον δὲ εἰσαεὶ· καὶ τότε ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ λόγου καταφαίνεται. Ἄλλ' ἑτέραν τῆς ἀσβεβείας ἀφορμὴν προσποιούμενοι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἰσότημον εἶναι τῷ ὄλῳ θάτερον τῶν μερῶν, φασὶ παραιτεῖσθαι τὴν ἐπὶ Χριστοῦ σύνθεσιν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα· λέγουσι γὰρ ἐπὶ λέξεως ταυτί.

Ἄνάγκη αὐτοὺς λέγειν τὸν Χριστὸν αὐτὸν, τοῦ θεοῦ κατὰ μόνας, LI καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ μόνας, τοῦτῆσι τῶν οἰκείων μερῶν ἀνὰ μέρος καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐπινοουμένων, ἢ κρείττονα εἶναι κατὰ τι, ἢ ἥττονα· τὰ γὰρ τῶν ἀποτελεσμάτων μέρη καθ' ἑαυτὰ, καὶ χωρὶς τῆς πρὸς ἄλληλα συνθέσεως ἐπινοούμενα, πάντως κατὰ τι ἢ κρείττονα ἢ ἥττονα εὐρίσκεται τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀποτελέσματος· οἷον λίθοι καὶ ξύλα, μέρη οἴκου ἢ ναοῦ τοῦ ὑπὸ Σολομῶντος κτισθέντος· καὶ πρόδηλον ὅτι ἐκότερον καθ' ἑαυτὸ, ἥττον τοῦ ὄλου οἴκου· πάλιν ὑάκινθος, πορφύρα, κόκκινον κεκλωσμένον, βύσσοις γεννησμένη μέρη τοῦ καταπετάσματος τῆς σκηνῆς· καὶ τούτων ἕκα-

στον κατά μόνας ἔλαττον προδήλως τοῦ κατασπιτάσματος· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· κατὰ μὲν τοὺς χριστιανοὺς, κρείττων ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ τοῦτο τὸ ὅλον ζῶον, καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ἐπεὶ μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἡ ψυχὴ πρὸς ἐνέργειαν αὐτοκίνητον, ἀδυνατῶς ἔχει ὡς ἐν ὑπῶ βαθυτάτῳ, καὶ μὴ δὲ ἑαυτὴν ἐπισταμένη διάγρουσα· καὶ τῶν μετὰ τοῦ σώματος πράξεων κατὰ τὴν θείαν γραφὴν ἐκδεχομένη τὴν ἀμοιβὴν· ἄς τινὰς οὐκ ἐκφεύξεται τῷ χωρισμῷ τοῦ σώματος· οὐδὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον τρεπομένη, ἵνα μὴ τὰ τῆς γραφῆς διαψευσθῇ.

Τούτοις δὲ ἔπιται, τῷ μὴ δὲ ἐπὶ τὸ κρείττον λέγω, μὴ δὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι· ἢ τὸ παντέλειον ἐκεῖνο καὶ τὸ παμμακάριον, τὸ προσδοκώμενον ἐν τῇ ἀναστάσει ἐνεῖναι τῇ φύσει ἤδη, ἢ τὸ πάντη ἡσυχάζειν τὸ λογικόν, ἐπεὶ μηδὲν αὐτοσπρωριέτω βουλῇ κινούμενον μηδενὸς ἔχον ὄλως αἰσθῆσιν ἔστιν· ἀλλὰ τὸ πρότερον οὐδ' εἰσκακόμεναι· τοῦ Θεοῦ κρείττον τι προβλεψαμένου περὶ ἡμῶν, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν οἱ πρότεροι τελειωθῶσι· τὸ δεύτερον ἄρα ἐστὶ· καθ' ἡμᾶς οὖν τοὺς χριστιανοὺς οὐ κρείττων ὁ ἄνθρωπος τῶν οἰκείων μερῶν καθ' ἑαυτὰ θεωρουμένων δείκνυται· κατὰ δὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς μανιχαίους τοῦ μὲν σώματος, κρείττων ὁ ἄνθρωπος· τῆς δὲ ψυχῆς, ἦττων τούτῳ τῷ λόγῳ· τὴν μὲν γὰρ ψυχὴν καὶ προὔπαρχειν οἶδασιν τοῦ σώματος, ἀνεύδειν τὴν τῶν τοῦ σώματος αἰσθησεων, καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸ σῶμα καταπτώσεως ὡς φασὶ μηδὲν ἀγνοῦσαν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τούτου ἔξοδον ὡσαύτως· ὅθεν καὶ ἦττονα οἶδασιν αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον· ἐπεὶ καὶ αὐτὴν ἑαυτῆς χεῖρονα λέγουσι γενέσθαι διὰ τῆς ἐν τῷ σώματι φυλακῆς ὡς φασὶ· τοῦ δὲ σώματος νεκροῦ θεωρουμένου μετὰ τὴν διάζευξιν τῆς ψυχῆς, πρόδηλον ὅτι κρείττων ὁ ἄνθρωπος· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα κρείττον ἑαυτοῦ θεωρεῖται πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἐκ τῆς ψυχῆς· ὡς πρὸς τὸ μετὰ τὸ χωρισθῆναι τῆς ψυχῆς συνέστηκεν ἄρα, ὡς ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν οἰκείων μερῶν καθ' ἑαυτὰ θεωρουμένων, ἢ κρείττόν ἐστι κατὰ τι, ἢ ἦττον· ὅθεν ἀνάγκη λέγειν καὶ τούτοις, τὸν Χριστὸν αὐτῶν, ἢ ἦττονα εἶναι, ἢ κρείττονα κατὰ τι τῶν οἰκείων μερῶν καθ' ἑαυτὰ, ἐπινοουμένων· εἰ ὄλως ἐν ζῶον ἐστὶ κατ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς, ἐκ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἀποτελεσθὲν· ἀλλ' εἰ μὲν κρείττονα, εἶποιεν, δεδῶκασιν τὸ ἀσεβῆς, τελειοτέρον τι τοῦ θεοῦ φανταζόμενοι εἶναι ὅπερ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος ἀνάγκη λίσσειν αὐτοὺς ὑπέρτατον· εἰ γὰρ τὸ κατ' αὐτοὺς ἐκ Θεοῦ λόγου καὶ σαρκὸς ζῶον, κρείττον κατὰ τι τοῦ Θεοῦ λόγου καθ' ἑαυτὸν νοούμενον, τοῦτο αὐτὸ κρείττον δηλονότι καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος μὴ συγκαίμενων τῇ σαρκί· ἐπεὶ ἴσως ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ καὶ τὸ πνεῦμα· καὶ ὁ τούτου κρείττων κατὰ τι, σαφές ὅτι καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀγίου· εἰ δὲ ἦττον εἶ-

ποιεν τουτὶ τὸ ζῶον τοῦ θεοῦ λόγου καθ' ἑαυτὸν θεωρουμένου, καὶ οὕτως ἀσεβοῦσι· τὸν θεὸν γὰρ λόγον ἦττονα ἑαυτοῦ δεικνύουσι γιγνηῆσθαι κατὰ τὸν τῶν ἑλλήνων καὶ μανιχαίων περὶ τῆς ψυχῆς μῦθον· οὐκ ἂν γὰρ τὸ ἐκ θεοῦ καὶ σαρκὸς ζῶον, ἦττον νύρισκας τοῦ θεοῦ κατὰ μόνας, εἰ μὴ πρότερον αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἦττων ἑαυτοῦ γέγονεν.

Εἰποῖμεν οὖν πρὸς τάδε, ὅτι ὄντως τὰ ἐκ μερῶν ἀποτελέσματα, ἢ κρεῖττονα ἢ χείρονα τῶν ἀποτελεσάντων ἐκάστου ἰδίᾳ θεωρεῖται· ἀλλὰ πρόδηλον, ὡς τόδε οὐχ' ἀπλῶς, ἀλλ' ἐφ' ὧν διαφορῶν ὄντων κατὰ φύσιν τῶν μερῶν, καὶ ἢ σύνθεσις, κατὰ τροπὴν καὶ φυρμόν καὶ κράσιν τινα, ποιεῖ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀπὸτέλεσμα· εἰ μὲν τοι ἢ σύνθεσις οὐ τοιαύτη, ἦσαν οὐ συγχυτικὴ καὶ ἀλλοιωτικὴ τῶν συνελθόντων διαφορῶν, οὔτε δὲ αἱ φύσεις εἰς ἀλλήλας συγχεῖσθαι δύνανται ἢ τρίψασθαι, πῶς ἐντεῦθεν χεῖρον ἢ κρεῖττον τὸ ὅλον θατέρου τῶν μερῶν κριθῆσεται; ἔσται δὲ σαφὲς μᾶλλον ἐκ παραδείγματος τὸ λεγόμενον· εἰ γὰρ τυχὸν λιτραῖον σκευὸς ὀργύρου, καὶ λιτραῖον σκευὸς μολίσβδου τίς καταχωνεύσας ποιήσει σκευὸς ἐξ ἀμφοῖν, δηλὸν ὡς ἀργύρου μὲν ἦττον, κρεῖττον δὲ μολίσβδου οἷα κασιτήρος φανεῖται· πέφυκε γὰρ τάδε διὰ τινα φυσικὴν εὐπάθειαν καὶ συγγέειαν, ἀλλήλοις προσμεταβάλλεσθαι· εἰ δὲ λιτραῖον σκευὸς χρυσοῦ, λιτραῖον σκευὸς πηλίνῳ τυχὸν συνάψι τις, ἢ περιπλάσας θατέρῳ θατέρον ἐφ' ὅσων οὐκ συμπτύσσεται, ἐπεὶ μὴ πέφυκε χρυσίῳ πλὴτος κατὰ κράσιν φύρεσθαι, οὐκ ἔσται τόδε τὸ ἐκ πηλοῦ καὶ χρυσοῦ ἀπὸτέλεσμα ποτὲ κρεῖττον χρυσοῦ κατὰ τὸ οὐσιῶδες ποιὸν· ἰδοὺ γὰρ ἀμεταβλήτως καὶ ἐν τῇ περιθίσει καὶ ἐν τῇ ἐνώσει τοῦ πηλοῦ, τὸ χρυσίον ἀγνὸν ἐροῦμεν ὃν καὶ ἀκίβδηλον, οὐδὲν διοίσει χρυσοῦ γυμνοῦ κατὰ τὴν φύσιν· ἢ γὰρ περιθίσεις τοῦ πηλοῦ οὐκ ἀναπειθεῖ σάφρονα νοῦν, βεβλάρθαι εἰς φύσιν τὸν χρυσὸν, ἅπαξ διεγνωσμένον τὴν φύσιν εἶναι πρὸς τὰ χείρονα ἀμετάτροπον· ἀλλ' οὐδὲ πάλιν κρεῖττονα εἶναι γυμνοῦ χρυσοῦ διὰ τὴν περιθίσειν τοῦ πηλοῦ τίς αὐτὸν λογίσειται· τὸ γὰρ ἅπαξ κρεῖττον, ἐπὶ τῇ προσλήψει τοῦ χείρονος ἑαυτοῦ πῶποτε φανήσεται· καὶ γὰρ τόδε καὶ λέγειν μάταιον· ἀλλ' οὕτω μὲν τάδε.

Τῆς δὲ ἀποφάσεως ὑμῶν ὁμως ἢ κρεῖττον ἢ ἦττον ὁρᾶσθαι πρὸς τὰ ἰδία μέρη τὸ ἀπὸτέλεσμα λεγουσῆς, τὰ παραδείγματα ὑμῖν ἄλλο τι βούλονται παρὰ τὸ εἰρημένων· πάντως γὰρ κρεῖττον εἶναι πᾶν σύνθετον τῶν εἰς αὐτὸ συνελθόντων μερῶν φησὶ· λίθων τὲ γὰρ καὶ ξύλων κρεῖττονα τὸν σῆκον, καὶ πορφυράς καὶ κοκκίνου καὶ βύσσου τὸ καταπέτασμα, καὶ ψυχῆς καὶ σώματος πόν ἀνθρώπων φησὶ· συγχωρητέον οὖν ὑμῖν καὶ τόδε· εἴτα ῥητέον ὡς ἐστὶν ὄντως καὶ τοῦτο ἀλεθές ἐπὶ τινῶν· ἀλλ' οὐκ ἴσται ἕπως ἐστὶν, εἰ καὶ ὅτι ἐστὶ, οὐκ οἶδα πῶς ἐγνώστε· τότε γὰρ κρεῖττόν ἐσ-

τι τὸ ὅλον τῶν οἰκειῶν μερῶν ἐκάστου, ὅτε ἐπὶ τῇ συνθέσει καὶ ἑτερόν τι αὐτοῖς σχῆμα, ἢ ποιόν, ἢ εἶδος τι ἐπιγίνεται· ἐν οὐδενὶ αὐτῶν ἦν ἢ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πρόσθεσιν παρὰ τὰ τῶν μερῶν εἶδη πάντα ὄραται· τῷδε οὖν πλεονεκτεῖ ὁ οἶκος ὑπὲρ τὴν τῶν λίθων καὶ ξύλων φύσιν τὸ σχῆμα ἔχων, καὶ τοιαύτῃ θεσίῃ, ἢ οὐδὲ ξύλον οὐδὲ λίθος ἴδια· οὐ μὲν τοι κρείττονα ἑτέραν φύσιν οὐδὲ οὗτος ἔχει· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ καταπίετασμα, πλοκῆ καὶ συνθέσει τῶνδε τῶν χρωμάτων πρὸς ἄλληλα ὑπερέχει τῶν καθ' αὐτὰ ἀσυνθέτων ἐκάστου· οὐ γὰρ χρώματος ἀπλοῦ λόγῳ κρείττον ἔστι τῶν ἰδίων πάντων χρωμάτων· καὶ ὁ ἀνθρώπος δὲ ἵνα καὶ δοθῇ ὑμῖν κρείττων ψυχῆς τοῖς διὰ τὴν τῶν οἰκειῶν δογμάτων σύστασιν πάντα ὡς ἔτυχε προμοιολογῶσιν, ἐπὶ τῇ συνθέσει καινοτέρας τινὰς παρὰ ψυχὴν τε καὶ σώμα ἰδιότητος φυσικὰς προσίχεται· εἰ οὖν καὶ τοῦ λόφου καὶ τῆς σαρκὸς συντεθείσης ἔστιν ἀληθῶς, τί ἀεὶν καινότερον ἰδίωμα φύσεως καὶ ἐν Χριστῷ παρὰ τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, δέοντος ἂν καθ' ὑμᾶς κρείττον τῶν μερῶν καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ἀποτέλεσμα ἐροῦμεν; εἰ δὲ οὐδὲν πλὴν τῶν αὐτῶν ὄραται μερῶν, πῶς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οὐ τὸ ἰσότημον δοξάσομεν, ἀλλὰ τὸ κρείττον τοῦ ὅλου πρὸς τὰ μέρη τὰ αὐτοῦ;

- LII. Ἄλλ' ἵνα συνήδως καὶ ἑτεράττα ἴσως δυνάμεινα ἐπινοηθῆναι τοῖς ἀντιλέγουσι, πάντα προλαβόντες ἡμεῖς γυμνάσωμεν ἀληθείας γὰρ ἡμῖν ἐκ παντὸς καὶ οὐ νίκης πάντως ἢ ἔφεσις, καὶ τάδε πρὸς τοῖςδε εἰπεῖν μὴ παραλείψωμεν· τὸ ἐξ ἀνομοιομερῶν ὅλον συνιστάμενον, ἑτερόν πως τῶν ἰδίων μερῶν ἔστι τῷ τε συνθετωτέρῳ καὶ ποικιλωτέρῳ καὶ τελειωτέρῳ, καὶ παραλλάττον τι πρὸς ἐκότερα μέρη τοῦ ἀπλῶς, διαφορὰν τινα πρὸς τὰ οἰκεῖα μέρη κτησάμενον· καθάπερ ἐν φαρμάκῳ καὶ οἴκῳ καὶ μύδρῳ καὶ ἀνθρώπῳ ὀρώμεν· τῷ τε γὰρ ἐκ χαλκιτέως καὶ ἐλαιίου συνδήματι, τρέφουσα τὰ κοῖλα τῶν ἰλκῶν προσμαρτυρεῖται δύναμις, ἢ περ οὐδέτερον τῶν κατ' αὐτὸ μερῶν εἶχε κατὰ φύσιν ὁμοίως τὸ τὸ τοῦ οἴκου σχῆμα καὶ εἶδος, τοῦ τε τῶν ἐν αὐτῷ λίθων καὶ ξύλων παρήλλακται· ἐπεισῆκται γὰρ τοῦτοις καὶ τότε τοῦδε ἀνθρώπου ὁ ὄρος, τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ὄρου πλείον τι δείκνυσιν, οἷον τὸ θνητὸν, ὅπερ οὐδενὶ τῶν κατ' αὐτὸ μερῶν ἴδια προσάπτεται ὥσπερ οὐδὲ τὸ γελαστικόν, ἢ κλαυστικόν, καὶ τὰ τοιαῦτα αὐτοῦ ἴδια· δῆλον δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὰ τῶν μερῶν αὐτοῦ ἰδιαζήντως ὁμοουσία, ἦγουν τὰς ἄλλας ψυχὰς ἴδια καὶ σώματα, ἀναγκαίως παραλλάσσει ἂν ὁ τοῦ ὅλου αὐτοῦ ἀνθρώπου ὄρος καὶ λόγος· ἐξ ἀνάγκης δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς ἀριθμητὸν γὰρ πάντως τί ἐστίν, εἴ γε ὁπωσοῦν ἔστι τι τὸ ὅλον λεγόμενον· εἰ οὖν μέρη τὲ λείπει καὶ ὅλον ἐπὶ Χριστοῦ, καθὼς τινὲς ὑμῶν ἀπεφάνθησαν, φαῖεν ἂν ἔσται πρῶτον μὲν θεότης τε οὐσης καὶ ἀνθρωπώτης τῶν μερῶν τὸ ὅλον ἑτερόν τι παρὰ

ταύτας δεικνύμενον ἡμῖν εἶτα δὲ, οὔτε δύναιτο ἄν, κατὰ τὸν τοῦ ὄλου ὄρον ὡς ὁμοουσίους συντάττεσθαι τοῖς τῶν μερῶν ὁμοουσίους, οὔτε τῷ πατρὶ οὔτε τῇ μητρὶ ὁ κύριος ὁμοιος ἔσται φύσει, κατὰ τὸ ὄλον ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τῷ τῆς Θείας τριάδος ἀριθμῷ κατὰ τὸν τοῦ ὄλου ὡς ὄλου ἀριθμητοῦ λόγον, συλλογίζοιτο ἄν, εἰ μὴ τετραδά ποιεῖ· οὔτε δὲ ὁμοούσιον ἔτι ταύτην ἑαυτῇ πάντη συναριθμούμενος δείξει· ἀλλ' οὐδὲ τῷ τῆς ἀνθρωπείας πληθύσεως καταλόγῳ εἰ συναριθμοῖτο, ὁμοούσιον ἔξει πᾶν τόδε διὰ τὰ αὐτά.

Ἄλλ' ἴστωσαν, καὶ εἰ ταῦτα ἡμῖν συνάγοιεν, πρῶτον μὲν τοὺς καθ' ἡμᾶς πατέρας τούτοις χηρᾶσθαι τοῖς ὀνόμασιν, ἦθουν μερῶν καὶ ὄλου, ἐπὶ τοῦ δεσποῦτος ἡμῶν Χριστοῦ, διὰ συνθέσεως παράστασιν μόνην, καὶ ἀποβολὴν πάσης ἐμφάσεως, τῶν καθ' ἑτέρους τρόπους λεγομένων ἐνώσεων· ἔτι μὲν τοι, καὶ διὰ τὸ ἑκατέρου τῶν ἐν Χριστῷ λεγομένων εἶναι, ἀληθῆ τε φύσιν εἶναι καὶ εὐδόκησιν, καὶ πρὸς φυσικὴν ἔνωσιν συνεδραμηκέναι, ὡς ἄμφω τὰς οὐσίας συμπληροῦν τὴ καὶ ὑφιστάνειν Χριστῷ οὕτως, ὥσπερ καὶ τὰ μέρη φυσικῶς τὸ ὄλον ἀπαρτίζουσιν· ἔτι δὲ καὶ τῷ μὴ διδόναι χώραν ὑποψίας τινί, ἕτερον ἑτέρου ψιλὸν τῶν ἐν Χριστῷ ποτὲ εἶναι διαλογίζεσθαι, ὥσπερ οὐδὲ ἄνευ ἀλλήλων τὰ μέρη, σωζομένου τοῦ ὄλου, ποτὶ ἰδεῖν ἔστιν· ἀλλ' ὥσπερ σύνθεσίν τε, καὶ ὄλον, καὶ ἀνάκρασιν, καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοντες, εἰς ὅσον ἔχοι μόνον ἕκαστος λόγος ἀδιάβλητον ἐπὶ Χριστοῦ, ταῦτα φασὶ παρεπόμενόν τι τούτοις εἰ ἀπεμφαίνοι, μὴ καταδεχόμενοι σὺν αὐτοῖς περὶ αὐτοῦ λογίζεσθαι· κρᾶσιν τὴ γὰρ λέγοντες, μόνον τὸ πᾶν κατὰ παντὸς εἶναι τῶν ἐνωθέντων σημαίνειν βούλονται, τὴν ἐπομένην ταύτην σύγχυσιν καὶ τῶν ποιότητων τὴν ἀντίστασιν, καὶ τὴν ὑπ' ἀλλήλων τῶν μιγνυμένων ἔκλυσίν τε καὶ ἁλλοιώσιν οὐ παραδεχόμενοι· καὶ οὐ μόνον ἐπὶ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τῆς κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν ἐνώσεως τάδε προσιέμενοι· οὕτως γὰρ καὶ ὅτι οὐδὲν ἑαυτὰ μέρος συντίθησιν εἰδότες, οὐκ ἤδη καὶ ὑφ' ἑτέρου συντελῆναι τὸν λόγον τῇ σαρκὶ φρονούσιν· ἐπεὶ σύνθεσιν μερῶν ὀνομάζουσι καὶ ἀπλῶς πᾶν τὸ μὴ προσῆκον ἐπὶ τῆς Θείας οἰκονομίας, ἀποσκευάζονται μόνον τὸ ἀδιάβλητον τῶν λειομένων, πρὸς σαφήνειαν τοῦ δυσδιαγνώστου λίαν θείου μυθῆριου ἐφιλοκόμενοι, διὰ τὴν χρείαν τῆς τοῦ ἀκαταλήπτου λόγου ὑποτυπώσεως· ἵνα μὴ ἀσθήριτος ἡμῖν ὁ νοῦς ὦν, αὐτονομῆ φανταζόμενος τὰ περὶ τούτου· καὶ πολλάκις πρὸς τὰ πάντη ἀπεμφαίνοντα περὶ τῆς οἰκονομίας παρατρέπεται, καὶ ἀσιβείας ἑαυτῷ ἀναπλάττεται· κἂν τοῖς γὰρ κοινοτέροις πολλάκις ἐκ τῆς μεταφράσεως ἢ ἀναλογίας ἢ μερικῆς ὁμοιώσεως ὀνομάζομεν τίνα· καὶ οὐ διὰ τόδε, καὶ πάντα τὰ ἐπόμενα τούτοις, συνεκδεχόμεθα· οὐ γὰρ ἔπει τὸν ἀπὸ σκυθρωποῦ εὐδιώτερον αἶρα γινόμενον γελᾶσαι φημὲν, ἤδη καὶ

ζῶον γελαστικὸν τὸ στοιχεῖον εἶναι ἐγνωκάμεν· πλὴν εἰ καὶ πάντα συμβαίνειν ἀνάγκη τὰ ἐπόμενα ὅποι λείποιό τι τῶν αὐτῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ἐπὶ Χριστοῦ ταῦτα ἀναγκαιῶς οὐχ ἔψεται· ἐκ Θεοῦ γὰρ λόγου ἀνθρωπείας φύσεως ὁμολογουμένης αὐτοῦ τῆς συνθέσεως, εἶγε ἐκ τοιῶνδε ἀληθῶς εἶναι τῶν μερῶν δοθεῖν, τὸ κατ' αὐτὸν ὅλον, καὶ σύνθετον εἶναι κωλύσει πάντως τὰ τοιαῦτα παρακολουθήματα· ἀπαράδεκτον γὰρ τὸ θεῖον παντός ἀτόπου· καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς τισιν εἶναι τῶν καθ' ἡμᾶς λεγομένων, ἀσυγκρίτως ἔχειν ἐν τούτοις πρὸς ἡμᾶς ὁμολόγηται· εἰ γὰρ καὶ γέννησις λέγεται ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἐπόμενα ταῖς καθ' ἡμᾶς γεννήσεσι· καὶ ἐν τῷδε οὐδὲ τὸ ὁμοούσιον τῶν ὑποστάσεων τούδε, οὔτε τὸ τελειοπρόσωπον τῶν ἰδικῶν δυνάμεων, ὅμοιοι ἡμῖν, οὐδὲ τὰ λοιπὰ ἐξαιρέτα.

Πλὴν ἀλλὰ καὶ τούτων ὁμολογούμενων ὡς οὐκ ἔστιν ἐξ ὅλου καὶ μερῶν ἐπὶ Χριστοῦ εἰρημένων, ἀκολουθῶς τί ὅμοιοι ἡμῖν ἐπαγέσθαι, διανοητέον καὶ τάδε· πρῶτον μὲν γὰρ τὸ λεχθὲν συμβαίνειν ἐπὶ τοῦ ἐκ μερῶν ὅλου γινομένου, δηλόν· ὡς εἰ καὶ κατὰ τὸ εἶδος οὖσιν ἀνομοίοις τοῖς μέρεσι συμβαίνει τῷ ὅλῳ τῷδε, ἀλλὰ πάντως κατὰ τι προσεχῆς ἢ πορρωτέρῳ γένος ὁμογενῆς τυγχάνουσι· διὸ δὴ καὶ πρὸς σύνθεσιν εἶδους κοινοῦ, οὐκ ἀλλοτριῶς ἔσχεν ἂν πρὸς ἄλληλα πάντα ἅτε κοινωνίαν τινὰ φυσικὴν ἔχειν κατὰ τι γένος· ἢ δὲ ἐπὶ τοῦ δεσπότου ἡμῶν ἔνωσις, ἐκ τῶν πάντη ἀνομογενῶν ἔστι· τί γὰρ κυρίως οὐσιῶν γένος· εἰ δὲ καὶ γένος, οὐσίας ἔστι, τί γένος οὐσίας τῆς Θείας αὐτῆς, μετὰ καὶ τῆς ἀνθρωπείας εἶναι δοθήσεται· ἵνα διὰ τίνα φυσικὴν συγγένειαν, καὶ ὅλου τινὸς φύσιν, συγκιράμενα ποιήσοι τάδε· πῶς οὖν τῷ συμβαίοντι τῇ τῶν ὁμογενῶν μερῶν συνθέσει τὴν τῶν ἀνομογενῶν ὑπαγάγοιεν σύνθεσιν; καὶ ὡς ἀναγκαῖον ἡμῶν συναγάγοιεν, τὸ διὲν πάντως ἔπασθαι τοῖςδε τοῖς ἀνομογενέσι Χριστοῦ μέρεσιν, ἐκεῖνο ὃ τοῖς ὁμογενέσιν ἐπόμενον καθορᾶται, ἤγουν ὀλότητα τινὰ ἑτέραν; ἀλλ' εἰ μὲν ἄλλοθεν τὸ μὴ γενέσθαι φυσικὴν σύνθεσιν καθ' ὑπόστασιν ἐπιδειῖξαι τοῦτο ἤδη ἀναγκαιῶς κατασκευάσετε, εἴσοιμεν αὐτοῖς· εἰ δὲ γε ὑποθετικῶς τὴν σύνθεσιν ἡμῖν ὅπως Θεοῦ πρὸς τι συγχωρεῖτε, οὐκ ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν τὰ ἐπόμενα συνθέσει ἐπαγάγοιτε· ἢ διὰ τὸ μὴ τοιῶνδε εἶναι αὐτὴν ὅταν ἴστε γινομένην ἐπὶ τοῖς μὴ τοιοῖςδε οὖσιν, ἤγουν Θείοις καὶ ἀνθρωπίνοις μέρεσιν· ἤδη καὶ ταύτην ἀνατρέψετε· ὦν γὰρ αἰ φύσεις οὐχ' αἰ αὐταὶ κατὰ πάντα, οὐδὲ ἡ φυσικὴ σχέσις ὁμοία κατὰ πάντα, οὐδὲ ἡ σύνθεσις ἢ αὐτὴ δηλαδὴ γενήσεται.

Ἐτι βῆτιον ὅτι εἰ καὶ πᾶσα σύνθεσις, ἕτερον καθὼς δὲ εἰρηκάτε, παρὰ τῶν μερῶν ἴδη ἐπεισάγει· τῷ ὅλῳ εἶδος, προωμολόγηται ὅμως ἡμῖν τοῦ νῦν ἀνακρινομένου συνθέτου· ἐν εἶναι μέρος τὸ θεῖον, ὃ ὁ παντός εἶδους ποιητικὸς ἔστι θεῖος λόγος· εἰ οὖν τι ἕτερον αὐτῷ τέ καὶ τῷ σὺν αὐτῷ

ὄντι ὡς μέρεισιν ἐπιγένοιτο εἶδος ὄλου τινός, ἢ αὐτὸν ἀνάγκη τοῦτο προβαλλέσθαι εἰδοποιὸν δεδομένον καθολικὸν καὶ συνωμολογημένον κοινῶς, ἢ ἕτερον τινα· τὸ γὰρ γινόμενον πᾶν, δῆλον ὡς οὐχ' ἑαυτὸ ποιήσει μήπω ὄν, ἀλλ' ὑπὸ τινος ἐγένετο, εἴπερ ἔστιν εἰ δὲ μὴ ἐγένετο, οὐδὲ ἔσται· ὅφ' ἑτέρου μὲν οὐκ ἂν γένοιτό τινος· μόνος γὰρ εἶναι οὐσιαστικῆς καὶ φυσικῆς εἰδοποιὸς ὁ ὑποβληθεὶς ὡς μέρος τῶδε τῷ ὄλῳ, ὡμολόγηται ἡμῖν πᾶσιν· εἰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ τόδε γέγονέ πως ὡς ὄλον τι, καὶ ὑπὸ τοῦ ποιούντος αὐτὸ ὡς ἐξ ἰδίου μέρους γινόμενον εἴη τὸ ποίημα· ἔσται γὰρ ἂν οὕτως, ὡς μέρος ἐν τῷ ὄλῳ περιεχόμενον τὸ αἷτιον ὑπὸ τοῦ αἰτιατοῦ, ὅπερ ἀδύνατον· ἐπεὶ οὖν τὰδε ἀδύνατα, δῆλον ὡς οὐ κυρίως λείπεται· ἀλλὰ τὸ προσαγαγὸν τὴν λεγομένην Χριστοῦ ὁλότητα μέρος, αὐτὸ ἔστιν ὁ σύγκειται ἑτέρῳ· ἤγουν ὁ λόγος τῇ σαρκί· ἕκ τε τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὑποστάσει αὐτοῦ, ἅμα τῷ σὺν αὐτῷ μέρει, ἥδου τῆς σαρκικῆς οὐσίας ταύτην συνιστᾶν τὴν ὁλότητα· οὐδὲν πλεόν ἢ ἕλαττον ἐπιδικνύμενος ἑαυτοῦ καὶ τοῦ σὺν αὐτῷ ἐν αὐτῇ· ἢ γὰρ εἰδοποιὸς δύναμις, ἑαυτὴν ὡς εἰπεῖν οὐχ' ἑτέρῳ ἀλλ' αὐτῷ τῷ συντεθέντι σὺν αὐτῇ μέρει, εἰς εἶδος κεχάρισται· ἀνθρωπιζομένη τὴ διὰ τοῦδε, καὶ Θεοῦσα τόδε κατ' αὐτὴν δι' ἑαυτῆς, καὶ οὐχ' ἕτερον κρείττον, καὶ ἑαυτῆς καὶ ἐκείνου ποιῆσαι ἔχουσα εἶδος· πῶς οὖν ἕτερον ἔσται τὶ φαιτόμενον ὄλον ἐν Χριστῷ κατ' οὐσίαν παρ' ἑκάτερα; οὐκοῦν σαφὲς κἀντεῦθεν γεγένηται, ὡς τοιούδε προωμολογημένου εἰδοποιοῦ λόγου Θεοῦ, τοῦ συντεθειμένου μέρους, ταυτὸν τῇ φύσει καὶ τῷ ἀριθμῷ εἶσθαι καὶ τὸ κατὰ διάφορον ἐπινοίαν ὀνομασθὲν ὄλον τὸ σύνθετον· καὶ μέρος ἐν αὐτῷ ὁ λόγος εἶρηται εἶναι τρεῖς πατρᾷσιν· καὶ τοῦ αὐτοῦ κατηγορηθήσεται Χριστοῦ, καθ' οὗ καὶ τὸ μέρος καὶ τὸ ὄλον ὡς Θεοῦ ἑκατέρως νοουμένου ὡσαύτως τελείου· εἰ καὶ ποτὴ μὲν διὰ τὴν σημασίαν τὴν περὶ ἑκατέρου τῶν ἐν τῷ συνθέντῳ, ὄλον τὸ συναμφοτέρον, μέρος δὲ θάτερον μόνον τῶν αὐτοῦ εἶρηται.

Οὐκ ὀρθῶς οὖν ἡμῖν συνάγετε τὸ ἑτεροῦσιον τοῦ ὄλου πρὸς τὰ μέρη διὰ πὴν σύνθεσιν· καὶ νεώτερον ἀριθμὸν καθοράτε· εἰ γὰρ καὶ ὡς λεκτὸν ἀριθμητὸν ἐστὶ τόδε τὸ ὄλον τοῦ σημαινομένου τῆς συνθέσεως πάσης, ὡς ὄλου λεγομένου τισιν, οὐ προσθήσει τῷ ἀριθμῷ τῶν ὁμοουσίων καὶ ὑπαρκτῶν μερῶν· οὐδὲ γὰρ ἐπεὶ κατὰ διαφόρους ἐπινοίας περὶ τοῦ αὐτοῦ συμβέβηκε πολυωνυμία ποτὴ καὶ πληθὺς ἔστιν ἀριθμοῦ τῶν κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς πράξιμας λεγομένων ὀνομάτων· οἷον Σίμων, Πέτρος, Κηφᾶς, Βαῖρ Ἰωνᾶ, ἀπόστολος, μαθητῆς τε τοῦ κυρίου, καὶ διδάσκαλος τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἥδη διὰ τόδε, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ καὶ ὀνομαζομένου ἐνὸς ἀνθρώπου τὸν ἀριθμὸν εἰς οὐσίας ἢ ὑποστάσεις συμπληθύνεσθαι νοητέον, οὐδὲ διαφέρειν ἑαυτοῦ κατὰ τὸν φυσικὸν ἢ ὑποστα-

τικὸν ἀριθμὸν οὕτως ὡσπερ ἡ τοῦ μαθητοῦ καὶ διδασκάλου ἐν τοῖς διαφόροις ὁμολογουμένως ὑποκειμένοις ὀνομάτων αὐτοῦ διενήνοχε σημασία πρὸς τούτοις δὲ φαμέν, καὶ ὥστε μέρος τὸ συντεθέν ἦγουν ὁ θεῖος λόγος· ἐπεὶ δέδοται ἀκρότατον ὑπεροχικῶς εἶναι κατὰ τελειότητα, εὐδοκῆσαν συντεθῆναι μείζον μὲν ἢ τελειότερον ἑαυτοῦ ὅλον, οὐκ ἂν συστήσεται πώποτε· εἴγε ἀληθῶς παντέλειον εἶναι μεμαρτύρηται, διὰ τὸν τῆς φύσεως ἑαυτοῦ λόγον· ἀλλ' οὐδὲ μείον ἑαυτοῦ ποιήσει τι εἶναι τὸ οἰκτεῖον ὅλον διὰ τὸν πάσης συνθέσεως λόγον· μείζονα γὰρ τόγε ἐπ' αὐτοῖς οὐκ ἐλάττονα δέποτε δεικνύται τῶν μερῶν τὰ οἰκεῖα ὅλα· εἰ δὲ μήτε μείζον αὐτοῦ τὸ τοῦ λόγου ὅλον, διὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦδε τοῦ μέρους, μήτε δὲ ἦτον, διὰ τὸν τῆς συνθέσεως ἀπλῶς λόγον δεῖ εἶναι, ἑαυτὸν ἄρα ἔξει ὅλον τὸ ὅλοποιόν αὐτοῦ μέρος· ὁ καὶ ἐξ ἀνάγκης ἴσον τῷ ἰδίῳ μέρει ἔσται καὶ οἰκτεῖον αὐτοῦ ὅλου λεγόμενον· πῶς οὖν ὅλου ἑτερότητα πρὸς τὰ μέρη καὶ ἐνὶ τῆς κατὰ τὸν δισωότην ἡμῶν Χριστὸν οἰκονομίας συλλογιζέσθαι ἂν εἴη; ἔτι δὲ φαμέν ὡς εἰ πᾶν ἀπλοῦν ἐν τῷ συνθέτῳ, καὶ πᾶν μέρος ἐν τῷ ἰδίῳ ὅλῳ δεῖ εἶναι· πᾶν δὲ ὄν καὶ γινόμενον, ἐν μέρει ἐστὶ τούτῳ, ἦγουν τῷ θεῖῳ λόγῳ, πῶς ἔσται τι τὸ κατ' αὐτὸ ἕτερον αὐτοῦ σύνθετον, καὶ ὅλον τὶ καθολικώτερον αὐτοῦ; ἵνα ὑπὸ τοῦδε περιέχοιτο αὐτὸς ὁ λόγος ὁ πάντα περιέχων· αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ πλήρωμα τὸ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρούμενον.

LIBER II.

Δευτέρας ἀσεβείας αὐτῶν ἔλεγχος λεγόντων δύο καὶ οὐ μίαν τὴν ὑπόστασιν ἐκ τῆς κατὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ λόγου οἰκονομίας ὁρᾶσθαι.

- I. Σημαίνει φασὶν ἡ ὑπόστασις ποτὲ μὲν τοι ἐνούσιον ὡς τὸ μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· ποτὲ δὲ ἀνούσιον τι ὡς τὸ ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχῆσεώς μου· ποτὲ δὲ τιῶν συνάθροισιν ὁμοουόντων ὡς τὸ ἐξῆλλθον ἄνδρες ἐκ τῆς ὑποστάσεως τῶν ἀλλοφύλων· εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ τελευταῖον φασι τὴν ὑπόστασιν, ἀντὶ τοῦ ταυτοβουλίου καὶ ἐμογνωμοσύνης σημαίνει τῶν φύσεων, συγχωροῦσι δὲ κλονότι κατὰ τὰ πρῶτα δύο λέγειν ἡμᾶς τὰς ὑποστάσεις τῶν δύο φύσεων· εἰ δὲ κατὰ τὸ δεύτερον φασι ἀνούσιον τι βουλόμενοι δεῖξαι τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύσεων, οὐδὲ ἀποκρίσεως ἄξιον· εἰ δὲ κατὰ τὸ πρῶτον, εἰπάτωσαν τίνι καθέστηκεν αὕτη ὁμοούσιος· τῇ τοῦ Δαβὶδ περὶ ἧς εἶπε μὴ-

σθπῆ τις μου ἢ ὑπόστασις, ἢ τῆ τοῦ πατρὸς περὶ ἧς εἴρηται χαρακτηριστῆρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ; ἀλλ' εἰ μὲν τῆ τοῦ πατρὸς, πῶς ἐκ δύο φύσεων συνέστηκεν, ἀπλῆς ὑπαρχούσης τῆς τοῦ πατρὸς; δεῖ γὰρ τὸν αὐτὸν ἔχειν λόγον τῆς οὐσίας, καὶ τὴν αὐτὴν νοήσιν, τὰς οὐσίας λεγομένας ὑποστάσεις· ἐπεὶ λεγέτωσαν τί τὸ ὁμοούσιον εἰ δὲ μὴ τῆ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τῆ τοῦ Δαβιδ, πῶς ἐκ δύο φύσεων λέγοντες αὐτὴν οὐκ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνιστάται βούλονται; τοιαύτη γὰρ ἢ τοῦ Δαβιδ εἰ δὲ οὐδὲ τοῦτο οὐδὲ ἐκεῖνο, πᾶσιν ἱετροούσιος ὁ παρ' ὑμῶν εἰσαλούμενος υἱὸς, καὶ οὐδὲ ἡμῖν οὐδὲ τῆ ἀγία τριάδι ὁμοούσιος· εἰ δὲ λέγετε ἐκ μέρους καὶ τούτω κἀκείνω ὁμοούσιος, γινώσκετε ὅτι τὰ ὁμοούσια, οὐκ ἐκ μέρους θέλει ὁμοούσια εἶναι· τῷ γὰρ λόγῳ τούτῳ παντάπασιν ὁμοούσια ἔσται· ὅλως δὲ τὸ ἐκ μέρους τούτῳ κἀκείνω ὁμοούσιον, οὐδέτερου δύναται εἶναι υἱὸς· ἐπεὶ διεξέσται τις ἐκ μέρους ὑπάρχων ὁμοούσιον διαφοροῖς, καὶ γινόμενον τούτου κἀκείνου υἱόν.

Ἦδη μὲν τῆς προτέρας ὑμῶν ὑποθέσεως καταρτημένης, περιττόν ἦν καὶ πρὸς τὰ ἐξῆς ὑμῖν ἀποκρίνασθαι· εἰ γὰρ ἀληθῶς ὡς δέδεικται φύσεως γέγονεν ἡ σύσθεσις καὶ καθ' ὑπόστασιν, οὐ μὴν ὑποστάσεων ἐστὶν ἡ ἔνωσις ἐπὶ τοῦ δεσπότη τοῦ ἡμῶν Χριστοῦ, ὡσπερ καὶ ὑμεῖς ἐπὶ ψυχῆς καὶ σώματος νῦν τοῦ Δαβιδ ὑπέθεσθε, δηλόν ἐστιν ὡς πάντως μίαν καὶ οὐ δύο εἶναι ἀναγκαῖον τὴν σύνθετον ὑπόστασιν· ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν ὡς ἰσχυροτέρους τοὺς ἐπὶ τῆ δευτέρᾳ ὑμῶν ὑπόθεσις παραιτεῖσθαι συλλογισμοὺς, σὺν θεῷ καὶ πρὸς τούσδε ἀπαντας ὑμῖν δέοντως ἀπαντήσομεν· οἱ μὲν οὖν φιλαλήθεις τὴν ἀλήθειαν ἱρευνῶντες, οὐ τοῖς ποιούσι τὴν ἀπ' αὐτῆς πλάνην ὀργάνους κέχρηται πρὸς τὴν ἱρευναν αὐτῆς ὡσπερ ὑμεῖς· τῆς γὰρ ἀδιακρίτου τῶν πολυσήμων ὁμωνυμίας πλείστην ποιούσης αἰὲν τὴν ἀπάτην ἐν τοῖς ζητούμενοις πράγμασιν, ἰδοὺ νῦν ἡμῖν ταύτη ἐξ ἀρχῆς εὐθύς μετὰ μὲν τοι καὶ δοκεῖν φεύγειν αὐτὴν, προεβάλλεσθε, περὶ τῆς ὑποστάσεως φημί διερευνῶντες· καὶ ἐδόξατε μὲν διορίζειν ἀπὸ μέρους· οὐκ ἐντελῶς δὲ διακρίνατε τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα, πῶς ἐφ' ἑκάστου ὧν λέγεται σημαίνεται. Ἀναγκαῖον οὖν ἀντιμεταλαμβάνομένης τῆς ὑπὸ προθέσεως ἢ κυρίως κειμένης ποσαχῶς τὲ λέγεται καὶ ὅπως καθέκαστον τῶν ἑτέρως λεγομένων εἴρηται τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα, καὶ τὸ ἀρμόδιον ἐπὶ τοῦ προκειμένου φιλοκρινῆσαι ἡμᾶς παρῶτον, ἵνα μὴ εἰς ἕτεραν ἀνθ' ἑτέρας σημασίαν μεταπίπτωμεν, εἶθ' οὕτως τὰ ἡζῆς ὑμῶν ἄτοπα διελέγχειν.

Φαμέν οὖν ἡμεῖς ὡς ὑπόστασις μὲν λείπει· ἴσθι κατὰ τῶν παλαιοτέρων ἐλληλικῶν τὴν γλωτταν, ἢ ὑποστάθμη καὶ τρυξ τοῦ οἴνου καὶ τῶν τοιούτων ὑρῶν, διὰ τὸ ὑποβιβηκῶσαν τῷ ἐπιπολάζοντι ὑγρῷ τὴν ἑαυτῆς στάσιν δεικνῦναι ὡς λέγομεν ἐνυπόστατα σημεῖα. Λέγεται δὲ καὶ ἡ κίνησις

εἶτον μεταστάσις τοῦ ἐνεστώτος ποτὲ, ὑπόστασις· οἷά τις ἄπο καὶ χωρὶς
 στάσιως οὔσα διάθεσις ἦσιν δῆρῃσι στάσιως, ποτὲ ἀμειβομένης τῆς ὑπὸ
 προθέσεως ἐν τῇ λέξει, καὶ μεταλαμβάνομένης εἰς τὴν ἀπὸ καθὰ οἱ ἐν
 παλαιστρα τὰς διωθήσεις ἀλλήλων ποιούμενοι, οὕτως ἀνόμασαν. Λέγεται
 δὲ καὶ ἡ κτῆσις τῶν δέ τιων τῶν χρημάτων ἢ προσόδων ἀπὸ τιων κτι-
 μάτων ὑπάρχουσα τῶν δέ τινη τῶν κεκλιμένων, ὑπόστασις· ἅτε σωζομένη ἦδε
 καὶ ἀδιαπτῶτως αὐτῶν ὑφεισθηκῆσα ὡς φασὲν οὐκ ἔχῃν ἢ κεκτῆσθαι τὸν δέ
 τινα πολλὴν ὑπόστασιν. Λέγεται δὲ ὑπόστασις, καὶ τὸ καρτερικὸν καὶ οὐκ
 εὐκατάπτωτον, ἀλλ' ὑπομονητικὸν πρὸς τὰ ἐπερχόμενα, καθὼς εἴρηται τῇ
 ἀγία γραφῇ, καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου, οὐχὶ κύριος; καὶ ἡ ὑπόστασις
 μου οὐχὶ παρὰ σοῦ ἐστὶ; Λέγεται δὲ ὑπόστασις, καὶ ἡ τινὸς διηγήμα-
 τος ἢ ἀπλῶς λόγου ἰδιάζουσα καὶ οὐ καθόλου οὔσα πρότασις· ὡς τὸ λε-
 γόμενον ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως. Λέγεται δὲ καὶ ἡ πίστις
 ὑπόστασις οἷα δὴ τινος καταλήψεως οὔσα ἐπιστήμη τὴ ἐπίστασις· καθὼς
 εἴρηται, ἔστι δὲ πίστις, ἐλπίζομένων ὑπόστασις. Λέγεται ὑπόστασις, καὶ
 ἡ ὑπόσχεσις, ὡς ὑπὸ τινος τεθεῖσα τινὶ καὶ ὑφισταμένη ἐλπίς, καθὼς εἴ-
 ρηται· μήπως ἐὰν ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ μακεδόνες καὶ εὐρωσὶν ὑμᾶς ἀπαρσκευά-
 στους, κατασχυρῶσθαι ἡμεῖς, ἴνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς, ἐν τῇ ὑποστάσει
 ταύτῃ· τίς δὲ ἦν φησὶ τῇ προεπηγγελμένῃ αὐτῶν εὐλογία. Λέγεται ὑπό-
 στασις, καὶ ἡ βίασις ἢ ὑποκειμένη τῇ στάσει τοῦ δέ τινος, ὡς περ εἴρη-
 ται· ἐνεπάγῃν εἰς ὕλην βυθοῦ καὶ οὐκ ἐστὶν ὑπόστασις. Κέγεται ὑπόστα-
 σις, καὶ ἡ ἀντίστασις· ὡς τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ εἰρημένον ὑπὸ Μωϋσῆ
 περὶ τοῦ λαοῦ· πῶς δυνήσομαι φέρειν τὴν ὑπόστασιν καὶ ἀντίλοϊαν ὑμῶν;
 Λέγεται ὑπόστασις καὶ ἡ κατάστασις· ὡς τὸ ἐν Ἐξοικῆλ περὶ τοῦ ναοῦ εἰ-
 ρημένον· καὶ διαβράβεις τὸν οἶκον καὶ τὴν ἰτοιμασίαν αὐτοῦ, καὶ τὰς εἰσ-
 ὄδους αὐτοῦ καὶ τὰς ἐξόδους αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ. Λέγεται
 ὑπόστασις καὶ ἡ τινῶν προσώπων ὁμοουσίαν, ἢ καὶ ἑτεροουσίαν ἀλλήλοις
 συνελθόντων, σύστασις· ὡς τὸ λεγόμενον· ἐξῆλθον ἄνδρες ἐκ τῆς ὑποστά-
 σεως τῶν ἀλλοφύλων· ἐτι δὲ καὶ ὃν νῦν ὑμεῖς ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ λόγον
 παρεδράμειτε κατὰ τὴν αὐτὴν πῶς ἐνοιαν ὄντα. Λέγεται ὑπόστασις καὶ
 ὅταν κατὰ τὸ αὐτὸ τινῶν συνελθουσῶν φύσεων διαφόρων ἰδικῶν, μετὰ τῶν
 περὶ αὐτὰς ἰδιωμάτων, οὐχὶ δὲ προσώπων ὑφὲν εἶτον ἅμα διὰ τῆς ἐνώ-
 σεως σύστασις γένηται τις ἐνὸς μόνου ἀτόμου. Λέγεται καὶ φύσεων διαφό-
 ρων μὴ συνελθουσῶν, ἀλλὰ μόνων ἰδιωμάτων μερικῶν πλειόνων, ἐν ἰδιω-
 μα καθολικῶν συνιστάτων ἐκ πάντων, ἐν τινι ὑποκειμένῳ ἐνὶ, εἶτον ἐν
 μίᾳ μόνῃ φύσει ἢ πᾶσιν ὁμολογουμένη ὑπόστασις· εἴτε δ' οὐν ἐν ἀπλῇ,
 εἴτε ἐν συνδέτῳ, εἴτε ἐν ἰδικῇ, εἴτε ἐν κοινῇ οἷα ἡ Φελα, εἴτε ἐν μίᾳ
 φύσει μόνῃ, εἴτε ἐν ἡνωμέναις πλείοσιν· ὅλως μὲν τοι ἐν ὑπάρξει οὐσας

αὕτη εἶη τῶν μερικῶν ἰδιωμάτων ἦγον τοῦ κοινοῦ ἰδιώματος, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ νοουμένη στάσις ἢ σύστασις, ὑπόστασις λέγεται. Λέγεται δὲ κυριώτερον καὶ οικειότερον πάντων ἢ τοιαύτη ὑπόστασις, ἅτε πρὸς τῇ συστάσει καὶ ἐκ τοῦ πάντων τῶν τε ὁμοειδῶν καὶ τῶν ἑτεροειδῶν κατὰ τὸ ἰδικὸν γνωριστήριον, κειχωρισμένον δεικνύειν τὸ ὑποκείμενον ἄτομον τὸ δέ τι καθ' αὐτὴν ἀπόστασις τις οὔσα καὶ διορισμὸς τῶν ἀδιορίστων οὐσιῶν εἰς τὸν κατὰ πρόσωπον ἀριθμὸν ἐκάστου· διὸ δὲ καὶ πρόσωπον ταύτην οἱ πατέρες νοοῦσι τε καὶ ὀνομάζουσι. Λέγεται ὑπόστασις, καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις πολυωνύμως συσσημαινομένη παρὰ πλείστοις τῶν ὕψιστηκίμων· καὶ μὴ ὡς τὰ καθ' αὐτὰ ἀνυπαρκτα συμβεβηκότα εἶναι καὶ νοεῖσθαι, ἀλλ' ὕφ' ἑαυτῆς ἐστάναι, καθὸ εἴρηται, μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις· τὸ γὰρ ὅπως εἴρηται χαρακτῆρ τῆς τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως ὁ υἱός, ὃ καὶ αὐτὸ παρηγάγετε, μείζονος δεῖται τῆς ἀναπίύξεως καὶ οὐ παρεκβαίικῆς νῦν ζητήσεως· πλὴν οὐδὲν ἡμῖν εἰς τὸ προκείμενον τόδε συναίρειται.

Τούτων οὖν οὕτως ἡμῖν περὶ ὑποστάσεως φιλοκρινηθέντων, εἰ μὲν δύο τὰς ὑποστάσεις ἀντὶ οὐσιῶν φατέ, δεχόμεθα μὲν ἡμεῖς πάντως ἐπάγομεν δὲ ταύταις καὶ τὸ ἐν πρόσωπον εἶναι ἐκ τούτων τοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὴν ὁμωνυμίαν φύγωμεν τῶν προσώπων· τοῦτο δηλοῦντες ὡς ἀντὶ μὲν τῶν φύσεων ταύτας ἐδιεξάμεθα· τὸ δὲ πρόσωπον εἰς ὑπόστασιν λοιπὸν ἤδη καταλοιζόμεθα ἡμῖν συσσημαίνει γὰρ τῶν τε προσώπων καὶ τῆ φύσει ἡ ὑπόστασις τὸ ὑποκείμενον πρᾶγμα ἐκατέρω τῶν διαφόρων ὀνομάτων· ἀλλ' οὕτως σὺν Θεῷ φαμέν· ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἰδότας ὡς φατέ πολλάκις φύσιν τε καὶ ὑπόστασιν, ἐπεὶ πρὸς ταῖς δύο φύσεις, καὶ ὑποστάσεις φατέ δύο τοῦ κυρίου, ἢ καὶ πρόσωπον πάλιν ἐν ἡ δύο ἐπιεσαγαγεῖν ἢ σιγῶντας, τέσσαρας μὲν τὰς φύσεις, οὐδεμίαν δὲ ὑπόστασιν ἔχον πρόσωπον ἐν Χριστῷ διεγνωκίνας, δύο λέγοντας φύσεις· καὶ οὐκ ἀρκουμένους, ἀλλὰ καὶ δύο τὰς ὑποστάσεις τοῦ κυρίου προστιθέντας· ἢ τέσσαρα μὲν τὰ πρόσωπα ἐπὶ τοῦ κυρίου λείπειν, διὰ τῶν δύο φύσεων καὶ δύο ὑποστάσεων, οὐδεμίαν δὲ αὐτῶν οὐσίαν δηλαδὴ· εἰ δὲ μὴ εἰς οὐσίας λόγον, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ προσώπου μόνον τὸ τῶν ὑποστάσεων ἡμῖν εἴρηται ὄνομα· περὶ γὰρ τῶν λοιπῶν σημαιομένων, οὐκ οἶμαι τοσοῦτον παραπαίειν τινὰ ζητοῦντα τὰ τοιαῦτα λοιπὸν, τί ἡμῖν ἀναγκαῖον κατασκευάζετε ἐκ τοῦ ἀπαιτεῖν τίνι ταύτην φαμέν, τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, ἢ τῷ Δαβὶδ εἶναι ὁμοούσιον; πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἐκ τῶν ὁμοουσιῶν αἱ ὑποστάσεις γνωρίζονται· οὐδ' ὁ αὐτὸς τινὲς τῆς ὑποστάσεως λόγος ἔστι, ὃν καὶ τῆς φύσεως ἔχει τῶν ὁμοουσιῶν αὐτῶν, ταύταντίον μὲν οὖν ὃν οὐκ ἔχει τὶ τῶν ὁμοουσιῶν· ὑποστάσεως γὰρ μᾶλλον ἰδίου, ὃ καὶ τῶν ὁμοίων κατὰ φύσιν διακρίνειν τὰ ἄτομα ἰδίᾳ ἀπ' ἀλλήλων, καὶ καθ' αὐτὰ δεικνύειν ἐκάστου.

Ἐτι δὲ φαμέν ὅτι καὶ ἐνὸς ἀνθρώπου τυχόν ἢ ἵππου ἐν τῷ παντὶ γενομένου μόνου, καὶ οὐθενὸς ὄντος αὐτῷ ὁμοουσίου, οἷον Ἀδάμ τοῦ πρωτοπλάστου ἢ ὑπόστασις αὐτοῦ, δύναίτο ἂν καὶ ἐκ τῶν ἑτεροουσίων αὐτῷ ὡς ὑπόστασις διαγιγνώσκεσθαι καὶ οὐχὶ ἐπεὶ οὐκ ἦν τὶ αὐτοῦ ὁμοούσιον τῇ ὑποστάσει ἀφ' οὗ διεκρίνετο, διὰ τοῦτο ἀνάγκη μὴ ἐρῶσθαι τὸν περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ λόγον, εἰ μὴ εἶεν αὐτῷ ὁμοούσια ἕτερα τούναντίον γὰρ ὁ λόγος ἔχει· ὅτι ὢν μὴ ἔστιν ὑπόστασις τῶν ὁμοουσίων, οὐ διακρίνεται· οὐχ' ὥσπερ συνάγετε ὅτι ὢν οὐκ ἔστι ὁμοούσια τινὰ, αἱ ὑποστάσεις οὐ διορίζονται· καὶ γὰρ καὶ τῶν ἑτεροουσίων αἱ ὑποστάσεις, ἀλλὰ τούτων καὶ αἱ φύσεις διακρίνουσιν ὁμοουσίων δὲ τισὶν οὐκ ὄντων, οὐδὲ χρεῖα τῆς ἀπὸ τῶν ὁμοφυῶν διακρίσεως· καὶ ὁ οὐρανὸς γοῦν εἷς, καὶ ἡ γῆ μία, καὶ αἰθήρ εἷς ἐστὶ· καὶ οὐ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερα τούτοις ὁμοούσια, εἴποι τις ἂν μὴ δὲ εἶναι οὖν τούτων ὑπόστασιν ὁμοίως δὲ καὶ κόσμος ὅδε ὁ πᾶς, εἶς· καὶ οὐ τῷ μὴ εἶναι πλείους κόσμους ὁμοουσίους τῷδε, ἀνυπόστατος εἶγε αὐτοῦ ἢ σύστασις· τί οὖν ὑμᾶς πίθει τὴν Χριστοῦ ὑπόστασιν, εἰ μὴ κατὰ πάντα λόγον εἶη ταύτη τις ἕτερα ὑπόστασις ὁμοούσιος, μηδενὶ φυσικῷ λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ πλεονάζουσα ἢ ἐλλείπουσα, μὴ δὲ ὑπόστασιν τοῦδε τοῦ ζωοποιοῦ συνδέτου ζώου τοῦ ἰδικωτάτου καταδέχεσθαι· ἄλλως τε οὐ τούτῳ τις ζητῶν ὁμοιότητα τινὰ τινῶν κατὰ τι συκρίνειεν ἂν δι' ἑτέρου λόγου τὴν καθ' ἕτερον λόγον πρὸς ἕτερον τινὸς σχέσιν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦδε, δι' οὗ ἡ ὁμοίωσις ἐζητεῖτο· δέον οὖν ὑμᾶς, μὴ λέγειν ἢ ζητεῖν, τίνι αὕτη ἢ ὑπόστασις ὁμοούσιός ἐστιν· εἶγε ἄλλην ἵστε ὑπόστασιν τὴν ὡς πρόσωπον, καὶ ἄλλην τὴν ὡς οὐσίαν· ἀλλ' ἢ τίνι ἐστὶ καθ' οὐσίαν ὁμοούσιος ὁ Χριστὸς ἐρωτᾶν ἢ τίνι ἐστὶ καθ' ὑπόστασιν, ὁμοῦπόστατος· εἶγε τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ὁμοίωσιν, οὐ καθ' οὐσίαν ἀλλὰ καθ' ὑπόστασιν τὴν τε πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν Δαβίδ ἐζητεῖτε.

Καὶ ἀπεκρίθημεν ἂν ὑμῖν ὀρθῶς πυθόμενοι· περὶ τοῦδε, ὅτι καὶ τῷ πατρὶ μὲν ὁμοούσιος, καὶ τῷ Δαβίδ ὁμοούσιος, καὶ κατὰ θεάτηραν δὲ τῶν ἑαυτοῦ φύσεων, ὁ Χριστὸς ὁμοῦπόστατος δὲ οὔτε πρὸ σαρκὸς ὁ λόγος γέγονε τῷ πατρὶ, οὐδὲ πρὸ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς ἐκ σπέρματος Δαβίδ, τῷ Δαβίδ· οὔτε οὖν μετὰ τὴν ἀλίαν σάρκωσιν τοῦ λόγου, τῆ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἢ τῆ τοῦ ἀνθρώπου Δαβίδ, ἢ ὑπόστασις αὐτοῦ ὁμοία λεχθήσεται ὀρθῶς· σκαιῶς οὖν ὑμῖν εἴρηται, ὅτι δεῖ τὸν αὐτὸν λόγον ἔχειν τῆς οὐσίας καὶ τὴν αὐτὴν νόησιν τὰς ὁμοουσίους ὑποστάσεις· δέον γὰρ ἦν εἰπεῖν ὑμᾶς τὰς ὁμοουσίας οὐσίας· εἰ δὲ ἐπεὶ μὴ ὁμοία ἐστὶν ἢ ὑπόστασις τοῦ δεσπότου σύνθετος οὐσα τῇ ἀπλῇ τοῦ πατρὸς, ἢ τῇ συνθέτῳ τῇ οὐσῇ ἐκ τῶν χειρόνων φύσεων τῆ τοῦ Δαβίδ, ἀναγκαιῶς λέγετε ἔψεσθαι, καὶ τὸ ἑτεροούσιον αὐτὴν εἶναι, παρὰ τὰς τῶν ἀνομοίων αὐτῇ

ὑποστάσεων οὐσίας, καθὼς βούλεται δεικνῦναι τὸ ὑμέτερον συμπέρασμα· οὐκοῦν ἀναγκαίως ἔσται, καὶ ἐπεὶ ἀνόμοιος ἡ Παύλου ὑπόστασις πρὸς Πέτρον κατὰ τὸν τῆς υποστάσεως λόγον, καὶ ἑτεροουσίους εἶναι τούτους· εἴτ' οὖν πάλιν καθ' ὑμᾶς, ἐπεὶ ὁμοούσιοι εἰσὶ, μίαν εἶναι ἀμφοτέρων καὶ τὴν ὑπόστασιν· καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι πρόσωπον τὸ Πέτρον, ὅπερ ἐστὶ καὶ τοῦ Παύλου, καὶ ἀπλῶς πάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπεὶ ὁμοούσιός ἐστι πᾶσα, ἐν εἶναι αὐτῆς τὸ πρόσωπον· ἀλλὰ καὶ τῆς Θείας φύσεως ἐπεὶ ὁμοούσιός ἐστιν ἡ ἀγία τριάς, ἐν εἶναι τὸ πρόσωπον καὶ οὐ τρία λεκτέον· ὧν τὸ ἀδιανόητον, οὐχ' ἡμεῖς μόνον ἀλλὰ καὶ οἱ λίθοι ὡς εἰπεῖν ἐπιτιμῶντες ὑμῖν κεκράζονται.

Ὅτι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ φύσεων ἡ ὑπόστασις τοῦ θεοπύτου ἡμῶν Χριστοῦ, κατὰ μὲν θεάτερον τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, κατὰ δὲ θεάτερον τῷ Δαβὶδ ἐστὶν ὁμοούσιος, πῶς καλύψετε ἡμᾶς λέγειν; φάσκοντες ὅτι τὰ ὁμοούσια, οὐκ ἐκ μέρους θέλει εἶναι ὁμοούσια· τοῖς γὰρ μίαν λέγουσιν αὐτοῦ τὴν φύσιν, ἥθουν οὐσίαν, καθὼς ἂν εἰρήκατε τοῦτο, ἐκ μέρους τῆς μιᾶς οὐσίας, ὡς ἂν εἴποιεν, συνδέτου λεγομένου αὐτοῖς τοῦ ὁμοουσίου· τοῖς δὲ δύο τὰς φύσεις κηρύττουσιν ἡμῖν ἐν μιᾷ τῇ ὑπόστασει Χριστοῦ, πῶς εὐλόγως τοῦτο προβάλλεσθε; ἰδοὺ γὰρ μία ὑπόστασις οὐσα τοῦ ἐξ ἔριου καὶ λινοῦ γενομένου πίπλου, κατὰ θεάτερον τῶν ἐν αὐτῇ φύσεων λόγον, τῷ ἐρίῳ τῷ ἐκ ζῶων, καὶ τῷ λιπῷ τῷ ἐκ φυτῶν ἐστὶν ὁμοούσιος· ἐρωτήσομεν δὲ ὅμως καὶ τοῦτο ὑμᾶς· ἀρά γε Ἄβελ τοῦ δικαίου ἡ ψυχὴ μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἀπόθεσιν, ὁμοούσιός λέγεται ἀληθῶς εἶναι τῇ ψυχῇ Ἐνώχ τοῦ δικαίου τὴν σάρκα οὐπω ἀποδεμένου, ἢ τοῦ δὲ τις ἐτέρου, τοῦ ἐτι ἐν σαρκὶ ζῶντος, ἢ σὰρξ τὴν ἐν σαρκὶ δικαίου ὁμοούσιος ἄρα τῇ ἐκάστου τῶν προκοιμηθέντων ἀγίων σαρκί, ἢ οὐχί; εἰ δὲ τούτῳ οὐδεὶς ἀντερεῖ, δῆλον ὡς ἐκ μέρους τῶν ἐαυτῆς μερῶν ἡ ὑπόστασις Ἐνώχ, ἢ τοῦ δὲ τις τοῦ ἐν σαρκὶ ἐτι, τῷ τε ὅλῳ τῆς υποστάσεως τῆς ψυχῆς Ἄβελ ἐστὶν ὁμοούσιος, καὶ τῷ ὅλῳ τῆς υποστάσεως τῆς σαρκὸς τοῦδε τοῦ κοιμημένου ὁσίου· καὶ μάτην τοῦτο ὑμῖν ἀπηγορεύθη· ἐκ μέρους γὰρ ὄντως οὐσίας, οὐ λέγεται τὰ ὁμοούσια· οὐ μὲν τοι οὐδὲ ὑποστάσεως τῆς καὶ ἐκ πλείονων φύσεων ἤτοι οὐσιῶν ποτὲ συνεστῶσης τισίν· τὸ γὰρ καθὸ ἡ ὁμοιότης αὐτοῖς θεωρεῖται ἢ τέλειόν τι καὶ ὅλον ἐν ἐκατέρῳ ἥθουν ἢ οὐσία ἐστὶν, οὐδὲν ἐμποδῶν πρὸς θεωρίαν τοῦ ὁμοουσίου γίνεσθαι· καὶ ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦδε· πρὸς δὲ τὸ ἔσχατον ὑμῶν ἄστονον οἰομένων μηδὲν τῶν ἐκ μέρους υποστάσεως αὐτοῦ δύο τισὶν ὑπάρχων ὁμοούσιον, τούτου χάριν οὐκ εἶναι δύνασθαι ῥᾶσθα ὑμᾶς ἀπελίσσομεν καὶ γὰρ ἄνθρωπος εἷς ἐκ μέρους τῆς ἑαυτοῦ υποστάσεως, τῆς μητρὸς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς, ἐτι μὴν καὶ Ἀβραάμ τοῦ πατρὸς, τῶν στοιχοῦντων τοῖς

ἔχουσι τῆς πίστεως αὐτοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ γεννηθέντος τὸ πνεῦμα, υἱός ἐστι· καὶ ἐκ μέρους τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ἢ ἐστι πάντα τὰδε, ὁμοούσιός ἐστι τούτοις πᾶσι· περιττὸν μὲν οὖν ἦν καὶ νῦν περὶ τοῦδε ὑμῖν ληρωδοῦσιν ἀποκρίνασθαι· δέδεικται γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς, ὡς κατὰ διαφόρους τρόπους τῶν γεννήσεων, υἰοθεσίαι τὲ καὶ πατρότητες τοῖς αὐτοῖς ὑποκειμένοις πλείονες ἐμφέρονται· πλὴν πρόχειρος ὑμῶν καὶ ὁ κατὰ τούτων ἑλιγχεὺς ὃν προέφθασε τὴν οικίαν τάξιν.

II. Ὁ Θεὸς λόγος ἢ μέρος ἐστὶ ταύτης τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὅλον· εἰ μὲν οὖν μέρος, αὕτη δὲ υἱός, μέρος τοῦ υἱοῦ ὁ Θεὸς λόγος· οὐκοῦν δύο ἡμῖς παρὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἢ τριάς· εἰ δὲ τὸ ὅλον, οὐκ ἦν ἄρα παρὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ Θεὸς λόγος· ἐπεὶ τὸ ὅλον παρὰ τῶν μερῶν γενήσεται· μέρος γὰρ τοῦ ὅλου ἡ γενομένη προσφάτως σὰρξ. Μέρους μὲν κυρίως τὸ σὺν ἀτελείᾳ τινὶ ὀπωσοῦν νοούμενον· οὐ τινος οὐδὲ πάποτε ἐστὶν ὁ θεὸς λόγος· τῆς δὲ ἀγίας ὑποστάσεως Χριστοῦ αἱ φύσεις, ὡς μέρη ὀρῶνται τῷ λόγῳ τῆς συχρίσεως αὐτῶν, κατὰ μίαν ἐκατέρας, πρὸς τὴν ὡς Χριστοῦ ὀλότητα, ὅλον δὲ τινα αἰεὶ ἐστὶν· εἰς δὲ τὸ Χριστοῦ ὅλον εἶναι, μερικῶς λιπὸν τὴν ἑτερότητα.

III. Εἰ ὅλον ταυτησὶ τῆς ὑποστάσεως ὁ Θεὸς λόγος, φησὶ, ἐκ τινος ἄρα συναναπληροῦται εἰπατε· τοῦ γὰρ θεοῦ λόγου, Θεὸς λόγος οὐκ ἔσται μέρος· ἐπεὶ μηδὲν ἑαυτοῦ μέρος εἶναι λέγεται. Πρῶτον μὲν οὖν οὐχ' ἀπλῶς τὸ ὅλον τῆς ὑποστάσεως τοῦ δεσπότου Χριστοῦ ὁ λόγος ἡμῖν εἴρηται εἶναι, ἀλλὰ σεσαρκωμένος· ἄλλως τε· εἰ ἔπει λέγεται τὸ ὅλον αὐτῆς ὡς ὑποστάσεως, οὕτως εἶναι ὁ Χριστὸς ἐκ τινος ἑτέρου παρὰ τὸν λόγον ὡς τῶν μερῶν ἑτέρων ὄντων αἰεὶ παρὰ τὰ ἔλα πάντως δέον αὐτὸ ἀναπληροῦσθαι, ἐπεὶ καὶ τὸ ὅλον τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἐστίν, ἐκ τινος ἄρα καὶ τόδε ἑτέρου συναναπληροῦται τοῦ ὡς μέρους αὐτοῦ εἰπατε· τοῦ γὰρ Θεοῦ πατρὸς, ὁ Θεὸς πατὴρ, οὐκ ἔσται καθ' ὑμᾶς μέρος· καὶ τίς οὐ κλαύσει τὰςδε τὰς ματαιολογίας ὑμῶν, καὶ ἑθελοκακουργίας; οὔτε γὰρ τὸ ἐκ μερῶν πάντως εἶναι τι λέγεται ὅλον, ὡς καὶ τοῖς ἔμπροσθεν εἴρητο· ἀλλὰ καὶ τὸ, ἐντελεῖν τὸ δέ τι τὸν ἴδιον ἔχειν λόγον ὡς οὗτοι· οὕτως γὰρ ὅλον καὶ τὸ σημεῖον καὶ τὴν μονάδα ἄλλην φαιμέν· καὶ οὐκ ἐκ μερῶν ἴσμεν τὰδε· ἔτι μὴν οὐδὲ πᾶσα ὀλότης ἑτεροειδῆς παρὰ τὸ ἑαυτῆς ἅμα θεωρούμενα πάντα μέρη· τί γὰρ πάντως καὶ σιδήρου ἅμα ὁ μύδρος, ἢ πλὴν αἵματος κόχλου καὶ σπρικῶν νημάτων ἢ ἀλουργίας;

IV. Εἰ ἐκ μερῶν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ ὁμοούσιος ἢ ὑπόστασις Χριστοῦ, τὰ μέρη αὐτῆς ταῦτα, ἐνούσιά ἐστιν, ἢ ἀνούσια· ἀλλ' εἰ μὲν ἀνούσια, πῶς ὁμοούσια τοῖς ἐνούσις; εἰ δὲ ἐνούσια, πῶς οὐκ οὐσίας μέρη καθ' ἑστῆκε; πᾶν γὰρ μέρος ἐνουσίου, οὐσίας μέρος κυρίως, καὶ οὐχ' ὑπόστα-

σιως, ἐπεὶ περ οὐκ ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ἢ ὑπόστασις, ὡς ὑπόστασις χαρακτηρίζεται· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων, ἐκ λευκότητος, σιμότης, καὶ τῶν τοιούτων· ἐπὶ δὲ τῆς Θείας οὐσίας, ἀπὸ τρόπου ὑπάρξεως· καὶ δ' ὃν ἢ μὲν γεννητικῶς, ἢ δὲ γεγεννημένως, ἢ δὲ ἐκπορευτικῶς· πῶς οὖν καὶ δύο τελείας λέγοντες τὰς οὐσίας, ἐπεὶ οὐκ οὐσίας μέρη λείπει, ὡς ἐκ μερῶν φατέ τὴν ὑπόστασιν; καὶ μέρη φασὲν ὑποστάσεως ὡς ἐκ πλείονων οὐσιῶν, τὰς οὐσίας, καὶ ἐνούσια ταῦτα ἡγῶν οὐσίας λέγομεν ἐπὶ Χριστοῦ· πῶς δὲ ὑμῖν εἴ τι ἐνούσιον μερικὸν ἀναγκαίως δοκεῖ, καὶ μέρος οὐσίας τινὸς μιᾶς μόνης καθεστηκέναι; καὶ ἴδρ τῆς τῶν ἀλλοφύλων ὑποστάσεως, οὐ μιᾶς μόνης οὐσίας μὲν εἰσι τὰ μέρη, καὶ ὅμως ἐνούσια ἐστὶ πλείονων γὰρ τῶν κατὰ τὴν ὑπόστασιν οὐσιῶν, τὸ μέρος τὸ ἐνούσιον, οὐσίαν μὲν εἶναι πάντως οὐκ οὐσίας δὲ μιᾶς, μέρος εἶναι ἀνάγκη· πῶς δὲ καὶ φατέ, ἐπεὶ λέγεται ἐνούσιον τι μέρος, καὶ οὐσίας τινὸς ἀριθμῶ μιᾶς μέρος εἶναι, διὰ τὸδε αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι, ὅτι ἐνούσιον ἀπλῶς λέγεται; ἄρα γὰρ ἐπεὶ καὶ μέρος ἔμφυχον καὶ ἐνούσιον ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου λέγεται εἶναι, ἤδη καὶ μέρος ψυχῆς τινὸς καθολικωτέρως νοηθήσεται· καὶ ἐπεὶ μέρος τοῦ φυτοῦ ἢ συκῆς ἐνούσιος οὐσα, οὐσίας ἀπλῶς τοῦ φυτοῦ μιᾶς ἐνυπάρχου ἐσται μέρος· εἰ δὲ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως πείθει τὸ ἐνούσιον οὐσίας μέρος εἶναι, ἐπεὶ καὶ ἐντόπιόν τι εἴρηται εἶναι, ἄρα μέρος εἶναι τόπου καὶ τὸδε λογισθήσεται· καὶ ἐπεὶ ἐνύδριον λέγεται τὸ ζῶον, ἄρα καὶ μέρος ἐσται τὸ ζῶον ὕδατος.

Εἰ ἐκ μέρους ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, καὶ ἐκ μέρους ὁμοούσιος τῷ Δαβιδ, ἢ παρ' ὑμῖν ὑπόστασις, εἰπέ τὰ μέρη ταῦτα, καὶ δ' ἂ καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ Δαβιδ ἐσὶν ὁμοούσια· θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος, ἢ ἕτερόν τι; ἀλλ' εἰ μὲν ἕτερόν τι, εἰπέ τί τοῦτο· εἰ δὲ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, οὐκ ἐσται ὁ ἄνθρωπος ἔχων ἰδικὴν ὑπόστασιν παρὰ τὸν Δαβιδ, ὃ ἐστὶν ὁμοούσιος· ὡσπερ καὶ ὁ Θεὸς λόγος ἔχει ἰδικὴν ὑπόστασιν παρὰ τὸν πατέρα, ὃ ἐστὶν ὁμοούσιος· τὸ γὰρ ἀνυπόστατον τῷ ἐνυποστάτῳ ὁμοούσιον ὡς οὐκ ἂν λεχθεῖν· εἰ τοίνυν μία ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ αὕτη τελεία καὶ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, ὁ ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπος, ἢ ἀνυπόστατος ἐστὶ καὶ μέγχι ψιλῆς τῆς φωνῆς λεγόμενος, ἢ ἐνυπόστατος· καὶ αὐτὸς τελείαν ἔχων τὴν ὑπόστασιν, καθὸ ἄνθρωπος· ἀλλ' εἰ μὲν ἀνυπόστατος, περιττὸν τὸ ὁμοούσιον αὐτὸν εἶναι τῷ Δαβιδ· οὐδὲν ἴδρ ἀνυπόστατον ἐνυποστάτῳ καθεστῆκεν ὁμοούσιον· εἰ δὲ ἐνυπόστατος, δικαίως μὲν ὁμοούσιος λεχθήσεται τῷ Δαβιδ· καθόλου γὰρ ὑπόστασις ὑποστάσει λέγεται ὁμοούσιος· οἰκῆσεται δὲ ὑμῶν τὸ σόφισμα τὸ μὴ λέγειν δύο ὑποστάσεις βουλομένων τὰς δύο φύσεις τοῦ τε Θεοῦ λόγου καὶ τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου λέγειν.

Ἄλλ' ὡς οὗτοι εἰ δοθῆ ἄπαξ αὕτη ἢ μία ὑπόστασις ταῖς φύσεσιν αὐ-

τῆς θεοῦ καὶ ἀνθρώπου εἶναι καὶ ἡμᾶς, πῶς ἔσται ὁ κατ' αὐτὴν ἀνθρώπος τὴν φύσιν ἔχων ἰδίαν ὑπόστασιν, ἢ ὁ θεὸς; οὐ γὰρ οὐ θεὸς ὢν οὐτος ὁ ἀνθρώπος δίδεται ἡμῖν, ἢ λέγεται πρόποτε, ἵνα καὶ ἀνθρώπου ὑπόστασις καὶ θεοῦ ζητῆται· ἰδοὺ γὰρ καὶ ὑμεῖς ἔφητε, ὡς τὰ μέρη τῆςδε τῆς ὑποστάσεως, ἀνθρώπον φαμέν καὶ θεόν· μέρος δὲ οὐδὲν ἐστὶν ἰδιούποστοτον· πῶς οὖν δοκεῖτε ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡμᾶς συλλογίζεσθαι λημμάτων; εἰρηκότες γὰρ μέρη τῆςδε τῆς ὑποστάσεως θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα λέγειν ἡμᾶς, πῶς ἀκουλούθως ἐπάγετε, τὸ ἰδίαν ἔχειν δεῖν ὑπόστασιν τὸ μέρος, ἤγουν τὴν ἀνθρωπότητα; οὐδὲν γὰρ μέρος ἐν ἰδίᾳ ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ ὅλου ὑπόστασι· θεωρεῖται· ἵνα δὲ καὶ ταῦτα ἡμῖν ἀφεθῇ πάντα, εἰ καὶ ἀνάγκη τινὰ ὑπόστασιν εἶναι τὴν τε τῷ Δαβίδ ὁμοούσιον λεγομένην, τὴν τε τῷ πατρὶ τῷ ἐνυποστάτῳ ὁμοούσιον οὖσαν, πλείους ὑποστάσεις ἐν Χριστῷ πῶς λεκτέον ἐντεῦθεν; ἰδοὺ γὰρ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ὅλῳ ταύτην τῆς μεσιτευούσης θεῖα καὶ ἀνθρωπεῖα φύσει ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐκατέρωθεν τὸ ὁμοούσιον αὐτῆς· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑτεροούσιον πρὸς τὰ ἑκάτερα εἶδη αὐτῆς ἔργον ἐστὶ κατὰ θάτερον λόγον τὸν ἐν αὐτῇ καὶ τὸ ἑτεροὑπόστατον δὲ αὐτῆς, τὸ πρὸς πάντα τὰ παρ' αὐτὴν τῷ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ὅλῳ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως λόγῳ ἰδεῖν ἐστὶ· οὐκ ἀνάγκη γὰρ ὡς περ βούλει λέγειν κατὰ πᾶσαν τὴν πρὸς ἑτέραν ὑπόστασιν διαφορὰν οὐσιώδη τινὸς ὑποστάσεως· καὶ ἄλλην ὑπόστασιν ἐκάστη τῶν διαφερόντων αὐτῆς εἰσάγεσθαι οὐσιῶν· δυνατὸν γὰρ ἐν τι καὶ τὸ αὐτὸ φυσικὸν σύνθεμα πρὸς πολλὰ ἔχειν τὴν τε οὐσιώδη ὁμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα· ὑποστατικὴν δὲ τὴν ἐν μονάδι πρὸς πάντα ἀνομοιότητα· εἰ γὰρ καὶ ἡμᾶς πάντως ὑπόστασιν δεῖ παραίτιεσθαι, μίαν μὲν τῷ Δαβίδ πρὸς τὸ φανῆναι τὴν ἑτερότητα τὴν πρὸς αὐτὸν κατ' οὐσίαν τοῦ λόγου, καὶ μίαν τῷ πατρὶ πρὸς ἐνδειξίν τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς αὐτοῦ τῆς πρὸς τὸν ἀνθρώπον· καὶ οὐ μίαν καὶ τῇ αὐτῇ ὑπόστασι· ἐστὶ τὴν πρὸς θάτερον ἑτέρως διαφορὰν τε καὶ ὁμοιότητα φύσεων τῶν ἐν αὐτῇ ἐπιδεικνυσθαι, ὥρα ἡμᾶς λέγειν καὶ τοῦ καδέκαστον ἀνθρώπου μυρίας ὄσας τὰς ὑποστάσεις εἶναι· ἵνα τὴν διαφορὰν τυχόν τῆς οὐσίας Σολομώντος πρὸς τε τόνδε τὸν ἑτεροούσιον αὐτῷ ἵππον, καὶ τόνδε τὸν ἀεῖδον, καὶ τόνδε τὸν κώνωπα, καὶ τόνδε τὸν ἐλέφαντα, καὶ τὰς λοιπὰς οὐσίας καθεξῆς συστήσωμεν· καὶ τὴν ὁμοιότητα δὲ αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν καδέκαστον ἀνθρώπων τῶν ὁμοούσιων αὐτῷ νομίζω ἀκόλουθον εἶναι διὰ ἰσαρίθμων ὑποστάσεων· εἰσπράττειν, Σολομῶντα διλωσαι· καὶ Ἰσακὶ δὲ ὑποστάσεις ἕξ ἀνάγκης ἔχειν, ὅσαι ἂν οὐσίαι τύχουσιν αἰ ὁμοούσιοι αὐτῷ, καὶ ἀνομοούσιοι οὐσαι· ἵνα τῇ παραθέσει ἐκάστης ὑποστάσεως αὐτοῦ πρὸς πᾶσαν ὑπόστασιν αὐτοῦ ὁμοίαν τε καὶ ἀνόμοιον, ὁμοούσιος κρῖνοιτο καὶ ἀνομοούσιος εἶναι καδέκαστον·

καὶ μὴ μᾶ καὶ τῇ αὐτῇ ὑποστάσει ἐκ διαφόρων οὐσιῶν καὶ προσώπων διορίζοιτο.

Ἄλλ' ἕως πότε ἡμᾶς τοῖς οὕτω λίαν ὁμολογημένοις ἐγκόπτετε ; ἄρα γὰρ οὕτως ἴστε ἀληθῶς τὰς πρὸς διάφορα συγκρίσεις, τοῦ δὲ τινος ἐνὸς δεῖσθαι πλείονων ὑποστάσεων ἀριθμῶ, διὰ τὴν πρὸς πλείονα διένεξιν αὐτοῦ ; καὶ τίς ὁμῶν ἀνέξεται τοῦτο λεγόντων ; ἔσται γὰρ ἐντεῦθεν δηλούμενον, ὡς καὶ τὸ σύμμετρον τινὶ ἢ τισὶ ζύλων καὶ ἕλαττον ἕτερον, καὶ μεῖζον ἄλλων ἐκάσθῳ λόφῳ ἐλλείψειός τε καὶ ὑπερβολῆς καὶ ἰσότητος, ἀναλόγων πάντως δεόμενόν ἐστιν ὑποστάσεων ἵνα τῇ μὲν τοσῆδε ἐλλείψει μίαν, καὶ τοσῆδε μίαν καὶ ταῖς μυρίαῖς, μυρίας καὶ πάλιν τῆδε τῇ ὑπερβολῇ μίαν ἀνίστησῆτε καὶ τῆδε τῇ διαφερούσῃ ὑπερβολῇ, μίαν καὶ ἀπλῶς πρὸς ἕκαστον τῶν διαφερόντων καὶ ἴσων, ἰδίαν ἔχει ὑπόστασιν τὴν συγκρινομένην ὡς λοιπὸν ἄμετρα εἶναι αἰεὶ τὰ συγκρινόμενα καὶ οὐχ' ἐν τι τοῖς πλείοσι συγκρίνεσθαι ὁμοίως δὲ τὸ φαιδὸν χρῶμα λευκῶ τε καὶ μέλανι καὶ ὠχρῶ καὶ πυρρῶ καὶ ξανθῶ καὶ κυανῶ καὶ μυρίοις ἑτέροις διάφορον καθεστῶς καὶ πρὸς ἕτερον φαιδὸν ὅμοιον ὄν, δύο ἐξ ἀνάγκης καὶ μυρία ἀριθμῶ δεικνύουσι ὄντα τὰ φαιὰ δέησαι ἵνα ἐν μὲν τῷ λευκῶ, ἐν δὲ τῷ μέλανι συγκρίνηται ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ φαιῶ καὶ τὸ ἐκ λίνου καὶ ἑρίου πέπλον, δύο δεῖται ὑποστάσεων εἰς τὴν παραστήσαι τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ἑρίου πρὸς τὸ ἑριον, καὶ τοῦ λινοῦ πρὸς τὸ λινοῦν καὶ δύο δεῖ ὄικων πρὸς τὸ γυνῶνα τὰ ὁμοούσια τῶν ζύλων καὶ λίθων τῶν ἐν αὐτῶ καὶ ἀπλῶς ἅπαντα οὕτως ἔχει τὰ τοιαῦτα : εἰ δὲ ταῦτα καὶ μεираκιόις λέγειν ἀσύγνωστον, ἀκουστέον ὀρθῶς τὸ λεγόμενον εὐσεβῶς, ὅτι μιᾶς οὐσης καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν αὐτῇ ὁ τε θεὸς λόγος τέλειος, καὶ ὁ ἐξ ἡμῶν καὶ ἡμᾶς ἄνθρωπος τέλειος κατὰ φύσιν γινώσκειται, δύο τῶν οὐσιῶν αὐτῆς οὐσῶν διὸ σύγκρισις ταύτης πρὸς τὴν ὑπόστασιν Δαβὶδ γινομένη, οὐ καὶ ὑπόστασιν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἑτέραν τὴν δεικνυσιν αὐτὴν καὶ ὁμοίαν, κατὰ θετέρω τῶν αὐτῆς φύσεων κατὰ δὲ τὸν τῆς ὑποστάσεως λόγον, δῆλον ὡς καὶ πρὸς τὸν πατέρα καὶ πρὸς τὸν Δαβὶδ αἰεὶ ὁμολογημένως διάφορον οὐσαν αὐτὴν ἀποδείκνυσιν ἢ σύγκρισιν ὡσπερ καὶ πάντας ἐκ πάντων πᾶσα ὑπόστασις ἐν τῇ μονάδι ἑαυτῆς διακρίνει τῶν οὖν Χριστοῦ φύσεων ἢ ὑπόστασις, καὶ ἀνομοούσιον αὐτὸν ἀνὰ μέτρον, καὶ ὁμοούσιον πρὸς τοὺς τοιοῦτους εἶναι δεικνυσιν ἑτεροῦπόστατον δὲ ἀνὰ τὸν ὅλον αὐτοῦ ἵνα λόγον πᾶσι τοῖς οὐσι παρίστησι τὸ γὰρ αὐτὸ ἐν πρόσωπον αὐτοῦ ἐνυπόστατον, ἐν ὑποστάσει δύο προσώποις ὁμοούσιον κατὰ θετέρον λόγον, καὶ ἑτεροούσιον αὐτὸν ἀπαγγέλλειν δύναται ἢ ὑπόστασις γὰρ, οὐχ' ὡς ὑπόστασις, ἀλλ' ὡς ἐνούσιος λέγεται οἷς λέγεται ὁμοούσιος ἢ ἑτεροούσιος καὶ οὕτως οὐδὲν ἡμῖν πρὸς τε τὸ τὰς δύο φύ-

σεις δεικνύειν, τὸ μοναδικὸν τῆς ὑποστάσεως παρεμποδῶν γέγονεν· οὐδὲ καθὲς τὸ μίαν λέγειν τὴν ὑπόστασιν, τὸ δυαδικὸν τῶν φύσεων ὀχληρὸν παρέστηκεν· οὐδὲ ἀνυπόστατόν τι ἔχει, τὸ ἐν μιᾷ ὑποστάσει αὐτοῦ διαφόροις ὁμοούσιον ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀνάγκης διυπόστατον, διὰ τὸ δύο τισὶν ὁμοούσιον εἶναι, εἴπερ μὴ καθ' ἕκαστον ὁμοούσιον, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐτεροούσιον μιᾶς φύσεως μόνης, ἢ πλείονων φύσεων οὐσῶν τῷ προσώπῳ, ἰσαρίθμων ὑποστάσεων χρεία ἐστίν.

- VI. Ἐρωτῶμεν πάλιν διακρίνατε τὸ λεγόμενον ἡμῖν εἶπατε τί τὸ σημερινόμενον ὑφ' ὑμῶν δι' ἐκάστης φύσεως τοῦ παρ' ὑμῶν λεγομένου θεοῦ καὶ ἀνθρώπου· ὅτι ἄνθρωπος καὶ Θεὸς λόγος, ἢ ὁ καθόλου ἄνθρωπος, καὶ ἡ ἀγία τριάς, ἢ ὁ καθόλου ἄνθρωπος, καὶ ὁ Θεὸς λόγος, ἢ ὁ τις ἄνθρωπος, καὶ ἡ ἀγία τριάς· ἀλλ' ὅτι τριάδα μὴ βούλεσθε σημαίνειν μετὰ τοῦ καθόλου λεγομένου ἀνθρώπου οὔτε μὴ μετὰ τοῦ ἰδικοῦ τινός, ἀρόδηλον καθεστήκατε, ἐκ τοῦ ἕνα λέγειν τῆς ἀγίας τριάδος τὸν σταυρωθέντα καὶ παθόντα· λείπεται οὖν λέγειν ὑμᾶς τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἢ τὸν καθόλου λεγόμενον ἄνθρωπον, ἢ ἰδικόν τινα ἄνθρωπον λέγοιτε σημαίνειν διὰ τῆς μιᾶς φύσεως καὶ οὐ πάντα ἄνθρωπον· εἶπατε οὖν τίνα διαφέρει ἰδικὸς ἄνθρωπος τοῦ παντὸς ἀνθρώπου; ἢ πρόδηλον, ὅτι μόνη τῇ ὑποστάσει καὶ τῷ προσώπῳ; πῶς οὖν οὐ δύο φατέ πρόσωπα καὶ ὑποστάσεις, δύο φύσεις λέγοντες ἐπὶ σημασίᾳ τοῦ θεοῦ λόγου ἐνός τινος ἀνθρώπου; εἰ δὲ τὸν καθόλου ἄνθρωπον ἐθέλοιτε λέγειν, ἢ ἐννοία λαμβάνετε τοῦτον τῷ λόγῳ αὐτὸν ἀποματτόμενοι τῆς οὐσίας ἐκ τῶν καθέκαστα, καὶ νοήσει κατέχοντες αὐτὸν, ἀνευ τῆς ὑποκειμένης οὐσίας τούτῳ λέγοντες ἐνηνθρωπηκεῖν τὸν Θεόν· ἢ αὐτὰ πάντα τὰ καθέκαστα ὑπάρξει ἰδίᾳ συνάγοντες, ὅποτε αὐτὸ πᾶσι σισαρκῶσθαι δογματίζετε τὸν ἕνα τῆς τριάδος· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρῶτον, πῶς οὐ ψιλῇ τῇ ἐννοίᾳ καὶ οὐχ' ὑπάρξει οὐσιώδει λέγετε γεγενῆσθαι τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ κυρίου; εἰ δὲ τὸ δεύτερον; πῶς οὐκ ἔσται ἐνηνθρωπηκὸς ὁ Θεὸς λόγος καὶ ἀσεβέσι καὶ ἀμαρτωλοῖς καὶ προτελειυτήσασιν καὶ ἰσομένοις ἀνθρώποις; ὅπερ ἀσεβέσι, καὶ τῆς ὑμετέρας λέγειν σοφίας· εἰ δὲ ἄλλως ἐθέλοιτε τὸν καθόλου ἄνθρωπον ὑποθέσθαι κατὰ τοὺς παρεσιφερόντας τὰς λεγομένας ἰδέας, καὶ οὕτως οὐχ' ἔξει χώραν ἢ ἐνανθρώπησις· ἵνα γὰρ τὰ λοιπὰ παρήσω, σῶμα τὸ ἐκ Μαρίας, ἐκείνου μέρος εἶναι λέγειν ὀρθῶς οὐ δυνατόν· πῶς δὲ οὐ φανήσεσθε προδηλότατα τῇ γραφῇ μαχομένοι, ἕνα ἐξ ἡμῶν διδασκούση εἶναι τὸν κυριακὸν ἄνθρωπον; βίβλος γάρ, φησι, γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ· καὶ πρόδηλον ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατίταλκεν ὁ κύριος· καὶ τὸν ἄνδρα Μαρίας ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστὸς, καὶ Ἰησοῦν τὸν ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς, δυνάμεσι καὶ

τέρασι καὶ σημείοις οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε.

Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς, τανῦν παραγγέλλει τοῖς πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν· καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἧ μὲλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισεν πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ὁ θάνατος, οὕτως καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται, καὶ εἷς ὁ Θεὸς, εἷς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς· καὶ ὁ δὲ Ἰησοῦς προέκοπεν ἡλικία καὶ σοφία καὶ χαρίτι παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώπων· καὶ τὸ παιδίον πῦξεν καὶ ἐκραταιοῦτο πληρούμενον σοφίας· καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ· καὶ προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ· καὶ σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· ἄρα οὖν πάντα ταῦτα καὶ ὅσα τοιαῦτα ἄπειρα ὄντα, παρὰ τῆς θείας γραφῆς δύνασθε λέγειν περὶ ἐκάστου ἀνθρώπου τῶν καθέκαστα λελείχθαι; καὶ πῶς δυνατόν εἰπεῖν πάντας ἀνθρώπους ἐκ σπέρματος εἶναι Ἀβραάμ; καὶ τούτου οὐ παντὸς, ἀλλὰ φυλῆς Ἰουδα· καὶ ταύτης οὐχ' ὅλης, ἀλλ' ἐξ οἴκου Δαβίδ· καὶ τούτου οὐ παντὸς, ἀλλὰ Μαρίας τῆς παρθένου; ἄρα ἴσως οὖν εἰποίησε ἂν καὶ τὸν Καϊάφαν ἐκ Μαρίας γεγενῆσθαι τῆς παρθένου; καὶ οὗτος γὰρ εἷς ἐστι τῶν καθέκαστα ἀνθρώπων· ἄρα γὰρ καὶ τὴν Μαρίαν, ἄνθρωπον εἰποίησε εἶναι, ἢ οὐκ ἄνθρωπον; ἀλλ' εἰ μὲν οὐκ ἄνθρωπον, εἶπατε τί τὴν οὐσίαν ὑπάρχει· εἰ δὲ ἄνθρωπον, καὶ πῶς τὸν καθόλου ἀνθρώπων αὕτη γεγέννηκε, πολλὰς μὲν ἀνθρώπων γενεὰς ἔχοντα πρὸ αὐτῆς, πολλὰς δὲ καὶ μετ' αὐτὴν; ἢ πῶς τὸ καθόλου, τί τῶν καθόλου γεννήσειεν; ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἄνδρα δύνασθε τὴν σύμπασαν φύσιν ὀνομάζειν· ἐπεὶ μὴ δὲ γυναῖκα· τὸ ἄνθρωπος γὰρ κοινὸν τούτων κρείνων, τὸ ἀνὴρ δὲ καὶ τὸ γύναιον διακριτικὰ καθέστηκε τῆς ἐν τῇ κοινῇ φύσει διαφορᾶς.

Πῶς δὲ καὶ τὸ ἄλλο οὐ σαφές, ὅτι ὡσπερ εἰς τῶν πάντων καὶ πρῶτος τῆς θνητῆς καταστάσεως ὁ Ἀδὰμ δι' οὐ πάντες ὅμοιοι γεγονότα μνηστοὶ κατὰ φύσιν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα εἷς ἐστι τῶν πάντων, καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐν ἀθανασία διαγωγῆς, δι' οὐ πάντες κατ' αὐτὸν, τῆς ἀθανάτου ζωῆς ἐν καθέξει γινόμεθα; καὶ ὅτι εἷς ἄνθρωπος ἀνθρώπων· καὶ Θεοῦ μεσίτης; πῶς γὰρ οἱ πάντες ἑαυτοῖς μεσιτεύουσιν; ἢ πῶς πάντες παρ' ἑαυτοῖς χαρίτι καὶ σοφία προκόψαιεν; οἱ πολλοὶ γὰρ καὶ ἄωροι κοιμῶνται, ἐπὶ τὴν τελείαν ἡλικίαν μὴ προκόψοντες· καὶ ἄλλοι πάλιν πλεῖστοι ἀνοίας ἐστὶν ἀνάμεστοι καὶ ἀσεβείας, οὐχὶ δὲ σοφίας καὶ χάριτος Θεοῦ τῆς ἐπ' αὐτοὺς· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ προφήται πάντες κατὰ Μωϋ-

σεία, οὐδὲ ἱερεῖς κατὰ Μελχισεδὲκ' ἐπεὶ ὥρα ὑμᾶς καὶ τὴν ἱερωσύνην τῶν εἰδωλοθύτων καὶ τὰς μαντείας τὰς παρὰ τοῖς Ἕλλησι, προφητείας ὀνομάζειν μωσαϊκάς καὶ ἱερωσύνας χριστιανικάς, ὅσπερ ἀσεβείας. Ἄλλὰ τί μου περὶ τούτων ἐκτείνω τοὺς λόγους; οὐδὲ γὰρ πᾶσιν αὐτοῖς τοῦτο δοκεῖ· εἰς γὰρ τῶν προεστηκότων τουτουὶ τοῦ δόγματος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τίνος οὐκ ἀπειροῦ τῶν λόγων, τίνες ἂν εἴησαν αἱ παρ' αὐτῶν λεγόμεναι φύσεις, ὀλικαὶ ἢ μερικαὶ, ἀπεκρίνατο μὲν δυνάσθαι καὶ ταύτας εἶναι κακείνας, ἐτέρῳ μὲν τοι καὶ ἐτέρῳ λόγῳ τῷ γὰρ φησὶν ἔχειν ἐν ἑαυταῖς τὸν λόγον τῆς κοινῆς οὐσίας, λεχθεῖσαν ἂν κοιναί· ἐπεὶ ζῶον λογικὸν θνητὸν ὁ τοῦ καθόλου ἀνθρώπου λόγος· τοῦτον δὲ εἶχε δηλονότι καὶ τὸ ἐξ ἡμῶν ὁμοίως δ' ἂν εἰποῖμεν καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου φησὶ τῷ δὲ μὴ πᾶσαν ἐννηνθρωπηκέαι τὴν ἁγίαν τριάδα, μήτε μὴν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν ἀνθρωπιάν φύσιν ἀτόμοις, ἰδικαὶ ἂν εἴησαν καὶ οὐ κοιναί· ἀκούσας δὲ παρὰ τοῦ πυθομένου καὶ τί ἂν εἴησαν ἰδικαὶ φύσεις, ἢ ὑπόστασις, ἔλεγε τοῦτο Νεστόριον πρόβλημα, καὶ ἤρκεσεν ἂν αὐτῶν πρὸς ἀπολοσίαν, τοῦ ἀνατετράφθαι τὸ οἰκτεῖον δόγμα.

Οὐ πλείονων χρεῖα λημμάτων καὶ διαιρέσεων καὶ κατασκευῶν καὶ ὀμιλιῶν δεδῶσθαι γὰρ ὑμῖν ἰδικὰς εἶναι τὰς δύο λεγομένας οὐσίας· εἰ καὶ ὅτι μάλιστα οὐδὲν τοιοῦτον ἡμεῖς ἐπὶ τῆς Θείας φαιμέν φύσεως· ἀλλ' οἴδαμεν αὐτὴν ὁμοίως τὴν κοινὴν οὐσαν, καὶ ἐν τῇ ἰδικῇ ὑποστάσει τοῦ λόγου ἰδικῶς σαρκωθείσῃ ἐνυπάρχειν ἰδίῳ γὰρ λόγῳ ἔχουσα τὸ ἀδιαίρετον, ὡς ἀμερῆς, ἀπαθὴ φυλάττει καὶ διακρινομένη τὴν κοινότητα ἑαυτῆς· πλὴν τὸ μυρίοις ὑμῖν κόποις συναγόμενον καὶ σπουδαζόμενον, τοῦτο ἐστίν, ὡς οὐδὲν ἕτερον ὑποστάσις, εἰ μὴ ἰδικαὶ φύσεις εἰσὶ καὶ δέον ἡμᾶς λέγοντας δύο τὰς φύσεις, καὶ ἰδικὰς ταύτας, ἢ ἑτέραν αὐτῶν μόνην, ἥγουν τὴν ἀνθρωπιάν, δύο εἰδέναι αὐτὰς οὐσας καὶ ὑποστάσεις· τῆς γὰρ Θείας ὁμολόγηται προϋφειστώσα ἢ ὑπόστασις· ἀλλ' ὃ σοφοὶ μεγάλα σφάλεισθε οὕτω τοῦ ζητουμένου πράγματος τὸν λόγον πρώτως μὴ κατανοοῦντες, ἀλλ' εἰς τίνα παρεπόμενα, ἢ τὸν οὐ μὴ ἄνευ λόγου ἐπέχοντα πρὸς τὸ ζητούμενον παρατρεπόμενοι· οὐ γὰρ ἐπεὶ ἀνθρωπος ἔμφυχτος, οὐκ ἄνευ ἐστὶν ἀναπνοῆς αἵρος, ἥδη τὸν εἰσπνεόμενον αἶρα οἶσθαι ἡμᾶς εἶναι τὴν ψυχὴν δέον· οὐδὲ ἐπεὶ συμβαίνει τοῖς θανοῦσι βαρυτέροις εἶναι, ἥδη καὶ βᾶρος ὀλκῆς εἶναι νομίζειν εἰκὸς τὸν θάνατον· ἀλλὰ δέον πᾶν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κατανοοῦντας, ὅπως ἔχοι ὁ κατ' αὐτὰ λόγος σκέπτεσθαι κἄν τε γὰρ οὐσία τις ἢ, καὶ ἐπισυμβαῖνον ἔχοι τὶ τῶν παρ' αὐτὴν, οὐ συμβεβηκὸς εἶναι αὐτὴν ἡγήτεον κἄν τε συμσυμβεβηκὸς τι εἴη, καὶ ὡσπερ ἐπισυμβαίνουσαν αὐτῷ ἔχοι τὴν οὐσίαν, ἐκείνο πρώτως καὶ κυρίως οὐκ οὐσίαν, ἀλλὰ συμβεβηκὸς λέγειν δεῖ, συμβεβηκῶς δὲ οὐσιῶσθαι· πλὴν ἐπεὶ οὐ-

δὲ ἡμεῖς πρὸς τὴν τῶν τοιῶνδε μάθῃσιν ἑαυτοὺς ἡμῖν ἐκδιδάκατε, οὐδὲ ἡμεῖς ἡμῖν πρὸς τοιάνδε διδασκαλίαν ἐπιβρίπτομεν· τάδε μὲν ἔλις.

Ἔτερα δὲ λίαν εὐδῆλα τυγχάνοντα παραστήσουσι τῶν δοξάζαντων ἡμῖν πλεῖστον εἶναι τὸ ἄποπον· εἰ γὰρ αἱ ὑποστάσεις οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ ἰδικαὶ οὐσίαι εἰσὶ, τρεῖς λέγοντες τὰς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας τριάδος, δηλονότι τρεῖς καὶ τὰς οὐσίας φατέ· καὶ ἰδοὺ τὴν τριθεϊάν μετὰ τῆς εἰς τὴν οἰκονομίαν βλασφημίας ὑπεδύσασθε· ἔτι δὲ καὶ ἄλλως τὸ ἄποπον ἡμῶν γνωριστέον· εἰ γὰρ οὐσία ἡ ἰδικὴ Ματθαίου τυχόν, τῆς οὐσίας Μάρκου τῆς ἰδικῆς οὐδὲν διαφέρει, τὸν γὰρ αὐτὸν λόγον καὶ ὄρον ἐπιδέχεται ἑκάτερα, οὐδὲ ἡ ὑπόστασις ἦγουν τὸ πρόσωπον Ματθαίου, τῆς ὑποστάσεως εἶτον τοῦ προσώπου Μάρκου διενέξεται, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ὄρον καὶ λόγον εἶτον ὑπογραφὴν ἑκάτερα ἐπιδέχεται ὑπόστασις· καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς οὐ μόνον οὗτοι ἀλλὰ καὶ πᾶς ἄνθρωπος γνωρισθήσεται ἰδιώμασι καὶ ἐν ταῖς ἐξ αὐτῶν ὑποστάσεσιν· εἴπερ ταυτὸν ἐστὶν ἡ ἰδικὴ τῶν καθεύεαστα οὐσία τῇ ὑπόστασι· ἔτι δὲ ᾧ οὗτοι μνημονεύσαι τῶν ὑμετέρων δυσωπήθητε· καὶ γὰρ πρὸ μικροῦ ἡμῖν εἴρητο, ὅτι οὐκ ἐξ οὐσιωδῶν ἡ ὑπόστασις συνέστηκεν· εἰ οὖν ταυτὸν ἐστὶ τῇ ἰδικῇ οὐσίᾳ, οὐδὲ ἡ ἰδικὴ οὐσία δηλαδὴ ἐξ οὐσιωδῶν συνέστηκεν· ἀλλ' ὡς ἐν ἐκείνοις εἴπατε καὶ ἡμεῖς, ἐκ σιμότητος καὶ λευκότητος καὶ τῶν ὁμοίων, ἢ ἀπὸ τρόπου ὑπάρξεως ἔσται ὑφιστάσα ἡ ἰδικὴ ὑπάρξις· εἶτον οὐσία· ἔσται οὖν ἐξ ἀνουσίῃν ἡ οὐσία· καὶ ἐξ ἀνυπάρκτων ἡ ὑπάρξις· εἰ δὲ τούτων λίαν εὐδῆλον τὸ ἀνόητον καὶ μειρακίως, μάτην ἄρα τοσύνδε τοῦ συλλογισμοῦ βραβυλογίαν καταναλώσαντες, οὐδὲν ἑαυτοῖς ἐπορίσασθε.

Εἰ ἐπειδὴ ἐν τῷ θεῷ λόγῳ ὑπέστη ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει ὑπόστα- VII.
σιν ἰδίαν ὁ ἄνθρωπος, πῶς εἰ ἐν αὐτῷ ἔφυ, ἔχει φύσιν ἰδίαν ὁ ἄνθρωπος; καὶ εἰ ἔχει φύσιν ἰδίαν ὁ ἄνθρωπος, πῶς οὐκ ἔξει καὶ ὑπόστασιν; ἢ ἔστω φύς ἐξω πού τοῦ θεοῦ λόγου; ὑποστάς δὲ ὕστερον ἐν αὐτῷ, πῶς δὲ καὶ φύσις τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου, πρὸ τῆς ὑποστάσεως τῆς ἰδίας; τῶν φύσεων τῶν τε ὁμοίων καὶ ἀνομοίων διακρινόμενων τὴ καὶ ἐνουμένων, οὐ λόγῳ ἀλλὰ φύσεως ἀριθμῶν, ἦγουν ὡς ἀριθμητῆς ἐκάστης ἀφ' ἑτέρας ὁμοίας καὶ ἀνομοίου διωρισμένης τὴν ἐν τοῖς οὐσι τῶν τε ἀνομοίων συνθεῖσιν καὶ τῶν ὁμοίων διάκρισιν ἡ ὑπόστασις ἡμῖν πέφυκεν ἐξαγγέλλειν, διορισμός τις οὐσα κυρίως καὶ ἀπόστασις ἑτέρου τινὸς ἀφ' ἑτέρου· καὶ τε ὁμοία τύχοιεν ὄντα τὴν φύσιν, καὶ τε ἀνόμοια εἶη τὰ διστηκότα ταῖς φύσεσιν ἀλλήλων, οὐ λόγῳ πάντως, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ὑπάρξει· τὰς ὑποστάσεις γὰρ σωζομένας κατὰ τοῦτο καθ' ὃ διορίζονται, ἐν τούτῳ καὶ ἐνοῦσθαὶ ἀδύνατον· εἰ οὖν γέγονεν ὑπόστασις ἰδικὴ τῷ ἀνθρώπῳ, πῶς ἐν τῷ θεῷ λόγῳ διὰ τῆς ἐνώσεως ὁ ἄνθρωπός ἐστιν, εἰ ὄντως ἔχοι τοῦτο τὸ

χωρίζον αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ; ὥσπερ οὖν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων τῶν ἐκ-
 τὸς αὐτοῦ ὑφ' ἐστῶτων ἀνθρώπων, ἤθουν τὴν ὑπόστασιν, φύσεις δὲ καὶ ἰνου-
 σσαι ἀσυγχύτως ἀλλήλαις δύναται ἐν ὑποστάσει τιγὶ μὴ ἀναιρούμεναι
 ὑπ' ἀλλήλων τοὺς οἰκείους λόγους· οὐ γὰρ τοῦτο φύσεως λόγος τὸ δια-
 κεκριμένως καὶ διωρισμένως ἀπὸ πάσης φύσεως ὑφ' ἐστῆναι, ὥσπερ τῶν
 ὑποστάσεων· πῶς οὐκ ἂν ἀκωλύτως εἴη ἡνωμένη τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ λό-
 γου ἢ φύσεως ἢ ἀνθρωπιᾶ, φύσις τοιαύτη μένουσα, καὶ ὁ πέφυκε δεικνῦσα
 καὶ ἐν τῇ ἐνώσει; οὐ γὰρ ὡς ὑπόστασις ὑποστάσει ἡνωμένη εἶναι οὐ δύ-
 νηται σωζομένων ἀμφω τῶν ὑποστάσεων εἶτ' οὐκ ἀποδόσεως καὶ αὐτὸ τοῦ-
 το χωρισμὸν τὸν ἀπ' ἑτέρων σημαίνουσῶν διὰ τοῦ ἰδικωτάτου ἰδιώματος
 τῶν καθ' ἕκαστα· εἴπερ γὰρ τὸ διακεκριμένον, οὐ τῷ διακεκριμένως τὲ εἶ-
 ναι καὶ ἡνωθῆναι τιγὶ, οὕτω λέγειν οὐ δυνάμεθα· θάτερον γὰρ ἀναγκαίως
 ἀναιρεθῆσεται, ἢ τὸ μὴ ἡνωμένον, ἢ τὸ μὴ διακεκριμένον εἶναι· θάτερον
 θάτερον· οὐδὲ ἐν τῇδε τήνδε λέγειν τὴν ὑπόστασιν ἐστίν, ἔνωσιν τῶν ἐν
 αὐταῖς ἀπ' ἀλλήλων διακριτικῶν ἰδιωμάτων σωζομένων ὑποδιθεμένων· πῶς
 οὖν ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ λόγου, ἀνθρωπιᾶν συνελθούσιν ὑπόστασιν
 ἐροῦμεν; εἰ γὰρ καὶ ἦν ποτὲ, συνῆλθε δὲ ὅμως ὑπόστασις καθ' ὅλην ἑαυ-
 τὴν, καὶ οὐκ ἀπὸ μέρους καὶ κατὰ παράθεσιν ὡς ἐν οἴκῳ λίθοι, καὶ οἱ
 ἐν χορῶν νεοί, οὐκ ἔμεινε ἔτι ἀφ' ἐστῶσα δηλαδὴ ἵνα ἢ ὡσαύτως ὑπόστα-
 σεις λοιπὸν· μόνον γὰρ ἐν σώμασιν ἢ μερικῇ τῆς ὑποστάσεως αὕτη ἔνωσις
 ὀραῖται· ψιλῆ καὶ οὐ κυρίως οὕσα· οὐδὲ κατὰ τὸ ὅλον τῆς ὑποστάσεως,
 ἀλλὰ κατὰ παράθεσιν ἐπιφανειῶν, ἢ μορίων λεπτοτάτων, ἢ συμπελοκῆν
 μερῶν, ἢ κατὰ πέρατα τοπικῶς συναπτουσα τὰ άτομα· οὕτως γὰρ λίθοι
 λίθῳ, καὶ ἔλαιον ὕδατι, καὶ μίτος μίτῳ· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου.

Τὸ δὲ πῶς εἴη ἂν φύσις πρὸς τῆς ὑποστάσεως τῆς ἰδίας, ἀπορεῖν
 ἡμᾶς, περιπτῶς ἐλέχθη πρὸς ἡμᾶς· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἡμῖν εἰρήκαμεν ὡς
 προὔπρηξε τῆς ὑποστάσεως ἢ ἰδικῆ φύσεως ἀνθρωπιᾶ τοῦ διεσπότη, ἀλλὰ
 τούναντιον ἅμα τὲ φῦναι καὶ ὑποστῆναι αὐτὴν· ἀλλ' οὐκ ἐν ἰδικῇ τιγὶ αὐ-
 τῆς μόνῃς οὕτῃ ὑποστάσει, ἤθουν ψιλοῦ ἀνθρώπου γινώσκωμεν, ἀλλ' ἐν
 τῇ προὔφεισθηκυῖα αὐτῆς τῇ τοῦ λόγου ὑπόστασει· ἐν ἣ καὶ τὰ τῆς ἀνθρω-
 πιᾶς φύσεως ἴδια καὶ ἰδιώματα συνάψας· καὶ ἐν τῇ συνδρομῇ τῶν ἀμφο-
 τέρων φύσεων, ἐν πρόσωπον ὁμοίως καὶ ἐξ ἑκατέρας φύσεως, καὶ ἐκ τῶν
 ἐξ ἑκατέρας οὐσίας σωρευθέντων χαρακτηριστικῶν, ἔδειξεν ἑαυτὸν ὁμοίως
 ὄντα ὁ εἰς τῆς ἁγίας τριάδος· ὅς ὑπόστασις μὲν ὄντως ἐστὶ μία μόνη καὶ
 αὐτὴ οὐκ ἀνθρωπίνη· φύσιν τὲ γὰρ καὶ ἰδιώματα ἔχει τὰ θεῖα· οὐκ ἐν
 θεοῖσι δὲ μόνον ἐστὶν ἰδιώμασιν· περισσεύει γὰρ καὶ τοῖς παρὰ τὸ θεῖον
 χαρακτηρισμασι συναχθεῖσι τῇ προσλήψει τῆς καινοτέρας φύσεως· προσ-
 εκτέον δὲ τούτῳ σαφῶς καὶ ἐπὶ τῶν μύθων· καὶ γὰρ προὔφειστώσης κατ'

ιδίαν ὑπόστασιν τῆς μάξης τοῦ σιδήρου, εἶτα εἰς κάμινον εἰσαγομένης, πυρὸς, φύσις αὐτῇ ἐπιγεννάται, οὔτε πρῶν ὅτε ἰδία ποτὲ ὑποστάτος, ἀλλ' ἐν αὐτῇ· ἐκ μὲν τῆς καμίνου τεχθέντος, ἐκτὸς δὲ αὐτῆς ἐν τῇ ἰδέᾳ δικαίᾳ αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔχοντος, καὶ τὸ ἐν τῇ καμίνῳ πῦρ οὐκ ἀπομειώσαντος.

Εἰ ὅλως ὑπέστη ὁ ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπος ἐν τῷ Θεῷ, πῶς οὐκ ἔρρωται VIII. καὶ ἔστιν ἡ ὑπόστασις τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου ἐν τῇ ὑπόστασει τοῦ Θεοῦ λόγου; καὶ εἰ μὴ ἔρρωται καὶ ἔστιν ἡ ὑπόστασις τοῦ ἐξ ἡμῶν ἀνθρώπου ἐν τῷ Θεῷ λόγῳ, πῶς οὐχὶ ἀπόλωλεν ὑποστάσα ἢ οὐδὲ ὅλως τὴν ἀρχὴν ὑπέστη; Ἄρα γὰρ πᾶν ὃ τις εἶποι εἶναι καὶ ὑφιστάται, ἢ καὶ ἰδία εἶναι φησὶ; οὐκοῦν ἐπεὶ εἶναι φημὲν καὶ ὑφιστηκέναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ χεῖρα καὶ ποῦν καὶ ὄνυχια καὶ ἦπαρ, ἢ καὶ ἰδία εἶναι ταῦτα, καὶ διακριμένους ἑκάστων τούτων ἔχειν ὑπόστασιν δοξάζομεν; καὶ νοῦν δὲ εἶναι ἐν ψυχῇ, καὶ ἐν τῷ σώματι ὑφιστηκέναι τὸ χρῶμα λέγομεν· ἄρα οὐ καὶ ὑποστάσεις τῶνδε ζητήσομεν; καὶ πῶς ἂν ὧδε τὸ ἐν τινι λεγόμενον εἶναι, ὑμεῖς ἡμῖν ἴσως ἐρμηνεύσετε; ἀλλὰ τὸ τὰ τοιαῦτα λέγειν, τάχα δὲ καὶ τὸ τοιοῦτος ἀντιλέγειν, ἀλογίαν ἢ λογιότητα πολλὴν ἐπιμαρτύρεται.

Εἰ ἐν τῷ Θεῷ λόγῳ λέγεις ὑφιστάται τὸν ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπον, πῶς IX. αὐτῷ τῷ ὑφιστάται, οὐχ' ὑπόστασιν δηλοῖς ἔχειν τὸν υποστάτα; Ὅτι μὲν ὑφίστηκεν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ Θεῷ λόγῳ, μᾶλλον ὑμῶν βωῶμεν· ἀλλ' ὡς εἰσικεν, ἐπελάθεσθε περὶ ὅτου πρὸς ἡμᾶς διεφέρεσθε, καὶ ἄλλο νῦν ἐγκαλεῖτε· τὸ γὰρ ἰδία καθ' ὑμᾶς ὑφιστηκέναι τὸν ἐνούμενον ἀπαξ εἰπεῖν ἄνθρωπον, οὐ καταδεχόμεθα· ἵνα μὴ δύο ἐντεῦθεν τὰς ὑποστάσεις σωζόμενας ἐν τῷ ἰδιάζοντι ἑκατέρᾳ τῶν συνελθουσῶν λόγῳ παραστήσαντες, τὴν ἔνωσιν ἐκ βάρων ἀνατρέψωμεν· εἰ γὰρ καὶ ἰδία ὑφιστάτος ἑκατέρου τῶν ἐν Χριστῷ, λέγεται δυνατόν εἶναι τινὰ ἔνωσιν αὐτοῖς; ἢ καθ' ἣν καὶ Δαβὶδ τῷ πολεμῷ αὐτοῦ Γολιάθ κατὰ τὴν συμπλοκὴν τοῦ πολέμου, καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐκείνου ἀναιρέσεως ἠνωμένος ἦν φατὲ; ἢ καθ' ἣν Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ ὦν, τῷ Βενιαμὴν ἦνωτο; ἢ καθ' ἣν ἡ ἐνέργεια τοῦ μουσικοῦ τῇ κιθάρᾳ; ἢ τινὰ τοιάνδε ὑφιστηκέναι οὐκ πάντως; ἐν κοινῇ δὲ καὶ μιᾷ τῇ ὑπόστασι τὸν ἴσον λόγον καὶ τὴν σάρκα ἅμα δοξάζομεν ἡμῖς· ὑμεῖς δὲ εἰ καὶ μὴ τοῖς ἡμῶν, ἀλλὰ τοῖς γε ὑμετέροις, πῶς οὐκ ἐπισκέπτετε, ἐν τῷ λόγῳ λέγοντες καὶ αὐτοὶ τὸν ἄνθρωπον εἶναι; τὸ γὰρ ἐν τινι λεγόμενον εἶναι, τὴν ἔνωσιν τὴν πρὸς αὐτὸν μαρτύρεται· τὸ δὲ ἰδία ἑκατέρου λέγειν τῶν ὑποκειμένων εἶναι τὴν ὑπόστασιν, τὴν πρὸς ἀλλήλα τούτων διάστασιν σαφῶς ὁμολογεῖ ταῦτα δὲ ἅμα περὶ τοῦ αὐτοῦ λέγειν ἢ φρονεῖν, λίαν ἀσύμβατα.

Εἰ ὑπέστη μὲν ὁ ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει δὲ ὑπόστασιν, πῶς X.

οὐκ ἐναντία δογματίζεις, ἀνυπόστατον τὸν ὑφέστηκότα λέγων; Οὔτε ὦν φατέ μέμνησθε, οὔτε οἷς λέγομεν ἐπισκίπτετε· οὐκ ἀνυπόστατον ὑμῖν τὸν ἄνθρωπον τὸν κυριακὸν δεῖξαι βουλόμεθα· μὴ γένοιτο· ἀλλ' οὐκ ἰδιοὔστατον, τοὔτέστιν ἀπὸ τοῦ λόγου χωριζόμενον· ὅτι δὲ οὐ ταυτὸν ἀνυπόστατον λέγειν καὶ ἰδιοὔστατον, τίς ἀμφιβάλλοι; εἰ τὸ μὲν τοῦ πῶς εἶναι πρὸς τὰ ἕτερα, τὸ δὲ τοῦ ὅλως μὴ εἶναι δηλωτικὸν ἐστὶ ὡ σοφοῦτάσι.

- XI. Εἰ ἡ Πέτρου ψυχὴ ἕτερα ἐστὶ παρὰ τὴν Παύλου, τὸ δὲ ἕτερον ἢ φύσει καὶ ὑποστάσει ἕτερον, ὡς ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς, ἢ ὑποστάσει πάντως ὡς ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ, πῶς οὐχὶ τῇ φύσει καὶ τῇ ὑποστάσει, ἢ πάντως τῇ ὑποστάσει διαφέρει ἡ ψυχὴ Πέτρου τῆς Παύλου; εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐκ ἔχει ὑπόστασιν ἐκάστου ἢ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν διαφέρει τῆς ἑτέρου, ἢ τῶν τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἢ οὐ τῆς αὐτῆς; Τοῦτο γὰρ ὑμῖν δῆλον ὡς διὰ τὸ δεῖξαι καὶ ἀνθρώπου ἐκάστου δύο τὰς ὑποστάσεις οὐσας, εἴρηται· ἵνα μὴ δὲ ἐκ τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον παραδείγματος ἀποκλείεται ὑμῖν τὸ δύο λείπειν τὰς ὑποστάσεις Χριστοῦ, δύο οὐσῶν αὐτοῦ τῶν φύσεων, ὡς περ φάμεν Πέτρου ἢ τοῦ Παύλου· ἢ Παύλου οὖν ψυχὴ, εἰ καὶ ἕτερα ἐστὶ τῇ ὑποστάσει καθ' αὐτὴν μόνην, οὐκ οἶδα πῶς ὑμῖν δυνατὸν ὄντος τοῦτο κρίνειν περὶ αὐτῆς ἐτι παραμενούσης τῇ σαρκὶ, ὅμως ποῦ τὴν ψυχὴν Πέτρου ἀναλαβεῖν εἴρηται, ἢ ἡ Πέτρου ἐν τῇ Παύλου εἶναι, ὡς περ εἶπατε καὶ ὑμεῖς πρὸ μικροῦ ἐν τῷ θεῖῳ λόγῳ τὸν ἄνθρωπον εἶναι διδόντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καλυπτικὸν τοῦ τὴν δύαδα φαίνεσθαι τῶν ὑποστάσεων, τὸ τὴν ἕνωσιν ὁμολογεῖσθαι τῶν φύσεων· εἰ γὰρ μὴ δὲ ὁ λόγος τὴν σάρκα ἀνελάβετο, ὡς περ οὐδὲ ὁ Πέτρος Παῦλον, ὄντως ἦν κατὰ τὸ παράδειγμα Πέτρου καὶ Παύλου, τοῦ τε λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἦγον τοῦ ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου, διάφορος ἢ ὑπόστασις· εἰ δὲ ὁ Πέτρος Παῦλον οὐκ ἀνελάβετο, ὡς περ ὁ λόγος τὴν σάρκα, οὐκ ὀρθῶς παρηγάγετε τότε πρὸς τόδε· καὶ εἰ ὁ σαρκωθεὶς λόγος εἰς υἱὸς καὶ οὐ δύο, Παῦλος δὲ μετὰ Πέτρου, οὐχ' εἰς υἱὸς· ἀλλὰ δύο εἰσὶν, ἀλλοκότως τάδε παρατίθεσθε· καὶ εἰ εἰς Χριστὸς ὁ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι ἐστὶν, οὐχ' εἰς δὲ ἀπόστολος Πέτρος καὶ Παῦλος, ἀλλὰ δύο, ἀνομοίως περιβάλετε πρὸς ἐνδειξίν τοῦ εἶ τι ἕτερόν ἐστι, πάντως καθ' ὑπόστασιν εἶναι ἕτερον ἑτέρου, εἴτε κατὰ φύσιν ἐστὶν ἕτερον, εἴτε καὶ μὴ ἐστὶν· εἰ οὖν ἄρα δύο τοὺς Χριστοὺς, δύο δὲ τοὺς υἱοὺς, καὶ δύο τοὺς κυρίους δοξάζοντες ταῦτα φατέ, καὶ τούτων οὐδὲνα ἀναληφθέντα ὑφ' ἑτέρου, ἀλλ' ὡς Παῦλον Πέτρου διακριμένον, ὃφέ ποτε τὸ τῆς ἀσεβείας ὑμῶν κρυπτὸν ἀπεκαλύψατε μῦθος· ποῖον οὖν τὸν θεὸν, καὶ τίς χρισθέντα τὸν ἕνα Χριστὸν εἶναι νομίζετε· ποῖον δὲ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τίς χρισόμενον καὶ τὸν ἄλλον Χριστὸν ἀπαγγεῖλατε· ποῖόν τε τὸν ὡς ἀληθῶς υἱὸν εἶναι, τὸν ἐν Ἰερδάνῃ μαρτυροῦ-

μενον' και ποιον τον αισθητως βαπτιζόμενον' ο γαρ εις μόνος δεικτικως υπό του πατρὸς μαρτυρούμενος, δύο ὄντων και διαφόρων, εικότως τον ένα των καθ' ὑμᾶς υἱών η̅ Χριστῶν παραγράφετε' η̅ οὖν τον βαπτιζόμενον τὸ τνικαῦτα ὀρατὸν, η̅ τον εκ του πατρὸς πρὸ αἰώνων ἀόρατον, ἀναγκαῖον ὑμᾶς παραιτήσασθαι' ένα γὰρ μόνον αὐτοῦ εἶναι υἱὸν φησι ἐνικῶς ὁ πατήρ' ἔτι μὴν και αισθητὸν ἐπεὶ και δεικτικῶς ἡμῶν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐμνηνεν ὁ πατήρ τον ἀγαπητὸν ἑαυτοῦ υἱὸν' ὅς και λόγος ἀόρατος ὠμολόγηται' η̅ οὖν ψευδῆς η̅ του πατρὸς μαρτυρία, η̅ περιδιῶς εκ του λογίου δόξα' η̅ ἄμφω ὁ αὐτὸς ἦν ὁ μαρτυρούμενος υἱὸς, αισθητὸς και ἀόρατος.

Εἰ κατὰ φύσιν μὴδὲν διαφέρει τὸ σῶμα Πέτρου του σώματος Παύλου, πῶς ἂν καθ' ὑπόστασιν οὐ διαφέρῃ; εἰ δὲ μὴ δὲ καθ' ὑπόστασιν διαφέρει, τὸ δὲ μήτε τῇ φύσει, μήτε τῇ ὑποστάσει διαφέρῃ, ταυτὸν ἂν εἴη κατὰ πάντα, πῶς οὐκ ἔσται Πέτρου και Παύλου, ἐν τὸ σῶμα και ταυτὸν κατὰ πάντα, ὅπερ ἀδύνατον; Ἄλλὰ πρῶτον μὲν και σῶμα σώματος διαφέρει κατὰ φύσιν τὴν ἰδίαν, ἧς νῦν τὴν κοινὴν ἡμῖν ἀντιστηγαγέτε οἱ τοσαῦτα πρὸ βραχέος τοῖς εἰσάγουσι τὴν κοινὴν φύσιν ἐπὶ του ἀνθρώπου καταχέαντες' οὐ γὰρ ταυτὸν, οὔτε τῷ ἀριθμῷ, οὔτε πάσῃ ποιότητι φυσικῇ πᾶν σῶμα' εἴπερ μὴ ταυτὸν τῇ φύσει μὴ δὲ πᾶς λίθος και φυτὸν και τὰ λοιπὰ' και γὰρ ἀλλήλων φαρτικά πολλά φυτὰ και λίθοι' και ὄμως λίθοι και φυτὰ' οὔτε γὰρ πᾶσα σὰρξ η̅ αὐτὴ σὰρξ' ἀλλ' ἄλλη μὲν πετεινῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων και ἐρπετῶν, και σώματα ἐπίγεια, και σώματα ἐπουράνια' οὐκ ἄρα οὖν διὰ τὸ διάφορον τῆς φύσεως, ἀνάγκη διαφόρου ὑποστάσεως αὐτοῖς εἰς διάκρισιν' ἔτι μὴν εἰ τὸδε αἴτιον τῆς χρείας τῶν ὑποστάσεων ἐν Χριστῷ, διαφόρων οὐσῶν τῶν φύσεων, ἀναγκαιῶς οὐκ ἔσται διαφορὰ ὑποστάσεων' πλὴν δεδόσθω ὑμῖν καθ' ὑπόστασιν πάντως διαφέρειν' εἴτε διαφέρει κατὰ φύσιν εἴτε και μὴ πάντα τὰ σώματα ἀλλὰ δῆλον, ὡς τὰ μὴ ἠνωμένα ἀλλήλοις' οὐ γὰρ και ἐν τῷ μύθῳ διάφοροι ὑποστάσεις ὀρώνται' και ἐπὶ του κυρίου ἄρα, εἰ μὲν χωρὶς ἐνώσεως αὐτῶν φαμὲν τὰ κατ' αὐτὸν, ὄντως δέον η̅ και φύσεων και ὑποστάσεων εἰδέναι τὴν διαφορὰν, η̅ πάντως γε τῶν ὑποστάσεων' και τοῦτο δὲ δῆλον ὅτι εἰ μὴ ἦν τῶν φύσεων ἐξαλλαγή' εἰ δὲ και κατὰ φύσιν διαφερόντων τινῶν ἐν αὐτῷ και ἔνωσιν ὁμολογοῦμεν, εἰ και ἀσύγχυτον, τίς ἡ χρεία δύο ὑποστάσεων; ἀλλ' οὕτως μὲν τάδε. Ποῦ δὲ ὄμως τινὶ δέδοται και τὸ σῶμα Παύλου ἠνωσθαι πρὸς τὸ Πέτρου, ἵνα τὸ ὅμοιον ἔχη τάδε πρὸς τὴν κυριακὴν ἔνωσιν, ἥνικα ὁ μὲν τοῖς ἐκ περιτομῆς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ και Παλαιστίνῃ, ὁ δὲ τοῖς ἐν Κορίνθῳ ἔθνεσι και Ἀχαῖα και Μακεδονία συνηλιζέτο; οὐ γὰρ τοιαύτην διεξίαν κοινωνίας πρὸς τὴν σάρκα δεδωκέναι φαμὲν τὸν λόγον, οἶαν Πέτρος ἀφοριζόμενος εἰς τὴν περιτομὴν, τῷ Παύλῳ ἀπο-

στελλομένῳ πρὸς τὰ ἔθνη· ἀλλ' ἔνωσιν ἀληθῆ πιστεύομεν, καὶ συνύπαρξιν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐξῆς αἰῶνας φυσικῶν δι' ὑποστατικῆς ἐνώσεως· εἰ καὶ ταύτην ἡμεῖς φανερώς ἀπηρνήσασθε, καὶ οὐδὲν ἑαυτοῖς λείψανον τῆς χριστιανῶν εὐσεβείας εἰς τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον ἐφυλάξατε.

- XIII. Ἐκ τοῦ δὲ φληναφεῖν καὶ δοκεῖν τι λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν, ἀπαιτούμενοι δεῖξαι φύσιν ἀνωπόστατον, παρέχουσι μὲν ὧτα τῷ αἰτοῦντι, λέγουσι δὲ ὅτι ὄντως φύσις οὐκ ἔστιν ἀνωπόστατος· ἐνωπόστατος γὰρ φημὲν τὰς οὐσίας καὶ ἡμεῖς, φασὶν· ἀλλ' οὐκ εἶ τι ἐνωπόστατον, τοῦτο καὶ ὑπόστασις ὡσπερ ἀμέλει οὐκ εἶ τι ἐνούσιον, τοῦτο καὶ οὐσία· ἐπεὶ ἰδοὺ τὰς ἁγίας τριάδος ὑποστάσεις φημὲν τρεῖς εἶναι, καὶ ταύτας ἐνωπούσους καὶ οὐ λείπομεν πρὸς ταῖς Τρισὶν ὑποστάσεσι, καὶ Τρεῖς οὐσίας· καίπερ ἐνούσιον ἑπιστάμενοι τῶν ὑποστάσεων ἐκάστην· εἰ τοίνυν ἐστὶ λέγειν φημὲν τρεῖς ὑποστάσεις ἐνούσιους ἐν μιᾷ οὐσίᾳ, ἐνδέχεται δηλονότι καὶ φύσις λέγειν ἐνωπόστατους δύο ἐν μιᾷ ὑποστάσει· καὶ οὕτως οὐδὲ φύσιν ἀνωπόστατον φημὲν οὐδὲ δύο ὑποστάσεις τὰς δύο φύσεις δογματίζομεν ὡσπερ οὐδὲ ἀνουσίους φημὲν τὰς τῆς ἁγίας τριάδος ὑποστάσεις, οὐδὲ εἰς τρεῖς οὐσίας τὰς τρεῖς ὑποστάσεις διαιρούμεν· ἀλλὰ μὴ φασὶ καὶ ἄλλως ἐγχρωμάτιστον λέγοντες σῶμα, οὐ ταυτὸν ἴσμεν τῷ χρώματι τὸ σῶμα· οὐκ εἶ τι γὰρ ἐγχρωμάτιστον, τοῦτο ἤδη καὶ χρῶμα· οὕτως οὖν οὐκ εἶ τι ἐνωπόστατον, τοῦτο ἤδη καὶ ὑπόστασις· περιττὸν ἄρα φασὶ τὸ λείπομενον· καὶ οὐκ ἀναγκαῖον τὸν λέγοντα δύο φύσεις, ἢ ἀνωποστάτους αὐτάς, ἢ μίαν αὐτῶν λέγειν, ἢ πάντως καὶ δύο ὑποστάσεις, ἐπεὶ μὴ ὑπόστασις τὸ ἐνωπόστατον ὡς εἰδείξαμεν ταῦτα τοιγαροῦν ἐκείνοι τοὺς παρεστηκότας φενακίζοντα ἔλεγον, ἄνω τὴν ὄφρῶν ἔχοντες, καὶ διὰ τούτων ἀπὸ Χερουβὶμ ἑαυτοὺς ὀνομάζοντες· ὅρα δὲ σὺ αὐτὸς ὅπως δι' ὧν εἰρήκασι, τὰ οἰκεία κατέσκαψαν· ἢ ἄΓουοῦντες, δι' ἄΓνοίαν οἰκείαν· ἢ χλευάζοντες τοὺς ἀκούοντας, ἀπίρους ὄντας τῶν τοιούτων καὶ ὁμοιότητι λέξιων παρακρούμενοι· εἰ ἀναλογεῖ γὰρ τῷ μὲν σώματι ἢ φύσει, τῷ δὲ χρώματι ἢ ὑπόστασις, καὶ λέγουσιν ἐνωποστάτους τὰς φύσεις, ὡσπερ οὖν τὰ σώματα ἐγχρωμάτιστα, ἀνάγκη ἔνθα ἐστὶ ἐνωπόστατος φύσις, καὶ ὑπόστασιν εἶναι· ὡσπερ οὖν καὶ χρῶμα ἔνθα σῶμα ἐγχρωμάτιστον· οὔτε γὰρ ἐνδέχεται νοῆσαι φύσιν ἐνωπόστατον ἄνευ ὑποστάσεως· εἰ οὖν τῇ φύσει ἀναγκαιῶς διενήνοχέ τι καὶ τῇ ὑπόστασει, εἰεἰδειξάτωσάν μοι τι διαφέρον μὲν τῇ φύσει, μὴ διαφέρον δὲ τῇ ὑποστάσει· καὶ μὴ βουκολεῖτωσαν τοὺς ἀπλουστέρους, ὁμοίωται φράσεων αὐτοὺς παραλογιζόμενοι, τῷ λέγειν εἰ ἔστιν ὑπόστασις, ἐνούσιος μὲν οὐχ' ἑτεροούσιος δὲ, ἔστι καὶ φύσις ἐνωπόστατος μὲν, οὐχ' ἑτεροῦπόστατος δὲ· ψευδὲς γὰρ τὸ τελευταῖον· ἐπειπερ εἶ τι ἑτεροούσιον, τοῦτο πάντως καὶ ἑτεροῦπόστατον· εἰ τοίνυν διαφέρουσι αἱ φύσεις ἀλλή-

λων, κατὰ φύσιν διαφέρουσι· διαφέρουσι δὴλονότι καὶ καθ' ὑπόστασιν· καὶ εἰ διαφορὰν φύσει ἐπὶ μιᾷ φύσει λέγεσθαι ἀδύνατον, ἀμύχανον ἄρα καὶ διαφορὰν ὑποστάσεων εἶναι ἐπὶ μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως.

Ἦδη μὲν ἀληθῶς εἰσι τὰ προταχθέντα ὑμῖν ἡμέτερα προβλήματα· τούτους δὲ οὐ προσφόρως ὑπαντήσαντες, ἑαυτοὺς μόνον περὶ τῶν δοκούντων ὑμῖν πεποιήκατε· εἰ γὰρ ἐπεὶ τῷ μὲν χρώματι ἀναλογεῖ ἡ ὑπόστασις ἐν τῷ τῆς ὁμοίας ὀνομασίας κατὰ τύχην παραδείγματι, τῷ δὲ σώματι ἡ φύσις ἀναγκαῖον ἔνθα ἐστὶ σῶμα, εἶναι καὶ χρῶμα φατέ, καὶ ἐκ τούτου δύο εἶναι τὰς ὑποστάσεις ἐπὶ δύο εἰσὶν αἱ φύσεις συνάγεται, γινώτε ὅτι τοῦτο καὶ ἡμεῖς φαμέν· ὅπου σῶμα εἶναι λέγεται ἐγχρωμάτιστον, χρῶμα ὑπάρχειν ἀναγκαίως· ὥσπερ οὖν καὶ ὑπόστασιν εἶναι, ὅπου λέγεται φύσις ἐνυπόστατος· ἀλλὰ τὸ ζητούμενον, οὕτω εἰδείξατε περὶ οὗ καὶ διαφίρεσθε πρὸς ἡμᾶς· ὅτι ὅπου πλείονα συνείναι λέγονται σώματα ἐγχρωμάτιστα, ἰσάριθμα δέον εἶναι τούτοις καὶ τὰ χρώματα· καὶ οὐ δυνατόν ἢ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρώματι πλείονα χρώνησθαι σώματα, ὥσπερ τῷ λευκῷ ἢ τε χιῶν καὶ τὸ γάλα καὶ ψιμίθιον μυγνύμενα, καὶ τὸ ἔριον καὶ λίνον καὶ μίταξα ἐν τῷ ἐνὶ λευκῷ πέπλῳ ὑφασμένα· ἢ εἰς ἐν ἕτερον χρῶμα πλείονα σώματα εἶναι συγκεκριμένα· οἷον τὸ ψιμίθιον καὶ ὄχρα, καὶ χάλκωνος καὶ κόμμιδας ἐν τῷ φαιῷ κολλουρίῳ· τὰς γὰρ δύο φύσεις ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ὑποστάσει λέγομεν ὑφίστασθαι· οὐχ' ὡς δυναμένης ἑατέρας ἀνυποστάτου εἶναι ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὡς ἀμφοτέρων ἐν μιᾷ κοινῇ δυναμένων ὑφίστασθαι ὑποστάσει· καὶ οὕτως κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν, ἑκατέρας ἐνυποστάτου οὕσης· οὐ γὰρ ἀναγκαῖον διὰ τὸ δεῖν τι εἶναι, πάντως καὶ ἰδίᾳ τοῦτο εἶναι· καὶ γὰρ τῶν ἐν τῇ πόλει οἰκήσεων, οὐδεμία μὲν ἀδέσποτος· οὐκ ἀναγκαίως δὲ πᾶσα διespoζομένη, μονοδέσποτος ἐστὶ· πολλαὶ γὰρ εἰσι καὶ κοινοδέσποτοι ἐν τῇ πόλει· οὕτως οὖν ἐπεὶ μὲν εἰσὶν αἱ φύσεις, ἀναγκαῖον αὐτάς καὶ ὑφιστηκίνας καὶ ἐνυποστάτους εἶναι· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἰδίᾳ ἀπ' ἀλλήλων εἰσὶν, ἐνώσεως αὐτῶν ἀμολογημένως ἑνωμένης, οὐχὶ καὶ ἰδίᾳ ὑφιστηκίνας ἑκατέραν ἀναγκαῖον ἐστὶ; δὴλον οὖν ὅτι οὐχ' ἕτεροπόστατον εἶναι, ἀλλ' ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ὑποστάσει νοεῖσθαι ἀμφοῖν αὐτῶν τὸ ἐνυπόστατον δεῖ· διὸ καὶ ἀποδεχόμεθα τὸ παρ' ὑμῶν ἐν τέλει εἰρημένον, ὡς ἀδύνατον ἐπὶ μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, διαφορὰν λέγεσθαι ὑποστάσεως· οὐδὲ ὅλως γὰρ φαμέν οὔτε διαφορὰν ὑποστάσεων ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει τοῦ κυρίου· μὴ γένοιτο· εἰ καὶ ὑποστατικῶν μερικῶν ἰδιωμάτων ἴσμεν διαφορὰν· οὐ γὰρ ὑποστάσεων διαφορῶν ἢ διαφορῶν ἔνωσιν φαμέν ἐπὶ τοῦ κυρίου· τοῦτο γὰρ προειδέχθη καὶ ἀδύνατον· εἴπερ μὴ καὶ τῶν διακεκριμένων, ἐν ταυτῷ τις λέγοι τὴν ἔνωσιν, ἐν ᾧ τὴν διάκρισιν ὄρα· ἀλλὰ φύσεων διαφόρων σύνθεσιν κατὰ

μίαν τὴν πρώτην ἐξ ἀρχῆς οὖσαν τοῦ λόγου, καὶ οὐδεὶς ἴβραν εἶναι ὑπόστασιν, εἶπουν ἐξ ὑποστάσεως ἴσμεν· ἀλλ' οὕτως μὲν τάδε.

Τὸ δὲ δὴ ἕτερον πάλιν ὁ ἀπεφήνασθε, ὅτι ἐπειὶ διάφοροί εἰσιν αἱ φύσεις ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, ἀνάγκη εἶναι διαφόρους καὶ τὰς ὑποστάσεις· τῶν δὲ ὑποστάσεων διαφερουσῶν ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας, οὐκ ἀνάγκη εἶναι διαφόρους καὶ τὰς φύσεις, πῶς δεικνύται; πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τὸ ἀδιάφορον τῶν φύσεων ἀναγκαιῶς χρῆζειν τοῦ διαφόρου τῶν ὑποστάσεων, ἐν τῷ σώματι Πέτρου καὶ Παύλου ἐλέε'ε'ε'τα δὲ νῦν τίνα ἔχει ἀφορμὴν τῆς ἀποκληρώσεως, τάδε, εἶπατε· ἴστε γὰρ γινώσκοντες ὡς πάντως καὶ τὸ ἐναντίον ὑμᾶς ἀπαιτήσομεν δεῖξαι· ὅτι ὡσπερ εἰ διάφοροί εἰσιν αἱ φύσεις, διάφοροί εἰσι καὶ ὑμᾶς καὶ ὑποστάσεις, οὕτως καὶ τῶν φύσεων οὐσῶν ἀδιαφόρων, αἱ ὑποστάσεις εἰσὶν ἀδιάφοροι· πῶς οὖν μίαν μὲν καὶ ἀδιάφορον τῆς ἁγίας τριάδος τὴν φύσιν, διαφόρους δὲ τὰς ὑποστάσεις πιστεύομεν; ἀκόλουθον γὰρ εἶσθαι, ὡσπερ ὅτι αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων καὶ αἱ ὑποστάσεις λέγονται καὶ ὑμᾶς διαφοροῖ, οὕτως καὶ ὅτι αἱ φύσεις ἀδιάφοροι, τούτων καὶ τὰς ὑποστάσεις ἀδιαφόρους λέγεσθαι· εἴτι μὴν ἰδοὺ καὶ ἰσχυρίζομαι πάντως καὶ ὑμᾶς δεῖ εἶναι τὰς φύσεις καὶ τὰς ὑποστάσεις· ἐπειὶ οὖν οὐ μόνον ἀδιάφορος ἀλλὰ καὶ μία τῆς ἁγίας τριάδος ἡ φύσις, ἔστω καὶ ἡ ὑπόστασις μία τὴ καὶ ἀδιάφορος· εἰ δὲ εἴποιτε, ὅτι εἰτίς μὲν φύσεως διαφορὰ, πάντως καὶ ὑποστάσεως ἔστιν· εἴτις δὲ ὑποστάσεως διαφορὰ, οὐ πάντως καὶ φύσεως, διὰ τὸ ἐπ' ἔλαττον οὖσαν τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν μὴ ἀντιστρέφειν πρὸς αὐτὴν τοῖς λόγοις· πρῶτον μὲν αἱ ἰδικοί φύσεις δηλαδὴ οὐκ ἐπὶ πλείστον τῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἔλαττον τι νοοῖντο ἂν· μόναι δὲ ἐπὶ πλείον εἰσὶν αἱ κοιναί· δεδόσθω δ' οὖν ὑμῖν καὶ τοῦτο· οὐκοῦν καὶ πλείους εἶναι τὰς ὑποστάσεις, μιᾶς οὐσης τῆς φύσεως ἀνάγκη· ὁ γὰρ ἀριθμὸς τῶν ἐπ' ἔλαττον περισσώτερος τῶν καθολικωτέρων αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης ἔσθι· καὶ ἡ δύο ἔσονται λοιπὸν ἢ πλείους ἢ μία, σὺν ἐπιμορίῳ κατὰ μίαν φύσιν αἱ ὑποστάσεις οὔσαι· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, δύο φύσεις οὔσαι αἱ τοῦ δεσπότου, ἢ τέσσαρες ἢ τρεῖς ἢ δύο ἡμισυ τὰς ὑποστάσεις ἔξουσιν, ἢ τὶ τοιοῦτον, κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ὑμῶν τήνδε νομοθεσίαν· καὶ οὐ μόνον τὸ σύνθετον πρόσωπον κακῶς ὑμῖν ἀρκέσει εἰς ὑποστάσεις διαιρεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐκάστην ἀπλὴν ἴε καὶ ἰδικὴν φύσιν αὐτοῦ ἴε καὶ πάντος, εἰς πλείονα ἀριθμὸν ὑποστάσεις, τὴν ἰδικὴν Παύλου μόνου φύσιν ἐπιδεικνυσθαι· δύο μὲν ἐκ τῆς κατὰ ψυχὴν φύσεως, τρία δὲ τυχὸν ἐκ τῆς κατὰ σῶμα συναγόμενα.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ὁ λόγος ὑμᾶς ἀπεπέριχεν προπετῶς ἀποφηνάμενους· ὁ δὲ κόσμος ἅπας οὕτως καὶ τὰ πλείεστα τῶν ἐν αὐτῷ τὸ ἀσύστατον τῆς ὑμετέρας δόξης στηλιτεύει τῷ πράγματι αὐτῷ σαφῶς· εἰ γὰρ μὴ μία

ἡ ὑπόστασις ἐστὶν ἐν τῷ θεῷ διὰ τινὶ ἐκ τεσσάρων φύσεων ὁμοίῳ σώματι φύτου τοῦ τοῦ συλποτηθέντι, καὶ μία ὑπόστασις τοῦ μύδρου ἐκ διαφόρων φύσεων συμπλακείων, καὶ μία ὑπόστασις ἀνθρώπου ἐκ διαφόρων φύσεων ἡνωμένων, καὶ μία ὑπόστασις τοῦδε τοῦ ναοῦ, καὶ μία ὑπόστασις τοῦ φαρμάκου, καὶ μία ὑπόστασις πατρὸς τοῦδε τοῦ κόσμου ἐκ διαφόρων φύσεων συνεστώσα, κακῶς ἕνα τὸν ἀνθρώπον ἢ τὸ φυτόν ἢ τὸν κόσμον ἢ τὴν τῶν οὕτω λεγομένων ὀνομάζομεν καὶ οὐ κατὰ τὸ τῶν φύσεων ποσόν, καὶ τὸν τῶν ὑποστάσεων ἀριθμὸν πλεονάζοντα ἴσμεν οὐδαμῶθεν λοιπὸν ἐχόντων ἐνικῶς προσαγορεύεσθαι τῶν κατὰ φύσιν ἡνωμένων ὁμοιοῦν ὅπου ἡμεῖς ταυτὸν εἶναι φύσιν καὶ ὑπόστασιν πολλακίς λέγοντες· καὶ διαφόρους δὴ τὰς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας τριάδος, πάντως καὶ τὰς φύσεις, καὶ εἰ πλείους, ἐξ ἀνάγκης τόσας καὶ τὰς οὐσίας εἶναι.

Ἄλλὰ φασὶν, ἰδοὺ ὁ ἀνθρώπος δύο μὲν φύσεις ἐστὶ, μία δὲ ὑπό- XIV. στασις· καὶ φανερὸν ἐκ τούτου, ὅτι δυνατόν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, δύο φύσεις εἶναι. Πάλιν τερθρεύει λόγων, πάλιν μάχη δογμάτων, πάλιν ἐναντίως ῥημάτων, καὶ σοφίσματα προδήλου ψυχῆς ἀγνώμονος· τὸν αὐτὸν ἀνθρώπον καὶ δύο φύσεις λέγουσι, καὶ μίαν ὑπόστασιν, καὶ πάλιν οὐδεμίαν ὑπόστασιν· καὶ μακάριοι ἤμεν ἀκούοντες δύο φύσεις, μίαν ὑπόστασιν ἢ νῦν διδασκόμενοι λέγειν δύο φύσεις οὐδεμίαν δὲ ὑπόστασιν· πάλιν γὰρ τὸν Χριστὸν λέγουσι τρεῖς φύσεις, καὶ δύο φύσεις· καὶ μίαν ὑπόστασιν μὴ κατορθώσαντες λέγειν, τρεῖς ἤδη δογματίζουσι φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει· καὶ ἄκουε ταῦτα πῶς· εἰ δύο φύσεων ὁ ἀνθρώπος, καὶ μιᾶς ὑποστάσεως, εἴληπται δὲ οὗτος καὶ ἥνεται τῷ θεῷ λόγῳ, πῶς οὐ τρεῖς φύσεις δύο ληφθεῖσαι, μία δὲ λαβοῦσα; καὶ πῶς οὐ δύο ὑποστάσεις, ἢ τε λαβοῦσα καὶ ἢ ληφθεῖσα; εἰ δὲ δύο φύσεων ὁ Χριστὸς καὶ μιᾶς ὑποστάσεως, πῶς οὐ μία φύσις ὁ ἀνθρώπος; καὶ ἀνυπόστατος ὁ ἀνθρώπος, ὃν δύο φύσεις ἔλεγον πρῶν; καὶ τίς ὑποίσει τσοσάτην ἐναντιότητα δογματίζειν;

Ἄλλὰ καὶ μίαν καὶ δύο φύσεις εἶναι τὸν ἀνθρώπον, ἐτέρω μὲν τοι καὶ ἐτέρω λόγῳ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς λέγοντας αὐτοῦ μίαν εἶναι μόνην τὴν φύσιν ἀπειδέξαμεν σὺν θεῷ· καὶ ἵνα μὴ πλείονα ὄντα τὰ αὐτὰ παλιλλογῶμεν, ἐνεστὶν ἐκείθεν τῷ βουλομένῳ περὶ τοῦδε πληροφορεῖσθαι· λέγοντες οὖν ἐπὶ τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύο τὰς φύσεις, δῆλον ὡς μίαν τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐν αὐτῷ καταριθμοῦμεν, ὡς εἶδους καινοτέρου γενομένης αἰτίας τῆς συνδέσεως τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων· κατὰ τρόπον οὖν καὶ λόγον τὸν τῆς μιᾶς φύσεως αὐτοῦ παραστατικόν, μία φύσις τοῦδε· τὴν δὲ ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡμεῖς μὲν ἐν τῷ πρώτῳ τῆς παρουσίας ὑποθέσεως κεφαλαίῳ, μίαν τὴν καὶ ἐκ δύο φύσεων ὡμολογήσατε, λέγοντες πρὸς ἡμᾶς περὶ τῆς τοῦ δεσποῦ ὑποστάσεως, ὅτι εἰ μὴ τῆ

τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τῇ τοῦ Δαβίδ φαμέν αὐτὴν ὁμοούσιον, πῶς ἐκ δύο φύσεων λέγοντες αὐτὴν, οὐκ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος σύνεσταναι βουλόμεθα; τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Δαβίδ πλὴν καὶ τοῦτο ὑμῖν συγκεχωρήσθω· εἰ καὶ οὐ κατὰ γνώμην τισιν, ἀλλὰ κατὰ οἰκονομίαν καὶ πρόνοιαν τινὰ λέγεται πολλάκις, μὴ εὐμνημονοῦσιν ἐν τῷ ψεύδεσθαι τῶν προειρημένων αὐτοῖς, ἵνα ἔχοιεν παρ' ἑαυτῶν ἐπόμενον αὐτοῖς τὸν ἴδιον ἔλεγχον· ἡμεῖς δὲ εἰ καὶ μίαν ἴσμεν ἐπὶ ἀνθρώπου τοῦ καθεύεσθαι τὴν ὑπόστασιν, καὶ ἐπὶ πάσης ἑτέρας ὑποστάσεως φύσεων διωρισμένων, ἀλλ' οὖν ἐπὶ τοῦ μὴ ἀπλῶς ἀνθρώπου ὄντος τοῦ κυριακοῦ τοῦ τῆς τοῦ λόγου ὑποστάσεως μὴ διαχειριμένου ποτὲ, οὐδεμίαν ἴσμεν αὐτοῦ μόνου ἰδικῆν οὔσαν ὑπόστασιν καὶ γὰρ οὐκ ἐν ἰδιαζούσῃ ὑποστῆναι, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ λόγου ὑποστάσει ὑφεικνέαι τὸ ἀνθρώπινον φαμέν τοῦ σωτήρος ἐξ ἀρχῆς· οὔτε μὴν ἀπλῶς τὴν τοῦ λόγου νῦν ὑπόστασιν, ὡς λόγου μόνον οὔσαν ὑπόστασιν νῦν οἴδαμεν· ἐπειδὴ σὺν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνυφέστηκε ἐν αὐτῇ τῶν ὁμοουσίῳ ὁ λόγος μετὰ τὴν ἄφραστον αὐτοῦ ἕνωσιν.

Ἄμφοτέρων οὖν μίαν ἴσμεν καὶ τὴν αὐτὴν κοινὴν οὔσαν ὑπόστασιν, ἢ προὔπηρξε μὲν τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, ἰδικὴ οὔσα τὸ πρὶν τοῦ λόγου ἐν τῇ κοινῇ τῆς Θεότητος οὐσίᾳ· τὴν δὲ τοῦ κυριακοῦ ἀνθρώπου φύσιν δημιουργήσασα ἑαυτῇ, καὶ περιπτυσσάμενη καὶ συνάψασα τῇ ἰδίᾳ ἐν αὐτῇ φύσει, ἅμα τῷ καὶ τῆς φύσεως τῆς σαρκὸς εἶναι ὑπόστασις, καὶ κοινὴ εἶναι αὐτῇ ἐξ ἰδικῆς ἤρξατο καὶ ποικιλωτέρα συνέστηκεν· οὐ γὰρ δὴ μόνῳ νῦν ὡς πρώτῃ ἢ τοῦ λόγου ὑπόστασις ἰδιώματι τῷ γεννητῷ ἔκ τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος διακρίνεται, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πλειόνων αὐτὴν εἶναι φύσεων καὶ φυσικῶν ἰδιωμάτων καὶ προσωπικῶν δηλαδὴ περισσότερον· πῶς οὖν ὑπόστασις τοῦ μὴ ὑποστάτος ποτὲ ἐκτὸς αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου ὑποστάσεως συναριθμηθήσεται αὐτῇ; εἰ δὲ καὶ ἦν ὑπόστασις τῇ σαρκὶ πρὸ τῆς συλλήψεως αὐτῆς ὅπερ οὐδεὶς εὐσεβῶς ἐρεῖ, πῶς μετὰ τὸ ληφθῆναι, ἤγουν ἐν ἀλλήλοις μεῖναι τό τε ληφθὲν καὶ τὸ λαβόν, παραμένειν ἐν αὐτοῖς δύναται, καὶ σώζεσθαι ἢ ἀπ' ἀλλήλων ἐκατέρου διάστασις ὅπερ συνίστασι τὴν ὑπόστασιν; οὐκοῦν ὀρθῶς εἰδέναι δεόν τοῦ μὲν λόγου κοινὴν τὴν φύσιν πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα· τὴν δὲ ὑπόστασιν ἰδικὴν μὲν ὡς πρὸς τε τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς πάντας τοὺς μὴ ἐκ τῆς ἀγίας παρθεύου ἀνθρώπους, μόνον δὲ κοινὴν ὡς πρὸς τὴν ἐκ τῆς Θεοτόκου ληφθεῖσα τῷ λόγῳ σάρκα· καὶ αὐτὴν δὲ ἀνάπαλιν τὴν ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου σάρκα, τὴν μὲν φύσιν κατὰ τὴν ἡμετέραν κοινωσίαν, κοινὴν ἔχειν πρὸς πάντας τοὺς ἐξ Ἀδάμ, τὴν δὲ ὑπόστασιν ἰδικὴν πρὸς τε ἡμᾶς καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα, πρὸς δὲ τὸν λόγον μόνον κοινὴν· οὗτος γὰρ κανὼν ὀρθοδοξίας ἡμῖν διὰ τῶν θεηγόρων παραδέ-

δοται ὅτι δὲ ἡμῶν μὲν μίαν ὑπόστασιν, δύο δὲ φύσεις ἔν τε τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν Χριστῷ ὀρθῶς λεγόντων ὑμεῖς λίαν ἀσυμβάτως ἔχετε ἑαυτοῖς, ἐξῆς οὐν Θεῷ δειχθήσεται, μετὰ τὸ ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰς περὶ τούτου ὑμῶν πάσας κατασκευὰς· πρῶτον δὲ τέως ἡμῖν δεικτίον, ὡς καὶ ὑμεῖς οὐ μόνον μίαν ὑπόστασιν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ μίαν φύσιν κατὰ τοὺς ἀπὸ Εὐτυχοῦς φατὲ τούτῳ γε τῷ λόγῳ· εἰ γὰρ ὡσαύτως ταῖς ὑποστάσεσι δύο καὶ τὰς φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ φατὲ, οὐδὲν τούτων ἐν Θετέρῳ πλεονάζον ὀρώντες, τὸν Χριστὸν ἴστε Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· ἢ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐν αὐτῷ δύο ἴστε τὰς φύσεις καὶ δύο τὰς ὑποστάσεις, τοῦ δὲ λόγου μὴ εἶναι φύσιν ἢ ὑπόστασιν ὅπως φατὲ, ἀλλ' ἀνούσιόν τε καὶ ἀνυπόστατον αὐτὸν διαγράφετε· ἢ τοῦ μὲν λόγου μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν, καὶ τοῦ ἀνθρώπου δὲ μίαν οὐ μόνον τὴν ὑπόστασιν ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν γινώσκοντες ἐν Χριστῷ διηλέγχεσθε· καὶ ποῦ εἰσὶ καὶ τίνος ἡ τερθρεία τῶν λόγων καὶ μάχη τῶν ῥημάτων καὶ ἐναντιότης; καὶ οὐκ οἶδα ὅσα καταβήτορευόντες προσιμιάξεσθε.

Εἰ διαφέρει καθ' ὑπόστασιν τὸ σῶμα Πέτρου τοῦ σώματος Παύλου, XV. πῶς οὐκ ἔσται καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπόστασιν ἔχον; εἰ ἡ ψυχὴ Πέτρου ἔχει ὑπόστασιν ὡς Πέτρου καὶ φύσιν, καὶ τὸ σῶμα Πέτρου ἔχει ὑπόστασιν ὡς Πέτρου καὶ φύσιν· δύο δὲ φύσεις ὁ Πέτρος διὰ ψυχὴν καὶ σῶμα, πῶς οὐ δύο καὶ ὑποστάσεις ὁ Πέτρος διὰ ψυχὴν καὶ σῶμα; εἰ δὲ δύο φύσεις ἡ ψυχὴ Πέτρου καὶ τὸ σῶμα, καὶ δύο ὑποστάσεις ἡ ψυχὴ Πέτρου καὶ τὸ σῶμα, πῶς οὐ ψευδὲς τὸ δύο φύσεις λέγειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ μίαν ὑπόστασιν; Ταῖς ὑμετέραις ἄρकुσι περιεπλάκητε· καὶ τὸ δαυιδικὸν ὑμῖν ἐπιβοᾶν ἡμᾶς παρασκευάζετε· ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ· ὣν γὰρ ἀρτίως ἐλέγετε, δέον ὑμᾶς μιμηθῆσθαι· ἐν οἷς δύο τὰς ὑποστάσεις τοῦ ἀνθρώπου θέλοντες κατασκευάζειν, τρεῖς ἡμᾶς τὰς φύσεις τοῦ σωτῆρος λέγειν συνάγετε· πρῶτον μὲν οὐν ὅπως εἶεν διάφοροι ψυχῆς καὶ σώματος αἱ ὑποστάσεις ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ζῶντος ἐν σαρκὶ ἀνθρώπου, ἀγνοοῦμεν· εἰ γὰρ ζῶντος καὶ σωζομένου τοῦ συνθέτου ζώου δύο ἴστε τὰς ὑποστάσεις τῶν ἐν αὐτῷ ἐν τῷ ἐκ τοῦ θανάτου χωρισμῷ· ἢ οὐ δύο μόνον τὰς φύσεις αὐτοῦ καὶ ὑποστάσεις ὁμοίως ἴστε, ἀλλὰ πλείους διὰ τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ ζώου· πᾶν γὰρ διαιρούμενον πληθύνει τὸν ἑαυτοῦ ἀριθμὸν, καὶ ἔσονται τέσσαρες ἢ ὀκτῶ αἱ κατ' αὐτὸν φύσεις καὶ ὑποστάσεις· ἢ τὰς αὐτὰς εἰδότες φύσεις αὐτοῦ καὶ ὑποστάσεις καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ ζώου, τὸν αὐτὸν εἶσθαι λόγον εἰδότες κατὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ τε ζῶντος καὶ τοῦ νεκροῦ, καὶ τὰ τοῦ ἠνωμένου καὶ

διακεκριμένον ἀνθρώπου συνδέτου· καὶ ἔσται ὁ αὐτὸς τῶν ἐναντίων λόγος κατὰ τὰ ὑμέτερα προβλήματα ἐπ' αὐτοῦ.

Συγχεχωρήσθη δὲ ὑμῖν ὅμως καὶ τοῦτο μετὰ πάντων· τὸ δὲ γε ἕτερον τὸ ἐξ ὑμῶν ἡμῖν πρὸ μικροῦ ληφθῆναι, νῦν ἀκούσεσθε παρ' ἡμῶν, ὡς εἰς σώματος ὑπόστασιν ἐν ἀνθρώπῳ ἴστε· καὶ δύο τὰς ἐν αὐτῷ ὑποστάσεις ὡσπερ οὖν καὶ τὰς φύσεις διὰ τὸδε οἴσεσθε· διὸ δὲ καὶ ἡμᾶς παραγράφισθε τὸ κατ' αὐτὸν παράδειγμα εἰς ἐνδειξιν δύο φύσεων καὶ μιᾶς ὑποστάσεως ἐφελκομένους ἐπὶ τοῦ κυρίου· δῆλον ἄρα ὡς καὶ ὑμεῖς ἀνθρώπον καὶ θεὸν λέγοντες τὸν Χριστὸν, δύο μὲν τὰς τοῦ ἀνθρώπου ὑποστάσεις, μίαν δὲ τὴν τοῦ λόγου ὑπόστασιν ἐν αὐτῷ διεγνώκατε· καὶ ἔσεσθε σαφῶς τρεῖς τὰς ὑποστάσεις εἰδότες ἐν Χριστῷ καὶ οὐ δύο μόνον, καθὼς λέγειν ἐπειράσθε μέχρι τοῦ νῦν, μίαν τὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ μίαν τὴν τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ δύο μὲν τοῦ ἀνθρώπου, μίαν δὲ τοῦ λόγου δοξάζοντες· ὁμοίως δὲ καὶ τρεῖς τὰς φύσεις αὐτοῦ ἐξ ἀνάγκης παρέχοντες, διὰ τε τὸ μὴ εἶναι ὑπόστασιν ἀνούσιον ἵνα τοῖς ὑμέτεροις καὶ κατὰ τὰ ὑμέτερα νοήματα χρησόμεθα, καὶ τὸ αὐτόθεν ἤδη λέγειν δύο τοῦ ἀνθρώπου τὰς φύσεις εἶναι, μίαν δὲ τοῦ λόγου· ὡς εἶναι λοιπὸν συναγομένην τοῦ ὑμετέρου δόγματος τὴν ὁμάδα, εἰς ἐξ τινὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ Χριστοῦ νοουμένων ἤγουν τριῶν φύσεων, τριῶν δὲ ὑποστάσεων ὧ σόφωτατοι· καὶ εἰ μὲν οὐ ταυτὸν θεάτερον θεάτερον, ἰδοὺ ἀνὰ τρία τάδε ἐπὶ τοῦ κυρίου δειδώκατε· καὶ πῶς ἀνὰ δύο φατέ, τὸ ἡμῖς παρακλέψαντες τοῦ δόγματος; εἰ δὲ καὶ ὡς βούλεσθε λέγειν πολλάκις ταυτὸν αἱ φύσεις ταῖς ὑποστάσεσιν, ἐξ αὐτοῦ ὁμοίως αἱ ὑποστάσεις εἶεν καθ' ὑμᾶς, προστεθειμένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φύσεων ταῖς ὑποστάσεσι· καὶ τοῦτο, ἢ πασῶν οὐσιῶν οὐσῶν, οὐδενὸς ὄντος αὐτῷ λοιπὸν προσώπου, ἢ πασῶν ἀντὶ προσώπων λαμβανομένων, οὐδεμιᾶς μενούσης οὐσίας τοῖς ἐξ προσώποις Χριστοῦ· εἰ δὲ ταῦτα γέλωτα καὶ θρήνων ἐξετιγείρουσι τῷ ἀκούοντι, λίαν ἐναργῶς πεπεισθεῖτε ὑμᾶς δεῖν ὡς ἐν τάχει καὶ σφοδρότερον ὑμῖν τὸ ὑμέτερον πονηρὸν ἀντιπεμφθῆναι μέλος, τῆ ἀληθείᾳ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆ πέτρα τῆς ὀρθοδοξίας τῆ ἀρραίστατῃ προσκρούσαν· ἵνα πληρωθῆ τὸ εἰρημένον, ἢ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν, καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβῆι κατὰ τὸ λόγιον.

XVI.

Τριῶν ὄντων ὁμολογουμένως προσώπων τῶν Θεῶν, τὸ δὲ ῥαπισθῆναι φησὶ ποῖον εἶναι λέγετε; εἰ μὲν γὰρ τὸ τοῦ λόγου, ἐπεὶ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, ἔσται καὶ ὁ πατὴρ καὶ τὸ πνεῦμα ὁρατὸς καὶ ἀπτὸς καὶ πλεκτὸς καὶ ἐγχερονος καὶ παθητὸς ἀπλῶς, καὶ οὐδὲν διαφέρων ἡμῶν τῆ φύσει· τοιοῦτον γὰρ τὸ ῥαπισθῆναι προσώπων· εἰ δὲ ἕτερόν ἐστι τὸ ῥαπισθῆναι, ἥθουν τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον, παρὰ τὰ τῆς ἁγίας τριάδος τρία, πῶς οὐ δύο πρόσωπα τοῦ τε λόγου τοῦ ἐνὸς ἐνῆος τῆς τριάδος, καὶ τοῦ τοῦ Χριστοῦ,

καὶ ἡμεῖς διδασκᾶμεν. Ἄλλ' εὐδηλον τὸ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν σόφισμα αὐτῶν· τὸ γὰρ βάπτισθὲν ἀπὸ ὕδατος, οὐ τὸ ἀντὶ ὑποστάσεως λαμβανόμενον ἦν, ἀλλ' ἡ ὄψις καὶ μορφή τῶν περὶ τοὺς ὕδατος μερῶν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, ὅθεν καὶ λέγεται· ὅτι δὲ τοῦτό ἐστι τὸ ἀντὶ ὑποστάσεως νοούμενον, δεικτικὸν ἐτοιμῶς· τὸ μὲν γὰρ καθ' ὅλην λέγεται τῆς ὑποστάσεως Χριστοῦ, τὸ δὲ κατὰ μέρους τοῦ σώματος αὐτῆς μόνον· ἔτι κατ' ἐκεῖνο μὲν τὸ ὑποστατικὸν πρόσωπον, οὐδέποτε τι ζῶν ἰδικὸν ἢ ἄζωον ἐν πράγματι ὑπάρχον, διὰ ὁμοιωσίν· οὐδὲν γὰρ ὄντων ἐν ἀριθμῷ ὄν, διυπάστατόν ἐστι· κατὰ δὲ τοῦτο, πολλὰ ζῶα διπρόσωπα καὶ τριχάρηνα καὶ πολυκέφαλά ἐστιν· οἷον ἀμφισβαῖνα· ὕδρα καὶ τὰ λοιπὰ ὡσπερ αὐτὰ καὶ τὰ τεράστια τέτραπρόσωπα· τε καὶ τέτραμόρφα· τὰ Χερουβιμ, οὕτω μὲν καὶ ἑτεροειδῶς μεμορφωμένα· καὶ ὅμως τέσσαρας αὐτῶν οὐ φαμέν καὶ τὰς ὑποστάσεις· ἔτι κατ' ἐκεῖνο κοινὴ φύσις ἐν τοῖς καθέκαστα διακρίνεται· κατὰ δὲ τοῦτο, καὶ ἡ ἰδικὴ φύσις αὐτῆ ὡς εἰς μέλος τότε καὶ τότε μερίζεται· ἔτι ἐκεῖνο, κατὰ τὰ ἀψύχων καὶ ἐμφύχων, καὶ σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, καὶ ζῶων καὶ ἀζῶων λέγεται, ἤγουν τὸ ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως παντὸς γὰρ ὄντος ἀδυποστάτως, ἐστὶ καὶ ὑπόστασις· τοῦτο δὲ ἐπὶ μόνων τῶν ἐψυχωθέντων σωμάτων κυρίως· τῶν γὰρ ἀψύχων τὰ πλεῖστα, τὴν ἐπιφανίαν μόνον δηλοῦν λεγόμενον· ἔτι ἐκεῖνο καὶ διὰ τινῶν νοητῶν πολλὰκις υπογράφεται· ἐπουσιωδῶν ὡσπερ τῷ ἀγεννήτῳ ὁ πατὴρ· τοῦτο δὲ μόνον διὰ τῶν αἰσθητῶν οὐμβεβηκῶτων αἰεὶ διαγράφεται· ὑπόστασις οὖν καὶ τὸ ταύτης σημαίνικόν πρόσωπον, ἐν ἐκάστῳ ἐστὶ προσώπου, ὅψιως σημαίνικῃς, εἴτε οὔσης, εἴτε καὶ μὴ οὔσης· πρόσωπον δὲ τὸ ὡς ὄψις, οὐ πάντως δύο ἐκάστω εἰσὶν· οὐ δύο οὖν πρόσωπα ἤγουν ὑποστάσεις τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ μορφῆς δηλαδὴ ἐντεῦθεν δεικνύετε· διότι ἄλλο ἦν τὸ τῆς ὑποστάσεως Χριστοῦ τοῦ ἐνσάρκου λόγου πρόσωπον, καὶ ἄλλο τῆς αἰσθητῆς αὐτοῦ σαρκὸς μέλος, πρόσωπον λεγόμενον· εἰ γὰρ τοῦτο δεκτικὸν ἡμῶν, πάντως καὶ ἡμῶν ὁ καθεὶς ἐπὶ ὅψιν τὸ ἔχει τὴν λεγομένην πρόσωπον· ὑπόστασις τε ἐστὶ ἢ νοουμένη πρόσωπον, δύο ἔχει τὰ πρόσωπα· ἔτι δὲ ἐπεὶ περιέχει πᾶν ὑποστατικὸν πρόσωπον τὴν τε ψυχὴν πᾶσαν, καὶ πάντα τὰ τοῦ σώματος τῶν καθέκαστα τὰ μέρη, ὧν ἐστὶν ἐν καὶ ἡ ὄψις αὐτῆ, ἔσται ἡμῶν τὸ ἐν πρόσωπον ἄρα τῷ ἑτέρῳ προσώπῳ ἡμῶν περιεχόμενον· οὐ ταυτὸν δὲ πώποτε τῷ περιέχοντι αὐτὸ τὸ περιεχόμενον· ἄρα οὖν οὐχ' ἐν καὶ ταυτῶν, οὐδὲ τοῦ καθένα ἡμῶν τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ δύο καὶ μίξρον θάτερον καὶ βραχυὸν τὸ ἕτερον· πού δὲ μεγάλην καὶ μικρὰν καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ ὑπόστασις ἡκούσατε; ἔτι μὴν οὕτω τῶν πολυκεφάλων δέκα τυχόν ἔσονται ὑπόστασις, εἰ δ' οὖν καὶ ἡμεῖς ἐδιχάσθητε τῷ λόγῳ τὸν λόγον τῆς ἰδίας σαρκὸς οὐ διχάσαντες.

'Αλλ' ἔστιν ὃ οὔτοι τάδε πανουργίας ἀνθρωπίνης πρὸς μεθοδεΐαν πλάνης τὰ σοφίσματα, ἧ φησὶν ὁ Θεορῶμων ἱεροῦμεν γὰρ ὑμῖν τοιοῦνδε καὶ ἡμεῖς ὅπως οὖν ὅλως ἐνεργεῖσθαι τῷ Θεῷ λόγῳ τὸν Χριστὸν διδοῦσι κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα ἢ γινόμενα, τί φαίε; ὁ λόγος ὁ φήσας πρὸς τὸν λεπρὸν Θέλω καθάρσιθης, ἦν χθές καὶ τρίτην καὶ πρὸ αἰῶνων, ἢ οὐχί; εἰ μὴ γὰρ οὐκ ἦν, πῶς Θεὸς ὁ πρόσφατος δοκεῖ, κὰν ὅτι τὰ μέγιστα διὰ Χριστοῦ ἢ οὔτινος ἀνθρώπου ἐνεργοῖη· εἰ δὲ ἦν, πῶς Θέλω οὐκ ἐκαθάριζεν εἰ μὴ τότε τὸν λεπρὸν; ὡσπερ οὖν σαφές ἐπὶ τοῦδε, ὅτι προαιώνιος τοῦ Θεοῦ ὁ ζῶν τε καὶ ἐνεργὴς αἰεὶ λόγος, τότε τῷ προφορικῷ αὐτοῦ λόγῳ τὴν κατὰ καιρὸν καὶ χρεῖαν ἑαυτοῦ θέλησιν ἐξαγγέλλει, πῶς οὐ δῆλον ὡς καὶ τὸ ἀπαθὲς αὐτοῦ καὶ ἀόρατον πρόσωπον διὰ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ μέρους τοῦ σώματος αὐτοῦ ὑπάρχοντος προσώπου, τὴν ἀτιμίαν τῶν βασιμῶν δι' ἐλευθερίαν ἡμῶν καταδέχεται; ἔτι μὴ ὃ συλλογιστικοὶ, τριῶν ὄντων τῶν τῆς ἀγίας τριάδος ὁμοουσίων προσώπων τὸ καθ' ὑμᾶς πάντη ἑτεροούσιον αὐτοῖς πρόσωπον Χριστοῦ Θεῖον λέγετε, ἢ οὐχί; εἰ μὲν οὖν οὐχί, ὅλως ἢ οὐχ' ὁμοίως οὐ δύνασθε λέγειν Θεὸν τὸν Χριστὸν ἢ ὅτι αὐτῷ ἐχαρίσθη τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τουτέστι τὸ Θεός· καὶ ταύτην εἶναι τὴν ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν σχετικῆς ἐνώσεως αὐτοῦ μεγάλην ἀξίαν τὴ καὶ δωρεάν· εἰ δὲ Θεῖον μὲν λέγετε καὶ τότε, ἑτεροούσιον δὲ παρὰ τὰ ἕτερα τρία ὁμοούσια Θεῖα πρόσωπα φατέ, τριῶν ὁμοουσίων, καὶ ἐνὸς ἑτεροουσίου, πῶς οὐκ ἂν εἴη τέσσαρα πρόσωπα Θεῖα ὑμῖν συναγόμενα;

XVII.

Εἰ ὁ θεὸς λόγος φησὶ τὰ πάντα πληροῖ, καὶ τοῖς πᾶσι παρέσθιν ἀοράτως τῇ ὑπόστασει· ὁ δὲ ὁρώμενος Χριστὸς μήτρας τὴ καὶ φάτην καὶ οἰκω περιώριστο τὴν ὑπόστασιν πρὸ τῆς ἀγίας ἀναστάσεως αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆνδε περιγράφεται τόποις, κατὰ τὸ· ἐπορεύθη εἰς οὐρανοῦς· καὶ ὃν δεῖ οὐρανὸν δεῖξασθαι· καὶ οὕτως ἐλευσεται ὃν τρόπον ἐθέασαθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανὸν, πῶς οὐ θατέρα μὲν ὄρατὴ καὶ περιγραπτὴ ὑπόστασις, θατέρα δὲ ἀόρατος καὶ ἀπερίγραπτος ἐστίν; Ἀλλ' εἰ τοπικοῖς διορισμοῖς πᾶσα ὑπόστασις περιγραφῆ ἐστίν, ἄρα γε τοπικῶς καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος ὁ λόγος διώρισται τὴν ὑπόστασιν· εἰ δ' οὖν οὕτως καὶ ἐν τῷ παντὶ τοπικῶς εἶναι ὑμῖν εἴρηται ὁ λόγος, ἄρα αἱ δύο ἄλλαι ὑποστάσεις τῆς Θεότητος, ἢ ἐν ἑτέρῳ παντὶ ἑκατέρα, καὶ οὐκ ἐν τῷδε, ἢ ἐν οὐδενί ἐστιν· ἐν γὰρ τῷδε χώραν οὐκ ἔχει διωρισμένως εἶναι, πάντα πληροῦντος τὰ τῆνδε τοῦ λόγου· πῶς δὲ καὶ ἐν πᾶσιν ἢ Θεῖα ὑπόστασις τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου, καθῶς εἴρηται; οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ τί τόπος τὴ ἐστὶ τινῶν, καὶ ὡς ἐν τόπῳ ἐστίν ἐν αὐτοῖς ἀδύνατον· εἰ οὖν ταῦτα μὴ κατὰ τοπικὴν περιγραφὴν τῆς ὑποστάσεως ἐστὶ τοῦ

λόγου, τί κωλύει μείναντα αὐτὸν Θεῖον λόγον, καὶ σαρκὸς φύσιν προσλαβόμενον, τοὺς τε ὡς λόγον Θεοῦ διορισμοὺς ἔχειν, καὶ σαρχικούς τε πρὸς τούτοις ἐπικτήσασθαι διορισμοὺς κατὰ μίαν τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ; ὡσπερ γὰρ τῶ γεννηθῆναι, καὶ τὸ μὴ γεννᾶν, καὶ τῶ ἐν αὐτῶ εἶναι ἑκάστου πατρὸς ὡς βουλὴν καὶ λόγον βουλευτικῶ καὶ λογικῶ, καὶ τῶ μὴ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ εἰς ἕτερα παρῆσθαι μὴ ἐκπορευτὸν εἶναι, καὶ τῶ δημιουργεῖν ἰδίως, καὶ τοῖς λοιποῖς ἰδιώμασιν αὐτοῦ ὁ λόγος, δι' ὧν διακρινεῖται πάντων τῆς πατρικῆς καὶ τῆς τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ὑποστάσεως, οὐ πλείους ποιεῖται ὑποστάσεις ἐαυτῶ, οὕτως οὐδὲ ἐτέρων ἰδιωμάτων προσθήσεις πλείονων καὶ ἀντικειμένων πληθύνουσι τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ· καὶ τῶ γὰρ ἀγεννήτῳ διαφέρουσα μόνον, τελείως διώρισται ἢ ὑπόστασις τοῦ πατρὸς τῆς τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ τῶ γεννητικῶ δὲ προσδιακριμένη, οὔτε τελειότερα ἐστὶν ὑπόστασις, οὔτε δύο ὑποστάσεις λέγοιτο ἂν τινὶ ἀληθῶς· ἀλλὰ πρὸς τούτοις, τί ἂν εἴποιτε καὶ περὶ τῆς ἀνθρώπου μόγου ψιλῶ ὑποστάσεως, Παύλου τυχόν; ἄρα γὰρ ὁρατοῖς πᾶσι καὶ τοπικοῖς περιορισμοῖς τοῖς αὐτοῦ ἢ ὑπόστασις αὐτοῦ πᾶσα διαγιγνώσκεται; ψυχῇ τε ἅμα καὶ τῶ σώματι; ἢ δῆλον ὡς διαφόροις; καὶ ὅμως οὐ παρὰ τὸδε διάφοροι ὑποστάσεις αὐτοῦ· κἂν γὰρ ἐκτὸς τοῦ σώματος ἡράπαγ ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ ἤκουσιν ἄρρητα ῥήματα τῆ ψυχῇ, τοὺς τε τοσικούς καὶ ὁρατοὺς διορισμοὺς τοῦ σώματος, καὶ τοὺς νοητοὺς τῆ ψυχῆς ὡσαύτως ἔχων πρὸς Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς, οὐχ' ἐτέραν ἔσχε διαστολήν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἐστὶ καὶ οὕτως ὑποστάσις μιᾶς.

Ἄλλὰ τοῦ διδάσκοντος ἀνθρώπου γνώσιν, καὶ ἄφρονα αὐτετίζοντος ΧVIII.

Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα ἐξομολογούμενοι, καὶ τὸ κατ' ὄναρ ἡμῖν ἀπορηθῆναι προθήσομεν· ἔφη γάρ τις ἡμῖν τὸ μὲν εἶδος μελάντερός πως, τὸ δὲ σχῆμα εὐλαβῶς ἐπιστολιζόμενος, ὁ κύριος Θεὸς τῆ φύσει, ἢ καὶ τῆ ὑπόστασις, συνάγων, ὡς εἰ μὲν μόνον τῆ φύσει ἐστὶ Θεός, τῆ ὑπόστασις ἢ ἀνθρώπος ἢ ἕτερόν τι ἢ ἀνυπόστατος ὅλως ἐστὶν· εἰ δὲ καὶ ὑπόστασις ἐστὶ Θεός, ἢ ὅλη τινὶ καὶ τελεία· καὶ ἰδοὺ δύο αὐτοῦ αἰ ὑποστάσεις, ὡσπερ οὖν καὶ αἱ φύσεις· εἴπερ μὴ δὲ ἢ ἀνθρωπότης αὐτοῦ ἀνυπόστατος, ἢ ἐκ μέρους αὐτῆς τῆς μιᾶς αὐτοῦ ὑποστάσεως, ἐστὶ Θεός καὶ τῆ ὑπόστασις· ἔσται οὖν ἢ ἀτελής κατὰ τὴν ὡς ὑποστάσις τῆς ἀνθρωπίνης Θεότητος ὁ Χριστός, ἢ ὑπερέτελος καὶ ὑπέρθεος ἢ ὑπόστασις Χριστοῦ, ὑπὲρ τὸν πατέρα τε καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν λόγον νοουμένη· τοῦ γὰρ ἰδίου μέρους ὁ ἦν τέλειος Θεός, μεῖζον αὐτῆς ἢ ὁλότης ἐστὶ καθ' ὑπόστασιν.

Ἄλλ' ἐκείνος μὲν ταῦτα εἰπὼν, καὶ συντράξας ἡμᾶς τῶ ἀπόρῳ, ἀπέστη σκοτοδινία περιβαλὼν· ὄρθρου δὲ πρὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἀποσκοπήσαντες τί δοθῆσεται καὶ τί προστεθήσεται ἡμῖν πρὸς γλῶσσαν δολίαν;

ἐθεωροῦμεν, ὡς τὸ Θεὸς πρῶτον μὲν φυσικὸν ὄνομά ἐστιν, οὐσίαν παρὰ τῶν καὶ οὐ πρόσωπον σημαῖνον ὡσπερ καὶ τὸ ἄνθρωπος, οὐ τὴν ὑπόστασιν Παύλου, ἀλλὰ τὴν φύσιν λέγει, ἐνὶ τε καὶ πατρὶ καὶ ἰδίᾳ ἐκάστω, καὶ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις προστιθέμενόν ἐστιν, ὅπερ τὸ Παῦλος ἢ Πέτρος ὄνομα ὑποστάσεως οὐκ ἔχει· πῶς οὖν δυνατόν τὸ αὐτὸ ἐκ τε τοῦ λόγου τῆς φύσεως, καὶ ἐκ τοῦ λόγου τῆς ὑποστάσεως διαφόρως τοῦ αὐτοῦ κατηγορεῖσθαι; ἔτι μὴν κατὰ τὸ φυσικὸν ὄνομα, ὁμοιότης τινὸς πρὸς τινά ἐστι ποτὲ κατὰ δὲ τὸ ὑποστατικόν, ἑτερότης μόνον· εἰ οὖν τὸ Θεὸς καὶ φυσικὸν καὶ προσωπικὸν ὄνομα τῷ Χριστῷ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρα ὄνομα ἦτε ὁμοιότης αὐτῷ καὶ ἑτερότης, ἢ πρὸς τὰ λοιπὰ δύο Θεῖα νοεῖται· ἔτι μὴν εἰ μὴ διὰ τὴν φύσιν καὶ ἡ ὑπόστασις Θεός, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐστὶ, δύο Θεότητες Θεὸς ὁ Χριστὸς· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ πατὴρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἔτι δὲ εἰ ἦτε οὐσία, καὶ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἀγίας τριάδος ἐκάστη ἀφ' ἑαυτῆς λέγεται Θεός, τέσσαρες Θεοὶ εἶεν ἡμῖν συναγόμενοι σαφῶς· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπεὶ ἡ φύσις περιεκτικωτέρα τῆ καὶ κοινοτέρα τῶν ὑποστάσεων ἐστὶ· καὶ ἡ κατὰ φυσικὸν λόγον Θεότης, μείζων ἐσται· ἄρα οὖν μείζων Θεὸς ἐκ τῆς φύσεως, καὶ ἐλάττων ἐκ τῆς ὑποστάσεως ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἑαυτοῦ νοηθῆσῆαι; ἐπὶ δὲ πᾶσιν εἰ ὁ λόγος ἤγουν ἡ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ καὶ καθὼ λόγος ἐστὶ καὶ υἱός, Θεὸς νοηθεῖν ἀπλῶς, καὶ οὐ τῇ ἐνθεωρουμένῃ αὐτῷ οὐσίᾳ αὐτοῦ τοιόνδε ὄνομα μόνον σφετερίζεται· ἐπεὶ ὁ πατὴρ προδήλως οὐ λόγος οὐδὲ υἱός, ἔσται ἄρα οὐδὲ Θεός, ἢ οὐ τοιοῦδε· ὁμοίως καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· μία οὖν ὁμοία, καὶ τρεῖς διάφοροι Θεότητες· καὶ ἕκαστος Θεῖον πρόσωπον, σύνθετον ἐκ δύο θεοῦτων διαφόρων, μιᾶς μὲν ὁμοίας, ἑτέρας δὲ ἀνομοίου· εἰ δὲ ταῦτα πάντα ἄτοπα, δῆλον ὡς ἐκ φύσεως μόνον Θεὸς τὸ ὁ λόγος ἤγουν ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ πατὴρ, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα λέγεται· ὡσπερ οὖν καὶ ἄνθρωπος ὁ τε Δαβὶδ καὶ Σολομῶν· οὔτε γὰρ ἡ Χριστὸς, ἢ Δαβὶδ, ἢ προφήτης ἀπὸ τῆς φύσεως, οὔτε ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ὑποστάσεως ὀνομάζοντο ἀν ἀπλῶς, εἰ μὴ ἄρα τῷ τῆς ἐν θεωρίας λόγῳ.

XIX

Πᾶσα φύσις, φασὶ, διὰ τῶν ὑποστάσεων αὐτῆς ἔγνωσται· οὐδεὶς γὰρ οἶδεν ἰππότητα, μὴ γνοὺς ἰδικῶς τὸν δὲ τινὰ καὶ τὸν ἵππον· ὁμοίως οὐδὲ αἰγιότητα, ἢ ἕτερον εἶδος κοινὸν ἢ ἰδικόν· εἰ οὖν δύο τὰς φύσεις ἴσται Χριστοῦ, δῆλον ὡς τὰς ὑποστάσεις τούτων προεγνώκατε. Ἄρα οὖν εἴποιμεν· ἐπεὶ Φειδείου τὰ ἔργα ὀρῶντες, τὴν φύσιν συνήκαμεν, οὔτε γὰρ ἀγγέλου οὐδὲ ἀλόγου τὰ ἀνδρειοπλαστικά ἐστίν· εἰ δὲ καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ γνωρίζομεν, βαβαὶ τῶν λογοπλάστων μᾶλλον ἢ τοῦ ἀνδροπλάστου· Ἐνωχ δὲ καὶ Νῶε διότι τὴν οὐσίαν οὐκ ἀγνοοῦμεν, ἄρα καὶ τὰ πρόσωπα εἰδέναι διαβεβαιωσόμεθα, ἀλλ' εἴποι τε ἴσως, ὅτι οὐδὲ τὴν φύσιν αὐ-

τὴν Νῶε τὴν ἰδικὴν ἴσμεν· ἀλλ' ἐξ ὁμοίων τινῶν ὧν γινώσκουμεν ἀναλογιζόμεθα· δεδῶσθαι οὖν τότε πῶς οὖν εἰ τὴν μὲν φύσιν ἐξ ὁμοίων εὐπορήσαντες ἐνελογισάμεθα, τὴν δὲ ὑπόστασιν ἐξ ὁμοίας ὑποστάσεως οὐκ ἐπεγνώκότες· οὐ γὰρ ἔστιν ὑπόστασις ὑποστάσει πάντῃ ὁμοία πώποτε, διὰ τῆς μὴ οὐσης μὴ δὲ ὁμοίαν ἐχούσης ὑποστάσεως αὐτοῦ, καθὼς φαῖε, συνῶμεν τοῦ Νῶε τὴν φύσιν· εἰ δὲ συνήκαμεν, καὶ ἄνευ ὑποστάσεως ἀρά γε ἔστιν εἰδέναι φύσιν, καὶ ἄνευ τοῦ εἰδέναι αὐτῆς καὶ τὴν ὑπόστασιν· τί οὖν, φησὶν· ἀνυπόστατον τὴν Νῶε φύσιν ἐνοοῖτε· οὐ δῆτα· οὐ γὰρ τοῦτο ἐλέγομεν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀνάγκη δι' ὑποστάσεως αἰεὶ ὡς φατὲ καὶ πάντως τὴν φύσιν γινώσκεισθαι· ἵνα ὁ μὴ λαμβάνων γινῶσιν ὑποστάσεως πρῶτον, μὴ δὲ φύσεως· ὅπου γε εἰ καὶ δι' ὑποστάσεως ἢ γινῶσις τῆς φύσεως πάντως ἔστι, τί κωλύει ἐκ μιᾶς ὑποστάσεως πλείους θεωρῆσαι φύσεις τῶν προεγνωσμένων· καὶ γὰρ Ἀνδρίαν δρῶντες, οὐ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος διωρισμένας βλέπομεν ὑποστάσεις, ἀλλὰ μίαν Ἀνδρίου ὄλου τὴν ὑπόστασιν ἴσμεν· καὶ ὁμοως δύο φύσεις νοοῦμεν αὐτοῦ, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Τάχα δὲ ἂν καὶ τότε εἴποιεν· ὅτι πάντα τὰ κατὰ φύσιν ἡμῖν καὶ ἐν Χριστῷ ὁρῶνται, ὁμοιώθη γὰρ ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· ἡ δὲ κατὰ φύσιν Γέννησις ἡμῶν, προϋπάρχουσαν ἔχει τὴν διάπλασιν τῆς ἐνώσεως αὐτῶν τῆς πρὸς ψυχᾶς ἀνάγκη οὖν ὑποστάντος τοῦ σώματος τοῦ κυριακοῦ πρὸ τῆς ψυχῆς ἢ ἰδίαν ἔχειν ὑπόστασιν, εἴτα ἐμπνευσθεῖση αὐτῷ ψυχῆ· ἐν τρίτοις καὶ τῷ λόγῳ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθῆναι, δύο ὑποστάσεων συναφθεισῶν ἀλλήλαις· ὅπερ ζητηέον πῶς ἔσται, καὶ τίνοι τρόπῳ μόνον γίνεται· οὐ γὰρ ἄλλῳ πλὴν τῷ κατ' εὐδοκίαν μόνῃν ἢ τῷ σώματι προήνωτο ὁ λόγος, καὶ ὑστερον ἐπέπνευσεν ἑαυτῷ καὶ τῇ σαρκὶ τὴν ψυχὴν τὴν ζῶσαν· οὐ διὰ μέσης ψυχῆς σαρκὶ ὁ λόγος ἦνωται, ἀλλὰ διὰ μέσης σαρκὸς μάλλον τῇ ψυχῇ ἠνώθη, ὅπερ ἄθεσμον· διὰ γὰρ τῶν οικειοτέρων καὶ ἐγγυτερόν τοις παρῶτέρῳ συνάπτεται τί.

Ἄλλ' ἔστιν ὁμολογούμενον, ὅτι καὶ καταδιξάμενος τὰ φυσικὰ ἡμῶν ὁ κύριος, τῶν ὑπὲρ φύσιν ἡμετέραν οὐ χηρεύει· πολὺ γὰρ τοῦδε μάλλον ἀπεμφαίνει, πρὸς τὸν ἡμέτερον τῆς γεννήσεως τρόπον ἄσπορος αὐτοῦ κύνησις· καὶ ἄσφορος ἀπότρεξις ἀλλὰ καὶ ἡ ἄλιμος αὐτοῦ τεσσαρακοντοῦτις νηστεία καὶ τὰ τοιαῦτα· ἐπὶ οὖν Χριστοῦ καὶ τότε ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν φύσιν πιστεύομεν οἰκονομηθῆναι, ὡς ἅμα τὸ εἶναι τὴν σάρκα αὐτοῦ, καὶ ἐψυχωμένην εἶναι, καὶ τοῦ Θεοῦ λόγου σάρκα εἶναι ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοεῖᾶ· οὔτε γὰρ χρόνου πρὸς κατάπραξιν τῶν τῆς εὐδοκίας αὐτοῦ δεῖται ὁ παντοδύναμος, οὔτε λόγον ἔχειν τὴν ἐκ πίστεως λόγου σύλληψιν καὶ κύνησιν τῆς μακαρίας παρθένου πιστεύσεως ὅτι ἔσται Τελειώ-

σις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου, ὑπὲρ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ ἔννοια καὶ φύσιν οὖσιν, ὁμοίως προίεσαι ταῖς τῶν σωματικῶν σπερμάτων τελειώσεσιν· ἡ μὲν γὰρ εἰς σάρκα σπορά, ἐκ Φιλήματος σαρκὸς ἐστὶ διωθηθεῖσα σὰρξ δυνάμει φυσικῇ· ἡ δὲ εἰς ψυχὴν πίστις ἐστὶν ἐξ εὐδοκίας Θεοῦ σπινθηρισθεῖσα καὶ μεταδοθεῖσα δόξα διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μέντορος, γεννώσα ὁμοιογενήμονας τῆς ἰδίας ἐνδιαθέτου κρίσεως τῷδε τῷ εἰρηκότη πρὸς τὸν λόγον ἑαυτοῦ, ἐν σοὶ εὐδόκησα· κατὰ Γουὴν τὴν τοιαύτην πνευματικὴν ἀναγέννησιν καὶ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος πάντες τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς εἰς πνεῦμα ἀχρονώως ἀναγεννώμεθα οἱ πιστεύοντες τῷ οὕτως κατὰ σάρκα γεννηθέντι Χριστῷ· διὰ τὸ ἐν σαρκὶ οὖσαν τὴν ψυχὴν, πνευματικὴν ὁμῶς τὴν δι' ἐσποράν, καὶ πνευματικῶς καταδειξαμένην ἐνωθῆναι τῇ κρίσει, πνευματικῆς φύσεως ἀξιοθῆναι· διὸ καὶ τῇ φύσει· τὸν γὰρ λόγον σου κύριε, εἴπουν φόβον, ἐν Γαθρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν τῇ πίστει αὐτὸν; ἐν ἑαυτοῖς ἐρρωδῶς Τελεσφοροῦντες, καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας ὁ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ γὰρ ἐν σαρκὶ ὢν, καὶ μὴ τοῖς κατὰ σάρκα φαινομένοις, ἀλλὰ τοῖς κατὰ πνεῦμα τιθέμενος, ἑαυτοῦ πῶς τὴν σύνθεσιν μεταμίβει· ἀντὶ τῆς τῇ σαρκὶ φυσικοῦς συμφορήσεως ἀποσχίσας ἑαυτὸν, καὶ τῆς πρὸς τὸ πνεῦμα ὃ ἐστὶν ὁ Θεὸς λόγος γενόμενος γνομικῆς συνελύσεως· ὁ γοῦν οὕτω κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἐν πνεῦμα ἐστὶ σὺν αὐτῷ.

XXI.

Πάλιν οὖν φασιν· εἰ τοῖς ἰδιώμασιν αὐτοῦ ὁ Θεὸς λόγος διακρινόμενος τοῦ ὁμοουσίου αὐτοῦ πατρὸς καὶ πνεύματος, ὑπόστασις εὐθύς νοεῖται, καὶ τοῖς ἰδιώμασιν αὐτῆς ἄρα ἡ σὰρξ αὐτοῦ τυχὸν τῷ ἄνευ ἀμαρτίας ἐκ παρθένου προελθεῖν καὶ τοῖς τοιοῖςδε τῶν ὁμοουσίῳν αὐτῆς πάντων διακεκριμένη εὐθύς καὶ ἥδε ὑπόστασις νοηθεῖν· ἐπεὶ οὖν μὴ τὰ αὐτὰ τοῦ λόγου τὲ καὶ τῆς σαρκὸς τὰ ἰδιώματα, οὐδὲ αἱ ὑποστάσεις ἄρα πῶς οὖν μία ὑπόστασις ὁμῶν ἢ τῶν δύο τὲ φύσεων καὶ διττῶς διακεκριμένων ἐκ τῶν ὁμοφυῶν λελογισται; Ἄλλ' εὐδελόν ἐστι τῷ προσεκτικώτερον ἐπιβάλλοντι, ὡς τὰ τῆς σαρκὸς τοῦ κυρίου ἰδιώματα πάντα, ἐνὶ καθολικώτερω αἰτίῳ αὐτῶν πάντων ἰδιώματι αὐτῆς περιέχεται· ὃ ἐστὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ μὴ ἀθεῖ αὐτὴν καὶ τῇ καθ' αὐτὴν φύσιν αὐτῆς ψιλῇ ὑποστῆναι αὐτὴν πῶποτε· διὸ καὶ ὅσα ἰδικῶς αὐτῷ ἐμφαίνεται ἕτερα ἰδιώματα παρὰ πάντα ἀνθρώπους, ταῦτά ἐστι Θεοπρεπῆ, οἷον ἡ ἀναμάρτητος γέννησις, καὶ ἄπταιστος πάντη διαβίωσις αὐτοῦ, ἡ πανάγαθος πρόθεσις αἰεὶ, ἡ ὑπερδύναμος πρὸς βαυματούργιαν ἰσχύς αὐτῆς, ὑπέροσφορος ἰγνώσις, ἡ παντέλειος καὶ ὑπερφυῖς ἀρετὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα θεῖα· εἰ δὲ τὰ θεῖα οὐκ ἄνευ θείας φύσεώς ποτε φαίνεται, καὶ τὰ ἰδιώματα πάσης ὑποστάσεως αὐτῆς ἰδίως εἶναι δεῖ· οὐ γὰρ τὰ ἐξ ἑτέρας, ἢ ἐν ἑτέρα ὑποστάσει φαινόμενα, ταῦτά τις ἄλλης ὑποστάσεως εἶναι ἰδιώματα καταλογίσειτο· ἀνάγκη ἄρα

αὐτῆς τὴ τῆς σαρκὸς τοῦ κυρίου ιδιώματα, καὶ θεῖα τὰδε ὄντα, μὴ ἄνευ θείας φύσεως εἶναι τὴν ὑπόστασιν τήνδε αὐτὴν μαρτυρεῖν· φύσις δὲ θεία ἐπεὶ ἀνυπόστατος οὐκ ἔστι, ἄλλοιον ὅτι καὶ θεῖαν ὑπόστασιν εἶναι τήνδε προσμαρτυρεῖ τῇ ὑπόστασει τῆς σαρκὸς ἧς τὰ θεοπρεπῆ ιδιώματα τῶν ὁμοουσίων αὐτὴν διέστειλεν ἀνθρώπων· εἰ δὲ μὴ εἰς δύο ὑποστάσεις ἑαυτὴν διέστησεν ἢ τοῦ λόγου θεία φύσις ἧς τὰτε υἰοπρεπῆ ιδιώματα πρὸ τῆς σαρκὸς ἔστι, τῶν ὁμοθέων αὐτῇ προσώπων διακρίνοντα, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς θεοπρεπῆ ιδιώματα τῶν ὁμοφυῶν αὐτὴν διαστέλλοντα ἀνθρώπων, ἀνάγκη μίαν νοεῖσθαι μόνην εἶναι τὴν ὑπόστασιν τοῦ λόγου καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ὑπόστασιν αὐτοῦ ἐνωθειῶν ἄμφω τῶνδε τῶν φύσεων ἐν Χριστῷ.

Εἰ δὲ διὰ τὸ μὴδὲν ἐλλίπεις ἔχειν τὴν ψῆνθρωπίαν φύσιν Χριστοῦ, φησὶ, XXII. παρὰ τὴν φύσιν τῶν καθέκαστα ἀνθρώπων, προσαριθμεῖτε καὶ αὐτὴν τῇ τῆς θεότητος φύσει, τί δὴ ἄρα μὴδὲν ἐλλειπούσης παρὰ τὰς ὑποστάσεις τῶν καθέκαστα ἀνθρώπων, καὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπίνης, οὐ προσαριθμεῖτε καὶ ταύτην τῇ ὑπόστασει τοῦ λόγου, καὶ δύο φατέ καὶ τὰς ὑποστάσεις τοῦ λόγου; Ἐτοίμως οὖν φαμὲν ὅτι ὁ διορισμὸς αὐτῇ λείπει ἀφ' ἑτέρας πάσης ὑποστάσεως· οὗτος γάρ καὶ μόνος ἔστιν ὁ τῶν ὑποστάσεων παραστατικός· ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, σκοπητέον οὕτως· εἰ γάρ τις γυνὴ σαρκίον τι ἀδιάπλαστον εἶτ' οὖν σῶμα τι παρωδὲς ἄψυχον ἀποτεέκοι, οἷα συμβαίνει ἐν τε ταῖς ἐξαμβλώσεσι, καὶ ἐπὶ τῆς λεγομένης μύλης κυηθείσης ἐν τῇ μήτρᾳ, ὑπόστασιν τινὰ σώματος εἰ καὶ ἀψύχου φαμὲν τότε τὸ γέννημα εἶναι, ὥσπερ καὶ κατὰ φύσιν ἔχοντος σώματος τοῦ δέ τινος τοῦ βλήφους· εἰ δέπου τινὲ τῶν κατὰ φύσιν ἐχούτων σωμάτων καὶ πάλαι προγεγεννημένων ὑποστάσεων ἐκφυσις γένηται ἠνωμένη κατὰ κερυφῆς τυχὸν ἢ ἑτέρωσε ὑπερσαρκήματος μεγάλου, ἢ πόρου ἀξιολόγου, οἷα ἐν στεατώμασι καὶ συκαμινείαις ὄφθη πολλάκις, ἴσου τὲ ὄντος τῷ ὄγκῳ καὶ ὁμοίου τὸ σχῆμα καὶ τὴν χροιάν καὶ τὰ λοιπὰ τῷ ἀπὸ τῆς ἐξαμβλώσεως κρέατι, ὅμως οὐ φαμὲν καὶ τοῦδε ἰδίαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ μίαν ἐξαριθμούμεν τὴν τε τοῦ ὑπερσαρκίσαντος σώματος τὸ παρὰ φύσιν αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ ὑπερσαρκήματος αὐτοῦ· ἐπεὶ οὖν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ οὐ καὶ αὐτὰ ὑπῆρξε ποτὲ, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ προῦφιστώσῃ τοῦ λόγου ὑπόστασει ὑπέστη, πάντα τὰ παρὰ φύσιν αὐτῇ ἀνθρώπινα αὐτοῦ, ἑαυτῷ τὴν σάρκα τοῦ λόγου ὥσπερ ἐξ ὕλης ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου ἐνδιαπλάσαντος· ἐξ ἀρχῆς, πρὸ θεωρουμένων τὸν διορισμὸν τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δύο εἶπομεν τὰς ὑποστάσεις, ὡς καὶ τὰς φύσεις; αἰ μὲν γάρ τῃ διαφορᾷ, αἰ δὲ τῷ διορισμῷ ἀναγκάως εἰς δυάδα οὐ διακρίνονται.

Ἡ ὑπόχρονος φύσις, φασὶν, αἰδῖον οὐχ' ἔξει ὑπόστασιν ὥσπερ οὖν LXXIII.

οὐδὲ τὸ ἔμπαλιν ἢ οὖν ἀνυπόστατον ἀνάγκη εἶναι τὴν ἀνθρωπιαν Χριστοῦ φύσιν, ἢ καὶ ὑπὸ χρόνον ἔχιν αὐτὴν δέον ὑπόστασιν ὡς τε δύο εἶεν πάντως αὐτῷ ἢτε τοῦ λόγου αἰδιδος καὶ ἢ τῆς σαρκὸς ὑπόχρονος. Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ αἰδιδον ὄντως ἔχιν ὑπόστασιν τὴν ὑπόχρονον φύσιν δυνατὸν, ἀλλὰ ὑπὸ χρόνον κήσασθαι, καὶ ἐνυποστῆναι τῇ αἰδιδῷ ὑποστάσει τὴν ὑπὸ χρόνον φύσιν δυνατὸν καὶ λήλυται πᾶν τὸδε τὸ ἄπορον οὕτω γὰρ καὶ πᾶς ὁ κόσμος γενητὸς ὦν, τῷ ἀγενήτῳ κοσμοποιῷ Θεῷ ἐνυφέστηκεν.

XXIV. Ἡ οὐδὲν σύνθετον φασὶν ἐν Χριστῷ, ἢ καὶ φύσις καὶ ὑπόστασις ἢ φύσις μὲν ἀπλῆ, ὑπόστασις δὲ σύνθετος ἢ ἀνάπαλιν φύσις μὲν σύνθετος, ὑπόστασις δὲ ἀπλῆ· εἰ μὲν οὖν πάντα ἀπλᾶ τὰ ἐν αὐτῷ, ψευδῶς σύνθεσιν ὀνομάζετε ἐπ' αὐτοῦ· εἰ δὲ ἢτε φύσις καὶ ὑπόστασις αὐτοῦ σύνθετοι, τί δὴ ἄρα τοὺς σιβηρίτας ἀποσεψεδε; εἰ δὲ αἱ φύσις μὲν ἀπλᾶ, ἢ δὲ ὑπόστασις σύνθετος ἡμῖν δοκεῖ, ἐπειπερ ἀπλῆ ὑπόστασις εἶναι ἢ τοῦ λόγου ἡμιολόγηται, ἡμῖν δὲ σύνθετος εἶναι ἢ τοῦ Χριστοῦ λέγεται, δύο ἄρα ὑποστάσεις εἰσι σαφῶς, ἢ τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὃ οὗτοι πρῶτον μὲν τὰ ἀπλᾶ ἐμπεριέχεται τοῖς συνθετοῖς· ὥστε τοῦ λόγου αὐτὴν νοητέον εἶναι τὴν καὶ ἀπλῆν πρῶην καὶ σύνθετον νῦν ἐν Χριστῷ ὅμως μὲν τοι καὶ τὸ σύνθετον ὅπως λέγεται περὶ τῆς ὑποστάσεως Χριστοῦ, διασαφητέον· ἔστι γὰρ καὶ ἐκ τινων τῶν κατὰ ταυτὸν τοῦ συνθέτου πράγματος λόγων ἀπλουστέραν μὲν τοι εἶναι πῶς τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ· καὶ ἔστιν ἐξ ἑτεροειδῶν πραγμάτων· οἷον ἔστιν ἐξ ἀπλουστέρων φαρμάκων, ποικιλώτερον συνθῆναι φάρμακον· καὶ ἐκ σωμάτων, σῶμα ἕτερον· καὶ ἀπὸ λέξεων ἀπλῶν, λέξιν σύνθετον ποιῆσαι· ἔστι δ' οὖν καὶ ἀπὸ ὑποστάσεων πλειόνων μίαν ὑπόστασιν νοεῖν σύνθετον, ὡς ἐπὶ χοροῦ καὶ οἴκου καὶ τῶν τοιῶνδε· καὶ ἔστι ἀπὸ συνόδου πλειόνων ιδιωμάτων, οὐ τῶν τοῦ λόγου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς σαρκὸς συγκειμένην τὴν ὑπόστασιν Χριστοῦ· ἢ ἐκ φύσεων ὑπόστασιν σύνθετον φατέ, συμφήσομεν· εἰ δὲ τὴν ὡς ἐξ ὑποστάσεων, μὴ γένοιτο· σκοπεῖτε δὲ ὅτι τὴν ἐξ ιδιωμάτων σύνθεσιν, καὶ πρὸ σαρκὸς εἶχεν ἢ τοῦ λόγου ὑπόστασις, εἰ καὶ μὴ ἐκ τοσοῦτων· οὐ γὰρ μόνον τὸ γενήσαι ὑφισταναῖ ἴδιον τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ γεννηῖν ὁμοούσιον λόγον, μὴ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκπορεύειν πνεῦμα πρῶτως, μὴ δὲ ἐκ πορεύεσθαι κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα· καὶ τὰ λοιπὰ ἰδίως αὐτῷ ἀνήκοντα· σύνθετος ἄρα κατὰ τόνδε τὸν τρόπον, οὐ μόνον ἢ τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἢ ὑπόστασις· πῶς οὖν ἐκ τούδε ἀπλῆς τε καὶ συνθέτου ὑποστάσεως ἡμῖν ἐξαρίθμησις συναχθήσεται ἐπὶ τοῦ λόγου; μία γὰρ ἢ αὐτὴ ἔστιν ἐκ πλειόνων ιδιωμάτων συγκειμένη τὸν ὑποστατικὸν λόγον αὐτῆς.

XXV. Ὁ μὴ διαιρών τοῦ Χριστοῦ τὰς ὑποστάσεις, οὐ δύναται λέγειν τὸν

τοῦ Χριστοῦ τὰ μὲν θεότητι τὰ δὲ σαρκί, ἀλλὰ πάντα σαρκί ὅσα καὶ σαρκί. Ἄλλ' ἔστι καὶ διακρίσει τῶν φύσεων ἀποδιδόμαι τὰ οἰκίᾳ. Τούτων ἐκατέρω' οὐ γὰρ ὑποστάσεις διαφόρους συνιέντες φαινὲν τοῦ ἐκ δεξιῶν ληστοῦ ἐν τῷ σταυρῷ τὴν μὲν ψυχὴν διὰ μετανοίας πρὸς ζῶνι μεταβιβηκίᾳ, τὸ δὲ σῶμα διὰ παθήσεως πρὸς θανάτον, ἀλλ' οὐδὲ θλασθέντων αὐτοῦ τῶν σκελῶν, μὴ καταγαίσις δὲ αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς ἢ ἀλλοιωθείσης αὐτοῦ τῆς χροιάς, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ σχήματος· τῷ γὰρ ἀνήκειν ἑτέρα καὶ ἑτέρα φύσει, ἢ ἑτέρω καὶ ἑτέρω μέρει, ἢ ἄλλω καὶ ἄλλω ποιῶ, τάδε δύο ὑποστάσεις εἶναι τοῦ σταυρουμένου οὐ νοοῦμεν.

Εἰ οὐκ εἰσὶν αἱ ὑποστάσεις κατὰ φύσιν διηρημέναι, ἀλλὰ καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένοι, ὅταν ἀκούω τῆς γραφῆς λεγούσης τὸν Χριστὸν ἕνα ἄνθρωπον, τί με χρὴ νοεῖν μίαν οὐσίαν καὶ μίαν ὑπόστασιν, ἢ ἡμῖς μιᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως μιᾶς; Εἰ δὲ ὥσπερ καὶ αὐτὸς λέγεις οὐ μόνον ἄνθρωπος κοινὸς καὶ ψιλὸς, ἀλλὰ καὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς, τὸ αὐτὸ σοὶ καὶ ἡμεῖς φαινὲν ὅταν ἀκούσωμεν τῆς Γραφῆς λεγούσης ἕνα ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν, τί ἡμᾶς δέον νοεῖν; ἕνα Χριστὸν ἢ ἡμῖς Χριστοῦ; ἄλλο οὖν ὡς ἐξ ὀνομασίας τοῦ ἐνὸς τῶν μερῶν, τὸ ὅλον ὀνομάζεται, ὥσπερ εἴρηται καὶ τὸ πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἤξει· καὶ τῶν ψυχῶν τῶν πενήτων σου μὴ ἐπιλάβῃ εἰς τέλος, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Εἰ οὐκ εἰσὶ διηρημέναι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν αἱ ὑποστάσεις, ἄλλο ὅτι οὔτε χωρὶς ἀνθρώπου Θεὸς ὁ Θεός, οὔτε χωρὶς Θεοῦ ἄνθρωπος ὁ ἄνθρωπος. Ὅντως γὰρ ἐν Χριστῷ οὐχὶ οὕτω γὰρ καὶ συνίσταται τὸ Ἐμμανουὴλ, μεθ' ἡμῶν αἰεὶ ὄντος λοιπὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὅν ἐν τῇ ἐνώσει οὐ μένουσιν αἱ ὑποστάσεις φυσικῶς διηρημέναι, τούτων ἢ ἐνώσεις, φύσεώς ἐστι ἀλλοιώσεις. Ἄρα οὖν ἠλλοιώθη ἢ φύσις τοῦ πυρὸς ἐν τῷ μύδρῳ, ἐπεὶ μὴ διακέριται ἢ ὑπόστασις αὐτοῦ, τῆς τοῦ σιδήρου, καὶ ψυχῆς ἢ οὐσία ἐν τῷ σώματι.

Ἐπὶ τῶν ἰκουσίως ἠνωμένων, οὐδαμῶς ἐναρτιοῦται τῷ τρόπῳ τῆς ἐνώσεως ἢ διαίσεις τῶν ὑποστάσεων. Ἄρα οὖν οὐδὲ εἰ καθ' ὑπόστασιν μίαν εἶη ὁ τρόπος τῆς ἐνώσεως τῶν ἰκουσίως ἐνωθέντων, ἐναρτιοῦται ἢ διαίσεις τῶν ὑποστάσεων οὐκοῦν ἢ διαίσεις, οὐκ ἐναρτία τῇ ἐνώσει, ἀμφοῖν θεωρουμένων ἐν ταυτῷ κατὰ τὴν ὑπόστασιν τὰναντία δὲ συνυπάρχειν, ἀδύνατον· εἰ δὲ λέγοις ὅτι ἄλλ' οὐδὲν τῶν καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένων ἰκουσίως ἦνται, ἄρα γε ψευδὲς τὸ οὐδεὶς ποτε τὴν αὐτοῦ σάρκα ἐμίσησε· καὶ ὅτι οὐ θέλωμεν ἐκδύσασθαι τὸ σῶμα, ἐφ' ᾧ στενάζομεν· εἰ δὲ ἀληθῆ τάδε, ἄρα γε ἰκούσιον καὶ τοι καθ' ὑπόστασιν οὐσα ἢ γνώσις ἡμῶν ἀποδέδεικται.

Ὁ μὴ διαίρων τοῦ Χριστοῦ κατὰ φύσιν τὰς ὑποστάσεις, ἐκ τῆς Τριά- XXX.

δος διαιρεῖ τοῦ υἱοῦ τὴν μονάδα· τριάδα γὰρ ὁμολογοῦμεν, τριῶν ἀπλῶν ὑποστάσεων, οὐ δύο ἥμισυ ὑποστάσεων. Καί τοι τὸ ἐναντίον ἔδει συναγεῖν ὡς ἄνθρωπε· ὁ προστιθείς γὰρ τι τῷ ἀπλῷ, οὐ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ ἀφαιρεῖ, ἀλλ' ἐπαύξει· τότε μᾶλλον διὰ τῆς συνθέσεως· τριάδα οὖν εἶναι ὁμολογοῦμεν ὀρθῶς, μιᾶς τε οὖσαν καὶ ἀπλῆς φύσεως· ὑποστάσεων δὲ πάλιν μὲν τῶν τριῶν ἀσυνδέτως καὶ ἀμιγῶς ἐχουσῶν τήνδε αὐτῶν ἀπλουστάτην φύσιν ἐν ἑαυταῖς, νυνὶ δὲ τῆς μιᾶς αὐτῶν τὴν φυσικὴν ἀπλότητα τῆς ἰδίας θεότητος ἔχειν ἐν συνθέσει τῇ πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν ὀρωμένης· ἴνα γὰρ ἐγκολπώσται τὰ ἴδια προβλήματα ἢ θεότης, ἢ τις λόγῳ ἀληθείας ἀπεκύνει ἡμᾶς ἤγουν τῷ υἱῷ, μακρὰν αὐτῆς ἀπεσχοινοίμενα, διὰ τῆς αὐτῆς τῶν τριῶν μιᾶς ὑποστάσεως ἑαυτῆς, δι' ἧς καὶ προεβάλετο τὰ ὄντα εἰς τὸ εἶναι, ἀνελάβετο πάλιν αὐτὰ εἰς ἑαυτὴν τῷ μὴ ἐκφοίτητικῶς ἔχοντα πρὸς τὸν ὄντα, ἀπείναι εἰς αἰὶ πρὸς τὸ μὴ εἶναι· τοῦτο οὖν τὴν μίαν φύσιν ἢ ὑπόστασιν οὐ καθυβρίζει· τούναντίον δὲ τῷγε νοεῶς προσέχοντι, καὶ ὑπεροξάζει· ὥσπερ γὰρ διὰ τε ἀγεννησίας καὶ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως δύνασθαι ὑπάρχειν ἑαυτὴν συνεσθῆσαστο διὰ τῶν ἀπλῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, οὕτω καὶ διὰ συνθέσεως ὑποστατικῆς, ἑαυτὴν παρίστανει ὑπάρχειν δύνασθαι· καὶ ἔδειξε πάσης γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως καὶ δημιουργικῆς συνθέσεως τὰς δυνάμεις ἐξ αὐτῆς εἶναι ἐν τοῖς οὖσιν, ὑπερέχειν τὲ πάντων αὐτῇ ἀγεννησίᾳ κατὰ τὴν μείζονα τῶν ὑποστάσεων, καὶ ἀπλότητι φύσεως κατὰ τὴν τῶν τριῶν ἑαυτῆς προσώπων οὐσίωσιν.

XXXI. Εἰ τὴν διαίρεσιν τῶν ὑποστάσεων οὐκ ἐφύλαττεν ἡ φυσικὴ ἔνωσις, οὐδὲ ἄρα τὸν θεὸν λόγον ἐφύλαττεν ὅπερ ἦν, οὐδὲ τὸν ἄνθρωπον ὅπερ γέγονεν. Ἄρα οὖν οὐδὲ τὸν σίδηρον ὅπερ ἐστὶ, καὶ τὸ πῦρ ὃ ἐστὶ φυλάττει κατὰ τὸν μύθρον ἢ ἔνωσις· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὴν δρόσον καὶ τὸν πόκον· ἐπεὶ μὴ διορίζονται αἱ ὑποστάσεις, φυσικῆς προδήλως ἤγουν τῶν φύσεων αὐτῶν οὐσης τῆς ἐνώσεως.

XXXII. Εἰ μένει ἡ γνώσις τῆς θείας ὑποστάσεως τῇ θεότητι, καὶ μένει ἡ ἄγνοια τοῦ ἀνθρώπου τῇ σαρκὶ, πῶς τὰ τῶν ὑποστάσεων μένει διηρημένα, καὶ αἱ ὑποστάσεις οὐ μένουσι διηρημένα; Ἄλλ' ἡ φύσις ἐστὶν ἡ γνωστικὴ ἢ ἀγνοοῦσα κατὰ τὴν ὑπόστασιν· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἡ ὑπόστασις γινώσκει· καὶ γὰρ πάντων ὧν Παύλου ἡ ὑπόστασις γινώσκει, οὐδὲν φαμέν τὸν δυναχά αὐτοῦ, ἢ τὶ τῶν τῆς σωματικῆς αὐτοῦ φύσεως γινώσκειν, ἀλλὰ μόνον τὴν φυσικὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο τῆς ψυχικῆς μόνον ἵλου τὸν νοῦν· οὐδὲ γὰρ πᾶσαν αὐτῆς πρώτως τὴν φύσιν· πῶς οὖν ἂν εἶεν οἱ τῆς φύσεως λόγοι τῆς ὑποστάσεως;

XXXIII. Ἐν πρόσωπον ἀπρόσιτον θεοῦ ἐκ φύσεως· οὐδεὶς γὰρ φησι ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζῆσεται· καὶ ἐν πρόσωπον ἐμπυτόμενον ἀνθρώπου, καὶ

ἐνέπτυσαν γάρ φησι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· εἰ ἐν πρόσωπον Χριστοῦ ἔστιν ἕξι ἐνώσεις, ἅρα ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀπρόσιτον πρόσωπον, καὶ τὸ ἐμπυούμενον πρόσωπον. Ἄλλ' οὔτε τὸ ἐπὶ Θεοῦ εἰρημένον τοῦ ἀοράτου πρόσωπον, ὡς ὑπόστασις ἐλέγετο, περὶ οὐ νῦν τὸ ζητούμενον· οὐ γὰρ ἐν μόνον τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπόν ἐστι ἀλλὰ τρία· οὐκ ἂν γὰρ ἐνικῶς εἶναι ἐρρήθη ὑπὸ τῆς Θεότητος, οὔτε κατὰ ἀντιδιαστολήν, ὑπὸ ἐνὸς τῶν Θείων προσώπων ἐστὶ λείβόμενον τὸ ἀόρατον, ὡς τῶν ὁμοουσιῶν ἐτέρων δύο, ὁρατῶν ὄντων Θείων προσώπων, τοῦ χωρηματίζοντος δὲ μόνου ἀοράτου τυγχάνοντος· ἀλλ' ἢ τῆς φύσεως αὐτοῦ κατόπτεισις ἰδηλοῦτο διὰ τοῦ προσώπου, καὶ τὸ φυσικὸν εἶδος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ οὐ ταυτὸν νοεῖται τῇ ὑποστάσει ὄν· ἐτι δὲ οὐ ταυτὸν ἐστι τῇ ὑποστάσει αὐτοῦ οὐδὲ τὸ ἐμπυοθὲν Χριστοῦ πρόσωπον· μέρος γάρ ἐστι ἐκεῖνο, οὐ μόνον Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν ἀνθρώπου· καὶ τούτου τῶν σωματικῶν μερῶν ἐν ἡγουν ἢ κεφαλή· καὶ αὐτὴ δὲ οὐχ' ὅλη, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῆς πλευρὸν ἀπλῶς τὸ ἐμπρόσθιον, καὶ πρὸς τοὺς ὄπας μέρος αὐτῆς· εἰ οὖν τῶδε ὁ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ λόγος δηλοῦται μόνῳ, ἐπεὶ μὴ ἐμπεριώρισται αὐτῷ στέρνῳ, καὶ αἱ χεῖρες, καὶ οἱ πόδες, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος, εἴτε ψιλοῦ ἀνθρώπου, εἴτε οὖν θεοῦ ἐστὶν ἢ ὑπόστασις Χριστοῦ καὶ τὸ πρόσωπον, ἀνάγκη ἐκτὸς εἶναι τῆςδε τῆς ὑποστάσεως πάντα τὰ ἄλλα μέλη αὐτῆς, ὅσα μὴ ἢ ὄψις, ἢ ἦσον ὁ χαρακτήρ, περιγράφει ταύτης· ἢ οὖν παιδιῶδες, ἢ σαφιστικὸν τὸ εἰρημένον ὑμῖν σαφῶς.

Τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ λόγου οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς ἐνώσεως ἐν, ἀλλὰ ἐκ XXXIV.
 φύσεως· τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς ἐνώσεως ἐστὶν ἐν· εἰ γὰρ ἐκ τῆς ἐνώσεως ἦν τὸ ἐν πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου, ὡσπερ τὸ τοῦ Χριστοῦ, δηλον ὅτι πρὶν γένηται ὁ Θεὸς λόγος ἐν πρόσωπον, οὐκ εἶχε τὸ ἐν πρόσωπον, ὡσπερ οὐδὲ Χριστός. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ἐκ φύσεως ἐν πρόσωπον τῆς μιᾶς φύσεως τοῦ λόγου, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῆς προσληφθείσης αὐτῇ ἐν αὐτῷ φύσεως σαρκὸς πρὸς τῷ λόγῳ, ἐν ἐστὶ πρόσωπον τῶν δύο φύσεων Χριστοῦ· ἐκ τῆς οὖν ἐνώσεως τῶν φύσεων οὐ προσώπων, ἐν ἐστὶ τὸ πρόσωπον Χριστοῦ, ὃ ἐστὶν ἐκ μιᾶς φύσεως, ἐν πρόσωπον τοῦ λόγου· ἐπεὶ τί φατέ; ὁ Χριστὸς ἔχει πρόσωπον ἐκ φύσεως, πρὸς τῷ προσώπῳ τότε τῷ ἐκ τῆς ἐνώσεως, ἢ οὐχί; εἰ μὲν οὖν οὐχί, οὐδ' ἅρα πρόσωπον ἐστὶν ἢ ἐνωσις, ἀλλ' ὡς εἴφημεν ἐν τῷ φυσικῷ προσώπῳ τοῦ λόγου, φύσεως ἐστὶν ἢ ἐνωσις· εἰ δὲ ἔχει ὁ Χριστὸς φυσικὸν πρόσωπον, ὡσπερ ὁ λόγος πρὸς τῷ τῆς ἐνώσεως προσώπῳ πάντως, ὅτι καὶ τὸν λόγον φατέ ἔχειν καὶ αὐτὸν ἐνώσεως πρόσωπον, πρὸς τῷ τῆς φύσεως προσώπῳ, ἀνά δύο οὖν ἔχουσι πρόσωπα σαφῶς, ὃ τε λόγος, καὶ ἡ σὰρξ· εἰς πῶτον οὖν τῶν τεσσάρων προσώπων, λέγετε θεωρεῖσθαι τὴν εἰς πρόσωπον τῶνδε τῶν φύσεων

καὶ προσώπων ἕνωσιν; εἰ μὲν γὰρ εἰς τὸ Χριστοῦ ἐξ ἐνώσεως πρόσωπον, περιττὸν τὸ τοῦ λόγου· εἰ δὲ εἰς τὸ τοῦ λόγου, παρήλικον τὸ Χριστοῦ· πῶς δὲ καὶ ὑφέστηκεν; ἢ ποῦ τόδε τὸ ἐξ ἐνώσεως πρόσωπον; εἰ μὲν γὰρ ἔκτος τῶν φυσικῶν, ἰδίαν τὴν γέννησιν καὶ περιγραφὴν καὶ κίνησιν ἔχει· εἰ δὲ ἐν θατέρῳ μόνῳ, οὐχ' ἐνώσει τὸ ἕτερον τῷ ἐτέρῳ προσώπῳ· εἰ δὲ ἀμφοτέροις, ἀνάγκη διαμεμερίσθαι αὐτὸ εἰς τὰ διακεκριμένα καὶ διωρισμένα πρόσωπα, ἃν ἡμῖς, ὅσα τὲ οὖν αἰσθητὰ μέλη αὐτοῦ ἔστιν, ὁ εἰς τοῦς τυχόν ἐν τῷ λόγῳ, ὁ δὲ ἄλλος ἐν τῇ σαρκὶ νοηθήσεται· καὶ ὁ μὲν ἐν τῷ ἀοράτῳ προσώπῳ, ἀόρατος πῶς· ὁ δὲ ἐν τῷ ὀρατῷ, ὀρατὸς· τρεῖς οὖν κατὰ τὸν ὀρατὸν Χριστὸν οἱ πόδες ὀρῶνται καθ' ὑμᾶς· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μελῶν τὰ ὅμοια· εἰ δὲ ταῦτα καὶ ἐν γραῶν ληρωθήσασιν βδελυκτὰ, ἐπεὶ μήτε ἔκτος τῶν δύο φυσικῶν προσώπων, μήτε ἐν τοῖς δυοῖν, μήτε κατὰ θατέρον αὐτῶν μόνον ὑφειστηκέναι ὅλως τὸ ἐν τῆς ἐνώσεως πρόσωπον φατὲ, προδήλως ὅτι ἀνυπόστατόν τι καὶ ἀνάπλασμα, καὶ λόγῳ μόνον ἐν πρόσωπον ἐξ ἐνώσεως φυσικῶν προσώπων εἶναι δογματίζετε· ὅπερ οὔτε τῷ Χριστοῦ φυσικῷ ὅμοιον ὄν, τίνι ἕσται ὅμοιον εἶπατε, εἰ καὶ ὑφειστηκέναι δοθῆ κατὰ συγχώρησιν· εἰ δὲ εἴποιτε ἴσως τὸ φυσικὸν Χριστοῦ πρόσωπον εἶναι τὸ ἐξ ἐνώσεως ἐν ὃν εἰρημένον ἡμῖν, εἰ ἐκ τῆς τῶν δύο προσώπων φυσικῶν ἐνώσεως ὄντως γέγονε, τίς ὁ τοῦ ἐνωθέντος κατ' αὐτὸ φυσικοῦ προσώπου ἄνθρωπος; ὁ παρὰ τὸν . . . ἄρα δὲ οὖν καὶ τὸ αὐτὸ ἑαυτοῦ προὔπηρχε τὲ καὶ μεταγέγονε, εἴπερ ὡς φυσικὸν προῆν, ὡς δὲ ἐξ ἐνώσεως μετὰ τὴν σύνοδον τῶν φυσικῶν γέγονε;

XXIV.

Εἰ ἔστιν ὁ λόγος ὁ ἦν, καὶ ἔστιν ὁ γέγονε, ἦν μὲν θεὸς, γέγονε δὲ ἄνθρωπος, ἐν ἐνὶ προσώπῳ τοῦ λόγου, οὐ δύναται εἶναι ἀμφοτέρα, ὅλος γὰρ γέγονε ἄνθρωπος, φύσιν ἔχων ἀνθρώπου καὶ πρόσωπον. Ἄλλ' εἰ καὶ τῇ ἐμπροσώπῳ θεοῦ φύσει θεὸς ἦν ὁ λόγος ὡς φύσεως θείας ὧν δηλαδὴ, τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, οὐχ' ὡς ἀπλῶς ὑπόστασις ἦν θεός, ἀλλ' ὡς τοιαύδε φύσεως οὐσης αὐτῷ τῆς ὑποστάσεως· ἐπεὶ ὁ πατὴρ οὐκ ἔσται θεός, ἐπεὶ μὴ τοιαύδε οἷας ὁ λόγος ἐστὶν ὑποστάσεως· καὶ ἄνθρωπος ἄρα γέγονε τῇ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσλήψει, εἰ καὶ ἀπροσώπῳ ἢ αὐτῇ ὑπόστασις τοῦ λόγου· εἰ μὲν γὰρ καὶ ὑπόστασιν σαρκὸς προσελάβετο ἢ ὑπόστασις τοῦ λόγου, οὐ γέγονε ὁ λόγος σὰρξ, ἀλλ' ἐκτήσατο σάρκα ὁ λόγος· εἰ δὲ καὶ ἡ φύσις αὐτοῦ γέγονε σαρκὸς φύσις, ὡς ἡ ὑπόστασις, οὐκ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν τοῖς σαρκικοῖς ἦσαν εἰς σάρκα, ἀλλ' ἐτρέπη εἰς αὐτὴν ὁ λόγος· δύναται οὖν τὰ φυσικὰ ὀνόματα ἀμφοτέρα φέρειν ὁ λόγος ἐν τῷ ἐνὶ διφυσί νῦν, παλαιὰ δὲ μονοφυσί προσώπῳ αὐτοῦ· εἰ δὲ λέγοι τις μὴ δύνασθαι φέρειν ἑτεροφυεῖς πρόσωπον ἑτέραν φύσιν ἐν ἑαυτῷ, οὐδ' ἄρα τὰ τῆς σαρκικῆς ἡμῶν φύσεως τῆς νῦν πρόσωπα τὴν πνευ-

ματικὴν φύσιν ἐν τῇ μελλούσῃ ἀναβιώσει καταδέξονται αὐτὰ· ἀλλ' ἢ καὶ ἑτέρας ὑποστάσεις ἔξουσιν, ἢ οὐδὲ τὰς φύσεις ἀμείνους· φύσεως δὲ καὶ ὑποστάσεως εἰ μόνος ὁ Θεὸς αἴτιος, τί τὸ κωλύον αὐτὸν μετατιθεῖναι φύσιν τινὰ εἰς ἑτέραν ὑπόστασιν; καὶ ὑπόστασιν ἄλλοτριαν, εἰς ἑτέραν φύσιν; εἴπερ αὐτῶ πάντα δυνατὰ ἀληθῶς· ὅπου γε καὶ τῶν ἐνουσησάντων ζώων καὶ βοτανῶν τὰς φύσεις, εἰς ἑτέρας ὑποστάσεις μετατιθεμένας ὀρώμεν σαφῶς, ἀφ' ὧν τρέφεται τὰ τρεφόμενα· καὶ τὰς ὑποστάσεις εἰς ἑτέρας φύσεις οἷον ἐπὶ τῶν ἐκ σκώληκος εἰς πτηνὸν μεταφουμένων.

Τὸ φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ φύσει υἱὸς ἀνθρώπου, ὑποστάσεώς XXXVI. ἔστι ὀνόματα, ὧν χωρὶς οὐκ ἐνδέχεται ὀρθῶς ὁμολογεῖν τὸν χριστιανισμόν, καὶ ἀμφοτέρω ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ ὁμολογεῖται, οὐκ ἐν ἑκατέρῳ ἀμφοτέρω. Ὑποστάσεως μὲν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς πρόσθετος· εἰ γὰρ ὀρθῶς ἀμφοτέρω ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ ὁμολογεῖται, τὰ δύο ὀνόματα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ κεῖται, ὥσπερ ἐπὶ τῶν διωνύμων ἐξ ἄλλου καὶ ἄλλου εἰλημμένα λόγου· οὕτως γούν καὶ Τιμόθεος ὁ αὐτὸς ἐν μιᾷ τῇ ὑποστάσει αὐτοῦ, υἱὸς τε ἦν Παύλου καὶ πατρὸς ἑλληνος· ἄλλως δὲ πάδε, εἰ καὶ κατὰ ὑποστάσεως, ἀλλ' ἐκ τῶν φύσεων ὠνόμασται καὶ τῶν γενήσεων σαφῶς.

Ἡ δύο ὑποστάσεων ἔστιν ὄνομα ὁ λόγος τῆς ἀποιήτου κυρίου, καὶ τῆς XXXVII. πεποιημένης κυρίου, ἢ δύο ἡμίσεων τῆς μιᾶς ὑποστάσεως τοῦ ἐνὸς κυρίου· οὐδεὶς δὲ γίνεταί κατὰ χάριν, ὅ ἐστι κατὰ φύσιν. Εἰ τῆς ὑποστάσεως τοῦ λόγου ἔστιν ὄνομα τὸ κύριος καὶ οὐ τῆς φύσεως, ὁ πατήρ ἄρα καὶ τὸ πνεῦμα, οὐ κύριοι, ἐπεὶ οὐ τῆς αὐτῆς εἰσὶν ὑποστάσεως· εἰ δὲ φύσεώς ἐστι, δῆλον ὡς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις γέγονε κατὰ χάριν τοῦτο ὅ ἐστι κατὰ φύσιν ἢ Θεότης ἦγον κύριος, ὡς καὶ ὑμεῖς εἰρήκατε, διὰ τῆς ἄκρας τῆς κατὰ μίαν ὑπόστασιν πρὸς αὐτὴν εὐφυίας, χαρισαμένης αὐτῇ τὰ ἴδια φυσικά.

Εἰ Θεότητι Θεὸς ὁ λόγος, καὶ ἀνθρωπότητι ἀνθρώπος ὁ λόγος, ἐν XXXVIII. δυσὶν ἄρα ὑποστάσεσιν ἔστιν ὁ λόγος υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸς ἀνθρώπου· ὥσπερ καὶ ἐν δυσὶ φύσει θεὸς καὶ ἀνθρώπος. Εἰ ἐν φύσει δυσὶ Θεὸς καὶ ἀνθρώπος ὡς ἔφης ἔστιν, ἐν Θεότητι ἄρα καὶ ἀνθρωπότητι, δύο φύσεις ἀναγκαίως καὶ οὐ δύο ὑποστάσεις ὁ αὐτὸς νοηθήσεται εἶναι υἱὸς Θεοῦ.

Εἰ μίαν ἔχει ὁ λόγος ὑπόστασιν ἀποιήτον καὶ μίαν πεποιημένην, ὁ XXXIX. ἀναιρῶν τῶν ὑποστάσεων τὸν ἀριθμὸν, ἀναιρεῖ τοῦ λόγου τὴν ὑπόστασιν, ἢ τὴν ἀποιήτον, ἢ τὴν πεποιημένην. Ἄλλ' οὐδεὶς εὐσεβῶν δύο ὑποστάσεις ἔχειν αὐτὸν φησὶ ὄντως τὸν λόγον, ἀλλὰ τὴν μίαν αὐτοῦ ὑπόστασιν, πάλαι μὲν ἐξ ἀποιήτων τὸ ὅλον ἰνωρίζεσθαι ἰδιωμάτων ἰντελεως, νῦν δὲ καὶ ἐκ ποιητῶν ἔχειν λόγων καὶ πραγμάτων ἐκ περιουσίας τὰς ὑποστατικάς ἐαυτῆς ὑπογραφάς.

- XI. Εἰ οὐκ ἔστιν ἰδικῶς τοῦ Θεοῦ λόγου τὸ μὴ εἶναι γεννηθέντα ἐξ ἐτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως πλὴν τῆς τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ καὶ τῆς σαρκός, ἔστιαι ἄρα καὶ ἡ σὰρξ ἐκ τῆς οὐσίας μόνης τοῦ πατρὸς, καθάπερ καὶ ὁ Θεὸς λόγος. Ἔστι μὲν οὖν αὐτοῦ ἰδικῶς τὸδε τοῦ λόγου ἴδιον, ἀλλ' οὐπω μὲν σάρκα προσλαβομένου καθ' ἑνωσιν, ὡς ὑποστάσεως αὐτοῦ χαρακτηριστικὸν ἴδιον τῆς ἀπλῆς καὶ μονοφυοῦς ὀραταί· συνδέτου δὲ γενομένου τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς λόγου, οὐχ' ὡς τῆς ὅλως ὑποστάσεως κατὰ τὸν φυσικὸν αὐτῆς λόγον ἴδιον νῦν, ἀλλ' ὡς μέρους ἐνὸς ὄν, ἴδιον τῶν ἐν τῇ ὑποστάσει συμπεφυκτότων πραγμάτων νοηθήσεται· οὕτω γοῦν καὶ ψυχῆς μόνον ἔστι, τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεικτικόν· καὶ οὐ παρὰ τὸδε ἴδια παρὰ τὸν ὄρον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι αὐτὴν παρίστησιν· ἀλλὰ καὶ γεύσεως ἴδιον μόνης, τὸ τῶν χυμῶν ἀντιληπτικόν· καὶ οὐκ ἐκ τοῦδε, ἰδικῆ ταύτης ἐστὶν ὑπόστασις.
- XLII. Εἰ ὅταν ἡ Θεία γραφὴ τὸν Χριστὸν ἕνα καλῆ ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ θεοῦ καλεῖ αὐτὸν ἕνα ἄνθρωπον, δῆλον ὅτι ἡμῖσι τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἔστι ὁ Θεός. Καὶ ὅτε οὖν λέγει σάρκα τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐν τῷ πρὸς σὲ πασα σὰρξ ἤξει, μετὰ τῆς ψυχῆς καλεῖ αὐτὸν μίαν σάρκα, δῆλον ὅτι ἡμῖσι τῆς μιᾶς σαρκὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ.
- XLIII. Φασὶν ἔτι ὅτι εἰ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ λόγος, δῆλον ὅτι τὸς ἀνθρώπου οὐκ ἔστι γὰρ ἀνθρώπος, μὴ ὧν τὸς ἀνθρώπος· ὁ δὲ τὸς ἀνθρώπος, ἀνθρώπου ὑπόστασις· ἢ οὖν δύο ὑποστάσεις Χριστοῦ, ἢ ἡ τοῦ λόγου ἐξέλιπεν. Ἄλλ' ἐνθεὸς ἐκ πρώτης ὑπάρξεως οὗτος ὁ τὸς ἀνθρώπος Χριστός· τὴν ὑπόστασιν ἔστιν ὅπερ ἴσον τῷ Θεῷ εἰπεῖν ἐνανθρωπήσας τὴν ὑπόστασιν, διὰ τῆς πρὸς τὴν Θεῖαν οὐσίαν ἐνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας.
- XLIV. Φασὶ πάλιν ὅτι εἰ ἔμεινεν ὁ Θεὸς λόγος ὁ ἦν, καὶ γέγονεν ὁ οὐκ ἦν, δῆλον ὅτι ἔμεινεν ἄσαρκος τὴν οὐσίαν ὁ καὶ ἦν. Καὶ γὰρ ἔστιν ὄντως ἄσαρκος τὴν οὐσίαν· ἀλλ' οὐχὶ τοῦτο καὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ νῦν οἰκεῖον κατηγορήμα, ὡςπερ καὶ ἡ ψυχὴ, ζῶντος ἐπὶ γῆς ἔτι Βασιλείου, ἄσαρκος μὲν τὴν οὐσίαν, σαρκακωμένη δὲ ἐστὶ τὴν ὑπόστασιν.
- XLV. Ἡ σὰρξ εἰ μὴ ἔστι τινὸς ἀνθρώπου, φύσει παρὰ τὸν θεὸν λόγον ἐτέρου ὄντος, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ, δῆλον ὅτι ὁ τῆς σαρκὸς δημιουργὸς καὶ θεὸς, τοῦ θεοῦ λόγου ἐστὶ δημιουργὸς καὶ Θεός. Ἄλλ' ἔστιν ἐτέρας μὲν φύσεως, προσώπου δὲ οὐχὶ· ἀλλ' αὐτοῦ ἰδιοποιησαμένου αὐτὴν τοῦ λόγου προσλήψει τῇ εἰς τὴν ἴδιαν αὐτοῦ ὑπόστασιν.

Ὁ σάρκα μὲν ἔχων καὶ ψυχὴν λογικὴν, ἄνθρωπον δὲ μὴ ἔχων, ἀν-
 θρωπός ἐστιν μόνος· ὁ δὲ ἔχων σάρκα καὶ ψυχὴν, ἔχων δὲ καὶ τὸν ἀν-
 θρωπον, ἑτέρος ἐστι παρὰ τὸν ἄνθρωπον· καὶ ὁ Θεὸς οὖν λόγος, εἰ σάρ-
 κα ἔχει ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ, ἐξ ἀνάγκης ἔχει καὶ τὸν ἄνθρωπον.
 Εἰ οὖν ὁ σάρκα τὲ ἀλλὰ καὶ ψυχὴν ἔχων, ἄνθρωπον δὲ μὴ ἔχων, ἀνθρω-
 πός ἐστιν ὡς φησ, τῇ ὑποστάσει τῇ μιᾷ εἰς· καὶ ὁ Θεὸς λόγος ἄρα τον
 ἄνθρωπον ἔχων, σάρκα τὲ καὶ ψυχὴν ἔχει· ἐξ ἀνάγκης οὖν πρὸς τῇ Θεό-
 τητι ὁ ἄνθρωπος εἰς ἐστι τῇ ὑποστάσει καὶ κατὰ σέ, εἴπερ καὶ ψυχὴ πρὸς
 τῷ σώματι, ὡς εἶπας.

Εἰ ἐν ἄτομον φησὶ εἶσιν ὁ Χριστὸς μόνον, ἢ μονοειδές τι, ἢ τῶν ὑπὸ
 εἶδος πάντως, ἄλλως γὰρ οὐκ ἔνι, ἢ οὖν τί ἐστι αὐτοῦ τὸ εἶδος, ἢ ὑπὸ
 ποῖον εἶδος ἐστὶ, λέγετε. Ἐπεὶ οὖν οὕτως ἐπωρώθη τὰ νοήματα τῶν ἀπί-
 στων, ὡς ἀρχοῦσιν σφαδάζοντας μὴ διαυγάζειν τοὺς λόγους εὐαγγελίου,
 λεκτέον καὶ ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς, ὡς πᾶν ἄτομον, ὅπερ ἢ μονοειδές ἐστιν ἢ
 ὑπὸ εἶδος ἐν τι τέτακται μόνον, οὐδεμίαν ἔχει καινότεραν παρὰ πάντα τὰ
 ὄντα φύσεων ἔνωσιν ἐν ἑαυτῷ· εἰ οὖν καὶ τόδε τὸ ἄτομον, Χριστοῦ ἦγον
 πρόσσωπον, ὄντως κοινόν τι καὶ ἐν τῶν πολλῶν ἴσπε ἔνωσιν φύσεων ἐν αὐ-
 τῷ καινότεραν οὐκ εἰδότες, καλῶς συνελογίσασθε· εἰ δὲ παρὰ πάντα τὰ
 ὄντα γενέσθαι ἐν τῷ μεσίτῃ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἔνωσιν φύσεων καὶ ἡμεῖς
 ὁμολογήσατε, αὐτόθεν τοῦτο ὅπερ διδάσκει, πάλιν ἑαυτοὺς ἀναιρεῖτε, κα-
 τὰ τὰ τῶν ἐν τῷ παντὶ ἀτόμων, καὶ τοῦτο γνώσκοντες εἶναι· ἄλλως γοῦν
 ἡμεῖς ἡμῖν τὸ ἀτυλλόγιστον μᾶλλον ἐπὶ Χριστοῦ συλλογισόμεθα λέγον-
 τες, ὡς παντός παραδόξου ἀπρόσιτός τε καὶ συλλογισμοῖς ἀναπόδεικτος
 ὁ λόγος· κοινῶν ἴσπε ἔνοσιων ἄπορον τὸ σπάνιον καὶ φυσικοῖς τὸ ὑπερφυῆς,
 ἀπερίληπτον· ἐξ ἀνάγκης οὖν ἢ ὁμοίωτροπον πᾶσι καὶ τόδε ἄτομον δώσι-
 τε, καὶ τὸν ἐν πᾶσι λόγον καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐκζητήσετε, ἢ παρὰ πάντα τὰ
 ὄντα ἄτομα τοῦτο συγκεροτῆσθαι φυσικῶς ἐπινεύσαντες, τῷ τῶν ἀνομοίων
 λόγῳ λοιπὸν καὶ τόδε οὐχ' ὑποβαλεῖτε· καὶ οὕτως μὲν τάδε· ἐκ περιου-
 σίας δὲ ὅμως, καὶ ἄτομά ἐστιν ἡμῖν δεῖξαι ἢ οὔτε μονοειδῆ ἐστὶν ἀπλῶς
 οὔτε ὑπὸ ἐν μόνον εἶδος, ἀλλ' ὑπὸ διάφορα εἶδη ἀνάγεται· τῶν γὰρ ὀρ-
 νισοφασιασῶν καὶ τοιῶνδε τὸ καθεύκαστα ἄτομον, οὔτε μονοειδές τι ἐστιν
 εἰπεῖν, οὔτε ὑπὸ ἐν τι εἶδος· οὔτε γὰρ τοῖς καθαροῖς, οὔτε τοῖς ἐκατέρω-
 τοῖς εἶδεσιν ἐνίτεταται πη· καὶ ἄλλως· πᾶν εἶδος ἐν ἑαυτῷ καὶ οὐκ ἐν ἐτέ-
 ροις εἶδεσιν ὑφέστηκεν· τούτῳ δὲ καθ' ὑπόστασιν ἀναιρεθέντος τοῦ φασια-
 νικοῦ ὀρνιθίου εἶδους, συναναιρεῖται καὶ ἡ σύστασις· ἐστὶν ἄρα σαφῶς,
 ἄτομα μὲν εἶναι καινότερα, ἐν τε καὶ πλείονα ὅμοια, εἶδους φυσικοῦ και-
 νοτέρου ἐν αὐτοῖς μὴ συνισταμένου· ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τῆς δρακοντουμέ-
 νης ῥάβδου μωσαϊκῆς, τί φατέ τὸ ἄτομον, ἀκουσόμεθα· εἰ μὲν γὰρ μο-

νοειδές τε, καὶ ποῖον τόδε τὸ κατ' αὐτὴν μόνην εἶδος, ὃ μήτε ῥάβδος, μήτε δράκων ὀρίζοιτο; εἰ δὲ ὑπὸ εἶδος ἐν μόνον, ποῖον τοῦτο; ὃ γὰρ ἂν εἴπωιτε μόνον, τὸ ἕτερον ἐλέγχεσθε παραβλάψαντες· ἄρα οὖν οὐδὲ τῆς μωσαϊκῆς ῥάβδου ἴσον ὑμῖν τὸ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως θαῦμα δοκεῖ, ἀλλ' ἔστι ταύτην μὲν ὡς καινότεραν συλλογίζεσθαι, ἐκείνην δὲ οὐχὶ φεῦ τῆς ἀσεβείας.

XLVIII. Εἰ αὐτὸς φησὶν ὁ ἑαυτὸν ἐγείρας Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, καὶ ἐγερθεῖς, ἔδει αὐτὸν εἰπεῖν λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερθεῖσθε; Τί δὲ οὖν μὴ καὶ τούναντίον σκοποῦντες ἡμίγληνοι τὴν εὐσέβειαν ἐντελῶς καταυιάξεσθε; εἰ γὰρ ἕτερος ἀνιστᾷ τὸν λυόμενον, ὃς ἦν ἀπὸ μέρους ἦσον τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ προσδιαλεγόμενος αὐτοῖς, ἔδει εἰπεῖν, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, ἤγουν τὸ σῶμα αὐτοῦ δεικτικῶς, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερθεῖ αὐτὸν, ἢ ὁ Θεὸς, ἢ ἕτερος ἀπλῶς, οὐ μὴν ἐγὼ ὃ διαλεγόμενος ὑμῖν, ὃς ἦν σαφῶς καὶ ψυχῇ καὶ σῶμα· δῆλον ἄρα ὅς τὸ αὐτὸ πρόσωπον τὸ διὰ τῆς ἀνωνομίας σημαινόμενον τῆς ἐγῶ, τὸ τε λυόμενον σῶμα, καὶ τὴν διαλεγομένην ψυχὴν διὰ σώματος, καὶ τὸν ἐγείραντα θεὸν τὸ λυθῆν, περιέχει.

XLIX. Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, δηλονότι ἐν τῷ προσνομασθέντι Χριστῷ, εἶρηται τῷ ἀποσθίλῳ· πῶς οὖν οὐχ' ἕτερον φύσει τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, παρὰ Χριστὸν, ἐπιρ ἕτερον τὸ ἐν τινι τοῦ ἐν ᾧ ἔστι, καὶ τὸ κατοικοῦν πρὸς τὸ κατοικούμενον; τοιοῦτον Γοῦν ἔστι, καὶ τὸ Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ. Ἄρα οὖν ἐπεὶ εἶρηται, πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα, ὃ κατώκεισεν ἐν ἡμῖν, ἕτερον ἡμεῖς καὶ ἕτερον τὸ κατοικοῦν ἐν ἡμῖν πνεῦμα, εἴτουν ἡ ψυχὴ ἡμῶν καὶ ὅταν λέγῃ· ἔα δὲ τοὺς κατοικοῦντας οἰκίας πηλίναις, ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πληοῦ ἐσμεν· ἡμεῖς οὖν ἕτερος πηλὸς, καὶ ἄλλη ἡ οἰκία ἡ πηλίνη, ἡ δῆλον, ὡς τὰ τοιάδε, ἐν τινι ὡς μέρος ἐν τῷ ἰδίῳ ὄλῳ λέγεται; ἐν Χριστῷ οὖν τῷ ἐνὶ συντελεσμένῳ προσώπῳ, ὡς μέρος ἐστὶν αὐτοῦ τῆς ὑποστάσεως ἡ Θεότης, ἐν αὐτῷ νοουμένη μετὰ τὴν σάρκωσιν ἐαυτῆς· ὡς δὲ κατοικοῦν ἐν κατοικουμένῳ· διότι γε τελεία καὶ ὀλόκληρος ἐστὶ φύσις τοῦτο τὸ ὡς μέρος πρόσωπον θεωρούμενον ἐν αὐτῷ καὶ ἕτεροῦσι πρὸς τὸ κατοικούμενον αὐτοῦ μέρος ὑπ' αὐτῆς· τοιοῦδε γὰρ ὁ τῶν οἰκῶν καὶ οἰκούντων λόγος· τὸ δὲ σωματικῶς εἶναι τὴν κατοίκησιν τῆς Θεότητος ἐν Χριστῷ, ἤγουν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, μέρος αὐτοῦ οὐσης, καὶ τῇ τοῦ ὄλου προσηγορία κατονομασθεῖσης νῦν· οὐ τὸ μὴ κατὰ περιγραφὴν τοπικὴν· ὡς ἑτέρας περιεχομένης εἶναι τὴν κατοίκησιν δυνάμει τῆς κατοικουμένης φύσεως, εἰς τὴν κατοικουμένην· οὕτω γὰρ καὶ μόνον πέφυκε κατοικεῖν εἰς σώματα τὰ ἀσώματα· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ σωματικὴ κατοικία τῶν ἀσωμάτων· οὐ κατὰ περι-

λψιν συγκλειομένων τῶν ἀσχηματίστων εἰς τὰ ἐσχηματισμένα, ἀλλ' εἰσδύσει τῶν οἰκείων δυνάμεων τὸ φύσει ἀδύναμον πρὸς ἐνέργειαν δυναμούντων· καὶ οὕτω μίαν ὑπόστασιν τῆ τῶν φύσεων κοινωνίᾳ ἀποτελούντων.

LIBER III.

Τρίτης ἀσειθείας αὐτῶν ἔλεγχος δύο υἱοὺς εἰδέναι
κατὰ τὴν οἰκονομίαν βουλομένων.

Εἰ μὴ τὸν θεὸν λόγον ἡμιοῖον ἴστε φασὶ καὶ ἀτελῆ πρὸς τὸ εἶναι υἷον, ἰ. εἶτι δὲ καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἔμφυχον σάρκα εἰ μὴ πρὸς τὸ εἶναι υἷον ἀπλήρωτον νομίζετε, πῶς κατὰ σύνθεσιν ἐξ ἀμφοῖν τῶνδε ἓνα υἷον ἀποτελεῖσθαι φατέ μόνον; τοῦτο γὰρ ὡς ἠλλιπεῖ, ὄντος ἑκατέρου πρὸς τὸ εἶναι υἷον, ὁρᾶται· καὶ ὡς τελειωθέντος τοῦτε λόγου ὑπὸ τῆς σαρκὸς εἰς τὸ εἶναι υἷον, καὶ τελειώσαντος καὶ αὐτοῦ ταύτην εἰς τόδε· διὸ καὶ δεόμενον αὐτῆς πρὸς τόδε, καὶ δεομένην αὐτοῦ εἰς τοῦτο; ὁμοίως παριστάνετε· μέρος γὰρ μέρος, καθὸ μέρος, οὐδὲν διαφέρει· κύκουσιν καὶ ὁμότιμά ἐστιν ὑμῖν τάδε, τὰ ἐπίσης ἀλλήλων πρὸς τὸ αὐτὸ δεόμενα σαφῶς.

Ἄλλ' οὐκ ἀτελῆ πρὸς τὸ εἶναι υἷον θεοῦ μόνον ἴσμεν τὸν λόγον· μὴ γένοιστο· ἀλλ' οὐδὲ τὴν σάρκα ὧ οὗτοι πρὸς τὸ εἶναι υἷον ἀνθρώπου μόνον· εἰς μὲν τοι τὸ καὶ τὸ θεῖον κατὰ τὴν οἰκείαν εὐδοκίαν ἀνθρώπου υἷον δοξασθῆναι, καὶ τὸ ἀνθρώπινον υἷον θεοῦ φανῆναι, ἄμφω ὄντως φαιμέν ἠλλιπῆ εἶναι, καὶ δεῖσθαι τῆς ἀφράστου ἀλλήλων κατὰ τὰς φύσεις ἐνώσεως· ἵνα ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ ἀμφοῖν τῶν φύσεων συνελθουσῶν, ὧν εἰσὶν αἱ υἰότητις, μὴ ἔχοι τις θαίρασαν τελείαν υἰότητη, ἄνευ τῆς συνθεωρίας τῆς ἑτέρας φύσεως εἰδέναι· ὡς καὶ δύο υἱοὺς ἐκ τοῦδε ὄραν ὑποκειμένους, ἀλλ' ἓνα τὸν ἐν δύο φύσεσι καὶ υἰότησι Χριστὸν· τοῦτο γὰρ τὸ τῆς ἐνώσεως ἀφραστον δῶρημα πραγματιωδῶς ἐστίν· εἴπερ μὴ ὀνόματι μόνον αὐτὴν λέγομεν εἶναι θείας τὲ καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως· εἰ γὰρ ὄντως ἠνώθη τινα ἀτρέπτως καὶ ἀμειώτως, πάντα τὰ τούτων ἑκατέρω καταφασκόμενα, καὶ τοῦ συνθέτου ἐνὸς ἀποτελέσματος αὐτῶν καταφάσκειται· ἐπεὶ οὖν υἱὸς θεοῦ, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, εἰ καὶ μὴ προὔποσθ' ἧς ἐνώσεως ἐστὶ τὰ ἐνωθέντα, καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως ὅλον, υἱὸς θεοῦ καὶ υἱὸς ἀνθρώπου· καὶ ἐπεὶ λόφος καὶ σὰρξ τὰ συνελθόντα εἰς ἓν, ὁ αὐτὸς εἷς θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος· οὐχ' ὅτι γὰρ ἐστὶ τι τέλειον, κατὰ τόδε τήνδε μὴ ἐπιδέχεσθαι αὐτὸ καὶ τὴν κατ' ἀλλό τι τελειότητα, ἀνάγκη· καὶ γὰρ τέλειος ἦν τῷ φυσικῷ τοῦ ἀνθρώπου λόγῳ ὁ νομικὸς, καὶ ὁμοῦς ἐτι ἰδιδά-

σείλο, τὴν τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας τελειότητά πνευματικὴν λείποντος, ὅτι εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι, πώλησόν σου πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἄρον τὸν σταυρόν σου καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι· ἔτι μὴν καὶ Νικόδημος τέλειός τε ἦν υἱὸς κατὰ σάρκα καὶ ἐκ πολλοῦ γεγεννημένος ἀνθρώπος· πρὸς δὲ τὸ εἶναι οὐχ' ἀπλῶς ἀλλὰ πνευματικὸς ἀνθρώπος, τῆς διὰ τοῦ πνεύματος ἐδεῖτο ἀναγεννήσεως καὶ τελειότητος· οὕτω γοῦν καὶ ὁ λόγος, εἰς τὸ εἶναι υἱὸς θεοῦ καὶ θεός, τελείως εἶχεν αἰε' πρὸς δὲ τὸ ἐκκληρῶσαι τὴν ἰδίαν εὐδοκίαν ἐν οἰκείοις τοῖς ὑστέροις καιροῖς, καθ' ἣν οὐχ' ἀρπαγμὸν ἠγούμενος τὸ εἶναι Ἰσα θεῶ, μορφὴν δούλου λαβεῖν πρὸ αἰώνων ὤδινη καὶ προώρισεν ἑαυτῷ· καὶ πρὶν ποιῆσαι τὰ πάντα, τὴν ἐν Χριστῷ πάντων ἀνακεφαλαιώσιν καὶ θείωσιν ἐν ἑαυτῷ τῶν οὐ θείων φύσεων, ἧ φησιν ὁ ἀπόστολος ἑλλιπῶς εἶχεν ἔτι πρὸς φανερώσιν τοῦ προωρισθέντος αὐτῷ κερυμμένου μυστηρίου τῆς ἰδίας ἐνανθρωπήσεως· οὐδεμία οὖν ἐντεῦθεν κατηγορία ἐστὶν ἀτελείας, κατ' ἰδίαν νοουμένης υἰότητος ἑκατέρας φύσεως· ἀλλὰ χρεῖα μόνον πρὸς συμπλήρωσιν τῆς κατ' εὐδοκίαν θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐνώσεως ἑκατέρα φύσει τῆς ἑτέρας εἰς ἀποτέλεσμα τοῦ εἶναι ἐκ τῶν πεφυκότων διακεκριμένως ἐν διαφοροῖς ὑποστάσεσιν ὁρασθαι φύσεσιν καὶ υἰότητων τελείων, καθ' ἐν τὸ αὐτοῦ πρόσωπον γενέσθαι συνἕλυσιν· καὶ τὰδε μὲν οὕτως· εἰ οὖν διότι ἄμφω μέρη λείπεται ὡς πρὸς τὸ ὅλον τέλος, τοὔτέστι Χριστὸν, διὰ τὸδε ἀτελῆ τε ἀπλῶς καὶ ἰσότημα μέρος τὰδε φατέ, ἀρὰ γε ἐπεὶ καὶ πρὸς τὸ ὅλον τέλος τοῦ ἐπλίτην ἑαυτὸν ἐμφανίσει τῷ στρατῷ τὸν στρατηγὸν, μέρος τε αὐτός ἐστι, καὶ τὸ ὅπλον αὐτοῦ, ὁμοίως ἀτελῆ ἄμφω ἐστὶν· καὶ ὁ μὲν οὐδ' εἰς ἀνθρώπους, τὸ δὲ εἰς τὸ ὅπλον εἶναι οὐ λογισθήσεται· οὐ διοίσουσι τε ἀλλήλων, ἐπεὶ μέρος μέρους οὐδὲν διαφέρει ἀληθῶς καθὼ μέρος· καὶ ἀπλῶς ἰσότημα ἔσται καθ' ὑμᾶς, καὶ τὰδε ἀχρυνούστατοι. Ἄλλ' ὑπὸ συνειδότος βαλλόμενοι μὴ ἀποχρώντως ἔχουν εἰς ἀπολοσίαν τῆς ἑαυτῶν δεισιδαιμονίας τὰς εἰρημένας αὐτοῖς αἰτιολογίας, ἑτέρας πάλιν ἀφορμὰς μέταποιοῦνται, ὡς ἀναγκαίως ἀσβεβοῦσι πείθειν ἀποπειρώμενοι· φασι γοῦν καὶ τὰδε.

- II. Ὁ κυρίως υἱὸς, ὅλος ἐστὶ τοῦ γεννησαντος υἱός· οὐδὲν γὰρ ἐκ μέρους ὃν ἐκ τίνος, λέγεται τοῦδε υἱός· ἀλλ' οὐδὲ πατήρ ἐστὶν ὁ μέρος αἴτιος, καὶ οὐ τοῦ ὅλου ἀμίλει ὅλου τοῦ ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος ζώου λεγομένου υἱοῦ ἀνθρώπου· εἰ συμβῆ τούτου τὸ ἐν μέρος χωρὶς πατέρου τῆς μήτρας ἐξελθεῖν, ἐξάμβλωμα καὶ οὐχ' υἱὸν ἔθος ἡμῖν ἐνομάζειν, ἐκτρῶσιν τε καὶ οὐ γέννησιν ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου· εἰ οὖν ἐκ μέρους υἱὸν ἀνθρώπου φατέ τὸν Χριστὸν, δηλον ὡς οὐδὲ πατὴρ κυρίως οὐδὲ τῆς μητρὸς· τίνος οὖν ἐστὶ φύσει υἱός, λέγειτε ἡμῖν. Τί οὖν, ἂ οὔτοι, ψευδεται πᾶσα ἡ ἀγία γραφή, πῆ μὲν υἱὸν θεοῦ, πῆ δὲ υἱὸν ἀνθρώπου τὴν

αὐτὸν ὀνομάζουσα Χριστὸν; καὶ τίς τὰ ὑμέτερα ληρωδῆματα τῶν Θεῶν προαποδέξεται ῥημάτων; τί δὲ λέγομεν ἐπὶ Χριστοῦ, καὶ ἐπὶ υἱοῦ; εἰ γὰρ, καθὰ καὶ ὑμεῖς ἐν τοῖς ἰδίοις εἰρήκατε πολλάκις, ἐκ μέρους καὶ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ὅλον καλεῖ τὰ ἱερά λόγια, ὡς τὸ, πρὸς σὲ σὰρξ ἤξει· καὶ τὸ, Ἰακώβ δὲ εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον ἐν ὁ ψυχαῖς· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅλου τὸ μέρος μόνον καλεῖ ὡς τὸ, ἐκεῖ ἔθαψαν Ἀβραὰμ καὶ Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· μόνον γὰρ τὸ σῶμα Ἀβραὰμ ἐκεῖ ἐτάφη· πῶς ἐκ μέρους μὴ τολμᾷν καλεῖν υἱὸν Θετέρου τῶν φύντων νομοθετεῖτε νῦν; καὶ τοι γε εἰ, ὡς καὶ αὐτοὶ ἔφηε, μόνου τοῦ σώματός εἰσιν αἴτιοι ἡμῖν οἱ τῆς σαρκὸς πατέρες, ἐτέρου σαφῶς ὁμολογουμένου εἶναι τοῦ πατρὸς τῶν πνευματικῶν κατὰ τὸν ἀπόστολον, πῶς οὐ πάντες ἄνθρωποι προδήλας ἐκ μέρους τὲ υἱοὶ, καὶ ἐκ μέρους πατέρες ὀνομάζονται; ἔτι μὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος εἰ μὴ ἐκ τοῦ ἄρβενος ἢ πᾶσα αἰτία, ἀλλὰ συνεισάγει τι καὶ τὸ θῆλυ· καὶ ὁ μὲν, ὡς φασί τινες, τὰ στερεώτερα, ἢ δὲ τὰ ὑγρότερα ἐνδίδωσι τῷ Γινομένῳ, πῶς οὐχὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ μέρους ἐκ μέρους ὄντος αἴτιοι ἑκάτερος μερικώτατοι τε φανεῖεν τοκέες; οὐς εἴπερ μὴ ἔστιν ἀληθῶς ἐκ μέρους εἰπεῖν γεννήτορας, διὰ τὰ ὑφ' ἡμῶν τῶν διαλεκτικῶν νομοθετούμενα, οὐδ' ἄρα πατὴρ τις ἐστὶ τινὸς τῶν ἐν βίῳ γεννηθέντων ἀνθρώπων ἀληθῶς· οὐδὲ γὰρ τῆς σαρκὸς μόνως δεόντως λέγοιτο ἂν τις πατὴρ, οὐδὲ μήτηρ, οὐδὲ υἱὸς, ἀλλὰ πάντες ἀπ' αὐτομάτου ἰσμεν, οἱ γενόμενοι· καὶ τίς τούτων εἴη ὑμῖν προφανέστερος ἔλεγχος;

Τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ ἱξαμβλώματος, πῶς φατὶ; ἄρα γὰρ ὡς μέρος ἀπλῶς καὶ ἀτελὲς οὐ λείπεται υἱὸς, ἢ ὡς μὴ ζῆσαν οὐπω; εἰ μὲν οὖν ὡς ἐλλίπεις, καὶ ὡς μέρος ἀπλῶς, πῶς τὰ κολοβά καὶ τὰ τεράστια χειρῶν τε ἄνευ καὶ ποδῶν πολλάκις καὶ ἐτέρων μορίων γεννώμενα, υἱοὶ λέγονται ἐν τόσῃ ἀτελείᾳ ὄντα μερικῆ; ἔτι δὲ τί ἂν φαίητε, Ἀβραὰμ τοῦ πρὸ πλείστων ἐτῶν ἀποικομένου καλουμένου πατρὸς τοῦ ἰσραηλῆτι λαοῦ, καὶ Δαβὶδ μετὰ θάνατον πατρὸς λεγομένου τοῦ κυρίου; σαφῶς γὰρ τὸ σωζόμενον μέρος αὐτοῦ ὀνομάζεται λοιπὸν πατὴρ ἢ γονεῖς ἢ ψυχὴ· εἰ οὖν ἔστι μέρος μόνον ζῶν ὀνομάζεσθαι υἱὸν καὶ πατέρα, τί κωλύει καὶ υἱὸν ὀνομάζεσθαι ἐκ τοῦ μέρους τὸ ζῶν; δῆλον ἄρα, ὅτι οὐχ' ὡς μέρος ἀλλ' ὡς ἄζωνον οὐ λέγεται τὸ μὴ λεγόμενον υἱὸς· ἔτι μὴν τοῦ ἀρχισυναγώγου τὸ θυγάτριον, καὶ ὁ υἱὸς τῆς χήρας, καὶ προτιελύσαντες τῶν ζώντων γονέων, εἰ ὀρθῶς ὑμῖν δοκοῦσιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ θυγάτηρ τὴ καὶ υἱὸς ἔτι λείπεσθαι ἐπὶ ταῖς ζώσαις αὐτῶν ψυχαῖς· ἰδοὺ τὸ μέρος καὶ ὑμῖν ὁμολογεῖται εἶναι υἱὸς καὶ θυγάτηρ· ἄρα οὖν σαφὲς ἔστιν ὅτι ὡς μὴ ζῶν πρῶτως, καὶ οὐχ' ὡς μέρος ἀπλῶς, οὐ λείπει υἱὸς τὸ ἱξαμβλωμα· πολὺ γὰρ καὶ ἀτελέστια τῶν ἱξαμβλωμάτων ὅλως εἰ ψυχωθεῖεν σώματα,

υιοί γεννῶνται καὶ λέγονται· ὅπου γε πρὸς πᾶσιν, οὐδὲ τοῦτο ἡμεῖς φαι-
 μὲν, ὅτι πᾶν μέρος, καὶ υἱός· ἀλλ' ὅτι κακῶς ὑμῖν ἔδοξε, μὴ δὲ εἰς
 υἱὸς ἐκ μέρους πάποτε κυρίως ὀνομάζεσθαι, ἢ ἐκ μέρους πατρὸς εἶναι.

Ἄλλὰ πρὸς τούτοις ἱροῦμεν ἐκ περιουσίας καὶ ὡς ἡμεῖς οὐδὲ ἐκ μέ-
 ρους ἀπλῶς ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅλου υἱὸν ἑκατέρου φαιμέν τὸν Χριστὸν εἶ-
 ναι, υἰότησι δὲ διαφόροις τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν τοῦ τε γὰρ σώματος Χρι-
 στοῦ τὸ μὲν τι κατὰ φύσιν ἀπὸ Θεοῦ διὰ τῶν προγόνων λαβοῦσα αἰτία
 τοῦ εἶναι ἡ ἀγία παρθένος ἐστὶ, τὸ δὲ καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ ἀγίου πνεύμα-
 τος δυναμωθεῖσα, τῆς τε ψυχῆς αὐτοῦ μήτηρ ἐστίν, ἐξ αὐτῆς πρὸς τὴν
 φυσικὴν τοῦ ἰδίου ἐνδύματος συζυγίαν νυμφοσολουμένης, καὶ ὡς ἐκ βαλ-
 βίδος τινὸς παστοῦ ἀγίου τῆ ἀπ' αὐτῆς γενήσεται εἰς τὸ εἶναι προελθεῖν
 ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένης· καὶ τῆς Θεότητος δὲ αὐτοῦ, ἀληθῆς γενέτειρα ἐστὶ
 τοῦ λόγου τοῦ ἀπ' αἰῶνων ἀσάρκου καὶ ἀσυνθέτου ἐξ αὐτῆς ἀρξαμένου
 τῆς μετὰ σαρκὸς ἐμφύχου συνπαρξίως, δι' ὑποστατικῆς ἐνώσεως εἰς πῆ-
 ρωσιν τῆς οἰκειᾶς εὐδοκίας· οὐκοῦν εἰ καὶ μὴ ὡσαύτως, ἀλλ' ὅμως πάν-
 των τῶν Χριστοῦ μερῶν μήτηρ καὶ τοῦ ὅλου ἄρα ἡ ἀγία παρθένος· ἀρ-
 χῆς γάρ τινος τῶ γεννωμένων πάντως αἰτίας ὁ ὅπως οὐν λειδόμενος τινὰ γεν-
 νῆσαι ἀληθῶς, οὐ μὲν τοι πάντως τῆς τοῦ εἶναι ἐκ μὴ ὄντων· ἢ γὰρ ἂν
 οὕτω, οὐδὲ καθ' αὐτὸν ὁ λόγος, φύσει υἱὸς ἦν τοῦ πατρὸς· οὐ γὰρ εἰς
 τὸ εἶναι ἐκ μὴ ὄντων γηγένηται ὑπ' αὐτοῦ ὁ συναϊδίας.

III. Ἐτι φασὶν εἰ ἐκ μέρους ὁ Χριστὸς ὑμῶν υἱὸς Θεοῦ, καὶ ἐκ μέρους
 ἄρα Θεὸς δηλονότι, καὶ οὐχ' ὅλος, ἡμίθεος ἄρα. Ἄλλ' ἡμῖν ὅλος Θεὸς
 προσκυνῆτός εἰς ὁ Χριστὸς· τοῦ μὲν τῶν ἐν αὐτῷ τῶ ἐνὶ ὅλῳ μερῶν, κατ'
 οὐσίαν ὄντος τελείου Θεοῦ· τοῦ δὲ κατὰ μετουσίαν τοῦ ἡνωμένου αὐτῷ
 κατ' οὐσίαν Θεοῦ μέρους· εἰ δὲ ἡμῖν τὸν Χριστὸν διότι τὸ ἐν μέρος αὐ-
 τοῦ μόνον ἔχει τὸ φύσει Θεῖον, ἡμίθεον συναγάγετε εἶναι, αὐτοὶ μὴ δὲ τὸ
 ὅλον μὴ δὲ μέρος φύσει Θεῖον παντελῶς ἐν αὐτῷ εἰδότες, δῆλον ὡς οὐ-
 δὲ ὅλως Θεὸν, ἀλλὰ ψιλὸν ἀνθρώπων πάντη καθ' ἡμᾶς εἶναι γινώσκει-
 τε αὐτόν.

IV. Ἄλλ' εἰς ἑτέρας παρακειμένας αἰτιολογίας τῆς ἀσεβείας αὐτὸν με-
 τακυλισθέντες, φασὶ διὰ τόδε μὴ λέγειν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ζῶον, καὶ μίαν
 ὀλότητα υἱᾶ μόνην ἐκ Θεῆς τὲ καὶ ἀνθρωπίνης εἶναι φύσεως ἅμα, διό-
 τι πάντα υἱὸν ὁμοούσιον ὁρᾶσθαι ἀνάγκη τοῖς τίκτουςιν· ἀνελλιπῆ τε καὶ
 ἀπερίττον ἔχειν, τὴν πρὸς τοὺς φύντας αὐτὸν τῆς οὐσίας ὁμοιότητα· ὁ
 Χριστὸς δὲ ὑμῶν ὁ Θεοῦ τὲ καὶ ἀνθρώπου υἱὸς, καὶ Θεοῦ πλείον, καὶ
 ἀνθρώπου περισσόν τι ἔχει· πῶς οὖν ὄντως καὶ υἱὸς τούτων ἔσται, ὁ μὴ
 πάντῃ ὅμοιος αὐτοῖς τὴν φύσιν; Ἄλλ' ὡ οὗτοι πρῶτον μὲν καὶ τὸ ὁμοού-
 σιον ἔχει πρὸς ἄμφω μὲν τοι ἅμα συγκρινόμενος τοὺς τεκόντας αὐτὸν ὁ

Χριστὸς καὶ ἡμῶν γὰρ ἕκαστος ἀμφοῖν τοῖς Γενεῦσι παραβαλλόμενος ἅμα, διόντως κρίνοιτο ἂν εἶναι ὁμοφυῆς τοῖς οἰκείοις αἰτίοις, ἐπεὶπερ καὶ μητρῶα τινὰ ἔχει, ἃ οὐκ ἔστιν ὄρᾱν ἐν τῷ πατρὶ· καὶ πατρῶα τινὰ ἃ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ μητρὶ πολλάκις· εἰ δὲ καὶ ἀνα μέρος κρινόμενος ἐκατέρῳ δείκνυται ὁμοιος ἄνθρωπος, ἐπεὶ συμβέβηκεν ἐξ ὁμοειδῶν ἀμφοτέρων τεχθῆναι αὐτὸν, τοῦτο θεωρεῖται· οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνομοιοειδῶν αἰτίων τοῦ γεννωμένου τόδε ὁμοίως ὄρᾱται· πῶς γὰρ ἂν ὁμοφυῆς ἰδίᾳ κριθεῖη ἀλέκτορι καὶ φασιανῶ τὸ ἐκ τῶνδε τεχθῆν; ὁμως δὲ λέγετε ἡμῖν φυσιολόγοι· υἱὸν τῶνδε καλεῖτε τὸ μικρὸν τόδε, καὶ μίαν ἴσπερ ζῶου ὁλότητα τοῦτο, ἢ οὐχί; εἰ γὰρ τόδε ἀρνεῖσθαι οὐ δυνατόν ὑμῖν, πῶς τὰ ὄντα ὡς μὴ ὄντα λαλεῖτε; ἀλλὰ τῶν τοιούτων, φησὶ, κρῆσις ἐστὶ καὶ σύγχυσις τοῦ εἶδους κατὰ τὴν γέννησιν· ὡς μὴ δὲ κρίνεσθαι τόδε μὲν εἶναι τὸ ἐν αὐτοῖς μέρος ἵππου, καὶ τόδε ὄνου ἀλλὰ πάντα εἶναι αὐτῶν ἀλλοῖα τὰ μέλη καὶ ἀδιάγνωστα· εἰ τοιάνδε οὖν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ φύσιν τῶν οὐσίων φαίει, ὑμεῖς εἰπαῖε ἡμῖν φασὶν· ἀλλ' οὐ πρὸς δεῖξιν τῆς ὁμοίας ἐνώσεως τάδε παρειλήφαμεν ὡ οὔτοι, ἀλλ' εἰς ἀνάτροπὴν μόνων τῶν πρὸς τὸ παρὸν ὑμετέρων θεισπισμάτων, ὁμοούσιον ἀνελλιπῶς εἶναι δεῖν ἐκατέρων τῶν φύσιν, τὸ Γεννώμενον κηρυττόντων, ἢ μὴ καλεῖσθαι αὐτὸν υἱὸν τόδε οὖν αὐτὸ τὸ πεφυρμένον καὶ ἀδιάγνωστον τοῦ εἶδους, ἐπὶ τούτων μᾶλλον ἀνατρεψίει τὴν ὑμετέραν ἀπόφασιν· εἰ γὰρ καὶ ἐφ' ὧν μὴ δὲ κατὰ μέλος οἰαοῦν ὁμοιότης σώζεται πρὸς θάτερον τῶν τικτόντων, υἱοὶ τε λέγονται ἵππων οἱ ἡμίονοι, καὶ τέκνα ὄνων οἱ ἡμιωποὶ, πῶς διὰ τὸ ἐκ μέρους ἀνόμοιον, οὐ δύνασθαι υἱὸν καλεῖν τὸν μὴ πάντη ὅμοιον τοῖς τεκοῦσιν αὐτὸν εἰρήκατε; τοῦτο δὲ ἂν καλῶς εἶχεν ὑμῖν λέγειν ἴσως, πρὸς τοὺς κατὰ μίαν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν ὅμοιον εἶναι τὸν Χριστὸν ἐκατέρων τῶν γενέων δοξάζοντάς, οὐ μὴν καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς κατὰ διαφόρους φύσεις ὁμολογῶντας αὐτοῦ συνεστηκίνας τὴν ὑπόστασιν.

Ἔτι δὲ βασανιστέον καὶ ἀκριβέστερον τὰ περὶ τοῦδε· ἢ γὰρ ἢ τοῦ ὄλου ὁμοιότης ὑμῖν δοκεῖ εἶναι τῆς υἰότητος παραστατικῆ πάντως, ἢ οὐχί· εἰ μὲν οὖν οὐχί, μάτην ζητεῖτε παρ' ἡμῶν τὸ μὴ αἰτίων υἰότητος εἰς ἀπόδειξιν αὐτῆς· αἱ γὰρ ἀποδείξεις, διὰ τῶν αἰτίων ταύτην ὑφίστασθαι τὴν υἰότητα πεῖθεσθε μόνον· ἄρα γε Ἄβελ Καῖν ὁμοιος ὢν κατὰ τὸ ὄλον τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ υἱὸς αὐτοῦ ἦν, υἱοκτόνος οὖν οὐκ ἀδελφοκτόνος ἦν; ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ὁμοίων ἐπίσης ἐστὶ ἡ σχέσις, καὶ Καῖν ἄρα υἱὸς Ἄβελ ὁμοίως ἔσται· ἄρα οὖν καὶ πατροκτόνος μᾶλλον ἐστὶν οὐκοῦν καὶ ἐν ταυτῷ, υἱὸς τε καὶ πατὴρ, καὶ ἀδελφὸς ἦν Καῖν τοῦ κτείναντος αὐτὸν, Ἄβελ ὁ ἀνηρημένος ὑπ' αὐτοῦ· καὶ Καῖν υἱοκτόνος τὴν καὶ πατροκτόνος, καὶ ἀδελφοκτόνος· καὶ τίς οὐ γελάσει τάδε ὁμῶν τὰ γλαφυρὰ δόγ-

ματα; διορατίον οὖν σαφῶς ὡς καὶ ταύτην τὴν μερικὴν αἰτίαν καὶ μερικὴν ὁμοίότητα μόνον θεωρήσας Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς ἐνοῦσαν καὶ τῷ Ἀδὰμ πρὸς τὸν πατέρα τῶν πνευμάτων θεῶν· κατὰ γὰρ ψυχὴν μόνον προσεχλῆς αἴτιος αὐτῷ ἦν ὁ θεὸς, ἐμφυσῶν αὐτῷ πνεῦμα ζωῆς εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ἐπὶ τὸ σῶμα ἀπὸ γῆς αὐτῷ προδιέπλασε· καὶ κατὰ ταύτην σωζόμενον μόνον τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν τῷ ἀνθρώπῳ· εἰδὼς ἐκ μερικῆς αἰτίας καὶ ὁμοιώσεως υἱὸν σαφῶς τοῦ πατρὸς τῶν πνευμάτων θεοῦ, καὶ τὸν Ἀδὰμ ἐγενεαλόγησεν οὕτως ἀνατάξας καὶ εἰπὼν εἶναι τοῦ Ἀδὰμ τοῦ θεοῦ, ὡσπερ ἔφη τοῦ Σὴθ τοῦ Ἀδὰμ, ἤγουν τὸν ἐκ τοῦ Ἀδὰμ· καὶ ὡσπερ εἶπε τοῦ Ἰσαὰκ, ὅπερ ὁ Ματθαῖος ἔλεγεν· Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ, οὕτως ἔφη τοῦ Ἀδὰμ τοῦ θεοῦ· οὕτω μὲν οὖν ἰχέτω τάδε· ἀκουστότεον δὲ καὶ τῶν λοιπῶν.

- v. Εἰ οὖν φύσις ἐστὶν υἱὸς θεοῦ ὁ Χριστὸς, καὶ οὐ κατὰ χάριν υἰοθεσίας ἤξιώται φασί, πῶς εἴρηται ὅτι πολλῶ μᾶλλον ἢ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ θεοῦ, ἐν χάριτι τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς πολλοὺς περιέσσει· καὶ ὅτι ἔχαρίσατο αὐτῷ ὁ θεὸς ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα; καὶ ὁ μὴ ἐαυτῷ δὲ λαβὼν τὴν τιμὴν, ἀλλὰ κληθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ καθάπερ καὶ Ἰακώβ; τί ἐστὶν οὗτος ὁ Χριστὸς εἶπαίτε. Πάλιν παρεκδοχαί, πάλιν μεταγωγαί, πάλιν αἱ συνῆθεις μετωνυμίαι· καὶ θαυμά γε οὕτως εὐεπιλήσμονες ἐστὲ καὶ ὧν ὑμεῖς πολλάκις εἰρήκατε, εἰ μὴ ἄρα τὸ τοῦ ληθάργαυ πάθος νοσεῖτε· ὅτι γὰρ καὶ τὰ τοῦ ἐνὸς τῶν μερῶν αὐτοῦ τοῦ μέρους κατηγορεῖται, οὐκ ἀγνοεῖτε· ὡς τὸ, ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου, βρώμαία τοῖς πείνειοις τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς· ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ τοῦ ὅλου μέρους κατὰ τοῦ ὅλου λέγεται, ἴστε· ὡς τὸ, ἐκεῖ ἔθαψαν Ἀβραὰμ καὶ Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἀνάπαλιν τὰ τοῦ ὅλου, κατὰ τοῦ μέρους· ὡς τὸ, καὶ εἰσπλήθην Ἰακώβ ἐν οἰ ψυχαῖς εἰς Αἴγυπτον· ἔτι μὴν ὅτι καὶ τὰ τοῦ ὅλου κατὰ τοῦ μέρους αὐτοῦ λέγεται ποτὲ μόνου, ὁμολογεῖτε· ὡς ἐν τῷ ἐνύσταξεν ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀκηδίας· οὔτε γὰρ σῶμα, οὔτε ψυχὴ καθ' αὐτὴν νυστάξει· καὶ ἐν τῷ, ἐκχῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· οὐ γὰρ δὴ τὴν ἀψυχον φησὶ· καὶ ὅτι δὲ τὰ τοῦ ὅλου κατὰ τοῦ ὅλου λέγεται, ἀναμφίβολον πάντιν ὡς τὸ Ἰσαὰκ, καὶ ἐπορεύετο διὰ τῆς ἐρήμου κατὰ τὸ φρέαρ τῆς ὀράσεως· τὸ δὲ παράδοξον ἐροῦμεν ἔτι· ὅτι ἐπὶ τῶν φυσικῶν οικειώσεων ἐστὶν ἰδεῖν διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐνώσεως συμπάθειαν ἐπὶ τῶν ὁπωσοῦν παθημάτων ἠνωμένων μερῶν, ὅτι καὶ τὰ πατέρου τῶν μερῶν τοῦ ὅλου, κατὰ τοῦ ἑτέρου μέρους αὐτοῦ κατηγορεῖται· ὡς τὸ, ψυχὴν τοῦ φονεῦς, ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ φονευθέντος, ἀποκτείνεσθαι· καὶ τοι οἱ ἀπακτένοίς, τὸ σῶμα ἀποκτενοῦσι, μετὰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔχουσι τί περισσότερον ποιεῖν·

σαι τοιόνδε δὴ ἐστὶ καὶ τὸ, ἐταπεινῶν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου· καὶ γὰρ τὸ σῶμα πρῶτως τὲ καὶ ὄντως ἐστὶ τὸ ταπεινούμενον ἐπὶ νηστείᾳ, ἢ δὲ ψυχὴ καὶ μάλλον νήφει καὶ ὑψοῦται ἐφόσον ὁ ἔξω ἄνθρωπος ταπεινοῦται· καὶ φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με· καὶ γὰρ καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ ὡς ζῶν ὁ Ἄβελ, οὐκ αὐτῷ αἵματι, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ.

Σαφὲς οὖν ὅτι ἂ ἐρήκατε πάντα, περὶ μέρους λέγεται τοῦ ἀνθρωπίνου Χριστοῦ· ἢ μὲν γὰρ τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων, Θεός τε καὶ υἱὸς Θεοῦ ἐστὶ τε καὶ ὀνομάζεται, οὐσιώδει λόγῳ· ἢ δὲ χαρίτι ἀληθῶς καὶ δωρεᾷ Θείας τιμῆς καὶ ὀνομασίας ἠξίωται, ἀλλ' οὐχ' ἀπλῶς ὄνομα οὔσης φιλοδῶν, πρᾶγμα ὑποκειμένον ὀνομασθῶν ἰδίως τῷδε τῷ ὀνόματι οὐκ ἐχούσης, ὡς φασὶ τὸ κριελαφος, καὶ τὰ ὅμοια· ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὸν φύσει θεὸν ἐνώσεως αὐτῆς ὑποστάτικῆς μετὰ διδομένης αὐτῇ τῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ τιμῆς· οὕτω γὰρ πραγματικῶς χαρίσματα καὶ τιμὴ καὶ ὀνομασία μεγάλη τοῦ Θεωθέντος παρὰ τοῦ ἀληθῶς Θεώσαντος αὐτὸ Θεοῦ ἀληθοῦς ἐν δόσει ἑαυτοῦ δείκνυται, εἴπερ μὴ ψευδωνύμως χαρίζομενος αὐτῷ τὸ ἴδιον ὄνομα λέλεκται· οὐχ' ἑαυτῷ οὖν ἔλαβεν, ἤγουν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν τιμὴν οὐδὲ ἑαυτὸν ἐδόξασεν ὁ Χριστὸς, ὅπερ σημαίνει νῦν τὸν κατ' αὐτὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτὸν Θεὸς πραγματικῶς, καὶ εἰπὼν τῷ ἔργῳ τῆς πρὸς αὐτὸν υἱοποιίας αὐτοῦ καὶ οὐ λόγῳ φιλοῦ, υἱὸς μου εἶ σύ, εἶψὲ σήμερον γεγέννηκά σε, χαρίτι ἦθουν, ἀφ' οὗ τῷ φύσει μου υἱῷ σε προσήνωσα κατὰ μίαν ὑπόστασιν· ὅτι γὰρ ἂ ἂν αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, καὶ ὅτι ἀδύνατον ψεύδεσθαι Θεὸν, μεμαθήκαμεν παρ' αὐτοῦ· δηλοῖ οὖν τὰδε, ὅτι οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, αἰρούμενος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλαζονεύεται πατέρα Θεὸν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κέκληται εἰς τὴν ἀξίαν τῆς θείας υἰότητος ταύτης, καὶ τῆς διηνεκοῦς αὐτοῦ ἱερωσύνης, οὐδ' αὐτῆς μόνον ὀνόματι ἀλλὰ καὶ πράγματι νοουμένης· ὁ γὰρ ὁμοσας αὐτῷ κύριος, καὶ οὐ μεταμελούμενος, ὅτι σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, αὐτὸς ἦν καὶ περὶ οὗ εἴρηται· κύριος εἶπε πρὸς με υἱός μου εἶ σύ· οὐκοῦν τὸ κατὰπερ καὶ Ἁαρὼν ὅμοιον μὲν τρόπον τῆς ἐκ Θεοῦ δόσεως τῶν χαρισμάτων σημαίνει, καὶ κλήσεως ἔν τε Ἁαρὼν, καὶ ἐν Χριστῷ, οὐ μὲν τοι καὶ χαρίσματα ὅμοια· ἢ γὰρ ἂν καὶ τῷ Ἁαρὼν ἐρρέθη τὸ, υἱός μου εἶ σύ· καὶ τὰ λοιπά.

Ὅτι γὰρ οὐκ ἔχει λόγον κατὰ τὴν ἰσοτιμίαν τῆς ἱερωσύνης Ἁαρὼν συγκρίνεσθαι τῷ Χριστῷ, πρόδηλον· εἴπερ καὶ Μωϋσῆος τοῦ μείζονος αὐτοῦ τοσούτο πλείονος δόξης ἠξίωται Χριστὸς, καθόσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτὸν· ἔτι μὴν ἀποστολικῶς εἰπεῖν· εἰ ἢ τελείωσις δι' ὁμοίας ἱερωσύνης ἦν, τίς χρεῖα ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερεῖα κατὰ

τὴν τάξιν Ἄραρὸν λέγεσθαι; ἄλλως τε εἰ μὴ μετετέθη ἡ ἱερωσύνη, οὐδὲ ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μεταβίσεις γέγονεν ἢ φησὶν ὁ αὐτὸς Παῦλος ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ μόνον διαδοχὴ· οὕτως οὖν καὶ τὸ, κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ καὶ τὸ, υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται καὶ τὰ λοιπὰ νοείσθω· καὶ τὸ γεννώμενον γὰρ ἅγιον ἦν· καὶ οὐ μόνον ἡγιασμένοι διὰ τὸ συγγερόμενον αὐτῷ ἀγέννητον πνεῦμα ἅγιον ὃ ἐστὶ καὶ ὁ λόγος τεχθεὶς ἐκ τῆς παρθένου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ συλληφθὲν, φησὶν ὁ ἄγγελος, ἐκ πνεύματος ἁγίου, πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ὡσπερ καὶ τὸ ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ εἴρηται εἶναι· πνεῦμα δὲ ὁ Θεὸς· καὶ Θεὸς δὲ ἦν ὁ Χριστὸς· τὸ συλληφθὲν τοῦτό ἐστι καὶ τὸ συτεχθὲν· οὐ κενῶν οὖν ὀνομάτων χαρίσματα ἐπὶ Χριστοῦ, τό τε Θεὸς καὶ υἱὸς Θεοῦ καὶ μονογενὴς καὶ κύριος τῆς δόξης, καὶ τὰ λοιπὰ, ἀλλὰ πράγματι ὄντων· εἰ γὰρ μὴ τάδε οὕτως ἔχοι, ψευδωνυμία τὸ δῶρον τῆς ὀνομασίας τοῦ Θεοῦ ἔσται ἐν Χριστῷ· ταύτης δὲ καὶ εἶδωλα καὶ ἥρωες καὶ δαίμονες πάσαι ἔτυχον, ἧς ἐπὶ καθαιρέσει ὄντως ὁ ἀληθὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπιδήμησέ τι καὶ πλείστα ὠκονόμησεν ἐπιδημήσας· καὶ οὐκ ἂν κακῶ τὸ κακὸν τις ἰᾶσθαι αὐτὸν εἴποι· ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι, υἱοὶ Θεοῦ, καὶ υἱοὶ ὑψίστου εἴρηται πολλάκις· τί οὖν περισσότερο, ἐν τῷδε Χριστῷ τῷ μονογενεῖ υἱῷ τοῦ Θεοῦ· πῶς δὲ καὶ μονογενὴς, εἰ κατ' αὐτοῦς ἡ χάρις ἡ εἰς αὐτὸν τῆς θεώσεως ἡ υἰότητος; χαρίτι οὖν τῇ δι' ἐνώσεως ὑποσταστικῆς πρὸς τὸν φύσει υἱὸν, εἴρηται σαφῶς υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ τοῦ ζῶντος ὁ μονογενὴς.

- VI. Ἄλλὰ φασὶν εἰ μὴ οἰκονομικῶς εἴρηται, ὡς ἂν εἴπει ὑμεῖς φεύγοντες τὴν ἀκριβῆ τῶν σημαινομένων ἐξέτασιν· καὶ εἰ μὴ οὐκ ἔχει κυρίαν τὴν ἔκβασιν ἢ παραβολῆν ἢ ἀλληγορίαν ἢ φαντασίαν ἢ δοκῆσει, καὶ κατὰ κενῆς κείται ὡς πρὸς ὑπόνοιαν μόνον τοῖς ἀχροαταῖς τὰ λεγόμενα, τίς ἐστὶν ὁ υἱὸς ὃς ἔμαθε καὶ ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν; ὁ καὶ δεήσεις καὶ ἰκετηρίας μετὰ κραυγῆς καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καὶ τελειωθεὶς, καὶ σταυρωθεὶς, καὶ ταφεὶς· καὶ ὃν ἡγείρει ὁ θεὸς ἐκ νεκρῶν, καὶ ὃ ὑψωθείς καὶ δοξασθεὶς, καὶ τὰ λοιπὰ· οὔτε γὰρ ἴδια τοῦ λόγου τάδε τίς τολμήσει μὴ δαιμονῶν καταφάσκειν, οὔτε σὺν ἑτέρῳ ὄντος. Ἄλλ' ἤδη πολλάκις ὑμῖν ἐρρέθη, ὡς ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον πολλακίς κατηγορεῖται, νόμῳ τὲ διαλεκτικῷ κοινῷ, καὶ ἰδίῳ ἔθει τῆς ἁγίας γραφῆς· οὐκ ἄρα οὖν δοκῆσει ἢ παραβολῆν ἢ τινὶ τοιῷδε τρόπῳ, ταῦτά ἐστὶ· σὺν ἀληθείᾳ δὲ μετὰ τῶν μὲν τοι προπόντων διανοητικῶν προσδιορισμῶν ἐκληπτέον αὐτὰ· ἀπλῶς δὲ καὶ ὑμεῖς, εἰ μὴ ἐν τῷδε αὐτῷ τῷ τοιῷδε κἀφαρασκομένῳ τῷ Χριστῷ, καὶ ὁ φύσει υἱὸς τοῦ θεοῦ λόγος νοεῖται ὑμῖν ἐνυπάρχειν ἀπαθῶς μὲν, καὶ αὐτὸς δὲ τοῖσδε τὴν φύσιν ὑποβεβλημένος διὰ μέσου τοῦ λόγου τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· ποῦ ζητοῦμεν τὸν

ἕτερον υἰὸν τοῦ θεοῦ, περὶ οὗ εἴρηται ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἑαυτὸν ἐκένωσε, καὶ αἰσχύνης θανάτου σταυροῦ κατεφρόνησε; καὶ ποῦ ὁ υἰὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς, αὐτὸς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς; οὕτως γὰρ, φησιν, ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἰὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκε.

Τίς τε ὁ πεμφθεὶς μονογενὴς υἰὸς τοῦ κυρίου τοῦ ἀμπελῶνος μετὰ τοὺς προλαβόντας δούλους ὄντας πάντας πρὸς τοὺς κακοὺς γεωργοὺς εἴ πως αὐτὸν ἐντραπήσονται; καὶ τίς ἐστι οὗ ἐθεάσαντο τὴν δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός οἱ μαθηταί; ἔτι μὴν τίς ὁ ὀρισθεὶς υἰὸς Θεοῦ κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης; τίς τε ὁ καταβάς καὶ εἰσκριθεὶς ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον; οὐ πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ πρὸ τῆς σελήνης ἐστὶν ὁ θρόνος; τίς τε ὁ λέγων, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι; εἰ μὴ ἄρα καὶ προὔπαρξιν τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς ὀνειροπολεῖτε πῶς δὲ αὐτὸς ἐν ᾧ τὰ πάντα ἐκτίσται, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν εἴρηται, ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων, πρωτότοκος πάσης κτίσεως; ποῖος τέ ἐστιν ὁ ἐξ οὐρανοῦ δεύτερος ἄνθρωπος καὶ κύριος; τίς τε ὃν φησὶ Ἰωάννης ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, μείζων πάντων ἐστὶ; τίς τε ὁ λέγων δόξαν ἔχειν παρὰ τῷ πατρὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι, καὶ ὁμολογῶν ἑαυτὸν σὺν τῷ πατρὶ ἐν εἶναι; καὶ τίς ὁ ἐξουσίαν ἔχων θείαν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ψυχὴν καὶ ἄρα, καὶ λυθέντα τὸν ἴδιον ναὸν, ὡς θεῖον καὶ οὐκ οἶκον ἰδιωτικὸν λεγόμενον, ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐξεῖραι δυνατὸς; πῶς δὲ καὶ οἱ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη λέγει, μὴ εἶπες ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανὸν, τούτῃστι Χριστὸν καταγαγεῖν, εἰ μὴ καὶ οὐράνιον εἶναι αὐτὸν καὶ οὐ ψιλὸν ἐπίγειον φησὶ; τίς τε ὁ κύριος τῆς δόξης, ὃν ἀγνοοῦντες ἐσταύρωσαν; πῶς δὲ καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν οὐ παραίτούμενοι τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸν αὐτὸν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα Χριστὸν ὁμολογεῖτε ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα; καὶ τὰ ἄλλα δὲ, πῶς νοεῖτε, ὅσα προεῖρηται ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων περὶ Χριστοῦ, ὡς υἱοῦ Θεοῦ, πρὸς τῇ χάριτι καὶ φύσει ὄντα υἰὸν Θεοῦ, παριστῶντα αὐτὸν; εἰ γὰρ μὴ δοκῆσει ἢ φαντασίᾳ ἢ πρὸς ὑπόνοιαν ἢ τί τῶν λοιπῶν ὧν εἴφητε οὐδὲ ταῦτά ἐστιν εἰρημόνια ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, οὔτε μὴν ψευδωνύμως εἴρηται Θεὸς τε καὶ υἰὸς Θεοῦ, καὶ κύριος ὁ αὐτὸς Χριστὸς, πῶς οὐχὶ ὁ αὐτὸς ἔσται ἄμφω, εἴπερ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἑκάτερα λίσεται, καὶ εἰς ὃ τε φύσει υἰὸς τοῦ θεοῦ καὶ ὁ χάριτι, ὁ ἀπαθὴς τε καὶ παθητὸς, ἀνιστῶν τε καὶ ἀνιστάμενος, καὶ τὰ λοιπὰ, δοξασθήσεται;

Οὗ γὰρ εὐλογοὶ ὄντως ὑμεῖς ᾧ εὐρεσιλόγοι δι' εὐλάβειαν μὲν δοκίσεως καὶ φαντασίας, τὰ πάθη τε καὶ τὰ τοῦ παθητοῦ ὀνόματα κυρίως

ἐκδεχόμενοι, καὶ φύσει καὶ πραγματιωδῶς τὴν δὲ ἀπάθειαν καὶ δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ τὸ τῆς θεότητος καὶ θείας υἰότητος ὄνομα, οὐ φύσει τὸ καθόλου, οὐ πράγμασιν οὐδὲ ὄντως ἐπὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ ψευδωνυμίαν καὶ δόκησιν καὶ φαντασίαν καὶ διακινήσας προσηγορίαν· εἰ γὰρ καὶ ὄντως λέγεται ὑπ' αὐτοῦ καὶ πράττεται τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ σκοπεῖτε φιλαλήθως, ὅτι βασιλεῖ μὲν λέγειν τοῖς ἰδίοις ὑπηκόοις ὅτι εἶς ἐξ ὑμῶν εἰμι, καὶ ὁμοίος ὑμῖν, καὶ πράττειν ἐν καιρῷ παρατάξιως τὰ τοῦ στρατιώτου, προθυμία τῆς τοῦ κοινοῦ τῆς ἰδίας πολιτείας σωτηρίας, οὐ μόνον οὐ ψεκτὸν, ἀλλὰ καὶ ἄγαν ἔνδοξον· στρατιώτην δὲ ὄντα, βασιλικῶς προστάττειν ἢ ὀνομάζεσθαι, οὐ μικρῶ περιβαλεῖ ἐγκλήματι· εἴπερ οὖν υἱὸς ὢν ἀνθρώπου, καὶ ἀνθρώπος μόνον, ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ υἱὸς, καὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, καὶ ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς, καὶ τὰ λοιπὰ, λειδόμενός τε ἀποδέχεται, καὶ ἔξουσίᾳ προστάσσει ὡς κύριος, ἀνταρσίας ἰσάλῃ πρὸς θεὸν εἰ δὲ καὶ θεοῦ υἱὸς καὶ θεὸς ὄντως ὢν, χρῆται ποτὶ τοῖς ἀνθρωπείοις ῥήμασι καὶ πράγμασι, δῆλον ὡς πρὸς τῇ φυσικῇ μεγαλειότητι, καὶ συγκατάβασιν ἐξ ἀγαθότητος ἐπιδεικνυται.

Εἰ δὲ μὴ κατὰ τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ ἢ προσώπου, ἀλλὰ καθ' ἑτέρου καὶ ἑτέρου υἱοῦ τὰ διάφορα νοεῖτε, πῶς οὐ δύο υἱοὺς σαφῶς δοξάζετε; πῶς δὲ οὐ θάτερον μὲν θεὸν οὐδὲν εἰς ἀνθρώπους κατ' οὐσίαν κενωθέντα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν ἐξ αἰῶνων προνοητικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, δι' ἑτέρου τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν οἰκονομοῦντα φατέ; ὡς μὴ δὲ ἀληθεύειν λοιπὸν καθ' ὑμᾶς, τὸ οὐ πρίσβυς οὐδ' ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς, τὸν δὲ ἕτερον υἱὸν, ἀνθρώπον ψιλόν, κατ' οὐδὲν θεῶν κοινωνοῦντα ἢ ἠνωμένον, οὐ φύσει οὐχ' ὑποστάσει δοξάζετε; εἰ μὴ ὡς φατέ, μόνω τῶν ὀνόματι κατὰ τὸν τῶν ὁμωνύμων λόγων· ἐφ' ὧν τὸ μὲν ὄνομα κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τὸ ὄνομα λόγος τῆς οὐσίας, ἕτερος ἐστὶν ἀεὶ οἶον ὅ τε ἐν ἀληθείᾳ ἀνθρώπος· καὶ ὁ ἐν γραφῇ ἄμφω λεγόμενος ὡσαύτως τισὶν ἀπαρτηρήτως ἀνθρώπος· οὕτω μὲν οὖν καὶ τάδε παρ' ἡμῶν ἀποδέδεικται· ἵνα δὲ πρὸς ἐλεγχοῦν τῆς λοιπῆς αὐτῶν ἀσεβείας αὐτοὺς κατασύρωμεν, αὐτοὶ λεγέτωσαν ἡμῖν· τὸν κατ' αὐτοὺς θάτερον τῶν υἱῶν Χριστὸν, τὸν ἀσύνητον τῶ λόγῳ, τίνι φασὶν ὁμοούσιον; εἰ γὰρ οὐδενί, οὐδὲ υἱὸν ὅλων, τίνας ἄρα εἴποισαν; ἔπει τοῖς τεκοῦσιν ἢ ἀνομοούσιος· οὐδὲ γεννηθέντα οὖν, οὐδὲ ζῶον ἔσται νοεῖν αὐτὸν, καθὰ καὶ αὐτοὶ ἐν τοῖς πρώην δεδωκάσιν· εἰ δὲ τῶ θεῶ μόνον, ἄρα γε καὶ δύο θεῖοι υἱοὶ εἰσι, καὶ τετράς ἢ ἄλῃα τριάς· καὶ τοῦτο δὲ λέγοντες, ἢ οὐ τὸν ἐκ παρθένου φασὶν εἶναι τόνδε, ἢ καὶ τὴν παρθένον, θεὸν ἴσασιν φύσει· εἴπερ ὁμοούσιος καὶ αὐτῇ ὁ ὁμοούσιος θεῶν· διὸ δὴ καὶ ἡμᾶς πάντας τοὺς ὁμοούσιους αὐτῇ, θεοὺς ἂν εἴποιεν εἰκότως· καὶ ἀπειροθεΐαν εἰσάγουσι προφανίστατα· εἰ δὲ ἡμῖν μόνον ὁμοού-

σιον φασί τὸν Χριστὸν, υἷὸν Θεοῦ λεγόμενον, τί διαφέρει ἀν οὗτος τῶν λοιπῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ εἰρημένων, λεγέτωσαν περὶ ὧν εἶρηται ὑπὸ τοῦ θεοῦ· καὶ ἔσονται μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας· καὶ ἐγὼ εἶπον Θεοὶ ἐστέ· καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Υἱὸν μὲν, φησί, τοῦ θεοῦ, φύσει τὸν θεὸν λόγον μόνον, τὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ φαμέν· τὸν δὲ Χριστὸν, υἷὸν μὲν Θεοῦ προσαγορευέσθαι χάριτι λέγομεν, ὅμοιον δὲ εἶναι τῇ φύσει· οὐ διὰ τὸδε δὲ καὶ ὁμότιμον αὐτὸν ἡμῖν ἤδη παριστάνομεν υἷὸν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς χάρισμα υἰοθεσίας ἐλάβομεν παρὰ θεοῦ, καὶ χάριτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ, καὶ κληρονόμοι θεοῦ, καὶ συκληρονόμοι αὐτοῦ Χριστοῦ· καὶ τῶν ὁμοίως γὰρ λεγομένων πολλὰκις, ἄφατος εὐρίσκειται διαφορὰ· κυρίως γὰρ καὶ κτίσματα ὁ ἴτε κώνωψ καὶ ὁ ἄγγελος ἄμφω ὁμοίως λέγεται· καὶ οὐ παρὰ τὸδε ὅμοια ἐστὶ· πολλὸ γὰρ τὸ διάφορον αὐτῶν· οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν θείαι διαφόρων υἱῶν θεοῦ· καὶ χάριτι νοητέον· πλείονος γὰρ τιμῆς ἠξίωται ὁ Χριστὸς καὶ παρὰ Μωϋσῆ τὸν μέγαν ἐν προφήταις, παθόσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν.

Εἰ οὖν μὴ καὶ ταῦτα προσποιεῖσθε, ἀλλ' ὄντως κἄν Τιμῆς καὶ ἀξίας ἴστε πρόχρισιν ἐπὶ Χριστοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, εἰ καὶ μὴ οὐσίας, πῶς πρὸ μικροῦ τὴν κλησιν αὐτοῦ καὶ τὴν τιμὴν ἣν ἔλαβε παρὰ Θεοῦ, ὅμοιαν εἶναι τῆς Ἁαρῶν διισχυρίζεσθε, διὰ τὸ καθάπερ καὶ Ἁαρῶν, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς εἰρησθαι; καὶ τοῦτο μὲν οὖν τέως ἀφίσσθω· περὶ δὲ τοῦ παραδείγματος ὑμῶν ἐροῦμεν, ὡς εἰ κατανοεῖτε, ἃ σοφιστῶν, ἢ κτίσις διάφορα προάγει καὶ κτίζει κατ' οὐσίαν· ἔτι δὲ καὶ ἐκ μὴ ὄντων εἶναι ποιεῖ, ὥσπερ ἐφῆτε, καὶ τὸν ἄγγελον καὶ τὸν κώνωπα, τὰδε τὰ διάφορα ὄντα τῇ φύσει, καὶ οὕτω γενόμενα ὑπὸ τῆς θείας κτίσεως· τί οὖν φατέ καὶ τὴν δοθεῖσαν χάριν Χριστῷ διαφορὰν αὐτοῦ ποιῆσαι κατ' οὐσίαν πρὸς τι, ἢ οὐχί; εἰ μὲν γὰρ οὐχί, πῶς ὁμοίως τῆς διαφορᾶς τῶν κτιστῶν, ἢ ἐν χάριτι διαφορὰ ὀράται; εἴπερ ἐκείνη μὲν ποιεῖ οὐσι οὐδεὶς διαφορᾶς, αὕτη δὲ οὐχί· πολὺ γὰρ ὡς ἀληθῶς τοῦτο αὐτὸ τὸ τῶν διαφόρων διάφορον· εἰ δὲ πεποιήκε, δηλονότι κρειττοῦ τοῦτον κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ὃ κεχαρίσται· ἐπεὶ οὖν ὄντι τι τὴν οὐσίαν ἐδόθη, οὐ γὰρ τὸ μὴ ὄντι ἢ χάρις, οὐδὲ μὴν τὸ πάντη μὴ ὄν, ἐκ μὴ ὄντων εἶναι αὕτη ποιεῖ, ἔσται γὰρ ἀν οὕτω καὶ αὕτη κτίσις καὶ οὐ χάρις, τί ὄντι τούτῳ τῷ Χριστῷ κατ' οὐσίαν πρῶην ἐδόθη ἢ χάρις αὕτη; καὶ τί πεποιήκεν αὐτὸν εἶναι τῇ φύσει ἐπλεονεμένη καὶ κρειττώσασα αὐτὸν κατ' οὐσίαν; εἰ μὲν γὰρ ἀνθρώπων ψιλῶ ἐδόθη, πρῶτα μὲν ποῦ τε καὶ πότε ἦν οὗτος, εἶπατε· εἴτα δὲ ἢ χάρις αὕτη, εἴπερ ὄντως χάρις ἐστὶ κρειττοῦσα τοῦτον κατὰ φύσιν ὃ κεχαρίσται, εἰ ἀνθρώπος ἦν, δηλονότι ἄγγελον ἢ τί τοι-

οὗτον εἶναι τὴν φύσιν, ἢ θεὸν ἐξ ἀνάγκης αὐτὸν εἶναι δείκνυσιν· οὐδὲν γὰρ ἄλλο παρὰ τὰδε, κρεῖττον ἀνθρώπου τὴν οὐσίαν ἔστι· εἰ δὲ αὐτὸ τοῦτο ἀνθρώπου αὐτὸν κατ' οὐσίαν κρειττοῦσα ἢ χάρις ἰσώησθε, ἄλλοι κεν πετινόν τι ἢ κτήνος ἢ νεκτὸν ἢ ἕρπετον πρὸ τῆς χαρίτος ἢν οὗτος ὧ χαρίσται αὐτῆ. Ἄρα γε οὖν ταῦτα μὲν δοκεῖ λέγειν περὶ Χριστοῦ; ἄλλως τε οὕτως καὶ πάντες ἄνθρωποι τῆς αὐτῆς χαρίτος καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ καὶ μετ' αὐτὸν ἔσονται μέτοχοι· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτοῦ, ἐκ φύσεως πρώτης ἔχοντες τὴν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἥς αὐτὸς κατὰ χάριν ἠξιώθη διὰ φυσικῆς κρειττώσεως.

- VIII. Τί οὖν, φησὶ, ἐν τοῖς ὁμοουσίοις οὐκ ἔστι διαφορὰ χρυσοῦ τυχόν τοῦ μετάλλου πρὸς μόλιβδον ἢ πρὸς ὄστρακον, καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν προδότην Ἰούδα; Ἄλλὰ τούτων ἡ διαφορὰ, βέλτιστοι, ἢ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς ἀχωρίστων οὐσα εὐχροίας τυχόν καὶ ποιῶν ἑτέρων λόγων, πρὸς τὸ, δοκεῖ καὶ οὐχ' ἀπλῶς οὐδὲ ἀεὶ οὐδὲ κατὰ πάντα ὑπερέχει πατέρα· οὐ γὰρ δὲ καὶ ταύρω κρεῖττων δοκεῖ, ἀλλ' οὐδὲ θεῷ τιμιώτερος ὁ χρυσοῦς· ἔτι δὲ οἷς τε καὶ ὅτε καὶ ἐφ' ὧν καὶ οἷ, ἀναγκαιότερος καὶ χρησιμώτερος ὁ τε μόλιβδος καὶ τὸ ὄστρακον· ἢ δὲ ἑτέρα διαφορὰ πάντων, κατὰ ἀρετὴν, καὶ ἐξ ἔργου καὶ γνώμης ἐστὶ πατέρα πρὸς πατέρα ὁρωμένη· πῶς οὖν χάριτος ἔσται διαφορὰ ἐπὶ Χριστοῦ, εἰ κατὰ τι τῶνδε ἐστὶν ἢ ὑπεροχὴ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς μόνον; τῷ γὰρ ἐργαζομένῳ δίδεται μὲν μισθὸς, οὐ κατὰ χάριν δὲ, ἀλλὰ κατ' ὀφειλῆμα· εἰ δὲ κατὰ χάριν, οὐκ ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ χάρις, οὐκίτι γίνεται χάρις, ὡς εἴρηται· ἄλλως δὲ εἰ ἡ χάρις αὕτη καὶ ἡ τιμὴ ἥς ἠξιώται Χριστὸς διαφορὰν ποιεῖ καὶ πρὸς τὸν ἐν προφήταις ἐξαίρετον Μωϋσῆ, καθόσον πλείονα τι μὴ ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτὸν, ἄλλοι οὐκ ἐπίσταται πρὸς κτίσμα, τοσαύτη ἐστὶν ἡ διαφορὰ ἢ ἀπ' αὐτῆς ἐγγινομένη τοῖς μετόχοις αὐτῆς, πρὸς τοὺς πρώην ὁμοίους αὐτῶν οὐκ ἄρα ἀρκεῖ οὐδὲ ἡ τοῦ ἀγγέλου πρὸς κώνωπα διένεξις φυσικὴ, ἢ χρυσοῦ πρὸς ὄστρακον, ἀμφω κτιστῶν ὄντων, κἂν ὑπερέχει τι πατέρα πατέρα, εἰς παράδειγμα τῆς κατὰ Χριστὸν διαφορᾶς πρὸς ἡμᾶς χαρίτος· εἰ γὰρ μὴ ὁμοία εἶναι ποιεῖ καὶ ἡ εἰς ἡμᾶς ὑπὸ θεοῦ τιμὴ καὶ χάρις, ἀλλ' ἡ ὅσον κτίστου πρὸς κτίσμα διαφορὰ φυλάττεται ἐν ἡμῖν καὶ αὐτῷ ἐπὶ ταῖς θεαῖς χάρισι, κτίστην ἀληθῶς καὶ οὐ κτίσμα Χριστὸν μόνον παρίσταναι εἶναι ἢ ἐγγινομένη αὐτῷ χάρις· οὐτε κατ' ἡμᾶς οὖν, οὔτε κατὰ Μωϋσῆ τὸν μέγαν ὄντα μόνον δείκνυσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ θεὸν σαφῶς μόνου γὰρ θεοῦ τὸ κτίζειν καὶ κατασκευάζειν ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα· πάντων δὲ τῶν μετὰ θεὸν, τὸ κτίζεσθαι ἴδιον τῶν μὲν ὑπὸ θεοῦ ἀμείσως, τῶν δὲ καὶ διὰ τινὸς μέσου τῶν ἐκ θεοῦ προκτισθέντων· οὐκοῦν σαφῶς ὁ χάριτος καὶ τιμῆς ἀξιώθεις τοιαῦδε, καὶ κτι-

στης ἐστὶ καὶ Θεὸς, καὶ τῶν ἕλων, Χριστὸς, καὶ μὴ βούλεσθε· ἀλλ' ὧν φατὲ λογίον ὑμεῖς τὴν δύναμιν ἢ τὸν σκοπὸν οὐχ' ὁράτε, οἱ δοκοῦντες παρ' ἑαυτοῖς ἀκριβεῖς εἶναι τῶν νοητῶν διαγνώμονες.

Ἄλλὰ νῦν οἱ κερψοὶ ὡσπερ χάριτος διαφορὰς καὶ τιμῆς, οὕτως καὶ υἰοθεσιῶν βούλονται δεῖξαι ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς· ἵνα εἰ καὶ τὰ αὐτὰ ἡμῖν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ λέγουσι, δόξοιέν τι περισσὸν αὐτῷ διδόναι ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ μὴ πάντη πᾶσιν ὅμοιον οἶεσθαι· ἡμεῖς δὲ ὅτι μὲν εἰσὶ διαφοραὶ τῶν ἀσαύτως λεγομένων, οὐκ ἀντιρούμιν· ἀλλ' ὅτι εἰ μὴ τὴν ὡς κτίστου πρὸς τὸ κτίσμα αὐτοῦ κατὰ τὸ λόγιον, παραστήσει ἢ ἐπὶ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς λεβομένη διαφορὰ, οὐκ ὄντως αὕτη ἐστὶ καθ' ἣν ὑπὲρ Μωϋσῆν ἡξίεται τιμῆς· τοῦτο γὰρ οἷον ἰνώμονα τινὰ καὶ κανόνα τίθειμεν τῆς πρὸς ἡμᾶς ὑπεροχῆς αὐτοῦ διεικτικῶν· ἐπειδὴ δὲ δεινότητι σοφιστικῆς τὰς πρὸς αἰτίας τοῦ παρόντος ἐπιχειρήματος ἐν πλειίστῳ ὕφει καταζάναντες ὡς μὴ ἔχοιεν εὐδελον τὸ ἀσεβὲς τοῖς ἀκραταῖς, μὴ δὲ εὐκολον τὴν ἀνατροπὴν τοῖς ἀντιλέγουσι, μεσολαβοῦντες τὰς ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦνται ἀπολοῖας, μεθυπερβατῶς καὶ συγχευμένως κάτασκευάζουσιν, ἡμεῖς αὐτῶν τὸν σκοπὸν ὅλον τοῦ ἐπιχειρήματος συλλέξαντες, ἐχομένως ἐθήκαμεν, καὶ ἐπικατασκευάσαμεν ἢν βούλονται διαφορὰν εἶναι τῶν υἰοθεσιῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καθιζήσας λέγοντες.

Ἐρρήθησαν γὰρ φασὶν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, πάντες ἄνθρωποι· ἐν τῷ, ἐγὼ IX.
εἶπον θεοὶ ἐστὶ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες διὰ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ· ἐκλήθησαν δὲ υἱοὶ Θεοῦ πάλιν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὸ, υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν, ἐπὶ οἰκειώσει Θεοῦ καὶ παρὰ τὰ λοιπὰ ἔβη πρὸς ἀναμαρτησίαν παιδαγωγούμενοι, καὶ εὐσιβεῖν διδασκόμενοι· εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια· ἢ διαθήκη γὰρ αὐτοῦ, φησὶ, τοῦ δηλῶσαι αὐτοῖς· καὶ λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου· καὶ ὁ ἀπαγγέλλων φησὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ, δικαιοῦματα καὶ κρίματα αὐτοῦ τῷ Ἰερὰλ· οὐκ ἐποίησεν οὕτως παντὶ ἔθνει· ἐντεῦθεν γὰρ εἰ καὶ φόβῳ τοῦ τόμου καὶ οὐ προαιρέσει ἐδικαιοπράγουν, ἀλλ' ὅμως τῆς ἀξίας ἐπικουρίας τῶν δικαίως βιούστων ἀπῆλαυνον· καὶ ἀπλῶς ἐπὶ γῆς ὡς οἶον τε μιμεῖσθαι Θεοῦ μεθιδευσόμενοι ὑπ' αὐτοῦ τῷ δικαίῳ καὶ ἀναμαρτητῷ βίῳ, υἱοὶ Θεοῦ ἐκλήθησαν· ἀλλ' ὅμως οὗτοι καὶ τὸ ἀμαρτεῖν ἐπεδίχοντο πάλιν, τρεπτῆς ἐτι φύσεως ὑπάρχοντες· ὅπερ οὖν καὶ πολλαῖς ἔρροις ἠλέγχθησαν κατὰ τὸ εἰρημένον, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν. καὶ θανάτῳ δὲ δηλαδὴ καὶ πληγαῖς καὶ τιμωραῖς ἐντεῦθεν ὑπέκειντο· καὶ γὰρ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου, ἢ ἀμαρτία· καὶ μάλιστα πολλαὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ· οὕτως μὲν οὖν καὶ οὗτοι· ἐλέγχθημεν δὲ καὶ οἱ χριστιανοὶ υἱοὶ Θεοῦ, κατὰ τὸ, πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστὶ, διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ἡμεῖς οὖν πρὸς τῷ δια τῶν λόγων παιδεύεσθαι τὸ ἀναμάρτητον, καὶ τὴν ὑπὲρ τὸ Γράμμα διὰ πνεύματος δικαιο-

οσύν διδασκόμεθα θεοῦ· καὶ ἐπὶ ἐλευθερία καὶ ἀθανασία ἐκλήθημεν, καὶ ἀτρεψία ἐξ ἀνασπάσεως νεκρῶν Τιμωρίαν οὐκέτι δεδιότες, οὐ μεταβολὴν τῆς διαδεξαμένης μακαρίας ζωῆς, πόνων ἐλεύθεροι, καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τοῦ σκότους ἰσόμενοι, ἐν οὐρανίῳ τὲ πολιτεία βιώσονται· εἰς γὰρ τὸ εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ προωρισθημεν εἰς υἰοθεσίαν Θεοῦ, καὶ τὴν ὁμοίωσιν ἔχουν τὴν πρὸς τὸν οὐράνιον ἡμῶν πατέρα, ἐν τῇ ἀπολήψει τῆς υἰοθεσίας, ἧς ἀπεκδεχόμεθα ἤγουν τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ σώματος ἡμῶν, τὸ ἁμαρτάνειν ἔτι οὐδενὶ τρόπῳ ἔχοντες· διὸ οὐδὲ θνήσκουν πεφυκότες λοιπὸν, ἀλλ' ἐν τῷ μὴ δὲ δυνάμει εἶναι δεκτικὸς τῶν κακῶν τὴν φύσιν ὑπεραρξέντες· ὅσον οὖν ἐξομοιούμεθα θεῷ κατὰ τὰδε παρὰ τὸν ποτὶ Ἰσραὴλ, υἱὸν καὶ αὐτὸν κληθέντα, ἄλλο.

Τοσοῦτον γοῦν ἡ ἡμετέρα υἰοθεσία τῆς ἐκείνου προὔχει καὶ ἐν τοσοῦτοις, ὡς καὶ πνεῦμα δουλείας ἐκείνην λίσσεται εἰς φόβον, καὶ ζυγοῦ δουλείας ἐνοχλῆν ταύτην δὲ πνεῦμα υἰοθεσίας ἐν ᾧ ἔστι κράζειν ἀββᾶ ὁ πατήρ· ὅπερ ἐκείνη λέγειν οὐ τετόλμηκε πώποτε· καὶ γὰρ αὕτη λέγειται ἰδίως ἐλευθερία, ἣ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν οὕτως μὲν οὖν καὶ ἡδε· ἐκλήθη δὲ, φησί, καὶ ὁ κυριακὸς ἄνθρωπος, υἱὸς Θεοῦ· κατὰ τὸ, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται· οὗτος δὲ πρὸς τοῖς ἡμετέροις πᾶσιν ἐξαίρετοις, ἐν οἷς ὁμοίος ἡμῖν ὢν καὶ λέγεται εἶναι, ὁ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς τῷ κοινῷ πάντων πατρὶ Θεῷ· καὶ ἕτερα ἔχει ἴδια χαρίσματα, ἐξ ὧν καὶ μονογενὴς τῷ πατρὶ ἐρρήθη· ἔστι δὲ ταῦτα, πρῶτον μὲν, ὅτι ἐκ πάντων ὁρατῶν καὶ ἀοράτων κτισμάτων ἀφώρισται καὶ ἐξείλεται ἅμα τῷ εἶναι, καὶ τὴν τοῦ εἶναι υἱὸς ἀξίαν λαβὼν χάριτι· ὡσπερ εἷτις υἱὸς βασιλέως ἐπὶ πορφύρα τεχθεὶς, ἢ ἔτι κούμενος ἐν μητρὶ στεφθεὶς, διαζωννυμένης τὸν στέφανον τῆς μητρὸς, ὅπερ γίνεται πολλάκις· καὶ οὕτως ἠνώθη τῷ θεῷ λόγῳ ἀπὸ πρῶτης αὐτοῦ κτίσεως, καὶ υἱὸς ὠνομάσθη οὐ διὰ τὴν καθ' ἡμᾶς υἰοθεσίαν, ἀλλ' ὡς συνημμένος τῷ λόγῳ πρὸς τὴν ἐκείνου φανέρωσιν· καὶ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ἐπέχων, αὐτοῦ τὴν Τιμὴν, αὐτοῦ τὴν ἀξίαν φέρων· καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὑπεράνω πάσης ἐξουσίας καὶ κυριότητος καὶ δυνάμεως, ὄνομα λαβὼν μείζον παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· πάντα γὰρ ἁπλῶς ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῷ Θεῷ λόγῳ, οὗ τὸ πρόσωπον ἐπέχει· καὶ ἀπ' ἐκείνου, τῷ πατρὶ τῷ ἀχωρίστῳ αὐτοῦ, ἅμα τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· καὶ οὕτω μεσιτεύει Θεῷ καὶ ἀνθρώποις· τούτου δὲ οὐδὲν πλεόν αὐτῷ ποτὲ παρέξουσιν οἱ συνθέσις λέγοντες τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὸν Χριστὸν ὑφιστάνας· εἰ δὲ τούτων ἀσύγκριτος τῶν υἰοθεσιῶν ἡ παράδεισις, πῶς φασὶν ὅτι ὁμότιμον ἡμῖν φαμὲν τὸν

Χριστὸν; διότι οὐ φύσει υἷον, οὐδὲ αὐτὸν θεοῦ, ἀλλὰ χαρίτι υἰοθετεῖσθαι δοξαζόμεν· οὔτε γὰρ τὸ, υἷους λέγεσθαι, οὐδὲ τὸ χάριτι υἰοθετεῖσθαι, τοὺς τε ἀνθρώπους πάντας καὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς χριστιανούς, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ὀλίγῳ, ἢ παρὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔχει τὴν διαφορὰν ὡς δέδεικται.

Πρὸς τὰδε οὖν πάντα σὺν θεῷ φαμὲν, ὅτι ὄντως διαφορὰ ἐστὶ τῶνδε τῶν κατὰ χάριν δοθεισῶν υἰοθεσιῶν τί οὖν φατέ; ἢ καδ' ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς υἰοθεσία, πνευματικούς ἀπὸ σαρκικῆς φύσεως μεταποιούσα ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ἀθανάτους ἀντὶ θνητῶν δεικνύσα, καὶ ἐλευθέρους τὴν φύσιν ἀντὶ δούλων, καὶ ἀφόβους τὴν ζῶν πᾶσαν τοὺς ἐν θλίψει καὶ ἐν ὀδύναις αἰὶ καὶ ἐν εὐμαρίᾳ τοὺς ἐν περισπασμῷ, καὶ ἀναμαρτήτους τὸν βίον ἀντὶ ἀμαρτωλῶν, καὶ ἀτρέπτους ἀντὶ τρεπτῶν τὴν οὐσίαν, ὡς μὴ δὲ δυνάμει ἔχιν λοιπὸν τὸ σφαλερὸν δι' οὗ τὸ τιμωρίας ὑπεύθυνον· ἄρα γε διαφορὸς ποιῆ κατ' οὐσίαν τοὺς μετόχους αὐτῆς, παρὰ τοὺς μετόχους τῆς Ἰουδαϊκῆς υἰοθεσίας, ἢ τις θνητὸς ἔτι καὶ πταιστοὺς καὶ δούλους καὶ ἐμφόβους, καὶ Τιμωρουμένους, καὶ ἐν πλησίαις δεικνύσι τοὺς κατ' αὐτοὺς υἰοθετουμένους, ἢ οὐχί; εἰ δὲ πάντως τὸ ἀθάνατον ζῶον καὶ ἀτρέπτον, καὶ τὰ λοιπὰ ἐτεροούσιον τοῦ θνητοῦ καὶ τρεπτοῦ καὶ τὰ ὅμοια ἐπιδειξιμῶν ἐστὶ, σκοπητέον λοιπὸν καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν υἰοθεσίαν· ἄρα γε οὐκ ἐποῖε καὶ αὐτὴν τοσοῦτον ὑπερέχειν τῆς καθ' ἡμᾶς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους χριστιανούς υἰοθεσίας, κἄν ὅσον γε ἡ ἡμετέρα τῆς Ἰουδαϊκῆς, ἵνα μὴ λέγω τί πλεῖον; εἰ μὲν γὰρ οὐχ' ὑπερέχει, ἴδου καδ' ἡμᾶς ἐν ἀξία μόνον χριστιανοῦ ὁ Χριστὸς ἐστὶν· εἰ δὲ τὸ ὑπερέχειν αὐτὴν πάντως φατέ, καθὼς καὶ ἤδη δεδώκατε, ἄρα γε κρείττονα καὶ αὐτὸν πεποιήκε τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας τοσοῦτον ὅσον καὶ ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς τῶν ἀπίστων κρείττονας ποιήσει ἡ ἡμετέρα υἰοθεσία.

Κρείττων οὖν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν τῶν πνευματικῶν χριστιανῶν κατ' οὐσίαν ὧν ὁ Χριστὸς τί ἄρα ἔσται τὴν φύσιν; ἢ γὰρ χερουβὶμ ἢ ἄγγελος ἢ τί τῶν ἐν μέσῳ ταγμάτων, ἢ θεὸς ἀλλοθῶς ἐξ ἀνάγκης· ἐπεὶ οὖν τὸ ἄγγελον γενέσθαι αὐτὸν τὴν οὐσίαν, πᾶσι πάντη ἀπαράδεκτον, καὶ ὑμῖν δὲ αὐτοῖς, ψευδὴς γὰρ ἔσται ἢ τε ἐνανθρώπησις τοῦ λόγου, καὶ ἡ θέσις τῆς σαρκὸς, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν λογίων πάντα τὰ περὶ τῆς οἰκονομίας, ἀνάγκη θεὸν αὐτὸν εἶναι τὴν οὐσίαν, τῇ χάριτι τῆςδε τῆς υἰοθεσίας ἢν φατέ θεοποιηθέντα· πᾶν δὲ τὸ ποιῶν τι, μεῖζον τοῦ ποιουμένου ὑπ' αὐτοῦ· ἄρα οὖν ἡ χάρις αὕτη, μεῖζον καὶ τῆς γενομένης ὑπ' αὐτῆς θείας οὐσίας· οὐκοῦν καὶ τῆς χαρισαμένης αὐτὴν τὴν χάριν θείας οὐσίας, εἴπερ ὑπὸ θεοῦ κεχαρίσται· τὸ γὰρ ἐνὸς δύο τῶν ὁμοίων καὶ ἴσων κρείττον καὶ μεῖζον φαινόμενον, καὶ τοῦ ἐτέρου πάντως γραμμικῆς ἀνά-

γκαις οὕτω δὲ ἂν καὶ ἡμεῖς χάριτι καὶ οὐ φύσει ὄντες υἱοὶ Θεοῦ, μείζονες ἄμεν Θεοῦ τὴν οὐσίαν, διὰ τὴν μείζονα τῆς οὐσίας χάριν τί δὲ οὐκ εὐλαβεῖσθε μέτοχον εἶναι λέγειν Θείας οὐσίας τὸν Χριστὸν; ποιητῆς τὴ οὐσης καθ' ὑμᾶς καὶ ἐπισυμβαιούσης ταῖς φύσεσι τῆς Θείας φύσεως τὴν ποιητικὴν αὐτῆς καὶ αἰτίαν καὶ μείζονα ταύτης, ἧγουν τὴν χάριν τῆς υἱοθεσίας αὐτῷ διδόντες, καὶ μὴ ὑποστειλάμενοι βέλτιστοι· ἀλλ' ὄντως ἐν κακοῖς τὸ μᾶλλον χεῖρον, καὶ τὸ κάκιστον σκαιωροῦντες ἐφωράθητε· καὶ γὰρ μὴ δὲ δοκεῖν ἀσεβεῖν, καὶ τοι ἐκουσίως ἀσεβοῦντες, περιποιεῖσθε μόνον· οὐ γὰρ ἴστε ὅπως τί προὔχειν ὑμῶν τὸν Χριστὸν πράγματι ψιλὸν δὲ ἄνθρωπον καθ' ὑμᾶς εἶναι αὐτὸν λογιζέσθε· εἰ καὶ χάριν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν, ὀνόματι μόνον, αὐτῷ περιάπτετε· λόγον διακηνῆς τοὺς περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Θείας τὴ καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως δοξάζοντες, ἧγουν τοὺς περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ λόγου, καὶ τῆς Θεώσεως τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.

Ἐξεταζέσθω γὰρ ἤδη καὶ τόδε· πῶς φατὴ τὴν ἔνωσιν ταύτην, ἣν προσποιεῖσθε ὁμολογεῖν τοῦ λόγου, πρὸς τὸν δοκοῦντα ὑμῖν ἄνθρωπον Χριστὸν, παρὰ πάντα τὰ καὶ ἀπ' ἀρχῆς κηύσεως αὐτοῦ εὐθύς αὐτὴν λέγοντες γενέσθαι εὐσεβοφανῶς, οἱ σύνθεσιν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα γενέσθαι μὴ παραδεχόμενοι· ἢ γὰρ ἔνωσις ἢ μὴ κατὰ σύνθεσιν οὐσα, πάντως ἢ κατὰ παράθεσιν ὁράται τοπικὴν, οἷον λίθου καὶ χρυσοῦ ἐν δακτυλίῳ, καὶ πέρατος τῆς Ἰουδαίας χώρας πρὸς τὸ πέρασ τῆς ἀγχιτέρομος αὐτῇ Σαμαρείας, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἢ κατὰ προαιρετικὴν σχέσιν, ὡς ὁ φιλόχρυσος πρὸς τὸν χρυσόν, ὁ Φίλιππος πρὸς τοὺς ἵππους, καὶ ὁ φιλόδοκος πρὸς τὴν ἡδονὴν, καὶ φιλόθεος πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὰ ὅμοια· ἢ κατὰ σχέσιν φυσικὴν τινά, οἷον ἢ τῶν γονέων πρὸς τὰ ὁμοφυῆ αὐτῶν τέκνα· ἢ τῶν ὁμοουσιῶν ἀνθρώπων, ἢ ἵππων, ἢ αἰετῶν πάντων, τῷ λόγῳ τοῦ αἰετοῦ εἶδους ἐν ποιοῦσα τὰ κατ' αὐτὸν πάντα ἄτομα, φυσικῇ τῇ ὁμοιότητι· ἢ ὡς εἰκόνας πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἢ τῇ ὁμοιότητι πάλιν καὶ αὐτὴν συνάπτει· τὸ ἐν ἑκατέροις εἶδος· εἰ μὲν οὖν κατὰ παράθεσιν τοπικὴν φατὴ τὴν ἔνωσιν τοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν, σῶμα τὸ ὁ λόγος ὁ Θεῖος, καὶ ὄρατος, καὶ ἀπτότος, καὶ ἐν τόπῳ, καὶ περιγραπτός, καὶ τὰ λοιπὰ ἄτοπα· εἰ δὲ κατὰ προαιρέτικὴν σχέσιν, οὐ Χριστοῦ μόνου πρὸς τὸν Θεὸν ἢ ἔνωσις, ἀλλὰ καὶ Ἄβελ καὶ Ἐνώχ καὶ Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, Μωϋσῆος, καὶ Σαμουὴλ, καὶ Δαβὶδ, καὶ Ἰερμιῶν, καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων καὶ πατριαρχῶν καὶ προφητῶν πάντων τῶν μέχρις Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, καὶ τῶν ἀπὸ Ἰωάννου καὶ μέχρι τοῦ νῦν εὐαρεστησάντων Θεῷ· οὐ γὰρ εἴρηται περὶ ἐνὸς μόνου, ἀλλ' ὅτι εὐδοκεῖ κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν, ἐν πᾶσι τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ· καὶ ὅτι οὐκ ἔστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθγει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ

ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεχθὲς αὐτῷ ἐστὶ σαφὲς οὖν, ὡς οὐδὲ ἐκ τῆσδε τῆς ἐνώσεως, οὐδὲν πλέον ἐκ τῶν ὑπὲρ τοῦσ ἀπ' αἰῶνος ἄνδρας θεοφόβους καὶ ἀγγέλους ἔσται Χριστοῦ· οὐ δύνασθε οὖν λέγειν ὅτι ἐξελέξατο αὐτὸν μόνον ἀπὸ πάντων ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν· καὶ ὅτι ὑπὲρ πάντας ἤξιώται τιμῆς τιμὸς ἢ ἐνώσεως ἢ υἰότητος ἢ χαρίτος ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνώσεως.

Εἰ δὲ οὐ ταύτην, ἀλλὰ τὴν κατὰ σχέσιν φυσικὴν λέγετε ἔνωσιν τοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν, ἐπεὶ αὕτη ἐν τοῖς ὁμοουσίοις ὁράται· πᾶν γὰρ ζῶον τὸ ὅμοιον ἀγαπᾷ, οὐ τὸ μὴ ὅμοιον ἢ κατὰ τινὰς συμβεβηκώσας τινῶν ὁμοιότητος, δῆλον ὡς ἢ κατὰ τι συμβεβηκὸς ὅμοιον τὸν λόγον Χριστοῦ εἶναι φατέ, καὶ οὐ θεὸς ἔσται ὁ λόγος οὐσία καὶ συμβεβηκόςιν ὑφιστάως τὸ ἴδιον πρόσωπον ἢ κατ' οὐσίαν, καὶ δῆλον ὡς ἢ τὸν λόγον σάρκα ἴστω ὁμοφυῆ τῇ σαρκὶ ὄντα, καὶ λείπει ὑμῖν ἢ θεία τριάς ἐνὶ προσώπῳ· ἢ καὶ τὴν σάρκα, θεὸν ὁμοούσιον τοῦ λόγου οἶσαθε, καὶ περιτεύει ὑμῖν ἢ ἀλία τριάς μιᾷ ὑπόστασει· ἐξ ἀνάγκης οὖν δυάδα ἢ τετράδα προσκυνεῖτε· τὴν δὲ ἀγίαν τριάδα, πάντως παραχαράττετε· εἰ δὲ τούτων τῶν ἐνώσεων οὐδεμίαν καταδέχεσθε λέγειν διὰ τὰ ἄτοπα, οὐδὲ τὴν κατὰ σύνθεσιν ἔνωσιν διὰ τὰ ὑμέτερα δόγματα· εἰ δὲ ὡς ὁμολογεῖτε, πῶς λέγειν δοκεῖτε ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἔνωσιν, πάσης ἐνώσεως τρόπον ἀπαρτουμενοι ἐν ἑαυτοῖς; οὐκοῦν δῆλον γίγνεται, ὡς μόρφωσιν εὐσεβείας μόνον ὑποκρίνεσθε, τὴν δυνάμιν αὐτῆς ἠρημμένοι τὸ ἀνόλον· καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς, τοιοῦδι ἐλέγχεσθε εἰς φανέρωσιν τοῦ λόγου ταύτην λέγοντες εἶναι τὴν ἔνωσιν, καὶ εἰς πρόσωπον οὐκ οἶδα πῶς ἀποκαλοῦντες αὐτὴν· τῷ γὰρ φησὶ τὸ πρόσωπον ἐπέχειν τοῦ λόγου τὸν Χριστὸν, ταύτην ἴσμεν.

Ἄλλ' ὃ σοφισταὶ καὶ οὐ σοφοὶ, τάχα δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀδοκιμοῦ οὐχ' οὕτως ἐστὶν ἢ εἰς πρόσωπον ἔνωσις· ὡσπερ γὰρ ἢ εἰς φύσιν ἔνωσις, φύσιν ποιεῖ, οἷον ἢ τοῦ ὀξυκράτου· καὶ ὡσπερ ἢ εἰς σύστασιν τινὰ ἔνωσις, σύστασιν ποιεῖ, οἷον ἢ τοῦ χοροῦ· καὶ ὡσπερ ἢ εἰς παράθεσιν ἔνωσις, παράθεσιν ποιεῖ, οἷον ἢ τοῦ οἴκου· καὶ ὡσπερ ἢ εἰς φύσιν τινὰ ἔνωσις, φύσιν ποιεῖ, οἷον ἢ τοῦ σώματος ἀπὸ τῶν στοιχείων, οὕτω καὶ ἢ εἰς πρόσωπον ἔνωσις καινώτερόν τι ἢ καινοτέρως δεῖξει τι πρόσωπον οὐ μὴν τότε ἀντὶ ἑαυτοῦ δεικνύει τινὰ ἕτερον πρόσωπον ὡς φατέ, τοῦτο ἢ ἔνωσις ἐστὶ ἢ εἰς πρόσωπον, ἢ φανέρωσις τοῦ ἑτέρου προσώπου τοῦ ἀγνωσμένου, ἀλλὰ τούναντίον ἀπόκρυψις προσώπου εἰς ἀντίπρόσωπον, μόνον δὲ ὀνόματος ἔκφανσις· ὃ καὶ ἄνευ προσώπου δυνατόν ἦν κηρύττεσθαι δι' ὑποφῆτου· τίνα γὰρ συνέχεται; ἢ τίνα κοινωνεῖ; ἢ τίνα ἠνώται τὰ τοιαῦτα ἀπ' ἄλλα πράγματα ἀλλήλοις; εἰ μὲν γὰρ ὁμοιότητι, πάλιν θεὸς ἢ σὰρξ, ἢ σὰρξ ὁ λόγος· τίς δὲ καὶ χρεῖα ἦν τῆς ὁμοιότητος οὐσης, μὴ ἐν ἀλλ-

Θεία τὸ κύριον πρόσωπον, ἀλλὰ τὸ ὅμοιον ἐμφανισθῆναι τῷ μὴ σκαιορεῖν βουλομένῳ μᾶλλον; εἰ δὲ ἀνόμοια ἔστι, ἐν τίνι ἢ ἔνωσις τῶν προσώπων; πῶς δὲ οὐ πλάνησις μόνον ἐπιτηδεύσεις ἔσται, τὸ ἄλλο τι δεῖξαι ὡς ἄλλο, καὶ οὐχ' ὡς αὐτὸ ὃ ἔστι; καὶ φησι τῷ Θεῷ ὀνόματι ἡνωταί ἄμφω ἡξιώθη γὰρ καὶ τὸ μὴ φύσει θεῖον τοῦ θεοῦ ὀνόματος· ἄρα οὐκ ἰδοῦ σαφῶς εἰς τὴν διακενῆς ὀνομασίαν ὑμῖν τὰ μεγάλα Χριστοῦ ἀξιώματα ἐκ μακρᾶς διαιρέσεως κατηντήκασι; μηδενὸς γὰρ ὄντος αὐτῷ καδ' ὃ κοινωνεῖ Θεῷ ἑτέρου πραγματος, πλὴν τοῦ ὀνόματος μόνον, πῶς οὐχὶ κατὰ τὴν τῶν ὁμωνύμων ἔνωσιν, τὴν κατὰ τούτομα μόνον ἔσται ἔχων τὴν πρὸς Θεὸν κοινωनीαν ὁ Χριστός, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ ὑποκείμενον τῷ ὀνόματι πρᾶγμα; ταύτης δ' οὖν καὶ ἄγγελοι πῶλαι καὶ ἄνθρωποι ὅσοι ὑπὸ θεοῦ ἡξιώνται, ὡς προείρηται· καὶ δαίμονες δὲ καὶ ζῴα καὶ πέτεινά καὶ ἔρπετά καὶ λίθοι ἡξιώθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, θεοὶ τὲ καὶ κύριοι καὶ υἱοὶ θεοῦ καὶ Θεῶν λεχθέντες· ἐν τούτοις οὖν ὁ μακαρισμὸς Χριστοῦ παρὰ πάντας; τοῦτο ἔστι τὸ ὑπερέψωμα δῶρον αὐτοῦ, ἢ ψευδώνυμος θεοκλυσία; ὡ τῆς αἰσχύνης τῶν δογμάτων· ὡ τοῦ λήρου τῶν προβλημάτων.

Λεγέτωσαν οὖν ἡμῖν ἔτι· ἐπεὶ τὰ ὁμώνυμα, ἢ ὁμοῦσια ἔστιν ἐξ ἰδιοῦ ὀνόματος ὁμωνυμοῦντα, ὡς Ἰουδας ὁ ἰσκαριώτης καὶ Ἰουδας ὁ ἀδελφός· Θεός· ἢ ἑτεροῦσία ἔστι τινα ἀπὸ κοινοῦ ὀνόματος ὁμωνυμοῦντα, οἷον ἀστὴρ ὃ τε θαλάττιος καὶ οὐράνιος, ἢ ἑτεροῦσιά· Τι· καὶ Τούτων θάτερον μὲν, ἀπὸ κοινοῦ ὀνόματος· καὶ ἕτερον, ἐξ ἰδιοῦ ὁμωνυμῆ, οἷον ἄγγελος τό τε πνεῦμα, καὶ ὁ προφήτης ὁ λεγόμενος Μαλαχίας· ἢ θάτερον μὲν οὐσία, θάτερον δὲ ἀνούσιον, ὡς λύκος τό τε ζῶον καὶ τὸ πάθος· κατὰ ποίαν τῶνδε τῶν κατὰ τούτομα ἠνωμένων, ἢ τοῦ ὀνόματος Χριστοῦ πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ λόγου καὶ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔνωσις οὔσα, ἢ κατ' οὐσίαν αὐτὸν Τι κριττώσει, ἢ ὑπερυψώσει ἢ ὀνήσει Τι; οὐδὲν γὰρ τῶν ὁμωνύμων ἀπολαύσει τινὸς τῶν τοῦ ὁμωνύμου· εἰ μὴ ἄρα αὐτὸ δὴ τοῦτο φασὶ, τὸ τῆ ψευδωνυμίας τὴν θείαν δόξαν συναρπάξιν, καὶ ἀποφέρεσθαι πρὸς τοὺς ἀγνωστούτας τὴν τοῦ φύσει Θεοῦ πρὸς τοὺς ψευδωνύμων διάκρισιν· εἰ δὲ αὕτη ἔστιν ἡ μεγάλη δόξα Χριστοῦ, ταύτης πολλῶν πρότερον Χριστοῦ διάβολός τε καὶ δαίμονες ἐπιθυμήσαντες, ἀπήλαυσαν· ἀλλὰ καὶ ζῴα καὶ ἔρπετά ἡξιώνται ὡς εἴρηται τῆςδε· ἐκ πάντων οὖν δέδεικται τρανῶς ὡς ἢ οὐδὲ τιμῆς οὐδὲ δόξης οὐδὲ ἄλλου τινὸς τῶν ὑψηλῶν καὶ Θεῶν ἡξιώται ὄντως καὶ πράγματι Χριστός· ἢ εἴπερ ἀληθῶς ἐν μεθέξει τῶν Θεῶν ἔστι προσηγοριῶν, τῷ πρώτῳ αὐτὸν τὸν ἀληθῶς καὶ φύσει τὰδε οἰκειούμενον ἔχειν ἐν αὐτῷ Θεοῦ λόγον· διὰ τοῦδε γὰρ καὶ πάντα τὰ Θεοῦ ἰδικὰ μόνον καὶ αὐτῷ συνεπέμενα ἐξαίρετα πλουτεῖ, καὶ ἐν αὐτῷ ἐπιδείκνυται ὄντως ὁ Χριστός.

Ἔτι μὴν λίσσονται οὗτοι ἀξίας αὐτὸν μετείληφέναι οἰασσοῦν μάλιστα, ἀποκρισάθωσαν ἡμῖν αὕτη ὁποία ἐστὶν ἡ ἀξία; φυσικὴ τις, οἷα ἡ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ κτήνη κατ' οὐσίαν ὑπεροχὴ, καθὼς εἴρηται, πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας; ἢ συμβεβηκῶσα, οἷα ἡ τοῦ Σαοῦλ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ὑψώσεις; εἰ μὲν γὰρ συμβεβηκῶσα; αὐτόθεν οὐδὲ θεία οὐδὲ ἀξιόλογος· εἰ δὲ φυσικὴ, δῆλον ὡς οὐκ ἔστι αὐτῆς μετέχειν ἀληθῶς καὶ οὐ ψευδανύμως, τὸν μὴ πρότερον τῆς κατ' αὐτὴν φύσεως τυχόντα· εἴπερ οὖν φυσικῆς ἀξίας θεοῦ Χριστοῦ μετείληφε, καὶ τὸ θεὸς φύσεως ὄνομα κυρίως ἐστὶ, δῆλον ὡς τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν θεῖαν κτησάμενος πρῶτον, ἧς ἰδίᾳ ἐστὶν ἡ ἀξία καὶ ἡ ὀνομασία, καὶ ταῦτα συνεκληρώσατο· οὐκοῦν ὀρθῶς δοξάζομεν σύνθεσιν τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως· ἢ εἰ μὴ τότε οὕτως ἔχει, αὐτὸς τραπεῖς εἰς τοιάνδε θεῖαν φύσιν ὁ ἄνθρωπος, ἠξιώται τῆς φυσικῆς θείας καὶ ὀνομασίας· καὶ ἔσται οὕτως, οὐδὲ σωζόμενος αὐτὸς ἐτι ὁ ἀξιωθεὶς τῆς ἀξίας, οὐδὲ μόνον ὁ δεξιάμενος τὴν χάριν, οὐδὲ δύο φύσεις ὅλως ὑποκειμέναι, οὐδὲ σωζόμενον αὐτοῖς ὅλως τὸ ἀνθρώπινον ἐν Χριστῷ, καὶ τοι τούναντιον, τὸ θεῖον ἀπ' αὐτοῦ μᾶλλον περιελεῖν μαχομένοις.

Ἦδέως δ' ἂν αὐτῶν ἐτι καὶ τότε πυθοίμην, εἰ τὸν λόγον Χριστὸν ὀνομάζουσι πως; ἢ καὶ τὸν Χριστὸν, εἰ πρὸς τῷ υἱῷ καὶ θεῷ, φασὶ καὶ λόγον, ἢ οὐχί; εἰ μὲν οὖν οὐχί, ἰδοὺ πάντα τὰ δοθέντα ὑπ' αὐτῶν εἰς τιμὴν Χριστοῦ ἀνέτρεψαν, καὶ οὐδὲ τὴν κατὰ τὸ ὄνομα ψιλὴν κοινωνίαν παρέχουσιν ἢν προσποιοῦνται· εἰ γὰρ μὴ λόγος, οὐδὲ θεοῦ υἱὸς φυσικὸς, οὐδὲ τῷ ὀνόματι· εἰ δὲ ταῦτα διαβλεψάμενοι ὀνομάζουσι καὶ λόγον τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν λόγον Χριστὸν, εἰς ποσάπου ἀντένδειξιν ἄρα καὶ ἀντονομασίαν, τῆς κλήσεως τῆς σαρκὸς καὶ τὸν λόγον αὐτὸν μεταλαβεῖν φασὶν ἐν ὅσῳ οὖν τὸ αὐτὸ ἴδιον πρόσωπον ἐπέχειν τὴν σάρκα βούλεται καὶ τοῦτο ἐμφανίσει, εὐρεθήσεται αὐτὸς τὸ ἐκείνης ἐπέχων τοῦτο δὲ ἀντικαταλλαγὴ τις ἐστὶν προσώπων καὶ ὀνομάτων, διὰ ποίαν ἄρα οἰκονομίαν· εἰ γὰρ δὴ μόνον ὑψῶσαι ἔδει τῷ μείζονι ὀνόματι τὸ ἥττον πρόσωπον, οὐ γὰρ τις ὄνησις τῷ δοξασθέντι, ἐκ τῆς τοῦ δοξάσαντος αὐτὸν ἀδοξίας· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ δοξάσας τῷ ἰδίῳ ὀνόματι τὴν σάρκα λόγος, δόξης δέομενος ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς τοῦτο μετείληφε· τίς οὖν ἡ αἰτία τῆς μετακλήσεως τῶν μερῶν, εἴποιεν, εἰ μὴ ὁ λόγος τῆς τοῦ ἔλου συνθέσεως; ἐν δὲ τῷ λέγειν αὐτοὺς εἰκῆ, ὅτι καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ὁ θεὸς λόγος, ἐστὶ καὶ ὁ ἐνωθεὶς αὐτῷ ἄνθρωπος, μηδὲν τοῦ λόγου διδοῦντας Χριστῷ διακεχωρισμένῳ αὐτοῦ, πῶς ἑαυτοὺς οὐκ ἐντραπήσονται; εἰ γὰρ ἐστὶ τὸ θεὸς λόγος πρὸς τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ ὁ μεταδίδωσι Χριστῷ, συμβεβηκὸς τι κατ' ἐκεῖ-

νο μόνον ἐστίν, οὐ λέγω οὖν αὐτὸς· ἀλλὰ εἰ ἐν αὐτῷ ὅλως συμβεβηκός τι νοεῖται, οὐ Θεὸς ἔσται λοιπὸν· εἰ δὲ ὑπόστασις ἐστὶ Θεοῦ παρὸς τῆ οὐσίᾳ μόνον ὁ λόγος, καὶ τοῦτο εἴποινεν ὅτι καὶ ὁ ἀνθρώπος Χριστὸς ἐστὶ νῦν σὺν τῷ λόγῳ, πῶς οὐ καθ' ὑπόστασιν ἦνωται αὐτῷ σαφῶς; ἢ γὰρ ἄλλην ὁμοίαν ὑπόστασιν φασὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν λόγον εἶναι τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ, καὶ δύο λόγοι εἶεν, καὶ δύο θεοὶ οὗτοι, καὶ υἱοὶ δύο, καὶ τετράς ἢ ἅγια τριάς· ἢ εἰ αὕτη μία μεταδοθεῖσα τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπείᾳ, ἤγουν συμπαραλαβουῖσα ἐν ἑαυτῇ, κοινὴ ἐστὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς Χριστοῦ ὑπόστασις, ὁρθῶς σέβομεν ἐν Χριστῷ τὴν καθ' ὑπόστασιν τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἕνωσιν ἡμεῖς· ἀλλ' οὕτως μὲν τάδε.

Εἰ δὲ καὶ μὴ ἦν τις ἀνατροπὴ τῶνδε τῶν εἰρημένων αὐτοῖς πειθανολογιῶν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας, πῶς οὐκ ἀρκέσει καὶ μόνη πρὸς ἀποστροφήν τῆς καθ' αὐτοὺς δεισιδαιμονίας ἡ ἐπομένῃ τοῖς παρ' αὐτῶν θέμασιν ἀτοπία; ἐνὸς γὰρ υἱοῦ ὄντος ἰδίᾳ, ὡς φασὶν, ὅλου τὲ φύσει υἱοῦ τοῦ θεοῦ, παρὸ Χριστοῦ τὲ καὶ μετὰ Χριστὸν ἀσάρκως νοουμένου, ἦσαν μιᾶς ὑποστάσεως, καὶ ἑτέρας ὑποστάσεως τῆς τοῦ Χριστοῦ, ὅλης τὲ φύσει υἱοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐσάρκου γινωσκόμενης, χάριτι δὲ καὶ δόξῃ ψιλῇ μόνῃ λεγομένης υἱοῦ θεοῦ, πῶς οὐ δύο υἱοὶ εἶεν αἱ δύο ὑποστάσεις αὗται διαφοροί τε καὶ ἐπὶ διαφοροῖς υἰότησιν, καὶ ἀπὸ διαφορῶν τοκέων, καὶ διωρισμένοι τῇ ὑπάρξει καὶ τόπῳ αἰ; ὧν εἰ μὲν τὴν φύσει θεῖαν προσκυνοῦντες, τὴν ἑτέραν ὡς ὁμοούσιον ἑαυτοῖς ἀποπροσποιοῦνται, ἰβραῖοι σαφεῖς εἶεν ἀντιχριστοὶ λέγοντες καὶ αὐτοὶ περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλ' ὅτι σὺ ἀνθρώπος ὧν, ποιεῖς ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ· εἰ δὲ καὶ ταύτην ὡς Θεὸν σέβουσιν, ἦν μόνον ἀνθρωπίνην εἶναι φύσιν Γινώσκουσιν, ἔλληνες πρόδηλοι σεβόμενοι τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ὄντως ἀνθρωπολάτραι, καὶ τετράδα συνιστῶντες Θεῶν ὑποστάσεων, ἐκ τριῶν ὁμοουσίων καὶ μιᾶς ἑτεροουσίου· καὶ οὐκ εἴποινεν ὅτι ἀλλὰ βουλῆσει Θεοῦ τὸν ἀνθρώπον Χριστὸν προσκυνοῦμεν· ποῦ γὰρ εἶπεν ἡμῖν τὰ Θεῖα λόγια, προσκυνεῖν ἀνδρὶ ὡς θεῷ; ἀλλ' οὐδ' ἔστιν οὐ μὴ ἐγκαλεῖ ἡ ἅγια γραφὴ τοῖς τοιοῖς· δεῖ καὶ πραγματῶς ὅτι κυρίῳ τῷ θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις· ἀλλ' ἴδωμεν ἕξῃς τί καὶ πρὸς τάδε ἀπολογοῦνται οἱ βέλτιστοι.

- X. Εἰ τοὺς δύο υἱοὺς φησὶ κατὰ φύσιν ἐλέγμεν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ ἄμφω κατὰ χάριν, ὄντως καλῶς ἂν ἡμῖν δύο λέγειν υἱοὺς θεοῦ συνήγεται· υἱοὺς γὰρ δύο ἢ πλείους τνικαῦτα λέγει ἡ ἅγια γραφὴ, ἥνικα ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἴησαν πάντες οἱ συναριθμούμενοι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τρόπον· εἴτ' οὖν φύσει ἢ θέσει ἄμφω γεγεννημένοι αὐτῷ, ὥστε καὶ ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων δύνασθαι λέγειν· οὕτως γοῦν καὶ εἶρηται ἡ μήτηρ τῶν δύο υἱῶν Ζεβεδαίου· καὶ ἐν τῇ γενέσει, τῷ δὲ Ἰωσήφ ἐγένον

το υἱὸν δύο· καὶ εἶπε Ῥουβίμ τῷ πατρὶ αὐτοῦ· τοὺς δύο υἱοὺς μου ἀπό-
κτεινον, ἐὰν μὴ ἀλάω αὐτὸν πρὸς σε, τουτέστι τὸν Βετιαμὴν καὶ παρὰ τῷ
ἀποστόλῳ πάλιν γέγραπται, ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν· ἕνα οὖν δύο
ἢ πολλοὶ υἱοὶ, καὶ ἀδελφοὶ εἴρηται, καὶ πρωτοτοκία, καὶ ὑστεροτοκία
λέγεται ὡς ἐν Ἠσαῦ καὶ Ἰακώβ· εἰ οὖν φύσει τὸν τε λόβον καὶ τὸν Χρι-
στον ἔφημεν ἐκ Θεοῦ, ἢ χαρίτι ἄμφω, καλῶς ἂν ἐλογίζεσθε ἡμᾶς· ἔδει
γὰρ καὶ ἀδελφούς λέγεσθαι αὐτοὺς δύο ὄντας, καὶ θάτερον πρωτότοκον
καὶ πρεσβύτερον εἶναι, εἴπερ μὴ δίδυμοι· εἰ δὲ ὁ μὲν θέσει, ὁ δὲ φύσει
ἔστι, καὶ ἑτέρου μὲν φύσει ἑτέρου δὲ θέσει ὁ Χριστὸς υἱὸς, δῆλον ὅτι
οὐκ ἔχει χώραν ἢ τῶν δύο υἱῶν συναριθμησις.

Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως οἱ ὄντως παραδόξων δογματῶν πλάσσειν τε καὶ
ἐφευρεταί, οἱ τὰς δύο φύσεις, ἤγουν τὴν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, εἰς ἕνα
υἱὸν καὶ μίαν ὑπόστασιν συντίθεναι ὡς ἀδύνατον τρόπον μὴ εὐδοκοῦντες·
καὶ δύο υἱοὺς τελείους ἰδίᾳ τὴ κεκριμένους εἰς ἕνα
υἱὸν συνάπτειν ἀρτίως νομοθετοῦντες· εἵπομεν οὖν πρὸς αὐτοὺς· μὴ πε-
ριφέρεσθε τοῖς νοήμασι κραιπαλούντων δίκην ὧ βελτιστοῖ· ἢ γὰρ ὁ ἀνό-
μοιος τρόπος τῆς γεννήσεώς ἐστιν ὁ αἴτιος τοῦ συναριθμῆσθαι τὴν δυά-
δα τῶν υἱῶν, καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶεν πατὴρ, ἢ τὸ ἐκ διαφορῶν εἶναι γονέων
ἐκάτερον υἱὸν, ἢ ἄμφω εἰσὶ συναίτια τῆς ἀναιρέσεως τῆς δυάδος ἐπὶ τῶν
υἱῶν, ἤγουν ἢ διαφορὰ τῆς υἰότητος καὶ τῶν τεκόντων· εἰ μὲν οὖν ὁ διά-
φορος τρόπος τῆς γεννήσεώς ἐστιν, ὁ κατὰ τοὺς δύο υἱοὺς ἕνα ποιῶν ἀριθ-
μῆσθαι, πρῶτον μὲν πῶς καὶ τὸν ἕνα υἱὸν διχάζειν τὴν διάφορον γέννη-
σιν ἐλέγετε, ἐν τῷ δυσωπεῖσθαι παρ' ἡμῶν Θεοτόκον λέγειν τὴν ἁγίαν
παρθέον· εἰ ἐγεννήθη γὰρ ἑτέρα γεννήσει, μὴ μείναι τὸν αὐτὸν ἄχρονον
υἱὸν Θεοῦ λόγον ἐφάσκετε· τὸ γὰρ ὅπως οὖν γεννώμενον, ἕτερον εἶναι πα-
ρὰ τὸ ἦδη προὖν, παντοίως ἀπιφαίνεσθε· ἄλλως δὲ, εἰ ὁ διάφορος τρό-
πος ἀπλῶς ἀναιρεῖ τὸν ἀριθμὸν τῶν υἱῶν, καὶ τοι καὶ υἰότητα καινοτέραν
προστιθεὶς Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστῆς, υἱὸς ὧν θέσει τῆς δεσποίνης, διὰ τὸ
εἰρημένον ὑπὸ τοῦ δεσπότου ἐν τῷ σταυρῷ· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου, καὶ ἰδοὺ ὁ
υἱὸς σου· ὁ δὲ κύριος φύσει υἱὸς αὐτῆς ὧν, εἰς υἱὸς ἄμφω ἦσαν, διὰ τὸν
διάφορον τρόπον τῆς υἰότητος· εἰ δὲ οὐ τῆς γεννήσεως ἢ διαφορὰ, ἀλ-
λὰ τῶν γεννησάντων, ἕνα εἶναι δείκνυσι καὶ τοὺς πλείους γεννηθέντας·
ἄρα γε διότι Σίμων μὲν Ἰωνᾶ, Ἰωάννης δὲ Ζεβεδαιῶ γεννᾶται, εἰς υἱὸς
ἦσαν ἄμφω· εἰ δὲ ὅτι διάφορος Τρόπος τῆς γεννήσεως, καὶ τὸ διάφορα εἶ-
ναι πρόσωπα τὰ γεννησάντα, ἀλλὰ συνελθόντα ἕνα υἱὸν τοὺς γεννηθέν-
τας διαφόροις καὶ διαφόρως διαφόρους παριστῶσιν, ἄρα γε Ἰωάννης θέσει
υἱὸς ὧν τῆς δεσποίνης, Σίμων δὲ υἱὸς ὧν Ἰωνᾶ φύσει, εἰς υἱὸς ἦσαν διὰ
τὸν διάφορον τρόπον, καὶ τοὺς διαφόρους τῶν γονέων· εἰ δὲ ταῦτα πάντα

προφανές ψευδός, δῆλον ὡς ἐφ' ὧν μία ὑπόστασις ὑπόκειται μόνον, ἀληθὲς τόδε ἔστι: Ζεβεδαιοῦ γὰρ φύσει, καὶ τῆς δεσποίνης θέσει, ὁ αὐτὸς ἦν εἰς υἱὸς ὄντως μόνος Ἰωάννης, ὅτι διαφοροῖς υἰότησιν ἔστιν ὑποβάλλεσθαι μίαν ὑπόστασιν.

Δύο δὲ ὑποστάσεις Χριστοῦ καὶ τοῦ λόγου, καὶ δύο πρόσωπα τίλεια διαρρήθην βοᾷτε: πῶς οὖν υἱὸς διὰ τὴν διάφορον γέννησιν ἔσται Χριστὸς καὶ ὁ λόγος ᾧ τερατολόγοι; οὕτως δὲ ἂν καὶ εἴη ἡ μὲν διαφορὰ ἐνώσεως αἰτία καθ' ἑμᾶς ἡ δὲ ὁμοίότης, διακρίσεως ἐν τοῖς πράγμασιν: ἄπερ ἐξ αἰῶνος οὐδενὶ πρὸ ἑμῶν ἀπεκαλύφθη· εἰ δὲ λέγοιεν διὰ τὴν τῶν γονέων διαφορὰν, ἔνα εἶναι, γελοῖος λῆρος· εἰ τὸ μὲν ἐξ ὁμοίων, δύο εἶναι: Τὸ δὲ ἐκ διαφορῶν γονέων ἔνα υἱὸν εἶναι, πάντας τοὺς τεχθέντας παρίστησιν· ἄρα οὖν Ὀφνὶ μὲν καὶ Φινεῖς δύο υἱοὶ, ἐπεὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἰλίου; Ἰωνάθαν δὲ καὶ Δαβὶδ, ἐπεὶ ὁ μὲν Σαοὺλ ὁ δὲ ἐξ Ἰεσσαί, οὐ δύο υἱοὶ, εἰς δὲ μόνος; ἀλλ' εἰ τόδε οὕτως, οὐδὲ οἱ ἐκ Καὶν καὶ ἀπὸ Σῆθ τῶν διαφορῶν δύο υἱοὶ, ἀλλ' εἰς υἱὸς πάντες οἱ ἄνθρωποι: εἰ δὲ ἀπλῶς ἡ διαφορὰ τοῦ εἶδους τῶν γονέων αἰτία τοῦδε, καὶ ἵπποι καὶ ἰχθύες πάντες, εἰς υἱὸς· καὶ τίς ἀνέξεται τῶν ἀτοπημάτων; ἀπλῶς γὰρ τοῦτο συνάγεται, ὅτι εἰ μὲν διαφοροὶ εἶεν οἱ γονεῖς, εἰς υἱὸς οἱ πλείους· εἰ δὲ ἀδιάφοροί εἰσι, πλείονες ἔσται οὖν ἡ διαφορὰ, ἐνώσεως καὶ μονάδος αἰτία· ἡ δὲ ὁμοίότης, διακρίσεως καὶ πληθους, ἃ ἔστιν ἀντικατάλλα.

- xι. Ἄλλ' ἰδοὺ φησὶν ἐπὶ ταῖς δύο αἰτίαις οἱ φύσει υἱοὶ Βάλλας τῆς παιδίσκης, Ῥαχὴλ καὶ υἱοὶ Ῥαχὴλ εἰσὶ θέσει, καὶ οὐκ ἐπλεόνασαν ἀριθμῶ, καθὼς εἴρηται ὑπ' αὐτῆς τῷ Ἰακώβ· εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου, καὶ τέξεται ἐπὶ τῶν γονάτων μου καὶ τεκνοποιήσομαι κατὰ τὴν ἐξ αὐτῆς· καὶ πάλιν, ὅτι ἔκρινέ μοι ὁ θεὸς, καὶ ἐπήκουσε τῆς φωνῆς μου, καὶ ἔδωκέ μοι υἱὸν διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Δὰν· τέτοκε δὲ καὶ αὕτη φύσει τὸν Ἰωσήφ καὶ Βενιαμὴν· καὶ οὐ διὰ τόδε τέσσαρες υἱοὶ τῆς Ῥαχὴλ, ἐκ τῶν ἰβ' πατριαρχῶν εἰσὶν· οὐ γὰρ ἀριθμοῦνται καὶ οἱ θέσει υἱοὶ· Καὶ τοι εἴπωμεν εἰ οὐδὲ ὅλως ἀριθμοῦνται, πῶς οὖν ἰβ' οἱ πατριάρχαι εἰσὶ, Δὰν καὶ Νεφθαλεὶμ μὴ συλλογίζομένων; ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀριθμοῦνται σὺν τοῖς φύσει οἱ θέσει, δῆλόν ἐστιν· εἰ γὰρ καὶ μὴ ὡς τῆς Ῥαχὴλ, ἀλλὰ ὡς τῆς Βάλλας ἰδοὺ ἀριθμοῦνται ἐτέρας οὔσης· καὶ δύο μὲν Ῥαχὴλ, δύο δὲ ἕτεροι τῆς Βάλλας εἶναι λείπονται ἐν τοῖς ἰβ' ἐκ διαφορῶν τῶν ὄντων μπτέρων υἱοὶ καὶ ἐξ ἀδιαφόρου πατρὸς· ὥστε καὶ οἱ ἐκ διαφορῶν, καὶ οἱ ἐξ ἀδιαφόρων ὅλως, εἰ πλείονες εἰσι ταῖς ὑποστάσεσιν, υἱοὶ ἀριθμοῦνται· μόνον δὲ τότε οὐκ ἀριθμοῦνται πλείονες υἱοὶ, ὅτε κατὰ τῶν αὐτῶν ὑποστάσεων, πλείους υἰότητων τρόποι εἰσὶ· διὸ υἱοὶ Βάλλας ἐπὶ καὶ ταύτης φύσει καὶ τῆς Ῥαχὴλ θέσει εἰσὶν υἱοὶ οἱ αὐτοὶ, οὐχ' ἕκαστος αὐ-

τῶν διὰ τὰς δύο υἰότητες, δύο υἱοὶ καταλογίζονται· ἡ γὰρ ἂν οὕτως διεκατέσσαντο ἦσαν οἱ πατριάρχαι· ἀλλ' εἰς ἐκάτερος, διαφοροῖς υἰότησι τὴν διάφορον σχέσιν ποιούμενος πρὸς τοὺς τοκέας, οὐ διαφοροῖς ἀριθμοῖς καὶ ὑποστάσει μετρούμενοι· ὅπου γὰρ τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτῶν, εἰ διὰ τὸ θεῖσαι εἶναι τὸν ἀνθρώπον υἱὸν θεοῦ, μὴ συναριθμηθῆσαι εἰς δυάδα υἱὸν τὸν Χριστὸν ποιεῖ σὺν τῷ φύσει υἱῷ τοῦ θεοῦ τῷ λόγῳ, ἐπεὶ ὁ ἀριθμὸς ἐπὶ τῶν φύσει ἐστὶ, τοῦτο δεικνύται, ὅτι ἢ ὡς ὑπερέχων, ἢ ὡς οὐδὲν ὦν ὅλως, οὐχ' ἤξει εἰς ἀριθμὸν υἱῶν ὁ θεῖσαι· εἰ μὲν οὖν ὡς ὑπερέχων μειζων Ἰωάννης τοῦ δεσπότου ἐν υἰοῖς τῆς δεσποίνης, καὶ τοῦ λόγου ἀπλῶς ὁ ἀνθρώπος παρὰ θεῷ τῷ πατρὶ· εἰ δὲ χείρων, πῶς εἰς υἱὸς ὁ χείρων σὺν τῷ κρείττονι; οὐ γὰρ ἐν τὰ διάφορα ἐρούσιν.

Εἰ δὲ εἶποιεν ὅτι ὡς οὐδὲν ὦν, ἐλλείψεται αὐτῶν ἡ δόκησις τῆς περὶ Χριστοῦ υἰότητος· ἵνα δὲ κἂν τούτω δειχθεῖεν ψευδόμενοι, ἰδοὺ ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τοῦ κυρίου, Ἰωσήφ τὸν μνηστῆρα τῆς δεσποίνης, υἱὸν λέγει τοῦ Ἡλεί, καὶ τοι ἐξ Ἰακώβ φύσει ὄντα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ πρωτότοκον, ἀλλὰ κατὰ νόμον, ἐκείνου σπέρμα τοῦ προτελειτήσαντος ἀπαιδὸς ἀδελφοῦ ἀναγορευόμενον· ἔτι δὲ τὸ τρανότερον αὐτῶν Συμνοῦν τὴν διπλὴν ἀτέβειαν, ἐπιποιμὲν ὡς εἰ καὶ μὴ συναριθμῆται ὁ θεῖσαι υἱὸς τοῦ θεοῦ Χριστὸς καθ' ἡμᾶς τῷ φύσει υἱῷ καὶ λόγῳ τοῦ θεοῦ, κἀντεῦθεν δύο υἱοὺς πρειαβεῖν οὐχ' ἀλίσκεσθε; ἀλλ' ἐπεὶ τινὸς ἐστὶ καὶ αὐτὸς φύσει υἱὸς πάντως καὶ καθ' ἡμᾶς ἤγουν τοῦ ἀνθρώπου, οὐ γὰρ ἀπὸ ταυτομάτου γεγένηται, δῆλον ὡς υἱὸς ἐστίν, εἰ καὶ μὴ θεοῦ, ἀλλ' ὅμως πάντως τινὸς προσώπου φύσει καὶ καθ' ἡμᾶς· τοῦτον οὖν τὸν οὐ θεὸν, οὐδὲ θεοῦ φύσει υἱὸν, ἀνθρώπου δὲ φύσει υἱὸν καθ' ἡμᾶς, καὶ τὸν φύσει υἱὸν τοῦ θεοῦ λόγον, δύο υἱοὺς φατὲ· ἢ οὐδὲ Σῆθ τὸν υἱὸν Ἀδάμ, καὶ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, δύο υἱοὺς ἐρεῖτε, ἑτέρου καὶ ἑτέρου ὄψας υἱοὺς· εἰ δὲ τοῦτο, πάντως δῆλον ὡς δύο μὲν υἱοὺς ἴστε, τὸν τε λόγον καὶ τὸν Χριστὸν ὥσπερ οὖν καὶ δύο πρόσωπα λέγετε· ἀλλ' οὐδὲ θεὸν, οὐδὲ θεοῦ υἱὸν τὸν Χριστὸν, μόνον δὲ ψιλὸν υἱὸν ὄντα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀνθρώπου· ταῦτα δὲ ἦν αὐτὰ ἀπάλοι ἐγκαλούμενοι παρ' ἡμῶν, ἄλλην ἀλλαχού διεκδύοντες, λαθεῖν ἐμηχανᾶσθε· καὶ ἰδοὺ θατέρω θατέραν κατοδοξίαν ἑαυτῶν διηλέξατε· τοῦτο πολλάκις κἂν τοῖς δαιμονιωσὶ τῆς θείας δυνάμεως δεικνύσης, καὶ καταναγκαζούσης διὰ τῶν ἀγίων λέγειν αὐτοὺς τοὺς δαίμονας ἄκοντας τὰς ἑαυτῶν ἐφόδους καὶ ἐπιβουλάς καὶ πονηρίας τὰς κατὰ τῶν ἐνεργουμένων· ἵνα δι' ἑαυτῶν τὰς ἰδίας θριαμβεύσωσι μιαρότητας, καὶ μὴ ὑφ' ἑτέρως δόξοιεν δι' ἀπέχθειαν συκοφαντῆσθαι. Ἄλλ' οὔτε συλλογιστικῶς, οὔτε αἰτιολογικῶς δεικνύειν ὅπως οὐ δύο υἱοὺς φασὶν εἶναι τὰ διάφορα

πρόσωπα δυνηθέντες, νῦν παραδειγματικῶς ἡμῖν τοῦτο βούλονται παριστάειν, καὶ φασίιν.

XII. "Ὅτι πολλάκις τὰ διάφορα τῆ φύσει, ἐνὶ ὀνόματι προσαγορεύεται, καὶ μιᾶς τιμῆς ἡξίωται· δύο δὲ οὐδὲ ὅλως νοεῖται· σῶμα γὰρ πιστεύομεν εἶναι τὴν τε ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ἅγιον ἄρτον, καὶ τὸ σταυρωθῆν· καὶ τοῖ ἄλλο καὶ ἄλλο ἕκαστον τούτων· καὶ ὁμως οὐ διὰ τὸδε, τρία σώματα λείπει Χριστοῦ εἰσπραττόμεθα. Ἄλλα δὴλόν ἐστι, ὅτι ὡς Χριστοῦ σώματα, οὐκ εἰσὶ δύο ἢ τρία, διὰ γὰρ τὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος μετασχεῖν τούτων ἕκαστον, τοῦ χρισαντός· τε τὸ σταυρωθῆν ἐκεῖνο, καὶ ἀβιάζοντος τοῦτον τὸν ἄρτον, καὶ τὴν ἐκκλησίαν πάλιν διὰ τῆς μεταλήψεως αὐτοῦ πᾶσαν ἀγιοποιούντος, σῶμα Χριστοῦ νοοῦνται πάντα· ὡς Χριστοῦ οὖν, ἐν· εἰ μὲν τοῖ ἀπλῶς τὰδε ὡς σώματα κρίνομεν, τρία εἰσὶ· τό τε Χριστοῦ ἰδικόν, καὶ ὁ ἄρτος, καὶ ἡ ἐκκλησία· εἰ οὖν οὕτως καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ Χριστὸς μεταλήψει κοινοῦ τινὸς ἑτέρου, ἄμφω δὲ τοῦ αὐτοῦ υἰοσωοιοῦνται· θεῶ, τί τοῦτό ἐστὶ λεγέτωσαν· καὶ τί ὄντος χωρὶς τοῦδε κατ' ἰδίαν τοῦ λόγου, υἱὸς γέγονεν ὁ λόγος δι' ἐκεῖνου· ὅπου γε εἰ τὸ αὐτὸ ἐν δοθῆν διαφόροις φύσεσιν, υἱὸν θεοῦ καὶ τὸν λόγον ἐποίησε καὶ τὸν Χριστὸν, ἄρα φύσει υἱὸν θεοῦ ποιήσει, ἢ θέσει, καὶ τὸν λόγον εἶναι κατὰ Χριστὸν δείξει· ἐξ ἀνάγκης.

XIII. Ἄλλ' οὔτε δύο σφραγίδας φησὶ λέγομεν, τὸ ἀρχέτυπον καὶ τὸν τόπων, ἀλλὰ μίαν, καὶ τοῖ ἕτερον καὶ ἕτερον εἰδότες τῷ ἀριθμῷ. Ἄλλ' ὃ οὔτοι τῷ λόγῳ τῷδε, οὔτε δύο ἀνθρώπους ἄρα πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα, οὐδὲ δύο ζῶα τὸ καθόλου ζῶων, ἤθουν τὸ ἐξ ὁμοιότητος κοινόν, ἐνικῶς ὑνομάζομεν· οὐδὲ κατ' ἀριθμὸν πλείους εἰσόμεθα εἶναι καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰς σφραγίδας· ἐπεὶ ὅμοιον πάντων αὐτῶν φαμὲν τὸ εἶδος εἶναι τὸ κατὰ τὸ πληθὸς καὶ ἐν· καὶ μὴν δύο τὰ καὶ τρία καὶ μυρία λέγομεν ζῶα καὶ ἀνθρώπους· ὁμως τὸ παράδειγμα ὑμῖν τὰ ἐναντίου βούλεται νῦν ἂν πάλαι δοξάζετε· δύο μὲν γὰρ εἶναι τοὺς υἱοὺς ἀριθμῷ, ἀλλὰ ὁμοίους κατὰ τὴν υἰότητα καὶ οὐ διαφόρους δηλοῖ· καὶ τοῖ ἐλέγχετε ἕως ἄρτι, ὡς ἄμφω ἢ φύσει εἶναι δεῖ ἢ θέσει υἱοὺς· καὶ ὁμοίους τῷ εἶδει τῆς υἰότητος τοὺς ἀριθμουμένους εἰς δυάδα υἱῶν· εἰ οὖν ἀδιάφορον αὐτῶν τὸ τῆς υἰότητος εἶδος, ὡσπερ τῆς σφραγίδος πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, δύνανται δύο νοεῖσθαι διὰ τὴν ὁμοιότητα κατ' ὑμᾶς· ὥστε οὖν πάλιν καὶ εἰ οὕτως ἔχουσι τὴν ὁμοιότητα πρὸς ἀλλήλα ὡς τὰ ὁμοειδῆ, καὶ ἢ σὰρξ φύσει υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἢ καὶ ὁ λόγος χάριτι υἱὸς θεοῦ· ἔσται δὲ καὶ ὁ πατὴρ, σὰρξ· ὅμοια γὰρ τίκει ἑαυτῷ κατ' οὐσίαν ὁ φύσει πατὴρ· εἰ οὖν σὰρκα τέτοκε φύσει, καὶ σὰρξ ἐστὶ φύσει· καὶ ὁ λόγος δὲ θεὸς ὢν φύσει, οὐ φύσει υἱὸς ἐστὶ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ χάριτι σὺν τῇ σαρκί· οὐ θεὸς ἄρα ὁ πατὴρ ἐστίν, εἴτε οὖν ὅμοιοι εἴτε ἀνόμοιοι εἰσιν οἱ υἱοί

καὶ οὕτως, εἴπερ αἱ σφραγίδες καὶ τὰ ἀρχέτυπα τὸ κατ' ἀριθμὸν διάφορον ἔχουσιν, εἰ καὶ μὴ τὸ κατὰ τὸ εἶδος διαλλάσσον καὶ οἶδε τῶ ἀριθμῶ διαφέροντες, δύναιντο ἂν εἶναι, καὶ εἰς δυάδα υἰῶν συναριθμηῖσθαι, ὡςπερ Παῦλος καὶ Πέτρος· ἢ ὁ δακτύλιος καὶ ὁ κηρὸς, ἢ πηλὸς καὶ μόλιβδος ἐντετυπωμένοι· ἀλλὰ πάλιν τὴν διάφορον ὕλην ἀνελεῖν φασι τὸν ἀριθμὸν τῶν σφραγίδων ἠλιθίως, καὶ μίαν ποιεῖν τὰς πολλὰς νοεῖσθαι· οὐκοῦν τὸ διάφορον αὐτῆς εἴπομεν εἰσάξει αὐτὸν εἰ γὰρ τῶ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον, ἐν κηρῷ οὖν τυχὸν οὔσαι πᾶσαι, πλείους εἶεν σφραγίδες· ἐν διαφόροις δὲ ὕλαις τυπωθεῖσαι, μία εἰσι καθ' ὑμᾶς· ἀλλὰ ταῦτα δάκρυον ὀφείλεται, καὶ γέλωτα ὅμως ἡμᾶς ἐκβιάζει.

Τὶ οὖν, φησι; δύο λόγοι εἰσὶν, ὃ τε λεγόμενος, καὶ ὁ ἀκούμενος; λιν. Ἄλλὰ κατὰ τούτων, πρῶτον μὲν ἄλλος ὁ ἐνδιάθετος, καὶ ἄλλος ὁ κατὰ διάνοιαν· καὶ ἕτερος ὁ προφορικός, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦτον ὁ Γραπτός, καὶ μετὰ τούτους ὁ ἀκούμενός ἐστι· καὶ τούτων δὲ τὸ κοινὸν ὁμοίως ταῖς σφραγῖσιν ἐν τί ἐστι τὸ κατὰ τὸ σημαινόμενον τὸ αὐτὸ ὡς εἰ τῶν πολυσήμων τις εἴη λόγος εἴτ' οὖν ὁμωνύμων κἄν ἐνὶ μόνῳ λέγῃται ἢ ἀκούηται, οὐχ' εἰς λόγος ἐτι λέγεται· κἄν μὲν προφορᾷ ἐξαγγέλλῃται, ἀλλὰ πλείους λόγοι εἶναι παρὰ πᾶσι τοῖς διαλεκτικοῖς ὁμολόγηται· ἄλλο οὖν ὡς τῶ σημαινόμενῳ τὸ κυρίως ἐν τοῦ λόγου ἐστὶ· εἰ δὲ ὅτι συμβαίνει τὸν αὐτὸν εἶνα τῶ ἀριθμῶ λόγον, λεπτὸν τε εἶναι τῶ εἰπόντι, καὶ ἀκουστὸν τῶ παρεστῶτι, εἴποι τις οὕτως εἶνα αὐτὸν εἶναι, οὐκ ἔχει ἂν ὁμοίότητα ὑμῖν τὸ παράδειγμα· οὐδὲ γὰρ ὑπόκεινται δύο τινα ἀριθμῶ ἐνθάδε, εἴτουν δύο λόγοι ἐνὶ ὀνόματι ὀνομαζόμενα, ὡςπερ τό τε πρῶτον Χριστοῦ καὶ τοῦ λόγου δύο οὔσας ἀριθμητὰς ὑποστάσεις, ἐδόκει ὑμῖν εἶνα υἰὸν λέγειν· ἀλλὰ τούναντιον βούλεσθε δεῖξαι, ἐν ἀριθμῶ ὑποκείμενον ἐνταῦθα, δύο ὀνόμασιν ἀπὸ διαφόρου σχέσεως προσαγορευόμενόν ἐστι· ὁ γὰρ αὐτὸς εἰς ἀριθμῶ λόγος μόνος· ἀπὸ σχέσεως μὲν τοῦ εἰπόντος, λεπτὸς ἀπὸ δὲ σχέσεως τοῦ ἀκροατοῦ, ἀκουστός ὀνομάσθη· πάλιν οὖν καὶ οὕτως εἰς πρόσωπων ὑμῶν ἀντικατάρρει τὰ ὑμέτερα ἀναπτύγματα.

LIBER IV.

Τετάρτης αὐτῶν ἀσεβείας ἔλεγχος παραιτουμένων λέγειν
 Θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον.

- I. **Θ**έα γοῦν αὐτὸς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς τὸ αὐτὸ ἐνδύημα κεκρυμμένον τῶν
 μίαν λεγόντων τὴν ὑπόστασιν Χριστοῦ, καὶ σύνθεσιν τοῦ θεοῦ λόφου πρὸς
 τὴν σάρκα· τί γάρ ἐστιν εὐρεῖν ἐν τῇ θεοτόκῳ φωνῇ, προστιθεμένου μάλι-
 στα αὐτοῖς τοῦ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν; ἢ αὐτὸ τοῦτο ὅπερ ἐν τῇ συν-
 θέσει κεχωρισμένον εὐρήκαμεν, ἀπροσδιορίστως τοῦ θεοτόκος, ὡς τοῦ θεῶς
 ἵνοματος πολλαχῶς λεγομένου, σχέσει πῶς τὴν ἐπὶ τὸ εὐσεβὲς διασάφ-
 σιν ἔχει· νυνὶ δὲ τοῦ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν προσκειμένου τῇ φωνῇ,
 πάσης ἀσεβείας καὶ ἀπερικαλύπτου βλασφημίας αὐτὴν ἀνεπλήρωσαν ὅμως
 ἐρωπῆτέον αὐτοὺς, τί βούλεται αὐτοῖς ἢ τοιαύτῃ ὀνομασία, καὶ κατὰ ποίαν
 αὐτοῖς ἔνοιαν ἐξείληπται; ἄρα ὡς φαμέν ἀρβενότοκον, ἢ Φηλυτόκον γυ-
 αῖκα, τὴν εἰωθεῖαν ἀρβενας ἢ Φήλια τίκτειν, οὕτως αὐτοὶ λέγουσι Θεο-
 τόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν, Θεοῦς αὐτὴν πεφυκυῖαν τίκτειν, διὰ τῆς τοιαῦ-
 δε λέξεως σημαίνοντες; καὶ ποίους Θεοὺς ἐγέννησεν, εἰπάτωσαν, καὶ τὸ
 ἀγνοούμενον διδασκίτωσαν· ἢ ὅτι Θεὸν ἐγέννησεν; εἰ καὶ πρὸς ἅπαξ τοῦ-
 το ἐθέλουσι σημαῖναι, διὰ τοῦ οὕτως ὀνομάζειν τὴν παρθένον· ἀλλ' οὐκ
 οἶδαμεν εἰ δύναται τοῦτο δηλῶσαι τὸ τοιοῦτο σχῆμα τοῦ ὀνόματος.

Ἐξολοθρεύσει κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορ-
 ρήμονα, τοὺς εἰπόντας τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλονοῦμεν τὰ χεῖλη ἡμῶν
 παρ' ἡμῖν ἐστὶ τίς ἡμῶν κύριος ἐστίν; εἶπατε ἡμῖν οἱ αὐθεντία νομοθε-
 τοῦντες, μὴ ἐξ ἐνός, ἀλλ' ἐκ πλειόνων τόκων ὀνομάζειν τὴν τίκτουςαν
 ἄρα οὖν ἐπεὶ μονογενὴς τῇ Σάρρα ὁ Ἰσαάκ, τῇ Ἄννη ὁ Σαμουὴλ, τῇ Ἐλι-
 σάβητ ὁ Ἰωάννης, τῇ Ἄννη ἡ Μαριάμ, καὶ ἀπλῶς πάντες ὅσοι τὲ καὶ
 ὅσαι ἓνα υἱὸν ἢ θυγατέρα μίαν μόνον ἐπιγράφονται, ἤδη κατ' ὑμᾶς
 τούτους εἶγε τίς ὀνομάζειν ἐθέλοι, ἐκ τε τοῦ τοκετοῦ καὶ τῆς φύσεως
 τοῦ τεχθέντος καλῶν, οὐκ ἀρβενότοκος, ἢ Φηλυτόκος τολμήσοι λέγειν;
 καὶ τίς ἀκούσας, οὐ καταπτύει τῶν τοιούτων ὑμῶν σοφισμάτων ὡ τάλαι-
 νες; εἰ δὲ καὶ οὕτως εἶχεν ὡς φατέ οἱ μὴ εἰδέναι εἰ δυνατόν τοῦτο δη-
 λουῆσθαι διὰ τοιούτου σχήματος λέγοντες, πῶς ὑμεῖς χριστοτόκον καὶ ἀν-
 θρωποτόκον καλεῖν τὴν ὄντως Θεοτόκον συνίδετε; εἰ γὰρ ἐκ τοῦ ἐνός τό-
 κου οὐ δυνατόν ὀνομάζεσθαι τὴν τίκτουςαν τοιάνδε, ἢ πλείους Χριστοὺς,
 ἢ ἀπλῶς ἀνθρώπους οἰεσθε τεκεῖν τὴν ἁγίαν παρθένον, ἢ οὐδὲ ταῦτα τὰ
 ὀνόματα ἔχετε λέγειν ἐπ' αὐτῆς ἀθλιώτατοι· ἀπόλουθον δὲ τῇ ἡμετέρᾳ

ὑποθέσει, μὴ δὲ τὸν μόνον πατέρα τοῦ μόνου υἱοῦ αὐτοῦ καὶ λόγου θεοῦ γεννήτορα λέγεσθαι· ἐπεὶ ἓνα μόνον καὶ οὐ πλείους ἔτεκε τοὺς θεοὺς· καὶ πῶς αὐτὸν εἶναι τὸν κυρίως θεοτόκον λέγετε; ἀλλ' ὄντως φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθητε· καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνητος ὑμῶν καρδιά· τότε γὰρ μόνον τὸ πλῆθος πρὸς κυρίαν ὀνομασίαν τοῦ ὀνομαζομένου συμβάλλεται, ὅταν πλείονα τιὰ τῷ ἀριθμῷ ὑποκείμενα, ἐνικῶ χαρακτηρῆ τοῦ ὀνόματος τοῦ λεγομένου ὡς περιεκτικῶ σημαίνεται· κατὰ τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον, ἄμπελος μία τὸν ἄμπελῶνα οὐ συστήσει· οὐδὲ ἄμπελοφόρον εἶναι τὸ χωρὶον διαγράψει τίς οὕτως, οὐδὲ καρποφόρον, ἢ ἰχθυογόνον τὸ ὕδωρ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ τῆς πρώτης ὑμῶν κατ' ἡμῶν μέμφειως ἐξαταξίσθη δὲ καὶ τὰ ἐξῆς ὑμῖν εἰρημένα βλάσφημα, καὶ μὴ λανθάνετω τινὰς μὴ στηλιτευόμενα.

Τοῦ θεοῦ ὀνόματος φασὶ πολλαχῶς λεγομένου παρὰ τῆ θεία γραφῆ, οἷον ἐπίπερ εἰς θεὸς ὃς δικαιοσύνη περιτομῆν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως· καὶ πάλιν ὁ θεὸς ἔστι ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ· καὶ αὐθις ὡσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοὶ, κατὰ ποῖον ἐξείλησθαι σημαίνονμενον αὐτοῖς ἐνταῦθα τὸ θεὸς ὄνομα ἐπὶ τῆς θεοτόκου; κατὰ τὸ πρῶτον ὅπερ ἔστι φύσει λέγειν θεὸν, ἢ κατὰ τὸ δεύτερον τοῦτεστι θεῖσι, ἢ κατὰ τὸ τρίτον ὅπερ ἔστι τὸ ψευδές; ἀλλὰ κατὰ τὸ ὑστέρον, οὐκ ἂν εἴποιεν, οὐδὲ εἰ δαίμονες γένοιοντο· ἀλλ' εἰ κατὰ τὸ δεύτερον λέγοιεν, ἴστωσαν ὅτι θεὸς εἶσαι οὐκ ἀγγελος, οὐκ ἄλογον ζῶον, οὐ τί τῶν κτισμάτων ἐλέγχθη παρὰ τῆ θεία γραφῆ ποτὲ ἢ ἀνθρωποτόκον οὖν φασὶ τὴν παρθένον φύσει; ἀλλ' ἐπιείλησμαι τῆς προδήκης τοῦ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τὸ γὰρ κυρίως παρῆλησμαι αὐτοῖς ἐπὶ δηλώσει τοῦ φύσει θεὸν γεγεννημένου τὴν παρθένον· ἀλλ' εἰ ἐνδέχεται τοῦτο, καὶ μὴ ἀντίκειται τοῖς κοινοῖς ὁμολογήμασιν, ἴδωμεν ὁμολογοῦσι γὰρ ἄτρεπτον εἶναι τὸν θεὸν λόγον καὶ ἀναλλοίωτον κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν κοινῶν πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ λέγω συνόδου· ὁ δὲ ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, οὔτε χείρων ἐαυτοῦ γενήσεται, οὔτε κρείττων, ἀλλ' αἰεὶ κατὰ τὸ αὐτὸ μένει, μὴ ἀλλοιούμενος, αἰδῖος ὢν καὶ οὐδέποτε οὐκ ὢν, ἀρχὴν τοῦ εἶναι μὴ δεξάμενος· θεασάμεθα γοῦν εἰ μὴ λύσει γέννησις ἐκ θυναϊκῆς κατηγορουμένη τοῦ θεοῦ λόγου ἢ τὸ αἰδῖον αὐτοῦ, ἢ τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ καθόλου τὰ προσόντα αὐτῷ καὶ ὁμολογούμενα παρ' ἡμῶν κοινῶς ὡς θεῶν καὶ τῶν ἀπάντων.

Νῦν οὐκ ἐκ τοῦ μὴ πολλοῦς, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ δὲ τὸν ἓνα αὐτὸν τὸν τεχθέντα κυρίως εἶναι θεὸν, ἀνατρέπειν τὴν ἐπὶ τῆς ἀγίας παρθένου τὴν τῆς θεοτόκου φωνῆς ἔννοιαν κυρίως οὔσαν καὶ ἀληθῶς λεγομένην, ἐτολμήσατε· τὸ γὰρ θεὸς ὄνομα, ὁμωνύμως λεγόμενον ἐπὶ διαφορῶν τινῶν τῆ

οὐσία παραγαγόντες, βούλεσθε ἐν τούτῳ τὴ καὶ τῷ ἐπομένῳ ἐξῆς ἐπιχειρήματα ὑμῶν δεικνύσαι, ὡσπερ οὖν καὶ δι' ὅλης ὑμῶν τῆςδε τῆς ὑποθέσεως, οὐ τὸν φύσει Θεὸν ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενον σημαίνειν, ἀλλ' οὐδέ τινα ἕμως τῶν ψευδανώμως λεγομένων Θεῶν δηλαδὴ· τοῦτο γὰρ καὶ δαίμονι παραιτητέον ὁμολογήσατε· ἀλλὰ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ τοιοῦτο ὀνόματος ἐπὶ Χριστοῦ σημαίνεσθαι· Θεὸς δὲ Θεός, ὡς φατέ, οὔτε ἀγγελος, οὔτε ἄλλο τι ζῶον, πλὴν ἀνθρώπου, τῆ ἀγία γραφῆ εἴρηται οὐκοῦν ἐξ ἀνάγκης κατ' ὑμᾶς, ἀνθρώπος τε ὁ τεχθεὶς, καὶ ἀνθρωποτόκος ἢ τεκούσα λεχθήσεσθαι· εἰ δὲ ἀνθρώπος ὁ τεχθεὶς, καὶ Θεὸς Θεός· ὁ δὲ φύσει Θεὸς προστάττει πᾶσιν ἀνθρώποις μὴ δουλεύειν τοῖς μὴ φύσει οὐσι Θεοῖς· διαρρήδην δὲ βοᾷ, κυρίῳ τῷ θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις· ἀκόλουθον ὑμᾶς μήτε προσκυνεῖν, μήτε λατρεύειν τῷ Χριστῷ Θεοῖ ἐντι καὶ οὐ φύσει Θεῷ, κατὰ τὴν ὑμετέραν πλάνην· ἀλλ' εἶναι ὑμᾶς παρρησία τινὰς ἀντιχριστούς, καὶ μὴ ὑποκρίσει δοκεῖν τε χριστιανούς εἶναι· ἢ εἰ τοῦτο εὐλαβεῖσθε, προσκυνοῦντες καὶ λατρεύοντες αὐτῷ, κτιστοῦ τινὸς προσκυνηταὶ καὶ ἀνθρωπολάτραι κυρίως ἡμῖν φωραθήσεσθε· μὴ δυσφορεῖτε οὖν λοιπὸν οὕτως ὀνομαζόμενοι, καὶ τὴν τοιαύτην περὶ ὑμῶν δόξαν ἀποσιεσθαι σπουδάζετε· μὴ δὲ πάντα κυκάτε πρὸς ἀπίδειξιν τοῦ μὴ τοιοῦτοι δοκεῖν, καθὼς ἤδη διὰ πλείστων ὑμῶν μακρολογιῶν ἠγωνίασατε παραστῆσαι.

- III. Πᾶσα γέννησις ἐγνωσμένη τῆ Θεῆς γραφῆ, ἢ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καθέστηκεν αἰτία τοῦ λεγομένου γεγενῆσθαι, οἷον Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ· ἢ οὐ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καθέστηκεν αἰτία, οἷον ὁ ἀπόστολος ἐγέννησε τοὺς Κορινθίους κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα· τῆς δὲ αἰτίας τοῦ εἶναι Γενόμενης Γενέσεως, ἢ μὲν συνυπάρχειν ποιεῖ τὸ γεννώμενον τῷ γεννῶντι· ἢ δὲ μεθυπάρχειν συνυπάρχει μὲν γὰρ ὁ θεὸς λόγος τῷ πατρὶ γεννηθεὶς ἐξ αὐτοῦ· μεθυπάρχει δὲ τοῦ Ἀβραὰμ ὁ Ἰσαὰκ καὶ εἴτις τοιοῦτος· τῆς δὲ μὴ τοῦ εἶναι Γενομένης αἰτίας τοῦ γεννώμενου, ἢ μὲν κρείττονα ἑαυτοῦ δείκνυσι τὸν γεννώμενον, ἢ δὲ χείρονα· καὶ κρείττονα μὲν, οἷον ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι· οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγενήθησαν· χείρονα δὲ, οἷον γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑμῖν ὑπέδειξεν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; κατὰ ποίαν οὖν γέννησιν γεγενῆσθαι τὸν θεὸν λόγον ἐκ γυναικὸς φασι; κατὰ τὴν τὸ εἶναι διδοῦσαν τῷ γεννώμενῳ; οὐκοῦν οὐκ αἰδῖος ὁ θεὸς λόγος· οὐδεμία γὰρ τοιαύτη γέννησις προϋπάρχειν οἶδε τὸν γεννώμενον τοῦ γεννῶντος· τὸ δὲ μὴ προϋπάρχον τοῦ μὴ αἰδίου, οὐκ αἰδίου· ὅπερ ἀσεβεῖς λέγειν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λόγου· ἀλλὰ κατὰ τὴν μὴ τὸ εἶναι διδοῦσαν

τῷ γεννωμένῳ φασὶ γεγενῆσθαι τριπτὸς οὐκοῦν ὁ θεὸς λόγος, καὶ οὐκ ἀναλλοιώτως, ἐπεὶ πάσα τοιαύτη γέννησις, ἢ κρείττονα ἢ χείρονα δείκνυσι τὸν γεννώμενον ὁ δὲ κρείττων ἢ χείρων ἑαυτοῦ γινόμενος, διὰ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς δηλονότι τριπτὸς ἐλέγχεται ὧν καὶ ἀλλοιωτὸς· εἰ δὲ οὐ τριπτὸς ὁ θεὸς λόγος, οὔτε οὐκ αἰδιός, οὐκ ἄρα κυρίως καὶ κατὰ ἀληθειαν ἐγενήθη ἐκ θυναικός, οὐδὲ ὅλως αὐτοῦ κατηγορεῖσθαι δύναται γέννησις ἐκ θυναικός κατὰ τὴν γραφικὴν διάνοιαν.

Πολλὰς ἀντεμβολαῖς λόγων καὶ ἀλλοιώσεσι νοημάτων λανθάνειν πειρώμενοι, ὅμως ἀλίσκεσθε ῥᾶστα τὴν ἀσέβειαν· ἔστω γὰρ ἑτέρους εἶναι τοὺςδε Τρόπους τῶν γενήσεων, καὶ ἕτερα τὰ τοῦτοις παρεπόμυνα, ὡς εἰρήκατε· ἀλλὰ τὸ νῦν ἡμῖν ζητούμενον εἰς ἀπόδειξιν παρ' ὑμῶν ἐστὶ, εἰ ἀληθῶς οὐ δυνατόν ἐνα τινὰ καὶ τὸν αὐτὸν καθὼς ἡμεῖς φαιμέν δύο τινὰς γενήσεις τούτων αὐτῶν τῶν διαφόρων γενήσεων ὑφίστασθαι, ἵνα καὶ τοῖς ἐπομένοις ἑκατέρα τῶν γενήσεων γνωρίζεται σκεπτόν γὰρ ὅτι ἐθνικοὶ πλείστοι τῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ εὐαγγελίου ὑπὸ Παύλου γεννηθέντων, προγεγονότες ἦσαν αὐτοῦ κατὰ τὴν σαρκικὴν γέννησιν ὁμολογημένους· ἄρα οὖν οὐχ' ὁ αὐτὸς εἶναι λέγοιτό τις τῶν ἐκείνου μαθητῶν, προεῖναι τε τοῦ ἰδίου πατρὸς καὶ διδασκάλου Παύλου, καὶ μετεῖναι μαρτυρούμενος τοῦδε; πᾶς μὲν οὖν τις ὁμολογήσει, ὡς οἶμαι· ἀλλὰ κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο τὸν αὐτὸν τοῦ αὐτοῦ προϋπάρχειν τε καὶ μεϋπάρχειν ἔρει· καὶ γὰρ ὄντως ὡς ἔφητε κατὰ τὴν τοῦ εἶναι γέννησιν, προϋπάρχειν κατὰ δὲ τὴν εἰς τὸ εὐαγγέλιον γέννησιν, μεϋπάρχειν ὁμοίως δὲ καὶ τὰ γεννήματα τῶν ἐχιδνῶν, οἱ ἀπὸ μὲν τοῦ Ἀβραάμ ἔθνους κατὰ σάρκα, τοῖς ἰδίοις τέκνοις ἤγουν τοῖς ἀποστόλοις μαθητεύομενοι, ἐπιστρέφοντος τοῦ κυρίου καρδίας πατέρων ἐπὶ τέχνα, πῶς οὐχ' οἱ αὐτοὶ λέγοιντο προεῖναι μὲν κατὰ τὴν σαρκικὴν γέννησιν, μεϋπάρχειν δὲ κατὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῶν ἰδίων υἱῶν; εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τί ἀπιστον ὑμῖν δοκεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ λόγου, καθ' ἕτερον μὲν αὐτοῦ γέννησιν, αἰδιόν τε ὑπάρχειν αὐτὸν καὶ ἀπλοῦν ἀληθῶς, καθ' ἕτερον δὲ ἀρχόμενον τοῦ συνθέτως εἶναι; μετὰ προσλήμματος γὰρ τινὸς πρόσφατος γινώσκειται, καὶ οὐχ' ἀπλοῦς λόγος λοιπὸν, ἀλλὰ σύνθετος Χριστὸς ὀνομάζεται· οὕτως δὲ ἔχειν τούτων δοθέντων, ἢ μὲν τεκοῦσα τὸ σύνθετον, πάντως καὶ τὸ ἀπλοῦν τέτοκεν· ἐν γὰρ τῷ συνθέτῳ ἐστὶ τοῦτο· ὁ δὲ τὸ ἀπλοῦν τεκῶν, οὐ τέτοκε καὶ τὸ σύνθετον· οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀπλῷ τὸ σύνθετον· οὐκοῦν κατὰ μὲν τὴν τὸ εἶναι καὶ αἰδιός εἶναι διδοῦσαν γέννησιν τῷ γεννωμένῳ λόγῳ ἀπλῶς, οὐ μικτέρα φαιμέν τὴν παρθένον· κατὰ δὲ τὴν τοιαύτην εἶναι ἤγουν σισαρκωμένην, καὶ ἐν σαρκὶ τῇ ὑπὸ χρόνον εἶναι διδοῦσαν αὐτῷ γέννησιν, ὡς συγχρόνως αὐτῇ τῇ σαρκὶ ἔχοντι τὴν σύνθεσιν ἑαυτοῦ συγγενημένῳ ταύτῃ ἐξ αὐτῆς οὐσης

κατὰ τὸ εἶναι ὑποχρόνως , μητέρα ἀληθῶς καὶ τοῦ ἀπῶλου· διὰ μὲν τοὺ συνθέσεως γενομένην ἴσμεν τὴν ἀμίαντον· ἐκ λόγου γὰρ αἰδίου καὶ σαρκὸς ὑποχρόνου , ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ὅλος συνέστηκε· Γεννηθέντος μὲν τοῦ λόγου δις , ἀσάρκως μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς , σαρκακωμένως δὲ ἐκ μητρὸς , τῆς δὲ σαρκὸς ἅπαξ καὶ μόνον γεννηθείσης ἐκ μητρὸς ἀσπόρου· ἐπεὶ οὖν Θεὸς ἀληθὴς ἀσάρκός τε ὢν , καὶ μετὰ σαρκὸς ὁ λόγος , Θεοτόκοι καὶ ἑκατέραν γέννησιν οἱ τούτου γεννήτορες ἀληθῶς· ταῦτα μὲν οὖν τὰ περὶ τῆς κατὰ τὰς Γεννήσεις διαφόρου προειλεύσεως τοῦ λόγου· αἱ δὲ κατὰ προκοπὴν ἀπλῶς καὶ τὰ τοιαῦτα παραγωγῶν τῶν γεννήσεων , περιπτῶς ὑμῖν ἐπὶ Χριστοῦ παραφέρονται· οὐ γὰρ ἐκ τοιοῦδε τρόπου τις λόγος θεοτόκον εἶη ποτὲ τὴν ἄχραντον· οὐδὲ τῶν λίαν ἀλογίστων τινὶ τάδε εἰς φαντασίαν γεγένηται.

- IV. Εἰ κύριως καὶ κατ' ἀλήθειαν ἡ ἐκ πατρὸς τοῦ Θεοῦ λόγου γέννησις ἔστιν , οὐ κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν ἡ ἐκ γυναικὸς ἐπιφημιζομένη τοῦ θεοῦ λόγου γέννησις , ἐπειδὴ οὐχ' ὅμοια· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρότερον , οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον· Ἄλλ' εἰ κυρίως καὶ μόνη εἶναι γέννησιν φατέ τὴν κατ' αἰτίαν μόνη , καὶ ἄχρονον καὶ συναϊδίον τῷ πατρὶ τοῦ Θεοῦ λόγου , ἡ συνυπάρχειν τῷ γεννῶντι δείκνυσιν τὸ γεννώμενον , τὴν οὐχ' ὅμοιαν αὐτῇ γέννησιν , οὐδὲ κυρίως γέννησιν ἴσται· ἔσεσθε οὖν λοιπὸν μὴ κυρίαν εἰδότες γέννησιν τοῦ Ἰσαὰκ ἐξ Ἀβραάμ , ἡ τινὸς ἑτέρου ἀνθρώπου ἐξ ἀνθρώπου ὄντος , ἢ ζώου ἐκ ζώου , ἢ φυτοῦ ἐκ φυτοῦ γινομένην· οὔτε γὰρ ἄχρονα ταῦτα οὐδὲ συναΐδια οὐδὲ ἀπλῶς τοῖς τίκτουςι συνυπάρχοντα· οὐδὲ πάντῃ ὅμοια γίνονται , ὥσπερ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τὸν λόγον ἐγέννησεν· εἰ δὲ ἀληθὴς ἔστι καὶ ἡ γέννησις τοῦ Ἰσαὰκ ἢ ἐξ Ἀβραάμ , ὡς καὶ ὑμεῖς ἐν ἑτέροις εἶπατε , καὶ τῶν λοιπῶν ζώων τε καὶ φυτῶν , ὑπόχρονός τε οὕσα καὶ μεθυπάρχειν δεικνύσα τὸ γεννώμενον , καὶ ἀπλῶς τῆς θείας φέρουσα ἀπείροις καὶ πᾶσι σχεδὸν τοῖς λόγοις τῶν γεννήσεων , οὐκ ἄρα ἔσται κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν μόνη οὕσα γέννησις καὶ ὑμᾶς ἢ ἐκ Θεοῦ πατρὸς αἰδίως νοουμένη τοῦ λόγου· εἰ οὖν κρείνη καὶ αὐταὶ ἀληθεῖς εἰσὶ τε καὶ λέγονται Γεννήσεις , ἀληθεῖς ἄρα καὶ κατὰ τὸν διάφορον λόγον τῶν γεννήσεων οἱ λεγόμενοι γεννήτορες· οὐκοῦν καὶ Παῦλος διὰ τοῦ εὐαγγελίου , καὶ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ βαπτίσματος , καὶ Ἀβραάμ ἐκ τῆς σαφῶς , καὶ Ραχὴλ ἐκ τῆς κοιλίας , καὶ ὁ πατὴρ ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἐν ἑαυτῷ γεννῶν , πάντες ἀληθῶς γεννήτορες εἰσὶ καὶ λέγονται· εἴπερ οὖν καὶ πλείονες κατὰ πλείους τούτων τρόπους εἶεν τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς τινος γεννήτορες , ἀληθῶς πάντων ὁ αὐτὸς εἰς υἱὸς ἔσται· κατ' αἰτίαν ἄρα ἐκ πατρὸς , κατὰ δὲ σύνθεσιν καὶ σύλληψιν ἐκ μητρὸς ὁ λόγος γεγέννηται· τὸ γὰρ συλ-

λαβὸν ἀπαξ, οὐ τὸ ὄλον ἐξ αὐτοῦ τίεται, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τῆς λήψεως ἔνομα.

Εἰ ἡ γέννησις τοῦ θεοῦ λόγου ἐκ πατρὸς κατὰ ἀλήθειαν οὐσα παρ-
 ἤλλαται τῆς ἐπιφρημιζομένης αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἐκ γυναικὸς, ἀνάγκη
 δὲ πᾶσα ὧν ὁ τόκος ὁ κατὰ ἀλήθειαν παρήλλαται, τούτων καὶ τὴν οὐ-
 σίαν παρηλλάχθαι, ἀνάγκη ἄρα πᾶσα παραλλάττειν τὸν θεὸν λόγον αὐ-
 τὸν ἑαυτοῦ κατ' οὐσίαν, διὰ τὸ παρηλλάχθαι ἐπ' αὐτοῦ τοὺς τοκετοὺς
 κατὰ ἀλήθειαν· εἰ δὲ αὐτὸς ἑαυτοῦ παρήλλαται ὁ θεὸς λόγος κατ' οὐ-
 σίαν, οὐδενὶ ἔσται κατ' οὐσίαν ὁμοίος, οὐδὲ τῷ πατρὶ ἄρα καὶ τῷ πνεύ-
 ματι τῷ ἀγίῳ, ὅπερ ἀναιρεῖ τὸ ὁμοούσιον. Πολλοῖς ἀτόποις καὶ ἰσοῤῥό-
 ποις τὴν ἀσέβειαν συνέχευσε· καὶ ἀπορούμεν περὶ πῶς ἡμῖν φρωτίτων
 ἐγκαλέσομεν· ἥδη μὲν Γὰρ καὶ διαφόρων οὐσῶν τῶν γενήσεων, ὅμως ἀλη-
 θῶς πάσας εἶναι καὶ ἐνός τινος, καὶ πλειόνων ὁμοειδῶν εἶεν, προαποδέ-
 δεικται ἡμῖν· ἰδοὺ δὲ καὶ ἡμεῖς συνέχευσε ἡμῖν, ὧν ὁ κατὰ ἀλήθειαν τό-
 κος παρήλλαται, λέγοντες· ἴστε Γὰρ ἥδη καὶ ἡμεῖς παραλλάττοντας μὲν,
 ἀληθεῖς δὲ εἶναι τόκους τινὰς· ψευδὸς δὲ καὶ τὸ νῦν λεγόμενον ἡμῖν εἶσιν,
 ὅτι ὧν αἱ γενήσεις διάφοροι, τούτων καὶ αἱ οὐσίαι· οἷτε γὰρ Παῦλον
 πατέρα ἐπιγραφόμενον διὰ τοῦ εὐαγγελίου, οἷτε τοὺς τῆς σαρκὸς πατέ-
 ρας, οἷτε τὸν πατέρα τῶν πνευμάτων, οἷτε ἐκ τοῦ διαβόλου λεγόμενοι
 γεγενῆσθαι, οἷτε ἐξ' ἐχιδνῶν, καθ' ἑτέραν μὲν ἕκαστος γέννησιν γεγέν-
 ηται, καὶ ὅμως τῆς αὐτῆς πάντες, ἥθουν ὁμοίως ἀνθρωπίνης, εἰσὶν οὐσίαι·
 Τιμόθεος δὲ ὁ ἱερός, Παύλου τὸ καὶ πατρὸς ἑλληνοῦ υἱός, καὶ εἷς ὧν
 τῷ ἀριθμῷ, πλείους ἐπιγράφετο τοιοῦςδε πατέρας· πῶς οὖν ταῦτα μαρ-
 τυρήσει τοῖς παρ' ἡμῶν; καὶ οὕτως μὲν τάδε· τοῦ δὲ Ἀδάμ ἑτέρως, καὶ
 Εὐὰς ἑτέρως, καὶ Σὴθ' ἑτέρως γεγεννημένων, μίαν αὐτοῖς ὅμως εἶναι τὴν
 φύσιν καὶ τὴν αὐτὴν πᾶσι, τίς ἀντερεῖ; ὥστε οὐδὲ ὧν αἱ γενήσεις διά-
 φοροι, καὶ αἱ οὐσίαι· ἄλλως τε εἰ ἐπ' ἄλλου καὶ ἄλλου προσώπου λαμ-
 βάνοιτο, ἴσως δεῖξουσι τὸ κατ' οὐσίαν διάφορον· ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ ὑπο-
 κειμένου καὶ τῆς διαφορῆς γενήσεσι κατηγορουμένου, πῶς τὸ αὐτὸ ἀδιά-
 φορον ἔσται; τί οὖν μὴ δείξαντες πρῶτον, ὅτι κατὰ δύο γενήσεις δια-
 φόρους, οὐ δυνατὸν ἢ τὸ αὐτὸ ἐν ὑποκειμένον φρίττασθαι, ἢ τινα ὁμοού-
 σια νοεῖσθαι, ἀπλῶς ἐκ τῆς διαφορᾶς ἥδη τῶν γενήσεων, διάφορον εἶναι
 καὶ τὸ αὐτὸ ἐν γεννώμενον ὑποκειμένον συναγάγετε; ἀντιστρόφως γὰρ ἡμῖν
 ἡμεῖς ἐροῦμεν, ὅτι εἰ ὧν αἱ γενήσεις διάφοροι, καὶ ἡ οὐσία διάφορος,
 ἄρα καὶ ὧν ἀδιάφορος ἡ γέννησις, καὶ αἱ οὐσίαι ἀδιάφοροι· οὐκοῦν ὑπό-
 χρονός τε οὐσα καὶ σπερματικὴ καὶ διὰ μήτρας καὶ ὁμοίως ἔχουσα γέν-
 νησις ὄνων τὲ καὶ κυνῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ συῶν καὶ πιθῆκων, ὁμοίαν
 τῶνδε χωρίσθαι καὶ τὴν οὐσίαν; τί δὲ μοι ἑτέρων ἢ ἑτέρως χρειὰ γεν-

νήσεως πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ἐκ τρόπου γεννήσεως, τὴν διαφορὰν εἶναι, ἢ τὴν ὁμοιότητα τῶν οὐσιῶν; τοῦ γὰρ αὐτοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, μίαν κατ' ἀριθμὸν καὶ ἢ αὐτὴ γέννησις ἐστὶ δηλαδή· ψυχὴ δὲ καὶ σῶμα αἱ συσπενθηῖσαι φύσεις κατ' αὐτὴν, διάφοροι εἰσι· καθ' ἑμᾶς οὖν, ἢ οὐ διάφορον εἶναι τὴν οὐσίαν τούτων, ἐπεὶ μὴ δὲ τὴν γέννησιν φήσομεν ἢ διάφορον λίγοντες, δύο καὶ διαφόρους τὰς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἐν ταυτῷ πιστεῦσομεν εἶναι γεννήσεις· καὶ ταῦτα μὲν ὑμῶν τὰ κομφά· ὁμοῦ μὲν τοι οὔτε εἰρηκί τις ὑμῖν ὅτι τὸν λόγον ὡσαύτως ἀπλοῦν, ἀλλὰ μετὰ τῆς σαρκικῆς οὐσίας ἐκ μητρὸς κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ γέννησιν ἢ δευτέρα γέννησις προήγαγε, δοκῆσαι σοφοί.

- VI. Εἰ τὸ γεγονός κατὰ γέγονε, γενέσθαι πάλιν ἀμήχανον καὶ τὸ αἰδίως ὄν, τεχθῆναι πάλιν ἐκ γυναικὸς ἀμήχανον· ἀλλὰ τὸ πρότερον ἀληθές, καὶ τὸ δεύτερον ἄρα. Εἰ πᾶσαν τὴν γέννησιν ἀπλῶς ὡς τὸ εἶναι διδοῦσαν τῷ γεννωμένῳ ἀναιρεῖτε τοῦ αἰδίου ὄντος λόγου, ἢ καὶ τὴν πρώτην γέννησιν τὴν ἐκ πατρὸς ἀπ' αὐτοῦ ἀνελεῖτε ὡς αἰδίου· τὸ γὰρ αἰδίως ὄν, τεχθῆναι φατέ ἀμήχανον· ὡς λοιπὸν μὴ δὲ υἱὸν εἶναι τοῦ πατρὸς· οὐ γὰρ ἐστὶν υἱὸς ἀνευ γεννήσεως· οὐδὲ τὸν πατέρα εἶναι πατέρα· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνευ υἱοῦ πατήρ, ἢ τὴν ἐκ πατρὸς γέννησιν αὐτοῦ ὁμολογοῦντες, οὐκ αἰδίον εἶναι λοιπὸν δηλώσετε· εἴπερ τὸ αἰδίως ὄν διὰ τὸ εἶναι αἰεὶ, πάντη οὐ δυνατὸν ἢ ὀπωσοῦν ἀληθῶς τεχθῆναι· εἰ δὲ μὴ διὰ τὸ εἶναι αἰεὶ, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀπλῶς ἤδη προεῖναι τι καὶ προγεννηθῆναι ποτὲ, πῶς ἄπαξ οὐδὲ ὅλως ὀπωσοῦν ἐτι οὐδὲ κατ' ὄντιναοῦν ἕτερον τρόπον γεννηθῆναι τι δυνατὸν λέγετε; τοῦτο γὰρ ἠνίκατο ὑμῶν τὸ πάλιν, καὶ τόδε ἐν τοῖς κατέκαστα βυβανίσωμεν· ἄρα οὖν, Τιμόθεος οὐπω ἦν οὐδεμίᾳ γεννήσει γεγεννημένος, καὶ ὑφ' ἑτέρων προελθὼν γονέων, ὅτε Παῦλος ὁ ἐπιγραφόμενος αὐτὸν γνήσιον τέκνον ἐν πίστει, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγέννησε; καὶ τίς ὑμῶν τὴν προφανῆ ταύτην ψευδολογίαν οὐ βδελύττεται; οὕτως οὖν ὡ οὔτοι καὶ τόδε νοεῖτε· τῶν γὰρ Χριστοῦ μερῶν τὸ μὲν καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἑαυτοῦ γέννησιν γεννηθῆναι καὶ κατὰ τὴν δευτέραν φαμὲν, τὸ δὲ ἕτερον δῆλον, ὡς οὐδὲ προδὸν, ἢ ἑτέρα γενήσῃ προγεγεννημένον, μιᾷ γενήσῃ τῇ ἀμφοῖν συμπροελθεῖν τῷ ἑτέρῳ ἐν ἐνὶ τῆς ὑποστάσεως ὅλῳ τῆς αὐτῆς ὁμολογοῦμεν· ἐν γὰρ μιᾷ τῇ ἐκ πατρὸς γενήσῃ, τοῦ μὲν τῶν μερῶν Χριστοῦ δευτέρα, τοῦ δὲ πρώτη καὶ μόνη νοεῖται οὕσα γέννησις.

- VII. Εἰ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ λόγου ἐτέχθη κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου, ἀνάγκη δὲ τὰ τιχτόμενα οὕτως ὁμοία εἶναι κατ' οὐσίαν τοῖς τικτοῦσιν, ἢ ὁ Θεὸς λόγος, ἀνθρώπος τὴν οὐσίαν, ἢ ἡ παρθένος, διὸς τὴν οὐσίαν· ἀλλ' ἑκάτερον ἐπίσης ἀσεβές καὶ ἀδύνατον· οὐκ ἄρα ἡ οὐσία

τοῦ Θεοῦ λόγου ἐτέχθη κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου. Ἄλλα πρῶτον μὲν, ἔφερον τὸ εἰς οὐσίαν τεχθῆναι, καὶ ἄλλο τὸ κατ' οὐσίαν τεχθῆναι· ἐτι δὲ τῶν ἐκ τῆς οὐσίας τικτομένων, πολλαὶ εἰσὶν αἱ διαφοραὶ τῶν ὁμοιώσεων καὶ ἀνομοιοτήτων τῶ γε ἀκριβῶς ἐξετάζοντι, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐν τοῖς πρώην ἐλέγετε· τὰ μὲν γὰρ ὅμοια, τὰ δὲ ἀνόμοια τίκτει, πρὸς τὴν διαφορὰν δηλονότι τῶν ἑτεροφυῶν γεννήσεων· εἰ γὰρ καὶ οὐσία ἦν ὁ Παῦλος ὁ ἐνεργῶν τὴν γέννησιν Τιμοθέου, οὐσίας καὶ αὐτοῦ ὄντος καὶ κατ' οὐσίαν εἰς ἀρθαρσίαν διὰ τῆς πίστεως κρειττουμένου καὶ γεννωμένου· οὐ γὰρ δὴ κατὰ συμβεβηκός τι ἡ πνευματικὴ τῆς φύσεως ἡμῶν γέγενεν ἀναγέννησις καὶ ὁ κατὰ σάρκα δὲ αὐτοῦ πατὴρ, οὐσία ἦν, καὶ κατ' οὐσίαν πῶς ἔτικτε· καὶ πάσης δὲ οὐσίας αἴτιος, ἀναίτιος πάντων καὶ πατὴρ· ἀλλ' ὁ μὲν τῇ πίστει, ὁ δὲ τῷ σώματι αὐτοῦ ἐγέννησεν αὐτὸν ὅμοιον, ὁ δὲ τῇ εἰκόνι ἑαυτοῦ· εἰ καὶ ὁ πατὴρ οὖν αἰδίως ἐκ τῆς οὐσίας ἑαυτοῦ τίκτει τὸν λόγον, καὶ Σολομῶν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λέγεται τίκτειν τὸν Ἱεροβοάμ, οὐκ ᾗδῃ οὕτως ἔχει ἐκάτερος υἱὸς πρὸς ἐκάτερον πατέρα τὸ ἀπαράλλακτον, διαφόρου γὰρ τρόπου τῶν κατ' οὐσίαν γεννήσεων ἐν ἑτεροφυσίαι τε πράγμασι νοουμένου, εἰ καὶ ὅμοια εἶη κατὰ τοῦτο αὐτὸ ἡ γέννησις, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι διάφορον ὅμως δεικνυσὶν εἰκότως καὶ τὴν ὁμοιότητ'· ἰδοὺ γὰρ ἐπὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς οὐσίας τοῦδε λέγεται γενᾶσθαι υἱός τε καὶ Θεῶρημα καὶ λέξις καὶ τρίχες καὶ ὄψαλαι καὶ ἐνέργεια καὶ ἕτερα πλείστα· ἄρα οὖν πάντα ἀνθρώπων εἶναι ὅμοια τῇ οὐσίᾳ νομιστέον; ἐπεὶ εἰς οὐσίαν καὶ κατ' οὐσίαν τινὰ τῶνδε γεγέννηται, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας, ἢ τῇ διαφορᾷ τῶν τρόπων καὶ λόγων, καὶ ὕλων, διαφέρειν ἀνάγκη πρὸς τὸν τεκόντα; καὶ ταῦτε οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πάσης ἢ μόνης, ἢ μόνα τικτόμενα.

Οὐκοῦν εἰ καὶ ὁ Θεὸς λόγος ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου γεγέννηται σὺν τῇ σαρκί, οὐ μόνος Ψιλὸς τὴν φύσιν οὐδὲ ἐκ τῆςδε ἔχων τὸ ἀπλῶς εἶναι, τίς ἀνάγκη πάσης τῆς οὐσίας ἀπαιτεῖν ὁμοίωσιν τοῦ γεννηθέντος πρὸς τὸ ὅπως οὖν γενήσαν; τῆς γενήσεως ὁμολογουμένης μὴ εἶναι τῆςδε πατρικῆς, ἢ μόνῃ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς ὁμοιώσεως τῆς οὐσίας τοῦ γεννήματος δείκνυσιν πρὸς τὸν γενήσαντα, ἤγουν τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἄνευ σαρκὸς λόγον· ἢ γὰρ σὰρξ καὶ ὁ λόγος ὁ προὐν γεγέννηται ἐκ τῆς ἁγίας δισποίτης· καὶ οὔτε μόνος, οὔτε ἐκ μόνης τῆς οὐσίας τῆς ἁγίας παρθένου, ὡς ἐκ πατρὸς τοῦτο γὰρ ὑμῖν οὐκ ἐλέγετο παρ' ἡμῶν, ὡς λόγον μόνον ἐγέννησεν ἢ μόνῃ ἢ μὴ προόντος, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς σαρκαμένου· ὅθεν Χριστὸς κατ' ἄμφω αὐτοῦ τὰ μέρη ὁ γεννηθεὶς, ἅτε χρίσμα καὶ χριόμενος εἴρηται· εἰ δὲ τοῦτον ἐνὶ πάντως καὶ οὐ δύο ἑτεροουσίαις λέγειν ὁμοούσιον ἡμᾶς εἰσπράττετε, ἄρα ὑμᾶς μὴ δὲ τὸν Ἄδὰμ

ἀπὸ γῆς τὲ καὶ θείου ἐμφυσήματος γενόμενον, κατὰ πατέρα ἐν αὐτῷ μερῶν λόγον, πατέρα λέγειν συστατικῆ αὐτοῦ οὐσία ὁμοούσιον εἶναι· ἀλλ' ἢ θεῖον αὐτοῦ δοξάσαι καὶ τὸ γῆϊνον, ἢ γῆϊνον καὶ θεῖον ὑπολαμβάνειν εἰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τούτου πρόδηλον ἔχει τὴν ἀλάνην, ἀληθῶς καὶ ὁ εἰς ἡμῶν Χριστὸς ἀμφοτέροις τῶν γεννητόρων ἐκ θατέρου τῶν ἐν αὐτῷ ὁμοίος εἶναι δύναται τε καὶ λέγεται.

VIII. Εἰ μήτηρ τοῦ θεοῦ κατ' ἀλήθειαν ἢ παρθένος, υἱὸς κατ' ἀλήθειαν τῆς παρθένου ὁ θεὸς· εἰ υἱὸς τῆς παρθένου κατ' ἀλήθειαν ὁ θεὸς, ἢ ὁμοίος τῇ μητρὶ, ἢ οὐχ' ὁμοίος· καὶ εἰ μὲν ὁμοίος, οὐ θεὸς· εἰ δὲ οὐχ' ὁμοίος, οὐχ' υἱός. Ἀλλ' ἥδη ἡμῖν εἴρηται καὶ τὸν κατ' ἀλήθειαν υἱὸν μὴ κατὰ πάντα εἶναι τῷ τεκόντι ὁμοίον· καὶ γὰρ καὶ ἐκ πυρὸς φῶς, καὶ οὐχ' ὁμοίον πάντη πυρὶ καὶ νόημα ἐκ ψυχῆς, καὶ οὐ ψυχὴ καὶ ἰχθυῖες ἐξ ὕδατος, καὶ οὐχ' ὕδωρ· ἐν τούτοις μὲν οὖν καὶ τὸ πάντη ἀνόμοιον πρὸς τὰ τέκοντα τῶν τεχθέντων ἔστιν ἰδεῖν· εἰ δὲ ἐκ μέρους ἀνόμοιος τῇ μητρὶ καὶ ὁμοίος ὁ Χριστὸς, τί ἄποπον; ἄρα οὖν ἐπεὶ μὴ κατὰ τὸ ὅλον πέρδικι ὁμοίος ὁ ἐκ πέρδικος, καὶ φασιαῶν περδικοφασιανός, οὐκ ὄντως ἔσται οὐδὲ υἱὸς τοῦδε, ὡς φυσιολόγοι;

IX. Ἡ τοῦ θεοῦ λόγος ἐκ παρθένου κατὰ ἀλήθειαν γέννησις, ἢ πάθος αὐτοῦ ἔστιν, ἢ ἐνέργεια· ἢ πάθος, καὶ ἐνέργεια· ἢ οὔτε πάθος, οὔτε ἐνέργεια· ἀλλ' εἰ μὲν πάθος φαίνεται, πρόδηλος ἡ ἀσέβεια· τοῦ γὰρ γεγενημένου τὸ πάθος, γηγένηται δὲ ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ καθ' ὑμᾶς, τῆς οὐσίας ἄρα τοῦ θεοῦ τὸ πάθος· εἰ δὲ ἐνέργεια, ἐνεργεῖ δὲ ὁ θεὸς οὐ τῷ εἶναι αὐτῷ, τοὔτστιν οὐ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ μόνω τῷ θέλειν τοῦ θέλειν ἄρα τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ ἢ γέννησις· εἰ δὲ πάθος καὶ ἐνέργεια, πεπονθὼς μὲν τῇ οὐσίᾳ, ἐνεργήσας δὲ τῷ θέλειν γηγένηται, γηγένηται ἄρα καὶ ἡ οὐσία καὶ τὸ θέλειν τοῦ θεοῦ, ἢ μὲν παθοῦσα, τὸ δὲ δράσαν· εἰ δὲ οὔτε πάθος οὔτε ἐνέργεια, οὔτε ἡ οὐσία οὔτε τὸ θέλειν τοῦ θεοῦ ἐγεννήθη, εἰπὲ τί τοῦ θεοῦ ἐγεννήθη, οὐ γεννηθέντος, κυρίως κατὰ ἀλήθειαν ὁ θεὸς ἐγεννήθη. Φεῦ τῆς ἀσφόρου ὑμῶν σοφίας· τοιαύτης λογιστικῆς μὴ δὲ εἰδῶλον θεὸς ἐν κόσμῳ καταλίποι· τί γὰρ ἀθλιώτερον τοιαῶςδε σπουδῆς, πᾶσαν ἐραυζομένης ἀπρόσφορον αἰτιολογίαν, ἵνα τῷ ἀνυποστάτῳ ψεύδει, δόκησιν ὑποστάσεως ἀληθείας περιποιήσεται; καὶ τοῦτο οὐ διὰ κέρδος ἕτερον, ἀλλ' ἢ ἵνα κρηπίδα βλασφημίας αὐτῇ οἰκοδομήσῃ· πρῶτον οὖν ὑμῶν ἀκουστέον, τίς κοινωνία διανοίας τῶν τε μέχρι τοῦ νῦν ὑμῖν περὶ γεννήσεως, καὶ γεννωμένων δοξάντων, καὶ τῶν ἀπλῶς εἰρημένων τὴν γὰρ κυρίως γέννησιν τὴν ἐξ οὐκ ὄντων, ἢ ἀπλῶς τὸ εἶναι διδοῦσαν τῷ γεννωμένῳ διεγνωκάτε πρὸ τούτου· τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ἄνω τε καὶ κάτω ὑπεβάλλει· νῦν δὲ πῶς ἢ πάθος ἢ ἐνέργειαν, ἢ ἄμφω τὰ δύο,

ἐπὶ τοῦ γεννωμένου ὁρώμενα, λέγετε εἶναι τὴν γέννησιν; εἰ μὲν γὰρ ἐνέργεια ἔστι καθ' ὑμᾶς τοῦ μέλλοντος γενέσθαι, εἴτε διὰ τοῦ θέλειν, εἴτε ὅπως οὖν ἢ γέννησις αὐτοῦ, ἔχει δὲ τὸ εἶναι ὁ γεννώμενος οὐ ἔστιν ἢ θέλησις ἐκ τῆς γεννήσεως, ἄρα πρὸ τοῦ εἶναι, καὶ θέλει καὶ ἐνεργήσει τὸ εἶναι ἑαυτοῦ· καὶ ἔσται ἐν τῷ μὴ εἶναι ἑαυτὸν κευτημένος τό τε εἶναι καὶ τὸ θέλειν ἑαυτοῦ· εἰ δὲ καὶ πάθος λέγετε τούτου εἶναι τὴν γέννησιν, πάλιν ὡσαύτως πρὸ τοῦ εἶναι απειπονηδῶς εὐρεθήσεται· οὐκ οἶδα δὲ ἐν τίνι παθῶν, ὡσπερ οὐδὲ ἐν τίνι ἐνεργήσας, τὸ εἶναι ἑαυτοῦ προβάλλεται ὁ μὴ ὦν ὅς τις ἂν ᾖ· εἰ δὲ κατ' ἄμφω λέγετε τὰςδε τὰς διαθέσεις τοῦ γεννωμένου τὴν γέννησιν προΐεναι, διπλᾶ ὑμῖν ἔψεται πάντα τὰ ἄτοπα τῆς ὑποθέσεως πρὸς τῷ καὶ συνυπάρχειν ἅμα τὸ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία διδόναι.

Πλὴν ἐπιπέλησμαι· ἐν τῷ γὰρ μὴ ὄντι ταῦτα οἶσαδε· καὶ οὐ συνυπάρχει· οὐδὲ γὰρ ὑπάρχει τὰ ἐν τῷ μὴ ὑπάρχοντι· οὐκ οἶδα οὖν πῶς ἔντα εἶη ἐν τῷ μὴ ὄντι, ἃ καὶ ἐν τοῖς οὔσι γινόμενα, οὐ κυρίως ὄντα εἰσὶν· ἔτι μὴ καὶ τῶδε προσεκτίον, ὡς εἰ ἐνέργεια, ἢ πάθος τοῦ γεννωμένου ἢ γέννησις ἔστι, καθ' οὓς διεγράψατε ἀλογιστοῦ τρόπου ὡς ἀναγκαίους, ἢ εἰς ἑαυτὸν τι πᾶσι ὑφ' ἑαυτοῦ γεννώμενος, ἢ ὑπὸ τοῦ τεκόντος, ἢ ὑπὸ τινος ἑτέρου· καὶ πάλιν, ἢ αὐτὸς ἐνεργήσει εἰς ἑαυτὸν, ἢ εἰς τὸν τεκόντα, ἢ εἰς τινα ἕτερον· ἔσται δὲ οὕτως, ἢ αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς ἑαυτὸν ἢ εἰς τὸν τεκόντα, ἢ εἰς ἕτερον γεννήσας, ἢ ὑφ' ἑαυτοῦ εἰς ἑαυτὸν, ἢ ὑφ' ἑαυτοῦ εἰς αὐτὸν, ἢ ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ἢ ὑφ' ἑτέρου γεννηθεὶς ταῦτα δὲ ἀκούειν ἢ τοιούτοις ἀποκρίνεσθαι φείσασθε ἡμῶν ὃ δεινότατοι ὁμολογοῦμεν οὐ φέρειν ἀνεμῆσι· κωφισάτε δὴ οὖν ἵνα ἡμεῖς λαλήσωμεν λέγεται μὲν γὰρ ἢ ἄλλου φθορᾶ συναίρεσθαι εἰς ἄλλου γέννησιν, καὶ ἑτέρου ἐνεργοῦντος· καὶ ἑτέρου πάσχοντος, ἕτερον προΐεναι γεννώμενον, ὡς ἐπὶ σωμάτων ὁρῶμεν κατὰ τοὺς διαφόρους τρόπους τῶν γεννωμένων· τέκτονος μὲν γὰρ τῆ τε φυσικῆ καὶ ἐπιστημονικῆ ἐνεργείᾳ, πάθει δὲ τοῦ ξύλου, τῆς κλίνης προέρχεται τὸ εἶδος· καὶ πάλιν πυρὸς τῆ φύσει ἐνεργοῦντος καὶ φθειροῦτος, πάσχοντος δὲ καὶ φθειρομένου τοῦ στέατος, λιγνύος εἶδος ἐν αἰρί γεννᾶται· οἱ τε γὰρ φύσιν καὶ ὕλιν ὅτι ποτέ εἰσι διαφόρος νοοῦντες καὶ ὑποτιθέμενοι, ὅμως τῆς ἐνεργούσης, τῆς δὲ πασχούσης γεννᾶσθαι τὰ ἐκ τούτων εἶδη ὁμολογοῦσι· κατὰ μὲν τοι τὰ ὑμέτερα θεσπίσματα, τὸ μὴ ὄν γεννᾶ τί καὶ μάλιστα τὸ ἑαυτοῦ εἶναι πάθει ἢ ἐνεργείᾳ οὐδεὶς ἔφησε πάποτε· ἀλλ' οὐδὲ ὅπως πάθος ἢ ἐνεργείαν ἐπὶ τοῦ μηδέπω ὄντος ἰγνωρίσει· πῶς οὖν τοιαύταις ἡμᾶς ὡς φυσικαῖς διαιρέσει συλλογίζεσθε;

Ἄλλα τοιαῦτα ἡμεῖς μέχρι τοῦ νῦν θεοῦ χάριτι μὴ εἰδέναι μήτε δι-

δαχθῆναι ὁμολογοῦντες, ὀρθοδόξως κηρύττομεν τὴν εὐσέβειαν ὑπὸ τῶν ἀγίων διδαχθέντες πατέρων, τὸν ἐκ μόνου πατὴρ μόνον υἱὸν, τῇ μὲν μὴ μεμονωμένῃ αὐτοῦ ἰδίᾳ γενήσῃ προόντα τῶν αἰώνων θεὸν λόγον ἐν ὑστέροις δὲ καιροῖς ἰδίᾳ εὐδοκίᾳ φιλανθρώπων τὴν δευτέραν ἑαυτοῦ πάλιν ἰδικωτάτην ἐνεργῆσαι γέννησιν ἐν τῇ συμπλοκῇ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπου ὁμολογοῦμεν, καὶ προελύσει σαρκικῇ ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου τεχθῆναι, ὁμοίωσιν γέννησεως μὴ δὲ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ, μὴ δὲ κατὰ δευτέραν γέννησιν τινὶ τῶν πάντων κοινοῦντα οὔτε γὰρ τι ἕτερον κατὰ τὸ αἰδίον καὶ ἀπαράλλακτον καὶ εὐάρεστον καὶ ἄτρεπτον καὶ ἀμέριστον καὶ ἀνελλιπὲς καὶ ἀνεκφοίτητον τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡγούρας γέννησεως γεγέννηται, οὔτε κατὰ τὴν δευτέραν ἕτερόν τι οὕτως ἀσπόρως καὶ ἀφθόρως καὶ ὑπερφύως γεγέννηται, καὶ πνεύματος ἀγίου συλληφθῆναι, καὶ ἀχρόως τελειωθῆναι, καὶ μορφωθῆναι, καὶ διοργανωθῆναι, καὶ εἰς πάντα τὸν ἑαυτοῦ οὐσιώδη λόγον ἀπαρτισθῆναι ἐν τῇ ἀγνῇ μήτρᾳ τῆς ἀμιάντου, εἰς ναὸν καὶ εἰς σκῆνωμα τοῦ λόγου τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς ἐξ αὐτῆς μόνης τελειωθείσης καὶ συναφθείσης αὐτῷ ἐν ἀκαρεῖ ἔτι μὴν καὶ ἀληθῶς κεκλεισμένης τῆς παρθενικῆς πύλης, κατὰ φύσιν ἀληθῶς σῶμα οὐσης τῆς θεοδόχου σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τῶν ἀβραγῶν σωματῶν χωρῆσαι τῆς μήτρας τῆς παρθένου τῇ ὑπὲρ φύσιν δυνάμει τοῦ ἐνότος αὐτῇ πνεύματος τοῦ λόγου πιστευόμεν πῶς οὖν οὐ παντός μᾶλλον ἔτι καὶ ἔτι διὰ ταῦτα θεοτόκον ἀληθῶς γνωρίσαντες εὐφημήσομεν τὴν παρθένον ταύτην, ἐν ἧ καὶ ἐξ ἧς ὁ λόγος τὴν σάρκα μνηστεισάμενος προῆλθεν ὡς νυμφίος ἐκ παστοῦ ἀγίου αὐτοῦ; ἀφ' ἧς τὴ ἡ σοφία τὸν ἑαυτῆς λαττομήσασα οἶκον ἑαυτῇ περιωκοδόμησε; καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι οὐδὲ τὸ τῆς φύσεως ἰδιώματι τοῦ οἰκῆματος ἑαυτὴν συνεξήλαγεν ἐκ τῆς μήτρας τῆς παρθένου· ἀλλὰ τούναντίον τῷ τῆς φύσεως ἰδιώματι ἑαυτῆς, ἤλθον τοῦ ἐνοικήσαντος αὐτῇ λόγου, τὸ οἶκημα πνευματικῶς συνεξείλκυεν ἑαυτῆς ἐκ τῆς τεκούσης αὐτὸ· σὺν αὐτῷ γὰρ πνευματικῶς ἐξείναι καὶ χωρῆσαι διὰ τῶν ἀβραγῶν σωματῶν τῆς παρθένου, τὴν σάρκα ἑαυτοῦ ὁ λόγος ἐδυνάμωσεν ὥσπερ ὁ ἄσαρκος αὐτός· εἰσιῶν δὲ αὐτῶν οὐκ ἔστινοχωρεῖτο· ἐπεὶ ἰὰρ ἰδίᾳ εὐδοκίᾳ ἑαυτὸν εἰς τὴν παρθένον ἐνδέδωκε· καὶ ἐξ αὐτῆς ἑαυτὸν ὁ ἄσαρκος σαρκικῶς ἐμόρφωσε, θεϊκῶς καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς σάρκα αὐτοῦ ἑαυτῷ συμπρόσηγε· φιμωθῆτω οὖν ὑμῶν τὸ βέβηλον ἄχρις ἀνοιγῶσιν ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, ἵνα ἰδόντες τὸ φῶς τοῦ μυστηρίου, τότε λαλεῖν οὐ τὰς φαντασίας τῶν εἰδώλων τοῦ σκότους τῆς ἐπιγείου σοφίας, ἀλλὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ ἐξισχύσητε.

- X. Εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθη ὁ θεὸς λόγος ἐκ τῆς παρθένου, καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθη ἐξ αὐτῆς ἡ σὰρξ ἡ θνητὴ καὶ

φθαρτὴ καὶ ἐψυχωμένη ψυχῆ λογικῆ καὶ νοερᾶ, ἣ σὰρξ προϋπάρχει τῆς παρθένου, ἢ ὁ Θεὸς λόγος μεθ'ὑπάρχει τῆς παρθένου ὅπερ ἄποψον ἐκάτερον. Ἄλλ' οὐ καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τῆς γεννήσεως λόγον, ἀμφοτέρων τῶν τοῦ ἐνὸς υἱοῦ μερῶν τὴν γέννησιν τὴν ἐκ παρθένου εἶναι, πολλακίς ἡμῖν εἴρηται ὡς φυσικοὶ ἀληθῶς μὲν τοι μήτηρ ἐστὶ καθ' ἕκαστον λόγον τοῦ μὲν ὡς ἐξ αὐτῆς σαρκικῶς εἶναι ὑπάρξαντος· τοῦ δὲ καὶ ὡς ἀπλῶς σαρκὸς εἶναι ὑπάρξαντος· οὕτως γὰρ μία μήτηρ ἐνὸς τοῦ συναμφοτέρου ἀναδέδεικται· ἄρα δὴ οὖν εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθησαν σαρκὶ Ζεβεδαίου οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἀνεγεννήθησαν πρῶτοι διὰ τοῦ εὐαγγελίου προϋπάρχουσι αὐτοῦ ἀπλῶς ἢ αὐτὸς μεθ'ὑπάρχει αὐτῶν, καὶ τοι εἰ θάτερον προϋπάρχει, πάντως τὸ ἕτερον μεθ'ὑπάρχει, δοκησείσοφοι· καὶ οὐχ' ὡς φατὴ ἢ τόδε ἢ τόδε· πάντως γὰρ τῆ σχέσεσι ἅμα ἐστὶ τάδε καὶ παρέρπεται· τὸ γὰρ προϋπάρχον, μεθ'ὑπάρχοντος προϋπάρχει· ἀλλὰ δῆλον, ὡς κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο ὁ αὐτὸς πρὸς τοὺς αὐτοὺς υἱοὺς τε ὄντας αὐτοῦ καὶ πατέρας, τὴν τε προγενεσίαν ἔχει καὶ ὑστερογενεσίαν.

Εἰ τόκος ὁ τῆς σαρκὸς, τόκος τοῦ Θεοῦ κατὰ ἀλήθειαν, καὶ τὸ εἶ- XI.
 ναι ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ τὸ εἶναι καὶ τὸ τοιόνδε εἶναι τοῦτο ἀσεβὴς ὁμοῦ καὶ ἀμήχανον, οὐκ ἄρα ὁ τόκος τῆς σαρκὸς, τόκος ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ λείπει τῆ πρώτῃ ὑμῶν προτάσει τὸ ὡσαύτως ἐστὶ· καὶ τοῦτο ἢ δεινῶς ἢ ἀμαθῶς ὑμῶν διαλεγομένων παρεώραται· εἰ γὰρ ὁ τόκος τῆς σαρκὸς, τόκος τοῦ θεοῦ ὡσαύτως ἐστίν, ἦγουν κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦ τόκου λόγον τὸν ἐκ πατρὸς, τὰ αὐτὰ ὄντως ἀμφοτέροις χαρίσεται· εἰ δὲ πολλοὶ τε καὶ κατ' ἀλήθειαν λεγόμενοι λόγοι τόκου εἰσὶν, οὐ τὰ αὐτὰ ἐκ παντὸς λόγου τόκου ἔψεται νοεῖν τινα, ἐπὶ τοῖς ὁπωσοῦν τεχθῆναι λεγομένοις· οὔτε δὲ τοῦτο ὑμῖν τις δέδωκεν ὅτι ἀπλῶς καὶ γυμνῆς σαρκὸς τόκος, οὗτος καὶ τόκος Θεοῦ ἐστὶ, ἀλλ' οὔτε ὅτι συνημμένου τῆ σαρκὶ τοῦ θεοῦ, ὅμως ὁ αὐτὸς ἐστὶ κατὰ τὸν λόγον ὁ τόκος τοῦ Θεοῦ ὁ ἐκ παρθένου τῆς σαρκὸς· ἀλλ' ὁ αὐτὸς κατὰ ἀριθμὸν, ἐν διαφοροῖς δὲ λόγοις γεννήσεως ἀληθῶς κατ' ἄμφω συνειστώσας τὰς τεχθείσας φύσεις· τὸ γὰρ τῆς γεννήσεως ὄνομα ὡς καὶ ὑμεῖς παρηγάγετε, ὁμώνυμον ἐν δὲ τοῖς ὁμώνυμοις τὸ μὲν μᾶλλον εἶναι, τὸ δὲ τί καὶ ἦπτον, οὐκ ἔστιν οὐδὲ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον, ὡς λογιώτατοι· οὐκοῦν ἀληθεῖς μὲν πᾶσαι αἱ γεννήσεις, ἀλλ' οὐκ ἐμφορεῖς· ὅτι οὖν τῆς ἐνθίου σαρκὸς ὁ τόκος καὶ θεοῦ σεσαρκωμένου ἐστὶ τόκος, ὡς μοιολόγηται· ἀλλ' ὡς πρέπει ἐκατέρῳ· οὔτε γὰρ σὰρξ οὔτε τόκος ἀλλοιωῖσαι θεοῦ φύσιν δύνανται. τοῦναντίον μὲν οὖν Θεὸς καὶ σαρκὸς φύσιν, καὶ φυσικὸν τόκον, ἀλλοιωῖσαι κατὰ τοὺς ὄρους καὶ καιροὺς καὶ τρόπους τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας ἡνίκα ἂν

ἐθέλει, δεδύνηται· τόκος ἄρα Θεοῦ μὲν ὡς ἐναρξασμένου σαρκώσεως, σαρκὸς δὲ ὡς ἐναρξασμένης ὑπάρξεως.

XII. Εἰ τὰ τίκοντα πρὸς τὰ τίκοντα κατ' οὐσίαν παραλλάττει, καὶ τὰ τικτόμενα πρὸς τὰ τικτόμενα ἀνάγκη πᾶσα κατ' οὐσίαν παραλλάττειν καὶ εἰ τοῦτο, πῶς τοῦ πατρὸς καὶ τῆς παρθένου κατ' οὐσίαν παραλλαττότων, οὐ παραλλάττειν ἀνάγκη τὸν θεὸν λόγον αὐτὸν ἑαυτοῦ κατ' οὐσίαν, ἀμφοτέρων ὑπάρχοντα κατὰ ἀλήθειαν υἱὸν; τὸ δὲ αὐτὸν ἑαυτοῦ κατ' οὐσίαν παραλλάττειν λέγειν τὸν πάσης ἀπλότητος ἐπέκεινα, πάσης ἐκστάσεως ἐστι ἐπέκεινα· Ἄλλὰ πῶς ὧ οὔτοι τῶ φέροντι ἤδη τὸ δοκοῦν ἀπορθέγγασθε; καὶ γὰρ ἰχθύας τὲ καὶ ἕτερα ζῶα καὶ πετεινὰ καὶ ἐρπετὰ τινὰ ἐκ τῆς ἀλλήλων συνουσίας· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐξ ὑδάτων αὐτοφυῶς καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐξ ἀέρος τίκεται· καὶ ὅμως ὅμοιά εἰσι τὴν οὐσίαν διαφερόντων φύσει τῶν τεκόντων· οὐ γὰρ ταυτὸν οὐσία ζώου τὲ καὶ ὕδατος καὶ γῆς· ἰχθύς δὲ ὅ τε ἐξ ὕδατος, καὶ ὁ ἐξ ἰχθύος γεννώμενος· ὡσαύτως καὶ ἀδιαφόρος καὶ ὄφεις καὶ ἕτερα πλεῖστα τοιαῦτα· δευτέρως δὲ ἀντιστροφῆ τὸ ὑμέτερον βασιανίσωμεν θέμα· εἰ γὰρ τὰ διάφορα τῆ φύσει, διάφορα τίκειν ἀνάγκη, καὶ τὰ ἀδιάφορα τῆ φύσει ἀδιάφορα τίκειν ἀνάγκη· ἐπεὶ οὖν εἶς καὶ οὐ πλείους, ἢ διάφοροι ἀπλῶς ἥλιοι, οὗτος δὲ ἐν αἰερί φῶς, ἐν ὕδατι δὲ ζῶα, ἐν δὲ γῆ πῶας καὶ ταύτας διαφόρους τίκει, ἄρα πάντων ἀδιάφορον ἡμῖν νομιστέον τὴν οὐσίαν; ἀλλ' οὐδεὶς ὑμῖν τάδε συμβέγγεται.

Πλὴν ἔστω καὶ τάδε ὑμῖν συγκεχωρημένα· τοῦτο δὲ ὅμως δεῖξατε, ὡς πολλὰχίς εἴρηται, τί τὸ κωλύον μὴ εἶναι τὸν αὐτὸν ἐκατέρων υἱόν, καὶ εἰ τὰ τίκοντα κατ' οὐσίαν παραλλάττει, τὸν καθ' ἑκατέραν γέννησιν ἐξ ἐτέρας οὐσίας τικτόμενον, τί ἐμποδίζει ὡς ἐξ ἐτέρας οὐσίας προτεχθέντα, ἐν τῇ δευτέρᾳ γεννήσει διάφορον εἶναι πρὸς τοὺς τεκόντας κατὰ τὴν πρώτην γέννησιν, καὶ ἐκ τοῦ ὅλου ἑαυτοῦ διαφόρους ἔχειν λόγους πρὸς ἐκάτερον τῶν τεκόντων; ἢ ὡς μὴ σωζομένης τῆς πρώτης οὐσίας ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ γεννήσει, ἢ ὡς μὴ ἐπιγινομένου τινὸς προγεγεννημένη ὑποστάσει· οὕτω γὰρ ἂν οὐδεὶς τῶν κατὰ πνεῦμα γεγεννημένων, ἔμεινε σὰρξ ὁπωσοῦν, ἐπεὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ ἐστὶ, τὸ δὲ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμα ἐστὶν· εἰ δὲ τὴν ἐπίκτησιν τῶν ἐκ τῆς δευτέρας γεννήσεως προσληφθέντων τῶ λόγῳ τὴν πρώην ἀπλότητα αὐτοῦ οὐ συγχωρεῖν καθορᾶσθαι νομίζετε, σκεπτέον ὡς τὴν παραλλαγὴν τήνδε τῆς οὐσίας οὐκ ἐντὸς τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἀπλότητος τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐκτὸς θεωρεῖτε, ἤγουν ἐν τῶ συνδέτῳ τῆς ὑποστάσεως· ὥστε τὸν βουλούμενον, τὸ τῆς πρώτης γεννήσεως ἀδιάφορον τῇ οὐσίᾳ πρὸς τὸν τεκόντα φυλαχθὲν θεωρεῖν, ὡς ἐν μέρει δὲ τοῦ τῆς δευτέρας γεννήσεως ὅλου δεῖ ἄρᾳν

καὶ πάλιν τὸ τῆς δευτέρας γεννήσεως πρόσλημμα τοῦ λόγου, σαφῶς δεῖ νοεῖν ἐν τῇ ὁμοίωσει τῆς παρθένου μητρὸς αὐτοῦ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο οὐσιῶν τοῦ συνθέτου ἄμφω ἐχούσης τὰς κατ' οὐσίαν ὁμοιότητας· καὶ οὕτως οὐδεὶς οὔτε τὸν λόγον τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας παραλλάττειν φήσειεν ἂν, οὐδὲ τὸν σύνθετον καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν τῆς διαφορᾶς τῶν γονικῶν αὐτοῦ φύσεων τί παραλελοιπέναι νομίσειν· οὐ γὰρ ὡς κατασκευάζετε ἀπλῶς καὶ γυμνὸν τὸν λόγον ἄμφω τεκεῖν φαμέν τοὺς γεννήτορας αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν μὲν πατέρα, ἀπλῶς καὶ ἀπλοῦν· τὴν δὲ μητέρα, μετὰ σαρκὸς σύνθετον τὸν αὐτὸν τεκεῖν ἐν Χριστῷ νοοῦμεν.

Εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ λόγου ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, καὶ ἔστιν ὁμοούσιος αὐτῷ, πάντα κατ' οὐσίαν καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ λόγου· καὶ ἔστιν ἀνόμοιος αὕτη πάντα κατ' οὐσίαν· οὐ τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν γεννηθῆναι τὴν οὐσίαν ἐκ τῆς οὐσίας ἐστὶ, τὸ ποιοῦν πάντη ὅμοια κατ' οὐσίαν τὰ τικτόμενα τοῖς τίκτουςιν, ἀλλὰ τι ἕτερον, ὅπερ οὐδὲ ἐπινοῆσαι δυνατόν. Κυρίως μὲν καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ λόγου ἐκ τε τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου γεννιέσθαι· ἀλλ' οὐ τῇ ὁμοίᾳ γεννήσει, οὔτε τὸ αὐτὸ ἐξ ἑκατέρου λαβοῦσα ἡ κεκτημένη· ἐκ μὲν γὰρ τῆς τοῦ πατρὸς πρώτης αὐτοῦ γεννήσεως μόνος καὶ μόνης καὶ ὅλης καὶ ὅλος τὸ εἶναι ἔχει· ἀνάρχως τε τοῦτο καὶ ἀχρόνως καὶ αἰδίως καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ θεοπρεπῆ· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, τὸ σαρκικῶς εἶναι ἀρξασθαι τε συνθέσεως ἀπὸ χρόνου, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κατ' ἡμᾶς ὁμοιώσεως· πῶς οὖν οὐκ εἰς τὸ αὐτὸ οὐδὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς γεννήσεως γεννηθεῖς, τὰ αὐτὰ ὑμῖν εἰσπράττεται γνωριστήρια θατέρου τόκου πρὸς ἐνδειξιν ἀληθῆ τῆς πρώτης αὐτοῦ καὶ δευτέρας γεννήσεως, ἐν ἀμφοτέροις τε πάντως ὁμοίωσιν ἢ ἀνομοιότητι· οὐ γὰρ εἰ μὴ τὰ αὐτὰ ἔψεται ταῖς οὐ ταυταῖς γεννήσει, διὰ τὸδε οὐδὲ γεννήσεις εἶεν κυρίως καὶ ἀληθεῖς· οὐ γὰρ ἐπεὶ μὴ ποτάμιος, διὰ τὸδε οὐδὲ ἵππος ἀληθῶς ὁ χειρσαῖος· ἄμφω γὰρ ἀληθῶς ἵπποι· οὐδὲ ἐπεὶ μὴ θαλάττιον, διὰ τοῦτο οὐδὲ ζῶον τὸ χειρσαῖον· οὐκ ἀρκέσει οὖν τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν γεννηθῆναι, δεῖξαι τὴν ὁμοιότητα τῆς οὐσίας, ὅπερ ὑμεῖς εἰς αἰτίαν ὁμοίου παρηγάγετε, εἰ μὴ καὶ κατὰ τὴν τοιάνδε γέννησιν τῶν ἀληθῶν γεννήσεων, ἤγουν τὴν ὅμοια δεικνύσαν τὰ τικτόμενα, τί γεννιέσθαι πάντως· καὶ ὑμεῖς γὰρ ἐν ἀρχῇ δεδώκατε ὡς τὰ μὲν χεῖρονας, τὰ δὲ κρίττονας, τὰ δὲ ὁμοίους παρίσθαι τοῖς γεννηθεῖσι τοὺς γεννήσαντας· ἄλλως τε πρὸς μὲν τὸν πατέρα γεννηθεῖς, ὡς ὅλον τί ἔσχε τὴν ὁμοίωσιν ἢ λόγος ὡς θεὸς· Χριστὸς δὲ γεννηθεῖς καὶ οὐ λόγος ἀπλῶς, καὶ πρὸς τὴν μητέρα ἐκ μέρους μὲν ἔχει τὴν ὁμοίωσιν τὴν φυσικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τὸ ὅμοιον· διότι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρ-

χων, κατὰ θεώτερον τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν, τὴν τε πρὸς τὸν πατέρα καὶ πρὸς τὴν μητέρα φυσικὴν ὁμοίωσιν κέκτηται καὶ διαφορὰν ὁμοίως δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς ὑμιτέροις ἀντεπάγοντες, δειξόμεν τὰ ἡμέτερα' εἰ γὰρ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἐκ Σαοῦλ Ἰωνάθαν, ἔστιν ὁμοιος αὐτῷ κατ' οὐσίαν καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἀπ' αὐτοῦ λόγος, καὶ ἔστιν ἀνομοιότατος αὐτῷ κατ' οὐσίαν οὐ τὸ κυρίως γεννηθῆναι ἔστι σαφῶς αἴτιον τῆς ὁμοιότητος, ἀλλ' ὁ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὄλου ἢ μέρους ἴδιος τρόπος τῶν ἐν ταῖς γεννήσεσι νοουμένων.

XIV.

Εἰ ἐγεννήθη ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς κατὰ θεότητα, καὶ σώζει τὴν κατ' οὐσίαν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα· ἐγεννήθη δὲ καθ' ὑμᾶς ὁμοίως ὁ υἱὸς καὶ ἐκ τῆς παρθέου κατὰ θεότητα, σώζειν ἀνάγκη τὴν πρὸς αὐτὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα κατὰ τὴν θεότητα· εἰ δὲ τοῦτο, ἔξει πάντως καὶ ἡ παρθέου τὴν πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα· τὰ γὰρ τῶ αὐτῷ ὅμοια, καὶ ἀλλήλοις ἔστιν ὅμοια. Ἄλλ' οὔτε πᾶν, οὔτε κατὰ πάσαν γέννησιν, οὔτε κατὰ τὸ ὄλον ἑαυτοῦ τὸ ἐκ τινος γεννώμενον, σώζειν ἀνάγκη τὸν τῆς φύσεως τοῦ τεκνόντος λόγον, ἀπαράλλακτον δέδεικται καὶ εἶρηται πολλακίς· ἰδοὺ γὰρ καὶ φύσει τέκνα ὀργῆς, καὶ υἱοὶ ἀπειθείας καὶ ἀνομίας, καὶ υἱοὶ σκότους, καὶ τέκνα τοῦ πονηροῦ, καὶ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τέκνα τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ τέκνα θεοῦ, καὶ θελήματος θεοῦ γεννήματα, καὶ υἱοὶ φωτὸς, καὶ υἱοὶ ἡμέρας, καὶ υἱοὶ δυνάμειος, καὶ υἱοὶ ὑψίστου εἰρηναὶ τῇ ἀγίᾳ γραφῇ, κατὰ διαφόρους ἀληθεῖς κατὰ τὸν οἰκίον λόγον γεννήσεις καὶ τοὺς ἐκάστης γεννήσεως τρόπους· καὶ οὐδὲν ἂν τῶνδε γέννημα εἴπωι τις ἐξ ἀνάγκης ὁμοούσιον τῷ τεκόντι· οὐδὲ γὰρ ὀργῆ τὰ τέκνα τῆς ὀργῆς· οὔτε αἰὼν τὰ τέκνα τοῦ αἰῶνος· οὐδὲ θεοὶ τὴν οὐσίαν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ πάντα· οὐδὲ ὁμοούσιοι τῷ ὑψίστῳ οἱ υἱοὶ τοῦ ὑψίστου· πρῶτον μὲν, οὐκ εἴ τι ἐκ τινος, τοῦτο καὶ ὅμοιον πάντως τῷ ὄλῳ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λόγῳ εἶναι ἀναγκαῖον· πάλιν δ' οὐκ ἐροῦμεν, ὅτι τότε ἂν ὑμῖν εἶχε τὸ εὐλογον ἢ ἀπορία, εἰ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως τὸν αὐτὸν ἐξ ἐκατέρου προεληλυθέναι εἰρηκαμεν Χριστὸν· εἰ γὰρ ἐπεὶ κατὰ τὴν θεότητα ἐκ πατρὸς γεγέννηται, καὶ κατὰ τὴν θεότητα ἐκ μητρὸς ὁ αὐτὸς γεγέννηται, ἑτέρος μὲντοι ἦγον ὅτι σισαρχκῶται, τὸν αὐτὸν ἀπαιτεῖτε λόγον πρὸς ἑκάτερον τῶν γεννητῶρων ἔχειν αὐτὸν κατ' οὐσίαν, δεῖον ὑμᾶς λέγειν καὶ Πέτρον ἐπεὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπὸ Ἰωᾶ γεννήσθαι, καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τῷ ἁλίῳ πνεύματι ἐμφορούμενος, τοῦ τότε ἐπενδυσάμενος πνευματικὸς γεγέννηται, σώζειν αὐτὸν τὴν τε πρὸς τὸν Ἰωᾶν καὶ τὸ πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα κατὰ τὸ ὄλον καὶ οὐκ ἐκ μέρους κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα· καὶ εἰ τοῦτο, πάντως καὶ Ἰωᾶς ὁ τούτου πατὴρ, ἔξει τὴν πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα· τὰ γὰρ

τῆ αὐτῶ ὁμοία, καὶ ἀλλήλοις, ὡς δέδοκται· εἰ οὖν τόδε διὰ τὰδε οὐ κέ-
κώλυται, ἀλλ' ἔστιν ἐκ μέρους τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ἑκατέρῳ ὁμοούσιος,
πῶς οὐχὶ καὶ Χριστὸν οὕτως νοεῖν αἰρησόμεθα;

Πᾶν τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τίκτον, αἴτιον τοῦ τικτομένου· XV.
οὐδὲν δὲ αἴτιον τοῦ τικτομένου, νεώτερον τοῦ τικτομένου· οὐδὲν οὖν οὐ
νεώτερον τοῦ τικτομένου, δημιουργημα τοῦ τικτομένου· οὐδὲν ἄρα κυρίως
καὶ κατὰ ἀλήθειαν τίκτον, δημιουργημα τοῦ τικτομένου. Ἀλλὰ δέον ὑμᾶς
ἦν προσθεῖναι τῇ πρώτῃ τοῦ παρόντος ἐπιχειρήματος προτάσει, ὅτι κατ'
ἐκεῖνο δ λέγεται τεκεῖν, καὶ ὡς τέτοκεν· οὕτως γὰρ καὶ αἰτιόν ἐστι τοῦ
τικτομένου τὸ τίκτον, ἐπεὶ οὕτω καὶ ὁ διὰ τοῦ εὐαγγελίου γενήσας Παῦ-
λος, ἀληθῶς μὲν ἐστὶ τοκεὺς καὶ αἴτιος προσεχῶς, οὐ τῆς σαρκικῆς δὲ
ὑπάρξεως τῶν γεννηθέντων, ἀλλὰ τῆς κατὰ διδασκαλίαν πίστεως αὐτῶν·
πολλοὶ γὰρ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ ταύτην τὴν γέννησιν αὐτῷ γεγεννημένοι
υἱοὶ, καὶ παλαιότεροι κατὰ τὸν τῆς σαρκὸς χρόνον ἦσαν τούτου· καὶ νεώ-
τερος τούτων οὗτος ἐγεγόνει κατὰ χρόνον, ὁ αἴτιος αὐτῶν προσεχῶς κα-
τὰ τὴν πίστιν· πῶς οὖν τὸ μὴ κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι ἀπλῶς, ἀλλὰ κατὰ τὸ
τοιῶσδε εἶναι τεκὸν μόνον ἤγουν τὸ σεσαρκωμένων εἶναι τὸν λόγον, οὐ
μόνης τῆς νεωτέρας καταστάσεως, ἤγουν τοῦ τοιῶσδε αὐτοῦ εἶναι, λέγοιτο
αἰτιόν τε καὶ παλαιότερον εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰαποῦν ὑπάρξεως αὐτοῦ
ἐτέρας ἤδη ὁμολογουμένως προγεγεννημένου καὶ ἐτέρα γενήσῃ; πῶς δὲ
καὶ Νικόδημος μὴ προῦφεισθηκαί τοῦ κυρίου καθ' ὄντιναοῦν λόγον ὁ νυκ-
τερινὸς μαθητῆς ἐξ ἀνάγκης δοθῆσεται, ἐπεὶ γεννηθῆναι αὐτὸν προετρέ-
πωτο γέροντα ἤδη ὄντα δι' ὕδατος καὶ πνεύματος; εἴπατε ἡμῖν ἄτρωτα
φυλάττοντες τὰ ὑμέτερα.

Πᾶν τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον, τὸ εἶναι ἔχει ἐκ τοῦ XVI.
τίκτοντος· οὐδὲν τὸ εἶναι ἔχον ἐκ τοῦ τίκτοντος, πρὸ τοῦ οἰκείου τόκου
ἐστίν· οὐδὲν ἄρα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον, πρὸ τοῦ οἰκείου
τόκου ἐστίν. Ἄρα οὖν καθ' ὑμᾶς εἴ τι τὸ εἶναι ἔχειν ἀπλῶς λέγεται ἐκ τι-
νος, τοῦτο κυρίως μόνον καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐξ αὐτοῦ γέννημένον εἶη, καὶ
υἱὸς λέγοιτο; οὐ μὴν καὶ εἴ τι τὸ τοιῶσδε εἶναι ἐκ τίνος ἔχει· καὶ πῶς
Σὴθ καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, θείας υἰότητος ἀξιούνται καὶ υἱοὶ θεοῦ λέγονται;
πῶς δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἱ ἐξ Ἰουδαίων; πῶς δὲ τέκνα Θεοῦ τὰ τέκνα τῆς
ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ; ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναγεγεννημένοι ἐκ σπορᾶς ἀφθάρτου
διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοστος; πῶς δὲ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος οἱ ἀπό-
στολοι; πῶς δὲ Ὀνήσιμος υἱὸς Παύλου ὃν ἐγέννησε τοῖς δεσμοῖς αὐτοῦ;
φύσει δὲ τέκνα ὀργῆς καὶ υἱοὺς ἀνομίας ἢ πάλιν υἱοὺς φωτὸς καὶ ζωῆς
καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύεσθαι ἐν τῇ ἀγία γραφῇ, τίς λόγος παρε-
σκευάσαν; ἢ πῶς τὴν συμβεβηκίαν αὐτοῖς τοιάνδε καταπτωσιν ἢ ἀνάστασιν

οὔτε σὺν τῷ εἶναι, οὐδὲ ἐκ τοῦ τὸ εἶναι δόντος, ὅμως κυρίως γέννησιν καθὼ λέγεται ἴσμεν; εἰ γὰρ μόνον ἐκ τῆς τοῦ εἶναι αἰτίας τὴν υἰότητα τούτων γνωρίζετε εἶναι, ἔσται ὑμᾶς ἐξ ἀνάγκης δοξάζειν, ὡς Ἰούδας τὲ καὶ ὁ διάβολος ἐπεὶ υἱοὶ λέγονται ἀπωλείας, παρ' αὐτῆς καὶ τὸ εἶναι ἔλαβον· εἰ δὲ καὶ ὑμεῖς φατέ, ὅτι τὸ μὲν εἶναι ὁ Ἰούδας καὶ οἱ λοιποὶ οἱ κατ' αὐτὸν, ἐκ θεοῦ ἔσχον· τὸ δὲ τοιῶσδε εἶναι, οὐκ ἔσχον ἐκ θεοῦ· καθὼ λέγονται τινες υἱοὶ σκότους καὶ κατὰρας τῆ ὁμωνύμου υἰότητι, καθ' ἑκάτερα διεγνώκατε λεγομένους υἱοὺς· ἐν δὲ τοῖς ὁμωνύμοις, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ ἑτέρου κυρίως ὠνόμασται· οἱ τε γὰρ πάλιν ἐκ μετανοίας πρὸς ἀρετὴν, καὶ διὰ πίστεως τῷ πνεύματι ἀναγεννηθέντες, υἱοὶ νυμφῶνος καὶ τέκνα βασιλείας καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ὑμῖν ὠμολόγηται.

Καὶ πῶς οὐ δεδώκατε τὸ ζητούμενον ἡμῖν; ἰδοὺ γὰρ τὸ τοιῶσδε εἶναι, καὶ τοιοῦδέ τις μετεilhφέναι τινὰ, πολλάκις μὲν ἑουσίου, πολλάκις δὲ καὶ ἀνυποσίαιτου τινός, υἱὸν τοῦδε ἀληθῶς εἶναι καὶ λείσθαι αὐτὸν ποιεῖ· ἐν γὰρ τοῖς ὁμωνύμοις, ὡς εἴρηται, οὐκ ἔστιν ἕτερον ἑτέρου μᾶλλον ἢ κυριώτερον λεγόμενον· εἰ γὰρ καὶ τὸ ζῶον τοῦ γεγραμμένου μᾶλλον δοκεῖ, καὶ κυριώτερος τὸ δέ τι λέγεσθαι, ἀλλ' οὐχ' ὡς ὁμωνύμον τότε, ἀλλ' ὡς οὐ κυρίως ὠνομασμένου τὸ κυρίως ὠνομασθέν· δύο γοῦν κυρίως ὠνομασμένων ἢ ὁμωνυμία οὐχ' ἔξει ποτὲ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· οὐ γὰρ μᾶλλον κύων ὁ χερσαῖος ἢ ὁ θαλάττιος, ἥττον ζῶον ἢ κύων· τὸ γεγραμμένον οὖν, ὡς αἴτιον ἢ παράδειγμα ἢ τὶ τοιοῦτον τὸ μᾶλλον ἔχει· ἄλλως τε εἰ τοῦ εἶναι αὐτοῦ αἴτιον εἶναι δεῖ τὸν ἀληθῶς λεγόμενον τεκεῖν πάντα, οὐδεὶς ἀνθρώπου ἀνθρώπου πατὴρ· οὐδὲ ἕτερον ζῶον ζῶον ἕτερον τέτοκε· ψυχὴν γὰρ νοητικὴν ἢ αἰσθητικὴν, οὐκ ἔχει τὰ σπέρματά· ἀλλὰ μετὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τελείαν διοργάνωσιν τοῦ ἀψύχου ἐμβρύου, ψυχούται τὸ ζῶον (1) καὶ μάλιστα ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ πλάττοντος, πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ θεοῦ· διὸ καὶ φονεὰ ζωῶν, τὴν μετὰ τὴν διαμόρφωσιν αἴτιον τῆς ἐξαμβλώσεως, κρίνει ὁ θεῖος νόμος· ἄρα οὖν σαρκοτόκοι μόνον καὶ μάλιστα οἱ πατέρες· οὐδεὶς δὲ ἀνθρωποτόκος καθ' ὑμᾶς ἐστίν· οὕτω δὲ ἐπεὶ βεῖ καθ' ἡμέραν καὶ ἀμείβεται τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ ἐν τῷ σῶματι ἔσται τις μοῖρα τῶ χρόνῳ τῶν γονέων, οὐδὲ τῆς σαρκὸς εἶεν πατέρες· ἀλλὰ καὶ γέρον ὁ Ἰσαὰκ πάντῃ ἐξέστη τοῦ εἶναι υἱὸς Ἀβραάμ καὶ οἱ λοιποὶ· καὶ πῶς εἴρηται ὑπὸ τοῦ θεοῦ; σὺ δὲ ἀπελεύση πρὸς τοὺς πατέρας σου τραφεῖς ἐν γῆρει καλῶ· ἀλλὰ ταῦτα πρόδηλα ἄτοπα· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος λέγων τοὺς μὲν εἶναι τῆς σαρκὸς πατέρας, οὐς καὶ ἔσχομεν παιδευτάς· καὶ

(1) Ζήτησθε σχόλιον τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ὅτι τὸ παθητὸν σπέρμα, οὐκ ἐστὶ κενόν, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ ὑφίσταται· ἐκ τῆς φύσεως γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης τὸ σῶμα, ἐκ τῆς θεῆς δὲ ἡ ψυχὴ.

τὸν θεὸν λέγων πατέρα τῶν πνευμάτων εἶναι μόνον, αὐτὸς φησὶ μητέρα Τιμοθέου Εὐνίκην, καὶ οὐ τῆς σαρκὸς Τιμοθέου μόνον· ἄλλον οὖν ὡς ἀληθῶς, εἰ καὶ μὴ τὸ εἶναι αὐτὸ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ σαρκωθῆναι καὶ σεσαρκωμένος εἶναι ὁ λόγος ἔσχεν ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου υἱὸς τε ἀληθῶς αὐτῆς ἐστὶ· καὶ νεώτερος ταύτης ἐν τῷ τοιῶσδε εἶναι, ἤγουν σύνθετος ἐξ ἀπλοῦ, καὶ σεσωματωμένος ἐξ ἀσώματος φανήσεται.

Τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον, εἰ ἐν χρόνῳ τίκεται, δυνάμει μόνον ἐστὶν ἐν τῷ τίκτοντι πρὸ τῆς ἰδίας συλλήψεως, ὡς ἐν τῇ τοῦ Ἀβραάμ ὄσφρῃ ὁ Δευτὶ· τὸ δὲ δυνάμει μόνον ἐν τῷ τίκτοντι ὄν, ἀρχὴν λαμβάνει τοῦ εἶναι ἐν τῷ τίκτοντι· τὸ κυρίως ἄρα καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον εἰ ἐν χρόνῳ τίκεται, ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει ἐν τῷ τίκτοντι. Ἴνα μὴ πολλάκις περὶ τῶν αὐτῶν ὑμῖν διασαφούντες συλληρωδῶμεν, παντὶ ὑμῶν τῷ σκοπῷ τοῦ νῦν ἐπιχειρήματος συγχωρήσωμεν, ὡς ἂν ἔχοι δυνάμενοι λέγειν, ὡς καὶ κυρίως καὶ ἐν χρόνῳ ἐγεννήθη Τιμόθεος Παύλῳ· καὶ ὅμως οὐκ ἦν δυνάμει ἐν αὐτῷ, ὅτε Στέφανος ἐλιθάζετο· οὐ γὰρ ἀνάγκη προεῖναι κατὰ πᾶσαν γέννησιν ἐν τοῖς τίκτουσι τὰ ὅπως οὖν τικτόμενα· τοῦτο δὲ ὑμῖν ἐροῦμεν· ὅτι τοῦ δεσπότης ὑμῶν Χριστοῦ, τὴν μὲν τῶν αὐτοῦ φύσεων ἀρχὴν οὐ τῆς οὐσιώσεως ἀλλὰ τῆς συνουσιώσεως μόνον ἐν τῇ ἀγία παρθένῳ λαβεῖν, τουτέστι τὴν τοῦ λόγου· τὴν δὲ ἑτέραν τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων, ἤγουν τὴν τῆς σαρκὸς, ἀρχὴν τῆς τε οὐσιώσεως καὶ συνουσιώσεως ἐν αὐτῇ λαβεῖν· κατὰ θάτερον οὖν λόγον ἑκατέρας οὐσίας τοῦ τεχθέντος συνθέτου Χριστοῦ, ἀληθῆς γενέτειρα ἢ τεκοῦσα τὸ συναμφοτέρου δείκνυται κατὰ χρόνον· ἕκ τε γὰρ τοῦ εἰς τὸ εἶναι καὶ τοῦ εἰς τὸ τοιῶσδε εἶναι ἐγγρόνως προάγειν, γεννήτορες ἀληθῶς οἱ τεκόντες ὀνομάζονται· ὅπου εἰ ἐνθάδε οὐ φυσικοῦ ὄντος τοῦ τόκου, οὐδὲ προαποκεῖσθαι τὸ δυνάμει φησὶ τις ἐπὶ τοῦδε τοῦ τόκου, φυσικώτατοι· οὐ γὰρ ἂν θαυματουργίας εἶη παραδόξου· εἰ ἐνέργεια· εἰ δὲ μὴ θαῦμα ὑπὲρ φυσικῆν δύναμιν τῷδε μαρτυρεῖ, οὐδὲ θεὸς ὁ τεχθεὶς κατὰ τὰς φυσικὰς δυνάμεις νοηθήσεται.

Εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθη ὁ θεὸς λόγος ἐκ γυναικὸς, ἢ ὁ τεχθεὶς ὑπὸ χρόνον, ἢ ἡ γυνὴ ὑπὲρ χρόνον· ἀλλὰ μὴν οὔτε θεὸς ὑπὸ χρόνον, οὔτε γυνὴ ὑπὲρ χρόνον· οὐκ ἄρα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθη ὁ θεὸς ἐκ γυναικὸς. Ἄλλ' οὐκ εἰς τὸ εἶναι, ἀλλ' εἰς τὸ τοιῶσδε εἶναι ἐκ γυναικὸς τε καὶ ὑπὸ χρόνον τεχθῆναι εἴρηται, ληρωδέστατοι.

Εἰ κατὰ ἀλήθειαν υἱὸς τῆς παρθένου ὁ θεὸς λόγος, τοῦτο ἔσται κατ' οὐσίαν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τεκοῦσα· αὕτη δὲ ἐστὶ ζῶον λογικὸν θνητὸν· καὶ ὁ θεὸς ἄρα κατ' ὑμᾶς, ζῶον λογικὸν θνητὸν ἔσται. Ἄλλ' υἱὸς ἀληθινὸς ἐν τῷ λόγῳ ἐκάστης νοεῖται γεννήσεως υἰοποιου· καὶ πᾶς ὁ κατὰ τὴν

οἰανοῦν γέννησιν τοιάνδε γεννώμενος· οὐ πᾶσα δὲ Γέννησις, εἰ καὶ ἀληθεῖς δεικνῦσι τοὺς γεννηθέντας υἱοὺς, ἤδη καὶ ὁμοίους κατὰ πάντα ὡσαύτως δεικνῦσι τοῖς γεννώσιν, ὡς καὶ ὑμεῖς εἰρήκατε ἐκ προοιμίῳν· εἰ δὲ τοῦτο αὐτὸ, ἤγουν ἡ ὁμοίωσις, ποιῆτὴν τὴν ἀληθῆ υἰότητα, ἐπεὶ μᾶλλον ἔσειε τὸ ἐν εἰκόني πρόσσωπον τοῦδε, ἤπερ τοῦ ἰδίου τέκνου ἢ ὄψις πρὸς αὐτὸν κρινομένη, μᾶλλον εἶη υἱὸς τοῦδε ἢ εἰκὼν, ἤπερ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τέκνον καὶ πῶς πρὸ μικροῦ τὴν οὐσίαν καὶ οὐ τὴν ὁμοίωσιν αἰτίαν ἐλίγητε; ὄντως οὖν εἰ μὲν κατὰ πᾶν τὸ εἶναι καὶ ἐκ παντὸς τοῦ εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐστὶ γέννησις τινὸς, ἀναγκαίως καὶ ἡ ὁμοίωσις ὅλου τοῦ γεννησαντος πρὸς ὅλον τὸ γέννημα ἔσται· εἰ δὲ κατὰ τὸ τοιῶσδε εἶναι μόνον ἐν τινι μέρει ἐκ μέρους δὲ καὶ τοῦ εἶναι τοῦ δὲ τινος συνθέτου ἡ γέννησις ἐστίν, οὐχὶ κατὰ πᾶν τὸ εἶναι ἔσται ἡ ὁμοίωσις πρὸς τὸ γεννησαν τοῦ γεννηθέντος· ὅμως δὲ ἐκ μέρους τὴν τοῦ κατὰ τὸ εἶναι, καὶ ἐκ μέρους τοῦ κατὰ τὸ τοιῶσδε εἶναι τοῦ ἐνὸς αὐτοῦ προσώπου γεννητῶν εἶη ὄντως ὁ γέννησας ὡσπερ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου ὁρῶμεν, τοῦ μὲν σώματος τὴν γέννησιν εἰς τὸ εἶναι ἐκ τῶν Γονέων ἔχοντος, τῆς δὲ ψυχῆς οὐκ εἰς τὸ εἶναι ἀπλῶς, τοῦτο γὰρ ἐκ Θεοῦ ἔχει ὡς καὶ ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ, ἀλλ' εἰς τὸ σὺν τῷ διαπλασθέντι αὐτῇ εἶναι σώματι, οὗ καὶ χωρὶς δύναται εἶναι· λαμβάνει γὰρ τοῦτο παρὰ τῶν ὡς εἰπῆεν τοῦ μὲν σώματος αἰτίων, ἀντὶς δὲ τῆς ψυχῆς νυμφοσόλων μόνον καὶ ὅμως ἄμφω τῶν φύσεων ἡ ἐνὸς ἀνθρώπου κυρίως τὴν καὶ κατὰ ἀλήθειαν οἱ αὐτοὶ λέγονται τοκίας· τί οὖν ὑμᾶς τὰ ἐξ ἀπιστίας φιμοῖ βομβήματα, Θεὸν μὴ λέγειν ὀρθῶς τὸν τεχθέντα σαρκωμένον λόγον; ἡνίκα καὶ ψυχὴν τὴν σαρκωθεῖσαν ἀνεδιάστως ὁμολογεῖτε γεγενῆσθαι ἐκ τῶν τοῦ εἶναι τῆς σαρκὸς αἰτίων καὶ σὺν τῷ σώματι τοὺς αὐτοὺς καὶ αὐτῆς τοκίας ὀνομάζετε.

XX. Ἀλλὰ φησὶν οὐ ψυχοτόκον, ἀλλ' ἀνθρωποτόκον φάμεν τὴν γεννώσαν ἀνθρώπον· τί οὖν μὴ καὶ ὑμεῖς χριστοτόκον μᾶλλον λέγετε; Ἀλλ' ὦ οὔτοι τὸ μὲν ἀνθρώπος, φύσεως ὄνομα· τὸ δὲ Χριστός, οὐ φύσεως ἀλλὰ προσώπου· πῶς οὖν τὸ τῆς φύσεως ὄνομα τοῦ τεχθέντος, ἐκ τοῦ προσωπικοῦ σημάζωμεν;

XXI. Ἀλλὰ διὰ τί οὖν φησὶ μὴ ἀνθρωποτόκος ὑμῖν, ἤπερ Θεοτόκος δοκεῖ; Ῥητέον οὖν ὡς εἰ μὲν τῶν δύο Χριστοῦ φύσεων ἡ ἀνθρωπίνη τῆς θείας ἐπεκράτησε πρὸ θανάτου τὴν καὶ μετὰ θάνατον, ἀνάγκης οὐσης ἐκ μιᾶς μόνον τῶν φύσεων αὐτοῦ ὀνομάζεσθαι τὸν τόκον, καλῶς ἀνθρωποτόκον φάτε· εἰ δὲ ἀεὶ τὸ τῆς θείας φύσεως ἀπρεσβῆτον κατεκράτησε τοῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τρεπτοῦ, καὶ πρὸς τὰ κρείττονα μεταβαλὼν συνεξέθεισεν αὐτὴν ἑαυτῷ ὡσπερ καὶ ὁ σίδηρος ποροῦσθαι λέγεται, καὶ οὐχὶ τὸ πῦρ σιδηροῦσθαι, πῶς οὐκ ἐκ τῆς μειούσης ὡσαύτως ἐν τοῖς ἰδίοις λό-

λοῖς ἀεὶ φύσεως, καὶ τὴν ἑτέραν εἰς ἑαυτὴν μείταποιούσης, ἀλλ' ἐκ τῆς μεταποιουμένης ὀνομαστίον τὸ τεχθῆν; ἢ τὸν τόκον; ἢ τὴν τεκούσαν; ὦ οὔτοι.

Εἰ ὁ θεὸς λόγος ἐτέχθη ἐκ τῆς παρθένου, ἐν χρόνῳ ἐτέχθη πᾶν XXII. δὲ τὸ ἐν χρόνῳ τικτόμενον, χρόνου πρὸς τελείωσιν δεῖται· εἰ ὁ θεὸς ἄρα ἐκ τῆς παρθένου ἐτέχθη, χρόνου πρὸς τελείωσιν ἐδέηθη. Ἄλλ' ὦ σοφοί, οὐδὲ ψυχὴ ἀπλῶς χρόνου δεῖται πρὸς τελείωσιν, ἀλλὰ τὸ ταύτης φησικὸν ὄργανον καὶ οἰκητήριον οὐσιῶδες· ὅθεν καὶ μετὰ τὴν νεότητα τοῦ ζώου, καὶ πλεονάσαντος τοῦ χρόνον· ἐπεὶ τὸ ὄργανον ἀνεπιτηδειότερον πάλιν αὐτῇ καθίσταται πρὸς τὴν ὑπουργίαν· τὰ γὰρ χρόνῳ ἀκμάσαντα καὶ χρόνῳ παρακμάζει· τούναντίον ἢ φατὲ ἐν χρόνῳ ὑφίσταται πάλιν τὸν ἑαυτῆς ἐνεργειῶν καὶ τελειώσεων μὴ δὲ ὀρῶσα ὡσαύτως ἢ ἀκούουσα, ἐν ἑκατονταετίᾳ τυχὸν, ὡς ἐν τῇ τριακονταετίᾳ· καὶ δείκνυσι σαφῶς, ὡς οὐχ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ τοῦ ὄργάνου ἦν τὸ ἀπὸ τοῦ χρόνου χρήσιμον καὶ ἀχρήσιμον πρὸς τελείωσιν· λοιπὸν δὲ καὶ αὐτῆς, διὰ μέσου μέντοι τούτου· πῶς οὖν ὑμεῖς πᾶν τὸ ἐν χρόνῳ τικτόμενον, χρόνου δεῖσθαι πρὸς τελείωσιν οἰκίαν, οὕτως ἀπερισκέπτως φατὲ; καὶ οὐχ' ὅτι πολλάκις οὐκ αὐτὸ πρῶτως, ἀλλὰ τι τῶν οἰκειωθέντων αὐτῷ τῷ ἐν χρόνῳ τικτομένῳ, καὶ κατὰ φύσιν συνουσιωμένων τοῦδε δεῖται, καθοράτε; εἰ γὰρ μὴ δὲ ψυχὴ τοῦτον ὑμῶν καταδέχεται τὸν λόγον, πῶς γε μᾶλλον θεός; ὅς μὴ δὲ ἤρξατο τοῦ εἶναι, ἀλλὰ μόνον τὸ τοιῶσδε εἶναι χρονικῶς κατεδέξατο· ταῦτα οὖν ἐξ ἀδυροστομίας ἡμῖν βαττολογοῦντες, ἐπιτριβήσεσθε, καὶ οὐκ ἀπὸ νηφούσης διανοίας ὑποτίθεσθε.

Εἰ ἔνθα ὁ θεὸς λόγος, ἐκεῖ ὁ πατήρ, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ XXIII. τὸ τῆς οὐσίας ἀδιαίρετον ἦν δὲ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου καθ' ὑμᾶς ὁ θεὸς λόγος κατ' οὐσίαν, ἦν ἄρα ἡ τριάς ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου. Οἱ πάσης ἀσεβείας ἱρανίζόμενοι σπέρματα, ἵνα τὴν οἰκίαν βλασφημίαν ὑποτρέφοιτε, τί φατὲ; δέον γὰρ ὑμᾶς στρεβλουμένους ἡμῖν διαστρέψαι κατὰ τὸν ψαλμῶδον· ἐπεὶ ὁ υἱὸς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ πατρὸς ἐστὶ, καὶ τὸ μὲν τοῦ πατρὸς ἐστὶν ἐν ᾧ ἐστὶ· τὸ δὲ αὐτός ἐστὶ καθ' ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἑτέρως, ἐπεὶ ὅπου ὁ πατήρ, ἐκεῖ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶν, ἐν δὲ τῷ τοῦ πατρὸς κόλπῳ ὁ υἱὸς, οὐκοῦν καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ κόλπῳ ὁ υἱὸς ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἅγιον πνεῦμα ὡς περιστερὰ ἐπέπη ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου τοῦ κυρίου, ἄρα καὶ ὁ πατήρ ἐφίπτατο· εἰ δὲ ταῦτα μετὰγειν ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου καὶ ἐπὶ τὰς ἑτέρας ὁμοουσίους ὑποστάσεις, ὁ τῆς εὐσεβείας οὐ βιάζεται λόγος, ἢ τὸ αὐτὸ νοεῖν ἐπὶ τῆς ἁγίας τοῦ λόγου κήσεως εἰσπραχθήσεσθε, ἢ ἀποκληρώσει τὸν τῆς παρουσίας ὑμῶν ἀπορίας λόγον τραάγετε, τῆς ὁμοιοτροπίας συνωμολογημένης καὶ ἐπὶ τῶνδε· καὶ ἀρκέσει ὑμῖν οὕτως καὶ περὶ τοῦδε ἐπιστο-

μίξεσθαι· διὸν γὰρ ὑμᾶς κακουργοῦντας, καὶ τὰ τῶν ἄλλων αἰρέσεων προβαλλομένους εὐρέματα, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου ποιούσας· ἀσπίς παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται· ὡς τῶν ὑμετέρων οὐκ ἀρκούντων ὑμῖν εἰς παντελεῖ κακοδοξίαν σοφισμάτων, ἀπόρω τὴν ἀπορίαν ἐλέγχεσθαι· κατὰ τὴν γενομένην κυριακὴν μέθοδον πρὸς τὴν τῶν φαρισαίων πανοῦργον ἐρώτησιν, διὰ τῆς περὶ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου πρὸς αὐτοὺς ἀντεπερωτήσεως.

XXIV. Εἰ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου ἡ τριάς κατ' οὐσίαν, ἐγεννήθη δὲ ὁ θεὸς λόγος κατ' οὐσίαν ἐκ τῆς παρθένου, ἡ τριάς ἄρα ἐγεννήθη ἐκ τῆς παρθένου. Ἐπεὶ οὖν ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς γιγνένηται ἀδιαιρέτος δὲ τῆς ἁγίας τριάδος ἡ οὐσία, ἄρα καὶ ὁ πατὴρ αὐτὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, γιγνένηται καθ' ὑμᾶς· ἔτι ἐπεὶ ὁ πατὴρ οὐ γιγνένηται ἐκ τινος, οὐδὲ ἐκπεπόρευται, οὐδὲ ὁ υἱὸς οὐδὲ τὸ πνεῦμα ἄρα καθ' ὑμᾶς ἐκ τοῦ πατρὸς εἰσὶν ἀδιαιρέτος γὰρ αὐτοῖς ἡ οὐσία· ἐπὶ πλεῖον μὲν οὖν ταῖς ὑμετέραις συμπεριέργεσθαι δυσφημίαις παραιτούμεθα, ἵνα μὴ πρὸς ἕλεγχον ὑμῶν ἀσχολούμενοι, πρὸς ἀθεσμολογίαν ἑαυτοῦς καὶ ἡμεῖς συνεδίξωμεν· ἀλλ' οὕτως μὲν πρὸς τὸ παρὸν ἐφεκτικὸν σχολιευομένους ὑμᾶς· τὸν δὲ περὶ τῶν δε λόγον ὅπως τὲ λέγεται καὶ ὅπως νοεῖται, ταῖς ἰδίαις ὑποφῆταις ἢ ἀλήθειαι ἔδειξεν· ἐν οἷς τοῖς κακῶς διαιροῦσι καὶ φαύλως συγχείουσι τὸν τῆς ἁγίας ὑπερουσίου τριάδος λόγον ἀπελέγχει.

XXV. Πᾶς τόκος ἐγνωσμένος τῇ θείᾳ γραφῇ ἐκ τῶν πάντη ἀνομοίων ἀνόμοια τίκτων, ἐπαίνου τὸ τίκτον ἢ ψόγου δείκνυσιν ἄξιον ἐπαίνου μὲν, ὡς διὰ τὸν φόβον σου κύριε ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ἐτέκομεν· ψόγου δὲ ὡς τὸ, ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· πᾶν δὲ τὸ ἐπαινούμενον ἢ ψεγόμενον ἐν τῷ τίκτειν, ἐκ τῆς προαιρέσεως, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τὸ τίκτομενον τίκτει· πᾶς ἄρα τόκος γνωσκόμενος τῇ θείᾳ γραφῇ, ἐκ τῶν πάντη ἀνομοίων ἀνόμοια τίκτων, ἐκ τῆς προαιρέσεως καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τίκτει τὸ τίκτομενον. Ποίαν ἡμῖν ἄρα ἀνομοιότητα ὑποτίθεσθε τὴν κατ' οὐσίαν, ἢ κατὰ τι συμβεβηκὸς, καὶ πῶς ἔσται ἀληθὲς τὸ εἰρημένον ὑμῖν ἐξεταστῆσον· εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ φατὶ, ἰδοὺ ἐκ τε λίθων καὶ σιδηρῶν καὶ ξύλων πυρεκβόλων πῶρ γεννᾶται, ἐξ ἀνομοίων ὃν ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν· καὶ οὔτε ἐπαίνου οὔτε ψόγου δείκνυσιν ἄξιον τὸ τίκτον· ἐκ τε λαχάνων, κάμποι· καὶ ἐκ μυῶν, εὐλαί· ἀνομοίων ὄντων τῶν τεκόντων κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῖς· καὶ οὔτε ψεκτὸν οὔτε ἐπαινετὸν· ἀλλ' ὅμως τοῖς παραδείγμασιν ὑμῶν ἐπιστάσαιτες, μᾶλλον τὴν κατὰ τὴν ὑπαρξιν ἀνομοιότητα λέγεσθαι ὑμῖν νοήσομεν· καὶ τὸ ἀνόμοιον τὸ ἐπαινούμενον ἢ ψεγόμενον, ὡς ἐξ ἀνθρώπου τὴν ἀνομίαν, ἢ τὸ πνεῦμα τῆς σωτηρίας τίκτομενον· ἐπεὶ οὖν τὸ τίκτον ἐπὶ τῶν

ἀνομοίων πάντως ἐπαινῶν ἢ ψόγου ἀξιούτε, κἀντεῦθεν ἐκ προαιρέσεως εἶναι τὸν τόκον συλλογίζεσθε ἵνα καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸν δεσπότην ἀνομοιότητος ἐκ προαιρέσεως λέγεσθαι τὴν κατ' αὐτὸν γέννησιν ἐκ τῆς δεσπότης συνάγεται τάχα ματαιολόγοι πρῶτον μὲν μνήσθητε, ὡς τούναντίον καὶ ὁμοίωσιν τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸ ὅλον, πρὸς τὴν μητέρα μεμαρτυρηκαμεν ἀνομία δὲ, οὐδεμίαν ἔχει οὐσιώδη ὁμοίωσιν πρὸς τὸν ἀνομον καθ' ὑπαρξιν· δεύτερον δὲ ὅτι καὶ τὸ ἐκ μέρους ἀνόμοιον πρὸς αὐτὴν, οὐ τοιαύτης ὁραῖται ἀνομοιότητος οἷαν νῦν ὑμεῖς ἐν παραδείγμασιν ὑπέθεσθε ὑφ' ἐστῶτος πρὸς ἀνυπόστατον, ἀλλὰ μᾶλλον οὐσίας τοιαύτης πρὸς τοιάνδε οὐσίαν· ἵνα δὲ καὶ συναπενεχθῶμεν τῷ καταγελαστῷ τῆς ὑμετέρας δεινότητος, εἰ πάντα τὰ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ ἐξ ἀνομοίων καθ' ὑπαρξιν γεγεννημένα ἐπαινῶν ἢ ψόγον τῷ τίκοντι ἐπιφέρειν οἴεσθε, τί φατέ, ἐπεὶ υἱὸς ὁδύνης Βενιαμίν, καὶ υἱὸς παρακλήσεως Βαρνάβας, καὶ Ἡλεὶ πρεσβύτερος ἐστὼν εἴρηται; ἀνάγκη ἄρα τὰ ἔτη αὐτὰ τὰ τεκόντα εἶναι τὸν Ἡλεὶ καὶ ταῦτα ἐπαινῶν ἢ ψόγου ἀξιωθῆναι καὶ τὴν ὁδύνην δὲ καὶ τὴν παράκλησιν οὕτως ἔχειν· εἰ δὲ καὶ ταῦτά τις συγχωρήσει τὰ μάταια, πῶς τό γε ἐξῆς ἀδακρυτὴ παρ' ὑμῶν ἀκούσεται, ἐκ προαιρέσεως τίκειν τὰ ἔτη, ἢ τὴν ὁδύνην, ἢ τὴν παράκλησιν κατὰ προαίρεσιν γεννᾶν διδασκόμενος; καὶ ἐξ ἀνυπάρκτου πράγματος προιοῦσαν μανθάνων παρ' ὑμῶν τὴν ὑπαρξιν Ἡλεὶ καὶ Βαρνάβα καὶ Βενιαμίν, καὶ κατὰ προαίρεσιν τίκοντων;

Εἰ ὁ Θεὸς λόγος ἐτέχθη ἐκ τῆς παρθένου αἰῶν δὲ τὸ τίκόμενον, XXVI.
ἢ ἐκ τῆς οὐσίας τίκεται τοῦ τίκοντος, ἢ ἐκ τῆς προαιρέσεως· καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τίκόμενον, τὸ εἶναι πάντως ἔχει ἐκ τοῦ τίκοντος· τὸ δὲ ἐκ τῆς προαιρέσεως, πῶς μὲν τὸ εἶναι ἔχει ἐκ τοῦ τίκοντος, πῶς δὲ τὸ τοιούδε εἶναι, εἶπατε πόθεν βούλεσθαι τετέχθαι τὸν θεὸν, ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου, ἢ ἐκ τῆς προαιρέσεως; ὁπότερον γὰρ αὐτῶν εἶπατε, τὸ συναγόμενον δῆλον. Ὁψέ ποτε καὶ ἄκοντες ἡμῖν συνομολογεῖτε τόκον εἶναι, τὸν τε εἰς τὸ εἶναι, καὶ ὁμοίως πάλιν τὸν εἰς τὸ τοιῶδες εἶναι μόνον προαγαθόντι· τί· εἰ δὲ τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τόκον μόνον τοῦ εἶναι αἴτιον, καὶ οὐχὶ καὶ τοῦ τοιῶδες εἶναι ἤγουν καὶ τῆς φυσικῆς διαφορᾶς τοῦ γεννωμένου φατέ, ἐπεὶ ἀπὸ κώνου πίτυς γεννᾶται, ἢ ἐκ τῆς προαιρέσεως, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ κώνου εἰς τὸ εἶναι τοῦτο αὐτὸ πίτυς γεγέννηται, ἢ ἐκ τῆς οὐσίας μὲν αὐτῆς γεγέννηται τοῦδε· καὶ ἔστι ἀπλῶς ὄν, οὔτε δὲ αἴτιος, οὔτε ἑτερόν τι εἶδος· πλὴν εἰ μὴ καὶ ἄλλῳ γεννήτορι κατὰ προαίρεσιν τίκοντι ὑποβληθῆ ἕως γέννησίν τινα· ὧν τί μᾶλλον ἡλιθιώτερον;

Εἰ ἐγεννήθη ὁ Θεὸς λόγος κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τοῦ πατρὸς, καὶ ἔστιν ὁμοίος αὐτῷ κατ' οὐσίαν καὶ εἰ ἐγεννήθη ὁ αὐτὸς ἐκ μη-

τρὸς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν, καὶ ἔστι αὕτη ἀνόμοιος κατ' οὐσίαν, οὐδὲν διαφέρει ὑπὸ ὁμοίων κατ' οὐ ἢ ἀνομοίων γεννηᾶσθαι· εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ τὰ ἀνόμοια διενεχθήσεται πρὸς ἀλλήλα κατ' οὐσίαν ἐνδεχόμενον δὲ ἦν, καὶ τὸν θεὸν λόγον ἐκ τοῦ πατρὸς κατὰ ἀλήθειαν γεννηθέντα, εἶναι αὐτῷ κατ' οὐσίαν ἀνόμοιον· ἀλλὰ πάντα ἀδύνατα καὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν ἄξια. Ἐπαράχθησαν ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατέποθ'· ταῦτα εὐκαίρως ὑμῖν ἐπάδεται παρ' ἡμῶν, τῆς θείας δω-
 αμείως ἐπιδεικνύσης καὶ εἰς ὑμᾶς τὸ δραστήριον τῆς πάλαι ἐπιτιμίας τῶν κατ' ὑμᾶς τὴν θεομάχον πρόθεσιν ἀραμένων καὶ τὴν ἐν βαβυλωνίαι πυρ-
 γοποίαι συστησασμένων· δεῦτε γὰρ φησι καὶ τότε περὶ ἐκείνων, καταβάν-
 τες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας· ἐντεῦθεν οὖν ὄντως καὶ ὑμῖν οἱ νυνὶ
 φουρμμένοι τε καὶ σκινδαλμοὶ καὶ ἐπάλληλοι ῥαψολογίαι εἰσι τῆς ἀσεβείας
 τὴν αἰσχύνην ἐπικρύπτειν μηχανώμεναι· πρῶτίστα μὲν οὖν γινώμεν, ἡ ἐξ
 ὁμοίων ἢ ἀνομοίων γέννησις, πῶς λέγεται ὑμῖν; τῆς ὁμοιότητος; ἢ ἀνο-
 μοιότητος; πρὸς τὰ τίκοντα τῶν τικόμενων, πῶς νοουμένης; οὐ γὰρ δὴ
 τὸ μὴ ὑποστᾶν καὶ εἶναι λεγόμενον, ἐξ ὁμοίων ἢ ἀνομοίων γέννησιν ἔχει
 λεχθήσεται· μεταγενεστέρα γὰρ τῆς γεννήσεως αὐτοῖς ἡ ὁμοιότης ἢ ἀνο-
 μοιότης πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὸν οἰκτεῖον λόγον ἀφείσθω δὴ ὅμως ὑμῖν τού-
 το· ἴσως γὰρ ἐκ τοῦ τέλους ταῦτα διεγνωκότες εἰρήκατε· τί δὲ οὖν ἀδύνα-
 τον τὸν κατὰ διαφόρους γεννήσεις γεννηθέντα, καὶ ἐκ διαφόρων τὴν φύσιν
 γεννητῶρων, διάφορον ὄντα ταῖς φύσεσι, καὶ ἀληθῶς καθ' ἑκατέραν τεχ-
 θῆναι γέννησιν; καὶ τοῦ μὲν τῶν τεκόντων ὅμοιον κατὰ τὴν αὐτοῦ, τοῦ δὲ
 ἀνόμοιον δείκνυσθαι, διὰ τὸ διάφορον τῶν τούτου γεννήσεων καὶ τῶν γε-
 γεννημένων τοῦδε οὐσιῶν; εἰδείχθη γὰρ ἐν τοῖς πρώτοις ἡμῖν, ὅτι καὶ ἐκ
 τῆς αὐτῆς καὶ κατὰ πᾶν γένος καὶ εἶδος καὶ πάντα ἀριθμὸν ἀδιαφόρου
 οὐσίας παρὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς γεννήσεως, ὁμοιά τε καὶ ἀνόμοια
 πολλάκις γίνονται τὰ τικόμενα πρὸς τὰ τίκοντα· οὐκοῦν ὀρθοδομοῦσι τὴν
 ἀλήθειαν οἱ φασὶν ὅτι ἐγεννήθη μὲν ὁ λόγος ἐκ τοῦ πατρὸς ἀληθῶς, κα-
 τὰ τὴν ἰδίαν δὲ μόνου τοῦ πατρὸς γέννησιν καὶ οὐσίαν, καὶ ἔστι ὁμοιος
 αὐτῷ κατ' οὐσίαν τὴν ὡς λόγου θεοῦ· ἐγεννήθη δὲ καὶ ἐκ μητρὸς ἀλη-
 θῶς, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς καὶ μόνης γενομένην τοῦδε γέννησιν, καὶ ἔστι
 καὶ αὐτῇ τῇ μητρὶ ἑαυτοῦ κατ' οὐσίαν αὐτοῦ τὴν ὡς ἀνθρώπου ὁμοιος, κα-
 τὰ δὲ τὴν ὡς λόγου, ἀνόμοιος αὐτῇ· πλὴν υἱὸς ἀληθῶς ὁ λόγος τοῦ τε
 ὁμοίου πατρὸς, καὶ τῆς ἀνομοίου αὐτῷ μητρὸς· ἀληθῆς γὰρ ἑκάτερος τρό-
 πος τῶν ἐπ' αὐτοῦ γεννήσεων εἰδείχθη, ὅ τε τοῦ εἶναι, καὶ ὁ τοῦ τοιῶσδε·
 οὐ γὰρ δὴ ὁμοιότης συνίστησιν ἀπλῶς τὴν υἰότητα ὡς πολλάκις εἴρηται
 ἢ γὰρ ἂν πάντες ἄνθρωποι ὅμοιοι ὄντες κατ' οὐσίαν ἀλλήλοις, υἱοὶ ἅμα
 καὶ πατέρες, καὶ τέκνα τῶν τέκνων οἱ γεννήτορες ἦσαν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ δὲ

τῶν ἑαυτῶν ἀδελφῶν εἶναι υἱοὶ, διὰ τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα πρὸς αὐτοὺς νομισθεῖσιν.

Εἰ τὸ αἰδίως ὃν ὕστερον γεννᾶται κατὰ ἀλήθειαν, καὶ τὸ μὴ δὲ ὅλως XXVIII.
ὄν, ἐνεργεῖα μὴ ὄν, γίνεται κατὰ ἀλήθειαν· εἰ δὲ τὸ δεύτερον ἀδύνατον, καὶ τὸ πρῶτον ἄρα. Ἄλλ' εἰ καὶ ὄν τὸ ὄν οὐ γίνεται, ἀλλὰ τὸ τοιῶσδε ὄν, εἰς τὸ ἐτέρως τοιῶσδε εἶναι, εἰ καὶ οὐ κατὰ τροπὴν ἀλλὰ πρόσληψιν καινοτέραν, γεννᾶσθαι δυνατόν· οὐδὲ γὰρ κατὰ τὸ αὐτὸ τις ὑμῖν αἰδίως τε εἶναι τι καὶ ἀπὸ χρόνου ἄρχεσθαι εἴρηκεν· οὐκοῦν τί κωλύει τὸν κατὰ τὸ εἶναι ἀναρχον νοούμενον, κατὰ τὸ ἀλλοίως εἶναι, ἥθουν σεσαρκωμένον, ἀρξάμενον εἶναι, ἀλλοίως γὰρ εἶναι αὐτὸν, οὐ κατὰ τροπὴν ἢ βεῦσιν τοῦ οἰκείου εἶναι· ἀλλὰ κατὰ πρόσληψιν καὶ ἔννοιαν οὐσιώδη ἐτέρου πράγματος τοῦ πρῶτον κεχωρισμένου ἀπ' αὐτοῦ φαιμέν.

Εἰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἤδη ὄντα γε- XXIX.
νέσθαι νῦν ἀδύνατον, τὸν τοῦτων δημιουργὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ πατρὸς γεγεννημένον ἐπ' ἐσχάτων γεννηθῆναι, ἀδυνατώτατον. Οὐ γὰρ ὄντα ἀπλῶς, γίνεσθαι λέγει τις, ἢ καὶ εἰς τὸ εἶναι γεννᾶσθαι ἀπλῶς τὸν οὐρανὸν ὡ οὐτοι· καινὸν μὲν τοι γίνεσθαι ἐκ παλαιοῦ, καὶ μετασχηματίζεσθαι, καὶ ἀρ-
θαροσίαν ἀμφιένυσθαι μετὰ τῆς λοιπῆς ἐτέρας κτίσεως, καὶ ἰλευθεροῦσθαι ἐκ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, ὡς καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα ἐπενδύμενα τῷ θνητῷ τὴν ζῶν, καὶ ἀνιστάμενα, ἀφθαρτα πάντες οἱ τῆς εὐσεβείας τρό-
φιοι· συνομολογοῦσιν· ἄρα δ' οὐν καθ' ὑμᾶς, ἐπεὶ ἤδη πῶς ἐστίν ἧγουν φθαρτὸς ὁ κόσμος, οὐκέτι ἐροῦμεν αὐτὸν κατὰ τὸ ἄφθαρτον γίνεσθαι, εἶ-
τον ἀναγεννᾶσθαι· τὸ γὰρ ὄν φατέ οὐ γίνεται· μὴ προσδέητες, ὅτι ὁ ἐστίν οὐ γίνεται, ἀλλ' οὐδὲ ὁ μὴ ἐστὶ γίνεσθαι συγχωροῦντες τῷ ὅπο-
σοῦν ὄντι· κατὰ δὲ ταῦτα ὑμῶν τὰ θεσπίσματα, οὐδέ τι φθαρτὸν ἀφθα-
ρον κατὰ τὴν ἐλπίδα ἡμῶν τὴν σωτήριον λέγειν τι τοῦ λοιποῦ συγκεχώ-
ρηται· ἔπειδὴ γὰρ τὸ φθαρτὸν ἐνδύς ἐγεννήθη ἀθρωπος, τὸ ἄφθαρτον ἐνδύμενοι ἀναγεννώμεθα.

Εἰ ἐνδέχεται τὴν χθὲς γενέσθαι αὔριον, ἐνδεχέσθω καὶ τὸν ὄντα XXX.
αἰδίως, τεχθῆναι ἐπ' ἐσχάτων ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀμύχανον, καὶ τὸ δεύτε-
ρον κατ' ἐπίτασιν. Εἰ μὲν ἐλέγομεν κατὰ τροπὴν τοῦ αἰδίου γενέσθαι τὸν αὐτὸν ὑπὸ χρόνον, καλῶς ὄντως εἰρήκατε ἂν· εἰ δὲ φυλαχθέντος τούτῳ τοῦτου ὁ ἦν, ἐπιγέγονεν αὐτῷ τῇ προσλήψει τοῦ παρ' αὐτὸν ὁ οὐκ ἦν, δῆλον ὡς τὸ νῦν συναμφοτέρον θεωρούμενον, ἐπεὶ τῇ τοῦ νέου πρὸς τὸ αἰεὶ ὄν συνδέσει· γέγονε πάλαι μὴ οὕτως νοούμενον ὡς νῦν γέγονε τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἐν πῶς οὐν ἀντιφέρεσθε ἡμῖν εὐλόγως; καὶ γὰρ καὶ ἡ χθὲς ἡμέρα ἦν φατέ, κατὰ μὲν τροπὴν αὔριον, ἧγουν αὔρινὴ ἡμέρα οὐ γίνεται ποτέ, ἀπολιποῦσα τὸ χθεσινὴ εἶναι, πρὸς τὴν σήμερον· πλὴν ἐπι-

γινόμενης αὐτῆ πρὸς τῆ σήμερον, καὶ τῆς αὐριον, καὶ τὸ γενέσθαι προχθές, ἐπισημαίνεται· μείνασα καὶ ἐν τῷ εἶναι χθές· ἤγουν ἐξῆς πρὸς τὴν μετ' αὐτὴν ἡμέραν· ὡσπερ καὶ προχθές ἐστὶ πρὸς τὴν τρίτην ἀπ' αὐτῆς ἡμέραν.

XXXI. Εἰ ἐνδέχεται τὸ πρότερον μὴ ὄν, ὕστερον εἶναι· μὴ γεννηθὲν ἢ παιδὲν, ἐνδεχέσθω καὶ τῷ αἰδίδως ὄν, ὕστερον κατὰ ἀλήθειαν γεννηθῆναι· ἀλλὰ τὸ πρότερον ἀμήχανον, καὶ τὸ ὕστερον ἄρα. Ἴδου δὴ οὖν ἡμεῖς· ὁ μὲν ἦν ὁ λόγος, ἤγουν ἄσαρκος, τοῦτο οὐ γίνεσθαι φαμέν· ὁ δὲ οὐκ ἦν, ἤγουν σὰρξ καὶ σισαρκωμένος, τοῦτο γενέσθαι πιστεύομεν· ἕως τοῦδε γὰρ ταῖς ὑμετέρας ταυτολογίαις συνανελλίττεσθαι καταδεξόμεθα· καὶ τί ἡμῖν ἐκ τοῦδε τὸ ἐγκλημα;

XXXII. Τὸ ἄνωθεν γεννώμενον, τούτέστι δευτέρα γεννήσει, ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, ἢ καὶ διὰ διδασκαλίας γινάτα· τὸ δὲ οὕτως γεννώμενον, εἰς υἰοθεσίαν γινάτα· τὸ δὲ εἰς υἰοθεσίαν γεννώμενον, ἐκ τῆς οὐσίας οὐ γινάτα τοῦ γεννῶντος· τὸ ἄνωθεν ἄρα γεννώμενον, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας γινάτα τοῦ γεννῶντος. Τὴν οὖν ἄνωθεν γέννησιν, πῶς ὀνομάζετε ἡμῖν; εἰ μὲν τὴν κατὰ τόπον, ὡς ὑπὲρ τῆς καὶ τοὺς ἐκ τῆς οὐσαν, καὶ ἀπλῶς ὡς οὐράνιον τινα ταύτην ἴστε, ἵνα τὰ πλείεστα σιγήσωμεν τῶν πρὸς ὑμᾶς λέγεσθαι δυναμένων, ἀνάγκη διότι πάσης ἐτέρας γεννήσεως μᾶλλον ἢ τοῦ λόγου ἐκ πατρὸς ὑπερουράνιός ἐστι γέννησις, ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς τῆς ἢ ζωῆ αὐτοῦ, ταύτην μάλιστα ὑμᾶς εἰδέναι ἄνωθεν οὐσαν γέννησιν· οὐκ οὖν εἰς υἰοθεσίαν καὶ τὸν κατὰ ταύτην γεννώμενον ἤγουν τὸν λόγον γυμνὸν ἀνάγκη ἐστὶ δοξάζεσθαι· καὶ ἔσται οὗτος, οὐ φύσει υἱὸς καθ' ὑμᾶς, ὁμοιογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ πατρὸς· τὸ δὲ ἐσόμενον τῆς ὑμετέρας προτάσεως, σαφέστερον πῶς ἐστὶν ἀσεβέστερον· τὸ γὰρ οὕτως γεγεννημένον, οὐδὲ ἐκ τῆς οὐσίας τεχθῆναι συνάγεται· οὐκοῦν οὐδὲ ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς καθ' ὑμᾶς· ἀλλὰ τὴν Ἀρείου πρὸς τῆ ὑμετέρα κακοδοξίᾳ παράνοιαν ἐκυρώσατε· εἰ δὲ ταῦτα μὲν οὕτως οὐκ ἐνδέχεσθε, ἄνωθεν δὲ γέννησιν τὴν οἰοεὶ ἐπανάληψιν τῆς γεννήσεως τῆς πρώτης οἶσατε, καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου δις τὴν αὐτὴν γέννησιν τῆ ὡς ἐξ ὑπαρχῆς σημασίᾳ διὰ τοῦ ἄνωθεν φατέ· καὶ ἀπλῶς ἀναγέννησιν, ἢ καὶ δευτέραν γέννησιν, ἴστε τῆδε· καὶ ἐν τῷδε πάλιν πόρρω τῆς ὀρθοδοξίας ἀπεπλανήθητε, ἀναγίνησιν ἐπὶ Χριστοῦ παραφέροντες καὶ διανοούμενοι· ἐκείνων γὰρ λέγεται ἀναγέννησις, ὧν παλαιώσεις τις καὶ ρύπος καὶ νόσος ἐπιγενομένη, τὸ ἐκ τῆς πρώτης γεννήσεως ὑποκείμενον πάσαις τὲ ὄν ἀμόλυτον· ἐκιβδηλωτέ πως ἢ διέφθειρεν ἢ κατεμάρανεν· ὡσπερ ἡμῖν τὸ καθ' εἰκόνα θεοῦ, τὸ ἐκ πρώτης ὄν γεννήσεως ἢ παρὰ βάσις τε ἢ πρώτη καὶ αἱ μεταγενέστεραι τῶν ἐπὶ τὰ φαυλότερα προσηλώσεις· τὸν δὲ θεὸν λόγον οὐδεὶς· οὐδὲ τῶν λίαν

ἀδίσμων, ἰδόξασι πάσαστε κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ γέννησιν, ἕκ τινος ἀπροσεξίας ἢ ἐπιβουλῆς, παλαιωθέντα τῇ ἀμαρτία, νῦν δεῖσθαι τῆς ἀνακαινίζουσας αὐτὸν ἀναγεννήσεως, καὶ διὰ τοῦτο τὴν δευτέραν ὑποστῆναι γέννησιν· πῶς οὖν μηδενὸς ἀναγέννησιν, εἴτουν ἀνωθεν γέννησιν, ἐπὶ τοῦτο λέγοντος ἢ νοοῦντος, ἀλλὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ τὴν δευτέραν μετὰ τῆς πρώτης, πάντων ὁσίων ὁμολογούντων, τὴν ἀναγέννησιν ἀντὶ γεννήσεως ἀληθοῦς, δευτέρας δὲ τὴν τάξιν, ἐπὶ τὸν θεὸν λόγον μετηγάγετε, ἵνα ἐντεῦθεν ἡμῖν τὸ δοκοῦν ὑμῖν συλλογίσθησθε; ἔτι μὲν τοι, οὐδὲ ἐκεῖνο πῶς ὑμῖν ἔδοξε νενοήκαμεν τὸ ἐκ τοῦ πνεύματος γεννώμενον, μὴ ἐκ τῆς οὐσίας οἶεσθαι; ἢ γὰρ ὡς ἐνέργεια εἰς ξύλον ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τέκτονός ἐστιν, ἢ ὡς πῦρ ἐκ πυρὸς ἐν ξύλῳ ἐκ τῆς οὐσίας ὑπάρχει; ἀλλ' εἰ μὲν κατὰ τὸ πρῶτον, δὴλον ὅτι ἐνεργεῖν τι τὸ γεννηθὲν ὡσπερ οὐδὲ ἡ ἐνέργεια αὐτῆ ἢ ἐν τῷ ξύλῳ, τὰ τοῦ τέκτονος οὐ δυνήσεται; εἰ δὲ κατὰ τὸ δεύτερον, σαφὲς ὅτι ἐνεργεῖν τὰ τοῦ πυρὸς καὶ τὸ γεννηθὲν ἐν τῷ ξύλῳ πῦρ, δυνήσεται; εἰ δὲ τοῦτο, μετὰληψις γέγονε τῆς τεκούσης αὐτὸν οὐσίας τῷ γεννηθέντι; τοῦτο γὰρ μαρτυρεῖ δηλαδὴ, ἐπομένη καὶ τῷδε, ταύτης ἡ φυσικὴ ἐνέργεια; εἰ δὲ μετὰληψις γέγονεν οὐσίας, εἰ μὴ ἐκ τῆς οὐσίας ἡ γέννησις, ἀλλ' ἐξ ἐνεργείας ἀνουσίου, ἔσται ἀνοῦσια κατακρατοῦντα τῆς οὐσίας, καὶ οὐσιῶν αἷτια, ὅπερ ἀδύνατον.

Εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ὁ θεὸς λόγος ἐκ τῆς παρθένου, καὶ ἔστιν αὕτη ἀνόμιος, καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ὁ αὐτὸς ἐκ πατρὸς, τί κωλύει εἶναι αὐτὸν καὶ τὸ πατρὶ ἀνόμιον, μήτε τῶν γεννήσεων κατ' εἶδος παραλλαιουσῶν, μήτε τοῦ γεννωμένου καθάπαξ; Καὶ γὰρ εἰ μὲν ὄντως αἱ γεννήσεις κατ' εἶδος οὐ παρήλλαττον, καὶ τὸ ὅλον τοῦ γεννήματος ὡσαύτως εἶχεν ἐν ἑκατέρᾳ γεννήσει, ἰσχὺν εἶχεν ἂν ὑμῖν τὸ ἐπιχειρήμα· ἐπειδὴ δὲ τοσαύτη τῶν γεννήσεων ἡ διαφορὰ, ὡς τὴν μὲν αἰδίου νοεῖσθαι, τὴν δὲ ἀρχομένην καὶ τὴν μὲν ἀσωμάτως, τὴν δὲ ἐν σώματι καὶ τὴν μὲν ἀδιαστάτως, τὴν δὲ διαστατῶς καὶ ἀπλῶς τὴν μὲν τοῦ λόγου γυμνοῦ καὶ ἀπλοῦ, τὴν δὲ Χριστοῦ τοῦ συνθετοῦ οὖσαν καὶ τὴν μὲν ἀκυήτως, τὴν δὲ διὰ κυήσεως εἶναι, ἄλλοις τὴν μυρία ἀπαρβλήτοις διεννοχότων, πῶς, λέγετε, συναίετε ἐπὶ ἑκατέρας τῶν γεννήσεων τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς υἱοῦ τὸ πρὸς τοὺς τεκόντας ἀνόμιον ὀφείλιν εἴπεσθαι, ὡς ὁμοειδῶν οὐσῶν τῶν τούτου γεννήσεων; ἀλλ' ἐν ᾧ προσπαιόντες οὐκ ἐπισκέπτετε, μάθετε ὡ οὔτοι, εἴγε μὴ αἰετὶ γνωσιμαχεῖν βούλεσθε; τῷ γὰρ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἑκατέραν λέγεσθαι γέννησιν, οἶσατε τὴν αὐτὴν εἶναι θετέραν θετέραν, καὶ ὁμοειδεῖς ἀμφω τὰς γεννήσεις ὑπολαμβάνετε; οὐ σκοποῦντες ὅτι εἰς τὸν ἑαυτῆς λόγον ἑκατέρα κυρίως ἐστὶ καὶ κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐκ εἰς τὸν τῆς ἑτέρας; εἰ γὰρ πάντα ὁμοειδῆ νομιστίον

οἷς τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐπιμαρτυρεῖται, δέον ὑμᾶς ἐπεὶ ὁ Λίθος κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν σῶμα εἶναι λέγεται, καὶ ὁ ἥλιος δὲ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν σῶμα εἶναι λέγεται, καὶ ὁ Θεὸς ἀσώματος κυρίως τὲ καὶ κατὰ ἀλήθειαν λέγεται, ὁμοιωθῆ νομίζειν τὸν τε Λίθον καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὸν θεόν· ὁμοίως δὲ ἀνθρωπὸν τε καὶ βάρβαρον ζῷά τε ὄτα καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐκότερον λεγόμενα· καὶ τὸ ὕδωρ ἄζωον ἀληθῶς λεγόμενον, ὁμοιωθῆ νομιστέον· οὐρανόν τε καὶ κέγχρον καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τῶν ὄντων ὡσαύτως, ἐξορισθείσης ὑμῖν πάσης ἀνομοιοτήτος τῷ ἰδίῳ λόγῳ κυρίως ἐστὶ καὶ κατὰ ἀλήθειαν, τοῦτο ὅπερ ἐστὶ, καὶ ὁμνῶντως ποτὲ καὶ ἐπὶ ἐτέρου τὸ τοῦδε ὄνομα, ὡς ὄντος, λέγοιτο.

XXXIV.

Εἰ ὁ Θεὸς λόγος ἐγενήθη κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς παρθένου, πᾶσα δὲ γέννησις μὴ ψευδής, ἢ τε τὸ εἶναι διδοῦσα τῷ τικτομένῳ, καὶ ἢ μὴ διδοῦσα, ἴσον κατ' οὐσίαν τοῦ γεννῶντος ἔχει τὸ γεννώμενον, ἢ ἔλαττον· ἴσον μὲν, ὡς τὸ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ· καὶ ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς εἰέννησα· ἔλαττον δὲ, ὡς ἢ τῶν πιστῶν ἐκ Θεοῦ γέννησις· κρεῖττον δὲ οὐδεμία· ἢ ἴσος ἄρα κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς τῆς παρθένου, ἢ ἐλάττων· ἀλλ' ἐκότερα δυσσεβῆ· οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς κατὰ ἀλήθειαν ἐγενήθη ἐκ τῆς παρθένου. Ἀληθῶς μὲν πᾶσα γέννησις μὴ ψευδής, τὸ ἴσον ἢ ἥττον δέικνυσι τοῦ γεννηθέντος πρὸς τὸν γινῆσαντα· ἀλλ' ὃ τοῦ μεγαλείου τῆς θείας οἰκονομίας ἀναίσθητοι, σκοπιεῖς ὡς τοῦτο ἔχει πᾶσα ἱέννησις, οὐ μόνον ἢ μὴ ψευδής, ἀλλὰ μὴ δὲ βαυμαζομένη ὡς παραδόξος· ἐπὶ δὲ τοῦ τῆς οἰκονομίας θεοπροποῦς λόγου, τοῦτο γὰρ δὴ τοῦτο ἐστὶ τὸ ὑπερφυῖς τῆς ἀγαθότητος μυστήριον, καὶ τὸ τῆς θείας φιλανθρωπίας τεκμήριον· ὅτι ὁ πάσης κτίσεως ποιητῆς καὶ πατοίας γεννήσεως αἴτιος καὶ πάσης φύσεως δεσπότης καὶ τὸ ὑπερκόσμιον τοῦ παντὸς κόσμου κράτος, γέννησιν κατεδέξατο· καὶ ταύτην ἐκ φύσεως ἐπικήρου καὶ φθαρτῆς καὶ εὐεπηρεάστου· δι' ἡμᾶς τὲ ἐπτόχευσε πλοῦσις ὦν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν· εἰ οὖν ὄντως καὶ τῶν μὴ θαυμαζομένων ἢ γεννήσεων, οὕτως ἔχειν ἔδει καὶ τῆνδε τὴν γέννησιν μὴ ψευδῆ· εἰ δὲ καὶ θαυμάζεσθαι ἔδει, ἀνάγκη παρὰ τὴν συνήθη γέννησιν πάντων ἔχειν αὐτὴν τί, ἐπεὶ οὐδὲ θεῖα τότε ἂν ὑμῖν ἀμογητὴ διεχθήσεται· εἰ δὲ δεῖ, ἐκ τῶν καθόλου συλλογιστέον ὑμῖν καὶ τῶν πάντη ὁμοίων ἄρα ὡ σοφοί· πᾶσα οὖν γέννησις ὁμοίως τῆδε, θαυμαζομένη· καὶ τῆδε εἰκνύεται, ὅτι χεῖρον ἢ ἴσον ἔχει τὸ τεχθὲν τῷ τεκόντι, τοῦτο δεῖξάτε· τίς δὲ ὑμῶν οὐ δακρύσει τὴν τύφλωσιν; ὅτι δι' ὧν ἐχρῆν πιστοῦσθαι περὶ τοῦ Θεοῦ τόκου ἦγον ἐκ τῶν παραδόξων καὶ ὑπερφυῶν καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν λόγων, διὰ τούτων κατασκευάζειν σπεύδετε, ὅτι οὐ θεοῦ ἐστὶν ἢ γέννησις, ἐπεὶ μὴ ὁμοίως ἔχει ταῖς φθαρταῖς ἡμῶν καὶ φυσικαῖς γεννή-

σειν, ὡς καθ' ἑμᾶς εἰ γενήσεται τῇ καθ' ἑμᾶς ἐγενήθη, τότε ἂν εἶναι ἀξιοπίστον ἢ ὑπὲρ ἡμᾶς αὐτὸν εἶναι τὸν τεχθέντα· εἰ δὲ μὴ δὲ τότε, πόθεν εἶδει πιστῶσαι ἡμᾶς τὸν θεὸν περὶ τῆς ἑαυτοῦ γενήσεως τῆςδε, εἶπατε· εἴπερ μὴ δὲ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς, μὴ δὲ ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, ὦ οὔτοι.

Εἰ ὁ τόκος ἐκ τῶν πάντων ὁμοίων ἀληθινός, ὡς κατ' οὐσίαν τίκτων XXXV. ὁμοία τῶν τικτόντων κατὰ ἀλήθειαν ἔστιν, ὁ πάντῃ ἀνόμοια τίκτων κατ' οὐσίαν ἐκ τῶν ὁμοίων, οὐκ ἔστι κατὰ ἀλήθειαν τόκος· τὰ γὰρ ἐναντία, οὐ συναληθεύουσι ποτέ· ἀλλὰ τὸ πρῶτον· οὐκ ἄρα τὸ ὑστερον. Ὅτι μὲν ὅτε ἐκ τῶν ὁμοίων, καὶ ὁ ἐξ ἀνομοίων ὅ τε εἰς τὸ εἶναι, καὶ εἰς τὸ τοιῶςδε εἶναι· καὶ εἴτις ἕτερος τόκου τρόπος, τόκος ἔστι ἢ καὶ λέγεται ἀληθῶς τῇ θείᾳ γραφῇ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον, καὶ ἡμεῖς εἰρήκατε πολλὰκις μέχρι τοῦ νῦν· εἰ δὲ τὸ μὲν εἶναι τόκον διδοῦντες, οὐ κυρίως ὅμως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τοῦτο εἶναι φατέ τὸν οὐκ ἐξ ὁμοίων κατ' οὐσίαν γινόμενον, ἀνάγκη τῇ ὁμοιώσει τῶν τικτόντων, καὶ οὐ τῷ λόγῳ τοῦ τόκου, εἰδέναι ἡμᾶς τὴν ἀληθινὴν γέννησιν ἥδη μὲν οὖν ἐλέλεκτο τοῦτο ἡμῖν μικρὸν ἀνωτέρω δεόντως· πῶς γὰρ ἀνόμοιος ὢν ἑτέρου βάτραχος ἐκ τοῦ ὁμοίου γεννηθεῖ βατράχου; καὶ τοι οὐδὲ τίκεται ὅπως βάτραχος ἐκ βατράχου ποτέ· ἀλλ' ἐπεὶ τοῖς αὐτοῖς ἐξ ἀπορίας πάλιν κατακυλίεσθε· πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσεσι, καὶ ταδε νῦν ἀκούσεσθε· εἰ ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πυρὸς πυρὸς, καὶ ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κόκκου κόκκος, καὶ ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ θεός, πάντα μὲν ἐκ τῆς οὐσίας συνωμολόγηται, οὐχὶ δὲ τὴν αὐτὴν ἀφραϊφῆ ὁμοιότητα ἐπὶ πάντων πρὸς τὰ γεννῶντα ἔχουσι τὰ γεννώμενα, ἀλλὰ μόνος θεὸς ἔχει τὸ πάντῃ ἀπαράλλακτον, πῶς δυνατόν ὡσαύτως κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐκάστου τούτων λέγεσθαι τὴν γέννησιν, εἰ καὶ ἐκ τῆς οὐσίας ἔστιν; ἀνάγκη γὰρ καθ' ἡμᾶς διαφόρου οὐσης τῆς ὁμοιώσεως ἐξ ἧς τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τῷ τόκῳ προσμαρτυρεῖτε, διάφορον εἰδέναι ἡμᾶς· καὶ τὴν τοῦ τόκου κυριότητα ὅπερ προφανὲς καταγέλαστον· ὁ γὰρ κύριόν ἐστι, οὐ διάφορον ἔτι· καὶ ὁ διάφορον, οὐχὶ κύριον ποτέ κατὰ τὸ αὐτὸ· σὺντε δὲ ὦ φυσικοὶ, μᾶλλον πεφουσιωμένοι, ὅτι καὶ λίθοι καὶ σίδηρος καὶ ξύλα πῦρ γεννᾷ, καὶ οὔτε πῦρ ὄντα, οὔτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ πυρὸς γεννᾷ· καὶ ὅμως οὐκ ἂν τις εἴποι οὐδὲ ἡμῖν ὁμοιος, ὡς οὔτε ἀληθινοῦ πυρὸς γέννησίς ἐστιν ἢ ἐξ ἀνομοίων αὐτῷ προελθοῦσα φύσεων· οὐκοῦν εἰς οὐδὲν ἡμῖν ἅπας ὁ κυκεὼν τῆς τοιαύτης ἡμῶν λέσχης κατίστρεψεν.

Ἐτι δὲ ἀκουστέον αὐτῶν καὶ τοῦδε· εἰ ἄσαρκός τε καὶ ἄτρεπτος ὁ XXXVI. λόγος, κατὰ φυσικὸν αὐτοῦ λόγον φησὶ, πῶς ἔσται σαρκακωμένος ὁ αὐτός μὲνων ἄτρεπτος; οὕτως γὰρ ἂν καὶ τρεπόμενος λέγοιτο ἂν ἔτι ἄτρε-

πος μείναι· εἴτε οὖν οὐχ' ὁ θεὸς σὰρξ γέγονεν, οὐ θεοτόκος ἡ τεκοῦσα τὴν σάρκα· εἴτε αὐτὸς γέγονεν, οὐ θεὸς λοιπὸν ὁ μὴ ἄτρεπτος, οὐδ' ἄρα θεοτόκος οὐδαμῶς ἡ τοῦ τρεπτοῦ μητῆρ. Ἴτι οὖν οὕτως ὑμῶν ἄβαν κοφωθέντων οὐκ ἐνηχεῖ τοῖς ὡσι παντελῶς οὐδ' ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς λέγων, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο; ἀλλ' ὦ οὔτοι, εἰ μὲν σεσαρκωμένον τὸν λόγον κατὰ τροπὴν ἀκούετε τῆς φύσεως, ὡς φαμὲν λελιθωμένον τὸ φυτὸν τοῦ κοραλίου, καὶ νενεκρωμένον τὸ πρὶν ζῶον, ὄντως ἂν τὸ ἄτρεπτον καταλύεσται εἰκότως δόξητε· εἰ δὲ ὡσπερ κεχρυσωμένον τὸ ξύλον, καὶ ὠπλισμένον τὸν ἄνδρα λέγομεν, κατὰ τὴν πρὸς τὸν χρυσοῦν ἔνωσιν, καὶ τῶν ὀπλῶν τὴν ἀνάληψιν καὶ ἐπένδυσιν, τὴν παρόσληψιν τῆς σαρκὸς ἐν τῷ λόγῳ δοξάζοντες, πῶς τροπὴν αὐτῷ φύσεως εἰσαίλομεν; εἴπερ γὰρ ξύλον ἐτι ἄχρυσον τὴν φύσιν, τὸ τὴν ἐνυπόστατον φύσιν αὐτοῦ κεχρυσωμένον· καὶ ἀνὴρ ἐτι ἀσίδηρος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκ ψιλοῦ τετριχωμένος τὴν φύσιν, ὁ τὴν φυσικὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ σεσιδηρωμένος ὀπλίτης, ἢ ἐν ἀκμῇ λασιόυμενος, καὶ ὁ λόγος ἄσαρκος μένει τὴν φύσιν, ἥγουν τὸν οὐσιώδη λόγον, ἐπιγινομένην τῇ φυσικῇ αὐτοῦ ὑποστάσει, περικείμενος σάρκα· ἐν τοῖς μὲν γὰρ οὐσιώδεσι λόγοις, ὁράται τὸ ἄτρεπτον τὴν φύσιν, οὐκ ἐν τοῖς ἐπιγινομένοις τῇ οὐσίᾳ· μενούσης δὲ ἐν αὐτοῖς ἀσάτωσ τῆς φύσεως, ἡ περὶ τὴν ὑπόστασιν ἐπιθεωρία γίνεται.

XXXVII.

Ἄλλα φασὶ καὶ τότε οἱ πάντα λέγειν εἰδότες, ἵνα μὴ τῇ ἀληθείᾳ συναφδέγγωνται, ἵνα καὶ τοῖς ἐξ ἀγράφου αὐτῶν ῥήμασιν ἐπεξέλθωμιν ὅτι ἰδοὺ καὶ κατὰ τὰς ὑμετέρας ὑποθέσεις καὶ κατασκευὰς, καὶ ἐκ μέρους καὶ κατὰ τι ἐξέστιν ὀνομάζειν τινὸς τινὰ μητέρα· πῶς οὖν εἰ μὴ ἄσαρκον γεννηθῆναι θεὸν ἐξ αὐτῆς δοξάζετε, λέγουσιν ἡμῖν ἀνθρωποτόκον καὶ ἐκ μέρους ταύτην παρθένον ἀντιφέρεισθε, τὸ θεοτόκος ὄνομα μόνον αὐτῇ κατ' ἐξάαιρετον ἀποκληρώσαντες, ἀλλ' οὐδὲ χριστοτόκον ἐκ τοῦ ὄλου φάσκοντας αὐτὴν οἰκειότερον, καταδέχεσθε; Καὶ πρὸς τοῦτο δὲ φαμὲν αὐτοῖς πρώτον μὲν, πῶς δύνασθε ἄθλιοι ἀνθρωποτόκον ὀνομάζειν τὴν ἁγίαν παρθένον ἐκ μέρους, οἱ γὰρ ἐκ μέρους αὐτὴν θεοτόκον ὀνομάζειν μὴ καταδεξάμενοι; οὐ γὰρ δι' ὧν τις λόγον τὰς ὀνομασίας ἀποσκευάζεται τῶν ἐναντίων, διὰ τούτων καὶ προβάλλεσθαι δύναται τὰς ἰδίας, πλὴν εἰ μὴ κατ' ἐξουσίας τρέπων τοῦτο ποιῆ· δεύτερον δὲ ἀκούσεσθε παρ' ἡμῶν, ὡς ἐξ ἐκείνων ὀνομάζειν τῶν μερῶν τὸ ὅλον, ἔθος τῇ θείᾳ γραφῇ σαφέστατα, τῶν κατ' ἐπικρατίαν εἶναι ἐν τῷ συνθέτῳ φαινομένων· καὶ γὰρ ὡμολογημένως, ἐκ τε ψυχῆς καὶ σώματος τῶν ἀνθρώπων συνεστώτων πάντων, ὅμως ἥλικα ὁ κατὰ θάτερον μέρος τῆς συνθέσεως ἐπικράτησε τοῦ βίου, καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων λόγος, εἴρηται ὡς οὐ μὴ μείνη τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας· καὶ τοι ὡμολογημένως,

οὐκ ἀφύχων ὄντων τῶν σαρκικῶς βιούτων τότε, ἀλλ' ἐπικρατηθέντος τῆ φύσει τῆς σαρκός· Ἰακώβ δὲ πάλιν ἐν ὁ ψυχαῖς εἰσιέναι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀναγέγραπται, οὐκ ἀσωμάτως δηλονότι τὴν παρουσίαν ἐκείσε ποιησάντων, ἀλλὰ τῶν ἐξ Ἰακώβ τῆ κατὰ τὸ κρείττον τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πολιτεία μαρτυρουμένων ἕως πληθυνθέντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, χυδαῖοι ἐγένοντο· οὐκ οὖν διόντως τῆ τοῦ θεοῦ μέρους ἐπικρατεία οἷός τε καὶ τοῖς ἱεροῖς λό- γοις ἀκολούθως, θεὸν τὸν ὅλον Χριστὸν ὀνομάζομεν· μάλιστα δὲ ὅτι καὶ τὸ ἰδικώτατον θεοῦ γνωριστήριον ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ὄλῳ, καὶ οὐκ ἐν τῷ ἐνὶ μόνον μέρει θεωροῦμεν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀναμάρτητον· ἔτι μὴν καὶ πᾶσαν θεοσπειρῆ ἀπαρῆξιν ἐν αὐτῷ ὄλῳ γινώσκομεν.

Τρίτον δὲ ὑμῖν φαμέν· πῶς πάντων τῶν κυρίων ὀνομάτων, μάλιστα τῶν φερωνύμων κειμένων, ἰδικῶ τινὶ γνωρίσματι παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν ὁμοειδῶν καὶ ὑπεξηρημένῳ σημαιομένων, ἵνα οὕτως νοοῖτο κατ' αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἰδικῶς οὐ ἐστὶν ἡ κλησις τοῦ ὀνόματος, ἀνθρωποτόκον λέγειν τὴν παρθένον τὴν τοῦ θεοῦ λόγου γενομένην μητέρα βούλεσθε· πᾶσα γὰρ καὶ ἑτέρα τεκούσα ἐν ἀνθρώποις γυνή, τῷ ὀνόματι τούτῳ προσαγορεύεται τε καὶ σημαίνεται· οὐ γὰρ τοῦτο ἰδικῆς τινος, ἀλλὰ πάσης γυναικὸς ὀνομασία· πῶς οὖν ἔσται κύριον τῆς παρθένου; ἰδιάζειν γὰρ δεῖ τὰ τῶν ὑποστάσεων· καὶ πῶς τι αὐτὴν ἐκ τοῦ κοινοῦ τροσαγορεύον ὀνόματος, ἰδικῶς σημαίνει, ὥσπερ εἶωθε τὰ καδέκαστον ὀνόματα δηλοῦν τὸν δεῖνα; εἰ γὰρ καὶ ὡς ἐπίθετον ληφθῆναι, ἀλλ' ὡς ἰδικὸν ἐπίθετον ἀντιστρέφειν δεῖ πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῶν ὀνομάτων· οὕτω γὰρ ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν δῖωνύμων, δύο ὀνομάτων καθ' ἐν προσώπου κυρίως τεταγμένων, ὡς ἥλιος ὁ καὶ ὑπερίων, καὶ διχομηνῆς ἡ σελήνη· οὐ γὰρ ἐστὶ καὶ ἐπὶ ἐτέρων τάδε τὰ ἐπίθετα ὡς κοινὰ λαβεῖν σαφέστερον δὲ εἰπεῖν, τὸ ἀνθρωποτόκος καὶ θεοτόκος, ὀνοματὰ εἰσιν ἐπίθετα προσώποις· τὰ δὲ ἐπίθετα, ἢ κοινὰ ἐστὶν, ὡς φιλοπάτωρ ὁ Πτολεμαῖος, καὶ φιλάδελφος ἕτερος· καὶ γὰρ καὶ ἄλλοι τῶν ὁμοειδῶν αὐτοῖς γεγονάσι καὶ εἶεν φιλοπάτορες καὶ φιλάδελφοι, καὶ σχεδὸν πάντες· ἢ ἰδικὰ ἐστὶν, ὡς ἀμπρογενὴς μόνος ὁ Ἀδάμ· καὶ τριχοσθενῆς ὁ Σαμφὼν μόνος, παρὰ τοὺς ὁμοφυεῖς πάντας· τὸ δὲ ἀνθρωποτόκος ἐπίθετον ὄνομα, ὡς μὲν ἰδικὸν οὐκ ἂν λέγοιτο κατὰ τῆς ἀχράντου παρθένου, μυρίων καὶ ἐτέρων οὐσῶν ἀνθρωποτόκων γυναικῶν δηλαδὴ· ὡς δὲ κοινὸν εἰ φῆ τις αὐτὸ καὶ κατ' αὐτῆς ὡς καὶ κατ' ἐτέρων; εἴπερ ἀληθῶς ἐστὶ κοινὸν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν πᾶσιν οἷς ἐπίκειται δεῖ αὐτὸ ὀνομάζεσθαι, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡσαύτως πάντη κατὰ πάντα σημαίνειν· οὐ γὰρ συνώνυμα ἐστὶν τινὰ, μὴ κοινωνούντα τῷ τε ὀνόματι καὶ τῷ πράγματι τῷ αἰτίῳ τοῦ ὀνόματος· ἢ οὖν καὶ τὰς λοιπὰς γυναικὰς πάσας, ἀνθρωποτόκους σὺν αὐτῇ λεγομένας, καὶ αὐτὰς ἀνάγκη

Θεανθρώπους τινὰς τεκεῖν κατὰ Χριστὸν, ὥσπερ αὐτὴ ἀπὸ μέρους τὲ καὶ αὐτὰς, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ ὅλου οὕτως ὀνομάζεσθαι, ἢ μὴ δὲ τήνδε σύνθειεν τινὰ τεκεῖν ἀνθρώπων μὴ δὲ ἀπὸ μέρους· ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅλου οὕτως ὀνομάζεσθαι, ἤγουν ἀνθρωποτόκον, εἰ δὲ μὴ δὲ αὐτὴ ἐξ ὅλου, μὴ δὲ ἐκείναι ἐκ μέρους εἴρηγται ἀνθρωποτόκοι· ἀλλ' οὔτε αὐτὴ ψιλὸν τέτοκεν ἀνθρώπων, οὔτε ἐκείναι σύνθειον πώποτε γεγενήκασι, πῶς ἔσται ἐν αὐταῖς κοινῶς τὸ ἀνθρωποτόκος ὄνομα κείμενον; οὐκοῦν ἐπειπερ, μὴ τε ἰδικῶς τῇ δεσποίνῃ, μὴ δὲ κοινῶς ὀνομάζεσθαι ἤρμοσε τόδε τὸ ὄνομα, ὠμολόγηται ὡς κατ' οὐδένα λόγον ἀνθρωποτόκος ἀληθῶς ἀν λέγοιτο ἡ ἀγία Θεοτόκος· αὐτῆς ὄν μόνον ἰδικῶς τὸ ὄνομα τὸ ἐκ μέρους οὐ κεκάλυται, πῶς ἢ πόθεν εἰς ὁμωνυμίαν τινὰ πρὸς ἐτέραν τῶν θυναικῶν οὐκ ἐπιπιτούσης, κατὰ τόδε ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρωποτόκος εἰδείχθη.

Ἄλλὰ καὶ τόδε Γοῦν σκοπιτέον ἔτι, ὡς εἰ τὰ τῶν προσώπων ὀνόματα ἰδικῆν ὑπόστασιν τινὰ τοῦδέ τις σημαίνοντα, οὐκ ἐκ κοινῶν τινῶν ἄ ἐστι καὶ ἐτέροις, ἀλλ' ἐξ ἰδικῶν καὶ αὐτοῦ μόνου ὄντων, τοῦ ὀνομαστοῦ προσώπου θέλει λαμβάνεσθαι· εἴπερ καὶ θυναικῆς λέγονται ἄπειροι, καὶ ἀνθρωποτόκοι ἀμέτρητοι, καὶ παρθένοι μυρίαί, πλείεσται καὶ Μαρίαί εἰσι· καὶ μόνον ἰδικώτατον καὶ κυριώτατον καὶ σημαντικώτατόν ἐστι τῇ ἁγίᾳ ἀρχαίῃ καὶ αἰδοῦσῃ παρθένῃ ὄνομα τὸ θεοτόκος· ὅπερ καὶ ἀφ' ἐαυτῶν μάθειεν οἱ ἀντιλέγοντες μὴ πρὸς ἕριν μόνην ἀπεισληκότες· εἰ γὰρ ἀπλῶς τὸ θυνὴ ἢ παρθένος ἢ ἀγία ἀκούσειαν καὶ αὐτοὶ, οὕτω στριζόνται ἐφ' ἐν τὸ δέ τι πρόσωπον τὴν φαντασίαν· εἰ δὲ τὸ Θεοτόκος ἐνηχηθεῖεν, ἄλλης οὐκ οὔσης τοιαῦδε, εὐθὺς ἐπὶ τὴν θεομήτορα ταύτην ἀποβλέπουσιν ἀναμφιβόλως, περὶ αὐτῆς πεπεισμένοι εἶναι τὸ λεγόμενον· καὶ οὕτω μὲν τάδε· πῶς δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνθρωποτόκον ἐκ μέρους αὐτὴν λέγειν βούλονται, εἰπάτωσαν· εἰ μὴ δὲ θεοτόκος ἐκ μέρους ὄντως, ὅπουγε τὰ λόγια καὶ ψυχὴν μόνον τὸν ἀνθρώπων, καὶ σάρκα μόνως ἐκάλεσαν· καὶ ἡ κοινὴ δὲ πάντων χρεῖσις, ἕως τοῦ νῦν μῆτε ἀνθρωποτόκος μῆτε Θεοτόκος ἐκ μέρους λέγοιτο, ἄτοκος ἢ ἀνόνητος ἔσται κατὰ γὰρ τὸ ὄνομα τὸ φυσικὸν τοῦ τεχθέντος ἐξ αὐτῆς· τὸ γὰρ Χριστὸς, προσωπικὸν, καὶ οὐ φυσικὸν, οὐδὲ τοῦ εἶδους ὀνομά ἐστιν, ἵνα λέγοιτο χριστοτόκος, ἀλλὰ τοῦ προσώπου, ὡς εἰ καὶ Ἰαννοτόκος ἢ Ἐλισάβετ λέγοιτο, ὅπερ οὐ νῦν ἐστι τὸ ζητούμενον ἡμῖν, ἀλλ' ἕπως ἂν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τεχθέντος λέγοιτο.

Εἰ δὲ καὶ πρὸς τάδε τις εἴποι ὅτι καὶ θεοτόκος κοινόν τι ὄνομα ἀπὸ φύσεως τοῦ τεχθέντος ἐπικείμενον καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ τοῦ κυρίου ἐστὶ, καὶ δέον ἢ ἐν ἀμφοῖν ὁμοίαν θεωρεῖσθαι γέννησιν αὐτοῦ, ἢ τῇ κυριώτερᾳ προσκυρωθῆναι τὸ ὄνομα· ἐπεὶ οὖν μένον τὲ θεὸν καὶ εἰς τὸ εἶναι, εἰ καὶ ἀχρόνως, καὶ αἰεὶ πράγματι ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, πῶς οὐ μᾶλλον αὐτὸς

ιδικῶς ἂν λέγοιτο θεοτόκος μόνος, κοινῶς δὲ οὐδεὶς σὺν αὐτῷ; ἀλλ' εὐ-
 δηλον ὡς οὐ δύναται ἐκ τῆς οὐσίας ὁ πατὴρ λέγεσθαι τοκεύς· οὐ γὰρ οὐ-
 σίαν ἑτέραν ἀριθμῶ ἑτέρα ἔτεκε· θεία· τρι-θείας γὰρ τόδε· ἀλλὰ τῶν τῆς
 αὐτῆς ὄντων οὐσίας μιᾷ διαφόρων ἰδιωμάτων ἠθέριον θατέρου αἴτιον ἐν
 αὐτῇ· τὸ γὰρ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν τῆς οὐσίας Δαβὶδ, τοῦτο αἴτιον
 τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ ἰδιώματος, οὐ μὴν ἑτέρας οὐσίας μουσικῆς ἢ ὡς οὐ-
 σία· καὶ Γὰρ καὶ τῶν ἀμούσων οὐσία ἐστίν· εἴποτε οὖν ἢ ἀνθρωποτόκον ἢ
 καὶ χριστοτόκον εἶπαι, ὅσον οὐπὼ τῆς ἀρεβείας ὑφῆσαντες, οὐδὲ οὕτως
 ἐροῦμεν ὡς ἰδιωτάτην ὀνόματι σημαίνετε· τῶν γὰρ κατὰ τὸν Ἰσραὴλ διὰ
 τοῦ αἰσθητοῦ μύρου χριστομένων βασιλείων τὲ καὶ ἱερέων λεγομένων πλεί-
 στων χριστῶν, καὶ τῶν διὰ τῆς θείας ἐνεργείας χριστομένων προφητῶν καὶ
 τῆς θείας προχειρίσεως, οἷον Κύρος ὁ περσῶν βασιλεὺς, οἷς πλείους εἰ-
 σὶ μητέρις, οὐ διακριθήσεται οὐδ' οὕτως· πάσαις γὰρ τῷ αὐτῷ ἐπιθέ-
 τῳ ὀνόματι, μία τὲ καὶ κοινὴ ἔσται κλῆσις σὺν αὐτῇ· συνδέτου γὰρ πρά-
 γματος ἐκ τε χρίσεως καὶ χριστομένου ἐστὶ δηλωτικὸν ὄνομα τὸ Χριστός·
 οὐ μὴν οἷας ἐστὶ φύσεως ἢ τὸ χρίσμα ἢ τὸ χρισθῆν· οὐκοῦν οὐδὲ οὕτως
 αὐτὴν ἐξονομάζειν ἐστὶν εἴ τῷ κυρίῳ καὶ ἰδίῳ αὐτῆς ὀνόματι, τῶν τε συν-
 ωνύμων καὶ ὁμωνύμων αὐτὴν διακρίνειν βουληθεῖμεν· ἀναγκαίως οὖν ἐκ
 τοῦ προσόντος αὐτῇ ἀληθῶς καὶ μόνως παρὰ τὰς λοιπὰς πάσας γυναῖκας
 ὀνομαστέον τὴν ἄχραντον παρθένον· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ, θεὸν φύσει ὅτι
 τεκεῖν ἀψευδῶς γεννήσει οὐ φυσικῇ οὐσῃ θεοῦ ἀλλ' ἐπιτηδευτῇ.

Διὸ δὴ καὶ θεοτόκος ἢ παρθένος ἀληθῶς ἦδε ἐπὶ τούτοις φαινέ-
 ῖ, ὅτι εἷς ὁ τόκος οὐκ ἐκ σπορᾶς, οὐ κατὰ φύσιν, οὐχ' ὅμοιος τινὶ τῶν
 ἀνθρώπων, ἀλλὰ θεῖος διὰ τῆς ἀρραγοῦς μήτρας παρθενικῶς ἰδείχθη·
 πῶς οὐ κυρίως θεοτόκος καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς ἀποτέξεως λέ-
 γοιτο; ἐπὶ τούτοις δὲ λεγίσθω ἡμῖν καὶ ὅτι πολλακίς πολλοῖς τῶν γεν-
 νητόρων, ἐκ τοῦ τέλους τοῦ κατὰ τοὺς παῖδας, ἢ τῶν ἐπιθέτων ὀνομα-
 σία προσγένονεν· οὕτως γὰρ κλυτόπαιδα, καὶ ἀνακτόκον, καὶ καλλίγονον
 φαινέ τίνδε· καὶ τοὶ οὐκ ἐξ ἀρχῆς τῷ βρέφει τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς ἀξίας
 ἐνεργείας συμπροσθούσης, ἀλλ' ὕστερον ἐμφανισθείσης, καὶ τοῖς Ἰουεῦσι
 τὴν ὀνομασίαν προσαγαγούσης· ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κα-
 τὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκωμεν· τοῦ μὲν ἐν αὐτῷ λό-
 γου θεοῦ κατὰ φύσιν ὄντος, τῆς δὲ κατὰ φύσιν σαρκὸς μετὰ τὴν ἀνάστα-
 σιν αὐτῆς θεωθείσης εἰς τὸ παντελές· οὐκ ἔχοντες οὐδὲ ἐκ μέρους οὐδὲ
 κατὰ λόγον τινὰ, τὶ τῶν αὐτοῦ ἢ περὶ αὐτῶν γυμνὸν κατανοῆσαι θεό-
 τητος· χαρισθέντος καὶ τῷ μὴ κατὰ φύσιν ἐν αὐτῷ θεῷ τοῦ ὀνόματος
 τοῦ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· κυρίου τὲ καὶ θεοῦ γενομένου Ἰησοῦ τούτου ὃν Ἰου-
 δαῖοι ἐσταύρωσαν· ἐξ ἀνάγκης οὐκέτι καὶ ἀνθρωποτόκον μητέρα, ἀλλὰ

θεοτόκου μητέρα μόνον ὀνομάζομεν τε καὶ προσκυνοῦμεν τὴν πάντιστον τοῦ γὰρ ἐξ αὐτῆς προελθόντος, τὸ μὲν τοι κατ' οὐσίαν, τὸ δὲ κατὰ μετουσίαν θεῖον εἰδότες, ὅλον αὐτὸν θεὸν τέλειον δοξάζομεν καὶ προσκυνοῦμεν· εἰ καὶ γινώσκωμεν σεσῶσθαι τὸ ἐξ ἀνδρωπώτητος θεωδὲν ἐν τῷ τεχθέντι ὑπ' αὐτῆς Χριστῷ, καὶ τὸ ἀφράστως σαρκωθὲν κρειττώσει γὰρ καὶ οὐκ ἀναίρεσει τόδε τεδέωται· καὶ εὐδοκία οὐ τροπῆ τὸ ἕτερον σεσάρκωται.

Εἰ δὲ φασὶν ὡσεὶ καὶ ἐκ μέρους τινὰ λέγοιντο ὀνόματα, ἀλλ' ἡμεῖς θεὸν οὐχ' ὡς ἐκ μέρους τὸν Χριστὸν ὀνομάζομεν· εἰ γὰρ καὶ μέρος λέγεται Χριστοῦ ἢ θεότης πρὸς σαφήνειαν τῆς συνθέσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ πατὸς μέρους καὶ ὅλου νοεῖται αὐτῆς τελειότερος ὁ λόγος· οὐ γὰρ τὸν λόγον ἤττονα Χριστοῦ φάμεν, ἀλλ' ἀπλούστερον· ὁ γὰρ τι μέρος λεγόμενον τοῦ τε σὺν αὐτῷ συγκειμένου μέρους, αὐτῆς πρὸς ἑαυτὸ ἐνώσις τοῦδε καὶ τοῦ τῆς συνθέσεως αὐτοῦ τρόπου, αἰτίον τε καὶ συνεκτικὸν καὶ κυριεῦον θεωρεῖται· καὶ ἄγον τὸ οἰκεῖον ὅλον μᾶλλον ἢ ἀγόμενον, ὡς μέρος ὑπὸ τοῦ οἰκείου ὅλου, ὡς φύσις τοῖς ἄλλοις συνθέτοις· πῶς οὐ κυρίως καὶ κατὰ ἀληθεῖαν μᾶλλον τοῦ τε ἑτέρου μέρους καὶ τοῦ κατ' αὐτὸ ὡς ὅλου νοουμένου, τὴν ὀνομασίαν τοῦ προσώπου, καὶ τοῦ ὑφειστώτος περὶ αὐτὸ παντὸς συγκρίματος ἐξ ἑαυτοῦ ποιήσοιτο; ἔσχατον δὲ ὑμῖν καὶ τόδε λεκτέον, ὡς εἰ Χριστὸν ὀνομάζοντες αὐτὸν τὸν κύριον καὶ θεὸν ἴστε σημαίνεισθαι, καὶ οὐδὲν ἤττον εἰς θεότητα διὰ θατέρον τῶν ὀνομάτων περὶ αὐτοῦ λογίζεσθε, τί δυσχεραίνει ἐπὶ τῆς θεοτόκος φωνῆς, ἀπὸ τῆς χριστοτόκου; καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὅλου μᾶλλον χριστοτόκου ἀποκαλεῖν βούλεσθε; εἰ γὰρ ταυτὸν Χριστὸς τῷ θεῷ, καὶ ἡ χριστοτόκος τῆς θεοτοκῆς ὀνομασίαν· εἰ δὲ ἕτερον τι ἴστε θεὸν παρὰ τὸ Χριστὸν, πρώτην ὑμῶν ταύτην τὴν βλασφημίαν ὁμολογεῖτε· καὶ οὐ περὶ τῆς δευτέρας λοιπὸν ὡς πάντη ἀπίστοις ἅπαξ καὶ ἀσεβέσιον Ἰουδαίους, χριστιανικῶς προσδιαλεγόμεθα· ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα σὺν θεῷ καλῶς ὑμῖν ὁμολόγηται καὶ ἀποδέδεται, ὅσιον καὶ δίκαιον καὶ ἀληθινὸν θεοτόκον ὄντως τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν ἐν οὐρανοῖς ὑμνεῖσθαι, καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνεῖσθαι, σῶφρονι λογισμῷ καὶ ἀμωλύντῳ διανοίᾳ χεῖλεσί τε ἀγνοῖς καὶ ὑπὸ πάντων μακαρίζομενην, νῦν δὲ καὶ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τῶν αἰώνων ἀμὴν· ταῦτα μὲν οὖν παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς τὴν ἀληθεῖα τε καὶ πρέπουσαν ἰδικωτάτην ὀνομασίαν τῆς ἁγίας παρθένου θεοτόκου παραιτουμένους.

Ὅτι οὐδὲ Θεὸς ὁ Χριστὸς εἰκότως ὀνομάζεται,
τολμῶσι κατασκευάζειν.

Θεὸς ἢ ὁ λόγος· γέγονεν ἄνθρωπος· εἰ Θεοτόκος ἢ παρθένος, δὴ· XXXVIII.
λον ὅτι οὐ ἦν ὁ λόγος, ἔστι μήτηρ ἢ παρθένος, οὐχὶ οὗ γέγονεν· εἰ δὲ
διὰ τὸν ἄνθρωπον ἔχει μήτέρα, τοῦ ἀνθρώπου μήτέρα μὴ ἔχοντος, οὐ-
δὲ ἄρα ὁ λόγος δύναται ἔχειν μήτέρα. Ἀλλὰ καὶ οὐ ἦν καὶ γέγονεν ὁ
λόγος, ἔστι μήτηρ ἢ παρθένος· καὶ ἅμα μὲν, ἀλλ' οὐχ' ὁμοίως· τοῦ
μὲν γὰρ λόγου, ὡς ἐξ αὐτῆς ἐναρξαμένου σαρκώσεως· τῆς δὲ σαρκὸς,
ὡς ἐξ αὐτῆς ἐναρξαμένης ὑπάρξεως.

Κατὰ μὲν τὸν προφήτην, τὸ Ἐμμανουὴλ ὄνομα, σημείου ἐστὶν ὄνο· XXXIX.
μα τοῦ ἐκ τῆς παρθένου τῷ οἴκῳ Δαβὶδ τιτμομένου τὲ καὶ δίδομένου· κα-
τὰ δὲ τὸν Αἰγύπτιον, τοῦ δοτῆρος τοῦ σημείου Θεοῦ ἐστὶ τὸ ὄνομα τὸ
Ἐμμανουὴλ. Ἀλλ' οὐ σημεῖον ἐστὶν ὁ Ἐμμανουὴλ· ὄνομα γὰρ ἐστὶ ὑπο-
στάσεώς τινος σημαντικόν, καθ' ἣν μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων Θεὸς γέγο-
νε· πῶς δὲ γέγονεν μεθ' ἡμῶν, ἢ δῆλον ὡς καὶ πρῶην διεστῆκει ἡμῶν·
διέστηκε δὲ ἡμῶν θεός, οὐκ ἐνεργεῖα, οὐ σχέσει, οὐ τόπω πώποτε φύσει
ἄρα, ὥστε καὶ φύσει τῇ ἡμετέρα νῦν ἦνται τὴν φύσιν, καὶ ἐστὶν ὄντως
μεθ' ἡμῶν σημεῖον δὲ οὐ γέγονεν μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' εἶγε καὶ ἄρα ἐν ἡμῖν
τις εἴποι, οὐ μεθ' ἡμῶν τὸ σημεῖον· τοῦ δὲ ἔμμανου, τὸ μεθ' ἡμῶν ὡμο-
λογημένως σημαίνοντος κατὰ ἑβραίους, τὸ ἦλ, ποῦ ποτε ἀκήκοαν σημεῖον
σημαίνειν, καὶ οὐ τὸν Θεὸν σαφῶς λέγειν;

Τῶν τιτμομένων ἢ φύσις, Θεοῖς ὀνόμασι οὐδαμοῦ παραηλοῦται· XI.
τὰ γὰρ θετὰ ὀνόματα, τῶν τῇ φύσει συμβαινόντων ἐστὶ σημαντικὰ τοιοῦ-
τον δὲ καὶ τὸ Ἐμμανουὴλ ὄνομα, ἅτε θετὸν ὄνομα· οὐ τὴν φύσιν οὖν δη-
λοῖ τοῦ λαβόντος, τοῦ Ἐμμανουὴλ ἢ κληῖσις κατὰ τὸν Αἰγύπτιον· ἀλλὰ
Θεοῦ τὴν συμμαχίαν εἶναι, μετὰ τῶν εἰληφότων τὸ Ἐμμανουὴλ εἰς ση-
μεῖον ἐκείνης. Ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον ὄνομα ἰδικόν ὃ φασι τινες καὶ χύριον
ἦχον τὸ καθ' ὑποστάσεως ἐνὸς προσώπου κείμενον, φύσεως ἐστὶ δηλω-
τικόν ἀπλῶς· οὔτε γὰρ ὀριστικῶς, ἀλλ' οὐδὲ σημαντικῶς, ὡς τὰ κοινὰ
καὶ προσηγορικὰ τισὶ λεγόμενα ὀνόματα, ἐπὶ τὴν οὐσίαν ἀναπέμπει τὴν ἐν-
νοίαν· ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὁπωσοῦν κατὰ πλείονων· ἕάνθον γὰρ ἵππον τινὰ καὶ
ποταμὸν καὶ ἄνθρωπον, ἔστι φαντασθῆναι ἀκούσαντας τῶν οὖν προσωπικῶν
ὀνομάτων αἰεὶ θεοῖς τισὶ καὶ συμβεβηκόσι ταῖς οὐσίαις δηλούσιν τὰς ὑπο-
στάσεις, ἄρα γε καὶ τὸ Ἐμμανουὴλ, κατὰ προσώπου κείμενόν ἐστι, καθ' ὃ
πρόσωπον συμβεβηκεν ἡμῖν κοινωνίαν ἔχειν πρὸς Θεὸν· εἴπερ μεσίτης θεοῦ
καὶ ἀνθρώπων οὗτός ἐστιν· εἰ δὲ τὸ ὄνομα κατὰ τῆς συμμαχίας ἐστὶ κεί-

μενον, και τὸ ὀνομαστὸν ἢ συμμαχία ἐστὶ τὸ και ὑποκείμενον τοῦ Ἐμμανουὴλ· ἄρα οὖν, εἰ ὁ τέξεται ἢ παρθένος, τοῦτο καλέσουσι τὸ ὄνομα Ἐμμανουὴλ κατὰ τὸν προφήτην, συμμαχίαν ἔτεκε και οὐ φύσιν, οὐχ' ὑπόστασιν ἢ ἐν γαστρὶ συλλαβοῦσα κόρη· εἰ δὲ τὸδε ἄσπονον διὰ τῆς σημασίας ὀνομαστικῶς σημασιμένην, τίνα αὐθυπόστατον ὑπαρξιν νοήσομεν.

XI.I. Εἰ διὰ τοῦτο θεοτόκος ἢ παρθένος, ὅτι τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἐγέννησε, και ὁ ἀληθινὸς ἄρα θεός, διὰ τοῦτο ἀληθινὸς θεός, ἐπειδὴ παρθενογέννητος. Ἄλλ' οὐκ εἰ τι παρωνύμως ἢ φερωνύμως ὀνομασμένον ἀναγκαίως ἔχει ἀληθεῖ προωμολογημένην τὴν μέθεξιν ἢ σύμβασιν τοῦ ὀνομαστικῶς αἰτίου, διὰ τοῦτο και εἰ καθ' αὐτὸ ἢ πρὸς ἕτερον τι ἔχει κείμενον ὄνομα τὸ ἀφ' οὗ ἢ μέθεξις, ἢ ἢ παρωνυμία πρὸς αὐτὸ τὸ μετέχον ἢ παρωνομασθέν, ἀναγκαῖον τῷ καθ' αὐτὸ ὀνόματι, ἢ τῷ πρὸς ἕτερον κειμένῳ, πρὸς τὸ ἀλλαχόθεν εἰλημμένον ὄνομα ἀντιστρέφειν· οὐ γὰρ ἐπεὶ ὁ φιλῶν τὴν δικαιοσύνην, ὄντως φιλοδίκαιος ὀνομάζεται, διὰ τοῦτο ὡσαύτως και ἡ δικαιοσύνη, ἐκ τούτου δικαιοσύνη λέγοιτο, διότι φιλεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· και γὰρ και ἡ ἀδικία ὑπὸ ἀπὸ ἀνθρώπου φιλεῖται· ἄλλω οὖν λόγῳ δίκαιον τὸ δίκαιον, και καθ' αὐτὸ και ἰδιαζόντως· και ἄλλω ὁ φιλοδίκαιος, ὁ πρὸς τί πως ἔχων, ἤγουν πρὸς τὸ δίκαιον· θεοτόκος οὖν ὡς θεὸν τεκοῦσα φερωνύμως· θεὸς δὲ οὔτε φερωνύμως, οὔτε ἀφ' ἑτέρου· ἐκ γὰρ τῆς ἰδίας ἐστὶ φύσεως αὐτῷ ὄνομα.

XII.II. Εἰ κατὰ τὴν εἰς σάρκα τροπὴν γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, δῆλον ὅτι ὁ λόγος ἔχει δημιουργὸν και μητέρα· εἰ δὲ χωρὶς τροπῆς γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, πῶς μὴ τρεπόμενος ὁ λόγος, ὡς τρεπόμενος πρᾶττεται και τί κτεται; Τίκτεται μὲν τινὶ γενήσῃ, οὐ μεταπλαττόμενος δὲ, ἀλλ' οὐδὲ ἀπλῶς μένων γυμνός, οὐδὲ εἰς τὸ εἶναι· οὐδὲ μένων εἰς τὸ ὡσαύτως πάντη ὑπογράφισθαι, ἀλλὰ μετὰ σαρκός· και εἰς τὸ τοιῶσδε εἶναι τὸ λοιπὸν ἀλλοιωθέντά πως τὴν ὑπόστασιν, ὡς τολμήσας ἱεῶν, οὐ τροπῆ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ λόγου· ὡσπερ οὐδὲ τῶν ὡς θεοῦ· ἀλλ' ὑποδοχῆ και συμπαράληψι ἑτέραν τῶν Ἰησοῦ ἰδιωμάτων, και τῶν ὡς ἀνθρώπου, κατὰ μίαν τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐπαυξηθεῖσαν και πλεονάσασα φυσικοῖς τε και ὑποστατικοῖς ἰδιώμασιν, ὑπὲρ πάντα τὰ ἑκατέρωθεν αὐτῆ ὁμοούσια πρόσωπα· και πλάττεται οὖν, οὐδαμῶς δὲ ὡς λόγος, ἀλλ' ὡς και Χριστός ὁ λόγος· και τοῦτο κατὰ τι μέρος αὐτοῦ, ἤγουν κατὰ τὴν σάρκα μόνον.

XIII.II. Τὰ μὴ τῆς θεότητος τοῦ λόγου, ταῦτα οὐδὲ τοῦ λόγου· πῶς τοίνυν ὁ Αἰγύπτιος, δευτέραν ἀρχὴν γεννήσεως τῆ μὲν τοῦ λόγου θεότητι οὐ δίδωσι, τῷ δὲ θεῷ λόγῳ δίδωσιν; Ἡ γὰρ ὑπόστασις αὐτοῦ καθ' ἣν και λόγος θεός ἂν τὴν φύσιν νοεῖται, δευτέραν ἔχει ἀρχὴν, οὐκ ἐτι ἀπλῆ

και μονοφυῆς ἐν τοῖς θεοῖς προσώποις νοουμένη, ἀλλὰ σύνθετος και δι-
φυῆς και προσκυνομένη ὡς Χριστοῦ τοῦ σεσαρκωμένου, ἀνθρωπίνως θεῖου
λόγου.

Τὸ θεὸν λόγον χωρίσας ὁ Αἰγύπτιος τῆς θεότητος, αὐτὸν μὲν ἐκ τῆς XLIV.
παρθένου δογματίζει σαρκικῶς τικτόμενον τὴν δὲ αὐτοῦ θεότητα ὑποβάλ-
λειν τῇ αὐτῇ σαρκικῇ γενήσει, ἢ ὑπέβαλε τὸν θεὸν λόγον, ἐσχάτης εἶ-
ναι μανίας λέγει. Οὐχ' ἀπλῶς γὰρ γενήσεται ἀλλὰ σαρκικῇ, τουτέστι βου-
στῶς και εἰς τὸ εἶναι ὅλως προαγούση τὶ οὐχ' ὑποβλητέον θεόν.

Εἰ τῇ θεότητι θεὸς ὁ λόγος, και τῇ ἀνθρωπότητι ἄνθρωπος ὁ λό- XLV.
γος, πῶς ὁ ἐστὶ τῇ σαρκὶ οὐ τίκεται ὁ λόγος, ἀλλ' ὁ ἐστὶ τῇ θεότητι;
δογματίζει γὰρ τὸ θεοτόκος ὁ Αἰγύπτιος, και τοὺς λέγοντας τὸ ἀνθρω-
ποτόκος ἀναθεματίζει. Καὶ ὁ ἐστὶ σαρκὶ τίκεται ὁ λόγος· ἀλλ' ἡ τεκοῦ-
σα οὐ δύναται θατέρω τῶνδε, ἥθουν τῶ χειροῖν τῶν ὀνομάτων, ἰδικῶς ὀνό-
μαζεσθαι· ἐστὶ γὰρ κοινὸν ὄνομα τότε πάσαις ἀηκον γυναιξί, και κατὰ
τόδε πάσαις συνεπιπίπτουσα.

Τὴν τοῦ νόμου διάταξιν περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν τικτομένων ἦν XLVI.
ἐπλήρωσεν ἡ παρθένος ἀνάγνωθι, και μάθε· θεὸν ἐκαθάρισεν ὁ νόμος κε-
λεύων ἃ εἶπεν, και ἡ παρθένος πληροῦσα αὐτά; ἢ ἄνθρωπον; ἐὰν γὰρ σπερ-
ματισθῇ Ἰσὺν, φησὶν ὁ νόμος, και Τέχη ἄρσεν, ἔστω ἀκάθαρτος ἐπτά ἡμέ-
ρας τῆς ἀφόδρου τοῦ αἵματος αὐτῆς, και τριάκοντα και τρεῖς ἡμέρας κα-
θειῖται ἐν τῷ αἵματι αὐτῆς τῷ καθαρῷ· αὐτὴ παντὸς ἀγίου οὐχ' ἄσπι-
ται· και εἰς τὸ ἀσιασθήριον οὐκ εἰσελεύσεται, ἕως ἂν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέ-
ραι τῆς καθάρσεως αὐτῆς· και ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως
αὐτῆς, οἶσει ἄμνον ἄμωμον ἢ δύο νεοσσούς περιστερᾶς εἰς τὴν θύραν τῆς
σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου· και ποιήσει ὁ ἱερεὺς τὸ μὲν περὶ ἀμαθίας, τὸ δὲ εἰς
ὀλοκαύτωσιν· και καθαρῖσει αὐτὴν ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ αἵματος αὐτῆς· και
μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἅγιον· ὅτι δὲ ἐπλήρωσεν ἡ παρθένος ταύ-
την τὴν διάταξιν, μαρτυρεῖ Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστῆς λέγων· και πληρώ-
σαντες φησὶ τὰς ἡμέρας τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, ἀνήνεγκαν αὐτὸν εἰς τὸ
ἱερόν παραστῆσαι αὐτὸν τῷ κυρίῳ, και τοῦ δοῦναι δύο νεοσσούς περιστε-
ρῶν. Πολλὰ ἀσεβῆ τῇ ἀπορίᾳ τῆδε ἔπεται· εἰ γὰρ μὴ τύποι τινῶν πνευ-
ματικῶν οἱ νομικοὶ τῆς σαρκὸς καθαρῖσμοι· και ἐτέροις ἐπικείμενοι, οὐ γὰρ
Χριστῷ, ἄχρι τῆς παρουσίας αὐτοῦ τοῦ ἀληθινοῦ καθαρτηρίου τῶν ὄλων
Χριστοῦ· ἄρα γὰρ και αὐτὸν καθάραντες τὸν ποιησάμενον τὸν καθαρῖσμον
τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν Χριστὸν και ἰσχυρότερον και ἀγιώτερον παριστῶσι
Χριστοῦ τὸν νόμον, τοῦ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν καταργήσαντος· τί οὖν
εἶδει καταργῆσαι ἔλθόντα αὐτὸν τὸν νόμον; και τοι διὰ τὸ ἀδύνατον τοῦ
νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν ἐπεμφέν ἐν

ὁμοίωματι σαρκὸς ἀμαρτίας· καὶ οὐ μόνον καθήρσειεν, ἀλλὰ καὶ κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ· ἔχων οὖν τὴν ἰσχύον τοῦ παντός καθαρισμοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ τῇ θεοπαλόκῳ Χριστὸς, πληροῖ πάντα τὰ τοῦ νόμου δικαιώματα σαρκικῶς, ἵνα τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς, τῆς νομικῆς κατακρίσεως καὶ κατάρτας ἐλευθερώσῃ, καὶ ἀξίαν αὐτὴν ἀποδείξῃ τῆς πνευματικῆς διαβιώσεως ἣν αὐτῇ χαρίσασθαι προσέθετο· εἰ δὲ ἐπειδὴς ὡς ἀνθρώπου τόκος τούτων ἦν, καὶ περιτομῆς ἄρα, καὶ βαπτίσματος μετανοίας τοῦ Ἰωάννου, καὶ τῶν λοιπῶν· εἰ οὖν ἐδεῖτο τοῦ τῆς μετανοίας ὄντως βαπτισμοῦ, πάντως ὡς ἀμαρτωλὸς· οὐ γὰρ δικαίων ἐπαινετῶν ἐστὶν ἡ μετανοία· εἰ δὲ καὶ μὴ χρῆζον τελεῖ τινὰ Χριστὸς, δῆλον ὡς πρὸς τὸ πᾶσαν δικαιοσύνην πληρῶσαι τὴν κατὰ σάρκα αὐτοῦ οἰκονομίαν, ποιεῖ τὰδε· καὶ δεῖξαι ἐκ τῆς τοῦ νόμου πληρώσεως αὐτῆς τὴν ἑαυτοῦ ἐσότητα, ἀσθενήσεως αὐτὸν ἐκπληρῶσαι, πάσης σαρκικῆς φύσεως, μόνης δὲ Θείας οὐσίας αὐτὸν καταπραξαμένης.

XLVII.

Πανταχοῦ ἡ σύλληψις καὶ ὁ τόκος τὸν οὐκ ὄντα ἄγει εἰς γέννησιν ἀλλ' εἰ κατὰ τὸν Αἴγυπτιον, οὐ τὸν ἄνθρωπον ἐγέννησεν ἢ παρθένος, ἀλλὰ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, δῆλον ὅτι τὸν οὐκ ὄντα ἐγέννησε· καὶ εἰ ὁ νέοπλαστος καὶ νεοτόκος καὶ νεόκλητος ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ θεὸς, ἐξ ἀνάγκης καὶ νίος Θεοῦ· καὶ ἡ μὲν Θεία γραφὴ βοᾷ· μὴ ἔστω σοι Θεὸς πρόσφατος· ὁ δὲ Αἰγύπτιος ἀντιβοᾷ, ἔστω· καὶ τοὺς μὴ λέγοντας εἶναι θεὸν πρόσφατοι, ἀναθεματίζει. Ἐὰρα οὖν ὁ λέγων οὐς πάλιν ὠδίνῳ ἄχρις οὐ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα, καὶ ἡ διαθήκη ἡ ἐξ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γεννώσα, οὐκ ὄντα ὅπως σημαίνει γεννηθῆναι τινὰς, ἢ ἐτέρως ὄντας, πρὸς τὸ ἐτέρως πῶς εἶναι γεννασθαι· καὶ οὐ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ τῇ ἐπουσιώσει τοῦ πνεύματος δηλοῖ· εἰ δὲ τοῦτο, δῆλον οὐ πᾶσα γέννησις ἀπλῶς, τὸν οὐκ ὄντα ἄγει εἰς τὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πῶς εἶναι, γεννηθῆναι τινὰς δυνατὸν.

XLVIII.

Ὁ μὴ ὁμολογῶν τὴν παρθένον χριστοτόκον, οὐδὲ τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖ ὅπερ ἐστὶ προοίμιον γὰρ τῶν περὶ Χριστοῦ λόγων, ἢ γέννησις ἢ ἐκ τῆς παρθένου. Ἄλλ' οὐκ ἰδίως σημαντικὴ προσηγορία τῆς παρθένου ἀγίας, τὸ χριστοτόκος· καὶ αἱ μητέρες γὰρ Δαβὶδ καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν ἱερέων, χριστοτόκοι ὀρθῶς λέγοιντο ἂν, καὶ αἱ τῶν προφητῶν πάντων, μάλιστα δὲ Ἱερειμίου· εἴρηται γὰρ αὐτῷ ὅτι πρὸ τοῦ σε ἐξελεθῆναι ἐκ μητρὸς, ἠγάκά σε· Ἰωάννης τε ἐν κοιλίᾳ τῆς Ἐλισάβετ ἐκίρησεν αἰαλιώμενον τῷ κυρίῳ· καὶ δῆλον ὅτι ἐν χραῖσι καὶ μετοχῇ τοῦ ἀγιαστικῆ πνεύματος ἦσαν, καὶ ἐν γαστρὶ ὄντες ἔτι οἶδε· χριστοὶ οὖν κυρίου οἱ προφηταὶ ἀπ' οὗ ἐγένοντο καὶ ἐτίκοντο· θεοτόκος δὲ μόνη ἰδίως ἐστὶν ἢ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐν αὐτῇ σκιασθὲν καὶ κατοικῆσαν, καὶ τῇ ἀπ' αὐτῆς σαρκὶ συλ-

ληφθὲν εἰς ἐνὸς υἱοῦ τοιοῦδε ὑπόστασιν ἔτεκε· τέτοκε γὰρ οὐχ' ἡγιασμέ-
νον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁγιοποιούντα τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτῆς ἅγιον· διὸ καὶ
οὐκ αὐτῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ υἱὸς ἐκλήθη.

Θεοτόκον τὴν μητέρα τοῦ Ἰησοῦ λέγειν ἡμεῖς οὐκ ἀβιθητήσομεν, τῆς XLIX.
ἁγίας γραφῆς οὐδαμοῦ αὐτὴν οὕτω προσαγορευούσης, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τῆν
πατέρων· ἀλλὰ κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ ἀγγέλου λέγοντος τοῖς ποιμέσιν
ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Χριστὸς κύριος· καὶ κατὰ τὸ εἰρημένον, βίβλος γε-
νήσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ τὸ, νῦν δὲ με θέλετε ἀποκτεῖναι ἀνδρωπον
ὅς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· ἀνδρωποτόκον φύσει, καὶ ἄξια χριστο-
τόκον αὐτὴν φαμὲν· ὃ μὴ παρελάβομεν οὐ νομοθετοῦντες προπετῶς καθ'
ὑμᾶς. Ἐάν οὖν ὅτε μὲν διαφρήδην θεὸν τὸν Χριστὸν κυριολεκτεῖ τὰ λόγια,
ἐπεξηγεῖσθε καὶ μετεκλαμβάνετε αὐτολεξεῖ εἰρημένον, ὅτε δὲ ἀπὸ διανοή-
ματος συνάγει συμπέρασμα, οὐκ αὐτολεξεῖ κείμενον, οἷον ἐπὶ τῆς Θεοτό-
κου, τότε κυριολεξίαν ἀπαιτεῖτε, δῆλον ὡς παντὶ τρόπῳ μόνῃ τὴν ὀρθο-
δοξίαν δραπετεύετε· εἰ γὰρ οὖν ὄντως ὃ μὴ κεῖται τοῖς λογίοις ῥητῶς οὐ-
δὲ ὑμῖν ἐστὶ λεκτὸν, οὐδ' ὅτι ἀρρέυστως ἐγέννησε τὸν λόγον ὁ πατήρ,
οὐδ' ὅτι ὁμοφυὲς πατρὶ καὶ υἱῷ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐδ' ὅτι τὸ πῦρ ὁ θεὸς
ἐκτισεν, ἢ τὸν αἶρα· οὐδ' ὅτι σκότος οὐκ ἐκτισεν, οὐδ' ὅτι θνητὰ τῶν
ἀναίμων μυρμικῶν καὶ καρκίνων καὶ σφηκῶν καὶ λοιπῶν αἰ ψυχῶν, καὶ
τὰ ἄλλα μυρία ὧ οὔτοι· πλὴν ἵνα πάντα ὑμῖν ἀφῶμεν, καὶ αὐτοὶ ἀν-
θρωποτόκον ἢ χριστοτόκον αὐτὴν θεσπιστικῶς ἀποκαλοῦντες, ποῦ ἡμῖν δεί-
ξετε τοῦτο κείμενον ἐν τῇ ἁγίᾳ γραφῇ περὶ τῆς ἁγίας παρθένου; εἰ δὲ
οὐδαμοῦ, σαφῶς ὃ φεύγειν προσποιεῖσθε, διώκοντες κατελήφθητε· εἰ δὲ
μὴ δὲ τούτῳ μὴ δὲ ἄλλῳ ὀνόματι αὐτὴν προσαγορεύειν ἐπιτηδεύετε ἀπὸ
τοῦ τόκου παρωνομασμένῳ, ἢ οὐδὲ νοοῦντές τι περὶ τοῦ τεχθέντος, καὶ
πῶς περὶ ὧν οὐκ ἴστε δογματίζετε; ἢ νοοῦντες μὲν, αἰδούμενοι δὲ τὰ οἰ-
κειᾶ φρονήματα διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου θριαμβεῦσαι ἡμῖν, τοῦτο
πάσχετε; ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸν ἀπόστολον, εὐχόμεθα σὺν Θεῷ παρρησιάζε-
σθαι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, καθὼς δεῖ λαλῆσαι· οὐ γὰρ ἐπαισχυνόμεθα τῷ
εὐαγγελίῳ Χριστοῦ· δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πι-
στεύοντι.

LIBER V.

Πέμπτης αὐτῶν ἀσεβείας ἔκφανσις, ἀναίδην τὴν φυσικὴν θεότητα ἀρνούμενων Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

1. Πότε οὖν φασὶ τὸ ὄλον ἴστε Χριστοῦ Θεόν; εὐθύς ἀπὸ τοῦ τόκου; ἢ μετὰ τὴν ἀνάστασιν; εἰ γὰρ ἀπὸ γεννήσεως εὐθύς, καὶ ἀπαθῆ ἄρα καὶ ἀθάνατον αἰεὶ ἴστε τὸν Χριστὸν· τίς οὖν ἔπαθε καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ τὰ λοιπὰ ἀνθρώπινα ὑπέστη; εἰ μὴ φαντασία ἦν τὰ λεγόμενα περὶ Χριστοῦ· εἰ δὲ οὐκ ἀπὸ τόκου ἦν τὸ ὄλον Χριστοῦ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς, ἦν καθ' ὑμᾶς ὅτε οὐκ ἦν ὄλος Θεὸς ὁ λόγος. Ἀλλὰ τὸ ὄλον Χριστοῦ αἰεὶ τε θεόν, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ λόγον καὶ ἄνθρωπον ἴσμεν· τοῦ δὲ ἀπλῶς λόγου μόνον, Θεὸν αἰεὶ τὸ ὄλον ὡς λόγου· πότε δ' οὖν καὶ αὐτοὶ λαβεῖν τὸν Χριστὸν, ὃν φασὶν ἄνθρωπον τὴν φύσιν, οἴονται δόξαν καὶ χάριν, υἰοθεσίαν τε καὶ ἀξίαν τῆς Θείας τιμῆς καὶ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα; ταῦτα γὰρ ὁμολογοῦσιν ἐξ ἀρχῆς εὐθύς ἀπὸ συλλήψεως αὐτῶν· καὶ τίς ἢ ὄνησις τῶνδε τῶν μεγάλων δωρεῶν, οὐδὲ πάθους οὐδὲ ἀτιμίας οὐδὲ θανάτου αὐτὸν ἐξαιρουμένων; καὶ εἰσέτι Γὰρ εἶη παθητὸς, εἰ μὴδὲν πλεονεκτησάτω νῦν, ἢ ἐτέρῳ τινὶ καὶ δι' ἐτέρου παθῶν τότε, ἐλεύθερος γέγονε παθῶν τίς οὖν ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν παθῶν, λεγέτωσαν· εἰ δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ταῦτα ἔσχειν, ἦν ἄρα ὅτε οὐκ ἦν, οὐδὲ ἐν τῇ κατὰ χάριν υἰοθεσίᾳ καὶ τιμῇ καὶ ἀξίᾳ ἦν φασί· καὶ τότε δὴ τότε παντοίως ψιλώτατον αὐτὸν ἀποφαίνουσιν ἄνθρωπον καὶ ἡμᾶς ἄρα οὖν οὐδὲ κατὰ τὴν οἰανοῦν οἰκείωσιν ἢ ἀναφορᾶν τὰ εἰς αὐτὸν Γινόμενα τότε, εἰς τὸν λόγον ἀνατρέχουσι· καὶ πῶς τὸ, ἑαυτὸν ἐταπείνωσε μορφήν δούλου λαβῶν ὁ λόγος εἶρηται, καὶ αἰσχύνης θανάτον καταφρονήσας; πῶς δὲ καὶ τὸ, εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἵσταύρωσαν; καὶ πῶς τότε, τὸ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὑπὸ Πέτρου ὡμολογῆτο; καὶ σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐμαρτυρεῖτο; ἄρα οὖν οὐδὲ αὐτοὶ ἐλεύθεροι τῆς ἰδίας ἀπορίας ἡμεῖς δ' οὖν φασὶν ὡς καὶ γενομένης ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐν τῇ ἀγία τῆς παρθένου μήτρας, τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ὑποστατικῆς ἐνώσεως, ὅμως εὐδοκία ἦν αὐτοῦ τοῦ λόγου συμπτωχεῦσαι ἐν πάσῃ τῇ διαβιώσει τῆς σαρκὸς, τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μεγαλειότητα· ἴνα ὁ πάντα λόγῳ ποιῶν λόγος, καὶ οὐχ' ἀρπαγῆμ' ἢ ἀδικία ἐν δίκῃ ἴε καὶ αὐτὸς διὰ πάσης τῆς ἀχράντου αὐτοῦ διαβιώσεως συνυψώσῃ τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ ἀνθρωπότητα, μετὰ τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, τῆς πνευματικῆς ἀθανασίας καὶ αἰδίου τιμῆς καὶ μακαριό-

ητος ἀπαρχομένην τούτῳ τοι Χριστὸς δόξαν αἰτῶν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ ἐκ προσώπου τοῦ λόγου τοιαύτην εἶναι εἰπὼν οἶαν καὶ πρὸ καθ'αβολῆς κόσμου εἶχε, καὶ ἐαυτὸν ὁ ἔνδοξος ἄμα καὶ ἄδοξον ἀνακηρύττων, ἤκουεν ὅτι ἐδόξασα ἤδη, τουτέστι διὰ τῆς ἐκ παρθένου παραδόξου γενήσεως καὶ τῶν λοιπῶν θεοσημιῶν, καὶ πάλιν δοξάσω ἤγουν διὰ τῆς μετὰ τὸν θάνατον ἀναστάσεως, καὶ ἀρθρασίας, καὶ κόσμου κατακρατήσεως, καὶ τῆς κατὰ πάντων ἐξουσίας καὶ ὑπερυψώσεως, καὶ ἀπλῶς δι' ὁμοίας θεώσεως, καὶ τῆς προκοσμίου δόξης τοῦ λόγου τοῦ ἐν αὐτῷ.

Ἄλλα φασὶ πάλιν καὶ πῶς εἰ ἐν Χριστῷ ὁ ζῶν λόγος τοῦ Θεοῦ II. ἔστιν, εἴρηται τῷ ἀποστόλῳ περὶ Χριστοῦ ὅτι καὶ ἀπέθανεν καὶ ἐτάφη, καὶ ὅτι ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς γραφάς; ἡμῖν τὲ πῶς παραβάλλεται πάλιν ἐν τῷ, εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ εἰσέρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται; δῆλον γὰρ ὡς καὶ αὐτὸς νεκρὸς καθ' ἡμᾶς γενόμενος· καὶ τὰ λοιπὰ μαρτυρεῖται τάδε. Ἄλλ' ἴσασι καὶ αὐτοὶ νῦν ἐκουσίως ἐπιλελησμένοι τῶν σφῶν διορισμῶν ὡς πολλαίς ἐκ τοῦ ὄλου τὸ μέρος καλεῖ ἢ ἀγία γραφή· ὡς τὸ, ἐκεῖ ἔθαψαν Ἀβραάμ· οὐ γὰρ δὴ καὶ ψυχὴν Ἀβραάμ, ἀλλὰ μόνον τὸ σῶμα· τάδε οὖν σαφῶς περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου Χριστοῦ εἴρηται· ἐπεὶ πῶς ἔχει χώραν περὶ τοῦ αὐτοῦ λέγεσθαι καὶ τὸ ἐν νεκροῖς ἐλευθέρους; πῶς τὲ εἰ καθ' ἡμᾶς νεκρὸς γέγονεν ἀπαραλλάκτως, αὐτὸς ἤγειρε τὸν ἑαυτοῦ ναὸν ἐν Τρισὶν ἡμέραις; ὁ καὶ σῶματι καὶ ψυχῇ ὡς φασὶ πάντα ἄπρακτος γενόμενος, ὡς πᾶς ἄνθρωπος μετὰ θάνατον· καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν οἰανοῦν ψυχῆς ἐνέργειαν ἐδίδοσαν μετὰ θάνατον ἀνθρώποις, ἄχρι τῆς ἀναστάσεως, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν αὐτῶν ἐπιχειρήμασι, πόσῃ γε μᾶλλον θεῖαν πράξιν; πῶς δὲ εἰ αὐτὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ τὴν ἰδίαν ψυχὴν θεῖναι καὶ ἀπολαβεῖν αὐτήν, καθ' ἡμᾶς γέγονε νεκρὸς; τίς γὰρ ὁ τοιαύτης οὐκ ἀξίας ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξουσίας, πώποτε ἐν ἀνθρώποις γέγονεν; ἐτι μὴν εἰ μὴ Θεὸς ἐν Χριστῷ, καὶ κατὰ τὸν θάνατον καὶ τὸ πάθος καὶ κατὰ λοιπὰ, κόσμον ἐαυτῷ κάταλλάσσων, ὡς γέγραπται, πῶς ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, αὐτὸς καὶ οὐκ ἄλλος, ἢ δι' ἄλλου ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου; καὶ πῶς τὸν κύριον τῆς δόξης ἀληθῶς ἐσταύρωσαν; καὶ πῶς εἴρηται τὸ, ὁ δὲ Θεὸς καὶ τὸν κύριον ἐξήγειρε, καὶ ἡμᾶς ἐγειρεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τοῦ ἐγερθέντος ὁμολογημένως; δῆλον γὰρ ὡς ἐξεγερτικὴ οὕτα νεκρῶν καὶ ἐτέρων σωματῶν ἢ δυνάμις τοῦ κύριου, πολλῷ μᾶλλον τὸ ἴδιον ἤγειρε σῶμα, ᾧ ἦν ἔοικε καθ' ὑπόστασιν· προσηχεστέρας γὰρ ἐνεργούσα αὐτῇ, καὶ οὐκ ἄλλη ζωοποιὸς ἀναστήσει αὐτὸ· πῶς δὲ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐ φείσασθαι, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παραδοῦναι αὐτὸν εἴρηται ὁ πατὴρ; εἰ γὰρ ἀντιπρόσωπον δέδωκεν, οὐκ ὄντως εἴρηται τάδε περὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τῆς εἰς

ἡμᾶς σαφές οὖν ὡς ἀπὸ μέρους, ἢ τε ζωοποιῖα καὶ ἡ νέκρωσις, ἑκατέρα λέγεται περὶ Χριστοῦ· οὐ γὰρ κατὰ τοῦ ὄλου ὡσαύτως ἄμφω, ἐπεὶ μὴ συναληθεύει τὰ ἐναντία πώποτε περὶ τοῦ αὐτοῦ· εἴπερ οὖν ὄντως τὸν κύριον τῆς δόξης ἰσταύρωσαν οἱ Χριστὸν ἐπὶ ξύλου κρεμάσαντες, δῆλον ὡς ὁ αὐτὸς ἐκ μὲν τοῦ Θείου λόγου, τὸ εἶναι κύριος τῆς δόξης εἶχε· τὸ δὲ ἀληθῶς σταυροῦσθαι, ἐκ τῆς ἀνθρωπείας σαρκὸς· φύσει τὲ γὰρ ὡς θεὸς ἐποφείλεται τὴν παρὰ πάντων δόξαν· ἐξουσίαζει τὴν αὐτῆς δοξάζων οὐς βούλεται, μόνος καὶ φύσει ὡς ἄνθρωπος πάθος ὑπέμεινε.

- III. Τί οὖν, φησὶν; οὐ προφανέστατα εἴρηται περὶ Χριστοῦ, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀνέστη, καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ; καὶ ὅτι διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγίου πνεύματος γενομένην αὐτοῦ ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν, ὠρίσθη υἱὸς θεοῦ; πῶς οὖν λέλεκται, ὃν δὲ ὁ θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθορὰν; καὶ τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ, κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν; Ἄλλ' εἰπάτωσαν οἱ ἱερευνητικοὶ τῶν Γραφῶν, ὡς οἰοῖται, εἰ τὸ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν διὰ τοῦ θείου πνεύματος, ἀπλῶς τοῦτο δόξαν υἱοῦ Θεοῦ περιποιεῖται τῷ ἀνισταμένῳ, πῶς ὁ υἱὸς τῆς χήρας ἐπὶ Ἡλίου, καὶ ὁ τῆς Σαμανιτίδος ἐπὶ Ἐλισσαιῆ, καὶ Ταβηθά ἐπὶ Πέτρου, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν, οὐχ υἱοὶ θεοῦ ὠρίσθησαν; δῆλον γὰρ ὡς καὶ οὗτοι δυνάμει Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀγιωσύνης τοῦ ἐν τοῖς ἀναστήσασιν αὐτοὺς ἐνεργῶντος ἀνέστησαν· εἴπερ μὴ ἔστι ζωῆς καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν ἔχων, πάριξ τοῦ κυρίου, ὅς ἐστι πνεῦμα τὸ ζωοποιὸν φύσει μόνον ὃν καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ θεῷ ζωὴ ἦν, καὶ αὐτὸς θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ, ἀποκτείνει καὶ ζῆν ποιεῖ, κατὰ γὰρ εἰς ἄδου καὶ ἀνάει· δῆλον οὖν ὡς τῷ ἑαυτὸν ἀναστῆσαι, παρέστησεν ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ ὁ κύριος· μὴ συνθανῶν τῷ ἀνθρωπίνῳ αὐτοῦ μέρει, διότι ἀθάνατος θεὸς ἦν, ἀλλ' ἐνεργῶν ἀπὸ μέρους τὴν ἰδίως θείαν ἐνέργειαν, καὶ ζωοποιῶν τὸ θαντὸν αὐτοῦ μέρος· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἢ ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· ἐνδοξομένη γὰρ καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ ἀγίου αὐτοῦ σώματος, ζωοποιεῖ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν μετὰ θάνατον, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος θείου αὐτοῦ πνεύματος ἐν ἡμῖν· οὐκοῦν σαφές ὅτι οὐ διότι ἀνέστη ἀπλῶς, ἐδοξάσθη υἱὸς Θεοῦ ὁ κύριος, ἀλλ' ὅτι ἰδίᾳ δυνάμει· ἐπεὶ νεκροὺς ἤδη πλειστοὺς καὶ ἄλλους πρότερον καὶ μετὰ Χριστὸν ἀνέστησε τὸ πνεῦμα τῆς ἀγιωσύνης, ἐν οἷς οὐ λέγεται τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος αὐτοῦ, ὥσπερ κατὰ τὴν ἰσχύϊ ταύτην, ἐμφανίσαι· οὐκ ἀλόγως οὖν, οὐδὲ ἀπὸ τῆς τυχοῦσης δόξης, οὐδὲ μὴν ἐκ λόγου τινὸς τῶν συμβεβηκότων, ὠρίσθη υἱὸς Θεοῦ Χριστὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐνεργείας, παραστήσας ἐν

τως Θεῖαν αὐτοῦ εἶναι τὴν δύναμιν, ἐκ δὲ τῆς δυνάμεως, τὴν οὐσίαν· οἱ γὰρ ὅροι εἴτουν ὀρισμοὶ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων, ἐκ τῶν οὐσιωδῶν λαμβάνονται λόγων ὡς σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς· καὶ τοῦτο ὅλον οὐκ ὄφειλε λαθεῖν τὴν ὑπερέραν ἀμαθῆ πολυμάθειαν· τότε οὖν αὐτὸ σαφέστατα βροῶ τὸν υἱὸν Δαβὶδ Χριστὸν καὶ υἱὸν Θεοῦ εἶναι· διότι ἐξ αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἐνεργείας, ὁμοίως Θεῷ τὴν οὐσίαν δέδεικται· καὶ τοῦτο τεκμήριον ἔχομεν περὶ αὐτοῦ, ὡς γνησιωτάτου υἱοῦ φύσει τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς· οὕτως οὖν ὠρίσθη υἱὸς θεοῦ, κατὰ πνεῦμα ἀλώσιωνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν.

Ἄλλ' οἱ τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα, φασὶ, τῆς πίστεως ἡμῶν μὴ κα- IV.
 Ταροοῦντες, καθὼς Παῦλος ἐπέλλεται ὑμῖν, εἰπάτε, ποῖον ἴστε ἱερέα ταυτο-
 φυῆ τῷ ἱερατευμένῳ ποτε; ἢ τίνα ἀπόστολον οὐχ' ὑποτεταγμένον τῷ ἀπο-
 στείλαντι αὐτὸν; ἢ οὖν ὁ λόγος ὢν, περὶ οὗ τάδε εἴρηται, αὐτὸς ἦτων
 ἐστὶ φύσει καὶ τάξει τοῦ θεοῦ, ὡς Ἀρείῳ δοκεῖ; εἰ ἐκείνος μὴ ἔστιν, ἔτε-
 ρόν τινα παρὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι δεήσει, τὸν λειτουργόν· τε καὶ διά-
 κονον Θεοῦ νοούμενον ἐνεργείᾳ τοῦ λόγου. Ἄλλα τί δὴ τῶν μειζόνων ἀφέ-
 μενοι τῆς Θεότητος λόγων, καὶ τῶν πτωχοτέρων τῆς ἀνθρωπότητος, ταῦ-
 τα ἡμῖν μόνον παράγετε; ἡμεῖς γὰρ καὶ κτίσμα φαμὲν εἶναι Θεοῦ τὸν αὐ-
 τὸν Χριστὸν, ὃν καὶ κτίστην ἀπάντων οἶδαμεν· ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῶν
 ἐν αὐτῷ τὰ ὄντως ἄνισα δοξάζοντες δηλαδὴ τῷ τοι ἄρα, καὶ Θεὸν καὶ
 ἱερέα καὶ Θῦμα, τὸν αὐτὸν εἶναι ἴσμεν Χριστὸν· μὴ γὰρ ὅτι ἱερεὺς λέγε-
 ται, λατρῆς καὶ λειτουργὸς μόνον ὑμῖν ἐντεῦθεν νοείσθω θεοῦ, κατὰ τὸν
 ἐπὶ παντός ἱερέως λαμβανόμενον λόγον· ἀλλ' ὅτι τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου
 περὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ πάλιν λέγοντος ἱερέως ἀκούετε τοιοῦτον ἔχοντες ἀρ-
 χιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης, ἐν τοῖς ἑπου-
 ρανίοις· αὐτὸ τοῦτο ὁ ὑπορήσατε ἡμῖν ἐν ἑαυτοῖς σκοπεῖτε, ὅτι οὐκ ἔστιν
 ἱερέως τὸ σύνθρονον εἶναι τῷ ἱερατευμένῳ καὶ σύντιμον καὶ ὁμόδοξον,
 ἀλλὰ τινὸς ἰσοφυοῦς καὶ ἰσοσθενοῦς τῷ ἐνδόξῳ Θεῷ· οὐκ οὖν ἄρα ὡς ἱε-
 ρεὺς συγκαθίσταται θεῷ ἐν οὐρανοῖς ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ γενόμενος ἐπὶ γῆς,
 καὶ τὴν ἴδιαν σάρκα ἱερουργήσας Θεῷ, καὶ ἀναγαγὼν αὐτὴν πρὸς Θεὸν,
 ἀλλ' ὡς καὶ Θεὸς ὢν ἀληθῶς ὁ αὐτός.

Βασανισθέν δὲ καὶ τὸ ἀτραπῶς μὲν καὶ ἀθάρατος ἕμως ἐν πλείοσιν αὐ- V.
 τῶν ἐπιχειρούμενον· δεδόσθω γὰρ, φασὶ, κατὰ συνδρομὴν εἶναι καὶ ὑμᾶς
 καὶ Θεὸς ὁ αὐτός Χριστός· ὁ δὲ Ἰησοῦς, τί ὑμῖν εἶναι δοκεῖ; οὐ γὰρ δὴ
 καὶ αὐτὸν λόγον καὶ σάρκα εἰρεῖτε· εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁμοίως Θεός, δὴ-
 λον ὡς οὐκ αἰεὶ ὁ Χριστός, θεός· τὸν γὰρ Ἰησοῦν ὃν φατέ Θεόν, τοῦτον
 καὶ κύριον καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε; σαφῶς εἴρηται· οὐχ' ὁ ἦν οὖν ὁ
 Ἰησοῦς εἴτουν κύριος, τοῦτο γέγονε ποιηθεὶς Χριστός καὶ κύριος· οὐδέ τις

Γὰρ γίνεται ὃ ἐστίν· οὐδ' ἄρα οὖν θεὸς αἰεὶ ἐστίν ὁ Ἰησοῦς, ἐπεὶ μὴ δὲ κύριός ἐστιν· εἰ δὲ ὁ μὲν Ἰησοῦς ἄνθρωπος, ὁ δὲ Χριστὸς θεὸς ὑμῖν νοείται, ἢ μόνον θεὸς ἔσται ὡσπερ ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος Χριστὸς, καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως ἢ θεὸς καὶ ἄνθρωπος τις ἕτερος παρὰ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔσονται δύο ἄνθρωποι, μετὰ τὴν ποίησιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς Χριστὸν ἐν αὐτῷ φαινόμενοι· ὧν ὁ μὲν σύνθετος τὴν ὑπόστασιν, ὡς φατέ· ὁ δὲ Ἰησοῦς, ποιητὸς Χριστὸς· εἰ δὲ Χριστὸς, θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὄντως νοεῖται· καὶ οὕτως ὁ Ἰησοῦς ἐπίκτητον ἀνθρωπότητα λαβὼν, καὶ θεότητα τὴν Χριστοῦ, τρεῖς μὲν ἀνθρώπους, δύο δὲ θεοὺς εἶναι ἑαυτὸν ἐπιδείξεται Χριστὸς γενόμενος· ἢ εἰς θεὸν καὶ ἄνθρωπον μερισθῆναι ὁ Ἰησοῦς λοισθήσεται, ποιηθεὶς Χριστὸς.

Φαμέν οὖν σὺν τῷ θεολόγῳ πρὸς τάδε καὶ ἡμεῖς, ὅτι πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ οὐχ' ἕτερον κηρύσσει, τὸν τε λόγον σάρκα γενόμενον, καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, δῆλον ὡς τὸν αὐτὸν οἶδεν Ἰησοῦν τῷ Χριστῷ, καὶ Χριστὸν τὸν αὐτὸν τῷ λόγῳ· Χριστὸς τὲ γὰρ οὐκ ἄλλοθεν λέγεται, ἢ διὰ τὸ κηρῖσθαι, καὶ παινεῖσθαι τῇ θεότητι τοῦ λόγου ἢ σαρξ'· καὶ Ἰησοῦς, ὃ ἐστὶ σωτὴρ, οὐχ' ἐτέρωθεν κέλκται, ἢ διὰ τὸ σωτήριον ἔχειν φυσικὴν δύναμιν· οὕτως γὰρ αὐτοῦ καὶ ὁ ἄγγελος τὴν φερώνυμον κλησὶν ἐξηγήσατο λέγων· καὶ καλέσους τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν· ὁ οὖν ἔχων δύναμιν, οὐ μόνον τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ λυτροῦσθαι τῶν ἁμαρτιῶν, τίς ἂν εἴη τὴν φύσιν εἰ μὴ θεός; τοῦτο γὰρ οὐδὲ Ἰουδαῖοι ἠγνώωσαν, εἰπόντες ὅτι οὐδεὶς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ μόνος ὁ θεός· καὶ Ἰησοῦς οὖν ὠνόμασται, ὡς αὐτὸς ὧν ὁ θεός ὁ λέγων· οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ δίκαιος καὶ σώζων· ὅτι τοῦ κυρίου ἢ σωτηρία· καὶ οὐ πρέσβυς, οὐδ' ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς· εἰ δὲ καὶ ἕτερός τις λέγεται Ἰησοῦς, ὡσπερ οὖν ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ ὁ ἐπιλεῖσθαι Ἰουῦτος, δῆλον ὡς ἢ ἀπὸ μέρους πνευματικῆς μεταλήψεως, ἢ κατὰ τύχην, ἢ τύπον ἐστὶν ἢ ὁμωνυμία· ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν χριστῶν λεγομένων προφητῶν καὶ ἱερέων καὶ βασιλέων· τὸ δὲ μὴ εἶναι αἰεὶ Χριστὸν τὸν Ἰησοῦν διὰ τὸ εἰρηκέναι τὸν Πέτρον, καὶ κύριον καὶ Χριστὸν πεποικέναι τὸν Ἰησοῦν τὸν θεόν, εὐθις λίαν· εἰ γὰρ πάντως μεταβολὴν ἢ προκοπὴν προϋποκειμένου σημαίνει τὸ ἐποίησεν, ἄρα γε καὶ ὁ λέγων οὐκ αὐτὸς οὗτος σου πατὴρ ἐκτίσατό σε καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἐπλασέ σε πρῶτον κτῆμα εἶναι Θεοῦ, εἶτα πνεῦμα αὐτοῦ γενέσθαι σημαίνει τὸν λαὸν αὐτοῦ· καὶ ὁ εἰπών, σοὶ μόνῳ ἥμαρτος καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, οὐ τὸ πονηρὸν ποιήσας ἅμα ἢν καὶ ἁμαρτῶν, ἀλλ' ἥμαρτε πρῶτον, εἶτα τὸ πονηρὸν ἐποίησε· καὶ τίς ταῦτα

δοὺς, οὐ διὰ πάσης τῆς ἱεράς γραφῆς σοφιστικῶς ληρῶν ἐλεγχθήσεται; καὶ ἐν τῷ λέγεσθαι δὲ ποιῆσαι τὸν Θεὸν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ, πρῶτον ἄνθρωπον, εἶτα εἰκόνα Θεοῦ γενέσθαι αὐτὸν νοήσομεν.

Αἱ θείαι Γραφαὶ τὸν Χριστὸν καλοῦσι, καὶ ἓνα θεὸν, καὶ ἓνα ἄνθρω- VII.
πον, καὶ ἓνα Χριστὸν· ἀλλ' ὁ μὲν εἷς Θεὸς, κατὰ φύσιν ἐστὶν εἷς ὡσαύ-
τως καὶ ὁ εἷς ἄνθρωπος· ὁ δὲ εἷς Χριστὸς, κατὰ τὴν ἐκούσιον ἔνωσιν θεοῦ
πρὸς ἄνθρωπὸν ἐστὶν εἷς Χριστὸς· διαφέρει ἄρα ὁ εἷς Θεὸς, τοῦ ἐνὸς
Χριστοῦ. Ἄλλὰ οὐ τῷ μὴ εἶναι θεὸς, τῷ δὲ εἶναι καὶ ἄνθρωπος, διαφέ-
ρει τοῦ εἶναι μόνον θεὸς, Χριστὸς· κατὰ δὲ τόνδε τὸν συλλογισμὸν, καὶ
ἄνθρωπου ἄρα διαφέρει ἂν τὴν φύσιν, Χριστὸς· εἰ δὲ καὶ Θεοῦ καὶ ἄν-
θρώπου διαφέρει τῇ φύσει Χριστὸς, τί ἂν εἴη τῆν φύσιν εἶπατε· εἰ δὲ διὰ
τάδε μὴ τῇ φύσει πάντως δεῖν διαφέρειν τοῦ ἀνθρώπου Χριστὸν φατέ,
οὐδ' ἄρα τοῦ Θεοῦ ἀναγκαίως· ἐκ τῶνδε διαφέρει.

Κύριον καὶ Χριστὸν ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν Ἰησοῦν· ποῦ ἴσασαι τὸν θεὸν VII.
λόγον ὃ Αἰγύπτιε; ποιοῦντα κύριον; ἢ ποιούμενον κύριον; μὴ ποιῶν ἰδι-
κᾶς διανομᾶς ἀπέκριναι πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Ποιοῦντα μὲν ὄντως, ἀλλὰ
τῇ τῆς ἰδίας φύσεως ἐνδόσει εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ἐμπλοκῇ
κατὰ μίαν τὴν ἰδικὴν αὐτοῦ πάλαι ὑπόστασιν.

Εἰ παραπλησίως ἡμῖν κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος ὁ Χριστὸς, VIII.
δῆλον ὅτι φύσει τῇ καθ' ἡμᾶς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς. Εἰ τι σὺν τῶν
αὐτῶν καὶ ὡσαύτως κοινῶν, πάντως καὶ τῆς αὐτῆς ἐστὶ πάντα φύσεως,
καὶ μόνης τῶν ἐτέρων τῶν τοῦ αὐτοῦ συμμετασχόντων ἄρα οὖν ἐπεὶ τῶν
τεσσάρων στοιχείων, μύρμηξ τί καὶ πέρδιξ καὶ καρίς καὶ πάρδαλις με-
τέχει, τῆς αὐτῆς εἰσὶ τάδε φύσεως πάντη; ἀκόπει δὲ, ὃ οὗτος, ὅτι τῶν
μὲν αὐτῶν τοῖς παιδίοις καὶ ὁμοίᾳ κοινῶν φησὶ τὸ λόγιον κεκοινωνηκέ-
ναι τὸν υἱὸν, ἤγουν αἵματος καὶ σαρκὸς· οὐ μὴν καὶ τὸν κοινωθέντα
τοῖςδε καθ' ἡμᾶς, ὅμοιον ἡμῖν φησὶ ἀπλῶς· ὥστε ἐξ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου
ἡμῖν ἐκεῖνος σύγκειται· πῶς οὖν μόνον καὶ ἡμᾶς ἐστὶ ἄνθρωπος;

Εἰ ὁ πατὴρ ποτὲ μὲν τοῦ Θεοῦ λόγου μόνου πατὴρ, ποτὲ δὲ καὶ IX.
πατὴρ καὶ Θεὸς, ἢ ἄρα εἰς τὸ μείζον προέκοψεν ὁ πατὴρ, ἢ εἰς τὸ ἔλατ-
τον κατεβιβάσθη ὁ υἱός. Ἄλλὰ πατὴρ μὲν τοῦ ἀοράτου λόγου ἀεὶ, θεὸς
δὲ μόνης τῆς ὀρμμένης σαρκὸς τοῦ λόγου ἐστίν.

Εἰ ὁμοῦ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, καὶ οὐκ ἐστὶν ὁ Θεὸς θεὸς X.
τοῦ ἀνθρώπου, δῆλον ὅτι οὐκ εἰσὶν ἀλλήλοις ὅσπερ λέγονται· τουτίστι
οὔτε Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Θεὸς, οὔτε ἄνθρωπος τῷ Θεῷ ὁ ἄνθρωπος.
Ἄλλ' αἱ μὲν ἐν κυρίῳ φύσεις, οὕτως ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ἀντεξέταζο-
μεναι· τούτων γὰρ ἢ μὲν ἐθέσει δηλονότι ὡς θεία, ἢ δὲ ἐθέσθῃ ὁμολο-
γημένως ὡς μὴ φύσει θεία πάλαι· Χριστὸς δὲ αὐτός, ἤσυν ἢ ξυνωρὶς τῆς

θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, οὔτε ἀπλῶς θεὸς ἀνθρώπου καὶ ὅλου ἑαυτοῦ, οὔτε ἄνθρωπος θεοῦ καὶ ἑαυτοῦ κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἀλλ' ἅμα θεός τε καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός· πρὸς τε θεὸν διαφέρων τῇ ἐπενδύσει τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πρὸς ἀνθρώπους διοίσων τῇ ἐνοικήσει τοῦ θεοῦ.

- XI. Λειτουργὸν τῶν ἁγίων τὸν Χριστὸν ὀνομάζει ἡ ἅγια γραφή· καὶ πᾶς λειτουργός, τοῦ θεοῦ δηλονότι, τῷ θεῷ αὐτοῦ λειτουργεῖ· καὶ εἰ τὰ τοῦ νόμου σκιά ἦν τῶν ἐν τῇ χάριτι, ἐν δὲ τῇ σκιά εἶχεν ὁ νόμος λειτουργῶν, δῆλον ὅτι καὶ ἐν τῇ χάριτι ἔχει λειτουργόν. Ἐπεὶ οὖν καὶ θῦμα εἶχεν ἡ σκιά, καὶ λειτουργοῦ ὄντος τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου καθ' ἡμᾶς, πῶς ζητοῦμεν καὶ τὸ θῦμα τῆς σκιάς; εἰ νοήσομεν οὖν τὸ ἀποστολικόν ὅτι διὰ πνεύματος ἁγίου ἑαυτὸν ἄμωμεν προσήνεγκαι τῷ θεῷ, γνωσόμεθα ὡς ὁ αὐτός τε καὶ ἐπάραξ· οὐ γὰρ καὶ πολλάκις, καὶ εἰς καὶ εὐπλείους ἱερατεύων ἐστὶ, λειτουργός τε θεοῦ, καὶ θῦμα θεῷ ὁμοίως τε καὶ θεὸς λειτουργούμενος· εἰ γὰρ διὰ πνεύματος ἁγίου προσφερόμενος ἑαυτὸν προσήνεγκιν λέγεται, καὶ οὐδ' ἑτέρου προσενηχθῆναι, δῆλον ὡς τῆς αὐτοῦ φύσεώς ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ ἐστὶ καὶ θεός.
- XII. Εἰ τῆς κεφαλῆς οὐ δεσπόζει ὁ θεὸς λόγος, οὐδ' ἄρα ὅλου τοῦ σώματος δεσπόζει· εἰ δὲ τῆς ἐκκλησίας κύριος ὁ θεὸς λόγος, ἐξ ἀνάγκης καὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ κύριος. Εἰ κατὰ φύσιν πάντα ἰσότητος τὴν τάξιν καὶ ὁμοταγῆς ἡ κεφαλὴ πρὸς τὸ ὅλον σῶμα, οὐδ' ἄρα κεφαλὴ ὄντως ἐστὶν ἥτις ὡς ἀρχὴ καὶ ἐπικείμενον μέρος τῷ ὑποκειμένῳ αὐτῆς ὅλῳ σώματι νοεῖται· εἰ δὲ ὄντως ὑπέρεχεται τε αὐτοῦ φυσικῇ θέσει, καὶ ἐξ αὐτῆς πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογεῖται καὶ συμβιβάζεται καὶ ἐπιχορηγεῖται τὰς δυνάμεις, δῆλον ὡς μεδέξει τινὸς ἡγεμονικῆς τοῦ σώματος φύσεως παρὰ τὴν ἡγεμονουμένην ὑπ' αὐτῆς ὁμοούσιον αὐτῇ φύσιν αὐτοῦ τοῦ ὅλου σώματος ἐστὶν ἥς εἰ μὴ μετέχει, οὐδ' ἄρα κεφαλὴ ἐστὶν, ὡς μὴ δὲ ἡγεμονοῦσα λοιπὸν καθ' αὐτὴν· εἰ δὲ μετέχει τοῦ κινουῦντος καὶ ἄγοντος τὸ σῶμα, οὐδ' ἄρα λοιπὸν ἡγεμονουόμενον ἀλλὰ ἄρχον ἐστὶν· οὐκοῦν ὡς μέλους μὲν ἡμῶν οὐσης καὶ τῆς σαρκὸς ἑαυτοῦ κύριος ὁ λόγος, εἰ καὶ ταύτης τῆς κεφαλῆς ἡμῶν νοουμένης, ἐπὶ καὶ αὐτῇ ὑπ' αὐτοῦ λέγεται· κεφαλὴ γὰρ καὶ Χριστοῦ ὁ θεὸς εἰρηται· οὐ μὴν καὶ ὅλου Χριστοῦ· τοῦ γὰρ ὅλου καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτὴ, ἡγουν ὁ λόγος· καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ οὐ δεσπόζει· εἰ δὲ καθὰ φησὶ τὸ δεσπόζον τοῦ λοιποῦ, καὶ τῆς κεφαλῆς δεσπόζει, ἐπεὶ Χριστοῦ κεφαλὴ ὁ θεὸς εἶναι ἐρρήθη, ἄρα καὶ τοῦ θεοῦ δεσπόζει ὁ θεός· τοῦ γὰρ σώματος ὑποτεταγμένου τῷ θεῷ ἡγουν Χριστοῦ ὅλου ὡς φατέ, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἡγουν τὸν θεόν, δεῖ ὑποκεῖσθαι τῷ αὐτῷ θεῷ.
- XIII. Εἰ μὴ θεὸς καὶ δεσπότης τοῦ Χριστοῦ ὁ θεὸς λόγος, δῆλον ὅτι

οὐδὲ ναὸς τοῦ Θεοῦ λόγου ὁ Χριστὸς· εἰ δὲ ναὸς τοῦ Θεοῦ λόγου ἢ ὁ Ἰησοῦς, ἐξ ἀνάγκης καὶ Θεὸς αὐτοῦ καὶ δεσπότης ὁ θεὸς λόγος. Ἡ σὰρξ μόνη ναὸς τοῦ λόγου· ὁ γὰρ Χριστὸς ναὸς ἅμα καὶ Θεὸς ἐνοικῶν τῷ ναῷ ἔστιν· οὔτε γὰρ χρίσμα μόνον, οὔτε χρισθησόμενον ὁ Χριστὸς ἀληθῶς, ἀλλὰ χρίσμα καὶ ὁ χρισθεὶς· ἦν δὲ τὸ μὲν χρισθεὶν τὸ ἀνθρώπινον τοῦ κυρίου· τὸ δὲ χρίσμα, οὐκ αἰσθητὸν δηλαδὴ τι ὅλως, ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτοῦ· Θεὸς ἄρα καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς Χριστὸς.

Εἰ πάντα διὰ τοῦ λόγου οὐ μόνον γέγονεν, ἀλλὰ καὶ γίνεται, δὴ· XIV. λον ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ κύριος καὶ Χριστὸς διὰ τοῦ Θεοῦ λόγου ἐγένετο· πάντων δὲ τῶν δι' αὐτοῦ, Θεὸς καὶ δεσπότης ὁ λόγος. Εἰ οὖν δὴ κύριος καὶ Χριστὸς, καθὼς εἴρηται, ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὁ Ἰησοῦς, πῶς ἔτι ὑπὸ τοῦ θεοῦ διασπάζεται; οὐ γὰρ καθολικῶς τὸ κυριεύειν πάσης τῆς παρὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ οὐσίας ἔχων ὁρατὰ λοιπὸν, ὡς περ νοοῦμεν ἐπὶ τοῦ κυρίως κυρίου, πρὸς δὲ εἴρηται, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σὰ εἰ δὲ ὅτι τινῶν κυριεύει, οὐ μὴν καὶ πάντων τῶν παρ' αὐτὸν ὡς περ ὁ Θεὸς, τοῦτο εἴρηται καὶ αὐτὸς γενέσθαι, καὶ Πιλάτος καὶ Ἰηρώδης ἄρα, ὡς ἐκ μέρους τοιοῦδε κύριοι εἴσι, καὶ γέγοναν ὑπὸ θεοῦ· ἔτι μὴν εἰ μὴ κατὰ τοῦσδε καὶ αὐτὸς ἀξία τινὴ καὶ κωδικίλλοις ἔλαβε τὴν κυριότητα ποιηθεὶς κύριος, ἄλλοι ὡς κατὰ τὴν ποιήσιν αὐτοῦ, τὴν φύσιν αὐτὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ κυριακῶς ὡς ἐπιεῖν ποιηθεὶς ἐν τῷ κτίζεσθαι, κύριος ἐστὶ πάντων, δηλονότι χωρὶς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα· εἰ δὲ οὐ θέμις ἀνυποστάτῳ κυριότητι οὐσιωσθαι τινὰ φύσει εἰς κύριον, δηλον ὡς ἐνδόσει κυριουούσης φύσεως εἰς τὴν γενομένην φύσιν γεγένηται μὲν, κύριος δὲ ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς οὗτος· τίς δὲ ἡ κυριεύουσα πάντων φυσικῶς οὐσία; ἡ θεία προδήλως· Ταύτης δὲ τί; τὸ εἰς τὸν Ἰησοῦν ἐνδοσίμῳ ἐστι, ὁ κτίστης αὐτοῦ λόγος· ἑαυτῷ γὰρ περικτίσας αὐτὸν, καὶ συμφύς τῷδε ἀπ' αὐτῆς ποιήσεως αὐτοῦ, κύριον αὐτὸν ὄντως δι' ἑαυτοῦ ἐποίησε· τῇ μεθέξει οὖν αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ ἐν αὐτῷ γιγνοῦν καὶ ὢν, κύριος ὁ Ἰησοῦς, πῶς ἂν εἴη ὡς γεγινὼς ὑπ' αὐτοῦ, δοῦλος τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν κύριον ὡς ποίημα λοιπὸν; εἰ γὰρ τὸ κύριον εἶναι αὐτὸν ἀναίρεθῆ, καὶ τὸ ποιηθῆναι αὐτὸν κύριον γὰρ αὐτὸν ἐποίησεν· εἰ δὲ ἔστι ποίημά τε καὶ κύριος, οὐκ ἄλλως δὲ κύριος ἐποιήθη, πλην διὰ τῆς οὐσιώδους ἕξεως τοῦδε αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτοῦ δεσπόσει ὁ φύσει κύριος, ἢ καὶ τὸ ποιητὸν κύριον ἦγουν τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ συνελευθερώσει ἑαυτῷ καὶ πάντων κατεξουσιάζει· ἄρα δ' οὐκ ἂν ἐν τῇ συνηθείᾳ ἐλευθερον ποιῆσαι τὸν δὲ ἕτερον τινα λέγοντες, ἐκ τοῦδε αὐτοῦ καὶ δοῦλον γενέσθαι, τὸν ποιηθέντα ἐλεύθερον, λογισόμεθα.

Χωρὶς τοῦδε δεσπάζεσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπακὴν πληρῶσαι, ἢ XV.

ἀναμάρτητον γενέσθαι τῆ τοῦ νόμου φυλακῆ, ἀδύνατον ἀνθρώπων. Εἰ οὖν τὸ δεσπόζεσθαι ἀπλῶς ἐστὶ τούτων αἴτιον, μόνως ὑπακοῆς χρεία ἦν ἡμῶν, καὶ οὐκ οἰκονομίας Χριστοῦ εἰς δικαίωσιν ἡμῶν· ἐπεὶ πάντες ἡμεῖς καὶ ὁ διάβολος αὐτὸς, δεσποζόμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀναμάρτητα ἄρα τὰ πάντα, καὶ ἐν φυλακῆ τοῦ νόμου ἐγένοντο ἂν, καὶ ἀνευ τοῦ Χριστοῦ ὑποτασσόμενα· καὶ μετὰ δὲ τὴν σάρκωσιν τοῦ λόγου μὴ ὑπακούοντα τῷ μόνῳ, οὐ δικαιοῦνται ποτὲ· τὸ οὖν ἐναντίον δέικνυται ὡς οὗτοι· ὅτι σάρκα ἀμαρτίας οὕτως φύσει δικαιοῦσθαι καὶ ὑποτάσσασθαι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐ δυναμένην, οὐκ ἦν δικαιοῦσθαι καὶ πληρῶσαι πᾶσαν ὑπακοὴν, εἰ μὴ διὰ μεταλήψεως οὐσίας ἀναμαρτήτου, ἧτις ἐστὶν ἡ Θεία μόνον.

XVI. Τὸ ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου, εἰ μὴ τὸν ἄνθρωπον λίγει τῆ χρίσει τοῦ πνεύματος τιμώμενον, ἀλλὰ τὸν Θεὸν λόγον, πρὸς ἀτιμίαν αὐτὸν ἔχρισεν ὁ χριστὰς αὐτὸν, μείζονα ὧν ἔλαβε διὰ τῆς χρίσεως ἔχοντα ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει· πᾶς γὰρ ὁ χριστόμενος, χρίεται ἵνα λάβῃ τινὰ ἃ ἐν τῇ φύσει ἔχειν οὐ δύναται. Ἀλλὰ τί γέγονε διὰ τῆς χρίσεως τὴν φύσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οὗτος ὁ χρισθεὶς, ὁ ψαλμῳδὸς προσλέγει· τῷδε οὖν προσεκτέον· θεὸν γὰρ καὶ αὐτὸν ὀνομάζει λοιπὸν τὸν ὑπὸ τοῦ χρισθέντα πίφυκε δὲ οὔτε αἰσθητὸν οὔτε νοητὸν τι Θεὸν ὄντως ποιεῖν, πλὴν ἡ ὄπτως θεότης· ἀνάγκη οὖν θεότητα εἶναι τὴν χρίσαν, διὰ τὸ ὁ Θεὸς σου· καὶ θεότητα τὸ χρίσμα, διὰ τὸ θεοποιῆσθαι· καὶ Θεὸν εἶναι τὸν χρισθέντα δεικνύειν, καὶ οὐχ' ὁμνύμενος οὕτω λεγόμενον καὶ γὰρ ὁμοιογραφεῖται τῷ ἔβραϊῷ, ἐκάτερόν τι ἐν τῷ χωρίῳ θεός, διὰ τῶν ἀνεκφωνήτων χαραγμάτων· θεὸν δὲ καὶ ἄνθρωπον τὸν κεχρισμένον οἰητέον· ὡς μὲν γὰρ ὑποκείμενόν τι τῷ χρίματι, ἄνθρωπός ἐστι, καθὸ καὶ τὸ θεός σου εἴρηται· ὡς δὲ ἐν μεθέξει τοῦ θεοποιῶντος χρίματος τοῦ καθ' αὐτόν τι οὐσιωμένου, καὶ οὐσιωδῶς ὄντος ἐν αὐτῷ, Θεὸν ἀπρητισμένον.

XVII. Ἀληθῶς κατὰ τὸ εἰρημένον ὁ ἀσεβὴς, ὅταν ἔλθῃ εἰς βλάβος ἀσεβείας, καταφρονεῖ· οἱ λέγοντες Θεὸν ἢ δεσπότην τοῦ Χριστοῦ τὸν Θεὸν λόγον, οὐκ ἀφ' ἐαυτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἀλλὰ τῆ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου διδασκαλίᾳ τῆ διὰ τῶν σφορητῶν τε καὶ ἀποστόλων· ἐτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ πειθόμενοι λέγουσι· Δαβὶδ γάρ, φασί, καὶ Πέτρος ὁ ἀπόστολος εἴρηκεν, εἰς αὐτὸν προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός· καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ Θεὸς μου θεὸς μου ἵνα τί με ἔκατέλιπες· καὶ πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ· καὶ ὁ προφήτης ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ θεός σου. Ἀλλὰ τίς ἀνοεῖ πλείστα τοιαῦτα εἰρημένα τῆ ἁλῆς Γραφῆς, πῶς εἴρηται τῶν πρὸς εὐσέβειαν παρεσκευασμένων; καὶ γὰρ ὁ λέγων εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον, εἰ καὶ ὅλος ἐστὶν ὁ λέγων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ μέρους αὐτοῦ μόνου, παραινεῖ τῆ ψυχῆ αὐτοῦ· καὶ ὁ λέγων ὅτι γῆ εἰμὶ καὶ σποδός, εἰ καὶ ὅλος

ἰστὶν ὁ λέγων, ἀλλὰ περὶ μέρους αὐτοῦ φησὶ μόνου, ἦγουν τοῦ σώματος· καὶ τὸ τοῦν προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου, καὶ τὸ πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ ὅλου Χριστοῦ λέγοιτο, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ ἰδίως ἀκουστέον αὐτὰ, καὶ τὰ ὅμοια ἧτις καὶ ἦν ἢ ἔχρισαι τὸ πνεῦμα, καὶ ἔδειξεν ἐπὶ τῇ χρίσει αὐτοῦ εἰς αὐτὴν Χριστὸν· τὸ δὲ θεῖ μου θεῖ μου ἴνα τί με ἐγκατέλιπες, τῷ μὴ παρέλκοντι διπλάσιασμά, εἰ φρικτότερον κατανοήσομεν, διττὴν σχέσιν ἔχειν τὸ χωρισθέν πῶς πρὸς τὸ ἐγκαταλειφθέν τάχα αἰνίττεται· τοῦ μὲν πρώτου θεοῦ μου, ὡς πρὸς κτήτορα φωνούντος τοῦ κτήματος· οἷον καὶ τὸ σὺ κύριε θεῖ ἡμῶν τοῦ δὲ δευτέρου, ὡς πρὸς ἴδιον κτῆμα βοῶντος τοῦ κτήτορος· οἷον τὸ ἴνα τί περιλυπος εἶ ἢ ψυχὴ μου· διαλογιστίον δὲ ἔτι καὶ τότε, ὡς εἰ τῶν οὐσιωδῶς ἠνωμένων ἐστὶ χωρισμὸς ὁ θάνατος, ἐπὶ δὲ τῷ θανάτῳ ὡς φῆς πρὸς τὸν θεὸν εἶρητο παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τότε, ἄρα γε οὐσιωδῶς αὐτῷ ἦνωτο ὁ τότε ἐγκαταλιπεῖν αὐτὸν πῶς λεγόμενος· οὐκοῦν τὸ αὐτὸ ἐν πρόσωπον, θεὸς τὲ καὶ ἄνθρωπος ἦν· καὶ οὗτος ὁ θνήσκων καὶ πάσχων τὸν χωρισμὸν τῶν ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀχωρίστων ἀπὸ τοῦ χωριστικοῦ θανάτου· εἰ δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ θεοῦ εἴποιτε τὸν χωρισμὸν εἶναι ἐκ τοῦ αἵλου ἀνθρώπου, τοῦναντίον ὁράμεν κατὰ πάντα τοὺς ἁγίους γινόμενον μᾶλλον γὰρ συμπάροντα καὶ ἐνισχύοντα ἐν τοῖς ἀγῶσι καὶ πάθει τοὺς θεοφόρους, τὸν κύριον ἴσμεν, ἢ ἐγκαταλιμπάνοντα αὐτοὺς ἐν τοῖς περὶ τὸν θάνατον καιροῖς· καὶ τάδε μὲν οὕτως· τὸ δὲ ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου, οὐδὲ δεῖται ἐξωτέρας ἐπιξηγήσεως, αὐτοῦ τοῦ Δαβὶδ τοῦ εἰδότος θεὸν αὐτοῦ, εἶναι τὸν χρισάνα, καὶ θεὸν ὄντως τὸν χρισθέντα αὐτὸν ἐχομένης ὁμολογοῦντος.

Ὁ ἀναθεματίζων τοὺς λέγοντας τὸν Ἰησοῦν παρὰ τοῦ πνεύματος δε- XVIII. δοξάζει, ἀναθεματίζει τοὺς λέγοντας τὸν Ἰησοῦν κειρίσθαι τῷ πνεύματι. Ὅυχι· τὸ γὰρ πνεῦμα τὸ χρισάνα, οὐκ ἂν προσεπλάσθη ἀμέσως τῷ χρισμένῳ, εἰ μὴ τινα πνευματικὴν ὁμοειδῆ αὐτῷ φύσιν ἐνδοξον εὔρεν ἐν αὐτῷ· οὐδὲ γὰρ τὸ αἰσθητὸν μῦρον ἐν οὐκ αἰσθητῇ φύσει προξειζάνει· οὐδὲ πῦρ ὕδατι ἐπαλείφεται· οὐ μὴν οὐδὲ ἀήρ γῆ καταχρίεται· οὐδὲ τὸ πνεῦμα οὖν τί καταβάν ἐξ οὐρανοῦ καὶ μέιναν ἐπ' αὐτὸν, σαρκὶ ἀπλῶς ἐπανεπαύσατο τοῦ Ἰησοῦ τῇ ἀνθρωπότητι· ἀπαξ ἀποφύσαντος τοῦ θεοῦ, μὴ μέιναν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας λαοῦ· πὸν οὐκοῦν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ συγγενοῦς αὐτῷ λόγου τοῦ πατρὸς, πρὸς τὸ ἴδιον ἐπέπτη· τὸ δὲ ὁμοούσιον οὐ δόξα τῷ ὁμοουσίῳ ἦν ἄρα κύριος διὰ τὸν λόγον τὸν θεῖον ὁ γινόμενος καὶ Χριστὸς διὰ τὴν χρίσιν τοῦ πνεύματος, αὐτὸς Ἰησοῦς· καὶ κύριον γὰρ αὐτὸν διὰ τοῦ λόγου, καὶ Χριστὸν διὰ τοῦ πνεύματος ὁ θεὸς ἐποίησε τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ἰουδαῖοι ἐσταύ-

ρωσαν τῇ τε ἐνδόσει τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ περιθήσει τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, τὰ τε ἐντός καὶ ἔκτος τῆςδε τῆς ἀγίου κιβωτοῦ καταχρυσῶν ὁ πατὴρ θεῖα μαρμαρυγῇ· εἰ δὲ καὶ ἀπὸ γεννήσεως εὐθὺς Χριστὸς καὶ κύριος ἐν πόλει Δαβὶδ ὀνομάζεται τῷ ἀγγέλῳ προαναφωνητικῶς· καὶ γὰρ καὶ Σαμουὴλ πρὶν χρίσται τινὰ τῶν υἱῶν Ἰεσσαί λέγειν, ἀλλ' ἢ ὁ Χριστὸς κύριος;

XIX. Εἰ μὴ ἄρα ἐκ τοῦ πνεύματος ἔλαβεν ὁ Ἰησοῦς καθὰ διδάσκει ὁ Λιγύπσιος τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι, τίνας ἔνεκεν δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ τὸ πνεῦμα; οὐ μέτρω γὰρ φησὶ δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα· ὁ γὰρ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· πῶς οὖν, εἰ μὴ μέτρω καὶ ἄξια δίδεται αὐτῷ ὑπὸ Θεοῦ πατρὸς τὸ πνεῦμα; Οὐχ' ὡς ἀτονος ἄνθρωπος πρὸς ἐνεργεῖαν θεῖαν ἔλαβεν ὁ Ἰησοῦς τὸ πνεῦμα· εἰ γὰρ μὴ ἔστι μέτρου φύσεως ἑτέρας λαβεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύομενον, ἀλλ' ὁμοφυῖα καὶ ἀγάπη μόνῃ τῇ πρὸς αὐτὸν δίδεται, μόνος δὲ ὁ υἱὸς πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι ὁμοούσιος, δηλον ὡς διὰ φυσικῆς ἀγάπης τῷ ὁμοουσίῳ υἱῷ δέδωκε τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ πνεῦμα ὁ πατὴρ· πάντα γὰρ δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ὁ πατὴρ· ὥστε λείπει τὸν υἱὸν, πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, ἐμὰ ἔστι.

XX. Ζωοποιός ἐστι τοῦ κυρίου ἢ σὰρξ πιστευομένη ὅτι ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγου ἐζωοποιήθη· ἄλλως γὰρ οὐκ ἔστι ζωοποιός. Ἄλλ' οὐκ ἐνεργεῖα τοῦ ζωτικῆς λόγου νῦν ἀπλῶς ἐζωοποιήθη, ὥσπερ ἐν τῇ τοῦ Ἀδάμ δημιουργίᾳ· ὅτω γὰρ ἂν πάλιν δυνάμει καὶ τὸ φθαρτὸν εἶχε καὶ νῦν ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐνοικήσει φύσεως ζωτικῆς εἰς φύσιν, καθ' ἕνωσιν οὐσιῶν δύο, τὴν ὑπόστασιν μίαν ἀποδεικνύσαν· ὡς μὴ ἰσχύειν πώποτε λοιπὸν τὸ δυνάμει ἐναποκείμενον φθαρτὸν τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ, εἰς τὸ ἐνεργεῖα προελθεῖν ὡς κατὰ ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως συνεναποκειμένης αὐτῇ ἐν τῇ τῆς ἀφθαρτοποιῶν δυνάμει, τῆς αὐτοφύσει ζωῆς, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν θεῖαν ὑπόστασιν συνεχούσης τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν· οὕτω γοῦν τινὲς καὶ τοὺς φθοροποιούς τῆς γαστρὸς ὀσπύς ἢ βοτάνας δι' ἑτέραν τινὰ ὠφέλειαν προσφέροντες τισὶ τοῖς ἰδίως ἐφεκτικοῖς αὐτῆς εἴδεσι μίξαντες, εἰς ἐνὸς φαρμάκου σύνθεμα, ἀδεῶς τὸ λοιπὸν παρέχουσι· φθοροποιῶν γαστρὸς λοιπὸν οὐκ εὐλαβούμενοι διὰ τὸ συμμιλεγμένον ἐφεκτικὸν τῆς γαστρὸς ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ φαρμάκῳ ἅμα.

XXI. Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος μὴ ὧν τις ἄνθρωπος καὶ ὁ λαμβάνων τὸν ἄνθρωπον θεὸς τινὰ ἄνθρωπον λαμβάνει, τὸν διὰ μὲν τὴν φύσιν ὄντα ἄνθρωπον, διὰ δὲ τὴν λῆψιν ὄντα ὑπὲρ ἀνθρώπου. Εἰ μὲν οὖν τίνα ὄντα ἄνθρωπον ἤδη ὕστερον ἔλαβεν ὁ θεός, καλῶς λέγεις· εἰ δὲ τῇ λήψει καὶ μετὰ τὴν λῆψιν ὠράθη τις ὧν ἄνθρωπος, πῶς τινὰ ἄνθρωπον ἔλαβε γὰρ μὴν ἄτευκτον ἔτι τῆς προσλήψεως αὐτοῦ; εἰ δὲ διὰ τὴν φύσιν ἄνθρωπος

ἔστι τῆ φύσει καὶ διὰ τὴν λῆψιν ὑπὲρ ἄνθρωπον, οὐκ ἄλλο τι ἄλλ' αὐτὴν τὴν φύσιν πάντως ἐπάτη οὖν τοῦ εἶναι ὃ ἦν τῆ φύσει διὰ τῆς λήψεως· τί οὖν γέγονεν; ἢ γὰρ ἕτερόν τι, ὃ οὐδὲ θεός, οὐδὲ ἄνθρωπός ἐστι τὸ προσλαβόμενον ἤγουν ἄρα οὖν καθ' ὑμᾶς, καὶ φύσις μία ἐστὶ Χριστῶ, καὶ αὐτὴ θεία· καὶ ὑπόστασις δὲ αὐτῶ μία προδήλως καὶ αὐτὴ θεοῦ.

Γέγραπται ὅτι καὶ ὁ ἀγιάζων, ἤγουν Χριστός, καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι, XXII.
 ἐξ ἐνός πάντες, δηλαδὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ἀδελφούς καλεῖν λέγων, ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· καὶ πάλιν, ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παρακλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν· Ἄλλ' εἰ καὶ ἐξ ἐνός πάντες, ἀλλ' οὐχ' ὡσαύτως· ὁ μὲν γὰρ καὶ γενήσεται καὶ ἀχράντῳ καὶ ἀνάρχῳ ἐστὶν ἐξ αὐτοῦ· οἱ δὲ κτίσει μόνον, οὐ τῆς αὐτῆς δὲ φύσεως, ὃ τε υἱὸς τοῦ κεραμέως καὶ ἡ στάμνος, καὶ τοῖ ἐξ αὐτοῦ γενόμενοι ἄμφω ἄλλως δὲ ὁ φύσει ἀγιάζων, καὶ οἱ φύσει ἀγιαζόμενοι, πῶς ὁμοφυῖς; ἔπειρ μὴ καὶ ὁ κτίζων καὶ οἱ κτιζόμενοι· διὰ τί δὲ καὶ καλεῖν αὐτοὺς ἀδελφούς οὐκ ἐπαισχύνεται; τίς γὰρ αἰσχύνῃ καὶ ὑποπτέυεται ἐν ὁμοουσίοις πάντῃ καὶ ἰσοτίμοις; ἢ τίς ἐπαινος ταπεινοφροσύνης τῶ καλοῦντι ἑαυτὸν, ὃ φύσει ὅλος ἐστὶ μηδὲν πλέον ἔχων τοῦδε; οὐδὲ γὰρ ὁ μορφὴ δούλου φύσει ὢν μόνον, δούλον ἑαυτὸν καλῶν ἀκενόδοξος· τίς δὲ γνωμικῆ ἰποίησε συμπαθεῖα πρὸς τὰ κεκοινωνηκότα παιδία αἵματος καὶ σαρκός φύσει, τὸν τῆ φύσει ἑαυτὸν πάντῃ ὅμοιον καὶ αὐτὸν παρακλησίως τῆς σαρκός καὶ αἵματος φύσει κοινωθήσας; καὶ γὰρ μὴ ἐβούλετο, μᾶλλον δὲ καὶ εἰ μὴ ἐκοινώνησαν, μὴ δὲ ἐγένοντο ὅλως οὗτοι οἱ ὁμοουσίοι παῖδες τῶδε· εἰ λόγῳ τῆς οἰκίας φύσεως κεκοινώνηκεν αἵματι καὶ σαρκί, πάντως ἂν καὶ μόνος ὢν τοῖςδε ἐκοινώνησε· σαφές οὖν καὶ ἐν τούτοις τὸ ὑπερφυές ἡμῖν τοῦ καταδεξαμένου τὸ ὁμοφυές ἡμῖν θεοῦ ἐνανθρωπήσαντος, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀποθεώσαντος ὃς καὶ παιδία καλεῖ τούτους τοὺς ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα ἀδελφούς, λέγων, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός· ἐπεὶ δὲ εἰ καὶ κατὰ σαρκικὴν γέννησιν ἀδελφός ἐστιν αὐτοῖς ἐξ Ἀδάμ προελθὼν τοῦ προπάτορος εἰς τόνδε τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα, ἀλλ' ὅμως τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν πνευματικῶν ποιήσας, καὶ τοῦτο εἰς τροφήν ἡμῖν παρέχων τοῦ ἐνθεῖναι καὶ ἡμῖν δι' αὐτοῦ δύναμιν εἰς ἀνάστασιν μετὰ τὴν νεκρότητα ἐνεργητικὴν πνευματικῆς σωμάτων ἀναβιώσεως, αὐτὸς αἰτίος ἡμῖν ἐστὶ σαφῶς τῆς τοιαύτης ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πνευματικῆς φύσεως καὶ ἀτελειότητος καὶ ἀφθάρτου κάλαστάσεως τῶν νῦν ἐν ἡμῖν φθαρτῶν σωμάτων· τούτῳ τοι καὶ εἴρηται οὗτος οὐ τὰ παιδία ἰσμεν, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· δι' ἡμᾶς γὰρ ὡς ἀφθάρτους ἀνεταῖ· πνευματικοῖς σώμασι καὶ τοὺς τόπους καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς πάντα καταλλάλληα τοῖς

ἐνδαιτωμένοις καὶ περιπολοῦσι καὶ διαβιοῦσι καὶ ἀπλῶς ἐμπολιτευομένοις αὐτοῖς, ἀφθαρτα ἀποκαθίστησι σώματα· ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν δόξαν τῆς ἐλευθερίας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ τούτου τοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς λέγοντος· Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός.

XXIII. Εἰ αὐτός ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἐταπεινώθη κενώσας ἑαυτὸν εἰς τὴν τοῦ δούλου μορφήν, οὗτός ἐστιν ὁ ὑπερφωθεὶς, καὶ ᾧ ἔχαριστο ὁ Θεὸς ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἄρα γὰρ ὁ κατὰ φύσιν εἶχεν ὁ λόγος, ὑστερον κατὰ χάριν ἔσχεν. Ἄλλ' εἰ μὲν ὁ αὐτός ἐστι ὁ καθ' ἑτέραν μὲν τῶν αὐτοῦ φύσεων κενωθείς εἰς τὴν φύσει δούλην ἀνθρωπότητα, ὑψωθείς δὲ τὴν ἑτέραν εἰς τὴν φύσει δεσπόζουσαν θεότητα, ἄρα γὰρ τῆς ταπεινώσεως ἐτέρου, ἐτέρῳ ὁ μισθὸς ἀποδίδεται ἀλόγως τὲ καὶ ἀδικῶς· πλὴν ἡ ταπεινώσις, καὶ καθ' ὑμᾶς τοῦ λόγου ἐστὶν αὕτη δὲ μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου σταυροῦ εἶρηται προβῆναι· τοῦ λόγου ἄρα ἰδίᾳ χωρὶς σαρκικῆς συμφύτας καὶ τῆς οἰασοῦν συνυποστάσεως ἐτέρας οὐσίας τὰ πάθη καὶ τὸν θάνατον εἶναι συνάγετε.

XXIV. Θεὸν οὐδὲς ἐώρακε πώποτε· εἰ οὖν ὁ ἐπὶ γῆς ὄφθεις, οὐ τὴν δόξαν ἐθεάσαντο ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, αὐτός ἐστιν ὁ φύσει Θεός, πῶς ἀληθὲς τὸ προσημολογούμενον; Καὶ τοὶ τὰ ἐπαγόμενα διασαφεῖ ὡς αὐτός ἐστιν ὅτε φύσει ἰδίᾳ ἀόρατος, καὶ σαρκὶ ἰδίᾳ ὁρατὸς ἡμῖν· εἴρηται γὰρ ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ μηδένα ἐωρακίαναι Θεόν, ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο· οὐ μὲν τοι· ὅτι καὶ ὄφθη ἰθεασάμεθά τε, οὐ τὴν φύσιν αὐτοῦ ἔφη· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ ὁ υἱὸς ὁμοφυὴς τῷ ἀοράτῳ πατρὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τήθει οὐ τῆς φυσικῆς ἀξίας, ἀλλὰ τῆς σχετικῆς πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα τάξεως· φησὶ γὰρ ὅτι δόξα ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός· ὁ δὲ ἐπὶ γῆς ὄφθεις καὶ λαλῶν ἀπλανῶς λέγων· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμέν· καὶ ὁ ἐωρακῶς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν πατέρα· οὐ σαφῶς δηλοῖ ὅτι ὁ μὴ ἐκείνον ὄραν δυναμικὸς οὐδὲ τοῦτον, ἀόρατος ἄρα Θεότητι· ὁρατὸς ἀνθρωπότητι· Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ οὐκ ἀνθρώπος.

XXV. Εἰ πάντα οἰκειοῦνται τὰ τῆς σαρκὸς ἴδια ὁ λόγος, καὶ πάντων κηίωται τῶν τοῦ λόγου ἡ σὰρξ, ἄρα γὰρ καὶ τὸ ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι ὃ ἐστὶ τῆς σαρκὸς φυσικόν· καὶ τὸ τρεπτόν εἶναι καὶ ὁρατὸς εἶναι καὶ περιείχισθαι· εἰ δὲ καὶ ταῦτά τις δοίη, πῶς καὶ ἡ σὰρξ τῶν ἐναντίων μεταλήφεται; ἢ γὰρ ὁρατὴ, οὐκ ἀόρατος· καὶ ἡ τρεπτή, οὐκ ἀτρεπτος. Ἀλλὰ πάντα οἰκειοῦνται, εἰς πρόσωπον τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς γινόμενα, εἴτε φυσικὰ πάθη, εἴτε ἐξωτέρας ὕβρεις, εἴτε ὅτι οὖν αὐτῇ συμβεβηκὸς τῇ γὰρ ἰδίᾳ ὑποστάσει αὐτὴν ἀνεληφῶς, ἐπροσωποποίησεν· οὐ μὲν τοι τοῦ λό-

λους τῆς φύσεως τῆς σαρκός, οἰκτιοῦται ἡ φύσις τοῦ λόγου· καὶ ἀξιώσα-
σα γὰρ ὑστερον τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ θεότης πρὸς τῇ ὑποστάσει καὶ θείων
φυσικῶν ἰδιωμάτων, ὅμως ἰδιάζει καὶ οὕτως, κατὰ τινα φυσικά αὐτῆς
ἐξαιρέτα· ἡ μὲν γὰρ ἐθέωσεν ὡς θεοποιὸς φύσις· ἡ δὲ ἐθεώθη ὡς θεο-
ποιουμένη· καὶ ἡ μὲν ὑψώθη φύσις· ἡ δὲ οὐχί· καὶ ἡ μὲν ἔδωκε τὰ ἴδια·
ἡ δὲ ἔλαβε τὰ δόματα τὰ φυσικά· οὐδὲν οὖν ἐκ τῶνδε ἡμῖν ἢ τοῦ προ-
ώπου ἔνωσις τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων λυμαίνεται.

Εἰ φύσει θεὸς ὁ Χριστός, πῶς λέγει ἐν τῷ σταυρῷ, θεὸς μου θεὸς XXVI.
μου, ἵνα τί με ἰκατέλιπες; οὐδὲ γὰρ ἐστὶ θεοῦ θεὸς νοουμένου· ἀρα
οὖν φύσει ἀνθρωπῶς ἐστὶν ὁ λέγων ἑαυτοῦ θεὸν τὸν θεὸν σαφῶς. Ἐπεὶ
οὖν πατέρα ἡμῶν καὶ ἡμεῖς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς θεὸν καλοῦμεν, ἀρά γε
διὰ τὸδε καὶ ἡμεῖς καὶ τὸ κατὰ σάρκα φύσει υἱοὶ θεοῦ, ἢ οὐ δῆτα; εἰ
γὰρ μὴ φύσει πατέρα τοῦ ὄλου ἡμῶν δηλοῦμεν, ὃν καλοῦμεν πατέρα,
οὐδὲ πάσης φύσεως αὐτοῦ θεὸν εἶναι ἀνάγκη, ὃν καλεῖ θεὸν αὐτοῦ ὁ Χρι-
στός.

Εἰ φύσει θεὸν εἶναι ἤδει τὸν Ἰησοῦν τὰ δαιμόνια, φησὶ, πῶς ἔλε- XXVII.
γεν, ἐξορκίζω σε τὸν θεὸν ἵνα μὴ βασανίσῃς ἡμᾶς; Ἔστω οὖν μὴ εἰδέναι
αὐτὸν θεὸν τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα· οὐδὲ γὰρ τῶν ἀνθρώπων τις δύναται
εἰπεῖν κύριον εἶπουν θεὸν τὸν Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ λαλεῖ, κα-
θὼς γέγραπται· τί οὖν ὑμῖν ἀξιοπίστως εἰρηῆσθαι δοκεῖ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν
τῆς ἀληθείας αἰεὶ, καὶ φίλων καὶ διδασκάλων τοῦ ψεύδους δαιμονίων;

Εἰ ἡ σὰρξ, σὰρξ ἐστὶ καὶ οὐ θεότης, ἐπεὶ μὴ δὲ ἐτραπή ἡ θεότης XXVIII.
εἰς σάρκα, μὴ δὲ πάλιν συναναπληροῖ τὴν οὐσίαν τῆς σαρκός, πῶς διὰ
τὴν αὐτὴν αἰτίαν, οὐχὶ καὶ ὁ ἀνθρωπῶς ἐστὶ καὶ οὐ θεότης; Καὶ γὰρ ἀλη-
θῶς ἢ τε τῆς σαρκός, σαρκικὴ ἐστὶ φύσις· ἢ τε τῆς ἀνθρωπότητος ὡς ἀν-
θρωπιείας, ἀνθρωπιεῖα ἐστὶ φύσις· ἀλλ' οὐχ' ὑποστάσεις ταῦτα ἰδικαί,
οὐδὲ τι τούτων ἐν Χριστῷ ἀπεσχοινασμένως ἐστὶ τοῦ ἐτέρου ὑφεστώς· καὶ
ἐν τοῖς ἄλλοις γὰρ πᾶσι ψυλοῖς ἀνθρώποις, οὐχ' ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀπλῶς,
ἀλλὰ τοῦ δὲ τινος ἐκάστη τε φύσις ἐνουπόστατος ὁράται· καὶ ὅμως οὔτε ἡ
σὰρξ ἐκ τοῦ σὰρξ ἀπλῶς λέγεσθαι διακρίνοιο τῆς ψυχῆς ἴδια ὑποστά-
σει, οὔτε ἡ ψυχὴ τῆς σαρκός· ὁ τοῦ μυστηρίου γοῦν τῆς ἐνανθρωπήσεως
τοῦ δεσπότου ἡμῶν λόγος, τοῦτο διδάσκει· καὶ περὶ τούτου τὴν πίστιν
ἡμᾶς ἀπαιτεῖ· ὡς τὴν προουάρχουσαν τῆς ἀνθρωπιείας φύσεως ὑπόστασιν
ἑαυτοῦ καὶ φύσιν ὁ λόγος τὴν ἄσαρκον πρὸ αἰῶνων, ἐν ὑστέροις καιροῖς
ἑαυτῷ σάρκα περιβαλὼν αὐτῇ τῇ ἴδια ὑποστάσει οὐκ ἀνθρώπου ψιλοῦ τὴν
ἀνθρωπιεῖαν φύσιν ἐνουπέστησεν.

Εἰ ἡ μὲν σὰρξ, σὰρξ ἐστὶ καὶ οὐ θεότης· ὁ δὲ ἀνθρωπος, ἀνθρωπός XXIX.
ἐστὶ καὶ οὐ θεότης, πῶς ἐκ μέρους τῆς σαρκός τὸν ἀνθρώπον ὀνομάζει;

Τῷ μὲν τῆς φύσεως λόγῳ ἄμφω ἡμῖν νοεῖται ἐπὶ Χριστοῦ διαφέροντα πρὸς τὴν θεότητα· εἴ τε ἀδιαφόρως ἐν τινι σημαῖνοι ἀμφοτέρα, εἴ τε ὡς μέρος ἢ σὰρξ· ὅλον δὲ λέγοιτο ὁ ἄνθρωπος· τῷ δὲ τῆς ὑποστάσεως λόγῳ ὡς μέρος νοουμένη ἢ σὰρξ, πάλιν ἀσαύτως ἔχουσα τὴν ἔννοιαν πρὸς τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ λογισθήσεται· καὶ ἔστιν ἡμῖν ἀνυπόστατος· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ λόγῳ, οὐδὲ ἐκτός τοῦ λόγου, ἰδίαν ὑπόστασιν ἀποικιλιόρωται, ἀλλ' ἔστιν ὡς μέρος θεωρουμένη τοῦ ζῶου αἰεὶ· ὁ δὲ ἄνθρωπος λεγόμενος ἐπὶ Χριστοῦ, ἐπεὶ οὐχ' ἀπλῶς μέρος ἐστὶν ὀλότητος ὑποστάσεως, ἀλλ' ἐπὶ Χριστοῦ μόνον, οὐκέτι τὸν αὐτὸν τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις φυλάττει λόγον ὑποστατικὸν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ· καὶ ἑτερότητας γὰρ ὑποστατικῆς, ὡσπερ οὖν καὶ φυσικῆς, ἐν αὐτῷ δείκνυσι λόγον καθ' αὐτὸν νοούμενος· ὅπερ οὐχ' οὕτως ἔχει· ἐκμηλὲς γὰρ ἔσται πᾶσα ἢ σύνθεσις τῆς ὀλότητος τοῦ προσώπου Χριστοῦ, φύσει τε καὶ ὑποστάσει διακεκριμένη· καὶ ψευδὴς ἢ ὁμολογία τῆς ἐνώσεως τῶν φύσεων, ἥπερ εὐσεβῶς δοξάζομεν ἐπὶ Χριστοῦ· καινοτομεῖται γὰρ πρὸς τὸ πᾶλαι ἐνδοξον διὰ τὴν ἄφραστον ἔνωσιν τὴν πρὸς θεὸν παρὰ πάντας ἀνθρώπους ὁ ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενος ἄνθρωπος, μὴ καθ' ἡμᾶς ἰδιάζουσαν ἔχων καὶ διακεκριμένην πάσης ὁμοειδοῦς καὶ ἑτεροειδοῦς φύσεως τὴν ἑαυτοῦ ἀνθρωπειαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ κοινὴν καὶ ἀδιαίρετον τῆς τε ἑαυτοῦ καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτὸν φύσεως οὕσαν τοῦ λόγου τὴν ὑπόστασιν· διὸ εἰ μὲν ὡς ἐκ μέρους φυσικοῦ τὴν ἀνθρωπειαν φύσιν ἐκ τῆς σαρκὸς ὀνομάζεται, οὐδενὸς ὑπόπτου ἡμῖν πρὸς ραδιουργίαν γινομένου, ταυτὸν ἴσμεν ἀμφοτέρα· εἰ δὲ ὡς ἐκ μιᾶς τῶν ὑποστάσεων τὸ ὅλον τοῦ Χριστοῦ οἶα τινὸς χοροῦ ὡς ἰδιουπόστατον βουλόμενοι εἰσάγειν τὸν ἀνθρώπινον αὐτοῦ, καὶ οὐ θεῖα φύσει σύνθετον φατέ, οὐδὲ τὸν ἄνθρωπον λέγομενον γυμνῶς, οὐδὲ τὴν σάρκα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου τελείου γυμνοῦ λεγομένην καταδεξόμεθα.

XXX. Εἰ ἡ σὰρξ ἐστὶ καὶ οὐ θεότης, ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκέτι ἄνθρωπός ἐστι καὶ οὐ θεότης, ἐπεὶ τί μὲν τῆς σαρκὸς ἢ θεότης, τί δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἢ θεότης; Τῆς σαρκὸς, ταυτὸν δὲ ἔστιν εἰπεῖν καὶ τοῦ ἀνθρώπου, συνενυπόστατος ἢ θεότης ἐν Χριστῷ· ἀλλὰ τῆς μὲν σαρκὸς, ὡς εἴρηται, ἀκαινίστως ἐχούσης κατὰ τε φύσεως καὶ ὑποστάσεως λόγον, καὶ ἐν αὐτῷ ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς, μέρους τε καὶ διαφόρου θεωρουμένης πρὸς τὸ ὅλον τοῦ δὲ ἀνθρώπου, συνενυπόστατός ἐστιν ἢ θεότης· καινισθέντος παρὰ τοὺς πολλοὺς καθ' ὑπόστασιν ἀντὶ γὰρ ἰδικῆς, κοινῆς· καὶ ἀντὶ ἀνθρωπειας, θεῖαν κτησαμένου ὑπόστασιν· καὶ ἀντὶ ὅλου ὑποστατικοῦ, ὡς μέρους ἐν αὐτῇ θεωρουμένου· τοῦτο γὰρ αὐτῷ ὄντως ἐστὶ πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς τελείας μακαριότητος· καὶ παρατηρήτεον, ὅτι οὐ πάντοτε ἡμῖν ἢ τε σὰρξ τὸν ἄνθρωπον ἐκ μέρους σημαίνει, ἢ ὁ ἄνθρωπος τὴν σάρκα, ἀλλ' ἠνίκα

περὶ φύσεως μόνον εἶη ὁ λόγος· καὶ εἰ τοῦτο, οὐ διὰ τὸ πάντα τὸν ἄνθρωπον εἶναι σάρκα· ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπὶ Χριστοῦ ὡς μίαν ἀντιδιαστέλλεσθαι φύσιν κατὰ τὴν σάρκα, πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὴν θεότητα· ὡς κτιστὴν τε πρὸς τὸ ἄκτιστον, καὶ ὡς ἕνα ὄρον ἐπιδεχομένην ἴδιον παρὰ τὴν θεότητα.

Εἰ ὅπερ ἐστὶ τῆς σαρκὸς ἡ θεότης, τοῦτό ἐστι καὶ τοῦ ἀνθρώπου XXXI.
ἡ θεότης· ἕτερα δὲ ἡ σὰρξ παρὰ τὴν θεότητα· σὰρξ γὰρ ἐστὶ καὶ οὐ θεότης, πῶς οὐχ' ἕτερος καὶ ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὴν θεότητα; ἐπιπέρι ἄνθρωπος καὶ οὐ θεότης. Ὅντως γὰρ ταυτὸν ἐστὶ τῆς τε σαρκὸς, καὶ ἡ σὰρξ μόνον λέγοιτο καὶ οὐχ' ὡς ἄνθρωπος, καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ θεότης· τί δὲ ἄρα ἐστὶν αὐτοῖς, ἢ μόνον συνυπόστατος διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς καθ' ὑπόστασιν· εἴτε ἄμφω τὸν ἄνθρωπον σημαίνοιν, εἴτε τῆ μὲν ὡς μέρος, τῶ δὲ ὡς ὅλη φυσικῶ συνυφίστασθαι τις λέγει αὐτὴν· ἕτερα δὲ πάλιν ἡ τε σὰρξ καὶ ὁ ἄνθρωπος, πῶς ἐστὶν ἀληθῶς τῆς θεότητος ἐν Χριστῶ, εἰ μὴ φύσει; ἐπειπερ σὰρξ τέ ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος, καὶ οὐ θεότης τάδε, καθῶς καὶ ὑμεῖς φατέ, ἀλλὰ κατὰ φύσιν ἕτεραν δηλαδὴ ἕτερα ἐστὶ τάδε καὶ οὐ καθ' ὑπόστασιν ἄλλην· εἴπερ φύσις ἡ θεότης, καὶ φύσις ἕτερα ἡ ἀνθρωπότης.

Εἰ τῆς σαρκὸς μὲν μέρος οὐκ ἦν ὁ θεὸς λόγος, τοῦ δὲ ἀνθρώπου μέ- XXXII.
ρος ἦν, πῶς οὐκ ἀρειανίζεις ἢ ἀπολιναρίζεις; Ἄλλ' οὐδὲ τῆς σαρκὸς οὐδὲ τοῦ ἀνθρώπου μέρος ὁ λόγος, μὴ γένοιτο· εἰ γὰρ τις καὶ ἀντὶ ψυχῆς τῇ σαρκὶ ἀθέσμως δόξῃ τὸν λόγον κατὰ τοὺς μνημονευθέντας ὑμῖν θεολογιδόρους, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀνθρώπου μέρος ἂν αὐτὸν παραστήσῃ· οὐ γὰρ τὸ τοιόνδε ὅλον ἄνθρωπος ἐστὶ· λοιπὸν τὸ ἐκ σαρκὸς ἀψύχου καὶ λόγου θείου συμπληρούμενον· σώματος γὰρ λογικῆ ψυχῆ ἐψυχωμένου, ὁ τοῦ ἀνθρώπου λόγος καὶ ὅρος ἐστίν· οὐ μὴν θείῳ λόγῳ ἐψυχωμένου· εἰ δὲ ἄρα καὶ λέγοι τις πως μέρος τὸν λόγον Χριστοῦ, δηλαδὴ ὡς ὅλου· καὶ οὐχ' ὡς ἀνθρώπου ἀπλῶς φησὶ· καὶ τοῦτο μόνον πρὸς σημασίαν τοῦ ἐν εἶναι πρόσωπον αὐτοῦ ἐκ διαφόρων φύσεων συγκαίμενον.

Εἰ ὡσπερ μέρος οὐκ ἐστὶ τῆς σαρκὸς ὁ θεὸς λόγος, οὕτως οὐδὲ μέ- XXXIII.
ρος τοῦ ἀνθρώπου, πῶς οὐχ' ἕτερος ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸν θεὸν λόγον; ὡσπερ οὖν καὶ ἕτερος ὁ θεὸς λόγος παρὰ τὴν σάρκα· ὁ λόγος γὰρ θεὸς ἐστὶ καὶ οὐ σὰρξ, ὡσπερ οὖν καὶ ἡ σὰρξ ἐστὶ καὶ οὐ θεότης. Οὐδὲ τῆς σαρκὸς, οὐδὲ τοῦ ἀνθρώπου μέρος ὁ θεὸς λόγος, οὔτε κατὰ φύσιν, οὔτε καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ Χριστοῦ· ἐπεὶ μὴ ἀνθρώπου ψιλῆ τις ἦν ἡ ὑπόστασις τοῦ δευτέρου ἡμῶν Χριστοῦ· ἕτερος οὖν τῆς τε σαρκὸς καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἦγον τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ φύσιν μόνον νοοῖτο ἂν ὁ λόγος ἐν Χριστῶ, οὐ μὴν καὶ καθ' ὑπόστασιν· εἰ καὶ ὑμεῖς ὑπόλως ἔχοντες περὶ

τὴν ὑπόθεσιν, σιωπᾶτε τὰς ἑτερότητας καὶ ταυτότητας τίνων ἴε, καὶ ὅπως ἐκάτερα λέγεται, ἵνα διὰ τῆς τοῦ ἐνὸς πράγματος ἦσιν τῆς φύσεως ἀμολογημένης ἑτερότητος λεληθότως καὶ τὴν ἄλλου πράγματος ἦγουν τῆς ὑποστάσεως τὴν ἑτερότητα παρεισενέγκοιτε· καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν σπουδαῖον, δύο τὰς ὑποστάσεις δειξήτε, καὶ τὴν ἔνωσιν τοῦ δεσπότητος ἡμῶν Χριστοῦ διαξεύξητε ἢν λόγῳ μόνῳ καταδέχεσθαι προσποιείσθε· ὁ γὰρ κατὰ φύσιν τὴν καὶ ὑπόστασιν διακρίνον τι, κατ' οὐδὲν ἔτι ἢ ἄρα κατὰ συμβεβηκὸς μόνον τὴν τούτου συνάφειαν οἶεται.

LIBER VI.

Ἐκτὴς αὐτῶν ἀσεβείας δι᾽ ἑξίς, Θεοφόρον ἄνθρωπον καὶ οὐ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα λεγόντων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

- I. **Εἰ** στολὴν ἔχει ὁ λόγος τὴν σάρκα, κατὰ τὸ εἰρημένον αὐτῷ διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ, πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, δηλονότι ὁ ἀναθεματίζων τὸν λέγοντα Θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστόν, πρὸ τοῦ λέγοντος τὸν φοροῦντα ἀναθεματίζει. Ἄλλ' εἴπερ ἡ στολὴ τοῦ λόγου ἔστιν ἡ σὰρξ, ὁ δὲ λόγος Θεός, ἡ δὲ σὰρξ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, Θεὸν ἀνθρωποφόρον ἀκόλουθον μᾶλλον εἰπεῖν ἐπὶ Χριστοῦ· τούτῳ ἀποστόλους αὐτοῦ ἐνδυσάμενους δύναμιν ἐξ ἕψους ἐπελεθόντος αὐτοῖς τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῦ Θεοῦ· τούτους εἰκὸς καὶ τοὺς τοιούτους Θεοφόρους καλεῖν, ἵνα τὸ ἐπίκτητόν τῆ ὑποστάσει τῆ ἀνθρωπίνῃ, ἡ θεία φύσις νοηθῇ· ἐν δὲ τῷ κυρίῳ, ἀνάπαλιν τὸ ἐπίκτητον τῆ θεία ὑποστάσει, ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη δοξασθῇ· αὐτὸς γὰρ ἐνεδύσατο τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως, ὁ ἐνδύσας ἡμᾶς πάντας, τὸ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως σάρκα λαβὼν καὶ δούς πνεῦμα.
- II. Τὸ Θεὸς ἦν ἐν τῷ οὐρανῷ κατὰ τὸ εἰρημένον μὴ τὸν λόγον λέγειν εἶναι ἐν ἀνθρώπῳ, ὡς ὁ φορῶν ἐν τῷ φορουμένῳ· οὐδ' ἄλλως ἄρα δύναται ὁ Θεὸς εἶναι ἐν τῷ Χριστῷ. Εἰ οὖν οὕτως ἀδιαφόρως ὡς ὁ φορῶν ἐν τῷ φορουμένῳ, ἐν Χριστῷ ἦν θεός, κατὰ περιορισμὸν ἄρα καὶ περιλήψιν καὶ σκέπην καὶ κάλυμμά ἔστιν ὁ λόγος ἐν τῇ σαρκί· τοπικῆ τε παραθέσει πρώτος θάτερου πρὸς θάτερου ἦνῶνται ἀλλήλοις, καὶ οἶον ὁ φλοιὸς ἢ τὸ ἔλυτρον ἔστι περιβλημα τοῦ ἀμυγδαλοῦ· ἄρα οὖν καὶ περιγράφεται τῇ σαρκὶ ἢ πᾶς ἢ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ὁ λόγος· ἔτι μὴν οὕτως οὐκ εἰς τὸ φανερωθῆναι τῷ κόσμῳ τὸν λόγον, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπικαλυφθῆναι, καὶ μὴ γεγυμνωθῆναι πρὸς κατανόησιν τινὶ ἔσται ἐπινοήσας ἑαυτῷ τὴν σάρκωσιν· ἄλλως δὲ σῶμα καὶ πρὸ σαρκὸς νοοῖτο ἂν ὁ λόγος, εἰ οὕτως ἔχει ἐπιφανίαν· ἵνα δὲ πάντα δοθῇ ἡμῖν λέγειν τὰ ἄτοπα, καὶ οὕτως οὐ Θεοφόρος,

ἀλλ' ἢ ἀνθρωποφόρος ὁ ἐκ Θεοῦ Θεός· ἢ εἰ Χριστὸς αὐτός ὁ φορούμενος ἦν καὶ ὁ ὑμᾶς ὁ καὶ Θεοφόρος, δύο Θεοὶς μεσάζει Χριστὸς· ἐνὶ τῷ ἔνδον αὐτοῦ χωρούμενος, διότι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ· καὶ ἐνὶ τῷ ἔξωθεν φορούμενος, διότι Θεοφόρος ὑμῖν δοκεῖ ὁ Χριστός.

Ὁ τρόπος τῆς ἰκουσίτου ἐνώσεως, τὴν ἐνυπαρξιν οὐκ ἀναιρεῖ· εἰ μὴ III. γὰρ ἐνυπάρχει, οὐδὲ ἦνται. Ἄλλα ἢ κατὰ τὴν τῶν φύσεων εἰς ἀλλήλας ἰκούςιον ἐνωσιν ἐνυπαρξίς, ἐν δυάδι ὑποστάσεων ποτὲ οὐχ ὑπάρχει, ὡς ἐνοικοῦντος καὶ ἐνοικουμένου.

Εἰ μὴ εἰς ναὸν ἢ φόρημα ἔχει ὁ λόγος τὸν ἀνθρωπον, ἐξ ἀνάγκης IV. εἰς οὐσίαν ἔχει· ὁ δὲ λαμβάνων τὴν σάρκα εἰς οὐσίαν τοῦ Χριστοῦ, αὐξήσιν ποιῶν τῆς οὐσίας τοῦ υἱοῦ, τρέπων καὶ ἀλλοιωῶν αὐτὴν εἰς ἕτερον. Ἄλλ' ἔστι μὲν καὶ ὡς εἰς ναὸν καὶ ὡς εἰς σκηνὴν καὶ ὡς εἰς φόρημα, κατὰ ἀναλοσίαν τινὰ ὁ λόγος ἐν τῇ σαρκί· οὐ μὲν τοι κατὰ ἀπαραλλαξίαν ὡς ἐν ἐνὶ τούτων ἐστὶν· εἴπερ γὰρ μὴ ταυτὸν ἐστίν, οὐδὲ ὡσαύτως τὸ ἐν τοῖσδε αὐτοῖς πᾶσιν ἐν εἶναι, πολλῶν μᾶλλον τὸ μὴ δὲ ὡς ἐν τῶνδε πάντη εἶναι, τὸ ἐχόμενον πρὸς τὸν ἔχοντα ἔξει ἐν Χριστῷ τὴν διαφορὰν· εἰ δὲ τὸ παρὰ τὰδε ὄν, εὐθύς εἰς οὐσίαν προσληφθῆναι, καὶ οὐκ εἰς ὑπόστασιν μᾶλλον, διὰ τῆς πρὸς οὐσίαν συνελεύσεως οὐσίας δηλοῖ, ἄρα γε τοῦ τε πυρὸς ἐν τῷ μύδρῳ πρὸς τὸν σίδηρον, καὶ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἐπεὶ μῆτε ὡς ναοῦ ἐστὶν ἢ εἴσδυσις, μῆτε ὡς σκηνῆς ἢ ἐνοίκησις, μῆτε ὡς φορήματος ἢ ἐνδυσις· οὔτε γὰρ κείφακε τὰ ἐν τούτοις τῇ τῶν φορουμένων αὐτοῖς οἴκων ἢ ἐνδυμάτων ἐπιπροσθεῖν ἐπιφανεία, καὶ οἷον καὶ αὐτὰ τούτων εἶναι φορήματα· μὴ τὸ συμπάσχειν θετέρω θάτερον ἀπλῶς ἀνάγκη εἰς οὐσίαν σιδήρου μετατροπὴν οἶσθαι τῆς οὐσίας τοῦ πυρὸς ἐν τῷ μύδρῳ, καὶ τῆς ψυχῆς ἀμοιβὴν εἰς σῶμα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ὅπουγε καὶ εἰ τροπὴ ὡς φατὲ ἦν, οὐκ ἐπαύξησις· καὶ εἰ ἐπαύξησις, οὐ τροπὴ γέγονε· μένοντος γὰρ τοῦ προῦποκειμένου, γίνεται ἢ αὐξήσις, οὐ μὲν καὶ ἡ τροπὴ ὡσαύτως.

Εἰ Θεοφόρον ἀνθρωπον εἰπεῖν τὸν Χριστὸν ἄτοπον, δίδαξον ἡμᾶς V. πῶς χρὴ ὀνομάζειν τὸν Χριστὸν ἀνθρωπον, θεόσαρκον ἀνθρωπον ἢ ἀνθρωπόσαρκον Θεόν· ἀλλ' εἰ τοιοῦτος ἀνθρωπος ὁ Χριστός, δῆλον ὅτι παρὰ τὴν τοῦ Ἀδάμ φύσιν ἐστὶν ἀνθρωπος ὁ Χριστός. Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐστὶν ἐν τοῖς χειλέσι σου καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ σου, τουτέστι σισσαρκωμένον θεόν, ὃς καὶ ὄντως ὑπὲρ τὴν φύσιν Ἀδάμ τι ἔχει, σώζων μὲν τοι καὶ τὰ κατὰ ταύτην πάντα.

Εἰ ὡσπερ ἦν πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι ὁ λόγος εἷς Θεός καὶ εἷς υἱός, VI. οὕτως καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, δῆλον ὅτι τὴν σάρκα εἰς φόρημα ἔχει καὶ ναόν, καὶ οὐκ εἰς μέρος οὐσίας. Ἄλλα γῶν καὶ εἷς ἀνθρωπος ὁ αὐτός ἐστὶν

ἐν ἡμῖν γὰρ κατελογίσθη· ὅθεν καὶ καλεῖται Ἐμμανουὴλ· οὐδεὶς δὲ ναὸν οἰκῶν, ἢ ἱμάτιον φορῶν, ναοῖς ἢ ἱματίοις συγκαταλογίζεται.

- VII. Εἰ μὴ Θεοφόρος ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, οὐδ' ἄρα ἄνθρωπος ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ ἀκούων τὴν ἀλήθειαν παρὰ τοῦ θεοῦ· τί με γὰρ, φησὶ, ζητεῖτε, ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκα ἢν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς; Ἄλλ' ἐστὶν ἄνθρωπος θεοφόρος, καὶ οὐ θεοφόρος· οὐ γὰρ ἢ σὰρξ ἐσχήνησεν ἐν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ ὁ λόγος ἐν τῇ σαρκί.
- VIII. Ὁ κωλύων τὸν Θεὸν λόγον τοῦ ἐνεργεῖν ἐν τῷ Ἰησοῦ, κωλύει τὸν ἄνθρωπον τοῦ ὁρᾶσθαι ὡς Θεὸν λόγον. Καλῶς ἔφη, εἰ τρανῶς ὁμολογήσεις· ἐνεργεῖ γὰρ ἐν τῇ σαρκὶ ὁ λόγος μόνος καθ' αὐτὸν τὴν Θεωσίᾳ αὐτῆς πρώτως ὡς Θεός, ἀλλὰ διὰ φυσικῆς αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν συμπλοκῆς ᾧ τρόπῳ καὶ ψυχῇ ἰδίως ἐνεργεῖ ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι, κατὰ τὸν ἄνθρωπον, τὴν ζώωσιν αὐτοῦ· καὶ πῦρ ἐν τῷ σιδήρῳ, κατὰ τὸν μύθρον, τὴν πύρωσιν αὐτοῦ· τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται, προελθὼν ὄντως τὸ ἔργον θατέρου τῶν συνελθόντων, εἰς θάτερον διὰ τῆς τῶν εἰς τὰ ἐξώτερα ἐνεργειῶν ἐπιδείξιως τοῦδε τοῦ εἰς αὐτὸν ἐνεργήσαντος ἐκ τοῦ ἐνεργηθέντος τὸ λοιπὸν αἰ προιόντων.
- IX. Εἰ οὐκ ἐστὶ Χριστὸς ὁ ἐνεργῶν ὡς θεός, καὶ ἐνεργούμενος ὡς ἄνθρωπος, ἢ ἄρα ἐνεργῶν μόνον ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἢ ἐνεργούμενος. Τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκλήψιν τῆς σαρκὸς ὁ λόγος ἔπραξε· καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς ἐκ νεκρῶν ἐνεργεῖ· οὐ μὴν Χριστὸς ὅλος ὑφ' ἑτέρου τᾶδε ἐνεργεῖται, ἢ εἰς ἕτερόν τινα ἐνεργεῖ· Χριστοῦ γὰρ τοῦ αὐτοῦ, δι' ὃν ὁ λόγος καὶ ἡ σὰρξ· κατὰ δὲ τὰς ἐν ἑτέροις ὑπὸ Χριστοῦ γινομένας ἐνεργείας ἰδίως αὐτῷ πολλάκις διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἐνεργεῖ ὁ λόγος θαυματουργῶν ὡς φυσικοῦ ὄργανου λοιπὸν νοουμένης αὐτῷ προσεῖναι τῆς σαρκὸς.
- X. Ἄλλὰ μὴν καὶ Ἀθανάσιος, φησὶ, ὃν οὐ παραιτεῖσθε, ἐν τῷ περὶ ἐνανθρωπήσεως λέγει· κατασκευάζει ἑαυτῷ ναὸν τὸ σῶμα, καὶ ἰδιοσπειεῖται τοῦτο ὡσπερ ὄργανον, ἐν αὐτῷ γνωριζόμενος καὶ ἐνοικῶν· καὶ πάλιν, τὸν ἑαυτοῦ ναὸν καὶ σωστικὸν ὄργανον προσάβων ἀντίψυχον ὑπὲρ πάντων. Νόει γοῦν ὅτι καὶ ὄργανον φυσικῶς ἠνωμένον ὡς σῶμα ψυχῆ, καὶ οἶκος οὕτως λέγεται· ὁ γὰρ λόγος σὰρξ ἐγένετο, εἴρηται, οὐ μόνον εἰς σάρκα ἀπλῶς ἐνώκησεν.

LIBER VII.

Ἐβδόμησ ἀπιστίας αὐτῶν στηλίτευσις διαμεφομένων τοῖς λέγουσι τὸν ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος πεπονημένοι σαρκί.

Πῶς λέγετε, φασίν, ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος πεπονημένοι σαρκί; εἰ γὰρ οὐ ἰ. τρεῖς θεοὺς ἀλλ' ὑποστάσεις φατέ, ἀκόλουθον ἐν λέγειν, ἢ μίαν τῆς τριάδος, ἀφορῶντας πρὸς τὴν ὑπόστασιν ἢ τὸ πρόσωπον, καὶ μὴ ἕνα πρὸς θεοῦς γὰρ ἢ πατέρα ἢ υἱοῦς, τοῦτο ἀποδίδωται ἀρρένικῶς λεγόμενον διότι οὐδὲ ἄλλον καὶ ἄλλον ἀπαρτηρητῶς τῇ χρήσει λέγειν τὸν Χριστὸν ὃν ὁμολογεῖτε, ἄλλο καὶ ἄλλο, ἀνέχεσθε. Θαυμαστὸν ὅπως ἐν αἷς ὑμεῖς ὡς οικίαις προήλθετε δόξαις ὅτε τὰ περὶ ὑποστάσεως τοῦ κυρίου ἐζητάετε, ἐν ταύταις νῦν ἡμᾶς ὡσπερ ἀπεβουῶντας δεικνύειν βουλόμενοι, οὐκ ἠρυθρίασατε ἰδικὰς τε γὰρ καὶ τρεῖς τὰς οὐσίας τῆς ἁγίας τριάδος ὑμεῖς ἐδώκατε ὡν μίαν εἶναι τὴν λεγομένην ἑνανθρωπήσαν καὶ τοῦτο εἶναι ὑπόστασιν ἐλέγετε μόνον, τὴν ἰδικὴν οὐσίαν πλὴν οὐ γὰρ ἐν τούτῳ εἶεν ἂν ἐλευθεροὶ τοῦ ἐκλήματος, εἰ τοὺς κατηγοροῦντας ἔχουσιν ἑαυτοῖς, συναμαρτήμονας οἱ κατηγορούμενοι. Τοῦτο μὲν ἀφείσθω ὑμῖν καὶ περὶ τῶνδε δὴ τὰδε λέγειν ἔχομεν πρὸς ὑμᾶς καὶ νῦν ὡς οὐ μόνον ταύτῃ τῇ τοῦ ἀριθμοῦ σημαντικῇ προσαγορευόμενον σημασία τὸν λόγον ἀρρένικῶς ἕνα φάσκοντες τῆς ἁγίας τριάδος, θεὸν φασίν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πατέρα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, θεὸν ἀρρένικῶς λέγομεν καὶ οὐ διὰ τοῦτο τρεῖς θεοὺς ἡμεῖς ταῦτα οἰόμεθα οὐδὲ γὰρ οἱ ὅσοι πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡ ἁγία γραφή, ἔστιν ὅπη οὕτως διαλέγεσθαι περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν τριῶν τῆς θείας φύσεως προσώπων παρεφυλάξατο καὶ ἀρρένικῶς γὰρ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἐν πλείστοις κέκληκαν διὰ τὸ τὸ παντίλειον ἐκάστου ἑνοσίως τὲ κατὰ τὸ κοινόν, καὶ ἐνυποστάτως κατὰ τὸ ἰδικόν, τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς τρισὶ γνωρίζειν ἅπασι τελειότητα θεότητος τε καὶ κυριότητος οὕτω γὰρ φησι ἡ θεοσύλληκτος ὁμήγυρις τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, πιστεύειν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτωρα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοὶ τὰς ὑποστάσεις καὶ τὰ πρόσωπα θηλυκῶς τε καὶ οὐδετέρως λέγοντες αἰὲ καὶ περὶ τούτων αὐτὸ δὴ καὶ τοῦτο ἐκπιθέμενοι τὸ σύμβολον, κανόνα τινὰ καὶ γνώμονα τῆς περὶ θεοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ θείᾳ τριάδι ὀρθοδοξίας οὔτε εἰς ἐν πιστεύειν εἰρήκισαν, ἀλλ' ἄμφω ἀρρένικῶς ἐκηρυξαν, κατὰ τὸ ἀριθμοῦ σημαντικὸν ὄνομα, ἤγουν τὸ ἐν καὶ κατὰ τὸ ἀπολελυμένον καὶ ἰδικόν, ἤγουν θεὸν καὶ κύριον τὰ δὲ ἑρὰ λόγια, δύο τε ἀρρένικῶς κατὰ πολλάκις καὶ περὶ ἐν πράγμα τὴν ἐνέργειαν μερίζομένους καὶ ὅμως,

οὐκ ἀναγκαίως τοῦτον εἰσάγει καθ' ὑμᾶς τὸν σκοπὸν τῆς πολυθεΐας ὡς τὸ, ἔβριξε κύριος πῦρ παρὰ κυρίου· καὶ εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου καὶ ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου· καὶ ἕτερα πλείεστα ὧν οὐδὲν τρεῖς εἶναι θεοὺς εἰδείξεν· ἢ ἀνεῖλε τὸ μίαν εἶναι ἴην ἐν τοῖς τρισὶ θεότητα καὶ κυριότητα· καὶ γὰρ ἀλλαχόσε εἴρηται· κύριος ὁ θεὸς σου κύριος εἷς ἐστὶ καὶ ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος σαβαὼθ· καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ πνεύματος· μή τι οὖν μίαν ἢ ἓν, ἢ ἅγιαν, ἢ κυρίαν, ἢ θείαν εἰπεῖν ἀναγκαίως εἰδέσει τῷ πνεύματι, ἵνα μὴ τοῖς παρ' ὑμῶν ἐγκαλουμένοις εὐδύνηται; πῶς δὲ ἄρα ὑμεῖς αὐτοὶ τὸν πατέρα ἢ τὸν υἱὸν ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προσαγορεύετε; εἰ μὲν οὖν μὴ τε κύριον, μὴ τε θεόν, ταῦτα γὰρ ἀβρίνικῶς εἴρηται, πῶς οὐκ ἄθεοι παντελῶς ἐστὶ; εἰ δὲ λέγετε ταῦτα καὶ ὑμεῖς περὶ ὧν ἡμῖν ἐγκαλεῖτε, πῶς οὐκ ἀναίσχυντοι λίαν χρηθῆσθε;

11. Εἰ ἡ ἅγια τριάς ἀπαθής, ἡ δὲ Χριστὸς παθητός, εἷς δὲ ἐστὶ ὁ Χριστὸς τῆς ἁγίας τριάδος, ἢ καὶ ἡ ἅγια τριάς παθητὴ, ἢ ὁ Χριστὸς οὐχ' εἷς τῆς ἁγίας τριάδος· εἰ δὲ προσεθῆτε τὸ σαρκὶ κέκωονθε, τὸ τοιῶδε πάσχειν, οὐκ ἐλευθεροῖ πάθους ὥσπερ ἂν καὶ εἶποι τις τοιῶδες πεπνίχθαι τινὰ, οὐκ ἐλευθεροῖ τοῦ πάσχειν ἢ τοῦ πεπνίχθαι, τὸν περὶ οὗ εἴρηται. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς οὐ μόνον εἷς ἐστὶ τῆς ἁγίας τριάδος, ἀλλὰ καὶ εἷς τῆς ἀνθρωπότητος ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ αὐτοῦ ὑποστάσει· διὰ τὸ καὶ περισσήν τι τῆς φύσεως ἑαυτοῦ τὸν θεὸν λόγον, ἤγουν τὸ ἐξ αὐτοῦ πλάσμα, εἷς τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἀναλαβεῖν· τὸ δὲ ληφθῆν, οὐχ' ὑπόστασις ἐν ἐλήφθη, ἀλλὰ φύσις, τῇ φύσει τοῦ λόγου ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ὑποστάσει συυποστάσα· εἰδείχθη γὰρ οἰκείως κατὰ τόπον πολλάκις ὡς δυνατὸν, καὶ πλείους φύσεις, ἐν μιᾷ ὑπάρχειν τῇ ὑποστάσει· ἴδωμεν δὲ καὶ ἐπὶ παραδείγματος τὸ κατὰ τὸν δεσπότην ἡμῶν Χριστὸν οὕτως· εἰ γὰρ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποβίωσιν, ἥδη λοιπῶν τῷ τῆς ἀθανασίας ὀρίζονται λόγῳ, πρὸς τὸ μᾶλλον ζῶν λογικὸν ἀθάνατον ἕκατος τούτῳ ὧν τῶν λοιπῶν Ἰωσήφ δὲ εἷς αὐτοῖς ὧν κατὰ τὴν φύσιν, καὶ ὁμοούσιος ἀληθῶς, ἔτι δὲ ἄρχων Αἰγύπτου καὶ ζῶν κατὰ σάρκα, εἰ θνητός ὀρίζοιτο, ὡς πρὸς τὸν νῦν βίον ζῆν ἔτι μετὰ σαρκὸς φθαρτῆς νοούμενος, ἀρὰ γε κακίους καθ' ὑμᾶς θνητούς ἔτι ὀρίζεσθαι καὶ δις θνησκεῖν, ἵνα μὴ ψευδῆς εἴη ὁρος Ἰωσήφ, ἀναγκαῖον ἢ καὶ τὸν Ἰωσήφ ἀθάνατον εἶναι, καὶ πρὸ τῆς ἐνθένδε ἀποβιώσεως, οὕτως ὀρίζεσθαι, ἵνα μὴ ἐκείνοι ψευδῶς λέγοιτο ἀθάνατοι· εἰ δὲ ταῦτα ἄτοπα, δῆλον ὡς ἀληθῶς τοῖς τε ἀθάνατοις κατὰ τὸ πᾶν ἑαυτῶν νοουμένοις προσώποις ὁμοούσιος ὁ Ἰωσήφ ἐστὶ καὶ πρὸ τῆς ἀποθέσεως τῆς σαρκὸς, κατ' ἐκείνο τῶν ἑαυτοῦ, καθ' ὃ οὐ τεθνήξεταί πώποτε, ἤγουν τὴν ψυχὴν θνητός τε καὶ ταῖς θνητοῖς συναρτίμοός ἐστι, καθὸ τὸ περισσήν αὐτοῦ τίως πρὸς τοὺς

κατὰ τὴν ἀθανασίαν ὁμοουσίους αὐτῷ, ἦσαν τὸ σῶμα ὃ ἐπιφέρετο· οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς σαρκί, καὶ οὐ τῆ θεότητι, παθητὸν φαινόμενον ἐκ σαρκὸς καὶ θεότητος Χριστὸν· ἐπειδὴ δὲ λέγετε τὸ σαρκὶ μόνον διάφορον αἰτίαν καὶ τρόπον σημαίνειν τοῦ συμβεβηκότος τῷ ὑποκειμένῳ Χριστῷ κατηγορήματος, εἴπουσιν τοῦ παθήματος· οὐ μὲν τοι ὡς εἰς τιὰ τῶν οὐσῶν διαφορῶν ἐν αὐτῷ οὐσίῳ μερικῶς τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ τοῦτο πεισομένης λέγεσθαι, κατὰ ἡμεῖς νομίζομεν· οὐκοῦν ἀναγκαῖον ἡμᾶς κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ εἴτις λέγει τὸν ἕνα ἄνθρωπον· τμηθῆναι σαρκί, ἅμα μὲν τῆ ψυχῇ πάντα διαιρεθῆναι τοῦτον αἰεὶ νοεῖν· μόνον δὲ τοῦτο φαντάζεσθαι περὶ τοῦ λεχθέντος· ὅτι οὐχ' ὑπὸ ξίφους τυχὸν ἢ λίθου ἀλλ' ὑπὸ σαρκὸς ὁ ἄνθρωπος ὅλος τέμνεται ψυχῇ τε καὶ σῶματι διαιρεθεὶς διὰ τοῦδε τοῦ ὡς τμητικοῦ ὀργάνου· ἀκολουθεῖς δὲ τοῦτον ψιλοῦσθαι τε καὶ ἔλκοῦσθαι, καὶ δάκνυσθαι σαρκὶ ἀκούσαντες, ἄνθρωπον κατ' ἄμφω νομίσαι, ἧγον κατὰ ψυχὴν τε καὶ σῶμα ταῦτα συμβεβηκέναι τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ διὰ σαρκὸς ψιλόθρου δύναμιν ἐχούσης· εἴτι μὴν ἐπὶ τῶν ἐλευθερουμένων ἐκ βασιάνου τὴν σάρκα καὶ παθόντων τί, εἰ λέγομεν ὅτι ὁ δεῖνα ἀπαθῆς ἔμεινε σαρκὶ διὰ σαρκὸς καὶ τοῦδε δοθέντος, ὁμοίως λέγεσθαι κατ' ἡμᾶς ἔσθαι τὴν ψυχὴν διὰ τῆς σαρκὸς ἀπαθῆς· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ μετὰ τὴν σάρκα ἕτερον ὑπολείπεται· τούτων δὲ ποῖος ἄφρων ἀνιπαίσθητος; οὐκοῦν δῆλον ὡς τὸ σαρκί, οὔτε ὡς δι' ὀργάνου παθοσομοῦ εἴρηται· οὔτε μὴν ὡς μέρος οὐσης τοῦ θεοῦ λόγου κατ' αὐτὸν νοουμένου ἐν τῷ λέγεσθαι ὁ θεὸς λόγος ἔπαθε σαρκί· ὡσπερ φαμέν ὅτι ὁ δεῖνα προσέπαισε τῷ ποδί, ἢ ἐκρίμάσθη τῇ χειρὶ· καὶ λέγοντες γὰρ τὸν θεὸν λόγον, Χριστὸν νοοῦμεν μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν φύσεων αἰεὶ καὶ ὡς Χριστοῦ μέρος φαμέν τὴν σάρκα κατ' ἡν παθεῖν καὶ τὸν θεὸν λόγον ὡς Χριστὸν λέγομεν· ὡσπερ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, ὡς ἐκ μέρους φαμέν ἀσθενεῖν μὲν σαρκί, ὑγιαίνειν δὲ Παῦλον τῷ πνεύματι· καὶ τῆ σαρκὶ μὲν ἀπειναί τινῶν, τῷ δὲ πνεύματι σὺν αὐτοῖς εἶναι· οὕτω γοῦν καὶ θεοκτόνος νοητὸν Ἰουδαίου, καὶ τὰ ἕμοια, ὡς Χριστοῦ ὄντως τοῦ θεοῦ καὶ λόγου· Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, κατὰ τὸν ἀπόστολον Πέτρον, δῆλον ὡς καὶ θεὸς ὁ λόγος· οὐχ' ὡς τὸ μέρος, ἀλλ' ὡς ὁ Χριστὸς λέγοιτο παθεῖν καὶ γὰρ ὅλος Ἰωβ λέγεται παθεῖν, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μόνης παθοῦσης· τῆς γὰρ ψυχῆς αὐτοῦ φησὶ τῷ διαβολῷ, μὴ ἄψῃ, ὁ κύριος.

Εἰ φάσκειν τὸ ἔπαθε σαρκί, ἀπὸ τοῦ οὐκ εἰς τὴν οἰκίαν οὐσίαν, III. ἐναντιῶς ἑαυτοῖς τοῦτο λέγουσιν· εἰ γὰρ τὴν οὐσίαν ἐκείνην καθ' ἣν ἔπαθεν ὁ θεὸς λόγος κατ' αὐτοῦς, οὐκ ἴδιαν αὐτοῦ λέγουσιν, ἵνα μὴ παθητὸν κατ' οὐσίαν ὁμολογήσῃ· τὸ δὲ μὴ ἴδιον, ἀλλότριον· τὸ δὲ ἀλλότριον ἄλλου τινὸς παρ' ἐκεῖνο οὐ μὴ ἔστιν ἴδιον, οὐ μόνον δύο οὐσίαις

λέγουσιν ἀλλὰ καὶ δύο πρόσωπα, τοῦ τε Θεοῦ λόγου ἓν, καὶ ἐν ἑαυτοῦ οὐ τινός ἐστι ἢ οὐσία καθ' ἣν τίπονθεν ὁ Θεὸς λόγος· τινός γὰρ ἢ δῆλον ὅτι ἀνθρώπου; ὁ δὲ τις ἀνθρώπος, πρόσωπον. Ἄλλ' ἴδιος μὲν τῆς ψυχῆς ὁ νοῦς, ὡς δύναμις· ἴδια δὲ τὰ νοήματα ὡς ἐνέργεια· ἴδιον δὲ τὸ σῶμα ὡς ὄργανον· ἴδιος δὲ τοῦ ἀνθρώπου τις υἱὸς ὡς ἐξ αὐτοῦ· ἴδιος δὲ τοῦ αὐτοῦ ἀγρὸς ὡς κτῆμα· καὶ πάντων ἀληθῶς ὄντων αὐτοῦ ἰδίων, οὐδὲν τούτων ὅμως, κατὰ τὸν τοῦ ἑτέρου λόγον, ἴδιον τοῦ αὐτοῦ ἐστι, εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνός πάντα λέγεται· δῆλον δὲ ὅτι τοῦτο συμβαίνει, διὰ τὸ τοῦ ἰδίου πολύσημον· ἐπεὶ οὖν ὁ ἀγρὸς ἴδιος τοῦδε κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον ἀληθῶς, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τοῦ ἀγροῦ λόγον οὐχ' ὁμοίως ἴδια τὰ λοιπὰ τῷ αὐτῷ ἐστι, πᾶν δὲ καθ' ἡμᾶς τὸ μὴ ἴδιόν πως, εὐθύς ἀλλότριον ἀπλῶς ἔσται ἄρα ὁ μὲν ἀγρὸς ἴδιος τοῦδε, ὁ δὲ νοῦς καὶ τὸ σῶμα τοῦδε, καὶ τὰ λοιπὰ οὐκ ἴδια ἔσται αὐτοῦ· ταῦτα δὲ οὕτως φρονεῖν, πῶς οὐκ ἂν σαφῶς παραφρονεῖν; πλὴν ὅ τε προσκυνητὸς ἡμῖν Θεὸς Χριστὸς δοξαζόμενος, ὃ ἴτε καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπος ἀπλῶς νοούμενος· ἢ καὶ εἴ τι ἕτερον αὐτῷ, πλὴν θεοῦ, περισσότερον ὅμως ἀνθρώπου φιλοτιμεῖσθε, ἰδοὺ ἴδιαν ἑαυτοῦ ἀληθῶς σάρκα καὶ σῶμα παρίστησι, τὴν τοὺς ἦλους καὶ τὴν λόγῃν ὑποστάσαν· ταύτης γὰρ ἦσαν μέλη· περὶ ὧν φησί, ἄρουξαν χεῖρας μου καὶ πόδας μου· καὶ πάλιν τὴν μυστικὴν τοῦ τῆς εὐχαριστίας ἄρτου μεταλάβῃν, ἰδίας σαρκὸς διάδοσιν εἶναι δείκνυσιν εἰπόν· ὁ τραφὼν μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἶμα· ἐτέρωθι δὲ τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα· ἐτι δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, σάρκα αὐτοῦ ἴδιαν οἶεται· τοῦτο γὰρ διδάσκει φάσκων ὁ ἀπόστολος· οὐδεὶς γὰρ πώποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν· ἐν ἐτέρῳ δὲ ἡμεῖς ἐστὲ σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέλους· σαρκὸς οὖν καὶ σώματος αὐτοῦ ἰδίου τῆς ἐκκλησίας τυγχανούσης, ἄρα τὸ οὐκ ὄν ἢ ἐκκλησία αὐτοῦ, οὐκ ἴδιον αὐτοῦ καθ' ἡμᾶς λογισθήσεται; καὶ ἐπεὶ μὴ κατὰ ταύτην τὴν σάρκα ἐσταυρώθη, ἀλλ' ὑπὲρ ταύτης, ἀναγκαίως ἔσται ἐν ἀλλοτρίᾳ σαρκὶ πεπονθὼς; εἰ γὰρ τὸ οὐκ ἴδιόν πως, ἀλλότριον εὐθύς καθ' ἡμᾶς· ἢ δὲ ἐκκλησία, ἴδια τὸ μὴ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἴδιον αὐτῷ, πάντως ἀλλότριον αὐτοῦ ἔσται· ὡσαύτως καὶ εἰ τὴν σάρκα εἰποιτε ἴδιαν αὐτοῦ κυρίως εἶναι τὴν καθηλωθεῖσαν, ἢ ἐκκλησία ἔσται οὐκ ἴδια αὐτοῦ, ἐπεὶ μὴ καθηλώθη· τὸ γὰρ οὐκ ἴδιόν πως λεγόμενον, εὐθύς ἡμῖν ἔδοξεν εἶναι καὶ ἀλλότριον· ἀλλ' ὧ οὔτοι, οὐκ ἴδια μὲν τῆς φύσεως τοῦ λόγου ἢ σαρκὸς, τῆς δὲ υποστάσεως αὐτοῦ γέγονεν ἐπ' ἐσχάτων ἀληθῶς τῶν χρόνων ἴδια· λέγομεν δὲ καὶ ἀνθρώπου εἶναι τὸ σχῆμα τὸ ὄρθιον, ἴδιον ὄν τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, τῇ δὲ ἐν σώματι αὐτῆς ὑποστάσει· ἐνθεωρούμενον ἔπως οὖν τοῦτο περὶ ταύτης λέγεται· εἰ ἐνοήσατε, οὐκ ἂν ἡμῖν τοὺς ὑπᾶ

οιας και ονειρων συλλογισμούς ανεπλέξατε· αλλά ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ ἐπιχειρήματος ὑμῶν, τὸ τοῦ ληθαργου πάθος ὑποστῆναι δοξάσαντες δι' ἀπροσεξίαν, πρὸς γέλωτα ἂν ἡμᾶς οὐ μέτριον συνεικινήσατε, εἰ μὴ τῷ φρικτῷ τῶν ζητουμένων προκατεστελλόμεθα πρὸς εὐλάβειαν· εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ψευδῶς ἅπαντα ὑμῖν εἴρηται, ἀλλ' ὅμως ταυτὸν μὲν συνάειν ὑμᾶς βουλομένους ὀρώμεν νῦν, ὡς δύο ἴε οὐσίας καὶ δύο πρόσωπα ἦσαν ὑποστάσεις λέγομεν ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς· καὶ τοῦτο ὡς ἀποτόν τι συμφέρασμα καὶ ἀδέμιτον δόξαν διανοουμένων ἡμᾶς ἐλέγχειν σπουδάχετε, ὅπερ χθὲς καὶ τρίτην, εἴη δὲ μὴ εἰς αὐριον, τῆς ὑμετέρας μόνης ἐστὶ Θρησκίας τὸ κεφαλαιωδέστατον· καὶ πάντων μᾶλλον τὸ 'τῆς τοιαυτῆς δόξης ἀτοπον, ὑμετέρόν ἐστι γνωριστήριον ἡμῖν ὄντως καὶ λίαν ἀπεχθές τι καὶ σολέμιον· διὰ τοι γὰρ τοῦτο αὐτὸ καὶ τοσαῦτα σὺν θεῷ ὑμῖν ἀνταγωνιζόμεθα.

Εἰ τὸ εἶς τῆς τριάδος λεγόμενον, κοινὸν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀν- IV.
 θρωπότῃτος Χριστοῦ ἐστίν, ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἔστι κοινὸν τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, ἢ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερόν πως ἐξ ἀμφοῖν ἀποτελουμένου λόγου ἐνός· ἀλλ' εἰ μὲν κατὰ τὸν αὐτὸν ἢ κοινωρία, πρῶτον μὲν πῶς οὐχ' ὁμοούσιος ἢ σὰρξ τῷ λόγῳ; εἴτα δὲ καὶ τετράς οὐ τριάς τὸ θεῖον; εἰ δὲ καθ' ἕτερον κοινωνεῖ ὁ λόγος καὶ καθ' ἕτερον ἢ σὰρξ τῷ πατρὶ καὶ πνεύματι, πῶς οὐ δύο τὰς φύσεις τῆς ἀγίας τριάδος εἰσάγετε; εἰ δὲ ὡς ὅλον ἐκ μερῶν τὸ εἶς τῆς τριάδος λέγετε, ὁ θεὸς λόγος καθ' ἑαυτὸν, ἡμῖσι ἐνός τῆς ἀγίας τριάδος ἔσται· εἰ δὲ ἄρα καὶ ὁμοούσιον δεῖ λέγειν ἐκ δύο, καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα λέγοντες, ἐξ μονάδων εἶναι τῆς ἀγίας τριάδος τὸν λόγον διεδώκατε. Ἄλλ' ὃ τὴν διάνοιαν ἰσχυοὶ καὶ περὶ τὴν ἴων τοιαῶνδε ἀκριβολογίαν δεινοὶ, ὡς οἴεσθε, πρῶτον μὲν οὐ καθ' ὃ ἐν τι εἶναι καὶ ἐκ τῶν πολλῶν λέγεται τι, κατὰ τοῦτο πάντως καὶ κοινὸν εἶναι τοῖς πολλοῖς ἀνάγκη· ἀλλὰ καθὼ ἐν εἶναι λέγεται, καὶ σὺν πολλοῖς εἶναι· εἰ οὖν εἷς τῆς ἀγίας τριάδος κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὁ λόγος εἴρηται, κατὰ γὰρ τὴν οὐσίαν οὐχ' ἐν ἐκ τριῶν, ἀλλ' εἷς ἅμα σὺν τοῖς δύο δοξάζεται ὁ λόγος· καὶ οὐκ ἔχει τινὰ κοινωρίαν κατὰ τὴν οἰκειαν ὑπόστασιν, οὔτε πρὸ σαρκὸς πρὸς τὸν πατέρα ἢ τὸ πνεῦμα, οὐδὲ μετὰ τὴν σάρκα· ἐπει μὴ ταῦτα ὁ λόγος ἐστίν· οὐδὲ μὴ ἀπλῶς ὡς ὑπόστασις ὑποστάσει κοινωνεῖται πῶς κοινωρίαν εἶτε καὶ ὡς ἀπλῶς λόγου, εἴτε καὶ ὡς σεσαρκωμένου ἡγουν Χριστοῦ ἐρωτάτε, τοῦ ἐνός τῆς ἀγίας τριάδος, πρὸς τὰ ἕτερα δύο πρόσωπά, κατ' αὐτὸ τοῦτο καθὼ ἐν ἐκ τῶν τριῶν ἀνομοίων ἐστίν· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ λόγῳ, ἢ τὸ ἀριθμῷ τῆς ὑποστάσεως εἰσὶ· τὸ γὰρ ἐν αὐτοῖς, τῆ οὐσία ἐστὶν ἀληθῶς· καὶ τὸ τῆς οὐσίας ἀριθμῷ καθ' ἣν οὐδὲ ποτε οὐδὲ τρία εἰσὶν, ἴνα

εἶνα τῶν τριῶν λέγομεν τὸν Χριστὸν· καὶ πρὸς τὰ ἕτερα οὕτως ἔχιν αὐτὸν σκοποῦμεν τὴν ὁμοίωσιν· δῆλον γὰρ ὡς αἱ ὑποστάσεις οὐ κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν αὐταῖς οὐσίαν, μίαν ἔχουσι τὴν ἀπαράλλακτον φύσιν· ἐκ τοῦ γὰρ πάντη ταύταις εἶναι μίαν ὑπαρξίν, καὶ τὴν ταυτότητα φαινέμεν ὁμοίωσις μὲν γὰρ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα· καὶ εἰκὼν εἶναι τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς τότε λέγεται, ὅτε σὺν τῇ φύσει, καὶ τὸ ἰδίωμα τοῦδε νοεῖται, ἤγουν τὸ ἐξ αἰτίου· οὕτως γὰρ καὶ τῆς εἰκότος ὁ λόγος μετὰ τοῦ κοινοῦ τῆς ὁμοιώσεως ἔχει καὶ τὸ μὴ πρωτότυπον εἶναι ἀλλ' ἐκ παραδείγματος, ἴδιον αὐτῆς ὄντα λόγον· ὅτε δι' καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἄμφω τῶν ὑποστάσεων αὐτοὺς νοοῦμεν, οὔτε ὁμοίωσιν λοιπὸν ἐστὶ λέγειν· ἐπεὶ μὴ ἔστιν ἑτέρα πρὸς ἑτέραν συγχρινομένη· οὐδεμία γὰρ ὀφθῆσεται ἑτερότης, ἀλλὰ μόνον ταυτότητα αὐτῆς ἐνιαίως ἴσμεν· εἰ οὖν καὶ μὴ κατὰ λόγον τὴν ἐρώτησιν προσαγαγεῖν δεδύνησθε, ὅμως μὲν τοι κατὰ τὴν ἰδίαν κοινωνίαν τοῦ δισπώτου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φανταζόμενοι τάδε πυθνάεσθε, ταύτην λήψεσθε παρ' ἡμῶν τὴν ἀπόκρισιν, ὡς ὁ λόγος ἐν πρόσωπον ὅλον ὑπάρχων, μία τὲ ὑπόστασις τῆς ἁγίας τριάδος· ἐξ ὑποστάσεων γὰρ οὐ φύσιν τὸ τριαδικὸν συνειλεχται· ἰσαρκῶς δὲ ὁ πρῶτος ἄσαρκος καὶ ἐστὶ Χριστὸς, ὃς ἐκ μέρους αὐτοῦ ἤγουν τῆς μιᾶς τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων κοινῶς τέ ἐστι καὶ ὁμοούσιος καὶ εἰς τῇ φύσει, σὺν τῷ πατρὶ τῷ ἀγαθῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι κατ' οὐσίαν αὐτοῖς ἡνωμένος· καὶ οὔτε πλειονασμὸν ἢ λιψίν ὑποστάσεων τῇ ἁγία τριάδι παραίστησιν· εἴπερ ὁ λόγος μία τὲ ἦν ὑπόστασις πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σάρκα· ἀλλ' οὔτε ἐλάττων αὐτὸς μιᾶς ὑποστάσεως εἶναι πρὸ τῆς σαρκὸς δείκνυται ἐν τῇ ἁγία τριάδι δηλονότι· οὐδὲ γὰρ πρόσθεσιν ὑποστάσεως ἐπιδιξάμενος τὴν νῦν ἔχει τελειότητα τῆς ὑποστάσεως· ἀλλ' ἦν εἶχε μόνον κίκτικται, καὶ μετὰ τὴν προσθήκην ἧς οὐκ εἶχε φύσεως· καὶ οὕτως ἐστὶ ὑμῖν εἰς οὐδὲν ἀναλυομένη πᾶσα τῶν διπλώσεων ἐπὶ τὰς τριπλώσεις ἢ ψηφολογία, καὶ πᾶσα ἡ ὁμάς τοῦ ἀλογίστου ὑμῶν καταλόγου εὐλόγως ἡμῖν παραλογισθεῖσα· εἰς γὰρ ὅλως ἐκ τριῶν, ὧ δοκῆσι σοφοί, οὐ κατὰ κοινωνίαν ὁ Χριστὸς· εἰς δὲ σὺν τοῖς λοιποῖς δύο προσώποις κατὰ τὴν κοινωνίαν τῆς μιᾶς τῶν ἐν αὐτῷ φύσεως, οὐ μὲν τῶν ἐν αὐτῷ δύο φύσεων· οὐκ εἴτι δὲ μὴ ἐκ πάντων τῶν ἑαυτοῦ κοινωνεῖ τινί, οὐ δὲ κοινὸν ἐστὶ πρὸς αὐτό.

- Υ. Εἰ τὸ εἰς τῆς τριάδος ἐκ θεότητος καὶ σαρκὸς σημαίνεται, πῶς οὐκ ἐστὶ τῆς τριάδος καὶ ἡ σὰρξ; εἰ δὲ ἡ ἁγία τριάς κατὰ τι μονάς ἐστι, οὐκ ἐστὶ καὶ τῆς μονάδος ἡ σὰρξ· εἰ δὲ τῆς μονάδος ἡ σὰρξ, κτιστὴ δὲ αὕτη, πῶς ἄκτιστος ἡ μονάς; Ἀλλὰ τίς ἂν εἴη λόγος ὑμῖν ὁ παριστῶν τὸ κατὰ τι κοινωνοῦν, πάντως καὶ κατὰ πάντα κοινωνεῖν ἀναγκαιώς; εἰ

οὐν ἡ σὰρξ κεκοινωνήκει τῇ Θεότητι κατὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ λόγου, ὡς διὰ τοῦτο καὶ ἀληθῶς σὺν αὐτῷ εἶναι μιᾶς τῶν μονάδων τῆς ἀγίας Τριάδος, ἥθουν τῆς ὑποστατικῆς ἀριθμήσεως, τίς ὁ βιαζόμενος λόγος κοινωτῆσαι αὐτὴν καὶ τῷ οὐσιώδει λόγῳ τῆς θεότητος, ἤγουν τῷ τῆς φύσεως λόγῳ κατὰ τὸ μοναδικὸν τῆς ὑπάρξεως τῆς Θείας συμπεριλαμβανομένην σὺν αὐτῇ; δι' αὐτὸ γὰρ δι' τοῦτο τούναντίον φαμέν ἡμεῖς τοῖς ὑμετέροις· ὅτι ἐπὶ ἐκείνῳ τῷ λόγῳ ἔφθη κατὰ τὴν εὐδοκίαν τῆς οἰκονομίας ἐνωθῆναι τῇ σαρκὶ ἡ θεότης, καθ' ὃ καὶ πρὸς ἐαυτὴν πως διαφέρεται ἤγουν κατὰ τὴν ὑπόστασιν, ὡμολογημένως οὐκ ἔσται πρὸς αὐτὴν κατὰ λόγον οὐσίας κοινωνοῦσα καθ' ὃν πρὸς ἐαυτὴν μὴ διαφέρεται· εἰ γὰρ οὐδὲ καθ' ἐαυτὴν θεωρουμένη ἡ Θεότης ἐν ἀμφοτέροις τοῖς λόγοις αὐτῆς, ἤγουν τοῖς τῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως δείκνυται κοινωνοῦσα, ἐν γὰρ κατ' ἄλλο ἐστὶ, καὶ τρία καθ' ἑτέρον ἐστὶ, πῶς τῷ παρ' αὐτὴν ὄντι σὺν τῇ σαρκὶ κατ' ἀμφοτέρα κοινωήσει; εἰ γὰρ τοῦτο εἴη, ὄντως ἂν τῇ σαρκὶ μόνῃ τό τε ὑπὲρ θεόν πως καὶ ἀσυγκρίτως ἀπλότερον, καὶ ἐαυτῆς ὑπερκείμενον ἐμαρτύρησεν ἂν ἡ Θεότης· καὶ τὰδε μὲν οὕτως· εἰ δὲ τῷ λεπτῷ τοῦ θεωρήματος ἴσως οὐκ εὐγνωσθὼν ὑμῖν τὸ λεγόμενον, παχυμερεστέρῳ ὑμᾶς ἐλεκτέον τῷ παραδείγματι· ἐπεὶ γὰρ μέρει πυρὸς μέρος σιδήρου κατὰ τινα ὑπόστασιν τοῦ δὲ τινος τοῦ μύθρου συνῆπται· τὸ δὲ εἶναι ταῦτη ἐκ πυρὸς τε τοῦ κοινοῦ καὶ σιδήρου πληροῦται· ἐπεὶ τὸ πῦρ ὅλον ἔνεστι κατὰ τὴν φύσιν, πῶς οὐκ ἔσται λέγειν καὶ τῷ πυρὶ τὸν σίδηρον ὁμοούσιον καθ' ὑμᾶς; εἰ δὲ τοῦτο περὶ ὄντων ἔχει τὸν ἔλεγχον, ὡμολογημένως καθ' ἑτέραν κοινωσίαν τὰ τε ἐν τῷ μύθρῳ σώματα διάφορα τὸ ἐν εἶναι ἔχουσι σὺν ἀλλήλοις ἐν τῇ ὑποστάσει· καὶ καθ' ἑτέραν ἔνωσιν πάλιν ἐν νοεῖται τὰδε σὺν τοῖς ἐαυτῶν ἐκάτερον ὁμοουσίους ἐν κοινῇ τῇ φύσει· τῆς οὖν τριάδος ἀληθῶς ἔφητε ὅτι ἔστι καὶ ἡ σὰρξ· μιᾶς γὰρ τῶν τριῶν ὑποστάσεων· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς μονάδος, ὡς οὗτοι, πρῶτως ἥθουν οἰκείῳ λόγῳ· ἀλλ' ἡ τριάς κατὰ τὴν καὶ μονάς ἐστιν ἴσως φαλὲ· ἀλλὰ κατ' ἐκείνο οὐκ ἔστιν ὁμοίως τῇ τριάδι καὶ μονάς ἡ σὰρξ σὺν αὐτοῖς ἀπερίσκειπτοι.

Εἰ τὸ εἶς τῆς Τριάδος ἐκ θεότητος καὶ σαρκὸς ἀναπληροῦται ἀπαθῆς VI. δὲ ἡ τριάς ὡμολόγηται, πῶς οὐκ ἔσται ἀπαθῆς ἡ Θεότης καὶ ἡ σὰρξ; εἰ δὲ ἀπαθῆς, τίς ὁ παθῶν ὑπὲρ ἡμῶν; καὶ τί τὸ λεγόμενον παθητὸν πρὸ τῆς ἀναστάσεως; Ἀλλ' οὐδεὶς ὑμῖν ἀναπληροῦσθαι ἐκ Θεότητος καὶ σαρκὸς κατὰ τὴν ὑμετέραν ἐκκλησίαν δέδωκε τὸν ἕνα τῆς τριάδος· οὐδὲ γὰρ ὡς ἐλ-
λιποῦς ὄντος τοῦ λόγου τῆς θεότητος ἐν τῷ υἱῷ κατὰ φύσιν ἢ ὑπόστασιν, καὶ εἰς τὸν τῆς προσωπικῆς Τριάδος ἀριθμὸν, ἢ τῆς φυσικῆς μονάδος, μὴ συντελεσθῆναι τοῦ λόγου μόνον καθ' αὐτὸν ἀσάρκως, ἢ πρόσθεσις τῆς σαρκὸς αὐτῷ προσελήπται, ἐνυποστάσα τῷ ἀπαθεῖ αὐτῷ ἢ παθητῇ· οὐ γὰρ

εις Τελείωσιν καὶ πλήρωσιν Θεῶν πάθους καὶ παθητοῦ ἐπίκτησις χρεία καὶ τὰ γοῦν τῆς πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σάρκα ἀπαθείας αὐτοῦ ὁ λόγος, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς δὲ αὐτοῦ πάθη, ὁ αὐτὸς ἀληθῶς ἐπιδεικνύται· ἀλλὰ μηδαμῶς ἡμᾶς ἐκ τῶν πρὸ τῆς σαρκώσεως τοῦ λόγου, ἢ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ὁμολογημένων συναρπάζετε λέγοντες ἀπλῶς ὅτι ἀπαθὴς ἢ ἀγία τριάς· φανερώς γὰρ ὑμῖν τόδε ὁμολογοῦμεν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐνοσάρχου ἐπιδημίας τοῦ λόγου ἐπὶ γῆς ὡσπερ οὐκ ἄσαρκος ἦν πᾶσα ἢ ἀγία τριάς τῶν ὑποστάσεων, οὕτως οὐδὲ ἀπαθὴς ἦν πᾶσα αὐτῆς ὑπόστασις, εἰ παθητὸς ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν φήσαντα ἄβιον, καὶ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν· οὗτος γάρ ἐστι καὶ ὁ λόγος αὐτὸς ὁ ἐν ἀρχῇ· ἀπαθὴς δὲ ἂν ἢ θεία φύσις ἐστὶ αὐτοῦ τὲ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος αὐτοῦ, ἢ τις ἐν ἀσάρκῳ τὲ καὶ σεσαρκωμένη τῇ αὐτῇ ὑπόστασις τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐστὶν αἰεί.

- VII. Εἰ τὸ εἰς τῆς τριάδος ἐκ θεότητος καὶ σαρκὸς ἀναπληροῦται, πῶς οὐκ ἐσται ὁ εἰς τῆς τριάδος, ὡσπερ θεὸς οὕτως καὶ ἄνθρωπος, καὶ ὁμοούσιος καὶ τῇ μητρὶ; καὶ εἰ τοῦτο, πῶς οὐκ ἐσται ὁ εἰς τῆς τριάδος ὡσπερ εἰς τῆς τριάδος, ὅθως καὶ εἰς τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, ἐπεὶ δὲ τῆς τριάδος, καὶ κατὰ θεότητα, καὶ κατὰ τὴν σάρκα; πῶς οὖν οὐκ ἐσται καὶ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, καὶ κατὰ θεότητα καὶ κατὰ σάρκα; Ἄλλ· ἤδη εἶρηται μὲν ὡς οὐκ εἰς τὸ τέλειον ἐλλιπούς· ἢ εἰς τὸ εἶναι ὁ ἦν ὁ λόγος ἐκ τῆς σαρκὸς ἀναπληροῦται· ἦν γὰρ καὶ πρὸ σαρκὸς τέλειος, εἰς τῆς ἀγίας τριάδος· ἀλλὰ τούναντίον· εἰς τὸ καὶ τὴν ὡς πρὸς θεὸν ἀτέλειον σάρκα ποιῆσαι τοῦ ἐνὸς εἶναι τῶν τελείων τῆς ἀγίας τριάδος ἤγουν ἐαυτοῦ, καὶ τῆς οικείας μεταλαβεῖν τελειότητος· καὶ μετὰ οὖν τὴν τῆς σαρκὸς ἀνάληψιν ὁμοίως πάλιν σὺν αὐτῇ ὁ λόγος, εἰς ἐστὶ τῆς ἀγίας τριάδος, εἰ καὶ ὡσπερ θεὸς εἰς ἐστὶν ἀληθῶς, καὶ ὡς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, ὁμοούσιος τῇ μητρὶ, κατὰ τὸ ἐκατέρωθεν ἀναλοῦν ὁμοούσιον· καὶ τοῦτο, οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· τὰ δὲ ἀπενεῦθεν, σκαιῶς ὑμῖν ἀντὶ ὑποστάσεως τὴν φύσιν παρεισάγει ἡμῖν· δέον γὰρ ὑμᾶς ἀκολουθῶς ἐπαγαγεῖν, ἵνα μηδὲν ἄτρεπον φανήσεται οὕτως· καὶ εἰ ὡσπερ εἰς ἤγουν μία ὑπόστασις τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς θείας φύσεως ἐστὶ, οὕτως καὶ εἰς ἤγουν μία ὑπόστασις τῶν πολλῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐστὶ· ἐστὶ δὲ μία τῆς τριάδος τῶν ὑποστάσεων καὶ ὑπόστασιν τὴν κατὰ τὴν θεότητα τε καὶ ἀνθρωπότητα, ἔσται ἄρα καὶ μία τῶν ὑποστάσεων τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ ὑπόστασιν τὴν κατὰ θεότητα τε καὶ ἀνθρωπότητα· ἐν μὲν ταῖς θεαῖς, διὰ τῶν ἀνθρωπίνων ιδιωμάτων κατὰ φύσιν πλεονάζουσα, καὶ ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις, τῷ θεῷ ιδιώματι ὑπερέχουσα· ἀλλ' ὑμεῖς τὸ μὲν τῆς ὑποστάσεως εἰσηγήσατε . . . ὄνομα . . . ἵνα τριτὴν καὶ κτλ.

στροφὴν φυσικὴν καὶ τοῖς λέγουσιν ἡμῖν ὑποστατικὴν εἶναι τὴν ἀσύγχυτον ἕνωσιν τῶν φύσεων ἐγκαλέσητε, ὡσπερ τοῖς κατὰ μίαν φύσιν γενέσθαι τὴν ἕνωσιν φάσκουσι.

Κατὰ ταύτην τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸ θεὸς πέπονθε σαρκί, καὶ ὁ λόγος, καὶ ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ υἱὸς ἐξεταστέον· ἢ γὰρ περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα ταῦτα τῇ σημασίᾳ τὰ δύο, ἢ οὐ· εἰ μὲν οὖν οὐ περιλαμβάνει, ἢ ἀνούσιον δώσουσι τὴν σάρκα, ἢ τὸν λόγον, ἢ ὄργανον, ἢ ἐργάτην θάτερον· εἰ δὲ περιλαμβάνει τὰ δύο ἕκαστον τῶν ὀνομάτων, τὰ εἰρημένα ἄτοπα αὐτοῖς ἐπαχθήσονται. Ἄλλ' ὡς οὗτοι, περιλαμβάνει μὲν καθ' ὑπόστασιν μίαν τὰ δύο, ἕκαστον τῶν εἰρημένων ὀνομάτων· οὐ περιλαμβάνει δὲ κατὰ μίαν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ δύο, τό τε Χριστὸς καὶ θεὸς, καὶ υἱὸς ὄνομα· τὸ μὲν τοι λόγος καὶ θεὸς· ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν μίαν μόνον φύσιν δύναται λέγεσθαι τὴν πρὸ σαρκὸς, ἔχει προσειρημένον τὸ σαρκί, ἤγουν τῇ ἐτέρᾳ φύσει τῇ ἐν τῷ συνθετῷ Χριστῷ· καὶ διὰ τοῦτο ἡνίκα τὸ πάθος τοῦ λόγου ἢ θεοῦ κατηγοροῦμεν, ὡς τοῦ ὅλου προσώπου Χριστοῦ, ἀπὸ μέρους τῶν ἐν αὐτῷ ἐπάγομεν, καὶ διὰ ποίας τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων.

Φασὶν ἔτι· εἰ κατ' οὐσίαν οὐκ ἔπασχεν ὁ λόγος τῇ σαρκί, δῆλον IX. ὅτι ἀνουσίως ἔπασχεν· εἰ δὲ ἀνουσίως, οὐδὲ ἔπαθεν· οὐσίας γὰρ τὰ πάθη κυρίως. Ἄλλ' ὑποστάσει καὶ ὁ λόγος λέγεται παθεῖν· προσελάβετο γὰρ παθητὴν οὐσίαν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ὑπόστασιν σὺν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἀπαθεῖ· καὶ τὰ τῆς οὐσίας κατηγορήματα εἰώθει τῆς ὑποστάσεως κατηγορεῖσθαι ὀρθῶς.

Ἰδοῦ, φασὶν, ὁ ὑμῖτερος πατὴρ Κύριλλος τὸν θεὸν λόγον πιποινθέναι X. σαρκί λέγων, καὶ τοῦτο πῶς φησὶ δυνατόν εἶναι ἀπαίτηθαι, κατ' οἰκειώσιν τῆς πιποινθίας φύσει σαρκὸς αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω ἀπολογεῖται· εἰ οὖν τῇ οἰκειώσει τοῦ παθόντος ὑπὸ Ἰουδαίων παθόντος ὁ θεὸς ὁ ἐν αὐτῷ μένων ἀληθῶς, ἄρα γε καὶ τῇ οἰκειώσει τοῦ γεννηθέντος ἐκ γυναικὸς, γεννητὸς ἐξ αὐτῆς ὁ ἐν αὐτῷ θεὸς μόνον· οὐκ ἄρα οὖν ἀληθῶς νοοῦνται θεοκτόνοι Ἰουδαῖοι, εἰ καὶ λείπονται· οὐδὲ θεοτόκος ἢ παρθένος, εἰ καὶ λέγεται· οὐ γὰρ τὸ οἰκειοῦσθαι τὸ πάσχον ἢ τὸ γεννώμενον, ἢ παθεῖν ἢ γεννηθῆναι ἔστι. Ἄλλ' ἡμεῖς ὄντως, οὐχ' ἀπλῶς οἰκειώσει τῆς σαρκὸς παθεῖν ἢ γεννηθῆναι τὸν λόγον φασὶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ τῇ ἐνώσει τινῶν τῇ εἰς μίαν ὑποστατικὴν ὁλότητα τὰ ὀνόματα ἐκάστου τῶν ἐν αὐτῇ δύναται κατὰ τοῦ ὅλου φέρεσθαι, ὡσπερ τὸ περὶ ἀνθρώπων λεγόμενον· καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον κυρίου· καὶ τὸ εἰρημένον τῷ Λῶτ' σώζων σώζει τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν· ποτὲ δὲ καὶ τὰ τοῦ ὅλου κατὰ τῶν μερῶν ὡσπερ φασὶν ὅτι ἐκλάσθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ τοι μόνον τὸ σωματικὸν μέρος τοῦδε· καὶ ἔτι ὑψηλόφρων ἄνθρωπος ὁ δεῖνα, καὶ τοι μόνη τῇ ψυχῇ· ποτὲ δὲ καὶ τὰ τοῦ ἐτέρου τῶν ἐν τῷ ἐνὶ ὅλῳ κατὰ τοῦ σὺν αὐτῷ ἐτέρου, ὡσπερ λέ-

γομεν, πόσαι ψυχαὶ κατεκόπησαν ἐν τῇ ἀλώσει Ἱεροσολύμων, καὶ τοὶ τὰ σώματα μόνον καὶ ὅτι οὐ φέρει τὴν ὕβριν τὸ σῶμα τὸ ἐλευθέρων, καὶ τοὶ ἡ ψυχὴ ἐπαισχύνεται μόνον ἄλλον ὡς ἔστι, καὶ τῆς σαρκὸς Χριστοῦ παθούσης, λέγουσιν τὸν ἀπαθῆ αὐτὸν λόγον παθεῖν διὰ τὴν ἔνωσιν· οὐ δὲ οἰκειώσιν μόνον γεννηθῆναι δὲ καὶ διὰ τὸδε, καὶ ὡς ἴδιαν καὶ αὐτὸν ὑποστάσαντα γενήσθαι σὺν αὐτῇ· οὐκ εἰς τὸ εἶναι ὡσπερ αὐτῆ, ἀλλ' εἰς τὸ ἐν σάρκως εἶναι· καὶ μορφωθῆναι τὴν ἴδιαν ἀόρατον ὑπόστασιν ὅτε ἡ σὰρξ τὸ εἶναι, ἐν αὐτῇ ἐλάμβανε.

- XI. Δι' ἑτέρου πάσχειν, φησὶ, πεπονθότος οὐδέ τι τῶν φύσει παθῶν δυνατόν αὐτὸ γὰρ δὴ τὸ πάθος, ἐν ᾧ γέγονεν, ὁραῖται μόνον, οὔτε δὲ δι' οὐ γέγονεν αὐτῷ οὔτε ὡς ἔνεστιν· πῶσῳ οὖν μᾶλλον ὁ ἀπαθῆς λόγος, οὐκ ὀρθῶς σαρκὶ λέγοιτο παθεῖν τοῖς εὐσεβοῦσιν; Ἰστώσαν οὖν ὡς μᾶλλον τοῖς γε θεοσπερειαστέρωσ εὐσεβοῦσι τὸν λόγον παθεῖν λέγοιτο σαρκὶ ἐν Χριστῷ ἢ περ ἀπαθεῖν· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἀπαθῆς τὸ θεῖον ἴσμεν, ἀλλὰ καὶ ἀπαθητικὸν τῶν οἷς προσγίνετα· οὐ μόνον ἀθάνατον εἶναι δοξάζομεν, ἀλλὰ καὶ ἀπαθανατίζον τὰ ἐγγινόμενα αὐτῷ· ἠνωμένησ οὖν τῆσ σαρκὸσ τῷ λόγῳ ἐνώσει τοιαῦδε ἢσ πλείον σύγκρασιν ἀσύγχυτον ἐπινοηθῆναι τοῖσ ἑτεροφυσίσι ἀδύνατον ἦν, καὶ κατὰ τοὺσ ἀντιλήγοντασ, οὐχ' ὅπερ μὲν ἔπαθεν ἡ σὰρξ, τοῦτο ἀπλῶσ καὶ ὁ λόγος παθεῖν λέγοιτο, καὶ παθητόσ εἶναι τὴν φύσιν, πλὴν εἰ μὴ ὡσ Χριστόσ, ἀλλ' ὅτι ἠνωμένου αὐτῇ τοῦ ἀπαθοποιῶ, πέπθονθαι αὐτῆ κατ' οἰκονομίαν αὐτοῦ, ἐγκοπὴν τῆσ φυσικῆσ ἐνεργείασ τοῦ λόγου ποιεῖ θεωρεῖσθαι, ὃ ἔστιν ὄρος τινὸσ πάθοσ· λίαν δὲ τοῦτο δυνατῶσ καὶ σοφῶσ υπεράγαν ἀμετρήτω τε ἀγαθότητι θεοῦ τελεῖται, διὰ τῆσ ἐν τῷ μερικῷ τῆσ ἀνθρώποτητοσ παθήσωσ αὐτοῦ τοῦ ἀπαθητικοῦ, τῆσ ὄλησ ἀνθρωπίνησ φύσωσ τὴν ἀπάθειαν εἰσ αἰῶνασ ἐνεργοῦντοσ· οὗτοσ γὰρ ἦν αὐτῷ ὁ προκειμένοσ σκοπόσ· πάθοσ δὲ τὸ κατὰ σκοπὸν τῆσ εὐδοκίασ τοῦ πεπονθότοσ προῖδν, φυσικῆσ μᾶλλον ἐνεργείασ ἔχοι ἀν τὸν λόγον· τοῖσ γὰρ κατὰ φύσιν οὐ τοῖσ παρὰ φύσιν αὐτῷ ἐνευδοκεῖ τι· οὐδὲν δὲ τῶν κατὰ φύσιν, διαβλητόν ἐφ' ὀτοοῦν ἢ πάθοσ.

Οἶμαι ὅτι λείπει τὰς ὁγδὼσ αὐτῶν ἀσβείασ ὁ Πλεγχασ· καὶ ζῆτε τοῦτο.

Ἡ βίβλοσ αὐτῆ μεταγράφη ὑπ' ἱμοῦ Κορνελίου τοῦ ναυπηλόω τῶν Μουρμουριῶων, υἱοῦ Ἀβρίου, ἐν Ἐφέσεισ διαγόντοσ, ἐτε τῷ ἀπὸ τῆσ Θεογονίασ ἀριθ.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΟΙΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΡΟΥΣ
 ΔΕ ΤΥΗΙΚΟΝ ΔΙΑ ΣΤΟΙΧΟΥ.

Πολλάκις με ἐβίασας καὶ ἐξέλιψας, τέκνον, μᾶλλον δὲ παρεκάλεσας 1.
 καὶ ἠξίωσας πλεῖστα, εὐσύνοπτον καὶ σύνημον δέλτον μικράν σοι γράψαι,
 δι' ἧς δυνήσῃ τοῦ μαθεῖν τι ποιῆσαι ὀφείλεις, καὶ πῶς τὸν βίον σου
 καλῶς διέξεις ἕως τέλους, ἵνα καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως ἐπιτύχῃς· ἀλ-
 λά τὸ πρᾶγμα ἔννοων ὑπὲρ δύναμιν εἶναι, οὐ μόνον δὲ τὸ κατ' ἐμὲ ἰδιώ-
 τη τῷ λόγῳ καὶ ἀμετόχῳ πράξεως καὶ θεωρίας πάσης, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 γραμματικῇ καὶ πολλῇ πείρᾳ σχοῦσι, ἐμπράκτοις οὖσι τῶν καλῶν καὶ
 πάσης θεωρίας, καὶ ἔργον ἀδιάπαυστον σχοῦσι τοιαῦτα γράφειν καὶ διὰ
 τοῦτο ἔσπευδον τὸ βᾶρος ἀπορρίψαι ἀπὸ ἐμαυτοῦ, ὡς εἴρηται, μὴ δυ-
 ἀμενος τοῦτο. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀρξομαι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀρῶντων
 προβαλλόμενος τῆς ἐμῆς ἀσθενείας, ἰδιωτείας μᾶλλον δὲ καὶ πολλῆς ἀφ-
 οικίας, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ πατρὸς τὸν δεσπότην Χριστόν μου, ὡσαύ-
 τως καὶ τὴν δέσποιναν Θεοτόκον Μαρίαν, καὶ τοὺς ἀγίους ἅπαντας προσ-
 καλούμενος πρέσβεις, ἀρχὴν ἔνθεν ποιούμενος ὅθεν ἀρχεσθαι δεῖμις.

Ὄφειλε πᾶς χριστιανὸς τὸν δεμίλιον ἔχειν τὴν πίστιν τὴν ἀνό- 2.
 θυτον ἐκ καθαρᾶς καρδίας, ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ἰσ-
 χύος, ἐξ ὅλης διανοίας τὴν καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς τε ὡσαύτως καὶ πλησίον
 ὡς ἑαυτὸν οὕτως ἔχειν ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἐντολαῖς, ὡς εἶπεν ὁ δεσπό-
 της, ὅλος ὁ νόμος κριμᾶται καὶ οἱ προφῆται πάντες· οὐ φονεύσεις, οὐ
 μοιχεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, ἀλλ' οὐδὲ ἐπιορκήσεις, ἀληθῶς δὲ
 ὁμώσεις, ἀποδίδους τοὺς ὄρκους σου κυρίῳ τῷ θεῷ σου, ἀλλ' οὐδὲ κλέ-
 ψεις ὅλως γε ἢ καὶ ἀπλῶς πορνεύσεις· ταῦτα ὁ παλαιὸς νόμος ἐντελεῖ-
 ται καὶ γράφει.

Ὁ δὲ Χριστὸς καὶ δεσπότης τῶν ὅλων, ὁ παλαιᾶς καὶ τῆς και- 3.
 νῆς κύριος διαθήκης, πλεῖτον τὴν ἀκρίβειαν ἔχειν ἡμᾶς διδάσκει, τὸ μὴ
 ὁμῦναι ἀληθῶς ἢ τινα ὄρκον λέγειν· ἔσται δὲ μόνον ἐν ἡμῖν τὸ ναὶ ναὶ
 καὶ τὸ οὐ οὐ· τὸ δὲ γε ταύτων περισσόν, ἔστι τοῦ διαβόλου· ὁ γὰρ νό-

μος ἐκόλασε τῶν πρᾶξεων τὸ τέλος, ἀλλ' ὁ σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς τὰς ἀρχὰς μᾶλλον πλείον' ὁ γὰρ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἥδη ἐμοίχευεν αὐτὴν ἐν τῇ αὐτοῦ καρδίᾳ· ὅπως δὲ μὴ ἀντιστῆναι τῷ ποτηρῷ διδάσκει· ἀλλ' ἀγγαρεύομενον τινὰ μίλιον ἐν, δύο ὑπάγειν μετ' αὐτοῦ μὴ ἀντιλέγειν ὅπως τῷ πλήσονται τὴν δεξιὰν σιαγόνα ὀργίλως, ἡμέρας τε καὶ προσηῶς καὶ τὴν ἄλλην παρέχειν· καὶ ἀπλῶς εἴ τι οὖν ἕκαστος πάσχειεν ἐκ τοῦ πέλας, ὕβρεις ὁμοῦ καὶ μᾶστιγας ὑπομένειν γενναίως· τῷ θέλοντι κριθῆναι δὲ καὶ λαβεῖν τὸν χιτῶνα, δοῦναι καὶ τὸ ἰμάτιον ὁ δεσπότης κτείνει· καὶ εἴ τι πάθοι ἕτερος κακὸν ἐκ τοῦ πλησίον, εἶτα καὶ ὀργισθῆ αὐτῷ, εἰκῆ ὀργισθῆ τούτῳ τῷ αἰτοῦντι σε, διδόναι προσητάττει ἀπραγμόνως τὸν θέλοντα δανείσασθαι, κενὸν μὴ ἀποστρέφειν ἀπαῖν τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν ἐντέλλεται ὡς φίλους, καὶ ὑπερυχεῖσθαι πάντων τῶν ἐπηρεάζοντων καταρωμένους εὐλογεῖν, καλῶς ποιεῖν μισούντας. Καὶ πάλιν περὶ προσευχῆς οὕτως ἡμᾶς διδάσκει, ἵνα μὴ προσευχώμεθα ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, μὴ δὲ μεθ' ὑποκρίσεως τὴν νηστείαν ποιοῦντες, καὶ σκυθρωπὸν γινόμενοι τὰ πρόσωπα μειοῦντες· τοῦ μὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμῖν θησαυροὺς θησαυρίζειν· τῆς δὲ δεκάτης ἐπιτολῆς οὕτως ἔχει· τινὰ μὴ κρίνειν ἔφθασεν, ἵνα μὴ κριθῶμεν· εἶτα καὶ πρὸς τὸν θέλοντα εἰς τελειότητα φθάσαι, πωλιῖν διδάσκει ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντα τούτου, καὶ ἐπιδοῦναι τοῖς πτωχοῖς σὺν προθυμίᾳ πάσῃ, ἔξειν δ' ἐκ τούτου θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ δόξαν, καὶ οὕτως αἶρειν τὸν σταυρὸν αὐτῷ ἀκολουθοῦντες· καὶ ταῦτα μὲν ὁ κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις.

4. Ὁ δὲ θεῖος ἀπόστολος καὶ μέγας κήρυξ Παῦλος τὸν ἀληθῆ χειρστανὸν καὶ πιστὸν κατὰ πάντα, τὸν ἐνοικοῦντα ἔχοντα τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐδίδαξεν ὡς ἀληθῶς φθειγξάμενος τοιαύτῃ ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος σωτῆρ ἁγάπῃ σίλει, χαρὰ, εἰρήνῃ σὺν αὐτοῖς καὶ ἡ μακροθυμία, ὡσαύτως ἡ χρηστότης καὶ ἡ ἀγαθοσύνη, σωφροσύνη, πίστις ἀληθῆς καὶ ἐγκράτεια ἀπάντων καὶ ἀλλαχού παλιν φησὶν ἀδελφοί μὴ πλανᾶσθε, οὔτε μοιχοί, οὔτε πόρνοι, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὐχ ἄρπαγες, οὐ λοιδοροί ἢ μαλακοί ἢ κλέπται, οὐ μέθυτοι οὐκ ἄδικοι ἀλλ' οὐδὲ πλεονέκται, βασιλείαν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐ μὴ κληρονομήσουσι.

5. Ἀλλὰ πρὸ τούτων πάντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, τὴν τοῦ θεοῦ βαπτίσματα φρικτὴν ὁμολογίαν ἢ ἀπαιτεῖσθαι μέλλομεν μικροί τε καὶ μεγάλοι ἐν μέλλοντι αἰῶνι· καὶ γὰρ ἀποτασόμεθα τῷ διαβόλῳ πάντες, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ πᾶσι καὶ πάσῃ λατρείᾳ καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ τρισάως ὁμολογοῦντες. Καὶ τὰ μὲν ψυχικὰ πάθη ἀσφαριθμοῦνται οὕτως πρῶτον ὑπερηφανεία, φθόνος ὁμοῦ καὶ μῖσος, θυμὸς, ὀργὴ παράλογος, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ φθόνος, ἐπιθυμία ἄτοπος, ἀπρεπεῖς λογισμοί τε, λοιδορία,

κατάκρισις, ζήλος, πλενεξία, κλειψία, μέθη, ἀρπαγή, καὶ ἀκηδία πᾶσα ταῦτα εἰσὶ τὰ ψυχικὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Ὡσαύτως τὰ σωματικὰ ἀπειροθεύονται οὕτως, μαλακία, πορνεία τὲ καὶ μοιχία σὺν τούτοις, ἢ ἀγρένευμανία τε καὶ ἡ παιδοφθορία, κτηνοβατία τε τριπλῆ καὶ ἡ πτηνοβατία, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα πάσης ἀκαθαρσίας. Ἡ δὲ λατρεία τοῦ σατανᾶ ὡς εἰπεῖν ἐστὶν αὕτη, τὸ πιστεύειν μαντεύματα καὶ τοῖς μάγοις προστρέχειν, τοὺς ἀστρονόμους προσκαλεῖν καὶ τοὺς νεφοδιώκτας τὸ φυλακτὰ προσδέχεσθαι καὶ τὰ περιάπτα τε, γυτείας παραδέχεσθαι καὶ τοὺς κριθαρομάνεις, τοὺς ἔχοντας τοὺς δαίμονας, καὶ τοὺς ὄρνεοσκόπους, καὶ ἅπαν ἐπιτήδευμα ἰδιωκῶν καὶ ἀπίστων ταῦτα λατρεία πᾶσι τοῦ διαβόλου πάντα· λείπεται οὖν λοιπὸν εἰπεῖν τίς ἡ πομπὴ σατανᾶ ὑπάρχει· μάτζεφε τραγωδήματα καὶ πᾶν ὄργανον ἄλλο, ταυλία καὶ ζατρίκια καὶ αἱ ἱποδρομῖαι ταῦτα ἀπειξάμεθα ἐν τῷ λουτρῷ τῷ θεῷ, καὶ σὺν αὐτοῖς τὸν σατανᾶν ὡς διδάσκαλον τούτων, καὶ συνετάξιμεν Χριστῷ, ὀρθῶς αὐτῷ πιστεύειν, φυλάττειν τὲ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ καὶ σωτήρος, ἅπερ ἐδίδαξε συνὼν τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις, τῶν μὲν κακῶν ἀπέχεσθαι ὡς ἔργων διαβόλου, τῶν δὲ καλῶν ἀντέχεσθαι ὡς ἐντολῶν κυρίου ταύτην λοιπὸν, ὡς εἴρηται, τὴν συνταγὴν τὴν θεῖαν προσοπαιτεῖσθαι μέλλομεν μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, ἐπίσκοποι καὶ βασιλεῖς, μοναχοὶ καὶ μιγάδες, ἄρχοντες τὲ καὶ πένητες καὶ πᾶς πιστῶν ὁ δῆμος ταῦτα δὲ ἅπερ ἔγραψα, οὐκ εἰσὶ μοναζόντων ἀλλὰ πάντων τῶν πιστῶν καὶ Χριστοῦ τῆς μερίδος.

Ἐὼν μοναχῶν, ὡς ἔφην, δὲ ἄλλος ὑπάρχει βίος, διότι ἀπηρησάντο 6. τὸν πάντα κόσμον οὗτοι, καὶ ἔχουσιν ἀκρίβειαν φοβεράν καὶ μεγάλην καὶ γὰρ μετὰ τῶν ἀνωθεν γραφέντων ἐνταλμάτων, πλείονα τὴν ἀκρίβειαν προσοπαιτοῦνται οὗτοι, ἀκτημοσύνη παντελῆ, παρθενίαν εἰς ἄχρον, ἐγκράτειάν τε τῶν παθῶν ἐμοῦ καὶ τῶν βρωμάτων, αἰσθήσεις χαλιναγωγεῖν, τῶν κακῶν τι μὴ φράττειν, ὄρασις, ὄσφρησις, ἀρῆν, ἀκοήν, καὶ τὴν γεύσιν τὴν ψαλμῳδίαν ἄπαυστον καὶ πολλὴν ἀγρυπνίαν, χαμυνεῖν καὶ ξηροσιτεῖν καὶ ἄλουσίαν ἔχειν· συνδιατάσθαι γυναιξίν ἢ ὅλως σχεῖν φιλιαν, ἀπαγορεύει ὁ κανὼν τοῖς μοναχοῖς τελείως, μᾶλλον δὲ καὶ προσομιλεῖν ἢ ὅλως συνοδεύειν, παιδία τε μὴ προϊεσθαι ἢ ὅλως συνδύζειν, καταλαλεῖν ἢ λοιδορεῖν ἢ ὅλως κατακρίνειν, πᾶσι πιστοῖς κεκώλυται, πόσω γὰρ μᾶλλον τούτοις; ὀμνῦναι ἢ περιορκεῖν ἀπηγόρευται πάντῃ φιλόργυρον ἢ φιλαυτον οὐ δεῖ μοναχὸν εἶναι καὶ ἵνα τί φιλολογῶν τὸν καιρὸν ἀναλίσκω; εἰ βασιλείας οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν ἐθέλεις, ἀπόσχου πάντων τῶν κακῶν καὶ τῶν καλῶν ἀντέχου· ἀδύνατον γὰρ πέφυκε καὶ δυσχερὲς εἰς ἅπαν φιλήδονον ὑπάρχοντα ἢ κενόδοξον ὅλως, ἐπιτυχεῖν τῆς ἀληθοῦς ζωῆς τῆς αἰωνίου.

7. Καὶ ταῦτα μὲν σοι ἔγραψα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα· σὺ γὰρ ἐπίστασαι καλῶς τὴν ἐμὴν ἀγροικίαν· καὶ γὰρ πάλιν ἐπειγόμεαι εἰς ὑπέθεσις ἄλλην, δηλοποιῆσαι ἀμυδρῶς πῶς ὀφείλῃς διάγειν, εἰς εὐχὴν εἰς ἐγκράτειαν καὶ ἀληθῆ νηστείαν, ἔτι δὲ δίαιταν φημί ἀπλῶς τοῦ δλου χρόνου· ἀρχὴν τοῦ λόγου θεόμενος εἰς ἀρχὴν τῆς ἰνδείκτου, ὅθεν καὶ εἰ σε φυλακὴν ἔχειν ἐν τῇ νηστείᾳ· μὴ νηστείαν δὲ ποίαν φημί τῶν ἡμερῶν τῶν δύο, τετράδα καὶ παρασκευὴν, ὡς οἱ πατέρες ἔφασκον, ἰχθύων τὴν ἀπέχεσθαι ἐλαίου τὴ καὶ οἴνου, ξηροφαγίαν λύοντες ἅπαξ ἐν τῇ ἐνάτῃ ἀλλὰ γε σὺ ὡς ἀσθενὴς οἴνω ὀλίγῳ χρῆσθαι· εἰ δὲ καὶ τούτου δυνηθῆς ἀπέχεσθαι τὴν χρῆσιν, πλείονα σχῆς ὀφέλειαν τὴν ἐντολὴν πληρώσας· οἱ θεοὶ γὰρ ἀπόστολοι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἀλλὰ γε καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς θεοφόροι πατέρες ἀκρίβειαν ὀρίζουσι φοβερὰν καὶ μεγάλην, ἄρτω καὶ μόνῳ τρέφεσθαι ἀλί τε καὶ λαχάνοις, καὶ τὸ πόμα γε ὡσαύτως ὕδωρ καὶ μόνον ἔσται, εἰ μή που δι' ἀσθένειαν τίς ἀδυνάτως ἔχει, οἴνω ὀλίγῳ χρῶμενος διὰ τὴν ἀρρώστιαν τῶν δὲ λοιπῶν, ὡς γέγραφα, ἀπίσχου πάμπαν ὄλως· εἰ μή που τίς ἀσθένεια ἢ ἀφορμὴ ἐπέλθοι, ἀλλ' οὐκ ἢ εὐχὴ ὡς ἔτυχεν ἀλλ' ἀναγκαῖα πάντοτε. Καὶ ταῦτα γέγραφα ἀπλῶς περὶ παντός τοῦ χρόνου· αὕτη δὲ ἡ ἀκρίβεια τῶν νηστειῶν ἦν γράφω, οὐ πρὸς ἡμᾶς τοὺς μοναχοὺς ἐγράφησαν καὶ μόνον, ἀλλὰ πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς καὶ Χριστοῦ τῆς μερίδος· πρὸς ἡμᾶς δὲ τοὺς μοναχοὺς οἱ αἰεὶ πατέρες μοναστίαν γράφουσιν ἔχειν τὸ καθ' ἡμέραν, σάββατα καὶ κυριακῇ τοῦ μὴ νηστεύειν ὄλως· νῦν οὖν λοιπὸν ἀπάρξομαι τοῦ Γράφειν ὡδε πάλιν.

8. Τὰς ἑορτὰς ἃς λέγομεν δεσποτικὰς οἱ πάντες καὶ λύομεν ἐν ἅπασιν εἰς βρωσὴν τὴ καὶ πόσιν· καὶ προτιθέσθω πρότερον γέννησις τῆς παρθένου καὶ θεοτόκου ἀληθῶς τῆς πανάγνου δεσποίνης· ὡσαύτως εἴσοδος αὐτῆς εἰς ναὸν τοῦ κυρίου· λοιπὸν ἢ τοῦ δεσπότη μου γέννησις κατὰ σάρκα ἢ τούτου πάλιν βάπτισις δι' ἡμᾶς τοὺς φθαρέντας, ἀνακαινίσαι θεόλητος ἐν βείθροις Ἰορδάνου· ἢ τούτου εἰσένεξις εἰς ναὸν τε τὸν θεῖον, ἢ πάντες ὀνομάζομεν ὑπαπαντὴν κυρίου· σὺν ταύταις ἢ ἐν τῷ Θαβῶρ ἔλλαμψις τοῦ προσώπου· Χριστοῦ γὰρ οὕτως λέγομεν μεταμόρφωσιν θεῖαν· τῆς παταμώμου καὶ μητρὸς τοῦ θεοῦ κατὰ σάρκα ἢ κοίμησις ἢ ἔνδοξος καὶ ζήνη ἐκδημία, ἐν ᾗ νηστεία· πρὸ αὐτῆς κανονικῶς τελεῖται, ἀρχὴν καὶ τέλος εἴληψαν αἱ πάντιμοι καὶ θεῖαι τῆς θεοτόκου ἑορταὶ καὶ μητρὸς τοῦ κυρίου· ἀρχὴν ἔσχεν ἡ γέννησις, ἢ κοίμησις τὸ τέλος· προσκείσθωσαν αὐταῖς λοιπὸν αἱ δύο τοῦ προδρόμου ἢ γέννησις ἢ πάντιμος καὶ παραδόξος ὄντως, τῆς κεφαλῆς ἢ ἐκτομῆ ἢ ὑπέστη ἀδίκως· ἐπισυναΐψεις οὖν αὐταῖς τῶν θεῶν ἀποστόλων, Παύλου φημί τοῦ κήρυκος, καὶ τοῦ κορυφαίου Πί-

τροῦ ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἑορταῖς εἰ μέλλεις καταλύειν, ἐν αἷς ὑπάρχει ἡ τετραὰς τῶν ἡμερῶν ἢ ἕκτη, ὄψάριον καὶ ἔλαιον κατάλυε καὶ μόνον· εἰ δὲ γε θέλεις καὶ τυρόν, οὐδὲν μοι διαφέρειν ἐν μόναϊς καὶ ταῖς τέσσαρσιν οὕτως ἐστιαθήσῃ· ἐν τε γενήσεται τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν θεοφανιῶν· καὶ μὴν καὶ τῇ ὑπαπαντῇ σὺν τῇ μεταμορφώσει· καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρκέσθητι εἰς ἰχθύας καὶ οἶνον· ἀλλ' ὡς οὐ κανονίζοντες, οὐδὲ νομοθετοῦντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἀκριβείαν τὴν τῶν πατέρων λέγω, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθενείαν τὴν ἡμετέραν γράφω.

Τὰς δὲ λοιπὰς τῶν ἑορτῶν ἐν αἷς ἐστὶν ἀργία, ἀργίαν δὲ ποίαν φημί τῶν ὥρων καὶ τοῦ ἔργου· καὶ τινες δὲ ὑπάρχουσιν, ἀπαριθμῶμαι ἥδη· τῶν ἀποστόλων τῶν σιπτῶν καὶ μύστων τοῦ κυρίου, ἡ δωδεκάς ἡ Θαυμαστὴ καὶ πᾶντιμος καὶ Θεία, καὶ τῶν μαρτύρων τῶν στερῶν ὧν ἐξόχως αἱ μνήμαι, σὺν τούτοις τῶν ἱεραρχῶν καὶ ἱερομαρτύρων ἀσκητῶν ἢ ὁμήγουρις προεχόντων τῶν ἄλλων· ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἑορταῖς ἔκλυε τὴν νηστείαν· εἰς βρώσιν μόνον ἔλαιον καὶ τὴν πόσιν εἰς οἶνον, ἄλλο δὲ τί μὴ ἄψαι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, εἰ μὴ τοῦ εὐαγγελισμοῦ τὴν ἑορτὴν καὶ μόνον. Τὴν δὲ σιπτὸν καὶ πάντιμον μεγάλην ἑβδομάδα, ὡς τοῦ κυρίου ἔχουσαν τὸ σωτήριον πάθος, οὕτως σε δεῖ φυλάσασθαι ὡς οὐδεμίαν ἄλλην, ἅπαξ καὶ μόνον λῦσαι δεῖ τῇ ἑβδομάδι ταύτῃ, εἰ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἑορτῇ ἀπαντήσῃ· ἑορτὴν δὲ ποίαν φημί, τὴν κεφαλὴν ἀπάντων, ἐν ἧ ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς θεοτόκου κόρης· ἀλλ' οὐκ ἰχθύας ὡς τινες, ἀλλ' ἔλαιον καὶ οἶνον· τὰς δὲ λοιπὰς τῶν ἡμερῶν παρήλκον ἐστὶν γράφειν· μᾶλλον μὲν οὖν εἰ δύνασαι τὰς δύο μοι συνάψας, παρασκευὴν καὶ σάββατον αἴτιος διαμείνης, ἕως τέλους δέξῃται ἡ Θεία λειτουργία, καὶ οὕτως ἐστιάθητι εὐχαριστῶν κυρίῳ. Ἰδοὺ λοιπὸν ἐφέστηκεν ἡμέρα λατροφόρος, ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις, πιστῶν ἢ εὐφροσύνη· πατήσας γὰρ τὸν θάνατον ὡς θεὸς καὶ δεσπότης, ἔξανέστη τριήμερος, ὥσπερ πάλαι τροεῖπεν· ἀπόθου τοίνυν καὶ αὐτὸς τὸν πεινθήρη χιτῶνα, καὶ τὴν νηστείαν σχόλασον· οὐκ ἔστι γὰρ νηστεία, ἀλλ' εὐφροσύνη καὶ χαρὰ ὡς μοναχοῖς ἀρμόζει.

Ἐνταῦθα δὲ γινόμενος βούλομαι τι προσθεῖναι ἐκ τῶν πλανοσῶν 10.
καὶ χρυσῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου· ἐκεῖνος γὰρ ἐφθέγγετο εἰς ἓνα τούτων οὕτως· εἰ καὶ παρήλθῃ ὁ καιρὸς τῆς παντίμου νηστείας, ἀλλ' ἢ αὐτῆς ὠφέλεια ἐν ἡμῖν αἰεὶ ἔστω· ὅθεν καὶ γὰρ σοι παραιῶν ὧδε πῶς γράφω· εἰ τάχα καὶ παρήλθῃ ὁ τῆς νηστείας χρόνος, ἀλλὰ τῆς ἰγκρτείας γε παρέδραμεν οὐδ' ἔλως, καὶ δεῖ σε ταύτην ἀσφαλῶς ὡς τιθνηνὸν κατέχειν καὶν διέλθῃ ἡ ἑβδομάς τῆς δι' ἀκνησίμου, μονοπροσώπως φύλαττε τετράδα καὶ τὴν ἕκτην τυροῦ ἀπέχου καὶ ὠοῦ, καὶ τῶν

λοιπῶν μηκέτι, ἀλλ' ἔσω νῦν ἐλεύθερος ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις νηστεία γάρ οὐ γέγραπται οὐδὲ γονυκλισία ταύτας γάρ τὰς πενήκοντα οἱ ἅγιοι πατέρες ἀνακυκλούντες ἔφησαν ἡμέραν εἶναι μίαν περὶ τούτων δὲ λοιπὸν ἀρκέσθητι ἐνταῦθα ἄγων γάρ μοι ἐπίκειται πάλιν ἐντεῦθεν ἄλλως, αἱ δύο Τεσσαρακοστῆαι κατέλειψθησαν οὕτως· μᾶλλον καὶ ἡ τὸν αὐγουστον τελουμένη νηστεία, ἣν πολλοὶ ἀβροδιαίτοι διαβάλλουσι πάμπαν· καὶ περὶ τούτων δεῖ εἰπεῖν ὡς δυνατόν ὑπάρχει· καὶ πρότερον δηλώσωμεν περὶ τῶν Χριστοῦ γένων· παράδοσιν ἐλάβομεν ἐκ τῶν ἑκκαταίω χρόνων, ἐν ταύτῃ τῇ τεσσαρακοστῇ μονοσιτίαν ἔχειν, ἀλλ' οὐδ' ἰχθύων ἄπτεσθαι ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις, δευτέραν, τρίτην· λέγω δὲ σὺν αὐταῖς καὶ τὴν ε, τετράδα καὶ παρασκευῆν, οὐκ ἔλαιον οὐκ οἶνον σαββάτῳ καὶ κυριακῇ λαμβάνειν πάντως· καὶ ἄλλοι μὲν περὶ αὐτῆς οὐ γὰρ δεῖ πλέον γράφειν.

11. Ἄνάγκη τοίνυν διελεθεῖν περὶ τῶν τελευταίων συνήθεια κεκράτηκεν ἐν ταῖς νηστείαις ταύταις δις τῆς ἡμέρας ἑσθίειν, οὐκ οἶδ' ὅθεν λαμβάνοντες, οἶμαι δὲ διὰ τὸν καιρὸν ὄντα καυσώδη τότε· ἀλλ' οὐ τῇ συνήθειᾳ δεῖ προσέχειν ἡμᾶς ὅλως, οὐδὲ τὸ πῶς καὶ διὰ τί φράττεται τόδε λέγειν, ἀλλ' ἱερευῶν καὶ ἀκριβοῦν τοὺς λόγους τῶν πατέρων καὶ τοὺς κανόνας τῶν σοφῶν καὶ θείων ἀποστόλων, δι' ὧν καὶ τὸν ἐμέτερον οὕτως βίον ῥυθμίζειν ὅμοις εἰ τὴν ἀκριβείαν καὶ τούτων ἔχειν θεέλεις, ζήτησον ὅπισθεν μικρὸν ἐν τῇ τῶν Χριστοῦ γένων, κακεῖ εὐρήσεις ὃ ζητεῖς, καὶ ὅπερ βούλει, πράττε.
12. Ἐνταῦθα ἐβουλόμην νῦν καταπαῦσαι τὸν λόγον, ἀλλὰ βία μοι πρόσεστι μικρὰ τινα προσθεῖναι· δέδοικα δὲ μὴ φορτικὸς φανῶμαι σοι ἐν τούτοις· γονυκλισίας δεῖ ποιεῖν πάντα τὸν χρόνον ὅλον, εἰ μὴ που τύχοι ἑορτὴ νηστείας μὴ παρούσης ἐν ἣ ἀργία γίνεται τῶν ὥρων καὶ τοῦ ἔργου· μὴ φωβηθῆς τὸν ἀριθμὸν, ὀλιγοστός ὑπάρχει· δώδεκα μέλλεις ἀριθμεῖν ἐν ταῖς λιταῖς ἡμέραις· τὰς δὲ γε τεσσαρακοστὰς ψηφίζεις δεκαπέντε, ἐν τῇ τῶν Χριστοῦ γένων καὶ τῶν δύο λοιπῶν σοι. Τὴν δ' ἄλλην τεσσαρακοστὴν ἧς ἡ κλῆσις μεγάλη διπλασιάζειν ταύτας γε εἶπερ καὶ οὐκ ὀκλάζεις· εἰ δὲ βαρὺ σοι φαίνεται τοῦ ἐκμετρεῖν, καὶν τὰς εἰκοσι τέσσαρας πλήρωσον δίχα λόγου· οὐ μὴν ἄπαξ ἢ διύτερον τῆς ἡμέρας τελείσεις· ἀλλ' ὡς εἰδίδαξεν ἡμᾶς Δαβὶδ ὁ θεοπάτωρ θεὸν αἰνεῖν πρότερεται ἐπτάκις τῆς ἡμέρας· ψηφίσας οὖν ὡς νουνεχῆς εὐρήσεις ὅπερ λέγω· ἀπὸ φωτὸς ἀπάρξομαι, καὶ λήξω εἰς τὸ σκότος· ὄρθρος καὶ πρώτη Τρίτη Ἦ ἔκτι καὶ ἐνάτη, ἑσπερινὸν ἀπόδειπνον σὺν τῷ μεσονυκτίῳ.
13. Ἐπι προσθήσω οὖν λοιπὸν σὺν τούτοις ἀναγκαῖον, καὶ μὴ μεμφθῶ ὡς ὕστερον τοῦτο διασαφῆσαι· ἦν ἐβδομάδα λέγω οὖν τὴν πρὸ τῆς ἀποκρίου, τὴν καὶ ἐπονομάζομεν τὴν τοῦ ἀρτζιβουρίου οἱ πλεῖστοι ἔθος

ἔλαβον ἀδιῶς καταλύειν τετράδα καὶ παρασκευὴν οἱ κοσμικοὶ τὸ κρέας, ὡσαύτως καὶ οἱ μοναχοὶ τυροῦ μεταλαμβάνειν, κακῶς νοοῦντες ἀληθῶς καὶ φρατίπτοντες ὁμοίως· εἰ μὲν φυλῆς κατάγονται ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων, καὶ εἶχον καὶ τὴν αἵρεσιν τὴν τοῦ ἀρτζιβουρίου, καλῶς προοίσιι λύοντες ἅπασαν ὑποψίαν· οἱ δὲ πιστοὶ ὀρθόδοξοι εἰσὶ καὶ ἐκ προγόνων, εἰς μάτην προφασίζονται λύοντες τὴν νηπτεῖαν· ἐκεῖνοι γὰρ νηστεύουσιν ὅλην τὴν ἐβδομάδα, ἄρτω μόνῳ τρεφόμενοι ὕδατι ἄλατι· Ἦ ἡμεῖς δὲ καταλύομεν ἀπ' αὐτῆς τῆς δευτέρας· λοιπῶν ἐκ τούτου δείκνυμεν μὴ κοινονοῦντες τοιοῦτοις· καὶ μάτην προφασίζονται οὗτοι τὸν ἀρτζιβούριον.

Ἐπεὶ δὲ ἔλαθεν ἡμᾶς ὑπόθεσις μικρὰ τις, διασαφῆσαι ἔρχομαι καὶ 14. περὶ ταύτης οὕτως· Τῆς τυρικῆς ἢ ἐβδομάδος λελυμένη ὑπάρχει, καὶ ἡ τετράς τῶν ἡμερῶν, ὡσαύτως καὶ ἡ ἕκτῃ· καὶ πόθεν δῆλον πέφυκεν τοῦτο εἶπη τίς ἴσως; Ἰακωβίται, ὡς φασὶ, τὴν ἐβδομάδα ταύτην ὀλοάζον φυλάσσοσι καὶ καθαρὰν τελείως, ἄρτου μόνου γεύομενοι καὶ ὕδατος ὁμοίως· καὶ διὰ τοῦτο ὁ καλὸς τῶ ὄντι Νικηφόρος ὁ Κωνσταντινουπόλιως ὁ μέγας ἱεράρχης κανονικῶς παρέδωκε τοῦ καταλύειν ταύταις, ἀνατρέπων τὰ δόγματα αἰρέσεων τῶν δύο, τοῦ Ἰακώβου τὸ φημί σὺν καὶ τοῖς τετραδίταις· ὅθεν τὰ μοναστήρια οὕτως ἐχουσιν ἕξος, τὴν ἐνάτην πληρώσαντες καὶ ὕμνον τῆς ἐσπέρας, οὕτως εἰσέρχονται λοιπὸν ἐν τῇ κοινῇ τραπέζῃ, τυροῦ μεταλαμβάνοντες ἰχθύων τε καὶ οἴνου· καὶ ἡμεῖς μὲν ἐγράφαμεν ὡς εὔραμεν ἐγγράφως· εἰ δέ τις οὐ προσίεται οὐδὲ πιστεύει ταῦτα, ὡς θέλει καὶ ὡς βούλεται, οὕτως καὶ πορευέσθω. Προσδήσω τοίνυν ἕτερον δι' ἄλλην ἐβδομάδα, ἣν καὶ ἐπονομάζομεν τὴν τῶν ἁγίων πάντων· τινὲς ὑπολαμβάνοντες μὴ εἶναι λελυμένην, κακῶς ὑποτοπάζοντες καὶ ὅλως ἀγνοοῦντες· οἱ θεῖοι γὰρ ἀπόστολοι καὶ νομοθέται πάντων καὶ περὶ ταύτης ἔγραψαν τοῦ εἶναι λελυμένην· ἀλλ' ἴσως ἀντιφθέγγετοί τις τῶν γνωστικωτέρων, καὶ ποῦ ταύτης ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ λόγου; ἐρευνησάτω ἀκριβῶς καὶ πάντως εὕρη τοῦτο· ἀδυνατῶ γὰρ ἐν λεπτῶ πάντα ἀναδιδάσκειν· οἱ δὲ φιλοπονότερον τὴν γραφὴν ἐρευνῶντες, πληροφοροῖαν λαβοῦσιν ἐξ αὐτῆς τὴν τελείαν.

Ταῦτα σοι τοίνυν ἔγραψα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα· ἀλλ' οὖν διαμαρ- 15. τύρομαι καὶ βεβαιῶ σοι τοῦτο, εἰ τούτων φύλαξ τὲ φανῆς, ἐγγυῶμαι σοι ταῦτα, στάσεις τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ σωτήρος τυχεῖν σε, καὶ σὺν αὐτῶ κληρονομεῖν καὶ πάσι τοῖς ἁγίοις βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ζωὴν τὴν ἀγῆρω. Ἴδου τοίνυν πληρῶκα τὴν αἰτησίην σου, τέκνον, ὡς ἐφικτὸν ὑπῆρχε μοι καὶ δυνάμειος εἶχον· σὺ γὰρ καλῶς ἐπίστασαι τὸ πάμπαν ἄμουσον μου καὶ ὅλος ἰδιωτικὸν πρὸς τὸ τοιαῦτα γράφειν· εἰ δὲ τὸ κατὰ δύναμιν φίλον θεῶ ὑπάρχει, δέξαι καὶ σὺ ὡς ἀγαθὸν τὴν προαίρεσιν

μόνην ἔνταῦθα σταίημεν λοιπὸν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ λόγου· εἰ μὲν ἀποδεικτὰ σοι, Θεῶ χάρις ἐν τούτῳ· εἰ δὲ πολλαίαι φορητικά, ὡς βούλιαι λοιπὸν πράττει· ὁ δὲ τῶν πάντων κύριος καὶ Θεὸς καὶ δεσπότης ὁ θίλων πάντας σώζεσθαι διὰ φιλιανθρωπίαν, αὐτὸς καὶ σὲ στριβίξει ἐν ἀγαθοιγία τοῦ πληρωτῆν γενέσθαι σε τῶν αὐτοῦ ἑνταλμάτων, καὶ βασιλείας οὐρανόων ὀφθῆναι κληρονόμον ἐν Χριστῷ τῷ κυρίῳ μου, ᾧ ἡ δοξα καὶ κράτος εἰς αἰῶνας αἰώνων τε καὶ ἐπὶ αἰώνων. Ἀμήν.

Ex codice Collegii Graccorum in alma urbe desumptum a me fuit praecedens opusculum. In alio autem eiusdem Collegii codice nonnulla analoga deprehendebam. Postquam enim de tribus ieiuniis sollempnibus actum fuit, ante pascha, ante Deiparae transitum, et ante natalia Domini, sic pergit auctor anonymus.

Τὰ ὅμοια τούτου καὶ Ἰωάννης ὁ Νικαίης μητροπολίτης φησὶν ἐν τῇ πρὸς τὸν καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων γραφεῖσαν ἐπιστολῇ· ὁ δὲ ἀγιώτατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κύριος Νικόλαος, ἠρωτήθη ἐπὶ συνόδου προκαθήμενος παρὰ τῶν μοναχῶν τοῦ ἁγίου ὄρους εἰ χρὴ νηστεύειν νηστείαν πρὸ τῆς κοιμήσεως τῆς πανυμνήτου Θεοτόκου· καὶ ἐξέδωκεν οὕτως ἐγγράφως· αὕτη ἦν νηστεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τοῦ αὐγούστου, μετετέθη δὲ διὰ τὸ παρασιώπειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τούτον γινομέναις ἐθνικαῖς νηστείαις· πλην καὶ ἐτι τὴν νηστείαν ταύτην φυλάσσομεν καὶ νηστεύομεν ὥστε ἐκ τούτου δῆλον ἐστὶ, καθὼς ἔφημεν, ὅτι μία ἦν ἡ πασα νηστεία ἢ μετὰ τὴν μίαν τῆς ἡβδομάδα, ἄχρι τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου· ὑπὸ δὲ τῶν ἁγίων πατέρων διὰ οἰκονομίαν ἐξεκόπη· ἐτυπώθη δὲ ἄχρι τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων νηστεύειν· εἴθ' οὕτως ἐπιλείπειν ἔπειτα ἀπ' ἀρχῆς αὐγούστου νηστεύειν, ἄχρι τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου· καὶ πάλιν διαλύειν· τί οὖν ἐμέλλομεν ποιεῖν εἰ ἀδιακόπως ταύτην ἐνηστεύομεν; ἔχεις οὖν ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τῶν τοιούτων νηστειῶν τὴν μαρτυρίαν, ἐκ τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατριαρχικῶν παραδόσεων· καὶ λοιπὸν μὴ ἀμφίβαλε, ἵνα μὴ κατακριθῆς ὡς παραβάτης τῶν Θεῶν διατάξεων (1).

(1) Confer ea quae habentur apud Cotelerium M. E. G. T. II. p. 495. et T. III. p. 431.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΧ ΤΟΥ ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ (1).

Οὐ μίαν τιὰ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν κέκτηται, ἀλλὰ καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην, καὶ ἑτάρτην, καὶ πέμπτην ἑξοικονίζων ὥσπερ ἐν ἰσόπτρῳ τινὶ καὶ σκιαγραφίᾳ φυσικῇ, οὐ τυπικῇ, τῆς τρισυνοστάτου θεότητος τὸ μυστήριον· οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ ἐνὸς τῆς αὐτῆς τριάδος Θεοῦ λόγου, σαφῶς προδιαγράφων· καὶ τάχα κατ' εἰκόνα μὲν ἴστι γυμνὴ ἢ ψυχῇ, τῆς γυμνῆς θεότητος· καθ' ὁμοίωσιν δὲ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως, τὸ σύνθετον ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· μᾶλλον δὲ πάλιν ἐπ' αὐτὴν τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ἀναδράμωμεν· ἐκεῖθεν ὥσπερ ἔκ τινος πηγῆς πρῶτον ζητοῦντες, τὸ, τί δῆποτε μὴ κατ' ὁμοιότητα τῶν λοιπῶν λογικῶν, ἦγουν τῶν ἀγγέλων, ἢ πάλιν κατ' ἰσότητα τῶν ἐμφύχων ζῶων ὁμοιοτρόπως τὰς προπατορικὰς καὶ κορυφαίας ἡμῶν ὁ Θεὸς ὑποστάσεις, τοῦ Ἀδάμ λέγω καὶ τῆς Εὐας, καὶ τοῦ προελθόντος ἐξ αὐτῶν υἱοῦ, πεποίηκεν; ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀδὰμ, ἀναιτίως καὶ ἀγεννήτως ὑπέστησε· τὸν δὲ δεύτερον αὐτοῦ ἄνθρωπον, τὸν υἱὸν, γεννητὸν τὴν δὲ Εὐαν, οὔτε γεννητῶς, οὔτε πάλιν ἀναιτίως, ἀλλὰ ληπτῶς ἤτοι ἐκπορευτῶς, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀναιτίου Ἀδάμ ἐξεληθούσαν ἀρρήτως οὐσίωσεν καὶ μῆπως ἄρα αἱ τρεῖς αὗται τῶν προγόνων κεφαλαί, πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ὁμοούσιοι ὑποστάσεις, κατ' εἰκόνα τιὰ ὡς καὶ Μεθoδίω δοκεῖ, τυπικῶς γέγοναν τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, τοῦ μὲν ἀναιτίου καὶ ἀγεννήτου Ἀδάμ, τύπον καὶ εἰκόνα ἔχοντος, τοῦ ἀναιτίου καὶ πάντων αἰτίου παντοκράτορος Θεοῦ καὶ πατρὸς· τοῦ δὲ γεννητοῦ αὐτοῦ υἱοῦ, εἰκόνα προδιαγράφοντος τοῦ γεννητοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ· τῆς δὲ ἐκπορευτῆς Εὐας, σημαίνουσης τὴν τοῦ ἀγίου πνεύματος ἐκπορευτὴν ὑπόστασιν· διὸ

(1) Gulielmus Caveus in hist. litt. tit. Anastasii, ita scribit. "Inter codices ba-
,, roccianos in biblioth. bodleiana cod. 197. fol. 263. habetur sermo Anastasii pa-
,, triarchae antiocheni περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα, id est, ut arbitror, de illo quod homo ad
,, imaginem Dei conditus sit. Incipit ἀλλὰ γι εἰ ἐπὶ τὸ etc.,". Huius ergo sermonis, seu
opusculi, nos fragmentum ex vaticano codice nunc divulgamus.

οὐδὲ ἐνεφύσησεν αὐτῇ ὁ Θεὸς πνοὴν ζωῆς, διὰ τὸ τύπον αὐτὴν εἶναι τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος πνοῆς καὶ ζωῆς· καὶ διὰ τὸ μέλλειν αὐτὴν δι' αἰῶναι πνεύματος δέξασθαι Θεόν, τὸν ὄντως ὄντα πάντων πνοὴν καὶ ζωὴν ὄθεν καὶ ἔστιν ιδέσθαι καὶ θαυμάσαι, ὅτι ὁ μὲν ἀγέννητος Ἀδάμ, ἄλλον ἀγέννητον ἢ ἀνάτιον ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔσχεν ὅμοιον ὥσπερ οὐδὲ ἡ ἐκπορευτὴ Εὐὰ ὡς τύποι ἀληθεῖς ὑπάρχοντες τοῦ ἀγεννήτου πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ δὲ γεννητὸς υἱὸς πάντας ἀνθρώπους, γεννητοὺς υἱοὺς ὄντας, ἀδελφοὺς ὁμοίως ἔσχεν ὡς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τυπικὴν ὑπάρχων Χριστοῦ τοῦ γεννητοῦ υἱοῦ, ὃς ἐγένετο ἄνθρωπος, πρωτότοκος ἀνευ σπορᾶς ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· εἰ δὲ μὴ οὕτω, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ κατ' εἰκόνα ταῦτα, τί δὴ ποτε μὴ τέσσαρες, δύο, ἢ πλείονες ὑποστάσεις τῶν προσωπατόρων γέγοναν, παρηλλαγμαίνας ἔχουσαι τὰς ὑποστατικὰς αὐτῶν ιδιότητας, λέγω δὴ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκπορευτὸν, ἀλλὰ τρεῖς καὶ μόναις; οὐκοῦν ἔχεις τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, τυπικὴν τριάδα ἐν μονάδι, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν.

Ἀκόλουθόν σε μαθεῖν καὶ μονάδα ἐν τριάδι· πῶς δὲ τοῦτο καλῶς διαγνώμῃς δυνήσῃ, ἀκουσόν τινος τῶν σοφῶν σοι παραινούντος, καὶ λέγοντος· εἰ βούλει γινῶναι Θεόν, προλαβὼν, γινῶθι σαυτὸν, ἐκ τῆς σαυτοῦ φησι πατασκευῆς, ἐκ τῆς σαυτοῦ συνθέσεως, ἐκ τῶν ἐντὸς ἑαυτοῦ εἰσιθι ὑπόδους ἐν σαυτῷ διάβλεψον ἐν ἐσώπτρῳ τινὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἑαυτοῦ· διάκρινον τὴν ταύτης πατασκευὴν, καὶ ὄψῃ σαυτὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ Τυγχάνοντα· ἀνώνυμός σου γὰρ καὶ ἀγνωστος, καὶ νοερά, καὶ ἀθάνατος τῆς ψυχῆς ἢ οὐσία κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τυπικὴν τοῦ ἀνώνυμου καὶ ἀγνωρίστου καὶ ἀθανάτου Θεοῦ κατέστηκεν· οὔτε γὰρ θεοῦ, οὔτε ψυχῆς λογικῆς οὐσίαν, ἔγνω τῶν ἐν αἰῶνι τίς γεγεννημένων ἀνθρώπων· ζωοποιὸς καὶ συστατικὴ καὶ προνοητικὴ ἢ ψυχὴ ὑπάρχει τῆς τετραστοίχου τοῦ σώματος φύσεως, κατ' εἰκόνα Θεοῦ τοῦ προνοητοῦ πάσης τῆς τετραπεράτου καὶ τῆς ἀνω κτίσεως· διόπερ οὔτε τὸν τοῦ Θεοῦ τόπον ἐνθα κατοικεῖ, ἀλλὰ μόνον πιστεύομεν, ὅτι ἐν παντί ἔστιν· οὔτε μὴν τὸν τόπον τῆς ψυχῆς οἶδαμεν ἐνθα οἰκεῖ ἐν τῷ σώματι· ἀλλὰ μόνον ἐπιστάμεθα, ὅτι ἐν τῷ παναγίῳ σώματι ἔστι καὶ ἐνεργεῖ.

Ἐχει σου καὶ ἕτερον κατ' εἰκόνα θεοῦ ἢ ψυχῆ· λέγω δὴ τὸ ἕτεροῦσιον αὐτὴν εἶναι πάσης κτιστῆς φύσεως· τὸ δὲ πάντων παραδοξότερον τοῦ ἐν ἡμῖν κατ' εἰκόνα, ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι οὔτε τῆς τοῦ θεοῦ ὑπάρξεως τοὺς λόγους, ἀνθρώπινος νοῦς κατασβέσθαι δύναται, οὔτε τῆς ψυχικῆς ἡμῶν οὐσίας, πῶς εἰς ὑπάρξιν πέφυκέ τῃ καὶ παραΐνεται· ἀλλ' αἶε δὴ ἐπ' αὐτὸ τὸ κυριώτατον τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἔλθωμεν, ὅπως κατὰ τὰς ὑποσχέσεις δειξώμεν τὸ μοναδικὸν τῆς ἐν τριάδι θεότητος· ποῖον δὲ ἐστὶ τοῦ-

το, εὐδῆλον ὅτι ἡ ἡμετέρα πάλιν ψυχὴ, καὶ ὁ ταύτης νοερός λόγος, καὶ ὁ νοῦς· ὃν τινα ὁ ἀπόστολος πνεῦμα προσηγόρευσεν, ὅτι διακελεύεται ἀπίους ἡμᾶς εἶναι τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· ἀγέννητος μὲν γὰρ πάλιν ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ ἀναίτιος εἰς τύπον τοῦ ἀγέννητου καὶ ἀναίτιου Θεοῦ καὶ πατρὸς· οὐκ ἀγέννητος δὲ ὁ νοερός αὐτῆς λόγος, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς γεννώμενος ἀρρήτως καὶ ἀοράτως, ἀνερμηνεύτως καὶ ἀπαθῶς, εἰς τύπον τοῦ γεννητοῦ υἱοῦ· ὁ δὲ νοῦς, οὐδὲ ἀναίτιός ἐστιν, οὐδὲ γεννητός, ἀλλ' ἐκπορευτός, πάντῃ διατρέχων, καὶ τὰ πάντα διασκοπῶν καὶ ἀοράτως ψηλαφῶν, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ παναγίου καὶ ἐκπορευτοῦ πνεύματος· περὶ οὗ εἴρηται, ὅτι τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ· οὐκ ἐστιν ἐκπορευτὴ ἡ ψυχὴ, ἕως οὗ ἐστιν ἐν τῷ σώματι· ἐπεὶ εἰ ἐκπορευτὴ ἦν, ἄρα ἂν καθ' ὥραν ἀπεθνήσκομεν· οὐκ ἐστιν ἀγέννητος ὁ λόγος ἡμῶν, ἐπεὶ ἄλογοί τινες καὶ κτηνώδεις ὑπήρχομεν· τὸ δὲ παραδοξότερον τῶν παραδόξων τούτων, ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι ψυχὴν μὲν ἀπλῆν τινα ἔχομεν, ὁμοίως καὶ νοῦν μοναδικὸν καὶ ἀσύνθετον, λόγον δὲ διπλοῦν, διπλῆν ἔχοντα τὸ αὐτὸ τὴν γέννησιν, καὶ ἓνα καὶ ἀμέριστον φυλαττόμενον· γεννᾶται γὰρ ὁ λόγος ἐν τῇ καρδίᾳ, γέννησίν τινα ἀκατάληπτον καὶ ἀσώματον· καὶ μένει ἔνδον ἀγνωρίστον καὶ γεννᾶται δευτέραν γέννησιν τὴν σωματικὴν διὰ χειλέων, καὶ τό τε τοῖς πᾶσι γνωρίζεται, τῆς δὲ γεννήσεως αὐτὸν ψυχῆς οὐ χωρίζεται· ἵνα διὰ τῶν δύο τοῦ λόγου ἡμῶν γεννήσεων, σαφῶς τὰς δύο τοῦ Θεοῦ λόγου γεννήσεις κατ' εἰκόνα τιὰ καὶ ὁμοίωσιν μάθωμεν· γεγέννηται γὰρ ἀοράτως καὶ ἀνερμηνεύτως πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ πατρὸς, καὶ μένει ἀγνωστος, ὡς ἐν τινι ψυχῇ πρὸς τὸν πατέρα· ἕως ὅσπερ ἐκ καρδίας τινὸς, τῆς ἁγίας παρθένου, ἀφθόρως καὶ ἀπόρως γεγέννηται τὸ κατὰ σάρκα, καὶ ἐνεφανίσθη ἡμῖν σωματικῶς διὰ δευτέρας γεννήσεως.

Ὁραῖται πάλιν ὡς ἐν εἰκόνι τινὶ καὶ τύπῳ, λέλω ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ διττὴ τις ἐνεργείας ἔμφασις εἰς εἰκόνα καὶ τύπον Χριστοῦ· καθάπερ γὰρ ἡ αὐτοῦ Θεότης, ἐνήργει καὶ Θεανδρικῶς ἐνήργει καὶ Θεϊκῶς ἐν οὐρανῷ πρὸ τῆς τοῦ σώματος ἀναπλάσεως, ὡς ἀπερίγραφτος, καὶ μὴ περιγραφεῖσα ἐν τῷ σώματι, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἢ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ἀοράτου θεοῦ λόγου ὑπάρχουσα, ἐνεργεῖ μὲν καὶ ψυχανδρικῶς, τουτέστι σωματοψύχως, εἰς τύπον τοῦ Θεανδρικῶς Χριστοῦ· ἐνεργεῖ δὲ καὶ ψυχικῶς μόνον πλείστα τινα, μὴ συνεργούντος αὐτῇ τοῦ οἰκείου σώματος, εἰς τύπον τοῦ ἀοράτου Θεοῦ λόγου, τοῦ πολλὰ ἀοράτως ἐνεργήσαντος καὶ ἐνεργοῦντος ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, διὰ τῆς ἀπερίγραπτου αὐτοῦ καὶ παγκοσμίου Θεϊκῆς ἐνεργείας· ἢ οὖν ἀλάπη ἢ περὶ Θεοῦ κατὰ ψυχικὴν καὶ μόνην ἐπιτελεῖται ἐνεργεῖαν, οὐ χρῆζουσα ἐν τούτῳ τῆς συνεργείας τοῦ

σώματος ὁμοίως καὶ ἡ πίστις, ψυχικῆς καὶ μόνης ἐνεργείας ἐστὶν ἰδι-
 ξις ὡσαύτως καὶ ἡ ἐλπίς, κατὰ ψυχικὴν καὶ μόνην ἐπιτελεῖται ἐνέργειαν
 ὡσπερ καὶ ταπεινοφροσύνη, δι' ἐνεργείας ψυχῆς ἐνεργεῖται καὶ ὑφίστα-
 ται καὶ περιληπτικῶς εἰπεῖν, πᾶσαι αἱ ἀναγκαῖαι καὶ πνευματικαὶ ἀρι-
 ταὶ ὧν ῥίζα καὶ θεμέλιός ἐστιν ἡ καθαρότης τῆς καρδίας, κατὰ τὴν νοε-
 ρὰν καὶ μόνην τῆς λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς ἐνέργειαν ἐπιτελοῦνται, οὐ χη-
 ζουσαι τοῦ σώματος εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐκπλήρωσιν ὅθεν καὶ οἱ πηροὶ καὶ
 ἀσθενεῖς, καὶ ἀκίνητοι ὄντες τῇ σαρκί, δύνανται διὰ τὸν τοιούτων ἀρε-
 τῶν, τῇ κατὰ ψυχὴν ἐνεργείᾳ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ δὲ
 μάλιστα τῷ καθ' ἡμᾶς δεικνυται τὸ διττὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐνεργείας τοῦ
 γὰρ σώματος, ὡσπερ νεκρωμένης καὶ σχεδὸν ἀνενεργήτους τὰς αἰσθη-
 σεις ἔχοντος, ἡ νοερά καὶ λογικὴ τῆς ψυχῆς ἐνεργεια, ἀκοίμητός τε καὶ
 ἀσίγητος τὰ πάντα περιπολεῖ ἐπεὶ, πῶς καὶ χωριζομένη τοῦ σώματος ἐν
 τῷ θανάτῳ, συνίσταται ἡ λογικὴ ψυχὴ, εἰ μὴ διὰ τῆς νοεραῦς αὐτῆς, καὶ
 ζωτικῆς, καὶ ἀειζώου ἐνεργείας; πᾶσα μὲν ἡ Θεόπνευστος γραφή, καὶ
 εὐαγγελικαὶ καὶ ἀποστολικαὶ διδασκαλίαι, ἐν οὐρανοῖς λέγουσιν εἶναι τὸν
 τὰ πάντα πληροῦντα Θεόν διὸ κακῆϊθεν καταβεβηκέναι τὸν Θεὸν λόγον
 ἐγνωκάμεν, καὶ ἐν οὐρανοῖς πάλιν μετὰ σαρκὸς ἀναβεβηκέναι πιστεύομεν
 οὐκοῦν εἰ ἄνω ἐστὶ τὸ Θεῖον φῶς, ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ
 ἄνω ὁ Θεὸς λόγος τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, καὶ ἄνω ἐν ὑψίστοις τὸ πνεῦ-
 μα τὸ ἅγιον, ἴσως κατ' εἰκόνα ταύτης τῆς ὑψίστου ἀγίας τριάδος ἐν
 τοῖς ὑψηλοτέροις ὅλον τοῦ σώματος ἔχομεν τὸ φῶς, καὶ τὸν λόγον, καὶ
 τὸ πνεῦμα τῶν ῥινῶν, πλησιόχωρά τε καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κε-
 φαλῇ τυγχάνοντα κακῆϊθεν ὡς ἐξ οὐρανοῦ τινος ὑψηλοῦ, τὴν κόσμον τοῦ
 σώματος διοικούντα καὶ φωτίζοντα τοῦτο τὸ τριαδικὸν πλήρωμα.

ΕΥΤΥΧΙΟΥ (1).

ΕΚ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ

ΚΕΦ. ΚΒ. σελ. α-α.

Οὐκέτι τοίνυν δράματος προσαγωγή, ἑαυτὸν τοῦ κυρίου προσαγαγόντος ἀπὸ τοῦ δράματος, τῷ θεῷ καὶ πατρὶ· οὐδὲ ἐξαριθμήσεις ἐβδομάδων καὶ πεντηκοστῆ νομικῆ, ἀλλ' ἑτέρα τελείαν ἐπίγνωσιν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος παρουσίας ὑποφαίνουσα, ἣν ἡμεῖς ὡς τελείαν παρουσίαν τοῦ ἀγίου πνεύματος ἐορτάζομεν· οὐκέτι σαλπύγιων καὶ σκηνῶν ἐορτῆ, τύπον τῆς ἀναστάσεως ἔχουσα, τῆς ἀληθινης ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν φανερωθείσης· οὐκέτι τρεῖς καιροὺς ἐορτάσουσι τοῦ ἑνιαυτοῦ, τυπικῶς ἅπας γὰρ ὁ βίος σήμερον, ἐορτὴ μία κατέστηκεν καὶ ἀπλῶς, πᾶσαι αἱ διὰ τοῦ νόμου ἐμφάσεις πεπλήρωται· ὅτι πλήρωμα νόμου Χριστὸς· ὅθεν καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία τὴν ἀσίαν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἐορτάζει, ἢ τις ἐναρχομένης τῆς ἐξαιδεκάτης ἰγένετο· καὶ οὐκέτι Ἰουδαίους συνεορτάζει, τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τῆς σελήνης διαύκουσα· ὡς περ μὲν τοι ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένος, καὶ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ πατρὶ προσαγαγὼν, ἐπλήρωσε τὸν τύπον τοῦ δράματος, οὕτως ἀπὸ τοῦ ἀμνοῦ, τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐναρχομένης, ἑαυτὸν θύσας μυστικῶς καὶ προληπτικῶς, καὶ ἐμίξας τῷ ἀντιτύπῳ φαίνεται· τὸ οὖν μυστικόν, ἀπαρχὴ καὶ ἀρραβὼν ἐστὶ τοῦ πραγματικοῦ· τὸ δὲ πραγματικόν, τὸ τέλειον κατὰ τὸ, οὐ μὴ φάγω αὐτὸ, ἕως οὗ πληρωθῆ ἢ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὅπερ ἔσχεν ἡ ἀγία αὐτοῦ ἀνάστασις· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· διότι οὐκέτι δύναται ἀποθανεῖν, ἀπαξ ἀποθανὼν· ὅτι δὲ οὕτως ἐστὶν, ἰδοὺ μυστικῶς καὶ ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν ἐν τῷ βαπτίσματι τῷ ἀγίῳ· ἐν μαρτυρίῳ δὲ μέγα τοῦτο, ἢ καὶ ἀνευ μαρτυρίου, πραγματικῶς· καὶ οὐκ ἠλλοδριώται ὁ μυστικὸς ἡμῶν θάνατος, τοῦ πραγματικοῦ, καὶ ἐν τῷ πραγματικῷ· καὶ ἑτέραν γὰρ παρὰ τὴν πρώτην ἐν τῷ μυστικῷ κτώμεθα ζωὴν, ἀπαρχὴν τινὰ τῆς ἀνάστασεως, καὶ υἰοθεσίαν καὶ ἀγιασμόν, καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ γινόμεθα· οὐκ ἀπέρρηται τοίνυν τὰ μυστικά, τῶν πραγματικῶν· καὶ ἐν τοῖς πραγματικῶς

(1) Ex codice vaticano haec duo Eutychiei (patriarchae, ut puto, cōpolitani, neque enim de alexandrino cogitare velim) sumpsit fragmenta inedita nescio cuius operis, commentarii fortasse in Lucam. Sermones equidem ab Eutychieo cōpolitano editos contra omnes haereses memorat Eustratius in eius vita ff. 87. apud Bollandianos T. I. aprilis die 6. Porro hunc Eutychieum S. Gregorii magni PP. fuisse coetaneum, notissimum est.

τελειούται· ἡ οὖν ἐκκλησία, καὶ τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐπιτελεῖ τὴν μνήμην, ἐν τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, καθὼς τότε γέγονεν ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸ πάσχα τὸ μυστικόν, ὅτε ἑαυτὸν ἔθυσε τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐναρχομένης καὶ οὖν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος τοῦ πάσχα τῇ καὶ κυριακῇ, καὶ ἐν τῇ θατέρᾳ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ, καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἐκπέση ἡ τεσσαρεσκαίδεκάτη, ζητεῖται γὰρ τοῦτο, τῇ πέμπτῃ ἡ ἐκκλησία ἐπιτελεῖ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα τοῦ μυστικοῦ καθ' ἣν καὶ ὁ κύριος ἑαυτὸν μυστικῶς ἔθυσεν τότε τὴν δὲ τελείαν καὶ πληρωματικὴν τῆς μυστικῆς ἑορτῆς, κατὰ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν ἐπιτελεῖ, ἢ τις ἐναρχομένης τῆς ἑξκαιδεκάτης, τῆς καὶ κυριακῆς τότε φθασάσης, γεγένηται· διὸ καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ πατέρες τῆς ταῖς ἐκκλησίαις τοῦτο μὴ ποιούτων, ὥρισαν πάντας ἅμα κατὰ τὴν τότε ἐν τῇ σωτηριώδει ἀναστάσει φθάσαν ἑξκαιδεκάτην τὴν καὶ κυριακὴν ἑορτάζειν, ὡς τὸ τέλειον δὲ πραγματικὸν ἔχουσαν, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν καὶ τοῦτο τῇ Ἀλεξανδρέων γράφουσιν ἐκκλησία, λέγοντες· εὐαγγελιζόμεθα ὑμᾶς δὲ περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ ἀγιωτάτου πάσχα, οὕτως ὑμετέρας εὐχαΐς κατορθώθη καὶ τοῦτο τὸ μέρος, ὥστε πάντας τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀδελφοὺς μετὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ πρότερον ποιούντας, σύμφωνα Ῥωμαίους καὶ ὑμῖν καὶ πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἐξ ἀρχῆς φυλάσσουσι τὸ πάσχα ἐκ τοῦ δευτέρου μεθ' ἡμῶν ἄγειν· τελείας οὖν ἐνστάσεως γεγεννημένης, ἀτελῶς τινες ἑορτάζοντες, ταύτην οὐκ ἐρυθριῶσιν, ὥσπερ καὶ οἱ τὸ ὕδωρ μόνον παριστῶντες τῷ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου κανῶ, ἀντὶ τοῦ κερασθέντος μετὰ τοῦ γεννημαῖος τῆς ἀμπέλου, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου παράδοσιν, λεληθασιν ἑαυτοὺς χωρίζοντες τοῦ κυριακοῦ αἱματός τε καὶ σώματος· πληροῦται γὰρ τὸ ἕτερον ὑπὸ τοῦ ἐτέρου· ὁ οὖν μὴ ἔχων τὸ ἐν, οὐδὲ τὸ ἐν ὁ δοκεῖ ἔχειν, ἔχει· δεικνύνται δὲ οἱ τοιοῦτοι, ἀλλότριος τῆς ἁγίας Χριστοῦ ἐκκλησίας· ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης ἑορτὴν ἐπιτελοῦμεν κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος τῆς μεγάλης, καθὼς ὑπὸ τοῦ κυρίου παραδέδοται, καὶ εἰ ἐν ταῖς προτέραις ἡμέραις ἐμπέση αὕτη καὶ ἁγίαν ἀνάστασιν τὴν γενομένην τῇ ἑξκαιδεκάτῃ κατὰ τὸν σωτήριον καιρὸν, ἑορτάζομεν ἐν κυριακῇ, μετὰ τροπὴν ἡλίου ἑαρινὴν καὶ τὸ ὕδωρ μόνον οὐκ ἄντι τοῦ γεννηματος τῆς ἀμπέλου παριστώμεν, ἀλλὰ μετὰ τούτου κερνώντες, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου παράδοσιν.

ΕΥΤΥΧΙΟΥ.

Τὸ γὰρ πίνειν, τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν δηλοῖ, ἢ πίνει μεθ' ἡμῶν ὁ σωτὴρ, κοινοῦμενος αἰὶ τὰ ἡμέτερα, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἥτις οὐρανῶν

εἶρηται βασιλεία παρ' αὐτοῦ· καινὸν δέ ἐστι τὸ ἄρτι προστιθέμενον εἰς γυνῶσιν τινί· εὐφραίνεται δὲ καὶ ὁ διδάσκων καὶ ὁ διδασκόμενος ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀκούοντων, καὶ μανθανόντων, ὁ καὶ Γρηγορίῳ τῷ θεολόγῳ δοκεῖ· Τοῦτο μὲν τοι τὸ ποτήριον, ὃ ἐκέλευσεν αὐτοῖς εἰς ἀλλήλους διαμερίσαι, τοῦ δεῖπνου ἦν οὐ τῶν κοινωνικῶν μυστηρίων (1)· ἐφεξῆς οὖν προῶν ὁ Λουκᾶς, φησὶν ὅτι καὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου αὐτὸς μίλέδωκε τοῖς ἀποστόλοις· εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ δεῖπνου κυχαρίστησεν, οὐ θαυμαστὸν καὶ ἡμεῖς γὰρ εὐχαριστοῦμεν, καὶ ἐπὶ τῆς κοινῆς ἐστίασεως, καὶ ἐπὶ τῆς μυστικῆς· διάφορος δὲ ὅμως ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ εὐλογία· τὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῇ βρώσει εὐχαριστεῖν, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῖν που δέδοται· εὐλόγησε γοῦν τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ οὕτως τοῖς ὄχλοις ἔδωκε διὰ τῶν μαθητῶν· καὶ πάλιν μετὰ τὸ δεῖπνον εἶρηται, ὅτι ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἑλαιῶν. Ὡστε ματαιάζουσιν οἱ τὸν τῆς προθέσεως ἄρτον, καὶ τὸ κερασθὲν ἀρτίως ποτήριον, τῷ ἁγίῳ Ψυσιαστηρίῳ προσάγειν μελλούσης τῆς λειτουργικῆς τάξεως, ὕμνον τινὰ ψαλμικὸν λέγειν παραδειδωκότες τῷ λαῷ (2), τῷ γινόμενῳ πράγματι πρόσφορον, ὡς νομίζουσι, βασιλεία δόξης προσφέρειν ἢ καὶ προσαγορεύειν τὰ εἰσφερόμενα καὶ μηδέπω τελειωθέντα, διὰ τῆς ἀρχιερατικῆς ἐπικλήσεως καὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀναλάμποντος ἁγιασμοῦ· εἰ μῆτι ἕτερον βούλοιο αὐτοῖς τὸ ὑμνούμενον καὶ τοι λέγοντος τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν τῷ εἰς τοὺς βαπτιζομένους λόγῳ, τοιαῦτα ὅφει τοὺς λευίτας φέροντας ἄρτους, καὶ ποτήριον οἴνου, καὶ τιθέντας δὲ τὴν τράπεζαν· καὶ ὅσον οὕτω ἰκεαῖαι καὶ δεήσεις γίνονται, ψιλλός ἐστιν ὁ ἄρτος καὶ τὸ ποτήριον· ἐπ' ἂν δὲ ἐπιτελεσθῶσιν αἱ μεγάλαι καὶ θαυμασταὶ εὐχαί, τότε γίνεται ὁ ἄρτος, σῶμα· καὶ τὸ ποτήριον, αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν· Ἐλθωμεν ἐπὶ τὴν Τελείωσιν τῶν μυστηρίων· οὗτος ὁ ἄρτος καὶ τοῦτο τὸ ποτήριον, ὅσον οὕτω εὐχαὶ καὶ ἰκεαῖαι γεγόνασιν, ψιλὰ εἰσὶ· ἐπ' ἂν δὲ αἱ μεγάλαι εὐχαί, καὶ αἱ ἅγαι ἰκεαῖαι ἀναπεμφθῶσιν, καταβαίνει ὁ λόγος εἰς τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον, καὶ γίνεται αὐτοῦ τὸ σῶμα.

(1) Sequitur enim postea apud Lucam panis et vini consecratio v. 18. et 19.

(2) Est haec praeclara et authentica doctrina Eutychni adversus graecos praesertim armeniosque schismaticos, qui panem nondum consecratum supplicatione ducta per templum, cum adorationibus et canticis ad altare ante Missam deferunt. De qua orientalium consuetudine (iam inde ab Eutychni temporibus grassante) romana Ecclesia non semel quæsta est; cavens nimirum periculum falsi cultus et adhuc indebiti.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΕΡΜΗΝΕΥΤΩΝ ΠΑΡΑ ΝΙΚΗΤΑ ΔΙΑΚΟΝΟΥ
ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ.

C A P. I.

Col.
pag. 1. a.

Εξ ἀρχῆς μὲν ὁ θεὸς δι' ἑαυτοῦ τοῖς ἀνθρώποις διελέγτο, ὡς ἀνθρώποις δυνατόν τὸ αἰεῦσαι· ὅτε δὲ εἰς πολλὴν κακίαν ἐξώκειλε πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, οὐδὲ αὐτὸς τίλειον ἀπεισετρέφῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ λοιπὸν ἀνάξει γεγόνασαι τῆς αὐτοῦ ὀμιλίας, βουλόμενος πάλιν ἀνανεώσασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν, καθάπερ ἀνθρώποις μακρὰν ἀρεστοκῶσι, γράμματα πέμπει, πρὸς αὐτὸν ἐρελοκίμενος πᾶσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν· τὰ δε γράμματα ταῦτα ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ, Μωϋσῆς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν· ἐν δὲ τῇ καινῇ, μετὰ Ματθαίου καὶ Μάρκου, Λουκᾶ ἡμῖν ἐκόμισεν ὁ θεοπέσιος.

Σιμεῶνος· Λουκᾶ (1) ὁ· ἐξ Ἀντιοχείας μὲν προῆλθε τῆς Συρίας ἔνθα καὶ πρῶτον ἀνθρώπος τὴν τοῦ χριστιανοῦ κλήσιν πεπλούτηκε· φύσιν δὲ ἔχων εἶαν εὐγενῆ καὶ φιλότιμος, ἐρῆβτον μὲν ἀπτόμενος, τοῖς τε καθ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐφοῖτα διδασκαλείας· καὶ τὴν καλλίστην παρ' Ἑλλήσι παιδείαν συνέλιξε, γραμματικὴν μὲν καὶ ποιητικὴν εἰς ἅπαν κτωρθωκῶς· ῥητορικῆς δὲ καὶ τοῦ εὖ δύνασθαι λέγειν, ἤκων εἰς τὸ ἀμέτατον· καὶ μὴ δὲ τῶν τῆς φιλοσοφίας προσβέων ἐτέρῃ παραχωρῶν· οὕτω τε πᾶσι τοῖς ἀγαθῶς προκειμένους, τίλει καὶ τὴν καλλίστην ἄμα καὶ φιλευθροποτάτην ἱατρικὴν κατορθῶ· καὶ τοσούτων, ὥστε τε πολλὰ καὶ ἀπὸ τῆς χαρακτερίζεσθαι· ἐπεὶ δὲ τάχει φύσεως καὶ μεγέθει τέχνην ἄπισσαν διῆλθε ῥῥάκιος, ἡ ἀέρα πτηνὸν, ἄλις δὲ τῆς ἀνθρωπίνης εἶχε παιδείας, πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἔξιν καὶ ἀμίμητα μεταχωρεῖ· τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς μεταθέσεως; εἶχε μὲν ἄρτι τὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου διατριβὰς ὁ Χριστὸς, δέξει δὲ ἀνά πᾶσαν Ἰουδαϊκὴν καὶ Γαλιλαϊκὴν ἤπτετο δὲ πού καὶ τῆς ὑπερορῆς τὸ κήρυγμα· ἐντεῦθεν ὅπως ἂν ἐγγὺς τοῦ τοιοῦτου καλεῖ γίνετο, καὶ αὐτῇ γυνῆ τῇ ψυχῇ τὴν πληροφορικὴν εἰσδέξατο, σὺν πολλῶι· ἄλλοις καὶ Λουκᾶ· ἐπεδύμησεν· αἰσῶν τῇ μὲν Ἰουδαίᾳ ἐπιθῆμει· τῷ πασομίμῳ δὲ προσεταῖ· καὶ εἰς ὅσον καὶ λόγους τῷ Ἰησοῦ ἐλθῶν, καὶ θάττον ἐπιγνοῦς τὴν ἀλήθειαν, γήσιος Χριστοῦ μαθητρὸς γίνεταί, τὰ πολλὰ τε τῷ διδασκάλῳ συνῶν, καὶ τοῖς τέρασιν αὐτοῦ καὶ σημεῖαις περιουλοκωδῆκως, οὐδὲ τῶν σωτηρίων αὐτοῦ παθημάτων ἀπολιμπάνεταί· ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως θεορῶς ἦν, μετὰ Κλέοπα ἐξ Ἱερουσαλῆμ εἰς τὸν ἄγρον Ἐμμαοῦς ποροσόμενος· ἐντεῦθεν καὶ

(1) Haec de S. Luca notitia extat, et quidem copiosior, verbis ipsius Metaphrastae, etiam in calce commentarii Arcthae ad apocalypsin ed. Paris. an. 1631; s nobis nihilominus heic retinenda fuit tum propter rei opportunitatem, tum quia reliquo Metaphrastae in Lucam inedito commentario viam sternit.

τῆς τοῦ σωτήρος πρὸς οὐρανὸν ἀναλήψεως, καὶ τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκείθεν ἐπιφαιτώσεως, οὗτος τῆς δόξαις κοινωνητικῶς, τῆς αὐτῆς τε πληρωαίς χάριτος καὶ δυνάμεως, τῶν ἰδίων διδάσκαλος ἀναδείκνυται· καὶ τῷ μεγάλῳ Παύλῳ πιστεύουσιν, συνοδοιπόρος πανταχού καθίσταται καὶ συνεπίδημος φαίην ὃ ἂν ᾖ καὶ μαθητῆς· οὕτω τὸ ἱερογράφος ἐμοῦ καὶ εὐαγγελιστῆς δέκνυται· ἀτε δὴ καὶ πρότερον παρηκολούθησας, καὶ παρὰ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπηρετῶν πάντα γνωμαθεῖς ἢ καὶ μυσταγωγῆσαι ἠνάσθη· τὸ γὰρ τοῦ νυμφοστόλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν παρθένον μυστήριον, μόνος οὗτος ἀνετάξασκε· καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν, ἀκριβῶς διεκράραξε· καὶ τὰς πάντα νῦν υπεραλλομένους παραδειξοποιῶν· φιλαλήθως ἐμοῦ καὶ φιλικῶς ἐδήλωσε· πραγμάτων ἀληθείαι, λόγων συγκριτάς· εὐγένειαν, ἐν παραβολαῖς τε διδασκαλίαις, κῆν τούτῳ τῶν ἄλλων πλεονεκτῶν ἐξυψήσατο· καὶ συνελόντα φάναι, καθάπερ τὴν ἐπὶ γῆς καθόθεν τοῦ λόγου τρανώ· ἐγνόησεν, οὕτω καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς ἄνοδον, καὶ πρὸς τὸν πατρῶον θρόνον ἐπάνοδον, εἰς τὴν ἦμιν ἐξ οὐρανοῦ, τοῖς ἐπὶ γῆς διασάφην· ὁ δὲ τῶν ἄλλων ἰστί χαρίστατον, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ προσλήμματος τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ, τὸν τε τῆς αὐτῶν τεκνύσης, καὶ θύσης· τὸ πρόσλημμα, χαρακτηριστῆρα πρώτος οὗτος κερῆ καὶ χροῦματι γράψας· ἐν ἐόντι, τιμᾶσαι καὶ μέχρι καὶ νῦν παραδέδωκεν· οὗτος καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων πράξεις ἐκτίθει· καὶ κατὰ Παῦλον, ὡς οὐ θεατῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ κινῶνός ἦν, ἀκριβέστατα ἐξηγεῖται· ἀλλὰ Παῦλον μὲν ἐν Ῥώμῃ καταλιπόν, πρὸς ἴω ἀπαίρει· ὅλον δὲ Λιβύην διαδρακῶν, τοῖς ἐπὶ Αἰγύπτου ἐπιδημεῖ· καὶ τὴν ἄνωγον παιδεύει τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας· εἰσω λαβῶν, τῇ κάτω Θηβαΐδι τῇ ἐπταπόλῳ ἐρίσταται, ἐφ' ἣ καὶ ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ πιεῆν προσημύεται· καὶ τὴν ἀπάτην διώξας, καὶ τοὺς ὑπὸ βαθεῖ ζῶφῳ τῆς ἀγνοίας κατεχομένους δι' αὐτοῦ εὐαγγελίου πρὸς Σεργουσίαν ἀναγεννήσας, πλήρης ἡμεῶν ἴδη γινόμενος, περὶ τέσσαρα ἔτη καὶ ὄρθεύοντα, ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλίην Σεῖν· τὸ δὲ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον εἰκοσῶ μὲν ἑαυτοῦ Κωνσταντίου, τὸ τρίτον τῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱῶν, διὰ τοῦ Σεῖν Ἀρτεμίου εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πέλων, ἐξ Ἀρχαίας εἰσὺν ἐκ Θεβῶν τῆς Βιοιτίας ἀνακομίζεται· ἔνθα καὶ τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον μετὰ Ματθαίου καὶ Μάρκου συντάξαι, μετὰ πεντεκαίδεκα ἔτη τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀναλήψεως· μετὰ δὲ ταῦτα Ἰουστινιανός· ἐν ἀργυρῆ θήκῃ παρ' αὐτῷ τῷ Σεῖν θυσιαστήριον, μετ' Ἀνθρόν καὶ Τιμῶντιον τῶν ἀποστόλων, κατατίθει· καὶ τράπεζαν μὲν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἢ θήκη τελεῖ· κανὴν δὲ τῶν ἀποστόλων ὀνόματι, ὁ νεῶς οὗτος προσαγρεύεται· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον φέρε δὲ ἦδη καὶ τῶν εὐαγγελικῶν ἰδαξίων ἀψόμεθα.

Φοίτην. Τὸ προσίμενον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, δύο τινα κεφάλαια περιέχει· σύστασίν τε τῶν p. 1. h. πρὸ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγέλιον συγγραψάντων, εἰς Ματθαίου καὶ Μάρκου, καὶ ἀπολογίαν δὲ ἦν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ συγγράφειν ἤλασεν· εἰπὼν δὲ τὸ, ἐπεχείρησαν, λίξην δυναμένῳ ἐπὶ τε τῶν τελευτῶν ἀπομένον τῆς ὑποδείσεως ἀμύσσειν, καὶ ἐπὶ τῶν εὐαθῶν αὐτῇ προσόντων· δυσὶν ἐπιθερωσσει τὸ ἀμφίβωλον τῆς λήξεως ἐπιθερωσθῆναι, ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν περὶ τῶν πληροφαιμένων ἡμῶν πραγμάτων, καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν καθὼς παρέδωκαν αὐτοῖσιν, καὶ ἐξῆς· οἱ γὰρ κατ' ἄμωγ ταῦτα ἐπιχειροῦντες δεγμῶσαι, θληνότε πανευλαβῶς καὶ εὐκείως ἐπιχειροῦσι· τῇ μὲν ἀδιστακτῶ πληροφορίᾳ τὸ ἀληθὲς ἀπαγγέλλουσι, τῇ δὲ ἐπιεικείᾳ τῶν παραδεδωκένων τὸ εὐπαράδεικτον εἰσπομῶμεν· ἄμα δὲ καὶ τὸ, παρέδωκαν, ἐμφανῶν ἔχειν μὴ δοκεῖ· τῆς ἐπὶ τὸ καὶ αὐτῆς παραδεδῆναι προτροπῆς· καθὼς γὰρ ἐκείνη παρέδωκαν, καὶ

αυτοὺς θέσει πάλιν ἐκείθεν παρεληφτάς, ἀναλοῦσθ' ἵνα ἄλλοις ταῦτα παραλήθῃσιν· ἵνα ἐπεὶ ἀγράφου τῆς παραδόσεως γινόμενης, ἀνάγκη ἦν πάλιν τοὺς παρεληφτάς, ἄλλως παραδοῦσθαι· κἀνευθεὶς συνέβαινε τὰ παραδιδόμενα, ἢ λήθη τῶν ἐν μέσῳ ὑποδοχομένων, ἢ βραδυνομία πολλὰ παραποιῶσθαι· ὅπου γὰρ καὶ γεγραμμένων τινῶν ἐτόλμησαν ταῦτα παραφθεῖραι· ἐπεὶ οὖν ἀγράφου ἔσαν τῶν παραδιδόμενων, εἰκὸς ἦν ἀτοπα πολλὰ συμβαίνειν, τῷ μακρῷ χρόνῳ, εἰκότως οἱ ἀπὸ τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγου πρώτοι παρεληφότες, ἔγραψον παντὶ τῷ κόσμῳ παρέσχετο τὴν παράδοσιν· καὶ τὴν ἐπιβουλήν ἀπελαύνοντες, καὶ τὴν λήθην ἀνακέπτοντες, καὶ τὸ ἀνελλεπὲς τῆς παραδόσεως περιποιούμενα· ἀλλὰ Μακκαθαῖος μὲν καὶ Μάρκος, ὡς παρελάβον, οὕτω καὶ παρέδωκαν· ἄλλοι δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἢ πονηρὰ καὶ θρασυὰ συνίλασε γνώμη, ἐπεχείρησαν δοχεῖσθαι διανοίας ἰδίας ἀναπλάσματα, ὡς τὸ λεγόμενον κατ' Αἰγυπτίους, καὶ τῶν δόδεκα εὐαγγέλιον· ὡς γὰρ τῷ σίτῳ τὸ ζεῖναι μὲν, οὕτως καὶ τῇ ἀληθείᾳ φιλονεικεῖ τὸ ψεῦδος ἐπισυνιστάσθαι· ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν εὐσεβούντων καὶ χερσὺν καὶ μνήμης ἐξωστρακισται· ὁ δὲ μακάριος Λουκᾶς δι' ὧν ἔφη συστήσασθαι τῶν πρὸ αὐτοῦ εὐαγγελιστῶν τὴν ἀκριβείαν, ἐπὶ τὴν ὁμοίαν ἐκείναις προαίρεσιν ἔρχεται, δι' αἰτίαν δι' ἣν κἀκείνους γράφειν ἐγένετο· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι οὕτω παρελάβον, καὶ καθ' ὅσον παρελάβον γραφῶσιν, οὕτω καὶ οὕτως οἶσθαι καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ καθ' ὅσον ἠκολούθησεν, οὕτω καὶ εἰς τὸ γράφειν ἐλήλυθεν· οὐκ ἐκνοτία οὐν πράττων ἐκείναις, ἀλλὰ συντρέχον καὶ συμμαρτυρούμενος· μᾶλλον γράφει δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν, ὅτι Θεόφιλον τινα δεοσιλῆ ἔργασάμενος ἀληθῶς, καὶ τὴν τῆς πίστεως αὐτῇ παραδοτικῶς ἀγράφως λόγον, αὐτῇ δὲ ταῦτα μόνῃ πιστῶς οὐκ ἦν ἀσφαλῆς, καὶ διὰ γραφῆς αὐτῇ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατηχηθέντων λόγων ἀπεργάσεται, καὶ δι' αὐτοῦ παντὶ τῷ κόσμῳ ἀσφιλύεται τὴν ὠφέλειαν· εἰκότως οὖν οὕτως καὶ προκείμενῳ εἰδείθη· δι' οὗ ἢ τε σύστασις τῶν πρὸ αὐτοῦ πραγματεύεται, καὶ ἡ αἰτία δι' ἣν μετ' ἐκείνους ἔγραψεν, ἐπιγινώσκεται· ἐκείνων μὴδὲν ὑπὲρ τῆς ἰδίας εἰπόντων συστάσει· ἀλλ' ὡσπερ τούτῳ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν μαρτυρίαν κατακαλεομένην.

v. 5.
p. 3. b.

Σιμεῶνος. Καὶ φησὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἱερέα γενέσθαι Ζαχαρίαν, ἐξ ἐμπειρίας· Ἀβιά· οὗς γὰρ ἱερεῖς ἦσαν, ἐκ διαδοχῆς τὴν λειτουργίαν ἀνηρημένοι, ὃ τε Ἀβιά καὶ ὁ Ζαχαρίας· ἐπὶ οὖν ἱρατεύσει τῇ λειτουργίᾳ ὁ Ἀβιά, μετὰ τὴν ἐκείνου ἐφημερίαν, ἑπιτοῦργον καὶ Ζαχαρίας· ἐφημερίαν δὲ νοπτέον, οὗ τὸ πρὸς ἡμέραν, ἀλλὰ τὸ πρὸς ἐξομῶντα μᾶλλον παραμένον τῇ λειτουργίᾳ· τούτου γὰρ τίς παλαιῶς ἔθιμον.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἶνα φησὶ τῷ Ζαχαρίᾳ γυναῖκα, ἐκ τῆς λευϊτικῆς φυλῆς καταγεμένην, ἔδω καὶ αὐτὸς ἦν· ἵν' ἐκατέρωθεν νόμιμος ἱερεὺς ἦ· ἐκ τῆς αὐτῆς γὰρ φυλῆς καὶ πατὴρ, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἑτέρας ἔζη ἀγαθὰ γυναῖκα, ἐρμηνεύεται δὲ Ζαχαρίας μὲν μνήμη Θεοῦ, Ἐλισάβετ δὲ Θεοῦ ἀνάπαυσις.

v. 6.

Τοῦ αὐτοῦ. Διακαιοσύνην δὲ τούτοις μαρτυρεῖ, τὴν κατ' ὀφθαλμοῦς Θεοῦ· αὐτῇ γὰρ εἰ ἔντως δικαιοσύνη· ἐπεὶ καὶ Θεῷ μόνῳ ἀνθρώπων καρτεία καταφανεῖς.

v. 15.
p. 5. a.

Βασιλείου. Τετρήρακρον δὲ, ὅτι εἰς ἑξηπτάηδος τίθενται τὰ ὀνόματα, ἔνδειξιν ἔχει τῆς ὑποκειμένης φύσεως· ὡς τῷ Ἀβραάμ, τῷ Ἰσαὰκ, τῷ Ἰσραὴλ· τούτων γὰρ ἕκαστου ἡ προσομοίαι, οὐ μᾶλλον τῶν τοῦ ὀνόματος χαρακτήρα, ἢ τὸ ἴδιωμα τῆς καταρθευμένης ὑπ' αὐτῶ ἀρετῆς, παρεδίδωκεν διὰ τούτου καὶ νῦν τὸν τεχνησόμενον τῷ Ζαχαρίᾳ Ἰωάννην φησὶν ὁ ἔργιλος κληθῆσθαι· ὃ ἐστὶ χάρις Θεοῦ κατὰ δὲ τινὰς, ὃ θεοκύνει.

Σιμειῶσθε. Ἔσεσθαι σὺν μέγαν τὸν Ἰωάννην, οὐχ' ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνώπιον κυρίου προκομ- v. 15.
 ρήσει ὁ Λουκᾶς ὡσπερ ἄρα καὶ τοὺς γεγεννηκότας, δικαίως ἐνώπιον Θεοῦ ἐπρλαβῶν, ἔλεξεν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα δέικναι ἐν τίνι μέγαν τὸν Ἰωάννην εἶσεσθαι ὁ θεὸς ἔφη ἀρχαί-
 γελος, ὅτι ἐν τῇ θαψίλεια τοῦ πνεύματος· οὐδὲ γὰρ θείας χάριτος κοινωνήσαν ἀπλῶς, ἀλλὰ
 πληροσθένεσθαι αὐτὸν πνεύματος ἁγίου· καὶ οὐ μετὰ τινος χρόνου, οὐδὲ ἡλικίας τινὸς ἀπτό-
 μων· ἀλλ' ὅτι σύνδρομος αὐτῷ ἔσται ἡ ἀπὸ γαστρὸς ἐξέλευσις, καὶ ἡ τοῦ πνεύματος πλη-
 ρυσις· τί δὲ καὶ ἔργον ἔξω ὁ Ἰωάννης καὶ τί διαπραξέται.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὅσπερ ὁ δεσφίτης Ἠλίας τῆς δευτέρας ἔσται παρουσίας Χριστοῦ πρόδρομος, v. 17.
 εὔτω καὶ Ἰωάννης τῆς πρώτης γέγενε· τῇ τε ἴσῃ θυνάμει καὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι· καὶ ἐπί- p. 3. h.
 στρεψε καρδίαν πατέρων ἐπὶ τέκνα· τούτεσιν ἐπικαίως γενέσθαι τοὺς Ἰουδαίους παρεκίνα-
 σαι τῆς τῶν ἀποστόλων διδασκαλίας· εἰ γὰρ ἀπέσθαι, ἐκείνων τέκνα τῇ συγγειῇ τοῦ αἵ-
 ματος, ὧν καὶ τῇ φρονήσει καταπειθεῖς ᾤφθησαν, οἱ τῶς ἀπειθεῖς καὶ ἀνήκοοι ἰουδαῖοι·
 πρὸς τοῦτο γὰρ εἴρη καὶ τὸ κατασκευάσαι κυρῶ λαὸν περιύσιον τὸ τὸν ἰουδαϊκὸν λαὸν εὐ-
 παιθεῖν γενέσθαι Χριστῷ καὶ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ φανερώσεως, ὑπὸ Ἰωάννου δαλακῆ προ-
 τρεπισθέντας, καὶ τῆς αὐτοῦ γλώττης· θῆραμα γενομένους.

Ἀντιπάτερου Βοστροῶν. Εὐθύνας μὲ ὁ Ζαχαρίας ὧν εἴρηκα αἰτέις, λογιζομένης τοῦ Θεοῦ v. 19.
 τὸν διδάσκων· εὐαγγέλιον φέροντα, ἐνεχυρα ἀπαιτεῖς· ἐνεχυρον τῶν λαληθέντων λαμβανέ μευ p. 6. *
 τὸ ἄνεμα· ἐγὼ γὰρ εἰμι Γαβριὴλ ὁ ἔστιν ἀνθρώπος Θεοῦ καὶ εἰ μέρων οὐ τοῦτο, μάθηθα-
 νε τὸ ἀξίωμα, ἔτι παρίστικα ἐνώπιον κυρίου, παρ' εὐ καὶ ἀπεισάτων λαλῆσαι σοι ταῦτα.

Τοῦ αὐτοῦ. Τούτων φησὶν ἔνθεν τελευμένων, ὁ καιρὸς παρελκόμενος εἰς θαῦμα ἦεν v. 22.
 ἔξω ἐστῶσιν τὴν πληθύν· ἢ τε ὑπόνοια εἰς πλάττα μεριζομένη, ἐκαστῷ τῷ θεοῦν ὑπερ-
 ρεμε· μέγισ· εὐ Ζαχαρίας φανείς, εἰδίαζε σιγῶν ἅ πίπειυε λαθῶν.

Σιμειῶσθε. Ὅτι γὰρ κατὰ πόδας ἡ δίκαι, καὶ τῇ φωνῇ ἅμα τοῦ ἀγγέλου τῷ Ζαχαρίας ἔσ-
 βεστο ἡ φωνῇ, διῆγμα σαφές τὸ νεῦμα· ἦν γὰρ φησι διανύων αὐτοῖς· τῷ λαῷ θηλονότι
 δι' ἀπορίαν τοῦ φθέγματος· σὸν ἄρα καὶ τοῦτο πρόδρομο, καὶ τῆς σῆς ἐκ προσιμίων ἀποβή-
 του θυνάμειος, ἴνα καὶ τῷ πατρὶ λύσης δεσμα γλώττης, ἐκ ψιλῶ τοῦ ἰνομάτος· καὶ τῇ μη-
 τρὶ πόδας ἀναγκάικας σιμειώσεως· ὡσπερ εὐν καὶ πολλοῖς ὕστερον κηρύγματι μετανοίας, ἀμαρ-
 τιῶν δεσμα λήλικας· εἰκότως δὲ διὸ ταῦτα πάθη ὁ ἱερεὺς ἔπαθε· τὸ, μήτε ἀκούειν μή-
 τε λαλεῖν ὡς μὲν γὰρ παρακούσας, καταδικάζεται κώφισιν· ὡς δὲ ἀντεπιῶν, σιωπῆν.

Ἀντιπάτερου Βοστροῶν. Ἀποθεὺς τίνων ὁ Ζαχαρίας τὰς τῆς λειτουργίας ἡμέρας, ἀπῆλ- v. 23.
 θεν οἰκάδε ἔχων ἐν τῷ σπλάγγνι τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐν τῷ στόματι χαλινὸν· σύγχρο- p. 6. h.
 νον τῇ κησίει τὴν ἀφηνίασ λαθῶν· ἔρην τῆς καταθίσης, τοῦ παιδὸς τὸν τόκον δείξαιμενος·
 τῷ γὰρ τεχθέντι τὴν προσηργίαν ἀποθεὺς, ἀπέλαβεν τὴν φωνὴν· καὶ ἡ χεῖρ ἔλυε τῆς
 γλώττης τὴν σιωπῆν.

Σιμειῶσθε. Ζαχαρίας μὲν τῶν ἡμερῶν αὐτῷ τῆς λειτουργίας ἦδη τελεσεσθῶν ἐν ἀγνό- v. 24.
 τητι, εἰκάδε ἐπασημῆ τῇ Ἐλισάβετ δὲ μετὰ ταῦτα ἐκ παραδέξου ἡ σύλληψις ἐπιλάμπει· καὶ
 περιερέμβιν ἑαυτὴν φησι μήνας πέντε, τὴν γηραιὴν ὡσπερ καὶ ἔξορον αἰδομένη κυσφορίαν·
 ὡς θεὸν ἦδη τῆς γαμικῆς ὀμιλίας κερχορῶσθαι διὰ τὸ γῆρας.

Βασιλείου. Ἐκ γὰρ θεῖου προσταγματος, ἡ κατεφυγμένη καὶ ἄγνωτος ὄκνη ἀφρώς· καὶ v. 25.
 πρὸς καρποφορίαν σμηνεῖται· καὶ ὡσπερ τινὰ σιωθρηπὴν καὶ σενδῆρη ἀποβροῖψασα περιβῶ-

λὴν, μεταφηνωμένη δὲ τὴν φαιδρετέραν, περιχρῶς φησὶν ἀρείλειν ὁ κύριος τὸ ἐν ἀνθρώποις μευ ὄνειδος.

- p. 7. a. Τοῦ Γεωμέτρου καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Διπλὴ γὰρ αὐτοῦ ἡ γέννησις· ἡ μὲν ἀνω τὴ καὶ πρώτη, ἐκ μένου πατρὸς ἀρχῆτος καὶ ἀνάιτιος· εὐ γὰρ ἴνα τὸ δὲ τι, διὰ τοῦτο υἱός, τῇ δὲ ἀρχῇ καὶ αἰτιατῇ πῶς γὰρ ἂν καὶ εἴη υἱός, μὴ τὸ εἶναι λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς; ἢ δὲ κάτω τὴ καὶ δευτέρα, ἐκ μόνης μητρὸς χρονικῇ τε καὶ αἰτιατῇ καὶ ἡ αἰτία, ἡ ἐμὴ σωτηρία πέμπεται μὲν οὖν ἄγγελος, διὰ τὸν ἄγγελον ὁ τοῦ φωτός, διὰ τὸν τοῦ σκότους ὁ ἄρχων, διὰ τὸν κοσμηκότερα ὁ πτερωτός, διὰ τὸν ἔρπυστιν.
- v. 26. Τοῦ αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν διὰ τὸν σφιστὴν τῆς κακίας ὀπισθίλλεται ὡς ἀντίθετος· ἐλγίγεται δὲ καὶ διὰ τὴν γυναῖκα, γυνὴ διὰ τὴν Εὐσαν, ζωὴ διὰ τὴν φθορείσαν, παρθένος· διὰ τὴν πλακθεῖσαν, ἢ μὴ συναρπαγίσα· διὰ τὴν τῆς Ἐδὲμ ἐκπεσούσαν, ἢ τῆ καὶ προσαγθεῖσα· διὰ τὴν ἠδονὴν δειλασθεῖσαν, ἢ μὴ δὲ λογισαῖς εὐπειθεῖσα· διὰ τὴν κακῶς τῷ δαίμονι ψιδυρεσασαν, ἢ δεινικῶς τῷ θεῷ προσμιλήσασα· δέχεται τὴν χαρὰν, διὰ τὴν ἀραν' ἐπίσιν ὁ νυμφίος· ἐρίσταται ὁ νυμφαγωγὸς χαίρον ἅμα καὶ φρίττων· τὸ μὲν, εὐαγγέλια τῇ τὴ κόρη καὶ τῇ φύσει πάσῃ διακονούμενος· τὸ δὲ, ὡς παρὰ δεσπότην, καὶ περὶ δεσπότην πεμπόμενος· καὶ ἅμα, τὸ φρικτὸν τοῦ πράγματος ἐνδεικνύμενος.
- v. 28.
p. 7. b. Τοῦ αὐτοῦ. Τούτων τὰ μὲν, τῆς νύμφης· τὰ δὲ, τοῦ νυμφίου· ἀμφοτέρω γὰρ ὁ ἄγγελος· τὰ μὲν, ἐπαγγέλλεται· τὰ δὲ, μαρτυρεῖ· τὸ μὲν ἠὲ κεχαριστάσθαι ταῦτην ἐκ πνεύματος, καὶ ἀξίαν γενεῖσθαι τῶνδε τῶν νυμφευμάτων· τοῦτο τῇ κόρῃ μαρτυρεῖ· τὸ δὲ τὴν χαρὰν αὐτῇ χαρίζεσθαι, διὰ τὴν πάλαι λύπην, καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀποφάσεως· τοῦτο ἡ ἐπαγγελία· καὶ τὸ μὲν χαίρει, εἰσνεὶ μνηστὴρον τοῦ νυμφίου καὶ ἀξίαν· τὸ δὲ κεχαριστάσθαι ταῖς ἀρεταῖς, τοῦτο τῆς νύμφης ὁ πλούτος· τὸ δὲ καὶ ὁ κύριος μετὰ σὺ, αὐτὸ τῆς ἐπαγγελίας τὸ τέλος· αὐτὸς ὁ νυμφίος εὐλογος, ὡς λόγος διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ καὶ ὑπὲρ λόγον τὴν ἔνωσιν ἐργαζόμενος· καὶ νυμφίος ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς γινόμενος, ὡς αὐτὸς μὲν σπείρων, αὐτὸς δὲ σπειρόμενος· μάλλον δὲ ὡσπερ ὁπὸς γάλα τὴν ἑλλην φύσιν κινῶν, καὶ ἐκτωῦ περιπλάττων· ὅσον δὲ καὶ τὸ ἀεροτελεῦσιν, ὡς πληρέστατον τε ἅμα καὶ συντομώτατον· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναίξιν, παρὰ πάσας ὁμοῦ θλαστὴ τὰς γυναῖκας· ἀλλὰ καὶ εὐλογημένη πάντως ἐν σὶ αἱ γυναῖκες· καθάπερ καὶ οἱ ἄνδρες, ἐν τῷ υἱῷ· μάλλον δὲ καὶ ἐν ἀμφοτέροις ἀμφοτέροις· καθάπερ γὰρ διὰ μῖα καὶ ἐνὸς γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς ἡ ἀρὰ καὶ λύπη, οὕτω καὶ νῦν διὰ μῖα καὶ ἐνὸς ἡ εὐλογία τε καὶ χαρὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ἅσαι διεδόθη.
- Τοῦ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἔρα πῶς ἀντίθετα ταῖς πάλαι τὰ νῦν· ἐκεῖ, ἐν λύπαις τρέξει τέκνα ἐνταῦθα, χαίρει· καὶ τὴν λύπην ἐκβάλλων, καὶ ἀντιεσθῶν τὴν ἀγαλλίασιν· ἐκεῖ, λύπαι προηγούμενα τῶν ὠδίνων· ὠδίνες δὲ τὰς λύπας διαδεχόμεναι· καὶ παρὰ τὰς ὠδῖνας, λύπαι, καὶ τὰς λύπας, ὠδίνες· καὶ κύλις τῶν συμφρῶν· αἱ γὰρ ἡ ἀποστροφή πρὸς τὸν ἀνδρα, καὶ ἡ σύλληψις, καὶ ἐσπικύσις καὶ τῶν τέκνων ἅμα καὶ τῶν ὠδίνων· ἐνταῦθα χαρὰ μὲν ἡγήτρια τῶν ὠδίνων· τῆς δὲ χαρᾶς, ἡ χάρις αὐτῇ μακρύτερα· καὶ γλυκεία μὲν ἡ κυσφρία, γλυκύτερα δὲ ἡ δεσποκία· καὶ τῆς κοσμικῆς εὐτακίας· αὐτομυθὸς ὁμοῦ καὶ προ-ἄγγελος.
- v. 29. Τοῦ αὐτοῦ. Ὅρα μοι τῆς παρθένου τὴν καθαρὰν καὶ σφῆν καὶ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ φω-

νήν χαρὰν ἀκούσασα, εὐχ' ἤπλωσε τὴν ἀσπὴν, ἀλλ' ἐβασίλευσε τὴν φωνὴν· καὶ εὐτε φανερώς ἀντιπίπτει διὰ τὴν ἀπιστίαν, εὐτε παντελῶς εὐθὺς ὑποπίπτει διὰ τὴν εὐκλειαν ἀλλ' ἔπισθι φεύγουσα καὶ τὴν ἀπαλότητα τῆς Εὐσας, καὶ τὴν ἀπειθειαν τοῦ Ζαχαρίου, μέση χωρεῖ διὰ τὴν ἀσφάλειαν· καὶ διασαράττειται μὲν ὡς εἰκόσ' οὐ διὰ τὰ ἐρωμένα μᾶλλον τοσοῦτον αὐτῇ τὸ παράστημα· ἄλλως τε καὶ τούτων εὐσα τῶν θεαμάτων ἴδη συνήθης, ἀλλὰ διὰ τὰ λεγόμενα ταῦτα τοι καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς εὐ τῇ θεωρίᾳ μᾶλλον, ἀλλὰ τῇ ἐπαγγελίᾳ τὸν τάρaxον ἀποδίδοι· διαταράχθη γὰρ φησὶν ἐπὶ τῇ λόγῳ.

Φωτίου. Τί ἰδοῦσα, καὶ τίνας ἕνεκεν διαταράχθη; ἰδοῦσα τὸν ἄγγελον ἀγνοῖς τοῖς ἐρ- p. 8.
 θαλαμῶς ἀνερίζοντα, ἀλλὰ μυστήρος μηνύματα φέροντα· καθαρῶ βλέμματι προσανέχοντα, ἀλλὰ γάμου λέγοντα συναλλάγματα· τούτων τῶν νυμφικῶν ῥημάτων γενεμένη κατόχος, καὶ παθῶν ἀμίτιστα τῆς ὀμιλίας τὰ σχήματα βλέπουσα, ταῖς τῶν λογισμῶν ἀντιπινικαῖς ἐταράσσεται ὥσθι φησὶ τὸν μνυτὴν εὐλαβῶς παριστάμενον, καὶ περιχαρῶς τὴν ὄγγελίαν ἀναπέμψαι δεῖξασθαι· ἀλλὰ νυμφικῶς μοι λόγους προβάλλεται, καὶ τὴν χαρὰν εἰς φόβον μετρίστησι· καὶ θορυβῆν τὴν ψυχὴν τῷ μηνύματι· ὥσθι τὸ πρόσωπον αἰδοῖ συστελλόμενον· ἀλλὰ νυμφίον μοι παρουσίαν ἐπαγγέλλεται· ἐρῶ συνετῶς διαλεγόμενον, ἀλλὰ συλλήθηνος ῥήματα εἰσέγεται· καὶ τῆς παρθενίας ὁ πόθος, τὸν λόγον ὡς δόλον ὑποπεύειν βιάζεται· διὰ τοῦτο ἐκταράσσεται, οἷς ἰσθρῶσθι γνῶμη τὸ πρῶγμα ζυγοστατεύμενον βλέπουσα· ἡ τέξις μὲν γὰρ τοῦ μνυτῶ καὶ κατὰστασις, σὺν τῇ κοσμήῳ τοῦ σχήματος, εἶδεν ἴκειν δόσασθι τὸ μηνύμα· τὰ ῥήματα δὲ μυστήρος ἔμφασιν ὑπεμφαίνοντα, ἀνακύνει πείθει τὴν συγκρατάσθαι.

Τῷ Γεωμέτρῳ. Οὐχ' ὁ τοκοτὸς· ἐτι γὰρ ἠγνοῖ τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος· ἀλλ' ὅμως, ἰδοῦσα καὶ ἔτρεψε τὴν θείαν ἐμιλίαν καὶ κοινωνίαν· καὶ καθ' αὐτὴν ἠπέρει ποταπὴ τις αὐτῇ καὶ ἔπος· ἄρα ποικιλία τις καὶ ἀτοπος ὡς ἐξ ἀνδρὸς πρὸς κόρην, ἢ θεία· ἐπειδὴ καὶ εἰς μνήμη αὐτῇ συνέστι, τὸ ὁ κῆρος μετὰ σοῦ.

Φωτίου. Ἐθορυβήθη ταῖς λόγῳ, οὐκ ἀπεστράφη τὴν εὐεργεσίαν· διαταράχθη, ἀλλὰ διολογίετο· καὶ τὸν τρόπον μὲν ἐπιζητοῦσα τοῦ ἀσπασμῶ, τὸν δὲ λόγον ὀρώσα διαφεύγοντα τοὺς λογισμοὺς, φόβῳ κατέχετο σώφρονι, καὶ τὸ ζῆνον τοῦ ἀσπασμῶ κατεπλήττετο· ἐτι σὺν ὁ ὄγγελος· ἄρα κατέλειπε αὐτὴν ταῖς ἀντιστώσαις δικαιοῖς ταράσσασθαι, καὶ ταῖς νύμμαις τῶν ἀσπασμῶ κλυδωνίζεσθαι· καὶ πῶς ἂν τοῦ προστάγματος εὐ φαῦλος ὑπερέτης ἠλέγητο; πῶς δὲ δίκας οὐκ ἂν δικαίως εἰσπεράττετο, ἐτι τὴν παρθένον θορυβεῖσθαι κατέλιπε; διὰ τὸ μὴ εἶναι τείνον θνατὸν θορυβούμενη καὶ φοβουμένη, ἀκριβῶς ἀκύνει τὰ λεγθόμενα, διὰ τοῦτο λυεῖ πρῶτον αὐτῆς τὸν φόβον.

Τῷ Γεωμέτρῳ. Καί τοι τῆς κόρης μηδὲν εἰπύσης, ἀλλ' ἐν ἐαυτῇ περὶ τοῦ ἀσπασμῶ v. 30.
 διαλογιζομένης, ὁ χαρποπὸς νυμφοστόλος, εἶα νῦν, τὸν νῦν αὐτῆς ἐρῶν, οὐκ ἐβλάλλει μόνον τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ πῶσαν ἀντιεσχεῖ χαρὰν, καὶ μνητεῖ τὸν ἀφραστον τέκνον μὴ φοβῶν, φησὶ· τοῦτο διὰ τὸν πρὸ τῶν ὀδῶνον φόβον.

Φωτίου. Οὐκ ἀπάτην ἤλθεν λαλήσαι σοι, ἀλλὰ τῆς ἀπάτης ἀνάμεισιν εἰσηγήσασθαι· οὐ πλανῆσαι ταμαρέγονα, τῆς δὲ πλάσης λυτρωσιν ἐγγήσασθαι· οὐ συλῆσαι σοι τὴν ἄσουλον παρθενίαν ἐπεδήμωσα, ἀλλὰ τοῦ πλάστου τῆς παρθενίας καὶ εὐλαχῶς τὴν ἐνοικισιν εὐαγγελίσασθαι· οὐκ ἐφρώς εἰμι ποικίλως διάκονος, ἀλλὰ τοῦ καταργούντος τὸν ὄφιν ἀπόστολος· νυμφοστόλος οὐκ ἐπιβουλὸς παραγέγονα· χαμᾶς πρόξενος, οὐ λυπὸς παρμειτίας σωτηρίας προ-

ἄγγελος, οὐκ ἀπολείας σύμβουλος· ἐγὼ τοῖς προσταγματικαῖς ταῖς δεσποτικαῖς τοὺς σοὺς λογισμοὺς διαπρατώσω ἐγὼ τοὺς δεσμούς διαλύσω τῆς ὀπορίας.

Τοῦ αὐτοῦ. Χάρτις ἐστὶ θείας ὁ ἀσπασμός, ἀλλ' οὐ φύσεως ὑπουργός· χάριτος θεϊκῆς, οὐκ ἀνθρωπίνης ἐπιβουλῆς· χάριτος τὸν ἀνθρώπινον ὑπερπεποιθὸς λογισμὸν ἀλλ' ἔταν χάριν ἀκούσης· ἀνθρώπει, μὴ μάκνῃ τὸ χάρισμα τῇ παρθένο χρηρηθῆναι νομίσις· μὴ δὲ φιλοτιμίαν δέουσαν τὸ ὄρον ὑπολάβης· εὖρε γὰρ χάριν ἢ παρθένης παρὰ θεῷ, ἔτι ἄξιαν ἑαυτῆν τῷ δημιουργῷ κατασκευάσει· ἐτι τῷ κάλλει τῆς ἀγνείας τὴν ἑαυτῆς ψυχὴν ὠφείσασα, κατοικητήριον ἀξίεραστον ἑαυτῆν τοῦ λόγου τοὺς οὐρανοὺς στερεώσαντες ἵτοιμάσατο· ἐτι οὐ μόνην τὴν παρθενίαν ἀγραντον διετήρησεν ἀλλὰ γε καὶ τὴν προαιρέσιν ἀμόλυτον συνετήρησεν· ἐτι ἐκ βρέφους κατηγάσθη θεῷ, λαὸς ἐμφυχος καὶ ἀλάξεντος τῷ βασιλεῖ τῆς δόξης οἰκουσόμενος, διὰ τὸ τοῦ σώματος ἀσπλιθώτου· διὰ τὸ τῆς παρθενίας ὑπέλαμπρον· διὰ τὸ τῆς ἀγνείας ἀμόλυτον· διὰ τὸ τῆς προαιρέσεως καθαρῶτατον· διὰ τὸ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀρρέπης, καὶ τοῦ κρείττονος ἀμέταπτουτον·

v. 51. Τοῦ Γεωμέτρου. Τὸ μὲν τοι ἰδοῦ, τὸ τάχος καὶ τὸ νῦν θηλῶ· ἵνα καὶ διὰ τούτου τὴν διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ ἐμφάνη σὺλληψιν·

v. 35. p. 8, b. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπειθὶ δὲ ἐστὶ καὶ ἐν γαστρὶ κατὰ τὸν προφήτην τῇ γε πνευματικῆς νοουμένη πνεῦμα συλλαβέσθαι θεοῦ καὶ πνεῦμα σωτηρίας ἀπειτεῖν, ἀλλὰ σύ φησι καὶ τέξεις ἰδόν·

Τοῦ αὐτοῦ. Οὐχ' ὄσον οὐδὲν αὐτῇ φησιν ἐκ τοῦ τόκου πείθῃ θεῶν ἢ πατρὸν, ἀλλ' οὐ καὶ ὁ τόκος ἐστὶ παντὶ τῷ κόσμῳ σωτήριος· καὶ θῆλον τὸ ἔργον ἐκ τοῦ ὀνόματος.

p. 9, a. Βασιλείου. Ἅγιον δὲ λέγεται τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ· οὐ πάντως διὰ τὸ ἐν συλλαβαῖς ἔχειν τινὰ δύναμιν ἀγιαστικὴν, ἀλλ' ἐτι πνεῦμα ἢ ἰδίᾳ ποιότης τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνοικία τῶν ἐξαερέτως περὶ αὐτὸν θεωρουμένων, ἅγια ἐστὶ καὶ ἀγνή·

v. 49. Φωτίου. Τὸ μέλλον, ὡς ἦδη παρὸν ἀπαραίνεται· ἀντί γὰρ τοῦ, ποιήσει, φησὶν ἐποίησεν, ὡς ἦδη κατορθωθὲν καὶ γινόμενον, τῆς αὐτοῦ φησι χειρὸς οὐκ ἀνθρώπου τὸ ἔργον ἐποίησε κράτος, οὐ διὰ Μωϋσέως (1) ὡς πάλαι ἐπὶ τοὺς αἰγυπτίους· οὐδὲ διὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὡς τότε ἱερουζουλίτικα τεῖχη καταπέτων περιώθω ἱερῶν καὶ σαλπύγγων ἠχη· οὐδὲ δι' ἀγγέλου, ὡς ἦνίκα τὰς ἑκατὸν ὀρθόκλυτα πόντε χιλιάδας κατεστρώνησε τῶν πολέμων· οὐδὲ δι' ἄλλου τινός· ἀλλὰ διὰ τίνος; δι' αὐτοῦ τοῦ οὐκίσιον βραχίονος· βραχίονος δὲ τοῦ πατρὸς, ὁ υἱός· κατὰ τὸ, ἐλυτρώσω ἐν βραχίονί σου τὸν λαόν σου· δι' αὐτοῦ σὺν ἡκίαν εἰργάσατο, καὶ τραπεζοῦν ἔστησε κατὰ τῶν πάλαι τυραννούντων τῶν ἐχθρῶν.

v. 51. Τοῦ αὐτοῦ Κατετροπώτατο φησὶν οὐκ αἰγυπτίους, ἢ ἀσσυρίους, ἢ τὸδε τὸν πόλεμον, ἀλλὰ πάντα λογισμῶν ὑπερήφανον, τούτῳτι μὴ ὑποκύπτοντα καὶ παιδαρχούοντα τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· δεικνύσας καὶ σαθρὰς ἀπέλυζε τὰς ὑπερηφάνους διανοίας τῆς καρδίας αὐτῶν, ἃς ἔσχον εἰς τὸ μὴ πιστεύσαι καὶ φρονηθῆναι αὐτὸν· διελίμψαι τὰς ὑπερηφάνους τῶν μὴ πιστευσάντων διανοίας, οὐδὲ σικάν αὐταῖς ὑπολιπὼν ἀπολογίας· σπὸ γὰρ οὐκίσις καρδίας, καὶ τοι τούτῳτα ἔχοντες τὰ δυσωπούοντα αὐτοῦ, ἐγρυσίνθησαν· καὶ καρπὸν ὀλέθριον τῆς ἰδίας ψυχῆς, τὴν ἀπιστίαν παρέστησαν.

(1) Confer volumen primum primae editionis p. 190.

Βικίως προβαίνει. Ἐπί γάρ τῳ ἑλεῖσαι τὰς γενεάς τῶν γενεῶν κατὰ συλλαβισμῶν, καὶ αὐτὸς ἐνὶ σῶματι ἐμφυχωμένη ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερῇ κατ' ὑπόστασιν καὶ εἰς κόσμον ἔρχεται, καὶ μετὰ ἀνθρώπων ὑποστρέφεται, καὶ κάτω πολιτεύεται, καὶ πάντα σκωπεῖ, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματευόμενος διὰ μόνην φιλανθρωπίαν· ἐλεῖ μὲν τοὺς ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς ἐν ἐκαστῇ γενεᾷ φασμαμένους αὐτῶν, τοὺς δὲ ἐπιγνώσας πρὸς πίστιν καὶ μετανοίαν μετατρέποντος· οἱ γὰρ διαμένοντες ἐν τῇ ἀπιστίᾳ, τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀπέκλεισαν.

Τοῦ ἁγίου Μακαρίου. Ἐπί ὁ θρόνος τῆς δεύτης, ὁ νοῦς ἐστιν ἡμῶν· ἀλλ' αἱ δυνάμεις τ. 52. αἱ πνευματικαὶ ἀπὸ τῆς παραβάσεως ἐνεκάτισαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀδάμ, ὡς εἰς θρόνον ἴδιον· λοιπὸν, διὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ κύριος καὶ ἔλαβεν ἐκ τῆς παρθένου τὸ σῶμα· εἰ γὰρ θέλησε γυμνῇ τῇ θεότητι κατελεῖν, τίς ἠδύνατο ὑπενεγκεῖν; ἀλλὰ διὰ τοῦ ὄργανου τοῦ σώματος ἐλάλι τοῖς ἀνθρώποις· λοιπὸν, ὁ αὐτὰ πνεύματα τῆς πορνείας ἃ ἐνεκαθίσταντο εἰς τὸ σῶμα, κατέβηκεν ἀπὸ τῶν θρόνων τῶν νοημάτων καὶ τῶν λογισμῶν ὡς ἐνεκακλιόντες· καὶ ἐκαθάρισεν τὴν συνείδησιν ὁ κύριος, καὶ αὐτῶν θρόνον ἐποίησε τὸν νοῦν καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸ σῶμα· καὶ τοὺς ταπεινωθέντας ὑπὸ τῶν θαυμάτων ἕψωνεν.

Τοῦ Μεταφράστου. Εἶχε μὲν ἡ τῆς Ἐλισάβετ οἰκία τὴν παρθένον ἕκειον περὶ μῆ- τ. 56. νας τρεῖς· βεβύλευτο δὲ αὐτῇ ἡ πορνευή, τυχὸν μὲν καὶ τοῦ παρθένου κατανοήσασιν τὴν ἐκβασιν· ἠπερεῖτο γὰρ, ὡς εἶκος, τοῖς κατ' ἑαυτὴν καὶ ἐκκλησίᾳ εἶχε ταύτην οὐχὶ μετρία· τυχὸν δὲ καὶ συνηθῆκα τῇ Ἐλισάβετ τὰ τοιαῦτα μεγαλῶα καὶ εὐαγγελία· ὅτε οὐ χάριν ἐπὶ τρεῖς μῆνας· καὶ μὴ πλέον ἢ συνεία, ἢ πάντως ὡς τίκεται μελλούσης τότε τῆς Ἐλισάβετ· εἰ γὰρ περὶ τὸν ἕκτον μῆνα τοῦ ταύτην δὴ συλλαβῆναι ἢ τοῦ ἀγγέλου γέγονε πρὸς τὴν παρθένον ἀποστολὴ, αὐτῇ δὲ γενεμένη πρὸς Ἐλισάβετ μῆνας τρεῖς παρ' αὐτῇ διαμένη, εὐθὺς ἔδει τῷ χρόνῳ τῆς συλλήψεως, ἐν ὃ ἕνατος περὶ μῆνα μὲν, πέντε ἔχοντος, εἰς τὸν αὐτῆς αἶμον ἐπάουσιν ἡ παρθένος· καὶ τούτου τυχὸν, διὰ τὸ μίλλαν ἀπαντῶν πλῆθος εἰς τὸν Ζαχαρίου αἶμον, τίκεται μὲν ὡσαν τῆς Ἐλισάβετ ἐχούσης· τῆς δὲ παρθεναϊκῆς ταῦτα αἰδοῦς οὐκ ἀνεχομένης· ἔδει μὲν δὲ ἐν ὑπερωρεῖν τὰς παρθένας, ἐπειδὴν μίλλη τίκεται ἐν γαστρὶ ἔχουσα· δεῖ γὰρ καὶ τοῦτο σκοπεῖν· ἦδη καὶ τῆς Ἐλισάβετ τόκου ὡσαν ἐχούσης, ἡ Μαρία καὶ τὴν ἀτεχνῶς οὕσα ἔχουσα, ἀλλ' εὖν, ὡς παρθένος ἐξίσταται· ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὸν αἶμον τὸν αὐτῆς ἐπαντῶν, ἀλλὰ μὲν, εὐδαμῶν· ἐκεῖ δὲ τὸ μετὰ τοῦτο διάγουσα ἦν· ἕως ἐγγίσει ἦδη τὸν τῆς κυρορίας καιρὸν ἔργου· ἀλλὰ τῷ Ἰωσήφ ἡ τῆς παρθένου γαστὴρ εἰς ὄγκον ἀρδύσα, ἴγνυει γὰρ ὅτι πνεύματος ἦν ἁγίου, λογισμῶν· ἔτι μὲν οὐκ εὐπροπέει· ταύτῃ τοι καὶ λαθραίων αὐτῇ τὴν ἀπόλυσιν ὠκενοῦμεν· ἄτε οὕτω οἰκίας ὡν, ὡς μὴ μόνον μὴ κλάσαι βεβύλευσαι, καὶ τοιοῦτο τοῦτο κελύοντος, ἀλλὰ μὴ δὲ παραδειγματίζουσι, τοῦτοστί φανερόν τὸ πρᾶγμα εἶσθαι καὶ ἐκπεμπῆσθαι ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνδοκμηθέντος, ἀκινεῖται ὁ ἀγγελος, λίων ἐτόμος τὴν ἀπρίαν· ἔδει γὰρ μηδὲν ἕως ἕρμαστοῦ ἐπιμωμον ὑποστῆναι, τὴν παντὸς ῥώμου καθαρωτάτην· εὐ γὰρ μόνον φρεῖν ἀδικτος παρανεύου μίμωμον ἡ παρθένας, ἀλλὰ καὶ φρεῖς κρέτων, καὶ ὑπερ ἀνθρώπων ἡ κυροφία, ὥστε εὐ φρέου μόνον ὀπκλάσθαι οἶν, ἀλλὰ καὶ εὐροφίως ὑπεππῆσθαι· οὐ ταῦτα μεγαλῶα παρθένας· καὶ σὲ δεξάων ὁ δυνατός, ὑπερωρεῖν πραγμάτων οἰκονομίας πε- πᾶκεν.

- p. 11. a. Τοῦ Μεταφράστου καὶ Βικτόρος. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν αὐτῇ ἐπῆλθε τὸ Ἰωάννου εἰπεῖν ὄνομα πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς κλήσιν, ἔξουν ὃν ἀτεχνῶς καὶ τοῦ γένους αὐτῆς ἀλλόττερον ἢ πάντως, ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς τοῦ τεκτομένου δυναμείας; ἐπεὶ οὐκ ἦν ἐκ τοῦ ἀνόρου ἢ θήλυσις; πῶς γὰρ τῷ προστίμῳ ἔτι τῆς ἀνωρίας πεπεδημένῳ; διὸ καὶ δένειον αὐτῷ ὡς μὴ ἀκούοντι ἢ λαλῆσαι δυναμένην, ὅς καὶ λαβὼν δίλτον, ἔγραψε συμφωνίως τῇ ἑαυτοῦ γυναικί, τῷ παιδὸς τὴν προσηγορίαν ἁμίλι καὶ μετὰ τὸ γραφῆ ὀπλοῦται τοῦτο τὸν Ζαχαρίαν· καὶ γὰρ ἀμύχανον ἦν διὰ νοήματος· ἐθαύμασαν φησὶ πάντες· ἐπὶ τίνι ἄλλῳ, ἢ ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν γεννητέρων, περὶ τὸ τοῦ παιδὸς ὄνομα;
- v. 63. Τοῦ αὐτοῦ. Ὁμοῦ τοίνυν γράφων, ὀνόμαζε· καὶ γλοῖτή τὰ θεσπὰ διελύτε· καὶ λέγειν ἤρχετο· καὶ προσητεύειν τὰ ἀναγεγραμμένα· πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἦδη ἐπισημ-
σαντες τῷ υἱῷ ὑστερον δὲ περὶ Ἰωάννου.
- v. 64. Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τί ὁ φόβος πάντων λαμβάνεται τῶν προσκυνούντων; ἔτι προτρέχειν εἶδει περισσῆν θαύματα ἐπὶ τε τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ τεχθσομένου, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τῷ ἐκείνου τῶν· ἵν' ὡπερ ἐπὶ τῇ σιωπῇ Ζαχαρίου ἐξέστη ὁ λαός, οὕτως καὶ ἐν τῷ λαλῆσαι αὐτὸν ὅπως διὰ τοῦ ὄνο τούτων θαυμάτων, μέγα τι λογίζονται πάντες περὶ τοῦ τεχθέν-
τος παιδίου· ταῦτα δὲ πάντα προκατεσκευάζοντο πόρρωθεν, ἵν' ἐκ προσμίον τοῦ ἀξίωσιστον τοῦ μαρτυρησαί Χριστῷ μέλλοντος, ἐπιστήμῳ; ἀναφανῆ θύλῃ δὲ τούτου καὶ ἡ ἐπαγγελίη, τὸ θαύ-
ματι καὶ οἶε κατέχους γενέσθαι πάντας ὀηλαθῆ τοὺς ἀκούοντας, τί ἄρα λέγοντας ταῦτο τὸ παιδίον ἔσται; καὶ ἦν χεῖρ κύριου μετ' αὐτῷ· ὁ θεὸς εἰργάζετο· οὐ γὰρ Ἰωάννης ταῦτα ἐπίει, ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ χεῖρ.
- v. 65. Βικτόρος καὶ Κυρίλλου. Λαμβάνεται δὲ τὸ κέρας, οὐ μόνον ἀντὶ δυναμείας, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ βασιλείας· ἀμφοτέρω δὲ ὁ Χριστὸς ἔστιν, ὁ ἐκ τῆς πατριᾶς καὶ τοῦ γένους τοῦ Δαυὶδ ἀνατείλας ἡμῖν σωτήρ· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευέντων καὶ ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις τοῦ πατρὸς.
- v. 66. Βικτόρος. Ἦγεμα, φησὶν, ἡμῖν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ κέρας σωτηρίας τὸν Χριστὸν, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν προαγόρευσιν· πᾶσι γὰρ ταῖς προφήταις τὸ περὶ Χριστοῦ κατή-
γελται μυστήριον· ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐξ ἐχθρῶν οὐκ αἰσθητῶν, ἀλλὰ νοητῶν, τῶν ἀλι-
πίων φημί θαυμάτων, τῶν μυστῶν ἡμᾶς· πῶ δὲ ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ τῶν προφητῶν τὴν ἡμῶν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν; ἔνθα εἴρηται αὐτῷ· ἦξει καὶ σώσει ἡμᾶς· καὶ πάλιν οὐ πρέ-
σβει, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς· καὶ πολλαχθῶ ἐπιφών μιν ται, καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν προφητῶν, εἶδει τὸν θεὸν δὲ αὐτῶν φεγγόμενον, καὶ οὐδὲν ἀν-
δρώπινον.
- v. 72. Τοῦ αὐτοῦ. Τὸ παιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων, οὕτω χρὴ νοεῖν, ὡς τὸ εἰς τιμᾶς γενόμενον ἔλεος· καὶ πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν ἀνατρέχει τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ· ἐπαι-
σόμενα γὰρ τῆς εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας, κοινωνοὶ γίνονται τῆς εὐφροσύνης· καὶ ἐτίμῳ δὲ χάρειται, καθὼ τὰς ἐλπίδας αὐτῶν ἐπλήρωσεν· ὅσα γὰρ προσεδόκων, ἐπὶ Χρι-
στῷ εἶδον τελεωθέντα· εἶδα καὶ ἄλλο γεγονός μετὰ τῶν πατέρων ἔλεος, ὅτι καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπισκοπὴ γέγονε· καὶ τούτω, ἢ εἰς τὸν αἶθρα αὐτοῦ ἀφίξις ἐπραγ-
ματίσατο· πείας δὲ διαθήκης ἐμνήσθη, καὶ πείου ὄρκου πρὸς τὸν Ἀβραάμ γενομένου, ἢ πάν-
τως τοῦ ἐνευλογηθῆσθαι ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη; καὶ τοῦ, εὐλογῶν εὐλόγησθαι

σε καὶ πληθύνουν πληθύνω σε· ἐπληθύνθη γὰρ ὄντως ὁ Ἄβραάμ, εἰς σπέρμα καὶ τῶν ἔθνων λεγουσάντων αὐτῷ τῶν υἱοθετησάντων αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως· ὡς γὰρ ἐπίστευσεν αὐτός, οὕτω καὶ ταῦτα διὰ πίστεως οἰκειώθησαν.

Βασιλείου. Μηδαίς δὲ ἀκρίων, ὅτι ὤμοσεν ὁ Θεὸς τῇ Ἄβραάμ, εὐκοσμησάσθαι πρὸς τὸ v. 73. ἄμνην· ὥσπερ γὰρ ὁ Σωμὸς ἐπὶ Θεῷ λεγόμενος, οὐκ ἔστι Σωμὸς, οὐδὲ πάθος δηλοῖ, ἀλλὰ τὸ τιμωρητικὸν καὶ τὴν τιμάνδε κινεῖσιν, οὕτως οὐδὲ ὁ ἔρκος, ἔρκος· οὐδὲ γὰρ ἔμνησιν ὁ Θεός, ἀλλὰ τὴν βεβῶαιον δηλοῖ, καὶ τὸ πάντως ἐσόμενον λέγει· ἔρκος γὰρ Θεῷ, ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστὶ πληροφορῶν τοὺς ἀκούοντας, καὶ πίστιν ἐκαστῷ παρέχων, ὅτι ὁ ἐπήγγελται καὶ λαλεῖ, πάντως γενήσεται· εὐ γὰρ, ὡς ἀνσωμπος, ἐμνησι θεός· ἀλλ' ἡμῖν ὁ λόγος αὐτοῦ, ἀντὶ ἔρκου πρὸς ἀλήθειαν γίνεται, ἀρέπταις καὶ ἀσυνήτοις δόγμασι τὴν ἐπαγγελίαν βεβαιούντες.

Τῷ Μεταφράστῳ. Θεία ὅπως ἡ Ζαχαρίου γλώττα, τὰς τοῦ κωφείου πέδας ἀπαδεμένη, εὐχ p. 12. b. ἀπλῶς φθέγγεται, ἀλλὰ καὶ προφητεύειν ἐπιεικῶς ἀρχεται καὶ προφητεύειν περὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ παιδὸς, ὅς καὶ τὰς πέδας αὐτῆ τῆς ἀρμονίας ἐπίπληκται, καὶ πάλιν ἀντικειν' ἴσασθαι γὰρ προσήκον αὐτὸν ὑψίστου προλέγει, καὶ πρὸ προσώπου αὐτοῦ προπεριμένεσθαι, ἰστομασίαν τῶν ὁδῶν αὐτοῦ πισπομένειν· ταυτέστι, προπαρασκευάσαντα τὰς ψυχὰς τῶν μελλόντων δεχισθῶσι τὸν Χριστὸν, ἵνα ἰεταίμευ αὐτάς· εἰρῶν, ἐμπεμπάτησιν ἐν αὐταῖς.

Μακκαρίου. Καὶ ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ τριμήριου σκότους γενόμενου, καὶ πάντας καλύψαντος, v. 79. οὐκ ἔβλεπον υἱὸς πατέρα, οὐτε ἀδελφὸς τὸν ἐμέγνιον, οὐτε φίλος γνίσαν φίλον, οὕτω τῷ Ἀδάμ p. 13. a. παραβάντες τὴν ἐντελήν, καὶ πεισόντες ἀπὸ τῆς προτέρας δόξης, καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου γεγενῶτες, καὶ τοῦ καλύμματος τοῦ σκότους ἐλθόντες ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μέχρι τοῦ ἰσάτου Ἀδάμ τοῦ κύριου, οὐκ ἔβλεπον τὸν ἀληθινὸν πατέρα τὸν ἐπευράνιον, καὶ τὴν ἀγαθὴν μητέρα τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, καὶ τὸν γλυκὴν ἀδελφὸν τὸν κύριον, καὶ τοὺς γνωστοὺς φίλους ἀγγέλους· καὶ νῦν δὲ ἔτι ἐφ' οὗς οὐκ ἀνατίλλει ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκότος εἰσὶ, τὴν αὐτὴν τῶν ἡδονῶν ἐπιέμεναι ἔχοντες.

C A P. II.

Τῷ Μεταφράστῳ καὶ Ἀλεξάνδρου μεναχῶ. Ἐνταῦθα ὁ λόγος διασαφεῖν ὁρμηται περὶ τῆς v. 1. προφητείας, ὅπως εἴληκε πέρας, τῆς μὴ ἐκλαΐψαι ἀρχεται ἐξ Ἰούδα Σεισικιζούσης, μὴ δὲ ἠγνόμενον ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνου, ἕως ἂν ἔλθῃ ἢ ἀπόκειται, αὐτὸν δὲ εἶναι προσδοκίαν ἔθνων· περὶ τοῦ Χριστοῦ δηλαδὴ καὶ τούτο λεγούσης· τότε γὰρ ἐκείνος ἐπιφαιτῶ, ὅτε λαπὸν ἐπιλειπότες ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοὶ ἀρχοντες· καὶ ὑπὸ τὰ στήπτερα κῆθ' τὰ τῶν ῥωμαίων γενόμενοι· οὕτω τε γὰρ ὁ Χριστὸς γίνεται, καὶ ἀπογραφῇ πρώτη ἐκείνη γίνεται· κρατησάντων ῥωμαίων τοῦ ἰουδαίου ἔθνους, καὶ ὑπὸ ζυγῶν τῆς οἰκείας βασιλείας αὐτοῦ ἐσεγκόντων· Ἀντίπατρος γὰρ ὁ Ἡρώδου πατὴρ, τοῦ ἰουδαίου ἀρχαντος ὕστερον, ἐξ Ἀράβιας ἀγεται γυναῖκα, Κύπριον ὄνομα, ἥτις παῖδων αὐτὸν τεσσάρων πατέρα ποιεῖ, ὧν εἰς αὐτὸς ὁ Ἡρώδης· ἢ· μάλ्लιν δὲ τραπέτερον, ὡς εἶν' τε, τὰ τοῦ πράγματος ἀνωθεν δηλωτέον· Ὑμανοῦ γὰρ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἀρισταρβούλου τοῦ ἀρχιέρως, ὃς καὶ διαδῆμα μὲν βασιλικῶν περιέδετο, δέσμος δὲ ὑπὸ Παρμηπίου στρατηγῶ τοῦ ῥωμαίου σὺν ἅμα παισὶν εἰς Ῥώμην αἰσχερῶς παρεπέμψθη, ἵνα καὶ τε-

λῆιν φόρους ἐτάχθη τῆς ἰουδαίας· τούτου δὲ τοῦ Ὑρκανοῦ ἀρχιερέως ὑπὸ Περπιπτοῦ ἀνα-
 δειχθέντος, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ Πάρων ἰαλωκότος, Ἀντιπάτρου τὸ πρὸς δόλον ἀναιρεσέν-
 τος, ὃν ἐπίτροπον αὐτὸς τῆς χώρας κατέστησεν, ὅς καὶ Ἡρώδου τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλευ-
 κότες τῆς Ἰουδαίας πατὴρ ἦν, καὶ μηδενὸς ἔντος τοῦ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ πραγμάτων ἀντεχο-
 μένου, Ἡρώδης εὖτος ὁ τοῦ Ἀντιπάτρου υἱὸς πέμπει πολλά τινα χρήματα δὲς τοῖς ῥωμα-
 αῖς, καὶ ὑπόσπονδος αὐταῖς γενεῶς, ἐγκρατὴς γίνεται τῆς ἀρχῆς· ἔστιν δὲ τοῦ πράγματος
 ἔσχε τὰς ἀφῆρας, ὁ λόγος ὡς εἶεν τε διὰ βραχίων ἐρεῖ· Ἀγούστου γὰρ Καίσαρος εἰς Αἴ-
 γυπτον ἀπίοντος μετὰ χειρὸς ὡς μάλιστα πλείστας, πρὸς τε τὸν Κλεοπάτρας φημί πόλεμον,
 εἰς ἣν περιέστη τὰ τῆς ἀρχῆς Αἴγυπτου, ἐκ τῶν Πτολεμαίων ἔλκυσσαν τὸ γένος, ὥσπερ ἄρα
 καὶ Ἰωσὴφ παθεῖ, πρόσαιον αὐτῷ Ἡρώδης εὖτος, λειτουργίαν οὕτι μετρίαν ἐν στρατεύμασι
 τε καὶ ἀναλώμασι χρησιῶν· ἐπεὶ δὲ καὶ Κλεοπάτρα καὶ Αἴγυπτος ἐν χερσίν ἦν Αἰγυπ-
 τῶν, δωδέκατον ἔτος ἦδη τῆς ἀρχῆς ἔχοντι, ἐπανιών αὐτῶν εἰς Ῥώμην, Ἡρώδου τῆς Σερα-
 πείας ὥσπερ εἰνὸς ἀπεμνημονεύων, βουλῇ τῆς ῥωμαίων συγκλήτου, βασίλεια τούτων τῆς Ἰου-
 δαίας χωρετοῦν, περὶ εἰς διαθήμα· ὥσπερ ἐπιβάς Ἱερουσαλῶν, ἐπεὶ τοὺς ἰουδαίους ἐγνώ-
 μῃ κατὰ γνώμην αὐτῶν διακείμενους, ἀλλὰ τῷ ἀλλόφυλον εἶναι καὶ ἄλλως δύσχερσον, βα-
 ρυνόμενους αὐτοῦ τὴν ἀρχήν, ἐνίους μὲν αὐτῶν καὶ ἀπέκτανε, τοὺς πλείστους δὲ κακῶς
 ἔδρακεν· ἠδρασιόλασόν τε τὴν πάλιν, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἱερὸν, ἀνοήτως καὶ μαχεθῆναι
 κακῶς εὖν ἐνίους τῇ ἐξουσίᾳ χρώμενος, εἶτα καὶ παρασημῶν τι προστίθησι, καὶ δῆγμα σαφῆς
 τῆς σφετέρας κακίας· πάσας γὰρ τὰς τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ φυλῶν καὶ γενῶν δημοσίας ἀναρχαίς,
 αἱ ἀπὸ τοῦ Ἰσθρα ἐτύχχανον εὔσαι, φθόνου καὶ μανίας ἔργον ποῶν, περὶ διδοῦσι καὶ ὁ
 σκεπῆς, ὡς κομιθῆ πονηρῶ· ἵνα μικροὶ τοῖς ἰουδαίους γνώμων ἦ ἐκ πάσας οὕτω τυγχάνουσι
 πατριᾶς, καὶ τίνες μὲν αὐτῶν οἱ ἡμεδαπὸν καὶ αὐτέχθονες, τίνες δὲ οὗς γενέας εἰσιτο
 καλεῖν πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν ἱερατικὴν στολήν ἐν σκευῇ δὴ τινι ἀποσέμενος, καὶ σερα-
 γίδας ἐπιβαλὼν, ἀτήμιος ἀδράσι φῶν χρημάτων ὄντων τὴν ἀρχιρωσθήην ἐτίθει· καὶ ταῦ-
 τα μὲν οὕτως· ἦδη δὲ Καίσαρος Ἀγούστου, δευτέρου ἔτος καὶ τεσσαρακοστῶν βασιλευόντος,
 ἔξεισι παρ' αὐτοῦ δόγμα, ἀπογραφὴν πάσῃ τῇ οἰκουμένην ἐγκλεινομένου, ἦσαν φορολογίαν
 καὶ ταύτην Κυρηνήῃ τινὶ ὡς ἐνούστατῳ καὶ πρώτῳ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ὁ Καίσαρ ἐνε-
 χειρίσιν, ἐν καὶ κατίστησεν ἠγούμενον Συρίας ἢ ται τῆς Ἰουδαίας· ἀπῆμι τοιγαρῶν ἕκαστος
 εἰς τὴν ἰδίαν ἀπογράφασθαι πόλιν· ἔδου γὰρ τῇ πρὸς γῆν καθόδῳ τοῦ ἐν οὐρανῶν βασιλευόντος
 καὶ τοὺς τῆς γῆς ἀρχοντας· λειτουργίας εἰσενεγκεῖν· καὶ ἐπεὶ τὸ δόγμα ὀλησθῆ τῆς ἀπογρα-
 φῆς πρὸς τὴν σφετέραν ἕκαστον συνάδει πατέρον· τοῖς καὶ Ἰωσήφ πειθόμενος, ἐκ τῆς Γα-
 λιλίας, ἐκ πόλεως φημί Ναζαρέτ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικνεῖται πρὸς Βηθλέεμ πόλιν, ἡ πό-
 λεις ἐστὶ Δαβὶδ· καὶ ἡ αἰτία, τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου φησί καὶ πατριᾶς, ὅ ἐστι συγγενὴς
 Δαβὶδ· ἀφικνεῖται δὲ πρὸς ἀπογραφὴν, σὺν τῇ θαυμασιωτάτῃ γυναικῶν Μαρίας, εὖση ἐγκύω·
 καὶ γὰρ ἡ μὲν Γαλιλαία, χώρα τίς ἐστι Παλαιστίνης· ἡ δὲ Ναζαρέτ πόλις τῆς Γαλιλαίας·
 πάλιν ἡ Ἰουδαία, χώρα τίς οὕτω προσαγορευομένη· Βηθλέεμ δὲ πόλις τῆς Ἰουδαίας· τὸν
 μὲν ται Χριστὸν οἱ προσῆται πάντες οὖν ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Βηθλέεμ ἔφασκον
 ἦξειν, κακῶς τεχθῆσθαι.

νημένην τῷ Δαβὶδ ὑπόσχεσιν, ὅτι ἐκ καρποῦ τῆς κελίας αὐτοῦ αἰώνας ἔσται βασιλεία, πληρωμένην εισαγγέλισται:

Τῷ Μεταφράστῳ. Ἐπεὶ οὖν φανερὸν ἄσασιν ἦν, ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ τὸν κῆρον ἐρχοσθαι, γέγραπται γὰρ ὅς ἐφημεν, καὶ σὺ Βηθλεὲμ εἰκὸς τοῦ Ἐρραῶ, ἐλθροστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ μὲν ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ.

Τῷ Γεωμέτρῳ. Εἰ δὲ χροὶ τε λαπὸν ἐναυθα καὶ Σειρῆσαι, ἡ μὲν ἀρχὴ, τῆς ἀρχῆς· ἡ δὲ ἀπογραφή, τῆς ἀπογραφῆς τύπος ἦν· ἡ μὲν γὰρ τὴν μοναρχίαν ἐδήλου τοῦ ἐνὸς πάντων Θεοῦ τε καὶ βασιλείως, ἡ δὲ τὴν ἐκούσιον ὑποταγὴν, ἡ καὶ εἰς οὐρανὸς ἀπογραφὴν, πόντων βουλευμένων· καὶ ὅτι καθάπερ τὸ δόγμα, οὕτω δὴ καὶ τὸ κήρυγμα πᾶσαν διαδραμεῖται τὴν ἐκκεκμημένην οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ, πάντας εἰς τὰς εἰκείας πατριὰς ἀνατρέχων, τοῦ καὶ πάντας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν καὶ πρότερον ἀναστρέφειν πατριὰ καὶ πολιτείαν, ἀφ' ἧς ἄλλες ἀλλαχῶ καὶ τοῖς βίαις καὶ ταῖς ἐρμαῖς διεσπάρημεν· καὶ τὸ πάντας δὲ φέρους φέρειν τῷ Κρίστω, τοῦ καὶ πάντας ἐρεῖλιεν καρποφορεῖν Θεῷ κατὰ δύναμιν· οὐ τὰ σωματικά μόνον δι' εὐσεβείας τὲ καὶ θυσίας, ἀλλὰ καὶ τὰ πνευματικά διὰ θεωρίας καὶ πράξεως.

Τῷ αὐτῷ. Ὅπερ ἔφημεν, καὶ νῦν ἱερῶμεν ἔτι ἡ ἀπογραφή κατὰ Σείαν πάντως p. 14. a.
οὐρανίαν, ὡς τε καὶ τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν εἰκείαν πατριὰν, χάρας χάραν, καὶ πόλεως πόλιν· τῆς μὲν Γαλιλαίας, τὴν Ἰουδαίαν· τῆς Ναζαρέτ δὲ, τὴν Βηθλεὲμ ἀλλεττόμενον, ἵνα καὶ ἡ προφητεία τῆ προφητείας, καὶ ἡ δόξα τῆ ἀληθείας, καὶ πατρίς τῆ πατριῶ συμβῆ, ἡ μὲν λέγουσα ὅτι ναζωραῖος κληθήσεται, ἡ δὲ ὅτι ἀπὸ Βηθλεὲμ ὁ Χριστὸς ἐρχεται τῆς μικρᾶς καὶ πενυχᾶς, οὐ ἐλαχίστης δὲ, διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ σωτῆρος πρόδου.

Ἐρραίμ. Ἐν μὲν οὖν τῷ ἑσθδικῷ τῷ φαιδρῷ σύλληψις τοῦ φαιδρῷ καρποῦ καὶ Σείου v. 6.
φωτός· τότε δὴ θεαμὸν ἐξέως τὸ σκότος, οὐκ ἴσχυεν ἀμπαρῶσαι τὴν φωταῖν σύλληψιν p. 15. b.
ἐν δὲ τῷ ἀπειλλῶν γέγονεν ἡ γέννησις τοῦ φωτός τοῦ τὸ ἡμέτερον σκότος διασκεδάσαντος· καὶ τὸ μὲν ἐν ᾧ λείπεται τὸ σκότος, σνέτειλεν ἡμῖν ζωῆς νικητικῶν ὁ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ μὴν, ἡρῆμηνεν ἡμῖν τὸν τύπον, ἐν ᾧ Μωῦσῆς διὰ γραμματέων ἐμύνησε· καὶ ὁ μὲν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ὁμοίως ἐδήλωσεν ἡμῖν τὸ μυστήριον.

Μακαρίων. Ἐσωματωποίησαν ἑαυτὸν ὁ ἄπειρος καὶ ἀπρόσιτος, δι' ἄπειρον καὶ ἀνευρότητον p. 16. a.
χρηστότητα, καὶ ὡς εἶπειν, συνεμίμνηρον ἐν τῆς ἀπρόσιτου δόξης, ἵνα συνενωθῆναι οὐκ ἐδῆ τῆς αὐτοῦ κτίσασαι· σήμερον γέγονε καταλλαγὴ θεότητος πρὸς ἀνθρωπότητα, καὶ ἐδῆ πρὸς θεὸν τῆς ἀνθρωπότητας, καὶ θεοῦ ἐδῆ εἰς τὴν ψυχὴν· τὸ πρὶν γὰρ ἔλεγεν ὁ προσφῆτης· ὅσα Σιών πενθούσι, παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἐρχομένους εἰς ἐρτήν, τῆς ψυχῆς τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν ἀρημισμὸν αἰνυσόμενος· οὕτε γὰρ ὁδὸς Θεοῦ εἰς ψυχὴν καὶ διάνοιαν ἀνθρώπου ἦν, οὕτε ψυχὴ εἰς θεὸν περιπάτει· ἐπληρωθῆ ὁ χρόνος τῆς καταβάσεως τοῦ ἀνθρώπου λαβῶν ὁ ἐχθρὸς ὑποσέριον τὸν Ἀδάμ, ὡς περ ὅπλων χρησάμενος τῷ αὐτοῦ σώματι, δι' αὐτοῦ ἐνεμῆθη καὶ ἠχλαλίωτεσε πάντας ἀνθρώπους· ὡσαύτως καὶ ὁ κύριος, ὡς περ ὅπλων λαβῶν τὸν ἀνθρώπον, τὰ τεῖχη τοῦ πονηροῦ διέλυσε, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτως καὶ τὸ φῶς αὐτῆς· ὡς περ γὰρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀπαυθῆσκουσι, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες θλασσοθήσονται· αὐτὸς ἐστὶν ἄνω, καὶ αὐτὸς ἐστὶ κάτω· αὐτὸς ὁ ζῶν, αὐτὸς ὁ ἀπαυθῆν, ὁ ἀρνίον, ἡ θυσία, ὁ μόσχος, ὁ τυθεύς, ὁ παθὼν, ὁ ἀπαυθῆς, ὁ νυμφίος, ὁ νυμφίον, ὁ παράδεισος, τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς, ἡ ἀμπα-

λος ἢ ἀληθινῆ, ὁ αἶνος τῆς εὐφροσύνης, ὁ μαργαρίτης, ὁ θησαυρός, ἡ σαγήνη, ὁ πολεμιστής, τὸ ὄπλιον, ὁ υἰκῶν, ἡ περιτομή, τὸ σάββατον, ὁ νόμος, ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ὁ τοῦ αἰκάπου κίκκος, ὁ ἀμπέλιον, τὸ ἄρετρον, ἡ χάρις, ἡ πίστις, ὁ γάμος, τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου, ἡ ἑδὼς, ἡ Σέρα, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, τὸ φῶς τῶν ψυχῶν, ἡ ζωὴ, ἡ βασιλεία, ἡ ἀρχή, τὸ τέλος, ὁ πάντων ἐπέκεινα, ὁ τὰ πάντα ἐν πᾶσι γενόμενος.

Rursus cap. I. 32.

p. 17. a. Τῷ Γεωμέτρῳ. Σὺ εὖ φσαι καλέσεις οὐχ' ὁ πατήρ ἀπάτωρ γὰρ τὸ γε κατὰ τὴν κατὰ γενίαν, ὡπερ ἀμήτωρ, κατὰ τὴν ἀνω' σὺ καλέσεις Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ενεργείας, ἡ ὀνομασία, ἀπὸ τῆς χρήσεως ἢ κλήσεως, ἀπὸ τῶν ἔργων ἢ εὐφημίας· δι' αὐτοῦ γὰρ ἀνθρώπουσιν ὁ τῆς σωτηρίας ἀνεξάντλητος ἐπιφέρεισει πλοῦτος.

Τῷ αὐτοῦ. Ἐπὰ δὲ κενὸν αὐτῷ τεύτο καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ τύπον τὸν στρατηγὸν καὶ ἡμαγωγόν, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ὀθῆγον, διὰ τεύτο δεικνύς ὁ ἀγγελλος, ὡς οὐ κατ' ἐκείνου ἔσται, ἐπάγει· οὗτος ἔσται μέγας.

Φωτίου. Τὸ ἀνθρώπινον ὑποβάλλον, ὡς γὰρ θεός, καὶ ὑπὲρ τὸ μέγα.

Τῷ αὐτοῦ. Ἡ μέγας ἔσται ὅπερ ἦν, εἰ δὲ τὴν βραχύτητα τῆς σαρκὸς ὑποδέχεται οὐδὲ γὰρ εὐδ' ἢ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσληψις, τὸ μέγιστος κατασκηκνύει τῆς θεότητος, ἀλλὰ συνυψύεται μᾶλλον αὐτῇ τὸ ταπεινὸν τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ γὰρ τῶν πτωχεύη· τὴν σάρκα, ἀλλὰ καὶ εὐτως μέγας ἔσται ὡπερ ἦν.

Τῷ αὐτοῦ. Οὐκίτις εὐ τὴν κλήσιν ἐνομασιθεύσεις, ἀλλ' ἐκείνος κληθήσεται· παρὰ τίνας, ἢ ὁηλονότι παρὰ τοῦ ὁμοουσίου πατρὸς· οὕτως γὰρ εἶδε τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ εὐ δὲ γνώσας ἀληθῆς τοῦ γεννήματος, εὐτως ἐπιθεῖται καὶ κλήσιν καταλλήλων ἀξίπιστος· διὸ καὶ φησὶν· οὗτος ἐστὶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός· ἔστι εὖν αἰεὶ, εἰ καὶ νῦν ἡ κλήσις αὐτῷ εἰς ἡμετέραν διδασκαλίαν πεφανέρωται· διὰ τούτου καὶ κληθήσεται, φησὶν, εὐ γενήσεται· ἦν γὰρ καὶ πρὸ αἰῶνων τῷ ὁμοουσίῳ συνεθεράζων πατρί· τούτου συλλήψη, τεύτου μήτηρ ἀναδειχθήσεται, τούτου ὁ σὸς παρθενοῦς ὑποδέχεται κόλπος, ἐν οὐρανῶν οὐκ ἔχωρησι κῆτος.

p. 18. a. Τῷ Γεωμέτρῳ. Δώσει τείνον αὐτῷ κύμας τὸν θρόνον Δαβὶδ τῷ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς ἀνθρώπου, καὶ ὡς ἐντεῦθεν ἀρχομένη τῆς βασιλείας, διὰ τῶν πιστευόντων, οὗς καὶ οἶον καὶ θρόνον ὀνομάζει Δαβὶδ τε καὶ Ἰακώβ· οὕτως δὲ ἐστὶ τὸ βασιλεύειν εἰς τὸν αἰῶνα, εἰ μὴ θεοῦ· ὥστε εἰ καὶ λαμβάνειν διὰ τὴν ὀικονομίαν ἀνθρωπίνως λέγεται τὸν θρόνον Δαβὶδ, ἀλλ' ἐστὶν ὁ αὐτός· καὶ θεῶς βασιλεὺς ἀτελεύτητος, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος· οὐ κατὸ θεῶς μόνον, ἀλλὰ κατὰ καὶ ἀνθρώπου· καὶ ὡς οὐ κατὰ φύσιν μόνον βασιλεύς, ἀλλὰ βασιλεύσων καὶ κατὰ γνώμην· καὶ νῦν μὲν, πολλῶν ἐπ' ἐσχάτων δὲ, καὶ πάντων, ἵναικα καὶ ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα.

Φωτίου. Ἄλλὰ τί πρὸς ταῦτα ἡ παναγία παρθένος; ἅμα εὐδὺς, κατιμαλακιάσθαι τῆς λέγας, ἢ τὰς ἀσκάς ἡδύας ἀναπετάσασα τοῖς λογισμοῖς ἐφῆκε φέρειν ὀνεζετάστω; τὴν συγκατάθεσιν; ἀσκαῶς.

v. 34. Τῷ Γεωμέτρῳ. Οὐτε γὰρ τῷ ἀγγέλῳ διαπιστῖν ἔχει διὰ τὸ ἀξίπιστος, εὐτε πάλιν τὴν παρθενοῦσαν ἀνεύσθαι διὰ τὴν καθαρότητα· ἀλλὰ μίση χωρεῖ τῆς ὀπιστίας· εἰ καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ζητεῖ τὸν τρόπον τῆς παραδόξου ταύτης νυμφεύσεως ἢ κήσεως· φέρει εὖν ἰδομεν αὐτῆς καὶ τὴν γλώτταν ἅμα καὶ τὴν φυγὴν, καὶ ὅσον αὐτῆ σφῆ· τε καὶ φιλοτάπεινος.

Τῷ αὐτῷ. Πῶς τόνον ἔσται μοι ταῦτο τὸ δεῖν εὖ καὶ θαυμαρὸν καὶ ἀπερίητον; καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνασκόλουν τὸ τε γὰρ ἀνδρὰ με γνῶναι, καθάπερ θεῶν καθιερωθεῖσαν, τῶν ἀμηχανῶν καὶ τὸ, χωρὶς ἀνδρὸς καὶ συλλεβείν καὶ τεκεῖν, τῶν ἀθανάτων τὸ δὲ ἐπεὶ ἀνδρὰ σὺ γινώσκω, εἶπε πάντως μὲν καὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ ἀναφέρουσα, ὡς μέχρι μηταετίας μόνον εἰδυῖα τὸν αὐτῷ γάμον, καὶ ὡς εὖ νῦν μόνον ἀλλὰ καὶ διὰ τέλος ἄχραντος ἔγνωκίαι μένειν ἀνδρὸς, οἷα καὶ δεῖν καὶ ἀψανστεν ἀφάρωμα πάντως δὲ κακῆτων βεβαίως τὸν λέγον, ὅς ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς ἦκει, ὅτι μὴ τὴν πείραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔρσειν ἢ παρθένης ἠγρόησεν· οὐκ ἔγνωκα φησὶν ἐπιθυμίαν ἀνδρὸς· οὐκ ἔχω δίλημα τῆς σαρκὸς· ὃ δὴ καὶ κατὰ πάσης αὐτῆ τῆς γυναικείας ἐξαιρετον φύσεως, ὅτι καὶ ὑπὲρ πάσης αὐτῆ καὶ ἐκ γνώμης ἔλωσ ἀνεπιδέκτου τῆς τοιαύτης κακίας ἢ σωφροσύνης· ὥστε διπλως ὁ λόγος· ἢ γὰρ ἔλωσ διαπερθεῖται περὶ τὴν σύλληψιν, ὡς εὖ δυνατὴν εἶναι ἀνδρὸς, ἢ καὶ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπιζητεῖ τῆς συλλήψεως, ὡς τὸν Ἰωσήφ ἀνδρὰ οὐκ ἔγνωσα, τάχα δὲ οὐδὲ ἔγνωσα· εὖ γὰρ θη θέσεται καὶ τῶν ἀψύστων ψεύειν αὐτῷ, οὐδὲ τὸν ἀποκλεισμένον κῆπον συλᾶν, οὐδὲ τὸ ἐσφραγισμένον ἀνεῖγναι βιβλίον, ἢ ἀποσυλᾶν τῷ δεῖν τὸ ἀνάστημα;

Φωτίου. Οἶδα φησὶν ἔμφανως, ὡς σύλληψιν καὶ κωφερίαν, καὶ οὐδὲν μοι, καὶ τόκον, λογογραφεῖς· ἀλλὰ πολλῶν πλείον· κῆσας τὴν ἀπορίαν ὡς ἄγγελος· τόκος γὰρ ἅπας ἀνδρὸς κινουμένη συνίσταται· ἢ δὲ τῆς πρὸς ἀνδρὰς ἐμιλίας ἀλλοτριώσεως, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν εἰς ἀκίαν κατέρχεται τῆς συλλήψεως· πῶς εὖν ἔσται μοι γέννημα, εὖ γενήσεται οὐκ ἐγνώσισται;

Ἀντιπάστρου Βασταίων. Ἐγὼ μόνη τὴν φύσιν κωφεροῦ, ἐπ' ἡμεῖς λυθῆσονται τῆς τεκνογονίας αἱ ἀφορμαί;

Τῷ Γεωμέτρου. Ἄλλ' ἔρα πῶς τῆ παρθένη λύει τὴν ἀπορίαν ὁ ἄγγελος, καὶ διερ- v. 35.
μηνεῖαι τὸν ἀφάρτεον γάμον, καὶ τὸν ἀφραστεν τόκον, καὶ τὸν ἀκατάληπτον τρόπον· εὖ
p. 18. b.
χεῖρα φησὶν ἀνδρὸς· εὖ γὰρ ὁμοίως ταῖς ἀλλοίαις τὰ σὰ, ὡσπερ οὐδὲ τὰ τοῦ οὐδοῦ τῆς οὐδοῦ· εὖ γὰρ ἢ σὴ σύλληψιν, τῆς παρθένης ἀφάρτεως, ἀλλὰ καὶ τειναντίαν σφραγίς καὶ συντήρησις· δέχου εὖν ὡ παρθένη τὸ λέχον μὴ ζῆται τὸ σιγηδὲν τῷ τόκῳ μαρτυρῶν τῷ τρόπῳ παρακῆδ' ἄγγελος γὰρ εὖ διδάσκαλός σοι τῆς οἰκονομίας ἐλήλυθα· διάκονος καὶ κήρυξ τῆς δεσποτικῆς ἀπιστάλῃ ἐπιδημίας, οὐχ' ἐρμηνεύς, οὐδ' ἐξηγητὴς τοῦ προστάματος· πῶς ἔσται ταῦτο, εἶδεν αὐτὸς ὁ παρὼν· ἔτι πᾶσιν, ἐπίσταμαι· τὸν δὲ τρόπον λέγειν, εὖ δύναμαι.

Ἀνδρῶν. Σὺ ὡ παρθένη τόκον ἀπάτερα, ὃ μὴ πρότερον τῆ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐγνώριστο, ἐξ ἀλοχουετων ὀδόνων τῆ φύσει παρὰ τὴν φύσιν εἰσάξει, ὑπερφυῆ δύναμις τὸν τῆς φύσεως αὐτεργὸν ἐν μήτρᾳ παιδοποιήσασα· καὶ γενήσεται μήτηρ, τὰ μήτρων φησὶν· καὶ τὸ βρέφος, οὐχ' ἔξει πατέρα καλῶν ἐπὶ γῆς, ἔτι μὴ σπερμᾶς μεσιτευσῆσας συλληθῆσεται· μὴ δὲ φεραῶς ὑποδραμούσης, ἢ τεκῶσα γενήσεται.

Τῷ Γεωμέτρου. Οὐ γὰρ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἀγίου πνεύματος ἢ ἐπιλευσεῖς· καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ οὐδοῦ δύναμης ἢ ἐπιστάσεις.

Εἰρηναίου εἰς τὰς αἰρέσεις. Εἰ ὁ πρῶτος Ἀδάμ ἔσχε πατέρα ἀνθρώπων, καὶ ἐκ σπέρματος p. 19. a.
ἐγενήθη, εἰκὸς ἦν καὶ τὸν δεύτερον Ἀδάμ λέγειν ἐξ Ἰωσήφ γεγενῆσθαι· εἰ δὲ εἰκότως ἐκ γῆς ἐλήθη, πλάστως δὲ αὐτοῦ ὁ θεός, ἔδει καὶ τὸν ἀνακεφαλαυμένον ἐκείνον, τὴν αὐ-

τὴν ἐκείνη τῆς γενήσεως ἔχεν ὁμοίότητα εἰς τί ἂν πάλιν εὐκ ἐλάβεν χρῖν ὁ θεός, ἀλλ' ἐκ Μαρίας τὴν πλάσιν ἐνήργησεν; ἵνα μὴ ἄλλη πλάσις γένηται, μὴ δὲ ἄλλο τὸ σωζόμενον ἀλλ' αὐτὸς ἐκείνος ἀνακαταλαμβάνῃ, τηρουμένης τῆς ὁμοιότητος· ἄγαν εὖν πίπτουσι καὶ εἰ λέγοντες αὐτὸν μηδὲν εἰληφέναι ἐκ τῆς παρθένου· ἵν' ἐβάλωσι τὴν τῆς σαρκὸς ἀκονεμίαν, καὶ ἀποβάλλωσι τὴν ὁμοίότητα· τί γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν κατήν, εἰ μηδὲν ἐμίλλη λήψασθαι παρ' αὐτῆς; ἔτι τε εἰ μηδὲν εἰλήφει παρὰ τῆς Μαρίας, εὐκ ἂν τὰς ἀπὸ γῆς εἰλημμένας προσέτιο τροφάς, δι' ὧν τὸ ἀπὸ γῆς ληφθὲν τρέφεται σῶμα· εὐδ' ἂν τὰ ἄλλα ὅσα σύμβολα σαρκὸς τῆς ἀπὸ γῆς εἰλημμένης, ἐνεδείξατο· νῦν δὲ ὡσπερ διὰ τῆς παρακιῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ πρώτου ἐκ γῆς ἀνεργάστου πεπλασμένου, ἀμαρτωλοῦ κατεστάδιστου εἰ πολλοί, καὶ ἀπέβαλον τὴν ζωὴν, οὕτως εἶδε καὶ δι' ὑπακοῆς ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ πρώτου ἐκ παρθένου γεγεννημένου, δικαιωθῆναι πολλοὺς καὶ ἀπελαβεῖν τὴν σωτηρίαν·

p. 19. b. Βικτώρος πρεσβυτέρου. Πῶς ἐπελεύσεται; εὐκ ὅψιμ τὸ ἐπιρχόμενον, ἐνεργήσει δὲ δημιουργικῶς μὴ φαινόμενον, τό τε ἅγιον πνεῦμα καὶ ἡ δύναμις τοῦ πατρὸς· Χριστὸς δὲ θεοῦ δύναμις ἐπισκιάσει σοι, τοῦτοσί περιβαλεῖ σε, ἐνδύσει σε, καὶ περιχαραιοώσει σε, καὶ κίβλη σου ἔσται· καὶ τούτο δὲ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῆς παρθένου, εὐκαίρως εἴρηται· φησάσης γὰρ τὸ, ἐπεὶ ἄνθρωπος εὐ γνώσκω, σωματικῆς ἐννοίας τούτου ἐπάγει διάκρισιν· ἐπεὶ τῆς γε ἀληθινῆς καὶ ἀφαντασιώστου σαρκώσεως ἔνεκα, καὶ ἐναργεστέρων εἰς παρὰστασιν τοῦ ἀποφύκτου θαύματος ἔδω βήματων.

p. 20. a. Ἰουστίνου. Μίσθον γὰρ παρθένου ἐκ Δαυτακοῦ καταγομένης γενέσθαι, διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν ἐπαγγελίας, πρὸς τὴν τῆς ἀκονεμίας χρείαν χρῆσάμενος, καὶ ταύτης τῇ νιδυῖ εἰσθῆς εἰσεῖναι εἰς αὐτὸς σπέρμα, πλάττει ναὸν ἐαυτοῦ τέλειον ἀνθρώπου, μέρος τὶ λαβὼν τῆς ἐκείνης φουσεως, καὶ εἰς τὴν τοῦ ναοῦ διάπλασιν ἐνώστας.

p. 20. b. Βικτώρος πρεσβυτέρου. Σὺ δὲ μοι ὄρα πῶς τῇ παρθένου ὄλην ἐξέφησε τὴν τριάδα ὁ ἄγγελος· πνεῦμα ἅγιον εἶπὼν, καὶ δύναμιν, καὶ ἔψιστον· ἀδαιρέτος γὰρ ἡ τριάς· καὶ ἐν μὲν τῷ λόγῳ, τὸ πνεῦμα· διὰ δὲ τοῦ λόγου, καὶ ἐν τῷ θεῷ.

Τῷ Γεωμέτρῳ. Τὸ μὲν εὖν πνεῦμα φησὶν ἐπελεύσεται, προσδοπιῶν τῷ νῦν τὴν εἰσοδόν, καὶ προνοεῖν, καὶ προκαθαίρον αὐτῷ τὸν θαλάμον· μᾶλλον δὲ προκαλλωπίζον, εἰ καὶ προεκλάθεται καὶ προεκκαλλοπισται· ἡ δὲ δύναμις τοῦ ἔψιστου ὁ υἱός, ἐπισκιάσει· κατὰ-περ ἐσκαγραφημένους τισὶν ἦδη παρὰ τοῦ πνεύματος τύποις, ἐπιβάλλων δι' ἑαυτοῦ καὶ αὐτὰ τὰ χρώματα, εἴτεον τὰ πατρικά γνωρίσματα· ἡ καὶ τὴν ἀδείατον αὐτοῦ μορφήν, ἐν σοὶ σιωδῶς περιγράψει· καὶ τὸ κατ' ἡμᾶς ἐν σοὶ μορφοθήσεται· ἡ καὶ αὐτὴ τοῦ πατρὸς ἡ σφραγίς, ἐν σοὶ διασημανθήσεται· πάσας ὁμοῦ τὰς πατρικὰς ἐνεργείας, εἴτεον σικὰς καὶ τεύς χαρακτηριστάς, ἐν ἑαυτῷ περιφέρει· καὶ σοὶ υἱός, ὁ καὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς υἱός γενόμενος καὶ καλούμενος.

Φλαβιανῷ. Μὴ τοίνυν νοεῖ σωματικῶς συνάγειαν, μὴ δὲ γαμικὴν ὀμίλιαν ἐκδέχου· ὁ γὰρ σοὶ δημιουργὸς τὸν σωματικὸν αὐτοῦ ναὸν παρὰ σοῦ τικτόμενον δημιουργεῖ· διὸ καὶ τὸ γενόμενον ἅγιον κληθήσεται υἱός θεοῦ.

p. 21. a. Τῷ Γεωμέτρῳ. Οὐ διὰ τὴν κατ' ὑπόστασιν ἴσοισιν μόνον, τὸν αὐτὸν καὶ υἱὸν θεοῦ καὶ υἱὸν ἀνθρώπου καὶ ἔντα καὶ καλούμενον, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἐνομάτων μετέπτασιν, ὡς

τοῦ μὲν ἀνθρώπου πλάσσει τὸ τοῦ φύσει θεοῦ, τοῦ δὲ θεοῦ τὸ τοῦ φύσει ἀνθρώπου καλυμμένον, ὡς τὴν ἀραν ἑνωσὶν τε καὶ περιχρόσιν.

Τοῦ αὐτοῦ. Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπε τὸ γεννόμενον ὑπὸ σοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ γεννόμενον; ὅτι οἶδεν οὐκ ἀπὸ γυναικὸς ἀλλ' ἀπὸ ἀνδρὸς κυρίας καὶ πρώτως τὴν γέννησιν καὶ γεννᾶ μὲν ὁ πατήρ, ἡ δὲ μήτηρ διαδεχόμενη, τελειοφρεῖ καὶ προσαυγίαν τὴν γέννησιν ἵνα οὖν μήτε ἀπὸ ταύτης εἶεν, μήτε δὲ καὶ ἀπὸ πατρὸς, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ εἶδεν τὸ γέννημα, καὶ γεννῶν ἑμῷ καὶ γεννόμενον, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν.

Τοῦ αὐτοῦ. Πίστις φησὶ τῶνδε τῶν εὐαγγελίων, ἕτερα εὐαγγέλια, προσεμεμεῖν καὶ ὑπερμεῖν, δι' ἑαυτὸν καὶ γνωσκόμενα καὶ γινόμενα τούτων δὲ οἱ παρὰ πολλῶν ἀπόδειξις, ὑπὸ τοῦ ὀνόματος, ἀπὸ τῆς συγγενείας, ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἀπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θαύματος· ἰδοὺ γὰρ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σοῦ, συνέλαβεν ἐν γήρει, ἡ καλουμένη στείρα· τοσοῦτον εἰς ἕξιν ἦκε τῆς ἀπαίδας, ὥστε καὶ εἰς κλησὶν αὐτῇ γνώρισμα εἶναι τὸ ἀτύχημα· καὶ τὸ δὴ πλεον, ὅτι οὐδὲν ἀδυνατήσκει παρὰ τῷ θεῷ.

Φωτίου. Ὁ γὰρ στεριώσεως λύων θεσμῶ, αὐτὸς καὶ τῶν ἑαυτῷ ὕναται κατασκευάσαι, δίχα μεριτείας ἀνδρῶ· ὁ τὴν ξηραυθεῖσαν βίξαν εἰς καρποφόρον στείχερος ἀνανεώσας, αὐτὸς καὶ τὴν ἀνεκμὴν ἀρσεναν εἰς εὐφρον χόραν ἑαυτῷ καινοποιεῖ· ἂν δὲ βούλη καὶ παραδείγμασι τῶν ἀπεργημένων τὴν πίστιν παραδείξασαι, μικροῖς τὰ μεγάλα εἰκάζουσα, καὶ ταῖς φάσασαι πιστομένη τὰ μέλλοντα, οὕτως συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τεῖρη υἱόν, ὡς ἡ βάρβδος Ἁλαρὸν ἀνεργήτως ἐβλάστησε, τὰ τῶν ἐρμωμένων ἐνεργήσασα· ὡς ὁ ἱετός κυανόθεν ἐπὲ τὸν πόκον φερόμενος, αὐτὸν μόνον ἐπότιζε, τὴν δὲ γῆν οὐκ ἐδρόσισεν· ὡς ἡ βάτος τὸ πῦρ ὑπεδέχετο, καὶ τὴν φλόγα τρέφουσα, οὐκ ἐφθάρματο· οὕτω καὶ εὐ συλλήψῃ υἱὸν σάρκα, θανείξουσα, τρεφὴν τῷ οὐλίῳ πυρὶ παρέχουσα, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἀνδύειλκουσα· ταῦτα γὰρ τὴν σὴν πόρρωθεν πρεῖονόραφι κωφορίαν· ἕκαινοποιεῖται ταῦτα καὶ προσηύστη, ἵνα τοῦ κατὰ σὲ μυστηρίου σημαγραφίῃ τὸ ἀκατάληπτον.

Τοῦ Γεωμέτρου. Πιλλὰ μὲν καὶ μεγάλα, τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν θαύματα, θάλασσα διπ- p. 21. b.
σταμένη καὶ πόλις συναγεμῆν· πέτρα πλεμμυρωμένη νόμισι· ποταμοὶ ἐκγινόμενοι, καὶ ἀναχαὶ ἰζόμενοι· ἴλιος ἐπεχόμενος· νεφέλη προτρέχουσα· στύλος πρὸς προεχόμενος· πηχὶ μικρὰ μέλι βένουσα· ξηρὰ βάρβδος ἀνδρῶσι βένουσα· καὶ ἔτι πρὸ τούτων καιομένη βάτος ἀκαστα· θροισκωμένη καμῶσι ἀσβεστο· ὕδωρ ὕδασι ἐκπυρούμενον· πλάκες δακτύλου θεοῦ γραφόμεναι· ὡσεὶ ἄμμος πετεινὰ βρεχόμενα· μάννα καταφερόμενα· στείραι τίκτουσαι· γηραιὰ βλασταίνουσαι, παραλόγιος μὲν, οὐκ ἀσπῶρος δὲ· ἀλλὰ τί μοι ταῦτα παρῶνε πρὸς τὸ, νόμους ἐν σοὶ λυθῆναι λόγου καὶ φύσεως, ἀλλ' οὐχὶ χρόνου τὸ καὶ πρῶτως, καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖναι οὐκ ὄντος οὐδὲ καρπὸν ὡς ἡ βάρβδος μόνον· οὐδέτι βένουσαν καὶ ἀφύχων, ὡς ἡ πέτρα τὸ νόμισμα, ἀλλὰ θεὸν ἑμῷ καὶ βρετόν καὶ οὐχ' ὄσαν μὴ φλεχθῆναι, ἀλλὰ καὶ θεωρηθῆναι, μὴ δὲ ὑλαῖν καθάπερ οἱ παῖδες, ἀλλὰ θεοῦ φλογί· μὴ δ' ἀκαφῆ καὶ ἐξωθεν σχῆν τὴν φλόγα καθάπερ ἡ βάτος· ἀλλ' ἔνθεν τὸ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον· καὶ μὴ διελθεῖν οὐδὲν μόνον, καθά καὶ ἡ ἐρωδὴ πάλαι τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ σάρκα θύναν τῷ ἐκ σοῦ· μηδ' ἀπλῶς γραφῆναι καθάπερ αἱ πλάκες θεοῦ δακτύλω, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν συνενσωθῆναι τὸν λόγον καὶ ὑποστῆναι τὸ πρῶτον· τὸ δὲ μὴ μόνον καὶ συλλαβεῖν παρῶνε, καὶ συλλαβεῖσαν διατελεῖν, ἀλλὰ καὶ τεκεῖσαν τὴν παρῶνεϊαν διατηρεῖν, πῶς οὐ διπλοῦν ἔμειν τὸ κατὰ σὲ θαῦμα

τοῦ μωστηρίου δίδουσι· τὸ μὲν γὰρ μήπω παχυδύτα τὸν λόγον, διὰ τὸν υμνητικὸν εἰσιλ-
θεὶν ἀγράφως κλείθρων, καὶ σάρκλαβεῖν, θαυμαστὸν μὲν, καὶ οὐδὲ καταληπτόν· οὕτω δὲ
τοσούτων ὄσων μετὰ τοῦ πάχους ἔλκυ καὶ τοῦ προσλήμματος ἐξελθόντα τὴν πύλην ἐσπαργισμέ-
νην ἀπολείπειν, ὡσπερ ἂν εἰ μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν διελθῶν ἦν· καὶ τί μοι τοῦ θαύματος ἀνι-
χνεύειν τὸ τέλος; οὕτω γὰρ ἔδοξε καὶ τοῖς πάλαι τοῦτο θαυμαστὸν, ὡς ἀνοῦδον αὐτὸ τῆς
προσῆτας ἐπιλήθεσθαι, καὶ ὑπογράψην συμβόλους τε καὶ σιαιῖς· εἰσως ὡσπερ ἐν ἀμαυροτέ-
ροις τισὶ χρώμασι σκιαγραφήσουσι τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος· πάντα γὰρ ἐκείνα ἐπέτυπον·
καὶ πάντα πάντες σὲ ὀνομάζουσι· θάλασσαν σχιζομένην καὶ πάλιν συνερχομένην, πλὴν δια-
βαινωμένην ἄμα καὶ κεκλισμένην· κάμινον θροσιζομένην ἄμα καὶ φλεγόμενην· βάτον καιρομένην,
ἀλλ' οὐ κατακαιομένην· νεφίλην ἡμέρας ἄμα καὶ εὐθυπορίας ἄγγελον· στυλὸν πυρὸς οὐ τὸ θεῶν
οἶμαι μόνον πῦρ ἐπιφρομένην, ἀλλὰ καὶ θεῶν καὶ νέου λαοῦ, τὸν Φαραὼ τὸν νοσητὸν ἀποτει-
χίζουσαν· πέτραν μετὰ τὸν λόγον βίβουσαν· βῆθρον ἀνδρός τὴν εὐνοϊκὰ καὶ δόξαν τοῦ γένους
φέρουσαν· γῆν μείνασαν οἶα ἐστὶ, καὶ πλήρη τῆς θεῆας εὐρισκομένην τροπῆς· καὶ μάνα τὴν
ἀνερχομένην ἄρτον φέρουσαν, ὃν οὔτε ἄρσισι οὔτε σπορὰ ἐγαύρησαι· βωϊτὸν ἄψαστον, κῆπον
ἀσυλον, λυχνίαν ἀσβεστον, ναὸν ἀβάτον, ὄρος ἄτομον, ἀρεταῖς κατακαμιν καὶ κατασάσκων· πλά-
κα θεόγραφον, στάμνον θεολόχον, τράπεζαν ἐφ' ἧς ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος, κλίνην ἐφ' ἧς θνητὸς
ἀνεπαύσατο· κλίμακα δὲ ἧς κατέρχεται μὲν ὁ θεός, ἀνέρχεται δὲ ὁ θνητός· ὄρχομένην μὲν
τῶν χθονίων, ἀπτομένην δὲ καὶ τῶν οὐρανίων· τοσαῦτα μοι καὶ ἐτι πλείω τὰ περὶ σὲ ὧ παρ-
θεῖνε θαύματα· μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ θαύματος εἰκονίσματα· ἔχεις εἰ βούλει καὶ τὴν γείτονα καὶ
συγγενεὴ Ἐλισάβετ εἰς παράδειγμα· εὐδὲν τοῖς δεσποτικαῖς ἀνυπέτακτον ἔβρις· πάντα εἰμι
τῷ θεῷ προστάγματι· εἴπερ ποτε τὴν ἀνδρὸν πέτραν γενέσθαι κατάρβυτον, ἢ δὲ ποταμοῦς
υδάτων εὐδῶς ἵφειξαι· ὁ τότε τόνον τὴν ἄστρον πέτραν μεταβαλὼν εἰς λίμνην, καὶ νῦν
τὴν στείραν Ἐλισάβετ, παιδογόνον ἐκάλειυσεν ἀναδειχθῆναι μητέρα· καὶ δετε τὸ σῶμα τὸ γῆ-
ρας ἐμάρανε, τότε τὴν μήτραν ὁ θεὸς ἀνεύεισε· καὶ βρέφος ἐπὶ τῆς ἀργαλῆς βασιτάσει ἢ
βακτηρίαις διὰ τὸ γῆρας χηρῆσσαι· καὶ στείρα παραδόξως γεννήσει, ἵνα σὺ πιστεύης ἐτι
παρθένος παρὰ φύσιν τέξεις.

v. 38.
p. 22. b.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὅρα μοι κῆρυταῦθα τῆς παρθένου τὸ ἦθος, καὶ ὅσων εἶχεν ἐν νεαροῦ κο-
μιθῇ τῷ σώματι, καὶ φρονήματος ὁμοῦ καὶ πνεύματος τελειότητα· ἔως μὲν γὰρ ἀνδρὸς ὑπό-
ληψις ἦν, τὴν σύλληψιν οὐκ ἔδεχετο· ἀλλὰ κἄν ἀρχάγγελος ἦς φησι, κἄν ὑπερφύη μοι τι-
νὰ καὶ σφάρακα κωμῆς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλ' ἐμὲ καὶ ἀνδρὶ συνελθεῖν, καὶ συλλαβεῖν, καὶ τε-
κεῖν, ἀμήχανον· ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν παρσοσίαν, καὶ τὴν ἐνείκεσιν, τὴν μὲν τοῦ πνεύματος
τὴν δὲ τοῦ νεοῦ προσηυγγελίσθη, πείθεται μὲν καὶ πιστεύει· μηδὲν γὰρ ἀδύνατον εἶναι
θεῷ· φυσᾶται δὲ καὶ ἐπαίρεται οὐδὲ οὕτως, ἀλλὰ καταπίπτει μᾶλλον καὶ ὑποστέλλεται,
καὶ δουλὴν μὲν ἑαυτὴν οὐκ ὀνομάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰκὸς ἐτοιμὴν εἶναι λέγει πρὸς τὸ
ὑπὲρ ἄνω ὡς δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὄν, οὐ θέχεται μᾶλλον ἢ ἐπαιχεται τὸ ἐπάγγελμα.

Τοῦ Μεταρράτου. Ὅς γὰρ ἦκουσε τούτων, εὐδῶς ὑπὸ τοῦ ἐνοικούντος αὐτῇ πνεύμα-
τος διαναλασθεῖσα τὸν νῦν, ὁσμένης τί διετέθη τῷ ἐπαγγέλματι· καὶ ἰδοὺ ἢ δουλὴ κρείου
φησὶ πρὸς τὸν ἄγγελον· γένετό μοι κατὰ τὸ βῆμα σου ἄμα τὴν τε ἀκρίβειαν εἰς ὅσον ἔδει
πρὸς τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν φυλάσασα, καὶ μὴ πλέον μετὰ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν εἰρημί-

ων ἐλομένη διαπιστεῖν· ἀλλὰ τῷ μὲν, τῆς προμήτορος τὴν ἀπάτην διαφυγεῖσα· τῷ δὲ τὸ δυσπειθὲς ἐκκλίνασα Ζαχαρίου καὶ πέρα τοῦ καλῶς ἔχοντος.

Φοβίον. Ἐπί μοι, φησὶ, πνεῦμα ἄγιον ἐπελευσάσθαι διετρώνουσας, οὐκ εἶτε ἀντιπίπτω, οὐδὲ ὀντιλέγω· γεννηθῆτω μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου· εἰ ἀξία τῷ δεσπότῃ κίνημαι, ὑποχρήσω χραίρουσα τῇ Σελήματι· εἰ δὲ ἀλάστως τῷ πλάσματι ἀναπαύεται, οἰκοδομῆτω τὸν οἶκον αὐτὸς ἑαυτῷ, ὡς εὐδόκησι· ζωοπλαστέτω ἐν ἐμοὶ τὴν σάρκα τὴν ἑαυτοῦ, ὡς ἴδεν αὐτὸς καὶ ὡς βούλει· γέναιτό μοι τὰ σὰ ῥήματα περατούμενα πράγματι.

Τὸ Γεωμήτρον. Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο τι τῶν περὶ τὴν μυσταγωγίαν ταύτην ἐπαίνειτο p. 25. a. τῆς κόρης· ὁ μὲν τὴν ἀσφάλειαν, ὁ δὲ τὴν εὐπείθειαν· ὁ μὲν, ὅτι μὴ συνηράγη λαμπραῖς οὕτως καὶ μεγάλαις καὶ παρὰ λαμπροῦ καὶ μεγάλου ταῖς ὑποσχέσεσιν· ὁ δὲ, ὅτι μὴ πέρα τοῦ μετρίου δυσπειθῶς ἐχρήαστο ταῖς ἐκτωίσεσιν, ἀλλ' ἐπίσης ἐξέφυγεν καὶ τῆς προγονοῦς ἀπάτης, τῆς Εὐσας φημί, τὴν εὐνήθειαν, καὶ τῆς συγγενικοῦς ἀπιστίας τοῦ Ζαχαρίου πρὸ μακροῦ τὴν ἀπειθειαν· ἐμοὶ δὲ καὶ τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης, οὐχ' ἦττον δοκεῖ Σαυμαστόν, ἀλλ' εἰπέρ τι καὶ τῶν ἄλλων ἐκπλακτικώτατον· δι' ἣν τάχα καὶ ἐπὶ τοσούτων ἐβώθη, καὶ πρὸς ὑπερυγίαν ἀπερωθή τοῦ ταπεινώσαντος ἑαυτὸν μέχρι καὶ σώματος· κεχαριτωμένη γὰρ καὶ νῆμφη θεῷ ἀκούσασα, καὶ τοῖς λεγομένοις πιστεύσασα, δεύλην ἑαυτὴν ὁμως καλεῖ· καὶ τὴν ἐπαγγελίαν θέχεται μὲν, καὶ συγκατατίθεται, ὡς δὲ μὴ κατ' αὐτὴν ἀλλὰ κρείττονα καὶ προσδοκίας οὕσαν, ἐπεύχεται, ἰδοὺ ἡ θούλη κυρίου, γέναιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου· ταῦτά ται, καὶ ἀπεισιν εὐθὺς ἀπ' αὐτῆς ὁ ἀγγελος οὐ μόνον ἀπαρτίσας ἔπερ ἐβούλετο, ἀλλὰ καὶ ὑπερβουμάσας τοῦ παρθενικοῦ κάλλους τὴν ὀρασίσητα καὶ τῆς φρενῆς τὴν ὑπερβολὴν, καὶ μηδὲν ἐπὶ πλείον βασιανίσει θελήσας, ἀλλὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐκείνης δεξάμενος.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἡμῖν δὲ οὐκ ἄπορον καὶ τούτου τὴν αἰτίαν εἰπεῖν· σαρκούται γὰρ οὐκ ἄλλως τίς τῆς τριάδος, ἀλλ' ὁ υἱὸς, ἵνα καὶ πάλιν υἱὸς μείνη, μὴ μετατιθεμένης τῆς ιδιότητος· ἢ καὶ πάλιν δημιουργὸς, καθάπερ κτίσας τὸ πρότερον, οὕτω καὶ ἀνακαινίσας τὸ δεύτερον· ἀλλὰ καὶ υἱὸς γινόμεθα δι' υἱῷ διὰ τοῦ φύσει, εἴσει προσοικουμένοι, καὶ διὰ τοῦ κληρονόμου, καὶ πρὸς τὴν συγληρνούμεναι παρακαλούμενοι· πᾶσα μὲν οὖν ἐνοῦται τῇ σαρκὶ καὶ τελείως ἡ θεότης, οὐσιωδῶς· μόνος δὲ ὁ υἱὸς, ὑποστατικῶς· εἰπέρ ὀλικῶς ἐν ταῖς τρισὶν ἡ θεότης· καὶ οὕτως ὅλη μὲν ἡ τῆς θεότητος φύσις, ὅλη τῇ ἀνθρωπίνῃ κραδύουσα φύσει, τὸν θεάνθρωπον ἀπετέλεσεν· οὐ μὴν ὥσπερ ὅλη τῇ φύσει τὴν φύσιν ὅλην, οὕτω καὶ τὰς ὑποστάσεις ὅλας ὅλας ταῖς ἀνθρωπίναις ἐνωθῆναι λέγειν ἐκβιασθησόμεθα· ἄπασι· ἀλλ' ὅλην μὲν ὅλη τῇ ἀνθρωπότητι τὴν θεότητα, ὡς πρὸς τὰς φύσεις· μόνον δὲ τὸν υἱὸν μόνῃ τῇ τοῦ υἱοῦ κεκράσθαι σαρκὶ, ὡς πρὸς τὰς ὑποστάσεις, ὁμολογήσασμεν· οὐ μὴν οὐδὲ πάλιν ὥσπερ ὑποστατικῶς ὁ υἱὸς μόνος, οὕτω καὶ ἐνεργητικῶς, ἀλλ' ἐνθλίξι μὲν τοῦ πατρὸς, συνενργῆ δὲ τοῦ πνεύματος, τὴν πρόσληψιν ἀπεργάζεται· καὶ οὕτω πάλιν ἡ τριάς, ἐνομιμένη γνωρίζεται· καὶ ὁ εἷς θεὸς πρὶν διακρίθῃναι, συναγεται· κἀκείνο δὲ ἀναγκάσιον εἶδέναι, ὅτι καὶ τῆς οἰκονομίας ἐστὶ τὸ συνεκτικώτατον, ὅτι μὴ δὲ ἔσον οὖν, πρῶτον σὰρξ μὴ δὲ ἀνθρώπος, εἶτα θεοῦ λόγου σὰρξ ἢ καὶ ἀνθρώπος, ἵν' αὐτῷ προουπασάσας καὶ ἄμω τὰς φύσεις ὁμολογήσαντες, εἰς διπλὴν κατενεχθῶμεν ὑπόστασιν, ἐκ τῆς διπλῆς καὶ ἰδίᾳ προουπασάσης· ἐκείνου φύσεως· ἀλλ' ἅμα μὲν τῷ λόγῳ ἢ σὰρξ, καὶ τῇ σαρκὶ ὁ λόγος· ἅμα δὲ

καὶ ὁ θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ· εἰ καὶ ᾠον, ὡς λόγος τὸ καὶ θεός, ὑπόστασις δὲ τὸ πρῶν, τῷ νῦν ἡ θεότης τῇ ἀνθρωπότητι· περὶ γὰρ τὸ ἐν τὸ γινόμενον· κινῆ μὲν γὰρ ὁ λόγος τὴν φύσιν, κινῆ δὲ ὁμιουργικῶς, ἀλλ' οὐ σπερματικῶς, ὡς τις ἔφη τῶν πρὸ ἡμῶν συνίσταται δὲ καὶ περὶ τὸν λόγον, ἡ φύσις ἔλη πρὸς ὅλον, αἰσθητὴ τε καὶ λογικὴ, παθητὴ τε καὶ νοεῖα· καὶ οὕτω προήλθεν ὑπόστασις, σύνθετος· μὲν, οὐ διπλῆ δὲ· καὶ φύσις διπλῆ μὲν, οὐ σύνθετος δὲ· ἄμφοτερά γὰρ ἑκάτερα· τί γὰρ καὶ ἔσται Χριστός, εἰ μὴ τε καθαρῶς ἄνθρωπος ἔσται, μὴ τε καθαρῶς ἔσται θεός; ἀλλ' ἵν' ἀμφοτέρω συμπερικινῆ ἢ καὶ ἀμφοτέρων ἐκτός; ἢ· τί δὲ καὶ ἔλωσ ἐδελέσῃ καὶ δράσει, μὴ τε ἀνθρωπίνως μὴ τε θεϊκῶς, ἀλλ' ἄλλων τινὰ τρόπον σύνθετον, ἐδέλων καὶ θρώ; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως· ἐτέρου λόγου τὸ καὶ κτιστῶν νυνὶ δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀκολουθίαν ὁ λόγος αἰτεῖ.

Τοῦ αὐτοῦ. Πρὸς δὲ τὴν Ἐλισάβετ ἀποτρέχει μόνον· τούτου μὲν εἰσὼς αὐτῇ διὰ τε τὴν συγγένειαν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ τρόπου συναίρειαν· τούτου δὲ καὶ διὰ τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου ῥηθέντα, καὶ παρ' αὐτῆς ἐκείνης μαθεῖν βυλομένη, καὶ ὀφθαλμοῖς αὐτῆς θεασαμένη τὰ προφητεύματα.

v. 39.
p. 23. h.

Τοῦ Μεταφράστου. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ τοῦ μονατῆρος αἰῶνι διάγνυσα, ὅς ἀνὰ τὴν πόλιν Ναζαρέτ ἐνύχχανεν οὕσα, ἐκὶ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως ἐδέξατο τὰ εὐαγγέλια, καὶ ὡς ζῆνη τῷ πάσῳ νόμῳ φύσεως ἐπηπορεύτο, ἤκουσε δὲ πρὸς τοῦ ἀγγέλου, τραυῶς τὰ τε ἄλλα βιβλιῶντος τὸν λόγον, καὶ παραδειγματικῶς ὤδε πρὸς πίστιν ἔλκοντος· ἰδοὺ γὰρ φησι καὶ ἡ συγγενὴς σου Ἐλισάβετ ἐν γήρει συνέλαβεν· ἀκολουθεῖ μετ' ἐλπιον ἢ μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν ὀρεντὴν ἀφίξις, καὶ ἡ πρὸς τὸν οἶκον Ζαχαρίου εἰσιλεύσεις· ἔσπευσε γὰρ συνηθῆναι τῇ Ἐλισάβετ τὰ τῆς καινῆς ταύτης συλλήψεως εὐαγγέλια· πρόσεισι τογαροῦν καὶ ἀσπάξεται φιλοτρόπως αὐτὴν, εἴτου προσαγορεύει.

Τοῦ Γεωμέτρου. Ἐγρήν γὰρ μὴ τὸν δεσπότην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου μετῆρα τῇ μετροσοσίῃ κατὰ πάντων ἔχειν τὰ νοετήρια, καὶ τούτῳ αὐτῷ τὸ πρῶτον ἔχειν, τῷ τὸ δευτεροῦν πανταχοῦ ζητεῖν, ἀλλὰ καὶ τύπον εἶναι πᾶσι, καθάπερ ἐκείνου, τοῦ μετρίου καὶ τῆς ὕψεως.

v. 40.

Τοῦ Μεταφράστου. Οὐ φθάσει γυνὴ ἀσπασμένη τὴν Ἐλισάβετ ἢ πολυμήνιτος δέσπιναι· καὶ ὁ ἀσπασμός, σῆμα τῶ ἐν γαστρὶ αὐτῆς βρέφους· ἡδὴ γίνεται· καὶ γὰρ ἀπὸ γαστροῦ ἐμάνθανεν ἡδὴ τὸν ἐν γαστρὶ δεσπότην ὁ δούλος, καὶ τὴν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ πάροσον ἡσθημένος, ὑπερωδῶς ἦδεν· τούτου γὰρ τὸ ἐν ἀγαλλίσει σκόπημα, φανερῶς ἐδήλου· μὴ λάθει δὲ σε μὴ δὲ τὸ λίαν μετρίον τε καὶ ὑποχωρητικὸν Ἐλισάβετ, μετὰ καὶ θαυμαστῆς τῆς προρήσεως· ἡδέιτο γὰρ τὴν τῆς παρθένου ἐπιστοαίαν· ὡς ὑπὲρ ἀξίαν οὕσαν αὐτῆς· καὶ διὰ ταῦτα διαπορούσα, πόθεν με τούτο, λέγει· καθάπερ καὶ ὁ παῖς ἐκείνης πρὸς τὴν δεσποτικὴν ἐπίου προσέλευσιν, καὶ σὺ ἔρχη πρὸς με, λέγων, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος; ὅρα δὲ πῶς καὶ προαγορεύει, καὶ μετῆρα ταύτην ἦσθ καὶ κυρίαν ἑαυτῆς ὀνομάζει· ἀλλὰ καὶ εὐλογημένη ἐν γυναιξὶ λέγει· καὶ τὸν κυροφόμενον ἐν αὐτῇ καρπὸν καλῆς παραδόξως ἀποκαλεῖ· τί τούτου σημάδιον; ὅτι σπέρματος ἀνδρὸς οὐδαμῶς ἐκάνει.

Τοῦ Γεωμέτρου. Ἡ πρὸ τῆς φωνῆς φωνή, ὁ πρὸ τοῦ φωτός προφῆτης, ἐξῦτερον τῆς μητρὸς ὄρα καὶ αἰούνη καὶ ἀσπάξεται τὸν προφητευόμενον· καὶ ἐπεὶ μὴ εἶχε τῆ βακτηλῆ μὴ δὲ τῆς ῥήμασι, τοῖς ἄλλοις αὐτὸν καὶ ὄρα· σμικρὰ γὰρ κυροφόμενος, καὶ τὸ δὴ

μῆζον, ἐν ἀγαλλίᾳσι τὸ φρονεῖν ἥδη τελείως πρὸ τοῦ τόκου δεξιόμενος· τίς εἶδε χάραν γεννήσεως προσβύτησαν; ὡ γυναικὸς τὸν οὐκ εἶδον σὺ ἀναμεινάσης καρὲν· εἶδειν ἢ χάρις ἄπερ οὐκ εἶδεν ἢ φύσις· ἐξέρευσεν βρέφος ἐν νηδύϊ τυπούμενον· κωφερούμενος ὁ στρατιώτης, ἐπέγνω τὸν δεσπότην καὶ βασιλέα μύλλοντα τιτῆσθαι τῆς ἐτι συγκαλυπτούσης γαστρὸς σὺ ἐπιπροσθεύσης τῆ μυστικῆ θεωρίας, εἶδεν σὺ διὰ βλέμματος, ἀλλὰ διὰ πνεύματος, καὶ ἄνευ φωνῆς τῷ παρὰ φύσιν σικριτίσματι προσεφθέγγετο· εἶπες ἂν αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν μητέρα λέγειν· δεσποτικῆς ἐπιδημίας ὡ μῆτερ καίρος· γενεὴ κήρυξ ἄνευ ἱμοῦ τῆ παρθένης· ἢ λαλήσῃ ταχέως, ἢ γεννησῶν· εἰ μήπω γεννῆς, κήρυξεν· σάλπιγγος χροία τῷ μυστηρίῳ, καὶ σπουδῆς τῷ κηρύγματι· σὺ μοι χρῆσον τὴν γλῶτταν, κήρυξέ μοι σοὶ δορυμαὶ τὸ πνεῦμα.

Τοῦ Γεωμέτρου. Δῆλον οὖν, ὡς μὴ τὴν σύλληψιν μόνον εἶδεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὄχι ασο-
 ρῆξ καὶ ἀνδρὸς, διὸ καὶ καρπὸν αὐτῆς μόνης καλεῖ τὸ κωφερούμενον, καὶ εὐλογημένον προ-
 αγορευεῖ, ἀντιδιαστέλλουσα πρὸς τὸ κατηραμένον· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων οἱ καρποὶ, πάντες ὑπὸ κατάραν, πάντες ὑπὸ τὴν αμαρτίαν· ἐκ δὲ τοῦ πρώτου πεσόντες, καὶ δι' ἀμαρτίας γά-
 μου τὸ καὶ φθορῆς, καὶ ἐν ἀμαρτίας· οὗτος δὲ μόνος εὐλογημένος, ὡς οὕτε οἱ ἀνδρὸς, οὕτε δι' ἀμαρτίας.

Τοῦ Μεσαφράτου. Μεγαλύνει δὲ τὸν θεὸν ἡ Μαρία, ὅτι τε πιστεύει δεικνύσα διὰ τὴν
 τῆς· Ἐλισσάθει φωνὴν· μακαρία γὰρ φησι ἡ πιστεύουσα τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυ-
 ρίου· καὶ ὡς μεγάλῳ τοσούτῳ ὑπερετεῖ πράγματι· ἀλλὰ καὶ ἡγάλλισαι τὸ πνεῦμα μου ἐπὶ
 τῷ θεῷ.

Ἀνεπιγάρου. Εἶτα, καὶ τὴν αἰτίαν λέγει τοῦ θεῖν μεγαλύνειν τὸν κήρυον, καὶ τοῦ
 ἀγαλλίσθαι ἐπ' αὐτῷ, ἐπαγαγούσα ὅτι ἐπέβλεψεν δὲ τὴν ταπείνωσιν τῆς δουλίας αὐτοῦ·
 τίς εἰμὶ φησὶ ἐγὼ πρὸς τοσούτων ἔργων; οὗτος ἐπέβλεψεν, σὺ ἐγὼ προσεδόκησα· ταπεινὴ
 γὰρ ἦμιν, ἀπερίμμηνη· καὶ νῦν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μεταβαίνω, καὶ εἰς ἄβύσσον οἰκο-
 νομῶν· ἔλασμα· ἰδοὺ γὰρ σπὸς τοῦ νῦν μακαριστοῦ με πᾶσαι αἱ γενεαὶ, ὀφλοῦσι αἱ τῶν
 πιστευούτων, οὐ σὺ μόνη.

Τοῦ Μεταφράτου. Οὐ μακαρίζει δὲ ἑαυτὴν, τῆς κενῆ κινήσει, οὐδὲ γλώσση κινή
 φθέγγεται ταῦτα, ἀλλὰ θεῖον πνεύματι λειτουργούσα, αὐτὸ τὸ εἰσαεῖ τελούμενον προδεσπί-
 ζει, καὶ σὺ τὰ ἴδια μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κενὰ· πῶ γὰρ τὸ ἀλαζονεύεσθαι παρ' αὐτῆς, ἢ τις
 καὶ δοῦλην ἑαυτὴν καλεῖ, καὶ τὴν ταπείνωσιν ὀμολογεῖ, καὶ ἀπορεῖ τὴν ἐπ' αὐτῇ θεῖον
 ἐπέβλεψεν; πνεύματι τοίνυν θεῖον κινουμένη, σὺ ἐνάτινα καὶ ὑπέγκριμα, ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα
 προσαγγεῖν τὰ ἔσμενα.

Rursus Cap. II. 4.

Εἰρηναίου. Προστίθῃσι δὲ καὶ τὸ, ἐν πόλει Δαβὶδ, ἵνα τὴν ὑπὸ θεοῦ Δαβὶδ γε-
 γενημένον ἐπαγγελίαν, ὅτι ἐκ καρποῦ τῆς καλίας αὐτοῦ αἰῶνος ἔσται βασιλεὺς, πεπληρω-
 μένην εὐαγγελίσθαι.

Ἰππολύτου. Εἰ δὲ βούλει, λόγος θεοῦ ἦν πρωτότοκος, ἀπ' οὐρανῶν ἐπὶ τὴν μακαρίαν
 Μαρίαν κατερχόμενος, καὶ ἀνδρῶπος πρωτότοκος ἐν κοιλίᾳ πλασσομένους, ἵνα ὁ πρωτότοκος
 θεοῦ προτοκόου ἀνδρῶπος συναπτόμενος θεοχθῆ.

Κοσμά μοναχῶν. Ὁ γὰρ πρωτότοκος ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸ αἰώνων, πρωτότοκος νήπιος κήρυξ
 ἀφ' ὄρου, τῷ Ἀδάμ χεῖρα προτείων ἐπέφανεν.

p. 27. a. Φωτίου. Ὁ ἀσπαρμός, ἀνωθεν ἢ σύλληψις, ἀσπαρός· ἢ κυνίσις, ἀφραστός· ὠλίγις, ἀλχουεταί· σφαγίσις τῆς παρθενίας, ἢ τῶν ὠλίγων διαλύσεις· ὁ τόκος, ἀφθόρος· καὶ ἡ τεκούσα, παρθένος καὶ μετὰ γέννησιν· θεός ἐν σαρκί, τὸ τιμωμένον· χορὸς ἀγγέλων, ἄσμα τὸ θαῦμα ποιούμενον· ἐνθα τσοῦτων καὶ τηλικύτων συνδρομή, πῶς ἂν τις διαμφοβηθῆσαι, κἄν πάντα ἀσβεθῆν ἔδειτο μελέτην, ὅτι μὴ οὐχὶ παρθένος ἢ παρθένος καὶ μέχρι τέλους διμεινεν, ὥστε ἡ τῶν ἀχράτων λόγων ἀλήθεια τὸ μὲν παράδοξον καὶ ὑπερβῆαι καὶ ὑπὲρ κατάληψιν, ἠβουλήθη πασατῆσαι ἐπὲρ ἐστὶ τόκος ἀνευ ἀνδρός ἐπιγνώσεως· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα, νοεῖν κατέλειπεν ὡς αἰελοῦδον· τὸ γὰρ τὴν ἐν τόκῳ παρθενεύουσαν, καὶ τὸ λοιπὸν διὰ βίου παρθενεύειν, οὔτε καινὸν ὄλωσ ἢ παράδοξον, ἀλλὰ καὶ τοῖς προηγησαμένους ἐξ ἀκαρκίαιου μάλλον ἐπόμενον· ἄλλως τε καὶ τῶν ἰσθαίων τῶς ἐπιστομίζειν ὁ εὐαγγελιστὴς ἔγνω τὸ βλάσφημον, εἰ ἐκ πορνείας τὸν ἀσπαρον τόκον διέουρον· διὸ καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων ἴσταται κακόνοιαν, δι' ὧν τραυῖ τῆς τεκούσης τὸ ἀνέπαρον· ἀλλὰ καὶ τὸ ἔως, ἐνίστι μὲν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἐφεξῆς χρόνου, ὡς εἴρηται, παραλαμβόνεται, ἐνίστι δὲ ἐπὶ θηλώσει μεγάλων ἔργων καὶ θεισπεπῶν, καθάπερ νῦν, οὐ μὴν πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐξέσου χρόνου τινός, ἀλλὰ καὶ τῶνατιον εἰς ὑποθλώσῃν ἀπεράντου διασπῆματος· καὶ ἀνατελεῖ γὰρ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, ἔως οὗ ἀνταναειρῆ ἢ σελήνη· καὶ κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἔως ἂν θῆῃ τοὺς ἰχθρῆς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· καὶ μετ' ὧμων εἰμι ἔως τῆς συντελείας· ὅλησ γὰρ ὡς ἐνταῦθα τὸ ἔως, οὐ χρονικόν τι μετῶρον, καὶ πῆρας παρείσασαι, μέγεις δὲ θείων πραγμάτων ἢ λέξις παραθλώουσα, εἰς ἀπερίοριστον παράτασιν τὸν νῦν τῶν ἐντυγχανόντων ἀναπέμπει· καὶ ἄλλα δὲ μυρία ἔστιν εὐρεῖν, δι' ὧν ὅλησ καθίσταται, ὡς ἀντὶ τοῦ θηνεκῶς καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, ἢ λέξις παραλαμβάνεται· ἔταν οὖν δεῖξωσιν εἰ πάντα θρασῆς, μετὰ τὴν τῆς σελήνης ἀνταναίρεισιν, τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν δικαιοσύνην εἰς τὸ μὴ ὄν καταλύουσαν, καὶ μετὰ γε τὸ ὑποτεθῆναι τοὺς ἰχθρῆς αὐτοῦ, τῆς ἐκ δεξιῶν καθεύρας τοῦ πατρὸς παρακινούμενον, ἢ καὶ μετὰ τὴν συντελείαν τοῦ αἰῶνος, ὅτε μάλλον αὐτοῖς ἡ οἰκίωσις τῶν μαθητῶν ἀμιστάμενον, τότε διακορείτωσαν, καὶ εἰ μετὰ τὸν ἀμῆτον τόκον ἀνδρὸς ὀμιλίας ἢ κερθῆνος ἐμελέτησεν.

p. 28. b. Τοῦ Μεσαφράστου. Τίθει τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, ἢ ἀμίαντος κόρη, καὶ σπαργαυῖ τὸν ἀόριστον, καὶ παρὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον αὐτοῖς ἐν τῷ καταλύματι, ὡ τῆς ἀγάτου σου Χριστὸ δὲ ἐμὲ πτωχείας, ἐν τῇ φάτην τὸν τῆς τροφῆς ἀπάτης χορηγῶν ἀνακλίνας, τὸν κηδεμῶ χωροῦμενον ἢ ἀχορηγῶς χορησάσα· πολλῶν γὰρ πολλαχῶθεν πρὸς τὴν γραφὴν ὡσπερ εἰκὸς σφῆρόντων, καὶ πολλῶν ἐντεῦθεν ταῖς ἔσχατον ἐπιγενομέναις περιποιήσεων τὴν στήνωσιν, ὡ τῆς δὲ ἐμὲ στενωχίας καὶ ζευτείας τοῦ διὰ πάντων χωροῦντος καὶ πᾶσαν κτίσιν ἐμπερέμχοντος, ἐκείνων μετὰ τῶν ἄλλων οὔτω καὶ τόπου διακορούμενον, οὐχὶ ἐμίσκει γὰρ τόπον οὐδὲ κατάλυμα, ἢ φάτην δέχεται τὴν πτωχίαν ἐλθόμενον ἐξ ἀρχῆς, καὶ ταῦτην ἐν ἐαυτῷ τιμῆσαντα· ἐντεῦθεν ὁ ἀπερίγραφτος ἐν σπλάιῳ, ὁ λόγος ἐν φάτην, ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς αὐτοουργὸς καὶ τοῦ τόκου, καὶ ὀδηγὸς τοῦτο που γίνεται, αὐτὸς μὲν μαιεύων, αὐτὸς δὲ μαιεύόμενος, καὶ τῇ μητρὶ τὸν θάλαμον χαρμῶμενος· ἐντεῦθεν ὁ πάντων συνοχεύς, ἐν σπαργῶνας· ὁ πάντων τροφῆς, ἐν τοῖς γαλακτοτροφῶμενοις· ὁ πάντων ἀπαγραφεύς, ἐν τοῖς ἀπαγραφομένοις.

v. 8.
p. 29. b. Τοῦ αὐτοῦ. Παιμένες δέ, φησιν, ἦσαν ἐν τῇ χώρα ταύτῃ, φυλακάς περὶ νύκτα κισύ-

μνοι, οἷς καὶ ἄγγελος Θεοῦ ἐπέστη, καὶ δόξα κυρίου αὐτοῦ περιέλαμψεν· ἐπεὶ δὲ κατόφθαοι γέγοναι τῷ θαύματι, ὁ ἄγγελος, οἷς μὴ καθ' ὄραν ἐπελθόντα τὸν φόβον ἔξω παεῖ, μὴ φοβέσθε λέγων, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν, ἣ τις ἔσται, οὐκ ἰουδαίαις μόνοις, ἀλλ' ἅπασιν καὶ προστίθεισι τρανέτερον τὴν τῆς χάριτος δὴλωσιν, ὅτι φησὶν ἐτέχθη ὑμῖν σωτήρ.

Τῷ Γεωμέτρῳ. Οὕτω λύεται τὰ διαγράμματα, καὶ καταλύεται μὴν ἡ ἔχθρα, εἰρέ- v. 10.
νη δὲ πάντα καταλαμβάνει, καὶ Θεὸς μὲν, ἄνθρωπος γίνεται· οὐρανὸς δὲ τῇ γῆ μίγνυται, καὶ ἄγγελοι μὲν τοῖς ποιμένοις ἐρίστανται, ποιμένες δὲ τοῖς ἄγγελοις περιαστρέπονται, καὶ τὸν μέγαν εὐαγγελίζονται καὶ πρῶτον ποιμένα καθάπερ ἀμὸν ἐν σπηλαίῳ τικτόμενον· καὶ γῆ μὲν τὴν οὐρανίον δοξολογίαν διδάσκειται, οὐρανὸς δὲ ἐπὶ τῆς γῆς εἰρήνη καὶ εὐδοκία τέρεται· καὶ τὸ παράδοξον μὲν τοῦ θαύματος καὶ ἀκούσματος, φρίκης καὶ ἀγωνίας μερίστος τοῖς ποιμαῖσι πρόξενον, ἡ δὲ φρίκη, χαρᾶς μείζονος αἰτία γίνεται· σαφέστερον γὰρ αὐτοῖς ὁ ἄγγελος οὐ λυεῖ τὸν φόβον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνει τὴν εὐφοροσύνην· εὐαγγελίζομαι γὰρ φησὶν ὑμῖν, οὐ φόβον μέγαν, ἀλλὰ χαρὰν μεγάλην, ἣ τις ἔσται οὐ τῷ ἰουδαϊκῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ λαῷ· καὶ τὸ αἶτιον τῆς χαρᾶς, ὁ νέος καὶ καινὸς ὄντως τέκος· οὗτος δὲ δῆλος, ἐκ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ὅτι φησὶν ἐτέχθη ὑμῖν σωτήρ, Χριστὸς κυρίου· ὦν τὸ μὲν, τῆς ενεργεῖας· τὸ δὲ, τῆς ἕξουσίας· τὸ δὲ μίσην, τῶν φησίων· ἐπεὶ καὶ τούτω φησὶ Χριστὸς· καὶ τὰ τεκμήρια, καιρὸς, καὶ τόπος, σήμερον, καὶ ἐν πόλει Δαβὶδ.

Τῷ Γεωμέτρῳ. Τὰ ἐραδέντα καὶ λαληθέντα ἐξέτησάν τε ἅμα τοὺς ποιμένας, καὶ v. 13.
τῶν ποιμνίων ἀπανέστησαν· καὶ διήρχοντο μέχρι Βηθλέεμ ἐν νυκτὶ, τὸν φησὶν τὰ καὶ σωτήρα ζητούντες· συνήρχοντο δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς σὺν ὀλίγοις τῶν γνωρίμων καὶ συγγενῶν, καὶ ἐξίσταντο τῶν ποιμνίων ἀκούοντες. p. 31. a.

Φωτίου. Αὐτοφάσι τὰ εὐηγγελισμένα λαβόντες, καὶ τῷ θαύματι τῆς ἀληθείας κατεχόμε- p. 32. a.
νοι, οὐκ ἀπέκυψαν τοῖς πνευθασομένοις τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἅπερ τὸ πρότερον ἰδεάσαντο, καὶ ὦν ἀκίη τὴν γνώσιν ἔσχον παρ' αὐτοῦ τὸ τοῦ εὐαγγελιζομένου ἀγγέλου κήρυκος, καὶ παρὰ τῆς ἄλλης ἀγγελικῆς καὶ ὑμνελογου στρατιᾶς, ταῦτα πάντα τοῖς παρῶσιν ἀποκάλυπτον· οὐ γὰρ μόνον τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ Ἰωσήφ τὰ ὑπὲρ λόγον αὐτοῖς τεθεωμένα ἀπήγγελλον, ἀλλὰ μετ' ἐκείνους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἔσοις ἦν ἐντυχεῖν, κοινωνοὺς τῶν ὑπερφῶν θαυμάτων καὶ ἀκουμάτων διὰ τῆς διηγήσεως παρελάβανον· καὶ αὐτίκα ἡ πόλις ἡ Βεθλέεμ ἀνεπέπληστο, πλησίον γὰρ ἦν, τοῦ τε σωτηρίου τόκου τὴν ἀληθειαν, καὶ τῆς ἐξ οὐρανόων μαρτυρίας τὴν ἀκριβειαν, τῶν Θεοσόφων ἐκείνων ποιμένων ἐραδύμενος πάντα διηγευμένων, καὶ τὸ φρικτὸν τοῦ θαύματος τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐναφιέντων· καὶ γὰρ φησι, πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμαζον· πῶς γὰρ οὐκ ἦν θαυμάζειν, τὸν ἐν οὐρανῷ, ἐπὶ γῆς ἔξω, καὶ τὴν τε γῆν τῆς οὐρανίας διὰ τῆς εἰρήνης συνάπτοντα, καὶ τὰ οὐράνια τὴν γῆν οἰκειύμενα, μᾶλλον δὲ τὸ ἄφραστον ἐκεῖνο βρέφος, τῇ μὲν Θεότητι τὰ οὐράνια, τῇ δὲ ἀνθρωπότητι τὰ ἐπίγεια συνάπτον ἀλλήλοισ ἐκ τῆς οἰκείας συναφείας, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλα εἰρηνικὴν θαυμασίαν τινα καὶ ὑπὲρ λόγον πρυτανεύον; ὁ καὶ καθέρωσαι αἱ οὐράνια στρατιαί, τὸ, δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, μετὰ τῆς πνευματικῆς χειρὸς ἀνιμειλον ἀλλὰ τὸ μὲν τῶν ποιμνίων ἔργον, καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ ὁ ὄρμος, ἐν τούτοις.

v. 19. Τῷ αὐτοῦ. Πῶς ῥήματα; τὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, τὰ τοῦ Ζαχαρίου, τὰ τῆς Ἐλισάβετ, τὰ τῶν ποιμένων, ἐν αἷς ὁ ἄγγελος αὐτοῖς ἐκόμιζεν εὐαγγέλια, καὶ τὰ τόματα τῶν ἀγγέλων, ἃ διὰ τῆς ὑμολογίας, τὴν πίστιν τοῖς εὐαγγελίοις βεβαιώτερον παρίσχυον ἀλλὰ τίσι τὰ ῥήματα ταῦτα συνίβαλλον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ἢ ὀλιγοντο τοῖς ἔργοις, ὧν τὴν πείραν εἶχε, τῇ ἀσπύρῃ συλλήψει, τῇ ἀνωδίῳ κινήσει, τῇ ἀδιαφθέρῃ τόκῳ; τοῖς σὺν κατ' ἑαυτὴν ἔργοις τῶν λόγων συμβάλλουσα, θεῶν ὁμολογεῖν τὴν γεννηθέντα, τὴν κρίσιν ἐρῶν ἀνεδέχετο.

Τοῦ Γεωμέτρου. Τί ἐστὶ συμβάλλουσα; τυχὸν μὲν, συναθροίσουσα, καὶ συντηρούσα ἐν τῇ καρδίᾳ, τυχὸν δὲ ἀντιπαραβάλλουσα ἄλλο πρὸς ἄλλο, καὶ συμβιβάζουσα μὴ τὰ λεγόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὁμεινόμενα, τὰ ἐν τῷ ναῷ, τὰ μετὰ τὸν ναόν, τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου, τὰ παρὰ τῶν ποιμένων, τὸ τελειωτικόν, τὰ παρ' αὐτὸν τὸν τόκον καὶ τὰς ὀδίνων; ἔτι μὴ μόνον αὐτὰ ταῦτα λαθῶσα, καὶ μήτηρ φανείσα, καὶ διαφυλαχθεῖσα παρθεῖνος, ἀλλ' ἔτι καὶ ταύτην λαθὼν υἱός, ὡς θεῖον πραγμάτων εἰκονομία καὶ καινοτομία φύσει, οὔτε τῆς πρῶτου παρίσχυον αἰσθῆσαι, καὶ ἄφω τῆς γαστρὸς ἔξω καὶ πρὸς τοῖς κόλπαις αὐτῆς ἦν, ἐν ὧσπερ συνιλήθη ἀσπύρος τὸ καὶ ἀγνώστως, οὕτω καὶ γεννηθῆ μὴ μόνον ἀφθέρως ἀλλὰ δὴ καὶ ἀνεπαισθήτως; καὶ τοῦτο τοῦ τύπου σχῆμα πλῆεν, τῆς θρόσου τὸ καὶ τοῦ πόκου· ἦμῃν γὰρ θρόσος, αὐτομάτη μὲν, καὶ ἀφορητὴ πρὸς τὸν πόκον, οὐκ αὐτομάτη δὲ οὐδὲ ἄνευ χειρὸς, ἐκ τοῦ πόκου ὁ δὲ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ αὐτὸν τὸν κοῖτον πόκον ἐν τῇ συλλήψει λαθὼν καὶ αὐτὸ δὲ περιβαλλόμενος ἔλκεν τὸ πάχος, καὶ τὸ ἔριον ἐξ αὐτοῦ, μεθ' ὁμοίας προῆλθε τῆς εὐκλείας, οὐκ ἐνταῦθα τοῦς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τοκουσαν λαθὼν, ὡσπερ αὐτὸς ἑαυτὸν μαιεύσας, ἀλλὰ δὴ καὶ γεννήσας.

Τοῦ Μεταφράστου. Πῶς γὰρ ἦν ἕτερα, ἅπερ ἡ θαυμαστὴ συντελεῖς Μαρία, καὶ εἰς καρδίαν συνίβαλλες, ἢ πᾶντος ὅσα τὴ εἰρήνῃ πρὸς σὲ ὁ ἄγγελος, καὶ ὅσα δὴ πάλιν εἰ ποιμένης εἶπον; ταῦτα εἰς καρδίαν αὐτῇ συντελεῖσα, καὶ τοῦτο ἐκείνη συγκρίνουσα, πρὸς ἐν ἑκάστω συνάδοντα πάντα, καὶ μίαν εὐρισκῆς ὡς μήτηρ σοφίας τὴν συμφρονίαν; ἔτι θεὸς πρὸς ἀληθεῖαν ὁ ἐκ σοῦ γεννηθείς, καὶ σὲ θαυμάθειξ παρὰ ταῦτα πάντα, καὶ παρὰ πάντων τούτων συντεθειμένον, οὐρανῶ καὶ γῆ χωροῦμενον, ἀλλὰ μὴ δὲ ἀξίως ὑμολογεῖσθαι μόνον.

p. 32. b. Τοῦ Γεωμέτρου. Τοὺς μὲν μάγους ἀστήρ ὠδήγησεν, ἀστήρ οὐκ ἀστήρ, ἵνα καὶ ἀστρολογίαν ἀνέλη, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα καταλύση πλάστην, ἀλλὰ θεὸς τίς δύναμις, εἷα λαμπρῶ, τῶν σκότων μᾶλλον τῆς τοιαύτης ἀγνοίας καταφωτισέουσα; τοὺς δὲ ποιμένας, ἄγγελοι περιήστραψαν, καὶ τὸ μέγα μυστήριον αὐτοῖς ἀνεκάλυψαν, εἰ καὶ τὸ τελευταῖον ὧν εἶδον παραλέξων διασάμειον, καὶ τὴν ψυχὴν χαρὰς πληρωθέντες, ὑπέστραψαν, ἐφ' οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, τὸν θεὸν δεξάζοντες; ὅθλα δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ τὰ θεουμένα καὶ τὰ ἐορακόμενα, καὶ οὐ χρὴ περὶ τῶν αὐτῶν πολλὰς ἰχυρομυθεῖν.

Ἀναστασίῳ μαθητῷ τοῦ ἁγίου Ματθαίου. Ὁ γὰρ μὴ μὴ μόνον ἐν τῇ δικαιοῦσιν κατέχων τὸν θεῶν λόγον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργων ἄγων, καὶ ἄνθρωπων διὰ τῶν ἀρετῶν, καὶ ἐμφυγῶν διὰ τῆς ἀπλανοῦς γνώσεως, ἐν διὰ τῆς ἀπαθῶς ἐν πίστει ἀφοραίας συνέλαβεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ δικαιοῦσιν θεῶν λόγον, καὶ ἐμπαρῆ τούτου διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἀνελλιπούς ἀρετῆς ποιῶν, ἐπλήρωσε τὸ παρὰ τοῦ προσήτου εἰρημένον, τὸ, ὠδησάμενος καὶ ἐτέκμεν πνεῦμα σωτηρίας; καὶ

προσφάτως λατὸν καὶ ἀληθῶς, τὴν τοῦ θεοῦ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀγίας Θεοῦ κατα σάρκα γεννηθέντος Θεοῦ λόγου ἐορτάζει γέννησιν· οἱ δὲ τεταγμένοι παμίνες τῆς λογικῆς τοῦ ταυτομένου Χριστοῦ ποίμνης, ἐὰν καλῶς καὶ ἐπιστημονικῶς, καὶ ἀγρήτῳ φιλάσσωσι τὰς ἐαυτῶν φυλακὰς, ἐπὶ τὴν εἰρημικὴν ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ βίου τούτου ποίμνην, οἱ τοιαῦτοι οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ οὐρανίων δυνάμεων, μανθάνουσι τοῦ τεχθέντος τὸ μυστήριον, ὡς καὶ αὐτόπτας λατὸν γενέσθαι τούτου εὐαγγελίζεσθαι.

... Περιτομὴν ὁ κῆρας δέχεται, βεβαίῳ τὴν πρὸς Ἰουδαίους αὐτοῦ συγγένειαν ὥστε μὴ πρόφρασιν ἀντίκειναι αὐτοῖς ὑποσχέιν' περιτέμνεται δὲ κατὰ τὴν ἐγδοκὴν, εἰτ' αὖν τὴν κυριακὴν, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις, ἐν ἣ καὶ Ἰησοῦς ὀνομάζεται· σωτηρίαν δὲ τούτο σημαίνει λατῷ, ὁ καὶ πρὸ τῆς συλλήψεως ὁ ἄγγελος τῇ παρῶνῃ προλέγει.

Φωτίου. Δοκεῖ γάρ μοι ἡ περιτομὴ, σωτήρια τινὰ πραγματεύεσθαι· ἐν μὲν, εἰσὶν σι-
 μέην τινὶ καὶ σφραγίδι, τοὺς ἐγγόνους Ἀβραὰμ ἀφορίζουσα, καὶ τῶν λοιπῶν ἔθνων δια-
 στέλλουσα· δεύτερον δὲ, ἐν ἐαυτῇ τὴν τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος προδιατυπῶσα χάριν καὶ
 δύναμιν· ὡσπερ γὰρ ὁ περιτεμνόμενος εἰς λαὸν Θεοῦ διὰ τῆς σφραγίδος πάλαι ἐχρημάτιζεν,
 οὕτως ὁ βαπτιζόμενος σφραγίδι τὸν Χριστὸν ἐν ἐαυτῷ τυπωσάμενος, εἰς υἰοθεσίαν Θεοῦ
 ἀναγράφεται· καὶ τρίτον, συμβολὴν τῶν ἐν τῇ χάριτι καθισταμένων πιστῶν, εἰ τῶν σαρκί-
 κων ἡδονῶν καὶ παθῶν τὰς ἐπιναστασίας, τῷ τυπικῷ τῆς πίστεως λόγῳ, καὶ πόνους ἀσκη-
 τικῆς, ἐκτέμνουσι καὶ ἀπονεκρῶναι, οὐ σῶμα τίμνοντες, ἀλλὰ τὴν καρδίαν, καὶ πνεύμα-
 τι οὐ γράμματι περιτεμνόμενοι, ὧν καὶ τὸν ἔπαινον, οὐκ ἀνθρωπίνης ἐπικρίσεως δεῖσθαι,
 ἀλλὰ τῆς ἀναθῆν ἡγήσασθαι ψῆφου, Παῦλος ὁ Θεὸς διαμαρτυρεῖται. Ἐχω καὶ ἄλ-
 λην αἰτίαν εἰπεῖν τῆς ἐντολῆς τῆς περιτομῆς· ἐπειδὴ γὰρ γίνουσι χαλδαῖων ἐχρημάτι-
 ζειν ὁ Ἀβραὰμ, παρ' οἷς τὸ μητερογαμεῖν καὶ θυγατράσι συναναφύρεσθαι ἀνεύθυνον ἦν,
 τίμνεται τὴν ἀσφραγισίαν εἰς ἀθέτησιν τῆς τῆς αὐτοῦ ἀφῆρηστικῆς· καὶ γίνονται αὐτοῦ
 οἰκείας σαρκὸς περιτομῆ, τῆς προσεχῶς συγγενείας διαίρεσις· πλὴν ἀσφραγισθῆναι τὸ τοῦ
 Ἀβραὰμ εἶδει γένος· πρῶτον μὲν, ἵνα μὴ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν ἐπιμνησθῆναι, τῆς οἰ-
 κείας εἰσφείας παρατροπὴν πάθῃ· ἔπειτα, ἵνα τῆς Θεῶς ὑποσχέσεως ἐναργῆς πᾶσι
 τὸ πέρασ διχθῆ, εἰς ἀναρίθμητον πλῆθος τοῦ ἐξ Ἀβραὰμ πληθυνόμενου σπέρματος, καὶ
 τρίτον, ὁ καὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν αἰτιώτατον, ἐπεὶ ὑποσχρημένον ἦν τῷ Ἀβραὰμ ἐν τῷ
 σπέρματι αὐτοῦ τὰ ἔθνη ἐνευλογηθήσεσθαι· τούτο δὲ θεὸς αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος δυνατὸν ἦν
 προελθεῖν διὰ τούτο τὸ ἀβραμαῖον γένος ἀφορίζεται, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἔθνων ἐπιμειξίας,
 διακρίνεται, ἵνα τοῦ ὁμοιογενῆ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐξ αὐτοῦ προλαμβάνοντος, ἐπίδηλος
 ᾗσσι τὸ τῆς ὑποσχέσεως ἀψιμῆδες καταστῆ· καὶ δεῖ Χριστὸς ἐν ᾧ τὰ ἔθνη τῆς ἐν χά-
 ριτι εὐλογίας καθηξώθησαν, ἐκ τῆς ὁσφύς ἐκείνου τὰς πρώτας καὶ ἀνθρωπίνους ἀρχὰς οὐκ
 ἀπεξέωσαν αὐτῷ γενέσθαι τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως· κήκινον δὲ ὅλην, ὡς τὴν περιτομὴν
 ὁ Ἀβραὰμ οὐτε πίστεως ἔσχεν αἰτίαν, οὐτε τῶν ἐπέχουσιν πίστεως προεπίττεισε γὰρ,
 ἀλλὰ τῆς προυπαρέσσης αὐτῷ πίστεως, μόνον σφραγισθὰ ταύτην ἰδέεσθαι· τὸ μὲν τοι λέγειν
 ὡς διὰ τούτο περιτεμήθη τὴν ἀσφραγισίαν, ὡς ἂν γινόμενον γεγονός τῶν ἐκ φύσεως περι-
 βλημάτων τὸ παιδογόνον μέρος, τῶν ἐκείθεν ῥύπων καθαρῆσι, τῷ Ἰουδαίῳ Φίλωνι πε-
 φλοῦσθαι.

Μακρίνου. Πάλαι μὲν Ἰουδαῖοι δεῖ λαὸς Θεοῦ ἦσαν, ἐκ τῆς περιτομῆς ἐφάνοντο· ἐν-

ταῦθα δὲ ὁ λαὸς τοῦ θεοῦ ὁ περιούσιος, τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς ἐνδοθεν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὑποδέχεται· μάχαρα ἐπουράνιος ἐκτείνει τὸ περισσὸν τοῦ νοῦ, τούτεστι τὴν ἀκαθάρτον ἀκαθάρτυσιν τῆς ἀμαρτίας.

- p. 34. b. Ἀναστασίου. Ἐψηλότερον δὲ, ὅσα διὰ τοῦ ἐνεργεῖν· καὶ τρυφερότερον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαραν διστομον θεῖου λόγου, πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ σαρκικὴν ἐπιθυμίαν ἐξ ἑαυτῶν ἀποπέμνουσι· καὶ τὸ ἐκ γενέσεως κάλυμμα τῆς ἀγνοίας ἐκ τοῦ ἑαυτῶν ἡγεμονικῶ ἀπὸρρίπτουσιν· οὕτω καλῶς τὴν ἐγδοὴν ἡμέραν τῆς περιτομῆς τοῦ κυρίου ἐπιτελοῦσιν· ἡμεῖς γὰρ ἐσμὴν οἱ ἐν αὐτῷ περαιτωμένοι πνευματικῇ περιτομῇ ἀχειροποιήτω.

- v. 22.
p. 36. a. Ἰππολύτου. Ὅτε αὐτὸν ἀπηγάγον εἰς τὸ ἱερόν, παραστήσασιν τῷ κυρίῳ, τὰς καθαρσίους ἐπιτελοῦντες ἀνακεράς· εἰ γὰρ τὰ καθάρσια θύρα κατὰ τὸν νόμον ὑπὲρ αὐτοῦ προσεγέρετο, ταῦτα καὶ ὑπὸ νόμον γέγονεν· οὕτε δὲ ὁ λόγος ὑπέκειτο τῷ νόμῳ, καθάπερ οἱ σκυφάντα δεξιῶσιν, αὐτὸς ὡν ὁ νόμος· οὔτε ὁ θεὸς ἐδίδο θυμάτων καθαρσίαν, ἀλλὰ ῥῆσιν καθαρσίαν ἅπαντα καὶ ἀγιᾶζων· ἀλλ' εἰ καὶ ἐκ τῆς παρθένου τὸ ἀνθρώπινον ἔργαζον ἀναλαβὴν ἐφῆρισε, καὶ ὑπὸ νόμον ἐγένετο, κατὰ τὰς τῶν πρωτοτόκων ἀξίας· καθαρσιθεῖς, οὐκ αὐτὸς δέοιμος τῆς τούτων χρηργίας ὑπέμενε τὰς θραπείας, ἀλλ' ἵνα τῆς τοῦ νόμου δουλείας ἐξαγοράσῃ τοὺς πεπραμένους τῇ θείᾳ τῆς ἀφῆς.

- v. 23.
p. 36. b. Ἀναστασίου. Ἀλλὰ ζητητέον πρῶτον μὲν, περὶ τίνος γέγραπται τὸ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν· δεύτερον δὲ, περὶ τοῦ παραστήσασιν αὐτὸν τῷ κυρίῳ· καὶ τρίτον, τί σημαίνει τὸ ζεύγος τῶν τρυφῶν, καὶ οἱ δύο νεοσοὶ τῶν περιστερῶν· εἰ γὰρ τὸ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, περὶ τῆς ἀγίας θεοτόκου, ἢ περὶ τοῦ μακαρίου Ἰωσήφ, ἢ περὶ τοῦ κυρίου, νομίσαι τίς λέγασθαι, ἀσβήσασιν· οὔτε γὰρ ὁ Ἰωσήφ ἔγνω τὴν ἀγίαν παρθένον, οὔτε αὐτὴ ἐν ἀνομίας συνέλαβε καθὼς αἱ ἄλλαι γυναῖκες, ἵνα περὶ τοῦ καθαρισμοῦ ἑαυτῶν προσεγγύωσιν, ἀλλὰ ἀσπύρας συνέλαβε καὶ ἀφῆρος ἔτεκεν· ὅπου δὲ οὐ γυναῖκός· καὶ ἀνδρὸς σύνθετος, οὐχ' ὕπνος, οὐχ' ἠδονὴ συνέληθόντος, οὐ συνδυασμός, τίς χρεῖα καθαρισμοῦ· ἀλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ κυρίου τούτου εἶρηται, τοῦ ἀσπύρατος καὶ ὑπὲρ πᾶσαν καθαρτότητα.

- v. 25.
p. 38. a. Φωτίου. Οὐκ ἦν ἱερεὺς ὁ Συμεὼν, τῶν δὲ ἱερέων, ταῖς ἀρεταῖς· πολλὰ προεῖχεν· διὸ καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς ἄπερ ἐπὶ τῷ βρέφει πράττειν ὁ νόμος ἐκείνου, τούτας ὑπέρτει· ὁ δὲ Συμεὼν ταῖς τε ἄλλαις κατορθώμασι καὶ τῇ πρεσβυταῇ βιβηκίᾳ· πλεῖσθ, κατὰ τοὺς θεοὺς χρησμοῦς τῆς ἀπολαύσεως ἡξίστου· ἐπέγνω τὸν κρυπτόμενον, τῶν χρησμῶν ἑώρα τὴν ἀλήθειαν, ἀγκυλαῖς ἔφερε τὸν φέροντα πάντα τῷ ῥήματι· καὶ τῆς τοῦ γένους σωτηρίας ἐν ὄψει καταστάς, καὶ θεοτέρως ἀναπλασθεῖς ἡδονῆς, οὐκίτη τοῦ ζῆν περιέχεται· αὐτίκα δὲ μάλα τῆς σωτηρίας ἐρεστώσης, καταλιπεῖν ἐπόδει τὸ σαρκίον· εὐαγγελισσασθαι δὲ καὶ τοῖς ἐν ἔθνῳ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν· καὶ τὸν θεὸν μὲν εὐλόγει, τούτεστι δι' ἐπαίνων καὶ δεξιολογίας ἦγεν· εὐλόγει δὲ τὰ τε ἄλλα, καὶ διότι τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις εἰς ἀληθειαν ἔβλεπε προελθούσας· καὶ τὴν τοῦ Ἰσραὴλ παρθάλειαν, ὀφθαλμοῖς τε καθάρων ἡξίστου, καὶ χερσὶ φέρειν· καὶ χαρᾶς ἐπὶ τούτους ἱερεῖς πεπληρωμένους, νῦν φησὶν ἀπολύει τὸν δούλον σου, ἐπεὶ τὸ τέλος ἔχω τῶν ἐπηγγελμένων· ἐχέτω τούτο καὶ ὁ ἐπίστροφος βίος· τὸ γὰρ σὸν μοι ῥῆμα, ταῦτα προανεφώμην· καὶ γὰρ τοῦ μὴ ἰδεῖν με θάνατον, πρὶν ἰδεῖν τὸν Χριστὸν κυρίου, αὐτὸς μοι πάλαι τὰ εὐαγγέλια παρέσχες· ἐπεὶ δὲ εἰς ἐμοὺς ὀφθαλμοῖς ἦκεν ἂ ἐπόσων, ἂ ἐξήτουν, ὡν ἐγλιχόμην, νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου, οὔτε πρὸς τὴν

πῆραν ταρρατόμενον τοῦ ἁνακίου, οὕτε λογισμῶς ταρρατόμενον ἀμφιβελίας, ἀλλ' ἐν εἰρή-
 νῃ σταθερᾷ καὶ π.λλὴν τὴν εὐφροσύνην πεγαζύουσι· καὶ γὰρ τὸ σωτήριον πάντων τῶν λαῶν
 εἶδον· καὶ εἶρα τὴν ἀκρίθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἱεροῦ γέροντος· πρὶν ἢ μὲν τοῦ μακαρίου Δα-
 ματος καταζωῶθῃ, παρὰ τὴν προσηύχοντο τοῦ Ἰσραὴλ· ἐπεὶ δὲ ἐντὸς τῆς ἐλπίδος γέγεννε
 καὶ τῆς ἐπιθυμίας, οὕτως τοῦ Ἰσραὴλ ἀνακράζει παρὰ τὴν εἶδον, ἀλλὰ πάντων σωτη-
 ρίαν τῶν λαῶν· οὕτως αὐτὸν περιήστραψεν ἢ ἐν τῷ βρέθει καθ' ὁρμημένη ἀπὸρρήτος καὶ ὑπὲρ
 λόγον αἴγλη, ὡς τὰ πρῶτον τοῦ χρόνου καὶ κατὰ μικρὸν ἀνακαλυφθέντα, ἐκείνῳ τεικαῦ-
 τα καὶ ἀτρόον εἰς γνώσιν ἰδῶν· καὶ ἵνα μὴ δὲ χύραν τινὶ παράσχει, πάντας λαοὺς κα-
 λῆν τοὺς ἐν τῷ ἰουδαίῳ εἶδει, ἐπάγει τὰ εἰρημένα, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἰδῶν· ἀντὶ
 τοῦ, μηδεὶς με νῦν οἰσθείη πάντα καλεῖν τὸν ἰουδαϊκὸν λαόν, ἀλλὰ σύμπαν τὸ γένος διὰ
 ταύτης μηνῶν τῆς φωνῆς· καὶ γὰρ σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις ἔσται πάντων οὗτος, ἐν
 ἔγω τεθέσμαι καὶ ἀγαπήσω· καὶ οὐδὲ μέγχι τούτου ἠκούσθη, ἀλλ' ἀντιδιαστῆλλον πάν-
 τα τὰ εἶδη, ἰπισιόσῃ φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἰδῶν καὶ ὄξαν λαῶ σου Ἰσραὴλ· εἶον και-
 νὴ μὲν ἔστιν σωτηρία τὸ ἀρχαλοφροῦμενον βρέφος τῆς εἶδουσι πᾶσι καὶ τῷ Ἰσραὴλ· ἀλλὰ
 τοῖς μὲν φῶς, ὅτι τὸ σκότος ἐξῆλει τῆς εἰδωλολατρίας· τῷ δὲ ὄξα, ὅτι τὰ τοῦτοις πά-
 λαι δοθέντα νόμιμα, δι' αὐτῆς εἰδωλικῆς ἀπεκαθαίροντο ἀχλὺς, εἰς ὄξαν καὶ τελειότητα
 μεταβαλεῖ· καὶ ἄλλως δὲ, ὄξα τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ὁ τεχθεῖς· αἶτε δὴ ἐκ σπέρματος
 τοῦ Ἀβραάμ ἀνδρῶπος γεγονῶς· μικροῦ δὲ καὶ Ἡσαίας, τὰ αὐτὰ ἀνακράζει, λέγων· ἰδοὺ
 τίθεσθε σε εἰς φῶς ἰδῶν, ἀντίχει ἀφθαλμοῦ τυφλῶν, τουτέστι παρασχῆν ἔργον, καὶ
 διαστῆλλον τὸ σκότος ἐκ τοῦ φωτός, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκ τοῦ ψεύδους, καὶ τὴν εὐσί-
 βειαν ἀπὸ τῆς πλάνης· διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ταύτην ἀνακηρύττων τὴν σωτηρίαν, καὶ εἰσὶν
 κρετῶν καὶ χερσῶν, πάντα τὰ εἶδη φησὶ κροτήσατε χεῖρας, ὅτι ὕψιστος φοβερὸς βασιλεὺς
 μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· εἰ δὲ λαὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγεται καὶ ἔστιν ὁ Ἰσραὴλ πρὸς
 τὰ εἶδη διαστελλόμενος, διαστῆλλεται δὲ πάντως τοῖς τε μουσαϊκῶς νόμοις καὶ τοῖς ἔθνεσι,
 δηλονότι καὶ μῆκος τῆς χάριτος ἀπύλασε, καὶ ἐντὸς ταύτης ἐχημάτισε, λαὸς καὶ οὗτος
 ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ· εἰ δὲ ὁ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ λαὸς, τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ λαὸς, πῶς οὐκ ἐμφρα-
 τεται τὰ ἀπολωλῶτα στέματα τὰ ἀπὸ Μάνευτος, εἰς ἑτέραν τούτους παραπέμποντα ἀρχῆν;

Τοῦ αὐτοῦ. Τοῦ πρῶτον διελογούντος τὰ εἰρημένα, ἰθαύμαζον εἰ περὶ τὸν Ἰωσήφ, οὐχ
 ἔτι νῦν τῶν ὑπὲρ λόγων τὴν γνώσιν ἔδεχοντο, ἀλλ' ἔτι περ ἐπὶ τοῖς ὑπερφῶς προγενομέν-
 ναις, καὶ ταῦτα προσελάμβανον· ὑπερφῶν γὰρ πραγμάτων γνώσις, ὅσασι· ἀν εἰς μνήμην
 ἀγῆ τὸν ἰγνώσκοντα, τσοσινταῖς ἐν ταῖς διανοίαις ἀνακαυῖζε τὸ θαῦμα.

Τοῦ Μεταφράστου. Ὅρα δὲ μοι καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἀκρίθειαν· τὴν μὲν γὰρ,
 μητέρα εἶπεν, αἶτε δὴ καὶ ἀληθῶς εἶσαν, ἀπ' αὐτῆς καλίσας τῆς σχέσεως· τὸν δὲ, ἀπὸ
 φιλοῦ τοῦ ὀνόματος, ὡς πατέρα δοκούντα μὲν, μὴ ὄντα δὲ πρὸς ἀλήθειαν.

Φωτίου. Συντελείσας ὁ πρῶτον τὴν εἰς τὸ Θεῖον δεξιολογίαν, τρέπεται λιπὸν ἐπὶ τὴν
 εὐλογίαν τῶν ἀγαθόντων τοῦ βρέφους· εἶτα ἐκείδεν πρὸς μόνον τὴν μητέρα ἀποστρέφει τὸν
 λόγον· τῆς μὲν γὰρ εὐλογίας, ἀμφότεν μεταδίδοσι, τὴν δὲ πρῶτον τῶν ἀπερρῶτερων,
 τὴν μητρί προσάγει μόνῃ, ἵνα διὰ μὲν τῆς κοινῆς εὐλογίας τοῦ σχήματος τῶν γεννητόρων,
 μὴ ἀπογνωσθῇ τὸν Ἰωσήφ· διὸ δὲ τῶν πρὸς τὴν μητέρα λόγων, τὴν παρδένον ἐκείνου δια-
 στείλας, τὴν ὡς ἀληθῶς ἀνακρύξῃ μητέρα, ἣν καὶ εὐλογεῖ ὡς ὑπερετήσασαν θεῖα βουλή·

v. 33.
p. 39. a.

v. 34.

εἶτα, καὶ θαλέγεται πρὸς αὐτὴν· οὗτος κῆται εἰς πῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῇ Ἰσραὴλ· ὅρῳ ὅπως ὅλην τοῦ μυστηρίου τὴν οἰκονομίαν πρὸς τὴν παρθένου ἀναφέρει, κρείνη πικεῖται τὴν τοῦτου ἄησαν; καὶ πῶσιν μὲν λέγει ἐνταῦθα, τῶν ἐκπεποικισμένων τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ εὐσεβείας; ἀνάστασιν δὲ, τῶν ἐπερωκισμένων τὸν σωτήρα.

p. 39. b. Βασιλείου. Πῶς δὲ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον; κυρίως σημεῖον εἴρεται παρὰ τῇ γραφῇ ὁ σταυρὸς; ἔθηκε γὰρ, φησι, Μωϋσῆς τὸν ὄφιν ἐπὶ σημείου, τοῦτέστιν ἐπὶ σταυροῦ· ἢ σημεῖον ἵστί τοῦ παραδόξου τοῦδ' καὶ ἀφανῶς πράγματος ἐνδικαιῶν, ὄραμενον μὲν παρὰ τῶν ἀπιστευόντων, νεύμενον δὲ παρὰ τῶν ἐντρέχων τὴν διαίτην· ἐπεὶ οὖν οὐ πάντως ζυγομαχῶντες περὶ τῆς ἐκαστοῦ ἀποφασίσεως τοῦ κυρίου, οἱ μὲν ἀνελθόντες σῶμα, οἱ δὲ ἀσώματου αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν γεγενῆσθαι διεκρίθησαν· καὶ οἱ μὲν παθητὸν ἐσχηκέναι τὸ σῶμα, οἱ δὲ φαντασίῃ τινὶ τὴν διὰ σώματος οἰκονομίαν πληροῦν· ἄλλοι χαιρὸν, ἄλλοι δὲ ἐπουράνιον σῶμα· καὶ οἱ μὲν προαινοῦσι τὴν ὑπαρξίν, οἱ δὲ ἀπὸ Μαρίας τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι· διὰ τοῦτο εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον.

v. 35. Τῷ Μιχαήλ. Πῶς σοι τῷ φιλολόγῳ ἀρεστῇ ταῦτα ληφθήσεται; καὶ τί ποτε ὅρα τὴν ῥωμαϊκὴν ταύτην ὑποληπτέην; ἢ τὴν ἀμφιβόλιαν, τὸν σκανδαλισμὸν, τὸ πικρατικόν, ἄπειρ ἐν τῷ καμῷ τοῦ σταυροῦ, τὴν τῆς ἁγίας παρθένου διήλη ψυχὴν; καὶ σοῦ οὖν αὐτῆς, εἰ καὶ καλῶς τὰ τοῦ κυρίου ἄνωθεν ἐδιδάχθης, ἀφεταιῖ τις σάλος, καὶ διακρίνευσα καθ' ἑαυτὴν ἔσθ'· εἰδὲ δὲ καὶ τὴν λύπην αἰνέσασθαι διὰ τῆς ῥωμαϊκῆς, ἢ γε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους συνέχον αὐτὴν, ἀνεύσαν ὡς καὶ αὐτοῦ θανάτου ἔσται περικρατῆς· ἐπεὶ καὶ τοῦτο θλήτων βούλεται τὸ, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσι ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί· ὅτι μετὰ τὰ σκάνδαλα δηλαθὴ ταῦτα, ἃ τὴν καρδίαν τῶν μαθητῶν διέσεισε καὶ Μαρίας, βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ταχέως τὴς ἐπέλαμψε παρὰ Θεοῦ θεραπεία, τὰς ψυχὰς αὐτῶν γαλήνης πληροῦσα, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ βεβαιώσασα πίστιν τῇ μεγαλειῇ τῆς ἀναστάσεως.

p. 40. a. Φωτίου. Τῆς παναχίας καὶ αἰεὶ παρθένου Μαρίας τὴν ψυχὴν ῥωμαϊκῆ διήληθε, κατ' αὐτὸ τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ πάθος, οὐκ ἐπιδοτάξουσι λογισμῶς βλαβερῆς, οὐκ ἀπιστίας βίβουσι τυρωκαμῆνης· οὐκ ἐφ' ἧς ἔχαψε, τὴν λύπην ἀλλυσομένης, ἀλλὰ μικρικὰ σπλάγγνα διδύσεως, πρὸς τὴν ἔμφρον συμπάθειαν, ἀνασκαλοποιούμενον τοῦ υἱοῦ, πράττειν τὰ εἰκίαι· τί γὰρ μήτηρ οὐκ ἂν πάθοι βλέπουσα τὸν υἱὸν καὶ μάλιστα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πολιτευόμενον κρείττον, τὰς τῶν κακουργῶν ὑπέχοντα δίκας; τοῦτο γέγνε τῇ παναχράντῳ μητρὶ τοῦ λόγου, περισσότερον καὶ θριμύτερον ῥωμαϊκῆς ἀπάσης τὸ πάθος· εἰ γὰρ καὶ πολλὰς ὑποδείξεις εἶχε Θεὸν εἶδεναι τὸν υἱὸν σεσαρκωμένον, ἀλλ' οὖν οὐκ ἐπὶ πάντων· ἔλυε τοὺς τῆς φύσεως νόμους, ἐνεδίδου δὲ καὶ τῇ φύσει, τοῖς εἰκίαις ἐνδιαπρίπτειν ὄροις· διὸ καὶ πάθος ἡμεῶν ἔρωσα μητρικῶς ὀφθαλμῶς προκείμενον θέαμα, κατὰ πληγὴν ῥωμαϊκῆς, τὴν ψυχὴν ἐτένετο τε καὶ κατεμερίζετο.

Τῷ Γεωργίου. Πεμμένεται ὁ κῆμος ὀκταήμερος Ἰησοῦς ὀνομάζεται, ὁ καὶ προσηγορεύεται καὶ οὕτω μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν, ἀνάγεται πρὸς Ἱερουσόλυμα, καὶ παρίσταται τῷ κύριῳ· κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα, ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοίγον μητέρα, ἔσθ' τῷ κυρίῳ κληθήσεται· καὶ τοῦτο μὲν ἐνταῦθα γινώσκω, παντός, ὡς αὐτὸς μὲν ὁ ἀγάλων, αὐτὸς δὲ ὁ ἀγαζόμενος· ἐκίνο δὲ οὐ παντός, ὡς ἐλέγετο μὲν καὶ ἐτελείτο ταῦτα κοινῶς· ἐδίλου δὲ τί τοῦ φαινομένου βελύτερον· προσήγετο γὰρ ὑπὲρ ἄββονος πρωτοτόκου καὶ αὐτοῦ

προσαγομένου, ζεύγος τρυφώνων, και δύο νεσσαί περισσότερων, και είμαι δια μέν των τρυφώνων, τὸ σῶφρον τὸ καὶ φιλήρημον διηλοῦσθαι.

Φοιῖται. Διέλαμπε μὲν ται τὰς ἀρεταίς ἀπάσαις ἢ ἀνδρωτος ἐκ γὰρ τοῦ μὴ ἀφί- p 41. b.
 οτασθαι τοῦ ἱεροῦ, καὶ υἱοστεινίς καὶ δεήσσει λατρεύειν νύκτα καὶ ἡμέρας, ὅθλου ὡς καὶ ὁ λοιπὸς αὐτῆ τῶν ἀρετῶν συμπαρῶν, ὑρ' ὧν κεκαθαμένη τὸν νοῦν, καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος γεγεννημένη δεχθῆεν, καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ δεχθῆναι ἐμνάσεις, αὐτῆ τῆ ὄρα ἐπιστάσα, καθ' ἣν τὸ παιδίον ἢ μήτηρ καὶ ὁ Ἰωσήφ τῆ ἱερῶ προσέτερον· ἐκοίτη μὲν τὸ βρέφος, κύριος ἀνδρωμελεγεῖτο δὲ αὐτῷ, ταυτέστιν εὐχαρίσται· καὶ λύτρωσιν τοῦ γένους καὶ σωτηρίαν ἀνεκέρυττεν· καὶ ἔρα τὴν παραπλοσίαν τῷ Συμεῶνι ταῖς ἀρεταῖς, ὅπως καὶ τὰς προφητείας παραπλοσίους κηρῶ· αἴμα μὲν γὰρ παρῆσαν τῷ κοφῷ, αἴμα δὲ καὶ τῆς προφητικῆς ἡξειῶντο χάριτος· ἄλλ' ὁ μὲν Συμεῶν προελάμβανε χρησαμελεγεῖν· ἢ δὲ τὴν δευτέραν ἔχουσα τάξιν, ὅμως οὐκ ἐδευτέρῃ ταῖς χρημασί· τάχα ὅ ἂν διὰ τοῦτο προλαβείν εἶποι τίς τὸν Συμεῶνα, διότι ὁ μὲν τύπον ἔφερε τοῦ νόμου· καὶ γὰρ καὶ ἡ κλῆσις τὸ ὑπῆκουσ ὀηλῆ, ὧν ἀμφῶν ὁ Χριστὸς ἔκειτο μέσος· διὸ τὸν μὲν ἀπαλύνει συντελευτῶντα τῷ νόμῳ, τὴν δὲ τῶς κατέχει τῆ χάριτι ζῶσαν.

Ἀναστασίου. Θεωρήσωμεν δὲ, τί ἂν τις ποιῶν τὴν ὑπαπαντὴν καλῶς ἐροτάξῃ· ὃ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νεκρώσας, καὶ τὴν νεκρῶσιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρων, καὶ τῆ πολλῆ τῆς συνίσεως καὶ τῆ σοφίᾳ κοσμημένος, καὶ ὑπῆκουσ τῶν θεῶν ἐντολῶν γινόμενος, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰκόσιν, λέγει ὅτ τὴν ἀτάραχον καὶ εἰρηναίαν εἶν διὰ τῆς ἡσυχίας κησάμενος, καὶ τὸν θεῶν λόγον οὐ καταφρονητικῶς ἀποθεόμενος, ὁλλὰ μυστικῶς διὰ τῆς πράξεως εἰς τὰς ἀγκάλας δεχόμενος· σύμβολον γὰρ αἱ χεῖρες καὶ αἱ ἀγκάλας, πράξουσ· καὶ μετὰ τῶν ταυτῶν κερρωμάτων ἐτοιμάζων ἑαυτὸν ὑπαντῆσαι τῷ ἐρχομένῳ ὄσπερ εἰς εἰκοῖον ναὸν τὸν κίσηεν ταῦτον, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρῶς· ἔντας κατὰ τὸν θεῶν σκοπὸν, τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ κυρίου ἐροτάξῃ, γινόμενος πνευματικῶς Συμεῶν, ταυτέστι ὑπῆκουσ τῶν θεῶν προταγμάτων, καὶ πάντα κερρωθῶσα· δικαίος καὶ εὐλαβῶς πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου αὐτοῦ, λέγει τὸ, νῦν ἀπολείεις τὸν δεῦλον σου· ὃ ἔν παραχαίς καὶ πειρασμαῖς βωτικῆς ἀναστρέφόμενος, καὶ μηδέποτε τῶν θεῶν βρῆμάτων ὑπῆκουσ γεγυνοῖς, πῶς λέγει τὸ, εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτηρίαν σου· πάντοτε τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τῶν αἰσῶντων καὶ τῶν νεφτῶν, εἰς φαντασίαις κοσμηκῶς καὶ ἐπιδυμίας ἀσιγῆς, ἀσχελευμένον· οὐκ ἔστιν αὐτῶς ἐροτάξῃν κυρίῳ, οὐκ ἔστιν οὔτε μετὰ ταυτῶν ἔργων θαρβείν καὶ ἐλπίζειν ἀπαντῆσαι αὐτῷ, κατὰ τὸ, ἀρπαγήσομεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου, εἰς ἄερα.

Τῷ Μεταφράστου. Ἐνταῦθα, οὐκ ἄχαρμ ἀλλὰ καὶ ἀναγκάειν τὸ θεκῶν ἐναντιολογεῖσθαι τῆς εὐαγγελισταῖς, ἐπιλύσαι· πῶς γὰρ φησι Ματθαῖος μὲν μετὰ τὴν γέννησιν εἰς Αἴγυπτον ἀπάγει τὸν Ἰησοῦν, οὗτος δὲ ὁ θεῶς διηλενέτι Λευκαῖς, μετὰ τσσαράκοντα διέλειυσιν ἡμερῶν, εἰς Ἱερουσόλυμα· οὐδὲν ἀπέδον λέγοντες ἀλλήλαις, οὔτε μὴν τῆ ἀκαλουθίᾳ τοῦ πράγματις προσιτάμενον· δευτέρον γὰρ ἔτος ἦδη μετὰ τὴν γέννησιν παρελθόν εἰς Αἴγυπτον ὁ Χριστὸς ἀπάγεται, Λευκαῖς δὲ τὰ ἐντὸς τούτου γινόμενα, καὶ ἃ παρῶς Ματθαῖος, τὰ τῆς περιτροπῆς λαμβάνει καὶ τοῦ καθαρισμοῦ· ἐπει καὶ τούτο τῆς εὐαγγελισταῖς σύνθεσις, ἵνα μηδεὶς ἢ περιμτὸς, ὡς μηδὲν ἔχων εἰπεῖν πλέον· καὶ οὔτω τὰ πᾶσι παρεμμένα, πᾶσι καὶ πεπλήρωται· πᾶς δὲ κρείον ἐπιλυτέον ἡμῖν ἀμφιλογούμενος· κατὰ μὲν γὰρ τὸν θεῶν Ματθαῖον χειμα-

v. 39.
p. 42. a.

τισθεῖς ὁ Ἰωσήφ, εἰς Ναζαρέτ ἔρχεται· ὁμοῦ τὲ τὸν κίνδυνον φείγων, καὶ τῇ πατρίδι ἐμφιλοχωρεῖν βουλόμενος· ὁ δὲ Λαυκᾶς, οὐ φησι κατὰ χρῆσιν αὐτῷ τὴν ἀφῆεν ἐκείσε γενέσθαι· ἀλλ' ὅτι τὸν καθαρισμὸν πληρώσαντες πάντα, πρὸς Ναζαρέτ αὐθις ἐπανελθεῖν ἐβουλώθη, ἢν καὶ πατρίδα ἐπεγράψοντο, ὡς ἐκεῖ τὴν αἰκίαν παρῆλθον· ἰστίαν δὲ ὅτι τὸν πρὸ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου χρόνον ἰστοροῦν ὁ Λαυκᾶς, οὐδὲ γὰρ πρὸ τῷ καθαρισμῷ κατήγαγον αὐ αὐτοῦ ἐκείσε, ἵνα μὴ δὲ παρὰ τὸν νόμον μὴδ' ὅτι αὐν γένεται, ταῦτα φησὶν· ἔμμενον γὰρ καθαροῦσθαι πάντως, εἴτα εἰς Ναζαρέτ ἔλθειν, καὶ τότε δὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον· εἰδ' οὕτως ἐκεῖθεν ἀνελθόντες, εἰς Ναζαρέτ αὐθις ἔλθειν ἐγκλιεῖνται· πρὸ τούτου δὲ οὐδαμῶς ἥσαν χρηματισθέντες ἐκείσε φραγῶν, ἀλλ' ἐμφιλοχωροῦντες ὡς ἔφημεν τῇ πατρίδι, ἀυθαίρετως αὐτῷ ἔπραττον· ἐπεὶ γὰρ παρ' οὐδὲν ἕτερον ἢ εἰς Βεθλεὲμ ἀνάβασαι γέγονεν, ἢ διὰ τὴν ἀπογραφὴν, καὶ οὐδὲ στῆναι οὐδαμῶς εἶχον, πληρώσαντες ἤδη διόπερ ἀνέλθον, εἰς τὴν Ναζαρέτ κατήγαγον· οὐ τοῖνον ἀντιλογία παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς, ἀλλὰ διαφόρος ὁπαγγελία· ἄλλο δὲ εἶσι διαφόρως εἰπέει, καὶ ἄλλο ἐναντίως.

p. 43. a. Τῷ Γεωμέτρῳ. Καὶ ὅταν οὖν ἀκούσης, ὅτι νῦξαιε τὸ παιδίον· καὶ ἐκραταιαῦτο, καὶ προέκοπεν ἡλικία ἄμα καὶ χάριτι, καὶ σοφίας ἐπληρῦτο, μὴ ὡς θεοῦ ταῦτα νόμιζε· τί γὰρ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ὑπερτελεῖου καὶ κραταιοῦ, καὶ ὑπερπλήρους πάντων τῶν ἀγαθῶν, τελειώτερον, ἢ κραταιότερον, ἢ πληρώτερον; ἀλλ' ὡς ἀνθρώπου μὲν τὴν αὐθισιν καὶ προκοπῆν· τὰ δ' ἄλλα διοριστίαν, τὴν κραταιώσιν, τὴν ἕτεραν προκοπῆν τῆς χάριτος, τῆς σοφίας τὴν πλιῖωσιν· οὕτε γὰρ ὡς θεοῦ ταῦτα, ἀλλ' οὕτε ὡς ἀνθρώπου πλιῖωσιν κραταιωμένην παρὰ τῷ ἐνκεκῶντος πνεύματος, ἢ προχωροῦντος, ἢ πληρουμένου, παρὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐφ' οὐσπερ ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως πᾶν τὸ πλῆρωμα κατέθηκε τῆς Διότητος· ἀλλ' ὡς κατὰ μικρὸν αὐτῷ παραρρανομένης τῆς θείας χάριτος καὶ δυνάμεως· ἢ καὶ ὡσπερ ὄργανῳ τῷ σώματι κατ' ὀλίγον χωροῦντι πρὸς τὴν ἐνέργειαν, συναπαρτίσεισθαι καὶ τῆς τοῦ τεχνίτου νομιζομένης κατ' ὀλίγον τέχνης ἢ ἐπιστήμης.

p. 45. n.
v. 5a.

Τῷ αὐτοῦ. Πλὴν οὐδὲ ἡ ἐπίδειξις αὐτῷ τῆς σοφίας παρ' ἡλικίαν, ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡμῖν ὁ λόγος εἰώθειν ἤδη συμπληροῦσθαι τῆς διακρίσεως, ὁ τῆς δωδεκαετίας.

Τῷ Μεταφράστῳ καὶ τῷ Γεωμέτρῳ. Ὅμως, ὅτε δώδεκα ἐτῶν γεγονώς ἦν, ἀνεῖναι μὲν ἄμα τοῖς γονεῦσιν, εἰς Ἱερουσαλήμ, τὴν ἑρτην τοῦ πάσχα τελεσόμενος· ὡς δὲ ἐκείνη πύρας εἶχεν ἐν ἡμέραις ἑπτὰ τελομένη, αὐτοῖ μὲν ὑπέστρεφον, Ἱησαῖος δὲ ὑπομένει, τούτους λαθῶν· καὶ οἱ μὲν ἐξήτεον, ὁ δὲ τριῶν ἡμερῶν ἀσθλος ἦν· εἴτα φανερός αὐτῷ γίνεται ἐν τῷ ἱερῷ μὲν καθιζόμενος, ὁμοῦ τὲ ἀκούων τῶν διδασκάλων, καὶ πρὸς ἐκείνους διαλεγόμενος, ἐκπλήττων τε τοὺς ἀκριατάς ἐν ταῖς ἀποκρίσεισι· κατὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ κραταιοῦσθαι αὐτὸν πνεύματι, καὶ σοφίᾳ προέκοπεν καὶ χάριτι, ὡς πολλοῖς τοιοῦτον ἀναφανόμενον λαυθᾶναι δὲ τοὺς γονεῖς ὥστε μὴ παρ' αὐτῶν κωλυθῆναι τὴν πρὸς τοὺς νομιμαθῆς ἐκείνους διάλεξιν· εἰδόντων ὡσπερ αὐτοῦ τὸ γράμματον, καὶ τοῦ μὴ προσπατεῖν τῆς λόγους εὐλαβουμένων· ἢ ταῦτα τάχα καὶ διαφεύγων, μὴ δόξῃ τοὺς γονεῖς ἀτιμάζειν, τῷ ἀπειθεῖν ἐγκλιενομένης τὰ ἀνθρώπου ἀκέλευσθαι διὰ ταῦτα ὑπομένει λάθρα, καὶ οὐδὲ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς γνωσθεῖται· ἵνα μηδὲτερον, ἢ φανερός γενόμενος κωλυθῆ, ἢ καὶ ἀπειθῆ κωλυόμενος· ὅρα δὲ ὅπως καὶ ἂ προσήκει παιδίῳ ποιεῖ· οὐ γὰρ προπετῶς διδάσκει τοὺς νομιμαθῆς διδασκάλους καὶ ἱερεῖς, καὶ τοι μόνος αὐτὸς αὐτόχρομα σοφίᾳ καὶ λόγος ὡ καὶ χορηγός τῆς σοφίας· ἀλ-

λὲ δὲ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο, μέτρα καὶ ἡλικίας καὶ ἀξίας αὐτὸς τε καλῶς εἶδὼς καὶ τοῖς ἄλλοις ὀρίζων, τοῖς ἱερωταῖσι καὶ διδασκαλαῖσι τοῦ διδάσκου παραχωρεῖ· αὐτὸς δὲ ἀκούει τὴν καὶ ἐπερωτᾷ μετὰ πολλῆς ἀμειψτέρας τῆς συνέσεως· λογικῶς τὲ γὰρ ἱρωτᾷ καὶ ἀκροῦται συνετοῦ, καὶ ἀποκρίνεται συνετώτερον, ὃ καὶ τὸ θαῦμα πολλῶ μείζον ἐπιτελεῖ τῆς ἀπορώσεως.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἡ μὲν θαυμασία μήτηρ, σπλάγγων μητρικῶν ἠττωμένη, καὶ τέκνον αὐτὴν περπαθῶς καλεῖ, καὶ ὡς ἐγκαλοῦσα, προτείνει τὴν μετ' ὀδῆς ζήτησιν, καὶ πάντα ὁμοῦ ὡς μήτηρ, καὶ παρρησιαστικώτερον, καὶ ἀνθρωπινώτερον, καὶ περιπαθέστερον, διαλέγεται· εἰ τοῦτο τέκνον ἐποίησας ἡμῖν; καὶ δεῖ ἰδοῦ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυρόμενα, ἐζητοῦμεν σε· αὐτὸς δὲ λύει πάντα διὰ τοῦτο καὶ περὶ πατρός ἐκείνης τοῦ δοκούντος εἰπούσης, ὃ Χριστὸς ὡσπερ τὸ φηδὲν διερωθόμενος, περὶ τοῦ ὄντως λέγει πατρός, εἰς ἔννοιαν αὐτὴν ἐμβάλλον τῆς ἀληθείας· καὶ μὴ χαμαὶ βαίνειν, ἀλλ' εἰς ὕψος αἵρεσθαι παρασκευάζων· οὐκ ἤθετε λέγων, δεῖ ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναι μεί; οὕτω δεικνυσθαι ἑαυτὸν ὄντα φύσει θεόν, εἶγε τῆς αὐτῆς φύσεως ὁ παῖς τῷ τέκοντι· ἐπεὶ δὲ τοῦ πατρός ὁ ναὸς, ἐν τοῖς τοῦ πατρός ἦν ἐκείνος, κἄν αὐτοῖς τὸ ῥῆμα συνετὸν οὕτω γέγονεν· ἐνταῦθα πρῶτως ἀνδρακότερον ἢ μάλλον εἰπεῖν θειότερον, πρὸς τοὺς οἰκείους διαλέγεται, καὶ δεικνυσθαι δεῖ καὶ ἔτερος ὁ πατήρ αὐτῶν, καὶ δεῖ σύχ' ὡς ἀνθρώπου ψυχῆ ἀλλὰ καὶ ὡς θεῶν, καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν προσεκτεῖν, καὶ δεῖ ὁ τοῦ πατρός οἶκος, ὁ ναὸς θλασθῆ, καὶ αὐτοῦ οἴκος ἐστὶ, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ τοῦ πατρός· καὶ δεῖ αὐτοὺς ἐγκλητέον μάλλον ἀγνωστοῖσι ταῦτα, καὶ μηδὲν μὴ τε λαλοῦσι μὴ τε φρονῶσι τῶν πρὸς ἀλήθειαν· ἐνταῦθα πρῶτως τοῦ ἀληθοῦς πατρός φανερώτερον μνημονεύει, καὶ παραγυμνοὶ αὐτοῦ τὴν θείότητα.

Τοῦ Γεωμήτρου. Τοῦτο πρῶτον δείγμα τῆς τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ σοφίας τε καὶ δυνάμεως· p. 45. b.
τὴ γὰρ καλοῦμενα παιδικὰ, μὴ παιδαριώδεις μόνον, ἀλλὰ καὶ θαμινοῦδεις ἡγούμεθα γνώμης καὶ προαιρέσεως· οὐ μόνον ὡς τῶν ἡμετέρων λογίων τὴν καὶ εὐαγγελίων παρέγγραπτα, ἀλλὰ καὶ λίαν κακοτέχουσι τινὸς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπινοήματα, διαβάλλειν ἐκ τούτων τῶν μυθευμάτων ἐπιχειροῦντος καὶ τὰλλα τῶν ἡμετέρων· πλὴν εἰ μόνον τὶς ἐκεῖνα προσδέχεσθαι βούλοιοτο, παρὰ πολλῶν λεγόμενά τε καὶ πιστευόμενά· ἅτε μὴ τε τοῖς ἄλλοις τῶν ἡμετέρων ἐναντιούμενα· πρὸς δὲ καὶ τοῖς προφητικαῖς σύμφωνα, δεῖ καὶ τὴν ὄραν τοῦ σώματος, ὁραίας καλεῖ παρὰ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ δεῖ τῆς μητρὸς ἐμπερὶς καὶ τὸ ἦθος ἐπιτερπῆς· τῷ δὲ καλεῖ, τὴν ἡλικίαν ἀνάλογος, καὶ ἰδεῖν μὲν χαρίεστος ὁμοῦ καὶ σμυνοτάτος, ὁμιλῆσαι δὲ γλυκύτατος ἅμα καὶ εὐγλωττότατος, ἐπιτροφεῖς δὲ πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἐπὶ συννοίας τὰ πολλὰ φαινόμενος· οἷα καὶ γέμων φρονήματος, καὶ συνελόντα φάνας· καθάπερ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὁμιλίας καὶ καταστάσεως, εἰ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἔρος καὶ λόγος· ἢ δὲ πραότης αὐτῶν τὸ ἐπίσημον, καὶ δεῖ μὴ ποτε μήτε ξυρὸς ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς· μήτε δὲ χεῖρ ἀνθρώπου, πλὴν τῆς αὐτοῦ μητρὸς· ἀλλ' οὕτω μὲν τότε καὶ τὸν δοκούντα πατέρα, καὶ τὸ συνίδριον, καὶ πάντας τοὺς παρόντας ἐξέπληξεν ὁμοῦ καὶ διερωθῶτα.

Τοῦ Μεταφράστου. Κάτσει μετὰ τῶν γονέων ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ναζαρέτ ὁ κύριος· καὶ διατιλεῖ τούτους ὑποτακτέονος, γενεῖς τιμῶν παιδεύων ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ἐπιρ αὐτὸς ἐντεταλμένος ἦν, τοῦτο πρῶτος πληρῶν, καὶ τιμῶν οὕτω διδάσκων γονεῖς, τιμῶν δὲ πάντως μετὰ θεῶν· ἐκείνων γὰρ προτιμότεραν εἶναι τὴν θεοσέβειαν διὰ τοῦτο καὶ παρακλήτων αὐ-

τούς, τῷ καθ' ἑαυτοῦ προσμένει, καὶ τὸν αὐτοῦ πόσον, ἰσχυρότερον εἶναι δεῖν τοῦ φυσικοῦ κελύει καὶ πατρικῷ.

Τὸ Γεωμέτρου. Πᾶσαν γὰρ αὐτοῦ τὴν ἀναμεταξὺ μέχρι τοῦ βαπτίσματος καὶ ἀναθή-
ξις ἡλικίαν, ὡς ἄνευ ἐπιφανοῦς τινας καὶ δημοσίου θαυματοποιίας καὶ διδασκαλίας ὁ εὐ-
αγγελιστὴς ἐνὶ ῥήματι συνελών, τοιαύτην αὐτῷ μαρτυρῆ πολιτείαν ἔμοῦ καὶ νομοθεσίαν, λί-
γων, εἴτι ἦν ὑποτασσόμενος τῇ μητρὶ αὐτοῦ· πῆ μὲν γὰρ τῷ λόγῳ νομοθετῶν πρότερον,
δεύτερον αὐτὸς ὠράτο τῷ βίῳ τοῦτο βιβλαίων καὶ καταπραττόμενος· ὡς τὸ, μηδὲς ζητείτω
τὸ ἕκτου, καὶ τὸ τοῦ καλοῦ ποιόμενος τοῦ τιθέντος τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων· αὐ-
τὸς γὰρ μετ' εὐ πολλὴ φαίνεται τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ζητῶν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν προί-
μενος· πῆ δὲ τῷ βίῳ πρότερον παραδεικνύς τὸ παράδειγμα, δεύτερον καὶ διὰ τοῦ λόγου προ-
υτίθει τὸ νομοθέτημα· καθάπερ τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν, μὴ δὲ ὀμνείναι, μηδὲ ὀργίζεσθαι, καὶ τὰ
λα τῶν ἐντολῶν· αὐτὰ γὰρ αὐτὸς πρότερον πάντα, καὶ διὰ παντός τοῦ βίου φυλάξας, εὐ-
τω καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτάξας φαίνεται· ὥστε πῆ μὲν προηγήσασθαι τοῦ νόμου τὸν τρόπον,
πῆ δὲ τοῦ τρόπου τὸν νόμον· ὥσπερ κἀνταῦθα τρία ταῦτα πρὸ τῶν ἄλλων νομοθετήσας, ἢ
καὶ νομοθετῆσαι μέλλον, τὸ τε τὸν θεὸν ἀγαπᾶν, καὶ τὸ τοὺς γονεῖς τιμᾶν, τὸν δὲ θεὸν
καὶ αὐτῶν τούτων προτιμᾶν τῶν γονέων, καὶ τοῦ φυσικοῦ τὸ δεῖν, καὶ τοῦ καλοῦ προτιθέ-
ναι φιλοῦν, ἔρα πῶς αὐτὸς προλαβὼν, εὐ τούτους φυλάττει τῶς νόμους μένον, ἀλλὰ καὶ
τῶν νόμων τὴν τάξιν καὶ τὴν προτίμησιν· πρότερον μὲν τὸν αὐτοῦ τιμῶν πατέρα τὸ καὶ θεόν·
καὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ, τὰ αὐτοῦ ποιῶν, ἐν τῷ ἱερῷ τῶν ἱερῶν λογίων ἀσπρόμενος καὶ διαλεγ-
όμενος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν γονέων ἐπεγαλούμενος, ὑπεριδέας καὶ ἀντεκαλῶν, καὶ διου-
τέρου λόγου τὰλλα ποιούμενος, ἔπειτα καὶ τοὺς γονεῖσι διὰ τέλους ὑποτασσόμενος.

p. 46. a.

Τὸ Μεταφράστου καὶ τοῦ Γεωμέτρου. Ὅρα μοι καὶ αὐθὶς τὴν σοφωτάτην γυναικῶν Μαρίας·
τὴν μητέρα τῆς ὄντως σοφίας καὶ ἀπερήτου γνώσεως, ὅποις μαθήτρια γίνεται τοῦ παύδος· εὐ
γὰρ κατὰ παιδίας, μᾶλλον δὲ εὐ κατ' ἀνδρας, ἢ ἀνδρῶν ὄλω· ἀλλ' ὡς θεῶ προσέτιχε λιπέιν,
καὶ θείας πράξεις τὸ καὶ φωνᾶς τὰς ἐκείνου φωνᾶς ἠγείτο καὶ πράξεις· εἶδεν οὐδὲν αὐτῶν
τῶν ὑπ' ἐκείνου λεγομένων ἢ πραττομένων ἐξέπιπτεν, ἀλλὰ καθάπερ τὸν λόγον αὐτὸν ἐν ταῖς
λαγύσαι τοῦ πρότερον, εὐτω καὶ νῦν τοὺς αὐτοῦ λόγους καὶ τρόπους, καὶ πάντα τὰ πολιτί-
ματα συλλαμβανουσα, καὶ ὥσπερὶ τρέφουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, τοῦτο μὲν καθ' ἑαυτὴν
ἀνεσκόπει τὰ τε εἶδη καὶ κάλλη καὶ τὰς δυνάμεις, τοῦτο δὲ καὶ τὸν καιρὸν ἀνέμεινε τῆς
πάντων τούτων ἐκδηλοτέρας ὀποκαλύψουσα· καὶ τοῦτο μὲν, ὡς τύποις καὶ νόμοις κατὰ παν-
τός τοῦ βίου ἐπέχρητο· τοῦτο δὲ, καὶ ὡς τεκμηρίαις τῶν μελλόντων περὶ αὐτὴν καὶ τὸν τού-
της νόον ἀπερήτων μυστηρίων καὶ τῶν θαυμάτων.

Τὸ Μεταφράστου. Διειρήνη γὰρ φησι πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς,
ὥσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐπὶ τῇ τῶν ποιμένων ἐπιστάσι, καὶ οἷς ἐκείνου ἑωρακότες καὶ ἀκού-
σαντες ἐξηγόρευον· καὶ τότε γὰρ ταῦτα πάντα ἢ Μαρία συνειρήνη· οὐ γὰρ ὡς παῖδων τινῶν
προσείχεν· ἀλλὰ περὶ πλείστου τὰ λεγόμενα ἐποιεῖτο, καὶ οὐδὲν ἦν τὸν παρ' αὐτοῦ λεγεί-
νων, ὃ μὴ ἄξιον αὐτῆ σπουδῆς ἐποιεῖτο, καὶ εἰς καρδίαν ἐκρυπτεν ἐμαμῶς, σπέρματα εἶναι
ταυτῶν καὶ μνημόματα θείων τιῶν καὶ ἀπερήτων πραγμάτων· καλῶς κρίνουσα.

Βικτωρός. Ὅθεν οὐδὲ ὁ Λευκᾶς· ἀπλῶς εἶπεν εἰτι προέκοπτε σοφία καὶ χάρις, ὥστε
ἐν τῇ γνώσει τῇ παρὰ πολλοῖς προσθήκην αἰεὶ δεχόμενος· οὕτω φησι καὶ ὁ θεολόγος Γρηγό-

ριος ἐν τῇ πρὸς Κληδόνιον· εἴτις ἐξ ἔργων τετελειωμένων, ἢ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ μετὰ τὴν ἐκ νεφρῶν ἀνάστασιν, ἢ υἰοθεσίας κλιθεῖσθαι λέγει, καθότι περ εὖς ἑλληνες παρεγγράπτους εἰσαγούσιν, ἀνάστημα ἔστω τὸ γὰρ ἔργμῆεν, ἢ προέκπετον ἢ τελειούμενον, εὐ θεός· κἄν διὰ τὴν κατὰ μικρὸν ἀνάδειξιν εὖτω λέγεται.

Ἀμφιλοχίου. Προέκπετον εὖν κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀνδρευμένον κατὰ φύσιν τοῦ σώματος· σφίξ, διὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ τὰ θεῖα σφριζόμενους· χάριτι, ἐφ' ἣ εὐφρανούμενοι προέκπετεν, πιστεύοντες ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λελαλημένοις περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος· παρὰ θεῶ, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς τετελιώκει σαρκωσαίς· καὶ ἡμᾶς λυτρωσάμενος· καὶ παρὰ ἀνθρώποις, διὰ τὴν αὐτῶν ἐξ εὐδοκλατρίας ἐπὶ τριαδικῆν θεωροῦσαν μετασῆσιν· κατὰ τούτων τού· τρόπου προέκπετε· καὶ ἀλλοθεν εὐ εὐαγγελιστή· εὐ γὰρ κατὰ τοῦς ἄφρονας, ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρείττον.

C A P. III.

Τοῦ Μεταφράστου. Ἄλλ' ὅπερ ἐξ ἀρχῆς λέγειν προὔθεμεθα, ὅτι ἐτελευτα μὲν ἦδη τὸν βίην μοναρχῶν Αὐγυστος, ἀφ' οὗ καὶ ὁ μὴν μετονομάσθαι σεῖτιλιος καλούμενος πρότερον, καὶ οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς ἐκείθεν τὴν κληθὴν ταύτην ἐκληρονόμησαν· Τιβέριος δὲ μετ' ἐκείνου, τὸ τῆς μοναρχίας κράτος ἀνακόσμησεν, ἔτος οὐκ ἔπιπτον ἦδη πρὸς τοῖς δεκά τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπισημημένους ἀνῆνεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς Ἡρώδου τότε βασιλείας εἰς τέσσαρας διαιρεθείσας ἀρχάς, καὶ τοῖς ἰσαρίθμοις αὐτῷ υἱῶν ἐπισημηθείσας, εἰ γε Ἀρχέλλας, καὶ Ἡρόδης, Φίλιππος τε, καὶ Λυσανίας ἐτύγγαρον ὄντες· καὶ πρώτης μὲν τετραρχίας τῆς Ἰουδαίας εὐσας, Ἀρχέλαου δὲ ταύτην, ἐς ἐν υἱοῖσιν ἐπρώτευσεν αὐτῷ οὐκ ἔπιπτον, τοῦ ὧν ἦδη πάντων τῷ Ῥωμαικῷ σκίπτῳ, μετὰ τὴν πρώτην ἀπερχαθῆν, αὐχένα κληνόντων· ἄρχοντας τε καὶ ἡγεμόνας, οἷς ἢ τῶν δημοσίων φροντίς ἐπιστεύετο τῆς Ῥώμης ἐκδοχόμενων, ἡγεμονεύοντες τινα καὶ Πεντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, ἐς ἐς τὰ μάλιστα Τιβερίῳ Καίσαρι προσκείμενος ἦν· καὶ παρὰ τοῦτο καὶ γέρας τῆς πρὸς αὐτὸν γλώσσης τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἀπειληρῶς· ἔδει γὰρ ἰδόντος Χριστοῦ, ὅτι καὶ τὸ ἄρχον κατὰ τὴν προφητικὴν ἀπέκειτο ἐκλιπεῖν ἄρχοντας ἐξ Ἰουδα· καὶ τετραρχούντος Ἡρώδου, Φιλίππου, Λυσανίου, ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα, τότε δὲ Ἰουδαίας, ἐτι τῶν ἐν ἱερῷ διατριβῶν εἶχετο ἢ ἔρκυος γὰρ εἶχε τὸν μέγιστον ἐν γεννηταῖς γυναικῶν, μετὰ τῆς τροφῆς ἐκείνης, καὶ τῆς ζωῆς, καὶ τοῦ ἐσθνίματος· ἦν ἐκ πείθων ὄκησε, τὸν ἀγγελικὸν τε καὶ ἄσκειον βίην ἀσκούμενος· οὐ στέργει γὰρ, εὐ κληνός, εὐ τραπέζης, εὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων εὐδενός ἐδίδοτο, εὐ γῆν ἔρπεν, εὐκ αὐλάκα ἔτεμεν, οὐκ ἐν ἱερῷ προσέπιπτον, περ ἰβῶν εἶδα καὶ πατρικῶν ἐπιτίμιον, ἄρτων ἐργαζην, ἀλλὰ δένδρων μὲν ἀσπίδες αὐτῷ ἢ τροφῇ· ἐκ τριχῶν δὲ καμήλου σχεδίασθῆν αὐτῷ τὸ ἱμάτιον, ἵνα καὶ τοῦς ἐν κόσμῳ, οἷς ἄρτι ἐπιδοθητικῶς ἦν, λιτότητα παιδείῃ· καὶ πείθῃ τῶν τε ἀνθρωπίνου ὑπερῶν, καὶ τὴν ἀρχαιγενῆ τῷ ὄντι μεταδώσειν εὐτέλειαν· ἢ πρότερον ὁ Ἄδαμ τιμαίαις, ἱματίων ἅπαντα εἶδοτο· ὅθεν γὰρ ὡς μετὰ τὴν παραβῆσιν, ἢ χαρίσι τῶν ἐνδομάτων.

Τοῦ αὐτοῦ. Οὐκ ἔπιπτον εἰς ἐκπληξῆν ἦν, ἀνθρώπος πρῶτος ἐτος τὴν ἔρημον ὄκησῶς ὡς περ αἰφύριον ἑαυτοῦ καταφραστάμενος, καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους ἅπαντας ἀμείξην ἡλικιωτῶν φῆ τὴν μονήρη ζωὴν ἐλέμενος, ἄρτι πρῶτον εἰς ὄρασιν ἀνθρώποις ἦκον· ἔξῃτι γὰρ

v. 1.
p. 48. a.

σπαργάνων συμφορηγομένη ή πρὸς τὰς ἐρήμους φιλοχορία, εὐθενὸς εὐδὲ ποτε τῶν ἀνθρώπων ἐπίθετος γενόμενος, συμφορηγομένη τῷ τρόπῳ καὶ τὴν μαρτῆν ἄμα καὶ τὴν στυλὴν ἐπιλόκοιμος, ἀρχιερέως υἱὸς ὑπάρχεις· μαρτυροῦντά τε περὶ αὐτοῦ τὸν Ἡσαΐαν ἀντικεινὸς ἐπαχόμενος· τὸ γὰρ, φωνὴ βῶντες ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὁπλοῦν περὶ αὐτοῦ λέλεκται· καινὸς τις Ἡσίας ἐκ πάντων ἐπιδοκίμωμος· μᾶλλον δὲ κἀκείνου τί πλέον ἀναείδωον ἔχειν, ὅση πλείον αἱ ἐν ἐρήμῳ καὶ ἀσάφει διατριβαί, τῶν ἐν πόλεσιν· ἐν αἷς δὲ Ἡσίας ταύτην τοὶ καὶ αἰδέσιμος ἰσχυρῶς ὑπερφῶς ἦν, καὶ τὴν ἐπιπληξὴν φερῆτος.

v. 3.
p. 49. a.

Φωτίου καὶ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. Ἐξέστι δὲ ἴσως φρονεῖν τε καὶ λέγειν, ὡς παρῆχει μὲν ἀμαρτημάτων ἄφρῳ καὶ τῷ Προδρόμου βάπτισμα· οὐ πάντων δὲ ὡς περὶ οὐδ' αἱ νομικαὶ τιλεται καὶ θυσίαι· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐκ προνοίας φόνων, οὐδ' οὐδ' εἰ τίς ἀλλοτρίους γάμους ὠμῶν ξεν, οὐδ' ὅσα τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ εὐάνειον πῦρ τοῖς ἐνόχαις ζημίαις ἐπέβαλλον, οὐδ' ἄλλων πολλῶν ἐξαγίστων καὶ παραπλησίων ἔργων τὴν κάθαρσιν, οὕτε ὁ νόμος οὕτε τὸ Ἰωάννου διεπράττετο βάπτισμα· ἀλλὰ τούτων ἀπάντων ὁ μὲν νόμος ὅσα μὴ προλαβὼν δὲ πρώτος νομοθέτης εἰσεπράττετο, δικαστὴν τὸ ξέρας ἐκάθιξε· τὸ δὲ Ἰωάννου βάπτισμα, εἰς τὸ καινὸν καὶ σωτήριον, ὡς πολλῶν μῦθον ὑπάρχειν τῆς ἰδίας ἰσχύος, παρῆειντε· παρῆει μὲν οὖν καὶ τῷ Προδρόμου βάπτισμα, ὡς περὶ εἴρηται, τὸν ἀμαρτημάτων ἄφρῳ οὐ πάντων δὲ· τῷ γὰρ τοῦ δεσποτικῷ τὸ ἐξαίρετον· παρῆει δὲ, προσημεσίξεν τῷ σωτηρίῳ τὴν τελειότητα· καὶ λευτῶν ἦν πρὸ λευτῶν καὶ ἄφρῳ ἐκ μέρους, πρὸ τῆς παντελοῦς ἀφρῳσῶς· καὶ ἀεὶ καὶ κάθαρσις προαιμαζομένη τὴν τελειοποιῶν· καὶ καθάειρον μὲν τὰ φθάρσασα τῶν ἀμαρτημάτων, οὐδὲν δ' ἀσφαλῆς οὐδ' ἐγγύς περὶ τῶν μελλόντων χαρίζομεν· τὸ δεσποτικὸν δὲ καὶ σωτήριον, πάντων μὲν τῶν προλαβόντων φύσει, ῥῆματι δὲ παρεκταῖον καὶ ἰσχύος, μὴ κατὰ τὰς πρώτας ὁμοσιότητις εἶ πρὸς τὰ πάθη κατακρυβεσθαι· καὶ τὸ μὲν, εἰς τὴν τῶν εὐανῶν ἀναφέρει βασιλείαν· καὶ τὸ μῦθον πάντων, υἰοθεσίαν χαρίζεται· τὸ δὲ τινῶν μὲν ἄφρῳ παρῆει, οὕτε δὲ κληροῦσιν εὐανῶν βασιλείας, οὐδὲ πολλῶν μᾶλλον πρὸς υἰοθεσίας ἀναθιβαζέαι ἀξίωμα· ἐντελέστερον δὲ περὶ τούτων, ἐν τῷ Ἰωάννῃ καὶ τῷ Ματθαίῳ εἴρηται· ἐκείθεν οὖν τοὺς φιλολόγους παραπέψαντες, ἡμεῖς ἐπὶ τὰ ἐχόμενα ἴωμεν.

v. 8.
p. 51. b.

Βασιλείου. Ἀπλῶς τὰ ἀνταιμίμενα τῇ ἀμαρτίᾳ ἔργα δικαιοσύνης, ἅπερ ὁ μετανοῶν, καρπορῶν ὀφείλει.

p. 52. a.

Τοῦ αὐτοῦ. Οὐτε γὰρ ἴσπαν ταχὺν παιεὶ ἢ τοῦ πατρὸς περὶ τὸν θάμνον εὐμείρια, οὕτε καινὸς ἐγκώμιον, τὸ ἐκ ταχυτάτων φύσαι· ἀλλ' ὡς περὶ τῶν ἄλλων ζώων ἢ ἀρετὴ ἐν αὐτῷ διακρίεται ἐκάστω, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ἴδιος ἔπανος, ὁ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ κατορθωμάτων μαρτυρούμενος· αἰσχρὸν δὲ ἀλλοτρίαις κόσμαις κοσμίεσθαι, τῇ οὐκίᾳ ἀρετῇ μὴ διαφαίνοντα.

p. 52. b.

Φωτίου. Τὸ οὖν, δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων ἐγγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ, κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον, ἀνευ τινὸς βασιλευσῶν ἐπινοίας, ἐκδοθῶσι ἂν, ὅτι κατ' ὄν τρόπον ἐκ τῆς εὐδακτύου καὶ ἀπαγωγῆς καὶ γερασ ὕλης συνέπηξεν ὁ θεὸς τῷ ζῶον σώμα, καὶ εἰς ἀνθρώπου φύσιν καὶ εἶδος διεμωρῶσαστο τὴν κόνιν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον βῶον τε καὶ οὐδὲν ἐργῶδες ἐκ τῆς στερεωτέρας φύσεως τῶν λίθων, ἀνθρώπου ὑποστασιν συνεσθῆναι, θεῷ τεχνίτου τὴν πλάσιν ἀναδεχόμενου, καὶ τέκνα τοὺς γεγονότας ἐκ τοῦ τοιούτου φουράματος χρηματίσαι τοῦ Ἀβραάμ· οὐ γὰρ ἦντεν εἰς θάψιμα, ἵνα μὴ λέγω καὶ μῦθον, κόνιν εἰς ἀνθρώπου

συμπῆξι τὴ καὶ συναρῶσαι σάρκα, καὶ λίθου φύσιν στέρξαν εἰς σώματος ζωῷ μεταπλάσαι χρεῖαν· ἄλλως τε εὐ μένου ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ τοῦ παρὰ θεὸν ἔσχε τὴν γένεσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Λοῦτῆ γυνὴ εἰς στήλην ἀλῆς ἀπολιθωθεῖσα, τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἀσχητόν τε καὶ ἀκατάληπτον ἀνακρήνεται ἐν τῷ ἀθάλυτῳ τοῦ Σαύματος, τὴν τῆς φύσεως ἀπόθεσιν ἀνὸν ἐπεκτανῶν· φθάρῃ, ἑτέρας μερῆς ἐπιδεικνυμένη καὶ ὑποστάσεως γίνεσιν· καὶ ὁ μὲν γένεσιν, οὐκ ἦν· ὁ δὲ μὴ ἴσεν τε ἀνθρωπίναις λογισμῶς γενέσθαι, χωρὶς ὑπέστη τῆς τοῦ προτέρου διαλύσεως· ὁ τῶν θεός, ὁ ταῦτα παραδοξοποιῶν, καὶ τότε οἴκην εἰσπρατόμενος γύναιον ἐν παραβάσει· ἐντελής, ὁ θέλων τὸν ἄνθρωπον σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἰλθεῖν, τί τότε ἂν θεάσειεν διὰ φιλίας, εἰ λίθων ἔφεται φύσιν ἐπιτηδιστέραν παρέχουσαν χρεῖαν εἰς τὸ γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· οὐ γὰρ οὕτω ἔβαν ταῖς ἰουδαίαις τοῦ Ἀβραάμ χρηματίζεσθαι τέκνα, ὧν οὐκ ὀλίγον μέρος τοῦ γένους ἐξώσθησαν, ὡς τῷ θεῷ διὰ τὸν λίθον αὐτῷ πολλοὺς υἱοὺς ἀπεργάσασθαι· εἰ δὲ τις ἐθέλοι καὶ προσήκον ἀνακρήνεται τὸ ῥῆμα ἔργον, εἰ τότε ῥηθῆναι λίθου τῷ Προφῆτῳ, ἐξ ὧν τῷ Ἀβραάμ ἐχρησμάθησεν αἰστάσθαι τέκνα, οὕτω δὴ κατὰ τὸ ἐκείνου τῷ σωτήριος τῷ δεσποτικῷ ῥηθῆναι πᾶσι καὶ διασχισθῆναι καὶ εἶεν ἐγγύμενος γεγονότες τῷ Σαύματι, πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, εἰς εὐσέβειαν ὠνήσασθαι τε καὶ ἀπέτικον, οἷα δὴ λαμπρῶ τῇ φωνῇ καὶ οὐρανῷ κρηματίζεσθαι, τῷ κατ' ἐαυτοὺς παθῆναι τῆς ἐπὶ τῷ σωτήρι τέλει καὶ πλάτης τοῦ ἀνθρώπου ἀνοσιεισθῆναι, καὶ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας χερσαγωγῶντες, καὶ πρὸς τὸ τῆς καλλυγενεσίας δώρον ὄραν, ἀφορμῶς χαριζόμενοι· οὐ καὶ ἡ κοινωνία τῆς πίστεως, υἱοὺς Ἀβραάμ ἰουθεῖεν οἷοι μᾶλλον, ἢ τοὺς ἐξ αἵματος· εἰ δὲ διὰ τοῦ γραμματός ἐπιβάνειν τινὸς θεωρίας βούλει, λίθου μὲν νοῦντο, οἱ τῶν ἰσθῶν στερωμένοι καὶ σκληροκάριοι· ἐξ ἐκείνου δὲ ὁ τοῦ Ἀβραάμ κληρὸς ἀνακατεπλήρωται, μεταβληθέντων ἐκ τῆς πυρώσεως ἐπὶ ὄραν τὸ σωτήριον· καὶ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς πλάτης, εἰς τὴν μυσταγωγίαν τοῦ πνεύματος.

Βασιλείου. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι πᾶν ὁ ἂν ἔχη τίς πλῆν τοῦ ἐπιδικμένου τῶν π. 11. πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκάων, ὀφελίτης ἐστὶν ἐκείνου εὐεργετῆσαι, κατ' ἐντολήν τοῦ κυρίου τοῦ καὶ διδωκότος ἃ ἔχομεν· τί γάρ, φησὶ· ἔχεις ὁ οὐκ ἔλαβες· καὶ πάλιν τὸ ὑμῶν περισσευμα, εἰς τὸ ἐκείνου ὑστέρημα· κἀνταῦθα ὁ ἔχων δύο χιτῶνας ἢ βρώματα, μεταδίδω τῷ μὴ ἔχοντι.

Τοῦ αὐτοῦ. Καὶ γὰρ τὸ τοῦ πυρὸς βάπτισμα, τὴν ἐν τῇ κρίσει δοκιμασίαν δηλοῖ, καὶ δὴ φησὶ ὁ ἀπόστολος· ἐκάστου ἔργον ὅποιον ἐστὶ, τὸ πῦρ δοκιμάσει· καὶ πάλιν ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀπακαλύπτεται.

Τοῦ αὐτοῦ. Τοῦ κυρίου διερῶτοντος φλόγα πυρὸς καὶ μερίζοντος, ὡς ὀλαμπῆς μὲν εἶναι τὸ πῦρ κολάσεως, ἄκαυστον δὲ τὸ φῶς ἀπειμῆσαι τῆς ἀνακαύσεως· φησὶ δὲ πού καὶ Ἡσαΐας, ὅτι ἰκνησῆναι κυριὸς τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἶμα Ἰερουσαλήμ ἐκαθαράναι ἐν πνεύματι κρίσεως καὶ ἐν πνεύματι καύσεως· τραῦς τὰ αὐτὰ τῷ Ἰωάννῃ προαγγελοῦν, περὶ τοῦ κυρίου λέγοντι, ὅτι αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ· περὶ δὲ ἐαυτοῦ, ὅτι ἐγὼ ὑμᾶς βαπτίξω ἐν ὕδατι, εἰς μετάνοιαν· ἐπεὶ οὖν ἀμφοτέρω συνῆψεν ὁ κύριος, τὸ τε ἐξ ὕδατος εἰς μετάνοιαν, καὶ τὸ ἐκ πνεύματος εἰς ἀναγέννησιν, καὶ ὁ λόγος ἀμφοτέρω αἰνίσσεται τὰ βαπτίσματα, μὴ ποτε τρεῖς εἰσὶν αἱ ἐπίκαιαι τοῦ βαπτίσματος, ὁ τε τοῦ ῥύπου καθαρῆμος, καὶ ἡ διὰ τοῦ πνεύματος ἀναγέννησις,

v. 16.

p. 54. a.

καὶ ἐν τῷ πυρὶ τῆς κρίσεως βάσανος· ὥστε τὸ μὲν ἐκπλύνει, πρὸς τὴν ὄδον ἀπέθεσι τῆς ἁμαρτίας λαμβάνουσαν· τὸ δὲ πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καθύστες, πρὸς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμασίαν θένεται· οἱ μὲν κατὰ ἀγνοίαν ἁμαρτῆται, οἱ οὖν ῥύπος τίς οὗται, τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ψυχῆς ἀφανίζουσαι, καὶ τῷ φυσικῷ κάλλει αὐτῆς λυμαινόμεναι, τοῦ τῆς ἐκπύσεως καθαρῶν αἰ δὲ πρὸς θάνατον ἁμαρτῆται τῶν ἐκείνης ἐξακρατούντων μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν, αἷμα προσαγορεύονται, δεόμεναι τῆς ἐν τῷ κινήματι κρίσεως· ἐστὶ δὲ καὶ ἀπληγότερον ἐκλαβῆν, ἔτι τὰ μὲν ἐπιπέλαια τῶν ἁμαρτημάτων, ῥύπων τινῶν ἔσονται τὰ δὲ διὰ βλάβους ἐκ διαθέσεως τῆς πρὸς τὸ κακὸν ἀναρτασόμενα, αἷματι περιεβάλλεται, διὸ καὶ διὰ τῆς τοῦ πνεύματος καθύστες ἐκκαθαρίζουσαι τὸ αἷμα λήγεται· μέτερον δὲ καὶ οὕτως.

p. 54 b.

Κοσμᾷ μεναχέω. Ἐν πυρὶ βαπτίζει τελευταίῳ Χριστὸς τοὺς ἀπειθεύοντας καὶ μὴ θεῶν γρονθοῦντας, αὐτὸν ἐν πνεύματι θεῷ, καινοποιῖ δὲ ὕδατος χάριτι τοὺς ἐπιγνώμονας αὐτοῦ τῆς θεότητος, τῶν πλημμελημάτων λυτρώμενος.

Βασιλείου. Μηδένα δὲ παρονομοῦσθω τὸ τοῦ ἀποστόλου, ὡς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς τοῦ βαπτίσματος μνήμης· πελλὰς παραλιμπάνοντος· μὴ δὲ διὰ τοῦτο ἀπαρτημάτων εἶσθω τὴν ἐπίκλησιν εἶναι τῶν ὀνομάτων· ὅσοι, φησὶν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεθύσασθε· καὶ πάλιν· ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθητε· ἡ γὰρ τοῦ Χριστοῦ προσήγορία, τοῦ παντός· ἐστὶν ὁμολογία· δηλαῖ γὰρ τὸν τε χριστὸν θεόν, καὶ τὸν χρισθέντα υἱόν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ πνεύμα φέρεται μὲν τῶν ποτὲ καὶ μὲν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος μνημονεύουσι· πάντες γὰρ φησὶν ἐν ἐνὶ σώματι, εἰς ἐν πνεύματι ἐβαπτίσθημεν· συμφωνεῖ δὲ τούτῳ, καὶ τὸ αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τέλειον ἂν τις εἴποι βάπτισμα ἢ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ πνεύματος ἐπεκλήθη· καὶ γὰρ ἀπαρτῶν μένει αἱ, τῶν ἐν τῇ ζωοποιῷ χάριτι διδμημένον παράσθω· τὸν γὰρ προσεῖναι τι ἢ ἀρελίῳ, ζωῆς ἐστὶ προδήλιος τῆς αἰωνίου ἐκπύσεως· ὡς γὰρ πιστεύομεν, οὕτως καὶ βαπτίζομεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ταῦτα ἡμῖν ἐρήσθω εἰς τὸ, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ.

Τοῦ Μεταφράστου. Οὕτως οὐκ ἐπῆρε τὸν Βαπτιστὴν ἢ πάντων περὶ αὐτοῦ ἀπόνοια· εὐτε μὴν ὄλω ἐρήθη τῶν προτίμων μεταποιούμενος, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην ἐκαστῷ μᾶλλον περιήπτων εὐτέλειαν· τί γὰρ ἔτερον ἢ τοῦ ἱμάντος θήλωσις, ἢ τὸ ἀπαγορεύειν τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὄλω παράσθω, καὶ μὴ δὲ φιλὸν αὐτὸν λέγειν σῆμι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος, ἱκανὸς εἶναι λύειν· ἄλλως τε καὶ παρὰ ἰουδαίων διὰ τῆς τῶν ἱερῶν καὶ λευτῶν ἀποστολῆς ἐξωτώμενος, ὁμολογήσας ταύτην· ὅτι περ αὐτὸς αὐτεῖκος ἐστὶν ὁ Χριστὸς, πάντα ποιῶντων ὥστε συναρτῶσαι τὸν Βαπτιστὴν· εἰς τοῦτο γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῖς ἔφερε, καὶ ἡ τοῦ, τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, ἐρώτησις.

p. 56. b.

Κοσμᾷ μεναχέω. Ταῦτά ται γενεργός ὁ καὶ δημιουργός, μέσος ἐσθκῶς ὡς εἰς ἀπάντων καρδίας ἱμβατεύει· καθαρῆτερον δὲ πύων χριστῶμενος τὴν παγκόσμιον ἄλωνα, πανούργως δάσθησι, τὴν ἁμαρτῶν ἐλέγγω, εὐκαρτοῦσιν αἰῶνιν ζωὴν χαρίζομενος.

Φωτίου. Ἄλλὰ τί δὴ ποτε ὁ Βαπτιστὴς εἶπεν περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐπήγαγεν ὅτι το πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ; ἐπειθὲ τὸ, βαπτίσει ἐν πνεύματι, τὸν πλοῦτον

τῆς δουρᾶς καὶ τὸ δαφίλι· τῆς εὐεργεσίας παρίστανσι· καὶ γὰρ ἀπλῶς τῶν καὶ υἱοθεσίαν παρεχόμενος, παντοχρῶδιν ἡμᾶς περιαντλῆει τῆς τῆς χάριτος ἀμύρτοις νόμοις ταῦτα εἰπὼν τὰ σωτήρια, καὶ πολλὰς τῆς περὶ ἡμᾶς φιλοτιμίας γέμεντα, ἵνα μὴ δόξη τίσις ὡς δουρῆσασθαι μὲν πηλικαῦτα δοῦρα παρῆν τῇ σωτήρι βουλήσιν τε καὶ ὕψις, τιμωρήσασθαι δὲ καὶ κλάσαι τοὺς ὑπευθύνους καὶ ἀπειθεῖς, οὐδὲς αὐτῷ λόγος περὶν διὰ τοῦτο ἐπιτήχαιον διεργασμένης καὶ ἀπάτην αὐτῶν, ὅτι τὸ σῶσαι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐστὶν τοσούτων οὐ μόνον ἐστὶν εὐεργετικὸς καὶ χερσὶ γὰρ ἄφρονος τοῖς ἐπιτηθείαις τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ κελαικὸς τῶν ἐκδιδόμενων ἔργων, καὶ τῶν παραβάσεων τιμωρικὸς· τὸ γὰρ πῦον, ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ, πρόχειρος αὐτῷ ἡ ἀνταποδοτικὴ τῶν φαύλων πράξεων τιμωρία, ὡσπερ δὲ καὶ τῶν καλῶν ἡ ἀντιμισθία ἀνατὸν χειρὸς αὐτῆς, ἡ διακρίνουσα καὶ χωρίζουσα δύναμις καὶ ἐξουσία τοῦ ἐνέργειας τιμωρίας, τῶν ἀξίων τῆς εὐεργεσίας· ἐξ οὗ τὸν μὲν σῶσαι ὁ νῦν ὁ τῶν δικαίων ἐνομαζέται χερσὶ, εἰς τὰς ἄνω μονὰς ἀποδησαυρίζει τὰς αἰωνίους· εἰς δὲ τὸ ἀμεταμέλητον κῆρον προσάθηται τῆς ἡμαρτημένων συνερφέλειται, τούτους περὶ ἀσβέστον παραπίπτει τὴν τιμωρίαν οὐκ ἔχοντι λήγουσαν· εἰκότως δὲ τὸ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ πῦον, τὸ πρόχειρον αἰνεμαζέται καὶ ἵσταται· οὐ γὰρ μελέτη καὶ χρόνος, καὶ λογισμῶν ἐρεῖνη διαχωρίζει τῶν βελτιῶν τοὺς χεῖρας, ἀλλ' ἐκ τοῦ εὐθέως καὶ παραχρῆμα διαστέλλει τῆς σωφρονεῖας μέτρας τὸ τιμωροῦμενον ἡβουλήθη γὰρ, ἡκολούθησεν ἡ διακρίσις· προῆλθεν ἡ κρίσις, καὶ ἡ τιμωρὸς συμπερῆθη· οὐκ ἄρα γὰρ ἐνόησαν θεοῦ πάντα, ἐπεὶ καὶ ἡ τιμωρὸς ἐνέργεια καὶ ὄση, πάροχος ἐστὶ καὶ ὑπερέτης τῶν τοῦ θεοῦ κρημάτων, ὡσπερ καὶ ἄφρονος καὶ φιλοπυθρῶτος καὶ κρείττου ἀμοιβῆς ἀνταπόδοσις, οὐδ' ἦ· ἡμῶν τὰ ἀμύνοντα πρὸς αὐτοῦ· οἷον μὲν τα ἐνομαζέται τὰ ἐρᾶ λόγια· ἐκείνους, οἳ τινες τὴν ἐξ ἄρχῆς ἐγένεον φυλαζέμενοι, καὶ τῆς δειλῆς τῆ φύσει καταβληθεύσεως ἀρχηγῶν τε καὶ σωτηρίου σπορᾶς τὸ ἀσβέστον καὶ καθαρὸν μέγας αὐτῆς τῆς κερπορῆας, διεσώσαντο· ἄχρον δὲ καὶ πρὸς διαπάνη, εἰς ἡ ἐπιμείξια τῶν ζιζανίων παραφύσισα, τὴν τοῦ πνεύματος γεωργίαν ἐναπέπιψε, καὶ ἀτελοσφῆρον ἀπεργάτατο· καὶ πρὸς τὴν τῶν συμβάλλων ἀρχησίαν, τὴν τῶν καρπῶν ἐπιπερῆμενον ἀπέβησαν ὁρατότητα.

Βικτωρὸς. Τίνος χάριν τοῦτο ἐπισμαίνεται ὁ εὐαγγελιστὴς; ἕνα μῆτις νομίση ταῦτα μὲν εἰρηθεῖν παρὰ τοῦ Βαπτιστοῦ πρὸς τὸν λαόν· ἀλλὰ προσενθρυμῆτο καὶ τὰ σπαιγημένα, ὧν ἕνα μετὰ ταῦτα ὁ θεολόγος Ἰωάννης, τῷ κατ' αὐτὸν εὐαγγελίῳ ἐνέταξεν· εἶν, εἶτι ἐκ τοῦ πληρωμάτος τοῦ Χριστοῦ πάντες ἐλάβομεν· καὶ ἴδε ὁ ἀμύς τοῦ θεοῦ, ὁ αἶραν τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ οἱ ἐκείνους μὲν, νυμῆρις· αὐτὸς δὲ, φίλος καὶ νυμπαγωγὸς· κἀκεῖνον δὲ αὐξάνειν, αὐτὸν δὲ ἐλαττοῦσθαι· ἄμα δὲ καὶ ἐπιπέμει τα κατὰ τὸν Βαπτιστὴν ὁ Λυῶνας, μέλλον ἦδη περὶ τοῦ κηρίου διηγεῖσθαι· διὸ καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ ἐμνημόνευσε· τίνα δὲ τὰ πολλὰ ἐκείνα, αὐτὸς τὴν ἀριεργίαν ἐκάλυψε, καὶ ἡμεῖς ἐσπραγασμένα καὶ συμκαταμυμῆνα παρελθούμεθα· μὴ τῷ λόγῳ θημεσεύσαντες, τὰ τῇ σιγῇ τιμηθέντα.

Τοῦ Μιταφράστου. Ἐπισμαίνεται τὸ ἀξιωμα εὐαγγελιστῆς, ἵνα πρὸς τὸν ἕτερον αὐτὸν Ἰηρῶν κημῶν ἀντιδιασείλη, ἐφ' οὗ Χριστὸς ἐγενήθη· ἐκείνους γὰρ βασιλεὺς ἦν, αὐτὸς δὲ τετραρχῆς· ἐκείνους γὰρ εἰκέλους ὧν ἐργάσατο δρεψαμένου καρπῶν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα θεπλάτην πληγῇ βληθέντες, καὶ κακοῦ κακῆς ὀλωλότες, τετραρχῶν αὐτοῦ ἡ βασιλεία διερέθη· Ἀρχελάου μὲν, Ἰουδαίας ἀρχοντες· τοῦ δὲ ἐμνημύοντος αὐτῷ Ἰηρῶν, καὶ Φιλίππου, καὶ Λυσανίου, τῷ μὲν,

v. 18.
p. 37. a.

p. 57. b.

τῆς Γαλιλαίας· τῷ δὲ, τῆς Ἰουραίας καὶ Τραχηνίτιδος χώρας· τοῦ τελευταίου δὲ, Ἀβιλι-
νῆς τετραρχήντος· οὐ παρέλιπον αὐτὸν τῷ εὐαγγελιστῇ ἢ τοῦ τετράρχου προσθήκη· ὁ Ἡρώ-
δης γάρ, φησιν, ὁ τετράρχης· ἄλλ' ὡς τούτων ἀντιδιαστῆλαι πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, Ἡρώ-
δην καὶ αὐτὸν ὀνομαζόμενος· κληόμενος· εὐτος τῶν αὐτῶν τετράρχης, καὶ ἐφάρβιτο τὸν Ἰωάννην,
καὶ ἰδέσθαι αὐτὸν ἤκουε· τὸ μὲν γάρ, ἀπὸ τῆς τοῦ συνειδότες εἶχε κατακρίσεις, διεφθαρ-
μένους ὢν τὸν βίον, καὶ κομιδῇ πλημμελής· τὸ δὲ, ἀπὸ τῆς τοῦ λέγοντος ἀρετῆς· καὶ εὐτο
μὲν, ἀρετῇ δυσωπεῖν εἶδε καὶ τοὺς παντάπασιν ἀλλοτρίους· ἀλλ' ἰσχυρὸν εὐτως ἀνάσας ἐπι-
θυμία, καὶ ψυχὴν δουλώσα, τῶν πάντων ἀνοσιματάτων, ὥσπερ ἄρα καὶ τὸν Ἡρώδην ἀβίλιος
σπέρμα διέδωκε, καὶ ὡς ἀνδραπέδῳ τῷ βασιλῆϊ, πρὸ ἐχρήσατο· ὅς ὑπεράνω τῆς κατὰ νόμους
αὐτῷ γεννημένης γυναῖκος, καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν ἀτιμάσας φίλτρον, Ἀρίτα δὲ ἦν αὐτῆ τοῦ
βασιλέως· Ἀρράδῳν Συγατρῆ, τοὺς πρὸς Ἡρωιδάα κενὸς ἐρωτας, τοῦ παντός ἕξιον· ταύτην
γάρ γυναῖκα εὗσαν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου, παρανόμος εὐτος ἠγάγετο, σπέρμα ἦδη τοῦ ἀδελ-
φοῦ ἔχουσαν· ἐκείνος γάρ ἐφῆτο μόνος τούτο ποιεῖν, τῆς παίδων ἀνευ ἀπληψείας τὸν βίον
ἐφῆτο δὲ κατὰ πρόνοιαν πάντως τοῦ ἀναστῆσαι σπέρμα τῆς ἀδελφῆς· τὴν δὲ Ἡρωιδάα, καὶ
ζῶντας ἔτι τοῦ ἀνδρός, ὡς Ἰωσὴπος ἰσορᾷ, Ἡρώδης διαστῆσας, πόλεμον αἰρεῖται πρὸς Ἀρί-
ταν, ὡς ἂν ἠτιμασμένης αὐτῷ τῆς Συγατρῆς, ἐν ᾧ πλέμῳ πάντα φησὶ τὸν Ἡρώδην στρα-
τιῶν διαφθάρῃναι· καὶ ταῦτα πεσοῦνταί τῆς ἐπιβουλῆς· ἔσκεν τῆς κατὰ τοῦ Ἰωάννου γεννη-
μένης· τῶος μὲν ται ἐπὶ ταύταις ὁ Βαπτιστῆς τὸν Ἡρώδην ἐλέγχων, ἄθιαν πρὸς κωφῷ ἔλαμ-
νε, καὶ νεκρῷ πρὸς εὖς διαλέγεσθαι· καὶ ται γε ἠθῶς αὐτοῦ πρότερον εἰάθει ἀκούειν, πάλυ γε εἰδῶς
αὐτὸν ἔχιν τὸ δυσωπεῖν καὶ αἰδέσθαι· ἀλλ' ὁ πρὸς Ἡρωιδάα ἔρωος ἰσχυρότερος αὐτῷ ἐμ-
πισῶν, τῶν Ἰωάννου λόγων ἀμελεῖν ἐποίη· καὶ τὸν μὲν, ἐθλοῦ τῇ φυλακῇ θέσμεν παραμυ-
φθόντα εἰς Μαχαρουῦντα τὸ φρούριον, Ἡρωιδάος δὲ μᾶλλον ἰδέσθαι παρείχιν ἀκούειν, καὶ τῶν
αὐτῆς· ἰμέριον ἐπιμελῶς γίνεσθαι· ὁ δ' αὐτὸς Ἰωσὴπος ἰσορᾷ καὶ τῆς βασιλείας διὰ τὴν αὐ-
τῆν Ἡρωιδάα τὸν Ἡρώδην ἐκπεποιθῆναι, μὲθ' ἧς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ὑπερορῶν ἀπικηλιλά-
σθαι, Βίενναν τῆς Γαλλίας πόλιν οἰκῆν καταδικασθέντα.

p. 58. b. Ἁγίου Ἰγνατίου· Ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη, ἵνα τὸ θνητὸν ἡμῶν καθαρῶσθῃ.

p. 62. a. Βασιλείου· Βέλτιον πλουτεῦντας ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς φυλακῆς τῶν τιμῶν ἀγωνισθῆναι, ἢ μὴ δὲ
ἔχιν τὴν ἀρχὴν, ὁ φυλάξομεν· σὺδὲς φρόβῳ τῶν σερήσεων, τὰ ἀγαθὰ ἀπωδάται· αὐτῶ γὰρ
ἂν οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων συνέση, εἰ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν σπουδαζομένων τὰς ἀποτυχίας ἐλπιζό-
μεθα· παρῶνται γὰρ τῇ γεωργίᾳ μὲν, ἢ ἀρρίτια· ταῖς ἐμπορίαις δὲ, τὰ ναυαγία· τῆς γὰ-
μεις, αἱ χερσαῖαι· ταῖς παιδεύσεσιν, αἱ ἀτεκνώσεις· ἀλλ' ὁμοῖς, ἐγγυροῦμεν τῆς ἔργου·
ταῖς χρηστῆραις ἐλπίσιν ἐπεριούμενοι· τὴν δὲ τῶν ἐπισπέντων ἐχθασιν ἀνατιθέντες, τῷ τὰ
ἡμέτερα οἰκονομῶντι θεῷ.

v. 36.
p. 69. a. Τοῦ αὐτοῦ· Ἔνια δὲ καὶ τὸ, ἐπτάκις ἐκδιόχεται ἐκ Καῖν· ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδουκονά-
σις ἐπτά θεωροῦντες, πρὸς τοῦτων ὤρησαν λόγον, οἷα ἀπάξιντα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀγκμα-
τος, οἷα ἀπὸ τοῦ Καῖν ἔως τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπτά παρεληλύθασιν γενέται, καὶ εὐδῶς ἐπίγη
πάση τῇ γῆ ἢ τιμορία, διὰ τὸ πᾶσιν γινέσθαι σύγχρισιν τῆς ἀμαρτίας· τὸ δὲ ἀμαρτία
τοῦ Λάμεχ, οὐ κατακλυσμοῦ ἐδῆτο πρὸς Θεραπειάν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ αἵματος τὴν ἀμαρ-
τίαν τοῦ κέσμεν ἀρίθμητον τῶν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τὰς γε-

νίας, καὶ ἐκρήσεις κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν, τῇ ἐθνομικροστῇ ἐξέδημῃ διαδοχῇ γεννημένον τὸν κύριον.

C A P. IV.

Τοῦ αὐτοῦ. Φαίνεται οὖν ὁ κύριος τὰ μὲν φυσικὰ πάθη παραδείξιμένος, εἰς βεβαίω-^{τ. 2.}
σιν τῆς ἀληθείης καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐναθροπήσεως· τὰ δὲ ἀπὸ κακίας κάθη, ὅσα τὸ
κασαρὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιβρυπαίνει, ταῦτα ὡς ἀνάγκη τῆς ἀγράντου Σειπτος ἀποσταίμενος.^{p. 73. a.}

Νηστεία τοίνυν τὴν σάρκα, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβεν ὀχυρώσας, οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦ δια-
βόλου τὰς προσβολὰς ὑπεθέτατο· ἡμᾶς τὲ παιδεύων νηστείας ἀλείφειν, καὶ παιδοτρῆειν ἑαυ-
τοὺς πρὸς τοὺς ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἀγῶνας, καὶ τῇ ἀντιπάλῳ διὰ τῆς ἐνδείας, ὡς λαβὴν
ἐνδοῦς· ἀπρόσιτος γὰρ ἦν αὐτῷ διὰ τὸ ὕψος τῆς Σειπτος, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐνδείας ὑπέβη
πρὸς τὸ ἀνδραγαθῆν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὅρα μὴ σε πλανήσῃ ὁ ἔχθρὸς τῇ τοῦ προπάτορος ἀμαρτίᾳ· καὶ τὸ τάχος σε π. 74. b.
ἐκβάλῃ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς· ὁ γὰρ τὴν Ἀδάμ τῇ τῆς βρώσεως κλητῇ ὑφελκύσας
τῆς ζωῆς, προσδοκῆσας δὲ καὶ Ἰησοῦν ὑποσιλιζέειν, οὐκ ἐντραπήσεται πολλῶν μᾶλλον καὶ σοὶ
κεράσαι τὸ πρῶτον αἰτίον τῶν κακῶν θλητῆριον τοῦτο γινώσκων· τὸ γὰρ τῆς γαστριμαργίας
πάθος, οὐκ ἐν πλῆθει βρωμάτων τὴν οἰκίαν ἰσχύν ἐπιδείκνυσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἐν ἐπιθυ-
μίᾳ βραχείας τινὸς γύστως· εἰ τοίνυν ἐπιθυμία βραχείας τινὸς γύστως ἰσχύσει σε ὑπάβα-
λεῖν τῷ τῆς γαστριμαργίας πᾶθει, ἀκαμάτως σε τῷ θανάτῳ παραδώσει· καὶ ἴνα συνελθὼν
εἴπω, εἰ κηράσις γαστρὸς, οἰκίσις τὸν παράδεισον· εἰ δὲ κρατῶδης, γέγονας θανάτου παρ-
ανάλογια.

Τοῦ αὐτοῦ. Τί δὲ τὸ εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς; τὸ τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κηρύξαι τὰ^{τ. 18.}
ἀγαθὰ· τί τὸ συντετραμμένους τὴν καρδίαν ἰάσασθαι; τὸ θεραπεύσαι τοὺς συντριβέντας τὴν^{p. 78. b.}
ψυχὴν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, τοὺς κατὰ τὴν ἀμαρτίαν πορευμένους· οὕτω ταπεινωτὴ μάλιχα
πάντων ἡ ἀμαρτία· αὐτοῦρος δὲ καὶ Δαβὶδ προφητεύων περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ κύριου τῆς
ἐν σαρκί, καὶ ταῦτα ἐγγίζουσαν ἦδη καὶ σὺ μακρὰν ἀφερτικίαν προκαγγίλλον ἐψάλλεν, ἐγ-
γὺς τοῖς συντετραμμένοις τὴν καρδίαν· ἐπειδὴ γὰρ ἰατρὸς ἀπεπέλλετο τῶν συντετραμμένων τὴν
καρδίαν, ἰγγύς φησι κύριος ἔστιν ὑμῖν, εὐδαιμονίων ἡμᾶς, καὶ εἰς μακροθυμίαν ἀνάγων, τῇ
χαρᾷ τῶν προσδοκωμένων.

Τοῦ αὐτοῦ. Καὶ φωνῆ ἀπὸ νηστεύοντος σώματος ἐξελεύσασα, ἔλειπε τῷ παρανομῶντι^{τ. 25.}
λαῷ τὸν οὐρανὸν τρεῖς ἔτη καὶ μῆνας ἕξ· ἵνα γὰρ μαλᾶξῃ τὴν καρδίαν τῶν σκληροκαρδίων,^{p. 78. b.}
εἴλετο καὶ ἑαυτὸν τῇ κακιστείᾳ συγκαταδικάσαι· διὰ τοῦτο ἐπήγαγε παντὶ τῷ λαῷ νη-
στείαν διὰ τοῦ λιμοῦ, ὥστε τὴν ἐκ τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ ἀμεινένου βίου κακίαν ἐπανορθώσα-
σθαι· ἐπειδὴ γὰρ εἶδε πολλὴν ἐκ τοῦ κόρου τιχομένην τὴν ἕβριν, ἀναγκάσις αὐτοῖς τὴν αἰού-
σιν ἐκ τοῦ λιμοῦ νηστείαν ἐπήγαγε, διὲ τῆς πρὸς τὸ ἄμετρον ἦδη χεουμένην αὐτῶν τὴν ἀμαρ-
τίαν ἔξισεν, ὡς καυτῆρα τινὶ ἢ τομῇ τῆς νηστείας τὴν εἰς τὸ πλεον πρόσθεν τοῦ κακοῦ θα-
κόνας· καὶ τὸν μὲν, ὁ Κάρμολος εἶχεν ἔρος ὑψηλὸν καὶ ἀσιώπων, ψυχῇ δὲ ἦν τῷ δικαίῳ
τὰ πάντα· καὶ τῆς ζωῆς ἐφόδον, ἢ πρὸς Θεὸν ἐλπίς· τῶν δὲ οὕτως, λιμῷ τὴν ζωὴν οὐκ
ἀπῆλλαξεν, ὅλλ' εἰ ἀρπακτικώτατοι καὶ μάλιχα γαστριμαργοὶ τῶν ἐρίθων, οὕτω διεκόμισον τὰ
εἶτα· καὶ τρυφῆς ἴγινοντο τῷ δικαίῳ διακονοῖ, οἱ τὰς ἀλλοτρίας τρυφὰς ἐκ συνηθείας ἀρπά-

ζωτες, καὶ τῷ διστοκαῷ προσάγματι, τὴν φύσιν διήμιψαν· περὶ δὲ φύλακες γινόμενοι τῶν ἄρτων καὶ τῶν κριῶν· ταῦτα γὰρ τῷ ἀνδρὶ φέρειν τοὺς κόρακας παρὰ τῆς πνευματικῆς ἰσορίας ἐμάθεμεν.

p. 79. a. Τῷ αὐτοῦ. Καὶ πᾶσα δὲ ψυχὴ χρηρίσασα τε καὶ ἀρετῆς ἐρημος καὶ γνώσεως Θεοῦ, ἐπιπῶν τὸν ὄντα καὶ διαγνωστικὸν ὑποδέχεται λόγον, εἰς μνήμην ἐρχομένη τῶν αὐτῆς ἀμαρτημάτων, διδάσκειται ἀρετῶν ἄρτοις τρέφειν τὸν διατρέφοντα λόγον, καὶ ποτίζειν ἀληθεῖας δόγμασι τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς· καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τὴν εἰς αὐτὸν προκρίνειν θεραπείαν, δι' ἧς ἢ τε ὑδρία σὰρξ, τὴν ἐπὶ ταῖς ἀρεταῖς πρακτικὴν συντονίαν χρηρίσασα· καὶ ὁ καμψάσας νεύς τὴν τὸ φῶς συντηροῦσαν τῆς γνώσεως θεωρίαν δεινικῶς πηγάζει· καὶ ὁ ἔμφυτος λογισμὸς, ὡσπερ ἐκεί τῆς χήρας ὁ υἱὸς τὴν ἐμπαδῆ πρότερον ἀπαδίμενος ζῶν, τῆς παρὰ τοῦ λόγου διδομένης Σαίρας καὶ ἀπαθούς γενέσθαι μέτοχος ἀξιοθῆσεται ζωῆς.

p. 79. b. Τῷ αὐτοῦ. Καὶ μὴ ὀκνήσῃς ἐκ τοῦ ὀλίγου δοῦναι, ἀλλὰ κἄν εἰς ἓνα ἄρτον περισῆ ἡ τροφή, ἐπισῆ δὲ ταῖς θύραις ὁ ζητῶν, προκόμισον ἐκ τοῦ ταμείου τὸν ἓνα, καὶ ἐπιπέδεις ταῖς χερσὶ, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνταίνας, εἰπέ λόγον ἱλεεινὸν ὁμοῦ καὶ εὐγνώμονα· ἢς ἄρτος ὃν ἐράς κῆριε, καὶ ὅτι κινῶντος προφανῆς· ἀλλ' ἐγὼ τὴν σπὴν ἐνταλὴν ἐμοῦ προτίθημι· καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου διδοῖμι τῷ λιμῶντι ἀδελφῷ· δὸς δὲ καὶ σὺ τῷ κινῶντι δούλω· εἶδα σου τὴν ἀγαθότητα· παρῶν καὶ τῆ θυσίᾳ· εὐχ' ὑπερέδωσαι εἰς χρόνον τὰς χάριτας, ἀλλὰ σκεδανύεις ἔταν ἐδίλης τὸς θορράς· κἄν αὐτοῖς εἶπες καὶ πράξῃς, ὃν δίδως ἐκ τῆς γενώσεως ἄρτον, σπέσμα γίνεται γεωργίας, πολύχρον ἀπογεννᾷ τὸν καρπὸν· εἰπέ καὶ σὺ τῆς χήρας τῆς σιδωνίας ῥῆμα ἐν τοῖς ὁμοίαις· ζῆ κύριος, ὅτι τοῦτον ἔχω ἐν τῇ οἰκίᾳ μου μένον, εἰς διατροφήν ἐμοῦ καὶ τῆς παιδίας· κἄν θῆς ἐκ τοῦ λείποντος, ἔξεις καὶ σὺ τὸν καμψάσαν τοῦ ἱλαίου τῆ χάριτι βρώματα, τὴν ὑδρίαν τῶν ἀλείφρων ἀκωνίτων· ἐπὶ γὰρ τῶν πιστῶν φιλοτιμίας ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις μιμείται τὰ φρέατα τὰ αἰετινεύμενα καὶ μὴ ἐξαντλούμενα, τὸ διπλοῦν ἀντιεσφάσσει.

v. 42.
p. 82. b. Βίτωρος. Ἀναχωρήσας αὖν εἰς ἔρημον, καθά φησιν ὁ Μάρκος, προσεύχεται· οὐκ αὐτὸς τοῦτο δεόμενος, αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τὰς παρὰ πάντων λιτὰς δεχόμενος, ἀλλ' οἰκονομικῶς τούτο παῦν, καὶ τύπος ἡμῖν πάσης γινόμενος ἐσθῆτος· εἰ δὲ Μάρκος μὲν λέγει τοὺς ἀποστόλους αὐτὸν καταλαβείναι, καὶ λέγειν ὅτι πάντες σε ζητοῦσι, Λουκᾶς δὲ τοὺς ὄχλους, οὐκ ἐναντία φησὶ ἀλλήλοις· ἰνδύχεται γὰρ μετὰ τοὺς ἀποστόλους, καὶ τὸν ὄχλον κατὰ πόδας ἀκολουθήσαντα φῶσασα· ὁ δὲ κῆρας, ἔχαيره μὲν, κατεχόμενος· συνεβούλευε δὲ ἀρῆναι, ἓνα καὶ οἱ ἄλλοι μετασχῶσι τῆς διδασκαλίας, ὡς τοῦ καροῦ τῆς ἐπιδημίας μὴ πᾶν πολλοῦ γεννησόμενον· καὶ Μάρκος μὲν ἐπάγει· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελέλυθα τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν αὐθεντικὴν ὑποσηλῶν, καὶ τὸ ἐκείσιν τῆς κινήσεως· ὁ δὲ Λουκᾶς, εἰς τοῦτο φησὶν ἀπέσταλμαι, τὴν οὐκονομικὴν παραδεικνύς, καὶ τὴν εὐδαίμων τοῦ πατρὸς ἀποστολὴν δυναμῶνον· καὶ ὁ μὲν, ἀπλῶς ἓνα κερύθω φησὶ, ὁ δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ τίς ἐστιν αὐτός· ὁ Χριστός.

C A P. V.

v. 5. Μακκαρίου. Πρὸς δὲ ἦθος, εἰ οὐκέτι βρώδεις εὐρεῖν τὸν ἐκ παρασμῶν εὐαρεσῆσαντα, εὐχαριστῆν δὲ τῷ θεῷ ἐπὶ πάτῃ συμβάσαι· εἰ μὴ νυκτερινῆς ἄγρας ἀπέτυχεν ὁ Πέτρος, οὐκ αὖ

τῆς ἡμερῆς ἐπέτυχεν· εἰ μὴ αἰσθητῶς ὁ Παῦλος ἐτυπλώθη, οὐκ ἂν πνευματικῶς ἀνέβλεψεν· εἰ μὴ ὁ βλάσφημος ἐσκυφαντίο Στέφανος, οὐκ ἂν τῶν οὐρανῶν αὐτῷ ἀνεωχθεῖτον, τὸν κίριον ἐθεάσατο.

Ἰουδαίου μάρτυρος. Ἐπιθετὸν τείνον ἐχρῆν τοὺς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀγρευομένους ἀνδρῶν^{v. 10.} πους τῆ σαγήνης τῆς βασιλείας ὀποθανεῖν, ἀπὸ τῆς προτέρας αὐτῶν ἐν ἀμαρτίᾳ ζωῆς, διὰ^{p. 85. b.} ταῦτο τῆ ἀγῆρα τῶν ἰχθύων παρεῖκασεν ὁ κίριος τὴν ἀγῆραν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἀλιεῖα παῖν ἀνθρώπων ἐπηγγείλατο· προσέθηκε δὲ τὸ, εἰς ζωὴν τὸ ἐλλείπον τοῦ δέγματος τῷ ἐπιδεικνυμένῳ προσδέμενος.

Τοῦ Μεταφράσου. Οὐ περιττὸν δὲ ἴσως εἰπεῖν καὶ ὅταν τοῖς πρώτοις τῶν Χριστῶ μαθη^{v. 11.} τῶν ἢ πρὸς τὸν βίον εἰσδοσ ἴγανον· εὔται τοιγαροῦν γένοι μὲν ἦσαν ἑβραῖοι, χῆρα δὲ τῆς Παλαιστίνης ἄκον, τὴν Γαλιλαίαν πατρίδ δὲ τούτοις Βηθσαιῶδα, μικρὸν τι καὶ εὐτελεῖς πολίχων· πατὴρ δὲ Ἰωάνης, οὐχ ὁ ἐκ τοῦ κήτους ἀναδοθεῖς, ἀλλ' ὁ δὲ αὐτῶν ἐκ τοῦ νοσ- τοῦ κήτους ἀνεκίναςας πολλοὺς· λαβὼν δὲ τὴν θυγατέρα Πέτρος Ἀρισταβούλου ἀδελφοῦ Βαρνάβα τοῦ ἀποστόλου, ἔτεκεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν ἕνα καὶ θυγατέρα μίαν· καὶ ὁ μὲν Ἀνδρέας τὸν ἀπρόφραστον καὶ ἄζυγον μετῶν βίον, τῷ προδρόμῳ Ἰωάννῃ μαθητεύεται, τὸ εἰς μετάνειαν κηρύσσοντι βάπτισμα· παρ' οὗ τὸ, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ἀκούσας, τὸν σωτήρα Χριστὸν δακτυλοδεικτῆσαντος, καταλιπὼν τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην, ἠκολούθησε τῷ Χριστῷ· ὁ δὲ μέγας Πέτρος Σερμύτατος ὑπάρχων καὶ ἐντρέχεστος, τοῖς βιωτικαῖς μᾶλλον ἀνσχολεῖτο πράγμασιν· ἄτε καὶ συνοικῶν γυναῖκα, καὶ πατέρα γηροτροφῶν· εὐρών δὲ αὐτὸν ὁ Ἀνδρέας εὐσχυλῆσαντά ποτε, προσήνεγκε τῷ Χριστῷ· ὁ δὲ τούτου προσκείμενος, Πέτρον ἐκάλεσε, τὸ σεβρὸν τῆς αὐτοῦ γνώμης διὰ τοῦ ἐνόματος παραδηλῶν· καὶ αὕτη μὲν ἡ πρώτη κλήσις, εὔπω βλεθέντος τοῦ Βαπτιστοῦ γεγονῶτα εἰς τὴν φυλακὴν ἧς ὁ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης μείνηται, καδ' ἦν ὁ Ἀνδρέας καλεῖ τὸν Πέτρον· ἐνταῦθα δὲ ἀμφοτέρους ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ ἐμπροσθὶν τὸν Πέτρον εἰς τὸ θεσμοθετῆσαν, ὅτε καὶ ψιλὸν ῥῆμα ἀκούσαντες, εὐθὺς ἠκολούθησαν.

Ἰσαάκ. Πότε δὲ γινώσκται τις, ὅτι ἔτυχε τῆς ἀρέσεως τῶν ἀμαρτιῶν ἑαυτοῦ; ἵνακα ἂν^{v. 23.} αἰσθηθῆ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ὅτι τελείως αὐτὰς κημίσηκεν ἐκ καρδίας· καὶ ὅταν ἐν ταῖς^{p. 87. a.} φανεραῖς αὐτοῦ ἐναντίας, οὗ ἦν, δεικῆ αὐτὸν· ὁ τοιοῦτος πέποιθεν ὅτι τέτυχηκε τῆς τῶν πταισμάτων συγχωρήσεως παρὰ θεοῦ, ἐκ τῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως ἦν ἐν ἑαυτῷ ἐκ- τήσατο, κατὰ τὸ φάσκον ἱερὸν λόγιον· συνείδησις ἀκατάκρητος, αὕτη αὐτῆς μάρτυς· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἰδικώτερον εἰρήσθω.

Βασιλείου. Ὑψηλότερον δὲ· οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος οὐ δύνανται νηστεῖν· τούτοις τὴν ἐπι-^{v. 34.} βάλλευσαν τῇ ψυχῇ τροφήν μὴ προσέσθαι, μὴ δὲ ζῆν ἐπὶ παντὶ ῥῆματι ἐκσωρευομένου διὰ^{p. 90. a.} ζόματος θεοῦ.

C A P. VI.

Βίκτηρος. Ἐν δὲ γε τῇ τοῦ Ματθαίου συγγραφῇ, καὶ ἐτέραις κηχρωμένον ἀπολογίαίς τὸν^{v. 3.} κίριον ἐφῆσασμεν· ἐφη γὰρ ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ οἱ ἱερεῖς τὸ σάββατον βιβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοι^{p. 92. a.} εἰσὶ· καὶ ἴδου τοῦ ἱεροῦ πλείον ἐξίν ὠθε.

Τοῦ αὐτοῦ. Καὶ πρὸς τούτοις ἐτι· εἰ δὲ ἐγνώμιστε τί ἐσίν ἔλεον θῆλον καὶ οὐ θυσιαν,

ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ἐλοκαυώματα, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἐναντίους· ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τοῖς κατὰ Ματθαῖον εἴρηται ὑπομνήμασιν.

p. 99. a.

Βασιλείου. Γέλωτα δὲ λέγει, οὐ τὸν θάτ των παρῶν ἐκπίπτοντα ψόρον, ἀλλὰ τὴν ἀρρατον καὶ ἀμύγη παντός σκυθρωπού Ἰαρότητα· καὶ ὁ Δαβὶδ· τὸ ἔσπερον φροῖν αὐλοσθήσεται κλαυθμός, καὶ εἰς τὸ πρῶν ἀγαλλιασὶς ἔσπερον, ὁ αἰὼν οὗτος λεγέται, ἐν ᾧ οἱ μακαρίως κλαύσαντες, τῆς πρῶτας ἐπελθούσης, παρεκλήθησαν· οἱ γὰρ τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπὶ συντελείᾳ ᾗδον ὄντες, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ θυμὰς ἐκκλίνοντες, ἐν τῇ ἐπιλασίᾳ τὰς ἑαυτῶν ἀμαρτίας διαγόντες, οὗτοι τῆς ἀληθινῆς πρῶτας ἐπελθούσης, ἀγαλλιάσονται· ὅτι σπείροντες ἐν δόξῳσιν, ἐν ἀγαλλίασει θειοῦσι· δηλαδὴ πρὸς τὰ μέλλοντα δικαίως συσφιρῶν καὶ συναγαλλίεσθαι ὁ Θεὸς λόγος ἡμῖν ἐσπιρέπει· κλαίειν δὲ μετὰ κλαυόντων κλεῖται· ἔταν οὖν ἰδῆς ἐπὶ μετανοίᾳ τῶν ἡμερτημένων τὸν ἀδελφὸν δορυόμενον, σύγκλαυσον τῇ τοιούτῳ καὶ συμπάθῃσον· οὗτω γὰρ σοι ὑπάρξει ἐν ἀλλοτρίᾳ πάθει τὸν οἰκίον ἐπαπερθεῖσθαι· ὁ γὰρ ὑπὲρ τῆς τοῦ πλησίου ἀμαρτίας θειρὸν ἐξᾶξας δόξῳσιν, ἑαυτὸν ἐξᾶσας, δι' οὖν τὸν ἀδελφὸν ἀποθῦρατος· τοιούτος ἦν ὁ λέγων· ἀθυμία κατέσχε με ἐπὶ ἀμαρτωλῶν τῶν ἔγκαταλιμπανόντων τὸν νοῦν σου· ὑπὲρ ἀμαρτίας κλαῖε· αὕτη ἀφῳξία ψυχῆς· αὕτη θανάτος ἐστὶ τῆς ὁθανάτου· αὕτη πένθους ἀξία καὶ ὀδυρμῶν ἀσιγήτων· ἐπὶ ταύτῃ πᾶν δόξῳσιν ῥέει, καὶ μὴ διαλείπει στεναγμὸς ἐκ μέσης καρδίας ἐκπεμπόμενος· ἔκλειε Παῦλος τοὺς ἐχθρῶς τοῦ στεναγμοῦ τοῦ Χριστοῦ· Ἰερεμίας ἐκλαειν ἐπὶ τοῖς ἀπολλυμένοις τοῦ λαοῦ, ᾧ γε ἐπειδὴ οὐκ ἤκει τὸ ἐκ φύσεως δόξῳσιν, πηγὴν ἐξήτει δακρύων· τὸ τοιούτο δόξῳσιν καὶ τὸ τοιούτο πένθους ὁ λόγος μακαρίζει, οὐ τὸ πρὸς πασῶν λύπην εὐχάγγελον, καὶ ἐκ πάσης προσάσεως, πρὸς τοὺς θείους.

v. 23
p. 100. a.

Τὸ αὐτοῦ. Ἡ δὲ χαρὰ, οἷον σφιρτημὰ ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἐπαγαλλυμένης τοῖς κατὰ γνώμην Ὀλυμπιοῦσιν. Ὅσπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι ὁ ὑγίαινον καὶ εὐσωματῶν, καὶ πρὸ τῆς τρυφῆς αὐτῷ τούτῳ τρυφᾷ, συγκληρωμένην ἔχον τῇ ὑγείᾳ τὴν ἡδονὴν, καὶ οὕτε ἀέρον αὐτὸν ἀνωμαλίας, οὕτε ἀνγμὸς οὕτε κριμὸς, οὕτε εὐτέλεια τραπέζης, οὐκ ἀλλῶ τι τῶν ταούτων λυπῆσαι δύναται· ἂν, ἀρκύσεως τῆς ὑγείας τὴν ἐκ τούτων διακρούσασθαι βλάθῃν, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνειν εἶδα· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος μύρια πάσων θεινᾶ, ἔχαρει οὕτω λέγων· χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι μου ὑπὲρ ὑμῶν οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἢ ἐπαθλὸν κείται τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μέγιστον ἐπαθλόν, τὸ ὑπὲρ ἀληθείας τί παθεῖν διὰ τοῦτο καὶ ὁ χερὸς τῶν ἀποστόλων ἐπασημασεν ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν ἰουδαίων χαίροντες, οὐ διὰ τὴν βασιλείαν μόνον τῶν οὐρανῶν ἀλλ' ὅτι κατηνείκασσαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ ἀτιμασθῆναι· καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ κατ' ἑαυτὸ, μέγιστον τιμὴ καὶ γέρας καὶ βραβεῖον καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσις ἀμαρτανῶν· οὐ μισρὸς ἀθλός, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγας οὗτος ὁ τῆς σνοφανείας ἐστὶ· διὸ καὶ Σολομῶν τὸ τραχὺ τοῦ ἀγῶνος παρατίπτει βουλόμενος, εἶδον φροῖ τὰς σνοφανείας τὰς γινομένης ὑπὸ τῶν ἡλιον, καὶ ἰδοὺ δόξῳσιν τῶν σνοφαντουμένων, καὶ οὐκ ἦν αὐτοὺς ὁ παρακαλῶν· εἰ δὲ μέγας ὁ ἀγῶν, ὡσπερ οὖν μέγας, εὐθελον ὅτι καὶ ὁ κἀμένος ἐπὶ τούτῳ γέρας, μείζων δὲ τούτο καὶ ὁ Χριστὸς κλεῖται χαίρειν καὶ σφιρῶν τοὺς τούτου ἀγωνιζομένους τὸν ἀγῶνα, μετὰ τῆς προσοκύσεως ὑπομονῆς.

Μάρκου μοναχοῦ. Καὶν κημιωθῆς, ἢ ὀνειδιθῆς ἢ διωχθῆς παρὰ τιος, μὴ λογίζετο τὸ πα-

ρον, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἐκδέχου· καὶ εὐρήσεις ὅτι πολλῶν σοι ἀγαθῶν γέγονε πρόξενος οὐ μόνον ἐν τῇ παρόντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μέλλοντι αἰῶνι.

Τὸ αὐτοῦ. Βλέπε με τὸν φιλόσοφον τοῦ εὐαγγελίου λόγον· προλαμβάνει τὸν μακαρισμὸν, ἵνα προτροπῆν ἐνδείξεται τῆς ἀρετῆς· καὶ ὁ μὲν νόμος ὁ μουσικὸς, ἐπειδὴ πρὸς ἀπίστους διελέγτο, ἔλεγεν· ἐπικατάρτατος ἄνθρωπος, ὅς τὸδε καὶ τὸδε ποιεῖ· ὁ δὲ σωτὴρ, ἀπαρχόμενος τῆς διδασκαλίας, μακρίζει· ἦλθε γὰρ οὐ κατακρίναι, ἀλλὰ μακαρίους ἐργάσασθαι· μακαρίζει τείνον τούς πτωχοὺς, τοὺς πεινώντας, τοὺς πεινῶντας ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις, καὶ λέγοντας μετὰ τοῦ Δαβὶθ, λούσω κατ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· καὶ ἔτι κατὰ τὸν Ματθαῖον, τοὺς δεδιωγμένους ἕνεκεν δικαιοσύνης, ἔτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Τὸ αὐτοῦ. Ὡς οὐ πάντας αἰτιᾶται τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ τοὺς πλεονεκτῆν τρόπον ἔχοντας, καὶ ἔτι ἐν χρήμασιν, ἢ ἐν διαφόροις εὐκτιρημίαις νοσητικόμενους τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεάς. Βασιλείου. Τοῦ οὐαί, θρηνώδες ἐστὶν ἐπίφθεγμα· θρηῶν δὲ ἀξία, οἱ κακῶς τῷ πλούτῳ χρώμενοι, ὁμοίως βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι.

v. 24.
p. 100. b.

Τὸ αὐτοῦ. Τοῦ γὰρ κυρίου τοὺς νῦν γελῶντας κατακρίνοντας, εὐθὺς ἐστὶ εὐθέποτε καιρὸς γελῶτός ἐστι τῷ πιστῷ, καὶ μέλιτα ἐν τοσοῦτῷ πλήθει τῶνδε τῆς παραβίασιν τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμαζόντων καὶ θανατουμένων ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ· ὑπὲρ ὧν ἀδύμειν καὶ πενθεῖν χρή.

v. 25.
p. 101. a.

Τοῦ αὐτοῦ. Τισὺν τι καὶ τὸ ἐν Ἰσραὴλ λαὸς μου, οἱ μακαρίζετε ὑμᾶς, πλανῶσιν ὑμᾶς· καὶ τὴν τριβὴν τῶν ποδῶν ὑμῶν ταρασσούσι· τὸ μὲν ἐστὶ ὁ μακαρίζων, κλέσας πῶλον ἔργον, καταχαρίζομενος παρὰ τὸ προσκῆν, πλανᾷ βλάπτων εὐμέτρια, τὴν ἐπὶ ταῖς ἀμαρτήμασιν αἰσθάνων ἀπαρούμενος, τῶν δὲ ἀπατωμένων ἐπὶ τῷ παρ' ἀξίαν μακαρισμῷ, καὶ ἡ τριβὴ τῶν ποδῶν συνταράσσεται· διότι αἱ μὲν θλίψεις ἐπὶ ταπεινώσειν προσκαλύδονται· ὁ δὲ μακαρισμὸς, ἐκνομίαν ἐμποεῖ· τὸ δὲ, ἐστὶ πᾶς λαὸς κατὰ ἄδρασμα ἐστὶν ἐν διαφόροις ἐπιτηδεύμασιν καὶ ἡλικίαις καὶ βίαις συνελεγμένους, ὑφ' ἑνα πίπτειν μακαρισμὸν ὁμοτίμως οὐ δύναται· ἴδια γὰρ ἕκαστον συμφεραὶ κατατρέχουσι· κατ' ἄς τοῦ ἐλεῖσθαι ἀξίους ταρασσούσι μᾶλλον, ἢ τοῦ μακαρίζεσθαι· πῶς οὖν οὐκ ἀπατηλὸς ἐστὶν ὁ μακαρισμὸς ὁ λαῷ παντὶ προσσώμενος; ὁ μὲν τοι κύριος, εἰ καὶ πληθὺς ἐμφαίνει διὰ τοῦ μακαρισμοῦ λέγων, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τοῦ πνεύματος, καὶ οἱ πεινώντες καὶ οἱ κλαίοντες· ὅλλὰ τῷ πρὸς παρόντας ἀποτεινέσθαι, θεκνῶσι τὸ εὐκρίθμητον τῶν μακαριζομένων· ὅλλαν γὰρ ἐστὶ περὶ τῶν μαθητῶν ἐποιεῖτο τὸν λόγον, τῶν ἐπιθηλαχμένων τὴν ἐπαινετὴν ταπεινοφροσύνην· καὶ κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐξομείωσιν, τὸν δὲ ἡμᾶς πτωχέυσαντα, τὴν ἐν τῷ φρονήματι πτωχείαν ἀνειληφτότων· διὰ τοῦτο φησὶν ἐστὶ ὑμᾶς ἐξῆς ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· εἰ δὲ γενὴ ἡ ὁδὸς, καὶ ὀλίγοι οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν, πῶ δύνατον πολλοὺς εἶναι τοὺς μακαριζομένους; ἐστὶ δὲ ῥάδιον ἀλλῶναι τῷ πᾶσι τῶν ἐπαινῶν τοὺς μὴ προσέχοντας ὑπὸ φιλαυτίας, ἑκάστου βεβήως ταῖς ἐκ τῶν κλαυθίων ἀπάταις ὑπαγαμίνο· ἀνδρὸς δὲ ὠφελημένους, μὴ τε ταῖς κοσμηταῖς τινῶν ὑποπίπτουσα ταπεινέσθαι καὶ συστέλλεσθαι περὶ τοῦτο, μὴ τε ὑπὸ ἐπαινῶν ἀγνοεῖα τῶν κατ' ἑαυτὸν ἐξευθαίνειν βεβήως καὶ φροσιέσθαι.

v. 26.
p. 101. b.

Μακαρίου. Τούτῃσιν, ἐπὶ τὴν εὐχὴν παρὰ ἀνθρώπων καλῶς ἀκούειν, καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἐπαινῶν αὐτῶν ἐξήρησθε· ἄλλως τε καὶ ὁ κύριος, λαμπρῶτος λέγει τὸ φῶς ὑμῶν ἐκπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' εἰς ὅσων Θεοῦ σπεύθετε τὸ ἀγαθὸν πράττειν, καὶ μὴ διὰ δόξαν ἴδιαν, μὴ δὲ ὡς τῶν ἀνθρώπων ἐπαινῶν ἐρωτικῶς ἔχοντες· καὶ γὰρ καὶ ἀπίστους εἰ-

και τούς τραυτούς, ἀπέδειξεν, εἰπὼν· πῶς δύνασθε πιστεύειν, ὄξαν πρὸς ἀλλήλων λαμβάνοντες;

v. 28.
p. 103. a.

Μάρκου μοναχοῦ. Ὁ μὲν οὖν ἀδύων ἀνθρώπων ὑπερευχόμενος, καταρῆσσαι τοὺς δαίμονας· ὁ δὲ τοῖς πρώτοις ἀντασσομένους, ὑπὸ τῶν δευτέρων τιτρωσκαται.

p. 106. b.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰ μὴ θέλεις κακοπαθεῖν, μὴδὲ κακοποιεῖν θέλε· διότι τοῦτο ἐκείνῳ ἀπαρῆβ-
τως ἀκολουθεῖ· ὁ γὰρ σπείρη ἕκαστος, τούτου καὶ θερίσει· ἐκουσῶς οὖν τὰ φαῦλα σπείρον-
τες, καὶ ἀκουσῶς θερίζοντες, τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ θαυμάζων ἀρέλλομεν· ἀλλ' ἡμεῖς
ἐπειδὴ καιρὸς τις ἀνὰ μέσον σπόρου καὶ θερίσεως διαίρεται, τούτου χάριν ἀπιστοῦμεν περὶ τῶν
ἀναπαύσεων.

v. 32
p. 107. a.

Νικήτου τοῦ καὶ Δαβίδ. Τὴν φιλίαν ἐκ τριῶν συνεξάγει τούτων, ἡδονῆς φημί, καὶ χρείας,
καὶ ἀρετῆς, παῖδες σοφῶν ἀπεφρίαντες· ἀλλὰ τὰς μὲν πρώτας δύο αἰτίας, εὐκνήτους εἶναι, εὐ
μνήτους, οὐδὲ τὸ βίβλαιον ἐν νήσι ἀνθρώπων ἐχούσας· ὁμοῦ γὰρ τὸ ἡθὺλον πέπαιται, καὶ ἡ
χρεία περιλήλυθε, καὶ τούτοις συγκαταλέλνται τὸ φίλητρον· ὅθεν καὶ χρόνου καὶ τόπου διά-
στασις τοῖς οὕτω φιλοῦσι ἐπιβουλεύειν οἶδε, τὴν φιλίαν ὡσπερ σμίχλην καίχεται καὶ ζόφῳ, τῇ
λιπῇ συγκαλύπτουσα· εὐ μὴν καὶ ἡ κατὰ ἀρετὴν συνεξῶσα τὸν ἴσον τρόπον ἀμακρῶταται, ἀδιά-
ποτος δὲ καὶ ἀνεπηρέαστος παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ μένει διασῆματι, καὶ οὐδ' ἧτινῶν προ-
φάσει διαπίπτει, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἰσχυροτέρα καὶ λαμπροτέρα γίνεται πολεμουμένη· ὡς μη-
κέτι φιλίαν μόνον αὐτῆν, ἀλλὰ καὶ σῆματιν κυριώτερον ὀνομάζεσθαι· ἡ τις κατὰ τὸν ἀπόστο-
λον, οὐδὲ ποτε ἐκπίπτει· εὐνοία μὲν γὰρ, φιλίας ἀρχὴ· ὡς εἶψις, ἐπιθῶν· φιλία δὲ, ἀγάπης
ἀρχὴ καὶ πηγὴ· ἀγάπη δὲ, τὸ κεφάλαιον νόμου καὶ προφητῶν· διὸ τὴν μὲν, καὶ ἄχρι χει-
λέων μένουσιν, καὶ φιλοῖς συνίσσασθαι λόγους οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἀγάπην δὲ τῷ ὄντι μὴ εἶ-
ναι, εἰ μὴ ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ μαρτυρεῖτο· καθὼς ὁ τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης παρεργυμῆ μαθη-
τὴς, μὴ ἀγαπῶν λόγῳ καὶ γλώσση παραγγέλλων, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

v. 37.
p. 110. b.

Μάρκου μοναχοῦ. Εἰ δὲ ἐξω τῆς φύσεως πράττειν λέγεις τὸν μὴ κρίνεται, γυνῶδι τίνα
καταμίμῃ· Σὺς γὰρ ἴσων ὁ ἐντελέμενος, μὴ κρίνεται καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· καὶ ὁ ἀπόστολος,
μὴ πρὸ καιροῦ τί κρίνεται· καὶ πάλιν· οὐ τί κρίνεται ἀλλ᾽ ἄλλοτερον σικετην· τίς δὲ λοιπὸν ὁ τού-
των δικαιοτέρους νόμους ὀρισάμενος, καὶ πρὸ καιροῦ κρίναι θέλων τοὺς ἀδικούντας, ὡς ἀνα-
μάρτητος, καὶ τοῖς τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον φυλάττειν περαιομένους, παρανομίαν ἐγκαλῶν, καὶ
τὴν ἀνεπίκασιαν· τί οὖν, φησιν, οἱ ἄρχοντες ἀμαρτάνουσι, τοὺς ἀδικεῖς ἀμυνομένοι, καὶ τοῖς
ἀδικουμένοις τὸ δικαίον ἀποσώζοντες· οἱ δικασταὶ οὐχ' ἀμαρτάνουσι, ἀλλ' οἱ παραθιθόντες καὶ
μὴ τῷ Θεῷ ἀναθιθόντες· πρώτων μὲν, ὅτι τὸ πᾶν τὸ ἐπέλεθον αὐτοῖς, τῶν ἰδίων κακῶν ἐπιτροπὰ
τυγχάνει, εἰς μετόπισθον αὐτοὺς ἔλκεν, καὶ οὐκ εἰς ἄμυναν· δεύτερον δὲ, εἰ καὶ ἀδικίαι ἔπα-
σθον τὸ τυχεῖον πλημμελήματα, εἶδε ἀφείναι τῶν ἀδικησάντων, ἀκούσαντες τοῦ κυρίου εἰρηκότος,
ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· καὶ μὴ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀναποδόσεως, ἀσυγχύρητα ποι-
εῖν τὰ ἑαυτῶν κακὰ· εἰ δὲ ἄρχοντες, κατὰ τὸν ἀπόστολον, οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ
τῶν κακῶν· εὐ γὰρ τοὺς πιστοὺς καὶ εὐλαβεῖς ἀναγκάζουσι τῶν ἀδικούντων κατηγορεῖν, οὐδὲ τοῖς
ἀνεπίκασις ἐγκαλεῖν· διότι εὐ χρώνται τοῖς δικαιοφροσίν ἀδικούμενοι, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις
παρέχουσι τὴν ἐκδικήσιν· τοὺς δὲ θῆ τὸν Θεὸν μακροθυμεῦντας ὡς μᾶλλον εὐ φρονούντας,
καὶ τιμῶσι καὶ ἐκδέχονται· ὡσπερ οὖν τοὺς μὴ βουλομένους ἐντυγχάνει οὐκ ἐφέλκονται, οὕτω
τοὺς κατηγοροῦντας ἐκδικούντες, οὐχ' ἀμαρτάνουσι.

Βασιλείου. Ἐπιπέσει τὸν ἄνθρωπον ἡμετέριον, ἢ τοι ἐν τῇ κατορθῶν, ἢ ἔν τῳ ἁμαρτάνειν, ἐν τούτῳ ἢ τὰ τῆς ἀμαρτίας ἢ τὰ τῆς κλάσεως ἀπελήθηται. v. 38.
p. 111. a.

Φωτίου. Ἐαυτοὺς οὖν πρετέροις διορθώσωμεν, καὶ τότε ἄλλοις ἐπιτιμῶμεν, ἀλλὰ φιλο- p. 111. b.
θρόπως καὶ τότε γίνονται γὰρ διαφοραὶ ἀπὸ τοῦ τῆς κρίσεως αὐτῆς καὶ τῶν κρινόντων καὶ τῶν κρινομένων προσώπων τσαῦται· μία μὲν, ἂν ὁ κρίνων καὶ ἐπιτιμῶν, φίλων καὶ συγγων, ἀλλὰ μὴ διαφύρων τοῦτο ποιῇ καὶ μισῶν· δευτέρα δὲ, ἂν νόμον τοῦτο καὶ κοινῶ τῆς πολιτείας δοκίμῳ ποιῇ· τρίτη, ἂν κατὰ μὴδὲν τούτων, μισῶν δὲ καὶ διακωνοῦντων τοῦτο ποιῇ, ἢ καὶ μάτην, οὐδὲ τὸν κρινόμενον καλῶς ἐγνωκώς· ἢ ὅταν τῇ περὶ ἑτέρουσ ἀποτομῆς, τὰ οὐκ εἰς αἴσχη ἐκορπίεν περᾶται, ὡς ὁ ἐπὶ τούτοις τραχέως ἐπιτιμῶν, οὐκ ἂν αὐτοὺς νομισθεὶ τοῖς ὁμοίως ἐάλωκώς· ἔκτη δὲ διαφορὰ, ἂν αὐτοὶ τῶν κρινομένων ὄντες, κρίνουν ἄλλοις ἐπιτιμῶσιν· οὔτε γὰρ φίλιαν, οὔτε συγγνήν οἱ ταῦτοι ἔχουσιν εἰς εὐλογίαν.

Βασιλείου. Μὴ παύθη τόνου διερευνώμενος σαυτὸν, εἴ σοι κατ' ἐντολήν ὁ βίος πρόστιον· ἀλλὰ μὴ ἐξω περικόπει, εἰποι τις μῶρον ἐξευρέει δυναθείης, κατὰ τὸν φαρμακίον ἐκείνων τὸν βάρυν καὶ ἀλατόνα, ὅς εἰσῆκει ἑαυτὸν δικαίων, καὶ τὸν τελώνων ἐξευτελίχων.

Φωτίου. Ἄν τε γὰρ μίξω, ἂν τὰ ὄμια, ἂν τε ἑλαττονα ἡμαρτηκέναι κατακρίνῃ τις, ἑαυτὸν κατακρίνει· ὁ μὲν γὰρ ἑλαττονα ἁμαρτάνοντα κατακρίνας, εὐθὺς ἔστι μᾶλλον ἑαυτὸν κατέκρινε, μίξονα αὐτὸς ἡμαρτηκώς· ὅτι ὁσον ἐξαλείψαι τὰ οἰκεία, καὶ τὸν κοινὸν κριτὴν ἐξελίξαι συντριμμῶ καρδίας καὶ μεταμελείας, ὁ δὲ φρονηθεὶς κατὰ τοῦ πλησίον, κριτὸν ἀξιωμα ἀνέδου, καὶ κρίνει ἑτέρουσ ἐπὶ ἡρᾶν, εἰς καὶ αὐτοὺ τῶν κρινομένων τυγχάνων· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τὸν τὰ ὄμια ἡμαρτηκέναι κατακρίνων, κοινὴν ἐξάγει τὴν ψῆφον κατ' ἑαυτὸν τὲ καὶ κρινομένου· μᾶλλον δὲ καὶ κατ' ἑαυτοῦ· τῷ μὲν γὰρ, διὰ τῆς οικείας προπετείας καὶ τὸ ἰνόντα ἐμετρίωσε πλημμελήματα, ἂν φιλοσόφως ἐκείνος ἐνέγκαι τὴν παροινίαν· ἑαυτῷ δὲ προσθήκη ἐιργάσατο τῶν κακῶν, τοῖς ἐμπροσθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ κατακρίνειν ἑτέρουσ τιμωρίαν προσυληφώς.

Βασιλείου. Ὡσπερ μέντοι ἀκανθα σαφυλὴν οὐ φέρει, οὕτως οὐδὲ κληματικὸς ἀκάνθας· ἀλλ' v. 44.
p. 112. a.
ἕως ἰουδαίσι ἐποίησαν ἐπὶ σαφυλῶν ἀκάνθας.

C A P. VII.

Ἀγερίου. Ἐνταῦθα νοουθετήσασθαι εἰ μὲν δοῦλοι, εὐπειθῶς καὶ ἀδύλους ὑπηρετεῖν τοῖς p. 114. b.
διοπτόται· οἱ δὲ δεσποταί, φυλανδρόπως καὶ ἡμέρους, καὶ ὡς ὁμοφύλους καὶ ἀδελφοῖς, τοῖς ἐκείτας προσείναι· ὁ αὐτοὺ γὰρ πᾶλος ἀμφίον, καὶ ἡ αὐτῆ τοῦ πλάσευ χεῖρ, καὶ τὰ αὐτὰ ἔργα τὲ φυσικὰ καὶ πάθη, καὶ τὸ τῆς κατασκευῆς σχῆμα καὶ ἡ μορφή θεωρεῖται· δι' ἃ προσήκειν, εἰ μήτε ἄλλο ἦν, μὴ δὲ νόμος θείας, μὴ δ' ἔμφυτος πρὸς τὸ συγγενεὶ ἕλεος καὶ ἀγάπη ἀδελφικῶς αὐτοῖς καὶ πατριῶς πορεύεσθαι.

Τοῦ Μεταφράστου. Ἐπειδὴ γὰρ μὴ κολακείας ἦν ἐπιθυμητῆς, μὴ δὲ ὄξαν περιβαλέσθαι v. 19.
p. 116. b.
παρὰ τὴν ἀλήθειαν ἀνεχόμενος, ὅσο τῶν ἰδίων μαθητῶν ἀπολεξόμενος, πέμπει πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ τοῦτο ἔργα παῖτιν, οὐκ αὐτοὺ μαθεῖν, ἀλλ' ἐκείνουσ μᾶλλον διδοχῶσθαι βουλεόμενος· τοῖς γὰρ ἰδεῖτο μαθεῖν, ὅν καὶ νηδύς ἔργα πρότερον ἢ προελθεῖν, καὶ ὅν ὑπὸ τοῦ πατρὸς διαχθῆεις, φανερώς ἐκλήθητεν ἐπὶ πάντων· οἷς ἀκακόμενος, καὶ ταῦτα πρὸς Χριστὸν εἰπούσων, ἀπόκρισιν μὲν ἐκείνουσ τὴν διὰ γλώττης δίδωσιν οὐδὲ μίαν, ἔργας δὲ μᾶλλον ἀπο-

लगόμενος, αὐτὸν εἶναι δείκνυσι τῇ τῶν σημείων μεγαλειότητι· ἐπεὶ καὶ πολλὰς αὐτοῦ ὄρας ἐνεργεῖται θεοσημείας· ἔπειτα καὶ τὴν διὰ λόγων προστίθουσιν· φησὶ γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὄρα ἐθεράπευσε κ. τ. λ.

Συμμάχος. Ἐπειδὴ ὁ ἀποκαλέντες πρὸς τὸν Βαπτιστὴν ἐπαγγέσαν, βουληθεὶς ἔχριστος καὶ αὐτὸν περιεσῶτα ὄχλον κατὰ νόον ἔθραττεν, ἰσάσιμα δέσθαι, τὰ γὰρ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ἦδη καλῶς εἶχεν· εἰκὸς γὰρ καὶ ἀμφισβητῆσαι τούτους, μὴ ποτε καὶ Ἰωάννην ἐπιδοῦσάντι περὶ Χριστοῦ ταῦτα λλέκεται, τὸ εἶτε οὗτος ἐστὶν ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον χρῆ προσδοκῶν, ἢ ὡς διελίαν ὑπὸ τοῦ δεσμοτηρίου ἰμπεπτακῶτι, ἢ καὶ μεταμειλλῆσαν αὐτῷ τῶν πρέτερον εἰρημίμων· ταῦτα τοιγαρὲν ὁ Χριστὸς διερωτῶμενος, φησὶ τὰ εἰρημίνα καὶ ταῦτα, μετὰ τὴν τῶν Ἰωάννου μαθητῶν ὑποστροφὴν· οὐδὲ γὰρ παρόντων ἐβούλετο πλέκειν ἐπαίνους τῷ Βαπτιστῇ· ἐπεὶ κολακεύοντες μᾶλλον ἢ ἀληθεύοντες ἐνομοσθῆ τὰ λεγόμενα.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς τί γὰρ ἄλλο περιλήρηθη τὸ τοῦ καλῶς παραδειγμα, τοῦ εὐχερῶς ἀνέμφι σαλευομένου; ἢ ὥστε δηλῶσαι ἀνθρώπων εὐχερῆ, καὶ ῥάδιον ἀνέμου τὸ τοῦ λόγου πεδίων γνώμην εὐάγωγόν τε καὶ μεταδετικὴν, καιροῖς δουλεύουσαν καὶ προχείρως ὑπ' αὐτῶν μεταφραμένην· ἀλλ' οὐκ ἂν τῆς προτέρας γνώμης καὶ δόξης μετέπειπεν Ἰωάννης, ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸ παράδειγμα διεσάμενος· ἐπεὶ πάσις ἐκείνος καὶ βηθδικός, καλῶς περιφορᾷ ῥάδιχ τὸ παράπαν ἀνόμιος· τί δὲ τὸ ἐν μαλακοῖς ἱματίαις, ἢ τοὺς ἐν τραφῇ ζῶντας αὐτοταμένους; εἰκὸς γὰρ ἦν ἐνεσθῆναι, ὅτι τῶς μὲν σφόδρὸς ἦν καὶ πόνοις συνειδισμένος, ἔπειτα τραφῆ χρησάμενος, χάριν ἐβλεψε καὶ πρὸς μαλακίαν ἐσπίεσται· ὦν σὺν ἑτέρου τῆς Ἰωάννου ψυχῆς· καὶ τοῦ βίου μαρτύριον ἀφεινῆς, ἢ τε σολῆ καὶ τὸ δεσμοτήριον· οὐ γὰρ ἂν οἰκίον αὐτὸ κατεκρίνετο, εἰ καιροῖς ἐγίνωσκε θεραπέειν, καὶ βασιλεῦσιν εἶκειν παρανομαῦσιν· ὅπερ οὐχὶ τὸ πρὸς χάριν λέγειν ἀνάγκη, ἀλλὰ σιωπῆσαι μόνον ἐξήκει, καὶ πάσης ἂν ἀπέλαυε θεραπείας.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὅπερ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ἐγγυτάτω δηλοῖ· ἐγγὺς γὰρ ὦρθη τῆς ἐπρὸς ἀνδράπους ἐπιδημίας Χριστοῦ· καθὸ καὶ περισσώτερον αὐτὸν εἶναι προσήτου ὑποληπτόν, ἐπεὶ καὶ εἰ τῶν βασιλείων ἐν ταῖς προόδαις ἐχόμενα πρῶτοντες, οὗτοι δηλαδὴ τῶν ἄλλων ἀξιωματικώτεροι καὶ οἰκειότεροι.

C A P. VIII.

Νικήτου Παφλαγονίου. Ὅρα μήπως ἢ ταῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, ταῖς τοῦ ἀέρος φημί πνεύμασι, τὸ εἶναι σπέρμα διαρπαγῆ, εἴτεον ἐναποσβεσθῆ σου τῆς καρδίας ἢ θρῦαλλίς· ἢ ἑλικωὶ καύσωνι, εἴτεον ἐμπυρίαις πάθεισι καὶ ἐνδομυχούσι πεισμαῖς ἢ ζωτικῇ ἐναποξηρανοσθῆ σι ἐμάς· ἢ μήπως ὡς ῥάμνοις τισὶ καὶ ἀσάνθαις ταῖς ποικίλαις μερίναις καὶ φροντίσι τοῦ σώματος τὸ εἶναι σοι τεῦτο σπέρμα τοῦ φόβου κυρίου, καὶ τῆς πίστεως ἐναποπνιγὲν, ἀκαρπν καὶ ἀδόκιμον ἀπελεγῆ τῷ γενεῶν.

Νικήτου τοῦ καὶ Δαβίδ. Φυλαττώμεθα τίνων καὶ ἡμεῖς μηδεμιᾶ τούτων κινδυνεύσαι ὡν ἀποπτώσωμεν, ἀλλ' ἀνακαθαίρωμεν πάσης ἐπιπρείας τοιαύτης, τῆς διανοίας τὴν ἀρετραν καὶ ὑετὸν πρῶτον καὶ ὄψιμον τὴν ποικίλην τοῦ πνεύματος διδασχὴν ταῖς μελίταις ἐπισπόδουσι, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης συμμετρον θέρμεν ἀνακαλύσειμι δάκρυον, ἔα κα-

γ. 24.
p. 117. a.

p. 117. b.

γ. 27.
p. 118. a.

γ. 5.
p. 123. a.

λή καὶ ἀγαθὴ γῆ, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἐπιτυγχάνομεν· εἰ καὶ μὴ ἐν ἑκατόν, ἀλλ' ἐν ἑξήκοντα, ἔχον ἐν τριακοντα, τὸν καρπὸν ἀποδίδόντες τῶν ἀρετῶν.

Μακαρίου. Εἴπερ δὲ βούλοιο τὴν μεγάλην ταύτην καὶ εὐρύχωρον διαπλῆυσαν θάλασσαν, π. 126. b. προσέψας ἀπὸ γῆς ἤδη καλῶς, καὶ τῆς ὕλης ἀποσπᾶσας τὴν ναῦν, μὴ πάλιν εἰς γῆν ὀδηγοῦ, ζῶτων ἐπιστρέφειν· ἀλλὰ πρὸς οὐρανὸν ἀνεὶς ἔχε τὸ ὄμμα· εὐρήσεις γὰρ ἀέρας ἐν αὐτῇ, ὧν τὰ ἐνόματα καὶ τὸν ἀριζμὸν ὁ οὐρανὸς ἐπίσταται κυβερνήτης· εὐρήσεις ἐν αὐτῷ φωςῆρας ἀληθῶς ἀσπλανῆς, τοὺς ἀγίους τὴν ἀρεγγὴν τοῦ βίου νύκτα καταυγάζοντας· πρὸς οὓς ἀποβλέπων ἀσφαλῶς ὀδηγήσεις τὴν τῆς εἰσεβίαις ναῦν ἐπὶ τὸν λιμένα τῆς ἀναπαύσεως, Ἱερουσαλὴμ τὴν ἑπουράνιον, τὴν πόλιν τῆς βασιλείας.

Ἀγερίου. Δυσάχωνον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος εἰς ἀρετὴν, καὶ μικρὰ φροντίζον τῆς ἐν ἔ. 41. λόγων διδασκαλικῆς· διὰ τοῦτο καὶ ὁ σωτὴρ συγκαταβάς τοῖς ἀνθρώποις μέχρι τῆς καὶ ἐπι- π. 129. b. κέρου σαρκός, ὡς εἶδε τοὺς ἰουδαίους πρὸς τοὺς λόγους κωφεύοντας, μετέταξτο πρὸς τὰ πράγματα, καὶ θεραπείαν συνάπτει θεραπείας, καὶ θαῦμα θαύματι, καὶ τὴν ἀπιστομένην θεοῦ· τὰ τῆ πέτρα τῶν ἐνεργειῶν ἐπεχείρει βεβαίαν παρῆσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς θεῖον δὲ τῷ ἀνθρώπῳ περιεστῆκε τὸ πρᾶγμα· θυγάτηρ καὶ μόνη, ἐστὼν γεγονῆνα δοῦκα, αὐτὸ τῆς οἰκίας ἕρμασμα, τοῦ γένους ἀδοχή, μέλλουσα φέρεσθαι πρὸ τῶν θαλάμων εἰς ἑκφοράς, πρὸ τῆς παστάδος εἰς τάφον· αὐτὴ τῆς παρσίδου τῷ Ἰαίφῳ πρότρεψαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Γυνὴ τίς ἀσθενεῖσα χλωπῶς διὰ φλεβῶν ἀταξίαν, καὶ πᾶσαν τὴν ζωτικὴν ἔ. 43. ὕλην κενώσασα, καὶ θαπαινωθεῖσα λειπὸν ἐκ μὲν τῆς τοκιδένος τὸ σῶμα, τοῖς ἱατρῆς δὲ π. 130. a. τὴν εὐπρίαν, μίαν εἶδεν ἐν ἀπόρει ἐλπίσθαι προσπεσεῖν τῷ κυρίῳ.

Βικτωρος. Πρόσεισιν εὖν ἡ γυνὴ καλῶς οἰκίως, τὴν μόνην ἰκανὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ ἰα- θῆναι παρασκευάσασα τὴν πίστιν ἤψατο γὰρ τοῦ κραπέδου, περικειμένη μεγάλης οὕτως ὡς καὶ διὰ τῆς ἐπαφῆς ἐλπίσθαι τὴν ἰασιν.

Τοῦ αὐτοῦ. Αὐτίκα δὲ ἔση ἡ ρύσις τοῦ αἵματος· ὡσπερ γὰρ εἰ προσάγῃ τις ὀφθαλ- μὸν ρωτὴ λαμποντι, ἡ πυρὶ φλέγοντι τὴν περικυῖαν ὕλην ἐξάπτεισθαι, ἅμα τὲ προσήγαγε, καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας πεπληρωταὶ ὀφθαλμὸς τὲ γὰρ ἅμα τῷ πρὸς φῶς ἀπιδεῖν, ἐρωτῆσθαι· καὶ τὸ περικὸς ὑποδέχεσθαι πυρὸς ἐνεργείαν, ἅμα τῷ πλησιασῆαι πυρὶ φλέγεται· οὕτως ἡ πυ- ρὸς ἐφάψαμένη τοῦ κραπέδου, εὐθὺς τῆς ἰάσεως ἔτυχεν.

Τοῦ αὐτοῦ. Γινώσκων ἄρα, ὅτι θεὸς ὁ Ἐμμανουὴλ· καὶ εἰς τὸ γινώσκων τὰ πάντα, οὐκ ὀφθαλμῶν δόταις θεωροῦντων· οὐδ' αἰσθητικῶν ἔχει τὴν τῶν πραγμάτων ἐπίγνωσιν, ἀλλ' ὑπὲρ αἰσθῶσιν νοηματικὴν, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀπάντων ἔχει γνῶσιν ὡς θεός· καὶ κύριος ὁ ρθάνων εἰς τὸ γινώσκασθαι παρ' αὐτῷ τὸν τοιοῦτον τρόπον, καὶ μὴ τὸν ἐναντίον τὸν διὰ τῆς ἀμετέλειας καὶ τῆς ἀλλοτριότητος, ἐν δὲ καὶ ἀγνωσιν ἡ γραφὴ καλεῖ· κατὰ τὸ, οὐδέποτε ἔγνω ἡμᾶς· γινώσκεται γὰρ τὰ τοιαῦτα ἑτέρως παρὰ θεῷ· ὡσπερ εἰ σὺ τὸν μὴ παρόντα σοι γινώσκεις ὅτι μὴ παρίσθιν, οὕτω δὲ καὶ θεὸς τὸν ἀλλότριον αὐτῷ γινώσκει ὅτι ἔστιν ἀλλότριος· τοῦτον δὲ μόνον λέγου γινώσκων, ὅς οἰκείος ἐστίν, ὡσπερ καὶ ταύτην μόνην ἀφάσμα- νον αὐτοῦ κατέλιπον ἐν ἔχλω τοσοῦτῳ, ὧν ἕκαστος οὐχ' ἤπειτο μόνον, ἀλλὰ καὶ συνέχευε καὶ ἀπέθλιβεν αὐτόν· οὐκ ἦν δὲ τῷ κυρίῳ πλησιασῆαι αὐτόν, σωματικῶς πλη- σιάζοντα καὶ ἐραπτόμενον, εἰ μὴ πνευματικῶς τοῦτο ποιεῖ· ἔτυχε τοίνυν οὐπὲρ ἐχρηξεν ἡ γυ-

νῆ. διὰ καὶ ζητεῖται ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ εἰς ὄψιν καλεῖται· τῶν μαθητῶν οὐκ εἰδόντων τὸ ζητούμενον, ἀλλ' ἀπλῆν τινα τὴν ἐπαφῆν αἰσθόμενον λέγειν τὸν κύριον, καὶ τοιαύτην, ὅταν εἰ λοιποὶ πάντες ἐφίπτοντο· διόπερ ὁ κύριος διασέλλων, ἤψατό μου τίς φησιν ὡςπερ καὶ ἐλεγεν, ὁ ἔχων ὡτα ἀκούειν, ἀκούετω, καὶ τὰ πάντων τὴν σωματικὴν ταύτην ἐχόντων ἀσκήν, καὶ μέχρι γε φιλῆς τῆς τῶν λόγων ἀκροάσεως ἀκούσονται· ἀλλ' οὔτε ἀκούειν ἦν τὸ μὴ συνειτός, οὔτε ἀπιτεσθαι τὸ μὴ πισῶς· τί οὖν εἰς ὄψιν, αὐτὸν ἐκκαλεῖ, καὶ τοὺς ἐραυτοὺς ἐφ' ὁραματῶς ἐπαίρει, περιαισθόντων τὴν γυναῖκα; ἔτι θείας ἀξίας παρὰ τῷ κυρίῳ· ἀξία δὲ καὶ τῆς εἰς τοὺς παρόντας ἐπιδείξεως, ὅτι παράδειγμα πίστεως πᾶσιν ἐμελλεν ἔσεσθαι, καὶ παράκλησις ἐπὶ πίστιν, διὰ τοῦ δοθησομένου αὐτῇ δικαίως ἐπαίνου.

p. 130. b. Ἀγρίου. Ἦκουσε τῶν ἀπόντων τῆς γυναικὸς λογισμῶν ὁ κύριος, καὶ σωπῶν σωπῶσιν ἴασατο, ἐπειδὴ τοῦ κρασπίδου προσήφατο· αἵματος γὰρ ἔσθισεν ὀχετούς, ἐκοντί τὴν ἴσιν συληθεῖς; καὶ ἡ μὲν ἐνόηξε κεκλωσμένη τὴν θυρεάν, ὁ δὲ ἐκλάπη τὴν χάριν καὶ εἰσὸς μὲν, οὐκ ἐκλάπη τὴν θεραπείαν· ὕπερον δὲ δημοικτείας, οὐ φιλοθεξῶν ἀπαγε· περὶ θραυματιογραφία πρῆμει φιλοθεξίας; ἀλλὰ καὶ τῆς γυναικὸς τὴν τῆς πίστεως πᾶσιν ἐπιδικουὺς εὐαγγελίαν, καὶ τῶν παρόντων τοὺς μὲν εἰς θεογνωσίαν ἐπιστρέφων, τῶν δὲ τὴν ἀπόνοιαν καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τῶν λόγων ζηλιτεύων· εἶδον φησὶ τὴν ὄπισθεν ἀφαίμενιν· οὐ γὰρ μὲν μόνος ὁ ταῖς ἐφρίσιν ὀρθαλαμῶς ὑποκαθήμενος, καὶ τοῖς βλεφάροις σκεπτόμενος, ἀλλὰ καὶ ἕτερος, ὁ γῆν ὁμῶν καὶ θαλάσσαν ἰποπεύων, καὶ κτίσιν τὴν σύμπασαν· οἴγη δὲ πρόσσειεν ἡ γυνὴ δι' εὐλάβειαν, καὶ οὐ λανθάνει· ἀναγνωσκεί γὰρ ὁ θεός, καὶ σιγῶντων ἡμῶν, τὸν ἐπέτω νῶν, ὡς ἡμεῖς βιβλίον παρεχόμενον· διὰ καὶ τῆς Μωυσέως σιωπῆς γλώσσης, τὸ τῆς καρδίας ἱκνέτο βούλημα· εἰ τὴν χάριν ὁ δοὺς εἰσώπησε, τάχα ἂν εὐδ' αὐτὴν τὴν χάριν ἡ λαβούσα ὠφελήθη, εἰς συντυχίαν τὸ θῶρον αἰχμαλωτίζουσα· τοῦτο τὸ θαῦμα εἶδον μὲν ἀπιπρον πληθῶς· πνεῦμα δὲ τὸ ἄγιον πρὸ πολλῶν γενεῶν διὰ Μαλαχίου προετίσπισεν· ἀνατελιῖ γὰρ ἡμῖν φησὶ τοῖς φθουρούμενος τὸ ἐνομά μου, ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἴσας ἐν ταῖς πέριφρῶν αὐτοῦ· ἥλιον μὲν δικαιοσύνης, τὸν κύριον καλῶν· πέριφρῶν δὲ, τὰ τοῦ ἱματίου κράσπεδα.

Βικτωρος. Πρῶτερον μὲν οὖν οὐκ ἐτόλμα δι' εὐλάβειαν ἡ γυνὴ ἀντικρυς ἀπαντᾶν, καὶ περὶ θεραπείας ἀξιῶν· ζητούμενη δὲ, ἀπαντᾶ προπόντως ἐμφοβός τε καὶ εὐλαβής, καὶ τὸ σίβας ἀρόμτερον προσφέρουσα, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἰάσεως· εἴτα ἐμφανῆς πᾶσι ποιεῖται, οὐ τῷ πάντα εἰδόντι, ἀλλὰ τοῖς ἀγνωστοῖν, αἰσθάνει τὴν ἴσιν ἐπεγνωκυῖα· λέγει γὰρ καὶ τοῦτο ὁ Μάρκος, ἔτι ἔγνω τῷ σώματι, ἔτι ἰάται ἀπὸ τῆς μάστερος.

p. 131. a. Ἀγρίου. Ἡμεῖς δὲ καταμάθωμεν τῆς ἰαθείης γυναικὸς τὸ εὐχάριστον· τῆς γὰρ Πανιάδος οὕσα πολιτίς, πολίχη δὲ αὐτὴ τῆς Παλαιστίνης, Φιλίππου νῦν λεγόμενης Καισαρίας, ἀγάλματι χαλκῷ τὸν ἐνεργῆτον ἱέμισι, τοῦτο γέρας οὐκ ἀνάγειν ὀρθῶσα τῆς χάριτος· καὶ χρόνος πάλος ἔτρεμι τὸ ἀγάλμα, εἰς ἐλεγχοῦν ἀκριβῆ τῶν τὸ ψεῦδος τολμῶντων ἐπιτριμνίζων τοῖς εὐαγγελισαῖς· καὶ οὐδὲν ἐκώλυε σῶσεσθαι τὸν ἀνθρόποντα μέχρι νῦν· καὶ δεικνύναι ἀφορτέρη, καὶ τῷ θεῷ τὸ θαυμάσιον, καὶ τῆς εὐ παθούσης τὸ χαριστήριον, εἰ μὴ Μαξιμίνας ἐκεῖνος, ὁ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς βασιλείας, στήρ εἰδοκλάτρης καὶ δυσσεβῆς, ζηλιτωπῶν καὶ ἐν τῷ ἀγάλματι τὸν Χριστὸν, ἀνείλετο τῆς πολίχνης τὸν χαλκόν, εἰ καὶ μὴ τὴν μνημῆν τῶν γενομένων· ἰδοὺ γὰρ ὁ μὲν ἀνθρόπος οὐ φαίνεται, τὸ δὲ εὐαγγελίον τὸ θαῦμα πανταχοῦ βοᾷ καὶ κηρύσσει· καὶ ἡ αἰμίβρους ἀπ' ἀνίσχοντος ἥλιου μὲ-

χρη καὶ θυμόμενον λαλεῖται· καὶ συνίβη μάταιος πόνος τῷ δυσσεβῆϊ, ἢ τῆς αἰσθητῆς ὕλης κλοπῇ· ὁ μὲν γὰρ χαλκός καὶ ἐξὼς καὶ φαινόμενος ἐσιώπα, ἄψυχον τῶν θαυμασίων ὑπόμνημα· ἢ δὲ φήμη μετὰ τοῦ λόγου παραλαβῶσα τὸ ἔργον, καθήμεραν διατρέχει κώμας καὶ πόλις, τὸν εὐαργέτην κηρυττουσα.

Τὸ αὐτοῦ. Σαφῆστερον ἢ αἰμάρροῦσα ἐστίν, ἢ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία· ὁ Χριστὸς, ἐνδύμα p. 132. a. λίγεται· ἐνδύσασθε γὰρ φησι τὸν κύριον Ἰησοῦν· τὸ δὲ κράσπεδον τοῦ Χριστοῦ τούτεσι τῆς σοφίας, ἢ ἀρχὴ ἐστὶ τῆς σοφίας· ἀρχὴ δὲ σοφίας, φόβος κυρίου· ἵαται οὖν ἡ ρίζα τοῦ αἵματος τῆς ἀντιλαμβάνουμένης τοῦ φόβου τοῦ κυρίου ψυχῆς· τῷ γὰρ φόβῳ κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ.

Μακαρίου. Καὶ ἀπλῶς πᾶσα ψυχὴ ἔχουσα τὸ ἀνάταν τραῦμα τῆς ἀμαρτίας τὴν πηγὴν τῶν ἀκαθάρτων διαλογισμῶν καὶ παθῶν· ἐκφράνεται δὲ ἐκλείπουσα ἢ πηγὴ ἐκείνη, ἢ τοὺς ἀκαθάρτους λογιζομένους βρῦουσα, διὰ τῆς δυναμείας Ἰησοῦ μόνου· οὐδεὶς γὰρ οὔτε δικαίων οὔτε πατέρων οὔτε προφητῶν οὔτε πατριάρχων ἴσχυσι θεραπεῦσαι· οὐχ' ἢ κατὰ νόμον δικαιοσύνη, οὐδὲ τὰ ἰλακατώματα, οὐ τὰ ἴδια ἐκ γῆς φάρμακα, τούτεσι τὰ ἐαυτῆς δικαιοῦματα· ἐγενήθη γὰρ πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν, ὡς βράχος ἀποκαθημένης· Χριστὸς δὲ ἐγενήθη ἡμῶν δικαιοσύνη καὶ ἀπολύτρωσις· αὐτὸς γὰρ ἑλθὼν ἤρε τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, τούτεστι τὴν ἀκάθαρτον πηγὴν τῶν διαλογισμῶν τῆς πηγῆς ἐξήρανεν.

C A P. IX.

Συμῶνος. Καὶ μέγχε τέλος πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀγωνισάμενος· οὐ φοβηθεὶς ἡμέρας τοῦ v. 9. θανάτου Δαβὶδ, οὐ βασιλείων δυσωπειθεὶς πρόσωπον, ἀλλὰ φανερώς ἐλέγξας δούλους p. 133. b. ἡδονῆς, τοὺς τῶν ἄλλων ἀρχεῖν, ὧ νόμοι καὶ δίκαια, βουλομένους· καὶ ὀρχήσεως καὶ ὄρου γυροῦς πάρινον· τοιαῦτα γὰρ τὰ διαβελικά προσχήματα δῆθεν εὐλαβείας, τὰς παγίδας εἴδησεν.

C A P. X.

Ἀνεπιγράφου. Νηπίαι δὲ καὶ οὕτως· οἱ σοφοὶ καὶ συνετοὶ, ἐνώπιον αὐτῶν ἔντες ἐπιστήμο- v. 21. νες φαρμακίαι, ἀγωνούντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, τὴν δὲ ἐαυτῶν ζητούντες εἶσαι, τῇ δι- p. 138. a. καιοσύνῃ τοῦ Χριστοῦ οὐχ' ὑπετάγησαν· ἀλλ' οὐδὲ οἱ τῶν ἐλλήνων σοφοὶ, οὐδὲ γὰρ ἦσαν ἄξιοι διὰ τὸ φύσημα τῆς διανείας· ἐπέγνωσαν δὲ τὸ μέγα τοῦτο καὶ ὑπερέχον ἀγαθὸν οἱ περὶ τὰ μικρὰ ἐκείνα βραχέως καὶ ἐλάττους τῶν σοφῶν, οἱ νηπίαι διὰ τὴν ἐν ἐκείνοις ἀπειρίαν· οἱ τῇ μὲν δοκίμῃ γνώσει παρῆν ἡ φυσίωσις, τῇ δὲ νηπίωτι ταπεινοφροσύνη καὶ τὸ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἔτοιμον.

Βασιλείου. Νηπίαι λέγων τοὺς μαθητευθέντας τῷ λόγῳ, καὶ διὰ τοῦ πνεύματος, τῆς ἀπκαλύψεως τῶν μετρίων ἀξιωθέντας.

Ἀνεπιγράφου. Ὁ αὐτοῦ δὲ περὶ τοῦτο ἐγνωσθαι τοῖς ἁγίαις προφήταις τὴν τοῦ κόσμου σω- v. 24. τηρίαν πᾶσιν τὲ αὐτοὺς ταύτην ἰδεῖν φησι· διὸ καὶ ἡρέωνον εἰς τίνας ἢ πῶσον καιρὸν p. 140. b. ἐδόλω τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα Χριστοῦ, προμαρτυρούμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς

μετά ταῦτα θύξας· ὁ γὰρ πόθος ἐκίνει πρὸς τὴν ἐξήτησιν τῶν χρόνων, εἰ ἄρα καὶ θιάσασθαι δύνησονται, ἢ μέχρι τοῦ γνῶμαι καὶ εἰπῶν ἢ χάρις περιωρισῶ καὶ θῆλον μὲν ὅτι μὴ ἐωράκασαι, μὴ δὲ ἐπέτυχον τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας, εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους ὑπερκειμένης, καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῶν κατὰ ἀνδρῶπων πραγμάτων ἀριζουμένης ἀπεκλήρωθη δὲ αὐτοῖς ὡς φησὶν ὁ Πέτρος, ὅτι μὴ ἑαυτοῖς τὴν τοῦ σωτῆρος παρουσίαν προήγγελλον, ἀλλ' ἡμῖν· καλῶς ὁ δὲ καὶ διὰ τούτου πρὸς αἰσθῆσιν ἡμᾶς ἄγει τῆς μεγάλης εὐργεσίας τῆς ὑπεραιουσίας ἀπαυτα τὰ πρότερα, εἰ γε προσήται μὲν ἐπεδύνησαν, ἡμεῖς δὲ τετυχηκαμεν ὥς ἐ συνίεται τῆς μακαριότητος ἧς ἠξιώμεθα, πρῶτον μὲν τὴν διάθεσιν ἀξίαν αὐτῆς προσέγειν, καὶ μὴ ἀνασθῆτως ἔχειν τῶν παρόντων ἡμῖν καλῶν· δεύτερον δὲ, καὶ τὴν σπουδὴν ἐπαξίαν παύσασθαι καὶ μᾶλλον ἀγαπᾶν, ὅσα καὶ μᾶλλον ἠγαπήθημεν, καὶ λέγειν μετὰ τοῦ προσήτου· τί ἀναποδώσω τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀναπαύωκέ μοι; καὶ μημονεύειν τοῦ διὰ Σολομῶντος ἐμνησθέντος, ὅτι ἐὰν ὁῦ ἄνθρωπος πάντα τὸν βίον αὐτοῦ, ἐπὶ ἀγάπῃ, ἐξυθεύσεται ἐξυθεύσασαι αὐτὸν· τί γὰρ ἔχομεν ἀντιδοῦναι πρὸς ἀξίαν ὧν εἰλήφαμεν;

v. 26.
p. 144. a.

Ἄσερίου. Πρὸς ὃν καὶ φησὶν, ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγκαστικῶς ὑπομνητικῶν αὐτὸν τὴν πρὸς τὸν θεόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, μωνουχὶ λέγων, ὡς εἰ μὲν θεὸς ἐγὼ σοὶ δοκῶ, ὀφείλεις μοι τὴν ἀγαπῆν· εἰ δ' ἄπιστός, καὶ ὁμοῖόν σοι νομίζεις ἐμὴ ψιλὸν ἄνθρωπον, καὶ οὕτως τὸ ἀγαπᾶν χρεωσθεῖς κατὰ τὸν νόμον ἀδελφούς καλοῦμεν ἐκείνους, οἱ ἐξ ἐοῦς ἔρωσαν σπέρματος καὶ μιᾶς γαστρῆς· οἱ δὲ τὸν αὐτὸν ἔχοντες ποιετὴν καὶ μίαν μετέρα τὴν γῆν, ἀρ' ἦς ἐπλάσθημεν, καὶ ψυχῆς ἀξίωμα παραπλήσιον, εὐσεβείας δὲ καὶ πολιτείας ἕνα θεσμὸν, καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος τὴν αὐτὴν, πῶς οὐ πάσης ἀδελφότητος καὶ συγγενείας ἐμὲν ἀλλήλων ἐγγύτεροι; ὅταν ἄνθρωπον ἴδῃς, σαυτὸν ὄρας ἐν ἐκείνῳ· θεὸς οὖν καὶ τὰ ἐκείνου θεωροῦντα πάθη, λιμῶν, θύψαν, γυμνότητα, τὴν ἄλλην ἔνδειαν, καὶ τὰς νόσους, καὶ τοὺς ἄλλους παρασμούς, ὡς οἰκίαι πάθη καὶ συμφορὰς οἰκτεῖρειν πολλοὺς ἐργουμεν, ἐπὶ μὲν τῶν λόγων ὁμολογησάντας προκινουμένην, ἐπὶ δὲ τῆς πείρας φευσαμένους τὴν ἔννοιαν· ὁ μὲν σωτὴρ ἡμῶν οὕτως ἠγάπησε τὸ ἴδιον ποίημα, οὐχ' ὡς ἑαυτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ ἑαυτοῦ· ἡμῖν δὲ τὸ ἐλαττον ἐγκλείεται, ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτὸν, τὴν ὑπερβολὴν ἀρελῶν, ἵνα μὴ βαρεῖται ποιήση καὶ δυσήνυτον τὴν ἐντολήν· ἵνα διὰ τῶν ἔργων σαρξέτερον ἐπιθεῖξη τὴν τῆς ἀγάπης ὁ δεισιότης νόμον· πρᾶγμα μὲν ἐλεύω, συμβῶν δὲ ἴσως κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον, ὑπ' ὅσῃν ἄγει τῷ λόγῳ ἐκπαιδεύων τὸν νομικὸν, ὅτι πλησίον ἡμῖν ἐκείνος ἦν, ὃς ἂν τὴν ἐμπαθῆ ταύτην περνούμενος σάρκα, χρῆξῃ βοηθείας καὶ οὐκτεριμῶν· τὸ δὲ πάθος, ὀδοιπόρος ἐξ Ἱερουσαλήμ κατέβαινε εἰς Ἱερχωῦ καὶ ληρῶν ἐπιδραμόντων, ἀφῆρθε μὲν ἄ ἔφερον, ἐγμυκῶθη δὲ καὶ τῶν ἱματίων, καὶ τραύμασι τοῖς ἀπὸ τῶν ληρῶν θασσῶν προσκυμῶν ἦπλωτο κατὰ τὴν λεωφόρον ψυχρῆραγῶν, πρᾶγμα λίαν οἰκτρὸν ὀφθαλμοῖς ἐχουσιν ἔλεον· τί δὲ τὸ κατέβαινε; ὁ κίρκος τοῖς ἰβραεῖας διαλεγόμενος, καὶ διδάσκων ὡς ἄφρονες; καὶ μάτην ἀνασφραζόμενος ἐν ταύτῃ τῇ τοῦ κλαυθμῶνος κηλαδί, οὕτω πῶς φησὶν· ἡμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐσέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμὶ· ἐκ τῶν ὀνυμάτων τοῦ ἄνω καὶ κάτω, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος παρούμενος τὴν διάκρισιν· καὶ νῦν δὲ καταβαίνοντα εἰπῶν, κατὰ τὴν αὐτὴν ἔνοιαν ἔφη.

v. 30. Τῷ αὐτοῦ. Ἐπὶ δ' ἂν ὁ καταβαίνων, ὁ Ἀδάμ, ὁ ἀπαλλόμενος τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ὑψηλῆς διαγωγῆς, εἰς τὸν χαμαιῆλλον τοῦτον βίον· τίς ἰσρεύς; τίς ὁ λευτικός; εἴπωσαν

δ' ἂν κατὰ Σωφίαν, Μωϋσῆς καὶ Ἰωάννης, ἀμφω τῆς παραβλήτης ἔνθεν κρηπτόμενοι, καὶ τῶν πολλῶν ἔψην λαμβάνοντες· οὗτοι γὰρ καταλαβόντες τὸν ἀνθρώπου, τούτῃς τὸ γένος ἡμῶν ἔλυν, γυμνὸν εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς· καὶ τοῖς ἐναντίοις τετραυματισμένοι, ἐθάσσασαντο μὲν, εὐ μὴν ἐπήκρισαν Σαραπίουσα· ἀλλ' ὁ σαμαρίτης καταλαβὼν ἐν ἐνόματι καθυβρισμένῳ, Σησαφὸν ἀγαθῶν φέρον, παρέχεε τὴν ἰασίν, ὅς ἐστιν ἡμῶν ὁ σωτήρ, τῇ δυστήνῃ προσομοίᾳ τοῦ σαμαρείτου καλυπτόμενος, καὶ τὰς τῆς σωτηρίας τῷ κειμένῳ πηγὰς ἀναβλήζων· σαμαρίτην δὲ, τὸν σωτήρα ὁ λόγος ἐνομαζέει· αἰσχύνων κένταυῶα τὴν τῶν οὕτως αὐτὸν καλούντων παρίνασκαι ἰουδαίων, ὅτι τὸν ὑπὲρ τοὺς λευίτας καὶ ἱερέας σπλαγγιζόμενον, καὶ Σαραπέουσα τὸν τετραυματισμένον σαμαρίτην ἐξέβριζον.

Τοῦ αὐτοῦ. Τί δὲ τυγχάνει τὸ κτῆνος, ἐφ' οὗ τὸν ψυχροτάτου καταδέμενος εἰς τὸ π. 34.
πανδοχεῖον ἦγαγεν ὁ σωτήρ· ἡ δὴλονότι ὄχημα τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ ὡς ἂν τις εἴπῃ ὑπόζυγιον, τὸ ἐμψυκὸν ἡμῖν ἔπερ ἡμπίσχετο τυγχάνει σώμα, ἐφ' οὗ καὶ δι' οὗ πάντας ἀνεχθῆναι καὶ διαβασάων, ἅγι πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νόσου, καὶ τὴν ἐκλογίαν· καὶ γὰρ τῶν τραυματίων, αὐτὴ ἦν ἡ τελεία Σαραπεία καὶ ἀπαλλαγὴ.

Μακαρίου. Πληγέντος τοῦ Ἀδάμ καὶ ἀποθανόντος, ἔλασεν ὁ πάϊσας αὐτὸν πατήρ, ἀγ- p. 144. b.
γέλοι, δυνάμεις πάσαι, καὶ πάντα τὰ κτίσματα συνεπάθησαν ἐπὶ τῇ πτώσει αὐτοῦ, τὸν γὰρ θαδέντα βασιλεία αὐτῶν, θύλον εἶδον γρόντα ἐναντίας καὶ ποτηρᾶς δυνάμειος· σκότος τὲ ποτηρίας παθῶν τῇ ἐαυτοῦ ψυχῇ ἐνδυσάμενον, καὶ βασιλευδέντα ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τοῦ σκότους· οὗτος ἦν ὁ τραυματισθῆς καὶ ἡμιθανῆς γεγινώς· τὸ δὲ ἡμιθανῆς θηλεῖ, ὅτι τὴν ἐαυτοῦ γνώσιν εἶχε μόνον, ἀπομείνας γυμνός· ἦτοι ἐτι ἀπέχευε τῷ πνεύματι τὸ ἡμισιν, τούτῃς ἐστιν αὐτὸς μόνος ἀπομείνας, νεκρωθεὶς ἀπὸ Θεοῦ· ἀλλὰ σὺ ἐπὶ ἀκούσης περὶ τοῦ τετραυματισμένου ὑπὸ τῶν ληρῶν, μὴ ἀπέλθῃ ὁ νῦς σου εἰς ὄρη, ὡς περὶ ἐκείνου μόνου ἐδυμοιμενου· ἀλλ' ἐνὶ θεῷ καὶ ἐνδοῖν ἐν τῇ σαυτοῦ ψυχῇ, ἔτι καὶ σὺ τὰ αὐτὰ φορεῖς τραύματα· ἐκείνου γὰρ πάντες τένα ἐσμέν τοῦ τετραυματισμένου καὶ δυσώδους· ὁ γούν ἐκείνος πέπονθε, τοῦτο πάντες εἰ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ πέπόνθησαν· οὐκ ἐστὶ τραῦμα, εὐ μάλωψ, εὐ πληγῇ φλεγμάνουσα, ἀλλ' οὕτως ἐτραυματίσθη ἡ φύσις, ὡς μόνῳ τῷ κυρίῳ δυνατόν εἶναι Σαραπέουσα· ἰδοὺ γὰρ φησὶ ὁ αἶρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο δι' ἐαυτοῦ ἦλθεν ὁ κύριος, ὅτι μηδείας τῶν ἀρχαίων, οὕτε νόμος, οὕτε προφηταὶ ἠδυνήθησαν Σαραπέουσαι τὴν μεγάλην ταύτην πληγὴν, ἀλλ' αὐτὸς μόνος τὴν ἀνάκτων ἐθεράπευσεν.

Εὐαγγέλιον. Ὁ μὲν Μωϋσῆς τὸν ἀνθρώπου ἐκ τῆς κατ' ἐνεργίαν ἀμαρτίας ἐξέγα· ὁ δὲ p. 145. a.
Ἰησοῦς διατελέμενος, ἐκ δευτέρου περιτέμνει, τούτῃς τὸ κατὰ δόξαν ἀμάτημα διὰ τοῦτο ἴσως ὁ μὲν ἱερεὺς, οὐκ ἐθεράπευσεν· ὁ δὲ σαμαρείτης τὸν ἡμιθνήτα, ὅς αὐτὸ λέγει ὡς ὁ προσθηκὸς λόγος, οὐκ ἐστὶ μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὕτε ἔλαιον, οὕτε καταθέσμενος· ὅτι δὲ προνοία ἦλθε, θύλον ἐκ τοῦ καταθέσμενος ἔχειν αἶν ἔλαιον· διὰ πολλὰς γὰρ τραυματίας ἐπήγετο ταῦτα ζώτων μὲν οὐκ λόγον ἐπέχεισι εἰ ἀγγελοῖ· νεκρῶν δὲ, εἰ θάμεινος· νοσούντων δὲ, εἰ ἀνθρώπων, πρὸς οὐς καὶ ὁ ἰατρός ἦλθε· πρὸς δὲ τὰ ὑποκείμενα πρόσμημα, ὀνομαζέται ὁ σωτήρ· ἐνὶ γὰρ ἀρέσεν εἴπῃ τὴν λογικὴν φύσιν, ἰατρὸς λέγεται· ἰάν πρόβατον, παίμην· ἀνθρώπων δὲ, βασιλεὺς· τριά γε μὴν εἰσὶ πράγματα, ὁ ἰατρός, τὰ φάρμακα, ὁ πάσγων· ὁ οὖν ἀνθρώπων τὸ φάρμακον καὶ μὴ ἰαθεῖς, ἢ ται παρὰ τὴν τοῦ ἰατροῦ πρόσταξιν, ἢ παρὰ τὴν τῶν φαρμάκων ἀσυμφορίαν, ἢ παρὰ τὴν ἰδίαν οὐκ ἰαθῆν ἀταξίαν· ὁ δὲ τῶν ψυχῶν ἰατρός κατ-

αλλήλους προσάσει, καὶ τοῖς πάθεισιν αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ κατάλληλαι· παρ' ἴδιον τοιαυτῶν ἀταξίαν ὁ ἄρρωστος οὐχ ὑψαίνει· ἕκαστος τῶν μελῶν ἔγραψαν οἱ ἰατροὶ πῶς δεῖ θεραπεύσθαι· ὁ δὲ σωτὴρ σύντεμον φάρμακον τὸ ἀγκύπτις τὸν πλῆστον σὺν εἶπε· καὶ πρότερον γε τὸ ἀγκύπτις κίρην τὸν θεῖόν σου· δι' οὗ δυνατὸν καὶ τὰς ἄλλας τριῶν ἐντολῶν· καὶ εἶπ' ἂν τὰ δύο θνητά, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ θεολογικὴ θεωρία, ἦγον πίσις, καὶ ἔργα, ἀγάπη θεοῦ, καὶ ἀγάπη τοῦ πλησίον· καὶ χρὴ εἶδέναι ὅτι ὅσα προστάττει ἡμῖν ὁ νόμος, ταῦτα ἅμ' κατὰ ἀγκύπτην φυλάσσειν· φόρον γὰρ λόγον ἐπέχει, ὡς ἡ ἀγάπη· θεὸς εἰρηταὶ μηδὲν ἐπιτέλλεται, εἰ μὴ τὸ ἀγκύπτην· ὅσα δὲ ἐκ προαιρέσεως, ὅσων παρθενεία, ἀναχωρήσις, δῶρα εἰσὶ, καὶ ζηνίου λόγον ἐπέχει· ζηνίου δὲ οὗ προσφέρεται κατὰ ἀγάπην· εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἔστι ζηνίου· ὁ γὰρ ἀρετῶν λειπὴν ποῦσαι, πεποιθήκαμεν.

Βικτωρός. Οὐκ ἄγνωσθ' ὡς τινες τὴν προκειμένην παραβλήθην, οὕτως ἐξέωφθησαν ἄνθρωπον τὸν Ἀδάμ, ἢ τὸν καθέλου ἄνθρωπον ἀποκαλύψαντες· ὅθεν καὶ ἀρρώστους ἔφη ἄνθρωπος· κατέβηκε· τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρας ὀφθῆν, κατὰβασιν οὐρανόθεν· Ἱερουσαλήμ τὴν ὑψηλὴν καὶ ἐπουράνιον πολιτείαν· Ἱερουσόμ δὲ, τὴν κοσμοκρατορικὴν καὶ ἐπιτελλῆ διαγωγὴν· οὗτος ἡμετέρας περιέπειται, ἵνα εἴπῃ τοῖς ἀκαθάροις πνεύμασιν· οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν τοῦ χιτῶνος τῶν ἀρετῶν, καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας, ἀπῆλθον ἀρέντες ἡμεῶν· τῷ ὄντι δὲ κατὰβασις ἦν καὶ τῷ ἱερεῖ· καὶ ἁμαρτία, τὸ μὴ ἔλεσθαι τὸν κείμενον· ἡμῖν δὲ, καὶ τῷ λευίτῃ· σαμαρείτης δὲ τις οὗ καταβαίνων, ἀλλ' ἐδέλιον, ἦλθε κατ' αὐτὸν, οὗτος δὲ ἦν πρὸς ὃν ἔλεγον ἰουδαῖα· σαμαρείτης εἰ σὺ οὐδὲ γὰρ ἱερεὺς· ἢ λευίτης· ἐπαύνηται τῷ γαμαὶ κείμενῳ ἠβουλήθησαν, ἢ τὰ ἠδυνήθησαν· ἅπαντες γὰρ ἦσαν ὑπὸ ἁμαρτίας· ἡμῖν δὲ ὁ νόμος, κατὰ πάντα ἡμῖν ὀμωσθεῖς, χωρὶς ἁμαρτίας, τὴν ἡμετέραν ἐδώσας· ὅθεν, καὶ μετὰ ἀνόμων λογισθεῖς, ὁ ἀληθῶς σαμαρείτης, ὅς ἐμνηνεύεται φυλάξ· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ μὴ νουάζων μηδὲ ὑπῶν ἐν τῷ φυλάσσειν τὴν Ἱερουσαλήμ· ἐπὶ τὸ ἴδιον κήνος ἀνέβησεν, ἐπὶ τῶν ὁμών ἀναλαβὼν τὸν κείμενον καὶ πεπληγῶτα· ἴδων γὰρ αὐτὸν, ἐπληγῆσθαι· καὶ προσελθὼν, κατέθηκε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν· ἢ καὶ ἐπείρητο ὡς ἰσχυρότερος νόμου καὶ προφητῶν ὑπὸ τῆς προνοίας ἡμεδαυτῆς οὗτος· καὶ ἐπέχειν αὐτῷ ἔλασον, τὴν χαλκασκὴν καὶ παρορηρακὴν διδασκαλίαν· ἵνα λύσῃ τῶν τραυματιῶν τὰς φλεγμονάς, ἀλλὰ καὶ αἶνον, τὴν εὐφροσύνην καὶ ἐπιτιμητικὴν ἀγωγὴν· καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὴν πάντας τοὺς περσοὺς ὑποδεχόμενον· ἐκεῖ αὐτοῦ ἐπιμελήθη, διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, καὶ τῶν ἐκείσεως διδασκαλῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐπὶ τὴν αἴμω, τούτῃς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐβαλὼν δύο θνητά, τὴν παλαιὰν διαθήκην καὶ νέαν, τὸν αὐτὸν ἐχούσας τοῦ βουαλέως τῶν ὄλων χαρακτῆρα, ἐνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ αὐτὴ τε κἀκείνη, δέδοκε τῷ πανδοχεῖ, τοῦτο δὲ τὸ νόμα τοῖς ἱερεῦσι καὶ διδασκαλῶσι προστίκει· προσαναλισκοὶ δὲ τις ἀπὸ μὲν τῶν θνητῶν λαμβάνων τῆς διδασκαλίας τὰς ἀφορμὰς, σαφηνίζων δὲ καὶ πλατυίνων τῆς παρ' ἑαυτοῦ λόγους, καὶ μηδὲν παραλιμπᾶσων ἀλλ' αἰχμαλωτικῶν πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· δίδωσι δὲ τῷ πανδοχεῖ τὸν μοσθὲν ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαι, τούτῃς, ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ, ὅτι μέλλει ἐκείσῃ ἀποδιδόναι κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· εἰ δὲ βούλει, καὶ ὁδε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐκ τῆς ὑψηλῆς ζωῆς τῆς ἐν παραδείσῳ, εἰς τὴν ἐμπαθεῖ κατὰβασα, δάμοσι περιέπειται· καὶ τὸ ἐνδύμα τῆς ἀθανασίας· ἐκδυθεῖσα, τὰς βιωτικὰς ἐδύ-

νας ἐδίξατο, τὸ ἐν ἰθρῶτι εἶη, τὰς ἀκάνθας, τὰς τριβόλους· καὶ ἡμίσανθ' ἦν, τῷ μὴ τελείως θεῶν ἀρνήσασθαι· καὶ νόμος μὲν αὐτὴν εὐδὲν ἀπέλησεν, ὡς ἀσθενῆς, Χριστὸς δὲ σῶμα φρέσας κατ' ἡμᾶς ἤλθει· τρεῖς τοῦτους τὰ τῆς ψυχῆς ἑθεράπεισε πάση, ταῖς παραγγελίαις, τῷ χρίσματι τῷ ἀίψῳ, τῷ μυστηρίῳ τῆς πίστεως, καὶ ἐπὶ τὸ αἰκίον ἀνήγαγε σῶμα· καὶ δι' ἑαυτοῦ ἐπεμελήθη, εἴτα τοῖς ἀποστόλοις παρέδωκε καὶ τοῖς ἐφεξῆς διδασκάλοις· εἰς καὶ ἐκθῆναι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἔφεραν, ἐπηγγέλτατο· ἑαυτοῦ τοίνυν ἡμᾶς βούλεται· γινέσθαι μιμητάς, καὶ τὸν αὐτὸν ἔλεον περὶ τὸν ἑμόφλον ἐπιδεικνύσασθαι· καὶ διδάσκει ἔτι ἕκαστον δι' ἑαυτὸν ποιεῖν τοῦ θεομένου βοηθείας, πλησίον· τοῦτο γὰρ εἰς τὸ ἐπιλεγόμενον τῇ παραβολῇ.

Βασιλείου. Εἴτα Μάρθα μὲν τὸν κύριον ὑποδέχεται, καθέζεται δὲ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ Μαρίας· ἐν θυοῖν ἀδελφαῖς, καλὴ προθυμίᾳ διάσπασον μέντοι τὰ πράγματα· ἢ μὲν γὰρ Μάρθα, θεκνέου, παρασκευάσασα τὰ πρὸς διέξωσιν τῆς σωματικῆς χρείας· ἢ δὲ Μαρία καθήμενη πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἦκουε τῶν λόγων αὐτοῦ· ἢ μὲν οὖν, ἀνέπαιε τῷ φαινομένῳ· ἢ δὲ, ἐθούλει τῷ ἀκόρω· ἦν γὰρ ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπος καὶ θεός, ὁ παρών· ὁ αὐτὸς· διαπέτης, ἀμφοτέρον τῶν γυναικῶν τὴν προθυμίαν ἀπεδέχτο· ἀλλ' ἢ Μάρθα καμώτου περὶομένη, μεσίτην γινέσθαι παρακάλει τὸν κύριον, ἵνα ποσολάβῃ βοσῶν τὴν ἰδίαν ἀδελφῆν, τῆς διακονίας· καὶ εἰσέψῃσιν αὐτῇ, ἵνα ἀνυσᾶσα, συνδιακονῇ μοι· ἢ μὲν οὖν μερίζεσθαι τὴν ἐπ' αὐτῇ δὴ τούτῳ προνοία παρακάλει· οὐκ εἶα γε μὴν ὁ Χριστὸς, λέγων πρὸς αὐτὴν· δοριμάθῃ περὶ πολλὰ, ὀλίγων δὲ εἰς χρεία ἢ ἐνός· ὀλίγων μὲν, δηλοῦσι τῶν πρὸς παρασκευὴν· ἐνός δὲ, τοῦ σκοποῦ, ὥστε τὴν χρείαν ἐκπληρωθῆ· εὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο πάρεσμεν, ἵνα ἐπὶ εὐθέσῃαν ἀναπέσωμεν καὶ τὴν κελίαν εὐρέψωμεν· ἀλλὰ πάρεσμεν, ἵνα ἡμᾶς εὐρέψωμεν λόγῳ ἀληθείας καὶ θεωρίᾳ μυστηρίων.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὴν μὲν οὖν, οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπ' ὧν ἐπίει· τὴν δὲ, ἀπέδειξτο ἐφ' οἷς προσείχεν· ἔρα μοι τοίνυν τὰς δύο μερίδας διὰ τῶν δύο γυναικῶν εἰσαγομένης, τὴν μὲν μίαν ἐλάττω, τὴν δὲ ἄλλην κρείττω καὶ ἀναβεβηκυῖαν· τὴν μὲν σωματικωτέραν διακονίαν, ἐλάττω· χρησιμωτάτη γὰρ καὶ αὐτὴ· τὴν δὲ ἀναβεβηκυῖαν τῇ θεωρίᾳ τῶν μυστηρίων, κρείττω καὶ πνευματικωτέραν· ταῦτα οὐ ὁ ἀεροατής, πνευματικῶς προσλάμβανει, καὶ ὁ θίλει· ἐλεῖται· εἰ μὲν βούλει, διακονεῖ τῷ σῶματι τοῦ Χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ εἶπεν· ἐφ' ὅσον ἐνὶ τούτων ἐποίησατε, ἐμοὶ ἐπαύσατε· κἄν γὰρ ξενεὺς δέχηι· κἄν πτωχὸς ἀναπαύῃ, κἄν ἀφῆρσις ὑπηρετήῃ, πάντα εἰς ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ἀναδέχεται· εἰ θίλει· διακονεῖν τοῖς πτωχοῖς, θεραπεύειν νοσούντας, διὰ Μάρθας· τὸν κἄνον λάβε· ὁ γὰρ ἂν πείσῃς εἰς θεῶν Χριστοῦ, εἰς Χριστὸν ἀνατρέχει τὸ γινόμενον· εἰ δὲ θίλει τὴν Μαρίαν ζηλωσαι, καταλειπυῖαν τὴν τοῦ σώματος διακονίαν, ἀναβῆσεν δὲ εἰς θεωρίαν τῶν πνευματικῶν μαθημάτων, γηνησίως μετέλθε τὸ πρᾶγμα· καταλίπε τὸ σῶμα· ἕασον γεωργίαν, ἐφοπτεῖαν τὴ καὶ παρασκευὴν· κάθισον δὲ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου· καὶ ἄκουσον αὐτοῦ τῶν λόγων, ἵνα κοινωνῆς γένῃ τῶν τῆς ζήτητος μυστηρίων· ἢ γὰρ θεωρία τῶν Ἰησοῦ μαθημάτων, ὑπερκαβάβηκε τοῦ σώματος τὴν διακονίαν· ἐλαβες τὰ υποδείγματα, ἐζήλωσεν ὁ θίλει· ἢ διακονῆς ἕσο πτωχῶν, ἢ ἐρατῆς μαθημάτων Χριστοῦ· εἰ δὲ θύνασαι ἀμφοτέρα ζηλωσαι, ἐκείτρωσεν ἀποσπέρῃ τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας· πρῶτος μὲν τὴ ἐξὶν ὁ πνευματικὸς λόγος· τὰ δὲ λοιπὰ πάντη, δεύτερα· Μαρία γὰρ, φρεσι, τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελίξατο· ἂν τοίνυν καὶ σὺ θίλης μύνης εἶναι κυρίου, παρακατέξῃ αὐτοῦ τῆς πρῶτ' ἀρχῆς δὲ αὐτοῦ τὸ εὐαγγέλιον, καταλείψεις ἔλεον τὸν βίον καὶ ἀμερίμωτος διείσῃς· ἐπι-

v. 36.

p. 146. b.

λησθήσῃ δὲ καὶ τοῦ ἰδίου σώματος· καὶ οὕτως δυνήσῃ προσδιαλέγεσθαι αὐτοῦ τῆς ζωῆς μασι· ἵνα κηλώσῃ Μάρκον, καὶ τὴν ἀνωτάτω καρπώσῃ δοξᾶν· εἰ δὲ μὴ, τό γε δεύτερον, διακονεῖ τὰς δεομένους· ἴδιαι γὰρ αὖ καὶ τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ σωτῆρος, διακονούντας ταῖς τραπέζαις τῶν χηρῶν· ἐπειδὴ δὲ ἐνεποδίζοντο πρὸς τὸν λόγον, συναγαγόντες τὸ πλῆθος, λέγουσιν, σὺκ ἀρεσὸν ἐσὶν ἡμᾶς καταλιπόντας τὸν λόγον, διακονεῖν τραπέζαις· ἐπισκέψασθε θὴ ἀνδρας μαρτυρουμένους ἐπιτά, πλήρεις πνεύματος καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῆ προσευχῇ καὶ τῆ διακονίᾳ τοῦ λόγου προκαρτερήσομεν· καὶ ἤρσαν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλῆθους· ἐπεδήμεισε τις τῶν ξένων· λαβίτω τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς ἐν τραπέζαις αὐταρκείας· μὴ δὲ διὰ τοὺς τρυφῶντας, τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευασόμεθα· μονότροπος ὁ τοῦ χριστιανοῦ βίος, ἕνα σκοπὸν ἔχων τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· πολυτροπος δὲ καὶ ποικίλος, ὁ τῶν ἔξω βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρίσκειαν τῶν ἐντυγχανόντων μεταπλασσόμενος· ὡς καὶ σὺ πλήθει βρωμάτων, καὶ περιεργίᾳ πρὸς ἡδονὴν μετασκευάζων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τράπεζαν, κατηχεῖς αὐτοῦ φιληδονίαν, καὶ καταχεῖς αὐτοῦ γαστριμαργίας οὐκείδῃ· δι' ὧν παρασκευάζεις, ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν περὶ ταῦτα ἠδυπάθειαν· οὐκ ἐπήρσει τὴν Μάρθαν ὁ κύριος, εἰς πολλὴν περισπωμένην διακονίαν· αὐτὸς δὲ ὅποιαν παρέθηκε τῆς πεντακοσχιᾶς τροφῆν, οὐκ ἀγνοεῖς· ὁ ἑρδὸς λόγος τῆς τῶν βρωμάτων χρησιμῆς, τὴν ἐπιπροσώπων τοῦ κενωθέντος πρὸς τὴν τοῦ ζῶου σύστασιν ὑπαγεῖν· ὅπερ οὖν μέλλει ἀπεριεργότερον ἡμᾶς ἀπαλλάσσειν τῆς χρείας, τοῦτο προσενεκεῖν· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ κύριος, ἐν αἷς ἐδεξιούτο τὰ κεκμηκότα πλήθη πρὸς τὸ μὴ ἐκλυθῆναι ἐν τῇ ἑδῇ, ὡς γέγραπται· δυναμέων γὰρ ἐπιτεῖναι τὸ θαῦμα ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῆ ἐπινοῖα τῆς πολιτικῆς, οὕτω λιτῆν καὶ ἀπείρατον τὴν τροφὴν αὐτοῖς παρεσκευάσεν, ὡς ἄρτου· μὲν κατὰ τὸν Ἰωάννην κριθῖνος εἶναι, καὶ ἰχθύος μέρος ἐπὶ τῷ ἄρτῳ· περὶ δὲ ποτοῦ, οὐδὲ ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐτοφυεῖς πᾶσι καὶ ἀρκούντες ταῖς χρείαις τοῦ ὕδατος προκειμένον· πλὴν εἰ μὴ τινι δι' ἀρρώστιαν βλαβερὸν εἴη τὸ τοιοῦτον ποτὸν, ὁ παραιτητέον, κατὰ τὴν συμβουλὴν Παύλου τῆν πρὸς Τιμόθεον· καὶ πάντα δὲ ὅσα προφανῆ τὴν βλάβην ἔχει, παραιτητέον· ἀνακλιουδον γὰρ, διὰ μὲν τὴν σύστασιν τοῦ σώματος τὰς τραπὰς αἰεῖσθαι· δι' αὐτῶν δὲ πάλιν τῶν τροφῶν, προσπολερεῖν τῷ σώματι, καὶ ἐμποδίζειν αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν ἐντελῶν ὑπερτίαν.

C A P. XI.

- p. 148. v. 1. Μάρκον μοναχῷ. Ἡ προσευχὴ, ἀρετὴ λέγεται καὶ μήτηρ ἀρετῶν ἐσὶν· ἀπογεννᾷ γὰρ αὐτάς, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν συναρκείας· καὶ ὁ αὖ πράξομεν χωρὶς προσευχῆς, ἀτελεῖς ἐσὶ· καὶ προσευχὴ μὲν ἀρέμβασος, φιλοθείας σημεῖον τῷ παραμένοντι· σφέλεια δὲ αὐτῆς· καὶ ἡμβασιμὸς, φιληδονίας τεκμήριον.
- p. 149. v. 2. Βασιλείου. Σὺ δὲ πρότερον εἶπὲ πατέρ· εἶ·α αἰτήσον τὰ ἑρεῖρς· θαμίμασον δὲ σεαυτὴν, ἐν πεκαπῷ βίῳ ἀπήνητας, εἰ ἄξιος εἶ τὸν ἅγιον Θεόν, πατέρα σεαυτοῦ ὀνομάζειν· δι' ἀγαθῶν ἐσὶν ἡμῖν ἢ πρὸς τὸν ἅγιον οἰκίωσις· εἰ βύλλοιο οὖν υἱὸς τοῦ ἁγίου εἶναι, ἀγίασιμὸς σε υἰοθετεῖται.
- p. 150. a. Μακαρίου. Γεννήτω οὖν τὸ σέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· ἵνα ἐν τρώπῳ· οἱ ἐν οὐρανῷ ἀγγελοὶ σύνεσιν ὀλλήλοις, ἐν ὁμοσίᾳ πολλῇ, ἐν ἀγάπῃ ἐν εἰρήνῃ διά-

γοντες· και οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἑπαροις ἢ φθόσος, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ εὐκαιρίᾳ μετὰ ἀλλήλων εἰσὶν οὕτως ἵνα καὶ ἡμεῖς ὡμην μετ' ἀλλήλων· καὶ ὡσπερ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλά ὄντα, ἐν ἑστὶ σῶμα, καὶ βροθῶσιν ἀλλήλους, καὶ ἕκασον ἴδιον ἔργον ἐκτελεῖ ὑπὲρ ὅλου τοῦ σώματος, οὕτω καὶ ἡμεῖς συγκροτῶμεν ἀλλήλους.

Μάρκου μοναχοῦ. Πλήν ἀλλὰ καὶ τὸ, τὰ ζωορῆ παρὰ θεοῦ θέχεσθαι εὐλεῖν, μῶμην ἂν ἔχη παντελῶς οὐδένα· εἶδος γὰρ ὁ κύριος ἀπαραίτητον οὔσαν τὴν ἐφήμερον τῆς σαρκὸς ἐπιμελίαν, οὐ περιέκοψε τὴν καθημερινὴν φροντίδα· ἀλλὰ παραχωρήσας ἡμῖν τῆς σήμερον, περὶ τῆς αὔριον μὴ μεριμνᾶν παρακελεύεται, πᾶν φιλικῶς οὐκ ἔστι γὰρ δυνατὸν σάρκα φροῦντας, τὴν σωματικὴν ζωὴν παραλογίσασθαι· συγκαλῆμαι μὲν γὰρ τὰ πολλὰ εἰς ὀλίγα διὰ προσωχῆς καὶ ἐγκρατείας ἐνδέχεται· παντελῶς δὲ παροραθῆναι, ἀδύνατον.

Βασιλείου. Ἄτε τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τούτεστι τὸν πρὸς τὴν ἐφήμερον ζωὴν τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν χρῆσθαι δύναται, οὐκ ἑαυτῷ ἐπιτρέποντα, ἀλλὰ τῷ θεῷ περὶ τούτου ἐντυχάνοντα, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως αὐτῷ ἐπιδικούντα· ὡς τὸ μὲν δὲ ἑαυτὸν μεριμνᾶν τίνα περὶ τῆς αὔριον, καὶ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν προαποτίθεσθαι, φιλαυτίας ἐστὶν ἐγκλημα· τὸ δὲ διὰ τὴν ἐντολὴν καὶ μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι πρὸς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, φιλοχρίστου καὶ φιλαδέλφου διαδέσεως ἐστὶ γνῶσιμα· οὐ μὴν, εἰδὲ τὸ ἡδύ, τέλος πεισθῆναι βρώσεως χρῆ, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν χρεῖαν, παραιτούμενος τῆς ἡδονῆς τὸ ἀκόλασον· τὸ γὰρ δουλεύειν ταῖς ἡδοναῖς, οὐδὲν ἕτερον ἔστιν ἢ θεὸν ἑαυτοῦ τὴν καίλιαν εἰπεῖν· ἐπεὶ γὰρ τὸ σῶμα ἡμῶν αἰεὶ κενούμενον καὶ ἀπὸφθόνον, τῆς πληρωσεως ἐπιδέεται, διὸ καὶ φυσικαί εἰσιν αἱ τῆς τροφῆς ἐρέξεις, ὁ λόγος ὑπαγορεύει τὴν τοῦ κενωθέντος ἐπιεισαγωγὴν, εἴτε ἡγρᾶς τροφῆς εἴτε ἑρέξας ἢ ἐνδοια γίνεσθαι· ἀναγκάσι μὲν τοι κἀκεῖνο προσωριεσθῶ, ὅτι πρὸς μὲν τὸν ὑποκτισμένον τοῦ σώματος, ἀπαραίτητος ἢ ἐγκρατεία, πρὸς δὲ τὸ μὴ συμπίπτειν τοῖς ἐχθραῖς τοῦ θεοῦ τῆς κενωτοφρασμένης τὴν ἴδαν συνείδησον, καὶ διὰ τούτου ἀπεχόμενος βρωμάτων, ἀπεισεσθαι μὲν ἑκάστου χρῆ καίροῦ πετε συμπεσόντες· ὅσον ἐνδείκνυσθαι τῆς ἑρώσιν, ἔτι οὐδὲν ἀποβλητὸν φυλάττειν δὲ καὶ οὕτως τὸν τῆς ἐγκρατείας σκοπὸν· τῆς μὲν εὐτελεσερίας καὶ ἀναγκάσι πρὸς τὸ ζῆν, μέχρι τῆς χρεῖας προσδιατρίβοντα· καὶ ἐν τούτοις τοῦ κόρου τὸ βλαβερὸν ἐκλίοντα· τῶν δὲ πρὸς ἡδονὴν, καθόλου ἀπεχόμενον· οὕτω γὰρ καὶ τῶν φιληδόνων τὸ πάθος ἐκπέφμεν, καὶ τοὺς κενωτοφρασμένους τὴν ἴδαν συνείδησον, τὸ γε ἐφ' ἡμῶν, θεραπεύσομεν καὶ ἑκαυτὸς δὲ, τῆς ἐν ἑκατέρῳ ὑποουίας ἐλευθερώσομεν.

Συνεῖσιου. Ἀφάνειαι δὲ φθοῖ θεῖν ὁ θεὸς τὰ ὀφειλήματα· ἐφίλει δὲ ὁ μὲν τις δάνεισμα π. 152. b. χριστοῦ, ὁ δὲ τοῦ δούλου ὀσιν· καὶ ὁ τοῦ λαβεῖν οὖν ὀσιν ὑπερωδῶν, ὑπῆκουσε τοῦ θεοῦ.

Μάρκου μοναχοῦ. Φύγει πειρασμὸν δὲ ὑπομονῆς καὶ δεήσεως· εἰ δὲ ἐκτὸς τούτων ἀντιτάσση, περισσοτέρως ἐπιχρεῖται· πειρασμοῦ ἐπιελδόντος, μὴ ζῆτιε διὰ τί, ἢ διὰ τίνας ἐλήλυθεν, ἀλλ' ὅπως ἂν εὐχαρίσως αὐτὸν καὶ ἀμνηστικῶς ὑπομῆνης· ὡσπερ ἡ κατά θεῖν ἐργασία ἀριτῆ λέγεται, οὕτως ἢ παρὰ προσδοκίαν εὐλίψις, πειρασμὸς ὀνομάζεται· ὁ θεὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπέραζε, τούτεστι πρὸς τὸ συμφέρον ἔσθλ' ἐστὶν οὐκ ἵνα μάθῃ πῶς ἐστίν, ἦδει γὰρ αὐτὸν ὁ εἶδος τὰ πάντα, πρὶν γενέσεως αὐτῶν· ἀλλ' ὅπως ἀπρημάς αὐτῷ παράσχη τῆς τελείας εὐλίψεως· πᾶσα εὐλίψις ἐλέγχει τὴν βῆσιν τοῦ θελήματος, εἴτε εἰς θεῖα ῥέπει εἴτε εἰς ἀριστερά· διὰ τούτου ἢ συμβατικῆ εὐλίψις, πειρασμὸς ὀνομάζεται· πανηγύρι δὲ προσέκειε πᾶσα σύμβασις· ὁ εἶδος πραγματεύεσθαι κερδαίνει πολλά· ὁ δὲ μὴ εἶδος, ζημίας ὑπο-

οφείναι εἰδέναι γὰρ μὴν ὀφείλομεν, ὅτι πᾶν τὸ ἐπιβδόν ἡμῖν ἀκούσιως, ἢ δι' ἀγάπην ἢ διὰ κακίαν· καὶ διὰ τοῦτο ὑπεμένειν χρὴ καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι αὐτὸ, ἵνα μὴ προσθῶμεν ἀμαρτίας ἐφ' ἀμαρτίας ἡμῶν· δύο γὰρ εἰσι τρόποι ἀναδοχῆς, καὶ ἔστιν ἀπὸ κακίας ἀναδοχὴ ἐκλύσις· πῶς γὰρ ὁ ἀδικῶν, τοῦ ἀδικουμένου κατὰ ἀναλογίαν ἀναδοχεται τοὺς πειρασμούς, καὶ μαρτυρεῖ ἢ γραφῇ, λέγουσα· θίκαις ἐκ Σφραγῆς ἐκθύει, ἀντ' αὐτοῦ δὲ παραδίδεται ἰστένης· καὶ πάλιν· ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἐμπροσθεῖται εἰς αὐτόν· καὶ ὁ κυλιῶν λίθον, ἐφ' ἑαυτὸν κυλιεῖ· καὶ εἰς κόλπον ἐπέρχεται πάντα τὰς ἀδυναμίας· ἔστι δὲ καὶ ἐξ ἀγάπης ἀναδοχὴ, ἣν ὁ κύριος ἡμῖν παρέδωκεν, πρῶτον ἰασάμενος ἡμῶν τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς· εἶτα θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, αἶψαν τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου διὸ καὶ τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν πειρασμούς ἀναδέχεται καὶ τὰ πάθη ταύτην τὴν ἀναδοχὴν ἐμφανίζων, ἔλεγεν· μὴ φθρίσθε, ἐγὼ νενόσκηκα τὸν κόσμον· καὶ πάλιν· ἐγὼ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγάξω ἑμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὡσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ· καὶ πάλιν· μέλιονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Σῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ· ὃν καὶ Παῦλος μιμούμενος, ἔλεγεν· νῦν χάρις ἐν τῆς παθημάτων μου ὑπὲρ ὑμῶν· εἰ οὖν ἐγκομεν τοὺς δύο τρόπους τῆς εἰς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἀνεκτιθεῖσσαν ἀναδοχὴν, καὶ τοὺς κατὰ ἀναλογίαν συμβαινόντας πειρασμούς, μὴ περιμεγαζώμεθα τὸ πῶς ἢ ποτε, ἢ διὰ τίνες ἐπέρχονται· ἀλλὰ πιστεύομεν τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ· τὸ γὰρ ἐλάττω προσφεύς, μόνου τοῦ Θεοῦ ἔστιν εἰδέναι.

γ. 9.
p. 154. b.

Μακαρίου. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ σοφία ποικίλος τὰς οἰκονομίας τῆς χάριτος εἰς τὸ γίνεσθαι αὐθροπότητος ἐξεργάζεται· εἰς μὲν γὰρ προπακτώσει τὰ χαρίσματα, ἄνευ καμάτων καὶ τούτου οὐκ ἀργῶς, ἀλλ' εἰς τὸ δοκιμασθῆναι τὴν προαίρεσιν τῶν ταχέως ἐπιτυγχόντων τῆς θείας χάριτος, εἰ ἦσαντο τῆς εὐεργεσίας· ἥς καταξιοῦντες, ὀφείλομαι καὶ τὸν ἐκ Σελήματος ἀγάπης καρπὸν ἐπιθεύξασθαι, ἔλους ἑαυτοὺς διδόντες εἰς τὴν τοῦ κυρίου ἀγάπην· οἷς δὲ οὐκ εὐθὺς διδώσιν ὁ Θεὸς τὴν χάριν, τὴν δορεῖαν ἐπέχων οὐχ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' εἰς δοκιμασίαν τοῦ αὐτελευσίου Σελήματος, τοῦ ἰδεῖν εἰ πιστὸν ἦγνεται τὸν Θεὸν τὸν ἐπαγγελλόμενον τοῖς αἰτούσι δίδεναί, καὶ τοῖς κρούουσιν ἀντίγειν θύραν ζωῆς· τοῦ ἰδεῖν εἰ μὴ περικλήσαντες ἀποστραφῶσιν· ὁ γὰρ μὴ τάχην λαμβάνων, διὰ τῆς ἀναβολῆς τοῦ Θεοῦ, πλέον ἐκαάεται· καὶ ὅσω μακροθυμῆ ὁ Θεὸς δοκιμάζων τὸν πόθον, αὐτὸς ὀφείλει ἐμπόνως κτεῖν τὴν δορεῖαν τοῦ Θεοῦ.

γ. 29.
p. 160. b.

Μεθόδιου Πατάρων. Περιέχει δὲ καὶ μέγα μυστήριον ἢ κατὰ τὸν Ἰωάνη ἱστορία· ἴσται γὰρ τὸ μὲν κῆτος, νεῖσθαι ὁ χρόνος, ἅτε μηδέποτε ἐς ὧς, ἀλλὰ πορευόμενος αἰεὶ καὶ καταπακτῶν τὰ γενόμενα μακρῆς τε καὶ βραχυτέρας διαστήμασιν· ὁ δὲ φεύγων Ἰωνᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀπειθήσας τὴν ἐντολὴν ἔφυγεν ἀρπαρσίας ὀφθῆναι γυμνός, τὴν πρὸς τὸ Θεὸν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας παρρησίαν ἀρηρημένος· τὸ δὲ πλεῖον εἰς ὁ ἐπιβὰς ἐχημάζετο, ἢ κατὰ τὸν παρόντα καρπὸν βραχυθῆτος ἔστιν αὕτη καὶ δυσάριστος ζωὴ· αἶον τραπίντων ἡμῶν καὶ μεταναστευσάντων ἀπὸ τῆς μακαριότητος ἐκεῖνης καὶ ἀνιθύνου ζωῆς, εἰς τὸν πολυχειμαστότατον τοῦτον βίον καὶ ἀκατάστατον, καθάπερ ἀπὸ γῆς εἰς πλεῖον· ὁ γὰρ πλεῖον πρὸς γῆν, τούτου ὁ παρόν βίος πρὸς τὸν ἀθάνατον· ὁ δὲ χεῖρον καὶ αἰ ἐπισυναθάναι καθ' ἡμῶν λαίλαπτες, εἰσὶν αἰ ἐνταῦθα πειρασμοί· ὡσπερ ἐν κλύδωνι τῷ κόσμῳ, ἀλύτως εὐδωδρομῆσαι τὸν βίον ἡμᾶς ἐν γαλήνῃ καὶ νηνεμίᾳ κακῶν μὴ

ἐπιτρέποντες· ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ πλείου εἰς τὴν θάλασσαν ἔκρηξις τοῦ Ἰωνᾶ γεγενημένη, τὴν ἀπὸ τοῦ ἔθνη εἰς τὸ τελευτᾶσαι τοῦ πρωτοπλάστου δηλαδὴ μεταπτώσειν, ἀποστάσεως τυχόντος ἀνδρῶν ἁμαρτησίας ἀπέθρα τῆς δικαιοσύνης, τὸ, γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπέλευση· τὸ δὲ καταποδῆσαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ κήτους, τὴν ὑπὸ τοῦ χρόνου γεγενημένην ἀπαραίτητον ἡμῶν δηλαδὴ ἀνάκρισιν· ἡ γὰρ κοιλία ἰφ' ἧς ἐκαλύφθη καταπεσθεὶς ὁ Ἰωνᾶς, ἡ παυστόλογος ἐστὶ γῆ, τὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου θαπανώμενα δεχομένη· καθάπερ οὖν Ἰωνᾶς, ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας ἐνδιηκρίψας, καὶ νύκτας τσσαύτας, αὐδῆς ὑγῆς ἀπεδόθη, οὕτω δὴ καὶ πάντες τὰς τρεῖς τοῦ σφρόντος αἰῶνος διαστάσεις παθήσαντες ἐν τῇ γῆ, ἀρχὴν λέγουσι, καὶ μεσότητα, καὶ τέλος, ἐξ ὧν σύγκριται πᾶς οὗτος ὁ παρῶν χρόνος, ἀναστρέμεθα· τρία γὰρ κοσμολογικά χρόνου διαστήματα, παρωχηκῆς, καὶ μέλλον, καὶ παρῶν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος τσσαύτας ἡμέρας συμβολικῶς ποιήσας ἐν τῇ γῆ, ἐδύναζε σαφῶς, ὅτι πληρωθῆναι τῶν προειρημένων τοῦ χρόνου διαστημάτων, ἔσται ἡμῶν ἡ ἀνάστασις· τοῦ μέλλοντος μὲν ἀρχὴ αἰῶνος ὑπάρχουσα, τούτου δὲ τέλος· ἐν αἰῶνι γὰρ οὔτε παρόχηκί τε, οὔτε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν· ἔτι ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ποιήσας, οὐ καταφθάση, συντηρηθῆναι αὐτῷ τῶν σαρκῶν κατὰ τὴν ἐν τῇ κοιλίᾳ γινομένην φυσικὴν σῆψιν τῶν εἰσπεριφερόμενων βρωμάτων, διὰ τὴν πλείονα ἐν ταῖς ἐνύδρσις διαμέσθητα, ἴσα δευχθῆ· ὅτι δύναται εἶναι ἡμῶν τὰ σώματα ταῦτα ἀνώλεθρα· νόει γὰρ μοι τὸν θῆον, τὰς μὲν ὡς ἀπὸ χρυσοῦ κατασκευασμένας ἔχειν εἰκόνας ἑαυτοῦ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς καθαραιτέρας οὐσίας, εἶεν τοὺς ἀγγέλους· τὰς δὲ ὡσπερ ἀπὸ γύψου ἢ χαλκοῦ, εἶεν ἡμᾶς· τῷ γίνημι γὰρ τὴν ψυχὴν ἦνωσα τὴν κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγενημένην· ὡς οὖν πᾶσας ἐνταῦθα τοῦ βασιλείως τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι χεῖρ δὴ τὴν ἐν αὐταῖς μορφήν, οὕτω δὴ καὶ ἡμᾶς ἀνεύθυντον· ἔτι θεοῦ εἰκόνας ὑπάφρχοντας, ἐπὶ ἀπωλείου ὡς ἡτιμωμένους χορηῆσαι παντελῶ· ἔθεν καὶ κατέβηεν εἰς τὴν κατ' ἡμᾶς οἰκουμένην ὁ λόγος· καὶ ἐσαρκώθη ἐκ τοῦ σώματος ἡμῶν, ἔπος εἰς τὸ διαπρεπέστερον τὴν εἰκόνα ἐπισκευάσας καθάπερ ὑπὸ χρόνου διαλελυμένην, ἀναστήσῃ ἀνώλεθρον· καὶ γυν τὴν ἐπὶ τοῦ προφήτου μυστηριωδῶς πεπραγματευμένην οἰκουμένην θηλυίνουσα, ἅπαντα εἰς τοῦτο ἀναπράνδον συντίθεντα εὑρομεν τὸν λόγον.

Ἀνεπιγράψου. Λύχνον ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς· οἱ ἄνθρωποι τὴν νοεράν δύναμιν, οὐκ εἰς τὸ ἐμφανῆς ἄγειναι ταῦτα, ἀλλ' εἰς τὸ ἀφανῆς κρύπτουσι, τῷ μὴ ζητεῖν τὴν ἐκλειμμένην τοῦ νοῦ, ἀλλὰ τὴν ἔξωθεν καὶ ματαίαν λαμπρότητα· αὕτη γὰρ γίνεται περὶ τὸν νοῦν σκοτός, εἰς πυρρίαν αὐτὸν ἐκκαλυμμένη· οἷα δὴ καὶ περὶ τοὺς φαρμακίους δόξα παρὰ τῷ πλήθει, φθονεμῶς καὶ κακοήθως κατὰ τοῦ τιμωμένου παρασκευάζουσα προσγίνε διὰ στόματος λόγους ἀσεβείας καὶ συκοφαντικῆς· οὕτω γὰρ ἐνοθεῖεν καὶ ἀπὸ καρδίας ἀρχόμενον τὸ σκοτός, ἔλυν τὸ σῶμα πληρεῖ· οὐ μόνον τὸ στόμα λόγων ἐμπιπλώσα τῶν μὴ δικαίων, ἀλλὰ καὶ χεῖρας ἐπὶ μακροφάνων ἐγείρουσα· ὁ δὴ καὶ πράττειται μικρὸν ὑστερον, ἐκ τοῦ φθόνου πρὸς τὸν φόνου ἐγειρόμενος· ἐξὸν οὖν ἡμῖν, φησί, καθαρὸν κατασκευάζειν τὸν νοῦν, καὶ διὰ τοῦτο καταλαμπήσῃ ἐν ἑαυτῶν τούς τε λόγους καὶ τὰς πράξεις, ἡμεῖς τεύναντιον, ἔθεν χρεὶ πράξαιεν φῶς, πράξαιεν σκοτός.

Ματαίη. Ὡσπερ γὰρ τοῦ σώματος οἱ ὀφθαλμοί, φῶς εἰσι· καὶ ἐπὶ ἡγίεις ὧσιν, ἔλυν p. 16a. a. τὸ σῶμα πτωχίσταται· ἐπὶ ἂν δὲ τι παρεμπέση καὶ σκοτισθῶσιν, ἔλυν τὸ σῶμα σκοτεινὸν ἐστίν· οὕτως οἱ ἀπίστοι, ὀφθαλμοὶ καὶ φῶς ἔλυν τοῦ κόσμου ἐτέθησαν· ἔλεγεν οὖν αὐτοῖς παραγ-

v. 34.
p. 161. b.

γέλλων ὁ κύριος· ἐὰν ὑμεῖς σπῆτε καὶ μὴ περπατῆτε, φῶς ὄντες τοῦ σώματος, ἰδοὺ ἔλκυ τὸ σῶμα περᾶσθαι τοῦ κόσμου· εἰ δὲ ὑμεῖς οἱ ὄντες φῶς σκισιοσῆτε, τὸ σκότος πόσιν; ὃ ἐστὶν ὁ κόσμος.

v. 42.
p. 163. b.

Βασιλείου. Λέγων δὲ αἰὰ ὑμῖν, τὴν ἐπὶ ταῖς δυσπομονήσις πόνοις ἐκπεπομένην ταύτην φωνὴν ἀρμόζειν λίγει τοῖς μικρὸν ὕστερον ἐν βασιάνῳ δυσφρωτάτῃ γενησομένους.

v. 52.
p. 164. b.

Τῷ Γεωμήτρῳ. Ἄλλοι δὲ ἐτέραν αἰτίαν τῆς τοῦ Ζαχαρίου ἀναρρώσεως λέγουσιν· ὅτε γὰρ τὸ ἄχρουν φῶς τῷ χρονοῦ ἐμῆγη, καὶ θεία τις δύναμις ἐν εἰδεί ἀστέρος, καθάπερ φωνὴ τῇ ὁρμῇ εἰς Βηθλέεμ τοὺς μάγους ὠδήγη· πρὸς ὀλίγον δὲ ἀπεκρήθη καὶ τοῦτο σοφῶς, ἵνα καὶ τοῖς κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ ὄφθαι γένοιται τὸ μυστήριον, τῶν μάγων πυνθανομένων πῶς ἐστὶν ὁ τευχθεὶς βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; τότε Ἡρώδης εὐφραδίᾳ διαταράχθη, σφόδρα φίλαρχος ὢν· καὶ παρὰ τῶν γραμματέων διαπυνθάνεται, πῶς ὁ Χριστὸς γεννᾶται· οἱ δὲ λίαν κακὰ ἔκρινον, τὸ μὲν ὁμολογῶσι, τὸ δὲ κρύπτουσι· τὸ μὲν γὰρ ἐκ Βηθλέεμ τὸν Χριστὸν ἐρχοσθαι, καὶ πᾶν σαφῶς παρὰ τοῦ προφήτου διερμηνεύουσι· τὸ δὲ καὶ αἱ ἐξοδα αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος, εὐπροσδοκοῦσι, θεὸν αὐτὸν λέγειν μὴ ἀνεχόμενοι· Ἡρώδην δὲ ἀνάγκη καὶ ἀπόνοια, διὸ κακὰ περιπετῆ τῷς ἐαυτοῦ πεποιθήσει λογισμῶς· καλεῖ μὲν γὰρ κρυφα τοὺς μάγους, καὶ πολυπραγματεῖ περὶ τοῦ παιδός, ὡς ἐπιβουλεύουσιν· ὅπερ εἰ καὶ μαγικόν, ἀλλ' ἀληθὲς ἦν· ὑποσχέεται δὲ καὶ προσκνησθῆναι, ὡς βασιλέα· ὅπερ εὐ ψευδὲς μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφορᾶτον ἦν· εἰ μὲν γὰρ ἐπιβουλεύεις, τί προσκνεῖν ζητεῖς; εἰ δὲ προσκνεῖν ζητεῖς, τί κρυφα πολυπραγματεῖς, καὶ λανθάνειν ἐθέλεις; ἐπεὶ δὲ ἐνεπαύθη, ὁ μὲν Ἰσχυρομάχῃ· ἐν ὅσῳ δὲ κακὰ ῥάπτων ἦν, πῶλμος ἐνδοθεν αὐτῷ παρὰ τῶν οἰκείων ὀναῖρριπίζεται, παρὰ τε τῆς γνωαῖος καὶ τῶν παίδων· ἐνθεν καὶ τῶν καριωτέρων γενόμενος, τὴν μὲν γυναῖκα παρανοία διαχειρίζεται· τῶν δὲ παίδων, ἐπεὶ μὴ ἐξῆν αὐτῷ χωρὶς Καίσαρος, φέιδεται μὲν ἐπ' ὀλίγον· τῆς δὲ κατ' αὐτῶν ὁρμῆς ὄλος ὢν, ἐπὶ Ῥώμην ἀνέπει, τὴν ἐκεῖθεν ψῆφον ληψόμενος, ὃ δὴ καὶ γέγονε· καὶ τὴν αὐθεντίαν ἐκεῖθεν λαβὼν, ἀποπνίγει καὶ τοὺς υἱούς· οὕτω τοῦτων ἐμορφοθεῖς, ἐπὶ τοὺς οὐδὲν ἡδουκότας παῖδας ἀφίσει τὴν ὀργὴν· τῷ γὰρ κοινῷ πάστω, καὶ τὸν ἕνα πῶς συμπεριλαβεῖν καὶ πέμψας, ἀπαθερίζει πᾶσαν οἶκον τὴν ἐν Βηθλέεμ ἄωρον ἡλικίαν· τιαυτὰ δράσας, εἰς βρέφη κομδὴ μικρὰ τε καὶ νεογνά, ἃ κἄν εἰς ἄλογα, κἄν εἰς ἄψυχα, καὶ ἴσση νεαρὰ καὶ καλὰ, καὶ ἐλάττω πολλῷ δράσαι τις καταλήσειεν, ὃ γε φιλοσυμπαθὲς καὶ φιλόκαλος, ἀλλ' οὐκ ἐκένος· πῶς γὰρ ὃ γε μὴ δὲ τῶν οἰκείων υἱὸν ἦδη καὶ βασιλεὺν διὰ τὴν βασιλείαν φεσάμενος; τότε τοῖνυν Ἰσούς μὲν εἰς Αἴγυπτον φεύγει· Ἰωάννης δὲ ὁ μέγας ἐμελλεν ἄρα κἄνταῦθα καὶ προτυθῆναι καὶ προδραμεῖν τοῦ καινοῦ καὶ πρώτου καὶ μεγάλου θύματος, μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν· θεὸς δὲ ἦν πάντως καὶ τούτου φύλαξ, αὐτὸς ὁ ζητουμένος καὶ φυγαθεύμενος· οὕτως γὰρ τὴν Ἐλισάβετ καὶ τὸν υἱόν, ἐκ μέσων ἀρπάξει τῶν φόνων· ἐνθεν καὶ διακαμένη, πρὸς τὴν ἔρημον ἴξισι· καὶ τὸν υἱὸν ὑπεκτιθεταί· τὰ δ' ἐντεῦθεν, ἄρῃητα τοῦ μεγάλου καὶ ἀκατάληπτα· καθάπερ τῷ ἡλίῳ καὶ βασιλεῖ, καὶ νυμφῇ ἢ σύλλυψις καὶ ἡ ἀναγέννησις, οὕτω καὶ τῷ τούτου λυχνῷ καὶ φίλῳ καὶ στρατιώτῃ, ἢ ἀνατροφῇ καὶ ἡ θείατα· διὸ τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ παιδός ἀποτιχόντες οἱ ὄθμει, κατὰ τοῦ Ζαχαρίου τὸν θυμὸν ἀριάσιν, ὡς λόγος, καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ θυσιαστήριῳ λειτουργῶντα καὶ θύοντα τῷ θεῷ, θύουσι, καὶ ἀναμιγνύουσι τὸ αἷμα τῷ αἵματι.

C A P. XII.

Βασιλείου. Διὸ καὶ ὁ κύριος τὴν μὲν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν, δι' ἀγαθότητα συνηχούη-
σε· τὴν δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀναποθήραστον εἶναι τὰς τοῦ κήρασιον ἀπερρήματο.

Τούτου αὐτοῦ. Καὶ τίνα φρονίον ἀδικῶ, συνέχων τὰ ἑμαυτοῦ; πῶς εἰπέ μοι σαυτοῦ; πόσιν
λαβῶν εἰς τὸν βίον εἰσίνεγκας; ὡσπερ ἂν εἰ τις ἐν διαέτρῳ βίαν καταλαβῶν, εἶτα ἐξείργει
τοῦ ἐπισείοντος, ἴδων ἑαυτοῦ κήραον τὸ κινῶν πᾶσι κατὰ τὴν χρῆσιν προκείμενον· τοιοῦτοι
εἰσὶ καὶ εἰ πλεούσι· τὰ γὰρ κινῶ προκατέχοντες, ἴδια πεινῶνται διὰ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἐπέει
τὸ πρὸς παραμυθίαν τῆς ἑαυτοῦ χρείας ἕκαστος κομιζόμενος, τὸ περιττὸν ἴφει τῷ δευτέρῳ,
οὐδεὶς μὲν ἂν ἦν πλεούσις, οὐδεὶς δὲ ἐνδοῦς· οὐχὶ γυνῶς ἐξέπεσε τῆς γαστρὸς; οὐ γυν-
μὸς πάλιν εἰς τὴν γῆν ὑποστρέφεις; τὰ δὲ παρόντα σοι πόσιν; εἰ μὲν ἀπ' αὐτομάτου λί-
γεις, ἄδικος εἶ· μὴ γνωρίζων τὸν κτίσαντα, μὴ δὲ χάριν ἔχων τῷ θεοκράτι· εἰ δὲ ἐμελο-
γῆς εἶναι παρὰ θεοῦ, εἰπέ τὸν λόγον ἡμῖν δι' ὃν ἔλαβες· μὴ ἀδικῶς ὁ θεὸς ὁ ἀνοίας ἡμῖν
δεικῶν τὰ τοῦ βίου; διὰ τί σὺ μὲν πλεουῖς, ἐκείνος δὲ πένεται; ἢ παντὸς, ἵνα καὶ σὺ
χριστοτύπης καὶ πιστῆς οικονομίας μισθὸν ὑποδέξῃ, κἀκείνος τοῖς μεγάλας ἀδελφίς τῆς ὑπο-
μεινῆς τμησῇ; σὺ δὲ πάντα τοῖς ἀπληρώτοις τῆς πλεονείας κόλπεις περιλαβῶν, οὐδὲνα οἶε
ἀδικεῖν, τοσοῦτους ἀποστέρων· τίς ἐστὶν ὁ πλεονέκτης; ὁ μὴ ἐμμένων τῇ αὐταρχείᾳ; τίς δὲ
ὁ ἀποστέρητής; ὁ ἀφανίζων τὰ ἑκάστου σὺ δὲ σὺ πλεονέκτης, οὐκ ἀποστέρητής, ἂ πρὸς
οικονομίαν ἐδίωκῃ, ταῦτα ἴδια σαυτοῦ ποιούμενος; ἢ ὁ μὲν ἐνθεδωμένον ἀπογυμνῶν, λοιποῦτος
ἐνεμάχεται, ὁ δὲ τὸν γυμνὸν μὴ ἐνδύων, θυνάμενος τούτου πεινῶν, ἄλλης τιμῆς ἐξὶ προσηγο-
ρίας ἄξις; τοῦ πεινῶτος ἐστὶν ὁ ἄρτος, ἐν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνωμένου τὸ ἱμάτιον, ὃ
σὺ φιλάσσεις ἐν ἀσασθίαις· τοῦ ἀνυπόδητου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασῆπται· τοῦ
χρηζάντου, τὸ ἀργύριον ὃ κατερύξας ἔχεις· ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσους παρέχειν ἠδύνασο·
πλεῖτος ἐὰν ῥῆθ, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ· σὺ δὲ κατέχεις τὸν παραρβύοντα, καὶ περιγρά-
σεις τὰς διεξέδους· εἶτα κατεχόμενος καὶ ἐλλυμνάζων δια παιεῖ σοι; ῥῆρυσσι τὰ κωλύματα
ἀμείλι· καὶ νῦν βιαίως ἐναποληφθεὶς καὶ πλημμυρῶν, καθαρῶς τοῦ πλουσίου τὰς ἀποθή-
κας, ἐλατίζει αὐτοῦ τὰ ταμίεια· ὡσπερ πολέμιος τις ἐπισειλάσων· ἀλλὰ μείζονας οἰκοδομή-
σαι· ἀθλιὸν εἶ μὴ καθηρημένως παραδοῖαι τῷ μετ' αὐτὸν· ἐξυπερον γὰρ ἂν αὐτὸς ἀπέλθοι
ἀσασθασθεὶς, ἢ ἐκῶνα κατὰ τὴν πλεονεκτικὴν ἐπίνοιαν ἐγερθεὶς.

Τούτου αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ πλεούσις μετ' ἔλιγον μέλλον ἀνάγκαστος ἀγεσθαι, οἷα βούλεται; p. 174. a.
τίνα δὲ ἐστὶ καὶ ἡ λέγει; καθελὼ μου τὰς ἀποθήκας, μείζονας οἰκοδομήσου, καὶ συνάξω
ἐκεί· τὰ γενήματα μου· καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, ψυχὴ ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ· ὡ τῆς ἀλογίας· εἰ
δὲ χερφαίαν ἔχεις ψυχὴν, τί ἂν ἄλλο ἢ τούτου, αὐτὴν εὐγγελίσω; οὕτω κτυπῶς εἰς; οὐ-
τως ἀσύνητος τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν, τοῖς τῆς σαρκὸς βρώμασι δεξιόμενος; καὶ ὅσα ὁ ἀρε-
θρῶν ὑποδέχεται, ταῦτα τῇ ψυχῇ παραπέμπεις; εἰ μὲν ἀρετὴν ἔχει, εἰ πλήρης ἐστὶν ἀγα-
θῶν ἔργων, εἰ θεῶ προσομιεῖται, ἔχει πολλὰ ἀγαθὰ, καὶ εὐφρανέσθω τῇ καλῇ τῆς ψυ-
χῆς εὐφροσύνῃ· ἐπεὶ δὲ τὰ ἐπίγεια φρονεῖς, καὶ θεῶν ἔχεις τὴν καλίαν, καὶ ἔλας σάρκα-
κις εἶ, δεδωλωμένος τοῖς πάθεσιν, ὄντως ἀπὸ καλίας φρονεῖς, οὐ μὲν ἀπὸ ψυχῆς.

Τούτου αὐτοῦ. Παρόστασαν οἱ τὴν ψυχὴν ἀπαιτούντες· κἀκείνος περὶ βρωμάτων τῇ ψυχῇ
p. 174. b.

διερίγεται αὐτῇ τῇ νυκτὶ παρελαμβάνεται, καὶ εἰς ἕτη πολλὰ τὴν ἀπλάουσιν ἐραντάζειτο συνιχωρήθη πάντα βουλεύσασθαι, καὶ φανερὰν ἐκευτο πύλασιν τὴν γυμνῶν ἐν ἄξιαν τῆς προσμερέως διέξεται τὴν ἀπόφασιν, καὶ σὺ μὲν ἐν τῇ κρυπτῷ λαλήεις· τὰ δὲ ῥήματά σου, ἐν εὐραφῷ δεκμάζεται· διὰ τοῦτο ἐκίθησεν σοὶ αἱ ἀποκρίσεις ἔρχονται· ἄκουε δὲ τῆς σοῦ προπύσεως προσιχωρήσας, τὴν εὐδαίει ἀνθρώπων ἔθετό σοι, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος, ἄφρον' μείλων τῆς αἰωνίου κλάσεως· ὁ γέλωτος τῆς ἀβυλίας· ὁ γὰρ μετ' ὀλίγων μίλων ἀνάπαστος ἄμεσθαι, εἶα βουλεύεται· ἀποδίνκας τὰς μὲν καθαρεύειν, τὰς δὲ οἰκοδομεῖν, καὶ συνάγειν ἐκεί τῶν καρπῶν.

- p. 173. a. Ἀνεπιγράφου. Ὁ μὲν οὖν δίκαιος, τὴν ψυχὴν χαίρειν τῷ θεῷ παρατίθεται· καὶ οὐ δυσφορεῖ περὶ τὴν ἀπίθειαν, ἀλλ' ὡς ἐκ φυλακῆς ἐξέναιον δοκεῖ· ὁ δὲ γε ἀμαρτωλὸς καὶ κατασαρμῶσας τὴν ψυχὴν, καὶ γῆν ποιήσας αὐτόθρημα, βρώσας φέρει τὴν ἀπίθειαν· διὰ καὶ ἀπαιτεῖσθαι τὴν ψυχὴν λέγεται· ὡσπερ τις χρωστικὸς ἀργυρίωνν προκαροσιν ὡμῆς παραυδῶμενος· ὡσπερ οὖν ὁ πλούσιος, καθάπερ ὑπὸ φορελῶν τῶν φοβερῶν ἀγγέλων τὴν ψυχὴν ἀπαιτεῖται καὶ ἄκων, δια δὲ φιλοζοίαν ἀντιπροσμενόμενος τῶν ἐνταῦθα, καὶ δυσασποσπάστως ἔχων τῆς φιλοσάρευν καὶ φιλοπύσεως διαγωγῆς, ὅς καὶ ἄφρον' ἀνεμάζεται, τὰ τε ἄλλα, καὶ ὡς μὴ γυνὸς ὅτι ζωῆς ἔρος παρὰ μόνῃ τῷ θεῷ, καὶ οὐκ αὐτὸς τις ἑαυτοῦ τῆς ζωῆς ἔμεσθαι· καὶ εἰ ὁ πεπολιθὸς ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, οὕτως πεσῆται· σκόπη δὲ εἶτι τὸ μὲν μὴ παραμένειν πάντως· τῷ κτισσαμένῳ τὰ κτήματα, παρλίπεν ὁ σωτήρ· μικρὸν εἶτι καὶ τοῦτο εἶδος, τὸ ταῦτος· ἔναια τῆς αἰτίας παραμένειν κατακροσνεῖν κτημάτων, ὅστω μὴ μόνιμα πάντως ἀδούλωτος εἶσθαι· ἔρχεται δὲ ἐπὶ τὸ μείζων καὶ μᾶλλον αὐτῇ πρέπειν, ὅτι οὐδὲ εἰ τὸν ἅπαντα χρεῖνν παραμένει τὰ χρήματα, σιμνὸν τι καὶ σπουδῆς ἄξιον ἐπάγεται· οὐ γὰρ διὰ καὶ ὀκτώμενος αὐτῆς συμπαρμενῆι, καὶ ἀδύνατος εἰς τὴν ἀπλάουσιν αὐτῶν διαφυλαγῆσθαι· ὅσων οὐκ ἔστι, ἄφρον' τὰ κτήματα φθαρτὰ εἶσθαι, οὐδὲ διακροσνεῖν οἱ καρπεῖ ἐπὶ πολὺ, ἀλλὰ σῆψονται· ὅλλ' ὅτι σὺ ἀπέρχῃ· ὡς φοβερὰ ἢ ἀπόφασις· παρὰ πύλας ἢ ποιητῆ, ἀνυπερβέτος ἢ ἀπειλή· οὐκ εἶπε δὲ ταυτῆς ἡμέροσ ἀλλὰ τὰυτῆς τῇ νυκτὶ, τοῦτέστιν ἐν ταῦταις ταῖς νυκτὸς ἄξιος βουλεύμασιν ἀκαροσπάσθῃ· ἐνδείκνυται δὲ ὁ λόγος, εἶτι ἐν νυκτὶ τὰ ταῦτα ὁ πλούσιος ἐμελεῖται καὶ διεσκέπτετο.

- p. 173. b. Τοῦ αὐτοῦ. Τοῦτο κῆρυκαυθ ἀνιτίττεται λέγων· ἂ δὲ συνῆξας, τίμῃ ἡσιμῶσας· εἰ μὲν αὐτῷ, ταῦς ἀπαιτεῖνντας δέισσαι, οὐκ ἔναιας ἀπολαῦσαι· εἰ δὲ ἑτέρῳ, τίμῃ πάντως ἀδύλων· τοῦτο γὰρ διλήτῃ τὸ τίμῃ εἶσθαι· εἰ γὰρ τῶν μισούντων εἶσθαι τίς, καὶ καταγελᾶσθαι· εἰ δὲ τῶν πλεόνων καὶ τῶν γυτόνων, ἐπιμεμψεται τῆς ἀσυνδυάστου θρημοδίας· ταυτῆν τὴν ἀφροσύνην καὶ ματασῆτα καὶ ὁ ψαλμωδὸς διελών, ἔλγειν πλὴν μάτην πᾶς ἀνθρώπος, καὶ οὐ γινώσκει τίμῃ συνάξει αὐτὰ.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς θεῖον πλουτῆ, ὁ πλούτων ἔχων τὸν θεῖον καὶ πιστεύων ὅτι κῆν πάντα κενώσας, ταμιεῖν μεῖ εἶσθαι ὁ θεός· ἀνίγω καὶ αἶρω τὰ χρεώδη, καὶ οὐδὲν μεῖ ἐπιλείπει.

Ταῦτα λέγων ἐξῶν· ὁ ἔχων ὧτα ἀσάειν, ἀκούεται. Τοῦ αὐτοῦ. Ὅτι ἐνταῦθα, οὐ τὰ σωματικὰ φησὶ ταῦτα γὰρ πάντως ἔχμεν, ὧν ἴδιον τὸ ἀκροβυθῶς τῶν λόγων ἀκούειν· καὶ ἀπλάεις ὁ φρασιν ἐπιβολαῖς, ἀλλὰ τὰ μετὰ συνέσεως ὀκροσάσθαι καὶ τῇ καρδίᾳ ἐνταῦθα, καὶ μὴ τῷ ἀέρι ἔξω φέρεσθαι· ὡς ὁ γε ἀπειθῶν ἢ κατακροσνεῖν οὐκ ἀκούει.

Βασιλείου. Ἄλλ' ὁ μὲν πλούσιος, ἔχει τῶν κακῶν βουλεύματων τὸ τέλος· ἀλλήλων

ἡμᾶς δὲ ἂν ἐμοὶ πείσθησθε, πάσας δὴρας ταμιεύον ἀναπετάσαντες, ἀφθόνους παρέχετε τὰς διεξόδους τῆ πλεονῆ· ὡσπερ ποταμῷ μεγάλῳ πολίωραρον γῆν δι' ὄχρεων μέρων ἐπερχομένην, οὕτως αὐτοὶ τῆ πλεονῆ δεδόντες διὰ ποικίλων ἑδῶν, εἰς τὰς τῶν πενύτων εἰκίας κατασχίζονται· τὰ φράκτα ἐξαντλήματα, εὐρώτερα γίνεται, ἐναφιέμενα δὲ κατασπίπεται· καὶ πλείτου τὸ μὲν εἶσμον, ἄχρησεν· τὸ δὲ κινούμενον καὶ μεταβαῖνον, καινοκίλεις καὶ ἐγχαρπον, πανταχῶς ἡμῖν τὸ ὑπόδειγμα τοῦ κατηγορευμένου τούτου πλουσίου προσαπαντάτω· εἰ δὲ τις ἀρπάζων βούληται τὰ ἐλαττωμένα, ἀναμνησκέσθω τῆς τροφῆς τοῦ μαννα' καὶ φηβέσθω τὸ παράδειγμα τῆς κλάσεως· ὅπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ μάννα συνέβαινε, τούτω καὶ ἐπὶ τῶν πλεονέκτων νῦν ἐμβαίνειν ἐστὶν ἰδίον· τί δὲ τότε συνέβαινε; σκολιχες ἔβρουν ἐπὶ τῆς πλεονείας· τούτω καὶ νῦν γίνεται ἐπὶ τούτων, τὸ μὲν γὰρ μέτρον τῆς τροφῆς, τὸ αὐτὸ ἄπασιν· μίαν γὰρ πληροῦμεν γαστέρα· ἢ δὲ κόπος παρά τῷ τρωφῶντι, πλείων· καὶ καθάπερ ἐκεῖ ἐν ταῖς εἰκίαις εἰ τὸ πλεῖν τοῦ νενομισμένου συλλέγοντες, εὐ μάννα συνήγον, ἀλλὰ σκολιχας πλείους καὶ σπευθεῖα, οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ τροφῇ καὶ ἐν τῇ πλεονείᾳ, εὐ τρωφὴν πλείονα ἀλλὰ φεραῖα πλείονα συνάγουσιν ἐπὶ λατρευόμενοι καὶ μιδύοντες· τίμη γὰρ διαφέρει ὁ πλούσιος, τοῦ πένυτος; οὐχ' ἐν σῶμα περιβάλλει; εὐ μίαν τρέφει γαστέρα; τίμη εὐν πλεονεκτεῖ; ταῖς ζῆρυσίαι τῷ ὀσπανᾶσθαι, τῷ παρακύνει θεοῦ, τῷ διαφθεῖναι τὴν σάρκα, τῷ λυμᾶεσθαι τὴν ψυχήν· ταῦτα ἐστὶν αἷς πλεονεκτεῖ τὸν πένυτα· ὡς εἰ γε πολλὰς ἐπλήρου γαστέρας, τάχα τι καὶ λέγειν ἔχεν· αἶον, ἔτι πλείον ἢ χρεία καὶ μείζων ἢ τῆς ἀπαρίας ἀνάγκη· ἀλλὰ καὶ νῦν ἔχουσι φασὶν εἰπεῖν, ὅτι πολλὰς πληροῦσι, τὰς τῶν οἰκτῶν, τὰς τῶν Σεραπειδῶν· ἀλλ' εὐ χρείας ἔνεκεν οὐδὲ φιλανθρωπίας τούτω γίνεται, ἀλλὰ τῶσιν μόνον· ἔδωκεν δ' ἂν ἀνάσχητό τις τῆς ἀπληρίας αὐτῶν· εἰ γὰρ φιλανθρωπίας ἔνεκεν πολλοὺς συνάγει, ἀλλ' εὐ στρατιώμενος τούτω ποιεῖς, μηδένα εἰς διακονίαν ἀπασχολήσῃ· τὴν σὴν· ἀλλ' ἀργάτας καὶ τέχνας διδάξαι, ὥστε ἀρκεῖν ἑαυταῖς, ἀφες ἑλευθέρους· ἔταν δὲ μαρτίης, ἔταν δεσμεύεις, οὐκ ἐτι φιλανθρωπίας τὸ ἔργον, εὐ κειμορίας, ἀλλὰ βλακίας καὶ θλύφειας.

Τοῦ αὐτοῦ. Τῆ ματαιότητι τοῦ νοῦς ἑαυτοῦς ὑπεραίροντες· καὶ ἵνα μοι νείσης τὸν ἀκριβῆ μετρίων, αἰσμησον σαυτὸν ἐν τῇ ματαιότητι τῆς νεότητός σου· εἰ ποτε κατὰ σαυτὸν γενόμενος, ἔλαβεις ἔνοιαν τοῦ βίου καὶ τῶν ἐπιτηδεύματων· πῶς εὐκόλως κατὰ φαντασίαν τοῦ νοῦ ἐπέδραμες ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν, δυναστείας ἐκ δυναστεῶν, πλείους περιβάλλου, εἰκίας ἠκούσεως, χρυσῶν καὶ ἄργυρον ἀπέδου, κτήσεις συνήγαγες, εὐκείας ἔσγες μύριους, τέχνας παντοδαπὰς, τὰς ἐκ τούτων προσόδους, ἀγέλας ἵππων, σείμνια, βουκόλια, τὰ ἐκ τούτων χρήματα, γυνᾶκα καὶ παῖδας, καὶ τούτων τὰ ἐργον· φίλους εὐεργέτησας· ἐχθροὺς ἠμίω, ἠρέας πόλιων, εἰκα ἐνῶν, τελευταῖαν καὶ ἐβασίλευσας· ἔργα πῶς ὑπὸ κωφότητος ὁ ταυτοῦς νεὺς μετρώεις ἐσι, καὶ οὐδαμῶς ἐσημάται· ὀμαρτία δὲ ἐσι καὶ ὁ μεταωρισμός· διὸ φησὶ, καὶ μὴ μεταωρίεσθε· μετρώεις δὲ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀλαζονεία καὶ τρωφῆ ποιῶν· καὶ ἡ εἰς τὰ περιετὰ ἀπασχολήσασα ἠδυσπᾶεια ἀπάγει τῆς ἀληθείας· διὸ καὶ φησὶ παρμάλως· ταῦτα γὰρ πάντα, τὰ ἔδωκεν τῷ κόσμῳ ἐπιζητεῖ· εἰ ἄτακτοι καὶ ἀνόητοι, τὰ ἔδωκεν εἰσὶ· τίνα δὲ λέγει ταῦτα· τὴν τρωφὴν, τὴν ἡδυσπᾶεϊαν, τὴν καρωκεϊαν, τὴν ἐψοφᾶϊαν, τὴν λαμραρίαν· ταῦτα ἐσι τὸ τί περὶ δι' φιλή; τῆς τροφῆς, τῆς τε ἐφράς καὶ τῆς ὑγρᾶς, ὡς ἀνακράϊων εὐσῶν· αἶδε φησὶν ὁ πατήρ ἡμῶν, ἔτι χρεῖσεται· εἰ δὲ ἔλωσ ζητιτικοὶ γεγόναμεν, μὴ εἰς τρωφὴν τὸ ζῆπτικὸν ἀπελώμε, ἀλλ' εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς ἀληθείας ἀναζητοῦρησομεν· ζητεῖτε γὰρ φησὶ τὴν

v. 29.
p. 178. b.

βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ τῆς τροφῆς ἡμῶν προστελεῖσθαι· οὕτε εὖν ἐσθλῆτος ἀντιπροσέτιον πολυτελεῖς, οὕτε τροφῆς ποικιλῆς· αὐτὸς γοῦν ὁ κύριος διακρῖν τὰς ὑπερβολὰς, εἰς τὴν ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ τρέφον τὰ ἐκτός· διὰ μὲν τὸ σῶμα, τὰ ἐκτὸς περιέζεσθαι συμβουλεύει· δεικνύει δὲ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ· παιδαγωγεῖ δὲ τὴν ψυχὴν, μὴ μεριμνᾷτε λέγων τῇ ψυχῇ ἡμῶν τί εἰσάγετε, μὴ δὲ τῷ σώματι ἡμῶν τί ἐνδύσασθε· ἡ γὰρ ψυχὴ, πλείων ἐστὶ τῆς τροφῆς· καὶ τὸ σῶμα, τοῦ ἐνδύματος· καὶ τῆς διδασκαλίας ἐναργῆς ὑπόδειγμα ἐπιφέρει· κατανοήσαντες τοὺς κήρακας, οἷς οὐ ἐστὶ ταμιεῖον, καὶ ὁ Θεὸς τρέφει αὐτοὺς οὐκ ἡμέτερος διαφέρειε τῶν πτηνῶν; καὶ ταῦτα μὲν περὶ τροφῆς ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἐσθλῆτος παρεγγυᾷ, ἢ τις τῶν τριῶν μεταλίπερ τῶν ἐκτὸς, κατανοήσατε λέγων τὰ κρίνα, πῶς οὕτε νήθει, οὕτε ὑφάνει· καὶ οὐδὲ Σολομῶν, σφόδρα δὲ ἐπὶ πλούτῳ ἐκόμα οὗτος ὁ βασιλεὺς, περιεβάλετο ὡς ἐν ταύτων· τί εὖν ὑφαίστερον καὶ εὐανδρέστερον ἀνθρώπων; τί δὲ ἐπιτερεπῆστερον κρίνων ἢ ῥόδων; εἰ δὲ τὸν χρόνον σήμερον ἐν ἀργῷ ὄντα, καὶ αὐρῖον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς οὕτως ἀμείνυσσι, πόσω μᾶλλον ἡμᾶς ἐλιγώπισται; εἰ τοίνυν ἐσθλῆτος καὶ τροφῆς, καὶ τῶν περὶ τούτων ἀπαιτήτως, ὡς οὐκ ἀναγκασίαν ἀραιεῖται τὴν μέριμναν, τί χρὴ νοῖον εἶρην αὐτὸν περὶ φιλοσομίας, καὶ λίθων περιμετρίας, καὶ χρυσίου ἐξεργασίας, καὶ τῶν περὶ τὰς ἀπάτας ταύτας κακοτεχνῶν; φημὶ τοίνυν οὐκ ἄλλου τινοῦς ἔνεκα θεοῦ τῶν ὑφασμάτων τῶν ἀνθρώπων, ἢ σκέπης σώματος, πρὸς ἀπλήθειαν κρημῶν τῆς ὑπερβολῆς, καὶ καυμάτων ἐπιτάσιως, μὴ τι ἡμᾶς παραλυτῶν τοῦ περιέχοντος ἢ ἀμειρία· εἰ δὲ οὗτος ἐστὶ τῆς ἐσθλῆτος ὁ σκοπὸς, τὰ περιττὰ καὶ διαφανῆ, ἔλεγχος ἐστὶ διακρίσις οὐκ ἐβρωμένης ὀλίγη παρασκευάζονται τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος προσεργασύνεται· οὐ γὰρ ἐστὶ σκέπη ἢ ἀβροχάσιος ἐστὶν ἐσθλῆς, τὸ σχῆμα τῆς γυμνότητος κρῖπται μὴ δυναμένη.

v. 30.
p. 179. a.

Νεῖλου περὶ φιλοσοφίας. Καὶ ἵνα συλλαβῶν εἴσω, τελείας μὲν ψυχῆς ἐστὶ τὸ αἰμίμνον· ἀσφῆδῶς δὲ, τὸ ταῖς φροντίσι κατατρίβεσθαι· περὶ μὲν γὰρ τῆς τελείας ψυχῆς εἴρηται, ὅτι κρίνον ἐστὶν ἐν μέσῳ τῶν ἁκανθῶν· τούτου δὲ, τὴν μετὰ τῶν πολυφροντιδῶν ἀμειρία· διάγρυσαν διηλεῖ· τὸ γὰρ κρίνον καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τὴν ἀμειρίαν σημαίνει ψυχῆν· οὐ κοπιᾷ γὰρ, οὐδὲ νήθει· καὶ μετέξω τοῦ Σολομῶντος περιβέβληται δόξαν· περὶ δὲ τῶν φροντιδῶν πολλὴν ἐχόντων εἰς τὰ σωματικά, φησὶ πᾶς ὁ βίος ἀσφῆδῶς ἐν φροντίδι· καὶ γὰρ ἔντως ἐστὶν ἀσφῆδῶς παντὶ τῷ βίῳ συμπαρεκτείνων τὴν τῶν σωματικῶν φροντιδα, καὶ μετὲ μίαν περὶ τῶν μελλόντων ἐπιδέκυσσασθαι σπουδὴν· καὶ τῷ μὲν σώματι, καὶ τῷ μὴ πολλῆς θεμένης σχολῆς, πάντα προσαλλίσκειν τὸν χρόνον, τῇ δὲ ψυχῇ τούτων ἐχέουση προκοπῆς μίκτης, ὡς μὴ φθάνειν πάντα τὸν βίον, πρὸς τὴν ταύτης τελείωσιν· ἢ μὴ δὲ τὸν τυχετὰ κερδὸν ἀπονέμειν· εἰ καὶ εἰ τινα δόξωμεν ἀπονέμειν, ἐλλειμμένως τούτου καὶ βραδύτως παῖν, ὑπὸ τῆς ῥωμένου περιφρονείας δειλαζόμενος· καὶ ταυτὸν πόχοντας τοῖς ὑπὸ τῶν εἰδικθαστάτων ἐταίριδον ἀμειριζομένοις, αἱ γρησίω κάλλους ἀπερία, νόθον ἐπὶ ἐνέθρα τῶν δωμιῶν δμειτυρῶσι, ταῖς ἐπιουσίαις τῶν ἐπιτεριμμάτων, τὴν δυσμερρίαν ἐπιδηροῦσθαι· ἀπαξ γὰρ τῇ ματαίωτι τῶν παρόντων ἠτιεθῶντες, τὸ αἰσχος τῆς ὕλης ἰδεῖν ἀδυνατῶμεν, ὑπὸ τῆς προσπαθείας φημιζόμενοι· καὶ ταύτου χάριν, ἐπὶ τῆς ἀναγκῆς οὐχ ἰσάμεθα γρησίας· κόρον δὲ ὑβρίτην τοῦ βίου προστησάμενοι, παντοίαις κτήσεσιν ἀποδύομεθα· οὐχ ἔρωτες ἐστὶ μέτρον κτήσεως ἐστὶν ἢ χρεία τοῦ σώματος, τὸ δὲ ταύτην ὑπερβαίνον, ἀκροσμία λοιπὸν, καὶ οὐκέτι χρεία ἐστὶν· ὡς γὰρ ὁ συμμεμετριμένος τῷ σώματι χιτῶν, καὶ χρεία καὶ κόσμος

ἔσῃ· ὁ δὲ πάντοθεν περιβρέων καὶ τοῖς ποσὶν ἐμπλεκόμενος καὶ ἐπισυρόμενος τῇ γῆ, μετὰ τοῦ ἀπρεπεῦς ἐμποδίου πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν γίνεται, οὕτως ἢ ὑπερβαίνουσα τὴν τοῦ σώματος χρείαν κτῆσι, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐστὶν ἐμπόδιον, καὶ πολλὴν ἔχει κατάρθωσιν παρὰ τῆς τῆν φύσιν τῶν πραγμάτων ἰρηνῶν δυναμείας· εὐ γὰρ τοῖς ἡπατιμίας ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν προσεκτέον· οὐδὲ τίς, διὰ τὸ μὴ προσσχικνεῖται τοῖς νοητοῖς, προσσχικνεῖται τοῖς γῆϊναις, ἀσολουθῆεν ἀκριβῶς· ταυτὴν γὰρ ἐστὶ χρωμάτων κραταῖς χρῆσθαι τυφλῶς, ἢ κωφῶς τῶν κατὰ μωσοικὴν φθόγγων, ἰσχυρισμένους τῶν πρὸς τὰ θαυμάσια κριτηρίων, καὶ τοιαῖς πιεσίειν ὡς κατὰ λόγον ἐλιμνέουσιν τὴν τῶν παρόντων ἀπόλαυσιν· τυφλοὶ γὰρ εἴσι τὸ ἀναγκαιοτάτον τῶν κριτηρίων τὸν λογισμὸν πεπρωμένον, ὧ κρινεσθαι τὰ σπουδαῖα καὶ τὰ ἀδιάφορα, πέφυκε· ναὶ φησιν, ἀλλ' ὡς ἔδειξεν ὁ Θεός, διὰ τί μὴ χρῆσόμεθα; πάρεσί μοι· διὰ τί μὴ τρυφήσω; καὶ τίσι ταῦτα γίγνεται εἰ μὴ ἡμῖν; τελείως ἠγνοῦμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, αἱ τε αὐταὶ φωναὶ· πρῶτον μὲν γὰρ τὰ ἀναγκαιὰ καθάπερ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα, προσηπῆ πᾶσι χορηγῆται· τὰ δὲ ἔσα μὴ ἀναγκαιὰ, γῆ τὲ καὶ ὕδατι ἐκρῦψεν· ἡμεῖς δὲ περίεργα εἰς ἃ μὴ θεῶν ἰδοῦ θλῆς οὐρανὸς ἀνάπτεται, καὶ οὐ ζητεῖτε τὸν θεόν· τὸ δὲ κικρυμένον χρυσίον καὶ τοὺς λίθους, οἱ τὴν ἐπὶ θανάτῳ κικρυμένοι, γεωρῶσιν παρ' ἡμῖν· ἀλλὰ καὶ τῇ γραφῇ ἀντάθετε βούσῃ διαρρήθην· ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν· ἔπειτα δὲ εἰ καὶ πάντα ὑμῖν δοθήσεται, καὶ εἰ πάντα ὑμῖν συγκεχωρηται, καὶ εἰ πάντα ὑμῖν ἔξεσι, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρε· παρήγαγε δὲ τὸ γένος ἡμῶν ἐπὶ κοινωνίᾳ ὁ Θεὸς αὐτὸς τῶν ἑαυτοῦ πρότερον μεταξὺς καὶ πάντα ποίησας ὑπὲρ πάντων· τὸ οὖν πάρεσί μοι, καὶ πλεονάζει μοι, διὰ τί μὴ τρυφήσω, οὐκ ἀνθρώποις ἐνεστιν, οὐδὲ κοινωνῶν· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀγαπητέον, πάρεσί μοι, διὰ τί μὴ μετὰ τοῖς θεομένοις; ὁ γὰρ τριτεύς, τέλειος ὁ τὸ ὀγαπίσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν, πληρώσας· δέδωκεν ὁ Θεὸς οἷδ' ἔτι τῆς χρήσεως ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν· ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἀναγκαίου· καὶ τὴν χρῆσιν κοινὴν εἶναι βεβούλευται· ἄσπερον δὲ, ἕνα τρυφῶν πνευμένου πλεόνων· λείπεται τοίνυν κἀκεῖνο ἐπιλύσαι τὸ ἐπιφερόμενον· τίσιν οὖν τὰ πολυτελέστερα, ἂν πάντες αἰρῶνται τὰ εὐτελέστερα; τοῖς ἀνθρώποις φησάμι ἂν, εἴαν χωρὶς προσπαθείας καὶ διαφερέως χρωμεθα αὐτοῖς· εἰ δὲ ἀμύχανον πάντας σωρηνεῖν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἀναγκαιῶν χρείαν, τὰ ἀόριστα μεταδωκτέον, μακρὰ τοῖς περιττοῖς τοῖς χαίρειν φράσαι· χρῆ γὰρ τὸν ἀπεγγραμμένον Χριστῷ αὐτάρχη καὶ αὐτοδιόκων, καὶ προσέτι ἐφήμερον ἐπαναιρῆσθαι βίον, καὶ αὐτὸν αὐτοῦ ἕκαστον εἶναι ταμείον, μὴ μεριμνῶντα περὶ τῆς αὔριον· οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἡμῖν νεότερος ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος γένοιτο, πρὸς αὐτάρκειαν καὶ ἀπεριττότητα, καὶ εὐζωνον ὀδοπορικὴν εἰσιμότητα παρασκευαζόμενος.

Μόρμου μοναχοῦ. Καὶ εἰς μίξινα πῖσιν διὰ τούτων ἡμᾶς προσκαλούμενος· τίς γὰρ τὴν ὑπὲρ τῶν προσκαίρων μέριμναν ἀφβαλῶν, καὶ ἀνευθέης γενόμενος, εὐ πεισῖσει λοιπὸν αὐτῷ καὶ περὶ τῶν αἰώνων ἀγαθῶν; v. 31.
p. 179. b.

Τοῦ αὐτοῦ. Καλὸν γὰρ τὴν κεφαλαιωδέστερα κρατεῖν ἐντολὴν, καὶ μηδὲν κατ' εἶδος μεριμνῶν, μὴ τε κατ' εἶδος προσεύχεσθαι· ἀλλὰ μόνον ζητεῖν τὴν βασιλείαν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου· εἰ δὲ περὶ ἑκάστης ἔτι χρείας φροντίζομεν, ὀφειλομεν καὶ περὶ ἑκάστης προσεύχεσθαι· ὁ γὰρ ἐκτός προσευχῆς τί ποῶν ἢ φροντίζων, οὐκ εὐδοεῖται ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πράγματος· καὶ τοῦτο ἔστιν ὁ ἕτερον ὁ κύριος· εὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέ.

- v. 32. Ἀνεπηγάφου. Ἐπί δ' ἂν τις μικρὸν ποιήσῃ, τοὺς ἁγίους· ἐπειδὴ παρὰταίκα μικρότης ἐν κόσμῳ τοῖς ἐκουσίαις ἀκρήσῃσι καὶ ἀρχημάταις· τοῦτοις γὰρ εἰδόσῃσιν ὁ πατήρ θύναται τὴν βασιλείαν· ἔθεν εἰδόσῃσιν εὐδὴ· ἐπιπῶν· πωλήσῃτε τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ὅτε εἰλημοσύνην καὶ τὰ ἕξῃ.
- v. 35. Βασιλείου. Ἐτι ἡ ὁσπύς πλλαχού, ἀντὶ τῶν γεννητικῶν λαμβάνεται· εἰν τὸ ἔτι ἐν τῇ
p. 181. b. ὁσπύ τῷ πατρός αὐτοῦ ἦν· τοῦτοεν καὶ τὸ περιέωσῃαι τὰς ὁσπύαις· νοῦμεν γὰρ εἰ αἰνίσσεται συσεῖλαι τὰς εἰς γίνεσιν ὑπουργώσας ὁρέξει.
- v. 45. Μόρμου μοναχού. Μὴ τίνυν λέγε εὐκ ἐπίσῃαι τὸ θέον, καὶ ἀναίτιός εἰμι· εἰ γὰρ
p. 184. b. ἐπίσῃαι καλὰ ὅσα ἐπίσῃαι, καὶ τὰ λιπαὰ σαι ἀσολύθως ἀπεκαλύπτετο· ἐν δὲ ἐνὸς κατανοούμενα· πλλαὶ συμβουλία τοῦ πύλας πρὸς τὸ ἐκάσῃ διε συμφῆρον, τῆς ἰδίας γνώμης οὐδὲν ἀρεμῶντερον ζητῶν διαπραΐαν, ἐπιμέλῃσαι τῆς συνειδήσεως· καὶ ὅσα λέγει, ποίησον· καὶ εὐρήσειε τὴν ὠφέλειαν· ὁ δὲ γε τὴν πρᾶξιν ἀρεῖς, καὶ γυμνῇ τῇ γνώσει ἐπεραιῶμενος, ἀντὶ τῆς ὁμομο μαχαίρας καλαμίνην βᾶθρον κατέχει.
- v. 49. Μακαρίου. Ἐσι μὲν ται πύρωσις τοῦ πνεύματος, ἡ ἀνακατωμένησα τὰς καρδίας· διότι τὸ
p. 185. a. αἶλον καὶ εἶπεν πῦρ, φωτίζειν ψυχὰς καὶ δοκιμάζειν εἰδῶν, ὡσπερ ὁδῶλον χρυσὸν ἐν καμίῳ· καίαν δὲ ἀναλίσκειν, ὡσπερ ἀκάνθας καὶ καλάμην· ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν, πῦρ καταναλίσκειν ἐστὶ· διόδῃ· εἰδῃσῃσι τὰς μὴ εἰδῃσῃσι αὐτὸν ἐν φλογὶ πύρος, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσιν τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ· τούτο τὸ πῦρ ἐνέργησεν ἐν τοῖς ἀποστόλοις, τῆνα ἐλάλουν γλωσσῶσας πύρινας· τούτο τὸ πῦρ διὰ τῆς φωνῆς Παύλου περιλάμψαν, τὴν μὲν θύνασαν αὐτοῦ ἐφώτισε, τὴν δὲ ἀίσθησαν τῆς εἴψεως αὐτοῦ ἡμακρῶσεν· αὐ γὰρ χωρὶς σαρκὸς εἶδεν ἐκείνου τοῦ φωτὸς τὴν θύνασιν· τούτο τὸ πῦρ ὡφθη Μωϋσῇ ἐν τῇ βᾶτῃ· τούτο τὸ πῦρ ἐν εἰδῃ ὀρήματος τὸν Ἥλιον ἐκ τῆς γῆς ἤρπασε· τούτου τοῦ πύρος· τὴν ἐνέργειαν ζητῶν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγε, δοκιμάσῃν με κύριε, καὶ πύρωσῃν με· πύρωσῃν τοὺς νεφροὺς μου καὶ τὴν καρδίαν μου· τούτο τὸ πῦρ τὴν καρδίαν Κλεόπα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, εἰδῃσανε, λαλῶντες τοῦ σωτήρος μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἔθεν καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, τούτου τοῦ περιετῷ τῆς λαμπρότητας μετέχουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον· ὁ πύων τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον· τούτο τὸ πῦρ τὴν ἐν τῷ ἐνθῶν ὀφθαλμῶν ὀκνὸν κατακαίειν, καθαρὸν τὸν νεῦν ἀποκαθίςῃσιν, ἵνα ἀπολαβῶν τὸ κατὰ φύσιν διαπρατικῶν, ἔρῃ εἰς τὸ θύνασῃαι τὰ τοῦ θεοῦ θαυμάσια, κατὰ τὸν λέγοντα, ἀπκαλύψον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου· τούτο δαιμόνιον φραγαδεντήσαι, ἀμακρίας ἀναμετῶν, ψυχῆς φωτισμό· τούτο εἰζώμεθα φθάσαι καὶ εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἐν φωτὶ περπατῶντες, μὴ προσκόψωμεν· ἀλλ' ὡς φωςῃσῃ ἐν κόσμῳ φαινόμενοι, λόγον ζωῆς αἰδοῦ ἐπέχῃμεν· ὡσπερ γὰρ ὁ φλεγόμενος περιετῷ, ἔπειρ ἂν προσενίγῃσι αὐτῷ βρώμα ἢ πόμα ἕδισιν, βόδιύσεται καὶ ἀποβάλλει, εὐτως οἱ φλεγόμενοι τῷ ἰπουρακίῳ τοῦ πνεύματος πόσῃ, καὶ τῷ ἔρωτι τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τὴν ψυχὴν τραδῶντες, καὶ τῷ θεῷ καὶ ἰπουρανίῳ πύρι, ὁ ὁ κύριος ἐν τῇ γῇ ἤλθε βαλεῖν, σφοδρῶς ἐνεργούμενοι, πάντα τὰ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐνδῶσα καὶ τίμα ἀπῃβλητα λογίζονται, διὰ τὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ πῦρ, τὸ ἐκακῃν αὐτοὺς τῇ πρὸς τὸν θεὸν διαδέται· ἐξ ἧς ἀγαπῃ, οὐδὲν αὐτοὺς χωρῃσαι θύνασῃται.
- v. 58. Εὐαγγίσιον. Εὐνοεῖ δὲ τις καὶ τῷ ἀντιόχῳ, τὰ ἐναντία ὧν ὑποβάλλει κακῶν ὁ διᾶβό
p. 188. a. λος, πρᾶσῃων.

Μακαρίου. Ἀντίθεος δὲ τοῦ ἀνθρώπου ῥηθεῖα ἂν, καὶ ἡ ἐκ τού συνειδότος ὑπόμνησις· ἡ γὰρ συνειδήσις, οὐ συγκρίπτει τοὺς ὑπακούοντας τῇ ἀμαρτίᾳ λογισμῶς, ἀλλ' εὐθύς ἐλέγχει· οὐ φέυδεται γὰρ ἐπὶ τί εἶπεν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· μαρτύρεται ὡς πάντοτε ἐλέγχουσα· οὐκ οὖν ἦνικα ἂν ἀμαρτίης ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ βίου, ἢ ἀμαρτήσῃ προέλη, προσέχου τούς ἐκ τού συνειδότος ἐλέγχους, καὶ μὴ παραλογίζου τὴν αὐτοῦ ὑπόμνησιν· εἰ δὲ παραλογίσῃ καὶ παραδράμῃ· τὸν βίον, αὐτὸ συνιδὸς ἀντιτίκει τὰς ἐπιπέχου, ἐπὶ τοῦ κριτοῦ κατηγορήσει, καὶ ὑπὸ τῆν ψῆφον ποιήσει σε τοῦ δικαίοντος, καὶ παραδοθήσῃ ταῖς ἀπείθεσις κολάσεσιν· ὅπερ οὐκ ἂν ἔπαυες, εἴγε κατὰ τὴν ὁδὸν τούς ἐκ τού συνειδότος ἐλέγχους, ὡς μετ' εὐνοίας προσφερομένους· κατετίχου· ὡς γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐπιερίλλων, φησὶν, ἐὰν ἡ συνειδήσις ἡμῶν μὴ κατακρίνωσῃ, παύθησάν ἔχειται πρὸς τὸν Θεόν.

C A P. XIII.

Ἀνεπιγάρτου. Ἐχει μὲν δὴ ὁ λόγος καὶ τὸ καινὸν εἰρηκότος τοῦ Παύλου πρὸς τὸν ἀμετανοήτον· ὅτι τὸ χρῆσθον τοῦ Θεοῦ, εἰς μέτανοιάν σε ἄγει, κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανοήτην καρδίαν, Σησαυρίζεις σταν· ὧ ἔργῃν σημαίνειν δὲ ἰδῶς φαίνεται τὴν Ἰερουσαλήμ καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι φυτοῦ γλυκίως τρόπον ἐν κόσμῳ περιττεύεται· μέινας δὲ τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὧ καρπὸν γλυκὺν ἐνεργεῖν, οὐκ ἦνεργε τὸν καρπὸν· ἐπὶ ἔτη δὲ τρεῖς λέγει τὴν ἀπαίτησιν γεγενησθαι· εἰεν δ' ἂν οἱ διάφοροι χρόνοι τρεῖς, εἰς μὲν, ὁ πρὸ τῶν παθῆματων, ἐν ᾧ δεμαρτύρατο προσηται, ἀπὸ Ἡλιού ἀρξάμενοι, μίχρι τῶν περὶ Ἡσαΐαν· ἕτερος δὲ, ὁ ἐν τοῖς παθήμασιν αὐτοῖς, ὅς δὴ ἔσι τῶν περὶ Ἰερειμάν, καὶ Ἰεζεκιήλ· τρίτος δὲ, ὁ μετὰ τὰ παθήματα, Ἀγγαῖου τὸ ὦν καὶ Ζαχαρίου, τῶν ὑπὸ τῆν ἀνακνώσειν τῆς Ἰερουσαλήμ προσητευσάντων· μεθ' οὗς τρεῖς καιροὺς τέταρτος ἦν, ὁ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας· ἐν ᾧ τὴν ἀπαθολὴν ἐμείλεν ὑπάρμεναι Ἰερουσαλήμ καὶ ὁ λαός, ὡς ἂν μὴ τε ἀπειλὴ κακῶν σωφρονισθεῖς, μὴ τε παρουσίᾳ κακῶν, μὴ τε τῇ τούτων ἰάσει· διὸ καὶ εὐσώτως ὁ δεσπότης λέγει πρὸς τὸν εὐκονόμεν ἄγγελον, ἐν ἀμπελουργὸν καλεῖ, ὅτι ἐκτομῆς ἀξία ἡ σικῆ· ἐν ἕτερον ἀνε' αὐτῆς φυτεύεται δένδρον, τούτῃσιν ἡ νέα ἐκκλησία· τὸ γὰρ δίκαιον, οὕτως εἶχεν· ἀξίως δὲ τοῦ ἀγγέλου γίνεται κηδόμενου τῆς πιστευθείσης αὐτῷ μερίδος, ὡς μὴ ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἐπαχθῆναι παντελῆ τὴν κρίσιν αὐτῆ· ἀλλ' ἔτι συγχωρηθῆναι μετασχεῖν βουθείας τινός· δι' ἣν καὶ μένει τὸ λείψανον ἔτι, καὶ ται τοῦ τόπου μετασχάν, καὶ τῆς λατρείας ἐβληθῆν· εἰ δὲ μὴ ἐπιτρέψει, φησὶ, κατὰ τὸν Ἡλιού τοῦ θεοβίτου προσδοκῶμενον καιρὸν, τότε φησὶν αὐτὴν εἰς τὸ μέλλον ἐκείθει· τούτῃσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ σου παρουσίᾳ· καὶ ταῦτα συμπασθῆν μὲν ἔχει τὴν τοῦ ἀγγέλου πρεσβείαν, καθὼ συμπάσχει πᾶσι τοῖς ἐργεχηρισμένους ὁ ἀγαθός· ἐπιστάτης· φιλόανθρωπον δ' ἔλαβε περὶ τοῦ δεσπότης τὴν ἀνεχθῆν, καθὼ φιλόανθρωπός ἐστιν εἰς συγχωρησιν, εἰ καὶ ἀπαραίτητος ἐν κρίσει.

Τοῦ αὐτοῦ. Πακίως καὶ πολυτρόπως τὸν Ἰσραὴλ ἀνωθεν ὁ Θεὸς διεῖχε, καὶ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐπραγματεύετο, εὐεργετῶν, ἀπειλῶν, ἔξαισις τέρασι νοσητῶν· καὶ γὰρ τῆς ἐν Αἴγυπτοῦ δουλείας ἀπήλαξεν, ἐν χειρὶ Μωῦσῆ καὶ Ἀαρῶν τὴν Αἴγυπτον ὑπὲρ αὐτῶν ἐμάζεε, ἑστῶρα πύρος καὶ νεφέλης αὐτοὺς νυκτός· καὶ ἡμέρας ὀδίγησε θαλάσσαν ἔγμε Φαραῶν ἰθάπειται, Ἀμαλὴκ ἐκτάσει χειρῶν ἐτρέψατο, ἄρτον ὤμβησαν, ὄρωδας ἔβλουσιν, ὕδωρ

v. 6.
p. 189. a.v. 11.
p. 190. a.

τὸ μὲν ῥάβδρον ἐγλήσκαι, τὸ δὲ ἐκ πέτρας ἐπήγασαι, ποταμὸν ἀνέκοψεν, ἧλιον ἐσχισεν, ἦτταις ἐφάρθσεν ἀμαρτάνοντας, νόκας ἐδόξασεν ἐπισκρίφοντας, ἐτιμῶρι προσκρούοντας, εὐρηγίται προσηπίτοντας, ὄσπον μητρός περιέπων καὶ τιθνησόμενος· καὶ πάντα ποιῶν, ὥστε τῆς αἰγυπτιᾶκῆς ἀπίστιας ἀπαγαγεῖν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὀδηγήσαι· νόμον ἔδωκεν εἰς βοΐθειαν, προφῆτας ἀπέστειλε· καὶ τέλος τὸν μοσχογενῆ, ὃς αὐτὸν διέλιπε καὶ λόγους διδάσκων καὶ ἔργους παιδεύων καὶ μεγαλουργίας, τῆς κακοηθείας ἀπάγων· ἀλλ' οὕτω ἐδωλοκακοῦντες, καὶ τὰς κόρας μίνουσαι, καὶ βίνουσαι τὰς ἀκούσας, αὐτὸν μόνον σὺν ἰθαμάματον τὰ παράδοξα, τὸνναντίον δὲ καὶ διέσπασεν, καὶ ἀνελίξιν αὐτὸν ἐπεχείρουν, ὅτι τοὺς ἀσθενούντας ἴατο· καὶ πάντα κακῶς πάσχων μᾶλλον ἐβούλοντο, ἢ δοξασθῆναι τὸν κύριον· ἐγγὺς δὲ ὁ ἔλεγχος καὶ ἀπόδειξις· ὁ μὲν γὰρ ἐν σαββάτῳ θαυματουργεῖ, οἱ δὲ διαπρίονται, τῷ μὲν δοκεῖν, διὰ τὸ σάββατον, τῇ δὲ ἀληθείᾳ, ὅτι τῇ δόξῃ Χριστοῦ βασκαίνουσιν.

v. 14
p. 191. a.

Μακαρίου. Ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ νόμου προστάξεν ὁ θεὸς τῷ σαββάτῳ ἕκαστον ἀναπαύεσθαι καὶ μηδὲν ποιεῖν· τούτο δὲ τύπος ἦν τοῦ ἀληθινοῦ σαββάτου, τοῦ δεδομένου τῇ ψυχῇ ἀπὸ τοῦ κυρίου, οὗ ἡ καταξιοθεύσα ψυχὴ ἀληθινὴν ἀνάπαυσιν ἀναπαύεται, ἀργεῦσα ἐπὶ πάντων τῶν σκεπτικῶν ἔργων, καὶ τὸν διαλογισμῶν τοῦ σατανᾶ· καὶ ὡς ἐκεῖ σαββάτῳ ἐκέλευσε τὸν βῆθ μὴ ὑπὸ ζυγὸν ἀνάγκης ἔλκεσθαι, καὶ τὸν ὄνον μὴ ἐπιφορτίζειν, οὕτως ὁ κύριος τὸ αἰώνιον σάββατον τοῖς, ἀνέπαυσε τὴν βεβαρμημένην ψυχὴν φορτίοις ἀνεμίας ἀκαθάρτων διαλογισμῶν, καὶ ἔργαζομένην ὀνίκαις ἔργα μετὰ ἀσάρκας, ὡς ὑπὸ δεσπότης πικρῶς δεδουλωμένην· καὶ ἐκούρισεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν θυσιάζοιτων φορτίων μακαίων καὶ ῥυπαρῶν διαλογισμῶν· καὶ ἦρε τὸν ζυγὸν τὸν πικρὸν τῶν ἔργων τῆς ἀδικίας, καὶ ἀνέπαυσεν αὐτὴν κοπιῶσαν ἐν ταῖς διαλογισμοῖς τῆς ἀκαθαρσίας· καὶ ὅτι πείθονται αὐτῇ λέγοντι, δεῦτε πρὸς με πάντες εἰ κοπιῶντες καὶ περιτρισιμένοι, σαββατίζετε· σαββάτων τρωφερῶν, ἀληθινῶν, ἁγίων· παρακαλίσομεν σὺν καὶ ἡμεῖς τὸν θεόν, εἰσελευθεῖ εἰς τὴν κατάπαυσιν ταύτην, τοῦ ἀργεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν αἰγρῶν διαλογισμῶν· ἰν' οὕτως θνηθῶμεν λατρεύσαι τῷ θεῷ ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ ἐορτάσαι ἐορτὴν πνεύματος ἁγίου.

Ἰσαάκ. Ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὐκ ἔστιν ὄγδοον, οὐδὲ σάββατον ἀληθῶς· ὁ γὰρ εἰσὼν κατέπαυσεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν βδόμην, τὴν κατάπαυσιν τοῦ ὁρόμου τῆς ζωῆς ταύτης ἐδηλώσεν, ὅτι ὁ κύριος ἐν τῇ σταυρῷ ἀρπύνησε· διότι ὁ τάφος, σῶμα ἐστὶ, καὶ ἐκ τοῦ κόσμου ἐστὶ· ἐξ ἡμέραι ἐν τῇ γεωργίᾳ τῆς ζωῆς διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τελειοῦνται, καὶ ἰβδομὸν ἐν τῷ τάφῳ ὀλοκληροῦνται, καὶ τὸ ὄγδοον ἐν τῇ ἐκ τοῦ τάφου ἐξόδῳ· ὡσπερ δὲ τὰ μυστήρια τῆς κυριακῆς ἐν παραβελῇ δέχονται ἐνταῦθα οἱ ἀξιούμενοι, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν ἡμέραν σωματικῶς, οὕτω καὶ τὰ μυστήρια τοῦ σαββάτου, ἐν παραβελῇ δέχονται οἱ ἀγωνισταί· καὶ σὺν αὐτῷ τὸ σάββατον ἐν ἀληθείᾳ· σπέρ ἐστιν κατάπαυσις ἐπὶ παντὸς λυπηροῦ, καὶ ἀνάπαυσις τελεία τῶν ὀχληρῶν· μυστήριον ἡμῖν δέδωκεν ὁ θεός, καὶ οὐχὶ ἐνέργειαν ἀληθινὴν πολιτεύεσθαι ἐνθάδε· τὸ σάββατον τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀσύγκριτον, τὸ μνήμα ἐστὶ, τὸ ὑπερβαίνειν καὶ σημαῖνον τελείαν κατάπαυσιν, ἀπὸ τῶν θλίψεων τῶν παθῶν, καὶ τῆς γεωργίας τῆς ἐναντιομιμῆς αὐταῖς· πάσα ἡ ἀνθρωπότης ἐκεῖ σαββατίζει· ἐν ἐξ ἡμέραις ἔταξεν ὁ θεός τὴν σύστασιν τοῦ κόσμου· καὶ αὐτὸ μὴ παύσονται τοῦ ὁρόμου τὰ σοχηεῖα, πρὸ τῆς ἀναλύσεως, ἐξ ὧν τὰ ἡμέτερα σώματα συνεστήσαντο· καὶ οὕτε τοῖς σοχηεῖσι δέδωκεν κατάπαυσιν τῆς κινήσεως αὐτῶν, οὕτε τὰς ἡμετέρας σῶμασιν ταῖς· ἐξ αὐτῶν γεγενημένοις, τοῦ

καταπαίειν τῆς γεωργίας· ἔβην δὲ τῆς καταπαύσεως αὐτοῖς ἔβηκεν, ἕως ἂν ἀκολουθήσωσι τῇ ἰδίᾳ συγγενείᾳ τῇ πρώτῃ, ἢ τις ἐστὶ καταλύσις ἀπὸ τῆς ζωῆς· οὕτω καὶ τῷ Ἀδάμ ἔπιν' ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου, φαγῆ τὸν ἄρτον σου· καὶ μέχει τίνος, ἕως ἂν κραγῆς εἰς τὴν γῆν ἢν ἔργῃ· ἢ τις ἀκάθαρτος καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι ἀτίνα ἐπὶ μυστήρια τῆς γεωργίας τοῦδε τοῦ βίου, ἐν ὧν τις ζῆ· ἐὰν γὰρ καταπαύσωμεν τοῦ ἰδρώσαν ἐν τῇ γεωργίᾳ τῆς δικαιοσύνης, ἐξ ἀνάγκης ἀκάθαρτος περιούμεν τὰ πάντα, ἃ ἐκ τοῦ ἐν τῷ σωματι σπέρου εἰς ἡμᾶς ἀνατίλλουσιν· ἐν ὧν γὰρ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀδάμ φέρομεν, ἀνάγκη καὶ τὰ πάντα αὐτοῦ ἔχειν· ἀδύνατον τῇ γῇ ἀργεῖν τοῦ βλασάνειν κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν· ἔκγονον δὲ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐστὶν ἡ γῆ τῶν σωματῶν ἡμῶν, ὡς ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ, ἡ γῆ γὰρ φωνῆ ἐξ ἧς ἐλήφθη, ἐκείνη ἀκάθαρτος ἀνατελεῖ· αὕτη δὲ ἡ λογικῆ, πάντα· εἰ εὖν ὁ κύριος ἐν πᾶσι τύπος ἡμῶν ἐστίν, αὐτὸς δὲ ἕως ἐνάτης ὥρας τῆς πυρασκουῆς οὐ κατέπαυεν ἐπὶ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ μόχθου, ὅπερ ἐστὶ μυστήριον τῆς δι' ὅλης τῆς ζωῆς ἡμῶν γεωργίας, τῷ δὲ σαββάτῳ ἐν τῷ τάφῳ κατέπαυσε, πῶ ἴσον οἱ λίγνυτες ὅτι ἐν τῷ βίῳ σάββατον, ἦσαν κατὰπαυσις ἐπὶ τῶν παθῶν· τὸ σάββατον ἡμῶν ἐστίν, ἡ ἡμέρα τῆς ταπῆς, ἐκεῖ ἐν ἀληθείᾳ σαββατίζει ἡ φύσις ἡμῶν· λοιπὸν καθημέραν ἀνάγκη ἡμῖν ἐπίκειται, ἐκίλλειν ἐξ αὐτῆς τὰς ἀκαθάρτας, ἕως οὗ αὕτη ἡ γῆ καθίσταται, καὶ διὰ τὸ ἐπίμενον ἡμῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ ἕρπυσιον αἱ ἀκαθάρται· οὐ γὰρ ἐλεσιλῶς καθαίρεται ἐκ τούτων καὶ εἰ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὅτι ἐν τῇ πρὸς κερὸν βραδυμῆι ἡ τῇ ἀμυλίᾳ τῇ μικρᾷ πληθύνονται αἱ ἀκαθάρται, καὶ τὸν σπέρου συμπνίγουσι, καὶ τὸν κόπον σου ποιοῦσιν ὡς μὴ ὄντα, λοιπὸν δέον ἐστὶ καθημέραν αὐτὴν καθαρίζειν· ἡ γὰρ ἐκ τούτου κατὰπαυσις, πληθὺς ἀκαθάρτων αὐξάνει, ὧν καθαρισθεῖσιν χάριτι τοῦ μονγενεοῦ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν μυσιώτερον εἰρήται.

Ἀνεπιγράφου. Ἦν ποτὲ καὶ ἡ τῶν ἔθνων ἐκκλησία· τῷ ἀρχαίῳ τῶν ἀμαρτημάτων συγ- p. 193. a.
κνήτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ὀρθοδοπεῖν, ἀλλὰ καὶ προσκυνούσα τὰ εἰδωλα· κατὰ τὸ ἐν Ἡσαΐα σχηματικῶς εἰρημένον· ἐκψεν ἄνθρωπος, καὶ ἐταπεινώθη ἀνὴρ.

Τοῦ αὐτοῦ. Δίκην κτηνῶν τετραπόδων, κάτω ἐκυπτεν· ὄχημα γίγμεν τῷ σατανᾷ, πνεῦμα ἔχιν ἀσθενείας, μὴ συγχωρῶν ἀνακνεῖν πρὸς τὰ οὐράνια, ἢ τὴν τοῖς λογικοῖς οἰκει-εστάτην πορείαν ἐργάζεσθαι· δέκα καὶ ὀκτώ ἔτη συνένυπτε, περὶ τε γὰρ τὴν τήρησιν τῶν δέκα ἐντολῶν ἠσθάνει, καὶ περὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ ὀρθοῦ αἰῶνος καὶ μέλλοντος, ἀλλὰ θεραπεύεται ὑπὸ Χριστοῦ, καὶ τοῦ πρὸς τὰ γῆνα ἐπιστάθαι παύεται, καὶ ὀρθοδοπεῖν μακροά-νει, τοῦ Χριστοῦ τὰς χάριτας ἐπιθέτων, ἦγον συνεργούντος· ὁ δὲ τὸν νόμου περίπτω ἀγα-νακτᾷ· βούλεται γὰρ κατὰ τὸ γράμμα καὶ τοὺς ἐξ ἔθνων βιῶν, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ εὐαγ-γέλιον πολυτευεσθαι· ἀλλ' ἐπισομίζεται ἀκούσας ὅτι καὶ αὐτὸς, ὡς βιῶν μὲν τὸν ἰουδαῖον, ὡς ὄντων δὲ τὸν προσήλυτον ἐν σαββάτῳ τοῖς μωσαϊκῶς ἐσθίει παραγγέλμασιν· ἃ καὶ ὕδωρ λέγει· ἂν, ὡς πρὸς σύγκρισιν τοῦ εὐαγγελίου, αἶνον ἔντος καρδίαν εὐφραίνοντος· ἄλλως δὲ ἐν συναγωγῇ ἰουδαῖῃ τούτέστιν ἐν ἐξομολογήσει· οὕτω γὰρ ἰουδας ἐρημνύεται, καὶ ἐν σαββάτῳ καὶ ἀργίᾳ κανῶν πᾶς θεραπεύεται· ἀγανακτεῖ δὲ ὁ τῆς κακίας ἄρχων, ἀλλ' ἐπι-σομίζει αὐτὸν ὁ κύριος, λέγων· εἰ σὺ πέλις εἰς βιῶν μαι τὰ χρηματίσαντα, γεωργούντα τὸν θεῶν σπέρου, ἢ εἰς ὄνον, ὡς ἐμὸν γεγονότα ὄχημα, ἀπάγεις πόρῳ τῆς ἐμῆς τραπέζης, καὶ ποτίσεις ὕδωρ, τὴν διαφείδουσαν καὶ ἄστατον ἡδονῆν, πρὸς μᾶλλον ἐμὲ χροῖ τὸν εἰς ἐμὲ πι-

ζέοντα, και δια τούτο τέκνον του Ἀβραάμ ὀνομαζόμενον, λύσαι τῶν δεσμιῶν τῆς κακίας, τῶν ἐξ ἡπείρας σῆς ἐπιτεθέντων αὐτῷ;

- p. 193. b. Εἰρηναίου. Ἴδε τοίνυν κόκκον συνάπτεις διὰ παραβολῆς δεκνύμενον· και λόγον ἑπουρανικῶν σπέρματος ὀκνον ἐν κόσμῳ ὡς ἐν ὄργῳ σπειρόμενον, ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ τὸ πυρρῶδες, και τὸ ἀσπρὸν τῆς δυναμικῆς, κριτῆς γάρ του παντός κόσμου ἐκπύρρῳσσοτο οὕτως ἐν καρδίᾳ τῆς γῆς· ἐν χώρῳ κρυβείς, και τριμέρῳ μέγιστον δένδρον γεννηθείς, ἐξετενε τοὺς ἑαυτοῦ κλάδους εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς· ἐκ τούτου προκίψαντες οἱ δώδεκα ἀπόστολοι, κλάδοι ἁγῶν και εὐδαλείς γενόμενοι, σπέτη τῶς ἔθνεσιν ἐγενήθησαν ὡς πετινίεις οὐρανῶν ὑφ' ὧν κλάδων σκισπασθέντες; εἰ πάντες, ὡς ὄρνεα ὑπὸ καλιᾶν συνελθόντα, μετέλαβον τῆς ἐξ αὐτῶν προερχομένης ἑδωδίμου και ἑπουρανίου τροφῆς.
- p. 196. a. Μασκαρίου. Ὅσπερ γάρ ὁ χρυσοῦς ἀπὸ πολλῆς ἄμμου πλυόμενος εὐρίσκαται, και ταῦτα ἐλάχιστα ὡς κεργίθεις, οὕτως και ἀπὸ πολλῶν, ὀλίγοι εἰσι δοκμοι.
- Βασιλείου. Καὶ εὐχῶ τῶν ὀλίγων γενέσθαι, σπάσιον γάρ τὸ ἀγαθὸν διὸ και ὀλίγοι οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
- Βίκτωρος Ἱερουσαλήμ δε ὀνομαζέει τὸ πᾶν τῶν ἑσυχίων γένος, διὰ τῆς μετροπόλεως πάντας; σημαίνων.

C A P. XIV.

- p. 201. b. Μασκαρίου. Αἴ γε μὴ ἐνδοεῖαι ψυχᾶι και πάντων καταρροῦσαι, τά τε ἄλλα και πρὸς πόλεμον εὐθετο, καθὼς και Μωϋσῆς, περὶ του κρηπτοῦ τῶν ποιηρῶν πνευμάτων πρὸς τὴν ψυχὴν πόλεμον αὐκτοτόμενος· και οἱ ψυχᾶι πρὸς τούτον εἰσὶν ἐπιτιθῆναι δεκνύς, ἔρρῳσιν εἰ τις ἔρρῳσσοτο γυναικα, μὴ ἐξέλεθρ εἰς πόλεμον· και εἰ τις ἐρρῳτευσεν ἀμπελώνα, μὴ ἐξέλεθρ ταῦτα δε περὶ θεσμιῶν ὑλικῶν λέγει, μήπως τίς πρὸς τὰ πνευματικά τῆς ποιηρίας ἀδελῶν, ἐν τισι πράγμασι δέθηται· ἑὰν γάρ διὰ τὴν πρὸς τὰς ἡδονὰς και τὰ κτήματα προσπάθειαν μὴ ἀδλήση, ἀπόβλητος τῆς οὐρανίου ευφροσύνης γίνεται, ὡς περὶ τῶν εἰς δέπτον κληθέντων και παρατηρησμένων φρσιν ὁ κύριος, συμφώνως τῷ Μωϋσῆ λέγων, ὅτι ὁ τίς ὑλικῶς προσδεθεμένος, οὐ δύναται ἑλθεῖν εἰς μετροσιαν τῶν νοητῶν ἀγαθῶν· ὡσπερ δε βασιλεὺς γράψας ἐπιστολὰς, αἰς βούλεται δωρεᾶς ἰδίας χαρίσασθαι, σημαίνει πᾶσιν ὅτι ταχέως σπονδάσατε ἑλθεῖν πρὸς με ἵνα λάθητε παρ' ἐμοῦ δωρεᾶς βασιλικῆς· και εἰ μὴ ἑλθῶσιν, οὐδὲν ὠφελήθησαν ἀναγκόντες τὰς ἐπιστολὰς, μᾶλλον δε και θανάτου εἰσὶν ἔνοχοι διὰ τὸ καταρροῦσαι, οὕτω και τὰς θείας γραφᾶς ἀπίστευθῶν ὁ θεός, ἵνα γενόμεθα θείας κωνωνοι φρσῶν· αἰς ἀναγκόντες, οὐκ ὠφεληθησόμεθα, μὴ θελήσαντες λαβείν ζωῆς δωρεᾶς· ἥς ἀνευ, ἀδυνατον ζωῆς ἀθανάτου τυχεῖν, ἥ τις ἐρῶν ὁ Χριστός.
- p. 202. b. Ἀνεγκράτος. Ἄλλως δε, ὅτε μὲν τὴν τιμωρητικὴν αὐτοῦ δύναμιν ὁ θεός αἰνίζασθαι βούλεται, πάνθηρ, και ἄρκος, και πάρολις, και λέων, και τὰ τοιαῦτα ὀνομαζέεται· εἰταν δε φιλανθρωπιαν ὑπεμφαίνων μέλλει, ἀνθρωπος λέγεται, ὡσπερ οὖν νῦν· ἀνθρωπος γάρ, φρσῶν, ἐπεισθε δέπτον μέγα· και δέπτον, μὲν ἀλλ' οὐκ ἄριστον· εἰ ἐπὶ δυσμοῖς του κατ' ἡμᾶς αἰῶνος ἥ κατὰ Χριστὸν εὐκωνομῆ γέγινε· μέγα δε, ἥ τοι εἰ μέγα και ἄρρῳστον τὸ τῆς εὐσεβείας μυσῆριον, ἥ ὅτι οὐκέτι γνωσῆς ἑμμελλεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ μόνῳ ὁ θεός εἶναι, οὐδὲ ἐν

τῆ Ἰσραὴλ μίγα αὐτοῦ τὸ ὄνομα, ἀλλ' ἡ συμπεραση πλινθῆται τοῦ γυναικὸς τὸν κύριον ὁ μὲν γὰρ νόμος ἐν ἔθνεσιν ἰδύετο τῶ τῶν ἰουδαίων, τὸ δὲ εὐαγγελίον παντὶ τῶ κόσμῳ κηρύσσεται· ἐκάλεσε δὲ πολλοὺς, τοὺς ἰουδαίους θλασθῆ· οὗτοι γὰρ προηγουμένοις καὶ οὐ προσφάτως, ἀλλὰ πάσαι διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐκλήθησαν· εἴτα ὁ μονογεγὸς υἱὸς μερρην δούλου λαβῶν, καὶ διὰ τοῦτο δούλος κληθεὶς, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς, τῷ ἄραφῳ καὶ εὐσέτῳ καιρῷ, ὅς καὶ ἄρα τοῦ δειπνεῦ καὶ τῆς οἰκονομίας λέγεται.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰ βούλει δὲ, ἀγρῶν ἀγοράζει, ὁ δὲ τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν ἀγρὸς γὰρ ὁ π. 203. α
κόσμος, μὴ παραδεχόμενος τὸ ὑπὲρ φύσιν μυστήριον· ψυχῶς γὰρ ἀνθρώπος, εὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· ζεύγη δὲ ἀγοράζει πέντε, ὁ τὰς πέντε τῆς ψυχῆς δυνάμεις τὰς πέντε σωματικαῖς κακῶς συζεύξας δυνάμεις, καὶ ταύταις ἐμπαθῶς καταχρώμενος, τῶν παθῶν τεμνύσας τὰς αὐλακὰς· ὁ οὖν τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦ ἀποδοῦς, καὶ ταῦτα τὰ ζεύγη κτησάμενος, τοῦ νεκροῦ δειπνεῖ οὐκ ἐπιθυμῶν· ἀλλ' ἔστι παρητημένος ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ γήμας, ὁ τῆ συζύγῃ τῆς ψυχῆς σαρκὶ προστετικῶς, ἢ τῆ κατὰ τὸν νόμον πολιτείας, καὶ αὐτὸς δὲ τοῦ ἀλκωθῶς καλεῖ ἰστὶν ἀνέρετος.

Βίτωρος. Ὅχλοι αὐτῷ συνεπαρέοντο, καὶ οὐκ ἔμελλεν τῆ μὲν τοῦ ὀνόματος ἀγόμενος π. 205. α
ναι δέξῃ, καὶ τὴν τοῦ σωτῆρος θαυμάζοντες δοῦμαιν· τῆ δὲ πρὸς αὐτὸν οὐ προσέντες εἰκειόταν, ἢν μεγάλην τὴν εἶναι θεῖ, καὶ πρὸς ἄλλον ἦναι ἀγάπη· ἀγάπη δὲ ἡ μεγάλη καὶ ἄρα εὐθένα χωρισμὸν φέρει τοῦ ἀγαπομένου· χωρίζει δὲ ὁρῶν τοῦ πρὸς οὐρανὸν ἅπαντα τὰ φίλτρα τῶν ἐπὶ γῆς· καὶ εἰ πατέρα τίς ἀγαπᾷ, καὶ εἰ μητέρα, μὴ κατὰ πνευματικὴν ἀγάπην, ἀλλὰ κατὰ τὴν σαρκικὴν ταύτην καὶ ἀνθρώπινον, ὡς τοῖς ἐκείνου θεοδουλωσάσι βουλήμασι, ἢ τοῖς Χριστοῦ προστάγμασι· καὶ εἰ γυναικὸς ἐπιθυμίας ὑπομνήσει, καὶ εἰ παίδων αὐτὸν δουλεία κατεδουλώσασα καὶ ἀδελφῶν, ὡς περὶ τὰ ἐκείνοις ἠθά μᾶλλον, ἢ τὰ Χριστοῦ φίλα σπουδάσει· καὶ εἰ αὐτὴν ἀγαπήσει τὴν ψυχὴν, ὥστε αὐτὴν ἐν κόσμῳ σώσει· ἐθέλει μᾶλλον, ἢ παρὰ Χριστοῦ ζωοποιεῖν· τότε γὰρ τὸ οἰκεῖν ἀληθῶς, ἔτε μὴ μαχερόμενην πρὸς Χριστὸν ἀπαιτοῖ τὴν εὐκείωσιν, μὴ ὅ ἀντίδικουσαν ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν σπουδῆς· εἰ δὲ Χριστὸς μὲν καλῶς πρὸς οὐρανὸν, καὶ κελύει μὴ μεμνηθῆναι τὰ περὶ γῆν, μὴ δὲ ἀπάταις πλεῖτους καὶ ἠδοναῖς βίου συμπνεύσασα, γονεῖς δὲ γυναικὸς καὶ τέκνα καὶ ἀδελφοὶ πρὸς ταῦτα ἀντιπαροκαλεῖν, τότε χωρὶς οὐκ ἔστι Χριστοῦ, χωρὶς εἶναι θεῖ καὶ τοῦ μαθητοῦ· ἐπότε καὶ ἡ ψυχὴ τὰ ἑαυτῆς ἐπιζητοῦσα, καὶ μὴ τὰ Χριστοῦ, μισείσασα προστέτακται ταῦτοι· ὁ δὲ εἰ αἰτίως, περὶ ὧν ὁ Παῦλος φροῖν· οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ἐπιζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Μακαρίου. Μὴ δὲ γὰρ ὡς οφείλων ἑαυτὸν ἐν ζύλῳ κρημάσαι καὶ ἀκλουθεῖν τῷ κύριῳ, π. 206. β
εὐτοῖς νότι· ἀλλὰ σταυρώσεις σεαυτὸν ἐκ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, τοῦ μὴ ἄψασαι αὐτῶν.

Μάρκου μοναχοῦ. Ὅποτε ὁ κακοχίαν καὶ ἀτιμίαν ὑπὲρ ἀληθείας ἀρνούμενος, ἀποστατικῶν ὁδῶν πορεύεται· τὸν σταυρὸν ἄρας, καὶ τὴν ἀλυσιν περικείμενος.

Ἀνεπιγράφου. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἁπασῶν ἐγγιμῆσιον, ὅσαι κατ' ἀνθρώπους εἰσι, π. 28.
π. 205. β
κάλλιον τοῦ μὴ ἀπειθεῖν τοῦ πρᾶγματος, ἢ τὸ μεταχειρίζεσθαι τὰ ἀνέριστα καὶ ἀκατέβητα, εἰεν οἰκοδομικὴν πύργου τὴν μὴ συμπληρωσάμενην, καὶ πλοῖον πρόσειν τοῦ μὴ καταρυσσομένου· τὸ δὲ ἀκλουθεῖν Χριστῷ, σωτήριον μὲν, σπουδασθῆναι δὲ οὐδὲ μίαν καταλείπει σωτηρίαν· διόπερ οὐκ ἔπει πᾶς ἐξ ἡμῶν, ὅς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν,

ἐμὲ ἀκολουθεῖτω· οὐ γὰρ λέγει τὸ ἐλέησαν ὁ σωτήρ, εὐδὲ εἰσπύεται τὸ ἐπιβλαβὲς ὁ πᾶν ὠφέλιον μόνη ἐπιθετικῶς, εὐδὲ ὥσπερ ὁ μὴ θυνάμενος πολεμεῖν τῷ διπλάσιος στρατιώτας παρεσκευασμένῃ πέμψας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην· οὐχ' οὕτως ὁ μὴ θυνάμενος ἀκολουθεῖν τῷ καλυπτεῖ πρὸς οὐρανὸν, αἰετῶσαι κλιεῖται τὰ κατὰ γῆν· εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, φθοί, μέλλετε ἀποθνήσκειν· καὶ τῶν τὰ ἐπίγεια φρονούντων, φθοί, τὸ τέλος ἀπόλλια· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οὐδεὶς γὰρ ὄλεθρον ἀντὶ σωτηρίας ἐργάζεται· πάντας μὲν σὺν τοῖς ἀκολουθούντας Χριστῷ, προσκίτη ἂν εἴη κατὰ τὸ ῥῆμα τὸ θείου, ἀπειτεῖχθαι πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ· καὶ οὕτως ὁ τῶν ἀποστόλων τρόπος καὶ τῶν ἱσχυμένων ἐκείναι· δευτέρος δὲ ὁ τῶν πολλῶν ὑπολείπεται τρόπος, ὁ πρᾶξιν μὲν ἔχων τὴν ἐν χρήμασι, σπουδὴν δὲ καὶ διάθεσιν τὴν πρὶ τὸ καλὸν, καὶ τὴν χρημάτων περιουσίαν τρέπων εἰς τοῦτο.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἄπλως δὲ διὰ τῆς τοῦ πυργου παραβολῆς διδάσκει ἡγῶς ὁ κύριος, ἀπᾶς ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἐλομένους, φυλάττει τὴν αὐτὴν προαίρεσιν· καὶ μὴ θεμέλιον μὲν καταβαλεῖσθαι ἢ τὴ ἀρχὴν ἀκολουθήσεως, εἶτα τέλος μὴ ἐπιθεῖναι, ὡς μὴ ἔχοντας ἀρκεῦσαν παρασκευὴν τῆς προθυμίας· καὶ πᾶς δὲ ὁ μὴ τῇ πράξει τὴν γνώσιν ἐπιθεῖς, ἀτελὸς κτίζῃ· καὶ ὁ τῇ πίστει δὲ μὴ ἐπονομαζῶν τὰ ἔργα, ἐμπαίζεται· καὶ ἡ ἐρεθῆς δὲ παραβολῆ, παιδεία μὴ διψύχους εἶναι, μὴ δὲ σαρκὶ καὶ θεῷ προσκλιῦσθαι, ἀλλὰ τὸν νῦν ὡς βασιλεῖα ἀντιστῆν τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ τῷ ταύτης εὐρετῇ· καὶ ἀσποῦδεν μίσος ἔχουν, καὶ μηδὲ ποτε εἰρηνεύουν, ἕπὲρ ἐστὶ δουλωθῆναι τὰς πάσασιν.

v. 34.
p. 206. a.

Τοῦ αὐτοῦ. Καλὸν τὸ ἄλας, τὸ τηρῶν τὴν ἰδίαν ἀρετὴν· μωκροῦδὲν δὲ τῇ ἀμείλει, τὴν φρόνησιν ἀπέλλυσιν ἄρτους· ἄλας πάντες εἰ διδῶσκαλοι, εἰ μὲν πρώτως, εἰ δὲ δευτέρως· πρώτως μὲν γὰρ εἰ ἀπέσκα, ἅλιος παντὶ τῷ κόσμῳ γεγόναι· καὶ ὅσοι μετ' ἐκείνου, τοῦτοι, ἀντίοντες εἰς σωτηρίαν ἀνθρώπων· δευτέρως δὲ εἰ τὰς ἐκκλησίας πληρῶντες λαοί, χρήσιμοι πρὸς ὠφέλιον τὰς πλησιάζουσι καθιστάμενοι· χρήσιμοι τοίνυν ἡμᾶς φθοῖν ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος, ἅπαντι ἀνθρώπῳ κατασκευάζει, καὶ πᾶσιν ἐπὶ σωτηρία παραμύγησι, τοῦτοι· ἀποθετικῶς, εἰς τὸν προεῖρηκα· εἰ δὲ παραφθεῖροι τίς τὴν προσήκουσαν διάνοιαν, οὔτε ἀφ' ἡμῶν ὄφελος εὐδὲν, οὔτε ἡμῖν ἐτέρωθεν ὑπολείπεται· ἔθεν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετεῖ ἔσοδε· γῆ μὲν γὰρ τὸ ὠφελούμενον, κόπρος δὲ τὸ ὠφελούνη· ἡμεῖς σὺν πρὸς τὸ ὠφελῆν κόσμον ἅπαντα κείμενοι, εἰ μήτε ὠφίλιμοι μένομε, μήτε ὠφελῆσθαι δύνασθε, ἀπόβλητοι καὶ εἰς οὐδὲν ἔσοσθε χρήσιμοι· ἐπεὶ μὲν τοι παραβολικῶς καὶ σκοτεινὸς ὁ λόγος ἦν, διεγείρων τοὺς ἀκούοντας ὁ κύριος, εἰς τὸ μὴ ἀπλῶς καὶ κατὰ τὸ πρόχειρον παραδέξασθαι τὸν περὶ τοῦ ἄλατος λόγον, ἐπήγαγεν· ὁ ἔχων ὄτα ἀκούει οὐκ οἴεται, τοῦτόστιν ὁ ἔχων σύνεσιν συνιέτω· ὁ θυνάμενος νοεῖν, νοεῖτω λόγον συμβολικόν· καὶ αἰνιγματώδη· ὅτι γὰρ ἐνταῦθα τὴν αἰσθητικὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν, καὶ τὴν πρὸς τὸ συνιέναι ἐπιτηδεύσασθαι νοητέον· ἔτι δὲ καὶ ἡμῶν τῶν πιστῶν ἕκαστος ἄλας· ἐκ τῶν θείων λόγων καὶ τῆς ἀνωθεν χάριτος τὴν νοεῖσθαι πάντα δεδωγμένος· εἰ σὺν μὴ πιστώμεθα ἐξ αὐτῆς, ἀσυνετα γινώμεθα, καὶ οὕτως τὸ ἄλας ἐμωρόσθη, μὴ ἔχων τὴν τῆς ἀνωθεν χάριτος πίστιν.

v. 35.

Μακάριον Ἰὴν καλῶν, τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων· αἷς δεκνόνσαν οἱ ἀπόστολοι τὸ ἐπυράναι ἄλας τοῦ πνεύματος, καὶ ἀπύστους εἰργάσαντο, ὡς μὴ σκώληκας ἐν αὐταῖς ἐμπροκτεῖν τὰ τῆς πορνείας πνεύματα.

C A P. XV.

Τού αὐτοῦ. Ὡσπερ εἰ ἱσραηλίται ἐβάλον τὰ χρυσῶ σκεύη εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἐγένετο εἶδω-
 λον, οὕτω καὶ νῦν τοὺς καθαρὰς λογισμοὺς ἐπέθηκε τῇ κακίᾳ ὁ ἄνθρωπος καὶ κατεχώρη-
 σαν εἰς τὸν βόβρονον τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐγένετο εἶδωλον καὶ χρίαν ἔχει λύχνου θεῶν
 ἡ ψυχῇ, πνεύματος ἁγίου τοῦ κοσμεύοντος τὸν ἑσκατισμένον οἶκον τοῦ φρωτικῶ ἡλίου τῆς
 δικαιοσύνης· καὶ γὰρ ἐκείνη ἡ χίρα ἡ ἀπελέσασα τὴν δραγμὴν, πρῶτον ἦψε τὸν λύχνον,
 εἶτα ἐκόσμησε τὸν οἶκον, καὶ οὕτως εὐρέθη ἡ δραγμὴ ἐν τῇ κόφρῳ καὶ ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ
 καὶ ἐν τῇ γῇ, κειχωμένη· καὶ νῦν ἡ ψυχὴ εὐ δύναται ἀφ' ἑαυτῆς εὐρεῖν τοὺς ἰδίους αἰ-
 τῆς διαλογισμοὺς καὶ χωρίσαι, ἀλλ' ὅταν ἀρῆθῃ ὁ λύχνος ὁ θεῶν, ἅπτεαι εἰς τὸν ἑσκατι-
 σμένον οἶκον, καὶ τότε βλέπει τοὺς λογισμοὺς αὐτῆς, πῶς εἰσὶ κειχωμένοι εἰς τὴν ἀκαθαρ-
 σίαν τῆς ἁμαρτίας· ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, καὶ τότε βλέπει ἡ ψυχὴ τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς, καὶ
 ἀρχεται ἀνακαλιῶσαι τοὺς ἐν τῇ κόφρῳ ἀναμιγμένους λογισμοὺς· ἀπόλσει γὰρ τὴν εἰκόνα
 αὐτῆς ἢ ψυχὴ παραβάσα τὴν ἐντολήν.

v. 8.
p. 208. a.

Τού αὐτοῦ. Καὶ ὡσπερ εὖκ ἦν ἐν τῇ παραβολῇ θέλημα τοῦ πατρὸς, τὸν υἱὸν ἀπέ-
 σθαι· καὶ θελήσαντος αὐτοῦ, καὶ εἰπόντος, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς εὐσίας, εὖκ ἐκό-
 λυσεν, οὕτως καὶ ὁ θεὸς εὖκ ἠθέλησεν ἀπελῆσαι τὸν Ἄδᾶμ, καὶ θελήσαντος αὐτοῦ πα-
 ραβῆναι τὴν ἐντολήν, καὶ τὸ ἴδιον μέρος λαβῆναι· τοῦτοισι τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν καὶ τὸ θέλημα
 εὖκ ἐκώλυσεν, διὰ τὸ ἴδιον αὐτὸν ἔχειν θέλημα, καὶ ἰδίαν ἐξουσίαν, καὶ ἰδίαν γνομήν· αὐ-
 τεξούσιον γὰρ αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς (ἐκτίσεν) ὁ θεὸς, παῖν πᾶν ὁ βούλεται.

v. 11.
p. 209. a.

Ἄσπεριον. Ἄλλ' ἐγνώσθημεν καὶ αὐδὶς τῷ εὐκχαλίῳ, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μυστήρια θεωρή-
 σουμεν· πατέρα μὲν εὖκ ἡ παραβλή τὸν θεὸν καὶ ποιητὴν τοῦ παντός, ὀνομάζει· τὸν δὲ
 πρεσβύτερον υἱὸν καὶ νεώτερον, ἀνθρώπους δύο· τὸν μὲν παραμένοντα τῇ δοθείσῃ χάριτι
 καὶ τῷ τῷ; κληρονομίας, καὶ εὐδαμῶ τῆς ἐκκλησίας, εὐδὲ τῆς τῶν ἀγγέλων μυστήριον κοι-
 νωσίας, διὰ τῆς τοῦ βίου ἀσωτίας, ἀρνήσαντα· τὸν δὲ κατὰ πάντων τῶν ἐιρημένων νεω-
 τερίσαντα, καὶ διὰ τούτου καὶ ἀληθινῶ χωρισθέντα πατρός, καὶ σπαθήσαντα, καὶ διαφθεί-
 ροντα τὰς παρ' αὐτοῦ δοθείσας δωρεάς, ὡς εἰώθεσαν πράττειν οἱ ἄσωτοι· ἔστιν εὖκ τὸ ἐπι-
 βάλλον μέρος τῆς εὐσίας, ὁ σπαρὰ τοῦ πατρὸς· ὁ νεώτερος υἱὸς ἐπιζητεῖ, τάχα μὲν τὸ αὐ-
 ξεούσιον, τάχα δὲ τὸ βράπτισμα, καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ἀγγέλων σώματος· καὶ γὰρ πελλεὶ καὶ
 τῶν νεωτέρων, καὶ ζητοῦσι ταῦτα καὶ λαμβάνουσιν· ἀλλ' εἰ πρεσβυτικὸν ἔχοντες φρόνημα,
 ἐκείνοι καὶ τὸ δῶρον ἐν ἀκριβείᾳ φυλάττουσιν· ἴσον μὲν εὖκ ἔστι τὸ ἐπιβάλλον ἐκάστῳ ἢ
 δὲ τῶν λαμβανόντων, κατὰ τὴν σπουδὴν ἐκάστου διαφορά, ἐκείνη καὶ μῆζον καὶ ἔλαττον
 αὐτὸ ποιεῖ· ἢ καὶ ὅλος ἐκδοσαντῶ ὡσπερ ὁ ἄσωτος· τὸ μὲν εὖκ ἐπιβάλλον, τοῦτ' ἂν ἀνίτι-
 τετο ἢ παραβολῇ, τὸ λογικὸν καὶ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ πάντα ἔσα δίδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς,
 εἶον τὴν κρίσιν, τὸν νόμον, τοὺς προφήτας· τὸ δὲ μακρὰν ἀποδημίαν στελεάζουσαι, τὸ μα-
 κρυνθῆναι καὶ τῶν δωρεῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ· οὕτω καὶ ὁ Ἄδᾶμ ἐσπάθησε τὴν εὐ-
 σίαν, καὶ πάσης τῆς πατρικῆς εὐπείρας ἐξέπεισε· καὶ ὑπερηκόσθη χωρεῖν, ἀφῆσαν βρῦ-
 τος ἀγαθῶν· χαλεπὸν μὲν υἱῷ νεωτέρῳ χωρισθῆναι πατρός, δαπάνην γὰρ ἄσματος, καὶ ἀσε-
 λασίαν, καὶ ὀμίλιας ἤδη φθειρύνσας, ὁ τοῦ πατρὸς ἔλαυνει καὶ ἀποδοικεὶ ὀφθαλμῶς· ἔταν

δὲ ἐφ' ἑαυτῆς γένηται νεότες, καὶ μήτε φόβος παρῆ, μήτε αἰδώς, δὺς φύλακας ἰσχυροὶ ταρταυμένους νεώτερος, τότε δὴ τότε οἴχεται πάντα καὶ ἀνατέτραπται.

- v. 15.
p. 210. b. Τούτου αὐτοῦ. Ὁ πολίτης τῆς μακρῶν ἀπωσιμαμένης Θεοῦ χώρας, ὁ διὰ λόγους ἐστὶ καὶ γὰρ τῆς ἀμαρτίας ἢ πόλις πρῶτον πολίτην ἔχει καὶ πολιστὴν τὸν διάβολον, τὸν αὐτῆς εὐρετὴν, πανταχόθεν πάντα συναγόντα τοὺς ἀσώτους καὶ συμπολίτας παύουμένους, καὶ εἰς ὅτιμους καὶ συνέδρια παραπέμποντα πράξεις· καὶ γὰρ χαροβίον ἐστὶν ἀγελάρχης, ἀλλ' οὐχὶ παμπύλῳ λαγυῶν προβάτων, ὡπερ ὁ δεσπότης ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ παιμνίου αὐτοῦ ἀποστέλλει σὺν ὁ ἀρχισυβώτης τὸν ἄβλιον νεανίσκον βόσκειν χείρους.
- v. 16. Τούτου αὐτοῦ. Ἦν ὁ ποτὲ εὐδαίμων, ἀμοδαιτος τῶν χοίρων ἐσθίων κεράτια, τοῦτον γὰρ ἢ ἀμαρτία, πρὸς ὀλίγον μὲν ἠθεία, σὺν δὲ τρόφιμον σὺδὲ χρέσιμον φέρουσα, καὶ ἴδουσα μὲν πρόσκαιρα, κολάουσα δὲ αἰδία ἐπιθυμεί δὲ κοροσθῆναι τῆς ἀμαρτίας ὁ ἐλευνός, καὶ οὐ δύναται λαβεῖν κόρον σὺδὲ γὰρ μένει ἢ ἴδου, ἀλλ' ἅμα γίνεταί καὶ ἀποσίνεταί, καὶ κενὸς εὐρίσκειται πάλιν ὁ ἀνθρώπος.
- Γ v. 17. Τούτου αὐτοῦ. Κάλλιχα εἴρηται τὸ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν, καὶ γὰρ οὐκ ἦν ἑαυτοῦ, ἐκδοτος γεγενῶς, καὶ πεπραμένος τῆς πάθει, καὶ τῶν ἐμφυτῶν φρονῶν ἐξεστραχῶς.
- v. 19.
p. 214. a. Τούτου αὐτοῦ. Μισθωτὸν δὲ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετανοίαν ὁ ἄσωτος ἑαυτὸν ἐνεμάζει, καὶ πάντα τὰ τῆς ἀτιμίας ὀνόματα· ἴν' ἡμῖν ὑπογράψῃ ὁ λόγος, ὅπως χρῆ μετανοήσας ταπεινωθῆναι τὴν καρδίαν, καὶ διὰ τῶν ῥημάτων συντριβεσθῆναι· διδάσκει δὲ ἢ παραβολῆ, καὶ ὅτι τὸν μετανοήσαντα καὶ ἐξελούμενον τὸν Θεόν, σὺδὲ ἀτενὲς βλέπων εἰς οὐρανὸν δι' ἀλλὰ τῷ ἐρυθρῶνι βλέμματι τὸ τῆς ψυχῆς κατηφῆς ἀπαφύρσιον κινήσει.
- v. 20.
p. 212. b. Τούτου αὐτοῦ. Ὅρα δὲ πῶς διαγράφεται τὸν Θεοῦ ἀγαθότατα· ἐρχόμενον γὰρ τὸν ἀσώτον, οὐ μόνον οὐκ ἀποπέμπεται, σὺδὲ παροῦσ' ἀλλὰ καὶ προσπαντᾷ χαιρών, ἵνα Σάπται ἀπολάβῃ τὸν πλανηθέντα, καὶ περιχῆται τῷ τραχιῳ.
- v. 22.
p. 212. b. Τούτου αὐτοῦ. Καὶ εἴη ἂν στολὴ ἢ πρόπη, οὐκ αὐτὸ τὸ βάπτισμα· οὐ γὰρ οἶον τε τιχεῖν δευτέρου βαπτισμάτος, ἀλλ' ἢ πρόπη χάρις· ἦν ἀπ' ἀρχῆς ἕκαστος τῶν πιστῶν ἐνδοῖται δὲ τοῦ βαπτισμάτος· ἀντὶ γὰρ τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἡμῖν, παρὰ Θεοῦ ἐχαρίσθη ἀναγίνωσκαι, ἢ τις τὰ μολύσματα ἡμῶν τῷ θακρῷ πλύνουσα, πάλιν καθαρὰς ἀπορῆναι. Μακαρίου. Τῆς ψυχῆς γὰρ τὴν πῶσιν ὁ κύριος ἀνηγόμενος, τὴν περὶ τοῦ νέου υἱοῦ παραβίβλην ἔφερον, ὅς ἐξη ἀσώτως, τὰ πάθη τῶν τῆς ποτηρίας πνεύματων ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ ἐν αὐτοῖς ζῶν· ὁ λιμὸς δὲ ἰκίνοιο εἰς συμμῆρον γέγονε, τοῦ μπισθῆναι καὶ ἐπιστραφῆναι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τὸν οὐρανίον, ὅς ἀποδέχεται ψυχὴν ὀρών ἐπιστρέφουσαν καὶ μετανοήσαν καὶ ἐν ἀληθείᾳ προσερχομένη αὐτῷ, καὶ δίδωσιν αὐτῇ στολὴν τοῦ φωτός τοῦ Χριστοῦ, καὶ θαυτῶν τῆς σφραγίδος τοῦ ἁγίου πνεύματος· δι' ἣν ἐτύθη καὶ ὁ καλὸς σκευτὸς μέσος, ὁ κύριος ἐν σαρκὶ παθῶν· ἢ τις ἕως οὗ ζῆ ἀσώτως μετὰ τῶν πνευμάτων τῆς ποτηρίας ἀναστραφῆναι, καὶ μετ' αὐτῶν διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν παθῶν περνεύουσα, καὶ σὺν τῇ ἀμαρτίᾳ διάγουσα, νεκρὰ καὶ ἀπολωλῶτα τυγχάνει τῷ ἐπουρανίῳ καὶ ἀγαθῷ πατρὶ· ἐπὶ δὲ μπισθῆ καὶ ἐπιστραφῆ πρὸς αὐτὸν, χαρὰ γίνεταί ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ, λαμβάνει εὐλίην δόξης φωτός Χριστοῦ, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ σφραγίζεται πνεύματι· καὶ αὐτὸς ζῆ πάλιν ζῶντι πνευματικῶν, πρὸς τὸν ἐπουρανίον πατέρα· ὅς φόβος καὶ ἀγάπη, καὶ αἰσχύνῃ ἐπιστραφῆσιν αὐτὴν προσδέχεται καὶ ἀπολαμβάνει, μὴ λογίζομενος τὰ πρότερα τῆς ἀμαρτίας αὐτῆς κακὰ.

Ἀστέρειον. Δίδεται τῷ ἀστέρι μετὰ τὴν στολὴν, καὶ δακτύλιος, σύμβολον τῆς ναυτικῆς σφραγίδος τοῦ πνεύματος· ὡς γὰρ ἐν τῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος παλιγγενεσία, καὶ στολὴ καὶ σφραγὶς δοξάζει πνεύματος ἁγίου, οὕτως καὶ ἐν τῇ διὰ τῆς μετανοίας ἀναγεννησίᾳ.

Τῷ αὐτοῦ. Προστίθεται γὰρ τὰ ὑποδήματα, ἵνα θαρρῶν ἔχη τὴν τοῦ ὄρους καταπατεῖν κεφαλὴν· σὺ γὰρ φησὶ τρήσεις αὐτοῦ κεφαλὴν, κρείνεις τρήθαι σου πτέρων· πρὸς ἑκάτερον οὖν, χρῆσιμον τὰ ὑποδήματα, καὶ εἰς τὸ καταπατεῖν τὴν τοῦ ὄρους κεφαλὴν, καὶ εἰς τὸ τὴν ἐκείθεν βλάθην τὴν πτέρων διαφυγεῖν.

Μακαρίον. Ὁ Ἀδάμ τὴν ἐντολὴν παραβῆς, κατὰ δύο τρόπους ἀπόλωτο, ἵνα μὴ ἐτι ἀπολείπῃ τὸ κτίσμα τὸ καθαρὸν τῆς φύσεως αὐτοῦ, τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ· ἕτερον δὲ ἐτι ἀπόλειπον αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ἐν ἣ ἀπέκτιστο αὐτῷ κατ' ἐπαγγελίαν πᾶσα ἡ σφαιρικός κληρονομία ὡσπερ ἐάν ἦ νόμισμα τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως ἔχον, καὶ τοῦτο παραχαρᾶτῃ, ὁ χρυσὸς τὴ ἀπόλωτο, καὶ ἡ εἰκὼν οὐ χρυσομείω, τοιούτων ἐπαθεὶ καὶ ὁ Ἀδάμ· μέγας γὰρ πλεῦτος, καὶ μεγάλη κληρονομία κτήρηται αὐτῷ ὡσπερ ἐάν ἦ χωρίον μέγα, καὶ ἔχη προσόδους πολλὰς· ἐκεῖ ἀμπελὸς εὐδηνεύσασα, χώραι εὐφροσύνας, ἀγέλαια, χρυσὸς, ἄργυρος· οὕτως ἦν τὸ χωρίον τίμιον πρὸ τῆς παρακοῆς, αὐτὸ τὸ σκῆυος τοῦ Ἀδάμ· ἀλλ' ἐπειδὴ κακὰ ἔσχε διανοήματα καὶ λογισμὸς, ἀπόλωτο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· οὐ λέγομεν δὲ ἐτι ἀπόλωτο τὸ ἔλκεν καὶ ἠρανίσθαι καὶ ἀπέθανεν, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ γὰρ ἀπέθανεν, τῇ δὲ ἰδίᾳ φύσει ζῆν· ἰδοὺ γὰρ ἔλεος ὁ κόσμος περιπατεῖ ἐν τῇ γῆ καὶ πραγματεύεται, ἀλλ' ὁ ἐφθάλμος τοῦ Θεοῦ βλέπει αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ τὰς ἐνθυμήσεις· καὶ ὡσπερ εἶ βλέπει καὶ οὐ παραβλέπει, καὶ οὐ ποιεῖ ἐν αὐτοῖς κωνομίαν· ἐπειδὴ οὐδὲν εὐάρεστον τῷ Θεῷ λογίζονται, ὡσπερ ἐάν ὦσι πανθοχεῖα, καὶ πορνεία, καὶ τόποι ὅπου ἀταξία γίνονται καὶ ἀσωτία, λιπὸν οἱ Θεοσεβεῖς παρεργόμενοι, βδελύσσονται, καὶ βλέποντες οὐ βλέπουσιν, ὡς νεκρὰ γὰρ αὐτοῖς ἔστιν· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τοὺς ἀποστατήσαντας ἀπὸ τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῆς ἐντολῆς· ἐπιβλέπει δὲ αὐτοὺς, καὶ οὐ ποιεῖ ἐκεῖ κωνομίαν, οὔτε ἐπανακαίεται εἰς τοὺς λογισμὸς αὐτῶν· ἀλλὰ νεκρὰ παρ' αὐτῷ εἰσὶ καὶ ἀπολωλέτες· ἀνανήψαντες δὲ, πάλιν ζῶσι τὴν πρὸς αὐτὸν ζωὴν.

Ἀνεπιγάρου. Λυθῆσται δὲ καὶ ἐτέρως τὸ ἄσπερον, εἰ τις τὴν παραβελὴν ἐλογίσασται v. 28.

διὰ τί συνετέθη· ἐπειδὴ γὰρ ἐγγύρουν οἱ φαρσαῖα, δίκαιος ἔντες ὑπὲρ τοὺς τελώνας ὡς ἤκουτο· προσδεχόμενον τοῦ κυρίου αὐτοῦ, διὰ τοῦτο εἰληπται τὸ πρόσωπον τοῦ θεοκύντου γεγγύζουεν μῆδ, εἰς πάντας τοὺς ἀκανθολοζομένους ἐπὶ τῇ ἀβρὰ εὐφρογία καὶ σπητῆμα τῶν ἀμαρτωλῶν· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι ρῥόνου ἐμφαντικόν, ἀλλ' ὑπερχύσιως Θεοῦ φιλανθρωπίας· ὁ δὲ βούλεται, τοῦτο ἔστιν· ἔστω, ὃ φαρσαῖα, ἡμεῖς δίκαιοι ἐστὲ καθαρῶν παρακαλῶ ἡμᾶς μὴ γεγγύζουεν ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ ἢν ποιούμεθα διὰ τὴν τοῦ ἀμαρτωλοῦ σωτηρίαν, καὶ γὰρ καὶ οὗτος, υἱὸς οὐ τείνου ρῥόνου ἐντέωθεν ἐμφαίνεται, ἀλλὰ τὴν τῶν φαρσαίων νομοῦν παιδεύει ὁ κύριος· εἰ καὶ δίκαιοι εἶεν, μὴ δυσχεραίνειν ἐπὶ τῇ παραδοχῇ τῶν ἀμαρτωλῶν.

Ἀστέρειον. Μὴ λυπέτω σε ἡ τοῦ πατρὸς ἀγαθότης, εἰ περιέχεται τοῦ δυσπραγήσαντος παιδὸς· ἔ ἐλεῶν, οὐ δοκάζει μετὰ ἀκριβείας, ἀλλὰ φιλανθρωπῶς χαρίζεται· καὶ ταῦτα ἔστω ὑπάρχει πατὴρ, ὡσπερ τινὶ βίβη πρὸς τὸν οἶκτον ἐλάμμενος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς τραχυτέρους τὴν γνώστην, καὶ τὴν ὀποσιμίαν πρὸς τῆς συμπαιδείας ἀσκούοντας.

Ἀνεπιγάρου. Ἰδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ κατὰ μέρος ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὰ ἔξῃς τῆς παραβελῆς· ὡς ἐν ὄργῃ τῷ κόσμῳ τούτῳ τὴν σάρκα ὡς γῆν ὁ σῶσθων υἱὸς ἐργάζετο, ἵνα θείσῃ ἐν

p. 213. a.

v. 28.

v. 29.
p. 215. h.

ἀγαλλίασει, καὶ ἐμπλησθῆ ἀφ' ὧν μαθὼν δὲ τὰ πραχθέντα, οὐκ ἤθελεν εἰς τὴν καὶνὴν χαρὰν εἰσελθεῖν· ὁ δὲ πατὴρ ἀναθίσκω αὐτὸν τὴν τῆς εὐφροσύνης αἰτίαν, ὅτι νεφεῦ ἐστὶν ἀνακλῶν· ἐπειθὲ δὲ ἡ ἔμφος ἐσφάζετο μὲν κατὰ τὸν νόμον ὑπὲρ ἁμαρτίας, ἵστανται δὲ καὶ ἐσὶ τῆς ἀριστερᾶς μερίδος καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, τί ποτε νεφεῖ τὸ ἐμοὶ εὐδέσεται ἰδῶνας ἔριπον ὑπὸ τοῦ εὐδαιμονίου παιδὸς λεγομένους· τάχα μὲν τούτο, ὅτι αἰεὶ μὲν ἐν κοίταις ὄντα περιείδες· αὐτὸ δὲ ἁμαρτωλῶν γούν τὸν ἐλπίθοντα σφαγῆ παραδοῦς, ἵνα μακρὸν ἀνείδῃ, ἢν δὲ ἀπὸ νῶς σύζεις τὸν ἄσωτον.

C A P. XVI.

p. 215. a

Ἀνεπιγάρου. Εἰληπαται δὲ ἡ τοῦ εὐκονόμου παραβολή, οὐχ' ὡς παντελῶς ἴσον ἔχουσα τὴν παράδειγμα τῶν δηλουμένων, ἄλλ' ὡς ἐξ ἐλάττωτος τὸ μείζον ὑποδεικνύουσα ὁ μὲν γὰρ τῆς εὐσίας τοῦ δεσπότης πολλὰ καταχρησάμενος τῆς οὐείλουσιν, ἵν' ἀντιλάβῃ παρ' αὐτῶν τὴν ὑπερνομίαν, ἐπειθὲν ἐβλήθη τῆς οὐκονομίας, ἐξ ἀδικίας τοῦ δεσπότητος παρασκευάζει τὴν προαιμυθίαν ἐαυτοῦ, προνομίως τῷ κατὰ τῆς ἐξουσίας χρωμένους, εἰς τὸν προσδοκώμενον καιρὸν τῆς μεταβολῆς· καὶ ἕως ἔτι παρέσται τὰ χρήματα, χρωμένους αὐτοῖς εἰς τὸ ὅτι μὴ πάρισυ ὠφέλεια· θεὸν δὲ ἀδικῶν μὲν οὐδεὶς· χρωμένους δὲ εἰς εὐεργασίαν ἐτέρων τῆς ἐμπιστευθῆσιν αὐτῷ χρηματι, τούτῃσιν εἰς λειτουργίαν τῶν ἀγίων καὶ παρὰ θεῶν μεγάλων, φίλους ἐαυτοῦ κατασκευαστὴν εἰς τὸ μέλλον, καὶ εὐεργέτας ἐν ταῖς μείζοσι τοῖς διὰ τῶν ἐλαττωτέρων εὐεργητηθένους· εἰ δὲ καὶ ὁ ἠδικημένος δεσπότης ἐπήρσει τὸν οὕτως ἐαυτοῦ βέβηληνκότα εὐκονομῶν, πολλῶν μᾶλλον ὁ μὴ ἠδικημένος θεὸς ἀποδείξεται τὸν ἐν ἐμοίαισι τούτοις δηλούμενον.

p. 215. b

Τοῦ αὐτοῦ. Διὶ τίνων τούτου ἡμᾶς ἀπὸ τῆς παραβολῆς ὠφεληθῆναι· ἔτι βούλεται ἡμᾶς ὁ δεσπότης τοῖς παρ' αὐτῷ δοθεῖσι εἰς τὰς τῶν ὀμοδούλων δαπανῶν χρείας· ἰὰν δὲ εἰς οὐκίας σπατάλας αὐτοῖς ἀποχρώμεθα, διαβιβλημένοι ἴσμεν εὐκονομῶν· μέλλοντες τίνων τῆς οὐκονομίας τῶν χρημάτων, ἢ τὰ τοῦ βίου τούτου μεδίσασθαι, καὶ διδοῦναι λόγους, ἵνα προνομῶν ὡς ἐν ἐαυτοῖς τῆς ἀδικίας χρημάτων· τούτῃσιν ὁ μὲν κῆρος διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἔδωκεν, ἡμῶν δὲ ταῦτα παρακατέσχμεν· καὶ γινόντες ὅτι ἐκεῖ εὐτε σπάπτειν δυνάμεθα· οὐ γὰρ εἰσι κῆρος ἐργασίας· τότε· εὐτε ἀπαύτειν εὐπρεπῆς, μαρὰ γὰρ αἰ παραθεῖσι αἰ ἀπαιτήσασαι οὐκ ἔσονται, συμμεριστάς τοῦ ἀδελφοῦ παραλαμβάνομεν, ἵν' ὅταν ἐντεῦθεν ἀναχωρῶμεν, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰώνιους σκηνάς.

v. 5.

Τοῦ αὐτοῦ. Οὗτοι δὲ καὶ οἱ χρωῶνται κατὰ τὸ, ὅταν τὴν ἡμέραν ἐλεῖι καὶ δανείζει ὁ δίκαιος· ὁ ἐλεῶν πτωχὸν, δανείζει θεῷ· εἶδι μὲν εὖν μάστιγα πάντα τοῖς καλοῖς χρωσθεῖν· ταῖς τούτοις δοθῆναι· πλὴν ἐσεῖ οὐκονομῶν τῆς ἀδικίας εὐμισθόμεθα, ἀδικῶς παρακατέχοντες ἢ ἄλλοις ἀφάρμιστα, μεταδοτέον αὐτοῖς ὡς ἐλάβομεν· νῦν δὲ μὲν τοῖ ἀίωνος τούτου γὰρ κῆρον τοῖς ἐπισπομμένοις πάντα τὰ ἐν τῇ γῆ αὐτοῦ λυσπιλοῦνται· νῦν δὲ φωτὸς τοῖς οὐκονομῶν τὸν πατρικῶν πλούτων θεοφιλῶς μεταχειρίζεσθαι· ὁ δὲ λέγει, τούτῳ ἐρίων· ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐκονομῶν μὲν ἀνθρωπίνων δικαιοσύνην καθιστάμενοι, πραγματεύονται ὅπως μετὰ τὸ μεταστῆναι τῆς οὐκονομίας, ἔχοντες τὴν κατηγορίαν· νῦν δὲ φωτὸς ταυτόμενα, τούτῃσιν πνευματικῶν δικαιοσύνην χρημάτων πισυόμενοι, οὐκ ἐπισοῦνται ἰ πρὸς τὸ μετὰ ταῦτα ὠφεληθῆναι· νῦν δὲ τὸ ἀίωνος τούτου εἰ ἀνθρωπίνως δικαιοσύνης πεπισυμένοι, καὶ ἐν τῇ γενεῇ ἐαυτῶν

τούτῃσιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ φρονίμως τὰ καθ' ἑαυτοῦ διακινῶντες· οὐδὲ δὲ φωτὸς οἱ χρεώματα λαβόντες ὥστε διοικῆν αὐτὰ καλῶς· ἄφρονες καλούμενοι, διὰ τὸ μὴ φρονεῖν τὰ μετὰ ταῦτα λουσιτέλεσσοντα.

Μόλιον μοναχῶν. Τινὲς μὲν εὖν φρονίμως λέγουσι τοὺς διακριτικῶς τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων φρονίμως οἱ εἰσιν οἱ ἐποικρατοῦντες τῶν ἰδίων Σιλημάτων.

Τοῦ αὐτοῦ. Βίαν δὲ ἐκάλεσε τὴν τοῦ σώματος καταπόνησιν· ἣν ἐκυσίως ὑπομένουσιν οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταί, ἐν τῇ ἀρνήσει τῶν οὐκίων Σιλημάτων καὶ τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἀναπαύσεως· ὥστε εἰ τις βούλοιτο ἀρπάσαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, γενέσθω βιαστής καθ' ἑκάστων πρῶγμα.

Ἀνεπιγάρου. Ὅρα πῶς διὰ μικρᾶς φωνῆς, μεγάλην ἐδήλωσε τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάστασιν· καὶ ὅτι ὁ μὲν ἐν ὕψει ἦν καὶ ἐν φωτὶ, ὁ δὲ ἐν χερί βαθεῖ καὶ ἐν σκότει· διὰ ταῦτα ὡς μὲν ἐν βάθει ὢν, ἀνακλᾷ τὴν κεφαλὴν· καὶ ἐπιφέρει τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ὕψος, καὶ οὕτως ὄρα τὸν Λάζαρον· ὡς δὲ ἐν σκότει τυγχάνων, ὄρα τὸν ἐν φωτὶ ὄντα εὐχ ὄρωντα αὐτόν.

Βασιλείου. Ἐνδοῦ ἔχων τὴν αἰτίαν καταγερούσασαν αὐτὸν τῷ θίψει, ὡς οἱ ἐπιπαῖδες ζῶντες οὐκίον ἔχουσι τὸ τῶν παθῶν πῦρ.

Φωτίου. Οὐκ εἶδε σύνθετον ἀλλήλων πλεονεξία καὶ φιλανθρωπία· μακρὰν ἀπέχει ἀπὸ ἐλεημον τῆς τῶν πολυτούτων μισαδιλγίας· διὰ τοῦτο, καὶ μέγα χάσμα ἐστίκεται μεταξὺ γενένης καὶ βασιλείας.

Ἀνεπιγάρου. Νῦν δὲ ἀνακεφαλαιωσόμεθα τὰ ῥηθέντα· τοῦ μὲν δὴ πλουτοῦ τὴν υπερηφανίαν αὐτὸς ὁ λόγος ἀπέδειξε, καὶ τὸ πρῶγμα κατηγορήσει, καὶ οὐδὲν δεῖται ζητήσεως· τὸ δὲ τοῦ πτωχοῦ, ὅτι καλὸς τε ὢν καὶ ἀγαθὸς ἔπασχε ταῦτα, οὐκ αὐτέδον ὄπλων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστερον ἐπιπολυθρότων, ὅτι παραλήθειας ἐτύγχανεν, ἐν κόλπαις Ἀβραάμ ἀναπαύμενος, ἔπερ εὐ δυνατόν ἐπὶ φαύλου καὶ ἀλλοτρίου τῶν Ἀβραάμ τρέσεων γενέσθαι· τὸ γὰρ ἑμαῖον συνάγεται πρὸς τὸ ἑμαῖον· εὐδ' ἂν ὑπεδέξατο κόλποις Ἀβραάμ τοῦ περὶ καὶ δικίου τὸν αἰεῖον καὶ ἀδικον, οὐδὲ εἰ μυριάκις πτωχὸς ἦν· καὶ εἰ τῶν περὶ Λαζάρου εἰρημνιον ἔπασχε χαλεπωτέρα· μακροθυμίῃ δὲ ὁ Θεὸς ἐφ' ἑκατέρους· τῷ μὲν, ὑπερτροφῶντι· τῷ δὲ, ὑπεροδυκνήμενῳ· καὶ οὕτε τῷ πλουσίῳ τὴν κατ' ἀξίαν δίκην αὐτέδον ἐπέτιθε, οὕτε τῷ πένικτι τὴν ἀμειβνῆν· ἀλλ' εἰς ὑτέρας ἀνταποδόσεις, ἐφύλαττε τὰ πράγματα· τούτῳ δὲ γρη καὶ παραθίγματι χωριμένους, Ἐαφρέϊν· ἐπειδὴν καὶ ἀδικος ἐντροπῆ· καὶ κκοπαθῆ δίκαιος, μὴ τε ἀπένικαι νομίζειν τὸν ἐπόπτῃν Θεόν, καὶ μὴ τε ἀμειλῶς ἔχειν περὶ τὰ παττόμενα· εἰα δὴ πολλῶν δυσσιβῶν ἔννοια καὶ μὴ πρόποντα περὶ Θεοῦ διανοουμένων· εὐ γὰρ μικροψύχως τὰ Θεοῦ ζητησίον· οὐδὲ ἐξείας καὶ κατισπευσμένας τὰς ἀνταποδόσεις ὀσκατικῶν, εἰεὶ μὴ βραχέας μόνον ζωῆς τῆς ἡμετέρας· βασιλεύει Θεὸς, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος αἰῶνος, καὶ ἐν ἀπείρῳ τῷ μέλλοντι τὰ κατ' ἀξίαν ἀντιμετρήσει· καὶ ταῦτα μὲν ταῦτῃ.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὴν μὲν τὰ παραβολὴν θεωροῦντες, ἔσον μὲν κάρημον ἐκ τοῦ λόγου καὶ ἀφέλμων, ὁρυσόμεθα· ὅσα δὲ βαυτέρα, ταύτων μὴ σφόδρα ἐξέτασιν ποιούμεθα· πολλὰ γὰρ ἂν τις ἀγνοήσει περὶ πραγμάτων ἀσάτων, ἀκούσας τοῦ κυρίου λέγοντος, ὢν ἡμῖν δύσκολος ἢ κατὰληψις, καὶ μάλιχα εἰ πρὸς ἀκρίβειαν ἐξετάζομεν· εἶον φέρε εἰπεῖν, τίς ἰθὺα ψυχῆς, ὅτι καὶ δάκτυλος αὐτῆς λέγεται καὶ γλώσσα· τί δὲ ὕδωρ, ἔπερ ἂν ψυχῆς καταψύξει γλώσσαν· τίς δὲ ἢ πρὸ κρίσεως βάσανος· δῆλον γὰρ ὅτι πρὸ κρίσεως ἦν τὰ πράγμα-

τα (1), ὅποτε ὁ πλοῦσιος ἰατεῦει τὸν Ἄβραάμ ἵνα πέμψῃ Λάζαρον πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς κη-
κίνας, φασίν, ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, ὡς ὀπλοθὴ κόσμου συνεισῶτες ἔτι, καὶ
Μωσέως ἀναγνωσκόμενον καὶ προφητῶν ταῦτα δὴ περιεσπείμην ἐχέτω τὴν ζήτησιν, διὰ τὸ
δυσέφικτον καὶ τοσούτων εἰρήσθω περὶ αὐτῶν, ἵνα μὴ παντάπασιν ἀποσιωποῖμεν· ἀλλὰ τὰ
καταφανέστερα λέγομεν, ὡς μέλη μὲν οὐκ ἔστι ψυχῆς σωματικὰ, ἀλλὰ δυνάμεις αἱ τούται·
ἀνθρώπων ἔχουσαι, ὡσπερ καὶ ἐπὶ ζώοντος ἀνθρώπου, ἐρπαλισμὸς ἐντολῆ Θεοῦ φωτισζόμενος, τού-
τέστι τὸ γνωσκένον τῆς ψυχῆς, εἰς ὅπερ ὁ διὰ τοῦ λόγου φθάσει φωνισμὸς· ὕδαρ δὲ ψυχῆν
φλεγόμενὴν τὸ καταψύχον, ἢ τῆς πολλῆς ὀδύνης ἀνισίς· ὅπερ ὁ ἀνάσθαστος πλοῦσιος ἐχί-
τει παρὰ τοῦ μὴ ἐλεηθέντος ὑπ' αὐτοῦ πέντος, οὐδὲν ἐφιλότου αὐτῶν· διόπερ οὐδὲ δεῖ-
ναι εἶς τε ἦν, οὐδὲ εἰ μάλιθα ἰβούλετο· ἔνθα γὰρ ἡ τῶν κατ' ἀξίαν ἀντίδοσις, οὐδὲν ἀπὸ
χάρτος γίνεται· ἔτι δὲ χάρις μὲν ἐπὶ τῆς παρουσίας ζωῆς· κρίσις δὲ, μετὰ ταύτην· τὸ δὲ
περὶ τῆς κρίσεως ζήτημα, πῶς ἂν πρὸ ταύτης ὁ πλοῦσιος ἐν βασάνοις ἔη, θιθάσκων ἐοί-
κῃ τὴν τῶν ἐν κόσμῳ τεχνῶν ἀποτίρησιν, ἵκανὴν αὐτόθεν ἦδη κολλᾶσαι τὴν ἐν τούτοις προ-
τέρων ὑπερτρύψαν ψυχῆν, ἥς μειζρόνας ἔτι ψυχῆν τε καὶ σῶμα ὀδυνησί, ἢ τῶν μελλόντων
μεγάλων ἀγαθῶν ζήτησις· περὶ ἧς ὁ κύριος εἴρηκεν, ἐκεῖ ἔστι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν
ὀδυνῶν· ἔσαν ὄψασθε τοὺς περὶ τῆς χάριτος καὶ προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὕμῃ· δὲ ἐκβαλλο-
μένους ἔην· ἵκανὸν γὰρ καὶ αὐτόθεν ἦδη βασανίσαι καὶ συμφλέξειν ψυχῆν, τὸ μὴ τε τῶν
ἰθὺν ἀπελευθεῖν τεχνῶν τῶν κάτω τούτων καὶ περὶ γῆν, μὴ τε τῶν καλλίστων εὐπορίων·
ἀλλ' εἰς μὲν ἐπετρέχεται, ταῦτα ὑπαιρέσθαι καθάπερ ὑπεβάθραν τινα, ὡς μικροί· ἔχειν
ἐπιειδέσθαι· εἰς δ' ἐπαναπαύεσθαι κειρὸς ἦν, ταῦτα αὐτῶ μὴ παροίναι, ἀλλὰ καὶ γι-
νωσκόμενον καὶ ὁραμένον αὐτῶν ἀποσερεῖσθαι· εἴφα γοῦν τὸν Λάζαρον οὗτος, εἴφα δὲ καὶ
τὸν Ἄβραάμ, εἰ καὶ μακρόθεν, χάριτος μεταξὺ διείργοντος, καὶ τούτῳ κωλυμένης τῆς ἐπι-
μείας.

C A P. XVII.

- v. 10.
p. 23a. a. Μάρκου μοναχῷ. Μᾶλλον δὲ πᾶσαν ἐντολήν ἐφειλομένην θεΐαι δέλων ὁ κύριος, τὴν δὲ
ἰεωθεσίαν ἰθὺ ἀίματι τοῖς ἀνθρώποις δεδωμένην, φασίν, ὅταν πάντα σασήσπετε, λέγετε ἔτι
ἀγροῖσι δούλαι ἐστὲν τὸ γὰρ ἐφειλόμενον, ἐποίησμεν διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μισθὸς ἔργων ἢ
βασίλειά οὐρανῶν, ἀλλὰ χάρις δεσπότου, πιστῆς δούλαις ἡτοιμασμένη· οὐκ ἀπατεῖ δούλους ὡς
μισθὸν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' εὐαρεστεῖ ὡς ἐφειλέτης, καὶ κατὰ χάριν ἐκδέχεται.
- p. 23a. b. Ἀνεπαράφω. Διέγη καὶ πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἔξω τῆς τῶν οὐρανῶν πύλων,
διὰ τὴν παρὰ φύσιν ἀμαρτίαν, καὶ πόρρω Θεοῦ διὰ ταύτην ἴστατο· ὁ δὲ κύριος πᾶσαν
ἰσπεράψεν, εἰ καὶ ἰουδαίαι μὴ ἐπίστεισαν δι' ἀγνωμοσύνην, εἰ μὴ μόνος ὁ ἀλλογενὴς λαὸς
τῶν Ἰσθῶν.
- v. 26.
p. 23j. b. Μακαρίτω. Ἄλλ' ἐφιλογορητέον ἔτι τῇ κατὰ τὸν Νῶε ἱστορίᾳ· εἶπε τῷ Νῶε ὁ Θεὸς, ποι-
ῆσαι κιβωτὸν οὗτος πιστεύεις, ἐποίησιν· ἐνέστη ἡ ἡμέρα τοῦ κατακλισμοῦ· ἠνοῖξεν οὗτος τὰς
θύρας τῆς κιβωτοῦ· καὶ ἔστη συσχευθεὶς πάντοθεν· δέσμενος τοῦ Θεοῦ, οὔτε γὰρ τῇ ἰδίᾳ φύ-

(1) Immo hinc argumentum contrarium iure sumitur; nempe quod mortem sta-
tim subsequatur animae iudicium.

σι τὰ πετόμενα εἰς τὰ ὕψη ἔρνια συναγαγεῖν ἠδύνατο, οὔτε τὰ θηρία, οὔτε τὰ ἱερέα· ἀλλ' ἔτε προσέχεν αὐτοῦ, καὶ τὸν κύνι ἐπέμψε πρὸς τὸν θεόν, τότε ὁ κύριος ὑπέκασεν αὐτοῦ, λέγων ὁ σὺ οὐκ ἠδύνασο τῇ φύσει ποιῆσαι, ἐγὼ πῶς μόνος εἶμι προσέχεις με, καὶ τὸν κύνι σου ἐνεπέσεισάς με, ἰδοὺ ἔφει δεξιὰν θεοῦ· καὶ εὐθείως ἀγγέλιαι τῶν ζῴων πάντων οἷς πίμπρα πρὸς τὸν δικαίον ἤρχοντο, καὶ κατεφίλουν αὐτὸν λιπὸν, καὶ ἤθελον εἶλα εἰσελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐπέτραπεσαν, εἰ μὴ ὄσο, ὄσο· καὶ ἐπτά, ἐπτά· οὕτως καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ λιμνίου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῆς γῆς παρερχομένης, πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης καὶ ὅλος ὁ Ἀδάμ συνάγεται κατενώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ εἰ δίκαιαι διακεκριμέναι εἰσὶν ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν· οὗτοι κἀλλῃ ἐπευράνια, καὶ εὐδύματα ἑνδοξα εἰσὶν ἡμερισμένοι, καὶ ἀνευγεμένον τῶν θυρῶν, εἰσέρχονται εἰς τὸν νυμφῶνα· καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ θύλακοι συνεισέλθουσι καὶ συνευφρανθήσονται τῇ κυρίῳ· ἀλλ' εἰ ἀγγέλοι ἀποκλείουσιν αὐτοὺς τὰς θύρας τοῦ μὴ εἰσελθεῖν· καὶ ἀπέρχονται εἰς γέενναν πυρὸς· μακάριοι οὖν, ὅσοι ἀπὸ τοῦ νῦν ἠνείκεσαν αἱ θύραι τῆς καρδίας, καὶ εἰσέρχονται εἰς θύρας οὐρανοῦ, εἰ ἐκεῖ οὐκ εἶμι τίς θύναται ἀπεκλείσαι ἔπου θεὸς ἡνείκεν.

C A P. XVIII.

Ἀρξάτω. Τὸν περὶ τῆς προσευχῆς λόγον ἐν δυσὶ παραβολαῖς κατέλειπε· τὸ μὲν εὐνάωσι v. 10.
προσεύεσθαι, διὰ τοῦ κριτοῦ καὶ τῆς χάριτος διατάξας ἡμᾶς· τὸ δὲ μετ' εὐλαβείας γνώσεαι, p. 256. b
διὰ τοῦ φαρισαίου καὶ τοῦ τελῶνου.

Ἀνετηγάρα. Πολλὰ μὲν οὖν τὰ τῆς φιλαυτίας βλασφημία, εἰσὶν, ἀλαζονεία, κενόδοξα p. 258. a
καὶ ἐλεθροίκεται δὲ πάντων ἡ ὑπερηφανία, ἀντίθετοις εὔσα διῶν· ἔταν γὰρ τις εὐθῶ, ἀλλ' ἐκωτῆ ἐπιγάρχηται τὰ κατορθώματα, ἀντίθετος ἡ ἀρρησίθεος· τοῦτο τοίνυν τὸ πάθος, ἧ ὁ κύριος ἀντιτάσσεται ὡς ἐχθρὸς ἐχθρῶ, θραπέυειν διὰ τῆς παραβολῆς ἐπαγγέλλεται· καὶ δεικνύειν εἰς τὴν δικαιοσύνην τὰλλα θαυμαστὴ τις εὔσα, καὶ πλησίον θεοῦ ἴσωςα τὸν ἀνθρώπον, ἔταν τὴν ὑπερηφανίαν προσλάβηται, εἰς τὰ κατώτατα αὐτὸν ἀπερρίπτει, καὶ δαίμονα ποιεῖ τὴν τῶς ἰσθῆτων ἔσκειν οὖν τὰ ῥήματα τοῦ φαρισαίου ἐξ ἀρχῆς μὲν εὐγνώμωνός τινος ἀνθρώπου λόγους· ὁ θεὸς γὰρ φησὶν εὐχαριστῶσαι· τὰ δὲ ἐφεξῆς, ἀπεννησημένον τῇ γὰρ ἰσχυί προσάπτει τὰ κατορθώματα· τὸ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους κατακρίνειν, πῶς εἰςιν ἀνθρώπου εἰδότες ὡς παρὰ θεοῦ ἔχει· εἰ γὰρ λαβὼν φησὶν ἔχεις, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβὼν· εἰ χάρις μετ' ἔχεις τὰ ἄλλοτρια, τί τοὺς ἄλλους ἐξουθενᾷς· καὶ οὐ λογίζῃ εἰτι καὶ σὺ ἔσση ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ θύναμει γυμνός εἰ· ἐπισημαίνεται δὲ ὁ κύριος καὶ διὰ τοῦ, σαθεῖς, τὸ τοῦ φαρισαίου ἀταπεινῶσεν· τοῦ μὲν γὰρ ταπεινώφρονος, καὶ τὸ δρώμενον, ταπεινῶν· οὗτος δὲ καὶ τῇ στήματι καὶ τῇ ράσει, τὴν ἔπαρσιν ἐπισήμαιεν· ἀελοῦδως δὲ πρότερον ἀπαρθεμῆται, ἃ οὐκ ἔστι· καὶ τότε καταλέγει, ἃ ἔστιν· ἡ γὰρ ἄριστος τῆς κακίας, θίσις ἐστὶ τῆς ἀρετῆς· εἰπὼν τοίνυν οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ· καὶ τὴν ἐκωλοισιν τοῦ κοκοῦ παραστήσας, τότε τὴν ποίησιν τοῦ καλοῦ εἰσάγει· φήσας, νησιῶ δις τῆς ἐβδωμάδος, ἤγουν δευτέραν καὶ πέμπτην· οὕτω γὰρ οἱ φαρισαῖοι ἰνέχοντο, καὶ ἀποδεκτῶ τὰ ὄντα· ὅρα δὲ, οὐκ εἶπεν, οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ πολλοὶ, ἀρπαξ, μαχρῶς, οὐδὲ γὰρ ἄκρι βήματος ἠνέσχετο διαβαθμῆμενον ἔνεμα τῷ ταυτοῦ προσώπῳ μονασθῶς προσάψει, ἀλλὰ πληθυντικῶς τοῖς ἄλλοις ταῦτα προσέειπεν, εἰρηκῶς, ἀρπαγῆς, μοιχοῖ· πρὸς μὲν οὖν τὸ τῆς μαχρῆς πάθος, καταλλήλως τὴν νησιῶν ἀντιλατνεύουστο· κέ-

ρος γὰρ, πατὴρ ὕβρεως· καὶ ἡ λαγνεία, ἐν πλησμονῇ· πρὸς δὲ τὸ, ἀπαγεῖς καὶ ἀδικίαι, τὸ ἀποδεκατῶ δεκα πτωμαί, προσφωῖς ἀντίταξι· τεσσάρων γὰρ φησὶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀδικιῶν, ὡς καὶ τὰ ἐκαστοῦ προσθίδωμι· ἢ δὴ δεκάτωσις, δοκεῖ μὲν ἀπᾶς παρὰ τοῦ νόμου διαγερεσθᾶν τοῖς μὲν τὰ βαδύως τῇ δευτερονομίᾳ ἐγκυπτεσσι, τρεῖς δεκάτωσις εἰσηγνῆται.

- p. 238. b. Κασσιανῶ. Λαιμῶς ἐστὶν ἡ ὑπερηφανία, οὐ μέρος τῆς ψυχῆς ἀλλὰ πάσαν αὐτὴν διαφθείρουσα, καὶ τῶν μὲν ἄλλων παθῶν ἕκαστον τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ ἀρετὴν νικῆσαι φιλανεικίᾳ· καὶ ἐκ μέρους ἐπισκατέῃ τῇ ψυχῇ· τὸ δὲ τῆς ὑπερηφανίας πάθος αὐτὴν ταράσσει· σκίπει γὰρ ἡ γαστριμαργία τὴν ἐγκράτειαν διαφθεῖρει, ἡ πορνεία τὴν σωφροσύνην, ὁ θυμὸς τὴν πραότητα, τὰ ἄλλα πάντα τὰς ἀντιθέτους ἀρετάς· ἢ δὲ τῆς ὑπερηφανίας κακία ὄλην τὴν ψυχὴν καταστρέφει, ἐπὶ ἀν κατὰσχῆ αὐτὴν· καὶ μάρτυς τούτου ὁ ἄγγελος ἐκεῖνος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διὰ ταύτην πεισὼν, ἡμεῖς δὲ ταύτην φευδόμεθα· ἐπιλέγοντες ἑαυτοῖς τὸ τοῦ ἀποστόλου, ἔταν τι κατορθώσομεν, τὸ οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σὺν ἡμῶν· καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐρημέζον, ὅτι χωρὶς ἡμῶν οὐ δύνασθε κατεῖν οὐδὲν· καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου, ἐάν μὴ κήριος οἰκοδομήσῃ ἄκον· καὶ πάλιν, οὐ τοῦ θελουτος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος· καὶ τί ἔχουσ ὁ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχῶσαι ὡς μὴ λαβῶν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ ἴδιοις ἐπαίρομεν; εὐ γὰρ ἡ φύσις ἐτέρωθεν τὸ εἶναι ἔχει, ἀναγκαιῶς καὶ τὰ φυσικὰ πλεονεκτικὰ ἐκείνῃ ἐπάγεται· πᾶν τὸ μὴ ἀγένητον, οὐκ αὐταρκές· τὸ δὲ μὴ αὐταρκές, χρῆζον ἐστὶ τῆς τοῦ ἀγνήτου καὶ αὐταρκούς βοηθείας· ἐν δὲ τῶν γεννητῶν ἐστὶ καὶ ὁ ἀνθρώπινος κτύπος· οὐκ ἄρα αὐταρκές, ἔδει καὶ ἐπιθεῖς ἐστὶ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας· ἧς ἀνευ ἐνεργησάτι τῶν κριτικῶν· οὐχ' ἴσως τέ ἐστι· διὸ χρὴ τὸν εὐ πράττοντα, τῷ τῆς ἰσχύος χορηγῷ ἀνατιθέμενα τὸ κατορθώματα, λέγειν· οὐκ ἐγὼ τὰδε ἔπραξα, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σὺν ἡμῶν· τῷ γε μὴν ἑαυτῷ ἐπιγῶφοντι τῶν κατορθωμάτων τὴν αἰτίαν, καὶ κατεπαρομένῳ τῶν ἀδελφῶν ὡς ἀμελῶν, διὰ τοῦ Παύλου ἐνιδίξον ὁ Χριστὸς ἐπιφθέρηται· τί γὰρ ἔχουσ ὁ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχῶσαι ὡς μὴ λαβῶν; ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν ὁ φιλοκτος φαρμακίαις, καὶ πῦτα ἐφ' ἑαυτῷ σβαρευόμενος, κύχεται· ὁ δὲ τελώνης, ἐν τίσιν; ἄκου πάλιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστὼς κ. τ. λ.

- v. 25.
p. 247. b. Ἀνεπιγῶφον. Ἐπεὶ δὲ ἴκευσε ὡς χρὴ ἀποδέσθαι τὰ χρήματα, ἐλυπήθη· ἐτάθη γὰρ τὸν νοῦν ὑπὲρ δύναμιν καὶ ὡς κάλιος ἐβρίσθη, ὅτι ἀνωτέρα ἦν ἡ προαιρέσις, καὶ ἀσθενέστερον δίκαιον. λέγει δὲ τὸ ἐπιτακτικὸν ῥῆμα ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ἦν σφόδρα ἐπιλοῦσις· ἵνα δείξῃ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης· μὴ ἀνασχόμενος γὰρ ἀποδέσθαι τὴν πολλὴν ἐκείνου περιουσίαν, ἀπᾶσι δὲ λελυπημένους.

- v. 24.
p. 249. a. Τοῦ αὐτοῦ. Τισὺν καὶ τὸ κυρίῳ δυσκόλως γὰρ, φησὶν, οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες, εἰς τὴν βασιλείαν εἰσιλεύονται, ἐπειθὶ οὐ δύνανται ὡς μὴ ἔχοντες εἶναι· ἀλλὰ πεπείσθαι ἐφ' αἷς ἔχουσι, οἱ οὐδὲ δύνανται ἀποδέσθαι ταῦτα· διὸ καὶ ἀβάτος αὐτοῖς ἡ βασιλεία· τάχα δὲ διὸ εἰσάγει τὰματα ὁ κήριος· καὶ τοῖς μὲν ἔχουσι τὰ χρήματα, τὸ δυσχερὲς τοῦ κατορθώματος ἔδοκε· τοῖς δὲ ἄλλοκόσιον ἐπὶ πλούτῳ, τὸ ἀδύνατον.

- p. 250. a. Νοσοῦν τοῦ παρλόγως. Καρδιακῇ γὰρ διαδέσει τῷ ἀργυρίῳ προσπερονημένης αὐτῷ τῆς ψυχῆς, καὶ τινα τρόπον προσκεκλλημένης, καὶ ἐν γενόμενης ἐπ' αὐτῷ, οὐκ ἐβούλετο ἐπιχρῶς τοῦ φιλομένου διασπᾶσθαι, εἰ μὴ μετὰ μείζονος πόνου ὡσπερ καὶ μέλων σωματικῶν βιάως ἀρᾶσις γίνεται δικαιουμένης συμφύειας.

'Ασπίου. Ἐπειρος οὗτος ἐστὶν ὁ τυφλός, παρὰ τὸν ἐκ γενετῆς, εὐ' Ἰωάννης μέμνεται (1) ἐκεί-
νον θρασυμένους ὁ σωτήρ, ἔση, καὶ πρὸς τὴν θεραπεῖαν ἔτοιμος ἦν, θεραπεῖαν ἀνδρῶν τῆς
σοφίας καὶ τέχνης κρείττους· ἰατρικὴ μὲν γὰρ καὶ ὁ κατ' αὐτὴν λόγος, ἐκείνους τῶν νοση-
μάτων ἐπιβάλλει τὴν σωφίαν, ἕσα τῆς φύσεως ἀπαρτισσάσης τὸ ζῶον· καὶ εἰς φῶς προαγα-
γένης χέουσι ὕστερον κατὰ τινὰς περιστάσεις ἐπισυμβάινει· τῆς δὲ συντεχέουσιν τῷ σώματι
λάθους οὐκ ἐπαγγέλλεται θεραπεῖαν· ἀλλ' οὐδὲ πάντων παθῶν τῶν εἰς ὕστερον συμβαινόντων·
οὔτε γὰρ ἰκρυπτασμένους μέλη ἀνεώσατο, οὔτ' ἄλλο τι παραπλήσιον θεραπεῖαν ἀσπίου
ταῖς δὲ πρὸς οἱ μαθηταὶ τότε τὸ πάθος κατελήσαντες, καὶ βλέποντες ἀνδρῶν τῆς καλ-
λίστης πόδεως τοῦ φωτός μὴ γενωσμένοι, τὴν αἰτίαν ἐπυνθάνοντο· ἀλλ' οὐκ ἐπιστημόνας προσ-
ῆγον τὴν ἰωάννην· οὔτε γὰρ ἂν ὑπὲρ τῶν πατέρων οὐδενὸς ὦν ἔνοχος ὁ παῖς κατεργώσθη,
οὔτε μὴν ἰθὺον πλημμελημάτων, ὁ μήπω προελθὼν εἰς τὸν βίον ἀπίστοι θύκας· ὁ δὲ Χρι-
στὸς τὸ πάθος φησὶ τοῦ τυφλοῦ, οὐχ' ἀμαρτημάτων ἐστὶν ἀντίδοσις, ἀλλ' ἔτοιμασία μελλού-
σης αἰουμένης, ἀλλὰ τι διαπρακτώσης, καὶ θῶος ὁ κτίσης τῶν ὄλων μετὰ τὴν ἐρώτην ποί-
ησιν εὐφρῆ καὶ νῦν τοῦ δημιουργοῦ ἀφορμὰς, ἐκ δὲ τῶν μερῶν, καὶ τὸ καθελεῖ πιστωσθῆται
ἀνθρώπου γὰρ μέρος καὶ μέρος τὸ κάλλιστον, οὐκ ἂν ἐποίησεν ἄλλος, εἰ μήτις ὁ τῆς πρώ-
της ἀρχῆς τοῦ γένους τὴν δημιουργικὴν ἐπιθετικὴν αὐτοῦ γένῃ τὴν θεραπεῖαν ὁ νόμος·
οὐ λόγῳ μόνον ὡσπερ πολλὰχρῶ, ἀλλὰ καὶ σῶματι, καὶ χερσὶ, καὶ ἄλλῃ προνοίᾳ, ἵνα διὰ
πολλῶν πραγμάτων τὴν πίσιν τοῖς ἀπίστοις ἐνεργάσθῃ· πῦν δὲ, καὶ πλὴν ποιῆ· τῆ μὲν
γῆ συγκρῆμενος, ἵν' ἔδην τὸ ὄλον κατ' ἀρχῆς ἐπέλασθη ζῶον, καὶ τὸ μέρος οὐχὲν πλαττό-
μενον· οὐδὲν δὲ παριστῶν, ὡς τῆ θυνάμει τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ὁ λόγος πάντα κατέφθινεν·
εἰ δὲ καὶ τοῦτο συνιδεῖν ἰδίαισι, ἵν' εὐλαβῆσθαι παρασκευάσῃ τοὺς μέλλοντας μικρὸν ὕστε-
ρον τοῖς πύσμασιν ἰβρίξιν αὐτὸν, εἰ καὶ τὸ τῶν μαινομένων θράσος μῆζεν ἦν καὶ προ-
νοίας πάσης καὶ διερωσῶος· ὁ δὲ Σιλωᾶν, τὴν δὲ ὕδατος σωτηρίαν ἡμῖν προσημῶζεται· ἵν'
πᾶσιν ὁ ἀπεσταλμένος ἡμῖν ἔχαρίσατο Σιλωᾶν· τότε γὰρ ὡς ἀληθῶς βλέπομεν, ἔταν τῷ μυ-
σῶν καθαρῶμαθα ὕδατι· τότε μὲν οὖν ὀφθαλμοὶ ἐκτίσθησαν αὐτοσχέδια, ἵνα τὰς μικροπρε-
πεῖς ἐνοείας, τὰς ἐκ τῆς σαρκὸς ἐργονομίας ἡμῖν περὶ τοῦ μωγενοῦς, ἀπεσῶμαθα· καὶ
τῆ μεγαλουργία τῶν γενεμένων, τῆς ψυχῆς ἐκβαλόντες πᾶσαν ταπεινὴν ὑπέληψιν καὶ χα-
μαίξιον, γνωρίζομεν ὅτι τὸ μακάριον φῶς καὶ κάλλος τῆς θεότητος, ἐστράκων σκεῖς ἐδί-
ξατο, διασκῶν ἡμῖν κατὰ τοὺς λύχνους τὴν λαμπρότητα· οὐδὲν δὲ τοῦς ἀνόμους καὶ ἀχα-
ρίστους ἰουδαίους ἦγεν εἰς συναίσθησιν, οὐ λόγος, οὐ πράξις, οὐ θαυματουργήματα, ἀλλὰ
καὶ αὐτὰ ταῦτα πρὸς σωτηρίαν παρακαλῶντα αὐτοῦς, πᾶσι τρόποις ἀφανίσκειν ἐπεχείρουν,
εἰ καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτοῦ ἡ κακογυρία περιμετρετο· ὅση γὰρ ἦπισουν, καὶ ἐπαιρω-
τώτους ἀνατρέψιν ἐσοπυῶσαν, τοσούτῳ πλῆξιν ἰββαίνοντο ἢ ἀλίθῃ· πρώτη αὐτοῖς πολυ-
πραγμοσύνη, εἰ αὐτοῦ οὗτος ἐστὶν ὁ τυφλός· δευτέρα εἰ ἐκ γενετῆς ἦν τυφλός· καὶ ὁ ἰα-
θεῖς, τὸν ὄψασαντα ἰββα· καὶ τῆ ὁμολογία τὴν χάριν ἀντιθέσω τῆς ἰαείους· ἀπίστοι πατέρων
ἴμοιοι πᾶσι· καὶ γὰρ καὶ οἱ τεκόντες ἐκ πολέμου παρ' ἰλιπίδας ἰούκοντο· καὶ τὸ διδόντι
τὴν σωτηρίαν ἠπίστοι· ἐτρέφοντο τροφαῖς ὑπερβαίνουσας τὴν φύσιν, καὶ τῶν λιμοῦστῶτων

(1) De caeco nato confer sis homiliam Asterii nostri apud Combefisium Auctar.

T. I. Etenim eius aliquot loci infra recitantur.

αίλιον ἅπαν ἀχάριστοι· οὗτος κληρονόμος καὶ αὐτοὶ τῆς τῶν πατέρων ἀγνωμοσύνης· οὐ βάζου καρφίτης· εἰς ἐπισκοπίαν, ἀλλὰ σιθηρᾶς χρῆζοντες.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τούτου μὲν αἴτις· ἐπεὶ δὲ ὁ τυρλὸς οὗτος, ἴτερος παρὰ τὸν ἐκ γενιτῆς, ὄφλον μὲν καὶ ἐτέρωθεν, μάλα σαθὲρ ἐντεῦθεν· ἔκεινον μὲν γὰρ ἐξίωον ἐκ τοῦ ἱερῶ, ἐπιράπεισε· τούτου δὲ, ἐγγίζων εἰς Ἱεριχώ· κἀκεῖνον μὲν, οὐ παρακληθεὶς τῷ ἐκπύσματι· πληρῶ καὶ τῷ τοῦ Σιλωάμ ὕδατι, ὠμάτωσε· τούτῳ δὲ ἰκετεύσαντι, τὸν λύχον τοῦ σωματικῶς ἐσθλαμένου ἀνήψε, λόγῳ μόνῳ χρῆσασμενος· ἐν δὲ τῷ ὀφθαλμῷ μικρῶ μερίδι καὶ μέλους περιγραφεῖ, τὴν παντοδυναμον καὶ ποιήσασαν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐξε κατέψασαι, τοσαύτην ἐπιδεικνυμένην τὴν φιλοτιμίαν τῆς τέχνης· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτῷ χάρις τις ἐπαίχεται· καὶ ἐξεν ἀπαλώματός τε καὶ ἀσκαρῶς, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐν τῷ τρυφερῷ τὸ σφιγνὸν ἔχον, καὶ ἐν τῷ μαλακῷ τὸ διατεταμένον· καὶ ποιήσας ἀπιδιδῆσαι ταῖς χροαῖς· τὸ γοῦν μέσον αὐτοῦ, τὴν περιγραφὴν ἔχει τοῦ μέλανος· καὶ ταύτην εὐδ' ἔλου μοσιωθεῖ, ἀλλὰ ποιήσας τισὶ κύκλας συνδεδεμένον· τοῦ κέντρου μὲν αὐτοῦ καὶ μέσου τὸ βαδύτερον ἔχοντες· τῆς δὲ ἐξω περιφερείας, πρὸς τὴν ἐσθλοτέραν κατὰ μέρος ἀποληγούσης βαφῆν· ταύτην ἐξέσθον τὸ λευκὸν περιβλήθηται εὐλβὸν καὶ διαυγές· οὐκ ἄκαρτον ἔχον τὴν λευκότητα ἀλλ' ἐν κρυφαλειθεῖ τινὶ καὶ θαυρακλήστῃ πεποποιημένον τῇ μερρῇ· τὸ ἐρωδρὸν κῆται περὶ τὴν κόρην, ἐκ τῷ λευκῷ καὶ τῷ μέλανι κίραση τὴν χάριν· ἐπὶ ταύταις οὕτως· ἐστὶ διακνήθης καὶ λίθος ἐν τῇ πυκνότητι, ὥστε καὶ τὰς τῶν ἐγγιζόντων εἰδωλοποιεῖν μερρᾶς· καὶ εἶον εἰς κάτοπρον ἀριβέ· ἐντυπῶσθαι τοὺς χαρακτῆρας· καὶ τὸ μέσον τοῦ κύκλου διὰ τοῦτο προσηγέρνεται κόρη, ὡς αἰετὴ τὴν μερρῆν τῷ κατωτικῷ βλέποντι παραδεισίων ἀνθρωπίνην· εἰς ἀλλήλους γ' οἱ ἀνθρωποι βλέποντες, ἀλλήλων γίνονται κάτοπροι· θαυματικῶς οὖν αἴτις ἐν ταῖς κτίσμασι ὁ ὀφθαλμῶς· οὗτος καὶ θεῖον μὲν διεμνηνεύει, πᾶσαν καταμακροδύναμον τὴν κτίσειν, καὶ δι' αὐτῆς τὸν τεχνίτην ἐπιδεικνύς, καὶ ἐκ τῶν ὀραμένων ἐρμηνεύων τῇ ψυχῇ τὰ ἀόρατα· διὰ τούτου ἄλλα τὰ τῆς κτίσεως ἔμαθον, καὶ χρωμάτων ποιήσασαν βαφῆν, σκέτους τὰ κατήρμαιν, καὶ φησὶς λαμπρότητα· ὡς εἶγε ὀφθαλμῶς μὴ ὑπῆρχεν, ἀμάφτυρος ἂν ἢ κτίσις ἐγίγασιν, αὐθενὸς καθαρῶντος τὴν ἐν αὐτῇ σωζομένην τοῦ Θεοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν· διὰ ταύτην τίνων τὴν θαυμαστὴν τῶν ὄψεων κατασκευὴν, ὀφθαλμοὶ καὶ νῦν τῷ τυρλῷ ἀνέγινται.

C A P. XIX.

p. 252. a.

Ἀνεπιγάρου. Τὸ μὲν οὖν τυρλόπτος ἔασιν γεγενῆσθαι κατὰ τὴν ὁδὸν, συμφύσιος παρὰ τῆς τρεῖσιν εὐαγγελισταῖς εἶρηται· ἕνα δὲ τυρλὸν Λουκᾶς· τὸ φησὶ καὶ Μάρκος· δύο δὲ ὁ Ματθαῖος· τούτου δὲ, οὐδὲν πρὸς διακρίσιν τῆς ἰστορίας· ἐνδέχεται γὰρ εἶναι τοῦ ἐπιφανέστερου μὲν ἡμεῖς οἱ λοιποὶ· ταῖς Βαρυμαῖου, τοῦ υἱοῦ Τιμαίου, κατὰ Μάρκον· ὄφλον μὲν τὴν καὶ ἡ τιμῆ τῶν πλῆθους, ἢν εἶχον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, οὐκ ἐπιτρέποντες τῷ τυρλῷ βῶσιν, ὡσπερ ἐπὶ βασιλέως παρόντος· ὡς εὐδ' ἂν συνήρατο πρὸς τὴν χριστοκτικὴν ἐκείνου, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων παρήχθη· βλέπει γὰρ λαὸν ἐξουσία πονηρά.

Ἀρεταίου. Ἱεριχὼ πῆλξ ἦν τῶν Χαναανίων μετρόπολις, ἢν ποτὶ μὲν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυὶ πολεμῶν καὶ ἐλαθρῶν κατέλαβε, νῦν δὲ ὁ ἀλιθινὸς Ἰησοῦς διεκρίσασαι παραγεγνημένος κατέψασαι· καὶ ὁ μὲν τυρλὸς ἐρωτήθη, ὁ δὲ δῆμος ἐπιστάθη· πᾶσα δὲ γλώσσα τὸν Ἰη-

σῶν ἰλάει· καὶ τὸν τυφλὸν ἄπας ὀφθαλμὸς εἶχεν ἀναβλέψαντα, τοῦ θαύματος καὶ τῆς σπουδαίας διδασκαλίας αὐτοσχέδιον, εὐ λόγους ἀλλ' ἔργους ἐκπαιδευμένα τοῦ μαθησῆς τὴν ἀληθείαν· πᾶσα μὲν ἀδικία, κακὸν καὶ μίσους, ἄξιον ὁ δὲ τελώνης, ἀνυπέβλητον, οὐδὲ πρόφρασιν ἔχει τῆς ἀμαρτίας εἰς πρόσωπον· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων, εὐρίσκειται τις ἀνάγκη τοῦ κακοῦ καὶ βίαια· ἐξ ὧν φύται τὸ ἀδικήμα· ὁ δὲ τελώνης, θάρσιν ἐστὶν ἀπροσφάσις, λοιμὸς ταῖς λεωφόροις ἱπκαθήμενος, πεπαρρησιασμένη βία, ἀνεπιτιμιτος ἀπαργῆ, ἀναίσχυντος πλεονεξίας τρόπος, πραγματεία λόγον οὐκ ἔχουσα, ἀναούτης ἐμπορία, ἔσχατος ἔρος κακίας· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς παραδηλῶν, εἰς παράδειγμα τῶν ἐσχάτων κακῶν, τὰς πόρναις καὶ τοῖς τελώνας ἀγέι συνεχῶς· ἐνόσει ταύτην καὶ ὁ Ζαχαρίας τὴν νεσάν, πρὶν ἐγγυῆ εἰλθῆ τοῦ Ἰησοῦ, μακρῶς τῆς ἀφροσύνας τοῦ ἱερουσανίου τυφλοῦ ὑπάρχουσαν χεῖρωνα· εἰ γὰρ ὁ μὲν, σώματος· ὁ δὲ, ψυχῆς αὐτῆς ἐνόσει τὴν πέφωσιν.

Τοῦ αὐτοῦ. Μὴ δῶς ἄλλους τὰ ἀλλότριά, ἀλλὰ τοῖς ἠδικημένοις τὰ οἰκία ἀποκατά- v. 8.
 ρησον· οὐ γὰρ προσδέχεται θεὸς ἐλεημοσύνην ἐξ ἀργαγῆ· καλὸς ὁ τελώνης τῶν καδ' ἰαν- p. 253. a.
 τὸν κριτῆς καὶ οἰκονόμος, εἰ τινὸς τι, φησὶν, ἰσοκράντησα, ἀποδοῖμαι τετραπλῶν, οὐκ ἄλλως ἀμίσθον γὰρ τοῦτο καὶ ἀπρόσδοκον θεῷ, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς σικοφαντεῦσιν.

Τοῦ αὐτοῦ. Πῶς οὖν ἐκ τοῦ Ἀβραάμ ὁ ἐξ Ἰερουῆ τῆς Χαναανίτιδος· τὴν καὶ τὸν Ἀβραάμ v. 9.
 εἰς γίνεας καὶ χαναανίαις· ἢ δῆλον, ὡς εἰ καὶ μὴ τῇ σαρκὶ ἦν υἱὸς Ἀβραάμ, ἀλλὰ τοῖς p. 254. a.
 ἦθεισιν καὶ τοῖς ἔργοις ἅμα τῷ Χριστῷ, τῶν ἐκ σπλάγχχνων προελθόντων τοῦ πατρὸς ἔρχου μα-
 κρῶ γνησιώτερος πᾶσι καὶ γέγονε καὶ ἐπεγνωσθῆ· οὕτω καὶ ὁ ἀπόστολος, υἱὸν ἐκάλεσε τὸν Ἐλύ-
 μαν διαβόλου· καὶ ὁ κύριος, ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, τὰς ἰουδαίας εἶπε·
 καὶ ὁ Ζαχαρίας οὖν, ἰκευθὴ τὴν Ἀβραάμ ἐμμήσατο πῆσιν, ὡς γὰρ ἐκείνος κληθεὶς ἀπῆκε τὴν
 πατρίδα, οὕτως καὶ οὕτως τὸ τελώσειν καὶ τὸν ἐκέλευεν κατέλιπε πλεῖστον, εὐκότως υἱὸς Ἀ-
 βραάμ ἀνακεκρίσκειται, διὰ τε τὴν πίσιν καὶ τὸ περὶ τὰ χροῖματα μεγαλοψύχων, καὶ ἁπλῶς,
 τὴν τοῦ τρόπου ὁμοιότητα.

Μακαρίου. Καὶ ἐπὶ τὰ ἔλεγα ταῦτα φησὶ τὰ πρόσκαιρα πῆσιν φανέντα, ἐπὶ πολλῶν v. 17.
 σε καταστήσει ὁ δισπότης, τούτεστιν ἐπὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. p. 258. b.

Ἐρραμ. Ἐπειθὶ δὲ γέγραπται τῇ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ δο- v. 26.
 κῆ ἔχειν ἀρθῆσεται ἀπ' αὐτοῦ, τί ἐρωμεν· μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ· μὴ γένοιτο· ἄκου-
 παραβόλην περὶ τούτου· οἰκοδομητῆς ἦν ἐν χώρᾳ τινί, καὶ εἶχε δύο δούλους, καὶ τρία ζεύ-
 γη βούων· καὶ ἔδωκεν ᾧ μὲν, τὰ δύο ζεύγη· ᾧ δὲ, τὸ ἐν· καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πορευθέν-
 τες, ἐργάσασθε ἑὸς ἔλθω πρὸς ὑμᾶς· καὶ πορευθεῖς ὁ τὰ δύο ζεύγη εὐληθῶς, ἐργάσατο
 ἐν ταῖς βουαῖ, καὶ ἐπλήθυνσεν ὁ ἀνθρώπος σφόδρα, καὶ τοὺς βόας καλῶς ἐτρέψεν· ὁ δὲ ἑτε-
 ρος πορευθεῖς, ἔδωκε τοὺς βόας ἐν τῇ φάτῃ, μηδὲν παραθεῖς αὐτοῖς· καὶ ἀνακλίνας αὐτὸν,
 ἐκοιμήθη· εἶτα ἐρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, διατάσσει αὐτῶν τὰ ἔργα, καὶ ἔθω-
 τὴν ἐργασίαν, καὶ τὰ κέρη τοῦ τὰ δύο ζεύγη εὐληθότος, εὐλόγησεν αὐτὸν μετὰ ταῦτα,
 παραγίνεται καὶ πρὸς τὸν ἑτερον δούλον, καὶ εὐρίσκει αὐτὸν μὲν καθεύδοντα, τοὺς δὲ βόας
 δεδεμένους ἐπὶ φάτῃ· καὶ ἐκλείποντας λιμῶ καὶ δίψει εἶπεν οὖν ἐν ἑαυτῷ· ἔδωκ ἄριστον
 τοὺς βόας μου ἐπὶ τῷ ὀκνητῷ δούλῳ τούτῳ, ἀπέλλυσιν αὐτοῦ· ἀπέλω οὖν τοὺς βόας μου
 ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ὄσω τῷ ἐργασασμένῳ καλῶς, καὶ τημελοῦντι τὸ ἔργον αὐτοῦ· τῷ γὰρ ἔχον-
 τι, δοθήσεται· καὶ πάλιν ὁ κύριος· ἐγὼ μὲν ὀγαθὸς ὢν, ἐκάλεσα αὐτὸν, καὶ ἔδωκα αὐ-

τῶν, ἵνα ἐργαζάμενος τὸ ἀγαθὸν, κτήσεται τὴν αἰώνιον ζωὴν· αὐτοὺς δὲ ἐξουθενώσέ με, καὶ ἀτμασθῆσεται· καὶ ἐν τιμῇ ᾧν, οὐδὲ ἐβουλήθη συνέναι τοῦ ἀγαθῆναι· μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ· μὴ γένετο.

v. 28.
p. 239. 2.

Βασιλείου. Πᾶν τόπον ἐκ τόπου μεταμείβων ἀσκήσας ὁ κύριος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, διετέλει· ἅπασι δὲ ὑποζυγίω, καὶ τούτῳ μόνον ἐπ' ὀλίγον, χρυσάμενος φαίνεται· οὐχ' ἵνα τὸ σῶμα θαναπαύσῃ, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἔργοις τὴν προφητείαν σφραγίσῃ.

v. 29
p. 239. b

Ἄνακασίου. Βηθραγῆ, εἰκὸς σιαγόνων ἐρμηνεύεται· αἱ σιαγόνες δὲ, εἰς τύπον τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας λαμβάνονται, αἱ τοῖς ἱερέωσι κατὰ τὸν νόμον ἰδίδοντο· Βηθανία δὲ, εἰκὸς ὑπακοῆς· Ἰερουσαλὴμ δὲ, θρασις εἰρήνης· οἱ δὲ πεμπούμιναι, ἀπόστολοι καὶ προφῆται, ἢ καὶ ἀγγελοι ὑπερεπέντες τῷ Χριστῷ πρὸς ἡμετέραν λύτρωσιν· τὸ εἶναι δύο τοὺς ἀποσελλόμενους, διὰ τὴν εἰς δύο διαθήκας· ἢ δὲ ἀνθρωπίνους κόμη, τὸν κόσμον τοῦτον αἰνίσσεται, ὃς ἀπέναντι ἐστὶ τῶν ἀποσελλομένων· ἀντίκειται γὰρ ἀληθῶς τοῖς ἀπολουθεῖν καὶ μαθητεῖν ἐπιλοῦσι τῷ κυρίῳ ἢ τοῦ κόσμου τούτου φιλία, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι ἢ τοῦ κόσμου τούτου φιλία, ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ἢ ὄνος δὲ ἢ δεδεμένη καὶ ὁ πόλος, τὴν καθύλου τῶν ἀνθρώπων φύσιν αἰνίσσεται, ἢ τις καὶ εἰς δύο λαοὺς γνωμικῶς διερρέθη· τεύτεστιν εἰς ἰουδαίους καὶ τὸ νέον τῶν ἔθνων λαόν, οὗς ὁ κύριος βούλεται διὰ τῆς τῶν προφητικῶν καὶ εὐαγγελικῶν ῥημάτων διδασκαλίας, ἢ δι' ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν λυθῆναι τῆς τοῦ κόσμου ματαιότητος καὶ φαντασίας, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀγειοῦσθαι.

v. 36.
p. 239. a.

Τῷ αὐτῷ. Τὸ μὲν εὖν ζωννύνει τὰ ἑαυτῶν ἱμάτια, τὴν ἡθικὴν διηλιτὶ παίδευσιν· τὸ δὲ καὶ κλάσους ἀπτεν καὶ ὑποστρωνύνει, τὸ ἐξ ἀπίστιας ὡσπερ ἐξ ἀγριελίου ἐκκόπτειν, καὶ διὰ πίστεως ὀρθῆς ὑποτάσσειν τῷ κυρίῳ· τὸ βαῖα φαινικῶν βασιλείων, χαρακτηρίζει τὴν νίκην ἢν ὑπὲρ ἡμῶν νενόηκε· σύμβολον γὰρ νίκης τὰ βαῖα· τὸ δὲ ὠσαννά, ἐρμηνεύεται χάρις καὶ εὐχὴ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ἀμίλι ὁ εὐὸς Λεῦκας, ἐπὶ τούτῳ, ὄξα ἐν ὑψίστοις εἶπε· τὸ δὲ τὸ αὐτὸ λέγειν τοῦς τε πράγοντας καὶ τοὺς ὀπισθεν ὄχλους, τὴν ὁμοφωνίαν σημαίνει καὶ ὁμολογίαν τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθῆς πίστεως τῶν πρὸ τῆς ἐναρχίας αὐτοῦ πραγματείας, καὶ τῶν μετὰ ταῦτην εἰς αὐτὸν ὀρθῶς πιστευσάντων, καὶ διὰ πίστεως καὶ πράξεως καὶ γνώσεως αὐτῷ εὐαρεστησάντων.

v. 42.
p. 263. b.

Μακαρίου. Ὅτε δὲ ἀνεπλήρωσαν τὸν ὄρον τῶν ἀμαρτιῶν ἰουδαίου, καὶ ὑπερεπλήρωσαν, τὸ δεσποτικὸν ἀζήμιμα τὰς χεῖρας ἐπιβάλλοντες, τότε εἰς τέλος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατελείφθησαν, καὶ ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ἡ προφητεία καὶ ἡ ἱερατεία καὶ ἡ λατρεία, καὶ ἰδὲ τῶν πιστευσάντων ἔδωσαν, ὡς φησὶν ὁ κύριος· ἀρῆσεται ἀπ' ὑμῶν ἡ βασιλεία, καὶ δοθήσεται ἔθνευ ποιοῦναι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.

C A P. XX.

v. 34.
p. 266. a.

Ἀνεπιγράψου. Σαβρὸν τείνον κρηπίδα ἑαυτοῖς ὑποθήσαντες εἰ σαδδακαῖα, τὴν ἐν τῷ ἀναστάσει σωματικὴν διαγωγὴν, περὶ τὸ δόγμα τῆς ἀναστάσεως ἰσφάλλοντο· τῆς κρηπίδος δὲ δακτυλοδείξας, συγκατεπέσθη καὶ τὸ δόγμα· καὶ ἠλέγχθησαν τὸν νοῦν τῶν γραφῶν παρεδεχόμενοι· οἱ μὲν γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς γάμους ἐκθίδονται, διὰ τὸ, βεβήθειαν τῶν

ἔπι τοῦ ἐπινοεῖσθαι τὸν γάμον ἐκὼ δὲ τοῦ θανάτου καταργηθέντος, οὐδὲν σωματικὸν ὄραται, ἔτι μὴ δὲ χρεῖα πληρωθῆναι τὸ λῆπεν.

C A P. XXII.

Μακαρίων. Ἐτι τὰ κατὰ τὸν ἀμῖνον, μυσίμαθ' ἐστὶ ψυχῆς τῆς ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ^{v. 7. 78. b.} λυτρωθείσης ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ σκότους, ἀπὸ τῶν αἰγυπτίων, ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ Φαραὸ ὃς ἐπέκειτο τῷ ἀνδρῶπι τὸς ἐργοεπιστάτας, τὰ πνεύματα τῆς ποτηρίας, ἀναγκάζοντα αὐτὸν, ἐκόντα καὶ ἄουκτα, ποιεῖν τὰ ποτηρὰ αὐτοῦ ἔργα, καὶ τὴν σύνταξιν ἐκπληροῦν τοῦ πλητοῦ καὶ τῆς πλινθείας· οἱ καὶ χωρίζαντες αὐτὸν τοῦ οὐρανοῦ φρονήματος, κατήγαγον ἐπὶ τὰ ὑλικά καὶ γῆνα καὶ πηλώδη ἔργα· ἐπιστάσασα γὰρ τοῦ ἰδίου ὕψους ἢ ψυχῆ, εὔρε βασιλείαν μισόδωρον, καὶ ἄρχοντας περὺς, τοὺς καταναγκάζοντας αὐτὴν οἰκοδορεῖν αὐτοῖς τὰς τῆς κακίας πόλεις· ἰδὼν δὲ σενάξην, τότε τῆς ἀπολυτρώσεως τὴν ὄρχην λαμβάνων διὰ τοῦ πνευματικοῦ Μωσέως· καὶ αὐτὴ ἐν τῷ μνηί τῶν νέων αὐτῶν λυτρωμένη κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἔαρος, ἦνικα ἢ γῆ τῆς ψυχῆς ἐξανθεῖν θύναται τοὺς καλοὺς καὶ ἀσθηροὺς κλάδους τῆς δικαιοσύνης, τῶν περὶν χειμῶνων διελδόντων τῆς ἄγνοίας, τοῦ σκότους, καὶ τῆς πολλῆς πυρώσεως τῆς ἐκ τῶν αἰγυρῶν πράξεων· κελεῖται δὲ τότε ἐξ ἑσπείρας οἰκίας, πᾶσαν ζυμῶν παλαιῶν, τὰς πράξεις καὶ τὰ φρονήματα τοῦ παλαιῦ ἀνθρώπου τοῦ φθαρμένου· σφαγεῖναι δὲ τὸ ἄρνιον καὶ τυθῆναι, καὶ τὸ αἶμα αὐτοῦ χρισθῆναι ἐπὶ τῶν θυρῶν· Χριστὸς γὰρ τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀμωμον ἄρνιον ἐσφάγη, καὶ τὸ αἶμα αὐτοῦ ἐχρίσθη ἐπὶ τῶν θλιῶν τῆς καρδίας, ἔπως γένεται τὸ ἐκχυθῆναι αἶμα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τῆ μὲν ψυχῆ εἰς ζῶην καὶ ἀπολύτρωσιν, τοῦ δὲ αἰγυπτίους δαίμοσιν εἰς πένθος καὶ θάνατον· ἔϊτα μετὰ τὸ χρίσμα, κελεῖται πρὸς ἐσπέραν σφαγεῖν τὸ ἄρνιον, καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ περὶδων, περιεζωσμένους τὰς ζώνας, καὶ ὑποδεμεμένους τὰ ὑποδήματα, καὶ ἔχοντας τὰς βακτηρίας ἐν ταῖς χερσίν· ἰδὼν γὰρ μὴ πρότερον γένεται ἢ ψυχῆ παρεσκευασμένη πανταχόθεν δι' ἔργων ἀγαθῶν ἔσον ἐστὶν ἐν αὐτῇ, οὐ θίθεται αὐτῇ σφαγεῖν ἀπὸ τοῦ ἄρνιου· εἰ δὲ καὶ τὸ ἄρνιον ἰδῶ, καὶ τὰ ἄζυμα καλὰ, ἀλλ' αἱ περὶδες πυραὶ καὶ τραχεῖαι· μετὰ θλίψεως γὰρ πολλῆς καὶ πενίας, ἐσθίει ἢ ψυχῆ ἀπὸ τοῦ ἄρνιου καὶ τῶν χρυσῶν ἀζυμῶν, θλιβούσας αὐτὴν τῆς συνέσεως αὐτῆς ἁμαρτίας· καὶ πρὸς ἐσπέραν φρεσὶν ἔδοσε αὐτὸ· ἢ δὲ πρὸς ἐσπέραν ὥρα, μέση φωτὸς καὶ σκίτους ἐστὶν· οὕτω καὶ ἡ ψυχῆ πρὸς ταύτην οὕσα τῇ ἀπολυτρώσει, μέση γίνεται φωτὸς καὶ σκότους, ἐξώσης τῆς δυναμείας τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἰώσης τὸ σκότος ἐπελθεῖν τῇ ψυχῇ καὶ καταπιεῖν αὐτὴν· ἀπολαμβάνει γὰρ μὴν τοῦ σκότους ἀξίωσα ἢ ψυχῆ τὰ ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ σκεῖνα, ἔχων τοὺς ἰδίους ἀγαθῶς πεπυρωμένους ἐπιπλασιῶς· οἷς διακονεῖται καὶ ἐπαναπαύεται ὁ θεὸς· ἐσπέρησαν γὰρ οἱ γενομένους αὐτῇ δαίμονες, καὶ κατέσχον, καὶ διεσκέδασαν τοὺς λογισμοὺς αὐτῆς· ἀπαρέτισον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, τὸ πάσχα ποιήσαντες· περὶσπέσει καὶ ψυχῆ, λαβύσασα ζῶην πνευματικῆς ἁγίου· καὶ ἀπογευσμένη τοῦ ἄρνιου, καὶ χρισθῆῖσα τῷ αἵματι αὐτοῦ, καὶ σφαγεῖσα τὸν ἀληθινὸν ἄρτον τῶν ζῶντα λόγον· στύλεις πυρὸς καὶ νεφέλης ἐκείνων προηγείτε, φυλάττον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὑποσφίρειτε τὸ ἕτος, θάλλον καὶ ὄδογόν ἐν αἰσθήσει τὴν ψυχὴν· ἔτι γὰρ πρῶτον ἢ ψυχῆ τοὺς αἰγυπτίους ἀσφαγεῖ, προσελθούσα ἢ τοῦ θεοῦ δύναμις β.η.π.εῖ, ἔδηγούσα αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν· γενεὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τοῦ σκότους τῆς

ἀμαρτίας, ὅτι ἀρίσται τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, λαβύσασα τοὺς λογισμοὺς πάλαι κατεχρημένους ταῦτα γὰρ αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα, ἤλπισεν ὁ θεὸς πάλιν αὐτὴν ἐπαναίωσι πρὸς αὐτὸν· μαθὼν δὲ ὅτι παντάπασιν φεύγει τὴν καταδυναστείαν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, διὰ τῆς οραγῆς τῶν πρωτοτόκων καὶ κλοπῆς τῶν λογισμῶν, ἀνααιδέστερον προσέδραμε· φοβηθεὶς μάλιστα τῆς ψυχῆς ἐκφυγίστας παντελῶς, οὐδεὶς εὐρεθῆ ὁ τὸ εἶλημα αὐτοῦ καὶ τὸ ἔργον ἐκπληρῶν καταδύει ἐν αὐτῇ διὰ θλίψεων, καὶ περασμῶν, καὶ πολέμων ἀοράτων· ἵσταθα δοκιμάζεται ἡ πρὸς τὸν ἐξέχοντα αὐτὴν ἐξ Αἰγύπτου ἀγάπη· παραδίδοται γὰρ περασθῆναι παντοσάπως· θεωρεῖ γὰρ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, βουλομένην ἐσελθεῖν καὶ θανατώσαι, καὶ μὴ ἰσχύουσαν μέγιστος γὰρ αὐτῆς καὶ τῶν αἰγυπτίων πνευμάτων, ἔσκηεν ὁ κύριος· θεωρεῖ δὲ καὶ ἐμπροσθεν θάλασσαν πυρίας καὶ θλίψεως ἢ ἀπογνωσέως· καὶ οὕτε εἰς τὰ ὀπίσω ἀνοῦσαι ἔτι ἰσχύει, ὄρωσα ἱεταίμους τοὺς ἐχθρούς, οὕτε εἰς τὰ ἐμπροσθεν χωρήσαι· ἄλεια γὰρ θανάτου καὶ θλίψεως ποικίλαι περιέχουσαι, θάνατον ὄραν κειοῦσιν· ἀπειθεὶ ἐν ἑαυτῇ, τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα· ἐπειδὴν δὲ ἴδῃ αὐτὴν ὁ θεὸς διελθεῖ θανάτου περαιοῦσαν, τότε θύοισι βοήθειαν, δοκιμάζων αὐτὴν ἐν τῇ κρίσει· ἔσκηε· τοιοῦτον γὰρ ἔδειο τὴν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν, μετὰ θλίψεως εἶναι καὶ στενωπέως· περασμῶν· ἔταν ἐν ἀπαγορεύσει ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, τότε χερεὶ κραταῖε διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τῆς ἐπιλάμψεως, ῥήσσει τὴν δύναμιν τοῦ σκότους, καὶ διέρχεται ἡ ψυχὴ τοὺς φριβρούς· τόπους, διαπεράσασα τὴν θάλασσαν τοῦ σκότους καὶ τοῦ παμύργου πυρός· ταῦτα μυστήρια ἔστι ψυχῆς, ἀληθῶς γινόμενα ἐν ἀνθρώπῳ σπουδάζοντι ἔλθειν πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ζωῆς, καὶ λυτρομένην ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ θανάτου, καὶ λαμβάνουσαν ἀφ' ἑσθίας καὶ πικρῆς, καὶ πνεύματος ἁγίου μετέχοντι· εἴτα βουθέσασα ἡ ψυχὴ, καὶ τὴν πικρὰν θάλασσαν διελθούσα, καὶ ὄρωσα τοὺς πολεμίους ἀπολλυμένους, οἷς τὸ πρὶν ἐδούλευεν, ἀγαλλιάται· καὶ ᾄδει καινὸν ᾄσμα τῷ θεῷ, διὰ τοῦ τυμπάνου ἦγον τοῦ σώματος, καὶ τῶν τῆς κίβρας ἢ τῆς ψυχῆς λογικῶν χερῶν, καὶ λεπτοτάτων λογισμῶν, καὶ τοῦ πλείτερου τῆς ζείας χαιτός, καὶ ἀναπέμπει αἶνους τῷ ζωοποιῷ Χριστῷ· ὡς γὰρ δι' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα διερχόμενον λαλεῖ, οὕτω διὰ τῶν ἁγίων καὶ πνευματοφόρων ἀνθρώπων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐστὶν ὑμῶν καὶ ψάλλον, προσευχόμενον τῷ θεῷ ἐν καρδαρῇ καρδίᾳ· διέξα τῷ βουταμένῳ τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς δουλείας Φαραῶν, καὶ εἰσαγοσθῆναι αὐτὴν εἰς βασιλείαν ζωῆς αἰωνίου· τοσαῦτα περὶ τοῦ πάσχα διαλαβόντες, ἐπὶ τὰ ἐξῆς προΐομεν.

p. 279. b

Ἀνεπιγράψου. Ἄλλα φάγομεν καὶ ἡμεῖς τὸ πάσχα, νοητῶς ὑπερβαίνοντες τὰ πάθη, ὡς ἐν ἡμέρᾳ ζήζυμων, τῇ ἐν φωτὶ διαγωγῇ, μηδὲν ἐχούσης τῆς παλαιᾶς καὶ ὀφθαλμοῦ κακίας, ὑπὸ δουρὶ ἡτασασμένον, πράξεις καὶ θεωρίας, κήλου θερμότητος, καὶ εἰρηνοπῆς πρόποτης· βίου ἀγαθῶν, καὶ δογματικῶν ὁρῶν, οἷς συναντήσῃ ἀνθρώπος, ἢ ὄντως ἀνθρώπινη κατὰσσις, τῷ πρὸς συντηρῆν ἐικόλην τῆς καρδίας, τὴν τοῦ πνεύματος χάριν δεχόμενον· ἢ ὀκλεισθῶντες, εἰς τὴν τοῦ νοῦ ἐσίαν ἐξέμεθα· ἧς ὁ οὐκοδοπέτης νοῦς, τὴν ὑψηλὴν ἡμῶν ὑποδείξει χάρισιν ἐσρωμένην, τούτέστιν οὐδὲν τραχὺ οὐδὲ σκληρὸν ἔχουσαν· ἐν τῇ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἱ τινὲς εἰσιν οἱ λόγοι τῶν γενομένων, τελεῖ τὰ μυστήρια· ἔσαν γὰρ ἐν ἡμῶν ἐνεργῆ ὁ λόγος τὴν τοῦ πάσχα μεταλήψιν, συνήσμεν εἴτοιμον συνεισδυσόμεθα καὶ τοὺς λόγους τῶν γενομένων· δουρὶ μὲν τῆς δουρῆς πετηρίων ὁ Λουκᾶς μνημονεύει· καὶ ἐν μὲν φρασι, λέξαιτε καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς, ὁ τύπος ἐστὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης τάχα· ἔμεν

δὲ μετὰ τὸ κλάσαι τὸν ἄρτον καὶ διανείμασθαι, αὐτὸς διανέμει τοῖς μαθηταῖς, ὁ καὶ τῆς καινῆς καὶ ἀειδαίας· πρῶτον δὲ ὁ ἄρτος, εἶτα τὸ ποτήριον· πρῶτον γὰρ ἐπίπνεος πρῶξις καὶ θυσακτεργίαι· εἶτα μετὰ τὸν πόνον, ἡ εὐφροσύνη τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπέται χάριτος ἴσως δὲ ἐπεὶ ἐν τῇ καινῇ τροφῇ ὄχημα τῆς ἡμετέρας τροφῆς ἡ ὑγρὰ τροφή γίνεται, ταῦτον τὸν συνήθειαν καὶ ἐν τῇ μυσηκῇ τροφῇ ἐτήρησεν.

Μακκαρίου. Τοῦτο εὐρίσκωμεν ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐγένετο ἐπέμφε γὰρ τὸ πνεῦμα εἰς τοὺς ἀποστόλους, καὶ τὴν ἁγίαν δύναμιν, ἡ ἑλθούσα ἀνικάθισεν εἰς τοὺς θρόνους τῶν νομμάτων αὐτῶν· καὶ οἱ παροπτικότες εἶπον, γλευκὸς εἰσὶ μεμερωμένοι· Πέτρος οὖν ἔρχεται αὐτοὺς, λέγων περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἄνθρωπος δυνατὸν ἐν λόγῳ καὶ σημείαις ἡμεῖς ἐξαμρῶσατε· ὁμοίως τῆς ἐφάση ὄρη κρείσσει· ὡδε γὰρ ἐδόθη αὐτοῖς ἐξουσία κατεστῆσαι ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ· καὶ κρεῖται· καίτοι μελλόντων αὐτῶν καθεῖσθαι καὶ ποιεῖν κρίσιν, ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἐν τῇ ἀναστάσει νεκρῶν.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὰ γὰρ μὴν τέσσαρα τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐκείνοι τῷ βεβλημένῳ ἐν τῷ σινεῖν· σιναζόμενοι ἐν ἀπάταις λογισμοῖς τοῦ κόσμου, καὶ σαλῶ ἀπαύρω γνήσιον ἐπιθυμῶν τὰς ψυχὰς, κλυθωνίζοντες τοῦ σατανᾶ καὶ ταράσσοντες τῶν τῶ ἀμαρτωλῶν γένος ἐπὶ τῆς τοῦ Ἀδάμ ἐκπτώσεως παραβάντες τὴν ἐντολήν, καὶ ὑπὸ τὸν ὄρχοντα τῆς πονηρίας γεγενῆσθαι, καὶ παρακλίνας αὐτῇ τὴν ἐξουσίαν διὰ τοῦτο, καὶ ὄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἀνωμασθῆναι, καὶ λιπὸν ἀπαύσειας λογισμοῖς ἀπάτης σιναζέτω ὁ πονηρὸς πάντας τοὺς υἱοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου· καὶ ὡσπερ ἄλλο ἐστὶν ὁ σίτος, καὶ ἄλλο τὸ σινεῖον, καὶ ἄλλος ὁ σιναζέων, οὕτως διὰ τῶν γνήσιον πραγμάτων καὶ τῶν ὑλοῶν ἐπιθυμιῶν, πάντας ἀνθρώπους ὁ τῆς πονηρίας ὄρχων κατέχει, σκλεῖων καὶ κινῶν, καὶ προσκίπτειν ποῦν, καὶ αἰχμαλωτίζων πᾶν τὸ ἀμαρτωλῶν γένος, καθὼς ὁ κύριος τοῖς ἀποστόλοις τὴν τοῦ πονηροῦ κατ' αὐτῶν ἐπανάστασιν ἴσασθαι πρόελεγει· ἐξητήσατο γὰρ φησὶν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς σιναζέτω ὡς τὸν σίτον.

Μάρκου μοναχοῦ. Καὶ εἰτε χρὴ ἀσφαλίζεσθαι λόγον ἀπὸ κωχυστῆτος, καὶ λογισμῶν ἀπὸ εἰπάσεως· ἵνα μὴ παραχωρηθῆντες, πράξωμεν τὰ ἐναντία· οὐ γὰρ ἐξ ἀνθρώπου μόνου τελευτοῦνται τὰ ὀγαθῶν, ἀλλὰ μάλλον ἐκ τοῦ παντεπέστου Θεοῦ.

Ἀνεπιγράψου. Σαφῆστερον δὲ εἰπεῖν, τὸ ἀνεξέκαστον πρὸς τοὺς ἀδικούντας, ἔργῳ παιδείων τοὺς μαθητάς, καὶ ὡς πάλαι μὲν ἦν ἀνεμίμητα μάχαρα πρὸς τιμορίαν, νυνὶ δὲ ἦδη κλυῖται, συγχωρεῖ μὲν μάχαραν λαμβάνειν, ἐπάντων εἰς θάνατον ἔλκειν αὐτὴν βουλομένων· χρῆσθαι δὲ τῇ μάχαρᾳ, διακωλύει, καὶ τὸν πληγέντα ἱάται· ἔργῳ διδάξας, εἰτι μεθὲν ἀνδρῶν (βλάστητον προσήμι·) δίκουσι μὲν γὰρ ἐκ τῶν προλαβόντων, εἰτι βέβαιον αὐτῇ καὶ εἰρήνην παρέχων τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ πᾶσαν πορείαν ἰππύλατον ἀνέικαι· καὶ τὴν πανταχῶ καταγωγῆν, εὐάαν παρέχων· ὡς ἀνευθεῖς εἶναι, μηδὲν ἐφῶδιον ἐπαγομένους ἐν ἀποδημίας· δίκουσι δὲ, ὅτι καὶ πολέμου ἐπιτρέψει κατ' αὐτῶν γίνεσθαι· καὶ ἐν τοῖς πολέμοις, εὐκείτι τὰ τῆς εἰρήνης ἀνεμίμητα δύναται· ἀλλὰ καὶ ἐροῦσθαι οὐ καὶ μάχαρας κατὰ τὸ σύνθετες πρὸς γε λησῆς καὶ τοὺς ἐπίπνους· εἶον δὲ καὶ τὸ, μωρὸν ὕστερον γενησόμενον κατ' ἑμεῦ· πρὸς ἄπερ ἐπίπνους τῶν μαθητῶν, εἰτι παρέτιν αὐτάς μάχαρα δύο, ἱκανὸν εἶναι ἔφησε· τοῦτο δὴλῶν ὡς· ἐνδείξεως ἵνα καὶ μὴ γρηῖνα πολέμειν διὰ ξίφους, ἄρα δύο μάχαρων ἐξαρκείν ἐρῶσθαι, ἄπερ οὐκ ἐξήκουσιν πρὸς τοσοῦτον πληθῶς, ἄπερ πολέμειν καὶ ἀμύνεσθαι κατὰ κράτος ἐρῶσθαι καὶ δέξει μὲν κατέλιν συγχωρεῖν τὸ χρῆσθαι μάχαρᾳ, διὰ τοῦ λέγειν ὁ

v. 36.
p. 283. h.v. 31.
p. 284. a.v. 33.
p. 284. b.v. 36.
p. 286. b.

μη ἔχων, πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει μάχαιραν· μισρὸν δ' ὕψερην ἐπέδειξεν, ὡς οὐ καθόλου τὸ τοῦτον λέγει, ἀλλὰ μέχρι τῆς τότε τῶν Ἰουδαίων ἐπινασάσεως, τὴν παραγραφήν χρῆσιν ἐπέτρεψεν εἰς τὴν καθόλου κάλυψιν· ὡς γὰρ προσήλθεν ὁ προδότης, καὶ τῷ φιλίμῳ τὸν κύριον ἐμήνησαν· ἰδόντες, φησὶν, εἰ περὶ τὸν κύριον τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ, κύριε εἰ πατάξμεν ἐν μάχαιρα· καὶ πατάξαντες ἐνός, εἶπεν ἕως τούτου· αὐτὴ τοῦ σωτῆρος ἡ φωνή, τὴν νομικὴν σπέπασκε μάχαιραν· τούτο τὸ ῥήμα τὸ, ἕως τούτου, φέρει ἀδικημένους καὶ ἄκρι θανάτου, διδάσκει· μεταβάλλει γὰρ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, νόμον καινῶν.

Ἰπατίου. ἴσως δὲ πνευματικὴν χρὴ νοῆσαι τὴν μάχαιραν, ἀλλ' οὐκ αἰσθητὴν· πρῶτον μὲν γὰρ εἰ μὴ ἐβούλετο, οὐκ ἂν ἔδωκε παρ' αὐτὸ γόνυ τὸ παθός, ὡς ἤρωτησε μόνον τοὺς ἐπιόντας τίνα ζητεῖτε, ὡς ἐν αὐτοῖς ἐπίσω ἔπειτα τῷ Πέτρῳ παίσαντι τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, ἐπέτιψε, κρείων τὸ ὠτίον ἀποκατέστρε· καὶ τίς μαθηταῖς δὲ αἰσθητῶς νοῆσαι τὸ περὶ τῆς μάχαιρας, ἰκανόν ἐστιν ἔφη· οὐχ' ὡς τῶν δύο μαχαιρῶν ἀρκουσῶν, ἀλλ' ὡς· εἰ ἔλεγεν· ἰκανουσθῶ ἡμῖν τὸ εὐτως αἰσθητῶς νοεῖν τὰ παρ' ἡμῶν πνευματικῶς λεγόμενα.

v. 40.
p. 287. b.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἐστὶ δὲ λογικῆς τε καὶ νεφεῶς ψυχῆς ἴδιον, τὸ τὰ μέλλοντα δείματα προρᾶν, καὶ ὑπὲρ τούτων λυπεῖσθαι καὶ ἀθρονεῖν· εἰ καὶ ἄλλοθεν ἔξει ταῖς τῆς τριακτῆς ἀληθείας θεολογικῶς ἀποδείξεις ποιήσασθαι.

v. 41.
p. 288. a.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὡς ἄνθρωπος οὖν καὶ ὁ Χριστὸς θείας τὰ γόνατα, προσεύχεται τῷ πατρὶ, τὰ καθ' ἡμᾶς μέτρα τῆς ἐκμεθροπῆσεως ἑαυτοῦ φυλάττων, ἅπερ ἑκουσίως αὐτὸς εἴλετο· καὶ ἡμεῖς δὲ γόνυ κλίνοντες, ἔργῳ δεῖκνυμιν, ὅτι διὰ τῆς ἀμαρτίας εἰς γῆν κατήρτημεν, καὶ ἀνιστάμεθα πάλιν, ὅτι διὰ τῆς θείας φιλευθροπίας εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν· οὕτε δὲ ἐν ἡμεῶν οὔτε ἀπὸ τοῦ πάσχα ἕως τῆς πεντηκοστῆς, γόνυ κλίνουμεν· ἐπειδὴ ἡ ἀναστάσις ἡμέρα, οὐκ ἔστι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· καὶ πάλιν ἡ πεντηκοστὴ ὁλόθη οὕσα κυριακὴ, τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἔχει· καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ κυριακὴ ἡμέρα, καὶ πρώτη καὶ ὁλόθη λήγεται· καὶ τούτων τὸν τύπον ὁ ψαλμωδὸς φυλάττων ἐν πολλῆς τῆς ὁλόθης ἐμήνησθη· καὶ πάσας δὲ τὰς ἕως τῆς πεντηκοστῆς ἡμέρας ἐν ὅκτῳ κυριακαῖς οὕσας εἰς τὴν αὐτὴν συνάγουσιν αἰτίαι· εἰ δὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, τῇ παρουσίᾳ τοῦ παρολίτου ἐπισυνάπτουσιν· καὶ ἀπλῶς τὴν ἄληθιν πεντηκοστὴν, ἀναστᾶσμεν φασί· ἀναστᾶσθε οὖν ἐκὼν ὑποταραμένῃ καὶ αἰῶνος ἀτελευτήτου, κελύει ἡμᾶς ἐξῶτας προσεύχεσθαι, τὴν ἀπαυσιν ἐκείνην καὶ ὄντως ἐξῶσαν ζωὴν καὶ ἀνίσπερον καὶ ἀδιάπτωτον καὶ ἀκατάληπτον σημαίνουσα· ἔχει δὲ τίνα καὶ θεωρικὴν, ὡς τῶν συναναστᾶτων τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφειλόντων, καὶ αἰνεῖν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρίνων εἰς τὰ μέλλοντα μετακίβειν.

p. 290. a.

Ἀμφιλοχίου. Διακρινόμεναι μοι λειπὸν τὰς φύσεις, τὴν τε τοῦ Θεοῦ τὴν τε τοῦ ἀνθρώπου· οὕτε γὰρ κατ' ἐκπτώσιν ἐκ Θεοῦ γέγονεν ἄνθρωπος, οὕτε κατὰ προκοπὴν ἐξ ἀνθρώπου θεός· θεὸς γὰρ καὶ ἄνθρωπον λέγω· ἔστιν δὲ τὰ παθήματα σαρκί, καὶ τὰ θαύματα τοῦ Θεοῦ θῶς, ἀνέγγρη καὶ μὴ θέλων θῶος· τοὺς μὲν ταπεινούς λόγους τῷ ἐκ Μαρίας ἀνθρώπῳ, τοὺς δὲ ἀγγεμένους καὶ θεοπροπέτις τῷ ἐν ἀρχῇ ὄντι λόγῳ· διὰ μὲν γὰρ τῶν ὑψηλῶν, τοῦ ἐνοικῶντος· λόγους δεῖναι καὶ ἑυγένει· διὰ δὲ τῶν ταπεινῶν, τῆς ταπεινῆς σαρκὸς γνωρίζεται ἡ ἀσπί· νεκὰ ταῦτα γὰρ ἐκ τῆς σαρκὸς ἀλλ' οὐκ ἐκ προσώπου λέγεται τῆς θεότητος.

v. 63.
p. 291. b.

Βασιλείου. Μακροθύμιας τίνων καὶ ἀνελικτικῆς Χριστὸς παρέσχεν ὑπόδειγμα, τὸ φέρειν

τάς τῶν ἰουδαίων ἐπιφρυλάς, αἱ ταῖς ἐξῆς ὑπερβολαῖς τὰ πρότερα ποιητικαῖα καλυπτέουσας· καὶ διελέγγει μὲν αὐτάς ἤματα, ὅσον γρησῆαι τῆς ποιηρίας, ἀμύνασθαι δὲ καὶ ἐπιείμειναι, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀλλὰ φιλοικεῖν ταῖς εὐεργεσίαις πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπάνθρωπιαν, καὶ νικᾶν ταῖς τῶν ἀγαθῶν χειρηγίας τὴν τῆς ποιηρίας ἐνφασιν· καὶ τὸ τελευταῖον, σταυρὸν ὑπὲρ τῶν φραυρῶντων αὐτὸν ἀναδοχῆσθαι.

C A P. XXIII.

Βασιλείου. Προσέλαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν παρεδόθησαν καὶ αὐτοὶ ταῖς Ῥωμαίων γρα-^{v. 1.}
ταιαῖς· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας ἀπαφηνῶν αὐτούς, φησὶν· οἶαί τῃ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι ἐβου-^{p. 296. a.}
λεύσαντο βουλὴν ποιῆσαν καθ' ἑαυτῶν, λέγοντες, ὁρίσωμεν τὸν δίκαιον ὅτι δύσχηρτος ἡμῖν
ἔστιν· αἱ κατὰ τῶν δικαίων βουλαὶ ἐπιτρέψουσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βουλευομένων, ὥσπερ
ἀπὸ γερῶν καὶ ἀντιπέπων σωματῶν τὰ προσπεσόντα βίβη πρὸς τοὺς ἀφέντας ἐπίουσι· διὰ
τοῦτο, φησὶν, ἐβουλεύσαντο βουλὴν καθ' ἑαυτῶν εἰπόντες, ὁρίσωμεν τὸν δίκαιον ταῦτα δὲ
ἐπίουσι ἰουδαῖοι ἐν τῇ ἐπιθεμίᾳ τοῦ κυρίου· θήσαντες γὰρ αὐτὸν, ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν,
εἶτα πρὸς Πιλάτον· ἰδοῦμεν τὰς χεῖρας τὰς εὐεργετούσας, οὐ φέροντες τῆς δικαιοσύνης τὴν
ἐπιθεμίαν, διότι ποιηρίας ὑπῆρχεν ἀφανιστικῆ· δύσχηρτος γὰρ τοῖς ἀδικαῖσιν ἢ δικαιοσύνῃ,
ὥσπερ ὀφθαλμῶσιν ὁ ἥλιος· διὸ φησὶν ὁ προφήτης· τὰ γενήματα τῶν ἔργων αὐτῶν φαίνονται·
ταῦτα δὲ ἐκείνα τῶν ἔργων τὰ γενήματα, ἢ αἰχμαλωσία, ἢ διασπορά, ἢ καταστροφὴ
τοῦ κασῦ, ἢ ἀπὸ τῆς θύτης κατὰπτωσις, ἢ αἰσχύνῃ τοῦ προσώπου αὐτῶν οἷα ἔωσα αὐ-
τοῦς πρὸς θεὸν ἀναβλέψαν· διὰ τὴν εἰς τὸν μενογενῆ ἀμαρτίαν, ἀπώλειαν τὴν προτέραν
παρέβησαν· μὴ τε προφήτας μὴ τε λατρείαν ἔχοντες· θήσαντες δὲ τὸν λόγον, θήσαντες τὴν
ἀλήθειαν, θήσαντες τὸ φῶς, θήσαντες τὴν δικαιοσύνην, θήσαντες τὸν ἰατρὸν, θήσαντες τὸν
ἐλευθερωτὴν· ἀπερ πάντα ἐξί, κατὰ πικίλιν τὴν περὶ αὐτοῦ ἐπίουσι, ὁ Χριστὸς, ἐστέρνεται
λόγου, ἐξέρηνται ἀληθείας, ἀδικίας συζῶσι, ἀνιάτοι νοσοῦσι ταῦτα ἰστί τὰ γενήματα
τῶν ἔργων, ἃ ἐσθίουσιν οἱ τάλανοι ἰουδαῖοι· τί δὲ οὐ καὶ Πιλάτῳ φασί, τὰς κατὰ τοῦ πάν-
των σωτήρος συντεθέντες συκοφαντίας· ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν κ. τ. λ.

Ἀνετηγάρφου. Κατηγορεῖτο ὑπὸ τῶν γραμματέων, καὶ ἦν ἀπίστος ἢ κατηγορία, τοῦ πράγ-^{v. 2.}
ματος ἐναντίαν φωνὴν τοῖς κατηγοροῦσι ἀφέντος· τίς γὰρ ἢ τῆς βασιλείας ἐγγείρισσι παρὰ
Χριστοῦ; ὅς καὶ ἐπίεντων αὐτῶ τῶν ὄχλων, ὡς βασιλεῖα κατασῆσαι, καταλιπὼν καὶ ἀναχω-
ρῶν εἰς ἔρος φαίνεται· ποία δὲ κρατιωτῶν παρασκευῆ; τί δὲ ἀλαζονικόν, ὅσον τὸ τῶν βασι-
λευκῶντων, ὅς ὀδοπερῶν καὶ κόμας καὶ πόλεις ἐκποδῶν διῶν· ἀπίθανος ἢ κατηγορία καὶ ἔω-
λος ὄφθη καὶ αὐτῶ τῷ Πιλάτῳ οὐκ εἶδοτε πῶς ἐξε βασιλεὺς ὁ Χριστός.

Τῷ αὐτοῦ. Οἰοῖν διαχλευάζων τοὺς κατηγοροῦντας, ἔρωτᾷ ὁ Πιλάτος, οὐ εἶ ὁ βασι-^{v. 3.}
λεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀπεκρίθει αὐτῷ, ἔφη· σὺ λέγεις· τὸ ἔντος γὰρ εἶναι βασιλεὺς,
οὐκ ἀρνεῖται· ἀλλ' ὡς ὁ Ἰωάννης, φησὶ, δεῖλε τὸ τῆς βασιλείας εἶδος· οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου
τούτου τὴν βασιλείαν ἑαυτοῦ εἶναι λέγων, εἶτα τὴν ἀπόδειξιν παρεχόμενος, ὅτι εἰ ἢ βα-
σιλεῖα ἢ ἐμὴ ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, οἱ ὑπερέτασιν αὐτῷ οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ πα-
ραδοθῶ ταῖς ἰουδαίαις.

Τῷ αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν κύριος τῇ τῷ Πιλάτῳ φωνῇ τεκμηρῶν κέρχηται, πρὸς συναίσθη-^{p. 296. b.}

σιν ἄγων αὐτὸν τῆς ἀποικρυμμένης βασιλείας αὐτοῦ· σὺ γὰρ λέγεις, φησὶν, ὅτι βασιλεὺς εἰμι· πᾶσιν γὰρ καὶ ἐλέγγοτο περὶ τούτου, μὴ πλῆθος ἑαυτῷ ὀρυφῶρων συγκροτησάμενος, μὴ θύναμις ὄπλων; πᾶσιν ἂν περὶ τούτου δυνατόν ἦν λέγεσθαι ὅτι βασιλεὺς εἶη, εἰ μὴ τίε μέγα καὶ τῆς ὄντως βασιλείας σύμβολον ἑωρᾶτο ἐν αὐτῷ; ἐντεῦθεν δὲ τὸ μάταιον τῆς τῶν Ἰουδαίων κατηγορίας ὁ ἡγεμὼν συνερῶν, εἶπε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἔχλους· οὐδὲν εὐρίσκει αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· οἱ δὲ εἰσίσχουν λέγοντες ὅτι ἀνασείει τὸν ἔχλον, καὶ τὴν μὲν ἐπανάσσει τὴν κατὰ τοῦ Καίσαρος, οὐδαμῶς ἐπιδοῦξαι θύναται παρὰ Χριστοῦ· τὴν δὲ τοῦ πλῆθους κινήσιν περὶ αὐτὸν, ἃδὴ λέγουσιν· ἐφ' ἧ καὶ ἀλγοῦσιν οἱ βῆσανοι, τὸ ἰκανῶν ὁμολογούντες κακὸν, οὐκ ἀδικίαν ἐλέγχοντες τοῦ κατηγορουμένου· προσγίνεται δὲ καὶ Ἡρώδης ἐνταῦθα πρὸς χλεῖνν τῆς Ἰουδαίων συνοφαντίας καὶ αὐτὸς συντελών, καὶ τῷ ἔργῳ διελέχων, ὅτι μηδὲν ὄξειν μίμψους ἰσὶν, ἐν αἷς κατὰ τοῦ κυρίου λέγουσιν.

- v. 11. Τὸ αὐτοῦ. Χλευάζει μὲν τὸ σεμνὸν καὶ τίμιον ὁ Ἡρώδης, μαρτυρεῖ δὲ δι' ὧν χλευάζει, ὅτι μηδὲν ἀδικεῖ· οὐδὲ γὰρ ἐσθῆτος εἶδει λαμπρᾶς, ἐπὶ τοῦ κακῶν τι θεράκατος ἢ εἰρηκότες· ἔθεν Ἰουδαῖοι καὶ οὕτω κατασχύνονται, ἐκ τοῦ δικαιοσύνης καὶ τῆς κατηγορίας αὐτῶν ἀπιόντες τοῦ κατηγορουμένου μετὰ λαμπρᾶς ἐσθῆτος· εἰ καὶ παιδιᾶ τούτου ἔποιεῖ Ἡρώδης, οὐκ ἂν παιδιᾶ χρισάμενος, εἴπερ ἦν ὄργης καιρὸς· πλὴν μαρτυρεῖ Πιλάτος, ὅτι ψῆφος ἦν αὕτη Ἡρώδου, μηδὲν ἠδικηκέναι τὸν κύριον.

v. 13.
p. 297. a.

Τῷ αὐτοῦ. Τοιαῦτα μὲν πρὸ τοῦ πάθους ὁ κύριος ἔνεγκεν, ἀγόμενος, κατηγορούμενος, ἐν εὐδυνί τούτων κινεῦμενος, οὐδὲ μὴν ἐξυβρίζων, ἢ καταφρόνισιν ἐνδοκινούμενος· οὐδ' ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, καὶ πολλῆς τῆς πρὸς θάνατον ἀφοβίας διαγγελῶν, ἢ διακπαίξειν αὐτοὺς ἀξίῳν, καὶ τοι γὰρ ὑπ' ἐκείνων διαγλωόμενος· ταυτοῦν ἢ ἀλήθεια, καὶ ταυτοῦν τῷ ἀληθῆς ἀγαθῶν, ἐν ταῖς παθήμασιν οὐκ ἔλαττον, ἢ ἐν ταῖς ἔργοις θαυμάσιον. ἐξῆς δὲ, Ἰουδαῖων ἰσὶν ὁ μέγιστος ἐλέγχος, ληστὴν καὶ φονέα ἐλομένον μάλλον, ἢ τὸν Χριστὸν· τοσούτων αὐτοῖς ἔμελε τοῦ δικαίου, καὶ οὕτως διὰ τὴν εὐσέπεια κατηγοροῦν Χριστοῦ· ἀμίλι, τοῦ κρίνειν λαχόντες ἐλευθερῶντος αὐτὸν, θανάτου ψῆρον ὑποσῆναι παρακαλοῦσι τὸν πάσης εὐσεβείας καθ' ἡγενητὴν καὶ διδάσκαλον αἰτούνται δὲ ἀνδρα φονέα χρισθῆναι αὐτοῖς, ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος ἔσονται κινῶναι· ὁ δὲ καὶ συνέβη παθεῖν αὐτοὺς· δέδονται γὰρ εἰς ὄλεθρον καὶ σφαγῆν.

v. 35.
p. 298. b.

Φωτίου. Ἦλοι τὰς θεσποτικὰς διαπερυνῶσι παλάμας, καὶ τοὺς τῆς κακίας ἡμῶν τοῖς μέλεισι παρεμφύνας ὄξους, ὑφ' ὧν ἐξηρμυέτο καὶ ἐκαυνέτο τὸ ἀνθρώπινον, αὐταῖς ἀνασπῶσι βίβλαις· στέφανος ἐξ ἀκανθῶν τῆ κεφαλῇ περισφιγγεται, καὶ ὁ πελωδύνης τῆς παλαιᾶς καταράς κλυδῶ ἀπαχύνεται· λόγῃ πλεῖρα θυροῦσεται· καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀνασπῶσεται πηγή.

p. 299. a.

Ἀμφιλοχίου. Ἡ ληροῦσα πάσχει φύσις· ἡ δὲ λαβροῦσα, ἀπαθῆς μένει· οἰκεῖται δὲ ὁ θεὸς λέγει ἀπαθῶς, τὰ τοῦ ἰδίου κατὰ ἀνθρώπινα πάθη, σταυρῶν φημί καὶ θανάτου, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα περὶ αὐτὸν οἰκονομῶς θεωρεῖται, οἰκεῖται αὐτὸς πάσων οὐδὲν.

Ἰππολύτου. Διὰ τοῦτο πωλορεῖ ἄθου ἰδόντες αὐτὸν, ἐπηξᾶν· καὶ πύλαι χαλκαῖ, καὶ μεχλῆ ἀσφραῖ συνεκρίβησαν· ἰδοὺ γὰρ ὁ μονογενὴς εἰσῆλθεν ὡς ψυχὴ μετὰ ψυχῶν, θείας λέγει ἐμφυχος· τὸ γὰρ σῶμα ἐκεῖτο ἐν μητρί, οὐχὶ κενῶν τῆς θεότητος, ἀλλ' ὡσπερ ἐν τῷ ἄθῳ ὧν, τῆ οὐσίᾳ ἦν πρὸς τὸν πατέρα, οὕτως ἦν ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ ἄθῳ· ἀχώρητες

γράφεται καὶ ὁ υἱός, ὡς ὁ πατήρ, καὶ πάντα περιέχει· ἀλλὰ θέλων ἐχωρίσθαι ἐν σωματι ἐμψύχῳ, ἵνα μετὰ τῆς ἰδίας ψυχῆς περιουθῇ εἰς τὸν αἶθρα, καὶ μὴ γαμῆ τῇ θεότητι.

Ἀμυζολογίῳ πρὸς Σίλευκον. Πάσχει ὁ Χριστός, οὐ θεότητι, ἀλλ' ἀνθρωπότητι· τεύτεστιν p. 299. b. ὁ Χριστός ἔπαθε σαρκί, ἀλλ' οὐχ' ἡ θεότης σαρκί· ἀπαγε τὸ βλάσφημον.

Παύλου Ἐμπίσης. Καὶ συνὼν τῷ πάσχοντι, τὰ μὲν πρῶτα ἠκείντο, αὐτὸς δὲ ὀπαδῆς ἔμενε.

Φωστηρίου. Πάσχει δὲ ὁ τῆς δόξης κύριος, οὐ τῇ θεότητι, ἀλλὰ τῇ ἀδιαιρέτως συναρθείσῃ αὐτῷ ἰδίᾳ σαρκὶ ἐμψυχομένῃ· καὶ ἀποθνήσκει, τῆς ψυχῆς δηλονότι χωρισθείσης τοῦ σωματος· ἡ γὰρ θεότης ἀδιαιρέτος, καὶ τῇ ψυχῇ ἠνωμένη ἦν καὶ τῷ σωματι· κατ'ἄλλω εὐν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ πρὸς τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς, καὶ πάλιν ἀνίστη τῆς ψυχῆς ἐνωθείσης τῷ σωματι.

Εὐαγγέλιου. Ἦκε τοίνυν ἐπὶ τὸν θάνατον, ὃν καταλύσαι προῦβλετο, ἵν' ἐκ τῶν δεσμῶν αὐ· p. 300. b.

τοῦ τοὺς προκαταληφθέντας ἀπολύσῃ· καὶ ἑαυτὸν ἐπέθηκεν ὑπὲρ πάντων ἁγνός γενόμενος τοῦ θεοῦ· αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τῇ ἰδίᾳ σφαγῇ ἣν ἐκουσίως ἀνεδέξατο· καὶ αὕτη μὲν ἦν αὐτῷ πρόθεσις, ἐπὶ καταλύσει τῶν πονηρῶν δαιμόνων θύουσι τὸ αἷμα· ἵνα κατακαμίσι τούτους, κέρου αὐτοῖς ἐνεργαζόμενος· τὸ γὰρ σωτήριον αἷμα, ἀσθένειαν, αὐτοῖς μᾶλλον δὲ νέκρωσιν ἐπήγαγεν· ἔδοξαν δὲ οἱ ἐπιβουλευόμενοι αὐτῇ προεβλέποναι, ἀπὸ φθονερῶν πάθους, μᾶλλον δ' ἐνεργείας σατανικῆς, ἐπὶ προδοσίαν αὐτοῦ ὀργηθεῖσθαι· ἐπειθὲ γὰρ ἐθεώωτο τὰς ψυχὰς ὀσμύραι ἀρισταμίας τῆς πολλῆς κακίας, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάτης ἀνακαρούσας, διὰ τὸν θῆεν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγον, καὶ τὴν ἄχραντον αὐτοῦ πολιτείαν, ἣν ἄνθρωπος ὡς ἀνεδέξατο, προδαίει ἑαυτὸν ὑπογραμμὸν τοῖς σπουδῇ ἔχουσι βιοῦν ἀνεπιλήπτως, ἐνόμισαν ἐμπόδιζαν τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν, διὰ τοῦ ὑπερβαλεῖν τὸν διδάσκαλον καὶ ὀφειλέτην αὐτῶν θανάτῳ· ἀλλ' ἐσφαλίσθη οἱ ἠλίθια· καθ' ἑαυτῶν γὰρ δι' ὧν ἔπαρτον, μᾶλλον δὲ τῶν ἐνεργούντων αὐτοὺς ἐπιχωνῶντο τὰς πανουργίας, αἱ δὲ θῆεν κατὰ Ἰησοῦ συνειδέσαν· ἐπελευσίως γὰρ αὐτοκτελέσθω προθυμίᾳ ὀργήσασιν πρὸς τὸν θάνατον ἐδικαίωσι· καὶ δυναμένους τῷ λεγομένῳ ἰδῆν ἔλαβε χρῆσασθαι, ἥ ται νόσθω διασφαρίσεις αὐτῇ μετὰ σαρκὸς ζωῆς, ἥ ἄλλως ἀποβαλεῖν τὸ σῶμα· τούτο γενέσθω εὐκ ἀσφαλῆς ἔκρινεν· εἰ γὰρ ταιουτοτρόπος ἦν τὸν θάνατον εἰσδεχόμενος, εἴτα αὐτὸς ἀναβιώσας κατὰ τὰς ἀφειδείς αὐτοῦ περὶ τῆς πρημέρου ἀνάστασης ἔρωσας, πρόσθωσι ἐλάμβανον ἀπίστιας οἱ ἐθελοκακοὶ καὶ κακοεργεῖν αὐτοῦ τὴν ἀναστάσιν βυλόμενοι, λέγοντες μηδὲν αὐτὸν τεθνήσκειν, ἀλλὰ κεκοσμένῳ ἑαυτὸν, καὶ κεκοσμένῳ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ὄψεων, εἰς αὐτὸς εἰς μέσον ἵκνεται, λέγειν ἐκ νεκρῶν ἐγρημέσθω καὶ ἐκ τοῦ καταχθονίου χώρου ἀνιηλυθέναι· ὅπως εὐν μὴ δὲ μία τοῦ ἀποστῆναι εἰς τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ πιθανότης χόρῳν ἔχη, δικαστῇ παραδοθῆναι ὑπέμεινε, καὶ ὑπ' ἐκείνου πολλῶν ὀργῶντων κατακαμθῆναι· καὶ ται βουλευόμενος τοῦ δικαστοῦ ἀφῆναι αὐτὸν, διὰ τὸ μὴ δὲ μίαν εὐρίσκειν ἐν αὐτῷ αἰτίαν θανάτου, τῶν ἰουδαίων λησθῆν αὐτοῖς ἀντ' αὐτοῦ ἀπολυθῆναι ἀξίοντων· Ἰησοῦς ἐπὶ τοῦ βήματος ἔστηκως, σωπθῆν ἄγειν ἐδικαίωσεν· εἰ γὰρ ἦν ἀπολογησόμενος περὶ ἑαυτοῦ, ἐξέφηνον ὅν τὴν ψῆφον τοῦ θανάτου· οὐκ ἔχοντος τοῦ δικαστοῦτος οὐδὲ μίαν πρόσθωσιν, κελαισι ἄρῳσαι κατ' αὐτοῦ σκοπὸν γὰρ ἄγειν, ὡς προείπον, συντόνος σπουδῇ ὀργηθεῖσαι ἐπὶ τὴν χόρῳν, ἔνθα αἱ σωματῶν ἀπλυθείσαι ψυχὰι κατέχονται· ἵνα κελαισι αὐτῶν τὰς προσημείνας αὐτοῦ τὴν ἐκείσε παρουσίαν τῆς κατεχούσης κακοπραγίας τὲ καὶ θεινῆς ἀνάγκης

ἀρῆ· καὶ δὴ τοῦτο ὅπερ ἠβούλετο, γέγνηται· καὶ ἀναρτηθεὶς ἐπὶ τὸ ἱεῖον τοῦ σταυροῦ, φανερὸν τὸν αἰτίουον Σάακτον αὐτοῦ παρέσθησε, καὶ δι' αὐτοῦ πιρσοποίησιν ἐργαζόμενος τῆς μὴ σφόδρα τὴν δίκαιαν βλαβείσιν.

v. 34.
p. 301. a.

Ἰπταίου. Ναι φασιν· ἀλλ' εἰ μὲν ἀρεῖθη ἰουδαίος, μάτν εἴρηται τῷ Ἰσσία, εἰ ἐδοῦσαν αὐτὶ τῆς ταῆς αὐτοῦ· εἰ δὲ οὐκ ἀρεῖθη, ἡ σπουδαίως εὐξάμενος ὁ Χριστός, οὐκ εὔχε τῆς εὐχῆς, ἡ οὐκ κῆζατο γνησίως· ἀπερ ἀντικρως ἀλλότρια μονγενούς ἰσὺ τοῦ θεοῦ· τὸ μὲν ἔλλας εὐχεσθαι τῆς ἀνθρωπότητος μέτρων ἦν, ἀπερ ἐκονάτως ἀνεδέξατο διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ἔτι δὲ καὶ τὰ τῆς εὐχῆς ἀληθῆ, καὶ εἰς ἔργον ἀγομενα ἦν, καὶ τῆς ἰουδαίας ἡ παντελῆς ἀπόλεια, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν παρρίαν ἐπήχθη, ταύτη μαθησιμέτα μετὰ γὰρ τὴν εἰς σφαιανὸς τοῦ σωτῆρος ἀνάληψιν, πολλοὶ τῶν ἰουδαίων ἐπίστανσαν, ὡς ἐσορῶσι τῶν ἀποστόλων αἱ πράξεις· καὶ τούτοις ἀρεῖθη· τοῖς δὲ ἀμεταβλήτως ἐπιμείνασι τῆ ἀληθείας, καὶ πληρώσανιν εὐαγγελικῶς εἰπεῖν τὸ μέτρον τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ οὐ μόνον εἰς αὐτὸν τὸν κύριον ἀσβήσανιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν, καὶ τὴν τῆς ταιούτης ἀρχῆς ἐπιεικίαν, ἀγαθότητά τε καὶ φιλανθρωπίαν κωκυρώως σφαλίσασμένους τὸν τάφον, καὶ πλανον αὐτὸν ἀποκαλίσασιν, καὶ τὴν ἀνάσασιν σνοφαντήσασιν, καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐκ θαύσασιν τε καὶ ἀνελύσασιν, καὶ μέγιστον παντὸς ἀνάτας μείνασιν, ἐπήχθη κατὰ τὸν προφήτην ἡ κωνὴ τοῦ Ἰησοῦ ἀπόλεια, χωρισθέντων πρότερον τῆς Ἰερουσαλήμ, καὶ ἀναχωρησάντων οὐ μόνον τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν πιστῶν, καὶ μόνων τῶν ἀπίστων καὶ ἀσβείδων ἀπομεινάντων· καὶ γὰρ καὶ μόνους τοῖς μετανοῦσιν, ἐδοῦρηθη τὰ τῆς εὐχῆς· καὶ ἐρμηνεύς ἡμῖν παρτίω τοῦ διδασκαλίω, μὴ ὁ τυχεῖος, ἀλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν· ἐν γὰρ ταῖς ἀποστολικαῖς πράξεσιν γέγραπται λέγων πρὸς ἰουδαίους, πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν παντελῆ τῆς Ἰερουσαλήμ ἀλίσιν, ὅτι τὸν ἄγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ἠτήσασθε ἄνδρα φρονεία χαρισθῆναι ἡμῖν· καὶ νῦν οἶδα ὅτι κατὰ ἄρριαν ἐπράξατε, ὡπερ καὶ οἱ ἀρχοντες ἡμῶν μετανοήσαστε σὺν, καὶ βαπτισθῆτω ἕκαστος ἡμῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ὅπερ ἐσιν ἀφῆσι ἀμαρτιῶν· καὶ τὰ ἐρεῖς· ὡστε τοῦ, πάτερ ἀφῆς αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδα εἰ ποιῶσι, τὸ οἶδα ὅτι κατὰ ἄρριαν ἐπράξατε, καὶ μετανοήσαστε καὶ βαπτισθῆτε, ἐρμηνευτικὸν ἐσιν, καὶ διδασκαλίω τοῦ τρέπου τῆς ἀρέσεως τῆς ὑπὸ τῆς εὐχῆς τοῦ κυρίου δεδορημένης· τινὲς δὲ τοῖς κατὰ ἄρριαν ἀμαρτήσασιν μόνους φασὶ τὰ τῆς εὐχῆς δεδορησθαι· καὶ εἴτε καὶ τούτω θεῖω κάλιν, ὁ τῆς μετανοίας τρόπος ἐσιν ὁ καὶ τούτων σωτηριώδης· σαφῶς γὰρ ὁ Πέτρος φασιν· οἶδα ὅτι κατὰ ἄρριαν ἐπράξατε· μετανοήσαστε σὺν καὶ βαπτισθῆτε· ὡστε τὰ τῆς εὐχῆς, καὶ τοῖς κατὰ ἄρριαν ἡμαρτήσασιν, διὰ μόνους τῆς μετανοίας δεδορηται· καὶ οὔτε ψευδῆς ἡ ἀκρος ἡ προεὐχῆ τοῦ σωτῆρος ἐπὶ τῶν μετανοῦσάντων ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ γέγονε, καὶ τὰ τῶν προφῆτων ἀληθῆ λέγοντος, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη· καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ προσεσπῶντος, ὅτι καὶ ὄσω τὸς ποιηρῆς ἂντι τῆς ταῆς αὐτοῦ· εἰ γὰρ τῆς ἀκριβοῦς κατανοήσασιν, καὶ αὐτὸν εὐρήσασιν τὸν προφήτην, μὴ κατὰ πάντων τῶν ἡμαρτηκῶτων ἐφῆραν τὴν ψῆφον, ἀλλὰ κατὰ τῶν ποιηρῶν καὶ ἐν γνώσει ἀμαρτανόντων, καὶ ἐπιμεινάντων τῆ κατὰ Χριστὸν ποιηρῆ καὶ μετὰ τὴν ταιούτην ὡς εἴρηται φιλανθρωπίαν καὶ προσεὐχῆν.

v. 36.
p. 303. b.

Ἀνεπιγράσει. Πλὴν οὔτε ὁ εἰσῶν ὄξος μετὰ ὑσώπου προσνευχθῆναι τῷ Ἰησοῦ εἰμῶστο, οὔτε ἐναντιῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρισμένον οἶνον· οὔτε τῷ ἀπλῶς εἰπόντι ὄξος· ὁ μὲν γὰρ, πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει· ὁ δὲ, ἐν τῷ σταυρῷ προσνευχθῆναι· οὐ τὸ αὐτὸ λέγοντες, καὶ

τὸ λαβεῖν δὲ καὶ γευσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ τὸ μὴ δὲ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν, διάφορον τὸν γὰρ εἶναι μετὰ τῆς χολῆς ἐκ Ματθαίου γευσάμενον, μὴ θελῆσαι πιεῖν μὴ γεύσασθαι δὲ τὴν ἀρχὴν τὸν ἐσμυρμένον, ὁ Μάρκος· Ἰωάννης δὲ, ὅτε μετὰ ὑπόπτου ἐκ διδοῦσαι, αὐθεντοῦ τούτων ἐναγιστευμένοι τὸν μὴ δὲ μυσθέντων· πολλῶν γὰρ γευσμένων εἰς αὐτόν, ὅσα ἐν τσοαυτῇ ἀτάξια πλήθους παροινούντος, ἄλλος ἄλλο προσέφερεν· ἔγραψε δὲ ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δὲ ἐκείνο· πολλά δὲ καὶ παρῴται πάντα δὲ ἀληθῆ εἴρηται· ὑπὸ γὰρ μάττυσι τῆς ἐπισκευῆς αὐτῆς, ἔγραψον· οὐκ ἐκὶ σὺδ' ὡς ἐτυχε τὰ παρατυχόντα καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλθῶναι δυναμένων, εἰ τι παρὰ τὰ γεγόμενα γράφειν ἐτόλμισαν.

Τοῦ αὐτοῦ. Τί ἐθίλου ἢ ἐπιγραφὴ αὐτῆ τρισὶ διαλείπεται· γρηγομένη; ὅτι τὴν τοῦ παν- τὸς βραχίλιαν ἐν τῆς ἐτέρας εὐαγγελιστικῆς ἐξήτασαι. v. 38.

Εὐαγγέλιον. Ἐξ αὐτοῦ γούν τοῦ σκόλοπος, τὰς τεραστίους ἐπιτελιῶν δυνάμεις, ἀληθῶς υἱὸς εἶναι θεοῦ ἀμολόγητο· κλέον γούν ὑπέμεινον ἢ γῆ, κρεμάμενον αὐτὸν ὄρασα· ἀλλὰ καὶ αἱ ἀβραγαίς πέτραι, ῥῆξιν ὑπέρησαν, αὐτῷ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἔντος· τὸ καταπέτασμα τε τοῦ ναοῦ ἀπάνωθεν κάτω ἄφωτο ἔβρηγνυτο· καὶ μὴν, καὶ τὰ μνημάτα τῶν νεκρῶν ἐξαπίνης ἀναγόμενα, τούς πάλοι κειμένους ἐξέπεμπε νεκρούς, ζωτικῆς δυνάμεως μεταπειουμένων· ἀλλὰ καὶ ὁ ἥλιος ὁ φωστῆρ ὁ μέγας, ὁ εἰς ἀρχὸς τεταγμένος τῆς ἡμέρας ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ καὶ σελοποῦ πάσης κτίσεως, ἡμέρας μεσοῦσης, ἀνδρώπεις τὸ φῶς· οὐκ ἔδωκε· σκότος γούν γέγονεν ἀπὸ ἕκτες ἕως ἐνάτης ὥρας, οὐ τῆς κατὰ συνήθειαν ἐκλείψεως γενημένης τότε, ὡς οἱ διαβάλλειν τὸ εὐαγγέλιον σπεινάζοντες, πειρῶνται λέγειν· ὑπὸ γὰρ τῆς προσοψῆς αὐτῆς ἀπεχθείας, καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὀμολογούμενης ἀντιδοξοῦσι· περὶ γὰρ τῆς ἐκλείψεως τῆς ἐξ ἔθους γενημένης τῆ ἡλίου, νομαδετοῦσι τοιαῦτα· ὡς ἄρα ἐτέροι καιροῦ οὐ γίνεται αὕτη, ἢ ὅτε ἡ σελήνη συνδουεῖ τῷ ἡλίῳ· ὅταν γὰρ φασιν ὑπὸπρῆχουσα τὸν ἥλιον ἢ σελήνη, ὑπ' αὐτὸν κατὰ κάθετον γένηται, ἐπιπροσθεῖται αὐγαίς τοῦ ἡλίου, μὴ ἐπιτρέπουσα αὐτὰς εἰς τὸν περὶ γῆν χῶρον γενέσθαι· ἔλαθε δὲ αὐτοῦς θύλοντας, ὅτι οὐκ ἦν καιρὸς συνόδου ἔτε Ἰησοῦς· τὸν σταυρὸν ἀνεβίβαστο· ἀμολόγηται δὲ παρὰ πάντων ἐν αὐτῷ τῷ πάσχα τῷ ἰσθαῖ- κῷ πεπονήθει· αὐτόν, ἐν ἧ ὥρα οὐδαμῶς ὑπετρέχε· τὴν ἡλιον ἢ σελήνη, ἀντιπροσώπως πρὸς αὐτόν ἔχουσα, διὰ τὸ πλησιεφῆς εἶναι, ἥδη τισσαρεσκαυδεκατὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς συνόδου ἔχουσα· ἐξ ὧν φανερόν, ὅτι οὐχ' ἢ κατὰ περίοδον ἐνιαυτῶν τινῶν ἐκλείψει· γένηνται, ἀλλὰ δυνάμει τοῦ παραδοξοποιήσαντος ἀπὸ τοῦ σταυροῦ· ἢ τάχα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου μὴ ὑπομένοντος τὸ ἴδιον ἀποτελεῖν ἔργον, τὸν καιρὸν δισπότην πρὸς εὐτελιῶν ἀνδρώπων ὄρωντος ὑβριζόμενον· καὶ αὐτὰ δὲ αἱ παραδοξοποιαί, γένηνται ἐνεκα τοῦ φανῆναι τίς ἦν ὁ τὸν ἰσθαῖ- κτον ἀναδέξασμενος, ὅτι ἡνίχεος καὶ ταξιάρχου πάσης ὑπάρχει τῆς κτίσεως· τάχα δὲ καὶ ἕκαστον τῶν γεγενημένων, σημείον καὶ σύμβολον ἦν τῶν μελλόντων κατορθούσασθαι· ὁ γὰρ σισ- μὸς τῆς γῆς, ἐθίλου τὴν μεταθέσει τῶν πανταχῶ τῆς γῆς πατρίων ἐθῶν, καὶ τὴν ἀναχώ- ρησιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς πολυθέτου πλάσης· ἀμίλει τὰ πανταχῶ γῆς χρῆσται, καὶ οἱ τούτων πρῆξασθαι μαντικαὶ δαίμονες ἐπάλοι τοὺς ἀνθρώπους θύλοντες· λόγους ἀπατηλαίς, αἰωπὴν ἔλαβον, ὡς μὴ δὲ δεκτεῖν γεγονῆναι ποτὶ ἔργου γούν καθοστήσασθαι αἱ μαντικαὶ πη- γαί, τῶν ἐν αὐταῖς δαίμονων περγαυθευμένων, φόβου τῆς τοῦ παρόντος δυνάμεως· ἀλλὰ καὶ νόμοι οἱ παρ' ἐκείνης, σχολάζουσι λοιπόν, μόνου τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου πολιτειομένου καὶ κρα- τούτους τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους· ἢ σχίσαι δὲ τῶν πετρῶν ἀνιένται καὶ αὐτῆς σημείου εἶσα,

τὴν κατάνυξιν τῶν ἡλιθίων καὶ σκληροτάτων ψυχῶν· ἡ βῆξις δὲ τοῦ καταπετάσματος, ἡμφαίνει ἀναχωρήσιν γεινομένη ἀπὸ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ναοῦ τῆς ὁμοειδίας καὶ πάσης τῆς παραβῆου ἑβραϊκῆς, πάλαι μὲν ἐκείτη τυγχανούσης, νῦν δ' εἰς πάντα τὰ ἔθνη δημοκράτου· τέλος λαμβανούσης τῆς προφητικῆς ἐκείνης τῆς φρακοῦσης· ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ διακρινεῖ ἀναμέσον ἔθνων πολλῶν.

v. 45.
p. 306. b.

Φωτισίου. Μᾶλλον δὲ ῥήγνεται καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, ἕξλου τοῦ δεσπότου κρημαίνου, διὰ πολλὰς οἰμαι τὰς αἰτίας· τὸ μὲν γὰρ τὴν γῆν κλόφω μικροῦ δεῖν συγκατενεχθῆκα, δυνατὸν εἶς τῆς ἀγκυμονούσι καὶ εἰς τὰ κατὰ φύσιν ἀνάγειν τῶν στοιχείων πάθῃ· τὸ δὲ βραγῆναι τὸ καταπέτασμα, μηδενὸς μάλιχα διασπῶντος, ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω, Θεομηχανία τὸ τέρας δίκουνται· ἦν δὲ καὶ σύμβολον καὶ πρόμνημα τῆς αἰεὶ καταστροφῆς τε καὶ ἐξερμύσεως τοῦ τε περιωμήσου ναοῦ ἰουδαϊκῶν τελετῶν· καὶ τρίτον, ὡς οὐκείη μέρει τινὶ τῆς οὐρανόθεν ἡ εὐσέβεια συγκλεισθήσεται· ἀλλ' ἅπαντα τὰ πέρατα, τῶν ἀπορήτων ἐν ἀπληθει γενήσεται· εἶτι ἡ κιβωτός· καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, κατὰ τὸν τύπον γένησι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν, αὐτῇ δὲ διεύροτο τῷ καταπετάσματι· καὶ ἀπεκρύπτετο· ἐδήλου δὲ τὴν εἰς οὐρανούς· εἰσοδόν, ἀνθρώπους ἄβατον συντηρηθῆσαι τέως· ῥήγνεται οὖν τὸ καταπέτασμα Χριστοῦ σταυρομένου, τὴν εἰς οὐρανόν· εἰσοδόν πᾶσιν ἡμῖν ὑποσαλπίζον καὶ εὐαγγελιζόμενον.

Εὐαγγελίου. Καὶ ἡ τῶν μνημείων δὲ ἀναίξας, νοεῖν ὑπέβαλλε τὴν ἐλευθερίαν τῶν κατεχόμενων ἐν αἰθρῶν ψυχῶν, καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ἧς πρωτότοκος καὶ ἀπαρχὴ, αὐτὸς ὁ παθὼν Ἰησοῦς γέγεννηται· καὶ ἡ τοῦ ἡλίου δὲ σκοτώσις, ὑπέβαινε τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτός τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ ἰουδαίων ἀναχωρήσιν, τῆς ἡμέρας μεσοσύσης· εἶτι γὰρ ἰνίσκηται ὁ αἰὼν οὗτος, ἡμέρα πολλὰ τοῦ τῶν γραφῶν ἀλληγορικῶς ἀνομαζόμενος· πληρωμένον ἅμα καὶ τῶν προφητειῶν τῶν οὗτοι ἔχουσῶν, δίσταται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσπασθεῖται εἰς τῆς γῆς ἐν ἡμέρα τοῦ φῶς· καὶ πάλιν ἐπεὶ ὁ ἥλιος αὐτοῖς, εἶτι μεσοσύσης τῆς ἡμέρας.

v. 48.
p. 309. b.

Ἰσχυρίου. Ἰθὺν μίνται ἐστὶ τῶν ἐπὶ τοῖς ἰδίαις ἢ τοῖς ἀλλοτρίαις ἀμαρτήμασι κατανοσομένων, τὸ τύπτειν τὸ στήθος· ἰσορεῖται γῶν ὁ τελώσης τοῦτο ποιῶν, κἀνταῦθα εἰ ὄχλοι.

Πρόκλου. Εἶπεν ἥλιος ἐπὶ ἕξλου σπλιτευθέντα διάβολον· σταυρὸς ἀπὸ κατάρτας φύσιν ἡγόρασε· τριάκοντα ἀργυρίων κοσμητὸν λύτρον ἐπράθη· πάθος ἀναμάρτητον, ἀμαρτίας γένησι χωνευτήριον· μνήμα θανάτου πορθητὸν ἰδέεατο· οὐρανὸς ἐν ἡμέρα μέση σκοτός ἐνεδύσατο, ἵνα μὴ ἰδῆ θράμα κατὰ θεοῦ μὲν τολμώμενον, σαρκὸς δὲ ἀπτόμενον· ἀθῆς ἔφραξεν ὃν κατέπειθ' θάνατος ἤμισυ ὃν ἀνοῶν κατέπειν· ἄλλα γὰρ εἰ καὶ νόμου παρακούσις, ὧ ἐνοῦσαί, καὶ προφήτας παραλογίζεσι, ἐρωτήσωμεν τὰ σαχεῖα, καὶ ἴδωμεν τί ὁμολογεῖ τὸν σαρκὶ παθόντα· εἶπὶ οὖν ἡμῖν ἥλιε, τί συνέβησας τὰς ἀκτίνας σταυρομένου Χριστοῦ; εἶτι φυλὸς ἀνυμνωσὸς ὁ σταυρούμενος; οὐκοῦν, ὤφειλες τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄβελ ἀνακουμένου· οὐ δὲ οὐκ αἶ, διὰ τί σκοτός ἐνεδύσατο ἐν σαθρῇ μεσημβρίας; διὰ τί οὐκ ἐθρήνησας καὶ ἐπὶ Ναβουδαί; διὰ τί ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ ἐτρομάσας, ὅτε οἱ Θεομάχη ἐτέλωμεν ταῦτα; πῶς οὖν οὐκ ἐπὶ τοῦ Ἡσαίου; ὦ καὶ διὰ τί ἐσχίσας τὸ καταπέτασμα; πῶς οὐ περιεσχίσω, ὅτε τὸ αἷμα Ζαχαρίου ἐν μισθῷ σου ἐξεχέιτο; ἀποκρίνεται ἀνευ φωνῆς, πᾶσα ἡ κρίσις ἐκρούξαμεν τῷ πένθει τὸν δεσπότην· οὐχ ὁμοδόλου πάθος ἐθρήνησαμεν, ἀλλὰ δεσπότητον ὕβριν ἐφρίξαμεν.

v. 50.
p. 310. a.

Φωτισίου. Ἦν ποτε κρύφιος φίλος ὁ Ἰωσήφ, καὶ νυκτερινὸς Χριστοῦ μαθητής· ἀλλ' ὕστερον

τοὺς δεσμούς ἀπορρίψας τῆς διελίας, τῶν εἰς τὸ φανερὸν φιλονύτων θερμότερός τε καὶ θαρραλεώτερος γέγονε· καὶ τὸ δεσποτικὸν ἐν ἔθρῳ κρεμύμενον σῶμα τοῦ ξίλου καθελὼν, τῆς δυνατικῆς θεραπείας οὐκ ἠέλειπαι, ῥημάτων μετριότητι, τὸν πολυτελεῖ μαργαρίτην ἐμπορευόμενος, καὶ κρύπτων τούτων τὸ σπουδαζόμενον· αὐτὸ γὰρ ὡς δὴ τι μέγα φρονῶν ἢ φθγγόμενος, εὐτυχίας τὸ σῶμα ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ὡς ἀν' ἑλαφῶ καὶ φιλανθρωπικῶν διδούς, εἰς ταχὴν αἰτεῖται τὸν νεκρὸν καὶ πρόσκειται μὲν τῷ Πιλάτῳ, ὄντων ἅπαντα καὶ φρόβην ἀπορρηφάμενος, οἷα δὲ βουλήν κανωνῶν, κατενεχθῆναι τὸ σῶμα τοῦ τεθνηκότος συμβουλευεῖ, ἴδη γὰρ τῆς παρασκευῆς ταῖς τοῦ ἡλίου δυσμαίεις συνυπολογίσας, καὶ ὁ τοῦ σαββάτου νόμος τῇ ἐπισύτῃ συναρπάζειτο· καὶ πιθανώτερος ἐδόκει, καὶ τὸν νόμον ἴσως ὑποκρίνων, δὲ ἔν σὺκ ἔχρων μετέωρα μένειν ἔτι τὰ σώματα τῶν ἀνηρημένων· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν ἰουδαίων ἐκδέσμων πράκτόντων, καὶ ἀπερικαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ τῶν πατρῴων ἐκδιαιτωμένων, ἐν οἷς οὐδὲν ἀντίπαλον τοῦ θελήματος ἀπῆντα, καὶ βῆσον ἦν ἐκτελεσάει, ἢ περὶ τοὺς νόμους ὑλάθαια κατεσπεύδασεν· καὶ δός μοι, φησὶν ὁ Ἰωσήφ, εἰ βούλει, θάψαι τὸν νεκρὸν τοῦ Ἰησοῦ. *Et reliqua usque ad* τῆς συνήθους ἀξιοῖ φροντίδος, *quae nos iamdiu edidimus in praefatione voluminis primi, ubi Photii scriptorum notitiam exhibuimus.*

Τῷ αὐτῷ. Σμύρνης, οὖν ἐπιπλάσσων καὶ ἀλόγως τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν, ὃ τοῖς τελευταῖσι παρὰ γὰρ τοῖς ἰουδαίαις τιμῇ τελευταία, καὶ τοῖς νεκροσολίας περιελάσων ὀδονθῆς, πρὸς τῷ καινῷ κατατίθεισθαι μνημεῖον· καινὸν δὲ τὸ μνημεῖον παρισκιάσας, αὐτῷ τὲ τῷ ὀσπότη τὸν δυνατὸν τρόπον τοῦ Ἰωσήφ τιμὴν ἐξευρίσκοντες· τάφος γὰρ καινὸς καὶ ἴδιος, ἀλλὰ μὴ καινὸς καὶ πολλοῖς ἐκλιμασμένους σώμασι, τὴν ὡς ἐν νεκρῶ τῷ θαπτεμένῳ προσέμει σεμνότητά· καὶ διπλῆς ἄλλης οἰκονομουμένης αἰτίας· ἕνεκα, μίαις μὲν, ἵνα μὴ τοῦ τῆς ἀναστασεως ἐπιτελουμένου θαύματος τοῖς πάντα τολμῶσι καὶ ἀναίσχυντοῦσιν ἰουδαίαις, ἀλλὸς τις τὸν συνεταμιεμένον ἐπιφρησοθῆ, οὐχ' ὃ παρ' αὐτῶν τῷ σταυρῷ καταδικασθέντος, τῶν νεκρῶν ἀνίσταμενος, ἀλλ' ἵνα αὐτοῖς πανταχόθεν ἢ πᾶσα ψευδολογία καὶ θεομαχίας περιεκυμμένη πρόφασις· ἑτέρας δὲ, τοῦ μὴ δόξαι τισιν ἐκίνα μόνον τῶν σωμάτων ἐξαναστῆναι τοῦ τόφου, οἷς τὸ δεσποτικὸν ἐπεχωμίαιζε σῶμα καὶ ἐπλησίαζεν· ὃν καὶ τινος τῶν ἁγίων πάλαι καὶ ζῶντος ἔτι διεπέπρακτο, καὶ αὐτὸ τελευτήσαντος· ἀλλὰ ἵνα ὄσπερ ὑπὲρ πάντων εἴη τὸ κατὰ τοῦ ἁδου κράτος ὃ δεσπότης ἀναδοθεγμένους, εὐπω καὶ τῶν πανταχού γῆς καὶ θαλάσσης διερριμμένων σωμάτων, καὶ πυρὶ καὶ ἀέρι δισπεδισμένων, λαμπρῶς ἐπιγνωσθῆ τῷ οἰκίῳ πάθει διαπεπραγμένους τὴν ἀνάστασιν· οἷς γὰρ τινῶν μὲν οὐ συνετέθητο σώμασι, πολλοὶ δὲ τῶν ἁγίων ἀναστάσαντες, ἀλλοῖσι που καὶ ἄλλοις καὶ σπεράθων καὶ οὐ κατὰ τὸ δεσποτικὸν μνημα κείμενοι, πολλοῖς ἥλθον εἰς ἐμφάνειαν· διὰ τούτων μᾶλλον τραυῶς ἐπιδοῦναι, μὴ τῶν μὲν, τῶν δὲ μὴ, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων τῷ δεσπότη ὃ τε θάνατος γεγενημένος καὶ ἡ ἀνάστασις· διὰ ταῦτα γὰρ οὖν καὶ ταῦτα, καινὸς ὃ δεσποτικὸς τάφος τῷ Ἰωσήφ ἠλάξετο· ἐκίνου μὲν μὴ συνεισρώντος ἴσως ἅπαντα, ἀλλὰ πρὸς ἕν γε, τὴν τιμὴν, ἀποβλέπωντας· τῆς θείας δὲ καὶ ταῦτα προκαταρτίστους καὶ συνεισνομώσας προγνώσεως.

C A P. XXIV.

p. 314. v. 2.

Ἀνεπιγάρου. Μηδεὶς οὖν εἰσῶθαι διαφωνεῖν τοὺς εὐαγγελιστάς, τῷ τὸν μὲν εἰσεῖν Ἰησοῦς τὰς γυναῖκας εὐρεῖν τὸν λίθον ἀποκεκλισμένον, τὸν δὲ, οὐσιμὸν πρῶτον γενέσθαι, εἰς ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβῆναι καὶ τὸν λίθον ἀποκλιῖσαι· οὐ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ κατὰ ταυτὸν γενέσθαι ἀμφότερα λέγουσιν, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ· πότεν δὲ τοῦτο, εἰσόμεθα, ἐὰν εὖτως πῶς ἐξετάσομεν, ἐπὶ ποίῳ καὶ ποσῶν γυναικῶν· Ματθαίος εἶη ὄψις, ἐπὶ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς· καὶ τῆς ἄλλης· ἐπὶ ποίῳ δὲ; Μάρκος λιαν ἐρωτῶ ἀνατελειότες τοῦ Ἡλίου, εὐρεῖν τὸν λίθον ἀποκλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου, ἐπὶ τρωῶν Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, Μαρίας τῆς Ἰσαβέθου, καὶ Σαλώμης· ὡς διαφέρων πραγμάτων ἐστὶ τὰ παρ' αὐταῖς ἐξήγησις· τότε ὃ ἂν ἦν ἐναντία, εἰ κατὰ τὴν αὐτὴν ὄραν ταῖς αὐταῖς μὴ τὰ αὐτὰ φανταῖα ἢ ῥηθῆναι ἔλεγεν· νῦν δὲ, ὁ μὲν τὰ ἐν ἰσπέρα λέγει συμβεβηκότα· ὁ δὲ, τὰ περὶ βαθῶν ὄρθρον· ὁ δὲ, τὰ μετὰ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολὴν· καὶ ὁ μὲν, περὶ ἐνὸς ἀγγέλου τοῦ τότε ὄφθιντος· ὁ δὲ, περὶ δύο, καὶ ἕτερον ὄφθίντων καιρὸν· καὶ ὁ μὲν ὄσων, ὁ δὲ τρωῶν, ὁ δὲ πλείοσιν, ὁ δὲ μιᾷ Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἥτις καὶ καὶ ἑαυτὴν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων κατὰ μίαν ἢ καὶ πλείονας, συμπαριγένετο, οἷα θερμότερα καὶ πλείον δακρυμένη ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιπαρῆνους· ἢ καὶ ἀπίους· εἰτι περὶ ὧν ἐπιστάτο, καὶ ταῖς ἄλλαις μὴ ἀναγγέλλουσα, ἀκρβέστερον διὰ τῶν ἄλλων θέλουσα πισθεῖναι, μὴ φάσμα εἶη τὸ φανέν· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν συναρμυροῖσι πάντες ταῖς ἄλλαις γυναῖκας, ἢ τὰς ἄλλας ταύτη μετ' ἧς παριγένετο· ἐκάστου ἐν τούτων ἀπαγγέλλεντος, οὐ τὸ αὐτὸ ἀλλ' ἕτερον καὶ ἕτερον· εἰ γὰρ ἔλεγε τις μόνην θεάσασθαι καὶ μηδένα ἕτερον, τῆς λέγουσι μετ' ἐτέρων αὐτὴν θεάσασθαι καὶ ἀκῆσαι, προδήλως διαφωνῶν ἦν· καὶ εἰ ὁ μὲν, ἕνα ὄφθησι μένον ἄγγελον, μεδένα δὲ ἕτερον, τῷ λέγουσι δύο ἀγγέλους θεάσασθαι, ἐναντίας ἔλεγε· ἑμῶς· ἐπὶ τῆς φανερώσεως καὶ θείας αὐτῆς τοῦ Ἰησοῦ· εἰ μὲν γὰρ Μάρκος καὶ Ἰωάννης· εἰλον μόνη πεφανερῶσθαι τῇ Μαγδαληνῇ, καὶ μὴ ἀπλῶς καὶ ἀδιόριστος τῇ Μαγδαληνῇ, τῷ Ματθαίῳ λέγουσι καὶ τῇ ἄλλῃ ὄφθῆναι Μαρίαν, ἐναντίας ἔλεγον ὁμολογουμένως· ὁμοῦς καὶ ὁμοῦ λέγων τῶν μαθητῶν φανερωθῆναι τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦσιν ἔξω τῆς πόλεως, πρὸς τὸν Ματθαῖον οὐ διαφέρεται, λέγοντα εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὄφθῆναι· οὐ γὰρ τῶν ἑνδεκα ἦσαν εἰς ὄψην, ἀλλὰ τῶν ἰβδημηκοντα μαθητῶν, οἱ περὶ Κλιόπαν· καὶ Ματθαίος δὲ ἀπλῶς εὖτως εἶπη, ὅτι οἱ ἑνδεκα ἐπερεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκίσει, εἶδον τὸν Χριστὸν οὐ μὲν ταὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ μόνον, μακρὴ δὲ ἐν Ἱερουσολύμοις· οὕτε πάλιν ὁ Λουκᾶς ἐν Ἱερουσαλὴμ λέγων ὄφθῆναι ἀπίστους τῆς μαθηταῖς τὸν Ἰησοῦν, τὸ μόνον προσέτιθεν· ὅτι μὴ γὰρ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ προσκίνησαν, καὶ ὅτι ἐδίξασαν, Ματθαίος λέγει· τὸ δὲ πᾶς ἐπὶ ὄφθῆσαν θεάσαντες, καὶ πού, οὐ προστίθειν ὅτι ἐν Ἱερουσολύμοις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τελευταίην αἰτίαν ἔρχεται τοῦ, περευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, μετ' ἧν ἡ ἀναλήψις γίγνεται· τὰ δὲ ἐν μίῳ τῆς ἐν Γαλιλαίᾳ πορείας τῶν μαθητῶν καὶ θείας καὶ ἀπιστίας καὶ τῆς ἀναλήψεως, ὁ Λουκᾶς γράφει.

v. 15.

Τῷ αὐτοῦ. Δύο τῶν μαθητῶν βαθίζοντες εἰς κίρκιν· Ἐμμασὺς, διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, ὡς οὐ ζῶντα προσεκκῶντες· εἰτι Χριστὸν, ἀλλ' ὡς ἀνηρημένον τοῦ σωτήρος, ἀναμνησ-

ὅτε γοῦν προσελθὼν αὐτῷ· ὁ Χριστὸς ἐρωτήσῃ, τί ποτὲ ἔστιν αὐτοῖς· τὸ τῆς σκυθρωπότητος αἰτίου· ἀπεκρίθη ὁ Κλέσπας, ὅτι τὴ παραθεσθῆναι Ἰησοῦν, καὶ παθῆναι· εἶτα ἐπάγει, ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν· ἀπληκτότων ἢ φωνῆ· ἠλπίζομεν γὰρ φθῆναι, οὐκ ἐλπίζομεν ὅμοιον ἔγιναι τὸν τοῦ κυρίου θάνατον ὡς τὸν τῶν ἀθρώπων· ἔπειτα τὴν φήμην τῆς ἀναστάσεως τὴν διὰ τῶν γυκαϊκῶν, καὶ τὴν διὰ τοῦ Πέτρου, λέγονσι μὲν, σὺ μὴν ὡς πιστεύοντες· διὸ φασὶν ὅτι ἐξέστησαν ἡμεῖς αἱ γυναῖκες· οὐ γὰρ ἔγνωστο πιστὸν τὸ λεγόμενον· οὐδὲ εὐαγγελισσόμεν ἀληθείας καὶ φωτισμόν, ἀλλὰ τι ταραχῆς καὶ ἐκστάσεως αἰτίαν· καὶ τὴν γε τοῦ Πέτρου μαρτυρίαν τὰ ὁσόνια μόνον ἐπὶ τοῦ μνήματος ἑυκατότος, οὐ πιστὴν εἶναι ἐνομίμου τοῦ πάντως ἀναστῆναι τὸν κύριον, ὅτι μὴ αὐτὸν ἰδῶν ἔλεγεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ κῆσθαι, τὸ ἀναστῆναι τεκμαίρομενοι.

Τῷ αὐτοῦ. Τίς τε τῆς ἀτιμίας, τοῖς τε τῆς δόξης, ἐξεγείμῃ ὁ κύριος ἐνταῦθα τὸ βραδύ καὶ νυκτελὲς τῶν ἀθρώπων· καὶ μεγάλα φρονεῖν καὶ πιστεύειν διδάσκει, κατὰ βραχὺ τὴν τῆς ἀναστάσεως ἐπιγνώσκει αὐτῷ· ἐνθιθὸς· πρῶτον μὲν ἐξ ἀσπῆς τῆς ἐκ γυναικῶν, ἔπειτα ἐξ ὄψεως τοῦ μνημείου κενῷ καταλειμμένου, τελευταῖον δὲ ἐξ αὐτοφίας ἦδη τῆς ἑαυτοῦ, καὶ λόγων ἐπισκεπτῶν· ἔφη γὰρ ὡ ἀνόητοι, καὶ τὰ ἐξῆς· ἀναγκαιῶς δὲ ἐν τούτοις δεικνυσὶν ὁ κύριος τὴν τοῦ νόμου πρόσθετον, καὶ τὴν τῶν προφητῶν λειτουργίαν, πῆσιν ἐπὶ τῷ παραδόξῳ πραγματί· προσηγορίων, ἵν' ἐπιστάσῃ τῆς ἀναστάσεως, οἱ θεωρούμενοι τῇ μετρίῃ τοῦ πράγματος, ἀναμνήσει τῶν παλαιῶν περιήρηστων, εἰς τὸ πιστεύειν ἐπιστρέφοντο· διὸ παράγει μάρτυρας ἐν μέσῳ, Μωσέα καὶ προφήτας· τὸ ἐπικεκρυμμένον ἐρμηνεύων, καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀναξίτους ἀσπερ, τῶς ἀξίους σαφηνίζων, ἀρχαίαν τε καὶ πάτριον τὴν πίσιν αὐτῷ ἐνθιθῷ· ἐξ ὧν κατεῖχον γραμμάτων ἱερῶν· οὐδὲν γὰρ τῶν παρὰ θεοῦ μάταιον, ἀλλὰ τῆς ἀπάντων, καὶ χρεῖα τῶν καθέστων ἀναγκαιῶν· ἐν τῆς προσπετέλλοντος δουλείῃ, καὶ προκηνομένου τῆ τοῦ δεσπότητος παρουσίῃ, ἀναγκαιῶν τὴν προφητείαν εἰς τὴν πίσιν ἀθρώποις προσηγορευόντες· ἵν' ὡσπερ ἐν θπασαυρῷ βασιλείας, ἐν κατῷ βραβληθείῃ τὰ προσηρημένα, ἐξ ἀποκνήσου τῆς προτέρας ἀσπείρας, εἰς τὸ ἐμφανὲς διὰ τῆς σαφηνείας ἀπακαλυπτόμενα.

Τῷ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ἐμφανέστερον ἑαυτὸν καθίστησι τοῖς ἀξίους αὐτὸν εἰς τὴν κώμην αὐτῷ· συνελθῆναι, οἷς καὶ θνητοὶ ὄφθαλμοι· ἔτε λαθῶν τὸν ἄρτον, εὐλογήσας καὶ κλάσας ἐπέδιδον· τῶς γὰρ προσηρησεν ὁ εὐαγγελιστῆς ἑκρατύοντο οἱ ὄφθαλμοι αὐτῶν τοῦ μὴ ἐπιγῶναι, ἕως οὗ ὁ λόγος εἰσέλθαι κινεῖν τὴν διανοίαν εἰς τὴν πίσιν· ἔπειτα οὗτω καιρίαν τὴν ὄψιν ἐπὶ τῇ ἀσπῇ παρασῆσει τὸ προσηρησέν καὶ πιστωδὲν ἐμφανῆς καθίστας· σὺ μὴ συμπαράμενοι γε γε αὐτοῖς, ἀλλ' ἀρίπταται· οὐκίτι γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ταυτα τὰ τοῦ κυρίου πρὸς ἀθρώπους, ὅσα τὰ πρότερον· ἔτι καὶ αὐτῷ ἀνακαινώσεις· ἔδει καὶ δευτέρας ζωῆς τῆς κατὰ Χριστόν, ἵνα καινῶ καινῶ συνείη, καὶ ἀφάρτοι πλησιαζέμεν ἀφάρτοι· διὸ καὶ τὴν Μαρίαν ἐκάλυπεν ἐράψασθαι αὐτοῦ, κατὰ φησὶν ὁ Ἰωάννης, ἕως ἂν ἀπελθῶν πάλην ἀφηνεῖται.

Φωτιεῖν. Οὐ μὴν ὑπόληπτεν ὅτι ἡ παράβασις τοὺς ὄφθαλμοὺς ἐκείνων διένυξεν, ἀπαγε· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐν αὐτῇ παράβασι γέγραπται τοὺς ὄφθαλμοὺς αὐτῶν διενύχθαι, ἀλλὰ μετὰ τὴν παράβασιν· ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὡς τὰ πολλὰ ἐπιγνώσις τοῦ ἁμαρτήματος γίνεται, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ τελμήματος τότε μᾶλλον ἐπιγνώσκειται· τοῦ γὰρ ἐπιπροσδοκῶντος πάθους καὶ κινουντος εἰς τὸν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, μετὰ τὴν ἐκδοσιν πρᾶξιν

v. 21.
p. 314. b.

p. 315. b.

v. 31.
p. 316. a.

πεπαισμένον, τότε ὡσερ διακίμας τῆς πολλῆς ἐκείνης ἀγλῆος ὁ λογισμὸς καὶ ἀναμίξις ἱερῶν τὰ πεπραγμένα καὶ εἰς ἅπαν κατὰσασιν ἐξ ὅσας μετηνέχθη, μᾶλλον λαμβάνει τὴν συνείδησιν, καὶ τὸ συνειδὸς τειρώσκει αὐτὸν καὶ διεγείρον ἔχον, διαβλίπει τραυῖς ἅ τὰ πάθος ἐπιπροσδύοντος, οὐχ ὁμῶς ἐβλεπον' ἄλλως δὲ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἕκαστος χωρῶν, οἷς ὁ πονηρὸς διαγαργαλίζων τὸ καὶ ὑπεδέλγων ἡμᾶς ἐκδηλύει, καὶ γνῶσιν πληρεῖ, κικαρμένους ὡσερ φέρι τοὺς λογισμοὺς, καὶ πεπρωμένον τὸ ὅπτιόν τῆς διακρίσεως' μετὰ δὲ τὴν πρᾶξιν, ὑπ' ἔψιν ἄγει τὸ τολμησέν, καὶ ἀνακαλύπτει πυκρῶς, ὁ πρότερον πολλαῖς μηχαναῖς συνεκάλυπτεν' εἶτα, δι' ὧν κατὰφωρον τὸν ὄγκον ἀποτελεῖ τῷ τολμήματι, πρὸς ἀπίγνωσιν ὡστέιν πειράται τὸν ἀμαρτήσαντα' τὸ γούν ὀκνησίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, οὐ πρὸς τὸν ἔμπροσθεν χρόνον, οὐδὲ πρὶν ἢ τῆς ἐντολῆς αὐτοὺς ἐκπεσεῖν, παραληπτέον' τότε γὰρ ἠνεωγμένους ἔχον μᾶλλον, μῆτις τῷ ὄφτιος τοῖς φυθωσμοῖς ὑποκαπνέτες, καὶ συνῶν τὸ πρακτέον, ἐθρήνηρον ἔφερον τὴν δίσοναν' οὐκὼν τὸ βλέπειν οὐκ ἔχοντες, ἐπὶ τῆς ἀμαρτίας ἀόληθρον' τὸναντίον δὲ τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῷ πράττειν τυφλώτερον, πεπαισμένους τὴν ἔρασην ἀνικτήσαντα' ἐνταῦθα μὲν τοι τὸ ὀκνησίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, ἀντὶ τοῦ τὸ βλέμμα αὐτῶν ὡσίνθη πρὸς ἐπίγνωσιν' ὡκνόμε γὰρ τῶς ὁ κύριος τὸ μὴ γνωσθῆναι αὐτοῖς, μέγχι τῆς τοῦ ἄρτου κλάσεως.

v. 36.
p. 317. a.

Τοῦ αὐτοῦ. Συντέμνει τὴν ὑπόσχεσιν, διὰ τὴν ὀλιγοψύχια τῶν μαθητῶν' καὶ διὰ τοῦτο πρὸ τῆς Γαλιλαίας ἐν αὐτοῖς Ἱεροσολύμοις, αὐτοῖς ἐμφανίζεται, καὶ οὐδέηπου τοῦτο τῆς ἐπαγγελίας παράβασις' ταχέια δὲ μᾶλλον ἐκ πολλῆς φιλοθυραπίας ἐκπλήρωσις' ὡφθη δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὅτι ἀπῆλθον οἱ αὐτὸν ἀπελθόντες γὰρ, ῥοσιν, ὄψεσθε με.

v. 44.
p. 319. b.

Ἀντιπηγάφου. Ἀναμιμνήσκει πάλιν τῶν προειρημένων, ἔργα σύμφωνα λόγοις ἀποδοῦναι, καὶ λόγους δὲ ἔργων πεπληρωμένους ἀποδοικῶν' εἶρητο ἐν τῷ νόμῳ, ὄψεσθε τὴν ζωὴν ὡσὼν κριμαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ οὐ πεισούσετε' τοῦτο πεπόνθασιν οἱ ἄλανας ἰσχυρῶν' ἐρώντες γὰρ Χριστὸν ἐπὶ ξύλων ἀπρωρημένον, οὐ μόνον οὐκ ἐπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ δευκνήριζον, καὶ ταῦτα θεῶν τινικᾶδε ὑπὸ πύσης τῆς κτίσεως μαρτυρούμενον' γέγραπται ἐν τῆς προφηταίας, ἐν μὲν τῷ Ἱερειῶν' θεῦτε καὶ ἐμβάλλομεν ξύλων εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ' ἐν δὲ τῷ Ἡσαΐᾳ' ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ τὰ ἐξῆς' καὶ πάλιν, οὐκί τῆ ψυχῆ αὐτοῦ, ὅτι βεβουλεύεται πονηρὰν βουλήν' λέγοντες, θήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχερος τίμιον ἐστὶν ὁ δὲ Ἰσακὶ τὰ ξύλα φέρων τῆς ὀλοκαρπώσεως, ἀντικρὺς εἰκονίζει τὸν κύριον, τὸν σταυρὸν ἱσχυροῦ βασιλεύοντα' Ἰωανῆς δὲ κατακρινόμενος ὑπὸ τοῦ κήτους, καὶ τρεήμερος ἀπαθῆς' ἐξήμενος, ὁμοῦ τὸν θάνατον ζωγραφεῖ τοῦ κυρίου, καὶ τὴν ἀνάστασιν' ὁ δὲ Δαβὶδ φάλλον, μωξάν χείρας μου καὶ πόδας μου, καὶ ἔθεντό με ἐν λάκῳ κατωτάτῳ' καὶ οὐκ ἐγκαταλείψας τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄθου, τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, καὶ τὴν ταφὴν, καὶ τὴν ἐξ ἄθου προμύνησιν ἀνασθῶν' καὶ πολλὰ ἄν τις εἰπῶν ἔχει.

ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ

Α Δ Α Α Τ Ι Ν Α .

Luc. XIX. 4.

Ησκαμίνη τὴν μετάνοιαν σημαίνει, ὁ δὲ ἄχλος τὰ πάθη· ὁ τοίνυν ταῦτα διασχῶν, καὶ p. 254. b.
διὰ μετάνοιαν ὑψωθείς, ὄρα τὸν Ἰησοῦν, καὶ ὄραται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὑποδέχεται αὐτὸν
παρ' αὐτῷ σπυριζόμενον, καὶ λαμβάνει τὴν σωτηρίαν, καὶ υἱὸς Ἀβραάμ γίνεται.

Luc. XIX.

Επειδὴ δὲ μισθὸν τινὲς τῶν ἰδίων καταδωμάτων παρὰ τοῦ σωτῆρος ἔσχον, ἔξουσι- p. 256. b.
σου δίκαια πόλεων ἢ πέντε, ἄρχοντες τούτων τῶν πόλεων ἀναδειχθασμένοι μετὰ τὴν ἐκ
νεκρῶν ἀνάστασιν, περὶ ταύτης δὲ τῆς ἐπαγγελίας χαμαιζήλωσ τινὲς διακονῶντες, νεμι-
ζουσι σατραπείας καὶ θυνασείας ἐγγειροσθήσεσθαι, διὰ τὸ εὖ βεβαιῶναι καὶ κατὰ Χρι-
στον πεπολιτεῦσθαι· καὶ οὕτως γὰρ ὡσπερ εἰ τροφὴν σωματικὴν ὑπολαβόντες τὰ ἄλλα τῆς
ἀρετῆς εἶναι ἐν τῇ κάτω Ἱερουσαλῆμ, ἐκ λίθων τιμίῳν ἀνεκκοσμημένη, ἄρξεν καὶ θυνασεύ-
σιν ἠγῶνται· ἐπεὶ γὰρ καὶ τούτους ἔρωσ εἶχε τοῦ ἄρχεν καὶ ἔξουσιάζειν, ἐνταῦθα ἐτι δια-
τρέψοντας, καὶ διὰ τοῦτο ἀτυφία καὶ τῷ ὑποτάττεσθαι τῷ πύλας ἐπιδοῦμαι σφῶς, διὰ
τῶν Χριστοῦ λόγων, λέγοντα· πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτῶν, ὑψωθείσεται, τὸ φιλαρχον καὶ φιλόδοξον
πάθος τῆς ψυχῆς οὐκ ἀποβαλόντες, παθῶσι μετὰ τὴν ἀνάστασιν σατραπαὶ ἢ ἡγεμόνες καὶ
στρατηγῶ ἀναφανῆναι· γρη καὶ τούτους ἀπαγαγῆν τῆς χαμαιπειτοῦ· ὑπολήφως, καὶ κρη-
σαι τινὲς αἱ πόλεις, καὶ πῶς ἔχουσαι, καὶ πῶ οὐσαι τυγχάνουσιν, ὡν τὴν ἔξουσιαν ὁ βα-
σιλεὺς σωτῆρ ὀρέγει τῶς τὰς ἐγγειροσθεῖς αὐτοῦ εἰς πέρας ἀγαγῶσιν· νεμίζουσι τοίνυν πα-
ραπλησίους εἶναι τὰς πόλεις ταύτας τῇ ἑπουρανῆ Ἱερουσαλῆμ· οὕτω πόλει θεοῦ ζῶντος,
περὶ ἧς λέγεται ἐν ψαλμοῖς ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτὴν φθασάντων· καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως
καὶ εἶδαμεν, ἐν πόλει κρυπτοῦ τῶν θυνάμενων· αἱ γὰρ ἐτι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ ὄντες, ἀκη-
κοότες περὶ τῆς ἄνω πόλεως, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀγωγῆς, καὶ ὅσα ἐπ' αὐτῆς θεωρητῶς καὶ
ἀγῶως ἐπιτελεῖται, ἐπ' αὐτὴν φθασάντες, καὶ ταῦτα εὐρόντες ἔργως βεβαιούμενα, ὡν τοὺς
λόγους ἐνταῦθα ἐπαιδεύοντο, συμβαλόντες ὡς ἀκούομαι τὰ εὐρεθίντα πράγματα, φασίν· ἂ
ἠκούσαμεν, ταῦτα καὶ εὐρομεν· ἀληθῶς γὰρ πόλις ἐστὶ τοῦ παμβασιλέως υἱοῦ τοῦ θεοῦ, κρη-
ριον ὄντος τῶν, ἐν οὕτως εἶπω, κρατικῶν θυνάμενων· αὐτὴ δὲ ἡ πόλις, οὐκ ὑπὸ τοῦ τυ-
χόντος ἰδραται, ἢ ὑπὸ τοῦ, πάντα τὰ γενητὰ εἰς οὐσίαν ἀγαγόντος· διὸ ἔρηται· ὁ θεός·
ἐξουσιώσων αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα· συνορθὰ δὲ ταῦτας περὶ τῆς ἰλιπίδος τῶν ἀγῶν γραφῆ ὁ
φάσκων· ἐξέθερχοντο γὰρ τὴν τοὺς τεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργός, ὁ
θεός· ταῦτων δηλαδὴ καὶ ἐτέρων πόλεων πεφηνῶν, οἱ εἰς τὴν ἢ ἑπουρανῆς Ἱερουσαλῆμ,
ἀκάλυκτον καὶ αὐτὰς ἑπουρανῆς εἶναι· ἰάν οὖν τούτων τῶν πόλεων, τῶς ἀνδραγαθήσασιν
ἐπ' εἰς ἐπισειῶσαν χρημασι λογικῆς δουλίας ἑαυτοῦ, ὁ σωτῆρ ἔξουσιαν νεμρ, οὐ διὰ εἰσθεσι
σατραπείας καὶ θυνασείας ἀνθρωπίνους ἐν τῇ ἐπιγῆν Ἱερουσαλῆμ διδοσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἐξου-

σίαν εὐλόγηται· κηρύσσασθαι τῶν προκειμένων πόλεων, παραπλήσιος ἄρξεν τὰς ἡγεμόνας τῶν ἀγγέλων ἀρχαγγέλων· τῶν ἱερῶν τούτων πόλεων τάχα συμπληρουμένων ἐξ οὐρανόων, ἦτοι ψυχῶν ἱερῶν καὶ πνευμάτων δικαίων· αὐτῆς δὲ τῆς ἐπισγγελίας τεύχεται, εἰ ἔπι-
 τῶθεν ἀρξάντες τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς παθῶν, καὶ τῶν ὑπερ-
 λυνῶν ὑποπιάσαντες γὰρ τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγησαντες, νεκρώσαντες τε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ
 τῆς γῆς, ἐν εἰσαγωγῇ τοῦ ἄρχου γένηνται· εἶτα μετὰ τὸ ἑαυτοὺς ὠρλήθησι, ἀξίαι κρι-
 θήσιντες καὶ ἑτέρας εἰς παιδεύσειν παραλαβίειν ὧν αὐτοὶ κατώρθωσαν, διδασκαλὰ ἔργα καὶ
 λόγια τούτων ἀποδειχθέντες· τούτο γὰρ ἔν τὸ τὰ λογικὰ ὑπάρχοντα τοῦ δεσπότου ὄντα θεῖα
 παιδεύματα· κατὰ τὰ λόγια κυρίου, τὰ λόγια ἀγνά, ἀγγέλιον πεπρωμένον δοκίμων τῆ γῆ,
 τολίμων καὶ διαπραγματεύσασθαι, κηρύσαντες τὴν τῶν πεπαιδευμένων ὑπὸ σφῶν ὠρλήειν,
 ἐπὶ τὸ καὶ τὰ μείζονα πιστευθῆναι εὐστόως ἤχθησαν πόλεων γούν ἑπουρανόων ἀρχοντες ἀπι-
 δείχθησαν παρ' αὐτοῦ τοῦ παμβασιλέως· θεοῦ λόγου τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτραπέντες· καὶ ὡπτε
 παρ' ἑμῖν ὁ δὲ ἡθιωῆς παιδείσεως ἄρχεν ἑαυτοῦ μαθῶν, ἐπὶ οἰκονομίαν ἀγεται, τέλος δὲ
 τῆ οἰκονομίας ἐπιτραπέντι πρόκειται, τὸ εὖ τὴν οἰκονομίαν διαθεῖσθαι, ἐρ' ὅ κατωρθώματι
 μηδὲν λήψεται τὸ καὶ πόλεως ἡγήσασθαι· τούτου δὲ σύμβολον, ὁ τοῦ Ἰωσήφ βίος φησὶ
 ἑαυτοῦ γὰρ ἄρχεν μαθῶν παρὰ τῷ πατρὶ τοὺς θεοὺς πεπαιδευμένος νόμος, ὡς παθῶν
 ἡθωῶν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν, διὰ σωφροσύνης καὶ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς ἀνωτέρας χωρήσας,
 τὴν τῆς οἰκίας οἰκονομίαν, ὑπὸ τοῦ πριμαμένου ἐγγχειρίζεται· καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ δεσπο-
 τηρίου ὑπὸ τοῦ εἰκτοφύλακος παραλαμβάνει· καὶ τούτοις ἄριστος κωδεμῶν ἀποδειχθεὶς, τῆς
 πάσης Αἰγύπτου τὴν προσοσίαν δέχεται, ὑπαρχος μετὰ τὸν βασιλέα χειροτονηθεὶς· κατὰ τὸ
 ἀκολουθοῦν οὖν καὶ εἰ τῆς θεοσεβείας ἀνδρωπαι, πρότερον αὐτῶν δι' ἐγκρατείας ἀρξάντες,
 καὶ τῶν ἰδίων οἰκῶν ἐπιμεληθέντες, ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι χειροτονοῦνται· ἢ φησι Παῦλος· εἰ
 δὲ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προσῆται οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ ἐπιμελήσεται· μετὰ τὸ τί-
 νων ἑαυτὸν, καὶ τέκνων, καὶ οἴκου, εἶτα ἐκκλησίας οὐ δεῖ τρόπον ἐπιμελεῖσθαι, τούτων αὐ-
 τῶν τῶν κατωρθωμάτων ἄθλον ἔξουσι τὴν ἐπὶ τῶν προειρημένων πόλεων ἐξουσίαν· τούτων δὲ
 τῶν πόλεων σύμβολα δυνατόν εἶναι, τὰς τῆς κάτω Ἰουδαίας πόλεως· ὡς γὰρ ἡ ἐπίγειος Ἰε-
 ρουσαλήμ εἰκόνα περιέχει τῆς ἑπουρανόου, οὕτω νομίζω καὶ τὰς ὑπὸ ταύτῃ τῇ Ἰουδαίᾳ πό-
 λεις· ὡς γὰρ ἡ ἐπίγειος Ἰερουσαλήμ μίμημα καὶ τύπον φέρεται τῶν ὑπὸ τῆν αὐὴν Ἰερουσαλήμ
 πόλεων· ὡσπερ οὖν πόλις ἦν τοῦ βασιλέως, ἡ ἐπίγειος Ἰερουσαλήμ, τῶν δ' ἄλλων πόλεων
 ἄρχην ἐδοκιμάζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰ πρὸς τούτο ἐπιτηθείως ἔχοντες, οὕτω τῆς ἑπουρα-
 νόου Ἰερουσαλήμ τῆς πόλεως τοῦ ζῶντος θεοῦ, βασιλεὺς μέγας ἐστὶν ὁ κύριος· τῶν δὲ λοιπῶν
 ἑπουρανόων πόλεων ἀρχοντες γενήσονται, εἰ ὑπὸ τοῦ σωτήρος λαβόντες ἐπαγγελίαν ἔξουσίαν
 εἶναι ἐπάνω δεκά πόλεων, ἡ γίνεσθαι ἐπάνω πέντε πόλεων.

PATRES IN COLLECTIONE HERMENEUTICA
AD LUCAM LAUDATI.

- Alexander monachus p. 635.
 Amphilocheus p. 657. 710. 712. 713.
 Anastasius p. 650. 653. 706.
 Anastasius discipulus S. Maximi p. 648.
 Anonymus p. 645. 649. 673. 681. 684.
 688. 689. 691. 692. 693. 694. 697.
 698. 699. 700. 701. 702. 704. 706.
 708. 709. 711. 712. 714. 715. 718.
 719. 720.
 Antipater bostrensis p. 629. 639.
 Asterius p. 669. 671. 672. 673. 674.
 675. 695. 696. 697. 701. 703. 704.
 705.
 Basilius p. 628. 629. 632. 635. 652.
 658. 659. 660. 662. 663. 664. 665.
 666. 667. 669. 673. 677. 678. 679.
 682. 683. 684. 685. 688. 692. 699.
 706. 710. 711.
 Cassianus p. 702.
 Cosmas monachus p. 645. 660.
 Cyrillus hierosolym. p. 658.
 Ephraem p. 637. 705.
 Evagrius p. 675. 688. 713. 715. 716.
 721. 722.
 Flavianus p. 640.
 Hippolytus p. 645. 650. 712.
 Hypatius ephesius p. 710. 714. 716.
 Ignatius p. 662.
 Iohannes Geometra p. 630. 631. 632. 637.
 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644.
 645. 647. 648. 652. 654. 655. 656.
 682.
 Irenaeus p. 636. 639. 645. 692.
 Isaac p. 665. 690.
 Iustinus p. 640. 665.
 Macarius p. 633. 635. 637. 649. 664.
 667. 671. 673. 675. 678. 679. 680.
 681. 688. 689. 690. 692. 693. 694.
 695. 696. 697. 700. 705. 706. 707.
 709.
 Marcus monachus. p. 666. 667. 668.
 678. 679. 687. 688. 693. 699. 700.
 709.
 Methodius patarensis p. 680.
 Nicetas, qui et David, p. 668. 670.
 Nicetas paphlago p. 670. 702.
 Nilus de philosophia p. 686.
 Olympiodorus p. 666.
 Paulus emesenus p. 713.
 Phostorius p. 713.
 Photius p. 627. 631. 632. 638. 639.
 641. 643. 646. 649. 650. 651. 652.
 653. 658. 660. 669. 699. 712. 716.
 717. 719. 720.
 Proclus p. 716.
 Simeon Metaphrastes p. 626. 628. 629.
 633. 634. 635. 637. 642. 644. 645.
 646. 647. 648. 651. 652. 653. 654.
 655. 656. 657. 660. 661. 665. 669.
 670. 673.
 Synesius p. 679.
 Victor p. 633. 634. 640. 656. 661.
 664. 665. 671. 672. 676. 692. 693.

Praeter supradictos, alii erant in sylloge Patres, quorum Cyrillum quidem et quosdam alios separatim edidimus in decimo classicorum Auctorum tomo. Reliquorum nomina haec sunt.

Ambrosius	Ioh. Climacus
Apollinaris	Ioh. Damascenus
Athanasius	Iosephus iudaens
Clemens alex.	Isidorus pelusiota
Cyprianus	Iulius Africanus
Cyrillus	Leo papa ad Flavianum
Dorotheus	Maximus
Dionysius areop.	Nilus
Dionysius alex.	Origenes
Eusebius (a nobis editus tomo I. scripto- rum veterum)	Philo iudaeus
Epiphanius	Silvester (a nobis editus T. VIII. Scripto- rum veterum part. 2. p. 26.)
Eutychius	Theodoretus
Gregorius theologus	Theodorus mopsuestenus
Gregorius nyssenus	Titus bostrensis
Ioh. Chrysostomus	Severus

In altero codice, unde Cyrilli supplementa sumpsimus, hi erant Auctores, qui in primo desiderabantur.

Ammonius	Eulogius alexandrinus
Arsenius	Gregorius thaumaturgus
Athanasius corinthius	Iobius monachus
Caesarius frater Gregorii naz.	Modestus hierosol.

Σ Ε Υ Η Ρ Ο Υ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ. (1)

Από λόγου μη'. Περὶ τῶν διδασκόντων ἀδόκιμα, καὶ ἐπιμιγνύντων ταῖς θείαις ἐντολαῖς Cod. p. 65. b.
τὰ ἀνθρώπινα καὶ πρὸς τὴν βωτοκὴν διάχυσιν ἄγοντα.

Ἀπὸ λόγου ψ'. Μὴ πως ἑλθὲν θία προσλαβόντα τῷ ὑπερβάλλοντι, καὶ μὴ ἐνεργόντα, p. 72. b.
καὶ τὸ μέτριον ἀπολήρη τῆς εἰς αὐτὰ κατωσύνης ἐλλάμψεως, ἧς τοσούτον αὐτοῖς ἐστὶ θεα-
τόν, ὅσον ἂν ἰδίῳ δυνηθεῖν πρόσωπον κατακαλυπτόμενον πτέρυξιν· τούτο δὲ κέντρον τῆ φω-
τὸς, μόνον ὑποφάνει καὶ ἀμυρότατον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ὅσπερ τὸ δῖος καὶ τὴν ἀγωνίαν ὀηλεῖ· τεκμήριον γὰρ φόβου τὸ
εἰς ἑαυτὸν τὸ ἀ συννεύειν, καὶ ἔσω συστέλλισθαι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τρισηὶ γὰρ καὶ ὁμοτίμῳ φωνῇ, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις πατρὸς
καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος διακρίνασα, καὶ τὸ ἀσύγχυτον αὐτῶν κατὰ τοῦτο τρανώσα-
σα, τῷ εἰπεῖν ἅγιος ἅγιος ἅγιος· εὐτὼ τὰς τρεῖς μίαν συνήγαγεν κυριότητα καὶ θεότητα,
τῷ ἐπενεγκεῖν, κήρυξ σαβαώθ'· μία γὰρ κυριότης καὶ θεότης τῶν τριῶν ὑποστάσεων.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Συβαώθ δὲ στρατιὰ ἀηλεῖ, τοῦτοισι τῶν ἑπουραίων τάξεων p. 73. a.
τε καὶ δυναμένων· ἐπεὶ καὶ ὁ κήρυξ ἐστὶ καὶ θεὸς εὐ μόνον τῆς ὀρατῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀο-
ράτου κτίσεως, ὁ ἐν μονάδι καὶ τριάδι καὶ τριάδα νοούμενος, ὡς ἡμιούργος καὶ κτίστης καὶ
ποιητής.

Ἀπὸ τοῦ λόγου μη'. Οἶδεν ὁ προφήτης τὸν Ἐμμανουὴλ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπιρ- p. 75. a.
μένου καθήμενον, καὶ ὡς κήρυξ· μὲν σαβαώθ ὑπὸ τῶν στραφίμ ἀνυμνεύμενον, ὡς ἀνδραγα-
θὴ τὸν αὐτὸν ἐπὶ θυσιαστηρίου προκείμενον· καὶ μάλα εἰκότως ἀνδραξ προτύπου τὸν ἀτίρ-
πτως δὲ ἡμᾶς σακωδέοντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα λόγου· τούτο γὰρ ὁ Ἐμμανουὴλ· καθάπερ
γὰρ τὸ ξύλον συμπλοκὴν πυρὶ καὶ διαδαλαφῶν ἐπιμιελῶς καὶ κατὰ βάδους τὴν φλόγα διεξά-
μενον, πῦρ ὅλον νομίζεται, καὶ ταῦτα μὴ ἐκστὰν τοῦ εἶναι ξύλον, μηδὲ τὴν εἰσίαν φύσιν
ἀποβάλλον, ἀλλ' ἀχωρίστως ἐνπάρχειν ἐπισταταμένον, καὶ ἀνδραξ ὀνομαζόμενον ὀθειρετεν
πράγμα καὶ ὄνομα, καὶ τὰ τοῦ πυρὸς ἐνεργεῖν ἴδια, καὶ φωτίζειν, καὶ καίειν· τὸν αὐτοῦ
τρόπον ἐνωθεῖς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τῆ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ ἐκ Μαρίας σαρκί, τὴν ψυχὴν
ἐχούση τὴν νεράν· ἐνωθεῖς δὲ εὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνωθεῖ τῆ κατ' ὑπόστασιν, ὡς αὐτὸν κεί-
σθαι κατ' ἀληθείαν σεσαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαντα· τετήρηκε μὲν τὴν σάρκα, τούτο εὐ-

(1) Fragmenta haec operum deperditorum Severi antiocheni ex catena vaticana veterum interpretum vaticiniorum Isaiac et Ezechielis sumimus; eaque addenda sunt aliis multis Severi fragmentis a nobis sparsim in septimo volumine editis.

σαν, ἐπὶ ἔστι· καὶ οὐκ εἰς τὴν αὐτοῦ ταύτην μετέστησε φάναι· οὔτε μὲν αὐτὸς εἰς τὴν ἐκείνης μετίπεσον· ἠνωμένοι δὲ ἀπαξ, ἀλιαρέτως ἐνεῖναι λελόγησται πρὸς αὐτὴν, καὶ ἄπαν αὐτῇ τὸ ἴδιον ἐνεπίεσεν, ὥστε καὶ ἰσοῦσαι, καὶ δημιουργεῖν καὶ ζωοποιεῖν· ἐπεὶ περ ἴδιον τοῦ δημιουργοῦ καὶ ζωοποιῦ λόγου γέγονε σῶμα, καὶ ἀνδραξ ἔστι θεός· καὶ νοστής.

Ἀπὸ τοῦ λόγου ψ. Τὸν δὲ ἀνδρακα τύπον ἐπέχεν τοῦ Ἐμμανουὴλ, παντὶ τῷ σαφές, ὅς ἐπὶ τοῦ ἕψηλου καὶ ἐσημμένου θρόνου τοῦ ὑπὸ τῶν σεραφίμ κυλωμένου, τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι συνακθήμενος, ὡς ἡ τρισσοῖς δεξιοκρατία δεξιόκλιον· καὶ αὐτὸς θεοληπτος ὢν καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν, ἐδελουσίως καταβίβηκε πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀναλλοιωτῶς γέγονεν ἄνθρωπος· τοῦτο γὰρ κατὰ βλασφῆμ· ἐπεὶ μηδὲ ἀπὸ τόπου μεταβίβηκεν εἰς τόπον, ἔπειρ ἀμίχανεν· ἀλλ' ὅλος ὢν ἐν πᾶσι, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἀπεριγραπτῶς, ὅλος καὶ ἐν σῶματι γίγνεται, ψυχὴν ἐχούση νοεράν· οὐχ ὡς ἐν μετεχῇ τινὶ καὶ ἐνεργείᾳ μόνῃ, τῇ ὑποστάσει δὲ αὐτῇ, καὶ ἐνώσει τῇ φυσικῇ.

Σενίρου. Πρεσβύτου μὲν Ἐμμανουὴλ τὸν ἐκ θεότητος τοῦ νοστήου πυρὸς, καὶ ἐξ ἀνθρωπότητος τελείως ἐχούσης ἓνα καὶ ἀδιάμεμπτον καὶ ἀμερτον.

p. 75. b. Τοῦ αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ οὕτως ὑπερέχοντας ἀναγινώσκων προσήκει· καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμωσαν, μήποτε ἴδωσιν· καὶ γὰρ τῆς ἄκρας αὐτῶν παχύτητος τῆς καρδίας καὶ τῆς τυφλοσύνης τῶν τῆς διανοίας ὀφθαλμῶν, κατηγορίαν ἔχει μεγίστην· αὐτὸ γὰρ, φασιν, τὴν καρδίαν ἐπέσχυναν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμωσαν, τάχα που καὶ δευτέρως μήποτε εἰδῶσι ταῖς ὀφθαλμίαι· καὶ οὐχ ὅς ἐκ θεοῦ σπουδάζοντος τοῦ μὴ ἰδεῖν αὐτοὺς τοῦτο λέγεται, τοῦ βουλομένου πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπιγνώσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὥσπερ φθονούτος μὴ ἄρα που ἀκούσῳσιν. Καὶ πάλιν. Τὸ δὲ εἰρημένον, εὐ θεῶν εἰσάγει τετυφλωκότα τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ νεπηρωκότα τὴν καρδίαν, ἀλλὰ τὸ τέλος τῆς ἐκείνων παντελοῦς ἀπωλείας παρίστησι, δι' ἧς μὴ βουλλόμενα βλέπειν τὰ φανερά καὶ θηλά, τὸ τέλειον σκότος τῆς ἀγνοίας κατεδικάσθησαν.

p. 76. a. Ἀπὸ λόγου ρα'. Καὶ καινὸν μὲν τόμον μάλα εἰκότως τὸ εὐαγγελίον προσηγόρευσεν, ὑπὲρ τῶν προσητῶν ἐναργῶς προσηρᾶν καὶ προαναφανῶσθαι, τὸ αἰ νεῶν καὶ μηδέποτε γηράσκον, κατὰ τὸ ἐν πλατῆι νομοῦ γράμμα παλαιωθῆναι μέγαν δὲ ἔφη τὸν τόμον· πῶς γὰρ οὐ μέγαν, πρῶτον τεσσάρων εὐαγγελιζόμενον· καὶ μέγαν καὶ ἀξιάγαστον· ἐπεὶ περ κατὰ Παῦλον ὁμιλοῦσιν· μέγαν ἔστι τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· καὶ ἄλλως δὲ μέγας ὁ τὰ τέλεια κομίζων, οὐχ ὡς ἔτι παισὶν, ἀλλ' ὡς μεγάλοις τὴν νοστήν ἡλικίαν μαθήματα.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὴν αἰτίαν ἐν προμυίαις ἀπεκαλύπτει τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἄλλ' ὁ μὲν τὸν αὐτὸν μέγαν τόμον γραφίδι ἀνθρώπου γράφειν τῷ προφήτῃ προσέταττεν, μονουαχῇ λέγων, μηδὲν δέισις, ὡς οὗτος· μηδὲ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἄρραστον τοῦ μυστηρίου βλέπων καὶ σπεῦδων ἐρκεῖσθαι τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος· καὶ ὡς περὶ θεοῦ μέλλων ἀπαγγέλλειν, καὶ ἐπισητῶν θεῖα τινὰ ῥήματα καὶ νοήματα καὶ μὴ εἰρήσκων, ἀναγκάτως ἐκνήσιας γράψαι· γράμμασιν καὶ ῥήμασιν ἀνθρωπίνους σοὶ γράφειν παρακαλεῖται· λίαν ἀσελεύδως καὶ φιλανθρωπίως καὶ τοῦτο οὐκονομῶν· εἰ γὰρ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος καταβίβηκεν εἰς τὸ γενέσθαι ἄνθρωπος, μὴ ἀπαβῶλλον τὸ εἶναι θεός, πῶς ἀνθρωπίνους γράμμασιν ἀπήξωσεν τὰ περὶ ἑαυτοῦ γράφεσθαι τὲ καὶ διαγγέλλεσθαι· ὃν γὰρ ἢ ἐνανθρωπήσας οὐκ ἔρραφεν οὔτε ἠλλείωσεν οὔτε ἐμέωσεν, πῶς ἐμέλλει ἐλαττωθῆναι φωνῆς ἀνθρώπου γραφῇ τε καὶ προσηρᾶ, τὸ σωτήριον ἡμῶν τοῦ εὐαγγελίου φέρουσα κήρυγμα· Καὶ μετ' ὀλίγα. Διὰ τί

δὲ μὴ βίβλων εἶπεν, ἀλλὰ νόμον; ἐπεὶ περ οὔτε προφητῶν χορὸς οὔτε εὐαγγελιστῶν ἢ ἀποστόλων κατάλογος ἦρκεσε τὸ πᾶν τῆς διορηπιστάτης ὑπεροχῆς, ἢ τοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς λόγου ἐκτετατάς καὶ εἰπεῖν, ἀλλὰ τὸ πολλοστὸν, καὶ ὅσον ἀκρις ἐπιγεῖναι δακτύλους καὶ βραχεῖ τὸ μὲν περιλαβεῖν.

Ἄπὸ λόγου ρβ'. Πρωτομὴν παῖσαι τοῦτέστι διανομὴν λαβῶν γὰρ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν θαμνῶν, τοῖς ἀποστόλοις δένεμεν, εἰς πᾶσαν τὴν εὐκονομένην καταμερίσας αὐτούς, καὶ κατατελῶν ὡσπερ κληρωτοὺς γὰρ καὶ ἀγγέλους ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐπισησῆς καὶ ἐκαστῶ τῶν πιστῶν, καὶ ἀφορίσας πρὸς φυλακὴν, κατὰ τὸ εἰρημίον, ὁράτε μὴ καταφρονήσῃτε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἀγγελοὶ αὐτῶν ἐν οὐρανῶς διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανῶς· ταῦτα κατήπειγε τὸν Ἰσάϊαν γράψαι μετὰ τάχους πολλοῦ λέγων, πάρεστι γὰρ, τοῦτέστιν αὐτὸ τὸ ἔργον ἐρίσθηκε καὶ ἐπὶ θύραις ἐστίν.

Ἄπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Δεῖξει προεῖρηται τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ἐν τῷ καιρῷ τῶ μὲν γραφόμενον, ὑπὸ νόμου καὶ προφητῶν μαρτυρούμενον. Οὐσίας μὲν γὰρ τὴν κατὰ νόμον ἐσώμενος, τὸν τῷ νόμου τύπον ἐπλήρου. Ζαχαρίας δὲ προφήτης ὑπάρχων τί ἄλλο ἢ τοὺς προφήτας ὑπέγραψε; καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐνδείξεις γίνεται· εἰ γὰρ Οὐσίας μὲν φωτισμὸς Θεοῦ, Ζαχαρίας δὲ μνήμη Θεοῦ, φαίνεται σαφῶς ὡς ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τῶν προφητικῶν καὶ νομοικῶν τὸ φῶς τὸ θεῖον τῆς κατὰ εὐαγγέλιον ἀληθείας ἐξέλαμψεν.

Ἄπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Βαραχίου δὲ υἱὸς ὢν Ζαχαρίας τοῦ ἐπωνύμου τῆς εὐλογίας τῆς τοῦ Θεοῦ, ὅπλις πλήρης εὐλογίας εἶναι τὸ κέρυγμα τὸ εὐαγγελικὸν τοῖς πιστεύουσιν.

Ἄπὸ λόγου ιδ'. Τίς δὲ ἰσότηται προφήται ἐν τοῖς θεῖαις λογίαις μὲν τοιαῦτα καλούμενον, ταχέως σκυλεύουσιν, ὀξείως προνόμους, καὶ ἅμα τῷ τεχνῆσαι, καὶ ἄρῃν ἢ γυνῶναι καλιῶν πατέρα ἢ μητέρα, τοὺς πολεμίους σκυλεύοντα καὶ προνομούμεντα, ἢ μὴ ἢ δευτέρως παρθένης, τὸν Ἐμμανουὴλ τοιαῦτα, παρ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς γεννήσεως, τὸν διάβολον τροπωσάμενον, διὰ τοῦ λαβεῖν τὴν δύναμιν Δαμασκίου, καὶ τὰ σῦλα Σαμαρείας κομίσασθαι; ταῦτα δὲ τροπικῶς τὴν εἰδωλολατρείαν ὑπέστηκεν. Δαμασκὸς μὲν γὰρ ἡ αἰματοῦχος διεμνηνεύεται· Σαμαρεία δὲ ἐστὶν ἢ τὰς χρυσὰς θαλάμεις χαλκίσουσα, καὶ ἐπ' αὐτὰς μεταθεῖσα τὴν τοῦ μόνου Θεοῦ λατρείαν τὴ καὶ προσκύνουσι.

Ἄπὸ τοῦ λόγου ρα'. Προφήται μὲν τὴν δευτέρω παρθένας καλεῖ, ἐν τῷ σπαζέσθαι τὴν Ἐλισάβετ· προφητεύουσαν ἐξ ἐπιπνοίας θείας, τὸ ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριῶσι με πᾶσαι αἱ γενεαί, καὶ τὰ τούτοις ἐπιόμενα.

Ἄπὸ λόγου ιδ'. Βασιλέα Ἀσσυρίων τὸν διάβολον ἢ προφητεία καλεῖ· πολλαχῶ γὰρ καὶ ρ. 76. α. σχεδὸν ἀπανταχοῦ παρὰ τοῖς προφήταις ἐστὶν αὐτὸν εὐρεῖν οὕτως ὀνομαζόμενον· τοιούτων ἡμῖν ἢ προφήταις Μαρία παιδίον ἐκύσεν ἐκ βρέφους, καὶ παρ' αὐτὸν τὸν τόνον τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου κατέλιον ἀσφόδον· καὶ μὴ θαμνάσης, φησὶν Ἰσαίας· ἦν γὰρ τὸ παιδίον θεὸς ἰσχυρὸς, ἀγγελὸς τῆς μεγάλης βουλῆς.

Ἄπὸ λόγου π'. Τοῦτέστι καὶ τὴν στολὴν τῆς ἀξίας, ἢν ὕβρισαν ἀτίμως ἀποδύομενοι· ρ. 78. α. καὶ λέγον ἀποτινύντες τοῦ χαίρου τῆς ἀληθείας ἀντικατηλλάξαντο τὴν ὑπέκρισην.

Ἄπὸ τοῦ λόγου πγ'. Ἡμῖν γὰρ ἐγεννήθη, καὶ ἀντίλυτρον τῆς ἀπάντων ζωῆς τὸ ἰδοὺ ρ. 78. β. σῶμα προσμῶν εἰς κοσμήν ἐκδοῖας τῷ Θεῷ καὶ πατρί.

p. 78. b. Ἀπὸ τοῦ λόγου δ'. Ὡς διαγγέλλων καὶ χαρακτηρίζων, εἶα δὲ λόγος ζῶν ἐν ἐαυτῷ τὸν πατέρα τὸν πάντων ἐπέκεινα κενῷ.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ὡς συνδημιουργίας τῷ πατρὶ τὴν νοητὴν κτίσιν καὶ τὸν τὸν ὁραμένον κόσμον, καὶ αἰετῶν ὡς σύμβουλος καὶ ὁμότιμος, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ὡς δύναμις ὧν τοῦ ἀοράτου πατρὸς Χριστὸς γὰρ θεῷ δύναμις καὶ θεῷ σοφία καὶ πάλιν εἰκότως αἰετῶν, ὁ δὲ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος βῆθος εὐδυνήτους ἢ βῆθος τῆς βασιλείας σου.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ὡς συνάψας τὰ ἐπίγεια πρὸς τὰ οὐράνια, καὶ εἰρηνοποιῶν τὰ πάντα διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ, καθὰ Παῦλος φησὶν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ὡς ἀρχηγὸς καὶ τὸ σπέρμα καταβαλλόμενος τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ τῶν αἰῶνων καὶ ἀπεράντων ἐλπίδων, αἱ τινες εἰσὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἣν ἐκίρυσεν.

p. 79. a. Ἀπὸ τοῦ κατὰ τοῦ γραμματικῷ. Τίς γὰρ δὴ καὶ καταπολεμήσει τὴν νοητὴν Ἰερουσαλήμ, τὴν ὁρώσαν εἰρήνην, καὶ ἀπὸ τῆς εἰρήνης ὁραμένην, ἥτις ἐστὶ Χριστός· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν εἰρήνη ἡμῶν, Παῦλος Ἐφρασίμ ἐπιστέλλων φησὶν, Ἰερουσαλήμ δὲ ἑρασις εἰρήνης ἱμνηεῖται· μακίνας οὖν τὸ κατὰ τῆς οὐτως ἐχούσης ἀντιπάλως πυρροποιεῖν.

p. 81. a. Ἀπὸ τοῦ λόγου λγ'. Συντεμπμένες ἐστὶν, ὁ ἐν βραχυλογία πολλῶν ἐνοσῶν περικταῖς, ἔς· καὶ ἐπιστόμην τὴν πελυλαγίαν τῶν ἐξῆς σοφῶν καὶ σοιηπῶν πεποιήσαν, τῷ πάσας ἐχθρὸν ἀμάχῳ τινὶ δυνάμει πῦσαι καὶ ἀμεταδύτους ἐλκυσῶν πρὸς ἑαυτοῦν.

p. 81. b. Ἀπὸ τοῦ κατὰ Φηλιμισίμου λόγου δ', κεφαλίου ζ'. Ἱστορικῶς μὲν ταῦτα κατὰ Ἰερουσαλήμ προφητεύεται, τῷ Λίβανῳ τῷ ὄρει παρακαλούμενης, διὰ τὸ ἐπικριμένον τῆ ἀσχηρῆν δόξῃ καὶ ὑπερήφανον καὶ ὀντιτεῖνον θεῷ καὶ ὑψηλὸν καὶ ὑπέροφρον, ἥτις μετὰ τὴν κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τόλμαν, καὶ τὸ ἐκούσιν αὐτῷ πάσας τὸ ἐπὶ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, τῆ Ῥωμαίων παρεδόθη χειρὶ, καὶ ἔθλω καὶ κατέπεισεν σὺν τῆς ὑψηλότης αὐτῆς ἄρχουσιν, ἔργον γενομένη ἔξρου τὸ καὶ πυρὸς καὶ οὕτως οἱ ἐνόησι αὐτὴ συνεταράχθησαν, ἀρχιερεῖς τε καὶ φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς τῆ τῶν ἀντιπάλων ἰσχῦ μίζον, καὶ συνετρίβησαν καὶ ἐταπεινώθησαν οἱ τῆ ἀλακονείᾳ καὶ τῆ ὕβρις μετώρου καὶ ἐσχηροὶ τῆ μαχαίρα τῆς πολέμιας κατέπεισαν κατὰ δὲ ἀναγωγὴν καὶ τὴν κρείττω καὶ διετριπτεστέραν διάνοιαν, ἐπὶ τὸν διάβολον καὶ τοὺς δαίμονας τὰ τῆς προφητείας ἐκβήθηκεν, οἱ τινες ἐνεργήσαντες καὶ παραδίδξαντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποθησίαν, τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ἔμαρτύσαν τῷ κυρῷ καὶ θεῷ καὶ σωτῆρι Χριστῷ, τῆ δυνάμει τοῦ σταυρωθέντος, αὐτὸβουλήτικῶς καὶ διετριπτεῶς ἀνάστατος συνεταράχθησαν· οἱ ὡς θεοὶ δοξαζόμενοι, καὶ οἱ κατὰ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ὑψηλοὶ τῆ ὕβρις καὶ ὑπερήφανοι, καὶ τυραννικῶς τῶν τοῖς πάσιν τῆ ἀτιμίας δουλωθέντων ἐσπόσαντες, συνετρίβησαν καὶ ἐταπεινώθησαν καὶ τῆ μαχαίρα τοῦ πνεύματος ἔπεισαν, ἥτις ἐστὶ ῥῆμα θεοῦ διὰ τοῦ στόματος προφερόμενον τῶν προσηκόντων τῶν φαρυμαθέντων, καὶ πανταχῶθεν ἐλαύνον αὐτούς, ὡς καὶ τὸν Λίβανον πεσεῖν, ὅπλαθ τὴν ἐκδολοκατρίαν τὴν ἐν αὐτῷ τῷ ὄρει διαισθημένως ἀνθίσκασαν, καὶ πανταχοῦ γῆς ὑπερῆσαν, καὶ ὑψωθεῖσαν ὑπὲρ τὰς τῶν μεγίστων κατὰ τὸν Λίβανον ἔρωμ κερματάς.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ κεφαλίου. Ἡ δὲ βῆθος ἢ ἐκ τῆς εἰρήνης Ἰσοσαὶ καὶ Δεβὶδ ἀσπέρως βλαστήσασα, Χριστὸς ἐστὶν ἔκ τῆς ἀγίας παρθεῖνου τῆς ἐξ Ἰσοσαὶ καὶ Δε-

βιβὸν καταγομένης τευχέως παραδόξως, καὶ ὅσον ῥάβδου βλαστανούσης ἐκ ῥίζης, χωρὶς συνουσίας ἀνδρός, τῇ ἐπιελύσει τῇ θεωρητικωτάτῃ τοῦ πνεύματος ἐκ τῆς μητρὸς ἀναφῆς, καὶ τὸ ἄνθος τῆς εὐαγγελικῆς ἡμῖν πολιτείας ἐνεργῶν.

Ἀπὸ τοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν συγγραμμάτος. Τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ ὁ διάβολος τεδανατωσάσαι καὶ νεκρωσάσαι λέγεται, καὶ αἱ συναποστάσασαι δυνάμεις αὐτῷ στερηθεῖσαι θεοῦ τῆς ἀληθευστάτης ζωῆς· ἔβην καὶ ἔκπεσῶν ἦκεν παρὰ τοῦ θεοῦ λέγοντος πρὸς αὐτὸν, σὺ δὲ ῥήφθῃς ἐν ταῖς ὄρεσι, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐκ τῆς πρὸς Ἡρωκλειανὴν ἐπιστολῆς. Προρατικαῖς ὀφθαλμοῖς προβλέπων ὁ προφήτης p. 86. a. τὸ ἄγιον τόγμα τῶν μοναζόντων, τῶν τὰς ἐκουσίας Σλίφεις αἰρουμένων διὰ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον, ἀντὶ θουσίας καὶ θύμων ἔλεγε τῷ θεῷ τὴν αὐτῶν κακπαδεῖαν προσφύρεσθαι· τὸ δὲ τετιμημένον τὴν ὑπερβολὴν τῶν Σλίφειων καὶ τῆς ὀδύνης ἐνδείκνυνται.

Ἀπὸ λόγου ρζ'. Χώραν δὲ φανέν εἴτε τὴν τοπωῶς ἐρωμένην, εἴτε τὴν νοητικῶς θεωρουμένην, ἣ τις ἐστὶν ἡ εὐφροσ πολιτεία, καὶ ταῖς γραφαῖς ἐμφερουμένη γνώσις πατριάρχων τὸ καὶ προφητῶν, ἢν εἶδει φοβέσθαι τὲ καὶ ζηλεῖν· γλώτταν δὲ ἀργὴν καὶ ἀνεσασμένην Χριστὸν ἀποστρέφουσα. p. 91. b.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ταύτας δὲ τὰς πέντε πόλεις, οὐδὲν ἄλλο νοητέον ἢ τὰς αἰσθησίαις ἡμῶν ἵνα τὰς πέντε, θρασιν, ἀσπὴν, ὄσφρησιν, γέυσιν, ἀφῆν, αἶ τινες πόλεις εἰσὶν, ἀτε κατὰ τοῦ τοῦ θεοῦ νόμου κινούνται καὶ ἐνεργοῦσι τὰ νενομισμένα· πόλις γὰρ ἴδιον τὸ εὐνομεῖσθαι· καὶ γὰρ ἐκ τῆς πολιτείας καὶ ἐκ τῆς τῶν ἐνοικούντων ἐνενομωτάτης ἀναστροφῆς· εἴρηται πόλις· ἀμίλη παρανόμου τυνός ἐν αὐτῇ γινόμεν, σύνθεσις λέγειν ἡμῖν, ἀσπὴ οὐκ ἐστὶ πόλις· πελιτεύεται γένῃ ἢ θρασὶ κατὰ νόμον, καὶ λαλεῖ τῇ γλώσσῃ τῇ χανανίτιδι, οὐτέστι τῆς ἡμετέρας τοῦ θεοῦ· μερὶς γὰρ ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας θεοῦ, καὶ δὲ λέγει τὰ διεσπυευστα γραμμάτια, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τελευτῆσαι τὸ τῆς ἐκαστρωπῆσεως τοῦ θεοῦ λόγου μυστήριον· ἵνα μὴ ὀρεῖ γυναικα πρὸς τὸ ἐπιδυμῆσαι αὐτῆς, ἀλλ' ἀκλυθεῖ τῷ ἡγμονοῶν χαλιναγωγούντῳ τὸ βλεμμα, καὶ ἄπειρ ὄρεῖν γρη καλῶς ἐκπαίδευοντι βλέπουσα δὲ ἀκλάτως καὶ λιγῶς καὶ ζηλοῦντος· ἐπιβοσκομένη τοῖς φερομένοις καὶ ῥέουσι κάλλισι, τῇ αἰγυπτίῃ καὶ εὐ τῇ χανανίτιδι γλώττῃ λαλεῖ. Καὶ ὡσὲν δὲ ὡσαύτως παιδαρχύσασα ταῖς ἐντολαῖς καὶ λίγουσα κατὰ τὸν Σακευὴλ πρὸς θεὸν· λαλεῖ κίμας, ὅτι ἀκούει ὁ θεὸς σου, πόλις ἐστὶ θεοῦ, καὶ λαλεῖ τῇ γλώττῃ τῇ χανανίτιδι· παραβαίνουσα δὲ τὴν τοῦ νόμου διατάξιν τὴν παρακλιουμένην καὶ λίγουσαν, εὐ παραδέξῃ ἀκτὴν ματαίαν, βροβαρίζου κατὰ ἀγρωσίτις καὶ φθέγγεται βροῦ τι καὶ ἀπληξί. Καὶ ὄσφρησις δὲ μὴ μαλακωμένη καὶ πᾶσις ὄσφης ἀποστρεφουμένη διάγρυσιν, καὶ τὸ ἀνθρεῖν καὶ εὐτὸς συνόγουσα πάνταθεν· καὶ τούτων δυνάμειν διὰ τοῦτο λέγειν θεῷ· κατεδυνηθήτω ἡ προσυχή μου ὡς θυμία ἐνώπιόν σου, χανανίτις ἐστὶν αἰγυπτιάξι δὲ πάλιν τὰ πρῶτα μῦθα γριουμένη, κατὰ που φησὶν ὁ προφήτης Ἄμιος· Καὶ γέουσι δὲ ἐμοῖς διδαχθεῖσα λέγειν παρὰ τοῦ Παύλου κελῶς, ἔμαθον ἐν οἷς εἶμι αὐτάσας· ἵνα· ἐν παντί καὶ ἐν πᾶσι μνησμαι, καὶ χροτάσσαι καὶ πεινᾶν, καὶ ὑστερέσθαι καὶ περισεύειν ἔνομα· καὶ τὰ τῆς χανανίτιδος γλώττης φθέγγουσα· λέγουσα δὲ κατὰ τοὺς τῇ γαστρί δοδωλομένους, τοὺς Αἰγύπτου μὲν ἐξελθόντας, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ὄντας τῇ θανάτῃ, καὶ μὴ ἀπολείποντας αὐτὴν· τίς ἡμᾶς ψωμίσει κρέα· ἐμνησθημεν γὰρ τοὺς ἰχθύας καὶ ἰπιδίμων ἐν Αἰγύπτῳ θοριῶν, καὶ τοὺς σικυούς, καὶ τοὺς πέπονας, καὶ

τὰ πρῶτα, καὶ τὰ κρόμυα, καὶ τὰ σκόρδα, τὰ αἰγυπτίων οὐ διαλεγόμενῃ μάλλον ἀλλ' ἔργουμένην πρόδηλος ἔστιν ἢ τοιαύτη γεύσις, αὐτίθεν ἔχουσα τὸ θυσαδὲς καὶ οὐκ εὐραδὲς οὐδ' εὐσπιμον, καὶ τὴν κοιλίαν οὐραζομένη διόν. Καὶ ἀφ' ἧς καὶ αὐτὸ τὸ νουμισμένον μὴ ὑπερβῆσα, λέγω δὲ τὸν τιμίον γάμον καὶ τὴν ἀμίαντον καίτην, καὶ πληροῦσάν τὴν ὑψηλὴν ἐπιπένη τοῦ ἀποστόλου παραίνασι λέγουσαν, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἀπεισεῖσθαι κυρίας καὶ αὐτοῦσθραμα τῆ γλώττῃ τῆ χανανιτιδὶ ρῥιγγίται· καὶ ὡς ἂν τις ἀτικῶς λαλοῖη, καλιῶς δὲ πεπαυθευμένος τῆ ἑλλάδι γλωττῇ διαλεγόμενος· ἢ δὲ ἀπτομένη παρανόμου μίξεως καὶ ἀφῆς, καὶ αἴρουσα τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη, καὶ ποιῶσα πέρας μέλη, καὶ ἐν σῶμα ἀπεργαζομένη τῆ συναφίᾳ τὰ δύο, τὰ αἰγυπτίων περέττουσα τε καὶ παραπαίουσα, τὰ ἐκείθεν παραπληρεῖ, καὶ οὐ τὰ καθεστῶτα λαλεῖ τῆς χανανίτιδος γλώττης, ἀμίως οὖσα παντάπασιν. Ἄλλὰ ταύτας τὰς αἰσθήσεις τὰς πέντε τὸν τοῦ Χριστοῦ καλεῖσθαι ζυγὸν οἱ αἰγύπτιοι διὰ τὸν τῆς ἀσπίσεως πόνον, εὐαγγελικῶς καὶ νουμισμένως καὶ εὐστάτος καὶ σεφείως ἐνεργίῳ ἐξεπαίδευσαν, καὶ πόλις εὐνομισμένης ἀπέφηναν, λαλοῦσας καὶ πολιτευομένας τῆ γλώττῃ τῆ χανανιτιδὶ· καὶ οἱ μὲν πλείους τῶν αἰγυπτίων, ἐκ γὰρ τοῦ πλείονος ἢ προφητεία, τὰς τὸν σῶματος αἰσθήσεις, τὰς τῆς ἀρετῆς ἰδῶσι παιδοτριβήσαντες, πόλις αὐτὰς κατὰ τὸν εἰρημίον τρόπον ἐποπῆσαν· τινὲς δὲ σπάνιοι καὶ οἱ κατὰ τὸν μέγαν ἑκάον Ἄντωνιον, ὑψηλότερον πολιτευσάμενα, ταύτας ἐδικλασίασαν, δίντες τείχος καὶ περίτεχος, ἢ φησιν Ἡσαίας ἐτέρωθεν. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ταύτας τὰς πέντε πόλις οἱ δικλασιάζοντες, καὶ κατὰ τὸν ἔξω καὶ ἔνθεν ἀνδρῶνον, νουμισμένως ὁρῶντες καὶ σεφραίνόμενοι καὶ γεῶμενοι καὶ ἀπτόμενοι, ψάλλουσιν ἐν ψαλτηρίῳ δεκαῖσθρι τῷ δεῦθ, καθὰ φησὶν ὁ προφήτης Δαβὶδ· καὶ τῆς φωνῆς ἐκείνης ἕκαστος ἀκούει κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἢν προῖπεν ἐν εὐαγγελίῳ κυρίας· ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπὶ τὸν δέκα πόλιων· ὡσανεὶ ἔλεγε· σὺ τὰς δέξ πέντε τῶν αἰσθήσεων πόλις, τὴν εὐνομίαν τῶν τοῦ πνεύματος ἐντολῶν, καὶ λαλεῖν διδάξας τῆ γλώττῃ τῆ χανανιτιδὶ, τῆς ἀρμολίας ἀπόλαυε τιμῆς, ὡς δέκα πόλιων ἀρξίας, καὶ δέκα πόλιων ἐξουσίαν ἔχει· τούτῳσι τιμῆ καὶ ἀξίωμα.

p. 92. a. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἀπλεῖ μὲν καὶ τὴν ἐπιπόλαιον ἐνοικίαν, τὴν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ Σεουθεβίαν, ἐκ τῆς διουδαίμενος πλόσης μεταάθειαν· ὡς καὶ ἐνεργικὸν ποιεῖσθαι τὸ σέβασ· ὑποταίνασι δὲ ἀληθέστερον τὴν παγίαν καὶ ἀμεταμέλητην καὶ ἀνίτητον κρίσιν τῶν μεταμαδῶντων τῆ αἰγυπτιάζειν, τῷ τῆ χανανιτιδὶ διαλεγόμενῃ γλωττῇ κατὰ τὸν ψάλλοντα προφήτην· καὶ μῶμου καθαρὰν ὑπογράφουσα πολιτείαν, καὶ λέγοντα· ὄμοσα καὶ ἔστωσα τοῦ φιλάσασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Πόλις Ἀσεθεὶ κληθῆσεται ἢ μία πόλις· ὥσε τοιοῦτόν τινα οὐδ' ὑποταίνασθαι· ὡς αἱ πέντε πόλις, ἦγον αἰσθήσεις, τὰς αὐταῖς νόμις πολιτευόμενοι συμφανῶς μίαν πόλιν δικαιοσύνης ἀποτελέουσι, τὴν ταύταις φρουρουμένην ψυχὴν· ὡς τὰς πέντε ἐτηρημένως περιληπτικῶς μίαν νομίζουσαι· καὶ τὸ μὴ εἶπέν δὲ μία πόλις, τῆ μακρῇ προσθήκῃ τοῦ ἀρδρου πολλὴν ἐμφασιν τῆς ἐνοικίας ταύτης· παρίστασιν· ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐνεργουσῶν τὰ δίκαια καὶ νουμισμένα, τίνα λόγον ἔχει τὸ μὴ καὶ ἐκαστὴν ἀλλὰ τὴν μίαν αὐτῶν μόνον πόλιν δικαιοσύνης προσαγορεύουσαι· δικαιοσύνην δὲ οὐ τὴν ἀντικαταλελειμένην τῆ σθαίης καὶ πλειονείᾳ, νοπ' οὐ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ τὴν γενικὴν καὶ παντελεῖ καὶ πάσης περιεκτικὴν ἀρετῆς.

(Εὐσεβίου, quod¹ puto mendosum, pro Σενήρου) ἀπὸ λόγου ἑξακροῦ β'. Προ- p. 91. b.
ετάττετο δὲ ἡμῶς περιπατῆσαι καὶ ἀνυπόθετος, ἵνα τὴν τῶν γήμωνων καὶ ἀνυποθήσιαν
καὶ πικρὰν αἰγματοσίαν ἐνδείξῃται· ταῦτα δὲ δι' εἶδεν ἕτερον ἐπράττετο ἢ διὰ τὸ τοῖς ἀκού-
τας παγεῖς ὄντας τὴν διάνοιαν καὶ νηπιώδεις καὶ λόγῳ μὴ νοουδιτομήνευς τῇ θεῶ τῶν πραγ-
μάτων ἐντρέπεσθαι καὶ εὐβῶ καὶ ἀκονίζε συνίχεσθαι.

Σενήρου ἀντοχίως· Ὁ γὰρ τῶν οὐρανίων νοημάτων ἀρεσάμενος, καὶ γίνεις τισὶ λογι- p. 96. a.
σμῶς ἐπιγερῶν, σεμίζεσθαι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἐνείκει κυρίως αὐτος ἐπὶ τῆς γῆς προσκυλι-
λημένος καθάπερ τῷ ἑδάφει τοῖς ἀνθρωπίνους διανοήμασι, καὶ πρὸς τὸ ὕψος βλίπειν ἀδυνατῆ.

Ἀπὸ λόγου λβ'. Οὕτω γὰρ ἡ στείρα μὲν καὶ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία τέτεκεν ἐπὶ τὰ ἡσδί- p. 98. a.
νυσεν δὲ ἡ πολλὴ πρῶτον ἐν τίκαις συσσωγῇ· καὶ γέγονε πικρὰ τὰ τέκνα τῆς ἡρέμου μάλ-
λον ἢ τῆς ἐχρύσης ἀνδρα.

Ἀπὸ λόγου ργ'. Τὸν ταῖς κεραλαῖς πλῆν, τὸν πρῶτον νοήσαντα τὸ ποικίλον τῆς πο- p. 98. b.
νείρας καὶ πατέρα πάσης σχολιότητος· μάχαιραν δὲ εἶποι τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμιν,
ἣν κατήγαγον Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ ὕδωρ, τὰς τοῦ θράσους συντρίβουσαν κεραλὰς, ἧς ἐτι καὶ
ἰὼν οἱ ἱερεῖς τὴν ἐντολίαν τῇ αὐτοῦ φιλανθρωπία κατάρχυσαι, διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντελεύσεως·
καὶ μαρτυρεῖ τούτῳ Παῦλος λέγων· καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι εἶμα Θεοῦ
ταύτην δὲ καὶ δεδιώς ὁ θράσων σὺχ ὑπομένει τὴν τομὴν, ἀλλὰ καὶ θραπείτης γίνεται καὶ
φυγάς.

Ἀπὸ λόγου ρδ'. Πληγὴ δὲ, ἣν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐπλήρημεν, ἔσιν ὁ θάνατος· ἴαμα δὲ p. 103. b.
ταύτης ἔτι ἔστιν ἄν τις, ἢ τὴν ἀνάστασιν εἶναι λογῆσαιτο, δι' ἣν καὶ ἦλιος καὶ σελήνη,
καὶ ἡ λοιπὴ τῶν στοιχείων κτίσις λαμπροτέρα καὶ ἀμάλυστα ἔσται διενεώς· καὶ μάλα εὐ-
κότως ὥσπερ εἰρήνης κακῶς μὲν πράττεντος τοῦ δεσπότου, μετέχει τῆς κακοπραγίας· ἐπὶ τὸ
ἀμεινὸν δὲ μεταβάλλοντος, εὖ διακρίεται καὶ αὐτὸς· οὕτω καὶ ἡ κτίσις ταχθεῖσα δουλεύειν
ἡμῖν, ἐκινῶνσι τὸ πρὶν τῆς φερέας· εἰς ἀφασίαν δὲ ἐπανελθούσι, συμμεθεῖμι πάλιν τῆς
ἐντιϋθου τιμῆς.

Ἀπὸ λόγου ρε'. Καὶ αἰσθητῶς νοούμενον ἐπὶ τῆς τῶν παιδῶν γονῆς· καὶ ὑψηλῶς ἐν p. 104. b.
ταυτῷ θεωρούμενον, ἐπὶ τοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας σπέρματος,
εἰς οὐ πολλὰ θεῖν ἐπιγενομένονα γίνεται τέκνα.

Ἀπὸ λόγου ρς'. Πῶ γὰρ τις εἶδεν, ἢ ἦκουσεν ἐνδοξῶν ποταμῶν, εἰ μὴ τὸν πνευματι-
κὸν τοῦτον, τὸν ἐν τῇ Σιών ἀσφραγίστα, καὶ κατὰ πάσης σχεδὸν τῆς ὑρ' ἡλίω χυθέντα,
τὸν τῇ θεῶ δόξῃ καὶ ταῖς οὐρανίαις κινήσιν χαρίσμασι;

Ἀπὸ τῆς πρὸς Καισαρίαν ἐπιστολῆς. Περὶ τῶν ἀποστόλων προφητεία ἐτι σαφῆς· καθ- p. 105. b.
αρῖν μὲν γὰρ ἦσαν ὁ βῦς, καὶ εἰς βρώσιον καὶ εἰς θυσίαν ἱερὰν ἐπιπέθειον· ὁ δὲ θῶς ἀνά-
στατος καὶ ἄδυστος καὶ ἀπόβλητος· καὶ τύπον μὲν ὁ βῦς ἐπέχει τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ καὶ
τοῦ γένους τοῦ ἰουδαίου· τὸν δὲ θῶς πληρὸν τῶν ἄλλων ἔθνων, τῶν τῇ θεοπροφητεῖαι κατε-
χρημένων, καὶ μήτε νόμῳ προκαθαρῶντων, μήτε μυστηρίαις προφητικαῖς· ἐπεὶ οὖν οἱ ἀπο-
στολοι καὶ ἰουδαῖοι καὶ τοῖς λοιπῶς ἔδνεσιν ἐκέρυξαν ἐμπίμωτος τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸν λό-
γον αὐτοῖς τῆς εὐσεβίας ἔσπειραν, μακαρίζου τοὺτους ὁ προφητικὸς λόγος, ἐπὶ πᾶν ὕδωρ
σπείραντας, ἐπὲρ ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου διάχυσις, καὶ πᾶσαν ἀσπίαν προσαγγεμένους, καὶ ὑπο-
ζεύξαντας τῷ τοῦ εὐαγγελίου ζυγῷ βῦν τε καὶ ὄνον, ταῦτέστιν ἰουδαίον τε καὶ ἑλληνα· δη-

λοι δὲ καὶ τὰ ἐξῆς ῥητὰ, περὶ τῶν ἀποστόλων εἰρησθαι ταῦτα σαφῶς. Καὶ μετ' ἄλλα. Ὁ δὲ καὶ ἡ προφητεία προμηνύουσα διεύχεται πανηγυρικῶς, εὐτως πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἀπεινύουσα τὸν λόγον οὐκ αὐτῶς ταλαιπωροῦσιν ὑμᾶς· ὑμᾶς δὲ οὐδεὶς πειρᾷ ταλαιπώρους, καὶ τὰ ἐξῆς· ταύτην δὲ προφητεῖαν ἀρμεζεῖν εἶποι τις ἂν καὶ ἐπὶ τοὺς τοῖς ἀσκητικῶς πόνοις ἐναθλιύοντας, καὶ φιλοσόφους ἄνδρας, καὶ κατὰ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν ἀριστεύσαντας.

p. 107. b.

Ἄπο λόγου ρι'. Τετραρῶν ἡ ἔρμος, αὕτη δὲ ἦν ψυχὴ σχεδὸν πᾶσα τὸν ἐπὶ γῆς ἐθνῶν, ἐρημίαν παντελεῖ νοσούσα Θεοῦ πέπαυται τῆς ψυχῆς· οὐκ ἐποτίσθη γὰρ μόνον, ἀλλ' εὐρράσθη καὶ ἐνεπλήσθη, καὶ ἐνοικῶν μάλλον δὲ ἀναβλύζουσαν ἐξ αὐτῆς ἔσχε, διὰ τῶν τοῦ Ἰερδάνου ρευμάτων, αὐτὴν τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, ἧς ἐστὶ Χριστὸς· ἀκούει γὰρ Παῦλον λέγοντος, εἰς τὸν ἔσω αὐτῆς ἄνθρωπον κατεικῶν τὸν Χριστὸν, θυνάμει κραταιωθεῖσιν; διὰ τοῦ πνεύματος· γέγενε δὲ καὶ Θεοῦ ναὸς ἡ ἀκίκατος, καὶ πνεύματος ἀγίου κατάλυμα· φησὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος πρὸς αὐτὴν· οὐκ εἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστὶ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ οἰκᾷ ἐν ἡμῖν; πῶς γὰρ αὖ ἐμίλλε τούτου τυχεῖν, ἢ ὡς κρῖνον ἀνθήσασα, καὶ τὸ μὲν ἄγαν λιυρὸν καὶ λαμπρὸν τοῦ κρῖνου κτισσαμένη, καὶ λευκανθεῖσα διὰ τῶν τοῦ Ἰερδάνου ναμάτων; τὸ δὲ τῆς ὀσμῆς εὐδῆς, διὰ τοῦ ποιεῖν τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς· καὶ πάλιν μετὰ Παύλου βεβῆν, ὅτι Χριστὸς εὐδοκία ἐσμὲν τῷ Θεῷ· καὶ οὐκ ἀνθρώπῳ μόνον, εἶπεν ὁ προφήτης, ὡς τὸ αὐτοῦ μαρμαρῶν διαδέξασθαι· ἀλλὰ μετὰ τούτου αὐδὶς ἐπήγαγεν, καὶ ἐξανθήσει, καὶ ὑλοκαρθεῖ, καὶ ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρμα τοῦ Ἰερδάνου, τούτεστιν ἄνδρος ἐπὶ ἄνδρι προσείει, ἐν τῇ προφῶ τῶν ἀρετῶν, καὶ τῇ πυκνότητι καὶ συνεχείᾳ, καὶ τῷ ὕψει τὰ ἐν ταῖς ὕλαις ἀνδρα μιμησεται· ἵνα μάλλον ἀκημένως τὸ ὑλοκαρθεῖν νομισωμεν, καὶ τὰ τῆς ὕλης χαρησεται, χρησῶν, κτημάτων πεμφρονύσαι τῷ χαίρειν τῷ πνεύματι, καὶ τῶν ἄλλων ῥεῖνται πραγματίων, δι' ὧν ὁ βίος εὐτος ἐξάγεται, καὶ πρὸς ἀσώματων τινα καὶ αὐλοῦ ἀναδράμονται ζῶντι.

Ἄπο τοῦ αὐτοῦ λόγου. Καὶ γὰρ ἀρδύσας αὐτὰ τῷ φωτικῷ ρείθρῳ καὶ ἀποτελέσας ἔγκαρπα, δικαίως ἐκτουτὸ καλεῖσθαι πεποίηκε ταῦτα, ἡ ζῆρὰ καὶ οὐφῶσα πάλαι μὲν βεβλάσκη.

Ἄπο τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὸν δὲ Λίβανον ὄρος εἶναι τῆς Φοινίκων γῆς, οὐδεὶς ἄρνοι, καθ' ὃ τὸ τῶν θαμνίων σέβας ὑπῆρχε πλὴν, καὶ θαμνίτις ἡ τῶν νέθων δόξα Ζεῶν· ὁ δὲ Κάρμιλος, ὄρος ἐστὶ καὶ αὐτὸς τῆς πρὸς τῇ θαλάττῃ Φοινίκης, ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν ὀψῶν, ἐν ᾧ τὸν Θεοβίτην Ἠλίαν Θεόπνευστος ἔφη γραφῆ τὰς ἀμείνους καὶ ἡσυχίους ποιῆσθαι διατριβὰς, καὶ Θεῷ μόνῳ ζῆν τε καὶ ὀμιλεῖν· ἐπεὶ οὖν ἡ πρᾶξι ἐκλογισία καὶ ἐξ ἰουδαίων, καὶ ἐκ τῶν δευσιδαιμονεσῶν ἐθνῶν πιστεύσαντας ἔσχε, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ἠρραίσθη, μεταδμενῶν τῆς προτέρας δόξης, ἀκολούθως ὁ προφήτης φησὶν, ἐπὶ τὴν ἔρημον τὴν ἐκείνων τιμὴν καὶ ὄξεν μετὰτεθῆσθαι, καὶ τασούτων, ὡς καὶ ὑπερβαλεῖσθαι τῇ ὀψει.

Ἄπο τοῦ αὐτοῦ λόγου. Πᾶσαν ὕψος τοῦ Θεοῦ; τὸν Ἐμμαουθλ, διὰ τὸ τῆς ἐαυθρῶ-πῆσως ὑψαμένον μέτρον, ἐπὶ τὸ ὕδαρ καταβάσαντα, καὶ καθήσαντι τούτῳ τελείως, καὶ λουτρῶν ἀποτελέσαντα τῆς οἰκουμένης ἔλης καθάρσειον.

p. 108. a.

Ἄπο λόγου εἰ'. Τίς δὲ ἐστὶν ἡ τὸ πρόσωπον ἔρμος καὶ ἄνδρος γῆ, ὕσπερον δὲ τῇ τοῦ ζῶντος πικανθεῖσα πηγῇ; ἡ ἐκλογισία, ἡ πάλαι μὲν ἀβάτος Θεῷ, καὶ ἔρμος τῆς γνώσεως, καὶ τῇ ὀψει τῆ ἐκ τῆς δευσιδαιμονίας κατεψυγμένη· καὶ μῆτε νομαῶ, μῆτε προφητικῶν ναμάτι πετιζομένη· οὖν δὲ τῇ πηγῇ τοῦ τῆς παλογγενεσίας λουτροῦ πελαγίζουσα, καὶ

πάσαις εἰς ἑκαστὴν ἐσθλαμένην, καθάπερ μεγάλη θάλασσα, τὰς μικρὰς ἀπὸρρίπτει τῷ Ἰωραήλ, τὰς Μωυσοῦ λέγει καὶ τῶν προφητῶν προαγορεύσεις περὶ Χριστοῦ· αἷς καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ λέγειν ἐπὶ καιρῷ προσαρμοσίων, οὕτως αἰ πως ἔχον· ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ, ἐν ᾗ συνδρομὴ γέγονεν ὀρνέων τῶν ἀναπτάντων ἐκ τῶν γηϊνῶν πραγμάτων, διὰ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας εἰς οὐρανόν· καὶ πάλαι μὲν ἀφ᾽ ὧν, ὕστερον δὲ καθάπερ σιφῶν τὰ θεῖα λόγια μελωδούντων· οἷοι ὤφθησαν οἱ δέμοι ταύτης διδάσκαλοι· σιφῶνες γὰρ ἔστι τι γένος ὀρνέων ἠδυσφόνων καὶ χαλιζάτων, ταῖς ἱερημίαις ἔλος ἐμφιλοχρῶν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο ἔλεον ἦν ἴδωσι, τοῖς ἰωμασι τοῦ παραδείσου στρατευομένη ἡ ἐκκλησία βίων διαφέρων ἀνδρῶν δὴ · · καρπὸν ἢ ἔνεκα τὸν μέτρως ἢ ἐξῆκτα ἢ τρισάκοντα φέρουσι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἐβλάσθησι δὲ καὶ καλάμεις, τὰς ῥάδας καὶ τὰς θείας ἀποκαλύψεις· ἐμνήσθηται δυναμένου τοῦ πνεύματος, καὶ εὐλογεῖν τοὺς ἀπηχημένους τοῖς ἦθεσι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἡ ἐπὶ ταύτην ὁδὸς ἅγια καὶ καθαρὰ, καὶ τῆς λέουσι καὶ θημῶδισι καὶ ἀκαθάρτοις ἀπόρριπτος· ταῦτοι γὰρ εἰσὶν οἱ τῆς ἁγίας καθαρῶντες καὶ λαμπρυνόντες βαπτισματι, οἱ πάλαι μὲν ἐν τῆς ἔδωσι δισπαρμένοι, καὶ διαφόροι νόμοι καὶ ἤθεσι ἐντραφεμένοι, νυνὶ δὲ συναχθέντες διὰ τῆς χάριτος, καὶ εἰς ἓν σώμα τελούντες Χριστοῦ.

Ἀπὸ λόγου μδ. Ὡ βαρβαρικῆς ἀπονείας, οἷς οὕτω προσέβαλεν, τούτοις οἷς θορυαλίαι p. 108. b. τας προσδιελέγετο, τῇ μὲν τῆς στρατιᾶς, τῇ δὲ τῆς ἵππου τὸ πλῆθος παραδεικούς, καὶ καταπλήξει τῷ θεῷ βουλόμενος.

Σειρήνυ ἀντιοχείως. Καὶ ἐπύκουσι ὁ πρὶν ἐπιβληθῆναι παρών.

p. 109. b.

Σειρήνυ ἀντιοχείως. Τούτων ἴσχυρον μία προστυχῆ διανοίας θεοφιλοῦς ἐβλαστίσασα, p. 110. a. καὶ δάκρυσι ἀρδμήνη, κατεργάσασθαι φόνον.

Ἀπὸ λόγου ργ. Πᾶν μὲν γὰρ εἴ τι μετέωρον καὶ ὑπέροφον, καὶ βρονθῆ καὶ ὄρει παρ- p. 111. b. εικαζόμενον φρόνημα, τὸ εὐαγγελικὸν ἐξωμάσει, μέτρια παιδεύσαν φρονεῖν· πᾶν δὲ κίλιον καὶ εἰς βάθος τυγχάνον ἀγνοίας θεοῦ, καὶ φάραγγι προσεικός, ἄνω πεπληρωταὶ διὰ τῆς ἐπὶ πάντα ἴσως κλήσεως καὶ διδασκαλίας καὶ ἐπιγνωσεως.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Σημαίνει τὴν συμφωνίαν ἀπάντων, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἡθῶν, εἰς ἓν φρόνημα κινουμένην, καὶ ἀποτιθεμένην τὴν σκελιότητα, καὶ ὑπεκκλίνουσαν τὴν ἀσκήν τῷ τοῦ εὐαγγελίου κηρύγματι, καὶ καταδεχομένην πᾶσαν σάρκα, τούτῳστιν ἄνθρωπον τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ σκελιὰ ἐγένετο εἰς εὐθίαν, πάντων τῶν προσκελημένων ὀνυθλομένων τῆς σκελιότητος τὸ τῆς ἀληθείας εὐθία.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὰς γὰρ ἀθάτους τῶν ἔθνων ψυχὰς, καὶ τραχυθείσας ἐκ τῆς δεσποδαμείας, ὁ ἀποστολικὸς διώδωσε λόγος, καὶ λείας εἰργάσατο· καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ τῆς εἰκείας δυνάμεως, ἀλλ' ἐπιθεὶ πᾶσα σὰρξ εἶδεν τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, τούτῳστιν θεὸν ἐμφανῶς ἰδόντα, καὶ δεῖξαντα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ὡς ἔστι σωτήρ.

Ἀπὸ λόγου π'. Νήσους τὰς ἐκκλησίας προαγορεύει, διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀλμυρᾶς καὶ πικρᾶς δεσποδαμείας καθάπερ ἐκ θαλάττης ἐκ μέσων τῶν ἔθνων ἀναθῆναι καὶ ἀναλάμψαι, p. 113. a. καὶ λιμένας εὐθίως τῆς θεοσεβείας προτεῖναι τοῖς ἐπισηχομέναις τῇ ἀπειρίᾳ τῆς πλάνης· νῆσοι δὲ εὐθίως ἂν νοσηθῆν, καὶ διὰ τὸ πανταχόθεν περικλιζέσθαι ταῖς τρικημίαις τῶν πει-

ρασμῶν, καὶ τῇ ὑπόμῳ καὶ προσβολῇ καὶ ἐλπίδι τῆς πέτρας, εἰς ἀφ' ἧν αὐτὰς διαλύειν, ἢ τις ἐστὶ Χριστὸς, ὁ βραχίων τοῦ ὑψίστου πατρὸς· καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς συνίσταται, ὁ ἐν Ἡσαΐα κἀὼν· εὐνοεῖ· ἐπὶ νῆσοι ὑπομένουσαι, καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου ἐλπίζουσιν.

p 114. b.

Ἀπὸ λόγου ἡ. Ὅτι μὲν τὸ ἰδοῦ ὁ παῖς μου ἐν ἡρέσεια, τοῦτέστι προελθῆναι, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν ἐρχόμενον, καὶ τὸ εἰς ἐν κλιθεῖσιν ἢ ψυχῇ μου, καὶ τὸ θῆσω τὸ πνεῦμα μου ἐπ' αὐτὸν, τῇ εἰκονομίᾳ πρέποντα ῥήματα, καὶ τῆς τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑπεμείνας μέτρεις, ἅπερ ἐκυσίως ὁ μονογενὴς λόγος προσήκατο, παντὸς τοῦ τῶν ἀδελφῶν γένους ἀπαρχὴ γενεῶν, καθὰ καὶ ἀμαρτίας ἔχους οὐκ ἔχουσα, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀποβληθέντας καὶ ἀπαρξάντας ἐριθείς, καὶ διὰ τοὺς μισθόντας εὐδοκίμους, καὶ διὰ τοὺς ἐρήμους πνεύματος τὸ πνεῦμα λαβῶν ἀνθρωπίνως, ὅπερ εἶχεν εὐαισθῶς ὡς θεὸς πρόδηλον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Μὴ νόμιζε περὶ τῆς ἐνέμου καὶ διδασκαλικῆς, ἀλλὰ περὶ κραυγῆς τῆς κατηγερομένης, ἢ τις ἐστὶ περὶ καὶ ἔριδος ἔχουσαν καὶ ἔξου πάσης πρᾶξιτος.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ὡςπερ εἶν κραυγὴν τὴν κατηγερομένην οὐκ ἐπραξεν, εὐτως οὐδ' ἐν πλατείαις καὶ ἀγοραῖς εἰδᾶξεν, τὴν κενὴν δόξαν θρωπόμενος, ἀλλ' ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἐνθα τῆς διδασκαλίας ὁ τρόπος· τὰ πλείω δὲ ἐν ἐρημίαις, καὶ ἐπὶ τοῦ ἔρως· καὶ πρὸς τῷ αἰγιαθῷ τῆς θαλάσσης, εὐθαμῶ δὲ ἐπ' ἀγορᾶς. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ὡςπερ τὸ μὲν οὐκ ἐρίσει, καὶ οὐ κραυγᾶσει, σημαίνει τὸ πρᾶν καὶ ἡμερον· τὸ δὲ οὐκ ἀκούσει τίς ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ, τὸ ἀφιλότιμον καὶ κενῆς δόξης ἐλεειθῆρα. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἐχει δὲ καὶ ἑτέραν ἀνηγμένην ἔννοιαν τὸ μὴ ἐν ταῖς πλατείαις ἀκούσθῆναι τὴν φωνὴν αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐν παραβλαῖς αὐτὸν ἡμέρα πως ἐπικρατομένην, εἶα δὴ τίμενον, τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον προφῆρειν· ὡς μὴ διδοῦσαι τὰ σῖμα τῆς κωνί, μὴ δὲ βίπτουσαι τοὺς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χερῶν· οὗτοι γὰρ εἰ ἐν ταῖς πλατείαις ἀναστραφεόμενοι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Δύναται δὲ τις καὶ κατὰ τὴν πρόχρον ἔννοιαν ἐκλαβεῖν τὸ, κἀλαμνον συντετριμμένον οὐ κατέαξει· καὶ τὸ, οὐκ ἀκούσει τίς ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ· κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάσης, κἀλαμνον ὁ σωτὴρ παρὰ τῶν ἐμπαιζόντων ἠπίως εἰδέατο, καὶ οὐχ ὡς θυσασαχαιτῶν ἐπὶ τῇ αἰσχύνῃ, τοῦτον ἐπερὶσάμενος ἐκλασθῆναι καὶ ὁ Πιλάτος δὲ, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ βήματος εἰς τόπον λεγόμενον λιθόστρωτον, ἑβραϊστὶ δὲ γαβαθὰ, τοῦτο δὲ τὸ λιθόστρωτον πλατεία πάντως ἐστὶ· καὶ ἐκεῖ κατὰ τὴν προφητείαν, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄρνους· καὶ ἀναγκάως οὐκ ἦκουσε τίς ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Καὶ λίνον τυφόμενον, ἢ τὸ καπιζόμενον οὐ σβῆσει· τὸν ἐκείνων θυμὸν ἀναφανέντα μὲν ἐπ' αὐτὸν, ἀτονήσαντα δὲ καὶ αὐτομάτως συναφανισθέντα τῷ ὑπεκλάματι· τοῦτο γὰρ τὸ λίνον ἅμα τὸ ἀναφθῆναι καὶ θανατοῦμενον, καὶ τροφῇ καρπῶν μᾶλλον ὑπάρχον, καὶ οὐ πυρὸς· τὸν γούν ταυτοῦτον θυμὸν, τὸν τοῦ σβεννύοντος οὐ δεόμενον, οὐκ ἔσβησεν ὁ σωτὴρ.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἴνα τὴν προθυμίαν αὐτοῦ παραστήσειεν, ὅτι σωτὴρ καὶ εἰκονομακῶς κοφῆ ποδὶ τὰ εὐωα τραχέα παρατρέπει, μὴ παραδεικνύς τὸ μέγεθος τῆς εἰκίας θεότητος.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τί δὲ τοῦτο ἔστιν; ἴδεν τοῦ λογῶ το ἀνάπτεισθαι, καὶ ὡς ἐν ἀκαρῆ λάμπειν ἅμα καὶ θραύεσθαι· τὸν δὲ θυμὸν ἰουδαίων εὔτε ἔσβησεν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ ἀνάψαντα καὶ φλεχθέντα ἐπ' αὐτὸν, πολλὰς θραυσθῆναι εὐ συνειχόρην, ἕως οὗ τοῦ σταυροῦ παγέντες, ὃν ὑπέκεινεν ἰουδαίως σαρκὶ, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἀκαλυψάσεως, ἐξέβαλε, τοῦτοστιν διετήγαγε, καὶ καταλῆξαι πεποιθὲν εἰς νόον τὴν κρίσιν αὐτοῦ.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἦν πρὸς ἰουδαίους ἐκρίθη, Πιλάτου δοκῶντος, καὶ ἦν ἔκρινε τὸν διᾶβολον, καὶ ἐπὶ τὸ πάθος πρὸς σιτηρίαν ἡμῶν ἐρχόμενος, καὶ λέγων· ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέριται· καὶ πάλιν, νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐκ τῆς πρὸς Ἀνδρόνικον κοινοβίάρχην ἐπιστολῆς. Νήσους τὰς ἐκκλησίας φίλον τῷ προ- p. 115. b. φῆτ' καλῶν, μέσας κυμένας τῆς βιωτικῆς θαλάσσης, καὶ τοῖς διαπλῖνσι τὴν ἐν κόσμῳ ζωῆν προτεινόντας λιμένα σιτηρίων, καὶ μὴν καὶ τοῖς πειρασμοῖς περικλυζομένας τῶν τε κατὰ κερσῶς δοκῶντων αὐτὰς ἑλλήνων, καὶ μέχρι καὶ νῦν αὐταῖς ἑσταντοταμένῳ αἰρετικῶν.

Ἀπὸ λόγου ραγ'. Καλῶς δὲ ἄγαν καὶ τὸ ἔνεκεν ἐμοῦ· βουλόμενος γὰρ εἰπῆν, ἔνεκεν p. 117. a. ἡμῶν, ἀπερὶ καὶ ἀνακληρῆ καὶ τὸ ἡμέτερον ἐνδείξ ἔλγων, ἔνεκεν ἐμοῦ, τὴν ἐμὴν φησὶν χάριν, αἰτίαν παύσμαι τῆς δωρεᾶς· διὰ τοῦτο γὰρ χάριτι τῇ πρεπούσῃ θεῷ, ὑπὲρ παντὸς ἔγνεσάμην θανάτου, καὶ ἀνίστην ἵνα τιαυτα δωρησάμην.

Σιτηρίου ἀντιοχείως. Τὰς νοεράς καὶ ἀγγελικὰς καὶ ἐπουρανίους δυνάμεις λέγει. p. 118. b.

Ἀπὸ λόγου ρβ'. Βουλόμενος ἐνδείξασθαι τῶν ἑαυτοῦ λόγων τὸ ἀπαράβατον, καὶ εἰς p. 120. a. φόβον ἐμβαλεῖν τοῖς ἀκούοντας, τῷ σχηματὶ τῶν ἔργων ἀνθρωποπεριπῶς δι' ἡμᾶς κέριται. p. 122. a.

Ἐκ τῆς πρὸς Φαρέτρην ἐπιστολῆς. Σκέπη δὲ χειρὸς, νεότερος ἢ αὐτὸς πάλιν νοηθεῖν δεξιὰ χεῖρ καὶ βραχίον ὑπὸ τῶν τεῦ θεοῦ καὶ πατρὸς· καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπικρίπτων, μέχρι τοῦ συμπεράσαι τὴν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν οἰκονομίαν, καὶ ὑσαναχωρῶν τῶν γόνων τῶν ἰουδαίων· καὶ πῆ μὲν ὡς βέλος ἐκλεκτὸν κατὰ τιτρώσκων διὰ τῶν ἐλέγχων τὰς ἀπειθεῖς καρδίας αὐτῶν· πῆ δὲ αὐτὸ πάλιν ἐνδοθῶς, καὶ εὐ τὴν ἀξίαν αὐταῖς ἐπάγων πλῆγῆν, ἀλλ' ὡς ἐν φαρέτρᾳ τῇ φιλανθρωπικῇ σκέπων, καὶ ἀναπαύων τὴν τοῦ βέλους ἐξήντητα.

Ἐκ τοῦ κατὰ τὸν καθολικὸν Ἀλεξάνδρου συγγράμματος. Οὐ παντελῆ λόγων ἀπόλειαν p. 125. a. οὐδὲ γὰρ εἰ κατακοῦντες αὐτὴν ἄνθρωποι, τιαυτὴν ὑποτίσονται, ἀλλὰ τὴν πρόσκαιρον· καὶ δι' αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἀφ' αἰώνων μεταστήσονται, ὡσπερ εὖν καὶ ἡ κτίσις· ἀπερ ἅπαντα διὰ τοῦτο ἔπειν ὡσπερ ταῦτα παρεθῆλυσεν.

Σιτηρίου ἀντιοχείως. Εἰς οἰκίον πρόσωπον τὰ ἡμῶν ἐγκλήματα προσγραφάμενος, καὶ τὰς ἀσθενείας πάντων βαστάσαι μόνος ὡς ἰκανώτατος· θεὸς γὰρ ἦν ἀληθῶς καὶ ἀναλλοιώτως σεσαρκωμένος, καὶ ἐν εἶδει τῷ κατ' ἡμᾶς.

Ἀπὸ λόγου ραβ'. Οἰκειόμενος ὁ προφήτης τὴν τεῦ ἰδίου ἔθνευς εἰς τὸν σιτηρᾶ καὶ p. 126. b. θεὸν Ἰησοῦν ἐσπῶν τὸ λυμὰν καὶ παροῖσιαν, καὶ συναρμῶν ἑαυτὸν τοῖς ἀγνώμοισιν, ἡμῖς φησὶν οἱ ἐχθροὶ καὶ πλεῖμα, οἱ πλεῖστατες, οἱ τρώσαντες, οἱ κακώσαντες ταῖς μαλακίαις ταῖς πληγῶν ταῖς τραύμασι τοῦ μαλακισθέντος, τοῦ τραδέντος, τοῦ κακοδέντος, ἰάθημεν ὡς πρὸς ἐπληκατῆ σιτηρᾶ, καὶ παιδεύσιν ἡμῖν εἰρήνης γίνεσθαι τὰ ἐκείνου.

Ἀπὸ λόγου ραβ'. Ἐπ' αὐτὸν ὡς ἐπὶ στήλην, φησὶν, τὸ τῆς εἰρήνης ἡμῶν ἐπιγέγραπται μέσθημα.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὸ δὲ ἡμῖς, ἔμασαν ἔχου πολλὴν, εἰ σταυρώσαντες, εἰ διὰ p. 127. a.

πάσης ὁδοῦ πολυήσαστες, οἱ ἐνπαρινήσαντες ἀριθμῶ; ἔθεν καὶ αὐτοὶ ἐν εὐαγγελίῳ ἔβα, τὸ οὐκῆον προτιθεῖς εἰς παιδείαν παράδειγμα· μᾶθετε ἀπ' ἐμοῦ, ἔτι πρῶτος ἐμὲ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐφράσσετε ἀνάπαινον ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὅ καὶ Παῦλος συνηθὰ λέγων γέγραφε, αὐτὸς γὰρ ἰσθὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν.

Ἀπὸ λόγου μς'. Ἦν γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ ἀγενεαλόγητος ὡς Θεὸς, καὶ κατὰ σάρκα γένος ἐπιγραφόμενος.

Ἐκ τοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν συγγράμματος. Τοῦ γὰρ εἰς Σόνατον ἐκουσίως καταβήκατος, ἤρθη ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ζωῆ, καὶ μετακρίσθη, καὶ ὑπερανέβη τοὺς οὐρανούς· ἔτι βασιλεὺς ὑπῆρχε τῆς δόξης, καὶ ἡ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ζωὴ, καὶ κυριὸς τῶν θυνάμενων, καὶ θρόνον ἔχων τὸν ἀνωτάτω, καθὰ καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν οὐρανῶσι ἐπέγνωσαν καὶ ὠμολόγησαν· αἱ καὶ διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς κίνησην, καὶ τὴν ἐκούσιον κένωσιν τῆς κατὰ τὸ πάθος ἐπὶ τῆς ἀτιμίας καὶ ἀδοξίας ἠνέσχον· ταῦτο θηλευσίως εὐλόγως αὐτῷ τῆς κατὰ ὑπόστασιν αὐτῷ καὶ ἀδιαφορῶς ἠνωμένης σαρκὸς, περὶ ἣν τὸ πάθος καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀτιμία συνέβαινε· κατὰ θεῷ μὲν τολωμένη τῷ καὶ σισαρκωμένῳ, ψαῦσαι δὲ μὴ δυναμένη τῷ πάθους, ἔπερ ἀνέχετο.

Ἐκ τῆς πρὸς Ἀναστασίαν διακονῶν ἐπιστολῆς. Τὸν ἄγιον καὶ ἐν ἀγιασῶ ἀναπαυμένον ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου παντός ἁμαρτίας, εἰδέκασεν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ γενέσθαι δύναμι καὶ προσφορὰν ἐπὶ τῷ δικαιοδῆναι τοὺς διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν σπαρληθέντας ἡμᾶς, καὶ ἀδέλφους καὶ ἐπιπέα μὴ ἔχοντας, ὡς πού φησὶν ὁ ἀπόστολος.

Σημεῖον ἀντιχριστοῦ. Ὅπερ δηλοῖ σαφῶς, οἷα δὲ θεῷ καὶ ἐνθωδρωπηκτοῖς φυσικῶς, καὶ εὐσυνῶδως ἐνεῖναι τὸ ἀγαθόν, καὶ τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀλλοτριώσιν.

Ἐκ τοῦ φιλαληθούς. Ἄλλ' ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ φέρων, καὶ πᾶσαν ὡσπερ φορέας τὴν ἀδραματικότητα, τὸ ἡμέτερον ἀτελὲς ἠνωσάτω· ἴν' ἐν αὐτῷ πρώτῳ δι' ἡμᾶς ἀτρέπτοις κατὰ ἡμᾶς γεγενῶτι, καὶ ὄντι τελείῳ, πωσωμένεθα τῆς ἀτελεῦς καταστάσεως.

p. 128. b.

Ἄγιον ὕδωρ μὲν προσκαρτερεῖ τὴν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἄφεσιν, καὶ τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος χάριν· οἶνον δὲ, τὸν διδασκαλικὸν ὀνομάζει λόγων· ἄμικρον γὰρ πρῶτον χαρίζεται καὶ πῶς ἂν τις εἴποι, τὴν ἄνευ ἀργυρίου χάριν ἀγοράζειν προτρέπεται; φάσκων, περιεῖτες ἀγοράσατε καὶ πίετε· ὅπου γὰρ ἀργυρίου καὶ τιμῆς οἶνου· τὸ γὰρ ἀγοράζειν, ἐκαστὸν τῷ κατὰ χάριν λαμβάνειν· ἀλλ' ἡ θεία χάρις ἐσθίας ἐστὶ· πίστιν γὰρ ἀντὶ τῆς τιμῆς ἀπατεῖ τὸν λαμβάνοντα.

Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία χρυσίον καὶ ἀργύριον εὐ προσένεγκεν, ἀλλὰ πίστιν καὶ πόσι; τὰ ἄδυνα ταμεῖα τῶν θησαυρῶν τῆς σοφίας ἠγόρασαν· ὁ γὰρ πολλῶν μεγαλοπρεπῶς ἀμάρτην χωρὶς ἀργυρίου διηκλιεσάτο.

p. 133. b.

Ἀπὸ λόγου νς'. Σαφῶς διὰ τῶν ρημάτων τούτων δηλῶν, ὡς τὸ τῆς κενώσεως ὑπὸ μὲν καὶ ὑποβήθικος, καὶ τὸ Χριστὸς ὄνομα τε καὶ πρᾶγμα, δι' ἡμᾶς κατεδέξατο· τὸ γὰρ πνεῦμα φησὶν, ἔπερ ἐστὶ φυσικῶς ἐν ἐμοὶ διὰ τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας καὶ τῆς θεότητος, τῷτο ἐπ' ἐμὲ παραγένεκε καὶ ἔξωθεν, ὡσπερ καὶ ἐν ταῖς τοῦ Ἰωρδάνου βεΐθροις ἐν εἰδὴ πιμιστεράς ἐπερείτησεν, οὐχ' ὡς μὴ ὑπάρχον ἐν ἐμοὶ, ἀλλ' εὖ ἔχρασαν ἔχρασε με· τίνας δι' ἔνεκεν χρυσθῆναι προέλιτο; ἢ ἡμῶν τῶν ἐρημῶν γενομένων τοῦ πνεύματος, διὰ τὴν ἀργύριον ἐκείνου ἀσέφρασιν τοῦ θεοῦ φήσαντες· εὐ μὴ καταμείνει τὸ πνεῦμα μου ἐν τῆς ἀδραματικῶς τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦς σάρκα.

Ἀπὸ λόγου πδ'. Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἡμᾶς, εὐ εἵκεν ἔχριστόν με κύριος· ταῦτα διὰ τὸ πρῆξίν τε Χριστός, ὁ δὲ ἡμᾶς σαρκωθεὶς καὶ ἐνανθρωπήσας τοῦ θεοῦ λόγος φησὶν· ὅς τις θεός ὢν ἀληθινός, ἐξ ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς, καὶ οὐκ ἀποκτισθείσας εὐ ἦν, καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀληθῶς ἄνθρωπος γεγενῆς, μεθ' ἡμῶν κέχρισται τῷ ἑλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως· τοῦ πνεύματος αὐτοῦ παρὰ τὸν Ἰερθεῖον ἐπιφαιτήσαντος, ἐν εἰδῇ πρῶτατος· πάλα μὲν ἑλαίῳ συμβολικῶς ἐχρίετο βασιλεῖς τε καὶ ἱερεῖς, ἀγασμοῦ τινὰ μετοχῆν ἐκ τούτου κερδαινόντες· ὁ δὲ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσας, τῷ νοσητῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἑλαίῳ, καὶ αὐτῇ τῇ ἐπιφαιτήσει τοῦ πνεύματος ἐχρίσθη· τούτο ἡμῖν λαμβάνων οὐχ' ἕκαστῷ· καὶ γὰρ ἀποπτάντος τοῦ πνεύματος καὶ μὴ καταμέναντος ἐν ἡμῖν, διὰ τὸ εἶναι ἡμᾶς σάρκας, πένθους ἦν πλήρης ἡ γῆ· πῶς γὰρ οὐκ ἡμίλλεν, ἰσπερμῆνη μετουσίᾳ θεοῦ;

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς· ἀπέταλλέ με· τοῖς γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ γνώσιν πτωχίσουσι, καὶ πλουτοῦσιν ἐν ἀμαρτίαις ἐκήρυττε λέγων· μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ταῦτη καὶ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν ἴασατο.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν ἐχαρίσατο, τοῖς ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας καὶ σιγῆ θανάτου ἐπιφανεί· καὶ ἀπλῶς εἶπεν, ἐκάλεισεν ἑναυτὸν κυρίου δεκτὸν, ἔπερ ἀπαντα συλλήβδην ἔχει τὰ ἀγαθὰ καὶ χρηστά.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Ἐκήρυξε δὲ καὶ αἰχμαλώτους ἄρισιν ἦν καὶ ἐνίργησεν, θίσας τὸν ἰσχυρόν, τὸν τυραννικῶς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους καταδυναστεύσαντα σατανᾶν, καὶ τὰ σκιῆ αὐτοῦ διαρπάσας ἡμᾶς.

Σειρήν ἀντιχρῆς (1). Αὐτὸς μὲν γὰρ ἦν ὁ ἰσχυρὸς ὡς θεός· ἡμᾶς δὲ βιαίως κατεχο- p. 135. a.
μένους ἐξήρπασεν ὑπὸ τοῦ τῆς τοῦ τυράννου διαβόλου χιμῶς· ὅθεν ὠραῖον αὐτῷ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν κατεφαινετο· καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ταῖς ἀσωμάτοις ἰδοὺ δυνάμει.

Σειρήν ἀντιχρῆς. Φωνὴ κραυγῆς ἐξάκουσον ἔσαι, φησὶν, ὁ μέλλων προφητεύει· καὶ p. 137. b.
πρακτικῶς κραυγῆ πόλιως, ὑπερχύσθη τῶν ἀκούοντων τὴν ἀκοήν· ἀλλ' εἰ καὶ ἐπεξάκουσον, πλην ὅμως ἀπέβητον, φωνὴ γὰρ ἴσταν ναοῦ· τὰ δὲ ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ ἐκ τῶν ἀδύτων, καὶ τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων, ὡς φησὶν ἡ δεῖα γραφὴ, φερέμενα ἢ χρησμοδούμενα, μυστηριώδη τινὰ ἔστιν, καὶ ταῖς τῶν ἀνθρώπων θιασιαις ἀπρέσιτα· ἢ ὑσπρέσιτα, καὶ ἐρημικίας οὐ βίαμα.

Ὅς πόντως ταῖς τοκούταις κατὰ φύσιν παρέπεται, καὶ ὄλγους δίχα τεκῖν, τὰς ἐν p. 138. a.
λύπαις τέκτιν καταδεδυκασμέναις οὐκ ἐνεστὶν· ἀλλ' ἡ θεοτόκος παρθένος ἀνάδυσεν ἴσταν ὠδῖνα καὶ τόκον, καὶ ἔξω γένηται καὶ κατὰ τούτων τῶν ὅρων τῆς φύσεως, καθάπερ καὶ κατὰ τὸ χωρὶς σωματός κησῖαι, καὶ μετὰ τόκον ἔχειν τὸν τῆς παρθενίας διαμῆν ἀδιαιτέν.

Ἀπὸ τοῦ λόγου ρθ'. Τὸ δὲ ἐξέφυγε βοῶν τὸ παράδοξον, ὅτι διὰ τῆς φύσεως ἐλθὼν ἐξω γέγινε τῶν ὅρων πῆς φύσεως, ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τῶν παρθενικῶν ἐκδραμῶν, καὶ ἐξελισθῆσας δεσμοῦ· καὶ ταῦτα ἐκ τῆς παρθενικῆς σαρκωθεῖς, καὶ ἔσαν τὸν τῆς κησῖαις γρόνον πληρῖσας· καὶ ἀτρέπτως κατὰ σάρκα γενόμενος ἡμῖν ὁμοούσιος, καὶ ὢν τῷ πατρὶ καθὼ θεός ὁμοούσιος· καὶ μένος ὡς ἀληθῶς μετὰ τὴν τοῦ Ἀδὰμ παρὰβασιν ἤρξεν τεχθεῖς.

Ἀπὸ λόγου ι. Καὶ ὀφθαλμοῖς πολλοῖς ἔλα καὶ οὐκ ἐξ ἡμῖσας, καθάπερ ἄστροι· φε- p. 192. b.
λωτάταις περιμυθισμένα· καὶ αὐτοῦ τὸ ἐργηρομένο καὶ περωτῖσθαι διανύοντα.

Ἀπὸ λόγου η'. Πλείσι προσωπίαις ὑπογραφεμένα, καὶ διὰ τούτων ἐμφαινόντα τῆς θεο-
ρίας τὸ πλούσιον.

(1) Scribo Severi nomen, ubi ex incerto eiusdem libro profertur auctoritas.

- * 4. κτ. 5? 'Από λόγου κθ'. * Καὶ πλῆθι περιέγρον μεταφράζομενα, κεντούθεν τὸ εἶν δαδύτα καὶ ἰλαφρὸν καὶ ἀνωρεῖ; καὶ εὐάνητον διὰ γὰρ τῶν σωματικῶν τούτων ὄφρα ἢ ἐμψύσων, ὡς δι' αἰνιγμάτων ὁρατομεθεα καταύρησιν, καὶ οὕτω; ἔχοντα φύσιν τε καὶ τάξιν.
- p. 195. a. 'Από λόγου η'. Καὶ τὰ ἐρώσικα συγκαλύπτοντα, μὴ πρὸς ἅλα θεα προσλαβόντα τῆ ὑπερβάλλοντι καὶ μὴ ἐνεγκόντα, καὶ τὸ μέτρον ἀπολείπει τῆς εἰς αὐτὰ κατωσίης; ἰλιμψῶς; τοῦτο αὐτῶν ἐστὶ δεκτὸν, ὅσον ἂν ἰδῶν δυνήθει, πρόσωπον κατακαλυπτόμενον πέριψιν· εἰς τὸ δὲ κέντρον τῆ φωνῆ; μωρὸν ὑπερβαίνει καὶ ἀμυδρωτάτων.
- 'Από λόγου θ. Γνωσὶν ἦγον φαντασίαν εἴληεν εἰς ἑαυτὰ, καὶ ταύτης τῆς μετουσίης μόλις ἀπήλασε, καὶ οὐκ αὐτῆς δόξης, ἀλλ' ἐμοιωμάτος δόξης κυρίου, μήτι γε εὐσίης διὰ παῶν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ.
- p. 194. a. 'Από λόγου ρα'. Τέπον δὲ κυρίως νεπίεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὰς ἐγγυῶσας ἀίλωνς εὐσίης, παρὰ τὰ; ἄλλας δυνάμεις αὐτῶ, καὶ πλῆεν τῆς θείας μετουσίης καὶ θεώσε; ἀπαλουσώσας, καὶ τοῦ ἐκείθεν νοεροῦ καὶ ἀπέρρητου φωτός; τούτου γὰρ ἕνεκα καὶ ἔρως αὐτοῦ καὶ κἀνδρα κελίται τὰ χερουβὶμ' ὡς διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας ἐλλάμψως καὶ τὸ δυνατόν, εἰνεῖ ἐγκαθεζομένου καὶ ἐναπαυομένου καὶ ἐμφιλοχουῖντος αὐτίς.
- p. 196. a. Σειήρου ἀντιεχέως. Πρὸς τὴν ἄλωσιν καὶ τὸν ἐμπρισμὸν παραστῆσαι τῆς Ἱερουσαλή, καὶ τῶν ἐνοικούντων τὸν φόνον, καὶ τὸ διασπαρῆσαι καὶ λιμηθῆναι τοὺς περιληφθέντας παταχοῦ σχεδὸν τῶν περάτων τῆς γῆς.
- p. 199. b. 'Από λόγου λα'. Τὸ σημῖον τοῦ σταυροῦ δ' προφήτης ὡς ἐν τύπῳ τεδείκται δυνάμεις ἔλιν ὑπόφρων καὶ φυλακῆς σφραγίδα τὰς φοβουμένης τὸν κύριον.
- p. 200. a. Σειήρου ἀντιεχέως. Τούτο παρίστησι ἐτι τινὲς ἦσαν κατοροφόμενοι λίαν ἐπὶ τῷ τῆ ἀρχιερωσύνης προσήματι, καὶ ἐπὶ τῷ τόπῳ τοῦ καυὸ καὶ τοῦ ἀγιάσματος μέγα φωνώτες, κενὸ δὲ ἀγαθῶν ἔργων, καὶ τῶν ἐναντίων ἐργάται; καὶ διὰ τοῦτο φησι τῆς τιμωρῆς ἀγγέλως, ἀπ' αὐτῶν ποιήσασθαι τὴν ἀρχὴν, οὗς ἐχρῆν αὐτῶ βίον, ὡς καὶ ὑπὲρ ἄλλων ἀμαρτανότων δύνασθαι χεῖρας ἐκτείνειν πρὸς θεόν, καὶ ἀνέχειν τὴν ἐπιεικισμῆν τιμωρίαν καὶ ἀπειλήν.
- p. 202. b. 'Από λόγου ος'. Τοιαῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ τῆς κακίας ἐπιτηδέματα καὶ εἰ τῆς παρυσίας ἡδονῆς καὶ χάριτος ἕνεκα τὸ λυσitelῆς παρατρέχοντες ἐκ τοῦ τέλους φερῶνται καὶ διελύχονται, καὶ τῆς ὀργῆς ἐπελευσῆς λοιπὸν μεταμελεῖ τῆς ἀπατηθείσει τῆς ἡδονῆς, καὶ τιν πρὸς τὸ πᾶν χαρισάμενον, ὡς λυμῆωα βδελύττονται.
- p. 203. a. Ἐκ τῆς πρὸς Βεροικιανὸν ἐπιστολῆς. Ἀνδύοντες τοῦ λόγου τὴν συγχόρησιν, τοῦ θεοῦ παραδεδωκότος τῆ ἀπάτη τὴν ἡγαπῆκὸτα τὸ ψεύδος, καὶ παραπικραίνοντα αὐτὸν εἶκον τοῦ Ἰσραὴλ.
- p. 205. a. Σειήρου ἀντιεχέως. Ὁ μὲν τὸ σχῆμα τῆ ρητῆς παραθέμενος, ἔγραψεν ὡς ἐνόησεν ἡμῶν δὲ τὸ ἀποτροπαῖζεσθαι κενὸ τὸ διαίγειν τὰ τέκνα τοὺς πατέρας ἐν πυρὶ, ὅπερ ἐν τῇ τειγῆ τῶν βασιλευῶν ἰσότηρται, καὶ Ἄχαζ καὶ Μανασσῆς διασπαιμότως πεποινῆσαι καὶ πρὶ παντός δὲ τοῦ Ἰσραὴλ ἰμοῖως γέγραπται; καὶ διήγειν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν ἐν πυρὶ, καὶ ἱμαντείνετο; καὶ ἀμφοτέρω γὰρ ἕνεκαλοῦντο, καὶ τὸ δύναι τὰ τέκνα αὐτῶν εἶς; δαμιονίης, καὶ τὸ διαίγειν διὰ πυρός τὰ ζῶντα, καὶ περικαθαίρειν εἰς ἀπετροπὴν θῆδεν πάσης βλάβης; διὰ καὶ ὁ προφήτης συνύφεν ἀμφοτέρω, καὶ τὸ σφάζειν τέκνα, καὶ τὸ ἀποτροπαῖζεσθαι.

Τούτο δὲ ψυχρὸν τίνι γὰρ τῷ λόγῳ κατὰ σε ; νεώτερον καλῶ τὴν τοῦ Ῥουθὴν τοῦ p. 206. a. πρωτοκόου φυλὴν τῆς Ἰσραὴλ φυλῆς· δυνατὸν δὲ ἴσως αὐτὸ πρὸς τὴν τοῦ Γαδ καὶ τὴν τοῦ Μανασσὴ φυλὴν ἐκλαβῆναι· αὐτοὶ γὰρ νεώτεροι τοῦ Ἰσραὴλ, ἢ ἐκ τοῦ πλείονος τὸ ἄνω νεώ-
ται, συμπεριλαμβανόμενοι καὶ τῆς φυλῆς τοῦ Ῥουθὴν.

Ἀπὸ λόγου ρά. Ψυχὰς δὲ ἀνθρώπων οὐκ ἂν τις εἶποι κατὰ δὴ δαίμονας μαγγανίας p. 208. a. γοῶντος ἀκολουθεῖν· ἀληθεύει γὰρ ὁ διὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου λαλῶν· πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἡμαῖ εἴπαι· τὰς δὲ οὐσας θεῶ, πῶς; ἂν ἀνθρώπος ἐλυσιτελεῖ ἀσεβῆς; δαίμονι γὰρ μόνις φίλον ὑπακούειν κακίᾳ.

Ἀπὸ λόγου καί. Τούτοις τῶν μὴ τοῦς πένους ἐργαζομένων τῆς ἀρετῆς, εἰ μὴροὶ μο- p. 211. b. λύνονται τὰς ὑγίαις ἰδέουσις.

Σειήρου ἀντισηχίως. Πρὸς μὲν τὸν ἀρχοντα Τύρου, ἀληθεύων λέγει· παριστᾶς, ὅς τις p. 218. b. τὲ ἦν; καὶ ὅπως ἀπεβλήθη τραπίς.

Ὅρος δὲ ἄγων εἰ προέπιεν, τὴν τῶν ἄνω δυνάμεων ὑψηλοτάτων, τὰ πρὸ τῆς ἐκτερηῆς τῶν δυνάμεων ταύτων διηγείται.

Ἐκ τῆς πρὸς ἐπισκοπὸν ἐπιστολῆς. Σταφυλὴ δὲ καὶ καρπὸς τῶν ὀρῶν τοῦ Ἰσραὴλ, p. 226. a. ἢ τῶν ὕψων διγμάτων ὕψων τῶν ποιμένων διδασκαλίᾳ καθίσταται, τῶν εἰς ὄρη λελογισμένων τοῦ Ἰσραὴλ.

Ἐκ τῶν κατὰ Ἀλεξάνδρου. Τί ὃ ἂν τις εἶποι καὶ περὶ τοῦ Ἰεζεκιὴλ, ἐναργῶς τὴν ἀνά- p. 227. a. σκασιν τῶν σωματικῶν ἐπιψύχων ἡμῖν ὑπεγράφευτες; τούτο γὰρ ἀνθρώπος· καὶ ἄγοντος ὡσπερ ὑπ' ἔψιν τὸ παραδέξην τοῦ μυστηρίου λέγοντος, τάδε λέγει ἀδυνατῶν κίριος τὰς ὁσείας τού-
τοις, ἰδοὺ ἐγὼ φέρω ἐφ' ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ θώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκα, καὶ ἐκτενῶ ἐφ' ὑμᾶς ὄφρα, καὶ θώσω σπένυμα μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ ζήσασθε· κατα-
νεύσαι χροὶ πῶς πρότερον εἰπὼν φέρω, ἦγεν εἰσάγω ἐφ' ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, ἵνα δηλώσῃ τὴν ψυχὴν, μᾶλλον δὲ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἰδίου σώματος τῆς ψυχῆς· οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης πλάσεως ἐμφουσηθείσης πνοῆν ζωῆς, ἐγένετο ὁ ἀνθρώπος εἰς ψυχὴν ζωσαν, καὶ προσθεῖς ὡς θώσω νεῦρα καὶ ἀνάξω σάρκα, καὶ ἐκτενῶ ὄφρα, καὶ κατὰ μέρος τὴν ἀνά-
πλασιν ζωγραφίσας, πάλιν ἐπήγαγεν, καὶ θώσω πνεῦμά μου εἰς ὑμᾶς· ἵνα παραστήσῃ σα-
φῶς τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν τὴν μέλλουσαν τοῖς τῶν δικαίων οὐσίαν ἐκασθεῖν, ἐν τε ἀθανασίᾳ καὶ ἀφθαρσίᾳ καὶ δόξῃ φωτεινοτάτῃ λαμπρότητι· ὡς μὴ οὐσίαν ἐναλλαγὴν τὴν ἀνάστασιν ὑπάρχειν, ἀλλὰ χάριν ἐπαμφενομένην εἰς ἀνάρισιν θανάτου τὴ καὶ φθορᾶς καὶ εἰς τὴν εἰς αἰὶν διακινῆν, καὶ θείας μετεσχῆς θορητῶν· ὥστε τὸ αὐτὸ σῶμα τὸ σπαρὴν φθορῶν, τοῦτοισι τὸ ταφῆν, σπαρὴν γὰρ τὴν ταφῆν ὁ Παῦλος ἐκάλεσεν διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως, ἐγείρεσθαι ἐν ἀφθαρσίᾳ· τὸ σπαρὴν ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεσθαι ἐν δόξῃ, καὶ τὰ ἐξῆς· εἰ μὴ γὰρ αὐτὸ τὸ σπαρὴν αὐτὸ καὶ ἐγείρετο, ἀλλ' ἕτερον ἀνδ' ἕτερον καὶ ἐκπλ-
λαγμένον κατὰ τὴν οὐσίαν ἐτίθετο τῇ ψυχῇ, πῶ τὸ θάνατον τῆς ἀναστάσεως; ποῖα δὲ ἀνά-
στασις κίριως, εἰ μὴ τὸ περὶ ἀνάστασιν, καὶ τὸ διαλυθῆν ἐγείρουσθαι, καὶ ἀνανεῦσθαι τὸ παλαιόν;

Ἀπὸ τῶν αὐτῶν. Ταῦτα καὶ ὁ Χριστὸς βιβλαίων, μᾶλλον δὲ διὰ τῶν αὐτῶν λόγων ἐρ- p. 227. b. χόμενος, αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ ὁ τὰ εἰρημένα διὰ τοῦ προφήτου φερεγγάμενος, ἔλεγεν ὅτι ἐρ-
χεται ὥρα ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν ταῖς μνημείαις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου;

καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράσσοντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

- p. 251. a. Ἀπὸ λόγου κα'. Τί δ' ἂν ἄλλο τις ὑπολάβῃ τὸ θυσιαστήριον εἶναι τὸ ζῦλον, ἢ τὴν σταυρὸν; ἐφ' οὗ τὸ νοητὸν σφάγιον ἑαυτὸν προσήνεγκεν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ δὲ ἡμᾶς σαρκωθεὶς δι' οὗ πρὸς τὸ ὕψος ἀνεβιβάζομεν τῆς γνώσεως τῆς ἀγίας τριάδος· τοῦτο γὰρ ἑκατέρωθεν τὸ τριῶν πεχῶν εἶναι τὸ ὕψος αὐτοῦ.
- Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὸ δὲ δύο μὲν πεχῶν εἶναι τὸ μήκος, δύο δὲ τὸ εὖρος, δελοὶ σαφῶς τὸν ἐραπιδωθέντα τῷ σταυρῷ, καὶ παθόντα σαρκί, τῶν τεττάρων πέρατων εἶναι τῆς οἰκουμένης δεσπότην καὶ κτίστην καὶ δημιουργόν, καὶ δεκτὸντα μέχρι παντός, καὶ ἐν ἑαυτῷ συνέχοντα τὸ τετὸν πᾶν.
- p. 252. b. Ἐκ τοῦ κατὰ τῶν προσηκῶν Ἰσουλανῶν λόγου. Καὶ τὸν ἐκ τῆς πύλης ταύτης τύπος τῆς διαγραφόμενης μυστικῆς κατὰ τὸν θῆον ἐκείνον ναὸν τὸν ὀρακόμενον προσηκτικῶς ἐφθαλμῶς, προαναγγέλλειν ἡμῖν καὶ προδιαχαράττειν ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ τὴν ἐκ παρθένου τοῦ Ἐμμανουὴλ δεσπορευομένην γέννησιν, τῆς παρθενικῆς πύλης τὸ κλῆθρον καὶ μετὰ τόκον οὐ διαλύσασαι.
- p. 253. a. Ἀπὸ λόγου ρε'. Τοῦς γὰρ ἱερεῖς χρὴ προβιβιάσθαι τὰς τῶν ἡθῶν ἀκαθάρτους ἑρμάς, καὶ προειδηθῆναι τῶν πόνων καὶ τὴν ζωὴν ἔχειν οὐκ εἰς βιαζομένον, ἀλλ' ἀσφαλτομένην τὰ καὶ φυλάττουσαν, καὶ τῆς σωφροσύνης ὑπεμνησκούσαν.
- Ἀπὸ λόγου ρβ'. Ταῦτα δὲ φησιν οὐ τοῦ ἀγιασμοῦ φθῶντων· τίς γὰρ ἂν γίνετο καὶ βιασκήνας λόγος παρὰ θεῷ; ὅς διὰ τὴν υπερβάλλουσαν ἀγαθότητα, καὶ τὸ εἶναι ἡῶν, καὶ εὖ εἶναι δεόμενον· ἀλλ' ἵνα μὴ βαρῆσθαι τῷ πέρα τοῦ μέτρου τὴν χάριν ἐνδοφιλῆσαι, ἐπι καὶ ἥλιου τὴν ἄκτινα ὄλην ἀδυνατούμεν τοῖς ἐφθαλμοῖς ὑποδέξασθαι.
- p. 254. a. Ἀπὸ λόγου ργ'. Τίς δὲ ἐστὶν ἡ αὐτὴ ἢ ἰσοτέρα ἢ ἔχρυσος τὴν πύλην τὴν βλέπουσαν πρὸς ἀνατολὰς, ἢ τὸ φωτιστήριον τὴν ἑωσποῖον πηγὴν ἔχου, πύλην εὐσευ καὶ ἰσότητος εἰς τὸν παραδύσου ἀνεύρουσαν, ὅς ἐφτεῦδθαι κατ' ἀνατολὰς· ἥτις πύλη, σαββατικῶς μὲν ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν ἀνεύρουτο, καὶ ἀμνρότερον παρεδίδευντο· ὡς ἐν νεομηνίᾳ δὲ τῆ κυριακῆς, ἢ τις ἀρχὴ τυγχάνει τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς νέας ζωῆς, διὰ τῆς εὐαγγελικῆς λατρείας ἀνεπιτάσθη περιφανεστέρον τε καὶ τπλαγύστερον· κυριακῆ δὲ ἐστὶν ἀληθῶς ἅπας ὁ βίος τῶν μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατούντων κατὰ τὸν θῆον ἀπόστολον.
- Ἀπὸ λόγου ρδ'. Παιδεύον ἡμᾶς διὰ τούτου τοῦ τύπου σαφῶς, ὡς οὐ δὴ τὸν τῆς θείας θεωρήμασιν ἐμβεβηκότα, καὶ ὡσπερ ἐν νέφῳ γενόμενον, καὶ ἴσω τυγχάνοντι τῶν αὐτῶν εἰς τοῦτοσω παλινδρομῶν, ἀλλ' ὀρεγέσθω τῶν πρόσω, καὶ ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας διεξίτιναι κατὰ τὸ δυνατὸν, καὶ μετὰ πάλου λγίτων· τῶν μὲν ὀπίσω ἐπιλανθάνομενος, τὴν δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνουσας, κατὰ σπουδὴν διώκω ἐπὶ τὸ βραβείον τῆς ἀνω κληθεως τοῦ θεοῦ.
- p. 255. a. Ἀπὸ λόγου κα'. Τὸ δὲ ἕθωρ τοῦτο, τὸ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ διεκβάλλον καὶ διαπερνούμενον θάλασσαν, ὁ Ἰερδότης ὑπάρχει, ἐν ᾧ τὸ σπέρμα τοῦ ἀγίου βυκπιτισματος καταβήσεται· τὸ καταβαίνον ἐπὶ τὴν ἀόρατον, ἥτις ἐστὶν ἡμῖς, οἱ πάσης θείας ἐφημια καὶ αὐτίτοι χάριτος, οἱ σχολάζοντες καὶ στωαρμῆνοι, κατὰ τὸν τοῦ εὐαγγελίου λόγον, ἐν οἷς τὰ ἐπιτά ποιηρότατα κατόπισσε πνεύματα.
- Ἀπὸ λόγου κβ'. Καὶ τὸ καταβαίνον δὲ τὸν ἔλιον ἐμφανῆ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, δ' οὐ καταβέβηκεν ἢ τοιαύτη χάρις ἐπὶ τοῦς ἀναξίους ἡμᾶς.

Ἀπὸ λόγου ς'. Ζῆα καλῶ τοὺς διὰ τῆς ποικιλίας τῶν θηριῶν παθῶν παντοδατοῖς ζῆαι ἀπεικασθέντας, εὖς ἢ ἀλμυρὰ τοῦ βίου καὶ ταραχώδης ἐξήμεσε θάλασσα· ἀλλ' ὅμως ἐπιλθὼν ὁ Ἰερρόσιος καὶ τοὺτας ζῶν ἐχαρίσατο, τῶς ἀλμυρῶς πρῶτον ἐναποθνήσκουσι κίμασιν.

Ἀπὸ λόγου κα'. Τοῦτο προφανῶς τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἀνάπλασιν τοῦ χαικοῦ καὶ πλαιῦ ἀνδρῶντος παρίστην· ὁ γὰρ πρῶτος ἄνδρως ἐκ γῆς χαικός, ὡς Παῦλός φησιν· ψάλλει δὲ καὶ ὁ Θεοπέσιος Δαβὶδ περὶ τοῦ τῶν ἔλων θεοῦ, ὡς ἐμνήσθη ἔτι χῶς ἐμῆν· τῷ γὰρ πηλῷ τὴν λογικὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς καταχωρήσαντες, ἐκ τοῦ χαικῶς ὀνομαζόμεθα χαικοὶ, μᾶλλον καὶ αὐτὸ χῶς ὄντες, ἢ λογικοὶ· ἀλλ' ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ, τὸ πλῆθος τῶν ἐστὶ τὸ βάπτισμα ἐλευσωμένων πέρρωθεν θεωρῶν, χαικῶν μὲν ὄντων καὶ τῷ πηλῷ, νενεκρωμένων δὲ καὶ ἔσται ἐκτὶ χῶς πολλῶς σφίδρα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Dum Severi locos ex catenis in Isaiam et in Ezechielem eruerem, aliquot etiam offendi S. Cyrilli locos ex ipsius deperdito commentario in Lucam, qui illis addendi sunt a me editis in tomo decimo classicorum Auctorum a pag. 605. ad 607. Sunt autem hi

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

Τούτῃσιν ἐν στιχηῇ καὶ ἐν ὀλίγῳ παντελῶς καὶ συνισταμένῳ καιρῷ τὴν ἀπόπλασιν Col. ἔχων κοινῶν γὰρ ὁμοίαν εἰρήσεται πεμπόμενος εἰς ἑτέροισ, καὶ εἰς εὖς οὐκ ἴσμεν ἔσθ' p. 101. b. ἔτε, ἢ καὶ τάχα πῦ καὶ εἰς ἐχθρῶς.

Τὸν τῆς κλάσεως, ὁπλονότι τὸν ἐξώτερον σκότον, τὸν ἡταιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ p. 106. b. τῶς ἀγγέλοις αὐτοῦ, αὐτοῦ τῶν ἀφιλοκτιμῶντων ὁ κλήρος.

Ἰερῶς καὶ θείας νόμασι τὰς τῶν σεβομένων αὐτὸν ἐκμεθίσκου ψυχῆς, ἵνα τοὺς τῆς p. 128. a. εὐαγγελιστῶς εὐχονίας ἀποτεκνοῦσαι καρποὺς, κλήρον ἔχουσι τὸν ἐν οὐρανῶς.

Ἐναργίστατα διὰ τούτων αὐτὸς ἦν ὁ λέγων διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς, ἔτι καὶ p. 155. b. ἐνανθρωπήσει καὶ ἀφίξεται διακώσωσιν τὴν ὑπ' οὐρανῶν κειρίσθαι γὰρ οὐχ ἑτέρωσ φαμῆν τὸν υἱὸν, πλὴν ἔτι κατὰ σάρκα γενόμενον ὁπλονότι κατ' ἡμᾶς καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

Ἄθρου γὰρ ὅπως διὰ τρέπου παντὸς ἐξάφειρον αὐτῇ τὸ κάλλος ἐνοσημαίνεται, καὶ τῆς p. 154. a. ἀμωμῆτου ζωῆς ἐνεργάζεται τὴν φαιδρότητα· κατακαλλύνει γὰρ κόσμῳ παντὶ, νοσητῷ ὁπλονότι καὶ πνευματικῷ, τὰς τῶν σεβομένων αὐτὸν ψυχῆς, ἵνα καὶ πρὸς ἐκαστὴν λέγεται τὸ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας, ἀκουσον θύνατερ, καὶ ἴδε, καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἐσθῆμα δὲ σὺν τὸ εἰς τιμῆν καὶ δόξαν ἀληθῆ τῷ ἱερῷ καὶ ἀγίῳ γένει Χριστὸς, κοσηματὰ τε λαμπρῶν καὶ ὑπερκόσμων ταῖς τῶν ἀγίων ψυχῶς· ἔσσι γὰρ εἰς Χριστὸν ἱεραπτισθετε, Χριστὸν ἐνεθώσασθε, φησὶ καὶ ἀληθῶς ὁ λόγος.

SEVERI

PATRIARCHAE ANTIOCHENI

IN S. ANTONIUM

L A U D E S.

1. Divini Antonii gesta Athanasius ille magnus, ille vir apostolicus, et in semetipso Christus habens loquentem, singulari opere complexus est, in quo historicum simul et praeceptorem agens pro dignitate, spiritualis plulosophiae praecepta cum rerum gestarum narratione coniunxit. Ecquis enim, praeter Athanasium illum immortalitatis regni caelestis doctorem, tantus ac talis fuisset, ut illud simulacrum virtutis fideli simplicique stilo, et ab evangelica doctrina minime discrepante nobis effingeret, et arcana soli intelligentiae pervia pari candore velut in puro nitidoque speculo repraesentaret? Eteum mirum quantum ad faciendam rebus fidem, dictionis citra omnem fucum candida simplicitas conducat: sic enim fit ut veritas blande suaviterque auditorum mentibus illabatur, dum eorum ingenio intelligentiaeque probe accommodata, animum velut quodam suavissimo unguento delinit.

2. Ceterum ego non alia fere huc mente venio, quam ut divinum illud Verbum collaudem quod benignissima planeque divina nostrae carnis susceptione naturam nostram per summam ignominiam coeno flagitiosisque affectionibus demersam extulit, caelumque respectare iussit, unaque opera oraculis sacro evangeliorum codicis comprehensis, quorum veritas constantiaeque in dubium vocabatur, auctoritatem fidemque plenissimam conciliavit, cum eadem fortiter sancteque opere completa, et in consuetudinem usumque hominum deducta ostenderit: cuius rei exemplum, quoniam et hoc proferre necesse est, esto illud quod Dominus apostolis, et per ipsos universis et singulis in verbum veritatis deinceps consensuris dixit: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos; sed et ante praesides et reges ducemini propter me in testimonium illis et gentibus; et frater fratrem tradet ad mortem, et filium pater, et consurgent filii adversus parentes, et morte eos afficient. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Age vero quis ante factum ista crederet fieri pos-

se, aut nulla excusatione vel exceptione repelli non posse? Ecquis rursus ista credere compulsus, non hoc sibi identidem obieciat; ecquid? si in medium luporum quispiam temere prosiliat, an non hoc fuerit ad lanienam et interitum sponte proruere? nulla quippe paratior esca lupis est, aut praeda feris magis obvia, quam agnus. Ergone parentes naturam exuunt, ut dicis, et ingenitae erga filios charitatis obliti, in carissima pignora arma expedient? Filii similiter ceteris quidem misericordes se praebebunt, istis tamen ingenuis feminis quae eos procrearunt, minime parent? Siccae nec quisquam mortem malorum omnium horrendissimum malum formidabit? sed velut inane cadaver corpus suum negligit, illudque verberibus saevissimisque quaestionibus perinde ac si omni sensu careret ultro subiciet? neque iucundam oculisque carissimam huius lucis usuram amabit?

3. Haec tamen omnia sine ulla exceptione praecidit, et quae omnem fidem superare videbantur, vera esse probavit, et creditu facilia, frequentissimus fortissimorum martyrum chorus, qui carnifices suos luporum in modum cseratos ad ovium mansuetudinem reflexere, ipsique ad atrocissimos cruciatus sibi persecutoribus paratos velut ad delicias intrepidi laetique festinarunt, postquam adversus inditum a natura vitae amorem divinitus infusam et insuperabilem Dei veri patris sui et ipsius naturae conditoris charitatem excitassent, et brevem haec carnis lucisque usuram procul a conspectu amoverent, mentis oculis praecoccupassent lucem illam soli intelligentiae concessam, claritatemque illam perpetuam revicturis olim corporibus adfuturam. Cuius porro remunerationis reddendae fidem certissimam faciebant promissa dicentis: tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat; quandoquidem Deus est qui ipsa loquitur, meritoque aures audientes deposcit, cum virtutem pauci mirentur, plurimi contemnunt. Et sensuum quidem auditum Deus in illis qui tra-

ditis ab ipso mysteriis fidem adiungere, mirabiliter patefecit, adeo ut quamplurimi ad pugnam mortemque pro pietate oppetendam perinde atque ad bestiae vitae genus ultro rapi viderentur; illa Pauli verba a Davide excepta insuperantes: propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis; sed in omnibus his superamus propter eum, qui dilexit nos.

4. Bontorum itaque martyrum patientiae ceditibus persecutorum nequitia atque immanitate, concidit simul totius superstitionis status caeremoniae, festa, convivia, libidines, immun-di cruoris effusio, viscerum atque iecorum sectio, choreae seclerum irritamenta, inania et sine Deo mysteria, coetus ad perniciem et exitium rationalium animarum excogitati, malignae daemones canum in morem abacti diffugere, et arspicuum, augurumque victimas in-viti deseruerunt. Conticuere proinde oracula quae ante divini Verbi in carne adventum palam loquacissima fuerant, nec unquam siluerant. Etonim ubinam terrarum restitit aeris dodonaei insania, aut delphicus ille tripus ambigua semper et perplexa responsa reddens, et nentes incertas confusasque efficiens, atque ad potiora eligenda caecans? Quoque abiere reliqua huiusmodi oracula plena omni fallacia et dolo, quae artificiosa verborum modulatione composita auditores rapere solebant, velut quaedam incantationes instinctu affatuque divino editae, multorumque bonorum effectrices? Quamobrem ceu magna quaedam sacramenta ethnico fastu et nequitia eleganter concioneque instruebantur, adeo ut incanti qui sacris huiusmodi initiabantur, multiplici flagitiosissimorum rituum caeremoniarumque apparatus decepti, tartareis spiritibus sese obligarent, et iniecto ex nova superstitione metu occupati, omnem prorsus rationem exuerent. Nunc vero omnia eiusmodi inania numina divina virtute repressa obmutuere, et omni potestate exuta, sine actione motuque iacent, velut mare illud ab evangelista memoratum, quod a Domino increpitum ut taceret, fluetusque suos comperceret, continuo detumuit, obmutuitque: diffugere simul pessimi illi genii, qui frequentes per urbium compita viasque vagari solebant, magnumque in homines exercebant imperium: proptereaque hostis, victimis, templis, atque donariis honorabantur. Nec his contenti multos principes et praefectos adversus sanctam Dei religionem armarunt, eosdemque in incredulitatis filios, sicut scripturae loquuntur transformantes, adeo efferaunt, ut immanius bestiarum more, ex martyrum questionibus, quas per omne genus cru-

ciatus exercebant, suavissimum caperent voluptatem, dum his artibus erroris, quibus orbem terrarum implicitum tenebant, statuere tuerique nituntur. Postremo martyrum patientia constantique victi debilitatique, inhospitalibus desertis sese abdiderunt pessima mancipia servique fraudulentis, qui olim in caelo suum sibi dominum subicere conati, debitum eidem in terris honorem postea surriperant, sibiique per summam audaciam arrogarunt.

5. Interea dum haec ab istis geruntur, et evangelicae voces nihilominus magis in dies invalescerent, natus est Antonius ille vere magnus, qui a pueritia divino spiritu inflammatus, doctos audire scholasque frequentare minime sustinuit, vel scientias ex libris addiscere, aut saecularibus studiis operam dare; primum quidem, quia plerumque sodalium consuetudine fastidians, erga solitariam et quietam agendi rationem mirum in modum afficiebatur; alterum vero, quia singulari Dei dispensatione istud agebatur, ut paulatim per occultas causas et incrementa latentia Antonius eximiae consummataque virtutis ope in eum hominem evaderet, qui a principio formatus est. Mentis itaque operationes habebat perfectissimas, et corporis sensus omnium perturbationum immunes, pacatissimum insuper velut in paradiso donicilium nactus, scriptis legibus non egebat, quibus sui officii admoneretur: naturali quippe insistente animi impetu ad exactam divinae legis observantiam suavissimum ferebatur. Hac proinde mente praeditus Antonius, sicut iam defunctis parentibus, coepit ad ecclesiam solus ventitare, et sacrarum ibidem scripturarum lectiones audire, periude ac si non homines Dei mandata legentes, sed Deum ipsum legum in illis codicibus descriptarum conditorem auscultaret: illud frequententer apud se recogitans, qui fieri posset ut ea quae legebatur ipse opere completeret; id nimirum rationi maxime consentaneum arbitratus: si haec, aiebat, minime sunt, frustra fuit illa scripsisse; sed nec aequum est ista audire, si eadem facere detrectamus.

6. Dum itaque Paulum dicentem audit: castigo corpus incum et in servitum redigo; et narrantem, se carnem suam exercuisse laboribus et acuminis, frequentibus vigiliis et ieiuniis, fame et siti, frigore et nuditate, atque solidum diem sine cibo transigere soitum, nec antequam hesperus illucesceret quidquam gustare; balteo insuper abstinuisse, huiusque eubasse; cumque ab humanis ad divina se totum contulisset, contemplationi et psalmodiae sese addixisse, mirum in modum ista auscultans, animo commovebatur. Sed erant et alia, qui-

bus ad amplectendam paupertatem excitabatur, illa nimirum Christi verba: omnia quae habes da pauperibus, et habebis thesaurum in caelis. Has et huiusmodi voces diligenter avidaeque excipiens, vim etiam sententianque experimento discere cupiebat illorum apostoli verborum: non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, adversus rectores tenebrarum huius mundi, adversus spiritus nequitiæ. Haec audiens tacitus subinferebat, quidquid igitur ex virtute geritur, pessimi illi spiritus disturbare nituntur, dum per carnis nostrae affectiones surreptentes, ex corporearum et caducarum rerum concursu animæ insidias struunt, eiusque robur labefactare et frangere conantur. Quid quod et hoc ipsum conficere aliis artibus student, quas in medium afferre minime refert? Et vero cum et quovis corporeo tegumento nudi daemones nobiscum luctentur, laboriosum et permolestum ac velut martyrii genus est, adversus illum acerrimum bellatorem diabolum dimicare. At enim nec ille prorsus nudus est; habet enim commilitones in ea pugna tyrannos, qui multiplici tormentorum apparatu eidem succurrunt. Sed quoniam fortissimorum pugilum victoria urbes a malorum daemonum infestatione vindicatae sunt, et cversis funditus delubris sublatique sacrificiis, nequissimi illi spiritus in desertas solitudines recesserunt, consentaneum mihi videtur cogitanti incorporam quandam adversus eosdem pugnam ab apostolo designari, adversarios fugientes in solitudinem persequi. Hoc nimirum mihi describit pulcherrimum domini mei Iesu Christi exemplum, qui me istud militiae genus docturus, in desertum duci se passus est, ibidemque ut homo diaboli tentamenta sustinuit, et ut Deus profingavit: ipsius potentia fretus confido fore, ut quandoquidem pro me tentari voluit, ideam suis non meis viribus adversariam prosternat.

7. Haec et huiusmodi secum animo revolvens Antonius, adire senem quandam deliberat monachum expertissimum, qui in laboribus et aerumnis animi et corporis apud vicinum pagum in solitario quodam secessu sese ad pietatem exercebat: nemo quippe remotiora solitudinis loca haectenus pertentare ausus fuerat. Quo circa illuc ivit Antonius, tum quia ad suscepti consilii executionem alieno auxilio se indigere arbitrabatur, tum etiam ut animum voluntaria illa subiectione adversus superbiae vitium communiaret, neve ex humanae gloriae ambitu eatus intentatum vitae genus solus sine duce sine comite arripuisse videretur. Sed nec eadem nec par utriusque agendi ratio erat: ille utpo-

te actate iam devexa senex, ad suarum virium modulum labores dimetiebat; Antonius contra fixum hactenus, nihil sibi per ignaviam segnitieque indulgere, ardua virtutis cogitabat; ut qui in domino terribili spem suam collocaerat. Quamobrem in veteri sepulchro recessum petiit, ab omni hominum commercio quam maxime remotum, ibique rerum divinarum contemplationi intentus, flores spiritualium charitatum legebatur; dumque apum industriam imitatus, favos caelestium donorum construit, saevissimos simul crabrones, infestos videlicet spiritus aedificium inturbare saepe conatos abigit. Et vero exigui laboris opus fuisset si caedamones crabronum more pugnare voluissent. Nunc autem minime silure; et aliquando quidem valido terrae motu domunculam quater; nunc vero inconditas vociferationes et horrificos strepitus excitare, arbitrati Antonium inanibus ipsis terriculamentis deceptum, loco cessurum. Visti etiam quandoque sub specie ferarum atque serpentium in antrum prorumpere tanta vi atque impetu, ut Antonius non tam vexari quam ad necem quaeri adeoque prope vorandus credi potuisset. Et illo quidem qui loonis speciem induerat, videbatur proxime rapturus; tam horrendum rugiebat: alii vero, qui lupum aut ursum vel tigridem vel draconem simulabant, istarum ferarum impetum modoque imitati, rictibus frementibus nudatis dentibus impressionem in eum prope se facturos prae se ferebant. His tamen praestigis adeo non et perterrefactus Antonius, ut adversus inania illa spectra psalmos caneretur: circumdederunt, aiebat, me populi, et in nomine Domini dissipavi eos: et si consistant adversum me castra, non trepidabit cor meum. Quid quod et ignaviam infirmitatemque illis exprobrare non dubitavit? nam si vires, aiebat, vestris votis responderent, neque ad speciem dumtaxat haec vestra respicerent, supervacaneus esset hic numerus, cum singulae ferae per se sufficienti ut me solo conspectu metu exanimatum prosternant, aut certe unguibus correptum discerpant: nunc vero quando vana tantum spectra, enque sine fine obtruditis, satis patuit vos infirmas ac prope nullas habere vires: ego vero huiusmodi artes, quibus animi mei vires debilitatum iri speratis, velut quoddam viaticum ad eas instaurandas mihi in posterum fore confido.

8. Ceterum quod in ea pugna diabolus maxime debilitabat, eiusdemque satellites daemones consternabat, erat divina quaedam prudentia ad discernendos spiritus Antonii caelestus communicata, cuius praesidio multiplices et magna arte confictas fraudes mira sagacitate

praesentisebat, et sine ullo erroris metu disconturbat, Pauli dictum usurpans: non igno- rans cogitationes eorum. At vero pessimi illi spiritus tartareo furore perciti quod Antonio hactenus imponere nequissent, illum tanta cum immanitate caeciderunt, ut inde seminamis ac prope exanimatis conderit: ea porro doloris magnitudo et acerbitas fuit ut omnem ab homine mortali excogitatum cruciatum superaret. Tum denique creditum est daemones non ad solam speciem verbera intentare sed reipsa incutere potuisse. Sed haec singulari dispensatione divina providentia fieri permettebat, ut hoc etiam pugnae genere ad athleticam fortitudinem Antonius erudiretur.

9. Interea venit monachus qui certo tempore panem Antonio afferre solebat, et ostium patefactum nactus (hoc ipsum divina providentia disponente) vidit humili afflictum illum magnum, et ut aliquid poetico usns stilo magnifice dicam, illum exitium bellatorem qui in subeundis nullis periculis humanae conditionis paene oblivisci visus est, in medias daemonum acies proliens, atque adeo inter acerbissimos cruciatus occumbere malens, quam aciem quovis praetextu deserere. Monachus itaque Antonium iam exanimatum suspicatus, humeris sublatum ad vicini pagi ecclesiam deportavit. Fit subito hominum concursus, et velut exangue cadaver circens obsident multi, iisque in primis qui Antonio aliqua sanguinis affinitate erant coniuncti, et velut extinctum supra comploratione prosequuntur. At ubi adulta iam nocte omnes cubitum abiere, et Antonius ex eo deliquio tantisper se recepit, accitum ad se monachum, quo administro necessariae refectionis utcbatur, rogat ut eadem quo ipsum detulerat via, ad proprium domicilium, ad horridum videlicet illud monumentum, reportare velit; quod ille minime inventus praestitit, ad hoc officiorum genus cetera paratus, ut qui cum Antonio eadem sentiens, adeo corporis eius curam haberet, et de eiusdem animae profectu multo impensius satageret.

10. Clauso itaque de more speluncae ostio, Antonius lumi decumbens, nec enim rectus consistere hactenus poterat, psalmtorum cantu se recreabat. Quandoque etiam daemonibus insulans alta voce ad pugnam illos provocabat. Iluc, aiebat, vobiscum cominus pugnaturus veni, tartarei spiritus; nam etsi corpus immaniter caecidistis, animadvertere tamen potestis vulnere, quae intulistis, ne unum quidem tergo quasi fugientem me accepisse, sed omnia in fronte et in pectore omnium oculis exposita prostrare. Ea porro praedicant, et conspi-

cuis velut characteribus indicant, nihil esse quod me a charitate Christi valeat scappare; quandoquidem ex quo mihi bellum adversus vos coeptum est, nunquam gradum retro dedi. Quas sancti voces cum daemones tolerare non possent, pro acerbissimo quo in omne genus humanum feruntur odio, praedicta ferarum spectra eidem obiecerant. Istit tamen praestigis Antonius non perturbatus non est, ut adversariis etiam insultaret, et aggressorum multitudinem, ut supra aiebam, velut certum infirmitatis argumentum praesumeret, inanem umbram et vanum oculorum ludibrium sola proinde specie terribile appellans. Nihilominus cum post praeteritam fortitudinem, glisciente vulnere dolore, Antonius in gemitu identidem prorumperet, ex improvviso velut fatiscente speluncae tecto divinae lucis fulgor per rimas illapsus adversarios spiritus in fugam convertit, et Antonio praeter immensam laetitiam, incredibile animi robur adiunxit. Cunque vir sanctus quereretur se in medio pugnae ardore desertum fuisse, audiit vocem haec verba formantem: at ego neququam inde aberam, aut durante conflictu alio abieram, sed auxilia tantisper differabam dum coepti certaminis exitum spectarem.

11. Atqui Antonius ex eo proelio animosior effectus, indeque maiora certamina animo versans, vastam et horribilem solitudinem apud interiores Aegypti recessus sitam cogitare coepit; adeo nulla re poterat deterreri, ne quod semel probasset, id ad effectum sine mora perduceret. Iamque expetitam solitudinem versus processerat, cum ille qui Salvatori dixit, omnia haec tibi dabo, si eandem adoraveris me, iugentis argentei disci speciem venientis Antonio obiecit: quam cum ille aversus praeterisset, opere ipso peregrisse visus est illa Domini diabolum increpantis verba, vade retro post me satana. Enimvero antequam spectrum illud oculis corporeis usurparet, iam ut ita dicam oculis sagacis prudentiae occupaverat fraudemque praesenserat, ac velut sol in nebulam offensus illam statim dissipat, sic iusti cogitatio illud praestigium disturbavit, adeo illico evanescens nusquam postea apparuit. Quin aliquando etiam per eandem solitudinem simile quiddam Antonio obiectum est, quiddam splendicans perinde ut aurum esse videretur, sive Deo servi sui constantiam probare volente, sive daemonibus sanctum virum consuetis artibus fallere studentibus; ille sane ut vidit, ut mente abegit, immo vero velut tartareum ignem praetervolavit. ipso actu salvatorem Christum compellans illis verbis: homini mihi lex oris tui super myriadas auri et argenti.

12. At leves isthaec fuere pugnae et volitum more per viam ab Antonio gestae, cum solitudinem peteret: nbi locum aliquando natqum dirutum et venenatis reptilibus insessum constitit, quibus inde solo pedum suorum tactu velut verbera quodam abactis, philosophiae domicilium sibi constituit. Ceteram postquam in eo secessu Antonius diu versatus fuisse, et caelestium rerum contemplatione afflatus sese impleset, multis praeterea proeliis tartareis spiritus victos fortiter profligasset, ad homines erudiendos interpellatus est ab illo, qui apostolis olim hoc ipsum praeceperat illis verbis: luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Aequum enim erat ut non sibi tantummodo sed aliis etiam luceret, qui virtutum lucernam accenderat. Quocirca plurimi divino instinctu impulsus ad eum convenere, lucem et bone vivendi praecepta ab eo petituri, ut iam latere non posset, quando etsi tantummodo ostium speluncae accederent, cuiusvis generis morbis subito relebantur; tales autem erant aegritudines, ut uno verbo rem expediam, quales scriptura testatur ab apostolis curatas fuisse: et aegrotos quidem nequis a spelunca arceret orabat, eam tamen intraro neminem volebat. Quapropter ad ostium consistere coacti, horridos armorum strepitus et militum clamores ex intimo antri recessu provenientes exaudiebant velut dimicantium inter se legionum, et alia huiusmodi monstra advertabant, ex quibus ingens metus, quin et admiratio, sequebatur existimantibus Dei famulum aliquid difficile et incurabile malum contracturum: cumque unus ipse cum multis pugnaret, vix in animum inducere poterant quin tandem hostium numero obreretur: attamen per ostii commisuras aliasque speluncae rimas oculis et auribus rem explorare saepe conati, praeter Antonium neminem cernere erat, nec enim sub aspectum cadebant hostes cum quibus ille dimicabat. Quamobrem amicos orabat ne ipsius causa se propriae domus commodis et quieto fraudatos vellent, quin seposita inuitt cura ipsum potius Deo commendarent.

13. Interea daemones legionem illam ab evangelista memoratam imitati sine fine vociferabantur: quid tibi malum! aiebant, nobiscum rei est Antoni? Quin solitudinem deseris? quin hoc antro excedis? molestum tibi et intolerabile bellum instat, cui ferendo necum conficiendo nullae vires sufficient. At ille cum nihilo secius in proposito persisteret, plane ostendit adversarios suo more nugari et mendaciae propriae inbellicitati obtendere. Ceterum cum

ingens hominum turba in eremum velut in frequentissimam urbem sese continuo effunderet, et alii alios exciperent, atque his abentibus alii supervenirent, monachorum insuper plagi-que simili pietatis studio inflammati conversationis servi Dei excellentiam admirantes, ad eum quasi ad magistrum, ad inhospitalis terrae habitatorem ad horridae nec hactenus calcaevae viae ducentem quotidie conmearent. secessum relinquere compulsus est; et apostoli praecepto obtemperare iubentis non sua dumtaxat quaerere, sed publicae etiam utilitatis rationem habere. Ita demum ex subterraneo illo specu emerit velut angelus caelo delapsus, externa oris specie interni hominis pulchritudinem representante, adeo illius sensus ab omni perturbatione ritioque aherant, adeo plena officii ac religionis erant, ut in ipso prope dixerim corporis motu incorporeum quiddam prae se ferret, et extra carnem agere videretur. Sic autem ex corpore velut proprio templo praesidens animus sese prodebat, tantumque ex Dei congressu colloquioque divinum ardorem conceperat, ut inter considendum monachorum turbam ab hospitibus, nusquam alias aliunde notus, vel et solo aspectu dignosceretur.

14. Exinde frequentes de philosophia et quieta vivendi ratione conciones habebat, de quaetque occasione monachos convocabat, etique de actione et contemplatione disserbat, tradebatque praecepta ad ipsorum instructionem, atque regimen conducentia singulorum status ingenioque accommodata. Sed ea praecipue inculcabat ut ad exemplum apostolorum omnes constitutum quotidiani laboris pensum exple satagerent, neve desides et otiosi victum sibi ex alieno labore quaererent; quin Pauli mentum secuti, humanis rebus animum exerent; illudque sibi statuarent, rem esse rationi maxime consentaneam ut laborantes et operantes manibus nostris infirmorum curam habemus; nosque verborum Domini meminisse oportere quoniam ipse dixit: beatus est magis dare quam accipere; et illud apostoli in mente habere: quoniam ad ea quae mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus suae. Praeterea admonerat ut divinas scripturas secum considerarent et revolverent, mentemque rerum caelestium contemplationi assenserent. et sacris commentationibus innutrissent, vitiosas contra et male inolitas opiniones animo depellerent, et assidue aquis sacrae innovationis sensus eluerent, atque istiusmodi cogitationibus tum pravae cupiditatis vitia corrigerent, tum daemonibus metum intentantibus occurrerent; sicque in dilectis adversus eorum im-

pressiones fierent alacriores, illam Pauli sententiam recolentes: non enim dedit vobis Deus spiritum timoris.

15. Ad haec suggererat multum interesse notas cognoscere, quibus daemum et angelorum apparatus inter se discernuntur. Tartareos spiritus sub aliena specie latere affectantes angelorum quandoque lucem ementiri, idque fuisse apostolis et expertis viris exploratum et manifestum: quo circa nec revelationem nec prophetiam nec patrandorum miraculum virtutem expetendas esse affirmabat, nec quemquam sibi blandiri debere si quod huiusmodi forte adeptus sit, quasi quiddam magnum ipse comemerit, ut ob hoc ceteris se anteponendum existimet. Ista nempe, aiebat non nostra sed donantis esse eaque ad publicam utilitatem, non ad occasionem fastus et superbiae ab illo ordinari. Ceterum monachorum laudem in eo sitam esse ut labores patienter cum Dei gratia tolerare assueant, inanes vero curas, quae mentem obstruere solent, procul a se absterneant recogitando Ezechielis prophetae sententiam civitatem Hierusalem increpantis, quod in universis adinventionibus suis polluta fuisset; et illud Pauli monitum: glorificate Deum in corpore vestro; et quod idem docet fore ut cogitationes inter se invicem accensent, aut etiam defendant in die cum iudicabit Deus occulta hominum; nosque proinde Christi intelligentiam habere oportere. Et vero cum Antonius illa doceret, quorum ipse profundam certamque notitiam ab ipsa experientia hauserat, una eademque opera facilem tutamque ad virtutem viam commoustrabat, et sapientissima consilia illuc aspirantibus suggererat. Nec silentio praeterendum est, Antonium praedicasse Verbum naturam Deum esse, et communem habere cum patre substantiam, sicut docuit apostolus.

16. Postremo Aegyptiorum Thebaeorum deserta petere constituit, ut qui segregatam ab omni hominum consuetudine vitam sibi ex Hieremiae oraculo proposuerat; idque ad effectum perduxisset, nisi divina providentia obstitisset, cui ut solebat vocanti ipse itidem iuxta morem paruit. Cum itaque Thebaidem profectus, quodam in monte gratissimum sibi domicilium reperisset, ibidem permansit, donec emenso virtutis cursu, ad caelestes beatorum sedes evolavit: totus namque mens fuit, sic corpore non ut compe sed levi velut tympano utebatur. Quoniam vero praeclara Antonii in eo monte gesta, et actos de diabolo triumphos, admirandas curationes atque vaticinia, redditaque viris principibus et privatis ipsum accedentibus velut divinitus, inspirata omnisque vitae

promissionem habentia oracula, nemo ut arbitrator pro dignitate narrare sufficiat; his consulto praetermissis, paucis expediám quae Christus Antonio ad summam perfectamque mentis puritatem anbulanti patefecit. Nam cum aliquando corpus cibo reficere cogitaret, id autem nec ante absolutum statutarum precum peusum, nec nisi deficientis naturae necessitate coactus facere solebat, repente assurgens, manus ad orationem expandit. Hic vero extra corpus sibi videbatur evolasse, alienato a sensibus animo; ab occurrentibus autem quibusdam viris pulcherrima et aspectu iucundissima oris corporisque specie exceptus, iisdem deducentibus ad Deum sublime ferri: inque viae partem confecerat, cum alii infesti occurrunt, qui aëreum illud iter obsidere videbantur: quare Antonium illic provectum feroci ac truculentum vultu intuiti, ab aescensu prohibere tentabant: cumque Antonii comites repellere adversarios atque abigere contenderent, isti contra in aëiem conglobati audacter reclamabant, Antonium a se iure detineri, utpote caesarum ad ipsos pertinentium reum, simul contractas in pueritia ab illo noxas producebant. Sed interessere Antonii comites affirmantes pueritiae culpas eidem fuisse a Domino remissas, siquae tamen crimina post susceptum monachi habitum et promissam Deo poenitentiam ille admisisset, nihil ob stare huiusmodi proferant. Quare ad examen consenti, post religiosi habitus susceptionem, temporis conversi accusatores acerrime quidem in Antonium invecti sunt, ad ultimum tamen cum obiecta minime probasset, ac proinde iuris ordine repulsi fuissent, ad instar fumi subito evanere.

17. Tum vero visus est pateferi Antonio in caelum aescensus, sic ut ei accommodari potuisset Isaiae oraculum: omne vas corruptibile non praevalabit adversum te, et omniu vocem quae consurget contra te ad iudicium, superabis. Ita demum sibi visus est proprio corpori restitui, et totum se suae domi esse. Cumque deinceps totus in admirandae huius visionis cogitatione esset, quaeque sibi in ea obiecta fuerant sine fine stuperet, illud praesertim apud se crebro volutans, cum quibus et ibidem adversariis anima sub ipso separationis momento conflictura foret atrox et inexorabile bellum, necessariae refectionis oblitus est, esuritionis retusa acie, et capiendi cibi voluntate omnino restincta. Huic porro visioni concordant quae in divinis scripturis leguntur: nam animas simul atque a corporibus separantur, ab angelis deportari, ex Lazari parabola manifeste colligitur in illis Salvatoris

verbis : factum est autem cum mortuus est ille pauper, ut portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Animas vero scelestorum a malis spiritibus comprehensum iri, atque communem cum ipsis exitum fore habituras, illa eiusdem Christi sententia declarat : discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Interea temporis nos qui porcorum aut asinorum animas non habemus, et actuum nostrorum rationem, utpote ratione præditi, redditori sumus, sine sensu vivimus perinde atque post obitum nihil mali passuri simus. Quin ergo ista luctu et lacrimis digna putamus? At non is erat Antouius ille magus, sed animam ad imaginem Dei conditam esse recogitans, neglecto corruptibili corpore, patientia et labore ad summam virtutis culmen evasit.

18. Hinc Antonio desiderium iniectum est discendi animarum a corpore separatarum statum : quod cum nocte quadam secum retractaret, repente aures eius pepulit vox illius qui cum frequenter alloqui solebat e superiori loco ipsum compellantis : Antoni, ait, huc accede et vide. Continuo Antonius cellula egressus cernit stantem e regione virum supremo capitis vertice nubes pertingentem, aspectu foedum et supra quam dici potest horrendum ac terribilem. Circum volabant in vicino aëre ignotæ volucres caelum versus aspirantes, quarum aliae ab illo spectro comprehensæ (tanta erat manuum eius proceritas ?) et pugnis male exceptæ, terræ allidebantur ; aliae contra summa cum felicitate prætervolantes, adversarium protensis manibus prædæ inhiantem eludebant non sine maximo eius dolore ; deinceps omni metu liberatæ sursum provehebantur. Sic lividus ille venator cadentium ruina gaudere videbatur, in illas vero quæ eius impetum evaserant, exardescere et fremere. Haec spectantibus stupentique Antonio, adfuit ex improviso Christus ille spiritualium certaminum doctor et coronator, eique visionis sensum sibi uni perspectum exposuit, illoque interprete statim intellexit, transitum animarum in ea imagine repræsentari, et gigantem esse diabolum quem Paulus principem potestatis huius aëris et aëreorum spirituum reitorem appellat ; volucres autem, quæ terram versus delinabant et mox deiciebantur, animas esse quæ vitiorum illecebris captæ, a proposito resiliabant : illos autem qui sublimiori aethere expediti rapiditate fereliantur, esse piorum coetus, qui virtutis studio incensi, terrenarum affectionum onera excusserant.

19. His et huiusmodi imbuti præceptis aegyptii monachi, tum præclaris exemplis et di-

vinis revelationibus excitati, ut aliquid excellentius dicamus, monasticam disciplinam et philosophiam excolebant ; cumque proinde in id usque incuberent ut animum ad caelestis vitae formam revocarent, naturalem humanæ mentis impetum in materia sensibili paululum appetitus cohibere nitabantur, et ad divinæ doctrinæ pratam deducere, sic ut vetusta et polluta quæque procul a templo intelligibili velut ab intelligibilibus sanctis abicerent, et per omne tempus eum angelis versari magis viderentur, quam terrenam vitam in terris agere : idcirco quæcumque ex virtute gessissent intra conscientiae sinus recondabant humilitatis studiosissimi ; sique forte aliquando ea in publicum manassent, id vero quasi infortunium interpretabantur, ut qui ab iuani gloria fastuque perinde atque a suspensio abhorrerent : obversabantur nimirum ipsorum mentibus et acerbae malorum spirituum oburgationes, et prope adfuturum in ipso caeli ascensu profectum, et suprema dies iudicii Christi, et metuentium tribunal, quod nemo fallere, nemo potest effugere, ponarum denique scelestis constitutarum aeternitas.

20. Hi et graviores ex ea mortis recordatione metus monachos illos auxios habebant, nullas Antonium illius angelici et incorporatissimique instituti auctorem ; quamobrem cum Maximinus christianam religionem vexare coepisset, Antonius Alexandriam descendit martyrii desiderio incensus, et martyrum consortium percipiens : ibi aliquamdiu commoratus, Christi athletas ad pugnam et caelestes triumphos incitare, et ignavos si quos offenderet castigare non cessabat ; quin et ipse se impiis iudicibus sistere non dubitavit, per hunc modum mentis affectu martyris palmas consecutus, Deo videlicet servum suum ad alia potiora reservante, in solitudinem postliminio revertitur. Nam martyrii quidem exempla probstant plurima, antonianæ autem philosophiæ atque angelicæ conversationis eiusdem, nullum ; cum in qualibet daemonum lucta multorum martyrum certamina Antonius cumulatissime confecerit, tanto acerbiores cruciatus fortiter perpepsit, quantum omnem hominum crudelitatem tartareorum spirituum immanitas superat. Sed cum postea Antonio delatum fuisset, Arianos iactare ausos suam a Deo apostasiam illi probari, idque in vulgus fraudulentissime disseminare coepisse, excanduit eumvero Christi famulus ob Dei et iustitiæ amorem, et divini honoris zelo velut quibusdam pennis sublatus, Alexandriam revolavit, ihique publice ac palam hæresim Christo adversariam fortiter prodigavit.

eiusque sensum blasphemum patefecit, docuitque non modo scelus esse talia opinari, sed etiam commuicare cum iis qui nefarias huiusmodi opiniones tenerent atque adeo delirarent; paria enim esse illa duo in negotio haereseos.

21. Per eam occasionem ethnici permulti desiderium videndi Antonii, audente fama, velut ad insolitum quoddam spectaculum frequentes accurrebant, venire se ad hominem divinum dicitantibus; eiusque vel eo solo aspectu ad pietatem imbuebantur; eius uamque vultum incessumque intuentibus, tam profunda pace frui videbatur, et spirituali quodam eodemque ordinatissimo motu ferri, et vel exinde arguerent universos eius sensus ratione gubernari atque Deum inhabitatorem habere. Mox vero cum daemones ab Antonio caedi, abigique cernerent, intelligerentque ex iis, quae iidem nefarii spiritus vociferabantur, numina quae a paganis solemniter victimarum et sacrificiorum colebantur, a christianis velut secelestos et nequissimos seruos tractari, iusani cultus stultitiam ridentes, christiani fiebant. Hac via non unus aut duo, sed integrae familiae a patria superstitione ad christianam religionem traductae fuerunt. Rursus contentes Antonium a conferta multitudine tantum non obrui, nec tamen ulatenus ea molestia illam perturbari, velut rem insolitam eo magis mirabantur, quod ab eodem audirent non esse tantum hominum se modo circumobsidentium numeram, quantus esset daemonum ipsum in deserto oppugnantium.

22. Ille vero prudens praetereo, graecos philosophos prolixae peregrinationis incommodis minime deterritos, ad Antonium in praedicto monte habitantem venisse, sola spe illectos tantum virum videndi. Quos ille sepositis geometriae demonstrationibus et aristotelicae dialecticae syllogismis, indueta dumtaxat de naturae rerum et divini spiritus vi et efficientia disputatione adeo obtuspefecit, ut Christum in eo loquentem summis laudibus extollerent. Eam porro disputationem huic sermone inferre minus opportunum existimavi, ne nativam eius plebritudinem venustatemque oratione me obtinerem et obscarrerem. Solum quippe Athanasius inter doctores eximius, qui eodem illo spiritu afflatus fuit, et proeliis insuper pro Deo depugnatis constantiam suam probavit, qualia ab Antonio disputata fuerunt, summa cum fide representavit. Quamobrem ad eius librum multis bonis refertum vos mitto, contentus ea tantummodo in medium proferre quae ad scopum conducere mihi visa fuerunt, ut intelligeretis quam acerbo odio daemones adversus homines flagrent, et quale ab ipsis bellum decre-

tum sit contra eos qui ad evangelii normam vitam suam exigere constituerunt. Interim vel ex huiusmodi pugna animadvertere potestis quantum magna crucis virtus tartareos istos spiritus debilitaverit, quos ethnici passim ture et sacrificiis colebant; quando diabolus qui olim Adamum, brevi temporis mora unico bolorum seduxit et paradiso exegit, nunc ab Antonio sub ipsis paene aetatis suae crepundis victus est: et quamvis idem postea ad quinque supra centum annos vitam produxerit, atque per omne hoc tempus variis ab adversario fuerit appetitus insidiis, et omni armorum genere oppugnatus, numquam tamen expugnari potuit aut retardari, quin summum philosophiae verticem obtineret: et diabolus quidem unum hominem paradisi incolam decepit et perdidit, Antonius vero consilio et patientia deductus velut monachorum colonias desertas solitudines frequentavit, daemouibus illas pridem occupantibus procul exactis.

23. Praeterea eunam perspectum non sit, daemonum cultu Aegyptum olim universam occupatam fuisse, adeo ut etiam quae inter reptilia maxime obscena sunt, diabolo instigante, incolae adorarent: nunc vero mutata post Christi adventum sententia, omnes Aegypti populos vesuam superstitionem cum vera Dei religione commutasse, atque hactenus in eodem proposito perseverare, orthodoxamque doctrinam atque sanae fidei confessionem tenere viros et feminas, qui monasticae vitae disciplinam amplexi evangelium opere loquuntur, et affluente spiritus gratia, apostolico oraculo reipsa repraesentant. Aequum et iustum itaque est ut et nos admoniti Christianis incumbere adversus diabolum et daemones bellum, caste pieque vivamus. Deique praeepta pro viribus observemus. Sic enim fiet, ut hoc saeculo et corpore excedentes, angelos habemus duces et adversus exercitum nequissimum aereorum et spiritualium hostium fortissimos bellatores, eisdemque deducantibus ad lucidas sedes perveniamus, usque ad supremum resurrectionis diem ibidem mansuri, resumptis corporibus postea iudicio sistendi. Curandum itaque ne nos reos convictos opprimat sapientissimi iudicis iustissima sententia, simulque entendum ut caeleste regnum promeremur, atque sempiternas dissimilesque mansiones obtineamus, secundum singulorum ordinum qui Deo placuerunt potentiam dispensandas. Quod oro omnes consequamur, gratia et misericordia magni Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, cui debetur gloria una cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper et in saecula saeculorum, amen.

EIUSDEM SEVERI

DE S. DROSIDE V. ET M.

HOMILIA I.

QUAE EST CENTESIMA INTER DICTAS DE CATHEDRA.

1. Sciscitantibus quamnam vim habeat divina illa sententia, paenitentiam agite, appropinquavit regnum caelorum, congruum est Drosidem virginem fortissimam ostendere, atque ita paucis rem conficere; quae enim in promptu est oculis usurpare, frustra fuerit ea verbis exponere. Et sane cum videris puellam tenerimam; sed quid ego puellam dico, quae dum, infantiae finibus excessit? inter purpuras genitam; Traiani siquidem, qui Romanis postmodum imperavit, filia fuit; in regia educatam, sceptrique paterni et imperii heredem, atque proinde omni saeculi huius splendore conspicuum, omnisque generis deliciis sensui blandientibus circumfluentem; haec tamen universa non secus ac somnium et pulverem extemplo abicere, speque caelestis beataeque consummationis erectam, praesentia praeterire atque ad Christi vocationem transvolare; cum haec inquam videris, an tu negabis caeleste regnum appropinquasse? immo vero adesse dices, iamque esse constitutum. Quemadmodum enim qui flagitiosis cupiditatibus sunt mancipati, peccati imperio subesse dicuntur, iuxta Pauli ad Romanos scribentis sententiam: peccatum non regnet in corpore vestro mortali, ut obediat ei in concupiscentiis: ita quorum mentes divinis atque caelestibus cogitationibus occupantur, et eiusdem apostoli monitis obsequentes, animae suae facultates arma iustitiae Deo exhibent, ii profecto non modo caelestibus virtutibus similes efficiuntur, de quibus propheta David canebat; benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui factis voluntatem eius; sed vitam adhuc in terris agentes, dum ad caelestis regni consecutionem se mutuo adhortantur, enuntiant, et illuc pervenire satagunt, nunc etiam eiusdem regni legebis subdi gubernarique merito dicuntur.

2. Enimvero cum caelestium et intelligibilium spirituum mores usurpent, quid ni eos ad caelium statum commigrasse dicas? immo vero illum intra seipso gerere affirmabis, iuxta Salvatoris nostri discipulos suos alloquentis sensum: regnum Dei intra vos est. Nec sane aliud

Dei caelive regnum est, quam si caelestem vitam ducamus, Deique mandatis exacte perfecteque obtemperantes, mentes nostras divinae voluntati perpetuo coniunctas habeamus. Quod manifeste docet forma illius eximiae et Deo dignae orationis nobis a nostro Salvatore tradita: postquam enim diximus, adveniat regnum tuum, statim subiungimus: fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra; ac si plane fateamur hoc ipsum futurum esse regnum Dei, si noster animus ad formam bene constitutae civitatis se ipsum componat, et Dei imperio subiciatur, sepositisque profanis curis, eiusdem voluntati et obsequiis se totum addicat atque devoveat, sic ut etiam in terra degentes in exequenda Dei voluntate heatorum spirituum in caelo viventium operam diligentiamque assequamur; indeque fiat ut duo in unum coalescant regna, quod imos et summos, supremos et infimos perpetuo foedere coniungat. Hoc enim est et nihil aliud, illud adveniat regnum tuum, et fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra; hoc enim totum, quod modo regnum Dei, modo regnum caelorum appellamus, intelligentius distinguimus, velut accipiens et acceptum; et regnum quidem Dei a Deo in nobis regnante atque habitante nominamus; idemque regnum caelorum dicimus, ducta appellatione a regulibus illustrationibus caelestium virtutum propriis, quae regno Dei subditis ex gratia infunduntur. Etenim cum nos mortales supera illa caelestis regni bona cogitamus, velut commuam eum caelitis vitam instituiamus. Utramque appellationem evangelistae usurpant; Matthaeus enim Salvatorem nostrum in haec verba discipulos alloquentem inducit: praedicate et dicite quia appropinquavit regnum caelorum: quod Lucas tamen ita expressit: dicite quia appropinquavit super vos regnum Dei.

3. Nunc vero cum B. Drosis divino illi regno se sponte subdidit, totamque divinae voluntatis lucem inexplibili quadam animae sui plenissime hauserit, discussa luminibus divinitus inmissis omni errorum caligine, quibus mortales isthaec infima ambientes implicantur; re-

sipiscite, nobis inelamat, et ista haec bona sub aspectum cadentia contemnite: in me quippe animadvertere potestis regnum caelorum iam vobis adesse. Quid enim, praeter certissimam caelestis regni spem, totius fere orbis arbitram dominamque induxerit ut ista omnia despiceret? Hanc profecto in virgino animi praesentiam cum ethnicis impedio infareatur, semque serio apud se revolvent, eo tandem adducebantur, ut quae a Christianis de caelesti regno iactari audiebant, omnino vera esse existimarent. Numquam profecto, aiebant, in laboribus tantis periculisque viverent Christiani, si nihil longius quam vitae termini postulant, spo atque animo de se statuque suo cogitarent, quare credibile est, eos caelesti divinoque aliquo instinctu edoctos, affirmare piorum animos, simul atque rebus humanis excesserint, in caelum evolare supernis illis, ut isti loquuntur, mansionibus donandos. Alioquin haudquaquam sibi persuaderi sinerent reginae, ut spem exigam incertamque, purpurae regiaeque potestati anteponebant. Neque proinde a ratione absonum est ut Christo fidem habeamus, quando per haec quae oculis usurpamus, vera esse confirmat quae de bonis sub aspectum minime cadentibus in caelo reddendis pollicetur.

4. Equidem neminem arbitror miraturum, si quando audiat puellam paternos lares deseruisse, quando ad id consilii sapiendum pertrahunt vel iuvenis alicuius vesanus amor, vel ostentata ingentium opum spes, vel exquisitarum voluptatum copia, vel humanae gloriae fastus, aut alia quaevis huius vitae bona, quae homines falsa quadam specie iuvenare atque rapere solent. Huius quippe insaniae exempla, praeter ea quae in veteri historia prodita sunt, bene multa suppeditant tum recens avorum nostrorum memoria, tum setas nostra illis antiquis simillima et cum maximis flagitiis coniuncta. At longe aliud Drosidi propositum fuit et agendi ratio, cum ea qua praedita erat animi excellentia, duris laboribus se sponte committeret, cum a patris moribus abhorrentem Christianorum religionem ritusque sequeretur, deosque, qui quidem putantur, reipsa tamen dii non sunt, contemneret; cum castitatem et aeternarum incommodorumque tolerantiam atque reliquarum virtutum chorum consequi amplectique niteretur; cum honestissimam hanc ob causam persecutionem, exilium, et verbera sustineret; quibus enim suppliciis, quibusve acerbis virgo tentata non fuit a legibus, a regibus, a magistratibus, a reliquis romanae superstitionis procuratoribus, a patris moribus ubique invalescentibus, a frequentis idolorum cultu omnia

fere loca iam pridem obtinente? Id profecto effecisse ingens divini illius ignis opus fuit, quod Christus illis verbis significavit: ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut statim accendatur? Enimvero cum divina haec flamma beatae martyris animum corripuisset, humiles terrenarum rerum curas continuo absumpsit, et ad iustarum stipulae in cinerem redactus dissipavit, intimos deinceps mentis sinus pervagata, ad modum illius rubi olim Mosi ostensi, qui ardere quidem videbatur, sed minime comburebatur, virgini suam lucem insperavit; inde mox erumpens, sursum extulit, caeloque invehit, ubi supernae pulchritudinis specie abstracta, tamquam secessu animi facto a corpore, rerum humanarum sensum omnem exclusisse videbatur; adeo nihil propter divina sentiebat!

5. Hic porro admirari subit, modo accurate rem perpendamus, quantum robur naturae nostrae Christus infuderit. Heviam Deus feminarum primam formavit, sive ut sacrae litterae loquuntur, aedificavit; sic enim scripturae textus habet: aedificavit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem, et adduxit eam ad Adam. Ubi aedificii vocabulum usurpans scriptura, stabile et firmum quoddam indicat, ostenditque conditam a Deo mulierem, nec mollem nec enervem fuisse, sed robore atque valetudine viro suo parem; quippe quae primitias, ut quis dixerit, et vegetae florentisque naturae robur sortita fuerat. His accolebat, quod in amoenissimo loco procul ab omni corporis animique dolore molestiaque collocata, omnium arborum fructibus pro accepta potestate fruabatur, una dumtaxat interdicta, ut obedientia liberae mentis probaretur. Nihilominus Heva a diabolo circumventa est, atque ad esum vetiti cibi inducta, perque illam concupiscentiae illecebram in officio lapsa, miserime corruit, carnisque impetum secuta, peccati serva effecta est. Quam ob causam una cum Adamo eiusdem criminis socio audivit: pulvis es et in pulverem reverteris. Perge porro contemplare Drosidem, et mirare virginis constantiam. Nam cum hominum naturae penitus totisque medullis vitium inolevisset, atque eadem ab inimicis spiritibus passim conculcicaretur, ut merito propheta David inter omnes inimicos suos sese inveterasse conquereret, cumque proinde genus, soluta prioris structurae compage, nativam firmitudinem amisisset, ut necessarius ad virtutem assequendam labores iam sustinere non posset; cumque interterim B. Drosidis iuter delicias, libidinum illecebras, inter caducas et velut somnium avo-

lantes huius saeculi opes, inter paternae regiae blandimenta educaretur; neque vel una planta oculis occurreret, cuius aspectu ad Deum sublevaretur; nihilominus divinae legi consentaneum instinctum secuta, a nequissimo illo spiritu nullatenus decipitur, a quo omnes fere homines circumveniuntur, et adeo illi etiam qui se invictos tacebant, eius artibus astute demum capti victique sunt.

6. Et sane quid erat quod virginis mentem cetera firmissimam non oppugnaret? cum hinc iugens fulgentis auri copia suo splendore illam alliceret, inde gemmarum nitore et praestantia, quae oculos etiam bene moratos minimeque leves movere solent atque subvertere, illinc traheret pretiosarum vestium regius apparatus, et ampla pulcherrimaeque aedificia a fundamentis ad summum usque fastigium eximia arte elegantiaeque perducta, et ob odoratarum specierum copiam atque fragrantiam vernantibus praevis comparanda; quibus olim delectatus Nabuchodonosor rex nocturno in secessu in luoc modum sibi plaudebat: nonne ista est Babylon illa magna quam ego aedificavi in domum regni, in fortitudine virtutis manuum mearum, ad honorem gloriae meae? quare meote delectus contumaciae insolentiaeque suae poenas dedit. Adeo ista valet intellectum etiam firmum et bene constitutum a statu suo dimovere! mensa, inquam, regio instructa apparatu, cibique nec obvii nec facile parabiles, sed infinito quaerentium impendio terra marique conquisiti conventique, suntque plerumque intemperantiae illicebrae gulaeque irritamenta, et ventris copiam non ferentis onera intoleraanda, sed et magnam exercere solent famulorum catervam. Quid vero si his accedant rara et pretiosa suppellex ex variis gentibus terrisque congesta, et omnia textorum officia ad seminarum usum inventa, eximiamque ad eandem spectantium admirationem componeantia speciem? Adde sodalium in ipso flore aetatis consuetudinem, et cetera ad fastum ostentationemque composita instrumenta feminis generatim carissima et quovis impendio quaesita, adeo ut ipsis proclivius sit spiritu carere, et cibi potionisque oblivisci, quam eiusmodi uugarum amorem memoriamve deponere; quod etiam Hieremias propheta illis verbis testatus est: numquid obliviscetur sponsa ornamentis suis, aut virgo fasciae pectoralis suae? populus autem meus oblitus est mei diebus innumeris. Minime vero Drosid Deum oblitus est, cum in id maxime semper incubuerit ut illum quam intine cognosceret. Siquid tamen Drosidi mente excidit, illud fuit ut se esse feminam minime cogitaret, cum nimirum rebus

sub aspectum cadentibus oculis clauderet caelo quae defigeret, cum animo ad superos evolans quae sursum sunt medietaretur, quae sursum sunt quaereret, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Quamobrem non sicut Heva infusum illam sententiam audit, pulvis es et in pulverem revertaris, sed omnino contrariam, caelum es, et in caelum recipieris.

7. Dum itaque sublimia illa cogitat, regis aedibus excessit, et sicut columba spirituales explicans alas ad virginum prudentium chorum transvolavit; inter quas scmet continentiae et castitatis victimam addidit; tales enim alii victimas christiana religio. Hic vero variis conflictata malis, immaculatae conversationes propositum tenuit, certissima divini auxilii spe saevae inter quaestiones se sustentans. Ita demum martyrii stadium ingressa, cursum animae suae salutarem confectit, ut Pauli verba usurpare potuerit, cursum meum consummavi, et fidem servavi, illasque iustitiae coronas promerui. Et venabile quidem corpus sum, illud inquam organum egregie constructum, et in athletico certamine minime ignavum, quin etiam ardentissimum atque ad sublimia semper erectum, hic depositus; spiritus vero evolavit ad beatum animarum chorum; quae idem militiae genus secutae corpora sua velut tympanum egregio labore subegerunt, eademque variis exercitiis cruciatibus ultimis demum supplicis mactanda praebuerunt, et per hunc modum illis spiritibus sociari meruerunt, qui corporis vinculis exempti ad superos lacti abierunt; nunc vero prioris aetatis virginibus adiuncti, caelestes obtinent sedes, et cum angelis illis nempe sapientissimis principibus coronati, hymnos Domino et victoriae carmen occinere non cessant. Quod paucis perstringens David propheta, sic loquitur: praevenerunt eum principes pone psallentes, in medio adolescentularum tympana in ecclesiis pulsantium.

8. Ager vero quare ista audientes, nec dum, quod postremo dicendum est, caelestis hereditatis desiderio exardescimus, ad quam animae ratione sensuque praeditae per arduum naturaeque insuperabile iter contendunt? Sed perinde ac si porcorum aut alterius pecudis anima vivamus, ventrem et quae sub ventre sunt intuemur, alienisque ab omni ratione moribus impressam divinitus nobis formam, pietatem diem, obducimus, nec ullis interiorum pietatis sanctaeque conversationis actibus nobis ipsi consulimus, nec modicum virginum obsequium impendimus. Intendamus, quaeso vos, mentem ad caelestis illius domicilii apparatus, et cum angelis agendum vitae iucunditatem cogitemus

et praemia Deum timentibus propediem reddenda, et illud snmum bonum nulla cogitatione satis aestimandum, ueque enim in cor hominis descendit sicut scriptura loquitur, quod praeparauit Deus diligentibus. sc. Nec, oro vos, de luto omnium causa malorum, memoriam martyris honoremus. Vera enim martyrum memoria est virtutum illorum imitatio: propterea quippe martyrum memorias celebramus, et panegyrim iudicimus, et festum agimus, ut nimirum commemoratioue et comparatione patientiae et fortitudinis, ad quam sanctos martyres inflammavit spes illa quam apostolus praedicat dicens, non sunt condignae passionnes huius temporis ad futuram gloriam quae reuelabitur in nobis, ad altiores praestantioresque curas assurgamus, abdicatisque saeculi nugis, intelligere studeamus ad quem tantum exitum vergant ista Christianorum; simulque satagamus ne ad perpetuum exitium subito rapiamur deformes, nudi, inopes, nullisque ad gloriosum salutis iter provisus commentibus.

9. Ades mulier, eia age, Drosidis egregia facta in colenda uirginitate imitare: adnitere ut Christum tibi sponsum efficias. Audi Paulum: despondi, ait, vos uni viro uirginem castam exhibere Christo. Et rursus: mulier, inquit, inuupta cogitat quae Domini sunt, et ut sancta sit corpore et spiritu. Magnum fortasse id dices, atque minime obuium; immo uero non magnum mentibus diuina charitate incensis. Sed forsitan iugum honorabile coniugis pridem suscepisti; quare satage ut illud custodias, et si coniux saeculo excessit, uide ne alterum expectes, si tamen alterum. Conceditur enim, ob carnis necessitatem, at cave ne tertium concupiscas, praesertim si aetas in senectutem deflexit, mortemque haud procul abesse admouet. Si enim secundae nuptiae ex indulgentia permittuntur, de tertiis quid dicendum? uis eas neutquam licere (1) quandoquidem indulgentia certis limitibus definitur, nec toleranda sunt effrenata connubia. Martyrem tu quisquis es laudas, quod regias opes et gloriam contempserit? fac ut opere ipso laudibus fidem concilies, erogata egentibus ex tuis prouentibus stipe; aut, quod minus est, cupiditatem cohibe, ne res alienas concupiscas, nere opes rapina aliusue iniquis artibus quaeras, quaeislasue retineas. Cave, ne te tua crimina usque ad iudicis conspectum prosequantur; tibi eum adhaerent, tibi que exprobrari audies etiam inflicti, eaque impendio occultare uel excusare conanti; sed frustra; nec enim

poteris: imagnes quippe operum nostrorum nos sequentur, uelut umbrae corpora, nulla uis nulla arte a nobis diuellenda. Alius quispiam eiusdem uirginis in sanctis certaminibus constantiam forte miraris? ex his ergo, quae probus, disce data occasione probra et contumelias pro pietate fortiter tolerare, et coram hominibus sanam fidem constantem profiteri, pudeatque cum temporibus sententiam mutare; dumque eos, qui usque ad sanguinem decertarunt laudas, linguam cum mente minime conuenire. Nostra quippe summopere interest, Dei timorem convenientibus moribus excolere, et interioris hominis statum quo optime componere, quod maximum fortissimae Drosidis studium fuit, ut inde uerae laudis coronam referamus.

10. At ego quid de internis hominis bonis loquor? quando de externis, qui talibus abundant, aliquid cedere uoluit. An non uersari uiri et feminae ad sanctam hanc ecclesiam conuenitis, atque hic preces funditis, et supplicationes instituitis? quin etiam favore et intercessionem S. Martyris uestrorum singuli uotorum compotes efficiimini. Interea etsi omnes uenerabilem sacri ministerii mensam et argenteas columnas ibidem erectas uidatis, nemo tamen earum capita nuda esse aduertit, et circuli dimidium ferreis clathris simpliciter descriptum, nec haecenus argento obductum; quod quidem non ad operis dumtaxat uenustatem et elegantiam, uerum etiam ad conciliandum loco religionem sanctorum ecclesiarum fundatores excogitasse mihi uidentur. Caeli porro figuram repraesentat quod caelaturis in circum ductis, superiorem orbem eleuat, et circa medium contrahitur; nos adumbratum uis eo mysterium praedicantes admonens ut incorporeas uirtutes aemulemur, dum intra caelum admissi mysticas illas sanctificationes perficimus. Nihilominus nemo haecenus adduci potuit ut ad istud augustum opus, argenti libram afferendam curaret. Et sane si singuli illi etiam, quibus eius metalli minor copia est libram conferrent, uos quidem iacturam uix aut ne uix quidem sensuros reor: quod uero ex communi plurimorum collatione colligeretur, ad designati operis perfectionem consumptionemque sufficeret. Quin ergo erogas? ex iis praecipue, quae ad inutilem pompam instruunt, uel in patinas conflata ad epularum magnificentiam munditatemque adhibentur, et solent ab epheobis deferri.

11. Quid porro ad feminas dicam? quae

(1) Nota est ecclesiasticae apud Graecos disciplinae uarietas de nuptiarum numero.

ad balneum venientes argentea vasa plurium librarum pondo secum deferenda iubent, sellisque insuper rhedivse gestari volunt argento splendentibus; adeo ut nec ipsa mulorum frena simili metallo carere patiantur. Equidem non dubito, quin si contingeret filiam cuiuspiam regis nostram urbem intrare alicui civium nupturam, nobilissima quaeque femina novae nuptae amorem aestimationemque exambiens, monilia aliave ornamenta et pretiosam ad ornatum thalami supellectilem allatura foret. Martyri vero, quae abdicato terreno principatu, caelestis regis et patris filia facta est et Christi sponsa, molestum, grave, difficile dices, siquid modicum huiusmodi ex tuo mundo corrogamus? Ne, quaeso, istud moleste feras, sed hilari promptoque animo piam exequere liberalitatem; neque mox rependam magno cum faenore gratiam negligas, tibi que perire patia-

ris. Et sane cum nec ignarum nec inopem sponsum B. Martyr nacta fuerit, confide fore ut is filiis tuis bonam valetudinem pluribus talentis cariorem, quin etiam ingenii acumen mentisque perspicaciam ad comparandas scientias et bonas artes adiciat, ceteraque universa, ob quae parentes sibi natos filios gratulantur; tuo insuper coniugi non modo corporis vires tuentur, verum etiam bonarum disciplinarum copiam impertiat, donumque magni Dei muneribus locupletem, negotiaque opulenta redhibeat, gratiamque praeter ista et benedictionem quae desursum descendit; et postquam hinc demigraveris, regnum caelorum largiatur; quod oro nobis omnibus assequi contingat, gratia et misericordia magni Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, cui una cum Patre et Spiritu sancto gloria et honor et potestas in saecula saeculorum, amen.

EIUSDEM SEVERI

DE S. DROSIDE V. ET M.

HOMILIA ALTERA.

1. Cum binas hactenus orationes de sacro fortissimae martyris Drosidis triumpho ad sanctae Trinitatis honorem obtulerim, tertiam (1) nunc aggredior. Enimvero, sicut apostolus et doctor gentium Paulus, cum se pluribus pietate certaminibus exerceri, et a satana acerrime impugnari animadverteret, sui que corporis imbecillitatem cum immensa sibi incumbendum laborum magnitudine compararet; datus est mihi, aiebat, stimulus carnis meae, angelus satanae qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogavi, ut recederet a me, et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea; virtus enim infirmitate perficitur. Postea robustior factus, quae antea repulerat, de eisdem gloriabatur, exultansque aiebat: igitur magis gloriabor in infirmitatibus meis, ut descendat super me virtus Christi. Habens thesaurum istum in vasculis, ut magnitudo sit virtutis Dei, et non ex nobis. Sic ego dum Martyris corpus represento oppido quam infirmum; femineum nempe fuit scitile vas, oppido quam fragile! puellae utempe, dumque illam naturam ob oculos pono enervem labilem, praedamque venatoribus prostitutam, videor mihi explicare

opes supernae gratiae, quae huiusmodi armis pugnare, atque ipsa instrumentorum infirmitate, suarum virium amplitudinem exerece, atque triumphare consuevit, indeque ad divinae virtutis sublimitatem mente assurgo. Quemadmodum enim si rusticus quispiam inermis in medium armatorum hostium cuneum prosiliat, et quamquam undique telis appetatur, confodiatque, impavidus tamen inmotusque in suo gradu acerrimi bellatoris in morem persistat, nae ille omnium in se oculos admirationemque converteret, atque praestantissimi militis laudem reportaret; ita profecto quicumque puellam virginem cogitet proprii sexus aetatisque defectu imbecillum fragilem, expugnatque scitillimam, inter cruciatus tamen mente vulgum constare, et quorum aspectum exhorrescere debuisset, ea ridere atque despiceret; qui inquam ista cogitet, et contempletur, quid eum facturum putem? quam ut excellentissimae animae alacritatem constantiamque admiretur, et Christum fortitudinis largitorem collaudet, qui puellam infirmam proeliis carnis conditionem longe superantibus exerece, et ad certamina sub aspectum minime cadentia, atque inditum

(1) Ergo vel prima vel secunda desideratur; quandoquidem haec tertia est.

ex ipsa naturae conditione robur invictum exigentia educit.

2. Hinc porro discas Martyris laudes non ab hominibus sed a Deo manare, ad quem illa merito cum propheta psalte clamat: abs te laus mea in ecclesia magna. Et sane qui hominum more quemquam laudare susceperunt, eos videre est ab externis bonis, spicas legentium in modum, laudationis argumenta undequaque conquirere, indeque elogium componere: scitari proinde utrum nobilem patriam ille haberit, ut continuo eius urbis laudes magnifice perscrvantur, utrum ex clara stirpe progenitus, utrum gesto magistratu conspicuus, aliaque huiusmodi, quae una cum suis auctoribus exoleta perierunt, eaque statim ad hominis commendationem derivant: quin etiam publica privataque tabularia excutiant, sicuti forte eiusdem nomen aliquo dignitatis titulo insignitum occurrit, inde praeconii materiam congesturi: verbo; alienis alii invitos caelum conscendere cogunt, qui cum ab ipsa sui conditione penitus careant, humi incedere malissent. Divinorum vero lex encomiorum contrariam insisit viam, peritique agricolae more ab iis quos laudandos accipit, infocunda et inutilia sargenta, utpote flammis destinata, rescat, et ea quae hominis propria et praecipua bona sunt, ad commendationem usurpat.

3. Ad normam itaque huius divinae legis laudes suas nos exigere iubet virgo Christi Drosis, quae caelestis invecta fines super petra fidei excelsa stat, actaque sua magnifice supputans, his ferme sensibus nos alloqui videtur. Patriam nata sum maximi romanorum imperii sedem: quadoquidem tamen sterile hoc sarmaceutum est, quod ad virtutem minime pertinet, contenti volo, et spiritualis agricolae falce amputari. Abraham siquidem et reliqui quicumque pie inter homines versati sunt, virtutemque coluerunt, quasi advenae et peregrini vivere: cumque se tales esse non semel testati fuerint, perspicue indicarunt, excellentiorem sibi optare patriam, nempe caelestem, et civitatem illam spectare cuius conditor et artifex Dens est. Traiani imperatoris sum filia: et hoc similiter, quoniam inutile est, ferro sublatum, quod Christus acuit clamans: qui amat patrem et matrem plusquam me, non est me dignus. Hereditariae opes sceptraque paterni imperii et regalis purpura spe nique minime dubia me sollicitant: huius etiam spei vanitatem rescat illa Domini sententia: quid prodest homini si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro ani-

ma sua? His ergo imbuta praecceptis, sterile hoc quicquid occurrit, iam abiecti, ut inutilem palmitum putatione nunc minime indigeam. Quod superest, video formam iuventutis pubescentis floribus veranentem; hunc quoque palmitem infocundum puto, et folia ad inane capituli mei ornatum composita: cui nihilominus oppono augustum divinae scripturae oraculum: homo, inquit, sicut foenum dies eius, et sicut flos foeni effloret; exortus est sol cum calore, et exsiccavit foenum, et flos eius decidit, et gloria vultus eius perit. Cetera vero, aurum inquam, vestes et omnem muliebrem mundum atque nugarum huiusmodi studium, nec palmites reor, proinde nec putatione ea egere: nec enim in vinea ratione sensuque praedita pullulant: excolat namque germen eiusmodi Paulus sapientissimus ille agricola, docens non auro aut gemmis aut pretiosis vestibus delectari oportere feminas pietatem professas, sed a sancta conversatione piisque moribus ornatum ambire. Palmes etiam est, quod gero, corpus; quare istud quoque sera martyrii putatione ressecandum est, indeque nudus et vinculis corporearum affectionum solutus animus educendus; ab eo, qui ipsum plantavit, auditurus faustissimam illam vocem per Hieremiam prophetam olim praenunciatam: ego plantavi te vineam fructiferam, totam veram, nec conversa es in amaritudinem, sicut vinea illa aliena, quae ad divinam imaginem sensus rationisque composita, ab illustri satoris sui genere descivit.

4. His itaque instructa opibus, ab omni corporum concrectione secretis ac plane divinis, Drosis illa fortis aulam valere iubens, fugam generosi animi testem, perfectae victoriae non vitiosi timoris argumentum, arripuit, piis castasque virgines imitata, quae omnibus rebus posthabitis, severioris vitae institutum amplexae, Christo se per totam vitam consecravit, sepulchrum iugiter meditantis, quo tamen post martyrium caruerunt. Istaec autem mortis meditatio perpetuum vitae totius negotium extitit. Huic porro virginum coetui adiuncta Drosis, communem continuo vivendi rationem eum illis tenere studuit, fidem scilicet, curas, spes, triumphos, beatum denique et corona insignem et vita exitum. Interea dum virgines sub noctis tenebras fortia martyrum interfectionum, corpora tumulis componunt, ecce supervenientes milites locum occupant, deprehensasque in ea cura feminas, praedam utique facilem et expositam comprehendunt, unaque cum ipsis capitur Drosis, quae post magnanimam fugam ibidem haecenus delituerat. Haec porro Tra-

ianam patrem et principem, ex utroque nomine iram cohibere impotentem, impulit ut in vestigio virginis crudelissimo ac terribissimo supplicio condemnaret, illo videlicet quod subito furor dictabat. Cum enim thermas per eos dies construxisset, quae conditoris nomen haecenus ferunt, et caldaria in balnei usum fieri iussisset, eamque in rem ingentem aeris copiam artifices fudissent, imperat tyrannus ut virginis in torridum liquefactumque metallum continuo mergantur. Hoc supplicii genere sublatæ in caelum evolavere fortissimæ animæ, quæ multa eum patientia ad hunc sui corporis exitum multo ante iugi meditatione sese composuerant: hac via eximias virginis in ipso iuventutis flore piæ secundum Christi præcepta exercitationes ad supernas sedes transtulerunt. At unde? ais; ex domicilio ærumnisque labentis sæculi, quod propheta Isaias ob cupiditatem fluxit et irrequietam agitationem pelago assidue comparavit, idemque fateri ait istud miraculum suis viribus maius esse et a divina virtute profectum. Quid autem dicit? fortitudo maris dixit: non parturivi et non peperivi et non nutriti juvenes, nec ad incrementum perduxivi virginis. Quod ergo meum non est, tu mihi noli adsciscere, sed Christi potius virtuti adiudica.

5. Eiusdem similiter numivus fuit signum, quod beatorum martyrum obitum mox consecutum est. Cum enim caldaria ex illo metallo quod ad supplicium sanctarum virginum adhibitum fuisse diximus fabricata, quandam ex earundem contactu gratiam efficacitatemque contraxissent, thermæque ad populi commodum constructæ coepissent frequentari, accidebat ut balneum subeuntes, ignari se eo in loco non lavacrum sed sepulcrum inventuros, repente exanimati conciderent. Quod portentam cum rescivisset imperator, remque serio expendisset, alia caldaria substitui iussit, quæ vero supplicii instrumenta fuerant, iamque exitum magis quam aquas præparare dicebantur, amoveri, refusque in statuas prædictarum virginum formari. Volebat nimirum superstitionis princeps ex propriæ superstitionis disciplina veritatem quam agnoverat honorare, putavitque manufactis operibus honestari eas, quæ in oro semper habebant illa ex psalvis: idola gentium opus manuum hominum; similes illis fiant qui fecerunt illa, et omnes qui confidunt in eis.

6. Simile quiddam sacrae litteræ narrat aliquando fecisse Philistæos; cum enim Domini arcam bello cepissent, et quasi captivam superbe abduxissent, podicum dolore multati

sunt; ingentem præterea scorpionum et formicarum copiam eorumdem ager subito effudit: deprehensa denum illius supplicii causa, figuras illius repræsentantes fabricarunt, et ad Deum Israël, una cum arca deferendas curarunt. Sic enim divina scriptura loquitur: et posuerunt arcam Dei super plaustrum, et scorpiones aureos, et auros aureos posuerunt ex latere eius. Quare ergo nos qui fideles censemur, et in filios Dei adoptati sumus, et ad regni caelestis hereditatem aspiramus, Philistæos nimis imitamur? et sacrae augustæque mensæ curam non suscipimus, ut argenteum ad eius fabricam necessarium haecenus desiderari patiamur, et in hac parte ab ethnicis superemus? Atquæ hæc quantum argento præstat aurum?

7. Tu vero contra repones, Philistæos ob iniuriam contemptumque divinæ arcae multatos, delicti sui peccam atheatenæ deprecari coactos fuisse. Vide, ne tu illis graviora perpetraveris; an non rationalis arca Dei es? aut forte momentem Paulum non audis? An ignoratis quod templum Dei estis? et spiritus Dei habitat in vobis? aut adeo tibi præsidis, ut arcam tuam a Philistæorum vitii liberam esse credas, aut a daemonum infestationibus immnem? Est ne aliquis inter nos, quem hæc servitus non premat? quis enim gloriatur mundum se habere cor? aut quis confidat se esse mundum a peccato sicut divina oracula loquuntur? seu forte, quia nulla haecenus ob magnam Dei clementiam poena affecti sumus, ideo neque nos peccasse arbitramur? Cogitemus, oro vos, quot Persarum millia tantum non in hocesse fuisse sese effuderunt: quis ergo eos mirabiliter retrocedere cogit, aut ipsorum impetum infregit? an non invicta Dei manus? Quidni ergo sponte erogat unusquisque quodcumque potest, si id præseus necessitas exigit, ne quæ a necessitate veniunt mala patiantur? Illas quæso angustias ante oculos proponamus; sic enim fiet, ut prolixam etiam liberalitatem in nobis nemo desideret. Consentanea animæ nostræ rationibus cogitatione fingamus nos non habere, quæ habemus, et hac arte teterrimum avaritiæ vitium repellamus, quod mentem maxime offuscare, et sapientium oculos occaecare solet, sicut divina scriptura testatur.

8. Vereor tamen ne me ista dicentem quispiam ex istis humilis animi hominibus et divitiarum cupidis interpellat, vel tacitus apud se submurmuret. Hæc quam impudenter nos urges? propterea neque sacrum suggestum semper conscendis, et præmissa martyrum laudatione, mox ad nos orationem convertis, ut vel ab iuvitis aliquid emungas. Atqui, o optime,

non ego impudentiam istam inveni, aut primus exercui, si tamen ista impudentia est: disce proinde quo erubescas et latebras quaeras, eumque haec ipsa ab aliis dicta audieris, patere a me etiam illa usurpari. Non enim, ut aiebam, hunc ego inveni morem, sed a saceris mysteriis ad nos transmissum usurpo. Audi igitur quid, qui est super omnia Deus Mosi praeceperit, quando is in vertice montis Sinai nubem ingressus, per quadraginta dierum ac totidem noctium ieiunium ad sacra mysteria instituebatur. Loquere filiis Israël, et tolle mihi primitias ex omnibus, quae in corde suo separaverint, accipe primitias meas. Et haec sunt primitiae, quae accipietis ab eis, aurum, argentum, aes, hyacinthum, et purpuram, eocumque bis tinetum, et hyssum, et cetera. Si ergo altissimus Deus legem huiusmodi promulgavit, et usque ad pilos caprarum descendit, quo iudicio tu mihi in crimen vertis quod gloriae esse debet, mihi inquam, qui humi repositus, tuique similis aërem spiro, quod nimirum Dei legibus exemplisque insistam? Nisi forte tibi videar a prototypo deseisere, qui argentum dumtaxat poposcerim. Atqui minuta quoque aeris singula binaque ab egentioribus corrogata accipiam, cum id ditiori prae ipsis divitiibus mente id faciant.

9. Cupis ne ut Davidem etiam in hac ipsa impudentia fuisse tibi ostendam? quippe qui post regale et a summa in Deum charitate profectum donum, postquam opes ex manibus devietarum gentium collectas ad expensas templi contulisset, et filium suum ad illud construendum animavit, et subditis suis in hunc modum edixit: quae vestrum vult implere manus suas hodie Domino? Dederuntque in opera domus Domini talenta auri quinque millia, et solidos decem millia, et argenti decem millia, et aeris duodeviginti millia, et ferri centum millia talenta, et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini. Laetatusque est populus eum vota sponte offerent, quia in corde perfecto obtulerunt Domino. Perpendis ne, quisquis aggerendae pecuniae studio, aurique cupiditate flagras, qua ratione dicat scriptura, eos suas implere manus, qui Domino suas opes largiebantur? significat nimirum ipsum hoc, vacuare manus in Dei obsequium, reipsa esse illas implere. Praeterea ultroneum manus appellat, quod regis edicto et adhortatione ab eius subditis conferebatur: quia etiam hoc eum perfecta cordis laetitia confectum fuisse subiungit. Quomodo ergo adhortationem meam nullam utique libertati tuae vim

inferentem, eoactionem appellas? Qui enim habet aures audiendi; audit, clamat vnum etiam Salvator. Est nempè tua mihi tua manus, quicumque vel ipsum liberalitatis nomen fastidisti et refugis. An tu putas manum istam avaritiae vitio contractam meis vocibus extentum iri? hoc sane ab imbecillitate dicentis neutiquam sperandum est opus, sed a divina Iesu Christi virtute, qui simili aegritudine laborantes curavit.

10. Atque David quidem et Moses, immo vero ille qui in ipsis loquebatur, propter fabricam et ornatum templi ac tabernaculi ea verba fecerunt. Paulus vero etiam ad suum usum aliquid petere non dubitavit, ad Philippenses quasi ad perfectos haec scribens: semel et his mihi misistis, non quia quaero datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. Corinthios vero, qui adhuc imperfecti erant, etiam dare volentes reputat, ut ipse testatur scribens: in omnibus sine onere me volis servari et servabo. Est veritas Christi in me, quoniam haec gloriatio non evanescit in me in regionibus Achaiae. Videtis quibus legibus muniri ostendit laudabilem istam impudentiam? Si igitur haec vos expugnaverit, ad vos velut ad Philippenses me ex praedictis legibus loeutum fuisse arbitrator. Si vero in eadem sententia perstiteritis, quasi ad Corinthios deinceps verba facturus, de hac re ex philosophiae instituto silebo. Agendae interim sunt gratiae sanctis istis virginibus et martyribus quae suis ex triumphis sermonis argumentum nobis praebuerunt, et ea quae in eorum munem eum ipsis spem nos erigunt, tractandi.

11. Parum dissimili supplicio sublata fuit etiam magnanima Drosis, quae in fornacem ardentium prunarum prope conciscenda, gaudio exiliens ad illam sponte procurrit. At ignis aquae naturam induerat; sic virginem innocens excepit, velut ille spiritus roris flantis in medio fornacis trium puerorum Ananiae, Azariae, et Misaelis. Ab hoc gelido igne eductum Martyris corpus integrum et citra ullum detrimentum apparuit, ut primitias resurrectionis accepisse videretur; quam eum etiam cosecuta fuerit, voces olim ab Isaia enunciatas non immerito usurpans ait: nunc scio vere, rebus ipsis et opere compleri illud oraclum: vivent mortui tui, et qui in monumentis sunt resurrexerunt, quoniam a te emissus ros sanabit eos. . . . (1) Confiteor Christum Deum et salvatorem non fallacem; cui convenit gloria una, cum Patre et Spiritu sancto nunc et semper, et in saecula saeculorum, amen.

(1) Deest aliquid in codice.

EIVSDEM SEVERI

EXTEMPORANEUS SERMO

DE S. THALLELAEO M. (1)

AEGIS IN IPSIUS MARTYRIS TEMPLO HABITUS; ESTQUE
ORDINE CENTESIMUS DECIMUS.

1. Cupienti pridem mihi hunc locum et martyris Thallelaei templum invisere, atque triumphale sepulchrum amplexari, quod mille coronant de restituta aegris valetudine miracula, iustam denique huc veniendi causam attulit, qui omnium honorum est causa Deus, paratus precibus ad virtutem conferentibus annuere, meque aliquando voti istius honestissimi, utilis et iucundi comitem effecit. Quamnam autem dico causam? nempe magnifici Deique amantis ducis ad publica negotia componenda destinationem. Interea vero me Antiochiae continebant pontificatus vincula, splendida illa quidem, at oppido quam gravia et plena laboris, ceterum expertis dumtaxat perspecta, quae ne quoquam proederem, haecenus prohibuerunt: nulla quippe gravis causa, eum id mihi fas esse putarem, apparebat; quam modo, ut aiebam, suo numine adduxit ille qui summa providentia sapientisque omnes eventus ad nostram salutem dirigit, complicatosque rerum eursus, et ignotos causarum exitus explicat et exponit. Quae hominis ad felicitatem praesidia reputans David, eademque ad illum referens a quo omne bonum descendit, benedictus, aiebat, Dominus quotidie, dirigit vias nostras Deus salutis nostrae, Deus noster Deus salvos faciendi. Aegris, quid post haec facerem? an non aequum et iustum erat, ut linguam in gratiarum actionem continuo solverem, pro his quae mihi commoda acciderent, quod ad sepulchrum Martyris morborum depulso- ris accedere lieuit? Atque alios quidem ad salutaria fluenta, quae ex sacra urna quavis penuriam alluvione copiosiora exundant, pravae corporis affectiones, ex quibus aegritudines concipiuntur et generantur, adducunt; me vero animae meae languor nozarum mearum testis, et morbus longe difficilior, malumque istud evadendi desiderium pertraxit. Graeae igitur meae voluntatis officium paucis exequar, et cum Da-

vide clamabo: vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi, in atris domus Domini, in medio tui Hierusalem. Hierusalem quippe est quaelibet ecclesia, quae vera cum gloria et praedicatione Deum venerat: cum enim ipsum Hierusalem vocabulum graecae visionem pacis significet, quid aliud ecclesia est quam nos ipsi? quae et divinam pacem mentis acie contemplatur, et pacem a sacerdotibus sacra facientibus audit; euique Christus pax nostra per apostolos interpretes pacem nunciavit, pacem meam inquiringis do vobis, pacem meam relinquo vobis.

2. Haec modo in laudem divinae beneficentiae praefatus, quod antea proposueram, ad illum celebrandum qui pro Christi amore fortiter dimicans martyrii palmam adeptus est, orationem converterem, nisi eiusdem Martyris virtuti parem dicendi copiam afferre me posse diffiderem. Nec vero dubito, quin ad hunc triumphum et ad hanc plenissimam victoriam de diabolo reportatam morum sanctimonia et ante aetnae vitae innocentia illum tandem perduerint: magnis namque proeliis, consentaneum est cogitare magnas itidem velitationes evul- sisse. Istas proinde praetermittens, et silentio venerari satius esse existimans, illud vehementer admiror, qui factum sit ut ante rerum exitum Thallelaei (2) nomen sortitus fuerit velut futuri eventus praesagium, eum pulcherrimae et foecundae arboris in modum in frutibus modo exuberet, et ex suo sepulchro inguentium aegris salutare epiose diffundat, illud ex psalmis oraculum opere ipso inclamans: ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei. At quoniam ex merito huic inter reliquos martyres penliarem hanc gratiam divinitus fuisse concessam putatis? Equidem arbitror id factum, quoniam pura et sincera charitate omnisque timoris experte imaginem passionum Christi eiusdemque salutaris mortis formam in se ipso

(1) De S. Thallelaeo M videsis Menologium graecum Basilii imperatoris, ex aulico olim, nunc vaticano, codice editum, ad diem XX mensis maii.

(2) A graeco θάλλω pullulo, floreo.

expressit; illorum industriam ininitatus, qui pulcherrimam aliquam picturam in tabula affabre elaboratam ambientes, illam aequalibus lineamentis repraesentare satagunt. Christus enim illud Dei verbum cum cruentas victimas taurorum et hircorum Israëlitis ex gentium faece secretis concessisset, atque illis, quae priscorum temporum mores induxerant sacrificiis, sibi soli litarent imperasset, dum ipsos ab inanium Deorum cultu avocare conatur, quia tamen eos levi ut aiunt brachio et cute tenuis stas hostias offerre perspexit, ceterum in omnem nequitiam projectos, et ab omni humanitate aversos asperis indignisque modis contribules suos tractare; eorum obsequia nihili pendere se testatus est, misericordiam inquam volo et non sacrificium; ipsum Dei verbum ob suam in nos clementiam senet exinanivit, non quod de sua plenitudine quicquam detriverit (qui enim fieret ut immutabilis Deus mutaretur, aut quantumcumque minueretur perfectus?) sed quoniam carnem ex nobis assumpsit intelligente anima praeditam (1), assumpsit autem non affectu mentis, sicut de prophetis dictum est (2), sed hypostatica unione duo coniunxit, sacrificium inquam et misericordiam, misericordiam quidem in eo quod pro humano genere homo factus est, sacrificium autem quia seipsum sacrificium et oblationem pro nobis Deo et patri obtulit, nobisque libertatem quae desursum descendit a delictis nostris comparavit atque a dira servitute exemptis filiorum dignitatem asseruit. Quoniam vero Thallelaeus ille pietatis propugnator hoc sacrificium cum misericordia ma-

xime coniunctum acmulatus, gloriosam mortem cum charitate suscepit, notas etiam sui exemplaris gerit, et unguentum indigentibus diffundit, ut qui in ipso usque tumulto verae vitae usura fruatur: nosque inde velut ex perenni fonte sanitatem affatim continenterque haurimus: dispensata enim augetur, et luculentior effunditur; quod in miraculo panum a Deo et salvatore nostro similiter factum fuisse manifestum est.

3 Haec ego recolens, ad memoriam facti prophetici, huic, quod ante oculos positum habemus, admodum consonum, mente assurgō. Mulier quaedam ad Elisaeum prophetam aliquando accessit, quae marito pridem orhata, atque in summa rei familiaris difficultate constituta, aere insuper alieno obstructa querebatur nihil iam sibi praeter modicum olei in parvo lecytho relictum. Nihilominus continuo a propheta audivit: vade pete tibi mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca, et ingressa domum claude ostium super te et super filios tuos, et refunde in vasa, nec ea amoveas, et quod plenum fuerit tolles. Paruit mulier, et prophetae verbum oleum fundebat, quousque mulieri vasa defecere. Dilatemus itaque et nos vasa fidei, eademque veterē extersa nequitia innovemus: satagamus ne imminuta fide, ea pariter contrahantur. Inde vero fiet ut Martyris nobis oleum numquam in posterum deficiat, debitorumque ex peccato contractorum remissionem impetremus a domino nostro Iesu Christo, cui gloria in saecula sit, amen.

(1) Hoc dicitur contra haeresim Apollinaris, qui divinitatem in Christo vice animae functam aiebat.

(2) Hoc contra teterrimam haeresim Pauli samosatensis atque Nestorii.

INDEX OPERUM SEVERI ANTIOCHENI

QUORUM FRAGMENTA SUPRA POSITA SUNT.

SERMONES.

VI. p. 741. VIII. p. 737. 738. XIV. p. 727.
 728. XVI. p. 731. XIX. p. 731. XXI.
 p. 740. 741. XXXI. p. 738. 740.
 XXXII. p. 731. 740. XXXIII. p. 728.
 XLII. p. 740. XLIV. p. 733. XLVI.
 p. 736. XLVIII. p. 725. LI. p. 739.
 LVI. p. 736. 740. LXII. p. 731. LXIX.
 p. 732. 733. LXX. p. 731. LXXVI.
 p. 738. LXXX. p. 727. 733. LXXXIII.
 p. 727. LXXXIV. p. 737. LXXXVII.
 p. 740. XC. p. 725. 726. 737. 738.
 XCVIII. p. 734. 735. CI. p. 726. 727.
 738. CII. p. 731. 733. CVII. p. 729.
 730. CVIII. p. 737. CXVI. p. 740.
 CXVII. p. 732. CXX. p. 739. CXXII.
 p. 735. CXXIII. p. 735. Sunt ergo
 fragmenta sermonum triginta quatuor.

EPISTOLAE.

AD ANASTASIAM DIACONISSAM p. 736.
 AD ANDRONICUM COENOBITARIAM p. 735.
 AD CAESARIAM p. 731.
 AD HERACLIANAM p. 729.
 AD VERONICIANUM p. 738.

LIBRI.

CONTRA ALEXANDRUM p. 739.
 CONTRA APPENDICEM LIBRI IULIANI p. 740.
 CONTRA FELICISSIMUM p. 728.
 CONTRA IULIANUM p. 729. 736.
 PHILALETHES p. 736.
 SCRIPTA INCERTA EIUSDEM SEVERI p. 726. 731.
 733. 735. 736. 737. 738. 739.

